

Ualerius maximus cuz duplici cōmentario historico uidelicet ac litterato Oliuerii Arzignanen. & Familiari admodū ac succincto Iodoci Badii Ascēsii. Qui quattuor & uiginti exēpla Aldino auspicio nuper inuenta simili cōmentatione declarauit: Et totum opus gemina Tabella: altera titulorum altera litterarum ordine illustrāuit.

✠

Germano deganaio amplissimorum honorum decori præcipuo
Io.Ba. Ascensius obseruantiam.

Valerii Maximi multiiugam:& ut in fronte pollicetur:cũpri
mis memoratu dignorũ collectaneam histoiã:ab Oliuerio
Arzignanensi non oscitanter præsertum cõgruentium histo
riarũ citatione declaratã:propterea succincta faciliq; cõmẽ
tatione exposuimus Germane splẽdidissime:q, talẽ intelle
ximus delyderatã ab iis qui altioribus studiis occupati ne
q; prolixiorẽ legere uelint:neq; difficiliorẽ (saltem prima lectione) capere
possint:simulq; ut in claustris pagisq; ac oppidulis ab litterario Gymnasio
seiuncti habeãt quo sitim suam sedẽt si non expleant. Omnes enim tam ru
di q̃ cultiore litteratura præditi uariatũ rerũ cognitione ne semp pueri ma
neant capiũtur. Quã utrũ quispiã uberius cõmodiusue ac Valerius noster
præstet:affirmare non ausim. Siquidem oĩm fere & temporũ & nationũ di
cta ac facta tã probãda q̃ improbanda historico stilo cõtexuit. Quorũ cogni
tio Christianæ pietatis cultoribus præter cætera hoc affert bõi:q, dum ethni
corum:quibus uanũ erat ante lucẽ surgere:aios tam propensos aut i supsti
tionẽ aut in nõ usquequaq; uerã religionẽ uidemus:erubescimus tãto & iã
altũ exorto sole:tam oscitanter stertere. Scilicet illi Voconię uel Aionis uo
ce aut moniti aut moneri uisi:tẽpla arasq; erexerint:& nos uiua redẽptoris
nostri quid dicã prædicatione uocati:imo & morte pciosissima restituti tã
torpescẽtes obsurdescemus:ut nulla religione excitemur: Illi nihil magni nõ
captis prius auspiciis inchoauerint:& nos q̃d dicã incõsyderati aut temera
rii:imo scelestissimi contra apertissima dei mãdata in nephas pcorruemus?
Illi pterea p male psuasa religiõne aut inani gloriola uitam profuderint:&
nos animas impendere uero formidabimus? Illi deniq; omne uirtutum ge
nus uel uitę pretio emerint:& nos ne uoluptatibus priuemur uirtutẽ omnẽ
accipendemus? Quinetiam integer lector dũ Authorem ipsum secuti sui
errore in deuia abductũ uidebitur quando domũ cæsareã nimia psequitur
palpitatione:aut sibi necẽ cõsciscendi approbat meticulosam (ut uere cũ di
uo Augustino dixero) fortitudinẽ:aut obscœnissimã nescio quo pallio te
git turpitudinem. cõtinuo gratias aget lumini per q̃d eius hallucinatiorẽ &
interdum cæcitatem perspexerit. Hunc igitur authorẽ paucis explanauimus:
grãmaticas nugellas consulto prætergressi:q, in eo ueteranorum potius q̃ ty
ronum iudicauimus palęstram:quippe in qua non uerborum uelitationem:
sed grauem sententiarũ (quę animos penetrent) cõflictationẽ perspeximus.
Quã lucubratiũculã Ganaie:pręsidiũ nostrũ dulcissimũ & decus ãplissimũ:
quoniã tuo faustissimo suffragio regia maiestas sic respexit ut priuilegio &
gratia i fronte præfixis eam dignata sit:tuę præstantiæ ita deuouemus:ut q
cũq; ea sese adiutos noscent:plus tuo se auspicio q̃ nostro debere fateantur
conatui. Vale. Ex officina nostra chalcographa ad Nonas Ianias. M.D.X.

Tabula prima, quę est alphabetica

Rerū & uerborū præcipue memorabilium in sequenti opere tā in textu q̄ in cōmentariis index. In textu autē numero capitum: in commentariis numero foliorum: hoc discrimine q̄ cap. non semper præponetur: sed fo. Quibus uero plura sunt nomina sub maxime notis indicabuntur hoc modo.

Tabula prima que eſt alphabetica

Tabula Prima que est Alphabetica

Tabula prima que est alphabetica

Tabula Prima que est Alphabetica

Tabula prima que est alphabetica

Tabula prima que est alphabetica

Tabula Prima que est Alphabetica

Finis tabulae primae in qua insignium uirorum nomina secuti sumus: ut in sequenti uirtutum & uitiorum capita ordine litterario persequemur.

Epistola Oliuerii Arzignanensis

AD REVERENDISSIMVM In Christo Patrem Et Dominum Dominum Petrum De Brutis Benignitate Diuina Episcopum Catharensem Oliuerius Arzignanensis.

QVanq̄ mihi negatum erat ocium Reuerendissime Pater:ut inter graues & continentes erudiendæ iuuentis aliarumq̨ rerum multarum occupationes nihil a me promi:nihil edi posse uideretur:quod elaboratum ingenio: lucubratum idustria in litterario senatu digne recitari probariq̨ posset:negare tamen ipse nō potui:nec fas esse duxi Iacobo Leoniceo clarissimi uiri Omniboni filio:& mihi spirituali quadam necessitudine coniuncto præsertim a me iusta petenti & præclara cupienti:ut Valerii Maximi monumenta: q̄ uolumine breui compræhensa multis interdum obscuriora uideri solent: quacunq̨ possem ratione explicarem:in mediumq̨ proferrem ad humanitatis & disciplinæ propagationem:ad comunem studiosorum hominum utilitatem:Cui quidem hoc a me sæpius efflagitanti multum ac diu reluctatum fuisse non negauerim:quoniam suscipere tanti auctoris interpretationem quam non modo facultate consequi.sed etiam cogitatione complecti difficile foret: quippe ubi omnia ferme omnium rerum exempla:& multis & pœne innumerabilibus tam græcorum q̄ latinorū uoluminibus essent nō minus diligenter ingrēda:q̄ fideliter referenda: nō meū esse censebam:quū uererer repræhensionē doctorū hominū atq̨ prudētū:sed eorū q maiori ocio acriori ingenio:exquisitiori doctrina præstantiori facundia de se talia profiteri & consequi pñt. Sed cum huiuscemodi rei nuper facta esset ab impressoribus editio quædam temeraria satis ut arbitror:& ea falso quidem Omniboni oratoris eximii titulo adumbrata:ut eius auctoritate uenalior fieret ac p̄ciosior:id mihi necesse quodāmodo duxi:q̄d Iacobū Leonicenū magnopere uelle intelligerem:nec aliter boni uiri gratiq̨ discipuli officium tueri posse uidebā nisi præceptorē optimū de me:de patria:de litteris:de ligua nostra:de Romana dignitate optime meritū q̄bus possem studio:& industria uindicassem & turpissima q̄ uidebat̄ iniustus nota tersissem:nam cū boni si quid in nobis est id totū ab uberrimo tanti præceptoris fonte manarit:hæc quoq̨ cōmentaria nostra si quid ualent ad eū referantur necesse est:Et cū eo malignitatis & impudentiæ quorundā impressorū accesserit auaritia:ut dū suę utilitati consulant:alienę dignitati insidiari non dubitēt quippe qui pallacini cuiusdam.imperiti hominis nugas a doctissimo uiro Calphurnio non solū damnatas:sed ita reiectas:cum eius limatissimæ correctioni traderētur:ut diceret se malle noua cōponere q̄ iam mendosa corrigere:has inquā nugas tāto uiro ascribere iussi fuerunt: satius esse duxi periclitari q̄d possent exiguę ingenii mei uires q̄ rei magnitudine deterritū ab officio oīno desistere. Nam si minus quātū uelis afferas boni:at quātū possis attulisse laude non careat. Neq̨ enim ubi sunt sua præmia debent studia nostra languescere:q̨ non eo perueniamus quo uoluntas ferat:sed multo magis intēti ut officiosi homines aliquo potius munere uideamur fuisse q̄ nullo. Itaq̨ feci eoq̨ propensius:quo rem istam non solū honestā & utilem:sed prope necessariā esse iudicarem:ne pręclare adolescentū ingenia obscuris aliorū ambagibus:uel ut uerius dicam:delira mentis in maximos deducerētur errores:turpissimāq̨ rerum ignorantiā:falsas:& fictas historias lectitādo. Quantum uero utilitatis afferat Valeriana diligentia sui studiosis uel ex eo cognosci potest:q̨ nullum ferme hominum genus inueniri possit:cui non aliqua ex parte cōsuluisse uideatur:cum ille per oīa ferme omnium scriptorum monumēta:tanq̄ per redolentia prata discurrens multiplici flore uestita:pulcherrimarū rerū ueluti florū speciosissimam sibi coronam confecerit: dignissima queq̨ legendo:nam uirtutis & uicii nullum genus reliq̄t intactū:unde habeant homines & imitari q̄d cupiāt & fugere q̄d oporteat:hoc enim opere suo:ut preceptoris mei uerbis utar complexus est diuinarū humanarūq̨ rerum p̄cipua quæq̨:ut ab egregiis illa quidem uiris edita deligi potuere. Hinc scilicet habetur quo iure homines egregiam laudem:qua ue iniuria dedecus

Valerii utilitas

oẽ icurrerint. Habent sacris religióibus dedicati:quo pietatis honore colãt:falsq; boruq; : quan
ɗcide turpitudinis noxã meruãt iceluſq; nefalq. Habẽt rerũ publicarũ reges & pricipes:qbus eas
istitutis maioꝝ meliores efficere possint:qbus & artibus seditiões i populũ serere pniciosi hoies
cõsueuerint:ut eaꝝ artiũ turpitudinẽ abominẽt. Habẽt adolescẽtes:q̃ nã egregię idolis pclara fa
cinora imitent:q̃ rursus idignitatis & ignauiæ cõuicia declinent. Hinc fortitudinis & patientiæ
fructus uberior:hic cõstãtiæ gloria maior exorit:hic rebus oibus modum iponere discimus:aut
amicitiis gerẽdis ac inimicitiis ne aut i his remissiores:aut illis uehementiores q̃ oporteat simus.
Hic abstiere a flagitiis:cõtiere libidies:tolerare paupiẽ:turpia uereri:pietatẽ colere: seueritatẽ ob
seruare doceãr. Hic nobis cõiugalis amor carior efficit:amicitia iocundior:liberalitas clarior:hu
mãitas pstãtior:clæmẽtia nobilior:his pceptis istruũt:q gratitudis laudẽ sibi ɔparare studẽt:q ob
nixi⁹ igratitudinis nomẽ effugere cõtẽdũt. Hui⁹ pitia maiorẽ i modũ iustitia colit:fides obserua
tur:pudicitia retinetur:huius admonitiõe maxie iuuãtur:q sapiẽtius cõsulere:astutius prouidere:
industriosius agere uoluerit. Hic quoq; ociosa senectus inuẽire põt quo se studio oblectet atq; ne
gocio:hic luxuries atq; libido q̃ detestabiles sint facile percipitur. Hic crudelitas:ira:odiũ: auari
cia:ipotẽtia:pfidia:q̃ cõtrariæ sint naturę hominũ planius oñditur. Postréo quoniã Valerianæ di
ligẽtiæ ñ possimus oia narrata pcurrere:ex his satis cõstare arbitror q̃ũ utilis sit liber iste:ubi uir
tutũ ois gñis imagines collocatę sint:illæ qdẽ multo expressiores & imitari potius q̃ intueri iocũ
dæ:q̃s nõ ære aut marmore phidias:aut Apelles siue Lisipp⁹:sed tãtũ libris suis scriptor diligẽtis
simus reliq̃rit icorruptis litterarũ monumẽtis ppetuo duraturas:q̃s ipudẽtissima quadã temerita
te nescio qs attigere ausus dũ spectãdas hoibus illustriores se reddere posse putat: maxime defor
mes & obscurissimas reddidit:quare nos multorũ & clarissimorũ hoium tã græcorũ q̃ latinorum
hortatu cõpulsi:& eorũ ope atq; opa adiuti:illas i suũ pristinũ decorẽ reuocare ac restituere:qđ cu
rauimus & fœliciter satis nos assecutos eẽ speramus. Hoc igit opus nostrũ qualecũq; ẽ tuæ reuerẽ
dissimæ dominationi dedicatũ ad te mittimus:ut illud dũ licet per occupatiões totũ pcurras: & si
tãta dedicatiõe tibi dignũ uidebit tuo noi iubeas inscribi:ut tua auctoritate munitũ audacius p
deat i publicũ:nã iudicio tuo cõprobatũ satis scio malignitatis aculeos nõ ualde posse exhorresce
re. Quis eni nisi male sanus iudiciũ iprobaret æquissimi uiri:doctria & litteris excellẽtis: igenio
& sapiẽtia pditi:iustitia & itegritate referti:fide & inocẽtia pbati:religiõe & sanctimõia pleni : q
pbitatis defensor:malignitatis oppugnator:perpetuã sibi p nobis cõtra iprobos propugnationẽ
suscipere consueuerit. Nõ cõmodũ ur eẽ Reuerẽdissime Pater:iperorata iã pfatione nr̃a tuas uel
le laudes recẽsere:q̃ qdẽ eiusmodi sunt:ut unaquæq; suũ ips:suũ locũ:suã orõnẽ desideret: Nã Bru
torũ familiã toto orbe celebratã & tãta originis uetustate refertã:ut pria Romãæ libertatis parẽs:
eiusdẽq; seuerissime custos fuisse dicat. Si nũc i mediũ afferre:& explicare uoluero tãtæ primor
dia domus per tot ducta uiros ãtiquæ:ab origie gẽtis:si pterea tã iclytã patriã urbẽ Venetã:in
q̃ natus:i q̃ educatus:i q̃ ad honores & dignitates pfectus:q̃ oium iudicio atq; cõsensu merito dr
Maris regina:orbis consiliũ:regũ pricipũ & oium gẽtiũ pfugiũ:libertatis patrona:Iusticiæ parẽs
religionis mater fidei columẽ:Italię splẽdor:i q̃ ois illa spartanorũ atheniẽsiũ & romãorum sepul
ta potẽtia & gloria reuiuiscit. Si dẽiq; tuas eximias uirtutes:qbus merito uideris cũ oibus: & eo
rũ q maximi habẽtur:& sapiẽtia ai:& inocẽtia uitę:& magnitudie cõsilii:& liberalitate naturę:&
excellẽtia doctriæ:& sciẽtia rerũ:& religiõis obseruãtia:& fidei constãtia:& oi deniq; laudis gene
re posse conferri:si iquã oia cõmemorare uoluero nõ erit mihi oratio claudẽda sed historia ma
gis ichoãda. Itaq; omittã atq; i aliud tps differã:& si nostrũ multarũ uigiliarũ munus tibi gratũ
fuisse cognouero:primũ illud:ut noi tuo iprimat operã dabo. Alia deinde parabo dñationi tuę
destinãda:nã qcqd lr̃is:qcqd studio:qcqd idustria:qcqd igẽio cõseq potero: id totũ ad arbitriũ
tuũ referã. Quos ãt i hoc ope sũ auctores imitatus:quosq; dictorũ meorũ testes adduco histori
cos poetas oratores grãmaticos atq; philosophos grecos latios:& hebręos:nũero supra cẽtũ & ui
giti legẽdis cõmẽtariis nr̃is ɔmodius cognosces q̃ ut breuiter collecti oculis tuis subiiciãt. Vale.

Tabula capitum seu titulorum ordine litterario.

FINIS.

Tabula Capitu₃ secundum eorum serié

FINIS.

RBIS Romæ exterarumq; gentium facta simul ac dicta memoratu digna: quæ apud alios latius OLIVE
diffusa sunt. In hac præfatione: Valerius seruat quod proprium est exordii: ut attentionem capiat & docilitatem. Proponit enim quibus de rebus dicturus sit: & se rem utilem scripturum pollicetur: idq; q̃ breuissime facturum. Beniuolentiam quoq; comparat a persona sui: cum officium suum sine arrogantia laudet: extenuat quoq; meritum suum cum dicat se non tantum ingenio & industria ualere: ut omnia complecti possit: neq; confidat: ea etiam de quibus tractaturus sit: se uel ornatius: uel copiosius q̃ cæteros esse scripturum. In reliqua uero parte: nihil aliud agit: nisi ut plane adulentur Tyberio: nam inuocat eius numen: quod proprium est poetarum: idq; sine adulationis suspitione fieri non potest. Vrbis Romæ: eo ordine historiam exequitur: quo nunc proposuit: nam ubiq; primo domestica ponit exempla: deinde externa subiungit. Exterarumq; gentium. Quia omnia fere in unum rerum ex multis & paene innumerabilibus: tam græcorum q̃ latinorum uoluminibus in unum congesta proposuit. Exterarum dicitur & Externarum: nam & exter inuenitur. Stati. exter honos dixit. Virg. li. iiii. Et nos fas extera quærere regna: at li. vi. Externiq; iterū thalami. Hesternus uero aspiratum cum. s. aliud est. Nam ab heri deducitur. Facta simul ac dicta: ut quisq; recte fecerit aut dixerit oculis nostris subiiciatur. Quæ apud alios: utilitatem ostendit operis sui: dicit enim apud alios eiusmodi prolixe tractata esse: & ob eam rem non facile cōprahendi posse. Latius diffusa sunt latius dispersa sunt ut non breuiter cognosci possint. Breuiter: bene hic breuiter quia apud alios siquidem ita percipi oportet: quemadmodum apud eos: scripta inueniuntur. Illustribus auctoribus. Ab auctoritate etiam comparat fidem scriptis suis. Documenta. hic nititur beniuolos reddere auditores: quia profitetur se illis minuere laborem. Documenta: exempla & monumenta uirtutis uel uicii: uirtutis ad suadendum uicii ad deterrendum: ut alterum imitemur: alterum fugiamus. Labor absit. Nam aliequin necesse foret ut apud multos eiusmodi exempla inuenirentur: quod sine maximo labore confici non posset. Nec mihi cuncta comple. quia non satis est ad beniuolentiam contrahendam officium suum laudare: nisi id quoq; extenuaueris: ideo hoc facit: & attentionem parat: cū breuiter id se facturum polliceatur. Nam cū dicit se nolle cuncta complecti: significat se historiam breuiori libro uelle cōprahendere. Quis enim omnis æui. Non enim inquit ego mihi uiribusq; meis ita confido: ut audeam omnia polliceri: immo uero de multis pauca perscribam: neq; enim ita ingenio meo fretus sum ut ornatius q̃ cæteri scriptores scribere audeam. Voluminum numero: utpote nouem libris: hoc inter uolumen & librum interest: quod uolumen significat partes operis: non autem totum librum: liber uero & pro toto codice & pro uolumine accipitur. Idq; Plinius oratoris testimonio comprobatur: qui dixit libri tres: in sex uolumina propter eorum amplitudinem diuisi. Aut quis compos mentis: bene dixit nisi stultus fuerit: nam qui supra uires aliquid audet: hic prope insaniam accessisse uidetur. Vnde flaccus. Sumite materiam uestris qui scribitis æquam: Viribus: & uersate diu quid ferre recusent. Quid ualeant humeri. Quis ergo inquit nisi male sanus audeat cæteros scri Volumē
ptores eloquentia & industria superare? Seriem: ordinem: asserendo. hoc est ordinando dictam: fœlici: fœcundo & copioso. Superiori: maiori & elegantiori. Conditam: compositam. Quis superauerit: quasi dicat nemo.

Valerius maximus.

VALERII Maximi factorum ac dictorum memorabilium liber ad Tyberium cæsarem, Prologus.

RBIS Romæ exterarumq; gentium facta simul ac dicta memoratu digna q̃ apud alios latius diffusa sūt: q̃ ut breuiter cognosci possint: ab illustribus electa auctoribus deligere constitui. Vt documenta sumere uolentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido incessit. Quis enim omnis æui gesta modico uoluminū numero comprehenderit: aut quis compos mentis domesticæ peregrinæq; historiæ seriem fœlici superiorum stilo conditam uel attentiore cura uel præstantiori facundia traditurum se sperauerit?

Iodoci Badii Ascensii Familiaris Va. Maximi expositio.

RBIS Romæ. More oratorio quo ordine rem prosecuturus est proponit. Deinde inueterato sui temporis errore inuocat non deum ipsum patrem luminum unde omne datum & omne donum perfectum est descendens: sed Tyberium Cæsarem: quem recepto iam tum consensu in diuorum numerum asciscit: quem quidem errorem Laurentius Valla ut acri vir est ingenio acerbe satis detestatur. Postremo loco proposita exequitur ut suis locis declarabimus. In propositione reddit lectorem ex ordine rerum quo prius domestica q̃ extera se scripturum dicit: docilem: ex difficultate suscepti negocii attentum: & ex utilitate: & breuitate beniuolum. simulq; breuitatem ne uitio detur purgat: ut cum ordine latius aperiamus quem ab ultima primæ Periodi parte auspicabimur. quia fere in construendo & resoluendo cōtrarius est ordo ut quæ hic ultima fuerint sint illic fere prima. Ordo igitur est. Constitui. i. maturo cōsensu & præuia deliberatione statui: deligere. i. de multis legere & decerpere facta simul ac dicta Vrbis Romæ & gentiū exterarum. i. aliarum nationum extra ciuitatem Romanam: digna memoratu. i. q̃ memorentur: hoc est recitentur & ad memoriam reducantur. Notanq; est Valla authore omnes urbes oppida posse dici præter Romam quæ tantū urbs dicitur usq; adeo ut si per se ponatur urbs Rōa intelligat: quocirca possit superflua uideri appositio: nam satis erat urbis exterarūq; gētiū: uerū qa dignitas qdā ex nobilitate rerū gestarum accreuit Rōæ noluit id nomē prætermittere: uñ at Rōa dicta sit: an ab Romulo an ab Rōa an ab ρωμη in aliis authoribus ubi plus sermōis q̃ morum elegantiā uenamur disquirendum

censeo: Bene aũt præponit facta ut pote in qbus plus ē pōderis: & q̃ plus ad imitandũ inuitant q̃ dicta. Et reuera Rōa
ni prius præclare facere q̃ dicere cœperũt: quæ. s. facta & dicta: sũt diffusa apud alios. s. authores seu scriptores latius. i.
extensius & diffusius: q̃ ut (elegans sermo dici posset etiam q̃ quæ in eadem elegantia & sententia) possint cognosci bre
uiter: ut modo cognosci poterunt: cōstitui inquit ea deligere electa. i. excerpta cum iudicio ab authoribus illustribus. i. cla
ris: nihil ergo triuiale aut protritum adducetur: ideo autem constitui ut labor longe inquisitionis absit uolentibus. i. iis qui
uolent aut uoluerint. credo autem uolentibus datiuum esse cōmunem: nam ablatiuum termini a quo regit ut absum do
mo &c. sumere. i. capere per se documenta. i. exempla & monumenta quibus moneantur quid in faciendo aut dicendo &
imitari & deuitare debeant: qui maximus est legendæ historiæ fructus: unde Liuius in præfatione. Hoc illud est præci
pue in cognitione rerum salubre ac frugiferum. omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri: unde ti
bi tuæq; reip. quod imitere capias: unde fœdum inceptu fœdumq; exitu quod uites &c. Nec (ne forte prolixitate deter
rearis) cupido. i. cupiditas complectendi cuncta. s. facta & dicta memoratu digna incessit. i. irrepsit mihi. dicitur etiaz in
cesso te: quasi lacesso. Quis enim comprehenderit modico numero uoluminum gesta omnis æui. q. d. nemo: in ea tamen
re ingentem laudem meruit Antonius sabellicus. Aut quis. (si uidelicet magno uoluminum numero omnia complecti ten
tauerit) compos mentis. i. non insanus: sperauerit se traditurum uel attentiore cura uel præstantiori facundia seriem: idest
rapsodiam & coordinationem historiæ domesticæ. i. ciuitatis tuæ: & peregrinæ. i. externæ conditam felici. i. fœcundo &
bene fortunato stilo superiorum. i. priorum scriptorum. q. d. etiam nullus. Et est arguta argumentatio sic concludens. Qui
quæ ab aliis scripta sunt reponunt difficillime poterunt omnia complecti: nam paucis uoluminibus non poterunt omnia
dicere: & prolixis aut eadem similiter dicent: & erunt superuacanei: ac ridiculi: aut cura attentiore. s. ad ueritatem rei fer
uandam: aut facundia præstantiore: quod polliceri uidetur arrogantis animi aut sibi non satis constantis. Alterutrum ta
men polliceri habent qui alios imitari uolunt. Quia
ut inquit in dicta præfatione Liuius: dũ noui semper
scriptores aut in rebus certius allaturos aliquid se:
aut scribendi arte rudē uetustatē speraturos credunt.

¶ Te igitur huic cœpto: penes quem hominum
deorumq; consensus maris: ac terræ regimen esse
uoluit: certissima salus patriæ cæsar inuoco cuius
cælesti prouidentia uirtutes (de quibus dicturus
sum) benignissime fouentur. Vitia seuerissime uĩ
dicãtur. Nam si prisci oratores a ioue optimo ma
ximo bene orsi sunt. Si excellentissimi uates a nu
mine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eo
iustius ad fauorē tuum decurrerit: q; cætera diui
nitas opinione colligitur: tua præsenti fide pater
no auitoq; syderi par uidetur: quorum eximio ful
gore multum cerimoniis nostris inclytæ clarita
tis accessit. Reliquos enim deos accepimus: cęsa
res dedimus. Et qm̃ initiũ a cultu deorũ petere in
animo est: de conditione eius summatim disserã.

OLIVE ¶ Te igitur pe. quem: Iam adulari incipit: sic & Vir
gi. Tuq; adeo quem mox quæ sint habitura deorũ
cōcilia incertum est: & cætera. Nec mirum est q tam
plane aduletur. non enim mos est scriptoribus inuoca
re. Hoc autem loco inuocat imperatorem quasi deũ:
quod sine adulatione facere non potest: q mos nō sit.
Liuius: Cum bonis potius hominibus: uotisq; ac pre
cationibus deorum dearumq;: si ut poetis nobis quo
q; mos esset: libentius inciperemus: ut orsis tãti opis
successus prosperos darent. Cōsensus hominũ. Quia
dii homines ita consenserunt: ut totius terrarum ma
risq; orbis imperium obtineres. Certissima sa. pa. qa
salus patriæ in te uno posita est: nam imperatores per
adulationem parentes patriæ dicebantur: quod Ci
ceroni non per adulationem datum fuit post extin
Nota ctam nepharIam Catilinæ coniurationem in consu
latu eius Iuuenalis. Roma patrem patriæ Cicero
nem libera dixit. Virtutes: fouentur. & uicia uindican
tur. Id fortasse dicit quod facere deberet: ut uirtutes
foueret: & uicia uindicaret: cum enim dicimus ho
minem aliquid magnum facere: si facit confirmamus
si non facit: hortamur ut faciat. Fouentur: sustentan
tur. Nam si prisci oratores: ostendit se rectius inuo
casse Cæsaris numen q̃ cæterorum deorum: quos
ab oratoribus & poetis inuocari consuetum est: di
cit enim si antiqui oratores & poetæ ab aliquo numi
Inuocandi mos. ne incœpere: hi a ioue: illi ab alio numine. Ego quo
minor sum cæteris hoc iustius ad te confugio. quem
uidemus diuinos honores meruisse: quod autem pri
sci oratores inuocauerint numina antequam oratio
nes inchoarent: ostendit Virgi. in. xi. æneI. Præfatus
diuos solio rex infit ab alto. Nam & Ser. in enarratio
ne huius carminis sic inquit. More antiquo: nam ma
iores nullam orationem nisi inuocatis numinibus in
choabant: sicut sunt omnes oratiōes Catonis & grac
chi: nam generale caput in omnibus legimus. Vn
de Cic. p irrisionē ait. Si qd ex uetere aliq̃ oratiōe io
uē ego optimũ maximũ: &c. Ab Ioue. o. m. Cic. in ora
tiōe cōtra Clodiũ. Quo circa te capitoline quem pp

¶ Te igitur huic cœpto &c. postquam proposuit inuocat ut di
xi Tyberium Cæsarem tempori magis inseruiens q̃ ueritati.
Quo uitio aut adulatiōis aut meticulositatis laborauerunt & Lu
canus qui Neronem inuocat & Martialis qui Domitianum te
terrima hominum monstra. Sed stilum contraham ideo breuis fu
turus q ab Oliuerio bene dicta neq; īculcare neq; delere uolui.
Ordo igitur est. Igitur quia hoc facere constitui: O Cæsar Tybe
ri uidelicet: appositorie: certissima salus patriæ. s. nostræ (unde pa
ter patriæ dici mereatur) ego inuoco. i. in fauorem & auxiliũ uo
co. te penes quem. i. in cuius potestate: cōsensus hominum & deo
rum (forte propter auspicia fausta deorum addit) uoluit regimē
idest imperium maris ac terræ esse: cuius cælesti prouidentia uir
tutes de quibus sum dicturus fouentur benignissime: & uitia uin
dicanī seuerissime. Probat deiñ. q cum rite inuocet: Nam si prisci
oratores ut Cato Gracchi & cæteri (de qbus Oliuerius exacte)
orsi sunt. i. exordia fecerunt incipientes bene. i. decenter: aut po
tius ab Ioue optimo maximo: ephiteta summo deo congrua: qui
cũ optimus dicitur: intelligitur summæ bonus & sũmæ sciens: nã

bonos et sciêtes dicim⁹ cũ maximus potêtissimus. Si excellêtissimi uates.i.poetæ:ut orpheus: Homerus Vergilius:traxerũt principia.s.canêdi:a numine.i.deo aliquo.mea puitas.i.modicitas decurrerit eo iustius ad tuũ fauorem:quo legêdũ est:q.i.quia cætera diuinitas.i.cæterorũ qui cũ hoies essent pro diis recepti sunt:colligitur opinione.s.hominum.i.persuasione: tua sup. diuinitas: uidetur fide.i.fideli approbatione:præsenti.i.coram oculis nostris uersanti:par.i.æqualis:syderi paterno.s.octauii patris tui adoptiui & auito idest Iulii. Cæsaris octauii augusti patris adeptiui: quorum.s. duorũ impatorum iulii & octauii fulgore quia syderi dixit eximio accessit.i.additũ est multũ inclyte claritatis: nostris cærimoniis.i.sacrificiis:nam per sydus quod in eorũ ludis apparuit ratificata fuit eorũ diuinitas:& approbatæ Romáæ cerimoniæ. Probat alia uia quod dixit. Nos enim accepimus.s. ab aliis nationibus pfertim a troianis:reliquos deos: quia apud alios natos:& nos dedimus sup.aliis Cæsares sup.deos quos alii quoq; colerent. Et quoniam in animo est.i.constitui petere initiũ.s. dicendi:a cultu deorũ:eius differam.i.diserte hoc est expresse disputabo:de conditione.i.origine qua conditum est:eius.s.cultus deorũ.

beneficia populus Romanus optimum propter oĩa maximum appellauit. Item lib.iii. de finibus bonorũ & malorũ. Cũ dicimus iouem optimum maximũ eundẽq; salutarẽ:hospitalem:statorẽ:intelligi uolumus salutem oium in sua esse tutela. Num inc.quia ita incipere solebant oratores antiqui. Orsi.s.exordia sumpsere. Numine:ut ab apolline: a libero: a cerere. Vnde Virgi. Vos o clarissima mundi Lumina labentem cælo qui ducitis annũ: Liber & alma ceres. Cætera.d.cæteri inquit dii tantum opinione colligi nĩ.i. tantũmodo homines opinantur cæteros esse deos q eos nunq̃ uiderint. Cæsares:autẽ uident:ergo cæterorum deorum quidem. fides est:sed incerta. Cæsarum autẽ præsens & certa:qa dii cæsares oculis ipsis conspiciuntur: ergo qñ de cæsaribus fides est certior atq; præsentior q̃ de cæteris diis tanto iustius ego tuũ numẽ inuocaui: q̃ cæterorũ deorũ ab oratoribus & poetis inuocantur. Paterno auitoq; syderi. Plinius li.i.naturalis historiæ dicit:non multo post obitum.C. Cæsaris inludis:quos faciebat Augustus ueneri genetrici:apparuisse sydus crinitum p septem dies in regione coeli sub septẽtrionibus:quod oriebat circa undecimá horá diei. Eo signo significari uulgus credidit Cæsaris aiam inter deorũ imortaliũ numina receptam. Et hoc testatur ipse Plinius ex uerbis augusti:q qdem interiori gaudio sibi illud natum seseq; in eo nasci interpractatus ẽ:hoc inqt salutare terris fuit. Vnde Virg. Ecce dionei processit Cæsaris astrũ. In cuius tamen carminis expositiõe Seruius non ueneri genitrici:sed patri Cæsari funebres tunc celebrasse ludos Augustum dicit. Bene ergo dixit paterno auitoq; syderi.i. paterno octauiani. Auito: Iulii Cæsaris. Cerimoniis nostris. Quia maxima lætitia celebrantur sacra patris & aui:quorum diuinitate auctæ sunt cerimoniæ nostræ. Reliquos enim.d.ac. Nec immerito quidem factum est:ut uirtute Iulii Cæsaris Romani dicerentur deorum auctores. Accepimus.s.ab aliis gentibus. Dedimus.s.a nobis. Et quoniam initium. Quandoquidem: huc animus intendit:ut principium nostrum sumatur a religione:ab ea dicere incipiemus.

De cultu deorum. Cap.I.

Maiores:statas solennesq; cerimonias Põtificum scia.bene gerendarũ rerũ auctoritatem:augurũ obseruatione. apollinis prædictionem:uatum libris.portẽtorum depulsa hetrusca disciplina explicari uoluerunt. Prisco ẽt instituto rebus diuinis opera datur: quũ aliquid cõmendandum est precatione:quum exposcendũ uoto:quum exoluendum gratulatione:quum inquirendum uel extis uel sortibus:impito: cum solenni ritu peragendum sacrificio:quo etiam ostẽtorum ac fulgurum denuntiationes procurantur.

¶Maiores:statas. Quẽadmodũ pmisit de religiõis & deorũ cultus origine differit:docẽs quoq; authoritate diuersa eius genera fulciant ut cũ ordine explanabimus. Ordo aũt est. Maiores sup. nostri.i.prisci Romani uoluerũt cerimonias.i. opationes aut res diuinas aut sacrificatões:statas.i.certo die cõstitutas:& solẽnes.i. ãniuersaria sacra q̃ solẽniter semel quotãnis fiebãt:explicari scia põtificũ.i.iure põtificio quod nũc canonicũ dicũt: & uoluerũt authoritatẽ bñ gerẽdarũ reg.i.auspicia: explicari.i.declarari:& denunciari:obseruatione.i.animaduersione augurum: & uoluerunt prædictionem.i.uaticinia & oracula apollinis: explicari libris uatum: præcipue sybillinis & uoluerunt depulsa.i.depulsiones & amotiones portẽtorum:quæ mali quippiam portenderent: explicari disciplina hetrusca: quia hetrusci in ea superstitione peritissimi habebant. Hæc át quam in uno dũtaxat exẽplo cognoui: ue

Maiores statas: Aggreditur nũc quod pollicitus est:ut exempla pponat memoratu digna & primo quidem de religione quibus facile percipi põt eá præ cæteris curæ fuisse maioribus: ut nihil ne minimũ qdem prætermitterent:quod ad religionem pertinere uidentur. primo igitur dicit de institutis maiorum quæ ad religionem spectabant quam illi omnibus in rebus diligẽtissime seruabant. Est autẽ religio:uirtus quæ superiori cuidã naturæ.i.deo cultum cerimoniamq; affert:dicta a relegendo teste Cicerone li.de natura deorum:qui superstitiosos a religiosis ita distinguit qui totos inquit dies precabantur & immolabant ut sui sibi liberi superstites essent superstitiosi sũt appellati:quod nomẽ primo latius patuit. Qui autẽ oia quæ ad cultũ deorum pertinerent: diligenter retractarent:& tanq̃ relegerunt: dicti sunt religiosi ex relegẽdo. Maiores:antiqui & ueteres:illi quorum mores fuere meliores: nam ipsi deorum cultum præ cæteris rebus procurarunt. Maiores & minores: quotiens de priscis & posteris dicimus numero tantum plurali declinatur. Statas cerimonias: statæ cerimoniæ.ut uult festus Pompeius:dicebantur sacrificia quæ certis quibusdam diebus & statutis celebrabantur. Vnde Cato. Sacra stata & solemnia sancta deseruisti:alii statas pro statutas dicunt: quidam etiam iouis statoris sacra. Sed Festi melior est sentẽtia & expositio. Solemnes:anniuersaria sacrificia quæ singulis quibusq; annis fiebant:nam solemnis a solo & anno componitur. Cerimonias:cerimoniæ apud latinos generaliter dicuntur omnes ritus sacrificiorum a cerete oppido:ut ipse paulopost dicturus est uel a charitate ut aliis placet. Pontificum scientia: iure canonico: ut nos nunc dicimus siue pontificio: nam pontifices docebant quibus templis:quibus diis:quo tẽpore: quo

OLIVE

Religio

Statæ

ritu: quibusq; in hostiis sacrificia fieri deberent. Gerendarum rerum. Quia sacrificia quæ pro rebus gerendis suscepissent earum rerum auctoritate cōfirmata solēnia habebantur nisi imperatorū cū hoste commissurus taurū marti imolasset: & postea uictoriam consecutus esset id sacrificiū ex re bene gesta comprobatum solēne habebatur: nam ex eo q̄ rē bene gessissent intelligebāt ea sacrificia diis accepta fuisse: & ita cōfirmata auctoritate solēnia haberi incipiebant. Augurū obseruatione: ut quæ captis auspiciis augures diis grata & probata fuisse dixissent ea solēnia haberentur. Apollinis prædi. ua. ut q̄ sacrificia phoebades oraculo apollinis fieri debere dixissent ac diis placare: haberētur solēnia: sicut sæpe cōsultus apollo quo modo sacrificia fieri deberēt: uel ad iram deorum placandam: uel ad uictoriam consequendam: uel siquid aliud opus esset: respondebant phoebades uel tauro uel agno: uel hoc ritu uel illo: uel ioui; uel marti: uel his uel illis sacrificium esse faciendum. Vatum: phoebadum: nam phoebades apollinis uates dicunt: erant autem uirgines sic a phæbo denominatæ: quæ templum apollinis ingressæ: cum ad ipsius adyta: hoc est penetralia uenissent: apollinis spiritu afflatæ futura

Phoebades

ra mihi uidet lectio: qua suos quæq; authores habet cerimonia alii legunt oia in ablatiuo: præter pricipium: ut sit ordo: maiores nostri uoluerunt cerimonias statas & solennes explicari scia pontificum: auctoritate rer; gerendarū: obseruatione augurum: prædictiōe Apollinis. depulsis portētorū: hetrusca disciplina: q̄ lectio certe nō placet: præcipue in secūdo articulo: nā quæ esset auctoritas bene gerēdarū rerū qua cerimoniæ explicentur. Sed pergamus suū cuiq; iudicium relinquētes: id tñ (tacere eni nō possū) quod sequit̃ lectionē nostrā cui simile est approbat. Opa datur rebus diuinis. id est cerimoniis & sacrificiis: ēt. q. d. nō tantū dictis modis: sed etiā aliis prisco. i. ex antiquo instituto. i. more ut pote p̄catiōe cū aliqd ut alicuius salus aut honor est cōmādandū. s. diis uoto. i. re uota: cū aliquid est exposcendū. i. quasi iuste a deo petēdū: gratulatiōe id est quasi gratiarū actione: cū aliquid est exoluēdum. s. deo p̄ suscepto beneficio: & extis uel sortibus cū aliquid ē inquirēdum: Exta sunt eminentiora intestina e quibus iudicabāt. Sortes in hetruria inuentæ dicunt̃ dæmonū nimirum fraude: uñ eas latere q̄ nosci præstet. Sacrificio imptito. i. diis non uoto sed iā ipēso: cū p̄agendū sit ritu solēni. qa prius offerebant & deinde opabant̃ quo. s. sacrificio licet nō eiusdē rei: denūtiationes ostentorum ac fulgurū. i. q̄ augures aut ruspices denūciauerūt p̄curāda: p̄curant̃. i. cura præuia ne quod minant̃ eueniat purgātur.

prædicebant. Libris portē. depulsis. i. superstitiosorum hoīum reiectis libris: naz ut Liuius tradit. Sacrificuli quidam ex terni uenerunt romā: qui superstitione potius q̄ religione animos hominum astringerent. Aut libris portentorum depulsis quia romani nunq̄ magicam artem admittere uoluerunt: quod Virgilius per Didonem testari uidetur: cū eam ita loquētē inducit. Testor cara deos: & te germana tuumq; Dulce caput: magicas inuitam accingier artes: ubi Seruius. Cum multa inquit sacra romani susciperent magica semper dānarunt. Cice. quoq; & plinius magicos & mathematicos ĩpugnāt.

Sortiū inuentio

Augustinus quoq; in ciuitate dei tradit aduersus magicas artes legem. xii. tabularum esse. Libris ergo portentorū. i. magorū: qui portēnis q̄busdā denunciatis in terrorē hoīes cōuertunt: ita ut eos sui cōpotes esse non sināt. Hetrusca disciplina: secūdū morē hetruscorū quē a thage in agro tarquiensi didicerūt: nā inde sacra & cerimonias oēs romani sumpserūt. Constat enim hetruscos oīs diuini cultus studiosissimos fuisse. hæc aūt omnia Cice. in oratione contra. P. clodiū planissime ostendit: qui illorum inqt prudentiā nō dicam asseq: sed quanta fuerit perspicere possunt: qui statas solēnesq; cerimonias: pontificum rerū bene gerendarum auctoritates: augurua fatorū: ueteres prædictiones apollinis: uatum libros: portentorū explanationes hetruscor; disciplina contineri putarunt: quæ tanta est: ut nostra memoria primū italici belli funesta principia: post Syllani Cinaniq; tpis extremū potne discrimen: tum hanc recentē urbis inflāmandæ delendiq; imperii cōiuratiouē non obscuræ pauloante prædixerit. Explicari: euolui exponi: diffiniri. Prisco etiam insti. non solum inquit in obseruando cultu deorū hetruscā disciplinā secuti sunt romani: sed etiā alii ritus quidā sacrificandi a ueteribus instituti seruantur: ergo prisco instituto: quia nō solū sacrificatur secundū hetruscam disciplinam: sed etiam secundū institutionē maiorum: nam sicut illa maiores instituerūt: ita quæ sequuntur maiorū institutis sunt præcepta. Rebus diuinis opa dat̃. i. sacrificia diis exhibent̃: nam diuinis operā dare nihil aliud est nisi sacrificare. Cū aliqd cōmēdādū: ut cū aliquod bellum susciperēt: & diis exercitū populi ro. cōmendarēt: diis sacrificabant: deinde cū iā bello suscepto p̄liū ituri essent numinibus aliqd uouebāt uel tēplū uel arā uel munus aliquod. si po. ro. uictoriā cōcessisset: postremo uictoria potiti: quā a diis petierant: in actiōe gratiarū uota persoluebāt: & hos ritus ostēdit istituisse maiores. Cōmēdādū: ordinē secutus rectissimū: tū dicat cōmēdādū p̄catiōe exposcēdū uoto: soluēdū gratulatiōe. prio enim anteq̄ bella susciperēt cōmēdabant̃ exercitus: deinde cū p̄liū cōmissum fuerat: uotis exposcebat̃ uictoria. postremo uictis hostibus: quod uotū fuerat cū gratiarū actiōe p̄soluebat̃: ergo cōmēdādū susceptis bellis: exposcēdū cōmissis p̄liis: soluēdū debellatis hostibus & deuictis bellorū casibus. Gratulatiōe: Quia diis gratias agebāt p̄ re bñ gesta: nā gratulari cū ad deos refert̃ ē gratias agere: alias uero cū alio pariter de re aliqua lætari significat. Cū inqrēdū uel extis uel sortibus. Sūt inqt & alii ritus sacrificādi a maioribus instituti: ut cū irati sunt dii: & sacrificiis irā cor; placare uolumus. prio ingrendū est cur irati sint: & postq̄ explorata fuerit ira deor;: p̄ qualitate piaculi adhibēdū ē sacrificiū: explorabat̃ aūt ira deorū uel p̄ exta: uel p̄ sortes p̄ exta hoc modo si tristia fuissent uel pallida uel aliqua parte mutilata: significabant deos iratos esse: si uero læta uigentia & integra dii significabant̃ esse placati. Vel sortibus: duplex fuit apud priscos præcipuū diuinandi genus per sortes: unas quidē sortes uirgilianas appellabant cum aperto Virg. codice destinari qui occurrissent uersus excipiebant̃: de quo genere Helius Spartianus in adriani uita: quo quidem tempore cum sollicitus de imperatoris erga se iudicio uirgilianas cōsuleret sortes: in hos incidit uersus. Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ Sacra ferens? nosco crines incanaq; menta Romani regis primam qui legibus urbem Fundauit: curibus paruis: & paupere terra. Alterū fuit sortiū genus uetustissimū: a sacerdotibus confictum responsisq; oraculorum non dissimile: quod inscripta foliis arborum tabellisq; diuersorū euentuum elogia ad deor; puluinaria erant ita disposita: ut quod petitioni conducere uideretur artificio quodā in spem uel in metum sciscitantem inducerent: hinc illud Liuii. li. xxii. sortes attenuatas: Vnamq; excidisse ita scriptum. Mauors telum suum concutit: quomodo fierent procurationes idem Liuius docet. Impartito: adhibito solemni ritu. primo inquirendum est: post inquisitionem pro qualitate piaculi adhibendum est sacrificium: ergo ubi causam cognouissent ire deorum in extis uel sortibus statim expiabantur ritu sacrorum. Quo scilicet sacrificio: non eodem dicit sacrificio purgari

Gratulari

Extortū inqsitio

Sortes

denunciationes: fulgurum & ostentoꝝ: quo purgabant ea quæ sortibus uel extis inquisita sunt. Sed alio sacrificio uidelicet sacrificio ostentorum. Vt uerbi gratia si lapidibus pluisset nouédiali sacrificio expurgabatur: quia nouem diebus sacrificiis operam dari oportebat. Liuius id multis in locis: sed libro quinto secundi punici belli: per aliquot inquit dies consules diuinis rebus operam dederunt: & per omnes dies sacrum nouendiale fuit. Ac fulgurum: Vt si tecta publica de cælo tacta fuissent maioribus hostiis expiari oportebat. Denunciationes: Quia denunciabant aliquid in statu reipublicæ. Procurantur: Expiantur: purgantur.

De maiorum studio: & Cerere placanda. Cap. II.

TAntū aūt studium antiquis nó solū obseruádæ: sed etiam amplificádæ religionis fuit: ut florentissima tū & opulentissima ciuitate decem principum filii senatusconsulto singulis hetruriç populis ꝑcipiendç sacrorum disciplinæ gratia traderent. Cererique quam more græco uenerari instituerant Sacerdotem a uelia: cū id oppidum nondū ciuitatis nomé accepisset: chalcitanam peterent: uel ut alii dicunt: caliphená ne deæ uetustis ritibus perita deesset Antistes. Cuius cum in urbe pulcherrimum templum haberent: gracchanoque interitu pollutum moniti sibyllinis libris: ut uetustissimam cererem placarét Actā: quoniá sacra eius inde orta credebát quindecim uiros ad eam propitiandam miserunt.

¶ Tantum aūt studiū. Vt uere & pie monet Oliue. ingés nobis proposita est cura obseruandæ piæ religionis: cum prisci romani superstitiois sacrilegæ nedū stultæ: & ab impiis spiritibus in pniciē ac seruitutem generis humani introductæ tam anxie obseruantes fuerint. Quis itaque uerbis explicet quátū debeamus saluatori nostro: qui nos non solū a peccati iugo sed etiā a superstitione miserrima liberauit? Nihil eni miserius q̄ quos mortales nouerimus tanq̄ deos uenerari: tantūque deorū numerū cōstituere ut nulla fere uirtus nulliūque uitiū sit qd nō diuinitate donauerit stulta gétilitas. unū honoré: uirtutem. uictoriā. palloré. febrē. fortuná ut numia adorabāt. & siqs dicat a prudétioribus creditū unū fuisse numé: Nā ut Ply. asserit fragilis & laboriosa mortalitas i ptes ista & digessit plures fragilitatis suæ mēor ut portionibus quisque coleret quo maxime indigeret: dicā ꝑpaucos fuisse aut nullos qui id syncere crederét: nā si unius dei ueri cetera numia mēbra quædā credidissent: nō cēsuissent iter se tā diuersa ut uno sacello coli nō possent Nos eni sic sanctorū cōioné credimus ut qd uni placere cōstet oibus placeat. Verꝫ iuxta istitutū nostrū ordiné ꝓsequamur. Aūt ꝑ sed tātum studiū. i. tam studiosus conatus: nō solum obseruādæ religionis scilicet semel institutæ: sed etiam amplificandæ religionis fuit antiqs. i. Priscis Romanis: ut ciuitate superante: cum floré tissima & opulentissima: q̄ res negligétiā religionis generare solent: In aduersitatibus eni & timore deū inuocamus: unde illud primus in orbe deos fecit timor: & illud Greg. Mala quæ hic patimur ad deū nos ire cōpellunt: iuxta quod psal. Ad dominū cum tribularer clamaui. &c. Et cōtra. Impiguatus ē dilectus meus & recalcitrauit) decē (Cicero sex dicit) filii principū. i. maiorū ciuitatis: cū pauprimus qsque nūc religioi destinet: nisi honores cū q̄stu potentiores inuitét: traderent senatuscōsulto. i. ex decreto senatus singulis populis hetruriæ: sunt qui. xii. populos hetruriæ fuisse dicāt: & ab illis. xii. lictoꝝ numerꝫ sumptū: unū cētum uiginti fuerint filii mittédi: aut secūdū Cic. lxxii. q numerus discipuloꝝ xpi fuit traderent dicit: gratia disciplinæ sacroꝝ ꝑcipiédæ; in qua hetrusci

TAntum autem. Studium contendat antiquorum: quod adhibuere ad religionem colendam: cum inquit hetrusci eo tempore cæteris gentibus religione præstarent: senatusconsulto decem principum filii singulis ciuitatibus hetruriæ tradebantur: ut plene disciplinam sacrificandi perciperent: cuius rei Cicero meminit lib. de diuinatione: dicit enim bene apud maiores nostros senatus tum cum florebat imperium decreuit ut de principum filiis sex decem singulis hetruriæ populis in disciplinam traderentur: ne ars tanta propter tenuitatem hom inum & religionis auctoritatem adduceretur ad mercedem & quæstum: in quo tantum a Valerio de numero dissentit. Tantum autem studium: Tametsi hæc religio superstitio potius dicenda sit: quippe dæmonum cultrix: & quæ uerum deum nō inuenerat: hæc tamen exempla non parum nobis prodesse possunt: nam si dæmonū cultores adeo religionis obseruantes fuisse uidentur: qd nobis faciendum est: qui uerum deum uera religione colimus: & ueri cultus certa ꝓmia expectamus? Florentissima tum: Respicit illud quia dici posset: hoc ideo faciebant Ro. ut placatis diis urbem suam ex parua magnam ex paupere ditem facerent: immo o inquit ciuitas tum erat florentissima & opulentissima. ¶ Cereri quoque. Hinc quoque diligentia: quam circa religionem habuere maiores ostendi potest quod cum uellent cereri suo ritu sacra celebrari: miserunt in græciam unde sacrificia orta esse dicebantur: deinde in siciliam: quia inde Ceres pro dea coli cœpisset: cum filiam suā Proserpinam a Plutone raptam inquireret. inde enim sacra cereris principiū habuisse credebant ergo ne quid omnino deesset: nullum locū prætermiserunt: ubi dea aliquádo culta diceret. Cereri quoque: Ad speciem sensim descendit ergo cereri ad honorem cereris. More græco. Ne si mutato ritu sacrificaretur piaculum cōmitteretur. Sacerdoté: Tantum studiumque fuit ut etiam sacerdotem peterent: quæ docta & perita antistes sacrificia deæ suo ritu & more celebraret. Fiebant autē cereris sacra a solis matronis teste Li. li. ii. secūdi pu. bel. Sacrum inquit anniuersarium cereris intermissum est quia nec lugétibus facere id fas est: nec ulla illa tempestate matrona luctus expers fuerat. a uelia: Velia oppidum ē calabriæ sic a paludibus: quibus circūdatum est: appellatū. nā helia significat paludem: dassea uero hoc est aspiratio in digamma conuertitur. i. in. u. consonantem sicut multis in nominibus fieri solet: ut henetus uenetus: hespera uesperæ & multis aliis similiter. Vetustis ritibus deesset antistes. nequid de ritu sacrorum eius ꝓtermitteretur. Perita: quæ sacrorum eius pitiam heret: riteque sacrificare & sciret & posset. antistes: sacerdos ab anti stādo ē aūt custos & princeps templi. Cuius cū in urbe pulcherrimū téplū: Nec satis habuere maiores accersitā a uelia sacerdoté sacrificádi peritā q̄ uetusto ritu cereri sacrificia faceret: qm ēt cū in urbe téplū ei condidissēt amplissimum: & ostentis ciuitas laboraret: moniti libris sybillinis: ut cererem uetustissimam placarent act

nam.xv.homines miserunt ad eam placandā: quoniā
inde sacrificia eius principia ut diximus: habuisse cre
debātur: nam aetna mons est siciliae a poetis decanta
tus: & in cuius radicibus est eiusdē nominis oppiduz
teste Stra.lib.vi.in descriptione siciliae.dicit.n.centori
pis aūt propinquū est exile sane oppidū uocatū aetna
ea montē conscēsuros accipit atq; trāsmittit.hic eniz
primus mōtis ascensus inchoat: illuc missi fuere lega
ti. Nam cū Proserpina Cereris filia cū Cyane nym
pha & sirenibus flores colligeret a Plutone rapta est
mater inscia quo sibi filia surrepta fuisset errando cū
tēpus ei diurnū nō sufficeret: noctu eā fascibus accē
sis per triuia & quadriuia ululando quaerebat: unde
permansit in eius sacris; ut certis diebus a matronis
exerceatur ululatus ad imitationem eius Moniti li.si.
hoc ēt refert Lact. de falsa religione: dicit enim Rep.
tandem pertubata seditionibus & ostentis cū moniti
essent carminibus Sibyllinis cererem debere placari:
legatos aetnam miserunt.

habebantur peritissimi. Et (repete a superiore nam lectio conde
pendet) ut peterent Cereri .i. ad honorem Cereris Chalcitanam
uel ut alii dicunt Caliphenā sacerdotem.i.quae esset sacerdos ce
reri: quā.s.Cererem: instituerant.i.inceperant aut proposuerant ue
nerari more graeco. i. ut graeci a quibus primū uenerata est eam
uenerabantur: peterent dico a uelia cum haec scriberent oppido
calabriae: cū id oppidū nondū.i. nō adhuc accepisset: nomen ciui
tatis: nō oīa ergo oppida ciuitates constituunt: sed ea dūtaxat in
quibus cōibus legibus & iure cōstituto solēniter uiuitur: quā di
gnitatē nunc galli traxerunt ad ea oppida in qbus est episcopa
lis sedes: cū & aliae ciuitates sint. Pertinet aūt ad studiū religio
nis ꝙ opulentissima ciuitas nō dedignata sit ab oppidulo nondū
ciuitate sacerdotē petere: notū aūt est sacerdotē cōis eē generis;
uā hic foemininum est: ideo aūt petierūt: ne antistes.i.princeps sa
cerdotū: pita.i.exercita: uetustis ritibus deessz deae.s.Cereri. Cu
ius.s.deae cū haberēt pulcherrimū tēplū in urbe: & pollutū sup.
haberēt aut eēt: iteritu gracchano: quia alter gracchorū in eo in
teriit: antiqui sup. aut maiores nostri: moniti libris sybellinis: a sy
billa Cumana scriptis & ad Tarqniū allatis: in qbus fata roma
na cōtinebant: ut placarent cererē uetustissimā: aut uetustissimo
more: aut antiqssimā: ꝙ eā a prima ciuitatū institutiōne coluissent mortales. Nā nō est ciuitas sine legibus: legū aūt inuētrix
Ceres: uñ Maro legiferae cereri dixit: miserūt Ennā oppidulū siciliae nō ꝓcul ab aetna monte: de qua dicit Strabo lib. vi.
Intra insula est Enna: modicis qnidē possessa inqlinus sup collē iacens: in qua Cereris aedes est. Ea mōtanas amplectitur
planicies totas arabiles &c. quindecim uiros ad eam ꝓpitiandā: quoniā credebant sacra eius.s.deae Cereris orta inde.

Item matri deum. Et est seruatae religionis
exemplum non mediocre ꝙ imperatores Ro.
ꝑiae matri deum pro cōsequenda uictoria in
bello uota fecissent: eadem pessimuntem profecti cū
summa deuotione persoluerent: ꝙ ibi numen eius co
leretur in primis. Item. Rursus uel similiter non so
lum Cereri: sed etiam Matri Deum est habitus ho
nos. Compotes ui. Cum uictorias obtinuissent. Pes
simuntem: oppidum est phrygiae: ubi Cybeles simu
lachrum colebatur: quod cum pessimunte Oraculo
Apollinis romam translatum esset: apud Scipionem
Nasicam consensu senatus collocatū est: quia respon
sum fuerat ab oraculo: ut cum romam dea uenisset:
tum curarēt ut eā qui uir optimus esset romae hospi
tio acciperet: de cuius aduētu suo loco dicemus libro
viii.capi.ulti.

Metellus ue.pon.ma. Sub cuius potestate cae
teri oēs pontifices & sacerdotes positi erant.
Vnde etiam maximus dictus est: quia reli
qui omnes ipso erant inferiores. Eundemq; fla.idest
Flamies sacerdotem. Flamines: ut Var. testatur dicti sunt: ꝙ
caput uinctum habent filo: & cognomen accipiunt
ab eo deo cui sacra faciunt: sed partim sunt aperta: ut
Martialis: Vulcanalis: obscuriora partim ut dialis a
Ioue: furialis a furia: cuius in Fastis feriae erant furia
les. Li. uero scribit: numam flaminem Ioui assiduum
sacerdotem creauisse: insigniq; eum ueste & curuli re
gia sella adornasse: huic duos flamines adiecisse mar
ti unum: alterū quirino. Creati sunt etiam a pontifice
maximo flamines: & a dictatore in oppidis: seu muni
cipiis: scribunt Cic. & Li. ergo flamen dictus uidetur
quasi filamen: a filo lanae: quo caput uinctum habe
bat ꝙ aperto omnino capite esse non liceret. Dio. ta
men Alicar. lib.ii. a flāma assumpta inquit omni diui
ni cultus institutiōne atq; conscripta in octo diuisit ptes:
quot erant etiam sacrorum ordines: tradidit autem
unam sacrorum ministeriorum constitutionem trigin
ta curionibus: quos dixi hostias imolare publicas ꝓ
curiis: secundā uero iis qui uocantur a graecis stephe

Item matri deum saepe numero iperato
res nostri compotes uictoriarum susce
ꝑta uota pessimuntē ꝑfecti soluerunt.

¶ Item matri deum. Ostendit similē diligentiā factam in seruan
da religione circa cultū matris deū Cybelles nomine cuius cū an
tiquissima ueneratio pessimunti eēt in phrygia: miserūt saepe il
luc ad gratulandū post obtētā uictoriā. Declinat āt pessimus pes
simūtis ut hiericus hiericūtis opus opūtis amathus amathūtis
ordo ē. Itē.i.cōsimiliter impatores nostri.i.Rōani cōpotes uicto
riarū.i.potiti uictoriis. ꝑfecti pessimūtē.i. i opidū illud phrygiae
soluerūt matri deū: uidelicet Cybeli aut Cybele q̄ mater deoꝝ di
cit eo ꝙ aut tellꝰ ē uñ gētā du nati: aut naturā repsentat quā de
os gēuisse putabāt: uauū erat eis añ lucē surgere uota suscepta.

De Metello Pontifice. Cap. III.

Metellus uero pontifex maximus posthu
mū consulē: eundēq; flaminē Martialē
ad bellū gerendū āfricā petentē ne a sa
cris discederet: multa indicta incōsulto deo urbē
egredi passus nō est: religioniq; summū imperiū
cessit quo tuto se posthumiꝰ martio certamini cō
missurū nō uidebat cerimoniis Martis desertis.

¶ Metellus uero Pontifex. A senatusconsulto & quasi cōi totius
ciuitatis decreto transit ad singulorum & primo summi pontificis
in seruanda religione authoritatē: & flaminis Martialis obedien
tiā: nam utriq; laudi datur & illi ꝙ iusserit: & huic ꝙ obediuerit.
Ordo ē. Vero ꝓ sed Metellus pontifex maximus: & ita princeps
pōtificū nō est passus.i.nō pmisit posthumū cōsulē: eūdēq;.i. &
ēt flaminē.i. sacerdotē martialē.i. marti initiatū ac sacrū: petētē.i.
q petere parabat aphricā ad gerendū.s.illic bellum. non est dico
passus egredi urbem: deo incōsulto.i.nō rogato cōsilium ne disce

deret a sacris & id multa.i.pœna idicta: & summũ imperiũ: ut po te consulare cessit religioni: q.i.qa posthumus nõ uidebat se cõmissurũ tuto.i.tute certamini martio.i.bellico cui mars pesset: & hoc ceriuoniis.i.sacris martis desertis.

phori: a Ro. uero flamines quos a gestatione pilei & insularũ: quas adhuc ferũt flan mã uocantes hoc nomine appellant: inueni etiã qui dicant ideo flamines dictos eẽ quasi filamines: q in summo flaminis apice esset uirgula quędã lanata.i.uirgula in cuius extremitate modica lana erat alligata: quod constat ab ascanio apud albã primo fuisse institutũ: & secundum quosdam ad terrorem coruorum qui plærũq; sacrificantibus superuenientes: non obseruantibus exta sacerdotibus correpta proiectis auferebant: secundũ alios quia æstatis tpe cum calor intẽsius ferueret: ut pileũ ferre nõ possent: nec capite detecto esse liceret ad satisfactionem huius: & temperamentum illius uirgam illam lanatam in capite gestabant. Ad bel. Mittebatur enim cum impio. Sacris. Quæ.s. marti debebat & facere solebat: quia martialis flamen esset. Multa indi. Inflicta pœna: si urbe egrederetur. Religioniq; summũ: Nunc causam subiungit: quare hoc exemplũ posuerit: ut ostendat maiores nihil habuisse potissimum præter religionem. Quoniam: iustam cãm subiungit cur ille se religioni subiecerit. Nam si sacra martis deseruisset: quomodo sperare potuisset martem sibi futurum propitium fuisse.

De Tyberio Grac. & religiõe augurii. Cap. IIII.

LAudabile duodecim fasciũ religiosum obsequium laudabilior quattuor & uiginti in cõsimili re obediẽtia: a tyberio .n. graccho ad collegium augurũ litteris ex prouicia missis: quibus significabat se cũ libros ad sacra populi ptinentes legeret: aĩaduertisse uitio tabernaculum captũ cõitiis consularibus q̃ ipse fecisset. eaq; re ab auguribus ad senatũ relata iussu eius. C. figulus e gallia: Scipio nasica e corsica romã redierunt: & se consulatu abdicauerunt.

¶ Laudabile. trãsit ad aliud exẽplũ dicẽs. Laudabile sup. fuit obsequiũ religiosum duodecim fasciũ.i. cõsulis cui.xii. erãt lictores cũ fascibus: sed sup. obediẽtia quattuor & uiginti sup. fasciũ.i. duorũ cõsulũ sup. erat laudabilior. Eni pro qa: litteris missis a Tyberio graccho ex puincia ad collegiũ augurũ: qbus.s. litteris significabat se aĩaduertisse cũ legeret libros ptinẽtes ad sacra populi.s. romani: aĩaduertisse dico: tabernaculũ captũ uitio comitiis consularibus.i. quibus conuenerant ad consules creandos. q̃.s. comitia ipe.s. tyberius fecisset: & ea re relata ab auguribus ad senatum: Caius figulus & Scipio Nasica redierunt Romã iussu eius redierunt dico figulus e gallia: & nasica e corsica: & abdicauerũt se.i. absoluerunt magistratu.s. consulari.

LAudabile. Tyberius grac. sequẽtis anni consules creauerat. C. figulũ: & Scipionem nasicam: qui cũ magistratum iniissent & in prouincias uterq; suã discessissent: paulopost a Tiberio grac. qui tunc pconsul erat in asia litteræ missæ sunt ad collegium augurũ: quibus significabat se uitio cõsules creasse: nõ recte capto tabernaculo: hoc aũt se cognouisse dũ libros augurales ĩspiceret. Augures.n. cõtinuo rẽ deferũt ad senatũ: qui statim iussit utrũq; romã redire: seq; abdicare magistratu. Duodeciz fa. Fasces erãt insignia cõsulatus a fasciculis uirgarũ se curibus alligatis quas lictores consuli præferebant ad terrorem: lictores aũt a ligando dicti sunt q nocẽtes ad palum ligarent: uirgisq; cæderẽt: & securi percuterent: erant aũt.xxiiii. quorũ.xii. uni consuli totidẽ alteri parebant ergo duodecim fasciũ.i. unius cõsulis obedientia laudabilis fuit: quia posthumus q consul erat: &.xii. fasces habebat: paruit pontifici. Sed quattuor & uiginti.i. duorũ cõsulum obedientia laudabilior fuit. Obsequiuz obediẽtia: & in bona parte accipi: at illud terentianũ obsequiũ amicos. ueritas odiũ parit: pro assentatiõe quadã uideĩ accipi cũ dicat donatus: obsequiũ assentator debet: ueritatem amicus: A tyberio: q eos consules uitio creauerat. Collegiuz: augures plures erant & q in eodẽ magistratu plures sunt collegæ dicunt: ipsorũ uero coetus collegiũ. Animaduertisse. Cõpræhendisse: aĩaduertere cũ acto sine prepositione: cõsiderare & cõpræhendere significat. Cice. Aĩaduerti. Brute sæpe catonẽ: aĩaduertere cũ accusatiuo cũ ppositione in: est aliqua iusta de cã punire: hinc fit aĩaduersio punitio. Vitio ca. tabe. Plu. ita diffinit qd sit cape uitio tabernaculũ: si tabernaculum inquit cepisset is q augurũ capturus esset: ita ut anq auspicium cepit aliquid aliud egisset quod ad augurium non pertineret tum id tabernaculum uitio captum: esse dicebatur & si auspicia cepisset in eo nihil ualebant. Cice. quoq; ii. de diuinatione ita inquit: quid apud te scriptum est de Tib. grac. nõne & augurum & aruspicum comprobat disciplina: qui cum tabernaculum uitio cepisset imprudens: quod inauspicato pomeriũ transgressus esset comitia consulibus creãdis habuerit. Libros ad sacra pti. Vel augurales uel sibillinos. Comitiis consu. Quæ ad creandos consules habuerat. Comitia ut scribit Asconius fuerunt ædilitia prætoria tribunitia: & consularia. Aulus uero Gel. dicit comitia alia fuisse curiata: alia centuriata. Comitiũ autem erat locus dictus teste Var. q ibi coibant comitiis curiatis magistratus creandi causa: nam in campo martio elicebatur magistratus habitis comitiis: de ordine autem comitiorũ multa apud Liui. plura apud Diony. lib. viii. ubi de coriolani dãnatione loquitur uidere licet. Corsica: hæc insula procul est a Sardinia. lx. stad. auctor Stra.

Fasces

Obsequiũ

Collegiũ

Tabernaculum capere uitio

Comitia

De. P. Celio &. M. Cornelio. Cap. V.

COnsimili rõne post. P. cælius Marcus. Cornelius cethegus & . C. Claudius pp exta parum curiose admota arís deorũ imortaliũ uariis tẽporibus bellisq; diuersis flaminio abire iussi sunt: coactiq; etiam.

COnsimili ratione. Eadem ratio fuit quod tres flamines Sacerdotium deponere sunt coacti quia uidelicet parum diligenter exta altaribus admouissent. Exta parum curiose: quia cæsa uictima & immolata Sacerdotes primo lance imposita debebant exta diligenter altaribus admouere: deinde quasi sacrata suscipere: & sic uesci: quod cum illi negligenter fecissent. Sacerdotio priuati sunt. Consimili ratione: ut religioni cederent. Ad. o/

Flaminiũ ta:oblata:appropinquata. Flaminio: sacerdotio flaminis: nam sicut a pontifice pontificatus dicitur: sic a flamine hoc est sacerdote flaminiũ sacerdotiũ. Coacti: quia sacerdotio abire nolebant.

Apex AT Sulpitio inter. Ob nullã aliã rẽ Sulpitius sacerdotio priuatus est: nisi q̃ apex e capite ceciderat: erat aũt apex in summo flaminis pileo uirga lanata: ut supra diximus: hoc est in cuius extremitate modica lana erat alligata. Virgil9. Ecce leui summo de uertice uisus iuli. Fundere lumẽ apex: & circum tempora pasci.

COncentus. Vix inqt creati fuerant dictator & magister equitũ: cũ sacrificantes uocẽ soricis audiuere & magistratum deponere coacti sunt. Plinius ait concentu soricum dirimi auspicia annales testati sunt.

ADiiciendũ his. In æde deæ uestæ ignis æternus seruabatur: cui semper una ex uestalibus diligẽtissima custos adhibebaẽ: quæ uigilando seruaret: ne aliquo casu extingueretẽ ignis. forte accidit: ut una oppressa somno ignẽ extingui permiserit: quod cũ põtifici cognitũ esset: flagellis tota ferme cõfecta est. Li. li. viii. secũdi punici belli plus inqt oibus aut nũciatis pegre aut uisis domi pdigiis terruit aios hoium. Ignis in æde uestæ extinctus ob quam cãm cæsa flagro est uestalis uirgo: cuius custodia eius noctis fuerat iussu põtificis. p. li. id q̃q̃ nihil por: ẽdenti bus diis: cæterũ qa neglgẽtia humana acciderat: tñ & honestis maioribus pcurari ad supplicationẽ haberi ad uestæ arã placuit. Virgo ue. Ideo uirgines ue

Ignis perpetui rõ. stales perpetuũ ignem seruabãt ut ad simulacrũ cælestium sydeꝝ custos impu flãma uigilaret: teste Floro. qui dicit Numa põpilius focũ imprimis uestæ uirginibus colendũ dedit ad simulachrũ cælestiũ sydeꝝ custos impii flãma uigilaret. Alii dicũt q̃ ideo seruabant: ut significarẽt se ita ppetuo puras & inuiolatas esse debere sicut inuiolatus seruabaẽ ignis: his enim teste Li. stipendiũ de publico dari statuit Numa põpilius: qui hoc sacerdotiũ instituit ut assiduæ templi antistites essent: easq3 uirginitate & aliis cerimoniis uenerabiles & sanctas fecit: est ãt uesta q̃ græ. dicit: hanc aũt terrã esse phibẽt quã ignẽ habere manifestũ est. Elag. admoueretur: uerberibus cederetur.

MAximæ uirginis. Dionysius alicarnaseus deficiente inquit aliquãdo negligentia quadam

Aemilia igne: custode tunc eius æmilia: aliaq3 uirgini nuper electarũ: & tunc discentium tradẽte eius curam perturbationem fuisse tota in urbe multã: & inquisitionẽ per põtifices: ne pollutio aliqua circa ignẽ sacerdotibus extitisset: tunc autem æmiliam ferunt in omnem quidem sed dubitabundam ex huiusmodi casu põtificibus sacerdotibus & aliis uirginibus manus super aram tendentem ita dixisse: uesta urbis Ro. custos si quidẽ pie & iuste sacra tibi perfeci: annis paulominus triginta & animũ purum habens & corpus castum demonstra mihi: sisq3 auxilio: neq3 parui pendas sacerdotem tuam morte mori miserrima: si uero impium aliquod gestum est a me: meo ipsius supplicio urbis pollutionem expia: hæc dicentem & scindentem a carbasea ueste: qua tunc amicta erat fasciam: post preces factas iecisse eã3 super arã dicunt: & ex frigido multo ante nullamq3 seruante scintillam cinere flammã emicuisse multam p carba-

¶ Consimili &c. Ordo est Publius Celius Marcus: Cornelius Cethegus &. C. Claudius iussi sunt &. ẽt coacti: quod plus ẽ: nõ autẽ coacti: qa parere recusauerũt: uñ cogẽtiũ non coactorũ hoc loco cõmendaẽ religio: coacti itaq3 sunt cõsimili rõne post. i. deinceps: uariis tpibus & bellis diuersis abire flaminio. i. sacerdotio: ppter exta admota. s. ab eis: aris deorũ imortaliũ parũ. i. nõ satis curiose. i. accurate. Vbi signãdũ curiosũ nõ semp in malũ accipi: nã hic uitio daẽ nõ curiose egisse. Cõmẽtarius suplor nõ explanat qbus tpibus & qbus bellis iussi sint sacerdotio abire: forte q̃ sine taliũ inqsitiõe mẽs authoris intelligi satis põt: quapropter & nos super sedemus. Non autem fuli historiagraphi minus peritus eẽ abire consulatu sacerdotio aut alio magistratu: est eo deposito discedere ab officio. Cuius cõtrariũ eẽ inire magistratum.

¶ De Sulpitio. Cap. VI.

IT sulpitio iter sacrificãdũ e capite apex prolapsus eidem sacerdotiũ abstulit.

¶ At sulpitio. Superiores q̃ ppter exta nõ satis curiose admota aris uident satis iuste coacti abire flaminio seu sacerdotio: quod uulgo dicimus degradari: At. i. sed apex. i. uirga lanata aut filum quasi infulæ, in uertice capiti annexum unde flamines quasi filamines dicti: prolapsus sulpitio e capite inter sacrificandum abstulit eidem sacerdotiũ. q. d. parũ culpe in eo fuisse: & tñ ut alii accuratius administrarent sacerdotium amisit.

¶ De Fabio Maximo. Cap. VII.

OCcentusq3 soricis auditus: fabio maximo dictaturã. C. flaminio magisterium equitum deponendi cãm prebuit.

¶ Occentusq3 &c. Alii cõcentus legunt: sed rectius occẽtus quasi a strependo sonus factus intelligatur. Nã ob fere contra diciẽ: unde occentores nunc in cãtu artificioso dici possunt. Affert aũt hoc exẽplũ pro exactissima diligẽtia quod afferri posset pro miserrima superstitiõe: qd ei soricis occẽtus uitii habere aut portendere possz nisi dæmonũ fraude obseruatũ fuissz: uitio iũc creant. Sed ordo ẽ Occentusq3. i. ẽt occentus soricis. i. minimi illius aialis de genere muriũ minorũ: auditus. s. post creationem præbuit Fabio maximo cãm deponendi dicta creaturã: & pbuit Caio flaminio: cãm deponendi magisterium equitum.

De Publio Licinio. Cap. VIII.

ADiiciendũ his q̃. P. licinio põtifici maximo virgo uestalis: quia quadã nocte parũ diligens æterni ignis custos fuisset digna uisa est quæ flagro admoueretur.

¶ Adiiciẽdũ his. &c. Adducit scrupulosæ obseruatiõis exẽpla q̃ si non aliud: hoc tñ utilitatis nobis afferre debent: ut nos certos simus quãtũ in uera religione obseruãda diligẽtiæ habere debeamus: cũ ethnici in supstitiõe sua tam anxii obseruatores fuerint: ut p igne p negligẽtiã extincto sacerdotula eius custos flagris sit admota. i. uirgis acriter cæsa. Quod si poculis hẽrent q̃ culpam graue in se admittũt: placatiore aio castigationẽ q̃ disciplinã uocãt paterent. Ordo ãt ne lõgior uideat ẽ. Adiiciẽdũ sup. ẽ. i. cõuẽ

niens est adiicere his.s.iam dictis:q Virgo uestalis.i. uestali æde e.ipsa & sacrata:uisa est digna:quæ.i.ut admoueretur.i.applicare tur flagro.i.magnis uirgis ex flagris quæ sunt summitates arborum factis:unde per diminutionem flagellum dicitur.i.quæ uirgis cæderetur:uisa est dico.P.Licinio pontifici maximo: quia fuisset quadam nocte parum diligens custos ignis æterni.i.perpetuo conseruandi:piaculum enim erat ignem illum extingui qui uestã repræsentabat de qua Ouidius. Nil aliud uestam q̃ puram intellige flammam &c.

De uirgine Aemilia. Cap.IX.

Maximæ uero uirginis: æmiliæ discipli/nam extincto igne tutã ab omni repræ/hensione. Vestæ numen p̃stitit:qua adorante cum carbasum quam optimam habebat foculo imposuisset subito ignis emicuit.

¶ Maximæ uero. Contra dicit approbata est diligentia Aemiliæ etiam dea approbante ut Oli.latius declarat. Ordo est. Vero pro sed.q.d.econtrario. Numen.i.diuinitas:uestæ quæ nutu quæ uult facit:aut dea ipsa:præstitit disciplinam.i. religiosam obseruatione.n quaz a maioribus ut discipula accepit: Aemiliæ uirginis maximæ.i.primæ & antiquissimæ: ut quæ iam fere tempus suum quo in religione esse debebat peregerat: nam postea nubere pete rant:sed paucæ n.ipserunt:eisq; male euenit status mutatio. Præstitit dico tutam ab omni repræhensione:igne extincto.i.cũ æternus ille ignis inuentus esset extinctus. qua adorante.s. ad aram deæ:cum imposuisset foculo.i.cineribus aræ impositis:carbasum i.uelum aut uestem e carbaso;saltem partem eius:quaz habebat optimam:ignis emicuit.i.exiuit subito.

De Marcello & tẽplo honoris & uirtutis. Cap.x.

Non mirum igitur si pro eo imperio au/gendo custodiẽdoq; pertinax eorum in/dulgẽtia deorum semper excubuit:q; tã scrupulosa cura paruula quoq; momenta religio/nis examiari uidẽtur:qa nunq̃ remotos ab exactis/simo cultu cerimoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimanda est.

¶ In qua cum Marcellus quintum consulatũ ge/rens templum honori & uirtuti clastidio prius: deinde syracusis potitus nuncupatis debitum uotis consecrare uellet:a collegio pontificum impeditus est. Negante unam cellam duobus diis re/cte dicari: futurum.n.siquid prodigii accidisset in ea:ne dignosceretur utri rem diuinã fieri oporteret. nec duobus nisi certis diis una sacrificari solere. Ea pontificum admonitione effectum est:ut marcellus separatis ædibus:honoris ac uirtutis simulachra statueret:neq; aut collegio pontificum autoritas amplissimi uiri: aut marcello adiectio

sum:ita ut nec ciuitati lustratiõe nec nouo opus esset igne:dicit ergo Val.illa quidem quæ negligẽs fuerat flagellis cruciata: at uero æmilia tametsi nescio quõo ignis extinctus esset tantam tñ animo religionẽ concepit:ut cũ supplex deæ misericordiaz imploraret foculo carbasum suam super imponens meruit incensa carbaso ignem extinctum suscitare:ad id ergo ualet aduersatiua coniunctio uero;illa quidem pœnas dedit negligẽtiæ. At uero hanc tutam præstitit numen. Et est argumentum:q non solum a pœna: sed etiam a repræhẽsione tutã seruauerit:nã non minor plærũq; solet esse repræhẽsio q̃ pœna. Disciplinam: custodiendi ignis Carbasum. Materiam posuit pro forma: est.n.carbasus tenuissimi lini genus:quod nũc & frequentissime pro uelo sumitur: & est metonymia. Fo/culo:diminutiuum a foco:est autem focus locus ubi fouetur ignis ipsum uero elemẽtum ignis est:ergo foculo loco ubi erat ignis extinctus. Carbasus Focus

Non mirũ igitur. Nunc dicit quid nã pro tanta religiõis diligẽtia populus Ro. meruerit: ut uidelicet deos propicios semper habuerit: qui pro imperio suo non solum cõseruando sed etiã augendo inuigilauerint: Non mirũ igitur:quandoquidem igitur adeo diligẽtes in seruanda religione fuere ro.nihil est quod quisq̃ admiretur si tanta fuerit deorum indulgentia in conseruando augendoq; imperio ro. Pertinax:perseuerans: & notandum pertinacem plerunq; & in bonam partem accipi posse:ut hoc loco:cum in malam ut plurimũ poni consueuerit: est.n. pertinax is qui ubi non debet tenax & obstinatus ẽ: sed hoc loco pertinacem curam perseuerantez dixit. Scropulosa: Sollicita & exquisita diligentia: ut nihil omnino prætermitteretur:nã scrupulus lapillus bre/uis est:qui breuitate sua ferme non uidetur:sed calcatus sollicitudinem creat:unde scrupulum sollicitudi/nem & difficultatem dicimus. Teren. Inieci scrupu/lum. & scrupulosum sollicitum & anxium dicimus. Paruula:sicut de occentu soricis:de apice lapso. Momenta:inclinationes. Examinari: exquiri examen proprie dicit̃ lingua bilancis:hoc est libræ quam rectissimam esse oportet cum aliquid pensamus quæ si huc aut illuc inclinauerit plus minusue esse itelligimus id quod pensamus & ppterea examen interdũ dicit̃ iudiciũ. Vnde Persius. Examẽ ut improbũ in illa castiges trutina:examen dixit iudicium.s.pro ro. Exactissimo:Exquisitissimo: nam exigere præter alias significationes exquirere quoq; significat. Cerimoniarũ: cerimoniæ ut ipse paulopost dicturus est: dictæ sunt quia urbe gallis capta cũ uestales uirgines;simulacra deorum ex hostibus erepta traducerent: cærete oppidum potissimum conuenere ubi benigne fuerunt hospitio susceptæ:donec a gallis ciuitas per Camillum recuperata & liberata fuit:in huius beneficii memoriam ro.præstiterũt:ut omnis cultus diuinus oisq; sacrorũ ritus cærimoniæ dicerent̃ a cærete oppido. Pertinax

¶ In qua cum mar. Marcellus consul primo clestidiũ galliæ cisalpinæ oppidum:quod nunc castigium dicitur oppugnando fortiter ceperat. deinde magno labore atq; uirtute syracusas expugnauerat:itaq; ex duorum oppidorum expugnatione duobus diis uota fecerat honori.s.& uirtuti templum edificaturum: parta uictoria romam uenit:& cum uota persoluere uellet utriq;.s.templum unum ædificare: pontifices re/

silere:quia dicerent id contra religionem esse.Li. se/cũdi punici belli li.vii.de hac impeditione sic breui/ter refert.Consulum alter:Qu.Crispinus ad exercitũ quem.Qu.Flaccus habuerat cum supplemento in lucanos est prefectus. Marcellum aliae atq3 aliae obie/ctae animo religiones tenebant:in quibus cum bello gallico ad clastidiũ aedem honori & uirtuti uouisset: de dicatio eius a pontificibus impediebatur: q̃ nega/bãt unam cellam duobus diis recte dicari:q̃ si de cae lo tacta aut prodigii aliquid in ea factum esset: diffi cilis in ea procuratio foret:q̃ utri deo res diuina fie/ret sciri non posset:neq3.n.duobus nisi certis diis rite una hostia fieri ita addita uirtutis aedes a properato ope:neq3 tñ ab ipso aedes ex dedicatae sunt: tum de mũ ad exercitum quem priore anno uenusiae relique rat cũ supplemento proficiscit.Nuncupatis:Votũ du plex est:conceptiuũ & nũcupatiuũ:Cõceptiuũ quod animo & mente solum cõcipitur:sed uerbis nõ expri mitur:nuncupatiuum uero q̃ od nominatim uoce de claratur atq3 uouetur:ut si dixero:si ualitudinem re/cuperauero statuam argenteam in Templo Mariae uirginis cõstituã & erigam. Qui uota nuncupassent ea libellis inscripta templorum porticibus affigebãt. Siquid prodigii.Vt si serpens in eo tẽplo apparuisset dignosci non potuisset ab utero perfectum: & illud ostentum esset:propterea nec utri esset sacrificandũ: aut si templum de caelo tactum fuisset pari ratiõe di gnosci non potuisset:quomodo illud expiandũ esset. Rem diuinam facere:sacrificare:significat. Nisi cer. diis:ut polluci & castori:ut apollini & dianae: ut ue/neri & adi ut cybele & ati: haec numina societatem quãdam inter se habere dicebantur. Itaq3 ambobus una sacrificabatur:praesertim castori & polluci:ita ta mẽ ut utriq3 suus haberet honos: & ideo Marcellus coactus est hac admonitione & suppstitione põtificũ nõ unã aedem duobus diis: sed duas aedificare & cõ secrare. Separatis aedibus:aedes licet plurali numero ut plurimũ priuatã uniuscuiusq3 domũ significet: sin gulari uero tẽplum.tñ in plurali plaerũq3 & pro tem plo accipitur:ut hoc loco:sunt qui dicant cum adie/ctione aliqua esse dicendum: ut in aede sacra in aede pacis in aede apollinis:eodem modo in plurali: ut sa/crae aedes deorum aedes aut nympharu3 aedes:si ue/ro absolute dixerimus aedes domum tantũmodo de signare & propterea apud iuriscõsultos inueniri aedes pro omni specie edificii.Collegio:quia collegium nõ respexit amplissimi uiri auctoritate3:uoluit.n.religio nis ritum sanctitatemq3 seruatã:nec duplicata quidẽ impensa marcellum a soluẽdo uoto deterruit: nã duo templa constituit qui unum tantummodo uouerat: & in hoc Val. dissentit a Liuio qui non dedicata ab eo fuisse dicit sicut supra ostendimus. Adiectio impensae. Accessio expensae ut ubi templum unum uotum esset duo dedica rentur. Suus te. Suus ordo suaq3 lex. obseruatio:honor & reuerentia ut religio suum ordinem suãq3 obseruationem reti neret. Differt tamen inter obseruantiam & obseruationem quia obseruatio pro quadam animaduersione accipitur in mo dum speculationis:obseruantia uero est ueneratio quaedam & honoris exhibitio.

Votorũ species

Obseruatio

Obseruãtia

impensae ĩpedimento fuit:quominus religionibus suus tenor suaq3 obseruatio redderetur.

NOn mirum. Transiturus ad religionis in Marcello narra tionem more suo praefatur dicens. Igitur.i.quandoquidẽ iam anxie religionem seruarunt ut concentu soricis moue rentur non mirum sup.est:si indulgentia.i.opera clementer impen sa:pertinax.i.perseuerans quasi obstinato animo: uidelicet in bo no sit hoc loco:tamen nescio quid quasi nimium siquid in his ni/mium esse possit:notat:tractum est uerbale a pertinendo.i. perpe tuo tenendo contra omnes eripere uolentes: indulgentia uero ab indulgendo:indulgere autem est clementi aut facili animo opera3 dare & quasi dissimulando ignoscere:unde mollis educatio libero rum indulgentia authore Quintiliano uocatur: & quia deus quã do citra condignum punit:immo misericorditer ignoscit aut cul/pam remittit:nobis quodammodo indulgere uidetur.i.affectione paterna peccata nostra tegere:ideo indulgentiam pro uenia eccle sia libentius saepe q̃ uocabulum patiatur accipit:non tamen tã ab surde ut nonnulli cauillantur. Si inquam pertinax indulgentia eo/rum deorum.i.taliũ quales coluit:excubuit.i.more excubantium intenta fuit & quasi uigilans cum utrũq3 hominis non dei sit:pro eo.i.tali & tam religioso imperio augendo & custodiendo ne im/minuatur q̃.i.quia quoq3.i.etiam paruula momenta.i.pẽdera re religionis ut est concentus soricis: uidentur examinari.i.experiri discuti:tam scrupulosa.i.anxia cura:quia nostra.i.romana ciuitas nunq̃.i.non unq̃:non est existimanda.i.iudicanda aut cẽsenda: ha buisse unq̃ oculos remotos ab exactissimo cultu cerimoniarũ.i. rerum diuinar. In qua scilicet ciuitate cum Marcellus gerens quin tum cõsulatum:uellet potitus prius clastidio oppido in cisalpina illis nobis transalpina gallia:deinde potitus syracusis urbe opulen tissima in sicilia:hoc ẽ postq̃ uoti compos factus eas urbes expu gnauerat:cõsecrare honori.s.deo sic dicto: & Virtuti.s. bellicae.i. fortitudini:quae propriae uirtus dicitur: templum.s. cõmune debi tum.s.illis:uotis nũcupatis.i.expressis uocaliter: & non solum aio conceptis:impeditus est a collegio pontificum:negante.i.quod col legium negabat. Vnã cellam (quam imperiti capellam uocant) i.sacellum dicari.s.consecrari:recte.i.decenter duobus diis; quoq3 diuersa essent numina? Enim pro quia:sup.dicebãt:futurum sup. esse siquid prodigii accidisset in ea.s. cella ne.i. ut non dignoscere tur:utri.s.deorum oporteret rem.s.diuinam fieri:nec solere sacrifi/cari.i.unum sacrificium fieri:duobus diis:nisi certis: ut polluci & Castori:apollini & dianae & similibus quorum una aut subalter na putaretur potestas. Effectum est ea admonitione ut Marcellus statueret simulacra honoris & uirtutis aedibus separatis:neq3 aut authoritas amplissimi uiri: uidelicet Marcelli: fuit impedimento collegio pontificum:quia ei obtemperatum est:aut adiectio.i.in/crementum impensae uidelicet binarum aedium fuit impedimẽto Marcello:qa uota persoluit:nõ fuit dicit impedimento quominus i.ut nõ suus.i.debit9 tenor & sua obseruatio redderet religiõibus.

De.L.Furio Bibaculo.Et.L.Aluario. Cap.XI.

OBruitur etiam tot illustribus consulari/bus: furius bibaculus exempliq3 locum uix post marcellũ inuenit: sed pii simul ac religiosi animi laude fraudandus nõ est:q praæ

OBruitur tot il.cũ ancylia duodecim salii per ur bem uetusto more gestarẽt: illiq3 sacro urbis praetor interesset Lucius furius bibaculus:for te pater eius tunc saliorum magister iussit eum ancy lia tollere & ferre per urbẽ tanq̃ non praetor:sed unus esset e saliis. paruit summum praetoris imperiu3 prae cepto patris:q̃q̃ honeste negare potuisset:quia offici maioris gratia uacationem & immunitatẽ habebat:

tor a patre suo collegii saliorum magistro iussus
ex lictoribus pcedentibus arma ancilia tulit q̄uis
uacationem huius officii honoris beneficio habe
ret:omnia namq; post religionem ponenda sem/
per nostra ciuitas duxit etiam in quibus summæ
maiestatis decus conspici uoluit. Quapropter nō
dubitauerunt sacris imperia seruire: ita se huma/
narum rerum futura regimen existimantia si diui
næ potentiæ bene & constanter fuissent famula/
ta. Quod animi iudicium in priuatorum quoq;
pectoribus uersatum est. Vrbe enim a gallis ca/
pta cum flamen quirinalis: uirginesq; uestales sa/
cra onere partito ferrent: easq; pontem sublicium
transgressas: & cliuum qui ducit ad ianiculum de
scendere incipientes. L. Aluanius plaustro coniu
gem & liberos uehens aspexisset: propior publi/
cæ religioni q̄ priuatæ caritati: suis ut plaustro de
scenderent imperauit: atq; in id uirgines & sacra
imposita omisso cœpto itinere cærete oppidū p
uexit: ubi cum summa ueneratione recepta grata
memoria ad hoc usq; tempus hospitalem huma/
nitatem testātur: inde enim institutum est sacra ce
rimonias uocari: quia cæretani ea in fracto reip.
statu perinde ac florēte coluerunt. Quare agreste
illud & sordidum plaustrum tempestiue capax cu
iuslibet fulgētissimi triumphalis currus uel æqua
uerit gloriam uel antecesserit.

¶ Obruitur &c. Ordo ē furius bibaculus: uir clarus quidem sed
non consularis: obruitur. i. opprimitur: etiam tot illustribus sup. ui
ris: consularibus. i. qui consulatum gesserint: & uix inuenit locum
exempli. i. ut eius exēplum de obseruata religione recitetur: postq̄
marcellum de quo iam dictum: sed. q. d. licet post cōsulares: tamē
non est fraudandus laude animi pii simul ac religiosi. Qui præ/
tor. i. cum esset prætor iussus a patre suo magistro collegii saliorum
qui præsul dici posset. i. primus sacerdotum martis dum ancylia
ferrēt per urbem salientium: tulit arma. s. martis ancylia dicta: sex
lictoribus præcedentibus: cum cōsulibus duodeni essent: q̄uis ha
beret uacationem. i. exemptionem huius officii. s. portādorum an
cylium uel ancyliorum: utrūq; enim dicitur: beneficio honoris. s.
prætorii: Nāq; nostra. i. romana ciuitas duxit semp omnia haben
da post religionem. i. cultum deorum: etiam sup. illa in quibus uo
luit decus summæ maiestatis conspici. Quapropter imperia. i. im
peratores non dubitauerūt seruire sacris. i. rebus diuinis: existimā
tia. i. iudicātes se futura. i. se futuros: regimē. i. rectores: rerum hu
manarum: famulata. i. si fuissent famulata. i. si ipsi fuissent famu
lati (Nam ut seruitia pro seruis passim ponuntur: ita imperia pro
iperatoribus ponit) bene & cōstanter potētiæ diuinæ. ¶ Quod
animi iudicium transit ad aliud exemplum di. Quod iudiciu; ani
mi: uidelicet diuina humanis esse anteponenda: uersatum est quo
q; in pectoribus priuatorum. i. non gerentium magistratum: aut
ut dicunt officium publicum. Vrbe enim uidelicet Roma: capta a

tamen quia omne quod diis exhibetur officium lau
dabile semper habetur: & est: nō duxit indignum an
cylia ferre præeuntibus lictoribus: fuit autē prætor
secundo pu. bel. Obruitur: quasi inquit Furius biba/
culus opprimitur: ne emergere possit in tanto fulgo/
re & claritate superiorum exemplorum. Consulari/
bus: Vir consularis dicitur: qui aliquando gesserit cō Consula
sulatum: sicut prætorius qui præturam. Censorius q ris
censuram administrauerit. Vix post mar. Vix dignus
est inquit qui subiūgitur marcello. Sed pi. quia paruit
patri. Religiosi: q principi saliorum collegii. Collegii
sa. Salii & Liui. tradit. xii. in urbe fuere a numa cōsti Salii
tuti & matri gradiuo consecrati: qui totidem ancylia
per urbem cum saltibus gestabant atq; tripudiis: ca/
nētes ueterem mamurii memoriam. Ancylia uero scu Ancylia
ta erant: qui oras. i. extremitates habebant in simili/
tudine; labiorum. Vnde & ancylia dicta sunt ab oris
quæ sunt circū labrū secūdū alios uero ab   qua
ciuitas laborabat tūc cum de cælo lapsum est scutū:
constat. n. regnante numa breue scutum atq; rotūdū
de cælo lapsum: de quo Oui. Ecce leui scutum uersa
tu; leniter aura Decidit a populo clamor ad astra ue
nit. Consulti deinde aruspices responderunt ibi futu/
rum totius orbis imperium ubi scutū illud seruaret:
quo accepto responso & honoris gratia: & quo idē
tutius seruaretur: ne ab hostibus surripi posset: Nu
ma Pompi. xii. alia ad similitudinem cælestis illius fa
bricari iussit: quæ fuere in templo martis reposita: &
cum. xii. sacerdotes adolescētes numa ipsi marti gra
diuo delegisset illisq; dedisset insignia pictas tunicas
& super tunicas æneum pectori tegmen: iussit ipsa
cælestia arma: quæ ancylia nominauit suspensa collo
ab illis p urbē portari: cū saltu atq; tripudiis carmina
decātari: & salii dicti sunt a saltu. teste Oui. qui dicit.
Iam dederat saliis a saltu noia dicta. Armaq; & ad
certos uerba canēda modos. Inter cætera carmina: hoc Salii
fuisse dicunt. Veterē mamurii memoriā: qa cū numa
acciuisset undiq; fabros qui scutā alia cælesti simili
ma fabricarēt: uentus est quidā mamurius qui cæte
ros artificio superauit: nam adeo similia fecit: ut a cæ
lesti discerni non possent. Iussus itaq; primum petere
quod uellet: nihil aliud petiisse dicitur nisi ut Salii an
cylia gestantes per urbem canerēt: in ueterem mamu
rii memoriam. Vnde Oui. Tūc sic mamurius merces
mihi gloria dixit. Noiaq; extremo carmine nostra so/
nent. Idq; sacerdotes operi promissa uetusto pmia p
soluunt mamuriumq; uocant. Fuit autem tantæ reue
rentiæ saliorum collegium: ut Aphricanus nō erubue
rit unum fieri de saliis. teste Li. li. vi. de bello macedo
nico. Nec. L. Furius bibaculus ut in hoc exemplo pa
tri suo saliorum magistro parere recusauit: q̄uis præ
tor esset: omnes autem salios ex gente patricia fuisse
creatos testatur Dio. de antiquitatibus ut: dicit. n.
Sexta autem pars institutionis circa diuina his distri
buta ē: qui uocant a ro. salii: quo numa ipse ex patri
ciis creauit iuuenes. xii. spectatissimos deligens: quo
rum sacra manent in palatio: uocanturq; palatini. Hi
qdem agonales: a quibusdam uero collini uocati sa/
lii: quorum quidem sacrarium in collino ē mōte post
Numam conditum ab hustio rege ex uoto: q idem
bello sabino nuncuparat: hi autem salii omnes iacto
res quidem sunt & laudatores armatorum deorum.
Solemnitas autem eorum est circiter panatinea: mense

Valerius maximus.

martio: quae sumptu agitur publico: multaq3 alia de his Dio. tradit: qui hic referre longum & tediosum esset. Sex lictoribus: cõsul. xii. lictores habebat: praetor autem sex. Vacationem: quia praetura faciebat illum huius officii & laboris imuné: ergo uacationem imunitatem officii. s. gestandi ancylia. Honoris. Magistratus. s. praeturae. Omnia post religionez. i. omnia cedere religioni. Etiam in quibus: subauditur ea hoc est imperia. Sũmae ma. de. Vt in consularibus praetoriisq3 uiris. Regimen. Existimabant se reges esse futuros. Bene atq3 constanter: bene utrũq3 coniunxit qa necessarium: naz potuissent bene certo tempore seruire: sed non constanter. i. perseueranter: ideo dixit bene & constãter. Quod ai iudiciũ: Vere inq̃ maiores nostri ita existimarũt se futuros reges si diligẽter pieq3 religionẽ seruarẽt: ut nihil quod ad eius fructũ ptineret omitterẽt: nã & L. Aluanius q̃uis plebeus eẽt & humilis. tamen diis imortalibus tantã reuerẽtiam exhibuit ut liberoR suoR: curã religiõi postposuerit. Vestales uirgines deae uestae cõsecratae. Onere partito: quia aequa portione diuiserant inter se simulacra deorũ & reliqua sacra: q̃ cũ multa essẽt nõ nisi a multis ferri poterãt. Sublicuũ põtẽ. q̃si sublicuũ: nã subliciari purgare significat. uñ subliciũ lignũ purgatiuũ: ergo põs sublicius põs ligneus a sublicijs dictus: sũt. n. sublicia ligna q̃ sustinent põtem: hic aũt primũ factus est a põtificibus: & sepe restitutus: uñ etiã pontifices dicti sunt.

gallis: cũz flamen. i. sacerdos: quirinalis. i. Quirini seu Romuli: & uirgines uestales. quae illis erant quales nobis sanctae moniales: ferrent. i. portarent: sacra. i. res sacras onere partito. i. inter ipsas diuiso: & Lucius Aluanius uehens plaustro. i. curru: coniugem & liberos aspexisset eas transgressas pontem sublicium. i. ligneum tyberi impositum & incipientes descendere cliuũ. i. de cliuo qui ducit ad ianiculũ suburbium urbis qua in hetruriam itur. Propior. i. uicinior: hoc ẽ magis propinquus in affectione: religiõi publicae q̃ charitati priuatae: imperauit suis ut descenderent plaustro atq3 omisso itinere coepto: prouexit caerete oppidum: sic ab euentu dictum: uirgines. s. uestales: & sacra imposita in id. s. plaustrum. ubi ipsa sacra recepta cũ summa ueneratione: testantur usq3 ad hoc tempus quo haec scripta sunt humanitatem hospitalem. i. in hospitalitate exhibitam: memoria grata. i. ob gratitudinem conseruata. Enim pro quia: institutum est inde: sacra. i. res diuinas uocari cerimonias (quasi a caerete: cum tamẽ a caerere alii malint: nã prima corripitur) quia ceretani coluerunt ea perinde. i. aequaliter in statu reip. fracto: ac florente. Quare illud plaustrum agreste & sordidum: capax. s. maiorum utpote diuinorum: tẽpestiue. i. in tempore necessitatis: uel aequauerit uel antecesserit gloriaz cuiuslibet currus triumphalis subaudi etiam fulgentissimi.

Sublicius pons

Pontifices.

Ianiculũ.

Cliuum: cliuus dicitur locus molliter arduus. Ad is. Quia ianiculum collem tyberis ponte coniunxit: dictum q̃ ianua sit euntibus in hetruriam. L. Alua. hoc idem Li. testatur li. v. dicit enim Flamen interim quirinalis Virginesq3 uestales: omissa rerum suarum cura: quae secum ferenda sacrorum: quaeq3: quia uires ad omnia ferenda deerant relinquenda essent consultantes quisue ea locus fideli asseruaturus esset custodia: optimum ducunt: condita in doliolis sacello proximo aedibus flaminis quirinalis: ubi nunc despui religio est: defodere: caetera inter se onere partito ferunt uia quae sublicio ponte ducit ad ianiculum in eo cliuo eas cum. L. Alua. de ple. ro. homo conspexisset plaustro coniugem ac liberos habẽs inter caeteram turbã quae inutilis bello ex urbe excedebat: saluo etiam tum discrimine diuinarum humanarũq3 rerum irreligiosum ratus sacerdotes publicos sacraq3 populi ro. pedibus ire: ferriq3 se ac suos uehiculo conspici: descendere uxorem ac pueros iussit: uirgines sacraq3 in plaustrum imposuit: & caere quo iter erat sacerdotibus peruexit. Propior. i. publicae religioni magis cõsulens.

Caerete.

Caeres

Caerete. op. indeclinabile est sicut praeneste hoc autem oppidum primum appellabatur agillina: sed cum latini ingrederentur hanc urbem: & ignorantes nomen eius inquirerent: oppidani qui graeci erant existimantes se salutari aut optimũ esse putantes si eos prius ipsi salutarent responderunt. χαῖρε inde ciuitati nomen remansit ut caere siue caerete diceretur: & quia dixi esse indeclinabile: sunt tamen qui uolunt declinari hoc caerete huius caeretis. Li. tamẽ ut supra uidimus hoc caere indeclinabile dixit: & nomen patrium hic & haec caeres huius caeretis. Virg. li. vi. Est ingens gelidum lucus prope caeretis amnem: qui teste Seruio Minio dicitur: ut idem li. x. Qui caerete domo: qui sunt minionis in aruis: fuit autem caerete: ut uult Stra. a pelasgis e thessalia profectis conditum: & a tyrrhenis aduersus agillinos belligerantibus denominatum: cũ quidam murũ subiens urbis nomen percunctaretur pro responso a thessalis accepit salutẽ renunciantibus. χαῖρε quod tusci bonum omen accipientes captam urbem sub mutato uocauere nomine. decem autem milibus passuum distat ab urbe. testantur: testificantur & quasi probant. Inde ex hac hospitalitate. Quare agreste illud. Tantum ualuit occasio suscipiendi sacra ro. ut plaustrũ agreste par uel etiam maius fuerit & haberi potuerit: triũphali currui: qui tanto ornamento & apparatu instructus imperatores ad capitolium uehere consueuerat. Tempestiue capax: q̃ suo tempore onus acceperat egregium. antecesserit: superauerit fulgentissimi quantũcunq3 apparatus ornatissimus fuerit.

De Caio Fabio. Cap. xii.

Eadé rei tẽpestate. C. Fabius dorso memorabile exẽplũ seruatae religionis dedit namq3 gallis capitolium obsidentibus: ne statutum fabiae gentis sacrificium interrũperetur: Gabino ritu cinctus: manibus humerisq3 sacra gerens per medias hostium stationes in quirinalem collem peruenit: ubi omnibus solẽnimore peractis: i capitoliũ post diuinã uenerationẽ uictricium armorum pinde ac uictor rediit.

OLIVE

Eadem reip. tempestate. Cũ capitoliũ obsideretur a gallis: quo pauci admodũ romani ciues urbe iã capta cõfugerant: inter caeteros erat. C. F. dorso: cui pariter & familiae suae quirini sacra fuerant demandata: ut certo tempore ea in quirinali colle celebrarent. cum igitur sacrorum dies instaret: iamq3 urbem totam galli occupassent: nõ dubitauit salutem suam pro deorum sacris exponere: nam de capitolio descendit: & gabino ritu incinctus p medias hostium acies in quirinalem collem puenit: debita sacrificia pegit: & in capitolium saluus & incolumis rediuit: quod idem Li. testatur eo. li. dicit. n. Sacrificium erat statutũ fabiae gẽti in quirinali colle ad id faciendum. C. F. dorso gabino cinctus ritu sacra manibus gerens: cum de Capitolio descendisset: per medias hostium stationes egressus: nihil ad uocem cuiusq3

¶Eadem Reip.tempestate. Affert.C.Fabij dorsonis inseruandæ religionis memorabile exemplum ab Oliuerio satis explicatum. Ordo igitur textus est.C.i.Caius profertur tamen Gaius.quia a gaudio prænomen illud inditum uoluit.Fabius.i.a gente fabia quæ a fabis quas feliciter seuit cognomen sumpsit:dorso.s.nomine aut agnomine:nam quæ alius cognomina aut agnomina alius possunt fieri nomina:dedit eadem tempestate.i.calamitate reip.i.qua resp.Romana multis urgebatur aduersitatibus: exemplum memorabile.i.memoratu dignum:religionis seruatæ.i.obseruatæ & non prætermissæ.Namq; gallis.s.circumsidentibus obsidentibus capitolium.i.arcem tarpeiam a capite humano cũ fundamenta eius iacerentur illic inuento aut quod caput esset urbis dictum:ne sacrificium statutum gentis fabiæ.i.statuto die a fabia gente. Quirino fieri solitum:interrumperetur.i.prætermitteretur:i sic cinctus ritu.i.more Gabino.i.toga per tergũ reiecta & sub lacerto altera eius lacinia aut nexa aut tenta:gerens manibus humerisq; sacra.i.sacrificiis necessaria:peruenit per medias stationes hostium(Stationes autem sunt ubi aut naues aut milites stant ad tps:erectæ uidelicet & erecti in omnem occasionem & resistendi & inuadendi sumpto uocabulo a stando:quod qui i periculo sunt:aut diu quiescere nolunt stare dicantur)in collem quirinalem ubi Quirino sacra fiebant:& est unus e septem collibus Romæ. Vbi.i.in quo colle omnibus.s.ad sacrificiũ ptinentibus: peractus more solenni: rediit in capitolium perinde ac.i.tanq̃ uictor euaserit:aut quia iam hostes per quorum stationes euaserat icisse sibi uidebatur aut quia post sacrificium de uictoria spei plenus erat:aut quia in cinctu gabino exierat:ut gabini olim uictor redisse ui sus erat:post diuinam uenerationem:armorum uictrici quibus Romulus uictor euaserat:quibus uerbis significat hastã aut aliud quippiã in armorum. Quirini illic fuisse cui diuinos exhibebant honores. Nisi forte de cinctu gabino in quo ut gabini olim:ipse iam uicerat intelligi malis.

terrorem ne motus i quirinalẽ collem peruenit:ibiq; omibus solenniter peractis eadem reuertus:similiter constanti uultu graduq; satis sperans propitios esse deos: quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deseruisset:in capitolium ad suos rediit seu attonitis gallis miraculo audaciæ:seu religione etiam motis:cuius haud quaq̃ negligens gẽs ẽ.Eadem tẽ.Eadem calamitate:sed & tempestas aliquando pro tempore ponitur:in qua significatione frequẽter utitur Sal. Dorso.Multi legunt dorso suo:sed ut Li.& Ci. docẽt dorso cognomen fuit.ergo legentium imperitia suo additum ẽ.Interrumperet:Nam statuto die sacra quirino exhibebant.Gabino ritu cin. Videlicet toga tergum reiecta sub lacerto ita ut ad dexteram partem laciniã traherent:& sub ueste exteriore laciniæ manus dextera teneretur:hoc factum est quia cum gabini sacra celebrarent hostes superuenere:illi autem reiecta per tergum lacinia uestis:ut essent expeditiores hostem insecuti fuderunt atq; fugarũt:de hoc ritu Luca. turba minor sequitur ritu succincta Gabino. Perinde: Non aliter q̃ si hostes uicisset qui uictores urbem occuparant. Gabina toga

De.p.Cor.& bebio pãphi.consu. Cap.xiii.

Magna conseruandæ religionis etiam pu blio.cor.& bebio pamphilio cõsulibus apud maiores nostros acta cura est. Si quidem in agro lucii petilii scribæ sub ianiculo laniculo cultoribus terrã altius uersantibus duabus arcis lapideis repertis:quarum in altera scriptura idicabat corpus numæ pomponii filii fuisse:in altera libri reconditi erant latini septem de iure pontificum:totidẽq; græci de disciplina sapientiæ:latinos magna diligentia asseruandos curauerũt:Græcos quia ex aliqua parte ad soluendã religionem ptinere existimabãtur: petilius pretor urbanus ex auctoritate senatus p uictimarios facto igne in conspectu populi cremauit. Noluerũt enim prisci uiri qcq̃ in hac ciuitate asseruari quo animi hominum a deorum cultu auocarentur.

¶Magna &c. Laudat factũ Petilii qui authoritate senatus quosdam libros Numæ qui contra religionem facere uidebantur cremandos curauit Quod non omnes fortassis laudandum censeret quia peiores suspicari liceat q̃ fortassis erant:aut etiam non nihil ad nostram pietatem faciens continuisse quod in aliis arcis copertum est. Sed illud afferere planum diuinantium esset. Mihi certe pium uidetur ea concremasse quæ contra religionem facerent etiã

Magna cõ.re.Li.de bello macedonico li.x.Eodem inquit anno in agro.L.petilii scribæ sub ianiculo dum cultores altius moliuntur terrã duæ lapideæ arcæ octenos ferme pedes longe: quaternos latæ inuentæ sunt operculis plumbo deuinctis: litteris latinis græcisq; utraq; arca inscripta erat:in altera Numam Pompi.pomponii filium regem Ro. sepultum esse:in altera libros numæ pompilii inesse eas arcas cum ex amicorum sñia dñs aperuisset: q̃ titulum sepulti regis habuerat:inanis inuenta fine ullo uestigio corporis humani ac ullius rei tabem per tot annorũ omnibus absumptis:in altera duo fasces candelis inuoluti:septenos humere libros nõ integros modo:sed recentissima spẽ:septem libri latini de iure pontificio erant:septem græci de disciplina sapiẽtiæ que illius ætatis esse potuit. Addit Antias Vale. pythagoricos fuisse uulgatæ opinioni qua creditur pythagoræ auditorem fuisse numam mendacio probabili accommodat fidem:primo ab amicis qui in præsenti fuerunt libri lecti mox pluribus legentibus cum uulgarentur. Qu. petilius prætor urbanus studiosus legendi hos libros. L. petilio sumpsit:& erat familiaris usus quod scribam eum questor. Qu. petilius in decuriam legerat:lectis rerum summis cum anim aduertisset pleraq; dissoluendarum religionum esse. L. petilio dixit:sese eos libros in ignem coniecturũ eẽ prius q̃ id faceret:se ei pmittere uti:si quod seu ius seu auxilium se habere ad eos libros repetendos existimaret experiretur id integra sua gratia eum facturum. Scriba ad tribunos plebis adiit:a tribunis ad senatũ res est reiecta:pretor se & iusiurandum dare paratũ esse aiebat libros eos legi seruariq; non oportere:i senatus censuit satis habendum quod pretor iusiurãdum polliceretur libros primo quoq; tempore in comitio cremandos esse:precium pro libris q̃tum Qu. petilio Valerius maximus. OLIVE

pretori maioriq; parti tribunorum plebis uideretur domino esse soluendum: id scriba non accepit: libri in comitio igne per uictimarios facto in conspectu populi cremati sunt. De nũero li. Pli. li. xiii. na. hi. (uarias refert scriptorum opiniones: ut alii. xiiii. alii plures: alii pauciores fuisse dicãt. Lucii petilii scribae. Varro non petilii sed Terentii agrum fuisse dicit: teste Augu. de ciui. dei quod ita soluitur ut intelligamus agrũ fuisse petilii eius cultorem fuisse Teren. libri de disciplina sapientiae. i. de philosophia: erant. n. compositi de sapientia: uidelicet quid esset sapientia. Sapiẽtia autem eadem est que philosophia. Sed philosophi ut plurimum irreligiosi esse solent: nihil enim credũt quod non re naturali probari possit. Petilius p̃tor: cum ad pretorem delati essent: iurauit contra rempu. esse ut legerentur: quia ad soluẽdam religionem: q̃ respu. fouebatur pertinerẽt. Victimarios: per ministros

Victimarii

uictimarum: qui uictimas ligabant: cultrum: aquaq; & molam parabant: & reliqua que sacris erant necessaria: uictimarii dicebantur: erant igitur ministri sacrificiorum. Auocarentur: Amouerentur: abstraherentur. Noluerunt enim: Reddit rationem: cur id fecerit maiores: ut animos romanorũ religioni deditissimos esse ostenderẽt. In hoc autem imitati sunt lacedaemonios: qui archilochi libros: qui contra religionẽ eẽnt exportari e sua ciuitate iusserunt.

Tarquinius &c. Librum secreta ciuilium sacrorum continentem. Vnum ex libris sybillinis fuisse itelligimus: eiusmodi ãt libri occulte seruabantur: & secrete: quoniam igitur duumuiri id patefecit: quod celari oportuit: iusto supplicio affectus est. Corruptus: scilicet pecunia. Duumuirum: Duo primum fuere tãtummodo qui libris sybillinis praeficiebantur: & hi erant patricii: deinde decem p̃fecti sunt: postea. xv. usq; ad syllana tpa: postremo quinquaginta fuerunt: & licet fuerint plures in his tamen decẽ uirorũ nomẽ remansit. Culeo isutũ Culeus erat coriũ lupinũ: in quo Gallus serpens & simia includebantur: deinde qui eiusmodi suppliciũ meruisset isuebatur hoc culeo: & in mare uel in p̃ximũ fluentẽ p̃iiciebatur: poena ãt erat: qa gallus serpentẽ: serpens simiam: simia hoiem insequebatur: hoc ãt supplicii genus parricidis irrogatum est. P. Maleolus matre intercmpta primus oium insutus culeo i mare praecipitatus est. Multo post. Quia usq; ad tpa syllae & marii qui sexcentesimo fuerunt ab urbe condita anno: hoc lege pompeiana datum est ad populũ. Irrogatum: iniunctum i positũ. Iustissime qdẽ: probat hanc populi Romani sententiam iustissimam fuisse: qui uoluerũt particidas hoc eodẽ supplicii genere affici. Vindicta poena a praecedenti qd sequitur: nã ex poena sequit̃ uindicta. Expianda: purganda.

Duumuiri. Decemuiri.

Culeus

Sed in his que ad custodiendum Hic. M. Attilius regulus fuit qui primo punico bello: post grauissimas carthaginensibus clades illatas tãdem insidiis hasdrubalis & xantippi lacedemonii ducis captus & carthaginem ductus Romã missus est ad senatum: ut ipsius permutatione oẽs carthaginensium captiui restituerentur: contentiq; solo eius sacramento nullo alio de ritu suo ualde illum astrinxerunt: hoc in senatu cum Attilius exposuisset: primus de hac re sententiã rogatus: negauit p̃ se uno & senes tot iuuenes & ualidos hostibus esse reddendos: in

M. Attilius Regulus

si non bona erat: nam bonam putabant. Et nobis ex hoc exẽplo curandum siquid contra religionem nostram nouerimus id statim aboleamus. Titulus ãt inscite positus est: nihil enim cõsules egerũt. Ordo est. Magna cura conseruandae religionis acta est apud maiores nostros. i. priscos Romãos: ẽt publio cornelio & Bebio pamphilo consulibus. i. cum illi essent consules. Siquidem. i. quia cultoribus. s. terrarum: uersantibus. i. fodiendo inuertentibus altius i. profundius: terram in agro lucii petilii scribae (Varro tamen ut est apud Augusti. in de ciuitate dei Terentii fuisse dicit: sed forte Petilii dominus erat fundi: Terentius cultor aut conductor) duabus arcis lapideis repertis. i. postq̃ reperte erant due arce in q̃rum altera scriptura que erat in fronte: indicabat corpus Numae filii pompomii secundi regis Romanorum fuisse. i. ex titulo cognoscebatur q̃ in altera arcarum fuerat corpus numae: in altera. s. arca libri septem latini de iure pontificum: & totidem. i. alteri septem graeci de disciplina sapientiae erant reconditi. i. diligenter conseruati: Patres sup. ubi id resciuerit per pretorem urbanum: curauerunt latinos sup. libros asseruandos. i. ut asseruentur magna diligentia: Petilius. s. Quintus non lucius Praetor urbanus cremauit in conspectu populi: quia in comitiis: igne facto per uictimarios i. qui uictimas cremandi & mactandi curam habebãt: cremauit dico graecos quia existimabantur pertinere ad soluendam. i. relaxandam & imminuendam religionem (Bene soluendam dicit sig dẽ a religãdo dictã uolũt.) ex aliq̃ pte. Eteni p̃ qa prisci uiri noluerunt quicquam asseruari idest custodiri in hac. i. nostra. hoc est Romana ciuitate quo. i. p̃ qd ai hoium auocarent a cultu deoꝝ.

De Tarquinio rege. Cap. XIIII.

Tarquinius autem rex. M. Tullium duũuirum q̃ librum secreta ciuilium sacrorum continentem custodiae suae commissum corruptus petronio sabino describẽdum dedisset culeo insutũ in mare abiici iussit. Idq; supplicii genus nõ multo post parricidis lege irrogatum est iustissime quidem quia pari uindicta parentum ac deorum uiolatio expianda est.

Tarquinius aũt rex: p̃bat iudiciũ Tarquinii regis i re fere simili dicẽs. Tarquinius ãt rex iussit Marcũ Tulliũ duũuirũ. i. fungẽtẽ cũ altero uiro officio custodiẽdi sacros libros & ut uero simile ẽ sibillinos insutũ culeo. i. sacco coriaceo: abiici in mare: q. i. qa ipe corruptus. s. pecũia: dedisset Petronio sabino describendũ. i. de archetypo scribẽdũ: aut trãscribendũ librũ cõtinẽtẽ secreta sacroꝝ ciuiliũ: cõmissũ. i. creditũ suae custodiae. Et id gẽus supplicii uidelicet isutũ culeo cũ simia cane & gallo gallinaceo imergendi i mare: irrogatũ. i. facta rogatiõe illatũ ẽ lege. s. sancita publice. multo post. Alii legunt: ut aldinus codex attestatur nõ multo post. q̃rũ lectionũ utra sit uerior calculus iudicet. ad rẽ nihil refert pricidis. i. iterfectoribus parẽtũ. & qdẽ iustissime sup. irrogatũ ẽ: qa uiolatio parẽtũ ac deoꝝ ẽ expiãda. i. purgãda pari. i. aeq̃li uidicta i. poena & ultiõe. Merito tñ debetur grauior dei contẽptori: q̃ patris ẽt occisori: nisi q̃ parricida omnis deum in mandatis contemnit. Sane expiare est intuitu pietatis. i. ut deum placemus: malum & malos de medio tollere.

De M. Regulo Attilio: & de Senatu Romano. Ca. XV.

Sed in his quae ad custodiam religionis

attinẽt nescio an oẽs. M. Attilius Regulus praeces
serit: qui ex uictore speciosissimo isidiis Hasdru
balis & Xantippi lacedaemonii ducis ad misera/
bilem captiui fortunam deductus: ac missus ad
senatũ populũq; ro. legatus: ut ex se & uno & sene
cõplures poenorum iuuenes pensarentur: in cõtra
riũ dato cõsilio carthaginẽ petiit: non ignarus ad
q̃ crudeles q̃q; etiã merito sibi infestos deos reuer
teret. Verũ quia his iurauerat: si captiui eorũ red
diti non forent ad eos sese rediturũ: Potuerunt p
fecto dii imortales efferatam mitigare saeuitiam
caeterũ quo clarior esset attilii gloria carthaginen
ses moribus uti suis passi sunt: tertio punico bel/
lo religiosissimi spiritus tam crudeliter uexati ur
bis eorum interitu iusta exacturi piacula.

¶ Sed in his quae ad custo. &c. Vltimo fere loco affert admira/
bile Marci Reguli exemplum in iureiurando religiose seruando:
quod si ob religionem synceram & pietatem illuminatam fide
non admixto gloriae mundanae fermento: quod innumeros Ro/
manorum ad necem impulit: perpetratum fateamur: non est cur
martyrio coronatis comparandum negemus: qui licet ante lucem
natus est tamen pie credendum est aut mitius cum eo ubicunq;
est agi: aut etiam feliciter. Quid enim maius potuit prestare aut
patriae charitati aut fidei datae: q̃ uitam impendere: & saeuissima
adire tormenta? Nota est historia. Ordo autem est. Sed nescio
idest dubito an Marcus Attilius Regulus praecesserit omnes. s.
mortales aut Romanos sup. in his que pertinent ad religionem:
quia nullus maiore pignore eam stabiluit: qui scilicet regulus de
ductus insidiis hasdrubalis poenorum imperatoris: & xantippi
lacedemonii ex uictore speciosissimo. quia antea saepe gloriosissi
me uicerat: ad miserabilem fortunam captiui: quia ab illis in ma/
ri per insidias captus est: ac missus legatus. i. orator & interpres
ac conduceator (uulgus ambasiatorem uocaret) ad senatum po/
pulumq; Romanum: ut complures iuuenes poenorum pensaren
tur idest aestimarentur ex se & uno & sene: quia licet unus esset
& senex carthaginenses putabant eum tanti esse suis: quanti mul
tos iuuentutis suae milites: petiit idest rediit carthaginem. consi/
lio dato. s. a se in contrarium: persuasit enim ne fieret permuta/
tio: non ignarus idest certus & praescius ad q̃ idest q̃tũ crudeles
& ad q̃ infestos etiam merito sibi deos reuerteretur. Verum idest
sed: quia iurauerat his scilicet carthaginensibus: si captiui eorum
non forent redditi sese rediturum ad eos: ideo sup. rediit: Profe/
cto dii immortales potuerunt mitigare saeuitiam efferatam idest
ferino more immanem: Caeterum idest sed: quo. i. ut gloria. Attilii
s. reguli esset clarior dii sunt passi carthaginẽses uti moribus suis:
qui semper perfidi & immanes fuerant. Qui si mites in regulum
fuissent: non esset tam clara reguli fides: nam pepigisse cum illis
putari possit Quod idem martyribus xp̃i ex tyrannorum crudeli/
tate contigit: passi dicit sunt exacturi idest exacte postulaturi iu/
sta piacula. i. supplicia. spiritus. s. reguli: religiosissimi uexati tam
crudeliter ut Oliuerius recitat: exacturi inquam piacula interitu
i. excidio urbis eorum sup. in tertio bello punico: quo a Scipione
aphricano minore deleta est.

cuius sententiam facto senatusconsulto non reddi sci
licet captiuos cum ut in patria remaneret a familia
ribus & liberis enixe rogaretur: qui dicerent nefas ñ
esse perfidis fidem non seruasse: nulla ratione addu/
ci potuit: ut a fide desisteret: maluit ergo ad certũ sup
plicium redire q̃ iusiurandum uiolare poterat hic sa/
luti suae consulere: sed q̃uis se sciret ad saeuissimum
hostem rediturum: tamen religionem seruandam eẽ
putauit: nouis nãq; & exquisitis exemplorũ modis
excruciatus est: & enim resectis palpebris in machi
nã cõiectus est: cui erant aculei praefixi uel claui cui
pedibus acutis in interiorẽ partem uersi: tractaq; ẽ
per totã ciuitatem machina: & in omnes partes uer
sata: deniq; post multos cruciatus in mare deiecta.
Cicero in oratione cõtra pisonem. Nec mihi ille. M.
Attilius regulus: quem carthaginẽses resectis palpe
bris illigatum in machina necauerunt uigilãdo: sup
plicio uidetur affectus. Suppliciũ. n. fuisse uenenum
a carthaginensibus datum: quo tempore romam ad
senatum pro captiuorum permutatione legatum mi
sere: quod eiusmodi fuit ut non statim eum interime
ret: sed mortem in diem proferret eo consilio postea
uero grassante sensim ueneno cor tabesceret: alii ali
ter ferunt de huius uiri supplicio. dicunt. n. q eũ car
thaginẽses in atras & p̃fundas tenebras claudebãt
ac diu retentum: post ubi sol uisus erat ardentissimus
repente educebant & aduersus ictum solis oppositũ
continebant atq; intẽdere in caelum oculos cogebãt
palpebrasq; eius ne coniuere posset sursum deorsũ
ductas insuebant. Tuditanus autem somno diu p
hibitum atq; ita uita priuatũ refert: idq; ubi romae
cognitum est nobilissimos poenorum captiuos libe/
ris reguli a senatu deditos & ab his in armario mu
ricibus prefixo destitutos eadem insomnia cruciatos
interiisse. Ad cu. Ad conseruationem religionis. Ne/
scio: q. d. credo ita mihi uidetur: Speciosissimo: Pul/
cherrimo & gloriosissimo. Miserabilẽ Describit for
tunae statum: qui fecit ut Attilius: qui semper multis
praeliis uictor extiterat in captiuitatem deuẽiret. Cõ
plures: Singula singulis oppõit. In cõ. Quia primus
rogatus sententiam dicere censuit: non reddendos.
Non q igna. Hoc idem affirmat Cice. in paradoxis:
Dicit. n. Neq; ego. M. regulum erumnosum: nec infe
licem: nec miserum unq̃ putaui: non. n. magnitudo ani
mi cruciabatur a poenis: non eius grauitas nõ fides:
non ulla uirtus: nõ deniq; tot uirtutum praesidio mu
nitus animus: tantoq; comitatu uirtutum septus: cũ
corpus eius caperetur: capi ipse certe non potuit. Itẽ
libro tertio de officiis. Nec uero tũ ignorabat se ad
crudelissimum hostem & ad exquisita supplicia pro
ficisci sed iusiurandum seruandum putabat. Quãq̃
merito sibi ĩfestos: quippe quorum multa funera edi
disset. Verum quia: Subauditur rediit: & aduersatur
sed quia dixerat nõ q ignarus: ac si diceret: si ñ erat
ignarus: cur redibat. sed rediit: quia iurauerat his se
rediturum. Potuerunt profecto dii: Hic quasi deplo
rat indignam Attilii Reguli mortem: dicit. n. si quid
pietatis est potuerunt dii lenire efferatam carthaginẽ
sium crudelitatem. Efferatam: Exasperatam more fe
rarum: est. n. a feris sumpta trãslatio. Caeterum quo:
Quamobrem id non fecerunt dii: declarat: quia uo
luerunt ut clarior esset Attilii gloria. Tertio punico
bello: tametsi nunc quidem id carthaginensibus con

De senatu Romano.

Valerius maximus.

cessere dii: tamen post aliquot annos de illis graues quis seras sumpsere poenas: nã urbẽ eorum deleuit æ milius scipio: primum namq3 bellum confecit Bu bucius: secundum aphricanus superior: tertium Sci pio æ milianus: qui dictus est Aphricanus inferior. Constat autem teste Eutropio carthaginem anno septingentesimo postq̃ condita fuit fuisse deletam.

Quanto nostræ ciuitatis senatus. Post cannen sem cladem que accepta est Terentio Var. & paulo æ milio consulibus apud cãnas apu liæ ... hac maxime clade nobilitatum: ubi supra l. hoim milia a poenis cæsa fuisse traduntur cũ pau lo æ milio consule tantus moeror ciuitatem incessit: ut omnes in luctu & squalore positi essent: nec ulla domus tam moeroris expers inueniretur: & propte rea cereris sacra: que nisi per matronas in cadida ue ste celebrari licebat: suo rit i perfici non possent: qa lugentibus interesse non liceret: senatus iussit ne ul tra. xxx. diem flerent matronæ: ut sacra cereris pfice re possent. Liuius lib. i. belli punici secundi. Tum pri uatæ quoq3 inquit per domos clades uulgatæ sunt: adeoq3 totam urbem compleuit luctus: ut sacrũ an niuersarium cereris intermissum sit: quia nec lugenti bus id facere est fas: nec ulla in illa tempestate ma troaa luctus expers fuerit. itaq3 ne ob eandem cãm alia quoq3 sacra publica desererentur: senatusconsul to diebus triginta luctus est finitus. Maiore poene ro manarum. Quia duo consulares exercitus ad inter nitionem prope cæsi fuerant. Nullius pe. Nulla do mus doloris insignibus: Atris uestibus. Candidam i du. ue. Quod in candida ueste cereri sacrificaretur a matronis testatur Oui. li. x. metamor. Festa piæ ce reris celebrabant annua matres. Illa: quibus niuea uelatæ corpora uestæ: Primitias frugum dant spi cea certa suarum. Qua quidem con. Tantam inquit religionis diligentiam habuere ro. ut postea dii po. ro. tam pium tãq3 religiosum cladibus affici ta gra uiter non sint passi. Magnus rubor. Erubuerunt inqt dii ulterius in gentem tam diligentem & obseruantẽ cultus eorum seuire.

Quanto nostre ciuitatis senatu uenerabi lior in deos qui post cãnensem cladem decreuit: ne matronæ ultra trigessimum diem luctus suos extenderent: uti ab his sacra ce reris peragi possent: quia maiore poene romanæ uirium parte inexecrabili: ac diro solo iacẽte nul lius penates moeroris exptes erant. Itaq; matres ac filiæ coniugesq; & sorores nuper interfectorũ absterfis lachrymis: depositisq; doloris insigni bus candidam induere uestem: & aris thura dare coacte sunt. Qua quidem constantia obtinendę religionis magnus coelestibus iniectus est rubor ulterius aduersus eam sæuiendi gentem quæ ne iniuriatum quidem acerbitate ab eorum cultu ab sterreri potuerit.

Quanto. Exemplum est religionis seruatæ in senatu Romano inhibente matronis luctum ut cerimoniis aptæ sint & in matro nis quæ paruerunt mandato: quo circa nouus præponendus eẽt titulus: sed nescio que religio me tenet in seruandis exemplaribus qualia inueneri dummodo apertum non sit mendum. Ordo est. Quanto uenerabilior. i. uenerantior & obseruantior scilicet q̃ car thaginen̄ (capitur enim actiue uenerabilis hoc loco pro eo qui obseruat) sup. fuit senatus ciuitatis nostræ id est Romanæ (quia Romanus est qui loquitur: & quia mixtum est argumentum de seruata & non seruata religione aptum est transitui ad titulum se quentem) qui scilicet senatus decreuit id est ex decreto sanciuit post cladem cannensem id est: quam Romani acceperunt ab han nibale apud cannas uicum apuliæ prius ignobilem: ne matronæ scilicet Romanæ extenderent luctus suos. i. apparatus & põpas lugubres (nam interiores dolores inhiberi uix possunt) ultra diẽ trigesimum: uti id est. ut sacra Cereris possent peragi ab iis scili cet matronis quia a solis matronis & non lugentibus ut non ad gaudium inuentæ proserpinæ: sed ad luctum amissæ facerent. celebrari poterant: ideo autem inhibuerunt: quia maiori pene parte uirium Romanarum iacente in solo execrabi li ac diro: quia bis illic uicti sunt Romani quasi deorum ira: penates id est lares & familiæ: nullius scilicet domus aut matronæ (potius q̃ moeroris) erant expertes moeroris. Itaq3 quia decretum erat matres ac filiæ coniugesq3 & sorores i terfectorum nuper id est tunc paulo antæ: coactæ sunt induere uestem candidam. i. stolam alba: & hoc lachrymis abster sis: & insignibus doloris. i. uestibus lugubribus que pullæ seu atræ erant depositis: & coactæ sunt dare thura aris. Qua quidem. i. certe (ponitur tamen potius ornatus gratia) constantia religionis obtinende. i. obstinato aio seruãdæ: magnus rubor. i. pudor est iniectus cælestibus: sæuiendi ulterius in eã gẽtẽ (certũ est post cannensem uictoria: qua hannibal uti nesciuit res eius sp in peius ruisse: & romanas ad melius peruenisse) i. romanam: q̃ ne quidẽ acerbitate iniuriarum (sup stitiose dictum quasi uero dii iniuri sint si temporaliter aut etiam in æternum nos perire sinãt: quãtuuis sacrificulos) po tuerit absterreri ab cultu eo℞. s. deorum: Noue etiã absterreri dicit: quasi sentiret ideo periisse q religiosi essent: qd iudeis aliqñ accidit: qui ut sabbato quiescerent cædi sese permittebant.

Reditũ est Varronem cõsulem. transit ad ne glectam religionem hic autem Var. qui. C. Terentius dictus est: loco non solum humili sed etiam sordido natus erat: teste Liuio. nam patrẽ eius lanium fuisse dicit: ipsum institorem mercis fi lioq3 hoc ipso in seruili eius artis ministerio usum: Is iuuenis ex eo genere questus pecunia a patre relicta animum ad spem liberioris fortunæ adiecit: togaq3 & forum placuere: proclamando pro sordidis homi nibus causisq3 aduersus rẽ famamq3 bonorum: pri mo in notitiam populi: deinde ad honorem peruenit.

De neglecta religione. Titulus. II.

De uarrone consule infiliciter dimicãte. ca. xvi.

Reditum ẽ Varronem consulem apud cãnas cum carthaginensibus tam ifelici ter dimicasse ob iram iunonis: q, cum lu dos Circenses ędilis faceret in Iouis optimi ma ximi templo: eximia facie puerũ histrionẽ ad ex

cubias tenendas posuisset: quod factum post aliquot ānos memoria repetitū sacrificiis expiatū ē.

¶ Creditum est. Secundus titulus est de neglecta religione in quo nō minor superstitio Romanorum & illusio dæmonum conspicitur: immo aliquanto euidentior. Nam miseri mortales se ob negligenter celebratos ludos cladem accepisse putabant & forte acceperant: quos tamen melius fuisset penitus fuisse omissos. At dices dii iusserant sibi eos rite celebrari: fateor: sed quia iusserunt significauerunt se non deos esse sed malignos spiritus. s. qui per id genus spectacula animas mortalium captabant: & ut non intermitterent aut ne negligenter fierēt: persuaserunt occulta inspiratione mala quæ euenerant propterea euenisse: cum uero similius sit alias fuisse euentorum causas: sed futura ab illis post cognita: siue ex astris siue ex alia rerum dispositione: tali negligentiæ aut ante aut post euentum imputasse: fieri etiam potuit ut deo permittente propter eorum affectatam cæcitatem: dæmones talem rerū exitum qualē mentiti fuerant procurarint. De qua re sane docte & abunde disputat diuus Augustinus in primis libris de ciuitate dei. Ordo est. Creditum est Varronem. s. Caium Terentium: consulē dimicasse tam infœliciter: ut. s. eum dimicasse constat: cum carthaginensibus apud cannas uicum apuliæ: ob iram iunonis: quod cū ipse ædilis. i. cum esset ædilis: faceret ludos circenses. i. Romanos a circo dictos: posuisset in tēplo iouis optimi maximi: ad excubias tenendas puerum histrionem. i. ludium ac mimum. qui fere molles erāt: facie eximia: qua aut ipse ædilis captus erat: aut populus capi poterat: aut quod seruus erat alioqui quid retulisset? Quod factum repetitum memoria. i. reductum in memoriam post aliquot annos est expiatum. i. purgatum sacrificiis.

Taz infœliciter. Quia ut supra diximus cæsa fuisse ferunt plusquā. l. milia romanorū: & supra. xx. milia capta cū ipso imperatore paulo Aedilis faceret. Aliud officiū erat ædilis curulis: aliud plebei: quod nā eēt officiū curulis: Cicero uerrinarū lib. ultimo ostēdit. Nūc sum inquit designatus ædilis. habeo rōnē quid a po. ro. acceperim: mihi sanctissimos ludos maxima cū cerimonia Cereri libero liberæq; faciendos: mihi florā matrē: populo plebiq; ludorū celebritate placanda. mihi ludos antiquissimos qui primi romani sunt noīati maxima cum dignitate ac religione Ioui Iunoni Mineruæ esse faciēdos: mihi sactorū ædiū procurationē. mihi totā urbē tuendā esse commissam: ob earū rerū laborem & solicitudinē fructus illos datos antiquiorē sniæ dicēdæ locū: togā prætextā: sellam curulē: ædiles plebei ædibus tātū præerāt. l. ii. ff. de orig. iur. sic iscribitur. Itēq; ut eēnt qui ædibus præessent in quibus oīa scita sua plebs deferebat: duos ex plebe cōstituerāt qui etiā ædiles appellati sunt. Circenses: ludi erant iidē qui & romani sicut idē Cice. eodē loco testatur: hi fiebāt in honorē Iouis Iunonis & Mineruæ. Puerū: histrionē. Sūt qui uelint histrionē ab histria dictū: quia primus qui romæ scænicam artē exercuit ab histria uenerit: alii non ab histria: sed ab hetruria accitos romani histriones fuisse dicunt. erant autem histriones qui latine ludii dicuntur qui personati in scæna comœdias & tragœdias agebant uoce & corporis gestu: de quibus Cicero. in para. Histrio inquit: si paululū se moueat extra numerū: aut si uersus pronūciatus est syllaba una breuior aut longior: exibilatur exploditur. Post aliquot annos: Quia in memoriam romanis rediit id factum fuisse contra maiestatem popu. roma. Expiatum expurgatum quia seruilis conditionis puerum excubiis Iouis prefecerat.

Cannensis clades

Aedilis Curulis Officium

Histrio

De potitio non obseruante sacra. Cap. XVII.

Hercules quoq; detractæ religiōis suæ & grauē & manifestā pœnā exegisse traditur. Nā cū potitii sacrorū eius ritū: quē pro dono gēti eorū: ab ipso assignatū uelut hæreditariū obtinuerāt. autore appio cēsore ad hūile seruorū ministeriū transtulissent: oēs qui erant numero super. xxx. puberes intra annum extincti sunt. Nomenq; potitiū in duodecim familias diuisum propemodum interiit. Appius uero luminibus captus est.

¶ Hercules quoq;. Significat qua uindicta persecutus sit hercules suorum sacrorum ad seruos trāslatiōem i quo mirabile ē quōd eū pro deo coluerit: quē mortuum nō ignoraret: sed forte de diuis aut diis factis ex hoibus id senserūt quod uulgus de sanctis: nā nō paucis psuasū ē sanctos sacro aliquo morbo sui cōtēptores plerumq;: quasi uero morborū sint authores: eo quod precibus subinde a deo remedia ipetrent. Sed ordo ē. Hercules quoq;. i. ē traditū a scriptoribus annaliū rōanorum exegisse: & grauē & māifestā pœnā religiōis suæ detractæ. i. iminutæ & uilipēsæ. Nā cū potitii antiquissimi illi romani: trāstulissent ritū sacrorum eius (quē. s. ritū obtinuerāt uelut hæreditarium assignatū ab ipso. s. herculæ gēti eorū. i. potiorū pro dono) authore Appio cēsore ad humile ministeriū seruorū: oēs. s. potitii puberes: qui erāt sup. xxx. numero extincti sunt intra annū. i. spatio unius anni: & nomē poticiū diuisum i duodeci familias iteriit prope. i. quasi totū. appius uero author trāslatiōis captus ē lūinibus. i. excæcatus.

Hercules quoq; detractæ. Sicut graui supplicio Iuppiter ultus est numē suū ita & hercules quod cū potitii antiquissimæ familiæ eius sacris præpositi essent: & ab ipso instituti. cūq; post aliquot annos suadēte Claudio ad seruorū ministerium sacrificia trāstulissent: iratus oēs illius familiæ paruo tēpe interemit. Appiū luminibus priuauit. Detractæ. Diminutæ. Potitii sacrorum ritū. Hercules ut auctor est Liuius post occisum cacū propter abactas boues cū esset ad euādrū deductus: se Iouis filium & caci mortē uirtute probauit: ob quā rē ab Euādro benigne ē hospitio susceptus: & pro numine habitus: deniq; Ara maxima ē ei cōstituta: quod Herculi Delphicus appollo i italia fore prædixerat: & Carmēta mater euādri multo antea fuerat uaticinata cū ergo de suo armēto ad sua sacrificia: boues dedisset: iuēti sūt duo senes: Pinarius & Poticius: quibus qualiter se uellet coli ostēdit. s. ut mane & uespi ei sacrificarent: peracto itaq; matutino sacrificio cū circa solis occasu essent sacra repetēda poticius prior aduenit. pinarius postea extis iā cōsumptis. unde iratus Hercules statuit ut pinariorum familia tātū ministra esset: epulantibus poticiis & cōplentibus sacra. unde & pinarii dicti sunt a πειναν quæ græce dicitur fames. nam senem illum: ut uult Ser. constat alio nomine fuisse nūcupatum: unde Vir. Primusq; poticius auctor Et domus herculei custos pinaria sacri. Auctore Appio. Quia Appius auctor fuerat: ut hoc sacrificiū trāsferret ad ministeriū seruorū: Sciēdū ē quod teste Macrobio saturnaliū li. i. Sacris herculis mulieres iteresse nō licebat. Luminibus ca. Oculis

hercu' ara

Pinarii

& luce priuatus. De hoc Appio dicemus li.uiii.ca.de senectute: fuit autē qui cum Pyrrho epirotarum rege pacē qbus ille petebat cōditionibus fieri dissuasit an no ab urbe cōdita.cccclxi.teste Eutropio. lib.secūdo.

ACer etiam sui nominis uindex Apollo. Apollo nihilo segnius & ipse suum numen ultus est. Cum enim Scipio Aphricanus inferior carthaginem militibus diripendam concessisset: quidā apollinis templum igressus eius simulachrum aurea ueste indutū spoliare tentauit: qua re īdignatus Apollo id egit ut sacrilegæ manus inter fragmenta uestis & fimbrias a corpore abscisæ reperirentur. Inter.fra. fimbrias. Acer.uindex. Vehemens & asper ultor.

BRennus gallorum dux: hic fuit quo duce roma capta & incensa fuit: secundum quosdā apollinis templum. De hac spoliatione templi meminit Iustin. In se manus uertit. Instinctu numinis hoc est instigante numine seipsum gladio transfixit quia eius tēplū ingressus fuerat ipm uiolaturus.

NEc minus efficax ultor. Deuictis partib⁹ bruti & cassii cæsaris interfectorum: Octauius Antonius & lepidus. inter se orbem diuiserunt. Octauius cadentem plagā. Antonius orientē. Lepidus meridianam obtinuit. Et cum octauiam Octauii sororem Antonius duxisset uxorem: ut inita confoederatio uim maiorem posset habere se contulit in egyptum: ubi captus illecebris cleopatræ reginæ diuortii libellum paulopost misit octauiæ. Qua re indignatus Augustus bellum intulit Antonio: quē cum cleopatra nauali prælio apud leucadem ambrachiæ promontorium supauit. Cuius cladis acceptæ cām illā fuisse dicūt: q antonius pfectū quēdā in lucū æsculapio consecratum ad ligna succidenda nauiū cōficiendarū gratia misisset. nā casus ita tulit: ut eo ipso tpe quo ligna cædebant: Antonii ptes deuin

Lucus. cerent ubi lucū cædēdo uiolauerat. Lucū: Lucus dicitur quasi luce carēs: & p antiphrasim dictus est: qa nō luceat. nā arborū dēsitate radii solis lucū penetrare nō pñt. Sic enim Seruius: sic Priscianus sentiunt multa nomina per antiphrasim dicta esse ut bellum: parcæ: lucus: alii de luco aliter sentiunt: sed hos ego auctores habeo. Ministeriū. Dum exciderentur trabes. Lueret persolueret. Superantibus.s. arboribus hoc est restantibus. Impunitatem. Ne quis postea id impune auderet facere.

QVintus autem fuluius flaccus. Hinc etiā ostēdit maiorū diligētia: quam in seruāda religione habuere: ne qd aīo pternitterēt quam ex piaui:quod diis aliquo mō displicere cognouisset. Abbreuiator Liuii Fuluius inqt flaccus cēsor tēplū Iunonis laciniæ tegulis marmoreis spoliauit ut ædē quam dedicauerat tegeret. huius fuit uxor sulpitia: quæ ut Nasica iudicio senatus omnium optimus: sic

Sulpitia. matronarum sententia omnium castissima iudicata fuit. In censura. Dum censor esset qui alienos mores damnare consueuerat: ipse in sacrilegium incidit. Tegulas tegulæ dicuntur quibus tecta tegūtur: unde a tegendo dictæ sunt tegulæ: sunt & hymbrices ab hymbre dictæ. Iunonis laciniæ: lacinius latro

Lacinia. fuit nobilissimus q extrema italiæ multis latrociniis

Lacinius. infestabat hunc hercules cum occidisset ad expiationem loci placationemq; iunonis: quæ sibi irata dicebatur: ei templum dedicauit. & a nomine la

De apolline & Aesculapio uindicantibus se de sacrilegio. Cap. XVIII.

ACer etiam sui numinis uindex apollo. q carthagine a romanis oppressa: ueste aurea nudatus id egit: ut sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscisæ inuenirentur.

¶ Acer sui &c. Ingeniose ne suos sacrilegii taxet aptius meminit de uindicāte deo q̄ de iis de qbus uindictā sumpsit dicēs. Apollo ēt. q.d. nō solū Hercules: ē sup. acer. i. uehemēs & acerbus uindex numinis sui. s. læsi: q carthagine oppressa a Romanis sub Scipione minore: nudatus ueste aurea: egit id: ut manus sacrilegæ. i. q sacrilegiū cōmiserāt: iuenirētur abscisæ (nō dicit a quo: qsi a numine factū sit: cū forte a petētibus ptē prædæ factū putes) inter fragmēta. s. tunicæ. uñ ea non intertexto sed obducto auro erat.

BRennus gallorum dux delphis apollinis templū ingressus dei uoluntate in se manus uertit.

¶ Brēnus &c. Affert secūdū exēplū de uīdicta apollinis in sacrilegiū Brēni ducis gallorū in gallo græcia q cū delphicū tēplum spoliasset in furorē uersus sibi manū intulit. Ordo ē. Brēnus dux gallorū igressus tēplū apollinis delphis. i. qd erat opulētissimū apud delphos: uertit māus ī se. i. seipsū interemit: uolūtate dei. s. apollinis.

NE: minus efficax ultor cōtēptæ religiōis filius quoq; eius æsculapius: q consectatū tēplo suo lucū a turulio pfecto antonii ei ad naues faciēdas magna ex pte succisū dolēs: iter ipsū nefariū ministeriū deuictis ptib⁹ antonii iperio cęsaris. morti destinatū turuliū manifestis numinis sui uiribus in eū locū: quē uiolauerat traxit: effecitq;: ut ibi potissimū a militibus cęsariāis occisus eodē exitio & euersis iā arboribus poenas lueret: & adhuc superātibus ipunitatē cōsimilis iniurię pareret: suāq; uenerationem: quam apud colētes maximā semp habuerat deus multiplicauit.

¶ Nec minus. Nec. i. & nō: & Asculapius filius eius. s. apollinis: ñ minus efficax ultor sup. fuit religiōis cōtēptæ: q dolēs lucū. i. siluā icæduā & sacrā: cōsecratū tēplo suo. i. ad obseruātiā tēpli: succisū sup. eē ex magna pte a Turulio pfecto Antonii ad naues faciendas ei. s. antonio: ptibus antonii deuictis. i. postq̄ ptes antonii erāt deuictæ iter ipm nefariū ministeriū. i. dū adhuc naues fierēt: traxit. s. æsculapius: Turuliū destinatū morti iperio Cæsaris. s. augusti: māifestis uiribus sui numinis. i. suæ diuinitatis i eū locū. s. lucū quē uiolauerat: & effecit ut ipse Turulius occisus a militibus Cæsaris potissimum ibi cū alibi occidi potuisset: lueret poenas eodem exitio: & . i. simul arboribus euersis: & pareret. i. acquireret arboribus adhuc superātibus. i. extātibus ipunitatē cōsimilis iniuriæ ne euertātur & deus. s. æsculapius multiplicauit uenerationem suam (possessiue utpote) quā habuerat maximā apud colentes.

De Quinto. Fuluio. Cap. XIX.

QVintus autem Fuluius Flaccus impune non tulit: quod in censura tegulas

marmoreas ex iunonis laciniæ templo in ædẽ for
tunæ equestris:quam romæ faciebat transtulit.Ne
gatur.n.post hoc factum mente constitisse : quin
etiam per summã ægritudinẽ animi expirauit :cũ
ex duobus filiis i illirico militãtibus alterũ decel
sisse alteꝝ grauiter audisset affectũ.Cuius cãu mo
tus senatus tegulas locros reportandas curauit:de
cretiq; circunspectissima sanctitate ipium opus
censoris retexuit.

¶Quintus autem ful. Taxat neglectam religionem a Quinto
Fuluio censore in transferendis tegulis:quam si deus nunc statim
puniret in ablatis sacris grauem in multos uideremus animaduer
sionem:cum multo tamen grauior eos maneat.Ordo est.Quintus
autem fuluius flaccus non tulit.i.non abstulit aut non transegit im
pune.i.sine punitione q̃ transtulit in cẽsura super sua:tegulas mar
moreas ex templo iunonis laciniæ quæ ad locros colebat:in ædẽ
i.templum fortunæ equestris:quam ædem faciebat romæ. Enim
pro quia:negatur constitisse mente.i.con:potem aut compos fuis
se mentis post hoc factum:quinetiam.i.insuper:expirauit per sum
mam egritudinem.i.afflictionem animi : cum audisset alterum ex
duobus filiis militantibus in illirico decessisse.s. de hoc mundo.i.
mortuu; esse:& alterũ affectum grauiter.i.graui morbo.Cuius.s.
Quinti fuluii casu.i.calamitate senatus motus curauit tegulas re/
portandas locros:& retexuit.i.dissoluit impium opus censoris cir
cũspectissima.i.prudentissima sanctitate decreti.

De Pleminii legati. Et pyrrhi regis sacrilegio. Cap.XX.

TAm me hercule q̃ pleminii legati scipio
nis in thesauro proserpinæ spoliando sce
leratam auaritiam iusta animaduersione
uindicauit.cum.n.uinctum cum romam pertrahi
iussisset:ante causæ dictionẽ in carcere teterrimo
genere morbi consumptus est:& pecuniã dea eius
dem senatus imperio:& quidem summam dupli/
cando recuperauit.

¶Tam me hercule.Continuatur sermo superiori.Nam ordo est.
me hercule tam spectata sanctitate retexuit senatus impium fa/
ctum.Quinti.fuluii:q̃.i.quantum iusta animaduersione uindica/
uit sceleratã auaritiam Pleminii legati Scipionis in spoliando the
sauro proserpinæ.Cum enim iussisset eum pertrahi uinctum Ro
mam : consumptus est ante causæ dictionem.i.purgationem sa/
cti:teterrimo:idest dirissimo genere morbi in carcere. Dea.s.pro/
serpina:recuperauit imperio : eiusdem senatus pecuniam scilicet
ablatam:& quidem duplicando summam quia non est satis abla
tum restituere in sacrilegio.

tronis iunonem laciniam appellauit.Vir. Hinc fmus
herculei si uera est fama tarenti.Cernitur attollit se
diua lacinia cõtra.Alii dicunt a rege conditore fuisse
nominatum templum illud:de quo diuersas scripto
rum sententias inuenio:ubi situm fuerit:nam Vale
rius cum dicat in fine huius exempli:cuius casu mo
tus senatus:tegulas locros reportandas curauit : in
nuere uidetur:locris fuisse templum istud . At liuius
li.iiii.secundi punici belli circa principium . crotonæ
fuisse ostendit cum in descriptione illius urbis dicat.
In urbe nobile templum ipsa urbe erat nobilius laci
niæ iunonis sanctum omnibus circa populis: & pau
lo infra templum inquit inclytum diuitiis etiam non
tantum sanctitate.At strabo li.vi.post fines crotonia
tas esse uult.post Syllaceum inquit: crotoniatarum
fines sunt & Iapygum terna promontoria: deinde la
ciniæ iunonis templum superiori ætate locupletissi
mum.donisq; frequentissimis plenum . Theocritus
uero in æglogis parte orientali propinquum crotonẽ
esse significat.constat tamen promontorium laciniũ
in regione locrensi fuisse teste Pli.na.hi.li.iii.in descri
ptione locrorum.In ædem:fortunæ.Templum deæ
fortunæ q̃ insidens equo fabricata fuerat & erecta.
Transtulit.s.locris romam.Mente constitisse: mente
sana fuisse.Per summam ægritudinem.per summum
dolorem & animi perturbationem.nam ægritudo tã Aegritudo.
animi q̃ corporis dicitur ægrotatio corporis tantum
male ualentis . In illirico.in bello quod gessit po.ro.
aduersus persen macedõiæ regẽ & illiricos fuit .Cir
cũspectissima diligẽtia & clarissima. Retexuit.De
leuit trãslatio sũpta a textoribus.nã q texũt fila in or
dinẽ redigũt .q uero retexũt opus in ordinẽ redactũ
delent ergo retexuit deleuit & emendauit.

TAm me her . Tã senatus retexuit opus cen
soris q̃ uendicauit auaritiam:&c. pleminii le
gati pleminium legatum Scipio locris cum
præsidio po.ro.præfecerat:qui præter multa facino
ra quæ fœda nimis & indigna in locrenses ediderat:
templum quoq; proserpinæ quod ibi nobilissimum
& opulentissimum fuerat: nimia auaritia tactus di
ripuit:nam ibi thesaurum ingentem reposuerunt lo
crenses:quem ex ipsius proserpinæ lucro confecerãt.
cum ibidem magni & quotidiani prouentus repone
rentur.Quare legatus thesauri cupiditate captus pe
cuniam surripuit: quod ubi rescíuit senatus legatum
Romam uinctum deduci iussit.Cognita deinde cau
sa ubi culpæ affinem esse intellexit:in carcerez trudi
iussit:Vbi pediculari morbo:ut quidam uolunt:ante
causæ dictionem consumptus est.Verũ non minus ip
sa fœda q̃ eius numẽ senatus uindicauit.Cõstat enĩ
teste Li.li.ix.secũdi pũici belli post direptionẽ sacræ
pecuniæ tñ omnibus sacrilegio cõtactis iniectũ eẽ
furoris:ut numinis instictu oẽs inter se.Dux in ducẽ
miles in militem hostili quadã rabie cõuerterent: nã
rapto poculo argẽteo ex oppidani cuiusdam domo
perniciosa statim orta est seditio inter Pleml. & tribu
norũ milites:ubi accẽsa pugna uulneratis cæsisq; nõ
nullis:cũ Pleminius de tribunis tanq̃ seditiõis aucto Pleminius
ribus pararet sumere supplicium illorum milites ex recenti uictoria ferociores facti ex omnibus locis ad opem ferendã
concurrunt:q cum uiolata uirgis tribunorũ corpora uidissent:in multo impotentiorem iram accensi sine respectu nõ ma
iestatis modo sed etiam hũanitatis in legatum multatis lictoribus impetũ faciũt: ipsũq; a suis interceptum & seclusum
hostiliter lacerarunt & prope exanguem naso auribusq; mutilatis relinquunt . Quibus rebus ad Scipionem delatis
qui tunc erat messanæ : post paucos dies locros cum exercitu uenit . & cognita causa tribunis sontibus iudicatis &

in uincula coniectis ut romam ad senatum mitterentur: incessanam redur. Ple. impotens irae tribunos ad se attrahi iussit: laceratosq; omnibus suppliciis quae pati corpus ulum possit interfecit: nec satiatus uiuorum poena insepultos proiecit. Simili crudelitate in locrensium principes est usus quos ad conquerendas iniurias ad. P. Sci. profectos audiuit. Hunc igitur cathenis uinctum romam tractum fuisse ferunt: & in carcerem conditum. & ante dictionem causae mortuum: Clodius tamen licinius in lib. iii. rerum romanarum refert hunc ludis uotiuis: quos romae aphricanus iterum consul faciebat conatum per quosdam: quos precio corruperat: aliquot locis urbem incenderent: ut frangendi carcerem fugiendiq; haberent occasionem. Patefacto deinde scelere delegatum in tullianum ex senatusconsulto: ibiq; teterrimo mortis genere cōsumptum. Ante causae dictionem. Anteq̄ dies statuta ueniret ut causam diceret. Teterrimo genere mor. s. pediculari morbo. ergo teterrimo foedissimo asperrimo. Pecuniam senatus ubi quantitatem pecuniae senatus intellexit quam abstulerat legatus: duplicem reddi iussit.

Quae quantum ad Pleminiū. Pyrrhus cum e sicilia rediens locros classe praeteruheheretur: inter alia foeda quae in locrenses facinora edidit: thesauros quoq; proserpinae intactos ad eā diē spoliauit. atq; ita pecūia in naues imposita ipse terra est profectus. Classis postero die foedissima tempestate lacerata fuit: omnesq; naues: quae sacram pecuniam habuerant in litora locrensia reuectae. Liui. li. ix. secundi belli. pu. ubi de Pleminio loquitur. Nā auaritia inqt ne sacrorum quidem spoliatione abstinuit: nec alia modo templa uiolata: sed proserpinae etiam intacti omni aetate thesauri: praeterq̄ q̄ a Pyrrho: q cum magno piaculo sacrilegii seu manubias rettulit spoliati dicebantur. ergo sic ante regiae naues laceratae naufragus nihil in terram integri praeter sacram pecuniā deae: quā asportabant extulerant: tū quoq; alio genere cladis eadem illa pecunia omnibus cōtactis ad ultionem templi furorem adiecit: hac igitur tanta tempestate & clade superbissimus rex edoctus deos esse: pecuniam omnem conquisitam in thesauros proserpinae referri iussit: nec tamē illi unq̄ postea prosperi quicq̄ euenit. Pulsusq; italia turpiter satis ignobili atq; inhonesta morte temere nocte ingressus argos occubuit. Senatus igitur: quantum ad Pleminiū pertinet: deam ultus est: quod uero ad Pyrrhū spectat dea seipsam uindicauit. Sordes: auaritiam: sic enim maiores auaritiam sordes appellarunt: quia nihil hominē faciat sordidiorem q̄ auaritia. Salustius. Auaritia pecuniae studium habet: quā nemo sapiens cōcupiuit ea quasi malis uenenis imbuta corpus animumq; uirilem effoeminat. Nefaria quia contra fas hoc est ius diuinū acceperat. Vicinis deae haud procula locris. Illisus impactus. Sanctissimi thesauri: Thesaurus ꝓprie dicitur locus ubi pecunia uel alia res praeciosa seruanda reponitur.

Pyrrhi sacrilegiū

Sordes

Auaritia

Et non similiter Masinissa. hic fuit Pyrrho longe dissimilis: qui non modo sacrilegium non commisit: uerumetiam commissum emendauit. Nam cum eburneos dentes de Iunonis templo sublatos sibi dono datos esse cognouit ei q̄ primū restituēdos curauit: quod co

Quae quod ad pleminii facinus pertinuit bene a patribus conscriptis uindicata: qd ad uiolētas regis Pyrrhi sordes attinerat: se ipsam potenter atq; efficaciter defendit. coactis enim locrensibus ex thesauro eius magnam illi pecuniam dare: cum honustus nefaria praeda nauigaret ui subitae tempestatis tota cū classe uicinis deae littoribus illisus est: in quibus pecunia incolumis reperta sanctissimi thesauri custodiae restituta est.

Quae quod &c. Prosequitur sacrilegium pyrrhi regis epyrotarum in eodem thesauro & eiusdem deae in eum animaduersionem ordo est. Quae scilicet dea proserpina: bene uindicata ē a patribus conscriptis idest a senatu Romano: quod idest quantum: alii legunt quantum: pertinuit ad facinus Pleminii scilicet legati Scipionis: & quod attinuerat ad uiolentas sordes: idest rapinas sordidas: pyrrhi regis: qui cum rex esset opulentissimus & nobilissimus: non debuit gloriam suam sacrilegio inquinare: defendit seipsam aut ipsa defendit se potenter atq; efficaciter: quia ablata recepit. Enim pro quia locrensibus coactis: idest postquam locrenses fuerant coacti dare illi scilicet pyrrho magnam pecuniam: ex thesauro eius scilicet deae. cum nauigaret honustus praeda nepharia: illisus est cum tota classe littoribus uicinis deae idest templo ipsius proserpinae. ui tempestatis subitae: i. est subito ortae: in quibus scilicet littoribus pecunia reperta incolumis idest non submersa nec imminuta a pyrrho restituta est custodiae sanctissimi thesauri. Hoc autem genere uindictae quasi bolo quodam obiecto inescauerunt daemones mortalium mentes: nam cum scirent legem dei animis nostris inscriptam: qua iudicemus furtum nedum sacrilegium iniquum esse: uindictam intulerunt non a scelere ut abstinerent: sed ut idolatriae firmius inhaererent: nihil enim ab hoste generis humani expectandum: quod non in maius uergat detrimentum.

Externa De Masinissa Rege. Cap. XXI.

Et non similiter Masinissa rex numidarū cuius cum praefectus classis melitam appulisset: eq; fano iunonis dētes eburneos eximiae magnitudinis sublatos: ad eum pro dono attulisset: ut cōperit: unde aduecti essent: quinque remi reportandos melitam: inq; templo iunonis collocandos curauit: insculptos gentis suae litteris significātibus regem ignorantem eos accepisse: libenter deae reddidisse: factum masinissae animo: q̄ punico sanguini conueniens: q̄q̄ quid attinet mores natione perpendi. in media barbariae ortus sacrilegium rescidit alienum.

¶At nō &c. Superius exēplū mixtū quodā mō erat: q̄a de exter
no rege sed in italia rē patrante: cū pleminii domestici uiri mentio
ne: nunc externum affert: quod etiam duplex ē. Nam quātum ad
sacrilegiū praefecti classis pertinet neglectae religionis est: quātuꝫ
uero ad Masinissae restitutionem obseruatae est religionis exēplū.
Ordo est. At Masinissa rex numidarum & amicus Ro. po. pater
Iugurthae de quo Salustius: nō similiter. s. pyrrho sup. fecit: cuius
cum praefectus classis appulisset sup. classem melitam. i. ad eā in
sulam quae in carthaginē. erit ditione: in mari siculo posita: Vir
gilius in tertio aenei. datiuo cōstruxit terminū ad quem dicēs: Hic
me digressum uestris deus appulit oris: hic accus. tiuo iungit gra
tia ppositionis: uel aduerbiali secūdū aliū uallā subaudirse aut na
uem quia actiuum est: unde nō dices ego appuli sed appulsus sū:
sic tamen legitur & praefectus attulisset pro dono ad eum. s. masi
nissam: dentes eburneos: hoc est elephātinos: mirae magnitudinis
sublatos e fano iunonis: ut. i. post q̄ cōpit. i. resciuit uti. i. de quo lo
cō essent aduecti: curauit reportādos quinqueremi sup. naui. i. ha
bente quinqꝫ remorū ordines: melitam. i. in melitā insulae eiusdem
nominis urbem: & collocandos in templo iunonis: insculptos litte
ris suae gentis. i. numidicis: significātibus regem accepisse eos igno
rantē. s. q̄ sacri essent: & reddidisse deae libenter. q. d. uolentem &
scientem. Factum. i. quod factū est cōuenientius. i. cōsonantius ani
mo masinissae: qui praeter morem gētis fidus & iustus erat: q̄ san
guini punico: quia fere perfidi & sacrilegi sunt poeni: a poenis au
tē fit pūicus: ut a poena pūio: & a moenibus munio uersa diphthō
go in u longum. ubi nos legimus conuenientius: alii legunt conue
niens unde oliuer. exponit q̄ pro nō: ut sit factū q̄. i. non conuenies
&c. Quanq̄. i. tametsi quid attinet. s. ad ueram cēsuram: mores pē
di. i. aestimari & appretiari: natione. i. a loco in quo contingit nasci.
quia ubiqꝫ terrarum & boni & mali: non quidē nascuntur sed na
ti fiunt (multū tamen ad mores facit patria: sed plus disciplina)
Masinissa ortus in media barbarie: quia in numidia: rescidit. i. dis
soluit & irritum fecit sacrilegium alienum. i. ab alio cōmissum un
de quantum ad masinissam superioris tituli est argumentum.

De Dionysio Tyranno. Cap.XXII.

Syracusis genitus Dionysius tot sacrile
gia sua quot iam recognoscimus: iocosis
dictis prosequi uoluptatis loco duxit:
fano enim proserpinae spoliato locris cum per al
tum secundo uento classe ueheretur: ridēs amicis
uidetis ne ait q̄ bona nauigatio ab ipsis diis im
mortalibus sacrilegis tribuatur?

¶Syracusis &c. Ponit multa exempla de sacrilegio Dionysii ty
ranni siculi: quem acriter taxat eo quod non in barbara terra sed
syracusana ubi graecorum studia & mores uiguere natus a pra
uo ingenio nō sit retractus. Ordo est Dionysius scilicet superior:
genitus syracusis urbe clarissima in sicilia: duxit loco uoluptatis
idest habuit ut rem uoluptuosam: prosequi dictis iocosis. i. iocula
ri dicacitate & salsibus impiis: tot sacrilegia sua: quot iam reco
gnoscimus: idest recensemus. Fano enim proserpinae spoliato sci
licet ab eo locris idest in ea urbe uicina siciliae: cum ueheretur
classe per altum scilicet mare: uento secundo: idest prospero quia
a tergo flante: ridens ait amicis: saltem simulatis per metum: quia
ueros amicos non meruit habere: o amici uidetis ne q̄ bona na
uigatio tribuatur sacrilegis: quasi dicat nobis: ab ipsis diis im
mortalibus.

magis laude dignum fuit quod cum barbarus esset
alienum sacrilegium emendare uoluerit. Melitam. In
sula est in siculo mari posita haud longe a sicilia pe
riculoso disiuncta mari: ut testatur. Pli. li. iii. naturalis Melita.
historiae: & Cice. uerrinarum. In hac autem fuit oppi
dum eiusdem nominis a quo non longe in promonto
rio fanum Iunonis fuit antiquum: summa cum reue
rentia celebratum. de quo sublati fuere dentes ebur
nei supradicti. Melita uero penultimaꝫ corripit. Oui.
de fastis. Fertilis est melite sterilis uicina cosyrae. In
sula quam libyci uerberat unda freti. De hac insu
la Liuius li. xxi. A lilibeo inquit consul hierone cum
classe regia dimisso relictoqꝫ praetore ad tuendam
siciliae oram ipse in insulaꝫ melitam quae a carthagi
nensibus tenebatur traiecit. Dentes eburneos elephā
tinos: Litteris. s. libycis. Ignorantem. neqꝫ illos acce
pisset: si iunonis fuisse extimasset: Libenter reddidis
se: postq̄ resciuit de templo Iunonis fuisse sublatos:
& laudat Valerius Masinissae factum q̄ ppinquius
fuerit regali animo. q̄ punico tametsi sanguine puni
cus esset. tamen nationis suae quodammodo oblitus
uidebatur. Quā punico: q̄ pronen dixit. Sanguinis:
quia constat magnificum fuisse & liberalem regem
qd maxime cognitū est: postq̄ se sociuꝫ fecit populi
Ro. Quanq̄ quicquid inquit opus est mores ex na
tionibus cōsiderare cum in media barbarie natus sit
Masinissa qui non modo aufugit sacrilegium sed ab
alio commissum correxit. & emendauit. Mores natio
ne perpendi. sicut de Themistocle legitur: quem Se
riphio cuidam respondisse ferunt nec tu si atheniē
sis esses clarus unq̄ extitisses: nec ego si seriphius essē
ignobilis: cum ille patriam diceret Themistocli de
disse nobilitatem Pendi. aestimari. translatio sumpta
a pensante. nam qui pensat pondus aestimat. Resci
dit deleuit cuius uerbi praeteritum penultimam con
tra caeterorum naturam corripuit: Oui. nam caelo ter
ras & terris abscidit undis.

Syracusis genitus Dio. Nunc de tyranno dio
nisio loquitur: qui ualde dissimilis fuit Ma
sinissae. nam hic adeo religiones contempsit.
ut iocabundus multa sacrilegia cōmiserit: & q̄q̄ ipse
poenas euaserit: eius tamen filius grauissimas dedit:
Nam regno pulsus corinthum se contulit: Vbi prae
inopia litterarum ludum in publico aperire coactus
est. Syracusis genitus: beneq̄ dixit nō oportere mo
res natione perpendi: cum Masinissa in media barba
riae natus sacrilegium emendauerit Dionysius uero
Syracusis genitus quam constat urbem graecarum
fuisse praestātissimam: Vbi studia humanitatis exer
centur non tamen ab ingenio suo discedere potuit:
quin sacrilegia multa committeret. Syracusis: ac si
diceret in qua mores & philosophorum praecepta ui
gebant. Syracusae teste Cicerone uerriarum lib. vi.
Omnium graecarum urbium maxima atqꝫ pulcher
rima fuit recognoscimus. Quia nota ferme sunt om
nibus eius sacrilegia. Prosequi narrare.
¶Ioui. olim templū fuit Iouis olim pii in urbe Acar
nania haud procul a Syracusis: sicut uult Cice. in
uerrinis: alia inquit urbs est: haud procul a Syracu
sis cui nomen est Acarnania in qua olympii iouis an
tiquissimum fanum est. Amiculo. Paruo amictu hoc
est palliolo. Manubiis car. Quas a Scipione aphrica
no superiore acceperat.

Detracto ét Ioui olympio magni pōderis aureo amiculo: quo eū tyrānus hiero e manubiis cartha ginēsiū ornauerat: iniectoq; ei laneo pallio dixit: æstate graue esse aureū amiculū: hyeme frigidū: laneum autem ad utrunq; tempus anni aptius.

Aiceu. ¶ Detracto ét &c. Ordo ē Erlā amiculo. id ē genere quodā amict: aureo magni pōderis detracto. i. post q̄ ip̄z detraxerat: ioui olympio: quo. s. amiculo hiero tyrānus. s. siciliæ añ eū. ornauerat eū. s. iouē: e manubus. i. pte pdæ duci cōpetēte Carthaginēsiū. i. quas Scipio abstulerat Carthaginensibus & hieroni dederat: & pallio laneo iniecto ei. s. ioui: hoc ē idolo eius: dixit amiculum aureū esse graue & ita molestū æstate: & frigidum hyeme: autem pro sed laneum sup. amiculum esse aptius ad utrūq; tempus anni. unde patet neutri esse generis forte quia amiculus ab amicus diminutiuū est. unde flaccus in episto. Disce docendus adhuc quæ censet amiculus: & ita legendum erit graue non grauem: nisi forte grauem dixeris amiculum & laneum sup. pallium aptius: sed non placet. adiectiua enim ad proximum substantiuum adiiciuntur.

¶ Idem epidauri æsculapio barbam auream demi iussit q̄ affirmaret non conuenire patrē Apollinem imberbem: ipsum uero barbatum conspici.

Epidamnus. Epidaurus. ¶ Epidauri æsculapio barbam Epidamnus urbs est epiri. quæ nunc Dyrrachium dicitur epidaurus uero teste Solino li. de memorabilibus mundi: ubi loquitur de Achaia: urbs est achaiæ quærno nemore redimita. & æsculapii delubro percelebris. dicit enim Inachus achaiæ amnis argolicum secat tractum: & reliqua deinde subiungit. Epidauro decus est æsculapii sacellum: cui incumbentes ægritudinum remedia capessunt de monitis somniorū unde & æsculapius epidaurius sæpe dictus est: Oui. de ponto. Afferat ipse licet sacras epidaurius herbas Sanabit nulla uulnera cordis ope. Stra. li. viii. in descriptione locorum achaiæ: epidaurus inquit antea epitaurus uocabatur: eam cares Aristotele teste occuparunt sicut & hermionem redeuntibus uero heraclidis Iones ex attica tetrapoli. i. quaternas urbes continente: eos ad argos cōitantes etiam in unis cohabitauere mœnibus: hæc autē non parum insignis est ciuitas præsertim ex æsculapii claritate nobilitata: quem uaria morborū genera curasse somniauerit homines: erat uero id tēplū ægrotantium multitudine usq;quaq; refertum pendentibusq; tabellis in quibus sanati langores erant inscripti: quemadmodū & in Coa fiebat insula pariter & creta. Sita urbs est in ipso saronici sinus recessu intimo: stadiis. xv. circuitam habens nauigationem & cætera. Pli. quoq; li. iii. naturalis historiæ asserit hanc urbem esse in Achaia. hinc est q̄ uehementer admiret Seruium in expositione carminis illius georgicorum. Taygetiq; canes domitrixq; epidaurus equorum: dixisse epidaurum esse ciuitatem epiri equis nobilissimam. sed id culpa librariorum factum esse arbitror: q̄ nominis similitudine decepti epidaurus pro epidamnus scripserint quāquam omnes tam ueteres q̄ nouiter impressi codices: quos legerim epidaurus habeant: in hoc igitur epidauro Achaiæ ciuitate æsculapius religiosissime colebatur: cuius simulachrum fingebatur barbatum: quippe qui deus esset medicinæ Apollinis uero eius patris imberbem. hic ergo uidens auream barbam æsculapii e mento pendentem: eam demi iussit: incongruum esse dicens patrem imberbem. & filium esse barbatum.

¶ Idem epidauri. Ordo est. Idem. s. dionysius tyrannus iussit Barbam auream demi. i. abstrahi æsculapio apollinis filio & medico rum principi epidauri ubi præcipue colebatur: & unde eius numen in specie draconis Romam aliquando accitum crediderunt: iussit autem demi q̄ affirmaret non conuenire. i. nō esse decens & conueniens apollinem Patrem Aesculapii conspici imberbem. i. læuem & sine barba: uero pro sed: ipsum. s. æsculapium Barbatum. Qui ideo Barbatus fingebatur & pingebatur: q̄ cum medicorū habitus esset peritissimus & grauissimus barba illi congrueret. Apollinem autem imberbem q̄ per eum (Est enim sol) omnia uirent. Vnde. Solis est phœbo bacchoq; æterna iuuēta. Et decet intonsus crinis utrūq; deum.

¶ Idem mensas argenteas atq; aureas e fanis sustulit. Quodq; in his more græco scriptū erat bonorū deorū eas eē: uti se bonitate eorū p̄dicauit.

¶ Idem mensas argenteas. Mos fuit apud antiquos ut mensæ argenteæ in deorum templis consecrarentur in his autē inscribebat̄ titulus ΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΘΕΩΝ idest bonorū deorum: hic ubi litteras legisset iniquum sane inquit esse deorum bonitate non uti.

¶ Victorias aureas: insignia uictoriæ Cice. uictoriolas dixit diminutiuū. Victorias. Deæ uictoriæ statuas: mos fuit apud maiores ut ipatores ex hostibus parta uictoria: statuas q̄sdā & imagies deæ uictoriæ cōsecrarent. Quintilianus de institutione oratoria li. ix. Themistocles inquit aureas uictorias conflare uolebat. Pateras & coronas. Sicut apud antiquos fiebant Porrectis manibus quasi offerri uiderentur. Accipere non auferre.

Accipi Auferri. Differentia inter accipere & auferre: nam id accipitur quod ultro datur. aufertur uero qd̄ ab inuito extorquetur. ergo accipimus dati auferrimus negati. A quibus bona precamur. Nos deos inq̄t quotidie p̄camur: ut nobis bōa cōcedāt & cū ultro efferrēt accipere recusabimus? Qui tāetsi debita supplicia. Cice. de natura deorū li. ulti. ostēdit h̄ūc fœliciter mortuū. dicit eīn h̄ūc non

¶ Idem scilicet Dionysius tyrannus: sustulit & idest abstulit surripuit e phanis ædibus sacris: mensas argenteas atq; aureas quodq; idest & quod idest quia scriptum erat in his scilicet mensis more græco: quia græci ut res sacræ noscerentur inscripserunt eas nominibus deorum: eas scilicet mensas esse bonorum deorū ipse prædicauit: idest prius ac palam dixit: se uti bonitate eorum. i. deorum. Nam bonos beneficos interdum uocamus.

Dionysii mors. olympius iuppiter fulmie pcussit: nō æsculapius misero diuturnoq; morbo intabescēe interemit atq; in suo lectulo mor

tuus in triumphantis modum in rogum illatus est eamq; potestatem quam per scelus nactus est quasi iustam & legiti/mam haereditatis loco filio suo tradidit: sed tamen eam diutius retinere non potuit: nam regno pulsus ludi magister fa/ctus est: & in triuio litteras docuit & hoc modo patris pœnas filius dedit. Sed de huius sacrilegi regis morte Iustinus ue hementer a Cice. dissentit non enim fœliciter mortuum in suo lectulo iacentem: sed a suis crudeliter necatum fuisse dicit in fine li. xxi. suorum epithomatum. dicit enim Dio. quem paulo ante non Sicilia non Italia capiebat. assiduis belli certa/minibus uictus fractusq; ad postremum insidiis suorum interficitur: sed magis Cice. credendum est. At Corneli. nepos dicit hũc manu fortẽ belliq; peritũ fuisse. & qđ in ty ranno nõ facile reperit minime libidinosũ nõ luxurio sum nõ auarum fuisse: nulliusq; rei cupidum nisi san guinis perpetuiq; imperii ob eamq; rem crudelem. Dedecore filii de quo multa Iustinus li. xxi. ut dixi/mus. sed quod ad hanc rem pertinet dicit illum in se/gnitiem lapsum saginam corporis ex nimia luxuria oculorumq; ualitudinem contraxisse adeo ut non so lem: non puluerem: non deniq; splendorem ipsius lu/cis ferre posset: pulsum deinde syracusis corinthum se recepisse. ibiq; humillima quæq; tutissima existi/mantem in sordidissimum uitæ genus descendisse. nõ contentum in publico uagari: sed potare: nec conspici in popinis lupanaribusq;: sed totis diebus residere: cum perditissimo quoq; de minimis rebus discepta/re pannosum & squalidum uideri risũ libentius præ bere q̃ captare: in macello perstare & quod emere nõ poterat oculis deuorare: nouissime se ludi magistrum professum. pueros in triuio docere. unde Oui. li. de põto Ille syracusia modo formidatus i urbe Vix hu mili duram. reppulit arte famem. Ergo dedecore fi/lii, quem ex rege potẽtissimo ludi magistrum fecit cẽ fortuna. Lento eni gradu ad uidictã suia pulchra & generalis huicq; loco maxie accõmodata. videlicet iprobos q̃uis seras tñ graues manere pœnas: Sic & Hora. Raro & antecedentẽ scelestum pœna deserit pede claudo: pœna sensim psequitur nocentem. Tar ditatemq; supplicii Sicut in dionysio dionysii filio q syracusis pulsus corinthi litterarũ ludum aperire coa ctus est. legitur etiam q obsonia uendiderit.

Dionysii mors.

Dionysius Iunior

Idem uictorias aureas & pateras & coronas q̃ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur tollebat: & eas se accipere: non auferre dicebat: per q̃ stultum esse argumentando a quibus bona pre/camur: ab his porrigentibus nolle sumere. Qui tã etsi debita supplicia non exoluit: dedecore tamen filii mortuus pœnas rependit: quas uiuus effuge/rat. Lento enim gradu ad uindictam sui diuina p cedit ira: tarditatẽq; supplicii grauitate cõpensat.

Idem scilicet tyrannus: tollebat: idest auferebat: uictorias idest imagines uictoriarum quas uictores in rei memoriam in deorum manibus posuerant: & pateras uasa patentia galli tarsias uocant & coronas aureas: quæ sustinebantur: manibus simulacrorũ por rectis: idest extensis quasi quod sustinerent porrigentibus: & dice bat se accipere scilicet a dantibus eas. s. uictorias: coronas & pa/teras aureas: non auferre scilicet ab inuitis: argumentando: idest pro ratione adducendo: esse per q̃ idest ualde stultum: nolle sume/re bona ab his scilicet diis: porrigentibus sup. ea a quibus preca/mur scilicet ut porrigant bona. Qui scilicet dionysius: tametsi non exoluit debita supplicia scilicet in uita tamen mortuus rependit: idest persoluit pœnas: dedecore idest per dedecus filii scilicet dioni sii iunioris qui regno turpiter pulsus erat quas effugerat uiuus. Enim pro quia: diuina ira procedit ad uindictam sui: idest ad se uindicandam hæc est ad uindictam faciendam de iniuria sibi illa ta: gradu lento: idest tardo: & compensat tarditatem: idest dilatio/nem supplicii: grauitate supplicii: quia tanto grauius punit: quan/to tardius. Quod licet sit pie dictum & satis conformiter ad fidẽ nostram: tamen non satis fideliter sentit eum luisse supplicia in de decore filii: quod solum in opinione uiuentium ad defunctum per tinuit. q. uero non grauiores multo det pœnas in inferno. Sed loq tur quasi nullus sit infernus aut nihil maneat in hoĩe quod illuc de trudatur. Contra sancte superius dixit manibus simulacrorũ: qua si non deos censeat sed effigies deorum ac idola: sicut reuera erant habitacula demoniorum.

De Thymasitheo principe liparitanorum. Cap. XXIII.

IN quam ne incideret Thymasitheus li/paritanorum princeps: cõsilio sibi aliter aliis atq; uniuersæ patriæ utili prouidit exemplo excepta namq; in freto a ciuibus suis pi raticam exercentibus magni ponderis aurea crate ra: incitatoq; ad eam ptiendam populo: ut compe rit a Romanis pythio apollini decimarum noie dicatam: eam delphos perferendam curauit.

IN quam ne incideret. Thimasi. Thy/masitheus liparitanorum princeps: ual/de inquit dissimilis fuit Dio. nam ille multa sacrilegia committebat: hic com/missa corrigebat licet enim pyraticam exerceret. ta men ut senit prædam ex Romanis captam Apollini consecratam esse: reddendam curauit Camillus cum in obsidione ueiorum decimam prædæ partem uo/uisset Apollini: si potiretur urbe: post aliquot annos urbe capta dixit popu. Roma. religionem tueri. qua/re coactus popu. roma. decimam prædæ partẽ exol uere: tanta in Camillum exarsit inuidia ut illum dic dicta miserit in exilium. uerum ut religiõe ne soluere/tur ex hac decima craterem fieri iussit Apollini depor tandam. quæ cum deportaretur atq; classis ro. ad Li paren insulam peruenisset capitur a liparitanis pira/ticam exercentibus: erat tum in summo magistratu Thymasitheus: Romanis uir similior q̃ suis: qui le/gatos donumq; & deum cui mitteretur & doni cau/sam ueritus ipse multitudinem suam quæ ut diuidere tur præda efflagitabat iustæ religionis ĩpleuit. addu ctosq; in publicũ hospitiũ legatos cũ præsidio ẽt na uigium delphos psecutus ẽ: Ro. inde sospites redie runt: hospitiũ & amicitia cũ thymasitheo ex senatus cõsulto publice factũ dõaq; illi publice data: de hac decia & uoto legit q cũ pp eius soluẽdæ maximam

difficultatem grauatam longis tributis plæbe exhaustoq; diutinis bellis ærario: seditio apperet in urbe: matronæ cœtibus ad eam rem consultandam habitis: cōi decreto pollicitæ: tribunis militum aurum & omnia ornamenta sua in ærarium detulerunt: grata ea res ut q̄ maxime senatui unq̄ fuit: honoremq; ob eam munificentiam ferunt matronis habitum: ut pilentis ad sacra ludosq;: carpentis festo profestoq; uterentur: Vtili exemplo: ut etiā apud alios tale postea exemplum manaret: ut religioni uenerationem habere uellent. Aurea cra. Dicitur hic crater teris. Virgili. Crateres magnos statuunt & uina coronant. Idem alibi. Tum pater Anchises magnum cratera corona Induit. impleuitq; mero: dicit & hic cratera teste Statio li. thebaidos. x. Et bacchis in altos crateras: & inuenitur hæc cratera. quod magis in usu est. ut hoc loco. Liui. pari ratione dixit li. v. auream crateram fieri placuit. nam ab accusatiuo græco: ut quidam uolūt. fit nominatiuus latinus τονκρατερα. hæc cratera. quod in plerisq; nominibus fieri solet ut panthera: Pythio apol. Pythius apollo dictus a pythone serpente quem interfecit: qui & python & phyton dicebatur unde cum. P. aspirato & sine aspiratione scribi potest: & sic pythium & phytium appollinem dicimus eiusq; ludos phytia seu pytia. Ouidi. methamor. li. i. Instituit sacros celebri certamine ludos:

Pythius. Phytia perdomitæ serpentis nomine dictos. quidam uero sunt qui uolunt pythium deriuari ab πυθεσθαι hoc est ab interrogando: eo q̄ apollinis oraculum frequenter interrogaretur: melior tamen est superior expositio.

Milesia & cætera. hoc exemplum & multa sequentia in paucis uoluminibus comperiuntur de quorum accessione scripsit sic Aldus Manutius ad eorum inuentorez in epistola sua nuncupatoria: cuius tale est exemplum.

In quam &c. Affert exemplum non neglectæ sed seruatæ religionis: cuiusmodi & alia sed in multis exemplaribus prætermissa sunt: de hoc aūt satis ampliter oliue. disputat. Ordo igitur est. In quam. s. deorum uindictam aut iraz ne Thymasitheus princeps liparitanorum. i. populorum lipares insulæ unius ex æoliis: incideret: ipse sup. prouidit consilio. i. consulte & prudenter: exemplo utili aliter sibi atq; . i. q̄ uniuersæ patriæ: quia sibi prouidit: cum gloriæ incremēto ex religiōis obseruatæ laude: patriæ (quia ad prædam auidior erat: tantummodo ad uindictæ euasionem. Hæc autem lectio in aldina impressione est: Oliuerio legente consilio sibi & aliis atq; uniuersæ patriæ utili prouidit exemplo: sed minus placet: nam frustra adderetur. post & aliis atq; uniuersæ & cætera. lege ergo cōsilio sibi alteratq; uniuersæ. & cætera) Namq; pro quia cratera aurea. i. poculo ex solido auro. (Declinatur autē hic crater huius crateris penul. longa: uel crateros: unde accusatiu' hunc cratera: a quo ut in aliis quibusdam fit nominatiuus primæ mutato genere: hæc cratera ræ: sicut a stater fit statera a cassidem uel cassida: hæc cassida &c.) immensi ponderis: quia octo talentorum ut Sabellicus attestatur utpote: quam romani dicauerant Apollini pythio apud delphos nomine. i. ex debito: decimarum. s. uocatarum a Camillo ex omni præda ueientana: quæ nimirum ingens erat. Ea igitur cratera: excepta. i. per insidias aut inuasiones capta: in freto. i. mari una cum legatis ipsam deferentibus: a ciuibus. i. subditis suis liparitanis: exercentibus pyraticam. i. latrocinium maritimum: & populo incitato. i. prouocato ob eius prætium & immensitatem ad partiendam. i. conduidendā eam ut. i. postquam comperit. s. apollini dicatam fuisse: curauit eam perferendam una cum legatis romanis: delphos ubi erat apollo pythius templi princeps.

De uindicta Cereris in Alexandri Milites exercita Cap. XXIIII.

Milesia Ceres Mileto ab Alexādro capta: Milites qui templum spoliaturi irruperant: flamma obiecta priuauit oculis.

ALDVS ROMANVS CVSPINIANO GERMANO. S.

ETSI priuatim tibi gratias egimus q̄ quattuor: & uiginti exēpla q̄ omnibus in Italia Valerii Max. exēplaribus tam impressis q̄ manu conscriptis: deerant: ad me perhūaniter miseris: tamen ut & publice idem facerem meas esse ptes existumasti: ut tibi una mecū studiosissimus quisq; deberet. & eo magis: q̄ tu sponte tua audito tātū excudi Valeriū in ædib. nostris significaueris mihi uidisse te in præclara urbe Vienna: cuz publice studia humanitatis inibi profitereris: Valerium antiquissimum. in cuius principio quædam nunq̄ antea te uisa: haberentur. titulosq; omnium scripseris ut si ea mihi non erāt. facerem te certiorem. q̄nq̄dē ad me illico ea esses daturus. Quod & factū est. Deerant enim in fine de neglecta religione exempla quatuor: De simulata religione totum caput. nec nō de auspiciis totū. pter exēplū De deiotaro rege: qd ppter. ā i aliis oībus Valerii exēplaribus q̄ ipse uideri: pricipiū erat de oibus. cū de auspiciis ultimū eē dēret de Omib), āt pricipiū eē illud. Ominū ēt obseruatio &c. Nā anq̄ ad exēpla ueniat pfatiūculā aliquā ubiq; fere Valerius solet pmittere. Id uero mi Cuspiniane. fuit mihi lōge gratius: q̄ si auri multū gēmarūue misisses muneri. illud impendit consumit disparit hoc & si oībus impti: tamen æque apud impientem: ac impartitum diuino excus. rio munere manet æternum. hoc & uiuentes: & posteri perpetuo habebunt utriq; nostrum plurimaz gratiam. Huiusmodi dentur mihi reip. litterariæ benefactores. Quanq̄ habemus & alios plurimos: ex quibus unus ab extremo mu per orbe daturum se mihi Donatum integrum in Aeneidem totumq; Seruium: & probi grāmatici antiquissimos libros & alia quædam: quæ non habentur. pollicitus est. Viue autem tu diu uel hoc solo beneficio Cuspinianæ Viuant & cæteri tales. hæc ille.

Miletos seu miletus urbs est clarissima in finibus Ioniæ & cariæ lanitio nobilitata: unde fit adiectiuū nō miletus sed

Ascen. Miletus. milesius: quam urbem cū Alexander magnus cepisset & militibus diripiendā dedisset: milites in templum Cereris ad ipsuz spoliādū irrūpētes: sunt a dea excæcati obiecta oculis illorū flāma. Nihil. n. efficatius facit ad excæcationē q̄ nimius fulgor ex obiectiōe flāmarū i tabulas æneas. Ordo ē. Ceres Milesia. i. ab Milesiis uenerari solita. mileto. s. urbe capta ab Alexādro. s. magno priuauit oculis. i. usu oculorū hoc ē usu: milites. s. Alexādrinos: q̄ irrupant. i. p uim itrauerāt templū spoliaturi. i. ut spoliarent templum: priuauit dico oculis: flamma. i. nimia resplendenti. obiecta oculis.

De Persarum in Apollinem religione: Cap. XXV.

Persę mille nauium numero delũ cõpulsi templo Apollinis religiosas potius manus q̃ rapaces adhibuerunt.

Persae &c. Affert exemplum potius seruatae q̃ neglectae religionis: Nam de neglecta religione uerius esset exemplum quod de iisdẽ persis recitat Sabellicus enneadis tertiae lib.ii. qui cũ delphicũ templum spoliare tentassent fulminibus & foeda tempestate & duorum scopulorum e pernasi uertice subito casu ad quatuor milia obruti sunt. Ordo hic est. Persae compulsi.s.ui uentorum delum.i. ad eam insulam quae patria apollinis & dianae dicitur: & ubi insigne habuit templum oraculis clarum: numero mille nauium tot enim xerxi fuisse Aeschilus est author: cum centum octoginta atticas naues contra illas stetisse dicat. adhibuerunt templo apollinis: quod in delo est: manus potius religiosas: quia donaria auxerant: q̃ rapaces: quia nihil abstulerunt.

Ascen.

De religione Athenieñ. qui philosophos ẽt irreligiose disputantes non tulerunt: Ca.XXVI.

Athenienses Diagoram philosophum pepulerunt quia scribere ausus fuerat: primum se ignorasse an dii essent deinde si sint: quales sint: Iidem socratem damnauerunt ꝙ nouam religionem introducere uidebatur. Iidem phidiam tulerunt: q̃diu is marmore potius q̃ ebore Mineruam fieri debere dicebat: ꝙ diutius nitor eẽt mãsurus: sed ut adiecit: & uilius: tacer̃ iusserũt

Atenieñ. &c. Affert tria exempla seruatae religionis ab atheniensibus. & totidem neglectae a Diagora Socrate & phidia. diagoras enim philosophus uulgo αθεοσ id est sine deo dictus est. eo ꝙ deos negauit: & omnem deorum opẽ: qui (ut Cicero. lib. iii. de natura deorum dicit) cũ Samothraciam uenisset: atq3 ei qdam amicus dixisset tu qui deos putas humana negligere: nonne animaduertis ex tot tabulis pictis q̃ multi uotis uim tempestatis effugerint: in portumq3 salui peruenerint? Ita fit inquit. Illi enim nunq̃ picti sunt qui naufragia fecerunt in mariq3 perierunt. q.d. qui salui euaserant etiã euasuros fuisse tametsi nulla nuncupassent uota: atq perierant licet uero simile sit non minora nuncupasse non minus tamen periisse. Vnde ex his qui perierant potius concluderet aut deos non esse aut opem nullã ferre q̃ ex saluis cõtra. Socrates autem (qui teste Cicerone in prologo quinti. tuscu. libri: philosophiam euocauit e caelo & in urbibus collocauit: domosq3 introduxit: & coepit de uita & moribus: rebusq3 bonis & malis quaerere: quamobrem ut scripsit Solinus: non solum consensu hominum uerum etiam oraculo apollinis fuit sapiẽtissimus iudicatus) immerito fuit ab Anyto homine diuite & factioso & a Melito accusatus & per Aristophanem poetam comicum in comoedia quas nebulas inscripsit falso criminatus: ꝙ nebulas coleret & athenieñ. religionibus detractaret: & pubem seduceret. Sunt autem qui asserant Socratem praedicasse unum solum deum more iudaeorum de quibus Iuuenalis. Nil praeter nubes & caeli numen adorant: unde nebulas coluisse criminabatur. & cum superstitiones multas damnaret religioni detrahere culpabatur. Phidias uero statuarius fuit clarissimus authore Quintiliano lib. xii. dus q̃ hominibus effingendis artifex melior: In ebore uero longe citra aemulum uel si nihil nisi Mineruam in athenis aut olympium in Elide iouem fecisset Cuius pulchritudo adiecisse aliquid etiam receptae religioni uidetur: adeo maiestas operis deum aequauit. Verum ut hoc loco innuitur: cum laudatus ꝙ mineruam in ebore sic effigiasset: dixisset melius in marmore effigiari ꝙ candor in marmore diuturnior esset: sicut reuera ẽ: nã marmor quo uetustius eo splendidius: ac ebur uetustate croceum colorem attrahit lubenter ab atheniensibus auditus est: at cum adiecisset: etiam uilius ex marmore q̃ ex ebore fieri: tacere iussus est ꝙ male uideretur de religione athenieñ. censere: ut q impensae parcerent in deae cultu: quod illi nollent. Ordo est. Athenieñ. pepulerant. s. ex urbe sua: diagoram philosophum qa fuerat ausus scribere: ignorasse sup. se primum an dii essent: deinde si sint quales sint: cuius ignoratiõis prior pars durior est: quia pauci noscunt quales sunt dii: omnes tamen boni credunt eos bonos esse & iustos ac beneficos: quod ille negabat: unde pro utroq3 dicto damnatus est. Iidem. s. Athenieñ. damnauerunt socratem: ꝙ uidebatur introducere nouam religionem non tamen introduxit: Vnde poenitentia ducti sunt Athenieñ. sed sera: praesertim ꝙ Platonem pro praeceptore suo orantem audire noluerint. Iidem. s. athenieñ. tulerunt. i. passi sunt & libenter audiuerunt phidiam. s. statuarium peritissimum: q̃diu is dicebat Mineruam debere fieri potius marmore q̃ ebore: ꝙ. i. quia nitor. i. splendor & candor esset mansurus diutius in marmore. s. q̃ in ebore: sed ut. i. postq̃ adiecit: & i. etiam uilius. i. minore impensa: quia uilius est athenis marmor etiam parium q̃ ebor: ipsi iusserunt sup. eum tacere: ut qui nesciret quid diceret: aut qui non recte sentiret de aio athenieñ. qui in dea colenda non quaererent impensae parcere.

Diagoras atheos.

Socrates

Phidias.

De Diomedonte. Cap.XXVII.

Diomedon unus ex decem ducibus q eadem pugna Athenien. uictoriam sibi uel o damnationem pepererũt: cum iam ad meritum suppliciũ duceretur: nihil aliud locutus est: q̃ ut uota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

Diomedon &c. Hoc quoq3 exemplum seruatae non neglectae religionis est. Quo circa suspicari licet ut sublata fuerant multa exempla ita perperam locata. Quid. n. minus negligens religionis ipso Diomedonte qui ne ad mortem quidẽ proficiscens eam negligere potuit? Cum enim cõtra praescriptum magistratus Atheniensibus cum aliis ducibus foeliciter quidem pugnasset: ad mortem tamen damnatus esset ꝙ remp. manifesto discrimini cõmisisset: non recusauit mortem: sed unum obtestatus est: ut uota pro salute exercitus a se nuncupata psol

Valerius maximus.

terentur. Ordo est Diomedon unus ex decem ducibus qui pepererant eadem pugna athenieñ. uictoriam quia be flem uicerunt: uero pro sed: sibi sup ipsis pepererant. idest acquisiuerunt: dan: nationem. id est sententiam mortis q contra edictum pugnassent: cum duceretur iam ad supplicium meritum. nihil locutus est aliud: q̃ ut uota nuncupata idest expressa uoce suscepta: ab ipso. s. Diomedonte: pro incolumitate exercitus: soluerentur. s. a ciuitate atheniensi.

De Simulata Religione. Titulus. III.

De Numa Pompilio. Cap. XXVIII

NVma Pompilius ut populum Romanũ sacris obligaret: uolebat uideri sibi cum dea Aegeria congressus esse nocturnos eiusq; monitu se quæ accepta diis immortalibus sacra forent instituere.

De Scipione aphricano. Ca. XXIX.

SCipio Aphricanus non ante ad negocia publica uel priuata ibat: q̃ in cella iouis capitolini moratus fuisset: & ideo ioue genitus credebatur.

De lucio Scylla. Cap. XXX.

LVcius Scylla quotiẽs prẹlium committere destinabat paruũ Apollinis signũ delphis sublatũ in cõspectu militum cõplexus orabat uti promissa maturaret.

Ascen. NVma pompilius. Titulus hic totus erat sublatus aut forte interciderat: sed ut consulto sublatum putem: id facit: q nihil magis religionem a Numa institutam authoritate ac fide priuet: q̃ dicere simulatum esse eius cum Aegeria cõgressum. S. n. Numa credidit non satis augusta fore populo quæ indiceret sacra: nisi Numinis alicuius intercederet authoritas: multum fidei eius detraheret qs quis diceret: fictitium esse eius inuentum: Quo circa cum senatus approbauerit cremandos libros Nume q religionem labefactarent: q̃to magis hunc titulũ censuerit delendum qui numæ authoritatem detraxerit. de hoc tamen commento Numæ sic dicit Liui. lib. i. ab urbe condita Omnium primum rem ad multitudinem imperitam & illis sæculis rudem efficacissimam: deorum metum iniiciendum ratus est qui cũ descendere ad animos sine aliquo commento miraculi non posset: simulat sibi cum dea ægeria congressus nocturnos esse: eius sese monitu quæ acceptissima Lucus ca[...] dis essent sacra instituere. Et paulopost. Lucus erat quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua quo quia se persæpe. Numa sine arbitris uelut ad congressum deæ inferebat: camœnis eum lucum sacrauit: q dearum sibi consilia cum coniuge sua Aegeria essent: & soli fidei solenne istituit. Hæc ille. Sicut ergo Moses uere asseruit se legem a deo deiq; digitis scriptam accepisse: ita ethnici quoq; legum latores numinis alicuius interposuerunt authoritatem: scientes difficile esse hominem homini parere. Ordo est. Numa Pompilius qui fuit secundus Romanorũ rex: uolebat uideri congressus nocturnos esse sibi cũ dea ægeria (Quæ nympha erat aut dicta ut regi maior esse authoritas: sicut hersilia Romuli coniũx p nympha ẽ tota: aut uulgo credita q spiritus succubi pro deabus fontiũ: mõtiũ. arborũ fluminũ aut mariũ sese mortalibus exhibebãt) ideo autem id uolebat: ut obligaret. i. deuinciret populum Romanũ sacris. i. rebus diuinis. quas alioqui non obseruasset & uolebat uideri se instituere sacra que forent accepta diis immortalibus.

SCipio &c. Secũdũ exẽplũ simulatæ religiõis ẽ de Scipiõe aphricão maiore: de quo Sabellicus enneadis quatæ. l. iiii. Fuit Scipio nõ tantũ ueris uirtutibus mirabilis: sed ab ætate ẽt ineũte in eaq; ostẽtatiõe noua q̃dã arte cõpositus. Iã inde ex quo uirilẽ togã sumpsit: nullo die priuatã ullã aut publicam rẽ prius egit q̃ in capitoliũ ascenderit: ibiq; in secreto sedens multũ tpis solus tereret. Addunt q̃dã antelucanis horis eũ in locũ uẽtitare solitũ: ne canibus q̃dẽ q ad custodiã capitolii alebant illi allatrantibus. Phama præterea tenuit: quæ huic uulgatæ de hoie opiniõi astipulatur: eũ inanis anguis cõcubitu a matre cõceptũ (Quod in Alexandro philippi filio euenisse græcorũ q̃dã pdiderũt) obseruatãq; aliqñ in materno cubiculo serpentis speciẽ: que hoim interuentu cõtinuo oculis euanesceret. Sed quo nam mõ hæc contingere potuerunt aliorũ erit æstimatio. Miraculi huius fides (q̃d satis constat) nõ solũ nõ ẽ ab eo illusa: sed cũ uitæ instituto: tũ rerũ ab eo gestarũ gloria uehementer aucta. hæc ille. Ordo ẽ Scipio aphricanus nõ ibat ad negocia publica uel priuata anteq̃ moratus fuisset. i. aliquãtulũ solus fuisset in cella iouis capitolini: & ideo quia iouis authoritate se oia facere simulabat: creditus est genitus ioue: in spẽ tñ serpẽtis: sicut Alexãder magnus se iouis Ammonii filiũ etiã ab eo in specie serpentis genitum iactitabat: tametsi subinde mater id asserentem argute reprimebat.

LVcius scylla &c. Tertiũ exẽplũ ẽ de lucio scylla qui mira gessit. & speciosam i mariũ uictoriã in tyrãnidem uertit. Is ãt ut suis fiduciã faceret hẽbat secũ imagũculã apollinis delphis sublatã: in quo q̃si apollinis numẽ inesset: illudq; sibi ppitiũ haberet: orabat eã prelia initurus ut pmissam uictoriã maturaret simulãs uidelicet ob religionẽ sibi pmissam uictoriã. Ordo ẽ lucius scylla (q prius dictaturã inuasit: & tabulã pscriptorũ: pposuit quoties destinabat. id ẽ proponebat: cõmittere præliũ: cõplexus in cõspectu militũ: puũ signũ. i. simulacrũ & imaginẽ apollinis: sublatũ. s. subductum aut clam substractum delphis: orabat sup. illud: uti. i. ut maturaret. i. accelararet promissa. q. d. promissam uictoriam.

Ascen. QVintus Sertorius. Quartum exemplum est de Sertorio: in quo licet ad numinis cuius fauorem simulabat dignitatẽ respexisse uideatur author: quia post iouis a scipione simulatum fauorẽ Apollinis recitauit: & nunc post apollinis dianæ: tñ

De Quinto Sertorio. Cap. XXXI.

QVintus sertorius per asperos lusitãiæ colles ceruam albam trahebat: ab ea se que

nam aut agenda aut uitanda essent predicans ad moneri.

Externa. de Minoe cretæ isule rege Cap.XXXII.

Inos cretēsium rex nouo quoq; anno in quodam præaltum & uetusta religione consecratum specus secedere solebat: & in eo moratus tanq̃ a Ioue: quo se ortum ferebat: traditas sibi leges prorogabat.

De Pisistrato Athenien. Tyranno. Cap.XXXIII.

Isistratus in recuperandam Tyrannidē quam amiserat: simulatione reducentis e i arcem Mineruæ est usus: cū per ostētationem ignotæ mulieris: quæ Phya uocabatur formatæ ad habitum deę athen̄. deciperet.

potius temporū sequitur rationē: nā dignitate precedat Iuppiter ægerianæ: sane cum diana sit uenatrix ei q; cerua facta: uideri; esset per ceruam intellex sie dianam. Q̄i am quidem ceruam Sertorius uen i n u lasse dicitur: sed reuera habuisse rerum gerendarum idicem. Vnde sabellicus de eo enn̄ead. ii. li. uu. C ess satum est aliquot dies sertorio uehementer sollicito q Ceruā quam penes se religiose habuerat aliquan diu nullibi locorum extitisset: qua demu; conspecta spei plenus suos in aciem eduxit. hæc ille. Sertorium autem perpenna in hispania sustulit: uirum ingenti in patriam & in matrem pietate. Ordo ē. Qu intus Sertorius trahebat per asperos colles lusitaniæ regionæ hispaniæ: ceruam albam: prædicās se admōeri ab ea quænam essent agenda & quænam uitanda. In quo facto ut ex Sabellico colligere licet non tam ipse simulator religiōis q̄ neq̄ spiritus in forma ceruæ: alio qui non fuisset uehementer sollicitus in eius amissione. nam similem facile induxisset.

Inos &c. docet externos quoq; legum latores ex simulata numinis authoritate: legib9 a se latis fidem & Venerationem peperisse. Ponitq; primum exemplū Minois regis Creten. qui tam iuste regnasse & iudicasse dicit' usuus: ut mortuus sit habitus iudex apud inferos: un̄ uirg. æneid. vi. quæsitor Minos urnam mouet. dantq; putantur illi conuidices Aeacus & rhadamanthus: eo q & ipsi seuere iudicarunt: nam secūdū eundem Maronem sequitur eadem cura tellure repostos. i. quales hic uixerint tales illic habentur: & eadem affectione. Ordo est. Minos rex Cretensium solebat nono quoq; anno. i. semel per singulos nouem annos (Is autem numerus antiquis sacris erat obseruatissimus. forte q ter ternarium includat: omne aūt triniū perfectū. Vn̄ maro æneid. v. Præterea si nona diem mortalibus almū Aurora extulerit. Nostri quoq; nescio an superstitiose nouem dierum certitudinas in multis obseruant) secedere. i. seorsum a conspectu mortalium incedere & ingredi: in quoddam specus. i. antrum: præaltum. i. præ cæteris profundū: & cōsecratū uetusta religione id ē obseruātia: & moratus. i. postq̄ moram traxit in eo: prorogabat: aut p̄rogabat. i. quadam prærogatione & eminentia authorizabat: leges si quas ferebat tanq̄ traditas sibi ab Ioue: quo. s. icue ferebat. i. asserebat se ortum. i. progenitum: ex europa: cum uerius esset xanthi regis Cretensium ex europa filius: scd quia iuste uixit: & sancte iudicauit: primusq; ut attestatur Aristoteles in æthicis & politicis Cretensibus leges dedit: iouis est filius creditus.

Isistratus hippocratis filius doctrina & eloquentia insignis facile athenien̄. remp. occupauit uno Solone refragante. Fuit autē sæpe electus: semel quidem a megadis & aliarū principum aduersæ factionis uiris priusq̄ tyrānidem stabilire potuisset: orta inde inter libertatis assertores discordia Megades pactis cum pisistrato filiæ nuptus eū in urbē restituit: phya muliere pergrādi statura nouo schemate ornata & in currū imposita: q̄ p urbē circūuecta pro minerua Pisistratū reduci eū clamitabat: ludibrium (inquit Sabel. ennea. ii. li. vi.) uel barbaris gentibus pudendum non modo ciuitati sapientiæ studiis principi olim future. Idē tn̄ paulo post quia filiā megadis quam uxorē duxit non ut uxorem tractauit rursus expulsus est. Ex hoc āt ludibrio facile patet quāto errore tenebantur tunc mortales: qui nisi se deā aliqn̄ uidisse putarent: nō tā facile credidissent phyā esse deā. dubitare āt licet an ab ea galli oia id genus muliebria fantasmata phaias uocent. sed ordo est. pisistratus est usus in. i. ad recuperandā tyrānidē. i. dnationē i athenas: quā amiserat: simulatione mineruæ reducentis se in arcem: hoc ē simulauit se reduci in arcem urbis: per mineruam deam athēis summe uenerabilem: cum deciperet athenien̄. per ostentationem mulieris ignotæ quæ uocabatur phya: formatæ ad habitum deæ. i. mineruæ erat enim pergrandis & habitu deæ spectabilis.

De Lycurgo. Cap.XXXIIII.

ycurgus cōsilio apollinis grauissimæ lacedemoniorum ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

De Seleucho locrensiū principe. Cap.XXXV.

Eleuchus sub nomine mineruę apud locrenses prudentissimus est habitus: Bacchanalium sacrorum mos. cum ad perniciosam uesaniam iretur: sublatus est.

Ycurgus legislator prudentissimus: persuasit ciuitati lacedæmoniorū qui sunt spartani & lacones grauissimæ. quia rigidissime uixerunt se ferre leges compositas consilio apollinis qui prudentissimus: deorum est habitus: unde uaticinia illi addicūtur: sic tn̄ ut ab ioue ea acceperit: un̄ æneid. iii. Quæ phœbo pater omnipotens: mihi phœbus apollo prædixit &c. Ascen.

Eleuchus. exemplum hoc pannosum & male consutis panniculis cōtextum nam neq; q sit seleuchus satis apit: nec q locrenses: quia tamen inter externa ponitur de locrensibus græciæ ītelligā: qui azolæ a malo odore dicti sunt. Præterea nihil ad rem facit: q Bracchanalia dicit sublata: q̄ Romæ nimirum sublata sunt: Vnde id frustum ad aliud caput uidetur du p tē: de Bacchanalium aūt Valerius maximus.

abolitione late scribit post Liuium & alios sabellicus Enne.v.lib.vii.docēs cōpertum indicio hispalæ mu lieris & ebutii eius amatoris in illis sacris a nullo fla gitii gēne cessatum:pluraque inibi fieri uirorum q̄ fœ minarum stupra si q minus dedecoris patientes eēnt pro uictimis immolari:unde post acerrimam in no xios utriusq; sexus animaduersionem consulibus di ct datum negocium ut romæ ac i tota italia Baccha nalia diruerent. Dicta autē erant Bacchanalia a bac cho:cuius sacris initiati furore corripiebantur:Vnde Bacchari uerbum notat furere.Ordo est.Seleuchus est habitus prudētissimus apud locrēses.scilicet azo las in græcia iuxta phocidem unde locri i brutiis ita liæ iuxta illud æneid.iii.hic & narrilii posuerunt mœ nia locri:sub nomine Mineruæ:quia eius se consiliuz sequi dictitabat:aut quia se pro ea gessit: quod mi nus uidetur cum uir deam male agat. Mos nouus Bacchanalium institutus (ut opinor Romæ) est su blatus.i.penitus:extinctus est irci.s.fere ab oibus ad uesani.i perniciosam:q a i oē flagitium ut dictum est.

Vctatius &c. Pōit exempla de auspiciis:aut rel igiose captis aut perperam neglectis. Atq; ta postq̄ de religione in generali egit:tractat de eius speciebus.nam auspicia & auguria omina:sortes.miracula:prodigia & ostenta quæ diuinationis sunt partes ad religionem pertinere putabantur:cum meræ sint superstitiones:nisi diuina intercedat authoritas: quod addo quia sor te electus est Mathias Sane auspicium dictum est ab auium inspectione Augurium ab auium garritu. quibus confi nia sunt aruspicia & extispicia ab hostiarum & extarum inspectione : sunt & aliæ diuinationum species: ut quando ex igne futura iudicabant dicitur pyromantia : quando ex aqua : hydromantia : quando ex terra gæomantia : & ex ma nuum lineamentis chiromātia:sed cum hæc sine iactura morum nesciri possint parce de eis agam.Ordo est Luctatius: qui confecit.i.finiuit:primum bellum punicum.i.carthagineñ.gestum a ro.cum pœnis:fuerunt autem tria insignia:prohi bitus est a senatu audire aut potius adire consulendi gratia sortes fortunæ prænestine que apud preneste colebatur.n. p quia senatores iudicabant oportere sup.eum administrare remp.s.Ro.auspiciis patriis.q.d.domesticis & non alienigēis i aliunde genitis aut captis.

De Auspiciis. Titu. IIII.

De luctatio. Cap. XXXVI.

Luctatius: qui primum punicum bellum confecit:a senatu pi ohibitus ē sortes for tunæ prænestinæ adire:auspiciis enim pa triis non alienigenis remp. administrare oportere iudicabant.

De. C. Cornelio Hispalo. Cap. XXXVII.

Caius Cornelius hispalus prætor peregri nus. M. Pompilio Lenate. L. Calphurnio consulibus: edicto caldæos itra decimū diem abire ex urbe atq; italia iussit:leuibus inge niis: & fallaci syderum interpretatione quæstuo sam mendaciis suis caliginem iniicientes.

Caius &c. exemplum est de exactis caldæis.i.astrologis ex astrorum horoscopo futura iudicantibus que res pa rt id auspicia facit:unde mixta & suffarcinata sunt hic quoq; exempla.ordo est.C.Cornelius hispalus p̄tor pere grinus iussit edicto.s.publico.M.Pō.lenate.& Lucio.Calphurnio seu Calpurnio consulibus.i.dum illi essent cō sules:caldæos scilicet professores astrologiæ:abire ex urbe atq; Italia scilicet tota circa (legam intra) decimum diē scili cet ab edicto:utpote iniicientes leuibus & ineptis ingeniis.s.uulgi (prudentibus enim non poterant persuadere) caliginē i.obscuram prædictionem rerum:que studiosam.i.lucrosam.sup.ex fallaci interpretatione syderum:quia licet sydera nō mentiantur eorum iudices sæpe mentiuntur.

Asceni. Lucius &c. hoc exemplum auspicia senatus confirmat:ut cum ordine aperiam. Ordo au tem.lucius Aemilius paulus cōsul:cum sena tus censuisset:phana.i.templa aut sacra ædificia:Isi dis & seraphis numinum ægyptiorum diruēda sup. esse:i.dirui oportere:& nemo opificum auderet ea at tingere:arripuit securim instrumentum ferreum a se cando dictum:pretexta.i.ueste patricia : posita.i. de posita & insluxit foribus eius templi in quo illi cole bantur.

Lucius Tarquinius. Hoc exemplum mirabi liter auxit auguriorum obseruationem: cum miraculi tam mātfesta uis sit:ut theologi no stri dubitent qua uia factum predicent.Nam si dæ moniaca:cum natura id fieri non possit:mirum ē ean dem potestatem dæmonibus permissam aliis dicenti bus non uere incisam cotem:sed aut ui aut natura fis sam fissura dæmoniorumq; fraude:aut auguris prestigiis celatam incidi uisam de hoc li.i.ab urbe cō.ex ea iquit re auguriis sacerdotioq; augurum tantus honos ac cessit:ut nihil belli domiq; postea nisi auspicato gere tetur concilia:exercitus uocati: summa rerum : ubi aues non admisissent dirimerentur: neq; tunc tarqui

De Lucio Aemilio Paulo. Ca. XXXVIII.

Lucius Aemilius Paulus consul:cum sena tus Isidis & Seraphis Phana diruenda cen suisset:eaq; nemo opificum attingere auderet po sita prætexta:securim arripuit:templiq; eius fori bus inflixit.

De Lucio Tarquinio. Ca. XXXIX.

Lucius Tarquinius rex centuriis equitum q̄s Romulus auspicato conscripserat alias adiicere cupiens:cum ab decio Accio Nauio au gure prohiberetur:offensus interrogauit:posset ne fieri:quod ipse mente conceperat:posse fieri dicē te:iussit nouacula cotem discindi:qua decius alla ta:administrato incredibili facto : effectum suæ professionis oculis regis subiecit.

ctus de equitum centuriis quicq̄ mutauit &c. Ordo est. Lucius tarquinius .s. priscus: rex romanorum cupiens adiicere centurias equitum: quas romulus conscripserat auspicato .i. capto auspicio: erat āt Ramnes. Tacienses: Luceres: nouas .s. Centurias ut plures haberet equites: cum prohiberetur ab accio neuio Nauio (seu Neuio ut Dionysius legit) augure: nisi sup. suspicato id faceret: offensus .i. propter inhibitionem: interrogauit illudēs artē auctoris nuo: ne p an id quod cōceperat mente .i. animo possit fieri: & sup. augure tam capto augurio & cōsultis auibus dicēte .i. respondēte posse fieri: iussit cotē q̄ durissimus est lapis: discedi nouacula .i. cultro rasorio: quia dixit se id uelle cōcepisse: eo q̄ .s. cote allata: decius .s. augur: icredibili facto animaduerso .i. per eum ut ministro deorum patrato: subiecit: oculis regis effectum .i. efficaciam suae professionis. unde statua accii capite uelato quo in loco res acta est in comitio uidelicet erecta est cum cote: ad rei memoriam.

De Tiberio Graccho Cap.XL.

Tiberius gracchus cum ad res nouas pararetur: auspicia domi prima luce petiit: q̄ illi perquā tristia responderunt & ianua egressus ita pedem offendit: ut digitus ei decuteretur: tres deinde corui in eum aduersum occinentes: partem tegulae decussam ante ipsum protulerunt: quibus omnibus contēptis: a Scipione Nasica Pontifice maximo decussus capitolio: fragmēto subsellii ictus procubuit.

Tiberius Gracchus. Affert tria omina huc ostenta. Tiberio graccho necem portendentia: que quia cōtēpsit: necē non euasit. Erat aūt homo seditiosus qui ut plaebi placeret legem agrariam nūq̄ sine seditione motam aut tulit aut ferre parauit. Ea autem exigebat ut agri a po. Ro. acquisiti qui fere in patrum conscriptorum & paucorum nobilium erant possessione: aequis portionibus ciuibus condiuiderentur. Nota est de gracchis (Nam Caius quoq; gracchus frater nulus eadem de causa periit) historia. Ordo igitur est Tiberius gracchus cum pararetur .i. disponeretur ad res nouas: utpote ad legem agrariam promulgandam petiit prima luce auspicia domi .s. ac: inquirens an que pararet succederent: que auspicia responderunt illi perq. .i. admodum ualde tristia .i. aduersa: & egressus ianua offendit .i. lesit ad obiectum lapidem aut limen ita pedem: ut digitus .scilicet pedis: decuteretur .i. de statione quateretur ei: deinde .i. tertio loco tres corui occinentes .i. rauca uoce clamantes: in eum aduersum .i. oppositum: protulerunt ante ipsum partem tegulae decussam .s. de tecto: quibus omnibus quia multa sunt: aut omnibus contemptis: quia nihilominus processit: decussus .s. in terram capitolio in quod fugerat: a Scipione Nasica pontifice maximo procubuit .s. in mortem: ictus .i. percussus fragmento .i. frusto subsellii .i. scabelli illic arrepti.

De Publio Claudio. Cap.XLI.

Publius Claudius bello punico primo cū proelium nauale committere uellet. auspiciaq; more maiorum petiisset: & pullarius no exire pullos cauea nunciasset: abiici eos in mare iussit dicens: quia esse nolunt bibant.

De.L.Iunio. Cap.XLII.

Lucius Iunius.P.Claudii collega: neglectis auspiciis classem tempestate amisit damnationisq; ignominiam uoluntaria morte preuenit.

De Metello. Cap.XLIII.

Cum Metellus pontifex maximus. tusculanum petens iret: corui duo in os eius aduersum ueluti iter impedientes aduolauerunt: uixq; extuderunt ut domum rediret: insequente noctu aedes uestae arsit: quo incendio Metellus inter ipsos ignes raptum palladium incolume seruauit.

De.M.Tullio. Cicerone. Ca.XLIIII.

Marco Tullio Ciceroni mors imminens auspicio praedicta est. Cum enim in uilla caietana esset: coruus in cōspectu eius

Publius &c. Sicut de obseruatis & de neglecta religione distinctim locutus est: ita nunc de obseruatis & neglectis auspiciis loqui institisse uidetur: nam hoc & praecedens & sequens exemplum de neglectis est auspicus. Ordo ē. publius Claudius cum uellet cōmittere cum carthaginensibus praelium nauale: bello punico primo: nam tria legimus: & petiisset more maiorū .i. prisco instituto: auspicia .i. ex auium aspectione rem stabilire: & pullarius .i. id est augur qui ad hoc pullos asseruabat: nunciasset pullos non exire cauea: nam ex gestu exeuntium iudicabant: iussit eos abiici in mare: dicens qa nolunt esse .i. cibum capere et escā egressi e caueam: bibant .i. in mare proiecti .i. Is autem infoeliciter pugnauit.

Lucius iunius collega .s. in consulatu: publii Claudii: amisit classem tempestate .i. aduersa dispositione uentorum & aquarum: auspiciis neglectus .i. cōtēptis & praeueniens morte uoluntaria quā sibi intulit ignominiā damnationis .s. a senatu sibi inflictē.

Cum Metellus .i. lucius homo patricius & pontifex maximus iret .i. iter faceret petens tusculanum .s. agrum: duo corui aduolauerunt in os .i. faciem eius aduersum .i. obiecta in illis: ueluti impedientes iter: & uix .i. cum magna difficultate extuderunt .i. obtundēdo effecerunt ut rediret domum: aedes uestae arsit noctu ꝑ nocte isequēte .s. reditum eius: in quo icēdio Metellus seruauit palladiū .i. simulacrū palladis ex ilio traductū raptū iter ipos ignes: seruauit dico incolumē .i. illaesum ipse tn̄ orbatus luminibus exegit senectā authore Plynio li. vii. de quo Iuue. saty. tertia uel qui Seruauit trepidā flagrāti ex aede Mineruā.

Marco. &c. Cū Cicero opera Antonii triumuiri proscriptus in Caietana uilla diliteret missi sunt qui eum occiderent caputq; Romam Valerius maximus.

ferreut: quaz ré coruus illi manifesto augurio praemõ strauit. Vnde dicit. Mors imminés Marco Ciceroni: est praedicta sup. illi auspicio.i.auis aspectione cum enim esset in uilla Caietana: iuxta Caietam urbé maritimam Italiae: coruus auis nigra & ita mortis praenuntia: excussit in conspectu eius: ferrum horologii. i.qd in horologio solari umbras faciebat: motum loco.i.suo: & tetendit protinus ad ipsum.s.Ciceronem post motum ferrum quo indicaret: illi non superesse horam uitae: ac tenuit morsu laciniam.i.pendula partem togae sup.eius donec Seruus nunciaret milites uenisse ad occidendum eum.

horologii ferrum loco motũ excussit: & protinus ad ipsum tetendit: ac laciniam togae eo usq; morsu tenuit: donec seruus ad occidendum eum milites uenisse nunciaret.

De Marco Bruto. Cap.XLV.

Marcus Brutus cũ reliquias exercitus sui aduersus caesarem & Antonium eduxisset: duę aquilę ex diuersis castris aduolauerunt & edita inter se pugna: ea: quę ex parte bruti fuerat: male mulctata fugit.

Marcus Brutus unus interfectorum Iulii caesaris: cum eduxisset in philippis iuxta pharsaliam: reliquias exercitus sui aduersus caesarem.i. Augustum: & Antonium.s.triumuirum: duae aquilae aduolauerunt.s.in apertum aerem: ex diuersis castris: qa alter ex castris bruti: alter ex castris hostilibus: & edita pugna inter se ea.s.aquila que fuerat ex parte bruti.i.que ex eius castris processerat. fugit mulctata.i.afflicta ab aduersaria: male.i.multum & in malum suum: & ita significabat exitum pugnae futurae.

Afcen. Cum rex Alexander.s.magnus uellet cõstituere urbem.s.Alexandriam in aegypto: democrates architectus.i.princeps aedificiorum faciendorum & praecipue moenium: cum non haberet cretam.i. terram albam: & deduxisset lineamenta futurae urbis: polenta.i.genere pulus ex farre candido ingens multitudo auium emersa.i.exiliens aut quae euolauerat proximo (sunt qui legant primo) lacu: depasta est.i.absumpsit aut deuorauit: polentam: quod uocabulum Ouidius etiam neutrale protulit in metamorpho. dulce dedit testa quod coxerat ante polenta: quod.s.auspicium sacerdotes aegyptiorum sunt interpretati.i.dicentes urbem suffecturam alimentis frequentiae.i.multitudinis aduenarum.

Externa. de rege Alexandro. Ca.XLVI.

Cum rex Alexander urbem in Aegypto constituere uellet: Architectus democrates cum cretam non haberet: polenta q; futurae urbis lineamenta deduxisset: ingẽs auiũ multitudo proximo lacu emersa polentam depasta ẽ: quod sacerdotes aegyptiorum interpretati sunt ad uenarum frequentiae alimentis suffecturam urbẽ.

OLIVE Deiotar9 Deiotaro uero regi. Transit ad omina & recte quidem: nam religiõi coniunguntur q̃ nõ sine numine diuum eueniunt. Deiotarus rex Ciciliae fuit qui cum Aquilam uidisset declinantem in tectum ab eius usu se q̃ primum abstinuit. sequenti uero nocte corruit tectum Ci.di.de diuinatiõe. qd hospitem inquit clarissimum & optimum uirum deiotarum regem commemorem qui nihil unq̃ nisi auspicato gerit. qui cum itinere quodam proposito & constituto reuertisset aquilae admonitus uolatu conclaue illud ubi erat mansurus si ire perexisset proxima nocte corruit. itaq; ut ex ipso audieram persepe reuertit ex itinere cum iam progressus esset multorum dierum uiam. Auspicato quia nihil fermae nisi captis auspicius gerebat: auspicium autem ab aspiciendis auibus dictum est. Solo aequatum: quia corruit.

De rege deiotaro. Cap.XLVII.

Deiotaro uero regi omnia fere auspicato gerenti salutaris aquilae conspectus fuit q̃ uisa abstinuit se ab eius tecti usu quod nocte insequenti ruina solo aequatum est.

Deiotaro. hoc exemplum non est de omine sed de auspiciis in quo Oliuerius propter exemplaris deprauationem deceptus est. Ordo est: Vero pro sed: cum superiora fere malum portenderent: conspectus seu cõspectio aquilae fuit salutaris deiotaro regi quẽ Cicero defendit: gerenti fere omnia auspicata.i.auspicio preuisa (sunt q auspicato legãt nec minus placet) q̃.s.aqla uisa abstinuit i.alienauit se ab usu eius tecti.i.alii aedificii quod aequatum est solo.i.terrae planae: ruina.i.p ruinam: sequenti nocte.

OLIVE Ominum obseruatio. Declarat quare omen religioni subiungat Cicero lib. de diuinatione. Non solum inquit deorum uoces pythagorei obseruauerunt: sed etiam hominum quae uocant omina que maiorés nostri aequiualere censebant. ideo omnibus rebus agendis quod bonum faustum faelix fortunatumq; esset praefabantur. Contactu. coniunctione & affinitate. E praesidio.e loco ubi presidia posita fuerant. Hic optime manebimus. Ecce omen nam ab ore dicitur omen quasi orimé: quicqd ex ore egreditur. Senatus accipere se. Ideo hoc dixit: quia in potestate uidentis & audientis erat an recipere an respuere id uoluerit. Euestigio: Statim tractum

Omen.

Euestigio inde quia cum aliquid repente fieri uolumus ita dice

De seruatione ominum. Titu.V.

Ominum etiam obseruatio aliquo contactu religionis innexa est: quoniã non fortuito motu. sed diuina prouidentia constare creditur. q̃ effecit ut urbe a gallis deleta de liberantibus. P.C. utrum ueios migrarent. an sua moenia restituerẽt: forte eo tempore e praesidio cohortibus redeuntibus centurio i comitio exclamaret: signifer statue signum hic optime maẽbimus. ea enim uoce audita senatus accipere omen se respõdit: e uestigioq; Veios trãseũdi cõsiliũ omisit.

¶ Quam paucis uerbis de domicilio futuri sum mi imperii confirmata est conditio. Credo indi gnum diis existimantibus prosperis auspiciis Ro manum nomen ortum: ueientanae urbis appellatio ne mutari: Iclytaeq; uictoriae decus modo abiectae urbis ruinis infundi.

re solemus. anteq̃ e uestigio moueatur: exequere. Pro sperrimis auspicus scilicet Romuli & Remi quorum alteri sex: alteri duodeci uultures apparuerũt. Veieta nae urbis appellatiõe. Vt q. eam. oõu prio roe anu uocabat postea Veietanũ appellaret. Inclutae uictoriae quam Romani ex Veientibus pepererant urbe totum capta direptaq;. Infundi. misceri.

Ascen.

Minum etiam &c. Post auspicia tractat omi na: praemittitq; more suo praeludiũ ad aptũ transitum faciendum unde facile patet quod etiam aldus animaduertit superius exemplum non pertinuisse ad omen. Omen aũt est qñ uox ex ore alicuius excepta cũ ad aliud propositum sit dicta ad alterius rei euentum ab excipiente eam applicatur. Neq; tamen ab ore duntaxat capi tur: nam & factum pro omine saepe animaduersum legimus: ut in casu Camilli proximo loco dicetur: & in procursu asel li ad fontem quem marius pro omine sequutus est. Sic equorum lapsus leporum occursus & id genus alia pro ominibus obseruata legimus. misera mortalium superstitione & certissima daemoniorum illusione: quae eo seruitutis genere homi nes deuinctos premebant. Nam quid aselli pcursus ad fontem ad marium pertinuit: certe siti potius q̃ fame oppressus fontẽ praetulit. At marius sibi aquas petendas intellexit: quod quia prospere fecit obseruatum est & scriptis mandatum at si in mari perisset: nulla ominis mentio fuisset. qui adeo omina: auspicia. auguria & id genus portenta nihil efficaciae credebantur habere nisi in capientibus & ratificantibus: ut uoluntaria haberetur eiusmodi seruitus. Ordo est. Obserua tio ominum est etiam innexa aliquo contactu religionis: quoniam sup. Ominis obseruatio creditur constare non fortuito motu sed diuina prouidentia: quam rem suae credulitati praetendunt fere diuinatores affirmantes quae fiunt ab astris de pendere & ideo praenosci posse: quae. s. obseruatio effecit: ut urbe. i. Roma deleta praeter capitolium: a gallis: & sup. pa tribus Conscriptis deliberantibus. i. consultantibus: utrum migrarent ueios iam captos a Camillo: an restituerẽt moenia sua: cohortibus redeuntibus forte eo tempore quo consultatio fieret: e praesidio. i. urbibus quibus praesidio fuerant: Cen turio exclamaret in comitio. i. in eo campo: quo ad suffragia populus coire solebat: o signifer statue. i. fige in terram: signũ i. uexillum: nos manebimus optime hic. enim pro quia ea uoce audita senatus respondit se accipere. i. acceptum habere: omen & omisit e uestigio. i. ilico. consilium transeundi Veios. Quam. i. o q̃tum paucis uerbis est confirmata. i. stabilita con ditio: de domicilio summi imperii futuri. i. ubinam monarchia arcem haberet: credo diis existimantibus indignum sup. esse: nomen romanum ortum prosperis auspiciis: mutari appellatione urbis Veientanae. i. ut romani deinde ueientes dice rentur: & decus inclytae uictoriae: infundi ruinis urbis modo. i. paulo ante abiectae.

Huius tam preclari operis auctor camil lus quum esset precatus: ut sicui deorũ nimia foelicitas Po. Ro. uideretur eius i nuidia suo aliquo icõmodo satiaretur: subito lapsu decidit. quod omen ad damnationem qua postea oppressus est pertinuisse uisum est. Merito autem de laude inter se uictoria & pia precatio amplissi mi uiri certauerunt: aeque enim uirtutis est: & bona patriae auxisse: & mala in se transferre uoluisse.

¶ Huius &c. Ordo dependet a superiore: nam talis est: Camillus auctor huius tam praeclari operis: ut. s. ueii. caperentur & eo non migraretur: aut ut restituerentur moenia urbis: cum eẽt praecatus: ut si foelicitas populi romani uideretur cui. i. alicui deorum nimia: sicut enei. vi. Nimium Romana propago Visa potens superis: in uidia eius. s. dei satiaretur & ita sedaretur aliquo incommodo suo s. precantis camilli: decidit. i. deorsum in terram cecidit subito lapsu i. inopino casu: quod omen. s. casus uisum est pertinuisse ad dãna tionem scilicet camilli: qua oppressus est postea: quia in exilium actus: Autem pro sed: uictoria & pia precatio amplissimi uiri: ui delicet Camilli: certauerunt merito inter se de laude id est utri ma ior laus deberetur. enim pro quia: est aeque. i. aequaliter: aut aeque i. aequalis uirtutis: & auxisse bona patriae quod fecit p uictoriam & uoluisse transferre in se mala scilicet patriae: quod precatus est.

Huius tam prae. Liui. dictator inquit camil. capta ueiorum urbe precones edicere iubet: ut ab inermi turba abstineatur is finis sangui nis fuit: deinde inermes capti: & ad praedam miles p missu dictatoris discurrit: q̃ cũ an̄ oculos eius aliquã to spe atq; opiniõe maior maiorisq; pcii rerum ferrẽ dicit manus ad caelũ tollens pcatus esse dictator: ut si cui hium deorũq; nimia sua fortuna populiq; ro. uideret: ut eã inuidiã leuire suo priuato icõmodo q̃ minimo publico populiq; Romani liceret: cõuertẽ tem se inter hãc uenerauoẽ traditur memoriae pro lapsum cecidisse. idq; omen pertinuisse postea euẽtu rẽ cõiectantibus uisum ad dãnationem ipsius Camilli cladẽq;: captae deinde urbis ro. qd post paucos acci dit annos. Tam praeclari operis auctor. ut restituerẽ tur moenia urbis ro. Nam ipse fuit qui ab exilio re uocatus collectis reliquiis exercitus Po. Ro. q apud Alliã fluuiũ paucis ante diebus turpiter fusus fuerat atq; fugatus ex urbe gallos eiecit. Inuidia. ob captã urbẽ Veiorum quã totius hetruriae opulẽtissimã fuisse constat. Et qa faelicitas illa uidebat ẽe nimia: uentus ẽ ne cui deorum faceret iuidiã. Fit foelicitas q̃ sua ma gnitudine diis ẽt fecisset iuidiã Lap. c. Nã sicut n. os erat adoraturus cũ se oriẽtẽ uersus cõuertisset pro lapsus cecidit hoc idẽ affirmat Cice. li. de nat. d. Qua op. dãnatus eni fuit die dcã sibi a. L. Apuleio tribũo plaebis: de q̃ dãnatiõe dicẽus lib. v. ca. de igratis. Me rito hic laudat Camillũ. difficile discrimẽ ẽ iqt utrũ maior laus fuerit uicisse ueios. an orasse deos ut i se malũ omẽ cõuerterẽt. Victoria igit̃ & pietas iter se certarũt. qa nõ facile discernes utrũ laudãda magis sit Victoria Camilli an ipsa pcatio. Auxisse bona deuictis ueis. Trãsferre mala deprecatiõe sua.

OLIVE

De lucio Paulo & filia. Cap. XLVIII.

QVid illud quod. L. Paulo consuli euenit q̃ memorabile? cum ei forte euenisset ut bellum cum rege persa gereret: & domũ e curia egressus filiolam suam nomine Tertiam quæ tunc erat admodum paruula osculatus tristẽ animaduerteret: Interrogauit quid ita eo uultu esset? Que respondit Persam perisse. decesserat autem catellus quem puella in deliciis habuerat nomine persa. Arripuit igitur omen paulus: eq; fortuito dicto q̃si certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit.

QVid illud. Omen Camilli memorabile fuit. At quod sequitur nõ minori memoria dignũ Nam cum macedonicum bellum. L. paulo secus extra ordinem decreuisset: & ea ipsa die domũ ad uesperas redisset: filiolam suam tertiam quæ tunc erat paruula admodum osculans animaduertit tristiorem. Quam cum interrogasset quid ita tristis esset mi pater inquit: persa periit. tum ille arctius puellam complexus. Accipio inquit mea filia omen. Erat autem mortua catella eo nomine quam puella habuerat in deliciis. L. autem paulus omen accepit persam macedonum regem aduersus quem sibi decreta fuerat prouincia. eo bello periturum: quod & factum ẽ: q̃uis uiuus ductus fuerit in triumphũ Iusti. li. xxxiii. Dum hæc aguntur inquit metu iam periculosi belli Ro. Aemilium paulum creant. eiq; extra ordinẽ macedonicum bellum decernunt qui cum ad exercitum uenisset. non magnam moram pugnæ fecit: pridie q̃ consereret bellum luna nocte defecit. triste id ostentum perseo omnibus præsagientibus finemq; macedonici regni portendi uaticinantibus Cum rem diuersis modis hoc nomen declinatur perseus persei. q̃ declinatione usus est Iusti. ut supra uidimus cum dixit triste id ostentum perseo. simili modo & Liui. li. x. belli macedonici multis in locis: ut ibi uidere licet. Declinatur & perses huius psis ut sentire uidet Ser. honoratus qui Salustii utitur exemplo in historiis: quem librum amisimus ubi probare intendit subtractam esse litteram scilicet huic nomini achilli. & in eo uersu. Troas relliquias danaũ atq; immitis achilli: dicit enim propter omioteleuton detraxit s litteraz quæ plærunq; pro sibilo haberetur non solum necessitatis: sed etiam euphoniæ causa ut Sal. A principio urbis ad bellum persi Macedonicum pro persis. Item persa huius persæ ut hoc loco.

Perseus
perses
persa

Quid illud. Affert euidentis ominis exemplum dicens. Quid illud. i. quid dicendum putas de illo omine quod euenit Lucio Paulo. s. æmilio consuli: q̃ id est q̃tum sup. putas memorabile id est: memoratu dignum sit. Cum euenisset ei forte: quia consules sortiri solebant inter se prouincias aut sorte legendum est: quia extra sortem decreta est ei prouincia ut gereret bellum cum persa (proprium est nomen) rege scilicet Macedoniæ: & egressus e curia domum: osculatus filiolam suam Tertiam nomine quæ erat tũc paruula admodum animaduerteret tristem interrogauit quid ita idest cur: esset eo scilicet tam mœsto uultu? Quæ respondit persam perisse. Autem pro sed Catellus id est paruus canis nomine persa (nã canes a fluminibus aut regionibus aut colore nomina sæpe sumunt) quem puella habuerat in deliciis: decesserat id est mortuus fuerat: non tamen cani aptum uidetur uocabulum: non enim decedit id est de loco cedit quod perit: ut anima bruti: nam corpus manet. Igitur quia faustuz erat uisum: paulus scilicet æmilius: arripuit id est auide accepit & ratum habuit omen id est ab ore prolatum rei euentum: & præsumpsit id est precepit hanc rem anteq̃ contingeret & sumpsit animo scilicet suo id est cogitatione: edicto fortuito scilicet puellæ quasi certam spem triumphi clarissimi quem postea de persa egit: unde Macedonicus dictus est.

De Cæcilia Metelli. Cap. XLIX.

AT cæcilia metelli dum sororis filiæ ad ultæ ætatis uirginis more prisco nocte concubia nuptialia petit: omen ipsa fecit: nã quum sacello quodam eius rei gratia aliquandiu persedisset: nec aliqua uox proposito congruens esset audita: fessa longa standi mora puella rogauit materteram: ut sibi paulisper locum residendi acõmodarent: cui illa. ego uero ĩquit libenter tibi mea sede cedo: quod dictum ab indulgentia profectũ ad certi ominis processit euentum: quoniam metellus nõ multo post mortua cæcilia uirginem de qua loquor in matrimonium duxit.

AT cæci. me. Ci. li. de diui. L. flaccum flaminez martialem inquit audiui cum diceret cæciliaz metelli cum uellet sororis suæ filiam in matrimonium collocare: exisse in quoddam sacellum ominis capiendi causa: quod fieri more ueterum solebat cum uirgo staret: & cæcilia in sella sederet neq; diu ulla uox extitisset: puellam defatigatam petisse a matertera ut sibi concederet paulisper ut in eius sella requiesceret. illam autem dixisse uere mea puella tibi concedo sedes meas: quod omen res consecuta est. ipsa. n. breui mortua est: uirgo autem nupsit cui cæcilia nupta fuerat. At cæcilia me. s. uxor ut hectoris andromache & deiphobe glauci. More prisco. Mos enim fuit apud maiores ut cum puellæ maturæ uiro & plenis iam nubiles annis essent in templis excubarent & ibi stantes omen acciperent futuri mariti. concubia nocte: intempesta nocte. Var. de lingua latina. Intempestum celius dicebat cum tempus agendi est nullum quod alii concubium appellarunt q᷑ fere tunc omnes cubarent: ẽ ergo prima pars somni. Eius rei petendi nuptialia. Locum residendi. Vt fessa non nihil se recrearet. Mota quadam indulgentia & commiseratione puellæ commota.

At Cæcilia. Aliud affert omen ex ore Cæciliæ Metelli dicens. At. i. sed Cæcilia Metelli. s. coniunx: dum more prisco. i. ueteri instituto: petit nocte concubia. i. qua mortales simul cubare solent & quiescere: nuptialia. i. pertinentia ad nuptias: filiæ sororis: uirginis. i. quæ erat uirgo ætatis adultæ. i. iã maturæ uiro: ipsa

fecit non accepit omen: nā cū persedisset in quodam sacello. s. parte templi: capellam nunc uocant aliquādiu: gratia eius rei. i. nuptialium ominum n. cā: nec aliqua uox congruens proposito. i. pertinens ad nuptias uirginis esset audita: puella fessa longa mora stādi: rogauit materteram. i. matris suæ sororem: Cæciliam uidelicet: ut accōmodaret sibi paulisper. i. paululum temporis: locum residēdi. Cui illa. s. Cæcilia: inquit ego uero. i. certo & serio: cedo tibi mea sede. i. do tibi sedem meam ut sedeas: quod dictum profectum ab indulgentia. i. clementi affectione in puellam: processit ad euentum certi ominis: quoniam metellus duxit in matrimonium uirginē de qua loquor: Cæcilia mortua. i. cum esset mortua: non multo post.

De Caio mario & ominis obseruatione. Cap. L.

Caio autē mario obseruatio ominis procul dubio saluti fuit: quo tempore hostis a senatu iudicatus in domum faniæ minturnis custodiæ causa deductus est: animaduertit n. asellum cum ei pabulū obiiceretur neglecto eo ad aquam procurrentem: quo spectaculo deorum prouidentia quod sequeretur oblatum ratus alioquin etiā interpretandarum religionum peritissimus: a multitudine quæ ad opem illi ferendam cōfluxerat impetrauit: ut ad mare produceretur. ac ꝓtinus nauicula conscendit: eaq; in aphricam prouectus arma syllæ uictricia effugit.

¶ Caio aūt Mario. Omē hoc in facto nō in uerbo captū: nā cū asinū aiaduertisset marius neglecto pabulo terrestri ad aquā bibēdā ꝓfugere: itellexit neglectis terrestribus auxiliis ad marinū aufugiū ꝓperādū: qd' qa fecit & ꝓspere illi forte successit religioni a miseris mortalibus ascriptū est. Sabellicus author est asinum qua potuit uoce omē cōfirmasse. Nā igēti ingt uoce uelut classico quodā edito: ad fontē petulca gesticulatiōe ꝓcurrit. Ordo est. Autē. i. sed: obseruatio ominis. s. i facto fuit Caio Mario uidelicet preclaro q septies cōsul anteq̄ moreref fuit: saluti. i. ad salutē. i. seruationē uitæ: sic. n. salus fere accipief: eo sup. tpe quo tpe: ipse iudicatus hostis senatus. s. Romam deductus est cā custodiæ. i. ut custodiref donec romā traheref: minturnis. i. ad uillā iuxta paludes in qbus reptus erat: in domū faniæ: oliuerius dicit mulieris: credā uiri dicēdū: nā sabellicus uocē senis a quo occultus fuerat audita dicit: & in Terētio uiri nomē est. Enī ꝓ qa: aiaduertit. s. cū Minturnēsiū nemo auderet in eū manū mittere: cū nec cimber qdem id ausus fuisset: & eū abire ꝑmisissent: asellū ꝓcurrērē ad aquā. s. fontalē: cū pabulū. i. nutrimētū obiiceref ei: eo. s. pabulo neglecto. i. prætermisso tanq̄ spræto. Quo spectaculo ratus sup. est: oblatū sup. eē sibi ꝓuidētia deorū: id qd' sequeref: alioqn. i. q alio quoq; mō esset peritissimus: minime tñ litteratus: religionum q̄ ad diuinationē ptinerēt: interprætandarum: idest exponendarum quid portenderent: impetrauit a multitudie ꝑsertim miturnēsiū: q̄ cōfluxerat ad opē ferēdā illi: ut produceref ad mare ac protinus conscendit nauiculam: & prouectus ea. s. nauicula in aphricam effugit arma syllæ uictricia. s. tunc utpote a quibus uictus fuerat.

Caio aūt. cū P. Sulpitius tribunus plebis auctore. C. Ma. perniciosas leges promulgasset ut exules reuocarentur: ut noui ciues libertiniq; di tribuerenf in tribus ut & consul & marius aduersus mitridatem ponti regem dux crearef & aduersantibus consulibus. Qui. Pompeio & L. syllæ nim intulisset occisoq; Pompeii cōsulis filio genero Syllæ. L. Sylla consul in urbem cum exercitu uenit: & aduersus factionē Sulpitii & Marii in ipsa urbe pugnauit: eamq; expulit: Ex quo. xii. a senatu hostes inter quos consul Marius & filius iudicati sunt. P. Sulpitius cum in quadam uilla lateret iudicio serui sui retractus & occisus est. C. Marius filius in africam traiecit. C. M. pater Minturnas delatus in paludibus delituit: eo syllani milites cum uenissent: ac diligēter & accurate eius uestigia indagarent nec eum inuenirent: pastorē haud longe conspicati rogant primo indicet Mariū: fluctuantem deinde & dissimulantem minis & terrore perfundūt. qui ubi se a militibus circūfundi & telis undiq; peti uidit. Mariū indicat: itaq; capitur Marius Minturnasq; defertur: & in domum faniæ mulieris publice custodiendus traditur. ad quez occidendum seruus publicus natione cimber missus inermem & squalore obsitum maiestate tanti uiri cōmotus stricto iam gladio interficere non sustinuit. & tremebundus abiecto ferro refugit clamitans geminata uoce non possum interficere Marium. tum Minturnenses maiestate uiri capti incolumen præstiterunt. hic ergo cuz abiturus exisset e domo animaduertit asellum neglecto pabulo qd' obiectum ei fuerat ad aquam contendentem quo uiso omen arripuit: intellexitq; sibi salutem nauigatione quærendam esse: & statim impetrato a minturnensibus ut sibi publica nauis tradatur Quo facto se cōtulit in aphricam. & ibi uires comparauit quibus pristinam fortunam & dignitatem breui recuperauit. sicut suo loco ostendemus: faniæ. Quam defendit in iudicio. Alioquin: insuper peritissimus qui maximaz augurii peritiam haberet. In aphricam. ubi comparato exercitu cum se cinnæ coniunxisset urbez cepit: & pristinam dignitatem cum magno inimicoruz exitio recuperauit. — *Mariani exilii causa*

Pompeius uero. Omen futuræ cædis factū est Pompeio Cæsaris arma fugienti: nam in acie pharsalica uictus cum insulam cyprum peteret: ut inde uirium aliquid contraheret uidit a longe eminens ædificium & interroganti quod ei nomē esset. respōsum ē κακοβασιλεα quo audito mœstus intellexit se malū regem experturū Pompeius ma. cuius magnitudo totū orbē cōplexa fuit. nā Ci. in Catilinam inuectiua quarta paucis uerbis osīdit quāta fuerit Pompeii rerū gestarum magnitudo dicit. n. Pompeii res gestæ atq; uirtutes continentur iisdem quibus solis cursus regionibus ac terris continetur. Pharsalica thessalica. nam regio illa diuersis nominibus fuit appellata. emonia. thessalia. macedonia. emathia campi philippici: prout eam diuersi reges occuparunt. — *Thessalia.* Contraheret. colligeret. congregaret. Oppidum paphum. oppidum est cypri ubi ꝓcipue colebaf uenus quæ paphia dicta. Vir. Inde paphū sublimis abit. sedesq; reuisit læta suas. Malū regē sicut ptolemæū expertꝰ ē. ñ tulit dissimulanter Non occultauit illud quod mente conceperat.

De Pompeio magno. Cap. LI.

Pompeius uero magnus in acie pharsalica uictus a cæsare fuga quærens salutem cursu in insulam Cyprum ut aliquid in ea uirium

contraheret classem direxit. appellensq; ad oppi/dum paphum conspexit in littore speciosum ædifi cium. gubernatoremq; interrogauit quod ei nomé esset: qui respondit Cacouasilea uocari. quæ uox spem eius quantulacunq; restabat cominuit. Ne/q; id dissimulanter tulit. auertit. n. oculos ab illis tectis. ac dolorem quem ex diro omine cóceperat gemitupatefecit.

¶Pō; eius uero magnus uictus. s. a Cæsare in acie pharsalica. i. conflictu apud pharsaliam urbem ema thiæ: quærens salutem. i. seruationem uitæ & reip. fuga. i. fugiendo direxit cursu. i. cum celeritate classez in cyprum insulam: ut contraheret. i. congregaret: ali quid uirium. i. copiarum quæ uires sunt exercitus: in ea. s. insula: & appellens. s. classem aut se ad oppidum paphuz. s. nomine: si præposuisset paphum non præ posuisset ad conspexit in littore ædificium speciosuz: & interrogauit gubernatorem. s. nauis: quod nomen esset ei. s. ædificio: qui respondit uocari cacouasilea. i. malum regem: Nam cacos dicitur malus: & βασι λευσ Basileus pferť tñ uasileus rex: q̃ uox cōmi nuit spē eius. s. pōpeii quantulacũq3 restabat: quia non sperabat se bonum regem inuenturum. Neq3 tulit. i. passus est id. i. eam spei depositionem aut indignationem suam dissimulanter: auertit enim oculos ab illis tectis. s. tam mali ominis ac pa tefecit gemitu. i. gemendo: dolorem quem conceperat ex diro. i. execrabili omine.

De Marco bruto. Cap. LII.

Marci etiam bruti dignus admisso parri cido euentus est omine designatus. siqui dem post illud nefarium opus natalem suum celebrans: quum græcum uersum exprimere uellet. ad illud potissimum Homericum referen dum animo tetendit:

quod latine sonat: Sed me parca fe ra: & latonę perdidit infans. Qui deus philippen si acie: a Cæsare & Antonio signo datus in eum te la conuertit.

Marci etiam bruti No. est historia quomodo brutus & cassius cæsarem in senatu multis uulneribus confoderunt. quam tamen suo lo co dicemus. sed quod ad hunc locum pertinet: cum Brutus post patratum homicidium sacrificaret nata li suo. inter praeces. ut mos erat aīum adiecit ad car/men homericum.

Sed me parca ferox latoneq3 obruit infans. Alius ue ro sic traduxit. Sed me sors misera & latonæ perdi/dit infans. Et ita factum est. naz in cāpis philippicis ubi congressus est cuz augusto & M. An. forte ita ce cidit ut signuz belli futuri præponeretur ab Augusto & Ant. signum apollinis. nam mos erat ut cōmissuri prælia: deum aliquem signum pugnæ præponerent ut. C. Marius martis simulacruz. Sylla delphici apol linis. Cæsar ueneris genitricis. ergo quia apollinis si gnum proposuit augustus: omen quod factum ē uer sus ille quodammodo impleuit. quia in ea pugna su peratus est in qua signuz fuerat apollo latonæ filius. Admisso parricidio. Hoc non sine adulatione dictū est. uult. n. Va. cæsarem patrem patriæ fuisse. Nata lem. Mos fuit apud antiquos ut natalia pricipes sua solēniter celebrarēt. Vir. Phillida mitte mihi me. est na. iola. Signo. da. Vt milites cæsariani & Antoniani a militibus bruti & cassii dignoscerentur.

¶Marci &c. Affert omen perniciosum Bruto dicens. Euētus. i. exi tus rei: etiam Marci Bruti: nō solum pompeii: dignus parricidio ad misso: dum cæsarem patrem patriæ & etiam suum occidit. Nam cæsar tribus & uiginti uulneribus confossus est uno duntaxat ge mitu ad primum ictum emisso. Marcum enim brutuz in se grassan tem intuitus: græcis uerbis dixisse fertur. Et tu fili. hoc est etiaz tu fili me occidis: qui in te paterno sum animo? euentus dico Marci Bruti designatus est. i. præfiguratus: omine. Siquidem. i. quoniam ipse celebrans post illud nepharium opus uidelicet cædem Iulii cæ saris natalem suum. i. diem quo natus fuerat. cum uellet exprimere uersum græcum. s. aliquem lepidum & festiuum: nam tales multi sunt apud græcos tetendit animo. i. animus illi tractus est potissimum ad referendum illud homericum quod latine sonat: Sed parca. i. dea fatorum fera. i. crudelis in me: & infans. i. filius latonæ semper iuuenili forma uidelicet apol/lo: perdidit me. Qui deus scilicet apollo: datus a Cæsare scilicet Augusto: & Antonio eius socio: signo: idest ut sit signum seu uexillum: sup. in acie idest conflictu philippensi: idest pharsalico: conuertit scilicet animando eos quibus signo erat tela in eum. s. Marcum Brutum. Virgilius etiam est author in Bello actiaco contra Antonium & cleopatram Augustum usum apolline: Quinetiam nonnunquam sese pro apolline gessit: ad quod alludens. Idem maro in Buco. dixit. Casta fa ue lucina tuus iam regnat apollo.

De. C. cassio. Ca. LIII.

Consentáeo uocis iactu. C. cassii aurē for tūa puellit q̃ orantibus rhodiis: ne ab eo cunctis deorum simulachris spoliarētur solem a se relinqui respondere uoluit. ut rapacissi mi uictoris insolentiam dicti tumore protraheret abiectumq; macedonica pugna non effigiem so/lis quam tantummodo supplicibus cesserat: sed ip sum solem reuera relinquere coegit.

Consentaneo uo. ia. pari ratione cassius bruto affinitate coniunctus quippe qui iuniā Bruti sororē duxerat uxorē: fecit suæ futuræ mor tis omē cū rogātibus rhodiis aliqua sibi deorū simu lacra relinq: solē a se relinq respōdisset: nā quod illud p ludibrium dixit suo euentu sortitus est: qareuera so lē reliqt. Solē re. simulacrū solis. hoc āt p ludibriū di xit: qppe quē ferre nō poterat p̄ magnitudie. Memo rat. n. a solino unū e septē mirabilibus mūdi. erat āt cētū uigiti sex pedū magna ænea & fusilis scā q̃ a se cassi9 relinq dicebat. Insolētia. Supbia. nā q̄to maior erat tumor uicti tātomagis uictori supbia crescebat

Simula/crū solis.

Protraheret.manifestaret uel augeret. Ipsum solem: quia cum uictus esset & cum omnibus copiis in hostium potestatem uenisset sibi mortem conscivit.

¶ Consentaneo uocis iactu. Fortuito inquit omine. Cassius etiam Cæsaris percussor & Bruti pe. necessarius, sui exitus euentum protulit. Nam orantibus rhodiis dum rhodon spoliaret etiam deorum simulachris: ut aliquod eis relinqueret: solis inquit relinquo (id aute tā ingēs erat ut auferri integrū nō possit: qđ iō forte tā ingēs fecerāt qđ i solis se credebāt tutela, propterea quod nulla dies tam nubila in qua sol non uideatur ipsis rhodiis) Et quia qui solem relinquunt uitā quoque relinquūt: ideo omen fuit uitæ ab eo relinquendæ. Or io est. Fortuna.i. fortunatus aut prosperus euentus peruellit aurem .C. cassii.i. admonuit Caium Cassium: (Quia enim auris dedicata est memoriæ: uellere aurem est memorem facere. Unde in buc. maro. delius aurem uelit: & (pro.i. admonuit. Et in rosa. Mors aurem uellens uiuite ait uenio) admonuit autem futuri exitii: consentaneo.i. conformi ad euentum rei: iactu.i. superba emissione: uocis.i. dicti aut responsi: quæ.s. fortuna uoluit sup. Cassium respōdere rhodiis orātibus ne spoliarentur ab eo.s. Cassio: cunctis simulachris deorum: solem.i. solis simulachrum (nisi forte de sole intellexerit Cassius ut qui quotidie rhodiis uisitur, relinqui a se: ideo autem uoluit eum fortuna sic superbe respōdere: ut protraheret.i. extenderet & ampliaret: insolentiam.i. superbam petulantiam uictoris.s. cassii superbissimi: tumore.i. inflatione dicti.i. responsi tam superbi: & fortuna coegit Cassium abiectum.s. a spe uictoriæ: priusquā uictus esset: pugna macedonica.i. macedonica ad philippos contra Augustum gesta: relinquere non effigiem solis: quam concesserat.i. cōcesserat: tantummodo: supplicibus.s. Rhodiis: sed reuera ipsum solem.i. lucem huius mundi cum uita: forte quod hallucinatus cum suos uideret: hostes, redidit & ita solem.i. lumen uendum mortuus reliquit.

De petilii omine. Cap. LIIII.

Annotatu dignum illud quoque omen sub quo petilius consul in liguria bellum gerens occiderit. Nam quum montem cui letum cognomen erat oppugnaret: interque adhortationem militum dixisset hodie ego letum utique capiam: inconsideratius præliando fortuitū iactū uocis leto suo confirmauit.

In liguria. Ligures imis alpium iugis adherentes inter uarum & macram fluuios implicitosque dumis siluestribus maior aliquanto labor est inuenire quam uincere. Uarrus fluuius est grandis ex alpibus fluens galliam trāsal, nam a cisalpina separans uetustissimus italiæ terminus. Macra fluuius est ex initio apennini fluens inter ligurum montes & demum iuxta lunam ciuitatē defluit in mare tyrrhenum. Olíue Ligures

¶ Annotatu dignum &c. Affert omen petilianæ necis sumptum. & ab inuito aut non animaduertente: & ab æquiuoco uocabulo: nam cum se letum.i. montem eo nomine capturum diceret: letum.i. mortem cepit. Ordo est. Illud omen sub quo petilius consul gerens bellum in liguria parte illa italiæ galliæ italis cisalpinæ contermina: occiderit: idest mortem obiuerit: est sup. quoque idest etiam dignum annotatu idest ut annotetur quia mirabile est. Nam cum ipse Petilius oppugnaret montem cum castello aut saltem castris: cui scilicet nomen cognomen erat letum: & dixisset inter adhortationem militum: idest dum milites adhortaretur: utique idest certe: ego capiam hodie letū: ut maledixit: montem idest ipse præliando inconsideratius: confirmauit suo leto.i. nece & fato: iactum. fortuitum.i. incertā aleam alludit enim ad iactam aleæ: aut emissionem casualem uocis.i. dicti illius quod iactu quodam fit unde a uerberādo uerbū dictum uolunt. Ascen.

Externa. De Prienensium omine. Cap. LV.

Adiici nostris duo eiusdem generis aliena exempla non absurde possunt. Samii prienensibus auxilium aduersus carras implorantibus arrogantia instincti pro classe & exercitu sybillam eis derisus gratia miserunt: quam illi uelut diuinitus datum præsidium interpretati libenter receptam uera fatorum prædictione uictoriæ ducem habuerunt.

Samii prie. Cum prienenses graui bello premerentur. auxilium petierunt a samiis: Samii ut qui ab illis essent alieni quasi irridentes se sybillam missuros responderunt: nam ex sybillis una fuit samia. Prienenses ergo quod irridentes samii promiserant lato animo acceperunt: &. hanc quasi ducem belli constituentes gloriosam ex hostibus uictoriam reportauerunt. OLIVE

Prienensibus Priene ciuitas est ioniæ. Biantis patria. Auctor Strabo li. xiiii. Cui principium est reliquum est ut de ionibus carnibusque dicamus & cætera. ubi nominatis. xii. ciuitatibus in quibus & priene. subiungit. nam hæ sunt. xii. Ioniæ ciuitates & paulo inferius ubi de singulis mentionem facit post meandri inquit ostia est prienensium littus. ultra quod priene ē & michale mons feris & arboribus plenus. Itē paulo post. priene inquit a quibusdam cadme appellatur quoniā philotas eius conditore bœotia uenit. e priene fuit Bias unus ex septem sapientibus de quo hipponax sic inquit & disceptari quam Bias prienensis melius. Aduersus car. Carræ po. insulas i piraticam exercētes famosi fuerūt uicti a Minoe ut Tucydides & Sal. dicunt. Auctor Ser. in expositione illius carminis Virgili. hic lelegas carrasque sagittiferosque gelo- Priene Priene Carræ

¶ Adiici &c. Adiicit duo externa omina alterum a prienensibus acceptum alterum ab Appoloniatis. Cum enim samii per derisum pro præsidio sybillam dedissent prienensibus aduersus carras aut quod illis opus censerent prudentia aut muliere duce: illique tanquā fausti ominis sybillam acceptassent: eius diuinatione seruati sunt Et cum epidamnii appolloniatis etiam per derisum Acantem quo nomine fluuius erat adiutorem assignassent: inuenientes forte quod illum non transgrederentur. appoloniatæ omen accipientes Acuta idest Aiacem. hoc est eius imaginem sumptam pro si-

nos. At Strabo dicit populos esse carriæ regionis q̃ conterminia est Ioniæ uidelicet inter ioniã & liciã po sitæ. hos etiam aliquando sub minoe fuisse dicit: & insulas habitasse. hic arbitror insulanos indictos fuisse: & carres carriũ declinauit: sũt & carræ primæ decli. in syria eodem teste. li. vi. in descriptione syriæ: dicit. n. tigrano certa & loca quæ sunt circa carras. Nicaphoriorũ & chordiraza & Sinnaca in qua Surina parthorum imperator Crassum dolo captum interemit. Vnde Lucanus Asyrias latrio maculauit sanguine carras. Derisus gratia pro derisionis. Diuinitus. Quasi diuina prouidẽtia eis data foret. Vera. fa. reddit rationem cur læti acceperunt.

Appolonia. APpoloniatæ. Appolonia plurĩũ urbiũ nomen fuit unius in epiro cõstitutæ de qua nunc agiť. alterius in creta. tertiæ in thracia. quartæ i siria. Aeãtẽ: actũs latinus a noĩe græco ueniens αιασ αιαντοσ. i. aiacẽ. & quia aiax unus ex heroibus fuit ideo hũc se libẽter accipere respõderunt. Acceptum re. i. quicquid felicitati ex ea re sunt cõsecuti id omini totum ascribẽtes & illi quasi gratias agentes: nam æanti tanquã deo postmodum immolarunt.

Ascen. ¶ Ne quidem. i. sed nec etiam apolloniatæ. i. ciues Apolloniæ urbis in Epyro: egerũt pniam. i. nõ pœnituit eos q cũ pressi bello illyrico orassẽt Epidãnios uicinos suos: ut ferrẽt sibi opẽ: atq; illi. s. Epidamnii dixissent: se mittere in adiutorium flumẽ uicinũ mœnibus suis: hoc est appoloniatarũ. (Et est bona reciprocatio quia respicit primũ hoc ẽ principale suppositum) nomine Aeantẽ. i. quod flumẽ noĩabať græce αιασ Aeas (quo modo aiax ab illis scribitur & profertur: declinatur huius æantis: suscepto n quod in recto nullis græcis ante s est: sed accipitur interdum ab as. is. us. ut gigãtis. symoentis. opuntis) nõ inquã egerũt pœnitentiã q dixerũt accipimus quod dať. s. auxiliũ: Aeantẽ uidelicet hoc est aiacem. & assignauerũt ei. s. æãti hoc ẽ eius imagini pinde ac duci primũ locũ in acie: eni p qa hostibus supatis. i. cũ hostes

gno sibi constituerunt ducem transgressiq; amnẽ uicerunt. Vt cũ ordine latius aperiã. Ordo autem est. Duo exempla alienigena. i. externa (declinatur itaq; adiectiue alienigenus. a. ũ.) eiusdem generis. i. admirabilis ominis: possunt adici non absurde. i. non impertinenter: nostris. i. romanis exemplis (Simile autem est de Cyrtheo seu Tyrtheo poeta: de quo flaccus in arte post hos insignis homerus Cyrtheusq; &c. ubi rem aperuimus) Samii. i. insulani illi: instincti arrogantia. i. superbia quadam unde contemptus oritur & derisio: prienensibus. i. ciuibus prienes ciuitatis in ionia: implorantibus. i. cum implorarent: hoc est quasi plorando orarent: auxiliuz aduersus carras qui uicini sunt populi: potestq; actũs dici tertiæ: miserunt eis gratia derisus. i. derisionis: p classe & exercitu. i. loco classis & exercitus Sybillam. i. fœminam diuinæ sentẽtiæ ac mentis peritam: hoc est uatem: quæ samia a uarrone & lactantio dicitur: Vnde patet dominicum illud: nullum prophetam acceptũ in patria: quia ut rem uilem miserunt sybillam samii: quam ut preciosam acceperunt prienenses. unde addit: quam. s. sybillam: illi. s. prienenses: interpraetati uelut præsidium datum diuinitus: habuerunt receptam libenter ducem uictoriæ prædictione uera. i. per ueram prædictionem & præmonitionem: fatorum. i. futurorum euentorum prius ignoratorum. nam scientes quid futurum esset & ita quid tentarent & quid uitarent: facile hostem superarunt.

De apolloniatarum omine. Cap. LVI.

DE. Apolloniatæ quidem pœnitentiã egerunt q cum bello illyrico pressi epidamnios ut sibi opem ferrent orassent: atq; illi flumen uicinum mœnibus suis nomine æantem in adiutoriũ se mittere dixissent: accipimus quod datur responderunt eiq; primum in acie locũ peride ac duci assignauerunt: ex insperato enim superatis hostibus successum suum omini acceptum referentes & tunc æanti ut deo immolauerunt & deinceps omnibus præliis duce uti instituerunt.

essent superati ex insperato. i. pter spẽ: ipsi referentes omini. s. qđ acceperint successũ suũ acceptũ. i. fatẽtes se accepisse ab omine & cã ominis approbati talẽ successũ (Acceptũ. n. ferre cũ datiuo ẽ aĩo iudicare se accepisse qđ addiť ab illo q in dtõ ponit: Vt soli xp̃o genus humanũ salutẽ suã acceptã ferre dẽt) & . i. pariter tũc imolauerũt æanti ut deo: & istituerũt uti deinceps i oĩbus plus æante sup. duce. Quia tñ ueterũ supstitio tenuit fluuiis eiusdẽ nois deos præesse: uñ tyberis & Tiberinus iuocať apud maronẽ: nõ absurdũ forte esset dicere appoloniatas fluminis sui tanq̃ dei imaginẽ & non aiacis sibi ducẽ cõstituisse: sed in priore snia Oliueriũ seqmur Liberum tamen est cum author non discernat utramlibet amplecti.

PRodigiorũ quoq;. Recte inqt oĩbus prodigia subiũgunť: sũt. n. inter se quadã affinitate cõiũcta. & uideť hoc loco cũ Ci. sentire Vale. q a pdicẽdo dcã sunt pdigia: & nõ ut qdã uolũt: a porro & adigendo. nã cũ mõstrum aliquod apparet siue bonũ siue malum prædicat pdigiũ appellať Ci. li. de na. deo. prædictiones & psensiões rerũ futurarum quid aliud declarant: nisi quæ futura sunt hominibus ostendi monstrari portendi prædici: ex quo illa ostenta monstra portenta prodigia dicuntur: ergo plane ostendit a prædicendo dicta esse prodigia.

Prodigia. Anci marci regis ux. hic dissentit a Liuio qui non anci marci: sed prisci tarquinii uxorẽ fuisse dicit: q̃ ut pdigioruz peritissima cognouit Ser. tullũ puerũ dormientẽ cuius caput flãma compulisset clarum aliquando euasurũ: q etiã regiæ maiestati in rebus afflictis

Seruius Tullus

De prodigiis. Titulus. VI.

De Seruio Tullo. Cap. LVII.

PRodigiorum quoq; quæ aut aduersa aut secunda acciderunt debita proposito nostro relatio est. Seruio Tullo etiam tum puero dormienti circa caput flãmam emicuisse domestici oculi annotauerunt quod prodigiũ prisci tarquinii regis uxor Tanaquil admirata: Seruium serua natum in modum filii educauit: & ad regium fastigium euexit.

¶ Prodigiorum quoq; &c. Post omina narrat prodigia: inter quae mihi hoc uidetur interesse q omen ē dictum aut factum praesenti quidem negocio subseruiens: sed ab accipiente in rem futuram etiam ualens: ut q Tertia aemilii filia persam perisse dixit ad castelli mortē pertinuit: sed pater ad persae regis exitum cōuertit. Prodigium uero praesenti statui nihil confert sed futurum portendit: unde a pro. i. ante & ago interposito ut saepe fit dicitur eo quod significis rem tam bonam q̄ malam agat antequam eueniat. Vnde insomnia pharaonis ab Iosipo explanata: si facta fuissent ut in somnis apparuerunt prodigia dici potuissent. Sicut flamma e uertice serui tulli emicans non presentem illi gloriam sed futuram indicauit: ad quam allusit Maro aeneid. ii. dicens. Ecce leuis summo de uertice uisus iuli Funderi lumen apex: tactuq; innoxia molli Lambere flamma comas & circum tempora pasci &c. In principio ponit Author ad rerum continuationem proludium dicens. Relatio. i. recitatio & narratio prodigiorum qua acciderunt aut aduersa aut secūda (aliter proponit q̄ exequet: nam prius prospera exequetur) est quoq;. i. etiam debita nostro proposito. i. pertinens ad institutum opus. ¶ Seruio &c. Ponit primum exemplum dicens. Oculi domestici. i. domesticorum familiarum Tanaquilis quae erat uxor Tarquinii prisci (Pro quo quidam hic legerunt ut Oliuerius adnotauit anci regis uxor: sed in exemplo Aldino legitur. prisci Tarquinii regis uxor) annotauerunt: idest obseruauerunt flammam emicuisse Seruio Tullo etiam tum: idest tunc adhuc puerulo: dormienti. s. in regia: emicuisse dicit: circa caput: quod prodigium Tanaquil uxor tarquinii prisci: regis. s. romanorum: mirata. i. admirans aut ubi admirata fuerat educauit Seruium natum serua: idest captiua nobili tamē sanguine: in modum filii. i. perinde ac si fuisset filius: & euexit. s. tali educatione. ad fastigium i. culmen regium: quia ex seruo regem fecit. Vnde Iuuenalis. Seruis regna dabant: captiuis fata triumphos.

succurreret. Itaq; cū quidā familiariū aquā ad extinguēdum incēdiū afferret a regina ꝓhibitum fertur sedatoq; tumultu moueri puerū uetuisse: dōec sua spōte experrectus esset tū; adducto in secretū uiro Tanaql. uides ne tu puerū hunc inqt quē tā humili cultu educamus. Scire licet lumē quondā rebus nostris dubiis futurū praesidiūq; regiae afflictae: proinde materiā ingentis publice priuatimq; decoris omni indulgentia nostra nutriamus: inde puerum liberorum loco coeptum haberi erudiriq; artibus quibus ingenia ad magnae fortūae cultū exercitant. Euenit facile q diis cordi esset: iuuenis euasit uerae indolis regiae nec cū q̄reret gener tarquinio quisq̄ ro. iuuentutis ulla arte ōferri potuit: filiāq; ei rex despōdit. que deide caeso tanaquilis arte & consilio in regnum substitutus fuit. Pli. de uir. illu. Ser. inquit tullus. p. Corniculani & crisiae captiuae filius cū in domo tarquinii prisci educaretur: flammae species caput eius amplexa ē. hinc Vir. sumpsit illud. Ecce leuis summo de uertice uisus Iuli: Fundere lumen apex: tactuq; innoxia molli Lābere flamma comas: & circum tempora pasci. & reliqua: ad Ascanium. s. referens quod fuit in Ser. tullo. Sunt qui uelint Vulcani filium fuisse. Vnde illud. Nāq; pater Tulli uulcanus Crisia mater. Prae signis facie corniculana fuit: hanc secum Tanaquil sacris de more peractis. Iussit in ornatum fundere uina focū. Hic inter cineres obscoeni forma uirilis: Aut fuit aut uisa est: sed fuit illa magis. Iussa foco captiua sedet conceptus ab illa Seruius a coelo femina gentis habet. Signa dedit genitor tunc cū caput igne corusco Contigit: inq; comis flammeus arsit apex. Serua na. Li. sentit non esse serua natum sed captiua. Dicit. n.

Hic quacunq; de causa tantus honos habitus credere prohibet serua natum eum: paruumq; ipsum seruisse: eorum magis sententiae sum qui corniculo capto Ser. tulli qui princeps in illa urbe fuerat: grauidam uiro occiso uxorem cum inter reliquas captiuas cognita esset ob unicam nobilitatem ab regina ro. prohibitam ferunt seruitio partum romae edidisse prisci tarquinii domo: inde tanto beneficio & inter mulieres familiaritate aucta & puerum, ut in domo a paruo educatum in caritate atq; honore fuisse. fortunam matris q capta patria in hostium manus uenerit: ut serua natus crederetur fecisse: nam omnis captiua serua dicitur.

De. L. Martio. Cap. LVII.

Aeque foelicis euentus illa flāma quae ex L. Martii ducis duorū exercituum quos interitus publii & Cnei Scipionum in hispania debilitauerat: capite concionantis eluxit. namq; eius aspectu pauidi adhuc milites pristinam recuperare fortitudinem admoniti octo & triginta hostium milibus caesis: magnoq; numero in potestatem redacto: bina castra punicis opibus referta ceperunt.

¶ Aeque foelicis &c. Affert secundum exemplum superiori multum simile: de quo quia Oliuerius satis ampliter loquitur: colligamus Ordinem qui talis est. Illa flamma quae eluxit capite Lucii Martii ducis duorū exercituū. s. romanorū militātiū in hispania: quos exercitus: interitus. i. interēptio: Publii & Cnei scipionū debilitauerat ī hispania: Lucii dico cōcionātis. i. ad milites cōcionē seu orōnē adhortatoriā habētis: sup. fuit euētus. i. exitus aeq̄ felicis: ac sup. flāma q̄ apparuit in capite Serui tulli: Nāq; milites pauidi: ꝑ pauētes: adhuc. s. ob cladē paulo añ acceptā: admōiti aspectu eius

Aeque foeli. Cum caesis in Hispania duobus Sci. deleti ro. exercitus amissaeq; Hispaniae uiderentur uir unus retinuit easdemq; restituit. erat in exercitu roma. L. Martius septimii filius eques ro. impiger iuuenis: animi & ingenii aliquanto maioris q̄ pro fortuna in qua erat natus. ad summā indolem accesserat. Cn. Scipionis disciplina sub qua per tot annos omnis militiae artem edoctus fuerat: is ex fuga collectis militibus & quibusdā de ꝑsidiis deductis haud cōtēnēdū fecerat exercitū cōiūxerat q; se. T. frōteio. P. Scipiōis legato: sed tātū praestitit eques ro. auctoritate inter milites atq; honore: ut castris circa hiberū cōmunitis eū ducē exercituū comitiis militantibus creauerint. hic igitur in magna rerū difficultate cū ad cōsiliū prima spē temerariū magis q̄ audacē adiecisset aium ut ultro castra hostiū oppugnaret ne subita res & nocturnus terror: nā id ꝓxima nocte facturus uidebat: suae fortūae cōsiliū ꝑturbaret. alloquēdos prius & adhortādos milites ratus aduocata cōciōe orationem habuit: cui concionanti flamam fusā; e capite dicunt sine eius sensu magno pauore circunstantium militum quo prodigio moti alacriori animo eum ducem secuti maiorem hostibus cladem intulerunt q̄ acceperant. nam nocte atq; die bina hostium castra ceperunt: & ad internecionem

L. Martii facinus

hostes prope ceciderunt. hic ergo ultimo iure ultus ē Cn. & P. Scipionum cum maiori parte exercitus cae demq́ues celtiberi transfugientes prodiderant duci bus carthaginensibus Magoni & Gisgoni quam ui ctoriam consecutus est nulla re magis q̄ celeritate. de quo Frontinus li. ii. c. x. L. martius eques ro. qui re liquiis exercitus praefuit cum a propinquo bina ca stra poenorum paucis milibus passuum distarent co hortatus milites proxima castra intempesta nocte adortus est: & cum hostem uictoriae fiducia incom f. flammae: recuperare fortitudinē pristinam. f. quam ante cladeȝ ha buerant: quasi prioris status: cum priscum sit prioris saeculi: cepe runt bina castra. i. duo munimenta exercituum sub dio degentium (Bene dicit bina sine distributione: quia castra in hac significatio ne tantum pluraliter dicimus) referta. i. oppleta opibus punicis. i. carthaginensibus: aut quas adduxerant: aut q̄s coaceruauerant: & hoc octo & triginta milibus hostium caesis. i. occisis: & magno nu mero. f. hostium redacto in potestatem. i. capto. Bene praeponit n. f. norem numerum dicendo octo & triginta &c. positum aggressus ne nuncios quidem cladis reliquisset breuissimo tempore militi ad requiem dato eadem nocte capd famam rei gestae praegressus: altera eorum castra inuasit. ita bis simili usus euētu deletis utrobiqȝ poenis amissas Popu. Roma. Hispanias restituit.

De lacu albano. Cap. LIX.

Item cum bello acri: & diutino ueiētes a ro. intra moenia compulsi capi nō pos sent: eaq; mora nō minus obsidētibus: q̄ obsessis ītolerabilis uidret exoptatae uictoriae iter miro ꝓdigio dii imortales patefecerūt: subito enī albanus lacus: neq; caelestibus auctus imbribus ne q; inūdatōe ullius amnis adiutus: solitū stagni mo dū excessit cuius rei explorandae gratia legati ad delphicū oraculū missi retulerūt p̄cipi sortibus ut aquā eius lacus emissā p agros diffūderēt. Sic. n. ueios in ptātē po. ro. uenturos qd̄ priusq̄ legati re nūciarēt aruspex ueiētiū a milite nr̄o: qa domesti ci īterpretes decrāt: captus & in castra perlatus fu turum dixerat: ergo senatus duplici praedictione monitus eodem pene tempore & religioni paruit: & hostium urbe potitus est.

Item cum bel. acri. & huius histo. au ctor ē. Li. ab urbe cond. libro. iii. Ci. quo qȝ li. de diuin. Quid q in annalibus inqt hr ibemus ueienti bello cum lacus Alba
Albanus lacus. nus praeter modum excreuisset: ueientem quendā no bilem ad nos profugisse. eumqȝ dixisse ex fatis quae ueientes scripta haberent: ueios capi non posse dum lacus is redundaret: & si lacus emissus lapsu & cursu suo ad mare profluxisset perniciosum Po. rō. sin autē ita esset eductus ut ad mare peruenire non posset: tū salutare nostris fore: ex quo illa mirabilis a maiori bus nostris aquae albanae facta deductio est. cuȝ au tem ueiētes bello fessi legatos ad senatum misissent: tum ex his quidam dixisse dicitur. non oia illū trans fugam ausum esse senatui dicere in eisdem enim fa tis scriptum ueiētes habere fore ut breui a gallis ro. caperetur: q quidem sexennio post ueios captos fa ctum esse audiuimus. haec Ci. At li. cū prodigiū ape ruisset: ut lacus albanus praeter modū excresceret ita ut per agros diffunderetur: nulla eius inundatiōis cā extrinsecus apparente: non solum ad ro. uenisse quae supra diximus referentem sed delphos quoqȝ oracu lum sciscitatum legatos misisse ro. refert q responsum retulerunt nō prius ueios capi posse q̄ lacus ille per agros unda ꝓflueret: oraculi aūt uerba haec fuere ro mane aquā albanā caue lacu cōtineri: caue in mare manare suo flumine sinas: emissam p agros rigabis dissipatāqȝ riuis extingues tuȝ tu īsiste audax hostiū muris memor: quā p tot annos obsides urbē ex ea ti bi his q̄ nūc pandunt fatis uictoriā datā. Acri Aspe ro & uehemēti. Capi. nō. p. qa moenia essent alta & loco editissimo posita ut nō solū aedificiis sed etiā na tura loci tuta essent. Eaqȝ mo. i. quia nō minus detri menti patiebantur obsidentes q̄ ueientes obsessi. Im
Sortes. bribus. q effusi ībres cecidissent. Sortibus oraculo. nā sortes p oraculis saepissime ponunt: eo q sortes e uase ducerent'. qbus oracula reddebant ad ea de q bus īterrogaret sacerdos. Ami. ra. quia simulauit uel le de priuatis eā ꝓdigiis cōsulere. Domestici. qa ro. adhuc nō habebant aruspicinā. Dupli. p̄. Et q ora culum: delphis p̄dixerat & q aruspex ueiētanus si gnificauerat lacum deriuari per agros.

Itē cū bello. huius quoqȝ ut fere reliquorū exēplorū historia sa tis explicat ab oliuerio: quocirca textū enodabimus cū ordine: qui hic ē. Itē cū ueiētes ppl'i italiae nō sane lōge a roma: quorū urbs ueiorū: cōpulsi a Rōano. f. pplo aut exercitu: bello acri & diuti no intra moenia. f. ueiorū: nō possēt capi: qa se moenibus tuebant: & ea mora uideret ītolerabilis: nō minus obsidētibus. f. Rōanis: q̄ obsessis. f. ueiētibus: dii īmortales (imo p diis habiti maligni spi ritus) patefecerūt iter. i. aditū uictoriae exoptatae. f. a Rōanis ꝓdi gio mire. i. mirādo. Lacus enī albanus excessit subito modū solitū i. mēsurā cōsuetā stagni. i. aluei itra quē stagnare solebat: neqȝ au ctus ībribus caelestibus. i. pluuia uehemēti: ab aere delapsa: nam caelū pro aere nōn nq̄ dicimus: un̄ uolucres caeli. neqȝ adiutus inū datiōe. i. īfluxu ullius amnis: q subito inūdare solet. Cuius rei ex plorādae gratia: legati. f. romāi missi ad oraculū. i. rn̄sū uocale: aut qd orādo ipetrari solebat (un̄ sybilla aenei. vi. īcrepādo: Cessas in uota p̄cesqȝ dux aut aenea? neqȝ enī añ dehiscēt Attonitae ma gna ora domus) retulerūt. i. reportauerūt p rn̄so: p̄cipi sortib'. i. ab rn̄sis dei. vn̄ flaccus in arte: dictae p carmina sortes: ut diffunde rēt p agros aquā eius lacus. f. albani emissā. f. stagno aut alueo suo. Enī p qa: sup. rn̄suȝ ē Veios uēturos sic. i. p tale op9 in ptātē po. ro. qd̄ qd attineret ad Veiorū captionē nemo dicere posset: nisi q futurā urbis captionē daemōes p̄uidētes tali illusiōe supstitionē mortaliū augeri cupiebāt: ut qcqd p̄ciperēt licet nulla cōstrictiō exequerent. Quod. i. quā rē. f. ue ios sic posse capi: priusq̄ legati renūciarēt. f. patribus cōscriptis: Aruspex ueiētū captus a nr̄o. i. rōano milite: & platus in castra. f. ad iudicādū de eo: qa īterpretes. i. expositores ꝓdigiorū: domestici. i. Rōani deerāt: dixerat futurū. Ergo senatus monitus duplici p̄dictione. f. apollinis delphici per legatos: & Aruspicis ueientis. pene eodē tempore &. i. simul paruit re ligiōi. i. mādato religioso deorū: quia aquam diffundēdam curauit: & potitus est urbe hostium: hoc est ueios cepit.

De Lucio Sylla consule. Cap.LX.

Nec parum prosperi successus est quod se quitur Lucius sylla consul sociali bello: cum in agro nolano ante prætorium im molaret: subito ab una parte aræ plapsam anguẽ prospexit:qua uisa posthumi aruspicis hortatu cõtinuo exercitum in expeditionem eduxit:ac fortissima samnitum castra cepit: quæ uictoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus & fundamentum extitit.

¶ Nec parum.&c.Ordo est.Nec.i.& non:& sup.prodigiũ quod sequitur est successus non parum.i.multum prosperi.Lucius sylla consul bello sociali.i.cũ latinis qui prius socii fuerant gesto: cum immolaret in agro nolano.i.nolæ urbis ante prætorium.i. tabernaculum prætoris:prospexit anguem.s.fœmellam prolapsam subito ab una parte aræ:qua uisa eduxit continuo exercitum in expeditionem.i.opus bellicum hortatu posthumi aruspicis:ac cepit fortissima castra samnitum quæ uictoria extit gradus & fundamentum eius potentiæ futuræ amplissime.i.medium aut occasio perueniendi ad eam.Notandum est q̃ anguẽ prolapsum dicit de fœminino:sed sexum discernit.

Nec parum pro.hoc fuit sociali bello cuius causa inde nata est:quod drusus tribu.pl. promiserat sociis latini nominis si cum senatu sentirent:eiusq3 partes aduersus equestrem ordinem cũ quo propter iudicia grauiter dissidebat:tuerentur:daturum operam ut in ciuitatem romanam acciperentur:sed occiso paulopost Druso cum præmiũ latinis negaretur irati a societate populi romani defecerunt & romanis bellum indixerunt. Diuersi contra hos missi sunt imperatores. inter quos &.L. Silla q̃ profectus in samnium aduersus nolam primo duxit exercitum.Nolani extra mœnia cum copiis & præsidiis posuerunt castra. Sylla igitur cũ deos de pugna consuleret:anguis subito apparuit.Interrogato aruspice quid anguis ille portenderet: responsum est ut magno animo castra hostium inuaderet: quo facto uictoria potitus est.Sociali.b.quod gestum est cõtra eos qui a societate popu.ro.defecerunt quod alio nomine bellum latinũ uocatur.Futuræ a.p. Nam opes suas hinc sylla cœpit augere: & hac uictoria clarior factus maiora suscipere non dubitauit.

Præci.ad.Li.multa refert apparuisse prodigia: ante gallorum aduentum quæ futurum urbis minarentur excidium: dicit enim eo cælum uisum ardere:terra ingenti cõcussa motu est. Bouem locutam:cui rei priore anno cũ fides non fuerat. creditum est Inter alia prodigia quæ multa fuere:carne pluit:quem imbrem ingens numerus auium uolitando rapuisse fertur:quod intercidit sparsum ita iacuisse aliquot dies:ut nihil odor mutaret. Præcipuæ non solum quæ diximus prodigia admiranda sunt: sed etiam que sequunt.Mugitum in hu.ser.Bos quæ ante mugire consueuerat humanis uerbis locuta est. nam dixisse fertur: caue tibi ro. sed primo creditum non est.secundo uero cum hic idem prodigium enunciatum esset fides haberi cœpta est. Carnis.q.in. m. Li.li.ii.præter hæc inquit relatum est in monumentis inferiore cælo lacte & sanguine pluisse.M. acilio.C. porcio cõ.& sæpe alias carne sicut.L.uolũnio. Ser. sulpitio cons.eamq3 non perputruisse. quod non diripuissent aues.In.mo.ni.nibus uentus cum pluuia: est etiam densitas nubis in tempestate obscura. Præpetes aues sunt quarum uolatu futura prænoscimus hoc est auguria faciunt:dictæ præpetes quasi priora petentes: quia priora petunt uolantes. Nec od. quia nec deformes erant carnes nec tabo & sanie aut alia corruptione fœtentes: non odore non aspectu uariarunt se carnes illæ. sed eundem quoq3 uigorem retinuerunt quem prius habuere & odorem. Li. secundi bel. pu. li.i. Romæ inquit circa urbem multa ea hyeme prodigia facta & cetera.Semestrem sex mensium: ideo autem dixit semestrem quia potuisset esse infans loquens sine admiratione ut in bimatu & infra. sed semestris loqui sine miraculo non potest.In.f.b.Li.dicit in foro olitorio. Locutum: clamasse io triumphe. Elephantino.ca. sine dubio hoc abominandum fuit.Lapi.plu. dicimus lapides & lapidibus.Virgil. qui nocturnas facit excubias. Sanguinem su.significat laborem bellicum:qui postea secutus est.Cruentas spicas. hoc ab antio ciuitate uolscorum nunciatum est. In corbem secundum uetustũ more3 locutus.Caue ti.roma.hoc dicit Li.fuisse bello macedonico.Cætere.Li.hoc idem scribit.

De Caio Volũnio & Seruio sulpi. Cap.LXI.

Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia quæ.C. Volumnio & Seruio sulpitõ cõsu. in urbe nr̃a iter initia motusq; bellorum accidere. Bos namq; mugitu suo in sermonem humanum conuerso: nouitate monstri audiẽtium animos exterruit. Carnis quoq; in modum nimbi dissipatæ partes ceciderũt:quarum maiorẽ numerum præpetes diripuere aues: reliquum humi per aliquot dies neq; odore tetro neq; deformi aspectu mutatum iacuit. Nimbus

¶ Præcipue admirationis &c.Ordo est.Illa prodigia quæ acciderunt in urbe nostra hoc est romana:inter initia & motus belloru3: hoc est inter initia motuum bellorum:aut inter initia quia iam decreta erant bella:& motus:quia nondum quicq̃ motum erat: Caio uolũnio & Seruio Sulpitio consulibus.i. dum illi erant designati consules:sup.sunt etiam admirationi præcipuæ:idest singularis. Namq3 bos.s.fœmella: hoc est uacca:ut omnes interpretantur: mugitu suo.i.sibi naturali:conuerso in sermonem humanum quia locuta est: exterruit animos audientium nouitate monstri.i. inauditi prodigii.Partes quoq3 carnis dissipatæ ceciderunt in morem nimbi:idest densi imbris.Quarum.s.partium carnis: maiorem numerum aues præpetes:idest festinæ & priusquam caderent eas petentes: aut ad auguria aptæ:diripuere more uidelicet hirundinum reliquum.s.partium carnis.i. quod relictum erat & non direptum ab auibus:iacuit humi.i.super terram per aliquot dies:neq3 mutatum tetro odore quia non contraxit fœtorem:neq3 mutatum deformi aspectu:quia quod putrefactum est & odore & aspectu deformæ est: caro autem illa nequaquam unde concluditur non fuisse corruptam.

Eiusdem. Paucis recitat complura prodigia non minus stupenda dicens Monstra.i. prodigia eiusdem generis: credita sunt alio.i.diuerso aut uario tumultu.s.bellico: uidelicet puerum infantem semestrem.i.sex menses natum: proclamasse in foro boario: quod rome est: triumphum.i.clamando io triumphe denunciasse futurum triumphum: & creditum est alium.s.infantem natum cum capite elephantino: & creditum est: lapides pluisse.i.in morem pluuiae decidisse: in piceno sup.agro: & creditum est. lupum abstulisse uigili: forte tamen non uigilanti: gladium e uagina in gallia. Et duo scuta sudasse.i. sudantium modo emisisse sanguinem: in sicilia. Etiam sup. creditum est spicas cruentas.i.cruore perfusas decidisse metentibus.i.iis qui metebant: in corbem.i.uas uimineum in quod colliguntur spicae dum intensius ē cauma. Aquas cerites.in cerete oppido fluxisse mixtas sanguine. Constitit.i.pro manifesto tentum est: etiam bello punico.i.carthaginensi secundo: Bouem dixisse Cneo domitio. O roma caue tibi.

Caius autem flamini. Li.de.ii.bel.pu. Cice.de di. quid bello inquit punico.ii. nonne. C. flamin. consul. signa neglexit rerum futurarum magna cum clade rei pu. qui exercitu lustrato cum aretium uersus castra mouisset: & contra Hannibalem legiones duceret: & ipse & equus ante signum Iouis statoris sine causa repente cecidit nec eam rem habuit religiōi obiecto signo ut peritis uidebatur ne committeret praelium. Idem cum tripudio auspicaretur pullarius diem praelii committendi differebat tum flaminius ex eo quaesiuit si nec postea quidem pulli pascerentur quid faciendum esset censeret cum ille quiescendum esse respondisset Flaminius praeclara inquit auspicia si esurientibus pullis res geri potuisset saturis nihil gereretur. Itaq3 signa conuelli & sequi iussit quo tempore cum signifer primi hastati signum non posset loco mouere nec qcq̄ ꝓficerent plures cum accederent. Flam. nunciata suo more neglexit: itaq3 tribus oris concisus exercitus atq3 ipse interfectus est. Inauspicato. aduerbialiter dictum est ut fallo consulto praecario auspicato tes. prisciano. La cum. t. perusinum lacum qui nomen accepit a menio monte. Conuelli s.in terra semper signa defigebant Lapso. l. i. Fla. cum ocius conuelli signa iuberet: & ipse in equum insiluisset: equus repente corruit: consulemq3 lapsum supra caput effudit. Verum. h. t. sed utinam temeritatis huius poene in caput suum redundasset nō enī respu. tantū detrimēti passa fuisset. Ad funerādū: ad funus faciēdū ut sepulturae mandaret.

Laminii autem prae. non minus obstinatus fuit. Hosti. ut aduersus deorum uoluntatem bellum susciperet cum numantinis: nam hic fuit bello numātino sicut suo loco dicemus: nā lanuui deos cōsulēti cū esca pull' in cauea eēt obiecta. illi stati esca neglecta i ꝓximū lucū ꝓfugerūt: quo ꝓdigio nihil territus cū in ꝓuiciā ꝓficiscēs classē e portu her. solueret: uocē audiuit dicētē. Mācine mane: deide cū genuā reuersus eēt uidit serpētē imēsae magnitudinis tñ his tot ꝓdigiis nihil ille motus pgit ire in ꝓuiciā ubi demū ꝓdigia cladibus adaequauit. nā cū igēti strage uictus est ab hostibus deinde foedus turpiter cum hostibus iniuit: postremo traditus est a senatu hostibus ad supplicium Vesana non sana. i.

De diuersis prodigiis. Cap. LXII.

Eiusdē generis mōstra alio tumultu credita sūt: puerū īfātē semestrē foro boario triūphū ꝓclamasse: aliū cū elephātino capite natū. In piceno lapides pluisse. In gallia lupū uigili e uagina gladium abstulisse. In sicilia scuta duo sanguinem sudasse. Etiā metētibus cruentas spicas in corbem decidisse. Caerites aquas sanguine mixtas fluxisse: bello ēt punico secundo constitit. Cn. domitio bouem dixisse: caue tibi roma.

De. C. flaminii prodigiis. Cap. LXIII.

Caius aūt flami. inauspicato cōsul creatus quū apud lacū trasimenū cū hānibale cōflicturus cōuelli signa iussisset: lapso equo sup caput eius humi ꝓstratus est: nihilq3 eo ꝓdigio inhibitus signiferis signa moueri sua sede posse negātibus malū ni cōtinuo ea effodissēt: minatus ē. Verum huius temeritatis utinā sua tantū non ēt po. ro. maxima clade poenas pepēdisset. In ea nāq3 acie. xv. milia roma. caesa. vi. milia capta xx. milia fugata sūt. Cōsulis obtruncati corpus ad funerandum ab hannibale quaesitum est: qui quantum in ipso fuerat ro. sepelierat imperium.

Caius aūt. flaminius creatus cōsul inauspicato.i.ñ captis auspiciis: aut infoeliciter: cū cōflicturus.i.mānus cōserturus: cū Hānibale carthagineñ. duce: apud lacū trāsimenū.i. ꝑusinū a uicino mōte dictū: iussisset signa.i.uexilla hastis iposita: cōuelli.i.terra extrahi & moueri: ꝓstratus ē humi.i.i terrā: equo lapso sup caput eius: & ipe nihil ihibitus.i.retractus ab icepto l3 ihiberet: eo ꝓdigio.i.ostēto futuri cāus: signiferis negātibus.i.cū isuper signiferi negarēt signa posse moueri sua sede.i.a terra cui inherebāt: miatus est sup. signiferis malū.i.uerbera aut necē: nisi effodissent ea.s. signa cōtinuo. Verū.i.sed: utinam ipe. C. flaminius pepēdisset.i. persoluisset: poenas.i.multā huius temeritatis. tātū.i.dūtaxat sua clade: & non ēt maxima clade populi Romani. quod tamen non fecit. Nāq3 pro qa. quindeci milia Romanorū sunt caesa in ea acie. vi. milia Romanorū sunt capta: & uiginti milia sunt fugata.i. in fugā uersa. unde colligit. xli. milia in eo praelio cōtra hānibalē stetisse. Corpus consulis.s.C. flaminii: obtruncati.i.cui caput erat ablatum quaesitū est ab hānibale hoc est iussu hannibalis: ad funerandum i.funus faciendum ad sepulturam pertinens: qui.s.consul quātum fuerat: in ipso: sepelierat sup. secum: imperium Romanū: qa nisi dii ꝓspexissēt actū fuisset de imperio Romano. Posset etiam dici: qui.s. hannibal: quantum in ipo fuit sepelierat cum cōsule imperium Romanum quia nisi fata restitissent: potuisset iperiū Romanum extinxisse. Verum quia haec dicit author ad reprachensionem temeritatis cōsulis: sequar priorem expositionem.

De. C. Hostili. Mancinii ꝓd. Ca. LXIIII.

Laminii autem praecipitem audaciam. C. hostilius mancinus uesana ꝑseuerātia sub

sequitur:cui cōsuli in hispaniam ituro hæc prodigia acciderunt. quum lanuuii sacrificium facere uellet:pulli cauea emissi in proximam siluam fugerunt summaq; diligentia quæsiti reperiri nequiuerunt:quumq; ab herculis portu: quo pedibus puenerat:nauē cōscēderet talis uox sine ullo auctore ad aures eius puenit. Mancine mane. Qua territus quum itinere cōuerso. Genuam petisset:& ibi scapham fuisset ingressus anguis eximiæ magnitudinis uisus e conspectu abiit. Ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit:infœlici pugna:turpi fœdere:deditione funesta.

stulta. In hi.quia duxit exercitum contra numantinos.Pulli e ca.romāi moris fuit &c.Ser.q in comitiis agēdis & bellis gerēdis pullaria captarent auguria. Portu.h.uidelicet de liguria ubi portus est herculis monœci:nam componitur ex μονοσ quod est solus & οικοσ domus.&c.Ser.ideo putant herc. sic dictum ul'q pulsis omnibus illic solus habitauit:uel q in eius templo nunq̄ deorum quispiam simul colitur sicut in templo Iouis colitur minerua.& Iuno in templo Veneris cupido Stra.de lig.loquens ait. Monœcus præterea portus statio quædam est non magnarum non multarum capax nauium templum habens hercu.cognomento monœci:quoniam is in eo habitat solus Infœlici pugna. Quia uictus est cum ingenti multitudine a paucis;nā fuere.xxx. milia ro. a.iiii.milibus numantinorum superata. Turpi fœ. Quia se in hostiū ptātē dedidit:& iniussu po.ro. fœdus iniquis conditionibus fecit cum numantinis.Deditione funesta:quia senatus cēsuit ut hostibus traderetur:& populus romanus religione solueretur. Her.monœcus

¶Flaminii autem &c.Affert simile exemplum contemptorum prodigiorum in.C.hostilio dicens.Aut pro sed:Caius Hostilius Mancinus:subsequitur id est imitatur perseuerantia id est pertinacia sua sup.uesana.i.multum insana.Legi posset etiam sic.perseuerantia uesana Caii hostilii mancini subsequatur.præcipitem.i.temerariam audaciam flaminii:cui.s. Caio hostilio consuli:ituro.i.cum uellet ire i hispaniā:hæc prodigia que sequuntur acciderunt.Cum uellet facere lanuuii in eo oppido italiæ sacrificium:pulli emissi cauea ut.s.pascerent & ex pastu futura pullarius diiudicaret:fugerunt in syluam proximā:& quæsiti sup.cum summa diligentia:nequiuerant reperiri: & cum cōscenderet nauem a portu herculis.s. monœci:quo.i.ad quem:puenerat pedibus:uox talis qualis seqtur peruenit ad aures eius sine ullo authore. Mancīe mane. qua.s.uoce territus:cum itinere cōuerso:petisset Genuam urbem liguriæ præcipuam:& esset ibi ingressus scapham.i. nauiculam:anguis eximiæ magnitudinis uisus.i.postq̄ apparuerat:abiit e cōspectu ergo quia ea tria prodigia contempsit ipse æquauit numerum prodigiorum numero(ablatiuus est)calamitatum:uidelicet infœlici pugna quam fuga pullorum significauit turpi fœdere iniquis conditionibus cum Numantinis icto quod uox ruinata est:& deditione funesta: quia eius funeris.i.mortis causa.Senatus enim censuit ut hostibus traderetur & fœdus irritum fieret: quam quidem deditionem anguis qui forte genium eius se simulabat:euanescendo portendit. Ascen.

Aliud de Tito Graccho. Ca.LXV.

Minus miram in homine parum consyderato temeritatem Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis & prodigio denunciatus nec euitatus consilio facit.Consul enim cū in lucanis sacrificasset angues duo ex occulto prolapsi repente hostiæ quam immolauerat adeso iecinore in easdem latebras se retulerunt:ob id deinde factum instaurato sacrificio idem prodigii euenit:tertia quoq; cæsa uictima diligentiusq; asseruatis extis neq; elapsus serpentum arceri neq; fuga impediri potuit:quod quāuis aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent: gracchus tamen non cauit ne perfidi hospitis sui flauii insidiis in eum locum deductus in quo pœnorum dux mago cum armata manu deliuterat:inermis occideretur.

¶Minus &c.Ordo est.Exitus Titi(nō tiberii)gracchi ciuis grauissimi:tristis.i.dolorosus:& denunciatus prodigio quod ante eū

Minus mi.Titus gra.prouinciam lucaniam tenebat proconsul bello pu.secundo in qua sacrificanti triste prodigium apparuit:nam ad exta sacrificio perpetrato angues duo ex occulto prolapsi edere iecur:conspectiq; repente ex oculis abierunt:id cum aruspicum monitu sacrificium instaurraretur atq; intentius exta reserata seruarentur:iteruz ac tertio tradunt libato iecinore in tactos angues abiisse:cum aruspices ad imperatorem id pertinere pdigiū præmonuissent & ab occultis cauendum hominibus consultum esset:nulla tamen prouidentia fatum imminens moueri potuit:naz hospitis dolo præcipitatus i insidias cum paucis occiditur:hospes autem fuit flauius lucanus caput eius partis que cum ro.stabat.nā lucanorum pars ad hannibalem defecerat:is mutata uoluntate locum gratiæ querens apud pœnum neq; transire neq; trahere ad defectionē lucanos satis habuit:nisi imperatoris ro.& eiusdem hospitis proditi capite & sanguīe fœdus cum hostibus sanxisset.Cōuenit enim cum magone car.duce:ut si ro.tradidisset imperatorem liberi cum suis legibus in amicitiam lucani uenirent cuius rei data acceptaq; fide gracchū inuitat ad reliquam lucaniæ partem in ditionem accipiendam quam a pœnis defecturam pollicebatur: si modo imperatorem ro.uidissent. nam antea partem maximam ceperat.Grac.igitur uerbis hospitis fraudem abesse credens cum lictoribus & turba equituz e castris profectus duce hospite in insidias precipitauit.Minus mi.nam in quo uir clarissimus peccat si in eodem leuior peccauerit minus erit mirandum. Te Valerius maximus.

pteritatem:temeritas dicitur cum aliquid sine consilio & cogitatione facimus:consilium uero est aliquid faciendi aut nõ faciendi excogitata ratio. dicit ergo cũ prodigium: tristis exitus denunciatum esset Ti.grac. nec illud consilio etiã usus uitare potuerit: minus mirandum uidetur de temeritate mancini:quia & ipsũ pariter fata traxerunt. Angues duo ex oc. pro adeso iecore in easdem latebras se cõtulere. Multa prodigiũ faciunt:nam anguis ẽ subdolum & callidum animal quod significat hostes futuros callidos & astutos:iecur preterea membrum uitale est:quod mortem consuli prædicebat q in latebras se contulerit significabat fore ut in insidiis hostes delitescerent. Ex oc.quia nesciebant:unde se proriperent. Iecore:iecoris. & iecinoris dicitur teste Pri. Idem pro. Quia cum renouasset sacrificiũ reuersus anguis ille iecoris parte abesa se ab oculis hominum proripuit. Extis as. diligenter custoditis ne diriperentur:exta dicuntur intestina ab extando.i.eminendo.sunt enim partes que intra corpus eminentiores sunt:sicut iecur cor pulmo: splen. Cauit:preuidit. Ne per ho.cum apud maiores iura hospitii sancta & inuiolata fuissent. Vir. Iuppiter hospitibus:nam te dare iura loquuntur. perfidus autem dicitur qui fidem uiolat. Insi. utpote qui proficisceretur in pacatos. huius. Ti.ossa ro.deportanda dedit hannibal militibus ro.ut uidebimus i ca.de humanitate.

Et consulatus col. Consules in apulia. Qu. Crispus & M. Mar. hannibali se opposuerant:cum copiis bel.punico.ii.tumulus erat [illegible] inter punica & ro.castra a neutris primo occupatus:quia ro.qualis esset pars eius que uergeret ad hostium castra iguerabant:quem hannibal insidiis captandis aptiorem esse crediderat: itaq3 nocte ad id missas aliquod numidarum turmas medio in saltu condiderat:romanos occupandi loci cupiditas incessit:ne si occupatus ab hannibale foret in ceruicibus haberent hostem:itaq3 consules cum paucis equitibus exploratum profecti in insidias precipitantur:ubi Marcel. pugnãdo fortiter cecidit. Crispus grauiter saucius euasit:immolasse eo die quidam prodidere memoriæ consulem Marcel. & prima hostia cæsa iecur sine capite inuentum. In secunda omnia comparuisse que assolent:auctum etiam uisum in capite: nec id sane aruspici placuisse q secunsum trunca & turpia exta nimis læta apparuissent. M. quis admonitus esset ne quid temere ageret: tamen ducentibus fatis id consilio uitare non potuit. Colle. Ti. gra. & Mar. collegæ fuerant in consulatu. Erro. so. quia uterq3 insidias temere precipitauit. Par. g. m. quia uterq3 fuit isidiis oppressus. Is ca. sy. quia syracusas diu obsessas tandem cepit ubi Archimenides ingenti arte diu classe roma. cluserat Hannibal cor. Mar. primus fuit qui ad nolam hannibalem uinci posse docuit: & cũ3 exercitu deleri. hic quoq3 fuit ex. iii. unus qui spolia opima ioui feretrio consecrauit caeso Viredomaro

Hostia gal. rege Prima hosti. Hostia immolabatur anteq̃ ad

Victima hostes proficiscerentur. Victima:post partam uictoriam cum diis gratias agerent dicta uictima q uicti sint hostes. Capi. principio. Tri. mœsto: quia uidebat periculum ducibus imminere. Temere: incomsulte. Hannibal Marcelli corpus sepeliendũ curauit.

euenerat:facit temeritatem in homine parum considerato idest parum prouidenti & futura non satis consideranti : minus miram : quia minus mirandum est quod homo inconsyderatus per temeritatem tristẽ habuerit exitũ:q̃ q ciuis grauissimus nequerit prodigii tristis exitum uitare. Enim pro qa: Is se Titus gracchus consul cum sacrificasset:ad inquirendum exitum belli per exta:in lucanis.s.campis angues duo prolapsi repente ex occulto: retulerũt se repente in latebras easdem unde.s.prolapsi accesserant & hoc iocinore.i.iecore hostiæ quam grac.immolauerat adeso.i.absumpto. deinde sacrificio instaura.i.in statum priorem innouato: ob id factum:q anguis iecur ederat:idem prodigii euenit : quia iterum absumptum est iecur hostiæ ab illis: Tertia quoq3.s. etiam tertia uictima cæsa: & extis asseruatis.s.a sacrificulis:diligentius.s. quã prius aut multũ diligẽter:neq3 elapsus serpẽtũ neq3 fuga serpẽtũ potuit ĩpediri qn.s.iecur ederet & aufugerent:qd.s.prodigiũ q̃uis aruspices.i.qui Haram inspectabant & inde iudicabant dixissent pertinere ad salutem imperatoris (quod Virgi. æne. v. in ænea imitatus est) & ita non fuit temeritas in eo:tamen gracchus imperator non cauit.i.non cauit:ne deductus insidiis flaui hospitis sui perfidi:in eum locum in quo mago dux pœnorum delituerat cum armata manu.i.exercitu armato:occideretur.s.ab eo inermis.

De Marco Marcello. Cap. LXVI.

Et consulatus collegium:& erroris societas & per genus mortis a Tito graccho ad Marcelli memoriam me trahit. Is enĩ captarum syracusarum & Hannibalis ante nolana mœnia a se primum fugere coacti gloria inflãmatus cum summo studio niteretur ut pœnorum exercitum aut in italia prosterneret aut italia pelleret solemniq; sacrificio uolũtates deorum exploraret:quæ prima hostia ante foculum decidit:eius iecur sine capite inuentum est proxima iocinoris duplex caput habuit:quibus inspectis aruspex tristi uultu non placere sibi exta quia prima trũca secunda nimis læta apparuissent:respõdit. Ita monitus. M. Marcellus neq d temere cõnaretur in sequẽti nocte speculãdi gratia cum paucis egredi ausus a multitudine hostium in brutiis circũuẽtus æque magnum dolorem ac detrimentum patriæ interitu suo attulit.

¶ Et consulatus &c. Transit apte ad narrationem de Marcello dicens. Et id est simul collegium consulatus:quia simul consulatum gesserunt: & societas.i.paritas erroris.s.in spe de prodigii exitu : & par.i.simile genus mortis:trahit me a Tito Graccho.i.a narratione exitus eius:ad memoriam Marcelli. Is enim inflammatus gloria syracusarum.urbis insicilia opulentissimæ:captarum.s.a se & hannibalis coacti fugere primum a se.s.Marcello:ante mœnia nolana:cum niteretur summo studio ut aut prosterneret exercitum pœnorum in italia:aut pelleret italia: & exploraret.i.exquireret uolũtates deorum:sacrificio solemni:eius sup.hostiæ:quæ hostia decedit prima ante foculũ:ubi asseruabatur ignis ad sacrificii usum: iecur est inuentum sine capite.i.prima & eminentissima parte:proxima sup.hostia habuit duplex caput iocinoris : (Sic

antiquis declinabatur secur:nam illis rectus erat locinor:sicut id/ex uindelicenis)quibus inspectis aruspex tristi uultu.i.habēs tristem uultū:respondit exta non placere sibi id est non portēdere lætum exitum:quia prima apparuissent trunca id est diminuta ablato iecoris capite:& secunda minus læta:quia duplicato capite: & ita Marcus Marcellus monitus ne quid conaretur temere: ausus egredi cum paucis nocte insequenti gratia speculandi: circumuentus in Brutiis a multitudine hostium:attulit interitu suo patriæ.i. romanæ æque magnum dolorem ac detrimentum.i.damnum.

De octauio consule. Ca.LXVI.

Iam Octauius consul dirum omen quē admodum timuit:ita uitare nō potuit:e simulacro enim Apollinis p se abrupto capite:& ita infixo humi ut euelli nequiret:armis a collega suo cinna dissidēs:presumpsit animo ea re significari exitum suum:in quem metus augurii tristi fine uitę incidit:ac tum demum immobile dei caput terra refigi potuit.

¶ Iam Octauius.Ordo est. Iam quæ uox continuatiua hic est. Octauius consul non ille qui augustus postea dictus est: sed collega Cinnæ in consolatu:quemadmodum timuit dirum omen.i.ostētum & prodigium:ita non potuit uitare.Enim pro quia:capite abrupto per se:quasi nesciebatur facti author alius q deus ipse:e simulacro apollinis.(Ergo & ipsi credebant non simulachrum esse apollinem sed apollinis tabernaculum quin etiam multi solem.lunam.hesperum &c.non apollinem.dianam.uenerem.&c. sed eorum faces aut sedes esse censebant,)& capite infixo humi in quam ceciderat:ita.i. tam firmiter :ut nequiret euelli : Diffidens armis a collega suo Cinna nomine:præsumpsit.i.ante euentum sumpsit & iudicauit animo:exitum suum significari ea re : hoc est se qui caput bonorum esset caput amissurum:in quem scilicet exitum: metus augurii:incidit tristi fine uitæ:quia reuera obtruncatus est : & caput eius ludibrio habitum:ac caput dei : hoc est simulacri dei apollinis immobile.s.prius:potuit tum demum refigi.i.euelli terra. Refigi & figi contraria sunt.

De Marco Crasso. Ca.LXVII.

Non finit nos.M.Crassus inter grauissimas ro.īperii iacturas numerandus hoc loco de se silētium agere plurimis & euidentissimis ante tantam ruinam monstrorum pulsatus ictibus.Ducturo enim a Carris aduersus parthos exercitum:pullum ei traditum est paludamētum:quum in prælium exeuntibus album aut purpureum dari soleret:mœsti & taciti milites ad principia cōuenerunt:qui uetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant:aquilarum altera uix conuelli a primipilo potuit:altera ægerrime extracta in contrariam ac ferebatur partem seipsam cōuertit.magna hæc prodigia.sed & illæ clades aliquanto maiores tot pulcherrimarum legionum i

Iam Octauius cos.Octauius & cinna cōsules fuerunt.Sed cinna consulatum tanq tyrannidem exercens sæuiebat in ciues & legem ferre uolebat de reuocandis:quos senatus hostes iudicauerat:& hoc modo tyrannidem affectabat.Octauius uero huic aduersabatur:& eius conatibus summa ope resistebat.igitur cum inter se tantopere dissentirent & Octauium pars melior ciuitatis sequeretur: ex urbe pellitur cinna : quo eiecto Cor.merulam in eius locum substituere patres:Eadem tempestate marius e ciuitate pulsus a sylla in hispania ingentes copias comparauerat:qui ut Cinna audiuit eiectum ex urbe ad eum statim legatos de coniungendis exercitibus misit:cinna id se facturum libenter respondit: ad hæc uelle se marium legionibus præesse:utpote q belli dux peritissimus esset.marius negat se priuatum consuli preterq oportere.Cæterum nihil quod ad pristinam dignitatem recuperandam pertineat prætermissurum:igitur in Italiam traductis copiis quas in hispania contraxerat:marius cinna coniungunt exercitum ad urbem ducunt:sed primo hostia:quæ octo milibus passuum distat ab urbe:post aucinarum capiunt:postremo exercitum ad urbem ducunt Cinna octauium pro tribunali sedentem obtruncat : caput eius rostris affigit:multi & alii nobilissimi ciues cæduntur:inter quos &.M.An.orator cuius caput diu manibus pertractatum marius mensæ apposuit : & cum aliis postea rostris affixit.Quemadmodum: iungitur cum superiori.Marcellus quidem non timuit octauius uero timuit:sed uitare non potuit.Præsumpsit:præsagiuit animo.Tristi fine:quia occisus est a cinna & eius caput rostris affixum. M.Antonii cædes

Non finit.cum tres romani principes quadam inter se conspiratione conuenissent ut conflatis opibus rempublicam pro sua uoluntate uexarent prouincias inter se partiti sunt:ita ut galliā Cæsar Italiam Pompeius parthiam Crassus obtineret.Sed parthia prouincia facta est nulla intercedente belli causa.neq3 enim parthi populum ro.ulla iniuria lacessiuerant:uerum quia Cras.audierat.Arsacidē: uel ut alii dicunt.Orodem parthorum regem auri & argenti locupletissimum esse:inhians eius opibus: si prius agere nequiuit cū Cæsare atq3 pompeio q̄ obtinuit ut ea sibi prouincia decerneretur sperans inde se locupletem rediturum magis q̄ gloriosum . constat enim Crassum ciuem fuisse auarissimum Ci.li.iii.de fi.bo.& ma.Rectius inquit diues q̄ crassus qui nisi eguisset nunq̄ eufratem nulla belli causa transire uoluisset.Sed res ipsi præter spem & opinionem euenit cum enim in parthiam duxisset exercitum infeliciter pugnans obtruncatur:& obtruncati caput regi offertur quod habuit ille ludibrio:nam ferunt aurum liquidum cum hac exprobratione infudisse: aurum sitisti aurum bibe:utpote qui semper diuitiarum studiosissimus fuisset:ita ut diuitis cognomen acciperet : unde Flo.caput inquit crassi recisum cum dextera manu ad regem deportatum.Ludibrio fuit : neq3 indigne.aurum enim liquidum in rictum oris infusum ē: ut cuius animus arserat auri cupiditate eius ēt mortuum & exangue corpus auro ureretur.alii tamen dicunt:quod ueritati magis accedit:parthorum regem edixisse quicunq3 caput ad se crassi detulisset ei se tantūdem auri repensaturum ut ex eo calliditate ige Crassi auaritia

Valerius maximus.

mi mi item usum exhcuato cranio plumbum liquidū
instillasse: & hanc calliditatē regē pbasse: quod ue-
ro ad rem pertinet huic aduersus hostes exercitū du
centi multa apparuere prodigia: quibus poterat ab
incepto deterreri: si mens non leua fuisset: uel fata po
tius ro. tulissent. nam proditur memoriæ. xi. legiões
ro. i ea pugna fuisse deletas Inter gratissimas Quia
ut dixi. xi. legiones amisere ro. A carris de quibus su
Pullus pra satis dictum est. Pullum id est nigrum & atrum
nam pullus. la. lum. dicitur niger. a. um. Vir. R eiice ne
maculis infuscet uellera pullis. Iu. Pullati proceres:
hoc est atra ueste. Paludamentum: uestis imperato-
ria. Ad prin. principes appellantur qui in secūda acie
locantur: nam cum uelites primi ita leuiter prælium
principia committaut ut qui primum hosti cedant. eorum cum
hoste congressus dignus non esse uidetur quæ pu-
gna appelletur: unde principia hoc ē principes subse
quente: insignes armis uiribusq3 ferocius pugnant:
hiq3 primam pugnam cōmittere dicuntur: ergo ad
principia hoc est ad primam aciem; quæ post uelites
& ferentarios remanet eo q ipsi pugnam reuera in-
cipiant: nam uelitum præludium magis q̄ pugna esse
uidebatur. Teren. ego uero post principia omnibus
signa dabo: secunda acies erat principum siue hasta
torum: tertia subsidiariorum. Altera. a. Vexillorū na3
Signaro: uexilla ro. depictam aquilam habebant. Lu. Signa
Aquilæ pars aquilas & pila minantia pilis. item alibi: & no
tæ fulserunt aquilæ romanaq3 signa. Optime i Qu.
L. Cras. dicebatur: hic bello gallico sub cæsare mili
tans multa facinora uirtutis ediderat: & cum pater in
hanc expeditionem proficisceretur eum a militia cæ
saris exciuit cum ægre cæsar illum dimitteret quem
ante conspectum patris cæsum fuisse constat. Tot. s.
quia signa militaria in potestatem hostium uenere q̄
deinde Aug. imperāte recepta sunt. Strues: cumulos
aceruos. Vellem: uellem inquit Va. hanc cladem pla
cidius dicere posse: sed omissis gratiosis uerbis cogor
uera fateri. sed relatu. s. loquor. Sic deorum quia dii
ubi nobis ostenderunt signa quibus quod gesturi su
mus sibi non placere significant: irascuntur si contra
eorum uoluntatem fecerimus. Excandescunt irascun
tur effectu non passione. Excandescere est ignescere
sicut ignis: igitur comparatur. Preferunt quia consilia
humana admonitionibus deorum anteponunt.

CNeum pompeium. Multa prodigia superio
res admonuere duces. Sed non pauciora pō
peium a suscipienda cum cæsare pugna auer
tebant: si modo fata tulissent Vltimam fortunam qa
de summa rerū pugna ista fuit ubi cu3 uniuerso exer
citu fortunam belli expertus est. Contenderet: enitere
tur. Aduersa ag. Luca. Inq3 oculis hominum frege-
runt fulmina nubes. Examinibus apū. Luc. Nec non
innumero cooperta examine signa. quod prodigium
significabat multitudinem nocituram esse pompeio
Vnde Vegetius de re mili. Nil magis obfuit pōpeio
q̄ exercitus numerosa copia: quod etiam sensisse fer-
tur. Dixit enim nihil aliud portendere apes q̄ nume-
rosam militum copiam. Nocturnis constat flammaz
quandam clarissimam in castris pompeii emicuisse i
cæsaris castra uergentem: quæ significabat magnam
pompeii gloriam ad cæsarem trāsituram ex eoq3 ter
rorem iniectum uniuerso exercitui: qui & aliis uisis
monstris territus est. Lu. Hinc trepido concussa tu-

teritus: tam multa signa hostilibus intercepta ma-
nibus: tātum Ro. militiæ decus barbarorum obtri
tum equitatu. optimæ indolis filii cruore paterni
respersi oculi corpus imperatoris inter promiscu-
as cadauerum strues auium ferarumq; laniati-
bus obiectum. Vellem quidem placidius sed re-
latu uerum est: sic deorum spreti præmonitus ex-
candescunt: sic humana consilia castigantur: ubi se
cælestibus preferunt.

¶ Non finit &c. Pulchre transit ad Marci Crassi exitū tristi prodi
gio significatū dicens. Marcus Crassus numerandus inter grauissi
mas iacturas iperii romani qa cū eo plurimi extincti sunt: & pau
lo post resp. oppressa est: nō finit. i. nō patit: nos agere silentiū. i. nos
silere de se hoc loco: utpote pulsatus. i. grauiter admonitus ut qué
pulsando monemus: plurimis & euidentissimis ictibus. i. pulsatio
nibus: monstro3. i. prodigio3 aduerso3: añ tantā ruinā. i. priusq̄
resp. tantā faceret iacturā. enim p qa paludamētū. i. indumētū im
peratoriū pullū. i. nigrū & funebris coloris: traditu3 est ei ducturo
exercitū a carris urbe medo3 aduersus parthos: cū paludamentū
albū aut purpureū soleret dari exeūtibus in præliū. Itē milites cō
uenerūt ad principia quæ archiua uulgo uacant: aut ad secūda in
aciebus loca: mœsti & taciti: q debebant accurrere instituto. i. mo
re uetere cum clamore alacri. i. alacriter clamantes. Præterea alte
ra aquilarū (nā duæ erāt Romāis pro signis) uix. i. cū summa dif
ficultate potuit cōuelli. i. terra extrahi: a primipilo. i. prio uexillife
ro: altera. s. aqlarū. i. reliqua extracta ægerrime. i. cū summo labo
re conuertit seipsam in ptē cōtrariā ac. i. q̄ ferebaf. Hæc prodigia
sup. sunt aut fuerūt magna: sed illæ clades q̄s Crasso duce resp. ac
cepit: sup. fuerunt: &. i. etiā maiores aliquanto. utpote interitus tot
pulcherrimarū legionū. s. romana3: tā multa signa. i. uexilla mili-
taria (præter eni aqlas duas erāt q̄ plurima alia signa) intercepta
manibus hostilibus: sunt tñ postea ab augusto recepta: & tantum
decus militiæ romanæ obtritū. i. in terrā cōculcatū: eqtatu barba
ro3: Oculi paterni. i. ipsius Crassi patris: respsi: cruore filii. s. Iunio
ris crassi: optimæ indolis. i. q erat optima indole præditus: & cor
pus imperatoris. i. ipsius crassi: abiectū laniatibus. i. discerptioni
bus auiū & ferarū: inter strues cadauer3 pmiscuas. i. confusas: ubi
tā boni q̄ ignaui: tā nobiles q̄ ignobiles iacebāt. Ego qdē. i. certe:
uellē sup. referre aut loqui. (Verba eni loquelæ sæpe supprimunt
& pulchra est in re tristi eclipsis ubi singultus uerba surripere ui-
dentur) placidius. i. plausibilius & amœnius: sed uer3 est relatu. i.
ut refertur a me: aut: sed uerum est relatum sup. a me i quomodo
clarior esset locutio: sed exemplaria quæ uidi habent relatu ut sit
sicut dixi: sed quod dixi uerum est relatu. i. dum refertur aut sed ue
rum. i. iustum est relatu. i. ut referatur sicut gestum ē. Sic. i. hoc mo
do præmonitus deorum. i. du in suis præmonitionibus spreti: excā
descunt. i. ira uehementi inflammantur: & sic cōsilia humana quæ
uana sæpe sunt castigantur scilicet tam duriter: ubi id est quando
præferunt se cælestibus. i. diuinis.

De Cneo Pompeio monito per Iouem ne cū
C. cæsare pugnaret. Ca. LXVIII.

CNeum etiam Pompeiū omnipotens iup
piter abunde monuerat: ne cum. C. Cæsa
re ultimam belli fortunam experiri con

tēderet: egresso a dyrrachio aduersa agmini eius fulmina iaciens: examinibus apum signa obscurādo: subita tristitia implicatis animis militum: nocturnis totius exercitus terroribus ab ipsis altaribus hostiarum fuga: sed inuictæ leges necessitudinis pectus aliquando procul ab amentia remotū prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt. Itaq; dum ille eleuat auctoritatem amplissimā: & opes priuato fastigio excelsiores: omnia ornamenta quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiam usq; contraxerat: spacio unius diei confregit. Quo constat in delubris deum: sua sponte signa conuersa militarem clamorem strepitumq; armorum: adeo magnum antiochiæ & ptolemaide auditum: ut in muros concurreretur. sonum tympanorum pergami abditis delubris editum. palmam uiridem trallibus in ęde uictorię sub cęsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatam. quibus appareret cęlestium numen & Cęsaris gloriæ fauisse: & Pōpeii errorem inhibere uoluisse.

¶Cn. etiam pompeium. Ordo est Iuppiter omnipotens.i.deus pater a iuuando dictus & solus omnia potens: monuerat etiā abunde Cneum (profertur ut Gneum) pompeium qui magnus dictus est: ne contenderet id est firmato animo moliretur: experiri ultimā fortunam belli cum Caio Cæsare. admonuerat (dicit) iaciens fulmina aduersa agmini eius scilicet Pōpeii egresso a dyrrachio urbe epyri: obscurando signa.s.militaria.i.uexilla: examinibus.i.fœturis apum quæ ex aluearibus suis nuper euolauerunt: animis militum implicatis subita tristitia & nocturnis terroribus totius exercitus: & fuga hostiarum ab ipsis altaribus. Sed leges inuictæ necessitudinis.i.fata ineuitabilia: non sunt passæ.i.non permiserunt: pectus.s.Cnei pompeii: remotum aliquando (immo si Ciceroni & cæteris reip. studiosis credimus fere semper: sed callide loquit auctor: cum enim consilia & facta pompeii omnia damnare nō posset: ea: eius innuit damnanda: quatenus contra Cæsarem facerēt: idq; in gratiam Tyberii Cæsaris: qui nisi cæsar uicisset: imperiū non habuisset) procul ab amentia.i.quod aliquando prudētia utebatur perpendere iusta æstimatione ista prodigia.s.iam dicta. Itaq; dum ille.s.pompeius: eleuat.i.deprimit & minoris q̄ sit æstimat authoritatem amplissimam. scilicet senatus secundum oliueriū: sed malim dicere Cæsaris: quem præse contempsit Pompeius: nam pati noluerunt ut Lucanus cecinit Cæsar ue priorem Pompeius ue parem: unde superbior iudicatus est pompeius qui pari potestate neminem pati uoluit q̄ cæsar qui maiore: & opes.i.facultates excelsiores fastigio priuato.i.priuati hominis: hoc est opes Cæsaris quem priuatum agere uolebat: cum tamen eius gloria & potentia maior esset q̄ quæ etiam in fastigio.i.culmine priuati hominis ageret: uult ergo dicere q̄ quia cæsaris maiestatem eleuaret & de se maiora uiribus sentiret: penitus corruit (Oliuerius tamen aliter exponit) unde addit: confregit spacio unius diei.s.in pugna pharsalica: omnia ornamenta quæ contraxerat.i.cōflauerat & accumulauerat usq; ad inuidiam.s.deorum & hominum ab ineunte ado-

multu Castra fremunt. Hostiarum fuga. Luc. Admotus superis discussa fugit ab ara Taurus. nam cum altaribus hostias admouisset ille statim fugam proripuerunt. Sed mul. Sed fatis inquit resistere non potuit pompeius q̄q̄ prudentia & consilio plurimum ualeret. loquitur autem secundum stoicos qui omnia dicebant fatali necessitate contingere: quod falsissimū est: & a uera religione alienum. nam si sic esset sequeretur illud absurdissimum q̄ nec consilium nec doctrina nec uoluntas quicq̄ ualeret: & frustra humāo generi liberum datum esset arbitrium: sequeretur & illud: ut quicquid homines sine uirtute sine cōsilio facerent non uirtuti neq; consilio: sed necessitati potius esset ascribendum: & propterea damnari quisq̄ uel p̄mio affici non merito posse uideretur: q̄ non uoluntate rectum quicq̄ uel turpe fecisset: sed fatis ita uolētibus. de fato Seneca in quæstionibus natu: qd enim intelligis fatum existimo necessitates rerum omnium actionumq; quas nulla uis rūpat. Alioquin: præterq̄ q̄ in hoc parum prudens fuit. Perpendere Examinare considerare: translatio sumpta a pensantibus. Itaq; dum ele. nam ex auctoritate sua pompeius cum Cæsare pugnam suscepit Senatus enim prodigus cedendum esse dicebat. Eleuat: minuit: tollit: & est translatio sumpta a cumulo: de quo quantum eleuas tantū minuis. unde Persius. Num si quid turbida roma eleuet accedas. auctoritate quia noluit senatus consiliū sequi. Opes pri. pompeii opes iam inceperant maiores esse q̄ ciuicæ. neq; .n. contentus erat cum cæteris æquo iure uiuere: sed omnes opibus superare uolebat fastigio altitudine. Ab ince. ado. Adhue adolescens ante q̄ consul esset de aphrica triumphauit: quod nulli ro. ad eam diem contigisse legitur. Inuidiā quia tantæ opes erant pompeii: ut omnes inuidia laborarent. Quo con. quia Pompeius hæc omnia admisit ideo sibi prodigia multa apparuerunt nec solū quæ supra diximus: sed etiam quæ sequuntur. In delubris: Iulius celsus li. de bel. ci. prodigia ista commemorat. dicit. enim elide in templo mineruæ repetitis atq; enumeratis diebus: quo die prœlium secundum cæsar fecit simulacrum uictoriæ quod ante ipsā mineruam collocatum erat & ad simulacrum mineruæ spectabat ad ualuas se templi limenq; conuertisse: eodem die antiochiæ in syria bis tantus exercitus clamor & signorum sonus exauditus est: ut in muros armata ciuitas discurreret; hoc idem ptolemaide accidit pergami in occultis & recōditis templis quo præter sacerdotes adire nefas est: quæ græci adyta appellant: tympana cecinerunt. Item trallibus templo uictoriæ ubi cæsaris statuam consecrauerant palma per eos dies in tecta inter coagmen a ex pauimento extitisse ostendebatur. Antiochiæ: quæ ciuitas est in syria quam condidit Seleuchus antiochi filius. Ptolæmaide. Quæ ciuitas est pentapoleos inter ægyptū & aphricam olim testibus Seruio & Stra. barce appellata. Ci. ad lentulum. Esse tui & nostri imperii dignitatis ptolæmaide aut aliquo propinquo loco rege collocato. Adytis: adytum locus est in templo quē adire nemini fas est nisi sacerdoti: & est dictio græca. nam δύω significat ingredior. Sub cæ. sta. Trallenses cæsari statuam quandam erexerant: sub qua p iuncturas lapidum pauimento palmam pullulasse constat. Inter; pro per. Coagmenta coniuncturas. In

Valerius maximus.

Contra stoicos

Fatum

Simulacro♃ motus

Adytum

stæ ma. Tam magnam ut crescere solet. Errorem: ne pompeius se fortunæ committeret.

lescentia.s.ab eo tempore quo primum inciperet adolescenturire. Quo.i.propter quod factum eius cõstat: signa.i.effigies deu.in p. deorũ: conuersa sua sponte in delubris.i.templis deum: proprie in quibus simulacra erant lignea: quasi delibrata.i.decorticata & constat clamorem militarem & strepitum armorum auditum antiochiæ & ptolemaide (Seruius dixisset ptolemaidi) ut concurreretur.s.a ciuibus aut uigilibus in muros. & constat sonum tympanorum: quibus nunc quoq; Alemani in bello utuntur: editum pergami in delubris.i.phanis abditis.i.secretis: hoc est adytis ipsis (non tamen dices adytis delubris sed delubrorum) & constat palmam uiridem iustæ magnitudinis enatam trallibus urbe lydiæ aut potius phrygiæ in finibus cariæ: nam in utrisq; sunt tralles: in æde uictoriæ.s.deæ sub statua cæsaris inter coagmenta lapidum. Quibus.s.prodigiis appareret numen.i.uoluntatem diuinam cælestiũ s.deorum & id est simul: fauisse gloriæ Cæsaris.s.Iulii: & uoluisse inhibere errorem Pompei. Hoc uidetur contrarium illi: sed inuictæ leges necessitudinis: sed sic est: quod deus scit incuitabiliter futurum: ut euitabile libero proposuit arbitrio.

Tuas aras. Hic aperte cæsari adulatur. cõstat enim ab Augusto fuisse Cæsari dedicatas aras & templum: ergo non sine adulatiõe cõmemorat Cæ. fuisse temerarium q & ipse contẽptis prodigiis in periculum suum corruerit: ideo ueniã petit si contra eum dicturus erit. Diue Iuli nota est differentia inter diuum & deum ut deum æternuz diuũ ex homine factuz dicamus. Propitio: epexegesis ẽ. nam dii nobis propitii sunt cum nobis fauent. Sub tui. De negligentia scripturus quam cæsar adhibuerit in probandis prodigiis quasi ueniam petit: & dicit ideo se exemplum eius positurum: non tam ut ipsum repræhendat q̃ ut per eius exemplum cæteri de quibus dixit minori repræhensione digni censeantur nam si deus prodigium neglexisse probatur: minus mirum est mortalem hominem tale quicq̃ incurrisse.

Diuuz & Diuus.

Te enim accepimus. Cum senatus nouos & inusitatos honores Cæsari decreuisset: die statuto quo accepturus eos in senatum uenturus erat sacrificauit: nec cor uictimæ: quam immolabat inuentum est. responsum itaq; est ab aruspice id prodigium ad salutẽ eius pertinere: itaq; cum cæsar in senatum ire recusaret. Decius brutus: qui auctor & princeps coniuratiõis erat: instabat & monebat ac liberius arguebat nõ decere senatum uniuersum pro uno: & eo cui magnificentissimos honores demandare uelit: nequicq̃ conuocatum suspitionem eo die tantæ insolentiæ ausugeret: itaq; cæsar persuasus in senatum uenit: ubi teste Sue. tribus & triginta plagis interfectus ẽ. honores autem quos illi senatus decreuerat erant: ut perpetuo dictator esset: ut omnibus prouinciis nisi italiæ præesset: ut terra mariq; coronam gestaret præterq̃ in italia. Sue. alia præter hæc prodigia apparuisse cõmemorat cæsaris futuram cædem significantia: ut illud cũ capuæ euerterẽtur lege iulia uetustissima sepulchra: tabula ænea in monumento in quo dicebatur capis conditor capuæ sepultus inuenta est: litteris uerbisq; græcis hac sententia. quando ossa capis detecta esset fore ut Iulo prognatus manu cõsanguineorum necaretur magnisq; mox italiæ cladibus uindicaretur: cuius rei ne quis fabulosam aut cõmentitiaz putet: auctor est Corn. balbus familiarissimus cæsaris. Rursus illud equorum greges quos in traiiciẽdo rubicone flumine consecrauerat ac uagos & sine custode dimiserat comperit pertinacissime se a pabulo abstinere uberimq; flere: quod uir. tetigisse uidetur ĩ ægloga daphnidis in qua cæsaris mortem sub nomine daphnidis: ut quidam uolunt: deplorat cum dicit. Non ulli pastos illis egere diebus: frigida daphni boues ad flumina nulla neq; amnem Libauit quadrupes nec graminis attigit herbam. Item aliud immolãte aruspice auem regaliolum cum laureo romulo põ

Honores Cæsaris.

De Iulio Cęsare premissa ad eum deprecatione. Cap. LXIX.

Tuas aras. tuaq; sanctissima templa diue Iuli ueneratus oro: ut propitio ac fauenti numine tantorum casus uirorum sub tui exempli præsidio. ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus eo die quo purpurea ueste uelatus aurea in sella consedisti: ne maximo studio senatus exquisitum: & delatum honorem spreuisse uidereris: priusq̃ exeptatum ciuium oculis cõspectum tui offerres: cultui religionis in quam mox eras transiturus uacasse: mactatoq; opimo boue cor in extis non reperisse: ac responsum tibi a spurina aruspice: pertinere id signum ad uitam & cõsilium tuũ. q utraq; hæc corde continerentur. Erupit deinde eorum parricidium qui dum te hominum numero subtrahere uolunt: deorum concilio adiecerunt.

¶ Tuas aras. Quia mentem Pompeii magni dixit aliquãdo hallucinatam: posset aliqs dicere cæsarẽ quoq; errasse q prodigiis admonitus non cauerit: quam rem qa inficias ire non posset: cũ nihilominus asserat & prius asseruit Cæsarem esse in deorũ numerum relatũ fatetur diuos quoq; dũ in humanis agunt posse errare: sed precatur ut patiatur per suũ errorẽ magnorũ uirorum errorem defendere. Ordo est. O diue Iuli.s. cæsar: ego ueneratus tuas aras & tua sanctissima templa: & ita tibi diuinitatem demens: ut patiaris numine sup. tuo propitio ac fauente casus.i.lapsus & errores tantorũ uirorũ quanti dicti sunt errasse: delitescere.i.abscondi ut protegantur: sub præsidio.i.prætexta ac tutela.i.protectione: tui exẽpli. quia quod in diuis non reprachenditur: non uidetur reprachensibile in mortalibus. Dico tui exempli: enim pro quia: nos accepimus te uacasse eo die quo uelatus ueste purpurea id est triumphali cõsedisti in sella.i.sede quasi sede aurea: ne uidereris spreuisse honorem exquisitum & delatũ sup. tibi maximo studio.i.anni: xu: senatus: priusq̃ offerres oculis ciuiũ: conspectũ tui.i.tuæ (ut uulgo dicunt) personæ: exoptatũ.s.populo: accepimus inquã te uacasse.i. operã unicã dedisse dicto die cultui religionis.i.uenerationis deorũ: in quã eras transiturus mox: quia qua ueneratione deos coluisti mox colendus eras: & accepimus te boue optimo.i.pingui mactato non repperisse cor in extis.i.inter exta. ac responsum.i.dictũ cũ quæreres quid illud prodigium portenderet: tibi a spurina aruspice: id signũ pertinere ad uitã & ad consiliũ tuũ: q.i.qa hæc utraq;

s.uita & consilium: continerentur corde. quia cor est fons uitae: primum: & ultimum membrorum uiuentium: & in eo uidetur sedes prudentiae: unde cordati prudentes habentur: sicut ergo defuit cor ita denunciabat illi breui praesertim ad idus martias uitam defuturum & consilium: quia in senatum inermis se contulit: deinde parricidium eorum. s. Bruti. Cassii. & aliorum coniuratorum: qui dum uolunt te subtrahere numero hominum: adiecerunt te concilio. i. coetui deorum erupit. i. exortum est quasi ex ea re occasionem deinde sumpserunt.

pompeianae curiae se inferentem uolucres uarii generis ex proximo nemore prosecutae ibidem discerpserũt. Purpurea: Triũphali ueste indutus Exquisitũ: excogitatũ diligenter inuentũ. Priusq̃ ex. uidetur quodam modo caesarem excusare q̄ prodigia non seruauerit ne. s. uideretur contempsisse honores: quos sibi senatus studiosissime deferebat. Cice. li. de diui. quid igr caesarem putamus si diuinasset fore in eo senatu quẽ ex maiori parte ipse coaptasset in curia pompeiana ante ipsius põpeii simulacrũ tot cẽturiõibus suis spectatibus a nobilissimis ciuibus partim etiam a se omnibus rebus ornatis trucidatus ita iaceret: ut ad eius corpus nõ modo amicorum sed ne suorum quidem quisq̃ accederet: quo cruciatu animi uitam acturum fuisse putas? Exoptatuz: quia pauci admodum contra te iurauerant uniuersa tamen ciuitas tibi fauebat. Religionis: ideo dixit quia post mortem i deorum numerum translatus est: ergo religionis inquam mox transiturus eras: ut quemadmodum tu eo die sacrificabas ita paulopost tibi quoq3 sacrificandum esset in numerum deoruz relato. Opimo: pingui & sacrificiis idoneo. A spurina arus. Spurina praedixerat caesari diem mortis suae ut caueret: erant autem idus martiae. hoc est a Kalẽ. usq3 ad idus. nam omnes illos dies ei periculosos esse praedixerat. unde legitur q̄ cum idus aduenissent sine ulla noxa sua: Spurinam irridens & tanq̃ falsum uatem redarguens caesar dixit. adsunt calendae o spurina: cui adsunt quidem respondit sed nondum praeterierunt. Item cum in capitolium iret caesar multitudine stipatus dixisse spurinam ferunt. Sol tendit ad occasum quia rñdisse dicitur. Sol bene tendit. Ad ui. quia uita & consilium a corde proueniunt: nam cor uitale membrum est: & ideo caesar de utroq3 periclitabatur. Erupit: Ex t. cum impetu exortum est parricidium. s. bruti & cassii & aliorum: qui manus intulerunt caesari: maxime cassii qui primus letale uulnus intulit: parricidium autem ad adulationem dixit: q̄ uerum patrez patriae occiderit. Cicer. ad Cal. luget amicus tuus furorem iudicis primum in statua quam posuit in rostris inscripsit parenti optime merito: ut non modo sicarii: sed etiam parricidae iudicemini.

Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio: ne si ulterius romana apprahẽdero: e caelesti templo ad priuatas domos non consentaneos usus transtulisse uidear. Attingam igitur externa quae latinis inserta litteris ut auctoritatis minus habent; ita aliquid gratae uarietatis afferre possunt.

Claudatur hoc &c. domesticorum exemplorum finem faciens: dicit. Relatio domestica. i. de domesticis: talium ostentorum. i. prodigiorum: claudatur. i. finiatur: hoc exemplo. s. iulii caesaris: ne si apprehendero ulterius. i. ultra iulii caesaris exemplum: Romana sup. exempla: uidear transtulisse usus non cõsentaneos. i. repugnãtes & inuitos e templo caelesti in quo caesar est: ad domos priuatas: in quibus reliqui fere Romani sunt. Igitur ego attingam externa sup. prodigiorum exempla: quae inserta. i. immixta litteris latinis. ut habent minus authoritatis q̃ haberent si graeca in ea forma qua graece scripta sunt recitarentur: & ita possunt afferre aliquid uarietatis gratae. i. utilis ad delectationem & memoriam.

Externa: de equa pariente leporem. Ca. LXX.

IN exercitu xerxis quem aduersus prouinciã graeciã cõtraxerat eq̃ ptu leporẽ editũ cõstat. quo genere mõstri tanti apparatus significatus est euentus. Nam qui mare classibus: terram pedestri operuit exercitu: ut fugax animal pauido regressu regnum suum repetere est coactus.

In exercitu xerxis. Affert externa exempla & primum de xerse persarum rege omnium pulcherrimo ac opulentissimo minime tamen foelici dicens. Constat leporem editum. i. in lucem datum ac

Claudatur hoc. nunc concludit dicens nõ cõgruũ esse ut facta caesaris: qui diuinos iam consecutus ẽ honores: ad priuata hominũ exempla transferamus quasi a diuinitate ad humanitatem descendamus: & ideo se domesticis exemplis: quae ad pdigia spectãt finem imponere uelle dicit: exemplo. s. caesaris qui uisis prodigiis in periculum lapsus est. Ad pri. Ne a diuorum exemplis ad mortalium documenta transeamus Inserta: permixta. Ut minus: quia graeci a quibus exempla petuntur semper assentatores fuerunt & magis gloriae q̃ ueritati studuerũt Unde Sal. Atheniensium res gestae sicut ego existimo: satis amplae magnificaeq3 fuerunt. Uerumtamen aliq̃to minores q̃ fama feruntur: sed quia prouenere ibi scriptorum ĩgenia magna per terrarum orbem Atheniensium fcã pro maximis celebrantur. Gratae uarietatis. Respondet tacitae quaestioni: nam dici posset si graeca latinis litteris inserta minus auctoritatis habent: cur ea tradis? habent quidem: sed uarietas ipsa non nihil delectationis affert: etiam si concesseris minus auctoritatis habere latinis litteris prodita: ipsa tamen uarietas quandam affert delectationem.

IN exercitu xerxis. Hoc exemplum tradit ab Hero. q̄ in exercitu xerxis persarum regis: quem aduersus graecos innumerosum ac ppe incredibilem duxerat: equa leporem peperit: quod turpissimam regis fugam: quae subsecuta est significare uoluit. est enim lepus timidissimum animal. Tãti apparatus. Quia sicut Demosthenes tradit: quattuor milibus & d. centis nauibus: & decies centenis milibus militum Mardonio uni ex ducibus suis i graecia relictis cum paucis admodum: exigua rate: utpote piscatoria scapha: trepidus in suum regnum refugit: nam in graeciam alii alium numerum traduxisse ferunt. Ego uero totum exercitum fuisse legi quinquies mille milia & ducenta octoginta duo milia: quae summa potius ostentatione quam fide digna: quum modum omnem excedere uideatur. xerxis apparatus.

natum partu equæ hoc est equam peperisse leporem in exercitu
xerxis quem contraxerat aduersus prouinciam græciæ Quo gene
re monstri: euentus.i.exitus tanti apparatus: quantus raro alias le
gitur: est significatus: lepus enim est animal timidum & fugax: &
ita significauit exitum apparatus bellici quem fecit xerxes: Nam
is qui operuit: mare classibus: terram exercitu pedestri: est coactus
repetere regnum suum regressu pauido: quia in una scapha sedēs:
ut animal fugax. uidelicet lepus.

De uino in sanguinem uerso. Cap. LXXI.

Idem montem athon iuxta idam trans/
gresso priusq̄ Athenas deleret Lacedæ
monis inuadendæ cōsilium agitanti: ad
mirabile inter cœnam prodigium incidit: infusum
namq; pateræ eius uinum in sanguinem nec semel
sed iterum & tertio conuersum est. Qua de re cō/
sulti magi monuerunt ut se ab incepto proposito
abstineret: & si quod uestigium in uecordi pectore
sensus fuisset: cauere potuisset ante a Leonida & a
spartanis abunde monitus.

¶ Eidem &c. affert secundum exemplum externum de eodem xer
xe dicens. Admirabile prodigium incidit inter cœnam.i.inter cœ/
nandum eidem uidelicet xerxi: transgresso Athon montem inter
macedoniam & thraciam iuxta Idam & agitanti cōsilium lacedæ
monis.s.urbis spartanæ: inuadendæ priusq̄: deleret athenas. Inci/
dit dicit admirabile prodigium: nam uinum infusum pateræ.i. pro
culo eius patenti (galli tarsiam dicunt) conuersū est in sanguinē
nec.i.& non semel sup. tantum: sed iterum.i. secundo & tertio. de
qua re magi. qui persarum sunt sapientes & diuinationis periti: cō
sulti.i.rogati consilium aut sententiam suam. monuerunt sup. xer/
xem. ut abstineret se a proposito incepto id est ab Lacedæmonis
inuasione. Est autem urbs hæc Lacedæmon: uir hic Lacedæmo/
nius. Et si quod.i. aliquod etiam minimum uestigium sensus.i. ra/
tionis & prudentiæ fuisset in pectore uecordi.i. experti cordis id ē
prudentiæ: uidelicet xerxis ipse potuisset cauere monitus abunde
antea leonida rege lacedæmoniorum & a spartanis.i. populo lace
dæmonio. nam lacedæmon etiam sparta dicitur: est autem urbs la
coniæ unde uiri lacones mulieres lacenæ dicuntur.

Idem montem athon. Hoc quoq; prodigiū
significauit tristem exitum xerxis qui antēq̄
inuaderet lacedæmonem cum sacrificaret &
uinum pateris infunderet: subito uinum in sanguinē
conuersum est: quod prodigium itidem euenisse dido
ni Vir. dicit Vidit turi crēis cum dona imponeret aris
horrendum dictu latices nigrescere sacros. Visaq; in
obscœnum se uertere uina cruorem. Montem athon.
mons est Macedoniæ tantæ altitudinis ut usq; ad in
sulam lēnon umbram protendere dicatur. distat autē
lēnos a macedōia. lxxxvi. millibus passuum. Sta. lib.
v. thebaidos. Ingenti tellurem proximus umbra Ve
Athon stit athon: nemorumq; obscurat imagine portum: In
Athos uenitur athō & athos: Iuue. Velificatus athos. Vir.
in geor. Quātus athon aut q̄tus erix: hic igitur mōs
q̄q̄ esset altitudinis admirādæ: ut supra diximus: ta
men iussu xerxis mille quingētis passibus abscissus
est: & nauigabilis factus. ut tradit Hero. unde Iuue.
Olim uelificatus athos. Structum etiam fuisse pon
tem supra mare hellesponticum ab abydo urbe asiæ
usq; in seston urbem europæ idem testatur Hero. qd
& luc. tetigit cum dixit. Talis fama canit tumidū su
per æquora xerxem Construxisse uias: multum cum
pontibus ausus Europamq; asiæ sestonq; admouit
abydo. Incessitq; fretū rapidi super hellesponti. Nō
eurum zephyrumq; timens cum uela ratesq; In me
diu; deferret athon Athenas: quas relictas ab athe
niensibus qui arma ferre poterant: xerxes solo adæ/
quauit: fugientibus in lacedæmonem consilio The
mistoclis: & relictis imbellibus. Agitanti: tractanti ut
lacedæmonem inuaderet. Nec semel: sed iterū ac ter
tio quia sæpius restaurauit sacrificium: & semper il
Cōsulto lud idem apparebat prodigium. Qua de re consulti
Cōsultus magi. Cum petiisset a magis consiliū: consultus eni;
Cōsultor dicitur a quo consilium petitum fuerit: consultor uero
Leōidas qui petit: q̄q̄ incōsultus dicatur sine consilio: hoc est
cui non est datum consilium quod petierit. unde Vir.
li. iii. Inconsulti abeunt: sedemq; odere sibyllæ. incon
sultos dixit ignaros rerum & sine consilio hoc ē qui
bus non est datum consilium a sibylla. est enim Ca/
to consultus: consultor filius eius. Magi dicebantur
apud syrios sapientes: uel quos Romani augures ap
pellant. Ab incepto proposito: inuadendæ lacedæmo
nis. Vecordi: insano. De leonida: nam leonidas sparta
norum rex cum trecentis milibus apud thermopylas
persis in græciam ex asia transeuntibus occurrit: &
ita cum xerxis exercitu pugnauit: ut ipsum regem aliquotiens a sede sua consternatum in fugam conuerteret. sed multitu
dine militum oppressi sunt spartani. Hæc historia suo loco plenius tractabitur in ca. de fortitudine.

De Mida rege phrygiæ mirum. Ca. LXXII.

Midæ uero: cuius imperio phrygia fuit su
biecta: puero dormienti formicæ in os
grana tritici congesserunt: parentibus de
inde quorsum prodigium tenderet explorantibus
augures responderūt: Omnium illum mortalium
futurum ditissimum. Nec prædictio uana extitit.
nā Midas cūctorū pene regū opes abūdātia pecu
niæ ātecessit: ifantiæq; i cūabula utili deor; mūere
donata: onustus auro atq; argento gazis pensauit.

Midas Midæ uero regi. De quo poetæ fabulati sunt:
quicquid manibus attigisset in aurum con/
uerti. Cice. Midæ illi phrygio cum puer eēt
dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt:
ditissimum fore prædicatum est: quod euenit. Om/
nium: quia nullus propemodum fuit ante Midam: q
tantum auri omniumq; diuitiarum genus possideret
Gaza Vtili: nullæ fruges sunt tritico meliores. Gazis: gaza
lingua persica significat apud latinos diuitias: sicut
enim sub diuitiarum genere itelligimus multas opes
ita lingua Persica sub nomine gaze intelligimus ma
ximas diuitias.
Ascen. ¶ Midæ uero. Affert tertium exemplum prodigiorū
externorum de mida rege phrygiæ opulētissimo di
cens. Vero pro sed formicæ congesserūt midæ cuius

imperio subiecta fui.s.postea:phrygia:puero.i.cum adhuc esset puer:dormienti in os grana tritici.deinde augures respõderunt parentibus eius explorantibus quorsum.i.ad quem euentum prodigium sup.illud tenderet:illum.s.puerum midã futurum ditissimum omnium mortalium:nec prædictio extitit:idest fuit aut emersit uana.i.mendax.Nã midas antecessit abundantia pecuniæ opes pene cunctorum regum.atq3 ipse onustus auro & argento pensauit.i.compensauit gazis.i.diuitiis:incunabula infantiæ.s.suæ:donata ut dicunt dotata & aucta munere deorum utili:quia tritico nihil utilius. Quæ uerba sunt satis aperta:habent tamen sensum obscurum:nam dubitem an intellexerit author midam pro deorum munere ab incunabulis suscepto illis reposuisse incunabula auro & argento referta:an potius:Midam pro granis tritici sibi in os congestis:auri & argenti uim coaceruasse & ita prodigio deorum:facto suo respondisse.

De platone aliud mirum: Cap.LXXIII.

Formicis Midæ iure meritoq; apes Platonis prætulerim.Illę enim caducæ ac fragilis: hæ solidę & æternæ fœlicitatis indices extiterunt dormientis in cunis paruuli labellis mel inserendo:qua re audita prodigiorum interpretes singularem eloquii suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem hymettum thymi flore redolentem: sed musarum heliconios colles omni genere doctrinæ uirentes dearum instinctu depastæ: maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse uidentur.

¶Formicis midæ.Bono filo cõnectit quartum exemplum quod est de platone exemplo tertio dicens.Ego prætulerim iure & merito formicis midæ.i.quæ in os midæ triticu3 congesserunt:apes platonis quæ in os platonis mel collegerunt:enim pro quia ille.i.prius dictæ hoc est formicæ midæ:extiterunt indices.i.prænunciæ: fœlicitatis caducæ ac fragilis qualis ẽ diuitiarum secũdum Salustiu3 hæ.s.apes platonis extiterũt indices fœlicitatis solidæ & æternæ inferendo labellis.s.platonis paruuli dormiẽtis in cunis:mel:quod cæleste est donum:unde in principio quarti georg. Protinus aerei mellis cælestia dona exequar &c.& quo nihil ẽ dulcius. Qua re.i.quo prodigio:audita.i.diuulgato:interpraetes prodigiorum: dixerunt singularem suauitatem eloquii:emanaturam.i.effluxura3 ore eius.At.i.sed ille apes uidentur quidem mihi:depastæ.i.ubi fuerit depastæ non hymettum montem atticæ:redolentem flore thymi: herbæ fragrantis:qua uescuntur auidissimæ apes. Unde in buco. maro. Dumq3 thymo pascentur apes &c. Sed heliconios colles musarum.i.quos musæ rerum inuentrices excoluisse dicuntur in bœotia non procul a phocide uirentes non thymo sed omni genere doctrinæ: uidentur inquam depastæ illos colles instinctu dearum uidelicet musarum:instillasse maximo ingenio.s.platonis qui diuinus ob id dictus est:alimenta dulcissima eloquentiæ summæ: quia summæ sapientiæ summam coniunxit eloquentiam.

Formicis.hoc simile est superiori: sed in hoc distant q; illud ad diuitias:hoc ad eloquentiam spectare uidetur: nam formicæ tritici grana in os midæ congerentes diuitias portendebãt: apes uero platonis labellis insidentes:mellaq3 stipantes:suauissimã3 eloquãtiam significabant. Apes platonis:Cicero platoni cum in cunis dormiẽti paruulo apes in labellis consedissent responsum est illum suauitate orationis fore præclaru3:ita præuisa est infanti futura eloquentia:dignum est.inquit Valerius: ut platonis apes midæ formicis præferantur. Caducæ & fragilis:quippe quæ in potestate fortunæ positæ pro eius libidine modo huc modo illuc transferunt: nullo loco:nullo tempore certæ stabilesq3 possidentur. Aeternæ fœlicitatis.Vis tanta est eloquentiæ:ut immortalem hominem efficere possit: nam platonis nomẽ ut uidemus uiget apud oẽs uirtus enim in cuius genere ponitur eloquẽtia cum sapientia coniuncta:ẽ hois certa possessio:quæ sola clara æternaq3 habet:ut nec eripi nec surripi possit: non naufragio: non incendio amitti:nõ ui tempestatum:non impiorum perturbatione mutari:qua qui præditi sunt soli fœlices sunt soli diuites:qui possident res fructuosas & sempiternas.Qua re audita: Aruspices interrogati:quid sibi uellet prodigium responderunt summam ex ore platonis eloquentiam aliquando emanaturam esse.nam Homerus eloquentiæ suauitatẽ melli comparauit.dixit enim ex cuius ore melle dulcior fluebat oratio.Emanaturam: Exitura3 fluxurã. At mihi quidem.Sed ille apes inquit Valerius siq3 sententiam meam requisierit non uidentur de flore thymi ex hymetto mel collegisse: sed de helicone monte instinctu musarum suauissimos eloquii fontes hausisse.Hymettu3: Hymettus mons est atticæ regionis qui teste solino omnium græcorum montium obtinet principatum & floribus semper abundat.Oui.Verticẽ de summo semper florentis hymetti.pari ratione Iuue.dulciq3 senex uicinus hymette. ex hoc eodem monte marmorum crustæ. & trabes marmoreæ succauabantur:dicente.Hor.in odis.contra mœcenatem:qui in edificando nimis sumptuosus esse uidebatur.Non ebur:neq3 aureum mea renidet in domo lacunar non trabes hymetiæ. Heliconios. mons est secundum Pliniu3 atq3 solinum bœotiæ:& est iuxta thebas & auctore strabonæ in li.ix. phocidi regioni uicinus locatus procul a parnaso circiter quindecim milia passuum:eiq3 æmulus altitudine & circuitu qui & ipse appollini quoq3 sacer.& musis est:unde heliconiades musæ appellatæ sunt.Lucre.adde:heliconiadum comites quorum unus Homerus:Non igitur collis est helicõ mõtis parnasi ut Seruius sentit atq3 Tortellius musis sacratus.Virentes in translatione persistit. Himett9 Helicon

De somniis. Titulus. VII.

De somniis pro Augusto & Iulio cæsaribus a diis immissis. Cap.LXXIIII.

Sed quoniam diuitias midæ disertumq; Platonis somnum attigi; referam q̃

Sed quoniam. Transit ad capitulu3 de somniis quæ uera apparuerunt. & primo quidẽ somnium narrat Artorii medici quod ad salutẽ Augusti cæsaris ptinuit. nã huius somnii monitu ab exitio qd iminebat liberat9 ẽ.Diuitias:pp for

micas disertum propter apes. Referam q̃ certis ima ginibus: cum duo sint uaticinandi genera uni artis: alterũ naturæ: somnia sunt ex his quæ a natura proueniunt. Ci. li. i. de diuinatione. Sed omittamus oracula: ueniamus ad somnia. de quibus crisippus disputans multis & minutis somniis colligendis facit idem quod antipater ea conquirens quæ antipatris interpretatiõe explicata declarat. Imaginibus certis. Quia exitus declarauit imagines illas somniorum ueras fuisse. Adũbrata. Respexit ad imagines quæ adumbrari dicuntur. A diui augusti sacratissima memoria: non potest ab assentatione discedere Valerius: somnium autẽ eiusmodi fuit. cum in campis philippicis exercitus duo stetissent romanorũ: hinc Octauii & Antonii: inde Bruti: atq; cassii: & proximo die manus essent conserturi: artorius medicus octauii somnium accepit: ut admoneret octauiũ ne postero die propter ualitudinem in cubiculo iaceret: quod cũ fecisset ab imminenti mortis periculo liberatus est: nã captis forte castris brutiani milites octa. tentoriũ ingressi lecticã eius in qua illũ cubantẽ esse putabant gladiis transfixerunt. fuit autẽ octa. ut inquit suetonius de duodecim cæ. somniorum obseruantissimus ita ut nec suum nec alienum contẽpserit unq̃. dicit. n. philippensi acie q̃uis statuisset nõ egredi tabernaculo propter ualitudinem. egressus tñ est amici somnio monitus cessitq; res prospere quoniã captis castris eius lectica quasi si ibi cubans remansisset concursu hostium confixa atq; lacerata est. Quam dies inse. est. i. nocte quæ diem præcessit: quo manus conserturi erant exercitus ro. Implici. affectum laborãtẽ morbo. Ne destina. quia etiam uiuus templa meruerat: ut Hor. Præsenti tibi diuinos largimur honores: Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras.

certis imaginibus multorum quies adumbrata sit. Quem locum unde potius ordiar q̃ a diui augusti sacratissima memoria? Eius Artorio medico somnum capienti nocte: quam dies insecutus est: quo in campis philippicis Romani inter se exercitus concurrere: mineruæ species oborta præcepit: ut illum graui morbo implicitum moneret: ne propter aduersam ualitudinem proximo prælio non interesset: quod cum Cæsar audisset lectica se deferri in aciem iussit: ubi dum supra uires corporis pro adipiscenda uictoria excubat: castra eius a bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus q̃ diuino munere effectum: ne destinatum iam immortalitati caput indignam cælesti spiritu fortunę uiolentiam sentiret?

¶ Sed quoniã &c. More suo gradũ munit ad somniorum narrationẽ quã superioribus affinẽ dicit eo q in illis dictum est de iis prodigiis quæ dormientibus Midæ & Platoni contigerunt. unde dicit. Sed quoniã ego attigi diuitias midæ quæ. s. illi dormienti destinatæ sunt: aut quas fere mortales somniant: & attigi somnũ platonis disertum. i. qui significabat illum disertum fore: referam. i. recensebo: q̃ certis imaginibus quies. i. dormitio multorum: sit adumbrata. i. sopita: aut potius umbris. i. phantasmatibus affecta. Deinde transiens ad exemplũ de Artorio medico augusti qui de ipso somniauerat dicit. Quem locum. i. tractatum de somniis: unde ordiar: idest ordine quodam incipiam potius q̃ a sacratissima memoria diui Augusti quasi dicat a nullo. deinde incipiens narrare dicit. Species mineruæ oborta: idest obuersata & præter cogitatione orta & apparens Artorio medico eius. s. Augusti Cæsaris: capienti somnum. i. dormienti nocte quam dies quo Romani exercitus Cassii scilicet & bruti ex una parte: & Augusti & Antonii ex altera: concurrere idest conflixerunt post concursum inter se in campis philippicis: idest pharsalicis: est insecutus: hoc est nocte præcedente eum conflictum: præcepit sup. Artorio: ut moneret illum. s. Augustum implicitum graui morbo idest grauiter ægrotantem ne non interesset: idest ut nõ abesset prœlio proximo idest proxime futuro: propter aduersam ualitudinem: hoc est ægritudinem idest licet esset æger. Quod idest quam rem: cum Cæsar scilicet Augustus: audisset: iussit se deferri in aciem idest locum conflictus: lectica: qua ægroti solent deferri humeris suorum: ubi idest in qua acie: dum ipse Augustus excubat: idest intentus est & uigilat. noue dicit excubare in lectica iacentem: pro uictoria adipiscenda (ergo a deponenti fere quattuor deducuntur participia) supra uires corporis: castra eius sunt capta a Bruto: & ita si in eis mansisset una cum eis captus fuisset. Quid ergo putamus (aut putemus potius) alius scilicet de illo somno: q̃ id effectum esse diuino numine. i. diuina prouidẽtia: aut ut alii legunt diuino munere: idest beneficio aut dono ne caput. s. Augusti destinatum. i. a diis addictum iam. s. tum immortalitati. & ita diuinitati (quia uiuenti: decreti sunt illi diuini honores ut oliue. recitat) sentiret uiolentiam fortunæ quæ etiam optimis ducibus interdum inimica est: indignam spiritu cæle sti qualis erat iam tum Augusti.

Augustum uero: exempla hæc ita coniungit ut a narratione sua discedere non uideatur: Augustus inquit ita somnio paruit Artorii: ut quia excubaret in acie exemplum capiebat a patre suo Iulio cæsare. nam Augustus cæsaris adoptiuus filius fuit. pater igitur quia noluit uxoris somnio parere: pœnas dedit. nam a parricidis in senatu crudeliter trucidatus est. Præter naturalem. Præter q̃ q Augustus cautus erat accessit & patris exemplum: ut somnio pareret. Vigorem. Nam plurimum ualebat ingenio: & in perspiciendis rebus subtilis. In terris. Quia postea uixit in cælis. Calpurnia uxor imaginata collabi fastigiũ domus: maritũq; in gremio suo confodi. Item paulo supius: ea nocte inq̃t cũ il

De Iulio Cæsare. Ca. eodem.

Augustum uero præter naturalem animi in omnibus subtiliter prospiciendis uigorem: etiam recens & domesticum exemplum: ut artorii somnio obtemperaret: admonuit. Audiuerat enim diui Iulii patris sui uxorem calpurniam nocte quam is ultimam in terris egit: in quiete uidisse multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentem. somniiq; atrocitate uehemẽter exterritam rogare non destitisse ut pximo die a

curia se abstineret. At illum ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur: senatum in quo ei parricidarum manus allatæ sunt: adire cõtendisse. Non est inter patrem & filium ullius rei compara tionem fieri: prǽsertim diuinitatis fastigio iũctos. Sed iam alter operibus suis aditum sibi ad celum instruxerat: alteri longus adhuc terrestrium uirtu tum orbis restabat: Quapropter ab hoc tantum modo pendẽtem mutationem status cognosci ab illo etiam differri dii imortales uoluerũt: ut aliud cęlo decus daretur: aliud promitteretur.

luxit dies cædis & ipse sibi uisus est per quietem in terdum supra nubes uolitare aliam cum ioue dextrã iungere. At illuȝ ne muliebri. Ne uideretur cæsar mu liebribus somniis deterritus uoluisse senatus morem gerere uoluntati: ideo spreto somnio senatum adiit. Non est inter patrem & filium. Quia occurrebat il lud q ipse patre sapientius fecisset: ideo dicit nõ eẽ comparationem faciendam inter patrem & filium. nam alter paratum iter habebat in cælum. alter ma gnarum rerum laborem referebat. anteq̃ diuinos ho nores acciperet. Non est. Non conuenit non licet. Pẽ dentem. Quia non stabilis est fortuna nec status re rum humanarum.

¶ Augustũ &c. Trãsit ad somniũ obortũ pro Iulio dicens. Vero pro sed: exemplum recens & domesti cum: quod Iulio patri eius adoptiuo oblatum ẽ: ad monuit etiam Augustum præter naturalem uigorem animi. s. eius. i. præter uigilantiam eius in prospiciendis subtiliter omnibus rebus: admonuit dico ut obtemperaret. i. acqe sceret & pareret: somnio Artorii. i. medici. Enim pro quia audiuerat Calpurniam (alii calphurniam scribunt) uxorem di ui Iulii patris sui. s. adoptiui: uidisse in quiete. i. sopore aut somno: nocte quam is. s. Iulius egit ultimam in terris: quia die sequente occisus est: eum. s. Iulium iacẽtem in suo. s. calpurniæ sinu confectum. i. ad necem cæsum multis uulneribus. Et audiuerat Calpurniam: exterritam uehementer atrocitate. i. diritate somnii: non destitisse rogare. s. maritum suum Iuliũ: ut abstineret se a curia. i. ab ingressu in senatum: die proximo. i. proxime secuturo. At. i. sed audiuerat illum. s. Iulium pa trem suum contendisse. s. contra monitum uxoris adire senatũ: in quo manus parricidarum. i. coniuratorum in patrem pa triæ sunt allatæ. i. per uim illatæ ei: ideo autem contendisse: ne existimaretur fecisse id. i. abstinuisse a curia: motus somnio idest in somnio muliebri: quod plerũq3 uanum est. Et siquis dicat erga sapientius egit filius q̃ pater. Quanq̃ posset respõ dere: sequelam non stare: quia cætera non sunt paria: nam filius patris exemplo erat admonitus: maluit tamen in adulatio nem respondere: q ideo res non est similis: quia pater iam multa uirtute sibi aditum in cælum muniuerat: & ita dii nolue runt ipsum diutius in terris agere filio autem. s. Augusto restabant adhuc multa in terris pro mortalium salute gerenda. Ordo est. Non est conueniens comparationem ullius rei. s. fœlicitatis aut prudentiæ: fieri inter patrem. s. Iulium & filium scilicet Augustum: præsertim iunctos fastigio diuinitatis. i. cum uterq3 sit summum diuinitatis gradum assecutus. Sed al ter scilicet pater hoc est Iulius instruxerat iam: scilicet cum somnio muliebri moneretur senatum non ingredi. sibi aditum ad cœlum operibus suis. s. iam peractis: longus orbis. i. circumactus uirtutum terrestrium. i. in terris exercendarum resta bat adhuc alteri: uidelicet filio adoptato: hoc est Augusto. Quapropter dii immortales uoluerunt mutationem status sci licet mortalis in immortalem: pendentem: idest imminentem aut dubium adhuc: cognosci tantummodo ab hoc scilicet Iu lio: qui per somnium uxoris cognouit mutationem status sui: sed non distulit: quia nihilominus in curiam se contulit: ubi uitam cum morte mutauit quasi dicat Iulium cognouisse quidem mutationem uitæ suæ: sed noluisse euitare: quo citius immortalis efficeretur & dii uolueŕt mutationem status differri etiam ab illo scilicet Augusto: qui cognouit se quoq3 ali quando deum futurum: sed distulit euitando manus bruti: quod dii ita fieri uoluerunt ut aliud. i. alterum illorum duoruȝ: decus daretur cælo: cui Iulius additus est: aliud. i. alterum decus. s. Augustus promitteretur: quia presenti uirtute cælum quidem meruit: sed propter utilitatem quam hominibus præstitit distulit. Hic locus subobscurus mihi uisus est: propte rea q hoc fere de proximiore. i. posteriore dicto dicitur: & illud de remotiore: quocirca diceretur: ab hoc scilicet Augusto ab illo uidelicet Iulio: quod siquis dicere uelit: non sit legendum differri sed adiri: ut sit dii uoluerunt mutationem status co gnosci tantummodo & non adiri ab hoc idest augusto: & uolueŕt ipsum adiri etiam ab illo scilicet Iulio. Quia tamen exemplaria habent differri non adiri: & sequentium membrorum prius respicit Iulium: posterius augustum: sequar prio rem expositionem: quum neutrum ponat Oliuerius: sed ita fit ubi difficultas est nihil dicunt commentarii. Posset etiam legi: illi etiam deferri ubi est: ab illo etiam differri: quam lectionem siquid immutare ausim maxime sequar.

De. P. Decio & M. Torquato. Cap. LXXV.

ILlud etiam somnium magnæ admiratio nis & clari exitus quod eadẽ nocte duo consules. P. decius & T. manlius torqua tus latino bello & graui & periculoso non procul a Vesuuii montis radicibus positis castris uide runt. Vtriq3 enim quidam per quietis speciem prę dixit ex altera acie imperatorẽ: ex altera exercitum diis manibus matriq3 terræ deberi. Vtrius aũt dux copias hostium aggrederet' supq3 eas seipsum de

ILlud etiam somnium. P. Decius ille. q. filius qui primus ex deciis cõsul fuit cũ esset tribunus militum. Valerio & Au lo Cornelio consulibus a samnitibusq3 premeretur Romanus exercitus: cum pericula præ liorum iniret audacius: moneretur q3: ut cautior esset dixisse fertur: quod extat in annalibus sibi in som niis uisum esse: cum in mediis hostibus uersaretur occidere cum maxima gloria: & tum quidem inco lumis exercitum obsidione liberauit: post triennium autẽ cũ consul esset deuouit se: & in aciẽ latinorũ ir rupit armatus: quo eius facto supati sunt & deleti la tini. cuius mors ita gloriosa fuit: ut eãdẽ cõcupisceret filius. Liuius ab urbe cõdita li. viii. cuȝ cõsules ingt duobus scriptis exercitibus ad capuam: quo iam la

tini sociiq; conuenerant: castra locc ssent: utriq; consuli eadem dicitur uisa species in quiete uiri maioris humāo habitu augustiorisq; dicēis ex una acie imperatorem: ex altera exercitum diis manibus: matriq; terrae deberi: utrius exercitus imperator legiones hostium: superq; eas se deuouisset eius populi partisq; uictoriam fore: hos ubi nocturnos uisus inter se consules contulerunt: placuit auertendae: deum irae causa uictimas caedi: simul ut si ex eis eadem q̄ somno uisa fuerant protenderentur. alteruter consulum fata impleret: ubi responsa aruspicum insidenti iam animo tacitae religioni congruerunt. tum adhibitis legatis tribunisq; & imperiis pro palam expositis. ne mors uoluntaria consulis exercitum in acie terreret. comparant inter se: ut ab utra parte cedere romanus exercitus coepisset: inde se consul deuoueret: pro populo romano quiritibusq;. Item paulo inferius. Instructis inquit. sicut ante dictum est: ordinibus processere in aciem. Manlius dextro. Decius leuo cornu praeerat. primo utrinq; aequis uiribus eodem ardore animorum gerebatur res. deinde a leuo cornu hastati. ro. non ferentes impressionem latinorum: se ad principes recepere. in hac trepidatione Decius consul. M. Valerium magna uoce inclamat deorum: inquit ope Valeri opus est agedum pōtifex publicus populi Roma. prae. i. uerba: quibus me pro legionibus deuoueam. pontifex eum togam praetextam sumere iussit: & uelato capite: manu subter togam exerta: super telum subiectum pedibus stantem sic dicere: Iane: iuppiter: mars pater: quirine bellona: lares: diui nouensiles: dii indigetes: dii quorum est potestas nostrorum hostium. diiq; manes uos precor ueneror: ueniam peto: feroq; uti populi Roma. quiritum uim: uictoriamq; prosperetis: hostesq; populi Romani quintum terrore: formidine. morteq; afficiatis: sicut uerbis nuncupaui: ita pro republica quiritum: exercitu. legionibus. auxiliis populi Roma. quiritum legiones auxiliaq; hostium mecum diis manibus deuoueo. Haec ita praecatus lictores ire ad. T. Manlium iubet: matureq; collegae se deuotum pro exercitu nunciare. ipse cinctus ritu gabino armatus in equum insiluit. ac se in medios hostes immisit conspectus ab utraq; acie aliquanto augustior humano uisu sicut coelo missus piaculum omnis deorum irae. qui pestem a suis auersam in hostes ferret. Itaq; omnis terror: pauorq; cum illo latus: signa primo latinorum turbauit: deinde in totam penitus aciem peruasit. Euidentissimum id fuit: q; quacunq; equo inuectus est: ibi haud secus q̄ pestifero sydere icti pauebant: ubi uero corruit obrutus telis. inde iam haud dubie consternatae cohortes latinorum fugam uastitatemq; late fecerunt. Latino bello. Quādo latini a sociis romanis defecerūt. Periculoso. Bene periculoso: quia latini populi iisdem armis eadem militiae disciplina utebantur: & romanis pares opibus erāt. Vesuuii: Mons est campaniae. Matri. s. omnium Luce proxima. Postera die ubi illuxit: primo quidem tentarunt piacularibus hostiis auertere ne possent iram deorum: sed idem in extis quod uiderant in somniis futurum cognouerunt. Cōuenit. Ex pacto inter se ita constituerunt. Neutro: re for. quia uterq; paratus erat sine trepidatione se pro patria deuouere.

Deuotionis forma

uouisset uictoriam habiturum. Id luce proxima consulibus sacrificio uel expiaturis si posset auertiuel si certum deorum etiam monitu uisum foret executuris hostiarum exta somnio cōgruerūt. Conuenitq; inter eos cuius cornu prius laborare coepisset: ut is capite suo fata patriae lueret: quae neutro formidante decium depoposcerunt.

¶ Illud ēt somniū. Narrat somniū decio & Torquato oblatū qd manifeste daemonū fraude suū sortitū est effectū ut pulchre sabellicus aenea. iii. li. iiii. argumētat: qa si p talē deuotionē. i. sui ad mortē addictionē posset qs hostilē exercitū sic deuouere ut necessario cadat: nō opus esset nisi aut solido aut supstitioso aut gloriae cupido. aut desperante de uita: aut grauius suppliciū timēte imperatore: ad hoc ut aliena uirtus frangat. deinde qd fieret si utrinq; duces se deuouerent: an ne ambo exercitus caderent: q; si sic qs esset i deuotiōe fructus. Sed ordo est. Illud etiā somniū (quod duo cōsules Publius Decius & Titus Manlius Torquatus. s. cognomento dictus: uiderūt eadē nocte: bello latino. i. cū latino populo q defecerat a Ro. gesto: & ideo & graui & periculoso: qa armis aīs: & disciplina fere pari utebantur. i. castris positis non procul a radicibus Vesuuii mōtis cāpaniae italicae) sup. fuit magne admiratōis: & clari. i. euidētis exitus. Eni pro quia: Quinam deus: Praedixit utriq; per speciē uisionis quae in quiete solet fieri: iperatorē. i. primū ductorē: deberi diis manibus. i. inferis: & terrae matri. s. animantiū fere omniū: ex altera acie. s. duarum aut ex Romana aut ex latina & exercitū deberi illis ex altera. i. ex reliqua acie: in qua iperator non cecidenit. Autē pro sed: predixit utrius. s. aciei siue huius siue illius: dux aggrederetur copias hostiū & deuouisset. i. morti addixisset solēni prece seipsum super. i. ultra eas copias aut: ideo super eas dixit q; deuoti super stragem occisorum se tandem demittere solēt: sicut dido sup cadauera iuli & Aeneae se daturā fuisse dicit aeneid. iiii. Natūq; patrēq;. Cū genere extinxem: & memet super ipa dedissem: sup. cū ducē habiturū uictoriā non tū pro se sed pro suis: nisi eo modo quo martyres tyrannos uicerant: quia ne morte quidē frangi potuerunt: apertior esset lectio habiturā ut sit eam aciē habiturā uictoriā: q; si omnino legendū contendas habiturum tū placeret more antiquo cū foeminino cōiungendū ut sit utrius aciei dux ceciderit eā aciē habiturū (quod nunc diceremus habituraz: multa autē sunt id genus apud antiquos exempla: ut post Aulum Geliū collegit nestor. Calepinus. atq; alii) uictoriā: posset tū dici eum ducere habiturū uictoriā licet ipe ceciderit uerū sabellicus dicit sic. Vtrius exercitus imperator se super hostium cateruas deuouisset eius populi uictoriam fore. Consulibus uel expiaturis. i. purgaturis & ab euentu malo munituris. i. cum uellent uel piare id. s. somnium luce proxima. i. proxime insequenti die: sacrificio si. s. prodignum illud posset auerti. i. euitari aliquo sacrificio: uel executuris. i. executioni daturis. i. quum uellent si mutari non posset quod dii monuerant: ipm exequi: si uisum foret certum. i. testificatuz etiā monitu deorum qui per extorum dispositionez tunc praecipue admonere credebantur: exta hostiarum scilicet caesarum: congruerūt idest cōcordia fuerunt: somnio. i. idem portendebant quod somnio iusserant: q; p &: quia euitari non poterat quod dii in somniis monuerāt. Cōuenit. i. pactū factū est inter eos cuius: p utrius (duo. n. sunt) cornu coepisset prius laborare. i. in periculo esse: ut is. s. consulum siue Decius siue Torquatus lueret idest purgaret aut aboleret: suo capite: idest uita fata scilicet aduersa patriae: idest quae patriae imminuissent. Quae scilicet fata depoposcerunt decium scilicet consulem. Neutro scilicet consulum formidāte scilicet se pro salute exercitus morti obiicere.

Aliud somnium hominis latini. Cap.LXXVI.

SEquitur æque ad publicam religionem pertinens somnium: Cum ludis plebeis quidam paterfamilias per circum flaminium priusq pompa induceretur: seruum suũ uerberibus mulctatum: sub furca ad supplicium egisset: latino homini ex plebe iuppiter in quiete præcepit: ut consulibus diceret sibi præsultorem ludis circensibus proximis non placuisse: quæ res nisi attenta ludorum instauratione expiata esset secuturum non mediocre urbis periculum. Ille ueritus ne cum aliquo incommodo suo religione summũ implicaret imperium: silentium egit. Euestigioq filius eius subita ui morbi correptus interiit. Ipse etiam per quietem ab eodem deo interrogatus an satis magnam pœnam neglecti imperii sui pependisset: in proposito perseuerans debilitate corporis solutus est. ac tum demum ex consilio amicorum lectica ad tribunal consulum: & inde ad senatum perlatus ordine totius casus sui exposito: magna cum omnium admiratione recuperata membrorum firmitate pedibus domum rediit.

¶ Sequitur æque &c. Hoc exemplũ adhuc manifestiore dæmonorũ fraude mortalium oculis obiectum est: ad ludorum uidelicet sanctiorẽ celebrationẽ pertinens quasi uero ad deorũ religionem pertinerent & non potius ad morũ subuersionem: de qua re argute disputat diuus Augustinus libro de ciuitate dei.viii.capi. xiii. Ordo est. Sequitur somniũ pertinens æque ac superius sup. ad religionẽ publicam. Cũ quidã paterfamilias: Acronius uidelicet maxim9 egisset.i.ipulisset ad supplicium sub furca.i. cruce ludis plebeis .i. tpe quo ludi plebei celebrari debebant seruũ suũ mulctatũ.s. prius uerberibus.i. uirgis aut flagellis: per circũ flaminiũ in quo futuri erant ludi: priusq̃ põpa.i.solẽnis apparatus ad celebrandos ludos iduceret: Iuppiter cui eiusmodi ludi facti erant: præcepit homini latino ex plebe.i. plebeio & non patricio: in quiete.i. cũ dormiret: ut diceret cõsulibus: præsultorẽ.i. eũ a quo facta sunt præludia & præuiæ saltationes: hoc est miserum illũ seruũ qui ad suppliciũ ducebatur non placuisse sibi.s.ioui: ludis circensibus proximis.i. ultimo loco celebratis: & est amaræ scõma.q.d. iuppiter cũ ludi q festi & celebres ac lætitiæ pleni esse deberent mihi fieri deberent nõ decuit eos a mœsti serui & eiusdẽ malefici supplicio & miserabili saltu auspicari: q̃ res.i. q errattũ: nisi esset expiata.i. emẽdatũ & castigatũ: attẽta.i. diligẽti & accurata instauratione.i. de integro celebratõe ludorũ: dixit sup. nõ mediocre: imo maximũ pic ulũ urbis.s. Romæ: secuturũ. Ille.s.hõ plebeius: ueritus ne iplicaret religiõe.i. metu deorũ aut instauratione religiosa ludorũ: summũ: utpote cõsulare imperiũ cũ aliquo incõmodo suo. qa timebat ut mẽdax ab illis in carcerem detrudi aut uerberibus affici: aut multã dare: egit silentium.i. nihil dixit. Et filius eius correptus subita ui morbi interiit idest mortuus est euestigio: idest continuo post. Ipse etiam interrogatus per quietem idest in somnis ab eodem deo scilicet Ioue: an pependisset: idest persoluisset satis magnam pœnam

SEquitur æque ad publicam religionẽ. illud somnium ad deos pertinuit ut eorum uoluntas impleretur sed hoc quod sequitur nõ minus spectat ad religionem: omnes historici romani Fabii: Selii: Cælii & Liuius in primis hanc testãtur historiam. Cicero quoq3 libro de diuinatione refert q bello latino dum ludi uotiui maximi primum fierent: ciuitas ad arma repente excitata est. itaq3 ludis intermissis instauratiui paulopost constituti sunt: q anteq̃ fierent cum populus sedisset: & seruus per circum uirgis caederetur furcam ferens. dictus est deinde cuidam rustico romano dormienti uisus esse iuppiter per quietem: qui dixerunt præsultatorẽ sibi nõ placuisse ludis: idq3 ab eodem iussum esse senatui nunciare: illum non ausum esse: iterum idem iussum & monitum ne uim suam experiri uellet. nec tũ quidem esse ausum: exinde filium eius esse mortuũ eãdem in somnis admonitionem fuisse tertiam: tũ ẽt debilem factum rem ad amicos detulisse: quorum de sententia lecticula in curiã esse delatum. cũq3 senatui somnium enarrasset pedibus suis saluum domum reuertisse: itaq3 somnio approbato a senatu ludos illos iterum instauratos memoriæ proditum est. Plebeiis ludis. Quos teste Asconio: exactis regibus pro libertate plebis aut pro reconciliatione fecerunt. Diony. uero alicarnaseus li.vii. circa finem hos ludos senatum fieri decreuisse dicit: cum nuncupata essent uota ab aulo posthumio dictatore pugnaturo cum desciscẽtibus latinorũ urbibus conantibusq3 tarquinium in regnum restituere: decreuisse quotannis in sacrificia atq3 certamina quingentas argenti minas: & usq3 ad bellum punicum hoc impendisse in eã solemnitatẽ. ipsos deinde ludos quales essent & quomodo fierent longa oratione describit. quod quia longum nimis esset referre prætermittam. Quidam: paterfamilias. liuius li.ii. Mane seruum quidã paterfamilias nondum cõmisso spectaculo sub furca caesum medio egerat circo Macrobius saturnaliũ primo dicit hoc fuisse anno ab urbe condita quadringentesimo septuagesimo quarto: & patre familias uocatũ Acronium maximum. Circum flaminiũ. Tres constat circos fuisse in urbe romana maximũ flaminium & neronianum. Flaminius autem circus dictus est nõ q flaminius quisq̃ ut nonnulli putant ædificari iussent: sed q in pratis flamineis fuerit cõstructus. Vnde Liuius. Ea inquit omnia in pratis flamineis consilio plebis acta quæ nunc circa flaminiũ appellãt. Plutar.i pblematibus. Quid ẽ q circus flaminius dictus ẽ: an q flamineus qdã priscus cũ ciuitati agrũ reliqsset: eqstrib9 ludis ei9 fructu & uectigalibus utebant. nã cũ pecũia suppeteret: uiã quoq3 flamineã muniuerũt: psultorẽ: Lusorẽ q psiluerat: hoc ẽ psaltauerat priusq̃ ludi ichoarent. Circẽsib9: q pxie celebrati fuissẽt: nã ludi plebei magni rõani circẽses eodẽ noie appellabant. dicti sũt aũt circẽses teste Seruio a circũ & enses. qa rudis antiqtas q̃ nõdũ specta cula in fabricã ornatũ deduxerat iter enses & gladios locis uirẽtibus ludos agebãt: & in medio loco muliera collocabãt: ut Vir. Mãera pricipio añ oculos circoq3 locantur. In medio eratq3 ludricum ut equi iũctis curribus a circi carceribus discedẽtes: ex uno latere circi decurrerẽt & cum ad summam aduentassent se deinde diuerterent & ex alio latere recurren

Plebeii ludi.

Flaminius circus

Circenses

tes ad primam usq3 circi metam reducerentur: ne igitur lusoribus per fugam locus esset ignauiæ circum eos disponebantur milites strictis gladiis: unde circenses dicti sunt quasi circum enses: uel ut alii uolũt: a circuitu. erat autem curule certamen. hoc est quadrigarum cursus. Virg. Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus. Attenta restauratione. Diligẽti & accurata renouatione ludorum.

AC ne: siue nec illud quidẽ &c. prosequit̃ somniũ Ciceronis q per. C. Mariuz cõpatriotam suũ (uterq3 eni arpinas fuit) iã defunctũ & in somnis apparẽtẽ de suo in patriam reditu admonitum dictitabat. Ordo est. Ac ne illud quidẽ quod sequit̃ somniũ ẽ sup. inuoluendũ. i. implicandũ silentio: hoc est nõ est silendũ. Marcus Cicero pulsus. urbe. s. Roma (quod bis contigit sed prius gloriose rediit: posterius iussu antonii cõniuẽte Augusto crudeli & iniqua cæde sublatus est: de priore ergo proscriptione loquitur) conspiratiõe inimicorum præsertim nobilium ut appii Claudii & aliorum inuidorũ moleste ferentium q homo nouus tantũ gloriæ in toga meruisset quãtum quisq̃ eorũ in armis unde criminabantur illũ q Catilinã, cethegum & cæteros coniuratos: ciues Romanos in dicta causa dãnatos occidisset: cũ diuersaret̃ in quadam uilla. i. domo rustica: campi atinatis: iuxta atinam urbem: is. s. Cicero animo profuso in somnum. i. cũ haberet aium pfusum in somnũ: putauit Caiũ Mariũ ornatũ insignibus cõsulatus. s. lictoribus & fascibus. xii. (septies eniz cõsul fuerat) factũ obuiam sibi. s. Ciceroni uaganti. i. sibi uagari uiso per loca deserta & regiones inuias (quod in regibus solet mortis putari omen) & sup. interrogantem eum. s. Ciceronem: Quid ita. i. cur ferretur incerto itinere uultu tam tristi. i. habens uultuz tã mœstũ. Deinde Marium audito casu quo Cicero conflictabatur: comprahendisse manum suam. s. Ciceronis (qui hæc putauit unde ad primum suppositum fit reciprocatio) ac Marium tradidisse lictori. i. ministro publico portanti fascem uirgarum cũ securi ante cõsulez: proximo. i. proxime e duodecim astãti se. s. Ciceronẽ deducẽdũ in monumentũ ipsius. i. sacellũ marianũ ubi erãt ei⁹ monumẽta: q. i. eo q diceret spem lætioris status esse repositam. s. Ciceroni: ibi. i. in sacello Mariano. Nec euenit aliter. s. q̃ somniauerit Cicero sibi dictum. Nam senatusconsultum de reditu eius scilicet Ciceronis in urbem est factum. s. præsidio lentuli: in æde iouis Mariana. i. a mario ioui constituta.

imperii sui neglecti idest eo q neglexisset imperium suum: quia siluisset: perseuerans in proposito scilicet tacendi: solutus est debilitate corporis idest paralyticus factus est: omnibus membris luxatis ac tum demum perlatus lectica ex consilio amicorum ad tribunal consulum: & inde ad senatum: ordine idest serie casus sui exposito idest declarata: idest cum rem omnem eo ordine quo dictum est consulibus & senatui enarrasset: rediit domuz non in lectica: sed pedibus suis: cum magna admiratione omnium. s. qui id uiderant: & hoc firmitate membrorum recuperata. Quæ res sic potuit fieri: ut norint dæmones filium eius tunc moriturum & ipsum in ualitudinem illam ex mœrore aut alioqui casurum: aut se permissione diuina illius corpus infestaturos: sed paulo post incolumitatem illi redituram: aut potius se ab infestatione quieturos: ut talis miraculi ludibrio mortales irretirent ad ludorum exactiorem celebrationem: cum in ipsis nihil aut deo aut bonis moribus dignum contineretur

De Marco Cicerone. Cap. LXXVII.

AC ne illud quidem inuoluendum silentio. Inimicorum conspiratione urbe pulsus. M. Cicero cum in uilla quadam campi atinatis: diuersaretur: is animo in somnum profuso per loca deserta: & inuias regiones uaganti sibi. C. Marium consulatus ornatum insignibus putauit obuium factum: interrogantem eum. Quid ita tam tristi uultu incerto itinere ferretur: audito deinde casu quo conflictabatur comprehendisse dexteram suam: ac se proximo lictori in monumẽtum ipsius deducendum tradidisse: q diceret ibi esse lætiorem status spem repositam: nec aliter euenit. Nam in æde iouis mariana senatusconsultum de reditu eius est factum.

AC ne illud quidem. Cicero li. i. de diuinatione. ubi quintum fratrem de se loquentem inducit. Venio inquit nũc ad tuum somnium: audiui equidem ex te ipso: sed mihi sæpius noster Salustius narrauit cum in illa fuga nobis gloriosa patriæ calamitosa in uilla quadam campi attinatis maneres: magnamq3 partez noctis uigilasses ad lucem deinde arcte & grauiter dormitare cœpisse. Itaq3 q̃q̃ iter instaret tibi silentium fieri iussisse: neq3 passum esse te excitari: cum autem experrectus esses hora secunda fere te sibi somnium narrasse. uisum tibi esse cum in locis solis mœstus errares. C. Mariũ cũ fascibus laureatis querere ex te qd ita tristis esses: cũq3 tu te patria expulsum ui esse dixisses: prehendisse eum dexteram tuam & bono animo te esse iussisse: lictoriq3 proximo tradidisse ut te in monumentum suum deduceret: & dixisse: in eo tibi salutem fore: tum & se exclamasse Salustius narrat: reditum tibi celerem & gloriosum paratum & teipsum uisum somnio delectari: nam illud mihi ipsi celeriter nunciatum est: ut audiuisses in monumento Marii de tuo reditu magnificentissimum illud senatusconsultum esse factum: referente optimo & clarissimo

Villa P. lentulo consule idq3 frequentissimo theatro incredibili clamore & plausu comprobatum: dixisse te nihil attinati somnio fieri potuisse diuinius Villa: In domo agresti. Nam uilla proprie est domus in agris. Virgi. Et iam summa procul uillarum culmina fumant. Atinatis Mons est campaniæ ab atina urbe iuxta pontinas paludes posita deriuatus. & est nomẽ gentile. atina ab ærũna & morbo dicta est: quẽ uicinæ paludes inferebant & ixiet græce: latine significatur ærumna q̃q̃ Virgi. dicat. Atina potens tiburq3 superbũ. Insignibus. Videlicet lictoribus præcedentibus: ipo uero prætextam gerente sicut mos erat. Lictori proximo nãq3 ex lictoribus unũ sp habebãt proximũ consules. Monumentũ. Sacellũ marianũ. ubi fuerant eius monumenta & ita accidit. nã ut diximus. cũ Cicero totius ferme italiæ cõsensu restitutus esset in sacellũ Marii in quo factũ fuerat senatusconsultũ de eius reditu deductus ẽ: & ingenti senatus cõsensu liberatus; summaq3

De Caio Graccho. Ca.LXXVIII.

CAio autē graccho imminentis casus atrocitas palam atq; aperte per quietē denunciata est: somno.n.pressus. Tiberii gracchi fratris effigiem uidit dicentis sibi nulla ratiōe eum uitare posse: ut eo fato non periret quo ipse occidisset. Id ex Graccho priusq̄ tribunatū in quo fraternum exitum habuit iniret: multi audiuerunt. Celius etiam certus romāæ historiæ auctor sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc uiuo peruenisse scribit.

¶Caio autem. Argumentum patet nec ordo obscurus est: ne nihil tamen dicā ita retexitur. Autem pro sed Atrocitas casus (quia ob leges populares occisus ē a lucio opimio) imminentis Caio Graccho: est denunciata ipsi.C.Graccho palam & aperte per quietem .i.in somnis. Enim pro quia: ipse pressus somno: uidit effigiem.i.simulachrum Tiberii Gracchi fratris sui dicentis sibi: eum nulla.i.non ulla: non posse uitare ulla ratione: ut non periret: eo fato.i. genere mortis fatalis (ut hic sentit minus catholicæ fidei conuenienter) quo ipse occidisset (ab occidendo media breui).i.occubuisset cæsus a Scipio ne nasica ut prius dictū est. Multi audiuerunt id.s. somnium sic factum esse: ex graccho s.Caio: priusq̄ iniret tribunatum.i.priusq̄ factus esset tribunus plebis: in quo tribunatu habuit exitum fraternum.i.similem exitui fratris: quia ob consimilem causam similem accepit necem. Celius etiam certus author romanæ historiæ scribit sermonem de ea re peruenisse ad aures suas illo.s.C.graccho adhuc uiuo.i.uiuente.

cum dignitate restitutus. scimus enim quemodo.M. Ci.lege appii claudii tri.ple.lata q̄ ipse ciues romanos in dicta causa damnatos occidisset: in exiliū pulsus fuerit. In æde iouis mariana: quam Marius in honorem Iouis condiderat: ibiq; monumenta sua collocauerat.

CAio aūt Grac. imminentis casus attrocitas. Titus Gracchus uir magnæ auctoritatis duos filios habuit seditiosissimos uiros tiberium & Caium gracchum quorum uterq; eodē exitio perierunt: nam Tiberius maior natu dum leges agrariam contra senatus auctoritatem ferre moliretur ut ager stellas q̄ bello & armis captus fuerat inter oēs æqualiter diuideretur: a Scipione nasica interemptus est. erat enim lex illa magnæ seditionis causa: quia nobiles de possessione cedere cogebant: itaq; cū magnæ essent tyberii opes & legē oino laturus esset quam populus q̄ sibi cōducibilem fore uidebat libenter acciperet. Scipio nasica uidens id fieri contra rēpublicā tergiuersantesq; consules inqt. Quicūq; uult rēpublicā eē saluā is me sequat: & ita fractis subselliis impetū fecit in rostra. & uno ictu tiberiū occidit: haud ita multo post.C.gracchus tiberii fratris effigiē uidit in somniis dicētis: quātum uellet cūctaret: tñ eodē sibi leto quo ipse interiisset esse pereūdū: idq; Celius tradit se ab eodē.C.graccho audiuisse anteq̄ tribunus plebis factus esset q̄ ēt euenit. cū eni creatus tribunus esset multas leges senatui p̄ q̄ iuisas tulit. inter quas & frumētaria que iubebat ut misseisibus & trientibus frumēta plebi diuideret alterā agrariā eādē quā & frater tulerat: tertiā queq; ut sexcēti eqtes miscerent senatoribus & equestrē ordinē ita puertit. hic continuato magistratu & latis legibus coplēs in italiā colōias eduxit & unā in solo dirutæ carthaginis quo ipse triūuir coloniā deduxit: deniq; seditiosus cū auentinū montē cum multitudine armata oppressisset a.L.opimio qui populū conuocauit occisus est: & ita somnium adimpleuit: de gracchis multis in locis dicturi sumus ut res postulabit: itaq; uariabitur historia fortasse pro diuersa auctorum sententia: Quo ille: nam sicut ille a Scipione cæsus est ita hic .a.L.opimio interfectus. Celius. Hoc somnium auctoritate Celii probat.

Aliud somniū de Cassio parmensi. Ca. LXXIX.

Incit huiuscemodi sōnii dirū aspectum qd insequtur. Apud actiū.M.Antonii fractis opibus cassius parmēsis q̄ ptes eius secutus fuerat athenas cōfugit: ubi cōcubia nocte cū sollicitudinibus & curis mēte sopita i lectulo iaceret: existimauit ad se uēire hoiem igentis magnitudis: coloris nigri: sq̄lidū barba & capillo demisso. Interrogatūq; qsnā esset: rñdisse cacodæmōa: perteritus deinde tā tetro uisu & noie horrendo seruos inclamauit: Sciscitatusq; ē si quē talis habitus aut intrātē cubiculū: aut excūtē uidisset qbus affirmātibus neminē illuc accessisse: iterū somno & qeti se dedit atq; eadem animo eius obuersata species ē. Itaq; fugato somno lumen introferri iussit pueros q; a se discedere uetuit. Inter hanc noctem: & sup

CAssius parmensis. Deuictus Antonio & Cleopatra apud actium promontoriū ut supra dictum est. Cassius hic qui secutus erat Antonii partes: timens exitum ne.s.occideretur ab interfectoribus quos miserat Octauius ut persequerentur omnes qui sibi aduersi fuissent. Athenas profugit: & se in diuersorio quieti dedit horrida somni species obuersata est sibi mortē paulopost futuram denuncians. Concubia. Prima parte somni: nam nox concubia & nox intempesta eadem ferme est ut supra diximus. Sollicitudinibus. Sollicitudines & curæ sæpe somnium excitant: sæpe etiam debilitato corpore in somnum resoluunt sicut ēt hoc loco. Demisso: usq; ad pectus demissa barba tale qddā uisuȝ ē Bruto in cāpis philippicis: ut i eius uita Plutarchus tradit. κακοδαιμονα Malū dæmonē. duo sunt spūs q dant homini bonꝰ & malus. bonus rōne uocabuli dæmō appellat. naȝ dæmō apud græcos itelligētiā significat: & ita itelligit bonus angelus cacodæmō malus angelus. nam κακοσ malū significat: uñ Virg. Quisq; suos patimur manes: quia ut inquit Ser. Cum nascimur duos genios sortimur. hoc est duos spiritus: unū q nos hortatur ad bōa: alterum qui deprauat ad mala. quibus assistētibꝰ aut asserimur ad meliorē uitā. aut ɔdēna

tur ad deteriorem. Iterum sequenti. Quasi per somnium delusus esset. Fugato. Pulso. hic autem non multo post tempore ab interfectoribus Octauianis occisus est.

plicium capitis quo eum Caesar affecit paruulum admodum tempus accessit.

℄ Vincit &c. Affert dirius somnium dicens. Somnium sup. quod insequitur. s. Cassii parmensis: uincit. i. superat dirū affectum huiuscemodi somnii quod factum est graccho. ut dictum est. Opibus Marcii Antonii fractis apud Actium Epiri promontorium: ubi cum cleopatra ab augusto uictus est (unde Maro aenei. viii. In medio classes aeratas actia bella Cernere erat: totumq; instructo marte uideres Feruere leucatem &c.) Cassius parmensis (qui secutus fuerat partes eiu. s. Antonii: confugit athenas ubi cum iaceret in lectulo: nocte concubia. i. alta qua mortales simul requiem capere solent: mente sopita. i. inuoluta sollicitudinibus & curis: quia timebat arma Augusti uictoris & partes Antonii persequentis: existimat hominem ingentis magnitudinis: coloris nigri squallidum barba. i. habentem barbam squallidam. i. squalore & situ immundam: & capillo demisso: ut habent qui in carcere diu detenti sunt: & existimauit eum interrogatum quisnā eēt respondisse κακοδαιμονα cacodaemona. i. malum daemonem. i. genium eius malignum. deinde perterritus (pulchre mutat dicendi filum: Nam de superioribus quae in somnis uersata sunt dixit existimauit: de iis quae uigili contigere ut de certis loquitur) uisu tam tetro & nomine horrendo quale ē cacodaemō: iclamauit. i. itro ad se cum clamore uocauit seruos: & sciscitatus. i. postq̄ disquisiuit: si uidissent quem. i. aliquem talis habitus. i. figurae & ornatus intrantem cubiculum. s. suum aut exeuntem: quibus. s. seruis affirmantibus neminem accessisse illuc id est in cubiculum eius (unde constat Cassium cum sibi tam anxie timeret seruos habuisse pro foribus cubiculi excubātes. Alioqui id sciscitari non decuisset) dedit iterum quieti & somno se. i. iterum obdormiuit: atq; eadem species est obuersata. i. obiecta animo eius. Itaq; somno fugato id est per uim excusso: iussit lumen introferri & uetuit pueros idest seruos suos discedere a se. Tempus admodum paruulum intercessit inter hanc noctem: & inter supplicium capitis: quo Caesar scilicet Augustus affecit. i. mandauit afficiendum: eum. s. Cassium.

Propioribus tamen. Quāuis somnium quod supra dixi certis admonitionibus declaratum uerit tñ quod sequitur certioribus denūciatum fuisse uidetur. Lineis spaciis: ideo quia paruum interuallum fuit ab eo quod uiderat ad id quod postea fuit: quemadmodum linea breuissimum spacium est. ideo ostendere uoluit paruum admodum interuallum fuisse ab eo quod uidit ad id quod postea

Gladiatorium munus. sensit Gladiatorium munus. Quidam ludos funebres edebat in honorem patris sui qui gladiatores dimicantes protulerat. & hoc erat quasi ad inferias

Gladiatores mortuorum. existimabant enim si sanguinem effudissent ad umbrarum expiationem pertinere. gladiato

Mirmillo res autem dicebantur qui singulari certamine dimi-

Retiari9 cabant gladiis: donec aut occideretur alter: aut se uictum fateretur. Retiarii. gladiatorum alter mirmillo: alter retiarius dicebatur: retiarius pugnabat aduersus mirmillonē: & teste Festo ita dicebat nō te peto piscē peto qd me fugis galle. nā mirmillonicū genus ē armaturae gallicae ideo & galli mirmillōes sunt appellati. ideo autem piscem dicit: quia in eorum galea piscis effigies erat: illud autem gallicae armaturae ge

Retiarii pugnae inuentio. nus a pittaco mitileno uno ex septem sapiētibus primo inuentum fuisse traditur cum dimicaturus esset contra Phrinonē quēdā atheniensem pro finibus patriae: occultabat igitur pittacus sub clipeo rete quoddam: quo deinde iacto Phrinonem sic implicuit ut se mouere non posset: & ita uictus est: habuitq; in manu fuscinam: unde Iuue. Vicit & hoc monstrum tunicati fuscina gracchi. & in capitis pinna piscem: quem rapere moliebatur retiarius. Idem alibi. Inter pinnirapi iuuenes iuuenesq; lanistae. ergo si piscem in apice galeae gladiatores gestabant recte utebantur retibus quibus capiūtur pisces. Narrauit. an scitis inquit quid ego uiderim i somnus me. s. a retiario occidi. Discusso: quia illum metuere uetuerunt.

De Atterio Ruffo. Cap. LXXX.

Propioribus tamen (ut ita dicam) lineis Atterii Ruffi equitis romani somnium certo euētu admonitum est: qui cum gladiatorium munus syracusis ederetur. inter quietē retiarii se manu confodi uidit: idq; postero die in spectaculo consessoribus narrauit: incidit deinde ut proximo ab equite loco retiarius cum mirmillone introduceretur: cuius cum faciē uidisset idem dixit ab illo retiario trucidari se putasse: protinusq; inde discedere uoluit: illi sermone suo metu eius discusso causam exitii misero attulerūt: retiarius enim in eum locum compulso mirmillone & abiecto dum iacentem ferire conatur transiectum gladio. Atterium interemit.

℄ Propioribus tamen &c. Affert exemplum somnii quod Atterio contigit dicitq; ut exempla inter se connecteret. Tamen. i. tametsi multum conformis fuit cassii cum somnio exitus: tamen somnium Atterii Rufi: equitis Romani. i. qui erat de ordine equestri Romae: admonitum est certo euentu: lineis. i. spaciis temporum quae per lineas in horologiis agnoscuntur: quia agitur metaphora est dicit ut ita dicam: propioribus. i. uicinioribus: quia minus erat spacii inter admonitionem & euentum q̄ in Cassio. Qui. s. Atterius cum munus. s. spectaculum populo quasi numeri exhibitum: gladiatorium. i. quo duo gladiatores inter se certare solebant: quibus nomina ex officio erant Mirmillo & Reciarius Mirmillo autem piscem in galea habebat quem retiarius capere nitebatur dictitans subinde: piscem peto: te non peto: cur me fugis galle: ederetur syracusis. i. in ea urbe siciliae principe in qua tunc erat atterius: uidit inter quietem. i. cum dormiret: se confodi manu retiarii: & narrauit consessoribus. i. iis cum quibus sedebat: postero. i. sequenti eam noctē die in spectaculo: id. s. uisum aut somniū suū: deinde incidit. i. forte accidit ut retiarius cū mirmillōe. i. par illud gladiatorū itroduceret. s. i arenā hoc ē spaciū mediū ad usū certāīnū relictū: loco p̄ximo ab eqte. i. ab eo i quo Atteri9 eq̄s sedebat: cui9. s. retiarii: cū idē. s. eq̄s ro. uidisset faciē

dixit se putasse trucidari ab illo retiario: & uoluit potius discedere inde.s.ab illo loco aut spectaculo:illi.s.consessores q̄ illud audiuerant:metu discusso.i.ablato hoc est postq̄ ademerant illi metū sermone suo:asserentes uidelicet stultū esse adhibere fidem somniis:seq̄ꝫ cauturos nequam illi uim inferret retiarius:attulerunt misero causam exitii:Enim pre qa:n ir millone compulso.s.per fugam in eum locum ubi eques sedebat:& abiecto.i.lapso aut a desensione sui amoto:aut lege obiecto.s.ictu:retiarius dum conatur ferire iacentem.s.mirmillonem:interemit Atterium transfectum gladio.Ergo gladium quoqꝫ non solum rete tenebat Retiarius.

Externa de Hannibale. Ca.LXXXI.

Annibalis quoq̄ꝫ ut detestādū Romano sanguini:ita certæ pdictionis somnium. Cuius nō uigiliæ tantum sed etiam ipsa quies hostilis imperio nostro fuit. Hausit enim proposito & uotis suis conuenientem imaginem. Existimauitq̄ꝫ missum sibi a ioue mortali specie excelsiorem iuuenem inuadendæ italiæ ducem: cuius monitu primo uestigia nullam in partem secutus oculis mox humani igenii prona uolūtate uetita seruandi pone respiciens aīaduertit immensæ magnitudinis serpentem concitato impetu omne quicquid obuiū fuerat proterentem: postq̄ eā magno cum cœli fragore erumpentes nimbos lucemq̄ꝫ caliginosis inuolutam tenebris:attonitus:deinde q̄d nam esset monstri et quid portenderet interrogauit. Hic dux:italie īquit uides uastitatem:proinde sile & cætera tacitis permitte fatis.

Hannibalis &c. Prosequitur externa & primo de hannibale dicens. Somnium quoqꝫ hannibalis ducis carthagineū.ut.i.quemadmodum sup.fuit:detestandum sanguini Romano; ita sup.fuit certæ.i.non fallentis nec falsæ predictionis.i.prenunciationis.Cuius.s.hannibalis non tantum uigiliæ:sup.fuerunt hostiles: sed etiā ipsa quies.i.dormitio fuit hostilis:imperio nostro.i.Romano.enim pro quia:ipse hausit.i.auide accepit in quiete:imaginem.i.phantasticam repræsentationem:conuenientem proposito & uotis suis existimauitq̄ꝫ iuuenem excelsiorem specie mortali missum sibi a Ioue ducem italiæ inuadendæ:cuius.s.iuuenis monitu nullam.i.non ullam:non secutus in ullam partem uestigia sup.eius: hoc est iuuenis:primo.i.a principio:oculis.i.conuersione oculorum ad uestigia eius:hoc est quem iuuenem primo secutus est nullo modo obseruando uestigia eius nec inuestigando oculis quis eēt (Sunt qui legant secutis:ut sit oculis hannibalis secutus.i.sequentibus in nullam partem primo)mox.i.paulo post respiciens (si esset secutis legendum:legerem etiam respicientibus)pone.i.post se: uoluntate ingenii humani prona.i.inclinata aut appetente.(sed noue dedit adiectiuo prona gerundium in di)scrutandi uetita animaduertit serpentem immensæ magnitudinis proterentem.i.ante faciem eius terentem & proculcantem impetu concitato omne quicquid fuerat obuiam:& ita indicauit hannibali similiter faciendū:postq̄ꝫ i.& post:& animaduertit post eam.s.serpentem:nimbos.i.uentos pluuiosos erumpentes cum magno fragore cæli.i.aeris hoc est cū magno tonitru:& lucem.i.fulgentem inuolutam tenebris caliginosis.deinde attonitus.s.ex tam horribili rerum facie:interrogauit:quidnam monstri esset & quid portenderet.i.porro.i.in futurum tenderet & præmonstraret:hic.i.tunc dux.s.qui apparuerat ei prius ut Iuuenis diuina specie:nunc ut serpens formidabilis:inquit tu uides uastitatem.i.aut amplitudinem italiæ sic obruendam aut uastationem italiæ per te futuram:proinde.i.ideo:sile & permitte cætera fatis tacitis.i.non diuulgatis per te:aut tacitis,i.tacendis:ut diues inaccessos ubi solis filia lucos &c.i.non accedendos:& Aut illaudatis.

Annibalis quoqꝫ. Narrat hannibalis somniū Liuius secundi punici belli li.i.in quiete dicit iuuenem ab eo uisum fuisse diuina specie qui se a Ioue diceret ducem in Italiam hannibali missum proinde sequeretur neqꝫ usq̄ a se deflecteret oculos: pauidum primo nusq̄ circunspicientem aut respicientem secutum:deinde cura humani ingenii cum quidnam id esset quod respicere uetitus esset:agitaret animo.temperare oculos animo nequiuisse:tum uidisse post se serpentem mira magnitudine cum ingenti arborum & uirgultorum strage ferri ac post insequi cum fragore cœli nimbum.tum quæ moles ea quid ue prodigii esset quærentem audiuisse uastitatem italiæ esse.pergeret porro ire nec ultra inquireret:sineretq̄ꝫ fata in occulto esse.Ci.i.li.de diuina.hannibalem: inquit cum cepisset saguntum uisum esse in somniis a Ioue in deorum concilium uocari quo cum uenisset Iouem imperasse ut italiæ bellum inferret:ducemq̄ꝫ ei unum ex consilio datum quo illum euntem cum exercitu progredi cœpisset.ne respiceret imperasse.illum autem diutius facere non potuisse.elatumq̄ꝫ cupiditate respexisse.tum uastam belluam & [illegible] uisam circumplicatam serpentibus quacunqꝫ incederet omnia arbusta uirgulta tecta peruertere & eum admiratum quæsisse de deo.quidnam illud esset tale monstrū:& deum respondisse italiæ esse uastitatē:præcepisseqꝫ ut pergeret protinus quid retro & a tergo fieret scire ne laboraret. Vigiliæ:non solum dum uigilaret sed ēt dum quiesceret agitabat animo pestem italiæ inferre Hausit:uidit.haurio polysemus sermo ē.multa enim Haurio
significat:aliquādo ferio.Virgi.Et latus hausit apertum.aliquando uideo:ut hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto dardanus.interdum audio : ut uocēqꝫ his auribus hausi.plærunqꝫ sorbeo:ut ille impiger hausit spumantem pateram & pleno se proluit auro: q̄uis ibi Ser.dicat hausit accepit:ergo pro loci qualitate accipiendum est.Excelsiorem.Augustiorem mortali habitu.Secutus oculis.Quod humani ingenii proprium est:ut nitatur in uetita.Pone post.Proterentem proculantem omnia prosternentem. Nimbus : Ventus cum pluuia : sed interdum pro nube ponitur : ut Nimbus
Virgilius.Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi.aliquādo pro pluuia siue imbri:ut densus ruit æthere nimbus.Fragore: Tonitru.& propriæ fragor dicitur fractarum rerum sonitus siue strepitus.Portenderet.significaret.Hinc portenta dicuntur que aliquid futurum significant.Permitte fatis, Relinquas diis solicitudines:nihil aliud dicere uoluit:nisi ut fata carthaginensium in occulto relinqueret.tam si huius belli exitus declarasset : nulli dubium quin ab incepto destitisset.

ti nescit Busiridis aras.i.nō laudandi:aut nihil qđ laudes habentis. Aut lege:tacitus ut sit tu tacitus pmitte cætera fatis

De Alexandri regis somnio. Cap.LXXXII.

QVam bene macedoniæ rex Alexander p quietem uisa imagine præmonitus erat: ut uitæ suæ custos esset diligentior: si eū etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere uoluisset. Namq; cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit:q̄ exitu sensit. Existimauit enim se ab illo interfici cum eum nunq̄ uidisset. Interposito deinde tempore postq̄ in conspectum uenisset nocturni metus patefacta imagine:ut antipatri filium esse cognouit:adiecto græco uersu: qui fidem somniorum eleuat præparati iam aduersus caput suum ueneficii:quo occidisse cassandri māu creditur: suspitioné animo repulit.

QVam bene macedoniæ rex. Alexander macedo uidit in somniis imaginem nescio quā cū admonentem: ut diligentior esset suæ uitæ Alexādri mors custos:quoniam pestifera Cassandri manu periturus esset:quod etiam factum est:nam Iolaus Cassandri frater pincerna erat alexandri & nuper uenerat: ita q̧ facultatem dedit accusare uolentibus Cassandrū & nonnulli proxime uenerant qui dicerent. Antipatrem cum filiis egisse.ut Alexandrum ueneno necarent quod cum illi dicerent præsente Cassandro:tum ille quid audis inquit dicere homines qui tam procul uenerunt nulla nobis iniuria affectos cauillari. & ille inquit eo magis quia procul uenerunt scire non possumus quid indicant.hic est inquit illa Aristotelis ironia qua utitur:ut in utranq; partem arguat:deinde cum uidisset cassander more prisco adorari alexādrum: quia res noua esset risu statuam prosecutus est. Alexander indignatus capillis manibus iniectis ipsum terq; quaterq; terræ collisit. Haud multo post sicut antea dictum est ex antiocho rege cassander poculum uenenatum alexandro propinauit. Venenū autem frigidam aquam fuisse de nonacride regione quæ guttatim de petra stillat.que aqua non nisi ī ungulis equi uel asini deferri potest hanc aquam cum hausisset alexander subito dolore profusus est. Alexander natus est anno ab urbe condita.ccc.lxxxv.teste Solino capitulo de asia quo die flagrauit templū Dianæ ephesiæ.Ci.de na.deo.li.ii.Diana cū in partu olympiadis adesse uoluisset domo abfuit. De cuius morte Iustinus li.vii.Plinius & Herodotus:sed ī primis plutarchus in uita alexandri. Ab illo cassandro:erat enim antipatris filius qui paulopost somniū uenit sed anteq̄ ueniret illum in somniis uiderat. Adiecto uersu græco. Sunt qui dicant huc fuisse uersum Eleuat:minuit translatio ut diximus a cumulo. dicit autem credendum non esse.

¶ Quam bene &c. Recitat somnium Alexandri macedonum regis:quo monitus quidem fuerat periculum uitare:sed consilium uitandi defuit:quia fidem non adhibuit. Duplex enim est donū dei & scire quid uites aut facias: & consilium ac animus uitandi seu faciendi. Econtra aliud est uerum prædicere:aliud prædictis fidem mereri. Vnde de cassandra dicitur æneid.ii. Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris Ora dei iussa nonunq̄ credita teucris Ordo est. Quam.i.o q̄tum bene præmonitus erat. Alexander.s.magnus: rex macedoniæ:imagine uisa per quietem.i.dum dormiret: præmonitus dico erat:ut esset diligentior custos uitæ suæ:quia dictū ei erat q̧ potio letalis per Cassandrum afferebatur.si fortuna uoluisset instruere eum etiam consilio.i.proposito & uoluntate p donum consilii:cauendi.i.fugiendi periculi. Namq; prius cognouit somnio.i.in somnio & simulachro sibi oblato per somnium:dexteram Cassandri pestiferam.i.afferentem pestem.i.potionem letalē: q̄ sensit.i.percepit exitu.i.euentu sup.dexteram eius Enim pro q̄a: ipse existimauit se interfici ab illo.s.Cassandro:cum nunq̄ uidisset eum. Deinde tempore.s. aliquanto, interposito postq̄ uenisset in conspectum:scilicet Alexandri imagine nocturni metus patefacta.i.cum agnouisset illum esse a quo interfici uisus fuerat:ut id est postq̄ cognouit sup.Cassandrum esse antipatri filium:adiecto uersu græco qui eleuat.i.diminuit & minoris facit fidem somniorum.i.que de somniis haberi posset:repulit animo.i.reiecit ex animo suspitionem ueneficii.i.potionis letalis & in morem ueneni necantis:quam stygis aquæ partem fuisse traditum est præparati iam: quia allati a Cassandro:aduersus caput suum.i.in perniciem uite eius:quo.s.ueneficio aut uenenata potione creditur occidisse.i.occubuisse:manu cassandri.s.ipsum porrigentis.

De simonidis poetæ somnio. Ca.LXXXIII.

LOnge indulgentius dii in poeta Simonide:cuius salutarem inter quietem admonitionem consilii firmitate roborarunt. Is enim cum ad littus nauem appulisset inhumatumq; corpus iacens sepulturæ mandasset: ab eo per somnium admonitus:ne proximo die nauigaret in terra remansit:qui inde soluerant fluctibus & procellis in conspectu eius obruti sunt:Ipse lætatus q̧ uitam somnio q̄ naui credere maluisset. Memoriam autem beneficii elegantissimo carmi

Symonides LOnge indulgentius. Hoc somnium Ci.lib.de diuinatione refert dicit.n.quid illa duo somnia que celeberrime commemorantur a stoicis quis tandem potest contemnere unum de Symonide:qui cum ignotum quendam proiectum mortuū uidisset.eumq; humasset:haberetq; in animo nauē conscendere moneri uisus est ne id faceret:ab eo quē sepultura affecerat:si nauigasset eum naufragio esse periturum:itaq; symonidem rediisse: periisse cæteros qui tum nauigassent. Indulgentius. Indulgentiores fuere dii in symonidem q̄ in alexandrum. Symonides lyricus fuit a quo symonidia metra dicuntur. Consilii firmitate. Non enim satis erat ī somniis prædixisse exitum:nisi etiam prædictum caueret.nam prædictio mali magis nocet nisi cautio adhibetur. Corroborauit admonitioni quam uiderat in somniis consilium adhibuit Aeternitati:quia liricum carmen scri

ne æternitati consecrauit:melius illi & diuturnius in animis hominum sepulchrum constituens:q̃ in desertis & ignotis harenis struxerat.

psit.cuius postea per aliquot annos memoria man sit. Diuturnius. Iuxta illud Propertii. At tibi ingenio quæsitum nomen ab æuo excidit: ingenio stat sine morte decus. Ignotis: peregrinis. Virgilius Nudus in ignota palinure iacebis harena.

¶Longe indulgentius. Ordo est. Dii sup. egerunt aut fecerunt aut præmonuerunt: indulgentius.i. efficacius illi opitu lando:in Simonide sup. poeta:q̃ in alexandro:quia in Simonidem simul & præ noscendi periculi beneficium & fugiendi consilium contulere:in alexandrum tantum prænoscendi. Vnde addit. Cuius.s. Simonidis poetæ admonitionem saluta rem.i. salutiferam:inter quietem.i. factam inter quiescendum: roborauerunt.i. stabiliuerunt & confirmauerunt firmitate consilii. Enim pro quia:is.s. Simonides:cum appulisset nauem ad littus: & mandasset sepulturæ:corpus iacens.s. in litto re naufragio facto a mari eiectum:inhumatum.i. insepultum:admonitus ab eo.i. eius corporis umbra aut spũ (per som nium aut somnum ut quidam textus habent:sed uacat cum prius dixerit inter quietem) ne nauigaret die proximo.i. pro xime futuro:remansit in terra:illi qui soluerunt.s. naues inde.i. ab ea terra id est qui eo die nauigabant obruti sunt.i. sopi ti & coopti fluctibus & procellis id est undis impetuosis & uentosis:in conspectu eius.s. symonidis stātis adhuc in littore Ipse.s. simonides lætatus est q̃ maluisset credere.i. committere quasi fidei:somnio.i. uisioni nocturnæ q̃ naui uitam suam Autem pro sed:ipse consecrauit æternitati memoriam beneficii.s. accepti ab eo quem sepeliuerat:carmine elegantissimo: constituens illi.s. defuncto sepulcrum melius & diuturnius in animis hominum:q̃ struxerat.s. prius in harenis desertis & ignotis:hoc est in littore peregrino.

De Crœsi regis somnio. Cap.LXXXIIII.

Efficax & illa quietis imago: quæ Crœsi regis animum maximo prius metu:dein de etiam dolore confecit. Nam de duo/bus filiis: & ingenti agilitate & corporis dotibus præstantiorem imperiiq̃ successioni destinatum Atym:existimauit ferro sibi ereptum. Itaq; quic/quid ad inuitandam denunciatæ cladis acerbitatẽ pertinebat: nulla ex parte patria cura cessauit auer tere. Solitus erat iuuenis ad bella gerẽda mitti:do mi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum:id quoq; amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur: uetiti sunt propius accedere: necessitas tamen aditum luctui dedit. Quum enim ingentis magnitudinis aper olympi montis culta crebra cum agrestium strage uastaret:inusitato q; malo regium implora tum esset auxilium:filius a patre extorsit:ut ad eũ opprimendum mitteretur: eo quidem facilius: q̃ non dentis sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verum dum acri studio interficiendi suem om/nes sunt intenti:pertinax casus imminentis uiolen tiæ lanceam petendæ feræ gratia missam in eum detorsit:& quidem eam potissimum dexteram ne phariæ cædis crimine uoluit aspergi:cui tutela fi lii a patre mandata erat:quamq; Crœsus impru/dentis homicidii sanguine uiolatam hospitales ue ritus deos:supplicem sacrificio expiauit.

¶Efficax &c. Affert triste sed uerax somnium crœsi lidorũ regis ditissimi & ut uideri uoluit beatissimi dicens Et.i. etiam illa ima go.i. repræsentatio aut uisum quietis.i. somnii:quæ confecit animũ

Crœsus

Efficax & illa. Crœsus rex lidiæ duos filios habuit unum mutum alterum incolumem. Pa ter autem uidit in somniis illum. qui uocalis erat ferro periturum esse. curauit igitur ut omne teluz remoueretur ab eo. ipsum etiam cũ æqualibus suis cum quibus uiuere consueuerat: sine telo esse uole bat. deniq; eum nihil agere permittebat: quo posset ferro perire. forte ita accidit ut eo tempore aper im mensæ magnitudinis totam illam regionem uastaret agrestes uero ad regiam conuenere petentes atym. q uenatione delectabatur quibus Rex ita respondit. instrumenta se quidem daturum retia: canes: filium uero non concessurum metuens somnium quod uide rat. Eodem tempore uir quidam externus ad Crœ/sum uenerat rogans regem:ut cædem suam expiaret Interrogatus quis esset. Vnde ueniret respõdit. Adra sti filius sum:uelut alii dicunt Midisgordii: fratrem meum inuitus occidi Et a patre pulsus rebus omni/bus priuatus Tum rex misericordia captus:cum cæ de expiauit & in regno retinuit. deinde Adrasti (sic enim de nomine patris appellabatur) cognita indu/stria. Rex ei filium Athym commendauit. Sed cum tandem precibus agrestium uictus esset Rex:ut filiũ concederet. Misit in uenationem Adrasto prius ma/gnopere commendatum. Forte casus ita tulit: ut hũc Adolescentem uenatione uersantem Adrastus cũ ha stam torqueret in aprum:infœliciter atym medium transfixerit: & occiderit: qui cum mortuus ad patrẽ delatus esset:in magnos questus lachrymasq; resol uitur pater: & ipsum præcipue accusabat Adrastum: q̃ cui filium demandasset: is potissimum occidisset. Adrastus se nihil expurgans:mortem non respuebat Rex ubi uidit illum casu non uoluntate cædem illã perpetrasse: & propterea impatienter dolentem uita donauit q̃tum in se fuit:sed cum funus atys persecu tus est Adrastus in eius sepulchro seipsum quasi in ferias occidit. Destinatum:deputatum Virgi. Et qui me destinat aræ. Strage quia multi agrestes peribãt nam strages dicitur cæsorum corporum ruina. Non dentis. Sic quoq; herodotus tradit hac ratione filio concessisse:ut ad uenationẽ iret. quia.s. non dente sed ferro moriturũ somniauerat. Sacrificio expiauit. hic mos a græcis sũptus ẽ: ut qui hõicidiũ perpetrasset a regibus expiaret. Oui. fastorũ: Ha nimiũ faciles q̃ tristia crimina cædis Flũinea tolli posse putatis aq̃.

Valerius maximus.

cro⸗e.i regis:plus maximo metu:deindé etiam maximo dolore:fuit sup efficax.i.effectum reddens quod admonuerat. Nã crœsus existimauit.s.somniando atym præstantiorem de duobus filiis.i.inter duos filios quos habuit:&.i.simul:ingenti agilitate.s.corporis:& dotibus sup.cæteris corporis. Nam agilitas quoq3 dos corporis:quia tamen ex spiritu preueniente: nam non pro corporis mole sed pro spiritus uiuacitate agiles sumus:uidetur distinguere dotes corporis ab agilitate ut in ter dotes corporis sint quæ a corpore dependent:ut procentas.i.pulchritudo.robur membrũ species &c.præstantiorem dico & destinatum.i.animo crœsi additum & ut dicunt ordinatum:successioni imperii.i.regni lidiæ. Itaq3 quia id existi mauerat:cura patria.i.paterna:nulla.i.non ulla:non cessauit ex ulla parte:auertere.i.amouere & impedire: quicquid per tinebat ad acerbitaté cladis denunciatæ.s.in somnio inuitandam.i.accelerandam.(Textus fere habet euitãdam:sed cõ traria sit sententia:nam auertere:quod euitet est nolle euitare) Iuuenis.s.Atys:solitus erat mitti.s.a patre: ad bella geren da:& sup.post somnium patris:detentus est domi. Iuuenis habebat armamentarium.i.repositorium armorum refertum copia omnis generis telorum pater sup.iussit id quoq3 amoueri.s.a filio. Iuuenis utebatur.s.prius:comitibus cinctis gla dio:sup.postmodum hi uetiti sunt accedere propius.s.ad iuuenem:tamen necessitas.i.uiolentia ineuitabilis fati dedit luctui.i.dolori patris:aditum.i.accessum:hoc est ansam & medium quo fieret. Quum enim aper.i.porcus siluester: ingen tis magnitudinis:uastaret.i.destrueret uasta reddendo.s.sata aut uineta:montis olympi qui illic quoq3 est.nam quattuor in lo.is ponitur olympus:cum crebra strage.i.prostratione & nece agrestiũ.s.colonorum qui ipsum pellere aut interficere sperabant:& auxilium regium esset imploratum:malo inusitato.i.contra malum insuetum:filius extorsit.i. multa prece quasi ui obtinuit:ut mitteretur ad opprimendum eum.s.aprum.quidem.i.certe eo facilius sup.extorsit:q̃ non sæuitia dẽ tis:quo aper armatus est sed ferri reponebatur in metu:nam existimauit pater in somniis filium sibi ferro adẽptum. Veru dum omnes qui cum Aty missi erant:sunt intenti acri studio interficiendi suem.i.porcum sup.syluestrem: hoc est aprum illum:casus pertinax uiolentiæ imminentis.i.instantis necessitatis.hoc est a fato prædestinatus:detorsit in eum.s.iuuenẽ hoc est filium regis Atym:lanceam.i.hastam aut cuspidẽ missam gratia feræ petendæ.i.ut uulneret aprum ferocem: & quidem.i.certe pertinax ille casus:uoluit eam dexteram potissimum.i.præ omnibus aliis:cui tutela filii erat mandata a patre:hoc est dexteram Adrasti iunioris:aspergi crimine cædis nephariæ.i.filii eius a quo de parricidio purgatus fuerat & a quo custodiam filii receperat:quãq3.i.& quam dexteram:hoc est cuius dexteræ totum:hoc est adrastum uiolatum sanguine homicidii imprudentis.i.ab imprudente commissi:quia imprudens fratrem occiderat:crœsus ueritus deos ho spitales.(quia enim Adrastum hospitio susceperat ueritus est si eum non iuuarẽt deos hospitales.i.hospitalitatis autho res habere inimicos) expiauit sacrificio supplicem.i.supplicantem ut sit pars pro toto.i.dextera pro homine. Crœsus & huic errori ueniam dedit:sed Adrastus non admissa uenia seipsum tanq̃ inferias Atys interemit:ut Oliuer.recitat. Qua propter historiarum narratione illius recitatione contentus fere supersedeo.

De Astiagis somnio. Ca.LXXXV.

Nec Cyrus quidem superior inuictæ fato rum necessitatis paruulum argumẽtum est:cuius ortus ad imperium totius asię spectantis maternus auus astyages:duos præ nun cios somnii frustra discutere tentauit: Mandanen filiam suam (q̃ in quiete uiderat urinam eius om nes asiaticas gentes inundasse) non medorum ex cellentissimo:ne in eius familiã regni decus trans ferretur:sed persarum modicæ fortunæ uiro collo cando natumq; cyrum exponi iubendo quia simi liter quietis temporibus existimauerat genitali parte mandanes natam uitem eo usq; creuisse:do nec cunctas dominationis suę partis inumbraret: frustratus enim est se ipse nepotis fœlicitatem cœ lestium iudicio destinatam humanis consiliis im pedire conando.

Astiagis somnium

Nec cyrus quidem. Astiages medorum rex ui dit in somniis filiam suam mandanẽ urina to tam asiam inundasse:ut tradit Herodotus: ut uero Iustinus refert:uidit ex naturalibus filiæ quã unicam habebat:enatam esse uitem cuius palmite omnis asia obumbraretur. Consulti aruspices respon derunt ex filia nasciturum esse nepotem qui totam Asiam imperio subigeret:eiq3 regnũ adimeret. Quo responso territus Astiages:neq3 claro uiro neq3 ciui filiam suam:ne paterna maternaq3 nobilitas nepotis animos extolleret:sed ex gente obscura tum tẽporis persarum Cambisi mediocri uiro in matrimonium tradidit. Ac nec sic quidez somnii metu deposito gra uidam ad se filiam iussit acciri:ut sub aui oculis par tus necaretur:natus infans datur occidendus. Arpa go Regis archanorum participi. Is ueritus ne si ad filiam mortuo rege uenisset imperium: quia nullum astiages uirilem sexum genuerat: illa necati infantis ultionem:quoniam a patre non potuisset: a ministro

Cyri ca⸗sus.

exigeret Mitridati pastori regii pecoris puerum expo nendum tradit. Forte eodem tempore & ipsi pastori natus filius erat uiuus:ut Iustinus refert:ut alii uolũt mortuus:eius igitur uxor audita regii infantis expo sitione:rogat summis precibus sibi preferri ostẽdiq3 puerum cuius precibus fatigatus pastor:reuersus in siluam:inuenit iuxta infantem canem fœminam par uulo ubera præbentem & a feris alitibusq3 defendẽ tem:motus & ipse misericordia:qua motam esse ca nem uiderat:puerum defert ad stabula: eadem cane anxie prosequente:quem ubi in manum mulier acce pit:ueluti ad notam allusit:tantusq3 in illo uigor & dulcis quidam blandientis infantis risus apparuit:ut pastorem ultro rogaret:suum pro illo partum expo⸗neret: permitteretq3 sibi siue fortunæ ipsius:siue spei

¶Nec Cyrus &c. Recitat somnium habitum de Cyro de quo quia Oliue.satis prolixe differit:Ordo est. Nec.i.& non: & quidẽ Cyrus superior.i.prior tempore (nam fuit eo alter Cyrus poste rior) est non paruulum:immo magnum argumentum.i. approba tio:aut medium probandæ necessitatis fatorum inuictæ.i.ineuita bilis:Cuius.s.Cyri:ortus.i.natiuitatis:spectantis ad ĩperiũ totius asiæ:Astyages auus maternus:quia pater Mandanes matris eius

tentauit frustra discutere.i.dissoluere & irritos facere duos præud cios.i.duo præsagia somnii Si loco relatiui:cuius ponatur antecedens Cyri.ordo fit.Astyages auus maternus Cyri frustra tētauit excutere duos pnūcios Forte legēdū fit duuos pnūcios:sed duo illa somnia fuisse dicit:alterū quo uidit Mādanen tota regionē urina pfundentē:alterū quo uidit ex eadem uitem enatam cuius palmites totam asiam umbra sua tegerent)prænuncios dico somnii.i.qui erant in somnio prænuncii ortus Cyri spectantis ad imperiū totius asiæ.tentauit autem discutere:collocando.i.uxorem dando Mandanen filiam suam:non excellentissimo medorum ne decus regni transferretur in familiam eius.(q.i.quia uideret urinā eius.s.mandanes filiæ suæ inundasse.i.obruisse aut unda quadā inuoluisse: omnes gentes asiaticas:& ita somniorum interpretes dicebant unde urina fit proditurum partum qui totius asiæ imperium occuparet)sed collocando eam uiro modicæ fortunæ persarum.i.habenti modicum fortunæ inter persas:uidelicet cambysi: & iubendo Cyrum natum.s.ex Mandane:exponi.i.foras ferri in desertum aut siluestrem aliquem locum feris deuorandum quia existimauerat similiter temporibus quietis.i.cum dormiret: uitem natā genitali parte mandanes creuisse eo usq.i. donec inumbraret.i.umbra sua tegeret:omnes partes dominationis suæ.s. Astyagis.deinde probat q frustra tentauit:enim pro quia: ipse frustratus ē se conando impedire consiliis humanis fœlicitatem nepotis.s.Cyri:destinatam.i.illi addictam iudicio cælestium.i.deorum.

suæ gratia puerum enutrire atq ita permutata sorte paruulorum:hic pro filio pastoris educatur: ille pro nepote regis exponitur:nutrici deinde nomen spago fuit:quia canem persæ sic uocant.puer deinde iam adultus cum imperio usus inter pastores esset: cyri nomen accepit.mox rex inter ludentes sorte delectus cum per lasciuiā contumaces flagellis cecidisset a parentibus puerorum querela regi delata est indignantibus a regio seruo ingenuos homines seruilibus uerberibus affectos:ille accersito puero & interrogato quid ita esset:cum nihil mutato uultu fecisse se ut regem respondisset:admiratus constantiam: in memoria somnii responsiq reuocatur:atq cum & uultus & similitudo & expositionis tempora & pastoris cōfessio conuenirent:nepotem agnouit & quoniam defunctus sibi somnio uideretur:agitato inter pastores regno.animum minacem dūtaxat in illo fregit.cæterum Arpago amico suo infestus in ultionem seruati nepotis filium eius interfecit:epulandumq patri tradidit:Sed arpagus ad tempus dissimulato dolore: odium regis in uindictæ occasionem distulit.Interiecto tempore cum adoleuisset Cyrus:dolore orbitatis admonitus:scribit ei:ut ablegatus ab auo in persas fuerit:ut occidi eum paruulum auus iussrit:ut beneficio suo seruatus sit:ut regem offenderit.ut filiū amiserit:hortatur:ut exercitum paret:& pronam ad regnum uiam ingrediatur:medorum transitionem pollicitus:Epistolam quia palā ferri nequibat regiis custodibus omnes aditus obsidentibus:exenterato lepori inseritur:lepusq in persas Cyro ferendus fido seruo traditur:additaq retia sunt ut sub specie uenationis dolus lateret.Lectis ille litteris:eadem somnio aggredi iussus:bellum medis infert.Astiages memor sui in Arpago oblitus:summam belli idem committit:qui exercitum acceptum statim cyro per deditionem tradit: regisq crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur:quod ubi astiages audiuit:contractis undiq auxilus ipse in persas proficiscitur:& primo impetu persarum acies in fugam conuertit:quibus fugientibus matres & uxores eorum obuiam occurrerunt:orant ut in prælium reuertantur:cunctantibus illis sublata ueste obscœna corporis ostendunt rogantes num in uteros matrum & uxorum uellent refugere.Hac repressi castigatione in prœlium redeunt:& facta impressione quos fugiebant fugere compellunt.In eo prœlio Astiages capitur:cui cyrus nil aliud q̄ regnum abstulit:seq in illo nepotem magis q̄ uictorē egit.Superior:ideo dixit quia fuit etiā cyrus inferior:de quo in Catone maiore multa Cicero dicit.ad quē Alexander cū uenisset:illi arbores sua manu insitas ostendit.Argumentū:indiciū.Prænuncios:quasi duo præsagia .Mandanen:Declarat somnia que fuere prænunciat ortus Cyri:qui uniuersæ asiæ iperaturus esset.Frustratus:uere inquit frustra tentauit:quia dum uult fata cauere:in ipsa fata incidit.

Mulieris animositas.

De dionysio Syracusano. Ca.LXXXVI.

INtra priuatum autem habitum Dionysio syracusano adhuc se cōtinente himera quædam non obscuri generis fœmina inter quietem opinione sua cœlum cōscendit: atq ibidem:deorum omnium lustratis sedibus animaduertit uirum præualentem:flaui coloris:lentiginosi oris:ferreis cathenis uinctum:Iouis solio pedibusq subiectum.interrogatoq iuuene quo considerandi cœli gratia duce fuerat usa: quisnā eēt: audiuit illum siciliæ atq Italiæ dirum esse fatum solutumq uinculis multis urbibus exitio futurum quod somniū postero die sermone uulgauit.Postq̄ deinde Dionysium inimica syracusarum libertati capitibusq insontium infesta fortūa cœlesti custodia liberatum uelut fulmē aliquod ocio ac trā

INtra priuatum autem habitū.Anteq̄ Dionisius Syracusanus regnum occuparet: cū adhuc priuatus esset mulier quædam existimauit se in cælū ascendisse & sibi ducē datū esse q eā duceret per cælū:ut regiones illas contēplaretur:cū ad Iouem introducta esset:uidisse sub eius pedibus cathenatū iuuenē:quo soluto magnū exitiū syracusanis immineret.Interiectis deinde aliquot annis: cū Dionysius Rex creatus esset:& ciues obuiā prodirent officii gratia:in his etiā multæ matronæ erant; que dis supplicationes facerent.Ingresso igitur ciuitatē cū mulier illū conspicata foret magna uoce clamauit:hunc illū iuuenē esse quē uiderat in somnis: & hoc mulieris dictum adeo excitauit animum Dionysii:ut eam de medio tolli iuberet.Occupauit autē imperiū uigesimo quinto suæ ætatis anno: & regnauit annis duobus & quadraginta. teste Cicerone libro quinto tusculanarū quæstionū.Priuatū habitum non habentē imperiū.Himera:nomen erat mulieris. Lentiginosi:lentiginū pleni.qui color in rubrū semper tendit.Est enī lentigo in uultu nota rubicunda.Effusam:ex ædibus tā officii q̄ spectaculi gratia.Tollendæ:interficiendæ mulieris.Alterius somnii.Cicero li. primo de diuinatione.mater inquit Dionysii eius q Valerius maximus.

Dionysii regnum.

ſyracuſanorũ tyrannus fuit.ut ſcriptum apud philiſtium eſt.& doctum hominem & diligentem. & æq̃lem temporum illorum cum prægnans hunc ipſum Dionyſiuȝ aluo contineret:ſomniauit ſe peperiſſe ſatyriſcum:huic interpretes ſomniorum: qui gallici in Sicilia tum nominabantur:reſponderunt eum quem peperiſſet clariſſimum græciæ diuturna cum fortuna fore Satyriſcum:paruum ſatyrum:eſt enim diminutiuum græcum nam diminutiuorum formæ græcæ ſunt aliæ in: αριον ut ανθρωπαρι homuncio. alia in ιδιον ut στιχιδιον. uerſiculus. alia in ισκος ut λογισκος. oratiuncula.Et ſicut beatus Auguſtinus dicit deluſa gẽtilitas ꝓ diis celebrabat phaunos.ſatyros nymphas:ſunt autem ſatyri animalia diu uiuentia.aduncis naribus & cornua in frontibus habentia:caprinis pedibus homunciorum ſimilitudinem referentia:naſcuntur autem teſte Plinio & habitant in receſſu inſulæ Canopeæ i finibus æthiopiæ:& præter figuram nihil moris humani. Satyriſcum ergo quaſi aſperum correctorem.Potentiſſimum quia ſatyri mira agilitate corporis mouentur.ſunt eniȝ ut diximus homulli ſilueſtres:nudi mordaces:ſaltatores.Clariſſimum:quia pro diis habebantur ſatyri.Certo euentu: id re uera fuit. nam & italiæ partem cum Sicilia non minimam imperio tenuit.

quillitati iniecit. Himera cum mœnia inter effuſam ad officium: & ad ſpectaculum eius turbam intrãtem ut aſpexit:hunc eſſe quem in quiete uiderat uociferata eſt.Id cognitum tyranno curam tollendæ mulieris dedit. Altioris ſomnii mater eiuſdem Dionyſii: quæ cum eum conceptum utero haberet parere uiſa eſt ſatyriſcum:conſultoq; prodigiorum interprete clariſſimum ac potentiſſimum graii ſanguinis futurũ certo cum euẽtu cognouit.

¶Intra priuatum &c.Narrat ſomnium himeræ ſiculæ mulieris de Dionyſio tyranno:dicens.Autem pro ſed dionyſio ſyracuſano i.ſyracuſis in ſicilia orto:continente ſe adhuc intra habitum priuatum.i.hominis priuati:hoc eſt nullo fungentis magiſtratu aut imperio.i.cum dionyſius nondum regnum ſiciliæ per tyrannidem occupaſſet.Quædam fœmina non obſcuri.i.ſatis clari generis himera.ſ.nomine:conſcendit ſua opinione.i.quantum opinata ẽ cælum inter quietem.i.dum quieſceret atq; ſedibus deorum omniũ luſtratis.i.circuminſpectis:ibidem animaduertit uirum prætua'entem:coloris flaui.i.ut dicunt rufi:& oris lentiginoſi.i. facie in qua multæ erant lentigines.i.maculæ ſubrubræ:uinctum.i.ligatum in catenis ferreis:ſubiectum ſolio.i.regali ſedi:& pedibus iouis: ſicut tyranni ſub martyrum pedibus a noſtris ſculpuntur & pinguntur. & Iuuene quo duce.i.cuius ductu fuerat uſa gratia conſiderandi aut conſcendendi cæli:interrogato quiſnam eſſet.ſ.ille uinctus:audiuit illum eſſe dirum fatum.i.perniciem aut flagellum ſiciliæ atq; italiæ:& ſolutum.i.ubi eſſet ſolutus: futurum multis urbibus exitio.i.ad exitium & euerſionem.quod ſomnium ipſa himera uulgauit ſermone.i.narrando multis: die poſtero.i.eam noctem inſequente deinde poſtq̃ fortuna inimica libertati ſyracuſarum & infeſta.i.uim inferens: capitibus inſontium.i.innocentum:iniecit dionyſium liberatum cuſtodia cæleſti:quia id ſignificabat ꝙ pedibus iouis ſubiectus iacebat:ipſum non exiturum in perniciem niſi quando dii eum ſoluerent.i.quando id permitterent:iniecit dico otio ac tranquillitati uelut fulmen aliquod:tunc ſup.himera ut.i.poſtq̃ aſpexit eum intrantem mœnia inter turbam effuſam ad officium.i.honorem debitum ei exhibendum obuiam prodeundo:& ſpectaculum eius:quia in regali pompa ſpectabatur:uociferata eſt.i.uoce magna clamauit:hunc.ſ.dionyſium eſſe:quem uiderat in quiete.ſ.uinctum ſub ſolio iouis. Id cognituȝ tyranno.i.ubi tyrannus id cognouit dedit tyranno.ſ.dionyſio: curam mulieris tollendæ.ſ.de medio uiuentium:ne talia uociferando coniurationem concitaret. ¶Altioris alii legunt tutioris:tangit autem ſecundum ſomnium factum de dionyſio ſed matri eius dicens.Mater eiuſdem dionyſii:fuit ſup.ſomnii altioris.i.ſublimioris: & diuinioris aut profundioris & occultioris ſignificationis.Quæ.ſ.mater cum haberet eum.ſ.dionyſium conceptum utero:uiſa eſt ſup.ſibi:parere ſatyriſcum.i.paruum ſatyrum.i.animal cornutum & aduncis naribus & pedibus caprinis: & interprete prodigiorum conſulto.i.interrogato conſilium:cognouit cum certo euentu.i.quod euentus qui poſtea contigit certum reddidit:ſup.partum ſuum:hoc eſt Dionyſium:futurum clariſſimum atq; potentiſſimum ſanguinis graii. i. græcanici: ſup. ſuo tempore.

IT carthaginenſium dux. Amilcar pœnorum dux dum ſyracuſas Siciliæ urbem clariſſimam obſideret exiſtimauit ſe in ſomnis audiſſe uocem nunciantem fore.ut ſequenti die ſyracuſis cœnaret quod ſomnium cum ad uictoriam pertinere arbitratus eſſet exercitum inſtruxit ad pugnam:ut potiretur urbe: ſed forte ita accidit:ut inter pœnos & Siculos transfugas qui erant in eius exercitu maxima oriretur diſſenſio.quam Syracuſani ſentientes eruptione facta pœnorum caſtra cepere. & Amilcarem uinctum in urbem traxere:ubi cœnauit captiuus & hoc pacto impletum eſt eius ſomnium. non autem eo quo animo præſumpſerat. Inter ſiculos. uel qui transfugerant.uel certe qui cum carthaginenſibus ſocia arma coniunxerant & confœderati erant.Magis ſpe. quia credebat ſe uictorem cœnaturum ſed uictus cœnauit.

De amilcare duce carthaginẽſiũ. Ca. LXXXVII.

AT carthaginenſium dux Amilcar cũ obſideret ſyracuſas inter ſomnium uocem exaudiſſe credidit nunciantem futurũ ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus ꝓmiſſa uictoria exercitum pugnæ comparabat:in quo iter ſiculos & pœnos orta diſſenſione caſtris eius ſyracuſani ſubita irruptione oppreſſis ipſum intra mœnia ſua uinctum pertraxerunt. Itaq; magis ſpe q̃ ſomnio deceptus cœnauit ſyracuſis captiuus:nõ ut animo præſumpſerat uictor.

¶At carthagineñ.dux. Recitat somnium Hamilcaris ducis carthagineñ non satis feliciter ab eo interpretatum.n. cuz sibi promissum somniasset se postridie eius son nu syracusis coenaturum: mutu bem ex eo somnio capere sperans ipse captus in ea coenauit. Ordo est. At.i.econtrario.q.d.ncu simili euentu Hamilcar dux carthagineñ.credidit exaudisse.i.manifeste audiuisse:inter somnium.i.somniando:cum obsideret syracusas urbem primariam siciliae:uocem nunciantem futurum sup.esse:ut coenaret proximo die in ea urbe:quam ob. sidebat. Igitur ipse laetus perinde.i.similiter ac.i.acsi:uictoria promissa sup.esset diuinitus.i.a deo(possunt tamen sine uerbo dici ablatiui in designatione sequelae positi)comparabat.i.congregabat aut instruebat exercitum pugnae.i.ad pugnam contra syracusanos. In quo.s.exercitu collecto ex siculis qui partes carthagineñ.fouebant & ex poenis:d.issensione orta iter siculos & poenos::quia neutri alteris parere uolebant: Syracusani uidentes exercitus dissensionem:castris eius.s.Hamilcaris oppressis.i.postq̄ oppresserant castra eius subita irruptione:quam faciebant aegressi portis:pertraxerunt ipsum.s.Hamilcarem:uinctum:intra moenia. Itaqz.i.& sic ipse deceptus magis spe q̄ somnio:non enim falsum erat somnium:sed stulta spes eius fecit ipsum falso interpetrari: coenauit syracusis.i.in syracusanorum urbe:captiuus:non uictor:ut presumpserat.i.inaniter praeceperat animo.i.opinione. Vbi quod Valla diligenter scripsit:meminerit lector praesumptio & praesumptuosus:item praesumere a doctis fere nunq̄ accipi in uulgata significatione.

De Alcibiade. Cap.LXXXVIII.

Alcibiadesquoq; miserabilē exitum suū haud fallaci nocturna imagine speculatus est. quo enim pallio amicae dormiēs opertum se uiderat eodē interfectus & insepultus iacens contectus est.

¶Alcibiades &c. Ordo est. Alcibiades quoqz.i.etiam q̄si dicat: non modo Hamilcar:sed & Alcibiades atheniēn.speculatus est.i.uidit:imagine.i.repraesentatione nocturna.i.facta per quietem: haud.i.non fallaci:quia ita euenit ut speculatus est:sed forte non ita ut sperauerat Enim pro quia:ipse interfectus & iacens insepultus:sic derelictus ab interfectorib' missis a Pharnabaso: cōtectus est.i.coopertus & in rogum missus eodē pallio amicae suae i.concubinae:quo pallio ipse dormiens uiderat se opertum. Somniauerat enim q̄ amica sua se nudum pallio suo cooperiret:quod ad illam ingressus illi narrauit:sed cum tugurium incensum esset a percussoribus:& tamen elapsus est:in fuga oppressus & interfectus:tantisper insepultus iacuit donec amica eodem incendio elapsa ipsum pallio suo cooperiret.

De duobus archadibus. Ca.LXXXIX.

Proximum somnium:& si paulo est longius propter nimiam tamen euidētiam ne omittatur impetrat. Duo familiares arcades iter una facientes megaram uenerūt. quorum alter ad hospitem se contulit alter in tabernā meritoriam diuertit. Is qui in hospitio erat uidit in somniis comitem suum orantem ut sibi cauponis insidiis circumuento subueniret. posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi. quo uiso excitatus prosiluit. tabernamq; in qua is diuersabatur petere conatus est. pestifero deinde fato eius humanissimum propositum tanq̄ super uacuum damnauit. & lectum ac somnum repetit. Tūc idem ei saucius oblatus obsecrauit:ut qui uitae suae auxiliū ferre neglexisset:necis saltem ultionem non negaret. Corpus enim suū a caupone tru

Alcibiades quoqz miserabilem. Lysander Lacedaemonius athenienses diu obsessos tandē in suam potestatem redegit: & omnem reip. statum permutauit.in posita triginta praetoribus qui in totidem euasere tyrannos. quorum primus Critias fuit. qui cum uideret Alcibiadem plurimum gratia & auctoritate ualere apud Pharnabasum persarum regem scripsit Lysandro:nisi daret operam:ut de medio tolleretur Alcibiades. nihil eorum quae athenis constituerat ratum fore. Lysander ubi hoc cognouit misit ad Pharnabasum nuncium qui diceret. Lacedemones renunciare illi societatem quae cū rege erat nisi uel mortuum uel uiuum ad se mitteret Alcibiadem. Pharnabasus clementiam & fidem suaz maluit quā opes regias minui Itaqz duos misit. Fusimentē. uel ut alii Susa metrem & bageum. qui Alcibiadem interficerent. Hi cum non auderent ferro aggredi uirū fortissimum:ligna intulerunt & tugurium. in quo cū amica quadam erat Alcibiades:incenderunt. ille strepitu flammae excitus uestimenta omnia super ignem iniecit. & cum familiari seruo & amica euasit:sed tandem a multitudine militum occiditur. tum mortuum mulier ueste sua opertum cremauit incendio tugurii. De hoc uiro dicetur in ca. de mutatione casus & fortunae.

Proximum som. Excusat prolixitatem somnii quod narraturus est quod Ci.li. de diui. ita prodit. Cum duo quidem archades familiares iter una facerent & Megaram uenissēt:ad cauponem alterū diuertisse ferunt. alterum ad hospitem qui cum coenati quiescerent concubia nocte uisum esse in somniis ei qui erat in hospitio. illum alterum orare. ut subueniret q̄ sibi a caupone pararetur interitus. eum primo perterritum somno surrexisse. deinde cum se collegisset. idqz uisum pro nihilo habendū esse duxisset recubuisse tum ei dormienti eodem illū uisum esse rogare:ut quoniam sibi uiuo non subuenisset. mortem suam ne inultam esse pateretur se interfectum in plaustrum esse a caupone cōiectum:& supra stercus iniectum:petere ut mane ad portam adessz priusq̄ plaustrum ex oppido exiret hoc uero somnio eum commotum. mane bubulco praesto ad portam fuisse. quaesisse ab eo quid esset in plaustro. illuz perterritum aufugisse. mortuum erutum esse cauponem re patefacta poenas dedisse. quid hoc somnio dici diuinus potest? Euidentiam. quia adeo perspicuuz est ut nō sit praetermittendum. Megaram. urbem graeciae. & est nominatiuus huius nominis megara formatus ab accusatiuo graeco sicut cratera. Circumuen Valerius maximus.

te.Decepto.Diuersabatur.Hospitabatur.nam diuertere est ad diuersa uertere seu de uia in hospitium:unde diuersorium locus ad quem de uia diuertimur.s.domus hospitalis.Damnauit.Quia seipsum accusabat.q eiusmodi somniis crederet.Necis saltem ultionem Ne centum erraret annos quia inulti & insepulti centum errabant annos.Vir.centum errant annos.uolitantq; ea flumina circum.Luc.umbraq; erraret crassus inulta.Capitale.Quia magistratibus tradidit:ut eum capite punirent.

cidatum tum maxime plaustro ferri ad portã stercore coopertum.Tam constantibus familiaris p̃cibus compulsus:protinus ad portam cucurrit. & plaustrum.quod in quiete demõstratũ erat cõprehẽdit.cauponemq; ad capitale suppliciũ pduxit.

¶Proximũ &c.Textus ẽ aptus & lectu iocundus: Ordo tñ nẽqs eũ desyderet ẽ.Sõniũ pximũ.i.qd pxĩo loco narrabit: etsi.i.q̃q̃ est lõgius.s.q̃ par sit:paulo.i.modico.i.licet sit aliquãtulũ plixũ:tñ ĩpetrat.i.obtinet ne omittat:pp euidẽtiã:qa tã euidẽs & manifestũ ẽ.Duo arcades familiares iter se facientes.i.cũtes aut eũdo una.i.pariter:uenerũt megarã.i.in eã urbe; quor alter cõtulit se ad hospitẽ.i.amicũ cũ quo hospitalitatẽ habebat:eã aũt ẽ ut gratis reciperẽt & reciperent hospites mutuo:quotiẽs alter ad alterius se diuerteret ædes alter.i.reliquus q nõ hẽbat illic hospitẽ diuertit in tabernã meritoriã.i.mercede recipiẽtẽ aduenas:hinc forte tractũ ẽ q taberna uulgo p caupone accipiat:cũ sit ex tabulatis & asseribus cõstructa potius ad uẽdẽdas res q̃ ad recipiẽdos hospitio hoies apta.Is q erat i hospitio uidit in somniis comitem suũ.i.sociũ itineris orãtẽ ut subueniret sibi circũuẽto insidiis cauponis:eni p qa:dixit sup.se posse subtrahi piculo iminẽti:qa caupo parabat eũ iugulare & paulo post iugulauit:celeri accursu eius.s.q in hospitio erat:quo uiso.i.somnio excitatus.s.is qui in hospitio erat:psiluit.s.extra hospitiũ & conatus est petere.i.adire tabernã in qua is.s.alter diuersabat.Deinde dãnauit.i.reprobauit ppositũ suũ humanissimũ.i.pietate humana dignissimũ:tanq̃ superuacuũ:fato eius.s.comitis sui pestifero.i.letali illi:& repetiit lectũ ac somniũ:tunc idẽ.s.comes:oblatus & saucius.i.uulneratus in necẽ usq;:obsecrauit.i.ob sacra rogauit:ut ipse q neglexisset ferre uitæ suæ auxiliũ:nõ negaret saltẽ neci.i.cædi ultionẽ.Eni p qa:sup.dixit:corpus suũ trucidatũ.i.truculẽter cæsum a caupõe.i.dño tabernæ:ferri plaustro.i.uehiculo:maxie.i.pcipue tũ.i.co tpe quo hæc dicebat:ad portã cooptũ stercore.i.fimo imũdo ut nemo q̃reret qd ueheret.Is sup.q i hospitio erat cõpulsus tam cõstantibus præcibus familiaris sui:cucurrit protinus.i.e uestigio ad portã:& comprehendit plaustrum.i.currũ aut uehiculũ:quod demonstratum erat in quiete:& perduxit.s.criminando ipsum apud iudices cauponem ad supplicium capitale.i.mortale quod de eo sic conuicto sumptum est.

Multa etiã interdiu & uigilantibus.Transit ad capitulum de miraculis.quæ ueluti somniis cecitatis nube adumbrata hominibus apparuerunt:nam miracula sunt cognitu difficillima sicut somnia.sunt autem miracula quæcũq; præter naturæ usum eueniunt.Constiterint:Qua ratione facta sint & euenerint.

Cum apud lacum.Hãc historiam Liuius libro secũdo commemorat.de miraculo uero nullam prorsus mentionem facit tãtu; dicit ædem castori dictatore; uouisse nec id affirmat:sed ita fieri dicit.Plutarchus uero & Cicero auctores sunt: q dum romani cum tusculãis bellum haberẽt duce Aulo posthumio dictatore: & apud lacu; regillum pugna commissa ad multum diei tracta foret.& in neutram partem uictoria iclinaret:uisi sunt pollux & castor p Ro.fortiter pugnare.qui copias hostium penitus profuderunt.Dionysius li.vi.post pugnæ narrationem.In hac iquit pugna dicitur posthumio dictatori & qui cum eo erant in acie equitibus apparuisse duos iuuenes: & forma & magnitudine longe superiores uiris:quos nunc nostra natura nutrit.pubescereq; incipientes ducentes equitatum ro.& qui obuiam latinorum irent ferientes hastis propellentesq; & cohortantes socios postq; fugam latinorum captionemq; castrorum suorum inclinãte ia; die in uesperis uisi esse in romano foro eodem habitu adolescentes dicũtur duo bellicas induti lenas:procerique & pulcherrimi eandem habentes ætatem faciemq; seruantes.tanq̃ redeuntium ex prælio:specie pugilum equosq; madidos sudore adducentes.ascẽdentemq; a fonte deinde utrunq; equos abluere ad saturiginem.que manat iuxta templum uestæ.lacũ faciens profundum puteum multis cursitantibus & si quid esset ab exercitu noui discere postulantibus nar

De miraculis. Titulus.VIII.

Multa etiam interdiu & uigilantibus acciderunt perinde ac tenebrarum:somniiq; nube inuoluta quæ quia unde manauerint: aut qua ratione cõstiterint dignoscere arduũ est: merito miracula uocentur Quorum e magno, aceruo in primis illud occurrit.

¶Multa & &c.Trãsit ad narrãda miracula:q̃ p̃sertim uigilantibus diuina nõ humana ope uisa sunt:unde magis stoice q̃ epicurice sentit.Epicurei eni negabãt deũ curare mortalia:aut qcq̃ miraculi i terris facere.unde Horatius de miraculo qd circa thus liquescens p se in aris fieri dicebat:dicit sermonũ li.i.Credat iudæus apella:Nõ ego:nãq; deos didici securũ agere æuum:Nec siqd miri faciet natura deos id Tristes ex alto cæli demittere tecto.&c.Ordo textus nunc est.Multa etiam acciderunt interdiu.i.durante die quasi intra diem:& uigilantibus & ita licet tam nocte q̃ interdiu tñ nõ somniantibus ut superioribus:perinde ac.i.nõ aliter q̃ si fuerent inuoluta nube tenebrarum & somnii:quæ quia arduũ.i.difficile ẽ dignoscere.i.discernendo noscere:unde emanauerint.i.orta sint aut qua rõne cõstiterint.i.facta sint:uocent merito miracula:quorũ.s.miraculorũ illud qd pxie sequit occurrit.s.meoriæ:i primis e magno aceruo.i.cumulo exemplorum.deinde incipiẽs narrare dicit.

De Castore & Polluce. Ca.XC.

Cum apud lacum regillum Aulus posthumius dictator & tusculãorũ dux manilius octauius magnis uiribus iter se cõ

currerent : ac neutra acies aliquã diu pedẽ referte Castor ac pollux romanorũ partium ꝓpugnatores uisi:hostiles copias penitus fuderunt.

tasse eos pugnarp ut fuerat. & ꝙ uicissent romani nunciasse. discenteſq; inde dicũt eos ex foro a ne mine uisos amplius. die postero acceptis litteris a di ctatore cognouerunt de apparitione numinum in prælio. & eos fuisse castoris & pollucis simula chra.

¶ Quum &c. Restat miraculum castoris & pollucis. ordo est Quum Aulus posthumius dictator .i. fũ ĩ o illo magistra tu a quo non licebat prouocare: sed audiendum erat eius dicto: fungens: & Octauius Manilius dux Tusculanorum e concurrerent inter se magnis uiribus: ac neutra acies: neq; Romani dictatoris neq; tusculani ducis: referret .i. retro ferret recipiendo se in castra: pedem .s. suum: aliquã diu .i. per pluſculum temporis. Castor & pollux: dii illi ex fratribus geminis facti: uisi idest apparentes: propugnatores idest defensores partium Romanarum : fuderunt idest prostrauerunt penitus copias hostiles: utpote tusculanas.

De iisdem sub Publio Vatinio. Cap. XCI.

ITem bello macedõico. P. Vatinius rea tinę præfecturę uir noctu urbem petens existimauit duos iuuenes excellẽtis for mæ albis eqs residẽtes obuios sibi factos nũciare die q̃ ꝓterierat pſam regẽ a paulo captũ. q̃d cũ se natui i dicasset. tanq̃ maiestatis eius & ãplitudinis uão ſmõe cõtẽptor in carcerẽ cõiectus. postq̃ Pau li lr̃is illo die pſam captũ apparuit: & custodia li beratus & insuper agro ac uacatione donatus est.

¶ Item bello macedonico. Narrat secũdum miraculum quod per eosdem cõtigit dicens. Item Publius Vatinius uir præfecturæ rea tinæ .i. unus eorum qui reati præfecti erãt petens bello macedoni co .i. quo tempore Paulus æmilius Persam regem macedoniæ bello petit: petens dico noctu urbem .s. Romam: existimauit duos Iuue nes excellentis formæ .s. Castorem & pollucem: licet eos non agno uit: residentes sup. in equis albis & sup. factos obuiã sibi: nunciare persam regem .s. macedoniæ: de quo in titulo de omine dictum ẽ: captum die qui prætericrat .s. proxime: a paulo .s. æmylio. Q̃d .i. quam rem cum indicasset senatui .s. Romano .i. ordini senatorum : coniectus in carcerem tanquã contemptor maiestatis & amplitudi nis eius .s. senatus : sermone uano .i. mendaci & futili : quale & se natui allatum non decuit: postquam apparuit litteris .i. per litteras: pauli .s. æmilii ad hoc missas: Persam captũ illo die: quo uatinius indicauerat : ipse Vatinius & .i. simul liberatus est custodia .i. carce re noxiorum: & donatus est insuper .i. supra liberationem agro ac uacatione idest immunitate & exemptiõe ab omni onere publico.

ITem bello macedonico. Pub. Vatinius Ci cero libro de natura deorum. Et de nostro inquit populo & in cæteris deorum cultus religionumq; sanctitates existunt in dies maiores at q; meliores. idq; euenit non temere : nec casu. sed ꝙ etiam præsentiam suam diui declarant ut apud Re gillum bello latinorum. cũ posthumius dictator cũ Octauio manlio tusculano prælio dimicaret. in no stra acie castor & pollux ex equis pugnare uisi sunt & recenti memoria idem tyndaridæ persem uictum nunciauerunt. P. n. Vatinius auus huius adolescen tis: cum ei præfectura reatina romã uenienti noctu duo iuuenes in equis albis dixissent : regem persem illo die captum : senatui nunciasset. primo quasi te mere de repub. locutus esset: in carcerem coniectus est. Postea a paulo litteris allatis cum idem dies con stitisset. & agro a senatu & uacatione donatus est. nec illud prætermittã. licet nõ ad rem. sed quia simi le est huic. quo tempore Cato erat Vticæ. quidã no ctæ ueniens nunciauit Catoni die tertia ante com missum certamen castra Scipionis capta fuisse cæsa remq; uictorẽ. Scipionẽ & iubam cum paucis eua sisse: reliquas copias funditus deletas. hoc legitur i uita Catonis. Reatinæ præfæ. quia præfectus erat reati. ac si diceres preturæ uicentinæ: erant quædam præfecturæ ad quas mittebantur a prætore Vrba no præfecti. ut fundi. & formiæ cæteræ. priuernum anagnia. reate. norsia: arpinum. & alia: A paulo. Sci licet æmilio. de quo supradictum est in capitulo de ominibus. Vacatione: Immunitate. & ut uulgo dici mus exemptione. Gymno sophistæ.

De Castore & Poluce rursus. Ca. XCII.

CAstorem uero & pollucẽ etiã illo tpe ꝓ imperio. P. R. excubuisse cognitum est: quo apud lacum Iuturnæ suũ equorũq; sudorem abluisse uisi sunt. Iunctaq; fonti eorum ædes nullius hominum manu reserata patuit.

CAstorem &c. Lacum iuturnæ. Nymphæ. Iuturna fons iuxta Numicum fluuiũ dictus ut quidã uolunt a iuturna turni sorore quæ a ioue compressa immortalitate donata est. & Nu mici fluminis nympha facta. iuxta hũc fontẽ ædes erat castoris & pollucis. Iuncta : Haud procul erat a fonte templum quod sponte sua uisum ẽ aperiri. ¶ Castorem uero &c. Affert tertiũ exemplum de iis dem: locutum autẽ de castore & polluce idicat par ticula etiam quæ consociatiua est. Atq; ita tertium traditur de illis exemplum in quo mirari possis cũ græci sint quomodo Romanis qui ex troianis traxe runt originem toties opitulati sint. Verum facile pos sit occurri: inter deos non esse simultatem: nisi home rus & cum insecutus Maro etiam deorũ cõtentiões Ascen usq; ad uulnera interdum inducant. Nõ uenerem uulneratã dicũt dum filio suppetias ferret: unde illud æ nei .x. i persera ueneris. mea uulnera restant Verũ dicerẽ homerũ & cæteros poetas in talibus figmẽtis hominũ mores p deos exprime re uoluisse: quos & pñs miraculũ imitãdos inuit. Nã si aut ueros deos aut imortales & ipassibiles effectos credas : uñ illis sudor de quo iam dicemus. Vt cũq; sit ẽ cõstat Romanis psuasum esse Castorem & pollucem illis auxiliares sæpe fuisse. unde eos Horatius inuocat. Sic fratres Helenæ &c. unde, ordo est. Vero pro sed: cognitum est Castorem & Pollu

ftæ ma. Tam magnam ut crescere solet. Errorem: ne pompeius se fortunæ committeret.

lescentia.i.ab eo tempore quo primum inciperet adolescentuire. Quo.i.propter quod factum eius cõstat: signa.i.effigies deum p. deorũ: conuersa sua sponte in delubris.i.templis deum: propter sic in quibus simulacra erant lignea: quasi delibrata.i.decorticata & constat clamorem militarem & strepitum armorum auditum antiochiæ & ptolemaide (Seruius dixisset ptolemaidi) ut concurreretur.s.a ciuibus aut uigilibus in muros. & constat sonum tympanorum: quibus nunc quoq3 Alemani in bello utuntur: editum pergami in delubris.i.phanis abditis.i.secretis: hoc est adytis ipsis (non tamen dices adytis delubris sed delubrorum) & constat palmam uiridem iustæ magnitudinis enatam trallibus urbe lydiæ aut potius phrygiæ in finibus cariæ: nam in utrisq3 sunt tralles: in æde uictoriæ.s. deæ sub statua cæsaris inter coagmenta lapidum. Quibus.s.prodigiis appareret numen.i.uoluntatem diuinam cælestiũ s.deorum & id est simul: fauisse gloriæ Cæsaris.s.Iulii: & uoluisse inhibere errorem Pompei. Hoc uidetur contrarium illi: sed inuictæ leges necessitudinis: sed sic est: quod deus scit ineuitabiliter futurum: ut euitabile libero proposuit arbitrio.

Vas aras. Hic aperte cæsari adulatur. cõstat enim ab Augusto fuisse Cæsari dedicatas aras & templum: ergo non sine adulatiõe cõmemorat Cæ. fuisse temerarium q & ipse contẽptis prodigiis in periculum suum corruerit: ideo ueniã petit si contra eum dicturus erit. Diue Iuli nota est dif-
Diuus & Diuus. ferentia inter diuum & deum ut deum æternũ diuũ ex homine factũ dicamus. Propitio: ephexegesis ẽ. nam dii nobis propitii sunt cum nobis fauent. Sub tui. De negligentia scripturus quam cæsar adhibuerit in probandis prodigiis quasi ueniam petit: & dicit ideo se exemplum eius positurum: non tam ut ipsum repræhendat q̃ ut per eius exemplum cæteri de quibus dixit minori repræhensione digni censeantur nam si deus prodigium neglexisse probatur: minus mirum est mortalem hominem tale quicq̃ incurrisse. Te enim accepimus. Cum senatus nouos & inusitatos honores Cæsari decreuisset: die statuto quo accepturus eos in senatum uenturus erat sacrificauit: nec cor uictimæ: quam immolabat inuentum est. responsum itaq3 est ab aruspice id prodigium ad salutẽ eius pertinere: itaq3 cum cæsar in senatum ire recusaret. Decius brutus: qui auctor & princeps coniuratiõis erat: instabat & monebat ac liberius arguebat nõ decere senatum uniuersum pro uno: & eo cui magnificentissimos honores demandare uelit: nequicq̃ conuocatum suspicionem eo die tantæ insolentiæ ausu geret: itaq3 cæsar persuasus in senatum uenit: ubi teste Sue. tribus & triginta plagis interfectus ẽ. hono-
Honores Cæsaris. res autem quos illi senatus decreuerat erant: ut perpetuo dictator esset: ut omnibus prouinciis nisi italiæ præesset: ut terra mariq3 coronam gestaret præterq̃ in italia. Sue. alia præter hæc prodigia apparuisse cõmemorat cæsaris futuram cædem significantia: ut illud cũ capuæ euerterẽtur lege iulia uetustissima sepulchra: tabula ænea in monumento in quo dicebat capis conditor capuæ sepultus inuenta est: litteris uerbisq3 græcis hac sententia. quando ossa capis detecta esset fore ut Iulo prognatus manu cõsanguineorum necaretur magnisq3 mox italiæ cladibus uindicaretur: cuius rei ne quis fabulosam aut cõmentitiã putet: auctor est Corn. balbus familiarissimus cæsaris. Rursus illud equorum greges quos in traiiciẽdo rubicone flumine consecrauerat ac uagos & sine custode dimiserat comperit pertinacissime se a pabulo abstinere ubertimq3 flere: quod uir. tetigisse uidetur ĩ ægloga daphnidis in qua cæsaris mortem sub nomine daphnidis: ut quidam uolunt: deplorat cum dicit. Non ulli pastos illis egere diebus: frigida daphni boues ad flumina nulla neq3 amnem Libauit quadrupes nec graminis attigit herbam. Item aliud immolãte aruspice auem regaliolum cum laureo romulo põ

De Iulio Cęsare premissa ad eum depreca/tione. Cap. LXIX.

Vas aras. tuaq3 sanctissima templa diue Iuli ueneratus oro: ut propitio ac fauenti numine tantorum casus uirorum sub tui exempli præsidio. ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus eo die quo purpurea ueste uelatus aurea in sella consedisti: ne maximo studio senatus exquisitum: & delatum honorem spreuisse uidereris: priusq̃ exoptatum ciuium oculis cõspectum tui offerres: cultui religionis in quam mox eras transiturus uacasse: mactatoq3 opimo boue cor in extis non reperisse: ac responsum tibi a spurina aruspice: pertinere id signum ad uitam & cõsilium tuũ. q utraq3 hæc corde continerentur. Erupit deinde eorum parricidium qui dum te hominum numero subtrahere uolunt: deorum concilio adiecerunt.

¶ Tuas aras. Quia mentem Pompeii magni dixit aliquãdo hallucinatam: posset aliqs dicere cæsarẽ quoq3 errasse q prodigiis admonitus non cauerit: quam rem qa inficias ire non posset: cũ nihilominus asserat & prius asseruit Cæsarem esse in deorũ numerum relatũ fatet diuos quoq3 dũ in humanis agunt posse errare: sed precat ut patiat per sui errorẽ magnorũ uirorũ errorem defende. Ordo est. O diue Iuli.s. cæsar: ego ueneratus tuas aras & tua sanctissima templa: & ita tibi diuinitatem demens: ut patiaris numine sup. tuo propitio ac fauente casus.i.lapsus & errores tantorũ uirorũ quanti dicti sunt errasse: delitescere.i.abscondi ut protegantur: sub præsidio.i.prætexta ac tutela.i.ptectione: tui exẽpli. quia quod in diuis non reprachenditur: non uidetur reprahensibile in mortalibus. Dico tui exempli: enim pro quia: nos accepimus te uacasse eo die quo uelatus ueste purpurea id est triumphali cõsedisti in sella.i.sede quasi sede aurea: ne uidereris spreuisse honorem exquisitum & delatũ sup. tibi maximo studio.i.anxu: senatus: priusq̃ offerres oculis ciuiũ: conspectũ tui.i.tuæ (ut uulgo dicunt) personæ: exoptatũ.s.populo: accepimus inquã te uacasse.i. operã unicã dedisse dicto die cultui religionis.i.uenerationis deorũ: in quã eras transiturus mox: quia qua ueneratione deos coluisti mox colendus eras: & accepimus te boue opimo.i.pingui mactato non repperisse cor in extis.i.inter exta. ac responsum.i.dictũ cũ quæreres quid illud prodigiũ portenderet: tibi a spurina aruspice: id signũ pertinere ad uitã & ad consiliũ tuũ: q.i.qa hæc utraq3

cuita & consilium: continerentur corde. quia cor est fons uitæ: primum: & ultimum membrorum uiuentium: & in eo uidetur sedes prudentiæ: unde cordati prudentes habentur: sicut ergo defuit cor ita denunciabat illi breui præsertim ad idus martias uitam defuturum & consilium: quia in senatum inermis se contulit: deinde par ricidium eorum. s. Bruti. Cassii. & aliorum coniuratorum: qui dum uolunt te subtrahere numero hominum: adiecerunt te concilio. i. cœtui deorum erupit. i. exortum est quasi ex ea te occasionem deinde sumpserunt.

pelanæ curiæ se inserentem uolucres uarii generis ex proximo nemore prosecutæ ibidem discerpserūt. Purpurea: Triūphali ueste indutus Exquisitū: excogitatū diligenter inuentū. Pri. sq̄ ex. uidetur quodam modo cæsarem excusare q̄ prodigia non seruauerit ne. s. uideretur contempsisse honores: quos sibi senatus studiosissime deferebat. Cice. li. de diui. quid igt cæsarem putamus si diuinasset fore in eo senatu quē ex maiori parte ipse coaptasset in curia pompeiana ante ipsius pōpeii simulacrū tot cēturiōibus suis spectatibus a nobilissimis ciuibus partim etiam a se omnibus rebus ornatis trucidatus ita iaceret: ut ad eius corpus nō modo amicorum sed ne suorum quidem quisq̄ accederet: quo cruciatu animi uitam acturum fuisse putas? Exoptatuʒ: quia pauci admodum contra te iurauerant uniuersa tamen ciuitas tibi fauebat. Religionis: ideo dixit quia post mortem i deorum numerum translatus est: ergo religionis inquam mox transiturus eras: ut quemadmodum tu eo die sacrificabas ita paulopost tibi quoqʒ sacrificandum esset in numerum deoruʒ relato. Opimo: pingui & sacrificiis idoneo. A spurina arus. Spurina prædixerat cæsari diem mortis suæ ut caueret: erant autem idus martiæ. hoc est a Kalē. usqʒ ad idus. nam omnes illos dies ei periculosos esse prædixerat. unde legitur q̄ cum idus aduenissent sine ulla noxa sua: Spurinam irridens & tanq̄ falsum uatem redarguens cæsar dixit. adsunt calendæ o spurina: cui adsunt quidem respondit sed nondum prætierunt. Item cum in capitolium iret cæsar multitudine stipatus dixisse spurinam ferunt. Sol tendit ad occasum quia rñdisse dicitur. Sol bene tendit. Ad ui. quia uita & consilium a corde proueniunt: nam cor uitale membrum est: & ideo cæsar de utroqʒ periclitabatur. Erupit: Ex tācum impetu exortum est parricidium. s. bruti & cassii & aliorum: qui manus in tulerunt cæsari: maxime cassii qui primus letale uulnus intulit: parricidium autem ad adulationem dixit: q̄ uerum patreʒ patriæ occiderit. Cicer. ad Cal. luget amicus tuus furorem iudicis primum in statua quam posuit in rostris inscripsit parenti optime merito: ut non modo siccarii: sed etiam parricidæ iudicemini.

Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica relatio: ne si ulterius romana apprahēdero: e cælesti templo ad priuatas domos non consentaneos usus transtulisse uidear. Attingam igitur externa quæ latinis inserta litteris ut auctoritatis minus habent; ita aliquid gratæ uarietatis afferre possunt.

Claudatur hoc &c. domesticorum exemplorum finem faciens: dicit. Relatio domestica. i. de domesticis: talium ostentorum. i. prodigiorum: claudatur. i. finiatur: hoc exemplo. s. Iulii cæsaris: ne si apprehendero ulterius. i. ultra iulii cæsaris exemplum: Romana sup. exempla: uidear transtulisse usus non cōsentaneos. i. repugnātes & inuitos e templo cælesti in quo cæsar est: ad domos priuatas: in quibus reliqui fere Romani sunt. Igitur ego attingam externa sup. prodigiorum exempla: quæ inserta. i. immixta litteris latinis. ut habent minus authoritatis q̄ haberent si græca in ea forma qua græce scripta sunt recitarentur: & ita possunt afferre aliquid uarietatis gratæ. i. utilis ad delectationem & memoriam.

Claudatur hoc. nunc concludit dicens nō cōgruū esse ut facta cæsaris: qui diuinos iam consecutus ē honores: ad priuata hominū exempla transferamus quasi a diuinitate ad humanitatem descendamus: & ideo se domesticis exemplis: quæ ad ꝓdigia spectāt finem imponere uelle dicit: exemplo. s. cæsaris qui uisis prodigiis in periculum lapsus est. Ad pri. Ne a diuiorum exemplis ad mortalium documenta transeamus Inserta: permixta. Vt minus: quia græci a quibus exempla petuntur semper assentatores fuerunt & magis gloriæ q̄ ueritati studuerūt Vnde Sal. Atheniensium res gestæ sicut ego existimo: satis amplæ magnificæqʒ fuerunt. Verumtamen aliq̄to minores q̄ fama feruntur: sed quia prouenere ibi scriptorum īgenia magna per terrarum orbem Atheniensium factā pro maximis celebrantur. Gratæ uarietatis. Respondet tacitæ quæstioni: nam dici posset si græca latinis litteris inserta minus auctoritatis habent: cur ea tradis? habent quidem: sed uarietas ipsa non nihil delectationis affert: etiam si concesseris minus auctoritatis habere latinis litteris prodita: ipsa tamen uarietas quandam affert delectationem.

Externa: de qua pariente leporem. Ca. LXX.

IN exercitu xerxis quem aduersus prouinciā græciā cōtraxerat eq̄ ptu leporē editū cōstat. quo genere mōstri tanti apparatus significatus est euentus. Nam qui mare classibus: terram pedestri operuit exercitu: ut fugax animal pauido regressu regnum suum repetere est coactus.

In exercitu xerxis. Affert externa exempla & primum de xerse persarum rege omnium pulcherrimo ac opulentissimo minime tamen fœlici dicens. Constat leporem editum. i. in lucem datum ac

IN exercitu xerxis. Hoc exemplum tradit ab Hero. q̄ in exercitu xerxis persarum regis: quem aduersus græcos innumerosum ac ꝓpe incredibilem duxerat: equa leporem peperit: quod turpissimam regis fugam: quæ subsecuta est significare uoluit. est enim lepus timidissimum animal. Tāti apparatus. Quia sicut Demosthenes tradit: quatuor milibus & ducentis nauibus: & decies centenis milibus militum Mandicenti uni ex ducibus suis ī græcia relictis cum paucis admodum: exigua rate: ut pote piscatoria scapha: trepidus in suum regnum refugit: nam in græciam alii alium numerum traduxisse ferunt. Ego uero totum exercitum fuisse legi quinquies mille milia & ducenta octoginta duo milia: quæ summa potius ostentatione quam fide digna: quum modum omnem excedere uideatur. xerxis apparatus.

Valerius maximus.

Idem montem athon. Hoc quoq3 prodigiū significauit tristem exitum xerxis qui anteq̄ inuaderet lacedæmonem cum sacrificaret & uinum pateris infunderet: subito uinum in sanguine3 conuersum est: quod prodigium itidem euenisse didoni Vir. dicit Vidit turi crēis cum dona imponeret aris horrendum dictu latices nigrescere sacros. Visaq3 in obscœnum se uertere uina cruorem. Montem athon. mons est Macedoniæ tantæ altitudinis ut usq3 ad insulam lēnon umbram protendere dicatur. distat autē lēnos a macedōia. lxxxvi. millibus passuum. Sta. lib. v. thebaidos. Ingenti tellurem proximus umbra Vestit athon: nemorumq3 obscurat imagine portum: In-
Athon uenitur athō & athos: Iuue. Velificatus athos. Vir.
Athos in geor. Quātus athon aut q̄tus erix: hic igitur mōs q̄q̄ esset altitudinis admirādæ: ut supra diximus: tamen iussu xerxis mille quingētis passibus abscissus est: & nauigabilis factus. ut tradit Hero. unde Iuue. Olim uelificatus athos. Structum etiam fuisse pontem supra mare hellesponticum ab abydo urbe asiæ usq3 in seston urbem europæ idem testatur Hero. qd & luc. tetigit cum dixit. Talis fama canit tumidū super æquora xerxem Construxisse uias: multum cum pontibus ausus Europamq3 asiæ sestonq3 admouit abydo. Incessitq3 fretū rapidi super hellesponti. Nō eurum zephyrumq3 timens cum uela ratesq3: In medium deferret athon Athenas: quas relictas ab atheniensibus qui arma ferre poterant: xerxes solo adæquauit: fugientibus in lacedæmonem consilio Themistoclis: & relictis imbellibus. Agitanti: tractanti ut lacedæmonem inuaderet. Nec semel: sed iterū ac tertio quia sæpius restaurauit sacrificium: & semper il-
Cōsulto lud idem apparebat prodigium. Qua de re consuldi
Cōsultus magi. Cum petiisset a magis consiliū: consultus enī3
Cōsultor dicitur a quo consilium petitum fuerit: consultor uero
Leōidas qui petit: q̄q̄ incolsultus dicatur sine consilio: hoc est cui non est datum consilium quod petierit. unde Vir. li. iii. Inconsulti abeunt: sedemq3 odere sibyllæ. inconsultos dixit ignaros rerum & sine consilio hoc ē quibus non est datum consilium a sibylla. est enim Cato consultus: consultor filius eius. Magi dicebantur apud syrios sapientes: uel quos Romani augures appellant. Ab incepto proposito: inuadendæ lacedæmonis. Vecordi: insano. De leonida: nam leonidas spartanorum rex cum trecentis milibus apud thermopylas persis in græciam ex asia transeuntibus occurrit: & ita cum xerxis exercitu pugnauit: ut ipsum regem aliquotiens a sede sua consternatum in fugam conuerteret. sed multitudine militum oppressi sunt spartani. Hæc historia suo loco plenius tractabitur in ca. de fortitudine.

natum partu equæ hoc est equam peperisse leporem in exercitu xerxis quem contraxerat aduersus prouinciam græciæ Quo genere monstri: euentus. i. exitus tanti apparatus: quantus raro alias legitur: est significatus: lepus enim est animal timidum & fugax: & ita significauit exitum apparatus bellici quem fecit xerxes: Nam is qui operuit: mare classibus: terram exercitu pedestri: est coactus repetere regnum suum regressu pauido: quia in una scapha sedēs: ut animal fugax. uidelicet lepus.

De uino in sanguinem uerso. Cap. LXXI.

Idem montem athon iuxta idam transgresso priusq̄ Athenas deleret Lacedæmonis inuadendæ cōsilium agitanti: admirabile inter cœnam prodigium incidit: infusum namq; pateræ eius uinum in sanguinem nec semel sed iterum & tertio conuersum est. Qua de re cōsulti magi monuerunt ut se ab incepto proposito abstineret: & si quod uestigium in uecordi pectore sensus fuisset: cauere potuisset ante a Leonida & a spartanis abunde monitus.

¶ Eidem &c. affert secundum exemplum externum de eodem xerxe dicens. Admirabile prodigium incidit inter cœnam. i. inter cœnandum eidem uidelicet xerxi: transgresso Athon montem inter macedoniam & thraciam iuxta Idam & agitanti cōsilium lacedæmonis. s. urbis spartanæ: inuadendæ priusq̄: deleret athenas. Incidit dicit admirabile prodigium: nam uinum infusum pateræ. i. poculo eius patenti (galli tarsiam dicunt) conuersu3 est in sanguine3 nec. i. & non semel sup. tantum: sed iterum. i. secundo & tertio. de qua re magi. qui persarum sunt sapientes & diuinationis periti: cōsulti. i. rogati consilium aut sententiam suam. monuerunt sup. xerxem. ut abstineret se a proposito incepto id est ab Lacedæmonis inuasione. Est autem urbs hæc Lacedæmon: uir hic Lacedæmonius. Et si quod. i. aliquod etiam minimum uestigium sensus. i. rationis & prudentiæ fuisset in pectore uecordi. i. experti cordis id ē prudentiæ: uidelicet xerxis ipse potuisset cauere monitus abunde antea leonida rege lacedæmoniorum & a spartanis. i. populo lacedæmonio. nam lacedæmon etiam sparta dicitur: est autem urbs laconiæ unde uiri lacones mulieres lacenæ dicuntur.

Midas Midæ uero regi. De quo poetæ fabulati sunt: quicquid manibus attigisset in aurum conuerti. Cice. Midæ illi phrygio cum puer eēt dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt: ditissimum foræ prædicatum est: quod euenit. Omnium: quia nullus propemodum fuit ante Midam: q tantum auri omniumq3 diuitiarum genus possideret
Gaza Vtili: nullæ fruges sunt tritico meliores. Gazis: gaza lingua persica significat apud latinos diuitias: sicut enim sub diuitiarum genere itelligimus multas opes ita lingua Persica sub nomine gaze intelligimus maximas diuitias.
Ascen. ¶ Midæ uero. Affert tertium exemplum prodigiorū externorum de mida rege phrygiæ opulētissimo dicens. Vero pro sed formicæ congesserūt midæ cuius

De Mida rege phrygiæ mirum. Ca. LXXII.

Midæ uero: cuius imperio phrygia fuit subiecta: puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserunt: parentibus deinde quorsum prodigium tenderet explorantibus augures responderūt: Omnium illum mortalium futurum ditissimum. Nec prædictio uana extitit. nā Midas cūctorū pene regū opes abūdātia pecuniæ ātecessit: īfantięq; ī cūabula utili deoꝝ mūere donata: onustus auro atq; argento gazis pensauit.

imperio subiecta fui.s.postea:phrygia:puero.i.cum adhuc esset puer:dormienti in os grana tritici.deinde augures respõderunt parentibus eius explorantibus quorsum.i.ad quem euentum prodigium sup.illud tenderet:illum.s.puerum midã futurum ditissimum omnium mortalium:nec prædictio extitit:idest fuit aut emersit uana.i.mendax.Nã midas antecessit abundantia pecuniæ opes pene cunctorum regum.atq3 ipse onustus auro & argento pensauit.i.compensauit gazis.i.diuitiis:incunabula infantiæ.s.suæ:donata ut dicunt dotata & aucta munere deorum utili:quia tritico nihil utilius. Quæ uerba sunt satis aperta:habent tamen sensum obscurum:nam dubitem an intellexerit author midam pro deorum munere ab incunabulis suscepto illis reposuisse incunabula auro & argento referta:an potius:Midam pro granis tritici sibi in os congestis:auri & argenti uim coaceruasse & ita prodigio deorum:facto suo respondisse.

De platone aliud mirum: Cap.LXXIII.

Formicis Midæ iure meritoq; apes Platonis prætulerim.Ille enim caducæ ac fragilis: hæ solidę & æternæ fœlicitatis indices extiterunt dormientis in cunis paruuli labellis mel inferendo:qua re audita prodigiorum interpretes singularem eloquii suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem hymettum thymi flore redolentem: sed musarum heliconios colles omni genere doctrinæ uirentes dearum instinctu depastæ: maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse uidentur.

¶Formicis midæ.Bono filo cõnectit quartum exemplum quod est de platone exemplo tertio dicens.Ego prætulerim iure & merito formicis midæ.i.quæ in os midæ triticu3 congesserunt:apes platonis quæ in os platonis mel collegerunt:enim pro quia ille.i.prius dictæ hoc est formicæ midæ:extiterunt indices.i.prænunciæ: fœlicitatis caducæ ac fragilis qualis ẽ diuitiarum secũdum Salustiu3 hæ.s.apes platonis extiterũt indices fœlicitatis solidæ & æternæ inferendo labellis.s.platonis paruuli dormiẽtis in cunis:mel:quod cæleste est donum:unde in principio quarti geor. Protinus aerei mellis cælestia dona exequar &c.& quo nihil ẽ dulcius. Qua re.i. quo prodigio:audita.i.diuulgato:interpraetes prodigiorum : dixerunt singularem suauitatem eloquii:emanaturam.i.effluxura3 ore eius.At.i.sed ille apes uidentur quidem mihi:depastæ.i.ubi fuerit depastæ non hymettum montem atticæ:redolentem flore thymi: herbæ fragrantis:qua uescuntur auidissimæ apes. Vnde in bucolico maro. Dumq3 thymo pascentur apes &c. Sed heliconios colles musarum. i. quos musæ rerum inuentrices excoluisse dicuntur in bœotia non procul a phocide uirentes non thymo sed omni genere doctrinæ : uidentur inquam depastæ illos colles instinctu dearum uidelicet musarum:instillasse maximo ingenio.s. platonis qui diuinus ob id dictus est:alimenta dulcissima eloquentiæ summæ: quia summæ sapientiæ summam coniunxit eloquentiam.

Formicis.hoc simile est superiori : sed in hoc distant q illud ad diuitias:hoc ad eloquentiam spectare uidetur : nam formicæ tritici grana in os midæ congerentes diuitias portendebãt: apes uero platonis labellis insidentes: mellaq3 stipantes:suauissima3 eloquẽtiam significabant. Apes platonis:Cicero platoni cũm in cunis dormiẽti paruulo apes in labellis consedissent responsum est illum suauitate orationis fore præclaru3:ita præuisa est infanti futura eloquentia:dignum est.inquit Valerius : ut platonis apes midæ formicis præferantur. Caducæ & fragilis:quippe quæ in potestate fortunæ positæ pro eius libidine modo huc modo illuc transferunt: nullo loco:nullo tempore certæ stabilesq3 possidentur. Aeternæ fœlicitatis. Vis tanta est eloquentiæ:ut immortalem hominem efficere possit: nam platonis nomẽ ut uidemus uiget apud oẽs uirtus enim in cuius genere ponitur eloquẽtia cum sapientia coniuncta:ẽ hois certa possessio:quæ sola clara æternaq3 habetur:ut nec eripi nec surripi possit: non naufragio: non incendio amitti:nõ ui tempestatum:non impiorum perturbatione mutari:qua qui præditi sunt soli fœlices sunt soli diuites:qui possident res fructuosas & sempiternas.Qua re audita: Aruspices interrogati:quid sibi uellet prodigium responderunt summam ex ore platonis eloquentiam aliquando emanaturam esse.nam Homerus eloquentiæ suauitatẽ melli comparauit.dixit enim ex cuius ore mella dulcior fluebat oratio.Emanaturam: Extitura3 fluxurã. At mihi quidem.Sed ille apes inquit Valerius siqs sententiam meam requisierit non uidentur de flore thymi ex hymetto mel collegisse : sed de helicone monte instinctu musarum suauissimos eloquii fontes hausisse.Hymettu3: Hymettus mons est atticæ regionis qui teste solino omnium græcorum montium obtinet principatum & floribus semper abundat.Oui.Vertice de summo semper florentis hymetti.pari ratione Iuue.dulciq3 senex uicinus hymetto. ex hoc eodem monte marmorum crustæ. & trabes marmoreæ succauabantur:dicente.Hor.in odis.contra mœcenatem:qui in edificando nimis sum ptuosus esse uidebatur.Non ebur:neq3 aureum mea renidet in domo lacunar non trabes hymetiæ. Heliconios. mons est secundum Piniu3 atq3 solinum bœotiæ:& est iuxta thebas & auctore strabone in li.ix. phocidi regioni uicinus locatus procul a parnaso circiter quindecim milia passuum:eiq3 æmulus altitudine & circuitu qui & ipse appollini quoq3 sacer.& musis est:unde heliconiades musæ appellatæ sunt.Lucre.adde:heliconiadum comites quorum unus Homerus:Non igitur collis est helicõ mõtis parnasi ut Seruius sentit atq3 Tortellius musis sacratus.Virentes in translatione persistit.

Himett9

Helicon

De somniis. Titulus. VII.

De somniis pro Augusto & Iulio cæsaribus a diis immissis. Cap.LXXIIII.

Sed quoniam diuitias midæ disertumq; Platonis somnum attigi ; referam q̃

Sed quoniam. Transit ad capitulu3 de somniis quæ uera apparuerunt. & primo quidẽ somnium narrat Artorii medici quod ad salutẽ Augusti cæsaris ptinuit. nã huius somnii monitu ab exitio qd iminebat liberat9 ẽ.Diuitias:pp ser Valerius maximus.

micas disertum propter apes. Referam q̄ certis ima ginibus: cum duo sint uaticinandi genera uni artis: alterū naturae: somnia sunt ex his quae a natura pro ueniunt. Ci. li. i. de diuinatione. Sed emittamus ora cula: ueniamus ad somnia. de quibus crisippus dispu tans multis & minutis somniis colligendis facit idē quod antipater ea conquirens quae antipatris inter pretatiōe explicata declarat. Imaginibus certis. Quia exitus declarauit imagines illas somniorum ueras fuisse. Adūbrata. Respexit ad imagines quae adum brari dicuntur. A diui augusti sacratissima memoria: non potest ab assentatione discedere Valerius: som nium autē eiusmodi fuit. cum in campis philippicis exercitus duo stetissent romanorū: hinc Octauii & Antonii: inde Bruti: atq; cassii: & proximo die ma nus essent conserturi: artorius medicus octauii som nium accepit: ut admoneret octauiū ne postero die propter ualitudinem in cubiculo iaceret: quod cū fe cisset ab imminenti mortis periculo liberatus est: nā captis forte castris brutiani milites octa. tentoriū in gressi lecticā eius in qua illū cubantē esse putabant gladiis transfixerunt. fuit autē octa. ut inquit sueto nius de duodecim cae. somniorum obseruantissimus ita ut nec suum nec alienum contēpserit unq̄. dicit. n. philippensi acie q̄uis statuisset nō egredi tabernacu lo propter ualitudinem. egressus tn̄ est amici somnio monitus cessitq; res prospere quoniā captis castris eius lectica quasi si ibi cubans remansisset concursu hostium confixa atq; lacerata est. Quam dies inse. est. i. nocte quae diem praecessit: quo manus conseru ri erant exercitus ro. Implici. affectum laboratē mor bo. Ne destina. quia etiam uiuus templa meruerat: ut Hor. Praesenti tibi diuinos largimur honores: Iu randasq; tuum per nomen ponimus aras.

certis imaginibus multorum quies adumbrata sit. Quem locum unde potius ordiar q̄ a diui augu sti sacratissima memoria? Eius Artorio medico somnum capienti nocte: quam dies insecutus est: quo in campis philippicis Romani inter se exerci tus concurrere: mineruae species oborta praecepit: ut illum graui morbo implicitum moneret: ne pro pter aduersam ualitudinem proximo praelio non interesset: quod cum Caesar audisset lectica se de ferri in aciem iussit: ubi dum supra uires corpo ris pro adipiscenda uictoria excubat: castra eius a bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus q̄ di uino munere effectum: ne destinatum iam immor talitati caput indignam caelesti spiritu fortunę uio lentiam sentiret?

¶ Sed quoniā &c. More suo gradū munit ad somniorum narratio nē quā superioribus affinē dicit eo q in illis dictum est de iis pro digiis quae dormientibus Midae & Platoni contigerunt. unde dicit. Sed quoniā ego attigi diuitias midae quae. s. illi dormienti destina tae sunt: aut quas fere mortales somniant: & attigi somniū plato nis disertum. i. qui significabat illum disertum fore: referam. i. recen sebo: q̄ certis imaginibus quies. i. dormitio multorum: sit adumbra ta. i. sopita: aut potius umbris. i. phantasmatibus affecta. Deinde transiens ad exemplū de Artorio medico augusti qui de ipso som niauerat dicit. Quem locum. i. tractatum de somniis: unde ordiar: idest ordine quodam incipiam potius q̄ a sacratissima memoria di ui Augusti quasi dicat a nullo. deinde incipiens narrare dicit. Spe cies mineruae oborta: idest obuersata & praeter cogitatione orta & apparens Artorio medico eius. s. Augusti Caesaris: capienti somnum. i. dormienti nocte quam dies quo Romani exerci tus Cassii scilicet & bruti ex una parte: & Augusti & Antonii ex altera: concurrere idest conflixerunt post concursum in ter se in campis philippicis: idest pharsalicis: est insecutus: hoc est nocte praecedente eum conflictum: praecepit sup. Arto rio: ut moneret illum. s. Augustum implicitum graui morbo idest grauiter aegrotantem ne non interesset: idest ut nō abesset praelio proximo idest proxime futuro: propter aduersam ualitudinem: hoc est aegritudinem idest licet esset aeger. Quod idest quam rem: cum Caesar scilicet Augustus: audisset: iussit se deferri in aciem idest locum conflictus: lectica: qua aegro ti solent deferri humeris suorum: ubi idest in qua acie: dum ipse Augustus excubat: idest intentus est & uigilat. noue dicit excubare in lectica iacentem: pro uictoria adipiscenda (ergo a deponenti fere quattuor deducuntur participia) supra ui res corporis: castra eius sunt capta a Bruto: & ita si in eis mansisset una cum eis captus fuisset. Quid ergo putamus (aut putemus potius) alius scilicet de illo somno: q̄ id effectum esse diuino numine. i. diuina prouidētae: aut ut alii legunt di uino munere: idest beneficio aut dono ne caput. s. Augusti destinatum. i. a diis addictum iam. s. tum immortalitati. & ita diuinitati (quia uiuenti: decreti sunt illi diuini honores ut olim recitat) sentiret uiolentiam fortunae quae etiam optimis ducibus interdum inimica est: indignam spiritu caele sti qualis erat iam tum Augusti.

Augustum uero: exempla haec ita coniungit ut a narratione sua discedere non uideatur: Augustus inquit ita somnio paruit Artorii: ut quia excubaret in acie exemplum capiebat a pa tre suo Iulio caesare. nam Augustus caesaris adopti uus filius fuit. pater igitur quia noluit uxoris somnio parere: poenas dedit. nam a parricidis in senatu cru deliter trucidatus est. Praeter naturalem. Praeter q̄ q Augustus cautus erat accessit & patris exemplum: ut somnio pareret. Vigorem. Nam plurimum uale bat ingenio: & in perspiciendis rebus subtilis. In ter ris. Quia postea uixit in caelis. Calpurnia uxor ima ginata collabi fastigiū domus: maritūq; in gremio suo confodi. Item paulo supius: ea nocte inqt cū il

De Iulio Caesare. Ca. eodem.

Augustum uero praeter naturalem animi in omnibus subtiliter prospiciendis uigo rem: etiam recens & domesticum exem plum: ut artorii somnio obtemperaret: admonuit. Audierat enim diui Iulii patris sui uxorem cal purniam nocte quam is ultimam in terris egit: in quiete uidisse multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentem. somniiq; atrocitate uehemē ter exterritam rogare non destitisse ut pxio die a

curia se abstineret. At illum ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur: senatum in quo ei parricidarum manus allatæ sunt: adire cõtendisse. Non est inter patrem & filium ullius rei compara tionem fieri: præsertim diuinitatis fastigio iũctos. Sed iam alter operibus suis aditum sibi ad celum instruxerat: alteri longus adhuc terrestrium uirtu/ tum orbis restabat: Quapropter ab hoc tantum/ modo pendẽtem mutationem status cognosci ab illo etiam differri dii imortales uoluerũt: ut aliud cęlo decus daretur: aliud promitteretur.

luxit dies cædis & ipse sibi uisus est per quietem in terdum supra nubes uolitare aliam cum ioue dextrã iungere. At illũ ne muliebri. Ne uideretur cæsar mu liebribus somniis deterritus uoluisse senatus morem gerere uoluntati: ideo spreto somnio senatum adiit. Non est inter patrem & filium. Quia occurrebat il/ lud q ipse patre sapientius fecisset: ideo dicit nõ eẽ comparationem faciendam inter patrem & filium. nam alter paratum iter habebat in cælum. alter ma gnarum rerum laborem referebat. anteq̃ diuinos ho nores acciperet. Non est. Non conuenit non licet. Pẽ dentem. Quia non stabilis est fortuna nec status re/ rum humanarum.

¶ Augustũ &c. Trãsit ad somniũ obortũ pro Iulio dicens. Vero pro sed: exemplum recens & domesti/ cum: quod Iulio patri eius adoptiuo oblatum ẽ: ad monuit etiam Augustum præter naturalem uigorem animi. s. eius. i. præter uigilantiam eius in prospiciendis subtiliter omnibus rebus: admonuit dico ut obtemperaret. i. acqe sceret & pareret: somnio Artorii. i. medici. Enim pro quia audiuerat Calpurniam (alii calphurniam scribunt) uxorem di ui Iulii patris sui. s. adoptiui: uidisse in quiete. i. sopore aut somno: nocte quam is. s. Iulius egit ultimam in terris: quia die sequente occisus est: eum. s. Iulium iacẽtem in suo. s. calpurniæ sinu confectum. i. ad necem cæsum multis uulneribus. Et audiuerat Calpurniam: exterritam uehementer atrocitate. i. diritate somnii: non destitisse rogare. s. maritum suum Iuliũ: ut abstineret se a curia. i. ab ingressu in senatum: die proximo. i. proxime secuturo. At. i. sed audiuerat illum. s. Iulium pa/ trem suum contendisse. s. contra monitum uxoris adire senatũ: in quo manus parricidarum. i. coniuratorum in patrem pa triæ sunt allatæ. i. per uim illatæ ei: ideo autem contendisse: ne existimaretur fecisse id. i. abstinuisse a curia: motus somnio idest insomnio muliebri: quod plerũq3 uanum est. Et siquis dicat erga sapientius egit filius q̃ pater. Quanq̃ posset respõ dere: sequelam non stare: quia cætera non sunt paria: nam filius patris exemplo erat admonitus: maluit tamen in adulatio nem respondere: q ideo res non est similis: quia pater iam multa uirtute sibi aditum in cælum muniuerat: & ita dii nolue runt ipsum diutius in terris agere filio autem. s. Augusto restabant adhuc multa in terris pro mortalium salute gerenda. Ordo est. Non est conueniens comparationem ullius rei. s. felicitatis aut prudentiæ: fieri inter patrem. s. Iulium & filium scilicet Augustum: præsertim iunctos fastigio diuinitatis. i. cum uterq3 sit summum diuinitatis gradum assecutus. Sed al ter scilicet pater hoc est Iulius instruxerat iam: scilicet cum somnio muliebri moneretur senatum non ingredi. sibi aditum ad cœlum operibus suis. s. iam peractis: longus orbis. i. circumactus uirtutum terrestrium. i. in terris exercendarum resta/ bat adhuc alteri: uidelicet filio adoptato: hoc est Augusto. Quapropter dii immortales uoluerunt mutationem status sci/ licet mortalis in immortalem: pendentem: idest imminentem aut dubium adhuc: cognosci tantummodo ab hoc scilicet Iu lio: qui per somnium uxoris cognouit mutationem status sui: sed non distulit: quia nihilominus in curiam se contulit: ubi uitam cum morte mutauit quasi dicat Iulium cognouisse quidem mutationem uitæ suæ: sed noluisse euitare: quo citius immortalis efficeretur & dii uoluerũt mutationem status differri etiam ab illo scilicet Augusto: qui cognouit se quoq3 ali/ quando deum futurum: sed distulit euitando manus bruti: quod dii ita fieri uoluerunt ut aliud. i. alterum illorum duorũ: decus daretur cælo: cui Iulius additus est: aliud. i. alterum decus. s. Augustus promitteretur: quia presenti uirtute cælum quidem meruit: sed propter utilitatem quam hominibus præstitit distulit. Hic locus subobscurus mihi uisus est: propte rea q hoc fere de proximiore. i. posteriore dicto dicitur: & illud de remotiore: quocirca diceretur: ab hoc scilicet Augusto ab illo uidelicet Iulio: quod siquis dicere uelit: non sit legendum differri sed adiri: ut sit dii uoluerunt mutationem status co gnosci tantummodo & non adiri ab hoc idest augusto: & uoluerũt ipsum adiri etiam ab illo scilicet Iulio. Quia tamen exemplaria habent differri non adiri: & sequentium membrorum prius respicit Iulium: posterius augustum: sequar prio/ rem expositionem: quum neutrum ponat Oliuerius: sed ita fit ubi difficultas est nihil dicunt commentarii. Posset etiam legi: illi etiam deferri ubi est: ab illo etiam differri: quam lectionem siquid immutare ausim maxime sequar.

De. P. Decio &. M. Torquato. Cap. LXXV.

Illud etiam somnium magnæ admiratio nis & clari exitus quod eadẽ nocte duo consules. P. decius &. T. manlius torqua tus latino bello & graui & periculoso non procul a Vesuuii montis radicibus positis castris uide/ runt. Vtriq3 enim quidam per quietis speciem prę dixit: ex altera acie imperatorẽ: ex altera exercitum diis manibus matriq3 terræ deberi. Vtrius aũt dux copias hostium aggrederetᷓ supq3 eas seipsum de\

Illud etiam somnium. P. Decius ille. q. filius qui primus ex deciis cõsul fuit cũ esset tribunus militum. Valerio & Au/ lo Cornelio consulibus a samnitibusq3 premeretur Romanus exercitus: cum pericula præ/ liorum iniret audacius: moneretur q3: ut cautior esset dixisse fertur: quod extat in annalibus sibi in som/ niis uisum esse: cum in mediis hostibus uersaretur occidere cum maxima gloria: & tum quidem inco/ lumis exercitum obsidione liberauit: post triennium autẽ cũ consul esset deuouit se: & in aciẽ latinorũ ir rupit armatus: quo eius facto supati sunt & deleti la tini. cuius mors ita gloriosa fuit: ut eãdẽ cõcupisceret filius. Liuius ab urbe cõdita li. viii. cũ cõsules ingt duobus scriptis exercitibus ad capuam: quo iam la

tini sociiq3 conuenerant: castra locassent: utriq3 con
suli eadem dicitur uisa species in quiete uiri maio/
ris humão habitu augustiorisq3 dicētis ex una acie
imperatorem: ex altera exercitum diis manibus: ma
triq3 terrae deberi: utrius exercitus imperator legio/
nes hostium : superq3 eas se deuouisset eius populi
partisq3 uictoriam fore: hos ubi nocturnos uisus in
ter se consules contulerunt: placuit auertendae: deum
irae causa uictimas caedi: simul ut si ex eis eadem q̄
somno uisa fuerant protenderentur . alteruter consu
lum fata impleret: ubi responsa aruspicum insidenti
iam animo tacitae religioni congruerunt. tum adhi/
bitis legatis tribunisq3 & imperiis pro palam expo
sitis . ne mors uoluntaria consulis exercitum in acie
terreret. comparant inter se: ut ab utra parte cedere
romanus exercitus coepisset: inde se consul deuoue/
ret pro populo romano quiritibusq3. Item paulo in/
ferius. Instructis inquit. sicut ante dictum est : ordi/
nibus processere in aciem. Manlius dextro . Decius
leuo cornu praeerat . primo utrinq3 aequis uiribus
eodem ardore animorum gerebatur res. deinde a le/
uo cornu hastati. ro. non ferentes impressionem la/
tinorum : se ad principes recepere . in hac trepidatio
ne Decius consul. M. Valerium magna uoce incla/
mat deorum: inquit ope Valeri opus est agedum pō
tifex publicus populi Roma. prae. i. uerba : quibus
me pro legionibus deuoueam. pontifex eum togam
praetextam sumere iussit: & uelato capite: manu sub
ter togam exerta : super telum subiectum pedibus
stantem sic dicere: Iane: iuppiter: mars pater : quiri/
ne bellona : lares : diui nouensiles : dii indigetes: dii
quorum est potestas nostrorum hostium . diiq3 ma/
Deuotionis forma — nes uos precor ueneror: ueniam peto: feroq3 uti po/
pu. Roma. quiritum uim: uictoriamq3 prosperetis :
hostesq3 populi Romani quintum terrore : formidi
ne. morteq3 afficiatis: sicut uerbis nuncupaui: ita pro
republica quiritum: exercitu. legionibus. auxiliis po
pu. Roma. quiritum legiones auxiliaq3 hostium me
cum diis manibus deuoueo. Haec ita praecatus licto
res ire ad . T. Manlium iubet: matureq3 collegae se
deuotum pro exercitu nunciare. ipse cinctus ritu ga
bino armatus in equum insiluit. ac se in medios ho/
stes immisit conspectus ab utraq3 acie aliquanto au
gustior humano uisu sicut coelo missus piaculum
omnis deorum irae . qui pestem a suis auersam in
hostes ferret. Itaq3 omnis terror : pauorq3 cum illo
latus: signa primo latinorum turbauit: deinde in to/
tam penitus aciem peruasit. Euidentissimum id fuit:
q quacunq3 equo inuectus est: ibi haud secus q̄ pe
stifero sydere icti pauebant: ubi uero corruit obru/
tus telis . inde iam haud dubie consternatae cohor/
tes latinorum fugam uastitatemq3 late fecerunt. La
tino bello. Quādo latini a sociis romanis defecerūt .
Periculoso. Bene periculoso: quia latini populi iisde3
armis eadem militiae disciplina utebantur: & roma/
nis pares opibus erāt. Vesuuii: Mons est campaniae.
Matri. s. omnium Luce proxima. Postera die ubi illu
xit : primo quidem tentarunt piacularibus hostiis
auertere ne possent iram deorum : sed idem in extis
quod uiderant in somniis futurum cognouerunt. Cō
uenit. Ex pacto inter se ita constituerunt. Neutro: re
for. quia uterq3 paratus erat sine trepidatione se pro
patria deuouere.

uouisset uictoriam habiturum . Id luce proxima
consulibus sacrificio uel expiaturis si posset auer/
ti: uel si certum deorum etiam monitu uisum fo/
ret executuris hostiarum exta somnio cōgruerūt.
Conuenitq; inter eos cuius cornu prius laborare
coepisset: ut is capite suo fata patriae lueret : quae
neutro formidante decium depoposcerunt.

¶ Illud ēt somniū. Narrat somniū decio & Torquato oblatū qd
manifeste daemonū fraude suū sortitū est effectū ut pulchre fabel
licus aenea. iii. li. iiii. argumētat: qa si p talē deuotionē. i. sui ad mor
tē addictionē posset qs hostilē exercitū sic deuouere ut necessario
cadat: nō opus esset nisi aut solido aut supstitioso aut gloriae cupi
do. aut desperante de uita: aut grauius suppliciū timēte impatore:
ad hoc ut aliena uirtus frangat. deinde qd fieret si utrinq3 duces
se deuouerent: an ne ambo exercitus caderent: q si sic qs esset i de
uotiōe fructus. Sed ordo est. Illud etiā somniū (quod duo cōsules
Publius Decius & Titus Manlius Torquatus. s. cognomento di
ctus: uiderūt eadē nocte: bello latino. i. cū latino populo q defece
rat a Ro. gesto: & ideo & graui & periculoso: qa armis aīs: & di/
sciplina fere pari utebantur. i. castris positis non procul a radicibus
Vesuuii mōtis cāpaniae italicae) sup. fuit magne admiratōis: & cla
ri. i. euidētis exitus. Eni pro quia : Quinam deus: Praedixit utriq3
per speciē uisionis quae in quiete solet fieri: iperatorē. i. primū du/
ctorē: deberi diis manibus. i. inferis: & terrae matri. s. animantiū se
re omniū: ex altera acie. s. duarum aut ex Romana aut ex latina &
exercitū deberi illis ex altera. i. ex reliqua acie: in qua iperator non
ceciderit. Autē pro sed: predixit utrius. s. aciei siue huius siue illius:
dux aggrederetur copias hostiū & deuouisset. i. morti addixisset
solēni prece seipsum super. i. ultra eas copias aut: ideo super eas di
xit q deuoti super stragem occisorum se tandem demittere solēt:
sicut dido sup cadauera iuli & Aeneae se daturā fuisse dicit aenei.
iiii. Natūq3 patrēq3. Cū genere extinxem : & memet super ipa de
dissem: sup. cū ducē habiturū uictoriā non tm̄ pro se sed pro suis:
nisi eo modo quo martyres tyrannos uicerant: quia ne morte qui
dē frangi potuerunt: apertior esset lectio habiturā ut sit eam aciē
habiturā uictoriā: q si omnino legendū contendas habiturum tm̄
placeret more antiquo cū foeminino cōiungendū ut sit utrius aciei
dux ceciderit eā aciē habiturū (quod nunc diceremus habituram:
multa autē sunt id genus apud antiquos exempla: ut post Aulum
Geliū collegit nestor. Calepinus. atq3 alii) uictoriā : posset tm̄ dici
eum ducere habiturū uictoriā licet ipe ceciderit uerū sabellicus di
cit sic. Vtrius exercitus imperator se super hostium cateruas deuo
uisset eius populi uictoriam fore. Consulibus uel expiaturis. i. pur
gaturis & ab euentu malo munituris. i. cum uellent uel piare id. s.
somnium luce proxima. i. proxime insequenti die: sacrificio si. s. pro
dignum illud posset auerti. i. euitari aliquo sacrificio: uel executu/
ris. i. executioni daturis. i. quum uellent si mutari non posset quod
dii monuerant: ipm exequi: si uisum foret certum. i. testificatu3 etiā
monitu deorum qui per extorum dispositione3 tunc praecipue ad/
monere credebantur: exta hostiarum scilicet caesarum : congruerūt
idest cōcordia fuerunt: somnio. i. idem portendebant quod somnio
iusserant: q3 p &: quia euitari non poterat quod dii in somniis mo
uerāt. Cōuenit. i. pactū factū est inter eos cuius: p utrius (duo. n.
sunt) cornu caepisset prius laborare. i. in periculo esse: ut is. s. con/
sulum siue Decius siue Torquatus lueret idest purgaret aut abo/
leret: suo capite: idest uita fata scilicet aduersa patriae: idest quae pa
triae imminuissent. Quae scilicet fata depoposcerunt decium scili/
cet consulem. Neutro scilicet consulum formidāte scilicet se pro sa
lute exercitus morti obiicere.

Aliud somnium hominis latini. Cap.LXXVI.

Sequitur æque ad publicam religionem pertinens somnium: Cum ludis plebeis quidam paterfamilias per circum flaminium priusq̄ pompa induceretur: seruum suū uerberibus mulctatum: sub furca ad supplicium egisset: latino homini ex plebe iuppiter in quiete præcepit: ut consulibus diceret sibi præsultorem ludis circensibus proximis non placuisse: quæ res nisi attenta ludorum instauratione expiata esset secuturum non mediocre urbis periculum. Ille ueritus ne cum aliquo incommodo suo religione summū implicaret imperium: silentium egit. Eueſtigioq; filius eius subita ui morbi correptus interiit. Ipse etiam per quietem ab eodem deo interrogatus an satis magnam pœnam neglecti imperii sui pependisset: in proposito perseuerans debilitate corporis solutus est. ac tum demum ex consilio amicorum lectica ad tribunal consulum: & inde ad senatum perlatus ordine totius casus sui exposito: magna cum omnium admiratione recuperata membrorum firmitate pedibus domum rediit.

¶ Sequitur æque &c. Hoc exemplū adhuc manifestiore dæmonū fraude mortalium oculis obiectum est: ad ludorum uidelicet sanctiorē celebrationē pertinens quasi uero ad deorū religionem pertinerent & non potius ad morū subuersionem: de qua re argute disputat diuus Augustinus libro de ciuitate dei.viii.capi.xiii. Ordo est. Sequitur somniū pertinens æque ac superius sup. ad religionē publicam. Cū quidā paterfamilias: Acronius uidelicet maxim9 egisset.i.ipulisset ad supplicium sub furca.i.cruce ludis plebeis.i.tpe quo ludi plebei celebrari debebant seruū suū mulctatū.s.prius uerberibus.i.uirgis aut flagellis: per circū flaminiū in quo futuri erant ludi: priusq̄ pōpa.i.solēnis apparatus ad celebrandos ludos induceret: Iuppiter cui eiusmodi ludi facti erant: præcepit homini latino ex plebe.i.plebeio & non patricio: in quiete.i.cū dormiret: ut diceret cōsulibus: præsultorē.i.eū a quo facta sunt præludia & præuiæ saltationes: hoc est miserum illū seruū qui ad suppliciū ducebatur non placuisse sibi.s.ioui: ludis circensibus proximis.i.ultimo loco celebratis: & est amaræ scōma.q.d.iuppiter cū ludi q̄ festi & celebres ac lætitiæ pleni esse deberent mihi fieri deberent nō decuit eos a mœsti serui & eiusdē malefici supplicio & miserabili saltu auspicari: q̄ res.i.q̄ erratū: nisi esset expiata.i.emēdatū & castigatū: attēta.i.diligēti & accurata instauratione.i.de integro celebratōe ludorū: dixit sup. nō mediocre: imo maximū piculū urbis.s.Romæ: secuturū. Ille.s.hō plebeius: ueritus ne iplicaret religiōe.i.metu deorū aut instauratione religiosa ludorū: summū: utpote cōsulare imperiū cū aliquo incōmodo suo.q̄a timebat ut mēdax ab illis in carcerem detrudi aut uerberibus affici: aut multā dare: egit silentium.i.nihil dixit. Et filius eius correptus subita ui morbi interiit idest mortuus est eueſtigio: idest continuo post. Ipse etiam interrogatus per quietem idest in somnis ab eodem deo scilicet Ioue: an pependisset: idest persoluisset satis magnam pœnam

Sequitur æque ad publicam religionē. Illud somnium ad deos pertinuit ut eorum uoluntas impleretur sed hoc quod sequitur nō minus spectat ad religionem: omnes historici romani Fabiū: Seliū: Cæliū & Liuius in primis hanc testātur historiam. Cicero quoq; libro de diuinatione refert q̄ bello latino dum ludi uotiui maximi primum fierent: ciuitas ad arma repente excitata est. itaq; ludis intermissis instauratiui paulopost constituti sunt: q̄ anteq̄ fierent cum populus sedisset: & seruus per circum uirgis cæderetur furcam ferens. dictus est deinde cuidam rustico romano dormienti uisus esse iuppiter per quietem: qui dixerunt præsultatorē sibi nō placuisse ludis: idq; ab eodem iussum esse senatui nunciare: illum non ausum esse: iterum idem iussum & monitum ne uim suam experiri uellet. nec tū quidem esse ausum: exinde filium eius esse mortuū eādem in somnus admonitionem fuisse tertiam: tū ēt debilem factum rem ad amicos detulisse: quorum de sententia lecticula in curiā esse delatum. cūq; senatui somnium enarrasset pedibus suis saluum domum reuertisse: itaq; somnio approbato a senatu ludos illos iterum instauratos memoriæ proditum est. Plebeiis ludis. Quos teste Asconio: exactis regibus pro libertate plebis aut pro reconciliatione fecerunt. Diony. uero alicarnaseus li.vii. circa finem hos ludos senatum fieri decreuisse dicit: cum nuncupata essent uota ab aulo posthumio dictatore pugnaturo cum desciscētibus latinorū urbibus conantibusq; tarquinium in regnum restituere: decreuisse quotannis in sacrificia atq; certamina quingentas argenti minas: & usq; ad bellum punicum hoc impendisse in eā solemnitatē. ipsos deinde ludos quales essent & quomodo fierent longa oratione describit. quod quia longum nimis esset referre prætermittam. Quidam: paterfamilias. liuius li.ii. Mane seruum quidā paterfamilias nondum cōmisso spectaculo sub furca cæsum medio egerat circo Macrobius saturnaliū primo dicit hoc fuisse anno ab urbe condita quadringentesimo septuagesimo quarto: & patrē familias uocatū Acronium maximum. Circum flaminiū. Tres constat circos fuisse in urbe romana maximū flaminium & neronianum. Flaminius autem circus dictus est nō q̄ flaminius quisq̄ ut nonnulli putant ædificari iusserit: sed q̄ in pratis flamineis fuerit cōstructus. Vnde Liuius. Ea inquit omnia in pratis flamineis consilio plebis acta quæ nunc circa flaminiū appellāt. Plutar. i ꝓblematibus. Quid ē q̄ circus flaminius dictus ē: an q̄ flamineus qdā priscus cū ciuitati agrū reliqsset: eq̄strib9 ludis ei9 fructu & uectigalibus utebant. nā cū pecūia suppeteret: uiā quoq; flamineā muierūt: p̄sultorē: Luscrē q̄ p̄siluerat: hoc ē p̄saltauerat priusq̄ ludi ichoarent. Circēsib9: q̄ ꝓxie celebrati fuissēt: nā ludi plebei magni rōani circēses codē noie appellabant. dicti sūt āt circēses teste Seruio a circū & enses. q̄a rudis antiqtas q̄ nōdū spectacula in fabricā ornatū deduxerat iter enses & gladios locis uirētibus ludos agebāt: & in medio loco mūera collocabāt: ut Vir. Mūera pricipio añ oculos circoq; locantur. In medio eratq; ludricum ut equi iūctis curribus a circi carceribus discedētes: extimo latere circi decurrerēt & cum ad summam aduentassent se deinde diuerterent & ex alio latere recurren-

Plebeii ludi.

Flaminius circus

Circenses

tes ad primam usq3 circi metam reducerentur: ne igitur lusoribus per fugam locus esset ignauiae circum eos disponebantur milites strictis gladiis: unde circenses dicti sunt quasi circum enses: uel ut alii uolūt: a circuitu. erat autem curule certamen. hoc est quadrigarum cursus. Virg. Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus. Attenta restauratione. Diligēti & accurata renouatione ludorum.

AC ne: siue nec illud quidē &c. prosequit̄ somniū Ciceronis q per. C. Mariuz cōpatriotam suū (uterq3 eni arpinas fuit) iā defunctū & in somnis apparētē de suo in patriam reditu admonitum dictitabat. Ordo est. Ac ne illud quidē quod sequit̄ somniū ē sup. inuoluendū. i. implicandū silentio: hoc est nō est silendū. Marcus Cicero pulsus. urbe. s. Roma (quod bis contigit sed prius gloriose rediit: posterius iussu antonii cōniuēte Augusto crudeli & iniqua caede sublatus est: de priore ergo proscriptione loquitur) conspiratiōe inimicorum praesertim nobilium ut appii Claudii & aliorum inuidorū moleste ferentium q homo nouus tantū gloriae in toga meruisset quātum quisq̄ eorū in armis undecrimirabantur illū q Catilinā. cethegum & caeteros coniuratos: ciues Romanos in dicta causa dānatos occidisset: cū diuersaret̄ in quadam uilla. i. domo rustica: campi atinatis: iuxta atinam urbem: is. s. Cicero animo profuso in somnum. i. cū haberet aium ꝓfusum in somnū: putauit Caiū Mariū ornatū insignibus cōsulatus. s. lictoribus & fascibus. xii. (septies eniz cōsul fuerat) factū obuiam sibi. s. Ciceroni uaganti. i. sibi uagari uiso per loca deserta & regiones inuias (quod in regibus solet mortis putari omen) & sup. interrogantem eum. s. Ciceronem: Quid ita. i. cur ferretur incerto itinere uultu tam tristi. i. habens uultuz tā moestū. Deinde Marium audito casu quo Cicero conflictabatur: comprachendisse manum suam. s. Ciceronis (qui haec putauit unde ad primum suppositum fit reciprocatio) ac Marium tradidisse lictori. i. ministro publico portanti fascem uirgarum cū securi ante cōsulez: proximo. i. proxime e duodecim astātī se. s. Ciceronē deducēdū in monumentū ipsius. i. sacellū marianū ubi erāt ei⁹ monumēta: q. i. eo q diceret spem laetioris status esse repositam. s. Ciceroni: ibi. i. in facello Mariano. Nec euenit aliter. s. q̄ somniauerit Cicero sibi dictum. Nam senatusconsultum de reditu eius scilicet Ciceronis in urbem est factum. s. praesidio lentuli: in aede iouis Mariana. i. a mario ioui constituta.

imperii sui neglecti idest eo q neglexisset imperium suum: quia siluisset: perseuerans in proposito scilicet tacendi: solutus est debilitate corporis idest paralyticus factus est: omnibus membris luxatis ac tum demum perlatus lectica ex consilio amicorum ad tribunal consulum: & inde ad senatum: ordine idest serie casus sui exposito idest declarata: idest cum rem omnem eo ordine quo dictum est consulibus & senatui enarrasset: redut domuz non in lectica: sed pedibus suis: cum magna admiratione omnium. s. qui id uiderant: & hoc firmitate membrorum recuperata. Quae res sic potuit fieri: ut norint daemones filium eius tunc moriturum & ipsum in ualitudinem illam ex moerore aut alioqui casurum: aut se permissione diuina illius corpus infestaturos: sed paulo post incolumitatem illi redituram: aut potius se ab infestatione quieturos: ut talis miraculi ludibrio mortales irretirent ad ludorum exactiorem celebrationem: cum in ipsis nihil aut deo aut bonis moribus dignum contineretur

De Marco Cicerone. Cap. LXXVII.

AC ne illud quidem inuoluendum silentio. Inimicorum conspiratione urbe pulsus. M. Cicero cum in uilla quadam campi atinatis: diuersaretur: is animo in somnum profuso per loca deserta: & inuias regiones uaganti sibi. C. Marium consulatus ornatum insignibus putauit obuium factum: interrogantem eum. Quid ita tam tristi uultu incerto itinere ferretur? audito deinde casu quo conflictabatur comprehendisse dexteram suam: ac se proximo lictori in monumentum ipsius deducendum tradidisse: q diceret ibi esse laetiorem status spem repositam: nec aliter euenit. Nam in aede iouis mariana senatusconsultum de reditu eius est factum.

AC ne illud quidem. Cicero li. i. de diuinatione. ubi quintum fratrem de se loquentem inducit. Venio inquit nūc ad tuum somnium: audiui equidem ex te ipso: sed mihi saepius noster Salustius narrauit cum in illa fuga nobis gloriosa patriae calamitosa in uilla quadam campi attinatis maneres: magnamq3 partez noctis uigilasses ad lucem deinde arcte & grauiter dormitare coepisse. Itaq3 q̄q̄ iter instaret tibi silentium fieri iussisse: neq3 passum esse te excitari: cum autem experrectus esses hora secunda fere te sibi somnium narrasse. uisum tibi esse cum in locis solis moestus errares. C. Mariū cū fascibus laureatis quaerere ex te qd ita tristis esses: cūq3 tu te patria expulsum ui esse dixisses: praehendisse eum dexteram tuam & bono animo te esse iussisse: lictoriq3 proximo tradidisse ut te in monumentum suum deduceret: & dixisse: in eo tibi salutem fore: tum & se exclamasse Salustius narrat: reditum tibi celerem & gloriosum paratum & teipsum uisum somnio delectari: nam illud mihi ipsi celeriter nunciatum est: ut audiuisses in monumento Marii de tuo reditu magnificentissimum illud senatusconsultum esse factum: referente optimo & clarissimo

Villa P. lentulo consule idq3 frequentissimo theatro incredibili clamore & plausu comprobatum: dixisse te nihil attinati somnio fieri potuisse diuinius Villa: In domo agresti. Nam uilla proprie est domus in agris. Virgi. Et iam summa procul uillarum culmina fumant. Atinatis Mons est campaniae ab atina urbe iuxta pontinas paludes posita deriuatus. & est nomē gentile. atina ab erūna & morbo dicta est: quē uicinae paludes inferebant ἀτίνα graece: latine significatur aerumna q̄q̄ Virgi. dicat. Atina potens tiburq3 superbū. Insignibus. Videlicet lictoribus praecedentibus: ipo uero praetextam gerente sicut mos erat. Lictori proximo nāq3 ex dictoribus unū sp habebāt proximū consules. Monumentū. Saacellū marianū. ubi fuerant eius monumenta & ita accidit. nā ut diximus. cū Cicero totius ferme italiae cōsensu restitutus esset in sacellū Marii in quo factū fuerat senatusconsultū de eius reditu deductus ē: & ingenti senatus cōsensu liberatus; summaq3

De Caio Graccho. Ca.LXXVIII.

Caio auté graccho imminentis casus atrocitas palam atq; aperte per quieté denunciata est:somno.n.pressus. Tiberii gracchi fratris effigiem uidit dicentis sibi nulla ratióe cum uitare posse: ut eo fato non periret quo ipse occidisset. Id ex Graccho priusq̃ tribunatũ in quo fraternum exitum habuit iniret:multi audiuerunt. Celius etiam certus romãæ historiæ auctor sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc uiuo peruenisse scribit.

¶Caio autem. Argumentum patet nec ordo obscurus est:ne nihil tamen dicã ita retexitur. Autem pro sed Atrocitas casus (quia ob leges populares occisus é a lucio opimio) imminentis Caio Graccho:est denunciata ipsi.C.Graccho palam & aperte per quietem.i.in somnis. Enim pro quia:ipse pressus somno: uidit effigiem.i.simulachrum Tiberii Gracchi fratris sui dicentis sibi:eum nulla.i.non ulla:non posse uitare ulla ratione:ut non periret:eo fato.i.genere mortis fatalis (ut hic sentit minus catholicæ fidei conueniens) quo ipse occidisset (ab occidendo media breui).i.occubuisset eo sis a Scipione nasica ut prius dictũ est. Multi audiuerunt id.s.somnum sic:act um esse:ex graccho s.Caio:priusq̃ iniret tribunatum.i.priusq̃ factus esset tribun⁹ plebis:in quo tribunatu habuit exitum fraternum.i.similem exitui fratris:quia ob consimilem causam similem accepit necem. Celius etiam certus author romanæ historiæ scribit sermonem de ea re peruenisse ad aures suas illo.s.C.graccho adhuc uiuo.i.uiuente.

cum dignitate restitutus. Scimus enim quomodo.M. Ci.lege appii claudii tri.ple.lata q̃ si se ciues romanos in dicta causa damnatos occidisset:in exiliũ pulsus fuerit. In æde iouis mariana:quam Marius in honorem Iouis condiderat: ibiq; monumenta sua collocauerat.

Caio aũt Grac.imminentis casus atrocitas. Titus Gracchus uir magnæ auctoritatis duos filios habuit seditiosissimos uiros tiberium & Caium gracchum quorum uterq; eodé exitio perierunt:nam Tiberius maior natu dum leges agrariam contra senatus auctoritatem ferre moliretur ut ager siellas q̃ bello & armis captus fuerat inter oés æqualiter diuideretur:a Scipione nasica interemptus est. erat enim lex illa magnæ seditionis causa:quia nobiles de possessione cedere cogebant: itaq; cũ magnæ essent tyberii opes & legé oĩbo laturus esset quam populus q̃ sibi cõducibilem fore uideret libenter acciperet. Scipio nasica uidens id fieri contra rẽpublicã tergiuersantesq; consules inqt. Quicũq; uult rẽpublicã eé saluã is me sequat: & ita fractis subselliis impetũ fecit in rostra. & uno ictu tiberiũ occidit: haud ita multo post.C.gracchus tiberii fratris effigié uidit in somniis dicẽtis: quãtum uellet cũctarẽt:tñ eodé sibi leto quo ipse interiisset esse pereundũ:idq; Celius tradit se ab eodé.C.graccho audiuisse anteq̃ tribunus plebis factus esset q̃ ẽt euenit. cũ eni creatus tribunus esset multas leges senatui p q̃ iuissas tulit. inter quas & frumẽtaria que iubebat ut mislesibus & trientibus frumẽta plebi diuideret alterã agrariã eãdé quã & frater tulerat: tertiã quoq; ut sexcẽti eqtes miscerent senatoribus & equestrẽ ordiné ita puertit. hic continuato magistratu & latis legibus cõplés in italiã colõias eduxit & unã in solo dirutæ carthaginis quo ipse triũuir colonũ deduxit: deniq; seditiosus eũ auẽtinũ montẽ cum multitudine armata oppressisset a.L.opimio qui populũ conuocauit occisus est: & ita somnium adimpleuit: de gracchis multis in locis dicturi sumus ut res postulabit: itaq; uariabitur historia forta sse pro diuersa auctorum sententia: Quo illc:nam sicut ille a Scipione cæsus est ita hic.a.L.opimio interfectus. Celius. Hoc somnium auctoritate Celii probat.

Gracchorũ cædes

Leges.C. gracchi.

Aliud somniũ de Cassio parmensi. Ca. LXXIX.

Incit huiuscemodi sõnii dirũ aspectum qd insequtur. Apud actiũ.M.Antonii fractis opibus cassius pãucis q̃ ptes eius secut⁹ fuerat athenas cõfugit:ubi cõcubia nocte cũ sollicitudinibus & curis mẽte sopita i lectulo iaceret existimauit ad se uẽire hoiem igentis magnitudis:coloris nigri: sq̃lidũ barba & capillo demisso. Interrogatũq; qsnã esset:rñdisse cacodæmõa: pterritus deinde tã tetro uisu & noie horrendo seruos inclamauit: Sciscitatusq; ẽ si qué talis habitus aut ītrãté cubiculũ:aut exeũté uidisset qbus affirmãtibus neminé illuc accessisse:iterũ somno & qeti se dedit atq; eadem animo eius obuersata species ẽ. Itaq; fugato somno lumen introferri iussit puerosq; a se discedere uetuit. Inter hanc noctem: & sup

Cassius parmensis. Deuictis Antonio & Cleopatra apud actium promontoriũ ut supra dictum est. Cassius hic qui secutus erat Antonii partes: timens exitũ ne.s.occideretur ab interfectoribus quos miserat Octauius ut persequerentur omnes qui sibi aduersi fuissent: Athenas profugit: & se in diuersorio quiete dedit horrida somnii species obuersata est sibi mortẽ paulopost futuram denuncians. Concubia. Prima parte somni: nam nox concubia & nox intempesta eadem ferme est ut supra diximus. Sollicitudinibus. Sollicitudines & curæ sæpe somnium excitant: sæpe etiam debilitato corpore in somnum resoluunt sicut ẽt hoc loco. Demisso: usq; ad pectus demissa barba tale qddã uisũ ẽ Bruto in cãpis philippicis: ut i eius uita Plutarchus tradit. κακοδαίμων. Malũ dæmoné. duo sunt spũs q dant homini bon⁹ & malus. bonus rõne uocabuli dæmõ appellat. nã dæmõ apud græcos itelligẽtiã significat: & ita itelligit bonus angelus cacodæmõ malus angelus. nam κακος malũ significat: uñ Virg. Quisq; suos patimur manes: quia ut inquit Ser. Cum nascimur duos genios sortimur. hoc est duos spiritus: unũ q nos hortatur ad bõa: alterum qui deprauat ad mala. quibus assistẽtib⁹ aut asserimur ad melioré uitã. aut odẽna

mur ad deteriorem. Iterum sequenti. Quasi per somnium delusus esset. Fugato. Pulso. hic autem non multo post tempore ab interfectoribus Octauianis occisus est.

plicium capitis quo eum Caesar affecit paruulum admodum tempus accessit.

¶ Vincit &c. Affert dirius somnium dicens. Somnium sup. quod insequitur. s. Cassii parmensis: uincit. i. superat dirū affectum huiuscemodi somnii quod factum est graccho. ut dictum est. Opibus Marcii Antonii fractis apud Actium Epiri promontorium: ubi cum cleopatra ab augusto uictus est (unde Maro aenei. viii. In medio classes aeratas actia bella Cernere erat: totumq; instructo marte uideres Feruere leucatem &c.) Cassius parmensis; qui secutus fuerat partes eius. s. Antonii: confugit athenas ubi cum iaceret in lectulo: nocte concubia. i. alta qua mortales simul requiem capere solent: mente sopita. i. inuoluta sollicitudinibus & curis; quia timebat arma Augusti uictoris & partes Antonii persequentis: existimat hominem ingentis magnitudinis: coloris nigri squallidum barba. i. habentem barbam squallidam. i. squalore & situ immundam: & capillo demisso: ut habent qui in carcere diu detenti sunt: & existimauit eum interrogatum quisnā eēt respondisse; κακοδαιμονα cacodaemona. i. malum daemonem. i. genium eius malignum. deinde perterritus (pulchre mutat dicendi filum: Nam de superioribus quae in somnis uersata sunt dixit existimauit: de iis quae uigili contigerit ut de certis loquitur) uisu tam tetro & nomine horrendo quale ē cacodaemō: inclamauit. i. intro ad se cum clamore uocauit seruos: & sciscitatus. i. postq̄ disquisiuit: si uidissent quem. i. aliquem talis habitus. i. figurae & ornatus intrantem cubiculum. s. suum aut exeuntem: quibus. s. seruis affirmantibus neminem accessisse illuc id est in cubiculum eius (unde constat Cassium cum sibi tam anxie timeret seruos habuisse pro foribus cubiculi excubātes. Alioqui id sciscitari non decuisset) dedit iterum quieti & somno se. i. iterum obdormiuit: atq; eadem species est obuersata. i. obiecta animo eius. Itaq; somno fugato id est per uim excusso: iussit lumen introferri & uetuit pueros idest seruos suos discedere a se. Tempus admodum paruulum intercessit inter hanc noctem: & inter supplicium capitis: quo Caesar scilicet Augustus affecit. i. mandauit afficiendum: eum. s. Cassium.

PRopioribus tamen. Quāuis somnium quod supra dixi certis admonitionibus declaratū fuerit tū quod sequitur certioribus denūciatum fuisse uidetur. Lineis spaciis: ideo quia paruum interuallum fuit ab eo quod uiderat ad id quod postea fuit: quemadmodum linea breuissimum spacium est. ideo ostendere uoluit paruum admodum interuallū fuisse ab eo quod uidit ad id quod postea
Gladiatorium munus. sensit Gladiatorium munus. Quidam ludos funebres edebat in honorē patris sui qui gladiatores dimicantes protulerat. & hoc erat quasi ad inferias
Gladiatores mortuorum. existimabant enim si sanguinem effudissent ad umbrarum expiationem pertinere. gladiato
Mirmillo res autem dicebantur qui singulari certamine dimi
Retiarius cabant gladiis: donec aut occideretur alter: aut se uictum fateretur. Retiarii. gladiatorū alter mirmillo: alter retiarius dicebatur: retiarius pugnabat aduersus mirmillonē: & teste Festo ita dicebat nō te peto: piscē peto qd me fugis galle. nā mirmillonicū genus ē armaturae gallicae ideo & galli mirmillōes sunt appellati. ideo autem piscem dicit: quia in eorum galea piscis effigies erat: illud autem gallicae armaturae ge
Retiarii pugnae inuentio. nus a pittaco mitileno uno ex septem sapiētibus primo inuentum fuisse traditur cum dimicaturus esset contra Phrinonē quēdā atheniensem pro finibus patriae: occultabat igitur pittacus sub clipeo rete quoddam: quo deinde iacto Phrinonem sic implicuit ut se mouere non posset: & ita uictus est; habuitq; in manu fuscinam: unde Iuue. Vicit & hoc monstrum tunicati fuscina gracchi. & in capitis pinna piscem: quem rapere moliebatur retiarius. Idem alibi. Inter pinnirapi iuuenes iuuenesq; lanistae. ergo si piscem in apice galeae gladiatores gestabant recte utebantur retibus quibus capiūtur pisces. Narrauit. an scitis inquit quid ego uiderim i somnus me. s. a retiario occidi. Discusso: quia illum metuere uetuerunt.

De Atterio Ruffo. Cap. LXXX.

PRopioribus tamen (ut ita dicam) lineis Atterii Ruffi equitis romani somnium certo euētu admonitum est: qui cum gladiatorium munus syracusis ederetur. inter quietē retiarii se manu confodi uidit: idq; postero die in spectaculo consessoribus narrauit: incidit deinde ut proximo ab equite loco retiarius cum mirmillone introduceretur: cuius cum faciē uidisset idem dixit ab illo retiario trucidari se putasse: protinusq; inde discedere uoluit: illi sermone suo metu eius discusso causam exitii misero attulerūt: retiarius enim in eum locum compulso mirmillone & abiecto dum iacentem ferire conatur transiectum gladio. Atterium interemit.

¶ Propioribus tamen &c. Affert exemplum somnii quod Atterio contigit diciq; ut exempla inter se connecteret. Tamen. i. tametsi multum conformis fuit cassii cum somnio exitus: tamen somnium Atterii Rufi: equitis Romani. i. qui erat de ordine equestri Romae: admonitum est certo euentu: lineis. i. spaciis temporum quae per lineas in horologiis agnoscuntur: quia agitur metaphora est dicit ut ita dicam: propioribus. i. uicinioribus: quia minus erat spacii inter admonitionem & euentum q̄ in Cassio. Qui. s. Atterius cum munus. s. spectaculum populo quasi numeri exhibitum: gladiatorium. i. quo duo gladiatores inter se certare solebant: quibus nomina ex officio erant Mirmillo & Reciarius Mirmillo autem piscem in galea habebat quem retiarius capere nitebatur dictitans subinde: piscem peto: te non peto: cur me fugis galle: ederetur syracusis. i. in ea urbe siciliae principe in qua tunc erat atterius: uidit inter quietem. i. cum dormiret: se confodi manu retiarii: & narrauit consessoribus. i. iis cum quibus sedebat: postero. i. sequenti eam noctē die in spectaculo: id. s. uisum aut somniū sui: deinde incidit. i. forte accidit ut retiarius cū mirmillōe. i. par illud gladiatorū ītroduceret. s. i arenā hoc ē spaciū mediū ad usū certātiū relictū: loco pximo ab eqte. i. ab eo ī quo Atteri⁹ eqs sedebat; cui⁹. s. retiarii: cū idē. s. eqs ro. uidisset faciē

dixit se putasse trucidari ab illo retiario: & uoluit primus discedere ide.s.ab illo loco aut spectaculo: illi.s.cõsessores q illud audiuerant: metu discusso.i.ablato hoc est postq̃ ademerant illi metũ sermone suo: afferentes uidelicet stultũ esse adhibere fidem somniis: seq3 cauturos nequam illi uim inferret retiarius: attulerunt misero causam exitii: Enim pro q̃a: m ir milloe compulso.s.per fugam in eum locum ubi eques sedebat: & abiecto.i.lapso aut a defensione sui amoto: aut lege obiecto.s.ictui: retiarius dum conatur ferire iacentem.s.mirmillonem: interemit Atterium transiectum gladio. Ergo gladium quoq3 non solum rete tenebat Retiarius.

Externa de Hannibale. Ca.LXXXI.

Annibalis quoq3 ut detestãdũ Romano sanguini: ita certæ pdictionis somnium. Cuius nõ uigiliæ tantum sed etiam ipsa quies ho.tilis imperio nostro fuit. Hausit enim proposito & uotis suis conuenientem imaginem. Existimauitq3 missum sibi a ioue mortali specie excelsiorem iuuenem inuadendæ italiæ ducem: cuius monitu primo uestigia nullam in partem secutus oculis mox humani igenii prona uolũtate uetita seruandi pone respiciens aiaduertit immensæ magnitudinis serpentem concitato impetu omne quicquid obuiũ fuerat proterentem: postq3 eã magno cum cœli fragore erumpentes nimbos lucemq3 caliginosis inuolutam tenebris: attonitus: deinde qd nam esset monstri et quid portenderet interrogauit. Hic dux: italie iquit uides uastitatem: proinde sile & cætera tacitis permitte fatis.

Annibalis quoq3. Narrat hannibalis somniũ Liuius secundi punici belli li.i. in quiete dicit iuuenem ab eo uisum fuisse diuina specie q se a ioue diceret ducem in Italiam hannibali missum: proinde sequeretur neq3 usq̃ a se deflecteret oculos: pauidum primo nusq̃ circunspicientem aut respicientem secutum: deinde cura humani ingenii cum quidnam id esset quod respicere uetitus esset: agitaret animo. temperare oculos animo nequiuisse: tum uidisse post se serpentem mira magnitudine cum ingenti arborum & uirgultorum strage ferri ac post insequi cũ fragore cœli nimbum. tum quæ moles ea quid ue prodigii esset quærentem audiuisse uastitatem italiæ esse. pergeret porro ire nec ultra inquireret: sineretq3 fata in occulto esse. Ci.li. de diuina. hannibalem inquit cũ cepisset saguntum uisum esse in somniis a Ioue in deorum concilium uocari quo cum uenisset Iouem imperasse ut italiæ bellum inferret: ducemq3 ei unum ex consilio datum quo illum cum eum cum exercitu progredi cœpisset. ne respiceret imperasse. illum autem diutius facere non potuisse. elatumq3 cupiditate respexisse. tum uastam belluam & ui m aren. uisam circumplicatam serpentibus quacunq3 incederet omnia arbusta uirgulta tecta peruertere & eum admiratum quæsisse de deo. quidnam illud esset tale monstrũ: & deum respondisse italiæ esse uastitatẽ: præcepisseq3 ut pergeret protinus quid retro & a tergo fieret scire ne laboraret. Vigiliæ: non solum dum uigilaret sed ẽt dum quiesceret agitabat animo pestem italiæ inferre. Hausit: uidit. haurio polysemus sermo ẽ. multa enim significat: aliquãdo ferio. Virgi. Et latus hausit apertum. aliquando uideo: ut hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto dardanus. interdum audio: ut uocẽq3 his auribus hausi. plærunq3 sorbeo: ut ille ĩpiger hausit spumantem pateram & pleno se proluit auro: q̃uis ibi Ser. dicat hausit accepit: ergo pro loci qualitate accipiendum est. Excelsiorem. Augustiorem mortali habitu. Secutus oculis. Quod humani ingenii proprium est: ut nitatur in uetita. Pone post. Proterentem proculcantem omnia prosternentem. Nimbus: Ventus cum pluuia: sed interdum pro nube ponitur: ut Virgilius. Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi. aliquãdo pro pluuia siue ĩbri: ut densus ruit æthere nimbus. Fragore: Tonitru. & propriæ fragor dicitur fractarum rerum sonitus siue strepitus. Portenderet. significaret. Hinc portenta dicuntur que aliquid futurum significant. Permitte fatis. Relinquas diis solicitudines: nihil aliud dicere uoluit: nisi ut fata carthaginensium in occulto relinqueret. tam si huius belli exitus declarasset: nulli dubium quin ab incepto destitisset.

Haurio

Nimbus

Hannibalis &c. Prosequitur externa & primo de hannibale dicens. Somnium quoq3 hannibalis ducis carthaginẽ. ut.i. quemadmodum sup. fuit: detestandum sanguini Romano: ita sup. fuit certæ.i. non fallentis nec falsæ predictionis.i. prenunciationis. Cuius.s. hannibalis non tantum uigiliæ: sup. fuerunt hostiles: sed etiã ipsa quies.i. dormitio fuit hostilis: imperio nostro.i. Romano. enim pro quia: ipse hausit.i. auide accepit in quiete: imaginem.i. phantasticam repræsentationem: conuenientem proposito & uotis suis existimauitq3 iuuenem excelsiorem specie mortali missum sibi a Ioue ducem italiæ inuadendæ: cuius.s. iuuenis monitu nullam.i. non ullam: non secutus in ullam partem uestigia sup. eius: hoc est iuuenis: primo.i. a principio: oculis.i. conuersione oculorum ad uestigia eius: hoc est quem iuuenem primo secutus est nullo modo obseruando uestigia eius nec inuestigando oculis quis eẽt (Sunt qui legant secutis: ut sit oculis hannibalis secutis.i. sequentibus in nullam partem primo) mox.i. paulo post respiciens (si esset secutis legendum: legerem etiam respicientibus) pone.i. post se: uoluntate ingenii humani prona.i. inclinata aut appetente. (sed noue dixit adiectiuo prona gerundium in di) scrutandi uetita animaduertit serpentem immensæ magnitudinis proterentem.i. ante faciem eius terentem & proculcantem impetu concitato omne quicquid fuerat obuiam: & ita indicauit hannibali similiter faciendũ: postq3 i. & post: & animaduertit post eam.s. serpentem: nimbos.i. uentos pluuiosos erumpentes cum magno fragore cæli.i. aeris hoc est cũ magno tonitru: & lucem.i. fulgentem inuolutam tenebris caliginosis. deinde attonitus.s. ex tam horribili rerum facie: interrogauit: quidnam monstri esset & quid portenderet.i. porro.i. in futurum tenderet & præmonstraret: hic.i. tunc dux.s. qui apparuerat ei prius ut Iuuenis diuina specie: nunc ut serpens formidabilis: inquit tu uides uastitatem.i. aut amplitudinem italiæ sic obruendam aut uastationem italiæ per te futuram: proinde.i. ideo: sile & permitte cætera fatis tacitis.i. non diuulgatis per te: aut tacitis.i. tacendis: ut diues inaccessos ubi solis filia lucos &c.i. non accedendos: & Aut illauda-

Valerius maximus.

ti neſcit Buſiridis aras.i.nõ laudandi:aut nihil qđ laudes habentis. Aut lege:tacitus ut ſit tu tacitus pmitte cætera fatis

Alexãdri mors

QVam bene macedoniæ rex. Alexander mace do uidit in ſomniis imaginem neſcio quã eũ admonentem: ut diligentior eſſet ſuæ uitæ cuſtos:quoniam peſtifera Caſſandri manu periturus eſſet:quod etiam factum eſt:nam Iolaus Caſſandri frater pincerna erat alexandri & nuper uenerat: ita q facultatem dedit accuſare uolentibus Caſſandruʒ & nonnulli proxime uenerant qui dicerent. Antipatrem cum filiis egiſſe.ut Alexandrum ueneno necarent quod cum illi dicerent præſente Caſſandro:tum ille quid audis inquit dicere homines qui tam procul uenerunt nulla nobis iniuria affectos cauillari. & ille inquit eo magis quia procul uenerunt ſcire non poſſumus quid indicant.hic eſt inquit illa Ariſtotelis ironia qua utitur:ut in utranqʒ partem arguat:deinde cum uidiſſet caſſander more priſco adorari alexãdrum: quia res noua eſſet riſu ſtatuam proſecutus eſt. Alexander indignatus capillis manibus iniectis ipſum terqʒ quaterqʒ terræ colliſit. Haud multo poſt ſicut antea dictum eſt ex antiocho rege caſſander poculum uenenatum alexandro propinauit. Venenũ autem frigidam aquam fuiſſe de nonacride regione quæ guttatim de petra ſtillat.que aqua non niſi i ungulis equi uel aſini deferri poteſt hanc aquam cum hauſiſſet alexander ſubito dolore profuſus eſt. Alexander natus eſt anno ab urbe condita.ccc.lxxxv.teſte Solino capitulo de aſia quo die flagrauit templũ Dianæ epheſiæ. Ci.de na.deo.li.ii. Diana cũ in partu olympiadis adeſſe uoluiſſet domo abfuit. De cuius morte Iuſtinus li.vii. Plinius & Herodotus:ſed i primis plutarchus in uita alexandri. Ab illo caſſandro:erat enim antipatris filius qui paulopoſt ſomniũ uenit ſed anteq̃ ueniret illum in ſomniis uiderat. Adiecto uerſu græco. Sunt qui dicant huc fuiſſe uerſum

Eleuat:minuit tranſlatio ut diximus a cumulo. dicit autem credendum non eſſe.

De Alexandri regis ſomnio. Cap.LXXXII.

QVam bene macedoniæ rex Alexander p quietem uiſa imagine præmonitus erat: ut uitæ ſuæ cuſtos eſſet diligentior: ſi eũ etiam cauendi periculi conſilio fortuna inſtruere uoluiſſet. Namqʒ caſſandri peſtiferam ſibi dexteram ſomnio prius cognouit:q̃ exitu ſenſit. Exiſtimauit enim ſe ab illo interfici cum eum nunq̃ uidiſſet. Interpoſito deinde tempore poſtq̃ in conſpectum ueniſſet nocturni metus patefacta imagine:ut antipatri filium eſſe cognouit:adiecto græco uerſu: qui fidem ſomniorum eleuat præparati iam aduerſus caput ſuum ueneficii:quo occidiſſe caſſandri mãu creditur: ſuſpitioné animo repulit.

¶ Quam bene &c. Recitat ſomnium Alexandri macedonum regis:quo monitus quidem fuerat periculum uitare:ſed conſilium uitandi defuit:quia fidem non adhibuit. Duplex enim eſt donũ dei & ſcire quid uites aut facias:& conſilium ac animus uitandi ſeu faciendi. Econtra aliud eſt uerum prædicere:aliud prædictis fidem mereri. Vnde de caſſandra dicitur æneí.ii. Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris Ora dei iuſſa nonunq̃ credita teucris Ordo eſt. Quam.i.o q̃tum bene præmonitus erat. Alexander.ſ.magnus: rex macedoniæ:imagine uiſa per quietem.i.dum dormiret: præmonitus dico erat:ut eſſet diligentior cuſtos uitæ ſuæ:quia dictuʒ ei erat q potio letalis per Caſſandrum afferebatur.ſi fortuna uoluiſſet inſtruere eum etiam conſilio.i.propoſito & uoluntate p donum conſilii:cauendi.i.fugiendi periculi. Namqʒ prius cognouit ſomnio.i.in ſomnio & ſimulachro ſibi oblato per ſomnium:dexteram Caſſandri peſtiferam.i.afferentem peſtem.i.potionem letalẽ: q̃ ſenſit.i.percepit exitu.i.euentu ſup.dexteram eius Enim pro qa: ipſe exiſtimauit ſe interfici ab illo.ſ.Caſſandro:cum nunq̃ uidiſſet eum. Deinde tempore.ſ. aliquanto. interpoſito poſtq̃ ueniſſet in conſpectum:ſcilicet Alexandri imagine nocturni metus patefacta.i.cum agnouiſſet illum eſſe a quo interfici uiſus fuerat:ut id eſt poſtq̃ cognouit ſup.Caſſandrum eſſe antipatri filium:adiecto uerſu græco qui eleuat.i.diminuit & minoris facit fidem ſomniorum.i.que de ſomniis haberi poſſit:repulit animo.i.reiecit ex animo ſuſpitionem ueneficii.i.potionis letalis & in morem ueneni necantis:quam ſtygis aquæ partem fuiſſe traditum eſt præparati iam: quia allati a Caſſandro:aduerſus caput ſuum.i.in perniciem uite eius:quo.ſ.ueneficio aut uenenata potione creditur occidiſſe.i.occubuiſſe:manu caſſandri.ſ.ipſum porrigentis.

Symonides

LOnge indulgentius. Hoc ſomnium Ci.lib.de diuinatione refert dicit.n.quid illa duo ſomnia que celeberrime commemorantur a ſtoicis quis tandem poteſt contemnere unum de Symonide:qui cum ignotum quendam proiectum mortuũ uidiſſet.eumqʒ humaſſet:haberetqʒ in animo nauiʒ conſcendere moneri uiſus eſt ne id faceret:ab eoque ſepultura affecerat:ſi nauigaſſet eum naufragio eſſe periturum:itaqʒ ſymonidem rediiſſe: periiſſe cæteros qui tum nauigaſſent. Indulgentius. Indulgentiores fuere dii in ſymonidem q̃ in alexandrum. Symonides lyricus fuit a quo ſymonidia metra dicuntur. Conſilii firmitate. Non enim ſatis erat i ſomniis prædixiſſe exitum:niſi etiam prædictum caueret.nam p dictio mali magis nocet niſi cautio adhibetur. Corroborauit admonitioni quam uiderat in ſomniis conſilium adhibuit. Aeternitati:quia liricum carmen ſcri

De ſimonidis poetæ ſomnio. Ca.LXXXIII.

LOnge indulgentius dii in poeta Simonide:cuius ſalutarem inter quietem admonitionem conſilii firmitate roborarunt. Is enim cum ad littus nauem appuliſſet inhumatumqʒ corpus iacens ſepulturæ mandaſſet: ab eo per ſomnium admonitus:ne proximo die nauigaret in terra remanſit:qui inde ſoluerant fluctibus & procellis in conſpectu eius obruti ſunt: Ipſe lætatus q uitam ſomnio q̃ naui credere maluiſſet. Memoriam autem beneficii elegantiſſimo carmi

ne æternitati consecrauit: melius illi & diuturnius in animis hominum sepulchrum constituens: q̄ in desertis & ignotis harenis struxerat.

psit. cuius posset per aliquot annos memoria man sit. Diuturnius. Iuxta illud Propertii. At non ingenio quæsitum nomen ab æuo Excidit: ingenio stat sine morte decus. Ignotis: peregrinis. Virgilius Nudus in ignota palinure iacebis harena.

¶ Longe indulgentius. Ordo est. Dii sup. egerunt aut fecerunt aut præmonuerunt: indulgentius. i. excellentius illi opitulando: in Simonide sup. poeta: q̄ in alexandro: quia in Simonidem simul & prænoscendi periculi beneficium & fugiendi consilium contulere: in alexandrum tantum prænoscendi. Vnde addit. Cuius. s. Simonidis poetæ admonitionem saluta rem. i. salutiferam: inter quietem. i. factam inter quiescendum: roborauerunt. i. stabiliuerunt & confirmauerunt firmitate consilii. Enim pro quia: is. s. Simonides: cum appulisset nauem ad litus: & mandasset sepulturæ: corpus iacens. s. in littore naufragio facto a mari eiectum: inhumatum. i. insepultum: admonitus ab eo. i. eius corporis umbra aut spū (per somnium aut somnum ut quidam textus habent: sed uacat cum prius dixerit inter quietem) ne nauigaret die proximo. i. proxime futuro: remansit in terra: illi qui soluerunt. s. naues inde. i. ab ea terra id est qui eo die nauigabant obruti sunt. i. sopiti & coopti fluctibus & procellis id est undis impetuosis & uentosis: in conspectu eius. s. symonidis stātis adhuc in littore Ipse. s. simonides lætatus est q̄ maluisset credere. i. committere quasi fidei: somno. i. uisioni nocturnæ q̄ naui uitam suam Autem pro sed: ipse consecrauit æternitati memoriam beneficii. s. accepti ab eo quem sepeliuerat: carmine elegantissimo: constituens illi. s. defuncto sepulcrum melius & diuturnius in animis hominum: q̄ struxerat. s. prius in harenis desertis & ignotis: hoc est in littore peregrino.

De Crœsi regis somnio. Cap. LXXXIIII.

Efficax & illa quietis imago: quæ Crœsi regis animum maximo prius metu: deinde etiam dolore confecit. Nam de duobus filiis: & ingenti agilitate & corporis dotibus præstantiorem imperiiq; successioni destinatum Atym: existimauit ferro sibi ereptum. Itaq; quicquid ad inuitandam denunciatæ cladis acerbitatē pertinebat: nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerēda mitti: domi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id quoq; amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur: uetiti sunt propius accedere: necessitas tamen aditum luctui dedit. Quum enim ingentis magnitudinis aper olympi montis culta crebra cum agrestium strage uastaret: inusitatoq; malo regium implorata tum esset auxilium: filius a patre extorsit: ut ad eū opprimendum mitteretur: eo quidem facilius: q̄ non dentis sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verum dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti: pertinax casus imminentis uiolentiæ lanceam petendæ feræ gratia missam in eum detorsit: & quidem eam potissimum dexteram ne phariæ cædis crimine uoluit aspergi: cui tutela filii a patre mandata erat: quamq; Crœsus imprudentis homicidii sanguine uiolatam hospitales uenitus deos: supplicem sacrificio expiauit.

¶ Efficax &c. Affert triste sed uerax somnium crœsi lidorū regis ditissimi & ut uideri uoluit beatissimi dicens Et. i. etiam illa imago. i. repræsentatio aut uisum quietis. i. somnii: quæ confecit aiuz

Efficax & illa. Crœsus rex lidiæ duos filios habuit unum mutum alterum incolumen. pater autem uidit in somniis illum, qui uocalis erat ferro periturum esse. curauit igitur ut omne teluz remoueretur ab eo. ipsum etiam cuz æqualibus suis cum quibus uiuere consueuerat: sine telo esse uolebat. denique eum nihil agere permittebat: quo periret ferro perire. forte ita accidit ut eo tempore aper immensæ magnitudinis totam illam regionem uastaret agrestes uero ad regiam conuenere petentes atym. q uenatione delectabatur quibus Rex ita respondit. instrumenta se quidem daturum retia: canes: filium uero non concessurum metuens somnium quod uiderat. Eodem tempore uir quidam externus ad Crœsum uenerat rogans regem: ut cædem suam expiaret Interrogatus quis esset. Vnde ueniret respōdit. Adrasti filius sum: uelut alii dicunt Midisgordii: fratrem meum inuitus occidi Et a patre pulsus rebus omnibus priuatus Tum rex misericordia captus: cum cæde expiauit & in regno retinuit. deinde Adrasti (sic enim de nomine patris appellabatur) cognita industria. Rex ei filium Athym commendauit. Sed cum tandem precibus agrestium uictus esset Rex: ut filiū concederet. Misit in uenationem Adrasto prius magnopere commendatum. Forte casus ita tulit: ut hūc Adolescentem uenatione uersantem Adrastus cū hastam torqueret in aprum: infœliciter atym medium transfixerit: & occiderit: qui cum mortuus ad patrez delatus esset: in magnos questus lachrymasq; resoluitur pater: & ipsum præcipue accusabat Adrastum: q̄ cui filium demandasset: is potissimum occidisset. Adrastus se nihil expurgans: mortem non respuebat Rex ubi uidit illum casu non uoluntate cædem illaz perpetrasse: & propterea impatienter dolentem uita donauit q̄tum in se fuit: sed cum funus atys persecutus est Adrastus in eius sepulchro seipsum quasi inferias occidit. Destinatum: deputatum Virgi. Et qui me destinat aræ. Strage quia multi agrestes peribāt nam strages dicitur cæsorum corporum ruina. Non dentis. Sic quoq; herodotus tradit hac ratione filio concessisse: ut ad uenationē iret. quia. s. non dente sed ferro moriturū somniauerat. Sacrificio expiauit. hic mos a græcis sūptus ē: ut qui hōicidiū perpetrasset a regibus expiaret. Oui. fastoꝝ: Ha nimiū faciles q tristia crimina cædis Flūinea tolli posse putatis aq. Valerius maximus.

Crœsus

cre.i.regis:plus maximo metu:deinde etiam maximo dolore·fuit sup. effectx.i.effectum reddens quod admonuerat. Nā croesus existimauit.s.somniando atym praestantiorem de duobus filiis.i.inter duos filios quos habuit:&.i.simul:ingenti agilitate.s.corporis:& dotibus sup.caeteris corporis. Nam agilitas quoq3 dos corporis:quia tamen ex spiritu prouenit: nam non pro corporis mole sed pro spiritus uiuacitate agiles sumus:uidetur distinguere dotes corporis ab agilitate i.e. in ter dotes corporis sint quae a corpore dependent:ut proceritas.i.pulchritudo.robur membrū species & c.praestantiorem dico & destinatum.i.animo croesi additum & ut dicunt ordinatum:successioni imperii.i.regni lidiae. Itaq3 quia id existi mauerat:cura patria.i.paterna:nulla.i.non ulla:non cessauit ex ulla parte:auertere.i.amouere & impedire: quicquid per tinebat ad acerbitatē cladis denunciatae.s.in somnio inuitandam.i.accelerandam.(Textus fere habet euitādam:sed cō traria sit sententia:nam auertere:quod euitet est nolle euitare) Iuuenis.s.Atys:solitus erat mitti.s.a patre: ad bella geren da:& sup.post somnium patris:detentus est domi. Iuuenis habebat armamentarium.i.repositorum armorum refertum copia omnis generis telorum pater sup.iussit id quoq3 amoueri.s.a filio. Iuuenis utebatur.s.prius:comitibus cinctis gla dio:sup.postmodum hi uetiti sunt accedere propius.s.ad iuuenem:tamen necessitas.i.uiolentia ineuitabilis fati dedit lu ctui.i.dolori patris:aditum.i.accessum:hoc est ansam & medium quo fieret. Quum enim aper.i.porcus siluester: ingen tis magnitudinis:uastaret.i.destrueret uasta reddendo.s.sata aut uincta:montis olympi qui illic quoq3 est.nam quattuor in locis ponitur olympus:cum crebra strage.i.prostratione & nece agrestiū.s.colonorum qui ipsum pellere aut interficere sperabant:& auxilium regium esset imploratum:malo inusitato.i.contra malum insuetum:filius extorsit.i. multa prece quasi ui obtinuit:ut mitteretur ad opprimendum eum.s.aprum.quidem.i.certe eo facilius sup.extorsit:q non saeuitia dē tis:quo aper armatus est sed ferri reponebatur in metu:nam existimauit pater in somniis filium sibi ferro adēptum. Vege dum omnes qui cum Aty missi erant:sunt intenti acri studio interficiendi suem.i.porcum sup.syluestrem: hoc est aprum illum:casus pertinax uiolentiae imminentis.i.instantis necessitatis.hoc est a fato praedestinatus:detorsit in eum.s.iuuenē hoc est filium regis Atym:lanceam.i.hastam aut cuspidē missam gratia ferae petendae.i.ut uulneret aprum ferocem: & quidem.i.certe pertinax ille casus:uoluit eam dexteram potissimum.i.prae omnibus aliis:cui tutela filii erat mandata a patre:hoc est dexteram Adrasti iunioris:aspergi crimine caedis nephariae.i.filii eius a quo de patricidio purgatus fuerat & a quo custodiam filii receperat:quāq3.i.& quam dexteram:hoc est cuius dexterae totum:hoc est adrastum uiolatum sanguine homicidii imprudentis.i.ab imprudente commissi:quia imprudens fratrem occiderat:croesus ueritus deos ho spitales:(quia enim Adrastum hospitio susceperat ueritus est si eum non iuuarēt deos hospitales.i.hospitalitatis autho res habere inimicos)expiauit sacrificio supplicem.i.supplicentem ut sit pars pro toto.i.dextera pro homine. Croesus & huic errori ueniam dedit:sed Adrastus non admissa uenia seipsum tanq̄ inferias Atys interemit:ut Oliuer.recitat. Qua propter historiarum narratione illius recitatione contentus fere supersedeo.

De Astiagis somnio. Ca.LXXXV.

NEc Cyrus quidem superior inuictae fatorum necessitatis paruulum argumētum est:cuius ortus ad imperium totius asiae spectantis maternus auus astyages:duos praenuncios somnii frustra discutere tentauit: Mandanen filiam suam(q in quiete uiderat urinam eius omnes asiaticas gentes inundasse)non medorum excellentissimo:ne in eius familiā regni decus transferretur:sed persatum modicae fortunae uiro collocando natumq3 cyrum exponi iubendo quia similiter quietis temporibus existimauerat genitali parte mandanes natam uitem eo usq3 creuisse:donec cunctas dominationis suae partis inumbraret: frustratus enim est se ipse nepotis foelicitatem coelestium iudicio destinatam humanis consiliis impedire conando.

Astiagis somnium

NEc cyrus quidem. Astiages medorum rex uidit in somniis filiam suam mandanē urina totam asiam inundasse:ut tradit Herodotus: ut uero Iustinus refert:uidit ex naturalibus filiae quā unicam habebat:enatam esse uitem cuius palmite omnis asia obumbraretur. Consulti aruspices responderunt ex filia nasciturum esse nepotem qui totam Asiam imperio subigeret:eiq3 regnū adimeret. Quo responso territus Astiages:neq3 claro uiro neq3 ciui filiam suam:ne paterna maternaq3 nobilitas nepotis animos extolleret:sed ex gente obscura tum tēporis persarum Cambisi mediocri uiro in matrimonium tradidit. Ac nec sic quidem somnii metu deposito grauidam ad se filiam iussit acciri:ut sub aui oculis partus necaretur:natus infans datur occidendus. Arpago Regis archanorum participi. Is ueritus ne si ad filiam mortuo rege uenisset imperium: quia nullum astiages uirilem sexum genuerat: illa necati infantis ultionem:quoniam a patre non potuisset: a ministro

Cyri casus.

exigeret Mitridati pastori regii pecoris puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore & ipsi pastori natus filius erat uiuus:ut Iustinus refert:ut alii uolūt mortuus:eius igitur uxor audita regii infantis expositione:rogat summis precibus sibi preferri ostēdiq3 puerum cuius precibus fatigatus pastor:reuersus in siluam:inuenit iuxta infantem canem foeminam paruulo ubera praebentem & a feris alitibusq3 defendētem:motus & ipse misericordia:qua motam esse canem uiderat:puerum defert ad stabula: eadem cane anxie prosequente:quem ubi in manum mulier accepit:ueluti ad notam allusit:tantusq3 in illo uigor & dulcis quidam blandientis infantis risus apparuit:ut pastorem ultro rogaret:suum pro illo partum exponeret: permitteretq3 sibi siue fortunae ipsius:siue spei

¶Nec Cyrus &c. Recitat somnium habitum de Cyro de quo quia Oliue.satis prolixe disserit:Ordo est. Nec.i.& non: & quidē Cyrus superior.i.prior tempore(nam fuit eo alter Cyrus posterior)est non paruulum:immo magnum argumentum.i. approbatio:aut medium probandae necessitatis fatorum inuictae.i.ineuitabilis:Cuius.s.Cyri:ortus.i.natiuitatis:spectantis ad iperiū totius asiae:Astyages auus maternus:quia pater Mandanes matris eius

tentauit frustra discutere.i.dissoluere & irritos facere duos praenū cios.i.duo praesagia somnii Si loco relatiui:cuius ponatur antece dens Cyri.ordo fit.Astyages auus maternus Cyri frustra tētauit excutere duos praenūcios Forte legēdū fit duos praenūcios:sed duo il la somnia fuisse dicūt:alterū quo uidit Mādanen totā regionē uri na pfundentē:alterū quo uidit ex eadem uitem enatam cuius pal mites totam asiam umbra sua tegerent)praenuncios dico somnii i.qui erant in somnio praenuncii ortus Cyri spectantis ad imperiū totius asiae.tentauit autem discutere:collocando.i.uxorem dando Mandanen filiam suam:non excellentissimo medorum ne decus regni transferretur in familiam eius.(qꝫ.i.quia uideret urinā eius.s.mandanes filiae suae inunda sse.i.obruisse aut unda quadam inuol uisse: omnes gentes asiaticas:& ita somniorum interpretes dice bant unde urina sit proditurum partum qui totius asiae imperium occuparet)sed collocando eam uiro modicae fortunae persarum.i.habenti modicum fortunae inter persas:uidelicet cambysi: & iu bendo Cyrum natum.s.ex Mandane:exponi.i.foras ferri in deser tum aut siluestrem aliquem locum feris deuorandum quia existi mauerat similiter temporibus quietis.i.cum dormiret: uitem natā genitali parte mandanes creuisse eo usqꝫ.i. donec inumbraret.i. umbra sua tegeret:omnes partes dominationis suae.s. Astyagis. deinde probat qꝫ frustra tentauit:enim pro quia: ipse frustratus ē se conando impedire consiliis humanis foelicitatem nepotis.s.Cy ri:destinatam.i.alii addictam iudicio caelestium.i.deorum.

suae gratia puerum enutrire atqꝫ ita permutata sorte paruulorum:hic pro filio pastoris educatur:ille pro nepote regis exponitur:nutrici deinde nomen spago fuit:quia canem persae sic uocant.puer deinde iam adultus cum imperio usus inter pastores esset: cyri nomen accepit.mox rex inter ludentes sorte delectus cum per lasciuiā contumaces flagellis cecidisset a pa rentibus puerorum querela regi delata est indignan tibus a regio seruo ingenuos homines seruilibus uer beribus affectos:ille accersito puero & interrogato quid ita esset:cum nihil mutato uultu fecisse se ut re gem respondisset:admiratus constantiam: in memo ria somnii responsiqꝫ reuocatur:atqꝫ cum & uultus & similitudo & expositionis tempora & pastoris cō fessio conuenirent:nepotem agnouit & quoniam de functus sibi somnio uideretur:agitato inter pastores regno.animum minacem dūtaxat in illo fregit. cete rum Arpago amico suo infestus in ultionem seruati nepotis filium eius interfecit:epulandumqꝫ patri tra didit:Sed arpagus ad tempus dissimulato dolore: odium regis in uindictae occasionem distulit. Interie cto tempore cum adoleuisset Cyrus:dolore orbita tis admonitus:scribit ei:ut ablegatus ab auo i persas fuerit:ut occidi eum paruulum auus iussisset:ut bene ficio suo seruatus sit:ut regem offenderit.ut filiū ami serit:hortatur:ut exercitum paret:& pronam ad re gnum uiam ingrediatur:medorum transitionem pollicitus:Epistolam quia palā ferri nequibat regiis custodibus omnes aditus obsidentibus:exenterato lepori inseritur:lepusqꝫ in persas Cyro ferendus fido seruo traditur:additaqꝫ retia sunt ut sub specie uenationis dolus lateret. Lectis ille litteris:eadem somnio aggredi iussus:bellum medis infert. Astyages me ria sui in Arpago oblitus:summam belli idem committit:qui exercitum acceptum statim cyro per deditionem tradit: re gisqꝫ crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur:quod ubi astyages audiuit:contractis undiqꝫ auxiliis ipse in persas pro ficiscitur: & primo impetu persarum acies in fugam conuertit:quibus fugientibus matres & uxores eorum obuiam oc currerunt:orant ut in praelium reuertantur:cunctantibus illis sublata ueste obscoena corporis ostendunt rogantes num i uteros matrum & uxorum uellent refugere. Hac repressi castigatione in proelium redeunt:& facta impressione quos fu giebant fugere compellunt. In eo proelio Astyages capitur:cui cyrus nil aliud q̄ regnum abstulit:seqꝫ in illo nepotem ma gis q̄ uictorem egit. Superior:ideo dixit quia fuit etiā cyrus inferior:de quo in Catone maiore multa Cicero dicit.ad quē Alexander cū uenisset:illi arbores sua manu insitas ostendit. Argumentū:indiciū. Praenuncios:quasi duo praesagia. Man danen:Declarat somnia que fuere praenunciat ortus Cyri:qui uniuersae asiae iperaturus esset. Frustratus:uere inquit fru stra tentauit:quia dum uult fata cauere:in ipsa fata incidit.

Mulie bris animositas.

De dionysio Syracusano. Ca.LXXXVI.

INtra priuatum autem habitum Dionysio syracusano adhuc se cōtinente hime ra quaedam non obscuri generis foemina inter quietem opinione sua coelum cōscendit: atqꝫ ibidem:deorum omnium lustratis sedibus ani maduertit uirum praeualentem:flaui coloris:lenti ginosi oris:ferreis cathenis uinctum:Iouis solio pe dibusqꝫ subiectum. interrogatoqꝫ iuuene quo con siderandi coeli gratia duce fuerat usa: quisnā eēt: audiuit illum siciliae atqꝫ Italiae dirum esse fatum solutumqꝫ uinculis multis urbibus exitio futurum quod somniū postero die sermone uulgauit. Postq̄ deinde Dionysium inimica syracusarum liberta ti capitibusqꝫ insontium infesta fortūa coelesti cu stodia liberatum uelut fulmē aliquod ocio ac trā

INtra priuatum autem habitū. Anteq̄ Dioni sius Syracusanus regnum occuparet: cū ad huc priuatus esset mulier quaedam existima uit se in caelū ascendisse & sibi ducē datū esse q eā duceret per coelū:ut regiones illas contēplaretur:cū ad Iouem introducta esset:uidisse sub eius pedibus cathenatū iuuenē:quo soluto magnū exitiū syracu sanis immineret. Interiectis deinde aliquot annis: cū Dionysius Rex creatus esset:& ciues obuiā prodi rent officii gratia:in his etiā multae matronae erant: que diis supplicationes facerent. Ingresso igitur ciui tatē cū mulier illū conspicata foret magna uoce cla mauit:hunc illū iuuenē esse quē uiderat in somniis: & hoc mulieris dictum adeo excitauit animum Dio nysii:ut eam de medio tolli iuberet. Occupauit autē imperiū uigesimo quinto suae aetatis anno: & regna uit annis duobus & quadraginta. teste Cicerone li bro quinto tusculanarū quaestionū. Priuatū habitum non habentē imperiū. Himera:nomen erat mulieris. Lentiginosi:lentiginū pleni.qui color i rubrū semper tendit. Est eni lentigo in uultu nota rubicunda. E fu sam:ex aedibus tā officii q̄ spectaculi gratia. Tollen dae:interficiendae mulieris. Alioris somnii. Cicero li. primo de diuinatione. mater inquit Dionysii eius q Valerius maximus.

Dionysii regnum.

syracusanorũ tyrannus fuit. ut scriptum apud philistium est. & doctum hominem & diligentem. & æqlem temporum illorum cum prægnans hunc ipsum Dionysiũ aluo contineret: somniauit se peperisse satyriscum: huic interpretes somniorum: qui gallici in Sicilia tum nominabantur: responderunt eum quem peperisset clarissimum græciæ diuturna cum fortuna fore Satyriscum: paruum satyrum: est enim diminutiuum græcum nam diminutiorum formæ græcæ sunt aliæ in: αριον ut ανθρωπαρι homuncio. alia in ιδιον ut στιχίδιον. uersiculus. alia in ισκοσ ut λογισκοσ. oratiuncula. Et sicut beatus Augustinus dicit delusa gẽtilitas ꝓ diis celebrabat phaunos. satyros nymphas: sunt autem satyri animalia diu uiuentia. aduncis naribus & cornua in frontibus habentia: caprinis pedibus homunciorum similitudinem referentia: nascuntur autem teste Plinio & habitant in recessu insulæ Canopeæ i finibus æthiopiæ: & præter figuram nihil moris humani. Satyriscum ergo quasi asperum correctorem. Potentissimum quia satyri mira agilitate corporis mouentur. sunt enĩ ut diximus homulli siluestres: nudi et ordaces: saltatores. Clarissimum: quia pro diis habebantur satyri. Certo euentu: id re uera fuit. nam & italiæ partem cum Sicilia non minimam imperio tenuit.

Satyri

quillitati iniecit. Himera cum mœnia inter effusam ad officium: & ad spectaculum eius turbam intrãtem ut aspexit: hunc esse quem in quiete uiderat uociferata est. Id cognitum tyranno curam tollendæ mulieris dedit. Altioris somnii mater eiusdem Dionisii: quæ cum eum conceptum utero haberet parere uisa est satyriscum: consultoq; prodigiorum interprete clarissimum ac potentissimum graii sanguinis futurũ certo cum euẽtu cognouit.

¶ Intra priuatum &c. Narrat somnium himeræ siculæ mulieris de Dionysio tyranno: dicens. Autem pro sed dionysio syracusano i. syracusis in sicilia orto: continente se adhuc intra habitum priuatum. i. hominis priuati: hoc est nullo fungentis magistratu aut imperio. i. cum dionysius nondum regnum siciliæ per tyrannidem occupasset. Quædam fœmina non obscuri. i. satis clari generis himera. s. nomine: conscendit sua opinione. i. quantum opinata ẽ cælum inter quietem. i. dum quiesceret atq; sedibus deorum omnium lustratis. i. circuminspectis: ibidem animaduertit uirum præualentem: coloris flaui. i. ut dicunt rufi: & oris lentiginosi. i. facie in qua multæ erant lentigines. i. maculæ subrubræ: uinctum. i. ligatum catenis ferreis: subiectum solio. i. regali sedi: & pedibus iouis: sicut tyranni sub martyrum pedibus a nostris sculpuntur & pinguntur. & Iuuene quo duce. i. cuius ductu fuerat usa gratia considerandi aut conscendendi cæli: interrogato quisnam esset. s. ille uinctus: audiuit illum esse dirum fatum. i. perniciem aut flagellum siciliæ atq; italiæ: & solutum. i. ubi esset solutus: futurum multis urbibus exitio. i. ad exitium & euersionem. quod somnium ipsa himera uulgauit sermone. i. narrando multis: die postero. i. eam noctem insequente deinde postq̃ fortuna inimica libertati syracusarum & infesta. i. uim inferens: capitibus insontium. i. innocentum: iniecit dionysium liberatum custodia cælesti: quia id significabat q pedibus iouis subiectus iacebat: ipsum non exiturum in perniciem nisi quando dii eum soluerent. i. quando id permitterent: iniecit dico ocio ac tranquillitati uelut fulmen aliquod: tunc sup. himera ut. i. postq̃ aspexit eum intrantem mœnia inter turbam effusam ad officium. i. honorem debitum ei exhibendum obuiam prodeundo: & spectaculum eius: quia in regali pompa spectabatur: uociferata est. i. uoce magna clamauit: hunc. s. dionysium esse: quem uiderat in quiete. s. uinctum sub solio iouis. Id cognitũ tyranno. i. ubi tyrannus id cognouit dedit tyranno. s. dionysio: curam mulieris tollendæ. s. de medio uiuentium: ne talia uociferando coniurationem concitaret. ¶ Altioris alii legunt tutioris: tangit autem secundum somnium factum de dionysio sed matri eius dicens. Mater eiusdem dionysii: fuit sup. somnii altioris. i. sublimioris: & diuinioris aut profundioris & occultioris significationis. Quæ. s. mater cum haberet eum. s. dionysium conceptum utero: uisa est sup. sibi: parere satyriscum. i. paruum satyrum. i. animal cornutum & aduncis naribus & pedibus caprinis: & interprete prodigiorum consulto. i. interrogato consilium: cognouit cum certo euentu. i. quod euentus qui postea contigit certum reddidit: sup. partum suum: hoc est Dionysium: futurum clarissimum atq; potentissimum sanguinis graii. i. græcanici: sup. suo tempore.

De amilcare duce carthaginẽsiũ. Ca. LXXXVII.

AT carthaginensium dux Amilcar cũ obsideret syracusas inter somnium uocem exaudisse credidit nunciantem futurũ ut proximo die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus ꝓmissa uictoria exercitum pugnæ comparabat: in quo ĩter siculos & pœnos orta dissensione castris eius syracusani subita irruptione oppressis ipsum intra mœnia sua uinctum pertraxerunt. Itaq; magis spe q̃ somnio deceptus cœnauit syracusis captiuus: nõ ut animo præsumpserat: uictor.

AT carthaginensium dux. Amilcar pœnorum dux dum syracusas Siciliæ urbem clarissimam obsideret existimauit se in somnis audisse uocem nunciantem fore. ut sequenti die syracusis cœnaret quod somnium cum ad uictoriam pertinere arbitratus esset exercitum instruxit ad pugnam: ut potiretur urbe: sed forte ita accidit: ut inter pœnos & Siculos transfugas qui erant in eius exercitu maxima oriretur dissensio. quam Syracusani sentientes eruptione facta pœnorum castra cepere. & Amilcarem uinctum in urbem traxere: ubi cœnauit captiuus & hoc pacto impletum est eius somnium. non autem eo quo animo præsumpserat. Inter siculos. uel qui transfugerant. uel certe qui cum carthaginensibus socia arma coniunxerant & confœderati erant. Magis spe. quia credebat se uictorem cœnaturum sed uictus cœnauit.

¶At carthagineñ.dux.Recitat somnium Hamilcaris ducis carthagineñ non satis feliciter ab eo interpretatum.n.̄ cuȝ sibi promissum somniasset se postridie eius son nū syracusis cœnaturum:in urbem ex eo somnio capere sperans ipse captus in ea cœnauit.Ordo est.At.i.econtrario.q.d.nō u simili euentu Hamilcar dux carthagineñ.credidit exaudisse.i.manifeste audiuisse:inter somnium.i.somniando:cum obsideret syracusas urbem primariam siciliæ:uocem nunciantem futurum sup.esse:ut cœnaret proximo die in ea urbe:quam obsidebat.Igitur ipse lætus perinde.i.similiter ac.i.acsi:uictoria promissa sup.esset diuinitus.i.a deo(possunt tamen sine uerbo dici ablatiui in designatione sequelæ positi)comparabat.i.congregabat aut instruebat exercitum pugnæ.i.ad pugnam contra syracusanos.In quo.s.exercitu collecto ex siculis qui partes carthagineñ.souebant & ex pœnis:dissensione orta iter siculos & pœnos::quia neutri alteris parere uolebant:Syracusani uidentes exercitus dissensionem:castris eius.s.Hamilcaris oppressis.i.postq̄ oppresserant castra eius subita irruptione:quam faciebant ægressi portis:pertraxerunt ipsum.s.Hamilcarem:uinctum:intra mœnia.Itaqȝ.i.& sic ipse deceptus magis spe q̄ somnio:non enim falsum erat somnium:sed stulta spes eius fecit ipsum falso interpetrari:cœnauit syracusis.i.in syracusanorum urbe:captiuus:non uictor:ut presumpserat.i.inaniter præceperat animo.i.opinione.Vbi quod Valla diligenter scripsit:meminerit lector præsumptio & præsumptuosus:item præsumere a doctis fere nunq̄ accipi in uulgata significatione.

De Alcibiade. Cap.LXXXVIII.

Alcibiades quoq; miserabilē exitum suū haud fallaci nocturna imagine speculatus est.quo enim pallio amicæ dormiēs opertum se uiderat eodē interfectus & insepultus iacens contectus est.

¶Alcibiades &c.Ordo est.Alcibiades quoqȝ.i.etiam q̄si dicat:non modo Hamilcar:sed & Alcibiades athenieñ.speculatus est.i.uidit:imagine.i.repræsentatione nocturna.i.facta per quietem:haud.i.non fallaci:quia ita euenit ut speculatus est:sed forte non ita ut sperauerat Enim pro quia:ipse interfectus & iacens insepultus:sic derelictus ab interfectorib' missis a Pharnabaso:cōtectus est.i.coopertus & in rogum missus eodē pallio amicæ suæ i.concubinæ:quo pallio ipse dormiens uiderat se opertum.Somniauerat enim q̄ amica sua se nudum pallio suo cooperiret:quod ad illam ingressus illi narrauit:sed cum tugurium incensum esset a percussoribus:& tamen elapsus est:in fuga oppressus & interfectus:tantisper insepultus iacuit donec amica eodem incendio elapsa ipsum pallio suo cooperiret.

De duobus archadibus. Ca.LXXXIX.

Proximum somnium:& si paulo est longius propter nimiam tamen euidētiam ne omittatur impetrat Duo familiares arcades iter una facientes megaram uenerūt.quorum alter ad hospitem se contulit alter in tabernā meritoriam diuertit.Is qui in hospitio erat uidit in somniis comitem suum orantem ut sibi cauponis insidiis circunuento subueniret.posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi.quo uiso excitatus prosiluit.tabernamq; in qua is diuersabatur petere conatus est.pestifero deinde fato eius humanissimum propositum tanq̄ super uacuum damnauit.& lectum ac somnum repetit.Tūc idem ei saucius oblatus obsecrauit:ut qui uitæ suæ auxiliū ferre neglexisset:necis saltem ultionem non negaret.Corpus enim suū a caupone tru

Alcibiades quoqȝ miserabilem.Lysander Lacedæmonius athenienses diu obsessos tandē in suam potestatem redegit:& omnem reip.statum permutauit.imposita triginta prætoribus qui in totidem euasere tyrannos.quorum primus Critias fuit.qui cum uideret Alcibiadem plurimum gratia & auctoritate ualere apud Pharnabasum persarum regem scripsit Lysandro:nisi daret operam:ut de medio tolleretur Alchibiades.nihil eorum quæ athenis constituerat ratum fore.Lysander ubi hoc cognouit misit ad Pharnabasum nuncium qui diceret.Lacedemones renunciare illi societatem que cū rege erat nisi uel mortuum uel uiuum ad se mitteret Alcibiadem.Pharnabasus clementiam & fidem suaȝ maluit quā opes regias minui Itaqȝ duos misit.Fusimen:tū.uel ut alii Susa metrem & bageum.qui Alcibiadem interficerent.Hi cum non auderent ferro aggredi uirū fortissimum:ligna intulerunt & tugurium.in quo cū amica quadam erat Alcibiades:incenderunt.ille strepitu flammæ excitus uestimenta omnia super ignem iniecit.& cum familiari seruo & amica euasit:sed tandem a multitudine militum occiditur.tum mortuum mulier ueste sua opertum cremauit incendio tugurii.De hoc uiro dicetur in ca.de mutatione casus & fortunæ.

Proximum som.Excusat prolixitatem somnii quod narraturus est quod Ci.li.de diui.ita prodit.Cum duo quidem archades familiares iter una facerent & Megaram uenissēt:ad cauponem alterū diuertisse ferunt.alterum ad hospitem qui cum cœnati quiescerent concubia nocte uisum esse in somniis ei qui erat in hospitio.illum alterum orare.ut subueniret q̄ sibi a caupone pararetur interitus.eum primo perterritum somno surrexisse.deinde cum se collegisset.idqȝ uisum pro nihilo habendū esse duxisset recubuisse tum ei dormienti eodem illū uisum esse rogare:ut quoniam sibi uiuo non subuenisset.mortem suam ne inultam esse pateretur se interfectum in plaustrum esse a caupone cōiectum:& supra stercus iniectum:petere ut mane ad portam adessȝ priusq̄ plaustrum ex oppido exiret hoc uero somnio eum commotum.mane bubulco præsto ad portam fuisse.quæsisse ab eo quid esset in plaustro.illuȝ perterritum aufugisse.mortuum erutum esse cauponem re patefacta pœnas dedisse.quid hoc somnio dici diuinus potest?Euidentiam.quia adeo perspicuuȝ est ut nō sit prætermittendum.Megaram.urbem græciæ.& est nominatiuus huius nominis megara formatus ab accusatiuo græco sicut cratera.Circumuen

Valerius maximus.

currerent : ac neutra acies aliquãdiu pedẽ referte Castor ac pollux romanorũ partium ꝓpugnatores uisi: hostiles copias penitus fuderunt.

raſſe eos pugnare ut fuerat. & ꝙ uiciſſent romanis nunciaſſe. dilcenteſq; inde dicũt eos ex foro a nemine uiſos amplius. die poſtero acceptis litteris a dictatore cognouerunt de apparitione numinum in prælio. & eos fuiſſe caſtoris & pollucis ſimulachra.

¶ Quum &c. Reſtat miraculum caſtoris & pollucis. ordo eſt Quum Aulus poſthumius dictator .i. ſũmo illo magiſtratu a quo non licebat prouocare: ſed audiendum erat eius dicto: fungens: & Octauius Manilius dux Tuſculanorum: concurrerent inter ſe magnis uiribus: ac neutra acies: neq; Romani dictatoris neq; tuſculani ducis: referret .i. retro ferret recipiendo ſe in caſtra: pedem .ſ. ſuum: aliquãdiu .i. per pluſculum temporis. Caſtor & pollux: dii illi ex fratribus geminis facti: uiſi idest apparentes: propugnatores idest defenſores partium Romanarum : fuderunt idest proſtrauerunt penitus copias hoſtiles: ut pote tuſculanas.

De iiſdem ſub Publio Vatinio. Cap. XCI.

ITem bello macedõico. P. Vatinius reatinę præfecturę uir noctu urbem petens existimauit duos iuuenes excellẽtis formæ albis eq̃s reſidẽtes obuios ſibi factos nũciare die q̃ pterierat pſam regẽ a paulo captũ. qd̃ cũ ſenatui idicaſſet. tanq̃ maieſtatis eius & ãplitudinis uão ſmõe cõtẽptor in carcerẽ cõiectus. poſtq̃ Pauli lr̃is illo die pſam captũ apparuit: & cuſtodia liberatus & inſuper agro ac uacatione donatus eſt.

¶ Item bello macedonico. Narrat ſecũdum miraculum quod per eoſdem cõtigit dicens. Item Publius Vatinius uir præfecturæ reatinæ .i. unus eorum qui reati præfecti erãt petens bello macedonico .i. quo tempore Paulus æmilius Perſam regem macedoniæ bello petiit: petens dico noctu urbem .ſ. Romam: exiſtimauit duos iuuenes excellentis formæ .ſ. Caſtorem & pollucem: licet eos non agnouit: reſidentes ſup. in equis albis & ſup. factos obuiã ſibi: nunciare perſam regem .ſ. macedoniæ: de quo in titulo de omine dictum ẽ: captum die qui præterierat .ſ. proxime: a paulo .ſ. emylio. Quod .i. quam rem cum indicaſſet ſenatui .ſ. Romano .i. ordini ſenatorum : coniectus in carcerem tanquã contemptor maieſtatis & amplitudinis eius .ſ. ſenatus : ſermone uano .i. mendaci & futili : quale & ſenatui allatum non decuit: poſtquam apparuit litteris .i. per litteras: pauli .ſ. æmilii ad hoc miſſas: Perſam captũ illo die: quo uatinius indicauerat : ipſe Vatinius & .i. ſimul liberatus eſt cuſtodia .i. carcere noxiorum: & donatus eſt inſuper .i. ſupra liberationem agro ac uacatione idest immunitate & exemptiõe ab omni onere publico.

De Caſtore & Poluce rurſus. Ca. XCII.

CAſtorem uero & pollucẽ etiã illo tp̃e p imperio. P. R. excubuiſſe cognitum eſt: quo apud lacum Iuturnæ ſuũ equorũq; ſudorem abluiſſe uiſi ſunt. Iunctaq; fonti eorum ædes nullius hominum manu reſerata patuit.

ITem bello macedonico. Pub. Vatinius Cicero libro de natura deorum. Et de noſtro inquit populo & in cæteris deorum cultus religionumq; ſanctitates exiſtũt in dies maiores atq; meliores. idq; euenit non temere : nec caſu. ſed ꝙ etiam præſentiam ſuam diui declarant ut apud Regillum bello latinorum. cũ poſthumius dictator cũ Octauio manlio tuſculano prælio dimicaret. in noſtra acie caſtor & pollux ex equis pugnare uiſi ſunt & recenti memoria idem tyndaridæ perſem uictum nunciauerunt. P. n. Vatinius auus huius adoleſcentis: cum ei præfectura reatina romã uenienti noctu duo iuuenes in equis albis dixiſſent : regem perſem illo die captum : ſenatui nunciaſſet. primo quaſi temere de repub. locutus eſſet: in carcerem coniectus eſt. Poſtea a paulo litteris allatis cum idem dies conſtitiſſet. & agro a ſenatu & uacatione donatus eſt. Gymnoſophiſtæ.
nec illud prætermittã. licet nõ ad rem. ſed quia ſimile eſt huic. quo tempore Cato erat Vticæ. quidã nocte ueniens nunciauit Catoni die tertia ante commiſſum certamen caſtra Scipionis capta fuiſſe cæſa remq; uictorẽ. Scipionẽ & iubam cum paucis euaſiſſe: reliquas copias funditus deletas. hoc legitur in uita Catonis. Reatinæ præfæ. quia præfectus erat reati. ac ſi diceres preturæ uicentinæ: erãt quædam præfecturæ ad quas mittebantur a prætore Vrbano præfecti. ut fundi. & formiæ cæreæ. priuernum anagnia. reate. norſia: arpinum. & alia: A paulo. Sci licet æmilio. de quo ſupradictum eſt in capitulo de ominibus. Vacatione: Immunitate. & ut uulgo dicimus exemptione.

CAſtorem &c. Lacum iuturnæ. Nymphæ. Iuturna fons iuxta Numicũ fluuiũ dictus ut quidã uolunt a iuturna turni ſorore quæ a ioue compreſſa immortalitate donata eſt. & Numici fluminis nympha facta. iuxta hũc fontẽ ædes erat caſtoris & pollucis. Iuncta : Haud procul erat a fonte templum quod ſponte ſua uiſum ẽ aperiri.
¶ Caſtorem uero &c. Affert tertiũ exemplum de iiſdem: locutum autẽ de caſtore & polluce idicat particula etiam quæ conſociatiua eſt. Atq; ita tertium traditur de illis exemplum in quo mirari poſſis cũ Ascen
græci ſint quomodo Romanis qui ex troianis traxeruut originem toties opitulati ſint. Verum facile poſſit occurri: inter deos non eſſe ſimultatem: niſi homerus & eum inſecutus Maro etiam deorũ cõtentiões uſq; ad uulnera interdum inducant. Nõ uenerem uulneratã dicũt dum filio ſuppetias ferret: unde illud æneid. x. i perſeta ueneris. mea uulnera reſtant Verũ dicerẽt homerũ & cæteros poetas in talibus figmẽtis hominũ mores p deos exprimere uoluiſſe: quos & pn̄s miraculũ imitãdos inuit. Nã ſi aut ueros deos aut imortales & ipaſſibiles effectos credas : unde illis ſudor de quo iam dicemus. Vt cũq; ſit ẽ cõſtat Romanis pſuaſum eſſe Caſtorem & pollucem illis auxiliares ſæpe fuiſſe. unde eos Horatius inuocat. Sic fratres Helenæ &c. unde, ordo eſt. Vero pro ſed: cognitum eſt Caſtorem & Pollu

cem excubuisse.i.uigilasse pro imperio Populi Romani etiam illo tempore:quo uisi furt abluisse sudorem suum & equorum sup.suorũ ex recenti pugna ꝓ Romanis obita:apud lacum Iuturnæ.s.Nymphæ cuius lacus erat apud Numicum fluuium:& ædes eorum.s.Castoris & Pollucis:iuncta.i.proxima fonti.s.Iuturnæ:patuit reserata nullius hominum manu:sed sup.deorum qui tamen credebantur homines fuisse. Sed mire dicit cum homines neget sudasse:non enim dii quãtumuis strenuam nauarent operam sudarent: nisi dicas sudorem illum non fragilitatis aut agitationis nimiæ causa apparuisse:sed ut ex eo Romani scirent:quam acriter pro se dii illi certarant.

Sed ut cæterorum. Hoc miraculum & a Liuio primi punici belli libro primo memoriæ proditum fuit:qui quoniam non extat breuiter ab aliis sic traditur. Romani ad pestilentiam. responso monenti ad æsculapium epidauro accersendum decem legatos principe Qu. Volumnio: uel potius Vgolino miserunt.qui cum eo uenissent: & simulacrum ingens mirarentur anguis e sedibus suis elapsus uenerabilis non horribilis per mediam urbem.cum admiratione omnium ad nauem romanam perrexit & se inuolutum tabernaculo conspirauit.legati dum uehentes antium prouecti sunt. ubi per molestiam maris anguis proximum æsculapii fanum petit. & post paucos dies ad nauem rediit.cum aduerso tiberi ueheretur in proximam insulam desiluit ubi templum ei constitutum. & pestilentia mira celeritate sedata est. Augustinus autem de ciuitate dei libro tertio. æsculapius inquit ab epidauro romam abiuit ut peritissimus medicus in urbe nobilissima artem gloriosius exerceret Ouidius libro ultio methamorphoseon hanc late describit historiam siue fabulam. Propensum inclinatum extensum. Humano consilio. Quia humana remedia non proficiebant nec ulla in parte iuuabant. Ab epidauro. De quo satis supradictum est. Fatalis. salubris hoc loco:in quo salus populi Romani posita foret:nam fatalis interdum mortalis dicitur;ut Virgilius. scandit fatalis machina muros. Auctoritate sua. Quamq̃ nulla esset populo Romano cum epidauriis amicitia neq; societas Pari namq;. Non minus studiose inquit epidauri concesserunt q̃ romani petierunt. Præ-

Presidiũ. sidium. Subsidium auxilium:sed inter presidium au-

Auxiliũ. xilium & subsidium hoc interest: q̃ præsidiũ alteri

Subsidium. loco impositum utile fit.ut milites in arce collocati præsidium dicitur:& datur uel imponitur semper pręsidium a potentioribus auxilium ab externis. subsidium quod postea inuenitur & a minoribus datur. sed confunditur ista proprietas:& aliud pro alio sæpissime ponitur. Salubre. q̃ patrie salutem afferret. Quorum tam promptam. Quia non minus ipse deus uisus est concessisse romanis:q̃ ipsi epidaurii concesserant Mitibus oculis. Quasi boni aliqd romãis promitteret. Leni tractu. Placido non impetuoso mãsueto ut appareret fœlicitatem afferre romanis: Præ se ferens Ostẽdẽs. dicimus ei præ me fero:præ te fers præ se fert:ostendo dis dit.nã qui a ñ se aliquid portat illud sine dubio ostendit. Pauentibus. Cũ oẽs terrore perculsi essent:& legati in primis tã nouo miraculo:ille recta uia puenit ad tabernaculũ. Qu. Vgolini:& in eo quasi sua sede constitit.locus autẽ ille dignior erat in triremi romana. Multiplicem orbem in multas spiras & giros:significat autẽ lõgitudinẽ serpentis qui multipliciter inuolutus ẽ. Perinde atq;.i.

Antium. tanq̃ ꝓpositi sui compotes. Antiũ. Volscorum ciuitas fuit.a q̃ oriũda fuit cãilla uolscorũ regia.distat ab ostia.teste strabone stadia.cc.& lx. In uestibulo ædis. Quia templũ æsculapii erat in littore haud ꝓ

De Aesculapio tempore pestilentiæ. Cap.XCIII.

Sed ut cęterorum quoq; deorum propensum huic urbi numẽ exequamur Triennio continuo uexata pestilentia ciuitas nostra quum finẽ tanti & tam diuturni mali neq; diuina misericordia:neq; humano auxilio imponi uideret cura sacerdotum inspectis sybillinis libris animaduertit non aliter pristinam recuperari salubritatem posse. quã ab epidauro æsculapius esset accersitus. Itaq; eo legatis missis unicam fatalis remedii opem auctoritate sua quæ iam in terris erat amplissima:impetraturam se credidit. Neq; eam opinio decepit. Pari namq; studio petitum ac promissum est presidium. E uestigioq; Epidaurii Romanorum legatos in templum æsculapii qd ab eorum urbe quinq; milibus passuum distat:perductos:ut quicquid inde salubre patriæ laturos se existimassent pro suo iure sumerent:benignissime inuitarunt. Quorum tam promptam indulgentiam numẽ ipsius dei subsecutum uerba mortalium cælesti obsequio comprobauit. Si quidem is anguis quem Epidaurii raro: sed nunquã sine magno ipsorum bono uisum in modum Aesculapii uenerati fuerunt per urbis celeberrimas partes mitibus oculis:& leni tractu labi cœpit:triduoq; inter religiosam omnium admirationem cõspectus haud dubiam præ se appetitæ clarioris sedis alacritatem ferens ad triremem Romanam perrexit: pauentibusq; inusitato spectaculo nautis eo conscendit: ubi Quinti ugolini legati tabernaculum erat. Inq; multiplicem orbem per summam quietem est obuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatæ rei compotes expleta gratiarum actione cultuq; anguis a peritis excepto: læti inde soluerunt ac prosperam emensi nauigationem postquã antiũ appulerunt: anguis qui ubiq; in nauigio remanserat: plapsus in uestibulo ædis æsculapii mirto frequentibus ramis diffusæ:supereminentẽ excelsæ altitudinis palmã circundedit:perq; tres dies positis

quibus uesci solebat non sine magno metu legatorum ne in triremem reuerti nollet: antiensis templi hospitio usus urbi se nostræ ad uehendũ restituit: atq; in ripam tiberis egressis legatis in insulã ubi templum dicatum est transnauit. aduentuq; suo tempestatem cui remediũ quæsitus erat dispulit.

¶Sed ut cæterorũ quoq; &c. Ergo hactenus locutus est de miraculis Castoris & pollucis. Nũc uero exemplũ affert de Aesculapio qui in Serpentina facie cõspectus & Romam (aut eius loco malignus spiritus) delatus pestilentiã sedauit: quæ aut sua sponte erat cessatura aut non amplius a dæmoniis ipsis excitanda. Ordo est. Sed ut nos exequamur.i.ex ordine narremus: numen.i. diuinaq; potentiam: quoq;.i.etiam cæterorum deorum. propensum.i.propitiã & inclimatam huic.i.nostræ urbi.i.ad auxilium & defensionẽ Romæ. Ciuitas nostra .i. Romana: quia Romanus est qui loquitur: uexata .i. grauiter infestata triennio id est spacio trium annorum: continuo.i.non interrupto: pestilentia.i.perniciosissimo illo morbo cum ipsa ciuitas uideret finem tanti & tam diuturni mali: neq; imponi misericordia diuina.i.per misericordiam dei: neq; auxilio humano: ut opera medicoruq;: Cura (si ẽ nominatiui casus ordo est) sacerdotum animaduertit. i.considerauit libris sybillinis lectis.i. postq̃ legerat libros sybillinos in quibus continebantur fata Romana aut si ablatiui casus est ordo est. Ciuitas animaduertit cura .i.per diligentiam suam: inspectis libris sybillinis: salubritatem pristinam id est prioris status eorum non posse recuperari aliter q̃ si Aesculapius qui Apollinis filius propter peritiam medicinæ dũ uiueret: habitus est: accersitus id est uocatis Romã: ab Epidauro. Itaq; id est & ita legatis missis eo: uidelicet epidauruq;: ciuitas sup. nostra.i. Romana: credidit se ĩpetraturam auctoritate sua.i.p aut propter auctoritatẽ suã quæ erat ãplissima in terris: unicã.i.singularẽ opẽ remedii fatalis.i.a fatis ad hoc ordiãti: uidelicet accessuq; æsculapii ad urbẽ. Neq; opinio decepit eã.s.ciuitatẽ Rõanã. Nã q; pro quia: præsidiũ.i.protectoriũ ciuitatis Aesculapii numen: est petitũ.s.a Rõanorũ legatis: ac promissum.s.ab epidauriis: pari.i. æquali: studio.i.opera studiosa: que pro quia: epidaurii.i. ciues epidauri urbis inuitarãt aut benignissime legatos Romanorũ perductos euestigio.i.stati audita petitione eorũ priusq̃ uestigia mutassent: unde & stati dictũ q quasi a stante & nihil adhuc moto quid factũ aut fieri aut futurũ dicamus: in templũ æsculapii quod distat ab urbe eorũ.s.epidauriorũ quinq; milibus passuũ: inuitarunt dico.i.blande adhortati sunt: ut sumerent pro suo iure.i.auctoritate qua pollebant. aut pro suo arbitrio quicquid existimassent se laturos.i.portaturos in urbẽ salubre.i.salutiferũ patriæ.s.sue hoc est Romæ: dicendo quicquid innuerunt penes se non esse numen dei ut illud traduci sine ipius assensu possit: sed siue simulacrũ dei: siue donariũ aliquod peterẽt id illos laturos. Quorũ.s.epidauriorũ indulgentiã.i.cõcessionẽ tã promptã.i.tam facilẽ & paratã: numen ipsius dei.s.æsculapii: secutũ.i.subsecutũ aut imitãs: cõprobauit.i.ratificauit obsequio.i.morigeratione cælesti. uerba mortaliũ.s.epidauriorũ: qui inuitauerant legatos sumere quicquid salubre patrie putarent: quod non potuissent præstare sine numinis obsequio. (Est autẽ obsequiũ ab obsequendo dictũ quando quis quod sua sponte non sequeretur: ob alterius uoluntatẽ aut utilitatẽ sequitur: & facit. unde illud comicũ Obsequiũ amicos ueritas odiũ parit. Quando ergo deus quod mortales promittunt & efficere non possunt cõprobat tunc obsequiũ præstat) Siquidẽ.i.quoniã: is anguis (quem Epidaurii.s.populi: uisum raro: sed nunq̃ sine magno bono ipsorum uenerati fuerunt.s.antea: in modũ æsculapii: quia credebant in eius specie Aesculapiũ uideri) cœpit labi.i.serpere: oculis mitibus: & ita fauorabilibus & tractu leni: quod placati animi indiciũ erat: per celeberrimas partes urbis: & conspectas triduo.i.spacio triũ dierũ (hoc credo authore cõfirmatus ualla censet contra Seruiũ per actiuũ tẽporis etiã continui non esse uenustiorẽ locutionẽ) inter admirationẽ omniũ religiosam.i.ueneratiundã: præ se ferens.i.manifesta gestione indicans & ostentãs haud dubiã.i.certã alacritatẽ sedis.i.habitationis firmæ: clarioris: quia clarior multo erat Roma q̃ epidaurus: perrexit ad triremẽ Romanã: qua.s.legati aduecti fuerant: & nautis pauentibus spectaculo inusitato.i.ob inusitatũ & insuetũ spectaculũ: anguis sup. conscendit eo.i.in eũ locũ nauis: ubi erat tabernaculũ Quinti Ogulini seu hugolini legati.i.principis illius legationis: & est obuolutus p summã quietẽ: in multiplicẽ orbẽ.i.spirã & girũ: unde creditur oblongus fuisse. Tũ legati perinde atq;.i.tanq̃ essent cõpotes rei exoptatæ: expleta actione gratiarũ: quã epidauriis egerunt: & cultu anguis.i.modo colendi anguẽ: excepto.i.si dicatur discito: a peritis.i.ab iis qui bene nouerant: nam antea apparuerat epidauriis. Vnde manifestũ est quod prius dixi: malignũ spiritũ in ea spẽ in qua quia hominẽ decepit damnatus est uoluisse ab hoie coli) soluerunt inde.i.ab littore epidaurico læti: emensi psperã nauigationem.i.emetiendo

cui ab antio. Mirto. Mirtus erat densis ramis: est autẽ arbor ueneri consecrata. Vnde Virgilius. Veneri gratissima mirtus. Tyberis insulã. Exactis regibus senatus censuit. eorum bona populo diripienda tradere. ut ea præda coactus populus reges post modũ recipere non auderet. erat autem ager haud pcul ab urbe regibus destinatus. quẽ græci uocãt. q marti cõsecratus. martius deinde campus dictus ẽ: forte ita accidit: ut cũ e ciuitate reges eiicerentur læta seges in agris esset. quæ regibus dedicata erat uerũ tanto odio romani flagrabãt in reges: ut oĩa quæ regum forent diripienda & destruenda censerẽt. hãc igitur segetẽq; quia uesci equos aut hoĩes nephas eẽ ducebant cum corbibus messem in profluentem deiecerunt. culmus etiam segetis: obice nescio qua in medio aluco retentus creuit ad eam planiciem: ut lõgo tempore post solidata area ibi fierẽt ædificia: ubi etiam templum æsculapii conditum ẽ: & hũc locũ insulaq; appellari testis est Ouidius li.ul. metamorphoseon. Scinditur in geminas partes circũfluus amnis: Insula nomen habet. Liuius de bonis regis. quæ reddenda ante cẽsuerant: res integra defertur ad patres. ibi uicti ira uetuere reddi: uetuere in publicum redigi: diripienda plebi sunt data: ut contracta regia præda spem in perpetuum cum his pacis amitteretur ager tarquiniorum qui inter urbem & tiberim fuit consecratus marti. martius deinde campus fuit: forte ibi tuum seges farris dicitur fuisse matura messi. quem campi fructum quia religiosum erat consumere: desectam cum stramento segetem: magna uis hominũ simul immissa corbibus fudere in tiberim tenui fluentem aqua ut medus solet caloribus. ita in uadis hæsitantis frumenti aceruos consedisse illitos limo. insulam deinde paulatim & aliis quæ fert temere flumen eodem inuectis factam postea additas credo moles manu quoq; adiutũ: ut tam eminẽs area: firmaq; tẽplis quoq; ac porticibus sustinendis esset. Tempestatem. Pestem.

mare ꝓspera nauigatōe usi postq̄ appulerāt.ſ.triremē suā: antiū oppidum illud haud ꝓcul ab Roma olim tūc sup. anguis q remanserat ubiq; in nauigio: prolapsus.i.labendo egressus circūdedit in uestibulo.i.ut dicunt.i.fani æsculapii: diffusæ mirto frequentibus ramis.i. habentis diffusam myrtum arborem cuius frequentes erant rami porticu ædis circūdedit dico.i.amplexus est: palmam.ſ.arborem excelsæ altitudinis supeminenteq;.ſ.myrtis.i.caput altius extollentem. & us sup. cibis qbus anguis solebat uesci (ut uerus putaret) positis sup. aū cū ꝓ legatos ꝑ tres dies: nō sine.i. cū magno metu legatorū ne nollet (Idē esset si dicat ut nollet) reuerti in triremē: usus.ſ.ꝑ triduū illud hospitio antiati ut illud quoq; templū religione deuinciret: restituit se ad uehendum urbi nostræ.i.in urbem nostram: hoc est Romam: atq; legatis.ſ. Romanis egressis.ſ.naui in ripam tyberis anguis tranauit (aut antiqua orthographia trāsnauit) in insulam.ſ.uicinam: ubi templū est dicatum.ſ. Aesculapio postea: & dispulit suo aduentu tempestatem.ſ.pestilētē: hoc ē pestilentiam ipsam: cui ipse quaesitus erat remediū: hoc ē effecit ꝓ quo faciēdo accersitus erat.

De Iunonis miraculo sub furio camillo. Cap. XCIIII.

Nec minus uoluntarius in urbem nostrā iunonis transitus. Captis enim a furio camillo ueiis milites iussu imperatoris simulachrum Iunonis monetæ: quod ibi præcipua religione cultum erat: in urbem trāslaturi sede sua mouere conabantur: quorum ab uno per iocum interrogata dea: an romam migrare uellet: uelle se respondit: hac uoce audita lusus in admirationē uersus est. Iamq; non simulachrum: sed ipsam cælo iunonem petitam portare se credentes læti in ea parte auentini montis in qua nunc templum eius cernimus collocauerunt.

Nec minus uoluntarius in urbem nostram Iunonis transitus Liuius. Cum iam humanæ opes congestæ a ueiis essent. amoliri tū deū dona ip̄sosq; deos sed colentium magis q̄ rapientiū modo cepere nāq; delecti ex oī exercitu iuuenes pure lautis corporibus. candida ueste. quibus deportanda romam regina iuno assignata erat: uenerabundi templum inire primo religiose admouentes manus quod id signum more uetusto nisi certæ gentis sacerdos attrectare non esset solitus: deinde cum quidam seu spiritu diuino tactus seu iuuenili ioco. Vis ne romam ire iuno dixisset: annuisse cæteri romani cōclamauerunt: inde fabulæ adiectum est: uocem quoq; dicentis uelle auditam: motam certe sede sua parui momenti adminiculis sequentis modo accepimus leuem & facilem translatu fuisse: integramq; in auentinū æternam sedem suam: quo uota romani dictatoris uocauerant perlatam ubi templū ei postea idē qui uocauerat camillus dedicauit. Iunonis monetæ. Iuno moneta a monēdo dicta est: ut sentire uidetur Ci. li. de diuinatione. dicit enim. atq; etiam scriptum a multis cum terremotus factus esset: ut sue plena ꝓcuratio fieret uocē ab æde Iunonis ex arce extitisse. quocirca iunonem illam: appellatam monetam.

Nec minus &c. Affert miraculum quod sub Camillo factū uult a Iunone: quod ne laboremus scire: quomodo fieri potuerit Liuius satis explicat. non uere contigisse: sed nutu simulachri cum forte simul interrogaretur & moueretur inuentum fabulæ locum ut dicatur respondisse. uolo. Mutorum enim (ut sunt simulachra) loquelæ sunt eorum nutus. Author tamen deam uere locutam interpretatur: quod si est dæmonem in simulachro locutum facile dixerimus. Ordo est. Nec.i.& non: & transitus Iunonis.ſ. monetæ in urbem nostram.ſ. romam: non sup. fuit: minus uoluntarius. immo æque uoluntarius ac transitus æsculapii. Enim pro quia: Veii urbe potente in italia: captis a furio Camillo qui uir clarissimus & alter ab Romulo urbis conditor est habitus: milites.i. qui pro bello gerendo æra merebant: translaturi seu tralaturi iussu imperatoris in urbem nostram.i. Romam: simulachrum Iunonis monetæ a monendo dictæ: quod.ſ. simulachrum erat cultum ibi.i. Veiis: præcipua religione: conabantur mouere.ſ. ip̄m simulacrum: sup. a sede sua: ab quorum.ſ. militum; uno: dea interrogata per iocum an uellet migrare.i. transire habitatum romam: respondit (ut liuius sentit nutu) uelle sup. se. Lusus.ſ. iocularis: quia non serio interrogauerat: uersus est in admirationem: hac uoce audita. Iamq;.i. etiam hoc est deinceps: milites læti credentes se portare non simulachrum: sed ip̄am Iunonem petitam cælo.i. de cælo translatam: collocauerunt sup. ipsum simulachrum in ea parte montis auentini: in qua nos cernimus (de tempore suo loquitur author) iam enim non extat: templum eius.ſ. Iunonis. Ex his patet: Romanos & cæteros gentiles distinxisse simulachra deorum ab ip̄sis diis & deabus. Verū in hoc errabant: ꝙ eos quorum simulachra ponebant deos esse credebant: quinetiam deos fieri posse putabant aut deos in ea descendere: sed hæc alibi sunt disputanda.

De simulacro fortunę. Ca. XCV.

Fortunę etiam muliebris simulacrum: quod est in latina uia ad quartum miliariū eo tēpore cum in ęde sua consecratum quo coriolanū ab excidio urbis maternę preces repulerunt non semel sed bis locutum constitit prius his uerbis. Rite me matronę uidistis riteq; dedicastis.

Coriolanus. Fortunæ mulieris. Cum coriolanus in exiliū missus esset. ꝙ frumentum distribui populo uetaret ad etruscos profugit & ab his imperator electus urbem magnis copiis inuasit: & eā graui obsidione premebat: missi sunt ad eum primo legati: qui agerent de pace cū eo. qui nihil obtinere potuerunt. iterum iidem missi non recipiuntur in castra missi deinde sacerdotes cū infulis æque sine effectu redierūt stupebat senatus trepidabat popul9 uiri ac pariter mulieres īminens exitiū lamētabant tūc matronæ ad Veturiā matrē coriolāi: Voluīniāq; uxorē frequētes coeūt. id publicū ꝯsiliū an muliebris timor fuerit puz ꝯstat puicere certe: ut & ueturia magno natu mulr: & uolūnia duos ꝑuos ex martio ferēs filios se

Fortunæ &c. Vt probet exemplum superius cuius fides maxime Vacillat: affert exemplum simulacri fortunæ muliebris q̄d bis locutum dicit: sed haud dubie dæmonum fraude qui in simulacris

subinde loquebatur ut in uita Bartholomei apostoli legimus. Ordo est. Simulacrum etiam: non solum Iunonis: sed etiam fortunae muliebris quae mulieres fortunare credebatur (ut uero Plutarchus in eo libro quem de fortuna Romanorum & uirtute Alexandri scripsit: docet Romani plurimum fortunae debere putandi sunt: sed stulto errore ad hoc inducti sunt ut fortunam deam credunt: ad quam dicit Iuuenalis. Nullum numen habes si sit prudentia: sed te Nos facimus fortuna deam. caeloque locamus. Et ideo Augustinus in iiii. li. de ciuitate dei: non a fortuna sed a deo Romanos imperium accepisse ut autoramentum & mercedem uirtutum sentit) quod sup. simulachrum est in uia latina ad quartum miliarium. s. ab urbe: consecratum eo tempore cum aede sua: quo praeces matronae. i. ueturiae matris & uxoris Coriolani. s. Martii a Coriolis deuictis agnomen illud sortiti: repulerunt. i. retro abire fecerunt Coriolanum scilicet Martium ut dixi filium Veturiae ab excidio urbis. s. Romae: simulachrum dico fortunae &c. constitit locutum non semel sup. tantum: sed bis prius non dicam priusquam consecrati esset: ne sit repugnantia in uerbis: sed prius. i. priore loco: aut ut dicunt uicinis uerbis. O matronae uos uidistis merito & dedicastis merito. ergo post consecrationem locutum est.

De Syluani miraculo sub Valerio publicola. Cap: XCVI.

Valerio autem publicola cõsule qui post exactos reges bellum cum Veientibus & Etruscis gessit: illis tarquinio pristinum imperium restituere: romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus: Etruscis & tarquinio in cornu dextro praelio superioribus tantus terror subito incessit: ut non solum uictores ipsi profugerent sed etiam pauoris sui consortes secũ Veientes traherent. Cui rei pro augmẽto miraculum adicitur: ingens repente uox e proxima silua arsia quae ore Siluani in hunc pene modum missa tradítur. Vno plus etrusci cadent Romanus exercitus uictor abibit. miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

¶ Valerio &c. Reliqua iam dicemus id praemonitum uelim illic. Etruscis & Tarquinio &c. meliorem esse ordinem. Tantus terror subito incessit etruscis & tarquinio superioribus praelio in dextro cornu &c. Idem Ascen. ¶ Valerio &c. Recitat miraculosam. Syluani uocem e syluis auditam dicens. Autẽ pro sed: Valerio publicola consule. i. cum Valerius publicola esset consul: qui. s. publicola gessit bellum cum ueientibus & etruscis: post reges. s. Tarquinium superbũ & eius filios: & p eos alios oẽs q futuri erant: exactos. i. ignominiose expulsos urbe illis. s. Veientibus & Etruscis cupientibus restituere Tarquinio imperiũ pristinum. i. quod prius habuerat qui ad sui restitutionem maxime induxerat Porsennam regẽ etruscorũ: ne exigẽdorũ regũ impunitate cognita: reliq populi exẽplũ sumãt quod imitent: Rõanis sup. cupiẽtibus retinere libertatẽ partã nup. i. tunc paulo ante: etruscis & Tarquinio sup. ẽtibus aut ut dicit existẽtibus superioribus praelio. i. uincentibus in cornu dextro. s. aciei instructae tantus terror incessit. i. inuasit subito. s. etruscos. ut nõ solũ ipsi uictores. s. etrusci q paulo añ fuerat uictores pfugerẽt: sed traherẽt ẽt secũ ueientes consortes sui pauoris: q tñ in sinistro cornu bellabãt. Cui rei adiicit igẽs miraculũ p argumẽto. i. p eius cõprobatiõe: pt & meo qdẽ iudicio rectius illud igẽs addi sequẽti sic. Miraculũ adiicitur uidelz igẽs uox q tradit missa e pxia sylua arsia. s. noie: ore Siluani. i. dei syluarum in hũc modũ. Etrusci cadẽt plus. i. amplius uno. s. milite. Romanus exercitus abibit uictor: q a uno minus cecidit. Corpora scaesorũ digesta numero. i. ab utraq3 pte numerata: exhibuere mirã fidẽ dicti: quia ita inuentũ est ut dictum erat.

cum in castra hostium irent. & quam armis uiri defendere urbem nõ possent mulieres precibus lachrymisque defenderent: ubi ad castra uentum est: nunciatumque coriolano adesse ingens mulierum agmen: ut qui nec publica maiestate in legatis nec in sacerdotibus tanta effusa oculis animoque religione motus est multo obstinatior aduersus lachrymas muliebres erat: deinde familiarium quidam qui insignem moestitia inter caeteras cognouerat ueturiam inter nurũ nepotesque stantem: nisi me frustrantur inquit oculi mater tibi coniunxque adsunt: & liberi coriolanus prope ut amens consternatus a sede sua cũ ferret matri obuiae cõplexũ mulier in irã ex precibus uersa: scire inquit uolo priusquam complexũ accipiã ad hostem ne an ad filiũ uenerim: captiua mater ne in castris tuis sim: in hoc me longa uita. & infelix senecta traxit: ut primo exulem: deinde te hostem uiderem: potuisti populari hanc terram quae te genuit: quae te aluit. nisi te peperissem Roma nõ oppugnaretur: multa insuper addidit complorando. quibus & uxoris & paruulorum fletibus motus: matrem complexus expugnasti inquit iram meam: patriam precibus huius motus: cuius utero delatus sum quis merito mihi iniuriam dono: condonoque agrum romanum hostilibus armis liberauit: in cuius rei memoriam senatus censuit templum fortunae muliebri dedicandum in latina uia ad quartum lapidem. ubi res acta fuerat. quoniam fortunatiores in liberanda patria fuerant mulieres quam uiri: nam ut inquit Liuius non inuiderunt laudes suas mulieribus uiri romani adeo sine obtrectatione alienae gloriae uiuebat. huius igit deae simulachrum bis locutũ fuisse tradunt auctores. Rite uidistis. Tũ cũ nobis propitia fui. Rite dedicastis: quia simulachrũ illud dedicarunt mulieres. Plutarchus dicit: q mulieres collata pecunia simulachrum illud compararunt & dedicarunt.

Valerio aũt publicola cõsule q post. Hic plaebis amator publicola dictus post reges exactos consul cum bruto creatus in suspitionem cum uenisset affectati regni q uidelicet aedes suas in summo uelia aedificaret: iussit omnem aedificandi materiam in planum deferri tollendaeque suspitionis gratia in radicibus accitis atque ima ualle cõstruxit aedificium. Illis: scilicet ueientibus & etruscis. Incessit: inq. sit inuasit & tam cum accusatiuo quam cum datiuo construitur. ut hoc loco cum datiuo Veiẽtes. Qui principes erant ethruscorum: & ita primum miraculum fuit: q uictores incerta causa terrerentur. Argumento: ad confirmationem pauoris illius. Mirã fidem. Quia dinumeratis utriusque exercitus cadaueribus: id postmodum uerum fuisse reipsa compertũ est. Digesta: distincta atque discreta cadauera romana ab etruscis ut dinumerari possent.

Emoria &c. memoratu dignū. Syluanus uoce romanos iuuit mars uero facto. De. C. Fabricio dictum est alibi.
Brutii — Brutii sunt atq3 lucani italiæ regiones haud procul a calabria: lucani sunt inter campaniam & bruttium uel ut alii dicūt inter apulos & calabros qui teste Pli. sunt a samnitibus oriundi. Stra. uero libro. v. circa principium dicit lucaniam inter tyrrhenum siculumq3 littus positā eē. hinc quidem a sylari usq3 laum. hinc autem a meta ponto usq3 ad thurios. ad ipsam uero continentem a samnitibus usq3 ad isthmū qui a turiis in cerilos extenditur prope laū. supra hos dicit esse brutios cherronesum habitantes qui a lucanis brutiorum nomē acceperūt: quoniā lucani brutios rebelles fugitiuosq3 uocāt. nā brutios dicit antea fuisse lucanorum pastores a qbus transfugerant. Thurinæ oppidū est calabriæ in sinu tarentino positum crotoni conterminum quod olim thurino dicebat a græcis conditū. auctor ē Stra. hæc igit ciuitas erat romanis fœdere & societate cōiuncta & ideo defendebat a populo ro.
Vallum — Ancipiti: dubia fortuna in neutrā partē inclinata re. Vallum: Dicitur munimentū castrorum uel fossa: unde
Vallus — uallare circundare protegere munire. uallu3 munimē quod fit de palis acutis. uallus uero masculini generis palus acutus: siue qui genibus iunctis ambulat. Inde. E summo loco: hoc est e uallo. Factum uictoriæ gradum: quia scalas admouerat Vallo. Idē. Quē
Vallaris corona — martē fuisse credēdū est. Inter honorādos. Dum honoraret. Vallarem coronam. qua donari solebant
Coronarum genera — qui primi uallum ascendissent: erat autem graminea quia gramen marti consecratum est: militares coronæ: ut Gel. tradit multipharíæ sunt quarū quæ nobilissimæ sunt has ferme dicit esse triumphalē: obsidionalem: ciuicam: muralem: castrēsem: naualem. est quoq3 corona quæ oualis dicitur. est item postrema oleagina: qua uti solebant: qui in prœlio nō fuissent
Triumphal' — sed triumphū pcurassent. Triūphales coronæ erāt aureæ q̄ imperatoribus ob honore3 triumphi mittebantur. id uulgo dicebat aurū coronariū hæ antiquitus e lauro fuerāt post fieri ex auro cœptæ.
Obsidionalis — Obsidionalis est quam hi q liberati obsidione dabāt ei duci q liberasset. ea corona graminea fuit obseruatiq3 solitū ut fieret e gramine quod in eo loco generatū eēt in quo clausi erāt: q obsidebant: hanc coronā. S. P. Qu. romanus Qu. Fabio maximo dedit bello pœnorum secūdo: q urbē ro. ā obsidione hostium liberasset.
Ciuica — Ciuica corona appellat quā ciues a quo seruatus est in precio & testimonio uitæ salutisq3 receptæ dabat & fiebat e fronde quercu: quoniam cibus uictusq3 antiquissimus ex quercu capi solitus sit: fiebat etiā ex ilice: q genus superiori proximū est: hac ciuica corona. L. gelius uir cēsorius in senatu Ciceronē cōsulē donari a repu. cēsuit q eius opera esset atrocissima illa catilinæ cōiuratio detecta idicataq3.
Muralis — Muralis corona: qua donabat ab impatore qui primus murū subiisset. Inq3 oppidū hostiū per uim ascendisset. Idcirco quasi muri isigni primus decoratus erat. Castrensis corona est: qua donabat imperator eū: q
Castrēsis — primus hostium castra pugna introiuisset: ea corona
Naualis — isigne ualli habebat. Naualis corona qua donari solet maritimo prœlio: qui primus in hostiu3 nauim armatus trasiluisset: ea quasi nauium rostris insignita erat. muralis autē & castrensis. & naualis fieri ex au

De Marte sub. C. Fabritio. Ca. XCVII.

Quid martis auxilium quo uictoriā Romanorum adiuuit: nonne memoria celebrandum est? Quum brutii atq3 lucani odio icitatissimo maximisq3 uiribus turinæ urbis peterēt exitiū: ac præcipuo studio eius incolumitatem. C. Fabricius Lucius consul ptegeret: resq3 ancipiti euentu collatis unum in locū utriusq3 partis copiis gereretur: non audentibus Ro. prœlium ingredi eximiæ magnitudinis iuuenis primū eos hortari ad capessendam fortitudinem cœpit: dein de ubi tardiores animaduertit arreptis scalis per mediam hostium aciem ad cōtraria castra euasit: & admotis Vallum conscendit. Inde uoce ingenti clamitans factū uictoriæ gradū. & nostros ad alie na castra capienda: & lucanos brutiosq3 ad sua defendenda illuc traxit: ubi conserti dubio certamine terrebantur: sed idem impulsu armorū suorum pstratos hostes iugulandos capiendosq3 romanis tradidit. Viginti enim milia cæsa atquinq3 milia cū Statio Statilio duce utriusq3 gentis. & tribus atq3 xx. militaribus signis capta sunt. Postero die quū cōsul inter honorandos: quorū strenua opera fuerat usus uallarē coronā ei se seruare dixisset: a quo castra erant oppressa: nec inueniretur q id præmiū peteret. cognitū pariter atq3 creditum est Martem patrem tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta idicia galea quoq3 duabus distincta pinnis quæ celestæ caput tectum fuerat: argumētum præbuit. Itaq3 Fabricii edicto supplicatio Marti est habita & a laureatis militibus magna cū animorum lætitia oblati auxilii testimonium ei est redditum.

¶ Quid martis &c. Recitat miraculosum exemplum de auxilio Martis quo Romanos iuuisse putatus est dicens Quid: modus ē interrogandi ad uenustatem faciens: auxilium martis quo adiuuit uictoriā Romanorum: nonne celebrandū est. i. celebre reddendū: memoria. i. memoratione frequenti. q. d. maxime. Quum Brutii atq3 Lucani populi italiæ peterent odio incitatissimo & maximis uiribus exitium. i. euersionem & perniciem aut destructionē ultimam Turinæ urbis in calabria: & Caius Fabricius Lucius aut ut alii legunt Lucinus consul. s. Romanus: protegeret præcipuo. i. maximo studio: incolumitatem. i. salutem & conseruationem eius. s. urbis: & res. s. bellica gereretur euentu ancipiti. i. dubio & incerto in utram partem uictoria se inclinaret: copiis utriusq3 partis collatis in unum locum: Romanis non audentibus ingredi prælium: Iuuenis eximiæ magnitudinis (quem Martem fuisse postea creditum est) cœpit primum hortari eos. s. Romanos: ad capessendam

fortitudinem.s.animi:deinde ubi.i.postquam animaduertit.s.Ro
manos tardiores:quia nihil uerbis mouebantur:euasit per mediā
aciem hostium ad castra contraria idest hostilia:scalis scilicet ad
uallum trāscendendum arreptis : & scalis admotis scilicet ad ual/
luz conscendit uallum:quod ex uallis idest stipitibus & cespitibus
fieri solebat praeposita fossa . Inde clamitans uoce ingenti : quod
Marti maxime conuenit:gradum.i.ansam aut aditum.factum ui/
ctoriae traxit illuc ubi ipse erat &.i.simul:nostros.i. Romanos ad
capienda castra aliena:quia hostium & lucanos & brutios ad de/
fendenda sua.s.castra:ubi.i.apud quae castra:ipsi Ro.conserti.i.cō
gressi & manum conferentes dubio certamine:terrebantur. sed idē
s.Iuuenis: hoc est mars tradidit hostes prostratos impulsu armo/
rū suorū Romanis iugulādos & capiēdos: hoc ē alios iugulādos
alios capiēdos:Eni p qa:uigi:i milia.s.hostiū caesa.i.occisa sunt:
quinqz milia capta sunt cum Statio Statilio duce utriusqz gentis:
& cum tribus atqz uiginti signis militaribus.Die postero quū con
sul.s.Fabricius inter caeteros honorandos.i.dum caeteros honore
afficeret:quorum strennua opera fuerat usus:dixisset se seruare co
ronam uallarem ei a quo castra erant oppressa: talis enim corona
debebatur ei qui primus uallum hostile transcenderit: nec inuenire
tur sup.quispiam:qui peteret id praemium.s.uallarem coronam:co
gnitum est pariter & creditum:martem patrem.s.Romani populi:
quia primi Romanorum regis Romuli pater est habitus:affuisse
i.auxilio fuisse tūc populo suo.Galea quoqz distincta duabus pin
nis.i.acuminibus & cristis qua caput caeleste:uidelicet martis fue
rat tectum praebuit argumentum.i.approbationem: inter caetera
manifesta indicia.i.demonstrationes huius rei.s.q a Marte fuerāt
adiuti romani.Itaqz.i.& ita:supplicatio.i.ut nostri dicunt rogatio
seu processio : est habita Marti : edicto idest ex publico mandato
Fabricii: & testimonium auxilii oblati scilicet a Marte est redditū
ei scilicet Marti:a militibus laureatis.i.lauro coronatis : cum ma/
gna laetitia animorum.

De diis troianis mirum. Cap.XCVIII.

Referam nunc quod suo saeculo cognitū
manauit ad posteros : Penates deos Ae
neam troia aduectos lauinii collocasse:
Inde ab ascanio filio eius albā:quā ipse cōdiderat
translatos pristinū sacrariū repetisse:& quia id hu
mana manu factum existimari poterat: relatos al
bam uoluntatem suam altero transitu significasse.
Nec me praeterit de motu & uoce deorum immor
taliū humanis oculis auribusqz percepto q ancipi
ti opinione existimatio uersetur sed quia non no/
ua dicūtur:sed tradita repetūtur:fidē auctores uē
dicent & nostrū sit inclytis litterarū monumentis
consecrata perinde ac uana non refugisse.

¶Referam &c. Recitat miraculuz factum per deos troianos ab
Aenea in italiam aduectos dicens. Ego referam.i. recitabo nunc
sup.miraculum quod cognitū suo saeculo.s.quo contigit: manauit
i.processu tpis peruenit ad posteros.i.notitiam posterorum : uideli
cet Aeneam filium Anchisae ex Venere collocasse Lauinii urbe in
latio a lauinia filia latini & uxore aeneae dicta deos penates ad/
uectos scilicet in italiam troia idest ex ilio : & inde translatos ab
ascanio filio eius scilicet Aeneae albam scilicet longam . quam ip/
se scilicet Aeneas condiderat:repetisse sacrarium pristinum idest sa
ro solebant.Oualis uero corona mirtea erat: ea ute/ Oualis
bant imperatores:qui ouātes introibant urbē. ouan
di ac non triūphandi causa:cum aut bella rō rite in
dicta:neqz cum iusto hoste gesta forent aut hostiuz
nomen humile & non idoneū fuisset ut seruorū pira
tarū:aut deditionē repente factā. in puluere ut dici
solet:incruētaqz uictoria obuenisset cui facilitati ap
tā eē ueneris frondē crediderunt.q non martius sed
quasi uenereus quidam triumphus foret hanc mir/
teā coronā.M.Crassus bello fugitiuorū confecto cū
ouans rediret insolenter aspernatus est:senatusqz cō
sultum faciendum curauit:ut e lauro non mirto coro
naret.De ouatione ueteres scriptores inter se dissen Ouatio.
sisse accipio.ptim eniz scripserunt qui ouarent introi
re solitos equo inuectos:& Sabinus Masurius pe/
des ingredi ouantes dicit sequētibus eos non militi
bus:sed uniuerso senatu.Ouare aūt alii a militū uo/
ce:alii ab oue quā sacrificabant dictū uolūt . Olim/
piae celebri graeciae spectaculo pugiles deiectis ad/
uersariis ex oleastro insignin serto mos erat.Pli. quo
qz de his multa li.xxii.& li.xxxiii. Nec inueniretur:
quia non ēe dignum ducebat eo praemio.Martem:
patreз quia de marte creditū est natos fuisse Romu
lū & remū urbis cōditores & romani generis aucto
res.Duabus distincta pinnis Cristis:ita quoqz pin\
gi solebat:unde Vir. Viden ut geminae stant uertice
cristae.Et pater ipse suo superū iā signat honore. Ar
gumentū.Indiciū.Oblati.s.a marte.

Referā nunc quod suo saeculo cognitum ma
nauit ad posteros.i. quod traditione patruz
peruenit ad posteros non ex monumentis lit
terarū repetitū.Penetrales deos Pēates notū est quo Penates
modo aeneas a troia penates aduectos secum co/
mites adduxit:ut Virgi.illum in italiam portans ui/
ctosqz penates:uel quod melius est penetrales.i.ge/
nios:sicut plutarchus q geniorū non ē assum/ūt:hos
etiam in penetralibus consecrant q cū spiritu tenues
insinuant se corporibus : Dionysius alicarnasseus de
antiquitatibus Romanoz li.primo dum conderetur
inqt urbs Alba miraculū quoddā maximū fuisse di
cit.extructo eni sacris deorū quos aeneas troia extu
lit & lauinii collocauit:tēplo locū habēte inaccessibi
lem:atqz sacris in hoc delubrū lauinio trāslatis: alterā
sequēti nocte clausis:tūc maxie foribus : neqz lesis
ulla ex parte parietibus aut tectis inuētos esse aiūt
deos lauinii pmutatis sedibus sup prisca sedilia trās
latosqz deinde albā.Iterū lauinio cū pcationibus &
placitis sacrificiis in eūdē redisse locū. dubitantibus
aūt hoibus:qd facto opus esset i tali negocio cū ne
qz sine diis patriis habitare dignū ducerēt neqz in re
lictā iā habitationē rursus reuerti . sentētiā rādē in
uenerunt quae uisa est utriqz rei abunde satisfacere
ut simulacra suo loco permanere sinerent : hoies aūt
ad eorū cultū: alba rursus lauiniū colonos traducere
rēt:fuerūtqz q missi sūt sacrorū curatores sexcēti cū
oibus rebus suis.dux āt ostitut? ē ipis egestus.hos
qdē deos rōani penates uocāt. q uero in linguā grae
cā nomē ipz cōuertūt:alii patrios appellāt: alii gēti
lios:sūt & q ctesios:alii āt machios:alii ercios.uide
tur āt unusqsqz horū scdm aliqē cōtigētiā ipis suis
se cognomē : multa ptereca dicit de figura & forma
eorum quae longum esset referre q qui scire deside/
rat apud ipm Dionysium legat . Albam:quae a situ

porrectae in dorso urbis: longa alba dicta est ut te/
Sacrariũ statur Liuius decade prima ab urbe cõdita. Sacrariũ
pri. priorem locum sacratum: unde fuerant aduecti.
nam sacrarium propriae dicitur locus in templo ubi
sacra reponuntur. Relatos albam: reportatos: alba/
ni quia putabant non per se deos pristinam sedez la
uinii repertisse: sed humana ope eos fuisse translatos
rursus albam transtulerunt. ¶ Nec me prete. Ocur/
rit tacitae questioni Valerius: non facile his miracu/
lis esse credendum: quae de motu & uoce deorum re
feruntur: nam plaerunqz falsa sunt: & multi ea se
uidisse uel audisse putant: quae non sunt nec fuerũt:

cellum in quo prius sacrati fuerant lauinii. Et quia id peterat exi
stimari. i. iudicari factum sup. esse manu humana: relatos albam si
gnificasse. i. declarasse suam uoluntatem altero. i. secundo transitu
ab alba in Lauinium. ¶ Nec praeterit me. i. nonignoro: q̃. i. quan/
tũ ancipiti. i. dubia opiniõe existimatio. i. iudiciũ de motu & uoce
deorum immortalium praecepto oculis quantum ad motum & au
ribus quantum ad uocem: uersetur. i. agitetur. Sed quia non dicun
tur noua. i. recenter excogitata: sed repetuntur tradita. s. a maiori/
bus: autores. i. assertores & primi scriptores earum rerum uendi/
cent. i. usurpent sibi fidem. i. credulitatem hominum: & nostrũ sup.
officium sit non refugisse perinde ac. i. tanq̃ uana consecrata incly
tis. i. nobilibus monumentis litterarum.

respondet ergo: & dicit non se ea nunc primum tra/
dere: sed ab aliis tradita commemorare. unde in procemio dixit: quae apud alios latius diffusa sunt. Sed quia non noua di
cuntur. Duplex sensus uideri potest. aut enim inquit credendum est his auctoribus maxime: qui non noua & inaudita re
ferunt: sed ab antiquis tradita repetunt: aut certe utcũqz sit nulla huius ad me uituperatio pertineat: credatur auctoribus
a quibus haec ipsa sumunt exempla notum sit ea non contempsisse tanq̃ uana. Non me praeterit. honestus dicendi mo/
dus non me praeterit. non me fugit: non me latet. non nescio: idem est non sum ignarus: non nescius & multa huiuscemo/
di inueniuntur synonyma. Humanis oculis: quantum pertinet ad motum. Auribus: quantum ad uocem. Ancipiti opinio
ne: scio inquit homines uariam opinionem habituros esse his de rebus quae ad eos pertinent: quia alii uera: alii falsa esse
existimabunt. Sed quia non noua: sed tradita repetuntur. Ego inquit non ea primus narro: sed ab aliis tradita refero. Fidẽ
auctores uendicent. Ergo qui primi ea scripserunt. hi uideant quomodo credenda sint. Refugisse. Respuisse.

De diuo Iulio. Cap. XCIX.

Acta mentione urbis e qua primordia ciui tas nostra traxit: diuus Iulius fausta proles eius se nobis offert quem caius Cassius nunquam sine praefatione publici parricidii nominandus cũ acie philippensi ardentissimo animo praestaret: uidit humano habitu augustiorem: purpureo palu/ damento amictũ: minaci uultu & concitato equo in se impetum facientem: quo aspectu perterritus tergum hosti dedit. Voce illa prius emissa. Quid enim amplius agas? si occidisse parum est: Non occideras tu quidem Cassi Caesarem. Neqz enim extingui ulla diuinitas potest: sed mortali adhuc corpore utentem uiolando: meruisti ut tam infe/ stum haberes deum.

Acta mentione urbis. Exemplum quod seq
tur cum superiori coniungitur hoc mõ: quã
doquidem inquit albae mentionem fecimus:
recte nunc de Iulio caesare dicamus: qui ab iulo al/
bae conditore fuit oriundus: cuius numen Cassio mi
natum est: cũ in campis philippicis cum augusto di
micaret. Primordia: Nam inde oriundi sunt romulus
& remus Ro. urbis conditores. Diuus Iulius. Nam
ab ascanio: qui & Iulus dictus est postea Iulius cae
sar. Et iuliorum familia descendit: unde Virgi. & a
magno demissum nomen Iulo. Fausta proles. Nun/
quam de Caesare mentionem sine adulatione facit.
Foelix & faustum Ro. appellabant: foelicem & hi/
larem: ut uult Plutar. in uita syllae. Caius Cassius.
Satis constat Brutum & Cassium principes fuisse
coniurationis in Caesarem qui cum partes reipubli/
cae tuendas suscepissent. Octauius cum Antonio
coniunctus aduersus eos copias maximas compa/
rarunt: & cum bellum in campis philippicis utrĩqz
colatum esset: inter ipsam dimicationem imago Cae
saris quae equo uehebatur. purpureo paludamento
se obtulit Cassio: & acri uultu minabundus. perse/
qui institit: tunc Cassius terrore perculsus tandẽ ab
illius imaginis conspectu se auertit. & fugiens ma/
gna uoce clamauit. quid aliud superest si occidere ui
rum parum est? Nunq̃ sine praefatione. Putidiuscu
lus Valerius erat qui tãta tãqz aperta utebatur adu
latione nunq̃ Cassius inquit nominandus est quin ei
pponatur haec praefatio publicus parricida Cassius
quia publicum parentem occidit Caesarem. Augu/
stiorem: Venerabiliorem & praestantiorem huma/
no habitu q̃ scilicet homini conueniat. nam Augu/
stus locus dicitur augurio consecratus quasi sanctus
uel a gestu uel a gustu auium dictus: naz locus is uel
quem aues depastae fuissent uel in quo gestum ali/
quez expressissent sacer esse putabatur. Concitato.
Subditis calcaribus equo. Quid enim am. Verba sunt
Cassii seipsum alloquentis. Agas. s. Caesari quando
quidem non satis fuit occidisse. Non oc. Quodam/
modo respondet Val. cassio cum quadam inuectiua
& magna caesaris adulatione.

¶ Facta mentione urbis. Congruo pede progreditur ad narrandũ
miraculum quod per Iulium Caesarem factum assentatorie reci/
tat dicens. Mentione urbis. s. troiae e qua nostra. i. romana ciuitas
traxit primordia. i. prima exordia & originem: (quia Aeneas uir
troianus Iuli ex creusa filia priami fuit pater: Iulus autem albam
cõdidit: & populo dotauit: ex albani ãt regis filia natus Romulus
a quo Roma condita) facta. i. quia in superiore exẽplo fecimus
mentionẽ deorum penatium troia aduectorum: ideo sup. diuus Iulius. s.
caesar: proles fausta. i. fauore deorum aucta & foelix: eius. s. troiae
uñ maro aenei. i. Nascet pulchra troianus origine caesar Iulius a
magno demissuz nomẽ Iulo: offert nobis se. s. recitãdũ: quẽ. s. Iuliũ
Caius Cassius: nunq̃ nominandus sine praefatiõe. i. praeuia appel
latione in detestationẽ eius: parricidii publici: quod uidelicet cõmi
sit in remp. occidendo patrem patriae: uidelicet quũ. i. qñ perstaret
aĩo ardentissimo in acie philippensi: ubi cum bruto contra Augu
stum & Antonium dimicauit Augustiorem. i. diuiniorem & cele/
briorem habitu id est dispositione aut aspectu & facie humano

i.est homini conuenienti.hoc est uidit in forma diuina amictum paludamento.i.indumento imperiali:purpureo facien-tem impetum in se uultu minaci & equo concitato.i.ad impetum & cursum instigato.Quo aspectu Cassius territus dedit hosti tergum.i.uertit se i fugam.uoce illa.i.nobili & iam diuulgata emissa prius.Quid enim agas amplius: si parum est occidisse?Quæ uox uidetur respondere tacitæ murmurationi Cassii qui uiso cæsare aut putans uidere cæsarem dixerit secum:Atqui cassi nihil egisti:si adhuc hostem habes cæsarem:ad quod Cassius.fateor sed amplius non potui:qd enim amplius agas si parum est occidisse.q.d.nihil uidetur potius ad abolẽdum hostem q̃ eum occidere:unde illud Iuuenalis:Nulli grauis est percussus achilles:& tamen mihi parum est occidisse quia adhuc occisum habeo infestum.Cui sic occurrit Author nr̃.Tu quidẽ o cassi non occideras cæsarem:neq3 enim diuinitas potest extingui:ulla sup.re aut ui. aut uia.Sic potius dixero:q̃ ulla diuinitas ut sit nominatiui casus:plus enim momẽti habet:& authores ita loquuntur:ut in sexminino utantur simili uoce absolute subaudiendo uia aut ratione.ut in buco.maro.Et si nõ aliqua nocuisses mortuus esses:& in æneid.i.Si qua fata sinant:ubi non uacat qua:sed multum ponderis habet.Neq3 tamẽ hoc loco penitus negẽ ulla esse nominatiui casus:immo ex situ eius putem esse nominatiui casus cum sententia sit non parui momenti:uidelicet neq3 enim diuinitas ulla.i.quæuis una.q.d.uel minima:etiam ex homine facta:modo sit diuinitas:potest extingui:sed tu uiolando Cæsarem sup.utentem adhuc corpore mortali.meruisti ut haberes sup.eum deum.i.iam effectum deum : tam infestum.i.in te uim inferentem.

De Lucio lentulo. Cap.C.

IAm quidem.L.Lentulus littus prænauigans in quo Cn.Pompeii magni perfidia prolomæi regis interempti corpus conscissæ scaphæ lignis comburebatur ignarus casus eius: quum ipsi fortunæ erubescendum rogũ uidisset:commilitonibus dixit.quid scimus an in hac flamma Gn. pompeius crēmetur? diuinitus misæ uocis miraculum est.

¶Iam quidem &c.Subinfert miraculum quod .L. Lentulo non cogitanti factum censet.Nam non nisi miraculo euenisse putat q de Cnei pompeii magni casu sibi ignoto protulit.Quam quidẽ uocem si a diuino spiritu præmonitus emisisset:nostri ad spiritum propheticum referrent licet proprie prophetia non sit nisi de futuris:sed quæ præterita aut præsentia sciuntur & enunciantur diuinitus prophetiis æquiualent.Ordo autem est.Iam quidem: continuatiuæ sunt particulæ plus ad ornatum q̃ integritatem orationis facientes:Lucius Lentulus prænauigans littus.s.ad Casium montem in ægypto:in quo corpus Cnei pompeii magni interfecti perfidia ptolomæi regis.s.ægyptii(quia ut Lucanus dicit ab eo defendi meruerat)comburebatur lignis scaphæ.i.nauiculæ conscissæ.i. aut collisæ aut fissæ ad hoc ut facilius struatur in pyram : quum sup.lentulus ignarus casus eius.s.pompeii:uidisset rogum.i.pyrã incensam erubescendum ipsi fortunæ(quia turpe uidebatur fortunæ eum quem tot triumphis decorasset tam humili rogo a cliẽtulo uno furtim funerandum reliquisse)dixit cõmilitonibus:quid scimus an Cneus pompeius crēmetur in hac flamma.s. tam exigua?Miraculum est sup.in ea re factum:uocis missæ.i.emissæ diuinitus.i.ex dei inspiratione:non enim ab homine sciri potuit q si ab humano præsagio profecta dicatur miraculo careat.

IAm quidem Lucius lentulus . pompeius in acie pharsalica uictus a cæsare in ciciliam atq3 inde in cyprum profugit.transiturus i syriam:sed ubi cognouit consensu omnium ãtiochẽsium ciuiumq3 ro.qui illic negociarentur arcem ante captam esse excludendi sui cã.nũciosq3 dimissos ad eos qui se ex fuga in finitimas ciuitates recepisse dicerentur.ne antiochiam adirent:id si fecissent magno eorum capitis periculo futurum deposito adeundæ syriæ consilio:pecuniaq3 a sociis sublata:& a quibusdam priuatis sumpta:& æris magno pondere ad militarem usum in naues imposito.duobusq3 milibus hominum armatis quos partim ex familiis societate delegerat.partim a negociatoribus coegerat:quosq3 ex suis quisq3 ad hanc rem idoneum existimabat:pelusium peruẽit ibi casu rex erat ptolemæus puer ætate magnis copiis cum sorore cleopatra bellum gerẽs quam paucis ante mensibus per suos propinquos & amicos regno expulerat.castraq3 cleopatræ non longo spacio ab eis castris distabant:ad eum pompeius legatos misit: ut pro hospitio atq3 amicitia patris alexandria reciperetur:atq3 illius opibus a calamitate tegeretur.sed qui ab eo missi erant:confecto legationis officio liberius cum militibus regis colloq cœperunt eosq3 hortari ut suum officiũ pompeio præstarent:ne ue eius fortunam despicerent.in hoc erant numero cõplures pompeii milites: quos ex eius exercitu acceptos in syria gabinius alexandriam traduxerat belloq3 confecto apud ptolemæum patrẽ pueri reliquerat:his tunc cognitis rebus amici regis qui propter ætatem eius in procuratione erant regni : siue timore adducti ut postea prædicabant.ne sollicitato exercitu regio pompeius alexandriam ægyptumq3 occuparet:siue despecta eius fortuna ut plerũq3 in calamitate ex amicis inimici existunt:his qui erãt ab eo missi palam liberaliter responderũt: eum q3 ad regem uenire iusserunt.ipsi clam consilio inito Achillam præfectum regium singulari hominem audacia:& L.septimium tribunum militum ad interficiendum Pomp. miserunt ab his liberaliter ipse appellatus & quadam septimii notitia productus:q bello prædonum apud eum ordinem duxerat nauiculam paruulam conscendit cum paucis suis & ibi ab Achilla & septimio interficitur.hæc ex cõmentariis Iulii cæ.de bel.ci.Constat igitur corpus eius in mare proiectum & caput ad regem delatum post aliquos dies corpus eius a fluctibus maris in littus eiectum cum lignis scaphæ cuiusdam quæ naufragio perierat.combureretur a philippo & a quodam alio Romano sene.L. Lentulus illac nauigans fumum de longe conspicatus cõmilitonibus suis inquit. nũquid sciamus an hac flamma.Cn.Pompeius crēmetur.Plutar.in uita Pompeii postera inquit die.L.Lentulus horum ignarus cypro nauigans iuxta littus uectus:ut funeream pyram inspexit.philippumq3 iuxta insidere . quis utiq3 inquit fatis hic quiescit:parumperq3 amens factus.ductisq3 suspiriis.Forte inquit tu hic es magne Pompei.Stra.ostendit in cassio mõte fuisse sepulcrum: Cassius inquit mons est quidam accumulatus in promontorii modum aquarum inops : in eo magni Pompeii corpus iacet & Iouis casii montis templum:& non procul inde magnus iugulatus fuit:& ab ægyptiis dolo in-

Valerius maximus.

tere uptus. Lucius lentulus littus praenauigans. Post afflígatum Pompeium in campis emathiis Magni. Nam deuicto Mitridate & tigrane magnus appellatus est. Erubescendum rogum: quasi inquit fortuna erubuisse debuit tam uili rogo tanti uiri corpus concremari. Diuinitus: exprimit quare miraculum fuerit: neq3 enim uidebatur esse miraculum.

Illud tãtum ore: quia tametsi phoebas responsum dedit tamen hoc instinctu numinis fecit. Veridica: q semper certiora apollo responsa dabat. Is bello ciuili quo se Pomp. a caesare. Orto inter caesarẽ & Põ. ciuili bello Appius quidã Romanus qui praefectus erat achaiae prouinciae: cum huius belli euentum explorare uellet: ut sciret utram partem tuto sequeretur: delphos profectus templum apollinis petiit. ubi cũ in interiorem antri sacratissimi partem phoebadem descendere coegisset uirgo repleta numine horrendũ & ambiguum cecinit responsum. nihil inquit ad te hoc romane bellum: euboeae cellam obtinebis. Abruperat: remouerat: distulerat. Delphicae cortinae apollinei templi.

Cortina

Cortina locus dicitur unde responsa dabantur: sic dictus q illic cortinatis tenderetur .i. intenderetur & repleretur numine: uel q certe ibi puella: teneret .i. puella nã cũ puella antrum ingressa esset continuo instinctu numinis afflabatur adeo ut omnia que a principio mundi fuerunt usq3 ad id tps & quae futura essent cuncta nouisset unde Vir. Nouit omnia uates. uel dicta est cortina q ibi certa responsa darentur quasi certina auctor Ser. Sunt etiã qui putant cortinam esse tripodem apollinis corio pythonis tectum. Coegit: Quasi nolentem propter id quod sequitur. nam quanto maiore numinis afflatu puella instigabatur: cum spiritus ille discedisset. responso dato tanto debilior efficiebatur uirgo sicuti hoc tempore uideri licet: si forte quempiam spiritus aliquis uexauerit: ita debilis redditur eo sublato ut plaerunq3 uitam amittat. Certae sortes. certa respon-

Sortes

sa: nam sortes syngraphi erant in quibus responsa inscripta continebantur: In intimam partem: ad locum quod graeci latini adytum appellant. Nimius haustus quia nimio spiritu repleta illius uim sustinere nõ potest. Horrendo: horribili uel uenerabili ut arboribus suus horror inest. Cellam sepulchrũ ubi corpus eius conditũ fuit. Ramounta: ciuitas est euboiae ubi colitur fortuna. unde ẽt rhãmusia appellata est. Oui. li. v. Tristium. Exiget ad dignas ultrix rãmusia poenas. Luc. de hoc apio. Effugis ingentis tanti discriminis expers bellorũ romane mias: soluiq3 quietem. Euboici uasta lateris conualle tenebris. Item paulo infra. Heu. demens nullum belli sentire fragorem: Tot mundi caruisse malis praestare deorũ. Excepta quis morte potest secreta tenebris: Littoris euboici memorando condire busto. Qua maris angustat facies saxosa caristos. Et tumidis infesta colit. qua numina rhãnis. Sunt qui dicunt rhãni esse uicũ atticae regiõis ubi templum amphiarai: & phidiacae nemesis Caristos ciuitas euboiae: unde caristium mar-

Caristus

mor. Stra. li. x. in descriptione euboiae. In ripa inquit sub mõte caristus cõsistit: cui uicina sunt styra & marmarium paulo infra subiungit: ad caristũ lapis nascitur. quem pectunt: nent: texũt unde mãtilia cõficiunt egregie contexta ea ubi sordescunt in flãmã piecta non secus emundãtur: q̃ si maculas elueris. Chalcidico: nam chalcis urbs metropolitana est in euboea.

De appio petente responsum de ciuili bello inter Caesarem & Pompeium. Ca. CI.

ATq3 hoc quidem hominis illud tantum ore ipsius apollinis editum. quo appii interitum ueridica pythicę uaticinationis fides pręcurrit: is bello ciuili quo se. Cn. Pompeius a Caesaris concordia pestifero sibi: nec Reipu. utili consilio abruperat: euentum grauissimi motus explorare cupiens (uiribus nanq3 imperii praeerat achaiae) Antistitem delphicę cortinae in intimam sacri specus partem coegit descẽdere: unde ut certę consulentibus sortes petuntur: ita nimius diuini spiritus haustus reddẽtibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta uirgo horrendo sono uocis appio inter obscuras uerborum ambages fata cecinit. Nihil enim inquit ad te hoc Romane bellum euboeae cellam obtinebis at is ratus consiliis se apollinis moneri: ne illi discrimini interesset in eam regionem secessit: quae inter rhamnunta nobilem attici soli partem charistũ q3 chalcidico freto uicinam: interiacens. cellę euboeę nomẽ obtinet ubi ante pharsalicum certatẽ morbo consumptus pręḋictum a deo locum pro sepultura possedit.

¶ Atq3 hoc quidem hominis &c. Connectendo sequentia prioribus dicit miraculosam uocem lentuli emissam ore humano: sequẽtem uero ore tantum diuino: utpote apollinis: unde sciendum est pythias uirgines sic a deo (aut daemonio) afflari solitas ut penitus insanire uiderentur: & sacro furore corripi: sic ut non ipsae loqui uiderentur sed deus in ipsis. Ordo est. Atq3 hoc quidem qđ proxime dictum est: uidelicet lentuli quasi oraculum quoddam: est editum .i. emissum ore hominis: illud quod sequetur: editum ẽ ore tantum ipsius apollinis: loquentis .s. in pythia aut phoebade: quo .s. dicto aut uaticinio: fides ueridica uaticinatõis pythicae .i. pythiae puellae a deo possessae praecurrit .i. antecessit celeriter interitũ appii .s. praefecti Achaiae. Is .s. Appius cupiẽs bello ciuili .i. tempore quo bellum ciuile gerebatur: quo .s. bello: Cneus Pompeius abruperat se a concordia Caesaris .s. Iulii: consilio pestifero .i. letifero sibi .s. pompeio: nec utili resp. quia multi ciues i eo interiere: & resp. a uictore Caesare occupata est (quod tamen neget Valerius eum iniuste fecisse) cupiens inquam explorare euentum .i. exitum: grauissimi motus nãq3 ipse Appius (ut reor) pulcher: p̃erat achaiae uiribus imperii .i. pleno imperio: coegit antistitem .i. principem: cortinae .i. tripodis aut loci secretioris: hoc est oraculi quod illic dabatur delphicae .i. apud delphos: descendere in intimã .i. profundissimã partem specus .i. antri sacri: unde .i. equa specus parte intima: ut .i. quemadmodum sortes .i. oracula aut responsa: petuntur certae .i. minus dubia: ita nimius haustus spiritus diuini .i. ipsius apollinis existit pestifer .i. letalis: reddentibus sup. responsa: hoc ẽ

pythiis seu phebadibus: hoc est uirginibus sacerdotalis phoebi: Nam nimio furore correptae non poterant mentiri: nihil enim de suo dicebant: sed deus quaecunq; uolebat per ipsas pronuntiabat: sed ubi furor eas dimisit expirare solebant: sicut a daemonibus obsessae grauiter affliguntur: dũ exire cõpelluntur. Et ideo: id scientes phebades inuitae descendebant: unde dixit eam coactam ab appio. Igitur uirgo (tales enim praeficiebantur oraculo) instincta. i. instigata: impulsu numinis capti. i. concepti: cecinit appio fata. i. responsa fatalia: inter obscuras ambages uerborum: hoc est obscuris uera inuoluens: ut de sybilla dicit maro: horrendo sono uocis: per quẽ significabat possessa a deo: Enim pro quia: ipsa inquit: o Romane. s. appi hoc bellum: s. futurum inter Caesarem & Pompeium nihil sup. pertinet ad te quia tu obtinebis cellã euboeae. i. in loco cui id nominis erit anteq̃ pugna committetur sepelieris: id autem non sic intellexit, Appius. Vnde addit. At. s. sed: is. s. Appius: ratus se moneri consiliis apollinis: ne interesset illi discrimini. i. periculo pugnae: secessit in eam regionem quae interiacens inter rhamnũta: appositorie nobilem partem soli attici: & charistum. s. urbem uicinam freto. i. marichaldico: obtinet nomen cellae euboeae: ubi. i. quo loco ipse consumptus morbo. i. mortuus ante certamen pharsalicum: quod inter Caesarẽ & põpeiũ iuxta pharsaliã gestũ ẽ: possedit locũ praedictum a deo pro sepultura. i. illic sepultus est.

De uariis miraculis. Cap. CII.

Possunt & illa miraculorum loco poni: q deusto sacrario saliorum nihil in eo preter lituũ Romuli integrũ repertũ est.

¶ Quod Seruii Tulli statua quum Aedes fortunae conflagrasset inuiolata permansit.

¶ Quod Quintae Claudiae statua in uestibulo templi matris deum posita bis ea aede incendio consumpta prius. P. Nasica Scipione & L. Bestia. Itẽ. M. seruilio & L. Lamia cõsulibus in sua basi flãmis intacta stetit.

¶ Possunt &c. Paucis tria miracula recitat dicens. Et. i. etiam illa quae sequuntur: possunt poni loco miraculorum: q sacrario. i. repositorio sacrorum: ineptiores sacristiam uocant: saliorum. i. sacerdotum martis a saliendo in portandis ancilibus dictorum: deusto. i. concremato: nihil est repertum in eo integrum praeter Ro. l. non aut tubam clarisonam: sed baculum incuruum quo augures utebatur & reges pro sceptro. ¶ Item q statua Seruii tulli regis Romani: permansit inuiolata quam aedes fortunae conflagrasset: & tamen statua haec fuisse intelligitur in ea: alioqui non esset miraculum. ¶ Item q statua quintae claudiae uirginis uestalis: posita in uestibulo. i. priore statione & quasi introitu: uulgus portale uocat: templi matris deum. s. cybelis: stetit in sua basi. i. fundamento: intacta flammis: ea aede. s. matris deum consumpta incẽdio bis: prius. i. priore ut dicunt uice: publio scipione nasica: & Lucio bestia consulibus. Item. i. iterum (putem legendum iterum) Marco seruilio & Lucio Lamia consulibus. i. quo anno consules erant.

Saliorum. Qui duodecim erant sicut supra diximus martis sacerdotes: qui per urbem ancilia arma ferre consueuerant saltãtes & hoc carmen canentes: ueterem mamurii memoriam. Sacrario: Vbi ancilia seruabantur: ubi etiam lituus cõditus erat baculus romuli incuruus: nã lituus dicitur incuruus: & a summo leuiter inflexus baculus qui ab eius quo canitur litui similitudine nomen inuenit: ut ait Cice. li. de diuina. Hoc autem lituo utebantur augures ad designãda in aere spacia que templa appellari uoluerunt unde ex templo aduerbiũ augurale: itẽ haec uero spacia captabantur auguria. quõ captarentur dicemus suo loco. Fuit autem hic lituus ut tradit Plutar. in uita romuli: baculus ipsius romuli conseruatus in palatino colle usq; ad gallorũ tempora a quibus capta incensaq; roma fuit. sed postea eiectis a camillo hostibus inter altissimos cinerum cumulos illesus: cum omnia ignis consumpsisset inuentus est. Est etiã lituus: ut dicit Festus genus buccinae incuruae: qua q cecinerit liticen dicitur. Vir. Et lituo pugnas insignis obibat & hasta. Item alibi ipse quirinali lituo paruaq; sedebat Succinctus trabea. Cum aedes fortũae In qua statua Seruii Tulli regis romanorum erecta fuit. Ideo autem in templo fortunae posita: quasi imperium romanum amplum & fortunatum reddidit. hic ei primus fuit qui censum statuit in urbe roma. ¶ Quod Qu. claudiae. Haec uirgo uestalis fuit quae innocens cum stupri accusata esset. conscientia freta deam rogauit: ut aliquo insigni miraculo suã; oibus ostenderet innocentiam cum preces effudisset: & nauis in qua dea consederat longe abesset a portu. nec humana ui moueri posset annitentibus nautis. haec dexterae suae tantum impulsu sine aliquo adminiculo eam subegit in portum. quo uiso cuncti eam falsa suspitione liberarunt. & tum demum innocẽtẽ esse crediderũt. & ita a futuro iudicio absoluta de qua Pli. de uiris illustribus. Suetonius de. xii. Caesaribus. Liuius decade. ii. punici belli mentionem faciunt. & Oui. li. fastorum. iiii. sicut suo loco monstrabimus in ca. de iudiciis. Vestibulo. i. aditu. est enim uestibulum locus ante fores sic dictus q ianua uestiat. q̃uis alii a ue & stando deductum existimerent in qua snia est aulus gelius. Matris deum. Cibeles quae diuersis nominibus appellabatur mater deum cibeles. & rea. in sua basi: in suo fundamento. nam basis dicitur extremitas columnae in infimo posita. nã q̃ in summitate est epistilus appellatur.

Lituus

Templa

Extẽplo

Qu. claudia.

Vestibulum

De Attilio & Lamia. Cap. CIII.

Aliquid admiratiõis ciuitatis nostrae Attilii etiam Auiolae rogus attulit. qui & a medicis & a domesticis mortuus creditus, quum aliq̃ diu humi iacuisset elatus postq̃ corpus eius ignis corripuit uiuere se proclamauit: auxiliumq; paedagogi sui: (nam is solus ibi remã

Aliquid admi. ci. no. atti. aui. ro. Pli. li. vii. auiola inquit consularis in rogo reuixit. & quoniã subueniri nõ poterat praeualente flamma uiuus crematus. similis causa in. L. lamia praetorio uiro traditur. nam celium Tuberonem praetura functum a rogo relatum: Mesalla ruffus & plaeriq; tradunt. Elatus. s. ad rogũ. ut cremaretur. & bene dixit elatus. nã efferri proprie dicitur cadauer. Paedagogi: quia mos erat. ut cũ cadauer rogũ prosecuti essent: caeteri omnes inde discederent. unus tantum remaneret. quoad uniuersum corpus exureretur. paedagogus autem di Valerius maximus.

Auiola.

citur a uocabulo græco παιδαγωγός quod ſignifi‑ cat puerum. et ἄγω duo ductor: igitur pædagogus dicitur cuſtos pueri qui eum ducit: & de moribus eius curam agit ſicut & leonidas magno in honore fuit apud alexandrum cuius erat pædagogus. ¶ Lucio lamiæ. hic temporibus fuit Ci. & ſicut in epiſtolis deprehendimus magna Ciceroni familiaritate con‑ iunctus.

¶ Quæ minus admirabilia &cc. Tranſit ſuo more ad externa miracula recitanda dicens. Quæ ſcilicet iam dicta proximo loco miracula: caſus Pamphilii fereti aut pheræi.i. ciuis Pherarum: urbis propin/ quæ pylo aut meſſeniæ facit minus admirabilia: qa ipſe eſt magis admirabilis: Quem ſcilicet Pamphi‑ lium plato ſcribit iacuiſſe decem diebus inter eos q ceciderant acie.i. in prælio: & impoſitum rogo bi/ duo poſtquã ſublatus eſſet inde ideſt ex ſtrage oc/ ciſorum reuixiſſe ac narraſſe quædam mira: uiſa ſci licet a ſe tempore mortis: quod certe ſtupendum eſt miraculum: & ſi uerum eſt deo uero ſ tribuendum.

Quæ minus admirabilia. Tranſit conuenien ter ad externa: hæc inquit miracula quæ ſu pra dixi minus miranda fuerunt q̃ illos eo die quo mortui erant rogo ſuperimpoſitos uiuere co gnouerunt. At hic cuius exemplum ponitur cæſus in acie per dies.x. cum iacuiſſet deinde biduo poſt ela‑ tus & rogo ſuperimpoſitus magna uoce clamauit & ſe uiuere & ita extinctoq̃ primum rogo liberatus.
Phera multa quidem admiratione & ſtupore digna ſe tem pore mortis uidiſſe narrauit. Fereti. Alii legunt phe/ ræi quod melius eſt ſine dubio a ciuitate pheræ: naʒ pheræ eſt ciuitas in agro propinqua pylo & ſub im perio agamemnonis uel ut Stra. uult in meſſania. phe ræ autem inquit ad meſſenium agrum pertinent Bi‑ duoqʒ. Ergo.xii. diebus exanimis iacuerat.

Et quoniam ad externa. Athenienſem quen dam philoſophum narrat cum diu in ſtu/ diis litterarum uerſatus eſſet adeo ut excel‑ leret. forte incidit ut quidam caput eius lapide percu teret: & ſtatim ſubſecuta eſt res quidem mera dictu. q̃ litterarum ſcilicet oblitus eſt cum cætera tenaci‑ ter memoria retineret. Pli. lib. vii. naturalis hiſtoriæ. nec aliud inquit eſt æque fragile in homine morbo/ rum & caſus iniurias atqʒ etiam metus ſentiẽs: alias particulatim alias uniuerſa. ictus lapide oblitus eſt litteras tantum. & præalto tecto lapſus matris & af finium propinquorumqʒ cepit obliuionem. Alius ægrotus ſeruorum etiam: ſui uero nominis oblitus eſt Meſſala coruinus orator. Dirum. deteſtatur quo/ dammodo hũc caſum Valerius q̃ quaſi dedita ope ra ſenſibus hominis perſtrutatus eum potiſſimum eri puerit a quo uoluptatẽ maximam capiebat Dirum. quaſi ab ira deorum proueniens. In animo potius q̃ corpore. Pleno inuidiæ funere. Plenus inuidiæ ſum: ſignifico mihi multos inuidere. unde doctrinam lit‑ terarum ſ caſu maligno ſublatam: funus inuidiæ ple num appellat quaſi dicat caſum tam acerbum huic homini doctrinam litterarum inuidiſſe. Quod auteʒ dicit efferendo perſtat i a tranſlatiõe: quia ſicut ſæpe diximus: efferri proprie cadauerum eſt.

ferat) inuocauit. Sed iam flammis circundatus fa to ſubtrahi non potuit. Lucio quoq; Lamiæ prẹto rio uiro æque uocem fuiſſe ſup. rogum conſtitit.

¶ Aliquid &c. Affert duo que q̃ raro euenire ſolẽt miraculo aſcri bi poſſunt: cum tamen naturaliter fieri potuerint ut ſpiritus uideli cet ſopitus igni excitetur. Ordo eſt Rogus.i. pyra incenſa ad com burendum corpus: Atilii Auiolæ attulit ciuitati noſtræ.i. Roma‑ næ aliquid admirationis qui creditus mortuus & a medicis & a domeſticis. quum iacuiſſet aliquãdiu humi.i. ſuper humum ela/ tus.ſ. ædibus ſuis ut in rogum ducatur. poſtq̃ ignis corripuit cor‑ pus eius proclamauit ſe uiuere: & inuocauit auxilium pædagogi i. ſui in pueritia ductoris: Nam is.ſ. pædagogus remanſerat ibi ad rogum ſolus: ſed ipſe Atilius iam circundatus flammis non po‑ tuit ſubtrahi fato.i. neci. ¶ Conſtitit.i. manifeſtum fuit quoqʒ.i. et uocem fuiſſe æque.i. æqualiter: ſuper rogum.i. poſtq̃ immiſſus fuerat rogo: lucio lamiæ uiro pretorio.

Externa de Pamphilio. Cap.CIIII.

Quæ minus admirabilia pheræi pamphy lii caſus facit quem Plato ſcribit inter eos qui in acie ceciderãt.x. diebus iacu iſſe: biduoq; poſtq̃ inde ſublatus eſſet impoſitum rogo reuixiſſe: ac mira quædam tempore mortis uiſa narraſſe.

De Athenien. philoſopho. Cap.CV.

Et quoniã ad externa ſumus trãſgreſſi quidã athenis uir eruditiſſimus cũ ictũ lapidis capite excepiſſet cætera omnia tenaciſſima memoria retinens litterarum tantum modo: quibus præcipue inſeruierat: oblitus eſt. Di rum malignumq; uulnus in animo percuſſi quaſi de i duſtria ſcrutatis ſenſibus in eum potiſſimum locum quo maxime lẹtabatur acerbitate nocendi erupit ſingularem doctrinam hominis pleno inui diæ funere efferendo: cui ſi talibus ſtudiis perfrui phas non erat: utilius aliquanto fuit ad illa aditũ non impetraſſe: quam iam percepta eorum dulci/ dine caruiſſe.

¶ Et quoniam. Tranſit ad miraculorum memoriæ interruptionẽ in quodam philoſopho Athenienſi dicens. Et quoniã nos ſumus tranſgreſſi ad externa.i. aliena a Romanis quidam uir Athenien ſis eruditiſſimus quum excepiſſet capite.ſ. ſuo: ictum lapidis: obli tus eſt tantummodo litterarum quibus inſeruierat.i. inſudauerat precipue: retinens cætera omnia quæ.ſ. ſciuerat: memoria tenaciſ ſima: de quo caſu dicit author. Dirum ac malignum uulnus percuſ ſi in animo.i. in parte memoratiua quæ ab animo dependet: eru/ pit acerbitate nocendi: potiſſimum in eum locum uidelicet repoſi torium ſcientiæ qua lætabatur maxime: & hoc ſenſibus ſcrutatis i. rimatis quaſi de induſtria.i. data ut dicunt opera: utpote efferendo.i. extinguendo: ſicut homo qui effertur iam extinctus eſt (unde ſpecioſa utitur metaphora) ſingularem doctrinam.i. hoc loco ſcientiam hominis: pleno funere inuidiæ. quaſi

di: illi singularem illam doctrinam inuiderint: aliequi enim aut illi: s memoriam reliquissent: aut caeterorum queq3 abstu lissent. Cui. s. uiro eruditissimo si non erat phas perfrui. i. ad finem usq3 uitae frui: talibus. s. litteralibus studiis: utilius ali quanto fuit. i. fuisset illi non impetrasse. i. a deo aditum. i. accessum aut introitum ad illa. s. studia: q̃ caruisse dulcedine eo rum scilicet studiorum iam percepta: quia nihil est infelicius q̃ fuisse in aliqua re & maxime litteraria felicem.

De Nausimenis uxore. Cap.CVI.

Mirabilior tamen sequentis casus narratio. Nausimenis enim Atheniēsis uxor quum filii & filię suæ stupro interuenisset: inopinati monstri perculsa conspectu: & in p̄sens tempus ad indignandum & in posterum ad loquendum obmutuit. Illi nepharium concubitū uoluntaria morte pensarūt: hoc modo fortuna sæuiens iis uitam: huic uocem ademit: quam illi propitia donat.

¶ Mirabilior &c. Iocundo progressu narrat miraculum quod cō tigit uxori Nausimenis atheniensis dicens. Mirabilior uel ut alii le gunt miserabilior: certum autem est q̄ miserabilis sit: dubitari au tem possis an miserabilior: cum superior non uidetur miserabilis sed beatus: si inter beatitudines reponenda sit a mortuis excitatio Certum etiam est q̄ sit mirabilis: sed an superiore mirabilior du bites quum mirabilius sit mortuum iam decem & amplius dieru3 reuixisse: q̃ mulierem prae nimio stupore obmutuisse. Quo circa non dānem eos qui miserabilior legunt. Ordo ē. Tamē. tametsi superior casus est mirabilis uel miserabilis tamen narratio casus sequentis est mirabilior: aut miserabilior. Vxor Nausimenis athe niēsi. cum interuenisset stupro. i. coitui filii & filiae suae: ipsa percul sa conspectu monstri. i. monstrosi coitus inopinati: quia non opina ta fuerat posse contingere: obmutuit. i. muta facta est: & . s. simul: ad indignandum. i. ex indignatione uaehementer obiurgandum in presens. i. pro tempore illo presenti: & ad loquendum: in posterum quia nulla deinceps locuta est. Illi. s. filius & filia Nausimenis uxo ris: pensarunt. i. compensando. i. aequalia rependendo expiarunt: morte uoluntaria quia sibi necem intulerunt. & ita secundum ueri tatem non expiarunt prius malum sed grauiore auxerunt: fortiter tamē illis temporibus usi sunt agere qui nece sua enorme facinus ulti fuerunt. Fortuna saeuiens. i. cum illis saeuiter agens: ademit. i. abstulit: hoc modo uitam iis. s. filio & filiae incestis: & uocē huic. s. matri: & sup. fortuna ꝓpitia. i. clemens & indulgens donat sup. uocem: illi. i. alteri: utpote illi de quo sequens narratio.

De Egle Samio muto athleta. Ca.CVII.

Egles samius athleta mutus quum ei uictoriae quam adeptus fuerat titulus & praemium eriperetur indignatione accē sus uocalis euasit.

De Gorgia Epirota. Ca.CVIII.

Gorgiæ quoq3 Epirotæ fortis & clari uiri origo: qui in funere matris suæ utero elapsus inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coegit: nouum spectaculum patriæ præbuit tantum non ex ipso genitricis rogo lucē:

Mirabilior tamen. mirabilis quidem fuit superior casus: q̄ ictu lapidis litterarum doctrinam amiserit: sed hic qui sequitur mirabilior Mulier quaedam Atheniensis cum filios in adulterio deprehendisset: monstri nouitate perculsa loquelam uocemq3 amisit. Mirabilior. Alii legunt miserabilior sed quum de miraculis tractetur melius stat littera mirabilior. Inopinati quia nunq̃ tale quicq̃ cogitasset. Conspectu q̄ uideret tantum eos facinus admittere. Ad indignandum ut ipsa quidem indignabūda reprehendere potuerit. Illi nepharium concubitum ubi considerarunt: turpitudinem suam quantumq3 nephas commisissent: sibi uitam ademerunt. Illi ꝓpitia. de quo dicturus sum donauit uocem.

Egles Samius. Aulus Gellius inquit athleta nomen illi fuit.   cum antea nō loquens fuisset ob similem dicitur causam loqui coepisse: nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsum & aduersarios non bona fide fieret: sed sortem nominis falsam subiici animaduertisset: repē te in eum qui id faciebat: sese uidere quid faceret magnum inclamauit atq3 is oris uinculo soluto per omne inde uitae tempus non turbidae neq3 adhaese locutus est. Tale quiddam legitur de filio Croesi regis q quum mutus uixisset in salute patris uocem recuperauit: sicut in capitulo de pietade dicemus. Athleta certamen.   significat certatorem. Egles declinatur egles eglae sicut Anchises anchisae: uel egles eglis. Vocalis de muto factus est uocalis: quia uocē acquisiuit: na3 uocalis dicitur qui uoce utitur. ¶ Epirotae ad differentiam gorgiae Leontini de quo dicemus li. viii. ca. ultimo. Origo fuit admirabilis. Non tantum. Multi litteram hanc corruptam eē existimā tes: legunt non tantum ex ipso genitoris rogo sed & cunas assecutus: qui ab intelligentia huiusce m odi di cendi generis abhorrent non tantum enim est quod graece dicitur   . i. ferme ita ferme post lucem superfluo adiiciunt: sed ergo hoc dicit ferme ex ipso genitoris rogo uitam & cunas assecutus: quia parum admodum fuit quin rogo superinliceretur: antequa3 puer uagitum ederet: & recte quidem: quidem enim ferme cecidit: nisi tantum non cecidit: parum abfuit quin caderet: & est peculiare dictum Valerii quo frequenter utitur.

¶ Egles samius athleta. i. pugil mutus: cum titulus & praemium uictoriae quam fuerat adeptus. s. in sacro certamine: eriperetur ei. s. per falsam sortem: euasit uocalis. i. factus est loquens: accensus indignatione. i. cum ex nimia indignatione conatus loqui reuera loqui coepit: sicut & filius Croesi: de quo Iustinus & Olitterius hoc loco. Ascen.

¶ Gorgiae &c. Ordo est. Origo queq3 Gorgiae epyrotae. i. cuius epyrus erat patria. uiri fortis & clari (q elapsus utero matris suae i funere. i. cum mortua ferretur ad rogum: coegit uagitu suo inopinato ferentes lectum. i. feretrum aut lecticam in qua in partu defunctae precipue efferri solent: consistere. i. manere stantes & aperire loculum) origo dico gorgiae: praebuit patriae. s. suae epyro: nouum. i. insolitum specta Idem.

eulum assecutus(mire mutat genus:nam quum re/spicere debeat ad suppositum origo : respicit ad no/men gorgiae:pinde acsi in nominatiuo dixisset:Gor gias quoq3 ortu suo &c. spectaculum praebuit pa/triae assecutus non tantum lucem.i.uitalē auram: ex ipso rogo genitricis cui saltem uicinus erat: licet non

sed etiam cunas assecutus. eodem enim momento temporis altera iam fato functa parit : alter ante elatus q̄ natus est.

dum cum matre in eum missus:sed etiam cunas.i.repositorium infantile:nam matris loculum seu pheretrum habuit pro primis cunis:enim pro quia alter:utpote mater pariteodem momento temporis:functa.i.perfuncta fato.i.morte moriu tiete:hoc est perfuncta:iam.i.paulo ante:& alter.i.filius gorgias postea dictus elatus ē.i.ad regum cum matre defuncta portatus ante.i.prius q̄ natus est:quod ne fiat nobis cautio est:nam partus etiam nōdum maturus a matre separatur.Oli uerius uult legendum tantum non pro ferme sine particula sed ut sit assecutus:tantum nō.i.ferme lucem ex ipso rogo ge nitricis & cunas:sed apertior est lectio non tantum sed etiam Sunt qui legant nouum:q3 sed uacat q3:ubi connectat uer bum praebuit cum uerbo coegit.sed tunc origo absolute ponatur.

Oliuerius Vomicam.uomica proprie dicitur ulcus lantes a uomendo quia ruptum euomit saniē. Vomica secundum Nonium marcellum: locus est concauus & uetustate ambesus:secundū alios genus apostematis per quod emittuntur uiscera.
❡Diuinae &c.Recitat miraculosam aut certe mirā dae felicitatis sanationem Iasonis pheraei dicens. Quidam intulit Iasoni pheraeo uulnus diuinae fortunae.i.fortunatissimae foelicitatis:intulit dico cupidus exitii.i.interitus eius:nam cum percussisset eum gladio inter insidias:rupit uomicam.i.congeriem putredinis in corpore latentem:quae a nullo medico potuerat sanari (Quod arguit aut non satis peritos fuisse chirurgicos aut non ausos uulnus aperire:quod inimicus aperuit)rupit dicit ita ut liberaret hominem malo pestifero.i.necem illatu ro nisi ab illo sic ruptum fuisset.

De quodam iasone. Ca.CIX.

Diuinę fortunę uulnus pheręo Iasoni quidam exitii eius cupidus intulit. Nam quum inter insidias gladio eum percussisset:uomicam q̄ a nullo medicorū sanari potuerat ita rupit:ut hominem pestifero malo liberaret.

Aeque diis.Hic est ille Simonides de quo supra mentio facta est in ca.de somniis:q' nauigaturus per quietem monitus ē ut corpus humatum sepulturae mandaret quod ut faceret consilio nauigandi supsedit.& ita naufragium euasit qd passi sunt cum quibus nauigaturus erat. hunc igitur dicit beneficium quoq3 salutis a diis accepisse.quos Castorem & pollucem fuisse creditum est.cum enim apud scopam coenaret & omnes discumbentes iam in medio conuiuio constituissent: nunciatum est duos iuuenes uenisse qui Simonidem allocuturi uocarent. Ille egressus dum quaerit iuuenes illos qui nulli erant ante ostium; interea coenaculum ubi epulabant corruit & qui in eo coenabant obruti sunt. Solinus uero de memoralibus mundi nō intelligit Simonidem:sed Pyndarum poetam lyricum.qui in honorem pollucis & castoris carmina scripsit.dicit enim Pindarum lyricum e conuiuii loco cui imminebat ruina.ne cum caeteris interiret:forinsecus Castor & pollux uocauerūt inspectantibus uniuersis quo effectum est ut solus impendens periculum euaderet Ci.li.de oratore.i.gratiam inquit habeo simōidi illi chio quem primum ferunt artem memoriae protulisse.dicunt enim cum coenaret Cranone in thessalia Symonides apud Scopā fortunatum hominem & nobilem cecinissetq3 id carmen quod in eo scripsisset.in quo multa ornandi causa poetarum more in castorem scripta & pollucē fuissent:ferunt nunciatum Symonidi.ut pdiret iuuenes ad ianuam stare duos quosdam qui eum magnopere uocarent:surrexisse illum prodisse.uidisse neminem. hoc interim spacio conclaue illud ubi epularetur Scopas concidisse:ea ruina ipsum cum cognatis oppressum interisse.Sequitur deinde quomodo artem memoriae inuenerit. Hoc idem testatur.Quin.li.xi.de institu.ora.ubi multa alia tradit.& in primis dissensio

De Simonide. Ca.CX.

Aeque diis imortalibus acceptus Simōides cuius salus ab imminenti exitio defensa:ruinae quoq; subtracta ē. Coenanti enim apud scopam in cranone(quod ē in thessalia oppidum)nunciatum est duos iuuenes ad ianuam uenisse magnopere rogantes ut ad eos cōtinuo prodiret.ad quos egressus neminem repperit ibi.Caeterum eo momēto temporis triclinium in quo scopas dominus domus epulabatur collapsum:& ipsum & omnes cōuiuas oppressit.Quid hac foelicitate locupletius : quam nec mare nec terra saeuiens extinguere ualuit?

❡Aeque &c.Recitat miraculosam euasionem mortis in simonide:q em prius meminit submersionem euasisse.Ordo est.Simonides sup.fuit aeque.i.aequaliter ut Iason phereus:acceptus .i. aut gratus aut placens:diis immortalibus: cuius salus defensa id est protecta ab exitio scilicet submersionis subtracta ē quoq3 ruinae scilicet conclauis aut coenationis.Enim proquia nunciatum ē Simonidi coenanti apud Scopam uirum diuitem in Cranone: quod oppidum est in thessalia:duos iuuenes scilicet castorem & pollucem:uenisse ad ianuam rogantes magnopere ut sup. Simonides prodiret.i.exiret continuo ad eos(posset dici etiam ad se:propter participium rogantes)ad quos scilicet iuuenes Simonides egressus neminem repperit ibi.Caeterum id est:sed triclinium id est coenatio trium lectorum discubitoriorum capax:in quo Scopas dominus domus epulabatur:collapsum eo momento temporis quo Si

monides exiuerat: oppressit & id est simul: ipsum scilicet dominū domus scopam: & omnes conuiuas. Quid locupletius id ē ditius aut abundantius: hac foelicitate scilicet simonidis quam scilicet felicitatem nec mare sæuiens: cum ut patuit in capite de somnus naucm quā Simonides nisi pramonitus fuisset ingressurus erat: obruit: nec terra fæuiens. i. casus triclinii in terra politi: ualuit extinguere. q. d. nihil. cum duplex sit & euidentissima.

nē eē iter auctores cui carmē illd scriptū fuerit: Scopæ an aliis quos cōmemorat. & cuius fuerit domus Pharsali an Scopæ. Irē dicit sibi uiden fabulosū de tidaridis. Scopas āt ut Plinius refert fuit et sculptor marmoreus. cuius opa q̄ & ubi rēæ idē Plinius tradit. Symoīdes. Hic primus fuisse dr q meōriā artificiosam iuenit. Exitio defensa. pp illud corpus qd se pulturæ mādauit. Tricliniū. cœnaculū a trib^9 lectis stratis ubi epulari solebāt antiq. dicitur autem triclinium atris & κλίνη. i. lectus. tres enim lecti sternebatur: i quorū uno dominus epulabatur in altero uxor cum reliqua eius familia assidebat. in tertio uero amici & reliqui qui superueni issent. nam tres mensæ apponebantur apud maiores: & iuxta mensas totidem thori ubi discumberent: Iuuenalis. Primo fige loco quo tu discumbere iussus. & subdit. Tertia ne uacuo cessaret culcitra lecto. ergo triclinium locus ubi conuiuabatur Quintilianus loquens de hoc simonide ait Vix eo limen egresso triclinium illud super conuiuas corruit. Cicero uero eundem locum traduxit conclaue dicens. Hoc interim spacio conclaue illud concidit. Aliquibus uero aliis discubitorum magis traducere placuit. & a triclinio architriclinus dicitur princeps cœnaculi. Nec mare propter id q̄ naufragium euitauit. Nec terra ad id q̄ ruinam subterfugit beneficio deorum. Triclinia

De daphida. Cap.CXI.

Non iuitus huic subnecto daphidam ne qu. s ignoret quātum interfuerit cecinisse deorum laudes & numen obtrectasse Hic cum eius studii esset cuius professores sophistæ uocantur: ineptæ & mordacis opinionis Apolline delphis irridendi cā cōsuluit. an equū iueire posset: quum oino nullū hūisset. cuius ex oraculo reddita uox ē: inuenturū equū: sed ut eo perturbatus periret: inde quū iocabūdus quasi delusa sacra rū sortiū fide reuerteretur icidit i regē Attalū sæpe nūero a se cōtuēliosis dictis absētē lacessitū. eiusq̄ iussu saxo cui nomē erat eq pcipitatus ad deos usq̄ cauillādos demētis aī iusta supplicia pependit.

Nō iuitus. Tractat exēplū miraculosi & diuinitus pdci exitus uitæ daphidæ cuiusdā ñ satis noti hois: sz cuius exitiū ad religionē mortalibus icutiēdā efficax ē argumētū. Ordo āt est. Ego subnecto. s. ez quodā filo dicēdi ñ iuitus. i. libētissimus huic. s. simonidi pio daphidā hoiem ipsū: ne qs ignoret. i. ut quis sciat: quātū iter fuerit cecinisse laudes deoꝝ ut fecit Simōides castoris & pollucis quoꝝ ope postea seruatus fuit: & obtrectasse. i. cōtuēliosis uerbis affecisse: numē. i. deū aliquē & hoc loco apollinē. Hic. s. daphida: cū eēt eius studii: cuius pfessores. i. ex pfesse sectatores: uocanē sophistæ. i. apparētes sz cauillosi philosophi: osuluit. i. iterrogauit qsi cōsulēdi gratia: apollinē delphis. i. in tēplo delphico: & cū eēt sup. opiniōis seu opiatiōis (ut alii legūt) ineptæ qa nulla calliditas otra deū ualet: uñ p cōtrariū Statius i achilleide. Quis diuū fraudibus obstet: & mordacis: qa apollinis oraculū eo mō falsitatis arguere uolebat: osuluit dico cā irridēdi: an posset iuēire equū: cū nullū oino habuisset sup. equū. Ex cuius. s. Apollinis oraculo. i. rñso de rebus futuris ex ore dei plato: uox ē reddita ipm sup. iuēturū equū: sz ut ipe piret eo. s. equo pturbatus. Inde cū ipe daphida iocabūdus quasi fide sacrarū sortiū delusa: reuerteretur: icidit attalū regē. s. asiæ: lacessitū a se: scz q icidit i māus eius hoc ēa daphida dictis ōtumeliosis: absētē. s. lōge distātē ab eo: & ipe præcipitatus. i. deorsū deiectus: iussu eius: saxo cui nomē erat equi: pepēdit iusta supplicia animi demētis: quia ad deos usq̄ cauillandos.

Non inuitus. Liptore est cū minus dicimus & plus significamus. Non inuitus libentissime. Cecinisse laudes sicut Simonides q uel laudes pollucis & castoris complexus est. Numen obtrectasse inuidia quadam profecutum esse. Inuidia est minoris aduersus maiorem: obtrectatio est inter pares. uel obtrectasse. uituperasse. ut obtrectare sit aliquem cum inuidia maledictis lacerare. Sophistæ: qui astutiis & argutiis suis id quod falsum ē uerum ostendere nituntur. Sunt igitur cauillatores & aliorum sermonum molesti interpretes. quod non en ?uis a sopho dicatur: qsi emulator sapientiæ. tamen nonnunq̄ pro sophiæ & scientiæ calumniatore accipitur ipso uidelicet apparente non existente sopho. ineptæ quia ea quæ dicunt semper per contrarium interpretantur. Ineptus autem dicitur qui nec rei. nec temporis nec loci nec personæ. rationem habet. hoc est nulli rei aptus est. An equum inuenire posset. Hæc erat calliditas. ut siue responderet inuenturum illum equum esse siue non. deus omnino delusus esse uideretur. nam si respōdisset inuenies existimabat se decepisse numen. quia non inueniri posse quod non sit amissum. Si uero dixisset non inuenturum. inde eē credebat posse irrideri q̄ ipse uidelicet sciret non posse inuenire quod nō amiserit. Sed ut eo perturbatus periret. i. ex equo deiectus præceps periisset. Iocabundus. iocanti similis uel re uera iocans. nomina enim in bundus desinentia non similitudinem sed rei effectū significant. ut sentit Valla Attalum regem asiæ. Saxo. monte. nam saxum pro mōte Vir. Saxide uertice pastor. Cauillandos. ad cauillandos non tantum homines suis argutiis sed etiā deos. Cauillari ē proprie sophistarum ponitur etiam pro calumniari & deinde re iusta supplicia. meritas pœnas. quia illum Attalus iusto quidam affecit supplicio. Ineptus

Eodem oraculo. Sicut illi uerū predixit apollo ita quoq̄ philippo Macedonū regi hic cum quereret ex oraculo qua morte periturus esset. responsum accepit ut quadrigas uitaret. tū philippus quadrigas omnes ex regno suo iussit amoueri. locus etiā qui quadriga appellabatur ab eo studiose uitabatur. sed nulla potuit ratione fata uitare. nam occisus est a pausaniæ adolescentis gladio. i cuius capulo quadriga fuerat insculpta. hac autem de causa dicitur pausanias occidisse philippum: q̄ cum interrogasset Hermodem quo pacto sibi pesset glo

De rege Philippo. Ca.CXII.

Eodem oraculo macedonum rex Philippus

Valerius maximus.

riosum nomen comparare: respondisse dicitur. si uiru nobilissimum occideret. hoc astt Valerius sentit: sed aliter Iustinus. dicit enim q̃ philippus macedonum rex iaʒ ætate prouectiori regis attali sororem. uel ut Plutar. dicit filiam Cleopatram uirginẽ olympiadi superduxit uxorem. quod quidem illa grauiter ferens cum Alexandro filio iam tum dicitur iniisse cõsilium cõtra philipum. Forte ita accidit ut Attalus cum cleopatra filia conuiuium celebraret: ad quod pausaniaʒ adolescentem inuitarunt qui cum uino paulo largius inuitatus esset eo turpiter abusi sunt omnes: adolescens postq̃ resipuit: & contumeliam quam per uinolẽtiam passus erat recognouit: sæpe de iniuria ad philippum cõquestus est. ille iocabundus Pausaniam di-
Oliuerius mittere: hic uehementius indies de ea re instare. cupe tantam iniuriam ulcisci. sed cum forte quadam occurrisset. alexander apud eum conquestus est de hac iniuria. ille dicitur græce iambicum uersum pronũciasse: eum qui dedit. eum qui accepit. s. interfice: quod et factum est: nam occupatum angustiis philippum in transitu obtruncat. de quo latius in ca. de cupiditate gloriæ dicemus. sed i eo miraculum fuit q̃ gladio occiditur qui quadrigam ĩpressam habebat in capulo.

Væ tam pertinax. Cum alexãder darium uicisset & babylonem subegisset. audiuit in india esse qui ludum gymnosophisticæ exercerent. dicebantur autem gimnosophystæ nudi philosophi. ideo autem nudi uiuebant quia dicerent naturam omnibus rebus humanis prouidisse. nec qcq̃ deesse uoluisse. quemadmodum igitur & cætera animalia his contenta essent: que sibi natura suppeditasset ita homines uitã suam informare deberet: ut nihil præter quod eis natura dedisset inquirerent. hi philosophi erant: qui summum bonum in uoluptate ponebant: summum malum in dolore. Hos igitur uidendi magno desiderio captus est alexander: & inter cæteros: Calanus quidam præstare audiebatur cum hoc maximam familiaritatem iniuit Alexander: & eum secum adduxit. sed cum anno uite suæ. lxxiii. ad eos dolores forte peruenisset. ut eos ulterius ferre non posset. nam aluo uexabatur. rogum sibi struxit. & aurea lectica superimposita incubuit stramentis oper-
Iuturna. tas ut eos dolores aufugeret in quibus summuʒ malum statuebat. deinde macedones obsecrauit: ut illũ lætitiæ diem cũ rege simul potantes exigerent quẽ paucis post diebus babylone uisurum se dixit: atq; ita breui futuram Alexandri mortem prædixit. qui babylõe periit. sicut suo loco dicemus. Alexander uero mortuo calano conuiuia celebrari iussit: sed anteq̃ moreretur eum rogauit: siquid uellet ut diceret. qui nihil aliud respondisse fertur nisi te prope diem babylone uidebo. Ci. li. diuinationis. i. Calanus indus cum descenderet in rogum ardentem. o præclarum inquit discessum e uita. cum ut herculi contigit mortali corpore cremato in lucem animus excesserit. Cumq; alexander eum rogaret siquid uellet ut diceret. optime inquit. prope diem uidebo te. quod etiã contigit. rursus de hoc calano mentionem facit li. ii. tuscu. questionum. & Stra. in descriptione indiæ plurima de his gymnosophistis atq; calano

Tyrus ciuitas phœniciæ inter omnes memoranda teste Curtio.

admonitus ut a quadrigæ uiolentia salutem suã custodiret. toto regno disiungi currus iussit eum: q̃ locum qui in bœotia quadriga uocatur semper uitauit. nec tamen denunciatum periculi genus effugit. nã pausanias in capulo gladii quo eum occidit: quadrigam habuit celatam.

Eodem oraculo &c. Narrat fatalem atq; ineuitabilem & propterea miraculosam mortem Philippi Macedonum regis. Ordo est Philippus rex macedonum monitus eodem oraculo scilicet delphico. ut custodiret salutem suam a uiolentia quadrigæ: iussit currus disiungi. i. dissolui toto regno. s. suo: ut nullæ in eo sint quadrigæ: & uitauit semper. s. post oraculum eum locum qui uocatur in Bœotia quadriga: nec tamen effugit genus periculi denunciatum Nam pausanias adolescens habuit quadrigam. i. quattuor equorum currum cælatam. i. sculptam: in capulo. i. ut dicunt manubrio gladii quo occidit eum.

De Calano. Cap. CXIII.

Væ tam pertinax necessitas in patre: & filio alexandro consimilis apparuit. Siquidem calanus indus sua sponte se ardentissimo rogo superiacturus: interpellatus ab eo ecquid aut mãdaret: aut dicere uellet: breui inquit te uidebo. nec id sine causa: quia uoluntariũ eius e uita excessũ rapida mors alexãdri subsecuta ẽ.

Quæ &c. Affert exemplum de alexandro Philippi filio dicens. Quæ necessitas. i. uiolentia fatalis: tam pertinax. i. ineuitabilis in patre. s. philippo: apparuit similis &. i. etiam in alexandro filio. s. eius: hoc est philippi. Siquidem Calanus indus quia unus e gymnosophistis superiacturus scilicet in lectica aurea se rogo ardentissimo id est in rogum ardentissimum: interpellatus id est ab instituto paulisper impeditus dum interrogaretur: ab eo scilicet alexãdro: ecquid. i. an ne aliquid mandaret aut uellet dicere: inquit ego uidebo te o alexander: breui. s. tempore. (Quinetiam qui eandem rem recitant locum addunt: dicunt enim dixisse breui te babilone uidebo) nec: sup. dixit: id sine causa: quia rapida id est nimis subita mors Alexandri: subsecuta est uoluntarium excessum e uita eius. s. Calani.

De quodam remige. Ca. CXIIII.

Egios interitus magnitudine miraculi remigis casus æquat. quem in littore tyriorum sentinam haurientem cum e naui fluctus abiecisset: altero latere repercussum contrarius fluctus in nauẽ rettulit. Itaq; miseri simul ac fœlicis cõplorationi permixta fuit gratulatio.

Regios &c. Pulchre præparat narratione plebei exempli dicẽs Casus remigis. i. cuiusdam: æquat magnitudine miraculi interitus regios: ut philippi. alexandri & aliorum. quem scilicet remigẽ haurientem. i. euacuantem in littore tyriorum: sentinam. i. receptaculuʒ

forditū i base nauis: cū fluctus abiecisset e naui: fluctus cōtrarius: retulit eū pcussū altero.i.opposito latere i nauē.s.uñ excussus iā erat. Itaq3.i.& ita: gratulatio fuit pmixta cōploratōi simul miseri: qa iā excussi in mare: ac felicis: qa relati in nauem ui oppositi fluctus.

De prusia filio regis Bithyniæ. Cap.CXV.

QVid illa nōne ludibria naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt: tolerabilia quídem quia seuitia caruerunt: cæterum & ipsa miraculis annumeranda. Nam & Prusiæ regis bithyniç filius eodem nomine quo pater pro superiori ordine dentium unum os æqualiter extentum habuit nec ad speciem deformem nec ad usum ulla in parte incommodum.

¶ Quid illa &c. Ordo ē. Quid illa sup. credēda sunt fuisse: nōne creden da sūt fuisse: ludibria naturæ i corpibus humanis. q.d. maxie: qdē.i. certe tñ tolerabilia: qa caruerūt sæuitia: cæteꝝ.i. sed quātū ē de reliquo: & i. ēt ipsa ānumerāda sunt miraculis. Nā filius prusiæ regis bithyniæ: eodē noie quo pater. hoc ē ēt Prusias dictus: habuit ꝑ superiori ordie dētiū.i. loco supioris ordinis dētiū unū os extētū æqualiter: nec sup. habuit ipm ad speciē deformē: nec ad usum incōmodum in ulla parte.

QVid illa nōne. quia a proposito dis cedere uidebatur reddit rōnem cur hæc uideātur supioribus simillima. Nōne ludibria. qa natura in corporibus hu manis quodāmodo ludere uisa ē uoluisse & noua quædā facere. Cæterū qa a natura ꝓ uenidit & ꝑter naturā fuerunt. Nā & prusia. Post ꝑfationē seqtur narratio coꝝ q̄ a natu ra fuere aliena. Os æqualiter extētū: os unū tenore cōtinuatū. Solinus. Quidam cū denti bus ꝑcreant Cn. papirius carbo. ut. M. Cu rio dētatus ob id cognominatus. qdā ēt uis ce dētiū cōtinui ossis armātur soliditate: qua lē habuit bythiniorū rex prusias. Abbreuia tor. Prusias inqt rex bythiniæ omniū humil limorū fautor atq3 iniuriorū a Nicomede filio adiuuāte attalo rege Pargami occisus ē. Ha bebat aliū filiū qui ꝑ supiore ordine dētiū e natū habuisse unū os cotinēs dicit Pli. li. vii. natu. hi. Aliq uice dētium continuo osse uno giguūtur sicut Prusiæ regis bythiniæ: filius suprema pte oris. Ad usum. Ad uścoū. nā ita cōmode epulabaī sicut cæteri q i plures par tes diuisos habēt dētes. Mitridatis: regis pō ti hostis po. ro. ad quē debellādū primo Syl la. deide Luculus. postremo pōpeius missus est qui bellū illud confecit. Hunc igitur post profligatum exercitum fugientem filiā hanc comitatam fuisse. Cl. dicit.

De filia Mitridatis regis.
Cap.CXVI.

MItridatis uero regis filia dripetine laodice regina nata duplici ordine dentium deformi ad modum comes fugæ patris a pompeio deui/cti fuit.

MItridatis &c. Ordo est uero pro sed Dripetine filia mitridatis regis: nata laodice regina: duplici ordine den tium admodum.i. multum deformi: fuit co mes fugæ patris deuicti a pompeio scilicet magno.

De Linceo seu Strabone. Cap.CXVII.

HEc illius quidem paruæ admirationis oculi quem constat tam certa acie luminum usum esse ut a lilybeo portu carthaginensium egre/dientes classes intueretur.

¶ Nec illius. Paucis absoluit alia mirāda i uirtute sensitiua: i membris i morbis hoim & i singulibus dicēs. Nec qdē oculi illius u3 strabonis aut li cei: sup. sūt aut fuerūt admiratōis paruæ: imo maxiæ: quē cōstat eē usū tā certa acie.i. acumine luminū.i. oculoꝝ ut ītueret.i. īspiceret a lilybeo ꝓ mōtorio siciliæ classes egredientes portu carthaginēn.

HEc illius quidē paruæ admiratiōis Hunc solinus Strabonem nomina tum fuisse tradit quem uarronis te stimonio centum triginta quinq3 milia passu um prospexisse dicit. solitum exeuntē a car thagine classem punicam numerumq3 naui um ex libitana specula manifestissime nota re. quod idē testat Pli. li. vii. natu. hist. Cl. tra dit iliadem omnem ita subtiliter in mēbranis ab hoc scriptā ut testa nucis clauderet. Ocu lis. Hunc linceis oculis fuisse dicunt. a lily beo portu.s. siciliæ. nam lilybeum promonto rium ē Siciliæ multū aūt a sicilia ad cartha ginē distare dicit. & ut tradit solinus centum triginta quinq3 milia passuum intersunt. Strabonis acies

De Aristomenis corde. Cap. CXVIII.

OCulis eius admirabilius aristomenis messenii cor: quod athenienses ob eximiam calliditatē exectum: pilis refertum inuenerunt. quum eū aliquoties captum & astutia elapsum cepissent.

¶ Oculis &c. Ordo est. Cor Aristomenis Messenii sup. fuit admirabilius oculis eius.s. iā dicti: qd.s. cor atheniēn. exectū.s. secādo pectus eius ex tractū: ob calliditatē eximiā: quā putabāt habere sedē i corde: īuenerunt refertū pilis: hoc ē pilosum seu hirsutū: cū cepissent eum captum.s. prius aliquoties: sed elapsum astutia.

¶ Admirabilius aristomenis athenienses cū messenis bellum graue & longū gessere. mes seniorum dux fuit aristomenes: qui tāta cal liditate fuisse dicitur: ut sæpe athenienses de ciperet. quorum sæpe urbem ingressus. & ali quando captus atq3 in uincula cōiectus cal liditate sua aufugerat. quod cum semel atq3 iterum & tertio fecisset. constituerunt athenı enses illum rursus captum interficere, quod etiam facere sed admirati uersutiam homis uoluerunt eius capti & occisi cor inqrere: qd exectocorde pilosum inuenerūt. Pilis refer tū. nā q pilis abūdāt solēt astutiores esse. Aristomenes.

Antipa. AT poeta antipater. Hic quo die natus erat eodē semper febri laborabat omnibus annis: & cum diu uixisset: postq̄ ætatis suæ tempus destinatum appropinquasset: eo die & eodem gñe morbi consumptus est.

Atrimonii possidendi: qa cōmuniter possidebant patrimonia a parentibus relicta: & ex his cōmuniter impensas faciebant studiorum quibus operam dabant. Tam æqualem. Quis inqt hanc cōcordiam & amicitiam ac societatem deo nō tribuit. Liberis sicut in filia mitridatis. Aut ī rege. s. prusia. Viris eruditissimis Polistrato & hippoclide. In uate. s. Antipatre. Homine fortis ignotæ. s. Strabone: qui tam acutam aciem habuit. Omnis bonæ. quia ex natura bona & mala omnia comparantur secundū philosophorum sententiā: quorū plato princeps est qui dicit: nihil nisi ex ante subiecta natura procreatum eē: quod a nostra religio ne alienum est: nā deus omnia ex nihilo creauit. sed naturam possumus accipere naturantem: & non naturam naturatam. Ne ipsa q̄dem: nedum philosophi qui rerum naturalium scientiam habuerunt.

Ascen. ¶ Hoc loco &c. Ordo est. Polistratus & hippoclides philosophi referant. i. recitent apte hoc loco: qa simile qddā passi sunt: referantur dico. i. referēdo dicant: nati eodē die: & sup. secuti sectā eiusdē pceptoris: uidelicet epicuri: & cōiuncti ēt cōmunione patrimonii possidēdi: & scholæ alēdæ: & extincti eodē momēto tpis sup. in ultima senectute: Quis nō putet tam æqualē societatē fortunæ. i. rerū externarū: pariter ac amicitiæ genitām. nutritā. i. adultā & finitā sinu ipsius cōcordiæ cælestis. q. d. merito nemo nō putet: hoc ē unusquisq; putet. Quapropter hoc fuerit potissimū. i. q̄ fuerit potissima rō cur hoc qd dictū ē eueniret potissimū: aut in liberis potentissimi regis utpote in filia mitridatis: aut in rege clarissimo uidelicet Prusia: aut in uate florentis ingenii: scz simonide aut antipatro: aut in uiris eruditissimis ut in atheniē. illo & ī his sectatoribus epicuri polistrato & hippoclide: aut in hoīe fortis. i. cōditionis ignotæ: ut in strabone illo linceis oculis predito: ne quidē ipsa natura. s. naturās: utpote artifex fœcūda ois materiæ bonæ & malæ: reddide rit. i. reddere possit rōnē rerū. s. q̄ cōtigerūt.

Oliue. NOn ma. Non magis inquit rationē reddere possemus cur hæc miracula ī eiusmodi hominibus natura esse uoluerit. Quod qui pro quomodo. Siluestres capreas. Pli. lib: xxv. ceruas non capras dicit. Simplicius inquit ceruæ mōstra uere dictamnum: de qua diximus. Item helixinē

Ceruæ & capræ curant. a partu dictum: ostendere ut indicauimus dictamum uulneratæ eo pastæ statim decidentibus telis. nam libr. viii. dixerat dictamum herbā extrahēdis sagittis mōstrauere pcussi eo telo pastuq; eius herbæ eiecto. Capres:

De antipatro poeta sidonio. Cap. CXIX.

AT poeta ātipater sidonius omībus annis uno tantummodo die quo genitus erat febre implicabat. cūq; ad ultimā ætatem peruenisset natali suo certo illo circuitu morbi cōsumptus est.

¶ At. i. sed: Antipater poeta sidonius: implicabatur febre omnibus annis uno tantummodo die quō genitus erat: & cum peruenisset ad ultimam ætatem: consumptus est natali suo. i. die quo natus fuerat: illo certo. i. sal libili circuitu. i. per circulum anni reditu morbi.

De polistrato & hippoclide philosophis. Cap. CXX.

HOc loco apte referantur polistratus & hippoclides philosophi eodē die nati eiusdem præceptoris Epycuri sectā secuti: patrimonii etiā possidēdi alendæq; scholæ cōione cōiuncti: eodēq; momēto tpis ultima senectute extīcti. Tam æqualem fortunæ pariter atq; amicitię societatē qs non ipsius cælestis cōcordię sinu genitā: nutritam: & finitā putet? Quapropter hoc potissimum fuerit: aut in liberis potentissimi regis: aut in rege clarissimo: aut in uate ingenii florētis: aut in uiris eruditissimis. aut in homine fortis ignotæ: ne ipsa quidē omnis bonæ malæq; materię fœcunda artifex natura rationem rerum reddiderit.

De miraculis in natura. Cap. CXXI.

NOn magis q̄ quid ita siluestres capreas cretæ genitas tantopere dilexerit quas sagittis cōfixas ad salutare auxilium herbæ dictami tantum non suis manibus deducit efficitq; ut concepta ea cōtinuo & tela & uim ueneni uulneribus respuant. Aut in cephalenia insula quum omnia ubiq; pecora haustu aquæ quottidie recreentur: in ea pecudes maiore ex parte anni ore apto exalto uentos recipientes sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter crotonæ in templo Iunonis laciniæ aram ad omnes uentos immobili cinere donauerit potissimum. Vel quare alteram in macedonia: alteram in caleno agro aquam proprietatē uini: qua homines inebrientur possidere uoluerit. Non admiratō ne ista sed memoria prosequi debemus. quum sciamus recte ab ea plurimum licentię uendicari penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

¶ Non magis. Optimo pede pgredit ad recitanda mira quæ in ratione aut etiam uita carentibus natura producit dicens. Non magis sup. ratio nem rerum supradictarum reddidit natura q̄ quid ita. i. cur aut qua ra tione: ipsa sup. dilexerit tātopere capreas siluestres genitas cretæ. i. in cre

ta isula(Sūt q legāt quī ita:certū enī ē q quasi ablti casus a nto qd ad/ uerbialiter saepe poni ꝓ quō ut Qui fit Mecoenas &c.certū ēt ē quidita particulā apta iterrogatiōi solere poni pro cur aut quare quocirca legam q ita nisi sequat t.itopere:nā ita tātopere dicēdo uidet ita redundare: qd nō uacat si qdita ꝓ una ponatur pticula)quas.s.capreas:cōfixas sagit/ tis natura deducit tātū nō.i.nō solū:suis manibus.i.naturali instinctu :ad auxiliū salutare harbae dictā.i.s.noie q̄ i creta spōte nascit:efficitq3.i. ēt ut ea.s.harba cōcepta.i.i uētrē redacta a capraeis:ipsae capreae respuāt i.eiciant quasi expuēdo & euomendo una cū harba: uulneribus.s.sagit tarū:& ita nō solū ē uētre:sed ubicūq3 fuerit uulnera:& tela & uim uene ni:quo armari solēt sagittae.Aut(repete qdita.i.cur) i cephalenia insula quā lusitaniae uicinā hic Oliuerius uidet inuere:cū altera sit aut saltē ce phalonia isula maris ionii:: si.s.ita sit ꝙ pecora recreētur ubiq3 quotidie haustu aquae:cur natura istituerit pecudes sedare sitim suā recipiētes.s. i pulmonē:uētos ex alto.s.aere:ore apto.ex maiore pte āni:qa nō i supre ma bruma:i ea.s.isula.uacat illud i cephalenia aut i ea:nisi alterū gratia alteri9 positū dicas:nā satis eēt aut i cephalenia &c.Neq3 tametsi equae ex aere cōcipiūt i hispania necesse sit dicere pecudes illic solum aere loco potius uesci.Aut quapropter natura donauerit potissimū.i. maxie oium arā i tēplo Iunonis laciniae:Crotonae.i.quod tēplū habet crotonae q̄ est ciuitas calabriae Iuno:cinere imobili ad oēs uētos:qa peracto sacrificio & incēsa uictima aut hostia cinis derelictus i ara a nullo uēto agitat:uel quare natura uoluerit:alterā aquā.i.fontē unū:i macedonia : & alteram aquā.i.alteꝝ fōtē i agro caleno.i.iuxta cales oppidū cāpaniae italicae:pos sidere ꝓprietatē uini qua hoies iebrient.Nos debemus ista.i.istius modi miracula naturae:ꝓsequi nō admiratiōe:qa nō est mirū si natura tātū p̄t sed memoria.cū sciamus plurimū licētiae.i.auctoritatis aut potētiae cuius nō cōstet nobis rō:uindicari.i.appropriari sibi:ab ea.s.natura naturante penes quā.i.i cuius ptāte:cōsistit labor infinitus.i.officiū imēsum gignē di cūcta.s.quae uult.

De mirabili magnitudine & longitudine serpentis. Cap.CXXII.

ET quia supra usitatam rationem excedentia attigimus: serpentis quoq3 a tito liuio curiose pariter ac facunde relatae fiat mentio. Is enim ait in aphrica apud bagradam flumen tantę magnitudinis anguem fuisse:ut Attilii Reguli exercitum usu amnis prohiberet:multisq3 militibus ingenti ore correptis: compluribus uoluminibus caudae elisis. cum telorum iactu perforari nequiret:ad ultimum ballistarum tormentis undiq3 petitam silicum crebris & pōderosis uerberibus procubuisse:omnibusq3 & cohortibus & legionibus ipsa Carthagine uisam terribiliorem. atq3 etiam cruore suo gurgitibus imbutis corporisq3 iacentis pestifero afflatu uicina regiōe polluta: romana inde summo uisse castra:dicit belluae corium.c.xx. pedes longum in urbem missum.

Et quia &c. Affert ad caetera miranda naturae serpentis ad Bagradam reperti stupendā lōgitudinē dicens .At.i.sed qa nos attigimus supra.i.i supioribꝰ exēplis:excedētia rōnē usitatā.i.cōsuetā:qa multoꝝ rō a nobis reddi nō p̄t:mētio serpētis relatae.i.recitatae a Tito Liuio curiose pl ter

sūt capreas siluestres & caprae domesticae : sed i Creta capreae siluestres cōfixae sagittis si mō piculū istātis mortis euadere possint p se ad dictamū herbā cōfugiūt. qua gusta ta & tela ui3 ueneni repellūt:qd qdē a secre ta quadā naturae rōne ꝓficiscit auxilium di ctami.Dictamus penultimā ꝓducit. Vir.li. xii.Dictamū genitrix cretea carpit ab ida. Tātū no.i.ferme inqt ipsa natura suis mani bus eas deducit ad remediū dictami saluber rimū.Cōcepta.comesta At i cephalenia Pli. li.vii.cōstat i lusitania circa ulisiponē oppi dū & tagū amnē equas fauonio flāte obuer sas animalē cōcipere spiritū:idq3 partū fieri & gigni pnicissimū ita sed triēniū uitae non excedere :qd ēt beatꝰ Augustinus cōfirmat li.de ciui.dei ꝙ eq̄ uidelicet ore apto uentos excipiētes cōcipiāt.unī Vir.Sic oēs uersae i zephyrū stant rupibus altis Exceptātq3 le ues auras:& saepe sine ullis Cōiugiis uēto grauidae:mirabile dictu.Solinus in ꝓximis inqt ulisipponis equae lasciuiūt mira fecun ditate.nā aspirāte fauenti uēto cōcipiūt & si tiētes uiros aurarū spū maritant.Varro quo q3 dicit i ulteriore hispania uerno tpe equas nimio calore cōmotas cōtra frigidiores pla gas & uētos ora patefacere ad sedandū ca lorē & eas exide cōcipere:edereq3 pullos li cet ueloces diu tn̄ minime duraturos .ex al to qa in edito loco cōsistunt ut uētos cōmo dius capiāt.unī Vir.stāt rupibus altis.Aut q̄ pro.hoc ēt Solinus cōmemorat.tēplū croto nae eē iunoni cōsecratū cuius ara exposita ē apto aeri:ita ut ab oī regione uēti perflantes in eā spirare possint:& tn̄ illic cinerē sacrorū imobilē pmanere.Quapropter. Nec ēt rō/ nē reddiderim quāobrē natura uoluerit.Cro tonae q̄ ē ciuitas calabriae:& ē genitiuus ad uerbialiter positus ac si diceres uicētiae . In caleno agro a calibus qd oppidū ē i campa nia:dictū pluraliter hae cales caliū qa hoies inebrient nō secus ac si uinū bibissent.Licen tiae plurimū uindicari.q plurimū laboris su stinet:hic debet aliq̄to plus licētiae sibi caete ris assumere.ergo cū tātus sit naturae labor. ut p eā cūcta gignant nō mirādū est si dum uires suas ōndit tātū sibi licētiae uēdicat ut plaeraq3 faciat quorū cām hominibus igno tā eē uelit.Gignēdi de natura naturante in telligit:sed si uere intelligitur natura naturās deus est.

A Tito liuio:Hoc miraculū liuius nar rat in secūda decade primi pūici bel li.quā nos amisimus.Aulusgellius li. vi. cap.iii. Tubero inquit in histeriis scri ptum reliquit : bello primo punico Attilium Regulum consulem in aphrica castris apud Bagradam flumen positus praelium grande atq3 acre fecisse aduersus serpentem inusita tae immanitatis.eumq3 magna totius exerci tus conflictatione : ballistis atq3 catapultis diu oppugnatum:eiusq3 interfecti longum corium pedes centū & uigīti Romā misisse

Pli.li.viii. Nota est inqt In punicis bellis ad flumẽ Bagradam a Regulo impatore balli stis tormentisqȝ ut oppidũ aliquod expugna ta serpẽs centũ uiginti pedũ lõgitudinis pel lis eius maxillæqȝ usqȝ ad bellũ numantinũ durauere in templo. Apud bagradã fluuium: q præter uticã labitur qui distat triginta mi/ lia passuum a carthagine. Usu amnis. quia nõ audebant appropinquare milites fluuio ut aquã inde haurirẽt. Voluminibus. qa lon gitudine caudæ comprẽhebat milites complu res & ita illos p̃rimebat ut necaret. Elisis disti patis. laceratis. Telorũ ictu. nã tela in eũ cõ torta penetrare nõ poterãt. Ballistarum tor/ mẽtis. i. machinis qbus saxa maiora mittun tur. sed hoc loco ballista sine dubio uidet̃ si/ gnificare saxũ maius qđ machina mittit̃. &
Ballista. dicitur ballista βαλλειν. i. a iacẽdo. unde lectũ ẽ etiã ballistas talẽtarias eẽ. i. lxx. libra rũ saxa. unde hoc loco sequit̃: silicũ crebris. & põderosis uerberibus. sed ballista a græ/ cis accipit̃ pro tormẽto mœnia concutiente in qua significatõe sæpius inuentũ est apud poetas. Oui. li. i. de tristibus q grauæ balli/ stæ mœnia pulsat onus. Lucanus pro instru mẽto hastã quãdã iaciẽte accepisse uidet̃. cũ ait. Neqȝ eni solis excussa lacertis Lancea: sed tenso ballistæ turbine rapta. Procubuisse postquã tandẽ trãsfixa sagitta occubuit.

VALERII MAXIMI Liber Primus. Fœliciter Finit̃. Eiusdẽ Liber Secundus In cipit. Et primo de Institutis.

Diues & p̃potẽs naturæ regnũ. Inci pit nũc secũdus liber in quo ferme hæc oia cõtinẽtur istituta maiorũ: disciplina militaris: ius triũphãdi cẽsoria no ta: & uirorũ maiestas. Facit ãt p̃fationem: q nos reddit attẽtos cũ ostẽdat qbus primo de rebus dicturus sit uidelicet de istitutis maio rũ q adid ptinẽt ut uitæ nostræ pñti eorũ exẽplis cõsulere possimus. Captat isup be/ niuolẽtiã ab impatore Tiberio: cũ dicat: qđ sub eius iperio fœliciter uiuat̃. ad cõfirman dũ statũ p̃sentẽ exẽpla hæc pficiũt. Utit̃ ue ro trãsitione colore rhetorico: cũ qbus de re bus dixerit: & de qbus dicturus sit breuiter ostendit: postq̃ inqt de ptãte naturæ supiori capitulo diximus nũc de priscis istitutis di
Instituta. cere icipiemus. Sũt aũt istituta. mores rõne & cõsilio cõprobati. Diues triũ generũ esse hoc loco aperte uidemus ditia uero a dite inuenitur. Iniciam stilum scribere incipiam: nam iniicere est immittere: inserere: iponere quasi intro iacere. Initiare uero imbuere: san/ ctificare: innouare. hoc loco inicere incipere significat. unde initium principium. Cæterarum quia non domestica solum sed externa quoqȝ commemorabo. Sub opti/ mo principe. s. Tiberio: nec adulatione hoc dicit: Elementa. principia unde quattuor elementa rerum omnium primor/ dia philosophi esse uoluerunt: quod ab his gignerentur cuncta. & ideo per similitudinem cuiuslibet rei principium non absurde dicimus elementum. Præsentibus moribus. nam uetera exempla presentibus auctoritatem præstãt. nam quan to maioris auctoritatis esse uidebuntur hi a quibus hæc duo comẽta manauerint: tanto ea etiam nobis uidebuntur esse sanctiora.

ac facũde: fiat quoqȝ. i. ẽt sup. a nobis. Eni p qa: s. s. Titus Liuius ait anguẽ fuisse i aphrica apud Bagradã flumẽ tãtæ magnitudis: ut phibe ret. i. arceret exercitũ Attilii reguli usu amnis. i. aquatiõe: & multis militi/ bus correptis. i. raptim reuocatis igẽti ore. s. anguis aut serpẽtis: cõpluri/ bus uoluminibus. i. spiris aut anulis caudæ elisis. i. effractis: cũ nequiret p forari tactu telorũ: ait sup. ipsam petitã (frequẽter & anguẽ & serpentẽ fœminino gñe pnũtiat Valerius) ad ultimũ. i. tãdẽ undiqȝ. i. ex oi parte: tormẽtis ballistarũ. i. machinarũ eiaculãtiũ ligna lapides & similia: pcu buisse. i. pstratã eẽ crebris & põderosis uerberibus silicũ. i. lapidũ durissi morũ: & sup. ait ipam serpentẽ uisam oibus & cohortibus & legionibus sup. Romanis: terribiliorẽ ipsã carthaginẽ q̃ serpẽtẽ illã (si textus hẽret & carthagiẽ dicerẽ de cohortibus & legiõibus punicis loq) Atqȝ dictus Liuius dicit serpẽtẽ sũmouisse. s. occasionaliter: Romana castra inde. i. ab eo loco: gurgitibus. i. fluctibus aquarũ ibutis. i. postq̃ imbuerat gurgites aquarũ suo cruore: & uicina regione polluta. i. ifecta & corrupta pestife/ ro afflatu corpis iacẽtis. i. pstrati. Dicit ẽt Liuius: coriũ belluæ. i. immanis serpẽtis lõgũ cẽtũ uigiti pedes missum i urbẽ. s. Romã Sũt q legũt: qđ si ẽ subaudit lõgitudine ut sit lõgum longitudine. cxx. pedum.

VALERII MAXIMI Liber Secundus.

De Institutis Antiquis. Titulus. I.

Diues & præpotens naturæ re/gnum scrutatus iniciam sti/lum tam nostræ urbis quam cæterarum gentium priscis ac memoralibus istitutis. Opus est enim cognosci huiusce ui/tæ quam sub optimo prin/cipe fœlicem agimus: quæ nã fuerint elemẽta: ut eorum quo qȝ respectus aliquid præsenti bus moribus prosit.

Diues & præpotens. Congruo progressu transit ad secũdi libri ser raginem siue argumenta. Nam in primo de rebus diuinis pul/ chro ordine tractauit: ita ut a dei cultu & mirabilibus ad na/ turæ miracula sit progressus: cum tamen natura sine deo nihil possit: imo natura q̃ naturantem uocãt deus ipe sit: nunc ãt q pxime ad res di/ uinas accedãt utpote instituta ac mores hoim prio loco psecuturus di/ cit: Ego scrutatus regnũ naturæ diues & p̃potẽs (uñ patet noia in es neu trũ genus nõ penitus respuere: ut depositũ tibi sospes erit &c.) iniciã sti/ lũ. i. scribendi munus. istitutis. i. moribus uiuẽdi priscis. i. ueteribus ac prio ris sæculi ac memoralibus id est quæ & antiqua sunt & memoratu digna tã nostræ id est Rõanæ urbis id est ciuitatis hoc loco: q̃ cæterarũ gentiũ Eni p qa: opus ẽ. i. opæ pretiũ elemẽta. i. primas institutiones & seminia huiusce uitæ quã agimus felicẽ sub optimo pricipe: uȝ Tyberio: cogno sci. i. ut cognoscant̃ qñã. i. q̃lia fuerit. Si eẽt cognosse aut cognoscere faci lior esset ordo. Ideo opus est ut respectus. i. cõsyderatio: eorũ. s. elemẽto/ rũ psit quoqȝ. i. ẽt aliqd. i. in aliquo: moribus pñtibus. i. æui p̃sentis. Ideo enim ãtiqua legimus ut si bona sint imitemur.

De Auſpiciis captatis in Nuptiis. Cap.CXXIII.

Apud antiquos non ſolum publice ſed etiam priuatum nihil gerebatur: niſi auſpicio prius ſumpto: quo ex more nuptus etiam nunc auſpices interponuntur qui q̄uis auſpicia petere deſierint ipſo tamen nomine ueteris conſuetudinis ueſtigia uſurpantur.

¶ Apud antiquos. Memoraturus inſtituta antiquorum bene auſpicatur ab auſpiciis nuptiarum. ut quae ſint antiquiſſimum & firmiſſimum in humana ſocietate uinculum. Docet itaq; primum cur is qui nuptiis praeeſt ex parte uiri auſpex dicatur (Nam quae foeminae praeeſt pronuba dicitur) quia inquit antiqui nihil ſine auſpicio faciebant. Ordo eſt Nihil. i. nulla res nullum ue negocium gerebatur apud antiquos. i. priſcos Romanos non ſolum publice ſed etiam priuatim. i. in re priuata: niſi auſpicio ſūpto prius. ex quo more auſpices interponuntur etiam nunc nuptiis: qui ſ. auſpices q̄uis deſierint petere auſpicia: tamen ueſtigia ueteris conſuetudinis uſurpātur. i. in uſum adducuntur: ipſo nomine.

De ritu accubandi. Ca.CXXIIII.

Foeminae cum uiris cubantibus ſedentes coenitabant: quę conſuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipſe in lectulum Iuno & Minerua in ſellas ad coenam inuitabantur. Quod genus ſeueritatis aetas noſtra diligentius in capitolio quā in ſuis domibus ſeruat: uidelicet quia magis ad rem pertinet dearum quam mulierum diſciplinam contineri.

¶ Foeminae &c. Quia poſt matrimonium ſequitur conuictus narrat conuiuendi modum dicens. Foeminae coenitabant ſup. apud antiquos (quod ex titulo intelligitur) cum uiris cubantibus. i. incuruę ſitis & fere iacentibus. q̄ conſuetudo penetrauit. i. penitus tranſiuit a conuictu. i. cōuiuiis hominum. ad diuina. i. res diuinas hoc eſt ad ſacrificia & officia quae exhibentur diis. Nam in epulo. i. ſolenni epulatione & uiſceratione: Iouis. i. quod ſub nomine Iouis offerebatur in templum: ipſe. ſ. iuppiter tanq̄ princeps ut a quo facta eſt denominatio: inuitabatur ad coenam ſup. in lectulum. i. ut cum ſimulacro ſuo quod in lectulo erat ad epulum appoſitum dignetur adeſſe in lectulo: Iuno & Minerua (Tres enim illi inter magnos deos habebantur) inuitabantur in coenam in ſellas. ideſt ut deſcendant in ſellas. i. ſedes (nam ſella pro ſeda dicitur.) Quod genus ſeueritatis (ut ſcilicet foeminae quae proniores ſunt ad cubandum ſederent uiris cubantibus) aetas noſtra ſeruat diligentius in capitolio. i. in ſacrario ſummorum deorum quale tunc erat in capitolio: q̄ in domibus ſuis. i. priuatis. uidelicet. i. uidere licet cur id faciat: quia pertinet magis ad rem. i. utilitatem contineri id eſt conſtring(i) diſciplina dearum quam mulierem. Alii legunt diſciplinam ut ſit diſciplinam dearum contineri. id eſt obſeruari magis quam mulierum.

Apud antiquos. Hoc inſtitutum apud Liuium. li. i. plane dignoſci pōt: ubi dicit: non prius regnum acceptum fuiſſe a numa Pompilio ſecundo Ro. rege q̄ deos auſpiciis ille conſuleret. Is enim in loco edito aſcendens lituo ſpacia deſcripſit in coelo ab oriente: ab occidente poſt iam a meridie: a ſeptentrione: proſpiciens quantū oculi ferre poterant: & partem ab oriente appellauit anticam ab occidente poſticam. a meridie dextram a ſeptentrione ſiniſtram. deinde cum operto capite ſtetiſſet: animo concepit: quae auſpicia & qua parte mitti uellet. qbus miſſis continuo rex creatus eſt: & i regnum acceptus. Auſpicio ab aſpectu auium: q̄ ꝓpter earum aſpectum itelligebatur quid placeret diſpliceretue diis Ipſo tamen nomine qui eo q̄ auſpices appellantur tametſi auſpicia nō petant: apparet tamen eos aliquid ex conſuetudine maiorū q oībus in rebus auſpiciis utebantur retinere. Vnde Lucanus in receptione Martiae Catonis ait. Contentiq; auſpice bruto. Auſpicia ab aſpiciēdis auibus ut dixi ſiue praepetibus ſiue oſcinibus. nam praepetes erant quae uolatu ſuo futura praenūciabāt. oſcines uero quae nō uolatu tantū ſed ēt garritu ſignificabāt q̄ inſtare uiderent.

Foemina: hoc iſtitutum ſatis abhorret a cōſuetudine noſtra idecorum ē ut uiri coenātes recubēt: quā conſuetudinē adhuc graeci ſeruāt: cubito enī innixi proſtrati & iacentes epulantur. Sedentes Viri quidē recubabant ſtrati: mulieres uero ſedebāt. Legiſ i uita catonis q̄ paulo anteq̄ ſe uticae interimeret ſedēs coenauerit quemadmodum poſt ciuile bellum cōſueuerat. nā ante niſi cū dormiret ſemper ſtabat uel nunq̄ iacebat. Coenitabant: quia ut refert ſeruius & iuuenalis teſtatur: apud maiores prandia nō fuerāt in uſu. Vnde Iuuenalis quis fercu Prandia.
la ſeptem ſecreto coenauit auus & ſunt qui dicant primum qui prandii conſuetudinem i urbem Romanam introduxerit: fuiſſe Marium propter illud carmen. Exul ab octaua Marius bibit. ego uero ante marium & priſcum & Arpinatem prandia in uſu fuiſſe legi Pli. libr. xxxiii. ubi loquitur de Quelio tuberone. L. pauli genero. Quelium inquit cum legati aetholorum in conſulatu prādētem i fictilibus adiſſent miſſa ab iis uaſa argentea nō accepiſſe. Cōſtat aūt hūc Eliū multo ante fuiſſe q̄ Marium. Conuictu. iam temporibus Valerii haec cōſuetudo ſenſim aboleuerat apud homines: ſed in epulo iouis adhuc ſeruabatur: erat autem epulū iouis q̄ alio noīe Lectiſternium dicebatur. in capito Lectiſternium.
lio eni ſtratis tribus lectulis cōuiuium apponebatur tribus diis: Ioui Iunoni: & minervae uel ut tradit Liuius: ſex ut paulo īfra. iuppiter uero. i. ſimulachrū Iouis ſtatuebat i lectulo recubās: iuno & Minerua i ſellis conſidebāt: ſed appoſitis epulis nō ipſi dii ſed ſeptē epulones conuiuia celebrabant. Quare autē Valerius maximus.

inuenta fuerint lectisternia: Liuius lib. v. docet. Dicit enim grauis. pestilensq; omnibus animalibus aestas excepit ur bem cui insanabili pernicie quando nec causa nec finis inueniebatur: libri Sybillini ex senatusconsulto aditi sunt du umuiri sacris faciūdis lectisternia tūc primū in urbe romana facta: p dies octo Apollinē Latonāq;. & dianā: Herculem: Mercuriū atq; Neptunū: tribus q̄ amplissime tū apparari poterāt stratis lectis placauere: priuatim quoq; id sacrū celebratū ē tota urbe patētibus ianuis promiscuoq; usu terū omnium in propatulo posito: notos ignotosq; passim aduenas in hospitiū ductos ferūt & cū inimicis quoq; benigne & comiter sermones habitos iurgiis & litibus tēperatū: uinctis quoq; dempta i eos dies uincula: religioni deinde fuisse: qbus eā opē intulissent uinciri. Augustinus quoq; de ciui. dei de his mētionē facit. Conuictu. Alio noie cōuiuiū dicimus. nā a cōuiuendo dicitur: eo q inter se cōuiuere solēt. ē eni conuiuere simul uiuere. O degenus aetate nostra ingt cōsuetudo ista minime seruatur. Quia magis plus auctoritatis habent exempla dearum q̄ mulierū.

Quae uno contentae matrimonio fuerant. Homines sic existimant id esse uerissimum pudicitiae signum uno postquam semel tantum cum uiro uixerint: uno contente marito & ita est profecto. nam ut inquit iu uenalis. Ocius illud extorquebis ut haec oculo contenta sit uno. Eiusmodi autem mulieres quae uno tantum matrimonio contentātur μονογαμαι graece dicuntur id est monogamae unius matrimonii. Corona pudicitiae honorabantur quasi pudicissime discerctur. Matronae supple quae non transierat ad secunda uota. Sincera fide. pura sincerū dicitur purū quasi sine cera: sicuti mel purū dicimus quod sine cera ē. Post depositae uirginitatis cubile. i. post primas nuptias in quibus uirginitas deponitur. In publicum egredi. nescire publicari. Legitimae intemperātiae: quia licebat quidē secūdas uel tertias agere nuptias: sed tamē nō sine suspitiōe fiebat libidinis cuiusdam intemperatae & ideo legitimam intemperantiam appellat.

Repudium. Dicit hoc institutū apud antiquos seruatum fuisse. Centesimum & quinquagesimum annum: Aulusgellius dissentit a ualerio li. iiii. cap. iii. Dicit enim memoriae traditum est quingentis fere annis post Romam conditam nullas rei uxoriae neq; actiones: neq; cautiones in urbe Romana aut in latio fuisse: quoniam profecto non desiderabantur nullis etiā tunc matrimoniis diuertētibus Seruius quoq; Sulpitius in li. quem composuit de dotibus tum primum cautiones rei uxoriae necessarias uisas esse scripsit: cum Spurius Carbilius cui ruga cognomentum fuit uir nobilis diuortium cum uxore fecit quia liberi ex ea corporis uicio non gignerentur: anno urbis conditae quingentesimo. xxiii. M. Attilio. P. Valerio consulibus: atq; is Carbilius: traditur uxorem quam dimisit egregie dilexisse carissimamq; morum eius gratia habuisse & iusiurandi religionem animo atq; amori praeuertisse quod iurare a censoribus coactus erat uxorem se liberorum habendorū gratia habiturum. alio loco dicit idem Gelius hoc diuortium fecisse de amicorum consilio q sterilis esset Diony. Quod autem lex ait: haec de mulieribus pulchre se habuerit testis fuit diuturnitas. constat enim intra quingentos uiginti annos nullum Romae fuisse diuortium centesima & tricesima olympiadae consulibus. M. Pomponio. & C. Papirio quod primus uxorem suā dimisisse dicitur Spurius Carbilius uir non ob

De unis nuptiis. Cap. CXXV.

Quae uno contentae matrimonio fuerant corona pudicitiae honorabantur. Existimabantur enim eum praecipue matronae sincera fide incorruptum esse animum qui post depositae uirginitatis cubile in publicum egredi nesciret: multorū matrimoniorum experientiam quasi legitimae cuiusdam intemperantiç signum esse credentes.

Quae uno &c. uidet narrādo ordinē rerū respexisse. Nā primo nubent foeminae: deide cū uiris coenitāt. tū si ita cōtingit ut uiris supstites sint: aut uiduae manēt aut ad secūdas trāseūt nuptias: laudat aūt eas quae unis cōtentae fuerint nuptiis: quas & religiōis nostrae pricipes sic laudāt ut in iuuēculis praesertim secūdas nō dānēt: melius eni est nubere q̄ uri. Ordo ē. Vero pro sed: foeminae sup. quae fuerāt cōtentae uno matrimonio: honorabātur. i. ad honorē ornabātur corona pudicitiae. Eni pro qā: maiores sup. nostri existimabāt. i. iudicabāt eū animū p̄cipue matronae esse incorruptū syncera fide. i. ppter syncerā fidē q sup. animus nesciret egredi in publicū. i. nolit p secūdas nuptias cōspectui mortaliū exponi: post cubile uirginitatis depositae. i. postq̄ i primo matrimonio uirginitatē deposuerat credētes experientiam multorum matrimoniorum esse signum cuiusdam intemperātiae.

De prio repudio facto a Spurio Carbilio & uxore. Cap. CXXVI.

Repudiū iter uxoré & uirū a cōdita urbe usq; ad uigesimū & qngentesimū annū nullū iter cessit. primus āt Spurius Carbilius uxoré sterilitatis cā dimisit q q̄q̄ tolerabili rōne motus uidebat reprahensione tamen non caruit quia nec cupiditatem qdē liberorū cōiugali fidei pponi debuisse arbitrabant. Sed quo matronale decus uerecūdiç munimēto tutius eēt in ius uocāti matronā corpus eius attingere nō permiserūt: ut iuiolata māus alienae tactu stolae reliqueret.

Repudium. Locutus de foeminarum in matrimonio honestate: affert & uirorum patientiā qui multis annis libellum repudii dare ignorauerāt dicens. Nullum repudium. i. nullum dissidium nullaq; separatio per repudiationem alterius coniugum intercessit. idest interuenit inter uxorem

niũ usq3 ad uigesimũ & qngẽtesimũ ãnũ ab urbe cõdita duo3 ordinem imutat: nã moris ẽ prius uiros q̃ mulieres dicere: & post cẽtũ numerũ minoré post ponere uerũ alii textus habẽt cẽtesimũ & qnquagesimũ. Aũt p sed: Spurius Carbilius dimisit primus uxoré causa sterilitatis: q q̃q̃ ui debat motus rõne tolerabili: tñ nõ caruit repræhẽsione. qa maiores sup. arbitrabãtur neq dẽ. i. nõ ẽt liberorũ cupiditatem debuisse præponi fidei coniugali: qoa scilicet indissolubilitas promittitur: sed quo. i. ut decus matronale. i. mulieris quæ ut mater fiat licet facta non sit nupserit: esset tutius munimento u. recundiæ non permiserunt uocanti. s. uiro: matronam. i. uxorem suam in ius. idest ad iudicem ut dicta causa sterilitatis legitime daret libellum repudii: attingere corpus eius. i. non permiserunt experiri an sterilis esset: ut ipsa inuiolata tactu manus alienæ relinquaretur stole. i. uesti matronali. i. non priuatur ea ob repudium aut potius sic. ut stole. i. uestis matronalis relinqueretur inuiolata tactu manus alienæ.

sterus iurare coactus a censoribus liberorũ gratia se matrimoniũ colere. erat aũt ei coniunx sterilis quo tñ facto q̃q̃ ob necessitatẽ populo inuisus fuit. Sterilitatis cã. Vitio corporis: quod uidelicet filios non conciperet. Vocãti. s. uiro q̃uis nõnulli diuortiũ fecerit: hoc tñ istitutũ seruauere: ut matronarũ corpora q̃ in ius uocarẽtur ab obstetricibus nõ pertractarẽtur ut pudicitiæ decus inuiolatũ manerct hoc ãt fiebat qa mulier quæ sterilis eẽ dicebatur: non ista causa hoc fieri dicebat: & ideo adhibebantur obstetrices qui illius corpus pertractarent: sed earum quæ in ius uocabantur non pertractabãt. Inuiolata stole. Nolebant nec uestem quidem attingi mulieris in ius uocatæ: ut honor mulieris omni

no seruaretur: & stole. casus nominatiuus est & græcum ασ το λατασ στολασ hæc stole huius stoles: & est proprie uestis muliebris ad talos usq3 demissa.

De usu uini mulieribus interdicto. Cap. CXXVII.

Vini usus olim romanis fœminis ignotus fuit ne. s. in aliqd' dedecus plaberentur: quia pximus a libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam uenerem esse consueuit.

De usu auri mulieribus concesso. CXXVIII.

Cæterũ: ut nõ tristis earum & horrida pudicitia sed honesto comitatis genere temperata esset indulgẽtibus maritis & auro abundanti & multa purpura usæ sunt & quo formam suam conciniorem efficerent summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli. n. tunc subsessorum alienorum matrimoniorum oculi metuebantur sed pariter & uidere sancte & aspici mutuo pudore custodiebantur.

Vini usus. Quod ad conuictum pertinet docet abstemias fuisse matronas Romanas dicens. Vsus uini fuit olim ignotus fœminis Romanis. s. ne prolaberentur in aliquod dedecus (quia ut dicit Naso) Turpe iacet mulier multo madefacta lyeo: sed aliam causam affert quam & diuus Hieronymus sic affert. Venter mero æstuans facile despumat in libidinem: unde addit, Quia proximus gradus intemperantiæ consueuit esse a libero patre. i. a uino ut fit inuentor pro inuento: ad uenerem incõcessa3 id est ad coitum illicitum ut in adulterio fit. Pote enim mulieres: magis calent & minus uerentur.

Cæterum ut pudicitia earũ esset non tristis & pro. i. horrida. i. inculta & aspera aspectu: sed esset temperata honesto genere comitatis. i. suauitatis: in maioribus ipsæ fœminæ Romanæ usæ sunt: & . i. simul auro abundante. i. ornatu seu mundo aureo frequenti ut in annulis: & monilibus: & multa purpura. i. purpureo indumento. & hoc maritis indulgẽtibus. i. ex indulgẽtia quadã ipsis ea concedentibus aut suppeditantibus. & quo. i. ut efficerent formam suam conciniorem. i. compositiorem ipsæ fœminæ rutilarunt. i. rutilos ac rubicundos effecerunt cum diligentia idest accurate: capillos sup. suos: cinere scilicet calefacto. aut ad lixiuium faciendum comparato. Id autem tunc sine iactura pudicitiæ faciebant. Enim pro qa nulli oculi subsessores idest insidiatores alienorum matrimoniorum metuebantur tunc sed oculi custodiebantur tunc pariter & uidere sancte. i. sine corruptione turpis desiderii: & aspici mutuo pudore. i. seruata honestate. tam in aspicientibus q̃ in aspectis.

Vini usus. Hoc istitutũ qd apd maiores fuit nõ memoria solũ: uerũ etiã laude uidet eẽ dignissimũ q mulieres Ro. sine usu uini fuerit: idq3 Valerius ual de pbat: sicut & probãdũ ẽ. hoc aũt iõ cẽ fuerũt: qa uidelicet ad icõcessam libidinẽ pximus fit gradus: nã ubi uino calẽt mulieres facile labũtur in libidinẽ: unde Teren. sine cerere & bacho friget uenus. putabãt ergo mulieres pudicas eẽ posse si uino se abstinerẽt: & sine dubio uinũ ẽ magnum libidinis irritamẽtũ unde Aulusgellius de noctibus atticis dicit. nõ minori pœna afficiĩ cõsueuisse mulieres: quæ uinũ bibisse depræhenderẽtur: q̃ si aut probrũ: aut adulteriũ commisissent. pœnæ aut capitalis erat. Dionysius quoq3 libro. s. delinquẽs inquit uxor in aliquo iudicẽ & magnitudinis pœnæ dominũ sortiebatur eũ qui lesus erat. cognati nãq3 simul cũ uiro de his iudicabãt in quibus erat corporis corruptio de eo qd peccatorũ omnium uidet græcis minimũ si qua inuenta eẽt mulier uinũ bibens nam utraq3 hæc mulctari morte cõcessit Romulus: Metellus qa uxorem uinũ bibisse depræhẽdit. eã interemit. Romæ autem & in uniuerso latio uino quod prisca lingua temetum appellatur: mulieres abstinebant: unde etiam abstemiæ dictæ sunt lauretam passum murenam: pro uino bibebant: cognati eorum osculum afferebant: ut si uinum bibissent depræhendere possent. A libero patre intemperantiæ. Ex ebrietate proficiscit libido. Libero. Bacho: nam liber ille uidetur esse qui uini aliquanto plus sumpserit q̃ necesse foret: ut pote sibi omnia licere existimans: & hinc liber. nomen accepit. Comitatis genere temperata esset indulgen. Suauitatis seueritas & remissio duæ sunt extremitates: comitas media est inter utramq3: nam omnis uirtus semper in medio duarum extremitatum posita est seueritas est cum aliquis ne punctum quidem a ueritate discedit. Remissio cum omnia: animi quadam obiectione remittit. comitas utranq3 temperat extremitatem

nam etsi seueritas uirtus est nõ tamen usq; adeo ad calculum redigendi sunt mores. Cõcinnoré Cõuenientioré speciosioré: nec a cano deducitur ut quidam existimant. quod si esset cõcinus penultimam breuẽ haberet q̃ lõga est: sed cinnus erat potionis genus qd ex diuersis rebus fieri solebat: quæ rerum uarietas suauem potionem reddebat. unde concinnũ dicitur cõueniens & cõgruum & cõcinnare significat facere. Plautus. auceps Priusq̃ escam effudit concinnauit areã. Capillos cinere rutilarũt. Hãc cõsuetudinem & mulieres nostræ facile seruãt: ut cinere calefacto rubicũdos capillos reddãt. Rutilarũt. Rubicundos reddiderunt: nã rutilũ dicimus rubicundũ fulgidũ clarũ coruscũ inde rutilare fulgere rubicundũ facere. Nõnulli enim Occurrit tacitæ q̃ni: qa diceret aliqs hoc uiros uxoribus nõ debuisse pmittere que fortasse his ornamẽtis famosiores factæ: amores alio℞ in se eliecere potuissent: & iuuenũ aios sollicitare: rñdit ergo Valerius dicẽs ideo cõcessisse uiros mulieribus hũc ornatum qa adulteros nõ metuebãt. Tũc illis tpibus cũ pudori maximus honor habebatur. Subsessorũ

subsessor insidiato℞: subsessor ꝓprie dicit̃ qui delitescit ad aliũ occidẽdum p insidias: nã subsidere dicitur q uias obsidẽt ut p insidias uiatores intercipiant. Vir. subsedit adulter: unde hoc loco ꝑ oppressoribus alieni Thori accipitur & est substantiuũ nomẽ subsessor. soris. Videre & Hæc duo custodiebantur mutuo Pudore: ut & mulieres Caste uiderent adolescẽtes & pariter Caste uiderẽtur ab ipsis Inuicem lo. ut uerbi gratia si dixissent: nõ recte fecisti qui me uerbo læsisti: nec tu qdẽ quæ male respõdisti sed hoc tibi remitto uir iquit & itẽ ignosco tibi ait uxor: & hoc modo placati inde discedebãt. Quottidianæ: qa sepe accidere solet ut inter uirũ & uxoré aliquid oriatur nõ satis sincerum. Inq; pari iugo Coniunctione & pari copula uiri & uxoris & bñ pari qa q̃tũ uir uxori tantũ & uxor uiro debet. Sui appel. q̃ partẽ uiro℞ & partẽ cõtinet foeminarum. nam in eo quod dicit uiri partẽ oñdit uirilem: in eo ꝙ uniuersum nomen foeminini generis est partem continet mulieris. habet igitur prolationẽ foeminini generis. sed & masculinum inclusum. Necessitudines: necessitudo dicit̃ cõiunctio tã sanguinis q̃ amicitiæ plerũq; ẽt necessitatẽ significat. Cõsentanea: Cõgrua cõueniẽs. Nã mi Hoc inqt exẽplo maxio põt eẽ indicio q̃to i honore habita fuerit pudicitia. Minimo qa res q̃uis minima sit tñ uim maximã habet Filio pubere: filio adolescẽte. ẽ enim

Puber. puber q ad adultã ætatẽ puenit q̃. xiiii. ãno terminat̃ a pube. i. corpis pudẽtia dictus ꝙ ea loca tũc primũ lãuginẽ ducũt: q tũc puberes eẽ putabãtur cũ. xiiii. ãnũ ipleuerit q̃uis al's nũdũ pubescãt tũc tñ ex hitu corpis pubertatẽ oñdũt & gñare pñt dicitur & pubis

Pubes. uñ ei' cõpositũ hi & hæc ipubis. Vir. ipubis

De sacello deæ uiriplacæ. Cap. CXXIX.

QUoties uero inter uirũ & uxorẽ aliquid iurgii intercesserat in sacellum deæ uiriplacę. quod est in palatio ueniebant. & ibi inuicem locuti quęque uoluerant contentione aiorum deposita concordes reuertebantur. Dea nomen hoc a placandis uiris assecuta fertur ueneranda quidem & nescio an præcipuis & exquisitis sacrificiis collenda: utpote quotidianę: ac domesticæ pacis custos in pari iugo charitatis ipa sui appellatione uirorum maiestati debitum ac foeminis reddens honorem.

¶ Quoties &c. Affert aliud institutũ maiorũ circa uiriplacam deã: in cuius sacellũ cõueniẽtes cõiuges post dissidiũ recõciliabantur: sed qa a placãdo uiro dea nomẽ sortiebatur licet uiri se placabiles exhibebãt: tñ eo℞ maiestas seruabat̃ & muliebris honor nõ iminuebat̃. honestũ enĩ ẽ uxori uirũ placare. Ordo est. Vero. i. sed quoties aliqd iurgii intercesserat iter uirũ & uxorẽ: ipsi ueniebãt i sacellũ. i. paruũ tẽplũ deæ uiriplacæ. qd ẽ i palatio. i. uico illo antiq̃ssimo Romæ: quẽ euãder coluisse dicit̃: & ipsi locuti ibi iuicẽ. i. ultro citroq; quæ uoluerũt: hoc ẽ declarantes causam iurgii aut iniuriæ alteri illatæ & quomodo læsus aut læsa uelit placari: ipsi reuertebantur. s. domum concordes: & hoc contentione animorum deposita. Dea fertur assecuta idest obtinuisse: hoc nomen. s. uiriplacæ: a uiris Placandis. i. pacatis faciendis (et ita penul. est longa: quæ a placeo esset breuis) Quidem. i. certe ueneranda: sup. est ea dea: & nescio an colenda sup. sit: sacrificiis præcipuis & exquisitis utpote custos. i. conseruatrix pacis quotidianæ ac domesticæ: in pari. i. cõsimili iugo charitatis. i. dilectionis: reddens ipsa appellatione sui. i. ipso nomine quo appellata est: maiestati uirorum ac foeminis debitum honorem: quia licet uiri summissius in hoc agebant ꝙ ad mulieris petitionem in sacellum descendebant: & forte magis placari cupiebant q̃ mulieres placare: quinetiam sæpe uiri non placabant̃ sed placabant læsas coniuges: tamen qa a uiris placandis dea nomen sortita erat sexui maiestas seruabatur.

De honestate lauandi cum necessariis. Capitulum. CXXX.

HUiusmodi inter coniuges uerecundia quid inter cæteras necessitudines nonne apparet consentanea? Nam ut minimo iudicio maximã uim eius significem: aliquãdiu nec pater cum filio puberẽ nec socer cum genero lauabatur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini & affinitati q̃tum ipsis diis immortalibus tributum: quia inter ista tam sancta uincula non minus q̃ in aliquo sacro loco nudare se nephas esse credebatur.

¶ Huiusmodi &c. Docet ex antiquo instituto uerecundiam quam inter coniuges superiori exemplo comprobauit cæteras quoq; necessitudines decere: ut parentũ erga liberos dicẽs. Hmõi uerecũdia inter cõiuges: qd sup. facit iter cæteras necessitudines. i. necessarias cõiũctiões ut sunt sanguinis & legum: nõne apparet consentanea sup. rationi: hoc est congruæ & decens. q. d. maxime. Nam ut ego significem. i. notificem & declarem maximam uim idest potestatem eius scilicet uerecundiæ inter necessari

os cæteros: indicio minimo (est autem honesta anthithesis maximam & minimo) Nec pater lauabatur aliq̃diu cum filio pubere.i.pubescente: nec socer.i.maritus uxoris lauabatur cum genero.ne uidelicet aspectu ad turpitudinem maxime incestam prouocarentur. Igitur qa hoc cauebant manifestum est tantum religionis.i.cæstis timoris & obseruantiæ tributū sup. esse: sanguini propter patrem & filios: & affinitati propter socerum & generum: quantum ipsis diis immortalibus: quia credebatur esse nephas se nudare inter ista sancta uincula.id est necessitates dictas: non magis (legendum puto magis aut maius sine negatione) aut non minus q̃ i aliquo loco sacro.

De conuiuio cognatorum. Cap.CXXXI.

Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt idq; charistiam appellauerunt: cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: ut siqua iter necessarias p̄sonas querela esset orta: apud sacra mensæ & inter hilaritatem animorum fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.

¶ Conuiuium &c. Affert aliud institutum inter necessarios quod ad concordiam reconciliandam maxime pertinebat dicēs. Maiores.i. superiores romani instituerunt etiam conuiuium.i.epulum solēne: & appellauerunt id charistiam id est gratificationem: cui.s.conuiuio nemo interponebatur præter cognatos & affines: ut siqua querela esset orta inter personas necessarias.i.consanguinitate aut affinitate coniunctas: sup. ea tolleretur.i. amoueretur aut aboleretur apud sacra.i.sacras cerimonias mensæ: & inter hilaritatem mensæ: & hoc fautoribus concordiæ adhibitis. Quia aderant semper fautores concordiæ ad quos lis referebatur.

De honore impenso senibus a iuuenibus. Capitulum.CXXXII.

De honore seniorum. Cap.CXXXII.

Senectuti iuuētus ita cumulatū & circū spectū honorem reddebat tāq̃ maiores natu adolescentium communes patres essent quocirca iuuenes senatus die utiq; aliquem ex patribus conscriptis aut propinquum aut paternum amicum ad curiam ducebant affixiq; ualuis expectabant donec reducendi officio etiam fūgerentur qua quidem uoluntaria statione & corpora & animos ad publica officia sustinenda ipigre corroborabant: breuiq; processu morarum aperta in luce uirtutum suarum uerecundia laboris meditatione ipsi doctores erant.

¶ Inuitati ad cœnam diligenter quęrebant qui nam ei conuiuio essent interfuturi ne senioris aduentum discubitu precurrerent sublataq; mensa priores consurgere & abire patiebantur. Ex quibus apparet cœnę quoq; tempore quā parco & quam modesto sermone his præsentibus soliti sint uti.

iulī dixit: pubes uero collectio iuuenū hoc ē iuuētus: ut studiosa pubes: ipa quoq; ætas pubes dicit: & pubes lanugo barbæ pars pudenda corporis. Ci.li. officiorum.i.c. de uerecundia. quid inquit more nostro uetustius cū parētibus puberes filii cum soceris generi nō lauantur. retinenda est igitur uerecundia huius generis præsertim natura ipsa magistra. Nudare: deponere uestimenta: quibus depositis quodammodo pudorem deponebant sicut scripsit Hesio. mulier simul cum ueste pudorem exuit. Sāguini: ad id refertur q̄ dixit pater cum filio non lauabatur. Affinitati: ad id q̄ gener cum socero.

Conuiuiū etiaz so. Triplex est conuiuium.s. philosophicum: cui tantum philosophi & sapientes intersunt. de iucutus disputantes: alterum politicum.i.ciuile quod fit a ciuibus: & ad hoc inuitantur affines & cognati: fit autem maxime in festis solemnibus: utputa in festis natiuitatis & similibus: tertium uulgare appellatur quod a uulgaribus fit. sed de politico loquitur hoc loco. quot autem debeant esse conuiuæ. Au. gelius declarat. li. xiiii. ca. x. Solenne a Solo & anno dicitur solemnis q̄ semel in anno celebrari consueuerit: sæpe etiam p̄ singulari accipitur. Charistiam: gratificationem a græco deducitur: nā gratifico significat. Interponebatur: nemini itercsse licebat. Necessarias: necessitudine cōiunctas: nam illos necessitate coniunctos dicimus qui uel amicitia uel propinquitate uel affinitate copulati sunt. Sacra mensæ.i. epulas. nam omnia q̄ mensis apponuntur sacrata putabantur. qa ex his anteq̃ uescerentur primitias semper deo offerebant. Fautoribus.s. cognatis & affinibus & quia erant inter se sanguine coniuncti: ideo fauebant potius concordiæ.

Senectuti: ita inquit adolescentes in honore habuere senes: ut comes adolescentibus patres ēt uiderentur: nam ut inquit gelius nulli rei maior honos tribui q̃ ætati solitus. maioresq; natu a minoribus colebantur ad deum prope & parentū uicem atq; omni in loco omniq; spē honores priores potioresq; habiti sunt a cōuiuio quoq; ut scriptum est in antiquitatibus: seniores a minoribus domum reducebantur. eūq; morem accepisse. ro. a lacedæmoniis: traditum est apud quos ligurgi legibus maior omnium rerum honos maiori ætati habebatur: sed postq̃ soboles ciuitati necessaria uisa est & ad prolem populi frequentandam premiis atq; inuitamentis usus fuerit tunc ante lati quibusdam in rebus qui uxorem q̄ liberos haberent senioribus neq; liberos neq; uxores habentibus sicuti capite legis iuliæ priori & consulibus fasces sumendi potestas fit non qui plures annos natus est sed q̄ plures liberos q̃ collega aut in sua potestate habet: aut bello amisit: sed si per utriq; nūerus liberorum est: maritus aut qui i numero

Valerius maximus.

maritorum est praefertur. si uero ambo mariti & patres totidem liberorum sunt tum ille pristinus honos istauratur. & qui maior natu est prior fasces sumit. super his autem qui & celibes ambo sunt: aut parem numerum filiorum habent: aut mariti sunt: & filios non habent nihil scriptum in lege de ea re est. solitos tamen audio qui lege potiores essent fasces primi mensis collegi: concedere: aut longe aetate prioribus aut nobilioribus multo aut secundum consulatum ineũtibus. Cumulatum plenum perfectum amplũ. Circũspectum: honorabilem. quod omni ex parte diligenter obseruarent. Quo cu. iu. Quo senatus haberetur uidelicet seniores cum in curiam congregabantur. Patribus cõ. Multi sunt q existimant omnes senatores ab initio constitutae curiae patres conscriptos fuisse appellatos: q omnes uno tempore simul scripti eẽnt sed uehementer falluntur. nam ut tradit Liui. r omu. ab initio curiam instituit & centum delegit senatores: siue q numerus ille sufficere uidebatur: siue q plures non erant qui deligi possent: deinde cum imperium ro. auctũ esset & opus esset pluribus consultantibus. alii centũm additi sunt: regnante tarquinio prisco: qui superioribus additi sunt appellati conscripti. i. cum aliis scripti: deinde procedẽte tempore omnes conscripti fuere appellati

Senectuti &c. Addit honestatem instituti circa obseruantiam seniorũ: dicens. Iuuẽtus. i. multitudo iuuenum: reddebat senectuti. i. senibus: honorem ita cumulatum. i. auctum & circũspectum. i. accurate prosẽcutũ: tanq̃ maiores natu. i. seniores essent comes patres: adolescentium: quocirca. i. quapropter: iuuenes ducebant. i. honorifice comitabantur ad curiam aliquem ex patribus conscriptis aut propinquum. s. consanguinitate: aut amicum paternum: utiq̃. i. certe si nõ semper saltem: die senatus. i. quo cõgregati erant seniores: & ipsi affixi. i. firmiter adhaerẽtes ualuis. scilicet curiae in qua tenebatur senatus: expectabant donec fungerentur etiam. i. pter officium in curiam ducendi quo iam perfuncti erant: officio reducendi. s. domum. qua quidem statione uoluntaria. i. spõtanea: ipsi iuuenes corroborabant. i. confirmabant & corpora & animos ad officia publica sustinenda impigre. i. strenue: & ipsi. s. iuuenes: erant uerecunda meditatione i. exercitatione laboris: in aperta id est manifesta luce. i. manifestatiõe uirtutum suarum doctores. s. aliorum: quia saepe plus opera docent q̃ uerba & hoc breui successu morarum. i. dilationum temporum. Deinde afferẽs aliud exemplum de honesto iuuenum instituto dicit. Iuuenes sup. inuitati ad coenam: quaerebant. i. inquirebant diligenter: qui nam essent interfuturi ei conuiuio. i. ad quod inuitati erant: ne precurrerent discubitu. i. discumbendo aduentum senioris: & iuuenes mensa scilicet secunda: hoc ẽ appositione secundorum ferculorum: sublata id est deposita: hoc est postq̃ erat ablata. patiebantur seniores sup. consurgere & abire priores: quia honestatis gratia tenebant illi societatem donec illic placebat: nunc autem peracto conuiuio honestatis est ante seniores surgere. Ex quibus. s. rebus apparet: quoq̃. i. enim: q̃. i. q̃tum parco & q̃ id est q̃tum modesto sermone iuuenes soliti sint uti tempore coenae nis scilicet senioribus praesentibus. Quia per argumentum a minori. si non ausi sint surgere ante seniores: multo minus loqui.

patres ãt dicti: q non secus patriae curam habebãt q̃ patres filiis habent. senatores uero a senectute.

Affixi. ostendit diligentem curam adolescentum: ut ne punctum quidem horae a ualuis discederent: affixi ergo inhaerentes. In statione: Appellat expectationem illam quandam stationem: nam stationes loca sunt ante fores castrorum. ubi stare custodes castrorum consueuerunt: & a stando dictae sunt stationes: q̃q̃ & ipsi custodes stationes saepe uocantur. Statio quoq̃ ubi ad tempus stant naues: nam portus est ubi hiemant immotus ab accessu uentorum. uoluntaria autem dicit ad differentiam stationis castrorum. nam sorte excipiebantur qui custodias facerent & sic illa fortuita. s. sorte ita haec uoluntaria statio erat. Corpora: ad sustinendos labores. animos ad perseuerantiam. Impigre: prompte strenue. In lu. i manifestatiõe. Meditatiõe: Exercitatiõe: nã graeci dicũt. qd nos meditor isti meditatio qñ adolescẽtes pricipiũ alicuius actiõis ineũt anq̃ ad rẽ ipsã tractãdã ueniãt: ñ nihil igẽtiũ suũ & uires exercebãt & appellaĩ meditatio. i. exercitatio: ut cũ iuuenes i cãpo martio exercebãt equũ ascẽdere iaculũ mittere. cursu palaestra cõtẽdere & haec q̃dã pludia dicebãt. i. meditatiões: In lu. cum tẽpus esset in quo uirtutes suas ostentare possent. Ipsi do. qa magno in honore senes habebantur & ea prosequebantur quae ad maiestatem eorum uenerandam pertinebant doctores efficiebantur. Inuitati ad. hoc quoq̃ institutum seruabatur ut si ad coenam inuitati fuissent uel a propinquis uel a sodalibus priusq̃ discumberent diligenter sciscitarentur: qui nam essent uenturi ad coenam ne discumbendi officio senem quempiam preuenirent. Ne se. Ne anteq̃ seniores uenissent & suo quisq̃ loco discubuissent eos discubitum preuenirent q eis non medioeri uitio ascribi intelligebatur. Mensa. s. secunda: nam duabus mensis tantum maiores utebantur. una carnium altera pomorum. Vir. & mensae grata secundae. Priores: nostris temporibus contrarium est: nam iuniores priores surgunt. ex quibus ex hac diligentia apparet q̃ moderati fuerint in sermone maiores.

De maioribus dantibus exemplum uirtutis iuuenibus. Cap. XXXIII.

Maiores natu in conuiuiis ad Tibias egregia superiorum opera carmine compręhensa pangebant quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent.

Maiores na. Diligentes quidem erant iuuenes in uenerandis senibus: at non minus in formandis ad capessendas uirtutes iuuenibus studiosi diligentesq̃ senes erant idq̃ pangẽdo exempla uirorum illustrium praeteritorum & eorũ clarissima gesta. Ad ti. ubi erãt tibicies q canebant praeclarorum uirorum res gestas cato in ori. dicit solitos esse in epulis canere cõuiuas ad tibiam de clarorum uirorum uirtutibus. idem tullius li. i. tuscu. q̃stio. sero igitur poetae nostris uel agniti uel recepti q̃q̃ est in originibus solitos esse i epulis canere conuiuas ad tibicinem de clarorum hominũ uirtutibus. Itẽ codẽ li. q. iiii. nã cũ carminibus soliti illi eẽ dicãtur & pcepta quadã q̃ oc

Maiores &c. Recitat institutum maiorum circa exempla recitanda minoribus dicens. Maiores natu. i. seniores pangebant. i. psallebant in conuiuiis ad tibias: egregia opera superiorum. i. antecessorum: comprachẽsa carmine. i. uersu poetico: quo. i. ideo ut: redderent. i. reficerent: iuuentutem i. multitudinem iuuenum: alacriorem ad imitanda ea. s. egregia opera superiorum. i. superioris temporis.

De mutui officii cõmodo: Ca. CXXXIIII.

QVid hoc splendidius: quid etiam utilius cer/tamine? Pubertas canis suum honorem reddebat: defuncta uirium cursu ætas ingredientes actuosam uitam fauoris nutrimentis prosequebatur. Quas athenas: quã scholam: quę alienigena studia huic domesticę disciplinę prætulerim? Inde oriebantur Camilli. Scipiones. Fabricii. Marcelli. Fabii. ac ne singula imperii nostri lumina simul percurrendo sim longior: Inde inquã cœli clarissima pars diui fulserunt Cęsares.

¶ Quid hoc. Affert institutum de mutuo certamine maiorum & minorũ inter se: ex quo tot egregios ĩperatores romæ natos asserit dicẽs. Quid sup. est splendidius: quid etiam sup. est utilius hoc certamine. i. cõcertatione de honestate uitæ maiorum & minorum inter se? q. d. nihil quia pubertas. i. puberum cœtus. reddebat. i. exhibebat canis. i. canescentibus: hoc ẽ senioribus suum. i. debitum honorem: & ætas defuncta cursu uirium. i. quæ expleuit cursum seu exercitium uirium corporalium (quia ut dicit ĩ officiis Ci. Senibus deminuendi sunt labores corporis) ꝓsequebatur nutrimentis fauoris ingredientes uitã actuosam: hoc est adolescẽtes. Quas athenas. i. que gymnasia litteraria atheniẽsiũ. similia: & quam scholam & que studia alienigena pretulerim. i. preferre debuerim huic disciplinæ domesticæ? q. d. nullas nullam & nulla. Quia Camilli. Scipiones. fabricii. Marcelli. fabii oriebantur inde. i. ex domestica illa disciplina: ac ne ego percurrendo simul singula lumina nostri. i. Ro. imperii: sim lõgior. i. prolixior inquam. i. dico ꝙ diui cæsares: ut Iulius. Augustus. & Tyberius cæsares: appositoriæ. clarissima pars. i. qui Cæsares sunt clarissima pars cæli. i. eorum qui in cælos trãslati putant: fulserũt inde. i. ex ea domestica discipliã.

De arcanis patrum conscriptorum. Ca. CXXXV.

ADeo autem magna charitate patriæ teneban/tur ut arcana consilia patrum conscriptorum multis sæculis nemo senator enũciauerit. Q. Fabius. M. tantummodo; & is ipse per imprudentiam de tertio punico bello indicendo quod secreto in curia erat factum. P. Crasso rus petens domum reuertenti in itinere narrauit: memor eum triennio ante quæstorem factum ignarusq; nondum a censoribus in ordinem se/natorium electum: quo uno modo etiam iis qui iam honores gesserãt aditus in curiam dabatur: sed q̃uis honestus error Fabii esset: ueheměter tamen a consulibus obiurgatus est. Nunq enim taciturnitatem optimum ac tutissimum administrandarum rerum uinculum labefactari uolebant.

¶ Adeo autem &c. Recitat aliud institutũ de celandis arcanis curiæ amore patrię nequid ex reuelatione detrimenti pateretur dicens. Maiores sup. nostri tenebantur adeo magna charitate patriæ: ut nemo senator enuntiauerit multis sæculis: consilia patrum conscriptorum. i. consiliariorum senatus. Quintus Fabius Maximus tantummodo. i. solummodo: & is ipse: q solus id fecerat: narrauit per imprudentiam publio Crasso: quod factum erat in Curia secreto de tertio bello punico. i. carthaginensibus indicẽdo i. denuntiando narrauit dico in itinere petens rus crasso reuertente domũ

cultius tradere: & mentes suas a cogitationũ intentatione cantu fidibusq; ad tranquillitatem traducere grauissimus auctor in originibus dixit Cato: morem apud maiores hunc epularum fuisse ut deinceps qui accubarent canerẽt ad tibiam clarorum uirorum laudes atq; uirtutes Carmine compræhensa quæ carminibus celebrata erãt. Pãgebãt: cãebãt. Alacriorem: promptiorem æmulationem: q̃si quadam inflammanti animi adhortatione.

QVid hoc: Commendat hanc maiorũ consuetudinem. Pubertas: adolescẽtia: puber etiam dicitur ille qui primam barbæ lanuginẽ emittere cœpit graeci appellant: unde Iulus dictus est Ascanius. Cãis senioribus: & iuuenes seniores obseruabant: & senes uicissim iuuenes ad honores prouehebant Defuncta. aliter effœta i. uiribus exhausta: ingredientes: qui ingrederentur uitam agendis rebus occupatã & ubi opus aliquid agendum erat. Vitam ac in qua semp. administrare & honores gerere cœpissent. athenas: quia cõstat athenas urbẽ fuisse nobilem ex qua artis disciplina manauit ad nostros. Quam scho. s. philosophorum: qui præceptis uitam humanam instituũt & scribitur schola per aspirationem teste Festo nam a [blank] . i. uaco deducitur quia cæteris rebus omissis studiis liberalibus uacare pueri debent. Quæ a. li. stu. Notanda constructio cum dixeris alienigena quasi declinetur aliẽigenus. na. nũ. quod antiquorum fuit nunc tãtum hic & hæc alienigena. Inde ori. quod ita fit res ipsa declarata: ab hac enim uiri præstantissimi nati sunt qui imperium pepere ro. Camilli Similis camillo & cæteris. ne sim long. s. in dicendo. q. d. ut uno uerbo concludam.

ADeo autem ma. q̃ amantissimi reip. fuerint Ro. ex hoc istituto deprehẽditur ꝙ que in senatu decreta fuissẽt arcana tenebantur archana: secreta componitur ab archa: nam sicut quæ reponuntur ĩ archa secreta sunt. ita arcana consilia dicimus quæ in pectore ueluti archa concluduntur. Tertio. p. b. sæpius agitatum ẽ de tertio punico bello: & tertio dixi: quia fuit primũ & secundum. primum quod confecit. C. Luctatius in quo Marcus Atti. regulus captus fuit & graui supplicio affectus. secundum cui finem imposuit Scipio Aphri. superior. tertiũ. P. Scipio Aphri. inferior confecit: constat sæpius agitatum fuisse hanc rem in senatu: q2 duo prestantissimi uiri inter se dissentiebant. Cato. s. & p. Scipio nasica: nam cato sentiebat bellum inferendum: & succedẽte uictoria euertendam eẽ Carthaginem: quæ sæpe fœdera frangeret toticnsq; rebellaret. At Scipio contra relinquendam esse ut bellũ illud exercitatio quædam foret iuuentuti ro. quæ bellis assueta ociosa esse nullo modo posset Verebatur. n. id futurum quod euenit. ne sub acta carthagine debellatisq; exteris gẽtibus

Valerius maximus.

cum deessent hostes. in seipsos arma conuerterent: tamen secundum. M. Cato. sententiam factum est senatusconsultum ut bellum carthaginensi. inferretur. & subacta cartago euerteret. Ci. in catone maiore: ubi catonem inducit de se loquentem: ego inquit quomodo carthagini iam diu male cogitanti bellum sit inferendum multo antea denunciaui. de qua uereri non desinam anteq̃ illam excisam cognouero Memor: dicit quare per imprudentiam hoc

memor eum. s. P. crassum factum sup. fuisse: quaestorem triennio ante. s. q̃ illi secretum illud communicarat: & ignarus eum nondum electum a cẽsoribus in ordinem senatorium quo uno. i. solo modo. s. per electionem cẽsorum: aditus dabatur in curiam etiam iis qui gesserant iam honores. i. alios magistratus. Sed q̃uis error fabii esset honestus: tamen ipse obiurgatus est uehementer a consulibus. Enim pro quia: ipsi consules & caeteri maiores nunq̃ uolebant taciturnitatem. appositone: optimum ac tutissimum uinculum rerum administrandarum labefactari. i. corrumpi & debilitari aut infringi.

fecerit Fabius. credebat enim in hunc numerum senatorum electum quia meminerat triennio ante fuisse quaestorem: & post quaesturam patebat aditus ad ordinem senatorium. Aditus. i. ut & ipsi senatores curiam ingredi possent. Honestus quia se legitime excusabat ꝙ crederet illum senatorem esse. Obiurgatus: increpitus iurgium inter amicos, lis est inter inimicos Optimum atq; recte dicit: nam cum aliquid consilii capitur de gerenda rep. & praesertim cum de bello agitur foeliciter euenire solet si occultum fuerit. Administrandarum. Quia ea taciturnitas est: quae facit ut res optime gerantur. Labefactari corrumpi.

Ergo cum asiae rex. exemplũ adduxit: ex quo probat quod dixit maxime fuisse maturationem consilior: quae in senatu seruata est. Eumenes res asiae indicauit ro. persam regem macedonum in gentem exercitum cõparare eo animo ut bellum ro. inferret. qua re cognita senatus cẽsuit bellum indicendum esse persae regi: & exercitum primo quoq; tempore comparauit: deinde prouinciam macedonicam Paulo Aemilio extra ordinẽ tradidit & prius perses uictus captus & ductus ẽ in triumphum q̃ sciri potuerit quid ab eumene rege nunciatum & qd responsum a senatu fuisset. Ergo qa uolebat taciturnitatem uiolari. Fidum erat & altum Est quasi diffinitio curiae: quid ẽ curia? nihil aliud nisi fidum pectus & altum reip. nam quemadmodum ea quorum animus noster conscius est secreta in pectore nostro seruanẽ ita arcana consilia reip. i pectore curiae reponuntur atq; seruantur. Munitum & uallatuz. Translatio sumpta ab oppidis. & castris q̃ muniuntur & uallantur. Abiecta priuata. Dicit hanc fuisse consuetudinem: ut ingressuri curiam omnem curam priuatam deponerẽt & publicam sumerent. Itaq; id magis mirũ ac proprie incredibile uidetur esse: ꝙ cuz res gererentur inter multos senatores ita occultae erant ut si in paucis agerentur.

¶ Ne graecis quidem: legitur in uerrinis ꝙ ci. dicit se accusatum fuisse ꝙ cum syracusis etiam senatui syracusano graece locutus eẽt. Quin etiam ipsa linguae uolubilitate. Nõ solum dabant responsa graeca cum possent: sed cogebant eos per interpretes latine loqui: uolubilitate ideo dixit: qa graecia loquacissima est & ad fingendum paratissima: unde Hora. Graiis ingenium: graiis dedit ore rotũdo musa loqui. Excussa: Explosa: expulsa Sed etiam in graecia. Non in urbe solum cogebãt legationes gentium exterarum in senatu loq latine per interpretes: sed etiam per magistratus suos apud exteras gẽtes idem facere uoluerunt. Nec illis: occurrit tacitae quaestioni: quia diceret aliquis nolebant hoc fieri ro. qa studia graecarum litterarum ignorabãt. dicit hoc non fuisse: immo omnium generum stu

Exemplum secreti consilii. Cap. CXXXVI.

Ergo cum asiae rex Eumenes amantissimus nostrę urbis bellum a rege perse aduersus. P. R. comparari senatui nunciauisset: non ante sciri potuit: quid aut ille locutus esset: aut patres respondissent: quã captum persen cognitum est. Fidum erat & altum reipu. pectus cura silentiiq; salubritate munitum & uallatum undiq;: cuius limen intrantes abiecta priuata charitate publicam induebant. Itaq; non dicam unũ sed neminem audisse crederes quod tam multorum auribus fuerat commissum.

¶ Ergo &c. Comprobat rem superiorem exemplo dicens. Ergo quia arcana caelauerat senatus: cum Eumenes rex asiae amantissimus urbis nostrae. s. romanae: nunciasset senatui bellum comparari: aduersus populum romanum a perse rege. s. macedoniae: nõ potuit sciri quid aut ille. s. eumenes per litteras aut nuncios locutus esset: aut quid patres. s. conscripti responderint: anteq̃. i. prius q̃ cognitum est persen captum sup. fuisse. Pectus reip. i. eorum qui remp. curabant erat fidum & altum. i. profundi silẽtii munitum & uallatum. i. circũseptum undiq; cura & salubritate silentii cuius. s. reip. limẽ intrantes. s. senatores: induebant publicam sup. charitatem: & hoc charitate priuata. i. in priuatos abiecta. Itaq; crederes. i. credere posses: non dicam unum audisse sed neminem audisse: quod fuerat commissum auribus tam multorum. s. patrum conscriptorũ: quia ita omnes caelabant ac si nullus audiuisset.

De seueritate in legatos. Ca. CXXXVII.

Magistratus uero prisci q̃topere suam populiq; Romani maiestatem retinentes se gesserint: hinc cognosci potest ꝙ inter caetera obtinẽdę grauitatis indicia illud quoq; magna cum perseuerãtia custodiebant. ne graecis unq̃ nisi latine responsa darẽt: quin etiam ipsa linguae uolubilitate qua plurimum ualent excussa: per interpretem loqui cogebantur: non in urbe tantum nostra sed etiam in graecia & asia: quo. s. latinae uocis honos per omnes gentes uenerabilior diffunderetur. Nec illis deerant studia doctrinae: sed nulla nõ

in re pallium togæ subiici debere arbitrabātur:indignū esse existimantes illecebris & suauitati litterarum imperii pondus & auctoritatem donari.

¶ Magistratus uero &c. Affert aliud institutum in audiendis legatis & responsis dandis:quia ne græce linguæ illecebris caperentur:cauerunt ut latine non græce res ageretur. Ordo est. Vero pro sed:quantopere.i.quanta cura & labore prisci magistratus gesserint se retinentes maiestate suã & populi Ro. potest cognosci hinc.i.ex hac re:q custodiebant inter cætera indicia.i.signa grauitatis.i.seueritatis obtinendæ:quoq3.i.etiam:illud.s.quod sequitur custodiebant inquam cum magna perseuerantia:unde licet ne darent unq̄ græcis.s.oratoribus responsa nisi latine.i.uerbis latinis. Quinetiam.i.insuper cogebant sup.græcos loqui per interpretem.s.latinum utriusq3 linguæ peritum:& hoc ipsa uolubilitate linguæ.s.græce qua sup.græci ualent plurimum:excussa.i.reiecta:ut puluis excutitur pallio. Cogebant dicit:non tantum in urbe nostra:sed etiam i græcia & asia. scilicet.i.scire licet q illud faciebant:quo.i.ideo ut honos.i.honor: uocis latinæ diffunderetur uenerabilior per omnes gentes:quod uotum ut Valla in prologo elegātiarum docet maxime assecuti sunt. Nec studia doctrinæ:quæ fere græce tunc scripta erant:deerant ill.s.s.priscis romāis: hoc est non ideo latine loqui cogebant:q græce nescirent:sed arbitrabantur pallium.i.eloquentiam & cæteras res palliatorum hoc est græcorum in nulla re non subiici:hoc est in omni re subiici togæ.i.eloquētiæ & rebus togatorum hoc est romanorum:existimantes.i.iudicantes indignum esse pondus & authoritatem imperii donari illecebris & suauitati litterarum. dissimos fuisse ro. sed imperii sui maiestatem seruare uoluisse. palliū to.i.non expertere ro. dignitatem subiici græcis immūdicius: nā pallium pro græcis philosophis intelligit:togam uero pro ro. quia sicut pallio græci utebantur philosophi:ita toga ro. Vnde Virg. Romanos rerum dominos gentemq3 togatam:unde etiam comœdias alias dicere solemus palliatas:alias togatas palliatas in quibus aliquid grande continetur: sicut comœdiam amphitrionis in qua introducuntur reges & dii:ut Iuppiter & Mercurius: togatas uero que magis quottidiano sermoni conueniunt. Pallium to. eloquētiam græcam subiici debere maiestati ro. Indignum. turpe & ñ tolerandum. Illecebris blanditiis. Iuue. Non possum ferre quirites græcam urbem. Solinus in ca. de homine dicit q Cato Censorinus sæpe censuit græcos urbe pellēdos. Suauitate: propter eloquentiam & philosophiā.

QVapropter. Ostendit secunduz hoc institutum ab eiusmodi doctria alienum fuisse. C. Mariuz:ut propterea improbari non debeat quasi rusticus:sed summopere laudari. hoc ideo dicit quia rusticitatem quandam ipsi obiiciebant:q a litteris se abstinuisset. quia minime idoneus esset eiusmodi humanitatis studiis:sed hic laudandus est q se militaribus studiis exercuerit sicut Salu. uoluit. dicit enim Mario ad capiendum consulatum præter familiæ uetustatem:omnia abunde erant:industria:probitas militiæ magna scientia & reliqua paulo infra dicit:ubi primum ætas militiæ patiens fuit stipendiis faciendis non græca facundia neq3 urbanis munditiis sese exercuit:item in oratione ad populum:non ego inquit græcas litteras didici:quoniam parum placebat eas discere que ad uirtutem doctoribus nihil ꝓfuerant. Rigoris:duritiæ:quia durus ad studia litterarum fuit. Ci. pro Archia poeta & ipsi illi caio mario qui durior ad hæc studia uidebatur iocundus fuit. Gemina laurea:quia triumphantes coronati albis equis uectis in capitolium precedentibus captiuis & subsequente exercitu & uniuerso ferme populo uehebantur. Numidicis: nam in numidia Iugurtham uicit:& prouinciam illam ro. subegit imperio. Germanicis:quia Gallos:theutonas:senones:cimbros:& tigurinos q inundatione aquarum patria pulsi cum in Italiam descendissent cum liberis & coniugibus eo animo ut aut nouas sedes impetrarent:aut pulsis Ro. ipsi regnarent:is uirtute sua fudit atq3 deleuit:theutonas priores aggressus apud sextias aq̄s sub ipsis alpiuz radicibus:cimbros deinde in Italia inter Veronam & tridentum in campo quem Canidium uocant:siue sanidium. Pli. li. de uiris illu. C. Marius inquit septies consul arpinas loco humili natus primis honoribus:per ordinem functus:legatus Metello in numidia criminando consulatum adeptus:Iugurthā captum ante currum egit:in proximum annum consul ultro factus cimbros in Gallia apud aquas sextias theutonas in italia in cāpo sanido uicit de hisq3 triūphauit:de hoc germanico triumpho latius dicemus in.c. de pudicitia. Credo supple hoc fecisti. Alienigena exercitatione:utpote græca quasi alterius ingenii apud Plutar. illud de Mario legitur: solitum dicere ridiculum esse illorum discere litteras quorum magistri seruirent.

QVis ergo. Querit & deinde respondet:quis nam fuerit ille auctor qui primus ausus fuerit græcam liguā introducere i curiam Ro. quæ adeo celebris est:ut aures senatus græca facundia obtundantur. Quis ergo quandoquidem ita scriua Valerius maximus.

De Caii Marii seueritate. Cap. CXXXVIII.

QVapropter non es damnandus rigoris rustici crimine Cai Mari qui gemina laurea coronatam senectutem tuam numidicis & germanicis illustrem tropheis uictor deuictæ gentis facundia politiorē fieri noluisti:credo ne alienigena ingenii exercitatione patrii ritus seruus transfuga existeres.

¶ Quapropter &c. Commendat seueritatem licet subrusticā canaz Caii Marii per apostrophen ad ipsum dicens. Quapropter id est propter quaz causam iam dictam:o Cai Mari tu non es damnandus crimine rigoris rustici:qui uictor sup. iam existens:noluisti senectutem tuaz coronatam gemina laurea:& illustrem tropheis numidicis ob deuictum Iugurtham:& germanicis ob deuictos cimbros & theutonas:fieri politiorem facundia gentis deuictæ.i.qui alienigena lingua uti noluisti: credo ne existeres.i.euaderes seruus transfuga.i.desertor patrii ritus:exercitatione alienigena.i.externa ingenii.s.tui.i.ne te exercendo in linguis alienis ritus quoq3 alienos imbiberes.

De græci sermonis abusu. Ca.CXXXIX.

QVis ergo huic consuetudini q̄ nūc græcis actio

bant dignitatem ſuam Romani: ut nemo in ea curia niſi latine loqui poſſet. Exurdantur: obtunduntur uſq; adeo nunc omnes graeci loquuntur: ut quod amodo obtundantur aures cum nihil niſi graece loqui audiat. Molo: molo apollinis Rhodii fuit apud quem eloquentiae ſtuduiſſe Cice. conſtat. Rhetor. inter rhetorem & oratorem hoc intereſt: q rhetor eſt artis profeſſor. i. qui de arte precepta tradit: orator qui ex arte dicit. Quem honorem: nec id quidem immerito conceſſum eſt moloni: nam ipſe auxerat Ci. ingenium i quo Ro. florebat eloquentia. Conſpicuae fe. dicit inuenire ſe arpinatem ſummae felicitatis fuiſſe: ſiue illum contemptorem litterarum dixeris ſiue amatorem: nam uterq; de municipio arpinati fuerant. Cice. ſ. & C. Mari. Glorioſiſſimum con. ſ. marium. Abundantiſſimũ fon. Cic. Arpinatum refertur ad utrũq;: nam arpinas eſt nomen patrium: & ſigni. de oppido arpinati.

Axima autem. Semper conſules ro. xxiiii. lictores praecedebant: & ſecures uirgarum faſciculis alligatas geſtabant: qui faſces dicebantur filio. ſ. conſulis & hoc principum filii ſeruant tempore noſtro. i. ius: poteſtas. Fabius maxi. i ſamnitibus bene ſignauit. Pridem: priori aetate: commendat Fabium a multis partibus a potentia cũ dicit maximus: a dignitate cum dicit quiq́es conſul: ab autoritate dum dicit: uir ſummae autoritatis: ab aetate dum dicit ultimae ſeneɛtutis. P. Craſ. Cice. in catone maiore hunc iuris põtificii atq; ciuilis peritiſſimum fuiſſe dicit. In no. Ne a maiorum conſuetudine diſcederet Deſcenderet. ſ. ad conditiones pacis componendas. caeſis. ſ. ſamnitibus. idem a ſe inter caetera maiorum inſtituta illud quoq; memoratu dignum eſt: q neminem uoluere ad conſulem equo inſidentem uenire: ſed honoris gratia. anteq̃ conſuli appropinquaſſent deſcendere: quod exemplo eiuſdem Fabii cõprobat qui cum legatus ad filium conſulem miſſus eſſet atq; illi filius honoris gratia obuiam produiſſet: nec praemiſiſſet lictorem qui iuberet ſe q̃primum equo deſcendere: & filio peditem praeſto eſſe indignatus noluit ſpõte deſcendere: quod ubi animaduertit filius iuſſit proximo lictori patri ut impararet ad ſe pedes uenire: quod ſummopere laudauit pater: & ſimul paruit edicto filii. Aulus Gell. li. ii. ca. ii. Facti cõſules Sẽpronius Gracchus: iterumq; fabius maximus filius eius q priore anno erat conſul ei conſuli pater obuiam in equo uectus uenit: neq; deſcendere uoluit quia pater erat: & q inter eos ſciebat maxia concordia conuenire: lictores non auſi ſunt deſcendere iubere: ubi iuxta uenit: tum cõſul ait: quod poſtea lictor ille qui apparebat cito intellexit: maximum deſcendere iuſſit: fabius imperio paruit & filium collaudauit: quum imperium quod populi eſſet collatio retineret.

nibus aures curiae exurdantur ianuam patefecit? Vt opinor Molo rhetor qui ſtudia Marci Ci. acuit: eum namq; ante omnes exterarum gentium in ſenatu ſine interprete auditum conſtat: quem honorem non immerito cepit: quoniam ſummam uim Romanae eloquentiae adiuuerat. Conſpicuae felicitatis Arpinas unicum ſiue litterarum glorioſiſſimum contemptorem: ſiue abundãtiſſimum fontem intueri uelis.

¶ Quis ergo. Subinfert ſpecialem audientiam factam moloni Rhodio preceptori. M. Tullii in rhetorica: & cum uterq; tam marius q̃ Cicero eſſet arpinas. addit utrũq; fuiſſe feliciſſimum: Marium in contemnenda eloquentia: Ciceronem in ſectanda. Ordo eſt. Ergo ſi latine loqui omnes oratores cogebantur: & Marius laudatur q alienas linguas diſcere nolebat: quis patefecit ianuam. i. quis aditum fecit: huic. i. noſtri temporis conſuetudini: qua aures curiae. i. ſenatorum in curia exurdantur. i. obtunduntur nunc actionibus graecis: reſpondet Vt opinor Molo rhetor. ſ. Rhodius q acuit ſtudia Marci Cice. Nãq; conſtat eum. ſ. molonem auditum in ſenatu abſq; interpraete ante omnes. ſ. alios oratores gentium exterarũ. Quẽ honorem ipſe cepit. i. accepit non immerito: quoniam adiuuerat ſummã uim eloquentiae Romanae quae erat in Cicerone. Arpinas. i. natus arpini aut illinc oriundus: ſup. eſt dicendus felicitatis conſpicuae. i. clarae: ſiue uelis. i. quis uelit intueri ſiue glorioſiſſimum contemptorem litterarũ: ut C. Marium unicum. i. ſingularem in ea re: ſiue fontem abundantiſſimum. ſ. litterarum: & praeſertim eloquentiae: unicum. i. etiam ſingularem uidelicet Marcum Ci. uterq; enim (ut dixi) arpinas fuit.

De more quem maiores obſeruabant in urbe Ro. & Q. Fa. Ma. Ca. CXL.

Axima autem diligentia maiorem hunc morem retinuerunt: ne quis ſe inter conſulem & proximum lictorẽ quamuis officii cauſa una progrederetur interponeret. filio dumtaxat & ei puero ante patrem conſulem ambulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retẽtus eſt: ut. Q. Fabius maximus quinquies conſul: uir etiam pridem ſummae auctoritatis & tunc ultimae ſeneɛtutis a filio conſule inuitatus: ut inter ſe & lictorem procederet: ne hoſtium Samnitum turba ad quorum colloquia deſcendebat eliderctur: id facere noluerit.

Axima &c. Commemorat inſtitutum ambulandi cum conſulibus dicens. autem pro ſed: maiores. i. priſci Ro. retinuerunt maxima diligentia hunc morem: ne quis interponeret ſe inter conſulem ſeu conſules & proximum lictorem. i. miniſtrum publicum: q̃uis progrederetur. i. deambularet: una. i. pariter cum eo: cauſa officii. i. honoris exhibendi (dubium eſt utrum de conſule an de altero homine loquatur: ſi de conſule: ut uero ſimile eſt. loquitur ſic exponitur: q̃uis conſul progrederetur. i. obuiam exiret cauſa officii: ſi de altero ſic. q̃uis is progrederetur. i. inambularet una cum conſule: cauſa officii) ius ambulandi ante patrem conſulem erat dũtaxat filio & ei puero. i. nõ prouectiori aetate. Qui mos ſ. ambulandi cum conſule eſt retentus adeo pertinaciter. i. conſtanter: ut Qu. Fabius maximus quinquies conſul: & uir etiam pridem. i. ãtea ſummae authoritatis: & tunc ultimae ſeneɛtutis inuitatus a filio conſule: ut p

cederet inter se.s.consulem & lictorem.s.primum:ne turba famulitum ho stium ad quorum colloquia descendebant.s.paciscendi gratia: diceretur s.a Fabio patre & comitibus eius:noluerit facere id.i.contra morem pro xime consulem ingredi.

De eodem.Q.Fabio max. Cap.CXL.

Idem a senatu legatus missus ad filium consu lem Suessani: postq̄ animaduertit eum ad of ficium suum extra mœnia oppidi processisse: indignatus quoq; q̄ ex lictoribus nemo se equo descen dere iussisset plenus iræ sedere perseuerauit. quod cum filius sensisset: proximo lictori ut sibi appareret impera uit cuius uoci Fabius continuo obsecutus:non ego in/ quit fili summum imperium tuum contempsi:sed expe riri uolui an scires consulem agere.Nec ignoro quid pa triæ uenerationi debeatur:uerum publica instituta pri/ uata pietate potiora iudico.

¶Idem &c.Affert exemplum eiusdem fere rei de eodem.Qu.Fabio di/ cens.Idem.s.Quintus Fabius Maximus missus a senatu legatus.i. fun/ cturus officio consulari si filius consul deficeret:ad filium consulem:Sues/ sam.i.in illud oppidum Apuliæ:postq̄ animaduertit eum.s.filium suū cō sulem processisse extra mœnia.i.muros oppidi ad officium suum.i.sibi patri exhibendum: & indignatus quoq;.i.etiam q̄ nemo ex lictoribus iussisset se.s.fabium patrem descēdere equo:perseuerauit sedere.s.i equo plenus iræ.i.indignationis.quod quum filius.s.fabius gurges sensisset: īperauit p̄ximo lictori ut sup.pater aut lictor appareret.i.pariturus adesset sibi.s.filio consuli.q.d.non debet indignari pater q̄ lictor primus mi hi apparet:cum ex ueteri instituto ita fieri debeat.Cuius.s.filii cōsulis uo ci Fabius.s.pater obsecutus.i.obtemperans continuo:inquit:o fili: ego n̄ contempsi summum imperium tuum.sed uolui experiri an scires agere cō sulem(Quo responso uidetur mihi pater prudentior q̄ filius plus:nā cu; sentiret filium sibi non cessurum:ne ex ea re filio inuidia oriretur: in eius laudem uertit)Nec ignoro quid debeatur.s.a filiis:uenerationi patriæ.i. paternæ:uerum.i.sed ego iudico instituta publica potiora pietate uidelicet priuata:quod apud Au.gel.ita discernitur:ut in actione pub.filius ma gistratus patri preferatur:in priuata contra.

De magna constantia legatorum Romanorū mis sorum Tarentum. Cap.CXLI.

Relatis.Q.Fabii laudibus:offerunt se mirifi/ cæ constantię uiri: qui legati a senatu Tarētū ad res repetēdas missi:quum grauissimas ibi iniurias accepissent:unus etiam urina respersus esset: in theatrum ut est consuetudo gręcię introducti:legationē quibus acceperant uerbis peregerunt: de his quæ passi erant questi non sunt: ne quid ultra ac mandatum esset loquerentur intimisq; pectoribus eorum antiqui moris respectus dolore qui ex contumelia grauissimus sentiē conuelli non potuit.Finem profecto fruēdarum opum: quibus ad inuidiam diu abundaueras Tarentina ciui/

Idem.scilicet Fabius missus legatus perseuerauit sedere in equo plenus iræ.Filium consulem Fabium Gur gitem.Suessam postq̄ animaduertit.Ciuitas est Apuliæ ubi erat cum imperio.Officium | Campaniæ suum ut honoris gratia patri obuiam prodi ret.Quod Seneca:si consulem inquit aut p̄ torem uidero:omnia quibus honor haberi honori solet faciam:equo descendam:caput adoperiam:semita decedam.Quod quum fi lius sensisset: ubi filius intellexit patrem in equo sedere de industria. Appareret præsto adesset:nam apparere inter alia significata p̄ sto adesse quoq; significat: unde apparito/ res dicti prætorum ministri sunt: eo q̄ præ sto adsint.Non ego inquit excusat se filio pa ter.Nō ignoro:scio quid pietatis patri filius debeat:sed hæc paterna pietas debet cedere maiestati cōsulari.Pietate priuata:pietas pri uata est quam patri filius debet: publica ue ro quæ summo imperio debetur:qualis ē cō sulatus:ut post habita pietate paterna:publi ca maiestas ueneretur.

Relatis.Qu.Fabii.Tarentum oppi dum est in littore maris positum: & theatrum maius habet i prospectū maris:expositum quod Tarētinis causa ma ximarum calamitatum fuit:nam cum Tarē tini ludos forte celebrantes classem Ro.non longe a littore maris nauigantem prospexis sent:qui frumentatum:ut quidam dicunt: in Apuliam ierant hostem rati in eas impetum fecerunt:& spoliatis domum reuersi sunt:ad eos missi sunt legati qui quererentur iniurias illatas & res de more repeterent:qui cum in iuriis affecti essent:ac unus urina perfusus:i theatrum intromissi legationem sibi a sena/ tu demandatam exposuerunt.de iniuria quā acceperant ne uerbum quidem unum fece/ runt.Florus Tarentum inquit etiam Lace/ dæmoniorum opus calabriæ quondam & apuliæ totiusq; lucaniæ caput. tum magni/ tudine & muris portuq; nobili:tum mirabi li situ:quippe in ipsius adriatici maris fau/ cibus posita in oras nostras Histriam:illiricū epyrum:achaiam:aphricam:siciliam uela di mittit.Imminet portu ad prospectum maris positum urbis theatrum:quod quidem cau sa miseræ ciuitati fuit omnium suarum cala mitatum.ludos forte celebrabat cum remigā tes littori Ro.classes inde uident atq; osten tati emicant: sine discrimine isultāt: q enī aut unde romani nec satis norāt.Aderat sine mo ra querelam inferens legatio:hāc quoq; fœ dius per obscœnam turpemq; dictu contu/ meliam uiolant:ex hinc bellum.Qu.Fabii: qui adeo perseuerans fuit in seruandis insti tutis.Tarentum quia classem ro.tarētini di ripuerant:& duumuirum qui classi præerat occiderant.Græciæ:nam ibi quondam ma/ gna Græcia appellata est.Hoc Cice. osten/ dit multis i locis:& præcipue in Catōe Ma. Dicit ergo:ut est consuetudo Græciæ.Ver/ Valerius maximus.

Ascen.

Tarētū.

tas quęsisti. Nam dum horridæ virtutis in seipsum connexum stabilimentum nitore fortunę præsentis inflata fastidiose æstimas: in prǫualidũ imperii nostri mucronem cæca: & amens irruisti.

¶ Relatis &c. Recitat constantiam legatorum romanorum dicens. Laudibus Qu. Fab. i. sup. maximi relatis. i. recitatis uiri mirificæ cōstantiæ offerunt se sup. dicendos aut referēdos: qui cum legati missi a senatu Tarentum ad res repetendas: quum accepissent ibi: uidelicet tarenti grauissimas iniurias: & unus sup. eorum respersus esset etiam urina. i. lotio: ipsi introducti in theatrum. i. spectaculum publicum ut est consuetudo græciæ: unde innuit tunc græcos tarentum incoluisse: peregerunt. s. in presentia totius populi: legationem. i. causam cur & ad quam missi fuerant. uerbis sup. illis quibus acceperant. s. eam agendam a senatu: & non sunt questi de his quæ passi erant: ne loquerentur quid. i. aliquid: ultra ac. i. q̄ mandatum esset sup. eis a senatu: & respectus. i. consideratio antiqui moris. s. nihil ultra mandata loquendi non potuit conuelli. i. abstrahi aut expelli pectoribus eorum dolore. i. per dolorem animi: qui sentitur. i. sentiri solet: grauissimus ex contumelia: hoc dicto per apostrophen alloquitur author Tarentinos dicens. O ciuitas Tarentina tu profecto. i. reuera quæsisti. i. tentasti inuenire finem. i. exitum opum fruendarum: quibus. s. opibus abundaueras ad inuidiam sup. usq₃. Nam dum tu æstimas. i. appraetiaris studiose. i. cum contemptu: stabilimentum uirtutis horridæ. i. rigidæ qualis erat in legatis romanis. connixum. i. innitens in seipsum. i. in nihil extrinsecus proueniens: cuiusmodi sunt res fortunæ (sunt qui legant connexum. i. conuolutum in seipsum) æstimas dico aut existimas inflata nitore. i. splendore & strepitu: præsentis. s. temporis fortunæ: irruisti cæca & amens in mucronem. i. stimulum nostri. i. Romāi imperii præualidum: qa per ipsum paulo post periit.

bis ut ne adderent quicq̄: nec diminuerēt. Antiqui moris: uidelicet ut non plus in legatiōe diceretur q̄ a senatu uel a populo mandatū esset. Dolore. nullus dolor maior est q̄ qui ex contumelia nascitur. nam ut inquit ille. Asperat in medio damna dolore pudor. Finem ꝓfecto. Sicut legimus in historia: nullus unq̄ i urbe pulchrior aut speciosior triumphus intrauit. Ante hūc diem nil nisi pecora Volscorum: greges Sabinorum: carpenta Galloru₃: & fracta Samnitum uidisses arma. Tunc si captiuos aspiceres: erant molosi: thessali: macedones: brutius: appulus: atq₃ lucanus. Si pompas: aurum: argentum: purpura: signa: tabulæ: tarentinæq₃ delitiæ: sed nihil libentius po. ro. aspexit: q̄ illas quas timuerat cu₃ curribus suis beluas: q̄ non sine sensu captiuitatis submissis ceruicibus uictores equos sequebantur. Quibus ad inui. diu abu. bene ad inuidiam dixit. nam tarentinorum opes amplissimæ aliquando fuere. rem suam ciuilem populari potestate gerētes democratia. nam classe maxima cunctos superauerunt accolas pedites q₃ ad milia triginta in expeditiones emisere: equitum uero tria milia. ductores autem equitum mille. Pythagoricam quoq₃ philosophiam amplexati sunt in primis Archytas singulariter. qui diutius eius ciuitatis princeps eminuit. inde posterioribus annis illecebrosæ inualuere delitiæ propter fortunas nimium secundas adeo ut plures totius populi ludos festosq₃ celebritate quotānis agerent q̄ reliquos anni dies. Eam ob rem in deterius urbanum regimen ferebatur. cuius flagitiorum unum illud documentum ꝙ externis uti imperatoribus coacti sunt: contra Mesapios enim & lucanos Alexandrum molossorum regem accersierunt. Antea quoq₃ Archydamum Agesilai filium postea Cleonymum & Agatoclem. deinde Pyrrhum quo tempore aduersus ro. bellum conflauere: auctor Strabo. ergo finitimæ ciuitates omnes tantæ rerum omnium affluentiæ inuidebant: uel quia tantopere propter diuitias esset elata: ut populi uicini superbiam tuam sustinere non possent: Horridæ: duræ: ad labores tolerandos: non mollis propter luxum diuitiarum. Virtutis. s. romanæ in seipsum connexum ideo dicit: quia nullo extrinsecus adminiculo uirtus indiget: sed se ipsa contenta est. nam romani tantas uires habebāt ut per se bellum sine aliorum auxilio gerere possent: hoc ideo dicit. quia tarētini multorum populorum & ciuitatum armis adiuti fuere: nam molossi Thessali macedones: brutii: campani: appuli: lucani atq₃ ipse clarissimus græciæ rex Pyrrhus pro tarētinis incitatissimo animo consurrexerunt & socia arma iunxerunt. Romani suis contenti opibus & armis aduersus tot populorum potentiam non solum audacter: sed etiam foeliciter bellum gessere. Fastidiose ex. parm̄sfaciens: alii habent fastuose. & significat superbe. declinatur autem fastus fasti: & significat librum in quo fasti dies continentur. nam fasti ēt libri dicebantur quos consules habebant quibus reges & consules scribebantur a fascibus dicti. i. a potestatibus. unde
Fasti. Oui. li. fastorum dicuntur ꝙ in his de fastis diebus tractetur: fasti uero dies erant quibus licebat fari cum populo: nefasti quibus fari non licebat: & ut dixi cum eiusmodi librum significat: secunde est declinationis: licet aliquando & quartæ inueniatur in hac significatione. sed raro: fastus enim quartæ tedium superbiam contemptumq₃ significat. Vir. Stirpis achilleæ fastus iuuenemq₃ superbum. Ser. in expositione huius loci. Fastus inquit. i. superbiam. & ē quartæ declinationis. nam liber qui dierum habet computationem secundæ declinationis est: unde errasse uidetur Luc. dicendo. Nec meus eudoxi uincetur fastibus annus.

D: spontaneo officio: Ca. CXLIII.

Sed ut a luxu perditis moribus ad seuerissima maiorum instituta transgrediar. Senatus autem assiduam stationem eo loci peragebat: q hodie quoq₃ senaculū appellatur: nec expectabat ut edicto contraheretur: sed inde citatus protinus in curiā ueniebat tam ambiguæ laudis ciuem existimans qui debitis. R. P. officiis non sua sponte sed iussus fungeretur: quia

Sed ut a luxu. Vale. quia uidebatur quodammodo ab eo egressus esse quod instituerat inquit: quia diximus de luxu tarentinorum & eorum superfluitate quæ illos ad eam insaniam deduxerit: ut ro. irritare auderent: nūc reuertar ad rigidissima maiorum nostrorum instituta. Luxu quia cōstat hanc urbem opulentissimā fuisse & omnium rerum abundanté. Antea senatus. Hoc quoq₃ institutum seruatum est. Senaculum: Eo ꝙ locum illum senatores frequentare solebant. Edicto uidelicet ut præcones mitte-

quicquid imperio cogitur exigenti magis q̄ præstanti acceptum refertur.

¶ Sed ut &c. Apta transitione more suo transit ad exemplum spontanei officii in romanis dicens. Sed ut ego transgrediar: a moribus perditis luxu .i. propter luxum & abundantiam opum: ut tarentinorum: ad seuerissima instituta .i. mores seuerissimos: maiorum sup. nostrorum .i. priscorum Romanorum unde minores orti sunt. Senatus .i. coetus senatorum pagebat antea .i. olim assiduam stationem eo loci .i. in eo loco: qui quoq; .i. etiā hodie appellatur senaculum .i. senatorum conuenticulum: nec expectabat ut contraheretur .i. congregaretur: edicto .s. consulari: sed senatus citatus .i. uocatus inde .i. e senaculo illo: ueniebat protinus in curiam: existimans .i. iudicans ciuem ambiguæ .i. incertæ laudis (Qui enim non faceret nisi coactus non est laude dignus: quando autem quis cogitur prius q̄ inuitetur dubium est an sponte facturus fuisset etiam non coactus) qui .s. cuius sungeretur officiis debitis reip. non sua sponte sed iussus: quia quicquid cogitur imperio: refertur acceptum .i. debetur adiudicari magis exigenti .s. ob debitum: q̄ præstanti .s. ob imperium alterius.

De institutis contra tribu. ple. Cap. CXLIIII.

Illud quoq; memoria repetendum est q̄ tribunis. p. intrare curiam non licebat ante ualuas autem positis subselliis decreta patrum attentissima cura examinabant ut siqua ex eis improbassent: rata esse non sinerent. itaq; ueteribus senatusconsultis. T. littera subscribi solebat eaq; nota significabatur: illa tribunos quoq; censuisse: q̄ quis pro commodis plębis excubabant: inq; imperiis compescendis occupati erant instrui tamen in ea argenteis uasis: & annulis aureis publice prębitis patiebantur quo talium rerum usu auctoritas magistratuū esset ornatior.

¶ Illud quoq; Addit uetus Tribunorum plæbis institutum officiosum in rempu. dicens. Illud quoq; est repetendum memoria .i. memorandum: q̄ non licebat tribunis plæbis intrare curiam .i. senatum: aut locum ubi senatus habebatur: autem pro sed tribuni plebis examinabant attentissima cura decreta patrum subselliis .i. sedibus minorum magistratuum: positis ante ualuas .s. curiæ: quia ī illis sedebant: ut siqua .i. aliqua improbassent ex eis .s. decretis patrum ipsi non finerent sup. ea esse rata. Itaq; .i. & ita: T littera q̄ signabat tribunos plæbis solebat subscribi .i. in infima parte scribi: senatusconsultis ueteribus: & significabatur ea nota .i. signo T litteræ: tribunos quoq; .i. etiam censuisse .i. approbasse aut decreuisse: illa .s. decreta patrum aut senatusconsulta. qui sc; tribuni q̄q̄ excubabāt .i. uigilabant pro commodis plæbis: & erant occupati in imperiis compescendis .i. refrenādis imperiositatibus nobilium: tamen patiebantur ea .s. imperia .i. nobiles quorum erat imperare: instrui .i. ornari uasis argenteis: & annulis aureis: præbitis publice .i. ex publico ærario: quo .i. ut: authoritas magistratuum esset ornatior usu talium rerum.

De instituto circa sacrificia. Ca. CXLV.

Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur: ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolatarum enim ab his hostiarum exta ad quæ-

rentur: qui hostiatim senatores in curiā uenire iuberēt. Ambiguæ laudis. Laudat hoc propositū illi enī ambiguæ cuiusdā fidei uidentur eē ciues qui nō spōte sed iussu quodāmodo coacti rēpu. gerāt. Ambiguæ bene dixit ambiguæ qa fortasse nisi cogerētur nō uenirēt. Laudis: laudādū quidē est q̄ in curiā ueniūt: sed uituperandū q̄ edictū expectēt. Quicqd imperio cogitur. Quicqd eni fit impio alterius: id imperāti potius ascribēdū ē q̄ agēti. Acceptū refert: honesta locutio refero hic beneficiū tibi acceptū .i. hoc qcqd ē beneficii tibi dico eē ascribēdū: & fateor a te recepisse: & aliud referre in acceptū: qd a uulgo lingua uernacula dici solet facere uocationē de soluto.

Illud quoq; hoc quoq; institutum romani seruabāt ne uidelicet tribuni plebis curiā itrarēt: qd postea uulgatū est: nā tpibus Cice. poterāt tribuni curiā ītrare. Subselliis: subsellia sūt miorū magistratuū: sedes sicut sellæ curules maiorū dicūtur: sunt & subsellia ut qdā uolūt: sedes & pulpita in qbus spectant ludi. unde Persius Trossulus exultat tibi p subsellia læuis. Ci. tamē ī epl'a ad apiū subsellia p cōptētū senatorū rostra appellauit. cū dixit: ad me litteras miseris lōgi subsellii. ut Pōpeius noster appellat. Veteribus ideo dixit quia postea hæc cōsuetudo aboleuit. Pro cōmodis. Quāuis inquit Tr. Pl. reip. cōmoda curarēt tamē passi sunt magistratibus argētea uasa: & annulos aureos ex publi. dari ut eorū maiestas amplificaret. Vsu eiusmodi insignibus p̄ciosis non nihil auctoritatis addi uidebatur magistratibus. Subsellia

Veniebāt: uendebant. Immolatorū qa ipsi q magistratū gerebāt: immolabāt: nam quāto dignior persona erat q̄ immolabat. tanto dignior deorū cultus. Continentia. Neq; enim permittebatur intestinis uesci quod certe maxima laude dignum erat quod nostri tanti ea faciunt: at illi continentiam pluris faciebant. Sanctas manus Integras incorruptas innocentes. Cōtinentiæ tātū tribuebat .i. tanti faciebant continentiam: nam tribui multum alicui est aliquem magnificare. Sincere: pure: innocenter & caste scilicet prouincialium hominum rebus intactis. Splendorem. Nam innocentia præfectorum in prouinciis erat splendor quidam nominis Ro.

¶ Quorū &c. Recitat seueritatē circa sacrificia dicēs. Quorū .s. iperiorū aut sūmorū magistratuū: quēadmodū maiestas āplificabat .i. dilatabat .s. ex pmissiōe taliū ornamētorū: ita cōstringebatur .i. cōprimebat arctissime abstinentia .i. per abstinentiā: sunt qui addūt malorum sed meliores textus nō addūt (Enī pro quia exta hostiarum immolatarum ab his .s. summis magistratibus: ueniebant .idest uendebantur delata ad q̄stores .i. ut uulgo dicunt receptores ærarii .i. publicæ pecūiæ: & ita licet honorem uictimandi habebant non Ascen. Veneo

ſtatē redacta acceſſerant: omnem forenſem turbam in quattuor tantummodo tribus deſcripſit: eaſq; urbanas appellauit: quo tam ſalubri. P. Ro. facto: uir alioqui bellicis operibus excellens maximus cognominatus eſt.

¶ Idem. ſ. Quintus fabius cenſor. i. cum eſſet cenſor cum publio decio: gratia ſeditionis finiendæ: quia comitia. i. iura eligendi magiſtratus in comitiis. i. contionibus po. Ro. acceſſerant. i. aduentarant: redacta. ſ. fraude potentiorum in poteſtatem cuiuſq; humillimi. i. abiectiſſimæ conditionis excepta ſeruili: utpote clientulorum & plebeiorum: deſcripſit. i. diuiſit omnem turbam forenſem. i. in forum conuenire ſolitam: tantummodo in quattuor tribus: & appellauit eas urbanas: quo facto tam ſalubri. i. utili ad ſalutem reipublicæ: ſeu po. Ro. ipſe uir excellens alioqui. i. etiam aliter operibus bellicis: cognominatus eſt maximus.

Aliud inſtitutum. Po. Ro. Cap. CXLVIII.

[L]Audanda etiam populi uerecundia: qui impigre ſe laboribus & periculis militiæ offerendo: dabat operam ne imperatoribus capite cēſos ſacramento rogare eſſet neceſſe: quorum nimia inopia ſuſpecta erat ideoq; his publica arma non committebantur.

¶ Laudanda &c. Affert aliud inſtitutum populi Romani circa rem militarem dicens. Verecundia etiam populi. ſ. Romani laudanda ſup. eſt: etiā: qui. ſ. populus: offerendo ſe impigre. i. ſtrenue: laboribus & periculis militiæ: dabat operam: ne neceſſe eſſet imperatoribus rogare ſacramento. i. iuramento quod milites tanq̄ rem ſacram imperatori præſtabant: cenſos capite. i. pauperes & abiectos qui in cenſum præter caput parum afferebant: quorum. ſ. capite cenſorum nimia inopia erat ſuſpecta quia qui nihil habent quod amittere timeant domi: non tam uiriliter dimicant: & citius pellici poſſunt ſaltem pecunia propoſita ut ad hoſtes tranſeant: aut ſuſpecti q̄ potius rapinæ q̄ rei bene gerendæ intenti forent: ideoq; arma publica non committebantur his. i. huiuſmodi ciuibus.

De Caio Mario. Cap. CXLIX.

[S]Ed hanc diutina uſurpatione firmatam conſuetudinem. Caius Marius capite cenſum legendo militem abrupit. Ciuis alioqui magnificus: ſed nouitatis ſuæ conſcientia uetuſtati non ſane ꝓpitius memorq; ſi militaris ignauia humilitatem ſperneret perſeueraret ſe a maligno uirtutum interprete uelut capite cenſum: imperatorem compellari poſſe. Itaq; faſtidioſum delectus genus in exercitibus romanis oblitterandum duxit: ne talis notæ contagio ad ipſius quoq; gloriæ ſugillationem penetraret.

¶ Sed hāc &c. dicit mariū dictū īſtitutū abrupiſſe hoc ordīe: Sed Caius marius abrupit hāc cōſuetudinem firmatā diutiua uſurpatōe. i. lōgo uſu: tione luſtrandis equitibus. id eſt cum equites tranſuehebantur: nam ut Liui. docet equites ſe cenſoribus oſtendebant quod inſtitutum primo a Quin. Fabio cenſore cui maximo cognomen erat traditum: manauit ad poſteros. tranſuehebantur autem idibus quintilibus. Fauſtuli: regii pecoris magiſtri Facto ſacrificio. ſ. Pani deo ruſticorum ludus lupercal dicebatur ab arcendis lupis ut dixi. nam ita pana placari credebant qui lupos ab ouibus expelleret. Immolatarum ouium. Quarum pellibus ſe cingebant partim tenētes in manibus: inter ſe ut dixi concurſantes ſe pulſitabant: & erat opinio ut ſi mulier ſterilis occurriſſet fœcunda redderetur. Epularum: quia epulabantur & ueſcebantur carnibus. Diuiſa: quia in duas partes ſe diuidebant & ita inter ſe concurrebant tanq̄ pugnantes. Geſtierunt. Lætitiam geſtu corporis oſtendebant: nam geſtire proprie eſt habitu corporis lætitiam oſtendere Feriarum feſtorum: nam feriæ dies feſti dicti ſunt a feriendis uictimis. Circuitu circuitus dicitur eo quod ſol incipiens ab uno ſigno zodiaci cum ad id ſignum redierit annus dicitur exactus. Trabeatos: Plinius iunior tradit. Qu. Fabium Rullum Feriæ
primum ex ea familia ob uirtutem maximam inſtituiſſe: ut equites Ro. idibus quintilibus ab æde honoris equis inſidentes in capitolium tranſirent. Eundem cenſorem libertinos tribubus amouiſſe. Liui. lib. ix. Fabius inquit concordiæ cauſa ſimul ne humillimorum in manu comitia eſſent omnem forenſem turbam excretam in quattuor tribus cōiecit. urbanaſq; eas appellauit: adeoq; eam rem acceptam gratis animis ferunt ut maximi cognomen quod tot uictoriis non pepererat hac ordinum temperatione pareret. ab eodem inſtitutum dicitur: ut equites idibus quintilibus tranſueherentur plærunq;. Trabeatos: trabea ueſte indutos: nam trabea ueſtis erat quam honoratus quiſq; ſuper tunicam ſumebat nunc prætextam uocant quæ in extremitate purpuram habebat circuntextam. & duo tantum erant cenſores. Redacta calliditate nobilium. Forenſem turbam. Clientum libertinorum & ſcribarum. Deſcripſit: diuiſit & proprie deſcribi dicuntur. Vrbana: ut uocabuli dignitas illos leniret. Alioquin: præter hoc quod inſtituit cenſor. Bellicis operibus: nam fuit ille qui primo remp. calamitoſo illo hannibalis tempore afflictam & ꝓpe perditam cunctando reſtituit.

[L]Audanda. id etiam pertinet ad maiorum conſuetudinem. Impigre: ſe laboribus offerendo. Dabat operam: Capite cēſi dicebātur q̄ ꝓ ſuo capite tributi noīe æra pēdebāt: & ſine ſuffragiis erāt. Nā horū nihil ꝑter pſonā cēſebatur: quorū enī res cēſebantur i claſſes coniiciebātur totus pplꝰ Ro. in quinq; claſſes diſtinctus erat: ita ut qui cētū milia æris uel eo plus poſſiderēt primæ claſſis eſſent. Secundæ claſſis erant qui in

sta censum usq; ad quinq; & septuaginta milium censum haberent. tertiae uero qui quinquaginta milium aeris haberent quartae ad.xxv. descendebant censum: quintae q xi. possiderent: reliqua multitudo qui circa hunc censum possedissent uel proletarii uel capite censi dicebantur Aul. Gel. lib. ii. qui i plebe romana tenuissimi pauperrimiq; erat neq; amplius q̃ mille quingentum: aeris in censum deferebant proletarii appellati sunt qui uero nullo aut perquã pauco aere censebantur capite censi uocabantur & erant immunes militia. Rogare. Quia rogabantur omnes ut nomina darent: & in manus ac uerba imperatores iurarant hoc modo: iuratis ne omnes quocunq; uos duxero me libere legendo militem censum capite. i. dum census fieret aestimati in nihil debere in remp. conferre praeter caput. Marius inquam ciuis aliequi. i. in quouis alio facto magnificus: sed conscientia suae nouitatis. i. quia sciebat hominem nouum. i. qui primus in familia sua ad eum honorem quem adi uerat utpote consularem peruenerat: non sane. i. non multum: propitius i. idoneus & utilis: uetustati. i. nobilibus: memorq; si ignauia militaris perseueraret spernere humilitatem. i. abiectionem nouorum hominum. se posse compellari a maligno interpraete uirtutum: ut qui uirtutem inuertat idq; uitio det quod honori dandum sit: uelut. i. tanq̃ imperatorem cẽsum capite. Itaq;. i. & ita duxit. s. utile. i. iudicauit fastidiosum. i. superbum & contemptiosum genus delectus idest eligendi militis de multis: oblitterãdum. i. delendum in exercitibus Romanis: ne contagio talis notae. s. humilitatis capite censorum: penetraret quoq;. i. etiam ad suggillationem. i. denigrationem gloriae ipsius. s. Caii Marii.

secuturos: nec uestrum quemq; iniussu meo: a signis discessurum: respondebant iuramus. Quorum nimia inopia suspecta erat: Propter nimiam inopiam non admittebantur ad militiam: in qua romanum imperium stabiliri consueuerat: quia paupertate homines plaerunq; ad maleficia compelluntur.

CAius Marius. Dicit. C. marium hanc consuetudinem abrupisse ut ex uerbis Salustii in iugurtino legitur. dicit enim marius milites scribit non ex more maiorum nec ex classibus: sed uti cuiusq; libido erat capite censos plaerosq;. Id factum per inopiam bonorum militum. alii per ambitionem consulis memorabant: quod ab eo genere celebratus auctusq; erat: & homini potentiam quaerenti egentissimus quisq; opportunissimus erat. Sed nouitatis suae conscientia. Ideo ad militiam capite censos admisit Marius contra consuetudinem & instituta maiorum: quia & ipse sibi conscius erat nouitatis & inopiae suae: nam praeter uirtutem animi & corporis paruas possedit diuitias adeo ut a maligno uirtutis interprete capite census appellari potuerit Imperator. Noui autem homines dicuntur qui ab humili statu summum dignitatis gradum ascendunt: ut marius qui ex municipio arpinati pauper admodum romam prouectus summos honores adeptus est. Vetustati non sane propitius: quia institutum aboleri uoluit antiquum. Militaris ignauia humilitatem spernere. i. si milites diuites quidem & opulentos: sed ignauos. humiles uero sed uirtute & robore praeditos in re militari contemnere pateretur. Maligno uirtutum interpraete. Malignus uirtutum interpres dicitur qui uirtutem hominis aestimat non per ipsam. sed per diuitias ac fortunae qualitatem. Ergo maligno: maliuolo & iniquo. Fastidiosum: superbum: nã omnis superbia nascitur ex fastidio. Delectus. genitiui casus est: & est delectus militum electio uel descriptio. Oblitterandum Abolendum. Notae: infamiae ipsius marii Contagio: infectio: pollutio. Sugillationem: Notationem ignominiae. ut quo Sigillo capite censis infamiae nota fuissent impressa eodem sibi inureretur.

ARmorum tractandorum meditatio Exercitatio & praeludium Dicit a. P. Rutilio hanc emanasse disciplinam ut milites simulacra pugnae quaedam instituerent anteq̃ ad uerum pugnandi cum hostibus certamen accederent: di-

Rutilius scebant autem a magistris gladiatorum artem uitandi ictus atq; inferendi. legitur de hoc. P. Rutilio. quod cum frater eius consulatum impetrare non potuisset dolore perierit. Cicero tusculana quarta. aegre tulisse P. Rutilium fratris repulsam consulatus scriptum apud lamium est. sed tamen transisse modum uideatur quippe ob eam causam a uita recesserit. Pli. natu. hist. lib. vii. P. Rutilius inquit morbo leui impeditus nũciata fratris repulsa in consulatus petitione illico expirauit. Ex ludo. s. funebri: nam gladiatores exhibebantur ad ludos funebres: qui plaerunq; eousq; certabant: ut uel caderet: uel sanguinem effunderet eorum alter: & se uictum fateretur: quod si accidisset piaculum illud plurimum diis placere arbitrabantur & ad animarum expiationem plurimum pertinere. dicit ergo tunc a ludis funebribus Caii Aurelii gladiatorum accitos fuisse magistros qui iuuentutem romanam lasciuientem hanc artem instruerent. Legibus: arte

Velites Velitum. Nunc narrat quisnam fuerit inuentor uelitum. Sunt autem uelites milites qui alio nomine torarii: alio etiam ferentarii appellantur: dicti sunt autem uelites graeco nomine.

De. P. Ruti. & C. Mallio consul. Cap. CL.

ARmorum tractandorũ meditatio a. P. Rutilio consule Caii Mallii collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus ex ludo. C. Aureliiscauri doctoribus gladiatorum accersitis uitandi atq; inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit: uirtutemq; arti & artem rursus uirtuti miscuit: ut illa impetu huius fortior: haec illius scientia cautior fieret.

¶ Armorum &c. Recitat aliud institutum militare dicens. Meditatio. i. exercitatio armorum tractandorum est tradita militibus a Publio Rutilio consule: collega Caii Mallii. idest qui simul cum. C. Mallio consul fuit. Enim pro quia: is scilicet. Rutilius: nullius. idest non ullius: non secutus exẽplũ alicuius ĩperatoris ante se: ĩgenerauit. i. ĩtroduxit legibus. i. p leges a se latas: subtiliorẽ rõnẽ uitãdi ictus atq; iferẽdi ictus: ut faciũt gladiatores quos dimicatores uocãt: & hoc doctoribus. i. magistris gladiatorũ accersitis ex ludo. i. ut dicunt schola gladiatoria Caii Aurelii scauri. s. lanistae: & miscuit arti uirtutem & rursus uirtuti artem. i. fecit ut ad uirtutem pristinam militum romanorum accederet ars gladiatoria: ut illa. s.

ars fieret fortior impetu huius scilicet uirtutis: & haec.s.uirtus fieret cautior scientia.i.per scientiam illius.s.artis hic non liceret dicere cautior quā scientia:non etenim est ablatiuus rei excessae:sed septimus casus instrumēti intrinseci.

f.a iaculando:eo quod tela tantum missilia secum gerant:quae iaculantur.in hostes.Rorarii uero dicti eo quod tela in modum roris spargerent:Ferentarii eo quod tela gestabāt q̄ i hostē ferri poterāt. Capuam:Capua secūdū Titū Liuiū a cāporū fertilitate dicta.alii uolūt a capuo duce denominatam esse:Strabo uero a capite dictam plane ostendit.quod aliarum ciuitatum sit caput.dicit enim lib.v.cum autem urbes.xii.populosae forent.Capuam perinde ac illarum caput nominarunt haec autem ciuitas bello punico secundo a populo Ro.defecit ad Hannibalem. Excursationibus: qui saepe e moenibus erumpentes incursabant in romanos. Expediti: Agiles corpore quia non admodum armis onerati erant.Breuibus & incuruis.Vnum sequitur ex reliquo.nam telum quo breuius est eo etiam rigidius.Et incuruis hastis:significat eas fuisse non admodum crassas:quae dum coruscarentur incuruari possent.Paruo tegmine:Breui scuto. Veloci saltu.Quia didicerant milites exercendo se agili saltu in equos conicere:& deinde cum cepissent hostes desilirent.ita primo impetu equites esse dicebant.ergo ueloci saltu quia in clunes equorum ascendebant agili saltu & cum ad pugnam peruentum eēt desiliebāt & ita duplici pugna equitatū hostiū deludebant.Delabi.Celeriter descēdere scilicet ab equis.Incesserent inuaderent.Eaq; nouitas. Hac nouitate rei deterriti hostes facti sunt imbecilliores.Auxilium.Scilicet equitatum. Cāpanae pfidiae. Quia defecerant a romāis.

De Vsu Velitum primo reperto. Cap.CLI.

Velitum usus eo bello primū repertus est: quo capuam fuluius flaccus imperator obsedit. Nam cum equitatui campanorum crebris excursatōibus equites nostri:quia numero pauciores erāt resistere non possent: Q.Neuius centurio e peditibus lectos expediti corporis breuibus & incuruis septenis armatos hastis paruo tegmine munitos ueloci saltu iungere se equitantibus & rursus celeri motu dilabi instituit:quo facilius equestri praelio subiecti pedites uiros pariter atq; equos hostium telis incesserent. Eaq; nouitas pugnae unicum campanae perfidie debilitauit auxilium ideoq; auctori eius Neuio adhuc honos est habitus.

¶Velitum &c.Procedit ad alia instituta & inuenta militaria dicens.Vsus uelitum.idest expeditorum militum : repertus est primum eo bello : quo fuluius flaccus imperator obsedit capuam:urbem potentissimam in campania italica:Nam quum equites nostri .i.Romani :quia pauciores erāt numero non possent resistere equitatui campanorum crebris excursationibus.i.facientium crebras excursiones.Quintus Naeuius Centurio instituit milies sup.lectos e peditibus existentes corporis expediti : armatos septenis hastis.i.septem iaculis singulos:breuibus & incuruis : & munitos paruo tegmine:instituit dico iungere se ueloci saltu equitantibus : & dilabi rursus motu celeri.quo.i.ideo ut :pedites subiecti facilius ;praelio equestri:incesserent.i.lacesserent telis:uiros pariter atq; equos hostium. Et ea nouitas pugnae:debilitauit unicum .i.singulare auxilium perfidiae campanae:uidelicet equitatum eius.Ideoq; honos ē habitus adhuc Naeuio authori eius.s.rei.

Q͛d standum in theatris. Ca.CLII.

Proximus militaribus institutis ad urbana castra.i.theatra gradus faciendus est:quoniam haec quoq; saepenumero animosas acies instruxerunt. Excogitata namq; cultus deorum & hominum delectationis causa:non sine aliquo pacis rubore:uolup

Proximus militaribus institutis.Dicturus de spectaculis ita transit ut non ex abrupto transire uideatur ut dicat non esse dissonum quod in theatris fit ab eo quod in castris fuerit. dicit ergo diximus de bellis quae foris geruntur.nunc dicēdum est de certaminibus quae intra urbem fiunt uidelicet in theatro. Militaribus. Non multum interest inter spectacula & militareq; disciplinam.Gradus: Transitus Quoniam haec Ostendit quomodo similitudinem habeant spectacula cum militari disciplia.quia uidelicet plerunq; exerta sunt bella in theatro propter animorum iracundiam adeo ut ciuilis sanguis excitaretur.Animosas acies instruxerunt.Quia ut dixi ciues plaerunq; inter sedum alii aliis fauent histrionibus occidebantur.Excogitata inuenta.quia causa spectaculorum fuit ut colerentur dii & homies quoq; oblectarentur.Cultus deorum : quia ut paulopost dicturus est : in honorem deorum ludi edebantur. Non sine aliquo pacis rubore quia reuerentia diuini cultus in pace retinere debebat homines. nam in summo ocio spectacula eduntur.in quibus cum rixae orirentur quodammodo iniebantur.Voluptatem.q̄tum ad hominum delectationem :Religionem quantum ad deorum cultum. Gratia scaenonicorum portentorum. Bene dixit portētorum propter fabulas poetarum.quae in scaenis recitabantur .nam portenta dicunt miracula quae excedunt rerum naturam. & quia haec in tragoedus narrantur quae praeter consuetudinem fiunt hominumq; naturā ideo portenta appellauit uel certe portentorum.i. mimmorum. quos portenta appellat propter personas quas induunt.aut portentorum dixit quia monstrosum quodammodo uidetur q̄ ciuis insurgat contra ciuem sine causa & tpe pacis.Auctore.P. scipione qa i sēatu retulit & secūdū sniam eius factū ē senatusc̄ōsultū ut sub hasta uēderēt Aug. d̄ ciui. dei dicit Caueā theatri sēatū c̄ōstruere moliētē ab ea dispōne & cupiditate ꝯpescuit P.Scipio nasica psuasitq; or̄e grauissima ne

græcam luxuriam uirilibus patriæ moribus paterentur obrepere. hoc aut hoie nemo suo tpe melior. neq̃ sanctior in urbe fuit. hic ille ē qui omnium optimus a senatu iudicatus di/gnusq; ductus: apud quem deorum mater q̃ publice a pessimunte uehebatur per aliquot dies diuerteret. Sedens ludos spectare. Nolebat inquit ludos sedendo spectare sed stan/do ut si spectacula ederentur omnes stantes ea spectarent ut stando robustiores efficerentur. Remissioni animorum. Vt non solum in laboribus & periculis adeundis sed etiam dū animi laxamenta quærerent uirilitatem quā dam præ se ferrent quia ut Liuius ait: romanum est fortia pati. ergo remissioni .i. laxa/mento.

tatem & religionem ciuili sanguine scænicorum porten torum gratia macularunt: quæ inchoata quidem sunt a messala & cassio cēsoribus. cæterum auctore. P. Scipione nasica omnem apparatum operis eorum. subiectum hastæ uenire placuit. Atq; etiam senatusconsulto cautū est nequis in urbe propius ue passus mille subsellia po/suisse: sedēs ue ludos spectare uellet: ut scilicet remissioni animorum iniuncta standi uirilitas propria romanæ gentis nota esset.

PRoximus &c. Trāsiēs a castris militaribus ad urbana .i. ad theatra in qbus est etiā sua militia .i. exercitatio: recitat antiquorū seueritatē in spectādo: nā stātes nō sedētes spectare pmittebanť. Ordo est. Gradus .i. passus aut trāsitus proximus istitutis militaribus est faciendus ad castra urbana .i. theatra: exponit quæ sint castra urbana: dicēs ea esse theatra .i. spectādi loca. Quoniā hæc quoq; .i. etiā hæc .i. urbana castra hoc ē theatra: instruxerūt sæpe numero acies animosas: aut quia uiriliter in arena decertabant & ex inspectatione animi tyronū ad cædē imbuebātur: aut qa ēt in scænicis spectaculis sæpe ingēs est animorū & uerborū cōflictatio: aut potissimū (nā id sentit author) qa non minore contentione digladiantes in arena cōtendebāt q̃ in uera acie. Nāq; theatra sup. excogitata .i. inuēta cā cultus deorū: ut p ludos solēnes (quē cultū diuus Augustinus in li. de ciuitate dei merito irridet: cēsetq; a malignis spiritibus excogitatū) & cā delectationis hoim ut homines spectādo oblectamēta capiāt: macularūt nō sine aliquo rubore pacis (per hoc enim cognoscebant q; sine uicio in pace lōga uiuere nescirēt: unde Iuuenalis paci longæ oia luxuriæ mala imputat dicēs. Nunc patimur longæ pacis mala: sæuior armis luxuria icubuit: uictūq; ulciscit orbē &c.) macularūt inquā uolu/ptatē & religionē (nā utriusq; cā introducta dixit) sanguine ciuili .i. effusione sanguinis ciuilis iter spectandū aut certandum fusi. gratia potētorū scænicorū: quia alii aliis fauebāt usq; ad conflictum. Quæ .s. theatra aut portēta scænica. sunt quidē inchoata a Messala & Cassio Cēsoribus: cæterum .i. sed: placuit Authore Publio Scipione Nasica oēm apparatū opis eorū uenire .i. uendi: subiectū hastæ .i. auctiōi aut sectioni publicæ factæ sub hasta. Atq; cautū est .i. inhibitū: etiā senatuscōsulto: nequis uellet posuisse subsellia ad sedendum: ue pro uel sedens spectare ludos in urbe: ue pro uel proprius sup. urbem: sup. usq; ad mille passus. quod miliare dicit. usq; sc; uirilitas standi iniuncta remissioni .i. laxamento animorum: esset nota propria gentis romanæ. Nam si ne tunc quidem cum uoluptati operam dabant uirilitatis imemores erāt: uero simile est ipsam eorum esse propriam.

PEr quingentos & quinquaginta/octo annos. iam inquit quingenti & quinquagintaocto anni fluxerunt ex quibus senatus cum populo mixtus ludis semper interfuit. Hunc morem Scilicet mi/xtim & confuse spectandi ludos. Aediles. Qui ludos edere solebant a quibus etiam ut quidam uolunt dicti sunt. Matri deum facientes Facientes ludos qui in honorem matris deum celebrabantur & megalesia dicebantur a μεγα magna & matre deorum. nam ita græce dicitur magna mater: de quibus Liuius in libro macedonico inquit. M. Iunius brutus ædem magnæ matris deum in palatio dedicauit & ludos ob eam dedicationem factos megalesia ap/pellauit: a μεγα quod ē magnū deductū uocabulum. Discreti. Diuisi separati. Et po/puli locis. Quia loca ubi sederet populus & ubi senatus uoluerunt esse discreta & separata & non permixta sicut ante. Eaq; res in/quit Scipioni peperit inuidiam quia id gra/tia populi fecisset. quoniā dedignaretur una cum populo spectare senatum. Auertit ani/mum. Scilicet a fauore Scipionis.

Mos ludorum. Cap. CLIII.

PEr quingentos autem & quinquaginta octo annos senatus populo mixtus spectaculo lu/dorum interfuit. Sed hunc morem Attilius seranus & .L. Scribonius ædiles ludos matri deum fa/cientes superioris africani sententiam secuti: discretis se/natus & populi locis soluerūt: eaq; res auertit uulgi ani/mum & fauorem Scipionis magnopere quassauit.

¶Per quingentos autem &cc. Commendat antiquorum modestiam in spectandis ludis eo quod senatores mixti plebeis spectabant: sed post annos quingentos & quinquaginta octo discreti sunt. Ordo est. Senatus .i. ordo senatorius: interfuit spectaculo ludorum scilicet scænicorum & so/lemnium: mixtus .i. non discretus loco: populo per annos quingentos & quinquaginta octo. Sed attilius Seranus & Lucius Scribonius ædiles .s. curules ad quos pertinebat ludos instruere: facientes ludos matri deum quæ megalesia dicebantur: secuti sententiam aphricani .s. Scipionis: supe/rioris .i. maioris qui carthaginem tributariam fecerat: soluerunt hunc mo/rem scilicet mixtim spectandi: & hoc locis senatus & populi discretis. Et ea res idest discretio senatus a populo auertit animum uulgi scilicet a fa/uore scipionis: & quassauit: idest labefecit magnopere idest uehementer fauorem scipionis idest quo scipioni prius fau/tum fuerat.

De institutione ludorum. Cap.CLIIII.

NVnc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam.C. Sulpitio Bætico.C.Licinio stolone consulibus intoleranda uis ortæ pestilentiæ ciuitatem nostram a bellicosis operibus reuocatam domestici atq; intestini mali cura afflixerat.Iã q; plus in exquisito & nouo cultu religionis q̃ in ullo humano consilio positum opis uidebatur. itaq; placandi cælestis numinis gratia compositis carminibus uacuas aures præbuit:ad id tempus circensi spectaculo contenta:quod primus romulus raptis uirginibus sabinis consualium nomine celebrauit.

¶Nunc &c.qa ludorũ mentionẽ fecit:docet a quibus & quomodo instituti sint dicẽs.Ego repetã nunc cãm ludorũ instituendorum.i.cur primũ instituti sint:ab origine sua.Caio Sulpitio Bætico & Caio Licinio Stolone consulibus.i.quo anno li cõsules erant:uis.i.uehementia & copia intoleranda.i.intolerabilis qa maxima pestilẽtiæ ortæ afflixerat ciuitatem nostrã reuocatã ab operibus bellicosis:cura.i.sollicitudine mali domestici atq; intestini:quia in uisceribus ciuitatis grassantis. Et iã plus opis.i. auxilii uidebat̃ positũ in exq̃sito & nouo cultu religiõis:q̃ in ullo consilio hũano.Itaq;.i.& ita ciuitas sup.nostra:præbuit carminibus cõpositis gratia numinis.i.dei celestis placãdi:aures uacuas.i.nõ occupatas alieno sonitu:ut bellico aut forensi:contenta.i.q̃ ciuitas fuerat cõtẽta ad id tempus:spectaculo circẽsi.i.quod in circo exhibebatur:nõdũ eñi theatrum erat:& scænicos ludos nõ norat:quod sup.spectaculum circense:Romulus celebrauit primus nomine cõsualium:uirginibus sabinis raptis.i.quãdo rapiebat uirgines sabinas:ut Romanus populus qui tunc uirorũ dũtaxat erat:uxores a uicinis negatas haberet:ut Liuius late docet lib.i.ab urbe condita.

NVnc cãm instituendorum ludorum. Prosequit̃ narrare Valerius quomodo initiũ ludis sumptũ fuerit quod a Tito liuio libro septimo decadis ab urbe cõdita prolixe tractatur.Domestici atq; intestini mali cura ab ocio inquit aliarum rerum orti sunt cum tñ pestilẽtia urbem inuasisset nec remedium ullũ inueniri posset nisi deorũ ira placaret̃.nam humanæ opes ad euertendum pestilentiam parum prodesse poterant.Reuocatam remotam a bellis externis.Domestici. Quia maior cura a minori aios deterreret. nã maior cura ẽ unicuiq; salutis suæ q̃ aliarũ rerũ.intestini q; ad salutẽ cuiusq; ptinebat ut maior illũ cura domaret.Iamq; plus.Iamq; adeo icreuerat pestilẽtia ut humanæ opes nihil sufficere posse uiderent̃:ut auxilium potius a diis q̃ ab hoibus petẽdũ eẽ uideretur. Nouo.Magno quodã cultu ut aliqd genus colendorũ deorũ exquisitum inueniretur.Itaq; placandi cælestis numinis gratia añ hac inquit populus romãus nullos alios ludos spectauerat præterq̃ circenses qui alio noie magni & Romani appellabant̃.quo genere spectaculi ad eã usq; ætatẽ populus romanus cõtẽtus fuerat.Cõpositis carminibus.i.hymnis in quibus deorũ laudes cõtinebant̃. hunc morẽ.Vir.tetigit ubi dicit.Dãt motus incõpositos & carmina dicũt.Quod primus romulus.Quod quidẽ spectaculũ & ludi sunt primũ a romulo cõsualia dicti.nam romulus cũ equestris imago neptuni in fundamentis urbis reperta fuisset.ei ludos q̃to potuit apparatu constituit.& populos uicinos ad hos ludos spectandos inuitari iussit. Cæteri frequẽtes cõuenere sabini ẽt passim & uxores cũ liberis oẽs affluxere. quippe qui propinquiores erant:cũ benigne hospitio suscepti essent:nouamq; urbem tam breui opibus uirisq; auctam perlustrati essent ad ludos conuenerunt ubi cũ omnes spectaculo intenti essent:iuuentus Romanas ad uirgines rapiendas ex composito discurrit.eas sibi uxores adiungunt ui quod aliter obtineri nequiuerãt.nam cum per legationem romani ad affinitatem uicinas urbes sæpius inuitassent.idq; semper denegatum sibi fuisset: utpote genti noue ui grassandi esse consueuerunt.Romulus igitur post raptum sabinarum imaginem: illam equestrem:Neptuni consum appellauit: & ludos consualia:quasi consilium dei.quia post inuentam illam imaginem subito consilium cepisset rapiendarum uirginum per ludorum spectaculum.De consualibus ita tradit Plutar.fama diu uulgata a romulo cuiusdam dei aram conditam sub terra inuentam eiq; deo conso nomen indiderunt: siue a consilio quod consiliarius foret siue neptunus æquestris Cõsualia ara est in circo maximo posita quæ reliquum tempus latet in æquestribus autem certaminibus aperitur: hæc condita sub terra est:quoniam consilium archanum esse oportet:ludi igitur in honorem huius dei instituti a romulo consualia dicta.Diony.halicarnaseus de antiquitatibus romanis.sacratam inquit illam solemnitatem nunc etiam roma. perficiunt consualia uocantes:in qua etiam ara subterranea constructa iuxta circum maximum circunfossa terra sacrificiis quæ & igneis solemnitatibus colitur.cursusq; equorum agitur iunctorum & non iniunctorum.uocatur autem is deus cui hæc perficiuntur consus a romanis.ac propterea subterranea coli ara eum dicunt:quod hic deus terram habeat.ego uero alterum quoq; sermonem audiui quod hi quidem dies festi Neptuno agantur: q;q; cursus & equites huic etiam deo fiãt: ara uero postea ingenio quidem archano constructa fuerit occultorum consiliorum duci atq; custodi.Neptuno.n.interito| nec dormitori terræ neq; a græcis neq; a barbaris ara usq̃ erigitur.ueritas autem ubi lateat difficile est dicere.

¶Verũ ut ẽ.mos hominum paruula initia pertinaci studio prosequendi uenerabilibus erga deos obsequiis iuuentus rudi atq; incomposito motu corporum iocabun

¶Vt est mos hominum.ita ferme consuetudo est ut omnia tenui principio oriantur. Venerabilibus uerbis. Carminibus compositis in honorem deorum.Iocabunda gestus adiecit.Quia iocos inter se iactabant eaq; res:quia non solum carmina canerent sed etiam motu corporũ gestus facerent causa fuit cur a lydia uocarẽt histriões.Ludui Roma.nom ẽ. nã

lydum quidem regni successorem tenuit. Tyrrheno autem maiorem applicans populum foras abire iussit. hanc ille tan
dem ingressus oram de suo uocauit nomine tyrrheniam. lydos autem hoc genere saltationis usos esse idem auctor mul
tis in locis ostendit. Plautus quoq; sub silice pesuli hanc propriam lydorum esse dicit. Pli. uero. li. iii. lydia inquit a quo&
rege tyrrheni mox a sacrifico ritu lingua græca tusci sunt cognominati: de fabula curetum hymbribus deletorum & ex
fungis restitutorum nihil hoc loco uidetur esse dicendum. Scænico. Ministro scænæ qui partes aliquas agit scænæ. Li
uius poeta. De hoc Ci. libro tusculanarum primo. serius poeticam nos accepimus annis fere quadringẽtis decẽ & octo
post Romam conditam liuius fabulam dedit. Fabularum. Repræhensiones ciuium. salibus enim quibusdam ciues uti
debant. Perrepsit Peruenit. Satyrarum modos. modus dicitur uersuum mensura certa lege diffinita: ergo modos modula
tiones appellat Satyrarum. Ex carminibus que primo incomposita agebantur res eo processit ut satyri efficerentur &
comœdiæ & tragœdiæ. Sui operis actor. Quia canebat & cãtum nutu corporis imitabatur. Reuocatus. Cum finierat
adeo populo placebat ut sæpius ad principium reuocaretur agendi. Sed cum raucam uocem fecisset puerum acciuit qui
caneret uoce & alterum qui tibia. ipse uero motus & cantus agere cœpit motu corporis. Tacitus. Non narrans quia añ
narrabat. & deinde gestum corporis dabat. Attellani. Ludi proprie sunt comicorum uidelicet in quibus comœdiæ agun
tur in theatro. Attellani erant ludiones qui ideo sunt acciti ab attellis. quia peritiores erant q̃ Romani. Attellæ ciuitas est
campanorum quorum luxuria in eiusmodi ludis nimia erat. & ideo apud campanos inhonestissimi erant. sed a Romãis Attelle
deinde magna seueritate correcti. Ab oscis acciti. Osci dicti sunt campani q͏̄ in campania serpentes abundent. Virgilius. Osci
Oscorumq; manus capuenses exponit Seruius: Nam oscus campana lingua significat serpentem uel secundum alios di
cti sunt osci quasi obscœni a quadam cicatrice quam habent in fronte quæ reddit eos obscœnos. Horatius in sermoni
bus. At illi fœda cicatrix setosam leui frontem turpauerat oris Campanum in morbum. sed melior est superior expositõ.
Strabo in descriptione campaniæ oscos separat a capuensibus. Italica seueritate. ideo dicit qua cum apud græcos ironi
ce ciues athenienses comœdi reprehenderent cautum est lege apud romanos ne id adeo solute fieret: immo etiam sensim
res eo processit ut nulla eiusmodi uirorum repræhensio contineretur: sed aliud genus carminis inuentum est. quod postea
satyricum est appellatum. Italica autem seueritate ideo dixit quia uult italiæ propriam esse seueritatem sicut græcorum
fuit eloquentia & liberalium artium studium. Satyrica ut inquit Dyomedes est apud græcos fabula in qua item tragici Attelanæ
poetæ nõ reges aut heroes sed satyros induxerunt ludendi causa. iocandiq; simul ut spectator inter res tragicas serias: sa
tyrarum quoq; iocis & lusibus delectaretur. & ut Horatius sentit. mox etiam agrestes satyros ornauit. Ci. in prooemio
tuscula. quæstionum annis quasi quadringentis post romam conditam liuius fabulam dedit. C. Claudio cæci filio & tu
ditano consulibus. idem Diomedes. tertia est species fabularum inquit latinarum que a ciuitate uolscorum attella in qua
primum cœptæ attellanæ dictæ sunt argumentis dictisq; iocularibus similes satyricis fabulis græcis. Vacuum. ideo ãt
non erat ludi genus uituperandum quoniam iuuentus romana inter se carmina iactare consueuerit. Nam neq; a tribu
mouetur. Ostendit quare ignominiosum non erat quia scilicet a tribu non mouebatur ex quo apparebat non esse serulle.
Nam is dicitur in tribu esse qui suffragium ferre potest. omnis enim populus romanus per tribus diuisus est atq; centu
rias. qui infamis fuisset tribu mouebatur. Et quia cæteri. De aliis ludis minus incertum est unde originem habuerint. In tribu
nam nomine suo facile comprehendi possunt ludi apollinares. q͏̄ in honorem apollinis fiant: circenses a circuitu ut supra esse
diximus uel a circum & enses: magalesii a magna dea magni & Romani eo q͏̄ in honorem iouis
fierent Ardlani ab attellis ciuitate uolscorum. i. campaniæ. unde acciti fuerunt histriones. sed sæcularium ludorum origo
obscura uidetur. non enim a nomine cognosci potest. Sæculares ideo dicti sunt q͏̄ post sæculum semel tantum hi ludi cele
brarentur. i. post centum annos. nam sæculum est centum annorum spacium. Trita. Vsitata consueta. trãslatio est sumpta
a ueste. quæ propter longam consuetudinem teritur.

De ludis sæcularibus a Valesio quodam originem trahentibus. Cap. CLV.

CVm ingenti pestilentia urbs antiqua agriq; uastarentur: Valesius uir locuples rusticæ uitę duobus filiis & filia ad desperationem usq; medicorum laborantibus aquam calidam iis a foco pe
tens: genibus innixus lares familiares ut puerorũ pericu
lum in ipsius caput transferrent orauit orta deinde uox
est habiturum eos saluos: si continuo flumine tyberis
deuectos tarentum portasset: Ibiq; ex ditiis patris & p
serpinæ ara calida aqua petita quam illi desiderarent re
creasset. Eo prædicto magnopere confusus: q͏̄ & longa
& periculosa nauigatio imperabatur: spe tamen dubia
præsentem metum uincente: pueros ad ripam tyberis
protinus detulit. habitabat enim in uilla sua prope uicũ
Sabinæ regionis heretum; ac lintre hostiam petens: no

CVm ingenti pestilentia urbs antiqua agriq;. Quia non solum ciues sed etiam agrestes pestilentia implicitî cor
rumpebantur. Nam ager dicitur omne terri Ager.
torium. ut ager uicentinus. Veronensis & cæ
teri: Accipitur plærunq; p fundo. unde agel
lus diminutiuum hoc loco plane territorium
significat. Ad desperatiõem: Quia nullum re
medium medici inueniebant contra ualitudi
nem illam. Lares Genii dicuntur naturæ dei.
Lactantius. hi & geniorum nomen assumũt
qui græce lares dæmones interpretãtur. ora
uit ergo ut transportarent in caput ipsius pue
rorum morbum. Genibus innixus: Aut gestũ
tãgit accendentis ignem uel quod uerius est
quia oratinnem fecit ad deos penates flexis
genibus. Ibiq; ex eo ostendit quo modo pos
sent recuperare ualitudinẽ. Eo prædicto ma
gnopere confusus. Quia uidebatur longum
iter. ideo quasi animo perturbatus erat. sed
tantus metus fuit ut incertam spẽ subigeret
præsentem metum. s. mortis filiorum qa me
tus mortis filiorũ uincebat. Habitabat. Ostẽ
dit haud procul a uilla sua tyberim fluxisse.
Valerius maximus.

Vicinum sabinæ regionis. Quia præterlabitur tyberis. Fretum. Quia petentibus tarentum necesse est ingredi mare tyrrhenum. Per hostiam. Nam hostia est haud procul ab urbe utpote octo milibus passuum qua defluit tyberis in mare. Lintre. Fluuiali naue. linter enim genus est nauiculæ breuis fluminibus traiciendis aptæ. Virgilius. Cauat arbore lintres. Nocte concubia: intempesta nocte. prima parte somni. Ad martium campū. Qui tunc extra urbem fuit. sicut ostēdit liuius. Dicit enim tarquiniorum ager qui inter urbem & tyberim fuit consecratus marti. Martius deinde campus fuit & cætera. Suppetente. subministrante uel sufficienter existente. Tarentum. Hoc etiam ostendit Seruius. Dicit enim partem aliquam tyberis in urbe appellari tarentum. quod Oui. quoq; testatur i li. fastorum ubi inquit. Iamq; ratem monitu doctæ carmētis ad amnem Egerat. & tuscis obuius ibat aquis Fluminis illa lat9 cui sunt uada iuncta tarenti: Aspicit & sparsas per loca sola casas. Ergo tyberis ī aliqua parte sui uocatur tarentum a terendo q̄ ripas. s. terat. in aliqua uero fretum appellatur a feruore Solo magis fumante. Locus ille fumabat. nec tamen ulla signa apparebant exhalantis ignis. Spōgia. Quasi omnem morbum hauriret. Pertergi. demulceri & mundari. Aqua potio. Nā ex eo loco ubi ditis patris ara subterranea erat fumus ille exhalauerat. Furuæ nigræ. unde etiam fures dicuntur q̄ in furuo i. nigro tempore noctis furentur. Antiqui superis immolabant alba animalia. Inferis uero nigra: Vir. lib. yi. Due nigras pecudes ea prima piacula sunto Lectisternia. Quia tribus continuis noctibus ea sacrificia fiebant. dicebantur autem lectisternia ut supra diximus a sternēdis lectis: quibus deorum simulacra superimponebantur. ergo lectisternia q bus se sternentes tota nocte uigilabant relictis. s. Profunditatem: nam altitudo tam de fastigio q̃ de profundo dicitur. unde coelūq; profundum dixere poetæ & altum mare. nā altum & superiorem & inferiorem altitudinē significatur. teste seruio: quia mēsuræ nomē ē altitudo. sicut etiam fastigium dicimus plerunq; profunditatem. Vir. Forsitan & scrobibus quæ sint fastigia quæris. Inscriptam. Quia notis quibusdam significabatur aram illam diti patri proserpinæq; consecratam.

de.c.clyi. ¶ Valerius publicola. Valesius ludos & solēnia saecularia fecit liberandorum filiorum causa. At Valerius publicola liberandæ ciuitatis gratia. quæ peste grauiter corrupta fuerat. Hic fuit Valerius ille qui exactis regibus primus in urbe consulatum gessit cū iunio bruto. Nam colatinus lucretiæ coniunx cum bruto creatus ob nomen & genus regiū coactus ē abdicare se magistratu. & urbe excedere quoniam de gente tarquinia foret. hic illi deinde successit. Studio. Cupiditate succurrendi ciuibus qui pestilentia laborabant.

cte concubia ad martium campum appulit: sitientibusq; ęgris succurrere cupiens igne in nauigio non suppetente ex gubernatore cognoscit haud procul apparere fumum: & ab eo iussus egredi tarentum (id nomen ei loco est) cupide arrepto calice aquam flumine haustam eo unde fumus erat obortus iam lætior pertulit diuinitusq; dati remedii q̃si uestigia quędam in propinquo se existimans nactum inq; solo magis fumante quā ullas ignis habente reliquias: dum tenacius omen apprehendit: contractis leuibus q̃q; sors obtulerat nutrimentis: pertinaci spiritu flammam euoniuit calefactamq; aquā pueris bibendam dedit: qua potata salutari quiete sopiti diutina ui morbi repente sunt liberati: patriq; indicauerunt uidisse se in somnis nescio a quo deorum spongia corpora sua pertergi & præcipi. ut ad Ditis patris & proserpinæ aram aqua potio ipsis fuerat allata: furuæ hostię immolarentur. lectisterniaq; & ludi nocturni fierent. Is qui eo loci nullam aram uiderat desiderari credens ut a se construeretur: aram empturus in urbem perrexit: relictis qui fundamentorum constituendorum gratia terram ad solidum foderent. ii domini imperium exequentes cum ad. xx. pedum altitudinem humo egesta peruēissent animaduerterunt aram Diti patri proserpinęq; inscriptam: hoc postq̃ Valesius nunciante seruo accepit: omisso emundæ arę proposito hostias nigras quę antiquitus furuæ dicebantur: tarenti immolauit. ludosq; & lectisternia continuis tribus noctibus. quia totidem filii periculo liberati erant fecit.

¶ Cum ingenti &c. Recitat (Ut promisit originem) saecularium luderū: que antiquæ superstitionis plenissima est: dicens. Cum. i. quando: urbs antiqua. s. roma & agri. s. uicini: (Sunt qui legant urbs atq; agri &c.) uastarentur. i. uasti & uacui cultoribus fierent ingenti pestilentia: Valesius uir locuples uitæ rusticæ: duobus filiis & filia laborantibus. i. cum duo filii & filia laborarent. s. morbo: usq; ad desperationem medicorum. i. usq; adeo ut medici eos deponerent & nihil de eorum sanitate sperarent: petens iis. s. filiis & filiæ: aquam calidam a foco orauit innixus. i. incumbēs genibus. i. sup. genua sua: lares familiares; quibus focus sacer erat: ut trāsferrent periculum puerorum. i. liberorum: in caput ipsius. s. orantis patris. Deinde uox est orta Valesium sup. habiturum sup. esse: eos. s. filios & filiam saluos: si portasset eos deuectos. i. deorsum uectos: continuo flumie tyberis tarentum. i. in eum locum qui sic dictus erat: sed intellexit in id oppidum satis longinquum ab urbe. Et si recreasset. i. refocillasset & refrigerasset eos æstuantes: ibi. i. tarenti: aqua quam illi desyderarent: petita ex ara calida id est calefacta per sacrificium Ditis id est plutonis patris s. inferorum: & proserpinæ uxoris eius. Confusus. i. disturbatus magnopere eo prædicto. i. uaticinio seu oraculo: q. d. quia nauigatio & lōga & periculosa imperitabatur. s. a diis laribus tamen spe dubia. i. incerta uincēte præsentem. i. qui tunc aderat metum de periculo nauigationis: detulit protinus. i. statim pueros. s. suos: ad ripam tyberis: Enim p quia: ipse habitabat in uilla sua. s. domo rustica prope heretum uicum regionis sal in

næ: ac petens Hostiam.s.urbem ad tyberim sitam: lintre.i.nauicula quasi excauata arbore facta: appulit.s.liatrem nocte concubia.i.qua cubitum fere itur. ad.i.iuxta campum martium: qui tunc extra urbem fuit: & cupiens succurrere: ægris.s.liberis suis: sitientibus: igne in nauigio.i.qui erat in nauicula non suppetente.i.non sufficiente: hoc est deficiente cognoscit ex gubernatore.scilicet nauigii: fumum apparere haud procul.i.e proximo: & iussus ab eo.scilicet gubernatore nauigii: egredi: tarentum (id.s.tarentum est loco nomen) ipse calice.i.poculo accepto: cupide: quia iã speret plenus audita nomine tarenti: pertulit aquam haustum flumine: uidelicet tyberi: eo id est ad locum: unde fumus erat abortus: existens iam lætior: & existimans se nactum: quasi uestigia quædam remedii dati diuinitus: id est a diis laribus indicati: in propinquo.s.tarento: non in urbe illa remota: & dum appræhendit tenacius.i.constantius: omen: ex nomine tarenti oblatum: in solo: id est solida terra: magis fumante q̃ habente ullas reliquias ignis: leuibus nutrimentis: id est fomentis ignis: quæq3: id est & quæ: aut quæcunq3 fors obtulerat: contractis: id est raptim constructis: euomuit.id est elicuit pertinaci spiritu: id est continuo flatu: flammã: & dedit pueris: id est liberis suis aquam calefactam.s.calefactam igne illo: bibendam: qua.s.aqua pota: aut ut potata ut alii legunt: ipsi pueri: sopiti: id est obdormientes: quiete salutari: liberati sunt repente diutina ui morbi: & indicauerunt patri sup.suo: uidelicet Valesio se uidisse in somnis.i.dum sopiti erant corpora sua pertergi.i.per omnem partem tergi: spongia: nescio a quo deorum.i.ab aliquo deorum quem quis esset ignorabant: & indicauerunt præcipi ab illo deo: ut hostiæ furuæ.i.nigræ. (unde æneí.yi. duc nigres pecudes ea prima piacula sunto) immolarentur ad aram ditis patris & proserpinæ scilicet reginæ infernæ: a qua.s.ara: potio fuerat allata ipsis: & præcipin & lectisternia: lecti strati in quos dii uocarentur: & ludi nocturni fierent. Is uidelicet Valesius pater qui eo loco.i.in eo loco nullam aram uiderat: credens desyderari.i.expeti a diis: ut sup. ara construeretur a se: perrexit in urbem scilicet Romam: empturus.i.ut emat a domino fundi arã.i.locũ ad ĩstruẽdã arã: relictis.s.seruis: q foderẽt terrã ad solidũ.id ẽ pfundũ: ubi solidũ solet esse ædificiorum fundamẽtũ: gratia fundamẽtorum u3 aræ: cõstituẽdorum: ii.s.relicti serui: exequẽtes ĩperiũ dñi: cu3 egesta.id ẽ excauata & exportata humo id est terra: peruenissent ad altitudinẽ.i.pfunditatẽ uiginti pedũ: aiaduerterũt: id est adnotauerũt arã ĩscriptã: id ẽ titulo ad dictũ Diti.i.Plutoni patri & pserpinæ (Quocirca dicẽdũ ẽ aut ueterẽ illic arã terræ incremẽto occultatã fuisse: nã in locis sacris pferti ubi sepulturæ sunt terra altius surgere solet: aut demõiorum calliditate arã subterraneã effictã.) Postq̃ Valesius (Sic eni ãtiqtus dicebat qui postea Valerius: suã p r littera sæpe s pferẽt ut mulieres parhisieñ. documẽto sunt).i.accepit hoc.s.arã inuẽtã esse: accepit dico.i.intellexit: seruio nunciante: omisso proposito: aræ emenda: imolauit tarenti.i.in dicto loco sic uocato: hostias nigras quæ antiquitus dicebantur furuæ: & fecit ludos & lectisternia tribus noctibus continuis: quia totidem id est tres filii & liberi (erant duo filii & filia sed conceptone dicuntur tres filii) erant liberati periculo.s.mortis propter morbum.

De.P.Valerio publicola.   Ca.CLVI.

CVius exemplum ualerius publicola qui primus consul fuit: studio succurrendi ciuibus secutus apud eandem aram publice nuncupatis uotis cæsisq3 atris bobus: diti maribus: fœminis proserpinæ: lectisternioq3 ac ludis trinoctio factis: aram terra ut ante fuerat obruit.

De. Q. Catulo & cæteris qui apparatum scænicum auxerunt.   Cap.CLVII.

Atris. Furuis & nigris. Trinoctio per spaciũ trium noctium. ¶ Lauticia est. lauticia proprie dicitur magnificentia conuiuii & elegantia unde etiam mundicias dicimus lauticia3 quibus in conuiuiis uti consueuerunt & deriuatur a lauo lotum uel lautum. hic accipitur pro magnificentia Qu. catulus. Pli.li.xy. primus omnium catulus linthets in theatro umbram fecit & byssina uela: primus in theatrum duxit. Campanam luxuriam quia & ipsi campani omnium rerum opulentia abundantes. eiusmodi apparatibus utebãtur. Spectantium consessum. Cõsessus dicitur extructus locus ubi ad spectaculum populus cõsedit. Vir.li.y. Consessus medium tulit extructo q3 resedit. dicitur etiam consessus spectantium multitudo & populus ut eodẽ lib. Hic totum caueæ consessum ingentis & ora prima patrum magnis salius clamoribus implet. Vmbraculis. Sicut sunt aulea: na3 auleis texit scænam sub qua ludi celebrabantur: & qa a sole defendebant: iõ umbracula appellauit. ¶ Per semitas decursu aq. Aquã riuulis deduxit p theatrũ. ¶ Claudius pulcher. Hic ẽ ille clauditus q prio pũico bello nõ pascentibus pullis & p cõtẽptũ religiõs mari dimersis q̃si biberẽt qñ eẽ nollẽt. nauali plio superatus fuit. de quo suo loco dicemus. Ebore. q eburnea & speciosior & stabilior eẽt. Versatileq3 fecerũt. Duplex erat scæna: aut uersatilis cũ rota machinis: qbusdã subito uertebaẽ & aliã atq3 aliã picture spẽm ońdebat. Ductilis cũ hac atq3 illac ducta & iacta rota oĩs pictura nudabaẽ iterior: & sicut Seruius ait ĩ georgicis. Vir.li.iii. exponẽs carmẽ illud uel scæna ut uersis discedat frontibus utq3 Purpurea intexti tollant aluea britãni. apud maiores theatri gradus tãtũ fuerũt. nã scæna de lignis ad tps fiebat uñ hodie quoq3 pmãsit cõsuetudo. ut cõponanẽ poemata i. gradus a ludorum theatraliũ editoribus. Scæna ãt fiebat. aut uersilis. aut ductilis uersilis tũc erat cũ subito tota machinis qbusdã conuertebaẽ & aliã picturæ spẽ3 ostẽdebat. ductilis erat tũc cũ tractis tabulatis hac atq3 illac spẽs picture nudabaẽ iterior. hoc ẽt uarro & suetoius cõmemorãt. erat ãt scæna teste Cassiodoro ps illa theatri q̃ ab uno eius cornu ad aliud ducebaẽ cũ cooptura & pricipiũ habuit a rusticis eodẽ teste cũ ad decãtãda fodita carmĩa rustici sibi adũbratiões parabãt. Choragiis. Choragia dicunẽ istrumẽta scænarũ. id ẽ apparatus   id ẽ a multitudie mimorũ de qbus Virg. Purpurea itexti tollãt aulea britãni. L. spiter. Qui mimo sibi psimili ĩ suo cõsulatu uidẽri cognominatus ẽ. fuit ãt tpe Cicerõis. ut uidere possumus ĩ epistolis ad Atticũ. Trãslatũ ĩtea phœniceis pũiceus & phœniceus idẽ ẽ. nã pleriq3 põit φ p dasea ut   græci dicũt nos pũicũ. Trãslatũ qd ide sũpserat colorẽ uñ ẽt phœniceus puniceus dicitur. CVius. scilicet ualesii exemplum Valerius maximus.

de.e.clysi Lauticia

Versatilis & ductilis scæna.

rius publicola qui primus consul fuit.s. cum bruto exactis regibus secutus . id est imitatus: aut tunc imitans studio .i. cupiditate & diligente conuentu succurrendi ciuibus.s. pestilentia laborantibus: atris.i. furuis aut nigris bobus caesis apud eādem aram. scilicet terentinam. & hoc uotis nuncupatis.i. pronunciatis conceptis uerbis: publice.i. nomie publico aut coram multis: maribus sup. bobus caesis diti .i. plutoni: & foeminis.s. bobus caesis: proserpinae. id est ad honorem eius & lectisternio ac ludis factis trinoctio. id ē spatio trium noctium: obruit aram terra ut ante suq obruta.i. cooperta erat: qa inferis dicata.

Nam gladiatorum Munus. Dixit de his qui adornauerunt Scenā Nūc narrat qui primum instituerunt artē Gladiatoriam. Romae Datū est. Liuius hoc dicit Marcus Decius brutus munus gladiatorum in honorem patris sui defuncti primus edidit in foro boario. Gladiatorum ludi funebres apellati sunt. cum paria gladiatorum uel duo uel plura dabantur. ut cuiusq facultas erat . Erant autem gladiatores ut supra diximus qui singulari certamie gladiis inter se dimicabant: donec alter eorum uel occideretur uel se uictum fateretur. & si sanguis spargebatur existimabant inferorum expiationem fore. Foro boario ubi uendūtur boues. sermo graecus est. Athletarum Athletae sunt qui lacertis & brachiis inter se luctantur.

Statuam auratam: Nam. M. Attilius in honorem patris sui glabrionis statuam erexit qui antiochum regē philippo iuuante ex asia pepulit: idem etiaq aetholos euicit. & ad honorem uictoriarum quas pater cōsecutus erat nunc pellendo ex Asia Antiochum nūc etholos subigendo statuam erexit . nec enim aureae unquā statuae erectae fuerant. his qui bene rem gessissent. Compos uoti. qui obtinuerat quod optauerat: uel certe . quia uouerat se statuam illam esse facturum si uictoriam cōsequeretur aduersus antiochū. Apud thermopylas. Thermopylae sunt angustiae quaedā oetae ut uult Stra. li. ix. in descriptione montis oetae . qui graeciaq eo pacto diuidit quo apenninus italiam. dicit enim hi uero oetam montem possidebant. mons ipse ab oriente ac thermopylis in occidentem usq sinum ambracium extenditur quodam etiam modo per lineas rectas mons iste montanam scindit regionem: a parnaso usq pindum barbarisq superiacentibus: illius pars una uergens in thermophylas oeta uocatur. longitudinis ad stadia triginta: asperitatis & celsitudinis non mediocris. longe autem excellētissimus ad thermopylarum tractum. ibi enim cacumen attollitur & i rupes acutas preruptas praecipitesq finitur: paruum & angustum uiatoribus alitore locros petentibus: & ex thessalia derelinquit transitum ipse quidem transitum py

Thermopylae

Religionē ludorum crescētibus opibus secuta lautitia ē. eius istictu. Q. Catulus cāpanā imitatus luxuriā: prius spectātiū cōsessū uelorū umbraculis texit. Cneus pōpeius añ oēs aq̄ p semitas decursu ęstiuū miuit feruorē. Claudius pulcher scaenā uarietate colorum adūbrauit: uacuis añ pictura tabulis extentā quā totā argēto: C. Antōius: auro petrcius: ebore. Q. Catulus ptexuit uersatilē fecerūt Lucius & cinna locū quē argētatis choragiis. P. Lētulus spiter adornauit. Trāslatū antea phoeniceis indutum tunicis. M. Scaurus exquisito genere uestis cultum induxit.

Religionē. docet icremēta ludorū ex luxu & appatu dicens. Lautitia aut Lautia. i. lautus appatus & magnificētia ludorū: secuta ē religionē ludorū qa plus religiose agebāt: & hoc opibus. id ē facultatibus & diuitus crescētibus. Qu. Catulus imitatus luxuriā cāpanā. i. q̄ cāpani frui solebāt: istictu eius. s. lautitiae: sūt tñ q laetitiae legāt(texit primus umbraculis uelorum. s. linteorū: cōsessum. i. multitudinē simul sedētiū: cum diu stetissent: spectantium. i. inspectantium Ludos.

Cneus Pōpeius. s. magnus miuit añ oēs. i. primus oium feruorē aestiuū decursu aquae per semitas. i. aqua in riuulos secta & p theatrum ducta.

Claudius pulcher adūbrauit. i. cooperuit scaenā id ē ūbraculū i quo fabellae agebant: uarietate colorum. i. uariis coloribus: extētū. i. explicatū antea. i. priusq̄ id faceret claudius: tabulis uacuis. i. carentibus pictura. Quā s. scaenā Caius Antōius ptexuit. i. icrustauit: totā argēto: Petreius ptexuit totā auro: & Quitus Catulus ptexuit totā ebore. Lucius & Cina cōsules fecerūt locū uersatilē. id ē aptū ut qbusdā machinis uertat ad aliā picturae spēm ostendā: quā Publius lētulus Spinter adornauit choragus. i. instrumētis agēdarū fabularum: argentatis. i. argēto tectis aut decoratis.

Marcus Scaurus induxit exquisito. i. eleganti & diligenter quaesito genere uestis: cultum. s. scaenicum: translatum scilicet ab aliis nationibus: & indutum antea tunicis phoeniceis. i. rubicundis.

De gladiaterio munere. Ca. CLVIII.

Nam gladiatorū munus primū romae datū est in foro boario. appio claudio. Q. fuluio consulibus: dederūt. M. & Decius filii bruti funebri memoria patris cineres honorando.

Nā gladiatorum &c. Cōpēdiose trāsit a scaenarum appatu ad gladiatorū munus ac si dicāt: hi qdē scaenā istruxerūt. Nā munus gladiatorum datū ē Rōe primū i foro boario Appio Claudio & Quito Fuluio cōsulibus. dederūt sup. illud Marcus & Decius filii Bruti honorādo cineres patris. s. sui: hoc ē bruti: memoria funebri. Credebāt eni miseri mortales rem gratā facere iferis & manibus praesertim caesis: si a gladiatoribus populo ad spectaculum datis sanguis inter dimicandum funderetur.

De athletis. Ca. CLIX.

Athletarum certamē a Ma. Scau. tractū ē mūificētia.

Certamen athletarum. i. pugilum tractum est. i. originem sumpsit a munificentia Marci Scauri.

De prima statua aurea in italia. Ca. CLX.

Statuam auratam nec in urbe nec in ulla parte italiae quisq̄ prius aspexit q̄ a. M. attilio gla

brione equestris patri poneretur in æde pietatis. Eam autem ædem Publio Cornelio lētulo: &.M. bebio Pamphilo consulibus ipse dedicauerat compos uoti factus rege antiocho apud thermopylas superato.

¶ Statuam &c. Transit ad alia instituta superiorum non dissimilia dicēs Quisq̄ nec in urbe nec ulla parte italiæ aspexit prius statuam auratam.i. auro incrustatam aut tectam: q̄ sup. ea poneretur equestris a Marco Attilio Glabrione Patri.sup. eius in æde.i. phano pietatis.s. deæ. Autem pro sed ipse.s.M. attilius glabrio: dedicauerat.s. Pietati: eam ædē Publio Cornelio Lentulo & Marco Bebio Pamphilo consulibus: factus compos uoti & hoc antiocho rege superato apud Thermopylas. i. angustias illas montis Oetæ.

De.Cn. Flauio uulgante ius ciuile. Cap.CLXI.

Ius ciuile per multa sæcula inter sacra cerimoniasq̨ deorum immortalium abditum solisq̨ pontificibus notum. Cn. flauius libertino patre genitus & scriba cum ingenti nobilitatis indignatione factus ædilis curulis uulgauit ac fastos pene toto foro exposuit: Qui quum ad uisendum ægrum collegam suum ueniret: neq̨ a nobilibus quorum frequentia cubiculum erat completum: sedendi loco reciperetur: sellā curulem afferri iussit: & in ea honoris gratia pariter atq̨ cōtemptus sui uindex consedit.

¶ Ius ciuile &c. Paucis recitat iuris ciuilis occultationem ex antiquo instituto: & eius publicationem factam ab homine libertino patre nato: q̄d non sine morsu quodam explicat: quasi a mere libero homine fieri nō potuisset. Ordo est. Cneus flauius genitus patre libertino.i. libertinæ conditionis: ut qui libertate donatus fuerat cum prius seruus fuisset: & scriba s. Appii cæci factus ædilis.i. cum ædilis esset: & ita ædium sacrarum & eorum quæ in eis essent curam haberet: uulgauit.i. in uulgi cognitionem detulit: cum ingenti indignatione nobilitatis.i. nobilium. ius ciuile.i. ciuili romanorum: abditum.i. occultum per multa sæcula inter sacra & cerimonias deorum imortalium: & notum.i. cognitum solis pontificibus. ac sup. idem Cneus flauius exposuit.i. legendos dedit toto foro.i. per totum forum.s. litium. Fastos.i. libros continentes dies fastos & nefastos. Qui.s. dictus Cneus: cum ueniret ad uisendum.i. uisitandum aut uidendum collegam suum.i. coædilem ægrum.i. ægrotantem: neq̨ reciperetur loco sedendi.i. in quo sedere posset: a nobilibus quorum frequētia cubiculū.s. ægroti: erat completum: iussit: sellam curulem.i. quo ipse ædilis curulis dū officio fungebatur: utebatur: afferri.s. in cubiculum: & consedit.i. locum cepit & sedit in ea existens uindex.i. usurpator honoris sui. & pariter uidex i. ultor contemptus.i. uilipensionis sui.i. quo uel qua contemptus fuerat.

fas.i. portas & angustias uocitant atq̨ thermophylas. sunt enim ibi prope thermæ.i. calidæ aquæ magno in honore ut Herculi cōsecratæ. Liuius uero libro.y. de bello macedonico dicit montem esse longissimum qui mediam ita græciam diuidit sicut apēninus suo dorso scindit italiam.

Ius ciuile. Hoc etiam Liuius narrat ab urbe condita lib.ix. dicens. Cn. flauius ius ciuile in penetralibus repositum uulgauit: fastos i albo posuit: ut qñ cum populo agi liceret sciri posset. Gellius. Cn. inquit flauius patre libertio natus scriptū faciebat: isq̨ in eo tempore ædili curuli apparebat: quo tempore ædiles surrogabantur eumq̨: pro tribu ædilem curulem renuntiarunt: at ædilis qui comitia habebat negat accipere neq̨ sibi placere: qui scriptum faceret eum ædilem fieri. Cn. flauius Anii filius dicitū tabulas posuisse: scripto sese abdicasse: isq̨ ædilis curulis factus est idē Cn. flauius Anii filius dicitur ad collegā uenisse uisere ægrotum: & in conclaue postq̄ introiuit adolescētes ibi complures nobiles sedebant: hi contēnentes eum assurgere ei nemo uoluit. Cn. flauius anii filius ædilis id arrisisse dicitur: sellamq̨ curulem iussit sibi afferri: eam in limine apposuit: ne quis illorum exire posset: utiq̨ hi homines iuiri uiderunt sese in sella. Ius ciuile. quod.xii. tabulis continebatur has cōditas seruabant pōtifices cum cæteris sacris ac cerimoniis. Inter sacra cerimoniasq̨.i. penetralibus ubi dii penates celabantur: nec iuris ciuilis scientiam præter pontifices quisq̄ habebat. Solisq̨: quia soli pontifices seruabant libros. Libertino patre cuius pater aliquando seruierat. Et scriba quia seruile faciebat officium: nam scripturā exercebat quæ apud Ro. seruile habebat officiū: q̄q̄ apud nos nec liberale quidem dici possit: & ex eo quæstum ille comparabat. Indignatione: qa indignum uidebatur: ut qui seruili conditiōe natus esset: ad curulem dignitatem proueheretur. Vulgauit. in apertum exposuit: ut ab omnibus cognosci posset. Fastos. Fasti libri erant in quibus continebantur dies quibus cum populo agi liceret: & quibus non liceret sed a potiori denominati sunt.s. a fando. nam dies quibus cum populo fari licebat fasti: quibus uero non: nefasti. Cice. pro L. Murena. fastos inquit uulgus non habebat. erant in magna potentia qui consulebantur: a quibus etiam dies tanq̄ a Chaldæis petebātur: Fasti

inuentus est scriba Cneus Flauius: qui cornicum oculos confixerit: & singulis diebus edisc̄endos fastos populo proposuerit. Plynius lib.xxxiii. Frequentior autem usus anulorum. non ante Cneum Flauium deprehenditur. Hic nāq̨ publicatis diebus fastis: quos populus a paucis principum quotidie petebat: tantam gratiam plæbis adeptus est: alioquin libertino patre genitus: & ipse Appii Cæci scriba: cuius hortatu exceperat eos dies consultando assidue sagaci ingenio: promulgaueratq̨ ut ædilis curulis crearetur: cum Qu. antio prænestino: qui paucis ante diebus hostis fuerat: præteritis. C. Petilio & Domitio: quorum patres consules fuerant. Aditum Flauio ut simul tribunus plæbis esset: quo facto: tanta senatus indignatione exarsit: ut ānulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus. Scriba. fuit enim scriba Appii cæci: ut Plinius testatur. habetur. ff. de origine iuris. Toto foro. Forum: sunt qui dicunt a Foroneo patre dictum esse: qui primus constituit leges apud græcos. Est autem locus conuentui & exercendis litibus relictus quo plures conueniūt: fit forum quoq̨ locus mercati quod pro rerum quæ uenduntur qualitatibus nominatur ut Forum Boarium in quo bo Forum

Valerius maximus.

ues uenduntur: uinarium in quo uinum: frumentarium in quo frumentum: & sic de cæteris rebus. Nobilibus ia iuuenta re nobilium. hoc quoq; Liuius narrat. Sellam curulem. Sella curulis appellatur uel a curibus ciuitate Sabinorum: unde hoc genus tractum est a Romanis sicut & toga prætexta: uel quia Sellæ illi rotæ subiectæ essent: ut in quacunq; partem ciuitatis uehi & impelli posset. Nam quia iurisdictionem habebant & ciuitas magna erat: ideo multis in locis iura dare cogebatur. Contemptus sui: quia contemneretur a nobilitate. est enim genitiui casus.

VEneficii. Liuius quoq; li. viii. Cum primores inquit ciuitatis similibus morbis eodem ferme omnes euentu morerentur: ancilla quædam ad Qu. Fabium maximum ædilem curulem indicaturam se causam publicæ pestis professa est: si ab eo sibi fides data esset: haud futurum noxæ indicium: Fabius confestim rem ad consules: consules ad senatum referunt: consensuq; ordinis fides indici data: tum patefactum est muliebri fraude ciuitatem premi: matronasq; ea uenena coquere: & si se sequi ex templo uelint manifesto deprehendi posse: secuti indicem & coquentes quasdam medicamenta: & recondita alia inuenerunt quibus in forum delatis: & uiginti matronis apud quas deprehensa erant per uiatorem accitis: duæ ex eis Cornelia ac Seruilia patriciæ utraq; gentis: cum ea medicamenta salubria esse contenderent: ab confutante indice bibere iussæ: ut se falsum commentas arguerent: spatio ad colloquendum sumpto: commoto populo in conspectu omnium rem ad cæteras retulissent: haud abnuentibus & bibere: epoto medicamento: sua met ipsæ fraude omnes interierunt. comprehensæ exemplo earum comites: magnum numerum matronarum indicarunt: ex quibus ad centum septuaginta damnatæ: neq; de ueneficiis ante eam diem romæ quæsitum est. Perimerent: absumerent: occiderent: necarent. Pars istarum. s. centum & septuaginta fuerunt capitali supplicio affectæ propter admissum scelus: & hæ potissimum fuere pauperes: aliarum uero pœna permissa fuit earum maritis propter infamiam & dedecus.

TIbicinum quoq; collegium. Liuius Tibicines inquit prohibiti a proximis censoribus erant in æde Iouis uesci quod traditum antiquitus erat: ægre passi Tybur uno agmine abierunt: adeo ut nemo in urbe esset qui sacrificiis præcineret: eius rei religio tenuit senatum: legatos tybur miserunt: ut darent operam ut hi homines romanis restituerentur. Tiburtini benigne polliciti primum accitos eos in curiam hortati sunt: ut reuerterentur Romam. Postquam impelli nequibant consilio haud abhorrente ab ingeniis hominum eos aggrediuntur die festo: alii alios per speciem celebrandarum cantu epularum causa inuitant & uino cuius auidum ferme genus est oneratos sopiunt: atq; ita in plaustra uinctos coniiciunt ac romam deportant. nec prius sensere quam plaustris in foro relictis plenos crapulæ eius lux oppressit. Tunc concursus populi factus est impetratorq; ut manerent: datum ut triduum quotannis ornati cum cantu: atq; hac quæ minime solemnis est licentia per urbem uagarentur: restitu

De ueneficiis in urbe. Cap.CLXII.

VEneficii quæstio & moribus & legibus Romanis ignota complurium matronarum patefacto scelere orta est: quæ quum uiros suos clandestinis insidiis ueneno perimerent: unius ancillæ i dicio protractæ pars capitali iudicio damnatæ: centum septuaginta numerum compleuerunt.

¶ Veneficii quæstio &c. Docet ueneficium diu Romæ ignotum fuisse: sed tandem nimis uulgatum & acriter uindicatum dicens. Quæstio. i. inquisitio ueneficii. i. de ueneficio ignota & moribus & legibus romanis (Præponit decenter mores: quia ob mores institutæ sunt leges) orta est romæ scelere. i. ueneficio: complurium matronarum patefacto. i. manifestate aut comperto: quæ. s. matronæ cum perimerent uiros suos insidiis clandestinis i. occultis: pars protractæ. s. in ius ipsæ partim: indicio. i. indicatione & reuelatione unius ancillæ: damnatæ iudicio capitali. i. quo in caput: hoc est uitam earum animaduersum est: compleuerunt numerum centum septuaginta sup. capitum aut matronarum.

De Tibicinum collegio. Cap.CLXIII.

TIbicinum quoq; collegium solebat i foro uulgi oculos in se conuertere cum inter publicas priuatasq; ferias & actiones personis tecto capite uariaq; ueste uelatis concentus edidit. Inde tracta licentia quondam uetiti in æde Iouis quod prisco more factitauerant uesci: tybur irati se contulerunt quorum ministerio senatus: deserta sacra non æquo animo ferens per legatos a tiburtibus petiit: ut eos gratia sua romanis templis restituerent: quos illi in proposito perseuerantes interposita festæ epulationis simulatione: mero somnoq; sopitos: plaustris in urbem deuehendos curauerant: quibus & honos pristinus restitutus: & huiusce lusus ius est datum: personarum usus pudorem circumuentæ temulentiæ causam habet.

¶ Tibicinum &c. Docet antiquum ius tibicinum & eorum in urbem reuectionem dicens. Collegium quoq; tibicinum. i. canentium tibiis: solebat conuertere in foro. s. rerum uenalium oculos uulgi in se: quum. i. quando edidit inter publicas & priuatas ferias. i. uacationes ab opere & lite: hoc est dies festos & inter publicas & priuatas actiones. s. fabularum edidit dico concentus. i. symphonias personis. i. diuersarum qualitatum simulacris: galli fallaces aspectus. i. faulx uisages appellant: qualibus utuntur qui ex scænica actione in Flandria quæstum in priuato faciunt: uelatis capite tecto & ueste uaria. Alii legunt uelati: ut referatur ad tibicines sic collegium edidit: hoc est tibicines ediderunt capite tecto personis & uelati uaria ueste. Inde. i. ex ea re aut deinde licentia. i. mala & ad libitum faciendi consuetudine tracta: uetiti quondam. i. quodam die uesci in æde iouis: quod

.i.quam rem:ipsi factitauerant more prisco.s.ueteri instituto:irati.s. ob eã rem contulerūt se.i.abierūt:tiburtē.i.ad illud oppidū uicinū:quorū.s. tibi cinū ministerio.i.officio aut famulatu:senatus ferens non æquo.i.iniquo omnio:sacra.i.sacrificia deorū esse sup.deserta.i.destituta & priuata: pe/ tiit a tiburtibus.i.populo tiburtino per legatos:ut restituerent templis ro manis eos.s.tibicines:gratia sua.i.qua apud illos ualebant. Quos.s.tibici nes perseuerantes in proposito.s.non redeūdi Romam:illi.s.tiburtes cura uerunt deuehendos plaustris.i.uehiculis aut curribus:in urbem.s.Romã sopitos.i.obrutos mero.i.puro uino quod biberūt & somno:& hoc simu latione epulationis festæ.i.ad diem festū pertinentis:interposita:qa simu lauerūt sibi festū esse diem:quo genio indulgerent:& ita mero obrutos in currū coniecerūt:dormientesq; Romam auehendos curauerūt. Quibus s.tibicinibus iam Romam aduectis:&.i.simul:honos pristinus.s. uescen di in æde iouis:est restitutus:& ius huiusce.i.huiuscemodi:lusus:propter cuius licentiam exacti fuerant:est datum.i.permissum eis. Vsus persona rum.i.ut tibicines personis uterentur consuetudo habet pudorem temu/ lentiæ.i.ebrietatis circūuentæ.i.per circūuentionē & impositionem ac de ceptionem cōmissæ:causam.s.propter quam permissus est.

De modo comedendi antiquorum. Cap.CLXIIII.

FVit etiam illa simplicitas antiquorum in ci/ bo capiendo: Humanitatis simul & Continen/ tiæ certissima index: Nam maximis uiris pran dere & cœnare in propatulo uerecundiæ non erat: nec sane ullas epulas habebant quas populi oculis subiicere erubescerēt. Erāt adeo ꝯtinētiæ attēti:ut frequētior apd eos pultis usus q̄ panis eēt. Ideoq; i sacrificiis mola. q̄ uocabat̃ ex farre & sale & aq̄ cōstat:exta farre spargunt̃ & pullis qbus auspicia petūt̃ plus obiicit̃:Primitus eni ex libamentis uictus sui deos eo efficacius quo simpli/ cius placabant. Et cæteros quidem ad benefaciendū ue nerabantur:febrem autem ad minus nocendum templis colebant:quorū adhuc unum in palatio:alterum in area Marianorum monumentorum. Tertium in summa par te uici lōgi extat. In eaq; remedia quæ corporibus ægro rum annexa fuerant deferebantur. Hęc ad humanæ mē tis ęstus leniendos cum aliqua usus ratione excogitata: cæterum salubritatem suam industrię certissimo ac fide lissimo monumento tuebantur:bonęq; ualitudinis co/ rum quasi quædam mater erat frugalitas: inimica luxu riosis epulis & aliena nimiæ uini abundantiæ:& ab om ni immoderato ueneris usu auersa.

¶Fuit etiam &c. Prosequitur antiquorum institutum in comedendo di cens. Illa etiam simplicitas antiquorum in capiendo cibo fuit:sup.olim: idex certissima humanitatis.i.benignitatis & continentiæ.s.a luxu. Nam prandere & cœnare (ergo prandia tunc quoq; nota erant) in propatulo.i. patenti loco:non erat uerecūdiæ uiris maximis. Nec habebant sane.i. oī no ullas epulas:quas erubescerent subiicere oculis populi.i.omnium con spectui exponere. Et sup.prisci illi erant adeo.i.usq; adeo attenti conti/ nentiæ.s.a luxu & illicito usu rerum:ut usus pultis.i.cibi uulgaris confe/ cti ex farina & aqua aut lacte:esset frequentior apud eos q̄ panis:qui so

tūq; i æde uescēdi ius iis q sacris precinerēt. De tibicine Oui.fastorū li.vi. Cur uagus in cedit tota tibicē in urbe: Quid sibi personæ quid toga longa uolunt. Oculos in se cōuer tere qa uulgus uidens tibicines per urbem incedere persona tot in eos omnes oculos cō iiciebant. Publicas priuatasq; ferias. siue pu blice siue priuatim sacrificia fiebāt feriæ an tea dicebant̃ dies qbus hostiæ feriebantur. Actiones:qa agūt ipsi tragœdias siue comœ dias tibiis canentes. Concentus edidit:cātua concordes:& bene conuenientes inter se. Nā concentus est qd̄ græci simphoniam dicūt. Prisco more:id & indignius tulerūt:qa hoc ātea frequenter fecerāt. In ꝓposito uidelicet in suis inceptis permanētes. Honor pristinus ut personati per urbem incederent:ut in æde iouis uesci possent. Personæ & usus. primus p sonarum inuentor teste Hor. in poetria: fuit Eschylus poeta personæq; repertor hone/ stæ. Eschylus & modicis instrauit pulpita ti gnis. Causa ātcur usi fuerint personis hæc ē s.pudor adeptæ temulentiæ. Nam qa ipsis pudori erat temulentos fuisse in urbem reue ctos:petierūt ut liceret uti personis ad caput tegendū. Hoc etiā Ouidius libro fastorū osē dit dicens. Callidus ut possit speciem nume rūq; senatus. Fallere personis imperat ora te gi. Simplicitas:est & bona simplicitas & mala. Cœnare in propatulo:in publico in aperto añ fores suæ cuiusq;:hinc est q suæ conquerit̃ suorū temporū mores qa prisca il la uiuendi norma declinasset:q uidelicet suæ ætatis homines maiorū instituta mutassent propter luxuriam epularū:dicitenī. Quis fer cula septem secreto cœnauit auus. Subiicere eru. & profecto id sine rubore facere poterāt cū epulæ eiusmodi essent q̄ ab oībus specta ri possent. Erant adeo continentiæ. Adeo in quit perfecta utebant̃ continentia:ut frequē tius uterent̃ pultibus q̄ pane. Pultis genus ci bi est quod ex farina & aqua mixto sale con ficit̃.mola. Oui. de fastis: hoc idem ostendit dicens. Ante deos hoī quod conciliare uale/ ret Far erat:& puri lucida mica salis. Plyn. lib.xviii.natu.hist. Pulte autem inquit nō pa ne longo tempore uixisse romanos manife/ stū est quoniam inde & pulmentaria hodie quoq; dicuntur. Et Ennius antiquissimus uates obsidionis famē describens offā eri/ puisse plorantibus liberis patres commemo rat. Et hodie sacra prisca atq; natalium pul te fritilla conficiunt̃:uideturq; tam puls igno ta græciæ fuisse q̄ Italiæ polenta: mola igit̃ conficiebat̃:ut Seruius tradit ex farre orno & sale:orno.i.farre eo anno orto:far autem est genus frumenti grandioris. Et pullis:nam in cauea pulli seruabant̃:& quū bellū cū ho stibus commitere uellent: primum auspicia capiebāt obiecta pulte:quam si sumpsissent ut pars humum caderet:bonū erat auspiciū si respuissent diis non placere dicebant id bel lū suscipi. Libamentis libare proprie est par

Valerius maximus.

tem & primitias diis fundere: græce latinæ significat fundere. quia primam partē libantes in ignem quasi primitias fundentes se diis sacrificare dicebant. ¶ Febrem autē. Ad aliud transit institutum. Vici longi: qui uicus lōgus appellabatur. In eaq; remedia deferebantur. Ea remedia quibus ualitudinem pristinam recuperassent: ægroti in templa febris deferebantur: sicut apud nos singraphi quibus ad febrem depellendam utuntur: nō nulli recuperata ualitudine ad templa deferūtur: alii uero incenduntur Annexa: sicut eiusmodi singraphi: ita illi sortes quibus liberati essent in templis suspendebant. Hæc ad humanæ mentis. Ad mentis quidem sanitatem diuinum quærebatur auxilium: quantum uero ad salubritatem corporis pertinebat: eam frugalitate & parsimonia tuebantur: mentis æstus: quia sunt etiam corporis æstus: uidelicet cum ægritudine laborat. Leniendos: sedādos. Sed quomodo dicit mentis æstus leniri: cum iam ea remedia corporibus annexa fuisse dixerit: non potest fieri quin mens p ægritudinem corporis aliquantulum & ipsa laboret. Vsus: utilitatis cum aliqua ratione: ideo dixit aliqua: quia est alia certior ratio ualitudinis conseruandæ. Excogitata inuenta. Bonæ ualitudinis. quia est etiam mala: nam ualitudo medium est uocabulum: quod in utrāq; partem accipitur. Mater erat frugalitas nam ex frugalitate nascitur bona ualitudo: frugalitas media est inter prodigalitatem & auaritiam: cū nec nimis parce rebus utimur: nec etiam nimis luxuriose. Est igitur moderata parsimonia cibi: & potus inimica lux epulis. sicut ex epulis luxuriosis morbus mēbrorum inducitur: ita ex frugalitate bona ualitudo conseruatur. Veneris usu. quia ab utroq; incenditur libido: nam ut inquit Teren. Sic cerere & baccho friget uenus: uitabant igit maiores crapulationem ut tuerentur salubritatem: uitabant uinum ne deuenirent in dementiam: uitabant luxuriam ut seruarent castitatem. Industria. doctrina. studium uigilantia: ab indulgere. i. operam dare studio. industria dicitur assiduitas: cura: labor pertinacia instantia. industria est frequens exercitiū circa rem honestam: industriosus: studiosus laboriosus efficax.

Idē sensit. Transit ad externa proxima: propinqua & quasi conformis: grauitatis spartana ciuitas. Lacedæmon uocata autē sparta postq̄ maioris iuuentutis pertengo & graui bello cōsumpta permissum fuit mulieribus: ut cum quibuscunq; uellent sine discrimine concumberent. unde qui nati sunt spartiate quoq; appellati sunt quasi uirginales: dicit ergo spartanos cōsimilem romanis habuisse grauitatē. uult tantum primas partes continentiæ Romanos tenuisse. Romanis deinde spartanos secundos fuisse adeo spartani luxuriæ contēptores & laboris patiētes fuere, ut ēt uirgini

Lācedæmō sparta.

lidior est cibus. Ideoq;. i. & ideo sup. res quæ uocabatur mola in sacrificiis: utpote sine qua secundum Seruium: nulla fiebant sacra: constat. i. cōficitur: ex farre: & sale & aqua: exta. s. hostiarum: ut de futura inquirerēt spargūtur farre quo puls confici solet: & puls obiicitur ut uescantur pullis: quibus. i. per quos auspicia petuntur. s. a diis per augures: enim pro quia prisci sup. Romani: placabant deos primitus ex libamentis. i. oblationibus sui uictus. i. eius quo uescebantur: uidelicet farris cum sale & aq̄ eo. i. tanto efficacius: quo simplicius. Et quidem. i. certe: ipsi uenerabantur cæteros. s. deos & deas: ad benefaciendum. i. ut benefacerent: autem pro sed: ipsi colebant febrem. s. deam: ad minus nocendū. i. ut minus noceret: templis. s. tribus: quorum. s. templorum febris unum extat adhuc in palatio: alterum. s. secundum extat adhuc in area. i. spatiolo: monumentorum marianorum. i. quæ a mariis illic structa erant. tertiū sup. templum febris extat in summa parte uici longi (Quod dicit extat adhuc. i. nondum periit: intellige tempore quo hæc scripserit) & remedia que fuerunt annexa corporibus ægrorum. i. laborantium febri deferebantur in ea. s. templa febris post sanitatem receptam: aut naturæ: aut dei ueri seu febris (ut credebant) beneficio: aut dæmoniorum uexare desinentium calliditate: hæc s. remedia quæ corporibus annexa erant: excogitata sup. erant. i. inuenta cum aliqua ratione usus ad æstus humanæ mentis qui phrenesim sæpe excitant: leniendos. i. sedandos: cæterum. i. sed: prisci sup. Romani tuebantur. i. protegebant salubritatem suam. i. suorum corporum sospitatem: certissimo ac fidelissimo mōumēto industriæ sup. suæ: & frugalitas. i. sobrietas erat quasi mater q̄dā bonæ ualitudinis. i. sospitatis eorū: frugalitas inquā inimica epulis luxuriosis: & aliena nimiæ abūdantiæ uini: & auersa: ab omni immoderato usu: ueneris id est coitus non legitimi.

Externa. De ciuitate spartana. Ca. CLXV.

Idem sensit proxima maiorum nostrorū grauitati Spartana ciuitas: quæ seuerissimis lycurgi legibus obtemperans aliquādiu ciuiū suorum oculos a contemplanda Asia retraxit: ne illecebris eius capti: ad delicatius uitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde & immodicos sumptus & omnia non necessaria uoluptatis genera fluxisse: primosq; Ionas unguenti coronarumq; in conuiuio dandarum & secundæ mensæ ponendæ consuetudinem haud parua luxuriæ irritamenta reperisse. Ac minime mirum est q̄ homines labore ac patientia gaudentes tenacissimos patriæ neruos externarum deliciarum contagione solui & hebetari noluerunt: cum aliquanto faciliorem uirtutis ad luxuriam q̄ luxuriæ ad uirtutem transitum uiderent.

¶ Idem sensit. Apte: utpote a consimilibus moribus ducto filo orationis progreditur ad instituta externa: & primo lacedæmoniorum dicens. Ciuitas spartana. i. lacedæmō proxima grauitati maiorum nostrorum (imo in multis præcedens) sensit idem. s. de frugalitate quod Roma: quæ. s. ciuitas spartana: obtemperans. i. obediens seuerissimis legibus licurgi retraxit aliquādiu. i. per aliquot annos: oculos suorum ciuium: a contemplāda asia. i. arcuit a contemplatione luxuriæ quæ in asia tunc erat ne. s. ciues sui: capti illecebris eius. s. Asiæ prolaberentur ad genus uitæ delicatius. s. q̄ prius usi fuerant. Enim pro quia: ipsi spartani seu lacedæmonii: audierant lautitiam. i. exquisitum apparatum in uictu: & immodicos. i. magnos sumptus: & omnia genera uoluptatis non necessaria. i. superflua: fluxisse inde. i. ex Asia: & audierant Ionas. i. populos ioniæ: est autem accusatiuus

pluralis tertiæ a nominatiuo Iones: & uox trisyllaba: reperisse primos: consuetudinem unguenti & coronarum dandarum in conuiuio: & secundæ mensæ: quæ pomorum erat: ponendæ.s.in conuiuio: appositione haud parua.i.quæ res sunt non parua: sed maxima irritamenta luxuriæ. Ac minime.i.nullo modo mirum est: quod homines: ut erant spartani gaudentes labore ac patientia: noluerunt neruos tenacissimos patriæ.i.per quos patria maxime conseruabatur utpote laborem & patientiam.sobrietatemq; solui & hebetari.i.obtusos fieri contagione.i.turpi communicatione: delitiarum externarum: cum uiderent transitum uirtutis ad luxuriam faciliorem super esse aliquanto: quam luxuriæ ad uirtutem: quam rem fecit amissio iustitiæ originalis: illis quidem ignota tanquam causa: sed in effectu notissima.

De Pausania Lacedæmonio. Cap.CLXVI.

Quod eos non frustra timuisse dux ipsorum pausanias patefecit: qui maximis operibus editis ut primum se asiæ moribus permisit fortitudinem suam effœminato eius cultu mollire non erubuit.

¶Quod eos &c.Perpetuo stilo rem prosequitur dicens.Quod scilicet neruos tenacissimos patriæ solui contagione delitiarum Pausanias dux ipsorum.s.Lacedæmoniorum patefecit eos.s.lacedæmonios: timuisse non frustra.i.non sine causa qui scilicet.Pausanias: maximis operibus editis idest postquam maxima opera ediderat & confecerat: ut primum idest tam cito ut permisit se moribus Asiæ: non erubuit emollire idest mollem facere: fortitudinem suam: cultu eius: uidelicet asiæ effœminato.i.in fœmininam molliciem deducto.

De ratione ineundi prœlii ad tibiam apud lacedæmonios. Cap.CLXVII.

Eiusdem ciuitatis exercitus non ante ad dimicandum descendere solebant quam tibiæ concentu & anapæsti pedis modulo cohortationis calorem animo traxissent: uegeto & crebro ictus sono strennue hostem inuadere admoniti. Idem ad dissimulandum & occultandum uulnerum suorum cruorem puniceis tunicis in prœlio utebantur. non quo ipsis aspectus earum terrorem: sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret.

¶Eiusdem &c.Ordo est.Exercitus eiusdem ciuitatis: uidelicet spartanæ: solebant non descendere: ad dimicandum. idest non inire periculum dimicandi: ante idest prius quam traxissent animo calorem cohortationis concentu tibiæ: & modulo pedis anapæsti qui ex duabus breuibus & longa constans ineundi prælii formam indicat: admoniti uegeto.i.uiuaci & uigoroso sono ictus.s.indicati per anapæstum in ultima syllaba: & crebro sono ictus quantum ad duas priores syllabas pedis indicatis celeriter inuadendum esse: inuadere hostem strenue.i.acriter.ita ut subita sit inuasio: & constans pugna. Idem scilicet lacedæmonii utebantur in prælio tunicis puniceis idest rubicundis ad occultandum cruorem uulnerum suorum non super. id faciebant quod idest quia aspectus earum scilicet tunicarum sanguinolentarum: afferret ipsis scilicet lacedæmoniis terrorem (quia pusillanimes quales non erant lacedæmonii statim uiso sanguine suo labascunt animo) sed ne aspectus earum tunicarum cruentarum: afferret hostibus aliquid fiduciæ: quando enim uulneratus quis conspicitur: eum non diu pugnaturum confidit.

bus eorum teste Cicerone libro secundo tusculanarum quæstionum: magis palestria pulsus uenaticus labor.& militia in studio fuerit quam fertilitas filiorum unde & uanum habitum ab aliis uirginibus fœminæ consueuerant.dicente Virgilio: uirginis os habitumq; gerens & uirginis arma spartanæ. Aliquandiu.per quingentos annos & amplius se ab asia abstinuerunt continenter uiuentes legibus nunquam mutatis. Cicero in oratione pro L.Flacco. Lacedæmonii inquit soli toto orbe terrarum septingentos annos amplius suis moribus & nunquam mutatis legibus uixerunt. posset hic quæstio quodam modo exoriri: cur non exempla atheniensium lacedæmoniorum præponat exemplis: cum sapientia uirtuti bellicæ uideatur anteponenda: Respondet: quia lacedæmon conformis est Romæ: uirtute bellica: ideo præposuit athenis. Voluptatis. Ergo diffinit esse quandam uoluptatem hominibus concessam. Primosq; Ionas: Audierant Ionas qui & ipsi pars asiæ esse creduntur: sunt certe in extremitate minoris asiæ uersus nos. Primum inuenisse: ut coronati epularentur: hos etiam secundas mensas instituisse: cum antea una tantum mensa uterentur. Ionas: sunt ut dixi secundum quosdam pars asiæ: qui tamen & ipsi græcam habent linguam: nam ionica lingua una est ex quinq; græcis: sed magis est regio græca posita teste pomponio inter Cariam & Aeoliam. & iones primi fuerunt qui legatos cito miserunt: ut in fidem amicitiamq; suam uellet eos accipere. qui urbane satis & facete legatis dicitur respondisse. nam Aesopi fabulam illis exposuit quærens nunquid audiuissent piscatorem quendam ad littora maris uenisse qui suauiter canens pisces conuocare studebat: qui cum aliquandiu cecinisset nec pisces cantu mouerentur. indignatus rhetia iecit: quibus implicitos pisces cum ad littera traxisset & super herbam exposuisset: illi saltare quam primum cœperunt. tum piscator desinite inquit contura ces saltare: nam cum canerem id facere noluistis. nunc uero cum nolim saltatis. ita uos cum societatem meam ultro eam me uobis offerente habere potuistis eam quodammodo respuistis. nunc uero cum petitis consequi non poteritis eam. Secundæ mensæ.i.pomorum & aliorum eiusmodi fructuum. nam secundam mensam poma esse: etiam Virgil. ostendit cum dicit. Et mensæ grata secundæ: cum de pomis loqueretur. At minime mirum est quod laudabat hoc propositum. Spartanorum quod noluerint ciues suos asiam frequentare: quod facilior esset transitus a uirtute ad uitia. Tenacissimos robustissimos propter seueram ac tristem uiuendi rationem. Neruos robur. Hebetari: obtundi effœminari.

¶Quod eos non frustra. Corroborat exemplo hanc opinionem: nam pausanias cum

multas magnasq; res gessisset: ubi se moribus asiaticis dedit: ita corruptus est: ut consilia prodēdæ patriæ cū rege persarū iniret. Hic pausanias cū aduersus Xersem persarū regē opulentissimū missus: multas atq; præclaras inde uictorias retulisset & plurimū incrementi lacedæmoniorum adiecisset imperio sensim uitam suā i mores asiaticos labi permisit. Deinde eo usq; processit res: ut cū Xerse ita cōuenirēt. se illi imperiū lacedæmoniorū perditurū esse si filiā sibi in matrimoniū dedisset. Id uulgatū cū lacedæmones rescissent pausaniā exilio mulctarūt. uel ut alii dicūt: accusatus ab argilao adolescente quo abutebatur turpē mortē subire coactus est. Maximis opt. edi. qui Mardoniū satrapē natione Medū & persarū regis generū manu fortē & cōsilii plenū cū ducētis milibus peditū & uiginti equitū: haud ita magna manu apud Plateā uicit. Mollire. mollē facere & effœminatam reddere.

Anapest9 ¶ Anapæsti pedis modulo. Anapæstus pes est qui primas duas syllabas breues habet: & ultimā lōgā: per huius ergo pedis modulationē uolebant intelligi primo cōcursu celeriter & impetuose cū hoste pugnandū esse ut si quomodo possent primo conflictu cōficerēt hostē quē si prima acie profligare nequirēt firmius & presso pede pugnandum nec prius moueri oportet q̄ hostē confecisset. A. Gelli. dicit lacedæmones nō carmine tibiarū & cantu & signis: sed tibicinum modulis in prælūs utebātur. uegeto strenuo & forti ac robusto q̄tū ad ultimā sillabā crebro q̄tū ad. ii. primas sillabas quæ breues sunt. Non q; ipsis: nō q; terrorē sanguis afferret: nā assueti erāt pati & fortia ferre.

EGregios uirtutis bellicæ spiritus lacedæmoniorū. Quēadmodum illi in bello præstātes fuerūt: ita Athenienses in pace. Plato in thimeo hāc ciuitatē cōmendans dicit. fuit olim. Atheniensiū ciuitas lōge cæteris pstās morum bonitate ac potētia uirg; bello & pace memorāda. Hæc ille. Apud quos inertia: nō aliter inquit apud athenieñ. inertes hoies puniunt: ac si delictū aliqd ppetrassēt. ē ait iers q sine arte hoc est sine exercitatōe uiuit nulli. s. se hōesto studio applicās & posuit inertiā p hoie inerti. i. rē p hoie. E latebris suis. q a p ociū in occulto uitā agūt. nā ppriū inertis ē i ocio & in tenebris delitescere: lāguore: torpore & ocio q; i ducit lāguorē. Peride ac delictū tanq̄ homo delicto obnoxi9 eēt i forū ptrahit ut puniat.

¶ Ariopagus. Ariopagitarum officium erat simile romanis censoribus. Areopagus uicus erat athenis sic dictus a templo martis: qd haud procul inde foret. nam interprætat̄ uilla martis: ares enim martem pagus fontē significat inde ariopagus: q; illic uidelicet iudiciū martis aliquādo a diis latū sit. nā fabula talis ē. Mars hōicidii accusat9 uocat9 ē i ius: palladi cōcessū fuit ut athēis iudiciū ha

De Atheniensibus. Cap. CLXVIII.

EGregios uirtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequuntur: apud quos inertia in latebris suis langore marcescens in forum perinde ac delictum aliquod protrahitur: fitq; ut facinorosæ ita erubescendę rea culpæ.

¶ Egregios &c. Transit ad mores athenieñ. quos dicit in pace excelluisse ut lacedæmonios in bello. Ordo est. Athenieñ. prudentissimi moribus pacis. idest in pace seruandis; subsequuntur. (quasi minor sit uirtus in pace q̄ in bello gerendo.) egregios spiritus uirtutis bellicæ lacedæmoniorū: apud quos scilicet athenieñ. inertia. i. ignauia & uita sine arte & industria marcescens. i. putrescens languore. i. torpore: in latebris suis idest ganeis: popinis & aliis locis illecebrosis & propterea occultis: protrahitur in forum. idest iuridice repræhenditur & diiudicatur: perinde. i. pariter ac. i. sicut aliquod delictum: & ipsa inertia fit rea. i. accusatur culpæ: ut facinorosæ: ita erubescendæ hoc est apud Athenienses desides inertes: hoc est nihil boni tempore pacis agentes: ita puniebantur: & condemnabantur ut facinorosi.

De ariopago. Cap. CLXIX.

EIusdem urbis & sanctissimum consilium ariopagus quid quisq; atheniensium ageret: aut quonam quæstu sustentaretur diligentissime inquirere solebat: ut homines honestatem: uitæ rationem memores reddendam esse: sequerentur.

¶ Eiusdem &c. laudat institutū Athenieñ. in ariopago dicens. Ariopagus i. uicus martis ubi iustitia exercebatur apud athenieñ. &. i. etiam: sanctissimum. i. inuiolatissimum consilium eiusdem urbis. s. athenieñ. solebat inquirere diligentissime quid quisq; athenieñ. ageret aut quonam quæstu. i. lucro aut qua acquisitione rerum sustentaretur, ut homines sequerentur honestatem: memores id est memoria repetentes rationem uitæ esse reddendam.

De Iisdem. Cap. CLXX.

EAdem ciuitas bonos ciues corona decorandi primo consuetudinem introduxit duobus oleæ cōnexis ramusculis clarum. Periclis cingendo caput. Probabile institutum siue rem siue personam intueri uelis: nam & uirtutis uberrimum alimētum est honos: & pericles dignus a quo talis muneris dandi posteritas potissimum initium caperet.

¶ Eadem ciuitas scilicet athenieñ. introduxit primo consuetudinem decorandi bonos ciues corona: cingēdo caput periclis: illius ciuis athenieñ. clarum. i. illustre: ob bonum consilium & fortia gesta: duobus ramulis aut (ut alii habent) ramusculis: oleæ. idest arboris oliferæ apud athenienses. primum: ut quidam uolunt repertæ. Probabile institutum idest quod institutum athenieñ. ē probabile: comendabile siue uelis intueri rē. i. effectū

ipsum:nam per talem uiā prouocant ciues ad fortiter agendum:siue personam: hoc est periclem qui talem honorem bene meritus fuerat. Nam & honos.i.honor:est uberrimum alimentum.i.nutrimentum uirtutis: unde Naso laudataq; uirtus Crescit: & immensum gloria calcar habet. Et pericles ciuis ille athenieñ.dignus sup. erat ut esset is a quo potissimum posteritas caperet initium talis muneris.i.coronæ oleaginæ:dandi.

De iisdem cōtra ingratos. Cap. CLXXI.

Age quid illud institutum Athenarum:q̄ memorabile q̄ conuictus a patrono libertus ingratus iure libertatis exuitur. Supersedeo te inquit habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem nec adduci possum ut credam urbi utilem quem domi scelestum cernam. Abi igitur & esto seruus quoniam liber esse nescisti.

¶ Age &c. Prosequitur institutum athenieñ. circa gratos & ingratos dicens. Age adhortandi uox est ut diligentius respondeatur) quid.i. quale sup. est illud institutum athenarum: q̄.i.q̄tum memorabile.i.dignum memoria:quod libertus idest donatus libertate conuictus.i. probatus a patrono.i.manumissore:ingratus.s.in patronum fuisse:exuitur iure libertatis.i.reuocatur in seruitutem:Patronus sup.reuocans libertum in seruitutē inquit:ego supersedeo.i.prætereo & desino habere te impium estimatorem.i.appretiatorem:tanti muneris:quantum est libertatis:ciuem.i. in numero ciuium:hoc est non deputo te amplius ciuem.nec possum adduci ut credam utilem sup.esse aut fore urbi:quem cernam domi.i.in patrem familias ingratum & ita scelestum.i.iniquum.Igitur quoniā nescisti esse liber; abi & esto.s.posthac seruus.

De massilieñ. Cap. CLXXII.

Inde massilienses quoq; ad hoc tempus usurpāt disciplinę grauitatem prisci moris obseruantia & charitate populi Romani pręcipue conspicui qui tres in eodem māumissiones rescindi permittunt si ter ab eodem deceptum dominum cognouerint quarto errori subueniendum non putant.quasi sua iam culpa iniuriam accepit.qui ei se toties obiecit.

¶ Inde. Transit ad mores massilieñ.populorum in prouincia gallicana: qui ex phocensibus originem traxerunt dicens. Massilieñ.conspicui.i.illustres obseruantia moris prisci.i.antiqui:& præcipue charitate.po.ro.usurpant quoq; inde.i.post athenienses usq; ad hoc tempus:grauitatem disciplinæ:quoniam.s.massilieñ.permittunt tres manumissiones rescindi.i.reuocari:in eodem.s.manumisso si cognouerint dominum.s.manumissorem deceptum ter ab eodem.s.manumisso.& non putant subueniendam quarto errori:quia si quarto:quis manumisserit:& postea se errasse ostenderit: non reuocabatur in seruitutem manumissus:quia qui ter inuentus est malus semper talis futurus censendus est quasi dominus accepit iniuriam iā scq; quarto loco:sua culpa utpote qui obiecit se toties ei scilicet seruo malo libertate donato.

beretur.& duodecim dii cōsessum Iouis honestarūt sex maribus a dextris: & sex deabus a sinistris assidētibus plutone.Neptuno uulcano.marte.mercurio:& Apolline a dextris:a sinistris uero Iunone.cerere uenere:uesta pallade & Diana.& cum totidem sententiis damnaretur quibus absoluebantur.pallas suffragium his adiecit qui illum absoluebant:& ita absolutus est.Inde autem fabulam fictam esse arbitror quod ibi teste plinio primum capitis iudicium actum fuerit ibi autem consilium erat Atheniensium & iudicia ferebantur: quæ exquisitissima habebantur. Vt homines honestatem. Reddit rationem cur ita facerent:quia nisi probarentur rō uitæ suæ:pœnā darēt non mediocrē.
¶ Eadem bonos ciues.& hoc institutū atheniensium laude dignissimum fuit quod præmia uiris optimis reddebantur:sic enim ad uirtutes incitantur. Honor est exhibitio reuerentiæ in testimonium uirtutis ut uult philosophus in æthicis. Periclis. Pericles orator maximus ac philosophus doctissimus fuit qui rempublicam atheniensium quadraginta annis mira quadam prudentia gubernauit: & illi habitus est honos:ut suo loco dicemus. Siue rem siue personam. Nam maxime gloria homines ad uirtutem concitantur. sicut ille Solonus e septem putabat rempublicam duabus rebus contineri præmio & pœna.ut hinc boni ad uirtutes inuitentur illinc mali a flagitiis arceantur. In huius quoq; sententiam & Oui.de ponto carmen edidit. Laudataq; uirtus crescit & immensum gloria calcar habet. Siue rem. quia res illa bona instituta sit:nam ut infra dicit. Honos est uirtutis uberrimum alimentum. Siue personam. Cui tale præmium debetur. Nam & uirtutis. Sic etiam Aristoteles dicit honorem esse reuerentiam & dignitatis collationem quæ datur in testimonium uirtutis. Initium caperet.ut ipse princeps esset huius instituti. — Pericles.
¶ Age quid illud institutum athenarum. Institutum fuit athenis. quod si quis manumissus a domino post libertatē ingratus extitit et libertate priuaretur. Sūt uerba legis. Siue domini seruum manumissum in seruitutem uindicantis. Quem domi scelestū. Si domi inimicus es nō eris reipublicæ amicus uel si domi iniquus:reipublicæ ñ eris iustus.
Inde massilīēses quoq;. Hi maxima fuerunt amicitia po. Ro. deuincti:adeo ut cū cæteræ ciuitates a po.ro.defecissent:hi soli i fide & officio permanerent:quod & tēpore belli ciuilis fecerūt.unde stra.li.iiii. Massilienses inquit romani populi amicitiā conciliarunt q cū illis permultū utiles cēnt magnū ex ipsis susceperūt icremētū.& paulo infra. Tū uero ex po.ro. amicitia eximia fœlicitate florebāt in pōpeiana aduersus cæsarē seditione cum uictæ parti sese adduxissent magnā suæ fel.iac.fe. Institutum autē fuit q̄ si qs cōperisset seruū suū quē libertate donasset ingratū esse:usq; ad tertiam libertatem posset se ingratitudinis uitio ulcisci.si post tertiam libertatem rursus eum libertum faceret non haberet ius in seruum illū. Qui ei se to.qui se se toties piculo obiecit:si postea periculi pœnam dederit: nullum habet quem accuset nisi seipsum. — Massilieñ.

¶ Maiori ex parte quia sunt nonnullæ quæ stuprū non habent: ut apud plautum in aulularia captiui duo. Talia spectā. nam quæ frequenter spectantur ea quoq3 licentius committi posse uidentur: ita nobis persuademus. nam nisi eius modi licerent non concederentur spectari: conceduntur autem: ergo licent. Religionis simu. dum simulant se religiosos esse ut a labore sint alieni. nam tunc erant nonnulli qui simulabant religionem quæ potius erat superstitio. Mendacem: falsam & simulatam. fucosam non sinceram. sed apparentē. A condi. ur. Hec urbs est in sinu galliæ transalpinæ teste Strabone .l. iii. qui dicit. Quo loco is qui sinus uocatur gallicus diffunditur inq3 eo massilia & Narbo sunt urbes clarissimæ. Vel teste Solino in Narbonensi prouincia a focensibus quondā fugatis. Persarū aduentu quadragesimaquinta olympiade condita fuit. Iustinus uero dicit phocenses angustia terræ coactos: mare curiosius exercuisse: piscando mercando. plærumq3 etiā latrocinio. quod illis temporibus decus erat. Virgilius Conuectare iuuat prædas & uiuere rapto. Prædantes ergo uenisse in sinū gallicū ad hostiā amnis rhodani & eius loci amœnitate captos domū redisse: & suorū cōplures sollicitasse qui tandē duce prouenientes massiliā cōdidere. Rubigine qdē exesus. ꝑ nimia uetustate rubigo gladiū illū ꝓpe corrupe.

Ascen. ¶ Eadē &c. Prosequitur alterum seueritatis institutum massilien. a diuo Aug. in de. c. dei magnopere laudatum dicēs. Eadem ciuitas massilien. est acerrima custos seueritatis nullum. idest non ullū: non dando mimis ullū aditū in scænam. idest agendarum fabularū locū: quorū scilicet mimorum: hoc est histrionum mores hominum gestu corporis imitantium: argumenta. idest materiæ ut res tam ueræ q̄ fictæ quas agunt continēt ex maiore parte actus stuprorū. idest illicitorū coituū: ideo autē nullum aditum dedit: ne consuetudo spectandi talia. s. lubrica & carnalia: non tamen res obscœnæ oculis: sed auribus uerbis quantum fieri potest captis subiciuntur: sed quia ex gestu & personarum habitu potissima uoluptas dependebat spectare potius quam audire dicebantur) sumat. idest per se capiat etiam licentiam. idest malam consuetudinē aut permissionē imitādi scilicet turpia ut stupra. autē pro sed: ciuitas massilien. habet portas scilicet urbis suæ clausas omnibus qui quærunt alimenta inertiæ. idest ignauiæ & ociositatis: per aliquā simulationem religionis: quia multi sub prætextu religionis mollem & inertem uitam etiam tunc sectabantur. semper enim religionibus addicti ab externis fuerunt immunes: nisi summa urgente necessitate: habet dicit portas clausas existimans superstitionē mendacem & fucosam idest palliatam: nam reuera tales molliciē uitæ sectantur submouendā esse scilicet ab urbe sua. Cæterū idest sed: gladius quo noxii. idest sontes & maleficio conuicti: iugulantur idest necantur est ibi ab urbe condita idest ab eo tempore quo primum urbs earum fuit condita: quidem idest certæ exesus idest corrosus & partim corruptus: rubigine idest uitio illo ferri diu sine usu tenti. & uix sufficiens ministerio scilicet decollandi aut iugulandi: sed index id est monstrator & significator: omnia momenta. id est discrimina aut efficaciæ seu ut dicunt importantiæ: antiquæ consuetudinis seruanda sup. esse: quoq3 id est etiam in minimis rebus: q. d. nedū in maximis.

Væ ēt: Hanc ēt cōsuetudinē massilienses seruabāt qd & duas arcas ante urbē suā cōstituere: i quarū altera seruorū corpa i altera liberorum portarentur ad sepulchrum. & cum cadauer ad funus effertur: nemo est qui lugeat: & pectora plangat. Plaustro: non humeris omnium ad sepulchrum efferebantur cadauera sed plaustro. Lamentatione quærelarum. Plāctu: pulsatōe pectorꝫ: nec q̄relis nec plāctibus funera suorum comitabantur. Funeris dies: lugendi funeris. Domestico: quia domus funesta dicitur eius qui mortuus ē. Etenim quid attinet. Laudat hoc propositum & institutum massiliensium dicens nil aliud facimus dum quærelis & lachrymis insistimus: nisi quod dolorem nostrum augemus: & inuidiam deorum prouocamus. Indulgeri: operam dari: sicut Cicero dicit. Non intelligis duplicare dolorem. Immortalitatem: q̄ nos imortales facere noluerint sicut ipsi sunt.

De Iisdem contra ingratos. Cap. CLXXIII.

Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est: nullum aditum in scæna mimis dando quorum argumenta maiori ex parte stuprorum continent actus: ne talia spectādi consuetudo etiam imitandi licētiam sumat. Omnibus autem qui per aliquam religionis simulationem alimentā inertiæ quærunt clausas portas habet & mendacem & fucosam superstitionē submouendam esse existimans: cæterum a condita urbe gladius est ibi quo noxii iugulantur: rubigine quidem exesus & uix sufficiens ministerio: sed index minimis quoq; rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda

De duabus arcis massilien. Cap. CLXXIIII.

Duæ autem ante portas eorum arcæ iacent altera qua liberorum altera qua seruorum corpora ad sepulturæ locum plaustro deuehuntur sine lamentatione: sine planctu funeris dies domestico sacrificio adiectoq; necessariorum conuiuio finitur. Etenim quid attinet aut humano dolori indulgere: aut diuino numini inuidiam fieri q̄ immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit.

¶ Duæ autē &c. Recitat institutū Massilien. de duabus arcis. idest feretris aut capsulis seu capulis: quibus omniū cadauera ad sepulturā deferebantur in altera liberorū in altera seruorū dicens. Autē pro sed: duæ arcæ i. cistæ ligneæ quibus efferebantur cadauera: iacēt ante portas eorū: scilicet massilien. altera sup. arca iacet ante portam: qua corpora liberorum deuehuntur plaustro ad locum sepulturæ: & altera qua corpora seruorū

deuehuntur plaustro ad locum sepulturæ. Et dies funeris finitur. i. transigitur sine planctu. idest concussione membrorum præ dolore. & sine luctu idest signo doloris in uestitu: sacrificio domestico & conuiuio necessariorum. idest consanguinitate aut affinitate necessaria cōiunctorum t adiecto idest addito quasi impertinenti. Etenim (laudat institutum massilieñ. in tēperamento luctus dicens) etenim. idest & certe quid attinet. s. ad rem. idest quid prodest: aut indulgere. i. nimis incumbere: dolori humano. i. propter hominis mortalitatem orto: aut inuidiam fieri numini diuino q ipsum numen diuinum noluerit partiri. idest cōmunicare suam imortalitatē nobiscum: q. d. nihil. Et recte id diceret: si deus nos imortales esse noluisset. Nihil enim iniuste aut uult aut non uult. Verum uoluisset quidem deus nos esse immortales: si protoplasti obedientes esse uoluissent.

De massilien. cicuta. Cap. CLXXV.

Venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publice custoditur: quod datur ei qui causas sexcentis (id enim senatus eius nomen est) exhibuit: propter quas mors sit illi expetenda: cognitione uirili beniuolentia temperata quæ neq; egredi uita temere patitur: & sapienter excedere cupienti celerem fati uiā præbet: ut uel aduersa uel prospera nimis usi fortuna (utraq; enim finiendi spiritus: illa ne perseueret: hæc ne destituat rationem præbuerit) comprobato exitu terminentur.

¶ Venenum &c. Recitat aliud massilieñ. institutum: tunc quidem laudabile: sed nunc si fieret detestabile. Nam iis quibus societate uitæ honesta petebatur mors potio uenenata ad hoc publice asseruata: cum nemini liceat suæ necis accelerationem petere. Ordo est: Venenum temperatum id est dilutum cicuta. idest succo herbæ frigidissimæ: custoditur publice i ea ciuitate uidelicet massilieñ. quod sup. uenenum datur ei: qui exhibuit. idest exposuit & declarauit sexcentis. scilicet senatoribus aut iuridicis uiris (id enim est nomen senatus eius scilicet ciuitatis) causas propter quas mors sit expetenda. idest honeste aut rationabiliter petenda illi: & hoc cognitione uirili. idest uiriliter mori cupientium temperata beniuolentia scilicet iudicum: quæ neq3 petitur temere id est sine legitima causa egredi uita: & præbet cupienti excedere scilicet uita: sapienter. idest iusta de causa: celerem uiam fati. idest mortis. ut usi fortuna uel nimis aduersa uel nimis prospera, utraq3 enim fortuna præbuerit. idest præbere potuerit: rationē spiritus. s. uitalis: finiendi. illa. i. aduersa ne perseueret: hæc. s. prospera ne destituat. id est derelinquat quia summum infœlicitatis genus (Ut Boetius sentit) est fuisse infelicem: & ideo qui aliquo uehem. nti gaudio delibuti erant (ut Cherea ille i Eunucho Terentii: emori exoptabant ne gaudium ægritudo contaminet aliqua) ut inquā usi tali fortuna uehementer bona aut mala terminentur exitu scilicet uitæ comprobato.

De Cæę insulæ mulieris spontanea morte. Ca. CLXXVI.

Quam cōsuetudinem massiliensium non in gallia ortam: sed de græcia translatam inde exi/

Venenum cicuta temperatum. Cicuta uenenosa herba est teste Plinio li. xxv. natura. hist. qui cicuta inquit q. l. o. q3 uenenum est publica atheniensiū pœna inuisa: ad multa usus nō obmittēdi: sem: ē habet noxium & reliqua. Sexcentis senatoribus scilicet qui sexcenti erant: nā consilium eorū sexcenti appellantur Strabo libro quarto. Cæterum Massilienses rem urbanā per optimates & Aristocratiam regentes omnes legum æquitate superant: consilium sexcentis ex uiris instituentes qui dum ad iura supsint id honoris genus habent quos timuchos id est honorificos appellāt: quindecim uero senatus sunt principes quibus quæ ad manus prompta obueniūt moderari & regere datū est. rursus ex his quindecim tres sunt præsides quibus plurimum potestatis attribuitur uerum ex his nemo timuchus creat q liberos nō hēat neue de ciuium sanguine tertiā per generationem ortus sit. Mors expetenda qui iustam causam moriendi se probauerint habere: his publice hoc uenenum hauriendum datur. Temperata beniuolentia: q omnes nolint temere mori. Virili: de his qui uiriliter mori uolunt. Ordo est cognitione uirili temperata cum beniuolentia. cognitio uirilis est de his qui fortiter mori uolunt: quæ temperatur hac beniuolentia ne sine causa moriantur. Sapienter hoc pertinet ad uirilem cognitionem. Nam utraq3: utraq3 inquit fortuna tā aduersa q̄ prospera cām moriēdi præbet hoibus: nā si aduersa fuerit. nolūt in ea diutius permanere: si prospera: dubitant ne desetat eos & in aduersam incidant.

Quam consuetudinem &c. Iulide oppidum. oppidum est insulæ ceæ. Clariorem fieri: ut mors sua præsentia pompeii celebraretur. Instructissimus paratissimus munitissimus. Insana: in hoc uno insana erat quod mori uolebat. Sinceritate: integritate. Sincerus dicitur ille qui plane purus est sine ulla mixtione malitiæ: ut mel sine cera sincerum dicimus. Dii quos relinquo scilicet superi. Quod quos peto: scilicet inferi. nec hortator uitæ meæ: quoniam a proposito eam reuocare studuerat. Ipsa Ipsa
Epigrammaticon est: ipse lego: ipse legis ipse legit. nam ad omnem personam referri potest. Sacrisq3 domesticia: ut diis penatibus sacrificia facerent. Maiori filiæ ita mos erat: ut maioribus natu sacra domestica traderentur. Constanti: firma & non tremebunda. Defusis mercurio libamentis. ideo Mercurio libauit quia dicitur animabus præesse. Virgil. lib. iiii. Animas ille euocat orco Pallētes. alias sub tartara tristia mittit. Est autem deorum nuncius: qui non solum diis superis: sed inferis quoq3 ministrat. Placido itinere: æquo non aspero: uia planiore in campos elisios. Defusis autem dixit factis

sacrificiis uel in terram fusis: anteq̄ libaret: fudit aliquantulum potionis in terram. Sub inde: deinceps: quia dicebat: quomodo rigor primo pedes occupasset. deinde ad genua puenisset: postea ad corpus ascendisset. Opprimendorum oculorum: claudendorum oculorum. Virgi. Pressi ue oculos & funera laui. consuetudo enim erat: ut propinquiores mortuis lumina clauderent. Tamen aduersatur ad id quod dixit obstupefacti: quasi dicat si stupefacti eramus non debebamus flere.

Quam consuetudinem &c. dicit esse consuetudinem e Cæa insula translatam: idq; probat exemplo cuiusdā mulieris sic mortem obeuntis dicens. Quam consuetudinem Massilieñ. ego existimo non ortam in gallia sed translatam e græcia: inde i. ex ea re: q̄ ego animaduerti illam seruari etiam in Cæa insula: sup. eo tempore: quo tēpore ego petens asiam cum Sexto Pompeio (non illo prisco sed sui temporis uiro) intraui oppidum Iulide. s. nomie. Euenit enim forte tunc ut fœmina summæ dignitatis: sed iā ultimæ senectutis: ratione cur deberet excedere uita: reddita ibi ciuibus: destinauit. i. decreuit se consumere ueneno: æstimauit. i. censuit magni sup. pretii esse: mortem suam fieri clariorem præsentia pompeii uidelicet Sexti. Nec .i. & non & uirille: uidelicet Sextus Pompeius istructissimus. idest ornatissimus & maxime præditus ut omnibus uirtutib9 ita quoq; .i. etiam laudibus humanitatis .i. clæ mentiæ: non sustinuit. idest non passus ē: preces eius. s. fœminæ: aspernari. i. uilipendi. Itaq; ipse uenit ad eam: & conatus est diu ne quicq̄. i. frustra: sermone facundissimo: q̄ manabat ore eius. s. pompeii quasi e quodā fonte eloquentiæ: beato. i. abundāte. Quæ s. fœmina: transgressa annum nonagesimum s. ætatis suæ: cum summa sinceritate. i. puritate: & animi & corporis: recubans in lectulo strato cultius quotidiana consuetudine: quantum erat. i. dabatur dignoscere: & innixa cubito: inquit o Sexte Pompei. dii magis quos relinquo. i. superi aut mundi huius rectores: q̄ quos peto. idest quam inferi. referant tibi gratias: quia nec fastidisti. idest non contempsisti superbe. esse adhortator uitæ meæ: ne ac spectator mortis. Cæterum. i. sed: ipsa. i. ego: experta semp uultū fortūæ hilarē. i. fauorabilē mihi: ne cogar auiditate i. propter auiditatē uitæ: intueri. idest inspicere sup. fortunam aut uultum eius tristem: permitto. s. diis inferis: aut permutto cum morte reliquias spiritus mei. i. quod reliquum esse possit uitæ: fine prospero quia relictura duas filias: & unum gregem. idest multitudinem nepotum e filiabus ortorum: superstitem. idest post occasum & mortem meam staturum & in uita permissurum. Deinde ipsa fœmina cohortata suos. s. necessarios ad concordiam. patrimonio distributo eis: & cultu suo sacrisq; domesticis: traditis maiori filiæ: arripuit dextra constanti. idest constantis animi indice: poculum in quo uenenum erat temperatum. Tunc id est deinde delibamentis seu libamentis id est oblationibus potionis prælibatæ defusis s. in terram: mercurio. i. ad honorem mercurii & numine. idest diuino auxilio: eius scilicet mercurii inuocato: ut deduceret se placido itinere in meliorem partem sedis infernæ id est apud inferos habendæ: traxit id ē attraxit & imbibit cupido haustu potionem mortiferam: quia uenenatam. ac significans sermone. id est. loquendo: quasnam partes corporis sui: rigor id est torpor mortis occuparet: cum esset locuta: cum scilicet rigorem aut si legatur eam uidelicet potionem uenenatam unde rigor ille oriebatur: imminere id est appropinquare iam uisceribus & cordi: aduocauit manus filiarum ad supremum

Ultimoq; illam etiam in insula Cea seruari animaduerti: quo tempore asiam cum Sexto Pompeio petens Iulide oppidum intraui. Forte enim tunc euenit ut summe dignitatis ibi fœmina sed ultimę iam senectutis reddita ratione ciuibus cur excedere uita deberet ueneno consumere se destinauit: mortemq; suam Pompeii præsentia clariorē fieri magni æstimauit. Nec p̄ces eius uir ille ut oibus uirtutibus ita humāitatis quoq; laudibus istructissimus aspernari sustinuit. Venit itaq; ad eā facundissimoq; sermone qui ore eius quasi e beato quodam eloquentię fonte manabat: ab incepto consilio diu ne quicq̄ reuocare conatus: ad ultimum propositum exequi passus est: quę nonagessimum annum trāsgressa: cū summa & animi & corporis sinceritate lectulo quantū dignoscere erat quottidiana consuetudine cultius strato recubans & innixa cubito: tibi inquit Sexte Pompei dii magis quos relinquo q̄ quos peto gratias referant quia nec hortator uitę meę nec mortis spectator esse fastidisti. Ceterum ipsa hilarem fortunę uultum semper expertata: ne auiditate lucis tristem intueri cogar reliquias spiritus mei prospero fine duas filias & unum nepotum gregem relictura superstitem permitto. Cohortata deinde ad concordiam suos distributo eis patrimonio & cultu suo sacrisq; domesticis maiori filię traditis poculum in quo uenenum temperatum erat cōstanti dextra arripuit Tunc defusis mercurio delibamentis: & inuocato numine eius ut se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret partem: cupido haustu mortiferam traxit potionem ac sermone significans quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet quū iam uisceribus cū & cordi imminere esset locuta: filiarum manus ad supremum opprimēdorū oculorū officiū aduocauit: nostros autem tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant suffusos tamen lachrymis dimisit.

ideſt ultimum officium: uidelicet oculorum opprimendorum id eſt claudendorum: quis a morientibus derelinquitur pa rentes: autem pro ſed: ipſa dimiſit noſtros id eſt Pompeii & meos cæterorumq; Romanorum tametſi erant obſtupefa cti nouo ſpectaculo: tamen dimiſit ſuperfuſos lachrymis. Quo dicto indicat ſuum & cæterorū Romanorum clemētiam.

De ritu Maſſilienſium: quo cauebant nequis armatus itrare auderet ciuitatē ſuā. Ca. CLXXVII.

SEd ut ad Maſſilieſiū ciuitatē unde in hoc diuerticulū exceſſi reuertar: itrarī oppidū eorū nulli cū telo licet p̄ſtoq; eſt q id cuſtodiæ gratia acceptū exituro reddat: ut hoſpitia ſua quēadmodū aduenientibus humana ſunt: ita ipſis quoq; tuta ſint.

❧ Sed ut &c. Redit ad narrationē inſtitutorū Maſſilienſiū: dicēs. Sed ut ego reuertar ad ciuitatē Maſſilieſem: unde ego exceſſi.i. extrauagatus ſū: in hoc diuerticulū.i. in narrationē inſtituti Cæe inſulæ. Nulli.i. nō ulli: nō licet ulli itrare oppidū eorū.ſ. maſſilienſiū: cum telo.i. armis iuaſiuis de lōge iaculari ſolitis: & p̄ſto ē q reddat exituro.ſ. peregrino Maſſiliā egredi uolēti: id.ſ. telū acceptū.ſ. ab itrāte: gratia cuſtodiæ: ut hoſpitia ſua.ſ. maſſilienſiū: quēadmodum ſunt adeuntibus humana.i. benigna: ita ſint tuta quoq;.i. etiam ipſis.ſ. Maſſilienſibus.

De more quē obſeruare ſolebant in mutuo dando galli. Cap. CLXXVIII.

HOrū mœnia egreſſi. uetus ille mos gallorū occurrit: quos memoria ꝓditū eſt pecūias mutuas quæ his apud inferos redderent̄ dare: qa p̄ſuaſum habuerint aīas hoim immortales eſſe. Dicerē ſtultos niſi idem brachati ſenſiſſent: quod palliatus Pythagoras credidit.

❧ Horū mœnia &c. Secūdū locorū ſitū pulchre trāſit a Maſſilieſibus ad Gallicanos mores: dicēs. Vetus ille mos Gallorū occurrit mihi egreſſo mœnia horū.ſ. Maſſilienſiū quos.ſ. Gallos proditū ē memoria dare pecunias mutuas aut mutuo quæ redderētur: his.ſ. mutuo dātibus: apud inferos: qa habuerint p̄ſuaſum aīas hoim eſſe imortales: dicerē ſup. Gallos ſtultos (q reuera in eo facto errabāt: nō ꝙ aīas imortales credebant. ſed ꝙ talia cōmercia apud inferos putabant: ut pecūia opus haberēt: niſi forte eo aīo dabant: ut pro datis amore dei mercedē reciperent) niſi braccha ti.ſ. galli: hoc eſt bracchis induti ſenſiſſēt: idē quod Pythagoras palliatus credidit.ſ. pecuniam mutuo datam: apud inferos recipi.

De cimbrorū & celtiberorū inſtitutis. Ca. CLXXIX.

AVara & fœneratoria gallorū philoſophia: alacris & fortis cimbrorum & celtiberorum: qui in acie gaudio exultabāt tāq̄ glorioſe & feliciter uita exceſſuri: lamentabant̄ in morbo q̄ſi turpiter & miſerabiliter ꝑituri. Celtiberi ēt nephas ducebāt eſſe p̄lio ſupeſſe: quū is occidiſſet ꝓ cuius ſalute ſpiritū deuouerāt. Laudāda utrorūq; populorū aī pręſtātia: ꝙ & patriæ icolumitatē fortiter tueri: & fidem amicitiæ conſtanter præſtandam arbitrabantur.

❧ Auara &c. Tranſit ad mores Cimbrorum & celtiberorum dicens: Philoſophia gallorum ſic mutuo dantium: eſt ſup. auara & fœneratoria.

SEd ut ad maſſilieſiū. Nūc redit ad propoſitū. Diuerticulū digreſſionē: digreſſio ē ab eo diuerti qd dicere cœperit. Vt hoſpitia: ut quēadmodū ipſi hoſpitales benigne ſumerēt peregrinos: ita ipſi ab hoſtibus tuti eē poſſent. Pecunias mutuas. Opinio ātiquorū ſatis deridēda. Apud inferos: dicebāt tu mihi decē aureos mutuabis: & ego tibi poſtea totidē apud iferos reddā. Quia p̄ſuaſum habuerūt. Credebāt ad aliā migrari uitā ſecūdū Metēpſicoſim. Dicerē ſtultos: dānarē inqt eorū ſtultitiam: niſi hoc idē ſenſiſſet Pythagoras. Bracchati q̄uis ōis gallia comata uno noie appellata teſte Ply. li. iiii. natu. hiſto. in tria populoꝝ gña diuiſa eſt uidelicet in belgicos: aquitanos: & celticos ſiue lugdunēſes: qd idē & Cæſar in pricipio cōmentariorū ſuorū affirmat. tamē inueni nōnullos ex noſtris qui dicāt triplicē Galliæ diuiſio.
galliā: brachatā: comatā & togatā eſſe. Comatā eē quæ lōbardia dicitur & galli inſubres. Togatā ab alpibus uſq; ad mare britānicū tēdere. Brachatā narbonēſem ꝓuinciā & oēm regionē quæ adiacet rheno quæ multas habet ptes: Burgundiā: lotoringiam: Flandriā: Coloniā: & terrā ligonēſiū. Palliatus: græcus: qa ut ſupra diximus pallio utebātur græci. Pythagoras qdē credebat animas hoim imortales eſſe: ſed ex uno corpe i alia corpora trāſire: nec uſpiā inferos eſſe.

AVara & fœneratoria. Qui philoſophant̄ ut dicāt aīas eē imortales: & iō pecunias mutuo accipiāt: ſed nūc optimū fœneratorē eſſe dicimus: qui egentibus opē p̄ſtat: quaſi qui ꝓ uno centupliū expectet a deo & hic reuera quæſtū nullū maiorē facere poteſt q̄ pecuniā pauperibus effundere. cōpenſatiōnē illius a deo ꝓmiſſam expectās: ſed apud ignaros noſtræ fidei uana fuit opinio. Alacris: læta atq; iucunda: & oſtendit utrāq; rationem: qui in acie gaudio exultabant: qui cum prælio cōmiſſo ꝑiculis ſe expoſitos uiderent: lætabantur: Iulius Celſus li. vi. Dryades inquit perſuadent animas non interire: ſed ab aliis poſt mortem trāſire ad alios. Glorioſe: ꝙ fortiter pugnātes morerent̄ in acie id ſibi honorificū & glorioſum credebāt: quia non ut ſegnes & ignaui morerentur: ſed ut fortes & magnanimos decet. Virgilius. Pulchrumq; mori ſuccurrit in armis. Lamentabantur. Contra uero ſi iacuiſſent in lecto metuebant mortem: & ideo triſtabantur ꝙ ignauiter quodāmodo & turpiter perituri eſſent. Hoc idem Cic. li. tuſculanarum quæſtio. ſecundo. Celtiberi etiā. Proſequitur aliud inſtitutū eorum fuiſſe ut cum milites ducem ſuum amiſiſſent mortuo du

ce: se interfici malebāt: qđ legiť in uita Sertorii. Pro cuius salute spiritū deuouerāt: quia i bellū proficiscētes iurabāt i manus īperatoris se ꝑ salute illius fortiter pugnaturos.

THracie uero. Aliud īstitutū. Natio ı regio thraciæ. Sapiētiae: nā reipsa: potius q̄ doctria & ꝑceptis philosophiæ Praestāt. Celebrāt. frequētāt. Quae natales: Duo dicit: & nascētes flere & morientes laetitia proseq cōsueuisse: iō aūt nascentes deflebāt. Quasi labores: & humanae uitae picula subeūtes morientes uero hilaritate ꝓsequebanť quasi labores illos & picula relinquētes: illud autē aīaduertendū ē: natalē & per se plenū esse: ut hoc loco: & apud Virg. Meus est natalis iola: & adiectionē recipere: ut apud Terē. Porro aūt alio ubi erit puero natalis dies: & apud Iuue. Natali coruine die nil dulcior haec lux. Hoc autem istitutum thracum ideo magis admiratione ꝓsequēdū est: qa apud caeteras gentes: & praesertim apud romanos in omnibus sacrificiis castitas seruabatur nisi quū dies natalis celebraretur: in quo libenter uoluptatibus operam dabant. Solinus in capitulo de Thracia. Apud plurimos inquit: luctuosa sunt puerperia: denique recentē natum fletu parēs excipit contra usum laeta sunt funera: adeo ut exemptos gaudiis prosequantur. Sine ullis doctorum praeceptis: non ꝙ philosophi recipiāt: sed ꝙ hoc ex ratione humanae uitae collegerint: quia & ortus uitae humanae pericula subit & laboris: mors autem finis est. Sine ullis doctorū praeceptis: eo magis gaudendum ꝙ ipsi potius a natura habuere: q̄ ex ullius doctrinae perceptione. Habitum. s. prouidit naturam humanam quae miserrima & fragilis ē. Remouetur naturalis uitae dulcede. Nisi nos inquit nimia uitae cupiditas tenuerit: intelligimus uitae introitum miserabiliorem fore q̄ exitum: nam uitae cupiditas cogit plaerūque nos multa turpiter facere aut turpiter pati. Vitae dulcedo: ideo dixit: quia omne animal rationale & irrationale uiuere appetit.

QVocirca &c. Deformitate cultus. Si quem uirum uideas muliebri ueste indutum: deforme spectaculum uidebis. Liciae: Licia prouincia est in minori asia ab oriente iuxta Pamphiliam ab occidēte Cariam: uel ut Solinus ita tradit Ciliciae confinis: in ea ciuitas est nomine Patera: in qua Apollinis oraculum erat caeteris claritate praestantius: Vnde Virgi. Lycias sortes appellat apollinis oracula: qui in Lycia responsa dabat. In Lycia est mons ille chimera nobilis & ubique celeber: de cuius uertice ignis exhalat: sicut in Sicilia aethna: in campania mons Vesuius ignem euomens.

VErum quid ego. Sed quidem de fortitudine mulierum dicam. In hoc genere ꝙ puiciāt uitā. Solinus de idia

toria: qa plus recipe sperabāt q̄ dederāt: sed sup. philosophia cibrerū & celtiberorū ē alacris & fortis: q. s. cibri & celtiberi exultabāt gaudio i acie i. qñ cum picula uitae ꝑliabātur: tāq̄ excessuri uita gloriose & fortiter: & lamētabanť i morbo. i. qñ afficiebanť morbo quasi ꝑituri turpiter & miserabiliter. Celtiberi ducebāt. i. existimabāt ēt nephas eē supesse ꝑlio quū is occidisset: uz pricceps eorū ꝑ cuius salute ipsi deuouerāt. i. morti addixerāt spiritū. i. uitā suā Praestātia animi utrorūque populorū ē laudāda: ꝙ. i. qa: &. i. simul: tueri. i. tuebanť fortiter incolumitatē patriae: & arbitrabanť fidem. i. fidelitatē praestandam amicitiae.

De Thracia. Cap. CLXXX.

THraciae uero illa natio merito sibi sapientiae laudes uendicauerit: quae natales hominum flebiliter exequias cum hilaritate celebrat: sine ullis doctorum preceptis: uerum conditionis nostrae habitum ꝓuidit. Remoueatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo uitę quae multa & facere & pati turpiter cogit: si ea mortua aliquanto eius felicior & beatior reperietur finis.

¶ Thraciae. Prosequť mores thracū dicēs. Vero ꝑ sed: illa natio thraciae uēdicauerit sibi merito laudes sapiētiae q̄. s. natio celebrat natales hoim flebiliter: & exeqas hoim cū hilaritate: sine ullis ꝑceptis doctorū. i. docentiū philosophorū. Verū. i. sed: ipsa ꝓuidit habitū nostrae cōditōis. i. status uitae: nā nascētes huius mūdi miserias igredimur moriētes si boni sumus ad uitā beatam trāsimus. Igiť qa haec sapiēter fecerunt thraces: naturalis dulcedo uitae oīum aīalium remoueatur. s. ab aīs nostris: q̄. s. dulcedo uitae cogit & facere & pati multa turpiter. si ea. s. dulcedine uitae mortua: finis eius reperietur felicior ac beatior aliquanto.

De moribus & ritu lyciorum. Cap. CLXXXI.

QVocirca recte Lycii cum is luctus incidit muliebrem uestem iduunt. ut deformitate cultus commoti maturius stultum proiicere moerorem uelint.

¶ Quocirca. Apte: quia a cōsimili argumento transit ad mores lyciorum dicens. Quocirca. i. quapropter lycii. s. populi: recte sup. sentiūt aut faciūt quia cum luctus incidit iis: ipsi induunt uestem muliebrem: ut ipsi cōmoti deformitate cultus. i. uestitus: uelint proiicere maturius. i. celerius moerorem stultum: quia pro re irrecuperabili assumptum.

De foeminis indicis. Cap. CLXXXII.

VErum quid ego fortissimos in hoc genere prudentiae uiros laudem? Respiciantur indorum foeminae quae cum more patrio cōplures eidē nuptę esse soleāt mortuo marito in certamē iudiciūque ueniūt quā ex iis maxīe dilexerit: uictrix gaudio exultās deductaque a necessariis laetū ꝑferēs uultū cōiugis se flāmis supiacit. & cū eo tāq̄ felicissima crematť supatae cū tristitia & moerore in uita remanēt. Protrahe in mediū cimbricā audatiā: adiice celtibericā fidē iūge animosā

thraciç sapiētiā: annecte lyciorū in luctibus abiiciendis calli de quęsitā rōnē: Indico tñ rogo nil eorū pferes quē uxoris pietas in modum genialis thori propinqui mortis secura conscendit.

¶ Verū qd ego. Infert exēplū indicaꝝ foeminarū eū eādē laude dicēs. Verū qd.i. ad qd ego laudē fortissimos uiros in hoc gñe prudentiae: qua s. paruifaciunt hanc uitam. q.d. frustra: cū fragilior sexus i ea re plus laudis mereatur. Nā respiciant foeminae indoꝝ: q̄ cū soleāt esse cōplures nuptae eidē. s. uiro: more patrio: ueniunt marito mortuo. i. postq̄ maritus est mortuus: in certamen. i. contentionē: & iudiciū. s. grauissimoꝝ uiroꝝ: quā s. uxorē ex eis. s. cōpluribus maritus dilexerit maxime: uictrix. i. iudicata maxime dilecta fuisse: exultās. i. tripudiās gaudio: & deducta a necessariis. i. proximis parentibus praeferens. i. ante se ferens & ōndens laetū uultum: supiacit se flāmis. i. in rogū seu ignē ardētē: cōiugis. i. quo cadauer mariti cōburit & cremat cū eo tanq̄ sup. esset felicissima. superatae. i. minus dilectae iudicatae remanent in uita cum tristitia & moerore.

¶ Protrahe &c. loquēs de excellētia hmōi facti itēperatione ad alioruꝫ facta dicit. protrahe in mediū: qͣ res collatae cōparari possunt: dū simul conspiciunt audaciā cimbricā. i. cimbroꝝ exultantiū dum in praelio cadūt adiice fidē in ducē & principē: celtibericā. i. celtiberoꝝ populoꝝ ex celtis & hiberis constantiā: qui duce cadente supstites eē recusant: iūge animosam sapientiam thraciae. i. thracū: exeq̄as gaudio celebrantiū & natales luctu: annecte rōnē lyciorū q̄sitā. i. iuētā callide i abiiciēdis luctibus: qͣ turpe ē i ueste muliebri diu cōspici: tñ tu nihil eorū pferes. i. plus laudādū iudicabis rogo. i. igni incēso: idico. i. indicorū maritorū: quē. s. rogū pietas uxoris. i. uxor pia in maritū: secura. i. seorsum a cura mortis ꝓpinquae: cōscēdit. s. laeto uultu & apparatu in modū thori genialis. i. quo generatiōi prolis a coniugibus opera dari solet.

De puniciis foeminis & fano ueneris. Ca.CLXXXIII.

Vi gloriae punicarum foeminarum: ut ex comparatione turpius appareat: dedecus annectā. Siccae. n. fanum ueneris est in quod matronae se conferebant: atq; inde procedētes quęstum dotis: corporis iniuria contrahebant: honesta nimirum tam inhonesto uinculo coniugia iunctur ę.

¶ Cui gloriae. Affert turpe istitutū punicarū mulierū nō sine odii in punicū nomē suspitione: nā & cypriae idē factitasse legūtur. Ordo est. Cui gloriae. s. indicarū mulierū ego annectā: dedecus. i. dedecēs & turpe flagitiū foeminarū punicarū: ut ipsum dedecus appareat turpius ex cōparatione (quia si mediū cōparatū uni extremorū habet ratioē alterius: unū extremū cōpatū ad alterū egregie elucebit) Eni ꝓ qͣ: fanū. i. tēplū ueneris est siccae. i. in ea urbe aphricae: in quod. s. phanū matronae. i. q̄ matresfamilias aut erāt aut esse uolebāt: cōferebāt se: atq; ꝓcedētes inde. s. in publicum cōtrahebant. i. accumulabāt quaestū. i. lucrū. i. acq̄sitionem dotis: iniuria. i. stupro corporis: quia uitium ueneris in corpus peccat: nimirū. i. certe (& est ironia: cū tamen constet castissimas deinde uixisse) iuncturę. i. initurae cum maritis: coniugia honesta tam inhonesto uinculo. s. dotis ex quaestu meretricio:

De instituto probabili persarū. Ca.CLXXXIIII.

Am persarum admodum probabile institutū fuit q̄ liberos suos nō prius aspiciebant q̄ septimum implessēt ānum. quo paruulorū amissionem ęquiore animo sustinerent.

Apud eos uero quibus ad uiuendi rationem exactior cura est etiam multae uxores in eiusdem uiri coeunt matrimonium: & quum maritus decesserit. aliquando apud grauissimos iudices suam quaeq; de meritis agunt causam: & quae officio quasi caeteris praestātior sententiam uicerit iudicantium: hoc palmae refert praemium: ut arbitrio suo conscendat rogum coniugis: & supremis semetipsam det eius inferiis. caeterae cum nota uiuunt. Cicero libro Tusculanarum quaestionum: quaestione quinta. Mulieres inquit in India: quum earum cuiusuis mortuus uir fuerit in certamen iudiciumq; ueniant quam plurimum dilexerit uir (plures enim singulis solent esse nuptae) quae uictrix est ea laeta prosequentibus cunctis: una cum uiro in rogum imponitur: aliae uictae moestae discedunt. In certamen iudiciumq;. Quia primo certant inter se: & ex certamine deinde sequitur iudicium. Tanq̄ felicissima: instar felicitatis. Superatae: sicut illa laeta moritur: ita caeterae tristes in uita permanent quae superatae sunt.

¶ Protrahe in medium &c. Comparat hāc mulierum fortitudinem his omnibus exemplis quae supra posuerat: Cimbricam audaciam: qui fortiter in bello moriuntur. Celtibericam fidem qui se morti pro salute imperatoris sui destinant. Thraciae sapientiam: qui natales suorum lugent: in morte uero gaudent Lyciorum: qui muliebrem uestem accipiunt cum sibi lugendum fuerit. Indico tamen rogo: indicarum mulierū: hoc est ex india. Tamen quamuis haec omnia laudanda sint.

Vi gloriae &ce. Dedecus flagitium. Siccae urbis punicae: corporis iniuria: uidelicet stupro: nulla enim maior corporis iniuria esse potest quam se impudicas facere. Hoc etiam refert herodotus: mulieres anteq̄ ad nubilem aetatem peruenissent ad hoc templum uenire consueuisse: & corpus suū in publicum exponentes eoq; sibi dotem comparare solitas fuisse. Honesta cōiugia: quia constat post coniugium illas omnium castissimas mulieres fuisse.

Am persarum &ce. Hoc quoq; tradit Herodotus inter caetera: ut cum primum pueri coepissent loqui: eos ueritatem dicere. studerent: si uero aliquid minus uerum dixissent: acriter puniebantur: deinde hoc quoq; instituerant: ut non prius filios uiderent: quam ad septem annos peruenissent: ne tenellae aetatis charitate corriperentur: ut si mortui essent minus dolerent eorum interitum: nam usq; ad septimum annum solet aetas illa in nimio discrimine uitae uersari propter uermes.

Valerius maximus.

NE numidæ quidem. Dicit reges nu/midas hoc seruasse qui ut nemini osculum darent: nam qui inquit in summo dignitatis gradu constituti sunt: non debent se nimium familiares hominibus red dere. Fastigio summo gradu. Venerabilius: nam quicquid rarum est: id etiam pretiosum quæ uero sunt nimium consueta: ea solent ui liora quoq; haberi.

ASCEN.

¶ Ne Numidæ quidem. Laudat grauitatē regum Numidarum utens ea forma dicendi qua uti solemus: dum aliquid alicui attribui mus: cui minime cōuenire uideatur: idq; cui attribuimus inter ne & quidem ponimus: ut hoc loco author noster dicens. Ne quidem id est nō etiam reges numidæ quum sint ma xime barbari & perfidi: sunt uituperandi sup ple in instituto quod dicet. qui scilicet reges: nulli mortalium .i. hominum: ferebant oscu/lum. Enim pro quia: conuenit. i. conueniens est quicquid positum est in excelso fastigio .i. culmine honoris & dignitatis: esse uacuum consuetudine humili .i. demissa: & abiecta & trita .i. uulgata inter plebeios: quo .i. ad hoc ut sit uenerabilius: quia nimia familiaritas contemptum parit.

De disciplina militari. TI. II.

VEnio nunc ad præcipuum decus & stabilimentum ro. imperii. Expedi/to institutoru; tractatu ad aliū trāsgreditur ubi de disciplina militari continetur. Stabilmentum quia re militari po. ro. non modo totum comparauit imperium: sed par tum quoq; seruauit. Salutari perseuerantia. assiduitate quadā salutari. quæ romano fuit salubris imperio. nunq̄ enim romani a disci/plina rei militaris declinauerunt. Sinceru; inuiolatum. Tenacissimum uinculum: qa nul lo modo permiserunt disciplinam militarem solui. Serenus tranquillusq;. sine perturbatio ne bellorum externorum. Tranquillus. sine dissensione ciuium. Alibi pacem sereno tem/pori. bellum nubilo comparat. ut uidelicet ex nubilo cœlum serenum hilari aspectu senti tur: sic bellum pace mutatum multu; gaudii solet afferre Cice. Eo animo gerēda sunt bel la. ut sine iniuria in pace uiuatur.

PVblius cornelius scipio. Primu; exē plū seruatæ disciplinæ scipio aphri canus inferior cum successisset prio ribus ducibus qui oppugnauerant numantiā & aphricam & præcipue Mancino qui a nu mantinis cum exercitu obsessus ad turpem deditionem uenire coactus est. exercitum q̄ licentiori disciplina a pristinis moribus habi tus fuerat ante omnia incorruptum esse cu/rauit & expurgauit. quo facto milites Rōa ni pristinum uigorem & consuetam uirilitatē recepere. ita ut facile superiorum ducū erra ta emendauerit. & sibi nomen auitum & lau dem comparauerit. Origo & causa belli nu mantini teste Floro fuit: q̄ segidenses socios

¶ Nam persarum &c. Ne exteras nationes uituperio prosequi cō stitui se putetur: dicit eas quidem damno: sed non omnes nationes. Nam insti tutum persarum fuit probabile admodum .i. ualde: q̄ non prius aspicie/bant liberos suos q̄. s. liberi: implessent septimum annū. s. ætatis suæ: quo s. ideo ut sustinerent .i. perferrent amissionem paruulorum: utpote non ui sorum: animo æquiore .i. placatiore & minus dolore excedenti.

De numidis regibus. Ca. CLXXXV.

NE numidæ quidem reges uituperādi qui mo re gentis suæ nulli mortalium osculum fere bant: quicquid enim in excelso fastigio posi/tum est humili & trita cōsuetudine quo sit uenerabilius uacuum esse conuenit.

De disciplina militari. Titu. II.

VEnio nunc ad præcipuum decus & ad stabili mentum ro. imperii: salutari perseuerātia ad hoc tempus sincerum & incolume seruatum militaris disciplinæ tenacissimum uinculum in cuius si nu ac tutela serenus tranquillusq; beatæ pacis status ac/quiescit.

VEnio nunc. Cum præfatione more suo transit ad disciplinā militarem: que species institutorum esse uidetur: unde decen ter post instituta tractatur: eam autem commendans ait. Ego uenio .i. transeo nunc ad præcipuum decus & ad stabilimen tum Romani imperii seruatum sincerum & pro .i. incolume salutari perse uerantia sup. usq;: ad hoc .i. nostrum tempus (loquitur autem de suo tem pore author: nam nunc penitus periit) utpote ad uinculum tenacissimum disciplinæ militaris: in cuius .s. disciplinæ sinu ac tutela .i. protectione: sta tus pacis beatæ .i. omnium bonorum abundantis: acquiescit serenus .i. pu rus a uitio: & tranquillus a motu externo. Nam durante exercitio milita ri nemo pacem disturbare ausus est.

De scipione. Ca. CLXXXVI.

PVblius Cornelius Scipio: cui delata cartha/go auitum cognomen dedit: consul in hispa/niam missus ut insolentissimos numantiæ ur bis spiritus superiorum ducum culpa nutritos contun/deret: eodem tēporis momento quo castra intrauit edi xit ut omnia ex his q̄ uoluptatis causa cōparata erāt au ferrentur: ac summouerentur. Nam constat tum maxi/mum inde institorum & lixarum numerum cum duo/bus milibus scortorum abiisse. Hac turpi atq; erubescē da sentina uacuefactus exercitus noster qui pauloante metu mortis deformi se fœderis ictu maculauerat: ere cta uirtute recreataq;: acrem illam & animosam Numā tiam incendiis exustam ruinisq; prostratam solo æqua uit. Itaq; neglectæ disciplinæ militaris indicium manci ni miserabilis deditio: seruatę merces speciosissimus sci pionis triumphus extitit.

¶Publius &c. Primum exemplum affert de Publio cornelio scipione di/ctum. Publius cornelius scipio.s.aphricanus minor: cui Carthago delata idest assignata a senatu ut eam expugnet dedit cognomen auitum: quia inde aphricanus dictus est: ut auus eius idest aphricanus maior dictus fuerat: consul.i.cum esset consul. missus in hispaniam ut contunderet.i.cō[n]tereret & deprimeret: insolentissimos spiritus.i.animos: numantiae urbis i.numantinorum ciuium nutritos culpa ducum.s.romanorum: superiorū i.ante scipionem in hispaniam missorum: edixit.i.publice mandauit eodē momento temporis quo intrauit castra.s.romana: ut omnia quae compa rata erant causa uoluptatis auferrentur ac summouerentur ex his.s.ca/stris. Nam constat maximum numerum institorum.i.negociatorum: & li xarum.i.ministrorum militibus in iis quae ipsi facere deberent famulan tium: cum duobus millibus scortorum.i.turpi coitu sese exponētium: ut uero simile est utriusq; sexus: abiisse tum.i.tunc post edictum ide.i.ex ca stris Romanis. Exercitus noster.i.Romanus uacuefactus.i.euacuatus hac turpi atq; erubescenda sentina.i.sordium hoc est sordissimorum ho minū colluuie: qui maculauerat se paulo ante deformi ictu foederis.s.per cussi inter Mancinum & Numantinos: metu mortis: uir.ute. scilicet pristi na erecta & recreata.i.postq̄ ipse exercitus recepit uirtutem pristinam p disciplinam militarem aequauit solo: illam acrem & animosam Numan/tiam.s.prius: exustam incendiis & prostratam ruinis. Itaq;.i.& ita: dedi/tio miserabilis Mancini: qui quia foedus non approbabatur a senatu ho stibus deditus est: fuit indicium.i.signum militaris disciplinae neglectae.i. q[uod] eam neglexerat: & triumphus speciosissimus scipionis de numantinis fuit merces id est praemium: seruatae scilicet disciplinae militaris.

& consanguineos ro.manibus elapsos exce perant numantini: qui pro illis quoq; depre cati nihil obtinuerunt. & cum ab omni bello rum contagione se subtrahere uellent pacē a Ro.petierunt: qui in legitimi foederis ꝑcium & conditionem iussi sunt arma deponere: q[uo]d barbari aegrius acceperunt q̄ si manus abscī derentur. Itaq; repudiatis conditionibus bel lum indictum est. aduersus quos missi sunt primo Qu. Pompeius qui ob infirmitatē ut uult liuius li.liiii. pacem cum illis fecit: & nu mantini foedus maluerunt cum illum debella re potuissent. deinde. M. Pompilius qui fusus fugatusq; fuit a numantinis. cum quibus pa cem factam senatus irritam cēsuerat: postea missus est Hostilius mancinus qui contem/ptis auspiciis atq; prodigiis: ut uidimus in ca.de prodigiis uictus a numantinis & ca/stris exutus. cum spes nulla seruandi exerci/tus esset: pacem cum his fecit ignominiosā. quam ratam senatus esse uetuit. dedecusq; talis flagitii deditione mancini expiauit. nam in ea pugna triginta millia ro.a quattuor mil libus numantinorum uicta fuerant. postre/mo opus fuit eo imperatore qui carthaginē euerteret Missus igitur est Scipio Aphrica/nus: qui primum ut diximus corruptum licentia luxuriaq; exercitum: ad generosissimam militiae disciplinam reuocauit. o[m]nia enim delitiarum instrumenta recepit. Duo millia scortorum e castris eiecit: militem quotidie in opere habuit. & tri ginta dierum frumentum ac septenos uallos ferre cogebat aegre propter onus incidenti dicebat: cum gladio tete uallare scieris. uallum ferre desinito. alii nimium parum habiliter scutum ferenti eum scutum amplius iusto ferre iussit. neq; id se reprehendere: quoniam melius scuto q̄ gladio uteretur: quem militem extra ordinem deprehendit. si ro. esset uitibus. si extraneus uirgis cecidit. Iumenta quidem omnia ne exoneraret milites uendidit. Acrius igitur in castris q̄ in campo cum milite suo q̄ cum numantinis illi praeliandum fuit. quippe assiduis & iniustis & seruilibus maxime operibus attriti ferre plenius uallum. qui arma nescirent. luto inquinari. qui sanguinem nollent iubebantur. calenes sarcinae. nisi ad usum neces sariae amputabantur. tanti esse exercitum quanti imperatorem uere proditum est. & sic redacto i[n] disciplinam milite. com missa acies. quod nemo uisurum se unq̄ sperauerat factum est. ut fugientes numantinos uideret. de quorum debellatione. alio loco dicemus: nam hoc quantum ad disciplinam militarem pertinet: diximus: de qua Frontinus li.iiii.ca.i. Scipio in/quit ad numantiam corruptum superiorum ducum secordia exercitum correxit. dimisso ingēti lixarum numero. redactis ad munus quotidiana exercitatione militibus. quibus cum frequens iniungeret iter portare complurium dierum cibaria imperabat. ita ut frigora & imbres pati. uada fluminum pedibus traiicere assuescerēt milites. exprobrantem imperatorē timiditatē & ignauiam & frangentem delicatioris usus ac parum necessaria & expeditioni uasa quod maxime notabi liter accidit. S. Nenio tribuno ple. cui dixisse traditur Scipio. mihi paulisper tibi & reipublicae semper necessarius nequa quam eris. superiorum ducum culpa. Qu. pompei. M. Pompilii & mancini: quorum unus.s.pompeius re infecta ut dixi/mus discessit. Alter fusus fugatusq; fuit a numantinis. tertius iniussu senatus turpe foedus cum hostibus fecit quod sena tus ratum non habuit: Itaq; Scipio missus ad accipiendum exercitum eum omni genere hominum inutilium expurga/uit: & sub eo milites ro. audaciam cum pristina uirtute recuperarunt: Scipio uero nomen auitum consecutus est: ut aphri canus diceretur: nam celtiberos uaceos: cantabros. & alios populos in hispania uicit & subacta aphrica carthaginem deleuit: numantiam ferro fameq; consumpsit. Summouerentur: remouerentur: in hoc exercitu sexaginta millia militū fue runt. Institorum: institores dicuntur qui iumenta quibus uenalia uehuntur: agunt. erant enim negociatores qui res esculē tas a loco ad locum trahebant. dicti sunt institores: eo q[uod] instant iumentis. quae mercibus suis onerata impellunt ad locū ubi merces emere seu uendere consueuerunt. Lixarum lixae dicuntur mercenarii. qui exercitus in expeditione sequuntur. proprie autem dicuntur ministri militum qui aquam militibus afferunt: nam antiqui lixam aquam dixerunt: unde elixū aqua coctum & elixare aqua mollire. Scortorum. scorta dicuntur meretrices a scorteis quas pelliculas appellabant anti qui: quibus incubare solebant: & quia meretrices non aliter uiris subiiciuntur ac pelliculae propterea scorta appellarunt. Turpi & eru.sen. Sentina proprie est aqua foedissima in fundo nauis quae uomitum nautis prouocat: unde sentina di cta est a sentiendo. eo q[uod] malo sentiatur odore: per translationem exercitus purgamenta sentinam appellat. Deformi.foe. ictu: quia turpe foedus ictum fuerat inter mancinum & numantinos quod po.ro. improbauit q[uod] eius iniussu factum fuis set. Acrem: fortem. animosum. quia cum ad extremam necessitatem numantini redacti essent. ne in romanorum potestatē uenirent. cumulum ipsi in foro rerum omnium suarum erexerunt. & uxores ac liberos primo deinde subiecto igni iniece/runt. Constat numantinos fortissimos fuisse uiros. Strab.lib.iii. Numantia inquit nobilissima ciuitas est quae bello celti berico quod aduersus po.ro. gestum est uirtutem propriam ostentauit: quod in uicesimum perdurauit annum. cōplures enim exercitus cum imperatoribus ad internecionem detracti. nouissime autem numantini obsidione cincti. diuturna pa tientia tolerarunt. Indicium. Deditio mancini indicauit quid esset negligere disciplinam militarem. Triumphus Scipio/

Institor
Lixa

Valerius maximus.

nis praemium extitit ei qui militarem disciplinam iam prolabentem sustinuit & in pristinum statum redegit. Mancini. Cũ ille foedus cum numantinis turpe & ignominiosum percussisset. quia id po.ro.non probauerat. ipse auctor hostibus deditus est: ut omni religione populus solueretur.

De Metello. Cap. CLXXXVII.

Eius sectam Metellus secutus cum exercitum in aphrica iugurtino bello nimia spurii albini indulgentia corruptum consul accepisset: omnibus imperii neruis ad reuocandam pristinae disciplinam militię connixus est. nec singulas partes apprachendit: sed totam continuo in statum suum redegit. protinus namq; lixas e castris summouit: cibumq; coctum uenalem proponi uetuit: in agmine neminem militum ministerio seruorum: iumentorumq; ut arma sua. & alimenta ipsi ferrent uti passus est. Castrorum subinde locum mutauit. Eadem tanq̃ iugurtha semper adesset uallo fossaq; aptissime cinxit. Quid ergo restituta continẽtia quid repetita industria profecit? Crebras scilicet uictorias: & multa trophea peperit ex eo hoste: cuius tergum sub ambitioso imperatore romano militi uidere non contigerat.

¶ Eius sectam &c. Affert exemplum obseruationis disciplinae militaris a Metello Numidico dicens. Metellus. s. Numidicus secutus sectam. i. doctrinam in re militari: eius. s. scipionis Numantini: cum ipse consul accepisset exercitum. s. Romanum in aphrica bello iugurthino. i. quod contra Iugurtham gerebatur: corruptam nimia indulgentia. i. laxitate in obsequendo militum uoluptati: connixus est omnibus neruis. i. totis uiribus imperii. i. potestatis qua ipse imperator fungebatur ad reuocandam. i. restituendam disciplinam militiae pristinae id est quam exercitus prius habuerat: Nec apprahendit partes sup. disciplinae militaris singulas. i. unã quamq; seorsum sed redegit continuo totam in statum suum. Namq; ipse summouit protinus. i. porro tenus aut statim lixas. i. ministros militum mercede conductos ad aquam ferendam & caetera opera obeunda. & uetuit cibum coctum proponi uenalem: ut. s. coquendi labore exercerentur: Et neminem. i. non aliquem: non est passus aliquem militum uti in agmine. i. dum ageretur seu incederet & castra mutaret exercitus ministerio seruorum & iumentorum. ut. s. milites ferrent ipsi. i. in propriis humeris: arma sua & alimenta sua. Et ipse mutauit subinde. i. per interualla temporis: locum castrorum. i. tentoriorum exercitus sub dio agentis. & cinxit eadem. s. castra aptissime uallo & fossa tanq̃ Iugurtha. s. rex Numidiae adesset semper. s. ea oppugnaturus. Ergo quid continentia restituta: & quid industria repetita profecit? Responsio. Scilicet. i. scire licet quid profecerit: quia peperit crebras uictorias & multa trophea ex hoste. s. Iugurtha cuius uidere tergum non contigerat militi. s. Romano: sub imperatore Romano ambitioso uidelicet Spurio Albino qui ambiendo milites eis nimium indulserat.

Eius sectam metellus. Frontinus lib. iiii. ca. i. Qu. metellus bello iugurthino similiter lapsam disciplinam pari seueritate restituit: cum insuper prohibuisset alia carne q̃ assa lixa ue milites uti. Sectam. est translatio sumpta a philosophis. nam qui socratis aut Aris. opinionem sequuntur sectam sequi dicuntur a sectando dictam. eo q; in diuersas opiniones secarentur: hoc est diuiderentur: q̃uis si diligentius consideremus ea quae ipsi sumebant. omnia tamen ad uirtutem spectare inueniemus. Iugurthino bello: bello quod gestum fuit contra iugurtham: solent enim bella a deuictis hostibus denominari. Spurii albi. primus fuit qui consul & imperator missus a senatu contra iugurtham molliter nimis ac licenter exercitum habuerat: ut apud Salu. uidere licet. Neruis. nam nerui corporis uires sunt eodem modo neruos imperii uires & potentiam appellat. Nec singulas partes nec inquit sensim milites corrigere coepit sed eodem momento temporis uniuersum exercitum purgauit. Singulas per noctes. ut sensim milites ad rectam disciplinam redigeret. Cibumq; coctum: nolebant ut cibaria & esculenta proponerẽtur uenalia ne milites cibo praeparato uescentes molliores redderentur. Neminem militum. s. gregariorum. nam centuriones decuriones & tribuni militum suos habebant milites. & gregarii dicebantur qui nulli praesunt ordini. sed de grege sunt ministerio. nec seruos habebant qui subministrarent Iumentorumq;. quae sarcinas suasueherent. Alimenta cibaria quibus indies uescerentur. Subinde. deinde. ut ipso itinere milites exercerentur. Eadem tanq̃ iugurtha. Cum castra frequenter moueret semper ea uallo fossaq; circundabat tanquã hostis instaret. Quid ergo; nunc probat q; metellus fecit. Multa trophea: Tropheum dicitur honor qui hostibus uersis in fugam comparatur dictum a tropo id est conuersione. graeci consuetudinem induxerunt ut uictori tropheum statueretur. erat autem columna marmorea. ubi litterae insculpebantur. quibus uictos hostes terga dedisse significabatur. Multa trophea. dux qui hostem in fugam conuerterat tropheum merebatur: qui uero ultra certum numerum hostium occiderat. ita ut plenam uictoriam consequeretur triumphum mereri dicebatur. Sane non nunquam & arbor in qua hostium spolia affigebantur & id aedificium in quo res gestae inscribebantur. trophea illius dicta sunt. ut marii cimbra. Ser. super. x. aenei. refert: q; Salu. in historiis de pompeio. deuictis hispanis trophea in pireneis iugis constituit: ex quo more in urbibus figuntur in arcubus exaedificatis. Virg. dicit aeneam de Mezen. tropheum constituisse. cum ait in. xi. decisis undiq; armis. Constituit tumulo fulgentiaq; induit arma Mezenti ducis exuuias tibi magne tropheum dedit aeneae tropheum. Virg. nondum plenam uictoriam consecuto qui occiso mezentio fugauerat exercitum. Ambitioso imperatore: spurio albino qui uidelicet quaereret se tantũmodo militibus gratum facere ut cupiditati & libidini militũ obsequeretur. Videre non contigerat. anteq̃ metellus praeesset exercitui.

De.P.Rutilio. Cap.CLXXXVIII.

Bene etiam illi disciplinę militari affuerunt q necessitudinum præruptis uinculis ultionem uindictamq̃ læsæ. cum ignominia domuum suarum exigere non dubitauerunt. Nam Publius rutilius consul eo bello quod in sicilia cum fugitiuis gessit. Q.Fabium generum suum quia negligentia tauromini tanam arcem amiserat puincia iussit decedere.

Bene etiam &c.Ordo est.Illi etiam affuerunt.i.auxilio fuerunt bene.i. conuenienter disciplinæ militari:qui præruptis uinculis necessitudinez.i. qui non pcentes suis necessariis:ut;Torquatus qui in filiũ animaduertit: non dubitauerunt exigere ultionem & uindictã lesæ.s.disciplinæ aut maiestatis imperialis:cum ignominia domuum suarum.i.propriarum.Nam Publius rutilius consul iussit eo bello quod gessit in sicilia cum fugitiuis hoc est contra fugitiuos duce Euno:Quintum Fabium generum suum i.filiæ maritum:decedere prouinciam.i.egredi sicilia:quia amiserat arcez taurominitanam:negligentia.s.sua.

De Cotta. Cap.CLXXXIX.

ET.C.Cotta publium Aurelium fuluium pecuniolam sanguine sibi iunctum: quem obsidiõi liparitanæ ad auspicia repetenda mesanam transiturus præfecerat: uirgis cæsum militiæ munere inter pedites fungi coegit.q̃ eius culpa ager incensus & pene castra erant capta.

Et.C.Cotta.Coegit Publium Aurelium fuluium pecuniolam.s.cognomento:iunctum sibi sanguine.i.consanguineum:quem transiturus Mesanam.i.ad eam urbem siciliæ:ad repetenda auspicia præfecerat obsidioni liparitanæ cæsum.i.percussum uirgis fungi munere militiæ inter pedites:q.i.quia ager erat incensus:& castra erant pene idest quasi capta culpa eius.

De.Q.Fuluio. Cap.CXC.

Quintus etiam fuluius flaccus censor fuluium fratrem cohortem legiõis in qua tribunus militum erat iniussu consulis domum dimittere ausum: senatu amouit Tam digna exempla Tam breuiter nisi maioribus urgerer non referrentur. Quid enim est tam difficile factu: q̃ copulatæ societati generis & imaginum: deformem in patriam reditum indicere: aut communioni nominis:ac familiæ ueteris propinquitatis serie coherenti uirgarum contumeliosa uerbera adhibere:aut censorium supercilium aduersus fraternã charitatem distringere.Dentur hæc singula quis claris eiuitatibus abunde tamen gloria disciplinæ militaris instructæ uidebuntur. At nostra urbs:quæ omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarum repleuit: imperatorum proprio sanguine manantes secures: ne

Bene etiam illi:Laudat illos qui milites suos ad disciplinam militarez reuocarunt.Affuerunt presentes hoc est ppitii fuerunt & fauerunt.Præruptis uinculis,demptus q̃ obliti sint illos sibi necessitudine coniunctos esse.Læse.s.disciplinæ militaris.Publius rutilius consul eo bello quod cum fugitiuis.i.seruis quorum dux & autor fuit Eunus.nam dum is cum cæteris seruis i ergastulis teneretur.& habitu corporis & uiribus præstans . sub simulatione syriæ deæ eos ad libertatem comparandam adhortãs in unum contraxit ad numerum sexagintamillium.Hoc autem ut numine quodam instinctus facere uideret. nucem enucleatã sulphure stipatam & igne in os sumebat.& inter uerba quasi flammam emittere uidebatur.Multi imperatores romani contra hos missi cum exercitibus deleti sunt.tandem .M.perpenna eos apud æthnam longa obsidione pressos fame confecit Taurominitanã arcẽ: tauro miniũ mons est Siciliæ. & supra illũ ciuitas quam romanorũ Coloniam esse dixit Ptolemæus.At Strabo urbẽ non montẽ esse ostẽdit li.vii.in descriptione Siciliæ cũ dicit. Vrbes uero extant ad latus Euripi efficiens primũ Mesana:deinde Taurominiũ & Cathana & Syracusæ &c.Coloniã autẽ romanam fuisse alio loco ostendit eodẽ li.ubi dicit. Ciuitas autẽ frequentiores habet accolas quã Cathana.nã & hitores admisit romãos plurimos pauciores autẽ q̃ utraq3 habet tauro miniũ.fuisse uero occupatã a fugitiuis alibi ostendit his uerbis Eunus.cum fugitiuis obsidione pressus illam.s.æthnã:de qua loquit præcipuis affecit cladibus:uixq3 tandẽ a romanis euulsi sunt:eadẽ mala perpessi Cathanẽses & Taurominitani aliiq3 cõplures . & reliq.

ET.C.cotta.P.Aurelium.C.cotta cõsul cum parentoliã insulã obsideret. animaduertit non recte tabernaculu captũ esse.igitur:cũ ad restaurãda auspicia iturus esset.P.Aureliũ sanguine sibi coniunctũ obsidioni præfecit:qui cũ negligentius milites in armis habuisset per eruptionẽ oppidani uallũ incendio consumpserũt & pene castra ceperunt:& ob hanc causam cõsul reuersus re cognita.P.aurelium uirgis cæsuz inter pedites militare coegit.

Quintus etiã ful.flaccus.Frontinus li.iiii.Fuluius flaccus censor inquit fuluium fratrẽ suũ quia legionẽ in qua tribunus militum erat iniussu consulis dimiserat a senatu mouit:Sẽatu amouit.Duplex erat cẽsoria nota in equites:aut.n.senatu mouebantur:si erant inter senatores : aut equo publico priuabantur ne uidelicet stipendium de publico daretur.Tribunus militũ.tribuni militum preerant milibus hominum:primipilus ducentis:centurio quattuor manipulis : manipulus uero primo centum : deinde com plicatus ducẽtorum militũ fuit:& dicti sunt manipuli a fasciculis palearũ quos manipu

los dicimus nam adhuc pauper po. ro. pro ue xillis manipulos palearũ pertica suspẽsos ge stare solebant. unde & maniplaris miles di ctus est. Oui. Pertica gestabãt suspẽsos acta maniplos. Vñ maniplaris nomina miles ha bet. Alii dicunt centuriones tantũ centũ mili tibus praefuisse: & inde nomen accepisse. qđ magis tenendũ est propter nominis similitu

Cohors & Turma

dinẽ praefecti cohortibus praeerant: cohors autẽ cõstat ex quingentis quinquaginta qui q; peditibus & sexaginta sex equitibus. tur ma ex triginta: nã turma dicta est quasi teri ma. q ex unaquaq; cẽturia terdeni deligebã tur & fiebant turmae. legati legionibus prae erant. legio autẽ ab eligendo dicitur ut uult Vege. de re mili. quia hoc uocabulũ deside rat eorũ fidẽ atq; diligentiã qui milites pro bant. ex decẽ autẽ cohortibus plena legio cõ ficiebatur quae habebat sex milia centũ pedi tũ. equites septingentos & triginta. sed pro di uersitate temporũ uariatus ẽ numerus. Tri bunorũ militariũ ut habetur in digestis offi ciũ fuit milites in castris continere. ad exerci tationẽ perducere: claues portarũ suscipere. uigilias interdum circuire frumentationibus cõmilitonũ interesse. frumentũ praebere. men surae fraudẽ cohibere: delicta secundũ suam auctoritatem his modis castigare. principiis frequenter interesse: querelas cõmilitonũ au dire ualitudinarios inspicere. officiũ regentis exercitũ nõ tantũ indanda. sed etiam confer

turbato militiae ordine ui dicta deesset: e castris publice speciosas priuatim lugubres duplici uultu recepit: incerta gratulandi prius an lugendi officio fungeretur.

¶ Quintus etiam fuluius &c. Affert tertiũ exẽplũ eiusdẽ seueritatis in necessarios suos dicens. Quintus etiã fuluius flaccus: censor. i. cũ esset cẽ sor: amouit senatu. s. priuauit dignitate & ordine senatorio. Fuluiũ fratrẽ sup. suũ: ausum dimittere domũ iniussu consulis cohortẽ legionis in qua erat tribunus militum. Tã digna. s. memoratu exẽplũ non referrentur sup. a me tam breuiter. i. tam paucis uerbis: nisi urgerer maioribus. s. exemplis Enim pro quia: quid est tam difficile factu. i. ut fiat: q̃ idicere societatem ge neris & imaginũ. i. stẽmatũ: copulatae. i. coniunctae reditũ in patriã: ut fe cit Rutilius. deformẽ. i. turpẽ: ac adhibere cõmunioni nois: aut cohaeren ti. i. ei qui cohaerebat familiae. i. ad familiã: serie. i. ordinata deductione ue teris propinquitatis: cõtumeliosa uerbera uirgarũ Vt fecit Cotta? aut di stringere. i. denudare & uibrare supercilũ cẽsoriũ. i. seueritatẽ censoriam aduersus charitatẽ fraternã Vt fecit Qu. fuluius? q. d. nihil. Vnde addit. Dentur haec. s. dicta exempla: singula ciuitatibus q̃uis. i. q̃tuuis clariss: ta men uidebuntur instructae gloria disciplinae militaris. q. d. Qua ergo glo ria instructa dicetur Roma quae haec oia hẽt? Vnde addit. At urbs no stra. i. romana ciuitas: quae repleuit totũ orbẽ terrarũ oi genere exẽplorũ mirifico. ũ. i. mirabiliũ factorũ: recepit secures iperatorũ manantes san guine proprio: quia ab eis genito: ne uindicta deesset: ordine militiae tur bato: recepit dico duplici. i. ambiguo uultu: quia speciosas publice. i. quã tum ad rempublicam: & lugubres priuatim. i. quantum ad ipsorum im peratorum qui in filios animaduerterunt dolorẽ: recepit inquã incerta an fungeretur prius officio gratulandi propter bonũ publicũ: an lugendi p pter dolorem priuatum.

Lypare

uanda disciplina cõsistere. Liparitanae. Lipare una ex insulis aeliis. cuius Solinus una cũ reliquis mẽtionẽ facit & oẽs suo noie describit. sunt enim septem. Virgilius de lipare insula sicanum iuxta latus aeliãq; erigitur. liparem fumantibus ardua saxis. & a lipare liparitanus. ut hoc loco. & lipareus dicitur. Iuuenalis Brachia uulcanus liparea nigra taberna Fuluius flaccus. Hoc factũ est bello seruili quod in Sicilia gestum est. Tam digna exempla. Excusat se quodãmodo Valerius q exempla rei militaris breuiter nimiũ narrauit: q se dicit non fuisse facturum nisi multa alia se offerrent quae maiora sunt Generis: familiae: sicut fuluius qui fratrẽ senatu amouit. Imaginũ: maiorũ splendor & uirtus ac egregia facinora postero rum imagines dicebantur. ideo autẽ dicebantur imagines: quia posteri cogitatione terrẽ earũ quae praeclare gesta: fuerãt a maioribus ad uirtutẽ incendebantur: ut illas imitarentur: & reuera etiã imagines & statuas erigere solebant: ut posteri intuentes eas ipsa cogitatione uirorũ excellentiũ ad uirtutẽ accenderentur. Cõmunioni coniunctioni: non sicut fecit cotta qui Pecuniolã sanguine sibi coniunctũ ex equite peditẽ fecit. Supercilũ. Austeritas seueritas a praecedente quod sequitur nã in superciliorũ toruo motu quaedã tristitia & seueritas ostenditur. Distringere: minari uel exercere: & translatio a gla diatoribus: qui gladiũ in concertatorẽ suũ nudant. Dentur haec. Si inquit ciuitates quae rerũ potitae sunt singulae unũ ali quod eorũ exemplorũ haberent quae ostẽdimus: tñ abunde uiderentur disciplinã militarem obseruasse. Tamẽquis singu la singulae ciuitates exempla habeant. Gloria: quia gloriari possit in ipsis ciuitatibus disciplinã fuisse seruatã. Genere. s. cuiuslibet uirtutis. Proprio sanguine. s. filiorum. Speciosas: q uictores extiterunt priuatim lugubres. q eorum filii uirgis caesi & securi percussi sunt inquit q̃tum ad rempu. speciose: q̃tum ad priuatam lugubres propter mortem filiorum. Gratu landi: q uictores euaserint. Lugendi: q filios amiserint.

IGitur ego. Ergo q a res magna fu it ac propẽ incredibilis teste Liuio q dixit hoc apud posteros plus ad mirationis habiturũ q̃ fidei. dicit ergo uereor ne uirtuti uestrae non parem relationẽ adhi beã. igitur quia illi incerti erant fungerentur officio gratulandi an lugendi: pari ratione cũ illis ego quoq; dubito. Tu nãq; posthumi: ab hac opinione dissentit liuius. dicit enĩ nõ duos fuisse qui filios occidi iusserũt sed unũ nec posthumiũ sed manlium torquatũ. hoc autem in coniecturam adducit cur manlius non posthumius existimandus sit: qui filium uirgis caedi & securi percuti iussit. q manlia na non posthumiana imperia sunt appellata

De posthumio Tiburto & Manlio Torquato: Ca. CXCII.

IGitur ego quoq; haesitante animo uos bellica rum rerũ seuerissimi custodes Posthumi Ty burte: & Manli torquate: memoria ac relatio ne complector: quia anima duerto fore: ut pondere lau dis quam meruistis obrutus: magis imbellicitatem inge nii mei detegam: q̃ uestram uirtutem sicut par est: repre sentem. tu nanq; posthumi dictator aulum posthumiũ: quem ad generis penetraliumq; sacrorum successionẽ

propagandam genueras: cuius infantiæ blandimenta sinu: atq; osculis foueras: quem puerum litteris: quẽ iuuenem armis instruxeras sanctum: fortem amantem tui pariter ac patriæ: quia non tuo iussu: sed sua sponte præsidio progressus hostes fuderat: uictorem securi feriri iussisti & ad hoc imperium peragendum paternę uocis ministerio sufficere ualuisti. nam oculos tuos certũ scio clarissima in luce tenebris offusos ingens opus animi ĩtueri nequiuisse. Tu item Manli torquate latino bello consul filium q; prouocatus a Geminio Mætio duce tusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat: gloriosam uictoriam & speciosa spolia referentem abripi a lictore & in modum hostiæ mactari iussisti: satius esse iudicans patrem forti filio: quã patriam militari disciplina carere.

¶ Igitur. Quia supra fidem uidetur pro conseruanda disciplina militari i filios animaduertisse. Ego quoq; (inquit author) O posthumi tyburte: & o Manli torquate seuerissimi custodes rerum bellicarum: complector uos memoria .i. in mente: ac relatione .i. recitatione in scripto uerba repræsentante animo hesitante .i. ambiguo & dubio. Quia ego animaduerto .i. animo considero fore .i. futurum esse: ut ego obrutus .i. oppressus pondere .i. mole laudis quam meruistis: detegam .i. aperiam & ostendam magis imbecillitatem ingenii mei: qua repræsentem .s. legentibus aut audiẽtibus relationem hanc. Nãq; tu o posthumi dictator .i. cum esses dictator: iussisti Aulum posthumium .s. filium tuum quem genueras ad successionem generis .i. progeniei: quia pater quodammodo in filio uiuit: & ad successionem sacrorum penetralium .i. maxime familiarum: quæ penatibus a patrefamilias fiebant: unde Aulus iste quia primogenitus: patri successurus: erat: propagandam .i. per propagationem continuandam. Cuius .s. posthumii filii tui blandimenta infantiæ .i. quem infantem blandientem tu foueras .i. molliter educaueras: sinu .i. in complexu brachiorũ: & osculis .i. in cõplexu paterno: quem puerum .i. cum esset puer: tu instruxeras .i. ornaueras & erudieras litteris: & quem iuuenem .i. cum esset in iuuenta ætate: tu instruxeras armis .i. peritia militari: entem aut ut uulgarius dicam existentem sanctum .i. incorruptum. fortem & amantem pariter tui ac patriæ: iussisti inquam eum uictorem .s. hostium: feriri ut feriatur collum eius: securi .i. ferreo instrumento quo sontium colla secantur: quia ipse progressus præsidio .i. extra castra: non tuo iussu .i. imperio: sed sua sponte .i. propria authoritate fuderat hostes .s. fidenates. Et tu ualuisti sufficere .i. satis esse ministerio uocis paternæ .i. mandato uocali: iubendo lictoribus ut eum securi feriant: ad hoc imperium .s. de nece filii: peragendum: nam scio certum .i. certe aut ut rem certã: aut scio certo oculos tuos offusos tenebris .i. caligine merore nimio in luce clarissima: scilicet aut mentis: quia rectissime pro patria sensit: aut dici: nequiuisse intueri: ingens .i. excellens opus animi. Item .i. consimiliter. Tu o Manli Torquate consul latino bello: iussisti filium .s. tuum referentem .s. ex hoste gloriosam uictoriam & speciosa spolia: quia cæso prouocatore: abripi .s. a complexu militum quibus charissimus erat: a lictore .i. ministerio lictoris & mactari in modum hostiæ: q; .i. quia ipse prouocatus .s. ad certamen a Geminio Mætio duce Tusculanorum: descenderat ad dimicandum scilicet cum hoste: te ignaro: immo plus q̃ ignaro: quia prohibuerat quicq̃ se absente in hostem moliri: iussisti inquã iudicans eẽ satius .i. eligibilius & melius: patrẽ: uidelicet teipsum carere filio forti: q̃ patriam .s. Romam carere disciplina militari.

De Lucio Quintio Cincinato. Ca. CXCII.

nã in consuetudinẽ uenit: ut cũ aliquis nimia seueritate uteretur: diceretur: en mãlianũ ĩperiũ: quẽ crudelitatis titulũ Posthumius prior occupaturus fuit. nam multis ante ãnis posthumius fuit q̃ manlius. Sed de hac re non nihil dubitare uidetur Liuius. quia nonnulli sic tradidere scriptores. duos .s. fuisse: qui filios occidi iusserint. sed existimare se dicit scriptores quod posthumii fuerat ascripsisse Torquato: uel contra potius. Et quia nonnulli historici: ita retulerunt se quoq; tacitum præterire noluisse. Posthumium filium Hoc fuit teste Gel. anno ab urbe condita. cccxxii. bello fidenati. penetralium sacrorum. mos erat antiquitus. ut domesticis sacris ex filiis maiores natu præficerentur. Propagandam amplificandam: translatio sumpta a uitibus. nã propagari dicuntur uites cum ab arbore subterranea flagella deducuntur. Cuius infantiæ blandimenta. Hæc omnia describit quæ pater in educatione filii facere solet ut rem ante oculos ponat. Armis: ut iam adultus arma tractare disceret. Sanctum respectu patris qui pietatem paternam sanctam habebat. Fortem quia fortis bellator erat. Item sanctum moribus fortem uiribus. multa in unum congerit. Valerius quorum cogitatione & respectu pater a filii cæde deterreri potuerat ut maiorem fortitudinem animi in posthumio fuisse ostendat qui omnia posthabuit ut disciplinam militarem seruaret incorruptam. Amantem tui pariter & patriæ pietate quam parentibus pariter & patriæ debemus. præsidio. ubi cum locaueras cum cohorte sua sponte egressus est. ut manus cũ hostibus consereres. Progressus quia a præsidio in pallantes & incompositos hostes processerat: eosq; fuderat. Et ad hoc peragendum imperium potuisti inquit imperare lictoribus ut lege agerent. nam cum magistratus de nocentibus supplicium sumerent: lictoribus dicere solebant. age lege. Nam oculos. Dixi te hoc tam crudele imperium in filios uoce tua exequi potuisse. nam te uultum auersum a tanta supplicii fœditate habuisse certe scio. Ingens animi opus. Opus animi erat supplicium quo filium affecit. Tu item Manli torquate. Id fuit Volscorum equorumq; bello ut uult Liuius. Gellius uero dicit: tum hostes erant Fidenates: sed hoc quod sequitur fuit bello latino. Cato tamen apud salustium in oratione contra coniuratos dicit hoc fuisse bello gallico: & appellat hunc Aulum manlium torquatum. Huic torquato post cædem filii in patriam cum uictoria redeunti nemo iuniorum processit obuiam: fuit autem patribus charus: iuuenibus & tunc & semper inuisus: sicut in cap. de ira & odio dicemus: ubi hæc historia plenius tractabitur. Satius esse iudicans: exemplo filii tui statuere ut postea alii disciplinam militarem non uiolarent.

Valerius maximus.

AGe quanto.L.Quintium cicinatum.de
hoc uiro dicemus in ca.de modera/
tione & paupertate.quod uero ad
disciplinam militarem pertinet: cũ peruasta
tis agris subito equorum & uolscorum icur
su.consulum.L.minutius ad ultionem mis/
sus esset:illi neq; fortuna neq; uis animi in
ea re gerenda fuit.nam cum haud procul ab
hoste castra posuisset:nulla clade accepta pa
uidus inter castra se cõtinebat.quod ubi sen
sere hostes ex metu alieno creuit audacia:&
primo castra expugnare adorti cum non suc
cederet.ad obsidionem conuersi munitioni
bus circundant.quod ubi romam perlatum
est obsideri.s.consulem & exercitum.tantus
pauor & trepidatio urbem incessit: ut dicta
torem q̃primum dici placeret dictusq; est cõ
sensu omnium.L.Quintius cincinatus : qui
tum erat in agris & rustico inhians operi au
dito patriæ statu & honorem & laborẽ pro/
prono animo suscepit.profectusq; cõscriptum
scripto exercitu omnibus ultro nomina danti
bus spe certa sub tali duce uincendi.disposi/
to rerum statu die proximo sub noctem ro/
ma egressus:alacritate mirabili mediaq; no
cte ad hostem perueniens.& consulẽ & exer
citum obsidione liberauit hostes ut exprime
retur tandem confessio subactam domitam
q; esse gentem sub iugum misit. fiebat autẽ
iugum ex tribus hastis:duabus humi defixis
superq; eas una transuersa deligata.sub hoc
iugo dictator hostes ueluti totidẽ boues mi
sit.castris hostium receptis plenis omniũ re
rum(nudos enim emiserat)prædam omnẽ
suo tantum militi dedit consularem exercitũ
consulemq; ipsum increpans carebis inquit
prædæ parte:miles ex eo hoste cui prope præ
dæ fuisti:& tu.L.minuti donec consularem
animum incipias habere:legatus sis:legioni
bus præeris.ita se minutius abdicat consula
tu iussusq; ad exercitũ manet.sed adeo tum
imperio meliori animus mansuete obediens
erat:ut bñficii magis q̃ ignominiæ hic exer
citus memor & coronam auream dictatori
libræ pondo decreuerit:& proficiscentẽ eũ
patronum salutauerit.Equiculis:populis qui
sunt haud procul a Roma . indignum enim
Putabat illum non esse imperio dignum:qui
se exercitumq; suum nõ uirtute sed uallo fos
saq; tutatus esset.Arma Romana. que sem
per uictricia fuerunt.Ergo iperiosissimi duo
decim fasces.Nunc extollit consulatum : ut
maiorem etiam pœnam ostenderet : q̄ nec il
lis quidem dictator pepercerit : qui summũ
imperium gerebant.Nutu.nam q̃to maiorẽ
dñm & potestatem consulatus ostendit:tanto
magis ostẽdit seueritatem dictatoris.Decus
ornamentum nam in consulatu senatus maie
stas continebatur nutu.imperio & iussu.nã
omnes romani ordines sub imperio dictato
ris erant.poterat enim & plebi & senatui &
equestri ordini imperare quicquid uoluisset
dictator.At ne lesa.ne res militaris foret in/

AGe q̃tõ spiritu putamus usum. L. Quintium
Cincinatum dictatorem eo tempore quo deui
ctis Equiculis & sub iugum missis.L.Minuti
um consulatum deponere coegit: q̄ castra eius hostes
iidem obsederãt. Indignum enim maximo imperio cre
didit:quem non sua uirtus:sed fossa uallumq; tutum p/
stiterat:cuiq; uerecundiæ non fuerat arma romana me/
tu trepida clausis portis contineri. Ergo imperiosissimi
duodecim fasces penes quos senatus & equestris ordi/
nis & uniuersæ plebis summum decus erat : quorumq;
nutu latium ac totius italiæ uires regebantur:contusi at
q; fracti dictatoriæ se animaduersioni substrauerunt:ac
ne inulta foret gloria militaris:consul delicti omnis uin
dex punitus est. His ut ita dicam piaculis Mars impe/
rii nostri parer ubi aliqua ex parte a tuis auspiciis dege
neratum erat: numen tuum propiciabatur : affinium &
cognatorum & fratrum:nota filiorũq; strage & ignomi
niosa consulum eiuratione.

¶Age quanto &c.Recitat simul exemplum seruatæ a Quintio Cincina
to:& neglectæ disciplinæ militaris a Lucio Minutio dicens.Age adhor
tandi uox:quanto spiritu putamus.Lucium Quitium Cincinatum dicta
torem:usum eo tempore quo Equiculis populis illis italiæ deuictis & mis
sis sub iugum coegit Lucium Minutium deponere consulatum: q̄ idem
hostes.s.Equiculi:obsederant castra eius uidelicet Minutii ante aduentũ
dictatoris.Enim pro quia.Cincinatus sup.credidit sup.eum uidelicet Mi
nutium(quem non uirtus sua:sed fossa & uallum præstiterat tutum.i.ab
hoste:cuiq;.i.& cui non fuerat uerecundia.i.qui nõ erubuerat:arma Ro
mana trepida.i.armatos Romanos trepidantes metu.i.præ timore:conti
neri portis.s.castrorum clausis)indignum maximo imperio:uidelicet con
sulari in Romanos.Ergo quia dictator ita censuit:duodecim fasces.s.uir
garum cum securi:imperiosissimi.i.maximi imperii indices : penes ques
erat summum decus id est ornamentum senatus & ordinis equestris &
uniuersæ plebis(in tot enim & ordines populus Romanus distinctus
erat)& quorum nutu.i.eis ornati uoluntate uel signo capitis indicata : la
tium.i.nobilissima illa pars italiæ:ac uires totius italiæ regebantur: con
tusi atq; fracti.s.a dictatoria potestate:substrauerunt se:animaduersioni
i.consideratæ & ordinatæ punitiõi:dictatoriæ.i.Cincinati dictatoris:ac
ne gloria cõsularis foret inulta .i.sine ultiõe læsa:cõsul uidex ois d'licti.i.
penes quẽ ẽ oẽ delictũ alioꝝ punire:punitus ẽ.s.a dictatore.O Mars pa
ter ĩperii nostri.i.Romani:qa primi regis pr hitus est:ubi.i . postq̃ dege
neratum erat.i.minus generose agendo discesserat:a tuis auspiciis.i.præ
claris inceptis:numen tuum.i.diuina maiestas tua quæ nutu quæ uis fa
cis propitiabatur.i.placabatur:his.i.huiusmodi(ut ita dicam.i.si modo
liceat sic dicere)piaculis idest piationibus & purgationibus delicti. Vi
delicet nota scilicet infamiæ affinium:qua Rutilius notauit Quintum fa
bium generum suum:cognatorum qua Cotta Pecuniolam diffamauit:&
fratrum qua flaccus censor fuluium fratrem insignem reddidit : & strage
filiorum scilicet.posthumii & Manlii:& eiuratione.i.exauthoramento ac
priuatione sacramenti quod Milites imperatori exhibebant:ignominiosa
quia posset esse honesta:ut si ob ualitudinem aut uulnera accepta : aut
religionem aliquam quis se magistratu abdicarit:consulũ.s.Minutii : sed
ad rem extollendam de singulis præterq̃ de filiis(cum tamen ab aliis &
unus censeatur)pluratiue loquitur.

ulta.cõsul qui aliorum delicta punire cõsueuit ipse punitus est. His ut ita dicã piaculis. Cõuertit sermonẽ suũ ad martẽ Valerius: & est apostrophe dicẽs: o mars iõ fuere iperatores romani adeo seueri ut numẽ tuũ his pœnis placarẽt: siquid cõtra te fuisset admissum. Piaculis: pœnis. nã piaculũ significat pœnã. remediũ: delictũ: mortẽ denique ipam. ergo piaculis: expiatõibus: paternam a matre originẽ sumpsisse dicuntur Romulus & Remus. Degeneratũ: peccatũ & delictũ aliquid cõmissum esset. nam degenerare est a genere exire uel ab aliqua re alienum esse. Nota ignominia Eiuratione priuatione. nam eiurare est extra ius facere. quemadmodum dicimus exaugurare extra augurium facere. sicut eiurare contra ius uel extra ius facere ergo eiuratione. abdicatione. nam cum consulatum ineunt in rem publicam iurant: cum deponunt: eo iureiurando soluuntur.

De Papirio. Cap.CXCIII.

Eiusdem ordinis quod sequitur Papirius dictator quum aduersus imperium eius. Q. fabius rutilianus magister equitum exercitum in aciem eduxisset: q̃q̃ fusis samnitibus in castra redierat: tamen neque uirtute eius neque successu: neque nobilitate motus: uirgas expediri eumque nudari iussit. O spectaculum admirabile: & rutilianus & magister equitum & uictor scissa ueste spoliatoque corpore lictorum se uerberibus lacerandum præbuit: ut in acie exceptorum uulnerum nodosis ictibus cruore renouato uictoriarũ quas modo speciosissimas adeptus erat titulos respergeret. Precibus deinde sui exercitus occasionem Fabio confugiendi in urbem dedit: ubi frustra senatus auxilium implorauit. Nihilominus enim Papirius in exigenda pœna perseuerauit: itaque coactus est pater eius post dictaturam tertiumque consulatum rem ad populum deuocare: auxiliumque tribunorum plebis supplex pro filio petere: neque hac re seueritas Papirii refrenari potuit. Cæterum quum ab uniuersis ciuibus & tribunis plebis rogaretur testatus est: non pœnam illam se Fabio sed populo romano & tribunorum concedere potestati.

¶ Eiusdem ordinis. Affert alterius dictatoris in consimili seueritate exemplum dicens. Id sup. quod sequitur est sup. eiusdem ordinis scilicet dictatorii. Nam sup. Papirius dictator quum Quintus fabius Rutilianus: magister equitum: & ita secundus a dictatore in exercitu: sicut Conestabilis olim secundus ab rege fuit: eduxisset aduersus idest cõtra imperium eius scilicet papirii exercitum. s. Romanum in aciem idest prælium (nõ quod acies sit prælium: sed quia hic pro prælio accipitur: nisi sit in aciem hostilem) q̃q̃ sup. Rutilianus redierat in castra samnitibus fusis: & ita uictis: tamen neque motus idest a proposito reuocatus: uirtute eius. s. Rutiliani: neque successu idest prospera pugna: neque nobilitate eius: iussit uirgas expediri idest e fascibus euolui: & iussit eum scilicet Rutilianum nudari ut uirgis cæderetur. Unde exclamat author. O spectaculũ admirabile: Et. i. simul Rutilianus: uir nobilissimus: cui ob solũ nomẽ parcere debuerit: & magister eqtũ: & ita p̃senti magistratu fungẽs: & uictor & ita ob rem paulo ante bene gestã clarus ueste scissa: & corpore spoliato. idest ignominiosæ nudato: præbuit se lacerandum uerberibus lictorum: ut respergeret titulos uictoriarum quas adeptus erat modo. idest paulo antea: speciosissimas idest honestissimas: respergeret dico cruore uulnerum exceptorum

Eiusdem ordinis Papirius dictator. Frõtinus li. iiii. L. papirius dictator fabiũ rutilianũ magistrũ eqtũ q ad uersus edictũ eius q̃q̃ p̃spere pugnauerat: uirgis poposcit cædi securi percussurus: nec cõtẽtus aut p̃cibus militũ cõcessit aĩaduersionẽ. eũque p̃fugientẽ Romã p̃secutus est nec ibi quidẽ remisso prius supplicii metu: q̃ ad genua eius: & fabius cũ patre prouolueret & pariter senatus & populus rogarẽt. Liuius uero multo prolixius scribit historiam. Fuit hoc bello samnitico: cui cũ. L. furius camillus cõsul præesset morbo iplicitus dictatorẽ dixit Papiriũ Cursorẽ: q sibi. Qu. fabium Rutilianũ magistrũ equitũ dixit q̃bus ĩ castra p̃fectis. paulopost dictator in urbem ad auspiciũ petendũ accersit. iperat magistro eqtũ: ut sese loco teneret. nec absente se cum hoste cõfligeret. fabius cũ post profectionẽ dictatoris p exploratores cõperisset: perinde oĩa soluta apud hostes ac si nemo Romanus in sãnio esset. seu ferox adolescens indignitate accẽsus q oĩa in dictatorẽ uiderent reposita esse: seu occasione bene gerẽdæ rei ductus exercitu istructo paratoque p̃fectus ad hostes cõflixit. Ea fortũa pugnæ fuit: ut nihil relictũ sit. quo si affuisset dictator res melius geri potuerit: nõ enim dux militi: nec miles duci defuit. uigĩti milia hostiũ ea pugna cæsa dicunt. Quod ubi romæ cognitũ ẽ dictator ĩcẽsus ira redit ĩ castra: fabiũ acciri iubet spoliarique ut de illo sumeret supplicium milites reiectis lictoribus fabiũ tutant: iãque seditio maxima apparebat. nox eã diremit. Fabius interea Romam profugit: & auctore patre apud senatum de iniuria dictatoris conqueritur: demũ superueniente dictatore: tribunorum omnium ac populi Romani fidem implorat: qua nihil sibi p̃ficiẽte fluctabat eius uita. nisi q populus ad p̃ces & obtestationẽ cõuersus. ut sibi pœnam magistri eqtũ dictator remitteret. tribuni quoque inclinatã rem in preces subsecuti orare dictatorem insistunt: ut ueniam errori humano adolescentiæ. Qu. Fabii Rutiliani daret. satis eum pœnarum dedisse iam ipse adolescens: iam pater. M. fabius contentionis obliti: procumbere ad genua & iram deprecari dictatoris. Tunc dictator silentio facto. bene habet quirites. uicit disciplina militaris uicit imperii maiestas. nõ noxæ eximit. Qu. fabius qui contra edictum imperatoris pugnauit. sed noxæ dãnatus donat p. R. do nat tribunitiæ ptãti p̃cariũ. nõ iustũ auxiliũ ferenti De gente papiria Ci. epistolarũ fami

Valerius maximus. i

listarum lib. ix. epistola ad pet. Tandem inquit insanire tibi uideris ita inquit: sed tamē mi pete: quid tibi uenit in mentem. negare papirium quemq̄ nisi plebeium fuisse unq̄: fuerunt enim patricii minorum gentiū quorum princeps. L. papirius. M. ugilanus q consul cum. L. Sempronio Atracino fuit: cum ante censor cum eodem fuisset annis post Romam conditam trecentis. xli. sed tunc papisii dicebantur. post hunc. xiii. fuerunt sella curuli ante. L. papirium crassum qui primū papisius uocari desitus est. is dictator cum L. papirio cursore magistro equitum factus est annis post Romam conditam trecentis xv. & quadriennio post consul cum Duillo hunc secutus est papirius cursor homo ualde honoratus. Neq3 uirtute. qui uicerat. Neq3 successu quia felix fuerat. nobilitate. quia patricius erat de fabia gente. O spectaculum exaggerat rem istam. Cruore: redonarilt uulnera quæ ab hostibus acceperat nōdū cicatrices sanatæ erāt. Vulnerū q nūdū obducta erāt. Nodosis ictibus. s. uirgarū. dedit occasionē fugiēdi. Dispēdio pœnæ: nō q ita putaret: sed q a rogauerāt milites ut punitionē illā i sequētē diē differret papirius. q ubi factū ē nocte fabius in urbē cōfugit. Post dictaturam tertiūq3 cōsulatū: qa fabius pater eius q & dictator & cōsul fuerat: coactus ad auxiliū ppl'i cōfugere atq3 illius opē implorare. Vniuersis. Quia uniuersus populus ro. papirium supplex rogabat ut eum sibi cōdonaret: hæc papirii seueritas sic totius exercitus animum a dictatore auertit: ut proximo cum sannitibus prælio hostes debellari potuerint nisi milites duci suo gloriam inuidentes uincere noluissent.

in acie: renouato nodosis ictibus scilicet uirgarum. Deinde Papirius dedit præcibus idest ob præces sui exercitus: fabio. s. P. utiliano: occasionē confugiendi in urbem: quia cum importuni pro eo intercederent: & lictores ab eius cæde repellerent: ligatumq3 soluerent: patefacto habitu aut: ut alii uolunt præcibus exercitus ultione in posterum dilata nocte in urbem se pronpuit: ubi implorauit idest plorando orauit auxilium senatus: frustra: quia senatus in dictatorem nil potuit. Enim pro quia: Papirius. s. dictator nihilominus perseuerauit in pœna scilicet capitali exigenda: qd durum erat in tali culpa: unde per allusionem dictum putem a marone: pœnas cum sanguine poscunt. Itaq3 idest & ita pater eius scilicet Fabii: qui etiam Fabius dictus est: coactus est post dictaturam & tertium consulatum idest postq̄ summis honoribus functus erat: deuocare rē ad populum scilicet Romanum & petere supplex auxilium tribunorum plebis pro filio: neq3 seueritas papirii scilicet dictatoris: potuit refrenari idest cohiberi a persecutione ultionis: hac re idest supplicitate tanti uiri. Cæterū idest: sed cum rogaretur ab uniuersis ciuibus & tribunis plebis: testatus est se concedere idest condonare illam pœnam: non fabio sed populo Romano & potestati tribunorum.

De. L. Calphurnio. Cap. CXCIIII.

Lucius quoq; calphurnius Piso consul quum in sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret & titius equitum præfectus fugitiuorum multitudine hostium circumuentus arma his tradidisset: his præfectum ignominiæ generibus affici iussit. eum toga laciniis abscissis amictum discinctaq; tunica indutum nudis pedibus a mane noctem usq; ad principia per omne tempus militiæ adesse: interdixit etiam ei conuictum hominum: usumq; balnearum. Turmasq; equitum quibus præfuerat ademptis equis in funditorum alas transcripsit. Magnum profecto dedecus patriæ: magno pisonis decore uindicatum est: quoniam quidem id egit piso: ut qui cupiditate uitæ adducti cruce dignissimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant: libertatiq; suæ seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant: amarum lucis usum experirentur: mortemq; quam effœminate timuerant: uiriliter optarent.

Lucius quoq3 calphurni9. Hec quoq3 fuit bello fugitiuo qd in sicilia gestum est cum. L. calphurnius prouinciā obtineret & bellum aduersus eos gereret. Titius qui præfectus erat equitum in insidias cecidit fugitiuorum & cum undiq3 circumuentus euadere nullo modo posset: illis arma tradidit. ipse uero cum equitibus euasit. Consul calph. quod contra disciplinam militarē fecisset: ut qui arma haberet: his depositis in potestatem hostiū ueniret ipsum hac pœna mulctauit: ut scissa lacinia togæ pedibusq3 nudis in conspectu uigilum staret inter principes: quousq3 illud præsidium mitteretur. hoc etiam Frontinus affirmat libro quarto capitulo primo. Dicit enim. L. Piso C. Titium præfectum cohortis quæ loco fugitiuis cesserat cincto togæ præciso: solutа tunica nudis pedibus in principiis quotidie stare dum uigiles uenirent iussit: conuiuiis & balneo abstinere. Pisorum domus a numa pompilio duxit originem teste horatio in poetria ubi loquitur ad pisones. Vos o pompilius sanguis carmen reprahenditæ. Fugitiuorum Seruorū qui bellū i Sicilia mouerant. Laciniis abscissis. Sine fimbriis: quæ a lacerando dictæ sunt. Principia. i. prima acie donec militarent. Funditorum genus est militiæ uilissimū. de equitibus facti sunt funditores q fūdis glādes i hostes torquebant. Alas trāscripsit: Ordinē: sed pprie alæ sunt equitum sic dictæ q pedites tegāt alarum

Lucius &c. Affert seueritatem Lucii Calphurnii i Titiū equitum præfectum ob neglectam disciplinam militarem dicens Lucius quoq3 Calpurnius seu (ut alii scribunt) calphurnius Piso: consul: cum. i. quando gereret: bellum in sicilia aduersus fugitiuos idest seruos qui a dominis fugerant & Titius præfectus equitum: circumuentus multitudine fugitiuorum hostium idest eorum qui fugitiui & hostes erant: tradidisset his arma iussit: præfectum scilicet Titium: affici his generibus ignominiæ: iussit sup. eum amictum toga abscissis laciniis. idest fimbriis: & indutum tunica discincta. idest dissoluta in signum ignauiæ & molli-

cie: adesse nudis pedibus a mane usq3 noctē: ad pricipia .i. primā statienē
in acie: ut ab oibus aduenientibus cōspici posset: aut ut inermis hosti obui
ceret: p oē tps militie .i. quo deide militabat. Et ipe iterdixit ēt ei: couictū
hoim .i. ne cū aliquo couiuiū iniret: & usum balneaꝝ (Ex hoc loco patet
iterdico ēt actm regere cū dtō: nā scdm Vallā dicēdum eēt couictu &
usu) & trāscripsit turmas eqtū qbus pfuerat .s. Titius in alas funditorū
.i. militum pedītū e fundis glādulas iaciētiū: & hoc eqs adēptis .i. abla
tis eis. Profecto .i. reuera: magnū dedecus patrie: qa turpe erat tā degene
res educasse eqtes: ē uindicatū & ita purgatū decore .i. honesto facto Pi
sonis .s. cōsulis. Quoniā qdē .i. quādoqdē Piso egit id ut q adducti cupi
ditate uitæ: cōcesserāt: fugitiuis .s. seruis: dignissimis cruce .i. turpissima
morte: statuere trophea de se ppter arma eis tradita: & nō erubuerāt iu
gū flagitiosum .i. subiugationē flagitiosam: iponi suæ libertati: manu ser
uili: experirentur: usum lucis .s. huius uitæ amarū: & optarent uiriliter mor
tem quam timuerant effoeminate .i. molliter & quasi muliebriter.

De. Q. Metello. Cap. CXCV.

NEc minus Pisone acriter. Q. Metellus: qui
quum apud contrebiam res gereretur colloca
tas a se in quadā statione quinq; cohortes ar/
q; ex ea uiribus hostium depulsis repetere eandem sta/
tioné e uestigio iussit: non q; speraret ab iis amissum lo
cum recuperari posse: sed ut preteritæ culpam pugnæ in
sequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit
etiam ut si quis ex his fugiens castra petiisset: pro hoste
interficeretur: qua seueritate compressi milites & corpo
ribus fatigatis & animis desperatione uitæ implicatis:
loci tamen iniquitatem multitudinemq; hostium supe/
rarunt. humanæ igitur imbecillitatis efficacissimū du
ramentum est necessitas.

¶ Nec minus &c. Adducit Quinti. metelli seueritatē i eadē re dicēs. Nec
Quintus metellus sup. egit minus acriter Pisone .i. q̄ Piso: q cū res gerere
tur apud Cōtrebiā alii Trebiā legūt: ubē Celtiberiæ: iussit qnq3 cohor
tes collocatas a se in quadā statiōe: atq3 depulsas ex ea .s. statiōe .i. loco i
quo ad tps starent: uiribus hostiū: repetere e uestigio .i. sine cunctatiōe eā
dē stationē: nō q; speraret locū amissum ab iis posse recupari ab iis: sed
ut puniret culpā pugnæ præteritæ .i. prius ab eis male gestæ: manifesto
periculo certaminis insequētis. Edixit etiā ut si quis ex iis fugiens .s. a sta
tione illa petiisset castra: interficeret pro hoste .i. tanq̄ esset hostis qua seue
ritate milites compressi & corporibus fatigatis: & animis implicatis des/
peratione uitæ: quia uidebātur aut ab hostibus aut a suis interficiēdi: ta
mē .i. nihilominus superarūt .i. uicerūt iniquitaté loci: quia difficile erat re
cuperare locum amissum & ab hoste occupatū: & multitudiné hostium.
Igitur necessitas ē duramentum .i. stabilimentum & corroboramentū effi
cacissimum: imbecillitatis humanæ .i. quo imbecillitas humana perseue
rat & durat.

De. Q. Fabio. Cap. CXCVI.

IN eadem prouincia. Q. Fabius maximus fe
rocissimę gentis aios cōtundere & debilitare
cupiens: māsuetissimum ingeniū suū ad tps
deposita clæmentia sæuiore uti seueritate coegit: om\

uice: Magnum profecto dedecus. Decus im
peratoris est seruare rem militarem: de/
decus uero corrumpere. Decore gloria & or
namento. Quoniam: Fecit enim Piso ut qui
se tam turpiter dedidissent: his tam sordidis
hominibus qui erant cruce digni uitam mor
te grauiorem ducerent. nam hæc supplicia q̄
ignominiæ plena erant faciebāt ut mori ma
luissent. Seruili manu. fugitiuorū seruorum.
NEc minus pisone. Qu. metellus. Frō
tinus libro quarto capitu. i. Qu. me
tellus numidicus inquit: in hispania
quinq3 cohortes qui locum amiserant testa
mentum facere iussit: eas deinde ad locū re
cuperandum remisit minatus non nisi post
uictoriam recepturum. cum igitur iuberētur
facere testamentum intelligebant: nisi uince/
rent se morti destinatos eē: & hoc modo ex
pressa est illis necessitas ut pulsis hostibus
locum recuperarēt. unde fuerāt deiecti. Qu.
metell9. Hic fuit ille. Qu. metell9 q iugurthā
numidiæ regē primus dare terga coegit: de
quo multa Sal. Trebiā. Hæc ciuitas ē i cel
tiberia q̄ ps ē hispāiæ. Statiōe q̄dā: iusserat
qnq3 cohortes locū quēdā seruare ne sepa/
ret ab hostibus. Māifesto qa uolebat oēs oc
cidi & p scelere pœnā luere. Ac despatione
uitæ: qa se i māifestius piculū ruere uidebāt
iō ferociores facti locū receperūt. nihil eni
magis ualet ad difficillima obtinēda q̄ despe
ratio uitæ. unde Vir. una salus uictis nullam
sperare salutē. Humanæ igit. Ex quo inquit
cognosci pt necessitatē eē q̄ hoies ibecilles
facit esse fortes.
IN eadem prouicia Fabius ma
ximus. hic præerat eidem pro/
uincie scilicet hispaniæ qui cū
totam pœne Romano subegis
set imperio omnes qui ad hostes transfuge
rant captos præcisis māibus dimisit: qui tā
etsi natura mansuetioris esset ingenii: tamen
ut cæteris terrorem incuteret ne tale aliquid
facere auderent: uoluit illos amputatis ma
nibus exemplo cæteris esse. Tantisper. Dū
uindicaret disciplinam militarem. seuerita\
te. Inter seuerum comē & crudelem hoc in
terest. Seuerus dicitur rigidus. qui nec præ Seuerus
ce nec præcio nec misericordia potest a iusti
tia deduci & interpretatur quasi sequens Comis
uerum. Comis uero dicitur. is qui seuerita
tem habet cum quadam mansuetudine con Credulis
iunctam. Crudelis est qui præter iustitiam
& æquitatem grassatur in omnes. Omnium
enim. Nam hispaniam totam Qu. fabius
imperio suo subegit. Vt trunca præse. Hoc
ideo fecit ut exemplo illi cæteris forent dū
manus præcisas præ se ferrent. Rebelles ita
q3: qui bellum renouare uoluerunt: nam re/
belles dicuntur contumaces: eo quod ducis
imperio parere recusant. Distractæ. Ampu/
tatæ. Documento. Exemplum cæteris præ/
buerunt ne tale quicquā facere molirentur:
aut auderent.

nium enī q ex prǽſidiis romanorum ad hoſtes tranſfu/gerant: captiq; erant manus abſcidittur trunca præ ſe brachia geſtantes: metum defectiōis reliquis iniicerēt. Rebelles itaq; manus a corporibus ſuis diſtractæ: Inq; cruentato ſolo ſparſę cæteris ne idem committere auderent documento fuere.

¶In eadem. Ordo eſt Quintus Fabius maximus cupiens contundere & debilitare animos gentis ferociſſimæ: in eadem prouincia ſcilicet celtiberia aut hiſpania: coegit ingenium ſuum manſuetiſſimum uti ad tempus ſeueritate ſæuiore id eſt multum ſæua aut magis ſæua q̄ prius: & hoc clementia depoſita ad tēpus. Eni pro quia: abſcidit manus omnium qui trāſfugerant ex præſidiis Romanorum ad hoſtes: & qui capti erant: ut ipſi geſtantes præſe. i. ante ſe brachia trunca ideſt truncata abſciſis manibus: iniicerēt reliquis metū defectionis. i. tranſfugiendi ad hoſtes. Itaq; ideſt & ita manus rebelles diſtractæ a corporibus ſuis: & ſparſæ in ſolo cruento: fuere cæteris documento ne auderent committere idem ſcilicet crimen defectionis.

De aphricano ſuperiore. Cap. CXCVII.

Nihil mitius ſuperiore aphricano: is tamen ad firmandam diſciplinā militarem aliquid ab alieniſſima crudelitate ſibi amaritudinis mutuēdum exſtimauit. Siquidem deuicta carthagine quū omnes qui ex noſtri exercitibus ad pœnos tranſierant in ſuam poteſtatem redegiſſet: grauius in romanos quam in latinos tranſfugas animaduerrit. Hos tāquam patriæ fugitiuos crucibus affixit: Illos autem tāquā perfidos ſocios ſecuri percuſſit. Non proſequar hoc factū ulterius: & quia ſcipionis eſt & quia romano ſanguini quāuis merito perpeſſo ſeruile ſupplicium inſultare nō attinet: quum præſertim tranſire ad ea liceat quæ ſine domeſtico uulnere geſta: narrari poſſunt.

Nihil mitius ſuperiore aphricāo quaſi minus mirum ſit hāc ſeueritatem in cæteris fuiſſe. cum hoc idem a Scipione aphricano factum fuerit quo nemo mitior. Nam cum Carthaginenſes bello uiciſſet: urbemq; eorum cepiſſet omnes qui ab exercitu romano ad hoſtes tranſfugerant cum in poteſtatem ſuam redegiſſet. aſperius in romanos animaduertit q̄ in externos. ciues enī ſeruili ſupplicio affecti ſunt alii uero ciuili. Nihil mitius. Si naturam inquit Scipionis conſideres: nihil manſuetius ferme inueneris. ſed hæc propter ſeruādam militarem diſciplinam incorruptam a ſe ipſa deficere: & ad peregrinam ſibiq; longe alieniſſimam crudelitatem labi coacta eſt. Mutuandum: quia nō ſuum erat crudelitate uti ſed a barbara & immani gente pro tempore ſibi mutuo ſuſcipiendum eſſe exiſtimauit: tātiſper dum uiolatam militarem diſciplinā merito ſupplicii genere uindicaret. Inſultare. Per deriſionem inuadere. per cauillationem irridere. Ad ea. ſ. externa: hoc eſt de iis dicere qui non fuerunt romani.

¶Nihil mitius &c. Vt Romana reſp. gloria militari præcellit: ita & exēplis ſeruatæ diſciplinæ militaris: unde affert exemplum Scipionis aphricani maioris dicens. Nihil mitius ſup. fuit. i. nemo mitior aphricano. i. Scipionis: ſuperiore. i. priore (nam duo fuerunt) tamen. i. tametſi fuit mitiſſimus: is exiſtimauit aliquid amaritudinis. i. acerbitatis mutuandum. i. mutuo accipiendum ſup. eſſe ſibi ab crudelitate alieniſſima ſibi. i. ſuo ingenio: ad diſciplinam militarem firmandam. i. ſtabiliendam. Siquidem ideſt quoniam carthagine deuicta quum redegiſſet in ſuam poteſtatem omnes qui tranſierāt ex exercitibus noſtris id eſt romanis: ad pœnos ideſt carthagineñ. ipſe animaduertit ideſt ultionē exercuit grauius in tranſfugas Romanos id eſt Romanæ ciuitatis: quā in latinos id eſt ſocios. Nam affixit hos ideſt Romanos crucibus tanq̄ fugitiuos patriæ ideſt a patria ad hoſtes tranſfugerunt: ſeruos autē profed percuſſit ideſt percutiendos mandauit ſecuri: illos ſcilicet latinos: tanq̄ ſocios perfidos. Non proſequar hoc factum ſcilicet ſcipionis ulterius: hoc eſt uerbis contumelioſis aut expoſitoriis contumeliæ in ea latentis: & quia eſt Scipionis. hoc eſt uiri laudatiſſimi: & quem taxare nefas ſit: & quia non attinet ſcilicet ad rem ideſt non decet inſultare id eſt per irriſionem improperare ſanguini Romano perpeſſo ſupplicium ſeruile q̄uis ideſt q̄tumuis merito ideſt peccato ſuo: præſertim quum liceat tranſire ad ea quæ poſſunt narrari geſta ſine uulnere domeſtico ideſt ſine leſione populi Romani: quod in ſequentibus facit.

De aphricano minore ſiue poſteriore. Cap. CXCVIII.

Nam poſterior Aphricanus euerſo punico imperio exterarū gētiū trāſfugas i edendis populo ſpectaculis feris beſtiis obiecit. Et. L. Paulus perſe rege ſupato eiuſdē generis & culpæ hoīes elephātis proterēdos ſubſtrauit: utiliſſimo quidē exēplo: ſi tamen

Aſcen. In edendis populorum ſpectaculis: quia in ludis qui populo edebantur: plærunq; faciebant canes & uenatores perſequi feras. Vnde Terentius. Lauinio aduerſario ſuo obiicit. quod in comœdiam tragœdiarum portenta induxerit adoleſcentulum ceruam uidere fugientem & ſectari cāes & eā plorāt ut ſubueniat ſibi. Martialis & Iuuēalis. De theatrali uēatōe multa dicūt. ¶Et. L. Paul. de hoc ſatis ſupradictū

acta excellentissimorum uirorum humiliter extimare si ne insolentiæ reprehensiōe permittitur. Asparo enim & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget: quia uires armis cōstant: quæ ubi a recto itinere descíuerint. oppressura sunt nisi opprimantur.

¶ Nā Aphricanus posterior id est minor imperio punico euerso: quia carthaginē deleuit: obiecit feris bestiis: ut leonibus in edēdis spectaculis populo trāsfugas exteraꝝ gentiū. i. qui cum imperatori romano iurati fuissent ad hostes transierāt: a quibus recepti ad supplicium fuerūt. Et Lucius paulus. s. macedonicus: Perse rege. s. Macedoniæ superato: quia capto & in triūphū ducto: substrauit hoīes eiusdē generis: idest externi: & eiusdē culpæ. id est trāsfugas: pterendos elephātis: qui eos conculcātes pterebāt. Obiecit inquā ille feris & hic substrauit elephantis: exēplo utilissimo. s. Rei Romanæ: ut alii cauerēt trāsfugere: si tñ permittitur: subaudi mihi æstimare. i. appretiari: humiliter. i. abiecta & uili acta excellētissimorū uiroꝝ: ut erāt iam dicti: sine repræhēsione insolētiæ: qa insolētis uidetur diminuere laudē tantorū uiroꝝ: ea aūt iminui uidetur dū frigide narratur. Declarat quare utili exemplo: aut cur in ea re maximopere laudandi sint dicti imperatores: enim pro quia: disciplina militaris indiget genere castigationis aspero & abscisso: quale est dum membrum putridū abscinditur: aut abscisso. i. cōpendioso abscissa oī mora: quia uires militum constant armis: quæ. s. arma. ubi desciuerint. i. per defectionem & seditionem discesserint ab itinere recto. i. ab æquo & iusto. Sunt qui legant tenore. i. perpetuo tramite recto aut potius recti sunt oppressura. scilicet in quos impetum fecerint: nisi opprimantur. s. ab illis mature.

De Senatu Roma. in Martium. Cap. CXCIX.

Sed tempus est eorum quoq; mentionem fieri quæ iam non a singulis: sed ab uniuerso senatu pro militari more obtinendo defendendoq; administrata sunt. Lucius martius tribunus militum: quū reliquias duorum exercituum. Publii & Cnei Scipionū: quos arma punica in hispania absumpserāt: dispersas mira uirtute collegisset earūq; suffragiis dux esset creatus: senatui de rebus actis a se scribens in hunc modum orsus est. L. Martius propraetor. cuius honoris usurpatione uti eum patribus conscriptis non placuit. quia duces a populo, non a militibus solerent creari quo tempore tam angusto tanq̄ graui ꝓpter imane. R. P. damnum etiam tribunus militum adulandus erat: quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum unus suffecerat: sed nulla clades nullum meritum ualentius militari disciplina fuit.

est i. e. de oibus: q̄ bellū macedonicū extra ordinē huic senatus decreuerit qd cū sūma fœlicitate & gloria cōfecit regē uicit. Eiusdē culpæ: fugitiuos Proterēdos. Cōculcandos pessundādos. aspo enī & abscisso. ipera tores & duces exercituū si militē quē ptā a militari disciplina declinātē punierit tametsi id iuste & merito faciāt. tñ id insolētia potius quāda fecisse iudicātur qa crimē in iudiciū nō uenit. sed cōmissum cōtinuo puniī: qđ ēt fieri necesse ē. nā si p dispendia iudiciorū expectandū eēt ut de iure disceptaret. nimis cresceret gladiatorum licentia abscisso compendioso & breui.

Martius tribunus militū. Pub. & Cn. Sciplōes diu i hispania contra carthaginēses bella fœliciter gesserūt: carthaginēses Asdrubalē & Magonē aduersus eos cū magnis copiis miserāt: & cū eos romani aliquādiu psecuti eēnt. illi uero se in tutiora loca recepissēt & nōnunq̄ pauci romani ex multis uictoriā reportassēt: Celtiberi q cū romanis erāt pcio corrupti ad carthaginēses defecerūt: & forte diuisis exercitibus duo fratres bifariā bellum gerebāt: ut tādē aliqñ ei finē iponerēt. sed destituti a celtiberis in qbus spes maxima erat uictoriæ: qppe qui supra. xxx. milia eēnt iter paucos dies ab hostibus oppressi sunt & duo iperatores romāi cū magna pte exercitus deleti sunt qđ reliquū fuit uirtute. L. Martii tribuni militū in unū coactū est: & dux est a militibus electus. q cū itellexisset hostes ob rē benegestā lætitiā agitātes: quasi oēs romanoꝝ copias deletas crederēt. & ꝓpterea se negligenter haberēt milites ad contionē uocauit: & adhortatus eos ad hostes inuadendos cū inter concionādum (ut diximus in capitu. de omnibus) subito flāma e capite eius emicuisset læti milites omē acceperūt & ducē martiū secuti ad castra hostiū: eos cibo somnoq; oppressos cōfecerūt. hic ergo martius cū de rebus gestis ad senatū scriberet hoc titulo usus est. L. Martius propraetor senatui populoq; romano salutē plurimā dicit. quo genere tituli cū senatus ulterius uti noluit ut cū tribunus creatus esset a populo: se ppraetorem diceret: qđ id a militibus accepisset. Adulādus. hoc uerbū apud ueteres cōmune fuit sicut multa alia teste Prisciano.

¶ Sed tps ē mētionē fieri. quoq; id ē ēt eorū q̄ iā administrata sunt nō a singulis. s. iperatoribus: sed ab uniuerso senatu pro more militari obtinēdo & defēdēdo. Lucius Martius Tribunus militū cū collegis ē mira uirtute religas duoꝝ exercituū: s3. Publii & Cnei scipionū: quos. s. scipiōes arma punica. i. carthagineñ. absūpserāt i hispania. dispsas. s. post ducū cædē: & eēt creatus dux suffragiis. i. uotis aut uocibus eaꝝ. s. reliquū: ipe scribēs senatui de rebus actis a se: orsus ē i hūc modū. Lucius Martius Propraetor. i. foris fūgēs offō ꝑtoris. Cuius. s. ꝓpraetoris honoris usurpatiōe nō placuit patribus cōscriptis eū uti. i. ut āplius utat: qa duces solerēt creari a pplō. s. toto i comitiis: nō a militibus. s. tantum: in castris q tñ mos postea iualuit. Quo tēpore tā angusto. i. anxietatis pleno: & tā graui. i. duro & molesto: Propter imane. i. maximū dānum R. p. ēt tribunus militū erat adulādus. i. adulatōe in offō retinēdus: quoniā qdē unus. id ē ipe solus: suffecerit ad corrigēdū statū totius ciuitatis: qa pene depditū restituit: sed nulla clades fuit ualētior. i. plus potuit: & nulli meritū fuit ualētius disciplina militari: quia maluissent nouā cladē accipere & tribunū sibi iratū cōstituere q̄ disciplinā militarē frangere.

Tarentino bello. Cum tarentini bellũ cũ po. ro. haberent pyrrhum regem epyrotarũ in italiam acciuerũt quo in bello attritæ primo sunt uires populi ro. cũ igitur pyrrhus magnũ numerũ captiuorũ cepisset sine redẽptiõe omnes populo ro. cõdonare uoluit. in quo sententia apii claudii coeci fuit ne reciperentur pristino statu: igitur qui equites fuerant in peditum numerũ: qui pedites in funditorum alas transcripti sunt & aliis conditionibus alligati: unde frõtinus lib. i. cap. i. apii claudii sententia senatus eos qui a pyrrho rege epyrotarũ capti & postea remissi fuerãt equites ad pedites redegit. pedites ad leuem armaturam oĩbus extra uallum iussis tendere donec bina hostium spolia singuli referrẽt. Magnũ captiuorũ numerũ. Fuerũt autem dicti teste Iustino li. xviii. qui inqt pyrrhus ducẽtos captiuos milites gratis romã remisit: ut cognita uirtute eius romani cognoscerẽt liberalitatẽ. Meruerant militauerãt. Lucanus aere merẽt paruo. Tẽderent. Tentoria haberent. Vir. hi sæuissã dedit achilles. Vallo & fossa. Volebat ipsos hostibus expositos esse ex pellibus. sed ex tela tantum. Quibus suppliciis. His inqt legibus & cõditionibus tã aspis milites illi q munuscula fuerãt pyrrhi idẽ illius acerrimi hostes fuerunt.

Parẽ iram senatus. Frontinus lib. iiii. cap. i. apio fuluio & apio claudio cõsu. milites ex pugna cãnensi in siciliam a senatu relegati postulauerũt a consule. M. Marcello ut in prælium ducerentur ille senatum consuluit senatus negauit sibi placere cõmitti his Rempublicam quam deseruissent. Marcello tamẽ cõmisit facere quod uideretur: dum ne quis eorum munere uacaret ne ue donaretur: ne ne quod præmium ferret: aut in italiam deportaretur: dum poeni ĩ ea fuissent Liuius legati militum qui relegati postulabant ut in prælium ducerentur. Marcellus id nec iuris nec potestatis suæ esse dixit senatui scripturum se omniaq; de sententia patrum facturum esse litteræ ergo marcelli ad nouos consules allatæ ac per eos in senatu recitatæ sunt. consultusq; de his litteris ita decreuit senatus militibus qui ad cannas commilitones suos pugnantes deseruissent senatui nihil uideri rem publicam committendam esse: si Marco claudio proconsuli aliter uideretur faceret quod e re publica fideq; sua duceret. dum ne quis eorum munere uacaret: ne ue dono militari uirtutis gratia donaretur: non in italiam reportaretur donec hostes in terra italia esset. Distrixit nudauit. translatio sumpta a gladio. ultra mortalium conditionem: Quia conditiões illorum morte ipsa acriores fuerũt. Munere uacaret. Dũ ne quis illorũ uacationẽ haberet militiæ uidelicet ut sp militiam gererent. Aut dono ut si ẽt fortiter gessisset nullo mũere militari donarẽ. Sic enerues. Sic uiriles & uirtute p̃stã

De eodem in milites a pyrrho remissos. Cap. CC.

Succurrebat enim illis q̃ animosa seueritate tarentino bello maiores eorum usi fuissent. in quo quassatis & attritis. R. P. uiribus: quum magnum captiuorum ciuium suorum numerum a Pyrrho rege ultro missum recepissent decreuerunt ut ex his qui equo meruerant: peditum numero militarent: qui pedites fuerant in funditorum auxilia trãscriberentur: ne ue quis eorum intra castra tenderet: ne ue locum extra assignatum uallo: aut fossa cingeret ne ue tentorium ex pellibus haberet: recursum autem iis ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt: si quis bina spolia ex hostibus tulisset: quibus suppliciis compressi ex deformibus Pyrrhi munusculis acerrimi hostes extiterunt.

Succurrebat enim illis. s. patribus conscriptis q̃. i. q̃tum animo seueritate maiores eorũ fuissent usi in bello tarentino: in quo uiribus reip. quassatis. i. concussis & attritis idest iminutis & absũptis: cũ recepissent magnũ numerum ciuium suorum missum a pyrrho rege ultro. i. sine prætio: dixit enim ut Cicero recitat apud Enniũ Dono ducite: doq; uolentibus cũ magnis diis: decreuerunt idest sententiã tulerunt: ut sup. ii ex his quæ meruerant. s. æra & stipendia æquo. i. q eqtes fuerant: militarent numero peditũ scilicet gregariorũ: & qui fuerant pedites transcriberentur in auxilia. i. supplementũ: funditorũ. i. uilissimorũ peditũ non cominus sed eminus bellãtium. Et decreuerunt ne quis eorũ tenderet. idest tentoria figeret: intra castra: neue cingeret uallo idest sepimento ex uallis. idest stipitibus & terra facto. aut fossa locũ assignatum sup. eis extra. s. castra. neue. i. & ne haberet tentorium ex pellibus. Autem pro sed: ipsi proposuerunt iis recursum ad pristinum ordinem militiæ: si quis tulisset ex hostibus bina spolia. i. duorum a se occisorum: quibus suppliciis illi a pyrrho remissi cõpressi idest angustiati: extiterunt idest euaserunt acerrimi hostes pyrrhi: ex deformibus munusculis pyrrhi: quia dono eos emiserat tanq̃ indignos qui prætio redimantur Ennius tamen (ut dixi) aliter interpretatus est id pyrrhi donum.

De eodem. Cap. CCI.

Parem iram aduersus illos senatus distrinxit: qui apud cannas. R. P. deseruerũt. Nam cum eos grauitate decreti ultra mortalium conditionem relegasset acceptis a. M. marcello litteris ut eorum sibi opera ad expugnationem syracusanorum uti liceret rescripsit indignos esse qui in castra reciperentur Cæterum se ei p̄mittere ut faceret quod expedire. R. P. iudicasset: dum ne quis ex eis munere uacaret: aut dono militiæ donaretur aut in italiam donec hostes in ea erãt accederet. Sic eneruis animos odisse uirtus solet.

Parem &c. Senatus. s. Romanus distrinxit. i. exercuit parem. i. consimilem iram: aduersus illos qui deseruerunt rempu. s. fugiendo: apud Cannã uicum apuliæ ubi Romanus exercitus ab hannibale profligatus est.

Nam cum senatus relegasset eos.s.milites:in siciliam uidelicet:ultra conditionem mortalium:quia mortalibu: nihil grauius morte accidere posse uidetur:& tamen illis relegatio illa morte acerbior uisa est :litteris acceptis a Marco Marcello qui tunc in siciliam missus erat:ut liceret.i. quibus Marcellus a senatu petiit:ut liceret sibi uti opera eorum ad expugnationē syracusanorum:rescripsit.s.senatus:eos esse indignos qui reciperentur in castra.i.Romana.Caeterum.id est sed :rescripsit se permittere ei.s.metello:ut faceret quod iudicasset expedire Reipu. dum.i.dūmodo nequis.i. non aliquis ex eis.s.qui fugerant:uacaret.i.uacuus esset : munere.i.onere militari:aut donaretur dono militiae.i.insigni praemio rei bene gestae. aut accederet in Italiam:donec hostes essent in ea.Sic uirtus solet odisse animos eneruos.i.molles & imbelles.

tes molles & effeminatos odisse solent : qa romani semper uiriles fuerunt.

Ge q̃ gra.sena.tulit.De hoc in capitulo de omnibus habunde satis dictum est.nam hic quintus petilius fuit qui dixit hodie letum capiam.i. mortē ubi fortiter pugnando occubuit. Frontinus libro quarto capi.primo cum a liguribus in praelio quintus petilius interfectus esset :decreuit senatus uti ea legio.in cuius acie consul fuerat occisus.tota insequens referretur. stipendium ei non daretur annuum :aera rescinderentur:nec stipendia procedere sequentis anni.Neq3 aera dari qui meruerant:dupli ci ergo stipendio priuauit : in curia uidete. Propter decretum amplissimi senatus.

De eodem. Capitulum.CCII.

Ge q̃ grauiter senatus tulit q̄ Quintum petilium consulem fortissime aduersum ligures pugnantem occidere milites passi essent. Legioni neq3 stipendium anni procedere:neq3 aera dari uoluit quia pro salute imperatoris hostium telis se non obtulerant. idq3 decretum amplissimi ordinis speciosum & aeternum petilii monumentum extitit:sub quo acie in morte:in curia ultione clari cineres eius acquiescunt.

Age q̃ .i.q̃tū:grauiter tulit.i.passus est:senatus quod milites erāt passi.Qu. Petilium consulem pugnantem fortissime aduersum ligures:occidere.i.occumbere & mori.ut āt sciatur q̃tum grauiter tulerit dicit.senatus neq3 uoluit stipendiū.i.stip ē q̃ pendebatur.i.soluebatur anni.i.pro anno sequente integre:procedere.i.ulterius ratū haberi:neq3 uoluit aera s.iam debita dari:qa nō obtulerāt.i.nō obiecerāt se telis hostiū p salute ipatoris . Idq3 decretū āplissimi ordinis:ii3 patrū cōscriptoꝝ:extitit speciosū & aeternū monumētū.i.sepulchrū memoratiuū:Petilii.s.cōsulis interēpti:sub quo.s.monumēto:cineres eius acqescūt clari morte i acie.s.obita:& clari ultiōe:i curia.s. senatoria : aut acquiescunt in acie clari morte:& in curia clari ultione.i.animaduersione in milites ignauos.

De eodem. Cap.CCIII.

Onsimili animo quum ei Hannibal sex millium Romanorum quae capta in castris habebat:redimendorum potestatem fecisset: conditionem spreuit:memor tantam multitudinem armatorum iuuenum si honeste mori uoluissent : turpiter capi non potuisse . Quorum nescio utrum maius dedecus fuerit q̄ patria spei : an q̄ hostis metus nihil in his reposuerit : haec pro se : ille ne aduersus dimicarent parui ducendo.

Onsimili aio.Liuius decade secūdi pūici belli hānibalē dicit secūdū prosperā ad cānas pugnā:captiuos romanis q̄d nunq̄ ātea fecerat: benigne satis fuisse allocutū:eisq3 se redimēdi ptātē fecisse:ptiū cōstituisse i capita:equi quingētos q̄drīgētos nūmos:trecētos pediti:seruo terdenos & q̄q̄ aliq̄tulū adiiciebat equbus & ad id ptiū quo pepigerāt dedētes se laetos:tum quacūq3 cōditione accepisse:romaq3 legatos misisse: senatū nō redimēdos censuisse. dissuadēte:i primis. T. Manlio Torquato priscae & nimis durae seueritatis uiro:q preter alias rōnes eoꝝ ignauiā isectatus illā afferebat:q̄d cū.P.Sempronio tuditano:aufugere potuissent & noluisse.Cice.offi.li.ultio circa finē.Octo hoim millia igr tenebat hānibal:nō quos i acie cepisset aut q piculo mortis diffugissēt:sed q relicti i castris fuissēt a Paulo & Varone cōsule:eos senatus nō censuit redimēdos:cū id parua pecunia fieri potuisset : ut eēt isitū militibus nostris aut uincere aut emori. Sex millia ro.i nūero dissētit a Cicerone & Liuio q.viii.millia fuisse dicūt. Ille ne aduersus se.ne prout posuit apte hoc loco.

Consimili &c.Prosequitur eiusdem exempla dicens. Senatus quū hānibal fecisset ei potestatem redimendorum sex millia Romanorum : qui s.sex millia habebat in castris capta:aut quos romāos habebat in castris captos: spreuit conditionem.i.noluit eos redimere:memor tantam multitudinem iuuenum armatorum.si uoluissent honeste mori:non potuisse capi.Quorum.s.militum aut milium:nescio utrum maius dedecus.i.probrū fuerat:q̄ patria nihil spei reposuerit in his:an q̄ hostis nihil metus reposuerit in his :aut in eis.haec.s.patria ducendo.i.aestimando parui ut sup. pugnarent pro se:ille ducendo parui ne dimicarent aduersum se.

De eodem. Cap. CCIIII.

Ed quum aliquoties senatus pro militari disciplina seuere excubuerit:nescio an tunc praecipue quum milites qui Rhegium iniusto bel

Sed cum senatus excubuerit.i.uigilauerit aliquoties p disciplia militari seuere.cū seueritate & grauitate:nescio an sup. excubuerit p disciplia militari p̄cipue tūc cū iclusit carcere milites q occupauerāt.i.inuaserāt rhegiū s.oppidū bello iiusto.i.ñ iure idicto & Bube Ascon.

lio duce mortuo:delegerāt.M.Cæsiū scribā eū quē nūc Cācelariū dicūt:sua spōte.i.ñ i uitati a senatu:īpatorē:ac.M. Furio Flacco trib.pl.denūtiāte ne.s.senat9 aiaduerteret i ciues ro.aduersus.i.cōtra morē maiorꝫ : exe cut9 ēt nihilomin⁹ ꝑpositū.i.ultio supplicio eos affecit.Cæterꝫ.i.sꝫ:ut id pageret cū mi nore īuidia:senatus iussit qngēta.s.corꝫ aut qnquagenos eos cæsos uirgis p singulos di ēs:pcuti securi.i.decollari:& nulli.i.ñ ulli:& corpa eorū nō mandari ulli sepulturæ. & ue tuit mortē eorum lugeri.

Sed quum &c. Qui Rhegium īniu sto bello. Frontinus eodem libro & ca. in legionem inquit: quæ Rhæ gium oppidum iniussu ducis diruerat ani maduersum est:ita ut quattuor millia tradi ta custodiæ necarentur : præterea senatus cōsulto cautum est : ne quem ex eis sepelire aut lugere fas esset.abbreuiator Liuii non romanos sed campanos fuisse dicit . Cam pana inquit legio quæ rhegium occupaue rat obsessa obsidione facta securi percussa est.Eorumqꝫ corpora ad mortem usqꝫ sæ uire tolerabile est : ultra mortem inhuma num.sicut de achille legitur qui in hectorem mortuum sæuiuit.Virgil. Ter circum Ilia cos raptauerat hectora muros: Exanimum qꝫ auro corpus uendebat achilles.

❡Inculcando ingerendo : ut spiritum pœ næ impenderet. Ex eo inquit quod dicebat magis imperatorem quam hostem metui de bere: significat fore ut uitam quam honeste pugnando effūdere dubitassent eam pro pœ na delicti turpiter amitterent:hoc etiā Frōti nus Clearchus dux lacedæmōiorum exerci tui dicebat imperatorem plusquā hostē me tui debere : significans eas qui in prælio du biam mortem timuissent certum si uixissent de se manere supplicium ut intelligerent sibi post prælium mortem certam expectandā esse. Maternarum blanditiarum memo res.Legitur quod mater quædam cum Di ropetrion filium audisset ignauum & matre indignum : illum suis manibus extinxit : un de & uersus constant. Hunc timidum mater diropetrion ipsa necauit. Nec dignum ma tre nec lacedæmonie.Matres autem filios in prælium exeuntes breuibus admonebant dicentes : aut hunc aut in hoc: uidelicet uel hunc clypeum referas uiuus uel in hoc mor tuus referaris.Fauces pontici sinus.De hoc ait Cice.in oratione pro archia poeta:popu lus enim romanus aperuit luculo imperan te pontum:& regis opibus quondam & na tura regionis uallatum.nam luculus contra mitridatem regem ponti missus est:& uicto riæ aditum fecit:quam amplam postea pō peius consecutus est . Validissimarum gen tium regimen.Qu.flaminius in græciā mis sus eam uniuersam Ro.subegit imperio: & liberam esse uoluit:unde cum præco iussus

lo occupauerāt:mortuoq; duce Bubelio.M. cesium scri bam eius sua sponte imperatorem delegerant carcere in clusit ac. M. Furio Flacco tribuno plebis denunciante: ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum ani maduerteret:nihilominus propositum executus est.Cæ terum minore cum inuidia ut id perageretur :quinqua gīta uirgis cæsos per singulos dies.securi percuti:eorum q; corpora nulli mandari sepulturæ iussit:mortemq; lu geri uetuit.

Externa de Carthagineñ senatu. Cap. CCV.

Leniter hoc.P.C.si carthaginēsium senatus in militiæ negociis procurandis uiolentiam in tueri uelimus: a quo duces bella paruo consi lio gerētes:etiam si prospera fortuna subsecuta esset:cru ci tamen affigebantur: quod bene gesserant deorum im mortalium adiutorio : quod male commiserant ipsorū culpę imputante.

❡Leniter . Apte transit ad externa & primo ad senatus cartahginēsi. exempla dicens.Patres conscripti scilicet romani senatus sup. fecerunt le niter idest parum uehementer:hoc scilicet quod dictum est: si uelimus in tueri uiolentiam senatus carthaginensis in negociis militiæ procurandis : a quo scilicet senatu duces .s.carthagineñ.gerentes bella paruo consilio.i. modica prudentia:etiam si prospera fortuna esset subsecuta tamen affige bantur cruci:affigebantur inquam cruci ab senatu imputante :adiutorio deorum immortalium quod bene gesserant: & culpæ ipsorum scilicet du cum:quod cōmiserant male idest consules.Sunt qui legant imputantes : sed ordo non stat:nisi dicamus.Et erant imputantes &c.quod datum est a stilo orationis ualerianæ abhorrēs.

De Clearcho & Lacenis. Cap.CCVI.

Clearchus uero lacedæmōiorum dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat:identi dem exercitus sui auribus inculcando: a mili tibus imperatorem potius q̃ hostem metui debere: quo aperte denunciabat futurum:ut spiritum pœnæ intende rent quem pugnæ acceptum ferre dubitassent.Idq; a du ce præcipi non mirabantur maternarum blanditiarum memores :quæ exituros eos ad prœliandum monebant: ut aut uiui cum armis in conspectu earum uenirent: aut mortui in armis referrentur. Hoc intra domesticos pa rietes accepto signo spartanę acies dimicabant. Sed alie na prospexisse tantummodo satis est cum propriis mul

toq; uberioribus & felicioribus exēplis gloriari liceat. Disciplina militaris acriter retenta principatum Italię romano imperio peperit: & multarum urbium magnorum regum ualidissimarum gentium regimen largita ē. Fauces pontici sinus patefecit:alpium fines tauriq; mōtis conuulsa claustra tradidit: ortumq; e parua Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen: ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt: sequitur ut de iure triumphandi dicere incipiam.

esset ad hanc uocē canere :uidelicet ut græciam liberam esse nuntiaret : tantus dicitur clamor subsecutus : ut aues sopra uolantes hoc clamore repercussæ in terram prolapsæ ceciderint:ut supra notatum est. Parua romuli casa:tuguriū illud in quo Romulus adhuc pastoralē uitā agens dicitur habitasse:quod postea ro.refecerunt suo tempore in parentis sui memoriam sempiternam.

¶ Clearchus uero &c. Paucis percurrit exēpla externa afferens duo lacedæmoniorū & purgans φ non plura afferat externa: eo φ tot supersint domestica:unde cum laude romanæ disciplinæ titulum hūc claudit. Ordo tāt ē. Vero ꝓ sed Clearchus dux lacedæmoniorū cōtinebat.i.cōseruabat disciplinā militiæ egregio dicto: inculcādo idē idē.i.ꝑ interualla tēporis auribus exercitus sui: iperatorē debere potius metui a militibus q̄ hostē. Quo.s.dicto: denūtiabat aperte futurum ut ipsi impēderent pœnæ.i.ultioni ab imperatore expectandæ:spiritū.s.uitalē:quē dubitassent ferre acceptum.i.impendere pugnæ.s.honestæ. Et ipsi milites lacedæmonii non mirabantur id præcipi a duce:memores.i. eo φ essent memores:blanditiarum maternaꝶ.i.uirliū iussorū matrū suarū:q̄ abeuntibus dabant:cū aliarū nationū matres blandiri soleant:unde seuera illarū mandata speciose blanditias uocat:quæ.s.matres potius q̄ blanditiæ maternæ monebant eos exituros ad prœliandū ut aut uenirent uiui in conspectu carū cū armis.i.nō amissis illis nec abiectis:aut referrētur mortui i armis:utpote in clypeo aut scuto. Acies spartanæ.i.lacedæmoniæ dimicabāt hoc signo.i.uexillo:hoc ē hoc monitu loco uexilli accepto intra parietes domesticos:quia a matribus. Sed satis est prospexisse.i.de lōge uidisse tantummodo aliena sup.exēpla militaris disciplinæ:cū liceat gloriari exemplis propriis.i.domesticis : & multo uberioribus ac felicioribus. Nā sup.disciplina militaris retenta acriter peperit īperio ro.principatū italiæ:& largita est sup. ei regimen magnorū regū:& ualidissimarū gentiū:& patefecit ei fauces sinus pontifici.s.maris:& tradidit claustra alpiū & tauri mōtis conuulsa.i.ui diffracta:& fecit ipsum imperium romanū ortū e parua casa.i.humili tugurio romuli:columen.i.fastigium totius orbis terrarum. Ex cuius.s.imperii romāi sinu:quoniam omnes triumphi manarunt:sequitur.i.consequens ē ut dicere incipiam de iure triumphandi.

De iure triumphandi. Ti.III. Et primo de legibus eius. Cap.CCVII.

Ob leuia prœlia quidā imperatores triumphos sibi decerni desiderabant quibus ut occurreretur : lege cautum est neqs triūpharet nisi quinq; millia hostium una acie cecidisset. Non enim numero sed gloria triumphorum excelsius urbis nostræ futurum decus maiores existimabant: Cæterum ne tam clara lex cupiditate laureæ oblitteraretur : legis alterius adiutorio fulta est : quam. L. Marius & Marcus Cato tribuni plebis tulerūt: pœnam enim imperatoribus minatur: qui aut hostium occisorum in prœlio: aut amissorum ciuium falsum numerum litteris senatui ausi essent referre. Iubetq; eos quum primum urbem intrassent apud quæstores urbanos iurare de utroq; numero uere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicii illius tempestiua mentio introducetur:in quo de iure triumphandi iter clarissimas personas & actum & excussum est.

¶ De iure triumphandi.

Ob leuia prœlia imperatores triūphos. Trāsit ad capitulum de triumphis & ostendit imperatores romanos non nisi de maximis uictoriis triumphasse:nam lege cautum erat:ne cui triumphus decerneretur:nisi quinq; millia hostiū una acie prostrauisset. Erat autem triumphus maximus honor qui dabatur imperatoribus Romanis qui quattuor albis equis inaurato curru iunctis:capite laurea coronato:in Capitoliū uehebantur: præcedentibus captiuis catenatis & præeunte senatu:in Iouis optimi maximi templum deuecti:immolato tauro albo ad proprias ædes redibant. Qui autem primus in urbe Romana triumphauerit:uaria est scriptorum sententia:nam alii Camillum:alii Tarquinium priscum:alii Valerium publicolam fuisse tradunt. Oblitteraretur: obliuioni traderetur deleretur. Fulta est. Nec enim lex illa per se satis ualida erat:potuissent enim imperatores cupiditate triumphi falsum occisorum numerum referre. — Triumphus

Ob leuia &c. Locuturus de triumphis Romanis:præmittit duas leges latas de iure triumphandi dicēs. Quidam imperatores.s.Romani: desyderabant triumphos decerni sibi ob quædam prœlia leuia.i.facilia & modici sudoris : quibus ut occurreretur.i.resisteretur:cautum est lege:ne quis triumpharet nisi cecidisset.i.interemisset una acie quinq; milia hostium. Enim pro qa — Ascen.

Valerius maximus.

maiores.i.prisci Romani existimabant decus urbis nostrae futurum excelsius: non numero.i.multitudine triumphorum: qui ꝗ plurimi fuissent si ob leuia proelia triumphare licuisset: sed gloria.s.triumphorum quae ex difficultate & magnitudine uictoriae nascit. Caeterum ne tam clara lex oblitteraretur.i.deleretur aut antiquaretur: cupiditate laureae.i.coronae triumphalis: ipsa est fulta adiutorio alterius legis: quam Lucius Marius & Marcus Cato tribuni plebis tulerunt: Enim pro quia lex sup.illa minatur imperatoribus poenam: qui ausi essent referre litteris.i.scribere senatui: falsum numerum hostium occisorum i prelio: aut ciuium amissorum. Iubet eos.s.imperatores triumphum petentes: quũ primum intrassent urbem iurare apud quaestores urbanos: uere scriptũ esse ab his senatui de utroqꝫ numero.s.tam hostium ꝗ ciuiũ caesorum. Mentio iudicij illius in quo & actũ & excussum est inter clarissimas personas: introducetur tempestiua idest oportuna & debita serie post has leges scilicet iam dictas.

Consul Luctatius. Hic cõtra poenos Siciliam inuadentes missus est: qui quum nauali praelio interesse ñ posset propter malam corporis ualitudinẽ. Qu. ualerius praetor classem hostium deleuit tẽpore quoqꝫ consulatus Luctatij diuersae aq̃rum igniumqꝫ clades pene urbem absumpserunt. Restipulari. Stipulari significat stipem hoc est pecuniam obligare: tractum autem est a stipe quae species erat numismatis: stips

Stips autem dicta est a stipando: nam antiqui pecuniam pensare non numerare solebant: quã pecuniam aes graue Liuius appellat. & Ply. lib.xxxiii. militum inquit stipendiorum hoc est stipis ponderandae: pensatores libripẽdes dicuntur: unde etiam nomina nummis remãserunt apud antiquos a pensatione sicut assis: dodrans: quadrãs: uncia: minae: denarius & similia ergo pecuniam non in loculis seruare solebant: sed in thesauris stipare & condẽsare: nam stipare est in locum angustum reponere. ergo restipulari est retro se obligare.i.cõtra sponsionem a ualerio factam pecuniam obligare. Cõuenit: placuit. Iudex Attilius Calatinus Hic consul quum a poenis in locum circũsessum temere exercitum duxisset: Marci Calphurnii tribuni militum uirtute & opera euasit: qui cum trecentis militibus eruptione facta hostes in se converterat omnes.

De Luctatii consulis & Q. Valerii praetoris contentione. Cap. CCVIII.

Luctatius consul: & Q. Valerius praetor circa Siciliam insignem poenorum classem deleuerant: quo nomine Luctatio consuli triumphũ senatus decreuit. Quum autem Valerius sibi quoqꝫ cũ decerni desideraret: negauit id fieri oportere: Luctatius ne in honore triumphi minor potestas maiori aequaretur pertinatiusqꝫ progressa contentione Valerius sponsione Luctatium prouocauit: non se petiturum triumphum nisi suo ductu punica classis esset oppressa: nec dubitauit restipulari Luctatius: Itaqꝫ iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus apud quem Valerius in hunc modum egit. Consulem ea pugna in lectica claudum iacuisse: se autem omnibus imperatoriis partibus functum. Tunc Calatinus prius ꝗ Luctatius causam suam ordiretur: quero inquit Valeri a te si dimicandum necne esset contrariis inter uos sententiis dissedissetis: utrum quod consul an quod praetor imperasset maius habiturum fuerit monumentum? Respondit Valerius non facere se controuersiam quin priores partes consulis essent futurae. Age deinde inquit calatinus. Si diuersa auspicia accepissetis cuius magis auspicio staretur? Item respondit ualerius consulis. Iam me hercule inquit. Quum de imperio & auspicio inter uos disceptationẽ suscepirim: & tu utroqꝫ aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis: nihil est quod ulterius dubitem. Itaqꝫ Luctati quis adhuc tacueris secundum te litem do. Mirifice iudex ꝗ in manifesto negocio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius: ꝗ ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe: quia fortis & prosperae pugnae ut non legitimum ita se dignum praemium petiit.

De Attilio Calatino Cicero in Catone maiore. Quanta fuit auctoritas in Lucio Coelio Metello: quanta in Attilio Calatino: in quem illud eulogium unicum primarium populi fuisse uirum notum ẽ carmen incisum in sepulcro. Claudium: quia consul morbo erat implicitus: missus est hic ualerius praetor. Vtrum an nõ. Tãtum ualet nec ne. Litem do.i.dico: & est uerbum iuris: uerbi significatio etiam apud grãmaticos inuenitur. Vir. Sed tamẽ iste deus qui sit da tityre nobis. ergo dare litem est ius disceptationis dicere. ut non legitimum. Quia ipsi lege non debebatur. sed consuli.

¶ Luctatius consul & Quintus Valerius praetor: deleuerant insignem classem poenorum circa siciliam: quo nomine id ẽ gratia cuius meriti: senatus decreuit luctatio consuli triumphum. Autem pro sed: cum Valerius quoqꝫ desideraret eum.s. triumphum decerni id est addici aut adiudicari sibi: luctatius negauit id oportere.i.decere (hoc loco) fieri: ne minor potestas: utpote praetoria: aequaretur maiori.s.consulari: in honore triumphi: & contentione progressa pertinacius: Valerius prouocauit Luctatium sponsione.i.depositione tanti quanti interesse posset: non se petiturum.i.quo spopondit & deposuit probare: se non petiturum triumphum: nisi punica classis esset oppressa suo ductu: nec Luctatius dubitauit restipula

ri.i.e contrario deponere. Itaq3 Attilius Calatinos conuenit.i.ex consensu utriusq3 fit iudex inter eos: apud quem Valerius egit scilicet causam suam in hunc modum: ut diceret uidelicet: Consulem.s. Luctatium iacuisse in lectica claudum: ea pugna.i.dum ea pugna fieret qua classis oppressa erat: se autem functum omnibus partibus imperatoris. Tunc calatinus inquit priusq̄ Luctatius ordiretur causam suam: o Valeri ego quæro a te si uos dissedissetis sententiis.i.si fuissetis discordes in sententiis dimicandum nec ne esset id est utrum dimicandum esset an non: utrum id quod consul imperasset an id quod prætor imperasset fuerit habiturum maius momentum.i.plus authoritatis ad mouendam rem ad executionem. Valerius respondit: se non facere controuersiam.i.non dissentire nec inficiari quin priores.i.potiores partes essent futuræ consulis.i.quin imperio consulis esset parendum. Deinde Calatinus inquit: age. Si accepissetis diuersa auspicia: cuius .i. utrius uestrum auspicio staretur magis? Valerius respondit item id est similiter: consulis.i.ꝙ staretur magis auspiciis consulis. Et Calatinus sup. inquit Iam me hercule.s.ita iudicante ut uerum dico: cum susceperim inter uos disceptationem.i. contentionem imaginariam de imperio & auspicio: & tu o Valeri fatearis aduersarium tuum.s. Luctatium consulez fuisse si ita euenisset: superiorem in utroq3 tam in imperio q̄ in auspicio: nihil est quod dubitem ulterius.scilicet de causa uestra. Itaq3.i.& ita o Luctati ego do litem.i.iudico: secundum te.i.pro te: q̄uis tacueris adhuc Mirifice sup. egit iudex ꝙ ul' qui non est passus tempus teri.i.frustra transigi: in negocio manifesto. Luctatius sup. egit probabilius: ꝙ defendit constanter ius āplissimi honoris uidelicet cōsularis. Sed nec Valerius quidē iprobe sup. egit qa ipse fortis petiit præmiū pugnæ prospere.s.gestæ: ut non legitimum: quia ex lege debebatur consuli: ita dignū se: quia uir fortis erat.

De.Cn.Fuluio flacco. Ca.CCIX.

Vid facias.Cn.Fuluio Flacco qui tam expetendum aliis honorem triumphi decretum sibi a senatu ob res bene gestas spreuit & repudiauit? Nimirum non plura præcerpens q̄ acciderunt. Nam ut urbem intrauit continuo quæstione publica afflictus: exilio mulctatus est. ut si quid religionis insolētia commisisset: pœna expiaret.

¶ Quid facias.&c. Affert contrarium exemplum utpote eius qui triumphum contempsit: sed præsagio quodam imminentis contumeliæ dicens Quid facias Cn. Fuluio flacco: qui spreuit & repudiauit honorem triumphi decretum sibi a senatu ob res bene gestas: tam id est tantopere expetendum aliis.i.quem alii tantopere expetiissent? Nimirum.i. haud dubie præcerpens.i.anteq̄ euenirent carpens de infortunio suo non plura q̄ acciderunt scilicet paulopost (Sunt qui legant percerpens: quod Oliuerius uacare sentit: sed mihi placet præcerpens legere) Nam ut.i.statim postq̄ intrauit urbem.s. Romam: afflictus continuo quæstione.i.inquisitiōe de uita eius publica mulctatus est exilio.i.pro mulcta tulit exilium. ut si commisisset quid id est aliquid religionis.i.contra religionem: insolentia.i.per insolentiam suam: aut quia oppidanos in deditionem su cipere noluerat: aut ꝙ sacrum illum honorem spreuerat: expiaret.i.purgaret illud: pœna i.mulcta exilii.

De Q. Fuluio. Cap.CCX.

Apientiores igitur. Q. fuluius qui capua capta & Lucius Opimius qui fregellanis ad deditionem compulsis triumphādi potestatem a senatu petierunt: Vterq3 editis operibus magnificus: sed neuter petitæ rei compos. Non quidem inuidia. P. C. cui nunq̄ aditum in curiam esse uoluerunt: sed summa diligentia obseruandi iuris: quo cautum erat ut pro aucto imperio: non pro recuperatis quæ populi romani fuissent triumphus decerneretur. Tantum enim interest adiicias aliquid an detractum restituas: quātum distat beneficii initium ab iniuriæ fine.

Vid facias Cn. Fuluio flacco. Hic Flaccus triumphum contempsit q̄ primo subegit uarcolos ut illirico: deinde alio tempore alpinos ligures domuit: missus quoq3 in auxilium massiliensium aduersus salinos gallos qui fines massiliensium depopulabantur: demum cum ætholis bellauit qui cum ambrachiam ciuitatem eorū diu machinis expugnare tentasset: nec eaz capere posset: ad extremam necessitatem oppidani compulsi supplices consulē orarunt. ut eos in deditionem accipere uellet: quod ille omnino facere recusauit: nec prius flecti potuit q̄ precibus rhodii cuiusdā attici a senatu iperatum est ut eos in deditionem acciperet: qd grauiter tulit senatus uisus est enim contra religionem fecisse. supplices in deditionem uenire uolentes repudiare. Ob res bene gestas. Quia omnem ætholiam romāo subegit imperio. Nimirum non plura percerpens q̄ acciderunt. Quasi mens eius præsaga esset futuri: quia uidelicet post triumphum mulctandus esset exilio: si triumphasset. Percerpens sine dubio abundat: sensus enim a superiori pendet nimirum non plura faciens q̄ acciderunt. Quæstione publica quia in iudiciuz accitus est ꝙ oppidanos in deditionem accipere noluisset: quod contra religionem esse uidebatur. Mulctatus: punitus Expiaret purgaret insolentia qua triumphum contempsisse iudicatus est. huius enim insolentiæ reus exilio damnatur.

Apientiores igitur Q. fu. ful. &. L. opimius. His triumphus a senatu denegatus est ꝙ quicquid per eos gestum fuerat ad accessionem imperii non pertinebat. nihil eniz imperio ro. per ipsos additum: sed restitutum fuisse uidebatur quod amissum fuerat. triumphare autem non nisi qui imperium auxissent lege licebat.

¶ Sapiētiores igitur &c. Ex suo iudicio cēset eos qui cum repulsa triumphum petierūt sapiētiores eo qui respuit. In qua re sentire uidetur Cneum illum fuluium flaccum si triumphum sibi decretum non repudiasset: exilii pœnam non fuisse daturum. Ordo est. Igitur Valerius maximus. Ascen.

quia Cneus Fuluius qui respnit triūphū male mulctatus est: Quintus fuluius q capua urbe praecipua campaniae italicae & Lucius opimius qui fregellanis ad deditionem cōpulsis petierut a senatu potestatē triūphandi: sapientiores sup. fuerunt q̄ Cneus fuluius eo q qui triūphū petit se de rep. optime meritū significat. Vterq3 sup. fuit magnificus operibus editis. i. praeclare gestis & in lucē datis: sed neuter sup. fuit cōpos rei petitae: hoc est triūphi: non quidē sup. compos nō fuit: inuidia. id est propter inuidiam patrum conscriptorum cui. s. inuidiae nunq̄ uoluerunt esse additum. i. accessum in curiam: sed summa diligentia iuris obseruandi: quo. s. iure: erat cautum. i. caute sancitum: ut triumphus decerneretur pro imperio s. romano aucto: non pro recuperatis sup. rebus aut oppidis: quae fuissent sup. prius populi Romani. Etenim pro quia: tantum interest. i. distat & refert: an sup. adiicias aliquid. s. ad imperium: aut aliud caput: an restituas detractum. i. inter augere & recuperare imperium: quantum initiū beneficii: qd̄ facit q rē auget: distat a fine iniuriae quē facit qui ablata recipit.

Oliue. ¶ Probentur nunc. Hironia est. nam damnātur duces qui ex minima uictoria triumphū petebant Cuiuslibet. & minimae cuiusq3 laudis. Ex desertis montibus quod modicae laudis est. na. n pugnare ubi nemo resistit nulla difficultas est. Myoparonum. nauium piraticarum: myoparo dicitur scapha id est nauicula & nauis piratica. unde ipsi piratae myoparones aliquando dicuntur. Ramalos: Diminutiuo utitur: ut laudem eorum paruam admodum ostendat esse. Festinabūda. quia nūdum res gesserant quibus merito sibi triumphus decernatur. Abrupta. adempta.

¶ Eo nomine. ea de causa. Ouans: ouabat qui hostes i fugam uertisset: qui autem ouabat equo albo per urbem uectus in capitolium ascendebat & ibi ouem sacrificabat. unde ouare dictum est. ut Seruio placet. Festus pompe. dicit ouare dictum esse a uoce eoru3 qui ouantem subsequebantur. Itaq3 nasice tibae. gracchum De caede gracchoru3 satis supra dictum est in capitulo de somniis. Metellus uero simili modo opimium necauit. Qui. Catul. & M. Lepidus consules creati erant sed cum. M. Lepidus acta. L. Syllae rescindere uellet & ab eo proscriptos in ciuitatem restitui. & eorum bona quae Sylla: & populo & amicis suis: donauerat. ipsis reddi. Qu. Catulus ex consensu bonorum resistebat actionibus illius. cum igitur actionibus obtinere non posset quod cupiebat. in Hetruriam profectus ingentes ibi copias comparauit contra quē missi sunt. Quintus Catulus & Cn. pompeius. qui illum haud ita multo post fuderunt atq3 fugarunt. ille rursus se in hetruriam: deinde in Sardiniam cōtulit & ibi morbo & pestilētia periit Luca. ut cattullo iacuit lepidus Absterfos gladios. Quasi ciuilē sanguinem abominarentur.

Ascen. His illud &c. Addit exempla de modestia in ciuili bello dicens. Ego subnectam his. s. iam dictis illud. s. quod sequitur. Moris erat consulis inuitari ad coenā ab imperatore ducturo. id est qui ducturus erat triumphum: deinde rogari ut supersedeant. i. omittant uenire ad coenam ne qs eo die quo ille triumphauerit sit in eodem cōuiuio maioris imperii. s. q̄ triumphans: quia cōsul maior est non triumphans: q̄ triumphans non consul. Verum q̄uis quis gessisset bello ciuili: res praeclaras & maxime utiles reip. tamen non est appellatus imperator eo nomie i. ea de causa aut ob id meritum. neq3 ullae supplicationes. i. quas rogatiōes & processio

De Publio Scipione & Marco Marcello. Capitulum. CCXI.

Quinetiam ius de quo loquor: sic custoditum est ut Publio Scipioni ob recuperatas hispanias. M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur q ad eas res gerendas sine ullo missi erant magistratu. Probentur nunc cuiuslibet gloriae cupidi qui ex desertis montibus Myoparonumq; piraticis rostris laudis inopes laureae ramulos festinabunda manu decerpserunt Carthaginis imperio abrupta hispania & Siciliae caput abscissum Syracusae triumphales iungere currus nequiuerunt? & quibus uiris? scipioni & Marcello: quorum ipsa nomina instar sunt aeterni triūphi sed clarissimos solidae uerae q; uirtutis authores humeris suis salutem patriae gestantes & si coronatos itueri sēatus cupiebat; iustiori tn̄ reseruādos laureae putauit.

¶ Quinetiam &c. Ostendit idem ius seruatum in aliis uiris & iis quide3 facile principibus dicens. Quinetiam ius. s. triumphandi de quo loquor: est custoditum. i. obseruatum sic ut triumphus non decerneretur Publio Scipioni ob hispanias recuperatas: nec sup. marco marcello ob. i. propter Syracusas captas. s. ab eo. q. i. quia missi erant ad eas res gerendas: sine ullo magistratu. i. sine aditione magistratus: non enim missi erant ut consules: aut ut dictatores aut praetores &c. sed ut priuati cum authoritate tamen publica. Probentur. i. commendentur nunc postq̄ tales uiri pro tātis rebus non obtinuerunt triumphum: & ita est ironia: cupidi cuiuslibet gloriae: qui inopes laudis. s. uerae aut construatur cum ramulos sic: qui decerpserunt manu festinabunda. i. nimis accelerante: ex montibus desertis & ita ignotis: ramulos laureae in opes laudis. s. uerae: & ex rostris pyraticis myoparonum. i. paruarum nauium sup. coronarum naualem aut etiā lauream triumphalem: sed inopem laudis. Hispania abrupta. i. uirtute scipionis auulsa. imperio carthaginis: & syracusae caput siciliae. i. priceps urbium in sicilia abscissum: scilicet ab imperio carthaginis uirtute marcelli: nequiuerunt iungere currus triumphales: & quibus uiris sup. nequiuerunt iungere? Respondet Scipiōi & Marcello: quorum non ita ipsa: sunt instar. i. aequiparatio aeterni triumphi. Sed etsi. i. q̄q̄ senatus cupiebat itueri clarissimos authores solidae & uerae uirtutis gestantes humeris suis salutem patriae coronatos. s. triumphali corona: tamen putauit eos sup. referuandos laureae iustiori. i. iustius susceptae.

De inuitatione ad coenam & uictoria ciuilis belli. Cap. CCXII.

His illud subnectam. Moris erat ab imperatore

triumphum ducturo consules inuitati ad cœnam dein de rogari ut uenire supersedeant: ne quis eo die quo ille triumphauerit maioris in eodem conuiuio sit imperii. Verum quis quis præclaras res maximeq; utiles. P.R. ciuili bello gessisset imperator tamen eo nomine appellatus non est neq; ullæ supplicationes decretæ sunt: neq; aut ouauit aut curru triumphauit: qa ut necessariæ istæ ita lugubres semper existimatæ uictoriæ sunt: ut pote non externo sed domestico partæ cruore. Itaq; & nasica tyberium gracchum & Opimius. C. Gracchi (aut & Metellus opimii) factiones mœsti trucidarunt. Quintus Catulus. M. lepido collega suo cum omnibus copiis seditionis extincto moderatum præ se ferens gaudiũ in urbem reuertitur: Caius etiam antonius catilinæ uictor abstersos gladios in castra tetulit.

De Lucio cinna & Caio mario. Ca.CCXIII.

Lucius cinna & C. M. hauserant quidem auidi ciuilem sanguinem sed non protinus ad tẽpla deorum & aras tetenderunt.

De Sylla. Cap.CCXIIII.

¶Nam Lucius Syl. qui plurima bella ciuilia confecit. cuius crudelissimi & insolentissimi successus fuerunt: quum consummata atq; constructa potentia sua triumphum duceret: ut græciæ & asiæ multas urbes: ita ciuiũ romanorum nullum oppidum uexit.

¶Piget tedetq; per uulnera rei. P. ulterius pcedere lauream nec senatus cuiq̃ dedit. nec quisq̃ sibi dati deside rauit ciuitatis parte lachrymante.

¶Cæterum ad quercum pronæ manus porriguntur ubi ob ciues seruatos corona danda est qua postes augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

¶Lucius Cinna &c. Affert & alia ciuilis uictoriæ sine triumpho exempla dicens Lucius Cinna & marius hauserunt quidem auidi. i. entes auidi aut auide sanguinem ciuilem sed non tetenderunt protinus. i. statim ut urbem essent ingressi: ad templa & aras deorum: ut triumphantes & ouantes fecerant: & sicut in supplicationibus fiebat.

¶Nam Lucius Sylla &c. Affert etiam Syllæ in ciuili uictoria exemplũ dicens. Nam Lucius Sylla: qui confecit. i. consumauit & exhausit: pluria bella ciuilia: & sup. cuius successus fuerunt crudelissimi: quia speciosa in marium uictoria turpissime abusus est: in sanguinem ciuilẽ imaniter sæuiens: & per dictaturæ perpetuæ usurpationem remp. opprimens: cũ duceret triumphum potentia sua existente sup. consummata atq; cõstructa ut. i. quemadmodũ uexit. s. in triumpho suo: multas urbes. s. pictas: Græci & Asiæ: quas deuicerat: ita nullum oppidum ciuium romanorum: significans per hoc se non de ciuibus licet esset crudelissimus: sed de externis triumphare. Deinde author claudens hunc tractatum: nam externorum triumphorum non meminit quasi solius Romani sit triumphare dicit. Piget. i. miseratione afficit: & tedet procedere ulterius per uulnera reip. hoc nes dicimus: decretæ sunt sup. ei: hoc est ad eius honorem neq; aut ouauit. i. ouans pedibus ingressus est: ut in minori uictoria facere solebant: aut triumphauit curru: quia ut istæ. s. ciuilis belli uictoriæ existimatæ sunt necessariæ: ita existimatæ sunt semper lugubres utpote partæ. i. acquisitæ non cruore externo sed domestico. Itaq;. i. & ita: &. i. simul. nasica scilicet scipio: & Metellus trucidarũt mœsti: & ita non libenter: nasica sup. trucidauit Tiberium gracchum: & Metellus factiones. i. conscios & fautores factionis Opimii ciuis Romani. Sic legit Oliuerius. alii legunt sic. Et Opimius Caii Gracchi factiões &c.

¶Quitus Catulus. Affert tertium ciuilis uictoriæ sine lætitia publica exemplum dicẽs. Quintus Catulus reuertitur in urbem: præ se ferens. i. signis quibusdam ostendens: gaudiũ moderatum Marco lepido triumuiri: collega suo. i. qui cum consul creatus fuerat: extincto cum omnibus copiis. i. exercitibus seditiosis: Caius &c. Affert & quartum eiusdem rei exemplum dicens. Caius etiam Antonius collega Ciceronis in consulatu: uictor catilinæ: saltem per legatum: nam ipse pedibus æger adesse non poterat ut Salustius dicit prælio (Catilina autem per Salustium nouissimus est: coniurauerat enim in remp. & nobilitatẽ Romanam cum lẽtulo Cethego aliisq; perditis ciuibus) retulit gladios in castra abstersos scilicet sanguine ciuili.

LVCIVS cinna &cet. C. marius Hi urbe eiecti diuersis factionibus. hic a silla: ille ab octauio paruo temporis interstitio. cõparatis atq; coniunctis exercitibus patriæ bellum intulerunt. nam cũ marius carcere liberatus: ut in ca. de ominibus planius uidimus se in aphricam contulisset audissetq; romæ seditionem ortam esse inter cinnam & octauium. Vtpote uir bellicosissimus ex maurusiis equites i aphricam cõparauit. & ex agris robustissimos quoq; delegit. impletisq; sexaginta nauibus ex ea uirorum magnitudine romam uersus nauigauit seq; cinnæ pauloante expulso roma coniunxit: qui segnioribus factis iam romanis atq; desidia & segnitie ducum. primo hostiam dein de ianiculum. postremo urbẽ ipsam occuparunt quam uelut terram hostilem diripuerũt: & miserabili cæde repleruunt. post hanc igitur uictoriam Cinna & marius de suis inimicis non triumpharunt. Aras & templa ut de uictoria parta diis gratias agerent sacrificãtes more triumphantium

¶Lucius sylla qui plurima bella. Sylla multa bella ciuilia cõfecit. Primum aduersus marium & sulpitium orta de prouincia ponti se ditione. nam cum mitridaticum bellum syllæ qui tum consul erat demãdatum foret. Qu. Sul. T. pl. aduersæ factionis homo legem tulit inuito senatu. ut Mario mitridatica prouincia cederetur cui rogationi cum resistere sylla summa ope uellet. Sulpitius cum arma

callide facit ne de Cæsaris triumphis dicere cogatur: quem neq̧ uitupe rare audeat: neq̧ uere laudare possit. Nec senatus dedit cuiq̃. s. uictori in bello ciuili lauream: nec quisq̧ scilicet ciuium desiderauit lauream dari si bi parte ciuitatis lachrymante. s. pro deuictis alterius factionis ciuibus. cæterum. i. sed: manus. s. senatorum porriguntur. i. extenduntur pronæ ad quæ rcum. i. ad quernam coronam dandam: ubi. i. id est quoties corona sculi cet querna est ob ciues seruatos. qua. s. corona querna seu quercea: po stes domus augustæ. i. ipsius Iulii Cæsaris: aut alterius augurio consecra tæ: triumphant gloria sempiterna: quia parens patriæ. seruatos ciues di ctus est aut quia æternam meruit gloriam quisquis seruauerit ciuem.

ta manu in eum impetum fecit: stragẽ ingen tem circa eum edidit at ubi põpeii filius ado lescens nobilissimus cæsus est. sylla inter cæ sidem difficulter elapsus clam nocte in castra contendit: exercitum omnem aduersus Sulpi tium & marium concitauit & cæsis legatis q ad accipiendum exercitum missi fuerant ad urbem properauit quam hostiliter ingressus cædibus & incendio repleuit: nam dũ hostes spectat. suorum nullam rationem habet: son tes insontes opprimit. deinde sedato tumul- tu imperio potitus aduersus mitridatem profectus est ubi cum paulopost audisset mariũ & cinnam coniunctis exerciti- bus urbem cepisse: totamq̧ hostiliter diripuisse. & ciuium ac in primis amicorum suorum fœdam edidisse stragẽ. ictoq̧ cum rege fœdere compositisq̧ rebus in prouincia romam uenit. Et primo apud capuam cum mario iuniore & consule norbano feliciter pugnauit: supra. vii. hostium milia cecidit: intra capuum norbanũ inclusit. M. quoq̧ Lucullus unus ex ducibus suis apud fidentiã sedecim cohortes aduersus quinquaginta duxit & eas fudit atq̧ fugauit uictorq̧. x. & . viii. milia trucidauit. hostem castris exuit. Sylla paulopost alterum consulem Scipionem spe pacis ostentata: & eius legiones occidit: rursus cum Mario iuniore qui exercitum reparauerat. haud procul ab urbe congressus cum ingenti hostium stra ge uictor euasit: nam ad. xx. milia cæsa. & . viii. capta ab eo fuisse dicuntur. Marium præneste fugisse. multa quoq̧ p eius præfectos Pompeium Crassum. Metellum Seruilium prælia fœliciter cõmissa. qui magnas & romanorum copias dele uere. ultimum illi prælium fuit sub ipsis mœnibus urbis cum Telosino quodam samnite & lamponio eius socio in quo parum abfuit quin funditus deleretur. sed tandem aspirante fortuna illos profligauit non sine magna suorum clade: urbe; deinde ingressus sex milibus ex equestri ordine in forum perductis: & crudeliter cæsis proscriptionem senatorum & alio rum ciuium in primis diuitum fecit miserabilem. Constricta. Conferta condensa. Multas urbes: Solebant triumphantes urbes uictas in triumpho pictas ducere. Græcia & asia. inter cæteras duxit etiam athenas. Ad quercum pronæ manus porriguntur. Qui ciuem seruasset querna corona donari consueuerat. unde etiam legimus: corona querna Ciceronẽ fuis se donatum q̧ ciues seruasset. ut supra diximus. Ante postes iulii cæsaris: erat antiq̃ quercus ex qua ramos decerpere so lebant ubi coronam alicui dare uoluissent. Lauream. Non solum non dabatur triumphus uerum etiam teste Cice. in phi lip. oratione ultima nullæ fiebant supplicationes.

Castrensis disciplinæ. conuenienter in quit admoneor militari disciplinæ cẽ suram subiungere. ut enim illa belli. sic hæc pacis custos est atq̧ magistra. quæ imperium ro. per incorruptam rei militaris di sciplinam ad maximas opes ãplitudinẽq̧ prouectum sua seueritate q̃diutissime cõser uauit. Liuius. Censuræ initium fuit rei a par- uo origine ortæ: quæ deinde tanto incremen to aucta est: ut morum disciplinæq̧ ro. pe- nes eam regimen senatus equitumq̧ centu- riis decoris dedecorisq̧ discrimen sub condi tione eius magistratus publicorum ius priua torumq̧ locorum uectigalia populi ro. sub nutu atq̧ arbitrio essent. Primi autem censo res fuerunt papirius sempronìusq̧. Probitas ad fidem. Cõtinentia. Ad moderationem: Su percilio. austeritate & rigiditate censoria. na; supercilium pro seueritate sæpissime ponit. Ouidius. conueniens latio pone supercilium. interdum pro superbia põitur. Opus effectu par Quia non minorem efficaciam habet in ciuibus conseruata continentia & probitas q̃ in bello disciplina militaris. Nisi foro & cu riæ. Nisi iuste sapienterq̧ respub. administra ta fuerit imperium q̃tumlibet magnum faci le corruet. Foro. Vbi iudicia exercentur. Cu riæ. Vbi sententiæ dicuntur.

De censoria nota. Ti. III.

Castrensis disciplinæ tenacissimum uinculum & militaris rationis diligens obseruatio: ad- monet me ut ad censuram pacis magistram custodemq̧ transgrediar. nam ut opes populi romani in tantum amplitudinis imperatorum uirtutibus excef ferunt: ita probitas & continentia censorio supercilio examinata est: opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris eẽ strennuum si domi male uiuitur: Expugnentur licet urbes: corripiantur gentes: regnis ma nus iniiciantur nisi foro & curię officium ac uerecun- dia sua constiterit partarum rerum cœlo cumulus ęqua tus sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse: atq̧ adeo recordari acta censorię potestatis.

¶ Castrensis & Dicturus de censoria nota præfatur dicens. Tenacissi- mum uinculum disciplinæ castrẽ. i. quæ in castris seruata est & diligens obseruatio rationis militaris admonet me ut transgrediar ad Censuram. id est ad descriptionem censuræ: magistram & custodem pacis. i. quæ cẽ sura facit: ut in pace decenter uiuatur: & ut pax diutius custodiatur. Na; ut. i. quemadmodum: opes. id est diuitiæ & facultates ac potentiæ populi romani: excesserunt. i. excreuerunt: in tantum amplitudinis quantum. s. habuisse notum est: uirtutibus. i. per uirtutes impe ratorum: ita probitas & continentia examinata est. i. excussa & censa atq̧ iudicata: supercilio censorio. i. grauitate censo rum: Opus. i. quæ res est opus par. i. æquale effectu. i. in utilitate ipsa & ualore: licet non in labore laudibus bellicis. Enĩ; pro quia: quid prodest strenuum esse foris. i. belli aut in bello: si uiuitur male domi. q. d. nihil. Quia licet urbes expugnan tur. i. uincantur & capiantur: & gentes corripiantur. i. simul in seruitutem aut saltem in subiectionem rapiantur & manus

insiciantur regnis.i.in seruitutem redigantur regna:tamen sup. Nisi officium.i.debitum munus & exercitii: & uerecūdia sua.i.debita & propria:constiterit foro.s.iudiciali:& Curiæ.s.senatoriæ:cumulus.i.aceruus rerū partarū.i.acquisitarū uirtute bellica:æquatus cælo.i.ad cælum usq; congestus:non habebit sedem stabilem.i.permanentiam:igitur id est & ideo pertinet ad rem.i.utilitatem:hoc est utile est nosse adeo.i.omnino quod plus est:recordari acta potestatis censoriæ.

De camillo & posthumio. Cap.CCXIIII.

Camillus & posthumius censores æra pœnæ nōie eos qui ad senectutē cęlibes peruenerant in ærariū deferre iusserūt:iterū puniri dignos si quo modo de tam iusta cōstitutione queri sunt ausi. quum in hunc modum increparentur. Natura uobis quemadmodum nascendi: ita giguendi legem scribit. parentesq; uos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt: accedit etiam iis q in fortuna longam præstandi huiusce muneris uacationē estis assecuti.cum interim consumpti sunt anni uestri. & mariti & patris nomine uacui.ite igitur & nodosam exoluite stipem utilem posteritati numerosæ.

¶Cælibes. Sine uxoribus.nam cælebs dicitur qui sine uxore uiuit quasi cælestem uitā ducens. Aera.i.certam pecuniæ quantitatem fecerunt enim ærarios. Aerarii autem obnoxii dicebantur ærario Accedit his. Additur q a fortuna estis consecuti longam uacationem:hoc est longum temporis spaciū. Præstandi huius muneris. Scilicet gignēdi filios Nodosam stipem.per hoc illos auaros ostendit & ob eam causam cælibes uixisse: q timerent.ne uxorem & liberos alere possent: nam auari dicūtur fortunas multis nodis plenas congerere. Ascen.

¶Camillus. Affert exempla censoriæ notæ dicens.Camillus.& posthumius censores iusserunt eos qui peruenerāt cælibes.i.sine uxore & liberis:ad senectutem:deferre ī ærariū i.repositorium pecuniæ publicæ:æra.s.signata.i.pecuniam:nomine.i.ratiōe & titulo pœnæ.i.multæ.dignos puniri iterum.i.secunda pœna:si ausi sint quæri.i.conqueri:quo.i.aliquo modo:de tam iusta constitutione:quū increparētur.s.a censoribus in hunc modū.Natura scribit.i.præscribit uobis o celibes:legem:quēadmodū nascēdi:ita gignēdi quia nihil est naturalius q̄ unūq̄dq; gn̄are sui simile:alioq spēs rerū cū indiuiduis perirent.& parentes.s.uestri alligauerūt.i.deuinxerunt & obligauerunt uos alendo uos debito nepotum .i. suorum:hoc est filiorū uestrorū nutriendorū:siquis pudor est sup.uobis:quia turpe est nolle reddere qd ea lege ut reddas acceperis.Accedit.i.additur et iis.s.rationibus:q uos estis assecuti in fortuna.i.rebus uestris:uel a fortuna:longā uacationē.i.cessationē muneris huiusce pstādi.i.liberorum alēdi:cū interi anni uestri sunt consumpti uacui.i.carentes noīe & mariti quia uxorem non habetis:& patris:quia liberis caretis:Igitur:quia alioqui inutiles estis.ite & exoluite stipem nodosam.i.multis nodis in loculis aut sacculo:abstrusam pecuniam:utilem.i.quæ utilis sit posteritati.i.posteris licet ex aliis genitis:numerosæ.i.multi numeri.

De Valerio Ma.&.C.Iunio. Ca.CCXV.

Horum seueritatem.M.ualerius max.&.C.iunius brutus bubulcus censores in cōsimili genere animaduersionis imitati.L.antonium senatu mouerūt q quam uirginem in matrimonium duxerat repudiasset nullo amicorum in consiliū adhibito. at hoc crimen nescio:an superiore maius:illo namq; coniugalia sacra tantum spreta:hoc etiam iniuriose tractata sunt.optimo ergo iudicio censores indignum eū aditu curiæ existimauerunt.

Horum &c.Marcus ualerius maximus & Caius Iunius Brutus Bubulcus.s.cognomento censores.i.cū essent censores imitati seueritatem:horum.s.iam dictorum in cōsimili gn̄e aīaduersionis amouerunt senatu lucium antonium q repudiasset sup.eam quam duxerat in matrimonium uirginem:nullo amicorum adhibito in cōsilium.At id est sed nescio (inquit author) an hoc crimen sup.sit maius superiore.Nāq; pro quia:coniugalia sacra.i. sacramenta matrimonialia:sunt tantū.id est dūtaxat spreta: qa nō suscepta:illo scilicet supiore crimine ī cælibatu permanentiū & sunt tractata etiā iniuriose:hoc scilicet posteriore crimine uxorem temere repudiantis.Igitur quia tam iniurius fuit in uxorem sacra matrimonialia: censores existimauerunt optimo iudicio eum indignum aditu curiæ id est qui amplius curiā adiret aut potius iniret.

De Porcio Catone. Ca.CCXVI.

Sicut porcius Cato.L.flaminium quem e numero senatorum sustulit:quia in puincia quēdam damnatum securi percusserat: tempore supplicii ad arbitrium & spectaculū mulierculæ cuius amore tenebatur electo.& poterat inhiberi respectu consulatus quem is gesserat atq; authoritate fratris eius Titi flaminii:sed & censor & cato duplex seueritatis exemplum eo magis illum notādum statuit q amplissimi ho

Sicut porcius cato.Liuius decade belli Macedonici cū hāc historiā dupliciter tradat a Valerio oīno dissētire uī.nā & catōis & ualerii antiatis snīa; adducēs ait.Censores.M.porcius &.L. Valerius metu mixta expectatione senatū legerūt.vii. mouerunt:ex quibus unū nisi genere & nobilitate & honoribus.L. quintium flaminium consularem patrum memoria institutum fer

Valerius maximus.

tur:ut censores motis a senatu scriberent notas Catonis & aliae quidem acerbae orationes extant.eos quos aut senatorio loco mouerit.aut quibus equos ademit.longe grauissima in.L.quintium flaminium oratio est iter caetera obiecit ei philippum poenum carum ac nobile scortum roma in galliam prouinciam spe ingentium donorum perductum eum puerum lasciuiā quum cauillaretur exprobrare consuli persepae solitum quod sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus a Roma esset:ut obsequium amator ei indicaret forte epulantibus his cum iam uino incaluisset nunciatum in conuiuio est nobilem bolum liberis transfugam uenisse: conuenire consulē uelle:ut ab eo fidem praesens acciperet:introductum in tabernaculum per interpraetem alloqui consulem excepisse.inter eius sermonē Qu.scorto.uis tu inquit quoniam gladiatorum spectaculum reliquisti.iam hunc gallum morientem aspicere. & cum is uix dum serio annuisset ad nutum scorti consulem stricto gladio:q supra caput pendebat loquenti gallo caput primum percussisse:deinde fugientem fidemq3 populi Romani & eorum qui aderant implorantis latus transfodisse. Valeri9 Antias ut qui nec catonis orationem legisset & fabulae tātum sine auctore editae credidisset aliud argumentum simile:tamen libidine & crudelitate peraget placentiae formosam mulierem cuius amore deperiret in conuiuiū accersitam scribit ibi iactantem sese scorto inter caetera retulisse q̄ acriter questiones exercuisset:& q̄ multos capitis damnatos in uinculis haberet:quos securi percussurus esset: tum illam infra eum accubantē negasse unq̄ uidisse quenq̄ securi ferientem : & per uelle id uiderē:hic indulgentem amatorem unum ex damnatis extrahi iussum securi percussisse.facinus atrox siue eo modo quo censor obiecit siue:ut Valerius tradit commissum est inter pocula atq3 epulas ubi libare diis dapes.ubi bene precari mos esset:ad speculum scorti procacis in sinu consulis recubantis mactatam humanā uictimam esse:cruore mensam respersam in extrema oratione catonis conditio fertur:ut si id factum negaret. caeteraq3 quae adiecisset sponsione defenderet sese:qui fateretur ignominia ne sua quenq̄ doliturum censeret:cum ipse uino & uenere amens sangume hominis in conuiuio lusisset.amplissimi honoris maiestatem. Quia ut dixerat cato : tam flagitiosa tam perdita libido sibi probari non poterat.quae cum probro priuato coniunxerat imperii decus. Auctoritate fratris. T. flaminii qui totam graeciam subegerat & iussu senatus populiq3 ro.liberam fecerat. & philippo regi macedonum magnā imperii partem ademerat:quam in graecia occupauerat. Censor cato. In his duobus nominibus ratio quaedam seueritatis continetur. Notandum.ignominia afficiendum. Nec dignum pensi duxerat. Duo inquit tam contraria exempla fratrum iisdem imaginibus ascribi considerationem apparebat.multi legunt indignum:ut sit non indignum pensi . sed pensi duxerat.i.considerauerat ut ducere pensi.sit considerare.& erit absolutus sensus. Vnde Cicero in catone maiore ubi catonem de se loquentem introducit:inuitus inquit feci:ut fortissimi uiri. T.flaminii fratrem flaminium e senatu eiecerim septem annis postq̄ consul factus fuisset:sed notandam deputaui libidinem.ille enim cum esset consul in gallia exhortatus in conuiuio a scorto est ut securi feriret aliquem eorum qui in uinculis essent damnati rei capitalis.hic. T.frater suo censore.qui proximus ante me fuerat elapsus est:mihi uero & flacco neutiq̄ probari potuit tam flagitiosa tam perdita libido qua cum probro priuato coniungeret imperii decus. Et regis philippi quem uicerat. T.flaminius eius frater.

noris maiestatem tam tetro facinore inquinauerat : nec indignum pensi duxerat iisdem imaginibus ascribi meretricis oculos humāo sanguine delectatos:& regis phi lippi supplices manus.

¶ Sicut Porcius cato sup.existimauit indignum aditu curiae Lucium Flaminium:quem sustulit.i.subtraxit e numero senatorum: quia percusserat securi id est decollauit in prouincia.scilicet gallicana: quendam damnatum .i. adiudicatum ultimo supplicio : tempore supplicii electo .i. eo q eligerat tempus supplicii.s.ab eo sumendi:ad arbitrium & spectaculum i.in spectando oblectamentum:mulierculae cuius amore tenebat. Et sup. Cato poterat inhiberi.i.arceri ab illa censura respectu.i.ex consideratiōe consulatus quem is.s.Lucius gesserat:atq3 authoritate fratris eius uidelicet Titi flaminii:uiri grauissimi. Sed & censor & Cato.i. sed quia censor erat & idem Cato:qui licet censor non fuisset seuerus tamen fuisset)appositorie duplex exemplum seueritatis:alterum uidelicet quia censor:alterum quia Cato ille Censorius:statuit.i.constituit eum notandum. s. nota ignominiae eo magis q inquinauerit tam tetro.id est foedo cum abominatione facinore maiestatem amplissimi honoris uidelicet consularis & imperialis:nec.id est & qui non duxerat.id est non iudicauerat & censuerat: pensi.i.iudicii & aestimationis.id est non putauit pensandum & iudicandum esse:indignum sup.oculos &c.ut sit locutio duco pēsi qualis illa boni aequiq3 consulo:pensum enim accipimus pro iudicio depraetio rerum quod pendendo dignoscitur unde hominem insipientem & improuidum ac nullius iudicii dicimus nihil pensi habere. Potest etiam construi cum indignum ut sit locutio qualis illa uergiliana:magnorū haud unq̄ indignus auorum:& ordo:nec duxerat indignum:immo dignum pensi.i.ut expendatur & iudicetur ab iis qui nouerint:oculos meretricis.i.illius mulierculae quam deperibat:ascribi iisdem imaginibus.i.ceris aut stemmatis maiorg (nam stemmatum imaginibus ascribebantur nomina & insignia facta uirorum:quocirca ad imaginem lucii flaminii uult author ascribendos eē oculos meretriculae ad quos oblectādos gallum percuti iusserat: sicut ad imaginem titi flaminii fratris eius & manus philippi regis supplices: ordo itaq3 est)oculos meretriculae delectatos sanguine humāo: utpote galli capti:& manus supplices philippi regis.s.macedoniae sese Tito flaminio fratri lucii dedentis.

De Fabritio lucino. Cap. CCXVII.

QVid de Fabricii lucinii censura loquar.narrauit enim omnis aetas & deinceps narrabit ab eo Cornelium rufinum duobus consulatibus & dictatura speciosissime functum: q decem pondo ua

QVID de fabricii lucini censura Gelius libro.iiii.capitulum.viii.Fabricius inquit lucius magna gloria uir. magnisq3 rebus gestus fuit . P. Cornelius Ruffinus magnus quidem strenuus & bellator bonus militariq3 disciplina peritus admodum fuit.sed fugax homo & auaritia acensus.hunc fabricius non probabat neq3

sa argẽtea cõparasset pinde ac malo exẽplo luxuriosũ iordie senatorio retẽtũ nõ esse. Ipsę mediussidius mihi litterę saeculi nostri obstupescere uidentur: quum ad tantam seueritatem referendam ministerium accommodare coguntur ac uereri ne non nostrae urbis acta commemorare extimentur. Vix. n. credibile est intra idem pomoerium. x. pondo argenti & inuidiosum fuisse censum & inopiam haberi contemptissimam.

amico tuebatur: sed cum temporibus difficillimis consules creandi forẽt & is Rufinus peteret consulatum competitoresq3 eius essent imbecilles quidam & futiles: summa ope annixus est fabritius ut Rufino consulatus deferretur: eã tem plerisq3 admirantibus hominem auarum cui esset inimicissimus creari consulem impelleret. hũc rufinum postea his consulatu & dictatura functum censor fabricius senatu mouit ob luxuriae notam q decem pondo libras argenti factitaret. Idẽ pomoeriũ Eadẽ moenia. pomoeriũ inquit Liuius uerbum solũ intuẽtes post moenium interpraetantur esse. est autem pomerium magis circa murum locus quẽ in condendis urbibus quõdam hetrusci: qua murum ducturi erant certis circa terminis in augurato consecrabãt ut neq3 interiore parte aedificia moenibus continuarentur quae nunc uulgo etiam coniunguntur & extrinsecus puri aliquid ab humãõ cultu pateret soli hoc spatium: q neq3 habitari neq3 arari fas erat: non magis quod post murum esset: q̃ quod murus post id pomerium Romani appellarunt. Inuidiosum cẽsũ. Apud antiquos de parsimonia romanorum priscorum uide Aulũ gel. libro secundo capi. xxiiii. Inopiam aetate ualerii.

Pomoerium

¶ Quid loquar de censura Fabricii Lucini: q. d. non satis explicare possim. Eni pro quia: omnis aetas scilicet praeterita narrauit: & omnis aetas scilicet futura narrabit deinceps: Cornelium Rufinum functum speciosissime duobus consulatibus & dictatura: non esse retentum ab eo in ordine senatorio: immo exclusum perinde ac. i. ueluti. luxuriosum idest incontinẽtem in supellectile domestica: malo idest pernitioso exemplo: eo q comparasset uasa argentea decem pondo idest librarum. Quod quia factum ualde seuerum est & ab ea seueritate multum remissum erat tempore authoris addit cum iuramento illius aeui. Mediusfidius. i. ita me filius iouis scilicet hercules iudicet: aut ita iouis me iuuet fides: ipsae litterae seculi nostri quo ego in hoc saeculo natus haec scribo: uidentur mihi obstupescere quum coguntur accõmodare ministerium ad tantam seueritatem referendam: ac uidentur uereri ne existimentur non cõmemorare acta nostrae urbis: in qua longe aliter nunc uiuitur: sed sup. alterius. Vix enim credibile est: & simul: censum. i. possessionem decem pondo. i. librarum argenti: fuisse inuidiosum: ita ut possidentem senatu amoueret: & inopiam haberi. s. tempore authoris cõtemptissimam. i. despicatissimam: intra idem pomoerium. i. eadem moenia unius urbis. Contemptam autem fuisse inopiam satyrici late docent: unde Flaccus in epistolis. Hos solos aio sapere & bene uiuere quorum Cõspicitur nitidis fundata pecunia uillis. Et Iuue. Quantum quisq3 sua nũmorum spectat in arca Tantum habet & fidei. Idẽ Nil habet infelix paupertas durius in se. Quam q ridiculos homines facit. Et Naso. Dat census honores: census amicitias: Pauper ubiq3 iacet: & mille talia alibi.

De Marco Antonio &. L. Flacco. Cap. CCXVIII.

Marcus autem Antonius &. L. Flaccus censores Duronium senatu mouerunt q legem de coercendis conuiuiorum sumptibus latam tribunus plębis abrogauerat: mirifica notae causa. Quam enim impudenter Duronius rostra cõscendit illa dicturus. Freni sunt iniecti uobis quirites nullo modo perpetiendi: alligati & constricti estis amaro uinculo seruitutis: lex enim lata est quae uos esse frugi iubet. Abrogemus igitur istud horridae uetustatis rubigine obsitum imperium. Etenim quid opus est libertate si uolentibus luxu perire non licet?

¶ Tribunus plebis: Iunia lege non poterat qs tribunus esse nisi plebeius: sed postea alia lege lata & patricii creari coeperũt: ut hoc loco Duronius senatu amotus ẽ: quia tribunus plebis legem de coercendis sumptibus conuiuiorum abrogauerat. Abrogauerat: penitus sustulerat & subuerterat subrogat lex q̃ penitus tollitur. Derogatur legi quum aduersus eam contraria lex data fuerit: nam posterior derogat priori. Freni sunt. translatio sũpta ab equis qui frenis cohibentur. Perpetiẽdi: participium passiue positũ. Rubigine uetustatis. Legem abrogemus quae uetustati seuerae cõuenit Obsitum. Circundatum rubigine ueluti rigore.

ASCENSIVS.

¶ Marcus ãt Antonius & Lucius Flaccus cẽsores mouerunt Duronium senatu. i. collegio senatorũ: q ipe tribunus plebis. i. cum eẽt tribunus plebis: abrogauerat. i. antiquauerat & reuocauerat legem de coercendis sumptibus conuiuiorum. Causa notae. i. infamiae: propter quam amouebatur senatu: ẽ sup. mirifica. Enim pro quia: q̃. i. q̃tum putas impudenter duronius conscendit rostra. i. editum illum locum unde edicta publica fiebant & ad populum uerba dicturus. i. eo instituto ut dicat illa quae sequuntur. O quirites freni sunt iniecti uobis nullo modo perpetiendi idest tolerandi. Nam uos estis alligati & astricti amaro uinculo seruitutis. Enim pro quia: lex est lata quae iubet uos esse frugi idest parcos & ad frugem conseruandam intentos. Igitur quia lex illa tolerabilis non est: abrogemus idest aboleamus: istud scilicet. Durum imperium: obsitum idest obductum rubigine. i. uitio illo quale ferrum contrahit: uetustatis horridae idest asperae & incultae. Etenim quid opus est libertate si non licet perire luxu uolentibus perire. idest perditis esse luxu idest si non licet ut lubet uiuere & sua consumere. q. d. nihil. Et sunt uerba duronii a censoribus postmodum taxata. Quod addo ne quis ineptulus dicat Valerium haec dixisse: recitat enim non dicit.

Age par pferamus. Tagit duorũ cẽsorũ seueritatẽ q æmulatione quadã & odio iuicẽ laborãtes cẽsurã inter se gesserũt nimis exercuerũt: nã alter alterũ dãnauit. Par substãtiue positũ: & semp de duobus dicit̃: ut par amicorũ: par bouũ. Virtutis: qa uterq; res magnas atq; pclaras p repu. gessit. Honorũ. Quia ambo cõsules & censores simul fuerunt. Firmissima latera: qa alter causa fuerat: ut Asdrubal q uenerat i supplemẽtũ Hannibali cum omni exercitu: ut Italia deleret: alter ut Hannibal ex Italia discedere cogeretur: & est translatio a corpore sumpta: ut eqũn lateribus corpora stabiliũtur: ita his duobus resp. cõfirmata uidetur. Districtã seueram. Nam cum equitum: ostendit quomodo seueritatem exercuerit: nam Liuius salinator legem de uendendo sale arctissimam tulerat populo ualde molestam: ex quo Paulo post damnatus est a populo: post hanc dãnationem eiusdem populi suffragiis cõsul primo: deinde censor creatus est: cum igitur idibus quintilibus equites de more transueherẽtur. Claudiusq; ac salinator ob robusti corporis uires adhuc in numero equitũ eẽnt: postq̃ ad tribum Poliam uentum est: in qua nomen salinatoris erat: illius nomine a scriba lecto præco dubitauit: an tanti uiri nomen dãnatum efferret: quod cum collega eius Nero animaduertisset: iussit præconem expresse & audacter nomen salinatoris excire: & illum equum uendere coegit: quia damnatus esset a populo. Recognoscerent recẽserẽt. Robur: q̃uis grandioris esset ætatis. Præco: Tabellio nomina equitum legebat. præco uero nominabat: ergo noluit præco damnatum aliquando Salinatorem dicere. Damnatus post primum consulatum quo legem tulit nequis salem uendere posset: quum antea ius omnibus esset uendendi salis: unde etiam Salinatoris agnomen accepit. Animaduersis ne: pœna adiecta causa: quod non sincera fide: hoc autem argumentum poterat omnibus eẽ: q non sincera fide in gratiam redijsset: quia nõ satis habuerat Salinatorem a populo damnatum esse: nisi & ipse illum censoria nota afficeret. Quibus uiris hoc in gratiam tyberii dicit Valerius: qui ab utraq; gente ducit originem. Paternum genus a Claudio Nerone. Maternum ab Appio Claudio pulchro: qui ab Appio Cæco descenderat deducebatur. Quomodo ergo dixit eorũ sanguis serie & cætera: qa isert9 nic Tyberi9 Liuiorũ familiæ mĩno auo i ea adoptato: ergo a familia liuiorũ ducebat originẽ: q mĩnus au9 i familiã liuiorũ adoptat9 eẽt q̃ q̃uis plebeia fuerit: tñ octo cõsulatib9 fũcta ẽ duab9 cẽsuris: dictatura & magisterio eqtũ floruit. Pricipis. s. Tyberii. Seruatã ab ipsis patriã. Deuicto Asdrubale hãnibalis fr̃e. Cõi stirpe: Tiberio & nerone. ¶ Inter ærarios referre: Obnoxios & obligatos ærario facere. Prætexuitq; cãm. Causam Salinator præscripsit cur tribus dã

De Claudio Nerone & Liuio Salinatore. Capitu. CCXIX.

Age: par pferamus æq̃li iugo uirtutis honorũq; societate iũctũ: istructu ãt æmulatiõis aĩo dissidẽs. Claudius Nero Liuiusq; Salinator secũdi pũici belli tpibus firmissima reipublicæ latera districtã simul egerũt cẽsurã. Nã quũ eqtũ cẽturias recognoscerẽt. & ipsi pp robur ætatis: ẽt nũ eorũ e numero eẽnt: ut est ad Poliã uẽtũ tribũ: pco lecto noie salinatoris: citãdus necne sibi esset. hæsitauit: q̃d ut intellexit Nero citari collegã & arma & equũ uẽdere iussit: qa populi iudicio dãnatus eẽt. Salinator quoq; eadẽ aĩaduersiõe Neronẽ psecutus ẽ: adiecta causa q nõ sincera fide secũ in grãm redisset. Quibus uiris siquis cælestiũ significasset futurũ: ut eorũ sanguis illustriũ imaginũ serie deductus in ortũ salutaris pricipis nostri cõflueret depositis inimicitiis arctissimo se amicitiæ fœdere iunxissent: seruatã ab ipsis patriã cõmuni stirpe seruandam relicturi.

¶ Age: adhortãdi uox: pferamus par. i. numerũ primũ parẽ: iũctũ. i. colligatũ æquali iugo uirtutis & societate honorũ: ãt p sed dissidẽs. i. discordãs: hoc ẽ q̃d par hoiũm dissedit & discors fuit aĩo: instructu. i. ppter instructũ æmulatiõis. i. zelationis & inuidiæ. Claudius nero: & Liuius salinator: firmissima latera. i. firmissimi sustẽtatores & ptectores reip. tpibus secũdi belli punici: egerũt simul cẽsurã districtã. i. seuerã. Nã cũ recognoscerẽt. i. recẽserẽt & ut dicũt uisitarẽt: cẽturias eqtũ: & ipsi eẽnt ẽt nũ. i. nunc p tũc: adhuc e nũero. i. de nũero eorũ. s. eqtũ: ppter robur ætatis. i. qa i puecta ætate qua cẽsores creabant adhuc robusti erãt: ut. s. postq̃ uẽtũ est ad Poliã tribũ. s. citãdã ad officiũ militare: i qua tribu erat salinator: & pco i. tabellio & pnũtiator noiũm ac pclamator: lecto noie salinatoris. i. postq̃ scriba legeret in serie eqtũ citãdorũ nomẽ hæsitauit. i. dubitauit: an sup. salinator eẽt citãdus sibi. i. a se: necne. i. an nõ: aliũ legẽt citãdũ sup. nomẽ eius. i. pnũtiandũ iter dãnatos a pplõ romano. Quod. i. quã hæsitationẽ: ut. i. postq̃ nero itellexit: iussit collegã. i. cõcẽsorẽ suũ salinatorẽ citari. i. pnũtiari iter dãnatos: & iussit sup. eũ uẽdere arma & equũ: qa dãnatus ẽ. s. prius iudicio populi: ob salis uendẽdi legẽ. Salinator quoq; psecutus ẽ nerõnẽ. s. claudiũ collegã suũ: eadẽ aĩaduersione: cã adiecta q nõ redisset secũ i gratiã fide sincera: cũ tamẽ collegæ oẽm æmulationẽ deponere deberẽt. Quibus uiris siqs cælestiũ. i. deorũ significasset futurũ: ut sanguis eorũ deductus serie illustriũ imaginũ. i. clarorũ nataliũ cõflueret in ortũ pricipis nostri. s. tyberii: salutaris. s. reip. q̃d p adulationẽ dicit ipsi iunxissent se arctissimo fœdere amicitiæ. inimicitiis. i. simultatibus & æmulationibus depositis: relicturi patriã seruatã ab ipsis. s. cõtra pœnos: seruandã cõmuni stirpe: quia affinitates inter se contraxissent.

De eodem Salinatore. Ca. CCXX.

Salinator uero q̃ttuor atq; trigita tribus inter ærarios referre ñ dubitauit: q quũ se dãnasset postea consulem & censorem fecissent: præ-

texuitq; causam: qa necesse esset eas alterutro facto cri/ mine temeritatis uel periurii teneri unam tantummodo tribum Martiam uacuam nota reliquit: quæ eum suffra/ giis suis ut non damnatione ita nec honore quidem di gnum iudicauerat. Quam putemus constantis & præua lidi illum ingenii fuisse: qui neq; tristi iudiciorum exitu compelli: neq; honorum magnitudine adduci potuit: quo se blandioré in administratione reipublicæ gereret.

¶ Salinator uero non dubitauit referre inter ærarios.i.fisco addictos aut obligatos ærario: quattuor atq; triginta tribus scilicet romanas a tribuē do: uidelicet tributo dictas: q cū dānassent se uidelicet salinatorem ob le gem de sale: fecissent postea consulē & censorem: & ṗtexuit causam.s.er rati earū: quia necesse erat eas teneri alterutro facto.i.dānationis aut ele ctionis: crimine temeritatis: si imeritū condemnassent: aut periurii: si indi/ gno honores illos contulissent: quo quidē periurio q̄plurimi in electione magistratuū polluuntur: iurati enim optimū hoc ē maxime dignum se ele cturos: plurimū dantē eligūt. reliquit.s.salinator tantū unam tribum uide licet Martiā uacuā nota.s.infamiæ: quæ.s.tribus Martia: ut.i. queādmo dum: non iudicauerat i suffragiis suis: eum.s.Sali. dignum damnatōe: nec quidem.i.& non etiā eū magis uideretur dignū iudicauerat honore. Quā i.q̄tum constantis & præualidi ingenii putemus illū scilicet Salinatorem fuisse: qui neq; potuit compelli tristi exitu iudiciorum: neq; potuit addu ci magnitudine honorum: quo.i.ut gereret se blandiorem i administratio ne reip.q.d.nimirum maxime.

De Marco Valerio & L. Sempronio. Capitulum. CCXXI.

Equestris quoq; ordinis bona magnaq; pars quadringenti iuuenes censoriam notam pati enti animo sustinuerunt quos. M. ualerius & P. Sempronius quia in sicilia ad munitionum opus ex plicandum ire iussi: facere id neglexerant equis publicis spoliatos in numerum ærariorum retulerunt.

¶ Equestris &c. Ordo est. Bonaq; pro.i.magna pars ordinis equestris.s. quadringenti iuuenes: sustinuerunt animo patienti notam censoriā: quos M. Valerius & Publius sempronius retulerunt in numerum ærariorum.i. qui pœnam pecuniariam in ærarium conferrent: aut ut capite censi essent spoliatos equis publicis.i.a repu.datis: quia iussi in Sicilia ire ad explicā dum idest extendendum opus munitionum: neglexerant facere id idest co ire. Pulchre extenuat culpam: quia non est uero simile neglexisse ire sed noluisse.

De Marco attilio regulo & L. Furio. Capitulum. CCXXII.

Vrpis etiam metus pœnam censores summa cum seueritate exegerunt. M. enim Attilius regulus & L. Furius philippus. M. Mettellum q̄storé cóplurésq; eqtes romáos: q post ifeliciter cómis sam cānensem pugná cū eo abituros se italia iurauerant direptis equis publicis iter ærarios referēdos curauerūt

nasset & hāc adducebat q uel illū iniuste dā nassent: uel post damnationem indignum ad ministratione reipublicæ consulem primū: de inde censorem creassent: & utebatur dilēma te. Nam ita arguebat: aut me iuste dānastis pro lege quam tuli de sale uendendo: aut iiu ste: si iniuste sine dubio censoria nota digni estis: quia nihil a uobis iniuste damnandum est: quum integri eē debeatis: si uero iuste nō q̄ consulatum mihi tanq̄ indigno & cēsuram demandare debuistis: nam quem populus ro manus semel damnauerit eum proculdubio i dignum administratione reipublicæ iudicauit: ergo tanq̄ periurii: censoria animaduersiōe di gni fuistis. Prætexuit: præscripsit: & est trans latio sumpta a textore: nam anteq̄ pannum texunt uersicolores quasdam lineas faciunt: quas uulgo dicunt caput panni: sicut in pāno est prætextum sic & in pagina. Temeritatis: q iniuste damnassent. Periurii: Quia tribus iurabant se honores & magistratus his de/ mandaturas qui digni uiderentur administra tione reipublicæ: sed semel damnatus ab om nibus tribubus præter unam indignus eē ui debatur: qui rempublicam administraret of/ ficio publico: ergo tribus periuriū cōmisisse uidebantur: quū damnato Salinatori consu latum & censuram demandarunt. Vna tantū tribum. Cicero in oratione contra Rullū: & contra Verrem: & in Philippicis dicit has tri bus fuisse triginta quinq;. Ita ne honore q/ dem. Si postq̄ semel damnatus esset. Quam putemus. Laudat constantiam Salinatoris. Consulentis prouidentis deliberantis. Exitu: damnatione. Honore: q iterum creatus con sul esset & censor.

¶ Patienti animo: q non indignati sint se fu isse damnatos. in Sicilia: bello seruili: de quo dictum est supra: nam cum seruos in montes Romani compulissent: & iter euadendi clau dere uellent: munitiones erant explicandæ: & extendendæ per montes: quod quum milites iussi facere neglexissent: censoria nota puni ti sunt: alii dicunt hoc factum fuisse in lipa ritana obsidione sub aurelio cotta. In ærario rum numerum ut capite censi eēnt uelut æra tributi nomine persoluerent.

Vrpis etiam metus cēsores. Nō solum mores & facta: sed ani/ morum quoq; affectus damna bant censores Romani: ut hoc exemplo timiditatem eorum damnauit regu li censura: qui post cannensem cladem uiri/ bus patriæ diffidentes: & eam Paulopost ruituram: uel certe in hostium potestatem uē turam metuentes Italiæ deserendæ consilia inierant: hoc fuit secūdo punico bello: nā. L. cecilius metellus quæstor cōpluribus auctor fuerit coniurandi ex Italia discedere post pu gnam apud cānas infeliciter commissam: sed his Scipionem ṗhibuisse cōstat cui summa rex ṗ illius exercitus reliquias maximo con

Eosq; graui nota affecerūt: qui quum in potestatem hānibalis uenissent: legati ab eo missi ad senatum de permutandis captiuis neq; impetrassent quod petebant: in urbe mānserunt: quia & romano sanguini fidem præstare conueniens erat: & M. attilius regulus censor perfidiam notabat cuius pater persum mos cruciatus expirare q̄ fallere carthaginenses satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra transcendit: quæ neq; timeri neq; decipi uoluit hostem.

¶ Turpis &c. Ordo est. Cēsores exegerunt etiam pœnam turpis metus cū summa diligentia. Enim pro quia: Marcus attilius regulus: & Lucius Furius philippus: curauerūt Mariū metellum quæstorē & cōplures equites romanos qui iurauerant post pugnā cānensem cōmissam infeliciter se abituros italia cum eo: referendos inter ærarios idest capite censos: aut æris in ærarium conferendi obnoxios: & affecerunt eos graui nota scilicet ignominiæ: qui quum uenissent in potestatem hānibalis: missi ab eo legati. i. tanq̄ oratores & intercessores ad senatum de captiuis permutandis. i. ut per Romanis redditis redderent pœnos: neq; . i. & nō ipetrassent qd petebāt: māserunt in urbe. i. non redierunt ad hānibalem. Quia &. i. simul conueniens erat sanguini romano p̄stare. i. exhibere fidē. i. fidelitatem in re sancte promissa: & . M. attilius regulus censor notabat. s. nota ignominiæ afficiebat: perfidiam. i. uiolationem fidei. Cuius. s. M. attilii reg. pater eiusdē nois duxerat eē satius. i. melius & sanctius: expirare. i. spiritū emittere per summos cruciatus: de quibus alibi dictum ē: q̄ fallere Carthaginen̄. qbus pro simili causa missus iurauerat se si nihil impetraret reditur ū. Hæc censura. s. uiolatæ fidei trāscendit iam ex foro. s. iudiciali: in castra s. militaria Quæ. s. censura: neq; uoluit hostem timeri. ut fecerat Marcus Metellus timens Hānibalem: cum timore italia abire parabat: neq; decipi: ut fecerant illi legati.

sensu delata fuerat: & dū de repu. cōsultarēt nūtiaē frustra illi ū cōsultare q̄ pdita spes ois eēt: qdq; desperata & cōplorata iā demum respu. foret: ppterea qd plærisq; nobilissimi iuuenes quoq; princeps esset Lucius cecilius metellus naues & mare spectarēt: ut deserta patria ad nouas sedes q̄rēdas irēt: quo nuntio attonitus stupore & miraculo rei Scipio oi cōsolatiōe dimissa ad hos talia cōsilia agitātes citatissimo equo puenit: & stricto sup cōsultantiū capita gladio iurauit se itersecturū qcunq; discedere tētasset: hos deide restituta repub. cū in ciuitatē redissent: cēsoribus cōdēnatos fuisse dicit Valerius. Inter ærarios deferēdos. Qui æra tributi nomine pendebant: & nihil aliud habebant in ciuitate.
¶ Eosq; graui nota affecerūt. Hānibal plærosq; ex romanis in castris captiuos hēbat: & romani multos ex carthaginēsibus: cū igitur hānibal cū captiuis romanis cōuenisset: ut romā pficiscerētur: & pmutationē captiuoq; in senatu impetrarent: idq; si facerēt romæ remanerent: si non possent: ad se i castra redirent: cū sacramento adacti ad hanc rem e castris paulo processissent: plærisq; ex his cauillationibus nihil pfuturis usi ut se sacramento liberarēt: regressum tanq̄ suarū rerū obliti simulātes in castra reuerterūt. deide romam se contulerunt: ut etiā si permutationē captiuoq; nō ipetrassent iureiurādo absoluti uiderentur: & sic Romæ remanerent: quod cū senatus accepisset uinctos hannibali mittendos curauit. deinde ēt cēsoria nota puniuit. In hac historia Valerius nō nihil a Liuio dissentit: nō eni ad pmutationē captiuorum sed ad suā ipsoq; redēptionē ipetrādā uenisse legatos dicit Liui. nā illis redimēdi se potestatē fecerat Hānibal pposito in eorū capita prætio. p cōditiōe cuiusq; nec a legatis qui pro hac re ad senatū mittebanē de reditu uades alios poposcit: q̄ eoq; fidē cōtētus. s. sacramēto: q deide usi ea quā supra diximus fallaci cauillatiōe a cēsoribus grauiori nota puniti sunt: sed Aulus Gelius quasi cū Valerio sentire uidet li. vii. ca. xviii. Iusiurādū inqt apud Ro. iuiolatū sancteq; habitū seruatū ē. Id ēt moribus legibusq; multis ostēdit: & hoc qd dicemus ei rei nō tenue argumētū eē pōt: prælio cānēsi hānibal carthaginēsium imperator ex captiuis nostris electos decē romam misit. mandauitq; eis pactusq; est ut si populo romano uideretur permutatio fieret captiuoq;: ut p his quos alteri plures acciperent dare argenti pōdo librā & semi librā: hoc priusq̄ proficiscerenē iusiurādū eos adegit redituros eē in castra punica si Romani captiuos nō pmutarēt. uenerūt deide romā decē captiui. Mandatū pœni iperatoris exponunt permutatio senatui non placita: parentes cognati affinesq; captiuorum amplexi eos postliminio in patriam redisse dicebant statumq; eorum incolumē integrumq; esse ac ne ad hostes redire uellent orabant. Tum octo ex eis postliminium iustum non esse sibi responderunt: quoniam iureiurādo deuincti forent: itaq; uti iurati erant ad hānibalē pfecti sūt: duo reliqui Romæ māserūt: solutosq; esse sese ac liberatos religione dicebāt quoniam cum egressi castra hostiū fuissent cōmentitio consilio regressi eodem die tanq̄ si ob aliquam fortuitam causam issent. atq; ita iureiurando satisfacto: rursum iniurati abissent. Hæc eorum fraudulentiæ calliditas. tam esse turpis existimata est ut contempti uulgo descripti sint censoresq; eos postea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt. quoniam quod facturos dictauerant non fecissent. Cornelius autem nepos in libro exemplorum quinto id quoq; litteris mandauit multis in senatu placuisse: ut hi q redire nollent datis custodibus ad Hannibalem deducerentur sed eam sententiam numero plurium quibus id non uideretur superatam: eos tamen: qui ad Hannibalem non redissent usq; adeo intestabiles inuisosq; fuisse: ut tedium uitæ coeperint: necemq; sibi consciuerint. Duplicem tamen & Liuius super hac re opinionem tradit: sicut apud eum uidere licet. Conueniens. nam fidem seruare semper consueuere Romani. M. enim Attilius regulus: hic filius fuit illius Attilii reguli qui crudelissima supplicia apud Carthaginenses forti animo ferre quam iusiurandum uiolare maluit: cuius historiam supra in capitu. de religione notauimus. Cice. multis in locis. Valerius in capitu. de crudelitate. Iam hæc censura ex foro in castra: non solum urbana: sed etiam castrensis fuit.
¶ Perstrictus. dānatus. Quoq; igno. uir. actu. Quia illis tēporibus nota cēsoria dānati: uirtutis postmodū fuere studiosiores. Dari. Vecā administrarēt. Quam obiici: ut punirentur.

Alia duo censoriæ notæ exempla. Cap. CCXXIII.

Equuntur duo eiusdem generis exempla eaq; adiecisse satis erit. Geta cum a. L. Metello & Cn. Domitio censoribus senatu motus esset: postea censor factus est. Item. M. Valerius messala cen soria nota perstrictus: censoria postmodum potestate imperauit: Quorum ignominia uirtutem acuit Rubore enim eius excitati omnibus uiribus incubuerunt: ut di/ gni ciuibus uiderentur quibus dari potius q̃ obiici cen sura deberet.

¶ Sequuntur duo exempla eiusdem generis scilicet censoriæ notæ: & sa/ tis erit adiecisse ea. Geta (quis hic sit commentarii non dicunt: difficilli/ mum autem sit diuinare: nec magni refert) cum esset motus senatu a Lu/ cio Metello & Gneo domitio censoribus: factus est postea censor. Item Marcus Valerius Messala: perstrictus. i. damnatus aut pressus: nota cen soria: imperauit postmodum potestate censoria. Quorum scilicet duorum ignominia acuit uirtutem sup. eorum. Enim pro quia ipsi excitati rubore eius scilicet ignominiæ incubuerunt omnibus uiribus: ut uiderentur ciui/ bus digni: quibus censura deberet potius dari: ut alios censeant: q̃ obiici idest opprobrio dari q ea notati fuerant.

De maiestate. Titulus quintus.

Est & illa quasi priuata censura maiestas cla/ rorum uirorum sine tribunaliū fastigio. sine apparitorum ministerio potens in amplitudi ne sua obtinenda. Grato enim & iucundo introitu ani/ mis hominum illabitur administrationis prætexta uela ta. quam recte quis dixerit longum & beatum honorem esse sine honore.

Est & illa &c. Prosequitur de maiestate priuata clarorum uiro/ rum: quam per modum præfatiōis quodammodo describit & cōmendat dicens. Est &. i. etiam illa quasi priuata censura: uide licet maiestas idest dignitas: & ut uulgus diceret maioritas & p̄eminētia: clarorum uirorum: sine fastigio tribunalium idest iuridictionis celsitudine & sine ministerio apparitorum idest publice famulantium satellitum: po/ tens in obtinenda amplitudine sua. Enim pro quia: ipsa illabitur animis hominum introitu grato. idest utili & iocundo idest delectabili: uelata. i. cooperta: prætexta idest ueste nobilium. admirationis: quia præclarorum uirorum maiestatem minores cum admiratione obseruant. Quam scilicet maiestatem quis dixerit idest appellauerit recte aut duxerit idest censue/ rit recte esse honorem longum idest diuturnum & beatum idest bene ha bentem sine honore idest magistratu publico.

De Metello Numidico reo. Capitulum. CCXXIIII.

Nam qd plus honoris tribui potuit cōsulibus q̃ est datū reo Metello q cū causam repetunda rū diceret tabulæq; eius ab accusatore expo/ stulatę. & ad nomē īspiciēdū circa iudices ferrentur: to tū consiliū ab earum cōtēplatione oculos auerterit: ne de aliqua re q̃ in iis relata erat uidere dubitasse. Nō in

De maiestate Capitulum quintum.

Est & illa censura quasi priuata. Di/ cturus de maiestate præfatione uti tur. ostendens quid sit maiestas: qua re hæc superiori subiiciantur. nam sicut cen/ sura inqt ē publicus magistratus: sic & maie stas est quædā dignitas quæ homiē reddit honoratū. Est autē maiestas uirtutis & pro bitatis quædam excellentia sine magistratu sine imperio sine fortunæ adminiculo hono/ ratum reddens hominē. Fastigio: nā ut cen/ sura excellentiores homines facit sic & maie stas quæ non extrinsecus: sed propria uirtu/ te comparatur eius qui iuste prudēter & mo derate uixerit Sine apparitorum: alii magi/ stratus & dignitates apparitoribus ministris & tribunali uariisq; insignibus utunt. at ma iestas quæ uirtute comparatur illis non indi get. Apparitorum apparitores ministri ab ap periendo dicti. apparere autē præsto adesse significat: ut sæuiq; in limine regis apparēt. Potens: sine ullo extrisecus adminiculo. Gra to enim & iucundo: grato quia prodest: iucū do quia delectat: ut Cice. cuius officia iucun diora. s. mihi sæpe fuerunt: nūq̃ tamen gra/ tiora. Prætexta: prætexta est quam supra ue stem honoratus quisq; accepit ita & maie/ stas uidetur quædam hominis esse prætexe ta. Recte dixerit ita cōmode inquit aliquis ī terpretari posset longum honorem eē quia semper honore afficitur. Longum: usq; ad extremum suæ uitæ tempus durat. Consula tus annuus est. Censura trium annorum. di/ ctatura semestris cæteriq; magistratus ad certum tempus. hæc uero perpetua est. Sine honore: sine magistratu. Prætext

Nam quid plus honoris reo Metello. Metellus numidiæ prouinciæ p̄fuit & ex ea clarissimum duxit triūphū unde & numidicus appellatus: deide repetū darum postulatus est. Ille repetundarum ac/ cusari dicebatur: qui creditus esset prouinciā uel socios populi Romani pecunia expilas/ se uel iudicium tulisse quod in sua commo/ da cederet: ideo repetundarum accusari di cebatur utpote qui pecunias repetere hoc ē restituere & reficere tenebatur: uel quod ab eo pecunia uel alia res iniuste ablata repete batur: ergo tanta fuit huius hominis maie/ stas apud omnes: ut cum tabulæ in quibus accusatio continebatur circa iudices ab ac/ cusatore deferrentur. eas iudicum nemo uide re uoluerit. Cicero ad atticum libro. ii. Epi/ stola undecima cuius principium est. Quæ/ ris ex me: Quæ mihi res inquit multo hono rificentior uisa est q̃ aut illa: cum iurare tui ci ues Xenocratem testimonium dicentem pro hibuerunt aut cum tabulas metelli numidi/ ci cū hæ ut mos circūferrēt nostri iudices as picere noluerūt. Tabulæ. i. libelli in quibus uel acta prouincia idest uniuersæ prouinciæ admistratio: uel accusatiō ptinebat. Ci. iurius Repetū/ darum reus.

de hoc metello i oratõe p archia poeta: Metellus inqt hõ sanctissimus modestissimusq3 oium tãta diligẽtia fuit ut ad iudices ueneri & unius hois litura se cõmotũ dixerit. Sed i uita Qu. Metelli argumẽta. Quia semp inte gerrime uixerat. Exigua cera: parua tabella. Perpẽdi. aestimari iudicari. Tractũ ẽ a pensantibus q semp diligenter inspiciunt.

Sed qd mi. si debitus. Bellũ romãis erat cũ Antiocho asiae rege ad qd gerẽdũ cũ. L. Scipio frater superioris aphricani petisset. ut mitteret tãtũq3 bellum huic senatus populusq3 romanus demãdare dubitarẽt: magisq3 i Co. Laelium eius collegã: nã hi duo tũ cõsules erãt: & uterq3 puĩciã sũma ambitiõe deposcebat: iclinati oium aĩ uiderẽtur. Scipio aphrican9 pietate cõmotus i fratrẽ pfessus ẽ se legatũ i puiciã iturũ ut i ca. de pietate dicturi sumus: qua poli citatiõe factũ ẽ: ut. L. Scipio ipetraret asiae puiciã sibi decerni Profectus igiẽ cũ fratre aphricanus secũ i bellũ filiũ pduxit: q ab hostibus iterceptus & ad regẽ pductus ab eo honorificẽtissime tractatus: & multis regiis mũeribus dõatus gratuito patri remissus ẽ tãti facta ẽ ẽt ab hoste Scipiõis maiestas. Sed qd mi. q. d. nulli mi. uideri debet tantũ a ciuib9 tributũ eẽ metello cũ hostes multo plis estimasse Scipionẽ iudicent. Interceptũ in angustiis captũ Quãq: licet ab eo tũc potissimum e regno pelleretur.

Ad eũdẽ aphricanũ hoc oibus pspicuũ & illustre fuit sũmae maiestatis exẽplũ post maximas res gestas clarissimosq3 triũphos. Scipio ab igrata patria urbe pulsus in exiliũ ire coactus ẽ: in uillã. s. Linterninã: ubi cũ pdones quorũ magna i illis locis copia erat: audito Scipiõis noie ceũt maxio uidẽdi uiri desiderio cõcitati ad eum facto grege uenerũt Scipio nõ ad sui cõtem platioẽ: sed ad uim iserẽdã uenire pdones existimãs: amicorũ atq3 cliẽtũ qbus potuit domũ psidiis muniuit: q d ubi sensere praedones: abiectis armis dimissisq3 militibus iãuae appropiquãtes: magna uoce clamarunt. ut a Scipione & caeteris qui intus essent exaudiri possent non se hostes aut insidiatores. sed uirtutum Scipionis admiratores uenisse: cuius conspectum atq3 colloquium mirum in modum desiderarent: qua uoce confirmatus Scipio reserari fores. Et omnes intromitti iussit. qui maxima illum ueneratione tanquã coeleste numen omniumq3 uirtutum sacrariũ prosecuti sunt. In linternina uilla. Hoc idẽ cõmemorat Valerius ubi agit de ingratitudine nam dicit q ingrata patria bene meritũ scipionem intra sua moenia habitare nõ passa: sed in linterninam uillam abire coegerit. In linterniam uillam. Dicerem uillam hoc loco pro domo in agro linternino positam accipi debere cuius propria est significatũ. nisi hunc locum Valerius in capitu. de ingrati-

tabulis sed in uita. Qu. Metelli argumẽta sincere admi nistratae prouinciae legenda sibi iudices crediderunt: in dignum rati integritatem tanti uiri exigua cara & pau cis litteris perpendi.

¶ Nã qd &c. Probat qd dixit exemplo Metelli dicẽs. Nã qd plus honoris. i. ueneratõis potuit tribui cõsulibus q̃ datum est Metello reo. i. in ius Vocato: qui. s. Metellus cũ diceret causam repetundarũ. i. se purgaret. de repetũdis scilicet pecuniis a puicia spoliata: ut accusatores dictitabãt: & tabulae eius idest libelli contra eum facti postulatae fuissent ab accusatore. i. ut eas aut eos accusator exhiberet. & ferrentur circa iudices ad inspiciendum nomen. s. accusatis aut debitũ quod petebatur: sed potius nomen totũ consiliũ. s. consessus iudicũ auertit oculos a contemplatiõe earũ. s. tabularum. ne uideretur dubitasse de aliqua re: quae erat relata in his. s. tabulis. Iudices crediderũt argumẽta. i. approbatiões prouinciae administratae syncere idest incorrupte: legẽda supple esse sibi: nõ in tabulis sed i uita qui Metelli rati. i. arbitrãtes: indignũ sup. esse: integritatẽ tãti uiri: perpendi i. existimari: exigua cera idest cerata tabula & paucis litteris. s. accusatoriis in ea scriptis.

De Rege Antiocho & superiore aphricano. Cap. CCXXV.

Sed quid mirum si debitus honos a ciuibus Metello tributus est quem superiori aphricano etiam hostis praestare non dubitauit. Siquidem rex Antiochus bello quod cum Romanis gerebat: filium eius a militibus suis iterceptum honoratissime excepit: regiisq; muneribus donatum ultro & celeriter patri remisit. q̃q̃ ab eo tum maxime finibus imperii pellebatur. Sed & rex & lacessitus maiestatem excellentissimi uiri uenerari q̃ dolorem suum ulcisci maluit.

¶ Sed qd mirum sup. est nihil. q. si honos idest honor debitus ẽ tributus metello a ciuibus: quẽ. s. honorẽ etiam hostis non dubitauit pstare aphricano. s. Scipioni superiori idest maiori & prius nato. Siquidem. i. quoniam Antiochus rex asiae: excepit honoratissime bello quod gerebat cum Romanis filium eius. s. Scipionis interceptum. i. captum: a militibus suis. s. antiochi: & remisit ultro. i. non requisitus: & celeriter: in quo duplicatur beneficium quia ut uulgo dicitur: qui cito dat bis dat: patri. s. Scipioni sup. filium donatum. i. dono ornatum: muneribus regiis. i. a rege acceptis. & forte regalibus idest rege dignis hoc loco. q̃q̃ antiochus pellebatur tũ maxime finibus imperii. s. Romani aut suis: quod in idem recidit: nam de finibus contendebant: ab eo. s. Scipione patre. Sed & i. pariter rex idest licet esset rex: & ita cum omnia magnifice facere deceret: & lacessitus. i. prouocatus ad iram ob bellum illatũ: & ita in hostẽ saeuiter agere posset: tamẽ maluit uenerari maiestatem uiri excellentissimi q̃ ulcisci dolorem suum.

De eodem Aphricano. Cap. eodem.

Ad Aphricanũ eũdẽ in linternia uilla se cõtinẽtẽ cõplures pdonũ duces uidẽdum eodẽ tpe forte confluxerant: quos quum ad uim faci-

endam uenire existimasset: præsidium domesticorum in tecto collocauit: eratq; in repellendis & animo & apparatu occupatus. Quod ut predones animaduerterũt: dimissis militibus: abiectisq; armis ianuæ appropinquãt: & clara uoce nunciant Scipioni non uitæ eius hostes: sed uirtutis admiratores uenisse: conspectum & congressum tanti uiri quasi cœleste aliquod beneficium expetẽtes. Proinde securum se nobis præstandum prabere ne grauetur. hoc postq̃ domestici scipioni retulerunt fores reserari: eosq; intro mitti iussit: qui postes ianuæ tanq̃ aliquam religiosissimam aram sanctumq; templum uenerati cupide Scipionis dextrã apprahenderunt ac diu osculati positis ante uestibulum donis: quæ deorum immortalium numini consecrari solent: læti quia scipionẽ uidisse contigisset: ad lares proprios redierunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid esset iocundius? Hostis iram admiratione sui placauit: spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos obstupefecit. delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant uenerationis & amplius non recipient.

tudinẽ uicũ appellaret. Dicit enĩ cuius clarissima opa iniuriis pẽsando uici ignobilis cum ac desertæ paludis accolã fecerũt. ubi ualde a straboẽ dissentit. nõ enĩ uicũ: sed oppidum iuxta mare positũ dicit eẽ Strabo in descriptiõe Cãpaniæ: ppe mare inqt post Simuessam Linternũ ẽ oppidũ ubi prioris scipiõis cognomẽto Aphricani sepulchrum iacet: ibi enĩ extremã cõsumpsit ætatẽ omissis propter aliquoꝝ simultatẽ reipublicæ negotiis. Apparatũ armoꝝ. Nam se armis munierat. Cõspectũ ut uiderẽt Cõgressum. Vt loquerent: nã cõgressus colloquiũ dicit: & consertio pugnæ. Donis Vt fũt serta & thura pateræ coronæ & similia q̃ añ deoꝝ imortaliũ simulachra i donũ maiores ponere cõsueuerũt: ea pdones añ scipiõis pedes posita reliquerũt. Gestẽtes: lætitiã gestu quodã ostẽdẽtes. nã gestire ẽ corpis gestu lætitiã ostẽdere: qd ẽ tõne carẽtiũ. Vir. de auibus. Et studio i cassũ uideas gestire lauãdi.

Ascen. ¶ Ad aphricanũ &c. Ordo ẽ cõplures duces pdonũ idest spoliatoꝝ hoim & obsessorũ uiaꝝ: cõfluxerãt forte eodẽ tpe ad uidendũ eũdẽ aphricanũ cõtinẽtẽ se in uilla literninã. q̃ erat nõ longe a mari & paludibus: quos. s. pdones: quũ Scipio existimasset uenire ad uim faciẽdã idest ad eũ occidendum aut saltẽ spoliãdũ: collocauit i tecto. i. in suprema pte domus psidiũ domesticoꝝ. i. familiariũ suoꝝ quos secũ habebat. eratq; occupatus & aio. i. cogitatiõe & apparatu. i. molimini exteriori: in repellendis. s. prædonibus a uilla sua: qd ut idest postq̃ pdones aiaduerterũt. militibus suprius dimissis: & armis abiectis: appropiquant ianuæ. s. uillæ & nũtiant Scipiõi clara uoce: uenisse sup. se nõ hostes uitæ eius: sed admiratores uirtutis eius: expetẽtes cõspectũ & cõgressum tãti uiri: quasi aliqd beneficiũ cæleste. i. cælitus datũ. Proinde. i. & iõ: sup. nunciantes dicebant: ne grauetur se præbere præstandum idest exhibendum nobis idest oculis nostris: securum idest seorsum a cura. Postquam domestici retulerunt hoc scipioni: iussit fores reserari & eos itromitti: qui uenerati postes ianuæ: tãq̃ aliquã arã religiosissimã: & tẽplũ sanctũ: apprahẽderũt cupide dexterã scipiõis: ac diu osculati. s. dexterã eius: donis positis. i. postq̃ posuerãt dona: añ uestibulũ. i. primũ igressũ uillæ: hoc est domus rusticæ: q̃. s. dona hoc est q̃ talia solẽt cõsecrari: numini. i. diuinitati deorum imortalium: redierunt ad lares proprios: læti quia cõtigisset sup. eis: uidisse scipionẽ. Quid sup. est excelsius hoc fructu maiestatis. i. hac obseruantia & ueneratione quam ob maiestatem uiri illi hostes & prædones obtulerunt. q. d. nihil. unde addit. Ipse scipio placauit iram hostis scilicet antiochi: admiratione sui idest quia illi admirationi fuit: & obstupefecit idest hebetauit stupore quodam: oculos latronum: gestientes. i. præ nimio gaudio exultantes & se continere nequeuntes: spectaculo. i. delectatione ex inspectu suæ præsentiæ. Si sydera delapsa cælo offerant se. s. uidenda: hominibus: non recipient amplius. i. aliquid plus uenerationis. s. q̃ Scipio ob maiestatẽ suam recepit.

De Paulo Aemylio triumphatore macedoniẹ. Cap. CCXXVI.

Hoc quidem uiuo scipioni: illud autem ęmilio paulo exanimi contigit. Nam quum exequiæ eius celebrarentur ac forte tunc princ pes macedoniæ legationis nominæ Romæ moratentur: funebri lecto sponte sua se se subiecerunt: quod aliquanto maius uidebitur si quis cognoscat lecti illius frontem macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enĩ Paulo tribuerunt propter quem gentis suæ cladi/

¶ Illud ãt æmilio paulo. qd uiuo scipiõi cõtigit idẽ paulo æmilio uitæ muneribus defuncto euẽit: nã cũ diẽ suũ obiisset: forte legati ex macedonia missi: tũc erãt i urbe tota puinciæ pricipes: q ñ mõ funus comitãtes sua psentia celebrare: sed ipm pauli corpus suis humeris efferre uoluerũt: q illi pfecto fuit honorificẽtissimũ: fuitq; uirtutibus maxie dignũ. Cõstat. n. paulũ ipatorẽ fuisse cõtinentissimũ: ut q multa bella confecerit multos populos subegerit: multas prouicias domuerit: in sũma tñ paupertate uixerit: unde illud celebrat de hoc uiro pconiũ: q cũ multis militibus hostiũ superauis. Hyberiã totam subegisset: & ducẽta & qnquagita oppida cepisset: ne dragma ditior in patriam redierit Macedonicis triũphis qa persã macedoniæ regẽ debellauerat & de ipo gloriose triũpha

uerat.i exequiis sit summoq3 uirorū præferer bantur insignia honorum:qbus ui uita per functi fuissent.Indicia uidelicet triumphum depictum:quo idicabatur ab eo qui fereba tur mortuus macedoniam fuisse superatam Bis enim Semel uiuum:cum de ea superata triūphasti:deinde mortuū cū te ad sepulturā suis hūeris deportauit.Fato fūctū mortuū. Ec filii quidem .supior aphricanus filium habuit adeo tenuis & exilis naturæ:ut nec filios quidem procrea re poss̄.t ut ex suo nomine genus propaga ret:alium a Paulo Aemylio in adoptionem accepit: qui deinde aphricanus inferior di ctus est eo q᷑ Aphricā deuicerit & carthagi nē funditus euerterit. Duarū .s. Aemylianæ & scipionum.Cum eum adolescētem admo dum.Scipio cum lucullo imperatore milita bat in hispania:qui prouinciam cum exerci tu tenebat.& cū ad supplementū exercitus: uti uellet auxilio carthaginensiū.nā tū erant tributarii carthaginenses scipionē in aphri cam misit adhuc adolescentē: quem cū ma sinissa uidisset disceptatorem pacis inter se & Carthaginēses cōtinuo delegit. Discepta torem cognitorem.Disceptator dicitur qui i ter duos dissidentes eligitur ad litem iudicā dam .Masinissa.rex numidarum.uelut consu lem.cum admodū esset adolescens.Ignara q dem fatorum suorū carthago. Quia nescie bat carthago q̄tū exitii sibi ab hoc scipione impenderet. Superius cognomen.A superio re aphricano carthago facta est populo ro mano tributaria:ab inferiori uero funditus euersa. Scipionum autem familia a gēte cor nelia originem duxit.

um indicia per ora uulgi ferre nō exhorruerunt: Quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedōia urbi nostræ illustrem ostē dit: incolumem spoliis suis: fato functum humeris.

¶Hoc quidem.Recitat exēplum de maiestate Pauli Aemylii post mor tem eius dicens.Hoc quidem scilicet quod proxime dictum est: contigit scipioni uiuo.idest uiuenti:illud autem quod sequitur cōtigit Paulo Aemy lio exanimi.i.mortuo.Nam quum exequiæ eius celebrarentur:ac princi pes macedoniæ morarentur forte tunc Romæ:nomine.i.ratione aut præ textu legationis ipsi subiecerunt se.i.humeros suos ut ferrent sponte le cto funebri.i.quo funus eius ferebatur:quod.s.factum macedonum ui debitur maius.i.difficilius aliquanto:siquis cognoscat frontem.i. summā & primam partem illius lecti fuisse adornatam triumphis macedonicis idest rebus macedonum in triumpho ab eo ductis.Quantum enim tribue runt paulo.s.Aemylio macedonico propter quem non exhorruerunt fer re per ora uulgi:indicia.i.signa & monumenta cladium.i.calamitatū suæ gentis: Quod spectaculum adiecit funeri.i.pompæ funebri: speciē .idest imaginem alterius triumphi.Enim pro quia:o Paule.s.Aemyli :Macedo nia ostendit te bis illustrem urbi nostræ.s.Romæ:uidelicet semel ostendit te incolumē illustrem spoliis suis:& secundo ostendit te functum fato .i. mortuum:illustrem humeris.s.suis :quibus principes eius te ad sepulturā honorifice efferebant.

De Aemyliano Scipione adoptiuo. Cap.CCXXVII.

Ec filii quidem tui scipionis Aemyliani:quē in adoptionem dando duarum familiarum ornamentum esse uoluisti maiestati parum honoris tributum est quum eum adolescentem admo dum a lucullo consule petendi auxilii gratia ex hispania in aphricam missum carthaginenses & masinissa rex de pace disceptatorem uelut consulem & imperatorem ha buerunt: ignara quidem fatorum suorum Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus deorum atq3 homi num indulgentia ad excidium eius alebatur: ut superi us cognomen aphricanū capta: posterius euersa Corne liæ genti daret.

¶Nec filii quidem tui &c.Perstat i apostro phe.idest conuersiōe sermonis ad absentem immo ad defunctum dicens. Nec quidē pa rum:immo multum honoris:tributum ē ma iestati filii tui: scilicet Scipionis Aemyliani: quem tu dando in adoptionem.s.scipiōi ma iori uoluisti sup.ipsum esse ornamentū dua rum familiarum.s.Aemiliorum & Scipionū tunc inquam ē tributum eum carthagineñ. & Masinissa rex Numidiæ haberent eū ado lescentem admodum .idest ualde scilicet ad huc:missum a lucullo consule gratia petēdi auxilii.scilicet a Carthagineñ.ex hispania in aphricam :habuerunt dico disceptatorem de pace.idest examinatorem pe titionum & quaerelarum utriusq3 partis ut pacem inter eos conciliaret:uelut consulem & imperatorem:quia ad eius quo dammodo arbitriū retulerunt.Carthago quidē sup.habuit eum uelut iperatorem: ignata idest minime præscia: fatorum suorū.idest malorū sibi ab eo ipedientiū:eni pro quia:illud decus iuuentæ orientis idest crescentis :alebatur indulgentia idest largo fauore deorū atq3 hominū (quia gratiam inuenit in oculis regis & populorum) ad excidiū eius scilicet cartha ginis : ut ipsa carthago capta & tributaria facta:daret genti corneliæ in qua sunt Scipiones: cognomen aphricanum su perius .idest maioris aut superioris : & ipsa euersa scilicet ab hoc Scipione: daret eidem genti cognomen aphricanum posterius idest posterioris seu minoris.Hinc patet cognomen & cognomentum sæpe pro agnomine accipi: eo quod agno men a posteris usurpatum in cognomen transit : ut scipionum .licet aphricanum. non nisi meritis dabatur.

De.P.Rutilio. Cap.CCXXVIII.

Vid damnatione:quid exilio miserius. Atqui.P.

Vid damnatione : quid exilio . P.rutilius uir summe innocen tiæ.cum legatus.C.Mutii pcō sulis:uel ut alii dicunt quæstor

Rutilio conspiratione publicanorum perculso aucto/ritatem adimere non ualuerunt. cui asiam petenti om/nes prouinciæ illius ciuitates legatos eius secessum op/perientes obuiam miserunt. Exulare aliquis loco hoc an triumphare iustius dixerit?

¶ Quid damnatione &c. Affert exemplum maiestatis in Rutilio dicens. Quid est miserius damnatione scilicet in publico iudicio: & quid est mi/serius exilio? q.d. nihil. Atqui. i. sed tamen damnatio & exilium non ua/luerunt adimere authoritatem Publio Rutilio perculso. s. sententia eque/strium iudicum: conspiratione. i. propter conspirationem: publicanorum. i. eorum qui publicum uectigal redemerant: quos ab exactione iniusta prohibuerat Rutilius. Cui. s. exuli petenti asiam omnes ciuitates illius ꝓ/uinciæ: miserunt obuiam legatos operientes. i. expectantes: secessum eius i. donec in aliquem locum secederet: quem pro exilio caperet: de quo fa/cto quærit author dicens Dixerit aliquis hoc loco Rutilium exulare: an iustius triumphare. q.d. haud dubie triumphare.

De Mario. Cap.CCXXIX.

Caius etiam Marius in profundum ultimarũ miseriarum abiectus ex ipso uitæ discrimine beneficio maiestatis emersit. missus enim ad eum occidendum in priuata domo minturnis clausum seruus publicus natione cimber & senem: & inermem & squalore obsitum strictum gladium tenens aggredi non sustinuit. sed claritate uiri occæcatus: abiecto ferro atto/nitus inde ac tremens fugit Cimbrica nimirum calami/tas oculos hominis perstrinxit: deuictæq; suæ gentis in/teritus animum comminuit etiam diis immortalibus indignum ratis ab uno nationis eius interfici Marium quam totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti compressum iam & constrictum dira fati/necessitate incolumem præstiterunt. Nec fuit eis timori asperrima syllæ uictoria quum præsertim ipse Marius eos a conseruando Mario absterrere posset.

¶ Caius etiam Marius abiectus in profundum: miserarium ultimarum i. maximarum ultra quas nullæ sunt: emersit. i. euasit ex ipso discrimine. i. periculo uitæ: beneficio maiestatis. i. propter maiestatem suam: Enim pro quia. Seruus publicus: Cimber natione: missus ad occidendum eum clau/sum in priuata domo: minturnis. i. apud minturnas paludes: non sustinuit i. non ualuit: aut non fuit sufficiens tenens gladium. i. licet teneret gladiũ strictum. i. nudatum aut euaginatum: aggredi eum: & senem: & inermem & obsitum. i. opertum squalore. i. situ & alia immundicia carceris: sed ipse Cimber occæcatus claritate uiri abiecto ferro. i. gladio nudato: fugit inde attonitus ac tremens. Nimirum. i. quia haud dubie: calamitas Cimbrica. i. quam cimbria mario usq; ad internicionem occisi passi fuerant: perstrinxit. i. terrore clausit: oculos hominis. s. ad eum missi: & interitus gentis suæ deuictæ. s. a mario: cõminuit. i. labefecit: animum eius: etiam diis immortalibus ratis. i. consentibus indignum sup. esse: marium interfici ab uno eius nationis: quam deleuerat totam: saltẽ quæ in italiã transcenderat: ¶ Autem pro sed Minturnenses. i. eius loci incolæ: capti maiestate illius scilicet marii præstite/runt ipsum marium compressum iam & constrictum id est angustiatum: dira necessitate fati. i. impendentis mortis: quia proximi erant hostes eius: incolumem id est saluum. Nec asperrima uictoria syllæ qui paulo ante multos uicerat: fuit eis

prætoris asiæ præfecit ab iniuriis publicano/rum asiam defenderat. nam publicanos ue/ctigalia asperius exigentes prohibuerat mi/seratione ciuitatum commotus: qui cum po/stea imperio finito romam redisset: eum pu/blicani læsæ maiestatis accusarunt: q̃ uecti/galia populi romani exigi prohibuisset: ua/luit accusatio & in exilium pulsus est. nam eq/stri ordini perinuisus penes quem tum iudi/cia erant læsæ maiestatis. uel ut alii dicunt repetundarum iniuste damnatus: urbe eie/ctus est. cui in exilium proficiscenti omnes asiæ prouinciæ ciuitates honoris gratia le/gatos obuiam miserunt & eum honorificen/tissime ubiq; susceperunt. de cuius fortuna & conditione dicetur in ca. de mutatione for/tunæ.

Caius autem marius. hæc historia su/perius annotata est in ca. de omini/bus. nam marius syllæ impetum fu/giens minturnas delatus in paludibus deli/tuit. eo cum uenissent Syllani milites qui ꝑ/sequebantur eum indicio pastoris indicatum e paludibus extractum in custodiam ꝑha/niæ cuiusdam mulieris tradiderunt. Et cum paulopost ad eum occidendum cymber ser/uus missus esset maiestate uiri perculsus stri/cto iam gladio interficere non sustinuit: sed tremebũdus abiecto ferro refugit clamitãs: non possum interficere marium. Ad cuius uo/cem exciti minturnenses accurrerunt. & uiri maiestate commoti deinde aselli omine naui impositum liberum abire permiserunt: qui in aphricam delatus ingentes copias compara/uit: cinnæq; coniunctus ad urbem propera/uit qua capta multorum ciuium sanguine in/iuriam suam ultus est. Vltimarum miseriarũ quia hostis patriæ iudicatus est: Emersit. li/beratus est. Priuata domo. Phaniæ cuiusdã mulieris. Sed claritate uiri. quia claritas que/dam ex ipsius uultu irradiare uidebat. Cym/brica calamitas. Non inquit fulgor marii quem seruus ille se uidisse dicebat illum a ꝓ/posito occidendi deterruit sed quia memine/rat hunc genti suæ magnam cladem intulisse suorum igitur calamitas sibi oculos perstrin/xit Nec fuit timori. Nec timuerunt minturnẽ/ses illum abire permittere. cum uictorẽ Syl/lam esse prospicerent. Asperrima uictoria. quia ex asia uictor redierat. Cum præsertim ipse marius a conseruando mario. nam pote/rant minturnenses cogitare quantum exitii ipsis conseruantibus Marium immineret: cũ Marium ipsum adeo afflictum esse conspice/rent.

timori:præsertim cum ipse marius.s.homo crudelis & imperiosus posset absterrere eos a conseruando mario.s.illo queꝫ conseruabant:quia mortuus nullis uiuus etiam conseruatoribus aliquando nocere potuit:Est & alter sensus & meo quidem iudicio melior:quem etiam Oliuerius sequitur:ut sit ordo.Ipse Marius tã miserabilis & afflictus posset absterrere eos a conseruando Mario:ne simile paterentur.

De Marco porcio catone. Ca.CCXXX.

MArcum quoq; porcium Catonem admiratio fortis ac sincaræ uitæ adeo admirabilem senatui fecit: ut cum inuito.C.cæsare consule aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret: & ob id eius iussu a lictore in carcerem duceretur: uniuersus senatus illum sequi non dubitaret:quæ res diuini animi perseuerantiam flexit.

¶Marcum &c.Affert exempla maiestatis in Catone dicens.Admiratio uitæ fortis atqꝫ syncæræ.i.quæ erat de uita forti & syncera Catonis:fecit quoqꝫ.i.etiam Marcum Porcium Catonem adeo.i.in tãtum admirabilem senatui:ut cum.i.quando extraheret.i.consumeret diem dicendo in curia aduersus publicanos.i.qui publicam pecuniam recipiebant non dubitaret sequi illum.s.Catonem abeuntem ĩ carcerem:quæ res.i.quod factũ senatus flexit perseuerantiam animi diuini.s.Iulii cæsaris:quem postea in deorum numerum relatum credidit stulta illa gentilitas.

MArcum quoqꝫ catonẽ.nõ minus porcium Catonem a Cæsaris iniuria liberauit maiestatis excellentia.nã cũ publicani peterent uectigalium remissioneꝫ eos tertia parte mercedum.C.Cæsar liberauit:& ne in locatione nouorum uectigaliũ immoderatius leges ferrentur propalam admonuit.Cato contra cæsarem nolebat quicq̃ publicanis remitti.sed eos uniuersa uectigalia persoluere.nam publicani conquerebant̃ q̃ uectigalia nimis dura soluere cogerentur. Cato igitur rogatus sententiam dicere.ne qd eo die in senatu confici posset:quia contra rẽpub.id esse uidebat:orationem suam longiorem habebat quod cum sensisset.Cæsar euꝫ per lictorem iussit in carcerem duci. Tunc uniuersus senatus Catonem secutus est. Cæsar id grauiter ferre senatum sentiens dimitti iussit.Aulus gel.li.iiii.ca.x.C.iquit cæsar cõs. M.Catonem sententiam rogauit cato rẽ de qua consulebatur quoniam non e republica uidebatur perfici nolebat:eius rei gratia dicẽdi longa oratione utebatur:eximebatqꝫ dicendo diem.erat enim ius senatori ut sententiam rogatus diceret quicquid uellet & quoad uellet cæsar consul uiatorem uocauit eumqꝫ cum finem non faceret philosophandi loquentem. & in carcerem duci iussit senatus consurrexit & prosequebatur Catonem incarcerem hac inuidia facta cæsar destitit & dimitti Catonem iussit Fortis & sincæræ uitæ.Vnum sequitur ex altero.qui enim fortis est.iustus est:continens est:integer est.uirtutes enim inter se adeo connexæ sunt:ut altera sine altera esse non possit:sinceræ igitur uitæ quia nemo illum unq̃ potuit gratia neqꝫ præce neqꝫ precio a recto deducere.Abstraheret.quia diem consumi uolebat.Diuini animi:a consuetudine adulandi non discedit.

De eodem. Cap.CCXXXI.

EOdem ludos florales quos Messius ędilis faciebat spectante:populus ut mimæ nudarentur postulare erubuit: quod cum ex Fauonio amicissimo sibi una sedẽte cognouisset:discessit Cato e theatro ne præsentia sua spectaculi consuetudinem impediret: quem abeuntem ingenti plausu populus prosecutus priscum morem iocorum in scænam reuocauit:cõfessus plus se maiestatis illi uni tribuere q̃ uniuerso sibi uendicare.Quibus opibus.quibus imperiis.quibus triumphis hoc datum est? Exiguum uiri patrimonium. astricti continentia mores modicę clientelę. domus ambitioni clausa paterni generis una imago.minime blanda frons.sed omnibus numeris perfecta uirtus.quæ quidem effecit ut siquis sanctum & egregium ciuem significare uelit sub nomine catonis definiat.

¶Eodem &c.Affert aliud eiusdem exemplum dicens.Eodem.s.Catone:spectante.i.cum idem spectaret ludos florales.i.quos deæ floræ facere solebant:quos Messius ædilis faciebat.s.tunc:populus erubuit postulare ut mimæ.i.meretriculæ quæ floram meretricem quæ ad eos ludos faciendos grandem pecuniam reliquerat:repræsentabant in ludis illis:nudaren

Floralia. EOdem ludos florales.Ludi florales in honorem deæ floræ romæ celebrabantur:in quibus obscæna quedam cõmittebantur.& illud in primis q̃ mimæ nudabantur.Vnde lactantius firmianus meretrices inquit flagitante populo nudatis corporibus in floralibus mimorum fungebãtur officio:& propterea mimas eas Valerius appellat.hos igitur ludos cum Messius ædilis faceret & ad spectaculum eorũ Cato uenisset:populus petere erubuit ut meretrices nudarentur:ludosqꝫ peragerent.Fauonius catonem admonuit populum impediri præsentia illius ne ludos spectaret: quippe quo præsente petere non auderet ut meretrices nudarentur ludosqꝫ peragerent. quod cum audisset Cato otinuo discessit e theatro.Quod cum ex fauonio:ordo est:discessit e theatro: cum fauonium ita monentem audisset.o Cato cur in theatrum uenisti.cum iocos martiales nouisses sacrum dulce floræ. hoc autem genere metri Martialis usus est in primo suorum epigrammatum. Nosses iocosæ dulce cum sacrum floræ:festosqꝫ lusus & licentiam uulgi cur in theatrum cato seuere uenisti: an ideo tantum ueneras ut exires Martiales. qa in campo martio agebantur hi ludi.Iocos:ludos.nam iocus in uerbis:ludus in rebus est. Sacrum deæ floræ. hoc quod est martialis iocos.Dulce iocundum & populo gratum:in

raroquia nudæ agere solebant. Quod.i.quam rem cũ cognouisset ex Fa uonio.s.uiro amicissimo sibi:sedente una.i.in uno loco cum illo: discessit e theatro:ne impediret præsentia sua cõsuetudinem spectaculi (Hoc aũt factum non erat uere laudabile:sed pro errore illorum qui ad religionem pertinere putabant meretricum corpora denudari:sed quam religionem? profecto qua maligni spiritus mentes mortalium ad illecebras carnis ine scabant) Quem.s.Catonem abeuntem populus ꝓsecutus ẽ ingenti plau su:quia seueritatem eius etiam inuiti laudabant:sed imitari nolebãt:reuo cauit in scænam.i.ad spectaculum:priscum morem iocorum.i.meretricũ nudarum sicq; agentium:confessus.scilicet populus eo facto confitens: se tribuere maiestati illius.s.Catonis plus q̃ uendicare sibi uniuerso. quia potius illo præsente omittebant quod illi displicere norant:q̃ expetebant qd cæteris omnibus placebat. Quibus opibus.i.diuitiis & facultatibus? quibus imperiis?quibus triumphis est hoc datum.s.ut populus ab eo qd sibi placeret abstineret eo quod uni displicere norit.q.d.nulli. Et tamen pa trimonium uiri.s.Catonis cui tantum tribuebant:sup.fuit exiguum.i.mo dicum:mores sup.fuerunt astricti.i.uincti continentia:quia tam rigide cõ tinentiam amplexus est ut si eam dimittere uoluisset non potuisset aut sal tem non decuisset:clientelæ.i.pauperum ipsum colentium familiaritates:paucæ sup.fuerũt:domus clausa sup.fuit:ambi tioni.i.cupiditati honorum. Vna.i.unica imago paterni generis sup.fuit in stemmate.frons sup.fuit ei minime blanda:sed uirtus perfecta omnibus numeris:quæ reuera in solo deo est.quæquidem uirtus effecit ut siquis uelit significare ciuem sanctum & egregium:definiat sup.eum sub nomine Catonis.

gẽti plausu:quo significabat placere sibi Ca tonem discedere.ut pristina ludorum consue tudo reuocaretur in theatrum. Priscum mo rem:ut meretricis nudæ mimorum fungeren tur officio Confessus. Significauit inquit po pulus hoc plausu plus maiestatis & honoris uni catoni tribuere q̃ sibi uniuerso.nã quod præsente catone fieri non fuerant passi:id se uniuerso spectante passi sunt. Vẽdicare:ascri scere: Modicæ clientelæ. Quia non multos se cum ducebat clientes sicut alii principes Ro mani. Vna imago. Nõ multas maiorum suo rum imagines habebat:sed unam patris sui catonis. minime blanda.imo o seuera. Liptote est. Omnibus numeris.i.partibus.nam uir tus quattuor partes habet:iustitiam:prudentiam:fortitudinem & temperantiam.

Externa De Harmodio & Aristogitone. Ca.CCXXXII.

Dandum est aliquid loci etiã alienigenis exẽ plis ut domesticis aspersa uarietate ipsa dele ctent:harmodii & aristogitonis: qui athenas tyrannide liberare conati sunt effigies æneas Xerses rex ea urbe deuicta in regnum suum transtulit:Lõgo de inde interiecto tempore seleuchus ĩ pristinam sedem re portandas curauit. Rhodii quoq; eas urbi suæ appul sas quum in hospitium publice inuitassent sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac mẽoria fœlicius quę tantum uenerationis in tam paruo ære possedit.

¶Dandũ est aliqd &c. Transit ad externa sic tñ ut uix illis locũ putet p̃ multitudine exẽplorũ Romanorũ. Vñ dicit. Aliqd loci.s.in hac descriptio ne maiestatis:est dandum ẽt exemplis alienigenis.i.alienigenarum: (sed more suo declinat alienigenus.a.ũ.)ut ipsa aspersa domesticis delectent uarietate. Xerxes rex.s.persarum transtulit in regnum suuz effigies æneas i.ex ære factas Hermodii & Aristogitonis tyrannicidarum qui conati sunt liberare athenas tyrãnide.s.hyppiæ & hipparch.i.trãstulit dico ea urbe deuicta. Deinde longo tempore interiecto Seleuchus curauit sup. effigies illas:reportandas in pristinam sedem.i.locum.non ubi prius sede rant sed fuerant erectæ. Quoq; pro & Rhodii sup.ciues: collocauerunt etiam sacris puluinaribus.s.lectisterniorum in quæ deos iuitare solebãt eas.s.effigies appulsas urbi suæ.i.ad urbem suam:cum inuitassent publi ce in hospitium. Nihil sup.est felicius.i.beatius hac memoria:quia.s.di uinis donatæ sunt honoribus:quæ.s.memoria possedit tantum ueneratio nis in tam paruulo ære. Sed uere dicit beatus Hieronymus.multorũ cor pora uenerari in terris quorum animæ cremantur in inferno.

De Xenocrate. Ca.CCXXXIII.

Vantum porro honoris athenis Xenocrati sa pientia pariter ac sanctitate claro tributum ẽ.

Dandum est aliquid loci etiam alieni genis exemplis. Transit ad externa Primum ãt exẽplũ ẽ maiestatis har modii & aristogitonis fratrũ Atheniensiũ:q cũ indigne ferrent tyrãnidẽ in libera ciuitate regnare die festo conuenerunt ut tyrãnũ occi derent.nã tyrãnis atheniis a Pisistrato icepit: quo mortuo hipparchus & hippias i regnũ successerunt:tunc ergo hippias regnabat: in quẽ die solẽnẽ cũ populus conuenisset ipetũ facere statuerunt.sed cũ id parũ processisset hipparcum fratrẽ occiderunt. Aulus gellius li.xvii.ca.xxi. Tarquinii filio inquit regnum obtinente Romæ: cui cognomen superbus fuit.hisdẽq; tẽporibus occisus ẽ athenis ab hermodio & Aristogitõe Hipparcus pisistra ti filius: Hippiæ tyrãni frater.itaq; hi adole scentes q̃tũ in se fuit urbẽ tyrannide liberare conati sunt:licet non liberarint:tñ athenien ses effigies æneas in honerẽ eorũ erexerunt quas cũ Xerses cepisset Athenas in regnum suũ trãstulit.deinde Seleucus rex asiæ.q post Alexãdrũ regnauit:cũ Athenas potitus esset ab atheniensibus uisus ẽ honorificentissime tractari:qd cũ pspexisset.ut rẽ gratã populo faceret.statuas illas i suã pristinã sedẽ repor tandas curauit. Et cũ transueherent athenas ad Rhodios forte appulerunt. qbus ueluti deorũ simulachris lectisternia exhibuerunt: Aspersa uarietate ut eadẽ sæpius repetita fa stidiũ sic mutata delectationẽ afferant. Pului naribus. Puluinaria loca erant in templis q̃ alio nomine lectisternia dicebantur in qbus deorũ simulachra locabant. Tantum uenera tionis quantum diis imortalibus exhibebat

Vantum porro.aliud exemplum ma iestatis Xenocratis.fuit autem Xe nocrates peripateticus philosophus de quo in capitulo de continentia latius dice mus.quod ad hunc locum pertinet:tãta fuit huius hominis maiestas & fides apud Athe

Valerius maximus.

nienses:ut cum athenis mos esset ut nullius iniurati testimonium admitteretur:huic soli iusiur:idum athenienses remitterēt sicut Ci. ne diximus ad atticū. Cum iurare tui cives Xenocratem testimonium dicentē prohibuerunt.sanctitate:sanctitas est optima uiuēdi rō. More eius ciuitatis. Quia mos erat testimonium primo perhibere deinde se uera dixisse iurare. Dicendæ sententie loco:quia iudices iurauerunt se iuste sententiam esse daturos. Remissuri. Remittimus quod aliquē facere oportet. concedimus. quod iure suo aliquis facere non potest. Sinceritati. puritati & integritati.

Incipit liber.iii.

Indoles A Ttingam nunc. Primum huius tertii libri caput de indole.ē autem idoles futuræ prohibitatis specimē quod in puero apparet aliquando pro incremento uirtutis ponitur. Liuius. Tanta idoles in lauinia.ut tutela muliebri res latia & regnum auitum paternūq; puero steterit. Cunabula nutrimenta:tractū ab infantibus qui in cunis nutriuntur: Elementa.abusiue omnium rerum principia dicunt.

Bulla M Emylius lepidus. Hoc fuit sub Tiberio graccho bello celtiberico. Statua bullata Bulla erat insigne puerorum & præsertim nobilium quod a collo in pectus descendebat.quia in pectore consiliū est.hoc ideo fiebat ut ostenderetur ætas illa adhuc sub alterius consilio posita esse. nam βουλη consilium significat.in pectus descendebat.quia in pectore ut dixi constat eē consilium. Macrobius dicit ingenuis pueris concessum:ut cordis figuram in bulla añ pectus annecterent quam inspicientes ita demum se homines cogitarent si corde præstarent hoc est sapientia & magnanimitate:to-

Prætexta gam quoq; prætextam his additam ut ex purpuræ rubore ingenuitatis rubore regerētur. Priscus Tarquinius filium suum annos tredecim natum:q; hostem manu percusserat & pro concione laudauit & bulla aurea prætextaq; donauit:insigniens puerum ultra annos fortem premiis uirilitatis & honoribus.nam sicut prætexta insigne magistratuum ab Hetruscis acceptum regnante Tullo:ita bulla gestamen erat triumphantiū.quā in triumpho præ se gerebant iperatores.hic deductus mos ut prætexta & bulla in usum puerorum nobilium usurparentur ad omē & uota cōciliande uirtutis ei similis cui primis in annis munera ista cesserunt Prætexta:ueste purpurea qua utebantur nobiles pueri usq; ad quartumdecimu; annum:qua postmodum deposita in capitolio uirilem togam sumebant.ex quo deprahenditur puerum fuisse æmilium quo tempore hostem in acie interemit. Stabilimentum ætatis:uidelicet uirilitatem.tunc enim stabilis dicitur ætas. Dupli

Quum testimōium dicere coactus ad aram accessisset: ut more eius ciuitatis iuraret omnia se uere retulisse uniuersi iudices consurrexerunt:proclamaruntq; ne iusiurādum diceret:quodq; sibimetipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant:sinceritati eius concedendū existimarunt.

Quantum &c. Ordo est Porro.i. Cæterum aut sed:quantum honoris est athenis tributum Xenocrati clara sapiētia pariter ac sanctitate:quod plurimum:Quia quum ipse coactus dicere testimoniu; accessisset ad arā ut iuraret more eius ciuitatis.s.atheniēsi.se retulisse.i.enarrasse & dixisse aut deposuisse omnia uere:uniuersi iudices consurrexerunt proclamarūt q; ne diceret iusiurandum: & existimarunt concedēdum sinceritati.i.integritati eius.s. Xenocratis id sup.uidelicet iuramentum:quod non erant remissuri sibimetipsis postmodum loco sententiæ dicendæ:quia cum sententiam dicere cogerentur sacramento adacti sunt se uere iudicaturos.

Incipit liber tertius.
De indole. Titulus.I.

A Ttingam tunc quasi cunabula quædam & elementa uirtutis:animiq; procedente tempore ad summum gloriæ cumulū peruenturi:certo cum indolis experimēto datos gestus referam.

A Ttingam nunc &c. Primus tertii libri Titulus est de indole: de qua præfatur sic. Ego attingam nunc quasi quædam cūabula.i.seminaria & elementa uirtutis & referam gestus animi peruenturi tempore procedente ad summum cumulum gloriæ:datos.i.emissos ab eo in quo erat talis indoles:cum certo experimento:indolis.i.insitæ & ingenitæ uirtutis olim in effectū proditurae.

De Aemilio Lepido. Ca.CCXXXIIII.

M Emylius lepidus puer:etiam tum progressus in aciem hostem interemit:ciuem seruauit:cuius tam memorabilis operis index est in capitolio statua bullata & incincta prætexta senatusconsulto posita. Iniquum enim putauit eum honori nondum tempestiuū uideri qui iam uirtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur lepidus ętatis stabilimentum fortiter faciēdi celeritate:duplicemq; laudem e prelio retulit: cuius uix spectatorem anni esse eum patiebātur. Arma enim infesta & districti gladii & discursus telorum & aduentantis equitatus fragor:& concurrentium exercituū impetus:iuuenibus quoq; nedum pueris aliq̄tum terroris incutit. inter quæ Aemilię gentis pueritia coronam mereri spoliaq; rapere ualuit.

¶ Aemylius lepidus progressus puer etiam tum.i.tunc cum adhuc puer esset: in aciem.s.instructam ad pugnam: interemit hostem: & sup. seruauit ciuem. Cuius operis tam memorabilis: index est statua bullata.i. insignita bulla: quae est ornamentum pueritiae: & incincta praetexta.i. ueste puerorum nobilium anteq̃ uirilem togam acciperent. (Quia hic mores quaeruntur qui prouectiorum sunt cibi: non uersor circa uocabulorum uim: quia tamen eis ignotis nihil scitur. Sciat rudior lector bullam fuisse rem factam ex auro: argento: aut alio metallo in formam cordis & concauam: in qua contra fascinum contenta erant remedia: eaq3 dependebant de collo puerorum praesertim nobilium ut in cordatos uiros euadant: fascinum uincant: & a turpibus locis. sociis & factis arceantur: ad quae praetexta maxime conducebat. Ea enim habebat partem senatoriae uestis praetextam & uestimento puerili annexam ut patricii noscantur: quam decimo quarto anno sumpta uirili toga exuebant) posita senatusconsulto.i.per decretum senatus: in capitolio.i.arce tarpeia. Enim pro quia senatus sup. putauit iniquum eum uideri nondum tempestiuum honori.i.ut honoretur & tali statua: qui fuisset i.ã maturus uirtuti.i.ad exercendam talem uirtutem. Igitur lepidus praecurrit celeritate faciendi fortiter stabilimentum.i.firmamentum aetatis: hoc est ante aetatem fortiter egit. Et retulit duplicem laudem: scilicet hostis interfecti & ciuis seruati: e praelio cuius spectatorem anni uix patiebantur eum esse. Enim pro quia: arma infesta.i.uim inferentia: & gladii districti.i.e uagina rapti: & discursus telorum ultro citroq3 uolantium: & impetus exercituum cõcurrentium: incutit (ut fit zeuma ab inferiori: aut incutiunt ut fit conceptio numerorum) quoq3.s. etiam iuuenibus qui proximi ad uirilem sunt aetatem: nedum.i.ne dicam tantum aut non solum: pueris: aliquantum terroris. Inter q̃.s. horrenda & terribilia aliis pueritia gentis Aemeliae ualuit mereri coronam.s.ciuicam ob ciuem seruatum: & rapere spolia ab hoste interfecto.

cemq3 laudem. q hostem interfecit & ciuem seruauit: unde etiam quernam coronam meruit. Vix spectatorem. Ausus est bellum inire qd alius in ea aetate spectare timuisset. iuuenibus nedum pueris. arma enim infesta. Declarat quare alius in ea aetate bellum spectare timuisset Infesta inimica cum arma armis contraria sunt. Stricti: nudati Discursus cum hinc inde tela iactantur. Coronam: quernã: ex seruato ciue.

De Marco Catone. Cap.CCXXXV.

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritiae defuit. nam cum in domo. M. drusi auunculi sui educaretur: & ad eum tribunum tunc plebis Latini de ciuitate impetranda cõuenissent. a. Q. Popedio Latinorum principe: drusi autem hospite rogatus ut socios apud auunculum adiuuaret. constanti uultu non facturum se respondit: Iterum deinde ac saepius interpellatus in proposito perstitit. Tunc Popedius in excelsam aedium partem eleuatum: abiecturum se eum inde nisi precibus obtemperaret minatus est. nec hac re ab incepto moueri potuit. Expressa est itaq3 illa uox hominum: gratulemur nobis latini & socii hunc esse tam paruum: quo senatore ne sperare quidem nobis ciuitatem licuisset Tenero ergo animo Cato totius curiae grauitatem percepit: perseuerantiaq3 sua latinos iura nostrae ciuitatis apprehendere cupientes repulit.

¶ Hic spiritus &c. Recitat indolem.i.indicem futurae grauitatis & constantiae in Marco Catone dicens. Hic spiritus.s.tam acer ac animosus qui fuit in aemilio: ne quidem.i.non etiam defuit pueritiae Marci Catonis. Nã cum educaretur in domo Marci Drusi auunculi sui: & latini cõuenissent ad eum.s.drusum auunculum Catonis tunc tribunum plaebis.i.qui tunc tribunus plebis erat de ciuitate impetranda.i.ut ciuitate Romana donarentur: & ciues efficerentur. Cato sup. rogatus a Quinto Popedio principe latinorum: autem pro sed hospite drusi.s.auunculi Catonis: ut adiuuaret socios.s. Romani imperii uidelicet latinos aut socios.i.eosdem latinos quorum Popedius princeps erat: apud auunculum.s.Drusum: respondit constanti.i.intrepido uultu se non facturum: deinde interpellatus.i.sollicitatus precibus: iterum.i.secundo ac saepius: perstitit.i.perseuerauit in proposito. Tunc Popedius minatus est se abiecturum eum eleuatum.i.sursum portatum (Ergo eleuo non semper denotat diminuere: ut ualla sentit) in excelsam partem aedium: proiecturum dico inde.i.ab illa parte deorsum: nisi obtemperaret.i.acquiesceret precibus: nec.i.non etiam hac re.i.tantis minis potuit moueri ab incepto.i.a proposito non orandi pris. Itaq3.i.& ita: illa.s.nobilis uox hominum quae sequitur est expressa.i.ob uehementem admirationem constantiae Ca Eleuo

Hic spiritus ne.M. quidem Catonis Quãtum futurae Virtutis Specimẽ & documentum a puericia de se cato dederit & in hoc & in sequenti exemplo uidere licet. cum iudicia ab equestri ordine in senatoriam dignitatem essent translata. eaq3 sibi uellet equestris ordo uendicare: senatus. M. Drusum tribunum plebis creauit: ut senatus partes tueretur hic ut facilius consequeretur quod senatus cupiebat: latinis ciuitatẽ promisit. ut eorum auxilio aduersus equestrẽ ordinem uteretur. Eo tempore Drusus Catonem cuius auunculus erat alebat. Cum igitur legati latinorum ad eum uenissent: ut promissam ciuitatem a populo impetrarent etiã ipso potissimum druso interprete. Catonem puerum conspicientes rogarunt ut sibi apud auunculum auxilio esse uellet ad ciuitatem obtinendam: qui se id nequaq̃ facturum cõstanti uultu respondit. Preces iterum ac saepius legati nequicq̃ iterarunt. Tandẽ ut animum pueri experirentur: in excelsam aedium partem ascenderunt: & se inde illum precipitaturos affirmarunt. nisi sibi obsequeretur. nihilo magis a proposito deterreri potuit. Tũ latini gratulemur inquiunt nobis hunc puerum esse. nam si senator esset: non obtinendi modo spem ullam haberemus sed nec petendi quidem. Interpellatus interrogatus. Tenero animo percepit. in ea tenera aetate totius senatus officium adimpleuit. Perseuerantia fuit: ut latinos ab impetranda ciuitate repulerit.

Valerius maximus.

tonis emissa. O latini & socii gratulemur nobis. i. ducamus bene nobiscum actum esse hunc. s. Catonem esse tam parvum: quo senatore. i. si fuisset senator: ne quidem sperare civitatem licuisset: nedum obtinere. Ergo Cato percepit tenero animo. i. cum adhuc esset puer: gravitatem totius curiæ: & repulit perseverantia sua: latinos cupientes apprehendere iura civitatis nostræ.

De eodem. Cap. CCXXXVI.

Idem cum salutandi gratia: prętextatus ad Syllam uenisset: & capita proscriptorum in atrium allata uidisset: atrocitate rei commotus pædagogum suum sarpedonem nomine interrogauit: quapropter nemo inueniretur qui tam crudelem tyrannum occideret. Quumq; is nõ uoluntatem hominibus: sed facultatem deesse: q; salus eius magno militum præsidio custodiretur respõdisset: ut ferrum sibi daretur obsecrauit: affirmando perfacile se eum interfecturum: q; in lecto illius consedere soleret. Pedagogus & animum Catonis agnouit & exhorruit propositum eumq; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus: uictorem non extimuit tum maxime consules: municipia: legiones: equestris ordinis maiorem partem trucidantẽ. Ipsum Mariũ siquis illo loci statuisset celerius aliquid de fuga sua q̃ de Syllæ nece cogitasset.

Proscriptorum capita. Qui proscribebantur eorum nomina scripta in tabella in foro exponebantur: & ius omnibus erat eos interficiendi. Illi uero ut intellexissent se esse proscriptos: continuo se e ciuitate proripiebant. Eorum uero bona pro arbitrio proscribentis tractabantur. sed n ulti anteq̃ proscriberentur deprahensi occidebantur: & eorum capita deferebant ad Syllam. Pædagogus eius ductor & comes. nam pædagogus dicitur qui pueros ducit & gubernat παιδιο παιδαος puer: α το ροσ ductor. Quia i lecto illius: Sæpe Cato puer a pædagogo ad Syllam salutatum ducebatur: quem sylla q̃ nobilissimus erat in lectũ ubi consedebat suscipere solebat: nam antiquitibus lectis stratis epulabantur ut sæpe dictum est. Excussum exquisitum: nunquid latẽs ferrum haberet? Nihil hoc admirabilius Describit catonis animum. Officina crudelitatis. s. in carnificina: eo inquit tempore potissimum Cato uictorem syllã non timuit quo maxime crudelis. his enim consulibus sylla to nam ingreditur a mitridate postq̃ itellexit captam urbem a mario & aduersus se ingentes exercitus esse comparatos: apud Capuã sub amne Vulturno signa concurrunt: & statim Norbani fusus exercitus omnes Scipionis copiæ ostentata spe pacis oppressæ: obsessaq; curia: sic de senatu quasi de carcere q̃ uulgarentur educti: proposita est illa ingens tabula: & ex ipso equestris ordinis flore ac senatu duo millia electi qui mori iuberentur. Equestris ordinis maiorem partẽ. s. duo millia delecta sunt ad supplicium. statuisset: posuisset: nam a sisto uenit. Ipsum mariũ: puer facinus excogitauit quod ipse marius nunq̃ excogitasset in tanta syllæ uictoria & potentia.

Idem. s. Marcus Cato: cum prætextatus. i. adhuc puer uenisset ad syllam gratia salutandi sup. [illegible]um: & uidisset capita proscriptorum allata in atrium. s. syllæ: commotus atrocitate rei: interrogauit pedagogum suum i. pueritiæ suæ ductorem Sarpedonem nomine: quapropter nen o inueniretur qui occideret tam crudelem tyrãnum. Quum q; i. & quum. i. quando is sup. pedagogus respondisset non uoluntatem sed facultatem deesse hominibus: q̃ salus eius uidelicet syllæ custodiretur magno præsidio. i. custodia & protectione militum: obsecrauit ut ferrum daretur sibi: affirmãdo se interfecturum eum per facile. i. sine difficultate: q̃. i. quia soleret consedere in lecto illius pedagogi: & i. simul agnouit animum Catonis: & exhorruit propositum sup. eius: & adduxit semper postea: ad syllam eum excussum. i. exquisitum an aliquod telum latens sub ueste haberet.

Nihil fuit. est: hoc. s. animo aut facto mirabilius. Nam puer. s. Cato deprahensus. i. præter opinionem inuentus in officina crudelitatis: hoc est in atrio syllæ: quem non putarat tam crudelem: non extimuit uictorem. s. mari. Syllam: trucidantem tu [illegible]. i. tunc maxime. i. præcipue: consules: municipia. i. municipes: legiones: & sup. maiorem partem ordinis equestris. Siquis statuisset ipsum marium: uirum: maxime audacem: qui cimbros uicerat: illo loci. i. in illo loco ubi sibi ferrum dari postulauit Cato: cogitasset celerius aliquid de fuga sua q̃ de nece syllæ: quod quidem uero simile est: sed minus mirabile. Marii enim non Catonis uitæ insidiabatur sylla.

De. C. Cassio. Cap. CCXXXVII.

Cuius filium faustum. C. Cassius cõdiscipulũ suum in scola proscriptionem paternam laudantem ipsumq; quum per ætatem potuisset idem facturum minantem colapho percussit: dignam manum quæ se publico pricidio non contaminaret.

Cuius filium. Exemplum indolis. C. Cassii: fuit autem hic Cassius qui cæsarem interfecit in senatu. Faustũ: sylla post uictoriam creatus dictator perpetuus: uoluit se felicem: liberos uero faustos: hoc est marem faustum & fœminam faustam appellari. Condiscipulum eiusdem præceptoris discipulum. Quæ se publico parricidio: quia cassius cum bruto cæsarem interfecerunt quasi parentem patriæ: hoc ideo dicit ne læderet augustum: ex eo q̃ laudasset cassium. Colapho significat ictuz pugno clauso infixum.

Cuius. s. syllæ filium faustum nomine: sunt qui huius legant: sed tunc uideretur de catonis filio loqui. C. Cassius percussit colapho existentem

condiscipulum suum: in schola.i.ludo litterario: laudantem proscriptionē paternam.i.quo pater eius sylla tot ciues ro. proscripserat: & minantem ipsum.i.se facturum idem.i.eandem aut similem proscriptionem cum potuisset: diceret potuerit aut possit quia de tunc futuro loquitur per ætatem. dignam manum subaudi o: ut sit o dignam manum: aut certe manum illam cassii q faustum percussit: esse dignam ne contaminaret se parricidio publico.i. parentis patriæ uidelicet iulii cæsaris: quod per adulationem dicit. Nam eo nomine ab aliis laudatus est Cassius.

Externa de Alcibiade. Ca.CCXXXVIII.

Et ut a græcis aliquid: Alcibiades ille cuius nescio utrum bōa an uitia patriæ perniciosiora fuerint (illis enim ciues suos decepit: his afflixit) cum adhuc puer ad Periclem auunculum suū uenisset: eumq; secreto tristem sedentem uidisset: interrogauit quid ita tantam in uultu confusionem gereret: At illo dicente mandato se ciuitatis propylea mineruæ quæ sunt ianuæ arcis ædificasse: consumpta in id opus ingenti pecunia non inuenire quo pacto ministerii rationem redderet: atq; ideo conflictari. Ergo iquit quære potius quemadmodum rationem non reddas. Itaq; uir amplissimus & prudentissimus suo consilio defectus puerili usus est: atq; id egit ut Athenienses finitimo impliciti bello rationibus exigendis non uacarent. Sed uiderint athenæ utrum Alcibiadem lamententur: an glorientur: quoniam adhuc inter execrationem hominis & admirationem dubio mentis iudicio fluctuatur.

¶Nos quia iam initia pcursusq; uirtutis patefecimus: actum ipsum prosequemur cuius pōderatissima uis & efficacissimi lacerti in fortitudine consistunt.

Et ut a gre. De hoc uiro satis dictū in ca. de somnis: & latius dicemus i ca. de mutatione casus & fortunæ. nunquid.s. sumamus. Ille cuius ach di. ille alcibiades cuius indoles spē maximam futuræ probitatis ciuibus afferebat. Iust. de alcibiade. Erat ætatis flore & fortunæ ueneratione nec minus eloquentia inter athenienses insignis: sed in recōciliandis amicitiarum studiis q in retinendis uir melior quia morum uitia sub umbra eloquentiæ primo latebant. Vtrū bona: nam si uirtutes consideres: nullus eo fuit uirtute præstantior: si uitia nullum sceleratiorem inueneris. Bona: nobilitas: ingenium: eloquentia: diuina: forma præstans: ciuium fauor: eximia potentia. Vitia. Libido: ambitio: imperii cupiditas: superbia: arrogantia. Decepit illis.s. bonis: quia primo summam de illo spem utilissimum fore illum ciuitati ciues conceperunt: sed cum ad adultam ætatē peruenit sua spe frustratos esse intellexerunt His afflixit.s. uitiis. Confusionem perturbationem & tristitiam. Secreto: ut tristes facere solent. Propylea significat uestibulum: sed Græco uocabulo usus ē: quia græca tractatur historia: nā προ significat ante: πυλη porta: unde προπυλαιον sed diphthōgum recipit. ciuitas mandauerat pericli ut ianuas arcis mineruæ ædificari curaret: eteni3 de publico data est pecunia: hic uero ingentem pecuniam in hoc opere consumpsit: unde etiam Demetrius phalereus teste Cice. li. de offi.ii. uituperat Periclem q tantam pecuniam in præclara illa propylæa proiecerit.i. in eo ædificio profuderit. Afflictari: grauiter cruciari. Defectus destitutus cui suū3 defuit consilium. Finitimo bello.s. peloponensi. Rationibus.s. pecuniæ quam in ædificio illo cōsumpserat. Lamententur propter uicia. Glorientur propter uirtutes. Execrationem ad uitia pertinet. Admirationem ad uirtutes refert.

¶Nos initia. quandoquidem inquit de signo uirtutis diximus: uidelicet de indole: dicamus nūc de ipsa uirtute.s. fortitudine. Efficacissimi lacerti ualidissima robora.

¶Et ut a græcis aliquid &c. Frigide admodum quia unico & ambiguo exemplo externa transigit: quasi in solo populo Ro. uera fuerit indoles. Ordo est. Et ut aliquid sup. exempli sumatur a græcis. Alcibiades ille.s. nobilissimus ciuis athenien. cuius nescio utrum bona.s. animi: quæ i alio sint uirtutes dicendæ: an uitia fuerint perniciosiora.i. maiori perniciei patriæ sup. eius: hoc est athenis. Enim pro quia: ipse decepit ciues suos: illis.s. bonis saltem apparentibus: quia nisi in eo apparuissent nunq̄ illi reip. gubernacula commisissent & afflixit ciues suos his.s. uitiis: cum adhuc sup. eius aut (quod ualla proscripsit in hoc sensu) existens: puer uenisset ad Periclem auunculum suum: & uidisset eum sedentem tristem secreto.i. in loco separato ab aliis: interrogauit: quid ita.i. cur ita gereret.i. præ se ferret: tantam confusionem.i. disturbationem animi: in uultu? At illo.s. Pericle dicente se ædificasse mandato ciuitatis propylea.i. uestibulum: aut si sic uertere liceat: ante portale mineruæ.i. templi eius: quæ.s. propylea sunt ianuæ arcis.s. Athenien: in qua mineruæ erant sacra ut romæ in capitolio iouis. unde in buco. maro. Pallas quas condidit arces Ipsa colat: & ingenti pecunia consumpta i id opus.i. in eius operis edificationem (repete dicentem) se non inuenire quo pacto.i. modo redderet rationem ministerii.i. accepti & impēsi. inquit.s. Alcibiades (nam hoc est uerbum particulæ in capite posite) ergo quia reddendæ rationis modum inuenire nequis: quære potius quemadmodum non reddas rationem.s. ministerii.i. administrationis tuæ. Itaq3.i. & ita uir amplissimus & prudentissimus uidelicet pericles: de quo Persius. Magni pupille Pericli: defectus.i. destitutus suo.i. proprio consilio: usus est puerili sup. consilio: atq3 egit id ut athenien: impliciti bello finitimo non uacarent rationibus.s. impensis exigēdis. Sed uiderint athenæ: q.d. author id nihil ad me: utrum lamententur Alcibiadem q tam callidus fuerit: an glorientur.i. iactent gloriabundi q tantæ indolis puerum haberent: quoniam fluctuatur.i. more fluctuantis maris huc & illuc agitatur (& est impersonaliter dictum) dubio iudicio mentis inter execrationem hominis.i. an deberent eius uitia tam callide occultata execrari: & admirationem sup. eius; quia in utrāq3 partem fuit uehementissimus; & hoc dicto transit ad Titum Valerius maximus.

lum de fortitudine:de quo continuo sic profatur.

¶Nos quia &c.q.d.censeant athenień de alcibiade suo ut uelint:nos quia patefecimus iaȝ initia & procursus.i.priores excursus & ostentamenta uirtutis:hoc est indolem:prosequemur ipsum actum.i.effectum indolis:cuius.s.actus studiosi tis & lacerti efficacissimi.i.instrumenta quibus potissimum in opus exit:consistunt in fortitudine.

De fortitudine. Ti.II.

De Horatio coclite. Cap.CCXXXIX.

Nec me praeterit conditor urbis nostrę Romule principatum tibi in hoc genere laudis assignari oportere:sed patere obsecro uno te precurri exeplo:cui & ipse aliquatũ honoris debes:qa bñficio illius effectum est: ne tam pclarũ opus tuũ Roma dilaberetur. Hetruscis in urbem ponte sublicio irrumpentibus Horatius Cocles extremam eius partem occupauit: totumq; hostium agmen donec post tergum suũ pons abrumperetur infatigabili pugna sustinuit:atq; ut patriam periculo imminenti liberatam uidit : armatus se in tyberim misit: cuius fortitudinem dii immortales admirati incolumitatem sinceram ei praestiterunt. Nam neq; altitudine disiectus quassatusue : neq; pondere armorum pressus:nec ullo uorticis circuitu actus:nec telis quidem quae undiq; congerebantur laesus: tutum natandi euentum habuit. Vnus itaq; tot ciuium: tot hostium in se oculos conuertit stupentes illos admiratione : hos inter laetitiam metumq; haesitantes : unusq; duos acerrima pugna consertos exercitus:alterum repellendo :alterum ppugnando distraxit. Deniq; unus urbi nostrae tantum scuto suo quantum tyberis alueo muniṁeti attulit quapropter discedẽtes hetrusci dicere potuerũt: Roma nos uicimus: & ab Horatio uicti sumus.

¶Nec me praeterit. Affert primum exemplum fortitudinis de Horatio coclite cum purgatione q non prius dixerit de fortitudine Romuli dicẽs Nec.i.& non:o romule conditor nostrae urbis.s.romae:non praeterit me.i. scientiam meam non fugit:quia bene scio:oportere principatum i hoc genere laudis:uidelicet ob fortitudinem assignari tibi:sed obsecro patere id est sine & permitte:praecurri id ut praecurratur tibi uno exemplo. scilicet coclitis:cui &.i.etiam ipse.i.tu:debes aliquantum honoris.i.uenerationis honorificae:quia effectum est beneficio illius.s.de quo dictum est horatii coclitis:ne roma tam praeclarum opus tuum dilaberetur.i.periret. Hetruscis sub Porsenae rege irrumpentibus in bem.s.Romam: ponte sublicio.i.per pontem sublicium:quia ex liciis compactum:horatius cocles occupauit partem extremam.s.ab urbe & proximum hosti:eius.s.pontis:& sustinuit pugna infatigabili.i.indefessa:quia ipse erat infatigabilis:totuȝ agmen hostium donec pons abrumperetur post tergum suum atqȝ ut.i. postq̃ uidit patriam liberatam periculo imminenti.s.ab hetruscis armatus ut erat:misit se in tyberim:cuius fortitudinem dii immortales admirati praestiterunt ei incolumitatem syncera quia saluus ad suos enatauit: licet secundum quosdam saucius contra quos hic autor sentit dicens. Nã neqȝ disiectus.i.in diuersas partes iactus & iactu distractus est(nam solent aquae uiolento impetu resistendo nonnunq̃ qui se in ipsas iaculantur findere:nisi constrictis cruribus se demiserint: sunt tamen q legant de

¶De fortitudine Ti.ii.

Nec me praeterit. Dicturus de fortitudine hoc ca.quandam praemittit excusationem q nõ incipiat a Romulo conditore & urbis romanae parente:quem multa fortiter fecisse cõstat. Horatius cocles fuit ante huius uiri pugna & uirtus mirabilis ac propemodum incredibilis: defensus.s. pons sublicius per ipsum cõtra omnem exercitum hetruscorũ:donec a tergo fractus põs praeclususqȝ hostibus aditus indignãte rege ac stupente exercitu:q uir unus isqȝ monoculus:ut qui iam alio praelio alterum amisisset: tantum cõtra tot armata hominum milia ausus fuisset. Fracto põte ipse ut erat armatus ex alto in tyberim se proiecit:& ad suos sospes enatauit:nisi q in cãu ipse ut quidã tradidere sagitta foemur traiectus claudus euasit:quod cum sibi post temporis spatium (ut perhibent) in petitione honoris obiectũ eẽt ut uitium magnifica prorsus & facto par responsio.p singulos inquit gradus admoneor triumphi mei:huic tantae uirtuti non ingrata ciuitas fuit.statua illi in comitio posita & de publico donatus ager:ter quantũ uno die circunducto aratro posset amplecti. Sic honore simul & commodo auctus in presens & i posterum rei phama plures admiratores repertura q̃ credulos. Frontinus li.ii.ca. ultio Horatius cocles urgente Porsenae exercitu iussit suos per pontem redire in urbem:eũqȝ ne casu sequeretur hostis intercidere: quod dum efficitur in caput eius propugnator ipse insequentes detinuit:audito deniqȝ fragore pontis abrupti deiecit se in alueum:eũqȝ inermis sed uulneribus oneratus transnatauit. Seneca ad Lucillum epistola.xx. cuius principium est. Epistola tua &c. Horatius inquit Cocles solus impleuit pontis angustias: ademit sibi reditum:dum iter hosti auferret: iussit etiam diu prementibus resisti:donec reuulsa ingenti ruina tigna sonuerunt:postq̃ respexit utqȝ extra periculum esse patriam periculo suo sensit ueniat siquis uult sic euntem sequi:deditqȝ se in praeceps & nõ minus sollicitus in illo rapido alueo fluminis ut armatus q̃ ut saluus exiret:retento armorum decore tam tutus rediit:q̃ si sponte uenisset. Ci.li. paido.primo. Quae uis Horatium coclitẽ cõtra hostium copias tenuit ut in ponte solum Plyn.de uiris illu. Porsena rex Hetruscorum inquit:cum tarquinios in urbem restituere tẽtaret: & prio ĩpetu ianiculũ cepisset: Horatius Cocles illo cognomie:q i alio praelio oculũ amiserat p põte sublicio stetit & aciẽ hostiũ sustinuit:donec a tergo iterrũperet:cũ i tiberi decidit: & armatus ad suos transnatauit: ob hoc ei tñ agri publice datũ:quantũ uno die arare potuisset:statua quoqȝ i uulcãi posita.

iectus ut sit deorsu in psundu usq; iactus & stratus) ue p uel: quassatus i.cocussus: ita ut luxa & dissoluta habuerit mebra: altitudine.i.ppter altitudine unde se demiserat nec actus.i.iectus ullo circuitu.i.gyro uorticis.i.reuolutionis aquaru profundaru: nec qde laesus telis q congerebant i.in ipsu unu simul ingerebantur: undiq;.i.ex oi parte: salte a qua hostes stabant: habuit euetu natadi tutu.s.deoru munere ab oi offensione.Itaq; i.& ita: ipse unus.i.solus conuertit in se oculos tot ciuiu & tot hostium illos scilicet hostiu oculos stupentes admiratione: & hos.i.ciuium oculos: hoc est ciues ipsos: na parte pro toto accipit: haesitantes.i.dubios iter laetitia: quia uidebat eu fortiter agere & posse euadere & metu: qa timebat ne deficeret: aut mergeret aut telis opprimeret: & ipe unus distraxit.i.diuersa traxit & sepauit duos exercitus cosertos.i.comixtos pugna acerrima: repellendo alteru.s.hostile: & ppugnado.i.defededo alteru.s.romanu exercitu.na nisi se mediu iterposuisset: & hoste a pote arcuisset: necesse fuisset aut urbe capi: aut q ia fugerat i pugna redire.Deniq; ipe unus attulit urbi nostrae tatu munimetu.i.ptectoe ab igressu hostiu: scuto suo.qd telis hostiu obiecerat: qtu tyberis attulit alueo suo.i.aquaru receptaculo. Quapropter Hetrusci discedetes potuerut dicere: nos uicimus romanos.s.caeteros i fuga uersos & uicti sumus ab Horatio coclite: q unus eos ab ingressu arcuit.

Haec igitur historia a multis authoribus traditur Diiectus: in diuersas ptes distractus qppe qui ex alto deciderit: potuit disrumpi uerticis aquaru: reuolutionis psundae.Vertex teste Quintil.lib.viii.de institu.ora.pprie est coorta in se aqua: uel qcquid aliud similiter uertitur. Actus agitatus: inter laetitia metumq;. Laetabat ciuitate coseruata esse: metuebat tatu uiru perire. Confertos exercitus. Confertae manus dicuntur qum inter se hostes dimicant. Alueo. alueus e medius amnis qui aqua fluminis cotinet: uidelicet fluminis meatus: locus per que labitur aqua. Munimentu: praesidiu: attulit sustinendo Horatium.

De Chloelia uirgine. Cap.CCXL.

Immemorem me propositi mei Chloelia facit pene: eadem enim tempestate certe aduersus eudem hoste & in eodem tyberi inclytu ausa facinus. inter caeteras eni uirgines obses Porsenae data hosti nocturno tpe custodia egressa equu coscedit: celeriq; traiectu fluminis n solu obsidioe: sed et metu patria soluit: uiris puella lumine uirtutis praeferenda.

Immemorem &c. Quia praecatus romulum ut pateretur uno se praecurri: & nunc alterum affert propter temporis conformitatem exemplum dicit. Chloelia scilicet uirgo romana facit me pene immemorem propositi: quia proposuerat unum tantum antequam Romuli exemplum afferre. Chloelia dico ausa inclytum facinus eadem tempestate: certe.i. aut saltem: quia paulo post contigit aduersus eundem hostem.scilicet.Porsenam regem: hetruscorum: & in eodem tyberi in quo cocles memorabile facinus enatando edidit.Eni p quia ipsa Chloelia data Porsenae regi hetruriae hosti obses.i.ob fidem foederis icti seruandam: inter caeteras uirgines egressa tempore nocturno custodia.i.locu quo asseruebatur cum caeteris: conscendit equu: & soluit patriam no solu obsidione: sed etiam metu: celeri traiectu fluminis.i. qa celeriter in equo traiecit flumen & Roma aufugit: unde eius uirtutem admiratus Porsena: repetiit quidem eam per legatos: sed receptam cu quibus uellet comitibus abire permisit: quae cu iniuriae obnoxios delegisset: miratus rursus puellae prudentiam & caeteras uirtutes urbem obsidione soluit aestimans ex eius & scaeuolae uirtute: quales sit caetera Romana pubes: per occasionem ergo patriam obsidione liberauit: Puella praeferenda uiris lumine uirtutis nam sexu praeire non poterat.

De Romulo. Cap.CCXLI.

Redeo nunc ad Romulum qui ab acrone ceninensium rege ad dimicandum prouocatus: q q & numero & numero & fortitudine militum superiore se crederet: tutiusq; erat toto cu exercitu

Immemore. Aliud exeplu chloeliae uirginis: imemore io dixit qa se n o unu exeplis pponiturq; romulo dixerat: ergo q\u s sui ppositi uidet imemor: cuius rei memoria & tatae uirtutis pmiu statua illi aequestris i foro scdm Titu Liuiu: scdm uero Seruiu i uia sacra posita fuit. Pli.de uiris illustribus: Porsena chlodia uirgine iter obsides accepit: q decepto custodu 9uectu castris ei9egressa: equu que sors dederat arripuit: & Tyberi traiecit: a Porsena p legatos repetita reddita: tamq; cuius ille uirtute admirat9 cu qb9 optasset patria redire pmisit: illa uirgines & pueros qde elegit: quoq; aetate iniuriae obnoxiam sciebat. huic statua eqstris posita e Chloelia p diphthogu scribit.i.chlodia. Vir. Rupulq; inaret chlodia uiclis. Inclytu gloriosu: na clarus & gliosus df. i.ualde: un inclytus ualde gliosus. Porsenae data: huius nois penul. Mar.cor.cu dixit. Hac spectat manu porsena no potuit. Obses. obsides dnr qsi e bides qui ergo obside dati sut seruada obsides dnr: uel ab obsidioe ut qda uolut.

Redeo nunc ad Romulu. Post raptas sine more Sabias aliorumq; finitimorum foemias iter qs ceninenses mota sunt bella Ceninenses ira magis q cosilio re geretes prio ipetu fusi sut atq; fugati rex eorum Acron a rege romulo iterfect9: q ad singulare certame ut Valeri9 tradit fuerat puocatus cui9 occisi romulus opima spolia Ioui feretrio obtulit. Duo deinde secuti sut Romulu: q opima spolia retulerut occisis ipatorib9.Marcus marcellus & Cornelius cossus. sut at opima spolia q dux duci detraxerit dicta uel ab ope. ut uult Varro uel ab ope: ut sentit Plutarchus.cum sit opus egregiu ac clarissimu duce belli pare sibi ductore supare. un Vir.i.x. Aut spoliis ego ia raptis laudabor opimis. Ad dimicadu puocatus.i hoc Vale.differt a Liuio.n.n. puocatu Liuius sed i acie dimicate & ipatorio mune fugete occidisse: q ide sentit Dyoni.sed itra urbe hoc factu fuisse dicit: cu capta urbe illi cum armata multitudine occurrisset. Omen s.uictoriae: quia postea uicti sunt hostes. Ioui feretrio. Iuppiter feretrius dicebatur a se

Opima spolia

Feretrius retro instrumento de quo suspēdebantur spolia. erat feretrū ligneū instrumentū ad id apte fabricatū ut spolia ferret. i. sustineret. Liuius li. i. Romulus inquit duce hostiū occiso urbem primo impetu capit: inde exercitu uictore ducto ipse cū factis uir magnificus tū factorum ostentator haud minor spolia ducis hostium caesi suspensa fabricato ad id apte feretro gerens in capitolium ascendit. ibiq3 cum ea ad quercū pastoribus sacram deposuisset simul cū dono designauit templo iouis. fines cognomēq3 addidit deo: iupiter feretri inquit. hic uictor Romulus rex regia arma fero: templum q3 his regionibus quas modo animo metatus sum dedico sedem opimis spoliis: quo regibus ducibusq3 hostium caesis me auctorē sequentes posteri ferent. Opima ditia utpote regia. Publica religione quia Romulus in deorū numerum translatus nulla indiget priuata laudatione: sed per seipsum laudationem amplā habet: utpote consecratus.

A Romulo proximus: secundus post romulum Cor. Cossus opima spolia retulisse fertur caeso Larte Tolumnio fidenatium duce: in qua re dicit Liuius se a caeteris dissentire scriptoribus qui eandem rē tradunt: quod illum tribunum militum fuisse dicūt: qui rē tātā gessit: se uero duabus rōnibus cōmoueri: ut credat illū fuisse consulē. altera q ea tantū spolia opima dicētur quae dux duci detraheret. nominē aūt ducē esse nisi cuius auspicio res geraf. altera q titulis spoliorum ostendit illum consulē fuisse & ea spolia cepisse. Proximus secundus. Eidem deo ioui feretrio: Magistrū equitū consulari potestate. Ducē fidenatū. Lartē Tolōnium Magnus initio huius gloriae. Nā primus fuit Romulus: qui opima spolia dicauit: secūdus Cor. Cossus. tertius uero Marcellus. iō uno ordine ponit neq3 n. plures unq̄ inuēti sunt: q huius generis gloriam uirtute sua consequi ualuerint.

Nec marci qdē marcelli. Cū aduersus boios & isubres: q nūc mediolanenses dicunt: qbuscū erat Viridomarus uel ut alii dicūt Britomarus gallorū gessetarū dux cū igēti exercitu ferme decē miliū. Marcus marcellus missus eēt cū qngētis āt paulo āplius militibus & paucis eqtibus apud padū uniuersū exercitū fudit atq3 fugauit regē ipsū tāto exercitu stipatū obtrūcauit. Erat āt hic Viridomarus iter gallos eximia corpis magnitudie armatura auro & argēto ac uariis disticta coloribus fulgoris istar plucida. q ubi marcellus pulcherrima ex toto cōspicaf agmie: ea futura meditatus q̄ cōcepta deo uota psolueret. nā i ea pugna Marcellus opima spolia ioui feretrio uouerat. uirū igit adortus hasta perfodit & moribūdū ex equo pstrauit & ita opima spolia cū igēti gloria i patriā reportauit. Liuius li. xx. M. claudius marcellus cōsul occiso isubriū gallorum duce Viridomaro opima spolia retulit. Florus Galli isubres Britomato duce non prius soluturos se baltea q̄ capito

q̄ solum in aciem descendere sua potissimum dextra omen uictoriae corripuit: neq; incoepto eius fortuna defuit: ociso enim acrone: fusisq; hostibus opima de eo spolia Ioui feretrio retulit. Hactenus istud quia publica religione consecrata uirtus nulla priuata laudatione eget.

¶ Redeo nunc ad Romulum: qui prouocatus ab Acrone rege Ceninēsium. qui uicini erant urbi populi: ad dimicandū idest concertandū: q̄q̄ ipse Romulus crederet se superiorem & numero & fortitudine militū: & tutius erat sup. cum descendere in aciem idest discrimē pugnae: cū toto exercitu q̄ solum corripuit potissimum idest e multis aliis: omen uictoriae scilicet animo praeceptae: dextra. s. sua. s. uirtute dextrae suae. neq3 fortuna defuit incoepto eius. Occiso enim Acrone & hostibus fusis: retulit idest reportauit ioui feretrio. i. a feretro instrumento ad quod spolia suspendebātur sic dicto: spolia opima de eo scilicet rege occiso. ea enim dicebanf opima spolia quae principi exercitus occiso detracta erant. Hactenus istud sup. a me dictum est sine alia laude aut cōmendatione facti: nā uirtus scilicet Romuli: consecrata publica religione: quia Romulus in deorū Numerum erat relatus: nulla laudatione priuata.

De Cornelio Cosso. Cap. CCXLII.

A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia consecrauit quum magister equitum ducem fidenatium in aciem congressus interemisset. Magnus initio huiusce generis ichoatę gloriae romulo cosso quoq; multum acquisitum est qui imitari romulum ualuit.

¶ A Romulo &c. Celebrat eū qui secūda itulit opima spolia dicēs. Cornelius cossus consecrauit eidem deo. s. ioui feretrio: spolia. s. opima: proximus a Romulo: longo tamē interuallo: cū ipse magister equitū cōgressus in aciē interemisset ducē fidenatiū. s. Lartem Tolumnium: & declinatur Lar lartis &c. Romulus sup. est magnus. s. sine comparatione: initio gloriae huiusce generis. s. ferendi opima spolia: inchoatae. s. a se quia primus ea intulit. Multum quoq3 sup. gloriae huiusce generis acquisitum ē Cosso qui ualuit imitari Romulum.

De Mareo marcello. Cap. CCXLIII.

Nec marci quidem marcelli memoriam ab his exemplis separare debemus: in quo tantus animi uigor fuit: ut apud padum gallorum regem ingenti exercitu stipatum cum paucis equitibus inuaderet. quem protinus obtruncatum armis exuit eaq; Ioui feretrio dicauit.

¶ Nec Marci &c. Celebrat quoq3 eū q tertia itulit dicēs. Nec qdē. i. nō ēt debemus separe memoriā Marci Marcelli ab his exēplis: i quo. s. Marcello tātus uigor ai fuit ut inuaderet cū paucis eqtibus utpote quingentis apud Padū fluuiū italiae: regē gallorū. s. gessetarū Viridomarū āt Britomarū noie: stipatū. igēti exercitu: quē. s. regē gallorū obtrūcatū ptinus: ipse marcellus exuit armis & dicauit ea ut opima spolia: ioui feretrio.

De. T. Manlio Torquato Et Valerio Coruino. Cap. CCXLIIII.

EOdem & uirtutis & pugne genere usi sunt. M. manlius torquatus & Valerius Coruinus. Hi etiam prouocantes hostium duces intereme runt: sed quia sub alienis auspiciis rem gesserant spolia Ioui feretrio non posuerunt consecranda.

¶ Eodem & Affert cõplura fortitudinis exempla: ex singulari certamine per prouocationem orto dicens. Marcus Manlius Torquatus. s. primus eo cognomine dictus & Valerius Coruinus etiam primus eius agnomi nis: usi sunt eodẽ genere & uirtutis & pugnae: quia hi etiam sicut superio res intereme runt duces hostiũ: non omnes tamen duces exercitus saltem primarii fuerunt: prouocantes ultro. i. priusq̃ essent lacessiti. sunt q legant prouocatos: sed contra historiam & mentem authoris est. Quidã etiam textus habent. Et Aemylianus Scipio: sed perperam quia non est simile eius facinus: & postea seorsum narratur. unde aut prouocati legentur: aut prouocantes: Sed quia gesserant rem sub alterius auspiciis: uidelicet consulum suorum: ideo sup. non posuerunt spolia scilicet opima: consecrã da ioui feretrio.

lium cum Viridõaro ascendissent iurarunt ꝑfa ctum est: uictos enim aemilius in capitolio d[...] cinxit mox aristonico duce uouere de [...] rum militum praedam marti suo torquem in tercepit iupiter uotum: nam de torquibus co[...] rum aurum tropheum ioui flaminius cepit. Vi ridomarum regem romana arma uulcano ꝓ miserant alioqui uota ceciderunt. occiso enim rege marcellus tertia post romulum patrem fe retrio ioui arma suspendit. Gallorum re Viri domarum ut alii referunt Britamarum Stipa tum circundatum Cum pa. equi. s. q̃ gentis.

EOdem & uirtutis & pugnae genere. Cum Titus manlius torquatus gal lum quendam insultantem & ro. for tissimum quemq3 ad pugnam prouocantem audisset: ad dictatorem accessisse ait: iniussu tuo dictator nũq̃ extra ordinẽ pugnauerim: nõ si certam uictoriam uideam: sed si permiseris ostendam profecto illi beluae me ex illa fami lia ortum: qui gallorum agmẽ ex rupe tarpe ia deiecit. itaq3 permissu dictatoris i certamẽ progressus cum utrinq3 dimotae acies ad pugnae spectaculum constitissent: gallum primo & linguam ab irrisu exerantẽ: & magnitudine ac proceritate eximium interfecit: & de collo ipsi torquem aureum detraxit cum caeteris spoliis: a quo ẽt torquatus appellatus est. Est autem ornamentum colli ex auro contorto confectum. Valerius coruinus. Consule camillo furii camilli filio contra gallos bellum gerebat: ubi cum utrinq3 stationibus quietis tempus teneretur; gallus magnitudi ne atq3 armis insignis in medium processit: & per interpraetem silentio facto: hasta scuto concusso: unum ex ro. qui secũ ferro decernat ad pugnam prouocat. M. Valerius tribunus militum adolescens permissu consulis in medium armatae pro cessit & inito praelio coruus in galea Valerii contra hostem consedit qui cum laetus omẽ accipiens deos uel deas quicũq3 misissent praepetem illam praecatus: ut sibi adessent. auis non solum sedem semel captam tenuit: sed quotiensc unq3 prae lium iniretur leuans se se oculos hostis rostro & unguibus petiuit. Val. hostem talis prodigii perterritum obtruncauit. dein de coruino cognomen additum.

De Scipione Aemyliano.　　Cap. CCXLV.

ITem Scipio Aemylianus quum in hispania sub lucullo duce militaret. atq3 itercatia prae ualidum oppidum circumsederetur: primo moenia eius conscendit: neq3 erat in eo exercitu quisquã aut nobilitate aut animi indole aut futuris actis cuius magis saluti parci & consuli deberet: sed tunc clarissi mus quisq3 iuuenum pro amplificanda & tuenda patria plurimum laboris ac periculi sustinebat: deforme sibi existimans quos dignitate praestaret ab his uirtute supe rari: Ideoq3 Aemylianus hanc militiam aliis ꝓpter dif ficultatem uitantibus sibi depoposcit.

¶ Item Scipio Aemylianus quũ militaret in hispania sub Lucullo duce: atq3 intercatia ꝑualidũ oppidũ. s. hispaniae circũsederetur: ipse primus cõ scendit moenia eius. Neq3 quisq̃ erat in eo exercitu cuius saluti deberet magis consuli & parci: aut nobilitate idest propter nobilitatem: aut indo le animi aut futuris actis quae ex indole sperari poterant. Sed tunc. idest ea tempestate: clarissimus quisq3 iuuenũ. i. omnis qui iter iuuenes Roma nos clarus erat sustinebat plurimum laboris ac periculi pro patria amplifi canda. s. hominibus & imperio: & tuenda. s. ab hostibus: existimans defor me. i. turpe sibi superari ab his uirtute: quos praestaret. i. excelleret digni tate scilicet generis & maiorum honoribus. Ideoq3 Aemylianus depopo scit. i. exegit sibi hanc militiam. s. hoc militare opus: aliis uitantibus sup. eam: propter difficultatem.

ITem scipio aemylianus. Hic ẽ qui deleta carthagine. sublata numãtia dictus est affricanus iunior. Igitur cum sub Lucullo imperatore militiam gere ret prouocatus ad pugnam hostem interemit. oppidiq3 expugnabatur primus ipse moenia conscendit aliaq3 egregia belli facinora edi dit quibus futurae magnitudinis suae omni bus certissima daret indicia. Plin. de uiris illus. P. Scipio aemylianus pauli macedonici filius a Scipione aphricano adoptatus in macedo nia cum patre agens Victum persem tam per tinaciter prosecutus est ut media nocte redie rit in castra: Lucullo in Hispaniam legatus apud intercatiam oppidum ꝓuocatorem sin galari certamine uicit muros hostiles ciuita tis primus ascendit: tribunus in aphrica sub Tito manlio imperatore. viii. cohortes obsi dione uallatas consilio & uirtute seruauit in q bus corona obsidionali aurea donatus. Sub Lucullo duce: aduersus celtiberos bellum ge rebat. cui successit. M. Marcellus: qui uacceos cantabros aliosq3 ignotos po. ro. subegit im perio. Neq3 erat in eo exercitu. Si quem prae stantem uirum exercitus ad reip. cõmoda ser uare uoluisset. nemo erat Scipioni praeferen dus & tu ipse periculum mortis ꝓ amplificã da patria subire nõ dubitasti. Autem futuris actis: erat. n. carthaginẽ euersurus. q̃ semp im perio ro. infestissima fuit. Hãc militiã. s. occidẽ di hostes. ascẽdendi muros & moenia.

Magnū inter hæc. Hoc exēplum satis abunde Valerius quod tamen multo diffusius Liuius ostēdit. Pulsi romani apud alliā fluuiū. unde alliēsis dies appellatus ab hac clade inter religiosos habitus est nihil enim cū po. eo die agere licebat. His collibus. nā capitoliū in collibus positū erat: collibus: ergo capitolii Morari nō possēt: ꝓpter angustias. Tāq; luctuoso: utpote capta urbe. In curulibus sellis. sellæ curules dicebant ut qui dā uolūt a curru. eo ꝙ subiectas rotas in modū currus haberēt. nā cū magna ciuitas esset
Sellæ curules & ius i multis urbis ꝑtibus reddēdum foret quo facilius id fieri posset sellæ subiectas rotas habebāt ut in quācunq; partē ipelli possent. Alii dicūt a curibus sabinoꝝ urbe a quibus & alia magistrat⁹ isignia accepant ro. sic primā compl. Vir. Curibus ue sabinis. His āt sellis tātūmodo patricii magistratus utebant. A. Gelius tamen. li. iii. ca. xyiii. Vocabuli isti⁹ inqt rō dicit quā. C. bassus in cōmētariis suis scriptā reliquit. Senatores eni dicit in ueterū ætate. qui curulē magistratū gessissent curru solitos honoris gratia in curia uehi: quo curru sella esset supra quā cōsederunt: quæ ob eā cām curulis appellat. ergo Geli⁹ a curru uult eē dictā Liui. haud pœnitet inqt eoꝝ sententiæ eē: qbus & apparitores & hoc genus ab hetruscis finitimis. unde sella curulis unde toga prætexta sūpta ē Magistratuū ro. ornamēta ab hetruscis sūpta fuisse. cū alii plures auctores tū Stra. lib. iiii. plane testatur dicit eni: nā memoriæ proditū ē ut triūphalia ornamēta insigniaq; cōsularia & simpliciter magistratuū decora in Ro. urbē a Tarquiniis translata sunt. Cū insignibus. s. prætexta & sceptro In occasu suo: in ruina urbis uel morte eorū. Et ple. for. nā cū uiderent principes suos aduersam fortiter ferre fortunā ac malle honeste mori ꝗ̄ turpiter uiuere: nec ipi malis uincerent. Venerabilis. Dicit q̄d primo fecerit galli Nouitate: qa nūq̄ antea tale qcq̄ uiderāt Cultus qa regia ueste indutierāt audaciæ ꝙ ierēs dū hostes urbē suā diriperent in sellis cū sceptris eburneis cōsederāt. Qu. & gal. ui. Auget rē ipsam cū dicit uictores: nā cū ab ipa natura sit gallis isita atq; igenita supbia: q̄to insolētiores eē debēt post uictoriā. C. attilius Liuius dicit fuisse. M. papiriū cursorē: barbā suā usq; i pectus demissā sicut mos erat Scipionē quo reges & duces belloꝝ utunt. uenit aūt a græco. unde & scipio ille primus appellatus ē qui patrē cæcū ꝑ urbē ducere solebat quasi patris baculus quo sustētaretur ac regeret in flixit ipegit. Virtus. hoc ē homo uirtute præditus etiā si captatur corpus Pati de hoc loco nō uirtutē patiētiā accipimus. est enim patientia cū uirtutē determinat laboriosarū rerū cū perseuerantia perpessio. Ducit existimat. Si qs̄q̄ correctio. Qui sic extinguitur. quia non moritur. sed gloriam sibi sempiternam consequitur. nam ut ait Cicero qui per uirtutem perit: non omnino interit.

De. C. Attilio. Cap. CCXLVI.

Magnū iter hæc fortitudinis exēplū antiqtas offert. Rōani galloꝝ exercitu pulsi cum se in capitoliū i arcē cōferrēt: inq; his collibus morari cēs nō possent necessariū cōsiliū i plana pte urbis relinqndorū seniorū ceperūt: quo facilius iuuētus reliquas ipii tueret. Cæterū ne illo qdē tā misero tāq; luctuoso tpe: ciuitas nr̄a uirtutis suę oblita ē. Defūcta. n. honoribus aptis ianuis i curulibus sellis cū isignibus magistratuū quos gesserant sacerdotiorumq; quæ erant adepti cōsederūt ut & ipi casu suo splendorē & ornamenta uitę preteritę retinerent & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorū aspectus primo hostibus fuit & nouitate rei & magnificentia cultus & ipso audaciæ genere commotis. Sed quis dubitaret: quin & galli & uictores illam admirationem mox in risum: & i omne cōtumeliæ genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem. C. Attilius. uerum barbam suam permulcenti gallo Scipionem uehæmenti ictu capiti inflixit: eiq; propter dolorem ad se occidendum ruenti corpus cupidus obtulit. Capi ergo uirtus nescit patientia dedecus ignorat: fortunæ succumbere tristius omni facto ducit noua & speciosa genera interitus excogitat si quisquā interit qui sic extinguitur.

Magnū iter hæc fortitudinis &c. Recitat exēplū fortitudinis in Caio attilio tēpore quo urbs a gallis capta erat dicēs. Antiqtas effert magnum exēplū fortitudinis: iter hæc sup. exēpla romana: Romāi pulsi. s. apud alliam fluuiū exercitu. i. ab exercitu galloꝝ: cū cōferrēt. i. reciperent se in capitoliū & in arcē. i. qcqd capitolio in arce tarpeia erat annexū: & nō oēs possunt morari in his collibus. s. capitolinis aut tarpeiis: ceperūt cōsiliū seniorū relinquēdoꝝ in parte plana urbis. i. in pede colliū: quo. i. iō ut iuuentus s. multitudo iuuenū: tueret facilius reliquias iperii: qa nec seniores defendere potuerūt nec locus utrosq; cape. Cæteꝝ. i. sed ciuitas nostra. i. romana ne qdē. i. non saltē illo misero & luctuoso tpe oblita est suæ uirtutis. Eni pro qa: defuncti honoribus. i. q sūmos magistratus gesserāt & tunc nō gererebāt cōsederūt. s. in domibus suis aptis ianuis: in sellis. i. sedilibus curulibus. i. a curibus acceptis aut qbus ꝑ curribus primi magistrat⁹ utebant dū i eis ꝑ urbē portabant: cū isignibus magistratuū quos gesserāt: & sacerdotioꝝ q̄ adepti erāt: ut &. i. ēt ipsi retinerēt in occasu. i. interitu suo splēdorē & ornamēta uitæ ꝑteritæ & ꝓuocarēt. i. excitarēt plæbem ad sustinēdos casus suos fortius: cū etiā sūmis honoribus fūcti iisdē cladibus afficerent. Sic author iterꝑtat ꝑ maioꝝ suoꝝ factio cōprobando. Cæterū uero silius eos ideo cōsilio fecisse: ut maiestati religiōis cuius galli semp fuerūt obseruātissimi ab iniuria tuti eēnt. Māifestū ē eni oīs mortales religione semp fuisse coercitos unde a religādo dictā uolūt. Quod nō ignorās sūn: 9 iudeoꝝ pōtifex i pōtificali habitu Alexādro magno occurrit & ueniā obtiuit: sed hæc aliis quoq; existimāda i medio reliquo aspectus eoꝝ. s. senioꝝ i habitib⁹ illis sedētiū: fuit prio uenerabilis hostib⁹ cōmotis: &. i. simul nouitate. i. ꝑpter nouitatem rei: & magnificētia cultus.

Sed quis dubitaret (hoc ad purgandam temeritatem eius quem laudatum uult affert) quin & galli qui natura feroces sunt: & uictores: qui in uictoria multo uiolentiores & insolentiores sunt: essent conuersuri mox illam admirationem: in risum idest derisum & in omne genus contumeliæ. q. d. nullus: cum tamen multis liceat hodie quoq; dubitare. Igitur quia non erat spes eo pacto euadendi: Caius attilius non expectauit maturitatē idest consummationem hanc iniuriæ. scilicet paulo post inferendæ: uerum idest sed: inflixit uehementi ictu Scipionem idest baculū: gallo permulcenti idest leniter quasi ad derisum tractanti: barbā suā: capiti idest in caput. Et est honesta locutio: inflixit gallo idest ad perniciem galli: capiti. i. in caput: pro eo quod est inflexit capiti galli &c. & ipse cupidus scilicet honesti exitus: obtulit corpus sup. suum ei scilicet gallo percusso: ruenti idest celeriter accurrenti: ad occidendum sup. eū propter dolorē quē accepit q Scipione ictus esset. Ergo quia attilio capto animus eius captus non erat: uirtus nescit capi: patientia scilicet uiri fortis: nescit idest non admittit dedecus idest probrū: & ducit. i. æstimat: tristius omni fato. i. morte: succūbere fortunæ. i. fateri se uictum a fortuna aduersa: & ita uirtus excogitat noua idest insolita: & speciosa genera interitus: si. i. si modo concedamus q quisq̄ interit qui extinguitur sic. q. d. non interire aut obire sed abire aut transire ad meliora loca tales dicendi sunt.

De iuuentute Romana sua. C. Sempronio. Cap. CCXLVII.

REddendus est nunc romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus. Q. Catulo Sempronio atracino consule cum uolscis apud Veruginem parum prospere dimicante: ne acies nostra iam inclinata propelleretur: equis delapsa seipsam centuriauit: atq; hostium exercitum irrupit: impetum excepit: quo dimoto proximum tumulum occupauit: effecitq; ut ois uolscorum in se conuersus impetus legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Ita q cum iam de tropheis statuendis cogitarent prælium nocte dirimentes: uictores ne an uicti discederent incerti abierunt.

¶ Reddendus est &c. Ordo est. Debitus titulus gloriæ est nunc reddendus iuuentuti Romanæ. Quinto Catulo Sempronio Atracino Cōsule dimicante parū prospere cū uolscis apud Veruginē: oppidū uolscorum idest cum consul illic parū prospere dimicaret: ipsa iuuentus delapsa equis idest ubi celeriter descenderat equis: ne acies nostra. i. Romana iam inclinata scilicet ad fugam: propelleretur idest procul pelleretur & in fugam uerteretur: centuriauit idest in centurias more peditum coniecit seipsam iatq; irrupit idest ui inuasit exercitum hostium & excepit impetum scilicet eorum qui iam pedites pellere coeperunt: quo scilicet impetu hostili dimoto: occupauit tumulum idest collem proximum: effecitq; ut omnis impetus uolscorum conuersus in se scilicet iuuentutem Romanam: daret legionibus nostris idem cæteris peditibus romanis ad fugam spectantibus: laxamentum salutare. i. remissionē pugnæ. unde salutē consecuti sunt: ad animos sup. eorū confirmandos. Itaq;. i. & ita: cum scilicet Volsci cogitarent iam s. priusq̄ equis desiluisset iuuentus Romana: de tropheis statuendis. s. de spoliis Romanorum ipsi dirimentes idest interfecantes nocte prælium: quia ad noctem usq; protractum est: abierunt incerti ne pro an discederent uictores an uicti.

REddendus est nunc. Liui. dissentit ab hoc. scribit enim eum sempronio atracino. Qu. Fabium iubilianum consulem tunc fuisse creatum Sempronio Volscorum prouinciam forte euenisse. Cum igitur contra hostem qui sæpe uicti fuerāt a romanis exercitum duxisset: fortuna constantissima populus ro. fractus: omnia temere ac negligenter agere coepit. Itaq; cum primo concursu non subsidiis firmata acie: non equite apte locato romani impetum ferre non possent: deinde pedem referentes. cum se ferocius hostes inferrent undiq; cæderentur: nequicq̄ Sempronio consule obiurgante adhortanteq; Sextus tēpanius decurio equitum exclamat: ut equites qui rēpu. saluā esse uellent ex equis desiliant: quo facto continuo pugna omnibus locis restituta est. & in aciem recursum Tempanius cum equitibus qui se in pedes exceperant i cōfertissimos hostes incurrit: quacunq; incidunt ferro uiam faciunt. Tunc Volscus imperator signum dat: ut permutatis militibus locus detur. qui secutis obiectis romanos a suis excludant: quod ubi factum est interclusi equites ad suos prorumpere non poterant. igitur cū his uehementius hostes instarent: tumulum proximum occupant: ubi se in orbem tutabātur. nec ante noctem pugnandi finis fuit. ibi Tempanius usq; ad lucem suos metu insidiarū tenet deinde cum speculatores nunciassent a Volscis castra esse deserta: latus ab tumulo suos in castra ro. deduxit. Apud Veruginem nomen oppidi cuius ne uestigia quidē extant. Verrigo. Centuriauit in cēturias peditū se coiecit. Omnis Volscorū ipetus. Nā uolsci uersi sunt ad tumulum oppugnandū.

De eadem cum Fab. maximo Rutiliano. Capitulum. CCXLVIII.

STrēnuus ille quoq; flos ordinis equestris cuius mira uirtute Fabius maximus rutilianus magister equitum bello quod aduersus Samnites gerebatur male commissi prælii crimine leuatus est. Namq; papyrio cursore propter auspicia repeten/

STrennuus quoq; ille flos. Linius viii. decados ab urbe condita a Valerio ut multis in locis: sic i hac quoq; dissentit historia. non enim male cōmissum præliū sed oblata occasione rei bene gerendæ ita suscepisse pugnā cū hoste. ita rem gessisse: ut nihil in ea pugna defuerit: si non abfuisset dictator. Strennuus fortis & acer. Magister equitum. Dictator sibi magistrum equitum semper dicebat. unde etiam dictator appellatus est: uel quod diceretur a populo: hoc est crearetur uel quod sibi magistrum equitum diceret. præerat autem equitibus magister equitum: dictator uero legionibus & uniuerso exercitui & erat summus magistratus Dictator

In urbe romana sine prouocatione & semestris tantum. Propter auspicia repetenda: quia male capta fuerant. Nam erat taberna culum uitio captum. Egit: côcitauit. Obstinatiq; animi. hoc loco in bonam partem accipitur idest perseuerati animi praestantia hoc ê fortitudine. Extortam per uim ablatam.

da in urbem proficiscente castris praepositus ac uetitus in aciem exercitum ducere nihilominus manus cum hoste: sed non tam foeliciter quã temere conseruit: procul enim dubio superabatur. Caeterum optime indolis iuuê tus detractis equorũ frænis uehementer eos calcaribus stimulatos in aduersos Samnites egit obstinataq; animi praestantia: extortam manibus hostium uictoriam & cum ea spem maximi ciuis Rutiliani patrie restituit.

Ascen. ¶ Strennuus &c. Affert aliud eiusdem iuuentutis exemplum dicens. Ille quoq; flos ordinis equestris cuius mira uirtute Fabius Maximus Rutilianus magister equitum sup. in bello. quod gerebatur aduersus Sãnites leuatus est idest liberatus crimine praelii male commissi: strenuus sup. est. Nam papyro cursore qui tunc consul ac imperator erat: proficiscente in urbem scilicet Romam: propter auspicia repetenda: quia tabernaculum uitio erat: ipse fabius praepositus castris sup. tuendis: ac uetitus. scilicet a consule ducere exercitum in aciem: conseruit nihilominus idest q̃q̃ esset ei uetitum: manus cum hoste sed non tam feliciter q̃ temere: enim pro quia: ipse superabatur scilicet ab hoste procul dubio. Caeterum idest sed: iuuentus optimae indolis idest ingenitae uirtutis: detractis frenis equorum idest postq̃ detraxerat equis frena: egit idest impulit eos scilicet equos: stimulatos. i. punctos: uehementer calcaribus: in samnites aduersos idest contrapositos: & restituit praestantia animi obstinata. idest per fortitudinem suam inuincibilem. patriae. scilicet Romae uictoriam extortam. i. ui extractam manibus hostium: & restituit cum ea scilicet uictoria: spem maximi ciuis scilicet rutiliani: quae periisset.

Q Valis deinde. hoc fuit primo punico bello cuius auctor nõ extat quisquã e antiquis scriptoribus. quia in negligentia n indies magis cadentibus litteris periatur. T. Liuii decades. At leonardus Aretinus uir graecae & latinae litteraturae peritissimus ac solertissimus homo: ex cômentariis graecis quae potuit in latinum traduxit. Cum igitur romani duces. G. duellio punicam classem i fugam conuertissent circa Siciliam. nec illã fugientẽ aliter se adipisci posse uiderent: nõnulli ex romanis se in undas imiserũt & eã consecuti in littus retraxerunt. hic tangit Cicero. libr. de senectute. Vehementi ictu. scilicet impulsi: Fugae. ad fugam. Lubricis pelagi. Lubricum dicitur quod labitur dum tenetur: ut anguis & piscis: ergo lubricum per quod labitur sicut aqua. & est substantiue positum. Cãporum firmitate: tanq̃ essent in côtinẽti terra.

De aliorum militum fortitudine. Capitulum. CCXLIX.

Q Valis deinde roboris illi milites qui uehemẽti ictu remorum concitatam fugae punicã classem nãtes lubrici pelagi quasi camporum firmitate pedites in littus retraxerunt.

¶ Qualis deinde Roboris &c. Affert aliud iuuentutis Romanae mirae strennuitatis exemplum dicens. Deinde qualis roboris sup. fuerunt milites illi qui nantes lubricis. i. per lubrica pelagi retraxerunt in littus quasi pedites infirmitate camporum: hoc est perinde ac si pedites in campo firmo stetissent: classem punicam idest carthaginẽ. concitatam fugae idest ad fugam uehementi ictu. i. impulsu remorum? q. d. admirandi roboris fuit. Nam cum carthaginẽ. classem fugientem uiderent & eam manibus suis assequi non possent: eo q̃ tardiores essent: sese in mare demiserunt & nando eam assecuti sunt & in littus retraxerunt. Quod certe uix credibile est. Nam ut demus assecutos classem: decem in naui possunt centum in aquis aut arcere a classe aut occidere modo fugientibus aliquid reliquum esset animi.

E Iusdem temporis & notae miles. Notissima haec est historia & a nobis diligenter satis notata. notae. i. laudis: non infamiae: licet quidam notae. idest ifamiae & ignominiae dicant: eo q̃ ignominiosa romanis fuerit cannensis clades: sed non de bello hic: sed de militis fortitudine & uirtute agitur. Inutiles. quod essent obtruncatae. Ceruicem complexus scilicet ulnis tametsi uulneribus confectas & prope abscisas manus haberet. Os faciem. Sepone. sciunge separa. Obnoxius. obstrictus.

Mirabile militis exemplum. Cap. CCL.

E Iusdem temporis & notae miles qui cannensi praelio quo Hannibal magis uires Romanorum contudit quã animos fregit. quum ad retinenda arma inutiles uulneribus manus haberet spoliare se conantis numidae ceruicem complexus os naribus & auribus corrosis deforme reddidit inq; plenae ultionis morsibus expirauit: Sepone iniquum pugnae euẽtum quãto interfectore fortior interfectus. Poenus enim in uictoria obnoxius morienti solatio fuit romanus in ipso fine uitę uindex sui extitit.

Ascen. ¶ Eiusdem &c. Ordo est. Miles eiusdem temporis & notae idest aestimationis & ualoris: tracta metaophora a nota aeris idest monetae: nam eiusdem notae & ponderis nũmi: eiusdem aestimãtur ualoris: qui cum haberet sup. in praelio cannensi. idest apud Cannas uicum apuliae a Romanis feliciter commisso (quo scilicet praelio: Hannibal dux carthaginẽ. magis contudit idest concussit q̃ fregit animos Romanorum manus inutiles. i. inidoneas: ad retinẽda arma sup. sua: uulneribus. i. pp̃ter uulnera accepta côplexus. s. lacertis ceruicem. i. posteriorẽ

partem colli:numidæ.ideſt militis e numidia:conantis ſpoliare ſe.i.militem Romanum(id enim eſt principale ſuppoſitũ ad quod reciprocatio fit)reddidit os ſup.eius hoc eſt numidæ.deformæ:hoc eſt faciem eius:deformatam naribus & auribus ſup.eius:corroſis ideſt mordicus abreptis:& expirauit in morſibus plenæ ultionis.Sepone.i.ſeclude iniquum euentum pugnæ utpote qua fortiores & pro iuſtiore cauſa quia pro defenſione patriæ occubuerant: quanto ſup.fuit:aut dicedus eſt interfectus fortior interſectore:q.d.multo.Enim pro quia pœnis obnoxius.i.obſtrictus noxæ & pœnæ in uictoria ideſt cum eſſet uictor:fuit morienti.ſ.Romano:ſolatio.quia ſolabatur malum malo rependens :quod tamen modicũ eſt ſolatium:niſi quatenus remp.ſuam iuuit.Romanus extitit in ipſo fine uitæ uindex ideſt ultor ſui id eſt necis ſuæ.

De.P.Craſſo. Cap.CCLI.

Militis huius in aduerſo caſu tam egregius tã/q; uirilis animus quã relaturus ſum imperatoris.P. enim Craſſus cum Ariſtonico bellum in aſia gerens : athracibus quorum is magnum numerum in præſidio habebat inter eleam & ſmyrnam exceptus ne inditionem eius perueniret : dedecus accerſita ratione mortis effugit. Virgam enim qua ad regendum uſus fuerat equum in unius barbari oculum direxit qui ui doloris accenſus latus craſſi ſica confodit: dumq; ſe ulciſcitur Romanum imperatorem maieſtatis amiſſæ turpitudine liberauit. Oſtendit fortunæ Craſſus quam indignum uirum tam graui contumelia afficere uoluiſ/ſet: quoniam quidem iniectos ab ea libertati ſuæ miſerabiles laqueos prudenter pariter ac fortiter rupit: donatumq; iam ſe Ariſtonico dignitati ſuæ reddidit.

¶Militis huius &c.Subnectit exemplum fortitudinis in imperatore & pontifice Craſſo dicens.Animus militis huius ſcilicet proxime dicti:ſup.fuit tam ideſt tantum egregius & tam uirilis in caſu aduerſo q̃.i.quãtum egregius & uirilis fuit animus imperatoris quem relaturus ſum.Publius enim craſſus gerens in aſia bellum cum Ariſtonico filio eumeni ob regnũ attali:exceptus.i.ex inſidiis captus inter Eleam & Smyrnam urbes aſiæ a thracibus:quorum is ſcilicet Ariſtonicus habebat magnum numerum in præſidio.i.cuſtodia.ſ.urbium aut corporis ſui:effugit dedecus.ideſt infamiam ratione mortis accerſita ideſt ad hoc faciendum quæſita ſeu uocata:& inuenta:ne perueniret i ditionem eius ſcilicet ariſtonici docet quẽ effugerit.Enim pro quia:direxit ideſt dirigendo impulit in oculum unius barbari ideſt eorum a quibus ad hoſtem trahebatur uirgam qua fuerat uſus ad regendum equum:qui accenſus.i. inflammatus ira: ui.i.propter uim & uehementiam doloris:confodit ideſt tranſegit ſica.i.pugione latus craſſi ſcilicet imperatoris capti:& dum ille barbarus ulciſcitur ſe:liberauit imperatorem Romanum turpitudine maieſtatis amiſſæ:quia ſi uiuus in hoſtis poteſtatem ueniſſet ex iperatore ſeruus deueniſſet.Craſſus oſtẽdit fortunæ.ſ.per hoc factum:q̃.i.quantum indignum uirum.ſ.tam graui contumelia:ipſa fortuna uoluiſſet afficere tam graui contumelia :hoc eſt fortiter quærendo mortem oſtendit ſe dignum qui ita non debuerit capi ſed meliore fortuna uti:quoniam quidem.i.quãdoquidem ipſe rupit prudenter pariter ac fortiter laqueos miſerabiles:iniectos libertati ſuæ:ab ea ſ.fortuna.quæ eum ut Ariſtonico ſeruiret capere permiſit & ipſe reddidit liberati ſuæ:ſe donatum.i.deſtinatum iam ariſtonico.i.ut dedatur ad ſeruiendum ariſtonico.

¶P.n.Craſſus.Cauſa huius belli hæc fuit. Oliue. Attalus qui philomator cognominatus eſt:teſte Strabone libro.xiii.ubi de rebus attali loquitur:rex aſiæ regni ſui populum Ro.hæredem reliquerat.Ariſtonicus eumeni filius poſt mortem Attali hoc regnum inuaſit:miſſus eſt ergo contra illum.P.craſſus cum exercitu & imperator quod nunq̃ antea factum erat.ut dux ſimul exercitus & pontifex mitteretur:ex quo etiam creditum eſt rem male proceſſiſſe. Captus itaq; craſſus a thracibus q uenerant in auxilium ariſtonici:cum duceretur ab his qui eum interceperant:uirgam qua equũ ducere ſolitus erat in oculum unius eorũ a quibus ducebatur direxit:adeo ut illi oculum excuteret:quo facto ira incenſus ille hunc gladio tranſfixit & ita fortiter ut potius mori uoluerit q̃ in captiuitatem uenire & in ſeruitute turpiter uiuere.Sed poſtea contra ariſtonicũ miſſus.C.perpenna illum uicit:cæpit.& i uinculis habuit : imperiumq; aſiæ recuperauit. Aquilius aſiatici belli reliquias confecit mixto,nephas ueneno fontibus ad deditionẽ quarundam urbium.Quæ res ut maturam ita infamẽ reddidit uictoriam quippe cum contra phas deum moreſq; maiorum medicaminibus impuris in id tempus ſacroſancta romana arma uiolaſſet.Inter eleam & ſmyrnã.Oppida ſunt maioris aſiæ. Smyrnam teſte herodoto in uita homeri cõſtruxit Theſeus theſſalus & eam ab uxoris ſuæ quæ ſmyrna dicebatur monumento denomiauit quam a lydis euerſam:Ab antigono ſuſcitatam fuiſſe dicit Strabo.lib.xiiii.qui & a Valerio in hac hiſtoria diſſentit.non enim.P.craſſum captum:ſed in prælio fortiter pugnando occubuiſſe dicit. Smirna nam poſt deſcriptionem ſmyrnæ:quam ſatis ambitioſe deſcribit & eam omnium pulcherrimam eſſe dicit:& in ea homeri templum ac ſtatuam:quoniam poetam illum ſibi uẽdicẽt ſtatim ſubiungit.Hoc in loco Dolobella Trebonium obſidione cepit unum ex his qui diuum cæſarem dolo occiderunt.& multas partes urbis diruit.Poſt ſmyrnam ſunt leucæ oppidulũ.quod ariſtonicus poſt attali philomatoris obitum ad defectionem perduxit:q putans ſe eſſe egregia ſtirpe imperium ſibi uendicare cogitauit:quare ab eo excidit circa cumanum agrum ad epheſios nauali prælio ſuperatus . Aſcendens uero in mediterraneam hominum inopum ac ſeruorum ad libertatem uocatorum quos heliopolitanos appellabat:tumultuariam manum congregauit : primumq; thyatria aggreſſus eſt . deinde capta apolinide alia caſtella capiebat. Sed non diu reſtitit . nam continuo ciuitates exercitum miſerunt . Nicomedes quoq; Bithyniæ & Capodo/

cum reges auxilium tulere. postea quinq3 legati a romanis missi. deinde exercitus: & consul. P. crassus: deinde. M. perpen/na. qui capto aristonico & Romam misso bellum absoluit. Aristonicus ipse in carcere mortuus est. Perpenna morbo ab/sumptus. Crassus cum quidam eum apud leucas adoriretur in praelio occubuit. Postea manlius acquilius consul cum decem legatis missus prouinciam in eam gubernationis formam composuit: quae adhuc durat. Dissentit etiam a plutar/cho de. M. perpēna: quē3 dicit a pompeio fuisse superatum & occisum. Smyrnam. huius urbis moenia melas amnis prae terfluit. de elea nulla prorsus mentionem facit Strabo. Exceptus per insidias captas. Accersita ratione excogitata & quae sita arte quadam. Sica. genus teli admodum breuis & acuti: quo latrones & uiarum obsessores utuntur unde & sicarii di cuntur. Prudenter. quia sciuit rationem mortis inuenire. Fortiter. Quia forti animo fuit ad moriendum. Donatumq3. Quā tum quidem ad uoluntatem hostium.

EOdem mentis ꝓposito usus Scipio. post deletas. Gnei Pōpeii magni p/tes i cāpis philippicis Scipio cū sex to pompeio magni pompeii filio & Catone aliisq3 cōpluribus se in aphricā ad regē iubā cōtulerūt: & ibi ingēti exercitu cōparato bel/lum aduersus caesarē rursus gessere i quo bel lo cum pompeiani fusis fugatisq3 caesarianis castra arripuissent: teste plutarcho. Eo die actum fuisset de re caesaris nisi caesar & asini us pollio auxiliū cōferētes fugā ihibuissent: q̄re bñficio quodā fortūae adiutus tandē ui/ctor euasit: tū ex aphrica Scipio classe i his/paniā se trāsferre parabat: cū milites caesaria ni classē ꝓsequētes adepti sūt: & iterroganti bus ubi nā classis ipator eēt. Rñdit ipse Sci/pio: bñ se habet ipator cū iā pectori gladiū i fixisset: ne i ptātē hostiū ueniret. Seneca de Scipiōe i epistola ad lucillum uigesimoqnto: Solicitū te eē scribis: si ondero nō tātū fortes uiros: hoc momētū efflādae aiae cōtēpsisse: sed quosdā ab alia ignauos i hac re aequasse aīm fortissimū: sicut illū. Cn. Pōpeii socerum Scipionē q cōtrario i aphricā uēto relatus: cū teneri nauē suā uidisset ab hostibus: ferro se trāsuerberauit: & q̄rētibus ubi ipator eēt: ipator inqt bñ se habet. uox haec illū parem maioribus fecit: & fatalē Scipiōis i aphrica gloriā nō ē iterrūpi passa: multū ē carthagi/nē uicere: sed āplius mortē. Infoeliciter. Dicit caesari: cum audisset aduersarios suos uetusto quodā cōfidere uaticinio q semp in aphrica uicere fatale Scipionū gñi foret: haud facile dictū ē siue ut hostiū ipatorē Scipionē p io/cū floccipēderet: siue ut serio sibi id uēdicaret auguriū: quēdā ex corneliorū familia hoiem sane abiectū & despectissimū Scipionem: co gnomēto salutionem iter ꝓliādum ꝓinde ac exercitus ducē ꝓposuit: ita ut cū hoste inter/dum congredi cogeretur & quasi eadem for tuna ex nomine Scipionis frueretur.

TVi quoq3 clarissimi excessus cato. de Catōe uticēsi loqr q iā ꝓfligatis rei pu. ptibus & i pharsalia duce pōpeio & i aphrica sexto pōpei filio: ubi nullā sibi li bertatis potiūdae spē supereē uidit. maluit di gnitati suae q̄ uitae cōsulere. platōis eni quē i māibus hēbat de imortalitate aie librū perle gēs: cubiculū igressus gladio icubuit excitati serui accurrūt. ad trāsfixū ueniūt: dñm accu/sāt: q sibi mortem cōsciscer et. hortati deide uulnus religāt: & salubria stati adhibēt medi camēta. Ille uero poenitētiā simulans cū se re qescere uelle dixisset remotis arbitris uulnus

De Scipione. Cap. CCLII.

EOdem mentis proposito usus est Scipio. Nā q; infoeliciter. Cn. Pompei generi sui defensis in Aphrica partibus: classe Hispaniam petēs quum animaduertisset nauem qua uehebatur ab hosti/bus captam gladio praecordia sua transuerberauit ac de inde prostratus in puppi quaerentibus caesarianis mili/tibus ubinam esset imperator? Respondit imperator se bene habet: Tantumq; eloqui ualuit quantum ad testan dam animi magnitudinem ęternae laudi satis erat.

¶ Eodē mētis ꝓposito. Laudat Scipionis soceri Gnei pōpeii fortitudi/nē in consciscenda sibi morte: quam ut diuus August. in li. de ciuita. dei de morte Catōis uticēsis loquēs & uere & docte declarat: nemo merito lau dauerit. Nō eni penes nos ē aiam quā deus custodiendā nobis donec eā euocauerit dedit. ꝓ libito eiicere: neq3 q Seipsū necat: imunis ē homici dii. neq3 fortitudinis sed pusillaminitatis ē argumētum: ne duriora patian tur leuiora subire. Sed haec aliorum sit censura: nos pro instituti nostri bre uitate ordinem prosequamur. Ordo igitur est Scipio socer Gnei pompeii usus est eodem proposito mentis: quo. s. crassus: Namq3 pro quia parti/bus Gnei pompeii generi sui. i. mariti filiae suae defensis in aphrica infelici ter quia interuentu Caesaris & pollionis uictae erant: petens hispaniam classe. quum animaduertisset nauem qua uehebatur captam ab hostibus transuerberauit gladio praecordia sua. i. integumenta cordis i quo uitae se des: ac deinde prostratus in puppi quaerentibus militibus caesarianis. i. dū milites caesariani quaererent ubinam esset imperator. s. ipse Scipio: Rñdit iperator habet se bene: qa dedecus deditionis morte Effugit. Ordo etiā esse potest: respondit militibus caesarianis quaerentibus ubinam impator esset: imperator habet se bene ut censeantur dri & cum septimi casus ua luit tantum eloqui: q̄tum satis erat aeternae laudi ad testandam. i. testimo/nio ipsius facti probandam magnitudinem animi.

De Catone uticensi. Capitulum. CCLIII.

TVi quoq; clarissimi excessus Cato utica mo nimentum est. in qua ex fortissimis uulneri/bus tuis plus gloriae q̄ sanguinis manauit. Si quidem constantissime in gladium incumbendo. ma/gnum hominibus documentum dedisti: quanto potior eē debebat ꝓbis dignitas sine uita: q̄ uita sine dignitate.

¶ Tui quoq;. Cõmendat fortitudinem Catonis uticensis quem ĩ sui cæde diuus Augustinus (ut dixi) docet neq; iuste fecisse: qa cõtra dei instõnẽ hominem innocentem occidit: neq; prudenter quia filium ad uitam per deditionem seruandam hortatus est: quod consilium si bonum fuit ipse quoq; sequi debebat (q̃q̃ Tullius in officiis: ostendit eam fuisse Catonis constantiam ut honeste dedi non potuerit) neq; fortiter quia timore ma ioris incommodi. Ordo est. O Cato utica oppidum in aphrica Romanæ ditionis. est monimentum. i. testimonium quoq;. i. etiam tui: clarissimi ex cessi: i. exitus uitæ per illationem manus in te: in qua scilicet urbe: plus gloriæ q̃ sanguinis manauit ex uulneribus tuis fortissimis. i. fortissime il latis & acceptis. Siquidem tu incumbendo fortissime in gladium dedisti hominibus magnum argumentum (quia magni uiri factum plus mouet q̃ alterius) quanto potior dignitas sine uita debebat esse probis: q̃ uita si ne dignitate qualis est in seruitutem redactis.

resoluit & digitis qa tecti ptãs eẽt erepta: dila cerauit: donec spiritũ emisit: de hoc Cæsar di ctitare solitus erat inuidisse gloriæ suæ q sub eius eẽ noluisset ipio. nã is erat Cato. q nisi li ber & cũ dignitate uiuere potuisset: quẽ uti cẽses honore sepulturæ decorarũt. Seneca de catone eadẽ epistola. Tu mihi cũ ad cõtẽnẽ dam mortem uentum fuerit: catonem narra bis: quid ni ego narrarem: ultima illa nocte platonis librum legente: posito ad caput gla dio: duo hæc in rebus extremis instrumenta perspexerat: alterum ut uellet mori: alterum ut posset. Compositis ergo rebus utcũq; cõ poni fractæ atq; ultimæ poterant. id agẽdũ existimauit: ne cui Catonem aut occidere li ceret: aut seruare contingeret: & stricto gla dio quem usq; ad illum diem ab omni cæde purum seruauerat. nihil inquit egisti fortuna omnibus conatibus meis obstando non pro mea adhuc: sed pro patriæ liber tate pugnaui: nec agebam tanta pertinacia ut liber: sed ut inter liberos uiuerem. nunc quoniam deploratæ sunt res gene ris humani. Cato deducatur in tutum. impressit deinde mortiferum corpori uulnus: quo deinde obligato a medicis cum minus sanguinis haberet: minus uirium animi idem iam non tantum cæsari nudas in uulnus manus egit: & generosum il lum contemptorem: ius potentiæ spiritum non emisit sed eiecit. Augu. de ciui. dei. lib. i. damnat hunc Cato. Utica ciuitas est triginta milibus passuum a Carthagine distãs: ubi cato sibi mortem intulit: unde dictus est Uticensis.

De porcia Catonis filia & Bruti uxore. Capitulum. CCLIIII.

Cuius filia minime muliebris animi: quę quũ Bruti uiri sui consilium quod de interficien/ do Cæsare ceperat: ea nocte: quã dies teterrimi facti secutus est: cognouisset egresso cubiculum bruto cultellum tonsorium quasi unguium resecandorum cau sa poposcit: eoq; uelut elapso se uulnerauit. clamore de inde ancillarum in cubiculum reuocatus brutus obiur gare eam cœpit q tonsoris præripuisset officium: cui se creto porcia: non est hoc inquit temerarium factum me um sed in tali statu nostro amoris mei erga te certissi mum indicium experiri enim uolui: si tibi propositum ex sententia parum cessisset: q̃ æquo animo me ferro es sem interemptura.

Cuius filia minime muliebris animi Porcia huius quem supra diximus Catonis filia: & Bruto qui cæsarẽ interfecit matrimonio copulata: cognito ma riti consilio quod de interficiendo cæsare ce perat: priori die q̃ maritus tantum facinus aggrederetur: accepta nouacula sibi manum sauciauit. reuocatus deinde brutus illam acri ter obiurgauit: q tonsoris officium in incidẽ dis unguibus: sic enim illa simulauerat præri puisset: tum illa remotis arbitris. non hoc in quit temere feci: uolui namq; tentare possẽ ne forti animo mihi mortem inferre: si res ti bi paruz prospere successisset: hæc postea au dita uiri morte cum illi superesse nullo modo constituisset. carbones ardentes coniecit i os ac deuorauit nulla alia mortis uia reperta. quoniam genus omne telorũ inde esset amo tum: & ita nouo genere mortis consumpta ẽ. Hæc porcia ut habetur in uita catonis prio bibuli uxor fuit: ex quo duos suscepit filios. Cultellum tonsorium: nouaculam dicit a no uandis hominibus dictum. Cice. li. offi. secũ do. Diony. cultellos metuens tonsorios car bone candente capillos adurebat. Temera rium: inconsideratum & sine ratione factuz. Præripuisset. preoccupasset. Obiurgare. pro prie dixit: nam iurgium ẽ inter amicos & cõ iunctos. Tali statu nostro amoris mei erga te. quæ uiri sui cõditionem sibi cõmunem eẽ uolebat Ex sententia: ex uoto.

¶ Cuius. s. catonis filia. s. porcia: sup. fuit animi minime muliebris: quia maxime uirilis: Quæ cum cognouisset cõsilium bruti uiri. i. mariti sui: qđ ceperat. i. iniuerat de interficiendo cæsare: cognouisset dico ea nocte quã secutus est dies teterrimi facti: quo. s. cæsar interfectus est: Bruto egresso i. postq̃ Brutus egressus erat cubiculum: poposcit cultellum tonsorium. i. nouaculam: quasi causa. i. sub prætextu unguium secandorum: & uulne rauit se eo uelut elapso. s. e manibus. deinde Brutus reuocatus in cubicu lum clamore ancillarum: cœpit obiurgare eam: q præripuisset officium tonsoris: cuius est uti cultro tonsorio: Cui porcia inquit secreto: hoc factum meum non est temerarium: sed est certissimũ indicium: amoris mei erga te hoc statu nostro. s. tam periculoso. Volui enim experiri: si propositum. s. tuum: de occidendo cæsare: cessisset. i. successisset parum ex sententia. i. uoluntate tua: q̃. i. q̃tum æquo animo essem interẽptura me ferro idest ferreo cultello.

De Catone maiore. Cap. CCLV.

Prodicior progenie sua superior Cato a quo portiæ familię principia manarunt, qui cum ab hoste in

Prodicior progenie sua cato. hic ut Iustinus tradit. li. xxxii. fuit Cato cẽ sorini filius: & oratoris maximi qui cum forte sub paulo æmilio bello macedoni Valerius maximus.

eo tẽpore illa fecerat die: quo certamen atrox commissum fuerat inter confertissimos hostes dum fortiter pugnaret: equo delapsus pedestre prælium aggreditur: nam cadentẽ manipulus hostium cum horrido clamore uelut iacentem obtruncaturus circũsteterat. At ille citius corpore collecto magnas strages edidit. cum ad unum opprimendum undiq3 hostes conuolarent: dum procerum quendã petit gladius e manu elapsus in mediam cohortem hostium decidit ad quem recuperãdum umbone se protegẽs inspectante utroq3 exercitu: inter mucrones se hostium immersit: recollectoq3 gladio multis uulnerib9 exceptis ad socios cum clamore omnium reuertitur. Huius audaciam cæteri imitati uictoriã pepetere. nam hostes postero die supplices ad pacem petendam uenerunt. Cic. lib. de senectute: ubi catonem de se loquentem inducit. Redeo inquit ad me quartum gero annum & octogesimum. uellem equidem idem posse gloriari quod cyrus: sed tantum queo dicere nõ me quidem his esse uiribus quibus miles bello punico: aut quæstor eodem bello: aut consul in hispania fuerim: aut quadriennio post cum tribunus militaris depugnaui apud thermopylas. M. Attilio gabilione consule. Principia. quia princeps fuit porciæ familiæ: In acie: psæ regis & pauli æmilii. Globo: multitudine. Rapere: per uim ab alio capere. Sumere: sponte suscipere.

CUm Tyberius Gracchus: hæc superius historia notata est in capi. de somniis. refertur autem plenissime Ab apiano bellorum ciuiliũ scriptore diligẽtissimo. Non igitur hoc loco repetẽda quod uero ad rem pertinet: illud satis erit dixisse. scipionem nasicam uirum fortissimum cum uideret remp. perditum iri tergiuersante consule mutio scæuola atq3 etiam negante rẽ armis aut ui gesturum cæteris quoq3 torpescẽtibus inuoluta sinistra manu sublataq3 dextra magna uoce proclamasse: quicunq3 rẽp. uult esse saluam me sequatur: & seditiosissimum uirum. T. gracchum cum scelerata factione pœnas dare coegisse: nam ferme a triginta senatoribus cæsus est. Profusis: immoderatis immensis. Fidei publicæ sic illi tẽplo nomen erat. Ordinem iuris: quia uolebat lege agi contra seditiosos: conspiratione sequacium. nam factio malorum cõspiratio dicit

Ascen. ¶ Togæ &c. Affert exemplum fortitudinis in toga. i. tempore pacis: aut domi factum dicens. fortitudo quoq3 togæ. i. togati: hoc est. in urbe agentis: inferenda est operibus militaribus: quia meretur eandem laudem edita foro: in quo sunt togati: atq3 castris in qbus sunt armati: unde Cicero Cedãt arma togæ Quum tyberius gracchus teneret remp. oppressam: largitionibus. i. largis donationibus corrumpendi gratia: profusis. id est immoderatis: in tribunatu. i. quo tẽpore tribunus plebis fuerat: & fauore populi occupato. s. largitionibus: ita ut non esset locus alteri fauendi: ut dictitaret. i. frequenter diceret: palam. i. manifeste corã mul

acie uehementi periculo peteretur uagina gladius eius elapsus decidit: quem subiectum prælia ntium globo atq; undiq; hostilibus pedibus circũdatum: postq̃ abesse sibi animaduertit: adeo constanti animo in suam potestatem redegit ut illum non periculo oppressus rapere sed metu uacuus sumere uideretur. Quo spectaculo attoniti hostes postera die ad eum supplices pacem petẽtes uenerunt.

¶ Fœlicior. Affert exemplum fortitudinis in Catone maiore quo eum felicius usum dicit: hoc ordine. Cato superior. qui idem maior: a quo principia familiæ porciæ manarunt. i. fluxerunt: felicior sup. fuit (Scribitur fere fœlix. sed in antiquis notant peritiores semper scripturam) progenie sua. i. catone minore q ui ab eo originem traxit qui cũ peteretur ab hoste in acie uehementi periculo: gladius eius elapsus uagina decidit. s. in terram: quẽ s. gladium: subiectum. i. conculcatum globo prælia ntium atq3 circundatum undiq3 pedibus hostilibus: postq̃ animaduertit sibi abesse. i. deesse: redegit in suam potestatem animo adeo constanti ut non uiderent rapere i. ui extorquere ab inuitis: illum scilicet gladium suum oppressus periculo hoc est ut facere uero simile erat: quia oppressus erat periculo: & ita non erat moræ aut segnitiæ locus: sed uideretur sumere. s. a porrigẽte: uacuus i. tanq̃ esset liber metu. Quo spectaculo hostes attoniti uenerunt postera die ad eum petentes pacem. Ergo dies etiam pro tempore condistincta nocti interdum fœminini generis est: quia hoc loco interdiu uenisse intelligimus.

De. P. Scipione Nasica. Ca. CCLVI.

TOgæ quoq; fortitudo militaribus operibus inferenda est quia eandem laudem foro atq; castris edita meretur. Quum tyberius Gracchus tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato rempublicam oppressam teneret, palãq; dictitaret: interempto senatu omnia per plebem agi debere: in ædem fidei publicæ conuocati patres conscripti a consule Mutio scæuo: quidnam in tali tempestate faciundum esset deliberabant: cunctisq; censentibus. ut consul armis rempublicam tueretur Scæuola negauit se quã ui esse acturum. Tunc Scipio nasica: quoniam inquit consul dum iuris ordinem sequitur id agit: ut cum omnibus legibus Romanum imperium corruat: egomet priuatus uoluntati uestræ me offero ducem. Ac deinde leuam manum aperte togæ circundedit sublataq; dextra proclamauit: Qui rempub. saluam esse uolunt me sequantur. Eaq; uoce cunctatione bonorum ciuium discussa: Gracchum cum scelerata factione quas merebatur pœnas persoluere coegit.

tis: omnia debere agi per plæbem: senatu interfecto.i.si senatum interfecisset: patres conscripti conuocati publice: quia a scæuola consule aut in ædem.i.templum fidei publicæ.s.deæ: deliberabant.i.consultabant: quidnam faciundum esset in tali te.mpestate.i.tempore tam procelloso & periculoso. & cunctis censentibus ut consul tueretur remp. armis: Scæuola s.consul: negauit se acturum esse quicq̃ ui.i.per uim: Tunc scipio nasica inquit: quoniam consul dum sequitur ordinem iuris negantis contra ciuem quicq̃ ui agi: agit id ut Romanum imperium corruat cum omnibus legibus: egomet priuatus i.nullo magistratu fungens: offero uestræ uoluntati me ducem. Ac deinde circundedit aperte.i.manifeste: togæ.s.suæ leuã manum hoc est inuoluit leuam suam toga: & ita forte legendum sit toga: & dextera sublata.i.sursum lata & erecta: proclamauit. Qui uolunt remp. esse saluam: sequantur me: & cunctatione.i.mora & hæsitatione ciuium bonorum discussa. scilicet ex animis eorum: ea uoce.s.tam uiri: coegit gracchum.s.tyberium persoluere pœnas quas merebatur cum factione scelerata.i.& factiosos cum eo: quia gracchum rapta parte subsellii strauit.

De.G.Mario sene. Cap.CCLVII.

Item quum trib.pl.saturninus & prætor glaucia & equitius designatus.tri.pl. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent nec quisq̃ se populo concitato opponeret: primum.M. æmilius scaurus.C. marium consulatum sextum gerentem hortatus est: ut libertatem legesq; manu defenderet protinusq; arma sibi afferri iussit: quibus allatis ultima senectute confectum & pene dilapsum corpus induit: spiculoq; innixus ante fores curiæ constitit: ac paruulis extremi spiritus reliquiis: ne respu. expiraret effecit. præstantia enim animi sui senatum & equestrem ordinem ad uindictam exigendam impulit.

¶ Item quum &c. Affert aliud fortitudinis in urbe exemplum dicens. Itẽ quum Saturninus tribunus plebis: & Glaucia prætor: & Equitius designatus.i.in futurum annum declaratus tribunus plebis: excitassent in ciuitate nostra maximos motus seditionum: nec quisq̃ opponeret se populo concitato. M. Aemylius scaurus uir nobilis & factiosus: hortatus est primum Caium Marium gerentem sextum consulatum: ut defenderet manu.s.ui: & ut dicunt facto: libertatem: & leges.s.romanas: & Marius hortatu illius: iussit protinus arma afferri sibi: quibus.s. armis allatis: induit corpus suum cõfectum.i.debilitatum ultima.i.suprema senectute: & pene dilapsum.i.uix amplius stare ualens: & innixus spiculo.i.telo acuti ferri: constitit ante fores curiæ ac effecit paruulis reliquiis extremi spiritus.i. animositatis ultimæ: ne respu. expiraret.i.extingueretur. Impulit enim p̃stantia animi sui.i.fortitudine sua: senatum & ordinem equestrem ad exigendam uindictam.s.a plebeis factiosis.

De diuo Iulio Cæsare. Cap. CCLVIII.

Sed ut armorum & togæ superius: ita nunc ẽt syderum clarum decus diuum Iulium certissimam ueræ uirtutis effigiem repræsentemus: cum innumerabili multitudine & feroci impetu neruiorum inclinari aciem suam uideret: timidius pugnanti militi scutum detraxit: eoq; tectus acerrime præliari cœpit: quo facto fortitudinem per totum exercitum diffudit: labentẽq; belli fortunã diuino aĩ ardore restituit.

¶ Sed ut armorũ &c. Sub adulatione solita recitat exemplum fortitudinis in Iulio Cæsare dicens. Sed ut.i.quemadmodum sup. repræsentauimus

Item cũ trib.ple. Saturninus. Hæc historia dicetur in ca. de constantia exemplo. Metellus autem numidic9 Item in ca. de seueritate exemplo. Ideoq; & M.flacci. Quod uero ad scauri fortitudinem pertinet. non dubitauit cum esset ætate confectus & uideret Saturnium grauissimas i populo seditiones excitare: persuaso prius mario consule qui aduersæ factionis esse consueuerat ad senatus partes tuendas & arma induere & senatum aduersus Saturninum cõcitare: donec illũ oppressit. Fuit autem æmilius scaurus teste sallu. uir nobilis: impiger: factiosus. auidus potentiæ: honoris. diuitiarũ cæterum callide uitia sua occultans: Eqtius: qui se Tiberii gracchi filium faciebat. Confectum debilitate & senio consumptum Presentia animi.i.fortitudine.

Sed ut armatorum togæ. De fortitudine Cæsaris dicturus prohemio quodam nititur: i quo plane assentatur cum dicat eius uirtutem diuinam potius fuisse q̃ humanam. Hæc autem historia i ipsius cæsaris commentariis habetur. Syderum: q in sydus translatum Romani esse credebant propterea q cum Augustus funebres illi ludos faceret medio die stella uisa est: quam cæsaris esse credidere: Vnde Virgi. Ecce dionæi processit cæsaris astrum. Astrũ quo segetes. Neruiorũ impetum: Neruii sunt galliæ trãsalpinæ & germaniæ populi: qui nunc Magũtinenses dicuntur: & teste Plutarcho densissimas incolunt syluas: qui i profundissimo nemore filiis & supellectili collocatis cum sexaginta millibus hominum cõtra cæsarem prodierunt bello gallico. Nam cruenta sæua & obstinata pugna dimicarunt: ut a sexaginta millibus ad quingentorum numerum peruenerint: & ex patriciis qui quadringenti numero erant tres superfuere incolumes: animis adeo obstinatis & perseuerantibus pugnam sustinuerunt: ut exercitum pene i fugam coegerint: nam uerso i fugam equitatu: septimã & duodecimam legiones circũuenere: & uniuersos centuriones trucidarunt. Cæsar ubi uidit territos suos cedere & aciem inclinari scutum militi cuidam segnius timidiusq; pugnãti detraxit: eoq; tectus in confertissimos hostes se coniecit: ibiq; fortiter pugnans exercitum pene labentem restituit: ingentiq; uictoria potitus est. Ex hac tanta neruiorum pertinacia qui sibi murum ex cadaueribus fecerant natum est prouerbium. Romanorum

Neruii

Valerius maximus.

perseuerantia Neruiorum tandem uicit per uicaciam.

mus superius: decus armorum & togæ.i.tam foris q̃ in urbe fortiter ge storum: ita repræsentemus nunc etiam clarum decus syderum: ut pote Iu lium.s.Cæsarem: diuum.i.inter deos relatum: appositorie certissimam effi giem.i.imaginem aut exemplar: ueræ uirtuti Cum.i.quando sup.is uideret aciem suam inclinari.s.ad fugam: aut repel li a statione sua: innumerabili multitudine & feroci impetu neruiorum: quos Tornaceñ: seu Tornateñ. quidã nunc dici putant: alii aliter: detraxit militi pugnanti timidius.i.non satis strenue: scutum: & tectus eo.s.scuto: cœpit præliari acerri me: quo facto diffudit fortitudinem per totum exercitum: quia omnes eum imitantes fortiter agere cœperunt: & restis tuit diuino ardore animi: fortunam belli labantem.i.labefactam prius: mire dicit restituit fortunam: quasi fortitudo for tunæ dominetur: ut sapiens astris.

IDem alio prælio. Hoc fuit alio bello quod in aphrica gessit contra Scipionem magni pompeii socerum: de quo satis supra dictum est. Legioni martiæ: sic illi legioni nomen imposuerat. Aquiliferũ signiferum: nam aquila ut diximus in uexillis depicta romanorum insigne fuit. Faucibus: nam una manu utrãq; oris partem comprehendit.

CAeterum ut humanæ uir.actuũ. Mo re suo Vale. dissentit a Liuio in hac hist. Nam Liuius decade secundi punici belli dicit post cãnensem cladem cũ multæ ciuitates a romanis defecissent: in primis capua non paruum ro. imperii uinculum & columen desciuit: ad quam recuperandam cũ suas omnes romani uires intendissent: nec mi nori animo defenderetur a pœnis: longo bello & obsidione oppressa famem sentiebant propter depopulatos agros prohibitamq; sementem. Hanno dux carthaginensis ab hannibale missus qui operam daret ut frumenti copia fieret campanis: haud procul a Beneuento castra posuerat: quem cũ Furius consul romanus cui prouincia illa euenerat p exploratores accepisset frumentatum cum parte exercitus esse profectum: castra hostiũ cum expeditis militibus pauloante lucẽ adoritur: tantumq; pauoris iniecit: ut si in plano castra posita fuissent: primo impetu capi potuissent: sed eos altitudo loci & munimenta defenderunt: prima luce atrox prœliũ fuit nec uallo modo tutabantur pœni: sed detrudebant quoq; per ardua nitentes hostes: uicit tamen pertinax uirtus: nam romanus imperator ab incepto desistere constituerat: q̃ sine militum suorum pernicie magna id obtineri non posse uideret: iamq; receptui canere iusserat quum clamor militum aspernantium tam segne imperium disiecit eius consilia. Proxima portæ hostium erat cohors peligna: cuius præfectus Vibius aceus uexillũ trans uallum hostium traiecit: execratus inde seq; cohortẽq;: si eius uexilli hostes potiti essent: princeps ipse per uallum fossamq; in castra hostiũ irrupit cũ tota cohorte. Hũc deinde secutus est Valerius Flaccus tertiæ legionis tribunus: cuius imitatione accensus. T. Pedanius centurio: uexillum e signiferi manibus ereptum intra uallum coniecit dicens: & signum: & hic centurio iam intra castra hostium erit. quicunq; me saluum & uexillum esse uoluerit subsequetur: nec retractarunt eius manipulares tam gloriosum certa

De eodem. Cap.CCLIX.

IDem alio prelio legionis martię aquiliferum ineundę fuge gratia iam conuersum faucibus comprehensum in contrariam partem detraxit: dextramq; ad hostem tẽdens: quorsũ tu inquit abis? illic sunt cum quibus dimicamus. Et manibus quidem unum militem: adhortatione uero tam acri omnium legionum trepidationem correxit: uinciq; paratas uincere docuit.

¶ Idem.s.Iulius cæsar: detraxit alio prælio.s.quod in aphrica cõtra Scipionem pompeii magni generum commisit: aquiliferum.i.signiferum & ut dicunt uexilliferum: legionis martiæ quæ maxime strenua erat: & aquilam signum habebat conuersum iam gratia fugæ ineundæ.i.incœptãdæ detraxit dico comprehensum.i.arreptum faucibus in partem contrariam i.in hostes a quibus iam auersus erat: & tendens dextram ad hostem inquit: quorsum abis tu? ii sup. cum quibus dimicamus.i.præliamur sunt illic in illa parte non in ista ad quam spectas. Et correxit manibus quidem unum militem uidelicet aquiliferum. uero pro sed: adhortatione tam acri trepidationem omnium legionum & docuit sup. legiones paratas uinci: quia ad fugam spectabant uicere sup. hostes a quibus pene uictæ erãt.

De Vibio Acco: & Valerio flacco & Pedanio Cẽturione. Cap.CCLX.

CAeterum ut humanæ uirtutis actum exequamur: quum hannibal Capuam in qua romanus exercitus erat obsideret: Vibius aceus pelignæ cohortis præfectus uexillum trans punicum uallum proiecit seipsum suosq; commilitones si eo hostes potiti essent execratus & ad id petendũ subsequente cohorte primus impetum fecit: quod ut Valerius flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit: conuersus ad suos: spectatores inquit (ut uideo) alienæ uirtutis huc uenimus: sed absit istud dedecus a sanguine nostro: ut romãi gloria cedere latinis uelint. Ego certe aut speciosam optaui mortem: aut felicem audaciæ exitum: uel solus præcurrere paratus sum. His auditis Pedanius cẽturio conuulsum signum dextra retinens iam hoc inquit itra hostile uallum mecum erit: proinde sequantur qui id capi nolunt: & cum eo i castra pœnorum irrupit: totamq; secum traxit legionem. Ita trium uirorum fortis temeri

tas Hannibalem paulo ante spe sua Capuæ potitorem: ne castrorum quidem suorum potientem esse passa est.

men. Castra uirtute horum capta & directa sunt: magnaq3 cædes facta: nam supra sex millia hostium cæsa: supra septem milia capta: cum alia ingenti præda. Humanæ uirtutis actum. Quia cæsaris fortitudinem diuinam fuisse dixerat. Pelignæ cohortis: peligni oppidum latinum est a quo peligna cohors dicta: qui socii ro. in eorum uenerant auxilium. Latinis quia latina erat: ut dixi peligna cohors.

¶ Cæterum &c. Affert fortitudinem eorum qui proiecerunt signa in hostium castra aut cuneum: ut ea milites repetendo hostium castra caperent aut eos loco mouerent: dicens. Cæterum. i. sed: ut nos exequamur actum humanæ uirtutis (nam superiora duo Iulii exempla diuinæ uult esse uirtutis) quum hannibal obsideret Capuam urbem principalem campaniæ Italiæ in qua exercitus Ro. erat: Vibius Aceus prefectus cohortis pelignæ quæ erat ex sociis imperii: proiecit uexillum trans uallum punicum .i. in castra carthagineñ: execratus. i. maledictione & anathemate & diris execrationibus prosecutus seipsum & suos commilitones: si hostes essent potiti eo. s. uexillo. i. si illud in potestate sua retinerent: & ipse primus fecit impetum ad petendum. s. ex hostium castris: id. s. uexillum: & hoc cohorte subsequente: quod. i. quam rem: ut. i. postq̄ Valerius flaccus tribunus. s. militum: tertiæ cohortis uidit conuersus ad suos inquit: nos (ut uideo) uenimus huc spectatores alienæ uirtutis. Sed istud dedecus absit a nostro sanguine: ut romani uelint cedere latinis. s. de gloria fortitudinis. Ego certe optaui. s. semper aut huc ueniēs: aut mortem speciosam. i. pulchram: unde Maro: pulchrumq3 mori succurrit in armis: aut felicem exitum audaciæ. s. repetendi uexilli ex hostium castris: paratus sum præcurrere. s. in hostium uallum: uel. s. etiam solus: si nullus sequi uelit. His auditis Pedanius centurio retinens dextra signum conuulsum. s. e terra in qua fixum fuerat inquit: hoc. s. uexillum quod teneo erit iam mecum intra hostile uallum: proinde. i. & ideo: sequantur sup. me: qui nolunt id capi. s. ab hostibus: & irrupit in castra pœnorum cum eo. s. uexillo quod tenebat: & traxit secum totam legionem: ita. i. & sic: temeritas fortis. i. ex fortitudine animi orta: cum tamen non fuerit uera uirtus: licet felicem exitum secuta: trium uirorum. s. Vibii: Valerii & Pedanii: ne quidem. i. non saltem passa est: hannibalem potitorem pauloante spe sua. i. ut frustra licet forte nō inane: sperabat: capuæ. s. urbis: esse potientem. i. potitorem (nam nomen est: licet potior genitiuum rerum regat: subaudiendo imperio) castrorum suorum: q̄ illis exutus & in fugam uersus est.

Ce. Q. Cotio. Cap. CCLXI.

Quorum uirtuti nihil cedit. Q. Cotius qui propter fortitudinem achilles cognominatus est. Nam ut reliqua eius opera non exequar: abunde tamen duobus factis: quæ relaturus sum quantus bellator fuerit cognoscetur. Q. Metello consule legatus in hispaniam profectus: celtibericum sub eo bellum gerēs postq̄ cognouit a quodam generis huius iuuene se ad dimicandum prouocari (erat autem illi forte prandendi gratia posita mēsa) relicta ea arma sua extra uallum deferri: equumq3 clam duci iussit ne a metello impediretur. Et illum celtiberum insolentissime obequitantem consectatus interemit: detractasq3 corpori eius exuuias ouans lætitia in castra rettulit. Idem Piresium nobilitate ac uirtute omnes celtiberos præstantem quum ab eo in certamen pugnæ prouocatus esset succūbere sibi coegit nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis gladium ei suum & sagulum utroq3 exercitu spectante tradere: ille uero etiam petiit: ut hospitii iure inter se iuncti essent: quando inter Romanos & celtiberos pax foret restituta.

Quorum uirtuti. Illorum qui Hannibalis: uel ut tradit Liuius: Annonis castra inuaserant & ceperant. Achilles: ad similitudinem illius qui apud troiam a Paride cæsus fuit. Non exequar: non narrem. Erant autem: parenthesis est Piresium nomen proprium cuiusdam celtiberi Sagulū uestis militaris uariis coloribus contexta. Virg. Virgatis lucent sagulis Vtroq3: romāo & celtibero.

¶ Quorum uirtute &c. Recitat mirabilem fortitudinem Qu. Cotii: qui ob eam Achilles cognominatus est: dicens. Quorum. s. trium iam dictorum uirtuti. Qu. Cotius nihil cedit: qui propter fortitudinem est cognominatus achilles: Nam ut non exequar. i. ut prætercam reliqua opera eius: tamen cognoscetur abunde duobus factis sup. eius: q̄ sum relaturus: quantus bellator fuerit. Ipse sup. profectus in hispaniam legatus: & hoc Qu. Metello consule: gerens sub eo bellum celtibericum: postq̄ cognouit se prouocari ad dimicā dum a quodam iuuene huius gentis. s. celtibericæ (autem pro sed: mensa erat illi posita forte. s. tunc gratia prandendi) iussit ea. s. mē sa relicta: arma sua deferri. & equum duci clam extra uallum. i. munitionem castrorum ne impediretur a metello. s. consule. Et consectatus illum celtiberum obequitantem. i. circa uallum equitantem: insolentissime interemit sup. eum: & retulit in castra exuuias i. spolia: detractas corpi eius ouās lætitia. Ascen.

¶ Idem. s. Cotius coegit Piresium præstantem. i. æquantem aut uincentem nobilitate aut uirtute omnes celtiberos. s. reliquos: succumbere sibi: cum esset prouocatus ab eo in certamen pugnæ. Nec iuuenis flagrantissimi pectoris. i. animi. s. Piresius erubuit tradere ei. s. Cotio uictori gladium suum & sagulum suum. i. indumentum militare. uariorum colorum: utroq3 exercitu spectante. Ille uero uidelicet Cotius aut forte idem Piresius petiit etiam ut essent iuncti inter se iure hospitii quando pax foret constituta inter romanos & celtiberos. Ascen.

NEc Attilium quidem. Conflato iam ciuili bello Caesar cum massiliam uenisset: obiectae sunt ei portae: nam massilienses erga remp. in fide & officio fuerunt. Caesarem uero contra remp. arma sumpsisse credebant quare iratus Caesar classem eo direxit ubi commissa nauali pugna Attilius decimae legionis miles cum massiliensium nauem apprachendisset dextra ea truncatus a nautis leua puppim apphendit: nec prius destitit q̄ nauem illam profundo submersit. Suetonius i uita Caesaris: attilius nauali ad massiliam praelio iniecta in puppem hostiū dextra abscissa memorabile illud apud graecos Cynegiri exemplum imitatus transiluit in nauem umbone obuios agens. Parum iusta notitia. Quia non adhibita fuit eloquentia: quae illi praeclaro facinori conueniret. At uero graeci in laudando cynegirum omnem dicendi copiam & ornatū adhibuere.

AT cynegirum. Hoc gestum est bello persico quod atheniēn aduersus darium persarum regem fecerūt. de quo iust. li. ii. Cynegiri quoq3 militis inquit Atheniensi gloria magnis scriptorū laudibus celebrata est: qui post praelii innumeras caedes cum fugientes hostes ad naues egissent onustam nauē dextra manu tenuit nec prius dimisit q̄ manum amitteret: tum quoq3 amputata dextra manu tunc nauem sinistra cōprehendit: quam & ipsam cum amisisset ad postremum morsu nauem detinuit: tantam in eo uirtutem fuisse dicunt: ut nō tot caedibus fatigatus: non ambabus manibus amissis uictus ad postremum truncus & ueluti rabida fera dentibus dimicauerit.

CLassicam attilii. Hoc bello ciuili gestum est: quod inter caesarem fuit atq3 Pompeium iuxta Durachiū. nam cum caesar ad expugnandas arces Durachii: ubi commeatum omnem & belli apparatum Pompeius reposuerat: exercitum duxisset: pompeius breuiori itinere per mare nauigauit: quo caesarem si fieri posset celeritate praeueniret: quod ubi uidit ex uoto sibi nō cessisse: nam caesar pauloante illius aduentū sedes occupauerat: locum dicitur petra: haud procul a moenibus Durachii positum cepit: ibiq3 castra locauit. erat autem locus ille sic nauigationi oportunus ut ex tota Asia & regionibus quas pompeius teneret cōmeatus eo facile comportari possent: hunc igitur locum caesar munitionibus undiq3 claudere coepit: ut obsidione pompeius & fame premeretur. quod parum sibi profuit. Nam cum locus ille: ut dixi ad commeatum ex multis partibus recipiendum eēt accomodatus: maiori ferme inopia obsidentes q̄ obsessi laborabant. Pompeius tamen tantam indignitatem ferre non potuit: ut qui numero militum superior esset obsideri pateretur: inde ergo erumpere statuit cum exercitu quod cum fecisset ea parte qua erat castellum in muris quod a

De Attilio. Cap.CCLXII.

NEc Attilium quidem praeterire possumus qui quum decimę legionis miles pro Cęsaris partibus maritima pugna praeliaretur: abscissa dextra quam Massiliensium naui iniecerat: leua puppim apprachendit: nec ante dimicare destitit q̄ captam profundo mergeret: quod factum parum iusta notitia patet.

¶Nec Attilium quidem &c. Affert mirum fortitudinis exemplum in Attilio milite Caesariano dicens. Nec quidem possum praeterire Attilium: q cum eēs sup. miles decimae legionis praeliaretur pugna maritima ante urbem massilien: pro partibus Caesaris. s. contra pompeium: dextra quam iniecerat naui massilien. abscissa. i. postq̄ dextera illi erat abscissa: apprachendit leua. i. sinistra. s. manu: puppim. i. posteriorem partem nauis: nec destitit dimicare. i. certare: cum his qui in nauim erant: anteq̄ mergeret profundo. s. aquarum: captam. s. nauim illam: quod factum patet notitia parum iusta. i. non satis ampla. uel quia scriptores silentio ptererunt. Lucanus tamen meminit: uel quia non est uerisimile unum hominem & cum altera manu captum: nauim tantam submersisse: nisi forte prius conuulsam dicamus: & per unius infestationem nō potuisse succurri rimas obstruēdo.

De Cynegiro. Cap.CCLXIII.

AT Cynegirum Atheniensem simili pertinacia in consectandis hostibus usum uerbosa cantu laudum suarum graecia: omnium saeculorum memoriae litterarum praeconio inculcat.

¶At Cynegirum. Occasione Attilii: quia simile est eius facinus illi quod in Cynegiro athenien. celebratur. interserit ipsius exemplum licet externum dicens. At. i. econtrario cum parum notum sit attilii factum: graecia uerbosa. i. multorum uerborum cantu. i. in decantatione laudum suarum: inculcat praeconio. i. per praeconium litterarum: memoriae omnium saeculorum Cynegirum athenien: usum simili pertinacia in consectandis hostibus: immo maiore: nam amissis utrisq3 manibus: mordicus nauem retinuit: ut ēt aulus gel. commemorat.

De Scaeua. Cap.CCLXIIII.

CLassicam Attilii gloriam terrestri laude, M. scaeua eiusdem imperatoris centurio subsecutus est. Quum enim pro castello cui praepositus erat dimicaret. Cn. quoq3 pompeii praefectus iussu eius summo studio: & magno militum numero ad id capiendum mitteretur: omnes qui propius accesserant interemit ac sine ullo regressu: pedes pugnans super ingentem stragem quam ipse fecerat corruit: cuius corpus capite: humero: foemore: saucio oculo eruto centum & uiginti ictibus perfossum apparuit: Tales in castris diui Iulii disciplina milites aluit: quorum alter dextra. alter oculo amisso hostibus inhaesit. ille post hanc iacturam uictor: hic ne hac quidem iactura uictus.

¶ Classicam &c. Affert exemplum miræ fortitudinis in scæua eiusdem cæsaris milite dicens Marcus Scæua centurio eiusdem imperatoris: uide licet Iulii Cæsaris:subsecutus est quia posterior tempore licet non minor gloria laude terrestri.i.i terris parta:gloriam classicam.i.naualem Atilii. Qui cum enim dimicasset pro castello.i.parte murorum quibus Cæsar pō peianos obrepserat apud durachium:cui.s.castello præpositus erat.s.a cæsare:& præfectus Cnei Pompeii niteretur potius q̄ mitteretur iussu eius s.pompeii:summo studio.i.conatu:& magno numero militum ad capiendum id.s.castellum ipse Scæua interemit omnes qui accesserant propius: ac ipse pugnans pedes.i.pedester non eques:sine ullo regressu.i.retrocessione:corruit.s.tandem super ingentem stragem.s.cadauerum quam ipse fecerat sternendo pompeianos. Cuius corpus apparuit.s.postq̄ pugna remissa est:capite saucio.i.uulnerato.humero saucio:fœmore saucio oculo eruto:perfossum centum & uiginti ictibus. ¶ Tales &c. Post narrationem factorum.prosequitur ea debita laude aliudq; exemplū inserit:sed sic ambigue ut nescias eiusdem sit an alterius scæuæ:nam quia textus fere utrobiq; idem nomen habent:& Centurionatu in britānia donatum dicit: ipsumq; centurionem iam fassus:uidetur de eodem loqui:Sed quia commentarium legit illic tuum uero scæuola non scæua:& particula uero aduersatiua est:uidetur de alio loqui:nam non uidetur procedere hic.s. scæua ne hac quidem iactura uictus tuum uero scæua & si de eodem loquatur unde diuisim legero. Sed ordo hic est. Disciplina diui Iulii aluit tales milites quales sunt Atilius & Scæua in castris.s.suis:quorum alter.s.atilius inhæsit hostibus dextera sup.amissa:alter.s.scæua oculo amisso.ille.s.Atilius uictor sup.existens:post hanc iacturam.i.amissionem dextræ quia nauem hostilem demersit:hic.s.scæua ne quidem hac iactura.i.amissione oculi uictus sup.fuit quia loco non cessit:nec hosti aditum fecit licet occubuerit.

De Scæua seu Scæuola. Cap.CCLXV.

Vum uero Scæua inexuperabilem spiritum in utraq; parte rerum naturæ:qua admiratione prosequar nescio. Quoniam excellente uirtute dubium reliquisti inter undas ne pugnam fortiorē edideris an in terra uocem emiseris. Bello namq; gallico:quo. C. cæsar non contentus opera sua littoribus oceani claudere britannicæ insulæ cælestes iniecit manus cum quattuor commilitonibus rate transuectus in scopulum uicinum quem hostium ingentes copiæ obtinebant:postq̄ maris æstus regressu suo spacium quo scopulus & insula diuidebantur in uadum transitu facile redegit:ingenti multitudine barbarorum affluēte cæteris rate ad littus regressis solus immobilem stationis gradū retinens:undiq; irruentibus telis:& ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitentibus quiq; militū diurno prælio suffectura pila una dextra hostium corporibus adegisti ad ultimum districto gladio audacissimū quemq; modo umbonis impulsu:modo mucronis ictu depellens:hinc romanis illic britannicis oculis: credibili dum cernereris spectaculo fuisti.postq̄ deinde ira ac pudor cuncta conari fessos coegit:tragula fœmur traiectis saxiq; pondere ora contusus gallea iam ictibus discussa. & scuto crebris foraminibus absumpto profūdo

scæua fortissimo uiro cum præsidio tenebatur:statuit id expugnare castellum:quod tanta pertinacia & fortitudine:cum aliorum militum tum in primis Scæuæ centurionis defensum fuisse constat:ut i castello nemo fuerit omnino militum qui non uulneraretur:q̄tuorq; ex una cohorte : centuriones oculos amiserunt & cum laboris sui periculiq; testimonium afferre uellent:milia sagittarum circiter triginta in castellum coniecta cæsari renuntiauerūt scutoq; ad eum relato Scæuæ centurionis inuenta sunt in eo foramina ducenta triginta:quem cæsar ut erat de se meritus & de republica donauit milibus ducentis æris atq; ab octauis ordinibus ad primipilum se traducere pronunciauit. eius enim opera castellum conseruatum esse ex magna parte constabat.cohortem postea duplici stipendio frumentoq; & speciariis militaribusq; donis amplissime donauit. De hoc scæua Suetonius in uita Cæsaris Scæua inquit excusso oculo transfixus fœmore & humero: centum & uiginti ictibus scuto perforato custodiam portæ commissi castelli retinuit. Lucanus de hoc multa libro sexto. Ille post hāc. Attilius scilicet. Hic scilicet Scæua.

Vum uero scæuola inexuperabilē. Cum Cæsar non satis haberet præscripsisse omnem occidentalem partem in britāniam quæ alter orbis traditur a poetis traiicere uoluit. & cum forte expectaret:ut æstus decurreret & uadum relinqueretur.ut sui transire possent cum quattuor ipse militibus in scopulum naue traiecit. Britāni eos aggrediuntur:solus hic Scæuola quinq; telis quæ satis essent quinq; militibus tota die pugnam sustinuit:laudat ergo Scæuolam q̄ fortiter in naui fecerit & ueniam petierit a cæsare q̄ non fortiter pugnasset sicut forte uoluisset imperator. cum tamen supra humanas uires pugnauerit. In utraq; parte rerum naturæ. Scilicet in mari & in terra : q̄ duo præcipue sunt elementa in quibus rerum natura consistit. nam uocem qua usus est ad cæsarem in terra uirtuti comparat qua usus est in mari. Claudere Britannicæ insulæ. Finire Virgilius Ante diem clauso componet uesper olympo. Regressu suo : q̄a mare fluit ad lunæ cursum hic autē locus āgustis adeo clauditur montibus:ut de superiori loco telum i littus adigi possit. Quinq; militū diurno prælio suffectura. Tela quæ quinq; militibus sufficere potuissent:si a mane usq; ad uesperum dimicassent. Vmbonis. Vmbo p̄prie umblicus hoc est media pars scuti. Ira ac pudor. Ira q̄ uincerentur ab uno. Pudor. q̄ unus tantæ multitudinis impetum sustineret. Tragula:genus teli gladioris quoq; tormento mittitur No. Mat. dicit esse hastam a traiiciendo dictam. Veniam petisti: Et hæc fuit uox quam in terram superius dixit emisisse. Dixit enim o imperator ignosce mihi q̄ mecum arma non tulerim. Naq; ita ab im Vmbo

Valerius maximus.

peratore ueniam petere solebant secundum morem militiae: q per ignauiam arma in pugna amisisset. Sed hic per ignauiam nō amiserat: immo per uirtutem in hostium corpora consecerat. Magnus proelio: quo unus tantae multitudinis barbarorum uim tulit & impetum. Maior disciplinae: Quia uiso imperatore meminit petere ueniam ab eo: q secum arma non portasset. Virtutis aestimatore. scilicet a Caesare. Centurionatus: quia ex milite centurio factus est.

te credidisti: ac duabus loricis onustus iter undas quas hostili cruore infeceras enatasti uisoq; imperatore armis non amissis sed bene impensis quum laudem mereris ueniam petisti: magnus proelio sed maior disciplinae militaris memoria. Itaq; ab optimo uirtutis aestimatore. tum facta tum etiam uerba tua centurionatus honore donata sunt.

Ascen. ¶ Tuum uero &c. Prosequitur ut dixi: aut tertium quod potius dicam militem caesarianum aut eundem Scaeuam: qui priusq̄ ad durachium caderet: egregium edidit in britannia facinus: Quem si placet eundem esse dicamus uero non p̄ sed accipi sed pro serio sic O Scaeua nescio uero. i. reuera aut serio: qua admiratione prosequar tuum spiritum inexuperabilem in utraq; parte rerum naturae. i. aqua & terra: quoniam tu reliquisti excellente uirtute. i. propter excellentem uirtutem tuam: dubium ne pro an: edideris fortiorem pugnam inter undas: an emiseris fortiorem uocem in terra. Namq; tu transuectus bello gallico quo Caius Caesar non contentus claudere. i. terminare: opera sua littoribus oceani. iniecit insulae britannicae quae nunc anglia dicitur manus caelestes. i. diuinas & postea in coelum transferendas: tu inquam transuectus rate cum quattuor commilitonibus in scopulum uicinum quem ingentes copiae hostium obtinebant: postq̄ aestus maris redegit suo regressu: quia refluit illic mare. spacium quo scopulus. s. ille in quem ascenderas: & insulae diuidebantur ab inuicem: in uadum facile transitu: quia derelictum ab aqua ingenti multitudine barbarorum affluente. i. in morem fluctus quum iam recesserat: unde apta est methaphora caeteris. i. commilitonibus qui quattuor erant: regressis. rate ad litus: adegisti inquam (retinens solus gradum stationis imobilem: telis irruentibus undiq;: & sup. barbaris nitentibus ab omni parte studio acri ad inuadendum te) corporibus. i. in corpora hostium: una dextra. i. tua unius pila suffectura proelio diurno. i. unius diei spacio: quinq; militum: tot. n. ascenderant in scopulum ab hoste tuendum: sed quattuor abierant relictis manentibus telis. unde unus quinq; militum munus obiens quinq; militum adegit in corpora hostium pila. i. tela Romanis propria: ad ultimum: cum forte deessent tela: tu depellens audacissimum quemq; scilicet hostium. ut qui proxime accesserat modo. i. interdum: impulsu umbonis idest incuruaturae mediae in clypeo: modo id est interdum ictu mucronis: fuisti dum id est donec cerneretis spectaculo incredibili id est incredibiliter mirabili: oculis. s. te spectantibus hinc. i. ex una parte Romanis: illinc. i. ex altera parte britannicis: Deinde postq̄ ira & pudor (quia pudori erat tot ab uno uinci) coegit s. britannos fessos conari cuncta. i. simul omnia tu traiectus femur. i. habens femur traiectum: tragula. i. grandi telo: contusus ora. i. habens faciem contusam: pondere saxi: & galea iam discussa. s. e capite ictibus. s. telorum: & scuto absumpto. i. annihilato: iam crebris foraminibus: credidisti. i. commisisti uelut fidei: profundo scilicet aquarum: ac onustus duabus loricis. i. in tegumentis quae ex loris olim fieri solebant: enatasti. i. euasisti natando inter undas quas infeceras. i. tinxeras: sanguine hostili: Et uiso imperatore: uidelicet caesare: armis non amissis: sed bene impensis. quia in corpora hostilia infixis: quod utilissimum est eorum impendium: cum merens. s. ex ea re: laudem: petisti ueniam. i. q arma non omnia referres: petisti dicens aut habendus: magnus praelio: quia fortiter dimicasti sed maior memoria disciplinae militaris. quia nosti quid miles imperatori deberet. in multos enim animaduersum est: non quia male pugnarant: sed quia disciplinā transgressi erant. Itaq;. i. & ita: tum. i. simul facta tua. tum. i. simul etiam uerba tua: donata sunt pro praemio: ab optimo aestimatore. i. censore & appretiatore uirtutis: uidelicet Caio Caesare: honore centuriatus. quia ex milite gregario centurionem fecit: unde quia is scaeua qui ad durachium fortiter occubuit centurio erat: uero simile est eundem fuisse: licet in contextu uideatur discrepantia: quod non est magnopere mirandum. nam qui collectanea faciunt opera fastidio prius collectorū religendi subinde panniculos minus apte assuunt.

De Lucio sicinio dentato. Cap. CCLXVI.

Sed quod ad proeliatorum excellentē fortitudinem attinet merito lucii sicinii dentati commemoratio omnia romana exempla finierit: cuius opera honoresq; operum ultra fidem ueri excedere iudicari possent: nisi ea certi auctores (inter quos. M. Varro) monumentis suis testata esse uoluissent: quē cēties & uicies in aciem descendisse tradūt: eo robore animi atq; corporis utentem: ut maiorem semper uictoriae partem traxisse uideretur: sex & triginta spolia ex hoste retulisse: quorum in numero octo fuisse cum quibus spectante utroq; exercitu ex prouocatione dimicasset: quattuordecim ciues ex media morte raptos seruasse quinq;

Sed quod ad proeliatorum. inter fortissimos bellatores. L. Sicinius dentatus iure primum obtinet locū laudis & gloriae quum omnium fortitudinē superasse uideatur. nam totiens prouocatus cū hoste singulari certamine dimicauit. tot hostium spolia uictor ex acie reportauit. tot ciues captos e manibus hostium redemit: & a morte liberauit tot uulnera excepit. totidemq; uictorias consecutus est. ut omnium fidē exuperare possit: nisi a certissimis & summa auctoritate scriptoribus tam graecis q̄ latinis eius res gestae memoriae proditae forent atq; in primis a. M. Varrone linguae latinae teste certissimo similiter ab Aulo Gelio uiro grauissimo. pari ratione a Solino. q de hoc sic breuiter tradit. Praeualuisse apud romanos. L. Sicinium dentatum: titulorum numerus ostendit. tribunus hic plaebis fuit. n̄ multo post exactos reges spurio tarpeio. Aure

Sicinius.

& quadraginta uulnera in pectore accepisset: ergo cicatricibus uacuo: nouem triumphales imperatorum currus secutum, totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem. præferebantur enim aureæ coronæ. viii. ciuicæ quattuordecim. murales tres: obsidionalis una. torques. lxxxiii. armillæ. clx. hastæ. xviii. phaleræ. xxv. ornamenta etiam legioni ne dum militi satis multa.

¶ Sed qd &c. Claudit exẽpla romanorũ ciuiũ admirabili & nõ minus felici fortitudine Lucii Sicinii dẽtati dicẽs. Sed cõmemoratio Lucii Sicinii dẽtati finierit. i. terminauerit merito (qa maxima est: & ex rhetorico instituto maxima quæq; ãt in fronte aut in calce locanda sunt) omnia exẽpla romana: qd. i. quatenus attinet ad excellentẽ fortitudinẽ præliatorũ. Cuius. s. Lucii Sicinii opa & honores. i. præmia operũ possent iudicari excedere. i. excellere aut excellẽtiã habere: ultra fidẽ ueri. i. ultra q̃ uero similẽ ẽ nisi certi authores (inter quos sup. ẽ Marcus Varro) uoluissent ea cẽte stata. i. testificata suis monimẽtis. s. litterarũ: hoc est scriptis: Quẽ. s. Luciũ tradũt. s. certi authores descẽdisse in aciẽ. i. obiisse periculũ dimicãdi centies & uicies (nõ dicã uigesies: nisi sic scriptũ antiqua fides pbarit) utẽtẽ eo robore. i. firmitate ai atq; corporis: ut uideretur traxisse semper. s. ad se maiorẽ ptẽ uictoriæ: & quẽ tradunt: retulisse idest reportasse ex hoste sex & triginta spolia: in quorũ numero (repete tradunt) octo fuisse sup. eorũ cũ quibus dimicasset ex prouocatiõe. s. ad singulare certamẽ: utroq; exercitu spectante: & quẽ tradunt seruasse quattuordecim ciues scilicet romanos. raptos ex media morte idest cũ minimũ abessent a cæde. & excepisse in pectore quinq; & quadraginta uulnera (diligenter obseruat quod ualla præcipit de numero minori prælocando intra uiginti & cẽtum: & postlocando post centum & ante uiginti: usq; adeo ut ex eius obseruatiõe ualla' præceptum collegisse censeri posset) tergo sup. ente aut manente uacuo cicatricibus unde unq̃ terga uertisse hosti probatur: & tradunt eum secutum nouem currus triumphales imperatorum: conuertentẽ in se oculos totius ciuitatis: numerosa idest copiosa põpa donorũ quæ ab imperatoribus ob rem bene gestam receperat. Enim pro quia octo coronæ aureæ ob singularem uirtutem præferebantur sup. ei: coronæ ciuicæ scilicet quernæ ob seruatos ciues quattuordecim. tres scilicet coronæ murales qd inter primos transcenderat muros quæ aureæ erant: & una obsidionalis qp exercitum obsessum singulari uirtute liberauerat repete præferebantur Torques. i. ornamenta colli ex auro itorto galli cathenas uocãt. clxxxiii. armillæ. idest ornamenta brachiorum. clx. hastæ. xviii. Phaleræ idest ornamenta equorum. xxv. appositoriæ ornamenta idest quæ omnia sunt ornamenta: satis multa idest suffectura: etiam legioni: nedum idest ne dicã solum aut non solum militi sup. uni: repete præferebantur illi sequenti currum triumphalem.

De. T. Iubelio campano. Cap. CCLXVII.

Ille quoq; ex pluribus corporibus in unum magna cum admiratione Calidus cruor confusus est. in quo oppido cum fuluius flaccus propter campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suum capitali supplicio afficiendos iudicaret: litterisq; a senatu acceptis finem pœnæ eorum statuere cogeretur: ultro se ei. T. Iubelius taurea campanus obtulit: & quam potuit clara uoce: quoniam inquit Fului cupiditate. tanta hauriendi sanguinis nostri teneris: qd cessas in me cruentam securim distringere: ut gloriari

lio Aterino cõsulibus idẽ ex prouocatione uictor octies & quadragesies quinquies aduersas habuit cicatrices in tergo nullã notam: spolia ex hoste tricies quater cepit. in faleris: hastis: pilis: armillis coronis tricẽta duodecim: dona meruit nouẽ imparatores q opera eius uicerũt triumphãtes psecutus est. hũc ob fortitudinẽ Achillẽ tradunt fuisse nominatũ Au. G. L. Sicinius dẽtatus tribunus plæbis fuit Spurio Tarpeio. Aurelio Aterino cõsulibus. Hic plus q̃ credi possit & debeat strenuus bellator fuit ob ingẽtẽ fortitudinẽ Achilles ro. appellatus ẽ is pugnasse in hostẽ dicit cẽtũ & uiginti pliis. cicatricẽ a tergo nullã aduersas qnq; & quadragita tulisse coronis ẽ donatus aureis octo: obsidionali una: muralibus tribus: ciuicis quattuordecim torquibus tribus & octoginta armillis plus cẽtum & sexagita: hastis duodecim uiginti faleris. Itẽ donatus est qnquies uicies: Populi militaria habuit multi iuga i his procurator plærũq; triũphauit & imperatoribus suis triumphos neuer. hæc ille. Dionysius quoq; Alicarnaseus multa de hoc uiro tradit quæ longũ eẽt recensere. Idem etiam facit Plinius de natu. histo. li. xxii. cap. v. Honoresq; operum: insignia uictoriarum. i. p̃mia sibi data ex uictoriis comparatis. Testata: affirmata. Sex & triginta spolia. Quæ ab hostibus eripuerat singulari certamie supatis Traxisse uideretur. Quasi maior pars uictoriæ eius essent ciues qui in manus hostiũ deuenerãt. Tergo cicatricibus uacuo in quo significabatur illum non fugisse. Nouẽ triumphales nouem triumphãtes imperatores secutus fuerat: qui opera sua teste Soli uicerant. Totius ciuitatis: ut magis in. L. dentatũ q̃ in imperatorem oculos cõiicerent. Pompa ordine sequẽtiũ in quo etiã uictoriarũ insignia præferebantur. Ciuicæ. xliii. erant autem ciuicæ quernæ. Murales: Aureæ. Obsidionales: Gramineæ. Torques: Ornamenta colli ex auro torto confecta: unde etiam torques dicti sunt. Armillæ ornamenta brachiorum: a tegendis armis. i. superioribus brachiorũ partibus.

Ille quoq;. Cãpani u supra diximus cũ ad hãnibalẽ defecissẽt & rõani deide ciuitatẽ illorũ torpescẽte iã hãnibalis fortunã i suã ptãtẽ redegissẽt fului9 flaccus cõsul aspioris igenii hõ: pricipes ciuitatis q defectõis auctores extiterãt Cales & theanũ ducẽdos curauit. ut de illis suppliciũ sumeret cõtra collegæ sui uolũtatẽ q rẽ tãtã ad senatũ reiiciẽdã eẽ cẽsebat. ille ueriti9 futurũ qd euenit: ut a collega sup hac re litteræ ad senatũ mitterẽt: idq; fore sibi ipedimẽtũ quomin9 suã i cãpanos uolũtatẽ expleret pueiti p̃m celeritate sua. nã cũ eqtatu psect9 nocte ẽ theanũ & de cãpanis q illic habebant in custodiis sumpto supplicio. Properat cales proficisci & cum iam producti eẽnt cãpani: ut capite mulctarentur litteræ supuenerũt senatu: qbus finẽ exigendæ pœnæ de cãpanis statuere cogebat quas acceptas nec resolutas cum i gremio re

posuisset praeconi imperauit: ut lictorem lege agere iuberet: quod cum fecisset ea quae de iubelio in littera continentur: acta sunt. Ex pluribus corporibus. Hoc dicit quia hic iubelius uxorem prius & liberos: deinde semetipsum interfecit propter ingentem animi magnitudinē. In unum. Non ex pluribus corporibus: in unū corpus fusus est eruor: sed i unum permixtus est quia uxore & liberis iterēptis super his pectori gladium infigens expirans corruit & ita multorum cadauerū cruor in unum confusus est. T. Iubelius. Vnus ex principibus cāpanis de quibus sumendum erat supplicium. Animo tuo maius. Maius q̄ credere posses. Quē uirū illum. Laudat eius fortitudinem si adeo fortis fuisset in fide Ro. seruanda nunq̄ capua desciuisset a Romanis. Sugillare. Notare ut p caedem suam ac liberorum & coniugis fuluii crudelitas ad inuidiam esset insignis. Quam senatus uti mīa. Per quam incolumis esse poterat.

AGe darii quantus. Cambises cyrhi regis persarum filius per quietem monitus est mergidem regnaturum seq3 regno expulsum iri. ueritus ergo ne a fratre regno uelleretur. Comarim ut uult iustinus uel Prisiarsem quēdam ut herodotus: misit qui fratrem interficeret. ipse uero telo casu quodam foemore ictus diem suum obiit: interea magus quidam noie Mergis regnum occupauit anteq̄ rex periret. ubi Cābises Mergim regnare intellexit. Prisiarpsē interrogat cur mandatum suum non sit executus. credebat enim mergidem hunc fratrem suum esse: ille affirmat se fratrem illius occidisse ut re uera fecerat: rex Prisiarpsem in carcerē conici iubet: quo facto haud ita multo post rex moritur: prisiarpses carcere liberatur: qui postea in locum editum ascendit: quasi simulata stultitia ridiculum quid facturus eēt: & cōgregato populo. conuenerant enim omnes mirantes quidnam facturus esset: & confessus ē se Mergim regis fratrem illius iussu interfecisse. Quo facto se praecipitem dedit: principes ciuitatis & si antea dubitauerant hunc qui regnaret Cambisae fratrem q̄q̄ & ipse Mergis appellaretur. atq3 illi persimilis. tamē quia nūq̄ prodibat in lucem & maxime confessione Prisiarpsae iā pro certo habere coeperunt hūc regis fratrem non esse: huc accedebat q̄ cum rex multas concubinas filiam quoq3 darii cuiusdam principis haberet: pater ut rem exploratam haberet filiae praecepit ut diligenter animaduerteret cum rex profundiori somno captus esset nunquid aures haberet. Nam huic Cambises dum esset in regno aures iusserat auelli: ut dignosceretur a fratre: cui & uultu & nomine similis erat: filia mox detulit ad patrem sine auribus regem esse: haec cum rem certam fecissent hunc qui regnaret Cambisae regis fratrem non esse: multi ex principibus ciuitatis coniurant patriam tyrannide liberare

possis aliquanto uirū fortiorē q̄ ipse es tuo iussu esse interemptum? Eo deinde dicente libenter id se esse facturum: nisi senatus uolūtate impediretur: at me inquit cui nihil Patres. C. praeceperunt aspice oculis tuis quidem gratum animo uero tuo maius opus edentem. Protinus q̄ interfecta coniuge ac liberis gladio incubuit. Quem uirum illum putemus fuisse: qui suorum ac sua caede testari uoluit se fuluii crudelitatem sugillare q̄ senatus misericordia uti maluisse.

¶ Ille quoq3. Quia de ciuibus se non plura dicturum significauit affert exemplum fortitudinis in uiro campano dicens: Ille quoq3 cruor scilicet nobilissimus: utpote Iubelii & liberorum ac uxoris eius: confusus idest cōmixtus est: calibus idest in eo oppido campaniae: in unum scilicet aceruum: ex pluribus corporibus: cum magna admiratione: sed tam eorum qui factum audierant q̄ qui uiderāt: In quo oppido (ergo cales oppidū) cum fuluius flaccus consul Romanus iudicaret principes ciuitatis afficiendos capitali supplicio ante tribunal suum: propter perfidiam campanam: quia campani ad hannibalem defecerant: & cogeretur statuere poenae idest punitioni eorum scilicet principum ciuitatis finem & hoc litteris acceptis a senatu: scilicet Romano: Titus Iubelius Taurea: campanus scilicet natione: obtulit ei scilicet Fuluio: ultro idest non requisitus: & inqt uoce q̄. i. q̄tum potuit clara: o fului: quoniam teneris tanta cupiditate hauriendi sanguinis nostri: quid cessas distringere idest denudare in me: securim cruentam idest cruore occisorum illitam: ut possis gloriari aliquando idest oīm: aut gloriari uirum fortiorem aliquanto q̄ ipse idest tu es: esse interemptum tuo iussu? Deinde eo scilicet Fuluio dicente se facturum eum se libenter id idest enim occisurum: nisi impediretur uoluntate senatus: At idest sed (inquit) aspice me cui patres conscripti nihil praeceperunt: edentem opus gratum quidem oculis tuis: uero pro sed maius animo tuo: quia simile in simili casu non auderes: & protinus idest statim hoc dicto: ipse interfecta coniuge & liberis sup. interfectis: incubuit gladio idest gladium se demisit in conspectu consulis Romani. unde author. Quem idest qualem uirum putemus illum fuisse: qui uoluit testari idest approbare & testificare: caede sua (Valla diceret sui) ac suorum scilicet liberorum & coniugis: se maluisse sugillare idest denigrare & infamē reddere: crudelitatē fuluii. q̄ uti misericordia senatus: qui poenae principum finem statuere iusserat. q. d. haud dubie fortissimum.

Externa: De dario. Cap. CCLXVIII.

AGe darii quantus ardor animi: qui cum sordida & crudeli magorum tyrannide persas liberaret unumq3 ex his obscuro loco abiectum corporis pondere urgeret: praeclari operis socio plagam ei inferre dubitanti: ne dum magum petit ipsum uulneraret: tu uero inquit nihil est q̄ respectu mei timidius gladio utaris: uel per utrunq3 illum agas licet: dum hic q̄ celerrime pereat.

¶ Age darii &c. Bono ordine procedit: nam primum intulit exempla mere domestica: deinde semiexternum: nunc mere externum dicens. Age: ad hortādi uox est. q. d. attēde aut discere: quātus sup. fuit: ardor animi darii unius ex principibus persarum: qui cum liberaret Persas: sordida &

crudeli tyrannide magorū: præsertim Mergidis qui se fratrem Cambisæ mentiebatur: & urgeret.i.opprimeret pondere corporis.s.sui: unū ex his.s. magis: mergidē noīe abiectū idest prostratū loco obscuro: loquit socio ꝓ clari operis idest tyrannicidii: dubitanti inferre plagam ei scilicet mago: ne uulneraret ipsum scilicet dariū incumbentē super magum: dū petit aut peteret magum: uero idest certe: nihil est quod idest propter quod tu utaris gladio timidius idest cum timore: respectu mei.i.ne me uulneres. licet agas idest impellas: illum scilicet gladium tuum: uel idest etiā per utrūq; scilicet me & tyrannum: dum idest dūmodo hic scilicet tyrannus pereat q̄ celerrime idest ualde celeriter.

De Leonida. Cap.CCLXIX.

HOc loco leonidas spartanus nobis occurrit cuius ꝓposito. opere. exitu nihil fortius. Nā cum.ccc.ciuibus apud thermopylas toti asiæ obiectus grauem illum & mari & terre Xersem nec hominibus tantum terribilem: sed neptuno quoq; compedes & cœlo tenebras minitantem pertinacia uirtutis ad ultimam desperationem redegit: cæterum perfidia & scelere incolarum eius regiōis & loci oportunitate: qua plurimum adiuuabatur spoliatus occidere dimicans: quā assignatam sibi a patria stationem deserere maluit. ideoq; tam alacri animo suos ad id prœlium quo perituri erant cohortatus est: ut diceret sic: prandete commilitones mei tanquam apud inferos cœnaturi: mors erat denunciata lacedæmonii perinde ac uictoria esset promissa ductori intrepide paruerunt.

¶Hoc loco seu hoc loci. Vtrūq; enim legitur. Recitat mirabilem uirtutem Leonidæ & cæterorum spartanorum dicens. Leonidas spartanus.i. lacedæmonius: nam sparte seu sparta etiam lacedæmon dicitur: occurrit nobis scilicet memorandus: hoc loci aut hoc loco uidelicet inter uiros fortissimos: cuius scilicet leonidæ proposito: quia uoluit hostem arcere a patria opere: quia innumeros occidit: exitu: quia tandem fortissime cecidit: nihil est fortius. Nam ipse cum trecentis ciuibus scilicet lacedæmoniis: obiectus toti asiæ idest exercitui quem ex tota asia contraxerat Xerxes: apud thermopylas idest angustias illas montis Oetæ dictas quasi portas calidarum aquarum: redegit pertinacia idest infrāgibili constantia uirtutis ad ultimam desperationem Xersem illum grauem idest molestū & mari & terræ: & non modo terribilem hominibus: sed minitantem quoq; neptuno idest deo maris compedes: quia hellespontum ponte iunxit & colaphis cæsum quasi compedibus constricturum se minatus est: minitantem cælo tenebras: quia multitudine telorum terris umbras induxit: ita ut qui sub illis erant possent putasse cælo lucem deesse. Cæterū idest sed: ipse spoliatus opportunitate loci qua plurimū adiuuabatur: spoliatus dico: perfidia & scelere incolarū: quia unus ex incolis regionis docuit a tergo aditum in montem unde leonidas depugnabat: uiso autem hoste: maluit occidere idest occumbere: dimicans: q̄ deserere: stationem assignatam sibi a patria ut scilicet in ea stans hostes arceret. Ideoq; quia maluit occidere q̄ fugere: cohortatus est suos.s. ciues illos trecētos: ad id præliū quo erant perituri: quia non erat spes euadendi: cohortatus inquam est aīo tā alacri ut diceret sic. O commilitones mei: prandete tanq̄ cœnaturi apud

itaq; cū darius & reliq secū primores ciuitatis ad regiā armati cōuenissent: a cæteris quos ad sui corporis custodiā rex habere consueuerat prohibebantur ultimā portā intrare.: bicq; cū darius mergim regē amplexus humi prostrauisset. unusq; ex sociis telum in corpus regis demittere dubitaret. ne dū mergim uulnerare cepit: dariū quoq; transfigeret: telū īquit darius per utrūq; corpus agas dū hic pereat q̄ celerrime. in hac historia Valerii opinionē secuti sumus qui multū dissentit a Iustino tyrānide mago illo qui se ꝑ dolū regē fecerat. Obscuro loco. Vbi lux nulla erat. Vel pro etiam utrunq;. Meum scilicet & huius.

HOc loco leōidas Spartanus. Cū Xerses persarū & totius asiæ rex exercitū infinitæ multitudinis utpote decies centena milia militū in græciā traduceret: ut eam suo imperio subigeret: lacedæmonii Leonidam principem ciuitatis cū trecentis ciuibus miserunt qui in angustiis thermopylarum se persis offerret. transitum eorum in græciā prohibiturus: est autem mons longissimus qui ita græciam diuidit sicut apenninus italiam teste Liuio de bello macedōico li.y. Stra. uero uult eē āgustias mōtis oetæ: ut supra diximus: ibi Leonidas cū trecētis ciuibus quos secū duxerat tāta uirtute dimicauit ut non solū multos ac ꝓpe innumerabiles ex hostibus de mōte repulerit sed etiā rex ipse ter de sede sua consternatus fuisse dicaē multos ex satellitibus quos ad custodiam sui corporis seruabat: quosq; αθανατουσ hoc est immortales appellabat: eosq; leōidas superauit: & docuit eē mortales. itaq; apparebat Xersem sibi transitum in græciam uiribus quidem aperire nō posse nisi agrestis incola regi locum aperuisset: per quem in cacumē montis euadere posset. Rex illum multis muneribus donatum multitudini suæ ad montem scandendum ducem dedit quos cum iam superiora loca tenentes leonidas conspexisset enim uero cognouit se diutius resistere non posse: nec eo tamen remissior ad pugnam est factus. quin etiam suos ita allocutus est: ut diceret eos ita prandere tanquā cœnaturos apud inferos hi duci suo tāq̄ triūphos ac uictoriā promisisset intrepide paruerūt: & ita pugnātes oēs pro patria fortiter occubuerunt. Multis tamē prius ex hostibus interfectis. Vnde de hoc Stra. lib. ix. in descritione Termopylarū: Leonidas inquit. Sane paucis adiunctis finitimis contra tot Persarū milia hominū ualētissimorū tunc ope locorū obstitit: donec alio per montana circumeuntes tramite barbari ipsius leonidæ cōmilitones cōciderunt: & tunc in cōem cunctorum cumulū eorum poliandrion adest & insculpta in colūna Spartanorum late uulgata inscriptio. Dic lacedæmoniis hac hospes parte iacere: dum illorum rigidis legibus obsequimur. Grauem. Perniciosum: quia nec mare nec terra eum sustinere poterant. Sed neptuno compedes. Quia dicitur Xerses bizantiū ponte iūxisse:

uel q mare nauibus strauit:ut dicit Iustinus:
Propterea compedes uidetur iniecisse neptu
no. Tenebras coelo Quia multitudine sagitta
rum coelo tenebras inducebat & solis lucē au
ferebat.

O Thryadæ quoq3 pugna pariter ac
Athenienses & lacedæmonii de agro
thyræatium inuicem diffidebant: &
cum de hoc utriq3 exercitus pugnaturi consti
tissent: ne magnam cladem acciperent totius
belli fortunam trecentis militibus cōmiserunt
qui utrinq3 pro suo dimicarent exercitu. & dū
hi pugnarent: reliqui omnes in castra discede
rent. in hac pugna tanta animorum pertina
tia certatum est ut cæteri omnes occubuerint
unus tantum Othryades pugnæ superstes ex
titerit: qui ne solus in castra rediret: seipsum in
ter hostilia cadauera gladio transfixit: & san
guine proprio scuto suo litteras inscripsit uici:
deinde cum e castris utrinq3 omnes exissēt ad
colligenda cadauera: ut sepulturæ mandaren
tur: nec aliqua ratione secerni posset: utri uicti
uictoresue fuissent. Othryadæ corpus inter
cadauera atheniensium repertum est: cum scu
to ubi uictoriæ titulus erat inscriptus ex quo
cognitum est ipsum uictorem superstitem fuis
se: & ita consensu atheniensium lacedæmonii
thyræatium agrum: spatio quidem angustū:
sed laudibus amplum principes possederunt.
Spatio. Quia paruo spacio circūscriptus erat
locus ille. Ordo autem litteræ est: solū thyræa
tium latius laude q̄ spacio cernitur speciosa pu
gna pariter: ac morte othrydæ. Direpta tan
tum non post fata sua in sinū .i. ferme & qua
si post mortem suam. nā parum aberat a mor
te cum sanguine suo uictoriæ titulum scuto su
per inscripsit ac si diceret in ipso mortis articu
lo. & est modus dicendi tantumnō pro ferme:
Valerio propemodum peculiaris.

Epaminudas

E Xcellentissimo Spartanæ ciui
tatis. Epaminundas bellicæ artis
gloria præstans primus docuit
lacedæmones: qui græciæ regnū
occupauerant uinci posse: & eorum opes fran
gi. nam apud leuctras primo fudit atq3 fuga
uit illorum exercitum cum cleōbrato duce: q
tanta cum spe fuerat a lacedæmoniis aduer
sus thebanos missus: ut nihil prorsus de ui
ctoria dubitarent: qui cum ad leuctras uenis
set: ac diligenter hostium uires. & consilia co
gnouisset. tandem intellexit illos omnibus re
bus esse superiores: sed quoniam tanta cum
opinione ciuium uenerat Cleombratus ut re
dire non posset nisi cum magna ciuium offen
sione: rem pugnæ commisit & a thebanis.
Epaminunda duce superatus: magnam pa
triæ suæ cladem intulit: adeo ut nisi esset acci
tus ex ægypto agesilaus actum esset de re la
cedæmoniorum. erat enim ad eam necessita
tem peruentum: ut mulieres arma sumere co
actæ fuerint: ad urbis moenia defendenda: rur
sus apud manthineam cum utrinq3 exercitus
constitissent: ueritus thebanos in acie segni

inferos scilicet in campis elysiis. Mors erat denuntiata scilicet hoc dicto
& tamen sup. lacedæmonii paruerunt ductori .s. suo Leonidæ: intrepid
perinde ac idest non aliter q̄ si uictoria esset promissa.

De Othryadæ. Cap. CCLXX.

O Thryade quoq; pugna pariter ac mors spe
ciosa Thyreatium laude: q̄ spacio latius solū
cernitur: qui sanguine suo scriptis litteris dire
ptam hostibus uictoriam tantū non post fata sua in si
num patriæ cruento trophæi titulo retulit.

¶ Othryadæ &c. Ordo est. Solū quoq3 Thyreatiū idest quod thyræa
tes colunt: cernitur idest conspicitur: latius idest extensius: laude othrya
de scilicet lacedæmonii illius forte sic dicti q Otrii esset filius: speciosa
pariter pugna ac morte q̄ spacio .i. extensione locali: sic Oliuerius legit:
Alii non morte sed mors legunt: quibus libentius accedo propter particu
lā quoq3 ut sit ordo. Pugna quoq3 pariter ac mors athryadæ: speciosa
sup. est: cuius sup. laude solū thyræatiū cernitur latius q̄ spacio: & sup. qui
retulit in sinum patriæ cruento titulo trophei: utpote litteris scriptis san
guine suo: uictoriam direptam hostibus scilicet atheniēsi. tantum non .s.
dumtaxat post sua fata idest post mortem uoluntariam: uoluit enim super
uiuere cæteris cæsis: ut qui eius scripta legerunt interpretati sunt: potuit
tamen fieri: ut accepto letali uulnere: sed spiritu nondum sopito ea scripse
rit: & eo solo uicerit: q cæteri similia scribere aut non potuerint utpote
iam defuncti: aut non curauerint minus pro patriæ gloria attenti.

De Epaminunda. Ca. CCLXXI.

E Xcellentissimos spartanæ uirtutis prouentus
miserabilis lapsus sequitur, Epaminundas
maxima thebarum foelicitas idemq; lacedæ
moniis prima clades quum uetustam eius urbis glori
am inuictamq; ad id tempus publicam uirtutem apud
leuctram & mantineam secundis proeliis contulisset:
traiectus hasta sanguine & spiritu deficiens: recreare se
conantes primum an clypeus suus saluus esset: deinde
an fusi hostes penitus forent interrogauit: quæ postq̄ ex
animi sententia comperit: non finis inquit commilito
nes meæ uitæ: sed melius & altius initium aduenit. Nūc
enim uester Epaminundas nascitur: quia sic moritur.
Thæbas ductu & auspitiis meis caput græciæ factas
uideo: & fortis & animosa ciuitas spartana iacet armis
nostris abiecta: amara dominatione græcia liberata est.
Orbus quoq; non tamen sine liberis morior: quoniam
mirificas filias leuctram & mantineam relinquo. E cor
pore deinde suo hastam educi iussit: eoq; uulnere expi
rauit. Quod si eum dii immortales uictoriis suis perfrui
passi essēt: sospes gloriosior patriæ moenia nō intrasset

¶ Excellentissimos. Affert pulchrum fortitudinis exemplum in Epaminunda thebano dicens. Lapsus miserabilis uirtutis spartanae .i. lacedaemoniae: sequitur excellentissimos prouentus uirtutis spartanae. Epaminundas maxima felicitas thebarū: & idē prima clades idest calamitas lacedaemoniorū. cū .i. postq̄ contudisset idest tūdendo oppressisset: uetustam gloriam eius urbis uidelicet lacedaemonis: & uirtutem publicam .i. totius ciuitatis: inuictā ad id tempus: contudisset dico: praeliis secundis idest prosperis sibi & suis: apud Leuctram & Mantineam idest loca illa in quibus feliciter cum spartanis pugnauit: traiectus hasta .i. habens corpus traiectū hasta: & sup. deficiens sanguine & spiritu scilicet uitali: interrogauit .s. amicos conantes se recreare idest consolando reparare uires animi eius: primū an clypeus suus esset saluus: quia turpissimū erat clypeū abiicere: deinde an hostes forent fusi penitus: quae .s. duo postq̄ comperit: ex sententia animi idest ex uoluntate sua idest ita se habere ut uoluit: inquit o cōmilitones non finis uitae meae aduenit. sed melius & altius initium uitae superuenit. Enim pro quia: Epaminundas uester scilicet dux: nascitur nunc scilicet in eterna memoria: quia sic idest tā gloriose moritur (Pulchre se laudans in tertia tanq̄ de altera loquitur persona. Simile autē cū illo sentiēs ecclesia nostra: celebrat sanctorum martyrum natalitia: quo die hinc ad aeterna migrauerunt regna) Ego uideo thebas factas ductu scilicet meo & auspiciis meis idest felicitate & prouidentia mea: caput idest principē ciuitatē graeciae: & ciuitas spartana fortis & animosa iacet abiecta idest uilis effecta: armis nostris: graecia est liberata. amara dominatione idest tyrannide lacedaemoniorum. Ego quoq̄ idest etiam morior orbus idest carens naturali aut carnali prole: non tamen morior sine liberis: quoniam relinquo Leuctram & Mantineam idest memorias uictoriarum mearum apud leuctram prius & nunc apud Mantineam mirificas filias idest loco mirificarum filiarum. Deinde idest illis dictis iussit hastam qua traiectus erat: duci idest leniter trahi e corpore suo: & expirauit idest spiritū emisit eo uulnere. Quod si .i. dato q̄ dii immortales passi essent eum perfrui idest ad satietatem uitae aut ad extremum fati frui uictoriis suis ipse sospes .i. sanus & incolumis non intrasset gloriosior idest plenior uerae gloriae moenia patriae scilicet thebarum: sup. quā intrauit hoc dicto & facto.

us pugnaturos his uerbis & oratiōe hortatus est. ut diceret captiuitatem uxorum liberorū patriae sibi ante oculos proponerent: ipsius quoq̄ urbis moenia solo paulopost adaequanda nisi fortiter agerent quibus animati thebani ciues lacedaemonios acri pugna superarūt. Frontinus lib. i. cap. xi. Epaminūdas inq̄t dux thebanorum aduersus lacedaemonios dimicaturus ut non solum milites uiribus suis: uerū etiam affectibus iuuarentur: pronunciauit in concione destinatum lacedaemoniis si uictoria potirentur omnes uirilis sexus interficere: uxoribus autem eorum & liberis in seruitutē adductis thebas diruere: qua concione concitati primo impetu thebani lacedaemonios expugnauerunt. de hoc uiro & Ci. in epistolis ad L. Lucceium. dicit enim quem nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminundas. nam cum quadam miseratione delectatur: qui tum deniq̄ sibi spiculum auelli iubet postq̄ ei percunctanti dictum est clypeū saluū esse ut etiā in uulneris dolore aequo animo cū laude moreretur. Inuictā publicā uirtutē Quia etsi multi ex lacedaemoniis oppressi sunt publice: tamē omniū bellorū ad id tēpus superiores extiterant. Leuctrā & mantineā Leuctra oppidū est boeotiae haud procul ab helicone iuxta Lebadiā & Cheroneā teste Strabone lib. ix. ut descriptione Boeotiae. Dicit enim iacet autē Heliconis & cheroneae mediū iuxta coroneā. Leuctra in eo tractu sunt ubi epaminundas lacedaemonios ingenti superans praelio: eorū calamitati & cladis initiū reperit: ex eo eni tēpore graeciae principatum ultra recuperare nequierunt. quem prius adepti tenebant. praesertim postq̄ secundo apud Manthineam congressi rē infoeliciter gesserunt. unū tamen illis q̄q̄ hunc in modū afflictis permansit: ut nulli aliorū ditioni subacti sint. usq̄ ad Romanorū imperium a quibus eis habitus perdurat honos propter regendae ciuitatis probitatē. monstratur sane locus ipse in uia: quae ex plateis ducit ad thespias. Manthinea uero fuit in archadia eodē teste. sed ut uult nunc non extat. Nā Epaminundas inquit Manthineam superatis secunda pugna lacedaemoniis illustrē reddidit in qua & ipse obiit: hec autem euanuit. Sed melius & altius: initium uitae. Quia fama uirtutis meae apud posteros aeterna manebit. Ciuitas spartana. Spartana metropolis ciuitas est lacedaemoniorum: hoc est principalis quae alio nomine lacedaemon dicitur q̄q̄ nonnulli uelint lacedaemonia regionem esse: Spartam uero urbem. iustinus libro undecimo thebani inquit auxiliantibus atheniensibus bellum his intulere scilicet lacedaemoniis quae ciuitas ex infimis incrementis uirtute Epaminundae ducis ad spem imperii graeciae erecta ē.

Leuctra.

Manthinea

De Theramene. Cap.CCLXXII.

IC ne Theramenis quidem atheniensis in publica custodia mori coacti parua mentis constantia: in qua triginta tyrannorum iussu porrectam ueneni potionem non dubitanter hausit: quodq̄ ex ea superfuerat iocabundus illisum humo clarum edere sonum coegit. Reddensq̄ seruo publico qui eam tradiderat Critiae inquit propino: uide igitur ut hoc poculum ad eum continuo perferas. Erat autem is ex triginta tyrannis crudelissimus. Profecto supplicio est se liberare: tam facile supplicium perpeti. Itaq̄ Theramenes pinde ac in domestico lectulo moriens uita excessit

IC ne Theramēis quidē atheniēsis. Subactis Atheniensibus ut diximus in capitu. de somniis. Lisander lacedaemoniorum dux triginta praetores imposuit: qui paulo post facti sunt triginta tyranni. nam illorum opera sublato de medio alcibiade cuius metu reprimebantur saeuire coeperunt in plebem atheniensem & in populum uniuersum crudelem tyrannidem exercere. nam tanti ultoris uidelicet Alcibiadis metu liberati miseras urbis reliquias caedibus & rapinis crudeliter exhauriūt quod cum therameni uehementer displiceret. eorumq̄ libidinibus saepissime obstaret. iniecto falso crimine in carcerem coniecerunt: eiq̄ uenenatum poculum paulopost hauriendum miserunt. quod cum forti animo & indubitanter hausisset: quod intra poculum uenenatum missum fundo remanserat: tunc terrae incussit dicens. Hoc critiae propi

ro: erat autem unus ex triginta: hi uero fuerunt a trasibulo electi: & critias interéptus. Critiæ propino. Quasi diuinans quod futurū erat: ut exigerentur omnes & critias occideretur. Cice. libro primo tusculanorū. Quod me delectat inquit Theramenes Quam elato animo est: & si eum flemus cum legimus: tamen non miserabiliter uir clarus emoritur cum etiā coniectus in carcerem triginta tyrannorū iussu: uenenumq3 ut sciens ebibisset: reliquū sic e poculo eiecit ut id resonaret quo' sonitu reddito arridens propino inquit hoc pulchro Critiæ qui in eum fuerat deterrimus: græci enim in conuiuiis solent nominare cui poculum tradituri sint. Iussit uir egregius in extremo spiritu cum iam præcordiis susceptam mortem cōtemneret. uereq3 ei qui uenenum præbuerat mortem eam est auguratus. quæ breui consecuta est. Profecto est tam fortiter mori. Tam constanter mori ē se supplicio mortis liberare. Inimicorum existimatione. inimici quidem de morte pœnas dedisse illum credebant ipse uero mortem pœnarum: finem esse iudicauit. Litteris & doctrina. Est endiadis idest doctrina litterarum.

NVmantino uero theogeni. Cum numantiam obsideret Scipio posterior complures oppidanos ex urbe progressos ad colligenda frumenta pallantes per agros occidere uetuit: q diceret eo facilius qcquid frumenti esset in urbe consumpturos cē quo plures essent. nam quod portabatur in urbem per eos qui exierant ad paucorum dierum usum erat: igitur consumptis omnibus q ad uictum præstarent desperatisq3 sociorum & aliorum auxiliis cum iam famis extremitatem diutius tolerare non possent. ne in seruitutem uenirent consilio theogenis se inuicem tradentes neci omnes occubuere: sed de hac fame & necessitate uidebimus lib. vii. capitu. de necessitate. Præstaret. Superaret excelleret. Vicum suum. Quem habitatione sua totum occupauerat. Tam forti lege. Vt inter se de uita certarent.

inimicorum existimatione punitus: suo iudicio finitus. Sed Theramenes a litteris & doctrina uirilitatē traxit.

¶ Ac ne Theramenis. Affert exemplum fortitudinis Theramenis ciuis & philosophi athenień. in carcere potionem uenenatam a tyrannis iussam forti animo haurientis. Ordo est. Ac nequidem idest non etiam constantia mentis theramenis athenień. coacti mori in publica custodia idest carcere: parua sup. est: immo magna: in qua scilicet custodia aut mentis constantia: Hausit non dubitanter potionem ueneni porrectam iussu triginta tyrannorum: & ipse iocabundus idest per iocum irridens: coegit id quod superfuerat ex ea scilicet potione quia totum bibere non ualuit: illisum humo idest in humum idest fortiter iactum in terram: edere. i. emittere sonum clarū: & reddens seruo publico sup. partem aliquā potionis: qui scilicet seruus tradiderat sup. eā potionem: inquit: ego propino sup. similē haustum aut potionem Critiæ scilicet tyranno. q. d. expectet Critias breui uitæ suæ exitum (Nam in conuiuiis qui datum poculum biberunt solent cui faueant nouum propinare) igitur quia Critiæ propino: uide idest prospice: ut perferas continuo hoc poculum ad eum scilicet Critiam. Autem pro sed: is (inquit author) erat crudelissimus ex triginta tyrannis. deinde author laudans factum Theramenis a prudentia dicit. Profecto pati supplicium tam facile: est liberare se supplicio. Itaq3 idest & ita Theramenes excessit uita perinde ac idest tanq̄ esset moriens: in lectulo domestico: punitus existimatione idest iudicio inimicorum scilicet tyrannorum: finitus scilicet punitione largiore & huius uitæ miseriis: iudicio suo idest ut ipse indicabat & interpratabatur. Sed Theramenes traxit uirilitatē idest animositatem & fortitudinem qua usus est a litteris & a doctrina: quia multa legerat & audierat ac docuerat: quibus aduersa fortiter toleranda didicerat.

De Theogene. Cap. CCLXXIII.

NVmantino uero Theogeni ad cōsimilem uirtutem capessendam: quasi magistra gentis suę ferocitas extitit. Perditis namq; & afflictis rebus numantinorum: quum omnes eius ciues nobilitate: pecunia: honoribusq; præstaret: uicum suum qui in ea urbe speciosissimus erat: contractis undiq; nutrimentis ignis incendit: protinusq; strictum gladium in medio posuit ac binos inter se dimicare iussit ut uictus incisa ceruice ardentibus tectis superiaceretur: qui quum tam forti lege mortis omnes absumpsisset: ad ultimum seipsum flammis immisit.

Ascen. ¶ Numantino uero. Perpetuo contextu tanq̄ principium sequentis narrationis ex fine præcedentis dependeat: cōnectit author narrationem suam. q. d. theramenes quidem ex litteris fortitudinem didicerat: Vero pro sed Theogeni Numantino idest uni ex principibus Numantiæ urbis hispaniæ quam Scipio ad excidium compulit: ferocitas gentis suæ idest qua fere omnes numantini prædití esse solent: extitit quasi magistra: ad Capessendam idest obeundā similem uirtutem. Namq3 rebus Numantinorum perditis & afflictis: cum ipse præstaret idest anteiret: omnes ciues eius scilicet. Numantiæ (alioqui diceret suos) nobilitate. pecunia & honoribus: incendit uicum suum: qui erat speciosissimus in urbe: & hoc nutrimentis. i. fomentis ignis: hoc est lignis & aliis combustilibus contractis undiq3: & posuit protinus idest statim ut incendium inualuit: gladium strictum idest nudatum in medio: ac iussit sic ciues: dimicare inter se binos idest duos & duos ea sup. lege: ut uictus superiaceretur tectis ardentibus ceruice incisa idest habens ceruicem incisam: qui cum absumpsisset omnes: tam forti lege mortis: qua alter alterum cogebatur occidere: īmisit seipsum flāmis. i. in flāmas ad ultimum: cum non haberet a quo immitteretur. Sed in euētu rei ut uerba sonant difficultas est: si enim bini dimicauerint: & tantum uictus in flāmas iniectus sit: uideretur dūtaxat altera pars ciuitatis absumpta. unde dicendum est: sic dimicasse ut omnes mori parati fuerint: nam uictor unius sinebat se uinci ab altero: ratus pulchrius sic mori q̄ hostibus dedi: aut sibi manū inferre: cum ergo Theogenes ultimum sic confecisset pomuria adactus sese in ignem immisit.

De uxore Aſdrubalis. Cap.CCLXXIIII.

Verum ut æque po.ro. inimicæ urbis excidium referam: Carthagine capta: uxor Aſdrubalis exprobrata ei impietate q̄ a Scipione ſoli ſibi impetrare uitam contentus fuiſſet: dextera leuaq; tres communes filios mortem non recuſantes trahens incē dio ſe flagrantis patriæ obiecit.

¶Verum ut æque. Ad filium orationis in aliis reſpicit ſimilem animum in aliis ſimilem euentum: in aliis par in aliis diſpar ſtudium: unde hic dicit. Verum ut referam excidium urbis æque idest æqualiter inimicæ populo Romano: ut fuit Numantia uidelicet carthaginis. Carthagine capta: uxor Aſdrubalis impietate exprobrata idest improperata & probro data ei ſcilicet aſdrubali: q̄ fuiſſet contentus impetrare ſibi ſoli uitam a Scipione: trahens dextera & leua idest utraq; manu: tres filios cōes ſcilicet inter ſe: hoc eſt aſdrubalem & ipſam: non recuſantes mortem idest mori paratos: obiecit ſe incendio patriæ flagrantis idest ardentis.

De duabus puellis ſyracuſanis. Ca.CCLXXV.

Muliebris fortitudinis exemplo æque fortem duarum puellarum caſum adiiciam. Cum peſtifera ſeditione ſyracuſarum tota regis hieronis ſtirps euidentiſſimis exhauſta cladibus ad unicam filiam harmoniam uirginem eſſet redacta: & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius æqualem illi puellam regio cultu ornatam hoſtilibus gladiis ſubiecit: quæ ne quum ferro quidem trucidaretur: cuius eſſet cōditionis ederet proclamauit admirata illius animum harmonia: & tantæ fidei ſupereſſe non ſuſtinuit. Reuocatoſq; interfectores profeſſa quenam eſſet in cædem ſuam conuertit. Ita alteri tectum mendacium: alteri ueritas aperta finis uitę fuit.

¶Muliebris &c. Affert ultimum exemplum fortitudinis idq; muliebris dicens. Ego adiiciam exemplo fortitudinis muliebris: quæ fuit in uxore haſdrubalis: caſum duarum puellarum æque fortem. Quum idest quando tota ſtirps idest progenies regis hieronis eſſet redacta ad unicam filiam Harmoniam ſcilicet nomine: peſtifera ſeditione ſyracuſarum idest ſyracuſanorum in ſicilia late dominantium: cladibus euidētiſſimis idest maniſeſtiſſimis: & impetus fieret ab inimicis certatim in eam ſcilicet unicam puellam: nutrix eius ſubiecit gladiis hoſtilibus puellam ſcilicet ignobilē: æqualem illi .i. eiuſdem æui & magnitudinis cum illa. ornatam cultu regio idest regali: hoc eſt regis filia digno Quæ ſcilicet puella ſub ornata cum ne quidem idest non etiam cum trucidaretur ferro: ederet idest explicaret: cuius conditionis eſſet (quia maluit mori quam ſe explicando harmoniam quæ uera filia regis erat prodere) Harmonia admirata animum illius ſcilicet puellæ: proclamauit: ſcilicet ſe eſſe regiam prolem non illam quæ interficeretur: & non ſuſtinuit ſupereſſe idest non ualuit ſilere ut ſuperſtes eſſet tantæ fidei idest fidelitati. & conuertit interfectores ſcilicet illius puellæ: in cædem ſuam idest ſui: profeſſa idest palam locuta: quænam eſſet. Ita .i. & ſic mendatium tectum idest celatum fuit finis uitæ alteri ſcilicet puellæ ignobili: & ueritas apta idest manifeſtata fuit finis uitæ alteri ſcilicet harmoniæ: quæ uera erat regia proles.

Verum ut æque po.ro. Carthagine capta. idem Scipio poſterior Carthaginem quam ſuy erior tributariam fecerat: expugnauit: in cuius euerſione cum haſdrubal in Scipionis deditionem ueniſſet eius uxor indignata: q̄d ſe liberiſq; contemptis ſibi ſoli conſuluiſſet ne in captiuitatem ueniret: ſe cū duos filios mortem non recuſantes in arcis faſtigia trahens ſe cum illis in urbis incendium præcipitem dedit. fuit autem huius haſdrubalis uxor qui filiam ſuam nomine Sophoniſbam Siphaci numidarum regi dederat uxorem: ne in romanorum ſocietatem ueniret ſecundo punico bello: quæ quidem & ipſa nihil a matre degenerans miſſo a Maſiniſſa: qui per nuptiarum occaſionem uolebat illam a captiuitate uindicare: cum non poſſet. ueneno illud fortiter hauſit. Exprobrata improperata impietate quod ſui & liberorum oblitus eſſet.

Muliebris fortitudinis exemplo æque Quum peſtifera Hiero ſyracuſarum rex po. ro. amiciſſimus fuit ſecundo punico bello. hic autem filium habuit Gelonem a quo Hiero. natus eſt: qui cauſa fuit extinguendæ regiæ ſtirpis. nam mortuo Hierone atq; patre cum eſſet admodum puer & regno inmaturus tutoribus tunc cōmendatus eſt & amicis qui eius ingenium ad præcipitandum in omnia uitia acceperunt: quæ ita cernens futura Hiero ultima ſenecta dicitur uoluiſſe liberas ſyracuſas relinquere: ne ſub dominatu puerili per ludibrium. bonis artibus partum firmatum q; interiret regnum: ſed eius cōi filio reſiſtere filiæ quæ precibus & blanditiis pellexerunt ſenem ut regem relinqueret reſ[illegible]ti: itaq; tutores .xv. puero tunc reliquit: quo precatus eſt moriens ut fidem erga po. ro. quinquaginta annos a ſe cultam inuiolatam q; ſeruarent: quod longe ſecus factum eſt. nam eo mortuo: mala puero ſuadentes impulerunt ut a romana ſocietate deficeret: regioq; habitu & cultu auguſtiori cum purpura & diademate ſatellitibus undiq; ſtipatis ad terrorem omnium incederet: quod nunquā antea pater nec auus fecerat ex quo in puerum tyrannidem exercentem facta eſt coniuratio ubi non ſolū rex occiditur: ſed uniuerſa ſtirps regis hieronis funditus tollitur. In ea igitur perſecutione factum eſt quod Valerius memorat.

De patientia. Titulus. III.

EGregius uirorū pariter. Fortitudo inquit se oculis nostris subiecit: q̄ hortata ē: ut patiētia in mediū ueniret: q̄ uel cū ea uel ex ea nata uideri potest. nā fortitudinis ptes sunt patiētia & psCuerātia. Infirmioribus radicibus. Nā laudis & gloriæ radices habet patientia. Cum ea. Tanq̄ soror. Ex ea. Tanq̄ filia.

QVid eni his. id ita eē Mutius qui scæuola dictus est clarissima nobis documēta reliquit. A porsena. Etruscorū rege: ad cuius opes ea tēpestate florētissimas Tarquinius cū scelerata stirpe pulsus ex urbe confugerat. Immolātēq; ante altaria. In hoc Valerius a Liuio dissentit: nō eni sacrificātem sed milites recēsentem una cū scriba in castris & stipendiū dantē dicit Liuius: & Mutiū qui ad regis cædē uenerat errore ductū pro rege scribam obtruncasse: q̄ ille corporis cultu nihil ferme a rege distaret cōpræhensum deidecū regii satellites retraxissent ante tribunal regis destitutum & tū quoq; inter tantas fortunæ minas metuendū magis q̄ metuentem dixisse: romanus sū ciuis. C. Mutiū uocant. hostis hostē occidere uolui. nec ad mortē minus animi est q̄ fuit ad cædē: & facere & pati fortia romanū est. non unus ego i te hos animos gessi. longus est post me ordo idē petentiū decus. proinde in hoc discrimē si iuuat accingere: ut i singulas horas capite dimices tuo: ferrū hostēq; in uestibulo habeas regiæ hoc tibi iuuentus romana bellū indicimus: nullam aciē nullū prœliū timueris uni tibi cū singulis res erit: tunc regē simul ira incēsum periculoq; cōterritū ad terēdum adolescentē ut metu pœnarum exprimeret quid illud esset quod per ambages minaretur. tormenta afferri. & ignem parari iussisse. quo tanq̄ uictima imolaretur. illum uero ut regi ostenderet q̄ facile tormenta contemneret: dextram foculo iam i censo: spectantibus omnibus iniecisse: & exuri passum esse. inde Scæuolam fuisse nominatum. quasi sine uola: hoc est sine media parte manus. quæ uola dicitur: unde dicitur inuolare. Dionysius qui hanc historiam multo plixius narrat: nullam prorsus de hac patientia mentionem facit: inter molitiem pii pariter. Partum: dum pareret: pissimum propositum adimplere. Pii: quia pro patria liberanda id faceret. Fortis. Quia mortem non formidaret. Causam aduentus: quia ingenue confessus est se ad occidendum regem uenisse. Adulatus. Nam mutius quasi remunerās meritum quandoquidem inquit. rex est apud te uirtutis honos: ut beneficio tuleris a me quod minis nequisti. ccc. coniurauimus iuuentutis ro. principes ut in te hac uia grassaremur mea prima sors fuit. cæteri ut cunq; ceciderint: primi quoq; ac te oportunā fortuna dederit suo quisq; tempore aderit.

Scæuola

De patientia. Titulus. III.

EGregiis pariter uirorum ac fœminarum operibus fortitudo se oculis hominum subiecit patiētiamq; in medium pcedere hortata est: non sane infirmioribus radicibus stabilitam: aut minus generoso spiritu abundantem: sed ita similitudine iunctam: ut uel ex ea: uel cum ea nata uideri possit.

EGregiis. Hac præfatiōe trāsit ad exempla patientiæ dicēs. Fortitudo subiecit se oculis hoīm. i. manifestauit se hoibus: egregiis. i. excellētibus operibus pariter uirorum ac fœminarū: & ipsa fortitudo hortata est: patientiam procedere in mediū: sane. i. certe: aut u... sane idest cū multo infirmioribus radicibus stabilitā: aut abundantē spiritu minus generoso: sed coniunctam ita similitudine: ut possit uideri nata uel ex ea tanq̄ filia: uel cum ea tanq̄ soror.

De Mutio Scæuola. Cap. CCLXXVI.

QVid enim his quæ supra retuli facto Mutii conuenientius? Quum a Porsena rege ethruscorum urbē nostrā graui ac diutino bello urgeri ægre ferret castra eius clam ferro cinctus itrauit immolantemq; ante altaria conatus est occidere: cæterū inter molitionē pii pariter ac fortis ppositi oppressus nec causam aduentus texit: & tormēta q̄topere contemneret mira patientia ostendit. perosus enim (credo) dextram suam q̄ eius ministerio in cæde regis uti nequisset: iniectam foculo exuri passus est. Nullum profecto dii immortales admotum aris cultum attentioribus oculis uiderunt: ipsum quoq; Porsenam oblitum periculi sui ultionem suam uertere in admirationem coegit. Nam reuertere iquit ad tuos Muti: & eis refer te quum uitam meam petieris a me uita donatum. Cuius clementiam nō adulatus Mutius tristior porsenæ salute: quam sua lætior urbi secū æternæ gloriæ cognominæ Scæuolam reddidit.

❡ Quid enim his &c. Affert primum exemplum patientiæ dicens. Enim pro quia. q. d. benedixi patientiam posse uideri natam ex fortitudine uel cum fortitudine: quia quid est conuenientius. i. minus differēs his. s. cū his aut ab his q̄ retuli. i. recitaui supra. s. dādo exēpla fortitudinis: facto. i. q̄ factū: mutii. s. scæuolæ postea dicti. q. d. nihil: Cū. s. Mutius: ferret ægre urbē nostrā: hoc est romā: urgeri. i. premi a Porsena rege Etruscorū: bello graui ac diutino: imo obsidione longa: ipse cinctus ferro. i. habens secū sicā: intrauit castra eius clam idest a nemine perceptus: & conatus est occidere. s. porsenam: imolantem ante altaria scilicet deorum. Liuius dicit qd scribam eius occiderit pro illo: ut Oliuerius recitat. Cæterum idest sed ipse Mutius oppressus idest ab icœpto iam cognito prohibitus: inter molitionem idest difficilem executionē propositi piter pii: quo ad patriā n̄ quo ad deos. s. imolātē diis obtrūcare uoluit: ac fortis qa patus erat p̄ facto eo trucidari: alioq cū nō eēt spes euadēdi temere rem molitus esset: nec texit

Enon celauit causam aduentus: quia professus est se uenisse ut regem obtruncaret: & ostendit mira .i. miranda patientia .s. in exustione manus: quantopere .i. quantum contemneret tormenta. Enim pro quia. peræquo .i. ꝑerosus odio habens. credo .i. ut credo dexteram suam: ꝙ nequisset pro nequiuisset: uti ministerio eius .s. dexteræ: in cæde .i. occisione regis .s. porsenæ. passus est sup. eam inectam foculo .i. igni (ut sit locus pro locato) exuri. Nullum .i. non ullum: profecto .i. reuera: dii mortales non uiderunt ullum cultum admotum .i. applicitum aris: oculis attentioribus: ꝗ sup. facinus mutii. Et sup. mutius coegit quoqꝫ ipsum Porsenam: oblitum: periculi sui: uertere ultionem suam in admirationem. Nam inquit: o Muti reuertere ad tuos: & refer .i. ennarra eis te cum petieris .i. insidianter sectatus sis uitam meam: donatum sup. esse a me uita. Cuius clementiam mutius non adulatus .i. non adulatorie laudans: tristior salute porsenæ: ꝗ lætiore sua .i. non tam lætus ꝙ sic euasit: ꝗ tristis ꝙ porsenam non interemit. redidit urbi .s. romæ se Sceuolam: cum cognomine seu agnomine æternæ gloriæ: quia cum prius tantum Mutius diceretur: rediit dicendus scæuola quasi sæuus in uolam .i. manum suam: ꝗd illi perpetuam peperit gloriam.

De Pompeii patientia. Cap.CCLXXVII.

Pompeii etiam probabilis uirtus: qui dum legationis officio fungeretur: a Genthio rege interceptus: quum senatus consilia prodere iuberetur: ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit: eaqꝫ patientia regi simul & desperationem tormentis quicꝗ ex se cognoscendi excussit: & expetendæ populi romani amicitiæ magnam cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando: sæpius ad ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi cogar: duobus romanis exemplis contentus: quæ ut clarissimarum familiarum commendationem: ita nullum publicum mœrorem continent: externa subnectam.

Pompeii etiam probabilis. Pompeius in Asiam legatus: quum per Illiricum nauigaret interceptus est ab Illiricis: & quum a Gentio illyrocorum rege & hoste populi Romani consilia publica prodere iuberetur: digitum lucernæ ardenti admodum exuri passus est: ut ostenderet ne supplicio quidem mortis induci unꝗ posset ut consilia publica indicaret: quo facto & regi desperationem induxit tormentis ex se quicꝗ cognoscendi: & cupiditatem amicitie cum populo romano iungendæ. Hunc regē Lucinius consul bello postea superauit: quū uiolata fide rebellasset: qui cum uxore & liberis Romam missus est. Incussit: iniecit: induxit. Ad ciuilium bellorum. Hoc ideo dicit: quia commemorationem fecerat Cnei Pompeii: qui postea bellum ciuile gessit.

Ascen. ¶ Pompeii &c. Ordo est. uirtus sup. patientiæ pompeii .s. magni sup. est aut fuit etiā ꝓbabilis .i. commendabilis qui dum fungeretur officio legationis .i. oratoris aut caduceatoris: interceptus .i. in itinere captus: a genthio seu gentio rege illiricorum: cum iuberetur .s. ab eo prodere .i. reuelare consilia senatus præbuit digitum admotum lucernæ .i. lampadi aut candelæ ardenti: cremandum: & excussit ea patientia .i. per eam patientiam: regi: & .i. simul desperationem cognoscendi quicꝗ ex se tormentis .i. per tormenta: & igenerauit regi magnam cupiditatem amicitiæ populi ro. expetendæ. Ac ne cogar progredi ad detestandam memoriam .i. commemorationem bellorum ciuilium: qualia Pompeius cum cæsare gessit: scrutando sæpius exempla huiusce generis .s. patientiæ: domi .i. domestica: ego contentus duobus exemplis romanis: quæ .s. duo exempla: ut continent commendationem clarissimarum familiarum: ita nullum publicum mœrorem continent: quia nihil adhuc in ciues gessit Pompeius: ideo sup. subnectam sup. exempla externa.

Sequuntur externa.

De patientia pueri Macedoni. Cap.CCLXXVIII.

Vetusto Macedoniæ more regi Alexandro nobilissimi pueri præsto erant sacrificanti: e quibus unus thuribulo accepto ante ipsum astitit: in cuius brachium carbo ardens delapsus est: quo etsi ita urebatur ut adusti corporis eius odor ad circunstantium nares perueniret: tamen & dolorē silentio pressit: & brachium immobile tenuit: ne sacrificium Alexandri aut excusso thuribulo impediret: aut edito gemitu aures regias aspergeret. Rex quoqꝫ patientia pueri magis delectatus: hoc certius perseuerantiæ experimētum sumere uoluit. Consueto enim sacrificauit diutius: nec hac re eum a ꝓposito repulit. Si huic miraculo Darius

Vetusto Macedoniæ more. Hoc tractatur a plutarcho in uita Alexandri Regis macedonuꝫ. cui sacrificāti complures nobilissimi adolescentes ambitiose administrarent: unus sumpto thuribulo præsto astitit in cuius brachium ignitus carbo delapsus dolorem creauit: quem tamdiu puer passus est quo ad sacrificaret alexāder. nam nec brachium mouere ne excusso thuribulo perturbaret sacrificantem: nec uocem emittere: ne effœminationem aut ullam animi mollitiem indicaret: ausus est. Alexander quoqꝫ hac re cognita in longum distulit sacrificium: ut pueri patiētiam multomagis ꝓbaret. Præsto erant: apparebāt: ministrabāt. Carbo ardens .i. pruna. Odor: qui græce dicitur nidor: latine ustrina ab urendo & dolorem silentio pressit. Duo dicit in quibus mira pueri patiētia significabatur: nec mouisse brachium: nec uocem quideꝫ ullam emisisse. Aspergeret. Turbaret: impleret: obsonaret.

Valerius maximus.

Certius: Firmius expectando: nunquid puer uocem emitteret. Diutius sacrificauit: in longius distulit sacrificiũ. Si huic miraculo Darius. Si Darius inquit hoc miraculum conspexisset intellexisset profecto eius gẽtis milites uinci non posse: cuius puerilem ætatem tanta patientia præditam cognouisset. Eius stirpis: gentis. s. Macedonum.

inseruisset oculos scisset eius stirpis milites uinci non posse: cuius infirmam ætatem tanto robore præditam animaduertisset.

¶ Vetusto &c. Primum externorum exemplorum est de puero Macedonico sane q̃ mirando de quo dicit sic: Pueri nobilissimi præsto. i. præsentes & auxiliares erant alexandro regi sacrificanti uetusto more macedoniæ: e quibus. s. pueris unus astitit ante ipsum thuribulo. i. uase. in quo thus cremari solebat accepto. s. cum carbonibus incensis: in cuius. s. pueri brachium delapsus est carbo ardens: quo. s. carbone: etsi. i. q̃q̃ puer ita urebatur: ut odor corporis eius adusti perueniret ad nares circunstantium: tamen &. i. simul pressit dolorem silentio: quia nihil dixit: aut ingemuit: & tenuit brachium immobile: ne aut impediret sacrificium Alexandri thuribulo excusso. i. amoto a loco debito: aut elapso e manibus: aut aspergeret aures regias gemitu edito. i. si gemitum edidisset. Rex quoq3. s. alexander: delectatus magis patientia pueri: uoluit sumere hoc. i. tanto: aut de hoc certius experimentum perseuerantiæ: sacrificauit enim diutius consueto. i. q̃ consuetus erat: nec rapuit eum. s. puerum a proposito. s. perpetiendi: hac re. i. diuturnitate sacrificandi. Si Darius rex persarum: qui postea ab Alexandro uictus est: inseruisset oculos huic miraculo. i. mirabili facto pueri Macedonici: scisset. i. sciuisset: milites eius stirpis non posse uinci: cuius. s. stirpis Macedonicæ: animaduertisset ætatem infirmam: utpote puerilẽ: præditam tanto robore. s. animi. Et hæc tria patientiæ exempla per ignem sunt comprobata: sequentia sunt per philosophiam conciliata: de quibus quasi præfatus dicit.

Est & illa uehemens. Ita quidem & militaris disciplinæ ratio hominum animos patientia corroborat atq3 confirmat: & laborum patientissimos facit: sed hoc idem facit philosophia. Animi militia patientia quæ a philosophia nascitur. Venerabilium sacrorum antistes. Veluti quædã sacerdos quæ præcepta tradit quibus hoĩes ad bene beateq3 uiuendum instituuntur. Doctrina uenerabilium sacrorũ. Quibus ex homine uitia pelluntur: & in eum uirtutes inducuntur. Quæ ubi pectore. philosophia si ab homine recepta fuerit: & omnia ex eo uitia depellit: & eum robore uirtutis confirmat: ita ut nullo animi affectu: ab officio discedat. Potentioremq3 metu. Facit: ut homo metũ uincat: atq3 dolorem: quia nec metu nec dolore præsentis mali ab officio discedit.

Incipiam autem a zenone. Fuerunt duo zenones: iunior & senior: de utroq3 tractat Valerius: sed de his quoq3 heraclides Demetrius: & Antisthenes plene loquuntur de iuniore loquitur hic ualerius. Eleate q ab Elea ciuitate fuit. Dispiciẽda. Diligenter inuestiganda: nam dispicere inquirere: despicere contemnere significat. Ad uigorem: ad magnitudinem animi: ne eorum animi inertia molles & tardi efficerẽtur. Præceptorũ fidem. i. bonus præceptor quod uerbis præcipit: re ipsa & exemplo confirmat: neq3 enim aliter fidem preceptis facere posset: nisi ipsa re probaret & uita: quod uerbis alios astringere nititur: soluerentur omnia q̃cunq3 traderet: si a præceptis uita ex aliqua parte dissentiret. Hic ergo quæ præcipiebat aliis esse facienda prior ipse opere comprobat. Patriam egressus. Dicimus egredior urbem & urbe: patriam & patria. Agrigentuʒ: Siciliæ oppidum: unde sal agrigentinus: cui Solino teste longe alia est a cætero sale natura: ut igni impositus resoluatur: ut aquæ uel alteri liquori crepitet ueluti torreatur: cæterarum salinarum metalla quæq3 sunt: aut agri

Quid in homine faciat uirtus & philosophia. Cap.CCLXXIX.

Est & illa uehemens & constans animi militia litteris pollens uenerabilium doctrinæ sacrorum antistes philosophia: quæ ubi pectore recepta est hominum inhonesto atq; inutili effectu depulso rorum in solidæ uirtutis munimenti confirmat: potentiusq; metu ac dolore facit.

¶ Est & illa &c. Ab iis exemplis in quibus uiri summa generositate & nobilitate præditi: admirabilem aut ostenderunt aut ostendere parati erant: patientiam: cum præfatione transit ad philosophorum. i. sapientia & doctrina præstantium patientiam: transiturus etiam ad seruilem: unde dicit. Est &. i. etiam illa uehemens & constans militia animi: pollens. i. multum potens litteris: uidelicet philosophia antistes. i. præses: uenerabilium sacrorum doctrinæ: quæ. s. philosophia ubi. i. postq̃ recepta est pectore hominum confirmat sup. ipsum pectus hominum: totum in munimento. i. præsidio solidæ uirtutis: & facit ipsum potẽtius metu ac dolore. i. q̃ quod metuat ac doleat: & hoc affectu inhonesto. i. turpi ac inutili depulso. Cuius rei addit exemplum.

De zenone Eleate. Cap.CCLXXX.

Incipiam autem a zenone Eleate: qui cum esset in dispicienda rerum natura maximæ prudentiæ: inq; excitandis ad uigorem iuuenum animis promptissimus præceptorum fidem exemplo uirtutis suæ publicauit: patriam enim egressus in qua frui secura libertate poterat: agrigentum miserabili seruitute obrutum petiit tanta fiducia ingenii ac morum suorum fretus ut sperauerit & tyranno & phalaridi uesanę mentis feritatem a se diripi posse. Postq̃ deinde apud illum plus consuetudinem dominationis quã consilii salubritatem ualere animaduertit nobilissimos eius ciuitatis

adolescentes cupiditate liberandę patrię inflammauit: cuius rei quum indicium ad tyrannum manasset: conuocato in forum populo torquere eum uario cruciatus genere cœpit: subinde quærens quosnam consilii participes haberet: at ille nec eorum quempiam nominauit: & proximum quemq; ac fidissimum tyranno suspectũ reddidit: increpitansq; Agrigentinis ignauiam ac timiditatem effecit ut subito mentis impulsu concitati Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculeo impositi nõ supplex uox nec miserabilis eiulatus sed fortis cohortatio totius urbis animũ fortunamq; mutauit.

gentino: aut centuripino proximatina fun/guntur cautium ministerio: nam illic excul/puntur signa ad facies hominum uel deoꝝ. Tyrãno & phalaridi: i nomine ipso emphasim facit. quia phalaris omnium crudelissimus fuisse tradit: delectabatur semper crudelioribus tormentis. Cũ ingeniosus ille atheniensis faber nomine Perillus putans regi se maxime grati facturum: q crudelissimus esset: nouum & infandum tormenti genus excogitauit: & illi pariter ostẽdit: ut tauro æneo homines includerentur: & subiecto igne fistulis quibusdam spiritum emittentes mugiẽtis bouis uocem imitarentur: quod tamen ipse inuentor primus expertus est: teste Oui. li. iii. de tristibus: dicit enim: ut munus munere penses. Da precor ingenio munera digna meo. Dixerat & phalaris pœnæ mirande repertor. Ipse tuum presens imbue dixit opus Proximum quẽq3. hoc ideo fecit ut regi desperationem excuteret. s. nominatis pximis & fidelissimis eius: & se destitutum esse intelligeret. Increpitans. Hoc modo miror ignauiam uestram Agrigẽtini q pro his quæ tolero uos huic tyranno seruire decernitis. Ci. li. ii. Tuscu. quæstionum Proponatur inquit zeno eleates: qui perpessus omnia potius q̃ conscios delendæ tyrannidis indicaret.

¶ Incipiam autem. s. dare exempla solidæ patientiæ a philosophia profectæ: a Zenone Eleate: qui cum esset maximæ prudentiæ in natura rerum discipienda. i. scrutanda & disquirenda: & promptissimus in animis iuuenum excitandis ad uigorem. s. uirtutum: publicauit fidem. i. fidelitatẽ præceptorum. i. eorum quæ præcepit: exemplo uirtutis suæ. i. bonæ operationis quæ compendiosius & efficacius docet q̃ uox ulla: unde scriptum est. Cœpit Iesus facere & docere. Enim pro quia: ipse zeno egressus patriaʒ uidelicet Eleam unde Eleates dictus: in qua. s. patria poterat frui libertate secura. i. sine anxietate ulla: petiit Agrigentum oppidum Siciliæ: obrutum. i. oppressum miserabili seruitute: qa a phalaride tyranno sæuissimo: fretus tanta fiducia ingenii ac morum suorum. i. tantum confixus i igenio & moribus suis: ut sperauit feritatem. i. ferocitatem aut siluestritatem mẽtis uesanæ. i. prauæ & non sanæ: posse diripi. i. depelli celeriter a se. i. opera & monitione sua: & tyranno cum omnis tyrãnus uideatur incurabilis: & phalaridi. i. ei tyranno qui sæuissimus erat. Nam non continuo si quis tyrannum potuisset conuertere ad bonam mentem Phalaridem conuertisset. Deinde postq̃ ipse zeno animaduertit consuetudinem dominatio nis. i. tyrannidos: plus ualere (quia difficile est consueta relinquere) apud illum. s. phalaridem: q̃ salubritatem consilii: inflammauit nobilissimos adolescentes eius ciuitatis. s. Agrigentinæ: cupiditate liberandæ patriæ. s. a seruili te tyrannica p necem eius. Cuius rei. s. inflammationis illius indicium. i. indicatio & delatio: cum manasset. i. profluxisset ad tyrannũ: tyrannus conuocato populo. i. postq̃ uocauerat populum in forum: cœpit torquere eum. s. zenonem uario genere cruciatus: quærens. i. interrogans subinde. i. per interualla: quosnam haberet participes consilii. s. sui. Autem. i. sed: ille. s. zeno: nec nominauit quempiam eorum quos reuera participes habuerat: ac reddidit proximum quemq3 & fidissimum quemq3 tyranno: suspectum tyranno: & increpitans. i. cum increpatione exprobrans agrigentinis ignauiam actimiditatem: effecit ut ipsi concitati subito impulsu mentis: prosternerent. i. in terram sternerent phalarim. s. tyrannum lapidibus. i. obruendo cum arreptis lapidibus (Declinatur autem hic phalaris: huius phalaris uel phalaridis: sicut paris: unde iuxta regulaʒ Seruii quæ talia uult duntaxat in genitiuo & datiuo crescere: in actõ phalarim facit) Ergo non supplex uox: ne eiulatus miserabilis: sed fortis cohortatio unius senis. s. zenonis impositi eculeo. i. illi instrumento tortorio: mutauit animuʒ: quia prius seruire paratus erat: & fortunam: quia cæso tyranno ex seruis liberi facti sunt: totius urbis. i. ciuitatis Agrigentinæ.

De alio philosopho zenone. Cap. CCLXXXI.

Eiusdem nominis philosophus quum a Clearcho tyranno de cuius nece consilium inierat torqueretur supplicii pariter atq; indicandorum gratia consciorum: doloris uictor: sed ultionis cupidus: esse dixit quod secreto audire eum admodum expediret: laxatoq; eculeo postq̃ insidiis oportunum tempus animaduertit: aurem eius morsu corripuit: nec ante dimisit q̃ & ipse uita: & ille corporis parte priuaretur.

¶ Eiusdem nominis: immo ut multi uolũt idem philosophus: sed nõ stat eundem fuisse secundum mentem authoris qui agrigenti & sparte passus fit: quocirca authorem sequentes licet ab eo alii dissentiant: dicamus sic. Philosophus eiusdem nominis: utpote zeno senior cum torqueretur. s. in

Eiusdem nominis philosophus. Diogenes laertius de uita philosophorum dissentit a ualerio: non ei duos fuisse zenones qui cruciati fuerint: sed unuʒ seniorem: nec duos tyrannos: sed unũ Clearchum cuius tormenta superauit: ego autem hunc errorem ide manasse crediderim: q & heraclides dicit q alii mordicus abscidisse aurem: ut Valerius: alii nasum ut Demetrius alii neutrum factum esse dicunt: inter quos Antistenes: sed linguam abscissam & dentibus contritam: in eius faciem expuisse. Alii unum hæc omnia fecisse & aurem siue nasum mordicus abscidisse: & cum omnino cõscios coniurationis proferre cogeretur: linguam dentibus conscissam in os tyrãni conspuisse: quo facto ciues tyrannum lapidauerunt. & inde ortum ut hæc duo fuisse uiderentur: atq3 alterum pro altero positum: nam Valerius maximus.

cōstat zenonem stoicum ad nonagesimum ætatis annum peruenisse: semper integrum & incolumẽ & sine morbo: & ut refert Apolonius: cum abiret ex schola lapidem offendisse: digitum perfregisse ac manu terram ferientem dixisse: ex niobe uenio quid me uocas? & continuo se strangulantem interiisse. alii uero dicunt q̃ cum gingiuarum dolore laboraret consilio medicorum se a cibo duos dies continenter abstinuit: quo facto ita conualuit: ut medici eum quouis genere cibi uti permitterent: at hic q̃ se satis i uita fuisse diceret in ieiuniis p̃sistens in edia consumptus est. De Clearcho duce lacedæmonio loquitur li.ii. capitulo .ii. Laxato pro ipse laxatus ab equuleo.

TAlis patientiæ æmulus anaxarchus Anaxarchus diomedis smirnei ut quidam dicunt. ut alii uero Methodorichi auditor olympiade centesima & uigesima uiguit. hic etiam cum alexandro congressus ẽ. & de rerum natura apud eum acutissime disputans i eius familiaritatem se facile insinuauit habuit Nicocreontem cypri tyrannum acerrimum inimicum cuius odii principium inde ortum est. q̃ cum anaxarchum Alexander in conuiuio aliquando interrogasset quidnam de cœna illa sentiret: cũcta magnifice inquit o rex: uerum oportere iam satrapæ cuiusdam caput apponi nicocreontem semper intuens. quo ille indignatus post alexãdri mortem cum Anaxarchus

Vox anaxarchi

naui forte ueheretur diuinitusq; cypro apulisset ab illo captus crudelibus pœnis affectus est. nam eum tyrannus malleis ferreis cædi iussit. hinc illud celebre dictum geminasse dicit: tũde tũde anaxarchi sacculũ. nã Anaxarchum nihil teris: pro sacculo corpus intelligebat pro Anaxarcho ipsius animam interiorem. Cicero li. secundo tusculanarũ. De anaxarcho Demetrico cogitetur: qui cũ cypri in manus timocreontis regis incidisset nullum genus supplicii deprecatus est: nec recusauit: sunt qui dicunt hunc præcisam linguam in os tyranni conspuisse. Inuicem. Vicissim: quia sicut ille tormentis ita hic maledictis. Multorum aures. Deplorat quodammodo Anaxarchi fortunam. Attonitas habuerat Obstupefecerat. Terræ conditionem. Quomodo constituta sit. Ambitum maris. Quod terras ambit. Siderum motus. Quia alia sidera altum cursum habent. Totius deniq; mundi id est coeli: & græce dixit. nam κοσμος mundus & cœlum dicitur.

eculeo seu equuleo: a clearcho tyranno lacedæmonio: de cuius nece inierat. i. cœperat consilium torqueretur inquam pariter gratia supplicii. s. qd meruisse putabatur: & gratia conscietorum indicandorum: ipse uictor doloris: sed cupidus ultionis: dixit esse. s. sibi. i. se habere: quod expediret. i. utile esset: admodum. i. ualde: cũ. s. tyrannũ audire secrete. s. ut aurẽ: & eculeo in quo tensus erat: laxato. i. remisso & soluto: ut ipse liber caput ad aures tyranni admoueret: postq̃ animaduertit tempus sup. esse opportunum insidiis: corripuit morsu. s. dentium: aurem dicam auriculam tyranni: nec dimisit sup. eam: anteq̃ &. i. simul: ipse. s. phi. priuaretur uita: quia in eo facto expirauit: & ille. s. tyrannus priuaretur parte corporis: ut pote auricula potius q̃ aure.

De anaxarcho. Cap.CCLXXXII.

TAlis patientiæ æmulus Anaxarchus quum a tyranno cypriorum nicocreonte torqueretur nec ulla ui inhiberi posset quominus amarissimorum eum maledictorum uerberibus inuicem ipse torqueret: ad ultimum amputationem linguę minitanti: non erit inquit effeminate adolescens hæc quoq; ps corporis mei tuæ ditionis: protinusq; dentibus abscissã & commanducatam linguam in os eius ira patens expuit. Multorum autẽ aures illa lingua & in primis Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat: dum terræ conditionem: ambitum maris: syderum motus: totius deniq; mundi naturam prudentissime & facundissime exprõpsit: pœne tamen occidit gloriosius q̃ uiguit: quia tam forti fine illustrem professionis actum comprobauit. Anaxarchiq; non uitam modo deseruit: sed mortem reddidit clariorem.

¶ Talis patientiæ &c. Describit admirabilẽ patientiã & cõstãtiã i passione ipsius Anaxarchi philosophi. dicens. Anaxarchus philosophus. æmulus. i. imitator talis patiẽtiæ: s. zenonis proxie dicti quũ torqueretur a Nicocreonte tyrãno cypriorũ: nec posset ihiberi. i. inhibẽdo ipediri quo minus i. ut nõ ut ipse nõ torqueret eũ. s. tyrãnũ: inuicẽ. i. uicissim aut ecõtrario: uerberibus. i. flagellis aut ictibus maledictorũ amarissimorũ. cõuiciorũ. & maledictionũ seu execrationũ. nã alia nõ habebat uerbera: inqt minitanti. s. tyrãno ad ultimũ amputationẽ linguæ: o adolescens effœminate. i. mollis ut fœmina aut muliebria turpiter patiens aut ignaue more mulierũ agẽs: hæc quoq; pars corporis mei. i. lingua: non erit ditionis. i. potestatis tuæ: & expuit ,ptinus linguã sup. suã abscissam & cõmãducatã. i. masticatam dentibus in os eius. s. tyrãni patẽs. i. aptũ ira pp irã: ut fit. Autẽ p sed: illa ligua. s. quã sic expuit: habuerat aures multorũ & i primis Alexãdri. s. magni regis u; macedoniæ: attonitas. i. stupefactas admiratione sui: dũ ipsa lingua prõpsit. i. explicauit prudẽtissime & facũdissime cõditionẽ terræ. i. quõ terra esset cõdita: ãbitũ. i. circuitũ maris u; oceani: orbẽ fere terrarum circũdãtis motus syderũ: & deniq; ẽt totius mũdi. i. uniuersa deo creati. Tñ. i. tametsi sic mortuus est anaxarchus ipse occidit pene. i. quasi gloriosius q̃ uiguit. i. floruit in philos. dum uiueret: quia comprobauit tam forti fine illustrem. i. clarum actum professionis sci licet philosophiæ. i. ostendit se talem esse qualem quemlibet esse debere docuerat: & non modo deseruit uitam Anaxarchi sed reddidit mortem clariorem.

IN Theodoro quoq; uiro: Coniuratio in tyranni caput facta indicatur per Calonem quendam æqualẽ hieronymi etiam inde a puero i omnia familiaria iura assuetũ: index unum ex coniuratis

De Theodoro. Cap.CCLXXXIII.

IN Theodoro quoq; uiro grauissimo hieronymus tyrannus tortorum manus frustra fatiga

mit. Rupit. n. uerbera: fidiculas laxauit soluit eculeum: laminas extinxit priusquã efficeret ut tyrannicidii conscios indicaret. Quinetiam satellitem in quo totius dominationis summa quasi quodam cardine uersabatur: falsa criminatione inquinando: fidum lateri eius custodem eripuit. beneficioq; patientiæ non solum quę occulta fuerunt texit: sed etiam tormenta sua ultus est: quibus Hieronymus dum inimicũ cupide lacerat amicum temere perdidit.

¶ In theodoro quoq; &c. Ordo est. Hieronymus tyrannus siciliæ aut syracusarum: fatigauit quoq; frustra manus tortorum in Theodoro syracusano uiro grauissimo. Enim pro quia Hieronymus sup. per tortores: rupit. s. in corpus theodori: uerbera. i. flagella: laxauit. i. sic tetendit ut laxæ fierent fidiculas. i. chordas tortorias: soluit. i. dissoluit eculeum. i. instrumẽtum ligneum de quo qui torquebantur dependebant: extinxit. s. corpore theodori: laminas. s. ardentes: priusq; efficeret ut. s. theodorus: indicaret cõscios tyrannicidii. Quinetiam ipse theodorus inquinando. i. maculando: satellitem. s. hieronymi thrasonem nomine: in quo summa totius dominationis. i. tyrannidos: uartabatur quasi in quodam cardine. i. ut ianua in cardine uersatur: eripuit lateri eius fidum custodem: quia tyrannus credens uera locutum amicum fidelissimum necandum mandauit & ipse Theodorus non solum texit beneficio patientiæ ea. sup. quæ fuerunt occulta: sed etiam ultus est sua tormenta: quia tyranno grauissimum intulit damnum: unde addit quibus. s. tormentis dum hieronymus lacerat cupide inimicũ uid. licet Theodorum perdidit temere. i. per temerariam credulitatẽ; amicum scilicet Thrasonem.

De Indorum patientia. Cap. CCLXXXIIII.

Apud indos uero patientiæ mediatio tam obstinate usurpari creditur ut sint qui omne uitæ tempus nudi exigant modo caucasi montis gelido rigore corpora sua durantes: modo flammis sine ullo gemitu obiicientes: atq; haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur: titulusq; sapientiæ dat: Hęc e pectoribus altis & eruditis orta sunt.

¶ Apud indos &c. Recitat patientiam indorum (ut opinor gymnosophistarum) dicẽs. Vero pro sed: meditatio. i. exercitatio patientiæ: credit usurpari. i. in usum adduci apud Indos tam obstinate. i. pertinaciter: ut sint q exigant. i. transigant omne tempus uitæ nudi: durantes. i. dura facientes modo. i. interdum: corpora sua gelido rigore. i. frigidissima asperitate: caucasi montis: modo. i. interdum abiicientes corpora flammis sine ullo gemitu: Atq; haud parua gloria acquiritur his contemptu. i. per contemptum doloris: & titulus sapientiæ datur. Hæc. s. superius dicta de patientia philosophorum: orta sunt e pectoribus altis. i. profundæ prudentiæ aut magnanimis & eruditis.

Theodorum: a quo ipse nominatus erat: nominare potuit: qui comprehensus extemplo traditusq; Andronodoro torquendus de se ipso haud cunctanter fassus. conscios celabat. postremo cum omnibus intolerandis humanæ patientiæ cruciatibus laceraretur uictum malis se simulans auertit a conscius in insontes indicium thrasonem etiam ac cæterẽ consilii mentitus: nec nisi tam potenti duce confisos rem tantam ausuros fuisse. nominabat autem eos quorum capita uilissima fingenti inter dolores gemitusq; occurrerunt. maxime animo tyranni credibile indicium Thraso nomiatus fecit. itaq; extemplo traditur ad supplitium adiectiq; pœnæ cæteri sontes iuxta insontes: tum sociorum nemo dum conscius cõsilii diu torqueretur: aut latuit: aut fugit: tantum illis in uirtute ac fide Theodori fuit fiduciæ: tãtiq; ipsi Theodoro uirium ad archana occultanda. Fidiculas Neruos & chordas tortiles qbus tormenta dantur. est enim diminutiuum a fidis: Laminas. Scilicet ferreas Extinxit scilicet candentes & accensas. Satellitem Scilicet thrasonem quem licet Valerius nõ nominet Liuius tamẽ ita nomiatũ fuisse dicit. Theodoros. xx. fuisse lectum inter quos fuit hic syracusanus: quem etiam de re militari scripsisse legimus.

Apud indos uero patientiæ. Solinus de his ait Indi gimnosophistas hñt qui ab ortu usq; ad solis occasuz cõtentis oculis orbe candentissimi syderis contuentur. in globo ignis rimantes secreta quædam: harenisq; feruentibus perpetem diem alternis pedibus insistunt Stra. lib. xy. de his multa: quæ quia longa nimis prætermittenda duxi. uerum illud ad hanc rem satis erit q Onesicritus scribit. se missum ab Alexandro: ut cum gymnosophistis loqueretur: q Alexander audiuisset eos nudos sedere & tolerantiam exercentes in honore maximo haberi ad hos uenisse & xy. homines inuenisse. xx. stadiis ab urbe alium in aliogestu uel stantem uel sedentẽ uel iacentẽ nudũ & usq; ad uesperam immotum. postea in urbem discedere: sed omnium difficillimum eẽ solem perpeti adeo calidum ut nemo alius nudis pedibus. s. in meridie per terram ire facile ferret: locutumq; cum uno eorum nomine Calano qui postea usq; in persiam Alexãdrum secutus est: nec illud prætermittenduz censeo q Aristobolus dicit uidisse se sophistas duos ex taxilis utrosq; Bragmanas: alterum seniorem tonsum alterum iuniorez comatum quos discipuli sequebantur: hos deinde ad Alexandri mensam assistentes cœnare: & patientiam docere: postea in locum quendam proximum secedẽtes: seniorem supinum & solem & himbres tolerare. iam enim pluebat uere incipiente. iuniorem uero in altero pede stantem lignũ tricubitale ambabus manibus sublatum sustentare: pede aut iam defesso rursum in alterum immutare atq; ita quotidie perseuerare: ex his continentiorem uisum fuisse iuniorem: qui cum aliq̃diu regem secutus fuisset: domum reuersus est & eo relicto iussit si quid uellet ad se ueniret. Alterum usq; ad extremum secutum & uestem & uitam apud regem immutasse. & cum a quibusdam increparetur respondisse. q ex exercitationis annos complesset quos promiserat Alexandrum filiis eius dona plurima dedisse: de his quoq; Pli. li. yi. natu. histo & Lucanus li. iii. mentionem facit. Cice. li. y. tusculanarum Valerius maximus.

quæstiorum inquit quæ & barbaria india uastior & agrestior: in ea tamen gente primum hi qui sapientes habentur nudi ætatem agunt & caucasi niues hyemalemq; uim perferunt: sine dolore: cumq; ad flammam se implicauerint sine gemitu aduruntur gymnosophistæ adeo sibi patientiam quasi propriam uendicant: ut uitam suam nudi semper ducant: unde et gymnosophistæ dicuntur quod nudi philosophentur ut supra diximus. Durantes Dura reddentes. Modo flammis sine. ge. Aut quia ut diximus harenis feruentibus perpetem diem alternis pedibus insistunt. aut quia gymnosophistæ cum diu se satis uixisse arbitrarentur instructo rogo uiui comburi patiebantur. Legitur etiam de socrate: apud Aulum gelium li.ii. ca. i. quod stare solitus esset pertinaci statu perdius atq; pernox a summo lucis ortu ad solem alterum orientem inconiuens immobilis iisdem uestigiis & ore atq; oculis in eundem locum directis cogitabundus tanq̃ quodam secessu mentis atq; animi facto a corpore: temperantia quoq; fuisse eum tanta traditum est ut omnia uitæ suæ tempora ualitudine inoffensa uixerit.

Illud tamen seruus barbarus. Barbarus quidam Hasdrubalem ob irã interfecti sub eo domini palam obtruncat comprehensusq; a circunstantibus haud alio q̃ si euasisset uultu tormentis quoq; cum laceraretur eo fuit habitu oris. ut superante lætitia dolores ridentis etiam spẽm præbuerit Iustinus in fine suorum epitomatum ubi de laudibus hispaniæ loquitur. Sæpe tormentis inquit pro silentio rerum creditarum sunt mortui adeo illis fortior taciturnitatis cura q̃ uitæ. celebratur eadem etiã bello punico serui illius patientia. qua ultus domini necem inter tormenta risu exultauit serenaq; lætitia crudelitatem torquentium uicit Omni modo Omni genere supplicii Cõstantissime retinuit. Quia semper ridebat.

Non ergo fastidioso. Ergo inquit uirtus non fastidit queq̃ cuiuscunq; cõditionis sit ad se penetrare. Viuida. Feruida & uiuacia. nam segne contrariũ uiuido: unde & quasi sine igne dicitur. Cum aliquo personarum discrimine. Nõ facit uirtus sicuti personarum receptores q magnos & dignitate præstantes admittunt. humiles uero & abiectos reiiciunt. Malignum. Angustum ut sub luce maligna. Inq; captu: Tibi inquit curam reliquit: q̃tum ex ea capere uelis tantumq; tecum semper habeas q̃tũ tui animi magnitudo complexa fuerit: nec eius modi est uirtus: ut his se quidem totam præbeat: illis perexiguam partem concedat: sed æqualiter se omnibus exponit: nam si magni animi fueris ut ex ea te multum capere posse confidas: multum tibi ex se auferre permittit: quod si pusillanimis fueris parum ex ea consequeris: unde extat carmen. Nobilitas sine mente ruit sapientia uiles Eleuat. haud uirtus refugit quicunq; sequetur. Splendidã relatu. Non omnes libenter audiunt eos qui ex humili loco nati sunt ad summum dignitatis gradum euasisse: & ita non ex abrupto transitum facit ad sequens capitulum.

De quodam seruo. Cap. CCLXXXV.

Illud tamen non minus admirabile quod seruilis animus cepit. Seruus barbarus Asdrubalem quod dominum suum occidisset grauiter ferens subito aggressus interemit. Quumq; comprehensus omni modo cruciaretur lætitiam tamen quam ex uindicta ceperat in ore constantissime retinuit.

Illud tamen. Continuatur superiori: ut sit q̃uis superiora a sapientibus & ingenuis facta sunt: tamen illud. s. exemplum patientiæ: quod animus seruilis cepit. i. concepit non minus admirabile sup. est. Seruus barbarus ut pote punicus grauiter ferens quod sup. Asdrubal occidisset dominum suum: aggressus asdrubalem subito iteremit sup. eum. Quũq;. i. & quum. i. q̃uis ipse seruus comprehensus. i. captus cruciaretur omnimodo. i. omni genere cruciatus tamen. i. nihilominus retinuit in ore. i. uultu: lætitiam quam ceperat ex uindicta. s. quod ita dominum ultus fuerat.

Parasceue ad sequentem titulum.

Non ergo fastidioso aditu uirtus excitata ingenia uiuida ad se penetrare patitur: neq; haustum sui cum aliquo personarum discrimine largum malignumue præbet: sed omnibus æqualiter exposita quid cupiditatis potius q̃ quid dignitatis attuleris æstimat: inq; captum bonorum suorum tibi ipsi põdus examinandum relinquit: ut quantum subire animo sustinueris: tantum tecum auferas: quo euenit ut & humili loco nati ad summam dignitatem consurgant: & generosissimarum imaginum fœtus in aliquod reuoluti dedecus acceptam a maioribus lucem in tenebras conuertant. Quæ quidem planiora suis exemplis reddentur: ac prius de iis ordiar: quorum in meliorem statum facta mutatio: splendidam relatu præbet materiã.

Non ergo &c. Occasione seruilis uirtutis docet uirtutem in omni mortalium conditione posse reperiri: faciens aptam parasceuẽ. i. præparationem sequentis tituli. Ordo est. Ergo quia in seruo quoq; reperta est uirtus patientiæ cum fortitudine animi: uirtus excitata. i. prouocata indignitate alicuius rei: unde peripatetici irã fortitudinis ministram censuerunt: non patitur ingenia uiuida. i. non torpẽtia sed uegeta penetrare ad se: aditu fastidioso. i. superbo & humilis conditionis contemptore neq; præbet haustum sui largum uel malignum. i. exiguum. i. non se infundit in homines parce aut abunde cum aliquo discrimine. i. differentia aut acceptione personarum. i. discretionum status: sed exposita. s. ad accipiendum: omnibus. i. cuiuscunq; conditionis fuerint: æqualiter æstimat. i. perpendit & reputat potius quid cupiditatis. i. affectionis & desyderii attuleris. s. ad eam obtinendam q̃ quid dignitatis & reliquit tibi ipsi. i. pro arbitrio tuo examinandum. i. discernendum & diiudicandum: pondus. i. magnitudinẽq;

ex ualorem in captu bonoꝝ suorum:ita ut tantum auferas tecum.i.de bonis uirtutis quātū sustinueris subire aio. Qr o.i. per quam rem euenit:ut & .i.etiam nati humili loco.i.in humilibus familiis:consurgant ad summam dignitatem & tortus.i.filii generosissimarum imaginum.i.clarissimorum patrum quorum imagines sunt reuoluti in aliquod dedecus: conuertant lucem acceptam a maioribus in tenebras. Quae quidem.s.discrimina filiorum aut succedentium redduntur planiora.i.faciliora ad cognoscendum:suis exemplis.i.si de eis adducantur exempla. Ac ordiar.i.incipiam dicere prius de his: quorum mutatio facta in meliorem statum praebet materiam splendidam relatu.i.ad referendum aut ut referatur: quia pulchrum est referre eos qui ex humili loco ad summam gloriam euaserunt.

De iis qui infimo loco nati clari euaserunt.

De Tullo hostilio. Cap.CCLXXXVI.

INcūabula.T. hostilii agreste tugurium cepit eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata ualidior aetas imperium romanum rexit & duplicauit: Senectus excellentissimis ornamentis decorata in excellentissimo maiestatis fastigio fulsit. Verum Tullus & si magni & admirabilis incrementi: domesticum tamen exemplum est.

INcunabula &c. Quomodo in superiore praefatus est affert primum exemplum eorum qui humili loco nati clari euaserūt idq; de Tullo hostilio rege Romanorum dicens. Tugurium agreste id est humilis casa in agro cepit incunabula id est primordia uitae Tulli hostilii tertii Romanorum regis: Adolescentia eiusdem fuit occupata in pecore pascendo id est pastoralis aetas ualidior & uirilis rexit imperium Romanum & duplicauit idest in duplum auxit ipsum Senectus.i.ultima aetas eius decorata excellentissimis ornamentis: fulsit in excellentissimo fastigio.i.culmine maiestatis. Verum tullus etsi.i.q̄q̄ est exemplum magni & admirabilis incrementi.i.eorum qui ex minimis maximi facti sunt tamen est exemplum domesticum.i. ex non alienigena ad imperium ro. acciti.

De his qui humili loco nati clari euaserunt.

Titulus.IIII.

INcunabula Tulli hostili. Cōstat tullum hostilium.iii.ro.regem humili loco natū in casa pastoris fuisse educatum. hunc Liui. dicit nepotem fuisse illius hostilii qui fortiter pugnans aduersus sabinos in lacum curtium lapsus est qui deinde locus hostilius dictus est. Dionysius plurimum dissentit a Val. principio li.iii. hunc ex genere honesto & opibus potentem fuisse ostendit. dicit.n. Numa pompilio mortuo factus iterum senatus reipu. dominus in eodem genere regiminis nec inuito populo permanendi censuit. constituitq; iterum ex senioribus in praefinitum quaedam dierum numerum praefuturos ubi interreges a quibus deinde is quē populus omnis praetulit Tullus hostilius rex dictus est: eius autem genus hoc fuit: ex urbe Medullia quam ab albanis conditam romu. foedere suscipiens. ro. coloniam fecerat uir quidam est generosus & opibus pollens hostilius nomine roma cōmigrans uxorem duxit ex genere sabinorum Seruilii filiam eam ipsam quae gētil us suis foeminis bello Sabino consuluerat legationē suscipiendam pro uiris ad patres quaeq; etiam ussa erat conciliandorum ducum causa fuisse praecipua: hic igitur uir multis in bellis sub romulo militans claris editis facinoribus bello sabino interiit: filium relinquens unicum: sepeliturq; a regibus in optimo fori loco: uirtutem eius testantis tituli praescriptione dignatus: ex hoc autem filio uiro facto & illustrem ducente foeminam Tullus hostilius est genitus. uir promptus & alacer qui rex deinde creatus est cum suffragiis ciuilibus de eo satis ex lege: tum uero Numae secundis auguriis firmante quae populo usa erant: & Imperium romanum. Quia eius auus se bello sabino fortiter gessit: rex romae creatus est. Duplicauit. Quia omnem populum albanum roma traduxit euersis moenibus & solo prostratis haec causa fuit q̄ bello fidenati infidi fuerunt po.ro. In altissimo maiestatis fastigio. Quia iam senex animum religionibus adiecit. quo ante nihil minus ad regnum pertinere putauerat.

De Tarquinio prisco. Cap.CCLXXXVII.

TArquinium autem priscū ad Romanum imperium occupandum fortuna in urbem nostram aduexit: alienum: q̄ exactum alieniorē q̄ ortum corintho: fastidiendum: q̄ mercatore genitum erubescēdum. q̄ etiam exule demarato natum patre: Ceterum tam prosperum cōditiōis suae euentum industrium pro inuidioso: gloriosum pro inuiso reddidit. dilatauit enim fines Romani populi: cultum deorum nouis sacerdotiis auxit: numerum senatus amplificauit: equestrem ordinem uberiorem reliquit: quodq; laudum eius consumatio est praeclaris uirtutibus effecit: ne haec ciuitas poenitētiam ageret: q̄ regem de finitimis potius mutuata esset: q̄ de suis elegisset.

TArquinium autem. Hic est tarquinius priscus. a quo superbus deinde natus est. Exactum. Ciuitate eiectū nam exigere inter alia significata & expellere significat unde Terentius: spectandae an exigendae sint fabulae. huius autem expulsionis causa fuit. q̄ pater tyrānidem cupili fugiebat. Exactum. Dionysius li.iii. Non exactum sed sponte discessisse dicit. cum multarum ex mercatura pecuniarum dominus factus esset: nam occupante inquit corinthum seditione & instante brachiadis cypselli tyrannide cum haud tutum uideretur sub tyrānide uiuere: hominem praesertim multa possidentem. eumq; ex familia factionis optimatum: compositis rebus suis quascunq; erat fieri possibile corintho soluens profectus ē: habēsq; amicos multos ex hetruscis & bonos propter continua cōmercia. maximeq; tarquiniis urbe magna aliquando & felici

domū sibi ibi construxit. & uxorē genere illustrē ducit: & caetera. Fastidiendū: Contēnendū uili conditione hominē. Erubescendū. q filius exulis regnauerit romae. nā huius pater Demarathus exul patria se ad tarquinios contulit. & ibi duxit uxorē ex qua Aruntem & Lucumonē genuit. Aruns grauida uxore relicta mortē obiit ante patrē suū qui haud ita multo post eū diē suū obiturus eēt: ignorans nurū ferre uentrē imemor in testādo nepotis. solū Lucumonē reliquit haeredem: & puero in nulla sorte bonorū nato Egerio cognomen inditū est Lucumo cū oiu3 bonorū haeres relictus in summis diuitiis esset uxorē nobilē duxit: Tanaquilē. quae cū uirum suū tarquiniis non satis pro dignitate honoratū eē uideret. migrādi Romam consiliū dedit uiro: ubi ois repentina ex uirtute nobilitas fieret & cū ad ianiculū uentū esset: carpento sedenti cū uxore aquila suspēsis demissa leniter alis pileū aufert: superq3 carpentū cū magno clangore. uolitans rursus ueluti ministerio diuinitus missa capiti reposuit id omen laeta dicitur Tanaquil accepisse: & continuo uirū cōplexa alta sperare iussisse: hic igitur cū beneficiis multorū sibi ciuiū beniuolentiam conciliasset eousq3 processit: ut in summā Anci regis familiaritatē ueniret: a quo liberorū etiā tutor institutus ē. post mortē Anci regnū intercepit. Dilatauit. Prorogauit: nam sabinos bello superauit & eis collatiā ademit: & quicquid agri circa collatiā erat. oēq3 latinū nomē domuit & multas latinorū ciuitates populi Romani imperio subegit: uidelicet: apiolas: corniculū: ficulneā cameriā: crustomoniū. Cultū deorū nouis sacerdotiis. Quia augurū collegiū summo in honore habere uoluit. adeo ut nihil priuatim uel publice ageret: nisi prius captis auspiciis: quod inde factū est. quia cū uellet curiis a Romulo institutis nouas addere curias: nautius augur id nisi diis prius per auguria cōsultis: fieri posse negabat. Rex uero eius artis fidē eleuans: consule inquit aues fieri ne possit quod animo concipio: quod cū ille captis auguriis fieri posse respondisset: cape inquit hanc cotē eāq3 nouacula discinde. At ille incontanter accepit ac secuit: tunc rex coepit & arti fidem & auguribus honorem maximum adhibere. Numerum senatus. Quia centum patres adiecit ordini senatorio: qui minorum gentium appellati. Equestrem ordinem: quia centurias institutas a romulo auxit: ut in tribus centuriis mille & trecenti equites essent.

¶ Tarquinium &c. Condependet superiori sic. Autem pro sed: fortuna aduexit in nostram urbem: ad occupandum imperium Romanorum: Tarquinium priscum quod dicit ad differentiam tarquinii superbi: alienum. s. ab imperio Romano. i. multum remotum: q exactum. i. expulsum a suis alieniorem. i. magis abhorrentem & remotum ab eodem imperio: q ortū corintho: & ita extra italiā fastidiendū. i. merito per fastū reiciendū q genitū mercatore erubescendū: q natū patre Demarato etiā exule. Caeterū i. sed: euentū (ergo in nominatiuo etiā dicitur) tam prosperū conditionis suae. i. status eius: reddidit. i. fecit reputari industriū. i. sagaci ingenio pro inuidioso. i. loco eius cui inuideatur: & gloriosum pro inuiso. i. loco iussi. Enī pro quia: ipse dilatauit fines populi Romani: & iunxit cultū deorū nouis sacerdotiis: & āplificauit numerū senatus: & reliquit ordinem equestrem uberiorē. i. abūdantiorē & auctiorē: quodq3. i. & quod consumatio. i. perfectio laudū eius est: effecit praeclaris uirtutibus: ne haec. i. nostra ciuitas ageret poenitentiā q mutuata esset. i. mutuo accepisset potius regē de finitimis. s. populis: utpote hetruscis q̄ elegisset de suis.

De Tullio Seruio rege. Capitulum. CCLXXXVIII.

IN Tullio uero Seruio fortuna praecipue uires suas ostendit. Vernam huic urbi natum regē dando: cui quidem diutissime imperium obtinere: quater lustrum condere: ter triumphare contigit. ad sūmā autem unde processerit. aut quo peruenerit statuae ipsius titulus abunde testatur: Seruili cognomine: & regia appellatione perplexus.

IN tullio uero seruio. Tota historia repetenda quae in prio li. dicta est in cap. de prodigiis fuit autē secundū fabulas ut diximus Vulcani filius & chrysiae. Vernā. Seruum ex ancilla natum. plinius de uiris illustribus Seruius Tullius inquit publii corniculani & Chrysiae captiuae filius cum in domo Tarquinii prisci educaretur flammae species caput eius complexa est. Titulus ipsius statuae. Quia ita iscriptus est. Serui Tullii regis ro. statua. Seruili cognomine. Quia dicit serui quod a seruo nomē habuit: q̄uis Liuius dicat patrem huius seruium appellatum esse principem in Corniculo ciuitate. & probat hunc non seruum fuisse de serua natum.

¶ In Tullio uero &c. Ordo est. Vero pro sed: fortuna ostendit praecipue uires suas in Tullio seruio rege Romanorum: dando sup. eum natum uernam. i. seruum ex ancilla: Liuius tamen uult dūtaxat ex captiua natum: regem huic. i. nostrae urbi. Cui. s. Seruio: contigit. i. licet difficile sit datum est: obtinere imperium diutissime: & condere quater lustrum. i. lustrationem ciuium. i. inquisitionem quot essent & quantum possiderent: quod quinto quoq3 anno fiebat. unde lustrum pro quinquennio deinde usurpatum. & triumphare ter ut Liuius late lib. i. docet. Autem pro sed ad sūmam. i. ut sūmatim eius fortunam dicam: titulus statuae ipsius testatur abunde: unde processerit: quia ex seruitute: aut quo peruenerit quia ad regnū Romanum: perplexus. i. utrūq3 cognomine seruili & appellatione regia. Inscriptum enim erat. Statua Serui Tulli Romanorum regis. aut Seruius Tullius Romanorum rex. in uoce autem serui aut Seruius uult author denotandū q prius fuerat seruus: cum liuius a patre id accepisse uelit.

De Varrone. Ca. CCLXXXIX.

VIro quoq; gradu Varro ad cōsulatum ex macellaria patris taberna conscendit. Et quidem

VIro quoq3 gradu Varro. Quod huiusmodi loco hic sit natus ostendimus in. c. de neglecta religiōe. Cū igitur fauore plaebis: patribus ne quicq̄ resistentibus consul creatus esset cum. L. Paulo grauissima clades illa tantopere celebrata a seri

fortuna parum duxit. fordidissime mercis capturis in/ quinari solito duodecim fasces largiri: nisi etiam. L. Ae mylium Paulum dedisset collegam. atq; ita se in eius si num infudit ut cum apud cannas culpa sua uires populi romani exhausisset: Paulum quoq; qui prœlium com/ mittere noluerat occidere pateret̃: illū i urbē icolumē reduceret. Quinetiam senatum gratias ei agentem q̄ re dire uoluisset āte portas eduxit: excuditq;: ut grauissimę cladis auctori dictatura deferretur.

ptoribus apud cānas apuliæ uicum fuit ro/ manis illata cuius causa & auctor fuit hic Terentius Varro Macellaria. Non amœna: sed ubi obsonia uendebātur a Macello quo dam qui cum patriam prodere uoluisset dā natus est & capite punitus: ædes eius solo adequatæ: in area ubi ædes fuerant uēdi cœ perunt obsonia. Capturis. Quæstibus: hæc captura dicitur. Excudit. Expressit: transla/ tio a fabris qui ferrum cudentes in cuiuspiā instrumenti formam efficiunt. Macellū

¶ Miro quoq;. Ordo est. Varro. scilicet Te rentius conscendit quoq; miro gradu idest p cessu: ex taberna macellaria patris. s. ubi pater obsonia in macello uenditabat: ad consulatum. s. Romanum qui summus tunc erat saltem ordinarius magistratus: Et quidem. i. & certe (sic autem melius q̄ equidem legitur: nam equidē est quasi ego quidē: unde Cicero & Verg. primæ tantum personæ iungunt) fortuna duxit parum. i. existimauit parum esse: duode/ cim fasces largiri solitos inquinari capturis. i. callido quæstu: fordidissimæ mercis: nisi dedisset etiam sup. ei: Luciū Aemy lium paulum: uirū uidelicet nobilissimū: collegā. i. concōsulē: atq; fortuna infudit se in finū eius. s. Terentii Varronis. ita ut quū ipse exhausisset sua culpa idest temeritate uires populi Romani apud Cannas uicū apuliæ ubi cum Hānibale ma le pugnauit: pateretur quoq; paulum. s. Aemylium qui nolebat prælium cōmittere: quia uidebat non esse expediens: occi dere. i. occibere: & sup. reduceret illū. s. uarronem caput omnis cladis: incolumē idest saluum: in urbē. s. Romā. Quinctiā eduxit scilicet fortuna senatum agentem ante portas. s. urbis gratias: q̄ redire uoluisset: & fortuna extudit aut excudit. i. fabre effecit: ut dictatura. i. maximus ille: a quo nulla erat prouocatio magistratus: deferretur. i. mandaretur: authori cla/ dis grauissimæ. s. cannensis: hoc est eidem Varroni. Alcon.

De. M. perpenna. Cap. CCXC.

Non paruus consulatus rubor Marcus Perpen na: utpote qui consul anteq̄ ciuis. sed in bello gerendo utilior aliquando reipublicę Varrōe imperatore. Regem enim Aristonicum cepit. Crassianæ q̄ stragis punitor extitit. cum interim cuius uita trium/ phauit mors papia lege damnata est. Namq; patrem il lius nihil ad se pertinencia ciuis Romani iura comple xum Sabelli iudicio redire in pristinas sedes coegerūt. Ita Marci Perpennæ nomen adumbratum: falsus consu latus: caliginis simile iperium: caducus triumphus alie na in urbe improbe peregrinatus est.

¶ Non paruus rubor &c. Duplex est lectio: & ita duplex ordo: nam alii textus habent. Marci perpennæ: alii Marcus perpenna secundum priores ordo erit. Rubor consulatus marci perpennæ non paruus sup. est aut for tunæ aut ciuitati Romanæ: secundum posteriores sic. Marcus perpenna sup. est non paruus: imo magnus rubor consulatus utpote qui cōsul sup. fuit anteq̄ ciuis quia græcus erat & ita consulatui rubor iniectus est: q̄d cum sit summus ciuium honor: non ciui delatus sit: sed sup. Marcus perpen na: utilior aliquanto reip. in bello gerēdo. Varrone. s. terētio dicto. Enī p qa ipse cepit Aristonicū regē. s. asiæ: & extitit punitor stragis crassianæ. i. crassi q a thracibus iterceptus: a milite uirga i oculū percusso: a quo ad Aristonicū trahebatur occisus est: Cū interim mors eius. s. Perpennæ cu/ ius uita triumphauit. i. qui in uita triumphos duxit: dānata est lege papia quia hostis patriæ iudicatus est cum Sertorio: cuius in hispania socius & causa mortis fuerat: tandemq; captus & ad Pompeium perductus le ge papia ultimum supplicium tulit. Namq; (q. d. certum est mortem eius dānatā: quia etiā post mortē eius) Romani sup. coegerūt patrē illius. s. p pēnæ cōplexū. i. usurpātē iura ciuis Romāi nihil ptinētia ad se: cū eēt pe grinus: utpote græcus: petitum iudicio Sabelli scilicet tribuni plæbis: re dire in pristinas sedes scilicet in græciam. Ita idest & sic nomen Marcį

Non puus cōsulat9 ruber. M. ppēnæ hic græcus fuit & i urbē pegrinus uenerat: deide cū se gratiosiorē patri bꝫ fecisset: & magnas opes cōparasset: eo p cessit res ut cū comitia haberēt ausus fuit pe tere cōsulatū: quem ēt obtiuit. multa hic rei militaris documēta dedit: adeo ut prius pœ ne cōsul q̄ ciuis missus cōtra Aristonicū fuit ut supra diximus. nā Aristonicus rex Eumenī filius asiā Attali regis testamēto po. ro. lega tā occupauerat: aduersus quē. P. licinius craf sus & idē pōtifex maximus q̄d nūq̄ ātea fa ctū fuerat: cū exercitu missus q rē infeliciter gessit: & p isidias iterceptus occubuit. postea uero. M. ppēna exercitū aduersus hūc aristo nicū duxit: & eū supatū i deditionē accepit: ac de illo triūphauit: deide cū Sertorius ho stis patriæ iudicatus fuit hic socius eius fuit. Pōpeius & Metellus cōsules aduersus serto riū i hispaniā cū exercitibus missi sūt ubi cū sertorius oībus fere p̄liis uictor euasisset ad ultimū pditiōe suoꝝ occidit: cuius pditionis pꝛiceps fuit. M. ppēna: q deide successit ei: & cū pōpeius intelligeret se rem habere cū uno duce: & lōge inferiore sertorio: sex cohortes obiecit ei: q̄ tāq̄ pabulatū irēt: p agros euaga rētur & spē bene gerēdæ rei ppēnæ facerēt quod ēt ita euenit. nam ubi cohortes roma nas pallātes per agros animaduertit eas to to cum exercitu inuasit: quæ fugam simulan tes perpennam cū exercitu suo ad insidias p traxerunt: ubi cum milites uiuum perpēnam ad Pompeium deduxissent: cum lege papia i terfici iussit: ut pote qui hostis patriæ iudica tus esset. Nāq; patrem eius. bene dico. M. p pennam lege papia per pompeium interfi/ ci iussum. cum patrem illius iudicio Sabelli tribuni plæbis damnatum: se ciuem Ro/ Perpenna

manum: & ciuis Romani iura usurpantem I pristinas sedes redire coegerunt. In pristinas sedes in graeciam. Nomen adumbratū. Trāslatio a pictoribus qui primo quidem formā imaginis adumbrant: deinde coloribus illam distingunt: & sic imaginem redigunt: adumbrare proprie est alicuius rei formam inducere: ergo nomen adumbratum: quia principia quidem. M. perpennae summae claritatis & gloriae formam induxerant: sed exitus formam illam adumbratam in ueram splendoris imaginem exprimere non potuerunt. Falsus consul. Quia conciuis non esset: consul esse non debuit. Caliginis simile imperium caducus triumphus idest caducum & obscurum: quēadmodum est caligo: quam cum sol uehementior impulerit eam cōtinuo dissipat.

perpennae adumbratum. i. obscuratum: & consulatus falsus. i. nō uere aditus: cum eius capax non fuerit: & imperium simile caliginis idest tenebrarum: & triumphus caducus idest cuius gloria non diu durauit: peregrinatus idest more peregrini conuersatus est: improbe in urbe aliena quia peregrini officium est non esse curiosum de rebus ciuitatis in qua peregrinatur: is autem summos eius honores usurpauit.

Catonis facta.

De Marco portio catone. Cap. CCXCI.

Marci uero porcii catonis icrementa publicis uotis expetenda fuerunt qui nomē suum Tusculi ignobile: Romę nobilissimū reddidit: ornata sunt enim ab eo litterarum latinarum monumenta: adiuta disciplina militaris: aucta maiestas senatus: prorogata familia in qua maximū decus posterior ē ortus Cato.

¶ Marci &c. Affert laudabile incrementum Marci portii Catonis dicens: Vero pro sed. q. d. econtrario: incrementa. s. honoris & gloriae marci porcii catonis: fuerunt expetenda publicis uotis: qui reddidit nomen suū ens sup. ignobile tusculi: in illo oppidulo. nobilissimum Romae. Enim pro quia monumenta litterarum latinarum sunt ornata idest exculta ab eo: disciplina militaris adiuta sup. est ab eo: maiestas senatus est aucta ab eo: & familia. s. porcia prorogata idest propagata & extensa est ab eo: in qua ortus est Cato posterior: maximum decus. s. Romae: quod miror adiecisse cum contra Caesarem senserit.

Marci uero porcii catonis Pli. de ui. illu. M. porcius cato genere tuscalanus a Valerio flacco Romā sollicitatus tribunus militum in Sicilia: quaestor sub Scipione: fortissimus & praetor iustissimus fuit: in praetura sardiniam subegit: ubi ab ennio graecis litteris instructus cōsul celtiberos domuit & ne rebellare possent: litteras ad singulas ciuitates misit: ut muros diruerent: cum unaquaeq; sibi soli iperari putaret: fecerunt. Siriaco bello tribunus militum sub. M. Attilio glabrione occupatus thermopylarum iugis praesidium hostium depulit. Cēsor. L. flāminium consularem senatu mouit: qꝛ ille in gallia ad cuiusdam scorti spectaculum electum carcere in cōuiuio iugulari iussisset. basilicam suo nomie primus fecit: Matronis ornamenta erepta opia lege repetentibus restituit: accusator assiduus malorū: galbā octogenarius accusauit ipse quadragies quater accusatus gloriose absolutus. carthaginem delendam censuit: imago huius funeris gratia produci solet. Plutarchus dicit hunc genere tusculanum fuisse & priusq̄ ad militiam atq; rempublicam se conferret in agro paterno circa fabinos uixisse cuius cum maiores prorsus ignobiles esse uiderentur: ipse cato. M. patrem ut uirum bonum fortem ac in re militari uersatum efferret laudibus: catonem etiam proauum saepenumero praemiorum honore ab imperatoribus laudatum. & quinq; bellantium equorum quos inter dimicandum amiserat praecium fortitudinis suae testimonium a populo sibi restitutum refert: cum ex more romani eos qui generis gloria carentes a se ipsis initium caperent nominis sui. nouos homines quemadmodum & ipsum Catonem appellarent: ipse ad gloriam sibi magistratus se nouum esse. rebus uero gestis ac uirtute maiorum uetustissimum praedicabat: principio autem tertio nomine. non cato. sed priscus uocabatur. consequenti tempore Cato ei uirtutis cognomentum extitit. nam romani eum in quo multarum rerum usus ac experientia fit catonem nominant: Haec plutarchus in uita catonis. Incrementa: principia. ita quidem. M. perpennae egregia fuere primordia: exitus minus probabiles habuerunt: sed. M. porcii catonis uitae totius tenor idem extitit. Tusculi: municipii ro. Monumenta. historiae. nam librum de originibus edidit. uidelicet de quacunq; familia romana: unde originem habuerit: & quid a quaq; gente acceperit roma: idem summus orator fuit. Horatius in poetria. Cum lingua catonis & Enni Sermonem patrium ditauerit. Et Cicero libro de oratore. iii. quid inquit. M. Catoni praeter hanc politissimam doctrinam trāsmarinam atq; aduenticiam defuit. nam quia ius ciuile non didicerat: causas non dicebat: aut quia poterat dicere ius negligebat: aut utroq; genere & laborauit & praestitit: non propter hanc ex priuatorum negociis collectam gratiam tardior in republica capessenda: nemo apud populum fuit fortior: nemo melior senator: & idem optimus imperator: deniq; nihil in hac ciuitate temporibus illis sciri discive potuit: quod ille non tum etiam inuestigauerit & sciuerit: tum etiam conscripserit & caetera. Adiuta militaris disciplina quia bello omnem ferme hispaniam imperio populi Romani subegit ductu: & auspiciis suis. Aucta maiestas. quia in ordinem senatorium electus. Prorogata propagata. Posterior ortus. qui Vticensis dictus.

Externa.

Socrates

De Socrate. Cap. CCXCII.

Sed ut rōanis externa iūgamus Socrates ñ solū hoīm cōsensu: uerū ēt Apolinis oraculo sapiētissim9 iudicatus: Phęnarete matre obste-

Sed ut romanis externa iūgamus Socrates nō solū hic fuit athenieñ. philosophus clarissimus ex pago alopecēsi fili9 Sophronisci marmorarii & phaenaretae obstetricis. fuitq; ut qdā ferūt anaxagorae primū auditor: deīde archelai. cui successit in scola. hic animaduertēs speculatiōis na

trice & sophronisco patre marmorario ad clarissimum lumen gloriæ excessit:neq; immerito.nam cum eruditissimorum uirorum ingenia in disputatione cæca uagarentur mensurasq; solis & lunæ & cæterorum syderum loquacibus magis quã certis argumentis explicare conarentur: totius etiam mundi ambitum amplecti auderent:primus ab his indoctis erroribus abductum animum suum intima conditionis humanæ: & in secessu pectoris compositos affectus scrutari coegit:si uirtus per seipsam æstimetur:uitæ magister optimus.

¶ Sed ut iungamus romanis sup.exemplis:externa:socrates iudicatus sapientissimus non solũ consensu hominũ:uerũ etiã apollinis: genitus phænarete matre obstetrice.i.quæ partu:ientibus operam locabat:& Sophronisco patre marmorario idest qui marmora polibat aut sculpebat:excessit idest euasit:clarissimum lumen gloriæ.Neq; imerito.i.& non sine merito suo eo peruenit.nã cũ ingenia uirorũ eruditissimorũ:uagarentur.i. incerta agitarentur:in disputatione cæca.i.rerũ quarũ ueram cognitionem habere non poterant:& conarentur explicare argumentis magis loquacibus q̃ certis:mensuras solis lunæ & cæterorum syderum & auderent complecti ambitum idest circuitum etiam totius mundi:ipse primus coegit animum suum ab his indoctis idest indoctorum aut inductis scilicet ab aliis erroribus:in intima idest intimam partem conditionis humanæ idest ad scrutanda præcordia quorum laus aut uituperatio nascitur ex præcordiis eorum & pro idest in affectus idest potentias animæ repositos idest locatas in secessu idest secreto pectoris:ens sup.aut existens:optimus magister uitæ;si uirtus æstimetur per seipsam idest sine respectu ad cõmoda publica aut priuata:quia philosophando & contemplando optime uiuitur sed utilius reipu.fortiter agendo:

De Euripide & demosthene. Cap.CCXCIII.

Quam matrẽ euripides: aut quem patrem Demosthenes habuerit ipsorum quoq; sæculo ignotum fuit:Alterius autem matrem olera: alterius patrem cultellos uenditasse pene omnium doctiorum litteræ loquuntur.Sed quid aut illius tragica: aut huius oratoria ui clarius?

¶ Quam matrem.Citat alia duo exempla eorum qui ex ignotis parentibus ad summam nobilitatem emerserunt dicens.Quam idest quo nomine matrem euripides poeta in tragœdia clarissimus:habuerit: aut quem idest quo nomine patrem demosthenes orator apud græcos summus habuerit:ignotum fuit:quoq; idest etiam sæculo idest æuo ipsorum .Autem pro sed litteræ.pene omnium doctorum loquuntur idest attestantur: matrem alterius scilicet Euripidis:uenditasse olera:& patrem alterius scilicet demosthenis uenditasse cultellos.Sed quid clarius sup.est aut tragica ui illius scilicet Euripidis:aut oratoria ui huius. s.demosthenis:q.d.nihil.

De his qui a parentibus claris degenerauerunt.
Titu.V.

turalis nullum fructum esse : quantum ad cõmodo uitæ spectaret.primus æthicen:hoc est moralem philosophiam inuenit relicta naturali.nam teste Cicerone in prologo quinti libri tusculanarũ quæstio.primus de cœlo philosophiã deuocauit:& in urbibus collocauit in domosq; introduxit:& coegit de moribus & uita rebusq; bonis & malis quærere. quã obrẽ ut scribit Soli.nõ solũ cõsensu hominũ uerũ etiã appolinis oraculo fuit sapientissim9 iudicatus.nã ingressum forte apollinis tem.plũ pythia.idest phœbas apollinica ita illũ excepisse fertur. Salue sapientissime oĩum: Fuitq; orator promptus acer.primus teste fauonio cũ Eschine discipulo oratoriæ artis cãpos aperuit:fuitq; illi cura ẽt corporeæ exercitationis.atq; erat p̃clari habitus:ut dixit Laertius Vnde suadebat discipulis suis:ut se crebro intuerẽtur in speculo ut qbus eẽt corpis dignitas a natura donata eam integram nullis uitiis corruptam conseruarent:quibus uero negata fuissent : uirtute compararet:ut animo is non corpore hominibus placerent:militauitq; quandoq;: & xenophontem ab equo deiectũ in p̃lio facto uiriliter suscipiẽs saluũ reddidit fugiẽtibus 9 athenicsibus uniuersis,i bello nauali uicit:uictoriamq; alcibiadi concessit:quẽ ipse teste Aristippo suis manibus armauerat:de quo alia dicemus in ca.de sapiẽter dictis.Cũ eruditi cæteri philosophi in cognitiõe naturali tempus tererẽt.primus ipse relicta naturali moralẽ philosophiã i q̃ hoies rõnẽ bene recteq; uiuẽdi specularẽtur inuenit.Mẽsurasq; solis .i. magnitudinẽ solis lunæ:& cæterorũ syderũ. Solis .quẽ alii duplo.alii triplo.terra maiorẽ dicũt.Magis loquacibus quibusdam cõiectoris ducebãtur q̃ certis rõnibus:ut de his rebus disputarent Intima.s.pte uidelicet anim o Repositos affectus irascibilẽ cõcupiscibilẽ: rationalẽ:ex quibus quasi fontibus omnes animi perturbationes deriuantur.

Quam matrem euripides . Constat hunc in familiaritatem Socratis maximam & iura uenisse: adeo ut sint qui dicant socratem fuisse qui scripsit tragœdiam euripidis .Syrepus etiam dicit euripidis linguam socratem iuuisse : & aristophanes dicit Socratẽ fuisse euripidem, hæc historia notabitur in capitu.de fiducia.Demosthenis patrem Plutarchus demosthenem nominatum fuisse dicit.illumq; teste Theopompo historico uirum probum honestum Macheropium cognominatum:ab officia gladiorum quã athenis egregiã multosq; artificibus seruis instructam habebat:quod & Iuuenalis affirmat in satyra oĩbus in terris.cum dicat. Quẽ pater ardẽtis massæ fuligine lippus:A carbone & forcipib9 gladiosq; parãte incude:& luteo uulcano ad rhetora misit.Matrẽ uero eius eschines tradit ex barbara muliere & Atheniẽsi quodã exule:natã.id uerũ sit nec ne incer-

tū ē.nā ad falsam calūniā id obiectū Demosthenī ab æmulo putat. fuit āt demosthenes orator oium maximus: ut sub oratoris nomine apud græcos Demosthenes itelligat. sicut apud nos Cicero: & cōstat qdē paruum admodū orphanū fuisse: q cū se a tutoribus suis deceptū fuisse cognosceret. statuit oino artē oratoriā asseq plenissime: ut ab his ius suum aliqn reposceret: sed oia natura suo ppo sito hēbat aduersa: q tñ studio & idustria superauit: ut i ca. de idustria dicemus. Quam matrē theopōpus teste gelio di. euripidis matrē olera uēdētē quotidianū sibi uictū miserabiliter quæritasse:

Sequitur duplicis pmissi pars. sequitur in qt ps pmissa. in qua de his q a maioribus suis degenerauerūt tractādū ē: adoptis. s. a posteris patefactis De generarunt alieni facti sunt. Portēta. q̄si portētā: q̄ enī cōtra naturā sūt portēta dicūtur. Nobilia. qa a nobilissimis parētib⁹ nati sūt. ¶ Paruulo admodū regis anthiochi. Scimus qūo lucius Scipio frater supioris aphricāi cōsul sortitus prouinciā asiā ut bellum aduersus Antiochū gereret. quā senatus eo libētius cōcessit q frater Aphricanus ultro pollicitus ē se in asiā itūrū illi legatū. L. ergo Scipiōe & aphricano fratribus exercitū traiicientibus i asiā: nuncii uenerunt debellatū utrinq̄ esse a terra qppe ab Attilio Regulo: mari autē ab æmylio. Primo igitur aduētu eorum legatos pacē petētes anthiochus ad eos mittit pecuniare donū aphricano ferētes filiū eius: quem rex paruo nauigio traiiciētē cepat. hūc autē regiis mūeribus donatū ad patrē remisit pax regi data p̄te puīciæ adēpta usq̄ ad mōtem taurū. Altero: patre q aphricanus cognomiatus ab oppressa aphrica. Altero. patruo: qui asiaticus dictus ē recupata asia. Precariū. qd p̄cibus obtinetur. & ē uerbū iuris. Deorum hominūq̄: qa curru triūphans uectus ē in capitoliū: ubi dii & hoies illū intuebantur.

IDē p̄turæ petitor: hic & cithereus q scriba patris eius fuerat cōpetitores erāt p̄turæ q cū i cāpū martiū uenisset i honore scriba cichereus Scipionis p̄latus ē: sed hic motus reuerētia q̄dā patris eius cuius scriba fuerat: cōcessit illi p̄turā: quā tñ cognati eius administrare nō sūt passi: Diximus regulū Aduersus regiā classē ātiochi foeliciter pugnasse: ad mionēsum rhodiis iuuātibus. Aphricani filius captus ab āthiocho patri remissus ē: Maculis: sordibus uitiorum inquinatam sic per cōcessionem quasi turpi: et Sellam curulem poneret. ut ius diceret.

Ascen. ¶ Idē &c. Ordo ē. Idem. s. Scipio superioris aphricani filius petitor præturæ. i. cū tpe comitiorum cādidatus i cāpū martiū ad petendā præturā descēderet: detulit in cāpū. s. martiū togam cādidam: qua induebantur: in signū candoris animi nulla ambitione aut auaritia polluti: adeo obsolefactam. i. contaminatam

Equitur duplicis promissi pars: adopertis illustrium uirorum imaginibus reddenda: quoniam quidem sunt referendi: qui ab earum splendore degenerauerunt: teterrimis ignauiæ ac nequitiæ sordibus imbuta nobilia portenta.

¶ Sequitur &c. Ordo ē. Pars. s. altera promissi. s. in parasceue ante supiorē titulū: duplicis. i. duo mēbra cōplectentis: quorum alterū iā absolutum ē: sequitur: reddēda. i. q̄ reddi debet imaginibus illustriū uirorum: adoptis idest offuscatis per degenerē prolē. quoniā qdē. i. quādoqdē reiterēdi sup. sūt illi q degenerauerūt. i. p ignobilitatē ai defecerūt ab splēdore earū. s. imaginū illustriū uirorū: appositorie portenta. i. mōstra nobilia. i. q sic degenerantes sunt nobilia portenta: imbuta. i. infecta: teterrimis sordidus ignauiæ ac nequitiæ.

De Scipione ignobili filio aphricani. Cap. CCXCIIII.

QVID enim monstro similius quā superioris aphricani filius scipio. qui tanta domestica gloria ortus a paruulo admodum regis antiochi præsidio capi sustinuit: quum ei uoluntaria morte absumi satius fuerit: q̄ inter duo fulgentissima cognomina patris & patrui: altero oppressa Aphrica iam parto: altero iam maiore ex parte recuperata asia: surgere incipiente: manus uinciendas hosti tradere eiusq; beneficio precarium spiritum obtinere: de quo mox. L. Scipio speciossimum deorum hominumq; oculis subiecturus erat triumphū.

¶ Quid enim &c. Affert primū exēplū Scipionis filii Scipionis aphricani maioris dicens. Eni pro quia: quid sup. fuit: similius monstro: q̄ Scipio filius Scipionis aphricani superioris idest anterioris aut maioris. q. d. nihil: utpote: qui ortus in tanta gloria domestica scilicet patris sui sustinuit idest passus est capi: a præsidio regis antiochi admodum idest ualde paruulo: quum satius idest eligibilius fuerit ei absumi morte uoluntaria: uidelicet inferendo sibi manū q̄ tradere manus uinciēdas hosti: & obtinere spiritū præcariū idest uitā quasi præcibus redēptā beneficio eius scilicet hostis: inter duo fulgentissima cognomina scilicet patris & patrui idest fratris patris: altero scilicet cognomine patris parto. i. acquisito iam aphrica oppressa & altero. s. patrui cognomine qui asiaticus dictus est: incipiente surgere recuperata Asia ex maiore parte. de quo scilicet hoste. Lucius Scipio. s. patruus eius. subiecturus erat mox. i. paulo post oculis deorum & hominum speciosissimum triumphum.

De eodem Scipione. Cap. CCXCV.

IDem præturæ petitor candidam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campū detulit: ut nisi gratia Citherei qui patris eius scriba fuerat adiutus esset honorem a populo impetraturus non uideretur: quāquā quid interfuit utrum repulsam an sic adeptam præturam domum referret: quam quum propinqui ab eo pollui animaduerte-

rent:id egerunt: ne aut sellam ponere aut ius dicere au/deret. Insuperq; e manu eius ánullũ in quo caput aphricani sculptum erat detraxerunt. Dii boni quas tenebras equo fulmine passi estis nasci.

maculis turpitudinis.i.obscœnitatis.ut nisi esset adiutus gratia Citherei(nã sũt qui illi oblatã dicãt præturã) qui fuerat scriba patris eius non uideretur impetraturus sup.suisse: honorem scilicet præturæ a populo. Quãq̃ i.tametsi quid interfuit utrum referret domũ repulsam:an præturam adeptam idest acquisitam sic idest præcario & cum dedecore:q.d.nihil.Quam scilicet præturam cũ propinqui scilicet cõsanguinitate:animaduerterent pollui ab eo:id egerunt.i.ita terruerunt eum ne.i.ut non auderet aut ponere sellam curulem idest sedem prætoriã: aut dicere ius.i.iudicare inter litigantes.Insuper idest & super hæc:detraxerunt e manu eius anulum in quo erat sculptũ caput Aphricani scilicet maioris hoc autem faciebant ne eo quicq̃ temere signaret: nam in anulo signa sua fere ut nunc multi habebant. Dii boni exclamatio modesta:quas idest quales tenebras idest offuscationes claritatis nominis & famæ:passi estis nasci equo idest quali fulmine idest uehementissimo lumine:ut ex aphricano maiore:q.d.maximas e maximo.

D: filio. Q. Fabii degenere. Cap.CCXCVI.

AGe. Q. Fabii maximi allobrogici & ciuis & imperatoris clarissimi filius. Quin. Fabius maximus: quã perditam luxuria uitam egit? Cuius ut cætera flagitia oblitterentur:tamen abunde illo dedecore mores nudari possent. q; ei. Q. Pompeius prętor urbanus paternis bonis interdixit. neq; in tanta ciuitate qui illud decretum repręhenderet inuentus est. Dolenter.n.homines ferebant pecuniam quæ fabiæ gentis splendori seruire debebat: flagitiis disiici. Ergo quẽ nimia patris indulgentia hæredem reliquerat:publica seueritas exhęredauit.

¶ Age:adhortãdi uox.q.d. Sed attẽde quæso:q̃.i.q̃tũ perditã uitam luxuria.i.p luxuriã egit Quintus fabius Maximus filius Quinti fabii maximi allobrogici.idest qui uicit allobroges gallos secũdũ alios i delphinatu:secũdũ alios in sabaudia:&.i.simul ciuis clarissimi:qa domi clarissime uixit. & imperatoris clarissimi:qa bellũ speciosissime gessit. Cuius.s. filii:licet i.demus ut cætera flagitia oblitterentur.i.deleantur & nõ men orẽtur: tñ mores sup.eius praui:possent nudari.i.detegi:abũde illo dedecore.i. probro q; Quintus põpeius prætor urbanus iterdixit ei.i.arcuit eũ a bonis paternis:neq;(ne dicamus id temere ab eo factũ)sup.q̃sq̃ inuẽtus est in tãta ciuitate:quãta tũc erat roma:q reprachẽderet illud decretũ.s. ptoris urbani. Enim p qa homines ferebãt dolẽter pecuniã q̃ debebat seruire splẽdori gẽtis fabiæ:disiici.i.dilapidari flagitiis.i.obscœnitatibus unius filii. Ergo seueritas publica:qa magistratus publici:exhæredauit sup.eũ: quẽ indulgentia idest nimia facilitas & benegnitas patris reliquerat hæredem.

De filio Clodii pulchri. Cap.CCXCVII.

POssedit fauorem plæbis Clo.pulcher: adhærensq; fuluianæ stolæ pugio militare decus muliebri imperio subiectum habuit: quorum filius pulcher præterquã q; eneruem & frigidam iuuentam egit: perdito etiam amore uulgatissimæ meretricis infamis fuit: mortisq; erubescendo genere consumptus est. abdomine.n. auide deuorato:fœdæ ac sordidę intemperantię spiritum reddidit.

AGe.Qu.Fabii maximi. hic fuit qui aduersus allobroges & Bibuitũ auernorum regem secundum quosdã fœlici pugna dimicauit. nam uiginti milia hostium ea pugna cæsa dicuntur & cum bituitus romam uenisset:ut senatui satisfaceret: hoc est:ut se excusaret quod a se bellum illud non esset ortum:& propterea sibi ignosci & pacem dari peteret: Albam missus traditus est in custodiam:& cum secundum pacem nõ uideretur:filium eius Congenectiarum in imperio esse ne motum aliquem in prouincia concitaret:ipse quoq; romam accitus est. Valerius tamen libro ultimo capi.vi.de perfidia dicit hunc regem bituitum non a fabio uictum neq; sponte romam uenisse:sed a.G.Domitio perfidia captum & romam missum fuisse quod factum senatus nec probare nec rescindere uoluit: sed regem albam custodiæ causa relegauit quod si sic est fabius rem tantum cum Allobrogibus habuit. Allobrogici. qui allobroges uicit. perditam corruptam: scelera tam. Paternis bonis interdixit: ab administratione bonorum paternorum prohibuit: nam omnia bona paterna in luxum & libidines profundebat:& est pulcherrimus dicendi modus:interdico tibi aqua & igni.qua constructione omnes idonei utunt. plinius: Aqua & igni interdixit ei qui in suas leges non iurasset. Cicero in orationibus. Vbi tuleras: ut mihi aqua & igni interdiceretur. & hac constructione referti sunt authorum libri. Nimia patris indulgentia:quia tametsi filium prodigum uideret tamen eum reliquit hæredem.

POssedit fauorem plæbis clodius. Tametsi clodius pulcher seditiosissimus fuerit:tamen plurimum ualuit in repup. nam tri.pleb.fuit & i tribunatu suo ciceronem deiecit:cum se totũ plæbi isinuasset. constat autem omnes clodios semper potentiæ patriciorum assertores fuisse: præter hunc unum:de quo loquimur. q ut ciceronem eiiceret ciuitate nõ dubitauit renũciare generi patricio & se plæbeiũ facere. Nã lex erat q̃ patriciũ quẽq; tribunũ fieri uetabat. hic igitur cuidã plebeio & minori natu se in adoptionẽ dedit suadente hoc. C. Cæsare consule. nam quodam loco deplorante cicerone statum rei publicæ iratum dicunt Cæsarem in causam

plebis Clodium adduxisse: qui continuo tribu. pleb. factus fauorem plebis possidere cepit. Vel possedit fauorem plebis: ideo quia ut ait Suetonius de gente claudia: quia notissimum ē Claudios omnes dignitatis atq3 potentiae patriciorum assertores unicos fuisse: excepto duntaxat. P. Clodio: qui ob expellēdum urbe Ciceronem plebeio homini atq3 natu minori in adoptionē se dedit: Fuluianae stolae pugio. metonymia stolam pro ipsa muliere fuluia ponit: pugionem pro homine militari: nam pugione milites utuntur. hic fuluiam uxorem habuit: quam deinde mortuo clodio. M. Antonius duxerat uxorem: quod autem pugionem bellatorem & hominem militarem appellat sic etiam Cicero pugiunculum hispaniensem Cn. pisonem appellat ludens in conatum eius qui una cum Catilina contra patriam conspirasset qui praetor i hispania missus ab equitibus hispanis. ut dicit Salusthius interfectus est. Possedit fauorem: hoc dicit etiā si clodius ciuis seditiosus erat & uxorius: tamen uirtutes magnas cum uitiis habuit coniunctas: sed filius eius flagitiis omnibus adeo obrutus fuit. ut nullam omnino uirtutis imaginem habuerit. Eneruem effoeminatam ac mollem Frigidam: segnem: cū proprie ardor iuuentutum sit. Vulgatissimae meretricis: ac si diceret de medio lupanari corpus inter omnes uulgantis: quod flagitiosius est q̄ si consuetudinem habuisset cum aliquanto pudentiore. Abdomine: Abdomē dicitur durum & solidum pingue & laridum. Iuuenalis. Tenerae placāt abdomine porcae.

Nam Qu. quidem Hortensii. Hic eloquentia tantum ualuit: ut saepius dubitatum sit utrum ipsius an Cice. principatum obtineret. Prouentu copia: & in hoc maxima gloria extitit hortensii: q cum magna ingeniorum copia uigeret tamē inter caetera eloquentia eius eminuerit Corbio quia tanquā corbes omnia deuorabat paterna bona. nam sunt qui dicant hoc nomen accepisse a cupiditate deuorandi: nam corbitare est auide deuorare. unde Plau. corbitant dixit: Lingua eius tam libidini cunctorum prostitit. i. uulgo se libidinis cunctorum reconciliatorem profitebatur Prostitit: prostare proprie se uenalem exponere. Ergo prostitit pro praetio stetit: quia se cōciliatorem libidinis uulgo profitebatur.

Corbio.

Animaduerto: Reprachēdit quodammodo seipsum q forte pcedendo nominaturus sit aliquē cuius deinde poenitebit. Deformes umbras: umbras qui a maioribus suis degenerauerunt & claras maiorum suorum imagines flagitiis suis quasi umbra quadam operuerunt sicut supra dixit: adopertis illustrium uirorum immaginibus. Gurgite: baratro. Satius est enim: melius inquit est de his dicere q ex illustribus uiris i ueste & caetero cultu sibi licētius q̄ mos patri9 regrebat idulserūt.

Possedit &c. Clodius inquit pulcher filius eiusdem nominis (quod saepe contingebat) patrem habuit clarum & matrem clariorem & tamen turpissimam uitam turpius finiuit. Ordo est. Clodius pulcher: possedit (.q.d. si aliud nihil speciose egit: tamen ex eo clarus ē q possedit) fauorem plebis: quia in plebeiam familiam se adoptandum dederat: & pugio idest ipse uir militaris pugione uti solitus adhaerens per matrimonium stolae matronali honestati: fuluianae idest fuluiae uxoris idest suae: habuit decus militare: subiectum imperio muliebri idest sic obsequenter uxori uixit: & tātum ab adulterio abhorruit: ut uxori subiectus uideretur: unde filius lasciuae uitae exemplum ab eo non accepit: uxor etiam eius matronalē non polluit stolam: quia caste cum marito licet imperiose uixit: Quorum scilicet duorum filius: pulcher scilicet cognomento paterno: praeterq̄ idest ultra q egit iuuentam idest iuuenilem aetatem: eneruem idest mollem & frigidam idest pigram fuit etiam infamis amore perdito idest per quem ipse perditus erat: aut aliud nihil q̄ ad perdendum eum utili: meretricis uulgatissimae idest libidini expositus & consumptus est idest extinctus: erubescendo genere mortis. Enim pro qui: abdomine idest pingui suillo: aut sumine delicato deuorato auide: reddidit spiritum foedae ac sordidae intēperantiae idest intemperantis uitae.

De Hortensio corbione. Cap. CCXCVIII.

Nam. Q. quidem hortensii: qui in maximo & ingenuorum ciuium & amplissimorum prouentu summum auctoritatis atq; eloquentiae gradum obtinuit: nepos Hortensius corbio: omnibus scortis abiectiorem & obscuriorem uitam exegit ad ultimumq; lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit: quam aui pro salute ciuium i foro excubuerat.

Nam Quinti. quidem &c. Nam & quidem expletiuae sunt coniunctiones ad continuationem & ornatum: nihil adconstructum facientes. Nam ordo est Hortensius Corbio nepos Quinti hortensii (qui obtinuit sūmū gradum authoritatis & eloquentiae in maximo prouentu idest foetura ciuium & ingenuorum & amplissimorum: qui Romae tempestate illius fuerunt) exegit idest usq3 ad mortem egit: uitam abiectiorem & obscoeniorem omnibus scortis idest prostitutis libidini utriusq3 sexus: & ad ultimū cum ad patiendum turpia in idoneus esset lingua eius idest lenocinium & conciliatio turpium amorum per linguam prostitit idest praesto stetit inter lupanaria idest prostantium meritoria: tam idest tantum libidini cunctorum q̄. i. q̄tum lingua sup. aui scilicet hortensii oratoris excubuerat in foro scilicet iudiciali pro salute ciuium. Hoc autem dicto reprimens se parasceuem ad sequentem titulum facit dicens.

Parasceue tituli. vi. de his qui in cultu corporum sibi nimium indulserunt.

Animaduerto in quā periculosum iter processerim. Itaq; meipsum reuocabo: ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero: aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedem. deformesq; umbras in imo gurgite turpitudinis suae iacere patiar. Satius est enim narrare q illustres uiri in cultu caeterumq; uitae ritu aliqua ex parte nouando sibi indulserunt.

¶ Animaduerto.i.considero in q̃.l.q̃tum periculosum iter processerim:qa periculosum.sane est clarissimarum familiarum dedecora recensere:Itaq3 idest & ita ego reuocabo me ipsum:ne si perseuerauero cõsectari reliqua naufragia idest perditionem honoris & rerum : ut per naufragia omnia amittuntur:eiusdem generis idest perditorum filiorum implicer aliqua relatione inutili idest quam mihi tacuisse melius fuerit.Igitur referam pedem idest retrocedam ab ea narratione in quam nimis processerim: & patiar umbras deformes idest turpissimas & ignobilissimas aliorum uitas: ut Ciceronis Iunioris.ut Neronis & aliorum multorum sed potissimum Neronis iacere idest absconditas:ingurgite i. uoragine:turpitudinis suæ. Enim pro quia Satius est narrare qui uiri illustres indulserunt idest nimiũ permiserunt sibi:in cultu & cætero ritu uitæ nouando sup.cum ex aliqua parte.

De.P.Scipione. Cap.CCXCIX.

PVblius scipio cum in sicilia augendo exercitum:traiiciendoq3 in aphricam opportunum quærendo gradum carthaginis ruinam animo uolueret:inter consilia ac molitiones tantæ rei operam gymnasio dedit pallioq3 & crepidis usus: nec hac re segniores punicis exercitibus manus intulit. sed nescio an ideo alacriores: quia uegeta & strennua ingenia quo plus recessus sumunt hoc uehementiores impetus edunt . Crediderim etiam fauorem eum sociorum uberiorem se adepturum existimasse:si uictum eorum & solennes exercitationes comprobasset:ad quas tum ueniebat : quum multum ac diu fatigasset humeros & cætera membra militari agitatione firmitatem suam probare coegisset : consistebatq3 in illis labor eius in his remissio laboris.

PVblius Scipio cũ in sicilia .hic ne Liuius tradit historiam decade secundi punici belli.Augẽdo:qa in sicilia supplebat exercitum quem in aphricam traiecturus erat capta carthagine noua.Reuolueret cogitaret.Molitiones apparatus uel conatus. Gymnasio proprie nũc dixit .i.palæstra ubi se iuuenes exercebãt Pallio quoq3:qd genus uestis græci philosophi habebãt & utebantur.erat usq3 ad telos demissa.Crepidis:Sũt qa sonitu.i.crepitu pedũ cũ soleis crepidas : dictas uelit.ẽ tñ græca dictio:nã κρηπιδσ dicit͡ uulgo planule. ẽ ãt ab accusatiuo græco formatus noiatiuus latinus.Dicerẽ a crepo uerbo deduci:nisi græcũ nomẽ eẽt:qd latinã ethimologiã non recipit a:teste Gel.lib. xiii.q dicit.Omni eni ferme id genus quibus plãtaq3 calces tãtũ in fine tegũtur:cætera ꝓpe nuda & teretibus habenis iũcta sũt.soleas dixerũt nõnunq̃ græca uoce crepidulas. Seruius tamẽ dicit fuisse tusca calciamẽta:q̃ corrigiis ad pedes ligabantur.cũ Vir.dixerit. Et tyrrhena pedũ circũdant uincula plantis. Seruius exponit crepidas quas prio habuere senatores:post eqtes.deinde milites :unde Hora.in sermonibus. Sapiens sibi crepidas nunq̃ nec soleas fecit.Persius tamen uidetur uelle calciamenta fuisse græcorum.non hic q̃ increpidas græcorum ludere gestit. Vegeta uiua impigra.Plus secessus:recreationis.Cũ multum ac diu.Multum intentionis est diu lõgitudinis temporis.Multum ut siquis una hora se usq3 ad lassitudinem exercet.Diu si toto die laboraret.Agitatione:exercitatione militari.In his remissio scilicet exercitationibus solemnibus.

¶ Publius Scipio &c. Recitat itaq3 primũ exemplum dicens.Publius Scipio cum idest quando ipse augendo exercitum in sicilia & quærendo gradum idest mediũ animo:opportunum idest idoneum traiiciendo idest ad traiiciẽdum scilicet exercitum in aphricam:uolueret aio.i.ruinam meditaretur:ruinam carthaginis:dedit operam gymnasio idest palæstræ(ut Oliuerius interpraetatur. aut ut mihi placet exercitationi in re litteraria :nam quid pallium aut crepidæ ad Palæstram:nisi forte non ut palæstrita: sed ut iudex interfuerit:quod tamen uerosimile non est.Nam ut decet in alienis exercitiis qui nuper aduenerat statim iudex extiterit : dicã igitur)aut potius exercitationis litterariæ inter consilia ac molitiones ponderosos conatus tantæ rei quanta erat carthaginis ruina:& ipse usus pallio idest indumento græcanico maxime philosophico: & crepidis idest altis calceamentis philosophorum:quod uocabulum licet græcanicũ sit:latini tamen pro suo usi quasi a crepitu quem faciunt incedendo.nam si græco κρηπιδσ prima produceretur.Nec idest a se intulit hac re idest propter hanc rem idest propter illam remissionẽ: exercitibus punicis idest carthagineñ.manus scilicet suas segniores idest torpentiores & tardiores:sed nescio an sup. intulerit ideo:alacriores idest magis strennuas:quia ingenia uegeta idest uigorosa & uiua: & strennua idest acria:quo.i. quanto plus recessus scilicet a labore hoc est remissionis & recreationis sumunt:hoc idest tanto uehementiores impetus edũt idest emittunt.Ego etiam crediderim.i.credere possim eum existimasse se adepturum uberiorem idest copiosiorem fauorem sociorum:si comprobasset scilicet idem faciendo uictum idest modum uiuendi: & exercitationes solemnes eorum:ad quas scilicet exercitationes ipse ueniebat tum idest tunc:quum idest quando aut postq̃:fatigasset multum ac diu humeros sup.suos & coegisset cætera membra sup.sua.probare idest ostendere firmitatem suam agitatione militari.q3 pro qa labor eius consistebat in illis scilicet exercitationibus militaribus & remissio laboris consistebat in his .i. posterius dictis hoc est exercitationibus græcanicis & ut uisum est litterariis. Ascen.

De.L.Scipione. Cap.CCC.

LVcii uero scipiõis statuã chlamydatã & crepidatam in capitolio cernimus:quo habitu uidelicet quia aliquando usus erat effigiem suam formatam poni uoluit.

LVcii uero Scipionis.de hoc satis supra dictum est:cui asia prouicia a senatu eo libentius demandata fuit:qꝛ frater eius aphricanus pollicitus fuerat legatum se cum illo iturum:ex qua prouincia cũ uictor redisset asiaticus dictus Crepidatam crepidis munitam & ornatam.

Ucius quoq; sylla: qui aduersus mi tridatē missus fuit: quā prouinciā marius sibi dari inuito senatu per populū aut suae factionis principes cū uellet exorta est seditio: deinde bellū inter ipm & syllā: supra dictū est. Sibi chlamydato & crepidato. Notāda cōstructio: nā ambulo similiū copulatiuū: ut ambulo rectus sicut incedo. ut Virg. incedo regina iouisq; & soror & coniunx.

Caius aūt duellius q primus. i. s q dem primus nauali praelio uictor ex poenis triūphū duxit: sed ante ipm bellū nauale gessit cū carthaginēsibus Scipio qui aequo marte discessit. ei deinde successit Apius claudius: qui post uictoriā cū in patriā rediret. ui subitae tēpestatis exercitū ferme omnē amisit: quod ideo ipsi cōtigisse putāt nō nulli: q pullarem disciplinā cōtēpsisset. post hūc igit missus ē. C. Duellius: q itra. lx. dies classem cētū &. lx. nauiū tanta celeritate parauit: ut creditū sit munere deorū arbores in naues fuisse cōuersas. quo facto machinas ēt adiunxit ferreas: qbus cathenatae naues ita starēt: ut incōtinēti pugnare uiderētur & ita cōmissa pugna uictoriā egregiā consecutus est: & classis hostiū partim submersa. partim in hostiū potestatē redacta est ex quo de poenis speciosissimū egit triumphum PLI. G. inquit Duelius primo punico bello dux contra carthaginenses missus cum uideret eos multum mari posse: classem magis ualidam q̄ decoram fabrefecit & manus ferreas in usu hostium primū instituit: q inter pugnandū hostiū naues apprachēdit: qui uicti & capti sunt himilco dux classis carthaginē fugit: & a senatu quaesiuit qd faciēdū cēseret oibus: ut pugnaret clamantibus. feci inqt & uictus sum sic poenā crucis effugit. nā apud poenos dux re male gesta puniebatur. Duellio cōcessum est ut praecedente funali & pcinente tibicine a coena publice rediret. Cicero in catone maio. G. inquit Duellū marci filiū q poenos primus classe deuicerat redeuntē a coena saepe uidebat puer delectabaf crebro funali & tibicine quae sibi nullo exemplo priuatus sumpserat tantū ei licētiae dabat gloria. L. quoq; florus post narratā pugnā naualē. Duellius inquit imperator non contētus uni us diei triumpho per uitam omnem ubi a coena rediret: praelucere funalia: praecinere sibi tibias iussit: quasi quotidie triumpharet.

Nam papyrius masso. Re bene gesta qa deuicerat Samnites.

Tē. C. marii. isolētia carpitur marii q cum debellasset iugurtham: cimbros atq; Theutōes: se libero patri: q ut ait Solinus. primus idiā igressus de indis triūphauit similē ee uolebat. nam cātharo potabat. qa hoc uasis gñe liberū patrē usum fuisse dicunt: cui se Marius comparare nō dubitabat. in hūc quodāmodo inquēti

Lucii & c. Ordo ē Vero. i. sed: Nos cernimus: qa adhuc extabat tpe quo haec scripta fuēr i capitolio: ubi statuae triūphātiū ponebanf. statuā lucii scipi. s. asiatici chlāydatā. i. idutā aut ornatā chlamyde. i. ueste militari. & crepidatā. i. habētē crepidas ad pedes uidelicet. quo habitu qa usus fuerat aliqū uoluit effigiē suā formatā. i. sculptā poni. s. in capitolio hoc est uoluit eo habitu effigiē suā poni quo aliquando usus fuerat.

De. L. Sylla. Ca. CCCI.

Ucius quoq; Sylla quum imperator esset chlamidato sibi & crepidato neapoli ambulare deforme non duxit.

¶Lucius quoq; sylla cū eēt impator nō duxit. i. nō existimauit deforme chlamy dato. i. ornato chlamyde & crepidato. i. subnixo crepidis: ambulare neapoli.

De Caio Duellio. Cap. CCCII.

Aius autem Duellio qui primus naualem triumphum ex poenis retulit: quotienscunq; epulaturus erat ad funalem caereum praeeunte tibicinae & fidicine a coena domum reuerti solitus est in signem bellicae rei successum nocturna celebratione testando.

¶Caius āt duellius q primus retulit. i. reportauit triūphū naualē. i. i naui bus ptū ex poenis. i. carthaginēsi. quotiēscūq; erat epulaturus. i. celebri cōuiuio affuturus solitus ē reuerti domū ad funalē caereū. i. faculā ceratā q̄ q̄ torta fit: torsam uulgus uocat tibicine. i. canēti in tibiis & fidicine. i. canēte fidibus hoc est chordis praeeunte: testādo celebratione. i. pompa illa nocturna. i. qua noctu utebatur: insignem successum rei bellicae quo in bello usus fuerat.

De papyrio massone. Cap. CCCIII.

Am papyrius quidem masso quum bene gesta repu. triumphum a senatu non impetrasset in albano monte triumphandi & ipse initium fecit: & caeteris postea exemplum praebuit. proq; laurea corona cum alicui spectaculo interesset: myrtea usus ē.

¶Nā cōtinuatiua aut discretiua pticula: authori familiaris. q. d. dico du elliū usum funali caereo: nā papyrius masso cū. i. qn̄ rep. bene gesta. i. post q̄ rēp. bene gesserat & administrauerat deuictis samnitibus: non impetrasset a senatu triūphū: & . i. simul: ipse fecit initiū triūphandi in monte albano: ubi latinae celebrari solebāt: & incunabula erant gentis romanae & . i. simul praebuit aliis exemplum triūphandi. s. in monte albano postea & cū interesset alicui spectaculo usus est corona myrthea qua ouantes corona ri solebant: pro laurea. i. loco laureae coronae qua triūphātes & triumphales utebanf.

De Caio Mario. Cap. CCCIIII.

Tem. C. Marii pene insolens factum: nam post iugurthinum cimbricumq; & theutonicum triumphum cantharo semper potauit: q liber pater inclytum ex asia deducens triumphum hoc usus poculi genere ferebatur: ut inter ipsum haustum uini uictoriae eius suas uictorias compararet.

¶Item factum Calimarii est sup. pene insolens.i.petulantiæ aut proter uiæ plenum:nam post triumphum iugurthinum:cimbricum & theuthonicum.i.quem duxit de iugurtha:cimbris & theuthonibus potauit semp cantharo.i.uase ansato ad sacrificia bacchi apto:q.i.quia:liber pater.s. bacchus deducens ex asia(sic uulgo legitur dubitem tamen an legendū sit ex india)triumphum inclytū.i.gloriosum:ferebat usus hoc genere poculi.ut compararet uictorias suas uictoriæ eius.s.bacchi inter ipsum haustum uini.i.dum aut quoties uinum biberet.

De.M.Catone. Cap.CCCV.

Marcus autem Cato prætor.M. scauri cæterorumq; reorum iudicia nulla indutus tunica: sed tantummodo amictus prætexta egit. sed hęc atq; illis similia uirtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumentis indicia sunt.

¶Marcus autem cato prætor id est cum prætor esset cum iudicia id est sententiam tulit de crimine Marci Scauri repetundarum rei: & cæterorū reorum:nulla tunica id est ueste iudiciali indutus:sed tantum amictus p̄texta.i.ueste qua uel priuati dummodo ingenui uti poterant. Sed hæc at q; similia illis sunt indicia uirtutis sumentis.i.usurpantis sibi aliquid licentiæ.i.insolentiæ in noua consuetudine.i.in ducendo nouos ritus. Hoc autem dicit ueritus fortasse aliquid damnare in Catone de quo dictum uo sunt a Seneca se potius laudaturum ebrietatem propter Catonem:q̄ dam naturum Catonem propter ebrietatē.

De fiducia sui sui. Ti. VII.

Illis autem quæ deinceps subnectam quantam sui habere fiduciam soleat cognoscetur.

Illis autem &c. Breuis est præfatio & quasi parasceue sequentis tituli:unde dicit Autem pro sed:cognoscetur illis.s.exemplis quæ subnectam deinceps:quantam fiduciam sui:soleat sup.aliquis habere:aut legendum est haberi fiducia quod potius credam.

De.P.Scipione. Cap.CCCVI.

Publio & Cneo Scipionibus in Hispania cū maiore parte exercitus acie punica oppressis omnibusq; prouincię eius nationibus carthaginenlium amicitiam secutis: nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem proficisci audente.P. Scipio quartum & uigessimum annum agens iturum se pollicitus est. Quæ quidem fiducia populo romano salutis ac uictoriæ spem dedit.

¶Publio & Cneo Scipionibus oppressis cum maiore parte exercitus sci licet Romani in Hispania:acie idest ab acie punica:& omnibus nationibus eius prouinciæ secutis amicitiam Carthaginensium:nullo ducum nostrorum idest romanorum audente proficisci illuc ad corrigendam rem sci licet bellicam male gestam. Publius Scipio agens quartum & uigesimum annum:pollicitus est se iturum scilicet in Hispaniam: qua quidem fiducia idest per quam fiducia in ipse dedit populo Romano spem salutis ac uictoriæ.

tur Plinius libro.xxxiii.ubi loquitur de luxuria dicit enim hunc aliqui ueterum.C.m arius post uictoriam cimbricam chantaris potasse liberi patris exemplo traditur ille arator arpinas & manipularis imperator. Cantharo.cantharus uas uinarium quo maiores sacris bacchi usos fuisse dicunt:& ansam habebat. Vnde Vir.in Sileno. Et grauis attrita pendebat cantharus ansa. Est cantharus .te ste Var.per quem aquæ saliunt.

Marcus autem Cato.M. Scauri iudicium egit. Accusatus autem iterat repetundarū scaurus a Triario adolescente q' auare prouinciam sardiniam administrasset:Cato prætor iudicium qa æstate agebatur:sine tunica exercuit campestre sub toga cinctus in forumq; sic descenderat: iusq; dicebat:idq; repererat ex ueteri consuetudine:secundum quam & Romuli statuæ capuæ in capitolio & rostris camilli fuerunt togatæ sine tunicis:quibus uerbis signi ficabat illos aliquando sic in forum descendisse. Cæterorum reorum. Decorum esse uidebatur adolescentibus principes ciuitatis accusare & in iudicium trahere:q' nec ille ge opibus:non potētia nō autoritate deterrerē tur. Nulla tunica:sed tantum m:cdo p̄textata ac si diceres ueste sola super interulam sine dyploide:nam tunica uestis interior. Toga uero & prætexta exterior. Nouanda ergo significat hoc aliquando factum fuisse.

¶De fiducia. Ti.vii.

Illis autem.P.&.C. Scipionibus. Post cæsos in Hispania Scipiōis fratres cum duobus exercitibus: non Italiæ iam maior q̄ hispaniæ cura Romanis erat exercitus augeri: & imperatorē mitti placebat:nec tamen quem mitterent satis constabat:ubi duo summi imperatores intra dies triginta cecidissent:qui in locum duorum succederet extraordinaria cura deligendum esse quum alii alium nominarent.postremum eo decursum est:ut populus pro consule creādo in hispania comitia haberet:diem q; comitiis edixerunt:consules primo expectauerant:ut qui se tanto imperio dignos cē ferent:nomina profiterentur:quæ ut destituta expectatio est redintegratus luctus accepte cladis desideriumq; imperatorum amissorum:Mœsta itaq; ciuitas prope inops consilii commitiorum die tamen in campum descendit:atq; in magistratus: circumspectāt ora principum aliorum alios intuentium:fremuntq; adeo perdita res:desperatumq; de rep.esse:ut nemo audeat in Hispania imperium accipere:cum subito.P.Cor. Scipio filius eius Scipionis qui in hispania ceciderat quattuor & uiginti ferme annos natus professus est se petere in superiore:unde conspici posset loco constitit:in quem postq̄ omniū ora conuersa clamore atq; fauore ominati extemplo sunt:felix faustumq; imperiū: ius

Valerius maximus.

si deinde inire suffragium:ad unum omnes non centuriæ modo:sed etiam homines. P. Scipioni imperium in Hispania iri ferunt: & hic fuit ille fatalis dux qui Hannibalem ex Italia quam sedecim ferme annos possederat:inuitum extraxit: & carthaginem populo Romano tributariam fecit. ¶ Aulus Gellius de Aphricano superiore admiranda quædam de annalibus excepta commemorat:quibus illum dicit creditum esse diuinæ uirtutis & originis hominem:nam eadem ferme de ipsius natiuitate commemorat:quæ de Alexandro græci tradidere scriptores:ut ostendemus ca. de his quæ cuiq₃ magnifica contigerant. De uita uero inter cætera hoc quoq₃ dicit solutum fuisse noctis extremo ante diluculum in capitoliũ uentitare:ac iubere aperiri cellam Iouis:ac ibi solum diu demorari:quasi consultantem de repu. cum ioue:ædituísq₃ illius templi sæpe esse demiratos:q̧ solum id temporis in capitolium ingredientem canes semper in alios sæuientes: neq₃ latrarent:in eum neq₃ incurrerent. Has uulgi opiniones de Scipione confirmare atq₃ approbare uidebantur:uicta facta q₃ eius pleraq₃ admiranda:ex quibus est unum eiusmodi quod sequitur.

Oppidum Badium: Assidebat oppugnabatq₃ oppidum in hispania sitũ mœnibus defensoribus ualidum & munitum:re etiam cibaria copiosum nullaq₃ eius potiũdi spes erat:& quodam die ius in castris sedens dicebat:atq₃ ex eo loco id oppidum procul uidebat:tum e militibus q in iure apud eum stabant:unus interrogauit ex more in quem diem locumq₃ uadimoniũ promitti iuberet:& Scipio manum ad ipsa₃ oppidi quod obsidebatur arcem protendens perẽdie inquit sese sistant eo in loco:atq₃ ita die facto illo:in quem uadari iusserat oppidum captum est:in eodem quoq₃ die in arce eius oppidi sicut p̃dixerat:ius dixit. hæc Aul. gel. Vadimonium i posterum. Iussit eos qui suum tribunal adibant dare uadimoniũ assistendi se in posterum diem in ædem quã intra mœnia conspicatus est. Vadimonium sponsionem:nam sicut a teste testimoniũ: ita a uade uadimonium. Sed inter uades & spõsores hoc interest:q̧ uades publici: sponsores priuati dicuntur. Nihil ac fiducia: extollit Scipionis fiduciam laudibus non immeritis Prædictione:uaticinatiõe. Dignitate dignius idest quod magis ad eius dignitatem pertineret.

Nec minus animosus. Scipio debellata Hispania totaq₃ in romanã ditionem redacta cu₃ parte exercitus romani rediit:cui senatus extra urbem datus est:ubi expositis quæ in prouinciam gessisset:petiit ut aphrica sibi in prouinciam decerneretur:in quam omnem belli molem conuerteret. Cui rogatiõi Qu. Fabius maximus inuidia:ut quidam dicunt:commotus: summa ope intercessit:quare non aphrica sed Sicilia ei prouincia data est:in quam ubi primum uenit:exercitum parauit:qualem ad eã militiam quam iam animo conceperat longinquam & grauem oportere existimauit:robustissimum quenq₃ & maxime uoluntarium ex ciuibus deligendo quem paulo post inscio ac inuito senatu traiecit in Aphricam: eoq₃ tempore quo maxime ab ea opinione deterreri poterat:q̧ Siphacem numidarum regẽ: quo cum superiori æstate publicum fœdus inierat:& in eius opibus magnam uictoriæ spem posuerat a ro. ad carthaginenses per nuptiarum occasionem defecisse audierat: nihil tamen eius fiduciam frangere aut debilitare potuit. Fron. li. ca. de constituendo statu belli. Scipio inquit manente in Italia Hanni

De eodem. Cap. CCCVII.

Ademq; in ipsa Hispania usus est. Cum oppidum Badium circumsederet: tribunal suum adeuntes in ædem quæ intra mœnia hostium erat:uadimonium in posterum diem facere iussit:continuoq; urbe potitus est:& tempore & loco quo prædixerat sella posita ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius:nihil prædictione uerius:nihil celeritate efficatius:nihil etiam dignitate dignius.

¶ Eadẽq₃ &c. Et usus est eadem. s. fiducia:in hispania. cum circũsederet. i. obsideret oppidum in hispania: Badium. s. nomine: sunt qui Badia₃ scribant:iussit adeuntes tribunal suum:ut. s. ius diceret:litemq₃ solueret: facere uadimonium. i. constituere alterum alteri diem datis uadibus: in diem posterum. i. proxime sequentem:in ædem. s. quandam publicam quã mõstrauit:& quæ erat intra mœnia hostium:& potitus est continuo. i. paulo postq̃ id dixerat:urbe. s. dicta:& sella. s. curuli aut tribunali posita. i. postq̃ posuerat sellam. i. sedem iudiciariam:& tempore:quia crastino:& loco:qa in monstrata æde: dixit eis ius. i. sententiam de lite: de quo facto author affert more suo commendationem dicens. Nihil est generosius hac fiducia:nihil est uerius hac prædictione:qua prædixit se id effecturum quod effecit. quod licet ita euenit:priusq̃ tamen eueniret:quia impediri poterat: multa erant ueriora nihil sup. est efficacius celeritate sup. hac: qua quod uoluit ac prædixit continuo effecit:nihil etiam sup. est dignius idest præstantius & decentius:hac dignitate. i. præstantia imperatoria in magnifico dicto & facto.

De eodem. Cap. CCCVIII.

Nec minus animosus minusue prosper illius in Aphricam transitus in quam e Sicilia exercitum senatu uetante traduxit: quia nisi plus in ea re suo quã patrum conscriptorum consilio credidisset:secundi punici bellis finis inuentus non esset.

¶ Nec minus &c. Affert continuo alia de eiusdem Scipionis fiducia exẽpla dicens. Nec transitus illius. s. scipionis in Aphricam. ad carthaginem debellandam:est sup. aut fuit minus animosus. i. animose factus (Sæpe autor epitheta efficientis effectui dat) ut pro uel: minus prosper scilicet q̃ fuit expugnatio oppidi illius in Hispania:in quam. s. Aphricam traduxit exercitum e Sicilia Senatu uetante. i. postq̃ uetuit: probat q̧ prosper fuit:quia nisi credidisset in ea re plus consilio suo q̃ patrum conscriptorum: finis secundi belli punici non esset inuentus. Qui quia inuentus est modo: laudatur factum:cum tamen qui contra patris prohibitionem fecerat: in re cæsum dixerit.

De eodem. Cap.CCCIX.

CVi facto par illa fiducia: q postq̄ aphricam attigit speculatores Hannibalis in castris deprænsos & ad se perductos nec supplicio affecit: nec de consiliis ac uiribus pœnorum percunctatus est: sed circa omnes manipulos diligentissime ducē dos curauit: interrogatosq; an satis ea considerassent q̄ speculari iussi erant: prandio dato ipsis iumentisq; eorum incolumes dimisit: quo autem pleno fiduciæ spiritu prius animos hostium q̄ arma contudit.

¶Cui facto &c. Affert tertium eiusdem rei & uiri exemplum dicens. Cui facto.s. transitus in aphricam: illa fiducia.s. eiusdem Scipionis: par.i. similis & æqualis sup. fuit: q postq̄ attigit aphricam: nec affecit supplitio: nec percunctatus est.i. nec sciscitatus est: de consilus aut uiribus pœnoruz speculatores.i. exploratores hannibalis depræhensos in castris.s. romanis: & perductos ad se: uidelicet Scipionem. Sed curauit.i. diligenti cura mandauit eos ducendos diligentissime circa omnes manipulos.i. glebos militum romanorum: sub uno uexillo militantium: & dimisit eos interrogatos an considerassent satis ea quæ erant iussi speculari.i. explorare: aut disquirere: dimisit dico incolumes prandio dato.i. postq̄ prandium dederat: ipsis & iumentis eorum: uenerant enim quo minus agnoscerentur sedentes more negociatorum aut colonorum in iumentis non equis. Quo spiritu tam pleno fiduciæ: ipse Scipio prius contudit.i. concussit animos hostium q̄ arma hostium.

De eodem. Cap.CCCX.

VErum ut ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta ueniamus: quum a.L. scipione ex antiochensi pecunia sestertii quadragies ratio incurria reposceretur: prolato ab eo libro quo acceptæ expensæq; summæ continebantur: refelliq; inimicorum accusatio poterat: discerpsit indignatus de ea re dubitari: quæ sub ipso legato administrata fuerat: quin etiam in hūc modum egit: non reddo. P.C. ærario uestro sestertii quadragies rationem aliēi imperii minister: quod meo ductu: meisq; auspiciis bis millies sestertio uberius feci: neq; enim adhuc puto eo malignitatis uentū ut de mea innocentia quærendum sit. Nam cum aphricam totam potestati uestræ subiecerim: nihil ex ea quod meum diceretur præter cognomen rettuli. Non igitur me punicę: non fratrem meum asiaticæ gazę auarum reddiderunt sed uterq; nostrum inuidia magis q̄ pecūia locupletior est. Tam constantem defensionem scipionis uniuersus senatus comprobauit.

¶Verum &c. Affert quartum exemplum: sed quod in urbe actum dicit. Ordo est. Verum ut ueniamus ad acta domestica eius fiduciæ exi-

bale: transmisso in aphricam exercitu necessitatem carthaginensibus imposuit reuocādi Hannibalem. Sic a domesticis finibus: hostile transtulit bellum.

CVi facto. Non minoris fiduciæ factum illud fuisse uidetur: quod Hanibal reuocatus in patriam ad eum op... laborantibus ciuibus suis nulla mora ferendam ex Italia: quam sedecim ferme annos bello possederat retractus hasdrumentum oppidum uenisset: & inde zamam profectus esset: abest autem zama quindecim dierum itinere a Carthagine: præmisit speculatores qui res ro. po. imperatorem & castra diligenter explorarent: qui excepti a custodibus ro. & deducti ad Scipionem sunt. Scipio iussit eos traditos tribunis militum omisso metu uisere omnia: per que castra qua uellent duci iussit: percunctatusq; sati per commodum omnia explorassent: datis qui prosequerentur retro ad hannibalem remisit. Hoc idem fecisse publium Valerium Leuinuz tradidit Eutropius li.ii. cum enim cepisset exploratores: iussit eos p castra duci & ostēdi sibi oēm exercitū: deinde dimitti ut nūtiarēt pirrho q̄cūq; uidissēt: q̄q; a romāis agerēt.

VErum ut Diximus de fiducia scipionis qua usus est in castris: dicamus nunc de illa qua domi.i. in ciuitate usus est. Cum a.L. scipione hoc exemplum Au. gel. commemorat cum inquit. A.M. Catone ac tri. ple. qui a.M. catone comparati & inducti fuerant accusaretur: q pecuniam & prædam usurpasset bello antiochensi captā librum detulit in quo summa pecuniæ continebatur: & statim in conspectu omnium discidit: possem inquit reddere rationem sed nō faciam: nec meipsum contumelia afficiam: quandoquidem ærarium uestrum bis millies sestertio uberius fecerim. Eximiæ excellentis: eximius dicitur quasi ex aliis exceptus: hoc est excellens. nam eximere excipere significat. A.L. Scipione reposceretur: quem pecuniam prædam ue antiochensem usurpasse dicebant. Sestertium pro sestertiorum: quod raro fieri a neutro syncopam inuenies apud iuniores: sed antiqui ponebant ut modium pro modiorum: nam modius masculini generis est: sestertium uero neutri: nisi hoc loco pro masculino accipiatur. Est autem sestertium dipondius & semis. pondo uero libellam significat teste uarrone. Ply. li. xxxiii. Placuit inquit denarius p decem libris æris: quinarius pro quinq;: sestertium pro dipondio & semisse. Summæ supputationes. Eo malignitatis. nostram ætatem ad eam malignitatem peruenisse. Sed uterq; nostrum locupletior. Comparatiuus comparatur alteri comparatiuo. Præter cognomen.s. aphricani: quia ab aphrica superata aphricanus dictus est: & agnomen debuit dicere: quod est nomen ab euentu uel a factis impositum: sed plærunq; confundunt auctores. Sestertiū

miæ. Cum ratio sestertii quadragies idest de quadraginta sestertiis: hoc est centum libris (nam sestertium idest semi ad tertium continet duas libras & semis Sane hæsitasse uidentur de uocabulo sestertium: nam Oliuerius dicit du re positum: quocirca alii textus subiecerunt libras: quasi uero libras recte ponatur: cum sit ordo ratio libras. Quocirca lu bet mihi pro grammaticorum instituto res paucis aperire. Regulæ duæ sunt de syncopa: inter se fere contrariæ. Prior: quoties dictio siue per appositionem siue per compositionem nomini numerali iungitur uenuste syncopatur: ut triumuirum: duumuirum &c. Posterior est. Neutri tamen generis nomina singulari non carentia ne genitiuus cum nominatiuo accusatiuo & uocatiuo singularibus coincidant syncopen refugiunt: quocirca non dicam templum: scamnum in genitiuo pluralis: si tamen singulari caruerint: syncopam non refugerint: ut duum animalium. Quia igitur sestertium neutrum est: singulare habens: non recte diceret sestertium pro sestertiorum: & rursus quando numerali iungitur aptius syncopam patitur quocirca peritiores ut in neutram partem peccent singulari utuntur cum aduerbio: ut ubi dicere possem: dedi tibi decem sestertium aut sestertia: dicam decies sestertium: hoc igitur loco quia præponitur particula ratio quæ genitiuum efflagitat dicitur bis sestertii) Quum inquam ratio. i. calculus & supputatio: sestertii quadragies ex pecunia antiochensi. i. expensa in bello contra antiochum: posceretur in curia a Lucio Scipione fratre ipsius publii de quo nunc loquitur: libro quo summæ acceptæ. s. pecuniæ & expensæ tenebantur: prolato. i. in medium adducto ab eo. s. L. Scipione: & sup. quum accusatio inimicorum poterat refelli: ponendo. s. calculum: cum omnia essent debite perscripta. Publius sup. scipio discerpsit. s. librum rationum: indignatus dubitari de ea re quæ fuerat administrata sub ipso legato. i. cum esset legatus fratri missus. Quinetiam. i. insuper egit. i. causam suam & fratris in hunc modum. O patres conscripti: non reddo minister. i. cum fuerim minister alieni imperii: quia legatus Lucii fratris: uestro ærario rationem sestertii quadragies: quod. s. ærarium: ego feci meo ductu & meis auspiciis. i. cum essem imperator & princeps belli: uberius. i. ditius & auctius sestertio bis millies. i. quia intuli in ærarium bis mille sestertia. i. quinquies mille libras. Neque enim puto uentum sup. esse adhuc eo. i. ad id malignitatis: ut sit quærendum. i. inquirendum de innocentia mea: nam quum subiecerim potestati uestræ totam aphricam: nihil retuli ex ea re quod diceretur meum nisi cognomen. s. aphricanum: quia ex deuicta aphrica aphricanus est dictus. Igitur gazæ. i. diuitiæ congestæ punicæ non reddiderunt. i. non fecerunt me auarum: non etiam gazæ asiaticæ reddiderunt fratrem. s. Lucium auarum. Sed uterque nostrum est locupletior sup. factus magis inuidia quam pecunia. Hæc ille. de quo author. Vniuersus senatus comprobauit idest ratam habuit tam constantem fiduciam Scipionis scilicet Publii: pro se & Lucio loquentis.

De eodem. Cap. CCCXI.

Sicut & illud factum quod quum ad necessarium reipu. usum pecuniam ex ærario promi opus esset: idque quæstores quia lex obstare uideretur aperire non auderent: priuatus claues poposcit: patefactoque ærario legem utilitati cedere coegit: quam quidem fiduciam conscientia illa dedit: quia meminerat omnes leges a se esse seruatas.

Sicut & illud factum. Hoc deprahenditur: fuisse celtiberico bello: quod C. Sempronius Tuditanus prætor contra celtiberos gessit: in quo ipse fere cum toto exercitu occisus est: Itaque cum opus esset pecuniam ex ærario depromi ad reficiendum exercitum: nec quæstores id aperire auderent: quod lex obstare uideretur: nam lex erat ut ex ærario pecunia non depromeretur nisi ultima iam necessitate cogente. Scipio priuatus ærariis claues poposcit & patefacto ærario legem utilitati parere coegit. Promi: excipi.

Af. ca. Sicut sup. uniuersus senatus comprobauit: & i. etiam illud factum. s. eiusdem scipionis: quod. i. quia cum. i. quando opus esset ad necessarium usum reip. pecuniam promi ex ærario. i. repositorio publici æris: hoc est pecuniæ & quæstores qui claues ærarii habebant: non auderent aperire id. s. ærarium: quia lex uideretur obstare: ipse scipio priuatus. i. nullum tunc magistratum gerens poposcit claues: & ærario patefacto. i. aperto: coegit legem cedere utilitati. Quam quidem fiduciam: dedit illa conscientia: quia meminerat omnes leges esse seruatas a se: quia per eum Hannibal qui urbi & legibus minabatur excidium: italiam deserere coactus fuerat.

De eodem. Ca. CCCXII.

Non fatigabor eiusdem facta identidem referendo: quoniam nec ille quidem in consimili genere uirtutis edendo fatigatus est. diem illi ad populum. M. neuius tri. pl. aut ut quidam memorant duo Petilii dixerant qui ingenti frequentia in forum deductus rostra conscendit: capitique suo corona triumphali imposita: hac ego inquit quirites die carthaginem magna sperantem leges nostras accipere iussi: proinde æquum est uos mecum ire in capitolium supplicatum. Speciosissimam deinde eius uocem æque clarus euentus secutus est: siquidem & senatum totum & uniuersum equestrem

Non fa. Hoc exemplum Au. ge. ponit li. iiii. c. xviii. nam scipionem a M. neuio accusatum quod pecuniam accepisset ab antiocho rege. ut conditionibus gratiosis & mollibus pax cum eo fieret po. ro. nomine. Scipio inquit aphricanus antiquior: quanta uirtutum gloria perstiterit: & quam fuerit altus animo atque magnificus quam sui conscientia subnixus pluribus ex his quæ dixerit quæque fecerit declaratum est. ex quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ & exuperantiæ ingentis cum. M. neuius tri. ple. accusaret eum ad populum diceretque accepisse a rege antiocho pecuniam: ut conditionibus gratiosis & mollibus pax cum po. ro. nomine fieret: quædam item alia crimina daret indigna tali uiro: tum Scipio præfatus quæ dignitas uitæ suæ atque gloria postulabat me

ordínem & cunctam plebem Iouis optími maximí pul uinaria petens comitem habuit. Restabat ut tribunus apud populum sine populo ageret desertusq; in foro cũ magno calumnię suę ludibrio solus moraretur: cuius de uitandi ruboris causa in capitolium processit: deq; ac/ cusatore Scipionis uenerator est factus.

¶ Non fatigabor referendo.i.recitando identidem.i.interdum facta eius dem: quoniam nec ille quidem.s.Publius Scipio fatigatus est in edendo.i. emittendo praeclarum facinus.s.in consimili genere uirtutis. Marcus Ne uius tribunusplebis: aut ut quidam memorant duo petilii dixerant.i.assi gnauerant & indixerant illi diem ad populum.i.quo die causam diceret & se purgaret coram populo: qui deductus in forum sup. cum ingenti fre quentia: conscendit rostra.i.locum unde edicta fiebant rostris nauium an tiatium munitum: & corona triumphali imposita capiti suo: inquit o qui rites ego iussi hac die: carthaginem sperantem magna.i.magnas res: utpo te imperium Romanum posse euertere accipere leges nostras.i.Roma nas: quia tributaria facta est.proinde.i.ideoq3: aut & ideo: aequu3 ẽ uos ire mecum in capitolium: supplicatum.s.diis ad supplices gratias agẽdas. Deinde inquit Valerius.euentus aeque clarus secutus est eam uocem. Siq dem.i.quandoquidẽ ipse petens puluinaria Iouis.optimi maximi: habuit senatum & totum uniuersum ordinem equestrem: & cunctam plebem.s. ignobilem comitem.s.itineris. Restabat.i.adhuc expectabatur: ut tribu/ nus ageret apud populum sine populo: & ipse desertus in foro cum ma gno ludibrio calumniae suae: moraretur solus. Cuius ruboris.i.uerecundiae deuitandi.s.fugiendae causa.i.ut deuitaret ruborem processit in capitoluz i.arcem Romanam: & factus est uenerator Scipionis: ex accusatore.i.qui prius fuerat accusator scipionis.

moria inquit repeto diem esse hodiernum: quo hãnibalem Poenum imperio nostro ini micissimũ magno praelio uici in terra aphri ca: pacemq3 & uictoriam uobis peperi insu perabilem: Ne igitur simus aduersus deos i grati: & censeo relinquamus nebulonẽ hũc. Eamus nunc protinus Ioui optimo maximo gratulatum.id cum dixisset auertit & ire in capitolium coepit.tum concio uniuersa quae ad sententiam de Scipione ferendam conue nerat relicto tribuno Scipionem in capito/ lium comitata: ac inde in aedes eius cum lae titia & gratulatione solemni prosecuta ẽ. Re ferendo.i.dicendo.quia ille nec fatigatus fa ciendo est. Diem dixerat.accusauerat: quia reo semper dicendae causae dies statuebatur: hoc ẽ ut certa die se defenderet Corona triũ phali: non autem lugubri ueste ut mos reorũ est: quod maximum fuit fiduciae signũ. Hoc die quirites. ac si diceret concipite animo ue stro quirites hunc esse diem illum quo car/ thagini leges nostras imposui & huic impe rio nostro seruire coegi. Puluinaria. lectister nia quae in templo Iouis optimi maximi fue runt. Scipio aemilianus. huic saepe dictum ẽ de gente aemilia fuit pauli filius in gentẽ Sci pionum adoptatus hic ille fuit aphricanus qui carthaginem euertit & Numantiam su stulit urbes duas potentissimas & Po.Ro.i festissimas. Cum igitur inter calãtiam hispa niae urbem praeualidam obsideret: uel ut alii putant Numantiam. multi hostium eruptio nem metuentes suadebãt tribulos ferratasq3 tabulas circa moenia spargendas esse quae hostes ab eruptione deterrerẽt. q bus respondit: non esse uiri fortis uelle hostes capere eosdemq3 timere. Praeualidam urbem intercallantiam ut quidã pu tant quae est in hispania: uel ut alii uolunt Numantiam. Ferreos Murices. Murex proprie dicitur acumen saxi. Vir. Et acu to murice remi obnixi crepuere. sed pro unaquaq3 re acuta ponitur. ut hoc loco pro trigono posuit ferreos murices: qui Murex sunt cuiusmodi tribuli qui nascuntur in lacubus & stagnis qui in quãcunq3 partem reciderint ita cadunt: ut unũ acumen extet erectum: Ferreos murices: dixit ad differentiam naturalium muricum uidelicet tribulorum. Plumbatis tabulis: ut p fundo aquae submergerentur. Qui enim licet. pro quomodo licet.

De Scipione aemiliano. Cap.CCCXIII.

Auiti spiritus egregius successor Scipio aemi/ lianus quum urbem praeualidã obsideret sua/ dentibus quibusdam ut circa moenia eius fer/ reos murices spargeret omnia uada tabulis plumbatis consterneret habentibus clauorum cacumina: ne subita eruptione hostes in praesidia nostra impetum facere pos sent: respondit non esse eiusdem & capere aliquos uelle & timere.

Auiti &c. Ordo est Scipio aemilianus s.paulus: egregius successor spiritus Ascen. auiti.i.maioris affricani: quum obsi deret urbem praeualidam: quibusdam suadẽ tibus.i.cum quidam suaderent: ut spargeret circa moenia eius: murices ferreos sic effigia tos ut quocunq3 iaciantur: semper unum sti mulum habeant erectum: & ut consterneret omnia uada tabulis plumbatis ut mergeren tur in profundum & ita laterent: tabulis di co habentibus cacumina.i.acuta clauorum extensa: ne hostes possent facere impetum i nostra.i.romana praesidia: eruptione subita: respondit sup.illis non esse eiusdem.s.impe/ ratoris: & uelle capere aliquos & timere.

De Scipione Nasica. Cap.CCCXIIII.

In quãcunq; memorabilium partem exem/ plorum conuertor: uelim nolim ue in cogno mine Scipionum haeream necesse est. Cui enĩ licet hoc loci Nasicam praeterire fidentis animi dictiq; clarissimum auctorem? Annone caritate increbrescẽte. C. curatius tri. ple. productos in concionem consules

In quãcunq3. Annonae icrebrescẽ te caritate quanta animi fiducia fuerit Scipio nasica ex hoc exem plo cognosci facile potest: totius po.Ro. fu rorem solo uerbo compressit: nec metuit sae uientis populi impetum. Increbrescente. igra uescente. Caritate caristia & inopia. Minime utilis quia hoc idem cognouerat alias peri culosum fuisse libertati romanae. Interpellã

compellebat:ut de frumento emendo atq; ad id negocium explicandum mittendis legatis in curiam referrent. Cuius instituti minime utilis interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri cœpit obstrepente dein de plebe:tacete quæso quirites (inquit) plus enim ego q̄ uos quid reipu. expediat intelligo. Qua uoce audita omnes pleno uenerationis silentio maiorem auctoritatem eius quā suorum alimentorum respectum egerunt.

di:impedien.di. Obstrepente. uociferante & tumultuante plebe.
¶ In quācunq; &c. Recitat fiduciam alterius Scipionis utpote Nasicæ purgans quodammodo q̄ tantum in uno cognomine immoretur. ac dicens. In quācunq; partem exemplorum memorabilium conuertor: hoc est me conuerto: & animum applico: necesse est ut sup. hæream.i. immorer: Velim nolim ue: in cognomine Scipionum. Enim pro quia: cui licet. q.d. nulli præterire hoc loci.i. in hoc loco ubi de fiducia agitur: Nasicam.s. Scipionem clarissimum authorem animi fidentis.i. fiducialiter audentis: & dicti.i. uerbi fidentis.i. ex fiducia dicti. Caritate.i. preciositate: annonæ.i. uictualium increbrescente.i. crebriore & auctiore existente ac euadente: Caius Curiatius tribunus plebis compellebat consules productos in concionem.i. congregationem populi: ut referrent.i. consultationem facerent: in curia.i. coram senatu: de frumento emendo atq; de legatis mittendis ad id negocium.s. de emendo frumento explicandum.i. ut dicunt expediendum. Gratia cuius instituti.i. moris: minime utilis.s. reip. (quia per hoc ærarium penitus exhauriretur se in publica fame: ex ærario frumentum ematur) interpellandi.i. impediendi Nasica cœpit ordiri.i. ordine contexere & dicere: actionem contrariā.s. qua agebat ad non emendum publice frumentū: deinde plebe obstrepente.i. strepitu & murmure orationem eius turbante: inquit o quirites quæso tacete: ego enim plus intelligo qd expediet reip. q̄ uos: omnes egerunt.i. ostenderunt authoritatem eius.s. Nasicæ: maiorem sup. esse q̄ respectum alimentorum suorum: & hoc silentio pleno uenerationis: quia qui cum loqui uelit silet ut alter loquatur: illum ueneratur.

De Liuio salinatore. Cap.CCCXV.

Liuii quoq; salinatoris æternæ memoriç tradendus animus qui quum asdrubalem exercitumq; pœnorum in umbria deleuisset: & ei diceretur gallos ac ligures ex acie sine ducibus & signis sparsos ac palantes parua manu opprimi posse: respondit: in hoc eis oportere parci: ne hostibus tantæ cladis domestici nuncii deessent.

¶ Liuii &c. Recitat aliorum fiduciam & primo salinatoris dicens Animus quoq; Liuii & Salinatoris tradendus sup. ē: æternæ memoriæ. Qui s. Salinator: cum delesset pro deleuisset in umbria regione illa italiæ: asdrubalem ducem carthagineñ. & exercitum pœnorum: cum quibus galli cisalpini pugnauerunt: & diceretur scilicet ab exploratoribus ei.s. salinatori: gallos ac ligures quorum nobilissimi sunt genuenses: sparsos ac palantes i. uagantes ex acie.i. extra aciem sine ducibus & signis posse opprimi parua manu idest paruis copiis. respondit oportere parci eis scilicet gallis & liguribus in hoc idest ad hoc: ne nuncii domestici tantæ cladis deessent hostibus.

Liuii quoq; Salinatoris. Hoc fuit secundo punico bello. nam cum hasdrubal cum multis militibus hominum in italiam descendisset ut se hannibali fratri coniungeret: quod si factū fuisset omnium ferme iudicio actum fuisset de imperio Ro. Eo forte anno consules erant: Claudius Nero & Liuius Salinator. Claudio prouincia euenerat hannibal. liuio uero hasdrubal. forte nuncii qui ad hannibalem cum literis mittebantur a fratre: a uagis per agros populatoribus romanis intercepti ad Claudium consulem deducuntur: qui lectis litteris per interpretes & ex captiuis percunctatione facta non esse tempus ratus quo consilus ordinariis prouinciæ quisq; suæ finibus per exercitus suos cum hoste destinato a senatu bellum gereret. litteris hasdrubalis romam missis ad senatum edoctisq; patribus quid ipse pararet: quid item illis parandum esset de toto exercitu: quid roboris erat delegit sex milia peditum: decem milia equitum: & ad collegam quantis maximis itineribus potuit contendit. nocte clam hostibus romana castra ingressus: suadet collegæ prima luce pugnam cum hoste suscipere multis in cōtrarium censentibus tantisper.s. differendum esse donec fessum uia & uigiliis reficeret militem: ille ne consilium suū quod tutum celeritas fecisset morando temerarium faceret: instat pugnæ signum dari. quo facto sequenti die in aciem utrinq; descensum est: sed id moram attulit pugnæ q hasdrubal prouectus ante signa cum paucis scuta uetera hostium notauit: quæ antea non uiderat strigosiores equos uidit: & auctum exercitum romanum cognouit: Territus ĝprimum receptui cani iubet sequenti nocte tacitus aufugit quem ro. exercitus prima luce insecutus apud Metaurum fluuium: quē ille transnatare nequiuerat assecutus est. ibi conserto prælio quinquaginta sex milia hostium cum ipso imperatore cæsa quinq; milia quadringinti capta sunt. deniq; reddita est æqua Cannensi clades. in eo igitur prœlio tāta sanguinis & cædis sacietas ceperat ro. uictores: ut postero die cum esset nunciatum Liuio gallos cisalpinos liguresq;. qui aut prœlio non affuissent: aut inter cædem aufugissent uno agmine abire sine certo duce: sine ordine ullo aut imperio posse. si una equitum ala

Vmbria mittatur omnes deleri. Sint ait Liuius qui supersint aliqui nuncii & hostium cladis & uirtutis nostræ. In umbria. Vmbria inter Sabiniam & Tusciam posita est teste Strabone qui dicit li. y. Cæterum in Sabiniæ & Tusciæ medio Vmbria iacet. mōtesq; transgressi usq; Ariminū Rauennāq; pcedūt: & iō a multis ps tusciæ dr̄ i iugis apēnini mōtis posita in ptes italiæ. sunt āt loca iuxta Spoletum dicta Vmbria a uocabulo græco qđ est id est imber eo q ut tradunt historiæ tempore aquosæ cladis imbribus superfuerit. Sunt qui dicant nunc appellari patrimonium.

De.P.Furio philo. Cap.CCCXVI.

Bellica hæc præstantia animi : togata illa : sed nō minus laudabilis quam.P.Furius Philus consul in senatu exhibuit.Q.enim metellum. Q. ꝙ pompeium consulares uiros uehementes inimicos suos:cupidam sibi profectionem in prouinciam hispaniam quam sortitus erat: identidem exprobrantes legatos secum illuc ire coegit: fiduciam nō solum fortem sed pene etiam temerariam exhibens: quæ duobus acerrimis odiis latera sua cingere ausa est:usumq; ministerii uix tutū in amicis e sinu inimicorum petere sustinuit.

Bellica hæc.fiducia.P.furii pene accusanda magisq̃ probanda. quippe q sibi acerrimos inimicos Q.. Metellum:Qu.q; pompeium in administratione prouinciæ legatos assumere non dubitauerit:eorumq; consilio & opere iuuari:a quibus cauēdum maxime uidetur.Togata qa in urbe hoc factum fuit.Pene temeraria.iō dixit pene:nequid grauius in tantum uirum dixisse uideretur.Vsumq; ministerii.s.bellici. quod ministerium uix amicis tuto committitur:id inimicissimis demandauit.

¶Bellica &c.Affert fiduciam plenā animositatis furii philidi.hæc præstantia animi.s. iam dicta est sup.bellica.i.in bello ostensa:illa.s.quā dicturus est sup.togata.i.domi ostēsa:sed non minus laudabilis:quam.s.fiduciā Publi.Furi.Phil.consul.i.quum esset consul:exhibuit in senatu. Enim pro quia : ipse coegit Quintum Metellum & Quintū Pompeium uiros consulares.i.qui iam consulatum gesserant:uehementes inimicos suos exprobrantes.i.opprobrio dantes:identidem.i.interdum:aut aliquando:sibi.s.Philo:profectionem cupidam.i.cupiditatem profectionis i hispaniam prouinciam quam erat sortitus.i.quam sorte obtinebat cum altero consule missa:coegit dico eos ire secum illuc i.in hispaniam legatos.i.ad hoc missos ut secundariam illi operam nauarent:ad hoc enim legati imperatoribus dabant & ut ex hoc loco patet imperator sibi legatos quos uolebat pronunciabat:sicut dictator magistrum equitum:coegit inquam exhibens.i.ostendens in eo facto:fiduciam non solum fortem:sed etiam pene.i.quasi temerariā:quæ.s. fiducia ausa est cingere latera sua duobus acerrimis odiis.i.uiris se odio habentibus & quæ sustinuit.i.perualuit petere e sinu inimicorum usum ministerii.s.legationis:uix tutum in amicis.quia etiam amici detractant subinde fortiter agere ad gloriam alterius augendam. Ascen.

De.L.Crasso. Cap.CCCXVII.

Cuius factum si cui placet necesse est.L.etiam crassi: qui apud maiores eloquentia clarissimus fuit propositum nō displiceat.nam quū consul prouinciam Galliam obtineret:atq; in eam. Cn. carbo:cuius patrem damnauerat ad speculāda acta sua uenisset.non solum eum inde non summouit: sed insuper locū ei in tribunali assignauit:nec ulla de re nisi eo in consilium adhibito cognouit. Itaq; acer & uehemens Carbo nihil aliud gallica peregrinatione consecutus est: q̃ ut animaduerteret sontem patrem suum ab integerrimo uiro in exilium missum.

Cuius factū sicui placet.Lucius crassus Cn.carbonis de quo nūc agitur patrem damnauerat.præteres aliquot damnati fuerant:eo ꝙ auare & crudeliter prouincias administrauerant: sed hic.C. carbo damnatus fuerat ꝙ cum.C.graccho & fuluio graccho triumuiris diuidendo agro creatis seditionem concitauerat: bello etiam aduersus cymbros infoeliciter pugnauerat. hic quoq; tri.ple.rogationem tulerat:ut eundem tribunum ple.quotiens uellet creari liceret quam rogationem.P. Scipio grauissima oratione dissuasit.Gracchus contra suasit. his igitur de causis.L.crassus eum damnatū exulare coegit.Ad speculanda acta uenisset. nūquid iniustum minusue honestum aliquid in prouincia committeret cum ius prouincialibus hoībus diceret.

¶Cuius factum &c.Aptissimo cōtextu(ut fere semper)subnectit fiduciam Crassi oratoris sane q̃ mirabilem:& quæ ostendit oratorem apte definitum:uirum bonum dicendi peritum.Ordo ē.Cuius.s.Phili. factum si placet cui.i.alicui:necesse etiam:ut sup.propositum: Luci Crassi qui fuit clarissimus eloquentia apud maiores sup.nostros:non displiceat:immo etiam placeat eidem.Nam quum consul obtineret galliam prouinciā:atq; Cneus Carbo cuius patrem Crassus sup.damnauerat.s.exilio:uenisset in eam.s.prouinciam:ad speculanda acta sua.s.crassi. non solum non submouit.i.non depulit eum.s.Carbonem:inde.i.de prouincia sua:quod tamen potuisset:sed insuper assignauit ei.s.Carboni locum in tribunali.i.in sede iudiciaria:nec cognouit.i.& non decreuit aut disquisiuit iudicare de ulla re : nisi eo.s.Carbone adhibito in consilium.Itaq;.i.& sic:carbo acer & uehemens.s.ultor si potuisset paternæ damnationis: nihil aliud consecutus est ex peregrinatione gallica:q̃ ut animaduerteret.i.consideraret:patrem suum sontem.i. culpabilem & sic meritum:esse missum in exilium ab integerrimo uiro:ut qui in oculis inimici omnia gerere audebat. Ascen.

De Catone superiore. Cap. CCCXVIII.

Cato uero supior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionē uocatus nec ullo unq̃ crie conuictus:ad ultimum tantum fiduciæ reposuit in sua inno

Cato uero superior. Hic Cato teste plinio quadragies quater accusatus & gloriosissime semper absolutus ē. Plutar.uero quinquagies dicit fuisse accusatum.nam calumniarum inquit in rep. Cato non fuit expers. nam ubicunq; inimicis accusationis argumentum accusationēq; præ

Valerius maximus.

stabat in causa dicenda magno cum discrimine uexabatur. ferme enim quinquagies ei diem dictam esse ferunt: postreo sex & octo ginta natus ānos accusatus uulgatum illud dixisse aiunt difficillimum esse cum inter alios homines uixerim apud alios de his criminibus respondere quæ ab aduersariis obiecta sunt. ut in ca. de studio & industria dicturi sumus. A quo. in administratione reip. dissidebat. obtrectationem enim egit cū Tiberio. nam uterq; in hispania præclara facinora ediderat.

centia ut ab his in quæstionem publicam deductus. T. gracchum a quo in administratione reipu. ad multum odium dissidebat iudicem deposceret. Qua qdem animi præstantia pertinaciam eorum insectandi se ihibuit.

¶Cato uero superior uocatus. s. in ius: sæpenumero ab inimicis ad dictionem causæ. i. ad defensionem sui: nec conuictus unq̄ ullo crimine (ut Oliuerius diligenter recitat quocirca quæ adducerē fuisse non adduxisset sciens uolensq; prætereo) reposuit ad ultimū. s. uitæ tantum fiduciæ in innocentia sua: ut deductus ab his. s. inimicis suis in quæstionem. i. inquisitionem: publicam. i. factam aut faciendam a magistratu publico: deposceret. i. de multis posceret iudicem. s. causæ suæ Tyberium gracchum a quo dissidebat. i. dissentiebat & simultatem seuebat in administratione reip. ad. i. usq; ad multum. i. copiosum odium. Quaquidem præstantia. i. inuincibilitate animi inhibuit pertinaciam eorum. s. inimicorum suorum insectandi se. s. catonem: quia amplius non ausi sunt eū insectari.

EAdem. M. scauri. Comparat & magnitudinem animi & longitudinem uitæ. M. scauri ætati & magnitudini animi catonis Valerius. sed dissentit ab aliis scriptoribus: nam Pli. de uiris illu. dicit accusatum fuisse: q consilio eius bellum sociale concitatum esset. Asconius pedianus refert apud Qu. Varium accusatum fuisse: cū ob negatam sociis latini nominis ciuitatē nobilitas infesta esset. Qu. Varius tri. pleb. legem tulit: ut quæstiones haberentur eorum quorum opera socii contra po. Ro. arma sumpsissent. inimici primo. M. scauri existimantes se inuenisse rationem opprimendi Scaurum egerunt ut in iudicium traheretur accusatus q pecunia corruptus excitasset arma contra po. Roma. hic eo tempore ægrotabat: amici & cognati hortabantur ne uellet contra ualitudinem ad quæstionem accedere: ille sua maxima innocētia fretus maximaq; pectoris fiducia munitus in forum descendit: & paucis uerbis causam dixit. nam Qu. Varius inquit. M. scaurum regia pecūia corruptum remp. prodere uoluisse. M. scaurus huic se culpæ affinem esse negat utri magis credendum est. Inter alios q̄ inter uos. nā apud maiores uestros uixi. uos autem uitam meam per ætatē noscere non potestis. Apud alios q̄ apud uos. Varius seuerus Veronensis. Asconius dicit Varium hispanum fuisse nominatum. Pertinaci clamore. Quia accusatori ab omnibus uehementer succlamatū.

De. M. Scauro. Cap. CCCXIX.

EAdem. M. scauri fortuna. æque senectus longa ac robusta: idem animus qui quom pro rostris accusaretur: q a rege miridate ob rēpu. prodendam pecuniam accepisset causam suam ita egit. Est enim quirites iniquum quum inter alios uixerim: apud alios me rationem uitę reddere: sed tamē audebo uos quorum maior pars honoribus & actis meis interesse non potuit interrogare. Varius Seuerus Sucronensis Aemylium Scaurum regia mercede corruptum imperium populi ro. prodidisse ait. M. æmylius scaurus huic se affinem esse culpæ negat: utri creditis? Cuius dicti admiratione po. Ro. commotus: Varium ab illa dementissima actione pertinaci clamore depulit.

¶Eadem &c. ut filum propositum conseruaret comparat scaurum Catoni dicens. Eadem fortūa quæ. s. catonis: fuit sup. Marci Scauri: quia similiter sæpe accusatus est cum esset inocens. Et senectus sup. eius fuit æque longa ac robusta: ut sup. Catonis: & idem animus sup. fuit: qui cum accusaretur pro rostris. i. ante rostra. i. locum illum unde publica pronuntiabantur edicta: & ita in conspectu totius populi: q accepisset pecunia a mitridate rege. s. bithymiæ: ob rempu. prodendam: egit causam suam ita. i. sic se purgauit. Est enim. i. enimuero: hoc est certe: o quirites iniquum: cum uixerim inter alios. s. patres uestros qui fere mortui sunt: me reddere rationem uitæ: apd alios. s. uos. q. d. post tanta interualla temporum. Sed tamē. i. nihilominus audebo interrogare uos quorum maior pars non potuit. s. per ætatem: interesse honoribus & actis meis. interrogatio autem talis erat: Varius seuerus sucronen. i. ex sucrone oppido hispaniæ iuxta sucronem fluuium (qui labitur inter carthaginem nouam & hiberum flu. ut author est strabo. lib. iii. Sic autem uerior est lectio: q̄ si Veronen legatur. hispanus enim fuit) ait Marcum Aemylium Scaurum: & ita ciuem Romanum (pulchre autem de se in tertia persona loquitur: ut quicunq; de se aut nomine suo magnifice sentiunt: ut æneι. y. Quæ munera niso digna dabis &c.) corruptum mercede prodidisse. s. mithridati: imperium populi Ro. Marcus Aemilius Scaurus negat se esse affinem. i. uel proximum huic culpæ. utri creditis. s. utrum homini peregrino & nihil de uobis merito: an ciui tot annos apud uos tam innocenter & fortiter uersato? Cuius dicti admiratione populus ro. commotus: qa naturale est suis plusq̄ externis tribuere depulit pertinaci clamore Varium ab illa dementissima idest demētissime cœpta actione: scilicet contra Scaurum.

COntra. M. Anto. ille. Hic est ille. M. Anto. orator quem Ci. li. de oratore loquentem inducit. hic quæstor in asiam proficiscebatur: & cum Brundusium usque peruenisset. amicorum litteris certior

De. M. Antonio. Ca. CCCXX.

COntra. M. Antonius ille disertus (Non enim respuendo sed āplectendo causæ dictionē q̄

innocens esset testatus est) quæstor proficiscens in asiã Brundusium iam peruenerat: ubi litteris factus certior incesti se postulaturo apud.L.Cassium prætorem:cuius tribunal propter nimiam seueritatem scopulus reorum dicebatur:quum id uitare beneficio legis Memiæ liceret quæ eorum qui reip.causa abessent recipi nomina ueta bat:in urbem tamen reccurrit. Quo tam pleno fiduciæ bonæ consilio:tum absolutiõem celerem:tum profectio nem honestiorem consecutus est.

¶Cõtra.i.cõtrario mõ sup.fecit Marcus Antonius ille.s.orator clarissi-mus:disertus.i.dicẽdi ptus(nõ eni testatus ẽ q̃.i.q̃tũ inocẽs eẽt respuen do dictionẽ causæ.i.defensionẽ:sed amplectẽdo:qa pro se causam dice re uoluit)quæstor idest publicæ pecuniæ debitorum inquisitor & debiti receptor proficiscens in asiam:peruenerat Brundusium.i.ad oppidum il-lud Maritimum in italia:ubi factus certior idest edoctus litteris.s.ad se missis:se postulatum.s.ad supplicium:hoc est accusatum incesti.s.crimi-ne:apud Lucium Cassium prætorem:cuius tribunal dicebatur scopulus idest præcipitiũ aut naufragium reorum:quia rari admodum inde salui euaserant aut enauigarant:propter nimiam seueritatem idest rigorem ex actæ iustitiæ:cum liceret uitare id.s.tribunal:beneficio legis Memiæ quæ s.lex:uetabat nomina eorum qui abessent causa reip.recipi.s.ad accusatio nem:aut ad litem subeundam tantisper dum abessent:tamen recurrit i ur bem. Quo consilio pleno tã bonæ fiduciæ:consecutus est idest obtinuit: tum.i.simul:absolutionem celerem:tum.i.simul:profectionem honestio-rem:quia meliorem de se opinionem relinquens.

De senatu Romano. Cap.CCCXXI.

SVnt & illa speciosæ fiduciæ publica exempla Nam quum eo bello quod aduersus Pyrrhũ gerebatur carthaginenses cẽtum ac triginta na uium classem in præsidium romanis hostium ultro mi sissent senatui placuit legatos eorum ad ducem ire qui dicerent:populum Ro.bella suscipere solere quę suo mi lite gerere posset:pinde classem carthaginẽ reducerẽt.

¶Sunt & illa &c.Post singulorum fiduciam agit de totius senatus fidu-cia de qua dicit sic.Sunt &.i.etiam illa exempla publica idest totius sena tus per quem resp.fere gubernabatur:speciosæ.i.honestæ fiduciæ. Nam cum carthagineñ.qui tum Romanis amici erant:misissent romanis ultro idest non rogati in præsidium idest ad protectionem:eo bello quod gere batur.s.a Romanis aduersus Pyrrhum:regem epyri:classem centum ac triginta nauium:hostiam idest ad illud usq; oppidum super tyberim sitũ: placuit senatui legatos ire idest ut legati irent ad ducem eorum.s.cartha-gineñ.uidelicet magonem:qui dicerent populum Ro.solere suscipere bel la:quæ posset gerere suo milite:proinde.i.& ideo reducerent classem car thaginẽ.s.unde abduxerant eam.

De eodem. Cap.CCCXXII.

IDem post aliquot annos cãnensi clade exhau stis Ro.imperii uiribus: supplementum exer citus in hispaniam mittere ausus:fecit ne ho-stiliũ locus castrorũ: tũ maxie capenã portã armis hã nibale pulsante minoris uenirẽt:q̃ si illũ pœni ñ obtine

factus se crimine incesti accusatum. omisso quod iam cœperat itinere ro.reuersus est: q̃ uis lege meuia accusationem istam uitare po tuisset: ibiq; causam suam tãta cum eloquẽ tia & laude peregit:ut statim absolutus fue-rit.deinde securior & honestior in prouinciã proficisceretur:q̃q̃ etiam fide serui quem iudi ces in quæstionibus habere uoluerunt adiu-tus defensusq; fuerit:ut uidebimus in ca.de fide seruorum.Causæ dictione: defensione causæ.Postulatum:accusatum:& tunc iungi tur cum genitiuo:ut postulo te furti.Incesti. Incestus
Cõmittitur incestus cum uirgine sacrata cũ parente:cum sorore:cum sanguine coniũcta dictus:uel non castus uel a cesto ueneris. zo na.scopulus reorum.nam quemadmodũ na uigantes scopulo illisi naufragium faciunt: ita apud tribunal huius qui accusabantur pro maiori parte periclitabantur. Meuiæ legis: quam meuius tulit de his qui publice mitte- Alii me-
rentur in prouincias ad publica negocia per miæ le-
agenda ut si accusarentur eorum nomina a gũt
iudicibus non admitterentur. Absolutionem celerem.nam si non redisset absolutus ñ eẽt donec annuum magistratum perfecisset: & sic in urbem redisset crimine grauis.

SVnt & illa. mago carthaginensium dux in auxilium Ro.cum ducentis & triginta nauibus missus ut tradit Iustinus senatum adiit dicens ægre pati car-thaginenses ut italia romani a peregrino ho ste infestarentur: & quoniam externo hoste premerentur auxilium misisse: ut externis quoq; opibus adiuuarentur:gratiæ a sena-tu actæ & naues remissæ sunt. quia dicerẽt romanos ea bella suscipere quæ suis uiribus gerere possent.Vltro sponte non rogati. Suo milite.Speciosa locutio: cum singularem p plurali nũero põim9:ut Armato milite oplet.

IDem post aliquot:Cum a Romãis obsideretur Capua: hannibal ut ab ea obsidione ro.abstraheret quia nõ aliter socus subueniri posse uidebat:ad oppu gnandam urbem ro.exercitum duxit: & ad Anienem fluuium tria milia passuum ab ur-be castra locauit:ubi cum statiua haberet se natus milites in supplementum hispaniæ mi sit:& agrum in quo essent hostes publice uẽ didit.quod ubi per captiuos cognitum ẽ hã nibali.id adeo superbum adeoq; indignum ipsi uisum ẽ q̃ cum ipe ad mœnia urbis ro. armatus sederet milites sub uexillis in supple mentum aliarum prouinciarum mitterentur & eius soli quod ipe bello captũ possideret haberetq; Romæ inuentum emptorem esse qui nihil diminuto prætio mercaretur ut ex templo uocato pcone tabernas argentarias quæ circa forum romanum essent iussisse ue nire:sed emptor non est inuentus.Venir.&.uẽ deretur.Pudore uictam:quia fortunam quo dammodo pudet cum uiderit illum in quẽ to tiens sæuitiam exercuerit adeo fortem atq; magnanimum esse.

Magno spacio. Quia ꝗ iqt a senatu ad poetā Acciū trāsitus uidet abruptus cū ut aptius atq3 decētius ad exter na trāseamus: eius exēplū i mediū pferem9 Collegiū poetarū. Caesar i collegiū poetarū se cooptare uoluit. Voluminū q plura carmi/ na edidissetꝗ pclara belli facinora gessisset.

Ascen. ¶ Magno spacio &c. Ne ieptus uideat trāsi tus a senatu ad poetā unū: pulchre purgat di cēs. Trāsitus a senatu ad Acciū poetā ē diui sus magno spacio. caeteꝝ. i. sed: ut nos trāsea mus decētius ab eo. s. accio poe. a: ad exter/ na sup. exēpla: quoꝝ prima de poetis erūt p ducat sup. Acci9 i mediū. Is. s. accius poeta: nūꝗ assurrexit. i. nūꝗ surgēdo i aduentu ho norē pbuit: Iulio Caesari uiro amplissimo & florētissimo uenientī in collegiū poetaꝝ: non imemor maiestatis eius. s. iulii caesaris: hoc ē sciēs q̄ dē quāta esset maiestas eius sed ꝙ cō sideret se eē supiorē. s. ꝗ Iuliū: aliquāto in cō paratōe cōmuniū studioꝝ: uidelicet artis poe ticae: quapropter Accius caruit cri e isolētiae i. supbae arrogātiae: qa certamina uoluminū i. libroꝝ a se editoꝝ: & nō imaginū. i. stēma/ tū maioꝝ exercebant ibi. i. i eo collegio poe taꝝ: p qd innuit author aliquē i uno loco pfe rēdū q i alio post habēdus sit: ut sacerdos i admistratione sacramētoꝝ uel regi pferēdus ē: q i caeteris diuitiā ēt ciui saepe postponit: qd ꝗ decenter faciant uiderint ipsi.

Euripi/ des Nec Euripides qdē athenis. Tragic9 iste poeta fuit clarissimus ut supra di xim9 Euripides dictus teste Priscia no libr. ii. de octo ptibus orōnis ab euripo: ea maris pte q̄ ē iter Euboeā & boeotiā: qm eo die natus sit quo athenienses cū psis i euri po bellū gerētes uictoriā sunt cōsecuti: de cu ius pgenie atq3 fortūa: haec gellius. Euripi/ dis poetae matrē theopōpus agrestia olera uēdētē uictū q̄ritasse dicit. patri āt eius nato illo nisum ē a caldeis eū pueꝝ cū adolcuis/ set uictorē i certaminibus fore: id ē puero fatū eē pater iterpraetatus: athletā debere eē roborato exercitatoq3 filii corpe olympiam certaturū eū inter athletas pueros deduxit: ac primo qdē in certamie p ābiguā aetatem receptus nō ē: post Eleusino ethesio certami ne pugnauit & coronatus est mox a corpis cura ad excolendū ai studiū trāsgressus audi tor phisici anaxagorae & rhetoris Prodici: in morali āt philosophia Socratis: Tragoediā scribere natus ānos duodeuigiti adortus est. Philocarus refert i isula Salamia spelūcam eē tetrā & horridā in qua erupides tragoe/ diā scriptitauit. mulieres fere omnes maiorē in modū exosas ipi fuisse dicit. siue ꝙ abhor ruerit a mulieꝝ coitu: siue ꝙ simul duas uxo res habuerat: ꝙ id decreto ab atheniensibus facto ius eēt: quarū matrimonii ptēdebat: eius odiū i mulieres iustū. de cui9 morte dicet i ea. de morte nō uulgari. hic nonaginta duas dicit scripsisse tragoedias i quibus decies qu

rent. Ita se gerere in aduersis rebus: quid aliud est ꝗ sae/ uientem fortunam in adiutorium sui pudore uictam conuertere?

¶ Idem. s. senatus Romanus: ausus mittere supplementū exercitus in his paniā: uiribus romanis exhaustis. i. licet uires romanae essent exhaustae: aut ubi erant exhaustae: clade cannensi. i. accepta apud Cānas: post ali/ quot annos. i. aliquot annis post bellum cum pyrrho gestū: fecit. s. per eā fiduciā ne locus castrorum hostilium. i. ubi hostes castra habebant: ueni/ ret idest uenderetur romae: minoris. i. minore praetio: ꝗ si poeni non obtine rent illū: hannibale pulsante. i. ꝗuis hannibal pulsaret maxime tum. i. tunc praecipue armis. s. inuasiuus portā capenā. i. qua itur capuam: ꝗ capua tūc ab hānibale tenebatur. Gerere se ita. i. tā cōfidēter in rebus aduersis: quid aliud est ꝗ fortunam saeuientem cōuertere in adiutorium sui. i. quo se iuua ret: uictam pudore: q. d. nil aliud est. Immo post illud factum fortuna ꝗsi penitentia ducta ab Romanis stetit.

De Accio poeta. Cap. CCCXXIII.

Magno spacio diuisus est a senatu ad poetam Accium transitus. Caeterum ut ab eo decen/ tius ad externa transeamus producatur in me dium. Is Iulio Caesari amplissimo & florentissimo uiro in collegium poetarum uenienti nunꝗ assurrexit: non maiestatis eius immemor: sed ꝙ in comparatione com/ munium studiorum aliquanto superiorem se esse consi deret: quapropter insolentiae crimine caruit. quia ibi uo luminum non imaginum certamina exercebantur.

Externa.

De Euripide poeta. Cap. CCCXXIIII.

Nec Euripides quidem athenis arrogans uisus est: cum postulante populo ut ex tragoedia quandam sententiam tolleret: progressus in scaenam dixit se ut eum doceret non ut ab eo disceret fabulas componere solere. Laudanda profecto fiducia est: quae aestimationem sui certo pondere examinat tan/ tum sibi arrogans quantum a contemptu & insolentia distare satis est.

¶ Nec quidē. i. nō etiā Euripides poeta tragicus: uisus est arrogans athe nis: cū. i. quando: populo postulante ut tolleret. i. demeret: ex tragoedia. s. quam fecerat: quandam sententiam idest dictum cuius sententia displice bat: progressus in scaenam ubi tragoediae agebantur: dixit se solere com/ ponere fabulas ut doceret eum scilicet populum: non ut disceret ab eo: & ita innuit sententiam illam licet displiceret laudandam esse. unde ait au/ thor. Profecto idest reuera: fiducia sup. Euripidis: laudanda sup. est quae examinat idest pensat & discernit aestimationem idest appraetiationem sui certo idest debito: pondere arrogans idest sumens ac uendicans sibi tantū: quantum satis est distare a contemptu. s. sui: quo contemnatur: & insolen/ tia idest insolenti arrogantia. quae alios contēnat: q̄ duo uidētur extrema.

De eodem Euripide. Cap. CCCXXV.

Taqꝫ etiā qd Alcestidi tragico poetae Respō dit probabile: apud quē quū qreret ꝙ eo tri duo non ultra tres uersus maximo impenso la bore deducere potuisset; atqꝫ is se centum perfacile

scripsisse gloriaretur: sed hoc inquit interest: q tui in triduum tantummodo: mei uero in omne tempus sufficient. Alterius enim fœcundi cursus scripta intra primas memoriæ metas corruerunt: alterius cunctante stilo elucubratum opus per omne qui tempus plenis gloriæ uelis feretur.

¶ Itaq3.i.& ita etiã pbabile.i.cõmẽdabile est: id quod sup. Euripides rñdit Alcestidi poetæ tragico. Apud quẽ.s. Alcestidẽ: cũ.s. Euripides: quereretur.s. familiariter q nõ potuisset deducere.i. pficere ita ut in locũ tragœdiæ apte deduci possent eo triduo.i. spacio triũ dieꝶ nõ ultra.i. non supra tres uersus: & tñ maximo labore impẽso: Atq3 is.s. Alcestides: gloriaretur se scripsisse pfacile cẽtũ: sup. uersus. Euripides sup. inqt scripsisti qdẽ centũ: & ego nõ nisi tres: sed hoc interest iter uersus tuos & meos: q tui sufficiẽt.s. pstare: tantũmodo in triduũ: qa quod cito fit cito perit: maxime si careat arte: uero pro sed mei: sup. uersus sufficiẽt i omne tẽpus. Probat at author id dictũ esse pbabile: qa uerũ. Enim pro quia: scripta alterius.s. alcestidis: cursus fœcundi.i. uberis partus: aut ut alii legunt secundi.i. prosperi successus: corruerunt intra primas metas.i. primos terminos: memoriæ.s. recẽtis: hoc ẽ quãtũ durare potuit postq̃ semel eẽnt audita memoria nõ enĩ iterũ trãscripta aut lecta sunt: opus alterius.s. Euripidis: elaboratũ stilo cunctante.i. imorante & non currẽte sed expectãte donec aptus uersus esset animo conceptus: feretur per omne tempus æui: uelis (trãslatio a nautibus) plenis gloriæ.

De Antigenida. Cap.CCCXXV.

Adiiciam scænæ eiusdem exemplum. Antigenidas tibicen discipulo suo magni profectus sed parum feliciter populo se approbanti cunctis audientibus dixit: mihi cane & musis: quia uidelicet perfecta ars fortunæ leoncinio defecta iusta fiducia nõ exuitur. Quãq; scit se laudem meritam eam & si ab aliis non impetrat: domestico tamen acceptã iudicio refert.

¶ Adiiciã &c. Affert exẽplũ fiduciæ in Antigenida tibicine dicens. Adiiciã exẽplũ eiusdẽ scænæ.i. quod contigit in scæna: dũ fabulæ agerent. Antigenidas tibicen.i. cãtor in tibiis & fistulis aliis: dixit discipulo suo magni pfectus.i.q in musica & arte canendi in fistulis multum profecerat: sed approbanti.i. exhibenti ad pbandũ: se populo parũ feliciter: quia licet ex arte caneret tamẽ nõ placebat: dixit inquã illi discipulo cunctis audientibus: cane mihi & musis.i. peritis artis & arti ipsi aut inuentricibus eius musis. Videlicet quia ars perfecta defecta.i. destituta: lenocinio.i. blãdimẽto & applausu fortunæ: non exuitur fiducia iusta.i. bona de se opiniõe p merito. Quãq3 i. & quam (sunt enim duæ particulæ diuisim construendæ sic) & refert.i. reportat eam laudem quã scit se meritam: etsi.i.q̃q̃ non impetrat ab aliis: tamẽ refert acceptam sup. a iudicio domestico idest aut conscientiæ suæ: aut eorum qui artem norint: quales sunt in eodem ludo instituti aut instituentes.

De zeusi pictore. Cap.CCCXXVI.

Zeusis etiam quum Helenam pinxisset: quid de eo opere homines sensuri essent expectandum nõ putauit: sed protinus hos uersus adiecit.

Ουνεμεσισ τρωασ τε: και ευκριμιδασ αχαιουσ
Τοιηδ' αμφι γυναικι πολλην χρονον αλγεα πασχειν
Αινωσ αθανατησι θεαισ εισ ωπα εοικεν.

Qui latine sic sonant.

quies uictor euasit: cum in theatro diuersoꝶ poetarum tragœdiæ recitarentur: cuius patrem menesarchum: matrem Clitonem fuisse legimus. A contẽptu & insolentia due extremitates sunt quarum utraq3 uitiosa est: audatia & timiditas uirtuti tamen audacia ppior est. inter has media est fiducia uirtus. A contemptu. quantum ad timiditatem. Insolentia quantum ad audaciam.

¶ Deducere. Translatio sumpta a filãtibus quæ tenuiter fila deducunt: præsertim quæ prætiosa esse uolunt. Eodem modo qui magnæ auctoritatis & ponderis carmina condunt deducere dicuntur. Virg. in buccolicis. Pascere oportet oues deductum dicere carmen. Facundi cursus: quia ex eius ore facile carmina currebant. Gloriæ. quia per uniuersum orbem eius carmina celebrantur.

¶ Adiiciã eiusdem scænæ. Hic musicæ artis pitissimus fuisse traditũ: & discipulum habuisse in eo genere nõ mediocriter eruditum: sed parum populo gratũ ac propemodum contẽptibilem quod sæpe fieri solet in omni cuiusq3 artis genere: quod cum uidisset eius præceptor: ut ostẽderet artem ex omni parte perfectam etiam si contẽnatur: per se tamen satis laudabilem astantibus cunctis & audientibus discipulo dixit: mihi cane & musis: quia uidelicet ars perfecta etiam si a nullo probetur: tamẽ per seipsa satis laudabilis est. Adiciam scænæ: nam in scæna recitantibus tragœdias mimis tibiæ semper adhibebantur. Parum fœliciter populo se approbanti: quia in eo genere artis parum erat populo gratus. Lenocinio defecta idest blanditiis: uidelicet externa laude destituta: nam quemadmodum lenones adolescentibus blandiuntur: sic etiam fortũa modo huic: modo illi blanditur & fauet. Domestico iudicio: quia scit iam sibi obligatam esse laudem.

¶ Zeusis autem quũ Helenã pixisset: inter primos suæ ætatis pictores hic præcipuum locum obtinuisse [illegible]: quem Plyn. tantam ex ea re gloriam & opes comparasse dixit: ut gratuito pingere & elargiri opera sua non dubitaret: existimans illa non satis digno prætio posse cõpensari. dicitur in certamen descendisse cum Parrhasio: & ab illo superatus: nã cũ detulisset uuas tanto successu depictas ut aues in scænã aduolarẽt: Parrhasius detulisse fertur lintheũ auibus pictũ ita ueritatẽ repræsentãtibus: ut zeusis alienũ iudiciũ timens ingenuo pudore palmã ei cõcesserit: hic uero in fœmineo corpore pingendo cæteris oĩbus antecessit: nã ut Cicero meminit in arte ueteri a Crotoniatis ingenti prætio conductus ut Iunonis templum illud quod illi magnificum satis condiderant: egregiis figuris locupletaret: post absolutum opus: ut excellentem mulieris formæ pulchritudinem muta in se imago cõtieret: Helenæ dixit se uelle pĩgere simu Zeusis

lachrum: petiit a Crotoniatis uirgines quas omnium formosissimas haberent illi: publico de consilio uirgines in locum unum conduxerunt: & pictori quas uellet eligendi potestatem dederunt: ille autem ex omnibus quinq; delegit in quibus uerissimum pulchritudinis iudicium haberet neq; enim putauit omnia quae ad uenustatem quaereret in uno se corpore reperire. Ply. uero libr. xxxv. non id fecisse crotoniatis: sed agrigentinis: zeusis inquit tantus diligentia fuit: ut agrigentinis facturus tabulam quam in templo Iunonis lacinae publice dicarent inspexerit uirgines eorum nudas & quinq; elegerit: ut quod in quaq; laudatissimum esset pictura redderet. Quod uero ad eius fiduciam pertinet: cum Helenam pinxisset: non expectauit hominum iudicium de opere tanto: sed statim fiducia maxima ductus suum ipse opus homeri uersibus comprobauit: his uidelicet. Ου νεμεσις &c. ut in textu: qui sonant. Haud turpe est troas fulgentisq; aere pelasgos: Coniuge pro tali diuturnos ferre labores: Aeternis facies nimis est aequanda deabus. Alii sic transtulerunt. Dedecet haud troas & achiuos aere nitentes Pro tali sufferre diu lachrymabile bellum. Aeternis certe est nimis assimilanda deabus.

Phidias quoq; Homeri uersib9 Statuarius hic nobilissimus fuit tanta fiducia praeditus: ut teste Macrobio cum Iouem olympium pingeret: interrogatus de quo exemplo diuinam mutuaretur effigiem: respondit archetypum iouis in his se tribus homeri uersibus inuenisse. Ηκαι &c. ut in textu. Qui uersus sic sunt in latinum traducti Atq; superciliis saturnius annuit atris. Ambrosiae fluxere comae de uertice regis Aeterni: ast nutu magnum concussit olympum. De superciliis & crinibus se totum Iouis uultum collegisse ait de quo Plin. libr. vii. natu. histo. Phidiae iuppiter inquit olympius quotidie artificii excellentiae testimonium perhibet. Rursus lib. xxxvi. Phidiam clarissimum esse per omnes gentes: qui dei Iouis olympii famam intelligunt nemo dubitat: sed ut merito laudari sciant: etiam qui opera eius non uiderunt proferimus argumenta parua & ingenii tantum neq; ad hoc Iouis olympii pulchritudine utemur: non mineruae athenis factae amplitudine: cum sit ea cubitorum. xxvi. ebore: haec ex auro constat: sed in scuto eius in quo amazonum proelium celauit: ambitu eiusdem concaua parte: & gigantum dimicationem: in soleis uero lapitharum & Centaurorum adeo momenta omnis artis illi fuere: in basi autem quod celatum est dii sunt triginta numero nascentes uictoriam mirabilem praecipue: mirabimur etiam serpentes qui sub ipsa cuspidae aeream spingem habent. Haec Plin. Quin. lib. vii. de institu. oratoria: hunc dicit in diis quam hominibus fingendis longe meliorem fuisse artificem: in ebore uero longe citra aemulum: uel si nihil nisi Mineruam atheniis aut olympium in elide Iouem fecisset: cuius pulchritudo adiecisse aliquid etiam receptae religioni uidetur: adeo ma

Haud turpe est troas fulgentisq; aere pelasgos
Coniuge pro tali diuturnos ferre labores.
Aeternis facies nimis est aequanda deabus.

Adeo ne dextrę suę pictor multum arrogauit: ut ea tantum forma comprehensum crederet: quantum aut leda caelesti partu edere: aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit.

¶ Zeusis etiam pictor excellentissimus cum pinxisset helenam non putauit expectandum quid homines essent censuri idest iudicaturi de eo opere: sed protinus adiecit hos uersus: quos oliuerius citat: latine autem sonant. Haud turpe est troas & pelasgos seu acheos fulgentes aere. i. aereis armis: ferre pro tali coniuge labores diuturnos: seu ut graece sonat multi temporis quia facies est nimis aequanda deabus aeternis. i. imortalibus. Adeone. i. nonne autem. i. certe: adeo multum pictor arrogauit. i. sumpsit & attribuit dexterae suae: ut crederet tantum formae. i. formositatis comprehensum ea. s. dextra: quantum. s. formae aut leda uxor tyndari potuit edere partu caelesti. i. ex conceptu Iouis qui cum ea in specie cygni concubuit (ut fabulae habent) & ex ouo concepto helenam genuit: aut quantum Homerus potuit exprimere diuino ingenio.

De Phidia pictore eximio. Cap. CCCXXVII.

Phidias quoq; Homeri uersibus egregio dicto allusit: simulachro enim Iouis olimpii perfecto quo nullum praestantius aut admirabilius humanae fabricatę sunt manus interrogatus ab amico: quonam mentem suam dirigens uultum Iouis prope modum ex ipso coelo petitum: eboris liniamentis esset aplexus: illis se uersibus quasi magistro usum respondit.

ΗΚΑΙ ΚΥΑΝΕΗΣΙΝΕΠ' ΟΦΡΥΣΙ ΝΕΥΣΕ ΚΡΟΝΙΩΝ
ΑΜΒΡΟΣΙΑΙ ΔΕ ΑΡΑ ΧΑΙΤΑΙ ΕΠΕΡΡΩΣΑΝΤΟ ΑΝΑΚΤΟΣ
ΚΡΑΤΟΣ ΑΠ' ΑΘΑΝΑΤΟΙΟ ΜΕΓΑΝ Δ' ΕΛΕΛΙΞΕΝ ΟΛΥΜΠΟΝ. Qui sic latine sunt traducti.

Atq; superciliis Saturnius annuit atris.
Ambrosiae fluxere comę de uertice regis
Aeterni: ast nutu totum concussit olympum.

¶ Phidias quoq; (Statuari9 erat) allusit egregio dicto uersibus idest ad uersus Homeri. Enim pro quia: simulachro Iouis olympii: perfecto. s. ab eo quo. i. simulachro: nullum. i. non ullum: manus humanae: non sunt fabricatae ullum praestantius: aut admirabilius: interrogatus ab amico quonam idest ad quod exemplar mentale aut quam ideam ipse dirigens mentem suam idest oculos mentis suae: amplexus esset idest expressisset: liniamentis. i. subtilibus sculpturis & celaturis eboris idest in ebore formatis: uultum Iouis petitum propemodum idest quasi ex ipso caelo. i. qualem haberet iuppiter in coelo: respondit se usum illis uersibus. s. homericis quasi magistro qui sic sunt traducti latine (Author tamen graecos subiecit: quos Oliuerius recitat) Atq; saturnius. i. saturni filius iuppiter: annuit. i. assensum praebuit atris superciliis: & comae ambrosiae. i. ambrosio odore perfusae: quem tamen imitari non potuit: sed loco eius colorem subiecit) fluxere de uertice regis aeterni: ast concussit totum olympum nutu idest dum caput nutando moueret. Quam rem si imitari potuit mirabilis haud dubie fuit artifex: ut qui spiritum uitalem statuae dedisse uisus sit.

testas operis deū æquauit. Ci. quoq3 li. Tus. q. i. Quid enim phidias sui oris similem speciem adeo artificio se inclusit in clypeo mineruæ cum inscribere non liceret q̄ ea conuulsa tota operis colligatio solueretur. De cœlo petitum: si iouem ipsum in cœlo quo stare consueuit aliquando uidisset melius certe non effinxisset. Eboris liniamentis: quia imagines ex ebore formatæ ex liniamentis consistunt. uel liniamentis hoc est adumbrationibus.

De Epaminunda. Cap. CCCXXVIII.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces: si quidem Epaminundas cum ei ciues irati sternendarum in oppido uiarum contumeliæ causa curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimū) sine ulla cunctatione id recepit: daturumq; se operam ut breui speciosissimum fieret asseuerauit: mirifica deinde procuratione abiectissimum negocium pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

Non patiuntur &c. Transit ad maiorum uirorum exempla dicens. Duces fortissimi non patiūtur me insistere diutius exemplis tenuioribus qualia sunt in arte pingendi aut sculpendi. Si quidem idest quoniam epaminūdas dux thebanorum clarissimus: cum ciues irati mandarent ei causa contumeliæ: curam uiarum sternendarum in oppido. s. thebano (probat q̄ cōtumeliæ causa: enim pro quia illud ministerium erat apud eos. s. ciues thebanos sordidissimum) recepit id. s. ministerium sine ulla cunctatione idest mora aut hæsitatione: & asseuerauit idest insuper affirmauit se daturum operam: ut sup. illud ministerium fieret breui. s. tempore: speciosissimum: deinde reddidit mirifica procuratione. s. sua: qua in eo ministerio procurādo usus est: negocium abiectissimum. s. prius expetendum thebis. i. apud thebas pro amplissimo ornamento.

Non patiūtur me. ad exempla meriorati digniora trāsgreditur: qppe de clarissimis & ducibus & regibus dicturus: primū autem de Epaminunda proponit exemplum: cuius adeo fiducia munitum pectus fuisse traditur: ut cum eius ciues irati uel inuidia ducti sternendis uiis quasi uilissimo officio ignominiæ gratia præfecissēt: ille animus non cunctanter nec fastidiose susciperet: dicens effecturum se breui ut illud ministerium quod tunc apud eos sordidissimum haberetur: speciosissimum ac summæ dignitatis esset: quod etiam euenit: ex quo apparet nō hominē magistratum: sed magistratum hominem dignitatem afferre: constat autem epaminundam omnium thebanorum ducum fuisse clarissimum: adeo ut teste Iustino cum illo nata & extincta omnis patriæ gloria fuisse uideatur: nam post illum thebani memorabile nullum unq̄ bellum gessere: nec uirtutibus aut rebus gestis: sed cladibus insignes sēper fuere. Fuit etiam philosophus summus ex quo dubium hominibus reliquit uir ne melior an dux fuerit: nam & imperium non sibi sed patriæ quæsiuit: pecuniæ pcus adeo fuit ut funebris sumptus defuerit: gloriæ quoq3 non cupidior q̄ pecuniæ: quippe recusāti oia īpia ingesta sūt: honoresq3 ita gessit ut ornamētū n̄ accipe sed dare ipsi dignitati uideret̄ iā lr̄arū studiū iā philosophiæ doctria tāta: ut mirabile uideret. unā tā insignis militiæ scientia homini inter litteras nato. Aemylius probus hunc omnibus ferme uirtutibus ornatum fuisse cōmemorat: prudentia: æquitate: modestia: sapientia: rei militaris peritia: animi & corporis fortitudine: continentia: clementia: patientia uero tanta: ut non solum populi sed etiam amicorum facile ferret iniurias: adeo ueritatis amatorem fuisse tradit: ut ne ioco quidem mentiretur: adeo taciturnitatis seruatorem: ut cōmissa cuncta celaret: studiosum quoq3 audiēdi ex quo facile disci posse arbitrabatur: multaq3 alia de hoc uiro memoriæ prodidit: quæ longum esset enarrare. Mirifica procuratione: q̄ maxima cura & diligentia illud munus exercuerit: ex quo facile conuinci potest q̄ non uirtutibus ex dignitate: sed dignitatibus ex uirtute honor accidit. Abiectissimum: uilissimum. Expetendum: desiderandum.

De Hannibale. Cap. CCCXXIX.

Annibal uero quum apud regē Prusiam exularet: auctorq; ei committendi prælii esset: at q̄ is non idem sibi extis portendi diceret: an tu inquit uitulinæ caruunculæ q̄ imperatori ueteri mauis credere? Si uerba numeres breuiter & abscisse: si sensum æstimes copiose & ualenter: Hispanias enim direptas po. Ro. & Galliarum ac liguriæ uires in suam regi redactas potestatem & nouo transitu alpium iuga patefacta: & trasimenum lacum dira inusum memoria: & cannas punicæ uictoriæ clarissimum monimētum: & capuam possessam: & Italiam laceratam ante pedes hominis effusam diuturnisq; hostiæ iocinori longo experimento testatam gloriam suam postponi æquo animo non tulit: & sane quod ad exploranda bellica sacrificia æstimandeq; militares ductus attinebat: omnes foculos: omnes aras Bithyniæ marte ipso iudice pectus Hānibalis p̄grauasset.

Annibal uero cū apud regē prusiā. Prusias rex bithyniæ fuit apud quē Hannibal exulabat: postq̄ uictus a Ro. tāq̄ rupti fœderis auctor: deposcebat ad pœnas: qd meminit Ci. li. de diuinatiōe. Rex inquit Prusias: cum Hānibali apud eū exulāti depugnare placeret: negabat se audere q̄ exta phiberēt: uin tu inqt carūculæ uitulinæ magis q̄ ueteri īpatori credere? Nā cū Eumene pōti regi tūc bellū hēbat rex prusias: & p̄lio nauali dimicabat: nā illū terrestri p̄lio supauerat. Cōsulebat Hānibalē prusias nūqd pugnā cū hoste cōmitteret & cū hānibal cōmittēdā eē ɔsuleret: rn̄dit rex id sibi extis n̄ portēdi. Tū idignat9 hānibal: mauis iqt uitulinæ carūculæ q̄ ueteri īpatori fidē hēre? qb9 uerbis rex ɔmotus p̄liū suscepit & hostes supauit. Hac āt astutia usus ē hānibal q̄ stratagemate oiq3 calliditate plurimū ualebat. Iussit lagenas fictiles oium generū serpentibus repleri & media pugna in naues hostiū cōiici: pōtici primū illudebāt dicentes: quomodo cum fictilibus lagenis pugnare poterunt

q armis nō possit. deide cū ī aie ñ serpētes p naues feruescere cœperūt: tū demū hostes ancipiti malo pressi in fugā naues uerterūt. Portēdi: significari. Carūculæ. Diminutiuo usus ē ad rē ipsā multo magis extenuādam. Veteri iperatori. Ecce magna fiducia. Hispanias direptas. Breuiter pstrixit cūcta hannibalis gesta q decade secūdi punici belli plenissime referunt. Nouo transitu: qa nemo āte hānibalē cū exercitu trāsierat alpes: fuitq3 transitus ille difficilis & periculosus Hānibali: qppe ubi multa hoium milia & inedia: & difficultatibus cōsūpta perierūt. Hispanias ulteriorem & citeriorem quas abstulerat populo Romano. Trasimenū lacū: ubi. G. Flaminium consulem Romanum cum quindecim milibus hominum occidit. Cānas punicæ uictoriæ: ubi cæsa dicuntur quinquaginta romanorum & sociorum milia cum altero consule Paulo æmylio: sicut supra monstratum ē. Ante pedes hominis. s. regis prusiæ. Et sane quod ad explorandam. Si uenirant inquit in comparationem bellica sacrificia: & scientia ducis: ut cum aliud illa præmonstrarēt: aliud hæc hortarentur: utrum utri sit anteponēdū: malim id exequi quod ducis scientia probauerit: q quod sacrificia hortata fuerint. Prægrauasset: præponderasset: superasset.

Hannibal uero cū exularet apud Prusiam regem Bithyniæ: & esset e author. i. adhortator: prælii cōmittendi. s. cum Eumene ponti rege: atq3 is s. rex diceret non idem. s. quod Hannibal consuleret: portendi idest significari sibi faciendum esse extis. i. per exta quæ uetabant prælium cōmittere: inquit. s. regi: an tu mauis credere carūculæ uitulinæ. i. modicis extis uituli mactati q imperatori ueteri. i. multum experto. q. d. ipsum non debere facere: quo tamen dicto multum eleuauit ac diminuit fidem extispicii. Nā si uirtute aut arte sua extorum a diis (ut credebant) sic dispositorum indicia superare sperabat: deos aut futuri ignaros: aut se minus potentes iudicabat. author autem noster uerbum illud ut plenum multæ fiduciæ prosequitur dicens. Hannibal sup. inquit aut respondit sic breuiter & abscisse. i. per abruptum sermonem: si numeres uerba quæ paucissima sunt: sed sup. respondit copiose & ualenter. i. efficaciter: si æstimes idest ponderes sensū s. uerborum. Enim pro quia: ipse effudit ante pedes hominis. s. regis: hoc est illo uno uerbo ad regis memoriam reduxit: hispanias direptas po. ro. ac uires galliarum ac liguriæ. i. prouinciæ italicæ: cuius genua caput: redactas in potestatem suam. i. Hannibalis & iuga Alpiū patefacta nouo trāsitu: quia primus transtulit exercitum: & montem rupit aceto: & Trasimenum lacum inustum. i. infamiter notatum propter cædem flaminii consulis: dira. i. execrabili memoria: & cānas uicum apuliæ clarissimum monimentum. i. testimonium memoratiuum uictoriæ punicæ. i. carthaginēsis: & capuam possessam. s. a se: & italiam. s. totam pene laceratam. i. aut direptam aut in factiones sectam: & non tulit æquo animo gloriam suam testatam idest comprobatam longo: quia plusq decēnali experimento: postponi iocinori. i. parti illi uitulinæ hoc est iecori aut hepati: hostiæ. s. a prusia mactatæ & bella uetantis. Et sane. i. certe quod. i. quantum attinebat ad exploranda sacrificia bellica: & ad æstimandos idest censendos ductus militares: pectus hannibalis aut potius Hannibalis: prægrauasset idest pondere suo præssisset: omnes foculos & omnes aras bithyniæ idest omnia auspicia per sacrificia indagata ipso marte iudice idest diiudicante: quia mars potius secutus fuisset: quod Hānibalis experientia probasset: q quod exta uetuissent. Signanter dicit quod ad exploranda sacrificia &c. q. d. Hannibalē melius iudicare posse de extis q sacrificulos: atq3 ita nō deprimit fidē extispicii: sed exaltat experientiam hannibalis.

Capax generosi spiritus illd Codrus rex Thracū fuit: quū iter Dorienses: & Athenieñses ueterē simultatē cēnt offēsæ: & iō bellū inter se gesturi essent Codrū regē accitū in auxiliū suū athenieñses exercitui pfecerūt: & ut illū sibi amātiorē fideliorēq3 redderēt: eū ciuitate donarūt q cū ipsi nūciaret ut ostēderet thraces atheniensibus nihilo dignitate iferiores eē rñdit: & ego athenieñses ciues facio thracenses. Fuit alter Codrus dux & rex atheniēsis q se p conseruāda patria deuouerat de quo i ca. de pietate erga patriā dicet. Vicissitudie alternatōe.

Nobiliter ēt uterq3 spartanus. Claudus Lacō i aciē descēdebat cū hostibus dimicaturus q̄rēti æquū aliēnigenæ cuidā Agesilaus rñdit claudū idicās nōne sentis inqt. nō fugiētibus sed manentibus bello opus eē: sed hic de quo loqtur androclidas fuit q debilis & crure inutilis inter bellatores se locauerat. itaq3 ihibituri qdam moti sūt ppterea q eēt infirmus. tū ille non eum inquit qui fugiat: sed qui maneat cū hostibus pugnare oportet. Alter claudus ad bellum proficiscens quibusdam sæuiētibus ac ridentibus conuersus ait mala capita non est cū hostibus fugiēdo pugnandum. sed manendo ordinemq3 tenendo Nobiliter subaudit rñderūt. Vterq3 Spartanus. androclidas & Leonidas Qui increpitus. hic androclidas fuit. Et qui referente. Hic teste frontino lib. iiii. su-

De Codro seu Cotye. Cap. CCCXXX.

Capax generosi spiritus illud quoq; dictum regis Codri: ut enim ab atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit & ego inquit illis meæ gentis ius dabo. Aequauit athenis thraciam: ne uicissitudine talis beneficii imparem se iudicando: humilius de origine sua sentire existimaretur.

Capax &c. Affert dictum plenum fiduciæ Codri thracum regis non illius athenieñ. qui pro patria cecidit: unde quidam non Codri sed Cotyis legunt. Ordo est. Illud quoq3 dictū Codri seu Cotyis regis. s. Thraciæ capax sup. est generosi spiritus: quia a generoso spiritu emissum est. Enim pro quia: ut. i. postq cognouit ciuitatem datam sibi ab atheniensibus idest se factum ciuem athenieñ. quod pro magno beneficio illi habebant: inquit & ego dabo illis ius gentis meæ idest faciā eos ciues thraciæ. Quo sup. dicto: æquauit Thraciam Athenis: quia uoluit se tantum beneficii referre quantum acceperat: ne iudicando se imparem uicissitudine idest mutua collatione: talis beneficii: existimaretur idest iudicaretur sentire de origine sua humilius. s. q par erat: autem multum humiliter.

De duobus spartanis: Cap. CCCXXXI.

Nobiliter etiā uterq; spartanus & q increpitus a quodā q in aciē claudus descēderet: pugnare non fugere ppositū sibi esse respondit: & qui

referente quodam sagittis Persarum solem obscurari solere: bene narras inqt. in umbra. n. melius prœliabimur.

Nobiliter etiam &c. Narrat fiduciã in dicto duorum spartanorũ seu lacedæmoniorũ dicens. Vterq; spartanus sup. respõdit aut dixit: ẽt nobiliter &c. i. similis: q increpitus. i. reprehẽsus a quodã q descenderet in aciem claudus. i. cũ eẽt claudus: respondit propositũ eẽ sibi pugnare nõ fugere: &c. i. similis sup. q referente quodã solẽ solere obscurari sagittis psarũ. i. in aera tã dense imissis ut terrã umbra cooprirent inqt: tu narras bene. i. cõmode nobis: enim p quia: nos pliabimur melius in umbra. s. q sub sole. & ita quod ille ad terrorem dixerat in cõmodum suum uertit.

De alio Spartano. Cap. CCCXXXII.

Eiusdem uir urbis atq; animi hospiti suo patriæ muros excelsos latosq; ostendenti dixit: si mulieribus istos comparastis recte: si uiris turpiter.

Eiusdẽ &c. Ordo est. Vir eiusdẽ urbis uidelicet spartæ aut lacedæmonis: atq; eiusdẽ hoc est nobilis & excelsi animi dixit hospiti suo ostẽdẽti s. p. iactantiã muros excelsos & latos patriæ suæ. i. urbis in q̃ ille hospes natus erat: & spartanus diuersabatur: dixit inquã: si uos cõparastis (Bene numerũ mutat: nõ ad unũ aut de uno pluraliter loquens sed qa pluriũ erat opus: quia totius ciuitatis) sup. istos muros mulieribus. i. ut mulieres in eis defendantur: recte sup. fecistis: si comparastis uiris. turpiter sup. fecistis: quia uirorũ est armis non muris tueri: unde eis sparta caruit.

De Constantia. Ti. VIII.

Aptum & animosum bonæ fiduciæ pectus emẽso: quasi debitum opus superest constantiæ repræsentare naturam. Natura enim sic comparatum est: ut quisquis se aliquid ordine ac recta mente complexum confidit: uel iam gestum si obtrectetur acriter tueatur: uel nondum editum si interpelletur sine ulla cunctatione ad effectum perducat.

Aptum. Præfatio est qua ad narrationem de Constantia transitum facit: dicens. Repræsentare naturam constantiæ: superest. i. reliquum est quasi opus debitum: superest inquam: emenso uidelicet mihi: qui iam emẽsus sum: aptum & animosum pectus bonæ fiduciæ: quia etiam est confidentia quæ mala est: Probat q id reliquum sit. Enim pro quia comparatũ est natura idest per naturam sic euenire solet. n. e quisquis confidit se complexum. i. compræhendisse aliquid ordine. s. debito: ac recta mente uel tueatur. i. defendat acriter sup. illud iam gestum: si obtrectetur. i. iprobetur & ei detrahatur: uel perducat ad effectum sine ulla cunctatõe. i. mora & hesitatione sup. ipsum nondum editum idest transactum: si interpelletur. i. impediatur. hoc autem facere pertinet ad constantiam: unde apte subiungit eius exempla.

De Fuluio. Cap. CCCXXXII.

Sed dũ exẽplar ppositæ rei psequor lati9 mihi circũspiciẽti ante oĩa se Fuluii flacci constantia offert Capuam fallacibus hannibalis pro/

st Leonidas rex Spartanus eo mõ quo Spartani regẽ habebãt: de quo satis supra dictũ est in ca. de fortitudie: hic igit cum aduersus persas cũ paucis admodũ proficisceretur: & quã dixisset tantã esse persarum multitudie ut sagittis solẽ obscurarent: respõdit: id sibi gratius fore q sub umbra pugnabitur.

Eiusdem uir urbis atq; ai Agesilaus dux lacedæmoniorũ hospiti Atheniensi ostẽdenti muniti & ualde fabricatu Athenarũ urbis murũ: quærenti q; an ipsi pulcher ualidusq; uideretur: medius si dius inquit pulcher & ualidus: at nõ quẽ uiri sed quẽ mulieres inhabitẽt. Agis ẽt ptãs ẽs corinthiorũ muros altos & munitos: tũ etiã in multũ spacii protẽsos cũ intueretur. q ait mulieres hũc locũ incolũt: Theopõpus quoq; ad eũ qui murũ ostẽtaret & pcunctaretur an & firmus & altus eẽt: minime inqt si muliebris. Si uiris turpiter. Lucanus. Humanus labor ẽ facilis licet ardua tollas Cedere uel bellis uel cuncta mouentibus annis.

De constantia. Ti. VIII.

Aptũ & aĩosum bonæ: Valerius ad capitulũ de constantia trãsiturus more suo utitur transgressiõe ut cõmemoratis qbus de rebus dixerit: de qbus dicturus sit breuiter ostẽdit. Et bene cõstãtiã fiduciæ statim subiũgit. nã hæ uirtutes quãdã inter se uidẽt affinitatẽ hẽre q. n. sibi confidit: idẽ & cõstãs sp eẽ solet. Emẽso. Posiq inquit de fiducia diximus superest ut de cõstantia dicamus. Natura. n. sic cõparatũ ẽ: hoc inquit obseruare solemus. ut cũ cõfidimus nos iustũ aliqd & honestũ eẽ cõplexos uel iã gestum acriter tueamur: si qspiã illud rescidere uoluerit: uel nõdũ psectũ sine mora ad exitũ pducamus: si qsq̃ illud interpellare tentauerit quo minus perficiat. Obtrectet improbet detrahatur. Interpelletur impediatur.

Sed dũ exẽplar. Capuã fallacibus hãnibalis. Hãc historiã supius diligenter satis ãnotauimus ĩ ca. de fortitudine ubi de Iubelio peligno diximus. fallacibus promissis. quia multa promisit quæ seruare non potuit. Italiæ regnum. nam in ipsa defectione inter cætera fœderis conditiones de imperio totius italiæ iactatum ẽ atq; sancitum: ut deuictis Romanis regna italiæ penes Campanos essent. Admisso celeri. Ouid. nil nocet admisso subdere calcar equo. Theanum contendit. de quo Horatius. Cui si uitiosa libido fecerit auspicium: cras ferramenta theanum tolletis fabri. Eiusfugio Celenam. Liuius hoc oppidum pluraliter tantum declinauit: cales cahũ: Sicuterant. s. clausæ & obsignatæ. Agere lege: suo fungi ministerio sumẽdi de nocentibus supplicii.

ASCENSIVS.

Sed dum exemplar. & Primum exemplũ est de constantia Fuluii flacci quã tamen pri

missis Italiæ regnum nepharia defectione pacisci per suasam armis occupauerat: tandem culpæ hostium tam iustus æstimator q̄ speciosus uictor Capuanum senatū impii decreti auctorem funditus delere constituit. Ita q; cathenis onustum in duas custodias Theanam Calenamq; diuisit: consilium executurus cum ea peregisset quorum administrandorum celerior esse necessitas ui/debatur: Rumore deinde de senatus mitiore sententia or to: ne debitam pœnam scelerati effugerent: nocte admis so equo Theanam contendit interfectisq; qui ibi asser uabantur euestigo Calenam transgressus perseuerantiæ suæ opus executus est: & iam deligatis ad palum hosti bus litteras a. P. C. ne quicq̄ Capuānis salutares accepit. In sinistra enim eas mãu sicut erant traditæ reposuit ac iusso littore lege agere tunc demū aperuit: postq̄ illis ob temperari non poterat. Qua constantia uictoriæ quoq; gloriam antecellit: quia si eum intra se ipsum ptita laude æstimes maiorem punita Capua q̄ capta reperies.

us in titulo de fortitudine ut nimiæ sæueritatis taxauit Ordo est. Sed dum proloquor .s. exemplar rei propositæ .s. constantiæ: Constātia fuluii flacci offertur mihi circunspicienti la tius idest disquirenti cuius constantiam pri/mam narrem. ante omnia .s. alia exempla con stantiæ. Qui sup. fuluius: occupauerat armis i. ui receperat: capuam: urbem illam principē campaniæ italicæ persuasam pacisci .i. ex pa cto se habituram regnum italiæ: fallacibus promissis hannibalis: quia promiserat se ca/put imperii quod Romæ erat capuam trans ferre: quod neq; potuit: neq; si potuisset uo luisset: sed tam Capuam q̄ Romam cartha ginensi imperio subucere parabat defectiōe nepharia .s. a roma socia urbe a q̄ multa be/neficia acceperat: ad hostem perfidū: & utri/usq; libertati insidiātem: tandem tam iustus æstimator .i. censor & ponderator culpæ ho/stium q̄ uictor speciosus: quia ui cepat eos: constituit delere funditus senatum Capuanū authorem impii decreti: ut .s. populus Ro/manus prius socius hostis decerneret. Itaq; idest & ita: dimisit .i. diuisum misit .s. senatum Capuanum: in duas custodias: uidelicet theanam .i. theani oppidi: & calenā .a calibus op pido denominatam: onustum .i. oneratum ca thenis .s. ferreis executurus idest eo proposito ut exequatur consilium idest id quod consilio suo proposuerat: hoc est dele/ctionem senatus capuani: cum .i. postq̄ peregisset ea: quorum administrandorum necessitas uidebatur esse celerior .i. ur/gentior. Deinde rumore orto de mitiore sententia senatus: ne scelerati effugerent debitam pœnam: contendit nocte thea/nam .s. custodiam æquo admisso .i. celeri: & interfectis sup. iis qui asseruabantur ibi. transgressus euestigio idest sine dila/tione calenam .i. ad custodiam calenam: executus est opus suæ perseuerantiæ .i. seuere constantiæ: & ipse hostibus deliga tis iam ad palum .i. stipitem ut flagellis cæderentur & mox securi percuterentur accepit litteras a patribus conscriptis .i. a senatu romano nequicq̄ idest in nullo aut potius frustra salutares capuanis: quia licet salutem eorum senatus per eas iusse rat: tamen eam non sunt assecuti: enim pro quia fuluius reposuit eas .s. litteras missas a senatu in manu sinistra: sicut erant traditæ: hoc est clausas & signatas: ac lictore .i. spiculatore: iusso agere lege .i. iuxta legem de condemnatis: aperuit tūc de mum: postq̄ non poterat obtemperari illis .s. litteris: quia iam peractum erat quod inhibere uolebant. Qua constātia ful uius antecellit .i. superat: quoq; .i. etiam: gloriam uictoriæ: quia si æstimes .i. censeas: eum .s. fuluium intra se ipsum: laude sup. eius partita .s. in duas partes: quarum altera sit de uictoria altera de constantia: tu reperies eum maiorem: capua pu nita .i. in punitione capuæ: q̄ capta .i. in captione eius.

De. Q. Fabio maximo. Cap. CCCXXXIII.

ATq; ista quidem sæueritatis: illa uero pieta/tis constantia admirabilis: quam. Q. Fabius maximus infatigabilem patriæ præstitit: pecu niam pro captiuis hannibali numerauit: fraudatus ea publice tacuit. Dictori ei magistrum equitum Minuti/um iure imperii senatus æquauerat. silentium egit: com pluribus præterea iniuriis lacessitus in eodem animi ha bitu permansit: nec unq̄ sibi reipublicæ permisit irasci: tam perseuerans in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo nonne par eius constantia? Imperium roma/num cannensi prælio pene destructum uix sufficere ad exercitus comparandos uidebatur. Itaq; frustra/ri & eludere pœnorum ipetus q̄ manū cum his tota acie

ATq; ista qdē sæueritatis. Nota est historia. Qu. Fa. maximus bello pu nico scdo aduersus hānibalē dicta/tor missus illū iuueniliter exultātē sua sapien tia repssit. sed cū ille multos captiuos roma/nos hēret: ques apud trebiā & lacū trasime nū alibiq; ab ipatoribus romāis re īfeliciter gesta cepat: dictator de his publice redimen dis cū hānibale cōuenerat iposito i capita p cōditōe cuiusq; pcio: sed ea spe fraudatus a senatu: q nō publice redimi cēsuit: q; sine ei9 auctoritate id factum esse diceret: tacuit: & agrū quē pciosū hēbat publice uēdidit & pe cuniā p captiuis hosti pmissā fideliter exol uit. Eadē aī ↄstātia usus ē cū minutiū magi strū eqtū ipio sibi parē senatus populusq; ro manus eē iussit. qd nūq̄ ātea factū fuerat: ut dictatori magister eqtū æquaret ipio: id āt fuit: qa cū fabi9 uideret supiorē ducū temeri tate rēpublicā eē cōcussā: adeoq; debilitatā: ut suis se uirib9 niti uix posset. rē sibi lōge alit

cōferere:melius ratos.pluribus cōminationibus hanní balís irritatus:sępe ēt spe bene gerēdæ rei oblata: nūq̄ a cōsilii salubritate ne parui qdē certaminis discrimine re cessit:quodq; ē difficillimū:ubiq; ira ac spe superior ap paruit:Ergo ut Scipio pugnando ita hic non dimican do maxime ciuitati nostræ succurrisse uisus ē. Alter ei celeritate sua carthaginem oppressit. alter cunctatione id egit ne Roma opprimi posset.

¶ Atq;.Affert tria unius exemp a:di.Atq; quidem(discretiua est particu la)ista.s.suluu constantia est seueritatis uero pro sed illa.s.quam dicturus est utputa Qu.fab.max.est pietatis admirabilis : quam quintus Fabius maximus præstitit patriæ infatigabilem:nescio an legendum sit indefati gabilem:pro ipse indefatigabilis:ipse numerauit Annibali pecuniam pro captiuis sicut promiserat:& fraudatus publice.i.per publicam authorita tem ea.s.pecunia:tacuit.i.non est conquestus.¶ Affert deinde secundum exemplum eiusdem dicens Senatus æquauerat.i.æquaię fecerat iure im perii ei dictatori.i.cum esset dictator:Minutium magistrum equitum : & tamen sup.cum uideretur grauiter lesus:silentium egit.Prætetea ipse laces situs compluribus iniuriis:permansit in eodem habitu mentis.i.nullo mo do turbatus aut commotus est.Nec permisit sibi unq̄ irasci reip.tam.i.us que adeo perseuerans fuit in amore ciuium.¶ Affert & tertium eiusdem exemplum dicens.Quid sup.de eo dices in belio gerendo nonne eius con stantia par sup.fuit in bello gerendo ac in toga.q.d.maxime. Nam impe rium Romanum destructum pene.i.quasi totum prælio cannensi.i.apud cannas ut sæpe di:tum est commisso:uidebatur uix sufficere ad exercit9 comparandos:Itaq; id est & ita:ipse ratus melius supple esse frustrari & eludere id est manifeste fallere impetus id est impetuositatem poenorum: q̄ conserere cum eis scilicet poenis manum.i.confligere cum eis:tota acie irritatus pluribus comminationibus hannibalis:& spe etiam rei benege rendæ sæpe oblata nunq̄ recessit a salubritate consilii ne quidem.i. nō sal tem discrimine.i.disceptatione parui certaminis:& quod est difficillimum: ipse apparuit ubiq; superior.i.inuincibilis ira & spe.Ergo ut Scipio uisus est succurrisse maxime ciuitati nostræ pugnando:ita hic:uidelicet fabius maximus uisus est succurrisse maxime ciuitati nostræ non dimicando.i. nō faciēdo copiā pugnādi.Enim p qa alter uidelicet Scipio oppressit car thaginē sua celeritate:alter.i.Fabius egit cūctatiōe.i.mora id ne Roma possit opprimi qa si male pugnando exercitus eius deletus fuisset Rōa haud dubie oppressa fuisset.

De.C.Pisone &.M.Palicano. Ca.CCCXXXIIII.

C Aium etiam pisonem mirifice & constanter turbulento reipubli.statu egisse consulem nar ratione insequenti patebit.M. palicani sedi tiosissimi hominis pestiferis blādiciis prereptus popu li fauor consularibus comitiis summum dedecus admit tere conabatur amplissimum ei deferre imperiū cupiēs: cuius teterrimis actis exquisitum potius supplicium q̄ ullus honos debebatur:nec deerat consternatæ multitu dini furialis fax tribunitia.quę temeritatem eius & ruen tem comitaretur:& languentem actionibus suis inflam maret.In hoc miserando pariter atq; erubescendo statu ciuitatis:tātummodo manibus tribunorum pro rostris

gerendam esse duxit q̄ superiores fecerant hostem.s.consilio non uiribus esse domandum:& rem pu.prudentiæ magis q̄ fortune beneficio recreandam:itaq; noluit unq̄: nisi q̄tum necessitas cogeret cum hoste certare: sed illorum impetus indies frustrari & multis modis illudere donec suis ipsi uiribus cō ficerentur.nam loca unde illis commeatus eē possent q̄ maxima diligentia occupabat. ar ctioraq; indies alimenta in castris hostium reddebat.quod unum uincendi consilium sa luberrimum excogitauerat.sed Minutius ma gister equitum uir ferox. & rapidus in consi liis ac lingua immodicus prim o inter paucos deinde palam in uulgus dictatorem crimina ri.pro cauto timidum pro prudente tardum pro perito ibellem appellare.qui ut diutius esset in magistratu & romæ & in castris ha beret imperium nolle cum hostibus acie di micare.hæc & alia his indigniora de dicta tore ferens in uulgus sic animos militum in cenderat:ut si militaris suffragii res fuisset haud dubie uiderentur:minutium fabio du ci prælaturi forte ita euenit ut dictator co mitiorum causa romam reuocatus minutiū castris præficeret.qui leui quodam certami ne cū hannibale congressus & uictoria par ua potitus litteras de rebus gestis & egregia uictoria ad senatum misit:quibus motus se natus & populus decreuerūt minutiū æquā imperii potestatem habere cum dictatore: sed paulo post intellexere ro.bono imperato ri:haud magni fortunam momenti esse & so lam mentem rationemq; dominari: nam mi nutius temere cum hostibus suscepta pugna non mediocrem reip.cladem illaturus fuerat nisi dictatoris consilio in tempore subuentū fuisset.Eludere protrahere.Ira ac spe supe rior.Quia iram superauit ad id q nūq̄ i pni ciem reipublicæ.irasci uoluit.Spe.quia han nibalem sedendo magis q̄ dimicando supera uit contra spem omnium:Non dimicando. Enius unus qui nobis cunctando restituit rem.

C Aium etiam pisonez mirifice Pom. de Hispāia sertorio uicto nuper re dierat & statim concionem habue rat de retribuenda plæbi tribunitia potesta te palicano tribu.plæ.legem ferente.hunc pa licanum seditiosum fuisse constat .qui cōtra senatus auctoritatem effecit: ut tribunitiam potestatem populo redderent consules Cn. Pom.&.M.Li. crassus tunc in magna fuit inuidia Pomp.q consul tribunitiam potesta tem populo redderet.Fuit autem palicanus ad uiam appiam cæsus cum aliis qui prodiiū ibi cōmiserant pro recuperando filio quem repetebat Tigranus : Pestiferis blandiciis. Quia ferente legem palicano: tribunitia po testas restituta populo fuerat.Consternatæ perturbatæ & quasi mente captæ.Turbu lento:propter seditionem excitatam.Huc in Valerius maximus.

di.pro ad hanc indignitatem. Abscisso: con scisso & breui. Flecti: A recto & honesto.

Piso collocatus quum hinc atq; illinc eum ambissent: ac palicanum suffragijs populi consulem creatum: an renunciaturus esset interrogaretur. primo respondit nõ existimare se tantis tenebris offusam esse rempublicam ut huc indignitatis ueniretur: deinde cum perseueranter instarent ac dicerent age si uentum fuerit: non renunciabo inquit: quo quidem tam abscisso responso consulatum palicano priusq̃ illum adipisceretur eripuit: multa & terribilia Piso contempsit: dum speciosum mentis suæ flecti non uult rigorem.

Ascen. ¶ Calum &c. Ordo est. Patebit narratione insequenti Caium Pisonem egisse consulem etiam mirifice & constanter sup. in turbulento statu reip. incipit autem narrare dicens. Fauor populi præceptus blandicus pestiferis Marci Palicani hominis seditiosissimi: conabatur admittere: comitijs consularibus. i. ut dicunt in congregationibus populi Romani in quibus agebatur de consulibus eligendis: dedecus amplissimum: cupiens deferre ei scilicet homini seditiosissimo: imperium amplissimum. Cuius scilicet palicani actis tetrimis debebatur potius supplicium exquisitum: q̃ ullus hones. Nec fax furialis. i. calida commotio ad furorem: quasi a furijs incitata: tribunitia. i. tribuni: non deerat multitudini consternatæ: quæ & id est simul: comitaretur temeritatem eius ruentem. s. in præcipitium: & inflammaret suis actionibus sup. temeritatem eius languentem. i. frigide agentem. In hoc statu ciuitatis miserando pariter ac erubescendo: piso est collocatus tantummodo manibus tribunorum pro rostris. i. ante rostra unde edicta fiebant. quum. s. populi ambissent. i. circũstitissent eum hinc atq; illic. i. a duabus partibus. ac interrogaretur. s. a populo minaci: an esset renunciaturus palicanum creatum consulem suffragijs. i. uotis & uocibus populi Romani: respondit primo: se non existimare remp. esse offusam tantis tenebris: ut ueniretur sup. ab ea: huc indignitatis. i. ad huiusmodi indignitatem. deinde cũ sup. populi instarent perseueranter: ut scilicet interrogatus responderet: ac dicerent: age si fuerit uentum. s. ad consulatum palicani quid sup. faceres: inquit ego non renunciabo. Quo quidem responso: tanto. i. in tantum: abscisso. id est celeri & succincto: eripuit Palicano consulatum priusq̃ adipisceretur. i. obtineret illum. Piso contempsit multa & terribilia dum nõ uult speciosum rigorem mentis suæ flecti. s. a constantia.

De Metello. Cap.CCCXXXV.

Metellus autem numidicus propter consimile perseuerantiæ genus excepit quoq; indignam maiestate ac moribus suis procellam. cum enim animaduerteret quo tenderent saturnini Tri. pl. funesti conatus q̃toq; malo reip. si non his occurreretur erupturi essent: in exilium q̃ in legẽ eius ire maluit. Potest aliquis hoc uiro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur patria in qua summum dignitatis gradũ obtinebat carere sustinuit.

¶ Metellus autem Numidicus excepit quoq; propter consimile genus perseuerantiæ procellam. i. commitionem indignã maiestate ac moribus suis Cum enim animaduerteret quo cõatus funesti. i. scelerati & perniciosi: Saturnini tribuni plæbis tenderent: & sup. cum quanto malo. i. incommodo reip. essent erupturi: si non occurreretur his scilicet conatibus eius: maluit ire in exilium q̃ in legem eius id est quã consentire legi eius. Potest aliquis dici constantior hoc uiro: qui ne pelleretur sup. a sententia sua sustinuit idest passus est se carere patria in qua obtinebat summum gradum dignitatis? q. d. minime dici potest eo constantior quicunq; is sit unde addit.

Metellus autem numidicus propter. Flaccus apuleius inquit Saturninus gracchanas asserere leges non destitit: tantum animorum uiro Marius dabat qui nobilitati semper inimicus cõsulatu suo præterea confisus occiso palam comitijs Auio competitore tribunatus subrogare conatus ẽ in eius locum. C. gracchum hominem sine tribu sine nomine: sed subito titulo in familiã ipse se adoptabat. cum tot tantisq; ludibrijs exultaret impune rogandis gracchorum legibus ita uehementer incubuit: ut senatum quoq; cogeret in uerba iurare. cum abnuentibus aqua & igni interdicturum se minaretur unus tamen extitit qui mallet exiliũ. hic autem fuit Metellus numidicus. quia sequitur post metelli fugam omni nobilitate perculsa & cætera. Metellus autẽ numidicus. De hoc uiro plinius de uiris illustribus. Qu. inquit Cecilius Metellus numidicus qui de iugurtha rege triumphauit Censor eum: qui se tiberij gracchi filium mentiebatur incẽsum nõ recepit. Idem in legem apuliam per uim latã iurare noluit: quare i exilium actus smyrnæ exulauit. Claudia deinde rogatione reuocatus cum ludis forte litteras in theatro accepisset de reuocatione. nõ prius eas legere dignatus est q̃ spectaculum finiretur. Metellum sororis suæ uirum laudare noluit. q. is solum iudicium cõtra leges detractaret. Abbreuiator. T. Liuij cum legem inquit agrariam per uim tulisset saturninus metello numidico eo q. in eam minime iurasset: diem dixit. quia bonis ciuibus defẽderetur. ne causa malorum certaminum esset in uoluntarium exilium rhodiũ profectus est. ibiq; legendo & audiendo magnos uiros aduocabat. Procellam: impetum auxilii. Occurreret. resisteret. Quo erupturi essent in auxilium. Ad quantam reip. perniciem euasuri essent.

De.Q.Scæuola. Cap.CCCXXXVI.

Cæterum ut neminem ei prætulerim ita. Q. Scę

Cæterum: ut neminem ei prætulerim ita. Qu. Scæuolam augurem. Nõ ausim inquit uirum quempiam i hoc uirtutis genere Metello præponere. possum

uolam. augurem merito comparauerim: depulsis pstra tisq; inimicorum partibus: Sylla occupata urbe senatum armatus coegerat: ac summa cupiditate ferebatur: ut. C. Marius q̄ celerrime hostis iudicaretur. cuius uoluntati nullis obuiam ire audentibus solus Scæuola. interrogatus de hac re sententiam dicere noluit: quin etiam truculentius sibi minitanti Syllæ: licet inquit mihi agmina militum quibus curiam circunsedisti ostentes: licet mortem identidem miniteris: nunq̄ tamē efficies ut propter exiguum senilemq; sanguinem meum marium a quo urbs & Italia conseruata est hostem iudicem.

autem Qu. Scæuolam iure comparare. qui nihilo inferius constantiæ documentum dedisse uidetur. deuictis enim marianis partibus cum Sylla ut sæpe dictum est remp. occupasset conuocato senatu uoluit ut marius hostis patriæ iudicaretur iussitq; sententiam dicere senatoribus cum alii metu alii uoluntate sententiam comprobassent. solus Scæuola inuentus est qui constans & intrepidus nulla ratione cogi potuerit: iniquam proferre sententiam. Truculentius: sæuius. Identidem: frequenter. Vrbs & Italia. Quia theutones cimbros & gallos deuicerat.

¶ Cæterum. i. sed ut. s. quemadmodum neminem prætulerim ei: ita comparauero sup. ei tanq̄ non inferiorem: merito. i. ob meritum eius Quintum Scæuolam Augurem. Nam sup. partibus inimicorum. s. syllæ depulsis & prostratis: Sylla occupata urbe. i. qui occupauerat urbem: coegerat. i. congregauerat armatus. i. ui: sinatum: ac ferebatur summa cupiditate: ut Caius Marius iudicaretur hostis. s. patriæ q̄ celerrime. Cuius uoluntati nullis audentibus ire obuiam. i. resistere: solus Scæuola interrogatus de hac re: noluit dicere sententiam: quinetiam iquit syllæ minitanti sibi. s. scæuolæ truculentius. i. multum truculentæ: licet ostentes mihi agmina militum quibus circunsedisti curiā: & licet miniteris mihi identidem mortem: tamen nunq̄ efficies ut propter exiguum & senilem sanguinem meum idest propter conseruationem uitæ quæ non potest diu durare: ego iudicem Marium a quo urbs & italia est conseruata: hostem scilicet patriæ. Ascen.

De sempronia. Cap. CCCXXXVII.

Quid fœminæ cum concione? Si patrius mos seruetur nihil: sed ubi domestica quies seditionum agitata fluctibus est: priscæ consuetudinis auctoritas conuellitur: plusq; ualet quod uiolentia cogit q̄ quod suadet & præcipit uerecundia. Itaq; te Sempronia tyberii &. C. Grachorum soror uxor Scipionis Aemyliani non ut absurde grauissimis uirorum operibus inserens maligna relatione comprehendā sed quia a tribuno pl. producta ad populum in maxima confusione nihil a tuorum amplitudine degenerasti: honorata memoria prosequar. Coacta es eo loci consistere ubi principum ciuitatis perturbari frons solebat: instabat tibi toruo uultu minas profundens amplissima potestas cum clamor imperitæ multitudinis obstreperet totum forum: & acerrimo studio nitebaē: ut Equitio cui Semproniæ gentis falsum ius quærebatur tanq̄ filio Tiberii fratris tui osculum dares: tu tamen illum nescio quibus tenebris protractum ut portentum execrabili audacia ad usurpandam alienam propinquitatem tendentem repulisti.

QVID fœminæ. s. negocii habēt cuz conciōe. Si patrius mos seruetur nihil: nam fœmina pudica in conuentum hominum prodire non debet ex consuetudine maiorum fluctibus: motibus & perturbationibus sic & Cice. pro milone populi seditioni comparat tempestatem equidē certas tempestates & procellas in illis dūtaxat Fluctibus concionum & cætera. Contra uero Virgilius tempestati comparat populum Ac ueluti in populo magno: cum sæpe orta est Seditio. & cædes. Sed ubi pudor quidez & reuerentia Sexus non patitur multitudinem uirorum prodire ex consuetudine maiorum: nisi necessitate cogatur: sed si cogitur: prisca consuetudo tollitur & uiolētiæ pudor parere compellitur. Itaq; te sempronia. L. Apuleius tribunus pleb. subornauerat Equitium quendam ignobilem utpote libertinæ sortis hominem ut se filium. T. Gracchi diceret. Sempronia in forum adducta. ut rem hanc falsam testaretur nulla ui impelli potuit. ut dedecus familiæ suæ cognosceretur Perturbari frons solebat. Nemo erat tam summus in ciuitate princeps: qui si de eo ad populum ageretur: reus productus non uultu pallore perfunderetur: & de salute sollicitus esset. Absurde. Inconuenienter & indigne. Amplissima potestas. s. tribunitia. Obstreperet: clamaret: resonaret. nam plebs more suo tumultuabatur.

¶ Quid fœminæ &c. Recitat constantiam Semproniæ quæ in concionem perducta ut osculo attestaretur quendā ignobilem (ut authore tribuno plæbis sese asserebat) esse filium Tyberii gracchi: nullis minis ad mendacii attestationem induci potuit. Ordo est. Quid fœminæ sup. habent negocii cum concione: aut potius in singulari sic. Quid sup. negocii isti fœminæ cum concione. i. cœtu hominum conuocatorum ad audiendum de iis quæ remp. concernūt? Respondet. Si mos patrius. i. a patribus institutus aut in patria diu obseruatus: seruetur: nihil sup. est negocii fœminæ cum concione. Sed ubi i. postq̄: quies domestica. i. ciuilis: est agitata fluctibus seditionum. i. postq̄ ciues qui prius domi quiete uiuere solebāt: cœperunt seditiones excitare: authoritas priscæ. i. antiquæ consuetudinis: conuellitur. s. a sede sua. i. dissipatur: & tunc plus Ascen.

uilet id quod uiolentia cogit: id quod uerecundia suadet & praecipit. Itaq3.i.& ita: quia tu non sponte tua concionem descendisti: o Sempronia: soror Tyberii & Caii Gracchorum: & uxor scipionis Aemyliani: ego non comprachendã te maligna.s.detractoria relatione: ut.i.ueluti inferens (forte legatur rectius inferentem) te absuroe: quia contra secrem patrii: grauissimis operibus uirorum: quale est in concione constanter uerum tueri.sed quia tu producta a tribuno plaebis.s.Lucio Apuleio ad populum in maxima confusione: scilicet populi: qui commotus stabat expectans attestationem tuam tu nihil degenerasti ab amplitudine tuorum.s.necessariorum & maiorum: ideo sup.prosequar te: memoria honorata id ẽ honorifica. Tu enim coacta es consistere.i.cum multis stare: eo loci.i.in eo loco: uidelicet in publica concione: ubi frons principum ciuitatis solet perturbari: quando scilicet illis dies ad populum dicta fuerit: potestas amplissima uidelicet tribunitia instabat tibi profundens toruo uultu minas: cum.i.quando: clamor multitudinis imperitae obstreperet.i.strepitu oppleret totum forum: & nitebatur acerrimo studio.i.conatu: ut dares Equitio.s.adolescenti ignobili: cui quaerebatur.s.a tribuno plebis & a populo male persuaso: falsum: quia fictum & non uerum ius gentis Semproniae.i.ut haeres declararetur Tyberii gracchi qui de gente sempronia erat: dares in quam equitio osculum tanq̃ filio tyberii fratris tui: tamen i.licet tot te urgerent: tu repulisti illum.s.Equitium protractum.i.procreatum: nescio quibus tenebris.i.obscuris parentibus: tendentem ut portentum idest tanquã monstrum: audacia execrabili: ad usurpandam propinquitatem alienam.

NOn indignabuntur: De inferiorum hominum constantia dicturus Valerius: praefationem quandam praemittit: qua ostendit nõ debere nobilioribus uiris molestum esse neq3 idignum uideri humiliorum hominum sibi exempla subiungi: q quemadmodum ab his clarorum uirorum amplitudo ueneretur: sic a claris uiris humilitatis uirtus si qua fuerit magis est omni fauore prosequenda: quo se tollere possit: q̃ illa malignitate spernenda qua ueluti demersa perpetuo iaceat. Nouitas: noui homines qui nulla maiorum suoru3 imagine clari suã sibi nobilitatem uirtute comparant.

De centurionibus. Cap.CCCXXXVIII.

NOn indignabuntur lumina nostrae urbis: si inter eorum eximium fulgorem centurionum quoq3 uirtus spectandam se obtulerit: nam ut humilitas amplitudinem uenerari debet: ita a nobilitate fouenda magis q̃ spernenda bonae indolis nouitas ẽ.

¶ Non indignabuntur. Transiens ad minus clarorum uirorum constantiam memorandam per modum praefationis concedit dicenda dicẽs hoc ordine. Lumina.i.primores nostrae urbis: nõ indignabuntur.i.non aegre ferent si inter eximium fulgorem eorum: uirtus quoq3 centurionum qui inferiores sunt: obtulerit se spectandam.s.ex relatione authoris: nam ut humilitas.i.humilis conditionis homo debet uenerari amplitudinẽ.i.amplae conditionis & nobilitatis uiros: ita nouitas bonae indolis: est magis fouenda q̃ spernenda sup.a nobilitate.i.nobilibus. Opponuntur autem noui & nobiles. Nam noui sunt ignobiles ut qui primi suorum magistratu3 gerunt aut gesserunt. Nobiles autem multorum magistratuum gestorum notitia clari.

De Pontio centurione. Cap.CCCXXXIX.

IN abigi debet Pontius ab horum exemplorũ contextu? Qui pro caesaris partibus excubans Scipionis praesidio interceptus: cum uno modo salus ei daretur: si se futurum Cn. pompeii generi ipsius militem affirmasset: ita respondere non dubitauit: Tibi quidem Scipio gratias ago: sed mihi uti ista conditione uitae non est opus.

¶ An Pontius.s.centurio debet abigi.i.repelli ab contextu horum exemplorum: q.d.minime. Qui.s.pontius excubans.i.uigilanter agens pro partibus Caesaris scilicet Iulii: interceptus sup.a praesidio scipionis: cum salus daretur.i.offerretur ei uno modo.i.tantum una conditione: si affirmasset se futurum militem Cnei pompeii generi ipsius.i.Scipionis: non dubitauit.i.non est ueritus respondere ita.i.in hunc modum: o Scipio ago quidem tibi gratias: sed non est opus.i.expediens mihi uti ista.s.tam uili qa mutata fide: conditione uitae.

AN abigi debet pontius ab horũ exẽplorũ. Hoc sine dubio fuit ciuili bello quod in aphrica gestum est post põpeii casum: nam capta forte triremi una caesariana: quae cõmeatum ex Sicilia aduehebat: ueterani quidam milites cum centurione uno ad scipionem deducti sunt: quos ita Scipio dicitur allocutus: non sponte uestra certe scio: sed illius scelerati uestri imperatoris impulsu & imperio coactos ciues & optimum quemq3 nefariae consectari: quos quoniam fortuna in nostram detulit potestatem: si id quod facere debetis rempublicam cum optimo quoq3 defenditis: certum ẽ nobis uitam & pecuniam donare: quapropter quid sentiatis proloquimini. tum centurio. pro tuo inquit summo beneficio Scipio gratias ago. nõ enim te imperatorem appello: quod mihi uitam incolumitatemq3 belli iure capto polliceris & forsan isto uterer beneficio: si non ei summum scelus adiungeretur: ego ne contra caesarem imperatorem meũ apud quem ordinem duxi eiusq3 exercitum pro cuius dignitate uictoriaq3 amplius.xxxvi.annis depugnaui aduersus armatusq3 consistam: neq3 ego id facturus sum: & te magnopere ut negocio desistas adhortor: contra cuius enim copias contendas si minus antea expertus es: licet nunc cognoscas: elige ex tuis cohortem unam quã putas esse firmissimam: & constitue contra me: ego ex meis commilitonibus quos nunc in tua tenes potestate non ãplius decimam sumam. tunc ex uirtute nostra intelliges quid ex tuis copiis sperare debeas: tunc Scipio irritatus omnes interfici iussit. Si se futurum Cn.pomp.generi ipsius militem affirmasset. Discrepat hoc loco Valerius a caesaris commentariis nã post pompeii mortem hoc factum fuisse: ex ipsius cõmentariis colligitur nisi alter forte centurio alio tempore Scipio

nis præsidio interceptus ad eum fuisset deductus: quod nusq̄ me legisse memini: nam quod nonnulli dicunt hoc fuisse apud alchmeonem fluuium qui macedoniam diuidit a thessalia cum scipio ad pompeium properaret: ut expeditus iter faceret. M. Fauonium cum octo cohortibus ad alchmeonem fluuium in præsidio collocauit: & quod pontius certior factus de aduentu scipionis fuerit interceptus totum falsum teste ipso cæsare qui ostendit nullum illi fuisse pontium: sed Cassium non interceptum. sed aduentu domitii liberatum. quare centurionem: quem supra diximus pontium nominatū fuisse crediderim.

De Meuio Centurione. Cap. CCCXL.

Sine ullis imaginibus: nobilem animū & idē constantiæ propositum secutus. C. Meuius cē turio diui Augusti: cum antoniano bello sæpenumero excellentes pugnas edidisset: improuisis hostium insidiis circumuentus: & ad Antonium alexandriam perductus. interrogatusq; quidnam de eo statui deberet iugulari me inquit iube: quia nō salutis beneficio nec mortis supplicio adduci possum: ut aut cæsaris miles desinam: aut tuus esse incipiam. Cæterum quo constantius uitam contempsit eo facilius impetrauit. Antonius enim uirtuti eius incolumitatem tribuit.

Sine ullis. & idem cōstantiæ hoc fuit bello ciuili quod inter augu. & Anto. gestū est ubi Meuius hic: de quo loquitur cum multa & præclara facinora edidisset: tandem periculis temere nimis expositus ab antonianis militibus interceptus ē & ad imperatorem Antonium deductus quem cum interrogasset: quid nam de se constituē dum esse uideretur: constanter respondit occidi iube: quia nulla ratione adduci possum: ut a cæsare ad te ipse deficiam: Qua constā tia uitam quam contemnebat facilius ab Antonio consecutus est. Alexandriam. Vbi cum cleopatra uiuebat.

Sic ullis &c. Valla hoc legit q̄si subaudiatur o. s3 suppriatˀ ut mior sit uis exclamatōis & ita dēbet addi supiori exēplo ut sit o nobilē aīu3 sine ullis imaginib⁹. i. stēmatis maiorū. Et secūdū hanc lectionem principium alterius narrationis esset. Idem cōstantiæ: quo modo non esset legendum: & idem: sed dūtaxat idem: aliis autem quibus minus accedo: placet ut sit ordo. Caius meuius centurio diui Augusti: secutus animum. s. pontii nobilem sine ullis imaginibus. s. maiorum: & idem propositum cōstātiæ cum. i. postq̄: edidisset sup. in bello Antoniano. i. gesto contra Antonium triumuirum: sæpenumero pugnas excellentes: circumuentus. i. interceptus: insidiis hostium improuisis. i. quas non præuiderat: & perductus Alexādriam. i. urbem ægypti: ad Antonium qui illic cum cleopatra agebat: & interrogatus. s. ab Antonio. quidnam deberet statui de eo: inquit o antoni iube me iugulari: quia non possum adduci. s. ad assentiendum beneficio salutis. i. etiam si mihi salutem promiseris: nec supplicio mortis. i. licet mortem miniteris ut aut desinam esse miles Cæsaris. s. augusti: aut incipiam esse tuus. Cæterum. i. sed quo. i. quanto constantius Meuius sup. contēpsit uitam: eo. i. tanto facilius impetrauit uitam. Antonius enim tribuit incolumitatem. i. salutem uirtuti. i. propter uirtutem eius ipsi. Ascen.

Externa de Blasio Salapino. Cap. CCCXLI.

Complura huiusce notæ romana exempla supe rant. sed satietas modo uitanda est: itaq; stilum meum ad externa iam delabi permittam quorum principatum teneat Blasius cuius constantia nil pertinacius. Salapiam enim patriam suam præsidio punico occupatam romanis cupiens restituere Dasium acerrimo studio secum in administratione reip. dissidē tem: & alioqui toto animo hannibalis amicitiæ uacantem: sine quo propositum consilium peragi non poterat ad idem aggrediendum opus maiore cupiditate q̄ spe certiore tentare ausus est: qui protinus sermonem eius adiectis quæ & ipsum commendatiorem: & inimicum inuisiorem factura uidebātur: Hannibali rettulit: ita quo adesse iussi sunt: ut alter crimen probaret: alter defenderet. Cæterum quum res pro tribūali gereretur & illi quæstioni omnium oculi essent intenti: dum aliud forte citerioris curæ negocium tractatur Blasius uultu dissimulāte: ac uoce summissa monere Dasium cœpit: ut romano

Complura huiusce. Ad externa transiturus præfatur quodammodo: ac dicit alia multa seruatæ constantiæ domestica exempla superesse memoratu digna: quæ consulto præterire & ad externa transire uoluit. ne unius rei longæ narrationis fastidiosa copia satietatem legentibus ingeneraret. Notæ: id est huius memoriæ: & notandum est in bonam partem accipi plærūq3 notam. est enim peccatum dedecus macula: est etiam nota rei alicuius memoria: ac signū & figura rem aliquam denotans. Quorum prin. Salapiæ principes erant Dasius & Blasius: dasius Hannibalis amicus: Blasius q̄tū ex tuto poterat rem romanam fouebat: & p occultos nuncios spem proditionis fecerat marcello. sed sine adiutore dasio res transigi non poterat. Multum ac diu cunctatus: & tū quoq3 magis inopia consilii potioris q̄ spe effectus dasiu3 appellabat: at ille ab re auersus: tum æmulo potenti inimicus rem hannibali aperit. Accersito utroq3 hannibal cum pro tribunali quædam ageret mox de blasio cogniturus: staretq3 summoto populo accusator. & reus blasius de proditione dasiū appellabat: enimuero ille uelut imanē re3 stare exclamat sub oculis hannibalis secum de ꝓditione agi: hannibali atq3 eis qui aderant

quo audacior res erat minus uerisimilis uisa est aemulationem profecto atq3 odium esse & id crimen afferri: quod quia testem habe te non possit liberius fingatur ita inde dimis si sunt. nec blasius ante destitit tum audaci i cepto q̄ idem obtundendo docendoq3 q̄ ea res ipsi patriaeq3 salutaris esset peruicit ut p̄ sidium.n.hi autem numidae erāt: Salpiaq3 tra deretur marcello: nec sine caede multa tradi potuit: quia longe fortissimi equitum ex to to punico exercitu erantitaq3 q̄ q̄ improuisa res fuit nec usus equorum in urbe erat.tamē armis inter tumultum captis: & eruptionem tentauerunt & cum euadere nequirent pu gnantes ad ultimum occubuerunt: nec plus q̄ quinquaginta ex his i potestatem Roma norum uiui uenerūt: plus aliq̄to damni haec ala equitum amissa hānibali q̄ Salapia fuit nec deinde unq̄ poenus quo longe plurimu3 ualuerat superior equitatu fuit. Diss.dentem dissentientem: quia blasius cum romāis. Da sius cum hannibale sentiebat. Adiectis: quae & ipsum commendatiorem. Quia quaedam inferebat quae ipsum beniuolum hannibali redderent. Citerioris curae: propiquioris qd celeriorem curam desideraret. Vultu dissimu lante: ne ab aliquo percipi posset ipsum cum Dasio loqui. Incredibile. Vtpote etiam in cō spectu ducis & quo res audaciae plus habe re uidebatur eo minus fidei habebat.

rum potius q̄ Carthaginensium partes foueret: enimue/ ro tunc ille proclamauit: se in conspectu ducis aduersus eum sollicitari: quod quia incredibile existimabatur & ad unius tātum aures penetrauerat: & iactabatur ab ini mico ueritas fide caruit: sed non post multo Blasii mira cōstantia Dasiū ad se traxit: Marcelloq3 & Salapiam & quingentos milites numidas qui in ea custodiae causa erant tradidit.

¶Complura. Transit ad externa: nō q̄ desint Romana sed ut uaria ma gis oblectent. unde dicit. Complura exempla romana huiusce notae idest eiusdem ualoris in constantia: sicut nummi eiusdem aeris. ponderis & no tae.i. monetae eiusdem sunt ualoris: sed satietas est uitanda modo.i. mensu ra. Quicquid enim ultra modum capimus nos satiat & in nobis nauseam parit in terris. Itaq3.i. & ita permittam stilum meū dilabi ad externa sup. exempla quorum principatum.i. primum & principem locum Blasius sci licet Salapinus teneat: Cuius constantia nil sup. est pertinacius.i. perseue rantius: Enim pro quia: ipse cupiens restituere romanis Salapiam patria3 suam: occupatam praesidio punico: ausus est tentare.i. sollicitare ad idem opus.i. ad restitutionem communis patriae maiore cupiditate q̄ spe certio re.i. cupiditate quae plus habuit uehementiae aut magnitudinis: q̄ spes habuit certitudinis: quia ausus est tractare dasium dissidentem.i. dissen tientem secum acerrimo studio in administratione reip. & alioqui.i. praeter illud dissidium aut illam dissensionem: uacantem.i. operam dantem & se exponentem toto animo: amicitiae hannibalis: sine quo consilium propo situm non poterat peragi: quia uterq3 praesidio praeerat: aut claues porta rum neuter omnis habebat. Qui.s. dasius retulit protinus hannibali ser/ monem eius.s. Blasii: adiectis.i. additis sup. iis quae uidebantur factura: &.i. simul ipsum.s. dasium: commendatiorem id est chariorem & acceptiorem hannibali: & inimicum.s. Blasium inuisiorem.i. magis inuisum. A quo.s. hānibale iussi sunt s. ambo: adesse.i. comparere ut alter.s. dasius probaret crimen: alter.s. Blasius defenderet.i. purgaret aut repelleret. Caete rum.i. sed: cum res gereretur pro tribunali.i. ante tribunal: & oculi omnium eēnt intenti illi quaestioni.i. inquisitioni de cri mine proditionis: dum forte aliud negocium curae citerioris.i. interioris & magis urgentis: tractatur.s. ab hannibale Bla sium coepit monere dasium: uultu dissimulante.i. occultante quid ageret: & uoce summissa: ne praeter eum quisq̄ audiret: ut foueret potius partes romanorum q̄ carthagineñ. Enimuero.i. certe tunc ille.s. dasius proclamauit se sollicitari.s. a Bla sio: in conspectu ducis.s. Annibalis. aduersus illum.s. ducem: quia ut foueret Romanorum partes. Quod quia existimaba tur incredibile & penetrauerat tantum ad aures unius.s. dasii: & iactabatur.i. iactanter deferebatur ab inimico: ueritas.i. licet uera esset delatio: tamen caruit fide.i. credulitate. Sed mira constantia blasii traxit non multo post dasium ad se.i. in sententiam suam: & tradidit.s. consentiente dasio: marcello duci romanorum: &.i. simul: salapiam.s. urbem patriam suam & quingentos milites Numidas: qui erant in ea.s. urbe: causa custodiae.i. praesidii & defensionis a Romanis.

De Phocione. Cap.CCCXLI.

PHocion uero quum athenieñ. rem aliter quā ipse suaserat prospere administrassent adeo p seuerans constantiae suae propugnator extitit: ut in concione laetari quidem se successu eorum: sed cō silium tamen suum aliquāto melius fuisse diceret. Non .n. damnauit quod recte uiderat: quia quod alius male consuluerat bene gesserant: felicius illud existimans hoc sapientius. plerunq3 enim temeritatem casus iuuat: ubi paruo consilio propius aspirat & quo uehementius no/ ceat desperatius prodest: placidi sane & misericordes & liberales omniq3 suauitate temperati mores phocionis: quos optime profecto consensus omnium bonitatis co

PHocion uero. cum derculus quida3 admonebat athenieñ: ut cauerent ab insidiis nicanoris qui profectus erat cassandri. qui occulte bellum pararet pi reumq3 portum ne interciperet periculū eē. phocion autem populo audiente magna uo ce dixit nullum istare periculum & nihil p̄r sus timendum esse consulebatq3 magis ami citiam cum cassandro q̄ bellum suscipiendū capto deinde pyrreo nec ad recuperandum armati: nec armatis preesse uoluit. nam fa/ ctio optimatum in qua & phocion erat cu3 cassandro sentiebat: populares polypercōti fauebant: sed postq̄ suscepto bello pulsus est Cassander polyperconte duce phocionis cō silium minus probabile uisum fuit: tum pho cion in concione atheniensium fortunae gra tulatus est: & de prospero euentu laetatus: at uero consilium suum aliquanto sanius fuisse affirmauit: magnam quidem constantiam ui

gnomine decorandos censuit Itaq; constantia:quæ natu
ra rigidior uidetur:lenis e mansucto eius pectore fluxit.

¶ Phocion uero &c.Ordo est.Vero pro sed : phocion cum athenienses
administrassent rem.s.militarem:prospere:sed aliter q̃ ipse suaserat: exti/
tit adeo perseuerans propugnator.i.protector:suæ constantiæ.i. perseue
rantiæ in sententia:ut diceret in concione.i.ut dicunt in congregatione &
in coetu hominum:se quidem lætari successu eorum.i.eo q͡ prospere suc
cessit:sed tamen consilium suum fuisse melius aliquanto: & ita si ipsum se
cuti fuissent adhuc melius successisset.Non enim damnauit.i.reprobauit
sup.id quod ipse uiderat recte:quia.i.propterea q͡ athenień.bene gesse/
rant:id quod alius male consuluerat.Existimans.i.iudicans illud.s. quod
fecerant ex malo cõsilio alterius:felicius sup.euenisse:hoc.s.quod ipse cõ
suluerat:sapientius sup.consultum esse unde noluit rem iudicari ab euen
tu:sicut nec Sappho Ouidiana dicens ex opinione uulgi.Exitus acta ꝓ
bat:& addens ex sententia sua:careat successibus opto:Quisquis ab euẽ
tu facta notanda putat.Vnde author noster.Casus enim iuuat plærunq;
temeritatem(non quia ut philosophus docet:quanto minus inest alicui
prudentiæ:tanto plus habet fortunæ eo q͡ casus & fortuna:nullum cum
prudentia habent commercium:sed quia plæriq; ita euenit:ut q̃to quisq;
minus prospexerit tanto melius illi a casu euenire soleat)ubi.s. casus aut
fortuna asperat propius .i. præsentius consilio prauo:sup.q̃ recto:& quo
i.ideo ut fortuna noceat uehementius:ipsa prodest desperatius.i.in rebus
magis desperatis.Mores phocionis placidi sane.i.ualde ; & misericordes
& liberales:& temperati omni suauitate:quos.s.mores: consensus omniũ
s.ciuium athenień.censuit optime decorandos cognomine bonitatis : alii
legunt decorando:ut sit quos consensus omnium censuit.i.æstimauit opti
me decorando sup.eum cognomine bonitatis:Nam dictus est uulgo pho
cion bonus.Itaq;.i.& ita:constantia quæ uidetur natura.i.per naturam:ri
gidior.i.asperior(quia constantes fere rigidi sunt ut qui nullo modo fle/
cti possunt fluxit lenis idest placida & tranquilla : e pectore eius man/
sueto.

De Socrate. Cap.CCCXLII.

SOcratis autem uirilitatis robore palliatus ani
mus aliquanto perfectius perseuerantiæ exem
plum edidit . Vniuersa ciuitas atheniensium
iniquissimo & truculentissimo errore instructa de capi
te decem pretorum: qui apud arginusas lacedęmoniam
classem deleuerant tristem sententiam tulerat forte tũc
eius potestatis Socrates : cuius arbitrio plebiscita ordi
narentur indignum iudicans tot & tam bene meritos:ex
indigna causa & impetu inuidię arripi: temeritati multi
tudinis constantiam suam obiecit:maximoq; concionis
fragore & incitatissimis minis compulsus non est: ut se
publicæ dementię auctorem ascriberet:quæ opposita ei9
legitima grassari uia ꝓhibita iniusto pretorum cruore
manus suas contaminare perseuerauit:nec timuit socra
tes:ne consternatæ patriæ undecimus furor mors ipsius
existeret.

¶ Socrates autem &c.Subinfert alia exempla externa non sine quadam
comparatione inter se dicẽs.Autem pro sed animus Socratis philosophi
illius athenień.palliatus.i.tectus:robore.i.firmitate perseuerantiæ edidit
exemplum perseuerantiæ perfectius aliquanto.s. q̃ proxime recitatum.

ri:ut in ipsa uictoria probaret consilium suũ
quod fuerat de bello nõ suscipiendo fuit hic
phocion ut in capitulo de ingratitudine la/
tius prolixiusq; dicturi sumus capite damna
tus:nam inter cætera in eo quoq; offende/
rat ciuitas q͡ male cõsuluerat patriæ suæ ne
ultro spartanis bellum inferrent:cuius duces
fuer pericles & sophocles quo bello multas
achaiæ ciuitates atheniensium imperio ad
fecerunt.phocion & si sæpe exercitibus præ
fuit:summosq; magistratus cepit:tamẽ mul
to eius notior integritas uitæ:q̃ rei militaris
labor itaq; huius memoria nulla.illius autẽ
magna fama:ex quo cognomine bonus est
appellatus:legitur in uita Demosthenis: ui;
maximam in dicendo habuisse phocionem:
qui multas grauesq; sententias paucis uer/
bis complecteretur : item q͡ Demosthenes
omnes oratores uno phocione excepto non
solum eloquentia:sed uita quoq; superauit:
Blandum animum:casus plærũq; temerita
tem corrigit ut res malo consilio aggressas
casus plærunq; secundet placidi & misericor
des.Constat summæ modestiæ & integrita
tis uirum fuisse phocionem:& perpetuo pau
perem cum ditissimus propter delatos hono
res esse potuisset.nam repudiauit constantis
sime philippi regis munera. cũ maxime hor
taretur a legatis regis ut ea acciperet:ad filio
rum saltem commoditatem : qui in summa
paupertate non facile possent paternam tue
ri gloriam:quibus ille respondit:si mei simi
les erũt nequaq̃ difficile erit: idem hic agel
lus illos alet:qui me ad hanc dignitatem pro
duxit:sin dissimiles sunt futuri:nolo meis im
pensis illorum ali augeriq; luxuriam.

SOcrates autem uirilitatis.Cum bel
lum gererent athenienses aduersus
lacedæmonios & forte apud Argiu
sas insulam utriusq; populi classis comparata
:esset ac staret instructa:placuit decem præ/
toribus ut pugnam cum hoste committerẽt
& fortunam experirentur quo prælio ipsi ui
ctores fuerunt:sed post pugnam subito exor
ta tempestas quæ classem athenień. disiecit
ac dissipauit.ut militum corpora sepulturæ
mandari non potuerint cum nũciatum esset
athenas militum corpora insepulta iacere:
adeo excitatus est populus atheniensis ad/
uersus prætores ut legem ferrent de sumẽdo
supplicio ex his cum primum rediissent &
cum forte dimarchus esset socrates.i.tribu/
nus ple.nulla ratione adduci potuit: ut huic
legi tam uesanæ consentiret:& quia plebisci
tum fieri non poterat iniussu socratis illi per
uim executi sunt quod iure non poterant)ita
q; cum prætores rediissent ex his continuo
summũ supplicium sumpserunt.Eius pote
statis δημαρχίας.Nã fuit apud illos
Dimarchus ut apud nos tribunus.Ex indi/
gna cã:q͡ u; militũ corpora sæuitia maris i
terpellãte sepulturæ mãdare:nequerãt.Legi
tia grassari uia:Grassari crudeliter agere & iu

pra modum sæuire. Consternatæ patriæ: ali qua subita perturbatione cõcitatæ: Vndecimus: Scilicet post mortem decem prætoruз ipse undecimus esset qui opprimeretur.

Vniuersa ciuitas athenień. instructa errore iniquissimo & truculentissimo (quia licet propter tempestatem subortam: corpora suorum sepulturæ mandare non potuerant non tamen digni erant morte: non enim penes mortales est uim tempestatis cohibere) tulerat tristem quia letiferam sententiam de capite decem prætorum (uulgus nũc capitaneos uocat) q deleuerant apud Arginusas: scilicet insulam: classem lacedemoniã. Socrates forte tunc eius potestatis scilicet dimarchias hoc est tribunatus cuius arbitrio ordinarentur. i. ratificarentur plebiscita. i. a plebe sancita: ac comprobata: iudicans indignam: tot quia decem prætores: & tam bene meritos. s. de rep. quia lacedæmoniam classem uicerant. arripi. s. ad cædem: ex causa in qua nulla eorum inerat culpa: & digna in impetu inuidiæ: obiecit temeritati multitudinis suam constantiam. i. constanter restitit: & non est compulsus. i. perductus: maximo fragore concionis. i. quo i cõcione usi erant athenień. & iracissimis minis. s. totius populi: ut ascriberet se dementiæ publicæ authorem. i. comprobatorem: quæ. s. dementia publica: prohibita opposito. i. per obiectionem eius: grassari. i. sæuitiam ostendere (non est autem legendum crassari: quod est pinguem fieri) uia legitima (quia lex erat: tunc demum sententiam populi ratam haberi: si dimarchos author fieret) perseuerauit contaminare manus suas cruore prætorum iniusto. i. iniuste effuso: nec Socrates timuit ne mors ipsius hoc est sua: existeret undecimus furor (quia tot furores præcessisse uidebantur quot prætores iniuste damnauerant: erant autem decem: unde eius mors ultimus furor fuisset) patriæ consternatæ idest plæbis consternatæ eo q audierat suos insepultos iacere.

Roximum & si non eiusdem. Mos erat apud athenenses ut sorte traherentur qui mores hominum & uitæ rationem indagarent: & quos non probarent: publice accusarent: cum uitæ rationem reddere non possent. Forẽsis fide: quia ephilates in foro fecit quod debuit. & hæc est fides forensis. Accusare publice: ut apud nos cẽsores de moribus iudicabãt ciuitatis: quos græci τιμητικοι uocant ita hi accusabant ut uitæ rationem redderent. Cuius filius: Antiqui pueros amabant egregiæ indolis: præcipue pio quodam & honesto amore ut eos ad uirtutes excitarent: & ad honores proueherent. Miserabilis reus Respiciens ad ipsius affectum non. n. accusare: sed accusari uidebatur: in eadem persona erat uterq;. Sincera fide: Quia nulla pueri gratia cuius amore tenebatur ab officio deduci potuit.

Alcen.

¶ Proximum: Eodem ductu affert exẽplũ de Ephilate dicens. Proximum sup. exemplum. i. quod ꝓxime narrabitur: etsi nõ eiusdem splendoris: potest tamen haberi certum experimentum constantiæ: efficacis operæ forensis. i. foro iudiciali exercitæ: & sup. fidei non latentis sed euidentis & se prodentis.

De Ephilate. Cap. CCCXLIII.

Roximum: etsi nõ eiusdem splendoris est: tamen certum constantiæ haberi potest experimentum efficacis operæ forensis fidei non latentis. Athenis Ephilates accusare publice iussus inter cæteros Demonstrati nomen deferre coactus est: cuius filius erat Demochares excellentis formæ puer: animo eius flagrantissimo inhęrens amore. Itaq; communis officii sorte truculentus accusator priuati affectus conditione miserabilis reus puerum ad se exorandum: quo parcius patris criminibus insisteret uenientem: neq; repellere neq; supplicem genibus suis aduolutum intueri sustinuit: sed operto capite flens & gemens pręces expromere passus est: nihilominus sincera fide accusatum Demonstratum damnauit. Victoriam nescio laude: an tormento maiore partam: quoniam priusq̃ sontem opprimeret: seipsum uicit Ephilates.

Ephilates iussus Athenis accusare publice. s. eos quos sontes nouerat: coactus est deferre. i. accusare inter cæteros nomen demonstrati. i. illius ciuis athenień. patris Democharis: cuius. s. demonstrati filius erat Demochares puer excellentis formæ. inhærens animo eius. s. Ephilatis aut ephilatæ: amore flagrantissimo idest ardentissimo: & tamen casto. Itaq; ipse Ephilates accusator truculentus. i. immanis: forte cõis officii. i. quia officium delatoris & accusatoris quod in unumquemq; cadere poterat: forte i eum ceciderat & nolebat officio publico deesse: & reus i. tanq̃ reus. idest defensor miserabilis. i. miseratione dignus: aut more eorum miserabili habitu oris & cultus utens conditione. i. per conditionem affectus priuati. s. quo puerum illum deperibat: neq; sustinuit: puerum uenientem ad se orandũ: a se orando impetrandum: quo. i. ideo ut: ut sup. Ephilates insisteret parcius. i. remissius: criminibus. i. criminationibus patris: neq; sustinuit. i. ualuit aut sibi permisit: intueri puerum supplicem aduolutum suis genibus: sed ipse Ephilates flens & gemens capite operto ne puerum uideret: passus est sup. puerum expromere præces: autem passus est puerum expromere præces capite operto. i. habentem caput opertum: quod potius dicam: quia grauitati uiri magis conuenit: & nihilominus q̃uis puer præces expromeret: damnauit demonstratum patrem (ut dixi) ipsius pueri: accusatum fide sincera. i. incorrupta. Victoriam. acclamatio est. q. d. O uictoriam partam. i. acquisitam nescio an maiore laude: an maiore tormento i. cruciatu quoniam Ephilates: uicit seipsum. i. amores suos priusq̃ opprimeret sontem uidelicet demonstratum.

Vem syracusanus. Hic fuit Dion hipparini filius. de quo in sequenti. i. in capitulo quod incipit. Nequaq̃ platoni latius dicemus. ibi queréda hæc istoria: nam utriq; loco conuenit: quod uero ad eius constantiam pertinet: cum illi nunciatuз

De syracusano Dione. Cap. CCCXLIIII.

Vem syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat: Qui quibusdam monentibus ut

dei plurimum credebat tanq̃ insidias ei nectentes cau/tior esset: respondit se uitam malle excedere q̃ in metu uiolentæ mortis amicos inimicosq; iuxta ponere.

Quē syracusanus. Quasi uno spiritu omnia dictauerit exempla ita procedit dicens. Quem. s. Ephilatem diō syracusanus. s. ciuis admodum non uilis imo princeps: prægrauat. i. antecellit diuersitate exempli: quia plus ponderis est in eo: Qui quibusdam monentibus ut esset cautior aduersus Heraclidem & Calippum tanq̃ nectentes. i. struentes ei insidias quorum fidei credebat plurimum respondit se malle excedere idest exiuere uitam q̃ ponere amicos inimicosq; iuxta. i. sine discrimine in metu mortis uiolentæ. i. necis sibi inferendæ. i. malle mori q̃ semper in timore tam ab amicis q̃ inimicis uiuere.

De Alexandro Magno. Ca. CCCXLV.

Quod sequitur & rei ipsius admiratione: & claritate auctoris illustre. Alexander macedo/num rex inclyta iam pugna excellentissimis opibus Darii contusis: æstu & itineris feruore in Cilicia percalefactus: cydno qui aquæ liquore conspicuus tharsum interfluit corpus suum immersit. subito deinde ex nimio haustu rigoris obstupefactis neruis ac torpore hebetatis artubus maxima exanimatione totius exercitus: in oppidum castris propinquum defertur: iacebat æger tharsi: inq; ualitudine eius aduersa istantis uictoriæ spes fluctuabat. Itaq; conuocati medici attentissimo consilio salutis remedia circumspiciebant: qui quum ad unā potionem sententiam direxissent: atq; eam philippus medicus suis manibus temperatam alexandro (erat autem ipsius amicus & comes) porrexisset a Parmenione missæ litteræ superuenerunt admonentes: ut rex insidias philippi perinde ac pecunia corrupti a Dario caueret: quas cum legisset sine ulla cunctatione medicamentum hausit: ac tum legendas philippo tradidit. Pro quo tam constanti erga amicum iudicio dignissimam a diis immortalibus mercedem recepit qui incolumitatis eius p̄sidium falso interpellari indicio noluerunt.

¶ Quod sup. exemplum constantiæ sequitur: illustre sup. est & i. simul admiratione ipsius rei & claritate authoris. s. Alexādri magni: quia sicut authore Iuuenale Omne animi uitium tanto conspectius in se Crimen habet quanto qui peccat maior habetur: ita uirtus quoq; plausibilior & maior uidetur in claro q̃ in ignobili uiro. Alexander rex macedonū opibus idest uiribus & facultatibus Darii regis persarum excellentissimis quia maximis contusis. i. confractis: iam. i. paulo ante pugna inclyta. i. q̃ Alexāder eum egregie uicerat: percalefactus i Cilicia æstu. s. solis & feruore itineris idest profectionis immersit corpus suum Cydno scilicet fluuio qui interfluit Tharsum. s. urbem conspicuus liquore idest limpiditate aquæ: deinde neruis obstupefactis idest contractis subito: ex nimio haustu idest attractu: rigoris idest frigiditatis aquarum: ac artibus. i. iuncturis membrorum hebetatis idest obtusis torpore idest frigore: defertur sup. cum maxima exanimatione. i. exutione animorum totius exercitus in oppidum scilicet Tharsum: propinquum castris: & ita ipse iacebat Tharsi æger: & spes uictoriæ instantis idest iminentis

esset ab heraclide & Calippo isidias sibi parari: nulla ratione adduci poterat: ut illud de heraclide crederet. cognita deinde illius coniuratione nō tulit æquo animo Dien & uersum illum homeri retulit ex secūda rapsodia. Et ita iussit heraclidem interfici: clarissimum ergo dedit seruatæ constantiæ documentum ut ne metu quidem uiolentæ mortis a ueræ amicitiæ officio potuerit absterreri.

Alexander mace. Alexander macedonum rex Darium persarum regem iam primum acie profligauerat. ille uero cuius iperio tota ferme asia subiecta erat breui firmiorem reparauit exercitum. quod cum audisset Alexander metuens ne in monte tauro intercipererur inde citatissimo cursu aduersus Dariū p̄fectus est: & cum uno die quingenta stadia cōfecisset: longo itineris labore & solis ardore fatigatus. ut æstu leuaret corpus apud tarsum in Cidnū fluuium frigidissimæ aquæ demersit. & subitam ualitudinem inde cōtraxit. acciti undiq; medici potionem saluberrimam & ad eam uim morbi pellendam maxime accōmodatam constituerunt: quam cum philippus medicus suis manibus compositam & temperatam Alexandro porrexisset ille intrepidus atq; impiger hausit: & sine cunctatione medicinam assūpsit: deinde litteras quas paulo ante receperat a parmenone: philippo legendas tradidit continebant autem ut sibi a philippi medici caueret insidiis: quoniam pecunia corruptus & spe nuptiarum sororis Darii mortem illi machinaretur. fuit profecto Alexandri pectus constantiæ plenissimum qui a medico iam propemodum suspecto suæ incolumitatis præsidium sumere non dubitauerit: Opibus darii apparatum describit Qu. Curtius in principio secundi libri inquit iter hæc Alexander & cætera. Contusis: fractis & debilitatis ac etiam domitis. parmenionem uero qui suspectas litteras Alexandro regi dederat Eleander & polidamas mandato Alexandri interemerunt. hic sine rege Alexādro multa strenue rex sine eo nihil magnæ rei gessit: ut uult quintus cūrtius lib. vii. de hoc parmenione rursus habetur li. vi. ca. iiii. Liquore: puritate soluta Cōspicuus. adeo clarus ut ad ima usq; arena conspici posset: Stupefactis contractis: ē. n. stupor cū p̄admiratiōe aut rei cuiuspiam horrore sensum aliquem amittimus animi uel corporis: ut stupor pedū. stupor dētium. aut animi cum admiratione excellenti sensum aliquem amittimus Exanimatione: Terrore Ebetatis. Obtusis quando res perdit uigorem suum ut gladius ebetatus q̃ aciē obtusam habet. Fluctuabat in dubio erat. Interpellari. interrumpi impediri.

fluctuabat.i.incerta agitabatur:in aduersa ualitudine eius:quia si eum mori contigisset:actum fuisset de uictoria:quam si statim sanari potuisset iam fere in manibus habebat. Itaq3 medici aduocati circunspiciebant remedia.s.contra morbū attentissimo consilio salutis idest de salute eius instaurāda:qui.s.medici quum direxissent sententiam.i.omnes conuenissēt ad unam potionem.s.Alexandro dandam:atq3 philippus medicus porrexisset Alexandro sup.potionem illam temperatam.suis manibus:erat autē amicus ipsius & comes.s.expeditionis illius tam longinquæ:literæ superuenerunt missæ a parmenione uno ex ducibus Alexandri:admonentes ut rex caueret insidias philippi.s.medici perinde ac corrupti pecunia a dario:quas sup.litteras:cum Alexander legisset:hausit medicamentum.i.potionem illam:sine ulla cunctatione.hæsitatione:ac tu.s.postq̄ hauserat potionem tradidit sup.litteras illas philippo legendas:pro quo iudicio tā constanti erga amicum.i.philippum medicum:recepit mercedem dignissimam:quia pristinam sospitatem:a diis imortalibus:q.s.dii noluerūt p̄sidiū icolumitatis eius.i.medicamētū illud i quo cōsistebat salus eius:iterpellari.i.ipediri falso idicio.s. Parmeniōis.

De moderatione animi.
Liber quartus.

TRansgrediar ad saluberrimam. Ad capitulum transit de moderatione. Est autem moderatio cupiditatum nostrarum .i quædam quasi refrenatrix : quæ nobis solutius euagari non sinit affectus : sed tanq̄ cæterarum uirtutum auriga hominis animum ita componit:ut quicquid fecerit aut dixerit:omnino repræhensiōe careat: recte igitur constantiæ subiungitur cum eius quasi mater sit atq3 magistra. Impotētiæ Arrogantiæ & incontinentiæ Morsu sit uacua. Quia nemo audet moderatum animum aliqua ratione mordere.

ITq3 ut incunabilis summi honoris icipiā. P. Valerius qui post exactos reges &c. Primi consules in urbe roma creati sunt. Iunius brutus & .L. tarquinius collatinus quo deinde pulso:quia ex gente tarquinia foret in eius locum centuriatis comitiis substitutus est. P. Valerius publicola.qui fuerant illius exactionis auctores & Romanæ libertatis uindices. Brutus obuiā regibus qui populo romano bellū inferebant cum legione processit : & super aruntem regis filium quem hasta transfixerat: mutuo uulnere expirauit : inde mortui loco substitutus est Lucretius lucretiæ pater :quo paulo post mortuo Vale. per multos dies nullam subrogandi sibi collegæ mentionem facere : & in summa uelia. sibi domum ædificare : populus eum regnum affectare suspicatus est. q̄d ubi sensit Vale. uocato ad concionem populo depositisq3 fascibus grauiter de illorum leuitate conquestus : q̄ se libertatis uindicem pauloante magna ambitione prædicarent : nunc eiusdem libertatis oppræssorem suspicarentur. castigatis demum omnibus collegam sibi sustinuit spuriū lucretium eiq3 priores fasces præferri iussit. ædes quas in summo ueliæ ædificabat dirui & omnem materiam in planum atq3 in infimum locum deferri iussit : aliquas deinde populares leges tulit : inter quas & illam ut nullus ciuis Romanus aduersus prouocationem uiolari posset. In cunabilis principiis Publicolæ. A colēda plæbe dictus : quia plæbem mirifice coluit Exactis Eiectis expulsis:sub titulo cōsulatus:Noīe qdē cōsules:re āt ipa reges erāt. nam oia regum insignia consules habebant

Valerii Maximi Liber. IIII.
De animi moderatione Titulus. I.

TRansgrediar ad saluberrimā partem animi moderationem: quæ mentes nostras impotentiæ & temeritatis in cursu transuersas ferri nō patitur quo euenit ut repræhēsionis morsu sit uacua & laudis quæstu sit opulētissima itaq3 effectus suos in claris uiris recognoscat.

¶ Transgrediar &c. Daturus exempla de animi moderatione more suo præfatur dicens. Transgrediar ad saluberrimam partem animi:moderationem uidelicet (Quā particulam ualla recte adnotauit ab authoribus idoneis in hac significatione uix unq̄ positam) quæ.s.moderatio ai : non patitur mentes nostras ferri.i.impelli more ferarum transuersas.i.extra semitā rationis incursu impotentiæ.i.arrogantis insolentiæ:qua quis impotens efficitur ad bene agendū:potius tamē uehemētia praue agendi q̄ priuatio bene agēdi hoc uocabulo a doctis signari solet:& temeritatis:quā uulgus præsumptionem uocat:quo.i.per quod:hoc est per quā cautionē euenit ut.s.pars ea animi aut moderatio sit uacua.i.inanis morsu repræhensionis:& sit opulentissima quæstu idest acquisitione laudis. Itaq3.i.& ita quia ad eam transgrediar:cognoscat effectus suos.i.quos fecerit fructus in claris uiris.

De. P. Valerio publicola. Cap. CCCXLVI.

ITq3 ut ab incunabilis summi honoris incipiam. P. Valerius qui populi maiestatem uenerando publicolæ cognomen assecutus est : cū exactis regibus imperii eorum uim uniuersam omniaq3 insignia sub titulo consulatus in se trāslata cerneret:inuidiosum magistratus fastigium moderatione sua ad tolerabilem habitum deduxit fasces securibus uacue faciendo:& in concione populo summittendo:numerum quoq3 eorum dimidia ex parte minuit : ultro spurio Lucretio collega assumpto : ad quem quia maior natu erat priores fasces transferri iussit: Legem etiam cōmiciis centuriatis tulit ne quis magistratus ciuem romanum aduersus prouocationem uerberare : aut necare uellet. Ita quo ciuitatis conditio liberior esset : im-

peritum suum paulatim destruxit. Quid q̄ ędes suas di ruit: quia excelsiore loco positæ instar arcis habere uide bantur. nonne quantum domo inferior tantum gloria su perior euasit?

¶ Atq; ut incipiā. s. dicere effectus moderatiōis animi: ab icunabilis. i. pri mordiis sūmi honoris idest ab eo qui primus consul fuit: Publius Valeri us qui uenerando maiestatem populi. s. Romani: assecutus est idest obti nuit cognomen publicolæ: cum. i. q̄n exactis regibus. i. postq̄ reges erant exacti idest ignominiose expulsi Roma pp superbiam tarquinii & uiole tiam filii eius qui lucretiā stuprauerat cerneret uniuersam uim imperii eo rum. s. regum. i. quam reges prius habuerant: & omnia insignia: ut fasces. cum securibus purpuram &c. translata in se sub titulo consulatus: deduxit moderatione sua: fastigium. i. altitudinem inuidiosum. i. inuidiæ plenā: ma gistratus. s. consularis: ad habitum tolerabilem idest minus molestē feren dum a populo uacue faciendo idest priuando fasces: in quibus cū uirgis etiam secures te npore regum ligari solebāt: securibus. i. eximēdo secures e fascibus & submittendo sup. fasces populo in concione. i. quoties cōcio neretur: mitit quoq; numerum eorum. s. fascium ex dimidia parte: quia sex duntaxat sibi retinuit lictores qui totidem fasces ferrent: Spurio lucretio patre lucretiæ assumpto collega ultro. i. ultra q̄ ab eo peteretur ad quē. s. lucretium: quia maior natu idest senior erat: iussit priores. i. maioris digni tatis fasces transferri. Tulit etiā legem comitiis centuriatis idest habitus per centurias. ne quis magistratus etiam consularis. uellet (modestius q̄ si diceret auderet: nam dicendo uellet uidetur potestatem nō negare sed liga re) uerberare ciuem Romanū aut necare aduersus. i. cōtra puocatione. i. n. puocauerit ad populū nisi forte a populo quoq; condēnatus fit. Ita & sic: quo. i. adeo ut cōditio. i. status ciuitatis eēt liberior destruxit imperium suū: hoc est cōsulare: paulatim. i. sensim quasi paulo tenus. i. per paulum & paulum procedendo. Quid sup. de eo dices: q̄ diruit ædes suas: quia ip sæ positæ loco excelsiore: uidebātur habere instar idest æquiualens: arcis idest caltri aut do mus regalis Nōne ipe euasit tantum: ualla diceret tāto: superior gloria quātū diceret quāto: inferior sup. euasit aut factus est do mo idest ædificando in loco humillimo: q. d. maxime.

De Furio Camillo. Cap. CCCXLVII.

Ix iuuat abire a publicola: sed uenite ad Fu rium camillum libet cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit: ut quum prędidium eius ciues capta urbe a gallis Ardeæ exulantis petiissent: non prius Veios ad accipiendum exercitum iret. q̄ de dictatura sua omnia solenni iure acta comperisset: Magnificus Camilli ueię tanus triumphus: egregia Gallica uictoria: sed ista cun ctatio longe admirabilior. Multum enim multoq; seip sum q̄ hostem superare operosius est: nec aduersa prope ra festinatione fugiētem: nec secunda effuso gaudio ap prahendentem.

¶ Vix iuuat abire a publicola. i. tot sūt eius moderatōis exēpla ut ī eorū: narratōe psistere iocundū sit: sed libet. i. uolupe ē uēire ad Furiū Camillū uirū excellentissimū q alter urbis cōditor habitus ē: cuius trāsitus ex ma gna ignominia: qa ex exilio ad sūmū iperiū: qa ad dictaturā: fuit tā mo deratus: ut quū ciues petiissēt: urbe capta. i. qa urbs roma eēt capta a gal lis: psidiū. i. ptectionē aut psidētiā eius. s. Camilli: exulātis. i. exiliū agētis ardeæ. i. in eo oppido rutulorū quodā regia ñ iret prius ueios. i. ad illd oppi dū qd romāi sub Camillo paulo āte ceperāt & ubi exercitū adhuc icolu mē hēbāt: ad accipiēdū exercitū q̄ cōpisset oia de dictatura sua acta sup. eē: iure solēni. i. iusta electōe: & debitis suffragiis more maiorū triūphus ca

nomē regiū post partā libertatē fuit romāis semp inuisum. Habitū cōdiuonē. Dimidia ex pte: Nā cū. xii. fasces unusq̄sq; cōsul semper hēret ipe tantūmō sex uoluit hēre. Spurio lucretio: Qui intra paucos dies suffectus i lu cretii locū. M. Oratius puluiui. Cēturiatis: ha bitis p cēturias: nā populus ro. in quinq; clas ses diuisus: & unaquæq; classis in cēturias: ut apud Titū liuiū decade ab urbe condita, uidere licet: cū igit suffragia dabātur primæ classis cētunæ rogabant: q̄ si uariasset ad se cūdæ classis cēturias ueniebāt. deinde p ordi nē ad oēs descēdebāt Magistratus. siue con sul: siue ptor: siue alius Aduersus puocatio nē: Si q̄s puocasset se ad populū ab oi ma gistratuū iniuria tutus eēt: Aedes suas: Dela ta cōfesti materia oi i fra ueliā & ubi nūc uia publica ē domus i infimo eliuo ædificata. In star ad similitudinē & nūq̄ recte cū adiungi potest ut ad instar dicatur.

Ix iuuat abire. Hic feruente romano rū ac ueiorū bello. cū tribunus militū cōsulari ptāte pp discordiā q̄ tūc do mi i militiæq; ingēs fuit phibitus q uir eēt ostēdere ad extremū crescētibus idies & do mesticis & externis malis terrore publico di ctator dictus ad unicæ urbis obsidionē. tan ta pfectus oium fiducia: ut eū iperatore mu tata fortuna reipublicæ uideret. capenates in primis & phaliscos qui cum hostibus coniu rauerāt: nepesinis i finibus obuios ꝑlio uicit: hic lōgā obsidionē ueiorū ac difficilē ppetiēs mira cōstātia ac uirtute: āno tādē decimo ue ios cepit: q dies multa hostiū cæde trāsacta ē: donec a dictatore eēt edictū ut inermibus parceret: qbus captis i pdā uersi oēs cui nul lius ad eā diē hostis pda par fuerat: huic ui ctoriæ romæ ingēs gaudiū: & quatriduū sup plicatōes q̄tæ nūq̄ antea dictator isolito ho nore triūphauit: & sup humanū habitū ca pitoliū ascēdit: currū aureū eqs quattuor ni ueo cādore trahētibus: ipe qdē plolutis no tis deposuit dictaturā uir & armis & ai mo deratiōe clarissimus: sed nulla claritas uacat iuidia. Alienati a camillo plæbis ai q̄rētibus passim ciuibus hostilē pdā i uoto dispsam & tribunis plæbē de more turbātibus pēden te tamen inuidia: quarto Tribunus militum factus est: commissumq; illi bellum phali scum: hinc exortum q̄ cum Veientibus pha leri coniurassent: quos quum prœlio uicisset: & direptis castris hostilibus prædam omnē ad quæstores publicos reiecisset: magis ma gisq; alienauit sibi animos militum: qui uir tutem uiri rigidam simul oderāt & stupebāt: inde cum obsidio prævalidæ ac munitæ ur bis nihilo breuior futura uideretur: q̄ Veien tium fuisset: ductis uirtus ac fortuna ingruē te honestissimæ uictoriæ uiam fecit: magi stro nobilium quorum patres primi erant in populo: qui per speciem solatii illos in ca stra romana & ad tentorium ducis adduxe rat uincto nudoq; illis tradito & uirgis ad

hibitis quibus ageret ꝓditorẽ:cuius admi/ ratione uirtutis fracti animi urbs dedita:ipſe ſũma cũ gloria:ſine triumpho tamẽ quia res ſine armis acta fuerat Romã rediit: nec diu q̄ꝗlẽ uiri gloria & res geſtæ inuidia oppreſſe re:accuſatus a Tribuno plæbis Apuleo: interueniente per eos dies adoleſcẽtis morte filii:hinc publico:hic priuato incõmodo affe ctus in exiliũ abiit:ſed parabaꝭ egregio uiro laus:non ex ꝓſperis mõ:ſed ex aduerſis pa/ milli Veiẽtanus.ſ.quo triũpharat de Veiis:magnificus ſup.fuit:& uicto ria gallica.idest qua Galios urbe expulit & penitus deleuit:fuit ſup. egre gia:ſed iſta cũctatio.i.dubitatio ac recuſatio de magiſtratu in eũdo prius q̄ exploraſſet an iure oĩa acta eſſent fuit ſup.longe admirabilior. Eni ꝓ qa:multũ ſup.eſt(aut ſi legendũ eſt bis multo:dicaꝭ multo multoq3:ſicut diciꝭ iterũ iterũq3:ad augẽdã rẽ)multoq3 operoſius.i. laborioſius ſupe rare ſeipm q̄ hoſtem:ſeipſum iquã fugiẽtẽ aduerſa ꝓſpera feſtinatõe:nec apprehẽdentẽ ſecũda.i.ꝓſpera:gaudio effuſo.i.imoderato.i. uniſq3 ergo tã in aduerſis q̄ ſecundis moderationem animi ſeruauit Camillus.

triæ rebus:cũitaq3 per id tẽpus Gallorꝝ primo.Deinde germanorꝝ populi nouiſſimiq3 oĩum ſenones Galli frugũ undiq3 dulcedine quæ adhuc eos hic detinet in Italia irruentes infinito cũ exercitu fudiſſent bello Hetruſcos:ea tempeſtate magnã Italiæ partem poſſidentes:deinde Apenninũ tranſgreſſi:Cluſiumq3 aggreſſi:dehinc Romam:exercitumq3 Romanũ apud Alliam fluuiũ prœlio fudiſſent:unoq3 impetu indefenſam:urbẽ cepiſſent:atq3 incendiſſent:ſenatu impie trucidato flãmis hoſtilibus intactũ ſolũ capitolii ſaxum remanſiſſet:neceſſitate ultima Camillus abſens dictator iterũ dictus rex collegit laceras Romani exercitus reliquias:& turpi redemptione turbata in ipſa primum urbe:mox extra urbẽ cum hoſtibus fortiter feliciterq3 pugnauit.Quo in prœlio nec fuga:nec captiuitas:ſed ſola hoſtiũ ſtrages fuit:nec nuntio qdẽ tãtæ cædis ſuperſtite.Victor Camillus & ſecundus Romanæ urbis conditor dictus eſt.Seruatãq3 in patriam iſigni rediit triumpho.Multa præterea bella geſſit:multas uictorias:multos honores:multoſq3 habuit triumphos:quos breuitas ipſa non capit:nec ipſi propoſito noſtro conueniunt:nam quod ad moderationem eius pertinet:noluit a ciuibus delatum imperium accipere:niſi prius ab exiguo ſenatu qui in capitolio obſidebatur:ſolemni iure dictator creatus eẽt.Magnificus Camilli per comparationem oſtendit eius moderationem:quod longe ſit difficilius:& ꝓpterea etiam glorioſius ſeipm q̄ hoſtes uincere.Operoſius:difficilius & laborioſius. Nec aduerſa ꝓſpera i eſtimantẽ effugientem.In hoc maxima conſiſtit moderatio.

De.M.Rutilio Cenſorino. Cap.CCCXLVIII.

PAr Furio moderatione Marcus Rutilius cenſorinus. Iterum enim cenſor creatus ad concionem populum uocatum:q̄ potuit grauiſſima oratione corripuit ꝙ eam poteſtatem bis ſibi detuliſſet:cuius maiores quia nimis magna uiderẽt tempus coarctandum iudicaſſent:uterq; recte: & Cenſorius: & populus:alter enim ut moderate honores crederet: præcepit:alter ſe moderato credidit.

Par furio &c.Ordo ẽ.Marcus rutilius cẽſorinus aut potius cẽſorius.i. q aliqñ cẽſor fuit:eſt ſup.par Furio.ſ.Camillo:moderatiõe.ſ.ai:qa i multis aliis iferior fuit.Eni ꝓ quia:ipſe creatus cẽſor iterũ.i.ſecũdo ſeu qd dicit ſecũda uice:corripuit.i.rephendit populũ uocatũ ad concionẽ:oratione:q̄.i.quantũ potuit grauiſſima:ꝙ.i.eo ꝙ populus detuliſſet.i.cõtuliſſet ſibi.ſ.Rutilio:eã.ſ.cenſoriã poteſtatẽ eis.Cuius.ſ.poteſtatis cenſoriæ:qa uidereꝭ nimis magna:maiores iudicaſſent tẽpus coarctandũ.i.reſtringendũ & abbreuiandũ.Vterq3 recte ſup.fecit:&.i.ſimul: cenſorinus ſeu cenſorius.ſ.Rutilius:& populus.Enim ꝓ qa:alter.ſ.Rutilius:ꝑcepit:ut.ſ.populus crederet.i.cõmitteret honores.i.honorificos magiſtratus moderate i.cum moderatione:& ita non frequenter uni:alter.ſ.populus credidit.i.cõmiſit ſic moderato.ſ.Rutilio:hoc eſt cenſuræ eius.

PAr Furio moderatione Marcus Rutilius cenſorinus. De hoc uiro ſatis dictum eſt in capitulo de diſcipina militari:ſed quod ad moderationẽ eius ſpectat:cum cenſor iterum creatus eẽt uir omnino ambitionis expers:non modo magiſtratum non ſuſcepit:ſed ultro etiam populũ accuſauit ꝙ eam poteſtatem quæ per ſe grauis a maioribus anni & ſex mẽſium tantũ nõ facta eſſet:cum triennis eſſe ſoleret quod nimis magna uideretur ſæpius uni uiro deferre non dubitarent. Par furio moderatione. Quia ſicut Camillus dictaturam niſi ſolemni iure demandatam accipere non ſuſtinuit: ita hic continuare cenſuram omnino recuſauit.Cenſorinus:Nam a rigiditate cẽſuræ dictus eſt cenſorinus.Corripuit:repræhendit. Eam poteſtatem:cenſura.Coarctãdum: breuiandum.Nam primo triennis fuit:deinde anni & ſex menſium facta eſt:poſtremo ad ſemeſtre ſpatium deducta.Liuius ab urbe condita de coarctando cẽſuræ tẽpore.M. Aemilius dictator cenſuræ honoræ qui antea per quinquennium gerebatur:anni & ſex menſium ſpatio finito:ob eam rem a cẽſoribus uocatus eſt.Crederet: committeret.

De.L.Quintio. Cap. CCCXLIX.

AGe.L. Quintius cincinnatus qualem conſulem geſſit?Quum honorem eius.P. C. continuare uellent non ſolum propter illius egregia opera:ſed ẽt ꝙ populus eoſdẽ tribunos in ꝓximũ ãnum creare cõabaꝭ:quorũ neutrũ iure poterat fieri utrũq; diſ

AGe.Lucius Quintius Cincinatus. Hic origine nobilis de gẽte patricia: filiorum turba ornatus integerrimus ac fortiſſimus fuit: ſed quum unus ex filiis accuſatus grandi pecunia damnatus eſſet. Qui ut ſoluendo filium liberaret rebus ſuis pene diſtractis:ad inopiam redactus:relicta urbe trans tyberim habitauit:ruralem ac modicam uitam agens:quo tempore Equorum incurſu ſubito peruaſtatis agris:& legatis romanorum ad quærendum de iniuriis ſolemniter miſſis:& a duce hoſtiũ contẽptis:cũ ad

cessit: senatus studium simul inhibendo & tribunos ue/recundiæ suæ exemplum sequi cogendo: atq; unus causa fuit: ut amplissimus ordo populusq; tutus esset ab iniusti facti repræhensione.

¶ Age (adhortādi uox) Lucius Quītius Cīcinatus q̄lē gessit.s.se consulē.q.d.moderatissimū. Quia cū Patres cōscripti uellēt cōtinuare honorē.i.magistratū aut cōsulatū eius in sequētē ānū extēdere: non solū propter egregia opa ipsius: sed ēt q populus conabat creare eosdē tribunos i annu pximū.i.tūc pxie secutu3: quo3 neutrū poterat fieri iure.i. secūdū leges discussit.i.irritū fecit utrūq3.i.utrorūq3 conatū: inhibēdo.i.retinendo ne exiret i effectū: studiū senatus: moliētis uidelicet se iteru3 cōsulē creare: & cogēdo tribunos seq exēplū suæ uerecūdiæ: atq3 unus.i. ipe solus cā fuit ut ordo amplissimus.i.senatorius: & populus eēt tutus.i.munit9 ab reprachēsione facti iniusti: quia sic neuter egit contra legem. ulsionē alter cōsulū missus ad algidū obsideret cū exercitu: nec altero satis uinū esset ad collegā liberādū attonita ac turbata urbe: ad extrema remedia accursum ē: summi oium magistrat9 cōsensuq3 oium ciuiū Quinus Cincinatus dictator factus ē: atq3 in agro solus (ut diximus) rustico ihians opi iuētus. Audito patriæ statu: & honorē & laborē piū p no atq3 offensarū imemorari aio suscepit p fectusq3 cōsestim trāsm̄isso an.ne except9 a filiis: a senatu & igēti populi cōcursu: q̄ q̄ populo merū ausleritate suspectior dicto magistro eqtū.L.Targnio nobilissimo itidem ac fortissimo uiro: pariterq3 inopi: & collecto exercitu oibus ultro noia dātibus: spe certa sub tali duce uīncēdi: dispositoq3 rerū statu die pximo sub noctē Romā egressus alacritate mirabili. Mediaq3 ad hostē nocte puenīēs: & cōsulē & exercitū obsidione liberauit: & duces ac legiōes hostium magno prœlio uictos ut agri ritus i castra trāsucherent: primus oium sub iugū quasi toudē boues misit direptis castris q̄ ab hostib9 tenebātur oppida recepta fūt: diuisaq3 iter milites pda: hisq3 oibus iextimabili celeritate ɔfectis rem: ā rediēs militaribus ornamētis isignis & ducibus hostiū an currū actis psequēte exercitu uictore pda onusto solēniter triūphauit. & mox dictaturā quā semestrē: q a nō iā amplius rei necessariā uidebat die sextodecio deposuit: & ad agrū suū redut: dux pclarus & isignis agricola. magna pfecto uiri modestia q dictaturā ante legitimū tps deposuerit: maior uero q magistratū cōtinuare noluerit: urbe nāq3 itestina discordia laborāte: q tribunos plæbis magistratū cōtinuare populus iuberet: & senatus eosdē cōsules creari uellet: atq3 ipm in primis. Qu. Cincinatū: ut neutrū fieret sua sapiētia puidit: nā deposito consulatu: tribuni uerecūdia moti: se q̄primū a tribunitia ptāte abdicarūt: & ita moderatiōe sua nihil cōtra leges ac repra hēsione dignum fieri passus est. Studiū. Curā: quā senatus hēbat in cōtinuādo cōsulatu. Verecūdiæ suæ: nā cū sprcuisset cōsulatū: pudore quoda deterriti sūt tribūi plæbis a continuatione magistratus. Inhibendo: refrenando: coercendo.

De Fabio Maximo. Cap.CCCL.

FAbius uero maximus cum a se quinquies: & a patre: auo: proauo: maioribusq; suis sæpenume/ro consulatum gestum animaduerteret: in comitiis qui/bus filius suus summo consensu consul creabatur: quā potuit constanter cum populo egit: ut aliquando uaca/tionē huius honoris Fabiæ gēti daret nō q uirtutib9 filii diffideret: erat enī illustris: sed ne maximum imperiū in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius: aut ualentius: quæ etiam patrios affectus: qui potentissimi habentur: superauit?

¶ Fabius uero maximus quum aiaduerteret cōsulatū gestum eē a se quinquies: & sæpenumero a patre: auo: pauo: & maioribus suis: egit in comitiis quibus filius suus creabatur consul summo consensu cum populo: q̄ idest quantum potuit constanter: ut daret aliquando genti fabiæ uacationem huius honoris idest a consulatu gerendo: non sup. Ideo id egit q diffideret uirtutibus filii: erat enim illustris idest clarus & spectabilis ciuis: sed ne maximum imperium continuaretur in una familia. Quid sup. est efficacius aut ualentius hac moderatione? quæ scilicet moderatio: superauit etiam affectus patrios: idest paternos: qui habent potētissimi. q.d. nihil.

FAbius uero maximus. Hic ut in capitulo de constantia diximus: fuit rei pub. Ro. in rebus duris & afflictis unicu leuamē: q plus opis cōsilio & prudentia hostē subigēdo: q̄ alii fortiter dimicando patriæ attulisse uidet: primus eni docuit sapiētiā nunq̄ cū temeritate cōiūgi: neq3 ad cōsiliū casus admitti: sed rōnē sēp fortūæ dominari: nō ē igit huius uiri historia repetēda sed qd̄ ad hūc locū ptinet eius pcellus tanta fuit moderatiōe instructū: ut ēt affectus paternos q iterdū nimii eē solent: superare potuerit: cū eni filio uiro nobilissimo & singulari uirtute pdito cōsulatus sūmo oium consensu: certissimisq3 suffragiis a populo demādarēt: quo minus fieret sūmo studio curauit: q diceret æquā eē fam iliā suā q̄ p multos ducta uiros antiqua ab origie gentis eiusmodi honores ppemodū ɔtinuasset: uacationē aliqn̄ mereri: A patre: auo pauo: nā Fabi9 Gurges genuit Fabiū Rutilianū: qui genuit alterū Fabiū Gurgitem ex quo natus ē Fabius maximus. Auoru3 ordo sic se habet: ut primo pater: deinde auus: tertio proauus: postea abauus: deinde atauus: postremo tritauus dicatur. Diffideret: quominus tanti magistratus honorē sustinere ac tueri posset: ac p sua maiorumq3 suorū & populi Romani dignitate gubernaret. Quid hac moderatione. Laudat hoc loco Fabium: qui potuerit etiā affectus superare paternos. solent enim cupide nimis affectare parentes: ut ad honores filii q̄ maximos proueh antur: honestioresq3 fiant in dies. Qui potentissimi habentur. Nimii plærunq3 sunt parentum affectus: ut ad celsiorem fortunam per gradus honorum filii producantur.

De Aphricano superiore. Cap. CCCLI.

NOn defuit maioribus grata mens ad praemia superiori Aphricano exoluenda. Siquidem maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati: uoluerũt illi statuas in comitio: in rostris: in curia: in ipsa deniq; Iouis optimi maximiq; cella ponere: uoluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam capitolinis puluinaribus: applicare uoluerunt ei cõtinuum per omnes uitae annos consulatum: perpetuamq; dictaturam tribuere: quorum sibi nil neq; plebiscito dari: neq; senatusconsulto decerni patiendo: pene tantum in recusandis honoribus se gessit: quantum egerat in emerendis.

NOn defuit maioribus. Ad reliquas animi uirtutes quae in hoc uiro fuere propemodum admirabiles accedit & modestia: quae in contemnendis honoribus tanta fuit: ut nõ minus eum uenerabilẽ fecerit: q̃ res ab ipso magnifice gestae: nam quanto magis honores contempsit: tanto etiã admirabilior fuit: contẽpsit autem nõ solum humanos: sed ppe diuinos quos illi summo studio & ambitione detulerat ciuitas romana pro suis maximis & imortalibus erga se meritis. In rostris. Vbi conciones habebant. In curia: ubi senatus cogebatur. Iouis optimi maximiq;: cuius filius esse credebat teste Gellio: quia sicut in capitulo de fiducia diximus: quod de Olympia Philippi regis uxore Alexandri matre quidam graeci tradidere scriptores. Idem de P. Scipionis matre memoriae proditum est: uisum immensae magnitudinis anguem cum Scipionis matre concũbere: & ex eo creditum est Scipionem concepisse: quam famam ab ineunte aetate clarissimis uirtutibus: maximisq; rebus gestis indies magis magisq; auxit & confirmauit. Puluinaribus Lectisterniis idest uolebant eũ diuinis honoribus afficere. Recusandis honoribus quia Clarior interdum gloria spreta redit. Emerendis: ualde merendis: sed emeriti milites qui militiae uacationem habent: quod sint militiae officio perfuncti.

Non defuit &c. Ordo est. Mens grata ad persoluenda Aphricano superiori .i. maiori: praemia: non defuit maioribus .i. pgenitoribus nostris: hoc est priscis Romanis. Siquidem .i. quoniam ipsi conati decorare maxima merita eius: ornamentis paribus .i. etiam maximis: uoluerunt ponere illi idest ad honorem illius statuas in comitio .i. loco quo cõueniebant ad magistratus eligendos: in rostris idest in loco unde publica fiebant edicta: in curia .i. in senatu: deniq; .i. ut summum locum dicam: in cella .i. sacello in capitolio: Iouis optimi maximi idest summi deorum: uoluerũt applicare puluinaribus .i. lectisterniis capitolinis i quibus locabantur simulachra deorum & ad quae uocabantur ipsi dii: imaginem eius .s. Scipionis indutam ornatu triumpali: uoluerunt tribuere et consulatum continuum idest continuatum per omnes annos uitae .s. eius: & dictaturam perpetuam: quorum .s. praemiorum honorificorum: ipse nil idest non quicq̃: non patiendo quicq̃ sibi dari neq; plebiscito: neq; decerni senatusconsulto: gessit se pene tantum .i. tam magnificum in recusandis honoribus: quantum egerat in emerẽdis .s. honoribus.

De eodem Aphricano. Cap. CCCLII.

EOdem robore mentis causam Hannibalis in senatu protexit: quum eum ciues sui missis legatis tanq̃ seditiones apud eos mouentem accusarent: adiecit quoq; non oportere. P. C. se reipub. carthaginensium interponere: altissimaq; moderatione alterius saluti consuluit: alterius dignitati uictoria tenus utriusq; hostem egisse contentus.

EOdem robore. Eadẽ cõstãtia & moderatiõe q; Hãnibali quẽ legati Carthaginenses romã accusatũ uenerãt se acerrimum defensorem praebuerit Sui ciues: notanda constructio sui pro eius posuit se. Victoria tenus: usq; ad uictoriam: quia ultra uictoriam neutrius hostis fuit: uidelicet nec Hãnibalis cuius salutem post uictoriam protexit: nec senatus: quia docuit quid eum deceret.

ASCENSIVS.

Eodẽ &c. Idẽ sup. Aphricanus superior: protexit in senatu causam Hãnibalis: eodem robore .i. firmitate mẽtis: quũ eum ciues sui: hoc ẽ Carthaginenses accusarent .s. in senatu missis legatis .s. ad senatũ: tanq̃ mouẽtẽ seditiones apud eos .s. ciues suos. Scipio sup. adiecit quoq; .s. ad defensionẽ Hãnibalis: Patres Cõscriptos: nõ oportere .i. nõ decere se interponere reipu. carthaginensiũ: & ita consuluit .i. opẽ tulit: saluti alterius .s. Hãnibalis: altissima moderatiõe: & cõsuluit dignitati alterius .s. senatus Romani: contẽtus egisse .i. se gessisse hostem utriusq; .s. tam Hannibalis q̃ senatus: uictoria tenus .i. usq; ad uictoriam: & non ultra. qa satis habuit Hannibalem uicisse: & ita ne uicto etiam hostis uideretur eum defendit. Senatui autem quia restitit etiam hostis uisus est: non tamen sic ei aduersari uoluit: ut eius dignitati non consuleret.

De. M. Marcello. Cap. CCCLIII.

T. M. Marcellus qui primus Hannibalem uinci: & Syracusas capi posse docuit: cũ in consulatũ eius siculi de eo questũ in urbẽ uenissent: nec senatũ ulla de re habuit: quia collega Valerius Leui

AT. M. Marcellus. M. Marcellus cum Valerio leuino cum forte absente iterum consul idibus Martiis cum magistratum iniisset senatum eo die more maiorũ habuit: professus se nihil absente collega neq; de re publica neq; de prouinciis acturũ: scire se frequẽtes siculos ppe urbem in uillis obtrectatores factorũ suorũ eẽ qbus tantũ

nus forte aberat. ne ob id siculi in querendo timidiores essent: & ut is rediit ultro de his admittendis retulit querentesq; de se patienter sustinuit: iussos etiam a Leuino discedere remanere ut suæ defensioni interessent coegit. ac deinde utraq; parte perorata etiam excedentes curia subsecutus est: quo liberius senatus sententiam ferret: improbatis quoq; eorum querelis supplices & orantes ut ab eo in clientelam reciperentur clementer excepit super hæc Siciliam sortitus eam prouinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli uariari potest quoties nouis ipse gradibus moderatione aduersus socios usus ē.

¶ At Marcus Marcellus qui primus docuit hānibalē posse uinci: & syracusas posse capi: cū siculi uenissent in urbē: hoc est romā: qstū .s. ad quærēdū de eo: in .i. cōtra consulatū eius: nec habuit senatum .i. nō fecit uocari senatum ulla de re: quia Valerius Leuinus collega eius aberat forte: quia ī macedonia erat: ideoq; aūt non habuit senatū: tantisp dū absens esset collega suus: ne siculi essent timidiores .i. magis timidi in quærendo: ob id .i. ppter absentiam alterius consulis: quia qui de uno consulum quærebātur: fere ad alterius patrocinium confugere solebant: & ut .i. postq̄ is .s. collega rediit: retulit .i. in consultationē senatus posuit: ultro .i. a nemīe coactus: de his .s. siculis quos de se quæstū uenisse sciebat: admittēdis .s. ad curiam: & sustinuit .i. tolerauit patienter quærentes de se: & coegit etiā eos iussos a Leuino .s. altero consule: discedere .s. de curia: remanere: ut interessent suæ defensioni idest quam ipe Marcellus de se faceret: ac deinde utraq; parte perorata idest postq̄ tam accusatores q̄ defensor omnia dixissent quæ uolebant: subsecutus est etiam excedentes curia: quia dum auditis partibus patres conscripti de sententia ferenda consultant: interea exire iubentur: ipe autem eoq; consul manere potuit: & tamen subsecutus est exeuntes: quo .i. ideo ut senatus ferret sententiam liberius. Quoq; idest etiā: aut insuper: quærelis eorum improbatis .s. a senatu tanq̄ iniustis: excepit clementer supplices & orantes ut reciperentur ab eo in cliētelam idest protectionem familiarem tanq̄ clientum idest eorum qui se colerent ut patronum: & super hæc sortitus idest sorte nactus siciliam: cessit idest concessit & dimisit collegæ .s. Leuino: eam prouinciam: hoc est siciliam: Laudatio Marcelli potest uariari idest uaria & diuersa dici toties quoties ipe usus ē aduersus idest erga socios moderatione .s. animi: nouis gradibus .s. moderationis: ut quibus ad summam scanditur moderationem: ut in primo moderate acto sit primus gradus: in secundo secundus & ita consequenter.

abesset: ut pro se nō liceat palā romæ crimina & dicta & ficta ab inimicis uulgari ut insimularēt aliquē sibi timorē absente collega dicendi de cōsule esse ipē eis extemplo daturus senatū fuerit. ubi quidē collega uenisset nō passurum quicq̄ prius agi q̄ ut siculi in senatū introducantur. postq̄ igitur collega redut primū inter se prouincias sortiti sunt Sicilia & classis Marcello: italia cū bello aduersus hānibalē Leuino euenit: quæ sors uelut iterū captis syracusis ita exanimauit siculos: ut cōploratio eorū flebilesq; uoces extemplo oculos hoium cōuertissent: qđ cū Marcellū cognitū esset ne qs freuari timore siculos dicere posset quo minus de se libere quærant: in cuius potestatē mox futuri essent puintiā cum collega permutauit: deinde siculos in senatū introduxit: & de se grauiter conquerentes æquissimis auribus sustinuit: iussosq; a Leuino: post conquestionem excedere ex tēplo ut de postulatis eorum patres consuli possent. Marcellus tenuit: ut coram ipsis responderet obiectis: quo facto cum illis pariter excessit de senatu ut liberius patres consuli possent: qui acta Marcelli sum mo cōsensu comprobarunt: reuocatis deinde in senatū siculis & consulere citatoq; senatusconsulto siculi benigne appellati ac dimissi ad genua se marcelli consulis proiecerunt: & obsecrantes ut quæ deplorandæ ac leuandæ calamitatis suæ causa dixissent: ueniam eis daret & in fidem clientelamq; acciperet perorātes hæc consul clementer allocutus eos dimisit. Qui primus hannibalem uicit. Nam omnes ante marcellum romani imperatores uel ex acie uicti discesserant: uel i acie cum magna reip. clade ceciderant. Aut certe nunq̄ cū hannibale fortunam belli temptare ausi fuerant. primus igitur marcellus apud nolam uinci posse docuit. nam cum urbem illam obsideret hannibal: quum propemodum ad defectionem uidebatur erecta. Marcellus nocte oppidum ingressus & ad tres portas in hostes uersas tripartito exercitum instruxit. impedimenta subsequi iussit. Calones lixas & inualidos milites uallum ferre ut paucitatem spernentibus poenis ingentis exercitus spēm repente facerent: his ita instructis patefactisq; repente portis in hostes tanto cū clamore & impetu feruntur: ut perturbata media acie terga uerterint: nō tamē sine iactura. nā duo milia & trecētu hostiū cæsi nō plus romanoꝝ centū amissis: ingens eo die res ac nescio an maxima illo bello gesta sit. nō enim uinci ab hannibale: romanis tunc uincentibus difficilius fuit q̄ postea uincere. hac uictoria Marcellus potius militum suorum animos multis antea cladibus territos erexit & excitauit: urbem nolam a defectione prohibuit ualidoq; præsidio firmauit: & sic propemodum amissam populo romano restituit. Et syracusis capi. cuius difficillima ac prope icredibilis fuit expugnatio: quippe cum urbs ipa situ & natura soli ualidissima munitionibusquoq; firmissimis undiq; circunsepta foret accedebat q; in ea uir erat Archimenides unicus: cæli syderumq; spectator: mirabilior tamen inuentor ac machinator bellicorum tormentorum operumq; quibus ea quæ hostes ingenti mole agerent ipe perleui momento ludificaretur: hic aduersus omnem Marcelli terrestrem maritimumq; apparatum uariæ magnitudinis tormenta in muris disposuerat: in quibus illud præcipue admirationis fuit ferrea manus firmissimæ cathenæ illigata: cum iniecta proræ nauis esset: grauiq; libamento Plumbi recelleret ad solum suspensa prora nauem in pupim statuebat: deinde remissa subito uelut ex muro cadentem nauem cum ingenti trepidatione nautarum ita unde affligebat etiam si recta recederet aliquantulum aquæ reciperet: ita maritima oppugnatio est elusa omnis: inter tantas tamen difficultates urbem omnium illo tempore & in ea regione terra mariq; ualidissimam atq; pulcherrimam uirtus imperatoris tandem expugnauit. Quia collega leuinus aberat: Erat enim in macedonia aduersus philippum. Admittendis: introducendis. Improbatis quærelis: damnatis a senatu. In clientelam reciperentur. Apud maiores urbium expugnatores earum postmodum patroni esse dicebantur &

erant: æquum enim erat: ut qui uulnera intulisset: eadem sanaret. Cicero in officiis lib. i. Apud maiores nostros inquit tantopere iustitia culta est: ut hi qui ciuitates aut nationes deuictas bello in fidem recepissent earum patroni essent more maiorum. Super hæc Siciliam sortitus. Liuius dicit anteq̃ introducerentur legati in senatum cum collega suo sortitum fuisse prouinciam: sed utcunq; fuerit: magna tamen illius modestia fuit. Toties Laudatio Marcelli. Toties inquit laudandus Marcellus est: quoties aduersus siculos moderatione usus est. primo q᷑ eis noluit dare senatum absente collega: deinde qd conquerentes de se patienter sustinuit: postea q᷑ eos in senatu retinuit: ut suæ defensioni interessent rursus q᷑ cum illis e senatu pariter abiit ut liberius patres super ea re consuli possent. postremo q᷑ cũ collega prouinciam permutauit & in clientelam suam siculos accepit: hæc omnia sunt in marcello laudanda.

De. T. Graccho tribuno plebis.

Q Vam etiam. T. Gracchus admirabilé. Gelius pulchrum liberale atq; magnanimum factũ Tiberii Semproni gracchi in exemplis repositum est. id exemplum huiusmodi. L. Scipioni asiatico P. Scipionis aphricani superioris fratri Numitius Augurinus tribunus ple. mulctam irrogauit: eumq; ob eam cãm prædes dare de poscebat. Scipio aphricanus fratris nomen ad collegium tribunorum prouocat: petebatq; ut uirum consularem triumphaléq; a collegæ ui defẽderet. Octo tribuni cognita causa collegæ intercedere noluerunt: tum Augurinus tribu. plebis. L. Scipionem prædes nõ dantem prendi & in carcerem duci cum iussisset: Tiberius Sempronius Gracchus tri. ple. pater Tiberii atq; Caii gracchorum cũ P. Scipioni aphricano inimicus grauis ob pleraſq; in republica dissensiones esset iurauit palam in amicitiam & in gratiam se cũ P. aphricano non rediisse atq; decretum ex tabula recitauit eius decreti hæc uerba sunt: cum. L. cornelius Scipio Asiaticus triũphãs hostiũ duces in carcerẽ cõiectauerit alienum eẽ uidet a dignitate reip. in eũ locũ imperatorẽ po. ro. duci in quẽ locũ ab eo cõiecti sunt duces hostiũ. itaq; L. Corneliũ Scipionem asiaticũ a collegæ ui ꝓhibeo. Valerius ãt antias dicit post aphricani mortẽ itercessionẽ istã ꝑ Scipiõe eẽ factã a tiberio graccho: neq; mulctã irrogatã Scipiõi: sed dãnatũ eũ peculatus ob antiochenã pecuniã de qua supra dictũ ẽ: q cũ p̃des nõ daret i carcerẽ duci captũ atq; ita itercedẽte graccho exẽptũ. Pli. de uiris illustribus. Scipio Asiaticus reus pecuniæ itereceptæ ne i carcerẽ duceretur: gracchus pater tri. ple. itercessit Marcus Cato cẽsor equũ ei ignominiæ cã ademit. Iudicatæ pecuniæ. De qua supra diximus q᷑ cũ rõ ab ipo reposceret frater eius aphricanus q legatus sibi fuerat in ea prouincia librum in quo acceptæ & expẽsæ pecuniæ sũma cõtinebatur in senatũ ꝓlatũ añ oculos patrũ dilacerauit: dicẽs: nõ æquũ eẽ ab eo reddi rõnẽ sestertii quadragies: a quo bis mille sestertii uberius factũ eẽt ærariũ: igitur post hoc factũ Scipio Asiaticus eius frater peculatus dãnat9 ẽ. Ex ꝓfesso. Ex manifesto. Satisdare. Satisfacere. Decretũ. Dãnatiõis uel absolutionis. Ante currũ. Quod uicti duces præcederẽt triũphantis imperatoris currũ: nulli dubiũ. nã id C. in Pisonẽ plane ostẽdit. dicit eni Quid tandẽ habet iste currus. qd uincti ante currum qd simulachra oppidorũ: quid aurũ: quid ar

De Tyberio Graccho tribuno plebis.
Cap. CCCLIIII.

Q Va etiam Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit. Tribunus enim plebis quum ex professo inimicitias cum aphricano & asiatico scipionibus gereret & asiaticus iudicatæ pecuniæ satis dare non posset: atq; ideo a consule in uincula publica duci iussus esset: appellassetq; collegiũ tribunorũ: nullo uolente intercedere: secessit a collegis decretũq; cõposuit: nec quisq̃ dubitauit quí eo scribendo irati hostis aduersus Asiaticum uerbis usurus esset. At is iurauit primum cum scipionibus se in gratiam non rediisse: deinde tale decretum recitauit. Quum. L. Cornelius scipio die triumphi sui ante currum subactos hostium duces in carcerem coniecerit: indignum & alienum a maiestate po. Ro. uideri in eundem ipsum duci. Itaq; id nõ passurum fieri. Libenter tunc opinionem suam populus ro. a Graccho deceptam cognouit: moderationemq; eius debita laude prosecutus est.

¶ Qua etiam. Recitat moderationem tyberii gracchi: sed priusq̃ ordinẽ colligá notãdũ puto: multos legere q̃ ẽt qd si ẽ dicã q̃ particulã hic cũ positiuo cõstrui citra figurã: utpote acceptã pro ualde. Nã ordo uidet. Tyberius ẽt gracchus exhibuit se: q̃. i. ualde mirabilẽ. Posset tñ figurate legi sed magis dure ut sit ordo. q̃. i. o q̃tũ mirabilẽ exhibuit se tyberius gracchus. q. d. maxie. Quocirca facilior & meo qdem iudicio uerior ẽ lectio. Qua. s. moderatione ai tyberius gracchus exhibuit se admirabilẽ. Tribunus eni plebis: cũ gereret ex cõfesso. i. palã & sine dissimulatiõe inimicitias cũ Scipiõibus Aphricão & Asiatico. s. fratribus: & Asiaticus. s. Lucius scipio: nõ posset satisdare. i. satisfacere: pecuniæ dãnatæ. i. ad quã damnatus erat: atq; iussus eẽt a cõsule duci iõ i uicula publica: & appellasset collegiũ tribunorũ. i. ꝓuocasset ad tribunos: nullo. s. tribunorũ uolẽte itercedere: secessit. s. gracchus a collegis. i. cæteris tribunis: & ꝯposuit decretũ. s. cõdẽnationis Scipiõis asiatici: nec q̃sq̃ dubitauit qn. s. gracchus usurus eẽt eo. s. decreto scribẽdo uerbis hostis irati aduersus asiaticũ. At. i. sed is. s. tyberius gracchus: iurauit primum se non rediisse in gratiam cũ Scipionibus: deinde recitauit tale decretũ: Cũ Lucius Cornelius Scipio coniecerit in carcerem duces hostium subactos die triumphi sui ante currum. s. triũphalem: uideri: sup. recitauit aut recitando censuit indignum & alienum a maiestate populi romani ipm eundem duci. s. in carcerem: aut legamus in eundem ut sit ipm duci: in eundem. s. carcerem in quem hostium duces duxerat: Itaq; id e & ita pronunciauit sup. se non passurum fieri scilicet ut in carcerem duceretur Populus Romanus cognouit tunc libenter opinionem suam deceptam a graccho: quia putabat gracchum acerrime de scipione decreuisse: & prosecutus est debita laude moderationem eius. s. tyberii gracchi.

De.C.claudio Netone. Cap.CCCLV.

CAius quoq; Claudius Nero: inter cætera præcipue moderationis exempla numerandus est Liuii salinatoris in Asdrubale opptimendo particeps gloriæ fuerat: & tamen eum triumphantem equo sequi q̃ triumpho quem ei senatus æque decreuerat: uti maluit: quia res in prouincia salinatoris gesta fuerat: Sine curru ergo triumphauit. Eo quidem clarius q̃ illius uictoria tantummodo laudabatur: huius etiam moderatio.

¶Cuius quoq; Claudius. Nero numerandus est inter cætera exempla p̃cipue moderationis: aut numerandus est præcipue inter cætera exempla moderationis (Non putet quispiam authorem loqui de Nerone illo apostolorum christi carnifice: multo enim his ante illum fuit.) Sup. is fuerat particeps gloriæ Liuii Salinatoris in opprimendo Asdrubale fratre Annibalis: & tamen maluit sequi eum. s. Salinatorem triumphantem: equo. i. sedens in equo: q̃ uti triumpho quem senatus decreuerat ei æque. i. æqualiter ut salinatori: ideo autem uoluit: quia res fuerat gesta in prouincia salinatoris. Ergo quia moderatio illa tam laudabilis fuit: ipse triumphauit sine curru. i. æqualem gloriam nactus est in equo sequens triumphãtem: ac consecutus fuisset in curru triumphans: & triumphauit eo quidem clarius. s. q̃ salinator: q̃ tantummodo uictoria illius. s. salinatoris laudabatur: & etiam moderatio huius. s. neronis laudabatur.

De Aphricano posteriore. Cap.CCCLVI.

NEc Aphricanus quidem posterior nos de se patitur tacere: qui censor quum lustrum conderet: inq; solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni ei precationis carmine præiret: quo dii immortales ut po. ro. res meliores amplioresq; facerent rogabantur: Satis inquit bonæ ac magnæ sunt Itaq; precor: ut eas perpetuo incolumes seruent. Ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iussit. Qua uotorum uerecundia deinceps censores in condendis lustris usi sunt. Prudentet enim sensit tunc incrementum romano imperio petendum fuisse: quum intra septimum lapidem triumphi quærebantur: maiorem autem totius terratum orbis partem possidenti: ut auidũ esset quicq̃ ultra appetere: ita abunde fœlix si nihil ex eo quod obtinebat amitteret:

¶Nec aphricanus. Affert duo egregia exempla aphricani minoris i moderatione animi qua in censura usus est: de quorum altero dicit sic. Nec quidem aphricanus posterior. i. minor in tempore: patitur nos tacere de se: quis sup. censor: cum conderet lustrum. i. perageret censum & lustrationem ciuium: & scriba: acsi dicat notarius sacerdotalis aut pontificius: præiret ei. i. quod sequeretur prædiceret uel præiret: ut in supplicationibus etiam nostris minores præeunt: in sacrificio solito. s. fieri dum lustrum conderetur carmine solẽni. i. pronunciando carmen solẽne: ex publicis tabulis. i. libris aut instrumentis de quo carmine nihil licebat immutare: sicut nec de reli-gentum: quid legati i equis: quid clamor militum: quid tota illa pompa: & cætera. Alienum. Abhorrens & alienum huic & ab hac re dicimus.

CAius quoq; claudius Nero. Quomodo hasdrubal frater hannibalis in gallia cisalpina haud procul a placentia uictus & cum ingenti exercitu cæsus fuerit: consilio & prudentia claudii neronis in cæde fiducia dictum est: quod ad hunc locum pertinet: Claudius Nero ut fuit rerum gestarum: gloria quidem illustris sic animi quoq; moderatione conspicuus: tanta enim ut dixi consilio suo parta: cum romã uterq; consul rediisset postulassetq; ut pro rep. fortiter fœliciterq; administrata: & diis immortalibus haberetur honos & ipsis triumphãtibus urbem inire liceret: idq; sibi esset a patribus benigne concessum: claudius ea modestia usus est: ut cum amborum nomine supplicatio: & triumphus utriq; decretus esset: tñ quia in prouincia Liuii res gesta esset: & eo die quo pugnatum foret eius forte auspiciũ fuisset: & exercitus Liuianus deductus romam fuisset. suus uero deduci non potuisset: uoluit ut liuius quadrigis tantummodo ueheretur: ipsumq; triumphantem milites seq̃rentur. ipse uero sine militibus equo inuectus est: ita consociatum triumphum unius tantũmodo esse uoluit: q̃q̃ ipse maiore gloria triũphauerit. nam milites eius laudes magna cũ ambitione decantabant illum sex dierũ Spacio decurrisse longitudinem italiæ. & eo die cum hasdrubale in gallia signis collatis pugnasse: quo eum castra aduersus sese in apulia posita habere hãnibal credidisset: ita unũ consulem pro utraq; parte italiæ aduersus duos duces duos imperatores hinc consiliũ suum: hinc corpus opposuisse. nomen Neronis satis fuisse ad continendum in castris hãnibalem. Hasdrubalem uero nulla alia re q̃ eius aduentu obrutum atq; extinctum esse. cur iret alter consul sublimi curru multiiugis si uellet equis unius equo per urbem uerum triumphum uehi: Neronemq; etiam si pedes incedit uel parto eo bello uel spreto triũpho: gloriam memorabilem fore: hi sermones spectantium neronem usq; in capitoliũ prosecuti sunt. Aequæ decreuerat Vt uterq; pariter triumpharet. Prouincia. Gallia cisalpina: Sine curru. Quia equo tantummodo inuectus est Eo. Tanto. Quo. Quanto.

ET aphricanus quoq; posterior. Duo clarissima romanæ urbis lumina Scipiones aphricani sic per omnes uirtutum gradus uno tenore concurrerũt: ut ubicunq; de uirtute seruata referendum fuerit: de his tacere satius sit q̃ parũ dicere. hinc est q̃ apud Valerium i omnes memorabilium exemplorum partes semper ueniunt. nam posterior aphricanus in condẽdo lustro mitificande se ostendit po. ro. modestiã in solito enim sacrificio cũ ueta & precatiões

Valerius maximus.

solẽni carmine diis immortalibus exhiberentur: ut imperium romanum augerent & amplificarent: carmen illud emẽdari iussit & scribi ut perpetuo incolume conseruarẽt: q̃ diceret satis amplum esse atq; magnificum: qua modestia caeteri deinde censores usi sunt. Cũ lustrum conderet. Censorum erat inter caetera quae gerebant censum facere: & lustrum condere. censum autem facere erat romanorum ciuium capita describere & in classes ꝑ cuiusq; opibus conicere: sed quomodo in classes conicerentur satis supra monstratum est. Condere uero lustrum erat: quinto quoq; anno ciuitatem quibusdam lustralibus. i. piacularibus sacrificiis purgare. lustrum etiã dicebatur totius exercitus purgatio: cum censentur. i. numerant omnes & q ad arma ferẽda nõ sunt idonei: sicut senes: iuniores purgãtur. i. educuntur: & tunc condere lustrum finire lustrum significat. est etiam lustrum quinquẽnium & cubile ferarum. sunt qui uelint lustrum dictum a luendo. i. purgando uel soluendo. Publicis tabulis. In quibus carmina scripta continebatur. Res imperium & statum. Meliores: Opulentiores. Ampliores: Lõgius: Latiusq; porrectas. Infra septimum lapidem. i. cum fines Ro. imperii non extenderentur ultra septem milia passuum. nam lapidibus tanq̃ limitibus designabantur miliaria apud maiores. Sensit. Opinatus est.

Censo*r* facere.

Condere lustrum

Centurias recognoscens. Dum recenseret equites qui erant in centurias distribuit. centuriae autem po. ro. fuerunt primo a romulo institutae tres equitum solummodo uidelicet Rãnensium: Ticiensium & Lucerum: Rãnenses a romulo Ticienses a. T. tacito rege sabinorum post cõlcatum cum romulo imperium. Luceres a lucero quodam qui romulo uenerat in auxiliũ uel ut alii dicunt lucerum nominis & originis causa incerta est. iubebat autem equites trãsire ut si deprehendisset uitium equo priuaret: uel alia nota censoria damnaret. Verbis conceptis Scientem & uolentem. Peierasse. Periurium fecisse. Et notanda natura uerbi quae in compositione non habet. r. cuz nomẽ retineat. dicimus enim periurium: sed i uerbo peiero. non periuro. Ad negocium. Ad accusationem. Traduc equum. Sic nunc quoq; cõquisitores & equitum magistri dicere solent trãseas cum equo ut te uideamus. Lucrifac. Verbum compositum tota una pars orationis ẽ. i. lucrare & in lucro ponere. Notã. Dãnationem.

Quod animi temperamentum. Qu. Scaeuola uir praecipuae uirtutis: & grauissimae auctoritatis homo cuz in testimonium aduersus reum quendam productus esset & religioni pariter & modestiae satisfecit: cum dixisset q uerum esset statim adiecit: non id sibi credendum esse nisi & alii inuenirentur qui idem asseuerarent: noluit tãtum sibi tribui ut suo testimonio damnaretur

quis uerbis sacratis: quo carmine dii immortales rogabantur ut facerẽt res populi Romani meliores & ampliores: inquit. s. scipio Res sup. reipubli. romani: sunt satis bonae. i. opulentae & prosperae: ac magnae: ut: q; . i . & ita praetor sup. ut dii seruent eas perpetuo icolumes: ac iussit protinus carmen emendari in tabulis publicis: ad hunc modum. i. iam dictum: ut carerent o dii immortales res Romanas incolumes seruatae. Qua uerecundia uotorum censores usi sunt: deinceps in lustris cõdendis. i. quoties lustra cõderent. Enim pro quia: Scipio sup. sensit. i. opinatus est: prudenter: uidelicet incrementum fuisse petendum imperio Romano: quum triumphi q̃rebantur intra septimum lapidem. i. ab hostibus intra septimum ab urbe miliare: & non longius deuictis: autem pro sed. sensit ut esset auidũ. i. auarum & audi animi indicium possedenti: po. ro. maiorem partem totius orbis terrarum appetere quicq; ultra: ita esset abũde faelix. i. faustum & fortunatum: si nihil amitteret ex eo quod obtinebat.

De eodem. Cap.CCCLVII.

Neq; alia eius in censura moderatio pro tribunali apparuit. Centurias recognoscens equitum: postq̃. C. Licinium sacerdotem citatum processisse animaduertit: dixit illum se scire uerbis conceptis peierasse: proinde siquis eum accusare uellet usurum testimonio suo: sed nullo ad id negocium accedente: Traduc equum inquit sacerdos ac lucrifac cẽsoriam notam ne ego in tua persona: & accusatoris & testis & censoris & iudicis partes egisse uidear.

¶ Neq; alia &c. de altero dicit sic. Neq; moderatio eius in censura apparuit alia pro tribunali. i. cum sederet ut censor & iudex centurias equitum recognoscendo. Nam sup. ipse recognoscens. i. lustrans & quod galli dicerent ad monstram inspiciens: centurias. i. ordines centenarios equitum. i. eorum qui equo militabant: postq̃ animaduertit Caium Licinium sacerdotem citatum. s. uoce praeconis ut lustraretur: processisse. s. in medium: dixit. s. scipio: se scire illum. s. Licinium: peierasse. i. periurium commisisse: uerbis conceptis. i. solẽni more expressis: ut nihil desit ad periurii consummationem: proinde. i. & ideo sup. dixit: si quis uellet accusare eum. s. liciniũ: sup. illum accusatorem usurum testimonio suo. s. Scipionis contra licinium: sed nullo accedente ad id negocium. s. ad accusationem Licinii: inquit o sacerdos: traduc equum. i. transi cum equo quo iubet (Nam tantisper dum de equite disceptabatur retentus erat cum quo: & si iusta de illo accusatio procedebat: equus illi ignominia notato adimebatur) & lucrifac. i. ad lucrum ascribe: notam censoriam. i. q̃ a censore propter moderationem ucnies notatus ignominia (nam cum certo stratu ipsum peierasse potuisset cũ notasse ex suo unius testimonio: sed noluit adiiciens) ne ego uidear egisse. i. repraesentasse in tua persona. s. censenda: partes & accusatoris & testis: & censoris & iudicis quod immoderatum fuisset.

De. Q. Scaeuola. Cap.CCCLVIII.

Quod animi temperamẽtum etiam in. Q. Scaeuola excellentissimo uiro adnotatum est. Testis namq; in reum productus cum id respondisset quod salutem periclitantis magnopere laesurum uidebatur discedens adiecit: ita sibi credi oportere: si & alii idem asseuerassent: quoniam unius testimonio aliquem credere pessimi esset exempli. Et religioni igitur

fuæ debitam fidem: & communi utilitati salubre consilium reddidit.

¶ Quod temperamentum.s.inuentum in scipione proxime dicto:adnotatum.i.obseruatum est etiam in Quinto Scæuo.a uiro excellentissimo.Nam qꝫ ipse productus testis in.i.contra reum scilicet quẽdam (quem author decenter non nominat:contentus uidelicet laudem boni uiri sine noxii infamia recitasse) quum ipse respondisset.s.quæstori interroganti de uita rei.id quod uidebatur lesurum magnopere salutem periclitãtis.i.rei in periculo uersantis:discedens.i.cum discederet & uideret se solum id attestatum:adiecit:oportere sibi credi ita:si &.i.etiam alii asseuerassent.i.uerum esse affirmassent idem:quoniam (licet uerum esset quod dixerat:tamen) credere aliquem testimonio unius esset pessimi exempli.i.induceret pessimũ morem:ut sumpto ab eo exẽplo deinceps unius testimonio staretur (Ideo qꝫ in sanctis litteris:Ex ore duorum uel trium stat omne testimonium) Igitur uerum dicendo & hoc adiiciendo reddidit religioni suæ.i.sacramẽto ac solemni iuramento debitã fidem:quia attestatus est se uera deposuisse:& reddidit utilitati cõi consilium salubre:ne.s.testimonio unius ꝙ̃cunqꝫ uiri:staretur ne cum difficile sit aliorum testimõia refellere:unius semp testimonio:tanto multorum innocentia in periculo sit.

De Metello macedonico. Cap.CCCLIX.

Sentio quos ciues: quæ ue facta corũ: ac dicta quã angusto ambitu orationis amplectar:sed quum magna mihi & multa breuiter dicenda sint:claritate excellentibus infinitis personis rebusqꝫ circumfusus:utrumqꝫ præstare non possum.Itaqꝫ propositi quoqꝫ nostri ratio non laudanda sibi omnia sed recordanda sumpsit.Quaproter bona cum uenia duo metelli: Macedonicus & Numidicus maxima patriæ ornamenta strictim se narrari patientur Acerrime cum Scipione aphricano macedonicus dissenserat eorumqꝫ ab æmulatione uirtutis profecta contentio:ad graues testatasqꝫ inimicitias progressa fuerat:sed tamen quum interemptum scipionem conclamari audisset in publicum se proripuit:mœstoqꝫ uultu:& uoce confusa.Concurrite concurrite inquit ciues: mœnia nostræ urbis euersa sunt:Scipioni enim aphricano intra sua mœnia quiescẽti nefaria uis illata est.O rempublicam pariter Aphricani morte miseram & macedonici tam humana tamqꝫ ciuili lamentatione fœlicem. Eodem enim tempore & quantum amisisset principem: & qualem haberet recognouit.

¶ Sentio.i.percipisco:quos.i.quales ciues:ue pro uel:que.i.qualia:hoc ẽ quam sublimia facta ac dicta eorum:ꝙ̃.i.ꝙ̃tum angusto ambitu.i.circuitu orationis ego amplectar.sed quum magna & multa sint mihi dicẽda breuiter:ego circunfusus personis & rebus infinitis: excellentibus claritate: non possum præstare.i.exhibere & efficere utrunqꝫ ut.s.infinita dicam & breuiter.Itaqꝫ.i.& ita ratio quoqꝫ nostri propositi:sumpsit sibi omnia:nõ laudanda:quod prolixis fieret uerbis sed recordanda.i.ad memoriam reducenda quod paucissimis fieri potest.Quapropter duo Metelli.s.Macedonicus:ne sui exemplo aliis deinde minoris auctoritatis & fidei testibus crederetur. Temperamentum.Moderatio.Periclitantis.Cuius salus in periculo uersabatur. Asseuerassent. Affirmassent.Et religioni debitam fidem. Quia affirmauit uerum esse quod dixerat. Communi utilitati.Ne quis unius testimõio periclitaretur.

¶ Sentio quos ciues.Quasi tacitæ obiectioni respõdet:qꝫ tantorũ uirorũ facta simul ac dicta longiori memoratu digna breui oratione conplectatur.dicit autem sui propositi non fuisse eiusmodi hominum uitam percurrere quod nec in tanta multitudine rerum memoriæ tradendarũ sibi fuisset opportunum:sed quædam horũ hoim ut quæqꝫ dignissima uiderentur ex illustribus electa auctoribus:breuiter cognoscenda subiicere.Angusto ambitu.Valde breui orationis ãbitu.Vtrunqꝫ.s.magna & multa modico uolumine compræhendere. Stricti Breuiter.Ad graues testatasqꝫ Ci.de offi.a Valerio dissentit.dicit enim inter scipionem & metellum fuit sine acerbitate dissensio.non enim animorum contentiõe:sed opinionum & sententiarum dissensiõe discrepabantur:ut in sententiis dicendis frequẽter altercarentur in senatu. Testatas:Passiue posuit:manifestatas Progressa fuerat.Processerat.Sed tamen cum interemptum scipionem Constat scipionem celeriter mortuum quo autem genere mortis dubitatur ab omnibus Cice.in li.de amicitia:scipionis inquit uita quidem talis fuit uel fortuna uel gloria ut nihil posset accedere.morienti autem sensum celeritas abstulit quo de genere mortis difficile ẽ dictu:quid homines suspicentur uos uidetis hoc tamen licet dicere.P.scipioni ex multis diebus quos in uita celeberrimos lætissimosqꝫ uiderat illum diem clarissimum fuisse cũ senatu dimisso domum reductus ad uesperum est a patribus conscriptis & populo sociisqꝫ latinis:pridie ꝙ̃ excessisset e uita:ut ex tam alto dignitatis gradu ad superos uideatur potius ꝙ̃ ad inferos peruenisse deos: ergo de morte scipionis multi multa suspicantur.plures tamen huic sententiæ inclinant: graccham semproniam uxorem suã mortis mariti consciam fuisse qꝫ uerisimile uidetur. nam cum scipio a numantia uictor rediisset ut quidam tradunt ab amicis gracchorum qui pauloante cæsi fuerant in forum productus est & quia gracchis affinitate cõiũctus erat:quippe quorum sororem i matrimoniũ duxerat credebant auctoritate scipionis cõfirmatum iri odium aduersus interfectores gracchorum:sed cum interrogatus esset qd de.C.gracchi morte sentiret:respondit iure cæsum uideri.quod responsum credũt adeo grauiter & acerbe tulisse graccham semproniam eius uxorem quæ sperabat cædem fratrum scipiõis auctoritate posse uindicari ut de mariti nece cogitauerit & eũ sequẽti no

Mors scipionis.

Valerius maximus.

ete oppressere sed qui id uerisimile uidetur. qui enim fieri potuisset ut i eius cubiculo oppri meretur Scipio. nisi conscia mortis eius fuisset uxor. sunt tamen qui credunt a. C. carbõe fuisse interẽptum. aliter sentit T. Li. de morte aphricani. dicit enim seditiones a triumuiris Fuluio flacco. C. graccho & Carbone de agro diuidũdo: creatis: excitatae sunt: quibus cũ n. P. scipio aphricanus aduersaretur fortisq; ac ualidus pridie domum se recepisset mortuus in cubiculo inuentus est: suspecta fuit tã q̃ uenenum ei dedisset Sẽpronia uxor hinc maxime q̃ soror esset gracchorum: cũ quibus simultas aphricano fuerat. De morte tamen eius nulla quaestio acta. Confusa perturbata Moenia euersa magna Scipionis laus q̃ reipublicae romanae quidam q̃si murus & ualidissimum munimentum esse dicebetur: q̃ per ipsum & aucta & oseruata fuisset. Intra suos penates. Vbi tutus esse debuerat ibi potissimum interemptus est. Ob rem publicam Laudat eius modestiam: Miseram Quae tantum ciuem amiserit. Ciuili lamentatione. Ac si diceret amica lamentatione: nam ciuis ciuem debet amare.

donicus a deuicta macedonia: & numidicus a Numidia feliciter uinci cõpta dicti: appositoriae: maxima ornamenta patriae patientur cum bona uenia. i. citra indignationem: se narrari. s. a me: strictim. i. breuiter & constrictis uerbis. Macedonicus. s. Metellus dissenserat acerrime: cum Scipione aphricano. s. minore: & eorum contentio profecta. i. orta ab aemulatione uirtutis: fuerat progressa ad inimicitias graues testatas. i. professas & manifestatas: sed tamen cum macedonicus audiret Scipionem conclamari interemptum: proripuit se in publicum: & inquit uultu moesto & uoce confusa: concurrite ciues: moenia nostrae urbis concurrite euersa sunt. Enim p quia uis nefaria est illata Scipioni Aphricano quiescenti intra moenia sua. (q. d. non tantum ideo euersa dico moenia nostra: q̃ uir fortis qui murus nostris ciuibus alter erat: extinctus est. sed q̃ intra moenia sua quasi tutus non sit amplius intra moenia romana manere: unde exclamat author) O remp. s. Romanam pariter miseram morte. i. propter mortem aphricani. & felicem tam humana & tam ciuili lamentatione macedonici. Enim pro quia: R esp. recognouit eodem tempore: & i. simul: quantum pricipem: q a maximum amisisset uidelicet Scipio. & qualem principem haberet: quia humanissimum uidelicet Metellum Macedonicum.

De eodem. Cap. CCCLX.

Idem filios suos monuit ut funebri eius lecto humeros subiicerent: atq; huic exequiarum illum honorem uocis adiecit: nõ fore ut postea id officium ab illis maiori uiro praestari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tam multae pro rostris altercationes? Vbi maximorum ciuium & ducum tantorum togata praelia? Omnia nimirum ista praecipua ueneratione prosequenda deleuit moderatio.

Idem filios. Quos quattuor praecipuae uirtutis & ingenii dicitur habuisse. Huic. s. officio q̃ filii humeros lecto subiicerent Vbi illa ostendit tantã ualuisse moderationem ut omnia quae uidebantur inter ipsos odia fuisse contracta hac ipsius morte obliterarentur.

Idem. s. Metellus macedonicus monuit filios suos: ut subiicerent humeros suos lecto funebri. i. ut lectum funebrem eius. s. Scipionis interempti: efferrent humeris. s. suis atq; subiecit. i. continuo adiecit: huic honori exequiarum: illum honorem uocis. i. praeconii scilicet non fore. i. nunq̃ futurum esse: ut illud officium. s. efferendi defuncti: posset praestari ab illis maiori uiro. unde in admirationem adductus author addit. Vbi sup. tunc fuerũt illa tot iurgia. s. Scipionis & metelli: quae fuerant dum uiueret scipio: in curia. i. in senatu? Vbi sup. tunc fuerunt: tam multae altercationes eorum sup. pro rostris. i. quae prius fuerant ante rostra? Vbi sup. fuerunt tunc praelia togata. i. contentiones in toga & non in armis: maximorum ciuium & tantorum ducum: ut fuerunt illi duo: R esponsio: Nimirum. i. haud dubie: moderatio. s. metelli macedonici prosequenda praecipua ueneratione: deleuit omnia ista. s. iam dicta.

Afectis

Numidicus autem metellus. De hoc uiro supra commemoratio facta ẽ. q̃ exilium uoluntarium deligere q̃ in leges saturnini tri. ple. iurare maluerit. fuit igitur & constantia clarus & moderatione perspicuus: cum enim ludos tralibus spectaret sibi que forent de gloriosa in patriam reuocatione redditae litterae sic se intra modestiae gyros continuit ut nullum tãtae Laetitiae uestigium prorsus in eo posset deprehendi: uir in utraq; fortuna semper idem: quem nec arridens inflare nec saeuiens opprimere posset. hic Metellus numidicus in censura orationẽ habuit ad populum de Vxoribus ducendis teste. A. Gelio: qui eius orationis quaedã uerba ponit Li. i. ca. vi. dicit enim multis & eruditis uiris audientibus legebatur oratio Metelli numidici grauis ac diserti uiri quaq; in censura dixit ad popolum de ducendis uxoribus: cum eum ad matrimonia capessenda hortaretur in ea oratione ita scriptum fuit: si sine uxore possemus quirites esse omnes ea molestia careremus sed quoniam ita natura

De Metello numidico. Cap. CCCLXI.

Numidicus autem metellus populari factione patria pulsus in asiam secessit: in qua quum ei forte ludos Tralibus spectanti litterae redditae essent: quibus scriptum erat maximo senatus & populi consensu reditum illi in urbem datum: non e theatro prius abiit q̃ spectaculum ederetur nõ laeticiam suã proxime sedentibus ulla ex parte p̃tefecit sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari uultu & exulem fuisse & restitutum: adeo moderationis beneficio medius semper inter secundas & aduersas res animi firmitate uersatus est.

Numidicus autem metellus: pulsus patria. s. Roma factione. i. seditione populari: secessit. i. in exilium abiuit in Asiam: in qua. s. asia: quum litterae redditae essent ei spectanti forte ludos tralibus. i. apud Tralis urbem

rie:secundum authoris sententiam:quibus.s.litteris:scriptum erat:reditum datum sup.esse illi in urbem.s.Romam:maximo consensu senatus & populi:non abiit prius e theatro q̃ spectaculum ederetur.i. finiretur & explicaretur: & non patefecit.i.indicauit ulla ex parte laetitiam suam sedentibus proxime.i.proximo loco:sed continuit summum gaudium intra se constat.i.manifestum est:eundem.s.metellum numidicum fuisse & exulem & restitutum:pari.i.consimili uultu:adeo.i.tantum uo satus est semper me dius inter res secundas & aduersas:beneficio moderationis:firmitate ai.

De Catone posteriore. Cap. CCCLXII.

Ot familiis in uno genere laudis enumeratis Porcium nomen uelut expers huiusce gloriae silentio praetereundum se negat posterior Cato non paruo summae moderationis fisus indicio cypriacam pecuniam maxima cum diligentia & sanctitate in urbem deportauerat.cuius ministerii gratia senatus relationem interponi iubebat: ut praetoriis comitiis extra ordinem ratio eius haberetur:sed ipse id fieri passus nõ est:iniquum esse affirmans quod nulli alii tribueretur sibi decerni: ac ne quid in persona sua nouaretur campestrem experiri temeritatem q̃ curiae beneficio uti satius esse duxit.

¶To: familiis enumeratis.i.postq̃ tot familiae enumeratae sunt in uno genere laudis.s.de moderatione animi:nomen.i.genus porcium : a porcio catone deductum:negat se praetereundum silentio.i.sub silentio: aut silen dio:uelut expers.i.immune huiusce laudis.Nam sup.Cato posterior.s.uticensis:fisus.i.confisus non paruo:immo magno:indicio summae moderationis:deportauerat in urbem.s.Ro.cum maxima diligentia & sanctitate:pecuniam cypriacã.i.quam ptolemaeus cyprius collegerat. Cuius ministerii.s.eam diligentiae gratia:senatus iubebat relationem.i. redditionem rationis interponi.i.ad tempus seponi:ut ratio.i.respectus eius.s.catonis haberetur:comitiis praetoriis.i.quibus praetor crearetur extra ordinem:ut s.sic creatus praetor ab onere reddendae rationis leuaretur: sed ipse Cato non est passus id fieri affirmans esse iniquum decerni sibi quod nulli alii tribueretur:ut.s.non suo anno aut loco:sed extra ordinem praetor crearet: nam per certos gradus ad summos honores perueniebatur:quos qui non obseruabant:extra ordinem creari dicebantur(quod magis placet q̃ ut ex ponam extra ordinem perexcellenter ,ac nequid nouaretur.i.nouo more fieret in sua persona:duxit.i.censuit esse satius experiri temeritatem campestrem.i.populi in campo martio.tempore comitiorum de facto suo dis quirentis:q̃ uti beneficio curiae.i.patrum conscriptorum.

tradidit.ut nec cum illis satis commode:nec sine illis ullo modo uiui possit:saluti perpetuae potius q̃ breui uoluptati consulendum est.Populari factione:Scilicet apulei saturnini tri.ple. Tralibus: Trales ciuitas asiae tantum pluraliter declinata.Liuius dicit hoc fuisse rhodi:ubi exulabat ut in capi. de constantia diximus.Pi.uero smyrnae fuisse dicit.Est autem smyrna ciuitas minoris asiae. Theatro spectaculo θεατρον i inspecto θεα spectaculum Ederetur i.finiretur. Medius.Nec fractus in aduersis nec elatus in secundis.Firmitate:Fortitudine atq; cõstãtia.

Ot familiis in uno genere laudis. De hoc etiam infra dicturus est in capitulo de cõtinentia. Posterior Cato praefectus cipriacae pecuniae fuit.lege lata per.P.clodium tribu.ple.de redigenda in prouinciae formam cypro & cõplicanda pecunia regia Administratio:cuius rei ideo. M. Catoni mandata est annuente Clodio q Catonem longius abesse cupiebat ut liberius ageret in Ciceronem quem exilio destinauerat quia uerebatur ne Catonis auctoritate impedirentur consilia sua;demandata ẽ igitur prouincia inuito catoni:cum enim clodius rẽ istam catoni ad se uocato quasi honorificam obtulisset eam cato repudiauit q dicceret nõ ob honorem sed ob contumeliam & insidias hoc sibi negocium deferri:tum Clodius iratus insolenter satis respondit:& si nolles inquit tamen coactus dolẽsq; proficiscere:ad uocataq; cõcione plebiscito firmauit missionem catonis:eiq; abeũti nec nauem neq; militem nec etiam ministrum quempiam tradidit praeter duos quorum scribarum alter fur erat alter Clodii cliẽtulus & quasi parum negocii foret Cyprus & Ptolemaeus:etiam ut exules Bizantiũ reduceret iniunxit: eo consilio ut ipm plurimo tpe extra urbem ablegaret.Ptolemaeus uero eius ptolemaei frater:q per gabinium restitutus fuerat tunc Cypri rex:ubi haec cognouit : nimio dolore peritus ueneno fata praeuenit.Caeterum Portius Cato Cypriacas opes Liburnis per tyberinum hostium aduexit.Plutarchus dicit Catonem in hac uehenda pecunia hoc usum fuisse cõsilio:ut loculorum funibus & loris longioribus suberes:alligaret quibus superueniẽte tempestate si forte naufragium faceret pecunia sustentaretur ne mergi posset:haec omnis pecunia circiter septem milia talentorum argenti fuisse traditur:quae latius aerarium q̃ ullus triumphus impleuit:quare senatus decreuit: ut extra ordinem praetor crearetur:quod ille recusauit.Porcium nomen:unde fuere Catones .Cypriacam pecuniam quã ibi copiosam ptolemaeus congregauerat:& propterea senatus timens ne tantis opibus rex incitatus bellum suscitaret:ad eas Romam deportandas misere Catonem.Alii dicunt Cyprum ideo factam esse prouinciam:missumq; Catonem:quia.P.Clodius captus a piratis quum regem rogasset ut se redimeret:rex adeo exiguum pretium misit ut piratae illud accipere dedignarẽtur:& Clodium gratuito dimittere maluerint:quare indignatus Clodius in patriam reuersus: & tribu.plae.creatus legem tulit de eiciendo rege capiendaq; prouincia per Catonem qui profectus:& accepta pecunia libros in quibus totius pecuniae summa continebatur amisit.Quum igitur populus rationem eius pecuniae reposceret:senatus eam relationem interdici uolebat:ut proximis comitiis praetor creari posset:quod ille fieri non permisit:iniquum esse existimans sibi tribui quod nulli unq̃ concessum fuisset:maluit populi temeritatem experiri:q̃ senatus benignitate frui:huic in patriam redeunti quum ad urbem accessisset:tanta omnis generis & ordinis hominum tam magistratuum q̃ sacerdotum & ipsius senatus:atq; etiam plebis frequentia obuiam processum est teste Plutarcho:ut uix ripae fluminis capere possent:nam a trium pho nihil ferme distare uidebatur:nonnullis uero tunc agrestis superbusq; uisus est:q consulibus praetoribusq; obuiam

Valerius maximus.

progredientibus neq; subsistisset:neq; currum retinuisset:nec in terram ad eos descendisset:sed progressus non prius destitisset q̃ classem in naualia coniecisset:quum tamen argentum per forum portaretur:admiratus est populus Romanus tantam magnitudinem:& senatus post multas catonis laudes decreuit ei praeturam extra ordinē:& ludos inspicere purpurea ueste:quae senatus decreta ipse deprecatus est.Extra ordinem excellenter.Campestrem:populi romani qui in campo martio suffragia dabat.Curiae:senatus:cōtinens pro contento.

AD externa iam mihi exempla . Marcus Bibulus de Gabinianis militibus a Cleopatra missis supplicium sumere noluit:quum duos illius filios per seditionem occidissent:nam Marcus Bibulus in Syria prouincia dum esset Aulus Gabinius proconsul Ptolemaeum reduxit : caeso Archelao cum Berenice ptolemaei filia:quā aegypti eiecto patre sibi reginam asciuerāt & illa Archelaum uirum assumpserat paulo post mortuo ptolemaeo duo filii ex testamento in regnum illi successerunt:natu maior ex pueris Cleopatra.Dum igitur eam prouinciam Syriam gabinius constitueret:hoc ē administraret:milites eius per rixam duos Bibuli filios occiderunt:quippe exercitus cum ipso duce corruptus erat:nam pactiones pecuniarum cum tyrannis egerat : Ariobarzani etiam regi se ad caedem faciendam cū exercitu locauerat:ut infra dicetur li.viii. Hic bibulus collega Caesaris fuerat in consulatu: qui ab eodem loco aliquotiens electus ē:sed se domi semper continuit:unde dici solebat. Bibulo & caesare consulibus nihil gestū est: Catone & caesare consulibus aliquid gestū est.Vnde etiam Cice.in epistola ad Lentulū: quae sic incipit.Certiorē te per litteras & caetera.de Bibulo sic loquitur. Dixi me Bibuli fortunam quam ille afflictam putaret oium triumphis uictoriisq; anteferre.dixiq; eodē teste alio loco:eosdem qui bibulum exire domo prohibuissent:& qui me coegissent: idē paulo infra idemq; memineram uobis priuatis usq; ad caesarem & bibulum consules cū sententiae nostrae magnum in senatu pondus haberent:unum fere sensum fuisse bonorum omnium Ergo a gabinianis militibus : quia Bibulus erat in prouincia Syria:quum gabinius Ptolemaeum ut dixi in regnum restituit iussu Pompei praeter populi Ro.uoluntatē senatusq; auctoritatem : unde & gabinius reus factus gratia & auctoritate Pompeii: pecuniarumq; potentia absolutus est:Dolorem moderationi cedere coegit: Plus ualuit apud Bibulum animi moderatio:q̃ amissorum filiorum dolor.

TArētinus Archytas.Ad externa trāsit exempla:quorum primum ē Archytae tarentini:fuit autem philosophus pythagoricus nobilissimus : qui platonem quum a Dionysio necandus esset per epistolam eripuit:admirationi summae apud plurimos habitus est in omni uirtutis genere quippe enim septies ciuibus praefectus est: quum caeteri plusq̃ annum imperare lege phiberentur.Hac igitur modestia usus est : ut cum a pythagoricis studiis in quibus multo tempore fuerat cum summo labore & indu

De.M.Bibulo. Cap.CCCLXIII.

Cū n parasceue ad externa.

AD externa iam mihi exempla transire conanti M. Bibulus uir amplissimae dignitatis & summis honoribus functus manus iniicit . Qui quum in Syria moraretur prouincia: duos egregiae indolis filios suos a Gabinianis militibus aegypti occisos cognouit:quorum interfectores ad eum uinctos regina Cleopatra misit ut grauissimae cladis ultionem arbitrio suo exigeret . At ille oblato beneficio quo nullum maius tribui lugenti poterat dolorem moderationi cedere coegit : carnificesq; sanguinis sui intactos e uestigio ad Cleopatram reduci iussit dicendo:potestatem huius uindictae non suam sed senatus esse debere.

¶Ad externa &c.Ordo est.Marcus bibulus uir amplissimae dignitatis : & functus summis honoribus.i.magistratibus honorificis:iniicit manus i.uim retinendi:infert mihi conanti transire iam ad exempla externa Qui cum moraretur.i.moram faceret in Syria prouincia:cognouit.s. per litteras:duos filios suos egregiae indolis.i.futurae & quasi innatae uirtutis:spē de se facientes:occisos esse aegypti.i.in aegypto (quod licet rarum sit : ut genetiuus loci maioris absolute ponatur:mali tamen dicere q̃ a militibus Gabinianis aegypti.i.in aegypto militantibus sub gabiniano:neq; tamen hoc penitus damnabile putem(Quorum.s.filiorum interfectores cleopatra regina.s.aegypti:misit ad eum.s.bibulum:uinctos.i.ligatos: ut exigeret.i.exacte sumeret:ultionem grauissime cladis arbitrio suo.At ille beneficio.s.sumendae ultionis de occisoribus filiorum:quo nullum maius poterat tribui lugenti.i.in luctu uersato:oblato.s.a cleopatra.i. postq̃ illi ē oblatum:coegit dolorem cedere moderationi:& iussit carnifices sanguinis sui.i.occisores filiorum suorum:reduci e uestigio.i.statim ad Cleopatram intactos.i.nullo supplicio affectos:dicendo potestatem huius.i. huiuscemodi uindictae:debere esse non suam sed senatus.s.romani.

Externa.

De Archyta Tarentino. Cap. CCCLXIIII.

TArentinus Archytas dum se Pythagorę praeceptis metaponti penitus immergit.: magno labore lōgoq; tempore solidum opus doctrinae complexus postq̃ in patriam reuertitur ac rura sua reuisere coepit:animaduertit negligētia uillici corrupta & perdita: Intuensq; male meritum:sumpsissem inquit a te supplicium:nisi tibi iratus essem. Maluit enim impunitum dimittere q̃ propter irā grauius iusto punire.

¶Tarentinus &c. Transit ad externa: & primo ad exemplum archytae philosophi in geometria clari dicens.Archytas tarentinus.i.tarenti ortus

dum se immergit penitus metaponti.i.in eo oppido italiae: praeceptis.f.in stitutionibus pythagorae philosophi samii: complexus.i.assecutus ma gno labore & longo tempore solidum.i.integrum & consumatum opus doctrinae: postq̄ reuertitur in patriam.f.suam Tarentum: ac coepit reuise re rura.i.uillam & agros suos ruri: animaduertit sup. rura sua corrupta & perdita: negligentia uillici.i.eius cui uillam suam: id est domum in agro cū appertinentibus: colendam commiserat: & intuēs.f.uillicum: male meritū scilicet de se & agro suo inquit ego sumptissem supplicium a te.i.de te ni si essem iratus. Maluit enim dimittere.f.uillicum impunitum: q̄ punire sup. eum grauius iusto.i.q̄ iustum esset: propter iram: qua irascebatur in eum qui negligentia sua uillam destruxisset.

De Platone philosopho: Cap.CCCLXV.

NImis liberalis Archytae moderatio: tempera/ tior platonis: nam cum aduersus delictum ser ui uehementius exarsisset: ueritus ne ipse mo dum uindictae dispicere non posset: Pseusippo amico ca stigationis arbitrium mandauit: deforme sibi futurum existimans si commisisset: ut parem reprahensioné cul pa serui & animaduersio platonis mereretur.

¶ Nimis &c. Ordo est. Moderatio archytae.f.philosophi iam dicti. sup. fuit nimis liberalis: moderatio sup. platonis fuit temperatior.i.magis tem perata: nam cum plato exarsisset.i.inflammatus esset ira: uehementius.f. q̄ par erat: nimis uehementer: ueritus.i.timens: ne ipse nō posset (quia im pedit ira animum &c.) dispicere.i.diiudicare: modum.i.mensuram uindi ctae mandauit.i.commisit pseusippo amico.f.suo arbitrium castigationis i.arbitrariam castigationem de seruo: existimans futurum deforme sibi: si commisisset: ut culpa serui & animaduersio.i.punitio: platonis.f.domini (sed maluit dicere platōis q̄ domini: plus enim momenti est in uocabulo platonis. Nam multi semper fuerant domini: plato unus) mereretur repre hensionem: parem.i.aeque magnam.

stria uersatus in patriam reuersus esset: & p̄ dia sua uillici negligentia squalida & iculta offendisset: ira commotus maluit impunitū uillicum dimittere: q̄ per iram punitionis mo dum excedere. Cicero lib.iiii. Tusc. quaesti. Ex quo inquit illud laudatur Archytae: qui quum uillico factus esset iratior: quo te mo do inquit accepissem nisi iratus essem? Ta rentinus. Tarentum urbs inclyta calabriae i ultimo Italiae circa Salentinorum confinia a Tare Neptuni filio condita. Metaponti: Ita liae oppidum in fine Tarentino conditum a Locrensibus teste Solino Solidum opus per fectum opus: sed inter solidum & perfectū hoc interest: q̄ solidum est cui nihil accedere potest: perfectum cui nihil excedere: doctri na igitur solida est res & non adumbrata. Villici: praefecti uillae: est autem uilla domus i agris. Sumpsissem supplicium: ultus essem Villa. negligentiam tuam. Propter iram ne animi perturbatione iustae & meritae punitionis ter minos excederet.

NImis liberalis architae indulgens ni mis & propemodū uitiosa fuit Ar chytae moderatio: platōis uero ma gis probanda: nam uirtus ubi plusq̄ deceat affectare coeperit desinet esse uirtus: mediū enim duorum extremorum est alterius per defectū: alterius per excessum: cum in alter/ utram partem declinarit uitium fiat necesse est: ergo quia Tarentinus archytas in uilli cum nimis indulgens fuisse uidetur: non ita moderationis proprium ut Plato seruasse di ci potest: & nisi philosophi obstaret auctori tas: intemperantiam potius dicerem fuisse q̄ moderationem: non punisse delinquentē. nā ex impunitate maior nascitur peccandi licen tia: & propterea Plato dicere solitus erat neminem prudentem punire: quia peccatum sit: sed ne peccetur in posterū. Non ergo propter irae magnitudinem a b Archyta donanda erat uillico poena: sed differenda & tunc recte moderatio dici po tuisset si cum fuisset iratus dedisset irae suae spatium: ut residente per interuallum temporis animi tumore: haberet modū castigatio: quare melius ut inquit Valerius fecisse uidetur plato: qui non remittendum seruo supplicium: sed ab altero mi nime perturbato inferendum esse iudicauit. Vehementius exarsisset: grauiori ira excanduisset. Dispicere diligenter discer nere. Pseusippo. Plato Aristone patre: matre Perictiona siue Petona atheniēsi natus est: mater a Solone genus duxit. Ari stonem uero patrem a Codro melanti filio originem ducere tradunt: qui a neptuno itidem sanguinem trahere Thrasyllo teste memoratur: cui pseusippus successit Eurimedontis filius Athenieñ. pago myrrimisius: & platonis sorore natus: qui fratres habuit Adimantum & Glauconem sororemq; Potonam matris cognomine: de qua pseusippus hic cuius nunc Val. meminit. Tradit Heraclides platonem adeo uerecundum: adeo mente compositum: ut nunq̄ ridere nisi modice dep hensus sit: ingresso aliquando xenocrati: caede inquit hunc puerum: nam ipse q̄ iratus sum nescio. Cuidam item seruorū delinquenti: tam inquit te uerberibus concidissem: nisi iratus essem. Hic dissentit a Vale. Diogenes Laertius: eo etiam q̄ non pseusippo seruum puniendum: sed xenocrati traditum dicit: quod uerisimilius est: nam Pseusippus ut ait Diogenes perstitit quidem intra platonis dogmata etsi moribus eisdem non fuit: namq; & iracundus & uoluptatibus dederat ma nus: denīq; aiunt illum ira concitatum catulum in puteum iecisse: uoluptateq; delinitum in Macedoniam ad Cassandri nuptias profectum.

De eodem. Cap.CCCLXVI.

QVominus q̄ in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit. Audierat enim eum multa de se impie locutum sine ulla cun ctatione criminationem respuit. Instabat certo uultu in dex quaerens causam cur sibi fides non haberetur: adie/

QVo minus miror. Alia platonis mo deratio: minus qdem admirabilis. nam si in seruum quanto magis in amicum temperantiam seruare & potuit & debuit? Minus igitur mirum ē discipuli quē diligebat crimen non admisisse q̄ seruum nō punisse. Expedire utile esse. Non in corpore mortali. Laudat platonis moderationem: di cit enim ex tanta hominis moderatione exi stimare quis potest platonis animum non in Valerius maximus.

tenebroso corporis domicilio ſedem habuiſ ſe:ſed in cœleſti quadam arce uelutin præſi dio collocatum fuiſſe: ad uitia tanq̃ humanæ uitæ hoſtes acerrimos fortiterpropulſanda:uirtuteſq; omnes in ſuo gradu firmiter retinendas: & conſeruandas. Numeros:nam uirtus ſuos habet numeros:ut iuſtitia:diuiditur in ſex partes.ſ.in religionem:pietatē:gratiam:fidem:uēdicationem:& obſeruantiam.

cit non eſſe credibile: ut quem tantopere amaret: ab eo inuicem non diligeretur. Poſtremo quum ad iuſiurandum inimici aſſerentis malignitas confugiſſet:ne de periurio eius diſputaretur:affirmauit nunq̃ Xenocratem illa dicturum fuiſſe niſi ea dici ſibi expedire iudicaret. Non in corpore mortali: ſed in arce cœleſti equidem armatum animum eius uitæ ſtationem putes peregiſſe humanorum uitiorum incurſus a ſe inuicta pugna repellentem: cunctoſq; uirtutis numeros altitudinis ſuæ ſinu clauſos cuſtodientem.

Aſcen.

¶ Quo.i.quocirca:ego miror minus φ moderatus fuit tam conſtanter in Xenocrate diſcipulo ſuo. Audierat enim eum locutum multa de ſe impie.i.contra pietatem ſibi debitā:& ſup.reſpuit criminationem.ſ. Xenocratis ſine ulla cunctatione.i.hæſitatione. Index.i.is qui indicarat xenocratem multa impie de platone locutum:iſtabat.i.inſtāter urgebat ad ultionem:uultu certo.i.inuariato & confidentiæ pleno:querens.ſ.a platone:cauſam cur fides non haberetur ſibi.ſ.de detractione xenocratis:adiecit.ſ.Cato non eſſe credibile ut non diligeretur inuicem.i.mutuo ab eo.ſ. diſcipulo ſuo xenocrate:quem ipſe.ſ.plato amaret tantopere.i.tanta opera. Poſtremo quum malignitas inimici aſſerentis.ſ. crimen dictum:confugiſſet ad iuſiurandum.i.obtuliſſet ſe confirmare quod aſſerebat iuramento:plato ne diſputaretur.i.diſceptandum eſſet de periurio eius.i.ne cogeretur aut ſtare iuramento eius:& ita de amico male ſentire:aut ipſum periurii arguere:affirmauit xenocratem.ſ.diſcipulum & amicum ſuum nunq̃ fuiſſe dicturum ea.ſ.quæ ille aſſerebat eum dixiſſe:niſi iudicaret expedire.i.utile eſſe ſibi.ſ.platoni id affirmanti:ea dici.ſ.de ſe. Et ita licet uerum eſſet φ xenocrates illa dixerit:tamen non propterea conuinceretur inimicus platonis:quia non omnis qui alterius uitia recitat continuo eius inimicus eſt:hoc igitur conſtanti dicto uicit delatorē plato:unde de eo ſubdit author. Tu putes.i.putare .i.exiſtimari poſſis:hoc eſt quilibet poſſit putare:animum eius.ſ.platonis armatum equidem.i.certe(uacat e)non in corpore mortali ubi nō armatur ſed degrauatur aius:ſed in arce.i.ſumma munitione cæleſti(Alludit ad hæreſim platonis aſſerentis aias i cælo formatas anteq̃ in corpora demittantur)peregiſſe.i.conſummaſſe ſtationem uitæ.i.breue & quaſi ſtationarium munus uitæ:nobis a ſummo oium imperatore deo cōmiſſum(Eſt enim ſtatio ubi aut naues ad tps ſtant deuitandæ tēpeſtatis aut alterius breuis momenti gratia:quæ in portu quieſcere dicuntur:aut milites ad defendendum locū cōmiſſum excubant:unde mira uis eſt in eo uocabulo. Significat enim uitā hois eſſe breuē ſed acrē militiā ſuper terrā)peregiſſe dico animū eius repellentē a ſe inuicta pugna:quia maxime pernicioſi & difficillimi euitatu ſunt aduerſarii qui ſub ſpecie amicitiæ nos adoriuntur:ut delator ille:qui tñ uictus diſceſſit)incurſus.i.ipetus uitiorū humanorū.i.quæ naturā humanam corruptā uidelicet perſequunt: & cuſtodientē:unctos numeros uirtutis.i.conſumatā uirtutē(quæ tñ non in platone ſed in Chriſto fuit)clauſos ſinu.i.complexu ſuæ altitudinis,i.ſublimitatis:quia in arce cæli armatum dixerat.

Nequaq̃ Platoni. Hic Dion Hipparini filius nobili genere natus utraq; implicitus tyrānide dióyſiorū nāq; ille ſuperior Ariſtomachē ſororē Dionis habuit uxorem ex qua duos filios hipparinū & miſſeū procreauit:totidēq; filias nomine Sophroſinē & Aretē quarū priorē Dionyſio filio eidem cui regnū reliquit nuptū dedit alterā. Aretē Dioni: qui intimus Dionyſio fuit:hic multa:& alia habuit e natura bona in his & igeniū docile:cū igitur platonē Tarentū ueniſſe fama eſſet in Siciliam:perlata:adoleſcenti negare non potuit Dyoniſius:φ eū accerſeret:cui ſe Dion tradidit: nec uero minus plato delectatus eſt Dione:itaq; cū a Dionyſio tyranno crudeliter uiolatus eēt:quippe quē uenundari iuſſit:tñ eodē redut eiuſdē Dionyſii precibus adductus. Interī in morbū incidit dionyſius:quo cū grauius conflictaret q̃ſiuit a medicis diō quēadmodū ſe haberet ſimulq; petiit ab his ſi forte maiori eēt i periculo ut ſibi faterent:nā uelle ſe cū eo colloq de partiēdo regno φ ſororis ſuæ filios ex illo natos ptē regni putabat habere debere:id medici non tacuerunt & hoc fuit initiū diōis & diōyſii ſimultatis.ſimulata tñ aliquādiu amicitia fuit.ſed cū a dione ſe ſuperari uideret:igitur eius auctoritate.amore popu

De Siracuſano Dione. Cap.CCCLXVII.

Nequaq̃ platoni litterarum cōmendatione par Syracúſanus Dion:ſed quod ad pręſtandam moderationem attinet uehementioris experimenti. Patria pulſus a Dyoniſio tyranno. Megaram petierat: ubi cum theodorum principem eius urbis domi conuenire uellet:neq; admitteretur: multum diuq; ante fores retētus:comiti ſuo patienter hoc ferendum eſt ait: forſitan enim & nos cum in gradu dignitatis noſtrę eſſemus:aliquid tale fecimus. Qua tranquilitate conſilii ipſe ſibi conditionem exilii placidiorem reddidit.

¶ Nequaq̃ &c. Dion Syracuſanus.ſ.priceps:ē ſup .nequaq̃ par platoni cōmēdatioe litterarū.i.ſciētia ſed qd.i.quātū attinet ad præſtādā moderationē.ſ.ai ſup.ē expīmēti uehemētioris.i.qa fortius experimētū pbuit: Nā ipſe pulſus patria.ſ.ſyracuſis:a dionyſio tyrāno petierat megarā urbē græciæ ubi cū uellet couēire.i.adire colloquēdi gratia:Theodorū pricipē eius urbis:neq; admitteret.ſ.a ianitoribus retētus aū fores multū.i.i multa expectatiōe & diu.i.i lōga mora:ait cōiti ſuo hoc ferēdū.i.tolerādū ē patiēter:ei p qa.&.i.ēt nos cū eēmus i gradu dignitatis noſtræ fecimus forſan aliqd tale. Qua trāqllitate cōſilii.i.lōganimitate:ipſe reddidit ſibi conditionem exilii placidiorem:aut ſaltem minus duram.

li nauē ei triremē dedit:qua uectūs ē Corinthū ostēdens se id utriusq3 cā facere ne cū inter se timerēt alteruter alterutrum: poccuparet. Sed cū audisset eū in Pelopōneso manū cōparare. Aretē dionis uxorē alii nuptū dedit:filiūq3 eius libidinose educari iussit. Heraclides interim ab eodē expulsus:qui pfectus fuerat equitū:cū dione bellū oi rōne cōparare cœperāt: & dion qdē fretus nō tā suis copiis q odio tyrāni cū dionysius classem i italia operirel:post diē tertiū q̄ siciliā attigerat. Syracusas itrouit:eoq3 rē pduxit:ut tyrānus pacē facere uellet pactiōibus eiusmodi: Siciliā dion obtineret:italiā dionysius:Syracusas apollicrates.cui maximā fidē uni hēbat dion:haud ita multo post orta dissensio & inter eū & heraclidem & factionē cōparauit q̄ principatū nō cōcedebat:neq3 is minus ualebat apud optimates quorū cōsensu præerat classi eū dion pedestrē exercitū teneret:nō tulit hoc aio æquo dion & uersum illum homeri rettulit ex secunda rapsodia κακ. πολυκο ρανιησιο κοι ρανοσ εστιοεισ βασιλωσ Postea uero cū multitudinē iterfecto heraclide offendiss et nā militibus eorū bona quos sciebat aduersum sensisse lic̄ētius disptiuit. Callicrates qdā ciuis atheniēsis: qui cum eo simul ex peloponneso in siciliā uenerat:homo & callidus & ad fraude acutus:sine ulla religiōe ac fide adiut dionē:ait magno eū in piculo esse pppter offensionē populi & odia militū:quos ex haustis ciuibus p libidine eorū expellere non poterat.cōsuluit ergo alicui suorū negociū mādet:q se simulet illi inim:cū:quē si idoneū inueneri:facile oium aios cogniturū: Tali cōsilio probato excepit has partes ipse Callicrates:& se armat iprudentia dionis ad eū interficiēdū.fit cum inratio multis conscius:deferi ad Aristomachē sororē dionis uxorēq3 Areten:cōueniunt dionē:negat a Callicrate fieri isidias:mulieres nihilo secius callicratē in æde pserpinæ iurare cogūt:nihil ab illo picli fore:sed hoc maturius pegit:& pxio festo zaguntinos e numero suorū adolescētes elegit:ut ad dionē eant inermes.q propter notitiā itromissi foribus obseratis i lecto cubantem colligant:& qa inermes erant flagitātibus Ligo qdā Syracusanus p fenestras gladiū dedit Callicratæ frater philostratus fuit:cui armatā triremē dederat in portū agitandā:ut parata esset ad salutē.si forte consiliis fortuna obstitisset. hic igitur qd ad moderationē spectat:a dionysio pulsus cū Megarā uenisset & Theodorū eius loci pricipē conuenire uoluisset ante illius fores aliquādiu pter eius dignitatē detētus est qd nihil moleste ferēs ait comiti suo:id minime uideri graue q & ipse fortasse cū in iperio foret tale qcq̄ fecisset. Cōmendatione:laudatiōe litterarū. A dionysio.filio superioris dionysii Cōuenire:alloq. Multū quātū ad expectationē animi. Diu quantū ad longitudinem temporis.

De Thrasibulo. Cap. CCCLXVIII.

Thrasibulus etiam hoc loci apprahendendus est qui populum atheniensem triginta tyrannorum sæuitia sedes suas relinquere:coactum disperatamq; & uagam uitam miserabiliter exigētem:animis pariter atq; armis confirmatum in patriam reduxit. Insignem deinde restitutiōe libertatis uictoriam clariorem aliquanto moderationis laude fecit. plæbis enim scitum interposuit nequa præteritarum rerum mentio fieret. Hæc obliuio quam athenienses αμνηστιαν uocant: concussum & labentem ciuitatis statum in pristinum habitum reuocauit.

¶ Trasibulus:ciuis ille athenieñ.est apprachendendus.s.a stilo.i.scribendus etiā hoc loci:q reduxit in patriam.s.athēas populū athenieñ.coactū relinquere sedes.i.mansiones suas & exigentē.i.degentē miserabiliter uitā dispersam & uagā sæuitia.i.propter sæuitiā triginta tyrānorū confirmatū.i.corroboratū a se pariter animis atq3 armis.deinde fecit uictoriā insignē.i.quæ erat insignis restitutione.i.pppter restōnem libertatis.s.patriæ clariorē aliquāto laude.i.ob laudē moderationis.s.aī qua postea usus est. Enim p quia:ipe interposuit plebiscitū.i.legē sciēte & cōsentiente plebe latā:nequa mentio pteritarū rex fieret.i.ne cui noxe aut obpropno esset qd sub tyrānis egerat. Hæc obliuio quā græci uocant αμνηστιαν ānestian seu ut ipse proferūt amnistian.i.obliuionē iniuriarū.reuocauit statum ciuitatis cōcussum & labentem.i.in ruinam tendentem : in habitum i. dispositionem:pristinum idest quam prius habuerat.

De Stasippo Tegeate. Cap. CCCLXIX.

Non minoris admiratiōis illd.Stasipp9 tegeates hortātibus amicis ut grauē i admīstratōe reip.æmulū: sed alioquin probū & ornatum

Thrasibulus ēt hoc loci. Ut in capitulo de somniis & i capitulo de fortitudine diximus:Lisander dux lacedæmoniorum uictis atheniensibus triginta ptores præposuit:qui paulo post in totidem euasere tyrannos.cum igitur ciuitatem tyrānide crudeli nimis opprimerēt:multi ex atheniensibus uolūtarium exiliū sibi delegerunt. Lacedæmoniorum edicto ciuitates athenienses exules recipere prohibebantur.omnes igitur se argos & thebas contulerunt:ubi nō solum tutū exiliū egere:uerū ēt spē recuperandæ patriæ receperunt Erat inter exules thrasibulus uir strēnuus & domi nobilis.q liberādæ patriæ princeps & auctor extitit.nā cum animum induxisset ad audendum aliquid est e pro patria p salute cōmuni etiam cū periculo:exulibus collectis.castellū philem Atticorum finium occupat:nec deerat quarūdam ciuitatum tam crudelis casus miserantium fauor. Itaq3 & ismenias thebanorum priceps: & si publicis nō poterat.priuatis tamen uiribus adiuuat. Et Lysias Syracusanus orator exul tunc quingentos milites stipendio suo instructos in auxiliū patriæ:cōmunis eloquentiæ misit. Itaq3 fuit asperum bellum. Sed cū hinc pro patria summis uiribus:hinc pro aliena potentia securius pugnaretur:tyranni uincuntur & uicti in urbem refugerunt. Tyranni deinde frustra tentant corrumpere Thrasibulum. Tum accitis Lacedæmon auxiliis iterum uincuntur:in quo prœlio Critias & hippolytus tyrannorum sæuissimi cadunt: Thrasibulus fugientes ciues ad libertatem reuocat tyranni Eleusim migrare iubent substitutis decem qui rei publicæ præessent:qui eadem uia grassari cœperūt.postremo pausanias rex ad cōprimendū bellū missus:decem uiros ad triginta tyrannos eleusim migra

te iubet. qui communi consilio bellum Athe niensibus inferunt: sed ad colloquium uelut dominationem recepturi progressi.ac per in sidias comprehensi uelut pacis uictimae tru cidantur.hoc modo reuocatur populus & iu reiurando adigitur discordiarum obliuionē fore quaȝ graeci α ΑΜΝΗΣΙΑΝ id ē obliuio nem mali.Cōcussum:fractum & debilitatū.

NOn minoris illud: Stasippi modera tio ex intimo philosophiae pectore manasse & o mnium sapientum mo destiam non solum adaequasse.uerum etiam superasse uidetur:qui cum aduersarium sibi in reipu. administratione grauissimuȝ posset uel de medio tollere:uel in exilium relegare: idqȝ ut faceret saepius hortaretur ab inimi cis :in neutram partem induci potuit.q; dice ret non debere patriam probo uiro suiqȝ a mantissimo spoliari:in cuius locum mali ide improbiqȝ succederent maluit in perpetua eū aemulo dimicatione molestiaqȝ uersari : q̄ rē publicam uiro bono suiqȝ defensore orbari. Illud:scilicet quod sequitur. Tegeates:nomē partium secundum formam graecam:ac si di ceres tegeatinus. Tegeum oppidum est ar chadiae.Virgi. Tua si tibi maenala curae ad siso tegeaee fauens:cuius princeps Stasip pus erat uir moderatione plenus : Grauem: quia grauiter ab eo dissentiebat. Aemulum: eiusdem rei studiosum.nam aemulus dicitur inuidus imitator:obluctans: insectator eius dem rei studiosus. Tolleret scilicet de medio: hoc est occideret. Summoueret in exilium ageret quod utrunqȝ facere poterat.Praeop tauit:p raelegit.

uirum qualibet ratione uel tolleret uel summoueret ne gauit se facturum:ne quem in tutelam patriae bonus ci uis locum obtineret: malus & improbus occuparet seq; potius uehementer aduersario urgeri q̄ patriam egregio aduocato carere praeoptauit.

¶Non minoris admirationis est sup.illud.s.quod iam dicetur Stasippus tegartes.i.ciuis tegei aut tegeae oppidi archadiae(amicis sup.eius:hortā tibus.i.cum amici eius eū hortarentur ut uel tolleret.s.de medio.hoc ē ex tingueret uel sūmoueret.i.loco cedere per exilium cogeret.qualibet.i.qua cūqȝ liberatione.i.uia & mō:aemulum.s.suum quēdam grauē .i. molestū & aduersarium in administratione reip.sed alioqui.i.excepta illa aemula tione.uirum probum & ornatum:negauit se facturū:scȝ quod amici sua debant:ne malus & improbus ciuis.i.aliquis:occuparet.s.forte.sup. eum locum:quem ciuis bonus.i.utilis.i.ad tutelam patriae obtineret & praeop tauit potius se urgeri uehementer sup.ab aduersario q̄ patriam carere ad uocato idest patrono & protectore egregio.

De Pittaco: Cap.CCCLXX.

PIttaci quoq; moderatione pectus instructum qui alceum poetam & amaritudine odii & ui ribus igenii aduersus se pertinacissime usum tyrannidem a ciuibus delatam adeptus : tantummodo quid in opprimendo posset admonuit.

¶Pittaci &c.Ordo est.Pectus pittaci mitilenei unius e septem sapienti bus instructum sup.fuit:quoqȝ.i.etiam moderatione:qui adeptus.i. asse cutus a ciuibus.s.mitilenēis tyrannidem.i.imperium ac regimen ciuitatis admonuit tantūmodo.i.dūtaxat quid posset in opprimendo idest si uoluis set opprimere admonuit dico alcaeum poetam a quo alcaici sunt uersus dicti uium aduersus se pertinacissime &.i.simul amaritudine odii: & uiri bus igenii quia totis uiribus eum diffamare conatus fuerat & tamē post principatum urbis initum &in potestatem redactum dimisit dicens satis est noscas me tibi nocere potuisse.

PIttaci quoqȝ moderatione .Pittacus mitileneus fuit unus ex septem grae ciae sapientibus.Heradio patre quē thraca fuisse tradunt:in hunc alceus poeta

Pyttacus uersu iābico lusit.& his eū uer.ignominiosis appellauit συροποδα ταυρικα χείραποδαη α γασυρτην idest latos pedes trahentem tumescentē : pedū morbo laborantē χειρασ latine tumor pedum :hoc est morbus pedū obtractationibus patentem:& sordidū.Tyrannidē autē ita adeptus est.nā cū iter mitilenеos: & athenienses de aquilеi dis agri possessiōe certamē eēt:pittacus cū phrinone atheniēsi singulari certamie dimicauit ꝓ his finibus.Nā sic iter se cōuenerāt atheniēses & mitilenei:quo res cū minori utriusqȝ populi iactura transigeretur.Hi duo īperatores exercitus i ter se certarēt singulari certamie:& uter eoꝝ uictor euaderet illius populus agro poti ret.Pittacus igitur sub clypeo rhete occultabat:quo iacto sic phrinonē iplicuit:ut se deinde explicare nō posset.quo caeso uictoria penes mitileneos fuit p pit taciū parta:sed cū paulo post Atheniēses iterū mitilenen infestarent:Ciues ei sūmo cōsensu tyrānidē demandarunt:quam cū ille conseruata patria decē ānos tenuisset.& optimis institutis & legibus cōstituisset.se ipm spōte a magistratu abdica uit:unde Strabo li.xiii.haud ꝓcul a fine oi Pittacus inqt ad dānatus eruendos principatu usus ē:& quibus sublatis ciues in pristinam libertatē restituit Eius ea lex fuit in ebrios ut cū peccarent duplici afficerētur poena .Fuit temporibus Craesi lidorū regis ad quem eius adhuc extat epistola.Hac āt moderatiōe usus est:ut in īperio Cōstitutus Alcaeum poetā a quo fuerat:ut diximus graui iniuria lacessitus:ad se iuberet acciri:eiqȝ ostēderet quantā haberet ulciscendae iniuriae potestatē si modo uellet quē uoluit ipunitate donari:satis ei fuerat ostendisse de illo quodcunqȝ uellet supplicium sum ere posse :sed nolle.Amaritudine:quia capitali odio inimicitias secum agebat Tyrannidem imperium & in bona parte hoc loco accipi tur: nam tyrannum antiqui regem appellabant. Virgili.pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyrāni.Adeptus.assecut9

QVius uiri mētio subiicit.Legit apud Diogenē Laertium in uita Tha letis : ionicos quosdam iuuenes in piscatores milesios incidisse : qui rhetia ia cturi erant:& ioco piscatores interrogasse: uenderent ne fortunae iactum hoc est quic

De septem sapientibus. Cap.CCCLXXI.

QVius uiri mentio subiicit ut de septem sapien

tum moderatione referam A piscatoribus in Milesia
regione uerriculum trahentibus quidam iactum eme/
rat: extracta deinde magni ponderis aurea delphica
mensa: orta controuersia est: illis piscium se capturam
uendidisse affirmantibus: hoc fortunę ductus emis/
se dicente. Qua cōtentione propter nouitatem rei & ma
gnitudinem pecunię ad uniuersum eius ciuitatis popu/
lum delata: placuit Apollinem delphicum consuli cui
nam adiudicari mensa deberet: deus respondit illi esse
dandam qui sapientia cęteros praestaret. his uerbis
gręcis.

Εκγόρε μιλατου τρίποδοσ περίφοιβον ερώτασ
Οσ σοφίη παντων πρωτοσ τουτω τρίποδε αναω

Qui possunt in latinum ita conuerti.

Phoebum de tripode rogitas milesia pubes Huic tripo
dem addico cuius sapientia prima est. Tunc illi consen
su Thaleti mensam dederunt: ille cessit eam bianti: bias
Pittaco protinus alii deincepsq; per omnium septem sa
pientum orbem ad ultimum ad solonem peruenit qui
& titulum amplissimae prudentiae & premium ad ipsum
Apollinem transtulit.

¶Huius uiri &c. Ordo est. Mentio huius uiri qui unus e septem sapienti
bus graeciae fuit: subiicit scilicet memoriam: aut subigit .i. cogit latēter. ut
referam idest recitem aliquid: de moderatione septem sapientum .s. grae/
ciae. Incipiens autem narrare dicit. Quidam scilicet uir qui interuenerat dū
piscatores rete in flumen missum extrahere uellent: emerat a piscatoribus
trahentibus uerriculum idest rete per fundum quasi uerrendo trahi soli/
tum: in regione milesia idest iuxta miletum oppidum: emerat dico iactum
idest quicquid illo actu ceperint. deinde mensa aurea delphica hoc est tri
pode quales in templo appollinis delphici erant extracta idest cum esset
a piscatoribus extracta: controuersia .i. lis & contentio est orta .s. inter emē
tem & uendentes iactum illum: illis .s. piscatoribus qui uenditores erant:
affirmantibus se uendidisse capturam piscium: hoc .s. emptore: dicēte sup.
emisse ductus fortunae .i. quicquid fortuna in rete induceret & illi extra/
herent qua contentione .i. lite delata idest postq̄ fuit delata ad uniuersum
populum eius ciuitatis .s. mileti propter nouitatem rei .i. casus & pacti &
propter magnitudinem pecuniae quia mensa illa aurea aestimata erat. pla
cuit Apollinem delphicum .i. qui apud delphos dabat responsa & oracu/
la consuli .i. consilium peti: cui nam mensa .s. illa aurea deberet adiudicari
deus apollo hoc est spiritus malignus qui occulta inspiratione & subtili/
bus uiis ea omnia confecerat ut miseros mortales firmius in sui ueneratio
ne deuinciret respondit mensam sup. esse dandam illi qui praestaret idest
ante iret & superaret: caeteros .s. uiuentes tam mortales q̄ imortales sapiē
tia: Respondit dico his uerbis graecis εκ γονε μιλητου &c. hoc est
milete aut (ut traductum est) milesia pubes tu rogitas .i. interrogas phoe
bum .s. apollinem: de tripode .i. cuius debeat esse tripos .i. mensa illa tripes
piscata: & sup. ego apollo: addico tripodem huic .i. ei: cuius sapientia ē pri
ma .i. maxima & summa. Tunc habito eo oraculo & responso: illi .s. qui con
tenderant & Apollinē cōsuluerāt: dederūt thaleti .s. milesio uni ex septem
sapiētibus: mēsurā .s. illā: cōsensu .s. cōmuni: ille cessit eā .s. mēsam Biāti .s.
prieneo (alibi declinat p secūdā bias biae) Bias sup. cessit eā pittaco: is .s.
pittacus cessit sup. eam protinus alii .s. uni ex sapientibus: deincepsq; sup.

quid eo iactu caperent. rem ioco actā serio
a piscatoribus habitam fuisse responsum: q3
eē uēdituros. & cū de pcio cōuenissēt: iacto
reti ex lacu tripodē aureā ad littora eduxis/
se: inde ortā cōtētionē adolescētibus mēsam
aureā: poscētibus piscatoribus capturam pi
scium: non aliarū rerū se cū illis cōuenisse af
firmantibus. Res igit ad apollinē delata est:
q cōsultus cuius nā eē deberet tripes ille sic
respōdisse fert: Phoebum de tripode rogitas
milesia pubes: Huic tripodē addico cuius sa
piētia prima ē. Cū ergo ad Thaletē milesiū
primū mēsa delata foret ille biāti adiudica/
uit. Bias pittaco & omnes alius alii adiudicā
tes moderatiōe maxia usi sunt cū nemo tan
tū sibi nomen arrogare uoluerit Demū apol
lini Solon qui ultimus fuerat dandā eē cēsu
it q ille oium sapientissimus haberet & ita
apollini quodāmodo reddita est. Variae tamē
hanc historiā Diogenes refert: ut dicat Cali
machū Alexādro milesio accepisse Bachidē
quendā archadē phialā reliqsse atq3 man/
dasse dari sapiēti prio darāq3 Thaleti: quā
ille apollini Didimaeo misit sic dicēs secundū
Calimachū plebē regēti Thales nileo dat:
elatū bis hoc qui tā secutus ē donum rursus
aliū tradit & nō phialā: sed aureū poculū re/
ge quodā acceptū: ut sapiētissimo graecorū
daretur. Thaleti fuisse traditū & alia mul/
ta quae apud ipsum Diogenem uidere licet.
Huius uiri uidelicet. pittaci de quo dictū ē.
Verriculū trahentibus Verriculum rhete di/
citur quod p alueū fluminis uerritur .i. trahit:
& a uerrendo uerriculū dictū. Est aūt genus
rhetis plumbati. Iactum scilicet rhetis: uideli
cet quicquid eo iactu caperēt. Extracta edu
cta. Qua contentione propter nouitatem rei
Quia uidelicet nunq̄ ātea quisq̄ capturae pi
sciū emerat euētū Magnitudinē pecūiae. Pe/
cūiae appellatōe cuiusq3 rei substātia dr: nā
r pecudibus uñ pecūia dicta ē maiores oēm
habuere substātiā Siue potius q nota pecu
dū aes primū signatū fuerit: ut uult Plinius li
bro trigesimo tertio. qui dicit inde pecuniam
dictam. Magnitudinem: quia mensa erat
solidi auri. Praestaret excelleret: & tam cū
accusatiuo q̄ cum datiuo id uerbum construi
tur: His uer. graecis. Εκγονε μιλητου
τριποδοσ περιφοιβον ερωτασ.
Οσ σοφιη παντων πρωτοσ: του
τω τριποδα ανδω. Qui uersus possūt
in latinum ita conuerti. Phoebum de tripode
rogitas milesia pubes Huic tripodem addi/
co cuius sapientia prima ē. Mensam .s. delphi
cā hoc ē talē qualis ē delphica mensa. nā in
tēplo Apollinis tripodes erāt qbus admota
phoebas statim afflata numinis instinctu fu
tura praedicebat. Ille cessit biāti. Magna p/
fecto septem uirorum moderatio qui ut sa/
pientes dicebantur: sic usi sunt in hac re po/
tissimum uti sapientia: ut alius alii tripodem:
& sapientiae nomen cederent. fuerunt autem

septem sapientes uidelicet Thales Milesius. Bias prieneus: Pittacus mitilenus Solō atheniensis: Chilo lacedæmonius: Cleobolus lindius: Periander corinthius.

Atq3 ut theopōpo spartanorū regi. Sic in oi uita comunē se maxie gessit qui interrogāti amico quo pacto aliquis securissime regnum tutari posset. si participes inquit iustæ licentiæ: & authoritates amicos fecerit: & ne subditi afficerentur iniuria pro uiribus prouiderit: hoc non solū dixit: sed etiam sensit. nam ut uerbis sic reprobauit. non enim solum regiam licentiam communicauit amicis: sed etiam subiecit eam potestati & censuræ eorum. Ephoros enim instituit: qui regiæ potestati essent oppositi. Ephori erant lacedæmone magistratus quales romæ tribuni plæbis: ut enim a consulibus ad tribunos prouocare se quisq3 poterat sic lacedæmone a regibus ad ephoros: dicti autem ab επι και opow quod ē ispicio unde ephori prouisores: prouidebant. n. rebus quas reges faciebant & eas pro arbitrio suo uel laudabant uel refellebant.

Ephori

Antiochus autē. L. Scipio asiaticus de quo supra mentionem fecimus: magno bello regem Antiochum superauit: & illum magna parte regni mulctauit: utpote asia tota. nam sūmotus fuerat ultra montem taurum ut lib. viii. Capi. i. dicturus est. hic igitur rex non fictas populo Ro. gratias egit: q̄ se magna cura liberasset. nā quanto longius latiusq3 porrecti sunt regni fines: tanto multiplicior cura fit regentis necesse est. Cice. in oratione pro rege deiotaro. Et enim si antiochus magnus rex ille asiæ qui postq̄ a. L. & Scipione deuictus taurotenus regnare iussus est. omnemq3 hanc asiā quæ nunc nostra est prouinciam amisisset. dicere est solitus benigne sibi a Po. Ro. esse factū. q̄ nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis: uteretur. Non dissimulanter: sed plane: & palam.

Quæ quoniam multis & claris. quandoquidem inquit satis illustrauimus clarorum hominum moderationem exemplis quibus eadem demonstrata est. nunc de his dicamus qui odio inter se & inimicitia laborantes in beniuolentiam amicitiamq3 redierunt: qui quidam affectus animi lætissimus esse solet. Affectum. uidelicet amicitiam ex inimicitiis ortam. Deflexum declinatum permutatum. Sentitur. Verbum pertinens ad omnes corporis sensus. nam & oculis & auribus sentimus. Candida relatione. læta: a præcedente: quod sequitur. ut enim color niger tristem: ita Candidus lætum facit. Funesti homines atra hoc est nigra ueste induuntur. Quæ

ille alii: & ita peruenit per orbem. i. circuitum omnium septem sapiētum: ad ultimum. i. ultimo loco: ad Solonem. s. Atheniēsē: qui transtulit ad ipm apollinem: & i. simul: titulum amplissimæ prudentiæ & præmium uidelicet mensam illam auream.

De Theopompo. Cap. CCCLXXII.

Atq3 ut Theopompo quoq3 spartanorum regi moderationis testimonium reddamus. Quū primus istituisset: ut Ephori lacedęmone crearentur: ita futuri regiæ potestati oppositi quemadmodum romæ consulari imperio trib. ple. sunt obiecti: atq3 illi uxor dixisset id egisse illum ut filiis minorem potestatem relinqueret: relinquam inquit sed diuturniorem. Optime quidem. Ea enim demum tuta est potentia: quę uiribus suis modum imposuit. Igitur theopompus legitimis regnum uinculis constringendo quo longius a licentia retraxit hoc ad beniuolentiam ciuium propius admouit.

¶ Atq3 ut reddamus quoq3. i. etiā Theopompo regi spartanorum testimonium moderationis dico sup. q̄ Cū ipse istituisset primus ut ephori. i. prouisores aut superinspectores eorum quæ in ciuitate gererentur: crearētur idest de nouo fierent: lacedæmone. i. in ciuitate spartana: futuri. i. qui forent ita oppositi. i. obiecti & obsistentes potestati regiæ: quēadmodum tribuni plæbis sunt obiecti romæ īperio cōsulari: atq3 uxor. s. Theopompi dixisset illi. s. theopompo: illum. s. Theopompum egisse id ut relinqueret filiis minorem potestatem. s. q̄ a patre acceperat: inquit. i. respondit ei: relinquam sup. minorem potestatem sed diuturniorem. De quo rī. so dicit author. Optime quidem sup. Theopompus inquit aut respondit. Enim pro quia: ea demum potentia est tuta: quæ imposuit uiribus suis modum idest mensuram ac moderationem. Igitur Theopompus cōstringendo idest coarctando regnum idest regiam potestatem uinculis legitimis: quo idest quanto: retraxit idest remouit sup. regnum longius a licentia idest a male faciendo quas quicquid liberet impunitate: hoc idest tanto propius: admouit. i. applicuit sup. ipsum ad beniuolentiam ciuium.

De Antiocho. Cap. CCCLXXIII.

Antiochus autem a. L. Scipione ultra taurum montem imperii finibus summotus quū asiā prouinciam uicinasq3 ei gentes amisisset gratias agere populo Romano non dissimulanter tulit: q̄ nimis magna procuratione liberatus: modicis regni terminis uteretur: & sane nihil ē tampræclarum aut tam magnificum: quod non moderatione temperari desideret.

¶ Antiochus āt sūmotus. i. expulsus finibus īperii a lucio Scipiōe. s. asiatico ultra Taurū mōtē quū amisisset asiā ꝓuinciā: & gētes uicinas ei sc3 aciæ tulit. i. sustinuit agere nō dissimulāter. i. absq3 dissimulatōe: populo Romano gratias q̄. i. qa: ipse liberatus nimis magna ꝓcuratōe: uteret̄ modicis terminis regni. Et sane. i. certe nihil ē tā ꝓclarū aut tā magnificū: qd nō desyderet. i. exposcat temperari moderatiōe. s. animi.

De his qui ex inimicis iuncti sunt amicicia & necessitudine. Ti. II.

Quæ qm̄ multis & claris auctoribus illustrata est: transgrediamur ad egregium hūani animi affectū quem ab odio ad gratiam deflexum:

& quidem cum læto stilo prosequamur. Nam sicut placidum mare ex aspero: cœlumq; ex nubilo serenum hilari aspectu sentitur: sic bellum pace mutatum plurimum gaudii affert. Offensarum etiam acerbitas deposita candida relatione celebranda est.

sine dubio tristitiam repræsentat. cõtra dignitates petentes candidati erant hoc est candida ueste induti.

¶ Quæ quoniam. Indissolubili filo transit ad sequentis tituli exempla: cuius hæc est p̃fatio. Quæ. s. moderatio: quoniã ẽ illustrata i. illustrior facta aut decla. rata: multis & claris authoribus: transgrediamur ad egregium affectum animi humani: sc3 ad reconciliationem post inimicitias: quem. s. affectum deflexum (Sunt qui defluxum legant sed placet lectio Oliuerii) ab odio ad gratiam: prosequamur: & quidem cũ stilo læto. i. cum stili lætitia. Nã sicut mare sentitur hilari aspectu placidũ trãqllum & sedatũ: ex aspero. i. turbulento idest postq̃ fuerat turbulentum: & cœlũ sentitur hilari aspectu serenũ ex nubilo. i. postq̃ fuerat nubilũ: sic bellũ mutatũ pace. i. conuersum in pacem: affert. s. bello prius afflictis plurimum gaudii. Acerbitas etiam offensarum deposita. i. pacata: est celebranda. i. honeste diuulganda: relatione candida. i. liuoris & tristitiæ experti.

Ascen.

De. M. æmilio lepido. Ca. CCCLXXIIII.

Marcus æmilius lepidus bis consul & pontifex maximus splendoriq; honorum par uitę grauitate diutinas ac uehementes inimicitias cũ Fuluio flacco eiusdem amplitudinis uiro gessit: quas ut simul censores renunciati sunt in campo deposuit existimans non oportere eos priuatis odiis dissidere: qui publice summa iuncti essent potestate. Id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit: & nobis ueteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.

Marcus Aemylius lepidus bis consul. Aulus gelius Aemylius inq̃t lepidus & fuluius flaccus: nobili genere amplissimisq3 honoribus & summo loco in ciuitate præditi: odio iter sese graui & simultate diutina conflictati sunt. postea populus eos simul censores fecit. atq3 ubi uoce præconis renunciati sunt ibidem in campo statim nondum dimissa cõcione ultro uterq3: & pari uoluntate coniuncti complexiq3 sunt: exq3 eo die: & i ipsa censura & postea iugi concordia fidelissime amicissimeq3 uixerunt. turpe enim sibi fore putabant priuatim dissentire: cum publice in sũmo magistratu eẽnt coniuncti Par uitæ. nam uitæ integritas honoribus congruebat. Diutinas longas. a diu diutinus a die diurnus: Sũmæ potestati. collegio summæ potestatis. s. censuræ quæ non erat pene minor consulatu. Annalium. annales sunt: quibus annua gesta describebantur.

¶ Marcus &c. affert primum exemplum in Marco Aemylio dicens. Marcus Aemylius lepidus: bis consul & pontifex maximus: & par. i. æqualis: grauitate uitæ: splendori honorum. i. magistratuum quos gesserat: gessit diutinas. i. longi temporis ac uehementes inimicitias cum fuluio flacco uiro eiusdem amplitudinis. s. in honoribus. Quas. s. inimicitias deposuit. s. Marcus Aemylius in campo. s. martio ut. s. postq̃ renunciati. i. per præconem iterum nũciati sunt & declarati (Nam in comitiis collectis per puncta suffragiis: qui numera dis punctis præerant nuntiabant præconi eos qui electi fuerunt: & præco electis renuntiabat. i. iterũ nuntiabat: quod dico quia renuntio fere pro abnuo aut abdico & quod dicunt renego accipi solet) censores simul idest uno tempore: existimans. i. iudicans: non oportere. i. non decere: eos qui iuncti essent publice. i. in administratione publica: sũma potestate: ut pote censoria: quæ in omnes ordines animaduertere poterat: dissidere. i. pertinaciter dissentire odiis. i. simultatibus & iurgiis priuatis (Dixi dissidere esse pertinaciter dissentire. Nã sedere dicitur quod firmiter placet: ut æneid. ii. Et sedet hoc animo: perituræq3 addere troiæ Teq3 tuosq3 iuuat &c. Et eiusdem. iiii. Si mihi non animo fixum immotumq3 sederet &c. Vnde dissidere firmiter dissentire: & inde dissidium) Et. i. pariter ætas præsens. i. quæ tunc erat: comprobauit id iudicium eius. s. Marci Aemylii lepidi: & ueteres scriptores annalium idest librorum continentium qui annuos magistratus gesserunt & quid in eis egerunt tradiderunt. s. scripto: laudandum nobis. s. posteris suis.

De Sexto Liuio salinatore. Cap. CCCLXXV.

Sexti quoq; Liuii salinatoris fin endatum simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is namq; & si Neronis odio ardens in exilium p̃fectus fuerat: testimonio eius præcipue afflictus: tamen postq̃ eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt: & ingenii sui quod erat acerrimum: & iniuriæ quam grauissimam acceperat obliuisci sibi imperauit: ne si dissidente animo consortium imperii usurpare uoluisset pertinacem exhibendo inimicum malum consulem ageret: quæ

Sexti quoq3 Liui. Quãta fuerit inter Liuiũ Salinatorẽ & Claudiũ Neronẽ cũ acerbitate dissensio: satis in capitulo de cẽsura diligẽter ãnotauimus. Salinatoris. Salinator dictus ẽ a lege quã arctissimã & populo maxie molesta de uendẽdo sale tulerat. ob quã deide dãnatus ẽ. nam cũ primũ cõsulatu abiit: a Claudio Nerone illi dies dicta ẽ ad populũ. & cũ oẽs trĩb9ci maxime forẽt isensæ p̃ter metiã: facile dãnatus ẽ quã ignominiam adeo moleste tulit: ut rus migraret: & p multos ãnos urbe & oi cœtu careret hominum. Octauo ferme post damnationem ãno. M. Clau. Marcel. & M. Vale. Le. consules eum reduxerunt in urbem: sed erat ueste obsoleto: capillo: barbaq3 p̃lixa: præse ferens insignẽ in uultu habituq3 me-

mortā: ignominiæ acceptæ quē cenſores tonderi: ſqualoreq; deponere & in ſenatū uenire: ac omnibus publicis muneribus fūgi coegerunt. Cum igitur reſpublica graui & diutino bello punico ſecūdo pmereē: multiſq; cladibus exhauſta uiris fortibus eſſet non facile inueniebantur qui digni forent qbus committeret imperiū: itaq; comitiis cōſularibus Claudio Neroni declarato cōſuli: par ei collega quærebatur: nec quiſq̄ in tanto populo inueniri potuit Sexto liuio pferendus aut certe adæquandus: uel q cæteri ſiqui erant lege ipedirentur: uel q nullus par huic uirtute appareret: Quare omniū ſuffragiis ei recuſanti ac prope inuito conſulatus demandatus eſt. Quo facto. de reconciliatione ēt gratiæ in ſenatu actū eſt. erant autē inimicitiæ inter eos ut ſupra diximus: q dānatiōis & exilii ſui dux & auctor fuiſſet Nero. hac ergo acerbiores indignioreſq; Liuio ſua calamitas faciebat: q ſe ſpretū in ea fortuna credebat. Itaq; his magis iplicabilis erat & nihil opus eſſe recōciliatione dicebat. acrius & intentius omnia geſturos, timentes ne creſcēdi ex ſe minime collegæ poteſtas fieret. Vicit tamē auctoritas ſenatus & patriæ charitas ut depoſitis ſimultatibus: quæ inter ipſos diu fuerant cōmuni conſilio rēpublicam inuicem adminiſtrent. In exiliū. Rus migrauit: ut Liui. tradit: acerrimū uehemens aſperrimū. Imperauit. Bene iperauit quia ſeipſū uicit. Diſſidente. diſcordante diſcrepante. Conſortiū. coniunctionē. collegiū. Articulo momento & inclinatione. Punicas uires quia ut ſupra diximus haſdrubalē hānibalis fratrem cum innumeroſo exercitu uictum ceciderunt.

quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio: in aſpero ac difficili temporum articulo plurimum ſaluti urbi noſtræ atq; Italiæ attulit: quia pari uirtutis impetu cōnixi: terribiles punicas uires contuderunt.

¶ Sexti quoq; &c. Ordo eſt. Annaliū ſup. ſcriptores noluerunt quoq; .i. ēt conſiliū illuſtre. i. præclarū Sexti Liuii Salinatoris: finiendarū ſimultatū. i. quod cepit ad finiendas ſimultates. i. occulta odia: eſſe ignotū poſteritati: quia etiam illud tradiderunt laudandū. Nāq; pro quia: is. ſ. Salinator etſi. i. q̄q̄: fuerat profectus in exilium. ſ. in rus ubi exulabat: ardens. i. icēſus: odio Neronis. ſ. claudii: a quo illi dies dicta fuerat: & afflictus præcipue teſtimonio eius. ſ. Claudii Neronis: tamen poſtq̄ ciues. ſ. romani: dederunt. ſ. per ſuffragia: eū. ſ. Salinatorē: reuocatū inde. ſc; ab exilio in patriā illi. ſ. Neroni: collegā in. i. ad conſulatū. ſ. gerendū imperauit ſibi. i. coegit ſeipſum obliuiſci &. i. ſimul: ingenii. ſ. ingenitæ a natura qualitatis animi: quod. ſ. ingenium erat acerrimum: & iniuriæ: quā. ſ. iniuriā acceperat grauiſſimā: adeo autē id ſibi imperauit: ne ſi uoluiſſet uſurpare conſortiū. i. ſortitionem ipeni: ageret conſulem malū ideſt agendo quæ conſulis eēnt exhiberet ſe conſulē malū: exhibendo. ſ. ſe inimicum pertinacē. ſ. in inimicitiis. Quæ quidē inclinatio mentis. ſ. eius: ad habitū ideſt firmā qualitatē animi: tranquilliorem. i. ſedatiorē & mitiorē: attulit urbi noſtræ. ſ. Romæ atq; italiæ. ſ. reliquæ: plurimū ſalutis. in aſpero atq; difficili articulo tēporū. ſ. quo Annibal Romā uexabat: quia ipſi iā concordes facti: connixi. i. contendentes: pari impetu uirtutis contuderunt uires punicas terribiles. ſ. antea: toti Italiæ.

De Aphricano & Tibe. Ca. CCCLXXVIII.

Clarum etiam in aphricano ſuperiore ac Tiberio graccho depoſitarū inimicitiarum exēplum: ſiquidem ad cuius mēſæ ſacra odio diſſidentes uenerāt ad ea & amicitia & affinitate iuncti diſceſſerunt. non contentus enim Scipio auctore ſenatu in capitolio Iouis epulo cum graccho concordiam communicaſſe: filiam quoq; ei Corneliam protinus ibidem deſpondit.

Clarum etiam in aphricano ſuperiore. P. aphricanus ſupior & T. gracchus Tyberii & caii gracchorum pater rerum geſtarum magnitudine & honorum atq; uitæ dignitate illuſtres uiri diſſenſerunt ſæpenumero de republica & eius cauſa ſicut qua alia re non amici fuerunt. Ea ſimultas cū diu manſiſſet. & ſolēni die ioui epulū libaretur. atq; id ob ſacrificiū ſenatus in capitolio epularetur fors fuit ut apud eandem menſam duo illi iuncti locarentur: tum quaſi diis imortalibus arbitris id cōuiuio iouis optimi maximi dextras corū conducentibus repente amiciſſimi facti neq; ſolū amicitia incepta: ſed affinitas ſimul inſtituta. nā. P. Scipio filiam uirginem habens iam uiro maturam ibi tū eodem loco deſpondit eā Tyberio graccho quem probauerat: elegeratq; exploratiſſimo iudicii tempore: dum inimicus eſſet. Liuius de bello macedonico lib. viii. parum conſtare dicit inter auctores utrum poſt mortem patris deſponſata fuerit: & nupſerit filia aphricani graccho: an uere illæ opiniones ſint gracchū cū. L. Scipio in uincula duceretur. nec quiſq̄ collegarum auxilio eēt iuraſſe ſibi inimicitias cum Scipionibus manere: nec ſe gratiæ quærendæ cauſa quicq̄ facere: ſed in quem carcerem reges & imperatores hoſtium ducentem uidiſſet. P. aphricanū in eum fratrem eius duci non paſſurū. Senatū eo die forte cœnantem in capitolio conſurrexiſſe & petiiſſe: ut inter epulas graccho filiā aphricanus deſpōderet. qbus ita i publicū ſolēne ſpōſalibus rite factis: cum ſe domū recepiſſet. Scipionem

¶ Clarum &c. Ordo eſt. Exemplum inimicitiarum depoſitarum: ſup. fuit etiam clarum ideſt illuſtre: in Aphricano ſuperiore ideſt maiore: ac ſup. in Tyberio Graccho. Si quidem ideſt quandoquidem: ipſi diſceſſerunt iuncti amicitia & affinitate: ab ea ſup. menſa iouis in capitolio: ad cuius menſæ ſacra ideſt ſacrificia ipſi uenerant diſſidentes odio ideſt propter odium. Enim pro quia Scipio non contentus cōmunicaſſe concordiam cum graccho ſcilicet Tyberio: epulo ideſt in ſolēni conuiuio iouis ideſt quod fiebant ex oblatis ioui: in capitolio: ſenatu authore ideſt interueniente authoritate ſenatus qui eos ut reconcilientur epulo ſimul intereſſe uoluit: deſpondit quoq; .i. inſuper. protinus ibidem. i. in epulo: ei. ſ. Tyberio graccho: Corneliā filiam ſup. ſuam.

Aemyliæ uxori dixisse:filiā se minorē despondisse.cū muliebriter indignabūda nihil de cõmuni filia secū cõmunicatū aut cõsulcatū adiecisset.non si. T.graccho daret expertē consilii debuisse matrē esse.lætū Scipionē tā concordi iudicio & ipsi desponsam respondisse Scipio ex duabus filiabus maiorē natu.P.Cornelio nasicæ minorē huic graccho despondit. Mensæ facta.Mos annuus & solēnis erat Romæ:ut epulæ iouis in capitolio celebrarentur:quo principes conuenientes discumbebant & epulabantur.Filiā quoq; corneliā:quā genuit ex tertia æmilia pauli Aemylii filia.

De cicerone. Cap. CCCLXXIX.

Sed huiusce generis humanitas etiam in Cicerone præcipua apparuit. Aulum nāq; gabinium repetūdarum reum sūmo studio defēdit: qui cum in consulatu suo urbe expulerat.

¶ Sed humanitas idest mansuetudo huiusce generis.s.in reconciliatione & exorabilitate:apparuit etiā præcipua in Cicerone.s. Tullio. nameq; p quia:ipse defendit scilicet in foro iudiciali:Aulum Gabiniū:reū idest accusatū:repetundarū idest crimine rerū & pecuniarū quibus prouinciā dicebatur spoliasse restituendarū obnoxiū qui.s.Gabinius:expulerat eū.s.Ciceronē urbe.s.Roma sup.in consulatu suo.i.cū ipe Gabinius esset cõsul.

Sed huiusce generis hūanitas.Cicero gabinio concillatur.huic gabinio Cicero restiterat:ne supplicatio decerneretur ob res gestas in syria: ut ex ipso Cicerone depræhenditur ad atticū :qui hoc inquit.nequeo differre ad idus maias : feratus diuinus fuit in supplicatione gabinio deneganda.hunc autē gabiniū cū Clodio i Ciceronē sensisse intelligimus:quē postea reuocatus depositis inimicitiis Cicero defendit. fuerat autē maiestatis postulatus a lētulo flāminis filio:quē postea de ambitu in petitiōe consulatus reū fecit.P.Sylla.sed uetus erat Gabinii cū Cicerone inimicitia ob damnatorū supplicia.inter quos Gabinius quidam fuerat huius gabinii propinquus .Gabinius ille coniurationis cõscius traditus fuerat crasso custodiendus:de quo postea cū cæteris supplicitū sumptū est.De hac autem inimicitia multis in locis apud Ciceronē nobis uidere licet.sed in primis in oratione de gratiarū actione:quā ad populum habuit siue ad senatū:ubi ait Luci.Piso. Tu me ausus isto oculo:non dicā isto animo:ista fronte:non uita:tanto supercilio:nō enim possum dicere tantis gestis cū Gabinio consociare consilia pestis meæ.De reconciliatione uero ac defensione multa uidere possumus in epistola quam ad lentulū scri.li.i.ubi Lentulus ex Cicerone quæsisse uidetur quare Vatinium defenderit & laudarit. Repetundarum .repetundarum accusari dicebātur qui uel prouincias uel socios populi Ro.aliquo modo expilassent.unde a repetendis rebus uel ui uel dolo ereptis:repetundarum & de repetundis postulari quispiam dicebatur.Qui cum in consulatu suo.nam hic Aulus gabinius:&.L.piso consules erant:qui promulgante legem.P.Clodio Ciceronem urbe eiecerunt.

De eodem. Cap.CCCLXXX.

Demq;.P. uatinium dignitati suæ semper infestum:duobus publicis iudiciis tutatus est: ut sine ullo crimine leuitatis ita cum aliqua laude quia speciosius aliq̃to iniuriæ beneficiis uincuntur q̃ mutui odii pertinacia pensantur.

¶ Idēq;.i.& idē.s.cicero tutatus ē duabus publicis iudiciis Vatiniū semper infestum idest qui fuerat semper infestus.i.contrarius & uim inferens dignitati suæ.s.Ciceronis Tutatus est inquā:ut.i. quēadmodū sine ullo crimine leuitatis idest inconstantiæ:ita cū aliqua laude.s. humanitatis & charitatis in remp.quia iniuriæ uincuntur.s.ab eo quia is acceperit :speciosius idest decentius aliquanto:beneficiis.i.uincendo aduersarium beneficio:q̃ pensantur idest compēsantur pertinacia odii mutui idest reponendo odium pro odio.

Idē.p.Vatiniū Cicero cū uatinio redijt in gratiā.In hunc uatiniū antea dixerat Cicero accusatū ambitus a paulo uel.M.Licinio crasso:cuius rei adhuc extat oratio Ciceronis de quo ēt in epistolis ad atticū depræhēditur & in ea quā supra dixi ad Lentulū.Ad atticum uero sic ait. Quin etiā paulus noster productus testis i Sextiū cõfirmauit se nomen Vatinii delaturū.si. M. Licinius cūctaretur:& hunc in ciceronē cū Clodio conspirasse opinio ē:cui deide recõciliatus patrociniū suū dedit.Duobus publicis iudiciis ambit9 & repetūdarū.Publica iudicia dicebantur q̃ ad rēp.pertinēt: de qbus lata lex est:ut ambitus repetūdarū maiestatis lesæ.Quia speciosius Sntia nõ solū philosophica:sed etiā religiosa: Mutui quia si qs me oderit ego illū pari odio prosequor.

De.P.pulchro. Cap.CCCLXXXI.

Ciceronis autem factum adeo uisum est probabile ut imitari id ne inimicissimus quidem illi. P. pulcher dubitauerit q incesti crie a tribus lētulis accusatis unū ex his ābitus reū patrocinio suo p texit atq; in aīm iduxit & iudicē & ptorē & testē uestæ ædem intuens amicum lentulo agere intra quā ille salu

Ciceronis āt factū.hoc pulcherrimū ciceronis factū.p.clo. eius inimicus emulatiõe ueluti quadā imitatus est. Nā uni ex tribus Lentulis a quibus fuerat in ipsa salute grauiter oppugnatus:deide ambitus reum suo patrocinio defendit. Incesti crimine:q itroiisset ad matronas bonæ deæ sacra celebrantes quibus uiris interesse non licebat.captus enim amore pompeiæ uxoris Cæsaris qui forte eo anno pontifex maximus erat sub habitu muliebri domum Cæsaris:ubi ea sacra fiebant ingredi ausus est: & cognitus a mulieribus inde turpiter cæsus

electus. deinde etiam sorores tres suas uiolauerat. unde in oratione pro domo ait Qui nõ pluris faceret tres sorores q̃ bonam deam inueni etiam qui dicerent uirginem uestalem uiciasse. A tribus lentulis. s. a publio: a Lucio a Caio lentulo.

tem eius foedo crimine obruere cupiens hostili uoce perorauerat.

¶ Ciceronis &c. Miro artificio in cõnectendis exemplis usus: dicit factũ autem Ciceronis: uisum est. s. Romanis probabile adeo. i. in tantum: ut ne inimicissimus quidem illi. s. Ciceroni: uidelicet Publius pulcher: dubitauerit imitari id: qui accusatus tribus lẽtulis. s. Lucio publio & Caio: crimine incesti. s. cõmissi aut quod uoluerit cõmittere in aede bonae deae in habitu muliebri: cum initiata sacris bonae deae: protexit. s. postea: suo patrocinio. i. ut dicunt aduocatione: unum ex his. s. tribus Lentulis: reum ambitus. s. criminis affectati regni aut alterius dominationis malis artibus: atq; induxit in animum. i. frangendo animum suum sibi ipsi imperauit agere idest exhibere se lentulo amicum: & iudicem & ꝓtorem & testem (tres enim illas personas tunc ferebant) intuens aedem uestae. i. cum esset in conspectu aedis & ita memor esset contumeliae sibi illic obiectae: intra quam. s. aedem: ille. s. lentulus cupiens obruere. i. opprimere foedo. i. turpi crimine: salutem eius. s. publii clodii pulchri: perorauerat. i. ipetrauerat orando uoce hostili ut. s. Clo. in exilium agatur.

De Caninio gallo. Cap. CCCLXXXII.

Aninius autem gallus reum pariter atq; accusatorem admirabilem egit &. C. Antonii quẽ damnauerat filiam i matrimonium ducẽdo: &. M. Colonium a quo damnatus fuerat rerum suarum procuratorem habendo.

¶ Caninius autẽ gallus egit. i. repraesentauit seipsum pariter reũ atq; accusatorẽ mirabilẽ: ducendo & idest simul in matrimoniũ filiã Caii Antonii: quẽ dãnauerat ut accusaret: & habẽdo Marcũ Coloniũ a quo fuerat dãnatus & ita reus procuratorẽ rerũ suarũ.

Aninius autẽ gallus. Antonius multos i achaia spoliauerat. nactus de exercitu syllano equitum turmas: deinde graeci quos spoliauerat traxerunt antonium in ius ad. M. lucullum praetorem: qui ius inter peregrinos dicebat. egit pro graecis gallus: & tum adolescentulus. Qu. gallus significari uidetur quem ambitus reum Cicero defendit. hic enim cum esset praeturae candidatus, dederat gladiatoriã sub titulo patris qui in aedilitate quam antea gesserat uernas non habuerat: haec Asconii. Verũ Antonius repetundarũ reus a lucullo damnatus est: uel ut alii dicunt a Caninio gallo: qui et postmodum reconciliatus filiam duxit uxorem. M. Colonium. Caninius accusatus est ambitus: apud. M. colonium ꝙ in praeturae petitione candidatus gladiatoriam populo dedisset: ut fauorem eius amplecteretur: sub excusatione funeris patris diceret gladiatores illos in funere patris dedisse. tum ab illo damnatus est: quem deinde acerrimum suarum rerum & dignitatis procuratorem habuit. Reum. C. Antonium. Accusatorem. M. Colonium.

De coelio Ruffo. Cap. CCCLXXXIII.

Oelii uero ruffi ut uita iquinata: ita misericordia quam. Q. pompeio praestitit probanda: cui a se publica quaestione ꝓstrato: quum mater cornelia fidei commissa praedia non redderet: atq; ex auxilium suum litteris implorasset: pertinacissime absenti affuit recitauit etiam eius epistolam in iudicio ultimę necessitatis indicem. qua impiam corneliae auaritiam subuertit factum propter nimiã & eximiam humanitatem ne sub coelio quidem auctore repudiãdum.

¶ Caelii &c. Ordo ẽ: uero ꝓ sed: ut. i. queãdmodum uita Caelii ruffi: inquinata sup. fuit. i. polluta crimine: ita misericordia: quam ipse praestitit Quinto pompeio probanda sup. fuit. Cui. s. Qu. Pompeio prostrato. i. superato a se publica quaestione idest inquisitione. Cum Cornelia mater scilicet gracchorum non redderet praedia cõmissa idest credita fidei. s. suae. i. quae acceperat ad usum pupillorum: atq; lex idest quae iubet orphanis & pupillis patrocinari: aut ut alii legunt: atq; iste scilicet. Qu. Pompeius: implorasset litteris. s. ad eum missis auxiliũ suum: affuit idest auxilio fuit pertinacissime absenti (ergo non dices affuit idest ꝑsens fuit sed auxilio fuit) Et recitauit in iudicio epistolam eius: indicem idest indicatricem ultimae necessitatis: q̃. s. epistola subuertis idest destruxit auaritiam corneliae impiam: quia uolebat minores patrimonio suo fraudare: factum idest quod

Coelii quoq; ruffi. Vt coelius ruffus. Qu. Pompeium defendit a se publica quaestiõe prostratum ꝙ uidelicet restituerat. P. sulpitio tri. ple. leges promulganti de exulibus reuocãdis: de nouis ciuibus libertinisq; distribuendis: de mario aduersus mitridatem creando duce & ideo uita ipsius coelii inquinata dinoscitur. si pertinaciter has ꝑniciosas leges defendere uoluerit. Alter coelius bello ciuili praetor seditiones in urbe cõcitauit: plaebem nouarum tabularum spe sollicitauit: sed abrogato magistratu pulsus urbe Miloni qui fugitiuorum exercitum cõtraxerat se coniunxit: & uterq; cum bellum molirentur interfecti sunt. Cice. ad atticum. Nos ꝓ uiciae coeliũ ꝓfecimus puerũ inq; & fortasse fatuũ & nõ graue & nõ cõtinẽtẽ: fuit aũt Ciceronis q̃stor i ꝓuincia & hic trib. quoq; plae. fuit studiosissimus milonis conatusq; ẽ legibus obsistere quas contra milonem pompeius tulerat unam de caede alteram de ambitu. cõtra uero Qu. pompeius collega eius clodio familiarissimus omnem sectam eius se palam sequi profitebatur. nam dixerat in concione paucis post diebus q̃ clodius fuerat occisus Milo dedit quem in curia seperlitis: dabo quem in capitolio sepeliatis. Coelius ergo publica quaestione. Qu. pompeium prostrauerat: ꝙ tribunatum suum seditiose gesserat multum in excitando ad

factum sup. est: ne quidem .i. non etiam repudiandum sub Coelio authore scilicet adhuc ignobili: propter nimiam & eximiam humanitatẽ sup. eius uidelicet Coelii.

uersus milonẽ praesertim cuius amicissimus erat Coelius. ipsius autem coelii uitam inquinatam id est quem parum pudice adolescentiam habuisse fama fuit: immo uero libidinose. Nam cum accusaretur aurum clodia sumpsisse forsitan corrupti ueneuum luceio domino miserunt accusatores coelio ad suspicionem firmandam libidines obiecerunt. amores. adulteria inusitata: conuiuia: comessationes cantus: symphonias: nauigia. Idem familiam hipsei & huius Qu. Pōpeii postulauit: sed tunc probata est eius adolescentia cum Qu. pompeium quem publica quaestione prostrauerat defendit cum opprimeretur a cornelia gracchorum matre. Vita inquinata quod multis uoluptatum generibus abuteretur: ut supra diximus. Publica quaestione. nam accusauit eum quod seditiosum tribunatum gessisset & populum excitando aduersus milonem: cuius amicissimus erat coelius. Vel publica quaestione: quod partes Marii defendit aduersus Qu. pompeium & syllam consu. Prostrato: quod in ea contentione Qu. pompeii filius occisus est: & ipsi consules uix euadere potuerunt. Mater cornelia: per excellentiam dixit: quod uidelicet adolescentis illes genuerit expellentis ingenii mirificaeque naturae: sed patriae seditionibus suis perniciosos. haec autem Qu. pompeii tutrix fuerat & illius bonorum procuratrix. nam hic paruulus in tutelam eius datus est: postea adultus factus cum sua bona reposceret: illa se daturam negabat Praedia quia fundum suum occupabat. Vltimae necessitatis: ut etiam ab inimico auxiliũ petere cogeretur. Factum: uirtus nec in homine quidem uitiosissimo contemnenda.

De abstinentia. & continentia.

Titulus. III.

Magna cura praecipuoque studio referendum ẽ quãtopere libidinis & auariciae furori similes impet⁹ ab illustrium uirorum pectoribus consilio ac ratione summoti sunt. Quia ii demũ penates: ea ciuitas id regnum aeterno ĩ gradu facile steterit: ubi minimum uirium ueneris pecuniaeque cupido sibi uendicauerit. Nam quo istae generis humani certissimae pestes penetrauerit: ibi iniuria dominatur: infamia flagrat. Igitur contrarios his tã diris uitiis cõmemoremus mores.

De abstinentia & Continentia.

Titu. III.

Magna cura praecipuoque studio. De abstinentia & continentia dicturus praefactione quadam utitur: ut ostẽdat q̃ perniciosissimae pestes ad omnem ciuitatis statum euertendum sint auaritia atque luxuria: quae duabus his uirtutibus ueluti quibusdam frenis inhibitae: hominum pectoribus dominari non possunt. Exempla igitur ponit eorum qui in his uirtutibus praestantissimi fuerunt. Quia ii demum penates. quod de ro. urbe legitur. nam ut saepe diximus: nulla unq̃ respu. fuit maior nec sanctior nec bonis exemplis ditior. nec ubi tantus ac tãdiu paupertatis ac parsimoniae honos habitus sit: nec in quam ciuitatem tam sera commigrauerit ut luxuria atque auaritia: ubi q̃to mnus rerum. tãto minus cupiditatis. nuper diuitiae auaritia & abundantes uoluptates desiderium per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia inuexere.

Magna cura &c. Praefatio est in titulum de abstinentia & continẽtia. Ordo autem est Referendum id est recitandum magna cura & praecipuo studio: quantopere .i. quanta opera & diligentia: impetus auariciae & libidinis similis furori .i. insanie cuidam: summoti sunt consilio ac ratione ab pectoribus uirorum illustrium. Quia ii demũ .i. denique penates: ea ciuitas. & id regnum steterit (Est ergo zeugma ab inferiore) facile in aeterno gradu ubi .i. in quo aut in quibus cupido ueneris .i. libidinis & pecuniae uendicauerit .i. appropriauerit sibi minimum .i. minimam partem uirium. Nam quo .i. ad quos penates ad quam ciuitatem & ad quod regnum istae certissimae pestes humani generis .s. libido & auaricia: penetrauerint: ibi iniuria dominatur: infamia flagrat. Igitur commemoremus mores contrarios his tam diris uitiis: hoc est obseruationes abstinentiae & continentiae.

De Scipione. Cap. CCCLXXXIIII.

Quartum & uigessimum annum agens scipio: cum in hispania carthagine oppressa maioris carthaginis capiendae sumpsisset auspitia multosque obsides quos in ea urbe poeni clausos habuerant: in suam potestatem redegisset: eximiae inter eos formae uirginẽ aetatis adultae & iuuẽis & coelebs & uictor postq̃ comperit illustri loco inter celtiberos natam nobilissimoque gentis eius Indibili desponsatam: accersitis parentibus & sponso inuiolatam tradidit. Aurum quoque quod

Quartum & uigesimum annum Scipio ut supra diximus quartum & uigesimum nactus annum ĩ hispania dux declaratus cum primum prouinciam tenuit. carthaginem nouam munitissimam urbem & punicis opibus refertam ui cepit & militibus diripiendam concessit. erant in ea forte Carthaginensium obsides: inter quos & uirgo pulchritudinis prope admirabilis: ut quacunque se uerterent omnium in se conuerteret oculos: quae cum ad Scipionem deducta esset: ab ea statim Scipio percunctatus patriam: parentes: inter caetera cognouit desponsatam eam prīcipi celtiberorum adolescenti cui luccio nomẽ erat. Extemplo igitur

Valerius maximus.

pro redemptiōe puellæ allatum erat summæ dotis adiecit. Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus: celtiberorum animos romanis applicando meritis eius gratiam debitam retulit.

¶ Quartum &c. Ordo est. Scipio.s. Aphricanus minor agens quartum & uigesimum annum cum carthagine scilicet noua oppressa in hispaniam sumpsisset auspicia.i.fælicia initia: Carthaginis maioris.i.ueteris: q̄ erat in aphrica capiendæ: & redegisset in suam potestatem multos scilicet hispanos: obsides.i.ob fidem seruandam illic sedem tenentes: quos pœni.i. carthagineñ. habuerant clausos in ea urbe: cū ipse & iuuenis quia.xxiiii. annorum: & cælebs.i.coniugem non habens: & uictor: & ita cui omnia licerent. postq̄ comperit inter eos.s. obsides: uirginē eximiæ formæ & ætatis adultæ.i.maturæ uiro: natam illustri loco.i.claris natalibus inter celtiberos: & desponsatam Indibili.s.iuueni sic dicto: nobilissimo eius gentis scilicet celtibericæ: tradidit sup. eam inuiolatam parentibus ac sponso ac cessitis: & adiecit summæ dotis.s. puellæ aurum quod allatum erat.s.a parentibus pro redemptione puellæ. Qua continentia contra libidinem: & munificentia id est liberalitate: contra auaritiam: Indibilis obligatus id ē deuinctus: rettulit gratiam debitam meritis eius. scilicet Scipionis: applicando Romanis.i.trahendo in partes Romanorum animos celtiberorum.

fur parentibus sponsoq; a domo accitis: cū interim deperire eum sponsæ amore cognosceret: ubi primum uenit accuratiore eum sermone q̄ parentes alloquitur iuuenis inquit iuuenem appello quo minor sit inter nos huius rei uerecundia: ego quum sponsa tua uocata a militibus nostris ad me deducta esset audireq; eam tibi cordi esse & forma faceret fidem quia ipse si frui liceret ludo ætatis: præsertum in lecto legitimoq; amore: & nō respub. animum nostrum occupasset: ueniaq; mihi dari sponsam uehementius amanti uellem tuo cuius est spōsa amori fauco fuit spōsa tua apud me eadeq; qua apud socios tuos parentesq; suos uerecundia seruata tibi ut inuiolatum & dignum me teq; dari tibi donum possit. hanc mercedem unam paciscor ut pro eo munere amicus populi Ro. sis: & si me uirum bonum credis cē: qualem patrē patruumq; iam ante hæ gentes norant: scias multos nostri similes in ciuitate romana esse neq; ullum in terris populum hodie dici posse quem minus tibi hostem tuisq; esse uelis: aut amicum malis. Adolescēs pudore simul gaudioq; perculsus dexteram Scipionis tenens: deos omnes inuocare ad gratiam illi pro se referendam quoniam sibi nequaq̄ satis facultati: pro suo animo atq; illius erga se meritis esset. parentes inde cognatiq; uirginis appellati: qui quoniam gratis sibi redderetur uirgo ad quam redimendam satis magnum auri pondus attulissent: orare scipionem ut id a se donum acciperet cœperunt haud minorem eius rei apud se gratiam futuram esse affirmantes: q̄ redditæ inuiolatæ foret uirginis Scipio quoniam tantopere peterent accepturum & sepollicitus poni ante pedes iussit uocateq; ad se luceio super dotem inquit quam accepturus a socero es hæc tibi a me dotalia dona accedent: aurumq; tollere ac sibi iussit habere: his lætus donis & honoribus dimissus domum impleuit populum laudibus & meritis scipionis: uenisse dius simillimum iuuenem uincentem omnia: tum armis tum benignitate atq; beneficiis. Itaq; delectu clientum habito cum mille trecentis equitibus intra paucos dies ad scipionem rediit: Hæc Liuius. At Aulus Gelius super tanta huius rei uirtute nescio quid suspitionis Valerio Anciate uidetur afferre. Dicit enim Appion græcus homo qui πλει Sονικοσ appellatus est facili atq; alacri facundia fuit Is quum de Alexandri regis laudibus scriberet uicti inquit hostis uxorem facie inclytam mulierē uetuit in conspectum suum deduci: ut eam ne oculis quidem suis contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest: utrum uideri continentiorem par sit. P. ne aphricanum superiorem qui carthagine ampla ciuitate in hispania expugnata: uirginem tempestiuam forma egregia nobilis uiri hispani filiam captam perductamq; ad se patri inuiolatam reddidit: an regem Alexandrum qui Darii regis uxorem eandem eiusdemq; sororem prælio magno captam: quam esse audiebat exuberanti forma uidere noluit: produciq; ad sese prohibuit. sed hanc utramq; declamatiunculam super Alexandro & Scipione celebrauerunt hi quibus abunde ingenii & ocii & uerborum est: nos satis habemus quod ex historia est id dicere. Scipionem istum uerone an falso incertum est: fama tamen cum esset adolescens haud sincera fuisse: & propemodum cōstitisse hosce uersus a. Cn. neuio poeta in eum scriptos esse etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosæ cuius facta uiua nunc uigent: qui apud gētes solus præstat. Eum suus pater cum pallio uno ab amita abduxit. His ergo uersibus credo adductum Valerium Antiatem aduersus omnes scriptores. sic de scipionis moribus sensisse. & eum puellam illam captiuam non redditam a scipione: atq; in deliciis amoribusq; ab eo usurpatam. Frontinus libro secundo. capitulo undecio Scipio inquit aphricanus in hispania cum inter captiuas eximiæ formæ uirgo nobilis ad eum perducta esset quæ omnium oculos in se conuerteret summa custodia habita sponso nomine Luceio reddidit insuperq; aurum quod parentes eius redempturi captiuam donum scipioni attulerant eidem sponso pro nuptiali munere dedit. qua multiplici gratia uniuersa gens uicta imperio populi roma. accessit. Obsides: obsides sunt datæ fidei quædam quasi pignora ibi erant totius hispaniæ collocati obsides carthaginensibus dati: Eximius excellentis. Aetatis adultæ iam matura uiro Cælebs sine uxore. nam cælebs dicitur qui sine fœmina uiuit quasi cælestium uitam ducens a cælo & βιοσ ex latino & græco compositum. Victor: non sine ratione dixit uictor: nam uictoria solet insolentiores minusq; continentes reddere uiros. Celtiberos populi sunt Hispaniæ: a celte & ibero dicti. Celtæ autem Liuius testatur libro.y. tertia pars Galliæ: qui uenietes ad Iberum fluuium Hispaniarum: ibiq; considentes: retenta primi nominis parte & assumpta parte fluminis iuxta quod consederant: Celtiberi dicti sunt. quod Lucanus lib.iiii. tetigit: cum ait: profugiq; agente uetusta Gallorum celtæ miscentes nomen iberis. Indibili: nomen adolescentis hispani cui fuerat uirgo desponsata.

VErum ut huius uiri abstinētiæ. De continentia loquit. M. Catonis Uticensis qui Cato minor dictus est: & Ciceronis sententia stoicus perfectus. Nam maior censor & orator fuit: unde censorinus dictus est. Hoc exemplum i capitulo de mo

De Mar. Catone. Cap. CCCLXXXV.

VErum ut huius uiri abstinētiæ testis hispania: ita. M. Catonis Epyros achaia: cyclades insulæ: maritima pars asiæ prouincia cypros: un

de cum pecunię deportandæ ministerium sustineret tam auersum animum ab omni uenere q̄ a lucro habuit in maxima utriusq; intemperantię uersatus materia: nam & regię diuitiæ potestate ipsius continebantur & fertilissimæ delitiarum totius gręcię urbes necessaria totius nauigationis diuerticula erant. Atq; id Munatius Ruffus cypriacæ expeditionis fidus comes scriptis suis significat cuius testimonium non amplector. proprio.n. argumento laus ista nititur quoniam ex eodem nature utero & continentia nata est & Cato.

¶Verum.i.sed ut.i.quemadmodum: hispania est testis abstinentiæ.s. ab illicita uenere: huius uiri.s.scipionis uiri per maturitatem non per ætatem ita Epyros. Achaia. cyclades insulæ: & pars asiæ maritima & cyprus prouincia sup. testes sunt abstinentiæ Marci Catonis unde.i. a quibus locis Cum.s. Marcus Cato sustineret ministerium pecuniæ deportadæ: habuit animum tam auersum.i. abhorrentem & alienum ab omni uenere q̄ a lucro: uersatus in maxima materia.i. obiecto utriusq; intemperantiæ.s. tam circa libidinem q̄ circa auaritiam. Nam & diuitiæ regiæ ptolemæi regis cyprii: continebantur potestate ipsius.s. Catonis & urbes fertilissimæ deliciarum totius græciæ erant diuerticula necessaria totius nauigationis.i. ad quas tanq̄ ad diuersoria necessario ab incepta nauigatiōe diuertebat nauem. Atq; Munatius Ruffus comes fidus expeditiōis cypriacæ.i. quā Cato in cypro peregerat: significat id scriptis suis cuius testimonium ego non amplector: enim pro quia: ista laus.s. Catonis nititur.i. sustentatur proprio testimonio: quoniam & continentia nata est: & Cato sup. natus ē: ex eodem utero naturæ.i. naturali. q.d. Catonem non solum continentem dicendum sed etiam continentiam ipsam.

deratione tractauimus. ubi ptolemæi prouinciam Catoni demādatam fuisse diximus ut inde cypriacam pecūiam quam ptolemæus grandem congesserat Romam deportaret ne tantis opibus rex incitatus po.ro. bellum renouaret. Hanc igitur prouinciam Cato tā integro animo tāq; castis manibus exercuit ut neq; fides neq; religio neq; diligentia in ea administratione defuerit. nam inter ipsas omnis generis uoluptatum materias uersatus ab omni cupiditate manus oculos animum summa cum laude & admiratione cohibuit: & uelut aurum in fornace: sic est Catonis continentia in ea administratiōe probata. nam inter auri & argenti cumulos atq; inter omnis generis delicias uersari quas abunde asia refert. & ab his rebus quas mortales primas putant manus & animum abstinentes habere. hoc qui fecerit præstantissimæ integritatis homo deoq; proximus iudicari potest: quare merito dici potest: cum ipso Catone natam esse continentiam. Epiros. Epirus autem proprie firmam terram significat. Epirus est autem regio in europa: & aliquando Molossa dicta fuit. ut Iustinus affirmare uidetur: q̄q̄ Seruius sup. iii. æneidos non totam epyrum sed partem quam helenus tenuit molossam dictam uolunt quam deinde chaoniam a fratre chaone quem per ignorantiam occidisse uenenata sagitta perhibetur denominauit. dicente Vir. Morte neoptolemi regnorum reddita cessit Pars heleno qui chaonios cognomine campos Chaoniamq; omnem troiāo Pyrrhi a chaone dixit. In epyro igitur regnarūt omnes epyrotarum reges: qui pyrrhi dicti sunt a pyrrho achillis ex filio Deidamia regis licomedis filia in sciro: sicut ptolemæi reges egypti. arsacidæ reges parthorum: Cæsares ro. Achaia Regio est græciæ quæ teste Herodoto primo pelopōnesus: deinde danaa. postea achaia dicta fuit. unde græci achæi atq; achiui & danai dicti sunt: cuius maxime clarum oppidum Corinthus fuit: nunc uulgo dicitur morea. Cyclades Cyclades insulæ sunt in mari ægeo sic dictæ: ut uult solinus: q. licet spaciis longioribus: a Delo proiectæ in orbem tamen circa delū sitæ sint. nam orbem græci cyclon dicunt. Seruius autem super. iii. æneidos contra sentit non a rotunditate: sed a circuitu q. uideli cet longo ordine circuiri eas necesse sit. uel propter promontoria. uel quia naturale est ut coniuratoria sint maria in ciuitate terrarum quod si sic est: non cum y græco: sed cum latino scribendum est cuius oppositum græci omnes obseruant. nā y. scribunt. Inter has sunt breuiores quædam. ut Micone & Giarus & aliæ nonnullæ ad quas relegabantur scelerati. unde Iuuenalis in prima satyra. Aude aliquid breuibus giaris & carcere dignum Si uis esse aliquid. Sic & Virgilius de his insulis mentionem facit in tertio. Celsa micone giaroq; reuinxit. Vnde a qua cypro. Auersum abhorrens & alienum. Ab omni uenere ab omni cupiditate. Vtriusq; intemperantiæ. libidinis & auaritiæ. Nam & regiæ: Ostendit quantam habuerit materiam: si forte in libidinem fuisset auaritiamq; propensus. Diuerticula: uiarum diuortia loca ad quæ de itinere diuertimus. Diuertere ad diuersa uertere. Vnde diuersorium locum ad quem diuertimus ex uia domus hospitalis: Argumēto documento probationi. Vtero. Vterus proprie pregnantis mulieris dicitur.

De Druso Germanico. Cap. CCCLXXXVI.

Drusum etiam germanicum eximiam claudię familiæ gloriam fratrem tyberii patriæq; rarum ornamentum & quod super omnia est operum suorum pro habitu ætatis magnitudine uitrico pariter ac fratri augusto duobus reipublice diuinis oculis mirifice respondentem constitit usum ueneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse.

¶Drusum &c. Extollit continentiam coniugalem drusi germanici eū soli ta ad Tyberium palpitatione dicens Constitit.i. euidens & manifestum

Drusum etiam germāicum. Drusus germanicus contentus uxore sua. hic primo censum egerat deide germaniæ cis & trans rhenum positas ciuitates oppugnauit & tumultus ob eum censum in gallia exortos composuit. postremo Ceruscos item Centrecios Cautiosq; & alias gentes trans rhenum subegit. Hic igitur germanicus dictus est. Vxor eius Antonia minor fuit. M. Antonii triumuiri & Octauiæ sororis Augusti filia qua uiua contentus fuit: sed ipsa quoq; uiro reddidit uicem qui cum ex fractura equo super crus eius collapso trigesimo die postq̄ id acciderat mortuus eēt Antonia ætate integra & forma insigni: cum Li

uta focru fua reliquum fuæ uitæ tempus ui dua peregit: quod fequēti memoratur exem plo. Claudiæ familiæ. Claudius Nero ex Li uia uxore Tiberium genuit mortuo deinde Claudio Octauianus Liuiam aluum gestan tem duxit uxorem ubi natus est Drusus & hos filios scilicet Tiberium & Drusum ma gna caritate nutriuit. Drusus uero iam adul tus aduersus germanos Populo Roma. re bellantes auspiciis Octauiani missus. hostes celerius atq3 fœlicius q̄ de adolescente credi po∫∫it debellauit: omnemq3 prouinciam iam deficientem Romano restituit imperio inde germanicus ut supra diximus appellatus est q̄ il de hostibus triumphaturus prolapso su per crus eius quo uehebatur equo trigesimo post casum die ex cruris fractura perit. Pio habitu ætatis pro qualitate & ætatis condi tione Vitrico & fratri respondentem. nihil ab illorum uirtutibus degenerantem. Vitrico. s. Octauiano. est enim uitricus qui uxorem ex altero uiro liberos habentem duxerit dictus quasi uicem patris gerens uel quasi noultris cus q̄ a matre nouus producatur. Est igitur uitricus priuignorum secundus pater est. n. priuignus ex alio patre natus quasi prius genitus. Nouerca dicitur quæ liberis noua superinducitur a patre uxor: dicta q̄ noua su perducatur. est enim secūda patris uxor Fra tri Augusto. s. Tyberio. nam ab Augusto Octauio omnes imperatores augusti dicti sunt quasi consecrati sic etiam a Cæsare cæ sares: Constitit: manifestum fuit.

Vitricus

Priuign9

Nouerca

Ntonia quoq3. Vxor nobilissima Dru si & filia. M. Antōii triūuiri. & Octa uiæ sororis Augusti: quam deide An tonius Cleopatræ reginæ captus illecebris repudiauit unde nata sunt inter Antoniu3 & Augustum bella ciuilia. Socrus. s. liuiæ. Pro coniugio. quia in perpetua uiduitate permā sit. Alterius scilicet. Drusi. Alterius Antoniæ. Summam: finem.

Einceps his uacemus. demus ope ram Ponendi pecuniam pro repo nendi scilicet in thesauro. Vacauit. i dulsit intendit & tunc datiuo coheret quan do uero significat cessat. ablatiuo cū ab aut a præpositione. Cn. Marcius patriciæ gentis adolescens. Hic fuit ille qui postea coriola nus dictus est eo q̄ opera & uirtute sua ca ptum fuerit a posthumio consule oppidum coriolanum. Nam cum Aulus posthumius obsideret oppidum coriolanum: & in eo op pugnando sæpius militum uires frustra ten tasset: q̄ munitissimum esset. Cn. Marcius de ceptis custodibus oppidum irruit: ignem in tecta coniecit. multasq3 oppidi ædes incen dit. quibus correptis commeta ciuitas cum ad incendium omnes concurrerent. Ro. faci liorem fecerunt expugnationem: Eius igitur uirtute captum ē oppidum: a quo etiā agno minationem accepit: quia post id factum co riolanus dictus. de quo in captu. de miracu

fuit etiam drusum germanicum eximiam gloriam familiæ Claudiæ fra trem tyberii & rerum. i. singulare ornamentum patriæ. s. suæ Romæ: & (quod est super omnia) respondentem mirifice magnitudine operum suo rum pro habitu. i. qualitate ætatis. s. suæ. pariter uitrico. i. marito matris ul delicet octauio Augusto: & fratri augusto. s. tyberio appositoriæ duobus diuinis oculis resp. constitit dico eum tenuisse usum ueneris clausum intra charitatem coniugis. i. non extra matrimonium usum uenere.

De Antonia Drusi. Cap. CCCLXXXVII.

Ntonia quoq3 fœmina laudibus uirilem fa miliæ suę claritatem supergressa amorem ma riti sui egregia fide pensauit: quæ post eius ex cessum forma & ætate florens cubiculum socrus pro cō iugio habuit in eodemq3 toto alterius adolescentiæ ui gor extinctus est: alterius uiduitatis experientia conse nuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

¶ Antōia quoq3. Ordo ē: ātonia quoq3. i. uxor drusi fœmina. i. cū eēt fœmi na: tñ supgressa laudibus. s. otinētiæ: uirilē claritatē suæ familiæ. s. pater næ (qa pater eius Marcus Antonius triumuir aliequi clarus: libidie & ille cebris Cleopatræ repudiata uxore optima diffamatus est) pēsauit. i. com pensauit: egregia fide. i. fidelitate in conseruanda castitate matrimoniali: amorem mariti sui. s. drusi. Quæ florens forma & ætate post excessum. s. ab hac uita. i. mortem eius. s. mariti sui: habuit cubiculum socrus. i. matris mariti sui: pro coniuge. i. loco coniugii: aut lecti genialis: quia noluit ad se cundas transire nuptias: & uigor adolescentiæ alterius. s. coniugum uideli cet Drusi extinctus est in eodem toro. i. lecto: ab intorquendo dicto (un de quia elementum demitur: nam torus quasi torquus aut tortus dicitur prima corripitur: nec recte. (h. perscribetur) & experientia. i. longus usus uiduitatis. i. diuisionis a marito & ita secubitus: alterius uidelicet Antōiæ quæ erat uxor eius consenuit. i. ad senectam peruenit. Hoc cubiculu3 im ponat talibus experimentis. s. continentiæ coniugalis & uidualis sumn a3 id est finem.

De. Cn. Marcio. Cap. CCCLXXXVIII.

Einceps his uacemus quorū animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunq̄ uaca uit. Cn. Marcius patriciæ gentis adolescens Anci regis clara progenies cui Corioli uolscorum oppi dum captum cognomen adiecit cum editis conspicuæ fortitudinis operibus a posthumio Cōminio consule ac curata oratione apud milites laudatus omnibus donis militaribus & agri centum iugeribus & decem captiuo rum electione: & totidem ornatis equis: centenario boū grege argentoq3 quantum sustinere ualuisset donaretur: nihil ex his præter unius captiui salutem hospitis equū q̄ quo i acie uteretur accipere uoluit. Qua tam circum specta animi moderatione nescias utrum maiore laude prĕmia meruerit an reiecerit.

¶ Deinceps &c. Quia satis de continentia ab libidine se locutum signifi

cauit prosequitur alterum membrum tituli præmissi uidelicet exempla de abstinentia ab illicitis rebus dicens. Vacemus .i. uacuam aliis rebus operam demus deinceps his .s. hominibus quorum animus nunq̃ uacauit .n. intentus fuit in aliquo momento uitæ ponendi .i. reponendi & accumulandi pecuniam. Caius aut ut alii habent Cneus Marcius adolescens gentis patriciæ .i. a patribus conscriptis ortæ: clara progenies Anci .s. marci regis cui Corioli (nominatiuus est pluratiuus) oppidum uolscorum: captum .s. ab eo adiecit cognomen (grammatici dicerent agnomen: quia ab aduētu adiectum) quia Coriolanus inde dictus est: cum .i. quando: operibus cōspicuæ .i. preclaræ fortitudinis editis .i. expletis a se laudatus a Posthumio Comminio consule: apud milites oratione accurata .i. diligenti cura habita aut excogitata: donaretur .s. in præmium: omnibus donis militaribus: & centum iugeribus agri & electiōe decem captiuorum .i. decem captiuis quoscunq3 eligeret: & totidem .i. etiam decem: equis ornatis .i. phaleratis: & grege boum centenario .i. continente centum capita & argento sup. tanto quantum ualuisset sustinere .i. sursum a terra leuatum tenere: nihil uoluit accipere ex his præter salutem unius captiui uidelicet hospitis sui .i. qui cum ante bellum habuerat hospitalitatem & præter equum quo uteretur .i. uti posset in acie .s. instructa ad pugnam. Qua tam circūspecta .i. solerti & conspicua moderatione animi .i. propter quam tam circunspectā moderationem animi tu nescias .i. quilibet nescire possit: utrum ipse meruerit maiore laude præmia an reiecerit .i. recusauerit accipere.

De Marco curio. Cap. CCCLXXXIX.

Marcus autem curius exactissima norma romanæ frugalitatis idemq3 fortitudinis perspectissimum specimen Samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco: ac ligneo catino cœnantem: (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit. ille .n. Samnitum diuitias contempsit: Sānites eius paupertatem mirati sunt: nam quum ad eum magnum auri pondus publice missum attulissent benignis uerbis inuitatus: ut eo uti uellet: uultum risu soluit: protinusq3: superuacuæ inquit ne dicam ineptæ legationis ministri: narrate samnitibus. M. Curium malle locupletibus imperare q̃ ipsum fieri locupletem: atq3 istud ut preciosum: ita malo hominum excogitatum munus refertote: & mementote me: nec acie uinci: nec pecunia corrumpi posse.

¶ Marcus autem Curius appositorie norma exactissima .i. seuerissima: quia quæ exacte fiunt seuere fiunt: frugalitatis .i. parsimoniæ: romanæ: & idem specimen .i. experimentum & approbamentum: perspectissimum .i. euidentissimum: fortitudinis .s. Romanæ: præbuit se spectandum legatis samnitum .i. uicinorum populorum contra quos bella gerebat assidentem in scāno agresti .i. rusticano: foco idest ad forum in culina nō in cœnatione splendida: ac cœnantem catino .i. uasculo escario (putem scutellam a nostris dici) quales epulas sup. cœnantem se spectandum præbuit: apparatus est indicio .i. satis indicat: quia i agresti loco & cultu uerosimile ē agrestes sumpsisse epulas: unde rapis uescentem alii dicunt ab eis inuentum) Ille enim contempsit diuitias samnitum: & sup. Samnites mirati sunt paupertate eius. Nam cum attulissent ad eum magnum pondus auri: missum publice .i. nomine publico: ipse inuitatus .s. ab legatis illis: uerbis benignis: ut uellet uti eo .s. pondere auri: soluit .i. laxauit: uultum risu & inquit protinus: o ministri legationis superuacuæ ne dicam ineptæ: narrate Samnitibus, M. Curium (Apte de se in tertia loquitur persona) malle .i. magis uelle imperare locupletibus .i. diuitibus q̃ ipsum .i. se locupletem fieri: atq3 refertote .s. ad eos a qui

lis satis diximus & in cap. de pietate dicturi sumus. Sed quod ad eius continentiam pertinet de qua nunc agitur. Consul posthumius cum uellet more romanorum multis militaribus donis pro tanta re gesta donare nihil p̄ter quendam hospitem suum captiuum & equum ad usum militiæ uoluit accipere. Ancii marci: hic originēq3 ducebat ab Anco Marco quarto romanorum rege. fuit igitur tam genere q̃ uirtute præclarus: Conspicuæ claræ & spectatæ Militaribus donis: ut hasta: equo corona: murali: ciuica: & aliis. Grege gregem pro armento posuit. nam gregem de minoribus: armētum dicimus de maioribus animalibus: teste Seruio quamuis alii aliter sentiant.

Marcus autem Curius exactissima norma. Adeo celebris est. Qu. M. curii frugalitas: ut nulli ferme obscura esse possit: quippe qui Romanæ temperantiæ exactissima norma dicatur: ut hic ē qui cum fabritio pyrrhum regem epirotarum: q pro tarentinis bellum romanis intulerat: exegit italia Samnites etiam difficillimam prouinciam sæpius deuicit: nam bellum samniticum centum ferme annos durasse constat: Cum igitur ei consuli uictoria de Sānitibus obtigisset: ad eum legati de impetranda pace uenerunt qui forte quadam illum iuxta focum sedētem & tostis rapis ut tradit Plutar. uescentem inuenerunt. Admirati tetricam hominis uitam ad suos reuersi cum id quod uiderant retulissent Sānites imperatorem ro. uel auaritia uel inopia laborare existimantes: decreuerunt ingens auripondus mittere sperantes Curium tanto munere captū gratiosiores pacis conditiones sibi esse daturum quod præter spē & eorum opinionem euēit: nam cum in eius conspectum aurum attulissent multisq3 suasionibus illum inuitassent ut acciperet subridens ait nonne intellexistis hesterna cœna me prorsus non indigere pecūia: ite igitur & renuntiate ciuibus uestris malle me habentibus aurum imperare: q̃ aurū habere. Ci. in Catone maiore. Curio ad focum sedenti magnum auri pondus Sānites cum attulissent repudiati sunt: non enim aurum præclarum sibi uideri dixit: sed his qui haberent aurum imperare. Perspectissimū: maxime laudabile. Specimen: experimentum: documentum indicium Quales epulas .s. cœnaret. Ille samnitum pulchrum antitheton: quod fit quotiens contrariis contraria opponuntur: ut Ouidius. Frigida pugnabant calidis humentia siccis. Ineptæ: stultæ & inconuenientis: Ineptus dicitur qui nulli rei aptus est: hoc est qui nullam habet rei loci temporis & personarum considerationem. Malo .i. ad malum: acsi diceret ad corrumpēdum imperatoris animum.

bus accepistis: illud munus. s. tanti auri: ut pretiosũ ita excogitatum. i. in usum hominum introductum: malo. i. ad malũ & perniciem hominum: & mementote me nec posse uinci acie: nec posse corrumpi pecunia.

IDem cum italia. Nec minor fuit q̃ sequitur. M. Curii continentia: animiq; magnitudo qua usus est in uictoria ex pyrrho rege parta: nam prædam uniuersam q̃ ia ingẽti potitus erat: militibus ubiq; cõcessit: nec ex ea quicq̃ attingere uoluit: præmia quoq; uirtutis pro re tanta bene feliciterq; gesta quum a senatu sibi populoq; decernerentur: æquari omnibus uoluit: quum ipsi multo maiora q̃ populo darentur quippe septenis tantum populo sibi uero quinquaginta campi iugeribus pro sua dignitate decretis: indignum enim ciuem & reipu. minime idoneũ esse censebat: qui plus æquo quicq̃ appeteret: magna profecto uiri continentia. Non excessit: non transgressus est.

ASCENSIVS.

¶ Idem. s. Marcus Curius cum exegisset. i. cum dedecore expulisset: Pyrrhum regem. s. Epirotarum: nihil. i. non aliquid: non attigit omnino aliquid ex præda regia. i. qua regeꝫ spoliauerat: & qua ditauerat exercitũ & urbem. s. romanam. Et septenis. i. singulis septem iugeribus agri decretis populo scilicet uictorira senatu: autem pro sed quinquaginta iugeribus agri decretis sibi a senatu: non excessit modum assignationis popularis. i. non accepit ultra septem iugera quot singuli de populo acceperant: existimans. i. iudicans illum sup. esse ciuem idoneum parum reip. qui non esset contentus eo quod tribueretur reliquis. s. ciuibus.

IDem sensit Fabritius. Iulius Higinus in li. de uita rebusq; illustriũ uirorum: sexto. dicit legatos a Sãnitibus ad. C. fabritium imperatorem po. Romani uenisse & memoratis multis magnisq; rebus quas bene & beniuole post redditam pacem Samnitibus fecisset: obtulisse dono grandem pecuniam decemq; seruos: & orasse ut acciperet utereturq; atq; id facere Sãnites dixisse. q uiderent multa ad splendorem domus atq; uictus deficere: neq; pro magnitudine dignitateq; lautum paratumq; eẽ tum Fabritium planas manus ab auribus ad oculos & infra deinceps ad nares & ad os & ad gulam: deinde porro ad uentrem unum deduxisse & legatis ita respondisse dum illis omnibus membris quæ attigisset obsistere & imperare posset: nunq̃ quicq̃ defuturum: præterea pecuniam qua nihil sibi esset usus ab his quibus sciret eã usui esse non accipere. Idem: quod Curius Fabritius Lucinus: qui gloria & rebus gestis omnium suo tempore maximus: opibus uero multo infimus. Omni ciue temporibus suis maior. Maior omnibus ciuibus: & notanda est constructio: quæ non est per superlatiuum prolata: q̃uis ad plures sui generis sit facta comparatio. Samnium regio italiæ in Calabria. Seruos missos: zeuma ab inferio

De eodem. M. Curio. Cap. CCCXC.

IDem cum Italia Pyrrhum regem exegisset: nihil omnino ex præda regia qua exercitum & urbem ditauerat attigit. Decretis etiam a senatu septenis iugeribus agri populo: sibi autem quinquaginta: popularis assignationis modum non excessit: parum idoneum reip. ciuem existimans: qui eo quod reliquis tribueretur contentus non esset.

De Fabritio Lucino. Cap. CCCXCI.

IDem sensit Fabritius Lucinus honoribus & auctoritate omni ciue tẽporibus suis maior: censu par unicuiq; pauperrimo: qui a samnitibus: quos uniuersos in clientelam habebat: decem æris: & quinq; pondo argenti totidemq; seruos sibi missos in Samnium remisit. Continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues: sine usu familiæ abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa possidere: sed modica desiderare. Ergo domus eius quemadmodum ære & argento & mancipiis Samnitum uacua: ita gloria ex his contemptis parta referta fuit.

¶ Idem sensit &c. Recitat abstinentiam Fabritii: sed quia Mancinellus oliuerius hoc loco: Calepinus: Nestor & pleriq; alii qui hunc locum legerunt taxant Lau. Vallam quasi hunc locum aut non legerit aut non intellexerit. aut saltem oblitus sit: eo q hic comparatiuum nomen inter plura eiusdem generis ponitur: sed nihil id contra Vallam qui ait parumue tẽtum: ut quando cum genitiuo construitur inter duo dũtaxat eaq; eiusdem generis seu speciei locum habere: Nam ut inepte dixero sum ineptior hominum: ita apte sum ineptior cæteris hoibus. Et hoc loco: maior omni ciue: subaudi reliquo: non autem maior omnium ciuium dixerit. Ordo autem est. Fabritius Lucinus maior suis temporibus. i. quibus ipse uixit: omni ciue. s. suo quando princeps erat: aut reliquo: quia & ipse ciuis: honoribus & authoritate. i. quantum ad honorem & authoritatem: ubi tres ponuntur diuersi ablatiui: temporibus: qui regitur a participio ens subintellecto: in ratione temporis: ciue qui regitur a maior ratione rei excessæ: & honoribus & authoritate: qui significat materiam circa quam aut in qua fit excessus par. i. æqualis censu: quoad censum & res possessas unicuiq; subaudi etiam pauperrimo (Nam unusquisq; cum superlatiuo raro ponitur. usq; adeo ut dubitem legendum ne sit cuiq; &c.) sensit idem quod Curius: qui remisit in Samnium. i. regionem Samnitum: decem pondo. i. libras æris & quinq; pondo argenti: & totidem seruos: dubites an quinq; an quindecim: sed malim quinq; intelligere ut potius ad proximum q̃ ad utrunq; referatur: missos (Ad proximum respicit) a Samnitibus: quos uniuersos. i. omnes simul: quasi uersos in unum: habebat in. i. ad clientelã. i. protectionem & patrocinium suum: ens sup. prædiues. i. præ cæteris diues beneficio continentiæ suæ siue pecunia (non enim beatus est qui multa possidet: sed qui suis bene s. habet: & comitatus abunde sine usu familiæ: quia possidere multa nõ faciebat illum locupletem: sed desiderare modica. Ergo quia paucis contentus Samnitũ dona respuit: domus eius quẽ

admodum fuit tacita aere & argento & Mancipiis.i.seruis Samnitum : ita fuit referta gloria parta.i.acquisita & lucrata ex his contemptis idest ex contemptu horum.

De eodem Fabritio. Cap.CCCXCII.

Consentanea repudiatis donis Fabritii uota extiterunt. Legatus enim ad Pyrrhum profectus quum apud eum Cyneam Thessalum narrãtem audisset : quendam atheniensem clarum sapientia suadentem neqd aliud hoies q̃ uoluptatis causa facere uellent: pro monstro eam uocẽ accepit: continuoq; Pyrrho & Samnitibus istam sapientiam depraecatus est: licet Athenae doctrina sua glorientur: uir tamen prudens Fabritii detestationem q̃ Epicuri malit praecepta: quod euentus quoq; indicauit: nam quae urbs uoluptati plurimum tribuit: imperium maximum amisit: quę labore dẽlectata est occupauit. & illa libertatem tueri non ualuit: haec etiam donare potuit.

❡Consentanea &c. Ordo est. Vota.i.optata Fabricii extiterunt consentanea.i.conformia aut consona: donis repudiatis. Enim pro quia: ipse profectus ad Pyrrhum.s.regem Epyri: legatus.i.tanq̃ legatus: quuz audisset Cyneam philosophum illum Thessalum.i.in Thessalia ortum: narrantem.i.recitantem apud eum.s.Pyrrhum: quendam Atheniẽ.s.Epicurum clarum sapientia: suadentẽ ne homines uellent facere quid.i.aliquid aliud q̃ causa uoluptatis: utpote in qua summam boni ponebat: accepit eam uocem pro monstro & ita incredibilem: & continuo deprecatus est.i.uoto & precibus addixit Pyrrho & Samnitibus istam sapientiam.s.ponentis summum bonum in uoluptate: de cuius sententia sic prosequitur author. Licet Athenae glorientur doctrina sua tamen uir prudens quicunq; is fuerit: malit.i.magis uelit sup.amplecti aut sequi: detestationem Fabritii.i. qua Fabritius uoluptatem detestatus est: q̃ praecepta epicuri quae iá dicta sunt Ergo de Epicuro prius locutus est. Quod.i.quam rem aut quod iudiciuz: euentus quoq; indicauit. Nam urbs.i. Tarentina: quae plurimum tribuit uoluptati: amisit maximum imperium: & sup.ea urbs uidelicet Roma q̃ delectata est labore: occupauit scilicet maximum imperium: & illa scilicet prius dicta hoc est Tarentina non ualuit tueri libertatem scilicet suam : haec.s.Roma aut Romana ciuitas potuit etiam donare.s.libertatẽ semel aliis ademptam.

De.Q.Tuberone Catelio. Cap.CCCXCIII.

Curii & Fabricii.Q.Tuberonem cognomine Catelium discipulum fuisse merito quis existimauerit: cui consulatum gerenti quum Aetholorum gens omnis usus uasa argentea magno pondere & exquisita arte fabricata per legatos misisset : qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant fictilia se in eius mensa uasa uidisse : monitos ne continentię quasi paupertati succurrẽdum putarent : cum suis sarcinis abire iussit. Quã bene aetholicis domestica praetulerat; si frugalitatis eius exemplum poste

ri. In clientelam: in patrocinium. nam cliens & patronus correlatiua sunt: quia nõ ẽ cliẽs sine patrono: sicut nec filius sine patre. Sine pecunia: ad id quod dixit quinq; pondo argenti & aeris. Familiae: familiae : ad id quod dixit totidem seruos. Sed medica desiderare moderata quae.i.ad liberaliter uiuendum necessaria sunt: animus enim hominis diues ñ arca appellari solet: q̃uis illa plena sit.

Consentanea repudiatis. Non debet minori laude digna censeri fabritii continentia: quae in respuẽdis ac ꝑpetuo odium detestandis Epicureorum dogmatibus: q̃ quae fuit in contemnendis Sãnitum mũeribus. Nam legatus ad Pyrrhum ex senatu populoq; Ro. missus ut ageret cum rege de permutatione seu redemptione captiuorum: audiuit Cyneam philosophuz de uoluptate differentem: qui.s.diceret atheniẽ. philosophum nescio quem dicere solituz oia uoluptatis gratia esse facienda: nõn aliter uocem illam q̃ perniciosum malum detestatus est: ac talem uiuendi disciplinam atheniensibus & hostibus est imprecatus. Consentanea: conuenientia: congrua: sicut in repudiandis muneribus: ita in respuendis Epicureorum dogmatibus. Illud quoq; non uidetur a proposito nostro alienum: quod in censura egit sicut supra uidimus. Nam.P. Corneliuz Ruffinum bis cõsulatu & dictatura functũ censor Fabritius a senatu mouit ob luxuriae notam q decem pondo argenti facti haberet: non enim solum auaritiam semper horruit: sed auaros queq; maximo est odio prosecutus. Cyneam philosophum qui primũ apud Pyrrhum locum obtinebat. Quendã atheniensem qui sine dubio fuit Epicurus. Depraecatus. Ecce uotum; est autem deprecari ualde precari: mala precando depellere. Est quoq; detestari execrari. Depellere: ãbominari: in qua significatione posuit Catullus quũ dicit : Lesbia dicit semper male nec tacet de me dii pereat nisi amet quo signo quas in totidem ea deprecor illam: Nã urbs s.Tarẽtum. Quae labore.s.Roma: Illa: Tarentum. Haec Roma. Possumus intelligere hoc dici de urbe athenarum quae fuit olim totius graeciae imperio potita: & quum deinde in seruitutem redacta foret: eam populus Romanus in libertatem asseruit.

Curii & Fabritii. Qui Tuberonem : hic consul bello Macedonico fuit : qui quum prouinciam illam propemodum. Ro. subegisset imperio: aetholoruz legati de uictoria gratulaturi (nã tunc erant Aetholi Romanis societate coniuncti) ad eum in castra uenerunt : & fictilibus uasis utentem in mensa, uiderunt : quod quum in patriam reuersi suis ciuibus retulissent: aetholi non hominis continentiam sed paupertatem existimantes: argentea illi uasa artificiose laborata mittenda censuerunt: quibus pro dignitate sua uteretur: quae quum obtulissent

Valerius maximus.

ei statim in patriam cum suis uasis redire iusserunt. Hic Tubero uir ꝓbus & respu. amātissimus fuit: qui. T. Gracchum quo cum summa amicitia erat coniunctus: ubi respu. suae perniciosum ciuem esse cognouit: in seditione deseruit atq; illius consilia uehementer improbauit. Discipulum fuisse. Merito quispiam existimare poterit hunc Curii Fabritii q; fuisse discipulum ꝙ eorum disciplinam imitatus sit Actholorum gens: Actholi primo fuerunt Philippo regi Macedoniae societate coniuncti: a quo quum tyrrānice nimis haberentur defecerunt ad romanos: Aetholia regio contigua Acarnaniae Phocidiq; & Locris: hāc autem ab Acarnania Achelous fluuius separat. Omnis usus: uasa. s. ad omnem usum accomodata: ut aquaria: uinaria & alterius generis. Exquisita: artificiose elaborata. Gratulandi de uictoria ex hostibus parta: qa tūc Romanis erant amicitia copulati. Fictilia: terrea: a fingēdo dicta: unū figuli luti ɔpositores q terrea uasa ɔponūt. Quo uentum. Damnat sui temporis mores Valerius: ut homines etiam pauperes ambitiosae paupertate uiuant: nam aetatis nostrae itaq; serui suppellectilem illam aspernantur: qua consules aliquando & Romani principes cōtentabantur.

AT Persae. Fuit Aemylii pauli continentia sic litterarum monumentis digna: ut sine iniuria praetermitti a Valerio nullo modo potuerit: cū enim deuicto Persa Macedonum rege: quem duxit in triūphum tantam ex ea prouincia praedam i patriam reportasset: ut repleto aerario tributis praestandis modus ac finis impositus fuerit: nihil ex ea uoluit attingere: ut gloriosus magis q̄ diues ex eo bello redisse uideretur. Plutarchus tamen dicit quosdam ex ea praeda sibi retinuisse libellos. Hereditariam: quia uelud haereditate quadam populus Ro. aliq̄ diu paupertatem habuit iuxta illud Ti. Liuii quod supra diximus. Nulla unq̄ respub. fuit maior nec sanctior: nec bonis exemplis ditior nec in quam ciuitatem tam sero luxuria & auaritia commigrauerint: nec ubi tantus ac tamdiu paupertati & parsimoniae honos fuerit: adeo quanto minus rerum tanto minus cupiditatis erat. Eousq; tantum. Tributi: census & pensionis persoluendae. Cicero in officiis. Omni Macedonum gaza quae fuit maxima: potitus est paulus: in aerarium tantum uexit: ut unius imperatoris praeda finem attulerit tributorum: at hic in domum suam nihil intulit praeter memoriam nominis sempiternam. Praeclare secū actum: praeclare sibi obtigisse. & ē hōestus dicēdi modus mecū ꝓclare actū. i. ꝓclare mihi obtigit.

AT q; huic ai: Hi cū missi eēnt legati ad Ptolemaeū regē aegypti: ꝓ pace cū po. ro. isigēda & eos ptolemeus liberaliter exceptos regiis muneribus donas

rior aetas sequi uoluisset: nunc quo uentum est? A seruis uix impetrari potest: ne eam supellectilem fastidiāt qua uti consul non erubuit.

¶ Curii &c. Ordo est. Quis. i. aliquis: existimauerit. i. iudicauerit merito. Qu. Tuberonē cognomine Catelium: seu ut alii scribunt Gatuliū: fuisse discipulū: qa imitatorē Curii & Fabritii: cui. s. Qu. Tuberoni gerenti consulatū: quū gēs aetholorū misisset ꝑ legatos uasa argentea ois generis magno pōdere: & fabricata exquisita arte: q. s. legati ꝓfecti ad eū tpe superiori. i. prius acto: cā gratulādi. s. Tuberoni de uictoria parta: retulerāt. s. pricipibus a qbus missi fuerāt: uidisse se uasa fictilia in mēsa eius. s. Qu. Tuberonis: iussit eos monitos ne putarent succurrēdū cōtinentiae. i. pturnontiae ultro assumptae: cū non deessent quibus uteref: quasi paupertati: qa q cōtinens nō cōtinuo paup est. Nā paup est q parū habet: continens qui paucis utif ac fruif. Quā. i. o quantū bn̄ tubero ꝓtulerat domestica. s. instituta aut iudicia: Aetholicis: si aetas posterior uoluisset seq exēplū frugalitatis eius. q. d. optime nunc: quo. i. ad quem statum uentum est. q. d. ad pessimū: qd paulo post contingit: asse ente id Iuuenale: Omne in ꝓcipiti uitium stetit. Et. Nil habet ulterius nostris quod moribus addat Posteritas &c. unū addit. Valerius noster. Vix potest impetrari. s. nunc a seruis: ne fastidiant. i. ut non superbe contēnāt eam supellectilem. s. fictilem & ligneam qua cōsul. s. Tubero & Curius non erubuit uti.

De Paulo Aemilio. Cap.CCCXCIII.

AT Perse rege deuicto Paulus cum Macedonicis opibus ueterem atq; haereditariā urbis nostrę paupertem eo usq; satiasset: ut illo tempore primum po. Ro. tributi praestandi onere se liberaret: penates suos nulla ex parte locupletiores fecit praeclare secum actum existimās: ꝙ ex illa uictoria alii pecuniā: ipse gloriam occupasset.

¶ At. i. sed: Perse rege. s. Macedoniae deuicto: Paulus. s. Aemilius macedonicus: quum. i. postq̄ satiasset ueterem atq; hereditariam paupertatem urbis nostrae. i. Romae: opibus macedonicis: eousq; i. intantum ut populus Romanus liberaret se primum illo tempore onere praestandi tributi. i. pecuniae per singulas tribus in stipendium militare: nulla. i. non ulla non fecit penates suos. i. proprios lares ac familiam: locupletiores ex ulla parte: existimans actum praeclare secum: ꝙ ipse occupasset. i. ante alios accepisset ex illa uictoria gloriam: & sup. alii pecuniam.

De. Q. Fabio Gurgite: &. C. Numerio Fabio pictore: &. Q. Vgolino. Cap.CCCXCIIII.

AT q; huic animi eius iudicio Quintus Fabius Gurges: Caius Numerius Fabius pictor. Q. Vgolinus se subscripserunt: qui legati ad Ptolemaeum regem missi munera quę ab eo priuatim acceperant in aerarium quidem priusq̄ ad senatum legationem referrent detulerunt. Scilicet de publico ministerio nihil cuiquā praeter laudem bene administrati officii accedere debere iudicantes. Iam illud humanitatis senatus & attentę maiorum disciplinae indicium est. da

ta sunt enim legatis quæ in ærarium reposuerant non solum.P.C. decreto: sed & populi permissu: eaq; legatis quæstores prompte unicuiq; distribuere: & ita in iisdem ptolemæi liberalitas: legatorũ abstinentia senatus ac populi æquitas debitã probabilis facti portionẽ obtinuit.

¶Atq3 &c. More suo cõnectendo dicenda dictis subtilissimo uinculo dicit. Atq3 Quintus Fabius Gurges Caius Numerius. Fabius Pictor & Quintus Vgolinus seu Ogolinus: subscripserũt sc.i. more nomina sua subscribentium astipulati sunt & assensum præbuerunt. Nam qui i pactum aliquod consentiunt solent nomina sua subscribere: unde tractum est ut subscribere uenuste dicatur pro assentiri) huic iudicio animi eius.s. Pauli Aemylii.i. idem senserũt quod ille: qui missi legati ad Ptolemæum regem s. ægypti: detulerunt in ærarium.i. fiscum: munera quæ acceperant ab eo priuatim.i. nomine priuato.i. pro se quisq3 non pro rep. & quidem priusq̃ referrent ad senatum legationem.i. priusq̃ senatui exponerent quid i legatione egerant. Scilicet.i. scire licet cur id fecerint: quia iudicantes nihil debere accedere.i. aduenire & addi cuiq̃ de publico ministerio: præter laudẽ officii bene administrati. Iam illud.s. quod iam dicet: est indicium humanitatis senatus: & attentæ.i. diligentis disciplinæ maiorum. Enim pro quia: Ea sunt data.i. reddita legatis: quæ reposuerant in ærarium idest fiscũ seu publicæ pecuniæ repositorium. Non solum decreto patrum conscriptorũ: sed &.i. etiam permissu populi: & quæstores.i. conquisitores & custodes pecuniæ publicæ: distribuere idest distribuerunt prompte.i. expedite legatis unicuiq3: ea.s. quæ in erarium contulerat. Et ita liberalitas Ptolemei.s. regis qui ea dona primum in legatos contulerat. abstinentia legatorum: q ea non sibi sed ærario data interpraetati sunt: & æquitas idest æqua uirtutis & præmii æstimatio: senatus & populi qui ea reddenda legatis cẽsuerunt: obtinuit in iisdem .s. donis: debitam portionem idest partem: facti probabilis idest quia oium dictorum factũ est laudabile & ita probabile.

fet: ea primũ legati repudiarũt: eos Ptolemæus liberaliter exceptos regiis muneribus donasset: ea primum legati repudiarunt: sed interiectis quibusdã diebus ad cœnã inuitatis: aureas illis coronas misit: quas honoris gratia accepere: sed simul atq3 romam uenerũt priusq̃ legationem suam in senatu referrent: in ærarium munera detulerunt q̃ deinde reddẽda legatis & senatus decreuit: & populus pmisit: fuerunt ergo ex ærario q̃ primũ educta: & secundum æquã cuiusq3 portionẽ distributa: hoc modo & senatus pariter & populus cũ legatis de continentia certasse uidetur. Hæc Valerius: Iustinus uero lib.xviii. dicit: q missa a senatu in ægyptũ legatione cũ ingentia sibi a ptolemæo rege missa munera spreuissent interiectis diebus ad cœnã inuitatis aureæ coronæ missæ sunt: quas illi honoris gratia receptas postero die statuis regis imposuerunt. Priuatim quæ sua.s. essent. De publico ministerio hoc est de legationis officio. Præter laudem: ut si bene administrauerint: administrationis præmium laus pendatur. Accedere: adiungi: unde accessiones augmenta dicũtur. Attentæ: diligẽtis nomẽ est nõ aduerbiũ. Ita in iisdem: sic inquit Ptolemæus & legati & senatus & populus suam seruati officii laudem obtinuisse uidentur. Liberalitas: præciosa legatis munera dando. Abstinentia in ærarium munera deferendo. Aequitas: legatis eadem restituendo.

De Calphurnio pisone. Cap.CCCXCV.

Fabiorum & Vgolini continentiæ Calphurniũ Pisonem in consimili laudis genere æmulum fuisse res ipsa documento est. Consul graui fugitiuorum bello a se liberata Sicilia: eos quorum præcipua opera usus fuerat imperatorio more donis prosequebatur: inter quos filium suum aliquot locis præliatum fortissime: titulo trium librarum aureæ coronę decorauit: præfatus non oportere a magistratu e publica pecunia erogari: quod in ipsius domum rediturum esset: tantum q; ponderis se testamento adolescenti legaturum promissit: ut honorem publice a duce: precium priuatim a patre reciperet.

Fabiorũ & Vgolini: Calphurnius hic ut i ca. de disciplina militari diximus cũ bello fugitiuorũ prouinciã Siciliã obtineret quã sexaginta seruorum milia occupauerãt: re bene gesta ac liberata prouincia milites oẽs q opera suã in eo bello reip. strẽnue nauassent: militaribus donis imperatorio more donauit: filiũ q multis in locis fortissime pugnauerat: & suæ uirtutis ñ obscura documẽta dederat: munerũ oino fecit expertem: qa diceret non æquũ esse a magistratu e publica pecunia quicq̃ erogari: quod in se aut familiæ suæ usum rediturum esset: uerum ne merita laude uideretur omnino defraudatus: aureæ coronæ trium librarum ponderis titulo decorauit: promittens se tantũdẽ auri testamento legaturum. Aemulũ: imitatorẽ & eiusdẽ rei studiosum. Erogari: dari: distribui. Titulo non autem corona.

¶Fabiorum &c. Ordo est. Res ipsa est documento.i. satis docet: Calpurnium seu Calphurnium (ut alii scribunt) Pisonem fuisse æmulum idest imitatorem quasi cum æmulatione: continentiæ fabiorum.s. Gurgitis & Numerii: & Vgolini seu Ogolini: in consimili genere laudis. Nam sup. ens consul sicilia liberata idest postq̃ sicilia erat liberata a se.i. sua opera: graui bello fugitiuorum: prosequebatur more imperatorio eos quorum præcipua opera usus fuerat: donis scilicet militaribus: inter quos scilicet quorum opera usus fuerat aut a se donatos: decorauit filium suum præliatum idest qui præliatus fuerat fortissime aliquot locis: titulo idest solo nomine non re coronæ aureæ trium librarum: præfatus non oportere erogari idest largiri a magistratu: e pecunia publica: quod redditurum esset in domum ipsius: & promisit se legaturum testamento, adolescenti.s. filio suo tantum ponderis idest tris libras auri: ut sup. adolescens aut filius eius: reciperet honorem publice a duce.i. patre tanq̃ a duce: & prætium priuatim a patre.i. tanq̃ ab homine priuato. Ascen.

De Catone superiore. Cap. CCCXCVI.

AGe si quis hoc saeculo uir illustris pellibus hoedonis pro stragulis utatur: tribusq; seruis comitatus Hispaniam regat: & quingentorum assium sumptum transmarinam prouinciam petat: eodem cibo eodemq; uino quo nautae uti contentus sit: nõne mirabilis existimetur? Atqui ista patientissime superior Cato tolerauit quia illum grata frugalitatis consuetudo in hoc genere uitae cum summa dulcedine continebat.

¶ Age: adhortandi uox: siquis uir illustris hoc saeculo utatur pellibus hoedinis. i. oedis detractis: q̃ asperae & fetidae sũt pro stragulis. i. stramẽtis nocturnis: & comitatus tribus. s. dũtaxat seruis: regat hispaniã: & petat prouinciam transmarinam sumptu quingentorum assium: & sit contẽtus uti eodem cibo & eodem uino: quo nautae. s. utantur: nõne existimetur. i. iudicetur mirabilis. q. d. maxime. Atqui. i. sed quomodo. aut attamen. Cato superior. s. censorius tolerauit ista. i. iam dicta patientissime. Quia grata cõsuetudo frugalitatis idest parsimoniae: continebat illum in hoc genere uitae cum summa dulcedine.

AGe si quis hoc saeculo. Cato supior celtiberos hispaniae populos robur prouinciae aliquot secundis p̃liis fregit: & cũ totã prouinciã administraret: pellibus hoc tm̃ s pro tapetis usus est & cũ trium seruorũ comitatu: cũq; hispaniã ulteriorẽ peteret: uiatico quingentorũ assium contẽtus uino ciboq; quo nautae uti nõ dubitauit: q̃ facile tolerauit: q̃a in tali cõtinentia uitam exercuerat: nã ut inq̃t Plutar. cũ adolescẽs stipendia faceret i castris quasi semp utebat aqua: sed cũ fortasse uel aestu uel siti nimia laborasset ad eam sedandã aceti frequẽti haustu utebatur: uel si quando uires pristinas desiderasset uegetandi corporis causa: leuiusculi nõ nihil uini delibare cõsueuerat: cum iter faceret sua ipse arma uno subsequente ministro ferebat: qui secum quae uitae necessaria forẽt cõportaret: domi uero tanta frugalitate fuisse tradunt: ut hyeme sola tunica demptis manicis indutus esset: aestate uero pene nudus labore cum seruis certaret: quibus cum sedere solitus eodem pane eodemq; uino uescebat: hanc frugalitatem & continentiam ex. M. curii uitae cõmemoratione & fama quasi aemulatione quadam induisse ferunt: cum iuxta illius uillam ipse haberet agellum. Frontinus Marcum inquit catonẽ uino eodẽ quo remiges contentũ fuisse tradunt. Seneca ad lucilium epistola. lxxxviii. Cato censorius quanto reip. utilior scipione fuerit nostu: alter enim cũ hostibus nostris bellum: alter cum moribus gessit: cantério uehebatur & hipoperis impositus: ut secum utilia portaret: quantum erat saeculi decus: imperatorem triumphalẽ censoriũ: & quod super omnia hoc est catonem uno cabello esse contentum: & nec toto quidem: partem enim sarcinae ab utroq; latere dependentes occupabant. Age si quis. hic notat sine dubio romanam eius temporis luxuriam. siquis inquit princeps romanus his temporibus ea qua cato continentia uteretur: omnibus certe uideretur admirabilis. Stragulis: stragula uestis uersicolor: quam graeci tapeta uocant.

De Catone posteriore. Cap. CCCXCVII.

MVltum a prisca continentia spatio annorum posterior Cato discedit: utpote in ciuitate iã diuite: & lauticia gaudente natus. Is tamen cum bellis ciuilibus interesset: filium secum trahẽs duodecim seruos habuit numero plures q̃ superior: temporum diuersis moribus pauciores.

¶ Multum &c. Ordo est. Cato posterior: uidelicet uticensis discedit multũ a prisca. s. priorũ saeculorũ continentia: spatio annorum. i. si ad spacium annorum aspexerimus: utpote natus in ciuitate iam diuite & gaudente lauticia idest lauto apparatu coenarũ: is tamen cum interesset i bellis ciuilibus s. inter Caesarem & pompeiũ: trahens secum filium: habuit duodecim seruos: plures numero: q̃ superior. s. cato habuit: pauciores sup. q̃ superior: diuersis moribus temporum idest si respexerimus ad mores temporum utriusq; quia frugalior possit iudicari qui tempore posterioris Catonis. xii. seruos habuerit q̃ qui tempore prioris dũtaxat sex.

MVltũ a pri. cõ. hic posterior cato: qui ut supra diximus Uticẽsis appellatus ẽ: aetate sua frugalissimus romanorũ fuit: nã affluente romana ciuitate opibus atq; luxuria paucis admodũ seruis utpote se ptẽ cõtẽtus fuit: cum caeteri principes aetatis suae ne turba quidem ingenti contentari possent. Fuit igitur superiore seruorum numero paulo incontinentior: temporum uero conditione multo frugalior. Lauticia: luxurioso apparatu rerum: nam lauticia: mundicia: a lauãdo dicta: & conuiuium lautum dicitur conuiuium sumptuosum: quia ibi omnia sunt lauta & nitida.

De Scipione Aemiliano. Cap. CCCXCVIII.

EXultat animus maximorum uirorum memoriam percurrens. Scipio Aemilianus post duos inclytos consulatus: totidemq; suae praecipuae gloriae triumphos septem seruis sequentibus officio legationis functus est: & puto Carthaginis & Numantiae spoliis comparare plures potuerat: nisi ope

EXultat alius: scipio aemilianus legatus ad aristonicum ut conficitur: qui sub captam a Scipione numantiam eo q̃ esset attali regis nepos eumenis filius asiam occupauit tanq̃ auitum regnũ sibi iure haereditario debitum: cũ testamento regis attali po. ro. prouincia legata libera esse deberet. Hũc ut Frõtinus ait traditur in itinere cũ amicis ambulantem accepto pane uesci solitum. Idem & de alexandro rege macedoniae dicit. Exultat animus enĩ nõ mediocri laetitia extollitur aĩus meus: cũ i eo sit occupatus: ut tantorum uirorũ documẽta cõmemoret. Aemilianus: quia de gẽte aemilia fuit: & p adoptionem in sciponum familiam translatus. Totidem tri. uidelicet de carthagine & nu

rum suorum ad se laudem: manubias ad patriam redũdare maluisset. Itaq; quum per socios & exteras gentes iter faceret: non mancipia eius sed uictoriae numerabantur: nec quantum auri & argẽti sed quãtũ amplitudinis pondus secum ferret estimabatur.

mantia duabus urbibus euersis po. ro. inimicissimis: quibus deletis ut iquit Ci. scipio nõ solum praesentia: sed etiam futura bella deleuit. Plures. s. septẽ seruis. Manubias differt inter spolia & manubias ut uult. A. gelius: q̃ spolia sunt corpora rerũ q̃ capiũtur ex hoste: manubiae uero pecunia ex uenditiõe praedae recuperata. Itaq3: respondet tacitae quaestiõi non enim inquit scipiõis gloria ab exteris gẽtibus numero seruorum: sed uictoriarũ multitudine censebatur.

Exultat &c. Mira solertia nec noua continuandi stili filia ordo est. Animus sup. meus: percurrens memoriã maximorũ uirorũ: exultat. s. prae laetitia. Scipio Aemylianus functus est officio legationis post duos inclytos consulatus: & totidem triumphos praecipuae gloriae suae: septem seruis sequentibus. Et puto sup. q̃ potuerat comparare. i. conquirere plures. s. seruos q̃ septem: spoliis carthaginis & Numantiae duarũ potentissimarũ urbiũ: quas uicit & spoliauit: nisi maluisset laudẽ operũ suorũ redundare. i. applicari ad se: & manubias. i. pecuniẽ quae duci ex praeda contigit: redundare sup. ad patriam. s. suam: hoc est Romam seu romanum aerariũ. Itaq3. i. & ita quum faceret iter per socios. s. Romani imperij: & gentes exteras. i. nihil ad romanos pertinentes: non numerabantur mancipia eius sed uictoriae: nec aestimabatur quantum auri & argenti ferret secum: sed quantum pondus amplitudinis. i. excellentis honoris & gloriae.

De populi Romani circa Pyrrhi munera continentia. Cap. CCCXCIX.

COntinentia uero etiam uniuersis plebis animis saepenumero cognita est sed abunde erit ex his duo exempla longe inter se distantium saeculorum retulisse Pyrrhus impetus sui terrore soluto ac iam epyroticis armis languentibus beniuolentiam po. Ro. mercari quia uirtutem debilitare nequiuerat cupiẽs: poene totum regiarum opum apparatum in urbem nostram transtulit. Caeterum quum & magni precii & uarii generis a legatis eius tam uirorum q̃ foeminarum apta usui munera circa domos ferrentur: nulla cuiq̃ dono ianua patuit. Tarentinaeq; petulantię animosus magis q̃ efficax defensor haud scio maiore cum gloria huius urbis armis q̃ moribus repulsus sit.

Continentia &c. praefatio est de continentia totius populi Romãi nõ ut falso inscribitur Pyrrhi. Nã Pyrrhi exẽplũ inter externa recitandũ foret: neq3 sequens de mario aut Cinna est: sed de populo Romano illorũ tempore unde titulos ut alibi saepe correxi. Ordo est. uero pro sed continentia est cognita etiam saepenumero uniuersis aĩs plebis: sed erit abũde i. usq3 ad abundantiam satis retulisse. i. recitasse ex his duo exempla saeculorum distantium inter se longe. i. quae contigerunt in plaebe Romana seculis multũ inter se distantibus. Nã prius tempore Pyrrhi: posterius tẽpore Marii. de priore dicit sic: Pyrrhus. s. rex epyrotarũ abs tarentinis cõtra Romanos pugnans: terrore impetus sui soluto. i. postq̃ solutus erat: ac armis epyroticis iam languentibus: quia de uictoria desperantibus: fractis uidelicet epyrotarum animis: cupiens mercari idest mercibus & donis emere: beniuolentiam populi Romani: quia nequiuerat debilitare uirtutem. s. populi Romani: transtulit idest trãsmisit poene totum apparatũ opum regiarum in urbẽ nostrã: hoc est romam. Caeterum idest sed: quum munera & magni praecii & uarii generis apta tam usui uirorum q̃ foeminarum ferrentur a legatis eius: circa domos. s. ciuium Romanorum: nulla ianua patuit cuiq̃ dono (Quod longe aliter tempore Iugurthini belli ut Salustius attestatur contigit) q̃ pro & haud scio. i. dubito utrum sup. Pyrrhus defensor petulantiae tarentinae idest tarentinorum qui per petulan-

COntinẽtia uero ẽt uniuersis: De origine tarentini belli nulla est inter auctores dissensio: nam oẽs bellum susceptũ eẽ dicũt ob direptã classẽ uiolatosq3 legatos: de euẽtu uero dissentiũt inter se Iustinus & florus: nã romanos bis ꝓlio uictos Iustinus affirmat: & ob eã rẽ missa a carthaginẽsibus auxilia fuisse Romãis: q̃ senatus cũ gratiarũ actiõe recusauit: carthaginensibusq3 remisit: deinde fabriciũ lusiniũ missum a senatu legatũ: q cũ Pyrrho rege pacẽ cõponeret ad quã cõfirmãdã: Cũ Pyrrhus cyneã legatũ ro. cũ ingẽtibus donis misisset: qbus senatũ corrũperet: ut qbus cupiebat cõditionibus pacẽ ĩpetraret neminẽ iuenit cuius domus muneribus pateret: mira ꝓfecto tãta senatus cõtinẽtia Lucius uero florus nõ duobus ꝓliis: sed uno dũtaxat: & nõ hostiũ uirtute sed nouarũ belluarũ terrore dicit romanos fuisse supatos: qñ etiã pugna ut inqt tã atrox fuit: ut ferẽtanae turmae ꝓfectus inuectus in regẽ turbauerit coegeritq3 ꝓiectis isignibus ꝓlio excedere: i apulia deinde melius dimicatũ curio fabricioq3 cõsulibus: iã qppe terror belluarũ exoluerat. & C. Minutius quartae legiõis hastatus: uni⁹ ꝓboscide abscissa mori posse belluas ostẽderat: rursus in lucania eodẽ marte praesente pugnatum ẽ: nec uero solum armis & in campis: sed consilus quoq3 & domi & ĩtra urbem cum rege Pyrrho dimicatũ est: qppe post primã uictoria rex Callidus itellecta uirtute romana stati despauit armis: seq3 ad dolos conuertit: nã interemptos cremauit: captiuos indulgenter habuit & sine praecio restituit: legatos deinde cum muneribus misit in urbem: ut corrupto senatu in amicitiam reciperetur: sed bello & pace foris & domi omnem i partem romana uirtus tum se ꝓbauit: nec alia magis q̃ tarentina uictoria ostendit po. ro. fortitudinem: senatus sapientiam: ducum magnanimitatẽ: omniũ denique continentiam. Eodẽ modo Plutar. in uita Pyrrhi duas affert opiniones: & eorũ qui Romãos bis uictos: & eorũ q semel tantũmodo superatos fuisse dicunt. Petulantiae: Luxuriae atq3 lasci.

uiæ tarentinæ. Cato in oratione quam habuit pro ornamentis mulierum: bello macedonico Patrum inquit nostrorum memoria per legatum cyneam Pyrrhus non uirorum modo: sed etiam mulierum animos donis tentauit nondum lex oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit.

IN illa quoq3 procella: Hæc historia Marii & cinnæ supra in ca. de ꝓdigiis annotata est: & in aliis locis separatim quoq3 descripta ubi de alterutro ipsorum dicendum fuit Quod uero ad hunc locum pertinet: illud satis erit dixisse ꝙ dū syl la bello macedonico esset occupatus: Marius & Cinna cum cunctis exercitibus ad urbem properarunt: & primo hostiam: deinde ianiculum postremo urbem ipsam ceperunt: & ī ciues miserabili cæde grassati: insuper etiam potestatem plebi fecerunt: diripiendi bona ꝓscriptorum: nam multos tyrānice proscripserant: uerū tanta fuit po. ro. modestia ut nulla quantūlibet magna spe lucri adduci potuerit ut quisq̄ se tam nefaria præda coinquinaret. Magna igitur fuit plebis romanæ continentia. Procella: Perturbatione rerum: & est pulchra translatio qua utitur Ci. ut in illis dūtaxat fluctibus concionum & tribunitiis ꝓcellis. Nam a percellendo dicta est eo ꝙ omnia percellat. i. peruertat. A se: Scilicet Mario & Cinna. Perinde ac. i. tanq̄.

AC ne eiusdem laudis cōmemoratōe. De hoc uiro infra dicetur lib. v. cap. ulti. ubi de illius animi fortitudine dicendum erit: lacedæmonii & athenienses multis se inuicem cladibus afflixere: demum cum post nauale prælium æquo marte utrinq3 discessum esset: lacedæmonii ad messeniorū bellum reuocantur: sed ne interea ociosum tempus quo uires repararent atheniensibus relinquerent: paciscuntur cum thebanis boetiorū imperium quod tempore persici belli athenienses occupauerāt his restituerūt: ut illi atheniensium bella susciperent tantus furor spartanorum fuit: ut duobus bellis impliciti suscipere tertium non recusarent dūmodo inimicis suis hostes acquirerent: igitur athenienses aduersus tantam tempestatem belli duos duces deligunt periclem spectatæ uirtutis uirū & sophoclem tragœdiarum scriptorem qui diuerso exercitu & spartanorum agros uastauerunt: & multas achaiæ: ciuitates atheniensium imperio subiecerūt. fuit autem pericles princeps atheniensis: philosophus inclytus: & orator insignis atq3 Anaxagoræ discipulus: rexitq3 rempu. atheniensium quadraginta ānis mira prudētia: cum igitur collegā haberet in prætura ut diximus Sophoclē poetam & is publico intentus officio: īsignis pueri formam laudasset: intemperantiam eius increpitans ait: decere prætorem manus & oculos habere ab omni libidine prorsus amotos. Districtus: Detentus.

tiam Romanorum in se arma excitarant: magis animosus q̄ efficax: quia multa ausus nihil effecit: fit repulsus cum maiore gloria urbis huius. i. nostræ hoc est Romanæ annis q̄ moribus. q. d. non minus gloriosum eē cōtinentia tali eius dona respuisse: q̄ armis eius uires contudisse.

De eodem sub. C. Mario & Lucio Cinna. Cap. CCCC.

IN illa quoq3 procella quam. C. Marius & L. Cinna reip. inflixerant abstinentia po. ro. mirifica conspecta est: nam quum a se prescriptorum penates uulgi manibus diripiendos abiecissēt: inueniri potuit nemo qui ciuili luctu prædam peteret. Vnus enim quisq3 se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit: quæ quidem tam misericors continentia plebis tacitum crudelium uictorum conuitium fuit.

¶ In illa quoq3 procella &c. Affert secundum exemplum continentiæ populi Roma. temporibus Caii Marii & Lucii Cinnæ: qui uoti compotes in ciuili bello contra syllam: inimicorum opes uolentibus diripiendas proposuerant: sed non sunt inuenti qui uellent. Ordo est. abstinentia populi roma. conspecta est mirifica: quoq3 idest etiam in illa procella. i. ui perturbationum quam. C. Marius & Lucius Cinna inflixerant reip. Nam quū ipsi abiecissent: penates. i. deos familiares & quicquid ī eorum custodia erat: hoc est omnes facultates: proscriptorū idest per scriptū præuiū morti ubicunq3 reperirentur addictorū a se: diripiēdos manibus uulgi. i. uilis popoli: nemo potuit inueniri qui peteret prædā. sup. in luctu ciuili: Enim ꝓ qa: unusquisq3 abstinuit se ab his penatibus & ædibus proscriptorū perinde ac. i. nō aliter q̄ ab ædibus sacris. i. templis deorum quæ quidem continentia plæbis tam misericors: quia moti misericordia in proscriptos abstinuerunt manus ab eorum bonis fuit conuitium idest improperium tacitū: qa non uoce sed facto loquebantur uictorum crudelium. s. Marii & Cinnæ: de quorum uictoria sæpe habitum est.

Externa De Pericle. Cap. CCCCI.

AC ne eiusdem laudis commemorationem externis inuideamus Pericles atheniensium princeps quum tragœdiarum scriptorem Sophoclem in prætura collegam haberet: ac is publico officio una districtus pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus uerbis laudasset: intemperantiam eius increpitans dixit Prætoris non solum manus a pecuniæ lucro sed etiam oculos a libidinoso aspectu continentes esse debere.

¶ Ac ne &c. trāsiēs ad externa dicit. Ac ne inuideamus externis. s. populis aut hoībus: cōmemoratione eiusdē laudis. s. ob cōtinētiā aut abstinētiā: q̄ sic ꝓprie differūt ꝙ cōtinētia ē eorū q̄ itra nos sūt ne exeāt in opus illicitū: abstinētia ē retractio membri ab iis q̄ illicite nobis usurpemus. dico sup. ꝙ Pericles pricceps athenien. quū hēret Sophoclē scriptorē Tragœdiarū: lōge clarissimū: collegā in ꝑtura: ac is. s. sophocles districtus. i. occupatus: una. i. pariter cū pericle: officio publico. s. ad praturā ꝑtinente: laudasset uerbis ipensioribus. i. nimis ipensis & accuratis formā. i. formositatē pueri ingenui ꝑtereuntis. i. qui ante oculos eorum forte tūc præteribat: dixit increpitans intēperantiā eius. s. sophoclis nō solū manus ꝑtoris debere eē cōtinētes a lucro pecuniæ: sed etiā oculos ab aspectu libidinoso.

De Sophocle. Cap.CCCCII.

Sophocles autem ætate iam senior: quum ab eo quidam quæreret an etiānū rebus venereis uteretur? Dii meliora inquit. libenter enim istinc: tanq̄ ex aliqua furiosa profugi dominatione.

¶ Sophocles autem iam senior idest prouectior ætate: quum quidā quæreret ab eo: an uteretur etiamnū .i. an tunc adhuc: unde forte legendū sit: etiānū: rebus venereis. inquit: dii meliora: sup. dent mihi facienda: Enim pro quia: ego profugi libenter istinc tanq̄ ab aliqua furiosa dominatione.

De Xenocrate. Cap.CCCCIII.

Neque abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus: cuius opinionis non parua fides erit narratio quæ sequitur. In peruigilio Phryne nobile athenarum scortum: iuxta eum uino grauem accubuit: pignore cum quibusdam iuuenibus posito an temperantiam eius corrumpere posset: quam nec tactu nec sermone aspernatus quo ad uoluerat in sinu suo moratam propositi irritam dimisit: factum sapientia imbuti animi abstinens. Sed meretriculæ quoq; dictum perq̄ facetum. deridentibus enim se adolescentibus quia tam formosa tāq; elegans poti senis animum illecebris pellicere non potuisset: pactumq; uictoriæ præcium flagitātibus de homine se cum his non statua pignus posuisse respondit. Potest ne Xenocratis continentia a quoq̄ uerius propiusq; demonstrari q̄ ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua nulla ex parte constantissimam eius abstinentiam labefecit.

¶ Aeque &c. Ordo ē. Nos accepimus xenocratem philosophum calcedonium: fuisse senectæ abstinentis aeque .i. æqualiter ut sophocles fuit: cuius opinionis nō parua fides .i. approbatio: erit narratio quæ sequit̄ Phyrne (sunt tamē qui phryne scribant) nobile scortū .i. famosa meretrix: athenarum accubuit in peruigilio .i. totius noctis uigilia iuxta eum: uidelicet xenocratem grauem uino: pignore posito .i. deposito cū quibusdam iuuenibus: an .s. phryne posset corrūpere tēperantiā eius: quā .s. meretriculā: xenocrates nec asp̄natus ē tactu: q̄a p̄misit se ab ea tāgi: nec sermōe .i. colloquio: dimisit moratā .i. postq̄ morā traxerat i sinu suo quead uoluerat .i. ad saturitatē usq̄: irritā propositi .i. frustratā in proposito: quia proposuerat cum eo q̄q̄ seniore rem habere: quod quia non effecit: addit poeta: factum .s. xenocra. est sup. factum abstinens idest abstinentiæ: animi imbuti sapientia. Sed dictum meretriculæ .s. phrynes: est sup. quoq; .i. etiam: per q̄ .i. ualde facetum Enim pro quia adolescentibus: s. quibuscum deposuerat se eum corrupturam: deridētibus se .s. meretriculam: quia ipsa tam formosa & tam elegans .i. eleganti cultu: non potuisset pellicere illecebris animum senis poti .s. ebrii: & respondit flagitantibus .i. exposcentibus prætiū uictoriæ pactum idest de quo conuenerant paciscendo: ut uictor obtineret: se posuisse idest deposuisse pignus cum his scilicet adolescentibus de homine non de statua: atq; ita innuit xenocratem statuam esse. Vnde author. Potest ne continentia xenocratis demonstrari a quoq̄ uerius & propius idest argumento sumpto de re magis propinqua: quia res magis propinqua plus euidens est (Sunt tamen qui propius pro proprius scribant a proprie,) sicut apud Iuuenalem. Egregius cœnat:

Sophocles autē: Hic atheniensis fuit poeta tragicus ætate sua clarissimus de quo plures ex nostris magnifica scripserūt: quē Ci. diuinū poetā li. i. de diuinatiōe uocauit his uerbis. Adiungā philosophis doctissimū hoiem poetāq; diuinum Sophoclē: Vir. quoq; in bucolicis alludens Augusto ait: Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno: ab hoc igit̄ cū quæreret̄ rebus ne venereis tūc ēt uteret̄: erat eni ætate iam p̄uectiori: dii meliora iquit: libēter eni istinc tanq̄ ab aliqua p̄fugi dominatiōe: qd Ci. noster testat̄ in catone maiori hisdē ferme uerbis: bene inqt Sophocles respondit cū ex eo qdā iā affecto ætate quæreret uteretur ne rebus venereis: dii meliora inquit: libēter uero istinc: sicut a dn̄o agresti & furioso profugi. hāc igitur uocē Sophocles quodāmodo detestatus est. sunt tn̄ q dicāt socratē fuisse qui hoc dixit. Dii meliora: Scilicet dent. Xenocrates

Neque abstinentis senectæ: xenocrates calcidonius fuit Agatoris fili9 & a primis fere ānis Platonis auditor erat teste Laertio tardus ingenio: ut cū illum Plato Aristoteli cōpararet: ut tradit Ci. in lib. de oratore: alterū freno: alterū calcaribus indigere diceret: alioqn seuero semp ac serio habitu & ore p̄durabat: in Academia uixit: ut plurimū si qū ad urbē p̄ficiscebat̄ turba oīs impudicorū eius trāsitū obseruabat: eius integandi gratia hic tātæ cōtinētiæ fuisse traditur ut phirne suo tp̄e nobile scortū: deposito cū quibusdā iuuenibus pignore in suū cōcubitū allecturā: i lectuli partē admissa: nullis meretriciis illecebris: nullo libidinis irritamento cū oia frustra tentasset: incredibilem eius continentiam uiolare potuerit: quæ cum a iuuenibus uictoriæ præciū posceretur: facete rn̄dit: se cū illis de uiro nō de statua certasse. Quidam etiam ferunt a discipulis eius Laydē formosissimā meretricē dedita opa intromissam: ut illū pertētaret. sed tātæ dicunt fuisse cōtinētiæ: ut cū se ad libidinē icitari p̄sensisset: pateretur uirilia secari & uri: tāta p̄terea fides illi data ē ut cū in ea urbe nullius iniurati testimoniū admitteretur illi soli iusiurādū athenieñses remitterēt: sicut diximus in ca. de maiestate: erat adeo frugi ut cū illi Alexāder magnā pecuniæ q̄titatē misisset sublatis tribus milibus nūmorum atticorū ne regia munera spernere uideretur reliquū remitteret dicens illi pluribus opus esse qui plures enutriret. Ad philippū oli legatus cū cæteris missus cū alios sciret dōis emollitos & sæpe cōuiuia celebrare: neutrū ip̄e horum fecit. legatis postea dicētib9 secū frustra xenocratē iuisse cōperta re: ip̄m duplici honore hōestarūt: successit i academiā speusippo scolamq; tenuit xxv. ānis mortuus noctu cū i cartilaginē forte offēdisset: āno ætatis suæ. lxxxii. In p̄uigi. i. toti9 noctis uigilia nobile scortū: famosa meretrix: nā nobile notū dicim9. Vir. ē loc9 italiæ medio sub mōtib9 altis nobilis. Vino grauē

hoc dicit ad exaggerandam eius continētiā: nā uinū magnū est libidinis irritamentum & quo magis qs uino & cibo incaluerit tāto fa cilius solet in libidinē solui. Vnde Terētius: Sine cerere & baccho friget uenus. Perq̄ :fa cetū. Valde:iocosum. Phyrne: Magna uis est in ipso noie phyrne quasi emphasim facit: q̄ oium pulcherrima foret Labefecit Debi litauit:conquassauit.

pro magis egregie:quocirca qa rara sunt incētu huiusmodi comparatiōa a noibus in ius finitis:iō Aldus legit magis uere magisq̄ ꝓprie: q̄ expl sa ē ab ipa meretricula q̄.s.statuā eē confessa est.q.d.nequaq̄. Nā phiyne ex nulla parte labefecit pulchritudine sua cōstantissimā abstinentia.s. ab illicita uenere: eius.s.xenocratis. Videtur author uocabula cōfundere: sed reuera una operatio respectu diuersorū: cōtinentiæ & abstinentiæ di ci potest. Vnde quia xenocrates libidinē suā nō expleuit cōtinēs dicēdus fuit: & quia pulchritudinē meretriculæ non attigit abstinens fuit.

Talentū Q Vid rex: Alexander. Talentis. talentum duplex est: atticū & euboicū. rursus atticū duplex est: magnū.s.& paruum: de magno dixit Liui. iu. xxxvi. ab urbe condita: magnū talētū atticū octogita libras habet & paulo plus sed alibi manifeste monstrauit: talētum magnū octogita tres libras: & quattuor habere uncias: q̄ si uolumus ad nūmos referre romanos ut Prisci. ait: sex milia nūmorum Romanorū habet: Talentum uero paruum libras habet sexaginta: talentū euboicū minus attico fuit: sed nō ualde: nam teste Festo quattuor miliū nūmū romanorū fuit. Academiā: Academia sine aspiratiōe scribitur. fuit aūt locus nemorosus : ab athenis mille passibus distans ab academo quodam heroe sic cognominatus: in quo uilla fuit deinde Platonis natiuitate nobilis & cum in eodem loco philosopharetur idē Plato studēdi usu & frequentia discipulorum ac mox celebritate insignis fuit in eadem: fauorino teste mithridates persarum rex Platonis statuam cum his scriptis locauit Mithridates rhodobati filius perses musis imaginē dicauit. Silanionis opus. Ea non me indigere: Ci. tamē libro quinto tusculanarū quæstionū dicit xenocrates cum uidisset legatos tristiores. xxx. minas accepit &c.

De eodem. Cap. CCCCIIII.

Q Vid rex Alexander an diuitiis eum quatere potuit: ab illo quoq̄ statuam equidem æque frustra tentatam putes. Legatos ad eum cum aliquot talentis miserat quos in academiam perductos solito sibi id est modico apparatu & admodum paruulis copiis excepit: postero die interrogantibus cuinam adnumerari pecuniam uellet: Quid uos inquit hesterna cœna non intellexistis ea me non indigere? Ita rex philosophi amicitiam emere uoluit: philosophus regi suā uendere noluit.

¶ Quid rex Alexander.s.macedoniæ omnium potentissimus sup. fecit: aut potuit in eum: an.i. nunquid potuit quatere idest concutere & mouere a continentiæ aut abstinentiæ uirtute: eum scilicet xenocratē: diuitiis.i. offerēdo diuitias? Probat q̄ minime. Nā equidē.i. certe: tu putes.i. quilibet possit putare: statuam tentatā ab illo æque.i. non magis frustra.i. sine uoti consecutione: q̄ sup. eum tentauit (Apertior esset sententia si dixisset. Ab illo quoq̄ eum æque frustra tentatum ac statuam putes) Rex sup. miserat ad eum uidelicet ad xenocratem legatos cum aliquot talentis : quos s. legatos perductos in academiam.i. in eam partem athenarum ubi Plato instituit litterarū gymnasia cū prius desertus fuisset locus : xenocrates excepit.i. hospitio cepit: dicitur autē quis accipi proprie ad mensam : apparatu solito sibi.i. modico: & copiis.i. facultatibus admodū paruulis. Et inquit die postero.i. postridie eius diei.s. legatis interrogantibus cuinā uellet: pecuniam scilicet quam dono ab Alexandro attulerat: adnumerari: quia signata erat: & ita numerabilis : unde & nummus dictus. inquit. Quid uos sup. interrogatis: aut paratis facere: non intellexistis cœna.i. ex cœna hesterna.s. quā illis apposuerat: me non indigere: ea.s. pecunia? Ita.i. & sic Rex.s. Alexander uoluit emere.s. oblata pecunia amicitiā philosophi s. xenocratis: & sup. philosophus.s. iam sæpe dictus xenocrates: noluit uendere suā.s. amicitiā: quia q̄ dona accipit se aut sua quodāmodo uendit.

A Alexander uero cognomen. De continentia Diogenis cynici dicit quem Alexander uincere non potuit hic sinopeus fuit Icesii mensarii filius quem fugisse dicunt cum pater publice mensam haberet ac falso pecuniam signaret: eubolides uero dici non patrem sed ipsum monete falsam signationem fecisse : alii putant eum sponte patriam reliquisse: hic ueniens athenas Anthisthenem comperit a quo cum non reciperetur in disciplina: nam statuerat neminem recipere: perseuerantia illum uicit: pallium primū habuit duplex ut quidam tradunt: & peram in qua cibos ferebat: oiq̄ utebatur ad oīa loca: & prandens & dormiens & loquens: cum scripsisset cuidam ut sibi cellam pararet: faciente id illo tardius: dolium ꝓ domo habuit : æstate in feruida harena se uoluebat: hieme cooptas niue statuas āplectabat: parēs se his modis ad laborū tolerātiam: idem cum uidiss

De Diogene. Cap. CCCCV.

A Lexander uero cognomen inuicti assecutus cōtinentiam diogenis cynici uincere nō potuit: ad quem cum in sole sedentem accessisset hortareturq̄ ut si qua sibi præstari uellet indicaret quem admodum erat in crepidine collocatus sordidæ appellationis sed robustę uir præstantiæ mox inquit: de ceteris interim uelim ut a sole mihi non obstes: Quibus uerbis illa nimirum inhæsit sententia Alexāder Diogenem gradu suo diuitiis pellere tentat celerius, Darium armis.

¶ Alexander uero scilicet iam dictus rex macedoniæ : assecutus scilicet uirtute & felicitate bellica ; cognomen . idest agnomen inuicti

nõ tã q a nullo uictus:q̃ q inuincibilis uidebatur:non potuit uincere con tinentiam.s.q̃ se intra limites paupertatis cõtinuit diogenis.s.philosophi: cynici.i.de secta cynicorum sic dictorũ secundũ laertiũ q Canyno mo re uiuebant:nam & rabide in uitia oblatrabant:& sentientes nullum natu rale turpe in propatulo coibant:ad quem.s.diogenem:sedentem in sole:& ita apricantem:cum.s.Alexander accessisset:& hortaretur sup.eum: ut in dicaret siqua.i.aliqua uellet, praestari.i.exhiberi statim sibi:ipse queadmo dum erat collocatus in crepidine.i.praeruptae saxi altitudine (iuxta uiam i qua mendici sedere solent:unde Iuuenalis.Nulla crepide uacat ? &c.sunt tamẽ qui in dolio uersatili inuentum dicant iactitantem se eam hẽre man sionem quae totos dies solẽ haberet incumbentẽ:uir appellatõis sordidae: quia cynicae:hoc est caninae:sed robustae praestantiae.i.fortitudinis animi inquit.i.respondit Alexandro:de caeteris sup.indicabo tibi:mox.i.statim: interim.i.interea.s.dũ cogitet quid indicaret:uelim non obstes mihi a sole i.praeripiendo mihi solẽ.q.d.nihil a te peto nisi ut nõ auferas solem quẽ dare non potes.Quibus uerbis i.la.s.diuulgata sententia.s.omnium mor talium:inhesit.s.ais cog:nimirũ.i.haud dubiae:Alexãder tẽtat pellere di uitiis.i.p diuinas:diogenẽ.s.philosophũ:gradu suo.s.cõceptae pauptatis & libertatis nulli obnoxiae:celerius sup.pellat gradu suo Dariũ regẽ psa rũ potentissimũ:armis.s.suis.Plutarchus addidit Alexandrũ a suis reprae hensum q cũ mordaci illo hoie se cõtẽnenti loqueret suis respõdisse:Nõ contemptibilis hic cõtẽptor est.q si Alexãder nõ eẽm:diogenes eẽ uellẽ.

set puerũ cõcaua manu bibentẽ:abiecit uile uas qd hẽbat dicẽs:puer me uilitate supera uit:& hoi natura abũde oia subministrauit. idẽ cũ aliũ uidisset puerũ psracto uase:pane cõcauo lẽticulã suscipiẽte abiecit catinum di cẽs oia eẽ deoꝝ:& sapiẽtes deoꝝ amicos eẽ inerat illi teste Laertio suauissimus sermo:at qꝫ in dispiciẽdis aliis prõptus.Nã scholã eu clidis dicebat esse bilẽ:Platonis auditorũ cõ sumptionẽ:dionysia certamina magna mira cula stultoꝝ:oratores esse turbe ministros:grã maticos admirari se dicebat:q cũ ulixis ma la requrerẽt:sua ignorarẽt:musicos mordebat q cũ lirae cordas aptarẽt ai incõcinos mores haberẽt:mathematicos carpebat:q solẽ lu nã & sydera intuerẽtur:q̃ uero erãt añ pedes nõ curarẽt:oratores itidẽ q studerẽt iusta di cere:nõ aũt facere aliaqꝫ cõplura q̃ esset lon gũ referre:huic ad solẽ sedẽti cũ diceret Ale xã.pete qd uis ait nolo te mihi um brã face re & fama fuit referẽte Laertio Alexãdrũ di xisse se uelle eẽ Diogenẽ:nisi eẽt Alexander hic deide cũ in eginã nauigaret a piratis cõ prachẽsus quorũ priceps fuit Crepalus & cretã deductus ẽ ut uẽderet cũ ãt interrogaret qd sciret agere dixit se scire uiris ĩperare:atqꝫ ad pcone ait:pdica quis:nã domum sibi uelit emere:sedere prohibitus inquit nihil refert:nã pisces quomo doc ũqꝫ iaceant emũtur:& cũ uideret corinthiũ quẽdã pclara effigiae & habitu ingenuo Xenidem noie inqt:huic me uen de.qa dño idiget eũ digito denotãs:quẽ xenides audito & inspecto uiro libentissime emit:& corinthũ adductũ filiis suis pceptorẽ dedit:& eũ pfecit domui:ille aũt Xenidi dicebat eũ sibi parere optere q̃uis seruo:cum & medico & gubernato ri:q̃uis seruis saepius pareat.cuius clarissima pcepta ita cõprobauit Xenide:ut saepe diceret bonus demon domũ meam i trauit:at ipsius xenidis filios teste Eubolo:post reliquas disciplinas docuit equitare:arcus intendere:fundas rotare :atqꝫ iaculari i palestra:cum eos exercebat gratia tantum roboris cõparandi & bonae ualitudinis:tenebant pueri multa ex poe tis & aliis:tamen ex ipso memoriter omnem illis Diogenis rationem doctrinae ut facile memoriae tenerent : breuiter col lectum insinuabat deinde ab eo qui ministrare docebat leui contentos cibo ac uili:& aqua:illos ad cutẽ tonderi faciebat deducebatqꝫ incomptos ad uenationẽ aliqñ exercebat:& cũ teste Cleomene necessarii illũ redimere uoluissent seruos ap pellauit dicens:leones nutrientiũ non esse suos:sed illos magis leonũ seruire apud xenidẽ ut Eubolus retulit:obiitqꝫ ãnorũ nonaginta:& a filiis xenidis sepultus fuit:de illius morte uariae sunt sententiae:illa tñ pbabilior q desiderio migrandi e uita continendo spiritum uitam exhalasset.Cognomen inuicti Alexander inuinctus dictus est.q a nullo uinci potuerit:sꝫ oẽs ipse uinceret:& tñ Diogenis cõtinentiã uincere non potuit.Cynici:est cognomen quorũdam philosophorum:a cani bus acceptũ:nã κυνος graece:latine canẽ significat:q sicut canes natura mordaces sunt:sic eiusmodi philosophi in in sectandis hominũ uitiis mordaces uidẽtur:interrogatus Diogenes quare canis diceretur:respondit quia in eos qui dant blandior:in eos qui non dant latro:malos uero mordeo:quinetiam ferunt in sepulchro eius erectam fuisse colun nam su pra quam canem e pario lapide sculpsere.In crepidine:Crepido praerupti saxi altitudo in qua aprico loco ad solem Dio genes consederat.Sordidae:quia cynicus.i.caninus philosophus diceretur . Quibus uerbis : Sicut Plutar.refert in uita Alexandri discedens Alexander ait:nisi Ale xander essem:uellem esse diogenes.

De Diogene & Aristippo. Cap.CCCCVII.

IDem Syracusis quum olera ei lauanti Ari stippus dixisset:si Dionisio adular uelles ista non esses: immo inquit : si tu ista esse uelles Dionysio non adulareris.

¶Idem.s.Diogenes:quum Aristippus philosophus in aula Dionisii ty ranni diuersatus dixisset ei.s.Diogeni.lauanti olera.i.herbas quibus ue sceretur.Si (o Diogenes) uelles adulare.i.inseruire assentãdo Dionysio. s.tyranno aut regi:tu nõ esses.i.cõederes aut mãducares ista (abedo es) ista.s.uilia olera:iqt.s.rñdẽdo:imo.q.d.qd potius fiat:si tu o Aristippe uel les eẽ.i.mãducare:ista.s.q̃ cõtẽnis olera:ñ adulareris Dionysio.s.tyrãno.

IDem Syracu . Erat Aristippus in Dionysii tyranni aula.Olera:her bas domesticas.Olus enim dici tur quicquid in ortis nascitur praeter arbo res .Adulare : ut Priscianus tradit: multa uer ba idem significantia in utraqꝫ uoce inueniũ tur : ut populo populas: & populor aris . re uerto is.& reuertor eris.adulo as.adulor la ris.& tam cum accusatiuo q̃ cum datiuo cõ iungitur.Esse pro edere.

De Paupertate. Titu.IIII.

¶De paupertate. Ti.IIII.

De Cornelia Gracchorũ matre. Ca.CCCCVIII.

MAxia ornamẽta eẽ matrõis liberos apud Põ peiũ Ruffũ collectoꝝ libro:sic inuenim9.Cor nelia Gracchorum mater cum Campana ma

MAxima ornamenta esse matronis . In hoc ca.pauptatis laudes celebrã tur:cõmemoratis clarissimoꝝ uiroꝝ

trona apud illam hospita: ornamenta sua pulcherrima sæculi illius ostenderet: traxit eam sermone: quoufq; e schola redirent liberi: & hæc (inquit) ornamenta mea sunt. Omnia nimirum habet qui nihil concupiscit: eo quidem certius q̃ qui cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet bonæ mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum. Itaq; quorsum attinet aut diuitias in prima felicitatis parte: aut paupertatem in ultimo miseriarum statu ponere: quum & illarum frons hilaris multis intus amaritudinibus sit referta: & huius horridior aspectus solidis & certis bonis abundet: quod melius personis q̃ uerbis repræsentabitur.

¶ Maxima ornamenta &c. Locuturus de paupertate paucissimis parasceuen facit dicens. Nos inuenimus apud Pompeium Rufum sup. in libro collectorum .i. eorum quæ ex uariis historiis collegit: sicut Valerius hoc opus: liberos: & legitimam prolem: esse matronis maxima ornamenta: sic idest per sequentis historiæ & dicti narrationem. Cornelia mater Gracchorum .s. Tyberii & Caii cum matrona cāpana .i. illius regionis Italiæ luxu & diuitiis semper abundare solitæ: hospita .i. hospitio suscepta: apud illam .s. Corneliam: ostenderet ornamenta sua pulcherrima sæculi illius: quia postea multo maior fuit etiam Romæ opulentia: traxit .i. protraxit & tenuit eam .s. hospitam suā sermone .i. colloquio: quousq; liberi idest filii eius redierent e schola .s. litteraria: & inquit illis ostensis: & hæc sunt ornamenta mea (q.d. Tu quidem ostentas mihi ornamenta tua quæ extra te nō sunt: & ita sicut tibi accessere: ita facile auferri poterunt: ego uero: licet hactenus tacui nō careo ornamentis ex me genitis: quo nomine diua uirgo syncere gloriari posset) de quo dicto dicit Valerius Nimirū .i. profecto is omnia habet qui nihil concupiscit (sicut Cornelia quæ non alium petiit ornatum) quidem .i. certe: certius .s. omnia possidet qui nihil concupiscit q̃ qui possidet cuncta: eo .i. propterea: quia dominium rerum solet collabi .i. in ruinam tendere: usurpatio .i. per usum continuum assuefactio bonæ mentis idest animæ aut uoluntatis: nullum .i. non ullum: non recipit .i. non admittit ullum incursum fortunæ tristioris .i. aduersæ fortunæ. Itaq; quorsum .i. in quam partem uersus attinet ponere idest constituere aut diuitias in prima parte felicitatis: aut paupertatem in ultimo statu miseriarum: quum & frons illarum .s. diuitiarum .i. aspectus exterior: hilaris idest lætus sit referta intus multis amaritudinibus: quia diuitiæ cum labore pariuntur: cum anxietate custodiuntur: & cum mœrore amittunt aut dimittūtur: multisq; perniciem pepercre: & aspectus huius .s. paupertatis: horridior idest incultior & asperior abundet bonis solidis idest integris & certis idest non amissibilibus (quia diuitiis multi: paupertati isidiatur nemo: nisi forte humani generis hostis: aut pietas indiscreta: quæ sæpe dum ex paupere præsertim religioso diuitem facit: ex bono etiam persæpe malū facit. Paupertatis autem bona illis præsertim sæculis adhuc paucis erant nota. Vnde Lucanus de ea. Et munera nondum intellecta deum &c.) qd .i. quæ res scilicet paupertatem certis abundare bonis repræsentabitur scilicet oculis aut memoriæ hominum melius personis q̃ uerbis.

exēplis: qui in paupertate cum summa dignitate & gloria uixerunt: ostendit autem hanc in honore apud ro. diu habitam fuisse: quod etiam Liuius testatur in præfatione primi li. decadis ab urbe condita quod exemplum supra a nobis est sæpe relatum. probat autem hoc Valerius cum multis aliis tum Corneliæ Gracchorum matris exemplo: ad quam cum campana quædam matrona romā profecta diuertisset: eiq; multa & preciosa ad matronarum usum ornamenta cum ambitione quadam ostendisset: illam cornelia de industria tādiu traxit in sermone: quoad filii a schola redirent: quos ostendens: & hæc inqt sunt ornamenta mea. dignum profecto tāta muliere responsum: quæ ut generosa: sic i genere & prole suarum rerum magnificentiam ornamētaq; muliebria non in gēmis & margaritis: non auro & argento tanq̃ luxuriæ fomentis collocauit. Cornelia hæc non minus ob uirtutem filiorum: q̃ memoriam Aphricani patris a populo Romāo colebatur cui cū statua decerneretur: inscriptum est: Corneliæ Gracchorum matri: multa de muliere scripta

Matrōa. Materfamilias.

sunt in uita Gracchorum. Matronis: secūdū iurisconsultos matrona dicitur & materfamilias: sed matrona diues quæ non conuenit in manus uiri. Materfamilias mediocris quæ in manus uiri conuenit: nam materfamilias secundum quosdam est quæ in familia uiri per quandam iuris solemnitatem transiuit: at uero matrona quæ nupsit dicta quæ mater nati: uel quia iam mater fieri potest: eo q̃ i matrimonium uenerit. Collectorum. In quo multa uirorum & mulierum exēpla collegerat. Cornelia Tyberii Gracchi uxor: & superioris Aphricani filia: mater Tyberii & Caii Gracchorum. Traxit eam: tādiu produxit i longum quadam orationis serie. Omnia nimirum laudat frugalitatem eius ætatis. Qui nihil concupiscit: qui suo cōtentus est: qa ut supra diximus: nō arca: sed hominis animus diues est: qui nihil sibi deesse putat: nihil curet amplius nihil appetat: nihil requirat. Dominium rerum. Diuitiæ & formæ gloria fluxa & fragilis: sola uirtus clara æternaq; habetur quæ nec eripi nec surripi potest: nec naufragio: nec incendio amittitur: nec ui tempestatum: nec temporum perturbatione mutatur: qua qui prædiui sunt: soli sunt diuites: soli possident res fructuosas & sempiternas: soliq; quod proprium est diuitiarum contenti sunt rebus suis. Vsurpatio: consuetudo: & in bona parte accipitur: qui bene uiuere consueuit: nō timet res aduersas impetumq; fortunæ nihil enim moleste ferendum est quod

Vera bona.

nostra culpa non est contractum. Itaq; quorsum. Si diuitiæ sunt in felicitate ponendæ qui diuitias habent. felices sint necesse est: sed uidemus diuites multos extrema plerunq; miseria afflictos: non igitur diuitiæ felices sunt: contra uero si paupertas misera foret: & pauperes omnes miseri: sed uidemus pauperes multos esse felices: quippe nulla fortunæ uiolentia premuntur. non igitur paupertas infelix. Multis intus amaritudinibus. Nam ut inquit Cicero de diuite: Te miseriæ: & ærūnæ premunt: qui te beatum diuitiis: qui te florentem putas: tuæ te libidines torquent: tu noctes diesq; cruciaris: cui nec satis est quod est & id ipsum quod habes: ne diuturnum futurum sit timens: te conscientiæ stimulant maleficiorum tuorum: te metus exanimat iudiciorum & legū: quocunq; aspexeris ut furiæ sic tuæ tibi occurrūt iniuriæ: q̃ respirare non sinunt.

De Valerio Publicola. Cap.CCCCVIII.

Regio imperio propter nimiam Tarquinii superbiam finito consulatus initium Valerius publicola cũ Iunio Bruto auspicatus est: idẽ ꝙ postea tres consulatus acceptissimos reipu.gessit: & plurimorum ac maximorum operum praetextu titulum imaginum suarum amplificauit. quum interim fastorũ illud columen patrimonio ne ad exequiarum quidem impensam sufficiente decessit. Ideoq; publica pecunia ductae sunt. Non attinet ulteriore disputatione tanti uiri paupertatem scrutari. Abunde enim patet quid uiuus possederit: cui mortuo lectus funebris & rogus defuit.

¶Regio &c. Ordo est. Valerius publicola auspicatus est.i. auspicato & prouide ac feliciter introduxit: cum Iunio Bruto initium cõsulatus & hoc imperio regio finito.i. terminato & in nihilum redacto: propter nimiam superbiam Tarquinii.s. superbi: & idem.s. publicola gessit postea tres consulatus acceptissimos: quia utilissimos reip. & amplificauit titulum imaginũ suarum.i. quae aut in stemmate: aut in statuis aut picturis ipsi deinde ponendae erant: praetextu.i. insculptione aut ratione plurimorum & maximorum operum.s. a se aeditorum quum interim.s. dum talia faceret: illud columen.i. praecipuum & summum decus fastorum: quia in fastis ubi nomina consulum & quae sub eis gesta erant scribebantur: primum locum obtinebat. decessit.s. ab hac uita. patrimonio.i. omni substantia (nam si patrimonium acceperis pro eo quod a patre acceperit: posset ditissimo esse & minimum esse) Non enim patrimonium sed peculium aut quamuis aliam possessionem lucro accessorio augemus (ne quidem.i. non taliter sufficienti ad impensam.i. sumptum exequiarum.i. explementi officii funebris: ideoq; exequiae suple ductae fuit pecunia publica. Nõ attinet.i. nihil facit ad rem scrutari paupertatem tanti uiri disputatione ulteriore. Patet enim abunde quid ipse uiuus possederit: cui mortuo lectus funebris quo effertur cadauer: & rogus.i. pyra extructa ad comburendum cadauer defuit.s. quantum ad propriam facultatem: licet quantum ad publicã non defuerit.

De Menenio Agrippa. Cap.CCCCIX.

Quantae amplitudinis. M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur: quem senatus & plebs pacis inter se faciendae auctorem elegit: quantae.s. esse debuit arbiter publicae salutis: hic nisi a populo collatis in capita sextantibus funeratus esset: ita pecuniae inops decessit: ut sepulturae honore caruisset. Iccirco perniciosa seditiõe: diuidua ciuitas manibus Agrippae in unum contrahi uoluit: quia eas pauperes quidem sed sanctas animaduerterat. Cuius ut superstitis nullum fuit quod in censum deferretur: ita extincti hodie quod amplissimum est patrimonium romana concordia.

¶Quantae amplitudinis arbitremur.i. arbitrari debeamus Marcum Menenium Agripam.q.d. maximae: utpote quem senatus & plebs.s. Ro. elegit authorem pacis.i. concordiae faciendae inter se. Scilicet quantae amplitudinis debuit esse arbiter.i. arbitratrius interpres & conciliator publicae salutis: quia concordia res paruae crescunt: & magnae conseruantur: hic.i. huiusmoi uir: aut hic Menenius cum esset talis: ita inops pecuniae decessit: ut

Regio imperio. Hunc post reges exactos: cum Iunio Bruto primum cõsulem in urbe roma fuisse diximus in capitulo de moderatione ꝗuis igitur caeteris dignitate praestaret: ut primus crearetur consul. Et ipsi. Fastorũ libri in quibus magistratus & omnia gesta fuerant descripta ab eo initium habuerunt: tamen eousq; pauper uixit: ut mortuo funeris sumptus defuerit: nã illum plebs extulit sextantibus collatis in capita. Superbia: qua in patriae aliciq; ciues ĩ Lucretiam per filium usus est. Auspicatus ẽ: Auspicio consecutus: quia nihil apud maiores publice neq; priuatiz nisi prius captatis auspiciis gerebatur. Acceptissimos: quia cuz summa uirtute gessit. Fastoruz colũ ẽ: quasi ornamentum: eo ꝙ primus ipse consul fuerit in cuius consulatu fasti sunt scripti.i. magistratus annui: sunt enim fasti libri in quibus Romani omnes magistratus & annua gesta describebantur. Lectus funebris: quo effertur cadauer ad sepulchrum. Liuius ita refert P. Valerius omnium consensu princeps belli pacisq; artibus ãno post Agrippa Menenio. P. Posthumio consulibus moritur gloria ingenti: copiis familiaribus adeo exiguis: ut funeri sumptus deesset de publico est datus: luxerunt matronae ut Brutum. Fasti.

Quantae amplitudinis Marcum Menenium. Plaebs propter nexos ob aes alienum in sacrum mõtem secesserat: nam magno natu quidam nexus ditu i ergastulis a senatoribus habitus cum maiorũ suorum insignibus in forum proripuerat: cuius uestis erat squalore obsita: foedior corporis habitus pallore ac macie peremni: ad hoc prolixa barba: & capilli efferauerãt speciem oris: noscitabatur tamen in tanta deformitate: & ordinem se duxisse aiebat: aliaq; militiae decora uulgo iactabat: sciscitãtibus unde ille habitus: unde deformitas esset: cuz propter longam militiam temporumq; calamitatem & tributa imperata aes grãde confecisset: ductum se a creditore nõ in seruitiũ sed in ergastulum & carnificinaz dicebat: deinde ostentare tergum foedum recentibus uestigiis uerberum: inde orta seditione grauissima: plaebs a patribus in sacrum montem secessit: ad quam reconciliandam missus est hic. M. Menenius Agrippa: uir facundus plebiq; gratus: ꝙ inde oriundus esset qui fabula aesopi duras hominum mentes flexisse & plebem patribus reconciliasse dicitur hic ergo agrippa seditionis intestinae grauissimꝰ disceptator: & domesticae pacis inter plebem & patres dignissimus author in ea paupertate uixit: ut funeris honos ei fuerit defuturus: nisi populus itidem ut Valerio collatis ĩ capita sextantibus honorem sepulturae cumulatissime reddidisset: neq; enim potest dignitatibus obstare paupertas: quinimmo felix & honoratus erit semper uirtute praeditus pauper: ut Valerius & Menenius & alii

Valerius maximus.

complures fuiſſe cognoſcuntur Honore ſe pul.quia ut diximus Menenius in tanta pau pertate deceſſit:ut cum populus romāus col latis quadrantibus:uel ut alii dicunt in capi ta ſextantibus ſepeliret:& ei ſepulturæ locū publice daret.Dionyſius agrippa Menenius inquit cum ſumma patrum & plæbis æmu latione ſepultus:plebe collati inter ſe ſextan tibus de ſuo efferente ſenatu deprompta ex ærario pecunia publice funerandum cenſen te:quam plebs offerentibus ultro quæſtori bus accipere non eſt dignata:ſed eam agrip pæ filiis eorum miſerans inopiam largita ē. Sextantibus:ſextans ē ſexta pars aſſis ideſt libræ.

IN Caii uero Fabritii & Quinti Ae milii.De paupertate Fabritii & emi lii pappi loquitur:qui quum eſſent ſuo tempore auctoritate præſtantes: & rerū geſtarum gloria illuſtres eos tamen admodū pauperes fuiſſe conſtat:i quorum domibus aurum fuiſſe dicitur:nō ad ſuum:ſed ad deo rum uſum:in qua re locatur Valerius. Plyn. i fine trigeſimi tertii libri naturalis hiſtoriæ: uideret inquit hæc Fabritius:& ſtratas argē to mulierum balneas:ita ut ueſtigio locus ñ cum uiris lauantium:Fabritius inquam:qui bellicoſos imperatores pluſq̄ pateram & ſa linum ex argento habere uetabat. Patellam paruam patinam:eſt diminutiuum a patina. Sed eo lautius locatur ut dixit Valeri9.Pedi culum paruo pede diminutiuum a pede.

ILli etiam.ſ.qui ſequuntur : ut Atil lius qui ab agris accitus ad conſu latum uenit:ut quintius Cincina tus:.l. quo L.operepretium eſt audire : qui omnia præ diuitiis humana ſpernunt: neq3 honori magno locum neq3 uirtuti putāt eē: niſi effuſe affluant opes ipes unica imperii Populi Roma.L.Quintus cincinatus trans tiberim contra eum ipſum locum ubi nunc naualia ſunt quattuor iugerū colebāt agrū quæ prata Quinta uocātur:ibi a legatis ſeu foſſam fodiens pallo innixus ſeu cum ara ret operi certe id q conſtat ruſtico intentus: ſalute data inuicemq3 reddita rogatus ut q bene uerteret ipſi:reiq3 publicæ mandata ſe natus audiret.admiratus rogitanſq3 ſatis ne ſalua eſſent omnia togam repetere:e tugurio proferre uxorem taciliam iubet : qua ſimul abſterſo puluere ac ſudore uelatus proceſſit: dictatorem eum legati gratulantes conſalu tant:in urbem uocant:qui terror ſit in exerci tu exponunt & cætera. Prædiuites . Quan tu n ad magnitudinem animi. Pupiniæ : lo cus haud procul ab urbe:unde tribus pupia picta eſt:erat autem locus maxime ſterilis ſi cut infra oſtendit uaſtiſſimas:ingentes:quia ſolum duxerat.

niſi funeratus eſſet ſextantibus.i. duabus unciis æris collatis a populo in capita.ſ.ſingula:caru.ſſet honore ſepulturæ.Ciuitas.ſ.romana:diuidua.i. diuiſa ſeditione perniciosa.ſ.reſp.uoluit contrahi in unum .i.ad concordiā reduci:manibus agrippæ.ſ.Menenii:ideo quia animaduerterat eas.ſ.ma nus eius:pauperes quidē:ſed ſanctas.i.impollutas rapinis.Cuius.ſ.agrip pæ ut nullum patrimonium fuit ſuperſtitis.i.dum uiueret : quod deferret in cenſum.ſ.quod ſcriberetur dum cenſus fieret (ita extincti.i . mortui eſt patrimonium quod eſt hodie ampliſſimum cōcordia romāna.i . quicqd p concordiam romanam quam ille conciliauit partum eſt:illius cenſeri po teſt patrimonium ob gloriam quæ illi ex ea debetur.

D:.C.Fabritio:&.Q.Aemilio. Ca.CCCCX.

IN Caii uero Fabritii:&. Q . Aemilii Pappi principum ſæculi ſui domibus argentum fuiſ ſe cōfitear oportet:uterq3 enim patellam deo rum & ſalinum habuit.Sed eo lautius Fabritius q patel lam ſuam corneo pediculo ſuſtineri uoluit:Pappus quo q3 ſatis animoſe: qui cum hæreditatis nomine ea acce piſſet:religionis cauſa alienanda nō putauit.

¶In Caii &c.Ordo eſt.Vero.i.ſed:oportet ſup.ut confitear argētū fuiſ ſe in domibus.C.Fabritii:&.Qu.æmilii pappi:principum ſæculi ſui.Enī pro quia:uterq3 habuit patellam (diminutiuum a patina).i. uas patens: in quo mola.i.farina cum ſale offerebatur:& ſalinum.i. uaſculum in quo ſal erat qua mola fiebat:ea etiam uaſcula paupertinus ſpiritu argentea erant:ut erubeſcant noſtri qui in neſcio cuius materiæ calice ſanguinem do minicum libare non uerentur.Sed eo lautius.i.ſplendidius & quaſi delica tius Fabritius ſup.patellam argenteam deorum habebat:q uoluit patel lam ſuam ſuſtineri pediculo corneo.i.fulcro ſeu ſuſtentaculo facto in mo dum pedum ex cornu:hoc autem ſatyrico prope riſu dicit:non enim ad lu xum pertinet argenteo uaſi corneos dare pedes.Pappus quoq3 ſatis ani moſe ſup.egit:qui cum accepiſſet ea.ſ.patellam & ſalinum nomine hære ditatis:non putauit ſup.ea alienanda cauſa religionis:quia putauit contra religionem ſe facturum ſi quæ ad uſum deorum maiores applicuiſſent: ipſe ſine ſua impenſa ea aſſecutus ad priuatum uſum eorum prætia di ſtraxiſſet.

Paraſceue de iis qui ab Aratro ad conſulatum uo cati ſunt. Cap.CCCCXI.

ILli etiam prędiuites qui ab aratro arcebantur ut conſules fierent:uoluptatis cauſa ſterile: at q3 æſtuoſiſſimum pupiniæ ſolum uerſabant delitiarumq3 ignari uaſtiſſimas glebas plurimo cum ſu dore diſſipabant: immo uero quos pericula reipublicæ imperatores accerſebant:anguſtiæ rei familiaris(Quid ceſſo proprium nomen ueritati reddere)bubulcos fieri cogebant.

¶Illi &c.Paraſceue.i.præparatio eſt ad narrationem eorum qui ab ara tro ad imperium ſummum uocati ſunt.Ordo ē Illi etiam prædiuites(eo ſtomacho dicit quo ea pite ſuperiore fabritium tantum diuites dixit non quidem multa poſſidendo ſed continendo(qui accerſebantur.i . uocabantur:citati ab aratro.i.inſtrumento quo terram arabant ut fierent conſules uerſabant cauſa uoluptatis ſolum ſterile atq3 æſtuoſiſſimum.i.æſtu ſolis maxime ſubiectum pupiniæ.i.illius loci non longe a Roma:& ignari deliciarum:diſſipabant.i.frangebant in minutas particulas cum plurio

ſudore.i.plurimo ſudore concomitante:glebas uaſtiſſimas.i.tam amplas ut cum difficultate impleri poſſint Immo uero (correctio eſt)quos particula reip.accerſebant.i.uocabant imperatores.i.ad imperium Romanum:& ſup.quos anguſtiæ rei familiaris.i.domeſticæ(quid ceſſo reddere ueritati proprium nomen hoc eſt quid ueriores proprio nomine nuncupare cogebant filii bubulcos.i.boum non ſolum cuſtodes ſed etiam actores & directores.nam in italia bobus arant.i.n de illud.Thure deum placa uitulum ſine creſcat aratro.

De Attilio Calatino. Cap. CCCCXI.

Attilium autem qui ad eum accerſendum a ſenatu miſſi erant ad imperium populi romani ſuſcipiendum. ſemen aſpergentem uiderunt: ſed ille ruſtico opere attritæ manus ſalutem publicam ſtabilierunt: Ingentes hoſtium copias peſſundederunt quæq; modo aratium boum iugum rexerant triumphalis currus habenas retinuerunt: nec fuit his rubor eburneo ſcipione depoſito agreſtem ſtiuam aratri repetere. poteſt pauperes cõſolari Attilius:ſed multo melius docere locupletes q̃ non ſit neceſſaria ſolide laudis cupidini anxia diuitiarum compartio.

¶ Attilium autem &c.Ordo eſt.Autem pro ſed Attilium.ſ.calatinum qui miſſi erant a ſenatu ad accerſendum eum ad ſuſcipiendum imperium populi Romani:uiderunt ſpargentem ſemen.(Incipio ordinem ab accuſatiuo propter relatiuum eum)ſed illæ.ſ.nobiliſſimæ manus eius:attritæ opere ruſtico ſcilicet faciendo ſtabilierunt ſalutem publicam:& peſſundederunt ingentes copias hoſtium Quæq;.i.& quæ.ſ.manus rexerant modo i.paulo ante:iugum boum arantium retinuerũt habenas currus triumphalis :nec fuit rubor.i.rubori:his.ſ.manibus triumphalibus : repetere ſtiuam agreſtem.i.directorium aratri(uulgo caudam uocant) quo modo i agro uſæ fuerant:ſcipione.i.baculo ac ſcæptro eburneo.i.ex ebore facto quẽ triumphantes tenuerãt:depoſito Attilius.ſ.Calatinus iſte poteſt conſolari pauperes oſtendendo uidelicet per ſe eos non expertes uirtutis aut honorũ ſi mõ adniti ue lint:ſed ſup.põt multomagis docere locupletes:q̃.i.q̃tum anxia ɔparatio.i.acq̃ſitio diuitiarũ ñ ſit neceſſaria cupidini laudis ſolidæ.

De Attilio Regulo. Cap.CCCCXII.

Iuſdem nominis & ſanguinis Attilius Regulus primi punici belli gloria cladeſq; maxiaquum in aphrica inſolentiſſimæ Carthaginis opes crebris uictoriis contunderet: ac prorogatum ſibi ob bene geſtas res in proximum annum imperium cognouiſſet : conſulibus ſcripſit uillicum in agello quem ſeptem iugerum in pupinia habebat mortuum eſſe occaſionemq; nactum mercenarium amoto inde ruſtico inſtrumento diſceſſiſſe:ideoq; petere:ut ſibi ſucceſſor mitteretur:ne deſerto agro non eſſet unde uxor ac liberi ſui alerentur . Quæ poſtq̃ ſenatus a conſulibus accepit: & agrum Attilii illico colendum locari:& alimenta coniugi eius ac liberis præberi:reſq; quas amiſſerat redimi publice iuſſit Tanti ærario noſtro uirtutis Attilianç exemplum ſtetit:quo omnis ætas romana glorſabatur.

Attilium autem qui ad eum accerſ. Attilius qui & galabrio dictus eſt : hic ad Termopylas conſul Antiochum philippo adiuuãte uictum græcia expulit:idemq; ætolos ſubegit de quibus triũphauit:ſed hunc Attilium intelligimus calatinum:quem primo punico bello aduerſus carthaginenſes miſſus maximis & munitiſſimis ciuitatibus Drepano lilibeo præſidia deiecit: panormũ cepit totamq; ſicilia͂ peruagatus pauciſſimis nauibus magnam hoſtium claſſem duce hamilcare ſuperauit:ſed cum ad ætnam ab hoſtibus obſeſſam feſtinaret a pœnis anguſtiis clauſus eſt ubi tribunus militum calphurnius per flammam acceptis:trecentis in ſuperiorem locum euaſit:& conſulem liberauit:ipſe.ccc.fortiter pugnans cecidit:& poſtea ab attilio ſemianimis inuẽtus eſt Attilius ille qui ſeranus dictus eſt a ſerendo qui cum agrum ſuum coleret:euocatus:ad rempublicam ob eximiam uirtutem meruit:dictaturam.Pli.libro.xviii.Quæ nã inquit tantæ ubertatis cauſa erat ipſorũ tũc manibus imperatorum colebantur agri : ut fas eſt credere gaudente terra. Vomere aureato & triumphali aratore . ſiue illi eadem cura ſemina tractabant qua bella eademq; diligentia arua diſponebant qua caſtra ſiue honeſtatis manibus omnia lætius proueniũt quoniam & curioſus.fiunt ſerentem inuenerunt dati honores Seranum unde cognomẽ. Attilium ſemen.aſpergentem.i. ſerentem unde dictus eſt Seranus.de quo Vir.uel te ſulco ſerane ſerentem: Stiuam Manubriũ illud incuruum:quod manibus tenetur arando . Scipione baculo.unde Scipiones dicti ſunt Cornelii ab eo.ſ. Cornelio qui patrem cæcum ducens per urbem dictus eſt patris Scipio id eſt baculus.

Iuſdẽ noĩs & ſanguinis. Hic marcus de quo diximus in capitulo de religione:ubi annotata eſt eius hiſtoria.Fuit autem regulus iſte magna populi Romani gloria:ſed non minor clades. nã quemadmodum ex hoſtibus uictoriam ſæpe reportauit.ſic tãdem ab iiſdem captus cũ magna exercitus ſtrage fuit.q̃uis ergo i magna dignitate foret.tamen eius paupertatis fuiſſe conſtat.ut cum ſibi prorogatum eſſet imperium & interea uillicus eius qui.vii. iugerum agrum colebat deceſſiſſet ſenatui ſcribere coactus eſt:ſe in prouincia diutius eſſe non poſſe ne ſi deſertus & incultus relinqueretur ager non eſſet unde alerentur uxor & liberi.Li.lib.xviii.Attilius regulus inquit cum aliquot prælits aduerſus carthaginenſes pugnaſſet:& ſucceſſor ei a ſenatu proſpere bellum gerenti non mitteretur.id ipſum per lit-

Valerius maximus.

feras ad senatum missas conquestus est: in quibus inter causas petendi successoris q agellus eius a mercenariis deuastaretur. Contunderet: Frangeret: debilitaret translatio a cuspide ferri: fuit autem regulus primus qui ad aphricam obsidendam profectus est. Est eiusdem: Quo superior seranus Villicum bubulcum. qui praeerat uillae. In pupinia. Locus erat sterilissimus de quo supra diximus: nomen: erat inuisum omnibus ob eius sterilitatem. Mercenarium Bubulcum mercede conductum. Rustico instrumento. Vt aratrum: plaustrum: ligones. boues: rastri: Vxor & liberi: Scripsit etiam: ut Liuius tradit nō habere unde filias in matrimonium collocaret qua ī re non minus deprachendi potest q̄ta fuerit ī paupertate deprachensus. Quae postq̄ senatus. liberalitatem senatus ostendit.

❡ Eiusdem nominis &c. Affert exēplum paupertatis Attili reguli dicens. Attilius regulus eiusdem nominis & sanguinis. s. cum attilio iam dicto: gloria & clades maxima primi belli punici: quia primus & praecipue carthaginensis fregit cum contunderet crebris uictoriis opes Carthaginis insolentissimae. i. superbissimae & intolerandae imprimis i aphrica ac cognouisset imperium prorogatum. i. extensum sibi in annum proximum ob res bene gestas: scripsit consulibus uillicum. i. uillae hoc est possessionis i agro curatorem quem habebat in pupinia. i. agro illo sup. uillicum aut culterem septem iugerum esse mortuum: & mercenarium. i. operarium quē uillicus mercede conduxerat: nactum occasionem. s. ob mortem uillici discessisse. s. a uilla illius instrumento rustico amoto inde: ideoq3 sup. scripsit se petere ut successor sibi mitteretur. ne agro deserto nō esset unde uxor & liberi sui alerentur. Quae. s. scripta a Regulo postq̄ senatus accepit. i. intellexit a cōsulibus iussit &. i. simul agrum attilii locari colendum. i. ut colatur: & alimenta praeberi coniugi eius ac liberis & res quas amiserat: uidelicet instrumenta rustica. redimi publice. i. publica impensa. Tanti. i. tanto praetio stetit exemplum uirtutis attilianae (aerario nostro. i. tātum solummodo reponebat ex aerario necessariis attilii: quo. s. exēplo uirtutis eius ōis aetas. s. uētura gloriabitur. Et reuera adhuc gloriatur licet imperium exciderit.

De Quinto Cincinato. Cap.CCCCXIII.

Eque magna latifundia. L. Quintii Cincinati fuerunt: septem. n. iugera agri possedit: ex his que tria quę pro amico ad aerarium assignauerat: multę nomine amisit: poenam quoq3 pro filio Caesone: q ad causam dicendam non occurrisset: huius agelli redditus soluit & tamen ei quattuor iugera aranti non solum dignitas patrissfamiliae constitit: sed etiam dictatura delata est. Anguste se habitare nunc putat: cuius domus tantum patet quantum Cincinati rura patuere.

❡ Aeque magna &c. Ordo est. Latifundia. i. arua latifundi: Lucii Quintii Cincinati. fuerunt aeque magna. ut scilicet Attilii reguli. Possedit enim septem iugera agri & amisit ex his tria scilicet iugera: quae assignauerat pro amico ad aerarium idest fiscum publicum: nomine multae. i. poenae indictae amico illius. Redditus quoq3 huius agelli scilicet quattuor iugerum soluit poenam pro Caesone filio scilicet Quintii quod idest quam poenam pependit Caeso q non occurrisset ad causam dicendam idest ad defensionem sui: & tamen non solum dignitas patrisfamiliae constitit idest salua fuit ei aranti quattuor iugera scilicet dūtaxat: sed etiam dictatura est delata. Is sup. saltem ex nobilibus cuius domus patet. i. extenditur tantum. i. per tot iugera quantum rura cincinati patuere: hoc est in quattuor dūtaxat iugera: putat nunc se habitare anguste.

Aeque magna latifundia. L. Qui. cincinati. Huius uiri uita & historia ē in capitulo de moderatione nota. ad huiu, lectionis expositionem: illud nō ē praetermittendum. caesonem huius cincinati filium adolescentem magni animi fuisse: & ī quo praeclarum uirtutis specimen appareret nisi inuidia uulgi ei magno opere obstitisset: a quo damnatus: patrem qui ut soluendo eū liberaret res suas omnes ferme distraxerat ad eam inopiam redegit: ut relicta urbe trās tyberim ruralem uitam agere compulerit: nā cum magna esset inter nobilitatem plaebem q3 dissensio ob legem agrariam quam laetus accipiebat populus: erat autem ut uiritim diuiderentur agri qui bello parti fuerant: qua lege patres de possessione pellebantur: Nobiles huic rei summo opere resistebant: ergo Caeso cum iuuentute romana quotienscūq3 tribunus legem ferre uolebat. occurrebat: & illi pariter obstabat. hoc autem faciebat ut cum omnes impedimento forent nulli potissimum ascriberetur culpa. sed cum tribunus plaebis diligentias animaduerteret caesonis opus concionem habuit ad populum de caesonis superbia. in quem grauiter inuectus nō prius destitit q̄ obtinuit. ut die dicta damnaretur a populo pro quo liberando pater cincinatus distractis rebus suis omnibus ad sūmam inopiam redactus est. Latifundia ampli & lati agri. hironice autem loquitur. nam fundus teste Seruio dicitur ager in quo fit omnium rerum fundamentum uel ut uult uarro q sit pecudum & pecuniae fundamentum & a lato & fundo componitur latifundium. Liuius dicit haec latifundia quintia prata fuisse appellata: ubi deiñ naualia facta sunt. dicit enim Quintus trans tiberim ubi nunc naualia sunt quattuor iugerum colebat agrum: quae prata quintia uocant: Plinius libro. xyiii. Aranti quattuor sua iugera in uaticano quae prata Quintia appellantur cincinato uiator attulit dictaturam: & quidem ut tradit Norbanus & nudo plenoq3 pulueris: etiam cum ore cui uiator uela corpus inquit ut proferam senatus Populiq3 Romani mandata. Pro amico. Hunc hominem uilem fuisse constat quando quidem Titus Liuius nullam eius mentionem facit: pro quo cincinatus se uadem dederat. Mulctae poenae Ad causam dicendam Ad defendendum se. Quattuor iugera. Nam alia tria obsignauerat aerario. Sed etiam dictatura delata. Cicero in Catone maiore si quidem aranti. L. Quintio cincinato nuntiatum est eum dictatorem esse factum cuius dictatoris iussu magister equitum Seruilius halla spurium melium regnum appetentem interemit. Anguste. Vide q̄ uariae sint res hominum. si qui nunc septem iugerum domum haberet. uiderentur angusta habitacula ciuibus nostris eo processi: iam luxuria Romana.

Caeso

De Aelia familia. Cap.CCCCXIIII.

Quid Aelia familia q̃ locuples: Sedecim eodem tempore Aelii fuerunt: quibus una domuncula fuerat eodem loci: quo nunc sunt Mariana monumenta & unus in agro ueiente fundus minus multo cultores desiderans: q̃ dominos habebat. Inq; maximo circo flamminio spectaculi locus: quç quidem loca ob uirtutem publice donata possidebant.

¶ Quid Aelia familia (modus interrogandi) q̃.i. q̃tum locuples sup. fuit quantum loci possedit? Responsio. Sedecim Aelii fuerunt uno tempore quibus fuerat una domuncula: eodem loci.i. in eodem loco (sed ut partitionem & ita imminutionem notet aptius genitiuo utitur) quo.s. loci monumenta mariana.i. quæ marius in sui memoriam extruenda curauerat: sunt nunc.i. tempore quo hæc scripsit ualerius: & unus fundus sup. est in agro ueiente desiderans cultores multo minus.i. pauciores aut desyderãs multo minus cultorum: q̃ habebat dominos quia sedecim & locus spectaculi.i. ad spectandos ludos: sup. est in maximo circo flaminio: ubi circenses edebantur: quæ quidem loca ipsi possidebant donata publice.i. a rep. ob uirtutem.s. eorum.

De eadem. Cap.CCCCXV.

Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuitq; Paulus perse rege deuicto. Q. Aelio Tuberoni genero suo quinq; pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim q᷑ princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit cuius pecunia tam ieiunos penates uidebat: qui ipse quoq; adeo inops decessit ut nisi fundus quem unum reliquerat uenisset: uxor eius dotem unde reciperet: non extitisset.

¶ Eadem gens.s. Aelia: nullum scrupulum argenti habuit anteq̃ Paulus s. Aemylius Perse rege deuicto: donauerat Quinto Aelio Tuberoni genero suo quinq; pondo argenti ex præda. Taceo enim q᷑ princeps ciuitatis uidelicet Paulus Aemylius: dedit nuptui.i. matrimonio aut nuptum.i. ĩ matrimonium filiam suam: ei cuius penates uidebat tam ieiunos.i. illibatos pecunia. qui.s. princeps ciuitatis ipse quoq; decessit.i. mortuus ẽ adeo inops ut nisi fundus quem unum reliquerat uaenisset.i. uænditus fuisset ñ extitisset.i. non superfuisset unde uxor eius reciperet dotem: quam.s. ad onera matrimonia sustinenda ad maritum tulerat: & soluto matrimonio iuxta leges Romanas repetit.

Quid Aelia familia q̃ locuplex Aeliorum familia genere patritio: & prole uirorum fœcũda multis etiam rerum gestarum titulis illustrata adeo pauper fuit ut cum uno tempore sedecim uiros haberent omnes uno tecto satis angusto cõcluderet uno agro pexiguo pasceret: uno etiam in theatro flãmineo spectandi loco exornaret: quæ tamen omnia ob clarissimas eorum hominum uirtutes illis respublica donauerat: Mariana monumenta. Ubi erat sacellum marianum: ĩ quo suarum rerum gestarũ monumenta continebantur: ubi magnificentissimum illud senatusconsultum de reditu ciceronis in patriam factum fuit: referente optimo & clarissimo uiro lentulo consule. Minus multo: Adeo angustus ut multo paucioribus posset cultoribus coli q̃ dominos haberet. Flãminio in theatro sic dicto a flãminio quodam qui theatrũ illud ædificari iusserat Ob uirtutem: Non autem ob nobilitatem.

Eadem gens nullum: Prosequitur huius Aeliæ gentis continentiam paupertatemq; describere: eadem inqt gens unq̃ in domo sua argentu; habuit sed primum in eam domum translatum fuit: a Qu. ælio tuberone. hic autem tubero gener fuit æmilii pauli eius qui persam regem uicit & captum in triumphum duxit ex eaq; uictoria hoc argentum habuit: nam cum socero suo militauit in eo bello & ob eius facta fiala argentea donatus est: & hoc primũ fuit argentum in eorum domum translatum. Pli. uero in fine. xxxiii. lib. naturalis historiæ. dicit hunc Aelium duo habuisse pocula argentea. Qu. inquit Aelium tuberonem cum legati ætolorum in consulatu prandentem in fictilibus adiissent: missa ab his uasa argentea non accepisse: neq; aliud habuisse argẽti ad supremum uitæ diem: q̃ duo pocula q̃ L. Paulus socer ei ob uirtutem deuicto perseo rege donasset. Scrupulum: Voluit ex põderis paucitate nihil argenti habuisse: est ãt scrupulus: qui latine siliqua minimum pondus erat apud Romanos quod græci uocauerunt hoc est granu; illud quod ex ea siliqua: quam nos fabam græcã uulgo dicimus: detraxerunt: & pro pondere primo assumpserunt: alii dicunt scrupulum contineri tantummodo quattuor siliquis: siliquam uero quattuor ordei grana continere: & calculum & tertiam partem eius: calculu; quoq; geminis lentis granis appendere: uarie igitur de his ponderibus sententiæ q scrupulum dicunt sex siliquis comprehendi uolunt siliquam minimum pendus esse & post scrupulũ ponunt drachmam: quam ex decem & octo siliquis constare uolunt: hoc est ex tribus scrupulis post drachmam argenteum nummũ qui denarius apud Romanos uocabatur: hic ex quattuor scrupulis erat confectus post hunc sequebatur uncia: quæ ex octo drachmis siue sex denariis constabat: post unciam libra italica quæ ex. xi. constabat unciis hoc est denariis septuaginta duobus: sunt qui uelint hanc libram apud græcos μναν dici: quam nos per interpositionem litteræ minam traducere consueuimus. sed mina sine dubio maior est libera nostra. Genero suo: Paulus æmilius duas filias habuit quaꝝ alteram huic: alteram Catoni Marci Catonis maximi filio locauit. Ieiunos: Exhaustos: legitur in eius uita q᷑ dos uxori cũ danda fuit uix eius patrimonium suffecit: uxor fuit illi papirea: quam ut nonnulli uolunt repudiauit alia super inducta: q̃uis ex illa pulcherrimam prolem suscepisset.

Valerius maximus.

De paupertatis studio apud priscos. Cap.CCCCXVI.

ANimi uirorum & fœminarum uigebant in ciuitate: eorumq; bonis dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur: hæc imperia cōciliabāt: hęc iungebāt affinitates: hæc in foro: hæc in curia: hæc intra priuatos parietes plurimum poterant: patriæ enim rem unusquisq; non suam augere properabat pauperq; in diuite q̄ diues in paupere imperio uersari mallebat: Atq; huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur: q; nihil eorum quæ uirtuti debentur emere pecunia licebat. inopiæq; illustrium uirorum publice succurrebatur.

ANimi uirorum. Ratio cur id acciderit. quia romæ tunc hominum dignitates non ex fortunis: sed eorum uirtutibus ponderabantur: nam qui animorum bonis diuites erāt his magistratus his affinitates ultro deferebantur: Cunctis in rebus Siue magistratus demandādo: siue filias collocando: Hæc. s. bona animi & declarat quare dixerit cunctis in rebus. Patriæ rem. Vtilitatem & reipublicæ suæ commodum: Pauperq;: Malebant inquit ut pauperes diues imperium regerent: q̄ diuites exiguum haberent imperium: frustra enim priuata defenduntur si publica amittuntur. Atq; huic tam præclaro. Quia occurrebat illud si pauperes erant quomodo id facere poterant: respōdet si priuatim non poterant publice pecuniam accipiebant.

Ascen. ¶ Animi. &c. docet unde prouenit q; tantus paupertati sit honos habitus quia uidelicet animi uirorum & fœminarum uigebant in ciuitate scilicet romana. & æstimatio. i. appretiatio dignitatis ponderabatur in cunctis rebus: bonis eorum scilicet animorum & non rerum externarum. Hæc. s. bona animorum: conciliabant. i. procurabant imperia: hæc. s. eadem bona animorum iungebant affinitates. s. per matrimonia & adoptiones. hæc. s. dicta bona: poterant plurimum in foro scilicet iudiciali. Hæc poterant plurimum in curia. s. senatorum: hæc poterant plurimum intra parietes priuatos. i. in sua cuiusq; domo. Enim pro quia: unusquisq; properabat. i. festinabat augere rem id est commodum patriæ non suam. i. patriam: & mallebat uersari. eius pauper in imperio diuite: q̄ diues in imperio paupere. Atq; merces reddebatur huic proposito tam præclaro q; nihil. i. non aliquid: non licebat emere pecunia: quicq̄ eorum quæ debentur uirtuti: ut sunt honores & magistratus: & succurrebatur publico. i. ex publicæ ærario inopiæ uirorum illustrium.

De Cn. Scipione senatu Romanorum. Cap.CCCCXVII.

ITaq; cum secundo punico bello Cn. scipio ex Hispania senatui scripsisset: petens ut sibi successor mitteretur: quia filiam uirginē adultæ iam ætatis haberet: neq; ei sine se dos expediri posset senatus ne respublica bono duce careret: patris sibi partes desumpsit: cōsilioq; uxoris ac propinquorum Scipionis constituta dote: summam eius ex ærario erogauit. ac puellam nuptui dedit: dotis modus quadraginta milia ęris fuit: qua non solum humanitas patrum. C. sed etiam habitus ueterum patrimoniorū cognosci potest: namq; adeo fuerunt arcta: ut Tacia Cæsonis filia maximam dotem ad uirum decem milia æris attulisse uisa sit: & Megulia quia cum quingentis milibus æris mariti domum intrauit dotatę cognomen inuenerit.

ITaq; cum secundo. Probat exemplis q; pecunia publice erogabatur his qui reipublicæ intenti: sibi suis opibus adesse non poterant: nam ut legimus apud Titum Liuium decade secunda: cum in hispania res bene gessissent. P. & Gn. Sciplones ac. Gn. Scipio filiam haberet quæ esset matura uiro & plenis iam nubilis annis: scripsit ad senatum ut sibi successor mitteretur: quo posset locandæ filiæ consulere cum non haberet: unde illi dotem erogaret: quæ suo esset studio & industria comparanda: quod ubi senatus cognouit filiam eius locauit. dotem ex ærario deprompsit ne respublica tanto imperatore careret. Frontinus lib. iiii. Gn. Scipio post res prospere gestas in hispania in summa paupertate decessit ne ea quidem relicta pecunia quæ sufficeret in dotem fœminarum quas ob inopiam publice donauit senatus. Adultæ ætatis: quæ iam nubilis eēt Habitus: Status: ex hoc inquit facile coniici potest quanta fuerit maiorum paupertas ut dos luxuriosa quodammodo censeretur quae decimum æris fuisset: q̄tam fuisse legimus quam filiæ suæ dederat Cæso: multo uero maiorem suo tempore admirationis Meguliæ dotem fuisse constat adeo: ut inde cognomen acciperet: nam dotata cognominata ē. Dotatæ quasi per excellentiam.

¶ Itaq;. i. & ita: quia illustrium uirorum inopiæ ex publico succurrebatur quum Cneus Scipio scripsisset senatui ex hispania: secundo bello punico i. tempore secundi belli punici: petens. s. a senatu: ut successor mitteretur sibi: quia haberet filiam iam ætatis adultæ. i. maturæ uiro: neq; dos posset expediri. i. expedite assignari: ei. s. filiæ suæ: sine se: senatus (ne respublica careret bono duce) desumpsit sibi. i. subiuit: partes. i. officia patris. i. quæ pater debet in locanda filia. & dote constituta cōsilio uxoris & propinquorum Scipionis: erogauit. i. deprompsit summam eius. s. dotis ex ærario. i. conseruatorio æris publici: hoc est pecuniæ quæ ærea primum fuerat. ac dedit puellam nuptui: modus. i. mensura dotis fuit quadraginta millia æris: qua. s. summa dotis: non solum humanitas patrum conscriptorum potest cognosci sed etiam habitus. i. status patrimoniorum ueterum: namq; sup. patrimonia ueterum fuerūt arcta. i. exigua adeo ut Tacia filia Cæsonis uisa sit attulisse

ad uirum.i.maritum suum:maximam dotem:quia decem milia æris:& Megulia.s.uirgo Romana:inuenerit cognomen.i.cognomen dotatæ.s.per excellentiam:quia intrauit domum mariticum quingentis millibus æris.

Eiusdem senatus liberalitas.
Cap.CCCCXVIII.

IDem senatus Fabricii Lucini: Scipionisq; filias ab indotatis nuptiis liberalitate sua uindicauit: quoniam paternæ hereditati præter opimam gloriam nihil erat quod acceptum referrent.

¶Idem senatus uendicauit.i.liberauit aut præseruauit liberalitate sua ab indotatis nuptiis.i.ne dicantur ueluti in seruitutem sine dote nuptui datæ: filias Fabritii Lucini & Scipionis quoniam nihil erat:quod.s.dictæ filiæ referrent acceptum.i.faterentur se accepisse & ideo obnoxias esse hæreditati paternæ præter gloriam opimam.i.fœcundam aut similem illi quã quis olim ex opimis spoliis nancisci solebat.

De Marco Scauro. Cap.CCCCXIX.

MArcus autem Scaurus quantulam a patre hæreditatem accepit in primo lib. eorum quos de uita sua scripsit refert:ait.n. sibi decem sola mancipia: totumq; censum quinq; atq; triginta miliũ nũmum relictum. In hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus.

¶Marcus aũt scaurus refert.i.recitat in prĩo libro eorũ quos scripsit de uita sua:quantulã hæreditatẽ accepit a patre.s.suo. Ait enim sola decem mãcipia .i.seruos:& totũ cẽsum quinq3 atq3 trigĩta milliũ nũmũ relictũ sibi. Enĩ p qa: ille.s.nobilissimus spiritus.i.animus scauri:futurus prĩceps senatus.scilicet romani:nutritus est in hac.s.tam tenui pecunia.

Epilogus prædictorum.

HAec igitur exempla respicere:his acquiescere solatiis debemus qui paruulos cẽsus nostros nunq̃ querelis uacuos esse sinimus:nullum autem uel admodum parui ponderis argentum paucos seruos septem iugera aridæ terræ:indigentia domestica impensa funera:inopes dotum filias: sed egregios consulatus:mirificas dictaturas:inũerabiles triũphos cernim9.

¶Hæc igitur &c.Ordo est.Igitur nos debemus respicere.s. ad imitationem hæc exempla.& acquiescere his solatiis:nos inquam qui nunq̃ sinimus paruulos census nostros esse uacuos querelis.autem pro sed: nullum i.non ullum:non cernimus ullum argẽtum uel admodum.i.ualde parui põderis:paucos seruos ut in Catonibus & Scipione.& septem iugera terræ ut in atiliis:& funera indigentia impensa domestica.i.non habentia unde domi sumantur impensæ nisi ex publico deprom ptæ essent: ut in Valerii publ.funere.filias inopes dotum:ut scipionis:sed cernimus in tanta paupertate egregios ꝯsulatus:dictaturas mirificas:& sup.triũphos inũerabiles.

QVid ergo mendicam fortunam quasi præcipuum generis humani malum diuturnis conuitiis laceramus? quæ ut non abundantibus

IDem senatus: Alia subiungit exẽpla quibus ostendat & principum Romanorum paupertatem & senatus liberalitatem qua erga principes suos uirtute præstantes sed inopia laborantes usus est. nam horum filias ex ærario depromta pecunia uiris in matrimonium condigne locarunt:neq3 enim dotis aliquid habebant præter paternam gloriam quam clarissimis rebus gestis consecuti fuerant earũ patres. Ab indotatis: Quia necesse erat ut sine dote nuberent:nisi publice irrogata foret. Vẽdicauit. Liberauit. Quod acceptum referrent quod ascriberent paternæ hæreditati se recepisse pro quo etiam gratias agerent.

MArcus autem scaurus: De hoc uiro in capitulo de fortitudine dictum ẽ exiguum a patre censum adeo recepit:ut per eum ad senatoriam dignitatem nõ suffragante uirtute peruenire non potuisset. constat autem ter senatus principem multis clarissimisq3 honoribus functum esse: legi nonnullos qui dicũt huius patrem fuisse carbonarium. Mancipia:seruos mancipium quicquid manu capitur: quod a priori domino ad alium transire potest.

HAec igitur exempla: Concludit hoc de paupertate capitulum cum inuectione quadam ĩ eos:qui rebus magis inhiantes q̃ honoribus conqueri nũq̃ desinunt quod parua possideant:& se cum illis connumerat:ut tolerabilior habeatur inuectio:nos inquit consolemur auiditatem nostram eiusmodi uirorum exemplis. Hæc exẽpla: Virorum & principum romanorum qui in exiguo erant censu. Vacuos esse sinimus idest nunq̃ desistimus conqueri paruitatem census nostri. Nullum autem uel: His solatiis acquiescere debemus:& cupiditates nostras temperare q nullum ne minimi quidem pendens argentum & cætera.sicut in Aeliorum familia paucos seruos: sicut Fabritii papirii scauri. Septem iugera: Vt quintii & reguli. Aridæ terræ Vtpote in pupinia. Indigentia fũera: Vt Vale.publicolæ.M.Menenii Agrippæ. Inopes dotum filias:ut Marci Amilii Fabritii Lucini Scipionis.

QVid ergo: exurgamus potius scilicet q̃ lamentemur. Debilitatos spiritus. Nihil est enim quod magis uiriles animos eneruet q̃ cupiditas pecuniæ: ut Salustius: Auaritia pecuniæ studium habet quam nemo sapiens concupiuit:ea quasi uenenis malis imbuta corpus animumq3 uirilem effœminat:semper infinita & insatiabilis est neq3 copia:neq3 inopia minuitur. Capitolii humilia tecta:cum adhuc humile eẽt capitolium. Fictilibus: Sic numa pompilius instituit.

¶Quid ergo &c.Ordo est:ergo si in summa paupertate non defuerunt uera bona & sum

Valerius maximus.

ita fidis uberibus: Publícolas: Aemylíos: Fabrítios: curios: scipióes Scauros. hisq; paria robora uirtutis aluit. Exurgamus potius animis: pecuniæq; aspectu debilitatos spiritus pristini temporis memoria recreemus: namq; per Romuli casam: perq; ueteris capitolii humilia tecta & æternos Vestæ focos fictilibus etiam nunc uasis contentos iuro: nullas diuitías paupertati talium uirorum posse præferri.

mi honores quid.i.ad quid nos laceramus.i. incessimus fortunam mendicam.i. paupertatis procuratricem: conuitiis diurnis.i. quotidianis aut diuturnis: q̄si præcipuum malum generis humani? Quæ scilicet fortuna ut nō aluit uberibus abundantibus: ita aluit habe ribus fidis: quia falutiferis publicolas. Aemylios. Fabritios. Curios. Scipiones. Scauros. & sup. alia robora uirtutis paria his scilicet iam dictis. Exurgamus potius animis. i. expergiscamur: & recreemus memoria pristini temporis. s. quo paupertas in honore fuit: spiritus. scilicet nostros debilitatos. i. hebetatos aspectu pecuniæ. Namq; ego iuro per casaz. i. mendicum tugurium romuli: per humilia tecta ueteris capitolii & æternos focos uestæ. i. deæ castitatis: cōtentos etiānū. i. adhuc: uasis fictilibus: nullas diuitias posse præferri paupertati talium uirorum quales iam dicti sunt in summa paupertate uixisse.

De Verecundía Títulus. V.

EQua tempestiuus ad uerecundíam transitus uidetur. Hæc enim iustissimis uiris præcepit: ut priuatas facultates neglígerent: publicas q̄ amplissimas esse cuperent: digna cui perinde ac cælesti numini templa extruantur: aræq; consecrentur. quia parens est omnis honesti cōsilii: tutela solemnium officiorum: magistra innocentia: chara proximis: accepta alienis: omni loco: omni tempore fauorabilem pręse ferés uultum.

EQua &c. Transiens ad tractatum de uerecūdia præfatur de laude eius sic. Equa. s. paupertate: transitus ad uerecundiam: est sup. tempestiuus. i. opportunus & suo tempore factus. Enim pro quia hæc scilicet uerecundia præcepit uiris iustissimis ut negligerent facultates priuatas. i. potentias: & diuitias proprias: & sup. cuperent publicas sup. facultates: esse q̄ amplissimas. i. ualde amplas. Ens sup. aut quæ ē digna cui templa extruantur & aræ consecrentur: perinde ac. i. ueluti numini. i. deæ alicui cælesti: quia ipsa est parens. i. genitrix aut mater omnis honesti consilii: tutela officiorum solemnium: magistra innocentiæ: chara proximis: accepta. i. grata & iucunda alienis: præse ferens id est ante se portans: hoc est signis quibusdam indicans: uultum fauorabilem omni loco & sup. omni tempore.

De Verecundia. Capitulum. y.

EQua tempestiuus ad uerecundiam. More suo Valerius ad aliud capitulum transiturus præfationem quandam præmittit qua hoc superiori coniungit: ne ex abrupto fieri transitus omnino uideatur: laudat autem uerecundiam multis clarorum uirorum qui hac uirtute præditi fuerūt exemplis in medium prolatis. Est quidez uerecundia secunduz Aristotelē in quarto æthicorum timor quidam pudoris contrahendi: iuxta quem Cicero hoc modo diffinit: uerecundia est custos uirtutuz omnium: dedecus fugiens laudemq; maximam conferens: & secundum has sentētias: nunc eam Valerius laudat: nam uerecundia inserta animis hominum: facit ut uitiis moderari possint: & q̄uis medium quoddam habere uideatur sicut uirtus: non tamen uirtus est. sed affectus quidā & passio: quod ita esse probatur: uerecūdia est timor confusionis: timor autem passio ē: igitur & uerecundia passio: uerecundia sine corporis mutatione persistere nō potest. quē admodum nec timor: nam sicut timor: pallorem inducit ita & uerecundia ruborem. unde Teren. de uerecundo adolescēte: erubuit salua res est: Cur autem timor pallorem uerecūdia ruborem inducant: hæc ratio est natura spiritus & humores ad eam partem dirigit quæ mouetur: in timore autem mouetur cor. ergo perturbatione cordis pallor innascitur: sed in uerecundia exteriora laborant: unde uultus rubore suffunditur. Sciendum est duo genera hominum esse in quibus affectus per uerecundiam deprædhendi non possunt: senes per ætatem: prudentes per uirtutem: nam senibus ætas succurrit: quia in ipsis uigor non est: sapientibus uero suffragatur: ergo tantum in iuuenibus & adolescentibus cognoscitur: quibus uigor maximus inest. unde Cato dicere solebat se longe plus adolescentibus delectari: quorum uultus rubore potius q̄ pallore perfunderentur. quapropter a flagitiis arceantur adolescentes necesse est. hanc autem græci uocant. Vnde Terentianus ille adolescens eschines. Tempestiuus: Opportunus ne abruptus esse uideatur. Coelesti numini: Digna ut tanq̄ dea colatur. Honesti cōsilii: metu dedecoris. Tutela: Custos quia qui uerecundus est non audet in officiis quicq̄ committere quod dedecus habeat: & repræhensionem mereat. Chara proximus: Quia omnes diligunt uerecundum hominem & contra habent odio insolentem & inuerecundum.

Verecundia

De populi Romani uerecundia. Capitulum. CCCCXX.

SEd ut a laudibus eius ad facta ueniamus: A condita urbe usq; ad Aphricanum & Tyberium longum consules: promiscuus senatui &

SEd ut a laudibus eius: De uerecundia plæbis Romanæ primum ponit exemplum quæ precipue patuit eo die quo. L. flamminius in extrema parte theatri constitit: hic frater fuit. T. Qu. Flaminii: qui deuicto philippo rege macedonię omnes ciuitates græciæ libertate donauit.

populo spectandorum ludorum locus erat; nunquã tamen quisquã ex plebe in theatro ante patres conscriptos spectare sustinuit: adeo circunspecta nostræ ciuitatis uerecundia fuit. Quæ quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit: quo. L. flaminius extrema in parte theatri constitit: quia a. M. Catone &. L. Flacco cẽsoribus senatu motus fuerat: consulatus iam honore defunctus: frater etiam. T. flaminii macedoniæ: Philippique uictoris. Omnes enim eum transire in locum dignitati suæ debitum coegerunt.

sed quia hic. L. in exercitu ad gratiam scorti iusserat quendam securi percuti: porcius cato censor eum senatu amouerat sicut supra libr. ii. capitulo de censoria nota: ergo cum uenisset in theatrum conscius ignominiæ in extremam partem se recepit: plæbs uero quia & consul fuerat & senator & frater. T. flaminii in eum locum quem habuerat transire coegit. A condita. A principio urbis ad hos consules quingentos & octo fluxisse annos ferunt. Promiscuus: confusus sine dignitatis discrimine: plæbei patribus permixti spectabant. primus autem qui in spectandis ludis plebem a patribus separauit fuit Scipio aphricanus. qui post id factũ popularẽ aurã penitus amisit: ut supra diximus.

¶ Sed ut ueniamus idest transeamus a laudibus eius ad facta. i. ad ea quæ fecit: hoc est per eũ facta sunt. Locus spectandorũ ludorũ erat promiscuus. i. cõfusus & cõmixtus senatui & populo: ab urbe cõdita. i. a cõditiõe urbis romæ: usque ad aphricani & Tyberiũ lõgũ cõsules. i. usquequo illi essent cõsules: tñ quisq̃ ex plæbe nunq̃ sustinuit. i. sibi permisit spectare in Theatro. i. cõmuni spectaculo ante patres conscriptos. i. sedens in priore loco q̃ patres conscripti: adeo idest in tantum circunspecta idest prouida fuit uerecundia ciuitatis nostræ. s. Romanæ. Quæ scilicet ciuitas nostra exhibuit quidẽ certissimũ documentũ sui idest de se: hoc est de uerecundia sua: illo die: quo Lucius Flaminius cõstitit in extrema parte theatri: quia fuerat motus. i. deletus senatu a Marco Catone & Lucio Flacco cẽsoribus: defunctus. i. cõsumate functus: iã. s. priusq̃ e senatus collegio pelleretur: honore cõsulatus: frater etiã idest & qui etiã frater fuerat Titi Flaminii uictoris macedoniæ & philippi scilicet regis eius: omnes enim. s. populi: coegerunt eũ transire. in locũ debitũ dignitati suæ: hoc est senatoriũ licet esset senatu motus ob scorti amores propter quos captiuũ gallũ turpiter ferire iusserat.

De Terentio Varrone. Cap. CCCCXXI.

Confregit rempublicam Terentius Varro cãnensis pugnæ temerario ingressu. Idem delatam sibi ab uniuerso senatu: & populo dictaturam recipere non sustinendo: pudore culpam maximæ cladis redemit: effecitque ut acies deorum iræ: modestia ipsius moribus imputaretur. Itaque titulo imaginis eius speciosius non recepta dictatura q̃ aliorum gesta ascribi potest.

Confregit remp. Terentius. Dictũ est in capitulo de neglecta religione. Terentium Varronẽ lanii cuiusdã fuisse filium qui ad consulatũ populari aura perductus illo calamitose hannibalis tempore cum ipso Hannibale apud cannas infœlicissime dimicauit paulo Aemylio eius collega dissuadẽte atque etiam inuito: qui magis non probare q̃ non adiuuare eius consilium poterat: hic uero qui tantæ cladis auctor extiterat cum paucis admodum fugit: cui senatus populusque romanus obuiam processit & gratias egit: q̃ de republica non desperasset eidem dictaturam obtulit qua uerecundia motus recipere nõ sustinuit. Frontinus libro quarto de constantia Paulus inquit amisso ad cannas exercitu offerente equum lentulo quo fugeret superẽe cladi q̃q̃ non per ipsum contractæ noluerit. Sed in eo saxo: cui uulneratus acclinauerat persedit donec ab hostibus oppressus confoderetur. Varro collega eius uel maiore constantia post eandem cladem uixit: gratiæque ei a senatu & populo actæ sunt: quia non desperasset rempublicam: non autem uitæ cupiditate: sed reipublicæ amore se superfuisse reliquo ætatis suæ tempore approbauit: & barbam capillumque submisit. & postea nunq̃ recubans cibum cepit: honoribusque cum ei deferrentur a populo renunciauit: dicens fœlicioribus magistratibus reipublicæ opus esse. Acies scilicet Romanæ in ea pugna prostratæ. Speciosius: Honestius eam deposuit q̃ alii gessere.

¶ Confregit &c. Ordo est. Terentius uarro confregit remp. idest Romanam: hoc est labefecit eam: temerario ingressu pugnæ cãnensis: ubi Annibal ipsum temere congressum superauit: Idẽ. s. Varro: redemit. i. purgauit paria faciendo: culpam maximæ cladis. s. apud Cannas acceptæ: non sustinendo idest recusando præ uerecundia recipere dictaturam delatã sibi ab uniuerso senatu & populo scilicet Romão: effecitque ut acies scilicet romanæ apud Cannas deletæ imputarentur iræ deorum: hoc est ut putẽtur deletæ: non propter culpam imperatoris: sed propter iram deorum se ulciscĩ de populo Romano uolentiũ: & sup. ut modestia idest uerecundia illa imputaretur idest ascriberetur: moribus ipsius. s. Varronis. Itaque dictatura potest ascribi speciosius titulo imaginis eius: non recepta idest eo quod non est ab eo præ uerecundia recepta q̃ potest ascribi titulo imaginis aliorum: gesta idest eo q̃ ab illis gesta sit.

De Cn. Scipione & Cicereio scriba: Capitulum. CCCCXXII.

Nos autẽ ad præclarũ uerecũdiæ opus trãsgrediamur. Magna cũ inuidia fortũa pretoriis comitiis Aphricãi superioris filiũ Cn. Scipionẽ

Nos autem ad magna cum inuidia. Hoc exemplum supra memoratũ est lib. tertio capitu. de his qui degenera

Valerius maximus.

runt a parentibus.nam Cicereius cum prætoriis comitiis competitor esset Cn. Scipiōis filii superioris aphricani omnibus suffragiis illi præponebatur:hic ergo uerecūdia motus se tanti uiri filio præpositum:ex competitore suffragatorem se fecit.Inuidia . Qua omnes oderant tanti uiri filium competitorem eē scribæ Carpebatur:lacerabat.Crimen Quo omnes fortunam criminabantur.Centuriis:quæ prærogatiuæ erant.Templo descendit:Ex loco marti cōsecrato idest campo martio:quod templum erat,nusq̄ enim cum populo agi licebat nisi in loco sacro:& omnis locus sacer templum dicitur.Nec minimum.Magnum fuit præcium uerecundiæ:nam sibi magno constitit:quia præturam amisit.ut seruaret uerecundiam Aphricani:Non autem filio sed patri cuius fuerat scriba & cliens.

& scribam Cicereium i campum deduxerat utq; nimis impotens sermone uulgi carpebatur:q tanti uiri sanguinem clientelamq; comitiali certamine confuderat. Cæterum crimen eius in suam laudem Cicereius conuertit.Nam ut uidit omnibus se centuriis scipioni anteferri templo descendit abiectaq; candida toga competitoris sui suffragatorem agere cœpit : ut scilicet præturam melius aphricani memoriæ concederet q̄ sibi uendicaret nec non etsi maximo uerecundiæ precio scipio tunc honorem adeptus est: tamen Cicereio magis gratulati sunt.

¶Nos autem transgrediamur(Adhortatorie dictū) ad præclarū opus uerecundiæ.Fortuna deduxerat in campum.s.martiū idest fecerat competitores præturæ:quia comitiis idest prætoriis conuocationibus populi ad creandum prætorem:Cneum Scipionem filiū Aphricani superioris idest prioris aut maioris:& Scribam sup.eius Cicereium scilicet nomine.cum magna inuidia:quia inuidiosum erat q scriba idest qui scribendi ministerio uictitabat cū consularis uiri filio competeret:& sup.fortuna carpebatur sermone uulgi ut.s.tanq̄ nimis impotens idest insolens: q confuderat idest cōmiscuerat sanguinem:quia filiū & clientelam quia Cicereius cliens erat.tanti uiri.s.Scipionis superioris certamine comitiali idest faciendo eos præturam competere.Cæterum Cicereius conuertit crimen eius scilicet fortunæ:in laudem suā idest propriā:Nā ut idest postq̄ ipse uidit se anteferri idest præferri Scipioni.scilicet Cneo:sup.ab omnibus centuriis:quia centuriata erant comitia:descendit templo idest loco marti consecrato.& ubi auspicia captari solebant:hoc est e campo martio:& abiecta toga candida qua scilicet competitores semper amiciebantur:cœpit agere idest se exhibere suffragatorē idest fautorem in prætura obtinenda:competitoris sui idest eius cuius cōpetitor fuerat paulo ante.ut scilicet cōcederet melius idest decentius memoriæ aphricani scilicet superioris patroni sui:præturam q̄ uendicaret idest propriā faceret sibi.Necnon idest etiam:etsi Scipio.s.Cneus:adeptus est tunc honore scilicet præturæ:maximo præcio uerecūdiæ:tamen sup.populi uniuersi:magis gratulati sunt Cicereio.ut qui plus obtinuerit gloriæ per uerecūdiam q̄ obtinuisset per præturam.alii legunt:tamen Cicereio magistratus lati sunt:quod non procedit nisi intelligamus: Scipionem quidē nomine magistratum adeptū:sed Cicereiū re:quia honorē qui magistratuū proprius est:usq; adeo ut honores sæpe pro magistratibus ponantur :maiorē assecutus est q̄ Cneus Scipio.

Ac ne protinus:Hoc quoq; exemplū Cice.in lib.de ora.narrat:cū mos eēt candidatorum ambire populum hoc est unūquemq; eorum qui suffragia dabāt manibus præhensare atq; orare ut suum sibi suffragiū præstarent:quod profecto ineptū & indignū uidebatur & erat ut uiri patricii cogerentur se subiicere plæbeis:hac igitur uerecundia. M.crassus nunq̄ hoc facere potuit præsente Sæuola socero suo:hic Sæuola filius fuit.P.Sæuolæ iurispiti & ab hoc dicitur Cice.quā habebat iuris ciuilis scientiā quantacunq; foret accepisse.Ne protinus:ne statim inquit relinquamus cōicia:de quibus mētionē fecimus.Maiorē uerecundiā : ac si diceret plus uenerationis auctoritati sæuolæ quā magistratui quē petebat præstitisse uidetur.

Pompeius autem .M. de uerecundia magni pompei dicit:qui cum in acie pharsalica uictus fuisset : larissam thessaliæ ciuitatem se contulit:ubi corneliam uxorem suam tantisper locauerat dum uideretur exitus belli:ubi cū totus populus honoris gratia obuiā procederet uerecūdia motus: ite inquit & istud officium præstate uictori.Lucanus:sed quid opus uicto populis aut urbibus inquit uictori præstate fidem. Dicerem : Adulatur Valerius. indignus inquit pompeius uinci nisi uictus esset a cæsare qui

De.L.Crasso. Cap.CCCCXXIII.

Ac ne protinus comitiis abeamus:Cōsulatum petens.L.Crassus quum omnium candidatorum more circum forum supplex populo ire cogeretur:nunquā adduci potuit ut id præsente.Q.Sæuola grauissimo & sapientissimo uiro socero suo faceret . Itaq; rogabat eum ut a se dum ineptæ rei inseruiret discederet maiorem uerecundiam dignitatis eius q̄ candidæ togæ suæ respectum agens.

¶Ac ne abeamus protinus comitiis idest ut recitemus plura uerecundiæ exempla in comitiis:Lucius Crassus petens consulatum cū cogeretur ire supplex populo more omnium candidatorū idest in candidis uestibus magistratū petentiū:nunq̄ potuit adduci ut faceret id.i.ita supplex ambiret : grauissimo & sapientissimo uiro:socero suo:uidelicet Quinto Sæuola præsente idest tanti per dum ille præsens esset.Itaq; ipse rogabat eum scilicet Socerū suū ut discederet a se:dū idest donec inseruiret rei ineptæ idest tali supplicationi:agens maiorem uerecundiā dignitatis eius scilicet soceri sui:q̄ respectū togæ suæ candidæ:quæ scilicet exigebat ut suffragiis iuuari uelit supplex populum ambiret.

De Pompeio magno. Cap.CCCCXXIIII.

Pompeius autem magnus pharsalica in acie ui-

ctus a Cæsare: quum postero die Larissam intraret oppidiq; illius uniuersus populus obuiam ei processisset: ite inquit & istud officium præstate uictori. Dicerem non dignus qui uinceretur: nisi a Cæsare esset superatus: certe modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua uti iam non poterat: usus est uerecundia.

tantus est imperator: ut ab illo uinci nulli turpe fuerit.

¶ Pompeius autem magnus uictus a Cæsa Ascen.
re scilicet iulio: in acie idest pugna pharsalica idest in cāpis philippis iuxta pharsaliam urbem thessaliæ: quum intraret larissam urbē thessaliæ: die postero idest proximo post pugnam secuto: & uniuersus populus illius oppidi processisset et obuiam ei: inquit: ite o populi: &. præstate idest exhibete: istud officiū scilicet honorificum quod mihi facitis: uicto ri scilicet Cæsari. dicerem sup. q id dixit eos: non dignus qui uinceretur nisi esset superatus a cæsare: qui scilicet dignus erat quemlibet superare: quod solita adulatione dicit. Certe idest saltem siue haud dubie modestus in calamitate scilicet sua: nam quia non poterat uti iam dignitate sua: usus est uerecundia.

De. C. Iulio Cæsare. Cap. CCCCXXV.

Quam præcipuam in Caio quoq; Cæsare fuisse sæpenumero apparuit: & ultimus eius significauit dies: compluribus enim parricidarum uiolatus mucronibus inter ipsum illud tempus quo diuinus spiritus mortali secernebatur a corpore ne tribus quidem & uiginti uulneribus quin uerecundiæ obsequeretur absterreri potuit: siquidem utraq; togam manu demisit: ut inferior pars corporis tecta collaberetur. In hunc modum non homines expirant sed dii immortales sedes suas repetunt.

¶ Quam. s. uerecundiam apparuit sæpenumero fuisse præcipuam quoq; idest etiā in Caio Cæsare: & ultimus dies eius. s. in terris: significauit. i. indicauit manifesto signo. Enim pro quia: ipse uiolatus compluribus mucronibus parricidarum. i. Cassii Bruti & aliorum qui eum occidendo patrē patriæ occiderunt: inter ipsum tempus quo spiritus diuinus secernebatū a corpore mortali idest quo mortalitatē hanc exuit: derelinquendo corpus mortale in terris: ne quidem idest non saltem potuit absterreri tribus & uiginti uulneribus quin idest quo minus aut ut nō obsequeretur idest inseruiret uerecundiæ. Siquidem idest quoniam: ipse demisit scilicet ad tegenda crura & partes pudendas togam scilicet suam utraq; manu. ut inferior pars corporis laberetur idest caderet tecta idest cooperta. Homines non expirant idest e moriuntur in hunc modum idest qui sic tam prouide cadunt: sed repetunt sedes suas. s. cælestes existentes aut effecti dii imortales.

Quam præcipuam: Iulius cæsar qui primus imperator rempublicam occupauit: cum in capitolium ascendisset: ubi senatus habebatur: & frequentissimus tanq̄ illi nouos & amplissimos honores demandaturus conuenerat: iaq; parati eēnt interfectores qui in eius cædem conspirauerant: ubi uidit Brutum stricto gladio in se ruentem dixisse fertur & tu fili: nam illum non secus ac filium dilexerat: deinde togam ad talos usq; demisit ne quid moriens obscœnitatis ostenderet quæ magna fuit uerecundia: ut etiam in ipsa morte honestatis memor esset: nec illum malorum conspiratio: aut uulnerum atrocitas peruertere potuerunt ut obliuisceretur uerecundiæ. Suetonius. Cæsar inquit animaduertit se undiq; strictis pugionibus peti: toga caput obuoluit simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit: quo honestius caderet etiam inferiore corporis parte uelata. Diuinus spiritus: quia cæsar inter deos dicitur esse translatus. Demisit: Usq; ad talos. In hunc modum: laudat cæsarem cum assentatione more suo: quasi dicat: Cæsar hoc uno pereundi modo non se hominem: sed deum esse declarauit.

Externa. De Spurina. Cap. CCCCXXVI.

Quod sequitur externis adnectam: quia ante gestum est q̄ hetruriæ ciuitas daretur: excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina: cum mira specie complurium fœminarum illustrium sollicitaret oculos: ideoq; uiris ac parentibus earum se suspectum esse sentiret: oris decorem uulneribus confudit: deformitatemq; sanctitatis suæ fidē: q̄ formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit.

¶ Quod sequitur. E proximo more suo trāsit ad externa: nā externorum sæpe ea prima ponit quæ domesticis proxima sunt: Ordo est. Ego adnectam externis sup. exemplis: id quod sequit: qa gestū est antequā ciuitas s. Romana dareť Ethruriæ. i. anteq̄ Ethrusci ciuitate donarenť: & ita tūc externi erāt. Adolescēs noie spuriā excellētis pulchritudinis i ea regiōe. s. ethruriæ: cū sollicitaret oculos cōpluriū fœiaɋ illustriū: mira spē. i. formosi

Quod sequitur: Ingenti laude prædicanda modestia quæ sequitur cuius exemplum ideo dicit externis adiungendum potius q̄ domesticis cum tuscus eēt adolescens ille de quo loquitur quia uerecundiam hanc egit ille anteq̄ tusci essent Romana ciuitate donati: fuit autem eiusmodi exēplum: quod si in christiano adolescente inueniretur una omnium uoce laudaretur. Spurina præstantis formæ adolescens: matronarum & uirginum oculis insidiosus erat: quippe qui non sine cupiditate aspici posse uideretur: tanta eius formæ uenustas: ut iā uxores & filias habentibus suspectus admodum esset: hic ergo cum uideret se causam eē plærunq; dissidii inter uirum & uxorem adeo moleste tulit: ut ingressus cubiculum omnem uultus orisq; decorem illatis uulneribus confuderit: & se cicatricibus aspectu deformem reddiderit: maluit defor-

mitatem suae castitatis esse testimoniū q̄ formam alienae libidinis irritamētū. Sunt q putāt hūc fuisse spurinā caesaris aruspicē q mihi non placet Ciuitas daretur: Antequam ciues Romani fierent hetrusci: nam constat Hetruriae datam aliquando fuisse ciuitatem. Sollicitaret oculos: quia quacunq3 incederet mulieres in eum oculos coniiciebant: & mouebantur earum animi quae lasciuioribus oculis essent uiris & parentibus suspectiores reddebatur ut uersus ille. O facies oculis insidiosa meis Suae sanctitatis. Vt omnes crederent eum incorruptū. Et nulla prorsus libidine uexatū: quod animi propositū in christiano miris laudibus extolleretur.

Athenis quidā. Legati lacedaemoniorū forte athenis erant cū ederentur ludi: uenerunt ergo in theatrū & ipsi spectatū: & cū iā consedissent omnes & ludi agi coepissent: ingressus est theatrum senex quidā: qui cum sua quisq3 loca occupassent totū theatrum circuibat locū quaerēs tādē uenit ad hos legatos qui uiso sene assurrexere: & locum ei dedere: tum atheniēses plausum dedere uidentes tantam legatis inesse uerecundiam: quorū unus dixisse fertur: Athenienses probe scire quid rectum sit & honestum: caeterū illud negligentia praetermittere Cicero in catone maiore. Memoriae inquit ꝓditum est cum Athenis ludis quidā grādis natu in theatrum uenisset magno consessu nusq̄ ei locum datū a suis ciuibus: cū autē ad Lacedaemonios accessisset: qui legati cum eēnt certo in loco consederant: consurrexisse omnes illi dicuntur & senem sessum recepisse: q bus cum a cuncto consessu plausus eēt multiplex datus memoriae proditum ē dixisse ex his quendā atheniensēs scire quae recta eēnt sed facere nolle.

De amore coniugali. Ca. VI.

A Placido & leni affectu: Transit ad capitulum de amore coniugali ubi eorum narrantur exempla qui insolubili inter se dilectionis nexu fuerunt in castote copulati: sed more suo laudat in hac praefatione talem animorum affectum. Concitatiorem: uehementiorem Legitimi amoris: Quia certa lege cōfoederati sunt uir & uxor quicquid autem lege tenetur legitimum dicitur. Stabilitae quia non ad tempus amarunt & ad tempus destiterunt. Quia excellentissima. Vere inquam est ardua: quia quae in aliis magna & solemnia recognoscit: erubescit si ipse mediocria non praestet.

Tiberius gracchus: Cic. li. de diuinatōe. Quid Tiberi⁹ gracchus P. filius qui bis cēsor & cōsul fuit idēq3 & summus augur & uir

tate sua: & sentiret se ideo esse suspectum uiris ac parentibus earū: confudit uulneribus quae sibi intulit: decorem oris idest faciei: & maluit deformitatem esse fidem idem approbationē sanctitatis idest integrae castitatis suae: q̄ formā. s. suam esse irritamentum libidinis alienae.

De uerecundia lacedaemoniorum circa quendam atheñ. Cap. CCCCXXVII.

Athenis quidam ultimę senectutis cum spectatum ludos in theatrum uenisset: cumq3 nemo e ciuibus sessum reciperet: ad lacedaemoniorum legatos forte peruenit. qui hominis aetate moti canos eius & annos assurgendi officio uenerati sunt: sedemq3 ei iter ipsos honoratissimo loco dederunt. quod ubi fieri populus aspexit maximo plausu alienę urbis uerecundiam comprobauit. Ferunt tunc unum e lacedaemoniis dixisse. Ergo athenienses quid rectum sit sciunt sed id facere negligunt.

Athenis &c. Ordo est. Quidam ultimae idest summae senectutis: athenis idest apud athenienses cum uenisset in theatrum spectatum ludos: & nemo e ciuibus reciperet eum sessum idest ad sedendū (Est autē supinū) peruenit forte ad legatos lacedaemoniorum: qui scilicet legati moti aetate hominis: uenerati sunt canos & annos eius officio assurgendi. & dederūt ei sedem in loco honoratissimo iter ipsos. Quod ubi populus scilicet atheniēn. aspexit fieri: comprobauit maximo plausu .i. applausu uerecūdiā urbis alienae: u3 Spartanae aut Lacedaemoniae. Ferunt scilicet qui talia scripserunt aut recitando memoriae prodiderunt unū e lacedaemoniis dixisse tūc. Ergo atheniēn. sciunt (quia approbabant) quid sit rectum: sed negligunt id facere: Nō ē ergo exēplū de uerecūdia senis: sed lacedaemoniorū.

De amore coniugali. Ti. VI.

A Placido & leni affectu ad aeque honestū uerū aliq̄to ardētiorē & cōcitatiorē ꝑgā legitimiq3 amoris q̄si quasdā iagines nō sine maxia ueneratiōe cōtēplādas lectoris oculis subiiciā ualēter inter cōiuges stabilitę fidei opa ꝑcurrēs ardua imitatu cęterū cognosci utilia: qa excellentissima animaduertenti ne mediocria quidem prę̄stare robori oportet esse.

A placido. Parasceue seu ꝑfatō ē de amore cōiugali de quo graphice disserit dicēs Ego ꝑgā .i. ꝓcedā ab affectu placido & leni utpote a uerecūdia ad sup. affectū aeque honestū uerū .i. sed ardētiorē & cōcitatiorē .i. cōmotiorē aliquāto q̄ ꝓ qa: subiiciā oculis lectoris q̄sdā q̄si imagines legitimi .i. cōiugalis amoris: cōtēplandas nō sine maxima ueneratiōe: ꝑcurrēs .i. cursim narrās: opa fidei .i. fidelitatis stabilitae ualēter .i. potēter inter coniuges .i. matrimonio cōiunctos uirū & uxorē opa inquam ardua .i. quae sunt ardua & difficilia imitatu idest ad imitandum: caeterū idest sed utilia cognosci idest ut cognoscantur Consuetius dixisset cognitu ut respondeat ad illud imitatu: quod est supinum in u semper passiue poni solitum) Quia oportet esse rubori idest pudori: hoc est ad pudorem & erubescentiam animaduertēti idest consideranti & legenti excellentissima scilicet opera amoris coniugalis: ne quidem idest non saltem praestare mediocria. Is ergo fructus est legendi fortia & sancta illustriū uirorum ac mulierum gesta: ut si non paria at qualiacunq3 eiusdem generis faciamus.

De Tiberio Graccho & Cornelia eius uxore. Ca. CCCCXXVIII.

Tiberius Gracchus anguibus domi suae mare ac

fœmina apprehensis certior factus ab aruspice mare di misso uxori eius: fœmina ipsi celerẽ obitũ istare salutarẽ cõiugi potius q̃ sibi partẽ secutus augurii: marẽ necari fœminã dimitti iussit: sustiuitq; ĩ cõspectu suo seipm ĩ iteritu serpẽtis occidi. Itaq; Corneliã nescio utrũ feliciorẽ dixerim q talem uirum habuerit an miseriorẽ q amiserit.

¶ Tiberius Gracchus anguibus.s.duobus mare.s.masculo ac fœmina apprahensis .i.captis domi suæ idest postq̃ domi suæ capti erant: factus certior.i.edoctus ab aruspice: celerẽ obitũ istare.i.imiere uxori eius.s.Corneliæ mare dimisso.i.si marẽ dimiserit & ipsi.i.sibi fœmina sup.i.si sociam dimiserit: secutus potius ptẽ augurii salutarẽ coniugi q̃ sibi iussit marem necari: & sup.fœminã dimitti & sustiuit.i.passus est seipsum occidi in cõspectu suo in interitu serpentis.s.masculi non q cum illo statim extinctus sit sed q paulo post se moriturũ ex augure didicerat: Itaq; nescio utrũ dixerim idest censere debeã corneliam feliciorem q habuerit talem uirum: qui.s.pro illa mori uoluerit: an miseriorem q amiserit talem uirum.

De Admeto rege Thessaliæ. Cap.CCCCXXIX.

Te Thessaliæ rex Admete crudelis & diri fati crimine sub magno iudice damnatum: qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es: eaq; ne tu extingueris uoluntario obitu consumpta lucem intueri potuisti: & certe prius parentum indulgentiam tentaueras fœmineo aio impar inuentus.

¶ O te &c. Per aptam apostrophẽ interserit externũ exẽplũ sed contrariũ uidelicet admeti thessali qui uxorẽ pro se mori sustinuit dicens O admete rex thessaliæ te dãnatum sup.iudico sub iudice magno.s. apolline: crimine crudelis & diri fati idest mortis q̃ postea extinctus es: qui passus es fata idest mortẽ coniugis.s.alcestis permutari idest permutando accelerari pro tuis .i. loco mortis tuæ idest qui passus es coniugem tuam pro te mori: & ea consumpta obitu uoluntario ne tu extingueteris: quia oportuit aliquem pro eo mori: hoc est postq̃ ea pro te mortua est: potuisti intueri lucem.s.huius uitæ. Et certe tu tentaueras prius indulgentiam idest nimiam in te inclinatioẽ parentũ.s.morũ an uelint pro te mori inuentus impar animo fœmineo idest uxoris tuæ quæ pro te mori uoluit: cum tu nec pro parentum salute: quos pro te mori solicitaueras nec pro tua necessitate quia semel moriendum erat mori uelles.

De.C.Plautio. Cap.CCCCXXX.

Illior Graccho iniquæ fortunæ uictima quãuis senatorii uir ordinis.C. Plautius Numida: sed in consimili amore par exemplum. morte enim uxoris audita doloris impotens pectus suũ gladio percussit: interuentu deinde domesticorum incœptũ exequi ꝓhibitus colligatusq; ut primũ ẽ occasio da

sapiens ciuisq; præstans contte ut.C. gracchus eius filius reliquit scriptum duobus anguibus domi cõphensis aruspices cõuocauit: q cũ respõdissent si marẽ emisisset uxori breui tpe ẽe moriẽdũ: si fœminam ipsi: æquius esse censuit se maturam mortem oppetere: q̃ P. Aphricani filiam adolescentem intempestiua fata incurrere fœminam dimisit: ipse paucis diebus postea mortuus est. Pli. libro .vii. naturalis historiæ cap. de pietate. Gracchorũ iquit pater anguibus cõpræhensis in domo cum responderetur ipsum uicturũ alterius sexu interẽpto: imo uero inquit meum necate. Cornelia enim iuuenis ẽ & parere adhuc potest. hoc erat uxori parcere & reipublicæ consulere. idq; mox consecutum est Obitum suũ: Et ita quoq; fuit. nã cornelia superior Aphricãi filia. T. Graccho uiro suo superuixit. Itaq; cornelia: Hanc ut supra diximus in capitulo de recõciliatis gracchus post factã ad sacras mensas reconciliatiẽnẽ accepit uxorem.

Te thessaliæ rex: Admet9 rex thessaliæ graui morbo iplicitus p legatos apollinẽ de salute consuluit apollo respondit ita eum uiuere posse si quẽpiam inueniret: qui uellet pro eo fata subire: tentatis igitur omnibus propinquis amicis clientibus & ipsis deniq; seruis sola uxor inuenta est quæ pro eo mori uoluerit. repræhẽdit aũt & quodamodo detestatur eũ Valerius q fidelissimæ uxori superstes ẽẽ uoluerit: fuit hæc Alcestis noĩe filia peliæ patruelis Iasonis thessaliæ regis filia: fœmina quidẽ forma ... a ex qua natus est Emellus admeti filius q ad troiã cum aliis græcorum ducibus ueniens xi. præfuit nauibus: hæc usq; adeo uirũ amauit: ut uoluntariam pro illo mortem suscipere non recusauerit: de qua Seneca in medea dixit. Coniugis fatum redimens pherei uxor impendit animã marito. Ouidius li.iii. de põto: de uxore sua dixit: si mea mors redimẽda foret: quod abominor esse Admeti coniunx quã sequereris erat. Iuuenalis in satyra. crecdo pudicitiã dixit: spectãt subeunte fata mariti. Alcestẽ: & similis si pmutatio detur morte uiri cupient animam seruare catellæ: hanc Plato dicit in symposio propter hec factum meruisse a diis imortalib9: ut ab inferis reuocaretur ad supos. Sub magno iudice scilicet Apolline.

Illior graccho: Hic senatorius homo fuit dignitate non mediocri: cæterum graccho longe inferior: cui nulla in re conferri posse uidetur nisi in amore cõiugali adeo misere uxorẽ amauit ut audita eius morte ei diutius superesse noluerit. nã sibi q̃ primũ pectus gladio transfixit impatientia doloris quẽ superueniẽtes amici & domestici grauiter castigarunt: & inceptum opus exequi non permiserunt q̃q̃ a proposito deterrere.

Valerius maximus. sui

&c. constituta in animo sue morte reuocare non potuerunt:n.i tamē amoris arbitris omnibus fascias dissoluit:uulnus disrupit & cōstanti animo spiritum emisit. Vilior qui nō; tātæ dignitatis fuit. Iniquæ fortunæ uictima quis: Sæuæ quæ illorum amorem diremit. Impotens pectus suum gladio percussit. Impatiens. Occasio data: scilicet absentibus amicis. Fasciis. quibus erat alligatus.

ta: scissis fasciis ac uulnere diuulso constanti dextera spiritum: luctus acerbitate permixtum ex ipsis præcordiis & uiscetibus hausit tam uiolēta morte testatus quātum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.

Vilior &c. Ex comparatione eiusdem Gracchi subinfert alterum exēplum dicens. Caius Plautius Numida. s. cognomento quis uir ordinis senatorū: fuit sup. tamen uictima fortunæ iniquæ. i. qua fortuna iniqua ad mortem impulit: uilior Graccho. s. tyberio sed par exemplū in consimili amore. s. coniugali: Enim pro quia morte uxoris sup. eius audita percussit pectus suum impotens doloris. i. non potens perferre tātum dolorem: gladio. i. seipsum interemit: deinde prohibitus exequi. i. pficere inceptum. i. necem sui interuentu domesticorum & colligatus. i. habens uulnus qd sibi in pectore fecerat ab illis ligatum: ut. i. quum primum occasio. i. opportunitas data est. s. per absentiam domesticorū: hausit constanti dextera ex ipsis præcordiis & uisceribus: spiritum scilicet uitalem permixtū acerbitate luctus & hoc fasciis: idest panniculis lineis quibus uulnus ligatum erat scissis. i. diruptis ac uulnere diuulso. i. ut aperto testatus. i. testificans tam uiolenta morte quantam idest quantum partem aut molem flammæ maritalis habuisset clausum illo pectore: scilicet qd sic percussit ac diuellit.

De. M. Plautio. & Horestilla. Ca. CCCCXXXI.

Eiusdē ut nominis ita amoris quoq;. M. Plautius. Nam cum imperio senatus classem sociorum sexaginta nauium in asiam reduceret: Tarētumq; appulisset: atq; ibi uxor eius Horestilla quæ cum illuc prosecuta fuerat: morbo pressa decessisset: funerata ea & in rogum imposita inter officium ungendi & oscula districto ferro incubuit: quem amici sicut erat togatum & calciatum corpori coniugis iunxerunt ac deinde facibus subiectis utrunq; una cremauerunt: quorum ibi factum sepulchrum est Tarenti etiam nunc cōspicitur quod uocatur των φιλουντων nec dubito qui si quis modo extinctis sensus inest Plautius & Horestilla fati consortione gestientes uultus tenebris intulerint: saneq; ubi idem & maximus & honestissimus amor est aliquanto præstat morte iungi q̄ uita distrahi.

Eiusdem nominis. Hoc fuit confecto iam bello macedonico: in quo romani quoniam asiæ populorum armis & opera fuerant usi: debellata ergo prouicia & peractis rebus omnibus cum ad socios remitterent classem ei legationi præfecerūt. C. plautium senatorium uirū & in republica nō obscurum: qui cum Tarentum peruenisset uxor eius Orestilla quam itineris comitem secum adduxerat morbo implicita periit: cuius mortem cum æquo animo ferre non posset inter ipsum funeris officium stricto ense incubuit & ita quos semel fortuna coniunxerat mors nō diremit: nam uterq; eodem rogo cremati & eodē sepulchro cōditi fuerūt: titulusq; sepulchro inscriptus των φιλουντων. amantium monumentū. Vngendi & apud maiores: cadauera preciosis quibusdam unguētis deliniebantur & in rogis multa simul aromata cum cadaueribus cremabantur unde legitur de sylla tantam multitudinem aromatū fuisse in eius rogo consumptam: ut imago eius his unguentis effigiē quandam contraxerit Virgi. i sexto de miseno. corpusq; lauāt frigentis & unguunt. nec dubito. Loquitur secundum epicureos qui dicebant nullum sensum remanere post mortē. sed morte omnia pariter cum corpore extingui. Consortionem. Coniunctionem.

Eiusdem &c. Inuento rursus filo: quo exempla consuat dicit: Mar. plautius ut nominis: ita quoq; amoris eiusdem. s. coniugalis sup. fuit. Nam cum. i. quando reduceret in asiam imperio senatus classem sociorum sexaginta nauium idest quæ classis sexaginta complexus est naues & appulisset sup. classem Tarentum idest illud optimum maritimum: atq; horestilla uxor eius quæ prosecuta fuerat eum illuc scilicet usq; decessisset ibi pressa morbo: ea funerata idest funebri pompa instructa: & imposita (aut potius iamiam imponenda: nam si imposita fuit quomodo stat quod sequitur?) in rogum idest ignem incensum incubuit ferro stricto idest in gladium nudatum. inter officium ungendi scilicet cadaueris & osculandi cum statim in rogum imponi debebat: aut si rogum acceperimus non pro incensa pyra sed parata incēdi dicamus moris fuisse ut cadauera in rogum imposita priusq̄ ignis inferretur unguenta & oscula a charissimis inferantur. Quem scilicet Plautiū qui se interemerat: amici iunxerunt corpori coniugis togatum & calciatum sicut erat: ac deinde cremauerunt una idest pariter utrioq; scilicet tam maritum q̄ uxorē: facibus subiectis idest ab inferiori parte iniectis: quorum sepulchrum est factum ibi in eodem loco: & conspicitur etiamnū idest nunc adhuc tarenti quod uocatur των φιλουντων idest duorum amantium. Nec dubito quia si modo idest dūmodo quis idest aliquis sensus inest extinctis Plautius & horestilla intulerunt tenebris. s. inferni uultus gestientes idest exultantes & gestu gaudia sua prodentes consortitione. i. ob sortitionem similem fati. i. mortis Saneq;. i. cē & sane: ubi idem amor & maximus (quia non est maior dilectio q̄ ut quis animam pro dilecto suo ponat) & honestissimus: quia

legitimus:est Praestat.i.melius est aliquanto:quod dicunt aliquatenus:fungi morte.i.per mortem in altera uita :sed euangelium nos docet in altera uita futuros sicut angelos dei:hoc est caelibes omnes quod uocabulum a caelo deductum non inepte propterea dixerimus:q̄ distrahi.i.dissolui uita.s.hac temporali.

De Iulia Caii caesaris filia. Cap.CCCCXXXII.

Consimilis affectus Iulię Caii caesaris filię annotatus est quae cum aedificiis comitiis Pompeii magni cōiugis sui uestem cruore respersam e campo domum relatam uidisset territa metu : ne qua uis ei esset allata:exanimis concidit:partum quem utero conceptum habebat subita animi consternatione & graui dolore corporis eiicere coacta atq; ita expirauit magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento:cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset : si caesaris & Pompeii concordia communis sanguinis uinculo constricta mansisset.

Consimilis &c.Ordo est Affectus Iuliae filiae Caii Caesaris est notatus i.obseruatus & inuentus:consimilis.s.affectui praedictorum in amore cōiugali quae cum uidisset comitiis aedilitiis.i.quibus aediles creandi erant: uestem Pōpeii magni cōiugis.i.mariti sui relatā domū e campo.s.martio: respersam cruore:territa metu.i.ob metum ne qua uis.i.uiolentia esset allata ei.s. coniugi suo:concidit exanimis.i.sine aiae.i.uitae signo:& coacta est eiicere subita consternatione animi & graui dolore corporis partum.i.foetum quem habebat conceptū utero:atq; expirauit.i.uitam efflauit ita i.in tali dolore:quidem.i.certe:cum magno detrimento orbis terrarum:cuius.s.orbis terrarum tranquillitas:non esset perturbata truculentissimo furore tot bellorum ciuilium:si concordia Caesaris & Pompeii mansisset cōstricta uinculo cōmunis sanguinis.s.liberorum Iuliae si abortiuū non emisisset partum.

De porcia Catonis filia uxore Bruti. Cap.CCCCXXXIII.

Vos quoq; castissimos ignes Portia. M.catonis filia cuncta saecula debita admiratione prosequentur: quae cum apud Philippos uictum & iteremptum uirum tuum Brutum cognosceres : quia ferrum non dabatur : ardentes ore carbones haurire non dubitasti: muliebri spiritu uirilem patris exitum imitata:sed nescio an hoc fortius q̄ ille usitato: tu nouo genere mortis absumpta es.

Tuos quoq; &c.Ordo ē O porcia filia Marci Catonis :cūcta saecula ꝓsequenť debita admiratiōe quoq;.i.ēt tuos ignes.i.amores castissimos qa cōiugales:q̄ cū agnosceres Brutū uirū tuū uictū.s.ab augusto & iterēptū.s.a se:apud philippos locū illū in thessalia nō lōge a pharsalia : non dubitasti haurire.i.in os tuū & guttur īgerere carbones ardētes:qa ferrū i.istrumentū ferreū quo te occidere posses nō dabať:imitata.i.imitās spū muliebri exitū uirilē patris.s.Catōis q se apd Vticā iteremerat:sed nescio an sup.feceris forti9 hoc q̄ ille.i.pater tuus.Cato Vticēsis sup.absūpt9 ē gńe mortis usitato.s.tum multis:quia multi sibi ferro uitam ademerunt:

Consimilis affectus Iuliae. Iulia Pompeii mo. Plutarchus in uita Pompeii sic tradit Comitiis aedilitiis cū manus qdā cōseruissent & circa Pōpeium multi cecidissent cruore caesorū pfusus uestes mutauit:& cū multus seruorū tumultus ad aedes eius fieret inter ferendū uestes puella ꝑgnans uisa cruenta toga concidit nec multo post abortiuū enixa periit. Aedilitiis co. Quibus creabātur aediles. E cāpo.s.martio ubi habebanť comitia. Exanimis. Mortua.nā inter exanimū & exanimatū hoc interest q̄ exanimus dicitur mortuus. Virgilius lib.i.aeneidos Exanimumq; auro corpus uēdebat achilles :Exanimatus uero metuēs & pterrit9 idē Exanimata sequens ipingeret agmina muris. Consternatione. Mētis cōturbatione:nā consternatus mente perturbatus & subito casu pterritus a sternuto deductus qa cum sternutamus toto corpe cōmouemur. Orbis detrimento. Quia post huius mortē secuta bella ciuilia iter caesarē & pōpeiū quae totū terrarū orbē graui clade cōcusserūt: Cōmunis sanguinis,uiculo. Hac una.s. affinitate:qa si uixisset Iulia potuit Pompeiū cum socero patre suo in perpetua concordia tenere.

Vos quoq; castissimos ignes porcia. Porcia Catōis filia uirū suū brutū tātope amauit ut audita eius morte cum illi supesse nullo modo uellet:nec ferrū daretur quo se transfigeret.nam ab ea omne telorum genus a domesticis hoc ipsum timentibus fuerat amotum : nouam ipsa mortis uiam inuenerit .nam carbones ignitos auidissime hausit : & nouo leti genere consumpta est : haec ut in capitulo de fortitudine diximus cognito uiri consilio quod de interficiendo caesare cum cassio ceperat: priusq̄ tantum facinus aggrederetur Brutus experiri uoluit nunquid posset fortiter mori si res male nto infoeliciter cessisset & accepta nouecula simulās ungues uelle praecidere manum sibi non leuiter sauciauit. Ignes castissimos : amores pudicissimos. Virgili. Et caeco carpitur igni idest amore. Admiratione. non solum laude Virum brutum cognosceres. M. brutus ut quidam uolunt seruilii Catonis sororis filius porciam Catonis defuncto priore marito duxit uxorem. philippos scilicet campos uidelicet in thesalia Victum ab Antonio & augusto. Patris exitum : quia sicut pater scilicet Cato uticensis post republicae partes in hispania profligatas : ubi uidit nullam sibi libertatis spem esse relictam maluit sibi fortiter mortem inferre quam in tyranni seruitutem uenire : ita tu o porcia uiriles magis q̄ muliebres animos gerens : sed fortasse facinus tuum aliquanto fortius

fuit patris facinore: nam ille usitato mō moriendi se occidit. s. gladio: tu uero inusitato genere mortis. s. carbonibus. tis autem absumpta es. s. de medio uiuentium sublata: nouo idest insolito & inaudito genere mortis: uidelicet suffocando spiritum carbonibus in os congestis.

Externa.

De Artemisia. Cap. CCCCXXXIIII.

SVnt & alienigēi amores iusti obscuritate ignorantię nō obruti: ex qbus paucos attigisse satis erit. Gētis Carię regina Arthemisia uirum suū. Mausolū fato absumptū quātope desiderauerit: leue est post conquisitorū oīs generis honorū monumentiq; usq; ad septē miracula puecti magnificentiā argumentari. Quid enim aut eos colligas: aut de illo iclyto tumulo loquare: quum ipsa Mausoli uiuū ac spirans sepulchrum fieri concupierit: eorum testimonio qui illam extincti ossa potioni aspersa bibisse tradunt.

SVnt & alienigeni. Transit ad externa: quorum primū est Arthemisiæ reginæ filiæ Ligdami Alicarnasei: & uxoris Mausaeoli regis Cariæ quæ uirū amasse fert supra oēs amorum fabulas ultraq; affectiōis humanæ fidē. Mausaeolus aūt fuit ut Ci. refert: rex terræ Cariæ: ut qdā historiarū græcarum scriptores prouinciæ græciæ pfectus. quē græci Satrapen σατραπην uocant: is Mausaeolus ubi fato pfunctus est: inter lamēta & manus uxoris funere magnifico sepultus ē: Arthemisia luctu & desiderio mariti flagrātis ossa cinereq; eius: mixta odoribus cōtusaq; in pulueres: specie aquæ imbibit: editq; multa alia uiolēti amoris indicia fecisse dicitur: molita quoq; ē ingēti impetu opus cōseruādæ mariti memoriæ sepulchrū illud memoratissimū dignatūq; numerari iter septē ōium terrarum spectacula: id monumētum Arthemisia cū diis manibus sacris Mausaeoli dicaret agona: idest certamē laudibus eius dicūdis fecit: posuitq; pmia pecuniæ aliarūq; rerū bonarum amplissima: ad eas laudes decātādas uenisse dicūtur Theopōpus: Theodotes & Naucrates: & ut qdā uolūt Isocrates: huius aūt certaminis uictorē Theopompū fuisse tradūt: fuit Isocratis discipulus. Ci. Tuscu. lib. iii. Et Arthemisia inquit illa Mausaeoli Cariæ regis uxor: q̄ nobile illud Alicarnasi fecit sepulchrum: quoad uixit semper uixit i luctu: eodemq; etiam confecta cōtabuit: huic erat illi opinio quotidie recens: quæ tum deniq; appellabatur recēs cū uetustate exaruit.

Sunt &c. ordo est. Amores alienigeni. i. alibi de geniti & obseruati sūt insti nō obruti obscuritate ignorantiæ: ex qbus. s. istitutis externis satis erit attigisse. i. paucis absoluisse paucos: unde incipiens narrare dicit. Arthemisia regina gentis Cariæ quātopere. i. quantum impense desiderauerit Mausolum (seu Mausaeolum) absumptum. i. ablatum fato. i. morte: leue est. i. facile argumentari. i. probare: post magnificentiam. i. magnificam impēsam honorum omnis generis & monumenti. s. sepulchri prouecti usq; ad septem miracula. i. cousq; ut inter septem miracula mundi adnumeraretur. Quid enim. i. nam quid. i. ad quid aut colligas eos. s. honores omnis generis conquisitos: aut loquare de illo inclyto tumulo: quum ipsa concupierit fieri sepulchrum Mausoli. s. mariti sui: uiuum ac spirans. i. spiritum uitalem ducens: testimonio eorum qui tradunt illam bibisse ossa. s. mariti extincti: aspersa potioni. i. potui suo: q. d. nō posse fortius argumētū afferri.

Strabo libr. xiiii. cum Alicarnasus inquit principum Cariæ regina quæ prius Zelphira hec in loco est Mausaeoli sepulchrū unum e septem spectaculis quod illi Arthemisia uxor construxit. Item paulo inferius. nam Hecatonus Cariæ rex tres habuit filios: Mausaeolum: Idreum & Pyxodarum: & filias duas: e quibus Arthemisia grandior mausaeolo ex fratribus grandiori nupsit: secundo uero Idreo altera soror data est nomine Ada. Mausaeolus itaq; regnauit: quo mortuo uxor imperium habuit: quæ illi sepulchrum construxit Arthemisia tabe consumpta propter luctum quem ex uiro suo susceperat. hæc Strabo: qui non conuenit cum Herodoto de Arthemisia: nam Herodotus hoc historiarum. viii. dicit Arthemisiā Ligdami Halicarnasei non Hecatoni Cariæ regis filiam fuisse. Ad septem miracula prouecti. Ply. li. xxxvi. naturalis historiæ: hoc iter septem mundi miracula cōnumerari dicit. Sculptumq; fuisse a quattuor omnium præstantissimis: Scopa: Brya: Timotheo: & Leochare patere ab austro & septētrione sexagenos ternos pedes: breuius a frontibus toto circuitu pedes quadrigentenos undecim attoli in altitudinem. xxv. cubitis cingi colūnis. xxxvi. ab oriente celasse Scopā: a septētrione Bryā: a meridie Timotheum ab occasu Leocharem: & subiungit Arthemisiam reginā tanti operis auctorē opere nundū absoluto perisse. Sculptores tamen inde non recessisse: nisi perfecto opere: quod suæ gloriæ & ipsorum arti perpetuū monumentum fore uideret. Cuius rei multi meminere scriptores atq; poetæ.

De Hipsicratea Vxore Mitridatis. Capitulum. CCCCXXXV.

HIpsicratea quoq; regina Mitridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit ppter quē pcipuū formę suę decorē in habitū uirilē cōuertere uoluptatis loco habuit: tōsis enī capillis

HIpsicratea quoq; . de effuso amore Hipsicratæ reginæ uxoris Mithridatis regis ponti dicit: quæ mutato foemineo cultu spretoq; matronali decore cuius auidæ nimium solent esse mulieres: uirilem habitum sumpsit capillos incidit: equos & arma tractauit: ut in omni fortuna uirū seq posset: quē a Pō. superatū p solitudines & barbaras gentes fugiētē mira quadā animi & corpis fortitudine comitata est: hæc sibi dissuadēti ultro dixisse fertur: quos fors

equo se & armis assuefecit: quo facilius laboribus & periculis eius interesset. Quin etiam uictum a Cneo Pompeio per efferatas gētes fugientem animo pariter & corpore infatigabili secuta est, cuius tanta fides asperarum atq; difficilium rerum Mithridati maximum solatium & iocundissimum lenimentum fuit: cum domo enim & penatibus uagari se credidit: uxore simul exulante.

¶ Hipsicratea quoq; regina.s.ponti: amauit Mithriditatem coniugem.i. maritum suum habenis charitatis effusis.i.late extensis: sicut equus effusis habenis late excurrit: propter quem.s.coniugem suum: ipsa habuit loco uoluptatis: conuertere praecipuum decorem formae suae.s.muliebris in habitum uirilem. Enim pro quia: capillis tonsis.i.postq̄ more uirili totonderat capillos: ipsa assuefecit se equo & armis: quo.i.ideo ut interesset facilius laboribus & periculis eius.s.mariti sui. Quinetiam.i.insuper ipsa secuta est animo pariter & corpore indefatigabili aut infatigabili: sup. maritum uictum a Cneo Pompeio.s.magno: fugientem per gentes efferatas i.immanes. Cuius.s.uxoris fides tanta.i.tam magna fuit Mithridati maximum solatium & iocundissimum lenimentum rerum asperarum atq; difficilium. Credidit enim se uagari cum domo & penatibus: uxore simul exulante.i.eo q uxor simul exularet.

una coniunxit his debet quo res cunq; dant unum & cōe periculum una salus ambobus esse. Hic Mithridates pōti & Bithyniae rex inclytus fuit: de quo Ply.li.xxv.natu.hi. sic tradit. Mithridates maximus sua aetate regū quem debellauit pompeius omnium ante se genitorum diligentissimus uitae fuisse argumentis praeterq̄ fama intelligitur uni ei excogitatum quotidie uenenū bibere praesumptis remediis ut consuetudine ipsa innoxium fieret: de cuius memoria paulo infra sic inquit: illum solum mortalium Mithridatē.xxii.duobus linguis locutum certum ē: nec subiectis gentibus ullum hominem per interpretē appellatum ab eo ānis .lvi.quibus regnauit qd & Gel.& Solius affirmauit: qui quod maius est unumquemq; suo nomine ex tot milibus appellare solitum fuisse dicunt proinde lingua & oratione uniuscuiusq; non minus scite q̄ si gentilis eius fuisset locutum fuisse. De cuius morte uaria tradunt auctores: nā alii dicunt uictum a Pompeio: quum sibi mortē inferre decreuisset. Violētissima uenena sumpsisse: denīq; se gladio transfixisse. Plyn. de uiris illu. dicit illum uenenū assumpsisse: quo tarde agente percussorem Gallum atroci uultu territum reuocasse: & in caedem suam manum trepidantis adiuuisse. Alii uero acutissimo ueneno extinctum fuisse asserunt: quorum opinionem Lucanus secutus est lib. primo quum dixit: post cilicasq; uagos: & lapsi pontica regis Praelia barbarico uix consummata ueneno. Mithridatem coniugem: sunt qui dicant non Mithridatis uxorem fuisse: sed concubinam: cuius sententiae est Plutarchus in uita Pompeii. Tonsis capillis: more uirorum: Efferatas: crudeles & barbaras.

Mithridates.

De Lacenis. Cap.CCCCXXXVI.

Verum quid Asiam: quid barbariae immensas solitudines: quid latebras pontici sinus scrutor quum splendissimum totius graeciae decus Lacedaemon praecipuum uxoriae fidei specimen tantummodo nobis ostentet oculis. plurimis & maximis patriae suae laudibus admiratione facti comparandum: Minyę quorum origo ex inclyto sociorum Iasonis numero Lemniorum in insula concepta per aliquot saeculorum uices stabilis in sede manserat a pelasgicis expulsi armis alienęopis indigentes excelsa Taigetorum mōtium iuga supplices occupauerunt: quos Spartana ciuitas respectu tyndaridarum (namq; in illo nobilis famę nauigio destinatum syderibus par fratrum fulserat) deductos i de legibus comodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantum beneficium in iniuriam benemeritę urbis regnū affectantes uerterunt. Igitur publicę custodiae inclusi capitali seruabantur supplicio: quod cum uetere instituto Lacedęmoniorum nocturno tempore passuri essent: coniuges eorum illustris ibi sanguinis: uelut allocuturae perituros uiros impetrato a custodibus aditu carcerem intrauerunt: commutataq; ueste per simulationem dolo

Verum quid Asiam propter Arthemisiā Quid latebras ponti. propter Hipsicrateam Mithridatis uxorem Totius graeciae decus. Nam Lacedaemonii aliquando graecorum principes fuere subactis atheniensibus. Specimen: experimentū. tantum non: peculiare Valerii dictum ferme Minyae quorum origo. Minyae populi Thessaliae una cum Iasone & caeteris argonautis ad insulam Colchos nauigarunt ad aureum uellus rapiendum. Vnde Oui. libr. vi. meta. Iamq; fretum Minyae pagasea puppe secabant. In reditu suo Lemnum insulam tenuerunt in qua diu quum habitassent: orta seditione: inde pulsi a pelasgis Taigeta montes occuparunt: quos spartani commiseratione commoti: cum nobilitate generis: tū memoria Tindaridarum qui spartani fuere. & Iasonis comites: quasi consanguineos: eos benigne susceptos: ciuitate donarunt: quinetiā uirgines ex nobilissimis Lacedaemoniorū natas matrimonio iunxere. Hi postea quum magnas opes adepti essent: ad eam insaniam uenere: ut rempu. occupare uellent: quod quum Spartani sensissent: eos in carcerem coniecerunt: & capite damnarunt: uxores eorum mutata forte illos a morte uindicarunt: simulantes enim se uelle perituros uiros extremum alloqui: carcerem ingressae uestes cum uiris mutarunt: quo habitu illi tecti incolumes aufugere. Concepta insula: ibi enim Argonautae benigne excepti fuere ab Hisiphale regina Lemni. Taigetorum montium. Montes sunt Valerius maximus.

Laconiæ inter Lacedæmona & mare positi: & declinatur Taygetus taygeti. Lucanus. gelidiq; inculta iuuentus Taygeti. Virgili9 uero Taigeta dixit libro Georgicorum secundo. uirginibus bacchata lacenis Taygeta. Sed lu.ui. Taygetus declinauit: ut Taygetiq; canes domitrixq; epidaurus equorũ. Respectu Tindaridarum scilicet castoris & Pollucis: qui Iouis & Ledæ filii fuerunt. Leda uero Tindari uxor quæ cum Ioue sub cigni forma concubuit: & gemina peperit oua ex quorum altero nati sunt Pollux & Castor ex altero Helena & Clitemnæstra: ergo Tindarus horum fuit non uerus sed putatiuus pater. Destinatum syderibus: quia Pollux & Castor dicũtur inter sydera fuisse relati. Par fratrum: quia gemini fuerunt eodem partu nati. Legibus commodis: quia fuerunt ciuitate donati. Publicæ custodiæ: in carcere: nam græci φυλακην dicunt custodiam & carcerem nocturno tempore mos erat Lacedæmoniorum nocturno tempore de nocentibus sumere supplicium. Illustris sanguinis: quia nati ex nobilissimis Lacedæmoniorum erãt.

ris uelatis capitibus eos abire passę sũt. Hoc loco quid aliud adiecerim quã dignas fuisse quibus Minyæ nuberent?

¶ Verum. i. sed. quid. i. ad quid: scrutor Asiam in qua fuit Arthemisia: quid scrutor immensas solitudines barbariæ: quid latebras. i. sinus pontici: in quo Hipsicratea fuit: cum Lacedæmon. i. Sparta: splendidissimum decus totius græciæ: ostentet oculis nostris præcipuum specimen. i. experimentũ & approbamentum fidei uxoriæ: tantum non. i. (ut Oliuerius interpretatur) ferme sed sic mihi exponendum uidetur: ostendet tantum non. i. non solum oculis nostris specimen præcipuum fidei uxoriæ: sed comparanduz plurimis & maximis laudibus patriæ suæ admiratione. i. propter admirationem facti. Cuiusmodi est quod subinfertur exemplum: non quidem de Minyis sed de Lacenis in Minyas: unde dicit sic: Minyæ (quorum origo ex inclyto numero sociorum Iasonis ad uellus aureum tenentis: concepta. i. simul hospitio accepta: in insula Lemniorum: manserat per aliquot uices. i. uicissitudines sæculorum stabilis in sede. i. habitatione firma) expulsi. s. e Lemno: armis pelasgicis: & sup. indigentes opis alienæ: occupauerũt supplices excelsa iuga. i. summitates montium Taygetorum: qui sunt in Laconia: quos ciuitas Spartana: hoc est Lacedæmon respectu. i. ob respectum Tyndaridarum. s. Castoris & Pollucis (qui etiam cum argonautis fuerunt: & ex leda lacena muliere orti: unde addit quasi per parenthesim: namq; par fratrum. s. Castor & pollux: destinatum. s. a diis. syderibus. i. ut inter sydera aliquando collocetur: ubi geminos signum constituunt: fulserat in illo nauigio nobilis famæ: ut de quo plurimi scripserunt) immiscuit deductos inde. i. ex illis montibus legibus & commodis suis hoc est ciuitate donauit: sed sup. Minyæ uerterunt hoc beneficium in iniuriam: affectantes regnum urbis bene meritæ sup. de se: hoc est Lacedæmonis. igitur ipsi inclusi publicæ custodiæ seruabantur supplicio capitali. i. donec de illis suppliciuz capitale sumeretur: quod. s. supplicium cum passuri essent tempore nocturno: uetere. i. ex uetere instituto. i. more Lacedæmoniorum: qui occulte sustulerunt noxios & palam decorauerunt probos: coniuges eorum illustris sanguinis: ibi. i. apud Lacedæmonem: intrauerunt carcerem impetrato aditu a custodibus uelut allocuturæ uiros perituros. s. ea nocte: & ueste cõmutata. s. cum maritis: passæ sunt eos abire capitibus uelatis per simulationem doloris: unde putem legendum passi sunt. s. custodes putantes fœminas esse & capita ob dolorem inuoluisse: quod uiri fecerunt: ne barbis aut uirili facie proderentur: potest tamen legi: passæ sunt: quia ipsæ pro illis remanserunt Quid adiecerim. i. adiicere debuerim huic loco. i. ad hoc factum: aliud q̃ lacenas illas fuisse digna: quibus Minyæ nuberent: & ita ipsæ uiri essent. q. d. nihil.

¶ De Amicitia. Ti. vii.

Contemplemur nunc amicitiæ. Non discedit a consuetudine sua Valeri9 ut ad cap. transiturus præfationem premittat: qua rem de qua dicturus sit commendet. Hoc procemio laudat amicitiam: quam sanguinis necessitudini præstare dicit quod & Ci. lib. de amicitia sentit: & Isocrates affirmat. Sunt autem qui dubitent in numero uirtutum ponenda ne sit amicitia. quia dicunt uirtutes de genere bonorum esse: que propter se expetuntur: amicitia uero non propter se: sed propter aliud expetitur: uidelicet propter utilitatem: nam omnes uolunt amicos habere diuites & potentes: unde utilitatem consequi possint: non igitur in numero uirtutum dicunt esse ponendam. Sed alii q uim amicitiæ & proprietatem altius intuent & de uera amicitia sentiunt: dicunt omnino inter uirtutes esse connumerandam: quia nõ propter aliud sed propter se appetatur uera amicitia: fructumq; amiciciæ uolunt ipsam amiciciam esse: quod etiam Ci. li. de amicicia & de natura deorum sentit. Dicit enim. Carum est ipsum amoris uerbũ ex quo ami

De Amicicia. Ti. VII.
Præfatio de eius laudibus.

Contemplemur nunc amiciciæ uinculum potens & prævalidum neq; ulla ex parte sanguinis uiribus inferius: hoc etiam certius & exploratius: quia illud nascendi fortuitum opus: hoc unius cuiusq; solido iudicio inchoata uoluntas contrahit. Itaq; celerius sine repræhensione propinquum auersere q̃ amicum: quia altera diremptio utiq; iniquitatis: altera leuitatis crimini subiecta est. Cum enim deserta sit futura uita hominis: nullius amiciciæ cincta præsidio: tam necessarium subsidium temere assumi non debet: semel autem appræhensum recte sperni non conuenit. Sinceræ uero fidei amici pręcipue in aduersis rebus cognoscuntur: in quibus quicquid præstatur totum a constanti beniuolentia proficiscitur. Felicitatis cultus maiore ex parte adulationi q̃ charitati erogatus certe suspe

ctus est: perinde ac plus semper petat q̃ impendat. Ac
cedit huc ꝙ infractæ fortunæ homines magis amicorũ
studia desiderant:uel præsidii uel solatii gratia. nam læ
ta quidem & prospera negocia (utpote cum diuina suf
fragatione foueantur) humana minus indigent. Tena
cius igitur eorum nomina posteritatis memoria appræ
hendit: qui aduersos amicorum casus non deseruerunt:
q̃ qui prosperum uitę cursum comitati sunt.

¶ Contemplemur &c. Ingreditur narrationem de Amicitia: in cuius præ
fatione eius laudes & statum in quo magis emineat prescribit dicens. Cõ
templemur. s. post coniugalem amorem: uinculum. i. colligationem seu li-
gamen: amiciciæ potens & præualidum. i. in primis aut præ cæteris uin
culis humanis: ualidum neq; ulla ex parte infersus. id est debilius: aut
minus uiribus sanguinis. i. consanguinitatis: certius etiam & exploratius.
i. euidentius hoc. i. propterea: quia opus fortuitũ nascendi: (non ꝙ nasci
fortuitum sit: sed ꝙ sine tuo annixu uelis nolis aliquis tibi consanguineus
sit: amicus non sit) contrahit illud. s. uinculum sanguinis & sup. uoluntas
uniuscuiusq; inchoata solido. i. integro iudicio contrahit hoc. s. uinculum
amicitiæ. Itaq;. i. & ita: tu aduersere. i. te auertendo per contemptum de-
stituas celerius. i. facilius sine reprachensione propinquum q̃ amicũ: quia
altera. s. consanguinitatis diremptio. i. separatio est subiecta utiq; crimini
iniquitatis: quia necessarios iure negare non potes: altera. s. amicitiæ dirẽ
ptio est subiecta crimini leuitatis. i. inconstantiæ & stultitiæ unde grauius
iudicat author crimen leuitatis q̃ iniquitatis. Nam omnis leuitas iniqui-
tas est: sed non econtrario: qui enim quã inuitus habet semperq; habuit
coniunctionem direptam uelit: iniquus quodãmodo est: sed non est leuis:
nunq̃ enim uoluit quod nunc respuit: at qui amicum quem sibi delegit re
pellit: illi simul iniurius ẽ: & se leuitatis alligat. Probat autẽ author graue
esse peccatum leuitatis crimen in amicitia. Enim pro quia cum uita ho-
minis nullius. i. non ullius: non cincta. i. septa præsidio ullius amiciciæ sit
futura deserta: subsidium tam necessarium non debet assumi temere. i. cõ
siderare: aũt pro sed: apprehensum semel recte. i. decenter: non conuenit
sperni. ¶ Ostendit autẽ in quibus amicitia præcipue emineat dicẽs. Vero
pro sed amici syncerae. i. integræ aut incorruptæ fidei: cognoscuntur pre
cipue in rebus aduersis in quibus quicquid præstatur: totum proficiscit. i.
oritur a beniuolentia constanti. Cultus felicitatis. i. ueneratio hominis fe-
licis: erogatus ex parte maiore. i. magis aut amplius adulationi q̃ charita
ti: est certe suspectus: perinde ac. i. ueluti petat semper plus q̃ impendat.
Accedit. i. additur huc. i. ad huius dicti approbationem ꝙ homines for-
tunæ infractæ. i. multum fractæ: magis desiderant studia amicorum gra
tia uel presidii. i. protectionis: uel solatii. i. cõsolationis. Nam negocia qui
dem læta & prospera (utpote cum foueantur suffragatione. i. fauore: di-
uina quia a deo est omne donum perfectum) minus indigent humana. s.
suffragatione. Igitur memoria posteritatis apprehẽdit tenacius. i. firmius
nomina eorum qui non deseruerunt aduersos casus amicorum: q̃ qui co-
mitati sunt prosperum cursum uitæ.

De Oreste & Pylade. Cap. CCCCXXXVII.

Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur:
Orestes Pylade pene amico q̃ agamemnone
patre notior est. Siquidem illorum amicicia
in consortione deliciarum & luxuriæ contabuit: horum
duræ atq; asperæ conditionis solatium ipsarum miseria
rum experimẽto enituit. Sed quid externa attingo: quũ
domesticis prius liceat uti?

¶ Nemo &c. Probat quod ultimo loco dixit exemplis. Nemo enim loqui
tur de familiaribus Sardanapali regis assyriorum qui usq; ad mortẽ quã
diciæ nomen ductum est: quam si ad fructũ
nostrum referamus: nõ ad eorum commoda
quos diligimus: nõ erit ista amicicia: sed mer
catura quædam suarum utilitatum. Deinde
subiungit prata & arua & pecudum greges
isto modo diliguntur: ꝙ fructus ex his capi
untur hominum charitas & amicicia gratui
ta ẽ: quanto igitur magis deorum qui nulla
re egentes inter se diligunt & hominibus cõ
sulunt? Quod uero propinquitate præstet:
hoc modo probat Ci. ꝙ ex propinquitate
beniuolentia tolli potest: ex amicitia non po
test: sublata enim beniuolentia amiciciæ no
men tollitur: propinquitatis remanet: ergo il
lud in quo necessario beniuolentia permanet
anteponendum est ei a quo beniuolentia re
moueri potest: atqui amicicia eiusmodi est.
Est autem amicicia ut a Cicerone diffinitur:
diuinarum humanarũq; rerum beniuolẽtiæ
& charitate consensio. Salustius uero: idem
uelle & idem nolle ueram eẽ dixit amiciciã.
Vinculum coniunctionem. Inferius: inferio
ut diximus anteponendum ut sit liptote. For
tuitũ op9: Ita queq; socrates fẽtit q i diligẽ
dis amicis. αιρεσ ανασκησ κρειττω
esse censet. i. electionem necessitate meliorẽ
Itaq; celerius. Minus enim reprehensionis
habet: qui respuit propinquum q̃ amicum.
Auersere. Pro auerteris contẽnis quasi intue
ri nolis. Altera. s. propinquitatis que non sine
iniquitate dirimitur Altera. s. amicitiæ quam
delectã respuere ab inconstantia & leuitate
proficiscitur. Cincta. Instructa & quasi mu
nita. Sinceræ fidei Puræ & non simulatæ.
In rebus aduersis: Reuera ita est. Nullũ enĩ
ueræ amicitiæ testimõium certius & maius
eẽ potest q̃ in aduersis rebus semper amicis
adesse. nam ut inquit Cice. sicut hyrundines
æstiuo tempore præsto adsunt superueniẽte
frigore pulsæ recedunt: ita falsi amici sereno
tempore uitæ præsto sunt & iuuãt simul at
q; hyemẽ fortunæ uiderint deuolãt omnes
ac deserunt. Quicquid præstatur. Nihil est
quod a te sperare non possit cui fueris etiã
in aduersis opitulatus. Accedit. Adiungitur.
Præsidii ut succurrant. Solatii: Vt recreẽt &
consolentur. Infractæ: fortunæ: Pro ualde
fractæ fortunæ: nam i auget hoc loco Vir.
Turnus ut infractos aduerso marte latios.

Nemo de sardanapali familiaribus. Sardana palus
Incipit exemplo probat quod præ
fatione dixit. Sardanapalus rex ul
timus assyriorũ fuit muliere corruptior: ad
quem uidendum: quod nemini concedebat:
cum prefectus eius arbactus nomine quos
medis preposuerat magna ambitione ut in
tromitteretur ægre obtinuisset: inuenit eum
inter scortorum greges purpuras colo filan-
tem & muliebri habitu cum mollicie corpo
ris & oculorum lasciuia omnes fœminas an
tecedente: pensa & inter uirgines partiẽtem
quibus uisis indignatus: tali fœminæ tãtos
uiros esse subiectos: tractantiq; lanam fer

Valerius max. nus.

ruiq; & arma habentes parere progressus ad socios:quod uiderit refert:negat se ei parere posse qui se foeminam malit esse q̄ uirum.fit igitur coniuratio:bellum Sardanapalo infer tur:quo ille audito:non ut uir regnum defen surus sed metu mortis ut mulieres solent: pri mo latebras circūspicit mox deinde cum pau cis:& incompositis in bellum progreditur. Victus in regiam se recepit ubi extructa in censaq; pira:& se & diuitias suas praecipita uit in ignem hoc solum imitatus uirum sed sibi uiriliter intulit:semper in delitiis effoeminatissime uixerat:Orestes est pene notio Pylade amico:qui ipsum in aduersis non deseruit:sed furentē in tauricam usq; regionem prosecutus est:q̄ agamemnone patre qui tamē summus imperator i exercitu graecorum ante troiam fuit. Siquidem ami citia illorum.s.familiarium Sardanapali cum eo:cōtabuit.i.putruit & ui lis effecta est in consortione.i.simili usurpatione deliciarum & luxuriae:so latium durae atq; asperae conditionis horum.s.orestis & pyladis enituit experimento ipsarum miseriarum. Sed quid attingo externa quum liceat uti prius domesticis.q.d.hoc non fecissem nisi ad dicti mei comprobatio nem. Redit ergo ad domestica dicens.

anteq̄ moreretur iussit(teste Ci.li.y.tusculanarum)uerba haec bustui suo inscribi:haec habui quae edi quaeq; exaturata libido Hausit.at illa iacent multa & praeclara relicta. Scribitur autem simplici.l.& habet accentum in penultima:quae sa ne producitur:Iuue.In satyra omnibus in terris:& uenere & caenis:& plumis Sardanapali. Stra.lib.xiiii. Est Anchiale i quit paulo supra mare sita. Sardanapali opus ut Aristobolus scribit:ubi Sardanapali monumentum est. Et sta tua lapidea quae dextrae manus digitos committit & quasi complodit.quidam dicunt ibi epigrāma esse assyriis litteris insculptum: huiusmodi Sardanapalus anacrudaraxis filius Anchialen & tarsum una die condidit. Ede bibe lude:& cum te mortalē noris praesentibus exple deliciis animum:post mortem nulla uoluptas:namq; ego sum puluis qui nuper tanta tenebam haec habeo quae edi quaeq; exaturata libido hausit. At illa tacent multa & praeclara relicta:hoc sapiēs uitae mortalibus est documentum. Chaerilus horum meminit. Orestes pylade. Pylades & Orestes inter admodum pauca uetorum amico rum paria connumerantur qui ut a pacuuio introducuntur cum in tauricam regionem uenissent deponendi furoris gratia quo post caesam matrem uexabatur Orestes:& a rege comprehensi essent q̄ simulachrum palladis inde auferre uoluis sent:idq; culpa orestis foret:qui cum ephigenia sorore conuenerat de furto capitis eum damnauerat:tanto se inuicē amo re tuebantur:ut cum rex uellet orestem interficere:nec uter eorum esset scit. Pylades se orestem eē asseuerabat:ut pro ore ste interficeretur:nec minus orestes se profitebatur ut erat:de his ergo nulla aetas conticescet. Tullius in laelio: cum igno rante uter esset orestes Pylades se orestem esse diceret:ut pro illo necaretur.orestes autem ita ut erat orestem se esse perse uераret stantes plaudebant in re ficta. Orestes pylade notior:cum quo nutritus perpetuo uixit:& illum Pylades in furorē uersus ut inquit Vir.& furiis agitatus Orestes:diu furere non est passus:sed eum ad tauricam regionem deduxit. Vnde Oui.li.i.de ponto: Affuit insano iuuenis phoceius oresti. Martialis: Te fingente nephas pyladen odisset Orestes.

De Tiberio Graccho damnato &.C. Blosio ipm defendente. Cap.CCCCXXXVIII.

Inimicus patriae fuisse Gracchus existimatus est nec immerito:quia potentiam suam saluti eius praetulerat:atq; constantis tamen fidei amicum etiam in hoc tam prauo proposito.C. Blosium cumanum habuerit operaeprecium est cognoscere. Hostis iudicatus ultimo supplicio affectus: sepulturae honore spoliatus:beniuolentia tamen eius nō caruit. Nā quū se natus rutilio & lennati consulibus mandasset ut in eos qui cum Graccho consenserant:more maiorum animad uerterent:& ad Laelium cuius consilio praecipue consu/les utebantur:pro se Blosius deprecatum uenisset:fami/liaritatisq; excusatione uteretur:atq; is dixisset. Quid si te Gracchus tēplo Iouis optimi maximi faces subdere iussisset: obsecuturus ne uoluntati ipsius propter istam quam iactas familiaritatem fuisti? Nunq̄ istud inquit gracchus imperasset. Satis immo etiam nimium. Toti/us nanq; senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verum quod sequitur multo audacius: multo q̄ periculosius. Compressus enim perseueranti interro gatione Lelii:in eodem constantiae gradu stetit:seq; etiā hoc si modo Gracchus annuisset facturum respondit.

Inimicus patriae Saepius dictum ē duos gracchos Tiberium & Caiū fratres ob grauissimas seditiōes q̄s in populo suis legibus excitabant. Hostes a senatu fuisse iudicatos & utrunq; a nobilita te caesos:alterum a Nasica:alterum ab opi/mio horum uero socios & consiliorum Parti cipes pari ratione senatus damnauit:& i eos more maiorum animaduertēdum censuit. C. itaq; Blosius:qui.T.Gracchuз secutus fue rat die dicta cum in senatuз ad laelium:cuius hospes erat pro se deprecatum uenisset hāc ut sibi ignosceret causam afferebat q̄ tanti gracchum fecisset:ut quicquid ille uellet sibi faciendum esse putaret. Cui Laelius dic inqt Si gracchus te in capitolium faces ferre uo/luisset:nunquid fecisses?tum ille nunq̄ id qui dem uoluisset gracchus:sed si uoluisset pa/ruissem:quae uox licet amiciciae uiз maximā habere uideatur:amentis tamē potius q̄ amā tis fuisse iudicatur:cum in ipso salutis discri mine tam nefarium facinus profiteretur se fuisse facturum: & hercle ita fecit: atq; & plusq̄ dixit.non enim ille paruit tyberio grac cho sed praefuit:nec se comitem illius furoris sed ducem praebuit:quo tandem caeso Blo/sius ad aristonicum regem confugit:profliga tis deinde rebus aristonici:mortem sibi con/sciuit:unde Ci. Itaq; hac amentia quaestione noua perterritus in asiam profugit:& ad ho stes se contulit:ubi poenas reipublicae graues iustasq; persoluit. Blosium cumanuз a cumis ciuitate campaniae iuxta baias dicimus cu/manus na.um:& cumeus a.um. Vir. Vltima

Quis illum sceleratum putasset fuisse si tacuisset? Quis etiam nō sapientem: si pro necessitate temporis locutus fuisset? At Blosius nec silentio honesto nec prudenti ser mone salutem suam ne qua ex parte infoelicis amicitiae memoriam desereret tueri uoluit.

cumaei uenit iam carminis aetas. A como ue rogalliae cisalpinae ciuitate dicimus comen sis & comense: Operaepretium. utile pulchrū & delectabile: sed operaepretium dicitur uti le: quia laboris precium est ipsa utilitas. Mo re maiorum quia maiores non solum princi pes alicuius coniurationis damnarant: sed eo rum quoq3 socios pari poena puniendos eē consueuerunt. Faces subdere subiicere faces ut capitolium incenderes Satis immo nimium: Blosius hoc uno responso satis & plusq̄ satis amicitiam testatus erat. cum illius mores de fenderet qui fuerant ab uniuerso senatu dam nati. Compressus constrictus coactus: quia laelius perseueranti interrogatione illum urge bat. Annuisset fecissem inquit: si modo capi te uel oculis innuisset. nedum uerbo imperas set.

Tu inimicus &c. Gracchus. s. Tyberius existimatus. i. iudicatus fuisse ini micus patriae. s. Romae: nec immerito: quia praetulerat. i. pluris aestimaue rat potentiam suam. i. propriam saluti. i. q̄ salutem: eius. s. patriae: tamen operaepretium est cognoscere q̄ constantis fidei amicum habuerit Caiu3 Blosium Cumanum etiam in hoc tam prauo proposito. Ipse sup. Grac chus q̄q̄ sup. iudicatus hostis. s. patriae: & affectus ultimo supplicio. i. oc cisus & spoliatus honore sepulturae: tamen non caruit beniuolentia eius s. Blosii amici sui. Nam cum senatus mandasset Rutilio & Lemnati con sulibus: ut animaduerterent more morum. i. uirgis caesos securi subiicien do: in eos qui consenserant cum Graccho: & Blosius uenisset ad Laeliu3 cuius consilio consules utebantur praecipue deprecatur pro se. i. ne sibi no xae daretur q̄ cum graccho consenserat: & uteretur excusatione familiaritatis. s. quam habuerat cum graccho: ita ut ab eo dissentire non potuisset: atq3 is. s. Laelius dixisset. Quid: modus interrogandi. sup. dicis Si gracchus iussisset. i. tibi sub dere. i. latenter & ab inferiori parte immittere templo Iouis optimi maximi quod in capitulo erat: faces: ut tedas incēsas: fuisti ne obsecuturus uoluntati ipsius. s. gracchi: propter istam familiaritatem. s. tuam cum graccho: quam iactas. i. iactā ter allegas pro tui defensione: inquit. s. Blosius. i. respondit: Gracchus nunq̄ imperasset istud. s. quod iniquum esset. Satis (inquit author) sup. per hoc respondit: immo etiam nimium. namq3 pro quia: ausus est defendere mores damnatos con sensu totius senatus. dicendo enim gracchum nunq̄ imperaturum fuisse quod malum est: significauit illum nihil3 inique sensisse. Verum quod sequitur est sup. dictum audacius multo. Enim pro quia ipse Blosius compressus perseueranti inter rogatione Laelii (dicebat enim Laelius esto q̄ gracchus nunq̄ tale quid imperasset: si tamen imperasset: qd facturus fuis ses) stetit in eodem gradu constantiae & respondit se facturum sup. fuisse: etiam hoc. s. incendium capitolii: si modo grac chus annuisset. i. uel solo nutu faciendum indicasset. Quis (inquit author) putasset illum. s. Blosium fuisse sceleratum. i. tam iniqui animi: si tacuisset. q. d. nullus. Quis etiam non putasset sapientem: si fuisset locutus pro necessitate temporis. i. si dixisset se propter amicum nihil iniqui committere uoluisse: quae prima lex in amicicia est: apud Ciceronem in Laelio. At Blosius nec uoluit tueri salutem suam nec silentio honesto: quia honeste tacere potuit: propter uim amiciciae: aut dice re nescio quid facturus fuissem & ita non ostendisset se sceleratum: nec sermone prudenti: utpote respondendo se amicū coluisse usq3 ad deos & remp. i. nihil uelle aut uoluisse facere: quod contra fas iustumq3 esset: ne desereret ex qua. i. ali qua parte memoriam amiciciae infelicis: utpote unde nihil nisi perniciem tunc sperare poterat.

De. C. Graccho Pomponio & Laectorio amicis. Ca. CCCCXXXIX.

In eadem domo aeque robusta constātis ami ciciae exempla oboriuntur. Prostratis enim iam & perditis. C. Gracchi consiliis rebusq3: quum tota eius conspiratio late quaereretur: desertū om ni auxilio duo tantum amici Pomponius & Lectorius ab infestis: & undiq3 ruentibus telis opposito corporum suorum protexerunt: quorum pomponius quo is faci lius euaderet concitatum sequentium agmen in porta trigemina aliquādiu acerrima pugna inhibuit: nec uiu9 pelli potuit: sed multis confectus uulneribus transitum super cadauer suum eis credo etiam post fata inuitus dedit. Lectorius autem in ponte sublicio constitit & eū donec Gracchus transiret ardore spiritus sui sepsit: ac ui iam multitudinis obrutus conuerso in se gladio cele ri saltu profundum tyberis petiit quāq3 in eo ponte cha ritatem toti patriae Horatius cocles exhibuerat: unius

In eade3 domo aeque robusta Ma gnum fuit Blosii constantis amici ciae testimonium quod uero sequi tur longe maius: & utrūq3 in domo gracchorum factū est. nam pomponius & lectorius tanta fide & cōstantia sunt. G. Gracchi ami ciciam prosecuti ut pro illius protegenda sa lute mortem ultro oppetere non dubitauerit: nam post latas leges: quas supra memoraui mus cum turbulentissimas in urbe seditiōes excitasset: Tandem senatui grauem: & into lerabilem. L. Odimius consul: cum armata manu tanq̄ hostem insecutus est. hunc igitur fugiētem Pomponius & Lectorius suis cor poribus protegere conati sunt. nam alter por tam trigeminam occupauit & persequentiu3 impetum solus tamdiu sustinuit donec telis undiq3 petitus: & uulneribus confossus expi raret. Alter pontem subliciū suis armis & cor pore interclusum donec Gracchus pertransi ret: non prius deseruit q̄ multitudine obrutus conuerso in se gladio agili saltu se dedit in ty berim. Trigemina porta Dicta per quam tri gemini fratres Oratii exierunt contra curia tios de summa imperii certatur: ut inter im pe ratores conuenerat. Horatius cocles: qui por sennae regis exercitum tamdiu solus sustinuit:

in ponte donec a tergo tractus pons praeclu susqȝ hostibus aditus fuit:ut in ca.de fortitu dine diximus.Quam igitur charitatem in eo ponte Cocles patriae praestitit:eam lectorius scelerato amico dedit.Materni aui.Scipio nis:superioris.

¶In eadem domo &c. Prosequitur amicitiā Pomponii & Lectorii ostensam Caio graccho Tyberii fratri dicens. Exempla amici ciae constantis aeque robusta.i.fortia:oborīū tur.i.occurrunt memoriae ut describantur: in eadem domo.i.erga eandeȝ domū.s.graccho

amicitiae adiecta uoluntaria morte praestitit. Quam bo nos Gracchi si aut patris aut materni aui sectam uitae ingredi uoluissent habere milites potuerant? Quo enim impetu:qua perseuerantia animi Blosius & Pomponi us:& Lectorius trophea:ac triumphos eorū adiuuissent furiosi conatus tam strēnui comites sinistris quidem au spiciis amicitiae conditionem secuti? Sed quo miserio ra hoc certiora fideliter cultae nobilitatis exempla.

rum.Enim pro quia:Consulus & rebus Caii gracchi seditionem mouentis:iam prostratis & perditis:cum tota eius con spiratio.i.conspiratorum collectio:quaereretur.i.inquireretur aut ad supplicium quaereretur late:duo tantum amici:uide licet Pomponius & Lectorius protexerunt eum desertum.i.destitutum sup.ab omni auxilio ab infestis telis & ruentibus i.irruentibus in eum undiqȝ opposiitu.i.obiectu corporum suorum.Quorum.s.duorum Pomponius quo.i.ideo ut : is .s. Caius gracchus euaderet facilius:inhibuit.i.sistere fecit aliquādiu accerrima pugna in porta trigemina sic ab trigeminis horatiis dicta:agmen concitatum.i.ad cursum sequentium.s.gracchum:nec potuit pelli.s.ab obiectu:uiuus.i. tantisper dum uiueret:sed confectis multis uulneribus dedit eis transitum super cadauer suum:credo(inquit author)inuitus etiaȝ post fata.i.mortem suam Lectorius autem constitit in ponte sublicio:& sepsit.i.muniuit eum.s.pōtem ardore spiritus sui donec gracchus transiret eum:ac iam obrutus.i.oppressus ui multitudinis:gladio conuerso in se:ne uiuus in manus hosti les ueniret petiit celeri saltu profundum tyberis.quamqȝ.i.& quam(sunt etiam duae particulae)charitatem Horatius co cles exhibuerat.s.multo ante ut tempore quo porsena cum Tarquinio urbem oppugnauerat:toti patriae.s.Kerrae:eam sup.hoc est similem praestitit amiciciae unius.s.eius utpote Caii gracchi.adiecta morte uoluntaria:cum cocles saluus eua serit.Quā.i.o q̄tum bonos milites potuerunt gracchi habere:si uoluissent ingredi.i.sequi sectam.i.rationem uiuendi: aut patris.i.tyberii gracchi senioris:aut aui materni.s. Scipionis superioris cuius cornelia mater gracchorum erat filia. q.d.optimos.Enim pro quia quo impetu & qua perseuerantia animi Blosius amicus Tiberii minoris:& Pomponius & Lectorius amici Caii gracchi:adiuuissent trophea ac triumphos eorum.s.gracchorum:sup.entes:aut cum fuerint tā stre nui comites furiosi conatus.s.gracchorum contra senatus decreta seditionem molientium: secuti conditionem.amiciciae quide m.i.certe auspiciis sinistris.i.infaustis inceptis:quia malum sortita sunt finem.Sed exempla nobilitatis cultae fideli ter. .per amiciciam:quo.i.quanto sup.sunt miseriora:hoc.i.tanto sunt certiora:quia i aduersitate facilius perspicitur ami cicia q̄ in prosperitate.

LVcius autem rheginus. C . manlius & Qu.seruius Cepio pconsules ad uersus gallos cimbros Senones & Teutones missi praelio uicti & binis castris exuti sunt militum milia.lxxx.caesa secundū auctionem Cepionis cuius temeritate clades accepta fuerat damnati: & eorum bona pu blicata sunt.Hic autem fabio successerat q rebus in hispania prospere gestis labem im posuerat pace cum Viriaco fugitiuorum du ce aequis conditionibus facta qui deinde Vi riacus a proditoribus huius Seruilii Cepio nis:consilio interfectus est : ab exercitu suo multum deploratus:ac nobiliter sepultus:uir duxqȝ magnus & per tres & uiginti annos quibus cum romanis bella tractauit:frequē ter superior.Hunc igitur Cepionem in uincu la coniectum.L. Rheginus ui amoris im pulsus custodia liberauit & fugae illi se comi tem dedit.

Ascen. ¶Proh magnum & inexpugnabile tuum nu men Ad amiciciam.Apostrophat tanq̄ ad coe leste numen cuius potentiam nimiam esse di citur ut cogere possit ēt hoies p se fideliter co lēda:ea facile contemnere quae prima putāt: opes : dignitates:honores potētiam:salutem deniqȝ ipsam.Admirabile opus tuum scilicet o amicicia:quod a Lucio Rhegino factum est fuit admirabile.

De Lucio Rhegino. Cap.CCCCXL.

LVcius autem Rheginus: si ad debitam publi co ministerio sinceritatem exigatur posterita tis conuitio lacerandus: si amiciciae fido pi gnore aestimetur in optimo laudabilis conscientię por tu relinquendus est. Tribunus enim plebis Cepionem in carcerem coniectum:q illius culpa exercitus noster a cimbris & teutonicis uidebatur deletus: ueteris arctaeq amiciciae memor publica custodia liberauit:nec eatēus amicum egisse contentus etiā fugae eius comes accessit.

Exclamatio ad amiciciam.

¶Proh magnum & inexpugnabile tuum numen ami cicia:quum ex altera parte resp.manum iniiceret ex al tera tua illum dextra traheret:& illa ut sacrosanctus es se uellet exigeret: Tu exilium indiceres : adeo blando uteris imperio:q is supplicium honori praetulit Admi rabile est opus tuum:sed quod sequitur aliquanto lau dabilius.

¶Lucius autem Rheginus si exigatur.i.expetatur & postuletur ad sin ceritatem debitam ministerio publico:quia cum publicus esset carceris asseruator debebat esse fidelis:quod quia non fuit:lacerandus sup.est cō

ttido posteritatis:si aestimetur.i.censeatur & iudicetur:fido pignore amiciciae.i.si factum eius sic consideretur: ut dicatur amico fidelitatem exhibuisse:ipse est relinquendus in optimo portu laudabilis conscientiae.i.nequaq̃ uituperandus. Enī pro quia:ipse tribunusplebis liberauit publica custodia:Coepionem coniectum in carcerem:q̃ exercitus noster.i. Romanus uidebatur deletus a cimbris & teutonicis culpa illius:liberauit dico:memor ueteris & arctae amiciciae.s. Cum Coepione eatenus seruatae. Nec contentus egisse.i.exhibuisse se amicum eatenus.i.usq; ad liberationem amici:accessit etiā comes fugae eius. ¶Pro &c. Exclamat itaq; in amiciciam eius uires extollendo dicens. Proh aut melius pro: quia etiam interiectio h.& ch.caret:O amicicia:tuum numen sup.est magnum & inexpugnabile(quia fortis ut mors dilectio)quū resp.iniiceret manum ex altera parte:& tua dextera traheret illum.s.Lucium Rheginum ex altera.s.parte. Et illa.s.resp. exigeret ut.s.Lucius ille:uellet esse sacrosanctus.i.inuiolatus cum tribunusplebis esset:& tu indiceres exilium ut.s.amicū seruet:tu uteris adeo blando imperio:q̃ is praetulit supplicium:hoc est exilium uoluntarium quod pro supplicio irrogari solet:honori.s.tribunitio. Igitur sup.opus tuum est admirabile.s.in Lucio Rhegino : sed quod sequitur est sup. laudabilius aliquanto.

De Volumnio & lucullo. Ca.CCCCXLI.

REcognosce enim quousq; Volumnii constantem erga amicum suum charitatem : sine ulla eip.iniuria euexeris: qui ortus equastri loco quum Marcum lucul.familiariter coluisset eumq;.M. antonius q̃ bruti & cassii partes secutus fuerat interemisset:in magna fugiendi licentia exanimi amico adhesit:hucusq; in lachrymas & gemitus profusus:ut nimia pietate causam sibi mortis arcesseret. nam propter praecipuam & perseuerantem lamentationem ad Antoniū pertractus est:cuius postq̃ in conspectu stetit:Iube me inquit imperator protinus ad luculli corpus ductum occidi.neq; enim absumpto illo superesse debeo:quum ei infoelicis militiae auctor extiterim. Quid hac fidelius beniuolentia?mortem amici hostis odio leuauit: uitā suā consilii crimine astrinxit : quoq; illum miserabiliorem redderet se fecit inuisiorem. Nec difficiles Antonii aures habuit ductusq; quo uoluerat luculli dextram auide osculatus:caput quod abscisum iacebat sublatum pectori suo applicauit:ac deinde demissam ceruicem uictoris gladio praebuit.

REcognosce enī quosq; Volumnius fecit multoq; admirabilius. hic tam effusis charitatis habenis Marcum lucullum complexus est:ut bello ciuili quod inter Antonium & Caesaris interfectores gestum est:cum.M.lucullus qui Volumnii con filio Bruti & Cassii partes secutus fuerat ab Antonio post profligatum exercitum fuisset interemptus:& idem Volumnius.qui cū illo erat e manibus hostium facile posset euadere maluit cum amico pro libertate perire: q̃ sine amico desperata libertate superesse.

¶Recognosce enim. Perstat in apostrophe ad amiciciam dicens. O amicicia: dico admirabilius esse quod sequitur. Enim pro quia: recognosce.i.recense:quia cum per ipsum factum sit:manifestum ē:semel saltem cum fieret nouisse :quousq; euexeris charitatē Volumnii constantem erga amicum suum : uidelicet Lucullum.qui.s.Volumnius ortus.loco equestri quum coluisset familiariter Marcum Lucullum:& marcus Antonius triumuir:interemisset eum q̃.i.eo q̃ secutus fuerat.s. i bello ciuili:partes Bruti & Cassii percussorum caesaris:adhaesit amico exai.i. mansit apud corpus amici.s.Luculli interempti: in magna licentia.i.facultate fugiendi: p̄fusus i lachrymas & gemitus hucusq;.i.ad hunc finem:ut arcesseret.i.excitaret & prouocaret sibi causam mortis nimia pietate.i.ob nimiam pietatem in amicum suum hostem Antonii. Nam ipse pertractus est ad Antonium propter praecipuam & perseuerantem lamentationē:quam scilicet fecerat de morte Luculli:In cuius.s.Antonii conspectu postq̃ stetit:inquit imperator iube me protinus ductum ad corpus Luculli occidi. Neq; enim debeo superesse.i.superuiuere:illo.s.Lucullo:absum.pto.s.per necem.i.eccesso.i.posteaq̃ ille occisus est:quum ego extiterim ei author.i.hortator & inductor:militiae infelicis.i.quam infeliciter gessit. Quid(inquit author)fidelius sup.est hac beniuolentia.q.d.quod reuera dicere possit:nihil. Ipse leuauit.i. deonerauit mortem amici.s.Luculli:odio hostis.s.Antonii.i.dicendo se Lucullo authorem suscipiendi belli in Antonium fuisse transtulit odium Antonii ab illo in se:& astrinxit.i.obligauit uitam suam crimine consilii.s.dati Lucullo:quoq;.i. & quo.i. ut (sunt autem duae particulae quoq;)redderet.i.efficeret illum.s.amicum suum Lucullum:miserabiliorem.i.maiore misericordia dignum:fecit se inuisiorem.i.magis inuisum hosti:nec habuit aures Antonii difficiles.i.inexorabiles:q̃.i.quia: ductus quo uoluerit.i.ad corpus Luculli:osculatus auide dextram luculli applicuit pectori suo caput.s.Luculli : quod iacebat abscissum.ac deinde praebuit gladio uictoris.i.missi a uictore:ceruicem.s.suam demissam:ut feriretur.

De Theseo & Pirithoo. Cap. CCCCXLII.

LOquatur graecia nefandis Thesea Pirithoi amoribus subscribētem:ditis se patris regnis commisisse: nam uani est illud narrare: stulti

LOquatur graecia. Ostendit romanorum de quibus dixit amicicias ueras. Quae autē de pirithoo theseoq; traduntur a loquacibus graecis ficta fabulosaq; fuisse. Cōmixtum cruorem amicorū Probat rationibus romanorum amicicias nō fictas nec simulatas:quippe qui non di[illegible] Valerius maximus.

runt pro suo quisq; amico uitam effundere: Cruorem amicorum: ut Blosii pomponii: Lectoni & Volumnii.

credere: mixtum cruorem amicorũ & uulneribus inexa uulnera mortemq; morti inhęrentem uidere: hæc sunt uera romanæ amicitię indicia: illa gentis ad fingẽdum paratę monstro similia mendacia.

¶Loquatur &c. Per occasionem de Volumnio sumptam subinfert exemplum externuz quasi ad comparationem adductum dicens. regei regis Atheãr: subscribẽtẽ. i. astipulãtẽ: & suffragantẽ nefandis amoribus Pirithoi. s. amici sui q proserpinã Cereris filiã & orci seu plutõis. i. regis inferorum: ut fabulæ prædicant: ut qui ad historiam referre uolunt contendunt regis molossorum coniugem deperibat: unde cum eo Theseus ad eam rapiendam descendit sed ambo capti dicuntur: & theseus ab herãde tandem liberatus) commisisse se regnis Ditis patris. i. descendisse ob amorem Pirithoi ad inferos: nam narrare illud est uani. i. pertinet ad uanum & mendacem: & credere illud est stulti. Sed sup. uidere cruorem amicorum ut Luculli & Volumnii: mixtum. i. confusum: & uulnera innexa uulneribus: quia applicata sunt uulnera posterius cæsi ad uulnera prius cæsi: hæc. i. huiusmodi facta sunt uera indicia amicitiæ Romanæ: illa. s. quæ de Theseo & Pirithoo fabulantur græci: sunt mendacia similia monstro. i. penitus incredibilia: gentis. s. græcanicæ paratæ ad fingendum. quo uitio semper notata fuit græcia.

Lucius quoq; petronius: hoc fuit ciuili bello qd a Cina & mario post eorum exilium factum est: nam cuz Placentinam urbem expugnassent cui præpositus. Cælius ab octauio consule fuerat ne in potestatem hostium ille ueniret petronium amicum suum orauit: ut sibi mortem inferret: prius q in seruitutem deueniret. Ille primo Cœlium ab ea sententia reuocare & ad uitam hortari conatus est: quod ubi uidit efficere non posse: amicum interemit: seq; illi comitem dedit ne illi a quo multa uirtutis insignia acceperat superstes esset. Ad auxilium dextræ petronii confugit ut petronius eius amicus ipsum interimeret: ut non ab hostibus occideretur.

De Lucio Petronio. Cap.CCCCXLIII.

Lucius quoq; Petronius huiusce laudis consortionem merito uendicat. pari enim inclytæ amiciciæ ausui par gloriæ portio afferenda. Admodum humili loco natus ad equęstrem ordinem & splendidæ militiæ stipendia Publii Cœlii beneficio peruenerat: cui gratum animum: quia in materia lęta exhibere non contigerat in ea quam iniquam fortuna esse uoluit: cum multa fide præstitit. Erat ab octauio consule placentię præpositus Celius: qua a cinnano exercitu capta & senior iam & graui ualitudine affect9 ne in potestate hostium ueniret ad auxilium dextrę petronii confugit: quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere in iisdem perseuerantem precibus interemit cædiq; eius suam iunxit: ne eo iacente: per quem omnia dignitatis icrementa assecutus fuerat superesset. Ita alterius fato uerecundia: alterius pietas cãm ꝓbuit.

Ascen. ¶Lucius quoq; Petronius uendicat. s. ut propriam sibi assumit: consortionem. i. participationem huius laudis. s. seruatæ fideliter amiciciæ: enĩz pro quia: par. i. æqualis portio gloriæ afferenda est: pari. i. æquali ausui inclytæ. i. gloriosæ: amiciciæ. Ipse sup. natus loco admodum. i. ualde humili. i. abiecta domo: peruenerat beneficio Publii Cœlii ad ordinẽz equestrem & ad stipendia militiæ splendidæ idest egregiæ qualis est equestris: Cui. s. Cælio: quia non contigerant exhibere animum gratum in materia læta. i. obiecto læto præstitit sup. animum gratum: in ea. s. materia: quam fortuna noluit esse iniquam. i. uirtuti eius inæqualem. præstitit dico cum multa fide. i. fidelitate. Quam rem narrare incipiens dicit. Cœlius erat præpositus placentiæ. i. illi oppido in ducatu mediolanensi: ab octauio consule: qua. s. placentina urbe: capta sup. ab exercitu Cinnano. i. quem Cinna ducta bat: ipse. s. Cœlius iam senior & affectus graui ualitudine. i. infirmitate ne ueniret in potestatem hostium: confugit ad auxilium dextræ petronii: quem. s. Cœlium: is. s. petronius conatus frustra abstrahere ab consilio incepto. s. se interficiendi: interemit perseuerantem in iisdem precibus. s. ut ab eo & non ab hoste interimeretur: & iunxit cædi eius. s. Cœlii amici sui suam. s. cædem: quia seipsum quoq; interemit: ne superesset eo. s. cœlio: per quem assecutus fuerat omnia incrementa dignitatis: iacẽte. i. interempto. Ita. i. & sic uerecundia ne hosti supplicare cogeretur: præbuit causam. i. occasionem. fato. i. neci alterius. s. cœlii: & pietas. s. ne amico interempto superuiueret: præbuit fato alterius. s. petronii causam. i. occasionem.

Vngendus est petronio. Non minora ueræ beniuolentiæ: & charitatis indicia Terentius Bruto q̃ petroni9 cœlio præstitisse uidetur. nam Terẽtius quãtum in se fuit brutum a morte uendicauit q̃q̃ id fortuna noluerit. deuictis enim bruti cassiiq; patribus: quas decius brutus secut9 fuerat: missi sunt qui brutuz essent e tenebris ad cædem extracturi: quod ubi sensit Terentius: qui brutum comitabatur ut eum a morte liberaret se morti libenter exposuit: interfectoribus occurrens: seq; brutum esse affir-

De Seruio Terentio. Cap.CCCCXLIIII.

Iungendus est petronio Seruius Terentius: q̃q̃ ei sicut cupierat pro amico suo perire nõ contigit. Incepto nanq; egregio nõ irritũ euẽtu æstimari debet: quia quantum in illo fuit & ipse extinctus est: & D. brutus periculum euasit mortis: qui fugiens a mutina: ut ad se interficiendum ab antonio miss︎

fos eqtes aduenisse cognouit:quodā I loco iuste pœnæ debitum spūm tenebris furari cona conabatur eoq; iam facta irruptiōe Terētius fideli mēdacio obscuritate ipa suffragante Brutū se esse simulauit:& corpus suū trucidandum equitibus obiecit. Verum:cognitus a furio cui brutianæ ultionis officium mandatum fuerat:nece sua amici supplicium discutere non potuit:sic inuitus fortuna cogente uixit.

mans sed cognita eius uoce incolumē dimiserunt & brutum ad necem extraxerunt:de cuius morte dicemus in capi.de cupiditate uitæ lib.ix.Non irrito euentu.Licet non euenerit:quod ille inceperat:non euētum sed illius factum ad uoluntatem existimandam eē duco Furari:a morte surripere.suffragante.nam tenebræ opitulabantur mendacio eius.

¶Iungendus est.Ordo est.Seruius Terentius amicus decii Bruti est iungendus ppter similem affectionem in amicum:Petronio de quo iam dictum est:q̄q̄ non contigit ei perire pro amico sicut cupierat nāq; proquia Terentius sup.debet æstimari idest iudicari egregio incepto.i.propter egregium inceptum:& non euentu irrito idest frustrato:unde sapho.Careat successibus opto:Quisquis ab euentu facta notanda putat.non enim qualiter euenit:sed quo animo & consilio inceptum sit æstimari debet(sunt qui addunt hoc loco opere:sed meo iudicio uacat:unde aldus sustulit:non enim ordo uidetur :opere egregio incepto:ipsum opus non debet &c.quia sic textus haberet:irrito euentu æstimari non debet:utillud non ponatur ad uerbum debet quod positum est ad numē euētu.)quia quantū fuit in illo.s.Terentio:& idest etiam ipse extinctus est ut scilicet Petronius:& decius Brutus euasit periculum mortis:dicit quantum fuit in illo quia aliter euenit:nam ipse saluatus est & Brutus periit.Qui scilicet Decius Brutus fugiens a Mutina:ut idest postq̄ cognouit equites missos ab Antonio scilicet triūuiro:ad interficiendum se :aduenisse idest applicitos esse aut adesse & instare:conabatur in quodam loco scilicet occulto:furari idest furtim subtrahere spiritū scilicet suū debitū pœnæ iustæ:ob interfectum cæsarem quod solita adulatione dicit:& irruptione facta scilicet ab equitibus missis:eo idest ad eum locum Terentius scilicet Seruius simulauit se esse brutū scilicet Deciū:nā Marcus postea in pharsalia periit:mendatio fideli idest ex fide:quā amico seruatā uoluit:certo & hoc ipsa obscuritate.s. loci: suffragante.i. sui illationem adiuuante:& obiecit equitibus corpus suum trucidandum.Verum ipse Terentius cognitus a furio cui officiū ultionis Brutianæ idest de Bruto sumendæ:erat mandatum.s.ab Antonio:non potuit discutere nece idest cæde sua supplicium amici:& sic ipse uixit inuitus:fortuna cogente.

De Decimo Lælio &.M. Agrippa. Ca.CCCCXLV.

AB hoc horrido & tristi pertinacis amicitiæ ad lætum & serenum uultum trāseamus:atq; inde eam euocatam ubi omnia lachrymis.gemitu.cædibus fuerant referta:in eo quo dignior est:fœlicitatis domicilio collocemus:gratia honore abundātissimisq; opibus fulgente .Orire igitur ab illa quæ sanctorum umbris dicata eē creditur sede:hic Decime Lælii.illic.M.agrippa:alter uirorum:alter deorum maximum amicum & certa mente & secundis omnibus sortiti:totumq; beate turbe gregem:qui uestro ductu ueneranda sinceræ fidei stipendia laudibus & præmiis onustus peregit in lucem uobiscum protrahite. Vestros enim cōstantes animos:uestra strēnua ministeria:uestram inexpugnabilem taciturnitatē:proq; dignitate & salute amicorum perpetuā excubationem testatiorem beniuolentiā & rursus harum rerum uberrimos fructus posterior intuens ætas in excolendo iure amicitiæ : q̄ libentius tam ēt religiosius erit operata. Hæret aius i domesticis: sed aliēa quoq; bn̄facta referre Romāe urbis cādor hortaē.

¶Ab hoc horrido. Trāsiēs ab amicitia in rebus tristibus ostensa : affert duo paria amicorū i rebus lætis sūma se beniuolentia prosecutorū: Augustius & agrippæ & Lælii ac Scipionis maioris.Ordo est. Transeamus ab hoc horrido & tristi sup.uultu:amicitiæ ptinacis .i.psistētis ad mortē usq; ēt iclusiue : ad uultū lætū & serenū.s.amicitiæ:atq; collocem9 eā.s. amicitiā euocatā īde.i.ab eo loco:ubi oīa fuerāt referta lachrymis:gēitu & cædib9:i eo dōicilio felicitatis:quo ipa amicitia ē dignior.i.q lo:9 ē il

AB hoc horrido.In hoc ultimo domesticorum exēplo charitatem & amicitiā Lælii cū Scipione:& Agrippæ cū augusto sancte fideliterq; cultam multis laudibus extollit:dicit aūt nō esse de amicitia q̄ in tristibus rebus cognita fuerit ulterius dicēdū:sed ad iocundiorē stilū reuocādū ut eam quoq; amicitiā cōmemoremus:quæ in felicitatis domicilio collocata:iocundos se sit amicorū effectus qualis fuit Scipionis: & Lælii augusti & agrippæ.Nā Lælius ita Scipionē coluisse & a Scipione cultus ipse fertur:ut inter uerorū amicorū paria cōnumerari merito possint:qd idē augusto euenisse dicit Valerius:quippe inter quos sūma fuerit oium rerū & uolūtatū cōsensio.nā & agrippa sororē augusti in matrimoniū duxit:& in administratione regni par illi fuisse ppemodū credit :unde Virg.Remo cū fratre quirinus iura dabunt:nā teste Seruio de augusto & agrippa ibi intelligit.& in bello qd cōtra Cleopatrā &.M. Antoniū gestū est.augustus dextrum agrippa sinistrū cornu retinentes patribus auspiciis uictoriā peperūt:unde Vir.Parte alia uentis & diis agrippa secundis .Pertinacis amicitiæ: quā inter se hoies non mō pseuerāter :sed ēt ptinaciter ad mortē usq; seruauerint.Dignior:digna qdē ē amicitia:quæ in lætis & secūdis rebus potius uersetur q̄ in tristi cōmemoratione imoret.Vmbris sanctorū ppter Augustū quē iter deos romani retulere.Imperatores aūt in capitolio sedes habuere:qa celebātur p diis.Scipio uero capitoliū quottidie luce orta petebat:& cū ioue colloquiū habere credebatur.Vestros enim constantes ani

mos quā intelligent inquit posteri quæ uos amicitiæ iura seruaueritis: eiusdem firmissima uincula libentius sanctiusq; colere non dubitant. Taciturnitaté: in celandis archanis. Excubationé: uigilantiā: quia pro ornando consolandoq; amico assidue uigilabāt. Haeret animus: non possū inquit Valerius a Romanis exēplis discedere. Sed splendor & fides Romana aliis benefactis non inuideas me hortatur ne exteroȓ charitaté & amicitiā silentio prætermittam.

li magis debitus: utpote in loco fulgente gratia: honore & opibus abundantissimis: quæ omnia erant in amicis quos dicturus é. Igitur orire: aut ut alii legunt orere: (sed frequentius esse quartæ indicat ifinitiuus oriri) i. egredere aut exi ab illa sede. s. capitolina: aut potius cælesti seu elisia: q̄ creditur esse dicata umbris sanctorū (quales credebant Augustus & Scipio Iouis satu ut uulgo credebatur ortus: dico potius coelesti eo quod dicit umbris: nam capitolina est uiuis peruia: & non umbris: sed statuis defunctorum. dicetem præterea: o decime Laeli: orire hic: nam ad uocatiuū sequentem: spectat uerbum orire: quod est imperatiui modi: adhortatiue positum: nisi malis ad amicitiam referre ut sit duplex apostrophe orire iquam hinc idest ex una parte aut uno pari amicorum: o decime Laeli: & orire illinc idest ex altera parte: o. M. Agrippa: sortiti idest qui uos duo sortiti estis alter. i. tu o Laeli sortitus es maximum uirorum. s. Scipioné amicū idest quod dicunt in amicū (nam pro amico nō approbem dicendū) & alter scilicet tu o Agrippa sup. sortite: maximum deorū: uidelicet Augustum amicū idest in amicū & idest simul: certa mente idest consilio iudicio & electione: ne fortuitū putemus q̄ tales sortiti sint amicos: & secundis. i. prosperis omnibus idest futuræ uitæ præsagiis: quia iudicio bono aspirauit etiā fortuna: orire inquā & tu: & tu: hoc é orimini & protrahite uobiscū in lucé idest clarā memoriā: totū gregē beatæ turbæ idest omnes alios feliciter amicitia usos: qui scilicet grex onustus laudibus & præmiis peregit ueneranda stipendia sinceræ fidei idest honeste militauit pro obseruanda sincera fide: uestro ductu idest auspicio & præsidio: quod probans addit. Enim quia: ætas posterior intuens uestros animos constantes: uestra strennua ministeria idest mutua obsequia: uestram taciturnitaté inexpugnabilé: quia ad amicū maxime pertinet: secreta amici sibi cōmunicata alios celare: item beneficia non exprobrare: qa ut dicit Cicero: Odiosum est sane genus hominum officia exprobrantium: & perpetuam excubationem idest uigilantiam continuam pro dignitate & salute amicorum: & beniuolentiā testatioré idest magis comprobatam q̄ cæterorum aut ualde comprobatam & testatam: & rursus intuens ubertimos fructus harū rerū idest quos ex his rebus hoc est ex hac obseruantia amicorū affecuti estis: erit operata idest operabitur: aut erat idest iā fuerat operata idest exercita: in colendo iure amicitiæ: q̄. i. quanto libētius: tā idest tanto etiā religiosius idest sanctius: & ideo quia reliqui pene amici uestri sunt assectæ: protrahite eos uobiscū quo dicto innuisse de aliis domesticis exemplis: nihil amplius dicturū: unde etiā addit. Animus haeret: idest fixus est i domesticis scilicet exemplis: sed candor idest puritas a liuore inuidiæ: urbis Romanæ: hortatur scilicet me: referre quoq; i. etiam beneficia aliena.

Externa.

Damon & Pythias Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati amicitia sic ab omnibus celebratur ut principatum inter omnia amicorum paria obtinere uideatur: nam quum alterum eorum Dionysius Syracusanus interficere uellet suspitione uidelicet proditionis alter se mortis uadem p̄stare non dubitauit. Tantisper dum a componendis rebus suis domum profectus reuerteretur: fuit autem Dionysio tyranno nihil usq̄ fidum: de quo Cicero Tuscula. Quātopere uero amicitias desyderauerit: quarum infidelitatem extimescebat declarauit in Pythagoreis illis duobus: quorum quum alterum uadem mortis accepisset: alter ut uadem suum liberaret præsto fuisset ad horam morti destinatam: utinam iquit tertius uobis amicus ascriberer. Idem libro de officiis. Damonem inquit: & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse: ut quum eorū alteri Dionysius tyrannus diem necis destinasset: & is qui morti addictus esset paucos sibi dies cōmendandorum suorum causa postulasset uas factus est alter eius sistendi: ut si ille non reuertisset: moriendum esset ipsi: qui quum ad diem se recepisset: admiratus eorū fidem tyrannus petiuit: ut se tertium ad amicitiam ascriberent. Initiati: Dedicati eni erant præceptis Pythagoræ Samii. Vadem: sponsorem. Supplicium fidei re. Quia tam fidelez animam uita donauit. Insuper præterq̄ quod

Externa.

De Damone & Pythia: Ca. CCCCXLVI.

Damon & Pithias pithagoricæ prudētiæ sacris initiati: tam fiddem inter se amicitiam iunxerunt: ut quum alterum ex his dionysius syracusanus interficere uellet: atq; is tempus ab eo quo prius q̄ periret domū p̄fectus res suas ordinaret: impetrauisset: alter uadem se pro reditu eius tyrāno dare nō dubitauit. Solutus erat periculo mortis qui modo gladio ceruices subiectas habuerat: eidemq; caput suum subiecerat cui securo uiuere licebat. Igitur oēs & imprimis dionysius noue atq; ancipitis rei exitum speculabātur. Appropinquante deinde definita die: nec illo redeunte unusquisq; stultitiæ tam temerarium sponsorem damnabat: at is nihil se de amici cōstantia metuere predicabat. eodem autem momento & hora a dionysio constituta qui eā acceperat supuenit. Admiratus amborū animū tyrānus suppliciū fidei remisit. Insuperq; eos rogauit ut se i societaté amiciciæ tertiū sodalitii gradū ultra cultu rum beniuolētia reciperét. Hæ sane uires amiciciæ: mor

tis contemptum ingenerare:uitæ dulcedinẽ extĩguere: crudelitatem mansuefacere: odium in amorem conuertere:pœnã beneficio pensare potuerunt:quibus pene tantum uenerationis q̃tum deorũ immortaliũ cerimoniis debetur. Illis enim publica salus:his priuata cõtinẽtur: atq; ut illarum ædes sacra domicilia:ita harũ fida hoim pectora quasi quodam sancto spiritu referta tẽpla sunt.

¶Damon & pythias initiati sacris prudentiæ & Pythagoricæ.i. solẽni more institutum prudentia Pythagoræ & ad eius professionẽ recepti: unde quos licentiatos in theologia aut iure aut philosophia dicunt honestius initiatos in eis dicant:iunxerunt inter se amicitiam tam fidelem:ut quum Dionysius Syracusanus scilicet tyrannus uellet interficere alterum ex iis: aut ex eis:atq; is scilicet quem uolebat interficere:ĩpetrasset ab eo scilicet Dionysio : tempus idest spatiũ uitæ:quo.s.tẽpore profectus domũ:ordinaret res suas.s.domesticas:priusq̃ periret:alter.s.amicorũ:non dubitauit dare tyranno se uadem.i.sponsore ad uadentis.i.abeũtis pœnã obnoxiũ nisi reuerit:pro reditu ei*.s.abeuntis.Is sup.qui habuerat mõ.i.paulo añ ceruices subiectas gladio.i.securi:erat solutus piculo:quia uadẽ dederat: & is: idest alter amicus:cui licebat uiuere securo:idest sine anxietate:quũ tyrannus nihil in eũ animaduerterit:subiecerat caput suũ eidem.s.piculo aut gladio.Igitur oẽs qui illud uadimoniũ norant:& in primis Dionys.9: speculabantur.i.expectabant tanq̃ e specula intentis animis exitũ rei.s.an alter rediret:deinde die definita.i.constituta a tyranno:ut rediret appropiquante:nec.i.non:& illo.s.qui abierat:non redeunte:unusq'q; damnabat stultitiæ sponsorẽ cã temerariũ idest improuidum.at is.s.uas aut sponsor: prædicabat.i.palã dicebat se nihil metuere de fide amici:autem pro sed: eodem momento atq; hora constituta a Dionysio:is qui eam acceperat: hoc est qui abierat superuenit tyrannus.s.Dionysius admiratus animum amborũ remisit fidei.i.propter fidem seruatam:suppliciũ:& rogauit insuper eos ut reciperent se in societatem amicitiæ:culturum beniuolentia ultima.i.supræma:ultra quã nulla:tertium gradũ sodalitii.i.iuris socialis. Sane(dicit author)hæ.i.huiusmodi uires amicitiæ potuerũt ingenerare:cõtemptum mortis extinguere:dulcedinem uitæ mansuefacere: crudelitatẽ conuertere odiũ in amorẽ:& pensare idest pensando cõmutare:pœnã beneficio:quia ubi pœnã sumpturus erat:se amicũ recipi orabat: quibus.s. uiribus amicitiæ tantũ pene uenerationis debetur:quantũ cerimoniis .i. sacris cultibus deorũ imortaliũ.Enim pro quia.:Publica salus continetur illis scilicet cerimoniis deorũ:priuata.s.salus continetur his.s.uiribus amicitiæ:atq; ut ædes illarum.s.cerimoniarum:aut illorum.s. deorum : sunt sup.domicilia sacra:ita fida pectora hominũ sunt templa harum.s. uiriũ amicitiæ:referta quasi quodam sancto spiritu idest spiritu eius qui amicitiam tam sancte colit :aut genio eius ad eam adhortante.

De Alexandro & Ephestione.Ca.CCCCXLVII.

QVod ita esse rex Alexander sensit.Darii castris i qbus omnes necessarii eius erãt potitus Ephestione gratissimo sibi latus suũ tegente ad eos alloquendos uenit. Cuius aduentu mater Darii recreata humi prostratum caput erexit:Ephestionemq; quia ei & statura & forma præstabat: more Persarum adulata tanq̃ Alexandrum salutauit admonita deinde

supplicũ remisit. De his queq; Lactantius libro quinto diuinarũ institutionũ:quid ergo inquit illi familiares Pythagoræ laudantur a nobis:quorũ alter se tyranno uadẽ mortis p altero dedit:alter ad præstitutũ tẽpus quum iã sponsor eius duceretur:præsentiã sui fecit eumq; interuentu suo liberauit:quorũ uirtus in tanta gloria non haberetur: quũ alter pro amico:alter pro fide mori uoluerit si stulti putarentur:deniq; ob hanc ipsam uirtutẽ tyrannus his gratias retulit utrũq; seruãdo :& hominis crudelissimi natura mutata est: quetiã deprecatus esse dicitur :ut se tertiũ in amicitiã reciperent:non utiq; tanq̃ stultos:sed tanq̃ sapientes & bonos uiros:itaq; non uideo quare quũ pro amicitia & fide mori summa gloria cõputetur:non etiã pro innocentia perire hominisit gloriosum. Hæ sunt uires amicitiæ. Laudat uires amicitiæ Valerius : quas diuinitati proprie similes esse dicit q ab eis proueniant quæ a diis immortalibus consueuerunt:multa scilicet miranda :ut sunt mortem contemnere:uitã non appetere:crudelitatẽ lenire.odiũ in beniuolentiã cõuertere:beneficiũ pro pœna recõpensare. Mortis contẽptũ : ut Lucius Petronius & alii pro amicis mori nõ dubitarunt. Crudelit:ut Damon & Pythias : qui crudelissimũ tyrannũ lenierunt. Pœnam beneficio pensare:ut Dionysius qui mortẽ remisit fidei Damõis & Pythiæ. Odiũ in amorẽ conuertere:ut idẽ Dionysius:q quos morti destinauerat paulo post orare cœpit ut se tertiũ in eorũ amicitiã admitterent :illis scilicet cerimoniis. His.s.uiribus amicitiæ. Publica salus :quia dii omniũ salutẽ tuentur. Priuate:quia amici se inuicẽ auxilio sustentant. Atq; ut illarũ ædes:ostendit non minus uenerãdas esse uires amicitiæ q̃ deos ipsos:nam dii sacra templa :amicitiarũ uires fida hominũ pectora quasi spiritu sancto referta domicilia tenent:nam in fidis hominum pectoribus consistit amicitia.

QVod ita esse Darii castris. Alexãder: Dario acie superato castris queq; potitus est:in quibus multum auri cæterarumq; opum inuẽtum. Inter captiuos castrorum mater & uxor eademq; soror:& filiæ duæ Darii fuere:ad q̃s uisendas & hortandas quum uenisset comitatus :Ephestione sibi fidissimo & gratissimo comite . mater Darii humi prostrata ad illius aduentum caput erexit:& Ephestionem habitu & regia forma præstantem pro Alexandro more Persarum ueneraabunda salutat : admonita deinde a circunstantibus q esset errore decepta : quod non Alexandrum : sed Ephestionem salutasset : timens ne grauius Alexandrum offendisset: suppliciter erroris & excusationis uerba quærebat . Cui Alexander : ne timeas mulier : quia Alexandrum salutasti : & ita significauit Alexander Ephestionem se alterum esse. Recreata : refocilla/

ta:nam humi prostrata iacebat:captiuitatem suam miseramq; fortunam deplorās:sed ubi cognouit tantū regē ad se uisendam uenisse aliquantulū recreata est.Adulata ad pedes p uoluta.De adulatione Persarum dicemus li.vi.c.a.ui.Vtri prius gratulemur.In dubiū trahitur inquit utri gratius fuerit an dicenti Alexandro:an Ephestioni ea uerba audiēti.Speciosum pulchrum est.Tam danti q̄ accipienti:speciosius tamen est dare q̄ accipere beneficium:qui dat accipientem sibi reddit obnoxium.

erroris per summā trepidationem excusationis uerba q̄rebat.cui Alexander:nihil est inquit q̄d hoc noīe confūdaris.Nam & hic Alexāder est.Vtri prius gratulemur:qui hoc dicere uoluit:an cui audire contigit?Maximi enim animi rex etiā totū terrarū orbē aut uictoriis aut spe complexus tam paucis uerbis seipsum cum comite suo partitus est.O donum inclytæ uocis:danti pariter atq; accipienti speciosum.

A scen. ¶ Quod.s.iam dictum est:esse ita ut dictum est:rex Alexander sensit.i.iudicauit.Nam sup.potitus castris darii regis persarum:in quibus erant omnes necessarii eius.s.darii:utpote mater uxor & liberi.uenit ad eos alloquendos Ephestione.s.comite:gratissimo sibi tegente latus suum.i.ita coniuncto ut latus tegeret.Cuius.s.Alexandri aduētu mater Darii recreata:quia plus in beniuolentia regis q̄ militum spei locauerat:erexit caput.s.suū prostratū humi:& adulata more persarū:quia persæ reges suos adorāt:salutauit Ephestionē tanq̄ Alexandrū.i.tāq̄ esset Alexander:quia ephestio p̄stabat ei.s.alexandro.i.eo præstantior erat & statura & magnitudine & forma.i.specie membrorum:& ita putabat eum potius regem:sicut de xerse legitur:q̄ non erat pulchrior eo in tā imenso exercitu.unde etiam Virgilius Turnum & æneam inducit pulcherrimos:& de Priami specie dicitur:q̄ digna fuit imperio:deinde ipsa admonita erroris.i.errati sui in eo facto:quærebat per sūmam trepidationem.i.cōmotionem animi & corporis:uerba excusationis idest quibus se purgaret.Cui Alexander inquit nihil est quod confundaris.i.turberis hoc nomine idest propter hoc factum aut erratum:nam &.i.etiam hic.s.Ephestio ē alexander.q.d.alter ego.Vtri.s.illorum duorū:gratulemur.i.gratam eius nobis felicitatem significemus prius:an sup.Alexandro qui uoluit.i.dignatus est dicere hoc:an sup.ephestioni:cui contigit audire.Enim pro quia:rex maximi animi complexus etiam totum orbem terrarum aut uictoriis.s.obtentis aut spe.s.obtinendarum:partitus est.i.cōdiuisit seipsum cum comite suo.s.Ephestione:tam paucis uerbis:quia dicendo illum quoq; alexandrum esse significauit illum esse dimidium sui.O donum uocis inclytæ speciosum idest honestum pariter danti atq; accipienti.

De Pompeio authoris amico.
Cap.CCCCXLVIII.

Quod priuatim quoq; merito ueneror clarissimi ac disertissimi uiri promptissimā erga me beniuolentiam expertus:nec metuo ne parū cōueniat mihi pompeiū meū instar esse Alexādri:quum illi Ephestio suus alter fuerit Alexander.Ego uero grauissimo crimini sim obnoxius cōstātis & benignæ amicitie exēpla sine ulla eius mentione trāsgressus:cuius in aio uelut in parētū amantissimorū pectore lætior uitæ meç status uiguit:tristior acquieuit.a quo oīm incremēta cōmodorū ultro oblata cepi:per quem tutior aduersus casus steti:qui studia mea ductu & auspiciis suis lucidiora & alacriora reddidit.Itaq; paui inuidiā quorūdā optimi amici iactura:uidelicet quia fructu torserā:non quidē meo merito:gratiā meā quantacūq; fuit:cū iis qui ea uti uoluerant p̄titus:uerū nulla tam modesta fœlicitas est q̄ malignitatis dentes uitare possit:& quo secessu quosdā fugeris:aut quibus insulis misericordie p̄mulseris:nō cohibebis ne ut alienis malis perinde ac bonis suis lætentur:ac gestiant:diuites sunt aliorū iacturis:locupletes calamitatibus:immortales funeribus:sed illi quatenus alienis incommodis suorum adhuc

Quod priuatim. Suā cū Sexto Pōpeio laudat amicitiā:quā non inferiorē esse dicit amicitia Ephestionis & alexādri.Clarissimi nobilitate:genere rebus gestis.Instar:ad similitudinē uel ut alii uolūt ad æquiparationem & mensuram:nunq̄ recipit præpositionem hoc nomen instar: quemadmodum Alexander dixit Ephestionem se alterum esse pari ratione dico pompeium me alterum esse.Ego uero grauissimo:uiderer inq̄t grauiter peccasse:& omni repræhensione dignus eē:si cōmemoratis aliorū amicitiis sancte fideliterq; cultis : de mea cum Pompeio nullam prorsus mentionem fecero. Vltro oblata:quia non rogatus:sed spōte beneficia cōferebat petitione:nec unq̄ locum relinquebat.Itaq; paui inuidiam quorūdam.In suos inuidos & obtrectatores inuehitur: quorum malignitas tanta erat ut eius incōmodis uehemēter lætarent:& p̄sertim q̄ extincto Pompeio amico uerissimo esset orbatus:illis autē multa mala imprecatur:ut etiam ipsi incommodis affecti alienis malis non insultent. Paui:satiaui:& expleui.Verum nulla tam sententia generalis & huic loco accōmodata:nemo tam modeste felix est q̄ inuidiæ morsus & malignitatis aculeo subterfuger possit.Quo secessu:quo receptaculo:quo secreto abdito ue loco:maliuolos:quibus insignibus calamitatis illos mitigare poteris:ne aliorum calamitates suas putent esse felicitates.Infulis:insignibus misericordiæ:est translatio sumpta a sacerdotibus:qui ornantur infulis : quo uenerabiliores fiant. Diuites aliorum iacturis.Vt quantum alii perdiderint: tantum ip

expertes insultent:optima uindex isolentiæ uarietas humanæ conditionis uiderit.

¶ Quid priuatim. Continuãdo filũ narrationis sp̃mq3 ad finẽ tituli hu9 pducẽdo:cõmemorat amicitiã suã cũ Sexto põpeio quod quidẽ exemplũ domesticũ est: Sed toto hoc titulo exempla cõmiscuit:per occasionẽ fere locutus. Ordo est Quod.s.donũ inclytæ uocis Alexandri:de quo proximo loco locutus est.ego quoq3 (inquit author) ueneror priuatim idest meo nomine meiq3 cõmodi in cõsimili re gratia utpote expertus: p̃ptissimã erga me beniuolẽtiã clarissimi ac disertissimi uiri:uidelicet Sexti põpeii. Nec metuo ne parũ cõueniat.i.parũ concedatur & sine controuersia sit põpeiũ meũ eẽ mihi instar.i.ad æqualentiã Alexãdri:quũ illi.s.Alexãdro suus Ephestio fuerit alter Alexãder:hoc est possum põpeiũ dicere eẽ alterum me:cum Alexãder dixerit Ephestionẽ esse alterũ se.nã plus distulit ephestio ab Alexandro q̃ Valerius a Pompeio. Ego uero sim obnoxius.i.obligatus grauissimo crimini transgressus.i.si fuerim trãsgressus exempla constantiæ & benignæ amicitiæ:sine ulla mentione eius.s.Pompeii:in cuius animo status uitæ meæ lætior.s.solito:aut aliquãtulũ lætus uiguit uelut in pectore parentum amantissimorum idest maxime amantum:& tristior status uitæ meæ acquieuit: a quo.s.amico:ego accepi incrementa omnium cõmodorum oblata ultro idest non requisita a me:per quem.s.amicum ego steti tutior aduersus casus.s.qui prouideri non possunt:qui reddidit idest effecit:ductu & auspiciis suis idest prudentia quæ ad ductum pertinet:& felicitate quæ ad auspicia deorum fauore capta:studia mea lucidiora & alacriora Itaq3.i.& ita:qa talem amicum amisi ego paui.i.nutriui.inuidiam (cuius cibus aduersitas est) quorũdam.s.æmulorum iactura.i.damno & amissione amici optimi:uidelicet.i.uidere licet cur inuiderint utpote torseram.i.cruciaueram eos fructu.i.utilitate quã cepi ab amico:non quidem merito.i.peccato meo:nã partitus gratiã meam quãtacũq3 fuit cum his qui uolnerant ea uti. Verũ nulla felicitas est tã modesta idest moderata:quæ possit uitare dentes malignitatis.i.malignantiũ & inuidorum. & quo secessu idest segregatione a consortio hominum fugeris idest fugere uelis quosdam aut quibus insulis.i.mitis & insignibus misericordiæ tu permulseris idest mitigaueris quosdam non cohibebis idest non arcebis ne ut.i. ut non lætentur alienis malis pinde ac bonis suis:ac gestiãt.i. immoderate exultẽt.diuites sunt iacturis.i.damnis aliorum : locupletes.i.diuites sunt calamitatibus.i.frugũ deuastatione aliorum:imortales sunt funeribus aliorum.sed quatenus insultent incõmodis alienis existentes sup.expertes adhuc suorum.s.incõmodorũ.i.ppriorũ:uiderit uarietas conditionis humanæ existẽs optima uindex ultrix insolentiæ.

si lucrentur:Locupletes calamitatibus:quum alios in calamitatibus positos uiderint : tunc se fortunatos esse iudicẽt. Immortales funeribus. Aliorũ morte se imortales fieri: Sed illi quatenus. Sed fortuna inquit: quæ res humanas pro sua libidie uersat:& uariat:& omnis insolẽtiæ est iustissima ultrix quousq3 patietur hos tã arrogantes calamitatis exptes se nimiũ extollere & aliorũ calamitatibus insultare? Insultent Insultare ut uult Nonius Marcellus:est iniuriosius aliquid dicere : alii dicunt insultare esse per derisionem inuadere.

De liberalitate Titulus VIII.

NOstrum opus pio egressu ad propriam rẽ prouectum i suũ ordinẽ reuocetur:liberalitatisq3 commemorationi uacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes:uerum iudicium & honesta beniuolentia:nam quũ ab his oritur tunc demum eius ratio constat:dono aũt ipsi gratiam & magnitudo quidem sua:sed efficaciorem aliquanto opportunitas conciliat.

¶ Nostrum opus. Sub hac præfatione transit ad narrationem de liberalitate dicens. Nostrum opus prouectum pio egressu.s.ab incepto : nam inceperat externa narrare:sed memor se nihil de Pompeio amico suo dixisse egressus est ad eius collaudationem:ad rem ppriam idest narrationem propriæ amicitiæ cum Pompeio:reuocetur ad suũ ordinem idest ad narrandum prius domestica deinde externa & uacemus idest operam demus reliquis rebus uacemus cõmemorationi liberalitatis. Cuius duo fontes sunt maxime probabiles uidelicet uerum iudicium & beniuolentia honesta.nam cum.s.liberalitas oritur ab his scilicet iam dictis uero iudicio & honesta beniuolentia :eius ratio constat idest euidens est nunc demum autem pro sed etsi dono idest muneri &.i.etiam magnitudo sua conciliat gratia m quia quo maius eo gratius esse solet:sed opportunitas conciliat sup.ipsi gratiam efficaciorem aliquanto:hoc est donum datum opportune etiam si magnum non sit gratius est q̃ magnum importune collatum.

NOstrum opus pio egressu. De liberalitate dicturus illã more suo breui præfatione commendat. est autẽ liberalitas uirtus inter duo extrema posita.s.prodigalitatẽ & auaritiam.omnis eni uirtus mediũ est duorum extremorũ:sed liberalitas mediũ est prodigalitatis & auaritiæ.igit uirtus ẽ. In liberalitate duo cõsiderãda sunt.primũ ut fiat honeste ne aliis noceaĩ dũ aliis pdesse uelimus. deinde cum ratione fiat ne plus clargiamur q̃ facultates nostræ patiantur:in qua re tria consideranda sunt :datum: acceptum:& dator:de dato dicimus liberalitatem esse uirtutem quæ res externas considerat:respicit at tem maxime diuitias.nã ita diffiniri possimus liberalitatem esse in usu pecuniarum.pecunia uero dicitur omne quod possidetur.usus autem duabus in rebus continetur scilicet dando & accipiendo. Vnũ est actionis & alterum passionis.nam accipere magis est passionis q̃ actionis.hoc etiam seruandum:ut demus quibus oportet :& accipiamus a quibus oportet. Sed ut ad psonam cui datur deueniamus quattuor consideranda sunt:quo beneficiũ nostrum dignius præstare possimus. Primo si honesti homines sunt: & cum uirtute uiuant. Secundo si nobis amici & beniuoli. Tertio si propinqui & necessarii. Quarto & ultimo si de nobis benemeriti fuerint. De dante illud animaduertendum quod liberalis dator duo uitia in primis uitare debet sibi maxime contraria :

auaritiā ut dixi & ꝓdigalitatē: prodigalitas dupliciter cōsideratur uno modo simpliciter & absolute cū dādo aliqs supflue bōa sua cō sumit nec quantū erogare possit considerat. nā ꝓdigus dicit̄ ꝙ porro adigat bona sua & a porro & adigēdo ꝓdigus deducit̄. Aliud ē ꝙ in se habet aliquid liberalitatis admixtū: sed nō cū ratione & honestate quia non solū in dando: sed etiā in accipiēdo sepissime pec cat auarus. ut a quibus accipiat nō cōsideret dūmodo suis rebus consulat: neqꝫ respicit be ne an male recte: an perperam id agat modo sua accumulet bona: & huiusmodi qui in di stribuendis bonis suis nullā considerationem adhibent saepe incidunt in id uitiū: ut ab aliis surripiāt quae aliis elargiri possint: & iō Va lerius bene dicit liberalitatis duo esse funda menta: rectum iudiciū: & honestā beniuolen tiā: ac si diceret iustitiā honestatē quae in uir tute requiruntur. nā rectū & honestum fūda menta sunt uirtutis. Progressu euagatione & digressu ad patriā rē. Quia de sua ipsius pri uata amicitia dixit. Suū ordinē. Vt ꝓpositū nostrū seruemus: illust. iū uirorū exempla nar rando. Verū iudiciū: ut in eos liberales simus qui de nobis benemeriti fuerint. Honesta be niuolentia: ut demus honestis amicis. Opor tunitas conciliat. Beneficium & si semper gra tum sit multo tñ gratius cū fuerit maxie ne cessariū doni quidē magnitudo nos homini maxime conciliat sed multo magis temporis oportunitas ut demus cum necesse fuerit: & liberales simus necessitatis tempore.

De fabio maximo. Cap. CCCCXLIX.

ACcedit enim precio rei inaestimabile momen tum occasionis quae fabiū maximū tot ante secula ob puam pecuniae summā erogatae ad hoc usqꝫ tempus laudabilē fecit. Captiuos enim ab han nibale interposita pactiōe nūmorū receperat. qui quū a senatu non prestarētur misso in urbem filio: fundum quem unicum possidebat uendidit eiusqꝫ precium hā nibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocet̄ par uum utpote. vii. iugeribus & hoc in pupinia addictis redactū: si animo ꝓrogātis omni pecūia maius: sē enim patrimonii q̄ patriam fidei inopem esse maluit. eo qui dem maiore cum commendatiōe ꝙ proni studii certius indiciū est supra uires niti q̄ uiribus ex facili uti. Alter enim qd potest prestat: alter etiam plus q̄ potest.

¶ Accedit enim. Probat exēplo id qd ꝓxime dixerat dicens Eni ꝓ qa: in aestimabile momentū. i. cōmodū occasionis. i. opportunitatis q̄ casu obue nerit: accedit ꝓcio rei: q̄. s. occasio fecit fabiū maximū ob parua summam pecuniae erogatae. i. impēsae laudabilē ante tot saecula: usqꝫ ad hoc tem pus. Recepat eni ab hannibale captiuos interposita pactione nūmorū: quos pro redemptione pollicitus erat: qui scilicet nummi: cū non prestarē tur a senatu filio. s. suo misso in urbē. s. Romā uendidit fundū quē habu it unicū & numerauit protinus hānibali eius ꝓtiū: paruū. s. ꝓtiū: si reuoce tur ad calculum. i. ad supputationē quae per calculos. i. lapillos olim fie bat ut nunc per proiectiles nūmos utpote redactū. i. coacerruatum septem iugeribus & hoc sup. dico: illis addictis idest astrictis i pupinia idest loco illo arido & sterili Si sup. metiatur aut aestimetur animo praerogantis. i. p praerogatiuam exhibentis: numerauit praecium maius omni pecunia: Ma luit enim se esse inopem patrimonii: q̄ patriam esse inopem fidei. eo qdē maiore cum cōmendatione idest laude ꝙ niti supra uires est certius indi cium studii proni idest affectus multum procliui & inclinati q̄ uti uiribus ex facili. Enim pro quia alter utpote qui uiribus utitur: praestat quod po test: alter. s. qui supra uires nititur praestat sup. etiam plus q̄ potest.

ACcedit enim praetio. momentū incli nationem ad gratiā Quae fabius ma ximus ꝓbat occasionē plus in libe ralitate ualere q̄ doni magnitudinē. dicit eni Qu. fabiū maximū apud posteros fuisse ma gis laudabilē ꝙ necessitatis tpe captiuis sub uenerit q̄ ꝙ pecuniā multam erogauerit. hoc autem fuit tempore secundi belli punici: quo cū hannibale dictator ipse conuenerat: ut fie ret captiuorū permutatio ea conditione ut q plures reciperet q̄ redderet: ꝓ unoquoqꝫ dra gmas qnquaginta supra ducentas repēderet. hac spe fretus ut senatus po. qꝫ ro. rē istā ꝓbarēt & de publico pecuniā ero garent. Sed cū ducentos & quadraginta plures recepisset Fabius q̄ reddidisset: Senatus pactā pecuniā exoluere recusa uit. atqꝫ insup fabiū accusauit: ꝙ inutiliter & inconsulto senatu homines qui hostiū ꝓde ex ignauia facti essent: redimere uoluisset. Tunc fabius & ciuium iniuriam aequo aio tulit & fidē hosti seruandā eē duxit: captiuos quoqꝫ ciues in tanta necessitate iuuandos ita filium romam misit: qui uendito fūdo quem solum in pupinia uilla possidebat ꝓmissam hosti pe cuniam ad se in castra reportaret: quā ille postmodum Hannibali ut conuenerat fideliter enumerauit: captiuosqꝫ redemit Si ad calculos reuocetur. Si pecuniae inquit quantitatem considerare uoluerimus parum quid fuisse uidebitur: sed si exqui site diligenterqꝫ fabii domus atqꝫ illius animi magnitudinem spectauerimus omnes profecto facultates superasse uideb mus. Ad cal. ad exquisitam supputationem. Addictis. Astrictis circūscriptis. Praerogantis praebentis. Si enim patrimonio. O magna uiri probitas. maluit. n. se inopem dici & esse: q̄ patriam pfidam nominari. Supra ui. Supra facultates & possi bilitatem. Viribus ex fa. uti. Ille utitur uiribus ex facili qui pro uiribus & facultate praestat aliquid.

ITaqꝫ eiusdem temporis probat id ita esse uidelicet certius libertatis in dicium esse aliquid licet exiguam su pra uires erogare: q̄ ex facili uiribus uti: hoc est magnum aliquid pro facultatibus exhibere. nam mulier paula nomine busa

De Busa. Capitulum. CCCCL.

ITaqꝫ eiusdem tpis foemina busa nomine: re gionis āt apuliae ditissima: merito: qdē liberali tatis testimonium recepit: sed excellētes opes

suas fabianis rei familiaris angustiis non cōparauerit: nam & si circa decē milia ciuium nostrorum cānensis prœlii reliquias benignissime inter canusina mœnia alimētis sustētauit. saluo tamen statu fortunarum suarum munificam se po.ro. praestitit. fabius in honorem patriae paupertatem inopia mutauit:

Itaqȝ foeia eiusdē tpis quo fabius maximus fuit: noie busa: forte legēdū sit busa origine: paula noie. aūt ꝓsed ditissima regiōis apuliae recepit qdē merito testimoniū liberalitatis: sed nō cōparauerit. i. sed ipa noluit cōparare opes suas excellētes angustiis fabianis rei familiaris. i. quas fabius i re familiari passus est: Nā & si ipa sustētauit benignissime alimentis suis inter mœnia canusina. i. canusii oppidi: decē millia ciuiū nostrorū reliqas. i. q fuerāt reliqae prœlii cānensis: tñ ꝑstitit se munificā populo Romāo saluo statu fortunarū. i. diuitiarū suaru: fabius mutauit pauptatē. i. statū parū prius habentis inopia idest cum indigentia & statu nihil possidentis: in. i. ad saluandum honorem patriae.

De Quinto considio Cap. CCCCLI.

IN quinto quoqȝ cōsidio saluberrimi exempli nec puo ipsius fructu liberalitas annotata est: qui catilinae furore ita consternata rep. ut ne a locupletibus qdē debitae pecuniae ꝓpter tumultum pretiis possessionū diminutis: solui creditoribus possent: quū centies atqȝ quinquagies sextertii summā i fœnore haberet: neqȝ de sorte quemq̃ debitorū suorum: neqȝ de usura appellari a suis passus est: quantumqȝ in ipso fuit amaritudinē publicae cōfusionis priuata trāquilitate mitigauit: opportune mirificeqȝ testatus se nummorū suorum non ciuilis sanguinis esse fœneratorē. Nā qui nūc praecipue negociatiōe delectantur: quū pecuniam cruentam domū retulerint: q̃ improbando gaudio exultent recognoscent: si diligenter senatusconsultum quo Considio gratie acte sunt legere non fastidierint.

genere clara atqȝ diuitiis ad decē milia romanorū ex cānēsi clade supstitū omnibus tñ tectisqȝ a canusinis accepta: fuit ētoueste. & uiatico iuuit ꝓ qua et munificētia postea bello ꝑfecto a senatu honores habiti. haec igit mulier q̃uis multū ꝑstiterit uiae tñ n u 9 q̃ fabius ꝑstitisse uidet: eo q fabius supra uires fecerit: haec ex facilibus uiribus usa fuerit. Busa noie. Liuius dicit paulā . usse noiatā: sed genere busam hoc ē carthaginēsem. In honorē patriae. Ne patria ꝑfida diceret unicū fundū uēdens ex paupere inops factus est. nam paup dicit cui nihil supest: sed tātū habet q ad quotidianū uictū & necessaria satis est. inops uero qui nihil prorsus habet quasi sine terra.

IN Qu. Considio. Liberalitatem. Qu. cōsidii fœneratoris nobilissimi hoc loco subiūgit. hic turbulentissima illa reip. tempestate qua Catilina patriā pdere nefaria cōiuratiōe tētabat plurimū romanae urbis & afflictae reip. ꝑsidii attulisse uidet: nā cū ꝓpter secessionē multorū: q sꝑe magnae ꝑdae ducti ad catilinā cōfugerāt. agri inculti atqȝ deserti nullū ciuibus fructū redderēt: nō passus ē queq̃ debitorū suorū aliqua rōne uexari & si centies & quinquagies sestertii sūmā mutuo dedisset. uidebat. n. locupletes nedū pauperes ex suis ꝓuētibus debitā pecuniā nullo pacto posse persoluere testatus ēt se nolle sanguinē a ciuibus sed pecuniā exigere: hac suauitate publicā ꝑturbationē sedare maxime uisus est: & ꝓpterea senatus illi maxias gratias egit. Consternata: cōmota & ꝑturbata. De sorte: De ea summa quā ipe ꝑstiterat: in fœnus dederat: hec ē de capitali: ut uulgo dicunt. Qu antū in ipo: q̃tū ipe efficere potuit. Publicae cōfusionis ꝑturbationis q̃ ad oēs spectat. Nā qui nūc praecipue negotiatiōe. Aetate nostra qui lucrū quasi cruentū domū reportāt: & quorū ars ōis est in comparandis per fas nefasqȝ diuitiis intelligere poterūt q̃ temere exultēt nisi fastidio senatus decretū pro cōsidii liberalitate factū legere recusauerit. Negociatione. Lucro faciēdo. Pecuniā cruentā. Ex mediis prope uisceribus hominum extractam.

In qnto &c. Ordo ē liberalitas ē ānotata quoqȝ. i. ēt in Quito Considio sup. eē saluberrimi exēpli nec paruo imo magno fructu ipsius: q republica ita cōsternata furore catilinae. i. quā catilinae demēs pollicitatio excitarat: ut pecuniae debitae ne qdē. i. nō ēt aut nō saltē: nō possent ꝑsolui creditoribus ēt a locupletibus. i. multū terrarū possidētibus & hoc ꝑtiis possessionū diminutis ꝓpter tumultū. s. bellicū cū haberet in fœnore. i. in pecunia data ad usurā: sūmā sestertii centies atqȝ qnquagies: neqȝ passus est queq̃ appellari. i. in ius a suis. s. q̃storibus & exactoribus debitorꝫ. de sorte. i. pricipali pecunia quā ad usurā dederat: neqȝ de usura. i. fœnore & excremēto & mitigauit quātū fuit in ipo. i. in ipsius ꝑtāte: amaritudinē cōfusiōis. s. turbationis publicae: trāquillitate priuata idest sua qui priuatus agebat. testatus idest protestās oportune & mirifice: se esse fœneratorem idest sectatorem lucri: nūmum seu nūmorum suorū nō sanguinis ciuilis. Nam qui praecipue nunc idest tempestate nostra: delectantur negociatione idest lucro mercuriali: cum retulerint domum pecuniam cruentam. i. sanguine & sudore miserorum partam recognoscent q̃. i. q̃tū improbādo. i. detestando gaudio exultent si non fastiderint legere senatusconsultū quo gratiae actae sunt Considio. Is aūt erat fructus quē in pricipio assecutū dixit unde legi nō paruo fructu: ubi inuenerā nō sine paruo: nā non sine est cū: & ita diceretur cū paruo fructu id fecisse cuius contrarium hic concludit.

De populo romano. Cap. CCCCLII.

QVeri iamdudum mecum populus ro. uidetur q cū singulorum mūisicentiam consecter de sua taceam. ad sūmam. n. eius laudem ptinet

QVeri iamdudū merito inquit populo Roma. conqueri posset. q Aliorū liberalitatē memoriae tradam: suam uero silentio praetermittā: cū id potissimū ad sūmā eius laudem pertinere uideatur. Incipiens igitur narrare liberalitati eius dicit.

Asiã bello captã. Mortuo Eumene. Asiã bello captã populus ro. occupauit. cũ iure belli retinere posset: eã tamẽ totã attalo eumenis filio dedit. putauit. n. ĩperiũ clarius fore atq; pstantius si prouĩciã locupletissimã potius alteri dono daret: q̃ in suos usus cõuerteret. Iustinus aliter sentit: dicẽs li. xxxvi. regẽ attalũ ab eumene nõ patre: sed patruo suo florentissimũ regnũ accepisse & acceptũ multis amicorũ cædib9: & cognatorũ suppliciis foedasse nũc matrẽ anũ: nunc beronicen sponsam maleficiis earum necatas confingentẽ: aliaq; facinora multa parasse. Stra. li. xiii. dicit eumeni nõ attalo in eorum analogia ex eumene inquit natus Est eumenes de patris nomine. Is pgami successionẽ habuit: & iam loca circũcirca tenebat: unde apud Sardis antiochũ Seleuci filiũ superauit cũ eo cõgressus. obiit autẽ cũ. xxii. ãnis imperasset Attalus ex attalo & Antiochide achei filia natus successit iperio & prior rex est nuncupatus: hic galatas prælio maximo superauit: & romanorum amicus fuit: & cum eis aduersus philippum pugnauit in classe rhodiorum obiit iam senior cum annis. xl. & tribus regnasset: filios quatuor reliquit. Eumenem. Attalũ: philetrũ & Atheneũ: e qbus iuniores priuatum statũ duxerunt: eumenes natu grandior regnauit: hic cũ romanis aduersus Antiochum magnum: & aduersus bersen bellum gessit: a Romanis totam eam regionem accepit: quæ sub antiocho circa taurum erat asiam. s. minorem. Ipsa uictoria donum fœlicius. plus gloriæ dicit euenisse po. ro. ex hac liberalitate donoq; prouinciæ q̃ ex uictoria parta. tantam enim prouinciam i potestatem redigere gloriosum quidem fuit: sed possidenti inuidiam contraxisset: tam speciosum munus dedisse perẽnem gloriã. Po. Ro. comparauit. Inuidiam potuit Solent homines multa possidentibus inuidere.

Illius uero Romanæ. Nemo est q satis dignam laudem huic tantæ liberalitati suis litteris accõmodare possit. Cælestem spiritum: Hæc munificẽtia potius diuina q̃ humana est iudicanda. nam mediocria largiri humanitas: at uero ingentia dii donare consueuerunt. Philippo enim Macedoniæ regi superato Attalus rex pergami & rhodii a philippo rege iniuriis lacessiti Romanos aduersus Regem concitarunt: quo facto græcia tota fiducia Romanorum aduersus Philippum spe pristinæ libertatis erecta bellum intulit Regi: atq; ita Rex cũ undiq; urgeretur pacem petere cogitur: deinde cum expositæ conditiones pacis a Romanis essent: repetere sua: & Attalus: & Rhodii & Achei & Aetoli coepere: sed repudiata pace Philippus Bellum renouat: qui tandem a Flaminio Consule bello superatus: & post hanc uictoriam. Qu. Fla

quem animum regibus & uiribus gentibus presliterit recognosci: quia omne præclari facti decus crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam attalo regi muneris loco possidendam tribuit: eo excelsius & speciosius urbis nostræ futurũ imperium credẽs si ditissimam atq; amœnissimam partem terrarum orbis in beneficio q̃ in fructu suo reponere maluisset. Ipsa uictoria donum fœlicius: quia multum occupasse habere inuidiam potuit: tantũ tribuisse gloria carere non potuit:

¶ Queri &c. Ordo est. Populus Romanus uidet quæri mecũ. i. de me iã dudũ. i. a quo tẽpore de liberalitate loqui cœperit: q cũ consectet munificentiã singulorum: taceã de sua. s. munificentia. Eni pro quia pertinet ad sũmam laudem eius recognosci idest si recognoscatur quem animũ idest quantum liberalem præstiterit regibus & urbibus & gentibus. Quia omne decus præclari facti: reuirescit in seipso crebra memoratione. Incipiens autem narrare dicit. Populus sup. Romanus tribuit asiã captã bello: possidendã attalo regi: loco muneris. i. dono: cedens imperium urbis nostræ futurũ eo excelsius & speciosius: si maluisset reponere ditissimã atq; amœnissimam partem orbis terrarum: in beneficio suo idest a se collato q̃ in fructu suo idest a se accepto. & ita donum felicius sup. fuit ipsa uictoria hoc est felicius erat dono dedisse asiam q̃ eam bello cepisse: quia occupasse multum. s. terrarum aut rerum potuit habere inuidiam: tribuisse. i. dono dedisse: tantum. s. munus non potuit carere gloria.

De eodem p. T. Q. Flaminiũ. Cap. CCCCLIII.

Illius uero Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum nullæ litteræ satis dignis laudibus prosequuntur. philippo enim macedoniæ rege superato. quũ ad id tam insigne spectaculum tota græcia conuenisset: T. Quintus Flaminius tubæ signo silentio facto per præconem hec uerba recitari iussit. S. P. Q. R. & Quintus Flaminius imperator omnes græciæ urbes que sub ditione Philippi regis fuerunt: liberas atq; immunes esse iubet. Quibus auditis maximo & inopinato gaudio homines perculsi primo ueluti nõ audisse se quę audierunt: credentes obticuerũt. Iterata deinde pronunciatione preconis tanta cœlum clamoris alacritate compleuerunt: ut certe constet aues quę superuolabant attonitas pauẽtesq; decidisse. Magni animi fuisset a tot captiuorum capitibus seruitutem detraxisse quot tũc nobilissimis & opulentissimis urbibus po. Ro. libertatem largitus est: ad cuius maiestatem pertinet: nõ solum qd ipse benigne tribuit: sed etiam qd alio tribuẽte sensit cõmemorari. Vt enim illic commemorat: ita hic reddite laudis cõmendatio est.

¶Illius uero &c. Recitat aliud liberalitatis populi Romani exemplum: cuius pronunciator fuit titus Quintus Flaminius: dicens. Vero pro sed: nullae litterae prosequuntur aut potius prosequantur .i. prosequi possint laudibus satis dignis caelestem spiritum .i. affectum illius liberalitatis Romanae: quam scilicet iam prosequitur. Enim pro quia Philippo rege macedoniae superato: quum tota graecia conuenisset ad id spectaculum tam insigne: Titus Quintus Flaminius silentio facto signo tubae: iussit haec uerba .s. sequentia recitari per praeconem .i. publicum pronunciatorem q̄si praecentorem: Senatus populusq; romanus & Quintus Flaminius imperator iubet omnes urbes graeciae: quae fuerunt sub ditione philippi regis esse liberas atq; immunes .s. a tributo pendendo. Quibus auditis: homines perculsi maximo & inopinato gaudio: obticuerunt primo ueluti credentes se quae audierunt non audisse: deinde pronunciatione praeconis iterata: compleuerunt coelum .i. aera tanta alacritate clamoris ut cōstet .i. manifestum sit: certe .i. indubitanter aues quae superuolabant decidisse idest deorsum cecidisse attonitas & pauentes. Fuisset magni animi .s. officium aut munus: detraxisse seruitutem a tot capitibus captiuorum .s. singulorū quot urbibus nobilissimis & opulentissimis populus Romanus largi9 est tunc libertatem. Ad cuius .s. populi romani maiestatem pertinet commemorari non solum quod ipse tribuit sed etiam quod sensit id est percepit alio tribuente: ut in externis exemplis ad quae nunc parasceuem facit patebit. Enim pro quia: ut .i. quemadmodum cōmendatio laudis cōmemoratae est illic .s. ubi populus Romanus beneficium contulit: ita cōmendatio laudis redditae est hic ubi beneficium accepit: quia simul significabitur gratiam retulisse.

De Hierone Syracusano. Externa.
Capitulum. CCCCLIIII.

Hiero Syracusanorum rex audita clade qua Romani apud Trāsimenū lacū afflicti erāt: trecēta milia modiorum tritici: ducenta ordei: auriq; ducenta & quinquaginta pondo urbi nostrae pro munere misit: nec ignarus uerecundiae maiorum nostrorum ne nollent accipere in habitū hoc uictoriae formauit: ut eos religione motos munificentia sua uti cogeret: uolūtate mittendi prius: iterum prouidentia cauēdi ne remitteretur: liberalis.

¶Hiero rex Syracusanorum: audita clade .i. postq̄ audiuerat cladē: qua Romani erant afflicti .s. ab hannibale: apud lacum trāsimenum: misit muneri .i. dono: urbi nostrae trecenta millia modiorum tritici: ducenta scilicet millia modiorum hordei: & ducenta ac quinquaginta: alii tamen legunt quadraginta pondo .i. libras: auri: nec ignarus .i. gnarus uerecundiae hoc est cognoscens uerecundiam maiorum nostrorum .i. priscorum Romanorum qui tunc erant: formauit id .s. aurum in habitum .i. effigiem uictoriae scilicet deae ne nollent .i. ut non recusent: accipere: ut cogeret eos motos religione .i. metu mali ominis si uictoriam non admitterent: uti munificētia sua: ens sup. liberalis prius id est priore loco & ut dicunt uice: uoluntate .i. propter uoluntatem mittendi: & iterum .i. secundario: aut secunda (ut dicunt) uice prouidentia cauendi .i. prospiciendi ne remitteretur.

minius consentiente atq; etiam iubente senatu: omnes graeciae urbes quas philippus subegerat imperio: libertate donauit. Itaq; praesente graecia ferme tota quae ad tantae uictoriae spectaculum conuenerat iussit Flaminius praeconem magna uoce pronunciare Senatum populumq; Ro. & Qu. Fla. imperatorem uelle ac iubere omnes graeciae populos esse liberos & imunes: ad quam uocem primo quidem graeci quia praeter omnium opinionem & spē euenisse ueluti admiratiōe quadam attoniti conticuerunt: deinde iusso praecone iterare senatus & imperatoris edictum: tantus dicitur clamor undiq; exortus prae nimio gaudio ut constet aues per aerem uolantes tanto clamore perterritas in terraȝ semianimes cōcidisse. Tria cōstat fuisse bella macedonica cum romanis: hoc quod Qu. Fla. cōfecit. Alterum quod paulus Aemylius deuicto persa. Tertium quod gessit Metellus Macedonicus superato pseudo philippo. Ad isthmicum spectaculum: isthmos ea terrae strictura dicitur quae inter duo maria conclusa iter porrigit: ad cheronesum ut alio loco dixi: teste Oui. i heroi. Aequora bina suis oppugnant fluctibus Isthmon & tenuis tellus audit utrunq; mare. In hoc igitur loco sunt qui dicant ludos fieri consueuisse in honoreȝ matris matutae atq; portuni: ad quod spectaculum uniuersa graecia conuenire solebat. cū igitur conuenisset: uel ad hoc spectaculū uel ad spectaculum uictoriae. flaminius uerba senatus recitare iussit. Immunes: sine ulla pensione tributi: & stipendii. Magni animi: per occupationem exagerat hanc liberalitatem Valerius. dicit enim si quispiam tot uiros a seruitute liberasset: quot urbes po. Ro. libertate donauit: ingenti laude habetur dignus sed cum po. Ro. tot graeciae populos: tot oppida tyrānide spoliauerit & libertate donauerit: quis ei meritas laudes: accōmodabit. Aues: Plutar. dicit fuisse coruos: qui ceciderunt in theatrum. causam autem huius rei hanc esse ferunt: q aer solum est auium quo discesso auibus & quacunq; ratione subtracto cadant necesse est: legitur in uita pompeii q uociferante plae. ro. contra rossium digitis pompeium ostendentem non primum: sed secūdū ducem creandū aduersus piratas coruus oculis captus i medium forum cecidit. Ad cuius maiestatem: Transiturus ad externa hac utitur praefatione ut dicat eē maiestatis po. ro. non solum commemorare: qua in alios ipse usus sit liberalitate: sed quam etiam ab aliis ipse quandoq; sensit.

Hiero Syracusanorum rex. post cladem romanis illatam ad transimenum lacum: legati ab hierone Siciliae rege cum muneribus & cōcatu ingēti tranu missi sunt: qui senatu populoq; ro. significarēt hieroneȝ grauiter & acerbe tulisse cladem illam: cōmunēq; eam calamitatem existimasse. Itaq; q̄q̄ probe sciat magnitudinem populi Ro. a im rabiliorem prope in aduersis rebus q̄ in secundis esse. missa tamen a se omnia: quibus a bonis amicis fidelibus locus bella iuuari soleant: quae ne accipere abnuāt magnopere se publice orare: iam omnium primum heroris gratia uictoriam auream pondo. ccx. afferre si acciperent eam tenerentq; & haberent propriam & perpetuam: aduexisse etiā ccc. millia modiorum tritici. cc. ordei ne commeatus deessent: & quantum postea opus esset. & quot sufficeret subuecturos militem & equitem: scire nisi romani latiniq; nominis non uti populum Ro. leuium armatorum auxilia etiam externa ut

Valerius maximus.

diſſe in caſtris Romanis.Itaq; miſſi ſunt mille ſagittariorum ac funditorum apta manus aduerſus balleares. & mauros pugnaceſq; alias gentes:ad ea dona conſilium quoq; addebant:ut prætor cui Sicilia prouincia eſſet claſſem in aphricā traiecerat ut & hoſtes in terra ſua bellum haberent minuſq; laxamenti daretur his ad auxilia Hannibali mittenda:A ſenatu ita reſponſum eſt regi:uirum bonum egregiumq; ſocium hieronem eſſe atq; uno tenore:ex quo in amiciciam populi ro.uenerat fidem tenuiſſe:ac rem romanam omni tempore & loco munifice iuuiſſe.id perinde ac deberet gratum populo ro.eſſe:aurum & a quibuſdam ciuitatibus allatum non accepiſſe populum romanum gratia regis uictoriam omenq; accipere:ſede mei ſe dare capitolium templumq; iouis optimi maximi in ea arce urbis ro.ſacratam uolentem propiciam firmam ac ſtabilem fore populo Ro.funditores ſagittarioſq; frumentum traditum eſt conſulibus. Hiero ſyracuſarum. Hic poſtq̃ ſe Romanis coniunxit fidē ſemp cōſtātiſſime ſeruauit. Victoriæ: Sub imaginæ coronæ.dea uictoria pigebat apud antiquos. Voluntate mittendi. Duplici modo:liberalis fuit & q libentiſſimo animo miſit:& quia prouidit ut acciperentur munera.

De Agrigentino Gillia. Ca. CCCCLV.

SVbnectam huic agrigentinum gilliam:quem propemodum ipſius liberalitatis præcordia conſtat habuiſſe. Erat enim opibus excellens ſed multo etiam animo q̃ diuitiis locupletior:ſemperq; in eroganda potius q̃ in contrahenda pecunia occupatus:adeo ut domus eius quaſi quedā munificentiæ officina crederetur:Illic enim publicis uſibus apta monimenta extruebātur. Illic grata populi oculis ſpectacula edebātur. Illinc epularum magnifici apparatus:latentiq; annonæ ſubſidia tribuebantur:& cum hæc uniuerſis priuatim alimenta inopia laborantibus:dotes uirginibus:paupertate preſſis ſubſidia:detrimētorum incurſu quaſſatis ſolatia erogabantur:hoſpites quoq; tum urbanis pēatibus tum etiam ruſticis tectis benigniſſime excepti uariis muneribus ornati dimittebatur. Quodam uero tempore quingentos ſimul geleſium equites ui tempeſtatis in poſſeſſiones ſuas cōpulſos aluit ac ueſtiuit: Quid multa? non mortalem aliquem:ſed propiciæ fortunæ benignum eſſe diceres ſignū. Ergo qd Gillias Poſſidebat omnium quaſi commune patrimoniū erat. pro cuius ſalute & incrementis tum agrigentina ciuitas. tū etiam uicinæ regiones uotis excubabant. Colloca e contraria parte arcas inexorabilibus clauſtris obſeratas: nonne preſtantiorem aliquāto exiſtimes illam impenſam q̃ hanc cuſtodiam?

SVbnectam huic agrigentinum Huius hominis liberalitatem Valerius ſic ambitioſe deſcribit:ut alia expoſitione non indigeat:nam per omnes eius munificentiæ gradus quo Ammodo incedit: & diligentiſſime recenſet omnia eius liberalitatis officia. ſatis uero conſtat hunc fuiſſe non magis opibus q̃ liberalitate præſtantē. Agrigentinum de Agrigento. eſt autem agrigentū ciuitas ſiciliæ q̃ græce dicit αγραγασ Virg.li.iii.æneı. Arduus inde agragas. Animo lo. quia plus animi habebat q̃ diuitiarū: nam multo magis intentus erat in diſtribuendis opibus q̃ comparandis. Officina. nam ſicut in officinis uenalia continentur: ſic in domo huius uenalis liberalitas habebatur: Latenti annonæ. Nam in penuria rerum a multis occultatur annona:uel quia exigua eſt & non apparet. Detrimentorum incurſu: his q impetu incommodorum afflicti eſſent benigne ſuccurrebat. Ruſt.cis tectis: Eſt diffinitio uillæ. Geleſiū: Geleſes a gela fluuio dictu.ē āt gela fluui9 ſiciliæ quo & oppidū qd pterfluat denoiatū eſt. Vir.li.iii. Aenei. Appet Camerina procul cāpiq; gelōi maniſq; gela fluuio de nomine dicta. Oui.li.faſto.iiii. & te uorticibus non adeunde gela. Sinum:receptaculum. Annonæ.frugis eo q ſingulo anno renouatur. Colloca e cō.parte. Hoc eſt ex una parte pone auaritiam:ex altera liberalitatē: tum intelliges quantum liberalitas præſtet auaritiæ.

Aſcen. ¶ Subnectam huic.ſ.hieroni: gilliam agrigentinum.ſ.principem ciuium quem conſtat habuiſſe propemodum.i.ferme præcordia.i. uicinas cordi ſedes ipſius liberalitatis.q.d. ñ ſolum liberalem fuiſſe:ſed pene liberalitatē ipſam:ita ut eā præcipue dilexerit. Erat eni excellens opibus:ſed locupletior etiam multo animo:q̃ diuitiis:& occupatus ſemper potius in pecunia eroganda.i.expendenda dono & ita dilatanda q̃ contrahenda idest coaceruanda: & ita conſtringenda: adeo ut domus eius crederetur quaſi quædam officina munificentiæ. Enim pro quia:monimenta id eſt egregia ædificia aut munimenta quæ fortalitia uocant:apta uſibus publicis:extruebantur illinc.i.ex illius domo: Spectacula grata.i. accepta oculis populi edebantur illic.i.ex eadem illius domo. Magnifici apparatus epularum & ſubſidia tribuebantur āno n.e.i.quod dicunt uictualibus:lubenti animo (quod ad meritum non parum facit) uel ut legit Oliuerius (quem libenter ſequor) annonæ:latenti.i.in occulto habitæ ut carior eſſet.illinc.i.ex domo illius:& cum.ſ.ita eſſet q hæc.i., huiuſmodi alimenta erogabantur priuato & non publico munere: Vniuerſis laborantibus inopia: & ſup.dotes.i.ſubleuamentū; onerum matrimonialium quod uxor ad maritum fert erogabantur priuatim uirginibus.ſ.adultis & pauperibus: & ſubſidia erogabantur preſſis.i.oppreſſis paupertate:& ſolatia erogabantur quaſſatis.i.frequenter concuſſis. incurſu.i.improuiſo impetu detrimentorum.i.damnorum:hoſpites quoq; excepti benigne:tum.i.partim:penatibus.i.ædibus urbanis,i.quas in urbe agrigentina habuit:tum.i.partim etiam tectis ruſticis.i.uillarum eius:dimittebantur.ſ.ab eo ornati uariis muneribus. Vero pro ſed:aluit ac ueſtiuit quodam tempore:ſimul.i.una:quingentos equites Geleſium.i.natos non longe a gela

fluuio Siciliae in oppido eiusdem nominis:compulsos in suas possessiones ui tempestatis. Quid multa sup:afferam testimonia liberalitatis eius tu diceres.i.dicere posses Gilliam sup.non esse aliquem mortalem:sed benignum sinum.i.fomentum fortunae propiciae.f.quae souet non quae souetur clamenter. Ergoquia talis erat:id quod Gillias possidebat erat q̄si patrimonium cōe omnium:pro cuius salute.i.conseruatione:& incrementis.f.bonorum:tum.i.simul ciuitas agrigentina.tum etiam regiones uicinae:excubebant.i.uigilabant & intenti erant uotis. Colloca e contrario.i.aduersa parte.arcas obseratas.i.clausas:claustris.i.clausuris ac seris:inexorabilibus.i.ad nullas preces aperiendis:nonne existimes.i.iudices:illā scilicet tam nobilem gilliae impensam esse praestantiorem aliquanto:q̄ hanc custodiam:q.d.haud dubie:si iuste merum pretia aestimare uelis.

Eiusdem Valerii Maximi. Lib. V. De hūanitate & clemētia. Ti. I.

Liberalitati quas aptiores comites q̄ humanitatem & clementiā dederim:quorum genus idem laudis expetunt quarum prima inopia:proxima occupatione:tertia ancipiti fortuna praestatur:quū q̄ nescias quā maxime probes eius tamen cōmendatio precurrere uidetur cuius nomen ex ipso numine quaesitum ē.

De humanitate & clementia. Lib. y. Capitulum primum.

Liberalitati quas aptiores. Hic quintus liber est qui in septem diuiditur capitula:in quorum primo agitur d humanitate & clementia:humanitas in charitate uersatur:clementia in remissione acceptae iniuriae:sed praefatur i hoc principio more suo Valerius & rationem ostendit cur hoc capitulum superiori coniungat: Quarum prima.f.liberalitas quae indigentibus succurrit unde ait praestatur inopia quoniam aduersus inopes maxime liberales esse debemus. Proxima occupatione. Secunda.f. humanitas:Est enim humanitas charitas ex animi teneritudine prouenien̄s. Occupatione: praeuentione. Tertia.f. Clamentia. Ancipiti for. quia clamentia est accepta iniuria animi impetum reprimere:ideo ancipiti fortuna: quia eius qui te offenderit uita in dubio est. Eius commendatio. quia liberalitas clarī ētiae & humanitati uidetur anteponenda. Ex ipso numine.f.libero patre:a quo libertas & liberalitas dicta est.

Liberalitati &c. Eodem filo quo titulos & capita colligare solet etiam libros colligat:aptitudinem uidelicet transitus a precedentibus ad sequentia commendatitia eius quod dicere parat praefatione declarando:ut hoc loco cum ordine lucebit. Ordo āt est. Quas comites aptiores.i.conuenientiores q̄ humanitatem & claementiam:dederim.i.dare possim liberalitati:q.d.ut uideo nullas (Vtitur autem foeminino genere:quia ea cōmunia quae natura adiectiua sunt genus ab adiuncto accipiūt tam tacito q̄ expresso:quo circa quum de liberalitatis (que foemininum repraesentat sexum) comitibus loquatur:& foeminis foeminae magis quadrent.dixit quas comites:dicendo autem comites quodammodo inferiores esse innuit (quod & in fine huius praefationis clarius docet) Quoniam sup.humanitas & claementia expetunt idem genus laudis:quod.f.liberalitas. Quarum scilicet trium:prima:utpote liberalitas praestatur.i.exhibetur & impenditur:sup.in inopia.i.rerum & auxilii carentia proxima.i.proxime dicta humanitas sup.praestatur in occupatione.i.praeuentione & oppressione:tertia.f.clementia praestatur sup.in fortuna ancipiti.i.dubia & periculosa:quumq;.i.& quum nescias:quam.f.harum trium affectionum humanarum tu probes.i.aliquis probare hoc est cōmendare seu approbare possit ac debeat maxime:tamen eius.f.liberalitatis commendatio uidetur praecurrere.i.cursu locum honestiorem caeteris anticipare:cuius nomen est quaesitum.i. partum ex ipso numine.f.Liberi patris:qui liber dictus est ab effectu uini quod liberos curis & libere loquentes facit:& liberalis q̄ sit laetitiae dator unde aenei.f. Adsit laetitiae bacchus dator & bona iuno:ad liberales enim pertinet hilaria instruere conuiuia. Hoc autem modo fere legitur & intelligitur hic textus:Et ut dixi ex eo q̄ humanitatem & clemētiam liberalitatis comites dixit:uidetur liberalitatem caeteris praetulisse. Verumtamen aliis:quia in praefatione eius de quo dicturus est commendare solet excellentiam:uidetur q̄ hic humanitatem caeteris praelatam uelit:& q̄ legendum sit ex ipso homine: quia ab homine humanus:unde humanitas dicitur.

De Senatu Romano. Ca. CCCCLVI.

Ante omnia autē humanissima & clementissima senatus acta referā. Qui cum carthaginēsium legati ad captiuos redimendos in urbem uenissent protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes numerum duum milium & septingētorum, quadragintatriū explentes. Tantum hostium exercitum dimissum:tātam pecuniam cōtemptā:tot punicis iniuriis ueniā datam ipsos legatos obstupuisse arbitror:ac secū dixisse. O munificentiam gentis romanae deorum beni/

Ante omnia autem. De humanitate dicit po. Ro. qua erga carthaginenses hostes acerrimos usus est primo punico bello:quod ductu & auspicio Marci Attilii gestum fuit:in quo magnum captiuorum numerum multis partis uictoriis: multisq; cladibus illatis Carthaginensibus contraxerat:& romam miserat:quos omnes Romani carthaginensibus condonarunt. fuerūt autem ad duum milium septingentorum.xl. trium numerum:insuper etiam legatos q ad eos redimendos cum grandi pecunia uenerant spreta pecunia benigne hospitio publico susceperunt:omnes acceptas iniurias carthaginensibus remiserunt quae quidem tāta Valerius maximus.

fuit humanitas ut ipi legati prae admiratiōe obstupuerit. O supra uota fo. Quia plus acceptimus q̄ obtinere sperabamus.

gnitati equandā. O etiam nostram legationē supra uota fœlicē. nā bñficiū qd nunq̄ dedissemus, accepimus.

Ascen. ¶ Ante omnia autem. Alii legunt ante omnia tamen quorum lectio uidetur approbare opinionem illorum qui sentiunt ab authore liberalitatem caeteris praelatam: ut sit Quamuis humanitas & clementia praeclara sunt mentium ornamenta tamen ego referam ante omnia acta senatus humanissima &c. legentes ante omnia autem uidentur sic intelligere ut humanitatem caeteris praeferat: & dicat referam autem ante omnia acta senatus humanissima & clementissima. Qui. s. senatus cum legati carthaginensium uenissent in urbem hoc est romam ad redimendos captiuos: reddidit protinus his. s. legatis iuuenes explentes numerum duum millium & septingentorum quadragintatrium nulla pecunia accepta: hoc est gratis. Ego arbitror (inquit auther) legatos ipsos obstupuisse: tantum exercitum hostium dimissum. s. e captiuitate: tam tam pecuniam: quantam pro illorum redemptione accipere potuisset contemptam sup. esse: & ueniam datam tot iniuriis punicis. i. a poenis hoc est ipsis carthaginen. illatam: ac arbitror legatos dixisse secum. O munificentiam gentis Romanae aequandam benignitati deorum. O etiam legationem nostram felicem supra uota. i. supra q̄ sperabamus: nam accepimus beneficium quod nunq̄ dedissemus.

Illud quoq; non paruae. Syphax numidiae rex opulentissimus fuit: quem secundo pūnico bello scipio deuicit & in triumphum duxit. Fuit autem in numidia tantae potentiae ut eius amicitiam & societatem romani pariter & carthaginenses summo studio & contentione conquisierint: ut in eo bello maximum ad uictoriā momentum esse uideretur quibus ille se adiunxisset. Itaq; tantum eius maiestati duo potētissimi in terris populi tribuerūt: romanus & carthaginensis ut uno tempore & scipio imperator ad amicitiam eius petendam relicta prouincia hispania exercituq; cum duabus quinq; remibus in Aphricam traiecerit: & hasdrubal poenorum dux non ipse modo ad eū uenerit: sed filiam quoq; ultro illi nuptū dederit: quibus nuptiis a romana societate defecit: sicut planius & diffusius dicturi sumus. i. ca. de mutatione casus & fortūae. hūc igitur Syphacem a Scipione uictum & captiuum Romam missum: tyburi in custodia habendum senatus curauit: ibiq; mortuum publico & regio funere efferendum censuit. ¶ Qua quidem humanitate & clementia in persam quoq; macedoniae regem quem paulus aemylius uictū duxerat in triumphum usus est:

De eodem. Ca. CCCCLVII.

Illud quoq; non paruae humanitatis senatus indiciū est. Syphacē. n. quōdam opulentissimū numidie regem captiuū in custodia Tiburi mortuum publico funere censuit efferendū: ut uitae dono, honorem sepulturae adiiceret.

¶ Illud quoq; quod sequitur est indicium non paruae. i. ingentis per liptotem: humanitatis senatus. s. Romani. Enim pro quia: censuit Syphacem quondam opulentissimum regum Numidiae mortuum captiuum in custodia (honeste dicit pro carcere) tiburi. i. apud tibur & bene per ipronunciat nomen tertiae in loco: efferendum. i. ad sepulchrum aut regem ferendum funere publico. i. impensa facta ad pompam funeris ex publico: ut adiiceret dono uitae: nam cum statim necare potuisset uiuum in custodia teneri maluit: sed forte (quod apte tacet) in triumphum scipionis reseruatum honorem sepulturae.

Ascen. Consimiliq; &c. Senatus sup. Romanus usus est consimili clementia in persa rege macedoniae a paulo Aemylio i triumphum ducto. Nam cum decessisset. i. mortuus esset albae. i. in eo oppido unde Romani fere oriundi: inquam. i. in quod oppidum persa aut perses aut perseus (trib9 enim uocibus illis nomen eius uariatum legimus) relegatus erat causa custodie: misit quaestorem. i. publicae pecuniae receptorem & custodem: qui efferret id est efferendum curaret: eum. s. persam: funere publico. i. publica impensa instructo ne pateretur reliquias regias. i. eius qui aliquando rex fuerat iacere inhonoratas. i. sine honore sepulturae. Haec. s. iam dicta officia erogata sunt hostibus. s. carthaginen. & regibus miseris & functis fato idest defunctis munere uitae: uidelicet syphaci & persae: illa. s. quae dicturus est tributa sunt amicis & felicibus & uiuis.

De eodem. Cap. idem.

Consimiliq; clemētia in persa usus ē: nā quum Albe in quā custodiae causa relegatus erat decessisset: questorem misitq eum publico funere efferret: ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur. Hostibus haec & miseris & fato functis officia regibus erogata. illa amicis & foelicibus & uiuis tributa sunt.

Confecto Macedoniae bello. Haec fuit bello Macedonico quod contra persen gessit paulus aemilius: ut saepe dictum est. Nam Musachanes masinissae regis filius in auxilium romanorum cū multis equitibus missus a patre cum iam debellata prouincia & finito bello ab imperatore

De eodem senatu in filium Masinisse. Capitulum. CCCCLVIII.

Confecto macedōico bello musichanes Masinissae filius cum equitibus quos in praesidiū romanorum adduxerat ab imperatore Paulo

ad patrē remissus: tēpestate classe dispersa: brundusium æger delatus est. Q̄d ubi senatus agnouit continuo illo quæstorē ire iussit: cuius cura & hospitiū adolescēti expediretur & oīa q̄ ad ualitudinē opus eēnt preberētur impēseq; liberaliter: tū ipsi: tū toti comitatui prestarentur naues etiam ut prospicirentur: quibus ipse bene ac tuto cū suis in aphricā traiiceretur: equitibus singulas libras argenti & quingentos sestertios dari imperauit: Que tā prompta & tā exq̄sita patrū Cōscriptorū hūanitas efficere potuit: ut etiam si expirasset adolescēs equiore aīo desideriū eius pater tolerarct.

¶Confecto macedonico bello.i.postq̄ bellum macedonicum erat finitū ex sententia populi Romani Mulichanes seu ut alii scribunt. Musacanes filius Masinissæ regis numidiæ populo romano amicissimi: remissus cū equitibus quos adduxerat in præsidium.i.protectionem & honestū auxilium Romanorū: ad patrem.s.suum masinissam ab paulo.s.Aemylio Imperatore: classe sup. eius qua uehebatur domum: dispersa tempestate i.per tempestatem subortam in mari: delatus est æger.i. animo & corpore male affecto: Brundusium.i.ad illud oppidum littorale: quod ubi senatus agnouit: iussit continuo quæstorem id est ærarii ut dixi dispensatorē ire illo.i.illuc: hoc est Brundusium: cuius cura id est ut eius cura &.i.simul hospicium expediretur.i.expedite pararetur adolescenti.s.Musicai & omnia quæ essent opus ad ualitudinem scilicet curandam: præberentur sup. ei: & impensæ præstarentur liberaliter tum.i.simul ipsi.s.adolescenti: tum i.simul: toti comitatui. & etiam ut naues prospicerentur.i. prouide repararentur aut conficerentur quibus ipse.s.dictus adolescēs traiiceretur in aphricā cū suis: bene.i.cōmode: ac tuto.s.a ui tēpestatis. & imperauit singulas libras argenti & quingentos sestertios dari equitibus: quæ humanitas patrum conscriptorum tam prompta & tam exquisita.i.singularis: potuit efficere ut etiam si adolescens.s.filius Masinissæ expirasset: pater eius tolerarct.i. pateretur desyderium idest carentiam eius animo æquiore: idest minus commoto.

ro.remitteretur ad patrem ui tēpestatis compulsus est: & graui morbo correptus: quod ubi senatui nunciatum est eo quæstorem continuo miserunt: qui adolescentis ualitudinem diligentissime curaret: & omnia quæ illi atq; uniuerso comitatui eius necessaria forēt abūdantissime subministraret classem reficeret & liberatum cum muneribus ad patrem tuto remittendum curaret: fuit masinissæ numidiæ regis quem amicissimum po.ro. fuisse cōstat & in amicitia usq; ad ultimum sui fati diem permansisse. musachanes uero eius filius moritur anteq̄ pater. Delatus necessitate compulsus.i.ui tempestatis: nam inter deferri & uenire hoc interest. quod uoluntate uenimus necessitate deferimur. Illo: ad eum locum.s. brundusiū: Quæ opus essent. Dicimus opus est mihi hac re & hæc res & huius rei: sed hoc ultimum rarum est. Quingentos sestertios. quinquaginta sestertia. & notandum dici hoc sestertium & hic sestertius: ut hoc loco masculini generis: apud alios neutri. Mar. annis abut bisquina dabit sestertia dixit. est autem sestertium dipondius & semis: pondo uero libellam continet: ergo sestertium duas libras & semis habet teste Varrone & a semis & tertius dictus est sestertius siue sestertium. nam sic quoq; dicimus dipondius esse & dipondium: Quæ tam prompta: Hæc tanta inquit humanitas senatus potuit etiā patrem a filii interitus dolore impatienti reuocare: si forte eo tempore Musachanes obiisset. Desiderium eius.i.mortem. Vnde desideratū dicimus mortuum: quo uerbo utitur frequenter iulius celsus: ut eo die quattuor milia desiderata sunt.

De eodem in prusiam. Ca.CCCCLIX.

IDē senatus cū ad gratulādum sibi Prusiam Bithyniæ regem persæ deuicto uenire audisset: obuiam illi. P. cornelium scipionem quæstorem Capuam misit: censuitq; ut ei domus romæ q̄ optima conduceretur: & copiæ non solum ipsi: sed etiā comitibus eius publice præberentur. In eoq; excipiendo tota urbs unius humani amici uultum habuit. Itaq; amantissimus nostri uenerat: duplicata erga nos beniuolētia in regnum suum reuersus est.

IDem senatus cum. Nō minori humanitate usus fuisse uidetur senatus in prusiam bithyniæ regē qui gratulatum romam uenerat de uictoria quā ex persa rege superato gloriosissimam comparauerant romani: nam illi more maiorum quæstorem obuiam misit: publicum romæ hospitium pro regis dignitate paratum conduxit: copiam rerum omnium illi comitibusq; eius præbuit: illum deniq; tota ciuitas cū summa lætitia & alacritate suscepit: ut non de uictoria gratulatum uenisse: sed a uictoria superbum redisse cognosceres.

¶Idem senatus cum audisset Prusiam regē Bithyniæ uenire.s.romam ad gratulandum idest gratæ felicitatis ac uictoriæ animū uerbis indicandum: Perse.s.rege macedoniæ deuicto.i.postq̄ persen deuicerat Paulus Aemylius: misit publium Cornelium scipionē quæstorem obuiam illi Capuam scilicet usq;: & censuit ut domus q̄ optima conduceretur ei romæ: & copiæ.i. largæ facultates sumptus faciundi præberentur non solum ipsi.s.regi sed etiā comitibus eius: publice.i.e publico ærario. Et tota urbs.i.ciuitas romana habuit in eo excipiendo idest eminenter & pompose recipiēdo: uultum.i.speciem unius amici humani. Itaq; prusias uenerat amantissimus nostri & reuersus est in regnum suum beniuolentia duplicata erga nos. Ascen.

De eodem in Ptolemæum. Ca.CCCCLX.

Ec ægyptus quidem Romanæ humanitatis ex[illegible]

Ec ægyptus quidem. Adeo immensa fuit romanorum humanitas ut lōge lateq; porrecta non arctiores q̄ Valerius maximus.

imperiu3 terminos habuisse uideatur nō cō tenta finibus bithyniæ in ægyptum usq3 p uenit. nam ptolemæus: a minore fratre regno conspiratione pulsus romam auxilii petendi gratia profectus multa romanæ liberalitatis testimonia cepit. nam cum miser & sordidus præter regiam dignitatem cum paucis admo dum seruis clam urbem ingressus in priuatū hospitium se contulisset. continuo senatus re cognita illum ad se iussit acciri. & excusatio ne facta q̄ non illi more maiorum quæstorē obuiam misissent ad publicum hospitium de duxit: eiq3 quotidie munera dari per quæsto rem iussit. sunt qui uelint hunc fuisse Ptolæ mæum ultimum omnium: cognomento Dio nysium Auletæ filium: qui pompeium iussit occidi: cuius opibus & auctoritate fuerat ei9 pater per Gabinium restitutus in regnū qd ex cæsaris cōmentariis de alexandrino bello colligi posse dicunt: ubi hæc inscripta sunt in testamento ptolemæi patris: hæredes erant scripti ex duobus filiis: maior: & ex duabus ea quæ antecedebat hæc uti fierent per om nes deos perq3 foedera quæ Romæ fecisset eodem testamento ptolemæus populum ro manum obtestabatur: tabulæ testamenti una per legatos eius Romam erant allatæ: ut in ærario ponerentur: quæ cū propter occupa tiones publicas poni nō potuissent: apud pō peiū sunt depositæ alteræ eodē exēplo redi ctæ atq3 obsignatæ Alexandriæ proferebantur: ex quibus uerbis coniici posse dicunt a minore fratre: per cōspirationē regno pulsu3 quod ego nec affirmare: nec omnino refelle re ausim: quippe qui huius historiæ certum adhuc auctorē non inuenerim: uerū illud me mouet quō restitutus fuerit: & cur pōpeii pa trocinio non fuerit usus cū apud illū testamē ti tabulæ eēnt depositæ: aut si usus: cur a Va lerio cæterisq3 auctoribus: ingratitudinis ñ dānatus cū patronū suū iusserit occidi: extat præterea apud ipsum quē auctorē referunt cæsarē: eisdē cōmētariis: ad hunc ipsu3 pto lemæū pōpeii legatio q̄ post pharsalicā pro fligationē in ægyptū profectus: ab hoc pue ro aduersus cæsarē opē suppliciter iplorat: & cū per erogata tantū patri beneficia rogat ut alexandria reciperatur: ubi ne uerbū quidē facit ex quo intelligi aut coniici possit: eum romæ aliquando fuisse: quod satis admirari non possum cū res tanta foret quæ a senatu magnopere curaretur: & ad pōpeiū pertinere maxīe uideret: pp tabulas testamēti deposi tas: omitto q̄ cæsar tūc eū puerū ætate fuis se ondit: cū Pōpeius ad eū pfugit. Valerius uero iuuenē appellat: q̄re cū hæc oia obscu ra & incerta mihi eē uideant aliis excutiēda relinquā. Obsitus: Circūdatus squalore imū ditia: Squalor est immunditiies ac deformi tas quæ nimio moerore innascitur:

AT q3 ut ab uniuersis: postq̄ de publi ca romanorū humanitate dixit. nūc ad priuatā uniuscuiusq3 dicendam

fuit. Rex enim Ptolemæus a minore fratre regno spo liatus: petendi auxilii gratia cum paucis ad modū ser uis squalore obsitus Romam uenerat ac se in hospitiū Alexandrini pictoris contulerat. Id postq̄ senatui rela tū ē accersito iuuene q̄ potuit accurata excusatiōe usus est. q̄ nec quæstorē illi more maiorū obuiam misisset: nec publico hospitio eum accepisset: eaq; non sua negli gētia: sed ipsius subito & clandestino aduentu facta di xit. & illum e curia subito ad publicos penates deduxit hortatusq; est: ut depositis sordibus adeūdi ipsius diē peteret: quinetiā curæ habuit uti munera ei per q̄stor rem quotidie darentur. his gradibus officiorum iacen tem ad regiū fastigium euexit: fecitq; ut plus spei in au xilio. po. Ro. q̄ metus in sua fortuna reponeret.

¶ Nec ægyptus quidem fuit expers humanitatis Romanæ. Enim pro quia Ptolemæus rex ægypti spoliatus regno a fratre minore. s. nātu: ue nerat Romam cum paucis admodum seruis gratia petendi auxilii. obsi tus. i. obductus squalore. i. situ & immundicia contracta ex incultu ac cō tulerat se in hospitium pictoris Alexandrini. i. alexandriæ orti. Postq̄ id re latum est senatui: iuuene. s. Ptolemæo accersito. i. uocato in curiam usus ē excusatione q̄. i. q̄tum potuit accurata: q̄. i. quia nec misisset illi obuiam quæstorem. i. dispensatorem & custodem ærarii more maiorum. s. ut ma iores siphaci Prusiæ & aliis facere soliti erant. nec accepisset eum hospi tio publico: ut prusiam acceptum iam dixerat: & dixit ea. s. duo delicta q̄ nec obuiam processisset nec hospitio publico accepisset: esse facta ñ sua negligentia sed aduentu illius subito & clandestino. i. latente & occulto. & sup. senatus deduxit illum subito e curia ad publicos penates: & horta tus est: ut sordibus. i. squalore & situ depositis: peteret diem adeundi ip sius. i. sui: hoc est senatus: quinetiam. i. insuper: senatus habuit curæ. i. cu ra aut ad curam suam uti. i. ut: munera darentur ei quotidie per quæstorē quibus. s. sumptum quottidianum faceret: & sup. senatus euexit his gradi bus. i. beneficiis per gradum impensis: aut his beneficiis officio graduum fungentibus: sup. Ptolemæum: iacentem. s. oppressum calamitate sua: ad fastigium. i. culmen regium: & fecit ut ptolemæus reponeret plus spei. s. de recuperando regno: in auxilio populi ro. q̄ metus in fortuna sua. s. tam aduersa ut a minore natu pelleretur.

De Lucio Cornelio. Ca. CCCCLXI.

AT q3 ut ab uniuersis patribus Cōscriptis ad singulos ueniā. L. Cornelius cōsul prīo pūico bello quū Olbiā oppidū cepisset: p quo for tissime pugnās Hanno dux carthaginensium occiderat corpus eius tabernaculo suo amplo funere extulit nec dubitauit hostis exeqas ipse celebrare: eā demū uictoriā & apud deos & apud homines minimū inuidiæ habitu rā credens quæ plurimū humanitatis habuisset.

¶ Atq3 ut ueniam ab uniuersis patribus conscriptis ad singulos: scilicet senatores: Lucius Cornelius consul primo bello punico cum. i. qn̄ cepis set Olbiam. s. oppidum Sardiniæ pro quo hanno dux carthagineñ. pu gnans fortissime occiderat. i. interfectus erat extulit corpus eius. s. Han nonis tabernaculo suo: quia in castris erat funere amplo: sumptuoso nec dubitauit ipse. i. quod dicunt in ppria persona celebrare exequias hostis:

credens eam demum id est præcise uictoriam habituram minimum.i. mi nimam partem inuidiæ: & apud deos & apud homines: quæ habuisset plurimum humanitatis.

De Quintio Crispino.Cap.CCCCLXII.

Quid de Quintio Crispino loquar: cuius humanitatē potentissimi affectus ira atq; gloria quatere non potuerūt Badiū campanū & hospitio benignissime domi sue exceperat & aduersa ualitudine correptū attētissima cura recreauerat: a quo post illam nehpariā cāpanorū defectionē in acie ad pugnā prouocatus cum & uiribus corporis & animi uirtutibus aliquanto esset superior: monere ingratum q̄ uincere maluit. nā qd agis inquit demens: aut quo te praua cupiditas trāsuersum rapit: parum habes publica impietate furere nisi etiam priuata lapsus fueris: Vnus tibi romanorum uidelicet Quintius placet in quo scelesta exerceas arma: cuius penatibus & honoris uicissitudinē & salutē tuā debes. at me fœdus amicitiæ diiq; hospitales sancta nostro sanguini uestris pectoribus uilia pignora hostili certamine cōgredi tecū uetāt: Quinetiam si i cōcursu exercituū fortuito umbōis mei impulsu prostratū agnouissem: applicatum iam ceruicibus tuis mucronem reuocassem. tuū ergo crimē sit hospitem occidere uoluisse: meū non eris hospes occisus: proinde aliam qua occidas dextram quere: quoniā mea te seruare didicit. Dedit utriq; celeste numen debitum exitum si quidem in eo prœlio Badius obtruncatus est: Quintius insigni pugna clarus euasit:

¶ Quid loquar de Quintio Crispino: cuius humanitatē ira atq3 gloria potentissimi affectus.i. quæ ualentissimæ affectiones in homine sunt. nō potuerunt quatere.i. concutere aut loco suo mouere. Is sup. &.i. simul exceperat benignissime domi suæ hospitio Badium campanum.s. natione: & recreauerat attentissima cura sup. ipsum correptum ualitudine aduersa A quo prouocatus in acie ad pugnam.s. singularem: post illam nephariā defectionem campanorum.s. a Romanis ad Hannibalem: cum.s. Quintius Crispinus esset superior.s. q̄ Badius aliquanto &.i. simul uiribus corporis: & uirtutibus animi tamen sup. maluit monere ingratum q̄ uicere. Nam.s. Quintius inquit: o demens sup. Badi quid agis.i. quam rem paras: aut quo cupiditas.s. gloriæ praua.i. iniqua rapit te transuersum.i. extra semitam recti & honesti exorbitantem. Habes.i. reputas parum furere.i. ꝑ insanis publica impietate.i. qua omnes campani (qui ad hostem Romani imperii defecerunt per summam dementiam: quia Romani tantum petierant imperii honorem: hānibal ab eis si uictor euasisset: & rem & libertatem ablaturus erat) nisi etiam lapsus fueris: priuata.i. tibi propria impietate: quia contra ius hospitalitatis quod iouis curæ est. Videlicet exprobatiua uox est Quintius.s. Crispinus hospes tuus (Loquitur autem de se honeste ut sæpe admonui i tertia persona) unus.i. solus Romanorum.i. e tot Romanis qui in exercitu erant: placet tibi in quo (dicere posset in quem) exerceas arma scelesta.i. scelere contaminata: cuius penatibus.i. domui aut hospitio tu debes &.i. simul uicissitudinem honoris transgreditur: & primo de.L. Cornelio consule. qui primo punico bello hannonem carthaginensium ducem qui in propugnatione ciuitatis Olbiæ fortiter dimicans occubuerat dignissimo funere curauit efferri tanq̄ non ille hostis sed populi romani socius & amicus extitisset. cum uictoria quanto plus humanitatis habuerit tanto minus inuidiæ contraxerit Olbiam oppidum inuenio tria huius nominis oppida. Vnum teste Strabone in massiliensi agro. Alterum eodē teste in scythia qd etiam berta ciuitas dicebatur. Tertium teste Solino in ca. de homine in sardinia. Dicit enī hicyphides hiolaū creat qui sardiniā ingressus. palantes incolarum animos ad concordiam eblanditus Olbiam atq3 alia græca oppida extruxit.

Quid de Qu. Crispino. Hoc fuit secūdo punico bello cū capua obsideretē a romanis. T. Qu. Crispio Badius campanus hospes erat per familiari hospitio coniunctus. creuerat etiam consuetudo ꝙ æger Romæ apud Crispinū Badius ante defectionem cāpanorū liberaliter comiterq3 curatus fuerat: tum badius progressus ante stationes quæ pro porta stabant uocari Crispinum iussit: quod ubi est Crispino. nunciatū ratus ad colloquiū amicū & familiare quæri manente memoria ēt in dissidio publicoꝝ fœderū priuati iuris paulū a cæteris processit. postq̄ in conspectū uenit: prouoco te inqt Badius ad pugnam: o Crispine conscendamus equos & uter sit melior decernamus sūmotis aliis: ad ea Crispin9 nec sibi nec illi ait hostes deesse: in quibus uirtutem ostendant se etiam si in acie occurrerit declinaturum ne hospitali cæde dextram uiolet: conuersusq3 abibat cum uero ferocius tū cāpanus increpat mollitiem & ignauiā & se digna probra in insontem iacere hospitalē hostē appellans simulantēq3 parcere cui sciat se non parē esse. si parū publicis fœderibus ruptis dirempta simul & priuata iura esse putat Badiū campanū. T. Quintio Crispino romāo palā oībus & duobus exercitibus renuntiare hospitiu3: nihil sibi cū eo consociatū nihil fœderatum hospiti cu3 hoste cuius patriā & penates publicos oppugnatū uenisset. si uir esset congrederetur: diu cunctantē Crispinū pertulere turmales ne impune insultare cāpanū pateretur itaq3 tantū moratus dū imperatores consulerent. permitterent ne sibi extra ordinē in prouocantē hostem pugnare: permissu eorum arma cepit equūq3 conscendit & Badiū nominē compellans ad pugnā euocauit: nulla mora cāpano facta ē: infestis equis hastisq3 cōcurrunt. Crispinus super scutū sinistrū humerū Badio hasta transfixit: superq3 delapsum cum uulnere equo desiluit ut pedes iacentem conficeret: Badius priusq̄ opprimeretur parua parma atq3 equo relictis ad suos aufugit crispinus equum armaq3 capta & cruentam cuspidem ostentans cu3 magna laude & gra

Valerius maximus.

tulatione militum ad consules est deductus:
Laudatusq3 ibi magnifice etiam donis dona
tus. Ira & gloria. ira contra hostem a quo ꝓ
uocaretur ad singulare certamen: gloria deui
cto gloriose hoste. Valitudine cor. morbo im
plicium: Nam ualitudo medium uocabulum
est: quod tam in bonā q̄ in malā parte accipi
tur: unde recipit adiectiuum & dicatur bona
ualitudo & mala ualitudo. Cura: Diligentia:
uel cura procuratiōe posuit quæ propria me
dicorum est. Transuersum: A recto officio de
clinantem. Publica impi. quia omnes a socie
tate defecistis. Salutem tuam: quia te ægro
tum domi suscepi. Dii ho. quorum princeps
est iuppiter. Virgi. iuppiter hospitibus. nam
te dare iura loquuntur. Sancta: inuiolata ro
mano sanguini. Vmbonis: clypei. est autem
umbo media pars clypei. Obtruncatus est s
non a Crispino nam aufugit anteq̄ opprime
retur ut supra diximus: sed ab aliis.

De.M.Marcello.

AGe Marci Marcelli clementia Mar
cellus consul romanus cum diu obse
disset syracusas tandem urbem illā
cepit: cum in assiduitate laboris tum etiam ꝓ
ditione cum igitur moenia ingressus est supe
rioribus locis urbem ferme omnium illa tem
pestate pulcherrimam subiectam oculis ui
dit illa lachrymasse dicitur: partim gaudio tā
te perpetratæ rei: partim uetusta gloria urbis
atheniensium classes dimersæ. & duo ingen
tes exercitus cū duobus clarissimis ducibus
deiecti occurrebant: tot bella carthaginensi
bus tanto cum discrimine gesta. tot iam opu
lenti tyranni regesq3 præter cæteros hiero
cum recentissimæ memoriæ rerum tum an
te omnia: quæ uirtus ei fortunaq3 sua dede
rit beneficiis in populum romanum insignis
ea cum uniuersa occurrerēt animo subiretq3
cogitatio iam illa momento horæ arsura om
nia & ad cineres reditura: priusq̄ signa archa
dinem admoueret præmittit syracusanos q
intra romanum præsidium aufugerant ut al
loquio leni pellicerent hostes ad dedendam
urbem quod obtinere nequiuit: Fletum co.
Lachrymis temperare: Itaq3 sy. ci. Apostro
phat ad urbem syracusarum dicens illud tibi
non paruæ consolationis esse debuit in tua
clade grauissima q̄ cu3 tua fata ferrent ut ca
deres sub mansuetissimo uictore cecideris.

De Quinto Metello.

QVintus uero metellus. fuit Quinti
Metelli humanitas magna: & laude
dignissima: qui cum esset consul in
ea parte hispaniæ quæ Celtiberia dicitur: in
eaq3 bellum gerens. Centobricam urbem ob
sideret. & pariter oppugnaret machinā mœ
nibus admoueret: iam maxime partem: quæ
euerti facile poterat: deiecturus: quod ubi
uiderunt oppidani Rhothogenis filios: qui
ad romanos defecerant: mœnibus opposue
runt: ut ruina murorum pueri in conspectu

tis: q̄ ab eo honorifice suscipi & eum honorifice suscipere dignus iudica
ris & salutem tuam: quia ualitudine confectum curandū duxerat. At foe
dus amicitiæ & dii hospitales quorum princeps iuppiter est appositoris
pignora sancta nostro. i. romano sanguini: & pignora uilia pectoribus ue
stris: uetant me congredi tecum certamine hostili. Quinetiam. i. insuper si
in fortuito. i. casuali concursu exercituum: agnouissem te prostratum: im
pulsu umbonis. i. mediæ & ita extentioris partis clypei mei ego reuocas
sem. i. retraxissem mucronem applicatum iam. s. priusq̄ te nouissem: ceruí
cibus tuis (sic antiqui. Nam hortensius primus ceruicem singulariter de
clinauit authore fabio) Ergo uoluisse occidere hospitem sit tuum crimi
nem: tu non eris hospes occisus: meum. s. crimen. proinde. i. & ideo: quære
aliam dextram qua occidas. i. cadas in mortem quoniam mea. s. dextera
didicit seruare te: propter hospitalitatem uidelicet. Numen cæleste præci
pue iouis dedit utriq3. s. hospitum exitum. s. certaminis debitum. Siquidē
Badius obtruncatus est in eo prœlio non tamen in eo certamine singulari
quia cum probis & conuictis uictus Quintius in certamen descendisset
& Badium equo excussisset ille fuga tunc quidem salutē inuenit: sed pau
lo post occisus est: Quintius euasit clarus pugna insigni id ē insigniter cō
tra Badium obita.

De.M.Marcello.Cap.CCCCLXIIII.

AGe. Marci Marcelli clemētia q̄ clarum q̄q; me
morabile exemplum haberi debet: qui captis
a se syracusis in arce earum constitit: ut urbis
modo opulētissimæ tunc afflictæ fortunam ex alto cer
neret: cæterum casum eius lugubrem intuens fletum co
hibere non potuit quem si quis ignarus uir aspexisse al
terius uictoriam esse credidisset. Itaq; syracusana ciui
tas maxima clade tua aliquid admixtum gratulatiōis
habuisti: quia si tibi incolumi stare fas non erat: leniter
sub tā mansueto uictore cecidisti.

¶ Age: adhortandi uox: clementia Marci Marcelli q̄. i. q̄tum clarum: q̄q3
i. & q̄tum memorabile exemplum debet haberi. q. d. maxime clarum &
memorabile utpote qui syracusis urbe opulentissima in sicilia: captis a se
constitit in arce. i. summa munitione & (ut dicunt) fortalitio earum ut cer
neret ex alto fortunam urbis modo. i. paulo ante opulentissimæ tunc af
flictæ. Cæterum. i. sed ipse intuens casum eius lugubrem: non potuit cohi
bere fletum: quem. s. fletum: si quis uir ignarus. s. quid sit parcere subie
ctis: & debellare superbos atq3 ita strenuū esse in rebelles: & clementē
in se uictos fatentes: aspexisset: credidisset uictoriam esse alterius. Itaq3
o ciuitas syracusana. tu habuisti sup. in maxima clade tua aliquid gratu
lationis. i. quo tibi gratulari posses: quia si fas non erat tibi stare incolumi
cecidisti leniter. i. tranquille sub tam mansueto uictore.

De Quinto Metello Cap.CCCCLXV.

QVintus uero metellus celtibericum In hispa
nia gerens bellum quum urbem Centobricam
obsideret & iam admota machina partē mu
ri que sola couelli poterat: disiecturus uideretur: huma
nitatem propinquæ uictoriæ prætulit. Nam cum retho
genis filios: qui ad eum transierat: centobricenses ma
china. ictibus obiecissent: ne pueri i cōspectu patris cru
delis genere mortis consumerentur: q̄q̄ ipse Rethogenes

negabat esse ipedimento:quo minus etiā p exitū sāgui nis sui expugnationem pageret ab obsidione discessit. Quo qdam tam cleméti facto:& si non unius ciuitatis mœnia:omnium tamen celtiberarū urbium animos ce/ pit effecitq; ut ad redigendas eas ī ditionem populi Ro mani nō multis sibi obsidionibus opus esset.

De posteriore Aphricano Cap.CCCCLXVI.

Phricaī quoq; posterioris humanitas speciose lateq; patuit. Expugnata.n.carthagie circa si/ iliæ ciuitates litteras misit:ut ornaméta téplo rum suorum a pœnis rapta per legatos recuperarent in q; pristinis sedibus reponenda curarét:Beneficium diis atq; hominibus pariter acceptum.

Aphricani &c. Ordo est.Humanitas quoq; Aphricani scilicet Scipio nis posterioris patuit speciose & late. Expugnata enim carthagine misit litteras circa ciuitates siciliæ:ut recuperarent per legatos ornamenta tem plorum suorum capta a pœnis:& curarent ea reponenda in sedibus pristi nis.Appositorie Beneficium idest quod benefactū eius sup. fuit acceptū pariter diis atq; hominibus.

De eodem Cap.CCCCLXVII.

Huic facto par eiusdé uiri humanitas. A quæ store suo hastæ subiectos captiuos uendente puer eximie formę & liberalis habitus mis/ sus est. De quo cum explorasset numidam esse:orbum re lictum a patre:educatum apud auūculum Masinissam: eo ignorante immaturam aduersus romanos ingressum militiam & erroris illius ueniam dandam:& amicicię regis fidissimi po.Ro.debitam uenerationem tribuen dam existimauit. Itaq; puerū annulo fibulaq; aurea:& tunica laticlauia:hispanoq; sagulo:& ornato equo do natum:datis qui eum prosequerentur equitibus ad ma sinissam remisit:Eos uictoriæ maximos fructus ratus: diis templorum ornaméta romāos:regibus sanguinem restituere.

Huic &c.Humanitas eiusdem uiri scilicet Scipionis minoris est par.i. similis & æqualis:huic facto scilicet iam dicto.Puer eximiæ formæ & habitus idest dispositionis corporalis:liberalis idest qualis liberalibus ac liberis & ingenuis esse solet:missus est sup.ad eum a quæstore suo uen dente captiuos subiectos hastæ idest sub hasta plus offerenti.de quo sci licet puero:quum Scipio explorasset idest explorando quis & cuias eét: cognouisset esse Numidam idest e regno Masinissæ:relictum orbum a patre:& educatum apud Masinissam auunculum idest fratré matris eius:& ingressum militiam imaturam:quia ipse immaturus erat:aduersus Romanos:eo scilicet Masi

patris ad defectionis ultionem obruerentur quod ubi sensit Metellus:continuo ab oppu gnatione discessit:suadente & hortāte Rho togene ut per filiorum mortem urbem expu/ gnaret:inceptumq; perageret.maluit eni Me tellus hostium animos & urbem mansuetudi ne & uirtute supare q̄ ulla crudelitate subige re qđ ét fecit.na hac hūanitate pellecti popu li & urbes hispāiæ spōte i deditioné uenerūt.
Quitus uero metell9 gerēs i hispania bel lū celtibericū cū obsideret urbé Cétobricā.s. noie:& iā uideret disiecturus machina.s. bel lica:admota.i.applicita pté muri q̄ pars pote rat sola couelli.i.machinis solo æquari.ptulit uictoriæ ppiquæ hūanitaté.Nā cū Cétobri ceñ.s.populi obiecissent ictibus Machinæ fi lios Rethogenis seu Rothogenis.utrūq; enī legi.i.illius uiri clarissimi i ea ciuitate:q trāsi/ erat ad eū.s.Metellū:ne pueri cōsumerent i cō spectu patris genere crudelis mortis.s. a ma china illatæ discessit ab obsidiōe q̄q̄ ipse Re thogenes negabat eé ipediméto quo n.in9.i. ut nō pageret expugnationé.i.captionem ur bis:ét p exitū.i.exitiū aut emissioné sangui nis sui:hoc é p necé liberorū suo℞.Quo qdé facto tā cleméti metellus & si nō cepit mœ nia unius ciuitatis:tñ cepit.i.ad beniuolentiā traxit oīu; urbiū p ciuitatū (nā urbes pprie nō utunt rōne cū sint ipa ædificia)celtiberaꝶ i. celtibericarū:& effecit ut ñ eét sibi op9 mul tis obsidiōibus ad redigédas eas.s.urbes cel tibericas in ditionem populi Romani. Ascen.

Phricani quoq; posterioris. Nō mi nus speciosa & āpla fuit aphricani posterioris hūanitas:q capta cartha gine p litteras oīu; Siciliæ populo℞ legatos acciuit:q suæ qsq; ciuitatis ornaméta q̄ illis carthaginéses iure belli rapuissent reciperét: & i sua qsq; tépla reportarét:eadé hūanita te usus i Masinissæ regis nepoté:q rege iscio ī punica castra militāq; carthagini sibi pro: fe ctus a romanis captus cum cæteris captiuis dū sub hasta uédereť:cognit9 a Scipiōe:mul tis mūeribus donatus ad auūculū cū dignissi mis comitibus remissus é. Rapta: Quæ pœ nis tribus bellis rapuerāt. Beneficium: Laudat hanc humanitatem aphricani Valerius.

Vic facto par:hastæ subiectos Qui publice uédebāť. Errori illius ueniā: ignoscédum eé adolescétiæ. Annulo. Sic.n.mos erat igenuos pueros ānulo ornari. Fibula: Quia i humeris militaris uestis necte bať. Tunica laticlauia.i.tunica intexta clauis aureis latioribus.sic.n.festus Pōpe.refert. His pano sagulo. Sagulū uestis militaris q̄ utunť hispani uirgata :& uersicolore: & est diminu tiuū a sago. Vir. Virgatis lucét sagis. Diis or naméta: Ut siculis reddidit. Regibus sangui nem: Ut in hoc exemplo nepotis Masinissæ.

nissa ignorante: existimauit.i.censuit: &.i.simul ueniã dandã errori illius.s.pueri qui per ignorantiam peccauerat: & uenerationẽ debitã tribuendã amicitiæ regis fidissimi populo romano. Itaqꝫ remisit ad Masinissam: puerũ donatũ.i. dono ornatũ annulo.s.aureo: & fibula aurea: & tunica laticlauia: quali patricii Romæ utebantur: & sagulo.i.uestimẽto militari hispano.i.quo hispani tunc utebantur: & equo ornato.s.phaleris & alus ornamentis: datis.i.assignatis equitibus qui ꝓsequerẽtur eũ: ratus.i.arbitrans eos (.s.quos dicet) esse maximos fructus uictoriæ: utpote Romanos restituere.i. si Romani restituerent diis ornamenta templorum: ut fecerat in Sicilia: & regibus (ut nunc fecit Masinissæ) suum sanguinem.

De.L.Paulo. Ca.CCCCLXVIII.

Veii quoqꝫ Pauli in tali genere laudis memoria appræhẽdẽda est: qui quũ Persen paruo temporis momẽto captiuũ ex rege ad se adduci audisset: occurrit ei romani imperii decoratus ornamẽtis conantiqꝫ ad genua ꝓcumbere: dextra manu alleuauit: sermõeqꝫ grato ad spem exhortatus est: introductũ etiã in tabernaculũ lateri suo ꝓximũ in consilio sedere fecit: nec honorẽ mensę indignũ iudicauit. Proponatur in conspicuo acies qua ꝓstratus est Perses: & harũ rerũ quas rettuli contextus utro magis spectaculo delectentur homines dubitabũt. Nã si egregiũ est hostem abiicere: non minus tñ laudabile ifelicis scire misereri.

Veii quoqꝫ Pauli. Non est inqt Lucius paulus i tali uirtutis genere sua laude defraudandus: qui eximiã humanitatem suã in Persen Macedoniæ regem declarauit: quem quũ captiuũ ad se audisset adduci: ei occurrit cũ insignibus imperii tanqꝫ honoris gratia illi regi nõ captiuo ꝓdiret obuiã: uolentẽqꝫ se ad imperatoris genua prosternere non sustinuit: & quibus potuit uerbis cõsolatus est: & ad spẽ hortatus sibiqꝫ semp in tabernaculo ꝓximũ habere uoluit: fuit autẽ captus Perses a.Cn.Octauio cũ duobus filiis: Alexandro & Philippo: dũ fugerẽt i Samothraciã cũ decẽ milibus talentũ: quos ad consulẽ Aemyliũ paulũ deduxit Octauius. Grato sermone. Alii habent graio sermone: & putant tunc etiam apud romanos uiguisse lrãs græcas: & paulũ hortatũ fuisse Persen uerbis binis græcis: ut diceret ευελπιζε βασιλευσ bene spera o rex. Proponatur in conspicuo. Ex cõparatione ostendit: Utra laudabilior fuerit Pauli Aemylii uictoria: an eiusdem humanitas. In conspicuo: In apto: in propatulo ut uideri possit hinc humanitas inde uictoria.

¶Lucii &c. Memoria quoqꝫ Lucii Pauli.s.Aemylii est appræhendenda in tali genere laudis: qui quũ audiuisset Persen adduci ad se captiuũ ex rege.i.qui iã fuerat rex Macedoniæ: momento parui tẽporis: quia inter regẽ & captiuũ sola interfuit manus iniectio: occurrit.i.celeriter obuiã processit ei decoratus ornamentis romani imperii: & alleuauit dextra manu conatũ ꝓcũbere.i.se demittere ad genua.s.Lucii: & exhortatus est ad spẽ.s.recuperandi regni: aut salutis conseruãdæ: sermone grato.i.ad hoc idoneo aut graio.i.græco: & fecit: etiam eũ introductũ in tabernaculũ.i.tentoriũ imperatoriũ sedere i consilio idest dũ consiliũ haberet: proximũ suo lateri: nec iudicauit indignũ honore mensæ quia etiã ad mensam suã eũ assidere fecit. De cuius facti cõmendatione dicit sic author. Proponatur in conspicuo.i.loco ad uidendũ apto: acies qua Perses prostratus est: ut cõtextus harũ rerũ quas retuli.i.facta clementiæ aut humanitatis pauli in eum: homines.s.q utrumqꝫ uidebunt: dubitabunt utro spectaculo delectentur magis: an.s.quo Perses uictus ẽ: an quo sic tractatus postqꝫ uictus: Nã si egregiũ est abiicere idest subiugare hostem: non tamen est minus laudabile scire misereri infelicis.

De Cneo Põpeio. Ca.CCCCLXIX.

Aec. L. Pauli humanitas admonet me ne de Cn. Pompeii clæmẽtia taceam. Regẽ Armeniæ Tigranem: qui & per se magna cũ populo Romano bella gesserat: & infestissimum urbi nostræ Mithridatem ponto pulsum uiribus suis ꝓtexerat: in cõspectu suo diutius iacere supplicẽ passus nõ est: sed benignis uerbis recreatũ diadema quod abiecerat capiti reponere iussit: certisqꝫ rebus impatis: in pristinũ fortunæ habitum restituit: eque pulchrum iudicans: & uincere reges & facere.

Aec. L. Pauli humanitas admonet: Quũ Mithridates a põpeio e prouincia pulsus ad Tigranẽ Armeniæ cõfugisset: eum persequẽs Põpeius celeriter in Armeniam contendit: a Tigrane iuniore qui a patre defecerat accersitus. Tigranes uero senior audito Põpeii aduentu: cognitaqꝫ eius clementia moribusqꝫ suauissimis spe maxima fretus ad Pompeium ut sese dedat ipse peruenit. Pompeius ubi castris iam adesse regem audiuit: duos lictores obuiam misit: qui regi nuntiarent ut equo descenderet: pedibusqꝫ Romanum imperatorem adiret: quod nemo unqꝫ ad eam diem peregrinus equo insidens Romana castra introisset: quibus non solum facile paruit: sed ensem quoqꝫ nudatum illis tradidit: & pompeium inermis adiuit: cuius cum ante ora stetisset: coronam e capite demptam ante illius pedes proiecit: deinde quod turpissimũ fuit: se ad Põpeii genua prosternere uoluit: ut ab eo supplex erroris

¶ Hæc humanitas Lucii pauli admonet me ne taceã de clæmẽtia Cn.Põpei.Is sup.passus nõ ẽ Tigranẽ regẽ Armeniæ:q gesserat: &.i.simul p se.i.p ꝓprias uires:& ꝓpria auspicia magna bella cũ populo Ro.& ꝑtexerat uiribus suis Mithridatẽ infestissimũ.i.maximã uim isererẽ urbi nostræ:pulsuꝫ.i.eiectũ põto cuius rex fuerat:nõ ẽ dico passus eũ iacere diutius supplicẽ i cõspectu suo:sed iussit recreatũ.i.refocillatũ benignis uerbis:reponere capiti.i.in caput suũ:diadema.i.in signe regis apud armenios:qd fasciã cui corona iponebatur quidã esse uolunt: quod.s.diadema abiecerat:& restituit eũ in pristinũ.i.priorẽ habitũ fortunæ.i.conditionis:certis.i.quibusdã rebus iperatus.i.ex iperio illi iniũctus:iudicans cẽ æque pulchrũ:& uincere reges:& facere.s.reges:quæ duo in uno fecit. ueniã peteret:ni præuenisset Põpeius qui eũ dextra porrecta erexit:iussitq; apud se eq̃ cũ sella insidere:& ut singulari humanitate ꝑditus erat:nõ illũ sibi supplicẽ esse sustinuit: sed suis ornatũ insignibus in regnũ de quo eiectus fuerat restituit:huius autẽ belli cã teste Cicerone in Põpeiana fuit:q Mithridatẽ regẽ ponti a L.Lucullo regno pulsum nõ solũ ad se fugiẽtẽ benigne suscepit:sed suis etiam opibus in regnũ restituere uoluit:nam ingẽti exercitu cõparato post aliquot clades acceptas:tãdẽ copias romanas uictrices trucidauit:& grauissimã romanis cladẽ itulit.Ponto s.insula quã tenebat Mithridates.Benignis: qa bono illum animo esse iussit.

De Cæsare in pompeium.Ca.CCCCLXX.

Quam præclarũ tributæ humanitatis specimẽ.Cn.Põpeius.tã miserabile:idẽ euasit exẽplũ.Nã qui Tigranis tẽpora insigni regio texerat:eius caput tribus coronis triũphalibus spoliatũ in summo terrarum orbe nusq̃ sepulturæ locum habuit: sed abscisum a corpore inops rogi nefariũ ægyptiæ perfidiæ portatũ munus est:etiã ipsi uictori miserabile.Vt enim id Cesar aspexit oblitus hostis soceri uultum induit:ac Pompeio tũ ꝓprias:tum etiã filiæ suæ lachrymas reddidit.Caput etiã plurimis & speciosissimis odoribus cremandũ curauit.Q̃d si nõ tã mansuetus animus diuini principis extitisset:paulo ante Romani imperii columẽ habitũ (sic mortaliũ negocia fortuna uersat) inhumatum iacuisset.

Quam præclarũ.Põpeius quidẽ hoc humanitatis specimẽ dedit:sed ipse postea fuit desideratæ humanitatis exemplũ:quũ a.L.Septimio & Achilla Ptolemæi satellitibus occisus est iubente rege:historia nota est in superioribus:sed quãobrẽ inducat exemplũ Põpeii hæc est ratio quia subsequitur humanitas Iulii cæsaris:q cũ Alexãdriã uenisset:& ei Theodorus Ptolem æi p̃ceptor Põpeii caput regis noie obtulisset lachrimas cõtinere nõ potuit:uiso generi sui capite.Insigni regio:Diademate.Tribus coronis:qa toties triũphauit.Prio qdẽ de Aphrica quã auspiciis.L.Syllæ subegit cũ esset annorũ uiginti quattuor:ut qdã tradunt:missus cõtra Domitiũ Deinde triũphauit de Sertorio uel de Piratis q mare totũ infestabãt:qd bellũ q̃dragintaocto diebus cõfecit:postremo de Mithridate.Victori miserabilẽ.q uictorẽ ad miseratiõnẽ mouere posset.Soceri uultũ: Eo uultu quo añ quũ cẽt socer aspicere solebat.Columẽ:Sustẽtaculũ:nec inuenit nisi in nominatiuo & accusatiuo.

¶ Quã pclarũ &c.Facta cõparatiõe de felicitate & ifelicitate Põpeii: subiũgit humanitatẽ Caii Cæsaris i eũ:q uiso eius capite lachrymis nõ abstinuit:quas tamẽ aut gaudii:aut simulati amoris Lucanus iterpretat. Ordo ẽ q.i.q̃tũ:pclarũ specimẽ.i.exẽplũ hũanitatis tributæ.s.Tigrani: sup.fuit Cneus Põpeius:tã.i.tãtũ miserabile:euasit idẽ exẽplũ hũanitatis desyderatæ.s.erga eũ.i.qa caruit (nã desyderatũ qd abest:unde desyderatos i bello dicimus iterfectos:eo q cũ nõ cõpareãt dũ exercitus post pliũ recẽset desyderant) Na caput eius q texerat.i.redimiuerat.s.tpa capitis: Tigranis.s.regis armeniæ isigni regio.i.diademate:spoliatũ.i.postq̃ p mortẽ erat spoliatũ tribus corõis triũphalibus:qa ter triũphauerat: nusq̃ habuit locũ sepulturæ:in sũmo orbe terrarũ:uꝫ in ægypto:sed abscisum a corpore a Septimio & Achilla:iops.i.expers rogi quo cremaret:portatũ ẽ.s.ad Cæsarẽ munus nephariũ pfidiæ ægyptiæ (qa eius opa restitutus fuerat Ptolemæus unde hic genitus erat i regnũ ægypti) miserabile ẽt ipsi uictori uꝫ Cæsari.Eni ꝓ qa ut.i.postq̃ Cæsar aspexit:id oblitus hostis.i.q eius hostis fuerat:iduit uultũ soceri:q aliqñ fuerat.s.dũ Iulia uiuebat:ac reddidit lachrymas proprias.i.debitas põpeio tã inclyto imperatori:tũ filiæ.s.Iuliæ q̃ illi nupserat:& illũ tantũ dilexerat:ut uisa eius tunica sanguinolenta:interfectũ uerita abortũ fecerit:sibiq; mortis cã fuerit.Curauit ẽt caput Põpeii cremandũ sup.cũ plurimis & speciosissimis odoribus.i.aromatũ speciebus & unguentis.Quod si animus diui principis uidelicet Iulii in deos paulo post (ut adulatio fallax mẽtita ẽ) trãsferẽdi nõ extitisset tam mansuetus:caput habitũ paulo ante columẽ.i.sũmum decus Romani imperii:iacuisset inhumatũ.Sic.i.usq; adeo aut eum in modum:fortuna uersat negocia mortalium.

De eodẽ in Catonẽ. Ca.CCCCLXXI.

Catõis quoq; morte audita:& se inuidere illius gloriæ:& illũ suæ inuidisse dixit:patrimoniũ q eius liberis ipsius icolume seruauit & hercule diuiorũ cæsaris operũ ñ pua ps Catõis salus fuisset.

¶ Catonis &c.Affert consimile eiusdem exemplum dicens.Cæsar sup.dixit.quoq;.i.etiam:audita morte Catonis.s.Vticensis qui se uiriliter interemerat:quod gloriosum illi putabant sed diuus Aug.longe uerius & sãctius æstimat: uitioq; non paruo illi dat: &.i.simul se inuidere gloriæ illius.s.Catõis: q animũ illius uincere non potuit:& illum scilicet.Catonis quoq; morte.Hic fuit Cato Vticensis qui se Vticæ interfecit ubi de repu.desperatũ esse cognouit: maluit enim in libertate mori q̃ i Cæsaris uenire ptãtẽ.Cæsar igitur audita Catonis morte dixisse fertur & se Catonis gloriæ inuidere:& Catonẽ suæ pariter inuidisse:uerum ac usus est humanitate:ut Catonis bona liberis eius intacta reddiderit.Fuit autem Cæsar

praecipuũ Romanae clęmẽtiae & humanitatis exẽplũ: adeo ut inter reliquas eius uirtutes haec ueluti princeps potissimũ celebretur ad peccatẽtiã usq; claementẽ fuisse dicit Pli. Cic. quoq; oratione pro Marco Marcello: miris laudibus eius humanitatẽ extollit. Solin9 in ca. de hoie dicit. Caesar inquit benignitate adeo praeditus: ut quos armis subegerat: claementia magis uinceret. Et hercule diuinorum Caesaris operũ nõ parua pars Catonis salus fuisset. Ratio cur Caesar iuiderit Catonis gloriae: quia non mediocrẽ gloriã consecutus eẽt si Catonẽ seruasset incolumẽ: quod profecto magnopere concupiuit: nã hunc & Ciceronẽ duo clarissima romanae urbis lumina semper saluos & incolumes desyderauit.

Marci etiam Antonii animus. Hoc fuit bello ciuili quod gessit Antonius cõtra Brutũ & Cassium Caesaris interfectores: ubi profligatis reipu. partibus: Brutus ne ueniret ĩ potestatẽ Antonii sibiipsi mortem cõsciuit. Antonius igiť ubi cognouit Brutũ sibi mortẽ intulisse paludamentum suum exuit & liberto dedit: qui super defuncti corpus imponeret: ut honoratius cremaretur: qđ ille cum intercepisset graui supplicio affectus est ab Antonio. Intellectu: quia intellexit cuiusmodi esset humanitas in hoste seruanda. Philippicam. Quã ĩ campis Philippicis Brutum uicit An.

Commemoratione Romani exempli. Transit ad externa: & primo de Alexandri humanitate dicit: qui fusum fugatumq; Darium quum per uastas solitudines persequeretur: in septentrionem usq; puenit nimio frigore torpentem & regionem quae Gazaba dicitur aditurus procellam passus est maiorem etiam q̃ credi possit: ubi torpentibus gelu militibus sylua occurrit: hinc caesas arbores accenderant: forte Gregarius miles macedo iam ueteranus se uix & arma sustentans: obstupefactis gelu & frigore mẽbris in castra tamen peruenit: quo uiso Alexãder q̃q̃ & ipse tum maxime admoto igne fouebat artus: ex sella sua exiluit: torpentemq; militem & uix compotem mentis demptis armis in sua sede considere iussit: ille diu nec ubi requiesceret: nec a quo exceptus esset cognouit: tandem recepto calore uitali ut regiam sedem: regemq; uidit territus assurgit: quem intuens Alexander: & quid ĩtelligis miles inquit: quanto meliore sorte q̃ Persae sub rege uiuatis: illis enim in sede regia consedisse capitale foret tibi salutẽ fuit. Macedonia: nam res gesta est in cãpis Philippicis: qui sũt in Macedonia. Lustrat circuit ut fugientem Darium deprachenderet. Manibus: acsi diceret uictricibus. Frigore duplicatum: Expressit frigescentis senis gestũ. Est autẽ sumptum de Hesiodo qui dicit ꝙ frigus senem incuruum facit & ideo dicit duplicatum. Capitale tonem inuidisse gloriae suae. s. caesaris hoc dicentis: quia multũ gloriae recessit caesari si de illo triumphasset aut illũ conseruasset: & seruauit patrimoniũ eius. s. Catonis incolume idest inuiolatum: liberis ipsius. Et hercule salus Catonis idest si Catonem conseruare potuisset: fuisset nõ paruae imo ingens pars diuinorum operum Caesaris.

De. M. Antonio & M. Bruto. Ca. CCCCLXXII.

Marci etiam Antonii animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit: quoq; honoratius cremaretur iniici ei suum paludamentũ iussit: iacentem non hostem sed ciuem deposito existimans odio: quũq; interceptum a liberto paludamentum comperisset ira percitus protinus in eum animaduertit: hac ante pfatione usus. Quid tu? ignorasti cuius tibi uiri sepulturam cõmiserim? Fortem piãq; eius uictoriam philippicam libenter dii uiderunt: sed ne ista quidem generosissimae indignationis uerba inuiti audierunt.

¶ Marci &c. Ordo est. Animus etiã Marci Antonii non caruit intellectu talis humanitatis. Tradidit enim corpus Marci Bruti sepeliendum liberto suo: aut Antonii aut Bruti: quoq;. i. & quo (Sunt eni duae particulae) sup. corpus eius cremaretur honoratius: iussit paludamentũ. i. indumentũ imperiale: quo Brutus in bello usus fuerat: iniici ei scilicet corpori Bruti. Oliuerius intelligit de paludamento Antonii: quod uerosimile non est: neq; Antonium decuisset: neq; tam aptum Bruto fuisset: dubiũ tamẽ est utrius fuerit libertus: eo ꝙ dicit cõmiserim, existimans odio deposito: iacentem non hostẽ sed ciuem: & quum comperisset paludamentum interceptum a liberto eo qđ praetiosum erat percitus ira animaduertit ptinus in eum morte idest puniuit eum morte: usus ante. s. q̃ eũ puniret hac praefatione. Quid tu? sup. fecisti: ignorasti cuius uiri sepulturam ego cõmiserim tibi. q. d. debebas: patroni tui uirtutem non ignorasse. Dii uiderunt libenter fortẽ & piã ob ultionẽ Caesaris uictoriam Philippicã idest in philippis habitam eius. s. Marci Antonii: sed ne quidem inuiti audierunt ista uerba generosissimae indignationis. s. in libertum.

Externa. De Alexando. Ca. CCCCLXXIII.

Commemoratione romani exempli in Macedoniam deductus morum Alexandri preconium facere cogor. Cuius ut infinitam gloriã bellica uirtus: ita precipuum amorem claementia meruit: Is dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat: quodã loco niuali rẽpestate oppressus: senio iã confectũ militẽ Macedonẽ nimio frigore obstupefactũ ipe sublimi & propiqua igni sede sedẽs aiaduertit: factaq; ñ fortũae sed aetatis utriusq; aestimatiõe descẽdit: & illis maib9 quibus Darii opes afflixerat corp9 frigore duplicatũ ĩ suã sedẽ iposuit: id ei salutare futuȝ ducẽs qđ apud Persas capitale extitisset soliũ regiũ occupasse. Quid ergo mirũ ẽ si sub eo duce tot ãnis militare iucũdũ ducebãt cui Gregarii militis ĩcolumitas pprio fastigio carior erat?

¶ Cõmemoratione &c. Ordo est. Ego deductus cõmemoratione idest p cõmemorationẽ exempli Ro. in macedoniã idest contemplationem reruȝ gestaȝ: a rege Macedoniae cogor facere praeconium idest quasi uoce pconis laudationẽ moȝ Alexãdri uȝ magni: Cui9 ut bellica uirt9 meruit ĩfinitã gloriã: ita claemẽtia meruit amorẽ pcipuũ. Is. s. Alexãder dũ lustrat oẽs

gentes.s.ad eas adiiciendas suo imperio:cursu insatigabili(id uocabulū saepe in hoc authore legitur:nescio tamen an ponatur pro indefatigabili: nam nihil uidetur in terris tam forte quod non sit utcūq3 fatigabile: sed multa sunt indefatigabilia:dicit auté cursum insatigabilē:pro Alexan.in fatigabili cursu)ipse oppressus quodā loco tēpestate niuali:animaduertit militē Macedonē confectū iā senio:obstupefactū idest torpentē & hebetatū sensibus nimio frigore:deprahendit dico ipse sedens idest cū ipe sederet sup.in sede sublimi & propinqua igni:& facta aestimatione idest censura:non fortunae quippe qui rex erat cū ille esset gregarius miles:sed aetatis:quia ipse iuuenis & robustus:ille confectus senio erat:descendit scilicet ex illa sublimi sede:& quibus manibus afflixerat opes darii:imposuit in suā sedē corpus duplicatū idest quasi complicatū & cōstrictū frigore:ducens idest existimans id futurū salutare ei.s.militi:quod extitisset capitale idest puniendum pena capitali apud persas:uidelicet occupasse solium regium.Quid ergo mirum est:si sup.milites dicebant iucundum militare tot annis sub eo duce.s.Alexandro:cui incolumitas.i.sospitas & conseruatio militis gregarii idest nulla excellentia aut honore praediti: erat carior fastigio idest culmine proprio.

extitisset solium:Apud Persas lex est.Si quis in solio regio consederit capitale est.Frontinus lib.iiii.cap.de effectu & moderatiōe Alexandri inquit illi seni:si in persis natus esses i regia sella sedisse tibi capitale foret: in Macedonia nato conceditur.

De eodem. Ca.CCCCLXXIIII.

IDem non hominū ulli sed naturae fortunaeq; cedens q̄q̄ uiolentia morbi dilabebatur in cubitum tamen erectus dextram omnibus q eā contingere uellent porrexit.Quis autem illam osculari non curaret quae iam fato oppressa maximi exercitus cōplexui humanitate q̄ spū uiuidiore suffecit?

¶Idem.s.Alexander:non cedens ulli hominum:sed naturae & fortunae: q̄q̄ dilabebatur.i.labefactabatur:uiolentia morbi:tamen erectus in cubitum:porrexit dextram omnibus qui uellent contingere eam.Quis autem non curaret osculari eā quae iam oppressa fato idest morte uicina:suffecit complexui maximi exercitus humanitate idest clementia in suos uiuidiore idest uiuaciore q̄ spiritu.s.uitali.quia plus potuit tunc in eo humanitas q̄ spiritus uitalis.

De pisistrato. Ca.CCCCLXXV.

NOn tam robusti generis humanitas:sed & ipa tamen memoria prosequenda pisistrati atheniensium tyranni narrabitur.Qui cum adolescēs quidam amore filiae eius uirginis accēsus:in publico obuiam sibi factam osculatus esset:hortante uxore: ut ab eo capitale supplicium sumeretur:respondit:si eos qui nos amant interficiemus quid iis faciemus quibus odio sumus?Minime digna uox cui adiiciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse.In hunc modum filiae iniuriam tulit:suam multo laudabilius.

¶Non tam &c.Ordo est.Humanitas non tam robusti animi ut scilicet i Alexandro magno fuit:sed tamen:&.i.ipsa prosequenda idest digna quā prosequamur memoria :narrabitur uidelicet Pisistrati tyranni Athenieñ. Qui cum quidam adolescens accensus amore filiae eius uirginis scilicet adhuc.osculatus esset sup.eam factam obuiam sibi in publico idest loco publico:uxore hortante ut supplicium capitale sumeretur ab eo scilicet iuuene:respondit:si nos interficiemus eos qui nos amant:quid faciemus iis quibus sumus odio?Vox sup.est:minime idest nequaquam digna: cui adiiciatur idest adiici debeat:eam manasse ex ore tyranni de hu-

IDē nō hominū ulli sed naturae fortunoq3 cedens.Quia cum nullo unq̄ Alexander cōgressus ē quē nō uicerit:nullā ciuitatē obsedit:quā non expugnauerit:nullā gentē adiit quā nō calcauerit:nullāq3 regionē peragrauit q̄ armis non subegerit.Quāq̄ uiolentia morbi:Cū tandem uicto Dario domitisq3 pthis cōsuluisset aruspices de suarū rerū euentu:responderunt ut diligentissime babylonem uitaret:ille cum aliq̄diu ab ea se regione abstinuisset:tandē rapientibus fatis eius urbis miro desiderio captus ē: & ut est genus humanum in uetita pronum: Babylonem ire uoluit: quo factum est: ut paucis post diebus Cassander uenerit missus a patre antipatro ut Alexandrum ueneno necaret & cum Aantipater in Macedonia plurimum auctoritate & opibus ualeret eum benigne suscepit:pincernāq3 suum instituit: uidelicet q sibi pocula propinaret:hic igitur ut multi tradunt ex praecepto patris Venenatū3 poculum dedit Alexandro.uenenum autem fuisse dicunt:frigidissimam aquā de Nocria de regione sumptam:quae guttatim de petra stillat:quae quidem aqua non nisi in ungulis deferri potest.hanc cum hausisset Alexāder subito dolore profusus est itaq3 abiit in cubiculum & uniuersum exercitum ad se iussit accīri:& singulis dextram porrexit: quod non mediocre humanitatis specimē fuit.postea uero mortuus est.Fato oppressa: iam morte correpta:quia uenenum per uenas diffusum erat.Spiritus quia spiritus perexiguus erat: humanitas uero magna.

Alex.laus

Alexan. mors.

NOn tam robusti generis: Adolescens quidam pisistrati filiae amore correptus eam in publico osculatus est: dum iret aquatum.Plu.enim dicit principum filias aquatum ire solitas: cum igitur puella domum rediisset matri grauiter conquesta ē: Mater(ut omnes ferme matres superstitiosae nimis esse solent ad uirum defert iniuriae crimen exaggerat.Impatienter conqueritur:de adolescente poenam exposcit:cui pisistratus si eos punieris qui nos amant: quid illis in quit faciendum est: qui nos oderint.fuit hic pisistratus teste Herodoto: hipochratis filius & athenarum tyrannus qui doctrina ingenio & eloquentia tanta fuit quod athe-

nienses se ac libertatē ei sponte submitterēt: q̄q̄ solon instantissimus & grauissimus orator pro libertate aduersum illū staret: sed eloquentiæ pisistrati libertas cum solone succubuit: ut suo loco ostendemus in ca. de ingratitudine & de ui eloquentiæ tempore quo Seruius tullus romæ regnabat: ut Gelius tradit: hic etiā primus fuit qui apud athenas bibliothecā instituit. Non tā robusti generis: Quia non tantæ claritatis fuit q̄tæ Alexander macedo. Minime digna uox: Laudat hanc humanitatē Valerius: hæc inquit uox eiusmodi est: ut nō digna uideatur dici ex ore tyrāni fluxisse.

manitate idest cum procedat de humanitate. Pisistratus sup. tulit in hunc modū iā scilicet dictū: iniuriā filiæ quā adolescens uiolenter osculatus ē: sed sup. tulit iniuriā suā idest in se illatam multo laudabilius: de qua ē sequens narratio.

A Thrasippo amico iter cœnā sine fine. De huiusmodi humanitate loquitur qua in amicū usus est: nā cū Trasippū amicū suū inuitasset ad cœnā: ille uino nimio plus q̄ satis erat inuitatus cōtra tyrānū exacerbatus est: adeo ut cōuitiis onerato: in faciē quoq; eius expuerit. Tyrannus ridibundus omnia tulit amicum etiā metu ut ipse credebat: abeuntē retinuit: filiū patris iniuriam ulcisci cupientē inhibuit. Vocem ab ira: Nec iratus est: nec uerbum respōdit: Male audire: Male audio a te idest de me maledicis. Concitatæ temulentiæ: Inflāmatæ ebrietatis. Postero die: Trasippus postq̄ digesta crapula rediit ad se & cognouit ea quæ per uinolentiam fecerat nimio dolore percitus seipsum interficere uoluit. at pisistratus data fide nihil se de pristina amicitia mutaturum ab incepto reuocauit.

De eodem: Ca. CCCCLXXVI.

A Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuicio laceratus: ita & animum & uocē ab ira cohibuit: ut putares satellitem a tyranno male audire: abeuntem quoq; ueritus ne propter metū maturius se cōuiuio subtraheret: inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus: os eius sputo respersit: nec tamen in uindictam sui ualuit accēdere. Ille uero etiam filios suos uiolatæ patris maiestati subuenire cupientes retraxit. Postero quoq; die Thrasippo supplicium a se uoluntaria exigere uolente morte: uenit ad eum: dataq; fide in eodē gradu amiciciæ mansurum ab incœpto reuocauit: Si nihil aliud dignum honore memoriæ gessisset: his tamen factis abunde se posteritati cōmendasset.

ASCEN.

A thrasippo &c. Narrat quomodo pisistratus multo laudabilius tulerit iniuriam in se illatam dicens. Pisistratus sup. laceratus .i. proscissus conuitio ab amico Trasippo. s. nomine: inter cœnā idest cœnandū: sine fine idest modo aut termino: cohibuit ita & animū & uocē ab ira: ut putares satellitem idest ministrū male audire idest obiurgari & conuitiis proscindi a tyranno idest ac si ipse pisistratus tyrannus fuisset satelles thrasippi: & pisistratus ueritus ne Thrasippus subtraheret se conuiuio maturius idest citius propter metū: cœpit retinere sup. eum abeuntē idest abire uolentē: inuitatione familiari scilicet ut diutius maneret: & sup. tunc Thrasippus euectus idest transportatus a statu rationis: impetu temulentiæ idest ebrietatis concitatæ idest cōmotæ & accelerantis: respersit os eius scilicet Pisistrati tyranni sputo: nec tamen ualuit accendere scilicet Pisistratū in uindictā sui. Ille. s. Pisistratus: retraxit etiam filios sup. suos: cupientes subuenire maiestati patris uiolatæ scilicet a Thrasippo ebrio per sputū & conuitia. Quoq; pro & Thrasippo uolente die postero idest proxime sequenti exigere a se suppliciū scilicet ob iniuriam illatā amico: morte uoluntaria idest quā sibi ultro inferre parabat: Pisistratus sup. uenit ad eū: & data fide idest sancta promissione facta: sup. eū mansurū in eodē gradu amicitiæ: in quo fuerat ante illā iniuriā: reuocauit sup. eum ab incœpto idest a morte quā sibi inferre parabat. Si sup. Pisistratus nihil aliud dignū honore memoriæ gessisset: tamen cōmendasset se posteritati abunde his. s. duobus factis.

De Pirrho rege. Ca. CCCCLXXVII.

Æque mitis animis Pirrhi regis: Qui cum audierat apud quosdam in conuiuio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum: accersitos qui ei interfuerunt percuntabatur: an ea quæ ad aures eius peruenerāt dixissent. Tū ex his unus inquit nisi nobis uinū defecisset: ista quæ tibi relata sunt præ his q̄ de te locuturi eramus lusus ac iocus fuissent. Tam urbana crapulæ excusatio: tāq; simplex ueritatis confessio iram regis conuertit in risum. qua quidē clæmētia & moderatione assecutus est: ut & sobrii sibi Tarētini gratias agerent: & ebrii bene precarentur.

Aequæ mitis animus Pyrrhi hæc humanitas Pyrrhi simillima est superiori: nam Pyrrhus accitus a Tarentinis aduersus romanos cum in castris esset: quidam sodales in conuiuio per ebrietatē in petulantiam lapsi de illo male locuti sunt: quos captos & ad se ductos cum interrogasset Pyrrhus dixissent ne ea quæ ad ipsius aures peruenerant: tum unus urbane satis dicitur respōdisse: nisi nobis inquit uinum defuisset. multo grauiora de te locuturi fueramus. Par quidem responsum: quod potuit regis iram in risum conuertere. Præ his Respectu eorū. Lusus ac iocus: Lusus in rebus: iocus in uerbis. Qua quidem clæmentia: Laudat hanc regis humanitatem.

Ascen. Aeque &c. Ordo est Animus Pyrrhi regis scilicet epyrotarum æque idest æqualiter mitis sup. fuit. Qui scilicet Pyrrhus quum audierat sermonem parum honoratū habitū sup. esse de se apud quosdā in conuiuio tarētinorū: percunctabatur idest interrogabat accersitos idest ad se uoca

tos sup. eos qui interfuerant el.s. conuiuio an dixissent ea quæ peruenerant ad aures eius. Tū idest tunc unus ex his irqte nti unum defecisset nobis: ista quæ relata sunt tibi fuissent lusus ac iocus idest res nullius momenti præ iis idest in comparatione eorū quæ eram .is locuturi de te. Tā urbana excusatio crapulæ idest ingurgitationis non tamē tā cibi q̄ potus: & tā simplex confessio ueritatis: conuertit irā regis in risum. Qua quidē clementia & moderatione assecutus est.s. Pyrrhus: ut &.i. simul tarentini sobrii.i. sicci & ieiuni agerent sibi gratias: & ebrii præcarentur bene.i. ut dii bona in illum conferant: qui tam clementer ignouerat.

De eodem Pyrrho. Ca. CCCCLXXVIII.

AB eadem altitudine humanitatis legatis romanorum: ad redimendos captiuos castra sua petentibus. quo tutius uenirent liconem molossum obuiam misit: quo honoratius exciperentur ipse cū ornatu equitum extra portam occurrit: secundarum rerum prouentu adeo non corruptus ut officii prospectū in his deponeret: qui tunc maxime armis cum eo diffidebant.

¶ Ab eadem &c. Ordo est. Pyrrhus sup. misit ab eadem altitudine humanitatis.s. orta occasione: Liconem Molossum obuiam legatis Romanorū petentibus castra sua ad redimendos captiuos: quo idest ideo misit eum obuiam quo idest ut uenirent tutius: & sup. quo idest ut exciperentur honoratius ipse occurrit sup. eis extra portam cum ornatu equitum: eīs sup. non adeo.i. in tantū corruptus prouentu rerum secūdarū: quales erant uictoriæ de Romanis: ut deponeret idest exueret aut deposito relinquæret: prospectum idest porro aut procul positorum respectum officii in his q̄ diffidebant tunc maxime armis cum eo: uidelicet Romanis.

De Antigono rege. Ca. CCCCLXXIX.

CVius tam mitis ingenii debitum fructum ultimo fati sui tempore recepit: nam cum diris auspiciis argiuorum inuasisset urbem: abscisumq; caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnatione laborantem lætus uelut aliquod fœlicissimum uictoriæ opus attulisset: Antigonus correpto iuuene q̄ tāti uiri subitæ ruinæ immemor humanorum casum effuso gaudio insultaret: hunc o caput sublatum gausea qua uelatum caput suum more macedonum habebat: texit corporiq; Pyrrhi redditum honoratissime cremandum curauit. Quinetiā filium eius Helenum captiuum ad se pertractum: & cultum & animum gerere regium iussit: ossaq; Pyrrhi ei aurea inclusa urna Epyrū in patriā ad Alexandrum fratrē portanda dedit.

¶ Cuius &c. Ordo est. Cuius tam mitis ingenii scilicet in Romanos Pyrrhus sup. recepit fructum debitum idest mercedem ac præmium utile: ultimo tpe fati sui.i. mortis: nā cū iuasisset urbē argiuorū: hoc ē argos: auspiciis diris.i. execrabilit9 & quasi deoꝝ ira portētis: qa illic iterimendus erat: & Alcyone9 aut ut alii legūt Altione9 ut uero alii Alcinous: fili9 Antigoni regis.s. Macedoniæ attulisse caput ei9 abscisū.s. a zopiro ad patrē.s. suū: hoc ē antigonū laborātē.i. piculose uersantē: ꝓpugnatione.s.i. defensione urbis argiuæ: existens lætus uelut attulisset aliquod felicissimum opus uictoriæ: Antigonus iuuene correpto idest castigato quod imme-

AB eadē altitudine: De eiusdē Pyrrhi humanitate loquitur: qui ut supra dixi: cū multis milibus hominū in auxilium Tarentinorū cū uenisset: & bellū strēnue fortiterq; gessisset ingentē captiuorū numerū multis cladibus illatis ceperat: ad quos redimēdos: cū romani legatos misissent: hac humanitate usus ē in legatiōe: ut illis obuiā honoratū uirū honoris gratia miserit: ipse quoq; cū equitatu: extra portas occurrerit: atq; illos nō ut uictor secundis rebus elatus: sed ut amicus benignissime susceperit: captiuos sine præcio remiserit dicēs: ut est apud Enniū: nō aurū posco nec mi pciū dederitis: nec cauponātes bellum sed belligerantes: Ferro non auro uitam cernamus utriq;: uos ne uelit an me regnare hera: quid ue ferat fors: Virtute experiamur: & hoc simul accipe dictū Quorum ui tuti belli fortuna pepercit horūdem: me libertati parcere certum est: dono ducite doq; uolentibus cum magnis diis. Regalis inquit Cice. & æacidarum genere digna sententia. Prouentu: fœlicitate & successu. Officii Quod debebat legatis.

CVius tā miris ingenii. Pyrrhus italia pulsus in Siciliā traiecit exercitū: ubi naualí pugna a carthaginensibus superatus: cum ab Antigono macedoniæ rege auxilia non impetrasset: Macedoniā inuasit: antigonum uicit: elatus deinde uictoria statim ad græciæ & asiæ totius imperiū adiecit animum: & primū omniū spartanos iuadit: quorum cum urbem oppugnaret tanta multitudo fœminarum ad patriæ tutelā accurrit ut nō fortius uictus q̄ uerecundus recederet: & i ca oppugnatione ptolemaeū filiū strennuū manuq; forté amisit: cuius cadauere ad se delato dixisse fertur: aliquanto tardius cecidisse q̄ timuerat: pulsus igitur a spartanis argos petiit: ibi dum antigonum in urbe clausum expugnare conatur: inter confertissimos uiolentissime dimicās saxo de muris iacto occiditur: caput eius Antigono defert qui uictoria mitius usus filium Helenum cū epirotis sibi deditum in regnum dimisit: eiq; insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit: hæc summatim Iustinus. Sunt qui aliter tradunt hanc historiam: Pyrrhum scilicet dum argos oppugnaret per proditionem urbem ingressum ad arcem usq; peruenisse: ubi cum acerrime dimicaretur mulierem quandam e tectis mortariū demisisse i caput Pyrrhi: quo ictu moribūdus cecidit: tūc dicūt Alcyoneū Antigoni filiū Pyrrhi caput abscisum ad ptē cū sūma lætitia detulisse: Antigonū correpto filio regis caput uelamie tectū corpi q̄ honoratissie cre

mandasse restituisse filiũq; helenũ captiuum liberũ esse & regiũ animũ gerere iussisse ossaq; Pyrrhi aurea urna inclusa in patriam ad fratrẽ reportanda curasse: quæ magna profecto fuit regis clæmentia. Plu. in uita Pyrrhi: dicit illum dum argos oppugnaret per proditionem nocte urbẽ ingressum una cum galathis in forũ usq; peruenisse: quod sentientes Argiui: Clypeum & alia munita urbis loca ceperunt: Antigonũ in urbẽ acciuerunt: tũc Pyrrhus ubi uidit clypeum hostilibus armis refertum: & alia esse munita urbis loca: prodigus quibusdam territus retrocedere. & urbẽ egredi statuit: sed cum angustias portarũ formor casuum humanorum insultaret idest hostiliter illuderet: gaudio effuso idest imoderato: ut res quæ effunditur: ruinæ subitæ idest improuisæ tanti uiri: texit caput. s. Pyrrhi sublatum idest sursum leuatum humo. i. e terra in quã ante pedes paternos deiecisse innuitur ipsum ferox iuuenis: gausea idest uelo capitis: qua. s. gausea antigonus habebat caput suũ uelatum more macedonum: & curauit sup. caput illud sic coopertum: redditum corpori Pyrrhi: unde erat abscisum: cremandum honoratissime. s. immissis odoribus & adhibitis ceremoniis funebribus. Qui etiam iussit helenum filium eius. s. Pyrrhi: pertractum ad se. s. Antigonum: captiuum: gerere. ut gerat & cultum idest ornatum & insigne: & animum regium: & dedit ei ossa Pyrrhi. s. patris eius inclusa urna aurea idest uasculo dicto ab urendo q; exustis reliquias cõtineat: portãda Epyrũ. i. in eã regionẽ: patriã. s. Pyrrhi & etiam helenũ: ad Alexandrũ fratrẽ. s. eius.

midaret nunciũ præmittit ad filiũ helenũ: qui cũ magna manu extra moenia sedebat ut deiectis moenibus aditũ sibi aperiret: suosq; tutaretur: filius non recte accepto nuncio ad opem primũ ferendam urbem ingreditur: & ita fugientibus ingredientes occurrunt: impediuntq; fugã. Pyrrhus ubi euadẽdi difficultatẽ uidit in persequentes hostes conuersus a Gregario milite argiuo hasta leuiter percussus equum adegit in illũ mater eius quæ forte desuper pugnam spectabat cognito filii periculo: tegulam uel ut alii dicunt mortariũ: de speculis: in Pyrrhi caput coniecit: quo ictu moribundus cecidit: tũc zopyrus quidam antigoni miles cognitum regem appræhendens illi caput abscidit. Alcioneus uero Antigoni filius: accurrens: abscisum regis caput ad patrem cum sũma alacritate deportat pater filium baculo percussit: a se repulsit barbarum & post eum appellans: regis caput & corpus magnifice cremauit: helenũ quoq; Pyrrhi filium benigne & humaniter exceptũ cũ eum cõplexus esset sperare iussit: & cum statim in priorẽ habitum ornatuq; restituit: atq; in Epirũ remisitq; erga amicos quoq; Pyrrhi benignus fuit. Antigoni: macedoniæ regis q; argiuis miserat auxiliũ. Correpto: Castigato. Effuso gaudio: i. moderata lætitia. Gausea: Velum capitis: quod circa caput gestabant. Vrna. Vasa. Vrna genus mensuræ qd quidam quartarium dicunt: quatuor sextarios capit. est etiam unde sortes ducebantur. Vir. li. yi. Stat ductis sortibus Vrna: sed proprie Vrna est quæ pro condendis defunctorũ cineribus solebat adhiberi.

De campanis. Ca. CCCCLXXX.

Campani aũt exercitum nostrum cum consulibus apud caudinas furcas sub iugum a samnitibus missum nec inermẽ tantum: sed etiã nudum urbem suam intrantem: perinde ac uictorem & spolia hostium præ se ferentem uenerabiliter exceperũt: primusq; consulibus isignia honoris: militibus: uestem: arma: equos: cõmeatum benignissime præstando: & inopiam: & deformitatem Romanæ cladis mutarunt: quo animo si pro imperio nostro aduersus Hãnibalem quoq; usi fuissent: truculentis securibus materiam sæuiẽdi non prebuissent.

Caudine furcæ.

Campani autẽ: Liuius li. ix. circa principiũ. Cũ Aulus posthumius & T. Veturius consules opem lucertæ ferre uellent: inter furculas caudinas inclusi sũt: locus erat syluis undiq; obsitus: nã salt. duo alti angusti syluosiq; sunt: montibus arctis perpetuis inter se iuncti in medio cãpus est herbidus & aquosus: per quem mediũ iter ẽ: sed anteq̃ uenias ad eũ: intrandæ angustiæ sunt: & aut eadem qua te insinuaueris retro uia repetenda est: aut si ire porro pergas per alium saltum arctiorem impeditioremq; euadendũ: in eum campum uia alia per cauam rupem cum Romani uenissent: & in alias angustias ire pergerent: eas septas deiectu arborum saxorumq; ingentium obiacente mole inuenerunt: tunc fraus hostilis apparuit: & in sũmo saltu præsidiũ conspicitur. in insidias igitur præcipitati cum euadere nullo modo possent: foedã & ignominiosam deditionem accipere cõpulsi sunt: ut cum singulis uestimentis sub iugum missi abirent incolumes: q̃ conditione accepta cũ ante noctẽ capuã peruenire possent incerti de fide sociorum: & q; pudor præpediebat: circa uiã haud procul a capua omnium egena corpora humi pstrauerũt: qd ubi ẽ capuã nũciatũ hac i eos humanitate usi sũt cãpani: ut sociorũ iusta miseratione cõmoti: deposita statim ingenita supbia. mitterẽt cõsestim insignia sua consulibus fasces: lictores: arma: equos: uestimenta: cõmeatusq; militibus omnibus: & uenientibus capuã cũctus senatus populusq; obuiã egressus iustis oĩbus hospitalibus & publicis & priuatis fungerentur officiis. Quã mẽtẽ si secundo punico bello aduersus romanos seruassent. Fuluius Flaccus

Campani autem exceperunt uenerabiliter perinde ac uictorem & ferẽtem præ se idest ante se spolia hostium exercitum nostrum idest Romanum cum consulibus missum a samnitibus sub iugum idest hastas dispositas in speciem patibuli in signum extremæ subiectionis & confusionis: apud furcas caudinas idest angustias montium speciem furcarum repræsentantium: nec idest & non: & intrantem urbem suam uidelicet capuam: non tantum inermem: quia arma hosti tradiderat: sed etiam nudum: quia spolia quoq; ei detraxerant hostes. & præstando protinus consulibus insignia honoris: militibus uestem. arma equos. cõmeatum benignissime. i. cum sũma beniuolentia: mutarunt: & i. simul inopiam & deformitatẽ cladis Romanæ. Quo animo si campani fuissent usi quoq; idest etiam pro imperio nostro. i. Romano aduersus Hannibalem non præbuissent securibus nostris. s. fuluii flacci consulis Romani materiam sæuiendi idest tã sæuæ in eorum magistratus animaduertendi.

De Hannibale.Ca.CCCCLXXXI.

FActa mentione acerrimi hostis mansuetudinis ei9 operibus: quam Romano nomini prestitit: locū q̄ inter manus est finiā. Hannibal eni æmilii pau li apd cānas trucidati quæsitum corpus:q̄tum i ipo fuit inhumatum iacere passus non est.

¶Hannibal Tiberium gracchū lucanorū circunuentū insidiis :cū summo honore sepulturæ mandauit: & ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit:

¶Hannibal Marcū Marcellū in agro Brutio dum co/ natus pœnorū cupidius q̄ cōsideratius speculatur inte/ remptum legitimo iure extulit:punico quoq; sagulo & corona donatum laurea rogo imposuit.

¶Facta &c.Ordo est.Mentione acerrimi hostis:uidelicet Hannibalis fa cta:finiam locum qui est inter manus.i.tractatum hunc de humanitate & clementia:operibus mansuetudinis eius quaȝ praestitit nomini Roma no.i.generi seu populo nomen Romanum habenti.Enim pro quia Han nibal non est passus quantum fuit in ipso:corpus Pauli Aemylii trucida tum apud cannas quæsitum.s.ad sepeliendum:iacere inhumatum : dicit quantum in eo fuit:quia quaerendum curauit sed non inuenit aut inuentū non agnouit:itaq; cum caetera strage humatū est. ¶Hannibal &c.Affert secundum exemplum eodem tenore dicens.Hannibal mandauit sepultu ræ cum summo honore Tiberium gracchum circunuentum insidiis luca norum:& tradidit militibus nostris.i.Romanis ossa eius.s.gracchi : por tanda in patriam . ¶Hannibal (tertium est exemplum)extulit.i.ad se/ pulturam efferendum curauit:iure legitimo Marcum Marcellum interem ptum in agro Brutio dum speculatur.i.explorat cupidius q̄ consideratius i.magis cupide q̄ considerate :conatus.i.molimina pœnorum . Et impo/ suit rogo.i.igni ardenti sup.cum aut eius corpus donatum sagulo puni/ co.i.indumento militari qualis carthaginēsi.tunc utebantur:& corōa lau rea:ob uirtutem bellicam.

consul secures suas campanorum sanguine non cruentasset: ut illorum perfidiam uinci caret.De quo in capitulo de constantia lar/ gius dictum est.

FActa mentione:De cānensi clade sa tis supra dictum est.Post tantam igi tur Romanorum stragem Hānibal dicitur hac humanitate usus:ut Pauli æmilii consulis Romani corpus diligentissime quæ situm & inuentum sepulturæ mandauerit:ut quidam auctores tradunt.sunt uero qui di/ cunt quaesitum quidem fuisse:sed non inuen tum:quorum sententiam sequitur Valerius. Liuius uero conquisitum & humatum cum punicis illis qui in ea pugna ceciderant. Hic Paulus ubi tantam ciuium suorum stragem factam esse uidit cum posset incolumis eua dere maluit cum suis ciuibus honeste mori q̄ fugiendo turpiter superesse qui.L.cornelio tribuno militum equum offerēti quo celerius euaderet e manibus hostium sic se pondisse fertur. Tu quidem Cn.Corneli macte uirtu te esto:sed caue ne frustra miserando exiguū tempus e manibus hostium euadendi absu/ mas abi:nuncia publice patribus urbem ro manam muniant ac prius q̄ uictor hostis ad ueniat praesidiis firment:Priuatim.q; Fabio: æmilium praeceptorum eius memorem extī tisse & uixisse:& mori me adhuc in hac stra ge militum meorum patere:ne aut rebus in teream aut consulatus collegæ accusator exi stam Locum:De humanitate.Finiam .Nam hæc ultima sunt de humanitate exempla:& omnia quidem Hannibalis.

¶Hannibal.Quo pacto.T.Gracchus pro ditus hosti fuerit a Flauio lucano eius hospi te in capitulo de prodigiis ostendimus : nam cum maiorem lucaniæ partem quæ ad Han nibalem defecerat uirtute sua in potestatem populi romani redegisset ad reliquam capiē dam inuitatus ab hospite Flauio cui iure ueteris hospitii fidem non derogabat in insidias deductus & occisus est : de cu ius funere duplex fama est.Alii enim tradunt in castris romanis sepultum a suis:alii ab Hannibale: & ea uulgatior fama est:tradunt in uestibulo punicorum castrorum rogum instructum fuisse:armatum exercitum decurrisse cum tripudiis hi spanorum motibusq; armorum & corporum:suæ cuiq; genti assuetis:ipsoq; hannibale:omni rerum uerborumq; hono re exequias celebrante:Alii aliter tradunt:& dicunt imperatoris capite hostes tantummodo potitos ad Hannibalem de/ tulisse:ab eo statim cartalo missum:qui ad Cn.Cornelium quaestorem romanum deferret:quaestorem deinde summis im pensis exequias imperatoris in castris celebrantibus cum exercitu beneuentanis fecisse. Ascen.

¶Hannibal.M.Marcellum:De.M.Marcello quoq; dictum est eodem capitulo:q cum inter bina castra pūica atq; Ro mana tumulus siluester esset a neutris primo occupatus q romani qualis esset pars illa quæ ad hostes uergeret ignora rent:Hannibal insidiis q̄ castris aptiorem eum putaret:romani in castris fremebant occupandum eum locum esse & ca stello firmandum:ne si occupatus ab hannibale foret uelut in ceruicibus hostem haberent.mouit ea res Marcellum : & Crispinum eius collegam:itaq; cum paucis equitibus exploratum profecti in insidias praecipitarunt:quæ pauloante fue rant ab Hannibale eo loco collocatæ:ubi Marcellus cum aliquot fortissimis uiris in medio cæsus:collega uulneratus: fi lius quoq; consulis grauiter saucius:aliquot etiam capti fuerunt:sed paulopost Hannibal.M.corpus inuentum sepultu/ ræ mandauit.Cice.in Catone maiore.M.Marcelli interitum:nec crudelissimus quidem hostis honoræ sepulturæ carere passus est.Legitimo iure:idest iure humanitatis.Corona:Quia sæpius uictor euaserat:nam Marcellus ad nolam primus Hannibalem uinci posse docuit:& de illo sæpe uictoriam in castra reportauit.

De laude humanitatis.Ca.CCCCLXXXII.

ERgo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorum ingenia penetrat:orbosq; & tru ces hostium mollit oculos:ac uictoriæ insolē

ERgo humanitatis:dulcedo etiam i efferata:Laudat Valerius uim hu/ manitatis:quæ per efferatas quoq; gentes transire audet.Orbosquæ & truces: Sicut de Cæsare in pompeium.Distinctos : Valerius maximus.

Nudatos. Admirabilem uocem. Quia mirũ fuit tantum humanitatis in pectore barbaro inueniri posse. Oppressi. Quia uictoriæ laus minuitur insidiis. non enim uirtute sed insidiis oppresserat. Vos quoq3 fortes: Apostrophat ad imperatores roma. & eos quasi hac oratione consolatur q̃ non in patria illis mori contigerit. cum gloriosius in acie pro patria fortiter pugnando ceciderint: & non pœnitendas exequias ab hoste sortiti fuerint. Decus in fœ. amis. Quam fortuna aduersa funerationem in patria perdidistis eandem apud hostes uirtute uestra inuenistis.

tissimos spiritus flectit: nec illi arduum ac difficile est inter arma contraria: inter districtos comminus mucrones placidũ iter reperire. Vincit iram prosternit odiũ hostilemq̃ sanguinem hostilibus lachrymis permiscet: atq3 etiam admirabilem Hãnibalis uocẽ: pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuẽtis expressit. Quia aliquanto ei plus gloriæ Paulus & Gracchus & Marcellus sepulti q̃ oppressi attulerũt: siquidem illos punico astu decepit: romana mãsuetudine honorauit. Vos quoq3 fortes ac piæ umbræ nõ pœnitendas sortite estis exequias: nam ut optabilius in patria: ita speciosius pro patria collapsæ supremi officii decus infœlicitate amissum uirtute recuperastis.

Ascen. ¶ Ergo Subinfert laudes humãitatis ac clementiæ ex effectu dicens. Ergo: quia etiam sæuissimus hostis Hannibal humanitatem sensit: dulcedo humanitatis. i. clementiæ & mansuetudinis homine in primis dignæ: penetrat. i. irrumpit & penitus intrat etiam in ingentia Barbarorum: qualis erat hannibal: efferata idest feritate naturali extra se lata: & mollit. i. mitigat aut mollificat oculos hostium orbatos. s. charissimis suis: & truces. i. immanes & truculentos: ac flectit spiritus uictoriæ insolẽtissimos ut in antigono: Nec arduum ac difficile est illi. s. humanitati reperire iter placidum: inter arma contraria: inter mucrones s. hostium districtos. i. euaginatos cõtinus: quasi consertis manibus. Humanitas sup. uicit iram: prosternit odium: & permiscet sanguinem hostilem lachrymis ut in Cæsare patuit erga pompeium: Atq3 etiam expressit. i. extorsit quasi ab inuito pectore admirabilem uocem hannibalis statuentis arbitria. i. dantis arbitrariam sententiam (Erat enim in ipsius potestate sepelienda ne censeret interemptorum cadauera: an feris auibusq3 derelinquenda) pro funeribus ducum Romanoru3 quia secundum illa iudicauit: utpote honorifice instruẽda. Quia Paulus. s. Aemylius. Gracchus scilicet Tyberius: & Marcellus scilicet Marcus: attulerunt ei. s. Hannibali: plus aliquãto idest ex aliqua partæ gloriæ sepulti idest eo q̃ ab eo sepulti aut requisiti ad sepeliendum erant: q̃ oppressi. i. eo q̃ uicti erant ab eo. Siquidem ipse decepit. i. dolose cepit eos: utpote de astu punico. i. fraude & uersutia pœnis propria: & honorauit eos. i. honorifica affecit sepultura: mansuetudine Romana. i. romanis digna eisq3 consueta. Vos quoq3 o Paule. Gracche & Marcelle: appositoriæ umbræ. i. reliquiæ animarum corpus sequentium: aut manes: fortes & piæ: quia pro patria fortiter corporibus exutæ: sortitæ (sunt qui legant sortiti: ut ad rem non ad uocem respiratur: sed quia additur collapsæ: uerior est lectio sortitæ). i. sorte quada3 nactæ exequias non pœnitendas q̃a gloriosas. Nã ut. i. quemadmodum optabilius sup. fuissetis collapsæ in patria: ita colapsæ speciosius p̃ patria recupastis uirtute: decus. i. honorẽ sup̃mi officii. i. exequiarũ: amissũ i felicitate. s. cadẽdi p fraudẽ hostilẽ.

De Gratis. Titulus. II.

Gratas uero animi significationes & ingrata facta libuit oculis subiicere ut uicio ac uirtuti iusta merces æstimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxerunt: nostro quoq; stilo separentur priorẽq̃ locum obtineãt q̃ laudem: q̃ qui rep̃hensionem merentur.

¶ Gratas uero &c. Auspicatur narrationem de gratis dicens Libuit. s. mihi: subiicere oculis. s. lecturorum hæc scripta: significationes gratas animi pro grati animi: & facta ingrata ut iusta merces æstimatiõis. i. apptiationis accederet uitio ac uirtuti (dixissem uirtuti ac uitio: eo q̃ honestius præferri solet & prius de uirtute dicturus est: sed author ut opinor ideo nunc hoc nunc illam præponit ut significet se mixtim loqui uoluisse nisi aliquid obstitisset) ipsa comparatione quæ fit per collationem & compositionem rerum comparandaq; & ita mixtim de eis loqui uoluisset. Sed quoniam grati sup. & ingrati: distinxerunt sese proposito contrario: ipsi sup. separentur quoq3 stilo nostro: & sup. ii qui merentur laudem obtineãt priorem locum q̃ qui sup. merentur repræhensionẽ. i. grati dicantur prius q̃ ingrati.

Gratitudinis laudes

Gratas uero animi significationes De gratitudine dicturus eam incõparationem cum ingratitudine adducturum esse pollicetur: ut sua utriq3 æstimationis merces: huic. s. laus: illi uituperatio rependatur. Cice. de gratitudine in oratione pro planco: hæc una inquit uirtus est: non solum maxima: sed etiam mater uirtutum omnium reliquarum. quid est pietas nisi uoluntas grata in parentes: qui sunt boni ciues: qui belli: qui domi de patria benemerentes: nisi q̃ patriæ beneficia meminerunt: qui sancti: qui religionem colentes nisi qui meritam diis immortalibus gratiam iustis honoribus: & memori mente persoluunt. quæ potest esse uitæ iocunditas sublatis amicitiis: quæ porro amicicia potest esse inter ingratos: quis nostrum est liberaliter educatus: cui non educatores: cui non magistri sui atq3 doctores: cui non locus ille ipse mutus: ubi alitus: ubi ductus est: grata recordatione in mente uersatur: cuius opes esse tantæ possunt: aut unq̃ fuerunt: q̃ sine multorum amicoru3 officiis stare possit. equidem nihil tam proprium hominis existimo q̃ non beneficio modo: sed etiam beniuolentiæ significatione alligari. nihil porro tam inhumanum: tam immane: tam ferreum: q̃ cõmittere. ut beneficio non dicã indignus: sed uictus esse uideat. Item Cice. in officiis sic ait beneficio prouocati debemus agros fertiles imitari: qui mult

toplus afferunt: q̃ acceperint. Rursus alio loco: cui referri gratia tanta non potest quanta debetur habenda tamen tanta est quanta animi nostri capere possunt: multis aliis quoq; locis Cice. hanc gratitudinis uirtutem laudibus effert. Gratas ergo significationes: ideo dixit Valerius: quia etiam si non reddimus beneficium: & animus sit uoluntarius: & in promerendo ardentissimus sufficere debet. In comparatione. Vt cum hinc uirtus: inde uitium positum fuerit: cognoscatur illius laus & huius uituperatio. Contrario proposito: Quia uirtus & uitium contraria sunt. Priorem locum. A digniori & praestantiori sumamus exordium.

De Senatu Ro. Ca.CCCCLXXXIII.

Atq; ut a publicis actis ordiar: Martium Patriam oppugnare conantem admotoq; portis urbis ingenti uolscorum exercitu funus ac tenebras romanorum impio minitantem Veturia mater ac Volumnia uxor nefarium opus exequi precibus suis passae non sunt: in quarum honorem senatus matronarũ ordinem benignissimis decretis adornauit. Sanxit nãq; ut foeminis semita uiri cederent: confessus plus salutis rei publicae in stola q̃ in armis fuisse: uetustisq; aurium insignibus nouũ uittae discrimẽ adiecit: permisit quoq; his purpurea ueste & aureis uti segmentis: super hoc aedem & aram fortunae muliebri: eo loco quo Coriolanus exoratus fuerat faciendam curauit: memorem beneficii animum suum exquisitae religionis cultu testando.

¶ Atq; ut a publicis &c. Primum itaq; exemplum gratorum est ipsius senatus in matronas Romanas occasione Martii Coriolani: ñ ipsius Marcii: qui Pius in matrem fuit potius q̃ gratus. Ordo ẽ: atq; ut ordiar. s. narrationem gratorum ab actis publicis. s. totius senatus. Veturia mater. s. Martii Coriolani: & Volumnia uxor. s. eiusdem non sunt passae. i. non sustinuerunt aut non permiserunt Martium. s. Coriolanum conantem oppugnare patriam. s. suam Romam uidelicet: & minitantem imperio Romano funus ac tenebras. i. excidium & summam desolationem & hoc ingenti exercitu uolscorum admoto portis urbis non sunt inquam passae. i. impediuerunt praecibus suis: ipsum exequi opus nefarium: in quarum. s. matris & uxoris Coriolani honorem: senatus adorauit. i. decorauit ordinem matronarum decretis benignissimis: nanq; pro quia sanxit: ut uiri cederent foeminis semita: i. de uia: confessus. s. per hoc decretum: plus salutis reip. fuisse in stola. i. ueste matronarum. i. precibus earum: q̃ in armis. s. uirorum & adiecit uetustis insignibus aurium. i. priuilegio ueteri quo licebat matronis inaures habere: nouum discrimen. i. discerniculum uittae. i. ornamenti in capite: qui uitae legunt uideant quid uita cum inauribus cõgruat: & permisit quoq;. i. etiam: his. s. matronis: uti ueste purpurea & segmentis. i. ornamentis colli aureis. i. ex auro: quasi in squamas secto: unde segmenti nomen: & curauit super hoc. i. ultra hoc munus: aedem & aram faciendam fortunae muliebri: e loco quo Coriolanus fuerat exoratus. testando. i. probando animum suum: memorem beneficii: cultu. i. per cultuz aptum religionis exquisitae. i. accuratissimae inuentae & obseruatae.

De eodem senatu Ro. Ca.CCCCLXXXIIII.

Quem secundi etiam belli punici tempore exhibuit. Cum enim a Fuluio Capua obsideretur: ac duae cãpanae mulieres beniuolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluissent: Vestia

Atq; ut a publicis actis ordiar. Cuz annonae caritas urbem incessisset: senatus frumentatum in peregrinas regiones legatos dimisit: qui cum frumentu copiam aduexissent Gn. M. Coriolanus plebi semper infensus censebat non prius diuidendum inter plebem esse frumentum q̃ per secessiõem usurpata iura restituissent patribus quamobrem ira plebis in exilium actus ad uolscos profectus paulopost bellum intulit patriae: quae cum ab eo graui obsidione prae meretur nulla alia ratione: q̃ mulierum beneficio liberari potuit: ut diximus in cap. de miraculis: & latius dicturi sumus in ca. de pietate: quare senatus gratum animum gerens multis honoribus matronas honestauit. nam ut inquit Liuius: non inuiderunt laudes suas mulieribus uiri romani: adeo sine obtrectatione alienae gloriae uiuebatur. tunc enim primum sancitum fuit: ut mulieribus de uia cederetur: ut inauribus aureis: ut purpurea ueste: ut aureis segmentis: ut nouo uittae discrimine uterentur: monumento quoq; q̃ esset: templum muliebri fortunae aedificatum dedicatumq; fuit. Et suorum honore. Ecce pop. Ro. gratitudinem. Sanxit: Firmauit & hinc sciri potest unde orta sit consuetudo cedendi de uia mulieribus. In stola. Sicut toga uirorũ ita stola mulierum. Insignibus aurium. Sicut annulis ex auribus pendentibus: qui & inaures dicuntur. nam inaures sunt aurium ornamenta. Segmentis ornamentis. nam segmenta dicuntur redimicula mulierum uersicoloria: quibus utuntur ad capitis ornamentum. sunt etiam qui dicant segmenta esse fasciculas quibus inuoluuntur infantes. unde iuuenalis. Et segmentatis dormisset paruula cunis. Segmenta uero sunt fasciae quibus circũdatur caput. i. redimicula mulierum nobilium inde segmentatus ornatus & instructus: Segmentum etiam dicitur monile a collo in pectus descendens: segmenta zonis quibusdaz quasi pertusamentis ornata: nam particulas cuiusq; materiae abscissas praesegmina uocant. Sunt etiam qui dicant segmenta esse circulos quos graeci laraldes appellant. Exoratus: persuasus ut petita concederet.

Quem secundi etiam belli. Cum enim a Fuluio Capua: cum recepta capua sumptoq; supplicio de senatu Campano: relatum esset in senatu. quid nam uideretur de his faciendum qui per municipia in custodias distributi fuerant: nã a. Qu. Flacco Romam ducti ueniam petebant & misericordiam implorabãt. Marcus Atilius

cuius ex his qui apud Capuam fuerant maxima erat auctoritas interrogatus sententiã ita respondit: in consilio inquit arbitror me fuisse cum consulibus Capua capta: quum quaereretur: qui Campanorum benemeritus de republica nostra esset: duas mulieres compertum est: Vestiam oppiam Attellanam Capuae habitantem: & Faculam Eluiam: quae quondam quaestum corpore fecisset: illam quotidie sacrificasse pro salute & uictoria populi romani: hanc captiuis egentibus alimenta clam suppeditasse: caeterorum omniũ Campanorum eundem erga nos animũ quẽ carthaginẽsium fuisse: quare senatus censuit Oppiae Eluiaeq; primum bona: ac libertatẽ restitui: siqua alia praemia a senatu petere uellent: Romam eas uenire: Campanis: in singulas familias decreta facta: quae hoc loco non est opus enumerare. Libertatem: quia iure belli uenerant in seruitutem. Amplius: praeter libertatem & bõa. Nedum. Multo maius ita ostendisset.

Vid illa quoq; iuuen. Appius quidã Herdonius Sabinus cum multitudine: exulum & seruorum ad quattuor milia ciam urbem ingressus: occisis custodibus capitolium occupauit: & seruos omnes de capitolio ad libertatem conuocabat: Romani ea re tam subita & improuisa perculsi: quo se uerterent incerti erant. Tusculãi phalanx ipsa quum audissent quo i periculo foret respublica Romana: ultra Romam parato exercitu uenerunt & Romanis ipsis in re taz periculosa cunctantibus: consulem ipsi armati secuti sunt in Capitolium: deinde erubescẽtes Romani: & ipsi sumptis armis & in Capitolium facto concursu Herdonium occiderunt. Post aliquot inde tempus cũ Equi Tusculanorum fines inuasissent: Romani memores accepti iam beneficii Tusculanis opem ultro ferendam gratiamq; reddendam esse censuerunt. Itaq; consules cum exercitum scriberent: uocarentq; qui hanc militiam gerere uellent: illis uniuersa iuuentus non ultro solum: sed cum quadam etiam animoruz alacritate se obtulere: & ad tuendos de se taz benemeritos socios profecti sunt: quod magnum fuit romanae iuuentutis grati animi signum: Defenderant: Expellendo seruos de Capitolio. Cessasse: Defuisse.

Agnum grati populi specimẽ Minutium magistrum equitum Fabio maximo dictatori aequatum imperio fuisse diximus: in ca. de constantia. Minutius igitur alternis cum Fabio diebus imperare uolebat: uel si etiam maiora placerent interualla partitis temporibus alternis summum ius & imperium esse: quod nequaq̃ e rep. eẽ existimauit Fabius: ut milites sui i alterius potestate & summa rerum in hominis temerarii manibus posita foret: itaq; partitis copiis castra diuiserunt: quod Hannibali duplex gaudium fuerat: q̃ Minutii temeritatem liberam

oppia materfamilias & Gluuia facula meretrix: quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit: altera captiuis militibus romanorum alimenta subministrare non destitit. urbe illa oppressa: senatus iis & libertatem & bona restituit: & siquid amplius praemii petiissent: libenter se daturum asseuerauit. Vacasse i tãto gaudio. P.C. duabus humilibus foeminis referre gratiam: nedum pre se tulisse mirandum.

Quem. s. animum memorem beneficii: senatus exhibuit etiam tempore secundi belli punici. Quum enim capua: urbs primaria Campaniae obsideretur a Fuluio. s. Flacco: ac duae mulieres Campanae seu Capuanae: uidelicet Vestia opidia: seu (ut alii legunt) oppia: materfamilias. s. honesta. & Cluuia (Apud alios legitur Eluuia non Cluuia) facula meretrix: noluissent dimittere ex animis. s. suis: beniuolentiam erga Romanos: quarũ s. mulierum: altera. s. materfamilias sacrificauit quotidie pro salute exercitus nostri. i. Romani: altera. s. meretrix non destitit subministrare militibus. i. stipendiariis Romanorum captis seu captiuis alimenta. s. corporis: urbe illa oppressa. i. ui capta: senatus restituit us. s. duabus mulieribus: & libertatem & bona: & asseuerauit se daturum libenter si petiissent. quid i. aliquid amplius praemii. Mirandum est (inquit author) Patres conscriptos uacasse. i. quasi curis caeteris uacuos intentos fuisse in tanto gaudio s. de recepta capua concepto: referre quod plus est: nedum. i. ne solum dicam prae se tulisse. i. quibusdam indiciis significasse: duabus foeminis humilibus. i. abiectae conditionis: gratiam. i. remunerationem.

De Iuuẽtute Romana. Ca. CCCCLXXXV.

Vid illa quoq; iuuentute Romana gratius: que Quintio & Minutio cõsulibus ultro nomina sua militari sacramento obtulit: ut Tusculanis quorum fines equiculi occupauerant praesidiũ ferrent: quia paucis ante mensibus constantissime & fortissime imperium Romani populi defenderant. Ergo q̃d auditu nouum est: ne patrie grata uolũtas cessasse uideretur: exercitus seipse conscripsit.

Quid illa. Affert post gratitudinem senatus gratitudinem iuuentutis Ro. sub Quintio & Minutio consulibus erga tusculanos. Non autez gratitudinem Quintii & Minutii. Quocirca quia tituli saepissime inepti sunt liquet nõ ab authore aut quouis perito p̃positos: s; a sciolis duas primas lineas legisse subinde contentis. Emendauimus ergo tũ hic: tũ saepe alibi. Ordo ãt ẽ. Quid sup. est gratius illa quoq; iuuentute romana. i. multitudine iuuenũ romanorũ: q̃ obtulit ultro. i. non coacta: Quintio & minutio cõsulibus. i. quũ illi essent consules: militari sacramento. i. ascriptioni militiae iuste gerendae sub iuramẽto: noia. s. sua cõscribenda: ut ferrent praesidiuz i. auxiliũ: Tusculanis. s. populis uicinis romae: quorum fines. i. limites ditionis: Equicoli. i. populi illi uicini illis occupauerant: ideo autem obtulit nomina sua: quia Tusculani defenderãt paucis mensibus ante: cõstantissime & fortissime iperiũ populi Ro. s. cõtra seruos & Herdoniũ Capitoliũ occupãtes. Ergo q̃d nouũ est auditu. i. dũ auditur: ne grata uolũtas patriae uideretur cessasse: exercitus ipse conscripsit se.

De Populo Romano. Ca. CCCCLXXXVI.

Agnum grati populi Romani specimen in Quinto Fabio maximo enituit. Nam quum quinq; consularibus salubriter reipub. admi/

nistratis decessisset certatim ęs contulit:quo maior ac speciosior eius funeris pompa duceretur. Eleuet aliquis præmia uirtutis quum animaduertat fortes uiros felicius sepeliri q̄ uiuere ignauos.

¶ Magnum specimen.i.approbamentum euidens po.Ro.grati.i.de gratitudine populi Ro.emicuit in Quinto Fabio maximo:non q̄ Quintus ille fuerit gratus:sed populus Ro.in eum.Nam cum.s.Fabius Maximus decessisset.i.mortuus esset:q inq3 consulatibus administratis salubriter reipu.i.cum salute reip.populus sup.Romanus:contulit æs.s.signatum: certatim.i.cum certamine:quis plus conferret:quo.i.ideo ut:aut quo ære: pompa funeris eius duceretur maior ac speciosior.Eleuet aliquis (figura ea iussio quæ prohibendi uim habet).i.ueniat aliquis qui imminuat.i.uilipendat præmia uirtutis.q.d.stulte acturum:quum animaduertat.i.consideret uiros fortes qualis erat Fabius maximus:sepeliri felicius q̄ ignauos uiuere.

factam esse uidebat:& Fabii prudentiam uiribus diminutam:misit igitur milites quosdā ad tumulum capiendum:qui medius erat inter utraq3 castra:magis lacessendæ pugnæ q̄ tumuli capiēdi gratia:nam locauerat alios insidiis.& conserto prælio quum utrinq3 totis uiribus certaretur:ex isidiis erti milites cū ingenti clamore:tantum terrorem intulere romanis:ut nec animus ad pugnam:nec ad fugam spes cuiq̄ superesset:tum Fabius audito pauentium clamore:non celerius inquit q̄ timui:depra hendit fortuna temeritatem:sed obiurgandi non est tempus: sed laborātibus succurrendi:ita instructa acie de uertice montis in hostes impetum fecit:suos ab effusa fuga reuocauit:aciem restituit:hostes profligauit:& uictoriam prope partam ex eorum manibus extorsit:ciues suos & imperatorē: partim a cæde:partim a captiuitate liberauit:pro cuius beneficii referenda gratia:Minutius Fabium parentem semper appellauit:exercitus cōmilitones:quorū opera seruati fuerant:patronos uocauerunt.Hannibalem quoq3 ex acie discedentem dixisse ferunt:tandem eam nubem quæ sederet in iugis montium solicitatam procellæ imbrem dedisse.Specimen:Experimentum.Contulit:scilicet populum Romanum ad honestandum & illustrandum eius funus:quod profecto magnum fuit gratitudinis signum:quem uiuū3 multis honoribus honestassent:eundem mortuum de se optime meritum sua impensa augendo funeris pompam ingenti gloria decorarent.Eleuet:Minuat:translatio sumpta a cumulo de quo quanto plus eleuaueris:tanto magis diminues:Persi9 non si quid turbida roma Eleuet:Accedes.Sunt qui dicant de duobus fabiis intelligi: maximo.s.& rutiliano: quorum uterq3 consul quinquies fuisse traditur:& alter bello punico secūdo:alter bello gallico:nam Rutilianus gallico bello collega fuit eius Decii:qui patris exemplum imitatus:deuouit se pro legionibus romanis:& in Rutilini funere uolunt populum Ro.æra contulisse ad honorem sepulturæ:ego uero de uno tantum & maximo Valerium sensisse arbitror.

De Minutio magistro equitum.
Capitulum.CCCCLXXXVII.

Fabio autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est aduersus dictatorē. Dictatori eni magister equitum Minutius scito plebis quod nunq̄ antea factum fuerat æquatus:partito exercitu separatim i Samnio cum Hānibale cōflixerat: ubi temere inito certamine pestiferum habiturus exitum subsidio Fabii cō seruatus:& ipse eum patrem appellauit:& a legionibus suis patronum salutari uoluit:ac deposito equalis imperii iugo magisterium equitum sicut par erat dictaturæ subiecit. Imprudentisq; uulgi errorem gratæ mentis significatione correxit.

¶ Fabio autem. Affert etiam exemplum gratitudinis magistri equitum & legionum in eundem Fabium dicens. Autem pro sed:grata relata est cū3 summa gloria Fabio.s.maximo:etiam incolumi.i.adhuc uiuenti.Enim pro quia Minutius magister equitum æquatus dictatori.s.Fabio: scito plæbis.i.plæbiscito super hoc facto:quod nunq̄ factum fuerat antea.s.ut magister equitum æquaretur in potestate dictatori:conflixerat.s.Minutius cum Hannibale in Samnio.i.Samnitum territorio:separatim.s.a dictatore.i.sine eo:& eius copiis:& hoc exercitu partito.i.in duas partes diuiso:ubi.i.in quo conflictu aut loco:certamine inito temere.i.inconsulte: habiturus.i.qui habiturus fuisset exitum pestiferum.i.perniciosum: multis:conseruatus subsidio.i.auxilio accessorio fabii.s.dictatoris:&.i.simul ipse Minutius:appellauit eum.s.Fabium dictatorem:patrem.s.suum: & uoluit eum salutari a legionibus suis:patronum.i.donatorem libertatis: quum in seruitutem fuissent redigendæ.Pulchre autem distiguit ut pater

Abio etiam incolumi.Non solum inquit mortuo Fabio:sed etiam uiuo secundi punici belli tempore populus se gratum exhibuit. Cum enim dictator ille in Samnio contra hānibalem missus more suo bellum protraheret ne reip. statum in discrimen sisteret:Minutius magister equitū adolescens feruore quodam mentis prouectus:dixit Fabium producere bellum:quo in eo magistratu diutius permaneret :q̄ si sibi daretur potestas dimicādi se paulo post Hānibalem debellaturum asseuerauit: & q̄ uirtuti Fabii attribui debuerat:ipse Miutius ambitioni assignabat:uerba illa exercitus prio excepit:deinde ad senatum delata sunt:populus iam tædio affectus:q̄ Hannibal tamdiu in Italia uersaretur:magistrum equitu3 dictatori adæquauit:diuisis itaq3 exercitibus Minutius data occasione pugnam cum hānibale iniit:& cum in eo esset ut ipse cum suis deleretur:Fabius e monte speculatus infelicē rei euentum Minutium cum exercitu faucibus pœnorum eripuit: ferunt tum hæc uerba Hannibalem emisisse.Verebar equidem ne nebula illa rādiu plueret:postero die miutius supplex ad Fabium uenit:patrem illum appellauit:militesq3 suos patronu3 salutare coegit:se etiam sicuti dignum erat dictatori summisit:quæ res.pop.ro. gratissima fuit.Scito plæbis:Decreto plæbis qui facile in contraria inclinat.Pestiferum:Calamitosum exitiū. Deposito iugo:deposita paritate:nā ita uterq3 exercitum ducebat sicut duo boues iugū unum trahunt.Vulgi.Gratitudine enim sua refellit id quod plæbs temeritate fecerat: ut

Dictatori magister equitū æquaretur. Signi ficatione gratæ mentis.i.indicio gratitudinis.
Tam hercle probabiliter:sicut Minutius Fabium:sic.Qu.Terentius Culeo Scipionem Aphricanum superiorem patronum appellauit:cumq3 triumphantem secutus ē pileo capite imposito:omniq3 deinde uita ut dignum erat libertatis auctorem coluit:q deuicta Carthagine illum captiuum redemerit in triumphum uiuum duxerit & libertate donauerit:Li.in fine secundi punici belli.Carthaginenses inquit lōgas naues elephantos perfugas fugitiuos:captiuos captiuorum quattuor milia tradiderunt: inter quos Qu.Terentius Culeo senator fuit.Itē paulo infra.Secutus Scipionem triumphantem fuit pileo capiti imposito.Qu.Terenti9 Culeo omni deinde uita:ut dignum erat libertatis auctorem coluit Aphricanū.Inter paucos:quia pauci erant q ipsum dignitate adæquarent.Pileum capite gerens.Pileum gerere signum erat fuisse libertate donatum: significabat enim se uirtute Scipionis tempestatem seruitutis euasisse.

sit magistro equitum:qui illi uitam debebat:nam uero simile est eum occumbere maluisse q̄ capi:militibus autem patronus:qui illi libertate3 suā debebant:ac iugo.i.onere graui imperio.s.æquati:disposito(Quam rem argute declarat Oliuerius:docens ideo iugum ab authore uocatum: q quum æquatum esset illis imperium:æquatum etiam erat onus dirigendi & seruandi exercitus:sicut Bobus ad unum iugum alligatis.æquale incūbit onus aut propellendi aut trahendi carpenti:seu aratri)subiecit sicut par.i.æquum erat:dictaturæ magisterium equitum:& correxit significatione mentis gratæ.i.animi grati:errorem uulgi imprudentis uel qui iussērat.s.per imprudentiam imperiū illi æquari.

De Terentio Culeone. Ca.CCCCLXXXVIII.

Tam Hercle probabiliter q̄ Quintus Terētius Culeo pretoria familia natus & interpaucos senatorii splēdidus ordinis:optimo exemplo Aphricani superioris currum triumphantis: quia captus a Carthaginensibus ab eo fuerat recuperatus: pileum capite gerens secutus est.Auctori enim libertatis suæ tanq̄ patrono accepti beneficii confessionem spectāte po.ro.reddidit.

Ascen.

Tam hercule.Affert gratitudinem Terentii Culeonis hominis senatorii ordinis in Aphricanum maiorem liberatore3 suum aut sui.Cuius(ut nunc multi opinantur)nominis similitudine decepti sunt qui Terentium comicum inducunt de se dicentē Romanis ducibus bellica præda fui:cum tamen illum aphrum prædicent:cum hic sit Romanus:& quod ad errorem facit:cum etiam comicus ille romanus conuincatur Ciceronis testimonio.Sed de hoc alibi.Ordo hic est.Hercule i.per Herculem aut hercule me ita iudicante ut uerum dico.Minutius sup.egit tam probabiliter ut.Qu.Terentius Culeo:natus familia prætoria.i.præturis functa:& splendidus interpaucos.q.d.inter primos ordinis senatorii:secutus ē optimo exemplo.s.gratitudinis:currum Aphricani.s.Scipionis superioris.i.maioris:triumphantis.s.de Carthagine:gerens pileum capite tanq̄ libertate donatus:quia captus a Carthaginēsibus & ita eorū seruus factus fuerat recuperatus.i.receptus ab eo.s.Scipione capta & tributaria iam facta carthagine:unde quasi postliminio in patriam libertatemq3 redibat:sed quia eam Scipioni acceptam tulit:tanq̄ libertus eius pileum accepit(de quo more & eius ratiōe hoc habeto.Bello captus iure belli capientis seruus erat sic dictus:q cum occidi posset seruatus est:deinceps autem domino seruiebat:nil præter uictum tenuem & amictum exiguum ab eo expectaturus:nec alio fere cooperimento capitis q̄ capillis utens:a quo cum libertate donaretur raso capite(quod Plautinus innuit seruus)ut ab ingenuis differret pileum accipiebat:mediam uidelicet iniens conditionem inter seruilem & ingenuam:nam libertinus factus poterat ob ingratitudinem in seruitutem reuocari:quam reuocationem non iniquam esse uidetur docere parabola dominica de seruo nequam cui omne debitum dimissum erat.Sed ad ordinem reuertor)Reddidit enim authori libertatis suæ uidelicet Scipioni confessionē beneficii accepti tanq̄ patrono:& id populo Romano spectante.

At Flaminii de Philippo.Philippus rex Macedoniæ secundo punico bello cum Carthaginensibus consensit:& bellum romanis intulit:ubi per uarios casus multa Romanorum ciuium capita cepit:quæ deinde Qu.Flaminii uirtute & felicitate recuperata eius triumphantis currum pileata sequi uoluerunt:qui quidem triumph9 non minus gloriosus ob superatos hostes q̄ liberatos ciues Flaminio fuisse uidetur. Geminum ex ea re decus.Duplicem laudem & gloriam Flaminius ex hac uictoria consecutus est:alteram q hostes superauit: alteram q ciues seruauit.

De Romanis a Q.Flaminio liberatis: Capitulum .CCCCLXXXIX.

At Flaminii de Philippo rege triūphantis currum non unus sed duo milia ciuiū Ro.pileata comitata sunt.que is punicis bellis intercepta:& in græcia seruientia cura sua collecta in pristinū gradum restituerat.Geminū ex ea re imperatori decus: a quo simul & deuicti hostes:& conseruati ciues spectaculum patriæ præbuerunt:Illorum quoq; salus dupliciter omnibus accepta fuit:& quia tam multi:& quia tam grati exoptatum libertatis statum recuperauerant.

ASCENSIVS.

At.i.sed:non unus.s.dūtaxat: sed duo millia ciuium ro.comitata sunt pileata currum Flaminii triumphātis de Philippo rege.s.macedoniæ:quæ.s.duo millia ciuium:intercepta.idest per insidias aut dolo capta bellis punicis:id est Carthaginensibus: & seruientia in græcia:is.s.Fla.restituerat in pristinum gradum.i.libertatem priorem:collecta cura sua.s.Flaminii.Geminū decus sup.fuit imperatori ex ea re(sic oliuerius legit & non pauci alii:inuenit tamen sic scriptum Geminarunt ea impera

tori decus:ut sit ea.s.milia ciuium geminarunt.i.duplicauerunt imperatori decus)a quo.s.imperatore &.i. simul hostes deuicti:& ciues conseruati:præbuerunt patriæ.i.populo Romano:spectaculum.i.rem aspectu lætam. Et salus illorum s.ciuium liberatorum fuit quoq; accepta omnibus dupliciter.i.duabus de causis:& quia tam multi sup.erant:& quia tã grati(ut se tanq̃ libertos gererent liberatoris)recuperauerant exoptatum statum libertatis:quia mortalibus nihil dulcius.

De Metello Pio Ca.CCCCXC.

Etellus uero pius ptinaci erga patrem exulem amore tã clarũ lachrymis q̃ alii uictoriis co gnomẽ assecutus:nõ dubitauit cõsul pro Quinto calidio pretore candidato supplicare populo.q tribunus plæbis legem,qua pater in ciuitatem restituere tur tulerat:quinetiam patronum eum domus & familiæ suæ semper dictitauit:Nec hac re de principatu quem proculdubio obtinebat quicq̃ decerpsit:quia non humili sed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam summittebat dignitatem.

¶Metellus uero pius pertinaci.i.perseueranti & infrangibili amore erga patrem.s.Metellum Numidicum exulem:assecutus ẽ tam clarum cognomen(dicere.n agnomen)lachrymis.s.pro patris reditu effusis:q̃.i.q̃uam clarum nomen alii sup.assecuti sunt uictoriis:non dubitauit consul.i.cuz esset consul supplicare populo pro Quinto calidio prætore candidato.i. petente in candido habitu præturam:ideo aut pro eo supplicauit:q ipse tribunus plæbis.i.cum esset tribunus plæbis tulerat legem qua pater.s.metelli pii:utpote Metellus numidicus restitueretur in ciuitatem.Quinetiam i.insuper dictitauit.i.dixit semper eum.s.hominem plæbeium Calidium: patronum domus & familiæ suæ.s.metelli.Nec decerpsit .i.detraxit aut diminuit:hac de re.i.propter hanc causam q hominem plæbeiuz sibi patronum dictitauit:quicq̃ de principatu scilicet senatorio:quem obtinebat proculdubio:quia submittebat eximiam dignitatem.s.domus suæ: maximo merito hominis inferioris longe:& id animo non humili.i. abiecto (unde animaduertat rudior lector humilitatem abiectionem cum ab humo deriuetur sonare:neq; honori dari sed uitio:nisi abusiue pro modestia accipiatur Qui abusus uocabuli tunc minor aut nullus est cũ ad deũ refertur:cui se humillimum gerere modestiæ ẽ)sed animo grato:qui laudandus est erga quemcunq; benemeritum.

De.C.Mario Cap.CCCCXCI.

Am.C.quidem Marii nõ solum præcipuus: sed etiam prepotens gratæ mentis fuit:impetus:duas enim camertium cohortes mira uirtute uim cimbrorum sustinẽtes in ipsa acie aduersus cõditionem fœderis ciuitate donauit: Q đ quidem factũ: & uere & egregie excusauit:dicendo inter armorum strepitum uerba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sane id tempus tunc erat:quo magis defendere q̃ audire leges oportebat.

De Lucio Sylla Cap.CCCCXCII.

Etellus uero pius: Hic eius Metelli filius fuit qui iugurtam primus dare terga coegit ut diximus in capitulo de disciplina militari.Numidicus dictus ẽ quiq; ut in ca.de cõstantia diximus maluit i exilium proficisci q̃ in saturnini leges iurare: filius ergo pius ideo cognominatus q exiliũ patris lachrymis prosecutus non prius destitit apud populuz & tribunos suppliciter agere ut pater reuocaretur in patriam: q̃ a Qu. calidio tribuno plæbis obtinuit ut lata lege restitueretur:quo beneficio ꝓuocatus ea gratitudine usus ẽ ut illum tanq̃ domus & familiæ suæ patronum multis bonis locupletauerit.& in petitione præturæ cum consul esset pro illo supplicare populo non erubuit: Solinus in ca.de homine:pietatis inquit documẽtum nobilius quidem in metellorum domo effulsit. fuerunt autem metelli uiri clarissimi quattuor : Macedonicus : Numidicus : Creticus & hic Pius qui aduersus sardonicum missus illum bello superauit.

Am.C.quidem Marii.De bello cimbrorum in capitulo de institutis non nihil tetigimus & in ca.de pudicitia latius dicturi sumus.In eo igitur bello Marius camertinorum strẽnua opera usus ita ut duarum cohortum uirtute uim hostium non solum sustinuerit uerum etiaz prostrauerit:& ingentem uictoriam comparauerit.illos post uictoriam in tantæ uirtutis præmium ciuitate donauit:contra fœderis conditiones quod dum deinde obiiceretur Mario sic defendere & expurgare solebat:ut diceret inter armorũ strepitus leges & iura non exaudiri.Vim cimbrorum.Cimbri ut dixi populi sunt germaniæ quos hodie flamingos dicimus Aduersus cõditiones.Quia fœdus erat ne camertini possent romana ciuitate donari.Et sane,ad id tẽpus: Significat maiorem fuisse belli terrorez q̃ legum obseruationem.

ASCENSIVS.

¶Nam quidem impetus mentis grate Caii Marii non solum fuit præcipuus sed etiam ꝑpotens.Enim pro quia ipse donauit ciuitate s.Romana aduersus.i.contra cõditiones fœderis.s.cum camertibus sic icti ut ciuitatem non peterent duas cohortes camertium sustinentes.i.qui sustinuerant mira uirtute uim.i. uiolentiam aut uirtutem cimbrorum in ipsa acie:Quod quidem factum Marius excusauit &.i.simul uere & egregie:dicendo se non potuisse exaudire uerba iuris ciuilis inter strepitum armorum.q.d.tunc potius promittendum & seruandum fuisse quod utilitas exposceret q̃ quod lex caueret.Et sane id.i.tale tẽpus tunc erat:quo oportebat magis defendere leges.s.cum urbe a cimbris:q̃ audire leges i.quid uerba legis caueret.

Marii uestigia ubiq;.L. Sylla certamine laudis subsequitur.Dictator eni privato Pópeio & caput adoperuit:& sella assurrexit:& equo descendit:eaq; se libenter facere in concione predicauit memor ab eo duodeuiginti annis nato:partes suas exercitu paterno adiutas.Multa insignia Pompeio:sed nescio an hoc qcq̃ admirabilius contigerit:qd magnitudine beneficii sui Syllam obliuisci coegit.

Marii uestigia ubiq;.L.Sylla.Pompeius Strabo magni pompeii pater bello ciuili quod gestum ẽ inter Marium & Syllam partes syllanas secutus est. a quo deinde Pompeius uix decimũoctauũ nactus annum tribus legionibus acceptis:tãtum ad uictoriam momenti Syllæ fuisse dicitur ut post id tempus semper illũ Sylla fuerit ueneratus.C.Marii uestigia:Quemadmodum Sylla cum Mario imperio certauit sic & de gratitudinis laude contendisse uideretur & illum pariter adæquasse.Nam cum occurrisset:Pompeio qui tres duces aduersæ partis subegerat ab ipso & eius exercitu imperator salutatus est:cum nondum annum secũdum & xx.nactus esset:nec dum in senatum admissus.Syllam Quasi seuerum & arrogãtem:emphasis est.

Caii.&c.Lucius Sylla subsequitur ubiq; uestigia Caii Marii certamine.i.contentione laudis.s.eiusdem rei.Enim pro quia ipse Sylla dictator.i.cum esset dictator perpetuus &.i.simul adoperuit.i.texit Pompeio priuato.i.nullo tunc magistratu fungenti caput:hoc ẽ cum Pompeius caput detegeret ipse illud adoperuit & assurrexit sup.ei sella.i.de sella curuli in qua sedebat:& descendit equo:si scilicet in equo fuit aduentante pópeio & prædicauit in concione se facere libenter ea:memor partes suas adiutas exercitu paterno.i.patris Pompeii:ab eo.s.pópeio nato annis duodeuiginti.i.octodecim.Multa(inquit author)insignia sup.contigerunt pompeio:sed nescio an quicq̃ contigerit pompeio admirabilius hoc.s.quod coegit Sillam obliuisci sui.i.suæ naturæ superbæ & ferocis:magnitudine.i.ob magnitudinem beneficii.s.ab eo accepti.

De Libitinariis Ca.CCCCXCIII.

Sit aliquis in summo splendore etiã sordibus gratis locus.Marco cornuto prætore funus hirci & panse iussu senatus locante:qui tunc libitinam exercebant tum rerum suarum usum:tũ ministerium suum gratuitum polliciti sunt quia hi pro republica dimicantes occiderant:pseuerantiq; postulatione extuderunt:ut exequiarum apparatus sestertio nummum ipsis præbentibus addiceretur:quorum laudẽ adiecta lege conditio auget magis q̃ extenuat:quoniam quidem quæstum cõtempserunt nulli alii rei q̃ quæstui uiuentes.

Sit aliquis: Loquitur de gratitudine eorum qui non adeo nobiles fuere: sed humili loco nati & primo de pollinctorum gratitudine quasi usi sunt in hirciũ & pansam romanos consules qui bello ciuili quod aduersus.M.Antonium gerebatur: qui cæsaris interfectores Brutum & Cassium psequebatur:dum forte Mutinæ obsideretur fortiter dimicantes ceciderant:quorum funera non solum gratuito sepulturæ mandarunt uerum etiam adiecto sestertio illoruz exequias honorificentiores procurarunt Sordibus: scilicet hominibus sordidum ministerium exercentibus. Libitinam exercebant. Libitina mors dicitur:qui libitinam exercerent id est funeris officium pollinctores & uispilones appellantur.Extuderunt:quasi per uim eliciuerunt & extorserunt.

Libitina. Polinctores: Vispilones.

Ascen.

Sit &c.Ordo est:Aliquis locus sit etiã sordibus.i.sordidi & abiecti ministerii hominibus:gratis.i. dummodo fuerint grati comperti in summo splendore.i.inter splendidissimos homines unde etiam adducẽs exemplum dicit.Marco cornuto prætore locante.s.promissa mercede pollinctoribus seu libitinariis:iussu senatus:quia senatus id iusserat:funus hirtii & Pansæ interfectorum pro libertate publica: isup.qui exercebant tunc libitinam.i.ministerium sepeliendorum aut comburendorum cadauerum:polliciti sunt tum.i.simul usum rerum suarum:scilicet ad funus pertinentium:tum.i.etiam ministerium suum gratuitum.i.sine mercede:quia hi.s.Hirtius & Pansa occiderant dimicantes pro rep.& excuderunt.i. artificiose quasi excudendo obtinuerunt:aut extuderunt.i.importunis precibus extundendo extorserunt:postulatione perseuerant ut apparatus exequiarum addiceretur.s.ipsis.i.attribueretur:sestertio nummum.i.dipondio & semis cum multo pluris constare deberet:sed ipsis præbentibus.s.apparatum gratuitum in reliquis.hoc est uoluissent quidem penitus gratis facere funus:sed quia id non licebat:petebant ut sestertio idest prætio sestertii sibi addiceretur & reliqua facerent impensis suis.Alii intelligunt:adduceretur augeretur sestertio ipsis præbentibus sup.ipsum &c.Quorum.s.libitinariorum laudem adiecta lege.s. q̃ gratis non fieret funus conditio idest uilitas status eorum auget magis q̃ extenuat.Quoniam quidem ipsi nulli alii rei q̃ quæstui.i.lucro uiuentes.i.finem uitæ constituentes in nullo alio q̃ in lucello:contempserunt quæstum.

Parasceue ad externa.

Pace cinerum suorum reges gentium exterarũ secundum hunc tam cõtemptum gregem referri se patientur qui aut non attingẽdus aut nõ nisi in ultima parte domesticorum exemplorum collo/

Pace cinerum suorum reges: Ne uideatur iniuriam facere regibus quorum exempla sequuntur quasi ab eis uerna; petit.dicit.n.cum in superioribus exẽplum posuerim:grati animi eorum qui libitinam exercebant:fortasse indignabuntur reges:q̃ tam sordido generi hominum eos subiciam:sed cur ita faciat rationem subiungit.

candus fuit. Sed dum honesti actus etiam si ab infimis sunt editi memoria non intercidant licet separatum locum obtineāt: ut nec his adiecti: nec illis ꝓlati uideant.

¶Pace &c. Parasceue est & transitus ad externa quæ cum sint nobilissimorū hominū ne uideatur inepta collatio purgat quodā modo talē continuationem dicens Reges gentium exterarum patientur pace cinerū suorum idest cū bona uenia a defunctis obtenta: se referri idest narrari: secundum idest statim post hunc tam contemptū gregē. s. pollinctorū: qui scilicet grex aut non fiet attigendus aut non nisi in ultima parte exemplorum domesticorū collocandus. Sed dū actus honesti etiā si sunt æditi ab infimis non intercidant memoria: licet idest licitū est ut sup. obtineant locum separatum: utpote medium in quē oratores quæ minimi sunt momenti conficere solent: ut sup. ipsi nec uideantur adiecti: his nobilibus domesticis: nec prælati illis. s. nobilibus externis.

aut inquit mihi prætermittendi fuerant: aut extremo domesticorū exēplorū loco ponēdi: sed prætermittendi nullo mō fuerant: ne uirtus etiā in infimis sua laude careat: ferant igitur æquo animo reges se polinctoribus subiungi. Pace cinerū: Sic dicere solemus cū aliquē in dicendo offendimus. Secundum post Seruius sulpitius in epistola de morte Marcelli uulnera accepisse: unum in stomacho: alterū in capite: secundū aurē idest post aurē q̄q̄ alii dicunt iuxta aurem. nam secundum interdum significat iuxta: Gregem polinctorum Actus: Recte factorum.

Externa De Dario. Cap. CCCCXCIIII.

DArius priuatæ adhuc fortunæ amiculo sylophontis samii delectatus curiosa contemplatione fecit: ultro sibi: & quidem a cupido daretur Cuius muneris q̄ grata æstimatio animo eius esset allapsa: regno potitus ostēdit: totam namq; urbem & insulam samiorum sylopōti fruendam tradidit. Non. n. precium rei æstimatum: sed occasio liberalitatis ē honorata: magisq; a quo donum proficisceretur q̄ ad quem promissum perueniret.

¶Darius adhuc fortunæ priuatæ idest nondum rex creatus sed ne regis quidem filius: delectatus amiculo idest indumento delicato (ab amiciendo) sylophontis siue ut alii scribunt Silosontis samii idest adolescentis: fecit idest effecit curiosa cōtemplatione. s. amiculi p quam samius ille intellexit q ipsum nimis habere cuperet: ut sup. daretur sibi ultro. i. priusq̄ apertis ipsum præcibus peteret: & quidē a cupido. s. dare: & ita auxit beneficiū: quia uoluntariū datorē diligunt & dii & homines. Cuius muneris q̄. i. q̄tū grata æstimatio esset allapsa animo eius. s. darii ostendit potitus i. postq̄ potitus erat regno. s. persarum. Namq; pro quia ipse tradidit Sylophonti siue ut dixi Silosonti urbē & insulā samiorū fruendā. i. ad delicias eius habendam. Non enim præciū rei est æstimatū idest appreciatum sup. a dario: sed occasio liberalitatis: quia tunc ille dedit cum talem remunerationem expectare non poterat: est honorata sup. ab eo & prouisum est magis a quo donum procisceretur: quia ab humili & paupere sed liberaliter dante: q̄ ad quem perueniret: quia ad eum qui postmodum rex euasit Posset etiam intelligi de dono darii: ut sit & magis prouisum est a dario a quo donum quod dabat proficisceretur quia a se qui rex erat: & tale donum dare poterat q̄ ad quem peruenit: quia ad uirum uix tali dono digni.

DArius priuatæ adhuc fortunæ Darius cū esset in priuata fortūa: uisō sylosontis: uel ut alii dicūt sylophontis Samii speciosō & isigni quodā idumēto mira eius pulchritudine delectatus uehemēter cōcupiuit: qđ ubi sylophō cognouit exutū puerū dono dedit Dario qui postea regno potitus gratissima memoria recopēsauit. nā sylophōtē samiorū urbi & isulæ pariter ꝓfecit. Stra. li. xiiii. Sylophon nō iquit priuatus relictus est is cū dario hystapis filio: uestem quā ferebat aliquādo largitus esset: Nā ille cū nōdū rex eēt eā magnopere cōcupiuerat: cū uero regnaret dono sylophonti tyrānidē dedit: qui acerbe iperauit qua pp urbs hominibus uiduata est: unde dictum est prouerbium. Sylophontis opera locus am plius ē. hic. autem frater fuit polycratis qui multos annos usq; ad ultimum fati sui diem sūma foelicitate usus est: de quo suo loco dicemus: quomodo autem Darius sit regnum consecutus dicitur in capitulo de uafre dictis & factis. Priuatæ adhuc fortunæ. Quia nōdum Rex erat. Non enim præcium non datū sed dantis animum compensauit.

De Mitridate. Cap. CCCCXCV.

MIthridates quoq; rex magnifice gratus apparuit: quoniam pro Leonico acerrio defensore salutis sue a Rhodiis nauali pugna: excepto omnes hostium captiuos permutauit: sanctius esse existimās ab inuisissimis circūueniri: q̄ benemerito gratiam nō referre.

¶Mithridates quoq; rex. s. pōti apparuit gratus magnifice. i. cū magnificētia. quoniā pmutauit. i. i pmutādo dedit oēs captiuos hostiū pro Leonico acerrimo defensore salutis suæ excepto idest per insidias capto a rhodiis sup. in pugna nauali. Existimans scilicet mithridates sanctius

MIthridates quoq;: Mithridates rex pōti amicū habuit Leonicum nomine sibi maxime fidum & in uariis casibus suæ salutis defensorem acerrimū: qui cum bello nauali captus esset a rhodiis captiuos omnes quos multos habebat Mithridates & nobiles pro eo solo permutare non dubitauit: ut gratum illi animum ostenderet. maluit enim in regni discrimine uersari quā ingratus aliqua ratione uideri. A rhodiis. Nā tpe quo asiam occupauit: &. M. plociū. &. C. apuleiū i uincula cōiecit oēsq; romāos i asiæ ptib9 iuētos trucidauit: rhodios quoq;

imasit a quibus aliquot naualibus praeliis su peratus est: & Leonicus iste amicus captus.

esse circumueniri: idest decipi in rerum aestimatione ab inuisissimis. Ubestibus. q̄ non referre gratiam benemerito.

De Attalo rege. Ca. CCCCXCVI.

Liberalis populus Romanus magnitudine muneris q̄ Attalo regi asiā dedit dono: sed Attalus etiam testamenti aequitate gratus qui eādem asiam populo Romano legauit. Itaq̄ nec huius munificētia: nec illius tam memor beneficii animus tot uerbis laudari potest quot āplissimae ciuitates: uel amice date uel pie redditę sunt.

Liberalis populus roma. uno codēq̄ exēplo de romanorum liberalitate & regis Attali gratitudine loquitur: uel potius solam regis gratitudinē cum romanae liberalitatis cōmemoratiōe percurrit: de qua supra in cap. de liberalitate dictū est: non fuit profecto ingratus rex Attalus: qui acceptā a populo romano prouinciā: eidē moriēs testamento legauit: in cuius aula cū stragul & uestes: tapetes: aliaq̄ multa regia ornamēta fuissent inuenta aulea fuerūt appellata: de hoc rege Horatius primo odarū libro & alibi mētionē facit. Itaq̄ nec huius magnificentia. Si quis tot uerbis laudare uoluerit utrāq̄ uidelicet & liberalitatē populi ro. & gratitudinem Attali regis quot ciuitates datae & redditae sunt dicendo uix sufficeret.

Liberalis sup. fuit populus Ro. magnitudine muneris q̄ idest quia dono dedit Attalo regi asiā. s. minorē sed attalus etiam gratus sup fuit i populū Romanū: aequitate testamenti: qui legauit idest testamento reliquit populo romano eandē asiā. Itaq̄ nec munificentia huius. s. populi Ro. nec animus illius. s. attali. tā. i. in tantū memor beneficii: potest laudari tot uerbis quot amplissimae ciuitates uel datae sūt amice. i. amicabiliter a populo Ro. ipsi attalo: uel redditae sunt pie idest pio & grato affectu: ab attalo eidē populo Ro.

De masinissa Rege. Cap. CCCCXCVII.

Caeterum nescio an precipuae masinissę regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertū. Beneficio eni Scipionis & persuasu regni modo liberius auctus memoriam inclyti muneris ad ultimum uitae finem lōga etiam a diis immortalibus senectute donatus constantissima fide perduxit. adeo ut eū nō solū Aphrica: sed ēt cūctae gētes scirēt amiciorē Corneliae familiae atq̄ urbi Romanae q̄ sibimet semp fuisse. Ille quum graui Carthaginensium bello premeretur ac uix tutelae suae iperii sufficeret: tamē Scipioni Aemyliano qa nepos Aphricani erat: bonam magnamq̄ partem numidici exercitus: quam Lucullo consuli a quo ad auxilia petenda missus fuerat: i hispaniam duceret: prōptissima mente tradidit: pręsentiq̄ periculo respectum pristini beneficii anteposuit.

Caeterum nescio an praeci. Satis cōstat masinissam numidarū regē uaria fortuna regno pulsum bel. pu. se. Aphricani superioris bñficio i regnū fuisse restitutū: & uicto Syphace Cirtha oppido & caeteris urbibus & agris qui regni fuerāt syphacis totius deniq̄ Numidiae iperio fuisse dōatū: cōsentiēte ac ēt approbante senatu: deinde cum post foedus cerneret illū auidiorē eē in iperio suo dilatādo legē ferri iussit: q̄ masinissae ab iperio Po. Ro. solutā libertatē tribueret: quo bñficio puocatus Masinissa unū i terris populū romanū pcipua fide: singulariq̄ beniuolētia ppetuo coluit & obseruauit: adeo ut hispano bello qd ipatore Lucullo gerebat: cum ipse quoq̄ tā graui & piculoso carthaginēsium bello pmeret: auxilia tñ Romāis petentibus miserit: eoq̄ ppēsius quo Aemylianus scipio ad ea petēda legat9 uenisset: nā maluit i regni & salutis suae discrimie uersari: q̄ Romāis & scipioi igratus aliq̄ ex pte uideri. fuerat eni cū familia Scipionū & hospilitatis & amicitiae sūmo iure cōiūctus: ut diximus: unde Ci. i sōno Scipiōis: Ita loquētē scipionē inducit: cū i aphricā uenissē. A. Manilio cōsule ad quartā legionē trib9 ut scitis: militū nihil mihi potius fuit: q̄ ut masinissā cōuenirē regem familiae nostrae iustis de causis amicissimum: ad quē cū ueni cōplexus me senex collachrimauit aliquātoq̄ post suspexit i coelū: & gratias ago inqt sūme sol uobisq̄ reliq caelites: q̄ anteq̄ ex hac uita migro cōspicio i regno meo & his tectis. P. cornelium Scipionē cuius ego noie ipso recreor. Itaq̄ nunq̄ ex aīo meo discedet illius optimi atq̄ iuictissimi uiri memoria & caetera. Idē aetate quā ad cētesimū excēderat ānū: & ualitudie pariter cōfectus: cū uideret se nō diutius superesse posse: Scipionem qui tum sub marco manilio in hispania militabat per litteras ab imperatore acciuit: ut in eius amplexu extremū spiritū suaq̄

Caeterum. idest sed: nescio idest dubito: cum uerisimile sit ut credam an pectus Masinissae regis. scilicet Numidiae populo Romano amicissimi fuerit refertum praecipue idest praeceteris pignoribus idest quasi foetibus aut fructibus grati animi. Enim pro quia: ipse auctus liberius. idest certius & uehementius paulo q̄ dicebat aut liberalius q̄ merebatur beneficio idest auxilio: & persuasu idest persuasione actiua (quia persuasit senatui aequum esse quod Masinissae regnum auctum tribueretur) Scipionis. s. aphricani maioris modo. i. mensura regni: pduxit constantissima fide. i. fidelitate memoriā iclyti mūeris sup. usq̄ ad ultimū finē uitae: sup. suae: dōatus etiā idest licet esset dōatus a diis imortalibus senectute lōga i. diu durante: perduxit inquā certis significationibus: adeo idest in tan

tam:ut nõ so'ũ Aphrica idest aphricani:sed etiam cunctæ gentes: scirent eum.s.Masinissam fuisse semper amiciorẽ idest magis fauentẽ aut q plura fecisset familiæ corneliæ in qua erat Scipio:atq3 urbi romanæ q̃ sibi met quia certe multa ut docet Cicero amici causa facimus q̃ nostra nun q̃ essemus facturi:de iis aut iudicat populus ut de summo bono non potest fieri quin in prius nobis optemus q̃ cæteris mortalibus. Probat autẽ quod asseruit affectibus gratitudinis eius subdens. Ille.s.Masinissa :cum: idest licet: premeretur graui bello carthaginẽsi.ac uix sufficeret tutelæ .i. ad defensionem imperii idest regni sui:tamen tradidit prompussima m en te Scipioni Aemyliano quia erat nepos aphricani.s. Scipionis maioris: bonam:idest fortẽ & excellentẽ ac magna partẽ exercitus numidici: quã s.partem:Aemylianus sup.duceret in hispaniam Lucullo consuli a quo s.Aemylianus missus fuerat ad petenda auxilia tradidit dico & antepo/ suit præsenti periculo in quo erat propter bellum cum Carthaginensibus respectum pristini beneficii:scilicet Scipionis & Po.Ro.

omnia reponeret. sic eni se scelicter meritum dicebat:cuius fatis præcurrentibus aduentũ Scipionis:ut uult Valerius.nã aliter sentit Cicero in libro de somno Scipionis:ut supra ui dimus:et testamẽto reliquit rerũ oium suarũ potestate & inter filios quos ad quattuor & quinquaginta habuisse dicitur diuidendi regni arbitrium ita legauit:ut quicqd ille statuisset imobile sanctumq3 foret :mandauit insuper liberis & uxori:ut Populum Romanũ & Scipionũ familiã perpetua fide & obseruãtia p sequeretur. Cætera nescio: Ac si diceret affir/ mo. Beneficio. Quia ductu & auspiciis Sci/ pionis in regnum restitutus. Persuasu. sic enim psuaserat senatui bene merito Masinissæ gratiam esse referendam. Longa senectute: quia ad centesimum peruenit annum.

¶ Ille quum graui bello Carthaginensium cuius dirimendi auctor Cato fuisse traditur quem senatus inter utrosq3 discep tatorem dederat. Scipioni:qui sub lucullo tum forte in hispania militabat:quo tempore prouocatus ad pugnam: hostem interemit. Nepos aphricani:scilicet superioris per adoptionem.

Aliud eiusdem. Ca.CCCCXCVIII.

Ille quum iam ætate deficiente magnas regni opes quatuor & quinquaginta filiorum nume rum relinquens in lectulo laberetur. Marcum Manilium qui procõsul aphricam obtinebat litteris ob secrauit:ut ad se Scipionẽ Aemylianũ sub eo tũc mili tantẽ mitteret:fœliciorẽ mortẽ suã futurã ratus:si i eõ plexu dextræ eius supremũ spiritũ:ac mãdata posuisset. ¶ Ille aduentum Scipionis fatis suis præcurrẽtibus hęc uxori liberisq; precepat:unum in terris populum ro.& unam in populo romano Scipionis domum nosse:inte gre omnia æmyliano reseruare:eum diuidendi regni ar bitrum haberent qd is statuisset perinde ut testamento cautum immutabile ac sanctum obtinerent. Tot tanta q; uariis rebus se masinissa infatigabili pietatis serie ad centesimum extendit annum.

¶ Fatis præcurrentibus idest præueniente morte dissenit a Cicerone:ut diximus.

ASCENSIVS

¶ Ille.s.idem Masinissa cũ ætate iam defici ente:laberetur.i.ad interitum tenderet i lectu lo.s.decubans:relinquens.i.relicturus iam iã q3:magnas opes.i.facultas regni:& numerũ filiorũ quattuor & qnquaginta.quod illic fie ri poterit:ubi tot uxores quot uolebant habe bant reges:obsecrauit litteris marcũ maniliũ qui procõsul .i. in prouincia cõsulari fungẽs potestate:obtinebat aphricam.s.prouincia3: ut mitteret ad se Scipionẽ Aemylianu3 q per adoptionẽ id cognomenti assumpserat:mili/ tantẽ tunc sub eo ratus mortẽ suã futurã feli ciorẽ:si posuisset idest deposuisset:in cõple/ xu dextræ eius.i.cõplectẽdo & tenẽdo dex/ tram eius:supremum spiritu3 scilicet uitæ: ac mandata idest cõmissa testamentaria.

¶ Ille (affert tertium amicitiæ testimoniu3) scilicet dictus Masinissa:præceperat uxori & liberis hæc.s.quæ dicentur.& hoc fatis suis præcurrentibus aduentum Scipionis.i. m ete accelerante priusq̃ Aemylianus aduenis set:præceperat idest in mandato reliquerat & admonuerat:unum idest solum populum Romanum:& unam idest solam domum Scipionis in populo Romano idest inter Romanos:nosse scilicet ultimam uoluntatem suam:& ut haberent eu3 scilicet Scipionẽ Aemylianũ:arbitrũ regni diuidendi scilicet inter liberos:& obt nerent idest haberent id quod is scilicet Aemylianus Scipio statuisset.s.de regni diuisione imutabile ac sanctum perinde ut idest ac si:cautum sup .fuisset a se te/ stamento idest in ultima uoluntate:Masinissa extendit se idest produxit uitam suam:tot & tam uariis rebus.ut.s.ex his i telligi possunt infatigabili serie idest continuata processione & ostensione :pietatis.i.pii affectus in populum Romanum domumq3 Scipionis.

Præfatio in titu.III.de ingratis.

His & horum similibus exemplis beneficentia generis hũani nutrit' atq; augetur;hæ sũt eius faces:hi stimuli:pp quos iuuãdi & emerendi

His & horum similibus. Laudat hoc loco gratitudinem:cuius officio dicit benignitatem beneficentiamq3 i ho minum pectoribus nutriri pariter & augeri. incitariq3 plurimum homines ad promerendum: contra uero ingratitudinem : omnem pietatis fontem exhauriri beneficentiæ & li/

beralitatis ardorem extinguit: humanam denique societatem facile dirimi. Quorum quoniam: quando quidem exempla cultae gratitudinis diximus: nunc neglectae dicamus: ut contrariis contraria magis elucescant.

ASCEN.

cupiditate flagrat. Et sane amplissimae & speciosissimae diuitiae sunt fœliciter erogatis beneficiis latae posse censeri: quorum quoniam religiosum cultum instituimus nunc neglectum suggillandi gratia: quo sit gratior referemus.

¶His & horum &c. Transitum munit ad narrationem de ingratis: ad quam haec est praefatio mixta tamen cum peroratione de gratis & gratitudinis laudibus: ad hoc enim proponuntur uirtutis exempla ut imitemur unde ea laudat: & uitiorum ut ea fugiamus quo circa eadem uituperat. Ordo est. Beneficentia generis humani nutritur idest conseruatur atque augetur his exemplis & similibus horum. Hae .i. huiusmodi gratitudinis significationes: sunt faces idest incentiua eius .s. beneficentiae: & hi stimuli sup. eius sunt: propter quos .s. stimulos genus humanum flagrat idest ardet cupiditate iuuandi .s. bene meritum: & emerendi .i. euidenter bene merendi de se mutuo. Et sane .i. certe: amplissimae & speciosissimae diuitiae sunt: posse idest si possunt aut quod possunt censeri .i. iudicari: latae idest collatae: beneficiis erogatis .i. impensis feliciter: quia apud gratos. Quorum .s. beneficiorum quoniam nos instituimus cultum religiosum idest anxie & sancte obseruatum nos referemus nunc idest deinceps cultum sup. neglectum: gratia .i. causa suggillandi .i. uituperandi & denigrandi: quo .i. ut sup. cultus religiose obseruatus sit gratior: quia uituperando uitia gratiores uidentur eis oppositae uirtutes.

De senatu Romano in Romulum. Capitulum .CCCCXCIX.

VRbis nostrae parentem senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit: nec duxit nefas ei uitam adimere qui aeterum romano imperio spiritum ingenerauerat. Rude nimirum illud & ferox saeculum quo id conditoris sui cruore fœde maculatum: ne summa quidem posteritatis dissimulare pietas potest.

¶Vrbis nostrae. Hoc est primum exemplum ingratorum quae ut de gratis fecit a senatu Romano auspicatur dicens. Senatus .s. Romanus: lacerauit in curia: parentem nostrae urbis; uidelicet Romulum collocatus ab eo .i. amplissimo gradu dignitatis: quia primores urbis eos fecerat. Nec duxit nephas adimere uitam ei qui ingenerauerat .i. quadam indole naturali qua maiores maiorum animos & facta insequuntur fustulerat: imperio Romano. Non tamen liberos reliquit: hanc autem caedem Romuli Liuius non tacet sed ambigue recitat li. i. eo quod senatui dedecorosa est: sed Romulo forsan debita: ut qui fratrem occiderat regni aemulum. Turpitudinem autem facti relteat author in tempestatem illam subiungens. Nimirum haud dubie saeculum illud sup. fuit rude & ferox quod maculatum cruore conditoris sui idest suae urbis & imperii: Ne quidem idest non etiam summa pietas posteritatis idest eorum qui post Romulum & eius aequales nati sunt: qui tam in deos quam in homines pientissimi habiti sunt: potest dissimulare idest per dissimulationem purgare: quod tamen multi conati sunt.

VRbis nostrae parentem senatus. De ingratitudine dicit populi ro. qui Romulum urbis suae conditorem dilacerauit: uariae sunt de Romuli morte sententiae apud
Mors romuli. scriptores. alii enim dicunt illum post multas res gestas praeclaraque facinora parta tam immortalitatis gloria raptum fuisse: & quod incredibile dictu e mediis ciuium oculis euanuisse nonis quintilibus: nullum prorsus mortis suae uestigium relinquentem: alii inter quos Liuius: dicunt illum a nimbis e media concione raptum cum ad recensendum exercitum in capream paludem conuenisset: ubi repente exorta tempestas cum tonitribus & ingenti uentorum fragore terram undique operuisset. Sol quoque ueluti nocte in tempesta penitus defecisset: atque eo spectaculo conuersis inter se patribus reliquam multitudinem aufugisse: sedata deinde procella ubi ex tam turbido die serena lux redit: regem nusquam apparuisse: famam deinde non obscure uulgatam regem illa a patribus infensis fuisse direptum: alii non in caprea palude: sed in uulcani templo dilaceratum tradunt: cum forte senatum coisset de republica consulturus: & ex patribus suam quemque regis partem in sinu clam abstulisse: ad cuius rei tam atrocis suspitionem ex hominum mentibus omnino tollendam curarunt patres: ut quidam Iulius proculus alba oriundus genere: opibus: & dignitate primarius inter omnes: tum etiam cum rege fide beniuolentia & affinitate coniunctus in concionem descenderet: & iureiurando affirmaret Romulum descendenti sibi in forum occurrisse: forma longe augustiorem humana: dixisseque in deorum se numerum esse translatum: & iussisse nunciare patribus populoque suo ut rem militarem diligentissime colerent: quia nullae opes tantae futurae essent: quae illorum armis resistere possent: se uero progeniem suam propitio munere sospitaturum esse perpetuo: cui uiro dicunt miram fidem traditam esse ob coniunctam cum rege affinitatem: tum etiam eius uiri probitatem & acceptum iusiurandum: & hoc modo depositam fuisse suspitionem: creditumque romulum deum esse quem quirinum appellantes perpetuo coluerunt. Rude: Excusat quodammodo Valerius populum Ro. qui tum rudis esset & ferox: quippe pastores & agrestes omnis prorsus humanitatis expertes.

HVnc ingratum lapsae mentis errorem: Consentanea pœni: quia conueniens fuit ut pœniteret. Virium Romanarum: Quot quantaque in populum Ro. beneficia Camillus contulerit in capitulo de moderatione abunde satis ostendimus. Eorum igitur

In Camillum. Ca. D. i. CCCCC.

HVnc ingratum lapsae mentis errorem consentanea ciuitatis nostrae pœnitentia sequitur uirium romanarum

incrementum latissimum & tutela fortissima: furius camillus in urbe incolumitatem suam tueri non ualuit: cuius ipse salutem stabilierat & fœlicitatem auxerat. A Lucio. n. apuleio. tri. pl. tanq̃ depeculator ueiẽtãæ prędę reus factus: duris atq; ut ita dicam ferreis sententiis in exilium missus est. Et quidem eo tempore quo optimo iuuene filio spoliatus: solatiis magis alleuandus: q̃ cladibus onerãdus erat Sed immemor patria tanti uiri maximorum meritorum exequiis filii damnatiõem patris iunxit. At inquit ærario abesse. tri. pl. querebatur. xv. milia ęris (tanti nanq; pœna finita est) indignam summã pp quam populus Ro. tali principe careret.

¶ Hunc. &c. Ordo est. Pœnitentia idest facinus pœnitendum & q̃d pœnitentia insecuta est: nostræ ciuitatis. s. romanæ consentanea. i. conformis facto maiorum: sequitur hunc errorem ingratum idest per ingratitudinẽ mentis lapsæ. s. in peccatum. Hoc est (quantum itelligo) quia fœdissimũ erat scelus maiorum in Romulum: & natura peccati talis est ut nisi subito per pœnitentiam deleatur: ad aliud peccatum æque graue aut grauius trahat: Romani multo post lapsi sunt in consimile peccatum erga Camillum qui secundus urbis conditor est habitus: unde pœnitentia quodãmodo pro peccato hic accipitur: hoc est effectus pro causa: pœna pro commisso. nam nõ est pœnitẽtia nisi præcesserit peccatum. Probat aũt quod assumpsit dicens. Furius Camillus eius sup. latissimum incrementum uirium Romanarum: & tutela fortissima: nõ ualuit tueri idest protegere & tutam cõseruare: icolumitatem suam in urbe. s. roma: cuius salutẽ ipse stabilierat idest cõfirmauerat: & cuius felicitatẽ auxerat. Enim. i. quia: ipse factus reus idest accusatus A Lucio Apuleio Tribũo plæbis tanq̃ depeculator idest interceptor & defraudator ad peculium suum quod publicu; esset conuertens: prædæ ueientanæ idest ex ueiis ab eo captis partæ: missus est in exilium sententiis duris atq; ut ita dicam: ferreis. Et quidem eo tempore: quo ipse spoliatus. i. orbatus: optimo filio erat magis alleuãdus solatiis q̃ onerandus cladibus. Sed patria imemor maximorum meritorũ tanti uiri. iunxit exequiis filii damnationem patris. At. i. sed sup. patria se purgans inquit: Tribunus plæbis: uidelicet. L. Apuleius quærebatur quindecim millia æris abesse ærario idest fisco publico (namq; pœna tanti. s. æris: finita idest definita est) appositione indignam sũmam. i. quæ quindecim millia æris sunt sũma indigna propter quã populus Romanus careret tali principe. Et ita actũs sũma regatur a uerbo abesse quod potius dixero: q̃ ut subaudiatur o & sit o sũmam indignam.

In Scipionem Africanum. Ca. DI.

Priore adhuc querela uibrante alia deinceps exurgit. Africanus superiot non solum contusam & confractam belli punici armis remp. sed pene iam exanguẽ atq; moriẽtem carthaginis dominam reddidit: Cuius clarissima opera iniuriis pẽsando uici ignobilis eum: ac desertę paludis accolã fecerunt. Eiusq; uoluntarii exilii acerbitatem non tacitus ad inferos tulit: sepulchro suo inscribi iubendo igrata patria ne ossa quidem mea habes. Quid ista aut necessitate

imemor populus Ro. accusatum a. L. apuleio tri. ple. q̃ ueientanam prædam depeculatus esset: ingrate nimis ne dicam impie damnatum in exilium miserunt Intercurrente per eos dies adolescẽtis morte filii: hinc igitur publico hinc priuato incõmodo affectus ardeam in exilium profectus est: hic tanta in patriam pietate fuisse dicitur: ut captis ueiis eã magnam uel apud deos ex tanta fœlicitate inuidiam populus cõtraxisse uideretur iouem optimum maximum cæterosq; deos præcatus sit: ut siqua tantæ uictoriæ & fœlicitatis ultio Romanis deberetur eam totã in se unũ conuerterent Qua imprecatiõe facta dicitur graui casu in terram esse prolapsus: quod illi fuit certissimum futuræ damnationis & exilii prodigium Virium Ro. incrementũ. Quia capenates & phaliscos: adiecit imperio populi Roma. & quod omnium maximum fuit uirtutum suarum opus ueios urbem ea tempestate potẽtissimam & iperii Romani æmulam decem annos a Romanis obsessam eo tempore cepit quo difficilior obsidentibus q̃ obsessis erat obsidio. In urbe: quam seruauerat & ãplificauerat. Depeculator: plutarchus dicit illum accusatum fuisse de spoliorũ tyrãnorũ expilatione q̃ fama esset portas quasdam æneas ex hetruscis spoliis apud illum esse inuentas. Exilium: nam sua sponte ardeam profectus est anteq̃ de illo sententia ferretur. Et quidem eo tempore. Auget hanc ingratitudinem Valerius. q̃ eo tempore illum fuisse damnatum dicat: quo populus Romanus illum potius cõsolari debuerat de morte filii: dicitur cum excederet conuersus ad capitolium geminas tendẽs ad sydera palmas deos esse præcatus: ut quemadmodum innexius inuidia tantum eiiceretur: ita quoq; romani sui facti & ingratitudinis pœnitentia breui caperentur: & ipsius opera in conspectu mortalium conspectu indigerent. Camilliq; desyderio tenerẽtur in hoc Achillem imitatus aduersus ciues. Exequiis iniunxit. Quia uix filii exequias celebrauerat cum in exilium relegatus est. Quindecim milia æris: absens damnatus est. xv. assium milium: qui numerus ad argenti rationem conficit mille & quingẽtas dragmas. nam argenteus assis est: unde denarius dictus quasi dena æra. Adhuc: quasi dicat: nondum tacente. Vibrante: translatio sumpta a telo siue sagitta: quod cum missum fuerit uibratur: & anteq̃ uibrare desierit aliud telum mittitur.

Priore adhuc q̃rela: aphricãus superior. De ingratitudine sequitur populi Romani erga scipionem aphricanũ superiorem quam eo grauiorem ostẽdit: quo plura illius merita in rempublicam & maiora fuisse demonstrat: nam ideo scipionis laudes cõmemorat: ut indignitatem ipsam exaggeret & ingratitudinem quodãmodo detestetur. Fuit autẽ ut diximus accusatus: quod an

tiochea ēm prædā usurpasset: & a rege antiocho pecuniā accepisset ut cōditionib9 gratiosis & mo'libus pax cū eo populi Ro. sōic fieret. Carthaginis dominā: quia illā populo ro. tributariā fecit: Accolā: Habitatorē. Incola dicitur qui ea loca inhabitat: in quibus perdita patria sedē posuerit: quasi aduena & inquilinus: accola uero qui iuxta habitat quasi propinquius & uicinus: hic ergo linterni iuxta paludem reliquū suæ uitæ tempus consūpsit. Vici ignobilis: dissentit a Strabone Valerius non enim uicus: sed oppidum linternum dicit esse Strabo lib. v. in descriptione campaniæ: prope mare inquit post sinuessam linternū est oppidum. Vbi prioris cognomento Scipiōis aphricani sepulchrum iacet: ibi eniz ext. emā consumpsit ætatem omissis propter aliquorz simultatē reipu. negociis: Sepulchro suo iscribi iubendo: Sic enim testamento legauerat: ut sepulturæ suæ titulus ille inscriberetur: Ingrata patria ne ossa mea quidem habebis: de ingratitudine ista alii alia sentiunt ego uero nec maligna relatione insectandā: nec prorsus excusandam esse duco: neqz enim ciuitatem illam gratā unq̄ dicere ausim: quæ præstantissimi uiri simul & innocentissimi tāq̄ de se optime meriti negligenter adeo & abiecte tulerit ignominiam: ut seruatorē sui cedere ex urbe maluerit: q̄ paucorum furorem audaciamqz reprimere: nec tā uituperare: q̄ uituperanda censerē: si ad eā iniuriā inferendā tulisset manus: uerū senatus ut oēs auctores asseuerāt: tyberio graccho Scipiōibus opē fereti aduersus accusatores gratias egit & plebs relictis tribunis accusatoribus per oīa tēpla urbis aphricanū secuta facile declarauit q̄ta beniuolētia: q̄toqz honore dignū censeret scipionū nomē. Quid illud: q amplissimos illi & prope diuinos honores aliquādo detulisse fertur quos ille recipere non sustinuit cū eum perpetuum consulem: dictatoremqz creare uoluerint: cum statuas illi in comitio in rostris: in curia: in capitolio fieri decreuerint: nonne grati ai signa sunt ñ obscura: quod si ex talibus indiciis ciuium animi metiendi sunt: non tam ingrata ciuitas in abiicienda beneficiorum memoria q̄ in toleranda iniuria lenis mollisqz censenda erit. pauci enim fuere qui reliquis indignantibus tale facinus audiendum putarunt. sunt etiam qui putant nunq̄ Scipionem fuisse damnatum: sed gloriæ satietate captum constituisse procul a foro & ambitione quietam agere uitam. & hunc sibi locum quasi ad id aptum delegisse: cæterum illud uerisimilius est Scipionem: ut erat magni & sapientis animi homo inimicorum inuidiam facile contēnentem cedere ex urbe maluisse: q̄ intestinis discordiis ciuitatem euertere. Quid autem ista necessitate: quia inuitus de patria conquestus est. Vltiōe: quia hoc modo denegando patriæ suæ ossa de illa quodāmodo ultus esse uidetur: cum magna quidem modestia: qui nō armis: non bello: non deniqz ulla ui iniuriam uindicandā esse censuit: ut coriolanus: ut alcibiades: ut multi alii. q patria pulsi patriæ bellum intulerunt. De sepulchro tamen & exitu Scipionis uaria tradidere scriptores. Alii Romæ mortuum relatum fuisse scribunt: & ad fidem huius rei monumentum ad portam capenam ei factum: & tres statuas superlocatas fuerunt: quarum duæ. P. & L. Scipionum dicantur esse: tertia Ennii poetæ. huic sententiæ illud cice. suffragari uidetur. Carus inquit aphricano superiori fuit noster Ennius: & Pli. li. vii. naturalis histo. prior inquit aphricanus. Qu. Ennii statuā sepulchro suo imponi iussit clarūqz illud nomen: imo uero spolium ex tertia orbis parte raptum in cinere supremo cum poetæ tiulo legi. Alii auctores sunt inter quos & Valerius & ea uulgatior fama est: linterni aphricanum mortuum ibiqz sepultum ut supra diximus: monumentū ei factū ac statuā suppositā. quā nostra tēpestate disiectam Liuius se uidisse testatur: præterea apud caietā in marmoreo sepulchro æneaqz urna hæc inscripta reperiuntur. Deuicto hānibale & capta carthagine & aucto Imperio hoc cineres marmore lector habes. Cui non europa. non obstitit aphrica quondam Respice res hominum: q̄ breuis urna premit. periit autem Scipio. iiii. & l. suæ ætatis anno. Maiorem me hercle. Ille enim ratio cur maior fuerit uindicta.

indignius: aut querela iustius: aut ultione moderatius? Cineres ei suos negauit quam in cineres collabi nō fuerat passus. Igitur hanc unam scipionis uindictam ingrati animi urbs Ro. sensit: maiorem me hercle coriolani uiolentia. Ille enim metu patriam pulsauit: hic uerecundia. de qua ne queri quidem (tanta uere pietatis cōstantia) nisi post fata sustinuit.

¶ Priore qrela. s. de ingratitudine po. ro. uibrante. i. micante & sese ostentante: alia. s. quærela exurgit deinceps. Aphricanus supior. i. maior reddidit rēp. s. romanā non solū cōtusam & cōf. actam armis belli punici contra hānibalē gesti: sed pene. i. quasi iā morientē & exāguē: reddidit dico: dominā carthaginis: quia eā po. Ro. tributariā effecerat. Cuius. s. aphricani po. Ro. pensando. i. cōpensando & præmiando clarissima opa iniuriis: fecerunt eū accolā uici ignobilis ac paludis desertæ. s. iuxta linternum quo in exiliū abiit. Et tulit ad inferos nō tacitus. i. nō tacens acerbitatem eius exilii uolūtarii: iubēdo iscribi sepulchro suo: Ingrata pr̄ia. s. romana quidē: nō saltē habes ossa mea. Quid (inquit author) aut idignius sup. fuit ista necessitate. s. iuste quærēdi de patria: aut iustius ista quærela aut moderatius ista ultiōe: q. d. nihil. Quia negauit. s. patrie sue cineres suos: quā nō fuerat passus collabi i cineres cū hānibal libēter flāmas ei iniulisset. Igitur urbs roma sensit hāc unā uindictā. i. ultionē actiuā: sciprōis superioris ai igrati. s. po. Ro. (Miscet ergo gtōs: utpote actiuū cū passiuo. nā uindicta seu ultio Scipionis actiua est: ingrati ai passiua) sensit tamē me hercle. s. ita iudicāte ut qđ dico sentio: maiorē sup. uindictam uiolētia. s. q̄ fuerat uiolētia Coriolā. i. Martii. Enī pp qa ille. s. coriolanus: pulsauit. i. infestauit patriaz. s. romā metu: hic. s. Scipio pulsauit sup. eā uerecūdia: q̄ grauior est metu: qa metus cadit ēt in eū qui nō peccauit: uerecūdia non nisi in pcti sui conscīū. De qua. s. patria ne qdē. i. nō saltē qri. i. cōquari sustinuit idest ualuit aut uoluit nisi post fata idest mortē suā iubendo qđ dictū ē sepulchro suo inscribi. Tanta constantia uere pietatis sup. fuit in eo.

Alia passo: non minori fuit ingratitudine in fratrem eius. L. Scipionem: quem deuicto āntiocho: domita asia: & illustrato imperio depeculatus dānare & in carcerē mittere nō dubitauerit: cui iudicio tā impio: tamqz iniquo Tyberius Grac. Scip.

In Scipionem Asiaticū. Ca. DII.

Alia passo: credo quæ fratri eius acciderunt solatio esse potuerunt cui rex Antiochus deuictus & asia ipio po. Ro. adiecta speciosimusqz

triũphus ut peculatus reus fieret:& in carcerem duci iuberetur causam prebuit.

¶ Talia passo. Subifert exẽplũ ingratitudinis eiusdẽ populi in luciũ Scipionẽ asiaticũ fratrẽ dicti Scipionis dicens. Ego credo sup.q̃ passo talia.s. Scipiõi superiori:ea q̃ acciderãt fratri eius.s. Lucio potuerunt ẽe solatio Iuxta quod dici solet:solatium est miseris sociũ habere in poenis:qd sane miserum est & praecipue in inferno:ubi secundũ Augustinũ non minus imo grauius ardebũt qui cũ multis ardebunt (Cui.s. Lucio asiatico fratri eius rex antiochus deuictus:& asia adiecta imperio po.Ro.& triumphus speciosissimus:ob quẽ debebat esse charus populo Romão) praebuit cãm.i.occasionẽ ut fieret reus peculatus.i.defraudatae reip.& iuberetur duci in carcerẽ:non tamen ductus est.uetante id Tyberio Graccho:ut prius dictum est.

In Aphricanum posteriorem.Ca.DIII.

Nihilo uirtute minor posterior aphricanus:sed nec exitu quidem foelicior.duabus enim urbibus numãtia atq; Carthagine imperio Ro. imminentibus ex rerum natura depulsis raptorem spiritus domi inuenit:mortis punitorem in foro nõ reperit.

¶ Nihilo uirtute minor. Perstat more suo in eadẽ familia dicens. Aphricanus posterior (qui etiã minor dici solet non quidẽ uirtute ut hoc loco attestatur. Valerius sed tẽpore) nihilo.i.in nullo minor.i.inferior.s.q̃ superior aut q̃ Lucius Scipio:sed nec felicior quidẽ exitu.i.morte:Eni pro quia:duabus urbibus imminentibus idest insidiantibus & infestis Romano imperio:uidelicet Numantia in hispania:& Carthagine in aphrica:depulsis.i.ui deletis ex natura rerũ:inuenit domi.s.suae:raptorẽ spiritus.s.uitae suae & non reperit in foro punitorem mortis sup.suae.quia nemo a quo interfectus esset disquisiuit:nec quemq̃ ad supplicium expostulauit.

In Scipionem Nasicam.Ca.DIIII.

Quis ignorat tantum laudis scipionem nasicam toga:quantum armis utrũq; aphricanum meruisse? Qui pestifera tyberii gracchi manu faucibus oppressam rẽp.strangulari passus non est:Sedis quoq; propter iniquissimam uirtutum suarum apud ciues aestimationem sub titulo legationis pgamum secessit. Et qd uitae superfuit:ibi sine ullo ingratae patrie desiderio peregit.

¶ Quis ignorat &c. Perseuerat (ut dixi) quãtũ põt in cõtinuãdis exemplis unius domus corneliae seu Scipionũ q̃ cũ eẽt optime merita de patria:iniqssimã recepit ab ea mercedẽ. Ordo ẽ. Quis ignorat Scipionem Nasicã:q optimus ciuiũ a senatu iudicatus ẽ meruisse tantũ laudis sup.i toga.i.urbe ubi toga induebãtur Romani quãtũ utrũq; aphricanũ.s. tã superiorẽ q̃ posteriorẽ armis.i.in re bellica:q.d.nemo q & illũ & hos nouit:utpote:qui nõ ẽ passus remp.oppressam faucibus.i.in faucibus aut habentẽ oppressas fauces suas:pestifera manu tyberii gracchi: strãgulari.i.suffocari & extingui ab ea. Sed.i.& nihilominus:quoq;.i.ẽt is.s. Nasica secessit.i.abiuit tanq̃ in exiliũ sub titulo legationis Pergamũ:ciuitatẽ illã asiae nobilissimã.propter iniquissimã aestimationẽ uirtutũ suaꝝ apd ciues. Et peregit ibi.s.pergami:sine ullo desyderio patriae ingratae:sup.id uitae:quod superfuit.i.reliquum ei fuit:quod quia paululum fuit:p partitionem apte locutus est.

inimicus rei in dignitate cõmotus non dissimulanter intercessit &.L.Scipionẽ e lictorum manibus eripuit. Siqs igiẽ quaeret ex aphricano:qualis fuerit populus Romanus erga fratrẽ eius:respõdebit nihilominus igrati q̃ in seipsum Credo potuerũt esse solatio:Hironice loquitur. Talia.s.documẽta ingratitudinis. Peculatus:accusatus:fuerat q asiaticã pdam usurpasset:ut in capitulo de fiducia diximus:ubi frater eius aphricanus prolatum librũ in quo totius pecuniae sũma cõtinebatur in conspectu populi discidit:affirmans se posse rationem reddere:sed nolle ne seipsum contumelia afficeret. fuerat enim ut diximus fratris legatus in asia.

Nihilo uirtute posterior: Hoc exemplum in capitulo de moderatione plixe satis narrauimus. Dicit aphricanum inferiorem & uirtute & fato parem fuisse superiori. Imminentibus:ingruentibus. Raptorẽ. Rñdit obiectioni:posset aliqs dicere nihil est quod ingratitudinis populum Romanum accuses:neq; enim Scipioni fecit iniuriam:sed innocens fuit non ita est inquit.nã in eo quod de eius morte nullaz in foro quaestionem habuit iniuriam Scipioni maximam fecit.nam passus est indignam & nefandam eius caedem inultã. Varia suspicati sunt homines de morte eius:alii.C.Carbonem:alii semproniam uxorem:ut supra diximus auctorem mortis fuisse crediderunt.

Quis ignorat: Hic iunioris Aphricani patruelis fuit:qui tertius populi iudicio optimus omnium iudicatus ẽ:quo tempore deorum mater Pesinunte romam aduecta est:cum nondum in urbe templum illi dedicatum esset:& ex oraculo apolinis ab omnium optimo suscipiẽda foret diu quaesitum est: quis:nam in urbe tanto titulo dignius haberetur. Ad hunc Scipionem summo omnium iudicium uentum est:qui tantum super numen priuato susciperet hospitio:donec illi publice templum constitueretur:hic quoq; Tyberii gracchi seditiosissimi hominis furores repressit.nam illum leges agrarias contra senatus auctoritatem:ut diximus:ferre molientem.& remp.uariis seditionibus euertentem:cum multitudine bonorum impetu facto subselliorum fragmentis occidit:multaq; alia in remp.merita contulit. illum tamen falso accusatum sub titulo legationis uoluntarium in asiam exiliũ sibi diligere coegerunt. Strangulari proprie dicitur gulam stringere. Passus non est:quia Gracchum occidit. Iniquam. Quia a tribunis agitabatur. Titulo legationis ut tutus iret.nam cum grauis plebi foret tyberii mors:iamq; uindicta aduersus interfectores & in primis nasicã pararetur. Sollicitus de salute nasicae senatus liberam sibi in asiam legationem decreuit. Nasica q̃q̃ maximo sacerdotio esset alligatus:

tũ italiã deseruit: & in asiã profectus: haud multo post circa pgamũ interiit. Pergamũ: ciuitaté asiæ. ẽ.n. pgamũ teste Stra. li. xiii. asiæ ciuitas iter acceoli ciuitates principatũ obtinés q̃ diu sub attalicis fortunata fuit: hanc pter fluit caicus per cãpum qui caicus appellatur.

IN eodẽ noie uersor. Hic. P. lentulus de gẽte cornelia fuit: de q̃ lẽtulus ille natus ẽ q cũ catilina in rẽp. cõiurauerat & a cicerone cõsule cũ aliis cõiuratis necari iussus ẽ. nã ea cã in coniurationẽ uenerat: qa se pricipẽ oium futurũ speraret: eo q oraculũ tribus e gente cornelia deberi remp. Romanam: & unũ ex his se tertiũ esse existimabat: sed est opinione deceptus. hic ergo lẽtulus de quo loquimur primus. C. Gracchi: & fuluii q per seditionẽ auentinũ cuz armata manu occupauerãt: impetũ furoresq; repræssit cõsule. L. opimio cui summa potestas a senatu data fuerat: ut caueret nequid detrimenti respu. caperet. Hic igitur pro repu. a tanta seditiõe libera id præmii recepit: ut paulopost sub specie legationis in exiliũ missus fuerit. In auentinum quo gracchus & fuluius eius collega: cũ cæteris cõiuratis se receperãt. Magnis uul. excep. cum gracchum de auentino monte quem cum armata multitudine occupauerat fortiter deturbasset illumq; ad pontem usq; subliciũ insectatus esset: donec suæ temeritatis pœnas dedisset ipse grauiter uulneratus est. Inuidia obtrectatione: inuidia est inter impares cum minor inuidet maiori: obtrectatio uero inter pares. Libera lega. Ut tuto posset ire quocunq; uellet. erat autẽ hæc honesta exilii conditio.

Quinq; igitur deinde. Concludit hoc exẽplum cum hac ingratæ ciuitatis nota: ut dicat in quinq; nobilissimos gentis Corneliæ uiros de se optime meritos ingratissimam extitisse.

HAla uero. Fames urbem inuaserat uel malignitate temporum q anni fuissent segetibus aduersi: uel negligentia plæbis: quæ concionum dulcedine capta: deserto agrorum cultu coluerat urbem (nam utrunq; traditur) spurius melius eques Ro. illis tpib9 prædiues rẽ utilẽ pessimo exẽplo: peiore consilio est aggressus: nã frumẽto priuata pecun a coẽpto largitiões frumẽti in populũ famæ laborantẽ facere instituit ut hoc munere plæbs sibi obnoxia facta honores demandaret: nec hoc contentus de regno cœpit agitare iamq; coniuratio parabatur: nam tela in eius domũ cõferri: cõcionesq; haberi & nõ dubia de regno consilia qd cũ senatui nũciatũ esset primo cõsules increpare: q eas largitiones coetusq; in priuata domo fieri pmitterẽt. Deinde dictatorẽ dicendum censuit creatus est. L. Qu. cincinnatus qui. C. Seruilium halã magistrũ equitũ dixit q missus a dictatore ad meliũ ut illum ad se deduceret cuz uenire recusasset: eum stricto gladio isecutus obtruncat: reuersus deinde a dictatore lau

In Lentulum. Ca. DV.

IN eodem nomie uersor: necdum corneliæ gẽtis querelas exhausi. Nam Publius Lentulus clarissimus & amãtissimus reipublicæ ciuis cum in auentino Caii Gracchi nefarios conatus & aciẽ pia ac forti pugna magnis uulneribus exceptis fugasset prælii illius: quo leges: pacem libertatemq; in suo statu retinuerat. hanc mercedem tulit: ne in nostra quidem urbe moreretur. Siquidem inuidia & obtrectatione compulsus legatione a senatu libera impetrata: habitaq; concione qua a diis immortalibus petiit ne unq̃ ad ingratũ populum reuerteretur in siciliam profectus est: ibiq; perseueranter morando compotem se uoti fecit.

Quinq; igitur deinde cornelii totidem sunt notissima ingratæ patriæ exempla: atq; horum quidem secessus uoluntarii.

In eodẽ. Affert quintũ eiusdem familiæ exemplum dicens Ego uersor in eodẽ nomine. s. scipionũ aut gentis Corneliæ. Quia ego necdũ idest non adhuc exhausi idest euacuaui & expleui quærelas. s. iustas de ingratitudine patriæ gentis corneliæ idest quas gens cornelia de patria facere posset. Namq; Publius lentulus ciuis clarissimus & amantissimus resp. cum idest dispulisset in auentino. s. colle: in quem Gracchus & fuluius per seditionem secessionem fecerant nefarios conatus & aciem scilicet instructã aduersus patres conscriptos: & hoc magnis uulneribus exceptis idest acceptis euidenter scilicet ab ipso lentulo: pugna pia: quia pro salute resp. ac forti: quia contra maximam urbis partem: tulit idest reportauit hanc mercedem illius prælii quo retinuerat in suo statu: leges. pacem idest concordiam & libertatem scilicet Romanam. hanc dic . . . dem ne quidem idest ut ne saltem moreretur in nostra urbe: hoc est Roma. Siquidez idest quandoquidem ipse cõpulsus inuidia & obtrectatione. s. malignantium: legatione. i. profectione aut uoluntario exilio ad conseruandum honorẽ eius nomine legationis palliato: impetrato a senatu: & concione idest oratione ad populum conuocatum habita: qua idest in qua concione petit a diis imortalibus ne reuerteretur unq̃ ad populum ingratum: profectus ẽ in siciliam: & morando ibi perseueranter fecit se compotẽ uoti: quia nũq̃ deinde in patriam reuersus est. Igitur quinq; cornelii idest gentis corneliæ uiri. deinde idest continui: sunt totidem idest etiam quinq; exempla patriæ ingratæ Atq; quidem secessus idest abitiones in exilium horum. s. iã dictorũ sup. fuerunt uoluntarii: cum secus sit de eo quod sequitur.

In Halam Seruilium. Cap. DVI.

HAla uero quum magister equitum spurium meliũ regnum affectantẽ occidisset custodite libertatis ciuiũ exilio suo pœnas pepẽdit.

Ceterum ut senatus populiq; mens in modum subitæ tempestatis concitata Leui querela prosequenda est: Ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindẽda sunt quia potentes consilii cum utrumq; ratione ppendere liceret: scelus pietati pretulerunt.

¶Hala uero &c.Ordo est:illi quidem in uoluntarium abierant exilium:
uero pro sed:hala.s.seruilius:quum ipse magister equitum(Male legunt
quidam magistrum:ut referatur ad melium quod nequa͞q uerum est:)di
ctus.s.a.L.Quintio Cincinato:occidisset(iussu tamen dictatoris) Spu
rium Melium ciuem potentem & ambitiosum:affectantem regnum.s.in
urbem tam liberam pependit exilio suo poenas libertatis ciuium custodi
tae.s.ab eo:hoc est pro custodia libertatis exilium recepit.¶Caeterum &c.
parasceue est ad singularis ingratitudinis exempla:ad quae transitum pa
rat.Ordo est caeterum.i.sed ut.i.quemadmodum mens senatus.i.patrum
conscriptorum qui multi erant & populi.s.Romani qui multo numero/
sior concitata.i.commota & agitata & a.d iram incitata: in modum tem
pestatis subitae.i.subito ortae est prosequenda.i.afficienda leui.i.facili &
modica querela:ita ingrata facta singulorum sunt proscindenda.i.digna
sunt quae proscindantur indignatione liberiore:& ita maiore Quia.s.sin
guli potentes consilii cum liceret eis perpendere aestimare.i.utrunq3 idest
utramq3 partem:tam piam q͞ impiam tam gratam q͞ ingratam:rationa/
li discretione aut calculo ualorum:praetulerunt pietati scelus.i.pro benefi
ctis iniuriam retulerunt.Sane ex hoc loco uidetur posse probari principa
tum unius esse meliorem q͞ plurium:quod quidem uerum est:si illi plures
boni non fuerint.Nam licet(quod dici solet plus uident oculi q͞ oculus ta
men in multitudine confusa:saepe pars maior meliorem superat: & ita li
cet bonorum exilium omnibus bonis displicuerit:tamen quia placuit ma
lis qui multo plures sunt & sententiae tales pluralitati uocum conceduntur
tur difficilius est multitudinem q͞ singulos qui a nullo coacti sunt recte iu
dicare:quo circa minus multitudo peccare q͞ singuli uideretur ideoq3 mul
titudini parcendum esse cautum est.

De P.Sextilio Cap. DVII.

Quo.n.nimbo:qua procella uerborum impiu͞
sextilii caput obrui meretur q͞.L.caesare͞ a quo
tum studiose:tum etia͞ feliciter grauissimi cri/
minis reus defensus fuerat:Cinnanae proscriptionis tem
pore profugum praesidium suum in fundo tarquinensi
cladis conditione implorare:beneficii iura repetere co/
actum a sacris p fide mensae & altaribus nefa͞dorum pe/
natum auulsum truculento uictori iugulandum tradere
non exhorruit.Finge accusatore͞ eius fortuna publica i͞
supplicis nomen conuersum:tam luctuosam illam ope͞
genibus annixum orasse:crudeliter tamen repulsus uide
retur quum etiam quos iniuriae inuisos faciunt gratio/
sos miseriae reddant.Verum Sextilius non accusatore͞:
sed patronum saeuissime inimici uiolentiae suis manibus
obiecit:si metu mortis uita indignus:si praemii spe:mor
te dignissimus.

¶Quo enim nimbo &c.Inuehitur igitur in eos qui cum grati esse pos
sent & a nullo ad ingratitudinem impellerentur:igrati esse maluerunt. Et
primo in Publium Sextilium dicens,dico sup.eos qui sponte cum singuli
essent per ingratitudinem peccauerunt liberiore indignatione proscinden
dos.Enim pro quia:quo nimbo.i.ui(est enim uis uentorum admixtorum
aeri)& qua procella.i.ui(Est autem uis uentorum admixtorum aquae)
uerborum :caput Sextilii impium.s.in Lucium Caesarem. meretur obrui
q.d.maximo & maxima:q.i.eo q͞ non exhorruit tradere Lucium Caesa
rem scilicet oratorem:a quo ipse sextilius reus grauissimi criminis utpote
maiestatis postulatus:fuerat defensus tum id est simul studiose.i.diligen
datur q͞ rempubli.liberasset.uerum pauloporst
damnatum halam populus romanus i exiliu͞
ire coegit.Cicero in Catone maiore. Lucii
Quintii cincinati iussu magister equitum ser
uilius hala spurium regnum affectantem oc
cupatum interemit.Plinius de uiris illu. Qu.
cincinatus deposita dictatura ad agricultura͞
reuersus iterum post uiginti annos dictator
dictus spurium melium regnum affectantem
a seruilio hala magistro equitum occidi ius/
sit:domum eius solo adequauit: unde locus
aequimelium dicitur.¶Caeterum ut:Postq͞ de
publica ingratitudine dixit.transit ad priuata͞
& illam dicit maiori nota censendam q͞ i uul
go nulla sit peritia:sed in modum subitae tem
pestatis concitetur:singulis autem perpenden
di beneficii datam esse potestatem.Leui que
rela:quia imperitia obsistit uulgo ne possit ius
ab iniuria discernere:Proscindenda: dilacera͞
da onerand͞a conuiciis.Perpendere Examina
re.Scelus pietati: ingratitudinem gratitudini
praeposuerunt.

Vo nimbo.Qu.hic sextilius postula
tus fuerat maiestatis contra Syllam
Lucius caesar tunc orator eximius i
ea accusatione defendit.orta deinde inter ci
nam & carbonem consules seditione pestife
ra:pulsus ex urbe Cinna cum paulopost Ma
rio co͞iunctus urbem cepisset de inimicis gra
uiter ultus est:quorum alios in urbe trucida
uit:alios in tabella proscriptos exposuit inter
quos.L.Caesar orator qui Tarquinios he-
truriam fugiens ad sextilium ueterem clientu͞
suam diuertit.apud quem tutam salutem sua͞
fore sperabat cuius ipse salutem aliquando
protexisset.ne uero contra ingratissimus &
impius homo & patronum & hospitem pro
didit.Nimbo impetu.Qua procella quo tur
bine & est translatio sumpta a te͞pestate.Cri
minis reus:maiestatis contra syllam. hic est
Caesar cuius meminit Cicero in libro de ora
tore & illum introducit:de arte disputantem
Cinnanae proscriptionis.Nam post reditum
Marii Cinna collegae sui consulis.Cn.octa/
uii caput praecidi iussit:pari ratione.P.crassi
L.caesaris nobilissimorum hominum quorum
uirtus fuerat domi militiaeq3 cognita.Marci
quoq3 Antonii omnium eloque͞tissimi:quos
ego audiuerim.Luci caesaris in quo mihi ui
detur fuisse specimen humanitatis:salis. sua
uitatis leporis:haec Cicero in tusculanis:cin
na igitur iusserat inimicorum capita proferri
bi:quae impune poterant occidi.Repetere q͞
si debitum:Nefandorum penatum:pro ipsi 9
nefandi.Finge accusatorem. Exaggerat hoc
crimen Valerius si accusator inquit fuisset no͞
defensor & in ea fortuna genibus prouolu/
tus opem in tanta perturbatione suppliciter
implorasset:no͞ nisi crudeliter repelli posse ui
debatur:cum uero patronus & salutis defen
sor tam impie proditus fuerit: q͞ta ingratitu
dine q͞to odio prosequendus e͞:Si metu mor
tis uita indignus.Vtitur complexione:aut in

quis metu mortis prodidit patronum & hospitem suu3 sextilius:aut spe alicuius præmii cõsequendi:si metu mortis id fecit indignus est qui uiuat qui turpitudini honestatem uitæ cupiditate præponere non dubitauit: si spe præmii alicuius consequendi multo magis morte dignus fuisse uidetur.

ter & affectuose:tum.i.simul etiam feliciter:quia absolutus fuit:profugũ i.procul a conspectu hostis fugientem tempore proscriptionis Cinnanæ i.quam Cinna & Marius coniunctis copiis in Syllam uictores & urbis compotes effecti fecerant:coactum implorare.i plorãdo petere præsidiũ suum.i.a quo defendatur auxilium.aut forte munimentum & ut dicunt fortalitium:& in fundo Tarquinien.& ita in hetruria:conditione.i. propter conditionem cladis:quia non sua culpa sed cõmuni ciuium calamitate ta'la pateretur:& coactum repetere quia aliter non repeti:ssetiura beneficii.s.in Sextilium collati:non di:o exhorruit tradere uictori truculento:uidelicet Cinnæ iugulandum.i.in ea parte colli trucidandum:auulsum.i.ui abstractum sacris perfidæ mensæ:quia hospites dum primũ adueniebant ioui aliquid libaminis faciebant ut felicius & sanctius esset hospitium:& ab altaribus penatum nefandoru3.i.quos ipse Sextilius nefandus scelerauerat.Finge.i.per imaginationem licet falsam pone:sup.Lucium Cæsarem accusatorem qui tamen defensor erat aut reuera accusatorem.i.eum qui Sextilium accusauerat:conuersum.i.mutatum in nomen supplicis.i. supplicantis sextilio quem prius accusauerat.publica fortuna eius.i.eo q fortuna sic fit mutata:ut qui potiores fuerant uincente sylla & aliorum accusatores cogantur marianis dominantibus supplicare:annixum genibus.s.sextilii.i.prouolutum ad genua eius:orasse tam luctuosam illam opem q̃.s.Cæsar orauit:tamen.i.licet prius accusator & hostis:uideretur:tamen repulsus crudeliter:quum.i.quandoquidem(id autem melius quadrat q̃ ut legatur quinctiam)miseriæ reddant gratiosos.i.acceptabiles & tractabiles cum gratia & beniuolentia:etiam eos sup.quos iniuriæ.s.quas intulerunt faciunt inuisos. Verũ sextilius obiecit suis manibus sæuissimæ uiolentiæ inimici non accusatorem sed patronum.i.defensorem sui:si sup. id fecit metu mortis(quia in tabella proscriptorum ascribuntur generali clausula:omnes qui proscriptos celauerint preti xerint:aut quauis ope iuuerint)indignus sup.fuit uita:uñ Iuuenalis grauissime & sanctissime dixit Summum crede nefas animam præferre pudori Et propter uitam uiuendi perdere causas.Causæ autem uiuendi sunt ut sancte iuste & honeste operemur quæ deo & homini grata sint.si sup.Sextilius id fecit spe præmii.dignissimus sup.fuit morte.

Sed ut ad alium:Marcus Cicero Popilium lenate3 defendit paricidii:ut uult Plutarchus in uita Ciceronis. Octauianus cæsar pacem & fœdus cum Antonio & lepido fecit ita ut hi triumuiri rei cõstituendæ per quinquennium essent & suos quisq3 inimicos proscriberet:In qua proscriptiõe.cxxx.senatorum nomina fuerunt. reliqui fuerunt equestris ordinis uiri. ex plæbe pauci admodum : nam ad.ccc. ciues proscripti sunt.Inter hos igitur Lucius cæsar auunculus antonii:& paulus lepidus.M.lepidi frater & Cicero noster proscripti sunt:& a popilio lennate occisi dicitur octauianus diu ac multum restitisse ne Cicero in proscriptorum numero esset:adductus uerecundia q eum patre3 appellare cõsueuerat:& q eius ope ad id potentiæ peruenisset:sed uictus tandem obstinata nimis Antonii uoluntate:qui Cicerone3 præ cæteris unu3 deposcebat propter philippicas in eum scriptas:unde Iuuenalis. Antonii gladios potuit cõtẽnere si sic omnia dixisset.ergo cædere coactus est.Cicero ubi intellexit quæ facta erãt:una cum Qu.fratre ad brutum in macedoniam ire constituit. frater uero qui mœrore confectus non se satis uiatici sumpsisse putabat:domum reuersus : ut accepta pecunia ciceronem consequeretur : proditus a seruis una cum filio interfectus est.Cicero uero dum ad nauem in lectica defertur a satellitibus antonianis:quos popilius ille ducebat:quem ut diximus:Cicero in iudicio defenderat:in itinere interceptus ẽ: haud procul a portu caietæ qui popilio iugulum eius poscẽti cum barbam prius dextra diuulsisset:fortis & intrepidus porrexit:Iuuenalis tamen dicit non caput solum:sed etiam manum abscissam fuisse ciceroni. Dicit.n.in satyra.Omnibus in terris Ingenio manus ẽ & ceruix cæsa:nec unq̃ sanguine causidici ma-

De Cn.Popilio Lenate Cap.DVIII.

Sed ut ad alium cõsentaneum huic ingrati animi actum transgrediar. M.Cic.Cneũ Popiliũ lẽatẽ picenæ regionis rogatu.M.cœlii nõ minore cura q̃ eloquentia defendit:eũq; causa admodum dubia fluctuãtẽ saluum ad penates suos remisit. hic Popilius postea nec re:nec uerbo a cicerõe lesus ultro Marcum Anto.rogauit ut ad illum proscriptum persequendum & iugulandum mitteretur.Impetratisq; detestabilis ministerii partibus:gaudio exultans Caietam cucurrit:& uirum omitto q amplissimæ dignitatis certe salubritatis eius auctorẽ studio præstantis officii priuatim sibi uenerandum iugulum præbere iussit ac protinus caput romãæ eloquentiæ:& pacis clarissimam dextrã per sũmum & securum ocium amputauit:eaq; sarcina tanq̃ opimis spoliis alacer in urbem reuersus est:Neq;.n.scelestum portanti onus succurrisse caput ferre:qđ pro capite eius quõdam porauerat. Inualide ad hoc monstrũ suggillandum littere:quoniam qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit alius Cicero non extat.

¶ Sed ut transgrediar ad alium actum ingrati animi:consentaneum.i.cõformem huic.s.iam dicto.Marcus Cicero defendit rogatu Marci Cœlii: Cneum popilium lenatem regionis picẽæ:non minore cura q̃ eloquentia & remisit eum fluctuantem.i.periclitatem more nauis aduersis fluctibus depræhensæ:causa admodum dubia.i.periculosa & incerta de absolutione ad suos penates saluum.i.indẽnẽ:hic.i.huiusmodi popilius qui tantũ Ciceroni debebat:postea nec re nec uerbo læsus a Cicerone.rogauit ultro i.non requisitus ab aliquo Marcum Anto.s.Triumuirum in quem Philippicas Cice.habuerat & scripserat ut mitteretur ad persequẽdum & iugu

lādū illū.s.Cice.proscriptum.s.ab antonio:annuente augusto:& partibus i.onere & munere:detestabilis ministerii impetratis.s.ab Antōio ipse exultans gaudio cucurrit Caietam.i.ad eam urbem litteralem italiæ: de qua uirg.in principio.vii. Tu quoq; littoribus nostris æneia nutrix Aeternuz moriens nomen Caieta dedisti. & iussit uirum.i.Ciceronem:omitto.i.taceo sup.q uir fuit amplissimæ dignitatis:quia consulatu sic functus ut parens patriæ primus sit appellatus:certe.i.saltem si non publico nomine uenerandum putarit:authorem salubritatis.i.salutis eius.s.Populi: uenerandum sibi priuatim studio præstantis officii.s.patrocinii præstiti in tam dubia causa per summuz & securum ocium & ita dedita opera caput Romanæ eloquentiæ & dextram clarissimam pacis.i.quæ i toga triumphū meruit: & plus ciuitati profecit q̄ quiuis armatus(Ideo autem dextram amputatam ad antonium attulit q ea philippicas scripserat: Antōius autem Caput & dextram pro rostris affigi iussit)& ipse popilius reuersus est in urbem alacer.i.lætus ea sarcina.s.capitis & dextræ Ciceronis:tanq̄ spoliis opimis.i.quæ dux duci detraxerit in iusto bello:& ioui feretrio ea retulerit:quod summæ gloriæ paucisq; datæ æstimabatur. Ideo autem alacer quia sine remorsu conscientiæ. Neq; eniz succurrit.i.per misericordiam in mentem uenit portanti onus scelestum.i.ipse scelestus(sed more suo epitheta confundit: ut in superiori capitulo penates nefandos dixit:pro hominis nefandi) se ierre illud caput quod perorauerat.i.orando uicerat quondam pro capite eius.s.popilii. Litteræ.i.omnes quæ tunc extabant sunt.(inquit author sup.inualidæ.i. insufficientes:ad suggillandum.i.infamia denigrandum hoc monstrum.i.monstruosum hominem:quoniam alius Cicero nō extat.i.nullus tam eloquens post Ciceronem inuentus est ut fuerat Cicero:qui possit deplorare satis digne. casum.i.cladem & ruinam Ciceronis.

duerunt rostra pusilli. Brutus uero audita Ciceronis morte.C. Antonium.Ma. Antonii fratrem quem captiuum habebat ciceroni filio ad uindictam concessit. Picenæ: Quæ regio marchiæ ē:picenus.n.ager a pico dictus. nā cum quidam in eam regionem aliunde uenisset:& uexillum gerens condendæ urbis locū peteret:in eius uexillo constitit picus:unde regio illa picena dicta est.M.Celii qui amantissimus Cic.erat Fluctantem:dubitantem & i magno periculo uersantem:translatio a naui quæ fluctibus agitatur. Sibi uenerandum Quia eum defenderat. Tanq̄ opimis spoliis Tanq̄ dux ducem cecidisset. Scelestuz onus hypalage est pro ipse scelestus.

De Pompeio Magno. Cap. DIX.

Quo te tunc modo magne Pompei attingam nescio:nam & amplitudinē fortunæ tuæ.quæ quondam omnes terras & omnia maria fulgore suo occupauerat intueor & ruinam eius maiorem esse q̄ ut manu mea attentari debeat memini. Sed tamē nobis quoq; tacentibus Cnei Carbonis a quo admodū adolescens de paternis bonis in foro dimicās ptectus es:iussu tuo interempti mors animis hoim obseruabitur non sine aliqua reprehensione quia tam ingrato facto plus. L. syllæ uiribus q̄ propriæ idulsisti uerecūdiæ.

¶Quo te &c. Ordo est O magne pompei:ego nescio quomodo.i.forma taxandi ego attingam te:Nam: &.i.simul intueor.i.inspicio amplitudinez fortunæ tuæ:quæ occupauerat quondam fulgore suo omnes terras & omnia maria:& memini ruinam.i.casum eius per ingratitudinem (nam de morte eius nihil ad hunc locum)esse maiorem:q̄ ut debeat attentari s.perscribi mea manu: Sed tamen nobis quoq; tacentibus.i.etiam si tacuerimus:mors Cnei Carbonis:a quo protectus es admodum.i. ualde adolescens:dimicans in foro.s.contentioso de bonis paternis & interempti iussu tuo:obseruabitur.i.repræsentabitur animis hominum:non sine.i.cum aliqua repræhensione:s.tui quia tu indulsisti tā ingrato facto plus uiribus syllæ q̄ propriæ uerecundiæ.

Quo te nūc modo. Pompeius Strabo magni pōpeii pater latino bello dux exercitus:præter alia oppida cepit & Asculū: atq; diripuit:deinde post aliquot annos eo mortuo pompe.accusatus est peculatus q ex ea præda sibi aliquid usurpasset pater:afferebant aliquos libellos qui missi fuerant domum strabonis.i eo iudicio a Cn. Carbone defensus est: & ipse pariter adeo perspicax:& præter ætatem promptus uisus est:ut inde gloriam gratiam : beniuolentiam q; multam reportaret:postea uero cum Sylla remp.occupasset pompeium aduersus carbonem qui classe siciliam occupauerat. cum exercitu misit:quem superatum cum se pompeio uictori supplex subiiceret: dicitur pompeius eum ingrate nimis & crudeliter tractasse:nam illum uictum produxit in mediū. & pro tribunali sedens damnauit: damnatum deinde ad necem pertractum interfici iussit. dicitur iste carbo cum ad necem duceretur ut ensem strictum sibi imminere uidit cupiditate ultæ commotum.locum & horam per breuem orasse tantisper dum exoneraret uētrē. de hoc carbone.Cic.in epistolis familiaribus li.ix.epistola quæ incipit tandem infamiæ:cognouimus inquit.Cn.Carbonem & fratrem eius scurram.quid his improbius: & paulopost :hoc qui a pompeio nostro interfectus est nemo improbior meo iudicio fuit. Quomodo:quo pacto mordeam & accusem te. Tam ingrato facto.nam si occidēdo carbonem tuas uires auxisses tolerandum esset.

Externa. De Carthagineñ. Cap. DX.

At ne nostra confessis alienigināe urbes insultent:Carthaginenses hānibalem:qui pro illorum incolumitate & uictoria tot imperatores totq; exercitus nostros trucidauerat:quot gregarios milites hostiū si occidisset magnæ gloriæ foret.e cōspectu submouere in animum induxerunt.

At ne nostra. Conuenienter transit ad externa & rationem affert transitionis suæ ne.s.irrideantur ab externis populis si soli ingrati romani fuisse uideantur. Primum autem exemplum de Carthaginensibus qui aduersus hannibalem ingratissimi quidem extiterunt:nam cum tot uictoris

patriam illustrasset:tamen illum & romanis accusarunt tanq̃ uiolati foederis auctorem & in exilium ire coegerunt. Sunt etiam qui dicunt cum hannibal se in uicum suum recepisset:Carthaginenses sumptis armis eum petere uoluisse ad necem quod ubi intellexit hannibal confugit in asiam ad antiochum cui se tanto opere insinuauit:ut hospitaliter honorificeq; susceptus in omnibus publicis & priuatis consiliis adhiberetur:qui non prius desitit q̃ regem impulit ut romanis bellum inferret. Cice. in oratione .xiii. circa finem. Quis carthaginensium pluris fuit hannibale:consilio:uirtute:rebus gestis. qui unus cum po.ro.tot annos de imperio:de gloria decertauit:hunc sui ciues de ciuitate eiecerunt. Insultent: Nos per contumeliam irrideant. Tot imperatores. Vt Qu.Flaminium. Paulum Aemilium. M. Marcellũ. T. Gracchũ aliosq; complures.

¶ At.i.sed:ne urbes alienigenæ.i.ciuitates externæ:insultent.i. impetum irrisionis & illusionis faciant.nobis sup.confessis nostra.s.uitia ingratitudinis:dico sup.q' Carthaginenses induxerunt in animum.s.suum.i. sustinuerunt submouere e conspectu suo.i.agere in exilium:hannibalem.s.ducem suum.qui trucidauerat pro incolumitate & uictoria illorum.s.carthaginen.tot imperatores & tot exercitus nostros.i.Romanos: quot si occidisset gregarios.i.nulla excellentia præditos:milites hostium:foret idest esset magnæ gloriæ.

Eminem Licurgo. Licurgus legum Lacedæmoniorum lator fuit: quo uiro nullum græcia meliorem protulit:quod cum ex ipsis uita & rebus gestis tũ maxime Apollinis testimonio comprobatur: qui ei oracula petenti respondisse dicitur: & eius esse maxime carum:& nescire se deũ potius illum an hominem appellaret: rempub. Lacedæmoniorum ita constituit:ut nulla melior:nulla sanctior:quoad Licurgi legibus obtemperauit:in tota græcia posset inueniri:tamen in hunc uirum Lacedæmonii adeo ingrati fuerunt:ut illum sæpe iniuriis lacesserint:atq; in primis locupletes qui eius leges grauiter ferentes pulsatum a foro sæpe perturbauerint: & illi oculum eruerint:quas quidẽ iniurias leni tulisse animo dicitur:adeo ut etiã effossorẽ oculi perpetuo dilexerit: sibiq; ministrum fecerit & ex improbo ac temerario uiro exactissimum & continentissimum reddiderit. Cum igitur Lacedæmonii conquererentur q' leges illæ duræ nimium essent: & imites:Licurgus simulauit eas se uelle mutare:consulto tamen prius oraculo: neq; enim absq; dei consilio se quicq̃ facturum esse dicebat:cum igitur Delphos ire constituisset: aduocata concione ciues omnes iureiurando adegit seruaturos inuiolatas quoad rediret i patriam:profectus deinde cum accepisset ab oraculo pias sanctasq; leges & nullo modo permutandas:sed ciuitatem illam fore clarissimam quoad Lycurgi legibus uteretur. Vaticinium scripsit & Spartam misit: deinde ne sacramento solueretur ciuitas:in Cretam proficiscitur:ibiq; perpetuum egit exiliũ ac moriens iussit in mare spargi cineres suos: ne si forte in patriam reportarentur redisse crederetur. & sic iureiurando ciuitas libera foret. Infestos:cui Apollo hoc idem dicit Leonardus aretinus in apollogia Socratis. Dicit eni Dum Lycurgus ingrederetur templum apollinis: Apollo inquit:ambigo an te deũ an hominem appellem. Syncenitas:naq; pie semper uixit: & auunculo fidem summam seruauit. Constantissimus. Perseuerantissimus exiliũ enim elegit:ne leges quæ patriæ salubres erãt tolli possent.

Etrahe Athenieñ. Cum Athenieñ. per Atticam regionem diuisi uicatim habitarent:eos Theseus in unam

Theseus

De Spartanis. Ca. DXI.

Eminem Licurgo aut maiorem aut utiliorem uirum lacędemon genuit utpote cui apollo pythius oraculum peteti respondisse fertur nascire se utrum illũ hominum an deorum numero aggregaret:huic tamen neq; uitæ summa syncenitas:neq; costantissimus erga patriam amor:neq; leges salubriter excogitatę:auxilio esse potuerunt:quo minus infestos ciues experiretur. Sæpe.n.lapidibus petitus. aliquando eiectus publico furore:etiam priuatus oculo:ad ultimum ipsa patria pulsus est. Quid aliæ facient urbes:etiã ubi illa quæ constantiæ & moderationis & grauitatis sibi laudem eximiam uendicat:tam ingrata aduersus tã benemeritum extitit?

¶ Neminem.i.non aliquem:Lacedæmõ urbs s.'a spartana quæ & Sparte dicta:non genuit aliquem uirum maiorem aut utiliorẽ: propter leges ab eo latas:Lycurgo:utpote cui petenti oraculum.i. uaticinium super re dubia:Apollo Pythius.i.pythonis serpentis iteremptor:cuius pelle tripodes in templo delphico tectæ erant:fertur respõdisse:se nescire utrum aggregaret illum.s.Licurgum numero hominum an deorum:tamen.i.q̃q̃ esset talis:tamen neq; summa syncenitas uitæ:neq; constantissimus amor erga patriam:neq; leges excogitatæ.i.cogitando inuentæ ab eo salubriter.i.cum salute Lacedæmoniorum si eas tenere uoluissent :potuerunt cẽ auxilio:huic.s.huiusmodi uiro:quo minus.i.ut nõ experiretur:ciues.s.Lacedæmonios:infestos.i.sibi uim inferentes & contra se insurgentes. Enim pro quia:ipse petitus.s.a ciuibus sæpe lapidibus:aliquando eiectus furore publico.i.totius ciuitatis:etiam priuatus oculo:pulsus est ad ultimum: ipsa patria.i.in exilium actus. Quid aliæ urbes facient:ubi.i.postq̃ etiam illa: uidelicet Lacedæmon:quæ uendicat.i.appropriat sibi eximiã laudẽ constantiæ & moderationis & grauitatis:extitit.i.euasit tam ingrataq; aduersus tam bene meritum.q.d.uerisimile est aut esse:aut fieri posse non minus ingratas.

De Athenieñ. in Thesea. Ca. DXII.

Etrahe Atheniensibus Thesea:nullæ aut non tam claræ athenæ erunt:siquidem ille uicatim dispersos ciues suos in suam urbem cõtraxit: separatimq; & agresti more uiuẽti populo amplissimæ ciuitatis formam atq; imaginem imposuit. Idem sæua

potentissimi regis Minois imperia:uix dum ætate pu/bescente repulit. Idem effrenatam Thebarum insolentiã domuit:Idem opem liberis Herculis tulit:& quicquid ubiq3 monstri aut sceleris fuit:uirtute animi:ac robore dextræ cõminuit:huius tamen summoti ab Atheniensi/bus Scyros exule minor insula ossa mortui cepit.

¶Detrahe &c. Taxat ingratitudinem atheniẽ. in Thesea: quæ quo maior uideatur Thesei in athenas merita commemorat:quod etiam in cæteris fere erga quos ingratos taxauit fecit:non tamen hoc exemplum dicetur de Theseo:sed de Atheniensibus in Thesea. Ordo est. Detrahe .i. deme atheniẽ. thesea .s. imaginare q Atheniẽ. nunq̃ habuerint Thesea & ita theseus nihil de illis meritus sit:athenæ erunt nullæ .i. non erunt dicendæ athenæ:aut non erunt tam clare:ut .s. nunc sunt: Siquidem .i. quoniam:ille .s. theseus contraxit ciues suos dispersos uicatim .i. per uicos & pagos:in urbem suam:& imposuit poulo uiuenti separatim & more agresti:formam atq3 imaginem amplissimæ ciuitatis. Idem .s. theseus repulit .s. occidendo ut saltem fabulæ habent:Minotaurum ætate uix dum .i. uix tunc adhuc pubescente:sæua imperia Minois regis .s. Cretensis potentissimi:quia coegerat eos ob mortem Androgeo seu androgei filii sui & Athletæ fortissimi ab atheniẽ. per inuidiam interempti miseru3 septena quotannis corpora natorum suorum minotauro monstro in Labyrintho incluso deuoranda mittere:ad quem cum theseus sorte ducta missus eẽt: & consilio Ariadnes filiæ Minois ut Oliuerius recitat:minotauro interem pto cæcas labyrinthi ambages euasisset:ad suos incolumis rediit tributi horrendi finem reportans. Idem .s. Theseus domuit effrenatam .i. indomitam insolentiam thebanorum Atheniẽ. uexantium. Idem tulit opem liberis Herculis .i. ab hercule derelictis. & cõminuit ad æmulationem herculis uirtute animi ac robore dextræ:quicquid monstri aut sceleris .i. scelerati hominis fuit ubiq3 .i. ubicunq3 locorum :ut de multis diligenter collegit Oliuerius tamen .i. nihilominus: Scyros insula non ignobilis : minor tamen exule .i. q̃ ut in eum exul talis mitteretur: cepit ossa mortui huius scilicet Thesei aut Theseos : qui talis uixerat : summoti idest pulsi ab Atheniẽ.

urbem ad politicam moralemq3 uitam conuocauit:& eos breui tempore coalescẽtes ad eam dignitatẽ prouexit:ut totius ferme Greciæ principatum obtinerent:unde etiam postea in urbe uirorum domina permanserunt Fuit igitur sic Athenarum ut romanæ urbis Romulus conditor:multa deinde & maxima illis beneficia contulit:quæ Valerius summatim percurrit:ingrata tamen ciuitas illum eiecit:& in Sciro parua admodum insula mori coegit. Idem sæua. Cum Androgeum Athletam fortissimum regis Minois filium atheniẽ. per inuidiam e turri præcipitassent : q omnes i agonibus superasset. Minos Aegeo Thesei patri tunc regnanti bellum intulit:& atheniẽ. longa obsidione pressos pacem petere coegit:quam duris conditionibus a minoe tãdem acceperunt. Ut septena quotãnis corpora natorum Minotauro deuoranda secundum fabulas:re autem uera in seruitutem mitterent:qui in labyrintho seruabatur: erat autem taurus minois imperator : qui cum in agõibus omnes superaret:eiusq oẽs pueri uictoriæ præmium dabantur: in quos sæuissimum fuisse constat:ut inde fictum sit a Minotauro fuisse deuoratos:qui cum sorte deligerentur tertio anno sors euenit Theseo qui beneficio ariadnes:quæ illius pulchritudine capta docuit iter filo regere:periculum euasit & patriam ab eo tributo & seruitute liberauit. Oui. Iam lamẽtabile athenæ. Pendere desierant thesea laude tributum. Idem effrenatam. Sicut apud Statium legimus. qui Creõ rex Thebanorum prohiberet græcorum cadauera quæ in Bello Etheoclis & Pollinicis pugnando ceciderant:sepulturæ demandari: uxores & liberi mortuoru3 ad Theseum cõfugerunt qui legatis missis :cum benigne imperare non potuisset thebanis bellum intulit quibus uictis corpora suis omnibus sepeliẽda tradidit. Idem. hercules cum tyrannos latrones & monstra in terris multa subegisset:ob fortia facta maximam inuidiam liberis suis reliquit. nam qui fuerant ab illo in uita affecti:filios eius post mortem insequebãtur:qui cum præsidium tutum inuenirent athenas ad arã misericordiæ quam Theseus constituerat:se contulerunt:& ibi salui ab omni iniuria fuere:nam athenis aram misericordiæ theseus consecrauit:quem locum asyllum appellauit:eo q nemo inde abstrahi posset:romulus deinde theseum imitatus romæ idem aperuit. Sunt tamen qui dicant Asylum athenis condidisse filios herculis cuius sententiæ Statius est:q ait:fama est defessos acie post busta paterni Numinis herculei sedem fundasse nepotes:Sic sacrasse loco cõe animanti- Thesei bus ægris Confugium &c. Et quicquid ubiq3. Sicut in Marathone:Cretensem taurum:in Epidauro parasitum claua ar- facta matum:quem clauatum dicebant:in Isthmo signidum:qui se uarias in figuras uertebat:haud longe a Megara Scyronẽ latronem in monte Ceo quem ille occupauerat:& illac transeuntes omnes cogebat sibi in præcipiti rupe sedentis pedes osculari:quos ad osculum inclinatos elato pede per anfractas rupes detrudebat in profundum uallem: Theseus cum ad hunc uenisset simulauit se uelle pedes osculari & illum pedibus captum deiecit:in peloponneso precustem eo genere mortis affecit:quo ipse hospites & uiatores afficere solitus fuerat:nam cum fortissimus esset arbores immensæ magnitudinis flectebat in terram:& captos homines illorum uerticibus alligabat:deinde tanq̃ funda illos emittebat:iacti in multas partes scindebantur:hunc alii phitiocantem appellatum fuisse dicunt a flectendis arboribus. Scinis uero lecticas habebat humana statura breuiores:in quibus susceptos hospites collocabat: & illos extendi iubebat. & quicquid extra lecticas eminebat totum amputabat. Scyros exule: In quam insulam cum diuertisset post exilium a patria indictum: Lycomedes eius insulæ princeps illum de rupe præcipitauit:insula est in mari ægeo posita:de qua Strabo li. ix. mentionẽ facit:& eam multis nominatis insulis & urbibus omnium clarissimam esse dicit propter Lycomedis cum achille affinitatẽ & Achillis filium Neoptolemum ibi procreatu3 & enutritum Oui. li. viii. metamor. de Theseo:te maxime theseu Mirata est maraton cretæi sanguie tauri:Quodq3 suam securus arat cremyona colonus. Munus opusq3 tuum est: tellus Epidauria per te Clauigeram uidit uulcani occumbere prolem:Vidit & immitem cephisias ora procustem:Cercyonis letum: uidit cerealis eleusis:Occidit ille Scinis magnis male uiribus usus Qui poterat curuare trabes & agebat ab alto Ad terrã late sparsuras corpa pinus: Tutus ad alcathoen Lelegeia moenia limes:Cõposito scirõe patet sparsisq3 latrõis Terra negat sedẽ:sedẽ negat ossibus unda. Quæ iactata diu fert durasse uetustas:In scopulos scopulis nomẽ Scirõis inhæret.

De iisdem in Solonem. Ca.DXIII.

Iam solon qui tam præclaras:tāq; utiles athenienfibus leges tulit:ut fi his perpetuo uti uoluiffent fempiternum habituri fuerint imperium:qui Salamina uelut hoftilem arcem ex propiquo faluti eorum imminētem recuperauit:qui pififtrati tyrānidem primus uidit orientem:Et folus armis opprimi debere palam dictitare aufus eft:fenectutem Cypri profugus exegit:neq; enim in patria de qua optime meruerat humari contigit.

¶Iam Solō. Profequit͂ur complures athenieñ. in optimos uiros ingratitudines:& primum in Solonem dicens. Iam:continuatiua eft particula. Solon.f. Athenieñ. qui tulit Athenieñ. tam præclaras & tam utiles leges: ut fi uoluiffent uti his.f. legibus perpetuo:fuerint habituri imperium fempiternum:qui recuperauit Salamina urbem (& declinatur hæc falamis uel falamin:huius falaminis uel falaminis:unde accufatiuus hanc falaminam) imminentem.i. infidiantem ex propinquo:faluti eorum uidelicet athenieñ. uelut arcem hoftilem:qui etiam primus uidit tyrannidem Pififtrati orientem:& qui folus aufus eft dictitare palam:fupple. eam debere opprimi armis.f. prius q̄ uires tumeret:exegit profugus.f. a confpectu tyranni:fenectutem cypri.i. in cypro infula (unde notandum q̄ regionis nomē in genitiuo abfolute pofuit) neq; contigit ei humari in patria de qua fuerat optime meritus.

Iam Solon qui. Solon cur exulauerit hæc eft hiftoria. Simulauit nauigandi cau̅fam ut diuerfos hominu3 mores uideret:fed uoluntarium fuit exilium q̄ ciues fentiebat legibus quas tulerat uehementer offenfos:Pififtratum etiā propinquū fuum cum fibi tyrannidem parare intelligeret:quantum in fe fuit prohibuit:nam euocata concione profectus in publicum: Lorica armatus clypeo:Pififtrati infidias & impium conatum aperuit:neq3 id folum:uerumetiam fe iuuare paratum ac pro libertate pugnaturum affeuerauit:uiri inquit Athenienfes:aliis quidem fapientior:aliis uero fortior fum. Sapientior illis qui pififtratum iftum non animaduerterunt:fortior his qui fciunt illum fed metu reticent. Senatus uero q̄ Pififtrato ftuderet:illum infanire proclamat. At ille meam inquit infaniā ciuibus breue tempus oftendet:cum ueritas in lucem uenerit: iam uero Pififtrato rerum potito minime obtemperās ante curiam arma depofuit:dicenfq3 illud:o patria:tibi equidem uerbo & opera auxiliatus fum. Deinde in ægyptum nauigauit atq3 inde in Cyprū pfectus:poftremo ad Croefum peruenit:obiit autem in Cypro. lxxx. ætatis fuæ anno:hoc fuis mandans:ut Salamina eius offa transferrent atq3 in cinerē folutā per prouinciam diffeminarent. Quocirca & cratinus in deterioribus ipfum ita loquentem facit:habito hanc infulam:ut quidem fama eft hominum feminat9 per omnem Aiacis urbem:ipfius etiam imagini epigramma infcriptum eft. Qui dudum rabidas medorum perpulit iras legiferum &c. celeberrimum eft. Cum de proprietate Salaminæ ipfius patriæ. inter Athenieñ. & Megarenfes ferme ufq3 ad interitum dimicatum effet:multifq3 acceptis cladibus capitale effe cœpiffet:fiquis legem de uindicanda ferre auderet:follicitus Solonne uel tacendo parum reipub. confuleret:uel confulendo fibi noceret:fubito dementiam fimulat: cuius uenia quæ prohibebatur non modo dicturus:fed etiam facturus erat:deformis ore habituq3 uecordium in publicū euolat:factoq3 concurfu hominum quo magis confilium fimulet:uerfibus fibi infolitis per præconem fuadere cœpit quod uetabatur omniumq3 animos ita incendit:ut aduerfus Megarenfes bellum extemplo decerneretur:infulaq3 deuictis hoftibus Athenienfium fieret. Salaminam. Salamin & Salamis & Salamina declinatur:hæc infula in Euboico mari pofita in qua Telamon Aiacis & Teucri pater regnauit:q̄uis & Salamina dicatur ciuitas in Cypro condita Teucro:poftq̄ a patre regno pulfus:q̄ in patriam fine fratre rediffet:profugit in Cyprum:cuius meminit Horatius in primo carminū. Nil defperandum Teucro duce:& aufpice Teucro. Certus enim promifit Apollo:Ambiguam tellure noua falamina futuram. Hæc autem infula fuit inter Athenienfes & Megarenfes:quam utriq3 fibi uendicabant.

De iisdem in Miltiadem. Cap.DXIIII.

Bene egiffent athenienfes cum Miltiade:fi eū poft trecenta milia perfarum Marathone deuicta in exilium protinus mififfent:ac non in carcere & uinculis mori coegiffent:ut puto hactenus fæuire aduerfus optime meritum abunde duxerunt:Immo ne corpus quidem eius fic expirare coacti fepulturæ prius mandare paffi funt:q̄ filius eius Cimon eifdem uinculis fe conftringendum traderet:hanc hereditatem paternā maximi ducis filius:& futurus ipfe ætatis fuæ dux maximus folum fe fortitum catenas & carcerem gloriari potuit.

Miltiades

Bene egiffent Athenieñ. Miltiades Athenieñ. rerum geftarum gloria infignis pro rep. athenieñ. multa & p̄clara facinora edidit:atq3 illud omnium maximu3 q̄ Artaphernem & Dathim Darii regis Perfarum præfectos:qui cum centū millibus peditum:decem milibus equitum in totius græciæ ac in primis Athenarum uenerant excidium:cum paruis admodum copiis utpote decem milibus armatorum apud Marathonem fuperauit.i cuius rei memoria porticus Athenis conftructa:& in ea tota hiftoria depicta fuit:referta quoq3 aliarum reru3 & fcientiæ pictura:quæ ftoa porticus dicta. unde ftoici poftea nominati funt. Frōtinus de Miltiade li. iiii. Miltiades inquit:cum ingentē perfarum multitudinem apud Marathona fudiffet Athenienfes circa gratulationem morātes compulit ut feftinarent ad opem urbi ferendam quam Perfaru3 claffis petebat:cūq3 percurriffent impleffentq3 mœnia armatis:

¶Bene &c. Ordo eft. Athenieñ. egiffent bene cum Miltiade.i. rē illi gratam feciffent. fi mififfent eum in exilium protinus.i. ftatim poft trecenta

tissis persarum deuicta Marathone.s.apud marathona montem Atticae regionis:ac non coegissent mori in carcere uinculis.ut puto.i.quantum iudicare possum:athenien. duxerunt.i.iudicauerunt abunde sup.esse:saeuitiae aduersus optime meritum:uidelicet Miltiadē:hactenus.i.usq; ad mortem eius in carcere & uinculis immo nequidem.i.non saltem:aut non etiā passi sunt:mandare sepulturae corpus eius.s.Miltiadis coacti sic expirare i.sic mori in carcere & uinculis prius q̄ filius eius Cimon.s.nomine:traderet se constringendum eisdem uinculis:quibus ipse constrictus fuerat. Filius maximi ducis:uidelicet Miltiadis:& ipse futurus maximus dux aetatis suae potuit gloriari se secuisse(sic enim Oliuerius legit & forte uera ē lectio).i.quasi per sectionem obtinuisse:alii tamen legunt.sortitum sup.esse solum.i.duntaxat hanc haereditatem paternam:uidelicet catenas & carcerem.

persae ingentem esse numerum atheniensium & alio milite apud marathona pugnatum:alium pro muris suis opponi:circumactis extemplo nauibus Asiam repetierunt:fuit autē haec uictoria teste Gellio anno ab urbe condita.cc.& lx.hic igitur Miltiades post tantam uictoriam accusatus q̄ Paron insulam capere noluisset:uel ut Iustinus tradit ob crimen peculatus:q̄ rempu.expilasset:primo capitalis deinde mutata sententia pecuniaria poena damnatus est:quam cum exoluere non possset:erant enim quinquaginta talenta:quum primum in patriam redut in uincula coniecerunt:ubi cum haud ita multo post esset morte consumptus:eius corpus insepultum esse uoluerunt donec filius pietate motus:se pro patre carcerem subiturum ultro promisit:qui paulo post interrogatus a populo an id libenter fecisset q̄ patris poenas adisset:cum libentissime id se fecisse respondisset:ut pater sepulturae mandaretur:carcere liberatus est:ut quidam dicunt:alii uero quibus magis credendum est.dicunt Calleam quendam non tam generosum q̄ pecuniosum uirum:pro eo pecuniam exoluisse:impetrato sororis eius Helphinaces matrimonio.De hoc Miltiade in capitulo de pietate latius dicemus.Post trecenta:nam Arthaphernem & Dathim persarum regis p̄fectos terra mariq; uicit Secuisse. Tenuisse:nam secare est proprietatem possessionis eius q̄ illam alienauerit tenere unde sectores rerum quae sub hasta uenduntur emptores dicuntur:quod enim alterius fuerat id ipsi possident.alii legunt secreuisse.

De iisdem in aristidem.Capitulum.DXV.

ARistides etiam quo totius graeciae iusticia cēsetur:continentiae quoq; eximiū specimē patria iussus excedere est. Felices athēas q̄ post illius exilium inuenire aliquem aut uirum bonum aut amantem sui ciuem potuerunt cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit.

¶ Aristides etiam quo.i.in quo aut per quem iustitia totius graeciae censetur.i.iudicatur:quasi norma sit iustitiae:eximium quoq; specimē.i.experimentū aut approbamentū cōtinentiae:est iussus excedere patria.s.per exostracismon Felices(diceret o felices:sed ne exclamaret subticuit o) athenas sup.iudico:quae potuerunt inuenire post exilium illius:aliquem aut uirum bonum aut ciuem:amantem sui.s.athenarum:post dico exiliū illius cū quo ipsa sanctitas:migrauit idest alio habitatum iuit tunc.

ARistides etiam.Mos erat apud athenien.ut q uirtute sua maximas opes in urbe consecutus esset:in exiliū p decem annos mitteretur:ne ille opibus elatus factiōes in urbe moueret:hac lege quae exostracismus dicebatur:duo praestantissimi duces relegati sunt.Aristides:qui nimium iustus esse uidebatur:adeo ut iusti cognomen impositum ei fuerit:Themistocles qui uirtute sua patriam ex manibus hostiū saepe liberauit:Sed praecipue cū xerses in europam cum tota ferme asia transiit quā temistocles cōsilio suo cū cētis nauibus apud salamina superauit qbus fusis aristides seruandae praedae graecis praepositus cōtinētiae & integritatis opinionē quā de se maximā concitauerat oībus cōsumauit.nā cū argēti & auri uis passim & uestimentorum omnis generis ac in tabernaculis quibus barbaros nudauerant:nec ipse cōtrectare:quippiā uoluit:nec ut ab aliis attingeretur passus est.paulopost urbis principatū consecutus eā omnis uirtutis:tū maxime aequitatis ac iustitiae apud populum periculū fecit:ita ut omnium consensu iusti cognomen sit assecutus.ex quo sibi nō minorē gratiā & auctoritatem q̄ odium & inuidiam contraxit.nam themistocles eius aemulus & grauis aduersarius sermonē iactabat in uulgus.Aristidē hac sua iudiciaria consuetudine & forensi potestate:clam sublatis iudiciis sine stipatoribus.sibi regnum comparasse:quibus uerbis cōmota ciuitas:Aristidē non affectati regni ut prae se ferebant:sed gloriae illius inuidia exostracismo in exilium relegarunt:erat autem exostracismus nō improbitatis castigatio:sed ad honestandum facinus elationis & grauioris potestatis moderatio:poena in decem annos data:fiebat autem exostracismus:hoc modo:Ostraci.i.calculi & testae uiritim in consilio dabantur:& in eis quisq; quem ex ciuibus urbe cedere uellent litteris indicabant quos postea in unum fori locum cancellis circumseptū deferebant.Magistratus uero quibus dabatur negocium illud publicum quidem uniuersos simul recensebant:qui nisi sex milium numerum excessissent nihil confectum esset:Postea uniuscuiusq; calculis sepositis:eum quum pluribus sententiis damnatum cognoscerent:decem annos exterrem fore declarabant:ea tamen conditione ut fructus suos capere liberum sibi relinqueretur.In eo igitur iudicio aristides cum multitudinis aduersus se concitatae studium admiraretur quaesiuit unum ab eo quem in exilium mittere statuissent:an mali quicq̄ perpessi essent cui nihil sibi mali factū nec a se uirum cognitum esse:sed moleste ferre dixerunt:q̄ omnibus in locis hunc ipsum iustum audirent:quae cum accepisset aristides nihil locutus est illis:Sed urbe cedens & manus ad coelum tendens non sicut Achilles graecis iratus mala imprecatus est:sed ut atheniensibus quaecunq; uellent sibi bene fauste foeliciterq; euenirent ut aristidis nunq̄ sibi ueniret in mentem:Totius graeciae iustitia.Cum ad conferendas in bellum pecunias totius graeciae census constituendus esset populi uniuersi Aristidem ab atheniensibus petierunt ut eo auctore & censore singulis ciuitatibus iustus census describeretur:quid illud?quod cum in exilium eiectus fuit:Themistocles inimicus eius acerrimus utpote qui factione sua aristidem eiecerat:cum referendi maleficii & sumendae ultionis occasio ma-

Aristides

Ostrac9 & Exotracismus

xima sibi foret oblata:sic in officio & decore permansit:ut nec accusationis conscius nec damnationis particeps esse uo- luerit:nec re nec uerbo quicq̄ fecerit:unde ex afflictis inimici sui rebus uoluptatem capere uideretur. Tullius li.v. tuscula narum quaestionum:dicit Aristidem patria pulsum q̄ praeter modum iustus esset. Continentiae specimen. Nam constat hunc in magna paupertate uixisse adeo:ut Callias eius propinquus & omnium atheniensium ferme ditissimus. accusa tus fuerit:q̄ Aristidem pateretur fame plaerunq; laborare:quem iudices damnassent.nisi dixisset Aristidem se longe ma gis inopia:q̄ Calliam maximis opibus gloriari:par esse:quia complures uidere:qui diuitias quibus abundant in usus uel turpes uel inhonestos collocent.qui uero paupertatem generose ferant paucissimos esse.hunc adeo pauperem fuisse di cit Frontinus ut ne tantum quidem pecuniae illi post mortem superesset:quae sufficeret i dotem filiarum quas publice do tauit senatus atheniensis post amplissimarum rerum administrationem illo in summa paupertate defuncto.

De iisdem. In Themistoclē. Ca. DXVI.

Themistocles eorum qui ingratam patriam ex perti sunt celeberrimum exemplum:quum il lam incolumē:claram:opulentam:principem graeciae reddidisset eousq; sensit inimicam ut ad Xerxis quem pauloante destruxerat nō debitam sibi misericor diam perfugere necesse haberet.

¶ Themistocles celiberrimum exemplum eorum qui experti sunt patriā s.suam (ut ipse athenas) ingratam:quum reddidisset illam.s.patriam suā incolumē.i.saluam:claram:opulentam & sup.principem.i.primariam ur bem graeciae:sensit sup.eam inimicam eousq; ut haberet necesse.i. ut co geretur perfugere ad misericordiam non debitam sibi:utpote xerxis:quē destruxerat Pauloante:pugnando.s.fortiter contra eum.

Themistocles eorum:Hic ut diximus Cum xerses terra mariq; bellū uni uersae graeciae cum tantis copiis in- ferret aetas nec ātea nec postea quisq̄ habuit non solum patriae & totius graeciae salutem protexit consilio & calliditate sua. Verū etiā totius europae:nam cum maxime athenien- ses peti dicerentur:ob pugnam.s. marotho- niam in qua persae turpiter debellati fuerant: & ipsi delphos consultum Apollinem de re- bus suis misissent. Respondit Apollo ut se moenibus ligneis munirent quod cum nemo intelligeret solus themistocles interpretatus est: & persuasit omnibus consilium esse apol linis:ut in naues se suaq; conferrent: quod ita fuisse cumpertum ē:nam sic quoq; se cō ponentibus xersem sua uirtute themistocles nauali praelio debellauit:& ex europa disce dere tanta calliditate & artificio curauit:ut a themistocle conseruatum magis q̄ superatum se fuisse existimaret:multaq; alia praeclara fecit & in primis euersa patriae moenia inuitis lacedaemoniis restituit & renouauit:quibus rebus populum atheniensem clarum & graeciae principem red didit:& tamen ab ingrata patria in auxilium ad ipsum xersem quem pauloante uicerat ire coactus est.legitur in oratiōe demosthenis:themistocles xersem decies centenis milibus militum elatum.quattuor milium & ducentarum nauium nu- mero terribilem:exigua rate fugere coegit.

De iisdem in Phocionē. Ca. DXVII.

Phocion uero his dotibus quae ad pariendum honorem potentissimae iudicantur Clemētia & liberalitate instructissimus:non tantum in eculeo ab atheniensibus impositus est:sed certe post obi tum nullam atticae regionis quę ossibus eius iniiceretur glebulam inuenit.iussus extra fines proiici:intra quos optimus ciuis uixerat.

¶ Phocion uero:istructissimus.i.ornatissimus & quasi armatissimus his dotibus quae iudicantur potentissimae ad honorem pariendum. i.labore acquirendum:uidelicet clementia & liberalitate:non tantum impositus ē eculeo.i.instrumento tortorio (sic ab equo ut quidam uolunt dicto unde equuleus scribi debeat) ab atheniensibus:sed certe nullam.i.non ullā:non inuenit post obitum.s.suum:ullam glebulam.i.uel minimam partem ter rae atticae.i.ad atticam regionem athenień. pertinentis quae iniiceretur eius ossibus.s.ad sepulturam faciendam:Iussus uidelicet proiici extra fi nes.s.atticae regionis:inter quos.s.fines uixerat optimus ciuis. Quod q̄a iniquissimum est addit.

Phocion uero his. Phociō cur patria sepultura caruit? Erant eo tempore Athenis duae factiones:quarū una populi causam agebat:altera optimatum: in hac erat phociō & demetrius phalerius: ha rum utraq; macedonū patrocinio nitebatur Nam populares polyperconti fauebant:opt mates cum Cassandro sentiebant: interim a polypercōte Cassandrus Macedonia pulsus est quo facto populus Atheń. superior fa ctus statim duces aduersae factionis capitis damnatos patria pepulit in his phocionem & demetrium phalerium:de eaq; re legatos ad polypercontem misit:qui ab eo peterent ut sua decreta confirmaret:hoc eodem profe ctus est phocion:quo ut uenit causam apud philippum regem uerbo:re autem ipsa apud polypercontem iussus est dicere:namq; is tū regus rebus praeerat:hic cum ab agnonide accusatus esset:q̄ pyrraeum nicanori prodi disset & consimili sententia in custodiam con iectus athenas deductus est:ut ibi de eo legi bus fieret iudicium huc ubi peruentum ē: cū propter aetatem pedibus ire non ualeret: ue- hiculoq; portaretur magni concursus facti sunt:cum alii ueteris famae reminiscentes commiserarentur:plurimi uero exacuarentur propter proditionis suspitionem: maxime quia aduersus populi commoda in senectute stetisset:qua de re non perorandi quidem ei est data facultas & di cendi causam:inde iudiciis legitimis damnatus traditus undecim uiris:quibus ad supplicium publice damnati tradi so lent:hic cum ad mortem duceretur obuius ei fuit emphiletus:quo familiariter fuerat usus:is cum lachrymans dixisset:

• q̄ indigna perpeteris phocion: ac non inopinata inquit. hunc enim exitum plaeriq; clari uiri atheniensiū habuerunt in hunc tantū fuit odium multitudinis: ut nemo sit ausus liber eum sepelire: itaq; a suis sepultus est. Phocion uero. His do tibus: Virtutibus: clementia: & liberalitate. Patiendum: hominem instruendū & ornandū.

Cōtra ingratos precipue atheniēn. Ca.DXVIII.

Vid abest igitur quin publica demētia sit existimanda summo consensu maximas uirtutes quasi grauissima delicta punire: beneficiaq; iniuriis rependere? Quod cum ubiq; tum praecipue athenis intolerabile uideri debet: in qua urbe aduersus ingratos actio constituta est: & recte: quia dandi & accipiendi beneficii commercium sine quo uix uita hominis cōstat: tollit & perdit quisquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprahensionem merētur qui cum aequissima iura sed inequissima haberent ingenia moribus suis q̄ legibus uti maluerunt? Q d si qua prouidentia deorum effici posset: Vt excellentissimi uiri quorum modo casus retuli legem ingratorum uindicem retinentes patriam suam in ius ad aliam ciuitatem pertraherent: nonne ingeniosum & garrulum populum mutum atq; elinguem hac postulatione reddidissent? Discordes foci tui pacisq; diuidua t[illegible]ria graeciae facta sunt columen: lucet marathō persicis trophaeis: salamin & artemesium Xersis naufragia numerantur: praeualidis manibus exausta moenia pulcrioribus operibus consurgunt: harum rerum auctores ubi uixerunt: ubi iacent responde? Nempe thesea paruulo in scopulo sepeliri: & Miltiadem in carcere mori: & Cimonem paternas induere catenas: & Themistoclem uictorem uicti hostis genua complecti: Solonemq; cum Aristide & phocione penates suos ingrata fugere coegisti: quum interi cineribus nostris foede ac miserabiliter dispersis: Oedipodis ossa caede patris: nuptiis matris cōtaminata: iter ipsum Areopagum diuini atq; humani certaminis uenerabile domicilium: & excelsis praesidiis mineruae arcem honore arae decoratos cineres sacros sanctiores colis: adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege ita q; legem quae te iureiurando obstrictam tenet: & quia benemeritis debita reddere praemia noluisti: laesis iusta piacula exolue. Tacent mutae illorum umbrę fati necessitate constrictę: At immemores beneficiorum athenae reprahensione lingua sermone licenti soluta nō uacent.

¶ Quid igitur abest &c. Inuehitur in ingratos & praecipue in atheniēn. dicens. Igitur: quia in tot inclytos uiros igrati fuere atheniēn. qd abest. i.

Vid abest. Inuehitur i eos qui adeo ingrati extiterunt ut etiam in mortuos saeuire non dubitauerit: qua in re: athenienses in primis damnandos esse dicit quod cum ubiq; grauis & damnanda sit ingratitudo: intolerabilior tamen atheniensibus esse uideatur: q ciuitas i la bonarū artiū mater omnibus bene uiuendi praeceptis & institutis fundata legem etiam de ingratis habuerit: ut ingratus merito damnari posset. Quod si qua prouidentia. Non haberent inquit athenienses quod dicerent si uiri clarissimi ingratitudine affecti reuiuiscerent: & lege ingratitudinis agerent in ciues suos.

¶ Discordes. Si thesei umbra ab inferis excitaretur. haec uerba diceret[illegible] uicatim habitabas. & diuisa eras: tot itē uos dissensiones erant: quot familiae. ego uos i unū collegi: & coniunctiorē seruare docui. Lucet marathon: Haec uerba diceret miltiades & themistocles quorum alter artaphernem & datim darii regis persarū praefectos in campis marathonis: alter uicit xersem apud salamina. Marathon ciuitas in attica regione posita haud procul athenis persarum clade nobilitata. Praeualidis moenibus: Themistocles reaedificauit urbem: qui interpraetatus ē oraculum quod erat ut ligneis moenibus se defenderēt: uel ut alii dicunt ligneis equis pugnarēt: quod cum omnibus uideretur obscurius: solus themistocles dei sententiam intellexit: ut relicta urbe nauibus pugnarent: quod cum fecissent barbari desertam urbem ceperunt & eam solo adaequarunt. deinde superatis barbaris uirtute themistoclis: eiusdeq; quoq; consilio restituta & restaurata sunt urbis moenia: contra lacedaemoniorum uolūtatem qui graeciae principatum tenere cupientes nolebant reaedificari urbem.

¶ Nēpe thaesea. Responsio accusantium tacente patria. Victi hostis scilicet xersis quem pauloante deuicerat. Solonem: Media correpta proferri debet. Oedipodis: Qui laiuz patrem suum inscius occiderat: intēdit argumē Oedipus
tum a maiori ad minus: si parricidas & impios summa ueneratione tenes: q̄to magis de te benemeriti essent uenerandi? cum aūt illos eieceris: cruciaueris: damnaueris: q̄to grauiore poena digna uideris? Nuptiis ma. quia Oedipus iocastā matrem ignarus duxit uxorē. hic esset oedipodis fabula dicēda: sed tāq̄ notissimā ꝑtermittimus. Mineruae arcē. Quia oēs arces palladi sunt consecratae: ut pallas: quas condidit arces ipsa colat. Diuini certaminis. Quia certamen fuit inter neptunuz & palladē de noie athēis iponēdo cū ille equū hic uero oliuā e terra misit. Humani. Quia areopagitae illic disceptabāt de reb9 ad rēp. pertinentibus: erat autem locus qui graecae dr̄ τοι Sikon locus iudicii. Lege itaq; O pa

tria ingrata si de ingratitudine legem tuam le gens' contra iusiurandum te fecisse cognoue ris .cu sceleratos : & pegrinos receperis: ciues tuos bonos de te optie meritos eieceris. Iurei rãdo. Quia affirmauerãt iureiurãdo se leges seruaturos. Lingua: Quia uerbosa ẽ græcia.

deest scilicet iustæ causæ: aut quid obest idest impedimento est: quin idest quominus sit existimanda idest censenda publica dementia uidelicet punire sum no consensu scilicet totius populi maximas uirtutes: quasi grauissima delicta: & rependere idest recompensare beneficia idest benefacta: iniuriis: ut sunt uincula & exilia. Quod scilicet facere cum scilicet ita sit quod debet uideri intolerabile Vbiq3 scilicet gentium : tum præcipue debet uideri intolerabile athenis idest apud athenas: in qua urbe actio. s. legitima: cõstituta est scilicet per legem latam: aduersus idest contra ingratos. Et recte sup. actio constituta est: quia quisquis idest quicunq3 negligit referre benemerito parem gratiam tollit & perdit cõmertium idest mutuam pactionem & rationem dandi & accipiendi beneficii: sine quo scilicet cõmertio uita hominis uix idest quasi non: & cum summa difficultate constat. Voluit enim deus homines mutua inter se opera & beneficentia ita idigere: ut nullus sibi satis sit: ut mutua charitate sese demerentes præceptum de dilectione proximi seruent: quod quidem præceptum licet forte a deo mosi datum non nouit author: obseruandum tamen nouit) Ergo cum tam necessaria sit gratitudo ad conseruationem generis humani: quantam repræhensionem merentur uidelicet Athenieñ. qui cum haberent iura æquissima sed ingenia iniquissima: maluerunt uti moribus suis scilicet prauis q̃ legibus scilicet suis rectis. q. d. maximam. Quod si posset effici idest fieri : qua. i. aliqua prouidentia deorum: ut uiri excellentissimi: quorum casus ego retuli idest recitaui: modo idest paulo ante retinẽtes legem ingratorum uindicem idest ultricem iniuriarum sibi illatarum pertraherent patriam suam in ius ad aliam ciuitatẽ: nonne reddidissent populum scilicet athenieñ. ingeniosum & garrulum: & ita idoneum qui multum & prompte respondeat (nam ingenio excogitantur uerba quæ loquacitate effutiuntur) mutum atq3 elinguem idest quasi non habentem linguam cum non haberet quid responderet: hac idest huiusmodi postulatione idest actione iniuriarum qualis sequitur ut. s. dicant Theseus. Miltiades & cæteri: o patria ingrata: Foci tui discordes idest tam dispersi per agros: ut ex eis nulla oriri posset concordia: & tuguria tua idest casæ & humiles uillæ in agro: diuidua pacis idest quæ potius ad diuisionem quã ad unionem pacis ut erãt districtæ: faciebant: sunt facta scilicet ductu & auspicio thesei: columen idest fastigium & sũmum decus græciæ: Marathon mons atticus aut urbs in attica: lucet (ductu Miltiadis) tropheis persicis idest persis detractis spoliis: Salamis athenis adiecta & artemisium & naufragia xersis idest quæ coactus est xerses facere: numerantur scilicet inter uictorias ciuium tuorum: mœnia scilicet tua: hoc est athenarum exhausta idest euacuata & solo æquata præualidis manibus scilicet persarum & aliorum barbarorum tam ualidis ut apollo athenieñ. in muris tantum ligneis: hoc est in nauibus salutem denuntiaret: consurgunt scilicet opera & consilio themistoclis pulchrioribus operibus idest structuris q̃ prius Responde o patria authores harum rerum ubi uixerunt: ubi iacent. q. d. in exiliis aut carcere uixerũt: & in terris ignotis iacent. quod probat sic. ¶ Nempe idest nam certe o ingrata scilicet patria tu coegisti Thesea sepeliri in paruo scopulo scilicet scyri insulæ: & Miltiadem mori in carcere: & Cymonem induere catenas paternas: ut scilicet patrem in catenis mortuum sepeliri patereris. & themistoclem uictorem scilicet xersis complecti genua idest supplicem ambire & implorare misericordiã hostis uicti scilicet eiusdẽ xersis & coegisti solonem cum aristide & phocione fugere penates suos idest abire in exilia (Interseram hoc grãmaticum quod Oliuerius dicit Solonem media correpta proferri debere: intellige quoties sequitur encletica coniunctio quæ trahit semper accentum ad præcedentem syllabam: ut hoc loco solonemq3: sic pronunciẽ. Simonemq3. catonemq3. quinetiam utraq3 nominatiui casus in pronunciando accentum habet in penul. uerũtamen Solonem. Simonem. Catonem & in carmine quocunq3 sequente coniunctione encletica mediam producunt: unde Persius. erumnosiq3 solones. Horatius. lucrata Simone talentum. Sententia dia Catonis) Coegisti inquiunt ea quæ dicta sunt: quũ interim cineribus nostris (Sunt enim uerba iniuriam passorum de ingratitudine patriæ conquerentium) dispersis fœde ac miserabiliter: quia in exiliis uariis citra culpam nostram derelictis: tu o patria ingrata: colis ossa Oedipodis contaminata cæde patris scilicet eius laii : & nuptiis matris scilicet iocastæ & cineres sup. eius decoratos honore aræ : & ita sacro sanctiores idest plus quã sacrosanctos: cum etiam diuinis honoribus eos dignata sis: inter ipsum areopagum. i. martis uicum: locum nobilissimum in urbe Athenarum : appositone nobile domicilium diuini atq3 humani certaminis: quia ibi neptunus & pallas de impositione nominis athenarum primum certasse dicuntur : deinde grauia mortalium iudicia exercebantur. & inter arcem mineruæ excelsis præsidiis : quia diuinis præditam: nam dea ipsa arcem suam defendere credebatur : ut patuit libro primo in capitu. de simulata religione per pisistratum. Adeo idest usque adeo uel intantum : mala idest peccata aliena utpote Oedipodis cuius reliquias sic honorasti : sunt tibi gratiora tuis bonis idest uirtute tuorum ciuium. Itaq3 lege idest reuolue: & meditare: legem scilicet contra ingratos latam: quæ tenet te o patria ingrata : astrictam iureiurando : quia cum ferretur primum: iurauit totus populus se eam obseruaturum. Et quia noluisti reddere benemeritis scilicet de te: hoc est nobis (nam eorum nomine hæc introducta sunt ab authore: quasi iniuriam passi hæc dicant) præmia debita: exolue læsis scilicet nobis idest iniuriam passis piacula idest purgamina iusta idest debita : hoc est iustas expiationes & recompensationes pro iniuriis illatis. Hactenus illi de quibus author. Vmbræ illorum : scilicet quos per fantasiam introduxi conquerentes: tacent mutæ: quia corporibus exutæ : constrictæ necessitate fati : qua abire coactæ redire non possunt: At athenæ immemores beneficiorum non uacent idest non poterunt propterea uacare idest uacuæ & immunes esse: repræhensione scilicet uiuentium: & hoc lingua soluta idest effusa ad loquendum: sermone licenti & ita immodico : hoc est q̃uis umbræ taceant: uiuentes tamen ingratitudinem athenieñ. liberius taxabũt.

De pietate multiplici & primo erga parentes. Ti. IIII.

SEd omittamus ingratos. Ad pietatẽ tra(n)siturus non discedit a consuetudi

De pietate erga parẽtes. Ti. IIII.

SEd omittamus ingratos & potius de piis loquamur. Aliquanto enim satius ẽ fauorabili q̃

suisæ rei uacare: Venite igitur i mãus nostras prospera parentum uota: felicibus auspiciis propagatæ soboles: q̃ efficitis ut & genuisse iuuet & generare libeat.

ne sua ut breui quadam præfatione capitu/la iungat: postq̃ satis diximus de ingratis dicamus de pietate filiorum erga parentes. Venite igitur. inuitat pios: qui se efferant: ut eorum laudes decantet qui sua uirtute effece runt: ut tales genuisse parentes non poenite at: & alios incitent ad propagandum genus credentes se illis similes procreaturos. Propagatæ. Multiplicatæ & auctæ. est autem pie/tas teste Ci. per quam diis immortalibus san guine coniunctis & patriæ beniuolis officiũ: & diligens tribuitur cultus. Pietas

¶ Sed omittamus ingra. Hac præfatione transit ad pios qui multiplices sunt utpote in parentes: in fratres: in patriam: & in liberos: de quibus ex ordine agit. Et primo de primis uidelicet de piis in parentes dicens. Sed omittamus ingratos & loquamur potius de piis. Est enim satius idest eli gibilius & conducibilius aliquanto uacare idest operam & studium sin\gulare impendere: rei fauorabili: ut est pietas: q̃ inuisæ: ut est ingratitudo. Igitur quia de piis in parentes primum locuturi sumus: o uos prospera uota parentum: quia omnes parentes summis uotis tales gignere optãt: & uos soboles propagatæ auspiciis felicibus idest feliciter & diis bene fauentibus inceptis uestris: quæ scilicet soboles efficitis ut iuuet idest delectet scilicet parentes uestros genuisse scilicet uos: & libeat idest uoluptati sit sup. eis: generare sup. alias: uenite in manus nostras: ut scilicet uos honorifico stilo tractẽ.

De Martio Coriolano. Ca. DXIX.

Coriolanus maximi uir animi: & altissimi con silii optimeq́ de rep. meritus inquissimę dam nationis ruina prostratus: ad uolscos infestos tunc romanis confugit: magno ubiq́ precio uirtus æsti matur: Itaq́ quo latebras q̃situ uenerat: ibi breui sũmũ adeptus ẽ iperiũ. Euenitq́ ut quẽ pro se salutarẽ impe ratorem ciues habere noluerant: pene pestiferũ aduersus se ducẽ experirentur. Frequenter enim fusis exercitibus nostris uictoriarum suarũ gradibus aditũ iuxta mœnia urbis uolsco milite struxit. Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis populus qui reo non peperce rat. exuli coactus est supplicare. Missi ad eum deprecan dum legati nihil profecerunt. Missi deinde sacerdotes cum infulis æque sine effectu redierunt. Stupebat Sena tus trepidabat populus: uiri pariter & mulieres exitium iminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani ma/ter Volumniam uxorem eius & liberos secũ trahens: ca stra uolscorum petiit: quam ubi filius aspexit propere ut amẽs matris cõplexum petiit. illa ex precibus i iram uersa ait: Sine ut priusq̃ complexum accipiam sciam an ad hostem an ad filium uenerim: captiua ne an mater in castris tuis sim. In hoc me longa uita & infœlix senecta traxit: ut exulem: deinde te hostem uiderem: potuisti po pulari hanc terram que te genuit & aluit: nisi te peperis sem roma non oppugnaretur. Multaq́ insuper addidit complorando: quibus & uxoris & paruulorum fletibus motus matrẽ cõplexus: Expugnasti inquit & uicisti: irã meã patria p̃cibus huius admonitus cuius utero conce\ptus sum: tibi q̃uis merito mihi inuisæ dono: continuo q́ hostilibus armis agrum romanum liberauit. Er/

Coriolanus. Hic fuit uir consi/lio & magnanimitate plenus: cæterum pietatis gloria longe insignis. nam post multas atq; præclaras res pro rep. gestas odio plæbis & ira concitatæ in se multitudinis. cum maxi/ma patrum indignatione & dolore urbe pul sus in uolscos profectus est: ubi tantum bre ui tempore gratia & auctoritate ualuit: quod eius consilio bellum Romanis indiceretur: ip se dux belli summo omnium consensu crea/tus: uastatis primo Romanorum agris: multis deinde captis oppidis: multis etiam in deditionem acceptis: multa præda locu/pletatus: ad ipsius urbis expugnationem du xit exercitum: Romani tanta belli mole ter riti legatos ad eum de pace & reditu suo mi serunt: qui nihil profecere: missi deinde sa/cerdotes cum infulis nihil plus fœlicitatis habuere: profecta demum mater inuictum eius animum fregit & a patria bellum amo uere coegit. Quod igitur patrum auctori/tas: quod deorum reuerentia non ualuit: so la matris pietas effecit: quæ tanta in hoc ui ro fuisse traditur: ut dicere solitus esset: nul/lum maius uirtutum suorum præmium sibi exolui posse: quam matris lætitiam: nam cum cæteris uirtutibus finis gloria foret: huic gloriæ finis materna existebat lætitia: id namq; ingenti: tum honori tum fœlicita/ti sibi esse ducebat: ut matri eius laudes & se coronis præditum spectare contingeret: ac ipsius præ gaudio: lachrimantis astringe retur amplexibus: quod idem tradit de Epa minunda: qui se hoc uno fœlicissimum pu/tabat: quod suas res gestas i leuctris atq; ui ctoriam uterq; parens potuisset inspectare. Causæ autẽ quibus exulauerit hæ sunt: qua rũ unã tantum liuius tangit. Sed plu. in eius uita cõmemorat. primo affectati regni accu/satus est: quod cum probare nequissent: tria obiecerũt eius inimici: primũ q́ frumentum

inter plebem distribui uetuisset::secũdum q̄ trib:unatum plæbis dolo intercipere uoluisset tertium q̄ prædam ex antiati agro in ærarium non contulisset:quibus omnibus conuictus exulare coactus est. Tullius in lælio: quis clarior in græcia themistocle quis potẽtior qui cum imperator bello persico græciã seruitute liberasset propterq3 inuidiam in exilium pulsus esset ingratæ patriæ iniuriã3 nõ tulit quam ferre debuit Fecit idem quod.xx. annis apud nos fecerat coriolanus huic adiutor contra patriam inuentus est nemo :itaq3 sibi mortem uterq3 consciuit:quibus ciceronis uerbis colligitur Coriolanum sibi mortem intulisse at uariæ sunt de huiũs hominis exitu scriptorum sententiæ.sunt enim qui dicant statim abductis ex agro ro.legionibus ĩuidia rei oppressum perisse:alii alio leto:apd Fabium longe antiquissimum auctorẽ usq3 senectutem eundem uixisse lectum est:traditur etiã hanc sæpe cum exacta ætate uocem usurpasse multo miserius seni exilium eẽ :uetum constat auctore dionysio alicarnaseo:q̄ eum matronæ annum ut brutum romæ luxerunt Magno ubiq3 præcio uirtus. Sententia generalis ubiq3 uirtutem æstimari: quod probat per coriolanum:quem exulem hostes Imperatorem creauere. Fastidiosus qui fastidire solet bene de rep.meritos. Non detrahẽda:quia non sine uerecundia ab incepto amouebatur. Ergo pectus q̄uis inquit coriolanus multa cogitaret quæ illum in diuersa traherent cogerentq3 in incepto permanere:pietas tamen omnia uicit.

go pectus acceptæ dolore iniuriæ spe potiundæ uictoriæ:uerecundia detrectandi ministerii:metu mortis refertum:totũ sibi pietas uacuefecit:uniusq; parentis aspectus bellum atrox.salutari pace mutauit.

¶ Coriolanus (Cuius primum est inter pios in parentes exemplum) uir maximi animi & altissimi consilii:& optime meritus de rep.s. Romana prostratus ruina iniquissimæ damnationis scilicet factæ per furorem populi male instigati:confugit ad uolscos scilicet populos italiæ : infestos.i. hostes & uim inferentes tunc Romanis (Virtus autem existimatur ubiq3 scilicet terrarum magno prætio) Itaq3 idest & ita quia uirtus eius cognita fuit:ipse adeptus est breui:summum imperium ibi quo uenerat quæsitum idest ad quærendas latebras.s.exilii sui. Et euenit ut quem ciues scilicet Romani:noluerunt habere imperatorem salutarem pro se experirentur ducem pene pestiferum idest afferentem perniciem:aduersus se. Enim pro quia:exercitibus nostris fusis frequẽter scilicet a Volscis eius ductu:struxit idest muniuit & effecit: uolsco militi aditum idest accessum iuxta mœnia urbis scilicet Romæ:gradibus idest successibus uictoriarũ suarũ Quapropter populus ille.s.Romanus:fastiosus idest superbus & cõtemptor in æstimandis idest appretiandis bonis:qui non pepercerat reo idest accusato licet iniquæ:coactus est supplicare exuli idest iam exulante :sed ui in patriam reuer.o. Legati missi ad deprecandum eum idest flectendũ eum præcibus:nihil profecerunt:deinde sacerdotes missi cum ĩfulis idest ornatu sacerdotali præsertim in capite:redierunt æquæ idest equaliter sine effectu: Senatus stupebat idest hebetabatur cogitando & non inueniẽdo exitum mali:populus trepidabat præ timore:uiri pariter & mulieres lamentabantur exitium scilicet urbis iminens idest instans aut appropinquans urbi. Tunc ueturia mater Coriolani trahens secum Volumniam uxorem eius scilicet Coriolani & liberos scilicet utriusq3:petiit castra uolscorum .quam scilicet matrem suam:ubi idest quando filius aspexit petiit complexum matris propere idest festinanter:ut amens idest raptus impatienti charitate in eã. Illa scilicet mater eius Veturia:uersa idest mutata ex precibus in iram ait:sine.i.permitte aut desine complexum meum petere ut sciam priusq̄ accipiam complexum scilicet:uum an ueneri ad hostem an ad filium:& ne idest an sim captiua in castris tuis an mater. Vita longa & senecta infelix traxit me in hoc.i.ad hanc calamitatem ut uiderem te exulem deinde ut uiderem te hostem: Potuisti idest induxisti in animum tuum populari idest ut populeris:hanc terram quæ genuit & aluit te? Nisi ego genuissem sup.te.i.si sterilis fuissem (quasi dicat beatæ steriles &c.) Roma. q.d. patria tua præclarissima non oppugnaretur & ipsa addidit insuper idest præter hæc multa scilicet alia similia complorando:quibus & fletibus uxoris & paruulorum.s.cõmunium:Coriolanus motus:complexus matrem inquit:tu expugnasti. Potest hic duplex esse intellectus:alter ut prius dicat ad matrem:tu o mater expugnasti & pro idest uicisti:deinde conuertens sermonem per apostrophem ad patriam dicat o patria:ego admonitus &c. Alter ut complectendo matrem conuertat totum sermonem ad patriam & dicat:o patria tu expugnasti & uicisti sup.me quia ego admonitus p̄cibus huius cuius utero ego conceptus sum dono idest remitto ibi q̄uis inuisæ merito mihi:iram meam.& continuo postq̄ sic locutus est liberauit agrum Romanum armis hostilibus. Ergo pietas scilicet in matrem :uacuefecit idest uacuum fecit & intentum sibi totum pectus scilicet Coriolani refertum dolore iniuriæ acceptæ scilicet ab ingrato populo:& spe uictoriæ potiundæ.i.obtinendæ de igratis:quæ iam in foribus uidebatur esse:& uerecundia ministerii.s.cœpti & uolscis promissi:detractãdi.i.recusandi perficere:& metu mortis:quam irati uolsci ipsi inferre poterant & secundum plurimos etiam intulerunt:& aspectus unius.i.solius parentis idest matris:mutauit bellum atrox:pace salutari:quia uolsci tali duce destituti:aut eo interfecto: pacem fecerunt.

De superiore aphricano. Ca.DXX.

Adem pietas uiribus suis inflãmatum. Aphricanum superiorem: Vix dum annos pubertatis ingressum ad opem patri in acie ferendã uirili robore armauit:Cõsulẽ eni apud Ticinũ fluuium aduersis auspiciis cũ hãnibale pugnãtẽ saucium grauiter itercessu suo seruauit:neq3 illũ aut ætatis ĩfirmitas aut militiæ tyrociniũ.aut infœlicis prælii etiã ueterano

Adem pietas. Hoc fuit secundo punico bello:quo tempore hannibal ex alpibus descendit:obuiam habuit Gn. Scipionem superioris affricani patrem:qui cum iam cõmissa pugna in magno discrimine uersaretur q̄ in prima acie parum caute dimicans uenisset in uitæ discrimen cum hannibale.tum filius eius qui postea aphricanus dictus est:sei ter patrẽ & hostem iniecit: & ictũ excipiens i

bellatori ptimescēdus exitus: iterpellare ualuit quo minus duplici gloria cōspicuus coronā impatore simul & patre ex ipa morte rapto mereretur. Auribus ista tā præclara exēpla Ro. ciuitas accepit: illa uidit oculis.

¶ Eadem pietas. Docet consimilē pietatē sed in patrem fuisse Scipioni aphricano maiori dicens. Pietas eadem idest consimilis: sed tamen in patrē armauit aphricanū superiorē idest maiorē inflāmatū uiribus suis: ingressum uix dum. i. uix tunc adhuc annos pubertatis: quæ fere a decimo quarto anno incipiunt masculis: armauit dico: robore uirili ad ferendam opem patri: in acie idest in conflictu acierum aduersarum. Enim pro quia: ipse Scipio seruauit intercessu suo scilicet patrem suum: consulem pugnantem apud Ticinum fluuium cum hannibale: auspiciis aduersis idest contrariis quia uincebatur: unde addit: sauciū idest uulneratū grauiter. Neq3 aut ifirmitas ætatis: aut tyrocinium idest nouitiatus in re militari: aut exitus infelicis prælii: ptimescendus idest dignus qui sit perfecto timori etiā bellatori ueterano: ualuit interpellare idest intercedendo impedire: quo minus idest ut non: conspicuus idest euidenter spectabilis duplici gloria: mereretur coronam. s. ciuicam imperatore simul & patre. q. d. q idē pater eius erat: rapto idest erepto ex ipsa morte quæ scilicet illi imminebat. Romana ciuitas accepit auribus idest intellexit audiē do ista exempla. s. iam dicta: tam præclara illa. s. quæ sequuntur ipsa. s. ciuitas uidit oculis.

manibus hostis patrem liberauit. erat tum Scipio admodum adolescēs qui primum dedit in hoc bello suæ futuræ amplitudinis indicium patrem medio iam ex hoste recepto Aphricanum qui postea aphricanus dictus est Intercessu suo interpositione sua qui se medium inter patrem & hostem immisit. Neq3 illū: Hæc omnia deterrere potera ut adolescentem: sed ea dicit ut rem magis exaggeret: & maiorem in Scipione uirtutem fuisse demonstret. Gloria. Quia imperatorem liberauerat & patrem Coronam. scilicet ciuicam quæ dabatur his qui ciues seruassent a morte: erat autem quærna ut supra auribus ista. Quia extra urbem gesta sunt: illa uero in urbe. Ista scilicet coriolani & Scipionis. Ista q̄ sequuntur.

De Lucio Malio torquato. Ca. DXXI.

LVcio Manlio torquato diem ad populum Pōponius tri. ple. dixerat q̄ occasione benefaciēdi belli inductus obtinendi legitimum impii tempus excessisset: q̄q3 filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis usibus subtraheret. Id postq̄ manlius adolescēs cognouit. ptinus urbē petiit: & se i pōponii domū pria luce direxit: qui ęstimās in hoc eū uenisse: ut patris cria a quo plus iusto aspe tractabatur deferret: excedere oēs iussit cubiculo quo licentius remotis arbitris indiciū perageret: nactus occasionem oportunā pposito suo: iuuenis gladiū quē tectū attulerat distrinxit: tribunūq3 minis ac terrore cōpulsum iurare coegit a patris eius accusatiōe recessurum: eoq3 effectum est ne torquatus cām diceret. Commendabilis est pietas quę mansuetis parentibus prestatur: sed Manlius quo horridiorem patrem habuit hoc periculo eius laudabilius subuenit: qui ad eum diligendum pręter naturalē amorē nullo idulgētiæ blādimēto iuitatus fuerat.

¶ Lucio &c. ordo est Pōponius tribunus plæbis dixerat. i. assignauerat Lucio Mālio Torquato diē ad populū: q. i. qa ipe iductus occasiōe bñ faciēdi belli. i. opportune pugnādi cū hoste (Quæsitus enī q̄re bellum sic pduceret: rñdit quo melius pugnaret opportunitatē nactus) excessisset tps legitimū obtinēdi iperii. i. qa diutius fuisset i impio q̄ lex patiebat: qa ultra sex mēses. q̄q3. i. & q. i. qa subtraheret usibus publicis. i. reip. ut pote bellicis filiū. s. Māliū: iuuenē optimæ idolis: grauatū ope rustico. i. agri culturæ: Postq̄ Mālius. s. filius adolescēs: quē iā iuuenē dixerat: uñ i cōfinio utriusq3 ætatis fuisse dicef: cognouit id. s. patri diē dictū eē. petiit ptinus urbē: & direxit se pria luce. i. pricipio diei: i domū Pōponii. s. tribūi plæbis: q. s. Pōponi9 existimās eū. s. Māliū iuniorē uenisse i hoc. i. ad hoc ut deferret. i. idicaret p delationē occulta cria patris: a quo. s. patre i ipse tractabat. s. i ope rustico faciēdo: aspe. i. duriter: plus iusto. i. quā iustū eēt iussit oēs. s. qui aderāt: excedere. i. egredi cubiculo; quo. i. ut manlius sup. perageret indiciū. n. i. delationem paternorum criminū (ut sperabat) licētī

LVcio manlio torquato Cice. officiorū libro ultimo. Lanquit Manlio auli filio cū dictator fuisset. M. Pōponius tri. pl. diem dixit quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset: criminabatur etiam q. T. Filiū qui postea torquatus ab omnibus appellatus ē relegasset: & ruri habitare iussisset: quod cum audisset adolescēs filius negociū exhiberi patri accurrisse romā & pria luce pōponii domū uenisse cui cū eēt nūciatū: q illū iratū allaturū ad se aliqd cōtra patrem arbitraretur: surrexit e lectulo: remotisq3 arbitris ad se adolescentem iussit uenire: at ille ut ingressus est confestim gladium distrinxit iurauitq3 se statim illum i terfecturum nisi iusiurandum sibi dedisset se patrem missum esse facturum iurauit hoc terrore coactus. pomponius rem ad populum detulit docuit cur sibi a causa desistere necesse foret. Manlium missum fecit tantum tēporibus illis iusiurandum ualebat: atq3 hic T. Manlius is est qui ad anienem galli quem ab eo prouocatus occiderat torque detracto cognomen inuenit cuius tertio consulatu latini aduersarii fusi & fugati: magnus uir i primis & qui nuper indulgens in patrem idem acerbus & seuerus in filium. Quod occasione benefaciendi belli. Nam cum in fine magistratus sui uideret hostes non multos post dies debellatum iri posse: si uidelicet in dictatura permaneret: aliter hostes respiraturos nō dubitauit sibi dictaturam sine populi & senatus auctoritate prorogare. cum igitur audisset filius patrem huius criminis accusatum: atq3 etiam ei crimini dari malā filii tractationem memor nō iniuriæ: sed pietatis diluculo ad tribunum uenit opinantem sibi aliquid noui consilii afferre ad criminationem male de se meriti patris hac spe summotis arbitr

tibus solus admissus stricto raptī supra ca put gladio tremebundum in re subita & fer rei acie micantis impetuosi adolescentis uiri bus ferociaq; perterritum iurare compulit se a patris accusatiōe destiturum. Tempus im perii: quod erat sex mensium Iudiciū perage ret iudicando patris crimina. Cōmendabilis pietas. Intendit hanc pietatis laudem filiis dandam: qui parentibus humanis & indulgen tibus pietatem praestant: quanto maiori lau de dignus censendus est Manlius qui patrem durum & inclementem expertus in eum pi us esse uoluit?

Anc pietatem aemulatus. Cn. Car bo. M. Cottae patrem accusauit pe culatus & repetundarum: qua qui dem accusatione damnatus est. Cotta ue ro ubi per aetatem potuit: ultus est patris in iuriam: nam quo die sumpsit uirilem to gam in capitolio: more maiorum in forum descendit: Carbonem accusauit: quod trium uir cum Fuluio &. Cn. Graccho diuidendis agris seditionem creasset: quod cum exerci tu a Cimbris in Illyrico fusus fuisset: quod prouinciam ipsam expilasset: a qua quidem accusatione non prius destitit quā Carbonē damnari fecit. Quo togam. Quae quarto decimo anno sumebatur deposita praetexta. Auspicatus: iam optimis auspiciis adolescen tiae & ingenii sui facinus egregium testatus est Cn. carbonem accusando: qua causa pa tris est ultus iniuriam.

Pud Caium quoq; Flaminium. Ca ius Flaminius legem ferebat de gal lico agro uiritim diuidendo: cui ro gationi patres quum non aliter se resistere posse uiderent consuluerunt habendum esse militum delectum. Ille nihilominus terri tus rostra ascendit legem laturus contra sena tus auctoritatem: quod quum uideret eius pater: quāuis priuatus esset: ei tamen manus iniecit: & de rostris descendere iussit: cui quā primum cum silentio paruit: magna profe cto patris reuerentia a filio data: ut quod se natus auctoritas: quod militum delectus: quod mortis periculum non potuit: sola pa tris pietas effecit. Diuidēdo agro: ut coloniae in agrum Gallicum mitterentur: erat autem Gallia cisalpina: agrum uero: sunt qui ue lint fuisse Placentinum: Priuato imperio: pri uati patris: hoc est sine magistratu. Minimo quidem murmure. Nec etiam concio quae huius legis cupida uenerat: ne murmur qui dem emisit: sed hanc pietatem tacita com probauit.

Agna sunt haec. Appius Claudius sallasos gētē alpinā domuit s3 ñ is de quo loqt Vale. nā alter fuit cogno mēto audax caeci fr. q cōsul ad Mamertinos

us. i. interfectatius: arbitris. i. testibus remotis. Iuuenis. s. Manlius: nactus occasionem opportunam suo proposito idest ei rei quam proposuerat fa cere: distrinxit idest denudauit aut e uagina traxit gladium quē attulerat tectum: & coegit tribunum cōpulsum minis. s. ultionis in futurū: ac terro re. s. necis praesentis si abnegasset: iurare sup. ipsum recessurum sup. esse. i. destiturū ab accusatione patris eius. s. manlii: & eo idest per id factum fi lii effectum est ne Torquatus. s. pater diceret causam: quia tribunus ut iurauerat fecit (in quo illud mirabile q cum uiolentū iuramentū nullum sit: id seruauerit: nisi minis territum diceret) Pietas (inquit author) quae praestatur parentibus mansuetis idest mitibus & indulgentibus i liberos: est cōmendabilis: sed manlius. s. Iunior: quo. i. quanto horridiorem. i. aspe riorem & rigidiorem patrem habuit: hoc. i. tāto laudabilius subuenit pe riculo eius. alii legunt ei: ut sit subuenit ei in periculo: qui scilicet manlius Iunior nullo blandimento fuerat inuitatus ad diligendum eum. s. patrem suum tam asperum: praeter amorem naturalem.

De. M. Cotta. Ca. DXXII.

Anc pietatem aemulatus. M. Cotta eo ipo die quo togam sumpsit uirilem protinus ut e ca pitolio descendit. Cn. carbonem a quo pater eius damnatus fuerat postulauit: pertractūq; reū iudicio afflixit: & igeniū & adolescētiā pclaro ope auspicatus.

¶ Hanc &c. Marcus Cotta aemulatus. i. imitatus: hanc pietatē. s. Manlii i patrē suū: postulauit. i. in ius uocauit eo ipso die: quo sūpsit togā uirilē. i. decimoquarto aetatis suae anno: prius autē nō licuisset: ut. i. postq̄ descen dit e capitolio ubi togā illā sūpserat: Cneū Carbonē a quo pater eius fue rat dānatus: & afflixit iudicio. i. ad condēnationē perduxit: reū. s. Carbo nē ptractum. s. in ius: auspicatus. i. feliciter incipiēs: opere pclaro: qa pio & magnifico & ingeniū. i. specimen ingenii & adolescentia: quā egressus pueritia iam tum inierat.

De. C. Flaminio. Ca. DXXIII.

Pud. C. quoq; Flaminium auctoritas patria aeque potens fuit. Nam quum trib. plaebis legē de gallico agro uiritim diuidendo inuito & repugnante senatus promulgasset: precibus minisq; eius acerrime resistens ac ne exercitu quidem aduersus se cō scripto si in eadē sententia perseueraret absterritus post q̄ pro rostris ei legem iam referenti pater manū iniecit: priuato fractus imperio descendit e rostris ne minimo qdem murmure destitutae concionis reprachensus.

¶ Apud &c. Auctoritas patria. i. paterna fuit aeque potens: quoq3. i. etiā apud Caiū Flaminiū. Nā cū sup. ipse Caius Flaminius tribunus plaebis p mulgasset inuito & repugnante senatu: legē de agro gallico. i. i Gallia ita lis uicina: acqsito: diuidendo uiritim. i. per singulos uiros: aequis portioni bus: resistens acerrime praecibus & minis eius. s. senatus: ac ne quidē ab sterritus exercitu conscripto. s. a senatu aduersus se si perseueraret in eadē sententia. i. si uellet legē executioni mandare: postq̄ pater iniecit manū ei referenti. i. iterū recitanti aut ferenti legē pro rostris. i. ante rostra: ubi edi cta publica fiebant. i. postq̄ pater iniiciēdo manū eū ab incepto retraxis set: ipse fractus iperio priuato. i. patris nullū magistratū gerentis: descen dit e rostris: nequidē. i. nō etiā: minimo murmure concionis. i. potius popu li conuocati & astantis: reprachensus. i. correptus: unde laudandus etiam populus: qui id paternae pietati concessit.

De Claudia uirgine uestali. Ca. DXXIIII.

Agna sūt haec uirilis pietatis opa: sed nescio an his oib9 ualēti9 & aiosius claudiae uestalis uirgis

factum: quę quum patrem suum triumphantem e curru uiolenta tribuni pl. manu detrahi animaduertisset: mira celeritate utrisq; interponendo se: amplissimam potestatem inimicitiis accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in capitolium: alterum filia in æde Vestæ duxit: nec discerni potuit utri plus laudis tribueretur; cui uictoria: an cui pietas comes aderat.

¶ Magna &c. Hæc. s. iā dicta: sunt magna exēpla pietatis uirilis: sed nescio an factum Claudiæ uirginis uestalis. i. deæ uestæ consecratæ: sit ualētius & animosius his omnibus: quæ cū animaduertisset (quia etiaʒ uestales obuiā processerant triūphanti) patrem. s. suū triūphantem detrahi e curru. s. triūphali: uiolenta manu tribuni plæbis: ipsa interponendo se mira celeritate utrisq;. s. patri & tribuno: depulit. s. ab iniuria paterna: potestatē amplissimam uidelicet tribunitiā: accensam. s. in patrem: inimicitiis. Igitur pater sup. eius duxit alterū triumphum in capitolium: quia nō erat impeditus amplius: & filia. s. Claudia: duxit alterum triumphum in ædē s. sacram uestæ: nec potuit discerni: utri. s. duorum: hoc est an patri cui uictoria aderat comes. i. comitatrix: an filię cui pietas aderat comes: plus laudis tribueretur idest tribui deberet.

Transitus ad exemplum pietatis filiæ in matrē: cum ipso exemplo. Ca. DXXV.

IGnoscite uetustissimi foci: ueniāq; æterni date ignes: si a uestro sacratissimo templo ad necessarium magis minusq; speciosum urbis locū contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ: nullis sordibus pretium caræ pietatis uilescit: quinetiam eo certius quo miserius experimētum habet. ¶ Sanguinis igenui mulierem prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam triūuiro in carcere necandam tradidit: quam receptam is qui custodiæ ꝑerat: misericordia motus non protinus strangulauit: aditum quoq; ad eam filiæ: sed diligenter excussæ: ne quid cibi inferret dedit: existimās futurum ut inedia consumeretur. Quum autem iam dies plures intercederent: secum ipse quęrens: quid nam esset ꝙ tādiu sustentaretur curiosius obseruata filia animaduertit illam exerto ubere famem matris lactis sui subsidio lenientem. Quę tā admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad triūuirum: a triumuiro ad prętorem a prætore ad consulū iudicium prolata remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Quo non penetrat aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit? Quid. n. tam inusitatum: quid tam inauditum q̄ matrem uberibus natæ alitam esse: Putauerit aliquis hoc contra rerum naturam factum: nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

liberandos missus quorū arcē Carthaginēsi. & Hiero siracusanus obsidebant: primo ad explorādos hostes fretū piscatoria naue traiecit: & cū duce Carthagineñ. egit ut ꝓsidiū arce deduceret: Regīū igressus (ut capitulo de fortitudie diximus) qnq; remē hostium copiis pedestribus cepit: cā legionē in Siciliam traduxit: Carthaginēses expulit: Hieronē apud Siracusas ꝓlio uictū in deditionem accepit: eo ꝓlio territus romanorū amicitiam petiit: eisdēq; postea fidelissimus fuit: cū igitur ꝓpius iste de quo Valerius loquitur deuictis hostibus triūpharet cōtra tribunorū uoluntatē: q summis uiribus intercesserant: ꝙ dicerent uictoriā illā nō fuisse tantā ut triūphū mereret: iniectis manibus e curru trahere nitebātur: quod ubi Claudia eius filia sēsit: nullo fœminco pudore deterrita: se inter patrem & tribunū mira celeritate coniecit: & a patre uiolētū tribunū repulit: fecitq; ut pater cū dignitate triūpharet. Ci. in oratiōe ꝓ Cælio: nō uirgo illa uestalis inqt Claudia: quæ patrem cōplexa triūphantē ab inimico tribuno plæbis de curru trahi passa nō ē. Sed nescio. Ac si diceret nō affirmo Claudiæ: nā gens Claudia fuit pla bi semp inuisa. Q̃ræ quū patreʒ. Suetonius de. xii. Cæsaribus dicit fratrē fuisse: nō patrē. Dicit eni: uirgo uestalis fratrē iniussu populi triūphantē ascenso simul curru usq; in capitoliū prosecuta ē: ne uetare aut intercedere phas cuiq̄ tribunorum esset.

IGnoscite uetustissimi foci: qa post exēplū uirginis uestalis nobilissimæ fœminæ dicturus est de pietate uirginis ignobilis: ueniā petit a dea: cuius ꝓllatiōnæ rationē statim subiungit quia q̄uis sit ignobilis: uirtus tamē quā uia est laudem meretur: hæc matrē adulterii damnatā a triūuiris in carcerem coniectam: ut consumeretur inedia: impetrato a custodibus aditu: quotidie sub specie salutationis adibat: prius tamen diligēter excussa: ne quid cibi inferret ad matrem: uberibusq; suis (nā puerpera erat) ultro matri exhibitis: lacte sustentabat: quod ubi animaduerterunt custodes admiratione cōmoti: rem ad iudices detulerunt: & illi ad consules: qui tantæ pietatis exemplo: ei præmium constituerunt: pœnæ remissionem & matris incolumitatem. Plynius de naturali historia libro. vii. Pietatis inquit exēpla infinita quideʒ toto orbe extitere: sed Romæ unū cui comparari cuncta nō possint: humilis in plæbe & ideo ignobilis puerpa supplicii causa carcere inclusa matre: quum impetrasset aditum a ianitore: semper excussa nequid inferret cibi: depræhēsa est uberibus suis alēs eā. quo miraculo: matri salus dōata: filiæ pietate est ambe ꝑpetuis alimentis: & locus ille eidē cōsecratus est deæ. C. Quītio. M. Attilio consulibus tēplo pietatis extructo i illius carceris sede: ubi nūc marcelli theatrū ē Solinus in ca. de Omine. pietatis inqt documentū nobilius qdē in Metellorū domo effulsit:

sed eminentissimum in plæbea puerpera re peritur humilis hæc atq; ideo famæ obscurioris: cū ad patrē q supplicii causa claustris penalibus continebatur ægre obtinuisset ingressum exqsita prius sæpius a ianitoribus ne forte parenti cibū administraret alere eam uberibus suis depræhensa est: q̄ res & locu; & factū consecrauit: nā qui morti destinabatur donatus est filiæ in memoriā tanti præconii reseruatus & locus dicatus suo numini pietatis sacellum fuit. Exerto ubere: Nudata māma. Virg. Exertæ cingula māmæ. O ignoscite foci & æterni ignes. Qui ut diximus æternus ignis seruabatur a uestalibus ī templo deæ Vestæ: ut a Numa fuerat institutū. Ad necessariū urbis locū. Carcerē dicitur . ubi magis necessariū q̄ honestū: ubi seruētur nocentes. Nulla enī acerbitate fortunæ. nam etsi fortuna in sordida conditione multos nasci uoluerit uirtus tñ si qua fuet ī his: nulla debet sordidate uilescere: aut sua laude & p̄mio carere: quinetiā eo maius illis debetur p̄

Triūuiri ciū quo difficilius emerserint. Triūuiro: erat triūuiri iudices capitales: q de nocētibus supplicia sumebāt: & in carcere more maiorum: hos Veneti dominos nocturnos appellant. Quo nō penetrat. Laudat uim pietatis: quā inuenerit noua quædā: unde se ostendere & patefacere uoluerit: sicut de filia de qua qd magis inauditū dici potest: q̄ filiā lac matri præbere: cū contra fieri soleat. Nisi diligere. Nā cū habeant esse a parentibus filii lex iubet ut eos ament & obseruent.

Ignoscite &c. Transitū facit ad humiliora exēpla cum depræcatione dicens. O foci. s. uestæ: uetustissimi: quia a troia traducti: & in qbus ignis æternus fouebatur: ignoscite: & uos æterni ignes: date ueniā si cōtextus operis nostri fuerit progressus a templo uestro sacratissimo: ad locum magis necessariū & minus speciosum: utpote ad carcerē publicū sine quo uix uiui posset: præ maleficorū multitudine: unde magis necessarius sed minus speciosus est: uerūtamen quod in eo præclare factū est: propterea uilipendi non debet. enim pro quia: pretium caræ pietatis: nulla idest nō ulla: non uilescit. i. non fit uile: ulla acerbitate fortunæ: & nullis. i. nō ullis sordibus. i. uilitate eorum qui eā exercent: quin etiā. i. insuper: sup. pretium pietatis est eo. i. tanto certius: quo. i. quanto miserius habet experimentū i. obiectum: hoc p̄fatus narrat rē dicens. Prætor. s. urbanus: tradidit triūuiro idest executori iustitiæ: necandā in carcere (quia turpe uidebatur publicū sumi de muliere suppliciū: nisi uestalis sit: quæ tamē uiua obruebatur) mulierē ingenui sanguinis: dānatā crimine capitali: utpote adulterio: aut ut alii putant ueneficio: apud tribunal suū: hoc est prætoris. Quam s. mulierē receptā. s. in carcerē: is qui præerat custodiæ. s. carceris: aut ipsi carceri: motus misericordia: non strangulauit protinus idest statim ut eam accepit: & dedit quoq; aditū idest accessum ad eā: filiæ sup. eius: sed excussæ idest exploratæ diligenter ne quid cibi. i. alimenti inferret. s. in carcerem: existimans futurū: & sup. ipsa condēnata: consumeretur. i. periret inedia: & nihil edendo. Quū autē plures dies iā intercederent idest a tēpore quo eā receperat: ipse. s. custos quærens. i. inquirens secū quidnā esset qd sustētaretur tādiu: filia obseruata. i. postq̄ obseruauit idest explorauit filiā quid ageret ī carcere: curiosius. i. cū maiore cura & diligentia: animaduertit. i. deprachendit illā. s. filiā: lenientē. i. sedātē famē matris. s. suæ: subsidio lactis sui: & hoc ubere exerto. i. e sinu tracto (ab ex & sero fit exero: quia parit. s. post. x.) Quæ nouitas tā admirabilis spectaculi prolata ab ipso s. custode carceris: ad triūuirū: a triumuiro ad prætorem: a prætore ad iudiciū consulū: impetrauit mulieri uidelicet matri: remissionē pœnæ. s. capitalis. Quo. i. ad quē locum: pietas non penetrat: q. d. ad nullum non: hoc est ad omnem penetrat: cū etiā in carcerē penetret: aut quid non excogitat idest quod mortis remediū non exquirit: q. d. nullum non. i. omne excogitat: utpote quæ inuenit rationem idest uiam nouam. i. admirabilem & insolitam: genitricis seruandæ in carcere. Quid enim sup. est tam inusitatum: quid tam inauditum: q̄ matrem esse alitā; uberibus natæ. i. filiæ: q. d. nihil. Aliquis putauerit hoc factum esse contra naturam rerum: nisi prima lex naturæ: imo etiam prima in secunda tabula diuinæ legis: esset diligere parentes: aut nisi diligere parentes esset prima lex naturæ.

IDem prædicatū. Quid dixi de hac puella quæ matrem lacte nutriuit: nonne hoc idem prædicatur de alia quæ patrem suum dampnatum Cimona nomine eodem sibi genere & modo nutriuit & ita sensim transit ad externa. Hunc autem errorem hinc manasse arbitror: quod discrepent inter se auctores: ut Plyn. Solinus patrem a filia nutritum fuisse dicant: quoniam duas fuisse dicit Valerius eodē genere pietatis usas: ut altera patrem senem: altera matrē utrunq; damnatum lacte nutrierint. Cimona uirum græcum: sed non eum qui carcerem sponte subiuit: ut Miltiades eius pater sepulturæ mandaretur: de quo in sequenti exemplo dicturus est. Hærent ac stupent. Siquis ī quit uideret picturam filiæ senem patre; uberibus lactantis atq; illum tanq̄ alumnum a filiæ collo pendentem præ admiratione stupesceret: quodammodo. Liniamentis. Quia ex liniamentis pictura consistit. Quid necesse est: Ut conditionem antiqui casus præsentis spectaculi admiratione renouet cum litteris tradita esse uideant homines.

Externa.
De pietate filiæ erga patrem. Ca. DXXVI.

IDem prędicatum de pietate eius existimetur: quę patrem suum Cimona consimili fortuna affectum: pariq; custodię traditum: iam ultimę senectutis uelut infantem pectori suo admotum aluit. Hærent ac stupent hominum oculi quum huius facti pictam imaginem uident: casusq; antiqui conditionem prę̄sentis spectaculi admiratione renouant in illis mutis membrorum liniamentis uiua ac spirantia corpora intueri credentes: quod necesse est: animo quoq; euenire aliquanto efficaciore pictura litterarum: uetera pro recentibus admonito recordari.

Idem prædicatum existimentur de pietate eius. s. filiæ apud athenieñ. (unde ad externa trāsit) quæ aluit patrem suum Cimona. s. nomine: affe

cum consimili fortuna.i.ob crimen condemnatum & traditum pari cu/stodiae:entem sup.aut existentem:iam ultimae senectutis:admotuq; pecto ri suo uelut infantem. Oculi hominum quum uident imaginem huius fa cti pictam:haerent ac stupent:& renouant admiratione prius spectaculi: conditionem antiqui casus:credentes sup.se tueri in illis mutis liniamen/tis membrorum:corpora uiua ac spirantia:quod.i.quam rem(Oliuerius tamen legit quid per interrogationem uim negandi habentem necesse.i. operaepretium & utile est euenire quoq;.i.etiam animo:pictura litterarū i.scriptura efficaciore.s.ad pathos mouendum aliquanto:q̄ sup. pictura liniamentorum:admonito.s.animo recordari.i. ut recordetur : uetera pro recentibus.i.tanq̄ sint recentia.

De Cimone erga patrem.Ca.D.XXVII.

Ec te quidem Cimon silentio inuoluam:q pa trí tuo sepulturam uoluntariis uinculis emere non dubitasti. Nam & si maximo tibi postea: & ciui & duci euadere contigit:plus tamen aliquāto lau dis in carcere q̄ in curia assecutus es. Caeterae enim uir/tutes admirationis tantummodo multum:pietas uero etiam amoris plurimum meretur.

¶Nec o Cimon athenień.inuoluam quidem.i.certe:aut etiam te.i. pieta tem tuam silentio:qui non dubitasti emere patri tuo.s. in carcere defun/cto:sepulturam:uinculis uoluntariis.i.subeundo uincula, quibus ille liga tus fuerat Nam etsi.i.q̄q̄ contigit.i.datum est tibi euadere post ea maxio & ciui & duci:tamen tu assecutus es plus laudis aliquanto in carcere q̄ ī curia.s.atheniensium.Caeterae enim uirtutes.s.tuae merentur.sup.tantum modo multum admirationis:pietas uero meretur etiam plurimum amo/ris.i.ut te omnes plurimum ament.

De quibusdā fratribus hispanis Ca.D.XXVIII.

Os quoq; fratres memoria cōplectar:quorum animus origine fuit nobilior. Siquidem ad/modum humiles in hispania nati pro paren/tum alimentis spiritum erogando specioso exitu uitę ī claruistis. Duodecim enim milia nūmum quę post mor tem uestram his darentur a filiis Patietis pacti estis ut eorum patris interfectorem Epastum gentis suę tyran/num occideretis:nec ausi solum isigne facinus estis:sed etiam strennuo ac forti exitu claruistis. Eisdem.n.ma/nibus Patietis ultionem:Epasti pœnam:genitoribus nu trimenta:uobis gloriosa fata peperistis. itaq; tumulis etiam nunc uiuitis quia parentum senectutem tueri:q̄ uestram expectare satius esse duxistis.

¶Vos quoq;.O fratres.s.hispani.quorum animus fuit nobilior origine. (nam quibus parentibus geniti sint:nescitur)ego complectar memoria i.memorabo:quoq;.i.etiam uos Siquidem.i.quoniam uos nati in hispa nia ad nodum humiles.i.humilibus & modicis parentibus : inclaruistis i.multum clari effecti estis erogando.i.impartiendo:specioso exitu uitae: spiritum.s.uitalem pro alimentis parentum.i.ut derelinqueretis quibus pa

Ec te quidem Cimon.pro patre uin cula subiit:hic Miltiadis filius(ut ī capitulo de ingratitudie diximus) duro admodum initio usus est adolescentiae: nam quum pater eius litem aestimataq; popu lo soluere non potuisset:ob eamq; causam uinculis publicis decessisset : Cimon eadem custodia tenebatur:ut pater sepulturae man daretur:neq; legibus Atheniēsium emitti po terat:nisi pecuniaq; qua pater mulctatus erat soluisset:quam Calleas quidam non tam ge nerosus q̄ pecuniosus pro eo soluit: impetra to sororis eius Helphinaces matrimōio. Mil tiades autem damnatus ē hac de causa:post Arthaphernem & Dathim regis praefectos Miltiadis auspicio:terra mariq; uictos: clas sem septuaginta nauium eidem dederunt: ut insulas quae insulae barbaros iuuerant bello persequeretur:quo imperio plaerasq; ad offi cium redire coegit:nonnullas ui expugnauit Ex his Pharon insulam : hanc tunc opibus elatam:quum oratione reconciliare non pos set:copias e nauibus eduxit:urbem operibus clausit:omniq; commeatu priuauit : deinde uineis ac testudinibus constitutis : propius muris accessit:quum iam in eo esset ut oppi do potiretur:procul incontinenti : lucus: qui ex insula conspiciebatur:nescio quo casu no cturno tempore incensus ē:cuius flamma ut ab oppidanis & oppugnatoribus est uisa : utriq; uenit in opinionē signum a classiariis regis datum quo factum est ut pharii a dedi tione deterrerentur : & Miltiades timens ne classis regia aduentaret incensis operibus quae statuerat cū totidem nauibus atq; erat profectus athenas magna cum offensione ci uium suorum rediret accusatus est ergo pro ditionis q cū Pharum expugnare posset:a rege corruptus infectis rebus recessisset: eo tempore aeger erat uulneribus quae in oppu gnando oppido acceperat itaq; quoniam ip se per se dicere non posset:uerba fecit frater eius Sagoras causa cognita capite absolutus pecunia mulctatus est:eaq; lis quinquaginta talentis aestimata est q̄tus in classe sumptus factus erat:hanc pecuniam q in praesentia soluere non posset in uincula publica conie/ctus est:ibiq; diem suum obiit supraemum. Iustinus tamen dicit illum peculatus fuisse damnatum Cymon inquit miltiadem patrē ob crimen peculatus in carcerem coniectum ibiq; defunctum translatis in se uinculis ad sepulturam redemit.Caeterae uirtutes: Reli/quae uirtutes laudem cum admiratione pie/tas uero non solum admirationem sed amo rem quoq; meretur.

Os quoq; fratres:duo quidem fra tres patrem habebant senem & ex trema laborantem inopia forte acci dit ut Epastus tyrānus hispaniae Patietem quendam hispanum iniuste occiderit: filii er go huius patietis iniustaq; patris mortē aegre ferentes ultionem quaerebant . conuenerunt

igitur cum adolescentibus istis in.xii. Millia nummum si epastum tyrannum occiderent illi conditionem acceperunt hac lege ut pecuniam patri suo extrema inopia laboráti: post peractum opus redderent. quod etiam factũ est. nam & tyrannum occiderunt & patrem inopia liberarunt & qui pecuniam exhibuerunt iniustam patris mortem uendicarunt: & hoc modo duplex pietas fuisse depræhenditur. Quorum animus nobilior. Quia hispaniæ aut humili genere nati & adeo obscuri ut eorum nomina sint omnibus ignota. Erogando spiritum: Quia id fieri non poterat sine discrimine uitæ. Erogando: Exhibẽdo: tradendo Inclaruistis. Valde claruistis nam in auget hoc loco. Nummum pro nummorum. Patietis nomen proprium est uiri qui a tyranno crudeliter & iniuste fuerat occisus. Epastum Nomen illius tyranni in quem coniurarunt.

rentes uestri alerentur. Enim pro quia: uos estis pacti idest stipulati: & pacto constituistis duodecim millia nummum. i. nummorum: a filus Patietis i. principis hispani crudeliter interempti ab Epasto tyranno. quæ. s. xii. millia nummum: darentur his. s. parentibus uestris: post mortem uestram (quia nõ erat uerosimile pacta cæde tyranni quin a stippatoribus & satellitibus eius occiderentur) pacti dico estis ut occideretis Epastum interfectorem patris eorum. s. filiorum Patietis tyrannum gentis suæ. i. qui patriam suam per tyrannidem occupauerat: nec solum ausi estis facinus insigne: sed etiam claruistis strẽuo ac forti exitu. i. effectu. Enim. i. quia uos peperistis eisdem siue iisdem manibus quia una & eadem opera: ultionẽ Patietis: quia eius interfectorem interfecistis: Pœnam. i. iustum suppliciũ Epasti. i. quod Epastus meruerat: genitoribus. i. parentibus uestris nutrimenta: & sup. uobis fata gloriosa. i. gloriosam mortem. Itaqȝ. i. & ita uos uiuetis etiam nunc. i. ad hoc usqȝ tempus tumilis. i. monumentis quia duxistis esse satius: tueri. i. sustentare aut protegere senectutam parentum s. uestrorum q̃ expectare uestrã. s. senectam.

De Cleobi & Bytone & de Amphinomo. & Anapo fratribus Cap. DXXIX.

Notiora sunt fratrum paria cleobis & Byton Amphinomus & Anapus. Illi quia ad sacra iunonis peragenda matrem uexerunt: Hi q patrem & matrem humeris per medios ignes ætnæ portarunt: Sed neutris pro spiritu parentum expirare propositum fuit. Nec ego argiuã detracto laudẽ aut ætnæi montis gloriam inuoluerim: uerum obscuriori propter ignorantiã pietati notitiæ lumen admoueo. Sicut scythis etiam libenter pietatis testimonium reddo.

Notiora sunt fratrum. Duo exempla coniuncte dicit per comparationem ut ostendat superius exemplum multo maioris fuisse laudis q̃ hoc. nam illi se plane morituros sciebant: hi uero non eo proposito fuere. Exempla autem eiusmodi sunt. Cleobis & Byton matrem habuere iunonis

Cleobis Byton sacerdotem: mos autem erat ut extra urbem ad eius templum quod. xxx. stadiis ut quidã dicunt inde distabat sacerdos ñ pedibus iter: sed curru ueheretur: sed cum absumptis graui pestilentia iumentis uehi non posset: hi filii matris pietate & religione pariter moti: collum subiecere iugo: & matrem ad templum ceruice traxerunt: illa deinde peractis sacrificiis petiit a iunone: ut filiis daret quod optimum esset: quandoquidem tanta usi essent humanitate & pietate: illi ergo postero die inuenti sunt mortui: & creditum ẽ mortem optimum bonum esse. reliqui uero. s.

Amphinomus Amphinomus & Anaphus cum etiam in Sicilia & uehementiorem flammam ætna mons forte q̃dam effudisset: ut uicina loca corriperentur igne & cum aliter euadere non possent nisi p incendia transirent: erant quidem de parente solliciti quem comitem secum habebant tandem illum humeris susceperunt & per medios ignes traiecerunt: de quibus Solinus ita refert. Inter catinam & syracusas: certum est de illustrium fratrum memoria: quorum nomina sibi diuersæ partes adoptant: si catinenses audiamus: anapus fuit & amphinomus: si quod malunt syracusæ emantiam putabimus & critonem catinensis cum regio causaȝ dedit facto inquam se cum incẽdia ætnæ ꝓtulissent iuuenes duo sublatos parentes euexerunt inter flammas illæsi ignibus horũ memoriam ita posteritas uenerata est ut sepulchri locus nominaretur campus piorum. Notiora: hæc duo fratrum paria: de quibus dicturus sum notiora quidem sunt: sed superio

Notiora sunt &c. Ordo ẽ Cleobis & Bytõ argiui illi Amphinomus & Anapus siculi (Sunt qui legunt anaphas sed minus scite ut opinor: nam Anapus illic fluuius ẽ) sunt paria fratrũ notiora. i. celebratiora per litteras: q̃ prædicti hispani q tñ insignius opus ediderũt. Illi. s. prius dicti: uidelicet cleobis & Byton: quia uexerunt matrem. s. suam sacerdotẽ cum iumenta deessent: ad peragẽda sacra iunonis. s. argiuæ: hi. i. posterius dicti uidelicet Amphinomus & Anapus q. i. q a portarunt humeris. s. suis: patrẽ & matrem. i. utrũqȝ parẽtẽ p medios ignes ætnæ. s. montis in sicilia p petuo ardore flagrare soliti. Sed. i. licet nobiliora sũt paria fratrũ: neutris. s. nec argiuis illis nec siculis fuit ꝓpositũ expirare ꝓ spiritu parentũ (argiui autem mortui sunt non ex proposito suo sed præcibus matris rogantis id eis a deo dari quod eis saluberrimum norit itaqȝ ꝓxia nocte extincti sũt. uñ in sententiam tractum felicissimum esse q̃ citissime aboleri) Nec ego detracto. i. diminuo laudem argiuam. i. non inficias eo quin argiui illi Cleobis & Byton pietate sua egregiam laudem meruerint: aut inuoluerim. i. nolim inuoluisse gloriam ætnæi montis. i. quẽ Amphinomus & Anapus portando parentes p ætnæas flãmas meruerunt: uerum ego admoueo lumen notitiæ. i. claritatem & nobilitatem pietati. s. fratrum hispanorum: obscuriori propter ignorantiam quia pauci de eis scripserunt cum tamen eorum pietas multo clarius appareat: nam manifeste pro parentibus mori decreuerunt: An tamen consulte in dubio est. Nam uideri possunt ẽt salua uita sua parentes alere potuisse: nisi dicamus sub tyranno nulli artificio tutam esse mercedem: & ob id etiam in tyrannum armatos ut eo sublato liberius & cõmodius uiuendi cunctis sit facultas: admoueo inquã pietati obscuriori lumen sicut reddo etiam libẽter scythis. s. populis testimonium pietatis unde addit.

Scythæ ra longe laudabiliora. Nec ego argiua: q̃uis superius exemplum clarius eẽ dixerim: tamẽ non diminuo laudeȝ græcorũ: nam cleobis & byton argiui fuere. Sicut scythis: Scythæ populi septentrionales de quibus multa Iustinus elegãter scrip

fit. nam gentem illam dicit omnium antiquissimam nulla libidinum cupiditate uexatam: quippe quae aurum & argentum non minus aspernatur q̃ alii concupiscunt. non domos illis nec certas sedes esse per incultas solitudines: cum armentis & gregibus quibus se suosq; alunt semper uagari plaustrisq; uehi: apud quos nullum scelus furto grauius: laneum usum ignorant: ferinis tantum pellibus utentes fortissimos uiros eos esse constat qui alienas gentes saepius subegerunt. ipsi uero perpetuo ab alieno imperio uel intacti mansere de quibus Herodotus multo plura sed illud in primis memoria dignũ: q uel inuicti q cum cambyses persarum rex illis bellum inferre cuperet id prius consilio facere uoluit: itaq; legatos tanq̃ exploratores cum muneribus misit. munera uero fuerunt: arcus sagittae: uasculuz uini: panes & aureum monile: introducti cum legationem exposuissent & munera obtulissent: & rex scytharum arcum primo intendi iussisset: in partes fregit qui tendebat: panes deinde cum gustasset quaesiuit ex eis quod cibi genus esset qui cum respondissent quo cõiter omnes uescerentur: e terraq; nasci: interrogauit quot annos uitam producerent: responderunt ad octogesimum paucos: ad centesimum nullos uel certe rarissimos tum ille non mirum est inquit. nam eo genere alimenti uescuntur homines uestri ut mirũ uideatur eos posse tam longe uitam producere. deinde cum uinum gustasset mirifice probauit. idq; temperamentum alterius cibi esse dixit ubi uero monile uidit: minatur inquit mihi catenas: & quia ferrum non habent scythae: sed ex auro omnia fabricabant: duxit eos ad carcerem ubi cathenae erant cum collariis quae ad similitudinem monilium sunt: quod ad cibum pertinet: duxit eos ad mensam solis ubi carnes semper coctae & lac appositum erat: ut quicunq; uellet ibi uitã sustentaret: solis appellant quia solem unicum deum esse credunt: & die reparatum dicunt quod nocte consumptum fuerit. Erat aute m mensa quam cum legati uidissent: tum rex melioribus inquit uescimur cibis qui ad centum & uiginti annos facile peruenimus. deinde arcum unum e suis eis tradi iussit quem ad cambysem regem deferrent: ac suis uerbis nunciarent ut cum arcum tendere posset: & sagittam emittere tum demum sibi bellum inferret. Cambyses ubi ea audiuit quae legati renunciarunt: & arcum intendere coepit cum nec ipse nec quisq̃ suorum flectere aut intendere posset cognitus hinc scytharum uiribus omne inferendi belli consilium deposuit: quod uero ad hunc locum pertinet: scythae praeter caetera illud diligentissime seruant: ut sepulchra parentum quae uoluerunt habere cõmunia intacta inuiolataq; permaneant quae non minus uenerantur q̃ sacra deorum. Mẽsa solis

De scythis Cap. DXXX.

DArio enim totis regni sui uiribus in eorum regionibus subinde impetum facienti paulatim cedentes ad ultimas iam solitudines peruenerant: interrogati deinde ab eo per legatos quem fugiẽdi finem aut quod initium pugnandi facturi essent: respõderunt se nec urbes ullas: nec agros cultos pro quibus dimicarent habere: caeterum quum ad parentum suorũ monumenta uenissent sciturum quemadmodum scythę praeliari solerent. Quo quidem uno tam pio dicto immanis: & barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Pria igitur & optima rerum natura pietatis est magistra: que nullo uocis ministerio nullo usu litterarum ĩdigẽs: propriis ac tacitis uiribus charitatem parentum liberorum pectoribus infundit. Quid ergo doctrina proficitur? ut politiora sed non ut meliora fiant igenia: quoniamquidem solida uirtus nascitur magis q̃ fingitur. Quis. n. plaustris uagos & siluarũ latebris corpora sua tegentes in modum ferarum laniatu pecudum uiuentes sic Dario respondere docuit?

CVm igitur Darius armatis septingẽtis milibus hominum aduersus scythas duxisset exercitum. illi autez se in loca tuta recepissent legatos misit darius qui nunciarent: ut sibi pugnandi copiam facerent: illi responderunt non facturos nisi necessitate compulsos: necessitatem autem intelligebant si ad uiolanda parentũ sepulchra uenissent: tunc intellecturum Darium an scirent auderentq; scythae cũ hoste pugnare. Darius igitur eo duxit exercitum: quod ubi senserunt scythae tanto impetu irruerunt in hostes ut caesis amplius octoginta milibus hostium Darius trepidus domum refugerit. Quo quidem dicto tam pio: hoc inquit tam pio responso scythae: tametsi barbari & crudelissimi esse dicantur: se tamen piissimos & humanissimos significarunt. Optima rerum natura inquit docet sine ullis litterarum studiis colere pietatem. Quid igitur do. quando quidem igitur natura nos instituit sine ullis praeceptis colere pietates doctrina nõ meliora: sed exornatiora facit ingenia nostra. Optima re. natura naturans est. Quandoquidem: nam plato uult una cum hominibus nasci uirtutem. Solida uirtus naturalis pietas.

¶Dario enim. Ordo est Reddo libenter scythis testimonium pietatis: enim pro quia ipsi cedentes. i. locum dantes paulatim dario persarum regi facienti subinde. s. aliquando aut per interualla impetum. i. uiolentum incursum in regionibus eorum. s. scytharum: totis uiribus regni sui. i. darii peruenerãt iam ad ultimas solitudinẽs: deinde ipsi interrogati. s. per legatos: ab eo. s. dario quem finem fugiendi aut quod initium pugnandi ipsi facturi essent: responderunt se nec habere ullas urbes nec sup. ullos agros cultos (quia lacte & sanguĩe equino uictitant) pro quibus dimicarent: caeterum cum. s. scythae fugiendo & hostes persequendo uenissent ad monumentuz i. sepulchra parentum. i. maiorum suorum tunc sup. darium sciturum. s. per experientiam: quemadmoduz. i. quomodo: scythae solerent praeliari: Quo quidem uno dicto. i. responso tam pio: gẽs immanis & barbara: redemit. i. purgauit se: ab omni crimine feritatis. Igitur quia scythae solam naturam secuti: tam pii fuerunt: natura rerum est prima & optima magistra pietatis quae nullo. i. non ullo: non indigens ullo ministerio uocis. s. adhibendae praedicando. aut alioqui docendo: & nullo usu litterarum: infundit pectoribus liberorum: charitatem. i. praecipuam dilectionem parentum: uiribus propriis ac ta Ascen.

Valerius maximus

eis neq; id est uocibus neq; litteris, insinuatis sed pectoribus inscriptis: Ergo si ita est q sine doctrina pietas inuenitur: quid.i.in quo: proficitur.i.profectus fit doctrina: Responsio: ut ingenia fiant politiora.s.per doctrinam: sed non ut fiant meliora quoniam quidem.i.quandoquidem uirtus solida.i.firma & integra nascitur (quod tamen post corruptam natu ram credibile non est: quinimmo solida uirtus a deo datur sed συντηρησισ synteresis.i.ps animæ quæ semper ad uersatur uitiis omnium inscripta est pectoribus: in qua uidentur uirtutis solidæ seminaria: unde quidam ut hoc loco Va lerius plus naturæ q̃ arti tribuerunt ad uirtutis præstantiam quam tamen deo acceptam ferre multo iustius debemus: qa sine eo boni nihil possumus unde etiam author non uult penitus a natura esse sed plus q̃ ab arte) Solida tuquam uirtus: nascitur magis.i.plus aut potius q̃ fingitur opera disciplinæ (.non ergo penitus nasci dicit) Quis enim docuit uagos.i. uagari solitos plaustris.i.uehiculis cum fixas non habeant domos: & tegentes corpora sua latebris syluarum & uiuen tes laniatu pecudum.i.dilacerando pecudes crudas dentibus suis in modum ferarum respondere: sic.i.tam pie dario regi respondet cum sequentis exempli illatione.

De filio Crœsi Cap.DXXXI.

Illa nimirum que etiam Crœsi filium loquē di usu defectum ad protegendam patris ico lumitatem ministerio uocis instruxit. Captis n.a Cyro sardibus quum unus e numero psarum igna rus uiri in cædem eius concitato impetu ferretur: uelut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset: ne crœsū regem occideret proclamādo: pene iam impressum mu cronem iugulo reuocauit: ita qui ad id tempus mutus sibi uixerat: saluti parentis uocalis factus est.

Illa nimirum. Ordo est. Nimirum.i.tempe aut sine eo q mirum uidea tur: illa uidelicet natura docuit scythas sic respondere quæ etiam instru xit.filium crœsi: defectum.i.destitutum usu loquendi.i.mutum a natuita te in ea usq; tempora instruxit dico.i.ornauit & habilem fecit ministerio uocis.i.illi subito præbitæ ad protegendam incolumitatem.i. salutem & uitam patris.s.crœsi (Vt illud transeunter dicam: defectus in passiua uo ce uidetur qui sine sua culpa aut opera a debito per naturam opere deficit In actiua autem uoce: qui sua sponte munus suum deserit) Enim pro qa: Sardibus urbe asiæ & regia Crœsi captis a Cyro persarum rege: quum unus e numero persarum ignarus uiri.i.non sciens eum quem occidere pa raret esse Crœsum regem: ferretur concitato impetu.in cædem eius.s.crœ si: tunc sup.filius crœsi: uelut.i.tanq̃ oblitus sup.esset: quid natura negas set sibi nascenti hoc est q natura mutus esset proclamando ne occideret crœsum regem.reuocauit.i.retrahi fecit.mucronem iam pene impressum iugulo.s.crœsi. Ita.i.& aliis sup.qui uixerat sibi.i.q̃tum ad utilitatem pro priam mutus.sup.usq; ad id tempus: factus est uocibus.i.uoce & loque la utens saluti.i.ad salutem parentis.i.patris sui crœsi.

Illa nimirum: Duo fuerunt Crœsi lidorum regis filii quorum alter nul la arte custodiri potuit quin ferro ne caretur: ut ostendimus in ca.de somnus alter natus eligans diuq; mutus educatus: ui timo ris paternæ necis uocalis euasit. Captis.n.sar dibus a cyro. Cum ab eo edictum esset: ne quis crœsum occideret & forte quidam igna rus stricto ense in cædem eius irrueret filius nomine Atys: qui ad id tempus ut dixi mutus extiterat: ubi uidit periculum patris in hunc modum clamauit: ω ανφρωποσ μηκτει νετονκροισ ονο homo ne interficias Crœ sum: & ita liberatus est ab instanti morte pa ter: q̃q̃ alii aliter tradant: ut solinus in ca.de omine cum inquit olympiade octaua & q̃ dragesima uictor cyrus intrasset sardis asiæ oppidu; ubi tunc crœsus latebat Atys filius regis mutus ad id usq; temporis in uocē eru pit ui timoris. exclamasse.n. dicitur parce pa tri meo cyre & te hominem uel casibus no stris disce. dicitur crœsus appollinem consu luisse de filio futurus ne unq̃ uocalis eēt: cui sic apollo respondit. o crœse demens genere Lidius multorum rex ne uelis in regia domo uocem audire clamātis filii. hoc.n. multo me lius est ipsum sine uoce esse. nam loquetur in die qui tibi erit infœlix. Aul.gel.li.v.cap.viii. huius rei meminit. & utitur auctoritate hero doti. Captis a cyro sardibus: De expugnatio ne huius urbis Frōtinus.li.iiii.ca.viii.sic bre uiter Cyrus rex persarum incluso sardibus crœso: q̃ præruptus mons nullum aditum p̄ bebat ad mœnia malos exæquantes altitudi ne iugi subtexit quibus simulacra hominum armata persici habitus imposuerat noctuq; eos monti admouit: tum prima luce ex altera parte muros aggressus est ubi orto iam sole simulachra illa armatorum referentia habitum refulserunt. Oppidani captam urbem a tergo credentes & ab hoc in fugam dilapsi uictoriam hostibus concesserunt. Captis sardibus. Sardis tantum pluraliter declinatur & accu satiuum & uocatiuum in is mittit: ut uult Priscia.li.vi.unde dixit Soli.cum intrasset sardis & fuit oppidum asiæ & regia crœsi lidorum regis unde Hor.in.x.epistola. Quid cum clina samos quid crœsi regia sardis. Defectum priuatum. Ni mirum: certe & cum superiori refertur hoc modo scilicet quis docuit sic scythas respondere illa nimirum. Quid denegas set.s.eloquium.

De quodam iuuene dicto plutone. Capitulum.DXXXII.

Eadem charitas italico bello pinensē iuuenem cui plutoni erat cognomē tanto animi corpo risq; robore armauit: ut quum obsessæ urbis suæ claustris præsideret: & Romanus imperator patrem

Eadem chari. Hoc fuit Italico bello hoc est sociali cuius originem dixi mus. Itaq; aduersus latinos missi sunt Pompeius Stra. & sylla duces quorum legatus Mamercus erat qui uicit italos cum sylloue popedio eorum duce: sed cum obside retur pina oppidu; nec expugnari posset Ro manus imperator pinensem captiuum Pluto nis patrem qui portis præsidebat in filii con spectum adduci iussit: minitatusq; est ni ho

eius captiuum in conſpectu ipſius conſtitutum diſtri/ctis militum gladiis circũdediſſet:occiſurum ſe mini/tãs niſi irruptioni ſuę iter præbuiſſet:ſolus e manibus ſe nem rapuerit:duplici pietate memorandus.q; & patris ſeruator nec patriæ fuit proditor.

ſtes reſeratis portis intromitteret patrem oc ciſurum:filius incertus quid ageret: patri ne an patriæ magis conſuleret:denią; deſpera/tione quadam ductus in hoſtes qui patrem uinctum tenebant impetum fecit:eos diſſipa uit:patrem liberauit:& patriæ charitatem ſer uauit.Diſtrictis:Nudatis.

¶Eadem.i.conſimilis in patrem charitas armauit bello italico.i.ſociali:iuuenem pinenſem.i.pinæ oppidi italiæ cui plu toni erat cognomen:tanto robore animi & corporis:ut quum præſideret clauſtris.ſ.portarum:urbis ſuæ.ſ.pinæ obſeſſæ.ſ.ab Romanis:& imperator Romanus circũdediſſet gladiis militum diſtrictis.i.nudatis:patrem eius.ſ.plutonis: captiuum.i.iam tum captum:conſtitutum in conſpectu eius.ſ.Plutonis:minitans ſe occiſurum.ſ.patrem eius niſi.ſ.filius præberet iter irruptioni ſuæ.i.qua in urbem irrumpere poſſet:rapuerit ſolus ſenem.ſ.patrem e manibus.ſ.tot militum:memorandus.i.dignus qui memoretur & memoria colatur:duplici pietate:q.i.quia ipſe fuit &.i.ſimul:ſeruator.i.cõſeruator:(uulgo diceretur ſaluator quod uocabulum non eſt idoneorum uſu:licet ſaluum facere dicant) patris:nec fuit proditor patriæ Quia facile patrem recepiſſet ſi patriam prodere & ingreſſum hoſti facere uoluiſſet.ſed neutrũ fecit:& utrũq; ſeruauit. Aſcen.

De pietate erga fratres. Titu. V.

Hanc charitatem proximus fraternæ beniuolẽtiæ gradus excipit:nam ut merito primũ amoris uinculum ducitur plurima & maxima beneficia a cepiſſe:ita proximum iudicari debet ſimul ac cepiſſe.Quã copioſe enim ſuauitatis illa recordatio e? in eodem domicilio anteq̃ naſceretur habitaui:iiſdem incunabulis infantię tempora peregi:eoſdem appellaui parentes:eadem pro me uota excubuerunt:parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi:Chara e uxor.dulces liberi: iocũdi amici:accepti affines:ſed poſtea cognitis nulla beniuolentia accedere debet:q̃ priorẽ exhauriat.

De pietate erga fratres.
Capitulum.V.

Hanc pietatem:dicturus de pietate erga fratres eam multis ratiõibus laudat.Hanc pietatem ſcilicet filiorum in parentes.Proximus:Secundus.nã primus pietatis gradus eſt filiorum in parentes.Secũdus fratrum inter ſe.Tertius parentum in filios:de quo paulopoſt dicturus eſt.Beneficia primum eſſe a parentibus habemus.deinde uictum & ueſtitum.Ita proxi.Ita fratres exiſtimare debent ea ſimul accepiſſe.In eodem do.In quo.ſ.& frater hoc eſt in uẽtre matris. Imaginibus Quia eedem imagines me clarũ fecere.Chara eſt uxor:Per comparationem oſtendit fraternam charitatem maximã eſſe. Priorem.ſ.fraternam. Exhauriat : Euacuet: prior charitas extingui non debet alia ſuperueniente.

¶Hanc &c'.Eſt præfatio in exempla pietatis in fratres:quam proximam paternæ pietati argumentis conuincere contendit.Ordo eſt.Gradus beniuolentiæ fraternæ.i.quam frater exhibuit aut exhibet fratri:excipit proximus hanc charitatem ſcilicet in parentes.Nam ut.i.quemadmodum accepiſſe.ſ.a parentibus:plurima & maxima beneficia:ducit.i.a ſtimatur primum uinculum amoris:ita accepiſſe ſimul.ſ.cum altero.ſ.plurima & maxima beneficia debet iudicari proximũ ſcilicet a primo:uinculum amoris.id autem faciunt fratres ſub unis parentibus:ergo proxima a parentum charitate eſt fratrum charitas.Enim pro quia:q̃.i.o q̃tum:aut q̃ putas copioſæ ſuauitatis eſt illa recordatio: qua ſcilicet quis recordatur & repetit in animo ſuo.Ego habitaui in eodem domicilio.i.eodem utero materno in quo ipſe poſtea:ante q̃ naſceretur(poſſet fortaſſis etiam dici contra.ut ſi minor natu dicat:Ego habitaui in eodem domicilio cum poſt illum naſceret aut natus eſſem:ſed quia maioris natu eſt conferre opem in minorem:ideo ſic agit tanq̃ maior ſecum reputet) ego peregi tempora infantiæ in iiſdem incunabulis:in quibus.ſ.ille poſtea:ego appellaui eoſdem parentes.ſ.quos ille eadem uota ſ.parentum:excubuerunt.i.uigilauerunt pro me.i.pro ſalute mea:ego traxi ex imaginibus.i.ſtemmatis maiorum : parem gloriam ſup.cum illo:hoc eſt cum fratre:q.d.maxime copioſæ ſuauitatis eſt recordatio talis.Nam uxor eſt chara:liberi ſunt dulces.amici ſunt iocundi:affines ſunt accepti:ſed nulla beniuolentia debet accedere.i.addi cognitis poſtea:ut tã dictis uxori liberis.amicis & affinibus:quæ exhauriat.i.euacuet & abſumat priorem.ſ.charitatem:quæ eſt in fratrem paulopoſt nos natum. Aſcen.

De Scipione maiore.Ca.DXXXIII.

Atq; hæc teſte Scipione Aphricano loquor:q tametſi arctiſſima familiaritate Lęlio iunctus erat:attamen ſenatum ſupplex orauit:ne pro/uinciæ ſors fratri ſuo erepta ad eum transferretur:lega/tumq; ſe.L.Scipioni I aſiam iturum promiſit:& maior natu minori:& fortiſſimus & belli gloria excellens lau

Atq; hæc teſte Scipione.Hannibal deuictis carthaginenſibus cum ad rupti fœderis pœnas depoſceretur a Romanis ad Antiochum regem confugit: & illum ad inferendum Romanis bellum induxit:ut diximus quo tempore cõſules erãt L.Scipio &.C.lælius quorum uterq; prouinciam aſiam ſibi decerni uehementer exoptabat cuius gratia:non parua inter eos uidebatur futura contentio:ſed res ad arbitrium ſenatus reiecta fuit quæ ſtudia patrum erexit:

senatoresq; dubios reddidit de tantis uiris iudicia facturos: uerum tamẽ apud patres maior lælii gratia: maiorq; erat existimatio: & propterea senatus ad eum inclinare negociũ q; deferre plæ uidebatur quod ubi sensit sci pro fratris pietate motus ab eo deprecatus est illam ignominiam. nam & in senatu fratrem laudauit uirum fortem & sapientem. & cum illo se iturum legatum in prouinciam ultro professus est: qua uoce omnem patrum dubitationem de fratre & demandandæ prouinciæ cunctationem excussit. nam frequenti senatu decretum est. ut. L. Scipio in græciã aduersus ætholos: deinde in asiam aduersus antiochum cum scipione fratre transiret: quẽ Hannibali uicto & pro antiocho in acie dimicanti uictorem opponeret. quis igitur. P. Scipionis pietatem non iure miretur: quam non solum a prima adolescentia Cornelio patri: ut supra diximus sed deinde quoq;. L. fratri id ætatis hisq; rebus egregiam præstitit: & q̃.i erat aphricanus & maior natu: & qui hannibalem uicerat: qui de pœnis triumphauerat: q omnes suæ ætatis imperatores belli gloria & uirtute ante ibat imperio tamẽ minoris natu se sponte submisit: ut is in honore obtinendæ prouinciæ gratioso collegæ preferretur: ex quo bello frater ipsius consilio & opera usus maximam gloriam in patriam reportauit. Arcta familiaritate: Adeo ut inter pauca illa amicorum paria quæ tantopere admiratur antiquitas Scipionem & Lælium Cicero dicat esse connumerandos. Sors. s. asiæ prouinciæ contra regem antiochum. Maior natu: Aphricanus. Minori. Asiatico. Laudis inopi. s. fratri. Nondum asiatico. Quia nondum debellauerat asiam. Alterum. s. cognomen aphricani ex aphrica domita: Alterum dedit. s. asiatici: quia eius consilio & intercessione asia deuicta est. Maior: Quia maior erat minister q̃ frater cum imperio.

dis inopi: & qd̃ super omnia est nondum asiatico iam aphricanus. Itaq; clarissimorum cognominum alterum sumpsit: alterum dedit. triumphiq; prætextam huius excepit: illius tradidit: ministerio aliquanto maior q̃ frater imperio.

¶ Atq; ego loquor hæc teste id est attestante id Scipione aphricão. s. maiore: qui tameti. i. q̃q̃ iunctus erat Lælio familiaritate arctissima (quia cum eo nobile par amicorum constituit) attamen orauit supplex senatũ: ne sors prouinciæ. i. asiæ: erepta fratri suo. s. Lucio: trãs feretur ad eum. s. Lælium: & promisit se iturum in asiam legatum Lucio Scipioni. s. fratri suo: & i. simul sup. promisit se iturum legatum: cũs autem cum esset maior natu: minori. s. natu. i. iuniori: & fortissimus & excellens gloria laudis: inopi laudis. s. fratri quia nihil adhuc gloriosum gesserat: & quod est super omnia: ipse iam Aphricanus. i. ab Aphrica deuicta sic dictus: repete promisit se iterum legatum fratri nondum asiatico. i. qui nondum ab asia deuicta sic dicendus erat. Itaq;. i. & ita: ipse sumpsit alterum duorum cognominum (dicerem agnominum) clarissimorum uidelicet aphricani & asiatici: alterum dico uidelicet aphricanum sumpsit sibi: & dedit. s. fratri alterum uidelicet asiaticum: & excepit. i. eminenter induit prætextam. i. triumphalẽ uestem: huius. s. aphricani triumphi: & tradidit. s. fratri prætextã illius. s. asiatici triumphi: existens sup. maior aliquanto: ministerio. i. fungens officio legati qui minister erat imperatoris seu consulis i bello: q̃ frater imperio. i. fungens in perio totius exercitus: quia ad consequendam eam uictoriam plus ualuit nomen legati: q̃ imperium consulis.

De Marco Fabio erga fratrem.
Capitulum. DXXXIIII.

Marcus uero Fabius consul inclyta pugna hetruscis & ueientibus superatis delatum sibi summo senatus populiq; studio triumphum ducere non sustinuit: quia eo prælio. Q. Fabius frater eius consularis fortissime dimicans occiderat. Quantã in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existimemus propter quam tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit?

¶ Marcus uero Fabius consul: Etruscis & Veientibus superatis nobili pugna: non sustinuit. i. non est passus: ducere triumphum delatum. i. præstitum & oblatum sibi summo studio senatus & populi. s. Romani: q Quintus Fabius frater eius. consularis. s. uir. i. qui aliquando consul fuerat: occiderat. i. occubuerat eo prælio dimicans. i. pugnans fortissime. Quantam pietatem fraternæ charitatis existimemus. i. iudicare debemus habitasse in eo pectore. s. Marci Fabii: propter quam. s. pietatem: tantus fulgor amplissimi honoris qualis est triumphus potuit extingui: q. d. haud dubie maximam.

Marcus uero Fabius. Liuius ab urbe condita cum. M. Fabi. consul aduersus ethruscos qui tunc agros Ro. inuaserant: duxisset exercitũ & præsertim contra ueientes & ianiculos eos ingenti prælio cum magna eorum strage: superauit: sed non fuit Ro. incruenta uictoria. nam multi ex clarissimis uiris in ea pugna ceciderũt: iter quos alter consul & Qu. Fabius consulis frater q cum inter confertissimos hostes fortiter dimicaret: uulneratus pugna excessit: & paulopost expirauit: cum igitur triumphus a senatu delatus esset consuli ob res magnifice gestas: ille amissi fratris grauissimo dolore cõfectus triumphum suscipere recusauit: q̃q̃ tanta dignitas ab omnibus expeti consueuerit Quã tam: quasi dicat mirabilem. Fulgor scilicet triumphi.

Hoc exẽplo: germania debellata erat a Druso Tyberii Neronis fratre qui germanicus dictus est: qui paulopost equo super crus eius delapso trigesimo die uitam cum morte commutauit. Nero qui ticinum ad uisendos parentes liuiam & octauium uenerat & modo ligurum uictore prouincia redierat: a fratre grauiter laborante p nuncios accitus: ad eum tanta celeritate peruenit ut uix credi posset: nam breuissimo temporis spacio: utpote die ac nocte ducenta mi

De Tyberio Cæsare. Ca. DXXXV.

Hoc exemplo uetustas: illo sæculum nostrum or

natum est:cui contingit fraternũ iugũ Claudiæ prius nunc & iuliæ gentis intueri decus.tantum enim amorem princeps parensq; noster insitum animo fratris Drusi habuit:ut cum Ticini quo uictor hostium ad cõplectendos parentes uenerat:graui illum & periculosa ualitudine in germania fluctuare cognouisset:protinus inde metu attonitus erumperet.Iter quoq; q̃ rapidum & præceps uelut uno spiritu corripuerit:eo patet q̧ alpes Rhenũq; transgressus die ac nocte mutato subinde equo ducentis milibus passuum per modo deuictam barbariam Antabagio duce solo comite contentus euasit:sed eum tunc maximo labore & periculo implicatum mortaliumq; frequentia defectum sanctissimum pietatis numen & dii fautores eximiarum uirtutum & fidissimus Romani imperii custos Iuppiter comitatus est.Drusus quoq; q̃q̃ fato iam suo q̃ illius officio propior erat:uigore spiritus & corporis uiribus collapsus:eoipso tamẽ quo uita & mors distinguitur momento legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iussit:& ut imperator salutaretur præcepit:dextera ĩ parte prætorium ei statui:& consulare & imperatorium nomen obtinere uolens:eodemq; tempore & fraternæ maiestati cessit & uita excessit.

¶Hoc exemplo &c.Vetustas.i.prisca ætas aut uetustum sæculum:ornatum est hoc exemplo.s.Fabii iam dicti:sæculum nostrum.i.præsentis æui est ornatum illo scilicet exemplo quod dicturus est.cui.s.sæculo nostro contingit intueri fraternum iugum.i.iugationem & parem societatẽ:gentis claudiæ prius.i.qui fratres.s.Tyberius Nero & Drusus Germanicus ante adoptionem factaʒ ab Augusto erant de domo claudia:& nũc contigit intueri:& id est etiam decus gentis iuliæ:in quam per adoptionẽ asciti erant.Enim pro quia:princeps & parens noster.i.urbis nostræ:uidelicet Romæ:hoc est Tyberius cæsar.habuit tantum amorem drusi fratris insitum.s.a natura animo.s.suo:ut quum ipse tyberius cognouisset ticini.i.in ea urbe ad Ticinum flu.quæ nunc papia dicitur:quo.i.ad quam urbem:ipse uictor hostium.s.ligurum.uenerat ad complectendos parentes.s.Augustum uitricum & Liuiam matrem cum inquam cognouisset ticini:illum.s.fratrem suum drusum:fluctuare.i.inter uitam & morteʒ ancipitem uersari:ualitudine:graui & periculosa:quam ex lapsu de equo cõtraxerat:erumperet.i.ut exiliret protinus inde.i.e ticino:attonitus metu s.de ualitudine fratris:& q̃.i.q̃tum rapidum & præceps iter corripuerit uelut uno.i.continuo spiritu:patet eo.i.ex eo q̧ ipse transgressus alpes.i.montes illos altissimos italiam in ea parte a germania dirimentes:die ac nocte.i.irrequieto cursu:equo mutato subinde.i.per interualla euasit ducentis milibus passuum per barbariam.i.barbaram Germanorum:ut ipse interpretatur terram:deuictam.s.a druso modo.i.paulo ante.contẽtus solo Antabagio duce.s.itineris:comite.i.comitante:unde quia uiam indicauit dux erat:quia minor eo cui uiam monstrauit comes dicendus erat:sed sanctissimum numen pietatis.s.in fratrem sup.comitatum est:& dii fautores.i.adiutores eximiarum uirtutum:sup.comitati sunt & iuppiter custos fidissimus imperii romani:comitatus est tunc eum.s.tyberium principem:implicatum maximo labore & periculo:& defectum.i.destitutum frequentia.i.a multitudine:mortalium.s.hominum.Drusus quoq; q̃q̃ erat iam propior.i.uicinior:fato suo.i.morti uicinæ q̃ officio illius.i.in illum hoc est in fratrem suum tyberium exhibendo:utpote collapsus uigore spiritus & uiribus corpo

lia passuum alpes rhenũq; transgressus uno tantum comite locorum perito contendisse dicitur:qui cum extinctum fratrem inuenisset:corpus eius Romam uehi curauit:& in tumulo.C.Cæsaris sepultus est:in cuius funere laudes ab Augusto cæsare eius uitrico amplissimæ datæ sunt.Pli.lib.vii.naturalis historiæ:nuper inquit Fonteio & Vipsano consu.annos nouem genitum pŭerum a meridie ad uesperum septuaginta quinq; milia passuum cucurrisse:cuius rei admiratio ita demum solita perueniret si quis cogitet recte ac die longissimum iter uehiculis tribus Tyberium emensum festinãtem ad Drusum fratrem ægrotantem in germania. In ea fuerũt ducenta milia passuum:de puero Solinus aliter tradit:confecisse tantum quadraginta quinq; milia passuum quod uidetur uerisimilius Suetonius in uita Tyberii:Tyberius inqt Drusum fratrem in germania amisit:cuius corpus pedibus toto itinere præ̃cediẽs Romam usq; peruexit Liuius lib.ultimo.Drusus ex fractura equo sup crus eius collapso xxx.die q̃ id acciderat mortuus est.corpus a Nerone fratre qui nuncio ualitudinis euocatus raptim accurrerat Romam reuectum & in.C.Iulii tumulo conditum:laudatus a cæsare Augusto uitrico:& supremis illius funeribus plures honores dedit. Claudiæ:prius:Nam utrũq; genus a Claudia gente traxerant:paternum a Tyberio Nerone:maternum ab Apio pulchro:qui ambo cæci Apii filii fuerunt teste Suetonio Ergo cum Liuiaʒ Drusullam Neronis & Drusi matrem Augustus cæsar duxisset uxorem & eius precibus sibi Drusum & Tyberium adoptasset:i gẽtem Iuliam per adoptionem uenerunt sed prius de gente Claudia nati ex Tyberio Neróe Appii Claudii cæci filio:& ex Liuia Appii pulchri filia.Ut cum Ticini Fluminis:qui præterlabitur papiam.nascitur ex lacu lacio teste Strabone in fine quarti libri.Graui & periculosa:quia super crus eius ut diximus delapsus fuerat equus.Fluctuare.in dubio eẽ. Ducentis milibus.In die & nocte:ut qui iã uolunt tantum itineris confecisse uidetur prope incredibile.Modo deuictam:pauloãte deuicta barbaries erat a Romãis ergo adhuc illis erat infensa & inuisa:duce.s.itineris.Periculo:Quia barbariem modo uictam transiit More suo:Tyberio adulat Valerius cuʒ dicat:q̧ numen pietatis:cælestesq; omnes & Iuppiter omnipotens illi semper in latere affuissent:cumq; incolumem conseruassent:ut esset qui Romanum imperium pie sancteq; regeret.Defectum:destitutũ.Pietatis numen Cuius offõ fungebat.Proprio fato suo:ppiqor morti suæ q̃ fris officiũ susciperet:sʒ añ ei9aduẽtũ expirauit.Vigore spũs:Quia tñe eã hæc iuberet in exigua spe spm̃ trahebat.

Valerius maximus

ris:tamen iussit eo ipo momento quo uita & mors distinguitur.i.in extremo uitae suae:legiones procedere obuiam fratri cum insignibus suis:& praecepit.s.legionibus ut sup. Tyberius salutaretur.s.ab eis:imperator:uolens praetoriu; i.est habitaculum praetoris hoc est eius q̄uis militibus diceret uidelicet imperatoris:statui.i.constitui ei Tyberio in dextera parte:& uolens eum sup.obtinere nomen &.i.simul consulare & imperatorium:& eodem tempore cessit.id est locum assignauit maiestati fraternae:quem imperatorem constitui uoluit:& excessit uita.i.mortuus est.Quibus uerbis non tam defuncti laudat in fratrem pietatem:nec rursus uiui in defunctum:quam iustum Tyberii in imperium successorem probare contendit:ex eo ꝙ omnibus militum suffragium fraterno iusso electus sit.

His scio equidem:excusat se Valerius ꝙ proximum exemplum Druso & Tyberio non cõueniat.nam exemplum Drusi & Tyberii compara.i.posset & pollucis & castoris pietati.dicit ergo sequens pietatis exemplum cum Drusi Tyberiiq; pietate nulla in re cõferri posse uidetur cum castoris tantum & pollucis pietate comparari merito possit.incongrue igitur subiungitur:sed aeque ferant Drusus & Tyberius necesse est:quia non fuit praetermittendum: q̄uis humilis conditionis hominis: Nam & posteris gratissimum erit:& ipsis quoq; druso & tyberio imperatoribus clarissimis periucundū Exemplum castoris & pollucis Nota est fabula:ꝙ alter immortalis mortalem fratrem suae immortalitatis uoluit esse participem.Vnde Virgilius Si fratrem pollux alterna morte redemit.Itaq; reditq; uiam toties.quod ideo fingitur:ut inquit seruius : q̄a sunt duae stellae quarum una cadente : altera oritur.Is namq; Quo tempore bella ciuilia gesta sunt inter pompeium & sertorium forte ita accidit ut duorum fratrum alter pompeium alter sequeretur sertorium eo forte animo ut alter alteri faueret in uictoria:& sic eorum conditio non omnino misera foret : sed aliter fortuna tulit:nam conserta pugna alter alterum ignorans occidit. quod cum inter spoliandum cognouisset se fratrem occidisse fortuna grauiter incusata & corpore i castra delato rogoq; super impositum seipsum trāsfixo pectore cõmunibus flammis cremandū iniecit. Abbreuiator li.LXXIX.L.Cornelius Cinna cum perniciosas leges proferret pulsus urbe.a.Cn.Octauio collega cum sertorio tri . ple.imperioq; abrogato corruptum Apii Claudii exercitum in potestatem suam redegit.& bellum urbi ītulit:accersito.C. mario cum aliis exulibus ex aphrica:in quo bello duo fratres alter ex pompeii exercitu alter ex cinnae ignorantes concurrerunt:& cu; uictor mortuum spoliaret agnito fratre ingēti lamentatione edita rogo ei extructo ipse supra rogum se transfodit:& eodem igne consumptus est:aut ergo Valerius dissentit a liuio aut duo fuerunt exempla similia:alter in exercitu Cinnae:alter Sertorii: aut quod melius est quia coniuncti fuerunt Cinna & Sertorius:ut nihil intersit. utrum Cinnam dicat an Sertorium.Multum ac diu:Multū ad quātitatem:diu ad tempus refertur.nam & multa in deos conuitia.& longo tempore iactauit:possumus aliquid facere multum & non diu:uerbigratia.si legerem chartam unā ab ortu solis usq; ad occasum:diu quidem lege

De quodam milite Cnei pompei.
Ca.DXXXVI.

His scio equidem nullum aliud q̄ Castoris & pollucis specimen consanguineae charitatis conuenienter adiici posse:sed omnis memoriae clarissimis imperatoribus profecto non erit ingratū si militis summa erga fratrem suum pietas huic uoluminis parti adhaeserit.Is namq; in castris.Cn.pompei stipendia perageus:quum Sertorianum militem acrius sibi in aciem instantem cominus interemisset iacētēq; spoliaret:ut fratrem germanum esse cognouit multum ac diu conuitio deos ob donum impię uictoriae insecutus prope castra transtulit:& pretiosa ueste opertum rogo imposuit:ac deinde subiecta face protinus eodē gladio quo illum interemerat pectus suum transuerberauit seq; super corpus fratris prostratum communibus flammis cremandum tradidit.Licebat ignorantiae beneficio innocenti uiuere:sed ut sua potius pietate q̄ aliena uenia uteretur comes fraternae neci non defuit.

His scio &c.transit ad humilius exemplum cum deprecatione ne sibi uitio detur:& cum obtestatione dissimilitudinis : unde adulatione solita Tiberium & drusum castori & polluci inter deos relatis comparādos cēset dicens.Equidem.i.ego certe:scio:nullum aliud specimen.i. speciosum approbamentum charitatis consanguineae.i.eodem sanguine genitorum q̄ castoris & pollucis posse adiici conuenienter.i.decenter his.i.ia; dictis principibus Romanis Tyberio & Druso:sed profecto.i.reuera ingratū non erit principibus clarissimis omnis memoriae.i.quos omnium memoria complectitur:hoc est quorū extat memoria:hoc est Tyberii & Drusi:si summa pietas militis.s.pompeiani erga fratrem suum adhaeserit.i.annexa sit:huic parti uoluminis.Dixit summam pietatem militis in fratrem namq; is.s.miles peragens stipendia.i.aere merens:in castris Cnei pōpei.s.magni quum interemisset cominus.i. coniunctis manibus pugnantem militem sertorianum.i.sub sertorio stipendia facientem: instantem sibi in aciem.i.aut oculorum aut belli sed de belli acie diceret:in acie acrius idest multum strennue:& spoliaret iacentem.i.prostratum:ut.i.postq̄ cognouit eum esse fratrem germanum:insecutus multum ac diu deos cõuicio.i.execratione:ob donum impiae uictoriae ꝙ.s.ut fit in bellis ciuilibus:fratrem interemisset uictor eius:transtulit sup.cadauer eius prope castra:& impo suit rogo opertum.i.tectum preciosa ueste:ac deinde face subiecta ut cremaretur:transuerberauit protinus eodē gladio quo interemerat illū.s.fratrē suū:pectus suū.i.propriū:& tradidit sese prostratū super corpus fratris:cremandū cõibus flāmis.licebat.i.licitū erat ipsi ignoranti uiuere beneficio ignorantiae:quia ignorans fratrē esse eū interemerat: sed ut uteretur potius sua pietate q̄ uenia.i.ignorantia aliena non defuit comes fraternae neci:quia statim fratris neci suā subiecit.

rem:sed non multum:nam tanto spacio decē atq3 eo plures legi possent. Licebat ignorantiae. Excusat q ignorans fecerit.ut fratris pietatem exaggeret.

De pietate erga patriam. Ti. VI.

Rctissimi sanguinis uinculis pietas satisfecit. Restat nunc ut patriae exhibeatur cuius maiestati:etiam illa quae deorum numinibus aequatur auctoritas parentū uires suas subiecit. fraterna quoq3 charitas equo animo ac libenter cedit:summa quidem cum ratione:quia euersa domo iterdum reipu. statns manere potest:urbis ruina penates omnes secū trahat necesse est. Verum quid attinet uerbis ista cōplecti: quorum tanta uis est ut aliqui salutis suae impendio testati sint?

De pietate erga patriam.

Rctissimi sanguinis uinculis. De pietate dicturus erga patria3 laudat eā per comparationem & probat hanc caeteris praeferendam:quia omnia inseruata patria seruantur:nam euersa familia in qua patres & filii continentur stare potest patria: sed euersa patria domus & familia stare non potest. Sanguinis uinculis. Filiorum in parentibus & huic patriae pietati caedit parentum simul & fraterna pietas. Illa quae deorum numinibus aequatur. Paterna pietas quae adaequatur diuinae pietati:patriae cogitur cedere. Impendio:damno.

¶ Arctissimi &c. Praefatio est i exempla pietatis in patria3 quam docet magis necessariam q̄ in parentes aut fratres:ideoq3 Cicero attestatur q omnium charitates una in se complectatur.uultq3:ubi pater patriam per tyrannidem occupaturus esset:aut tyranno aut hosti traditurus:nec a filio quouis pacto ab incoepto consilio reuocari posset filium potius per indicium patris patriae cōsulere debere:q̄ cū salute patris patriae libertatem amittere. Primum huius loci uerbum quidam habent arctissimis:q̄d q̄dē magis quadret cū ablatiuo uinculis:sed quia is syllaba ter continue posita sibilū pariat alii legūt & ita scriptum reperi. arctissimi ut sit ordo. Pietas.i.narratio de pietate:aut pietas ipa:satisfecit.s.i supioribus exēplis:uinculis arctissimi sanguinis:ut parentū & liberorū inter quos ē primū uinculū: & fratrū iter se quorū docuit eē pximū. Restat nūc ut sup. pietas exhibeatur patriae.i.ut afferamus exēpla eorū q i patriā suā pii fuere:cuius.s.patriae:maiestati:ētilla auctoritas parētum:quae aequatur numinibus.i.diuinis potentiis deorū:(nō tñ ex aequo. Nā l3 parētibus scdm deos debeat honor:ñ tñ aequalis:qa si parētes qppiā cōtra dei mādata iusserint surda aure trāseūdi sint:imo pie monēdi se iniquae iubere q de9 uetuerit:aut cōtra uetare qd deus iusserit:uerū i hoc qppiā simile ē q deos uenerationis gratia ēt patres uocauit gentilitas :ut nos deū oīum creatorē patrē appellamus: Suntq3 parētes cū deo i gñatione liberorū coopatores:qa uirtus diuina ad oēm opationē cōcurrit:& aias rōnales sola creat) subiecit uires suas:qa uult ut plus patriae q̄ sibi tribuat:cuius .s. patriae maiestati:charitas quoq3 fraterna cedit:aequo animo ac libenter:quidem.i.& certe cum summa ratione:quia domo euersa status reip.potest interdum manere:& sup.necesse est ut:ruina urbis.s.i q̄ ē resp.trahat secū oēs penates.i. domos priuatas. Verū.i.sed qd attinet.i.ad rē facit:cōplecti ista.i.istas res uerbis.i.docere pfiae salutē parētū saluti pferendam:t quorū.i.quarū rerū:tanta uis ē:ut aliq.i.nō pauci. Sic eni iterdū accipitur.ut Est aliqd sese unius dñm fecisse lacertae.i. ñ pu3 s3 mltū.alioq dice: potuisset qdā testati sint sup.ea:ipēdio.i.ipēsiōe salutis.i.uitae suae: q̄ carior eē posset q̄ pertū.

De Bruto primo consule. Ca. DXXXVII.

Rutus consul primus cum Arunte Tarquinii superbi filio regno pulsi in acie ita equo concurrit ut pariter illatis hastis. uterq; mortifero uulnere ictus exanimis prosterneret. Merito obiecerit populo romano libertatem suam magno stetisse.

¶ Brutus scilicet Iunius primus consul:concurrit equo in acie idest in conflictu : cum Arunte filio Tarquinii superbi pulsi regno scilicet Romanae urbis (ob superbiam & lucretiae per filium eius uiolationem) ita idest tali modo ut hastis illatis pariter.i.pari impetu:uterq3 ictus.s.ab altero:uulnere mortifero:prosterneretur exanimis.i.anima spoliatus aut iam iā spoliandus. Brutus sup.obiecerit merito populo romano libertatem suā:hoc est populi romani:stetisse sup.sibi magno.scilicet praetio : quia uitae suae impendio.

Brutus cōsul: haec historia supius ptransitū annotata fuit.nam cū ppter lucretiae stuprum reges urbe brutus eiecisset illi primum fraude in patriam redire tentarunt qui ubi obstructum sibi fraudis iter intellexerūt ad apertā uim & hetruscorū auxilia confugerunt quibus freti magno cu3 exercitu in fines Ro. irrupere. Profectus est igitur obuiam brutus quem cum aruns regis filius eum consularibus fulgentē insignibus conspexisset acerrimo dolore & praecepti regni memoria excitus & impulsus equo calcaribus ad acto ruit in consulem:quod ille aduertens non minori animo in hostem fert.tantoq3 impetu & tam nulla sui protegendi sed sola hostis feriendi cogitatione concursu3 est ut alternis confixi hastis ambo pariter collaberentur superq3 occisum sua manu Arūtem ipse mutuo uulnere Brutus expirauit: & ut fieri utar uerbo quasi consul adulterum (ut ille ait) seu uerius adulteri fratrem regno pulsum: uita quoq3 pelleret: & cum ad inferos seqret:funus osuli rebus oib9 pclar::s3 nulla re magis q̄ qd eū matronae oēs:ut parentē āno itegro luxerūt. Merito.iure inqt dixerit Valerius maximus.

rim magno libertatis sibi constitisse quia au/
ctorem libertatis amisit.

C Vm autem in. C. genitio. & L. Aemy
lio consu. forum medium Ro. siue
motu terrae seu q̄ ui alia dicitur spe/
cu uasto in immensam altitudinem fuisse col
lapsum: neq̃ eam uoraginem coniectu terrae
cum pro se quisq̃ congereret expleri potuis/
se prius q̄ deum monitu quaeri coeptum quo
plurimum po. ro. posset: id uates canebant in
ticiendum remp. Ro. perpetuam esse uellent:
tum. M. Curtium iuuenem bello egregium ca
stigasse ferunt dubitantes: an ullum maius
Romanum bonum esset q̄ arma uirosq̃: si/
lentio deinde facto: templa deorum immor
talium quae foro imminebant capitoliumq̃
intuentem: & manus nunc in coelum: nunc in
patentes terrae hiatus ad deos manes porri/
gentem se deuouisse: equo deinde q̄ pote/
rat ornatissimo insidentem armatum se in
specum imisisse: donaq̃ ac fruges super eũ
a multitudine congestas: lacumq̃ Curtium
non ab antiquo illo. T. Tatii milite Curtio
metio: sed ab hoc appellatum. Illud profun/
dum: in illam uoraginem. Magna postea: Ex
tollit hanc rem: multa inquit praeclara exem
pla cõmemorari possent in foro edita: nullũ
tamen cum Curtii fato conferendum. Multa
postea multa praeterea egregia facinora i fo
ro edita fuere: nullum tamẽ Genitii facto cõ
parandum. Subsideret: inclinata esset. Admo
tis: appropinquatis & subditis calcaribus. de
hoc curtio Petrar. Vnde ego uos moneo no/
bis uirtute uel armis Nil melius tribuisse de
os: haec summa profecto. Haec uere Roma
na bona & si summa reposcunt: Arma uirum
q̃ dabo: sic Curtium loquentem inducit Pe
trarcha. Liuius quoq̃ nullum magis roma/
num bonum censet q̄ arma uirosq̃.

G Enitio Cippo. Hoc exemplum prae
cedenti dicit esse consimile: & ꝓbat
nam cippus iste cum per portã quae
randuscula dicitur. egressurus esset in tran/
seundo exorta sunt cornua tantae magnitudi
nis: ut regredi non posset consulto oraculo:
cognouit se futurum regem: si reuerteretur in
urbem maluit in exilium uoluntarium profi
cisci q̄ patriam suam libertate priuari: Veluti
cornua: bene ueluti cornua: quia non re uera
cornua fuerant: sed propter daemonum illu/
siones cornua esse uidebantur de q̃bus Oui
dius. Cornuaq̃ auratis miram referẽtia for
mam: Postibus insculpunt longum mansura
per aeuum. Solidam: Veram & non adum/
bratam.

De Curtio Roãno equite. Ca. DXXXVIII.

C Vm aũt in mediam partem fori uasto ac re/
pẽtino hiatu terra subsideret: responsumq; eẽt
ea re tantummodo cõpleri qua populus Ro.
plurium ualeret. Curtius & animi & generis nobilissimi
adolescens interpretatus urbem nostram uirtute armisq;
pręcipue excellere: militaribus insignibus ornatus equũ
conscendit: eumq; uehementer admotis calcaribus prae
cipitem in illud profundum egit: super quem uniuersi
ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt: conti/
nuoq; terra pristinum habitum recuperauit. magna po/
stea decora in foro romano fulserunt: nullum tñ hodie
pietate curtii erga patriam clarius obseruatur exemplũ:
Cui principatum glorię obtinenti consimile factum sub
nectam.

¶ Cũ aũt terra subsideret. i. ad imũ tẽderet & abissũ faceret: in mediã p/
tẽ fori. s. Romãi: hiatu. i. apertura & uoragine ac specu uasto. i. ualde ãple
ita ut ipleri neqret: ac repẽtino. i. subito orto: & ita magis horrẽdo: ne tõl
quũ urbis absorberet: & nisuz eẽt. s. a uatibus sup. hiatũ illũ posse cõple
ri tãtũmodo. i. dũtaxat ea re: qua populus romanus ualeret plurimũ: Cur
tius adolescẽs & ai & generis nobilissimi (Sũt q nobilissimus legãt: sed
isolita fieret cõstructio: nõ eni dicit nobilissimus ai sed aio) iterpraetatus
urbẽ nostrã. s. Romã: excellere ꝓcipue uirtute & armis. i. armatorũ eqtũ:
ornatus isignibus militaribus: cõscẽdit equũ: & egit. i. ut ipulit secũ i illud
ꝓfundũ: cũ. s. equũ ꝓcipitẽ. i. in caput cadẽtẽ: & hoc calcaribus admotis
uehemẽter aut sint ablatiui istrumẽtales: egit cũ ꝓcipitẽ calcaribus &c.
Sup quẽ. s. Curtiũ uniuersi ciues iniecerũt certatim. i. quasi cũ certamie qs
primus aut plurimũ iniiceret: fruges gratia honoris: & cõtinuo terra recu
pauit pristinũ habitũ. i. piorẽ dispositionẽ qa specus ille ptim oppletus:
& ptiz coitiõe terrae clausus ẽ: magna decora. i. ornamẽta: ut statuae eque
stres fulserit postea i foro Romão: tñ nullũ exẽplũ obseruat. i. ueneratur
hodie clarius pietate Curtii erga patriã: Cui. s. Curtio aut Curtii exẽplo:
obtinenti principatum gloriae: ego subnectam factum consimile idest cõ
similis charitatis in patriam.

De Genitio cippo pretore. Ca. DXXXIX.

G E nitio cippo praetori paludato portam egre/
dienti noui & inauditi generis prodigium in
cidit. Namq; in capite eius subito ueluti cor
nua emerserunt. respõsumq; est eũ regem fore si in urbẽ
reuertisset. Qd̄ ne accideret uoluntarium ac perpetuũ
sibimet indixit exilium: Dignam pietatem: quę qd̄ ad so
lidam gloriam attinet septem regibus praeferatur: cuius
testandae rei gratia capitis effigies aerea portę qua excel
serat inclusa est: dictaq; Rãdusculana q̃ olim randa
ara dicebatur.

¶ Genitio &c. Ordo est. Prodigium noui & inauditi generis incidit Geni
tio Cippo: sic cognominato: pretori scilicet ro. paludato. s. ueste impera/
toris proficiscentis in bellum ornato: egredienti portam scilicet urbis quae deinde randusculanã dicta est. Namq̃ super res
quaedam ueluti cornua: emerserunt idest exciterunt: subito in capite eius: responsumq̃ est scilicet a uatibus aut oraculis
deorum: de significatione prodigii interrogatorum: eum fore idest futurum esse regem: si reuertisset in urbem. Quod ne
accideret. idest ne rex fieret: & ita libertatem patriae opprimeret: ipse indixit sibi exilium uoluntarium ac per/

petuum. Dignā id est o dignam: aut dignam sup. censeo pietatem q̃ quod .i. quantum pertinet ad solidam .i. synceram & ueram gloriam praeferatur septem regibus .i. quotquot romae regnarant. Cuius rei testandae .i. attestandae & testificādae grata: effigies capitis aerea .i. ex aere facta: inclusa est portae qua .s. Genitius excesserat: & dicta est .s. porta rādusculana: q̃ quia ara dicebatur olim randa.

De Aelio praetore. Ca. DXL.

Genitius huius laudis successionem tradidit aelio praetori: cui ius dicenti: quum in capite picus consedisset aruspexq; affirmasset cōseruato eo tore domus ipsius statum foelicissimum: reip. miserrimum: occiso in contrarium utrumq; cessurum: e uestigio picum morsu suo in conspectu senatus necauit: decem & septem militum familiam eximię fortitudinis uiros cannensi praelio amisit: respu. procedente tempore ad summum fastigium imperii excessit. Hęc nimirū exempla Sylla & marius & cinna tāq̃ stulta irriserunt.

¶ Genitius .s. Cippus de quo proximo loco dictum est: tradidit successionē huius laudis .s. fugiendi regni Aelio praetori cui dicenti ius .i. iudicāti populo: cū picus .s. auis in tutela martis credita consedisset .i. quietē cepisset in capite & aruspex affirmasset: eo .s. pico conseruato: statū domus ipsius felicissimū & sup. statum resp. miserrimum: & sup. eo occiso. utrūq; cessurum in contrarium .i. statum ipsius fore infelicissimum & resp. felicissimum: necauit e uestigio idest statim ubi stetit non mutato uestigio: picum morsu suo: in conspectu senatus: & sup. amisit deinde in praelio cannensi cum Hannibale cōmisso familiam decem & septem militum appositorie: uiros eximiae fortitudinis: & sup. post illam cladem: Resp. excessit tempore procedente .i. successum temporis: ad sūmum fastigiū .i. culmen imperii. Nimirū idest haud dubiae: Sylla & Marius & Cinna: qui postea remp. oppresserunt & ciues Romanos proscripserunt irriserunt haec exempla tanq̃ stulta. Addidisset: ut Cicero. Caesarem: sed propter tyberium qui illi successit omisit.

Genitius laudis. Nec hoc paruū fuit erga patriam pietatis indiciū: cum Aelius praetor non modo suā: sz uniuersae familiae & generis incolumitatem patriae saluti postposuit: qui maluit picum q̃ sibi ius dicenti in uertice conscenderat eo fato ut capto & occiso eius domus grauissimam perniciē. respublica uero non paruam consecutura esset foelicitatē: necare eū exitio suo q̃ eū conseruare cū respu. detrimento. Picus est species auis quae rostro arbores pforat. Frontī. lib. iiii. cap. y. Aelius inquit praetor Vrbanus cū ei ius dicenti picus in capite consedisset & aruspices respōdissent: dimissa aue hostiū suorumq; uictoriā fore: necata Po. Ro. superiorem: auem occidit: qua nostro exercitu uincente: ipse cū. xiiii. aelus ex eadem familia in plio occisus est: hunc quidem nō aeliū: sed laeliū fuisse: & laelios nō aelios perisse credunt. Decem & septem. Frontinus dicit tātū modo. xiiii. fuisse. Vtrūq; scilicet & sibi male & respu. bñ cessurū. Respub. Quia Aphricanus postea Carthaginem Po. Ro. tributariā fecit. Sylla marius & cinna. Hi enim imperii auidi fuerunt: unde caesar cum audisset Syllam deposuisse dictaturam priuatus: ut altum dormiret. Sylla inquit nesciuit litteras.

De publico decio. Cap. DXLI.

Publius decius qui consulatum in familiā suā primus intulit cum latio bello romanam aciē inclinatam pene iam & prostratam uideret. caput suum pro salute reip. deuouit ac protinus cōcitato equo in medium hostium agmē patriae salutē sibi mortem petens irrupit: factaq; ingenti strage plurimis telis obrutus supercorruit: ex cuius uulneribus & sanguine insperata uictoria emersit.

¶ Publius decius q primus itulit cōsulatū in familiā suā cū uideret bello latino .i. qd cū latinis gerebat aciē Romanā iā pene inclinatā ac pstratā: deuouit .s. uoto & solēnibus uerbis addici fecit inferis caput suū & ita uitā suā: p salute reip. ac protinus .i. illico facta deuotione: equo concitato irrupit in mediū agmē hostiū petens patriae salutē & sibi mortē: & ingenti strage .s. hostium facta .s. illa irruptione priusq̃ caderet obrutus plurimis telis supercorruit .s. super stragem a se factam & uim telorum in se immissam Ex cuius uulneribus & sanguine: emersit .i. exorta est uictoria insperata scilicet prius.

Publius Decius: Tres fuere Decii q pro repu. se deuouere: teste Cicerone: ut supra dixi in ca. de somniis. pater bello latino & gallico: filius bello hetrusco nepos bello pyrrhi quod gessit pro tarētinis sed de patre tantum & filio Valerius mentionem facit. Cice. autem li. i. tuscula. qstio. dicit enim si mors timeretur non cum latinis pater Decius decertans cū hetruscis filius cuz pyrrho nepos hostiū telis obiecisset. Idem li. ii. de finibus cum bonorum & malorū: pari ratione in lib. de natura deorum & de diuinatione. Caput idest uitam deuouit de forma deuotionis etiam alibi locuti sumus.

De filio publii decii Cap. DXLII.

Vnicum talis imperatoris specimen esset nisi animo suo respondentem filium generasset. Is nāq;

Vnicum talis imperii specimē De patre huius Decii in ca. de somniis dictum est. Nunc de filio cui cōsul cū Qu. Fabio collega aduersus gallos samnitesq; profecti cum ad clusium duxisset exercitum ibiq; diu incerto marte pugnatū esset: eadem uia qua pater uictoriam romanis peperit: nam fabius dextrum cornu aduersus samnites. Decius sinistrum aduersus gallos: quorum prima praelia plus quam uirorum: postrema minus quam foeminarum erant fortetenebant: in id tempus igitur quo uinci solebat hostis quā integerrimas uires pottuit militi suo fabius seruauit. Decius ue-

ro & ætate & uigore animi ferocior quantũcunq; uiriũ habuit primo certamine effudit: & quia lentior uidebatur pedestris pugna equitatum pugnã consciuit: & ipse iuuenũ turmæ imixtus proceres iuuentutis in hostem aut secum impetum faciant: cõ: duplicẽ illorum gloriã fore: si ab leuo cornu & ab equite uictoria incipiat: bis auerterũt gallicum equitatũ: sed nouum pugnæ genus cõterruit romãos: hessedis carrisq; superstans armatus hostis ingenti sonitu equorũ rotarumq; uenit: insolitis eius tumultus Romanorũ terruit equos ita uictore rem equitum ueluti lymphaticus pauor dissipat. Decius ubi suos terga dantes uidit: primo reuocare frustra conatus: deinde ubi nulla ratione perculsos sustinere posse uidit: patrem deciũ nomine cõpellans quid ultra moror inquit familiare fatũ datũ nostro generi: ut luendis periculis publicis piacula simus: iã ego me cũ hostiũ legiones mactãdas telluri ac diis manibus dabo: hæc locutus a sacerdote solẽni deuotiõis imprecatõe facta in confertissimos hostes subditis calcaribus equo incurrit ubi magna prius hostiũ cæde facta gloriose cæsus tandem occubuit cuius mors non ut aliis terrori sed audaciæ romanis fuit qui restaurata pugna paulo ante uictores gallos insecuti ad uigintiquinq; millia ceciderũt & octomilia ceperũt. Aeque strẽnua Aequaliter forti. Itaq; dignosci arduum. Siquis diligentius cogitare uoluerit utrũ mors an uita deciorũ reip. magis profuerit nõ facile dignosci poterit: nã uiuẽtes decii non passi sunt patriam superari. morientes uero spectosam uictoriã: illi pepererunt. Vtilius qa multas sunt consecuti uictorias Amiserit qa patriam saluarunt se pro illa deuouendo.

Non ẽ extinctus: Post cãnẽsem cladẽ: cũ ad quattuor millia hoim canusiũ cõfugissent ne oino errantes sine duce forẽt: i perii sũmã ad. P. Scipionẽ admodum adolescẽtẽ sũmo cõsensu deferunt: cui de sũma rerũ inter paucos cõsultãti nũciat nequicquã illũ cõsultare pditã spẽ esse despatã cõplorataq; rẽp. nobiles iuuenes quosdã quorũ principẽ. L. cæciliũ Metellum mare ac naues spectare: ut deserta italia ad regnũ aliqd cõfugiãt: quod malũ pter q̃ q atrox super tot clades etiã nouũ: cum stupore ac miraculo turbidos defecisse & q aderant cõsiliũ aduocandum censebant: negat cõsilii rem esse Scipio iuuenis fatalis dux illius belli audendum atq; agẽdũ nõ cõsultãdũ in tãto malo ait: irẽt secũ extẽplo armati q rẽp. saluã esse uelit pgit ire sequẽtibus paucis ubi res agebatur: & cũ iuuenũ de qbus allatũ fuerat cõcilium inuenisset stricto sup eorũ capita gladio ex mei ai sniã inqt iuro q ego rẽp. non deseram nec aliũ ciuẽ romanũ deserere patiar: si sciẽs fallo tũ me iuppiter optimus maximus domum familiãtẽq; meã ut leo pessimus afficiat: in hæc uerba iurent omnes expostulo: qui non iurarit in se hunc gladium strictum esse sci-

in quarto consulatu patris exemplum secutus deuotione simili: æque strẽnua pugna: consentaneo exitu labentes pditasq; uires urbis nostræ correxit. Itaq; dignosci arduum est utrum rõana ciuitas decios utilius habuerit duces an amiserit: quoniam uita eorum ne uinceretur obstitit. mors fecit ut uinceret.

Volcũ talis iperatoris specimen. Mirabili artificio atq; inuentione connectitur exẽpla inuento semper nouo contextus filo: Ordo autẽ est. Specimen idest spectabile approbamentũ charitatis in patriã: talis iperatoris scilicet decii: esset unicũ idest singulare: nisi generasset filiũ respondentem animo suo idest eiusdem charitatis in patriam: Constat tamen nepotẽ eorum æmulũ fuisse tertiũ qui se pro patria deuouit. Nãq; is scilicet filius secutus in quarto consulatu suo exemplũ patris: correxit idest instaurauit & ad pristinum robur direxit: uires urbis nostræ hoc est militum Romanorũ labentes & perditas deuotione idest addictione sui per uotũ & uerba solẽnia: morti & inferis: simili scilicet deuotiõe paternæ pugna æquæ strennua ut erat paterna: & sup. exitu. s. fine uitæ æque sup. consentaneo (quod genus uirtutis Martyres pro religione christiana obiuerunt & qa eo animo unusquisq; fidelium in christum & fidẽ seu persuasionem de eo esse debet: ut se pro eo & ea morte deuoueat inde effectum puto q primitiuæ ecclesiæ proceres se christo deuotos dicerent: sicut apud Iuue. accipitur uocabulum. Quod ni tibi deditus essem deuotusq; cliens &c. Sequentes autem uim uocabuli non plane accipientes deuotionẽ pro itima affectione accipiebant effectum pro causa: nam illa charitas & intimus amor deuotos facit. Non est ergo ineptum nec barbarũ uocabulũ: sed nõ recte intellectũ saltẽ a cõpluribus: sicut indulgentia: quæ est inclinatio uehemens aut in rem aut in personam: unde qui uino aut somno aut ueneri inhiat: illi indulgere dicitur: & qui nimia facilitate liberis ignoscit & eorũ desyderia sequatur eis indulgere dicitur atq; ita mollis illa educatio liberorum & facilitas ad ueniam & quæcunq; nimia in eos affectio seu inclinatio indulgentia dicitur. Et quia dũ nobis ignoscit deus pro modica cõtritione & pœnitentia culpamq; clementer remittitur quodãmodo indulget christianæ pietatis professores indulgentiam pro remissione illa facili & ut ita dicam indulgenti acceperunt: non tam inepte q̃ ab ineptioribus taxantur: sed hæc sint transeunter annotata) Itaq; idest & ita arduum. i. difficile est: sicut ardua scandere autem expugnare. dignosci idest discerni utrum Romana ciuitas habuerit utilius decios duces an amiserit. Quoniam uita eorum obstiut ne scilicet ciuitas Romana uinceretur: & mors eorum effecit ut sup. ipsa uinceret: facta deuotione in qua quanta fuerit dæmonum illusio pulchre edocet Sabellicus in Rapsodia sua hunc locum recitans.

De Scipione Aphri. super. Cap. DXLII.

Non est extinctus pro repu. superior Scipio Africanus: sed admirabili uirtute ne resp. extingueretur prouidit. Siquidem cum afflicta cãnensi clade urbs nostra nihil aliud q̃ præda uictoris esse hannibalis uideretur: Ideoq; reliquiæ prostrati exercitus deserendæ italiæ: auctore Quinto Metello consiliũ agitarent: tribunus militum admodum iuuenis stricto gladio mortem: unicuiq; minando: iurare omnes nunq̃ se relicturos patriam coegit: pietatemq; non solum ipse plenissimam exhibuit: sed etiam ex pectoribus aliorum abeuntem reuocauit.

¶Non est &c.Miro gradu progreditur ut uachementiorē charitate prio rem mutasse sciatur dicens Scipio aphricanus superior non est extictus i.occisus pro reip.s.Romana sed prouidit.i.cauit admirabili uirtute scili cet sua:ne respubli.extingueretur.s.ab hānibale.Siquidem cum urbs no stra.s.Roma afflicta clade cānensi.i.apud cānas uicu3 apuliæ accepta ni hil aliud uideretur esse q̄ præda Hannibalis uictoris:& ideo reliqe exer citus prostrati.i.quæ supererant cladi agitarent Quito Metello authore: consilium italiæ deserendæ:Scipio sup.tribunus.i.illum admodum iuue nis coegit minitando gladio stricto.i.euaginato:unicuiq3.s.qui de patria deserenda consentiret aut ulterius ageret:mortem.i.necem presentē3: ɩ m nes iurare se nunq̄ relicturos patriam & ipse non solum exhibuit scilicet patriæ pietatem plenissimam:sed etiam reuocauit.s.pietatem patriæ:ab/ euntem ex pectoribus aliorum.

De publicanis atq3 aliis. Ca.DXLIIII.

AGe ut a singulis ad uniuersos transgrediar q̄/ tō & q̄ æquali amore patriæ tota ciuitas flagra uit.Nam cum secundo punico bello exhaustū m ærariū ne deorum quidem cultui sufficeret :publi/ cani ultro aditos censores hortati sunt:ut omnia sic lo carent tanq̄ respublica pecunia abundaret : seq; præsti/ turos cūcta:nec ullum assem nisi bello confecto petitu ros polliciti sunt.Domini quoq; seruorum quos Sem pronius Gracchus ob insignem pugnam beneuenti ma numiserat precia ab imperatore exigere supersederunt. In castris etiam non eques non centurio stipendium si bi dare desideraujt Viri ac fœminæ quicquid auri argē tiue habuerunt:Item pueri insignia ingenuitatis ad sustē tādam temporis difficultatem contulerunt:ac neq; bene ficio senatus qui muneribus his functos tributi onere li berauerat quisq̄ uti uoluit:sed insuper id omnes prom ptissimis animis præstiterunt.Non ignorabant enim ca ptis Veiis cum decimarum nomine quas Camillus uo uerat aurum Apollini delphico mitti oporteret:neq; fa cultas esset matronas ornamenta sua in ærarium retulis se.Similiterq; audierant mille pondo auri:que gallis p obsidione capitolii promissa debebantur earum cultu expleta . Itaq; & proprio ingenio & exemplo uetustatis admoniti nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

¶Age(adhortādi uox)ut ego trāsgrediar.i.trāseā a singulis.s.in patriā piis ad uniuersos Affert āt simul sex exēpla:primū de publicanis: Secūdū de diis seruorū: Tertiū de eqtibus & cēturionibus.Quartū de uniuersis ciuibus eiusdē tpis.Quitū de iis q tpe Veiētani belli fuerūt:& Sextū de iis qui urbe a gallis capta:de primo dicit sic Quantum & q̄ æquali amo re patriæ ciuitas scilicet romana flagrauit.i.arsit sup.aliquando.q.d.ma/ ximo.Nam cum idest quando ærarium exhaustum secūdo bello punico ne quidem.i.non saltem sufficeret cultui deorū publicani idest q publica3 aut publice pecuniam tractabant ut sunt uectigalium & impositionum collectores:nūmularii campsores & trapezitæ:hortati sunt censores adi/ tos.s.a se : hoc est postq̄ eos adierant : ut locarent idest conducerent ad usum belli omnia tanq̄ resp.abundaret pecunia:& polliciti sunt se præstí/ turos cuncta :nec petituros ullum assem nisi bello confecto idest pacto.

at haud secus pauidi q̄ si uictorem hannibale cernerent iurant omnes custodiendosq3 semetipsos contra Hannibalem Scipioni tra/ dunt.Auctore.Qu.Metello.Qui dicebat fie ri non posse:ut e tantis malis emergeret op/ pressa patria.Abeuntem:Quia de publica & patria desperabant & ideo omnis eius fun dæ pietas ex eoru3 pectoribus abierat.

AGe ut a singulis ad uniuersos:Dixi mus inquit de singulis dicamus de uniuersis ciuibus:nam secundo bel/ lo punico:cum hannibal multas & grauissi/ mas clades:alias romanis intulisset:sic breui exhaustum est ærarium ut non modo nō scri bi exercitus:sed ne fieri quidem diis im.ortali bus sacrificia possent tum publicani pecuniā affatim erogaturos polliciti censores adierūt: hortantes non aliter omnia locarentur q̄ si rei/ publicæ pecunia superesset.Item cum tot cla dibus cōsumpta iuuentute cogerentur: defici entibus ciuibus seruos conscribere:Sempro/ nius gracchus magnum conscripsit exercitū qui uolones dicti sunt ꝙ uoluntaria & nō co acta stipendia facerent:quorum opera uicto riam ex hostibus non mediocrem consecutus est:nam cum integrum annum operam suam reip.strenue fortiterq3 nauassent libertatem tacite deposcebant quasi suorum laborꝰ præ mium quod cum sensisset gracchus super ea re litteras ad senatum dedit:qui ipsi permisit facere quod e rep.forte uideretur:hic aduo/ cata concione & lectis litteris eos omnes se li bertatem donaturum pollicitus est quicunq3 postero die signis collatis caput hostis ad se retulisset:quæ res magis uictoriæ impedim ē to fuit q̄ momento:nam ut quisq3 hoste3 im pigre occiderat:primum caput ægre inter tur bam & tumultum abscindendo terebat tem pus deide occupata dextra tenēdo caput for tissimus quisq3 pugnator eē desiderat :quod ubi tribuni militum graccho nunciarūt signū dari propere iussit capita abiicerent:& hostē inuaderent quo fuso libertatem omnibus eē daturum:quo audito reintegrata pugna: tan to ardore & animis in hostes incursum est:ut nim eorum non sustinentes pœni omnes fer/ me uel cæsi uel capti fuerint.nam ex triginta milibus uix duo milia & minor pars equitu3 cum ipso duce euaserunt:post tantam igitur uictoriam seruos omnes Sempronius libe/ ros esse iussit:rursus in ea temporis difficulta te:nulla ætas:nullus sexus : nullus ordo nec hominum cōditio a pietatis officio uacarūt: ut i littera uidere possumus Aditos:Ad quos ultro iuerunt.Impēdiū.Stipēdiū:ab ipēdēdo dictū.Insignia ptextā & bullā aureā quæ si gnificabāt oēs eos nobiles eē atq3 patritios. Nō ignorabāt.n.Dicit eos sumpsisse exem/ plū a maioribus suis & pulchro utitur colo re:nā cū dicit eos nō ignorare facta maiorū pietatem maiorū cōmemorat:nam cum Ca/ mill9 ueios obsideret decimā pdæ si urbe po tiretur uouit Apollini : sed cum direpta ur/ Volōnes

be difficile foret a militibus prædã accipere
uoc.i de publico soluendũ fuit.ad hanc igitur
cõgerendã pecuniã:cũ exhaustũ esset ærari-
um matronæ ornamenta cõtulerunt: pari rõ
ne in obsidione capitolii cũ desperato Camil
li aliquãto spe sua tardioris aduentu: & auxi
lio:cũ gallis mille pondo auri pro redẽptione
pepigerũt:quod cũ publico deesset aurum ex
quo sũma pactæ mercedis conficeretẽ a ma-
tronis collatũ acceperunt: & ob eã causam il
lis honor additus est ut earum sicut uirorum
post mortẽ solẽnis laudatio foret. Itaq3 ergo
secundi punici belli tẽporibus naturali & in-
nata pietate homines præditi & exẽplis his
maiorũ adducti omnia erogare & pati ꝓ sa
lute patriæ non dubitauerunt.

AGe externa eiusdem. Ad externa trã
sii: & Codri regis atheniensium pri-
mum proponit exemplum: Cum do
rienses cũ atheniensibus de finibus agrorum
bella gererent: ꝓmereturq3 athenienses ut
hostibus resistere nõ possent: suis uiribus dif
fidentes ad diuinam opem confugerunt lega
tos ad consulendũ Apollinẽ delphicũ mise-
runt: responsum retulere: nõ aliter bellum fini
ri & patriam obsidiõe liberari posse: q̃ si Co
drus occideretur ab hostibus: quod oraculũ
ad hostes quoq3 peruenit Itaq3 a doriensi-
bus edictum est: ne quis Codrum regẽ uul
neraret: ille uero ut fato suo patriæ succurre-
ret: sumpto militari sagulo: & lignorũ fasce
cum falce tanq̃ lignatũ profectus castra ho
stium petiit: & quem primum obuiam habu
it grauiter increpuit: orta deinde contentione
multis illum conuitiis onerans in sui cædem
prouocauit: nam iratus miles illũ ignarus qs
nam esset occidit quo facto paulopost dorie-
ses uicti ex attica regione cesserunt atq3 ita
athenienses uirtute ducis pro salute patriæ
morti se offerentis bello liberantur. Diffiden-
tia humani. Quia & suis uiribus diffidebant
Attica & aliorum auxilia desperabant. Attica regio
inter Achaiã & macedoniã posita est: q̃ maxi
me græciæ nomen obtinet: dicta primum ab
Atti filia græci regis successoris cecropis: a
quo græci denominati sunt. Contrariis. s. Do
riensibus. Perambulãtiũ. Hic Valerius dissẽ
tit a Iustino. Globo: multitudini: est enim glo
Globus. bus multitudo in orbẽ collecta: globus quo
q3 dicit spissitudo & aceruus. Virg. flãmarũ
globos: dicitur & lumen & rotunditas: unde
globus lunaris.

De secundo sic. Dñi quoq3 eorum seruorum quos Sempronius Grac-
chus manumiserat ob insignẽ pugnã: beneuenti.i.apud beneuentum edi
tam: ut oliuerius late prosequitur: supersederunt.i.omiserũt exigere ab im
peratore prætia.s.seruorũ quos emerant. De tertio dicit sic. In castris etiã
non eques non centurio.i.nemo haberet unde uiueret: desyderauit stipen
dium dari sibi. De quarto sic. Viri ac fœminæ contulerunt quicquid auri
argentiue habuerunt: item pueri contulerunt isignia igenuitatis sup. suæ:
uidelicet bullas aureas & crepundia: ad sustentandã difficultatẽ tempo-
ris ac neq3 quisq3 uoluit uti beneficio senatus qui liberauerat functos his
muneribus.s.publicis onere tributi.s.pendendi ad impendium belli: sed in
super.i.ultro omnes præstiterunt id.s.tributum animis prõptissimis: De
quinto quod quasi pro exemplo a quartis inspectum dicit dic. faciebant
sup.tunc id promptissimis animis: enim pro quia ipsi non ignorabãt: cũ
i.quando ueis captis.s.a Camillo: oporteret aurum mitti Apollini delphi
co nomine decimarum scilicet prædæ: quas Camillus uouerat: neq3 fa-
cultas esset eius.s.tanti auri emendi: matronas retulisse sua ornamenta ut
inaures fibulas aurum crinale. monilia & similia in ærarium.i.thesaurũ
publicum. De sexto sic. Similiterq3 audierant: mille pondo idest libras au
ri quæ debebantur gallis promissa pro obsidione capitolii sup. leuãda ex
pleta sup. esse.i.ad plenum pondus ac numerum perducta: cultu.i.ex orna
tu earum.s.matronarum. Itaq3.i.& ita Romani sup. tempore secundi pu
nici belli admoniti & idest simul proprio ingenio ad subueniendum pa-
triæ propenso & exemplo uetustatis: nulla idest non ulla: non existimaue
runt cessandum esse sibi in ulla re. quæ reip. usui foret.

Externa De Codro rege. Cap. DXV.

AGe externa eiusdem propositi exempla attin-
gam: Rex Atheniensium Codrus cum ingenti
hostium exercitu Attica regio debellata ferro
igniq3 uastaretur: diffidentia humani auxilii ad Apol-
linis Delphici oraculum confugit: pq3 legatos sciscita
tus est quonãmodo illud tam graue bellum discuti pos
set. Respondit deus ita illi finem fore si ipse hostili ma
nu occidisset. Q đ quidẽ non solum totis atheniensium
in castris: sed etiam contrariis percrebuit. Eoq3 factum est
ut ediceretur ne quis Codri corpus uulneraret. Id postq̃
cognouit: depositis isignibus imperii: familiarem cultũ
induit: ac palantium hostium globo se obiecit: unũq3 ex
his falce percussum in cædem suam compulit: cuius ite
ritu ne Athenæ occiderent effectum est.

¶ Age. Attingam exempla eiusdẽ propositi.s.moriendi pro patria: ac sub
ueniendi patriæ. Codrus rex atheniẽsiũ. cum attica regio debellata.i.uicta
ingenti exercitu hostiũ uastaretur ferro & igni: confugit ad oraculũ.i.uati
ciniũ: & respõsum de exitu belli Apollinis delphici.i.apud delphos respõ
sa dantis: diffidentia.i.propter diffidentiam auxilii humani: & sciscitatus
est per legatos: quonammodo illud bellum tam graue posset discuti idest
de collo deiici. Deus respondit finem fore idest futurum esse illi.s.bello: ita.i.hoc pacto utpote si ipse occidisset.i.mortuus
caderet manu hostili. Quod.s.oraculum aut responsum: percrebuit.i.diuulgatum est non solum in totis castris atheniẽsiũ.
sed etiam in castris contrariis.i.hostilibus. Eoq3.i.propter id factum est ut ediceretur.s.in castris hostilibus nequis uiolaret
corpus Codri. Postq̃ sup. Codrus cognouit id.i.illud edictum: depositis insignibus imperii induit cultum familiarem.i.mi
litis gregarii: ac obiecit se globo.i.collectioni cuidam hostium palantium idest uagantium sine ordine: & compulit scilicet
propter iram unum ex his scilicet hostibus percussum falce quam tanq̃ frumentator aut fœniseca in manu tenebat: in cæ
dem suam (Valla diceret sui: sed obseruatum est a doctioribus cædem & necem suam pro sui dici) cuius interitu effectum
est ne athenæ occiderent: quia cognita eius cæde statim hostes oraculo territi aufugerunt.

De Thrasybulo. Ca.DXLVI.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoq; animus manauit. Is quum atheniensium urbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet: paruaq; manu maximę rei molé aggrederet: & qdá e cōscīis dixisset quātas tādé tibi athenæ p te libertaté cōsecutę gratias debebūt? Rñdit: dii faciāt ut quātas ipe illis debeo uideat retulisse. Qué affectū inclytū destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

Ab eodē &c. Animus quoq; Thrasybuli Athenieñ. manauit ab eodē fōte pietatis. s. i patriā. Is. i. Thrasybulus cū cuperet liberare urbē athenieñ. teterrima. i. turpissima dñatione trigita tyranorū illi ab Lacedæmonis impositorū: & aggrederetur manu parua. i. paruis copiis: & auxiliaris molē. i. pondus aut difficultatē rei maximæ: & quidā e cōscius dixisset quantas tandē gratias: athenæ consecutæ per te libertatem: debebunt tibi? Rñdit: du faciāt ut uideat retulisse illis s. tantas gratias: quātas ipse. i. ego debeo illis: qa quilibet patriæ plurimū debet. Qué affectū. i. bonā uoluntatem: inclytum opus tyrannidis destructæ cumulauit idest auxit laude.

De Themistocle. Ca.DXLVII.

Themistocles autem quem uirtus sua uictoré: iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat: ut se ab ea oppugnanda abstineret: istituto sacrificio exceptum patera tauri sanguinem hausit: & ante ipsam aram quasi quedam pietatis clara uictima concidit: quo quidem tam memorabili eius excessu: ne gręciæ altero Themistocle opus esset effectum est.

Themistocles autem quem uirtus sua fecerat uictorem Persarum: & quem iniuria patriæ fecerat imperatorem Persarum: ut abstineret se ab ea s. patria sua athenis oppugnanda: sacrificio instituto hausit sanguinē tauri exceptum patera idest uase patente: quo libauerat: & concidit ante ipsam aram: quasi. i. tanq̄ quædam clara uictima pietatis: quo quidem tam memorabili excessu eius effectum est ne opus esset græciæ altero Themistocle idest imperatore tam ualido: ut fuerat Themistocles ad resistendum persis: quia Persæ ab instituto destiterant: tantam uirtutem ac charitatem eius in patriam stupentes: ueritiq; complures esse apud Athenas tales in patriam animos.

De duobus Philenis fratribus Carthaginensibus. Ca.DXLVIII.

Sequitur eiusdem generis exemplum. Quum inter Carthaginē & Cyrenas de margine agri pertinacissima contentio esset ad ultimū placuit utrinq; eodem tpe iuuenes mitti: & locū in quē hi cōuenissent finē ambobus haberi populis: uerū hoc pactū duo fratres carthaginēses noīe Philēi pfidia pcurrerūt citra cōstitutā horā maturato gressu i lōgi⁹ pmotis

Ab eodē fonte. Quomodo Thrasybulus a triginta tyrānis patriā liberauerit supra ostendimus in cap. de moderatione: ubi eius pietaté pariter & moderationé cognoscere potuimus: is uero non solum in uindicāda patria pietaté ostendit: uerumetiam his uerbis quæ sequuntur. nā quum interrogatus esset quātum existimaret athenas sibi debere quæ suo beneficio libertatez cōsecutæ essent: respōdit: du faxint ut quantas illis debeo uidear retulisse. Teterrima: turpissima: nā tetrū dicimus nigrū: obscurū: horrendū. Virg. lauit improba teter Ora cruor. Cumulauit: auxit: nā sicut dicimus mensuram cumulatā quæ fuerit ad sūmū usq; plena: sic & gratiam dicimus cumulatam.

Themistocles autem. Themistocles ab ingrata patria pulsus: ut in ca. de igratitudie diximus: ad hostes quos paucis ante annis ingenti ac prope incredibili uictoria superauerat: xerxem. s. Persaruz regem confugere coactus est: nullo conseruatæ græciæ loco excipere illū audente: q̄ edictū eēt si quis eū suscepisset: pari & ipse mulctaretur exilio. Qūū igitur ad xerxez uenisset quē tanto artificio debellauerat: ut se magis a Themistocle conseruatū q̄ superatū fuisse crederet: petiit sibi anni spatium dari: quo persicam linguam addisceret: quo facto sic persice locutus est: ut non athenis sed in psi de natus uideretur: hic deinde regi pollicitus est totam græciam eius adiecturum imperio: quare illi rex quinq; (uel ut alii dicunt) septez ciuitates dono dedit: magna insuper illi stipendia de publico dari iussit: postea uero quum soluendæ rei tempus appetisset: & rex iam permissa repeteret: Themistocles nephas eē ducens prodere patriam: quum uideret se nō aliter: & pariter fidē & patriā posse seruare: mortē ipse sibi consciuit: nā facto sacrificio: taurinū sanguinē ueneno permixtū incunctāter exhausit: & ita periit: ergo magna pietas fuit ut mori maluerit q̄ perdere patriā: aut illi bellum inferre. Victorem: quia apud salaminam Persarum regem superauit. Imperatorem: quum patria pulsus ad regem confugit: & ab eo constitutus est imperator. Altero Themistocle opus. Quia si ut regi promiserat Persas duxisset in Græciam: athenæ alterum rursus Themistoclem qui desideras sēt deuinceret Persas.

Sequitur eiusdem. Quum de finibus agrorum inter se Carthaginenses & Cyrenēses diu bella gessissēt: & utriq; multis cladibus afflicti essent: nouam dirimendi belli rationem inierunt: nam per inducias sponsionem faciunt: uti certo die legati domo proficiscerentur: quo in loco inter se obuii fuissent: is communis utriusq; populi finis haberetur. Igitur Carthaginenses duo fratres missi quibus nomen philenis erat: maturauere iter pergere: cyrenenses tardius iere: id discordia ne an casu ac

eid:rit:parũ constat. Cæterũ solet in illis locis tẽpestas nõ secus atq; in mari retiere homines:postq̃ Cyrenẽses aliquanto posteriores se esse uidẽt: & ob rem correptam domi pœnas metuunt criminari Carthaginẽses ante tempus domo digressos:conturbare rẽ deniq; omnia malebant:q̃ uicti abirent:sed cũ poenæ aliã conditionẽ æquã quærerent:Cyrenenses optionẽ faciunt Carthaginensibus: ut uel illi quo fines populo suo peterẽt:ibi uiui obruerentur uel eandẽ cõditionẽ sese quẽ in locũ uellent processuros dimitterent. Phileni conditione probata:seq; uitam suã reip. condonauere: ita uiui obruti sunt. Carthaginenses in eo loco philenis fratribus aras cõsecrauere aliosq; illis honores domi cõstituerũt:de qbus Strabo in fine ultimi libri mẽtionẽ facit:De margine De finibus & extremitate agrorũ. Consilio non respondit:Quia consiliũ fuit durã illis cõditionẽ imponere.s. mortis sperantes illos nõ accepturos:sed res aliter euenit q̃ eorũ consiliũ fuerat. ultro se p patria deuouerunt:& obruẽda corpora obtulerũt. Vbi sunt supbæ. Nunc p cõparationẽ exaggerat horũ iuuenũ laudẽ:dicit enĩ q̃ uis magna quõdã & ppotẽs fuerit Carthago & copiis militũ cæteras gentes excelleret: tamẽ illa oia perierunt:horũ aũt gloria stabilis & æterna permãsit. Inclyti portus Gloriosi portus:qui penitus sublatus & fũditus euersus esset Classis terribilis. Præsertim Sicilia & Hispania tota deleta est. Tot exercitus. Hasdrubalis Magonis:Gisgonis: Amilcharis & Hãnibalis. Vbi in. Quasi dicat oia ista euersa & penitus deleta sunt Duob9 Scipionibus: Scilicet superiori & inferiori:nam prior tributariã fecit:posterior funditus euertit carthaginẽ. At Philenorũ. Nunc suã adaptat cõparationẽ. Nihil est igit. Nihil est in qt quod humano igenio & opera cõparari possit æternũ & imortale nisi uirtus. Mortali aio:Quantum ad ingeniũ. Ac manu:Quãtũ ad uires. Quæri p acqri. De his Petrarcha. Tunc acres uixere uiri quos inter amorẽ Insignis patriæ fratres carthago philẽos Nũc collit extinctos numerumq; auxisse deorum Aestimat:ac gemini ueneratur numinis aras Hi patriæ uitæ cupidi:si forte negassent Plura Cyrenæo cecidissent milia campo.

terminis:quod quum itellixissent Cyrenẽsium iuuenes diu de fallacia eorum questi:postremo acerbitate cõditionis iniuriam discutere conati sunt. Dixerunt nãq; sic eum finem ratum fore:si Phileni uiuos se ibi obrui passi essent:sed consilio euentus non respondit. illi enĩ nulla interposita mora:corpora sua his terris operiẽda tradiderunt:qui quoniam patriæ q̃ uitæ suæ longiores terminos esse maluerunt:bene iacent manibus & ossibus suis punico dilatato imperio. Vbi sunt supbæ Carthaginis alta mœnia? ubi maritima gloria inclyti portus? Vbi cũctis littorib9 terribilis classis? Vbi tot exercitus? Vbi tantus equitatus? Vbi immenso Aphricę spacio non cõtenti spiritus? Omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philinorum egregii facti memoriam ne patriæ quidem interitus exstinxit. Nihil est igitur excepta uirtute:qđ mortali animo ac manu immortale quæri possit.

¶ Sequtur exẽplũ sup. aliud & alterius gentis eiusdẽ generis. i. charitatis in patriam. Cum. i. quo tempore:contentio. i. disceptatio etiã armorũ:pertinacissima:quia obstinatissimis animis:esset inter Carthaginem & Cyrenas duas potentissimas urbes Aphricæ:de margine. i. limite & extremitate agri. s. intermedii finiendi:placuit sup. utrisq; ad ultimum. i. demũ postq̃ ambæ partes defessæ erant:mittere utrinq;. i. ab utraq; urbe:iuuenes eodem tempore. s. exire incipientes:& locũ in quẽ hi scilicet iuuenes conuenissent. i. congressum fecissent (notauit locutionem ualla docẽs ex eo cõuenio cũ accusatiuo & aduerbio ad locũ construi:unde non dices cũ Raudensi:ubi aut i quo loco cõueniũt:sed quo aut ĩ quem &c.) haberi idest habẽdum esse ambobus populis finem scilicet ditionis. Verum idest sed: duo fratres Carthagineñ. nomine phileni præcurrerũt idest præcurrẽdo uitiauerunt hoc pactum idest hanc conuentionem perfidia idest nõ seruata sed uiolata fide:gressu idest egressu aut cursu:maturato idest festinato: citra idest ante horam constitutam:terminis promotis idest extensis i lõgius:scilicet q̃ æquum erat:quod cum iuuenes Cyrenensium idest a cyreneñ. emissi intellexissent:quæsti. i. conquæsti diu de fallacia eorum scilicet philenorum:conati sunt postremo discutere. i. dissoluere iniuriam: scilicet sibi & suis illatam:acerbitate conditionis scilicet quam proposuerunt eligendam. Namq; pro quia:ipsi dixerũt eum finẽ scilicet ditionis:ad quẽ Carthagineñ. peruenerãt:fore idest futurum esse:ratum idest approbatum sic scilicet tali conditione:si phileni passi essent se obrui ibi uiuos:sed euentus nõ respondit cõsilio eorum:putabãt enim philenos eam conditionem nequaq̃ accepturos. Conditio autem fuit ut retro cederẽt & ibi Cyreneñ. obruerent:quia mori parati erant cum gloria:timentes sibi mortem ignominiosam paratam domi ob tarditatem:aut si fines patriæ illuc usq; extendi uellent illic obruerẽtur. Enim pro quia:illi scilicet phileni:nulla mora interposita:tradiderunt his scilicet Cyrenensibus corpora sua operienda idest obruenda terra:qui scilicet phileni quia maluerunt terminos esse longiores patriæ suæ q̃ uitæ suæ:iacent bene. idest feliciter:imperio punico dilatato manibus & ossibus suis. Vbi sunt supple:modo alta mœnia carthaginis superbæ scilicet quondam? Vbi sup. sunt portus inclyti gloria maritima scilicet rerum in mari gestarum? Vbi sup. est nunc classis Carthaginensium terribilis cunctis littoribus? Vbi sup. sunt tot exercitus? Vbi sup. est tãtus equitatus quantus olim fuit? Vbi sup. sunt spiritus idest animi Carthaginensium:non contenti scilicet quondam:immenso spatio Aphricæ:quia etiam Italiam suæ ditionis adiicere moliebantur. Responsio. Fortuna partita est omnia ista duobus Scipionibus scilicet maiori qui Carthaginem tributariam fecit:& minori qui eam diruit. At nequidem idest non etiam interitus patriæ extinxit memoriam egregii facti Philenorum. Nihil est igitur excepta uirtute quod potest quæri. i. acquiri immortale idest æternum:animo idest animositate ac manu mortali:dico animo idest animositate:quia animus pro mente & anima rationali immortalis est.

De aristotele. Ca. DXLIX.

IVuenili ardore plena hęc pietas. Aristoteles uero supremæ uitæ reliquias senilibus ac rugosis mēbris in summo litterarū ocio uix custodiens: adeo ualenter pro salute patriæ incubuit: ut eam ab hostibus armis solo æquādam: in lectulo atheniensi iacens equitum macedonum manibus quibus abiecta erat eriperet. Ita urbs non tā strata atq; euersa Alexādri q̄ restituta Aristotelis notum est opus. Patet ergo q̄ benignæ q̄q; profusæ pietatis erga patriam omnium ordinū: omnis ætatis homines extiterint. Sāctissimisq; naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum: clara mundo supscripserit ubertas.

¶ Iuuenili &c. Hæc pietas. s. philenorum est sup. plena ardore iuuenili: & ita præ naturo: uero pro sed: Aristoteles. s. philosophus stagyrites: uix cū i. difficultate custodiens reliquias supræmæ. i. extremæ uitæ suæ: su. i mēbris senilibus ac rugosis: in summo ocio litterarum: qui athenis philosophabatur: incubuit. i. innixus est adeo ualenter pro salute. i. conseruatione aut instauratione patriæ. s. stagyræ: ut ipse iacens in lectulo athenien. in quo præ senio recubabat: eriperet maībus equitum Macedonum quibus erat abiecta. s. in direptionem: eam æquandam solo ab hostibus. s. Macedonibus: armis. i. per arma: aut legatur ab hostilibus armis. ita. i. & sic: urbs. s. stagyra: non est tam notum. i. nobile opus alexandri. s. uiatoris strata atq; euersa. i. q sterni & euerti potuit: qa capta erat: (aut si reuera euersa fuit: sequamur posteriorem explanationem illius pro salute: ut sit: non pro conseruatione sed pro instauratione aut reparatione: ut etiam Oliuerius interpretatur. Sed tunc occurrit: quomodo eripuerit macedonum manibus si iam euersa ab eis fuerit? Quocirca dicam ut occepi: euersam dici posse: quia euerti potuit: & restitutā: quia ab euersione præseruatam: nisi Laertii & aliorum qui reuera euersam uoluerunt obstet authoritas) q̄. s. est notum opus Aristotelis: restituta. s. ciuibus suis. Patet ergo (Epilogus quidam est: & conclusio capituli) q̄. i. q̄tum benignæ: q̄q; . i. & q̄tum etiā profusæ pietatis homines omnium ordinum & omnis ætatis extiterunt erga patriam. s. suam: q̄tum ubertas. i. fœcunditas etiam mirificorum exēplorum. s. eorum qui primo illos imitati sunt subscripserit. i. assensum prebuerit (sicut qui nomina sua instrumento ascribunt in illo contentis assensum præbuisse conuincuntur) clarissimis legibus naturæ. i. quas natura præscripsit de charitate patriæ.

De parentum amore & indulgentia. in Liberos. Ti. VII.

SEd nunc uela pii affectus: & placidi parentū erga liberos indulgentia: salubriq; aura prouecta gratam suauitatis secum dotem afferat.

¶ Sed nunc &c. Transit ad amorem parentum in liberos: quem post superiores ponit: non q minor sit: sed quia magis naturalis est: & ideo minus difficilis: & minore pretio dignus usq; adeo ut in lege diuina non sit cautum ut parentes liberos diligant sed contra: uerumtamen quia ut apostolus dicit. i. Timo. y. Siquis suorum & maxime domesticorum curam non habet fidem negauit: & est infideli deterior: certum est: curam liberorum esse homini necessariam ad salutem. Est autem in principio uersus in

ARistoteles uero. Aristoteles patria iā euersa a philippo (ut quidā dicūt) ut alii ab Alexādro: ut restauraretur obtinuit: legesq; & formam reipu. ipse descripsit: qua postmodum ea ciuitats usa est. Fuit ergo pius erga patriam: & cum esset Athenis & iam ætate confectus: absens tamen diligentissimam patriæ curam suscepit: qui nō prius destitit q̄ a rege ut instauraretur prudentia sua obtinuit: quare illū ciues ob hæc merita tanto in honore habuere: ut festos dies & ludos quotannis uiuente faciendos publice dedicarunt. festa autem Aristotelia nuncupata fuere. Quod uero nonnulli dicunt usum hoc uaframento fuisse ut iuranti Alexandro se illi omnia negaturum: quæcunq; pro patria petiisset: postulasse: ut patriam perderet: & Alexandrum coactum fuisse illam conseruare: quia saluo iur. aliter non posset: id fecit Anaximenes lampsacenus pro lampsaco patria: & non Aristoteles ut dicturus est Valerius in ca. de uafre dictis: & factis. Pro salute patriæ. Quæ stagyra dicebatur. Ita urbs. i. non magis noscitur restitutam ab Aristotele q̄ ab Alexādro euersam ut alii dicūt a philippo: ergo plus laudis & gloriæ meruit Aristoteles in restituenda patria q̄ Alexāder in euertenda. Ordo igitur est. Vrbs prostrata & euersa: non tam notum opus Alexandri: q̄ restituta notum est opus Aristotelis. Plutarchus in uita Alexandri de hac euersione & restitutione sic infit. Philippus accersit cunctorum illustrissimum & clarissimum atq; doctissimum philosophorum Aristotelem ad eruditionem alexandri: pulchra quidem illi pro ipsius dignitate disciplinæ pretia constituens: euersa enim a se Aristotelis urbem stagyram exædificauit. ciuesq; cum dissipatos: tum conseruatos restituit. Laertius uero in uita Aristotelis: hunc inquit tradunt in Macedonia apud philippum uixisse: atq; ab eo Alexandrum filium erudiendum accepisse: petiisseq; instaurari solum patriū a Philippo euersum: id ubi impetrasset: dedisse eis leges. Pli. naturalis historiæ libro. yii. quum Thebas raperet Aristotelis philosophi patriam condidit: tantæq; rerum claritatis tam benignū testimonium miscuit. Aristotelia

De parentum amore & indulgentia in liberos. Ti. VII.

SEd nunc uela. Postq̄ de pietate erga patriam dixit: nunc de parentum indulgentia dicturus pulchra utit trāslatione a nautis sumpta. Primum autem exēplum est Fabii Rutiliani: cum Fabius gurges consul aduersus Samnites male pugnasset: & senatus de remouendo illo ab exercitu cogitaret: Fabius Rutilianus eius pater deprecatus est hanc filii ignominiam: & eo maxie senatū mouit: q iturum se filio legatum pollicitus est: idq; præstitit eius cōsilium & ope

Valerius maximus

ra.filius conf.adiutus cæsis sannitibus trium phauit.Vela.Trãslatio ut dixi a nautis sum pta.Gratam dotem.Munus gratiosum.Aura.Fauore.Quinq3 consulatibus.Rem magis auget:nam quo patrem honoratiorẽ fuisse ostendit:eo clementiorem demõstrat: q se filii imperio submittere:& militiæ laboribus dedere non dubitauerit.quo tempore quietẽ eius uita deposcebat.Quem ipse paruulum. Diximus q institutum fuit apud maiores ne quis inter consulem & proximum lictorem ĩtercederet præter paruulum filium.

Fabius Rutilianus quinq3 consulatibus peractis cum summa gloria: & omnibus uirtutibus & omnibus stipẽdiis uitæ meritis.i.merito acquisitis ab eo: non est grauatus ire legatus tãq̃ minister Fabio Gurgiti filio.s.suo ad conficiendum.i.finiendum:bellum difficile & periculosum:militaturus per se.i.q̃tum posset absq3 alterius subsidio:pene.i.quasi ipso animo:sine corpore:utpote habilior.i.aptior ocio lectuli.i.ut ĩ lectulo recubet:q̃ labori prœliorum: propter ultimam.i.extremam senectutem Idem. .Fabius Rutilianus insidens equo posuit.i.collocauit in maxima uoluptate sequi currum triũphantis.s.filii sui Fabii Gurgitis: quem ipse gestauerat.s.in ulnis paruulum in triumphis suis.Nec spectatus est accessor.s.tanq̃ socius aut particeps illius pompæ gloriæ: quam,s.filius in triumpho duxit:sed auctor.i.augmẽtator:non enim cum filio aut proximus illi ingressus est sed post illum.

Non tam speciosa.Cesetus eq̃s Romanus tres filios habuit: quorum unus cum esset tri.ple.cæsarem iniuria lacessiuerat.Nam cum ludi celebrarentur M.Antonius personam accepit ut quidã tradunt & inter saltationem coronam capiti Cæsaris imposuit.cui rei pauci admodum qui ad ipsum uenerant applauserunt : reliqui mœsti conticuere omnes : quod ubi sensit Cæsar id s.displicuisse populo coronam abiecit: & populus lætatus est:tunc Cæsar dixisse fertur cupere se mori:q tantam populo inuidiam cõtraxisset:peractis deinde ludis Ceseti filius & Marulus tri.ple.Cæsarem affectati regni postularunt:Cæsar igitur iam rerũ potitus Cesetum iussit exhæredare filium sibi admodũ inuisum:reliquos se multis honoribus & bonis affecturũ pollicitus:Cui Cesetus se prius omnes amissurum q̃ unum ex his abdicaturum respondit:qua indulgentia se pariter & filium seruauit:nam Cæsar ut clemẽtissimus erat affectioni paternæ facile cessit.Non tam speciosa.Quia Fabi.uir patricius fuit:hic eq̃stris ordinis.Abdicare.Patrimonio priuare & a bonis repellere.Est enim abdicare filium a bonis repellere dum uiuit pater: exheredare uero post mortem.Diuini principis: Non sine adulatione hoc dicit:q̃uis inquit Cæsar clæmentia & benignitate præstaret:ut hunc hominem ita respondentem facile tulerit:Ce

teger forsan ex aliquo antiquorum poetarum depromptus si sic legatur. Sed nunc uela pii affectus:placidiq3 parentum:Quomodo ab authore positum putem aut in paucis immutatum ne uersus esse iudicetur. Ordo autem est. Sed indulgentia.i.facilis & mollis inclinatio parentum erga liberos:afferat nunc uela.i.prosperam nauationem affectu; pii & placidi: & ipsa aduecta salubri aura(Vẽtis enim & uelis fit facilis & copiosa nauigatio)afferat secum dotem suauitatis gratam.s.legentibus.

De Fabio Rutulião. Ca.DL.

Fabius Rutilianus quinq3 consulatibus summa cum gloria peractis:omnibusq3 uirtutibus & uitæ meritis stipendiis legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile & periculosum conficiendũ grauatus non est:pene ipso per se dumtaxat animo:sine corpore militaturus:utpote propter ultimam senectutẽ lectuli ocio q̃ labori prœliorum habilior:Idem triumphantis currũ equo insidẽs sequi:quem ipse paruulum triumphis suis gestauerat:i maxima uoluptate posuit:nec accessor gloriosæ illius põpæ:sed auctor spectatus est.

De Ceseto Romano. Ca.DLI.

Non tam ceseti speciosa equitis romani sors patria:sed pari indulgentia:quia Cæsare omniũ iam externorum & domesticorum hostium uictore cum abdicare filium suum iuberetur:q is tri. ple. cum Marulo collega inuidiam ei tanq̃ regnum affectãti fecerat:in hunc modum respondendo sustinuit.Celerius tu mihi cæsar oẽs filios meos eripies q̃ ex his ego unum nota pellam mea .Habebat autem duos præterea optimę indolis filios:quibus cæsar se incrementa benignæ dignitatis largiturum pollicebatur.Hunc patrem tametsi summa diuini principis clœmentia tutum præstitit:Quis tamen nõ humano ingenio maius ausum putet:q cui totus orbis terrarũ succubuerat:non cessisse

Non tam &c.Ordo est. Sors patria.i.quam in patria sortitus est : aut quam pater assecutus est:Ceseti equitis Romani non sup. est tam speciosa:ut Fabii Rutiliani:sed sup.est pari indulgentia in filium:qui cum iuberetur a Cæsare uictore iam omnium hostium externorum & domesticorũ abdicare.i.in uita sua a se alienare & quodammodo proscribere: filium.s.suum unum e tribus:q.i.quia.is.s.filius eius ens sup.tribunus plæbis cum Marulo collega:fecerat ei inuidiam.s.populi:aut negocium & molestiam tanq̃ affectanti regnum eo q coronam capiti eius imposuerat Antonius: sustinuit sup.filium.i.conseruauit & protexit:respondendo in hunc modũ: O Cæsar tu eripies mihi facilius omnes filios meos q̃ ego pellam unum ex his.s.filiis meis:nota mea.i.ut dicunt signeto meo:& ita familia ac protectione mea. Tracta est metaphora a dominis pecudum: qui suas tantisper dum suas ducunt nota sua signant. Habebat.s.Cesetus:præterea.i.præter eum quem postulauerat ad uindictam Cæsar:duos filios optimæ indolis:quibus cæsar pollicebatur(Si tertium abdicasset)se largiturum benigne incrementa dignitatis.Quis non putet hunc.i.huiusmodi patrẽ: tametsi.i.q̃q̃ summa clæmentia principis diuini.s.Cæsaris præstitit tutũ:

tamen:quia sic illi respondit:ausum esse sup.quicq̃ maius humano inge/nio:quod est contemnere uitam & opes:quorum posterius minus: & ta/men deo dignum unde Maronianum illud quod Seneca iuste aestimauit: Aude hospes contemnere opes:& te quoq3 dignū Finge deo uel iō . q.i. quia ipse non cessit sup.ei:cui totus orbis terrarū succubuerat : uidelicet iulio Caesari.

fetus tamen existimandus est rem maiorem ausum fuisse q̃ humano ingenio conueniret: cui enim totus terrarum orbis parebat ipse non cessit:tantum ualuit paterna indulgētia.

De Octauio Balbo. Ca.DLII.

Sed nescio an Octauius Balbus concitatioris & ardētioris erga filium beniuolentiae fuerit. Proscriptus a triumuiris cum domo postico clam esset egressus iamq; fugae expeditum initium haberet:postq̃ intus filium trucidari falso clamore uiciniae accepit ei se neci quam euaserat obiulit:occidendumq; militibus tradidit:Pluris nimirum illud momentū quo illi praeter spē uidere filium incolumē contigerat q̃ salutem suam aestimans Miseros adolescentis oculos quibus amantissimum sui patrem ipsius opera;sic expirātē intueri necesse fuit.

Sed nescio an octauius .Patet historia per se:fuit autem hoc confecto bello ciuili:quod contra brutum & cassium caesaris interfectores gestum est: cū debellatis reipublicae partibus Octauius: Antonius & Lepidus romanorum inter se imperium fortiti suos quisq3 inimicos proscripserunt hic Balbus proscriptus cum inimicorū manibus per posticum esset elapsus : audita uicinorum uoce filii eius fortunam deplorantium existimans iam filium ab inimicis interceptum:cogi fugientis poenas dare parentis: redit in tectum ubi ante oculos filii quē praeter spem offendit incolumem crudeliter trucidatus est Postico posteriore parte domus unde satyricus postico falle clientem: pluris illud momentum. Ac si diceret pater magis laetatus est in incolumitate filii q̃ si euasisset.

¶Sed nescio: An Octauius Balbus fuerit beniuolentiae concitatioris & ardentioris erga filium.Nam sup.aut utpote:qui:Proscriptus.i.proposita tabula in qua scripto declaratus erat posse impūe occidi ubicunq3 occurrerit:a triumuiris.s.Augusto.Antonio & Lepido qui inter se imperium partiti erant(de quibus Iuuenalis In tabulam syllae si dicant discipuli tres)cum esset egressus domo .s. sua:clam.i.ignorantibus id persecutoribus eius : postico.i.per ostium posterius:& haberet iam initium fugae expeditum.i.cum iam esset ita progressus ut uideretur posse libere effugere:postq̃ accepit falso clamore uiciniae:filium.s.suum trucidari intus.i.in domo sua:quam dereliquerat : obtulit se ei neci quam euaserat:& tradidit occidendum militibus.s.a triumuiris ad hoc missis:aestimans nimirum .i.haud dubie: pluris.i.maiori pretio:illud momentum.s.temporis:quo contigerat illi praeter spem uidere filium.s.suum incolumem q̃ salutem suam.i.conseruationem uitae propriae.Miseros subaudit o:quod non expressit me uehementius exclamaret : o igitur miseros oculos adolescentis:quibus necesse fuit intueri patrem amantissimum sui.s.oculorum adolescentis: sed a patre totum accipiendo ipsius adolescentis:expirantem.i.efflantem animam sic opera.i.spontanea reuersione ipsius.s.patris aut si uis intelligere ipsius adolescentis:dic opera.i.occasione eius:sed sic dixisset sua:unde priorē sequar explanationē. Ascen.

Externa. De Seleuco rege.Ca.DLIII.

Aeterum ut ad iocūdiora cognitu ueniamus: Seleuci regis filius Antiochus nouercae Stratonices ifando amare correptus:memor q̃ improbis facibus arderet impium pectoris uulnus pia dissimulatione contegebat.Itaq; diuersi affectus iisdem uisceribus ac medullis inclusi:summa cupiditas & maxima uerecundia:ad ultimam tabem corpus eius redegerunt.Iacebat ipse antiochus in lectulo moribundo similis:lamentabantur necessarii:pater moerore prostratus de obitu unici filii deq; sua miserrima orbitate cogitabat:totius domus funebris magis q̃ regius erat uultus. Sed hanc tristitię nubem Leptini mathematici:uel ut quidam traduut Erasistrati medici prouidentia discussit. Iuxta enim antiochum sedens ut eum ad introitū stratonices rubore perfundi & spiritu crebrescere:eaq; egrediente pallere & excitatiorem anhelitum subinde recu/

Aeterum ut ad iocūdiora. Seleucus superinduxit Anthioco filio stratonicem nouercam uirginem formosissimam & aetatis flore itegerrimam:cuius amore filius captus:cum impium pectoris uulnus ingenuo illum deterrente pudore indicare nō auderet:inualescente indies magis atq3 magis flāmati pectoris igne q quo magis tegit tectus magis aestuat in grauissimam ualitudinem incidit quam sine dubio non euasisset. sic enim indies ad ultimam tabem redigebat eius corpus:nisi leptini mathematici : uel ut appianus dicit erasistrati medici prouidentia fuisset huius morbi causa deprehensa.Cum enim iuxta adolescentem grauiter laborantē sederet medicus:& curiosius omnes illius gestus uultus & totius corporis diligētissime seruaret:tandem cognouit:q intrante stratonice thalamum mutabatur eius uultus totusq3 rubore suffundebatur spiritus uegetior fiebat:discedente uero illa pallidior languidiorq3 reddebatur:ex quo facile medicus intellexit latentem morbi causam:qui cum indicasset patri:hac in filium de cuius salute desperabat indulgentia usus est : ut commoda sua incolumitati filii postponeret:uxorem q3 stra

tonicem: quam incredibiliter amabat filio in matrimonium traderet. Improbis facibus. Nefando amore: aut isatiabili. Impiū. Quod erat ad iniuriam patris. prostratus. Ad terraʒ deiectus afflictus. Magis funebris q̄ regius. Quia regius uultus hilaris esse consueuit. Leptini mathematici Mathematicus dicitur qui disciplinarum peritus est geometriæ arithmetricæ: musicæ & astrologiæ: quæ omnes in demonstratione consistunt. nam i præceptis & arte uersatur: reliquæ scilicet grammatica rhethorica dialetica: Vel ut quidam Nam ut plutarchus erasistratum fuisse dicit. Anthiochum iacentem. Vt postq̄: increbrescere. Densiorem fieri. Excitatiorem. Liberiorē. Modo uegetiore. Quia increbrescebat. Protinus. Secundum plutarchum nec post spaciū quidem trium dierum id aperuit patri timēs ne regi faceret iniuriam: ex quo dicitur hac arte usus: ut non reginæ: sed suæ ipsius fingeret uxoris amore correptum adolescenteʒ ut inde sensim regis perciperet animum: nam cū dixisset illum nouo morbo implicitum ui nimia. s. amoris: quo nisi expleretur sanari non posse & eius quidē mulieris amore correptū esse quam consequi haud potuisset: admiratus seleucus: dixisse fertur: nōne uniuersæ imperito asiæ & pro superstite filio dare omnia possum: solum quæ mulier haec esse efflagitabat: cui erasistratus: meā inquit uxorem deperit: tum rex miris pollicitatiōibus rogabat ut illam in coniugium filio daret: cui tantum regnum debebatur: cui respondens erasistratus: an tu inquit q̄q̄ eius parens: si uxorē tuā cuperet Antiochus illaʒ ultro daturus esses? tum seleucus testans deos omnes sine cunctatione se daturum lætе respondit: quod cū nō ficte regeʒ effari erasistratus cognouisset: passionem filii & rem omnem patri aperuit: quē admodum id deprehēdisset declarauit: seleucus gaudio elatus unicum opus superesse sibi arbitratus est: quo pacto id filio persuadēdum esset: quo pacto & uxori: tandem exercitu conuocato rem aperiēs carissimam uxorem filio etiam inuito coniugem dedit: quod magnificum & regale ab omnibus existimatum fuit: ac magnificentius quidem & sapiētius adolescentis: amorēq̄ʒ ad amoreʒ eius insignis moderatio Fortunæ acceptum referens idest fortunæ attribui debere. Senex rex: Qui natura zelotipus esse consueuit.

perare animaduertit: curiosa obseruatione ad ipsam ueritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice & rursus abeunte brachium adolescentis dissimulanter apprahēdendo modo uegetiore: modo languidiore pulsu uenarum cōperit cuius morbi æger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui charissimam coniugem filio suo cedere non dubitauit: q; in amorem incidisset fortunæ acceptum referēs: q; dissimulare eum usq; ad mortem paratus esset ipsius pudori imputans. Subiiciatur animis senex rex. amans: iam patebit q̄ multa q̄q; difficilia paterni affectus indulgentia superauit.

¶ Cæterum. i. sed: ut ueniamus ad iucundiora cognitu. s. dum cognoscitur aut ad cognoscēdum: Antiochus filius seleuci regis. s. totius Asiæ: correptus infando amore Stratonices (proprium est) nouercæ. s. suæ. i. uxoris paternæ: memor. i. secum reputans q̄. i. q̄rum improbis. i. improbandis facibus. s. amoris arderet: contegebat pia dissimulatione impium uulnus pectoris. s. amorem illum. Itaq̄ʒ. i. & ita diuersi affectus. i. diuersæ passiones: inclusi iisdem uisceribus ac medullis: uidelicet summa cupiditas & maxima uerecundia: redegerunt corpus eius ad ultimam tabem. i. corruptionem per exhaustionem succi & lentam consumptionem sanguinis: Ipse itaq̄ʒ antiochus filius seleuci iacebat cum lectulo similis moribundo i. iam nanq̄ʒ morituro (quo exemplo Valla contenderet in bundus non significare similitudinem alioqui dixisset: moribundus) necessarii. i. consanguinei & affines lamentabantur: pater. s. seleucus prostratus in mœrere cogitabat de obitu unici filii sui & de misera orbitate sua. i. carentia aut priuatione liberorum: & uultus. i. aspectus totius domus. i. familiæ erat magis funebris. i. lugubris & quasi funere occupatus: q̄ regius. i. q̄ sius regis licet esset mœstissimus: aut potius q̄ regius. i. regalis: hoc est q̄ decorum regiam in qua hilares esse solent deceret. Sed prouidentia. i. prouida solertia: Leptini mathematici. i. astrologi: uel ut quidā tradunt Erasistrati medici: discussit. i. dispulit: hanc nubem tristitiæ Enim pro quia ipse sedens iuxta antiochum: ut. i. postq̄ animaduertit eum. s. antiochum persi ndi rubore & increbrescere spiritu. i. habere spiritum ardentiorem & pulsum frequentiorem ad introitum Stratonices. i. quoties stratonice introibat & ea egrediente pallere & recuperare subinde. i. per interualla: anhelitum. i. ut dicunt flatum: excitatiorem. i. commotiorem: penetrauit. i. peruenit curiosa. s. diligenti obseruatiōe ad ipsam ueritatem idest ueram causam morbi. Enim pro quia: Stratonice intrante & rursus abeūte comperit cuius morbi esset æger: quia amoris: apprahendendo dissimulanter. i. quasi aliud ageret: brachium adolescentis: modo. i. interdum. s. ea intrante: uegetiore pulsu. s. arteriarum bracchii: modo. s. ea egrediente languidiore. i. infirmiore. Et exposuit protinus seleuco id. s. amorem filii eius in uxorem eius. Alii dicunt non statim indicasse: sed mira solertia: simulando uidelicet ipsum captum esse amore uxoris suæ: hoc est medici: ut oliuerius diligenter recitat. Qui. s. Seleucus: non dubitauit cedere. i. concedere filio suo: coniugem charissimam: referens acceptum. i. imputans fortunæ q̄. s. filius incidisset in amorem. s. nouercæ suæ: & imputans. i. attribuens pudori. i. uerecundiæ ipsius. s. filii: q̄ paratus esset dissimulare eum. s. amorem: usq̄ʒ ad mortem: etiam inclusam: q̄tum in eo fuit. Subiiciatur animis. s. legentium aut audientium ista: senex. qui natura querulus & morosus ac zelotipus est: & rei charæ tenacissimus: rex. qui quæ amat conseruare potest si habet ea: & si non habet rapere & sup. amans: in quo maxima uis est: & sup. patebit iam q̄ multa & q̄ difficili indulgentia. i. uehemens in filium inclinatio affectus paterni: superauit. i. uicit. q. d. maxima & difficillima.

At Seleucus quidem uxore: Plutarchus in uita pompeii: deuicto Mitridate apud Eufratem spoliatoq̄ʒ castris prouincias composuit: munera distribuit cum multi ad eum principes & rerum domini regesq̄ʒ barbari duodecim uenissent Ario

De Ariobarzane rege Capadociæ. Ca. DLIIII.

At seleucus quidem uxore: Ariobarzanes filio suo capadociæ regno cessit: in conspectu Cn. Pompeii Cuius cum ipse tribunal conscendis

set inuitatusq; ab eo in curuli sella sederet: postq̄ filium in cornu scribæ humiliorem fortuna sua locum obtinentem conspexit: non sustinuit infra se collocatum intueri: sed protinus sella descendit & diadema in caput eius transtulit: hortariq; eum cœpit ut eo transiret: unde ipse surrexerat. Exciderunt lachrymæ iuueni: corruit corpus: delapsum diadema est: nec quo iussus erat progredi potuit: quodq; pene fidem ueritatis excedit: lætus erat qui regnum deponebat: tristis cui dabatur. nec ullum finem tam egregium certamen habuisset: nisi patriæ uoluntati auctoritas pompeii affuisset. filium enim & regem appellauit: & diadema sumere iussit: & in curuli sella considere coegit.

barzães Cappadociæ. Nicomedes bithiniæ regno a mithridate ponti rege pulsi fuerant: hos primum Lucius Cornelius Sylla in suuz quemq; regnum reduxerat: quibus iterũ ab eodem rege pulsis pompeius cum Mitridatẽ mori tandem coegisset Ariobarzanem restitutum regem appellari iussit: qui regnum filio cessit præsente pompeio. In cornu scribæ in parte ubi erat scriba intelligimus illic exercitum fuisse qui struebatur in cornua. Humiliorem: Viliorem q̄ deceret filium regis. Corruit ad terram decidit.

Ascen. ¶ At.i.sed: Seleucus quidem cessit filio suo: uxore.i.de possessione uxoris (prius autem uxorem dixit: unde in utroq; casu id dicere licet) Ariobarzanes rex Cappadociæ cessit filio suo Regno.i. de regno cappadociæ in conspectu Cnei pompeii. Cuius.s. Pompeii: cum ipse.s. Ariobarzanes conscendisset tribunal.i.sedem prætoriam & inuitatus ab eo.s. Pompeio: sederet in sella curuli: qua primi magistratus tantum utebantur: postq̄ conspexit filium suum obtinentem in cornu scribæ.i.in ea parte exercitus ubi scriba locum habebat: locum humiliorem.i.inferiorem: fortuna sua.i.quam filium regis deceret: non sustinuit.i.non est passus intueri eum collocatum infra se.i.in loco inferiore q̄ ipse: sed descendit protinus sella.s.curuli: & transtulit diadema.i.insigne regni cui corona superponi solet: in caput eius.s.filii sui: hoc est declarauit eum regem: & cœpit hortari eum ut transiret eo.i.in eum locum unde ipse surrexerat. Lachrymæ exciderunt Iuueni: & sup.corpus eius corruit: & diadema est dilapsum.s.e capite eius: nec potuit progredi sup.eo: uidelicet in sellam curulem: quo fuerat iussus.s.a patre progredi: quodq;.i.& quod excedit pene.i.quasi fidem ueritatis: is.s.pater qui deponebat regnum erat lætus: & sup.is.uidelicet filius: cui regnum dabatur erat tristis: nec tam egregium: quia maxime pium certamen: habuisset finem: nisi authoritas pompeii affuisset uoluntati patriæ.i.nisi pompeius comprobasset & quodammodo iussisset factum patris. Enim pro quia: Pompeius sup.&.i. simul appellauit filium regem: & iussit sumere diadema: & coegit sup.eum considere.i.simul cum patre sedere: in sella curuli.

De parentum seueritate aduersus liberos. Titulus. VIII.

Comicæ lenitatis hi patres: Tragicæ asperitatis illi.

¶ De parentum seueritate aduersus liberos. Ti. VIII.

Comicæ iocundæ & urbanæ. Tragicæ: Seueræ & rigidæ: & est continuatio: color rhetoricus.

Ascen. ¶ Comicæ &c. Breuis præfatio & parasceue est ad sequentem narrationem: cui quæ uetuste subaudiuntur uerba inepte quidam adiecerunt: ueriores enim textus id tantum habent quod nos proposuimus: Cuius ordo est. Hi patres.s.iam dicti: sup.fuerunt aut sunt: lenitatis.i.mititatis & tranquillitatis: comicæ.i.qualem habent patres in comœdiis: illi.s.qui sequentur aut de quibus proxime dicemus sup.fuerunt asperitatis.i.rigiditatis: tragicæ.i.tragœdia dignæ.

De Lucio Bruto. Ca. DLV.

Brutus par gloria Romulo: quia ille urbem: hic libertatem romanam condidit: filios suos tarquinii dominationem a se expulsam reducentes summum imperium obtinens comprehensos p̄ tribunali uirgis cæsos & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem: ut consulem ageret: orbusq; uiuere: q̄ publicæ uindictæ deesse maluit.

¶ Brutus.s.Iunius par.i.æqualis Romulo: gloria.i.quantum ad gloriaz quia ille.s.Romulus condidit urbem Romanam: hic.s. Brutus condidit libertatem Romanam: obtinens summum imperium: quia consulare: iussit filios suos reducentes.i.reducere uolentes & coniuratos ad hoc dominationem.i.superbum regnum Tarquinii.s.superbi expulsi a se comprehensos.i.captos & cæsos uirgis: pro tribunali.i.ante tribunal: & religatos

Brutus gloria par Romulo. cuius exemplum primum est iunii bruti q̄ filios duos uirgis cedi & securi percuti iussit: q̄ cum illis senserant qui tarquinios reges ab ipso paucis ante diebus exactos in regnum restituere parabant: nã paulo post libertatem a populo partam: id quod minime timebatur per doluz & proditionẽ ẽ propemodum amissa. aliquot enim adolescẽtes nobili genere nati: quorum in regno libido solutior fuerat assueti more regio uiuere grauiter ferentes æquato iure omnium libertatem aliorum in suam uertisse seruitutem: de restituendis regibus consilia quærebant: interea legati a regibus superueniunt sine mẽtione reditus: bona tantum repetentes: cum quibus de recipiendis clam nocte regibus in urbem colloquuntur hi adolescentes uitelliis aquiliisq; fratribus primo commissa res fuit uitelliorum soror consuli nupta bruto erat:

ad palum.i.stipitem:percuti securi.i.decollari.& ita Brutus exuit patrem idest paternum affectum:ut ageret:consulem.i.ut debite fungeretur offi cio consulari:& maluit uiuere orbus idest sine liberis:q̄ deesse uindictæ publicæ.

tamq; ex eo matrimonio adolescentes erant liberi Titus Tiberiusq;:eosq; in societatem consilii auunculi assumunt litteræ de re tãta legatis dãtur ad reges fidei pignus quæ ma nifestum facinus fecerunt:nam indicata re p uitelliorum seruum qui exceperat eorum consilia compræhensis legatis litterarum cura in primis habita est ne interceder ent:proditores capti:sumptumq; supplicium conspectius:q poenæ capiundæ ministerium patri de liberis consulatus imposuit:& qui spectator erat amouendus:eum ipsum fortuna exactorem supplicii dedit:stabant ad palum deligati no bilissimi iuuenes :sed a cæteris uelut ab ignotis capitibus consulis liberi omnium in se conuerterunt oculos : miserebatq; non poenæ magis homines q̄ sceleris:quo poenam meriti essent illos eo potissimum anno quo patriam liberatam:patrem liberatorem:consulatum ortum ex domo iunia:patres plebemq; quicquid hominum deorumq; romanorum esset indu xisse animum:ut superbo quodam regi tum infesto exuli proderent:itaq; missi lictores ad sumendum supplicium nuda tos uirgis cædunt:securiq; feriunt:cum inter omnes ipse pater uultusq; & os eius spectaculo esset eminente primo ani mo inter publicæ poenæ ministerium secundum poenam nocentium:ut in utranq; partem arcendis sceleribus exemplum nobile esset.Filios suos Titum & liberium.Reducentes:Reducere uolentes.Vir.Quos ego sum totiens iam dedignata maritos:Non qui essent mariti sed qui esse uolebant.Exuit patrem:deposuit amorem & affectum paternum.Vt consu lem ageret:Quia consulatus administratio exigebat ut supplicium de his sumeret qui libertatem opprimere uoluerant.

De Sp.Cassio. Ca.DLVI.

HVius æmulatus exemplum Cassius filium q tribunus ple.agrariam legem primus tulerat: multisq; aliis reb9 populariter animos homi num amore sui deuictos tenebat:postq̄ illam potestatẽ deposuit:adhibito propinquorum & amicorum consi lio affectati regni crimine domi damnauit. Verberibus q; affectũ necari iussit:& peculiũ eius Ceteri cõsecrauit.

HVius æmulatus:Spurius cassius in agraria largitione ambitiosus in so cios fuerat:unde ipso consule cũ pro culo uirginio lex agraria primum promulga ta fuit:nunq̄ deinde sine maximis motibus exagitata ager hernicus ademptus hoc au ctore inter latinos plebemq; diuisus.adiectũ q; huic muneri aliquantum agri qui a patri bus possidebatur hac largitione suspectus sa n senatui populoq; coepit esse:q periculo sas libertati opes strueret & ideo ciuibus iam uilior factus:ut alio munere sibi reconcilia ret ciuium animos iubere pro siculo frumen to pecuniam acceptam retribui populo. Id uero non secus q̄ presentem mercedem regni aspernata plebs est:hunc ergo ubi magistra tu abiit damnatum necatumq; constat.sunt qui patrem auctorem eius supplicii ferant eum cognita domi causa uerberasse ac necas se:peculiumq; filii ceteri consecrasse:signum inde factum esse & inscriptum:ex cassia fa milia datum.Inuenio apud quosdam aucto res :idq; propius fidei est a quæstoribus Ce sone fabio:& L.Valerio diem dictam per duellionis damnatum populi iudicio:direptas publicæ ædes quam sentẽtiam sequitur dio ny.Alicarnaseus:quia dicit:q si pater iudex fuisset & punitor:neq; domos dirutas:neq; bona publicata:quia romani ni hil esset possessorum proprium patribus uiuentibus & id pecuniæ & corpora filiorum:cum de eis uolunt disponere tra duntur patribus.Addidit præterea agitatum etiam fuisse de interficiendis filiis Cassii sed crudelem nimis uisam eam sen tentiam.Peculium scilicet castrense:quod alienari poterat quia ad patrem non pertinebat.

¶Huius &c.Cassius.s.Spurius:æmulatus:exemplũ huius.s.Bruti :dã nauit domi.s.suæ crimine regni affectati & hoc propinquorum & amico rum consilio adhibito:filium.s.suum:qui tribunus plæbis.i. cũ fuisset tri bunus plæbis:tulerat primus(nam postea multi conati sunt eam ferre) le gem agrariam.i.de agro quem populus Romanus bello acquisierat æqs portionibus diuidendo:& tenebat animos hominum deuinctos.i. obno xios amore sui:multis aliis rebus populariter sup.factis.i.in fauorem aut gratiam populi damnauit dico:postq̄ deposuit illam potestatem : scilicet tribunitiam:& iussit eum affectum uerberibus.i.cæsum:necari.i. percuti securi:& consecrauit.i.tanq̄ sacrum addixit Cereri peculium eius.i.quod proprium & extra patriam potestatem utpote castrense possederat.

De Manlio torquato. Ca.DLVII.

TItus autem Manlius torquatus propter egre gia multa rarę dignitatis iuris quoq; ciuilis & sacrorum pontificalium peritissimus:in consi mili facto nec consilio quidem necessariorum indigere se credidit.Nam cum ad senatum Macedonia de filio eius decio Syliano:qui eam prouinciã obtinuerat que relas per legatos retulisset.a.P.C.petiit:ne quid ante de ea re statuerent:q̄ ipse macedonii filiiq; sui causam in spexisset:summo deinde tum amplissimi ordinis:tum

TItus autem Manlius.Cum macedo num legati Romam conquæstum ue nissent:de Iulio Sillano prætore q acceptis pecuniis prouinciam spoliasset & se natus de querelis eorum uellet cognoscere: Titus Manlius torquatus Sillani pater pe tiit impetrauitq; ut sibi huiusmodi cognitio mandaretur:& domi cognita causa filiũ dã nauit abdicauitq;:ac ne funeri quidem eius cum suspendio uitam finiuisset uoluit interes se:sedensq; domi potestatem consultantibus ex instituto fecit.hanc historiam Cicero per transitum tangit li.ui.de finibus bonorum & malorũ.Raræ dignitatis quæ raris homini bus contigit ut omnibus reip.muneribus per functus esset.Amplissimi ordinis senatorii:

etiam eorum qui questum uenerant consensu:cognitione suscepta domi consedit. Solusq; utriq; parti per totũ biduum uacauit:ac tertio die plenissime diligentissime q; auditis testibus ita pronunciauit:cum syllanum filiũ meum pecuniam accepisse a sociis probatum sit mihi:& rep.eum & domo mea indignum iudico:protinusq; e conspectu meo abire iubeo Tam tristi patris sententia percussus syllanus lucem ulterius intueri non sustinuit: suspendioq; se proxima nocte cõsumpsit. Peregerat iam torquatus seueri & religiosi iudicis partes:satisfactum erat reip.habebat ultionem macedonia.potuit tam uerecundo obitu filii patris inflecti rigor At ille neq; adolescentis exequiis interfuit & cũ maxime funus eius duceretur:consulere se uolentibus uacuas aures accõmodauit. Videbat enim se in illo atrio consedisse:in quo illius imperiosi torquati seueritate conspicua imago posita erat Prudentissimoq; uir succurrebat effigies maiorum cum titulis suis:iccirco in prima parte ædium poni solere ut eorum uirtutes posteri non solum legerent: sed etiam imitarentur.

peregerat torquatus:Exaggerat. hanc seueritatem Valerius.satis inquit fuerat damnasse filium:& abdicatum a se coegisse laqueo uitã finire.seueritas hæc magna:sed illa maior:q nec funeri quidem uoluerit interesse & omnibusq; illum eo die consultantibus uacauerit.Illius imperiosi torquati.Quia ut diximus in ca.de disciplina militari filium qui cõtra eius præceptum cum hoste cõflixerat & uictoriam ex illo reportauerat uirgis cædi & securi percuti iussit.Imago posita:in atriis.solebant ueteres maiorum suorum: qui gloria & rebus gestis claruissent imagines collocare:Iuuenalis.Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ Atria:nobilitas sola est atq; unica uirtus maiorum igitur suorũ imaginibus sæpe ad uirtutes & rerum gerendarum gloriam incendebantur:ut illorum imitatione clariores fierent.

¶Titus autem Manlius Torquatus existens sup.uir raræ.i.excellentis dignitatis: propter multa egregia.i.excellentia facta & dicta.s.eius:peritissimus quoq; iuris ciuilis & sacrorum pontificalium.i.quæ ad ius pontificium pertinebant ac pertinent:nec quidem.i. non saltem credidit se indigere consilio necessariorum.i.consanguineorum & affinium: in facto consimili.s.de damnatione filii. Nam quum Macedonia.i.prouincia illa quæ paulo ante regnum fuerat:retulisset per legatos ad senatum querelas de filio eius.s.Titi Manlii Decio Syllano.s. appellator petiit.s.Manlius pater:a patribus conscriptis nequid statuerent de ea re anteq̃ ipse inspexisset causã macedonum & filii sui:hoc est illorum accusationem & huius purgationem.deide cognitione.i.inquisitione de iure utriusq; partis: suscepta s.a Tito patre:summo consensu tum.i.simul:amplissimi ordinis:uidelicet senatorii:tum etiam eorum qui uenerant questum.i.ad querendum de filio eius:hoc est legatorum macedoniæ:consedit domi & uacauit.i.ut dicunt audientiam dedit solus.i.cum solus esset:utriq; parti per totum biduum:ac pronunciauit tertio die testibus auditis plenissime & diligentissime:ita.i.in hanc formam uerborum.Cum probatum.s.testibus:sit mihi Syllanum filium meum accepisse pecunias a sociis:ego iudico eum indignum & rep.& domo mea:& iubeo sup.eum abire protinus e conspectu meo.Syllanus percussus.i.attonitus tam tristi sententia patris:non sustinuit.i.non ualuit:intueri ulterius lucem.i.diutius uiuere:& consumpsit i.peremit se suspendio nocte proxima. Torquatus peregerat.i.plene egerat & defleuerat iam partes.i.debitum officium iudicis seueri.i.sequentis uerum:& religiosi.i.anxiæ seruantis iusiurandum quo iudices obligari solent:& satisfactũ erat reip.& macedonia habebat ultionem:& rigor.i.rigiditas patris poterat inflecti.i.mitigari obitu filii uerecundo.i. q obierat præ uerecundia:at.i.sed:ille.s.seuerissimus pater:neq; interfuit exequiis adolescentis: & cum funus eius duceretur maxime.i.præcipue:aut præcipua pompa:tunc sup.quia iureconsultus erat:accõmodauit uolentibus consulere.i.consilium petere se aures suas uacuas.i.nullo negocio occupatas (Videbitur fortassis nostrorum dũtaxat institutorum gnaris nouum hominem qui se suspenderit solemniter ad rogum aut sepulturam efferri:sed norit huiusmodi gloriosum fuisse apud Romanos illos ethnicos morte a se sibi illata dedecus aut euitare aut finire:de qua re longe sanctius nunc Romana constituit ecclesia.Affert autem causam cur tam rigidus perstiterit Torquatus dicens) Videbat enim se consedisse in illo atrio s.priscorum Torquatorum:in quo imago illius torquati imperiosi (qui.s.imperator ac consul filium securi percutere iussit:q contra interminationem suam ac imperium in absentia sua in hostem egressus etiam feliciter pugnam commisisset: & ita miro compendio illius quoq; seueritatem in filium pertractat) erat posita conspicua.i.euidẽti seueritate: Et succurrebat uiro prudentissimo:effigies maiorum suorum (meo iudicio uacat suorum:nam generalis est sententia) cum titulis suis.i.suorum præclarorum gestorum:solere poni in prima parte ædium iccirco.i.ad eum finem:ut posteri nõ solum legerent sed etiam imitarentur uirtutes eorum.

De Marco scauro. Ca.DLVIII.

Marcus uero scaurus lumen ac decus patriæ: cum apud athesim flumen impetu cimbrorũ romani equites pulsi deserto consule catulo pauidi urbem repeterent:consternationis eorum partici

Marcus uero scaurus.Cimbri germanorum populi:qui lingua gallica latrones dicuntur teste festo:nunc uero nos flamingos dicimus:cum in italiam superatis alpibus descendere tentarent.Qu.catulum proconsul.qui fauces alpium obsederat & pulsus ad flumen athesim castellũ editum insederat reliqueratq;:ab alpibus fuderunt atq; fugarunt & explicata uirtute sua

fugientem proconsulem exercitumq; perse/cuti in italiam traiecerunt uinctis deinde catulli. & C. Marii exercitibus praelio uicti sunt ab eis: in quo praelio caesa traduntur hominum centum quadraginta milia: capta. lx. in ea igitur pugna: quae apud athesim: cum cimbris commissa fuit equites romani cimbrorum impetu pulsi catulum proconsulem deseruerunt & urbem pauidi repetierunt. Inter fugientes erat & filius Marci Scauri: qui ubi accepit fugientem aduentare illi obuiam misit qui nunciaret se libentius occursurum ossibus eius in acie caesi: q ipsum tam turpiter fugientem admissurum quo audito filius prae dolore sibi mortem consciuit. Consternationis: perturbationis & formidinis. Aut habendus Si probus. Aut spernendus. Si uilis.

pi filio suo misit qui dicerent: se libentius in acie eius interfecti ossibus occursurum: q ipsum tam deformis fugae reum uisurum: Itaq; siquid modo reliquum in pectore uerecundiae superesset conspectum degenerati patris uitaturum. Recordatione enim iuuentae suae qualis. M. scauro aut habendus aut spernendus esset filius admonebatur: quo nuncio accepto iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio uti: q aduersus hostes usus fuerat.

Marcus uero scaurus lumen ac decus patriae: cu equites Romani pulsi impetu cimbrorum apud Athesim flumen repeterent pauidi urbem. s. Romam: & hoc catulo consule deserto: misit sup. nuntios qui dicerent filio suo participi. i. consorti consternationis eorum. i. qui ob consimilem consternationem cum aliis fugerat: se. s. scaurum patrem occursurum libentius ossibus eius. s. filii interfecti in acie. i. fortiter dimicando: q uisurum ipsum reum tam deformis fugae. Itaq; sup. dicere iussit: si modo quid. i. aliquid reliquum uerecundiae: i. pudoris: superesset in pectore. s. filii: filium sup. uitaturum esse: conspectum patris degenerati. i. per degenerationem filii uilioris effecti. Enim pro quia: filius admonebatur recordatione. i. per recordationem iuuentae suae. i. disciplinae quam a patre in iuuenta accepit: qualis filius esset aut habendus: quia fortis & probus: aut spernendus: quia meticulosus & improbus aut degener Quo nuncio accepto iuuenis coactus e uti gladio fortius aduersus semetipsum q usus fuerat aduersus hostes: quia in se gladium conuertit sese occidendo: quem ab hostibus auerterat fugiendo.

NEc minus animose Salustius bello catilinario: fuere iquit complures q ad catilinam abinitio profecti sunt. in his erat fuluius senatoris hominis filius quem retractum ex itinere parens necari iussit. Ingenio & litteris & forma. Significat illum & animi & corporis dotibus a natura fuisse donatum: quibus patri carior esse potuerit Licuit donec potuisset pater filium in carcere inclusum retinere dum catilinae furor extingueretur: quod si fecisset non seueri sed cauti nomen fuisset assecutus.

De Aulo Fuluio. Ca. DLIX.

NEc minus animose aulus fuluius uir senatorii ordinis euntem filium i aciem retraxit q scaurus e prelio fugientem increpauit: Nã iuuenẽ ingenio & litteris & forma inter aequales nitentem prauo cõsilio amiciciam Catilinae secutum inq; castra eius temerario impetu ruentem in medio itinere abstractum supplicio mortis affecit: praefatus non se Catilinae illũ aduersus patriam: sed patriae aduersus Catilinam genuisse. Licuisset donec ciuilis belli rabies preteriret inclusũ arcere. Verum illud cauti patris narraretur opus: hoc seueri refertur.

ASCENSIVS.

Nec Aulus Fuluius uir senatorii ordinis retraxit minus animose filium euntem in aciẽ. s. coniuratorum in patriam: q scaurus increpauit filium fugientem e praelio. Nam affecit supplicio mortis iuuenem. s. filium suum nitẽtem. i. fulgentem inter aequales. i. coetaneos suos ingenio & litteris & forma: secutu; prauo consilio amicitiam Catilinae. s. principis coniurationis: & ruentem temerario impetu: in castra eius. s. Catilinae: abstractum. s. ab incepto medio itinere. Praefatus. i. praelocutus anteq eum supplicio mortis afficeret: se non genuisse illum. s. filium suum Catilinae aduersus patriam: sed patriae aduersus Catilinam. Licuisset. i. licitum fuisset: arcere. i. constringere & prohibere ab exercitu Catilinae: inclusum carcere: donec rabies ciuilis belli praeteriret. Verum illud opus. s. tenentis tantisper: dum rabies belli sedaretur filium in carcere narraretur opus patris cauti. i. callidi & prouidi: hoc. s. quod fecit filium occidendo: refertur. i. recitatur opus sup. patris seueri.

De moderatione parentum. Ti. ix.

SEd ut hanc patrum inquit seueritas dura nimia & aspera est aliqua moderatione leuienda eorum qui mites fuerunt: & ita ad ea. de moderatione patrum hac breui praefatione transit. Claementiae mixtura. Translatio sumpta ab aqua quae ualidiori infusa uino: illud mitius reddit.

De parentum moderatione aduersus susceptos liberos. Ti. IX.

SEd ut hanc incitatam & asperam seueritatẽ mitiores relatu patrum mores claementiae suę mixtura temperent: exactae poenae concessa uenia iungatur.

¶ Sed ut &c. Breuis est præfatio in narrationem de moderatione parentum aduersus susceptos liberos: in qua dicenda dictis quodāmodo comparat: quocirca quidam superiori annexam habēt hāc partē: quā malui segregare. Ordo autē eius est. Sed ut mores patrum mitiores. i. leniores & minus aspcti: relatu. i. dum referuntur: aut ad referēdum temperēt: mixtura dæ nemitæ suæ: hanc incitatam. i. impetuosam & asperam seueritatem s. patrum: de qua iam locutus est: uenia concessa. s. a parentibus iungatur poenæ exactæ. i. nimis exquisitæ: hoc est narretur post eam.

De Lucio Gellio. Ca.DLX.

LVcius Gellius omnibus honoribus ad cēsuram usq; defunctus: cum crimina grauissima de filio in nouercam commissum stuprum: & parricidium cogitatum propemodum explorata haberet: non tamen ad uindictam procurrit continuo: sed pene uniuerso senatu adhibito in consilium expositis suspicionibus defendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectaq; diligentissime causa absoluit eum tum consilii: tum etiam sententia sua: q̄ si impetu iræ abstractus sæuire festinasset: admisisset magis scelus q̄ uindicasset.

LVcius Gellius omnibus honoribus. Gel. cum pro explorato haberet filium rem habuisse cum nouerca & circa de nece patris consilia tractasse: non ad sumendum de filio suppliciū statim ira percitus cucurrit: sed consulto senatu filio dicendæ causæ potestatem fecit qui purgatis q̄ sibi obiiciebantur: & cognita diligentissime causa tanq̄ innocens absolutus est: nam hunc Cicero defendit cuius adhuc extat oratio. Ad censuram defūctus: tot honores & magistratus habuerat: ut ad censuram uenire potuerit. Inspecta causa: considerata examinata causa. Quod si impetu. Laudat huius patris maturitatē: qui noluerit temere in filium animaduertere: sed causam prius diligenter cognoscere: naz si nimia ira pcitus filium occidisset: scelus potius cōmisisset. q̄ suam iniuriam uindicasset.

ASCENSIVS.

¶ LVcius Gellius defunctus. i. per ordinem functus oībus honoribus. i. magistratib⁹ ad quos p gradus ascēdebatur: usq; ad cēsurā: ita ut nihil ei restaret expetendū: pter cēsurā: cū haberet crimina grauissima. i. criminationes grauissimoꝝ sceleꝝ de filio: uidelicet stuprū cōmissum in nouercā & parricidiū cogitatū. i. aio cōceptū ut liberius patre occiso nouerca abuteretur: haberet dico ea crimina ppemodū. i. quasi explorata. i. cōperta: nō tamē pcurrit cōtinuo ad uindictā: sed pene uniuerso senatu adhibito in cōsiliū: & sup. suspitionibus. s. de scelere filii expositis. fecit adolescenti. s. filio ptātē defendēdi se. & eā diligētissime ispecta absoluit eū. s. ab oī suspitiōe & punitione tanq̄ innocentē: tū. i. simul snia. i. iudicio cōsilii. s. adhibiti: hoc est fere uniuersi senatus: tū ēt snia sua. i. pprio iudicio. Quod si ipse Lucius abstractus. s. ab usu rōnis: impetu iræ: festinasset sæuire. s. in filiū: ipse admisisset magis scelus: qa innocentem ob suspitionem licet uehementem occidisset: q̄ uindicasset: quia nullum erat.

De Quinto Hortensio Ca.DLXI.

QVinti autem Hortensii qui suis temporibus ornamentum romanæ eloquentiæ fuit: admirabilis in filio patientia extitit. Quum enim eo usq; impietatem eius suspectam: & nequitiam inuisam haberet: ut Messalam suæ sororis filium hæredem habiturus: ambitus reum defendens iudicibus diceret: si illū damnassent: nil sibi præter osculum nepotum ī quibus acquiesceret superfuturum: hac scilicet sententia: quam etiam editæ orationi inseruit filiū potius in tormēto animi q̄ in uoluptatibus reponens: tamen ne naturæ ordinē cōfunderet nō nepotes. sed filiū hęredē reliq̄t: moderate usus affectibus suis: qa & uiuus moribus eius uerū testimōniū: & mortu⁹ sanguini honorē debitū reddidit.

QVinti autem Hortensii. De hoc diximus in ca. de his qui a patribus degenerauerūt: cū filiū & impietatis nomine suspectū: quippe qui de patris nece cogitasse diceretur: & neq̄tia pditū haberet ut illū: merito inuisum odio prosequeretur: adeo ut cū Messala sororis filius ambitus reus factus eēt: illū defendēs Hortensius diceret si illū dānassent iudices: nō habiturū p̄ter osculū nepotū in qbus conq̄esceret: qbus uerbis īnuebat se nō aliū filiū habere p̄ter Messalā: quē hæredē suū fore iā aio cōstituerat: hac tn̄ in filiū moderatione usus est: ut moriēs ei bona reliquerit. R. eum Messalā. Tormentus: molestiis & solicitudinibus: quē nulli filii faceret mentionē in cōsolatione in his quæ sibi molesta erant eū reponebat. Quam ī uoluptatibus. Quia nullā de filio habiturus esset uoluptatē: ppter eius turpissimā uitā. Naturæ ordinē confunderet. Exhæredando filium & substituendo nepotes heredes.

¶ Quinti &c. Ordo est. Autem idest sed: patientia Quinti Hortensii qui fuit suis tpibus ornamētū eloquentiæ romanæ extitit admirabilis in filio. Quum enim ipse hortensius haberet impietatem eius. s. filii sui suspectam: & nequitiam. i. libidinem eius inuisam: eousq; ut habiturus Messalam filium sororis suæ hæredem: defendens. s. Messalā reū ambitus. i. petiti magistratus p largitionē aut alias malas artes crie: diceret iudicibus: si. s. iudices dānassent illū. s. messalam nil superfuturum. s. esse idest reliquum fore sibi præter osculum nepotū. i. liberorū filii: in qbus acq̄esceret. i. animū contentū haberet s. reponens. i. collocās hac sentētia quā etiā inseruit orationi editæ. s. a se: filiū potius in tormēto. i. cruciatu animi q̄ in uoluptatibus: tamē ne confunderet ordinē naturæ quo filii patribus succedūt: nō reliquit nepotes sup. hæredes proximos sed filium hæredem: usus affectibus suis moderate: quia & uiuus reddidit uerum testimonium moribus eius. s. filii sui: testatus eos sibi maxime displicere: & mortuus reddidit sanguini. i. satu suo genito honorem debitum.

Idem fecit. Fuluius Flaccus primus omnium transalpinos Ligures bello domuit: missus in auxilium Massilien sibus aduersus Fallanios Gallos qui populabantur fines massiliensium cum diu muti tu nq; clauderent saltus deciates. Mox ubi eburi ntes: incognitas tandem latebras eorum ignibus sepsit Fuluius: in plana Bebius deduxit: posthumius ita exarmauit: ut uix reliquerit ferrum quo terra coleretur. Hic igitur Fuluius qui Ligures domuit: Ambrachiā dedit: cephalloniam & Iacinthum subegit: filium habuit tantae impietatis atq; nequitiae ut caedem ipsi machinari non dubitauerit: quod ubi intellexit Fuluius senatus auxilium implorauit: senatus filium comprahendi: & per triumuiros inquisitioni adhiberi iussit: quem in crimine deprahensum in patris potestate n qui de illo meritas poenas exigeret tradi uoluit: pater eamoderatione usus est: ut non modo filium non notauerit: sed illum etiam decedens haeredem reliquerit. Per triū uirum: Triumuiri praeerant rebus capitalibus. Tetriore: crudeliore.

Magnorum uirorum. Post illustrium uirorum exempla: dicit se de patre quodam dicturum: cuius nomē propter ignobilitatē ad posteros non peruenit: qui nimia & prope incredibili mā suetudine & moderatiōe in filiū usus fuisse uidetur: cū enī satis exploratū hēret pari sibi necis insidias a filio nullo modo sibi psuadere poterat: tantum sceleris & īpietatis in uerū filiū cadere posse. Itaq; uxorē in secretū adducit eā suppliciter orat: ne se tāto tpe celet qd suspicabatur: aperiat nunc demū ex se filiū hunc cōceperit: an ex alio subditiuū habeat: quae cū iureiurādo affirmasset: ex eo uere natum esse: tum filium in desertū locuz adduxit: gladium quem secū attulerat nudatum tradidit: iugulum praebuit dicens: non tibi ueneno: non latrone: non alia ui ad meam necem opus est: en tibi iugulum aperio: si plus q̄ uelles tibi superesse uideor: quibus uerbis correptus filius uim magnam paternae pietatis pectore concepit: ut qui antea patris mortem quaereret eius postea uitam incredibiliter desideraret: ab eoq; excogitati parricidii ueniam peteret: ac praecaretur ne suus amor in illum uilior esse uideretur: quod a poenitentia ortus esset. Ignoti patris: Pro ignobilis patris cuius nomē ignoratur. Inducere animum: sibi persuadere. Verum sanguinem: Filium ex suo sanguine natum. Asseueratione: perseueranti affirmatione. Seductam uxorem: Aliquo modo deceptā uxorem. Subiecisset: si filius suus subditiuus esset: quales multae steriles habere consueuerant. Nō paulatim: sed magno impetu. Magna admiratio: quod qui parricidium excogitabat: tam subito animi motu omnem exuerit crudelitatem. Exupera me: interfice me o pater. Solitudinem sanguine meliorem. Ostendit

De Fuluio. Ca.DLXII.

Idem fecit clari generis magneq; dignitatis uir Fuluius: sed in filio aliquanto tetriore: nā cum auxilium senatus implorasset: ut suspectus in parricidio: & ob id latens per triumuirum conquereretur ac iussu Patrum. C. cōprahensus esset non solum eum non notauit: sed etiam decedēs dominum omnium esse uoluit: quem genuerat haeredem istituens: nō quem fuerat expertus.

Idem fecit. Fuluius. s. Flaccus: uir clari generis & magnae dignitatis: fecit idem. i. consimile illi quod Hortensius fecerat: sed fecit sup. id in filio tetriore. i. turpiore aut diriore aliquanto: nam cum implorasset auxilium senatus: ut. s. filius suspectus in parricidio. i. q ipsum Fuluium patrem suuz occidere pararet: & latens. i. occultans sese ob id: cōquereretur p triūuirū cuius erat criminis conuictos in carcerem trahere: & supplicium de eis sumere ac. s. filius esset comprahensus. i. captus iussu patrum conscriptorū Fuluius sup. non solum non notauit. s. infamia filium: sed etiam decedens i. moriens: hoc est postea cum moreretur: uoluit esse dominum omnium s. rerum suarum: instituens haeredem quem genuerat. i. habendo respectū q eum genuerat: aut eo q eum genuerat: & non quem fuerat expertus. i. non habendo respectum q eum expertus fuerat in se parricidiū parasse.

De quodam patre ignoto. Ca.DLXIII.

Magnorum etiam uirorum claementibus actis ignoti patris nouae atq; inusitatae rationis cō silium adiiciam: qui eum a filio necti sibi insidias comperisset: nec inducere animum posset ut uerū sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet. Seductam uxorem suspicans suppliciter rogauit: ne se ulterius celaret: siue illū adolescentem subiecisset siue ex alio concepisset: asseueratione deinde eius & iureiurando se nil tale debere suspicari persuasus in locum desertum filio perducto gladium quem secum occultum attulerat tradidit: ac iugulum feriendum praebuit: nec ueneno: nec latrone ei ad peragendum parricidium esse affirmans. Quo facto non paulatim sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit: Continuoq; abiecto gladio: tu inquit pater uiue: et si tam obsequens es ut hoc p̄cari filio permittas: me quoq; exupera. Sed tamen quaeso ne meus erga te amor eo sit uilior q a poenitentia: oritur. Solitudinem sanguine meliorem: pacatioresq; penatibus syluas: & alimentis blandius ferrum: ac mortis oblatę q̄ datae uitae felicius beneficium.

Magnorū &c. Subiungit exēplū ignoti patris: quod externorū uice fungi potest dicens. Ego adiiciam claementibus actis. s. priuatis in filios (Ex hoc autem authore puto Vallam motum ut acta potius q̄ actus apostolorum se dicere uelle scripserit) consilium patris ignoti idest obscuri: aut

n illius nominis: nouae: atq; pro & inusitatae rationis. Qui. s. pater cũ cõperisset insidias necti. i. strui sibi a filio: nec posset inducere in animum. i. & non posset sibi persuadere: ut crederet uerũ sanguinem. s. uere a se genitum progressum sup. esse ad hoc sceleris. s. in patrem si uerus eẽt. Ipse suspicans. i. ex adultero conceptum: rogauit suppliciter uxorem seductã. i. seorsum ab arbitris ductam: hoc est in locũ secretũ: ne celaret se ulterius: siue subiecisset. i. aduenticiũ pro uero sibi sub oculos iecisset: illũ adolescẽtem, idest q tũc adolescens erat: cũ hoc supplicaret siue concepisset sup. eũ ex alio: deinde ipse persuasus: asseueratione. i. affirmatione ueri & iureiurando eius. s. uxoris: ipsum sup. nil tale debere suspicari: tradidit filio perducto in locum desertum. i. solitudinem (Est autem exemplũ spectatae breuitatis: in narrando) gladium quem attulerat secum occultum idest absconditum sub ueste: ac praebuit iugulũ feriendũ affirmans nec opus esse ei ueneno: nec latrone. i. grassatore & obsessore uiarum: aut malo satellite: qui latro quasi latero a latere dictus est: ad peragendũ parricidiũ. Quo facto. s. patris: cogitatio recta. i. iusta existimatio de pietate patri debita: occupauit. i. inuasit: pectus iuuenis (more suo: quem adolescentẽ uocauit etiam iuuenem dicit) non paulatim. i. successiue: sed magno impetu: & continuo gladio abiecto inquit: tu pater uiue: & si es tam obsequens. i. tam sequens uotum filii: ut patiaris hoc praecari filio. i. filio ut praecari passiue significet: exupera scilicet in uita: quoq; i. etiam me. i. uiue diutius q̃ ego uicturus sum. q. d. propter patrimonium struxi tibi insidias: at nunc uelim te etiam post me uicturum & nunq̃ id possideam. Sed tamen quaeso ne amor meus erga te sit eo uilior: q oritur a poenitentia. Speciosa depraecatio: qua quilibet ad deũ p poenitẽtiam cõuersus uti potest: unde modeste exclamat author subiicendo o: ut sit. O solitudinem (uel uideris aut iudico aut quid simile solitudinem) meliorem sanguine idest naturali inclinatione: quia qui prius per naturam patrem non obseruauit: nũc propter ea quae in solitudine acciderũt eum amare incipit: & sup. o syluas pacatiores idest magis conciliatiuas pacis: penatibus. s. paternis: & ferrum idest gladium a patre oblatum: blandius idest efficaciorem ad conciliandam beniuolentiam: alimentis. s. a patre benigne praebitis: ac beneficiũ mortis. i. paternae oblatae, s. filio porrigendo iugulũ: felicius. i. meliorẽ exitũ sortitũ: q̃ uitae datae filio per generationem.

Qui obitum liberorum aequo animo tolerauerũt. TI.X.

Commemoratis patribus qui iniurias filiorum patienter exceperunt. Referamus q mortes aequo animo tolerarunt.

¶ Cõmemoratis &c. Parasceue est ac praefatio ad sequẽns caput: ad sequens capitulum. Ordo autem patet.

De horatio puluillo. Ca.DLXIIII.

Horatius puluillus cum in capitolio ioui optimo maximo ędem pontifex dedicaret: interq; nuncupationem solemnium uerborũ postem tenens mortuum esse filium suũ audisset: neq; manum a poste remouit: ne tanti templi dedicationem interrumperet: neq; uultum a pu. religione ad priuatũ dolorem flexit: ne patris magis q̃ pontificis partes egisse uideretur.

¶ Horatius Puluillus cum ipse pontifex dedicaret Ioui optimo maximo idest summo deorum bonorum. secundum gentilium fidem: aedem. i. phanum in capitolio. i. arce tarpeia: & tenens postem. i. partem ligneam aedis: inter nuncupationem. i. prolationem solennium uerborum: ad consecrationem. s. pertinentiũ: & q mutare nephas erat: audisset filium suũ esse mortuum neq; remouit manũ a poste: ne interrũperet dedicationẽ tanti templi: neq; flexit uultũ a publica religione quae exigebat ut uultum haberet cum grauitate hilarem in re tam festiua ad dolorem priuatum. s. de morte filii: ne uideretur egisse magis partes. i. munia aut officia patris q̃ pontificis: imo solum dixisse fertur cadauer esto: aut efferatur.

De Aemylio paulo. Ca.DLV.

Clarum exẽplũ: nec minus tamẽ illustre: quod sequitur: Aemylius Paulus nunc felicissimi: nũc miserrimi patris clarissima repręsentatio:

De obitu filior. Ti.X.

Horatius Puluillus: Horatio puluillo & Valerio publicola consulibus dedicata erat in capitolio Iouis aedes: sortiti sunt inter se consules uter dedicaret. illo tamen sorte euenit Valerius ad ueiens bellum profectus aegrius q̃ dignum erat tulerũt Valerii necessarii dedicationem tam inclyti templi Horatio dari. Id omnibus modis impedire conati postq̃ alia frustra tentata erãt: postẽ iam tenenti consuli foedum inter praecationẽ deum nuntium incutiunt mortuum eius filiũ esse: funestamq; familiam: dedicare cuz templum non posse non crediderit factum an tãtum roboris animo fuerit: nec traditur certũ nec facilis est interpraetatio. nihil aliud ad eũ nuntium a proposito uersus: q̃ ut cadauer efferri iuberet: tenens postem praecationem pagit & dedicat templum. Inter nuncupationem solẽnium uerborum. Verbis nominatim exprimendis: nam ab initio suae deductionis daemones illi & humani generis praeuaricatores hanc opinionem induxerant: ut se deos facerent Mortuum esse filium. Hanc uocem ab amicis publicolae iactatam ferunt: ut Horatium a dedicando templo auerterẽt: quod aegre ferebant ei sortem obtigisse dedicandi. Dedicationem interrumperet: Hoc quoq; seruat nostra religio: ut si orationem intermiseris non ualet: & praecipue dum formalia dicuntur: ut uerbi gratia in baptismate: si dixeris: ego te extingue candelam illam: & postea baptizo: nihil ualet.

Aemylius Paulus. L. Aemylius Paulus: eius Pauli filiũ q apud Cannas cecidit: primo consulatu quẽ ut inqt Plynius de uiris illustribus: post tres repulsas adeptus erat: de Liguribus triũphauit. Iterum

consul Persen Philippi filium & Macedoniæ regem apud Samothracas uictū cepit & uictū fleuit: & sibi assidere iussit: ac demum in triūphū duxit: hic igitur cū filiorū prole fœlix esse uideretur: quippe qui egregiæ indolis eximiæq; uirtutis quattuor haberet: cum duos in alienas familias p adoptionē trāstulisset: alterū. s. in corneliā: qui Scipio æmilianus dictus est alterū in fabiā: reliquorū orbitate paulo post uisus est miser & infœlix: nā intra paucos dies amisit utrūq; : alterum uidelicet quarto die ante triumphum macedonicum: alterum tertio post triumphum quorum iacturā tā æquo animo tulisse fertur: ut progressus ad populum in concione fortunæ gratias egerit: deosq; pcatus fuerit ut siquid diri reipub. immineret sua eēt calamitate decasum uel ut alii tradunt hanc præcationē fecit anteq̄ ad bellū proficisceretur: q si diis populi romani fœlicitas nimia esse uideret: quapropter aduersi aliquid instaret reip. suæ id totū in se suāq; familiā conuerterent: prior ipsi publica q̄ priuata charitas fuit. Nunc felicissimi: turba filiorū quos quattuor habebat. Nunc miserrimi: illorum orbitate: quos intra breuissimū tēpus amisit Post tertium diem : Tertio die post triumphum Hanc adiiciēdo clausulam. Claudendo orationem his uerbis: nam clausula est finis orationis. Maximo prouentu maximo successu: nam prouinciam totam macedoniam consilio & armis subegerat: regem persam ceperat & in triumphū duxerat. Iouem optimum : Optimum iouem dicebant antiqui: quia bonorum datorem esse uolebant. Annuendo: Consentiendo : in alienis lucti. In funeribus externis.

ex quattuor filiis formæ insignis : egregiæ indolis : duos iure adoptionis in corneliam fabiamq; gentem translatos sibi ipse denegauit : duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit: alter in triumphali curru conspectus post diem tertium expirauit: Itaq; qui ad donādos usq; liberos abundauerat. in orbitate subito destitutus est. Quem casum quo robore animi sustinuerit: oratione quam de rebus a se gestis apud populum habuit: hanc adiiciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. Cū in maximo prouentu fœlicitatis uestræ quirites: timerē ne quid mali fortuna moliretur: iouem optimum maximum iunonemq; reginam & mineruam precatus sum. ut si aduersi quid populo ro. immineret totum ī meam domū cōuerteretur. Quapropter bn̄ habet se res. annuēdo. n. uotis meis. id egerunt: ut uos potius meum casum doleatis: q̄ ego uestrum ingemiscerem. Uno etiam nunc domestico exemplo adiecto in alienis luctibus orationi meæ uagari permittam.

¶ Clarum exēplū sup. est quod dictū est. nec tamen id quod sequitur est sup. minus illustre. Paulus Aemilius macedonicus. s. agnominatus: cens sup. clarissima. i. euidentissima repræsentatio. q. d. speculum: nunc. i. uno tēpore patris felicissimi: & nunc. i. paulopost patris miserrimi : denegauit ipse idest sua sponte sibi duos sup. filios ex quattuor filiis insignis. i. præstātis formæ sup. & indolis egregiæ. i. non uulgaris (quos dū habuit felicissimus pater dicierat.) translatos iure adoptionis in gentem corneliam & fabiam: & fortuna. i. mors inopina: abstulit duos: & ita cū nullū haberet & prius tot & tam bonos ac spectatos habuerit īfelicissimus pater dici meruit. Quorum scilicet duorū filiorū quos fortuna abstulit alter præcessit funere suo idest pompa funebri sibi dum ad rogum aut sepulturā efferretur instructo: triumphum patris ante quartum diem idest quarto die ante q̄ pater triumpharet elatus est: alter idest reliquus duorū conspectus in triumphali curru scilicet patris expirauit post diem tertium idest tertio die post triumphum patris Itaq;. i. & ita: ipse sup. qui abundauerat scilicet liberis: usq; ad donandos liberos: quia duos ī alienam familiam per adoptionem dederat: destitutus est. i. derelictus a filiis subito in orbitate idest priuatione liberorum. Quem casum scilicet orbitatis quo. i. quanto robore. i. uirtute animi substinuerit reliquit nulli ambiguum: oratione quam habuit apud populum de rebus gestis a se: adiiciendo hanc clausulam idest particulam aut sententiam cæteris dictis. O quirites cū ego timerem in maximo prouentu felicitatis uestræ (hoc autem dicto significat prudentiam suam qui in rei9 tam lætis acerbū aliquem timebat casum. Nam fortūa nulli est perpetuo bona: unde laudat Seneca philippi macedonum regis prudentiam: qui cū uno die tris lætissimos accepisset nūcios : deos præcatus ut pro tantis bonis modicū inferrent supplicū) cū itaq; timerem (inquit) ne fortuna moliretur quid mali: præcatus sum iouem optimum maximum iunonemq; reginam & mineruam q tres in capitolio colebantur & magni dii habebantur: ut si quid aduersi immineret populo romano ul sup. totū conuerteretur in domū meam: non dicit conuerterent: quasi non a diis illis sed aut a fortūa aut ab hominibus mala inferrentur Quapropter res se bene habet: nam sup. dii annuendo uotis meis egerūt id ut uos doleatis potius casum meū idest orbitatis meæ q̄ ego ingemiscerem: uestrū scilicet casum. Ego permittam idest concedam orationi meæ uagari in luctibus alienis idest externarum gentium: uno etiam idest adhuc exemplo domestico adiecto scilicet superioribus ante externa.

Rex sacrorum

Quintus Martius rex. Hic rex appellabat: qa sacrificiorū rex esset. nā post exactos reges: cū quædam publica sacra per ipsos reges factitata fuissent: ne ubi uspiā desideriū regū esset regem sacrificulū creāt: at sacerdotiū pōtifici subiicere ne additus nomini honos aliqd libertati: cuius tunc prima erat cura officeret & ne sacra illa desererent q̄

De Quinto Martio Rege cap. DLXVI.

Quintus martius rex supioris catonis ī cōsulatu collega : filiū sūmæ pietatis: magnæ spei: & quæ nō parua calamitatis accessio fuit unicum amisit: cūq; se obitu eius subrutum & euersum ui

deret:ita dolor me: altitudine cõsilii coercuit:ut a rogo iuuenis protinus curiã peteret:senatumq; quem eo die lege habere oportebat euocaret:qui nisi fortiter mœrorem ferre scisset unius diei lucem inter calamitosum patrem & strennuum consulem neutra in parte cessante officio partiri potuisset.

¶ Quintus Martiusrex.s.dictus q sacrificulorum rex esset:collega Catonis superioris idest maioris in cõsulatu:amisit filium summæ pietatis s.in patrem:magnæ spei.i.futuræ uirtutis & quæ accessio fuit idest & q res fuit additio & augmentatio calamitatis non parua imo magna amisit filium unicum(unde etiam grauem luctum scriptura sancta significare uolens lugentis unicũ proponit)cũq;.i.& quũ uideret se subrutum & euersum: & quod.i.modo uictũ dolore:obitu.i.propter obitũ eius coercuit dolorẽ altitudine consilii ita ut peteret curiã protinus a rogo iuuenis idest quo filii cadauer urendũ curauerat:& euocaret.i. e domibus priuatis expressa uoce in curiam uocaret:senatum quem oportebat habere eo die lege.i.per legem aut ex lege.Qui nisi scisset ferre .i. pati mœrorem fortiter: potuisset partiri.i.diuidere aut distinguere lucem unius diei inter patrem calamitosum.i.diem quo funus filius peregerat:& consulem strẽnuum.i. diem quo consulis partes exequeretur officio cessante in neutra parte. licet utrũq; non fecisset uno die.

Externa.De Pericle. Ca.DLXVII.

Rinceps atheniensiũ pericles intra quatriduũ duobus mirificis adolescentibus filiis spoliatus:his in ipsis diebus & uultu pristinum habitum retinente:& oratione nulla ex parte infractiore cõcionatus est.ille uero caput quoq; solito more coronatũ gerere sustinuit:ut nihil ex ueteri ritu propter domesticum uulnus detraheret.Non sine causa igitur tãti roboris animus ad olympii iouis cognomen ascendit.

¶ Princeps &c.Primum est externorum exemplum.Ordo autem est Pericles princeps Atheniẽ.spoliatus.i.orbatus intra quatriduum .i.spacium quattuor dierum(Signent hanc locutionem imperiti latini sermonis: qui cum debeant dicere intra duos menses infra duos menses dicũt)duobus filiis adolescentibus mirificis.i.mira facientibus aut ut uero simile erat mira facturis : aut mira naturæ industria & dei dono factis(nã in ficus tã actionẽ q passionẽ iportant)concionatus est.i.sermonem habuit ad populum his ipsis diebus.i.quibus ille spoliabatur &.i.simul:uultu retinẽte suum habitum.i.dispositionem pristinam:& oratione nulla.i.non ulla nõ infractiore.i.debilius ꝓlata ulla ex parte.Vero pro sed ille.s.talia passus: unde emphasim habet uox ille:sustinuit idest potis fuit gerere caput coronatum more solito ita sup.ut nihil detraheret idest diminueret ex ueterem ritu.s.publico:propter uulnus domesticum.Igitur quia tam uiriliter humanos casus superauit:animus sup.eius:tanti roboris idest soliditatis in uirtute ascendit non sine causa idest merito ad cognomen iouis olympii: ita ut iuppiter olympius uulgo diceretur.

De Xenophonte. Cap.DLXVII.

Enophon autem quod ad socraticam disciplina attinet primus a platone fœlicis ac beatæ facundiæ:cum solenne sacrificium perageret

a regibus fieri cõsueuerãt:& ut regii nois q romanis fuit semper inuisum leniretur:asperitas uisq; pariter minueret:sacrificulũ hoc est regulũ sacrorũ appellarũt:hic ergo ux unicũ filiũ ad sepulturã comitatus fuerat cũ redit i senatũ:ad ea pagẽda quæ reip.necessaria forent.Qui nisi fortiter mœrorẽ:non potuisset inqt uniũ diẽ & filio & reipu.cõmunicare nisi didicisset fortiter ferre dolorẽ. Calamitosum parẽtẽ:prosequendo funus filii.Strennuũ cõsulẽ.Vocãdo senatũ in curiã:possent & alia multa romanorũ exẽpla qui filiorũ mortẽ fortiter sapienterq; tulerunt in mediũ ꝓferri :nisi multũ uideretur domesticis exẽplis imorari.Nam fabius maximus & cato nõ fuerunt huius laudis exptes quos Cice.li. iiii. epistola:laudando commemorat. Cornelia quoq; gracchorũ mater filiorũ cædẽ non fœmineo & impatienti dolore sed supra q de fœmina credi possit fortiter tulisse dicitur.

Rinceps atheniensium pericles coronatus incedebat & iuppiter olympius appellabatur tãtã licẽtiæ habuit uir ille tantũ apud populũ gratiæ:nec miruz: nam lacedæmonii agrorum populationibus fracti:quas periclis & sophoclis ductu passi fuerãt:in annos triginta pacẽ pepigerunt: rupto deinde intra quindecim annos fœdere cũ cõtemptu deorũ hoim q; fines atticos populantur:& ne præda potiusq pugnam expetisse uiderẽtur hostes ad prœlium prouocãt : sed athenienses consilio periclis ducis sapientissimi populationis iniuriã differũt in tẽpus ultionis superuacuam q; pugnã existẽtes cũ ulcisci hostem sine periculo possent deinde interiectis diebus naues cõscẽdunt & nihil sẽtientibus lacedæmoniis totam spartẽ depredantur:multaq; plura auferunt q amiserant prorsus ut in comparatione damnorũ longe plus fuerit ultio q iniuria:clara quidem hæc periclis expeditio habita : sed multo clarior priuatio patrimonii:qua contentus fuit. huius enim agros in populatione intactos reliquerat hostes sperantes se illi acquirere posse aut periculum ex inuidia: aut proditionis suspitione infamiam:q ante prospiciens pericles &. futurum populo prædixerat:& ad inuidiæ impetum declinandum agros in ipsos dono reip.dederat: atq; ita unde periculum quæsitum fuerat ibi maximam gloriam inuenit non minorem uero ex iactura filiorũ duorum quos diebus quattuor amisit quorum desiderium tã fortiter tulit ut coronatus more solito ad populum constanti uoce concionatus fuerit Olympii iouis cognomen. Nã uirtute sua meruit appellari iuppiter olympius.Res enim maximas gessit & humanos casus uirtute inferiores duxit. Pericles

Enophontis autem.Xenophon philosophus & dux insignis fuit grylli atheniẽsis filius:homo uerecũdus & speciosius supra q dici possit moratusq; & Xenophon

probus: atq; omnibus gratus: socratis discipulus & platonis æmulus teste Gel. qui lib. viii. cap. iii. & dicit q xenophon Plato socraticæ amœnitatis lumina certari æmularíq; inter se existimati sunt. hic primus omnium philo. scripsit historiã. fuit enim ut diximus dux strenuus. ex ultimis babiloniæ finibus exercitum reduxit incolumẽ asperis & difficillimis itineribus per infestissimas gẽtes & barbaras. huic igitur sacrificanti cum nunciatum esset: alterum ex filiis maiorem natu in acie cecidisse: nihil motus sacrificare perseuerauit: coronam tantum deposuit: quam cognito mortis genere q. s. fortiter pugnando filius occubuisset: capiti reposuit: plus ex uirtute filii delectationis q̄ ex morte doloris cõcepisse significans. Proximus a platone: secundus a platone. constat enim in Socratica disciplina primum laudis locum obtinuisse platonem. secundum uero xenophontem. Plato eloquentia superior: xenophon grauitate melior: qui & ipse multa sermonis suauitate polluit: tanta inter se æmulatione certarunt: ut cũ uterq; multa scripserit: neuter tamen alterius mentionem faciat in operibus suis præceptorem tantum in dialogis disputantem introducunt. Apud mantineam. Nota est historia quomodo auxiliantibus atheniẽsibus thebani duce Epaminunda bellum indixere lacedæmoniis & apud leuctras & mantineam in capitu. de fortitudine diximus feliciter pugnatum est. attamen uictoria apud mantineã parta non omnino fuit incruenta. multi ex uictoribus cecidere inter quos dux ipse epaminundas & xenophontis filius de quo nunc diximus.

e duobus filiis maiorem natu nomine Syllũ apud mãtineam prœlio cecidisse cognouit: nec ideo institutum deorum cultum omittendum putauit: Sed tantummodo coronam deponere contẽtus fuit quam ipse pcũctatus quonammodo occidisset: ut audiuit fortissime pugnantem interiisse: capiti reposuit. numina quibus sacrificabat testatus maiorem se ex uirtute filii uoluptatem q̄ ex morte amaritudinem sentire: Alius remouisset hostiam. abiecisset altaria lachrymis respersa thura deiecisset. Xenophontis cor pia religione immobile stetit & animus in consilio prudentiæ stabilis mansit: ac dolori succumbere ipsa clade q̄ nunciata erat tristius duxit.

Xenophon autem facundiæ felicis ac beatæ Proximus. i. secundus a Platone. i. post platonem primæ facundiæ: quod idest quantum aut quæ res attinet ad disciplinam socraticam cuius præcipuus imitator plato proximus xenophon: cum perageret. s. athenis sacrificium solemne cognouit e duobus filiis maiorem natu idest seniorem cecidisse. i. mortem oppetiisse prælio idest in conflictu apud Mantineam cum thebanis aduersus lacedæmonios nec putauit ideo. i. propter mortem filii: cultum deorum institutum idest inceptum: omittendum sup. esse. Sed fuit contentus deponere tantũmodo coronam qua coronatus sacra obibat: quam. s. coronam: ipse percunctatus. i. postq̄ interrogauerat quonãmodo occidisset: ut idest postq̄ audiuit sup. filium interiisse pugnantem fortissime reposuit capiti idest in caput suum: testatus. idest in testimonium ueritatis aduocans: numina quibus sacrificabat sentire maiorem uoluptatem. s. honestam animi ex uirtute idest fortitudine filii qui ita ceciderat q̄ amaritudinem. s. doloris ex morte. s. eius Alius. s. mortem filii cognoscens: remouisset hostiam s. diis offerendam abiecisset altaria. i. ornatum eorum: deiecisset thura respersa lachrymis. Cor xenophontis stetit imobile. idest non motum sup. a pia religione & animus sup. eius mansit stabilis in consilio prudentiæ: ac

duxit idest iudicauit tristius sup. esse peius & magis dolendum succumbere dolori. i. uinci a dolore: ipsa clade idest q̄ esset ipsa clades. s. filii: q̄ erat nunciata.

Anaxagoras

Nec anaxagoras. Hic clacemenius fuit egisibilo patre nat9 anaximenis auditor philosophus suo tempore inclytus. nam gloria opibus: & animo clarissim9: qui patrimonium omne suis sponte concessit & se ad rerum naturam speculandam conferens rem omnem priuatam & publicã neglexerat: eratq; xx. annorum a transitu xersis: uixitq; lxxii. hic cuidam dicenti: q non patriæ sibi cura esset imo inquit summo mihi patriæ cura est & digitum extendebat in cælum: ut illam ueram patriam esse ostenderet: item alteri filii mortem nuncianti respondit: sciebam illum ex me natum esse mortalem pari ratiõe Cice. in quæstio. tusculanis hunc dicit cuidam interroganti an uellet ante obitum in patriam reportari: respondisse non id esse necesse quod undiq; ad inferos tantũdem uix esset: hic accusatus: quod solem candentem: laminam diceret quasi salsos deos coleret ab atheniensibus in carcere ueneno necatus est. Supprimendus. Tacendus: Has

De Anaxagora Cap. DLXVIII.

Nec anaxagoras quidem supprimendus est: audita nãq; morte filii nihil inquit mihi inexpectatum: aut nouum nuncias. Ego. n. illum ex me natum sciebam eẽ mortalem. Has uoces utilissimis præceptis imbuta uirtus mittit. quas siquis efficaciter auribus pcepit non ignorabit ita liberos esse procreandos ut meminerit iis a rerũ natura & accipiendi spũs & reddendi eodem momento temporis legẽ dici: atq; ut mori neminem solere qui non uixerit: ita nec uiuere aliquẽ quidem posse: qui non sit moriturus.

Nec qdẽ anaxagoras ẽ supprimẽdus. s. suppressa uoce aut silo tacendus: aut ptereũdus: nãq; audita morte filii: inquit. s. ei qui nũciabat: tu nihil. i. non aliquid: non nuncias mihi aliquid inexpectatum. s. quod nõ expectaram prius aut nouũ. Enim pro qa ego sciebam illũ. s. filiũ natum ex

me.s.uiro mortali esse mortalem. Virtus.s.naturalis(nam eius naturam supra docuit optimam magistram)imbuta idest a teneris annis instituta & quasi instincta: utilissimis praeceptis mittit.i.emittit huiusmodi uoces.i. quales uiri prudentes iam dicti emiserunt: quas.s.uoces siquis perceperit auribus efficaciter.i.cum efficacia non ignorabit liberos esse procreãdos ita ut meminerit legem & idest simul accipiendi spiritus.s.uitalis & reddẽdi dici.iis.s.liberis eodem momento temporis a natura rerum.i. parente: quia eodem momento quo uiuere incipiunt: desinere uiuere possent. Atq; uoces. Laudat hanc animi constãtiam & fortitudinem cum in aliis tum in philosoq; his cognitam qui optimis praeceptis imbuti sapienter omnes casus ferebant. sapientius respondebant de filiorum morte quaesiti quia intelligerent a natura uitae simul & interitus legẽ esse datam. meminerit ut.i. quemadmodum neminem solere mori qui non uixerit: ita nec quidem.i.non etiam aliquem posse uiuere q non sit moriturus. Quod & scriptura sancta confirmat. Nam statutum est omnibus semel mori.

De Pudicitia Ti.I.

Nde te uirorum pariter ac foeminarũ precipuum firmamentum pudicicia inuocem: tu.n. prisca religione consecratos focos Vestae incolis: tu capitolinae iunonis puluinaribus icubas: tu palatii columẽ augustos penates sanctissimumq; iuliç genialẽ torum assidua statione celebras. Tuo praesidio puerilis aetatis insignia mũita sũt. Tui nũinis respectu sincerus iuuentae flos permanet: te custode matronalis stola censetur. Ades igitur & cognosce quae fieri ipsa uoluisti.

¶Vnde &c. In huius sexti procemio de pudicitia locuturus eã; more suo extollit dicens cum admiratione. O pudicitia praecipuum firmamentũ .i. corroboramentum ad fugam uitiorum & complexum uirtutum: pariter uirorum ac foeminarum: unde.i.e quo sacello: inuocem.i. inuocare debeã te? q.d. nescio. Enim pro quia: tu incolis focos uestae.s.deae consecratos religione prisca.i.prioris saeculi? q.d. antiquissima. & tu incubas puluinaribus.i.lectisterniis iunonis capitolinae: & tu celebras columẽ palatii: uidelicet penates Augustos.i.augurio consecratos: utpote imperatorum Romanorum: & sanctissimum torum genialem.i. quo liberis generandis opera datur: Iuliae.s.uxoris tyberii cuius turpitudinem adulatione tegere parat: aut certe cum de ea uirtute quam non habet laudat: tacite ut eam acquirat admonet. Ingenuus enim uultus rubore perfunditur dum imeritas audit de se laudes: celebras dicit assidua statione: bene statione: quasi illic non portum aut perpetuam sedem: sed stationem dũtaxat habere uocatur. Insignia puerilis aetatis sunt munita tuo praesidio. & flos iuuentae.i. iuuenilis aetatis permanet syncerus.i. integer & inuiolatus respectu tui numinis. Stola matronalis cẽsetur scilicet digna quae pudicis tribuatur: te custode.i. custodiẽte. Igitur ades.i. adsis hoc ẽ aduenias huc o pudicitia: & cognosce.s. per sequentia exempla sup. ea quae tu uoluisti fieri quae.i. tuo praesidio aut numine & influ facta sunt.

Liber, VI. De pudicitia Cap.I.

Nde te. Liber sextus: cuius capitulũ primũ est de pudicitia quã laudando facit auditores attentos. ordo autẽ est o pudicitia unde te inuocem &c. Firmamẽtum quia pudicitia confirmat decus foeminarũ. Prisca religione: quia ab ascanio morẽ seruandi ignis aeterni accepere ro.nã uestales perpetuã uirginitatẽ seruabant Tu capitolinae.i. matrimoniũ seruas incolumẽ: nam iuno dicebatur praeesse coniugiis. Vir. Iunoni ante omnes cui uincla iugalia curae. Rursus & pronuba iuno. Tu palatii columẽ. hic aperta nimis uisitur adulatione: cum iuliam dicat fuisse pudicam: quã ĩpudicissimã fuisse cõstat: adeo ut cum similes patruo filios procrearet omnesq; admirarentur quaerentibus ex ea multis quid ita filios patrui similes produceret cum se multis subiiceret: respondere solitã dicunt: nauis sũ nisi plena uectorem non admitto: de hac Iuuenalis cum tot abortiuis foecundã iulia uuluam solueret: & patruo similes effunderet offas. fuit autem Iulia Augusti caesaris filia: & uxor Tyberii. Augustos Caesarianos: Tui numinis: respectu flos. Reuera ita est nam si duo iuuenes aequalis formae fuerint: quorũ alter pudicus: alter impudicus extiterit: pudicus ille pulchritudinis florem diutius seruabit impudicus uero primo quoq; tempore denigrescet: quia libido corpus eneruat: & defectum reddit atq; deforme. Matronalis stola. Matrisfamilias uestis: nam matrona dicitur principis & senatorii hominis uxor non autem plebeia. Stola: Vestis quae conuenit foeminis sicut toga uiris. Igitur quando quidem es adeo preciosa.

De lucretia. Ca.DLXIX.

Vx Romanae pudicitiç Lucretia: cuius uirilis animus maligno errore fortunç muliebre corpus sortitus ẽ: a sexto Tarquinii regis superbi filio per uim stuprum pati coacta cum grauissimis uerbis iniuriam suam consilio necessariorum deplorasset: ferro se q̃d ueste tectum attulerat interemit: causamq; tã animoso interitu imperium consulare pro regio permutandi po.ro. prebuit. atq; hanc illatam iniuriã nõ tulit.

Vx romanae: Orta in castris inter potentes adolescentes contẽtione quadam de uxorum pudicitia: cum suã quisq; laudaret: collatinus qui cum his erat non uerbis opus esse dixit id breui sciri posse qualis unaquaeq; foret: si sumptis equis inuiserent eas: id demum spectatissimum unicuiq; fore quod inopinato uiri aduentu occurrit: probato consilio citatis eqs oẽs aduolat romã: inde collatiã ubi lucretiã haud q̃q̃ ut regias nurus: quas in conuiuio luxuq; cũ aeq̃libus uiderant tempus terentes: sed deditam

lanae inter lugubrãtes ancillas in maedio aedi
um sedentem inueniunt: muliebris certaminis
laus penes lucretiam fuit. Inuitatis comiti-
bus omnibus a marito: sextũ Tarquiniũ ma
la ubi do lucretiae stuprandae capit cũ forma:
tũ spectata castitas incitat. paucis diebus in-
teriectis postq̃ redierunt in castra sextus tar-
quinius inscio collatino cũ comite uno colla-
tiam uenit. ubi exceptus benigne ab ignaris
consilii: cum post coenam in hospitale cubicu
lum ductus esset amore ardẽs postq̃ satis tu
ta circa sopitiq; omnes uidebãtur. stricto gla
dio ad dormientem lucretiam uenit sinistra-
q; manu mulieris pectore oppresso tace lu-
cretia inquit Sextus Tarquinius sum: ferrũ
in manu est: morieris si emiseris uocem: cũ pa
uida e somno mulier prope mortem iminen-
tem uideret tũ Tarquinius fateri amorẽ ora
re: miscere praecibus minas: uersare in omnes
partes muliebrẽ animũ: ubi obstinatam uide
bat: & ne mortis quidem metu inclinari addi
dit ad metũ dedecus cũ mortua iugulatũ ser
uũ nudũ positurũ ait: ut in sordido adulterio necata dicatur quo terrore cũ uicisset obstinatam pudicitiam uelut uictrix li
bido: profectusq; inde Tarquinius ferox expugnato decore mu lebri esset: Lucretia moesta tanto malo accitis q̃ primũ
patre utroq;: qui cum singulis amicis ueniant in cubiculo sedens lachrymabunda: quaerenti uiro satin saluae res eẽnt: mi
nime inquit: quid enim salui mulieri esse potest amissa pudicitia? uestigia uiri alieni collatine in lecto sunt tuo: caeterũ cor
pus est tantum uiolatum: animus insons: mors testis: sed date dexteras fidemq; haud impũe adultero fore. Sextus ẽ Tar
quinius: qui hostis pro hospite priori nocte armatus mihi sibiq;: si uos uiri estis pestiferum hinc abstulit gaudiũ: dant
ordine omnes fidem: consolantur aegram animi: auertendo noxam a coacta in auctorem delicti mentem peccare non cor
pus: & unde consilium abfuerit: culpam abesse: uos inquit uideritis: quid illi debeatur: ego me & si peccato absoluo: sup
plicio non liberor: nec ulla deinde impudica lucretiae exemplo uiuet cultrum: quem sub ueste abditum habebat in cor defi-
git. prolapsaq; in uulnus moribunda cecidit. Dionysius in hac historia multum dissentit a Liuio. non enim contentionẽ
de uxoribus inter potentes in castris adolescentes ortam: nec sextum tarquinium ad id ipsum stuprandae lucretiae gratia
collatiam uenisse: uelut furiosa quadam libidine agitatum: ut tradit Liuius: sed a patre collatiam missum ad quaedam il
lic regia negocia peragenda: hospitio deinde a lucretia benigne susceptum: quippe regis filium: & uiri cognatũ. erat autẽ
ex gente Tarquinia collatinus: ingressum nocte cubiculum extorsisse ab obstinata lucretia stupri necessitatem: quae ne
infamis moreretur. corpus eius libidini subiecit. orta deinde luce: cum ille abiisset: lucretiam dicit sumpto uehiculo romã
ad patrem properasse: & ad eius genua prouolutam suppliciter: rogasse: ut quoscunq; posset amicos & cognatos q̃ pri-
mum euocaret quibus accitis rem omnem exposuisse sibi deinde mortem intulisse quo facto Valeriũ in castra missũ nũ
cium ad collatinum: qui re audita cum Iunio bruto romam uenisse: & de eiiciendis regibus consilium iniisse dicitur. Erro
re fortunae: Videtur errasse fortuna quae tam uirilem animum foemineo corpore incluserit: ac si diceret si ei forte uirile cor
pus contigisset multo maiora facturus fuisset: in concilio necessariorum: uiri collatini patris tricipitini: publii Valerii: &
Iunii bruti. Causam permutandi imperium: Quia propter huius stuprum exacti sunt reges: annui magistratus & consu
lare imperium factum: mutatusq; est reipublicae status. De lucretia beatus Augustinus si adultera: cur laudatur: si pudica
cur occiditur?

¶ Dux Romanae pudicitiae lucretia: aut quia prima cuius pudicitia explo
rata: quũ ante consules fuerit: aut quia praecipua (diuus tamen Augu. de ciui
tate dei conuincit eã nõ uere fuisse pudicã: quia pluris famã q̃ pudicitiã fe
cit: potuit enĩ pudica interfici: licet id uulgus ignoret: at deus & cõscientia
sciat: quod satis sit. ideoq; merito illi Susannã praefert in pudicitiae cõserua
tione. Quintiliã docet nõ prudẽter nec laudabiliter seipsam interemisse: nã
si se interemit quod se adulterã sensit: eo quod animũ quoq; corruptã hẽbat im
merito laudatur ut pudica: sin pudica mãserit: cur occiditur? adde quod etiã
si pudica & sua culpa adultera facta esset: nõ tamẽ se occidere decenter
poterat sed aliter gentibus persuasum) Caius. s. Lucretiae animus uirilis:
sortitus ẽ maligno errore fortunae corpus muliebrae: quia cũ uiriliter egerit:
uirile corpus habere meruerit: coacta pati stuprũ per uim quã tamẽ mor
te uitare potuit: A sexto (Sunt qui Aruntẽ dicãt) filio Tarquinii regis. s. ro
manorũ: superbi. s. noie & re: quũ. i. postq̃ deplorasset grauissimis uerbis
iniuriã suã. i. sibi illatã (unde passiue accipitur: quasi pro sui: corã conci
lio. i. coetu necessariorũ: ut collatino & bruto &c. interemit ferro quod at-
tulerat tectum ueste: hoc autem est principale uerbũ: cui oĩa supponũtur
ut sit lucretia dux &c. coacta &c. quũ deplorasset &c. interemit &c. & p̃
buit tã animoso interitu. populo romano causam permutandi. i. mutando
accipiendi imperium consulare pro regio. s. imperio: atq; s. populus roma
nus non tulit hanc iniuriam illatam.

De uirginio uiro plebeio. Ca. DLXX.

Virginius plebei generis: sed patricii uir spiri-
tus: ne probro contaminaretur domus sua p-
prio sanguini non pepcit: nam cũ appius clau
dius decemuir filiae eius uirginis stuprum potestatis ui
ribus fretus pertinacius expeteret: deductam in forum
puellam occidit: pudicaeq; interẽptor q̃ corruptae pater
esse maluit.

Virginius plebei: Fuit post aliquot an
nos par in urbe nefas a libidine or-
tum: haud minus foedo euentu: q̃
quod per stuprum caedemq; lucretiae urbe
regnoq; tarquinios expulerat. cum enim a
consulibus ad decem uiros translatum esset
imperium ex decem uiris unum apium clau-
dium plebeiae uirginis stuprandae libido ue-
lut rabies quaedam incessit: haec lucii cuius-
dam uirginii filia: & licinio tribunitio uiro de
sponsata erat: quam apius amore insaniens:
praecio ac praece speq; pellicere adortus: post
q̃ omnia pudore septa inuenit: ad crude-
lem superbamq; uim animum conuertit. M.
Claudio clienti negocium dedit: ut uirgi-
nem in seruitutem assereret: neq; cederet:

¶ Virginius uir generis plaebei: sed spiritus. i. animi patricii. i. patricio san
guine digni: ne domus sua contaminaretur probro idest dedecore stupri

illati filiæ Ab Appio claudio.non pepercit proprio sanguini:quia cultro lanii.i.carnificis ab eius scamno arrepto uirginiam filiam interemit. Naz cum appius Claudius decemuir.i.unus ex decem uiris qui ut leges alla tas in debitam formam redigerent consulari fungebantur potestate: nec eam deponere:uolebant:expeteret pertinacius:quia primum precibus & pollicitis:deinde minis:& demum fraude grassatus:stupruz filiæ eius uir ginis:fretus.i.confisus:uiribus potestatis.s.decemuiratus:occidit puellā deductam in forum:& assertam in seruitutem a Marco Claudio(ut Oli uerius recitat) & maluit esse interemptor sup.filiæ pudicæ: q̄ pater cor ruptæ.i.stupratæ licet per uiz:in qua re etiam errauit:quia uera pudicitia in animo consistit. secundum libertatem poscentibus uindictas ut uirgini in forum ad litterarum ludum ue nienti manum iniecit:suam seruaz e serua na tam appellans:cōcursu amicorum ad clamo rem nutricis quiritium fidem implorantis fa cto liberatur:in ius tamen rapitur: ad Appii q; tribunal perducitur qui ex eo composito puellam Marco claudio poscenti & seruam asserenti suam adiudicauit: interea.P. numi torius puellæ auus & sponsus icilius interue niunt.puellam a ui magis q̄ a iudicio tuētur iamq; graui seditione orta certamen instare uidebatur:tum appius libertatis uindicias indicēsumq; puellæ in sequentem diem datis sponsoribus pronunciat. Interea pater perpropere accitur e castris qui audito filiæ periculo acceptoq; commeatu ad urbem properat:filiæ ad tēpus adest nam cum Appius sequenti die in tribunal ascendisset:puellæq; uindicias secundum seruitutem decreuisset:tanta quidez uis amentiæ uerius q̄ amoris eius mentem praeuenerat.tum uirginius in Appium manus intentas Icilio inquit Appi non tibi filiam despondi:& ad nuptias:non ad explendam tui corporis libidinem educaui:placet ne pecudum ferarum:q; ritu promiscue in concubitus ruere:non passuros hoc ciues Romanos spero.cumq; iam ui ageretur in puellam: iamq; decē uiri potentiæ resisti non posset uirginius ubi nihil usq̄ uidit auxiliū pœnitentiam simulans quæso inquit Appi:primū igno sce patrio dolori:si quid inclementius in te sum inuectus:deinde sinas hic coram uirgine nutricem percunctari quid hoc rei sit:ut si falso dictus pater sum æquiori hinc animo discedam data uenia:seducit filiam ac nutricem prope cloacinam ad tabernas:quibus tunc nouis erat nomen:atq; ibi ab lanio cultro arrepto hoc te inquit uno quo possum filia in liber tatem uendico:pectus deinde puellæ transfixit:& spectans ad tribunal. Te inquit Appi tuumq; caput hoc sanguine cō secro:deinde se in castra proripuit.hinc seditione factaq; plæbis secessione a patribus coacti sunt decemuiri se abdicare magistratu:creataq; est tribunitia potestas.& reddita plæbi sumptum quoq; est de decemuiris supplicium per tribunos plæbis.hoc autem factum fuit anno.LX.post libertatem inceptam:teste Cice.li.de fi.bo.& mal.Probro:stupro atq; fla gitio.De hac uirginia a patre cæsa: Seneca in tragœdia quæ dicitur Octauia sic breuiter tradit:utiq; tuos sunt bene ma nes uirgo dextera cæsa parentis:ut seruitium petere graue:& improba ferret præmia uictrix dira libido.

De pontio aufidiano.Ca.DLXXI.

Nec alio robore animi præditus fuit pontius aufidianus eques Romanus qui postq̄ com perit filiæ suæ uirgintatem a pedaggo prodi tam fannio saturnio non contentus sceleratum seruum affecisse supplicio etiam ipsam puellam necauit.ita ne turpes eius nuptias celebraret acerbas exequias duxit.

Nec alio robore:Fannius Saturnius pōtii pedagogus eius filiam per do lum uitiauerat pōtius id ubi cogno uit & pedagogum & filiam pari pœna mul ctauit.nam utrunq; necauit:maluitq; acer bum filiæ funus prosequi q̄ turpes eius nu ptias celebrare.Sceleratum seruum:perfiduz pedagogum qui filiæ uitium intulerat.

Ascen. ¶Nec.i.& non:& Pōtius Aufidianus eques Romanus fuit præditus.i.præcæteris a deo & natura donatus:non alio.i. eodem robore animi quo.s.uirginius qui postq̄ comperit uir ginitatem filiæ suæ:proditam.i.prostitutam & iniquo pretio uenditam fannio Saturnio a pedagogo.i.eius ductore in lu dum litterarum(Oliuerius intelligit faunium saturnium esse pedagogum.ut sic dicat proditam.i.uulgatam:ego quia se parat interponendo proditam credam Saturnium esse diuitis & ciuis Romani qui eius pudiciciam a pedagogo emerat nomen)non contentus affecisse supplicio seruum sceleratum.s.pedagogum illum:necauit etiam ipsam puellam:& ita du xit acerbas exequias:ne celebraret turpes nuptias eius scilicet cum corruptore:quia potuisset Saturnium cogere quam uitiarat ducere.

De publio .Meuio.Ca.DLXXII.

Quid publius Meuius q̄ seuerum pudiciciæ cu stodem egit?In libertum namq; gratum ad modum sibi:animaduertit:quia cum nubilis iam ętatis filiæ suæ osculum dedisse cognouerat:præser tim cum nō libidine sed errore lapsus uideri posset.Cę terū amaritudine pœnæ:teneris adhuc puellæ sensibus castitatis disciplinam ingenerari magni ęstimauit. Eiq; tam tristi exemplo præcepit.ut non solum uirginitatem illibatam:sed etiam oscula ad uirum sincera perferret.

Quid.P.Meuius:meuius acer pudici ciæ custos:libertum quem unice di ligebat:propter illatū uel errore uel malicia filiæ iam nubili osculum: nulla erro ris habita ratione occidit:Voluit ut ī ea æta te disceret filia tam rigido exemplo castitatē esse seruandam:adeo ut non solum corpus ī tactum.sed oscula quoq; illabata perferret ad uirum.Errore ductus:Quod in teneris an nis eam osculari fortasse solitus fuisse:ea nūc consuetudine deceptus simplex osculuz puel læ dedisset.Illibatam uirginitatem intactam & inuiolatam.uidelicet integram.

Ascen. ¶Quid publius Meuius:sup.egit:q̄.i.q̄tum seuerum custodem pudiciciæ egit.q.d.maxi

me feuerum. Quia animaduertit in libertum admodum grat um.i.morte eum puniuit: qa cognouerat eum dedisse osculum filiæ suæ ætatis iam nubilis: præsertim cum libertus ille posset uideri lapsus.i.peccasse: non libidi ne quia casta possunt esse oscula: sed errore familiæ consuetudinis: putando etiam nubilē posse osculari quam paruulam osculatus fue rat. Cæterum id est sed: pater sup. æstimauit magni disciplinam castitatis ingenerari sensi bus puellæ annis adhuc teneris: amaritudine pœnæ.s.capitalis: & præcepit ei.s. filiæ suæ tam tristi.i.seuero exēplo ut perferret ad ui rum non solum uirginitatem illibatam .i. in tactam: sed etiam oscula sincera.i. pura aut incorrupta.

QVintus Fabius seruilianus: Hic om nibus honoribus emeritis in censura seuerissimus: hic cum suspectam ha beret filii pudiciciam illum occidit: deinde ru bore quodam confusus q tam flagitiosum fi lium habuisset: ex urbe discedens uolunta rium sibi exilium induxit: ita ut post hoc fa ctum: amicorum conspectum fugiens in ur bem redire noluerit. Splendidissime: cū sum ma laude & gloria. Consummatis: Emeritis: nam omnibus honoribus perfunct9 fuerat.

DIcerem censorium. Attilius philiscus a pueritia seruus: ab hero coactus est fieri meritorius: & facere in tene ra ætate ex corpore quæstum: postea uero in libertatem assertus cum uxorem duxisset & ex ea filiam suscepisset: ubi primuz cognouit stuprum admisisse: eam occidit: mirum profe cto q qui fuisset turpitudini semper assue tus turpitudinem in filia non pateretur. Quā sanctam igitur: Intendit argumentum si mini stris libidinis inquit: tam seueri uiolatæ pudi citiæ extiterunt: quales cæteros fuisse exisu mabimus. Institores sibi. Viles libidinis nego ciatores: qualis fuerat phylifcus.

De.Qu.Fa.Ma.Seruiliano.ca.DLXXIII.

QVintus uero Fabius maximus seruilianus: ho noribus quos splendidissime gesserat censu ræ grauitate consummatis: exegit pœnas a fi lio dubię castitatis & punito pependit: uoluntario seces su conspectum patrię uitando.

Quintus uero fabius maximus Seruilianus honoribus.i. magistrati bus omnibus: quos gesserat.s.per ordinem: splendidissime.i.cum summa laude consummatis.i.completis & emeritis quia altius ascendere non po terat: grauitate dictaturæ exegit pœnas a filio: castitatis dubiæ.i. quia ru mor erat eum amisisse pudiciciam & muliebria passum. & pependit.i. per soluit sup. pœnas: punito.s.filio uitando conspectum patriæ.i.urbis Ro mæ: successu uoluntario.i.exilio.sponte assumpto: aut fuga potius a con spectu ciuium.

De Publio Attilio philisco.ca.DLXXIIII.

DIcerem censorium uirum nimis acerbum exti tisse: nisi publium attilium philiscum in pueri tia corpore quæstū a domino facere coactū: tam seuerum postea patrem cernerem. Filiam enim suā eo q stupri se crimine coinquinauerat interemit. Quā sanctam igitur in ciuitate nostra pudiciciam existima re debemus: in qua etiam in institores libidinis tam se ueros eius iudices euasisse animaduertimus?

Dicerem uirum Censorium.s.Fabium Seruilianum: extitisse nimis acer bum: nisi cernerem Publium Attilium philiscum: coactum a domino.s.le none: facere quæstum.i.esse scortum meritorium: corpore.s.suo: in pueri tia anteq̄ pubesceret (unde merito in Romāis dicit apostolus q tradidit illos deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum in eum qui est contra naturam. Similiter autez & mascu li &c.) postea.s.q̄ libertate donatus fuerat: patrem tam seuerum. Enim pro quia: ipse interemit filiam suam eo q coinquinauerat se crimine stu pri. Quā.i.q̄tum sanctam igitur debemus existimare pudiciciam fuisse i ciuitate nostra: hoc est Romana: in qua animaduertimus etiam institores libidinis.i.conciliatores & patronos ac negociatores & quæstum ex ea facere solitos: ut fecerat philiscus euasisse.s.effe ctos esse tandem tam seueros iudices.i.censores & uindices eius? q.d. nimirum sanctissimam Cum tamen ex eodem fon te minime sanctam illis fuisse argumentari liceat. quippe ubi masculi impune de corpore suo quæstum fecerant. Sed au thor diceret aliud turpitudinem professis licere: aliud legitimum thorum professos ac professuros professurasq3 decere.

SEquitur excellētis nominis. M. Clau dius Marcellus: hic ille Marcellus ē qui cæso uirodomaro gallorum du ce opima spolia reportauit: qui primum han nibalem apud nolam uinci posse docuit. qui syracusas in sicilia munitissimam urbem ex pugnauit: qui multa atq3 præclara pro repu blica gessit. cum igitur comperisset. C. scanti nium capitolinum tri.ple. de stupro compel lasse filium suum adolescētulum egregia for ma: sed pudicicia atq3 modestia magis inge nuum: diem illi dixit ad populum: nam puer cum se resistendo scelerato tribuno nihil pro ficere posse uideret: rem ad patrem detulit. Accusatus igitur tribunus beneficio magistra tus se primum tueri conatus est: cum diceret

De.M.claudio Marcello ædili curuli & filio eius Cap.DLXXIIII.

SEquitur excellentis nominis ac memorabilis facti exēplum. M. Claudius marcellus ędilis curulis: C. scātinio capitolino tribūo pl. diem ad populum dixit q filium suum de stupro appellasset eoq3 asseuerante se cogi non posse: ut adesset: quia sacro sanctam potestatem haberet: & ob id tribunitium auxi lium implorante: totum collegium tribunorum negauit se itercedere quo minus pudiciciæ quæstio peragerctur:

citatus itaq; scantinius reus uno teste qui tentatus erat damnatus est. constat iuuenem productum in rostra: defixo in terram uultu perseueranter tacuisse: uerecūdoq; silentio plurimum in ultionem suam ualuisse.

cogi nō posse q tribunitiam potestatem haberet tribunorumq; auxilium iplorauit: quorum nullo intercedente damnatus in illo iudicio nullus est testis adhibitus praeter ipsum adolescentem qui productus & a iudicibus interrogatus cum ingenuo pudore deterritus non auderet obscoenissimam rem id care uultum in terra defixum tacitus perseueranter tenuit quod ubi uiderunt iudices nihil ulterius inquirendum esse extimantes scantinium dānauerunt. Sacrosanctam potestatem tribunitiam potestatem quae sacrosancta ideo dicebatur: quia lex erat qui tribunum uiolasset eius caput sacrum foret. Vno te: puero ipso marcelli filio. In ultionem suam in tribuni damnationem.

¶ Sepultum exemplum.i.quod iam dicam est exemplum nominis excellētis: quia in magnum uirum animaduersum est: ac facti memorabilis.i.digni memoria: Claudius Marcellus aedilis curulis: dixit Caio Scantinio capitolino.s.cognomento: tribuno plebis.s.officio: diem ad populum.i. ut se purgaret si posset coram populo: q appellasset.i.sollicitasset filium suum uidelicet marcelli: de stupro.s.illi inferendo: & eo.scilicet Scantinio asseuerante se non posse cogi ut adesset.s.ad causae dictionem: quia haberet potestatem sacrosanctam: uidelicet tribunitiam: & implorante ob id auxiliū tribunitium.i.a contribunis suis praesidium: totum collegium tribunorum negauit se intercedere quo minus: i. ut non ut quaestio.i.inquisitio: pudiciciae.i.de pudicicia uiolata aut sollicitata: perageretur.i.usq; ad sententiam ultimam ageretur: Itaq; scantinius citatus reus i.defensurus se damnatus est uno teste qui erat tentatus licet nihil dixerat pro pudore: quia ipse filius nihil dixit. nam constat iuuenem deductum in rostra: ubi uerba ad populum haberi solebant tacuisse perseueranter: uultu defixo in terram: & ualuisse plurimum in ultionem suam.i.quam pater de se fecit: silentio uerecundo: quia qui tacet consentire uidetur. unde etiam uirgo illa in eunucho Terentiana eplorando & tacendo uitium sibi illatum indicabat.

De Metello celere. Ca. DLXXV.

Metellus quoq; celer stuprosae mentis acer punitor extitit. Cn. sergio sillo promissorū matrisfamiliae numorum gratia: diem ad populum dicendo eūq; hoc uno crimine damnādo. Non enī factum tunc sed animus in quaestione deductus ē: plusq; uoluisse peccare nocuit: q̄ non peccasse profuit.

Metellus quoq; Cn. sergius nummos matrifamilias promiserat tentans illius animum precione mota sibi morem gereret matrona rem detulit ad magistratum ille Sergium q pecuniaq; promisisset foeminam corrupturus iudicio damnauit. non enim factum sed uoluntas punita est: nam q semel animo suo moechatus fuerit peccauit. Stuprosae mentis libidinosae uoluntatis. Sed animus. Videbant enim illi non defuisse uoluntatem sed facultatem. reum igitur fecit illum uoluntas: non peccatum: plusq; illi nocuit uoluisse peccare: q̄ profuit non peccasse: uel non potuisse.

¶ Metellus quoq; celer extitit acer punitor mentis.i.affectionis stuprosae i.stupri inferendi plenae: dicendo Cneo Sergio Sillo diem ad populū gratia nummorum promissorum.s.ab eo matrifamiliae: & damnando eum hoc uno crimine. Enim pro quia: factum non est sup. deductum in quaestione.i.inquisitione atq; examine: sed animus est deductus: & uoluisset peccare: promittendo.s. nummos: plus nocuit: q̄ non peccasse.s.actu ipso profuit. Non enim non peccat in legem diuinam q̄uis forte secus sit de humana qui animum peccandi habet.

De Tito Veturio filio Vetu. ca. DLXXVI.

Concionis haec. illa curiae grauitas. Titus ueturius: filius eius ueturii qui in consulatu suo samnitibus ob turpiter ictum foedus deditus fuerat: quum propter domesticam ruinam & graue aes alienum celio plocio nexum se dare adolescentulus admodum coactus esset: seruilibus ab eo uerberibus: quia stuprum pati noluerat affectus: querelam ad consules detulit: a quibus hac de re certior factus senatus plocium in carcerem duci iussit. In qualicunq; enim statu positam Romano sanguini pudiciciam tutam esse uoluit.

Concionis haec illa curiae. T. Veturius filius eius. Cum propter longuz & difficile bellum samnitium saepius tributum ciuitati esset imperatum: exhausta tandem ciuitas aere a foeneratoribus sumere cogebatur: qui uero grauiori aere astricti foenus soluere non poterāt nexi foeneratoribus dabantur: quibus tanto tempore seruirēt: donec debitum omne persoluissent. Inter hos igitur datus ē ille ueturius nobilis adolescēs consularis uiri filius quem Caius plocius foenerator cui nexus datus fuerat cum ui stuprare uoluisset ac pertinacissime recusasset eum uerberibus mulctauit: sceleratus hō q eius libidini obtemperare noluisset. hic igitur adolescens uere nobilis in forum proripuit plocium accusauit: quem senatus damnatum in carcerem coniici iussit. In hac istoria Valerius dissentit a Liuio. non enim Veturium: sed publium quendam nexum datum: nec. C. plocio: sed. L. papyrio foeneratori fuisse dicit. Idq; factum esse ante deditionem caudinā.

¶ Concionis &c. haec grauitas.s.iam dicta: sup. est aut fuit concionis.i. totius populi ad quem superioribus dies dicta fuit: illa.s. quae sequitur fuit sup. grauitas curiae.i. ipsius senatus. Titus Veturius filius eius Veturii qui fuerat deditus.i.in potestatem datus samnitibus in consulatu suo

Mutatum enim dicit esse ius ob unius foene ratoris libidinem & crudelitatem insignem. L.papyrius is fuit cui cum senatusconsulto publius ob aes alienum paternum nexus datus esset quae forma aetasq3 misericordiam elicere poterant ad libidinem & contumeliā animum accenderunt:ut florem aetatis eius fructum adueniticium crederet datum:primo pellicere adolescentem sermone incesto est conatus:deinde postq̃ aspernabantur flagitium aures:minis territare atq3 identidem admonere fortunae suae:postremo cum igenuitatis magis q̃ praesentis conditionis memorem uideret:nudari iubet uerberaq3 afferri:quibus laceratus iuuenis cum se in publicum proripuisset:libidinem crudelitatemq3 conquerens foeneratoris ingens uis hominum cum aetatis miseratione atq3 indignitate iniuriae accensa suae conditionis liberumq3 suorum respectu in forum atq3 inde agmine facto ad curiam cōcurrit.Et cum consules tumultu repentino coacti senatum uocarent.Introeuntibus in curiam patribus laceratum uirgis tergum procumbentis ad singulorum pedes ostendebant.Victum eo die ob impotentem iniuriam unius ingens uinculum fidei iussiq3 consules ferre ad populum:ne quis nisi qui noxiam meruisset:donec poenam lueret:in compedibus aut ī neruo teneretur pecuniae creditae bona debitoris non corpus obnoxium esset.Itaq3 nexu soluti cautumq3 in posterum ne necterentur.Ob turpiter ictum foedus.Nota est historia quomodo apud furculas caudinas clausi & obsessi fuere Ro.a samnitibus.T.Veturio:Caluino:& Spurio posthumio consulibus:& sub iugum missi icto foedere cum hostibus quod populus Ro.non probauit nec accepit:Sed auctores foederis turpis deditionis dedendos hostibus censuit:ut populus religione solueretur.Domesticam ruinam:Quia res familiaris perierat pater grandi aere alieno astrictus erat:quod cū soluere non posset filius foeneratori in seruitutem dari passus est:q̃diu debitum seruitute persolueret.

i.cum esset consul:ob foedus ictū turpiter.i.cum summa ignominia exercitus Romani ad furcas caudinas sub iugum missi:cum ipse adolescentulus admodum.i.ualde.i.in prima parte adolescentiae:coactus esset dare Celio plocio se nexum.i.in uincula:ut ī compedibus opus faceret ipsi creditori:propter ruinam domesticam & graue aes alienum.i.debitum cōtractum ex aere alieno:affectus ab eo scilicet plocio uerberibus seruilibus.i.seruo dignis aut inferri suetis:quia noluerat pati stuprum:detulit querelā ad consules:a quibus.s.consulibus:senatus factus certior.i.edoctus de hac re.s.de turpi saeuitia plocii:iussit plocium duci in carcerem.Enim pro quia:senatus uoluit pudiciciam esse tutam sanguini Romano positam ī qualicūq3 statu.q.d.etiam in compedibus habito.

Caius Fescenninus:Fescenninus triumuir Cornelium strenuum militez qui multa pro repub.fortiter gesserat in uincula coniecerat:q cum ingenuo adolescēte stuprum commisisset:ille factum non negabat:sed facti excusationem afferebat:q ille adolescens publice quaestum ex corpore facere consueuisset:idq3 datis sponsoribus se probaturum affirmabat:& propterea non id sibi fraudi esse debere.Imploratoq3 frustra tribunorum auxilio quia nemo itercedere uoluit:in carcere mori coactus est.Triumuir:triumuiri primo libris tantum sybillinis praefuerunt postea creati sunt in deducendis colonis:postremo in sumendis suppliciis de damnatis & tantum dicebantur triumuiri rerum capitalium.Cōmercium:consuetudinem proprie cōmercium dicitur commutatio mercis:ponitur tamen pro cōmutatione cuiuscunq3 rei:ut cōmercium litterarum cōmercium linguae.Liuius de numa loquens quo linguae cōmercio dixit & pro consuetudine ut hoc loco Domesticas delitias:Ut pro rebus bene gestis concederet domi turpiter uiuere ut supra dixit quid prodem foris esse strenuum si domi male uixeris?

De Caio Fescenino triumuiro.Ca.CLXXVII.

Et quid mirum si hoc uniuersi.P.C.cēsuerūt:Caius fescenninus triumuir.C.Cornelium fortissimae militiae stipendia emeritum uirtutisq3 nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum:q cum ingenuo adolescentulo stupri commercium habuisset publicis onerauit uinculis:a quo appellati tribuni:cum de stupro nihil negaret:sed sponsionem se facere paratum diceret:q adolescens ille palam atq3 aperte corpore questum factitasset:intercessionem suā ponere noluerunt.Itaq3 cornelius ī carcere mori coactus est.Non putarunt enim tribuni ple.remp.nostram cum fortibus uiris pacisci oportere:ut externis periculis domesticas delitias emerent.

¶Et quid mirum.Clausula est continuatiua:& ita ad utrunq3 exemplū pertinens:sed potius ad sequens:sicut & illa Concionis hoc &c.Ordo ē.Et quid mirum sup.est:si uniuersi Patres Conscripti censuerunt hoc.s.pudiciciam Romanam in quocunq3 statu debere esse tutā:q.d.nihil.Qui etiam unum uirum id censuisse constet:Nam Caius &c.(Occurrit nunc quod de ingratitudine dictum est:facilius ignoscendum ingratitudini totius ciuitatis q̃ singulorum:quocirca uidetur admirabilius totum senatum id censuisse q̃ singulos:nam si totus ita censuit:uidetur consequens esse ut singuli ita censuisse dicantur.sed non continuo si unus aut alter:ergo omnes.Quocirca sciemus difficilius esse interdum unum recte iudicare q̃ multitudinē:quia unius iudicium facile subuerti potest:multorū non potest:dūmodo illi multi sapientes sint quocirca in iudicio patrum conscriptorū licet unus & alter non recte senserit:quia potioris partis praeualet sententia:totus tamen ordo recte iudicare facillime potest:in multitudine autē plebis ubi pauci sunt boni & recte sentientes:facilius est totā concionē errare:quia plures meliores uincunt q̃ singulos extra concionē:unde in capitulo de ingratitudine potius multitudini ingratae q̃ singulis ignoscendū censuit).Nam igitur:Caius fescenninus triūuir capitolinus(Multi textus hoc ultimū nō habent:quod agnomen est ponendū uidetur ante triūuir:sine epitheton post triūuir:ut sit triūuir capitolinus id est ad inspiciendos libros sybillinos creatus:uerū hic coniiciendi in carcerē munus habuisse uidetur)onerauit cathenis publicis Caiu3 Corneliū emeritū id est usq3 ad remissionē meritū aut euidenter meritū:stipendia.i.aera:fortissimae militiae.& donatum ab imperatoribus quater nomine.i.ratione & titulo uirtutis:honore primipili.i.antesignani:aut qui primū pilum

ferret: q eo habuisset cōmercium.i.consuetudinem aut conuentionem & pactum stupri: cum adolescentulo ingenuo. A quo.s.Caio Cornelio: tribuni appellati.i.contra triūuirī uiolentiā: ne.s.pateretur ciuē romanū in uincula coniici: cū ipse ni hil negaret de stupro.i.fateretur se stuprū cōmisisse: sed diceret se paratū facere sponsionē.i.cautionē ad cē dānū reponē dū si in probatione defecerit q adolescens ille factitasset quaestū.i.lucrū turpe corpore.s.suo libidini.exposito: ac prosti tuto palā atq3 aperte: & ita uinceret nullā illi a se iniuriā factā: tribuni noluerunt ponere intercessionē suā.i.noluerūt ei9 incarcerationē ipedire authoritate sua: Nā licet quaestū facienti iniurius non fuerit: Romano tñ sanguini contumeliā in tulit Itaq3.i.& ita cornelius coactus est mori in carcere. Enim pro quia tribuni plebis non putauerunt remp.nostrā.i.roma nā oportere pacisci.i.pactū facere cum uiris fortibus qualis erat cornelius iste: ut.s.uiri fortes emerent delicias domesti cas.i.turpem uoluptatē ac libidinē cū ingenuis dū dōi essent: periculis externis: quae obirent dū belli essent: hoc est nolue runt tale pactū facere ut permitterent eos qui fortiter foris egerint molliter ac turpiter dōi uiuant.

De Tribuno plebis siue populo Ro. Capitulum.DLXXVIII.

Libidinosi centurionis supplicium marci lectorii mergi tribuni militaris aeq̄ foedus exitus sequitur. Cui comminius tribunus ple. diem ad populum dixit q cornicularium suum stupri causa appellasset. Nec sustinuit eius rei sentētiam Lectorius sed ipse ante iudicii tempus se fuga prius subtraxit: deinde etiam morte se puniuit. Naturę modum expleuerat: fato tamen functus uniuersae plebis sentētia crimine impudiciciae damnatus est. Signa illum militaria sacratae aquilae. & certissima romāi imperii custos seuera castrorum disciplina usq; ad inferos persecuta est. Quoniā cuius uirtutis magister esse debuerat: sanctitatis corruptor tentabat existere.

Libidinosi centurionis: Hic notat cornicularium significare eū qui in cornu militares excubias facit: ut quidam uolunt: sed falluntur sine dubio. nā accensus nomen erat ordinis & promotionis in militia ut nunc dicitur princeps uel cōmentariensis aut cornicularius. Asconius ita refert Accensi dicebantur attributi decurionibus hoc est ministri eorum quasi ad censum additi: quos nunc cōmentarienses & cornicularios appellant. Sed quia huius rei rationē nullā afferit: sunt qui censent cōmentarienses dictos q cōminiscerentur hoc est fingerent aliquid: quia tanq̄ ministri erant: cornicularios autē eo q una cum suis decurionibus in cornibus acierum statuebantur. Centurionis: Fescenini: de quo supra diximus. — Corniculanus

Ascen.

Libidinosi &c. Ordo est. Exitus aeque foedus uidelicet Marci lectorii Mergi tribūi militaris sequitur suppliciū centurionis libidinosi: uidelicet Caii Cornelii in carcere extincti (non ut Oliuerius dicit Fescenini: qui licet supplicium intulit: atq3 ita forte dici posset supplicium eius actiuum: tamen quia non fuit libidinosus sed punitor libidinis unde de pudicicia eius exemplum super.9 allatū: exponendū est passiue de supplicio ut dixi.C.Cornelii: qui & primipilus & centurio fuit) ens sup. aeque foedus.i. turpis ut exitus Cornelii: Cui.s.lectorio: Comminius tribunus plebis dixit diē ad populū q appellasset.i.interpellasset aut sollicitasset cornicularium suū.i.cōmentariensem militē: causa stupri Nec lectorius sustinuit.i.potis fuit expectare sententiam eius rei.i.litis aut accusationis: sed ipse.i.sua sponte subtraxit se prius fuga ante tempus iudicii: deinde puniuit se et morte. Lectorius sup. expleuerat modū.i.mēsurā naturae.i.quantū per naturā in eum saeuiri permittebatur: quia usq3 ad mortem: tamen ipse functus fato.i.mortuus: damnatus est crimine impudiciciae sententia plaebis uniuersae. Et si dicas qd illa defuncto obfuit? dicit Signa militaria: utpote aquilae sacratae.s.ioui: & seuera disciplina castrorū.i.in castris exerceri solita: certissima custos imperii Romani: persecuta est illum usque ad inferos. quia iam uita defunctū. Quoniam ipse tentabat existere corruptor sup. eius uirtutis uidelicet cornicularii sui: cuius debuerat esse magister idest doctor uerbo & exemplo.

De.C.Mario.Cap.DLXXIX.

Hoc monuit.C.marium imperatorem: tū cū Clusium sororis suae filium tribunum militum: a celio plocio manipulario milite iure cęsum pronunciauit: quia eum de stupro compellare ausus fuerat.

Hoc.s.exemplum seuerae ultionis in impudicum monuit Caium Mariū imperatorem tum quum pronuntiauit Clusium filium sororis suae & sup. tribunū militum: caesum iure a Coelio plocio milite manipulario: quia ausus fuerat compellare.i.sollicitare eum de stupro.

Hoc monuit.C.Marium. Hoc igitur in uita Marii. Cicero quoq3 in oratione pro milone: huius exempli mētionem facit. Cum Clusius.C.plocium stuprare uoluisset tantae obscoenitatis: ira cōmotus plocius clusium occidit. Ductus est in iudicium plocius: tum praetor erat Marius: qui clusium nepotem suum iure caesum pronunciauit. Plutarchus dicit marii nepotē.C.Lucium fuisse nominatum adolescentem uero Trebonium quem marius cognita causa nō solum absoluit: sed admiratione uirtutis insuper coronauit: tanq̄ pulcherrimum illis temporibus facinus edidisset. Cicero in milloniana. Pudiciciam inquit cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu.C.Marii: propinquus eius iperatoris iterfectus ē ab eo cui uim afferebat: facere eni pb9 adolescēs piculose q̄ ppeti turpiter maluit: atq3 hūc ille summus uir scelere solutū periculo liberauit. Manipulario: Qui sub eodem manipulo cum aliis militabat.

De impudiciciæ propria authoritate uindicibus. Ca.DLXXX

SEd ut eos quoq; qui in uindicanda pudicicia dolore suo pro publica lege usi sunt stri/ctim percurrã Sempronius musca. C.gallum deprehensum in adulterio flagellis cecidit. C.Meuius. L.Octauiũ similiter dephẽsum neruis contudit Carbo actineus a bibieno: item Pontius a.P.Cernio deprahensi castrati sunt. Cn.etiam furius broccum quem deprahenderat familiæ stuprandum obiecit: quibus iræ suæ indulsisse fraudi non fuit.

SEd ut eos: Nonnullos per transitũ tangit: qui ira percitri suo dolore usi sunt pro lege: In adulterio: Scilicet cum uxore. Neruis. Vt arbitror melius q̃ pernis. Stuprandum obiecit: Hic scelus scelere uindicauit. Fraudi non fuit.i.pœnæ a præcedente quod sequitur.

Ascen. ¶ Sed ut percurram strictim.i.paucis uerbis quoq;.i.etiam eos qui usi sunt dolore suo.i.uehementi zelo: pro lege publica.i.loco legis publicæ: in pudicicia uindicanda.i.ulciscẽdo eos qui pudiciciam uiolarit. Sempronius Musca (alii habent musica) cecidit flagellis Caium Gallum depræhensum in adulterio s.cum uxore Sempronii. Caius Meuius contudit neruis.i.chordis ex neruis autem ut alii legunt pernis.i.ossibus pernarum: Lucium Octauium deprahensum similiter.s.in adulterio: Carbo actienus item pontius deprahensi.s.in adulterio: castrati sunt Carbo supple castratus a Bibieno & pontius a Publio Cernio: alii habent. Tritio. Cneus etiam furius obiecit Broccum quem deprahenderat.s.in adulterio uxoris stuprandum familiæ (unde horatius in primo sermonum. Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos Hunc perminxerunt calones: quinetiam illud accidit: ut quidam testes caudamq; salacem Demeteret ferro &c. ubi tangit fere omnes quos hic author. Naz & cæsos flagellis dicit & stupratos cum dicit Hunc perminxerunt: & castratos illic caudãq; salacem.i.penem aut mentulam demeteret ferro &c. Quibus.s.q deprehensos propria auctoritate puniuerunt non fuit fraudi.i.damno aut detrimento: indulsisse.i.nimium paruisse iræ suæ unde leges permittunt deprahensos in adulterio subito illo calore occidi.

Externa de hippo fœmina græca Ca. DLXXXI.

ATq; ut domesticis externa subnectam: græca fœmina nomine hippo cum hostiũ classe esset excepta: in mare se ut pudiciciam morte tueretur abiecit: cuius corpus erechtheo littori appulsum proxima undis humus sepulturæ mandatum ad hoc tem/pus tumulo contegit: sanctitatis uero gloriam æternæ traditam memoriæ græcia laudibus suis celebrando quottidie florentiorem effecit:

ATq; ut externis: Hippo græca mulier quibus parentibus incertum est: forma præcellens capta a nautis cũ pudiciciam suam periclitari sensisset noctu se præcipitem dedit in undas: moriq; pudica q̃ impudica uiuere maluit cadauer cuius electũ ab undis græci in erythreo littore haud procul ab undis sepulchro cõdiderunt & ad hãc usq; ætatez eius sanctitas & pudicicia æterna memoria celebrat. Erythreo mari rubro: nam ɛʀᴜφρον rubrum dicitur. Aeternæ tradita memoriæ: Quia in historiis celebrat.

Ascen. ¶ Atq; ut subnectam domesticis.i.Romanis exemplis externa.s.exempla: Fœmina græca nomine hippo cum esset excepta.i.capta classe hostium: abiecit se in mare ut tueretur.i.seruaret morte pudiciciam Cuius corpus appulsum littori erechtheo.i.ad litus erechtheum: Oliuerius legit erythreo.i.maris rubri: quo an appelli potuit uiderit ipse: humus proxima undis.i.littoralis ora: contegit tumulo mandatum sepulturæ sup. usq; ad hoc tempus. uero pro sed græcia effecit gloriam sanctitatis traditam æternæ memoriæ florentiorem quotidie celebrando sup. eã laudibus suis.

De Orgiagontis Reguli uxore. Ca.DLXXXII.

VEhementius hoc: Illud cõsideratius exemplũ pudicitię. Exercitu & copiis gallogræcorum. a.Cn.Manilio consule in olympo monte ex parte deletis: ex parte captis: Orgiagontis reguli uxor miræ pũlchrytudinis a centurione cui custodienda tradita erat stuprum pati coacta: postq̃ uentum est in eum locum: in quem consulis iussu centurio misso nuncio necessarios mulieris precium quo eam redimerent afferre iusserat: aurum expendente centurione & in eius pondus animo oculisq; intento: gallogræcis lingua gentis

VEhementius hoc: Gallogræci reliquiæ fuerunt exercitus Brẽni ducis qui cum debellata græcia in orientẽ duceret exercitum in media asia consedit: & permixta lingua utraq; gallica & græca gallogræci appellati sunt: hi autem dicebantur inter auxilia reges antiochi fuisse: & Cn.Manlius affirmauit a se uictos esse. nam ut lingua mixti mollioris sunt: ita quoq; molliores facti & ide uicti & fugati: sed Orgiagontis uxor capta & cuidam centurioni tradita i custodiam cum propter eximiam pulchritudinẽ per uim eam stuprasset occasione ultionis expectata uiolentiam suam fortiter ulta est. Frontinus Orgiagõtis inquit regis uxor a cẽturione stuprum passa memorabili custodiã euasit reuulsumq; militis caput ad maritum

suę imperauit:ut eum occiderent:interfecti deinde caput abscisum manibus retinens ad coniugem uenit:ab iectoqꝫ ante pedes eius & iniurię & ultionis suę ordinē exposuit :Huius fœię quid aliud quisꝗ q̃ corpus in potestatem hostium uenisse dicat? Nāqꝫ animus neqꝫ uinci nec pudicitia capi potuit.

¶Vehementius hoc.i.hoc.s.iam dictum exemplum pudiciciae.s. mulieris graecae sup.fuit uehementius:illud.s.quod iam dicetur:sup.fuit exemplum pudiciciae cōsideratius.i.temperantiore animo factum.Copiis.i.exercitibus gallo graecorum.i.illorum populorum e gallis ortorum & in graeciae parte quam Brēno duce olim inuaserant regnantium deletis ex parte & captis ex parte a Caeo Manlio consule.s.Romano in olympo monte.Vxor orgiagontis seu oriagontis ut sit uiri nomen.nam aliter dicā oriagontis uxor reguli.s.gallo graecorum mirae pulchritudinis coacta pati stuprum a centurione.s.Romano cui tradita erat custodienda:postq̄ uentum est.s.ab ea & a centurione:in eum locum in quem centurio iussu.i.ex mādato consulis.s.manlii:iusserat nuncio misso.i.per nuncium ad hoc missum necessarios.i.proximos sanguine:mulieris:afferre pretium quo redimerent eam centurione expendente.i.pendendo exquirente pondus auri & intento animo & oculis in.i.ad pondus auri quod allatum erat.mulier sup.imperauit lingua gentis suae:gallograecis ut occiderent eum.s. centurionem·deinde ipsa retinens manibus caput interfecti.s.centurionis abscisum.s.a gallograecis uenit ad coniugem:id est maritum suum:& supple capite abiecto ante pedes eius scilicet mariti exposuit id est declarauit ordinem.i.seriem & omnem processum &.i.simul iniuriae suae quam passa erat:& ultionis suae quam in centurionem fecerat Qui propterea iniurię erat qꝫ custodiae suae datam & pretio statuto redimendam uiolauerat. Quid aliud huius foeminae quisꝗ dicat.i. dicere merito possit uenisse in potestatem hostium:q̄ corpus:q.d.nihil Namqꝫ animus neqꝫ potuit uinci nec pudicitia sup.eius potuit capi:aut potius utrūqꝫ referatur ad animus iuxta regulam uallae quia praeponitur sequentibus particula neqꝫ geminata:ut pudicicia sit ablatiui casus sic:nec animus potuit capi.i. priuari pudicicia sicut oculis capti:qui usu eorum priuati sunt dicuntur.

De uxoribus theutonicorum Cap.DLXXXIII.

THeutonicorum uero cōiuges Marium uictorē orarunt:ut ab eo uirginibus uestalibus donao mitterentur affirmantes q̄ se atqꝫ illas uirilis concubitus exptes futuras eaqꝫ re non impetrata:laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt.Dii melius qꝫ hunc animum uiris earum in acie non dederūt. Nam si mulierum suarum uirtutem imitari uoluissent in certa theutonicae uictoriae tropheą reddidissent.

¶Theutonicorū.Ordo est.Vero.i.sed·coniuges.i.uxores theutonicorū s.interēptorū a Mario orarunt Mariū uictorē:ut mitterentur ab eo dono uirginibus uestalibus.s.Romā affirmantes se futuras expertes cōcubitus uirilis aequae.s.diligenter ac illas.s.uestales:& ea re.i.petitione honestissimā non impetrata (Miserunt.n.legatum ad Marium ut salua pudicicia si non in patriam redire:saltem sine uestae claustra includi liceret:Marius autem superbe respondit uictoris esse praescribere legem aut cōditionē deditionis uictis)eripuerunt sibi nocte pxima:spiritū.i.anhelitū: laqueis: qa strāgulauerūt primū filias iniuriae magis obnoxias:deīde sibi matres aut laqueo aut gladio uitam pcluserunt.Dii sup.fecerūt(inquit author) melius.i.benignius cū Romano imperio qꝫ non dederunt hunc idest huiusmodi

suum detulit.Pli.de uiris illu.inter captiuas inquit uxor regis Oriagontis centurioni cuidā in custodia data est:a quo ui stuprata.de iniuria tacuit & post impetrata redemptione marito adulterum interficiendum tradidit. Vehementius:hoc.s.dictum exemplum quia sequentis exempli mulier mori noluit:Consideratius quia expectauit occasionem ut dicitur In eū locū:Locus deputatus fuerat quo eius necessarii ad redimendā uenirent Huius foeminae quid aliud:Si quis diligenter inspexerit q̄to animi robore ulta sit pudiciciam suā oriagontis facile intelligeret corpus nō animum capi nec pudicitiam uiolari potuisse.

THeutonicorum ue. Cymbritheutoni & galli senones ab extremis galliae profugi cum terras eorum inundasset oceanus nouas sedes toto orbe quaerebant exclusi & Gallia & Hispania cum in italiam remigrarent terram ad habitandum a senatu populoqꝫ Romano petierunt:qua negata quod nequiuerunt precibus.armis petere constituunt:sed eorum primum impetum syllanus sustinere non potuit: nec secundum Manlius:nec tertium Cepio: omnes fugati exutiqꝫ castris sunt:actūqꝫ fuisset de imperio Romano nisi Marius illo saeculo contigisset:qui non ausus congredi statim militē tenuit in castris donec inuicta rabies : & impetus quem pro uirtute barbari habent consenesceret:quo facto illos facile superauit: nā cum tripartito agmine illi per alpes ferrentur Marius mira celeritate occupatis cōpēdiis praeuenit hostē:prioresqꝫ theutonas aggressus est cum quibus tanto ardore pugnatum est:ut ea caedes hostium magis fuerit q̄ pugna & uictor Romanus:& cruento flumine non plus aquae biberit q̄ sanguinis : sublatis funditus theuthonicis in cymbros conuertitur sed non minor cum uxoribus illorum pugna q̄ cum ipsis fuit ; cum obiectis undiqꝫ plaustris atqꝫ carpentis alte desuper quasi de turribus lanceis contisqꝫ pugnarent proinde plus preciosa mors earum fuit q̄ pugna:nam cū missa ad Mariū legatiōe libertatē ac sacerdotiū non ipetrassent:nā se ut uestales uirgines pudicitiā perpetuo seruaturas pfitebātur:suffocatis elisisqꝫ passim infantibus suis ut aut mutuis cōcidere uulneribus aut uinculo e crinibus suis facto ab arboribus iugisqꝫ plaustrorū pepēderūt:uirilē dixeri nō muliebrē hūc animū fuisse:qualē si earū uiri de se pstitissent.nūq̄ Marius de illis triūphare potuisset. Teuthonicorū:Florus dicit cymbrorū fuisse uxores & nō teuthonicorū. Plutar. quoqꝫ in uita marii idē dicit fuisse Cymbrorū nō teuthonicorū sed aliter tradit historia: nā mulieres iqt q̄ ad currus magno amictu astabāt fugiētes neci tradebāt:q̄dā uiros : q̄dā fratres:q̄dā parētes & filios infantes manibus suffocātes sub currubus deiciebāt: seipsas autem gladio iugulabant fama est unam

e ſummitate propugnaculi ſuſpenſam ligatis laqueo pedibus utrinq; pependiſſe.

Quæ libere dicta aut facta ſunt Cap.II.

Libertatem autem: Dicturus de libertate loquendi pariter & agendi dicit eam non eſſe affectandam ſed ſi ſe nobis obtulerit non eſſe reſpuendam. Spiritus: magni animi: quia libertas dicendi a magno animo proficiſcitur. Inter uirtuté: Si moderata fuerit. Et uicium Si nimia. Noſtra fide Quia hiſtorici proprium eſt fideliter omnia narrare. Propria æſtimatiōe: ut ſicut eſt ita æſtimemus.

ſuſmodi: hoc eſt tam fortem animum etiam uiris in prælio: Nam ſi uiri uoluiſſent imitari uirtutem ſuarum mulierum. ipſi reddidiſſent trophea uictoriæ theutonicæ incerta.i.dubia: quia forte theutonici aut cimbri qui te antea uicerant: uictores permanſiſſent: quod tamen ne Romanæ uirtuti quicq̃ deroget non audet aſſerere.

Quæ libere dicta aut facta ſunt. Ca.II.

Libertatem autem uehementis ſpiritus dictis pariter & factis teſtatam ut non inuitauerim ita ultro uenientem non excluſerim: q̃ inter uirtutem uitiumq; poſita ſi ſalubri modo ſe tẽperauerit laudem: ſi quo non debuit profuderit reprehenſionem meretur: ac uulgi ſic auribus gratior: q̃ ſapiẽtiſſimi cuiuſq; animo probabilior eſt utpote frequentius aliena uenia q̃ ſua prouidentia tuta: ſed quia humanæ uitæ partes proſequi propoſitum eſt: noſtra fide: æſtimatione propria referatur.

Aſcen. ¶ Libertatem autem. Præfatio eſt de iis que libere dicta aut facta ſunt: de quibus nõ audet in uniuerſum pronuntiare laudãda ne an uituperanda ſint q; alia laude alia uituperio ſint digna. Ordo eſt. Autem.i. ſed: ut.i. quẽadmodum ego nõ inuitaueri.i. nollem inuitaſſe ut ueniat a me deſcribenda: quia anceps eſt eius laus: ita non excluſerim.i. nollim excluſiſſe ab hoc opere libertatem uehementis ſpiritus teſtatã.i. teſtificatã pariter dictis ac factis uenientẽ.ſ. in has partes: ultro.i. non requiſitam a me. Quæ.ſ. libertas poſita inter uirtutẽ & uitiũ ſi tẽperauerit ſe modo ſalubriter meretur laudẽ: ſi profuderit ſup.ſe eo: quo non debuit: meretur repræhenſionẽ: ac ſic gratior eſt.i. plauſibilior eſt auribus uulgi: q̃ probabilior.i. probata (nõ ue licet non raro: ponit pro re excelſa comparatiuũ: nã conſuete dicatur: ſum melior q̃ diues non q̃ diuitior aut ditior) animo cuiuſq; ſapientiſſimi: hoc eſt plus gratiæ habet huiuſmodi libertas in aĩo uulgi: q̃ approbationis in aĩo ſapientis: nã periculoſe ſæpe fit: & irã potius q̃ pacẽ conciliat: licet interdũ ea feliciter q̃dam uſi ſint: unde addit: utpote tuta frequentius uenia.i. aliena eorũ i quos dicta aut facta ſunt nimis libere: q̃ prouidentia ſua.i. propria. Sed q̃a ꝓpoſitum eſt.ſ. mihi in hoc opere proſequi partes.i. mores humanæ uitæ referatur.i. recenſeatur hmõi libertas: fide.i. fidelitate in uera dicendo noſtra.ſ. qui hæc dicemus: & æſtimatione.ſ. de ualore eius an laudabilis an uero uituperabilis debeat dici: propria.i. quam meruerit.

Priuerno capto. C. plancius ſubegerat totũ latiũ & papuæ priuernates qui rebellauerãt ſumptoq; de auctoribus ſupplicio de reliqs cõſultabat i ſenatu: & cũ ipſa res p ſe anceps eẽt: pro cuiuſq; i genio eẽt atrocius mitiuſue ſuadẽtibus cũ i certiora oia fecit unus ex priuernatibus legatis: magis conditionis in qua natus eſſet q̃ pſentis neceſſitatis mẽor: q̃ iterrogatus a quodã triſtioris ſniæ auctore quã pœnã meritos priuernates cẽſeret: eã inqt quã meret q ſe libertate dignos eſſe cẽſent: cuius cũ feroci reſponſo infeſtiores factos uideret cõſul eos q priuernatiũ cãm ipugnabãt: ut ipſe benigna interrogatione mitius reſpõſum eliceret: qd ſi pœnã inqt remittimus uobis qualẽ nos pacẽ uobiſcũ habituros ſperemus? ſi bonã iquit dederitis & fidẽ & ꝑpetuã: ſi malam haud diuturnã: tũ uero minari: nec id ambigue priuernatẽ qdã dicebãt & illis uocibus ad rebellandũ incitari: populos pacatos: pars melior ſenatus ad meliora reſponſa trahere & dicere uiri liberi uocẽ auditã: ac credi poſſe nullũ populũ aut hominẽ deniq; in ea cõditiõe cuius eũ pœniteat diucius: q̃ neceſſe ſit manſurũ: ibi pacẽ eẽ fidã ubi uoluntarii pacati ſunt: neq; eo loco ubi ſeruitutẽ eſſe uelint ſidẽ ſperãdã eẽ: i hãc ſniaꝫ maxie cõſul ipſe iclinauit aĩos idẽtidẽ ad pricipes ſniaꝝ cõſu

De quodam principe priuernatum. Ca.DLXXXIIII.

Priuerno capto interfectiſq; qui id oppidum ad rebellandum incitauerant: ſenatus indignatione accenſus conſilium agitabat: q̃d nam ſibi de reliquis quoq; priuernatibus faciendum eſſet. Ancipiti igitur caſu eorum ſalus fluctuabat eodem tempore & uictoribus & iratis ſubiecta. Cæterum cum auxiliũ unicum in precibus reſtare animaduerterent ingenui & italici ſanguinis obliuiſci non potuerunt. Princeps.n. eorum in curia interrogatus quam pœnam mererentur: Reſpondit. quam merentur qui cum ſe dignos libertate iudicarent arma ſumpſerant: exaſperatoſq;. P. conſcriptorum animos uerbis inflammauerat Sed plaucius cõſul fauens priuernatum cauſæ regreſſum animoſo eius dicto obtulit: q̃ſiuitq; qualem cum eis pacem habituri Romani eſſent impunitate donata: At is conſtantiſſimo uultu ſi bonam dederitis inquit perpetuam: ſi malã: nõ diuturnam. Qua uoce perfectum eſt: ut uictis non ſolum uenia: ſed etiam ius & beneficium noſtræ ciuitatis daretur.

¶ Priuerno oppido illo in latio capto.s.a.C.plaucio:& sup.eis qui incitauerant id oppidum ad rebellandum interfectis:senatus accensus idignatione agitabat consilium.i.consultabat quidnam esset faciendum sibi de reliquis quoqȝ priuernatibus.Igitur eorum salus fluctuabat ancipiti casu:quia in sententia senatus quae tunc anceps erat:subiecta eodem tēpore & uictoribus qui poterant eos destruere:& iratis:qui uidebātur id debere uelle.Caeterū cum priuernates animaduerterent.i.considerarēt unicū auxilium restare.i.reliquum esse in praecibus:nō potuerunt obliuisci ingenui & italici sanguinis idest nōn potuerunt quin ut ingenuos decet libere loquerentur:etiam si moriendū esset.Princeps .n. eorū interrogatus in curia.i.in senatu:quam poenā mererentur.s.priuernates ob defectionem. Respondit sup.eam quā merentur ii sup.qui cū iudicarent se dignos libertate sumpserunt arma.s.ad defendendā libertatē & ita ipse inflāmauerat.s.ad irā:animos patrū conscriptorū exaspatos s.prius per iniuriā illatā.Sed Plaucius consul fauens causae priuernatū.quia fere eorū quos uicerant Romani patroni fiebant:obtulit dicto animoso.i.nimis libero animo profectae responsioni:regressum.i.quasi reuocationē & ita si uellet emēdationem per secundum responsum.qȝ.i.quia:quaesiuit:qualem pacem Romani habituri essent cum eis.s.priuernatibus impunitate donata.i.si remiserit senatus eis culpam.At.i.sed:is.s.princeps priuernatum:inquit uultu constantissimo perpetuam sup.habituri essent pacem:si dederint bonam:& non diuturnam si dederint malam.Qua uoce.s.tam libera & quae senatum in admirationem traxit:perfectum est:ut non solum uenia daretur uictis sed etiam ius & beneficium nostrae ciuitatis.quia ciuitate gratis donati sunt:ut fidelius amicitiam populi romani seruarent.

lares uti exaudiri posset a pluribus:dicēdo eos demum:qui nihil praeterq̄ de libertate cogitant dignos esse qui romani fiant. Itaqȝ & in senatu causam obtinuere & ex auctoritate patrum latū est ad populū ut priuernatibus ciuitas daretur.Ancipiti casu Dubia fortuna quia alii perdendos:alii seruandos esse iudicabant & quia ro.uictores illis erant infēsi.Arma sumpserant. Hoc dicit ut maiorem ostendat illorum fuisse libertatem:Regressū Emendationem.

De Lucio Crasso. Ca.DLXXXV.

Ic in senatu Priuernas loqui ausus est.Lucius uero Philippus consul aduersus eundem ordinem libertatem exercere non dubitauit:nam segniciem pro rostris exprobrans:alio sibi senatu opus esse dixit:tantumqȝ a poenitentia dicti abfuit:ut etiam Lucio crasso summae dignitatis & eloquentiae uiro id in curia grauiter ferenti manum iniici iuberet.Ille reiecto lictore:non es inquit mihi Philippe cōsul:quia nec ego tibi senator sum.

¶ Sic in senatu &c.Particula est continuatiua:quae potius sequenti cōnectitur:ne clausula una in duo capita scindatur Ordo est.Priuernas.i.princeps priuernatum ausus est loqui sic in senatu.Lucius uero philippus cōsul non dubitauit exercere libertatem.s.loquendi aduersus eundem ordinem.s.senatoriū:nam exprobrans.i.probro dans ei segniciem.i.pigritiam pro rostris.i.ante rostra:hoc est in publica cōciōe:dixit opus esse sibi alio senatu:& abfuit tantum a poenitentia dicti ut iuberet etiam manum iniici Lucio Crasso uiro sūmae dignitatis & eloquentiae ferenti id grauiter i curia.Ille.s.Lucius Crassus inquit.i.respōdit aeque libere:lictore.i.ministro consulis misso ad eū cōiiciendū in uincula: reiecto.i.repulso : o Philippe tu non es mihi consul.i.non debeo tibi parere ut cōsuli meo:quia nec ego sum tibi senator.i.quia non honoras me ut senatorem.

Vetus uero Philippus.Drusiana seditio grauis & perniciosa prope ad interitum iperii processit.Drusus.n. nō tribunatus modo uiribus sed ipsius etiaȝ senatus auctoritate:totiusqȝ Italiae consensu Gracchanas leges asserere conatus:dū aliud captat ex alio tantū conflauit incendium: ut ne prima quidē illius flāma posset sustineri. Seruilius Cepio equestrē ordinem:Liuius Drusus senatoriū tuēdū susceperant: nā tum eqtes tātū opibus ualebāt ut iterceptis uectigalibus depecularētur suo more rēpu.senat9 exilio metelli dānatione Rutilii debilitatus : oē decus maiestatis amiserat:nā iudicia a senatu ad eqtes trāslata fuerāt.Signa igitur & aquilae & uexilla in foro tanq̄ in castris posita:& i una urbe quasi in binis castris dissidebatur:prior Cepio in senatū ipetu facto:reos ambitus Scaurū & Philippū pricipes nobilitatis elegit:his ut motibus resisteret Drusus plaebē ad se Gracchanis legibus eidē socios ad plaebē spe ciuitatis erexit :extat uox ipsius nihil se ad largitionē ulli reliq̄sse:nisi si qs aut coenum diuidere uellet aut coelū:cum igit̄ Philippus grauiter inuectus esset in senatu:q Druso perniciosas leges promulganti nō resisteret:eousqȝ progressus ut diceret sibi opus esse alio senatu:qui reipu.melius cōsuleret:qd dictū quū.L.Crassus sūmae dignitatis & eloquētiae priceps grauiter ferret:quasi insolēs atqȝ supbū oratiōe inuectus ē in Philippū q tantū senatū uituparet: tū Philippus lictorē misit i eū:quē Crassus a se fortiter reiciēs dixit:mihi cōsul nō ē Philippus:qm̄ illi nō sum senator : nā dixerat Philippus:mihi opus est alio senatu:& cū ingēs exorta eēt altercatio iter Crassum & Philippū:iussit Philippus e domo crassi pignora efferri.Crassus ait se pignoribus nō deterreri:quominus diceret qd e repub.foret:nec prius taciturū q̄ spiritus deficeret:nā ut inqt Cic.i oratiōe.Crassus eo die oratione prope diuinā habuit i senatu cōtra philippū: tātaqȝ mētis agitatiōe cōcussus ē:ut cū se domū recepisset:febribus & dolore lateris laborare coepit & die septimo periit.

De Publio Scipione Aphricano. Capitulum.DLXXXVI.

Quid Philippum ab incursu suo tutum libertas reliquit? Immo & similiter aggressa & aeque experta patiētia est.Cn.Carbo tribunus plaebis nup

Quid Philippū ab incursu suo tutum C.Carbo. Hic amicissimus fuerat C.gracchi:qui cum legē agrariā ferret:a.L.opimio occisus est:Hic ergo cū seditionē illā excitaret quo tpe euersa Carthagine:deleta Numantia.P. Aphricanus uictor redibat in urbē:illi obuiā processit ad portā: & in forum produxit:ut eius auctoritate cō

sepultæ Gracchanę seditionis turbulentissimus uindex: idemq́ orientium ciuilium malorum fax ardentissima: Publium Aphricanum a Numantiæ ruinis summo cũ gloriæ fulgore uenientem: ab ipsa pene porta in rostra productum: qui de Tyberii Gracchi morte: cuius sororem in matrimonio habebat sentiret interrogauit: ut au ctoritate clarissimi uiri inchoato iam incendio multũ incrementi adiiceret: quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem aliquid pro interfecti necessarii memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eũ cę sum uideri respondit. Cui dicto: cum concio: tribunitio furore instincta uiolenter succlamasset: Taceant inquit quibus Italia nouerca est. Orto deinde murmure: non efficietis ait ut solutos uerear quos alligatos adduxi. Vniuersus populus iterum ab uno contumeliose corre ptus erat. Quantus est honor uirtutis? Tacuit actutũ. Recens uictoria ipsius Numantina: & patris Macedoni ca: deuictæq́ Carthaginis spolia habita: ac duorum re gum Syphacis & Persæ ante triumphales currus cathe natę ceruices tunc totius fori prementes ora clauserunt: nec timori datum est silentium: sed qa beneficio Aemy liæ & Cornelię gentis: multi metus urbis atq́ Italiæ fi niti erant plæbs romana libertatis Scipionis libera non fuit. Quapropter min9 mirari debemus q̃ amplissima Cn. Pompeii auctoritas toties cum libertate luctata ẽ: nec sine magna laude: quoniam omnis generis homi num licentiæ ludibrio se esse quieta fronte tulit.

firmaretur odium in patres: cresceretq́ sedi tio quam ex morte Gracchi cõcitauerat: nã Semproniam gracchorũ. C & Tyberii Grac chorum sororẽ Aphricanus uxorẽ habebat sperabat ergo propter affinitatem grauiq ali quid de gracchi morte dicturum: quum igit protraxisset in forũ: quæsissetq́ ab eo quid de Gracchi morte sentiret: iure cæsum respõ dit: et in populus tumultuare cœpit: quod ille sentiẽs: taceant inquit quibus Italia nouerca est: quo dicto cũ multo magis tumultus exci taretur: non efficietis inqt ut eos uerear quos uinctos solui. Pli. dicit quos sub corona nen didi: his uerbis populi furorem non metu q̃ dem sed partim sua: partim maiorũ suorum gloria & authoritate repressit. Turbulentis simus uindex: Seditiosissimus ultor eorũ qui seditionẽ gracchanã excitauerant. P. aphrica nũ: Qui propter hanc de Graccho sentẽtiã proxima nocte fuit interẽptus i cubiculo suo ut diximus in ca. de moderatione. Cuius soro rẽ. s. Semproniã. Incrementi multũ: Multum enim auxisset populi furorẽ sua auctoritate Scipio: si gracchũ impie cæsũ dixisset. Italia nouerca: Aut qui nõ ueri ciues italiæ forent: qppe captiui paulo ante in triũphũ adducti: aut certe qui nõ aliter Italiã diligerent: acsi si bi nouerca foret: hoc est q nihilo plus amãt Italiã q̃ priuigni nouercam. Quos alligatos. Nam multos ex plæbe Romana q in Car thaginen. & Numantinoꝝ captiuitatẽ uene rant liberauerat & libertate donauerat. Quã tus ẽ honos uirtutis. q. d. ingẽs. Et tacuit: Ad ducit rationem: quia dignitas fecit ut æquo animo paterentur. Recens: Quia paulo ante redierat deleta numãtia. Patris: Pauli Aemy lii qui in familiã Scipionum per adoptionem transtulit Siphacis: quẽ auus eius adoptiuus aphricanus superior ceperat. Persæ quẽ du xit in triũphũ. Ceruices: Superbiã. Fori: Po puli: continens pro contento posuit Quapro pter minus mirũ: Si populus inquit uniuer sus aliqñ cessit libertati Scipionis clarissimo rũq́ uirorũ: quid mirũ si Põpeius patienter tulit libertatem loquendi contra seipsum: qd non sine eius laude factũ est: & ita multa exẽ pla ponit eorum qui contra Pompeium libe re sunt locuti.

¶ Quid Philippũ &c. Ordo est. Quid? ut sit modus interrogãdi: aut qd libertas sup. fecit? reliqt Philippũ tutũ ab incursu suo? i. ne alter æque li ber in eũ inueheretur. q. d. nũqd iõ Philippus qa libere locutus erat: non audiuit liberius respondẽtẽ? Immo inquit: & .i. simul aggressa est .i. inuasit s. libertas senatoris: similiter. s. Philippũ consulẽ: & patientia eius sup. exp ta. i. probata est æque. i. æqualiter audiendo libere rñdentem consulem. Sed sup. aliter factum est in liberis dictis Scipionis: nã obmutescere fecit populum. Cn. enim Carbo tribunus plæbis turbulentissimus idest plenis simus turbarum uindex idest ultor & innouator: seditionis graccha næ sepultæ idest sopitæ nuper idest paulo ante. ideq́ fax ardentissima. i. uis maxime incentiua malorũ ciuiliũ orientium s. per murmur & seditionẽ occultã: interrogauit Publiũ aphricanũ. s. Scipionẽ uenientẽ cũ sũmo fulgore gloriæ a ruinis. i. euersione numãtiæ: urbis pclaræ in hispania: pductũ in rostra. i. locũ cõcionis pene ab ipsa porta. q. d. priusq̃ se i ædes p prias recepisset: qd sentiret de morte Tyberii Gracchi cuius sororẽ hẽbat in matrimonio: ut adiiceret incendio iã inchoa to multũ incrementi. i. ardentioris furoris: auctoritate clarissimi uiri: uidelicet Scipionis: quia non dubitabat quin. s. scipio esset locuturus aliquid miserabiliter. i. ad cõmiserationem faciens pro memoria necessarii .i. affinis interfecti .s. Tyberii Gracchi: propter affinitatem tam arctam: quia interfecti sororem duxerat sibi cõiugẽ. At. i. sed: is. s. Scipio: respõdit con tra spẽ Carbonis: sup. T. Gracchum uideri sibi cæsum iure. i. merito eius. Cui dicto cum concio. i. tota multitudo q̃ con uenerat: instincta. i. instigata: furore tribunitio. i. Carbonis tribuni: succlamasset. i. subsequenter inclamasset: uiolenter: Sci pio sup. inquit: Taceant sup. fere omnes illi qui succlamabant: quibus Italia est nouerca idest non uera parens: quia quantum in eis fuit hosti diripiendam permisissent: aut quia non ut Italicum nomen deceret pro patria libertate: sed seditiose pro sordium uirorum sudore partis agris ipsi ignaui certarent. Deinde murmure orto scilicet a concione negan te Italiam sibi nouercam: ait scilicet Scipio: uos non efficietis: ut uerear solutos idest liberos effectos & quasi manu

missos quos adduxi.s.e seruitute hispaniensi:alligatos.s.prius ab hostibus:aut quos adduxi ligatos.s.cum ligati prius essent timore:parumq; absuit quin ab hoste ligarentur:ego hostium uictor reuersus a curis & ab imminente seruitute liberaui:quod ideo dico:quia additur uniuersus populus (non enim uniuersus sed pauci respectu aliorum reuera alligati fuerant) correptus erat iterum contumeliose ab uno:unde exclamat author. Quantus.i.o quantus est honos uirtutis.i.qui uirtuti fere impendi tur.q.d.maximus. Nam su.uniuersus populus tacuit actutum idest statim.& causam addit:quia recens uictoria Numantina eius.s.Scipionis:& uictoria macedonica patris.s.eius:& spolia Carthaginis deuictae habita.s.a populo pro et Scipionem:ac ceruices duorum regum scilicet Syphacis regis Asiae:& Persae regis Macedoniae cathenatae ante currus triumphales in quibus domus Cornelia triumpharat:praementes tunc ora totius fori idest totius concionis stantis in foro:clauserunt sup. Nec silentium scilicet totius populi:datum est idest ascriptum timori.s.eius:sed quia multi metus urbis atq; italiae erant hoc beneficio gentis aemyliae & Corneliae ad quas Scipio attinebat:plaebs romana non fuit libera.i.immunis libertatis Scipionis:aut si est libertati idest quantum ad libertatem seu respectu libertatis Scipionis. Non enim palam mutire ausa est. Quapropter nos debemus minus mirari quod amplissima authoritas Cn.Pompeii (est autem paraiceue ad sequentia exempla) amplissima:luctata est.i.certauit toties cum libertate.s.aliorum in se:nec sine magna laude.s.eius:quia tulit idest passus est fronte quieta idest minime commota:se esse ludibrio licentiae hominum omnis generis:ut in sequentibus declarat de quibusdam.

De Cneo Pisone. Ca.DLXXXVII.

CN. Piso cum Manilium Crispum reum ageret: eumq; euidenter nocentem gratia pompeii uideret eripi:iuuenili impetu ac studio ad accusationem profectus multa & grauia crimina prepotenti defensori obiecit:interrogatus deinde ab eo cur se quoque non accusaret. Da inquit uades reipub. te si postulatus fueris ciuile bellum non excitaturum:iam de tuo prius quam de Manilii capite in consilium iudicis mittam. Ita eodem iudicio duos sustinuit reos:accusatione Manilium. libertate Pompeium:& eorum alterum lege peregit:alterum professione qua solum poterat.

CN.Piso. Piso Manilium Crispum adulterii accusauerat. Crispus Pompeii amicissimus erat:& pompei gratia libera batur:quod cum uidisset Piso dixit eripi sibi reum gratia pompeii:tum pompeius:cur inquit non me quoq; accusas?at ille:da uades inquit non concitaturum bellum ciuile:& prius de capite tuo quam de Manilii salute agetur. Hunc Manilium Crispum. M. Varro in commentariis suis:a. T. Auio Milone in adulterio deprae hensum fuisse scribit:nec prius dimissum quam grandi pecunia mulctatum loriisq; caesum:quod Cic.quoq; testimonio confirmatur:qui dicit bis ad iudicium subsellia tractum extrema fortuna stetisse:& ita decessisse ut non ipse innocens sed iudices peierasse existimarentur. Si postulatus: Si accusatus fuerit:nam postulari est criminis in iudicio quempiam accusari. Lege peregit:secundum legem accusando. Professione:quia professus est se accusaturum.

¶Cn. Piso:cum ageret Manilium Crispum reum idest cum eius accusator in iudicio esset:& uideret eum.s.Crispum nocentem euidenter eripi.s.a condemnatione gratia idest per gratiam Pompeii:qui defensor Manilii apud iudices plurimum ualebat:Piso profectus ad accusationem impetu ac studio iuuenili:& ita nimis ardenti:obiecit defensori praepotenti.i.nimis potenti gratia sua:multa & grauia crimina.s.rei:deinde interrogatus ab eo.s.Pompeio:cur non accusaret quoq; idest etiam se.s.pompeium:inquit:da reip. uades.i.qui pro te periculum obeant si secus feceris:te non excitaturum bellum ciuile:si fueris postulatus idest in ius uocatus:ego iam.s.ubi uades dederis:mittam in consilium iudicis de capite tuo:priusquam de capite manilii. Ita Piso sustinuit eodem iudicio.i.eadem lite:duos reos.s.Manilium accusatione:& pompeium libertate:& peregit.i.ad condemnationem usq; perduxit.alterum eorum.s.Manilium:lege.i.per legem:alterum.s.pompeium professione.i.protestatione se id facturum si posset aut auderet:qua.s.professione poterat solum id.i.duntaxat pompeium reum agere.

De Catone. Ca.DLXXXVIII.

Quid ergo libertas sine Catone:nec magis quam Cato sine libertate. Nam cum in senatorem nocentem & infamem reum iudex sedisset:tabellaeq; Cn. Pompeii laudationem eius continentes prolatae essent proculdubio efficaces futurae pro noxio:submouit eas e quaestione:legem recitando qua cautum erat ne senatoribus tali auxilio uti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. Nam quae in alio audacia uideretur:in Catone fiducia cognoscitur.

Quid ergo Cato. in senatorem reum iudex Pompeii tabellas summouit:qui illius laudes continebant. M. Scaurum sine dubio fuisse intelligimus:sicut plenissime dicemus li.ix.ca.i.nam in eo iudicio in quo repetundarum accusabatur laudauerunt scaurum consulares nouem:quos nominare non pigeret si res illud desideraret: laudauerunt omnes per tabellam inter eos Cn. Pompeium quoq;:nam quia proconsul erat extra urbem morabatur:hinc illud in epistolis Ci. Intelligi potest:recordare quibus ex ultimis terris laudationem miseris. Senatorem nocentem intelligimus scaurum:qui a tribuno plae. accusabatur quod pecuniam accepisset a Iugurtha cum princeps legationis esset:uel quod Sardos expilasset & tunc Cato princeps iudicii erat. Pompeius quia proconsul erat:& ideo uenire non poterat in urbem.

¶Quid ergo libertas sup.potuit (quod quidam adiectum uoluit) sine Catone.q.d.nihil:cum Cato fuerit summum eius praesidium:nec sup.potuit magis quam Cato sine libertate:quia seclusa libertate Cato esse noluisset. Nam cum ipse cato sedisset iudex scilicet aduersus senatorem nocentem: & infamem uidelicet Scaurum:& tabellae Cn. Pompeii continentes laudationem eius scilicet senatoris infamis

essent prolatae. i. in medium allatae ut legerentur: futurae proculdubio propter authoritatem Pompeii: efficaces pro teste i. ad absoluendum reum: Cato submouit eas e quaestione. i. inquisitione de reo: recitando legem qua cautum erat: ne liceret senatoribus uti tali auxilio. s. per tabellas ab absentibus missas. Persona. s. Catonis quae quasi libertas ipsa uidebatur adeptus huic facto admirationem: nam quae audacia uideretur in alio: cognoscitur in Catone fiducia. s. de uirtute & innocentia.

Gn. Lentulus cu inter Pō. Caesarē & Crassum facta conspiratio esset: ut rēpub. pro sua libidine uersarēt. Cn. Lētulus qui tū cōsul erat periculū libertatis metuens: in cōcione cōtra pōpeiū acriter inuectus est: & populus uniuersus Lētuli cōquaestionē mirifice laudauit: atq; illi assensus est: tū ille: acclamate inquit dū licet: quia paulo post impune non licebit. Nimia potentia: qa ciuicā conditionē superabat. Assensus esset approbasset quae dixerat Lentulus. Dum licet. Anteq̄ regnū occupasset: quia postea nō audebitis hiscere quicq̄.

De. C. Lentulo Marcellino consule. Capitulum. DLXXXIX.

Gn. etiam Lentulus Marcellinus consul cum in concione de magni Pompeii nimia potentia conquereretur: assensusq; illi clara uoce uniuersus populus esset: acclamate inquit: acclamate quirites dum licet: iam enim uobis impune facere non licebit. Pulsata est tunc eximii ciuis potentia: hinc inuidiosa querela: hinc lamentatione miserabili.

¶ Cneus etiam Lentulus Marcellinus consul cum quereretur in concione. i. oratione ad populū conuocatum: de nimia potentia Cnei Pompeii: & uniuersus populus esset assensus illi uoce clara. i. ab omnibus intelligibili: inqt: acclamate acclamate quirites dū licet: enim pro quia: iā. i. propediē non licebit uobis facere sic. i. acclamare in pōpeiū impune. i. sine punitione: aut poena. Potentia exi nii ciuis ui'delicet Pompeii: est pulsata. i. uehementi iniuria aut contumelia affecta tunc: hinc. i. a Cneo Lentulo q̄rela inuidiosa: hinc. i. a populo lamentatione miserabili.

Qui candida. Pōpe. crus fascia alligatum gestabat: quia sicut apud Quintilianum: nō utebatur caligis: sed fascia crus alligabāt: ergo cū illum praetereuntē & deambulantē Fauonius uidisset: nihil refert inquit in crure an in capite diadema feratur. i. rex tien uelit. At ille nihil mutato uultu deambulatur intentio sua cognosci posset. Fauonius qui Catoni aemulari semp studuit: atq; illi par esse uoluit. In neutram partem. Ostendit patientiam Pompeii & animi moderationem.

De Fauonio. Ca. DXC.

Qui candida fascia crus alligatum habenti Fauonius non: inquit: refert qua in parte corporis sit diadema: exigui panni cauillatione regias eius uires exprobrans: At is neutram in partem mutato uultu utrumq; cauit: ne aut hilari fronte libenter agnoscere potētiam: aut tristi iram profiteri uideretur. eaq; patientia inferioris etiam generis & fortunae hominibus aditum aduersus se dedit: e quorum turba duos retulisse abunde erit:

¶ Cui. s. Cneo pōpeio habenti crus alligatū fascia candida inquit Fauonius: non refert. i. nihil interest: in qua parte corporis sit diadema. i. insigne regale: utpote cui corona imponi apud persas soleat: exprobrans uires regias eius. s. pompeii: cauillatione. i. calumniatione & obiectione exigui panni. s. lintei: quo crus alligarat: At is. s. Pompeius uultu in neutram partem mutato cauit utrūq; ne uideretur aut agnoscere libenter potentiam. s. regiam quam illi obiecerat Fauonius: fronte hilari: aut profiteri iram fronte tristi. Et ipse dedit ea patientia. i. per eiusmodi patientiam aditum aduersus se etiam hominibus generis & fortunae inferioris: utpote libertinae: e quorum turba. i. multitudine cōfusa erit abunde retulisse. i. recitasse duos.

Aelius mantia. Hic ex libertino patre natus libonē pompeii amicissimum probri accusabat. Pompeius in aetatē grauiter inuectus est sordiditatem illi ponsi imum improperans. nam ab inferis illum ad accusandum libonē uenisse dicebat. Cui Aelius libere audacterq; respondit ab inferis se quidem uenisse & multos illic a pompe. occisos uidisse: quos omnes cōmemorat. Libonem autem amicum fuisse Pompeii Cicero ostendit prima ad lentulū epistola. Libonis & hypsei concursatio omniumq; pompeii familiarium studium rem in eam opinionem adduxerunt: ut pompe. cupere uideatur: fuit ergo Pompeii ope & autoritate liberatus. Humilitatem quod libertino patre natus esset Aetatem prope decrepitam in qua homines delirare solent. Vidi cruentum. Gn. Domitium Pompeius in aphrica Cn. Domitium proscriptum: hiemtamq; regem numidiae bellum contra syllam molientes oppressit & paulopost occidit. Brutum ferro laceratum. Brutus qui galliam cisalpinam obtinebat cum a Cn. Pompe. obsideretur in oppido mutinae. salutem suam & militum ipsi Pompe. commiserat & in eius fidem se dederat: qui deinde dimissus cum ad castellum quoddam iuxta padum se contulisset: iussu pompeii a geminio interficitur: hic Brutus eius Bruti pater fuit: qui Caesarem interfecit in senatu. Vidi. Cn. carbonem. Plutar. in uita Pompe. sic tradit simul ac pompe. stra

De Aelio mantia formiano filio libertini. Ca. DXCI.

Elius Mātia formianus libertini filius ultimę senectutis. L. libonē apud censores accusabat: In quo certamine: cum Pompeius magnus humilitatem ei aetatemq; exprobrans ab īferis illum ad accusandum remissum dixisset. nō mentiris inquit Pōpei: uenio enim ab inferis in lucium libonem accusator: sed

cũ illic moror:uidi cruētum Cn.domitiũ ænobarbũ deflentem:q̃ summo genere natus integerrimæ uitæ:amantissimus patriæ in ipso iuuentutis flore tuo iussu eēt occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum querentem id sibi prius perfidia deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn.carbonem acerrimũ pueritię tuæ bonorũq; patris tui defensorem i tertio cõsulatu cathenis quas tu ei iniici iusseras uinctum.obtestantem te aduersus omne fas & nefas:cum in summo esset imperio:a te equite romano trucidatum. Vidi eodem habitu & quiritatu tuo prætorium uirum perpennã sæuitiam tuam execrantem:omnesq; eos una uoce indignãtes q̃ indemnati sub te adolescentulo carnifice occidissent. Obducta iam uetustis cicatricibus bellorum ciuilium uastissima uulnera:municipali homini seruitutem paternam redolenti:effrenatæ temeritatis:intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaq; eo tpe & fortissimũ erat Cn.põpeio maledicere & tutissimũ:sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

bo mortuus est continuo Pompeius pro patre repetundarum ex præda asculana reus fit & cum deprehendisset ex libertis unum plurima sibi excepisse Alexandrum nomine iudicibus tradidit:hic dicebat retia uenatoria & libellos quosdam habere ex asculis spoliis & hæc quidem a patre acceperat asculo capto: sed amiserat direpta domo a militibus cinnæ:quo tempore urbem irruperãt:patronos habuit causæ tum alios:tum etiam carbonẽ. Vt hic apparet sed constantia ipsius plurimũ iuuit qua prætor antistius qui huic iudicio p̃erat motus in primis antistiam filiaz ei despõsauit.hoc exemplum etiam in ca.de ingratitudine diximus. Et quiritatu:Ciuitate hoc dicit quia græcus fuerat. Vidi perpennam:de hoc perpenna multis in locis supradictum ẽ qui sertorio coniunctus & illius magna inuidia cõmotus coniuratione facta illum de medio sustulit:nam Antonius unus ex coniuratis sertorium in conuiuio gladio transfixit: deinde perpenna facilius a Pompeio superatus & necatus est. Indemnati: indicta causa. Obducta.occlusa & sanata:est translatie sumpta a cicatrice:Bellorum.marii & syllæ. Municipali qui de formiano municipio. Sed non patitur:quia indignum uidetur.

¶ Aelius Mantia &c:Continuo affert libere in pompeium dicta quæ ideo tot accumulasse uidetur ut tiberio Cæsari eam rẽ gratificetur:dũ enim libere in Põpeiũ dicta recitat:tacite eius uitia cõmemorat:q̃ Tiberius nimirũ q̃ Cæsari esset successor non inuitus audiebat:p̃sertim cũ que obiiciant uera esse satis innuat. Sed hoc alii iudicent. Ordo est. Aelius Mantia Formianus.i.e formiis oriundus:filius libertini.i.eius qui e seruo liber factus fuerat:& senectutis ultimæ:ut quæ quietem non iurgia fori exposceret:accusabat apud Censores Luciũ Libonẽ:in quo certamine cũ Pompeius magnus exprobrans.i.opprobrio dans ei.s.ælio humilitatẽ.s.status:quia erat libertinæ quodãmodo conditionis:& ætatẽ quia ultra fertẽ senectæ accusationi insistebat:dixisset illum remissum ab inferis ad accusandum.s.quemlibet:tunc autem p̃sentem:inquit o Pompei tu non mentiris:uenio enim ab inferis:scilicet recensendo eos quos illuc miserat Pompeius:accusator in Lucium Pisonem:sed dum moror illic.s.apud inferos:per contemplationem:non enim reuera se apud inferos fuisse profitetur : sed ut Pompeii crimina ea occasione enumeret fatetur se illinc uenisse:quod ut dixi de contemplatione inferorum uerificari potest:uidi Cneum domitium ænobarbum cruentum.s.uulneribus Pompeii iussu illatis:deflentem q̃ natus summo genere:uir sup.aut habitus:uitæ integerrimæ:& amantissimus patriæ esset occisus.s.in aphrica tuo iussu in ipso flore iuuentutis. Vidi Brutũ.s.decium Brutum patrem eius Bruti qui Cæsarem interemit:conspicuum pari.i.æquali claritate.s.generis & natalium:laceratum ferro:quærentem.i.conquerentem id accidisse sibi.s.q̃ ferro laceratus esset:prius perfidia tua:quia fidei tuæ se dum mutinam dederet cõmiserat:deinde etiam crudelitate tua qua iussisti eum a Geminio interfici:dum ad castellum quoddam proficisceretur. Ego uidi Cneum Carbonem acerrimum defensorem pueritiæ tuæ & bonorum patris tui:ut in capite de ingratitudine dictum est uinctum in tertio consulatu tuo cathenis quas tu iusseras iniici:obtestantem te.i.merita in te sua. Aut contra te deos:testantem. Et sup.trucidatum aduersus omne fas & nefas.i.nulla habita ratione an fas an nephas esset(Alioqui enim difficile esset in uno actu nisi diuerso respectu contra utrũq; facere) cum esset in summo imperio a te equite romano:& ita illum uereri merito debuisses. Vidi etiam Perpennam uirum prætorium execrantem sæuitiam tuam habitu & quiritatu tuo.i.donatum insignibus & ciuitate Romana licet græcus esset:ut tu:aut quiritatu tuo.i.lamentatione qua tu uti debebas:& repete uidi aut audiui eos omnes indignantes una uoce(unde potius audisse dicatur nisi uidendi sensus Augustino authore ad omnia obiecta referatur:& ideo quia non est meris aliud uerbum q̃ quod præmissum est repetere & prius dixit Vidi cruentum.uidi pari claritate &c.putem idem repetendum sub generali significatione)q̃ occidissent indemnati.s.solẽni iudicio:hoc est indicta causa:sub te adolescentulo carnifice. Licuit.i.permissum est:homini municipali:quia formanio:redolenti.i.referenti & ex parte imitanti seruterat paternam:hoc est illiberales mores:quia pater eius seruitutem seruaret:& sup.homini temeritatis effrenatæ.i.profusæ & nullo freno uerecũdiæ retentæ:& spiritus.i.uehementiæ animi intolerabilis :reuocare.i.renouare aut refricare:uastissima uulnera.i.maximas offensas & inimicitias:bellorũ ciuiliũ:obducta.i.sopitas:cicatricibus iam uetustis.i.longa a memoria abolitione : est enim metaphora a uulneribus semel sanatis & deinde renouatis. Itaq;.i.& ita:erat eo tempore &.i.simul: fortissimũ maledicere Cneo Pompeio:& tutissimum quia incredibili longanimitate omnia patiebatur. Sed sors personæ insequentis aliquanto humilior.s.q̃ Aelii mantiæ non patitur nos prosequi hoc.s.conuicium Aelii in Pompeium libere dictum:quia iustior futura est quærela in libertatem tragœdi sequentis.

Ascen.

De Deiphilo tragœdo. Ca. DXCII.

Eiphilus tragœdus cũ Apollinaribus ludis iter actum ad eum uersum uenisset i quo hęc sententia continetur: Miseria nostra Magnus est: directis in Pompeium magnum manibus pronunciauit: reuocatusq; aliquoties a populo sine ulla cunctatione nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum: gestu perseueranter egit. Eadem petulantia usus est in ea quoq; parte: Virtutem istam ueniet tempus cum grauiter gemas.

Siphilus tragœdus .i. e tragœdiarũ actor fuit qui tragœdiam egit ludis theatralibus in qua uersus erãt in quibus continebantur hæc uerba: miseria nostra magnus est. s. Pompeius. Item uirtutem istaz ueniet tẽpus cũ grauiter gemas: qđ cum Deiphilus pronũciaret digitũ extẽdebat in Pompeium ex quo populus ois plausuz dedit. De hoc Ci. ad atticũ li. y. epistola: multa me sollicitãt Deiphilus inquit Tragœdus in nostrũ Pompeiũ petulanter inuectus est: Nostra miseria tu es magnus miles coactus est dicere: eandẽ uirtutẽ istã: ueniet tẽps cum grauiter gemas totius theatri clamore dixit: Itẽq; cætera: nã & eiusmodi sunt hi uersus uti ab inimicis Põpeii in tempus scripti esse uideãtur. Directis manibus in Pompeium. Vt de se dictũ illud intelligeret.

¶ Deiphilus tragœdus .i. actor tragœdiarũ: cũ uenisset inter actũ .i. inter agẽdum in ludis Apollinaribus .i. Apollini fieri solitis: ad eũ uersum i quo continetur hæc sententia: Miseria nostra est magnus. s. miles: pronunciauit sup. eum: manibus & pcipue indice: directis in pompeiũ: & reuocatus aliquoties a populo ut. s. desisteret aut potius ut iterum pronũciaret (Nã reuocare duo inter se pene diuersa conouerat: ob diuersitatem rerum quæ reuocantur (nam unum significat quod est iterum uocare) quocirca si rem abolitam & obductam reuocamus: intelligimur eam innouare & pristino uigori restituere: ut superiore exemplo: reuocare abducta uulnera: Sin uero res prospere euntes reuocamus: eas a processu arcemus. ut reuocatio legum est aut antiquatarũ instauratio: aut nouarũ antiquatio: & ideo apud Virgiliũ ænei. primo: reuocato sanguine teucri Diximus non debere necessario dici nomen pro nomine positũ: cũ sanguis teucri reuocetur & sanguis dardani reparetur) hoc ergo loco potest tragœdus intelligi reuocatus ab incœpto ut desistat a Pompeii suggillatione: aut sæpe uocatus ad eiusdem uersus pronunciationẽ: quod magis placet cum propter populi malignitatem: gaudet enim principũ uirorum criminationibus: tum uero: quia dicat aliquoties. Nam non est uerosimile: frequentem reuocatum .i. inhibitum ab incœpto: sed ad eiusdẽ pronunciationẽ uocatum) egit .i. gestu & manuum indicio notauit illum. s. Pompeium reum potentiæ nimiæ & intolerabilis: & hoc sine ulla cunctatione .i. hæsitatione aut formidine. Et sup. idem usus est eadem petulantia .i. petulanti prouocatione: quoq3 .i. etiam in ea parte. s. tragœdiæ: Virtutem istam &c. quasi dicat populo ostenso pompeio o Romane ueniet tempus quum grauiter gemas istam potentiam. s. nimiam pompeii.

De Marco Castritio. Ca. DXCIII.

Arci etiam Castritii libertate inflãmatus animus: Qui dum placentiæ magistratum gereret Cn. Carbone consule iubente decretũ fieri: quo sibi obsides a placentinis darentur. nec summo eius imperio obtemperauit: nec maximis uiribus cessit: atq; etiam dicenti multos se gladios habere: respondit: & ego annos. Obstupuerunt tot legiones tam robusta senectutis reliquias intuentes: carbonis quoq; ira: q a materiam sæuiendi perq̃ exiguam habebat paruulum uitæ tempus ablatura in seipsa collapsa est.

Arci etiam castri. Carbone consule pretor erat placentiæ. M. castritius & consul obsides petebat a placentinis. nã partes marii secuti fuerant: tũ ptor cũ consuli resisteret & sibi minaretẽ consul q multos gladios haberet: quibus illũ posset occidere: respondit & se multos annos habere. Itidem solon respõdisse fertur pisistrato tyranno cum ex eo quæreret pisistratus: qua tandẽ spe fretus sibi tam audacter resisteret: senectute respondit: teste Cice. li. de senectute. Et ego annos: acsi diceret paruifacio uitam meam in tam decrepita ætate.

Ascen. ¶ Marci &c. Ordo est. Animus etiam Marci Castritii prætoris placentini: inflãmatus est libertate: qui dum gereret placentiæ magistratum: uidelicet prætorem: Cneo Carbone consule iubente decretum fieri scilicet ab eo placentiæ: quo obsides. s. fidei conseruandæ darentur sibi. s. Carboni: nec obtemperauit idest non obediuit summo imperio eius. s. consulis: nec cessit maximis uiribus eius: atq3 respondit etiam idest insuper dicenti scilicet consuli: se habere multos gladios scilicet quos in illum posset distringere. Et ego sup. habeo annos scilicet multos. Tot legiones. s. quot consuli parebant: obstupuerunt intuentes tam robustas reliquias senectutis: Ita quoq3 Carbonis quia habebat perq̃ idest ualde exiguam materiam sæuiendi idest in quam sæuitiam suam ostendat: utpote in tam paucos annos Castritii: ablatura idest quæ esset ablatura aut quæ posset auferre: paruulum tempus uitæ scilicet quod reliquum erat: collapsa est ipsa idest sua sponte in se .i. defecit cum nõ haberet obiectum in quod exiret. Sane puto seipsa duas esse uoces ut se sit actiui casus: & ipsa nominatiui: quomodo Cicero fere loquitur: nam composite diceret in seipsam nisi motum negemus: ut sit collapsa est .i. defecit in seipsa.

De Seruio galba. Ca.DXCIIII.

IAm S:ruii Galbæ temeritatis plena postul a tio:q diuum iulium consummatis uictoriis i foro ius dicentem in hunc modum interpel lare sustinuit.C.iuli Cęsar pro Cn.Pōpeio magno quō dam genero tuo in tertio eius consulatu pecuniam spo/ pondi:quo nomine nunc appellor.Quid agam?depē/ dam?Palam atq aperte ei bonorum Pompeii uenditio nem exprobrando:ut a tribunali summoueretur merue rat:sed ipsa illud mansuetudine mitius pectus:æs alie/ num Pompeii ex fisco suo solui iussit.

IAm Seruii gal.Seruius galba spo ponderat aliquādo p Pōpe.cū de inde Cæsar omnia tenens Pompeii bona publicasset petiit nunquid sibi pendendum esset e suo diuēditis bonis omnibus Pō peii:quo dicto nihil aliud inferre uoluit q illā uenditionem Cæsari exprobrare. Q:o r.o. Qua cā.Fisco.Fiscus ærarium:ubi publica pecunia seruatur.

Iam:continuatiua est particula.q.d.iam dicenda aut notanda est aut occurrit:postulatio i.actio quodāmodo iniuriarū Seruii Galbæ plena temeritatis.s.contra Cæsarē:q.i.quia: sustinuit.i.potis fuit aut ualuit: interpellare.s. ab incœpto negocio:Diuum Iulium .s.Cæsa rem:quem adulatorie diuum dicit: dicentem ius.i.diiudicantē in foro:uictoriis consūma/ tis.i.cum iam monarchia potiretur:in hunc modum.i.formam interrogationis.Cai Iuli Cæsar:ego spopondi pecuniam pro Cneo Pompeio magno quondam genere tuo:in tertio consulatu eius.i.cum tertium consulatum gereret:quo nomine i.gratia cuius debiti:ego nunc appellor.i.uocor in ius ut creditori satisfaciam:nam cum bona Pompeii ad fiscum applicuerit Cæsar:nō erat unde Pompeii hæredes satisfacerent.Quid agam.i.agere debebo:dependā.s.persoluā de meo:ipse sup. exprobrando.i.opprobrio dando ei.s.Cæsari palā.s.omnibus :& aperte.i.sine ambagibus aut palliatione uerborum:uenditionem bonorū Pompeii:meruerat ut summoueretur.i.expelleretur a tribunali.i.loco ubi cæsarius dicebat.sed illud pectus.s.Cæsaris:mitius ipsa mansuetudine.i.q mansuetudo ipsa esset:iussit æs alienum.i.debitum Pompeii: solui ex fisco suo idest ærario proprio.

De Casselio uiro sapiente. Ca.DXCV.

AGe Cassellius uir iuris ciuilis scientia clarus q periculose contumax:nullius enim aut gratia: aut auctoritate compelli potuit:ut de aliqua earum rerum quas triumuiri dederant formulam com poneret.Hoc animi iudicio uictoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens.Idem cum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur:amiciq ne i l faceret monerent:duas res quæ hominibus amarissi/ mæ uidentur magnam sibi licentiam præbere respōdit: senectutem & orbitatem.

AG:Cassellius uir.Hic iuris cōsultus fuit qui beneficia quædā acceperat a triumuiris:a quibus nec gratia nec auctoritate iduci potuit:ut de illis beneficiis formulā aliquā cōponeret:sunt qui putant q uolebant triūuiri:ut diuēditis proscriptorum bonis eorū aliquā formulā ederet Cassellius : quod ut faceret nunq impelli potuit:q uidelicet existimaret cuncta illorū beneficia lōge remota esse a legum iudicio:rursus cū libere nimis de tpibus loqueretur q misera eēt & sub eo imperio calamitosa:sine dubio triūuirorū crudelitatē carpebat.idq3 ne faceret cū admoneretur a suis respondere solebat : duo eē quæ dicendi magnā præstarent audaciā: senectutē & orbitatem:de hoc Cassellio.Horat.in poetria.recte cōnquit cōsultus iuris & actor causarum mediocris abest uirtute diserti messalæ nescit quātū Cassellius aulus.Triumuiri:Octauianus:Anton9.& lepidus.Formulam:Vt probaret improbanda.Extra ordinem.Remota esse a iudicio legum.

Age(Adhortandi uox)Cassellius(Sic ueriores codices habent:alii tamē Cesellius:alii qbus minus accedo.P.Caselius:nā aliter dictus est: alii quoq3 qbus minime Pascelius)uir clarus scientia iuris ciuilis:q.i.qtū periculose sup.fuit:contumax.q.d.periculosissime.Enim pro quia nullus.i. non ullius:non potuit compelli aut gratia aut authoritate ullius :ut cōponeret formulā.s.instrumentalē:& ita scripto suo approbaret:de aliqua sup.re earū rerū quas triūuiri dederant.s.redigendas in formulā:Ponens hoc iudicio animi :quo recusauit formulā cōponere:beneficia uictoriæ eorū extra oēm ordinē legum.i.remota ab legitima actione.Idem cum loqueretur multa liberius.s.q par esset de temporibus Cæsaris:quibus.s.libertas romana perierat:& ut Cicero:quæ sus ē: resp:iblica nulla erat:& amici monerent sup.eum:ne faceret id:respondit duas res quæ uidentur hominibus amarissimæ: præbere sibi magnam licentiam.s.libere loquendi:uidelicet senectutem & orbitatem.i.carentiam liberorum.

Ex erna.De quadam muliere.Ca.DXCVI.

INuerit se tantis uiris mulier alienigeni sangui nis:quę a Philippo rege temulento immeren ter damnata.prouocarem ad Philippū Iquit: sed sobriū.Excussit crapulā oscitāti:ac præsentia animi

INserit se tantis.Mulier qdā cuius nomē ppter ignobilitatē nō ponit: cū iniuste damnata eēt a Philippo rege:tū forte temulēto hoc ē ebrio:puocarē iquit ad philippū regē si sobrius eēt qua uoce audita:cū in seipm redisset philippus:diligētiusq3 rē cōsiderass3 mulierē liberauit:hoc modo ex libertate loquendi iustitiam q præ/

ebrium resipiscere: causaq; diligentius inspecta: iustio/tem sententiam ferre coegit, Igitur aequitatem quam impetrare non poterat extorsit: ac potius praesidium a libertate: q̃ ab innocentia mutuauit.

cibus obtinere nequiuerat consecuta est. Oscitanti: Ex nimia crapula os saepius aperienti i nam oscitare ab ore citando dicitur. Teren. Nos inter oscitantes opprimi. Excussit: haec mulieris uerba excussere Philippo temulen/tiam: ut q̃ crapula erat mente prope alienatus respiceret seq; ipsum agnosceret: Extorsit. Quasi per uim obtinuit: ordo est: praesidiu; a libertate potius q̃ ab innocentia mutuatũ extorsit aequitatem qua; impetrare nõ poterat.

¶ Inserit. Affert externa non minus lectu iucunda dicens. Mulier sanguinis alienigeni: utpote macedonici: inserit se tantis uiris. i. libertati tantorũ uirorum. Quae damnata immerenter. i. iniuste: a Philippo rege. s. macedoniae: temulento. i. ebrio & temeti. i. uini pleno: inquit prouocarem. i. uellem si fas esset prouocare. s. a sententia Philippi ebrii: ad Philippum. s. eũdem sed sobrium idest seorsum ab ebrio. Mulier sup. excussit sup. Philippo oscitanti. i. nauseanti & negligenter agenti: crapulam. i. ingurgitationem uini hoc est peruersum iudicium seu prauum usum rationis ex crapula contractum: ac coegit sup. eum praesentia animi. i. rationis iam reuersae in sedem suam: ipsum ebriu; resipiscere. i. sapientiam pristinam recipere: ac respicere. i. iterum causam inspicere (potius tamen legam resipiscere propter id quod sequitur) & sup. coegit eum cã inspecta diligentius: ferre sñiam iustiorem. Igitur mulier extorsit. i. ui libertatis suae ex Philippo extraxit: aequitatẽ. i. aequã sñiam quã nõ poterat impetrare. s. per humilẽ sup/plicationẽ: ac mutuauit. i. quasi mutuo accepit: p̃sidiũ potius. i. potentius: a libertate. s. monendi regem & arguẽdi eũ ebrietatis: q̃ ab innocentia. s. sua.

Himera

Iam illa non. Mulier syracusana himera noie: extremae senectutis nec humili loco nata deos p̃ salute & icolumitate dionysii tyrãni saeuissimi: cuius necẽ ferme oẽs exoptabant p̃cari quotidie nõ desinebat. qd cũ audisset tyrãnus admi/ratus quippe qui se oibus inuisum esse existimabat: mulierẽ ad se iussit acciri: a qua cum huius suae deuotiõis cã; diligẽter quaesisset: illa satis facete respõdit: eũ paruula esse;: siracusis saeuũ imperitasse tyrannũ: cuius mortẽ quotidie uidere cupiebat: quo tandẽ caeso alterũ aliquãto deteriorẽ regnũ occupasse cu/ius imperiũ cum prope diẽ finiri mirũ in modũ desideraret: illũ tandem successisse Dionysium utroq; longe deteriorẽ: timens igitur ne mortuo Dionysio deterior alter succedat: se dicebat pro eius salute quotidie caput suũ deuouere: tã facetã audaciã Diony. punire erubuit Siracusis. Quae metropolis erat totius siciliae cuius rex Diony. erat: Quo interfecto. Scilicet a dione.

De quadam foemina syracusana.
Capitulum. DXCVII.

Iam illa non solum fortis: sed etiam urbana libertas. Senectutis ultimae quędam syracusis omnibus dionysii tyranni exitium propter nimiam morum acerbitatem & intolerabilia onera uotis expetentibus: sola quotidie matutino tempore deos ut incolumis ac sibi superstes esset orabat. Quod ubi is cognouit non debitam sibi admiratus beniuolentiam: accersiuit eam & quid ita hoc: aut quo suo merito face/ret interrogauit. Tum illa: certa inquit est ratio propositi mei: Puella enim cũ grauem tyrannũ haberemus carere eo cupiebam: quo interfecto aliquanto tetrior arcẽ occupauit: eius quoq; finiri dominationem magni aestimabã: tertium te importuniorem superioribus habere coepimus rectorem. Itaq; timẽs si tu fueris absumptus deterior in locum tuum succedat: caput meum pro tua salute deuoueo. Tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit.

Ascen.

¶ Iam (continuatiua: ut saepe dixi: particula est) illa libertas. s. quã dicturus est. (Et signãdam in hoc authore pronomen ille significari quod dicendũ ac futurũ est: per id qd iam dictũ & quasi in manibus est Et reuera p̃nomen ille ex natura sua significat longius posi/tum. i. aut prius dictum aut posterius dicendũ: cũ hic praesens notet) nõ solũ sup. fuit: fortis: sed ẽt urbana. Quaedã sup. mulier aut foemina: ultimae. i. supremae senectutis orabat sola syracusis idest apud syracusas omnibus expetentibus uo/tis idest per uota idest cum omnes alii expeterent nisi forte sit syracusis pro syracusanis expetentibus oibus uotis: exitiũ i. mortẽ: dionysii tyrãni: propter nimiam acerbitatẽ morũ & intolerabilia onera: quae. s. suis imponebat: orabat dico sola quotidie tempore matutino: quod ad praeces maxime idoneum omnis aetas & natio semper iudicauit: deos ut sup. Dio/nysius esset incolumis & superstes sibi. s. anui oranti. Quod idest quam rem ubi. i. postq̃ is scilicet Dionysius cognouit: admiratus beniuolentiam. s. mulieris: non debitam sibi: accersiuit idest uocatam uenire fecit ad se: eam scilicet anũ: & interrogauit quid ita. i. cur faceret hoc idest ita praecaretur: aut quo merito suo scilicet tyranni. Tum idest tunc: illa. s. anus: inquit idest respondit. ratio propositi mei est certa idest firma & euidens. Enim pro quia ego puella idest cum essem puel/la: cum nos scilicet syracusani haberemus tyrannum grauem idest molestum & intolerabilem: cupiebam carere eo: quo interfecto: tyrannus sup. nouus: tetrior idest crudelior eo aliquanto: occupauit arcem scilicet syracusanam idest ut dicunt fortalitium. quod qui habebat: ciuitatem subiectam sibi tenebat: ego aestimabam magni idest magno praetio aut magni esse praetii: dominationem idest tyrannidem eius finiri; nos coepimus scilicet post mortem patris tui: habere te rectorem importuniorem idest petulantiorem ac minus conuenientem libertati nostrae: superioribus idest priori/bus duobus. Itaq; idest & ita: ego timens: si tu fueris absumptus ut sup. aut ne: deterior idest minus bonus: aut

(hoc loco) peior: succedat in locum tuum: deuoueo.i. diis uoueo: caput meum.i. salutem meam pro salute tua. Dionysius qui litteratus erat & non infaceto ingenio: erubuit punire audaciam tam facetam.

De Theodoro Cyreneo. Ca. DXCVIII.

INter has & theodorum cyreneum quasi animosi spiritus coniugiū esse potuit: uirtute par: sed felicitate dissimile. Is enim Lysimacho regi mortem sibi minitanti: enim uero inquit: magnifica res tibi contigit: qua Cantharidis uim assecutus es. Cūq; hoc dicto accensus: cruci eum affigi iussisset: terribilis hęc (ait) si purpuratis tuis: mea quidem nihil interest humi an sublime putrescam.

¶ Inter has &c. Pulchro contextu more suo progreditur author dicēs. Coniugium quasi animosi spiritus potuit esse iter has.s. proxime dictas mulieres: & Theodorum Cyreneum: coniugium (dicit) par uirtute: sed sup. dissimile felicitate.s. exitus: quia superiores absolutæ sunt: Theodorus ultimum supplicium fuit. Enim pro quia. Is.s. Theodorus: inquit Lysimacho minitanti sibi.s. theodoro mortem. Enimuero.i. profecto (& est ironicos dictum) res magnifica contigit tibi quia assecutus es: uim.i. uiolentiam potentiam necandorum hominum: Cantharidis.i. minimi illi9 uermiculi sed ueneuati: remedium tamen ut quidam uolunt in aliis habentis qui in ficubus delitescere solet. Cum.q;.i. & cum: tyrānus accensus hoc dicto iussisset eum.s. Theodorum: affigi cruci.i. ad crucez: ait: hæc.s. crux aut mors in cruce: terribilis sit purpuratis tuis.i. aulicis tuis purpura indutis: alii legunt si: ut sit ordo: hæc crux sup. sit terribilis si sup. inferatur purpuratis tuis: quidem.i. certe: ut de aliis nihil dicam: nihil interest mea.i. ad utilitatem aut uoluntatem meam: an putrescam humi an sublime: aut (ut potius legam) sublimi.i. in alto & supra limum terræ edito loco. Ideo autem potius dicam: quia aduerbia in tempore a tertiæ declinationis nominibus i t exeunt. & si dicas aduerbium esse: dicaz aduerbia a nobis facta si formam declinationi aptam habent declinatiōem recipere: unde a mani (secundum Seruium) dixit Plautus.

INter has: Lysimachus rex macedoniæ Theodoro philosopho minitabatur mortem: theodorus respondit regem habere uim Cantharidis: qa quo animo fuerit affectus ita facile homini mortem infert: quibus uerbis incensus rex cum illum cruci affigi iussisset. tuis inquit amicis sit mora ista terribilis. nihil autem mea interest in terra: an in aere putrescam: hoc idem refert Cice. li.i. tusculanarum quæstionum. dicit enim quid cireneum theodorum philosophum nō ignobilem: nonne miramur cui cum Lysimachus rerum potitus crucem minitaretur istis quæso inquit ista horribilia minitare purpuratis tuis Theodori quidem nihil iterest humi ne an sublime putrescat. Coniugiuz copulatio quædam animorum quia pares anim os habuisse uidētur: sed nō pares exitus Cāthari dis: cantharis uermis est perexiguus similis aragnæ niger atq; terrenus: qui eius dicitur esse naturæ: ut in quo affectu quempiā momorderit in eo semper persistat usq; ad mortem: ut si ridentem momorderit ille ridēs moriatur. Purpuratis. Famulis tuis: nam purpurati sunt primores ciuitatis qui purpura induti regibus assistere solent. Sublime: in aere sublatus. Cātharis.

De seueritate. Titu. III.

ARmet se duritia pectus necesse est dum horridæ ac tristis seueritatis acta narrantur: ut omni mitiore cogitatione seposita: rebus auditu asperis uacet. Ita enim districtæ & inexorabiles uindictæ & uaria pœnarum genera in medium procurrent. Vtilia quidem legum munimenta: sed minime in placido & quieto paginarum numero reponenda.

De seueritate. Ca. III.

ARmet se duricia pectus. Hac breui præfatione ostendit more suo quibus de rebus i hoc cap. dicturus sit de seueritate hominum qua i suos pariter & alienos usi sunt: ut leges seruentur. status confirmentur. est enim seueritas medium iter crudelitatem & animorum remissionem ut nec iniuste quicq̄ faciat: nec ulla ratione a uero deduci possit: unde & se. eritas dicta est quasi sequens uerum: seuerus enim est qui nec p̄ce: nec præcio nec gratia moueri potest a recto. est igitur seueritas rigidissima norma iustitiæ: q̄ sublata tollentur & leges hoc ē euertentur. est igitur diligentissime seruanda. Districtæ. Rigidæ. Inexorabiles. Que præcib9 uinci non possunt. Seueritas

¶ Armet &c. Locuturus de seueritate & rigore iustitiæ facetam præponit præfationez Ascen. dicens. Necesse ē sup. ut pectus: armet se duritia: dum idest donec acta horridæ idest asperæ & tristis seueritatis narrantur: ut uacet rebus asperis auditu omni cogitatione mitiore seposita idest seclusa: & seorsum posita. Enim pro quia uindictæ ita idest & tam insigniter districtæ idest rigidæ & arctæ: & inexorabiles & uaria genera pœnarum procurrent idest afferentur in medium idest ad conspectum legentium, quidem idest certe utilia munimenta idest utiles protectiones legum: sed minime.i. nequaq̄ reponenda in placido & quieto numero paginarum idest scripturarum. Sunt autem paginæ a pangendo dictæ: quasi compactæ chartæ aut tabellæ in quibus scriptitabatur. Sane hac præfatione more suo (quem etiam poetæ obseruant) author futuræ narrationis præscribit qualitatem.

De seueritate senatus Romani. In Manlium Capitolinũ Ca.DXCIX.

MAnlius unde gallos depulerat:inde præcipitatus est:quia fortiter defensam libertatem nepharie opprimere conatus fuerat:cuius iustæ ultionis nimirum hæc prefatio fuit:Manlius eras mihi cum præcipites agebas senones:postq̃ imitari cœpisti unus factus es ex senonibus:Huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est.propter illum enim lege sanciri placuit:nequis patricius in arce:aut in capitolio habitaret Qui domum eo loci habuerat ubi nunc ædem monetæ uidemus.

¶Manlius scilicet capitolinus (Et est primum exemplum) præcipitatus est inde:uidelicet de rupe seu arce tarpeia:seu capitolio : unde depulerat gallos scilicet Senones iam capta reliqua urbe ideo autem præcipitatus est:quia conatus fuerat opprimere nepharie:libertatem.i.publicã:defensam.s.contra gallos fortiter.Cuius ultionis iustæ hæc.i.huiusmodi præfatio fuit nimirum.i.ut facile est creditu.Tu (inquit resp.) eras mihi Manlius.id est ciuis charus:cum agebas.i.deturbabas:senones.s. gallos præcipites.i.capite fere anteriore cadentes:postq̃ tu cœpisti imitari.s.senones hoc est inuadere libertatem Romanam tu factus es mihi.i. reputaris: unus ex senonibus.Nota.i.signum infamiæ:inserta est memoriæ æternæ supplicio.i.de supplicio aut propter supplicium huius.s.manlii placuit ei s.patribus conscriptis sanciri.i.sancte cauere lege.s.lata:propter illum uidelicet manlium:nequis patricius habitaret in arce.s.tarpeia aut in capitolio. Qui scilicet manlius habuerat domum eo loci ubi nos uidemus nunc ædem.i.phanum monete scilicet Iunonis a monendo de gallorum aduentu dictæ.

MAnlius unde. Capta urbe a gallis cum capitolium obsideretur:nocte quadam galli per aduersam partem capitolii ad summum prope modum euaserant prodit clangore anserum.M.Manlii opera e rupe deiecti sunt:hic postea seditiosus fact9 in urbe:cum aduersus patres plebis animos uariis contentionibus incitaret dictatoris ad ipsum creati iussu coniectus in carcerẽ paulopost a plebe liberatur:quæ magna ex parte ueste mutata barba capilloq; prolixo obuersata in uestibulo carceris refracturum se carcerem minitabatur inq̃ primum educeretur Manlius:quo facto non seditio finita.sed dux seditionis intolerabilior:datus: qui cum obstrictos ære alieno liberaret:noxos solueret:uenit in suspitionem affectati regni quare dies illi dicta est.a tribunis & dãnatus de saxo tarpeio deiectus:locusq; ille in uno homine & eximiæ gloriæ monumentu3 & pœnæ ultimæ fuit addictæ mortuo notæ fuit: altera publica quæ cum domus eius fuisset ubi nunc ædes atq; officia monetæ : est latũ ad populum est ne quis patricius in arce:aut capitolio habitaret:gentilitia altera:ꝙ gentis manliæ decreto cautũ ẽ:ne quis.M.mali9 uocaret.Pli.de uiris illu. Mãlius inq̃t ob defẽsum capitoliũ capitolius dictus.xvi.annoru3 uoluntarium militem se obtulit triginta septẽ militaribus donis a suis ducibus ornatus uiginti tres cicatrices in corpore habuit capta urbe in capitolium fugiendi auctor fuit:quadam nocte clangore anseris excitatus gallos ascendentes deiecit. patronus a ciuibus appellatus & frater donatus.domum etiam in capitolio e publico accepit:qua superbia elatus cum a senatu consumpsisse gallicos thesauros argueretur & aditos propria pecunia liberaret.regni affectati accusatus in carcerem coniectus populi consensu liberatus est:rursus cum in eade3 culpa & grauius perseueraret reus factus:& ob conspectum capitolii ampliatus:alio deinde loco damnatus de saxo tarpeio præcipitatus est:domus diruta bona publicata gentilitas eius manlii cognomine iurauit ne quis postea capitolinus uocaretur:Pli.quoq; maior li.septimo naturalis historiæ per transitum huius meminit historiæ.Nota infamia æternæ memoriæ.Monetæ Iunonis monetæ:templum fuit in capitolio structum in ara ubi Manlii domus fuerat:dicta moneta: ꝙ ibi uox numinis audita foret monentis aduentare gallos.Ouidius fastorum li.vi.arce quoq; in summa Iunoni tẽpla monetæ ex uoto memorant facta Camille tuo: Ante domus Manli fuerat qui gallica quondam A capitolino repulit arma Ioui.Quã bene dii magni pugna cecidisset in illa:Defensor solii iuppiter alte tui Vixit ut occideret damnatus crimine regni:Hunc illi titulum longa senecta dabat.

In Spurium Cassium. Ca.DC.

PAr indignatio ciuitatis aduersus Spurium Cassium erupit:cui plus suspitio concupitæ dominationis nocuit:q̃ tres magnifici consulatus:ac duo speciosissimi triumphi profuerunt.Senatus enim populusq; romanus non cõtentus capitali cũ supplicio afficere:interempto' domum superiecit:ut pe natum quoq; strage puniretur.In solo autem ædem telluris fecit.Itaq; quod prius domicilium potentissimi uiri fuerat nunc religiosæ seueritatis monumentum est,

PAr indignatio:De spurio cassio satis supra in ca.de patrum seueritate dictum est:qui affectati regni crimine damnatus capitis supplicio affectus est: nec senatus hac poena contentus illius ædes & dirui iussit & in area telluris templum ædificari.Non illi tres consulatus non duo speciosissimi triumphi:profuerunt quominus etia3 post morte3 hac nota signaretur:ut ædes amplissimi uiri in religionis usum conuerterẽtur Erupit.i.Quasi per uim egressa ẽ.Triũphi: Bis de samnitibus triumphauit.

Ascen. ¶Par.i.æqualis idignatiõ ciuitatis erupit aduersus Spurium Cassium:cui suspicio dominationis.i.tyrãnidos concupitæ nocuit plus q̃ tres magnifici consulatus:& duo speciosis

In Spurium Melium. Ca.DCI.

Adem ausum Spurium Melium consimili exitu patria mulctauit. Area uero domus ei⁹ quo iustitia supplicii notior ad posteros perueniret æquimelii appellationem traxit.

¶Eadem &c.Ordo est.Patria mulctauit.i.puniuit consimili exitu.s.uitæ Spuri.um melium ausum eadem.i.dominationem attentare. Vero.i. sed: area.i.spaciolum domus eius.i.ubi steterat domus eius:traxit appellatione Aeqmelii.i.æquoris seu planiciei factæ ex domo melii solo æq̄ta:quo i.ideo ut:iustitia.i.seueritas supplicii:perueniret notior ad posteros.

simul triumphis profuerunt.Senatus enim populusq3 Romanus non cōtentus afficere eū supplicio capitali.i.illi uitā3 adimere: superte cit:intercempto domum.i.domus dirutionem: ut puniretur quoq3.i.etiam strage.i.euersione aut destructione penatum.i.larium:autem: p sed:senatus sup.populusq3 Romanus fecit in solo.i.fundo ubi steterat domus eius:ædē i.fanum uestæ.Itaq3.i.& ita id quod fuerat prius domicilium uiri potentissimi: uidelicet Spurii Cassii:est nunc monumentum.i. perpetuum testimonium seueritatis.i.rigoris iustitiæ te igiose.i.anxiæ obseruati.

Adem ausum Spurium: Qui credo spurium Melium pestifera largitiōe regnum affectantem occidit Seruilius hala diximus incapitulo de ingratitudine:tunc cincinatus dictator hac seueritate usus est ut bona Melii quæstoris q̄ primum uendere iusserit & in publicum redigere:ædes solo adequare:q ut perpetuum rei monumentum esset: locum uoluit æquimelium appellari.&.L.Minutius boue aurata donatus est.Eadem ausum Melium Pli.de uiris illustribus. L. quintius cincinatus inquit dictator dictus Spurium Melium regnum affectantem a Seruilio Hala magistro equitum occidi iussit:domum eius solo adæquauit:unde locus æquimelium dicitur.Ci.quoq3 in Catone maiore.L.Quintii Cincinati dictatoris iussu:magister equitum C.Seruilius Hala Spurium:regnum appetentem occupatum interemit. Aequimelii i.area domus melii solo adæquatæ.Ciues qui libertatem opprimere studebant.

In Flaccum & Saturninum. Ca.DCII.

Vantum ergo odii aduersus hostes libertatis insitum animis antiqui haberent parietum ac tectorum i quibus uersati fuerant ruinis testabantur:ideoq3 &.M.Flacci:&.L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus trucidatis:penates ab imis fundamentis eruti sunt.Cæterum Flacciana area cum diu penatibus uacua mansisset:a.Q.Catulo Cimbricis spoliis adornata est.

¶Quātum &c.Paucis tangit consimilem seueritatem in marcum Flaccum & Lucium Saturninum regni affectatores dicens.Ergo antiqui idest prisci Romani testabantur.i.ostendebant quantum odii haberent insitum animis.s.suis:aduersus hostes.i.inuasores libertatis.s.Romanæ:ruinis.i. dirutionibus & euersionibus parietum ac tectorum in quibus.s. hostes libertatis fuerānt uersati.Ideoq3.i.& ideo:corporibus Marci Flacci & Lucii Saturnini:ciuium seditiosissimorum:trucidatis.i.truculenter iterfectis penates sup.eorum.i.ædes & lares:eruti.i.euersi sunt:ab imis fundamentis.Cæterum area Flacciana.i.in qua steterat domus Flacci:cum mansisset diu uacua idest nullo ædificio aut ornamento occupata. adornata est a Quinto catulo:spoliis Cimbricis.i.ex manubiis spoliorum Cimbris detractorum.

Hostes li.Ideoq3 &.M.Flacci.Horum seditio diuersis temporibus fuit: & suo loco notata.nam. C. gracchus Tiberii frater tribunusp!. eloquentior fratre:post aliquot perniciosas leges:quū Auentinum cum armata multitudine occupasset:a L.Opimio consule e senatusconsulto ad arma uocato populo:pulsus & occisus est: & cum eo Fuluius consul eiusdem furoris socius:& ut ait Florus insultatū3 quoq3 ē mortui reliquiis:& illud sacrosanctum tribūi caput percussoribus auro pensatum: haud ita multo post.C.Apuleius Saturninus adiuuante.C.Mario & per milites Annio competitore tribunatus occiso:tribunus per uim creatus:non minus uiolenter tribunatum gessit q̄ petierat.Nam ut inquit Plynius de uiris illustribus.L.Apuleius Saturninus tribunusplæbis seditiosus:ut gratiam Marianorum militum pararet: legem tulit:ut Veteranis agri iugera in Aphrica diuiderentur:intercedentē Bebium collegam facta per populum lapidatione summouit Glauciæ pretori q is eo die quo ipse concionem habebat:ius dicendo partem populi aduocasset:sellam cōfidit:ut magis popularis uideretur quēdam libertini ordinis subornauit:q se Tyberii gracchi filiū fingeret:ad hoc testimoniū Sēprōia inducta:nec p̄cibus:nec minis adduci potuit ut dedecus familiæ cognosceret.Saturninus Saturninus [margin: Saturnina] Aulo Mumio cōpetitore iterfecto:tribunusplæbis refectus: Siciliā: Achaiā: Macedoniā:nouis colonis destinauit: & aurū dolo an scelere Cepiōis partū ad emptionē agrorū cōuertit:aq̄ & igni interdixit ei q leges in suas non iurasset:huic legi multi nobiles abrogantes qui tonuisset clamauit:iam iquit nisi quiescitis:grādinabit.Metellus Numidicus exulare q̄ iurare maluit.Saturninus tertio tribunusplæbis refectus:ut satellitem suum Glauciam prætorem faceret: Mumiu3 competitorem eius in campo Martio necandum curauit.Marius senatusconsulto quo censeretur:ne quid detrimēti respublica caperet armata manu Saturninum & Glauciam in Capitolium profectos:obsedit:maximoq3 questu incisis fistulis in deditionem accepit:nec deditis fides est seruata:Glauciæ fracta ceruix:Apuleius quum in curiam fugisset:lapidibus & tegulis desuper interfectus:caput eius Rubrius quidam senator per conuiuia in ludibrium circuntulit.Cicero in oratione pro Rubrio.A Quinto catulo.Nam Quintus Catulus una cum Mario Cimbros deuicerat.post uictoriam in area Flacciana tropheum statuit.& hostium spolia suspendit.

Viguit i nostra ciuitate. De gracchis seditiosissimis uiris in capitulo de somniis diximus. qui rempublicam perniciosis legibus perturbantes; uariis temporibus caesi fuerunt. Alter a Scipione Nasica: alter ab Lucio Opimio consule. Fuerunt autem genere & opibus nobiles filii tyberii gracchi uiri patricii & reip. amantissimi nati ex Cornelia superioris Scipionis filia: ergo ex patre Gracchorum erant: ex matre ex gente cornelia: sed illis nec summa patris auctoritas: nec Scipionis gloria profuit: quominus honore sepulturae carerent Spes amplissima Quia de his adhuc pueris spes maxima fuerat in urbe non degeneraturos a patre. Nepotibus Aphricani: Quia ut dixi Corneliae filii fuerunt: quae superioris aphricani filia fuerat. De robore: Robor locus erat in carcere: unde maleficiorum genus praecipitabatur. ideo de robore praecipitari dicebantur quia ante robur certis artibus includebantur: ibiq; per aliquot dies seruati: atq; inde postea depromti praecipitabantur.

Idem sibi licere. Spurius Cassius ut pote uir callidus egit cum tribunis plebis ne subrogarentur magistratus ut respu. magistratibus orbata facilius opprimeretur: sed huic tam nefariae consultationi restitit unus ex tribunis: qui sumpto supplicio de Cassio collegas omnes suos tam impii facinoris auctores uiuos cremari iussit: quanta esset tribunitia potestas in urbe romana: licet multis in locis & auctoribus cognosci possit: non minus tamen ex hoc exemplo cum uno intercedente caeteri resistere nō possent: quod & Plutarchus in uita Gracchorum testatur. Dicit enim: est autem tribunorum plaebis maxima in prohibendo potestas: uno eis prohibente nihil alii etiam si complures sint efficere possunt: ergo Minutius tribunus plaebis non sibi minus potestatis sumpsit in damnandis plectendisq; collegis: q̄ senatus populusq; Romanus in puniendis commemoratis ciuibus. Ecce quomodo plus potuit unus resistens q̄ caeteri uolentes. Sciendum est non licuisse tribunum plaebis per diem integrum abesse roma. Non subrogatis magistratibus Quia comitia impedire nitebantur ne consules caeteriq; magistratibus substituerentur. Libertas cōmunis. i. respub. libertatis adhuc custos. ¶ Diximus de seueritate quae libertatem romanam & defendit & ulta est. Nūc dicendum est de ea quae uirorum disciplinam in urbe continuit. Aeque grauis: Non minus seuera fuit quae in seruanda reipub. auctoritate morumq; disciplina adhibita est.

Marcum enim Claudiū. Marcus claudius bellum gessit in corsis turpiter: Sardinia uero & Corsica īsulae sunt inter Siciliam & Hispaniam: gentilia facti nt Sardos & Corsos: hoc gestū fuit primo punico bello passus est cladem mancino simile

In Tyberium & Caium Gracchos. Capitulum. DCIII.

Viguit in nostra ciuitate Tyberii & Caii Gracchorū summa nobilitas: ac spes amplissima: sed quia statum ciuitatis conati erant conuellere: insepulta cadauera iacuerunt: supremusq; humanae conditionis honos filiis gracchi & nepotibus aphricani defuit: quinetiam familiares eorum ne quis reipub. inimicis amicus esse uellet: de robore praecipitati sunt.

¶ Viguit &c. Ordo est. Summa nobilitas ac spes amplissima Tyberii & Caii Gracchorum: uiguit in ciuitate nostra. s. romana: sed quia conati erant conuellere. i. labefactare per seditionem & legis agrariae promulgationem: statum. i. tranquillitatem & incolumitatem ciuitatis. s. romanae: iacuerunt eorum corp. cadauera insepulta: & supremus. i. ultimus honos cōditionis humanae: utpote sepulturae: qui fit nihil sentientibus: unde etiam hostibus concedi solet: quia odium cum uita finiri debet: defuit filiis gracchi. s. Tiberii optimi & clarissimi ciuis: & nepotibus aphricani: quia filii fuerunt Corneliae filiae superioris aphricani. Quinetiam. i. insuper familiares eorum. s. gracchorum: nequis uellet esse amicus inimicis reipu. praecipitati sunt de robore. i. praecipitio illo in carcere: ut Oliuerius recitat: cum sint qui dicant de robore animi. i. uerit animi sui Robor gracchis impendere: sed priorem amplectar explanationem: cum dicendo quinetiam auctor seueritatem senatus per familiarium poenam augere uideatur.

De. P. Mutio trib. plae. Ca. DCIIII.

Idem sibi licere tam. P. Mutius tribu. plae. q̄ senatus & populus Romanus credidit: qui oēs collegas suos qui duce Spurio Cassio id egerāt ut magistratibus non subrogatis communis libertas in dubium uocaretur: uiuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidentius. Vnus enim tribunus eam poenam nouem collegis inferre ausus est: quam nouem tribuni ab uno collega exigere exhorruissent.

¶ Idem &c. recitat seueritatem unius tribuni plae. dicens: Tam Publius Mutius tribunus plaebis q̄ senatus & populus romanus credidit idem. i. eandem seueritatem in puniendo licere. i. licitum esse sibi: qui. s. Mutius cremauit uiuos omnes collegas suos. i. reliquos tribunos plaebis: qui Spurio Cassio duce. i. principali authore: egerant id ut magistratibus non surrogatis. i. non suffectis seu constitutis in locum: magistratu defunctorum: libertas cōis uocaretur in dubium: quia non esset qui uolentem libertatē inuadere resisteret. Profecto nihil sup. est fidentius. i. confidentius aut fiducialius hac seueritate. s. Mutii. Enim pro quia unus tribunus. s. plaebis ausus est inferre eam poenā. s. cōbustionis nouē collegis. i. cōtribunis: quā ipsi nouē tribūi exhorruissent exigere ab uno collega: intellige nisi i libertatem peccasset. Nam caeteris paribus non minus nouem q̄ uni licuisset.

De senatu in. M. Clodium. Cap. DCV.

Libertatis adhuc custos & uindex seueritas: sed pro dignitate etiam ac p disciplina aeque grauis. Marcum enim clodium senatus corsis: qa

turpem cum his pacem fecerat:dedidit:quem ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel læsa maiestate imperii:quot modis iræ ptinax uindex? Factum eius rescidit:libertatem ademit:spiritum extinxit:corpus contumelia carceris:& detestanda gemoniarum scalarum nota fœdauit. Atq; hic quidem senatus animaduersionem meruerat.

¶Libertatis &c. Seueritas.s.iustitiæ fuit adhuc.i.ad hunc usq; locum in omnibus exemplis:custos & uindex libertatis:sed sup.fuit æque grauis etiam pro dignitate ac pro disciplina.sup.seruanda.Enim pro quia:senatus dedidit.i.ad uoluntatem de eo faciendam dedit:corsis.i.populis corsicæ regionis inter Italiam & Hispaniam:Marcum clodium : quia fecerat turpem pacem cu in hostibus.quem.s.clodium : non acceptum ab hostibus(quia uoluerunt fœdus seruatum:non eius qui ipsum percusserat necem) senatus iussit necari in publica custodia.Et ita maiestate imperii semel læsa:quot modis sup.fuit:uindex pertinax iræ.s.suæ in clodiu;. q.d. pluribus modis uindictam sumpsit.Nam primo rescidit.i .irritum fecit pactum eius.s.clodii:deinde ademit ei libertatem:quia in seruitutem aut necem eum miserat:tum extinxit spiritum.s.in carcere:& fœdauit.i.deturpauit corpus.s.extincti spiritus:contumelia.i.ignominia carceris: & detestanda nota.s.ignominiæ scalarum gemoniarum unde præcipitabantur regni affectores ambitus conuicti.Atq;(clausula est continuatiua quæ sequenti annecti posset)hic.s.clodius:meruerat quidem.s.turpem pacem faciendo:animaduersionem.i.iustam licet seueram punitionem senatus.

¶ cui deditus esset nec receptus ab hominibus post capitis suppliciu; unco tractus ad gemonias scalas. Libertate:Dedendo cu hostibus. Spiritu;:In carcere mori cogendo. Gemoniarum scalaru:locus est præceps ad quem per scalas descendebatur:sed qui læsisset maiestate; unco trahebatur ad eas scalas:dictæ sunt aute; Gemoniæ scalæ a Gemonio quodam auctore:de his scalis Suetonius in morte Tyberii:ubi dixit adeo lætatu; fuisse populum eius morte:q multi uncum & gemonias cadaueri minarentur:uel certe ut alii dicunt duobus modis sumebatur supplicium de nocentibus:aut enim ad palum nudis corporibus alligati:uirgis ad mortem usq; cædebantur:plæru;q; securi feriebantur aut ad scalas gemonias unco trahebantur: hoc est in proprio gutturi unco producebantur in harenam:ubi postea pendentium crura frangebantur:& postmodum subiecto igni ardebant quod genus supplicii tetigit Iuuenalis:Qui stantes ardent:& fixo gutture fumant. Læsa maiestate Non satis inquit uisum est senatui M.Claudium uno tantum afficere supplicio quis semel tamen populi romani maiestatem læsisset:nam uariis modis de eo sumptum est supplicium. Læsa propter fœdus turpiter ictum cum hostibus. Factum eius rescidit. Quia irritum fœdus esse iussit & pacem non probauit. Libertatem:Quia uinctum ad hostes remisit. Corpus ignominiæ:quia in carcere consumptus est.

In Ca.Cornelium Scipionem.Ca.DCVI.

CN.autem Cornelius Scipio Hispali filius prius q mereri posset expertus est:nam cum ei Hispania prouincia sorte obuenisset:ne illuc iret decreuit:adiecta causa q recte facere nesciret. itaq; cornelius propter uitæ inhonestum actum sine ullo prouinciali ministerio tantumnon repetundarum lege damnatus est.

CNeus autem cornelius. Hic quum ineptissimus esset & flagitiosam duxisset adolescentiam: senatus eum in prouinciam quæ ipsi forte obtigerat:ire prohibuit:q tantæ ministrationi minime uideretur idoneus:quippe qui nullum unq de se sertuitutis specimen edidisset : sed turpiter semp uixisset:& propterea quasi repetudaru damnatus est:in ca.de his qui a patribus degenerarunt. Tantumnon .i.ferme damnatus:græca est enim constructio cum non administrationem prouinciæ suscepisset.

¶Cneus autem Cornelius Scipio filius hispali:expertus e.s. animaduersionem senatus:de qua in superiori clausula:cui hæc annexa est : locutus est:prius q posset mereri sup.eam. Nam cum hispania prouincia obuenisset:sorte.s.ducta:cum collega:ei scilicet Cornelio Scipioni:senatus supple decreuit.id est decreto cauit:ne iret illuc.scilicet in Hispaniam:causa.s.decreti adiecta:q.s. Scipio ille nesciret facere recte. Itaq;.i.& ita cornelius damnatus est propter inhonestum actum uitæ:tantumnon .i.ferme:aut hoc solo dempto q non repetundarum.s.damnatus est:quia sine ullo ministerio prouinciali: & ideo quia in prouinciam ire non licuit:eam spoliare non potuit:quocirca repetundaru reus agi non potuit:& hic uerior est expositio q ut dicamus repetundarum damnatum aut quasi dánatum fuisse:cu; quasi per iocum dicat author:hoc solum boni assecutum q repetundarum damnatus non sit.

In Caium Vatienum. Ca.DCVII.

ET in.C.quidem Vatieno qui sinistræ manus digitos ne bello italico militaret absciderat:seueritas senatus cessauit:Publicatis eni bonis eius:ipsum æternis uinculis puniendum censuit:effecit q ut quem honeste spiritum in acie profundere noluerat:turpiter in cathenis consumeret.

ET in.C.Vatieno. De Italico bello sæpius dictum est quod cum sociis latini nominis gestum est.C.ergo Vatienus ne cogeretur ad hanc militiam proficisci:sinistræ manus pollicem:ne arma sustinere posset abscidit:quod ubi senatus resciuit:illum perpetuis uinculis damnauit:& eius bona publicauit.

¶Ne in caium quidem &c.Ordo est. Neq; dem.i.non etiam:aut non saltem cum exigua uideri possit culpa:seueritas senatus cessauit Ascen.

in Caio Vatieno:qui ne militaret bello itali co absciderat digitos sinistræ manus: cēsuit enim ipsum puniendum æternis uinculis;bonis.i.diuitiis eius publicatis.i.in fiscum publicum redactis:& senatus sup.effecit:ut Vatienus consumeret turpiter in cathenis spiritum.s.uitalem quem noluerat profundere in acie:timore enim mortis se inhabilem ad bellum fecerat.

ID factum.Curius cui dentato cognomen erat:quum delectum haberet aduersus Pyrrhum.quem in Italia in e Sicilia reuersum iterum uicit & Italia pepulit:eius qui citatus non responderat bona subhastauit:nam Pyrrhus ut sæpe diximus:a Tarentinis accitus aduersus romanos;quum post aliquot clades ultro citroq; datas & acceptas:fuisset inuitatus a siculis ad regnum Siciliæ : quod cum petebatur a Carthagineñ cum exercitu traiecit in Siciliā spe potiunde prouinciæ sed quum res aliter cessisset q̄ ille sperauerat:redit in Italiam:tūc consul erat hic Marcus curius dentatus:qui coactus subitum habere delectum:& quum citati iuniores nomina dare recusarent : forte educendos omnes esse duxit:quare quum Poliam tribum in Vrnam coniecisset:adolescēs hic de quo loquitur primus eductus & citatus cum tacuisset:eius bona ut diximus hastæ subiecit:& ipsum pariter adolescentē cū bonis omnibus uendidit:dicens non opus eē reip.tali ciue:qui suis magistratibus parere recuset.Omnibus tribubus Quæ.xxxv.fuerant de tribu Polia:ut diximus supra libr.ii. M.Curius:is dentati cognomen habuit.Poliæ:Nomen tribus.

AEque tenax.Domitius Siciliæ prætor erat:& edictum fecerat ne quis telum gereret:quia prouincia illa frequentia latronum uexaretur:forte accidit ut pastor immensæ magnitudinis aprum occiderit:& illum imperatori deferendum curauit:quo uiso prætor domitius pastorem ad se iussit acciri cognitoq; aprū uenabulo fuisse interfectum:pastorem cruci iussit affigi q̄ te suum nonseruasset edictum Hoc aliquis: diffiniret seueritatem esse eius qui sequitur uerum:aliquis uero seuitiam : & id est quod dixit finem Hoc aliquis:Factum inquit domitii ita positum inter seueritatem atq; sæuitiam ut in utranq; partem trahi possit.nam si hoc persona priuata fecisset sæuitia existimanda foret.Sed quia ratio publicæ maiestatis Romanæ & imperii non patitur eum in puniendo uideri nimis asperum:seueritas est appellanda Vtroq; in utranq; partem : Segniorem.Tardiorem : Egit se.scilicet seueritas.

De.M.curio consule. Ca.DCVIII.

ID factum imitatus.M.curius consul:quū delectum subito educere coactus esset:& iuniorum nemo respondisset:coniectis in sortē omnibus tribubus:Poliæq; quæ proxima exierat primum nomen urna extractum citari iussit:neq; eo respondēte bona adolescentis hastæ subiecit.Quod ut illi nuntiatum est:ad consulum tribunal cucurrit collegiumq; tribunorum appellauit.Tunc.M.curius præfatus nō opus esse eo ciue:reip.qui parere nesciret:& bona eius & ipsum uendidit.

Id &c.M.Curius consul imitatus id factum .s.seuerum senatus cum coactus esset propter tumultum bellicum educere.s.in bellum : subito delectum.i.milites per delectum conscripsisset:& nemo iuniorum respondisset.i.nomen suum ad militiam dedisset:omnibus tribubus coniectis in sortem.i.in urnam ad sortiendum de eis:iussit primum nomen poliæ.s.tribus quæ exierat proxima.i.prima:quia urna mota & sorte ducta proxima erat extrahenti.hoc est summa in urna:extractum.s.a puero aliquo aut rerum ignaro:urna.i.uasculum in quod sortes.i.singularum tribuum nomina æqualibus tabellis aut chartis inscripta coniecta erant : citari.i.nominatim ad dandum nomen uocari:neq; eo.i. & eo non respondente subiecit hastæ.i.sectioni aut auctioni seu publicæ uenditioni bona adolescentis.Quod ut.i.postq̄ nuntiatum est illi.s.adolescenti:cucurrit ad tribunal consulum:& appellauit collegium tribunorum.s.contra uiolentiā consulis.Tunc.M.Curius præfatus non opus esse eo ciue:qui parere nesciret:uendidit:&.i.simul:ipsum:& bona eius.

De L.Domitio prætore.Ca.DCCIX.

NEque tenax ppositi.L.Domitius:nam cū Siciliam pretor rōanus regeret:& ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset:adduci ad se pastorem cuius manu occisus erat iussit.Interrogatūq; qua ui eam bestiam confecisset postq̄ comperit usum uenabulo crucifixit:quia ipse ad exturbanda latrocinia quibus prouincia uastabatur ne quis telum haberet edixerat.Hoc aliquis in fine seueritatis & sæuitiæ ponēdū dixerit.disputatione.n.utroq; flecti potest.Cæterum ratio publici imperii prætorem nimis asperum existimari non patitur:Sic se in uiris puniendis seueritas exercuit:sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit:

Aeque &c.Lucius domitius sup.fuit æque tenax.s. executor ppositi. Nam cum ipse prætor Romanus regeret siciliam:& aper.i.porcus siluester eximiæ magnitudinis allatus esset ad eum:iussit pastorem cuius manu occisus erat adduci ad se:& crucifixit interrogatum qua ui confecisset.i.interemisset eam bestiam.s.tam ingentem postq̄ comperit eum usum uenabulo.i.cuspide uenatoria:crucifixit inquam:quia ipse.s.prætor edixerat.i.publico edicto uetuerat ad latrocinia quibus prouincia.s.sicilia uastabatur exturbanda.i.ui pellenda:ne quis haberet telum.i.arma inuasiua:quibus a longe præsertim inuadere possent.Aliquis dixerit.i.dicere possit:hoc.s.factum domitii:ponendum sup.esse in fine.i.confinio seueritatis & seuitiæ:enim pro quia ipsum potest flecti disputatione.i.argumē

ratione philosophica aut probabili utraqz id est ad utrãqz scilicet tam ad sanctitatem q̃ ad seueritatem: Caeteruz.i.sed: ratio publici imperii quo tunc fungebatur: & quia non ad sui uindictam sed ad publicam utilitatem tale exemplum prodidit: non patitur existimari.i.iudicari nimis asperum. Seueritas exercuit se sic in uiris puniendis: sed ne quidem.i.non etiã egit.i.gessit se segniorem.i.pigriorem in foeminis afficiendis supplicio: quibus uerbis parasceuẽ facit ad sequentia.

De Horatio in sororem Ca.DCX.

HOratius post proelium trium curiatium con ditione pugnæ omnium albanorũ uictor cũ ex illa clarissima acie domum repẽs sororem suam uirginem curiatii sponsi mortem profusius q̃ illa ætas debebat flentem uidisset gladio quo patriæ rẽ be ne gesserat interemit: parum pudicas ratus lachrymas quæ prepropo amori dabantur Quem hoc nomine reũ apud populum actum pater defendit. Ita paulo propen sior animus puellæ ad memoriam futuri uiri fratrem ferocem uindicem & uindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

¶ Horatius.s.unus ex trigeminis Romanis qui cum totidẽ Curiatiis al banis certamẽ inierant ut oliuerius ex liuii lib.i.recitat: uictor omnium albanorum: post proelium trium curiatium: pro curiatiorum: conditione id est ex conditione pugnæ quia ea conditione certamen inierant ut utra pars trigeminorum fratrum uicerit: ei reliqua pars tota pareret: cum repetens domum ex illa clarissima acie qua unus tris interfecerat & patriæ liberta tem pepererat: uidisset sororem suam uirginem flentem profusius.i. abun dantius q̃ illa.s.puellaris ætas debebat.i.flere mortem Curiatii.s. unus e tribus: sponsi.sup.sui: quia illi desponsata erat: sed non decebat tam profuse sponsum flere: cum uirgo esset: nec ueneris mores nec dulcia pignora nos cens interemit sup.eam gladio: quo bene gesserat rem patriæ: quia eius li bertatem conseruauerat: & albanum populum eidem subiecerat: ratus la chrymas parum pudicas quæ dabantur amori præpropero.i. nimis festi no & nondum maturo: Quem.s.Horatium reum hoc nomie.i.hac ratio ne cædis sororiæ: pater defendit apud populuz. Ita.i.& sic animus puellæ propensior idest procliuior & inclinatior paulo.i.modico.s.quam decebat ad memoriam futuri uiri habuit fratrem ferocem uindicem: & patrem tã rigidum assensorem.n.i. approbatorem uindictæ.s.factæ per fratrem. Ve rumtamen de patre facile existimari potest eum non sponte assensum q̃a si uiua adhuc fuisset nunquam assensum præbuisset: ut propter pias licet importunas lachrymas occideretur: uerum ui coactum ne penitus orbus relinqueretur: quam causam etiam præcipuam populo obiecit ut filio par ceret: qui amissis duobus fratribus & interfecta sorore unicus supererat.

In bacchanalium conta minatrices. Ca. DCXI.

COnsimili seueritate senatus postea usus Spu rio Posthumio Albino & Quito Marco Phi lippo consulibus mandauit ut de his quæ sa/ cris bacchanalium incestu usæ fuerant inquirerent. a q/ bus cum multę essent damnatæ in omnes cognatas in tra domos animaduerterunt: atq; patens opprobrii de/ formitas seueritate supplicii emendata est quia quantũ ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerẽdo icus serant tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.

HOratius post. Tulius hostilius cum C. Ciutlio albanorum rege bellum gessit in cuius mortui locum mætius suffectius substitutus est dictator. cum igitur duce Ciutlio acies utrinqz constitissent instru ctæ placuit ut utrinqz deligerentur tergemi ni fratres quorum utra pars uicisset ei altera pareret quo facto horatius Romanus cæsis duobus fratribus suis curiatios ipse omnes interfecit. Cũ redisset ouans trigemina spolia p̃ se gerẽs soror uirgo q̃ desponsata uni ex cu riatiis fuerat illi obuiã ad portã capenã fuit: cognitoqz sup humeros fratris paludamẽto sponsi qd ipsa fecerat crines soluit & flebiliter noie sponsum mortuũ appellat: mouet feroci iuueni animũ cõploratio sororis i uictoria sua tãto gaudio publico: stricto itaqz gladio sil' uerbis increpãs transfigit puellã: abi hinc cũ imaturo amore, inqt ad sponsũ tuũ oblita fra trũ mortuorũ uiuiqz oblita patriæ: sic eat q cũqz romanũ lugebit hostẽ: hic deinde lege perduellionis dãnatus ẽ: erat ãt lex horrẽdi criminis duũuiri pduellionẽ iudicẽt si a duũ uiris prouocarit puocatione certato si uince rẽt caput obnubito infelici arbori reste suspẽ dito: uerberato uel itra pomeriũ uel extra po meriũ hac lege dãnatus: cũ ad populũ puo casset de puocatiõe certatũ ẽ: mori hoies in eo iudicio maxie pře Horatio pclamante se filiã iure cæsam iudicare: ni ita esset prio iure in filiũ aiaduersurũ fuisse: orabat deinde ne se quẽ paulo ãn cũ egregia stirpe conspexissent orbũ liberis facerẽt: additis deinde iuuenis laudibus uictoriaqz parta absolutus est: ma gis admiratione uirtutis q̃ iure causæ: sed ut cædes aliquo mãifesto piaculo lueret impa tũ patri ut filiũ expiaret publica pecunia i is qbusdã piacularib9 sacrificiis factis: q deide gẽti Horatiæ tradita sunt: trãsmisso peruiaz tigillo capite adoperto uelut sub iuguz misit iuuenem. id hodie publicæ queqz semper re fectum manet: sororium tigillum uocãt. Cõ ditione pugnæ. Quãuis tres tãtummodo ui cisset: uicerat tamen omnes albanos: sancita inter se lege pariqz conditione ut utra pars ui cisset altera illius pareret imperio. Præprope ro amori: Immaturo & tempestiuo. quia spõ sa dũtaxat erat. Propensior: procliuior: fors i quit qui nimio plus q̃ æquum erat in futurũ maritum inclinat esse uidebatur quippe que occisorum fratrum oblita solum maritum lu geret & fratrem accerrimum hostem uindicẽ & patrem rigidum comprobatorez illius cæ dis experta est Vindicem.i.crudelem ultorez Rigidum assensorem Asperum comproba torem eius cædis.

COnsimili seueritate Liuius de bello macedõico scribit quõ hæc baccha nalia hoc est sacrificia bacchi i urbẽ

Valerius maximus

romanam serpserit Erat autem eiusmodi: mulieres uiris promixte noctu per urbem uagabantur furentes & stupra multa cōmittentes & propter hoc nonnullae maritos ueneno necabant ut liberius & ea sacra facerent & libidini suae satisfacerent cōspirasse supra septē milia uirorum foeminarumq; dicebantur: senatus ergo tantam rei deformitatem atq; periculum exhortens: decreuit earum inquisitionem fieri quae turpiter his sacris iterfuissent ex quo multae punitae sunt & ciuitatis opprobrium emendatum est. Intra domos: priuatis matronae sunt in suis aedibus punitae: nā mulieres damnatae aut cognatis aut ī quorum manu essent traditae sunt ut ipsi in priuato animaduerterent in eas si nemo erat idoneus supplicii exactor in publico animaduertebatur. Lateq; patens. Per totam ciuitatem.

¶ Consimili &c. Senatus usus postea consimili seueritate mandauit Spurio Posthumio Albino: & Quinto Marco Philippo consulibus ut inquirerent de iis quae usae fuerant incestu id est coitu uetito quia in loco tempore & officio quo tunc fungebantur sacro: sup. in sacris bacchanalium: i. sacrificiorum bacchi: a quibus. s. consulibus cum multae essent damnatae animaduerterunt in omnes cognatas. i. puniuerunt & multauerunt recte cognatas suas intra domos. s. suas & ita in occulto: & deformitas opprobrii. i. turpitudinis quae poterat Romanis omnes opprobrio dari: patens late: quia plurimas attingerat: emendata est. i. correcta: seueritate supplicii: quia quantum ruboris. i. uerecundiae mulieres inculcerant nostrae ciuitati gerendo se turpiter: tantum laudis attulerunt ciuitati nostrae. punitae grauiter non tamen ipsae punitae sed earum punitiones: & reuera crimina priuata non debent cōmunitati ut dicunt uitio dari nisi dissimulētur.

In Publiciam & Liciniam Cap.DCXII.

Publicia autem quae posthumium Albinū cōsulem: item Licinia quae Claudium Asellū uiros suos ueneno necauerant propinquorū decreto strangulatae sunt. Nō enim putauerunt seruissimi uiri in tam euidenti scelere longum publicęq; quaestionis tempus expectandum. Itaq; quarum innocentium defensores fuissent: sontium maturi uidices extiterunt.

Publicia. ostendit nonnullas fuisse perditae luxuriae foeminas quae uiros suos ueneno necarunt ut liberius & ea sacra pro sua libidine celebrarent: de quibus a propinquis sumptum est supplicium q noluerunt de illis ullum spectare iudicium indignum existimantes in tam euidenti scelere publicam quaestionem desiderari: quare indēnatas suis manibus strangularunt: iusta profecto animaduersio. Euidenti Manifesto scelere. Publicae quaestionis. i. inquisitionis forēsis. Maturi iudi. Celeres & festini.

¶ Publicia autem item Licinia quae necauerunt uiros suos ueneno Publicia inquam quae sup. necauit ueneno: Posthumium Albinum consulem item Licinia quae necauit ueneno Claudium Asellum strangulatae sunt. i. suffocatae domi decreto propinquorum. Enim pro quia: uiri seuerissimi. s. uidelicet propinqui earum: non putauerunt longum tempus: quaestionis. i. inquisitionis & ut dicunt informationis publicae: expectandum sup. esse in scelere tam euidente. Itaq; ipsi extiterunt uindices. i. ultores: maturi. i. festini aut tempestiui: sontium. i. nocentium: quarum innocentium. i. si innocentes fuissent ipsi fuissent defensores.

In Egnatii uxorem bibacem. Cap.DCXIII.

Magno scelere horum seueritas ad exigendam uindictam cōcitata est: Egnatii autem metelli longe minori de causa. Qui uxorem q uinū bibisset fuste percussam interemit. Idq; factum non accusatore tantum: sed etiam reprahensore caruit: unoquoq; existimante optimo illam exemplo uiolatae sobrietatis poenas pepēdisse. Et sane quaecūq; foemina uini usū immoderate appetit: & uirtutibus omnibus ianuā claudit: & delictis aperit.

Egnatii autem. Aulus gellius de noctibus atticis dicit non minus punitas fuisse mulieres a iudicibus quae uino usae essent q̄ si adulterium commisissent unde superius in capitulo de institutis. Valerius dixit olim romanis foeminis usus uini fuit ignotus. Non est igitur accusatus nedū damnatus: Metellus qui uxorem fuisse necauerat q eam uinum bibisse deprahenderat. Ianuam claudit. Nam ubi nimio uino mens hominis oppressa fuerit nihil altum neq; magnificum suspicere potest: uinū igitur immoderate sumptum ad uicia praecipitem hominem trahit retrahitq; a uirtutibus.

ASCENSIVS.

¶ Magno scelere. Transcēdi ad sequēs exēplum occasione praeposita clausula: quae ut contextus cohereat melius sequenti annectitur. Ordo enim est Seueritas horum. s. iam dictorum tam in bacchidas q̄ in ueneficas est excitata ad exigendam uindictam magno scelere: uidelicet incestus & ueneficii: aut prosed: seueritas sup. Egnatii Metelli excitata sup. est ad uindictam exigendam de causa longe minore. Qui interemit uxorē percussam fuste. i. baculo: eo q bibisset uinum Et id factum eius non tantum caruit accusatore: sed etiam reprahensore unoquoq; existimante idest iudicante scilicet illam uxorem eius pependisse. i. persoluisse & luisse poenas sobrietatis uiolatae: exemplo optimo. i. utilissimo aliis mulieribus ad fugiendum uinum. Et sane idest reuera quaecunq; foemina appetit immoderate usum uini: & idest simul claudit omnibus uirtutibus ianuam idest aditum ad se: & aperit scilicet ianuam delictis. s. omnibus.

Oritidum Rigida nimis & aspera Sulpitii galli seueritas in examinanda uxoris pudicicia fuit qui nullam aliam ob causam uxorem uelut impudicam

De Caio sulpitio gallo. Cap.DCXIIII.

Oritidum Caii quoq; Sulpitii Galli maritale sup

plicium. Nam uxorem dimisit q eam capite aperto fo/ris uersatam cognouerat. Abscissa sententia: sed tamen aliqua ratione munita: lex enim inquit tibi meos tantũ pfiniuit oculos quibus formam tuam approbes: & placere desideres his decoris instruméta compara: his esto speciosa: horum te certiori crede notitiæ. ulterior tui cõspectus superuacua irritatione accersitus in suspitiõe & crimine hæreat necesse est.

repudiauit q̃ q detecto capite processisset ĩ publicũ quasi aliis placitura non sibi cũ solis uiri oculis debeat approbari. Abscissa sententia græcæ dixit αποΛομαδια: sæc era sententia uel breuis & concisa. Lex enim inquit: uerba qbus maritus uti poterat ad uxorem. Meos tibi pfiniuit oculos. Lex inqt fœderis nostri te tantum mihi spectandam præbet formãq3 probandã. His oculis meis. ulterior q̃ uir concedat.

¶ Horridũ quoq3 &c. Ordo est Supplicium maritale. i. mariti in uxorem utpote Caii Sulpitii Galli fuit sup. quoq3. i. etiam horridum. i. asperum & horrendũ. Nã ipse dimisit uxorẽ q cognouerat eam uersatam foris. i. extra domũ capite aperto. i. nudato hoc est non cooperto. Sentẽtia sup. eius fuit abscissa. i. rigida & dura & ita breuis: nã res duræ uno ictu abscinduntur: sed tamen munita aliqua ratione: inquit enim Sulpitius Gallus ad uxorem: lex. s. coniugibus lata pfiniuit. i. præscripto permisit tibi tantum meos oculos quibus approbes formã tuã: & quibus desyderes placere: compara his scilicet oculis meis instrumenta decoris esto speciosa: his scilicet oculis meis crede. i. committe te certiori. i. perspectiori notitiæ: horũ. s. oculorum meorum: quibus ut certe noscant nudata apparere potes: necesse est: ut sup. conspectus tui. i. de te seu quo tu conspiciaris: ulterior idest ultra meum seu oculorum meorũ accersitus idest quæsitus aut in mediũ adductus: irritatione. i. tentatione uidendum superuacua. i. qua tã uidens q̃ uisa melius careat: hæreat. i. anceps uersetur in suspitione & crimine.

De. Q. Antistio Vetere. Cap. DCXV.

Ec aliter sensit Quintus Antistius Vetus repudiando uxorem q illam in publico cũ quadam libertina uulgari secreto loquentem uiderat. Nam (ut ita dicam) incunabulis culpæ & nutrimentis: non ipsa cõmotus culpa citeriorem delicto præbuit ultionem ut potius caueret iniuriam q̃ uindicaret.

Ec aliter: Nihilo remissioris seueritatis minorisq3 iudicii fuisse uidetur Q. antistius qui diuortiũ dixit uxori. ea. n. q3 dimisit q eũ ipudica libertina clam fuisset locuta argumentum inde sumens non honestæ pudicitiæ eã esse quæ cũ impudica cõmertiũ haberet. maluit ergo iniuriã cauere q̃ punire. Vulgari quæ corpus suũ uulgauerat. Vt ita dicã: sic enim dicere solemus cum aliquid improprie dicitur. Nutrimentis quæ sunt mala colloquia. Citeriorem: Ante delictũ quare anteq̃ peccaret puniuit neq3 enim timebat cõmisisse culpam sed remittẽdi mireationem.

¶ Nec Quintus Antistius uetus sensit aliter. s. q̃ Sulpitius gallus repudiando uxorem: q uiderat illam loquentem in publico. s. loco secreto. i. quasi in aurem: cum quadam libertina uulgari. i. quæ corpus suum uulgarat: aut ut lena uulgari libidini inseruiebat: Nam ipse Antistius cõmotus incunabilis. i. primis originibus & nutrimentis. i. fomentis culpæ (ut ita dicam. i. ut modo liceat seminaria uitiorum uocare eorum incunabula) & non cõmotus ipsa culpa quam uxor nundum admiserat: præbuit ultionem citeriorem delicto. i. priusq̃ delictum seu peccatum consũmatum esset Citra enim dicitur non usq3 ad. ut homo magnificus citra arrogantiam. i. non pertingens usq3 ad arrogantiam. ut ipse caueret. i. præfugeret iniuriam priusq̃ illata esset potius q̃ uindicaret. i. ulcisceretur eam iam illatam aut cõmissam.

De Sempronio Sopho. Cap. DCXVI.

Vngẽdus ẽ his publius Sempronius Sophus Qui cõiugem repudii nota affecit nihil aliud q̃ se ignorãte ludos ausam spectare: Ergo dũ sic olim fœminis occurritur mens earum a delictis aberat. Cæterum etsi romanæ seueritatis exemplis totus orbis terrarum instrui potest: tamẽ externa summatim cognoscere fastidio non sit.

Vngendus est his publ. Sempro. non alterius sententiæ fuit publ. Sempro. sophus qui leuissimæ culpæ gratia repudiauit uxorem quia se ignaro ludorum spectaculis interfuisset. Nota ignominia & macula. Nihil aliud. s. criminis. Dũ sic. sic sæueritate sæuiendi. Cæterum etsi romanæ. Quãuis inquit ciuitas romana adeo exemplis abundet ut totum terrarum orbem implere possit: non tamen fastidire debemus externa subiungere.

¶ Iungendus &c. Publius Sempronius Sophus quo nomine græcæ sapiens dicitur est iungendus his scilicet seueris in coniuges suas. Qui affecit coniugem nota. i. macula repudii: ausam nihil aliud q̃ spectare ludos se. s. Sempronio marito ignorante. Ergo dũ olim occurrebatur sic. i. tam seuere fœminis. s. matrimonio locatis: mens earum aberat a delictis. Cæterũ idest sedetsi. i. q̃q̃ totus orbis terrarum potest instrui exemplis seueritatis Romanæ tamen non sit fastidio cognoscere summatim idest collectim & breuiter: externa. s. exẽpla seueritatis: & ita apto pede ad ea progreditur. Ascen.

Lacedæmonii libros &c. Primum externæ seueritatis exemplum Lacedæmoniorum qui Archilochi poetæ libros: ut Valeri. refert eiecerunt q in his scriptum esset huius sententiæ carmē: satius est amittere arma q̄ mori. Plu. uero dixit non solum libros: sed ipsum quoq; electū fuisse eadem hora q̄ primum acceperunt eum poetice scripsisse melius esse amittere arma quā mori: sic enim ait Aspida quæ circū perit mihi calipō alto in luco samio possidet ille meam. At caruisse armis q̄ mortem occumbere præstat: Aspide pro capite mox melior dabitur. Et cum lacedæmones bellicosi essent indignati sunt q ea scripsisset quæ contra rei militaris dignitatem esse uidebantur eum cū libris suis ciuitate eiecerunt. Ea scilicet lectione. Aut summo proximum: hoc dicit pter homerum quem omnium maximum fuisse constat hunc uero secundum. Domum inuisam: nam sicut apud Hora. legimus in poetria scripsit in licambē socerum suum iambico carmine quo tantum ualuit ut eum ad laqueum cōpulerit unde ait Archilochum proprio rabies armauit iambo. Oui. in ibin. Postmodo si pges in te mihi liber iambus Tincta licābeo sanguine tela dabit. Domum. s. licābis qui filiam archilocho desponderat at eam paulopost denegatā; alteri dederat: qua iniuria lacessitus archilochus iambico carmine sic lusit in eū ut præ dolore uitā laqueo finire coegerit.

Athenienses autem timagoram legatum miserant ad Darium persarum regem. hic cum ad regis conspectus uenisset more illius gentis regem adorauit q ubi senserunt athenienses illum capitali pœna damnarunt q illam adulandi humilitatē contra imperii sui maiestatem fuisse existimarent. Inter officium salutationis. dum salutandi officio fungitur. humil. quia humiliter se prostrauerat. Adulatum. adulor ut uult Pris. tam cū actō q̄ cū datiuo cōstruitur: ut adulor te & tibi. hic cum actō positum.

Iam cambyses (Hoc exemplum Hero. tradit. unus ex magis: sic enim apud persas iudices appellantur: nos autem sapientes dicimus iudiciū; tulerat iniustū: quod ubi res cognouit illi pellē; diripi & in sella extendi: ubi cæteri iudices sederent ut ex eius exemplo discerent recte iudicare: uoluitq; filiū statim in patris locū substitui: ut primus ipse tam horridi iudicii sedē occuparet: hic cambyses Cyri persarum regis filius cum patri successisset in regnum: ut Iustinus tradit. imperio patris ægyptum adiecit offensusq; superstitionibus ægyptiorū apis cæterorumq; deorū templa dirui iussit ad hamonis quoq; nobilissimum templum exercitum misit: qui tempestatibus & harenarum molibus oppressus interiit: mergidem deinde fratrem quem per somnum

Externa. De Lacedæmoniis In Archilochum poetam. Ca. DCXVII.

Lacedæmonii libros Archiliochi e ciuitate sua exportari iusserunt q eorum parum uerecundam ac pudicam lectionem arbitrabātur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui: ne plus moribus noceret q̄ ingeniis prodesset. Itaq; maximum poetam: aut certe summo pximum. quia domū sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat: carminū exilio mulctarunt.

¶ Lacedæmonii iusserunt libros archilochi scilicet poetæ lyrici & iambico præcipue clari exportari e ciuitate sua: quod arbitrabantur lectionē eorum scilicet librorum parum uerecundam ac pudicam. Noluerunt enī; animos liberorum suorum imbui idest primum institui & infici: ea scilicet lectione librorum archilochi ne noceret plus moribus q̄ prodesset ingeniis scilicet acuendis (ut faciunt fere amasiorum poetarū carmina: & martialis q̄tūuis arguta epigrāmata: a me propterea intacta: & nulla cōmentatione dignata: nec dignanda quidem in quo sum proposito: cum etiam comicos eo quod ab Augustino taxantur parum attigerim: q̄q̄ non magnopere uidētur repellendi: nam & castas habent sententias q̄ plurimas: & amores minus temperatos non proponunt quos imitemur sed quos uitemus ut sacra scriptura non raro amatiorum statuarum meminit.) Itaq; idest & ita lacedæmonii mulctarunt exilio carminum idest expellēdo & arcendo carmina eius: maximum poetam: aut certe proximum summo scilicet poetarum Homero: aut in lyrico carmine pindaro. quia lacerauerat idest prosciderat maledictis obscœnis idest conuiciis obscœno carmine obiectis: domum scilicet licambis inuisam sibi: propter denegatam filiam sibi semel desponsatam.

De Atheniensibus. Ca. DCXVIII.

Athenienses autem Timagoram inter officiū salutationis Darium regem more gentis illius adulatum capitali supplicio affecerūt. Vnius ciuis humilibus blanditiis totius urbis suæ decus persicæ dominationi summissum grauiter ferentes.

¶ Athenienses affecerunt supplicio capitali idest mortifero: Timagoram idest legatum suum ad darium missum: adulatum idest qui palpauerat & adulatorie ueneratus fuerat Darium regem persarum inter officium salutationis idest dum ipse in primo aggressu salutaret: more gentis illius: ferentis grauiter decus totius urbis suæ: summissum dominationi persicæ blanditiis humilibus idest adulationibus: unius ciuis scilicet sui: hoc est athenieñ.

De cābyse rege. Ca. DCXIX

Iam cambyses inusitatę seueritatis qui mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractā sellæ intendit in eaq; filium eius iudicaturum cōsidere iussit. Cæterum & rex & barbarus atroci ac noua pœna iudiciis ne quis postea corrumpi iudex posset prouidit.

¶Iam (continuatiua est: ut saepe dixi particula) Cambyses.s. rex medorum & persarum: sup. fuit inusitatae seueritatis: qui intendit idest intentaz supinduxit sellae.i.sedi iudiciali: pellē cuiusdā iudicis mali: detractā ex corpore scilicet eius: & iussit filium eius iudicaturum idest cum deberet aut uellet iudicare: considere idest locum capere in ea scilicet sella paterna cute tecta. Caeterum idest sed: & rex & barbarus idest licet rex qui omnia etiam iniqua uideretur posse: & barbarus qui omnia crudelia uideretur uelle tamen pro iudit atroci ac noua idest insolita poena iudicis: nequis iudex posset corrumpi po.le.a.i. deinceps.

De grauiter dictis & factis.
Titu.IIII.

MAgnam & bonam laudis partem in claris uiris etiā illa uendicant: quae aut ab his grauiter dicta aut facta ptinax memoria uiribus aeternis comprehendit: quorum ex abundanti copia: nec parca nimis nec rursus auida manu quo magis desiderio satisfaciat q̄ satietati abundet hauriamus.

¶Magnam &c. Praefatio est de dictis & factis grauiter: in quorū descriptione pollicetur se modum non excessurum dicens. Illa etiam uendicant sibi magnam & bonam .i. multam aut reuera bonam.i. cōmendabilē partem laudis in claris uiris quae dicta aut facta ab his.s. claris uiris: grauiter.i. cum grauitate: memoria.s. hominum pertinax: quasi multum aut perpetuo tenax: comprachendit uiribus.i. potentiis memorandi: aeternis: ex quorum copia abundanti hauriamus sup. quaedam exempla: manu nec nimis parca: nec rursus.i. econtrario nimis auida: quo.i. ideo ut sup. ipa manus describendo eiusmodi proponens: satisfaciat magis desyderio.s. audelegentium: q̄ abūdet.i. superfluat satietatē.i. usq3 ad satietatē & nauseā.

De Manlio torquato. Ca. DCXX.

CIuitate nostra cannēsi clade percussa cum admodum tenui filo suspensa reip. salus ex sociorum fide pēderet: ut eorum animi ad imperiū Romanum tuendum constantiores essent maiori parti senatus principes latinorum in ordinem suum sublegi placebat. Anius autem campanus etiam consulem alterum capuae creari debere asseuerabat: sic cōtusus & aeger Romani imperii spiritus erat: tunc Manlius torquatus filius eius qui latinos apud Veserim inclinata pugna fuderat: q̄ poterat clara uoce denunciauit: si quis sociorum inter Patres Conscriptos sententiam dicere ausus esset: continuo se ipsum interempturum. Hae unius minae & Romanorum languentibus animis calorem pristinū reddiderunt: & Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendum consurgere passae non sunt: namq; ut patris armis: ita uerbis filii fracta cessit.

uiderat regnaturum occidi iussit & sacrilegio parricidium adiunxit quarum rerum Paulo post poenas & ipse dedit: nam gladio quo apim uulnerauerat sua sponte euaginato femore ictus interiit. Non mirum igitur si saeuitia potius q̄ seueritate usus fuerit in hominē cum in deos quoq3 crudelissimus fuerit. De hoc cambyse: & Luca. mentionem facit lib. x. Vesanus in ortus cambyses longi populos peruenit ad aeui defectusq3 epulis & pastus caede suorum ignoto te nile redit. Caeterum & rex: quia reges omnia sibi licere putant: Barbarus atrocisnam barbarorum natura imanis est: ergo ipsi ignoscendum: Romanis autem minime.

De grauiter dictis & factis.
Titulum quartum.

MAgnam & bonam laudis. haec eadē exempla memoriae mandanda quae cum grauitate aut dicta aut facta sunt: ex quibus utilitatis plurimum legentibus. auctoribus uero nō minus laudis & gloriae futurum sit. Claris uiris. Quia ut graeci dicunt sermo qui ex ore proficiscitur eius: de quo magna est opinio: & eius de quo nulla ē opinio & si idem sit: non tamen idem ualet: quia pluris aestimatur sermo clari uiri ore ꝓueniens q̄ ex ignobilis ergo recte dixit in claris uiris. Aeternis utiq̄ de saturis. Ex abū. co. Quia finis ratio est. multa enim multorū grauiter dicta factaq3 narrari possent sed ea tātum referamus quae lectoris desiderium expleant. non autem satietatis fastidium afferant. Omnis enim copia fastidium inopia desiderium ingenerare solet.

CIuitate nostra. nota est historia cum Hannibal saepe Romanos exercitus fudisset in italia & in primis. P. Scipionem: deinde ad Lacum ticinum siue transimenum. T. Flamineum. postremo in apulia apud cannas Terenti. Varronem: paulum aemylium quae clades omnium grauissima sic uires Romanas concusserat debilitauerat: ut a nonnullis prope de rep. desperatuz fuerit. eo igitur tempore tam difficili tamq3 calamitoso cum sociorum animi essent quacunq3 ratione in fide & officio retinendi: in quibus reip. salus posita esse uideretur censebat pars maior senatus latinorum principes in ordinem senatorum deligi: atq3 alterum ex campanis consulem creari. tum Manlius torquatus hoc quasi indignum & quasi ignominiosum tanto imperio fore existimans q̄d metu territi alienos uellent senatoria dignitate donare magna uoce miratus est se illuz ex sociis esse interfectuz: quicunq3 primus inter patres sententiam dicere ausus esset: qua uoce dignitatem senatus prope labentem restituit & patres a sua sententia reuocauit. Li. se tamen in quibusdam ānalibus inuenisse dicit a cāpanis cum tam defectionis cōsilium iniss

sent romam fuisse missos legatos postulātes ut alter consul campanus fieret si rem roma nā adiuvari velint indignatione orta submoueri a curia iussos esse missūq3 lictoré q ex urbe educeret eos atq3 eo die manere extra fines Romanos iuberet: quia nimis compar latinoꝝ quondā postulationi erat. Filius eius: nota est historia apud Li. lib. ix. Quo pacto manlius & decius bello latino quod apud uesuuiū gestū est. consules erant: ubi Decius se procip. salute deuouit & latinoꝝ exercitus fuit ad internetioné prope caesus ut uix pars quarta superfuerit. Siqs socius Sed amplius dicit Li. dicit enim siue Romanus si peregrinus fuerit. Cōtusus: collisus. Vesuuiū montē in cāpania. Pli. tamē de ui. illu. dicit uesuuiū flu. esse. Stra. uero montem celeberrimum & amoenissimis habitatum agris excepto cacumine.

❡Ciuitate nostra. i. romana: percussa. i. attonita & semifracta: clade cānensi. i. apud cannas in apulia accepta cū salus reipu. penderet suspensa tenui filo. i. modico sustentaculo: ex fide socioꝝ: placebat maiori parti senatus pricipes Latinoꝝ sublegi. i. legendo suffici & substitui: in ordiné suum idest senatorū: ut animi coꝝ. s. sociorū essent constantiores ad tuēdu3 iperiū Romanū. Auté pro sed Anius campanus: asseuerabat. i. affirmabat seueris uerbis: alteꝝ etiam consulem debere creari: capuae: hoc est ex ciuibus campanis. Sic. i. usqueadeo: aut per ea postulata: erat spiritus Imperii romani contusus & aeger. Tunc Manlius Torquatus filius eius. s. torquati: qui fuderat latinos apud Veserim. s. flu. (alii legunt uesuuiū mōtem) acie. s. romana priusq̄ se decius deuoueret inclinata. s. ad fugam aut occidionem: denunciauit. i. protestatus est uoce q̄. i. q̄tum poterat clara: si quis sociorum ausus esset dicere sententiam. i. sedere ut iudex inter patres cōscriptos. i. senatores Romanos: se interempturum continuo ipsum. Hae minae. i. interminationes unius. s. patricii ordinis uiri: reddiderunt: & idest simul: animis romanorum languentibus: calorem pristinum: & non sunt passae Italiam idest socios Romani imperii: consurgere ad exequendum nobiscum ius ciuitatis. Namq3 ut scilicet Italia reliqua cessit. s. iperio romano: fracta armis patris. s. huius manlii: qui apud Veserim latinos strauerat: ut iā dictū est: ita cessit ab inuasione patriciatus & senatorii ordinis fracta uerbis filii. i. huius Manlii torquati Iunioris.

De Manlio patre. Ca. DCXXI.

Par illius quoq3 Manlii grauitas cui cum consulatus omnium consensu deferretur: eūq3 sub excusatione aduersae ualitudinis oculorum recusaret instantibus cunctis alium inquit quirites quaerite ad quem hunc honorem trausferatis. nam si me gerere eum coegeritis: nec ego mores uestros ferre nec uos meum imperium perpeti poteritis. Si priuati tam ponderosa uox q̄ graues fasces consulis extitissent?

Par illius: Non minor uerborum grauitas fuit eius patris qua ad populū usus est quo tempore comitia consularia habebantur: cum enim tribus oēs consulem illum renunciarēt. primo negauit se ob aduersam ualitudinem suscepturum esse magistratum: deinde ubi sensit populum idē mādando pertinacem esse plane dixit nec se illorum mores: nec illos imperia sua perpessuros esse. qua uoce populum de constanti sententia deiecit. Illius. s. Manlii torquati armis Italiam uicit. nā3 pater armis filius uerbis italiam superauit. Si priuati. si priuatus inquit Manlius. tam grauiter ad populum locutus est quid illū putamus consulē fuisse facturū?

Ascen. ❡Par &c. Grauitas quoq3 illius Manlii. s. Torquati: par sup. fuit. i. aequalis ponderis: cui. s. Manlio: cum consulatus. i. magistratus ille consularis: deferretur. i. praesentaretur: consensu omnium. s. tam patrum q̄ populi & recusaret eum sub excusatione ualitudinis. s. aduersae. i. morbi oculorum: cunctis instantibus. i. urgentibus: ut cōsulatum acceptaret: inquit o quirites. i. romani: quaerite alium ad quem transferatis hunc honorem: nam si cogeretis me gerere eum nec ego sup. potero ferre. i. tolerare mores uestros: nec uos poteritis perpeti imperium meū idest iperiositatem meā. Si (inquit Author) uox priuati idest non fungentis magistratu sup. fuit: tam ponderosa idest grauis: q̄. i. q̄tu3 graues extitissent fasces consulis? q. d. nimirum grauissimi.

De Scipione Aemyliano. Ca. DCXXII.

Nihilo segnior scipionis aemyliani aut in curia aut in cōcione grauitas. Qui cum haberet cōsortē censurae mumiū ut nobilem ita eneruis uitae: pro rostris dixit se ex maiestate reip. omnia gesturum si sibi ciues uel dedissent collegā uel nō dedissent.

Nihilo segnior. Hic fuit Scipio aemylianus qui cū censor creatus esset & illi collega mumius datus esset uir mollis & effoeminatus pro concione dixit se pro reip. dignitate omnia fuisse gesturū si populus ei collega3 uel dedisset uel nō dedisset. Pli. de ui. illu. Scip. inquit censor mumiu3 collegam sortitus in senatu ait: utinam mihi collegam dedissetis aut non dedissetis. In curia: ubi sententia dicebatur in concione ad populum. Eneruis: mollis & effoeminatus. Dedissent uel non: nam ita dederunt: ut nō dedisse uideantur: erat enim hic effoeminatus qui ipsi potius impedimento q̄ auxilio futurus eēt. Dedissent idoneum. Non dedissent. Vt sui iuris esset.

❡Nihilo &c. Grauitas Scipionis Aemiliani: nihilo idest i nullo: fuit sup. segnior. i. minus strenua: aut in curia coram patribus conscriptis aut in cōcione coram populo. Qui cum haberet Mumium consortem idest collegam censurae: hominem sup. ut nobilem: ita uitae eneruis idest mollis & effractae: dixit pro rostris idest ex illo edito loco ad populum loquens: se gesturum omnia ex maiestate reip. si ciues uel dedissent sibi collegam idest uirum dignum qui censurae munere fungeretur: uel non dedissent scilicet hominem indignum tali munere: qui tamē eo q collega esset & sine eo alter non decenter omnia curaret: plus impedimenti q̄ adiumenti erat Scipioni allaturus.

De eodem Scipione.Ca.DCXXIII.

IDem cum Seruius Sulpitius Galba & Aurelius consules in senatu contenderēt. uter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur ac magna inter.P.C.dissensio esset omnibus quonam eius sententia inclinaretur expectantibus neutrum īquit mihi mitti placet:quia alter nihil habet:alteri est nihil satis. Aeque malam licentis imperii magistram iudicās inopiam:atq; auaritiam. Quo dicto ut neuter in prouinciam mitteretur obtinuit.

¶Idem.s.Scipio Aemilianus:Cum Seruius Sulpitius Galba & Aurelius (sunt qui dicunt Valerius) consules contenderent in senatu:uter mitteretur in hispaniam aduersus Variatum:ac magna dissensio esset inter patres conscriptos:omnibus expectantibus quonam.i.in utram partem:sententia eius uidelicet Scipionis:inclinaretur:inquit placet mihi neutrū mitti:quia alter.s.Galba nihil.s.rerum habet:& nihil est satis alteri scilicet aurelio qui tam auarus erat ut expleri non posset:iudicans inopiam atq3 auaritiā aeque malam magistrā.i.gubernatricē imperii licētis.i.licēter & pro hubito agēdis & ita praepotentis.Quo dicto obtinuit sup.ipse Aemilianus ut neuter mitteretur in prouinciam:hoc est in hispaniam.

De Pompilio legato.Ca.DCXXIIII.

CNeus uero pompilius a senatu legatus ad Antiochum missus:ut bello se quo ptolaemum lacessebat abstineret cum ad eum uenisset atq; is prompto animo amicissimo uultu dextram ei porrexisset inuicem ei suam porrigere noluit:sed tabellas senatusconsultum continentes tradidit:quas ut legit Antiochus dixit se cum amicis collocuturum indignatus pōpilius:q; aliquam moram interposuisset uirga solū quo insistebat denotauit:& prius inquit q̄ hoc circulo excedas da responsum qd senatui referam.Non legatum loquutum:sed ipsam curiam ante oculos positam credes res.continuo enim Rex affirmauit fore ne amplius de se Ptolemaeus quereretur.Ac tum demū pompilius manum eius tanq̄ socii.apprehendit.Quā efficax ē animi sermonisq; abscissa grauitas:Eodem momento syriae regnum terruit:aegypti texit.

¶Cneus uero Pompilius legatus missus a senatu ad Antiochum scilicet regem syriae:ut abstineret se bello:quo lacessebat.i.uexabat Ptolemaeum scilicet regem aegypti cum uenisset ad eum:atq3 is.s.Antiochus porrexisset ei dexteram animo prompto & uultu amicissimo:noluit inuicem idest uicissim:porrigere ei scilicet regi suam.s.dexteram : sed tradidit tabellas continentes senatusconsultum idest decretum denunciandum antiocho : quas ut legit Antiochus dixit se collocuturum cum amicis. Pompilius indignatus quod interposuisset aliquam moram:denotauit idest ducta in circuitum Linea designauit Virga scilicet quam in manu tenebat: solum idest terram in qua ambo stabant : & inquit priusquam excedas hoc cubiculo: Scilicet uirga circunscripto da responsum quod referam senatui Tu crederes (inquit Valerius) non legatum locutum : sed ipsam curiam scili

IDem cum Seruius:hic uiriatus ut Liui.& Entropius referunt de pastore uenator de uenatore latro :de latrone iussi exercitus dux factus totam lusitaniam quae magna hispaniae pars est occupauit.M.uetiliu praetorem fuso eius exercitu cepit post quē.C.plaucius praetor nihilo foelicius rem gessit:tantūq3 terrorē is hostis intulit:ut aduersus eū consulari opus esset exercitu:missus est.Q.Fa.maxi. procō. caeterum de hoc uiriato plura dicemus li.ulti.c.de perfidia ubi agitur de eius morte.erāt autem eo tempore consules galba & aureli.quorum alter auaritia:alter inopia laborabat:cum igitur dissiderēt inter se de prouincia hispania quā uterq3 sibi dari deposcebat:res in senatu relata est ubi cū Scipio sententiam dicere iussus esset:neutrum cēsuit esse mittendum q̄d alter nihil haberet:alteri nihil satis eē posset duo dixit quae solent homines ad maleficium breui cōpendio impellere.s.inopia & auaritia.Alter:galba.Alteri.Aurelio quem auarum fuisse constat.

CNeus uero pōpilius Antiochus bello infestabat Alexandriam regis ptolemaei regnum qui populi Romani [illegible] issimus erat Ptole.quaerelas detulit ad senatum de Antiocho rege senatus cēsuit ad illum mittendos esse legatos qui iuberēt eum a bello desistere quod ni fecisset inductorum sibi bellum esse cognosceret. missus est igitur.Cn.Pompi.qui cum in regis cōspectum uenisset non prius illi dexteram porrigenti attingere uoluit:q̄ illum populi Ro. amicum esse cognouit cum etiam traditis ei publicis literis expositaq3 legatione sup his amicos suos consulturum respondisset: deinde responsurum ille magnanimitate plenus locum illi circunscripsit atq3 interdixit : ne prius inde discederet q̄ responsum daret senatui populoq3 referendum. Si quis pompilium loquentem audiuisset non legatum sed ipsum senatum existimasset.Plin.xxxiiii.na .hi. aliter sentit:non Cn.Pom.sed.C.octauium legatum fuisse dicit & in ea legatione a rege occisum non praeteribo inquit.C. octauium ob unum uerbum non regem antiochum dilaturum se responsum dicentem uirga quam tenebat forte circunscripsit:& prius q̄ egrederetur circulo illo.responsum dare coegit:in q̄ legatione interfecto senatus statuam poni iussit q̄ oculatissimo loco in rostris.Ptolemaeum: alexandriae & aegypti regem . Amicissimo uultu :ut beniuolentiam ostenderet erga populum Romanum.Senatusconsultum:quod erat eiusmodi:nisi abstineret a bello contra Pto.bellum a Romanis sibi indictum esse.

cet Romanam idest ſenatum omnem: poſitam ante oculos.ſ.antiochi: Enim pro quia rex affirmauit conſtituo fore.i. futurum eſſe:ne ptolemæus quæreretur amplius de ſe. Ac pompilius appræhendit tum demum primum.ſ.ubi id aſſuer a uerat: manum eius.ſ.antiochi regis: tanq̃ ſocii.ſ. Romani imperii. Quã.i. o quantũ efficax.i. eius quod facto opus ẽ eſſe ct ix eſt: grauitas abſciſſa.i. breuis & extẽporanea: animi & ſermonis.q.d. maxĩe efficax. quod ꝓbat: quia ipſa terruit eo dem momento: quia uno eodemq; dicto & facto: regnum.i. ipſum regem ſyriæ.ſ. antiochum: & texit idest protexit ab in furia eius: regnum ſup. ægypti.i. regem eius ptolemæum.

De publio Rutilio Ca. DCXXV.

Publii autem Rutilii uerba prius an facta æſti mem neſcio: nam utriſq; æq̃ admirabile ineſt robur. Cum amici cuiuſdam iniuſtæ rogatio ni reſiſteret atq; is per ſummam idignationem dixiſſet. Q̃d ergo mihi opus eſt amicitia tua ſi quæ rogo non facis? reſpondit. immo quid mihi tua ſi propter te ali quid inhoneſte facturus ſum? Huic uoci conſentanea il la opera: q̃ magis ordinum diſſenſione q̃ ulla culpa ſua reus factus nec obſoletam ueſtem induit: nec inſignia ſenatoris depoſuit nec ſupplices ad genua iudicũ ma nus tetendit: nec dixit quicq̃ ſplendore præteritorum an norum humilius effecitq; ut periculum non impedimẽ tum grauitatis eius eſſet: Atq; etiam cum ei reditum in patriam Syllana uictoria præſtaret in exilio ne quid cõ tra leges faceret remanſit. Quapropter fœlicitatis co gnomen iuſtius quis moribus grauiſſimi uiri: q̃ impo tentis armis aſſignauerit. Q̃d quidem ſylla rapuit Ruti lius meruit.

Publii autẽ rutilii uerba. De hoc pu blio rutilio dictum eſt in capitu. de maieſtate & dicetur infra capitu. ix. lib. vi.i.: mutatione fortunæ. uide aſconium hic inquit eſt. P. Rutilius qui. Qu. ex publi cano dictus conſul poſtea decem legatorum ſententia dicit leges ſiculis conſcripſiſſe. hæc pediãus aſconius. quæſtor Rutilius Ruffus damnatus eſt quod cum prætore conſenſerat ſuo ne quid agerent publicani in prouincia ſua: quo cognito equites Romani: nam tunc ante ſyllana tempora iudicabant damnarũt eum cum ergo poſt uictoriam ſyllæ: aduer ſus marium redire poſſet in patriam: noluit ne quid aduerſus leges faceret. dubitat ergo uale. prius ne facta an illius grauiter dicta cõmemoret cum utraq; ſint cõmemoratione digniſſima. Quid mi. tua ami. Cice. hæc lex amicitiæ ſanciatur: ut neq; rogemus res tur pes neq; rogati faciamus. Ordinũ diſ. Quia de iudiciis ſenatorius & equeſtris ordo inter ſe diſſidebant. Obſoletam: ſqualidam & im mundam mœroris indicem Effecitq; ut peri culum: Nam ex damnatione nihil a grauita te diſceſſit: ſed grauitatem multomagis com probauit. Quapropter fœlicitatis: Multo iu ſtius inquit fœlix dici potuit & debuit. Ruti lius ſũmæ grauitatis & innocentiæ q̃ ſylla impotentiſſimus homo.

Aſcon. Publii &c. Autem.i. ſed: ego neſcio utrũ ſup. æſtimẽ.i. cenſeam & penſitem prius uerba.ſ. grauiter dicta: Publii rutilii an facta ſup. eius: nam robur æque admirabile ineſt utriſq;. Cum ſup. Rutilius reſiſteret rogationi iniuſtæ cuiuſdam ami ci.ſ. ſui: atq; is.ſ. amicus dixiſſet per ſũmam indignationem. Ergo ſi quæ rogo non facis quid opus eſt mihi amicitia tua (Sunt qui addant particulam inquit ut ſit quid ergo inquit: ſed plane ſuperuacua ſit) Rutilius ſup. reſpondit. Immo quid ſup. opus eſt: mihi tua.ſ. amicitia: ſi ego facturus ſum aliq̃d inhoneſte propter te.q.d. multo minus. Illa.ſ. grauitate ꝑclara opera Rutilii: ſunt conſentanea.i. correſpondentia & cõformia huic uoci.i. dicto tã graui: q̃.i. quia ipſe factus reus.i. pro tractus in iudicium: magis diſſenſione ordinũ.i. factione partium ciuitatis: q̃ ulla culpa ſua: nec induit ueſtẽ abſoletã: ut ſolent rei uolentes ſqualore & ſitu tũ uultus tũ ueſtiũ miſerationẽ captare: nec depoſuit inſignia ſenatoris: nec tetẽdit ma nus ſupplices ad genua iudicũ nec dixit quicq̃ humilius ſplẽdore.i. no q̃ fuerit ſplendor: ſed q̃ ut conueniret ſplẽdori: præ teritorũ annorũ. & effecit: ut ſup. accuſatio illa: eſſet periculũ.i. experimentũ grauitatis eius: & non impedimentũ (Nõ in telligentes periculũ capi pro experimẽto ut in Terentiana Eunucho Fac periculũ in litteris &c. adiecerunt fruſtra: ſed ex perimentũ quod ſi addẽdũ eſt: legãtur ſuperiora ſic. Ut non periculum: nõ impedimentũ grauitatis eius eſſet ſed experi mẽ ut periculum ſit facultas pereundi) Atq; etiam cũm uictoria Syllana præſtaret ei reditum in patriam (Ergo intelligi tur cum ſupplicare nollet exilio damnatus) remanſit.ſ. in exilio ne faceret quid.i. aliquid contra legem. Quapropter quis i. aliquis aſſignauerit iuſtius cognomen fœlicitatis quod ſylla ſibi ſumpſit: moribus grauiſſimi uiri: uidelicet Rutilii: q̃ ar mis impotentis utpote ſyllæ idest nequeuntis affectibus ſuis moderari: aut in uictoria modum ſeruare: dicitur enim ipo tens frequenter: qui inſolens eſt & ſibi propter nimiam in alios potentiam imperare nequit. Quod quidem.ſ. cognomẽ fe licitatis: ſylla rapuit.i. uiolenter ſibi ſumpſit: & ſup. Rutilius meruit.

De Marco bruto. Ca. DCXXVI.

Marcus brutus ſuarum prius uirtutũ q̃ patriæ parẽtis patricida (uno enim facto: & illas in profondum præcipitauit & omnem ſui nomi nis memoriam inexpiabili deteſtatione perfudit) ulti

Marcus Brutus: & illud Bruti dictũ grauitate & fiducia plenum fuit: diſ ſuadentibus enim ſuis multum præ lium ſuſcipiendum eſſe: aut inquit hodie re cte: aut nihil curabo. ac ſi diceret uel uincam uel moriar: recte erit ſi uicero. Nihil curabo: ſi moriar. Cicero ad dolobellam de Bruto

mum prœlium initurus negantibus id quibusdam committi oportere: fidenter inquit in aciem descendo. hodie enim aut recte erit: aut nihil curabo. Præsumpserat uidelicet neq; uiuere se sine uictoria: neq; mori sine securitate posse.

multa tradit maximeq3 cõmẽdat ea ĩ epistola etsi contentus eram mi dolobella.

Ascen.

¶ Marcus Brutus: parricida. i. nefarius tanq̃ rei necessariæ interemptor prius uirtutũ suarum. i. a quibus quasi genitus erat: nam parẽtes dant nobis esse: uirtutes bene esse: & ita erat quasi genitricũ suarũ interẽptor: aut quia uirtutes morales quodãmodo nostræ putantur & a nobis genitæ l3 uera uirtus a deo sit ideo sicut qui filias occideret parricida generali appellatione diceretur ut qui fratrẽ aut matrem (nõ enim ut multi audaculi fratricidã aut matricidã dicũt peritiores) ita uirtutũ suarũ interemptor quodãmodo earum est parricida dicendus: prius ergo parricida uirtutum suaru3 q̃ parentis patriæ. s. Iulii Cæsaris (Enim pro quia Brutus &. i. pariter præcipitauit illas. s. uirtutes suas in profundum. s. uitiorum: & perfudit omnem memoriã nominis sui detestatione inexpiabili. i. non purgabili: uno facto, initurus ultimum p̃liũ. s. cũ Augusto & Antonio: quibusdam. s. amicorum eius negantibus oportere id. s. prœlium cõmitti: inquit: ego descẽdo fidenter in aciẽ: enim pro quia: aut erit. s. mihi hodie recte. i. bene: aut nihil curabo. s. de iis quæ male erũt: cum ego nõ sim. Videlicet. i. uidere licet quare id dixerit: quia præsumpserat se neq3 posse uiuere sine uictoria: neq3 mori sine securitate. i. sine amotione curarũ de iis q̃ uiuẽtibus contingũt. Nisi forte cũ stoicus eẽt id epicurice sensit: animos cũ corporibus interire: aut quod Cicero interdũ innuere uidetur animos bonorũ corporibus exutos continuo beatos fore: ut in lælio ubi dicit q̃ socrates dicebat animos hominũ esse diuinos: iisq3 cũ e corpore excessissent: reditum ad cælũ patere: optimo & iustissimo cuiq3 expeditissimum. Et paulo post quasi ex persona lælii Scipionis sententiam confirmantis: id si ita est ut optimi cuiusq3 animus in morte facillime euolet: tanq̃ e custodia uinculisq3 corporis: cui censemus cursum ad deos faciliorem fuisse q̃ Scipioni? Sin autẽ illa uereor ut idẽ interitus sit animorũ & corporũ nec ullus sensus maneat: ut nihil boni est in morte: sic certe nihil est mali &c. Ex quibus põt colligi dilẽma quo brutus uidetur usus: ut dixerit: nihil mali sibi futurũ e p̃lio: nam aut uincat aut cadat: si uincat palã est nihil fore mali: sin cadat aut animus quoq3 & sensus pereãt & sic nihil reliquum fuerit quod curet mali: aut animus (quia se bonum putauit & pro patria moriturum) ad deos euolabit: & ita nulla cura mortalium afficietur.

Externa. De populo cinaniensi. Capitulum. DCXXVII.

Huius mentio mihi subiicit qd aduersus. D. brutum in hispania grauiter dictum est referre: nam cum se tota pene lusitania dedidisset: ac sola gentis huius urbs cinania ptinaciter arma retineret: tentata redemptione propemodum uno ore legatis Bruti respondit: ferrum sibi a maioribus quo urbem tuerentur non aurum quo libertatem ab imperatore auaro emerent relictum. Melius sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent q̃ audissent: sed illos natura in hæc grauitatis uestigia deduxit.

Huius mentio: Nunc transit ad externa: ita tñ ut proximũ exemplũ cũ superiori cõiungat. dicit eni3 mẽtio. M. bruti facit ut q̃ aduersus deciũ brutũ in hispania grauiter dictum fuit huic exẽplo subnectã: na3 cũ decius brutus. M. bruti patruelis reip. partes defenderet aduersus Antoniũ in hispania profectus totã lusitaniam quæ pars est hispaniæ subegerit sola restabat cynania urbs munitissima quã cum obsideret legatos misit qui de redẽptione tentarent ciuium animos qui legatis ita grauiter responderunt accepisse a maioribus suis ferrũ quo se libertatẽq3 defenderent nõ aurũ quo libertatẽ ab auarissimo imperatore redimerent. hoc dictũ barbaræ gẽtis melius romanæ uirtuti cõuenisset æquiusq3 fuerat romanos ea uerba proferre q̃ a barbaris audire. Subiicit: in mentẽ adducit: & notanda est constructio subiicit referre subiicit ut referã. Tẽtata redẽptione: nunqd se uellent aut auro redimere. Melius sine. d. scilicet hoc dictũ melius cõuenisset romãis hoibus & nõ ut ab aliis audirẽt: nam romanũ est & dura & fortia pati.

¶ Huius &c. Mẽtio huius. s. proxime dicti subiicit idest ĩ memoriam reducit mihi referre. i. recitare id quod dictũ est grauiter ĩ hispãia aduersus decium Brutũ. Nã cũ pene. i. quasi tota lusitania dedidisset se ei. s. decio Bruto ac cinania urbs huius gẽtis scilicet lusitanæ sola retineret pertinaciter arma: tẽtata redemptione. i. de redemptione sui faciẽda hoc est an uellet se & sua auro redimere: respõdit propemodum idest quasi in hunc modum tota uno ore: legatis Bruti ferrum relictum sibi a maioribus. s. suis: quo tuerentur urbem. s. suam: nõ aurum relictum quo emerẽt libertatem ab imperatore auaro. Homines nostri. i. Romãi sanguinis dixissent melius. i. aptius & consonatius ad cætera dicta & facta sua aut melius fuisset eis si hoc dixissent q̃ audissent. s. ab aliis. Sed natura quæ est lusitanis bellicosa: deduxit illos. s. lusitanos: ĩ uestigia. i. simulacra seu imitamenta quædam grauitatis. q. non uera sit grauitas nisi ĩ populo Romão.

De Socrate phõ. Ca. DCXXVIII.

Socrates ãt grecæ doctriæ clarissimũ columẽ cũ atheĩs cãm diceret: defẽsioneq; ei lysias a se cõpositã: q̃ ĩ iudicio uteret recitasset. demissã & supplicẽ iminẽtiq; pcellę accõmodatã: aufer ingt

Socrates quoq3: Socrates cum accusatus esset q̃ alienos deos ĩtroduceret & puerorũ corruptor esset ut ulterius dicemus in. vii. de sapienter dictis Lysias eius discipulus cõmiseratiõe motus orationem pro eo scripsit accõmodatissimã ad excusationem quam cum socrati recitasset: ɔtinebat αποΛοΜαΝ. i. accusationẽ: ho

na inquit socrates est oratio sed nõ mihi cõ uenıens:nã humilioribus uerbis scripta erat q̃ philosopho cõueniat:tũ ille si est inqt bõa cur non ea uteris? Tũ socrates nõne uestis potest esse pulchra:& tamẽ nõ unicuiq; cõ ueniens?hãc historiã ita tradidit Diogenes q̃q̃ Vale.dicat illũ aliter rñdisse Qui.li.ii.& socrates inqt inhonestã credidit orationem quã ei lysias reo cõposuerat. Columẽ: Sustẽ taculũ. Imminenti procellæ: instanti p̃iculo. In ultima scythiæ:quæ est in septẽtriõe ubi constat imanes & efferatas gẽtes esse. Spiritũ:idest uitã suã Maluitq; socrates:idest maluit mori tanq̃ socrates q̃ uiuere tãq̃ Lysias.

quæso istam:nam ego si adduci possem:ut ea in ultima scythiæ solitudine perorarem:tum meipsum morte mulctandum cõcederem. Spiritum contẽpsit ne careret grauitate:maluitq; socrates extingui:q̃ lysias superesse.

¶ Socrates autem clarissimũ columẽ.i.decus doctrinæ græcæ cũ diceret causam.i.purgaret & defenderet se atheniis & lysias orator insignis recitasset ei defensionẽ.i.orationẽ defensiuam compositã a se.s.Lysia:demissam & supplicẽ & accõmodatam procellæ.i.furori populari: immẽti idest incumbenti ad perniciem Socratis:qua.s.defensione: Socrates uteretur in iudicio:inquit.i.respondit lysiæ:aufer istam.s.tã demissam defensionem a te cõposit.i.Nam ego si possem adduci.i.suasione aut rõne aut uoluntate duci ad hoc:ut perorarẽ.i.ad finem usq; haberem & obtinerẽ quæ uellẽ:ea.s.defensiua oratione:in ultima solitudie scythiæ:ubi nullus præter deum & conscientiã & iudices adessent (nã si intelligamus perorare pro dũtaxat ad finẽ dicere nec uincere:facilior erat intellectus ut dicat se solam conscientiã timere qui enim demisse supplicãt etiã quæ nõ cõmiserant purgant & timiditate & abiectione animi peccant: unde addit) tũ i.tunc:cõcederẽ meipsum mulctãdũ.i.puniendũ morte. Socrates sup. cõtẽpsit spiritũ.s.uitalẽ hoc est uitã:ne careret grauitate: & maluit extingui socrates.i.non amissa dignitate sua:q̃ superesse lysias.i.tam demisso animo ut erat lysias qui suasit ea purgare quæ non admisit.aut ei supplicare qui non deliquit.

De Alexandro Rege. Ca. DCXXIX.

Quantus hic in sapientia:tantus in armis Alexander illam uocem nobiliter edidit. Dario enim uno iam & altero prelio uirtutem eius experto:atq; ideo partem regni tauro tenus monte & filiam in matrimonium cum decies centum milibus talentum pollicente:cum Parmenion dixisset se si Alexander esset usurum ea cõditiõe respondit:& ego uterer si p̃menion essem. Vocem duabus uictoriis respondentẽ: dignãq; cui tertia (sicut euenit) tribueretur.

¶ Quantus sup. ens hic.s.proxime dictus uidelicet socrates in sapientia tantus sup. ens aut existens Alexander.s. Macedo in armis:edidit illã.s. nobilem uocem quam statim recitabit Enim pro quia:Dario experto.i. cum darius rex persarum expertus esset & cognouisset: iam uno atq; altero.i.secundo prelio uirtutem eius.s.Alexandri bello:& pollicente idest cum pollicitus esset & offerret Alexandro:filiam scilicet suam in matrimonium.cum decies centum milibus talentum Cum parmenion unus ex ducibus eius dixisset se usurum ea conditione si esset Alexander: Alexander sup.respondit:& ego uterer si essem parmenion.i.tam demisso animo ut tu Vocem.i.o.uocem respondentem.i.conformẽ duabus uictoriis & dignam cui tertia uictoria tribueretur:sicut euenit:quia tertio darium uicit:& uicti ac in fuga a suis interfecti regno potitus est.

Quantus hic: Tantũ bello ualuit alexander q̃tũ philosophia socrates: nec sapientiæ socrates Alexandri potentia cessit armorũ:cuius hoc graue dictũ refertur a Valerio & confirmatur a Qui.Curtio li. iii. cũ Darius duobus p̃liis superatus ut uidimus in ca.de constã tia:tertium repararet exercitũ.nã adeo uiris & eq̃s abũdat illa p̃uincia:ut illi facile foret bellũ renouare timẽs eandẽ se belli fortunã habiturũ:admirãs pariter macedonicã uirtutẽ Alexãdriq; magnanimitatem:legatos mittit qui regni partẽ usq; ad montẽ taurũ & nuptias filiæ cũ decies cẽtenis milibus talentorũ Alexandro pollicerentur:si pacẽ fœdusq; secũ uellet inire:quas cõditiones cũ Alexander recusasset: q̃ppe q̃ aio suo iã totius asiæ iperiũ occupauerat p̃menion eius p̃fectus qui apud eũ gratia plurimũ & auctoritate ualebat:si Alexãder inquit essem cõditiones acciperẽ:tũ Alexãder acciperem:profecto si essem parmenion:sed quia sum Alexãder non accipio:huius dicti auctor.Qu.Cur. Iustinus uero nullã prorsus mentionẽ facit:in gestis Alexandri tantum illud refert q̃ uictus darius cum babyloniam profugisset p̃ epistolas Alexandrum depræcatur:ut redimendarũ captiuarum sibi potestatem faciat inq; eã rẽ magnã pecuniã pollicetur:sed Alexander in præciũ captiuarũ regnũ omne:nõ pecuniã petiit:iteriecto tẽpore aliæ epistolæ darii alexandro reddũtur quibus filiæ matrimoniũ & regni portio offerretur sed Alexander sua sibi dari rescripsit iussitq; supplicẽ uenire & regni arbitria uictori permittere. Itẽ paulo inferius ait darius se ratus uere uictũ:cũ post prœlia & beneficiis ab hoste superaretur scribit tertias epistolas & gratias agit q̃ nihil in suos hostile fecerit:offert deinde maiorem partem regni usq; ad flumen Eufratem & alterã filiã uxorem pro reliquis captiuis.xx.milia talentorũ ad hoc Alexander gratiarum actionẽ ab hoste superuacaneam esse:respondit:nec a se quicq̃ factum in hostis adulationem:nec q̃ in dubios belli exitus:aut in leges pacis lenocinia quæreret:sed animi magnitudine quam didicerit aduersus uires hostium non aduersus calamitates contendere: polliceturq; se præstaturum ea dario:si secundus sibi non par haberi uoluerit: cæterum neq; mundum posse duobus solibus regi:neq; orbem summa duo regna saluo statu terrarum habere:proinde aut deditionem eadem die aut in posteram aciem paret. Altero prœlio: Secundo prœlio quia bis uictus fuerat. Sicut euenit: quia tertio uicit eum & regno spoliauit.

De Lacedæmoniis Cap.DCXXX.

Tq; hæc quidem & animi magnifici & prosperi status: illa uero qua legati lacedæmoniorum apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt gloriosior q̃ optabilior. Intolerabilius.n.oneribus ciuitatem eorum implicanti si quid morte grauius imperare perseueraret mortem se prælaturos responderunt.

¶ Atq; hæc quidẽ (continuatiua est clausula) scilicet uox alexandri sup. fuit grauiter dicta aut exemplum: & idest simul animi magnifici & status prosperi: Vero.i.sed: illa.s.quæ sequuntur: qua lacedæmonii testati sunt apud patrem eius.s.alexandri uidelicet philippum miseram conditionẽ fortunæ suæ sup.fuit gloriosior plus habens gloriæ: q̃ optabilior .i.q̃ rei optabilis aut optandæ. Enim pro quia ipsi responderunt: philippo implicanti ciuitatem eorum: hoc est lacedæmona aut spartem: oneribus intolerabilibus: se prælaturos mortem: si perseueraret imperare quid.i. aliquid grauius morte: hoc est se malle mori q̃ tam indigna pati.

De quodam spartano. Cap.DCXXXI.

Ec parum graue spartani cuiusdam dictum: si quidem nobilitate & sanctitate præstans: & in petitione magistratus uictus maximę sibi cẽ lætitiæ prędicauit q᷑ aliquos patria sua se meliores uiros haberet: quo sermone repulsam honori adæquauit.

¶ Nec.i.& non: & dictum cuiusdam spartani sup. fuit: non parum.i. multum graue: Siquidem quoniam is præstans nobilitate & sanctitate scilicet uitæ & uictus.i.posthabitus in petitione magistratus: prædicauit .i. palam dixit: esse sibi maximæ lætitiæ.i.ad maximam lætitiam facere: q᷑ patria sua haberet aliquos meliores se: quo sermone adæquauit honore s.quem sibi prælatus adeptus erat: repulsam.s.quam sustinuerat: hoc est tam gloriosa fuit illi repulsa q̃ alteri adeptio magistratus.

De iustitia. Titulus Quintus.

Empus ẽ iustitiæ quoq; sancta penetralia adire in quibus semper æqui ac probi facti respectus religiosa cũ obseruatione uersatur & ubi studium uerecundię: cupiditas rationi cedit: nihilq; utile qđ parum honestum uideri possit ducitur: eius autẽ precipuum & certissimum iter omnes gentes nostra ciuitas exemplum est.

¶ Tempus est adire (Valla & seruius dicerent adeundi) quoq;.i.etiam: sancta penetralia iustitiæ in quibus.s.penetralibus iustitiæ respectus facti æqui ac probi.i.honesti & approbandi: uersatur semper cum obseruatione religiosa & ubi.i.& in quibus: studium.i.uehemens applicatio animi cedit uerecundiæ: & cupiditas cedit rationi & nihil ducitur.i.putatur aut æstimatur utile quod posset uideri parum.i.non satis honestum. unde Cicero in tertio officiorum negat utile esse quicq̃ quod non idem honestum aut honestum quod non idem utile cum honestas ipsa sit sibi utilitas. Ideoq; uult ea non esse separanda: quæ.n.utilia uidentur si honesta

Aec: qua Alexander parmenioni respondit. Illa uero: philippus pater Alexandri græciam diu bello inuasit: & eam tandem oppressit sed cu3 deuictis atheniensibus bellum lacedæmoniis intulisset lacedæmonii q᷑ semper armis uictores extitissent: aliisq; imperare consueuissent non poterant se subiicere philippo: & cum quidã dixisset multa mala & extrema perpessuros nihil mali neq; extremi uitam aspernantibus esse responderunt: cum rursus grauia multa & indigna philippus impararet nihil aliud rescripserunt nisi lacedæmonii philippo salutẽ. non.s.uolumus imperanti tibi parere cum tamen grauius instaret durioraq; illis imperaret dixerunt se mortem subire paratos: si qd morte durius imperauerit. Optabilior Quia nemo optare debet ut ad hanc conditionem ueniat. Oneribus: Nam tributarios faciebat tantam pecuniam imperabat q̃ta exolui nõ posset: accusati.n.fuerãt q᷑ arcem thebanã inducitarum tempore occupassent Morte grauius.s.seruitutem.

Ec parum: Lacedæmonius quidam uictus a competitoribus gaudebat hic prædarctus fuit: qui cum in tricẽtorum numero non esset electus: qui honos in urbe ordine præstabat: hilaris subridensq; abibat: reuocatus autem ab ephoris & quid rideret interrogatus: quoniam iquit urbi gratulor quæ me tricentos meliores habet ciues. In petitione magistratus: Erat magistratus: quidam qui ex tricentis uiris constabat in quo quidem officio boni tantum eligebantur. Honori adæquauit: Quia non min9 ex hoc dicto gloriæ comparauit q̃ si magistratum adeptus esset.

Empus est iustitiæ: Transit ad capitulum de iustitia. Duplex autem est iustitia: generalis & specialis: generalis est quæ uersatur in hominum societate tuenda: specialis diuiditur in commutatiuã & distributiuam: cõmutatiua consistit i emẽdo uendendo locando conducendo: distributiua est quæ communi utilitate seruata ius suum unicuiq; tribuit ex dignitate cuiusq;: de qua nunc dicit. nam in ea probitas æquitasq; uersatur. Penetralia loca: in quibus res sacræ seruantur. Aequi ac probi: Aequi iusti. Probi Boni. nam iustitia nihil est nisi bonu3 & æquum & simul atq; ab æquo & bono discesserit desinit esse iustitia. Vbi studiu3 uerecundiæ quia non quod uolumus sequimur cum iustitiam colimus. uerecundia enim obstat: & hoc est proprium continentis qui abstinet quidem a uoluptate: sed cum difficultate propter uerecundiam. temperans autẽ abstinet se sine difficultate quia iam uirtutis habitum fecit. Cupiditas rationi. Hoc est temperati qui sine labore abstinet: na3 sensualitati ratio dominatur. Nihilq; uti. Sic enim philosophi omnes sentiunt nihil utile quod non Iusticia.

honestum. Cicero. lib. iii. officiorum. Peruer-tunt homines fundamenta naturæ cum utili tatem ab honestate seiungunt.

CAmillo consule: Liuius ab urbe con dita li. v. Cum obsiderētur phalisci uidebatur æque diuturnus futurus labor: ac ueiis fuisset ni fortuna imperatori Ro. simul ac cognitæ rebus bellicus uirtutis specimen maturam uictoriam dedisset. mos erat phaliscis eodem magistro liberorum & comite uti simulq; plures pueri: quod hodie quoq; in græcia manet unius curæ deman-dabantur principum liberos sicut fere fit qui scientia uidebatur præcellere erudiebat: is cū in pace instituisset pueros ante urbem lusus exercendiq; causa procedere: nihil eo more per belli tempus intermisso dummodo bre-uioribus modo longioribus spaciis trahen-do eos a porta lusu: sermonibusq; uariatis longius solito: ubi res dedit progressus inter stationes hostium castraq; inde romana eos in prætorium ad camillum perduxit: ibi scele sto facinori scelestiorem sermonem addidit: phaliscos se in manus tradidisse romanis: q eos pueros quorum parentes capita ibi rei ū sint in potestatem dediderit: quæ ubi camill⁹ audiuit non ad similem inquit tui: nec popu-lum nec imperatorem scelestus ipse cum sce lesto munere uenisti: nobis cum phaliscis q̄ pacto fit humano societas non est: quam in generauit natura utrisq; ē eritq;: sunt & bel li sicut & pacis: iura: iusteq; ea non minus q̄ fortiter didicimus gerere: arma habemus no aduersus eam ætatem cui etiā captis urbi bus parcitur: sed aduersus armatos & ipsos qui nec læsi nec lacessiti a nobis castra ro-mana ad ueios oppugnauerunt: eos tu q̄tum in te fuit nouo scelere uicisti: ego romanis artibus uirtute opere armis sicut ueios uincam. Denudatum deinde eum: manibus post tergum illigatis reducēdum phaliscos pueris tradidit. uirgasq; eis quibus proditorem agerent in urbem uerberantes dedit: ad quod spectaculum cōcursu populi primo facto: deinde a ma gistratu de re noua uocato senatu: tanta mutatio animis est iniecta: ut qui modo efferati odio iraq; ueientium exitum pene q̄ capenatium pacem mallent: apud eos pacem uniuersa ciuitas posceret: fides romana iustitia imperatoris i foro & curia celebrantur: consensuq; omnium legati ad camillum in castra: atq; inde permissu camilli romam ad senatum: q de derent phaliscos proficiscuntur: quibus in senatum introductis pax data: & exercitus inde romam reductus est: sed Va lerius dissentit a Liuio. nam Liuius dicit camillum non consuluisse senatum: sed id sententia sua fecisse nulla interiecta mora. De hoc Frontinus lib. iiii. ca. iiii. camillo inquit phaliscos obsidente ludi magister puerum phaliscorum tanq̄ ambu landi causa extra murum eductos tradidit dicens repetendis obsidibus necessario ciuitatem imperata facturam: camil lus non solum spreuit perfidiam: sed etiam restrictis post terga manibus magistrum urbis agendum ad parentes tradidit pueris: adeptus beneficiis uictoriam quam fraude non concupiuerat: nam phalisci ob hanc iustitiam sponte ei se dedide runt. Plutarchus in uita. M. Antonii duos commemorat perfidos pedagogos: alterum theodorum qui atyllum. M. Anto-nii filium post patris mortem cæsari necandum prodidit: alterum rhodonem qui cæsarionem prioris cæsaris filium cum magna ui auri & argenti fugientem per insidias deduxit ad cæsarem octauianum: Consule. Liuius non consulem sed tri bunum militum consulari potestate fuisse tradit. nam sæpius mutata est forma imperii ro. a regibus. s. ad consules: a con sulibus ad decemuiros: a decemuiris ad tribunos militum consulari potestate: a tribunis rursus ad consules postremo ad imperatores translatum fuit imperium: hoc igitur tempore tribuni militum imperabant. Senatus censuit Et in hoc non sentit cum Liuio Valerius. nam hæc omnia inconsulto senatu sponte sua fecisse camillum dicit sicut supra uidimus. Lu di quia ludo quodam docendi sunt pueri non seueritate. Deambulandi. laxandi animi gratia. Namq; phalisci beneficio: Quia non semper gladio sed sæpe beneficio uincitur hostis.

non sunt uere utilia esse non possunt. Autem pro sed nostra ciuitas. s. Ro mana: est exemplum eius. s. iustitiæ præcipuum & certissimum inter om nes gentes. Sunt tamen qui id non admittant.

De senatu populoq; Ro. Cap. DCXXXII

CAmillo consule phaliscos circūsedēte magi-ster ludi plurimos & nobilissimos inde pue-ros uelut deābulandi gratia eductos in castra romanorum perduxit: quibus interceptis non erat du-bium quin phalisci deposita belligerandi ptinacia tra dituri se nostro imperatori essent: ea re cognita senatus censuit: ut pueri uinctum magistrum uirgis cædentes i patriam remitterentur. Qua iustitia: animi eorum sunt capti quorum mœnia expugnari non poterant. Namq; phalisci beneficio magis q̄ armis uicti portas romanis aperuerunt.

¶Camillo consule circumsedente phaliscos urbem & populum eius in italia magister ludi. s. litterarii. i. scholarum publicarum: qui etiam gram maticus dicitur perduxit in castra Romanorum plurimos & nobilissi-mos pueros eductos inde. s. ex urbe faliscorum: uelut. i. sub prætextu deā bulandi quibus. s. nobilissimis pueris interceptis. i. dolo magister eorum captis: non dubium erat. s. ludi magistro: quin phalisci. s. populi pertinacia i. obstinato proposito belligerandi deposita. i. postq̄ eam deposuissent: es-sent tradituri imperatori nostro. i. romano se: ea re cognita. s. per Camillū: senatus censuit ut pueri cædentes uirgis magistrum. i. suum uinctum: re-mitterentur. s. cum eo in patriam. s. phaliscos Quia iustitia animi eorum s. phaliscorum sunt capti: quorum mœnia non poterant expugnari scili-cet ui. Namq; phalisci uicti magis beneficio q̄ armis aperuerunt Ro-manis: portas. s. suas.

FAdeo ciuitas: Phalisci sæpe a fide & officio in romanos defecerant bella q; renouauerāt. Luctatius igitur cō-sul cum eos tandem rursus romano subegis-set imperio: sæuire in illos mirum in modum cupiebat: ut meritas darent rebellionis pœ-

De eodem senatu. Cap. DCXXXIII.

FAdem ciuitas aliquoties rebellando semper aduersis contusa preliis: tādem se Quinto Lu ctatio consuli dedere coacta est: aduersus quā

ſequire cupiens po.Roma.poſtq̄ a papyrio cuius manu iubente conſule uerba deditionis ſcripta erant doctus ē phaliſcos non poteſtati ſed fidei ſe Romanorum commiſiſſe:omnem iram placida mente depoſuit:pariterq; & uiribus odii non ſane facile uinci aſſuetis & uictoriæ obſequio quę promptiſſime licentiam ſubminiſtrat ne iuſtitię ſuæ deeſſet obſtitit.

nas:ſed ubi ſenatus intellexit illos ſe fidei cō ſulis cōmiſiſſe:pœnam eis remittendam eſſe cenſuit.maluitq; iuſtitiæ habere rationem q̄ ſuæ obſequi iræ:abbreuiator Liuii: phaliſci cum rebellaſſent ſexto die domiti in deditionem uenerunt: Eutropius de phaliſcis li.iii. Qu.inquit luctatius & aulus manlius conſules creati ſunt & bellum phaliſcis intulere: quæ ciuitas italiæ opulenta eſt:quod ambo conſules intra ſex dies q̄ uenerant tranſegerunt quindecim milibus hominū occiſis cæteris pace concuſſa:agro tamen ex medietate ſublato Papyrio:ſcriba conſulis qui iubēte conſule deditionis formulam ſcripſerat romanis.Et uictoriæ:quæ facit homines inſolentes:duo ſolent homines a iuſtitia reuocare:odium & uictoria quæ non nunc reuocarunt populum Romanum.

¶Eadem ciuitas.ſ.phaliſcorum rebellando aliquoties.i.aliquantulū frequenter contuſa ſemper prælii aduerſis cocta eſt tandē dedere ſe Quinto Luctatio conſuli aduerſus quam.ſ.ciuitatem populus Romanus cupiens ſæuire.i.ſæuiter agere.poſtq̄ doctus eſt a Papyrio(cuius māu ſcripta erant uerba deditionis.i.qua ſe prius dediderant phaliſci:conſule iubente.i.iuſſu conſulis alioqui poſſet putari fraudem in ea formula ſcribēda uſum phaliſcos ſe commiſiſſe non poteſtati Romanorum ſed fidei:depoſuit placida mente omnem iram:quia non uiſi erant ſic fidem fregiſſe ſed a protectione Romanorum ſic ſubduxiſſe & populus Romanus obſtitit pariter:&.i.ſimul uiribus odii ideſt ātiquæ æmulationis aſſuetis uinci non facile.i.difficulter.& obſequio.i.ſecūdo ſucceſſui uictoriæ quæ ſubminiſtrat prōptiſſime ideſt faciliime & expeditiſſime:licentiam ſcilicet ſæuiendi & pluſq̄ fas ſit agendi:obſtitit dico illis facibus irarum:ne deeſſet iuſtitiæ ſuæ.

De eodem Po.Ro.Ca.DCXXXIIII.

IDem cū conſul.P. claudius camerinos ductu atq; auſpiciis ſuis captos ſub haſta uēdidiſſet & ſi ærarium pecunia fines agris auctos animaduertebat:tamen quia parum liquida fide id geſtum ab imperatore uidebatur maxima cura conquiſitos redēit:hiſq; habitandi gratia locum in Auētino aſſignauit & preda reſtituit pecuniam etiam non ad curiā ſed ad ſacraria ædificanda ſacrificiaq; facienda tribuit iuſtitięq; promptiſſimo tenore effecit ut exitio ſuo lætari poſſent:quia ſic renati erant.Mœnibus noſtris & finitimis regionibus que adhuc retuli:qđ ſequitur per totum terrarum orbem manauit.

IDem cum.P.Claudius camerinos a ſe captos haſtæ ſubiecit quos ſenatus redemit,quia id parum liquida fide imperatore uidebatur.parum liquida fide ideſt non pura fide non ſincera:ſiquidem illi ſe in fidem dederant imperatoris ut arbitror. Claudius conſul.Camerinos:de camerio oppido piceno prouinciæ adhærenti.Auſpicus: poteſtate ſub haſta publica tanq̄ mancipia uendidiſſet.Fines agri.quia ager ille uenit in poteſtatem populi romani.Parū liquida parum ſincera fide quia cum eos in fidem accepiſſet uendiderat Sacraria ubi ſacra continētur Sacrificia:ut emerentur uictime Prōptiſſimo tenore.Quia una eademq; ſedulitate iuſtitiæ fecerunt : ut prodeſſet camerinis captos fuiſſe a populo Romano:nam cum ſemel uenditi eſſent poſtea redempti a po.ro. uiſi ſunt renaſci.

ASCENSIVS.

¶Idem.ſ.populus Romanus cum Publius Claudius conſul uendidiſſet ſub haſta.i.more prædæ militaris plurimū offerenti:Camerinos:populos illos Italiæ:captos ductu uirtute atq; auſpiciis ſuis.i.quæ cepit cum dux eſſet in eo bello.q.d.uirtute & felicitate ſua etſi.i.q̄q̄ animaduertebat ærarium.i.fiſcum publicum auctum ſup.pecunia: & fines.i.limites imperii ſui:auctos agris.ſ.camerinorum:tamen quia id.ſ.bellum aut opus uendendi:uidebatur geſtum ab imperatore.ſ. P. Claudio:fide parum liquida.i.pura: & fraudis experti.quia eos in fidem acceperat:redemit.i.iterum emit & libertati reſtituit:ſup.camerinos ſic uenditos conquiſitos maxima cura: & aſſignauit his.i.ſic redemptis locum in auentino gratia habitandi ut illic habitarent: & reſtituit prædia.ſ.imperio applicita: & tribuit etiam pecuniam.ſ.quæ ex præda ſupererat non ad curiam.i.ad ædificia ſæcularia ut notis uerbis loquar:ſed ad ſacraria.i.repoſitoria ſacrorum ædificāda: & ad ſacrificia facienda: & effecit iuſtiſſimo tenore.i.perpetuo ductu iuſtitiæ ut ſup.camerini poſſent lætari exitio ſuo: qa erāt ſic renati.i.ad meliorem fortunam reſtituti:felicius.n.deinceps in auentino q̄ in patria prius habita fuerunt. Hoc dicto ſubinfert author clauſulam continuatiuam dicens Ea ſup.quæ retuli.i.recitaui adhuc.i.ad hunc uſq; locum:manauerūt ſup.mœnibus noſtris ideſt romanis & regionibus finitimis:id ſup.quod ſequitur manauit ideſt diffuſum eſt per totum orbem terrarum.

De eodē ſenatu & Fabritio.Cap.DCXXXV.

TImochares ambracienſis fabricio conſuli Pollicitus eſt ſe pyrrhum ueneno per filium ſuū qui potionibus precrat necaturum:ea res cum

TImochares ambracienſis. Hiſtoria hæc diuerſo modo narratur. Gelli9 libro.iiii.capitulo.viii.dum pyrrhus inquit rex in italia foret & ſemel atq; iterum cum romanis feliciter pugnaſſet ſatiſq; ægerentur Romani q pleraq; italia ad regem deſciuiſſet tum ambracienſis quiſpiam Timochares

Valerius maximus

ad senatum delata esset missis legatis pyrrhum mone it ut aduersus huius generis insidias cautius se gereret memor urbem a filio Martis cōditam armis bella non uenenis gerere debēt. Timocharis autem nomē suppres sit utroq; modo æquitatem amplexus:quia nec hostem malo exemplo tollere:nec eum qui bene mereri paratus fuerat prodere uoluit.

¶ Thimochares.s.medicus:ambraciensis.s.natione:pollicitus est Fabri tio consuli se necaturum Pyrrhum.s.regem Epirotarum qui tūc pro Ta rentinis contra romanos bellum gerebat:ueneno:per filium suum q̄ præ erat potionibus.s.diluendis Pyrrho ad conseruandam sospitatem:ea res cum esset delata per Fabritium ad senatum:legatis missis monuit Pyr rhum ut gereret se cautius aduersus huiusmodi insidias:monuit dicit me mor urbem.s.romam conditam a filio martis uidelicet romulo:debere ge rere bella armis non ueneno. Autē pro sed:senatus suppressit nomē Ti mocharis amplexus æquitatem utroq; modo:quia nec uoluit tollere ho stem exemplo malo.i.pernicioso futuro si simili modo posteri uincere ten tarent:nec prodere eum qui paratus erat bene mereri.s.de Romanis:licet non de Pyrrho:cui tamen plus debebat:unde indignus erat qui uiueret: nec minus Pyrrho prodendus q̄ ludi magister phaliscus.unde author pro arbitrio suo prius laudauit qui illum prodiderunt & nunc qui hunc prode re noluerunt:cum par sit ratio: & forte iustior ludi magister qui forte ut ob stinatos animo a periculo arceret:potentissimorum liberos in hostiū po testatem traduxit. Sed nos textum explanandum non censendum recce pimus. Oliuerius etiam uariationem in historiis quoties opus est fideli ter adnotat.

mochare pyrrhi regis amicus.ad.C.fabricium consulem furtim uenit ac præmium petiit:et si de præmio conueniret promisit regem ueneno necare:idq; sibi facile factu eē dixit:quoniam filii sui pocula in conuiuio ministrarent eam rem Fabritius ad senatum scripsit: senatus ad regem legatos misit: mandauit ut de Timochare nihil proderēt:sed monerēt uti rex circunspectius ageret atq; a proximorū insidiis salutem tutaretur:hoc ita sicut diximus in Valerii antiatis historia scriptum est. Quadrigarius autem li.iii.non Timocharē sed Niciam adiisse consulem scribit:neq; legatos a senatu missos:sed a consulibus: pyrrhum uero.po.Ro.laudes & gratias scripsisse captiuosq; omnes quos tunc habuit restituisse & reddidisse romanis;cōsules tunc fuere.C.Fabricius atq; Aemelius:litteras quas ad regem Pyrrhum super ea re miserūt:claudius quadrigarius scripsit fuisse has. Consules romani.S.D.Pyrrho regi.Nos pro tuis iniuriis continuo animo strenue cōmoti inimiciter tecum bellare studemus:sed cōmunis exempli & fidei gratia uisum est:ut te saluū uelimus:ut esset quem armis uincere possimus Ad nos uenit Nicias familiaris tuus:qui sibi præcium a nobis peteret:si te clam interfecisset:id nos negauimus uelle ne uel ob eā rē quicq̄ cōmodi expectaret: & simul uisum est ut te certiorem faceremus:ne quid eiusmodi si accidisset nostro cōsilio ciuitates putarent factum:& quod nobis non placet: præcio aut præmio:aut dolis pugnare:tu nisi caueas:iacebis. Pyrrhus rex consulibus & po.ro.gracias scripsit:captiuosq; omnes quos secum habebat consulibus restituit:reddiditq;. Valerius in hac historia imitatus est Valerium Antiatem. Cic.li.offi.iii.cum inquit:Rex pyrrhus po.ro.bellum ultro intulisset:cūq; de imperio certamen esset cum rege generoso atq; potente profuga ab eo uenit in castra Fabritii:eiq; est pollicitus si præmium ei proposuisset:se ut clam uenisset:sic clam in pyrrhi castra rediturum:& eum ueneno necaturum. Hunc Fabritius reducendum curauit ad pyrrhum:idq; eius factum a senatu laudatum est. Seneca ad Lucilium epistola.cxx.Fabritius inquit pyrrhi aurum repulit:maiusq; regno regias iudicauit opes posse contemnere:idem medico Pyrrhi promittenti uenenum se regi daturum monuit Pyrrhum cauere insidias:eiusdem animi fuit auro non uinci:auro non uincere. Plutarc.in uita Pyrrhi:hoc modo tradit historiam. Cum Fabritius consulatum iniisset:ueniens quidam ad eum in castra epistolam detulit a medico regis perscriptam in qua pollicebatur se pyrrho ueneno necaturum:si præmium sibi traderetur absq; ullo discrimine bellum pro romanis conficienti. At Fabritius iniuriam hominis detestatus:& collega in eandem sententiam adducto:pyrrhum statim per litteras monuit:ut insidias medici caueret:litteræ huiusmodi fuere. C. Fabritius & .Qu. æmylius consules pyrrho regi salutem. Neq; amicorum:neq; hostium fortunatus æstimator esse uideris:cognosces cum hanc epistolam ad nos transmissam perlegeris:te bonis quidem ac iustis uiris bellum inferre:malis uero atq; iniustis confidere:hæc autem non tui gratia nota facimus tibi:sed ne mors tua nobis calumniam afferat:quasi uirtute nequiremus te superare:dolo contendisse. Acceptis itaq; Pyrrhus Fabritii litteris:medicoq; conuicto:ac supplicio iuste affecto ad retributionem beneficii captiuos omnes gratis fabritio romanisq; restituit. Potionibus: Quia ut diximus Timocharis filii pincernæ Pyrrhi regis erant.hoc est uini & epularum prægustatores. A filio martis: Romulo. Bene mereri: præstare populo.ro.beneficium.dissentit Quadrigarius a Vale.similiter & Eutropius: qui & ipse hanc narrat historiam nam Quadrigarius & Eutropius dicunt proditorem fuisse nominatum. Valerius non fuisse: cuius sententiæ & Antias Valerius fuit.

De quattuor tribunis pl. Ca.DCXXXVI.

Summa iustitia in quattuor quoq; tribunis plebis eodem tempore conspecta est. Nam cū.L. Atracino sub quo duce aciem nostram apud Feruginem a Volscis inclinatam cū ceteris equitibus correxerant:diem ad populum.L.Hortensius collega eorum dixisset:pro rostris iurauerunt in squallore se eē:

Summa iustitia in quattuor quoq;. Cum Lucius Atracinus cum exercitu missus esset aduersus Volscos apud feruginem castra ponit: deinde quum placuisset pugnam cum hoste conserere;eductis utrinq; copiis primo congressu Ro.pedem retulerunt:deinde eum domum redisset: Atracino dies dicta est a.L. Hortensio eius collega: & tribuni testes adducti:qui ea iustitia usi sunt:ut iurarent se tristes & in mœrore positos esse:quoad imperatorem suum reū

quoad imperator ipsorum reus esset futurus. Non sustinuerunt enim egregii iuuenes cuius armati periculum uulneribus & sanguine suo defenderant eius togati ultimum discrimen: potestatis insignia retinentes: intueri: qua iustitia mota concio actione Hortensium desistere coegit. Nec se etiam aliter eo facto quod sequitur exhibuit.

¶ Summa quoq; iustitia conspecta est uno tempore in quattuor tribunis plæ. Nam cum Lucius hortensius collega eorum. i. etiam tribunus plæ. dixisset diem ad populum: Lucio Atracino: sub quo ducæ ipsi tribuni correxerant cum cæteris equitibus aciem nostram iclinatam. i. impulsam ad fugam aut occasum: a uolscis apud Feruginem. s. lacum: iurauerunt pro rostris. i. ante rostra: se esse. s. futuros in squallore: quoad. i. q̄diu: imperator ipsorum futurus esset reus. Enim pro quia: ipsi egregii iuuenes non sustinuerant: intueri togati. i. domi & in urbe retinentes insignia potestatis s. tribunitiæ: discrimen. i. periculum ultimum: uidelicet capitis eius. s. ducis sui: cuius periculum ipsi armati defenderunt uulneribus & sanguine suo obiiciendo uidelicet corpora sua hostibus: p duce suo: Qua iustitia idest æquitate: concio. i. tota multitudo populi commota: coegit Hortensiū desistere actione. s. cœpta contra Lucium Atracinum: nec sup. concio aut populus Romanus exhibuit etiam se aliter. s. q̄ ut æquum erat sentiendo eo facto quod sequitur.

De Tyberio Graccho. Ca. DCXXXVII.

Cum Tiberius Gracchus & C. Claudius ob nimis seuere gestam censuram maiorem partem ciuitatis exasperassent: diem his. M. Pōpilius tribunus perduellionis ad populum dixit: præter cōmunem consternationem priuata etiam ira accensus: quia necessarium eius Rutilium ex publico loco parietē demoliri iusserant: quo in iudicio primæ classis pmultæ centuriæ claudium aperte damnabant de Gracchi absolutione uniuersæ consentire uidebantur: qui clara uoce iurauit: si de collega suo grauius esset iudicatum i factis se paribus eandem cum illo pœnam exilii subiturum: ea q̄ iustitia tota illa tempestas ab utriusq; fortunis & capite depulsa est. Claudium. n. populus absoluit: Graccho causæ dictionem. M. Pompilius remisit.

De Collegio Tribunorū. Ca. DCXXXVIII.

Magnam laudem & illud collegium Tribunorum tulit: quod cum unus ex eo. L. Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis soluere nollet decreuit: ut si neq; solueret: pecuniam: neq; daret se cum quo sponsio fieret appellantibus eum ere ditoribus auxilio futurum: iniquum ratum maiestatem publicam priuatæ perfidiæ obtētu esse. Itaq; cottā i tri

futurum uideret. Feruginem: lacus est i uolscis. Inclinatam: in fugam conuersam: uel q pedem retulisset. Insignia potestatis. Tribunitiam potestatem gerentes.

Cum Tibe. gracchus. Tyberius Gracchus & C. Claudius collegæ fuerunt in censura: quam cum tetrice uimis exercuissent: sibi populi inuidiam & odium contraxerant: erantq; iam infensi populo: cum. M. Pompilius tribunus plæ. qui præter publicum priuato etiam in censerca odio ferebatur: q Rutilii necessarius sui parietes quos aliorum censorum negligentia i publico per aliquot annos habuerat euerti iusserant: diem illis dixit ad populum: in quo iudicio cum primæ classis centuriæ plane damnarent Claudium cuius nomen & gens plæbi semper inuisa fuit: & reliquæ gracchum absoluerent: Gracchus si grauius inquit in collegam meum quicq̄ statueritis: scitote me cum illo uoluntarium exilium subiturū: neq; enim æquum est ut qui in eadem causa fuit non eodem quoq; iure censeatur: quo dicto populus utrunq; absoluit. Exasperassent: Exacerbassent: irritassent. Perduelliōis Erat ut diximus: lex horrendi criminis: & diceba tur perduellio: q pertinaciter bellum retinere t: erat quasi capitale iudicium. Demoliri: Euertere. Remisit dictionem causæ. Non coegit causam dicere: hoc est se defendere: sed ab ea re liberauit.

ASCENSIVS.

¶ Cū Tyberius Gracchus & C. Claudius exasparassent. i. irritassent i se maiorē ptē ciuitatis ob. i. propter censuram gestam nimis seuere. Marcus Pompilius tribunus Plæbis: dixit his ad populum diem perduelliōis. i. qua se purgarent de crimine perduellionis: cuius conuicti ut hostes condemnabantur: dixit inquam Pompilius illi diem: accensus. s. præter communem consternationem. s. totius populi: etiam ira priuata. i. sibi propria: quia cēsores iusserant Rutiliū necessariū eius scilicet Pompilii: demoliri parietē. s. domus suæ: de loco publico. in quo iudicio permultæ censuræ primæ classis. s. ex quinq; in quas populus Romanus diuisus erat secundum rationem census: & damnabant aperte Claudiū & uniuersæ. s. centuriæ uidebantur consentire de absolutione Gracchi. s. Tiberii: qui iurauit clara uoce: si iudicatum esset grauius de collega suo: se subiturum cum illo i factis paribus cum illo eandem pœnam exilii cum illo: Et tota illa tempestas. i. ingruens cōmotio populi depulsa est a capite & fortunis. i. bonis utriusq;. s. tam Claudii q̄ Gracchi: ea iustitia. s. Gracchi. Enim pro quia: populus absoluit Claudium: & M. Pompilius remisit Graccho dictionem causæ idest sui purgationem.

Magnam laudem. Cotta tribunus plæbis creditoribus suum debitum repo scentibus soluere recusabat: quin

Valerius maximus

tribunū plæbis in ius cogi posse negaret: collegium tribunorum id præter æquitatem eē ducens: ut publica maiestas tribunatus collegæ priuatam perfidiam contegeret: cottam satisdare creditam pecuniam coegerunt: non illi quicq̄ ualuit sacrosancta potestas aduersus iustitiæ partes: Aliquo sacrario: in aliquo tēplo ubi tutus lateret: unde extrahi non posset.

C Vius (ut ad aliū.Cn.Domitius.M. Scaurum accusauit: hic Domitius fuit qui quarto consulatu Marii: pōtifex maximus populi suffragio creatus est. Scaurum autem accusauit hac de causa: consu' cum Cassio fuit: & quum esset. trib.plæ. iratus Scauro: q eum in augurum collegio non cooptauerat: diem ei dixit ad populum: & mulctā irrogauit: q eius opera sacra multa Po.Ro.imminuta esse diceret: crimini dabat sacra publica Po.Ro.deum penatum q̄ Lauini fierent: opera imperfecte fieri: eo igitur tempore quo illum accusaret: seruus Scauri ad eum uenerat promittēs se domini sui multa crimina indicaturum: quibus eum facilius posset opprimere: Domitius tamen ea fuit iustitia: ut nec illum audire uoluerit: sed ultro ē uinctum ad dominum remiserit. Ut si fortūa: duplici causa fecit: ut uel si fortūa fauueret eū condemnaret: si minus suas saltem opes augeret. Incrementum claritatis q ausus esset tantum uirum accusare: augebat dignitatem & opes suas. Erat enim: exaggerat rem Valerius. Inimicus & domi: Nam in eo quod dicit Domitius uim maximam inesse uoluit: nam magni spiritus fuit: Domitius ergo nō unumquenq; esse uoluit: sed acerrimum inimicum significat. Nefarium: Seruus nefarius fuit: qui domini sui secreta prodere uoluit. Et pontifex: Quia quarto Marii consulatu pontifex maximus cum Cassio creatus est.

bunatu quasi in aliquo sacratio latētē tribunitia inde iustitia extraxit.

Magnam &c. Ordo est Et. i. etiam illud collegium tribunorū tulit magnam laudem: q quum Lucius Cotta unus ex eo. s. collegio nollet soluere. i. satisfacere creditoribus suis: fiducia sacrosanctæ potestatis. s. tribunitiæ: decreuit ut. s. s. Cotta neq; solueret pecuniam. s. debitam: neq; daret i. exhiberet se sup. illi cum quo sponsio fieret: sup. se: hoc est ipsum collegium futurum auxilio creditoribus appellantibus eum. s. collegam suum Cottam in ius: ratum. i. arbitratum. s. collegium: iniquum sup. esse: maiestatem publicam. i. inuentam ut populum contra potentiam paucorū defendat: esse perfidiæ priuatæ obtentui. i. ad obtinendū quod uellet. Itaq; i. & ita: iustitia tribunitia extraxit Cottam latentem in tribunatu: quasi in aliquo sacrario: extraxit dico eum inde.

De Cneo Domitio Tri.ple. Ca.DCXXXIX.

C Vius (ut ad alium æque illustrem transgrediar) C.Domitius tribunus plebis. M.Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit: ut si fortuna aspirasset ruinam: si minus certe obtrectatione amplissimi uiri incrementum claritatis apprehenderet: cuius opprimendi cum summo studio flagraret: seruus Seauri ad eum nocte peruenit: instructurum se eius accusationem multis & uariis domini criminibus promittens. Erat in eodem pectore inimicus & Domitius & dominus diuersa æstimatione nefariū indiciū perpendens: iustitia uicit odium: continuo enim & suis auribus obseratis: & iudicis ore clauso duci eū ad Scaurum iussit: Accusatorem etiam reo suo: ne dicam diligendum certe laudandum: quem populus tum propter alias uirtutes: tum hoc nomine libentius & consulem & censorem & pontificem maximum fecit.

ASCENSIVS.

Cuius. s. collegii tribunitii (ut transgrediar ad alium æque illustrem) i. clarum. C. Domitius tribunus plæbis deuocauit in iudicium populi: Marcum Scaurum principem ciuitatis: ut si fortuna aspirasset ita ut eum conuincere posset. apprehenderet ruinam. s. Scauri: si minus. i. si non aspirasset: apprehenderet. i. assequeretur: certe. i. saltem obtrectatione uiri clarissimi: incrementum claritatis idest nobilitatis idest clarior & nobilior fieret: eo q talem uirum ausus esset in ius uocare. Cuius scilicet Scauri opprimendi: cum scilicet. C. Domitius: flagraret idest arderet summo studio: seruus Scauri peruenit ad eum nocte: promittens se instructurum accusationem scilicet actiuam: eius scilicet Domitii: multis & uariis criminibus domini scilicet sui Scauri. In eodem pectore scilicet Domitii: erat idest obseruabatur inimicus & Domitius idest ex una parte qua ut Scaurus condemnetur uidebantur crimina serui admittenda: stabat Domitius ut inimicus & ut Domitius. i. non uulgaris inimicus sed acerrimus: ex altera qua æquitas seruetur: uidebantur crimina reiicienda: & seruus improbus ad dominum mittendus: stabat dominus idest Scaurus hoc nomine contra seruum plurimum faciens q dominus esset: erat ergo domitius & dominus in eodem prætore perpendens idest ponderans & æstimans diuersa æstimatione: indicium nefarium. i. quod seruus nefarius facere uolebat: quia quando Domitius ad odium suum respiciebat: uolebat quauis uia Scauro nocere: quando uero animaduertebat se non debere uti iniquitate serui in dominum reiecit indicium eius: & ita tandem: iustitia uicit odium. Enim pro quia: Domitius iussit continuo eum scilicet seruum duci ad Scaurum scilicet: dominum suum: auribus suis scilicet Domitii qui id iusserat obseratis idest clausis: ne audiret delationem serui contra dominum: & ore iudicis clauso. quia non poterat iudicare de criminibus quæ accusator in reum non intenderat. Accusatorem idest o accusatorem scilicet Domitium: ne dicam idest ut non dicam eum diligendum reo suo scilicet Scauro: quia difficile est ob talem æquitatem inimicum diligere: certe idest saltem laudandum. Quem scilicet accusatorem: hoc est Domitium populus fecit tum idest pariter propter alias uirtutes sup. eius: tum idest pariter hoc nomine idest hac ratione: & hoc merito libentius & consulem & censorem & pontificem maximum.

De Lucio Crasso. Ca.DCXL.

Nec aliter se.L.Crassus in eodem iustitiæ experimento gessit.Cn.Carbonis nomen infesto animo utpote inimicissimum sibi detulerat: sed tamen scrinium eius a seruo allatum ad se cõplura continens:quibus facile opprimi posset:ut erat signatũ cum seruo cathenato ad eum remisit:quo pacto igitur inter amicos uiguisse tunc iustitiam credimus:cum inter accusatores quoq; & reos tantum uirium obtinuisse uideamus.

¶Nec aliter &c.Ordo est.Nec Lucius Crassus gessit se aliter in eodem experimento iustitiæ.Nam ipse detulerat.i.de occulto crimine accusauerat:nomen Cn.Carbonis:animo infesto.i.inimico & ei uim paranti: & dãnum inferre uolenti:utpote inimicissimum sibi:sed tamen.i. nihilominus remisit ad eum.s.Cneum Carbonem: Scrinium.i.arculam eius.s.Carbonis:allatum ad se a seruo.s.Carbonis:continens complura.s.scripta: quibus.s.Carbo:posset comprimi in iudicio.s.facile:remisit dico scrinium illud signatum ut erat.s.prius:cum seruo cathenato.i.cathenis uincto. Igitur quo pacto credimus.i.credere debemus iustitiam uiguisse tunc(bene tunc:quia multum restrixit ardor ille iustitiæ)inter amicos:quum uideamus.s.iustitiam obtinuisse tantum uirium.s.quantum iam ostensum:quoq;.i.etiam inter accusatores & reos:q.d.haud dubie maxime uiguisse credendum est.

Nec aliter. Hoc exemplum est simile superiori.Nã Lucius Crassus quũ Cn.Carbonẽ accusauerat ut lib.tertio dictum est capitulo septimo:patrem etiã eiusdem damnauerat.Sylla legatis ad senatum missis responderat:se in senatus potestatem futurũ:si ciues illi qui pulsi a ciuitate ad se confugerant:restituerentur: quæ conditio quum senatui iusta uideretur:per Carbonem factionemq; eius cui bellum utilius uidebatur effectum est ne conueniret.Item Carbo quũ ab Italiæ oppidis omnibus obsides exigere uellet:ut fidem eorum contra Syllam obligaret consensu senatus prohibitus est.Hic igitur Lucius Crassus quum diem Carboni dixisset ad populũ:eadem iustitia qua Domitius usus est:ut seruum qui ad eum cum scrinio uenerat in quo tabellæ continebantur: q[ui]bus Carbonem facile potuisset opprimere uinctum cum scrinio signato ad Carbonem remiserit.Quo pacto per interrogationem Valerius ostendit magnam uim habere iustitiã: & argumentum facit a maiori ad minus.

De Lucio Sylla. Ca.DCXLI.

Iam.L.Sylla non se tam incolumem q̃ Sulpitium ruffum perditum uoluit tribunitio furore eius sine ullo fine uexatus.Cæterum cum eum proscriptum & in uilla latentem a seruo proditum comperisset manumissum parricidam ut fides edicti sui extaret præcipitari procinus saxo tarpeio cũ illo scelere parto pileo iussit:uictor alioquin insolens hoc imperio iustissimus.

¶Iam Lucius Sylla non uoluit.i.desiderauit tam.i.tantopere se incolumem:quam.i.quantopere uoluit Sulpitium Ruffum perditum: sup.esse: uexatus furore tribunitio eius.s.Ruffi : sine ullo fine.i.modo & ratione: Cæterum cum comperisset eum proscriptum.i.qui proscriptus erat:& latentem in uilla.s.sua : proditum a seruo :iussit parricidã.i.domini & quasi patris sui occisorem : manumissum.i.donatum libertate : ut fides edicti sui extaret:quia edixerat q[uod] quicunq; seruus proscriptum indicaret libertatem assequeretur : præcipitari pretinus.i.statim ut erat manumissus cũ illo pileo parto scelere.s.proditionis : quia dum manumittebantur raso capite accipiebant pileum ut alibi dictum est : existens sup.uictor insolens: alioqui.i.in aliis factis suis:sed sup.iustissimus hoc imperio:quo seruum precipitari iusserat.

Iam.L.Syl.nota e historia supra sæpe notata:quomodo Sulpitius Ruffus tri.ple.legem promulgauerat ad populum ut prouincia ponti:quæ ãte demãdata fuerat syllæ qui consul erat Mario traderetur:unde orta sunt inter eos bella ciuilia: sed deuictis marianis partibus cum inter cæteros hic sulpitius proscriptus esset & i uilla lateret a quodam seruo suo proditus est:sylla uero sanctissima iustitia usus est : ut seruũ pro edicto suo primo libertate donaret deinde illum tanq̃ parricidam e tarpeio saxo præcipitari iussit:sicq; cæteris statuit exemplum ne quid tale i dominos suos audeant:laudat ergo hanc iustitiam in sylla Valerius.constat enim syllam crudelissimum fuisse in hoc uero iustissimus fuit.Tribũitio furore.Hic enĩ Sulpitius trib.pl.inauditæ superbiæ & temeritatis fuit qui trecentos secum milites haberet quasi satellites : quos ut diximus antysindicos appellabat : uidelicet contra senatum. Parto pileo.parta libertate.nam raso tantum capite pileum serui capere solebant cum libertate donarentur

Externa. De Pittaco Mityleneo. Capitulum.DCXLII.

Verum ne alienigenæ iustitiæ obliti uideamur Pittacus Mityleneus cuius aut meritis tantũ ciues debuerunt aut moribus crediderunt ut suis suffragiis tyrannidem deferrent:tandiu illud ipe/

Verum ne alienigenæ.Quomodo pittacus imperium adeptus fuerit diximus li.iiii.ca.primo de moderatione.Cum igitur passus esset se tyrannum.i.regem creari a ciuibus suis q[uod] opera sua opus esse ciuitati uideret : nam certabant de aquilendis agri possessione uel ut alii dicunt de sygeo promõtorio athenienses & mitylenei postquam ductu & auspicio suo athenienses uicti sunt sicut suo loco diximus tyrannidẽ deposuit . preterea cum ex agro bello parto magnum illi spacium tráderẽt possidendum utpote dimidiam eius partem ille constanti.

animo recusauit qꝫ existimaret magnitudine predæ gloriam bello partam minui.Meritis. ut sibi tyrannidem traderent aut qꝫ de re pub.tam bene merebatur ut tyrannide dignus uideretur.Reclamātibus: cōtraclamātibus & renuentibus Vltra quam necessitas exiret.nā deuictis hostibus:& parta uictoria:cum operam patriæ suam minime necessariam uideret imperium deposuit.

rium sustinuit q̄ diu bellum de sygeo cum Atheniensibus gerendum fuit:Postq̄ autem pax uictoria parta est continuo reclamantibus Mityleneis deposuit:ne dominus ciuium ultra q̄ reipubli.necessitas exegerat permaneret:atqꝫ etiam cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur:auertit animum ab eo munere deforme iudicans uirtutis gloriam magnitudine prędæ minuere.

Ascen. ¶Verum ne uideamur obliti iustitiæ alienigenæ.i.externarum gentium Pitacus Mityleneus cuius aut meritis ciues debuerunt tantum quia eos ab athenień.iugo liberauerat:aut crediderunt tantum moribus:quia inter sapientes habitus est:& honeste uixit:ut deferrent sup.ei:suis suffragiis.i.propria sponte & fauore:tyrannidem.i.imperium urbis suæ:sustinuit.i.sibi tenuit tā diu illud imperium q̄diu bellum fuit gerendum cum athenień.de sygeo.i.de possessione sygei:scꝫ promōtorii:at.i. sed:postq̄ pax est parta.s.mityleneis:uictoria.i.per uictoriam habitantem contra athenień.ipse continuo deposuit.s.tyrannidem aut imperium:mityleneis reclamantibus.i.clamore se id nolle attestantibus:ne permaneret dominus ciuium ultra q̄ necessitas resp.exegerat:atqꝫ etiam cum dimidia pars agri recuperati.s.ab athenień.in sygeo:offeretur sup.ei:consensu omnium.s.mityleneorum:ipse pittacus auertit animum ab eo munere:iudicans deforme sup.esse:diminuere gloriā uirtutis magnitudine prædæ.

ALterius mihi.De iustitia dicit aristidis quam supra tetigimus qꝫ postq̄ Xerses e græcia pulsus e consilio & ductu themistoclis mœnia quoqꝫ urbis athenień.tandem restituta sunt.que solo fuerat adæquata themistocles illuc toto animo intentus erat:ut totius græciæ imperium athenienses recuperarent:conuocata igitur cōcione dixit se habere consilium resp.saluberrimum imperioqꝫ atheniensium utilissimum sed illđ ad exitum deduci nisi occultetur non posse.athenienses responderet ut in consiliū aristidem admitteret qui si probaret exequerentur tantum apud athenienses aristidis ualebat auctoritas qui cognito themistoclis cōsilio in concionē prodiit & consilium themistoclis utile quidē esse dixit sed minime honestum.erat autem ut lacedæmoniorū classem incenderent quæ erat in portu Cytheo.Athenienses ubi nouerunt turpe themistoclis esse consilium succlamarunt omnes non esse admittendū.tantū iustitiæ & honestatis monumentū fuit apud populum illū ut q̄q̄ utilissimum uideretur tamen quia inhonestū respueretur:neqꝫ enim dubium erat qui lacedæmoniis classe priuatis totius græciæ imperium athenienses facile occupassent Cic.officiorū lib.iii. Themistocles inquit post uictoriam eius belli quod cum persis fuit dixit in cōcione se habere consilium respu.salutare sed id sciri non opus esse postulauit ut aliquem populus daret cui cōmunicaret Datus est aristides huic ille classem lacedæmoniorum q̄ subducta esset ad Cytheum clam incendi posse quo facto frangi lacedæmoniorum opes necesse esset quod aristides cum audiuisset in concionem magna expectatione uenit. dixit qꝫ perutile esse consilium quod themistocles afferret sed minime honestum:itaqꝫ athenienses quod honestum non esset:id ne utile quidem putarunt totamqꝫ eam rem quāqꝫ ne audierant quidē auctore aristide repudiarunt.

De Aristide & atheniensibus.Ca.DCXLIII.

ALterius nunc mihi prudentia referenda est ut alterius repræsentari iustitia possit.Cum saluberrimo consilio themistocles migrare athenienses i classem coegisset:Xerseqꝫ rege & copiis eius græcia pulsis ruinas patriæ i pristinum habitum reformaret & opes clandestinis molitionibus ad principatū gręciæ capessendum nutriret:in concione dixit habere se rē deliberatione sua prouisam:quam si fortuna ad effectū perduci passa esset:nihil maius aut potentius atheniēsi populo futurum:sed eam uulgari non oportere:postulauitqꝫ ut aliquis sibi cui illam tacite exponeret daretur: datus est aristides Is postq̄ recognouit classem illam lacedæmoniorum que tota apud Cytheum subducta erat uelle incendere ut ea consumpta dominatio maris ipsis cederet:processit ad ciues & retulit themistoclem ut utile consilium ita minime iustum animo uoluere:e uestigio uniuersa concio quod æquum non uideretur nec expedire quidem proclamauit:ac protinus themistoclem incepto iussit desistere.

¶Alterius.Ordo est.Prudentia alterius.s.uiri:utpote Temistoclis est referenda idest recensenda mihi.i.a me:ut iustitia alterius.s.uiri:utpote Aristidis & totius populi athenień.possit repræsentari.s.oculis legentium: aut auribus audientium ista.Cum Themistocles dux Athenień.coegisset cōsilio saluberrimo athenień.migrare.i.derelicta urbe in naues quasi habitationem transferre:& xerse rege & copiis eius pulsis græcia idest postquā xersēqꝫ cū copiis eius pepulisset e græcia:reformaret ruinas patriæ.s.urbis athenień.per xersem destructæ:& quasi solo æquatæ:in habitum pristinum.i.formam & statum priorem:& nutriret opes.i.facultates:molitionibus idest conatibus clandestinis.i.occultis:ad principatum græciæ capessendum idest inuadendum:dixit in concione.i.in oratione ad populum se habere rem prouisam.i.excogitatam:sua deliberatione.i.meditatione an

mi:quã.s.rẽ si fortuna passa esset perduci ad effectum:nihil sup. esset: aut dixit nihil esse futurũ maius aut potentius populo atheniẽ.sed sup.dixit non oportere.i.non conducere eam.s.rem uulgari.i.uulgo indicari:& postu lauit ut aliquis daretur sibi cui exponeret illã.s.rem:tacitæ.i.i secreto hoc est occulte:nõ tamẽ tacendo:unde mire dixit tacite expõeret. Aristides :uir ille atheniẽ.prudens & iustus:datus est themistocli ut ei consilium suum Alterius.s.themistoclis qui utile consilium fu ueuit.Alterius aristidis qui faciendum eẽ ne gauit.Maius:quantũ ad utilitate.Potentius quantũ ad imperium.Dedi cere:proprie est iu mare ducer.Subducere:in portũ trahere. cõmunicaret.Is.s.Aristides postq̃ recognouit sup.themistoclem uelle incendere classem illam.s.nobilem lacedæmoniorum quæ tota erat subducta idest in litus tracta apud cytheum.s.portum:ut ea.s.classe cõsumpta:dominatio maris cederet ipsis.s.athenieñ.processit ad ciues & retulit themistoclem uoluere animo consilium ut utile ita minime iustum:& ita te ue ra non erat utile quia inhonestum uidebatur tamen quia imperium fuisset aucturum:uniuersa concio proclamauit e ue stigio.i.prius q̃ Aristides aut ipsi uestigium mutarent:id quod non uideretur æquum.i.iustum:nec quidem idest non etiam expedire idest utile esse:ac protinus iussit Themistoclem desistere ab incœpto:unde non inlous iustus fuit totus popu lus q̃ Aristides.

De Seleuco locrensi.Ca.DCXLIIII.

Nihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius.Seleucus urbe locrẽsium a se saluberrimis atq̃ utilissimis legibus munita cũ filius eius adulterii crimine damnatus secundum ius ab ipso constitutum utroq̃ oculo carere deberet:tota ciuitas in honorẽ patris necessitatem pœnæ adolescentulo remitteret aliquandiu repugnauit:ad ultimum precibus populi euictus suo prius:deinde filii oculo eruto usum utriq̃ uidẽdi reliquit.Ita debitum supplicii modum legi reddidit æquitatis admirabili temperamento se inter misericordem patrem & iustum legislatorem partitus.

Nihil:illis etiã.Seleucus locrẽsiũ princeps fuit:& legũlator sicut Solon atheniensium ligurgus lacedæ.hic leges cõposuit quibus locrenses rẽp. emplan diuturnam habuere:sed inter cæteras & illã tulit contra adulteros:ut qui adulterio deprælensus esset:is utroq̃ priuaretur oculo:forte accidit ut eius filius in hoc crimi ne depræhenderetur:nam cum quadam matre familias adulterium cõmiserat:& cũ ciuitas filium liberare uellet honoris gratia: pater nunq̃ adduci potuit ut filio pœnam remitteret tandẽ instantibus ciuibus ut absolueretur quandoquidem inquit ita uultis:faciã ut altero mihi altero illi eruto oculo lex impleatur:quod etiam factum est quæ profecto magna iustitia fuit.Eruto:euulso.Inter misericordem:ne ouuuo crudelis esset in filium.

¶Nihil etiam fortius sup.est illis scilicet sequentibus exemplis iustitiæ:Seleucus uel(ut alii scripserunt) zaleucus (sed idem de eodem libro primo de simulata religione quod caput nuper inuentum est Seleucus scripserunt)urbe locrẽsiũ i græcia(ut opinor)potius q̃ in brutiis(nam sunt locri ozolæ apud Epicnemios & opuntios:in græcia & etiam in Brutiis italiæ)munita a se idest cum ipsam muniuisset:saluberrimis atq̃ iustissimis legibus:cum filius eius damnatus crimine adulterii:deberet carere utroq̃ oculo secundum ius constitutum ab ipso scilicet Seleuco:ac tota ciuitas remitteret adolescentulo necessitatem pœnæ in honorem patris :ipse sup.repugnauit idest restitit uotis populi aliquadiu:ad ultimum euictus p̃cibus populi præcantis ne scilicet filium excæcaret:suo scilicet patris oculo:eruto prius deinde oculo filii eruto:reliquit utrisq̃ idest & sibi & filio usum uidendi.Et sup.ita reddidit legi modum idest metrum & mensuram supplicii debitum quia præfinitum:partitus admirabili temperamento æquitatis se inter patrem misericordem & legislatorem iustum.

De Charunda Tyrio.Ca.DCXLV.

Sed aliquanto Charundę Tyrii præfractior & abscissior iustitia Ad uim & cruorem usq̃ seditiosas conciones ciuium pacauerat lege cauendo ut si quis eas cum ferro intrasset continuo interficeretur:interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus domum repetens subito indicta concione sicut erat in eam processit:ab eoq̃ qui proxime cõstiterat solutæ a se legis suę monitus:idem ego illam inquit sanciam:ac protinus ferro quod habebat districto incubuit:cumq̃ liceret culpam uel dissimulare:uel errore defendere:pœnam tamen repræsentare maluit ne qua fraus iustitiæ fieret.

Sed aliquanto.hic Carundas ciuitatem tyrum cuius princeps erat cũ assiduis seditionibus laborare uideret u. sæpissime in foro certaretur usq̃ ad sanguinem legem tulit ne quis cum ferro in concionem prodiret q̃ si quis fecisset capitis pœna dãnaretur.forte accidit ut hic in agros proficiscens cinctus gladio esset:& cum inde domum rediret subito in dicta concione cum ferro descenderet in concionem nõ studiose:sed oblitus se cum telo esse.cum igitur a proximo esset admonitus seipsum interfecit ne quid contra legem per se factum esse uideretur:sed ex omni parte iustitia seruaretur.Præfractior:asperior.Abscissior: seuerior:uel breuior τοπο τωφα dñt græci abscisum dicitur quod repente fit sine ullo respectu.Conciones.Quia sæpe concionibus irrita plebs usq̃ ad sanguinem certabat.

Ascen. ¶ Sed iustitia Charūdae.s.principis Tyrii.i.Tyri urbis in phoenicia.sup.fuit praefractior.i.asperior & rigidior:quia res rigida prius frangitur q̄ flectitur:& abscissior idest breuior & quasi minus deliberato animo facta (nam qui aliquid sibi buto dissoluere uolunt abscindunt illud ut retinacula nauis:& uestium futuras:unde Cato potius dissuendam q̄ abscindendā censuit non aequā amicitiā:quae exempla adduco ut uim metaphorae minus periti intelligant) Is sup.aut qui Charondas pacauerat conciones ciuium seditiosas usq; ad uim & ad cruorē:cauendo lege ut siquis intrasset eas.s.conciones:cū ferro idest armis saltem inuasiuis:interficeretur continuo:deinde tempore intersecto:repetens domum ex longinquo rure accinctus gladio:concione idest conuocatione populi indicta subito:processit in eam sicut erat:scilicet accinctus gladio:& monitus ab eo qui proxime consisterat legis suae solutae a se.i.q̄ legem suam soluisset:inquit ego idem sanciam.i.sanguine meo firmā & sanctam efficiam:illā.s.legem:ac incubuit ꝓtinus ferro quod habebat.i.gladio suo:cūq; liceret super:uel dissimulare culpam.i.negando se culpam admisisse:quia lator legis non uidetur sub lege teneri:uel defendere idest purgare errore.i.propter errorem suum:quia non dedita opera e domo accinctus gladio processerat:sed rure ut acc ctus erat in concionem uenerat:maluit tamen repraesentare.i.exhibere populo & persoluere poenam.s.transgressionis:ne qua fraus fieret iustitiae.

De fide publica. Ti. VI.

Huius imagine ante oculos posita:uenerabile fidei numē dexteram suam certissimum salutis humanae pignus ostentat: quam semper in nostra ciuitate uiguisse & omnes gētes senserunt:& nos paucis exemplis recognoscamus.

¶ Huius &c. Praefatio est in exempla fidei publicae. Ordo autem est: Imagine huius.s.iam dictae uirtutis:utpote iustitiae:posita ante oculos.s.legentiū aut cōtemplantium:uenerabile numen fidei ostentat dexteram suā idest sibi dicata:appositorie certissimū pignus salutis humanae:ideo autē ostentat:quia secundum Ciceronem li.i.officiorum:fides est fundamentum iustitie:& ideo ubi iustitia illic etiam fides est:quam.s.fidem: &.i. simul omnes gentes senserunt & nos recognoscamus idest attestemur paucis exemplis: uiguisse idest q̄ ipsa uiguerit semper in ciuitate nostra:hoc est Romana.

De fide publica. Ti. VI.

Huius imagie. Trāsiturus ad capitulū sequēs Vale. ne hoc abrupte facere uideatur quasi p̄fat:dicit enim iustitiā fidei dexteram porrige:ut sibi succurrat & rectē:nā ut inquit Tulius fides ē totius iustitiae fundamentū. Humanae salutis: Quia sine fide hūana generis societas stare nō posset.

Cum pro. De fide pub.po.ro.loquitur erga ptolemaeū regē egypti: nā aegypti reges oēs ptolemaei sūt appellati. ptolemaeus moriens filiū i tutela po.ro.reliqt quod postq̄ ad eorum aures peruenit ne fides aliqua ex pte deesset:sena.misit alexandriā Quī.ae milii lepidū principē ciuitatis & eundē optimū uirū qui tūc pōtifex maximus:q bis antea consul qui princeps senatus quinquies fuerat:qui tutor pupilli esset & maluit senatus ut respu.tāto uiro careret q̄ q eo plurimū indigeret q̄ publica:fides deesset:tantū ualuit apud po.sanctissima fides ut maluerint hominē in quo aio sanctitatis exēpla conspici possent aliena q̄ suae reip.curā administrationēq; suscipere. Iusti. qui de hac tutela mentionē li.xxx.facit non a rege tutorē relictū po.fuisse dicit:sed post regis mortē ab Alexādrinis romā missos fuisse legatos q orarent po.ro.ut tutelā pupilli susciperet regnū q; tuerent aegypti:q tā philippus & antiochus facta inter se pactione diuisisse dicebātur:gratā legationē fuisse Romanis cām belli quaerentibus aduersus phi.qui insidiatus tēporibus punici belli fuerat. missos igitur fuisse legatos dicit qui nunciarēt antiocho atq; phi.ut a regno aegypti abstinerent.missum & marcū aemi.le.in aegyptum qui tutorio noie regnū pupilli administraret qui profectus bello deinde q̄ aduersus Antio.duce Scipione gestum est magnū ad uictoriam momentum dedisse fertur. Cōparatam quia reip. utilitatibus inseruiebat.

· Ex sac.quia pontifex ma.sacra publica faciebat. Cuius be.non minorem splendorem & gloriam ab hac tutela Ptole.accepit q̄ a genere paterno.

De senatu. Po. q; R. & Marco aemilio lepido: Ca. DCXLVI.

Cum Ptolemaeus rex tutorem populum Ro. filio reliquisset:senatus. M. Aemilium lepidū pontificem maximum bis consulem ad pueri tutelam gerendam alexandriam misit: amplissimiq; & integerrimi uiri sanctitatem reip.usibus & sacris cōparatam:externę procurationi uacare uoluit:ne fides ciuitatis nostrę frustra petita existimaretur. cuius beneficio regia cunabula conseruata pariter ac decorata incertum ptolemaeum:reddiderunt:patris ne fortuna magis an tutoris maiestate gloriari deberet.

¶ Cum Ptolemaeus scilicet rex aegypti:reliquisset populum Romanum tutorem filio suo senatus scilicet Romanus:misit Marcum Aemilium Lepidum pontificem maximū & bis cōsulē: Alexādriā.i.in eam urbem aegypti ubi regia erat:ad gerendam tutelam pueri:& uoluit sanctitatem uiri amplissimi & integerrimi comparatam idest aequasi tam usibus reip.& sacris:quia etiam pontifex magnus erat:uacare idest operam plenam dare & intentam esse procurationi externae:ne fides ciuitatis nostrae.hoc est Romanae: uideretur petita frustra scilicet a ptolemaeo patre. Cuius scilicet.M.Aemilii beneficio cunabula regia idest primordia uitae regis & filii regis:conseruata pariter ac decorata:reddiderunt Ptolemaeū s. filiū incertum ne idest an deberet gloriari magis fortuna.i.regno patris:in maiestate tutoris.s.Aemilii.

De ciuitate Romana & consulibus Romanis. Ca.DCXLVII.

SPeciosa quoq; illa Romana fides. Ingēti pœnorum classe circa Siciliam deducta duces eius fractis animis consilia petendæ pacis agitabant: quorum dux hamilcar ire se ad cōsules negabat audere ne eodem modo cathenæ sibi iniicerentur: quo ab ipsis Cornelio Asinæ consuli fuerant iniectæ. Hanno autem certior Romani animi æstimator nihil tale timendum ratus maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit: apud quos cum de belli fine ageret: & tribunus militum ei dixisset posse illi merito euenire qd Cornelio accidisset: uterq; consul tribuno tacere iussō: isto te inquit metu Hanno fides ciuitatis nostræ liberat. Claros illos fecerat tantum hostium ducem uincere potuisse: sed multo clariores fecit noluisse.

¶ Speciosa &c. Illa scilicet sequens: fides Romana idest Romanæ ciuitatis est sup. quoq; idest etiam speciosa. Ingenti idest ualde magna classe pœnorum idest Carthagineñ. deducta circa Siciliam: duces eius scilicet classis: animis fractis idest habentes animos fractos & desperantes de uictoria: agitabant consilia pacis petendæ. Quorum scilicet pœnorum Amilcar dux idest princeps: negabat se audere ire ad consules: scilicet Romanos: ne catenæ iniicerentur sibi eodem modo: quo fuerant iniectæ Cornelio Asinæ consuli scilicet romano: ab ipsis scilicet pœnis. Hanno autem certior æstimator idest censor animi romani ratus nihil tale timendum tetēdit ad colloquium eorum scilicet consulum romanorum cum maxima fiducia: apud scilicet consules cum ageret de fine belli idest de bello finiendo: & tribunus militum dixisset ei: id sup. quod accidisset Cornelio scilicet Asinæ: posse euenire merito illi scilicet Hanr oni: hoc est ut in uincula coniiceretur: uterq; consul tribuno iusso tacere idest postquā iusserat tribunum tacere: inquit: o Hanno, fides ciuitatis nostræ liberat idest soluit te isto metu scilicet quo timebat in uincula coniici ob dictum tribuni militum: nam prius non timore dictus est. Potuisse uincere: quia in potestate sua habebant: tantum ducem hostium: uidelicet Hānonē; fecerat illos scilicet consules claros: sed noluisse uincere aut uincire eum fecit illos multo clariores.

SPeciosa quoq; cum primo punico bello Cor. sci. asina præfectus classis in Sicilia foret ad colloquium a Carthagineñ. uocatus est: qui data fide confidenter processit. illi uero simulato colloquio milites paratos habuere qui deprehensum Sci. in cathenis ducerent: post aliquod tempus eodem bello cū in angustias deductus esset hamilcar pœnorum dux & cum Romanis pacem desideraret non audebat se cōsulum fidei cōmittere. nam ueritus ne qua Scipionem arte deceperat eadem & ipse caperetur. Sed hāno alter eorum dux meliori de fide Roma. opinione ductus processit audacius & cum consulibus de pace agere cepit. tunc unus ex tribunis militum dixit non aliam illi fidem esse seruandā quā illi corne. seruauerant cui consules in dicto silentio hānonem securum esse iusserunt: mira profecto fides & omni laude prædicanda Abbreuiator Li. de hoc Sci. sic breuiter tradit. Cn. cor. consul a Classe punica circumuentus & per fraudem ueluti in colloquium euocatus captus est Cornelio asi. hic est qui classe punica mersa clarissimum inde triumphum egit. Cornelio asi. quare dictus sit Corne. asina. Macro saturna. lib. I. facile declarat. dicit enim asinæ cognomentum Corneliis datum est qui princeps Corneliæ gentis empto fundo seu filia data marito cum sponsores ab eo solemniter poscerentur asinam cum pecuniæ onere produxit in forū quasi pro spōsoribus præsens pignus. Fractis: uictis. Claros illos: ac si diceret uictoria quidem Romanos imperatores claros reddiderat: fides uero multo clariores.

De eodem senatu. Ca.DCXLIII.

ADuersus eosdem hostes parem fidem in iure legationis tuendo. P. Conscripti exhibuere: M. enim Aemilio Lepido. L. flaminio consulibus. L. minutium. L. manilium carthaginensium legatis quia manus his intulerant per fœciales dedendos curauerūt: sed tunc senatus nō eos qbus hoc præstabatur aspexit.

¶ Aduersus &c. Patres Conscripti exhibuere parem fidem in iure legationis tuendo idest protegendo: aduersus eosdē hostes uidelicet pœnos aut carthagineñ. Enim idest quia Marco Aemilio Lepido & Lucio Flaminio consulibus idest quo tempore ii essent consules: ipsi patres conscripti: curauerunt Lucium Minutium & Lucium Manlium reddendos idest dādos ut re uacet aut potius legal dedēdos. I. in ptātem dandos: per fœciales scilicet sacerdotes qui fœderibus feriendis & bellis legitime indicendis præerant: legatis cartha

ADuersus eosdem hostes parem. M. Aemilio le. Legati cartha. Romam uenerant pacem a senatu populoq; petentes forte ita accidit: ut altercatio orta esset inter legatos &. L. Minutium ac. C. Manlium & eousq; processit eorum contentio ut minutius & manilius legatos pulsarent: nam illi pacem petebant hi dandam esse negabant. quippe fœdifragis quod ubi cognouit senatus eos legatis dandos esse cēsuit dariq; fecit Iure legationis: ut legati tuti sint & inuiolati secundum ius gentium. Manus his attulerant: pulsauerant. Non eos: quasi dicat senatus non respexit quid mererentur carthaginenses: qui totiens fœdera frangerent: sed ius gentium esse seruandum: fidemq; publicam.

ginensium: quia ipsi intulerant his scilicet legatis manus idest eos uiolenter pulsauerant. Sed senatus aspexit tunc se idest quid se deceret aut fidem suam: non eos: uidelicet foedifragos poenos quibus hoc præstabatur: quia indigni erant quibus tanta fides seruaretur.

HVius exemplum: hoc fuit secundo bello punico cum superior affricanus fatalis dux utranq; subegisset hispaniam cœpit carthaginensium nauem clarissimorum hominum plenam: illi ne in captiuitatem uenirent legatos publice missos ad imperatorem Romanum se esse simulatunt: quam fidem illis affricanus præstitit ut omnes incolumes & inuiolati redirent ad suos: maluit imperator Ro. suam fidem fraudepetitam q̃ frustrā imploratā.

REpræsentemus. hoc exemplum par est superiori: nam hi Romani duo quod legatos apolloniatum orta inter eos rixa pulsassent dediti sunt eis & missus est quæstor cum auxilio nę cognati uim aliquam inferrent: Repræsentemus: in medium proferamus. Apollonia: facit suum gētile hic & hæc apolliniatis: unde abbreuiator: cum legatos apolliniatum dixit ad senatum missos: quidam iuuenes pulsassent dediti apollinatibus sunt: sed quidam dicunt q latine facit apollonitanus na. nū. A cognatis: si forte cognati eorum uoluissent e manibus legatorum eripere. Illam cu. si quis curiā diligentius consideret non potius fidei templum dicet q̃ mortalium refugium.

POst duorū: Nunc ad externa trāsit exempla & primo de saguntinis q in fide ro. pertinaciter constiterunt.

Saguntū Saguntū oppidū est opulentissimū in hispaniæ finibus positū circa flumē hiberū: quod fuit quondā terminus iperii po. Ro. & carthaginensiū: causaq; secundi punici belli: nā cū Hannibal oppidū illud circunsedisset Saguntini Romā legatos auxilia petentes miserunt qui cū tardius mitterentur nec se diutius defendere possent: ad eā pertinaciā uenerunt: ut in foro constructo ingenti rogo: impositisq; rebus suis omnibus flāmas subiicerent deinde seipsos in rogū cōiicerent ne a fide deficerēt. Duorū sci. uidelicet Cn. & p. Scipionū quorū alter. s. p. Scipio eius Scipionis pater fuit: qui deinde aphricanus dictus est: hi duo ut supra diximus hispaniā i potestate po. ro. diu tenuerāt: sed tandē per magonē quēdā celtiberi quoq; pars maior erat in exercitu ro. illecebris & pecunia corrupti defecerūt a romanis. Romani uero exercitus externis auxiliis destituti in tutiora loca receperunt: & clitellis atq; impedimentis uallo facto a pœnis quibus erant longe uiribus inferiores diu obsessi tandem capti cæsiq; sunt. L. uero Martius tribunus militum collectis reliquiis exercitus & no-

De superiore Aphricano. Ca. DCXLIX.

HVius exemplum superior Aphricanus secutus cum honustam multis & illustribus carthaginensium uiris nauem in suam potestatem redegisset inuiolatam dimisit: quia se legatos ad eum missos dicebant tametsi manifestum erat illos uitandi præsentis periculi gratia fallum legationis nomen amplecti: ut Romani imperatoris potius decepta fides q̃ frustra implorata iudicaretur.

Huius &c. Sic melius q̃ cuius: nā de eo quod in manibus habent loquntur fere per pronomen hic: Ordo autem est. Aphricanus. s. Scipio superior idest maior secutus exemplum huius. s. dicti facti senatus: cū redegisset in suam potestatem nauem honustam idest honorifice onustā: multis & illustribus uiris carthaginēsiū dimisit sup. eā inuiolatā: quia dicebāt se missos legatos ad eū: tametsi manifestū erat illos amplecti falsū nomen legationis gratia periculi pſentis. s. tunc uitandi: ut fides iperatoris Romani iudicaretur potius decepta per fraudem punicā: q̃ iplorata frustra. i. i uanū.

De senatu populi Romani. Ca. DCL.

REpræsentemus etiam illud senatus nullo modo prætermittendum opus Legatos ab urbe apollonia Romanā missos. Q. Fabius & Cn. Apronius Aediles: orta contentione pulsauerunt quod ubi comperit continuo eos per fœciales legatis dedit: quęstoréq; cum his brundusium ire iussit nequam in itinere a cognatis deditorum iniuriam acciperent. Illam curiam mortalium quis consilium an non templū fidei dixerit. Quam ut ciuitas nostra semper benignam pstitit ita eā i socioꝶ quoq; aīs constātē recognouit.

Repræsentemus etiā illud opus. i. factū aut exēplū senatus nullo modo prætermittendū. Quintus Fabius & Cneus Opronius: seu ut alii textus habent Sempronius: ædiles pulsauerunt. Legatos missos Romā ab urbe apollonia quæ est aut in ponto aut in Epiro: aut in Creta aut in Syria aut in Thracia: in omnibus enim illis regionibus reperitur eo nomine urbs: sed putem de pontica urbe loqui contentione orta. s. inter ædiles & legatos: quod. s. factū ædiliū: ubi. s. senatus cōperit dedidit idest in potestatē dedit continuo eos legatis per fœciales idest fœderū ut dixi feriēdorū & bellorū legitimæ indicendorū officiales: & iussit quæstorem. s. urbis Romæ: ire cū his. s. legatis Brundusiū idest in illud usq; oppidū littorale: ne. s. legati acciperent: quā. i. aliquā iniuriā in itinere a cognatis deditorū. Dixerit. i. nunquid dixerit. s. merito: quis. i. aliquis illam. s. tā fidā curiā. s. Romanā: conciliū idest cœtū mortaliū: an non dixerit sup. potius téplū fidei. q. d. multo iustius templū fidei. Quā sup. fidem: ut. i. quēadmodū: ciuitas nostra idest Romana: præstitit semper benignā: ita recognouit eā constantē quoq; idest etiā in animis sociorū: utpote Saguntinorū & Petelinorū de quibus sequentia sunt exempla: ad quæ hoc dicto parasceuē fecit.

Externa. De Sagūtinis. Ca. DCLI.

POst duorum in hispania Scipionum: totidemq; Romani sanguinis exercituum miserabilem stragem Saguntini uictricibus Hānibalis

armis intra mœnia urbis suę compulsi:cum uim puni/cam ulterius nequirent arcere collatis i forum quæ uni cuiq; erant charissima:atq; undiq; circumdatis accensis ꝙ ignis nutrimentis ne a societate nostra desisterent:publico & communi rogo semetipsi superiecerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negocia speculantem mœstum gessisse uultum:perseuerantissimum sui cultũ iniquæ fortunæ iudicio tã acerbo exitu damnatum cernentem.

¶Post miserabilẽ stragem duorũ Scipionũ scilicet Cnei & Publii in hispania:& totidẽ idest etiã duorũ exercituũ Romani sanguinis:Saguntini idest ciues sagunti urbis in hispania:cõpulsi sup.ab armis uictricibus hãnibalis intra mœnia urbis suæ:cum nequirent arcere.i.amouere a se ulterius uim idest uiolentiam punicã:collatis idest cõportatis aut congestis in forũ.s.rerũ uenaliũ his sup.quæ erant charissima unicuiq3:atq3 nutrimẽtis idest fomentis ignis.i.cõbustibilibus circũdatis undiq3 & accensis superiecerunt ipsi semet(sic scriptũ reperi & puto ueram esse lectionem cũ ita fere Cicero loquatur licet alii legant semetipsos)publico & cõmuni rogo idest Pyræ ardenti:ne desisterent.s.facta deditione: a societate nostra i.Romana.Ego(inquit author in admirationem fidei eorum)crediderĩ3 idest ue im credere:(sed mire utitur ea uoce quasi in significatione futura aut saltem pſenti cum sit præteriti temporis:ut dubitem an legendũ sit Credideris a futuro credidero:aut credidero)aut si fuissem credidissem: ipsam fidem.s.deam:speculantem.s.desuper negocia humana:gessisse tũc uultum mœstum:cernentem idest cum cerneret perseuerantissimum cultũ sui damnatum tam acerbo exitu:iudicio fortunæ iniquæ.

De Petilinis. Ca.DCLII.

Idem prestando Petilini eundem laudis honorem meruerunt. Ab hãnibale:quia deficere a nostra amicitia noluerunt:obsessi legatos ad senatum auxilium implorantes miserunt:quibus ꝓpter recentem cladem cãnẽsem succurri non potuit:cæterum permissum est eis ut facerent qđ utilissimum incolumitati eorum uideretur.Liberum ergo erat carthaginensiũ gratiam amplecti.Illi tamen fœminis omniq; ætate imbelli urbe egesta:quo tutius armati famem traherent ꝓ tinacissime in muris constiterunt:expirauitq; prius eorum tota ciuitas ꝙ ulla ex parte romanæ societatis respectum deposuerit.Itaq; Hannibali non Petiliam sed fidum Petiliæ sepulchrum capere contigit.

¶Idem &c.Petilini.s.ciues illi Petiliæ urbis calabriæ meruerunt eundem honorem laudis.s.obseruatam fidem:præstando.s.Romanis:idem.i. eandem fidem aut eundem exitum pro fide quem Saguntini.Qui sup.obsessi ab Hannibale:quia noluerunt deficere idest per defectionẽ desistere & recedere ab amicitia nostra idest Romana:miserunt legatos ad senatum implorantes auxilium scilicet ab eo contra Hannibalem:quibus non potuit succurri scilicet a senatu(& est succurri impersonale uerbum)propter cladem recentem cannensem idest Paulo ante a Romanis apud Cannas acceptam.cæterum idest sed permissum est eis scilicet Petilinis ut facerent quod uideretur utilissimũ incolumitati eorũ:hoc est si ita uiderentur sese dederint Hannibali.Ergo liberum erat .i. in libera Petilinorum potestate amplecti gratiã Carthaginẽ.tñ illi fœminis sup.egestis idest exportatis:& oi ætate imbelli ægesta idest exportata urbe scilicet sua petilia:quo idest ideo ut ipsi armati.i.qui in armis erant & arma ferre poterant:

ĉte sequenti uocatis ad concionem militibus hortatus est:ut improuiso inuaderent hostes nihil tale propter uictoriã metuentes & inter concionandũ subita flãma ex ei? capitis apice emicuit quo signo motos milites ea nocte duxit ad hostiũ castra quibus ex improuiso captis cæsisq3 hostibus maiorem intulit cladem ꝙ acceperant. Sed in hac historia Vale.dissentit a.L.non enim post cæsos i hispania Scipiones Hannibal saguntum expugnauit.Sed anteꝙ bellum cum Romanis susciperet:ut Li.tradit:& Ci.in philippicis lib.xi.Et hoc belli principium & causam fuisse dicit:quia cũ iam animo agitaret Hannibal inuadere nullam aliam uiolandi fœderis honestiorem rationem inuenit ꝙ si sagũtinos romanis societate coniunctos adoriretur. Vim punicam:Cum ui punica coerciti essent nec iam cõmeatus uenire posset.Cõmuni :Qua si ipsis & bonis suis cõmunis fuit.Crediderim:Quasi per deplorationem hoc dicit Vale.non dubitauerim fidem tunc humana facta considerantem saguntinorum casum fuisse miseratam tã constantes sui numinis cultores iniquo iudicio fortuna ad necẽ adeo crudelem impulerim.Mœstum:cum uideret res hominum adeo fidelium male uersari.

Idem præstando:Hoc simile est superiori quã enim fidem saguntini romanis præstiterunt.eandem seruauerunt & petilini & dux carthaginensiũ utrisq3 causa fuit.petilini primo quidem cũ obsiderentur ab hannibale auxilium petierunt a Senatu populoq3 Ro.ꝙ pauloante cãnensem cladem accepissent præstare non posse responderunt sed illis permiserunt ut facerẽt quod sibi maxime conduceret:illi a Romano præsidio destituti omnem imbellem turbam & inutilem ciuitate eiecerunt quo difficilior esset per famẽ obsessio quod illis consilium parum uel nihil profuit:nulla enĩ3 uis alia magisꝙ fames illos expugnauit.absumptis enim frugum alimentis carnisq3 omnis generis quadrupedum:postremo certis herbis & radicibus corticibusq3 teneris & his quoq3 strictim uescebantur.maluerunt ergo fame cõsumi ꝙ a Romana fide deficere. hãnibal igiẽ nõ petiliã s3 fidũ petiliæ sepulchrũ expugnauit. Petilia urbs calabriæ de ꝙ meminit Virg.Parua philoctetæ subnixa Petilia muro In qua philoctetes melibœus regnauit teste Seruio:at Straboli.yi.dicit esse lucanorũ metropolim.Egesta euacuata urbe. Traherent producerent:dilatarent. Petilia

trahierent.i.protraherent & sustinerent: fame.s.ex penuria cõmeatus:constiterunt pertinacissime in muris: & tota ciuitas eorum expirauit prius idest spiritũ emisit: q̃ deposuerit ex ulla parte respectum societatis Romanæ. Itaq3.i.& ita cõtigit i.cũ difficultate datum est hannibali capere non Petiliã: quia extinctis ciuibus Petilia esse quodãmodo desierat: sed sepulchrum fidum idest propter fidem extinctæ petiliæ.i.ciuitatis Petilinæ.

De fide uxorum erga uiros. Ti. VII.

De Tertia Aemilia. Ca. DCLIII.

Atq3 ut uxoriam quoq3 fidẽ attingamus. Tertia Aemilia Aphricãi prioris uxor: mater Corneliæ matris Caii & Tiberii Cracchorum: tantæ fuit comitatis & patientiæ: ut quum sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse dissimulauerit: ne domitorem orbis Aphricanum fœmina magnum uirum impatientiæ reum ageret. tantumq3 mens eius a uindicta abfuit: ut post mortem aphricani manumissam ancillulam in matrimonium liberto suo daret.

Atq3 &c. Transit ad fidem uxorũ erga maritos: quæ species quædam est & quasi mẽbrũ superioris tituli seu capitis: licet hic nouũ fere subsistuant: & ideo breuiore solito utitur præfatione statim subnectens exẽplũ Tertiæ Aemyliæ dicens. Atq3 ut nos attingamus quoq3.i. etiam fidem uxoriã: Tertia Aemylia uxor Aphricani.s. Scipionis prioris.i. superioris: & mater Corneliæ matris Caii & Tiberii gracchorum: fuit tantæ comitatis.i.lenitatis & patientiæ.s.in tolerandis alienis amoribus: ut cũ sciret ancillulã.s.unã ex suis esse gratã uiro suo: hoc est uirũ consueuisse cũ ancilla: dissimulauit.i. significauit se nescire: ne ipsa fœmina idest cum eẽt fœmina ageret magnũ uirũ.s. Aphricanũ superiorẽ maritũ suũ domitorẽ orbis.s. pro bona parte: quia Hispanias: Sardiniam: Siciliã: & Aphricã domuerat: reum impatientiæ.s.amorũ: quia qui orbẽ fere uicerat: ab amoribus ancillulæ uictus erat: ita ut cũ ea lubentius ac cũ uxore rẽ haberet: & mens eius.s.uxoris utpote Tertiæ aemyliæ: tantum abfuit a uindicta: ut daret liberto suo ancillulã.s.illã: manumissam post mortẽ Aphricani. In qua humanitate plus laudis meruit q̃ in criminis mariti sui dissimulatiõe quia nisi dissimulasset: uir forte errorẽ correxisset.

De Turia uxore Quinti Lucretii. Ca. DCLIIII.

Quintum Lucretium proscriptum a triumuiris uxor Turia inter cameram & tectum cubiculi abditum una conscia ancilla ab iminente exitio non sine Magno periculo suo tutum præstitit: singulariq3 fide id egit ut cum cæteri proscripti in alienis & hostilibus regionibus per summos animi & corporis cruciatus uix euaderent: ille in cubiculo & in coniugis sinu salutem retineret.

De fide uxorum erga uiros.

Titu. VII.

Atq3 ut uxoriã quoq3. Nunc transit ad ca. vii. in quo tractat exẽpla fidei quã uxores præstitere maritis. Et primo de Tertia æmylia: cuius tantã fidẽ fuisse dicit: ut cũ eius uir Scipio superior ancillæ suæ captus esset amore: eum licẽtia illa frui permiserit ac post mortẽ Scipiõis ne ad metu fecisse existimaretur: manumissã illam liberto suo in matrimonium cũ magna dote dedit. Mater Corneliæ: eam nobilem facit ut rem magis exaggeret: quis uxor esset Aphricani: & auia tantorum uirorum tamẽ hoc fecit: sunt qui dicant hanc Pauli Aemylii qui Persen regem superauit: fuisse filiam & Aphricani inferioris sororem: ex qua nata fuit Sempronia Gracchorum mater quæ & cornelia dicta ẽ: Plutarchus tamen dicit paulum Aemylium duas tantum habuisse filias: & alteram Tuberoni Aelio: alteram Catoni: Porcii Catonis filio in matrimoniũ dedisse. Dissimulauit finxit se non cognoscere. Impatientiam: Quã amoris impatiens eẽt. Tantæ comitatis: suauitatis. Comitas uirtus est inter duo extrema: inter seueritatẽ & remissionem. Domitorem: Qui duas hispanias Sardiniam: Siciliam & Aphricam subegerat. Manumissam: in libertatem assertam.

Quintum Lucretiũ. Nec Turia quidem prætermittenda est: quæ. Q. Lucretium maritum suum a triumuiris proscriptum: & inter ipsos penates latentem non dubitauit cum suæ salutis discrimine tutum & incolumẽ seruare. Lex eniz erat: quicunq3 proscriptum occultaret: eadẽ pœna damnaretur a triumuiris.s. Augusto: Antonio & Lepido. Magno periculo: quia ut dixi pœna capitis afficiebatur qui proscriptũ texisset aut non indicasset. Camera: cubile arcuatum. Proscripti dicebantur quorum noĩa in publico proscribebantur: & quicunq3 ea uidisset: ius fasq3 eorũ occidendorũ hẽbat.

ASCENSIVS.

Quintum Lucretium &c. Affert alterum exemplum uxoriæ charitatis: magis laudabile: quia in re magis probanda. Ordo autẽ est. Turia uxor scilicet Quinti Lucretii: præstitit Quintum Lucretiũ proscriptũ a Triũuiris: scilicet Augusto: Antonio: & Lepido: abditum.i. absconsum: inter cameram & testudinem.i. curuaturam superiorem lecti: uulgo cœlum uocant: & tectum.s. sũmum cubiculi idest loci in quo erat cubile: hoc est inter tabulatum superius & lecti curuamen: quod cœlum uocatur: una ancilla conscia: præstitit dico tutum ab exitio imminente: non sine magno periculo suo: Valla diceret sui: & egit id fide singulari: ut quũ cæteri proscripti uix euaderent: per summos cruciatus animi & corporis in regionibus alienis & hostilibus: ille scilicet Quintus Lucretius retineret salutem in cubiculo.s.suo: & in sinu coniugis.

De Sulpitia uxore Lentuli.
Ca.DCLV.

Sulpitia autem cum a matre iulia diligentissime custodiretur ne Lētulum Crustelionem uirum suum proscriptum a triumuiris in siciliā prosequeretur: nihilominus familiari ueste sumpta cū duabus ancillis totidem seruis ad eum clandestina fuga peruenit: nec recusauit se ipsam proscribere: ut fides sua in coniuge proscripto constaret.

¶ Sulpitia autē uxor Lentuli cū custodiretur diligentissime a Iulia matre. s. sua ne prosequeretur in Siciliā Lentulū Crustelionē proscriptū a triūuiris scilicet iā dictis: nihilominus. i. q̄uis obseruata: peruenit ad eū fuga clandestina: ueste familiari idest ut quidā dicunt quotidiana qua domi in re familiari occupata uti solebat: cū duabus ancillis & totidē seruis: nec recusauit proscribere seipsam ut fides sua constaret. i. euidēs eēt in coniuge proscripto. i. in proscriptione coniugis: aliter diceret in. i. erga coniugem proscriptum.

De fide seruorum erga dominos. Ti. VIII.

Restat ut seruorum etiam erga dominos quo minus expectatam hoc laudabiliorem fidem referamus.

¶ Restat. Breuissima quoq; p̄fatione & parasceue ad hunc titulū utit: eo q̄ species & membrū est capitis de fide. Nā fides seruorū fides ē. Ordo autē est. Restat idest reliquū est: ut referamus etiā fidē idest fidelitatē seruorū erga dños: quo. i. quanto minus expectatā: quia seruilis amor & coactus est: nullū autē uiolentū perpetuum: hoc idest tanto laudabiliorē.

De quodam seruo Marci Antonii.
Ca.DCLVI.

Marcus Antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus orator incesti reus agebatur: cuius in iudicio accusatores seruum in quæstione perseuerantissime postulabant: q̄ ab eo cum ad stuprum iret laternam prælatam cōtenderent: erat autē is etiam tum imberbis & stabat coram: uidebatq; rem ad suos cruciatus pertinere nec tamen eos fugitauit. Ille uero ut domum uentum est: Antonium hoc nomine uehementius confusum & sollicitum ultro hortatus est: ut se iudicibus torquendum traderet: affirmans nullum ex ore suo uerbum exiturum: quo causa eius læderetur: ac promissi fidem mira patientia prestitit: plurimis etiā laceratus uerberibus. eculeoq; impositus: candentibusq; etiam laminis ustus: omnem uim accusatoris custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest: q̄ tam pium & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

Sulpitia Lentulum Crustelionem uirum suum proscriptum a triumuiris Antonio: Lepido: & Octauiano: ubi in Sicilia exulare percepit: a seruili sumpta ueste & decepta matre a qua diligenter seruabatur conscia quanto uiri amore flagraret: deceptisq; custodibus cum duas tantum ancillas & paucos seruulos secum duxisse: e uestigio secuta est: magnum igitur fidei documentum in uirum Sulpitia dedit.

¶ De fide seruorū erga dominos.
Titu. VIII.

Restat ut seruorū. Octauū capitulū de fide seruorū quā erga dños suos perseueranter præstiterunt. Primum autem exemplum serui cuiusdam. M. Antonii oratoris ætate sua præstantissimi: quem Cice. in lib. de oratore mirum in modum laudat: quum igitur incesti accusatus esset: ut ī capi. de fiducia diximus: qui quum in prouinciam quæstor designatus proficisceretur: iamq; Brundusium usq; peruenisset: certior factus per litteras romam rediit: & causam suam egit. Seruus eius qui criminis illius conscius erat: nam laternam illi dum uirginem peteret: noctu prætulisse constabat: nunquā cogi potuit ullo tormento ut id fateretur adeo fidelis. Quo quanto: Hoc tanto: nam serui solent esse infideles: si ergo in eorum numero aliquis fidelis inueniatur: laudabilior erit: quia non expectatur.

Marcus Antonius. In quæstione idest in tormento a præcedente id quod sequitur: nam quæstiones inquisitiones dicuntur: quæ a iudicibus fiunt: & quia præcedunt quæstiones idest interrogatiões: deinde sequuntur tormenta: ideo ponuntur pro tormentis. Laternam: a latendo dictam: q̄ intus lateat ignis. Hoc non inc: hac causa idest crimine: est autem metalepsis: quū; primum ad ultimū nomen enim significat causam: causa uero crimen. Eculeo: tormento: dicitur enim eculeus quasi equi diminutiuum: est autem ligneus: & acutissimi dorsi. Candentibus: ignitis laminis. s. ferreis. Argui fortuna merito potest: iure inquit accusari fortuna posse uidetur: quæ tam fortem constantemq; animum in seruo conclusent. Merebatur enim ingenui corporis sedem.

Laterna

Eculeus.

ASCENSIVS:

¶ Marcus Antonius non triumuir: sed orator clarissimus temporibus nostrorum atorum: agebatur reus incesti idest stupri cōmissi cum uestali: cuius. s. criminis aut hominis accusatores postulabant perseuerantissime ī iudicio: seruum: scilicet Antonii: in quæstione. i. inquisitione uiolenta per tormēta faciēda: q̄. i. q̄a accusatores p̄tenderēt. i. asseuerarēt & coniecere cōtenderēt. laternā p̄latā ab eo. s. seruo: quū. s. dominus eius Marcus Antonius iret ad stuprū. Aūt pro sed is. s. seruus erat tum. i. tūc etiā imberbis: & stabat corā. i. in cōspectu iudicū & accusatorū: & uidebat rē pertinere. i. specta

re ad cruciatus suos .i. quos sustinere deberet: nec tñ fugitauit eos. Ille uero ut uentũ ẽ domũ.s. a dño & seruo: hortatus ẽ ultro Antonium confusum & sollicitum uehementius hoc nomine .i. hac causa q audiuit seruũ ad questionem postulari ut traderet iudicibus se.s. seruum torquendum: affirmans nullum uerbum exiturum ex ore suo quo causa eius læderetur: ac præstitit mira patientia .i. tolerantia fidẽ .i. fidelẽ exhibitionẽ promissi: laceratus ẽt plurimis uerberibus: & ipositus eculeo .i. tortorio illi istrumẽto in quod extendebãtur quasi in asperrimũ dorsum æqui qui torquebantur: & ustus etiã laminis cãdẽtibus .i. ignitis: subuertit omnem uim accusatoris: salute rei.s. dñi sui custodita. Fortuna potest argui .i. accusari & improbari merito q inclusit .i. obfuscauit noie seruili: spiritum .i. animũ tã piũ: & tam fortẽ.

Consulem autẽ. Hic. C. Marius filius fuit eius Marii q bella ciuilia gessit aduersus Syllã qui septimo consulatu suo mortuus est: deinde in filiuꝫ bella migrarunt: qui uictus a Sylla se præneste recepit: ubi quũ obsideretur: tentauit p cuniculos egredi: quod quũ nõ posset quia custodirentur a Syllanis militibus a seruo suo se iussit occidi: ne in potestatẽ hostiũ ueniret. Plutarchus uero in uita Marii illũ dicit sibi mortẽ intulisse. Sortitũ: quia obsessa diu fuisset a Syllanis: tandẽ capta fuit: crudeliterqꝫ uexata: nam ut in capitulo de crudelitate uidebimus: quinqꝫ millia Prænestinorũ crudeliter Sylla iussit occidi. Cuniculi: Subterranei meatus a similitudine aialis q cauernis subterraneis delectatur. Cũ quo mo. sic eni inter se conuenerant. ut quando effugere non possent: simul morerẽtur. Perstrictũ: Leuiter uulneratũ: ne in hostiũ manus deuenirent. Cum magna si. quia occurrebat illud quæ fides ẽ occidere dominũ respondet: quia magna p̃mia proposita fuerant ei: qui Mariũ uiuũ uictoribus tradidisset. Cedit: uincitur.

Neque illustre quod sequitur Mortuo propter seditionẽ Tiberio gracco ut in capitu. de somniis diximꝰ C. Gracchus uisa per quietem fratris imagine dicentis: quantum uellet cunctaretur omnino sibi pereundum esse eodem quo ipse exitio periisset: cœpit eadem uia grassari in senatum qua frater per leges scilicet tribunitias seditiões excitare: quare motus senatus q id ad reipublicæ euersionem quodammodo spectare uidebatur: decreuit ut Opimius consul uideret ne quid respub. detrimenti caperet: quæ summa potestas in atroci negocio dabatur magistratui more Ro. ut posset exercitum parare: bellum gerere: coercere omnibus modis: socios atqꝫ ciues domi militiæ imperium consuli eius est. Itaqꝫ opimius consul cum armata manu. C. Gracchum persequitur: ille se in Auentinum montem cum multitudine armata recepit. Contra exercitu ducto: cæsoqꝫ Fuluio eius collega fuga facta & Gracchus se in templum Dianæ contulit: ibiqꝫ sibi manus uoluit inferre sed a Licinio & Pomponio fidissimis familiaribus prohibitus est: hortatusqꝫ inde quã primum aufugere: quem corporibus suis tã diu protexerunt fugientem: quoad cæsi sunt. Ille ubi uidit se inimicorum manus euadere non posse: cum Philocrate seruo qui

De quodam seruo Caii Marii. Ca. DCLVII.

Consulem autem Caium Marium prænestinæ obsidionis miserabilem exitum sortitum cuniculi latebras frustra euadere conatum: leuiqꝫ uulnere a Thelesino cum quo mori destinauerat perstrictum: seruus suus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret: gladio traiectum interemit: cum magna præmia sibi proposita uideret: si eum uictoribus tradidisset. Cuius dexteræ tam oportunum ministerium nihil eorum pietati cedit: a quibus salus dominorum protecta est: quia eo tempore Mario non uita sed mors in beneficio reposita erat.

¶ Consulẽ autẽ Caiũ Mariũ sortitũ miserabilẽ exitũ: quia captionẽ prænestinæ obsidionis conatũ euadere: latebras cuniculi .i. ductus subterraneos quo sub terra exire sperabat: frustra: quia agnitus & deprahensus a syllanis est: & perstrictũ .i. sauciatũ quasi in superficie corporis: leui .i. modico & nõ profundo uulnere: a Thelesino.s. socio fuge: & itidẽ proscripto: cũ quo destinauerat mori.s. mutuis uulneribus: quia Marius Thelesinum letaliter uulnerauerat eo pacto ut ille sic uulneratus mariũ quoqꝫ feriret: ille autem uel q non ualuit iam deficientibus uiribus aut q nefas putauit tantũ uirũ occidere: leuiter perstrinxit pectus eius ferro. Seruus suus (propter hoc relatiuum antecedens obliqui casus præposui in ordine) interemit traiectum gladio: ut faceret expertem idest imunem crudelitatis Syllanæ cum uideret magna præmia proposita sibi: quia libertatem & æs ingens: si tradidisset uictoribus eũ.s. Mariũ uiuũ: quia cadauer non erat Marius sed Marii. Cuius.s. serui ministerium dexteræ tam oportunũ idest suo loco & tempore factum: nihil cedit pietati eorũ a quibus salus dominorum est protecta: quia non uita sed mors erat Mario reposita in beneficio idest habita pro beneficio eo tempore.

De Philocrate seu Euporo seruo Gracchi. Capitulum. DCLVIII.

Neque illustre quod sequitur. C. Gracchus ne in potestatem inimicorum deueniret: Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit: quas cum celeri ictu abscidisset: gladium cruore domini sui madentem per sua egit præcordia. Euporum alii hunc uocitatum existimant: ego de nomine nihil disputo: familiaris autem tantummodo fidei robur admiror: cuius si præstantiam animi generosus iuuenis imitatus foret suo non serui beneficio imminentia supplicia uitasset: nunc commisit ut Philocratis q̃ Gracchi cadauer pretiosius iaceret.

¶ Aeque &c. exemplum sup. aut factum serui qđ sequitur: est sup. aeque. i. aequaliter illustre. s. ut iam dictum. C. Gracchus ne deueniret i potestatem inimicoꝶ. s. Lucii Opimii & alioꝶ nobilium: prebuit philocrati quez Euporum Macrobius dictum uult: seruo suo: ceruices. s. suas incidendas: quas cum seruus ille abscidisset ictu celeri: priusq̄ inimici aduenissent: egit per sua precordia. i. pectora usq3 ad penetralia cordis: gladium madentē. i. madefactum cruore domini. i. sui Gracchi. Alii existimant hunc. s. seruū uocitatum Euporum: ego nihil disputo de nomine: autem pro sed: admiror robur. i. firmitatem fidei tantummodo familiaris. i. serui in familia eius educati. Cuius. s. serui prestantiam animi: si iuuenis generosus. s. Gracchus ipse: foret. i. esset imitatus: ipse uitasset supplicia imminentia beneficio suo: quia seipsum interemisset sicut seruus fecit: non serui: nunc. i. ex hac pusillanimitate: commisit. s. C. Gracchus: ut cadauer Philocratis. s. serui: iaceret pretiosius. i. maioris aestimationis q̄ gracchi. s. hominis nobilissimi: qa omnes qui seruum insontem ob amorem domini fortiter in gladium domini incubuisse uiderunt: generositatem animi eius laudauerūt: uituperantes uecordiam Gracchi qui non a se sed a seruo interfici sustinuit. In q̄ Gracchi criminatione liberet mihi cum authore huius operis disceptare. Quaererem enim quare nū idem dederit Vitio mario tam robusti animi uiro semper comperto: & sex centis aliis qui aut ab amicis: aut a seruis id beneficii miserabilis exegerunt: ut ab illis non a se interempti caderent? Certe eam legem prescripsit in pectoribus nostris optimus maximus conditor noster: qua cognosceremus solius naturae iudicio nefas esse animam quam depositariam a deo accepimus nostris manibus non repetitam eiicere: neq3 est sanus animus censendus qui non abhorreat sibi manum inferre: cum tamen tanta possit esse calamitas: tantumq3 instare mali: at mors sit uita dulcior. Non est ergo tantope dānandus Gracchus sibi q̄ manum inferre nō sustiuerit: sed q̄ a quocūq3 occidi meruerit: si modo meruit.

De Pindaro liberto Cassii.
Cap. DCLIX.

Alia nobilitas. Alius furor: sed fidei par exemplum. Pindarus. C. cassium philippensi praelio uictū nuper ab eo manumissus iussu ipsius obtrūcatum insultationibus hostium subtraxit: seq̄ e cōspectu hominum uoluntaria morte abstulit: ita ut ne quidem corpus eius absumpti inueniretur. Quis deorū grauissimi sceleris ultor illam dexteram quę in necem patriae parentis exarserat tanto torpore alligauit ut se tremebundum pindari genibus submitteret: ne publici parricidii quas merebatur pœnas arbitrio pii uictoris exolueret? Tu profecto Tu diue Iuli coelestibus tuis uulneribus debitam exegisti uindictam perfidum erga te caput sordidi auxilii supplex fieri cogendo eo animi ęstu cōpulsum ut neq3 retinere uitam uellet: neq3 finire manu sua auderet.

¶ Alia no. &c. Cum laude seruorum taxat pusillanimitatem dominorum & precipuae Caii Cassii dicens Alia nobilitas supple. sequitur sugillanda Alius furor sup. fuit in ea repertus sed exemplum fidei. par. i. aequalis roboris: Pindarus subtraxit insultationibus hostium: scilicet Augusti & Antonii: Caium Cassium uictum praelio philippensi. i. iuxta pharsaliam: obtruncatum iussu ipsius. s. Cassii manumissus. i. qui pindarus erat manumissus: nuper. i. pauloante illud tempus: & ita libertinae conditionis non seruilis erat: & abstulit se. s. ipsum e conspectu hominum morte uoluntaria ita ne quidem. i. ut non saltem corpus eius absumpti inueniretur: quia fortasse cum eo solus fugiebat: in sacrum deorum nemus se proripuerunt. Ibiq3 Philocrates eum occidit: & super occisum se quoq3 interēptū proiecit. Aliter legitur in uita Gracchorum: nam utrumq3 in manus inimicorum deuenisse tradit Plutarchus: & alterum a Scipione Nasica: alterum a Lucio Opimio fuisse caesos: ut i capitulo de somnus & alibi dixi in 9. Macrobius uero de saturnalibus hūc seruū Eporū nominatum fuisse dicit: q̄q̄ alii Philocratem dictum uelint: qui dum aliqua spes salutis affuit: fidissimus comes dominū quacunq3 potuit ratione tutatus est: ubi uidit iā desperatum esse & dominum occidisse: & super caesum scissis proprio uulnere uisceribus animam effudisse dicebatur Euporū. Quem alii Philocratē appellant. Familiaris: Quia i eius familia nutritus fuerat: ideo hanc ei fidem prestitit. Cuius si praestantiā. Dicit hūc Gracchum laudabiliorem futurum fuisse si mortem sibi consciuisset: q̄ si a seruo beneficium suscepisset. Praestantiaz: alias praesentē fortitudinē: robur. Pretiosius: ob fortitudinis aestimationē i Philocrate non in Graccho.

Alia nobilitas: alius furor: pindarus cassium. Hoc idē pindarus exhibuit cassio qđ euporus graccho: nam cū cassius & brutus contra Marcum Antoniū triumuirum octauium Augu. arma sumpsissent pro re[illegible] libertate tuenda q̄q̄ eis aduersa fortun[illegible] contigerit cumq3 uaria uictoria pugnassent tandem i campis philippicis cōparatis utrinq3 copiis extremo praelio dimicarunt & in dextro cornu Octauianus: in sinistro uero Antonius: item in dextro Brutus in sinistro cassius erant: forte ita accidit ut cōserta pugna caesar in dextro Cassius in sinistro cornu uinceretur: Sed nihil aliud Bruti & Cassii res deduxit in perniciem q̄ q̄ Brutus Cassio ueluti uictori non tulit auxilium: nec Cassius brutum ueluti uictum potuit expectare. nam brutus iam caesaris castra per milites suos capta diripuerat: caedemq3 ingētem in illis fecerat. ad duo. n. milia lacedaemoniorum qui nuper in auxilium caesaris uenerant praeter castrorum praesidia caesa sunt. Cassius uero cum se in collem quendam recepisset unum e centurionibus suis nomine tuneum exploratum cuncta dimittit: qui cū tardius rediret existimans cassius fuisse illū ab hostibus interceptum hostesq3 ex omni parte uictores esse ignarus omnium quae a bruto facta fuerant desperatis rebus omnibus in tabernaculum sese contulit: ex libertis unum nomine pindarum secum trahens quē ad eos casus sibi parauerat: obducta ueste caput obtegens iugulumq3 enudans sese illi feriendum praebuit. Auulsum ab humeris caput repertum est. At pindarum post caedem hic nemo hominum uidit: ex quo plaerisq3 scrupulum dedit q̄ iniussus uirum interfecisset. Quis deorum grauissimi. Nihil tāta adulatione putidius. nam ad tyberii assentatio-

nem hoc dicit nescire se quis deorum cassii manus alligauerit: quæ pauloante in cæsa tis necem exarserant: nunc in ipsum tantope re elanguerint ut sibi mortem inferre trepida rent. maluerit quoqʒ cassius serui beneficio q̄ uirtute sua parricidii poenas euadere. Tu p̄ fecto. Iuli Pergit in assentatione sua cum di cat Cæsaris numen grauiter ultum cædeʒ in iuriamqʒ suam qui Cassium summæ aucto ritatis uirum sordido seruo supplicem fieri coegerit: ut sibi mortem inferret quam ipse sibi conficere non auderet. Exarserat incitata fuerat. Torpore. Lãguore Animi: æstu idest fluctuatione. Sordidi auxilii Quia implora uit auxiliū serui.

ADiuuxit se cladibus. C. Plotius. Hic Plotius a triumuiris proscriptus cū i salernitão agro deliteſceret eo triū uirorum carnifices missi qui diligenter illum inuestigarent & occiderent: latentes seruos depræhēderunt quos tormentis adactos co gere non potuerunt ut dominum indicarent: sed ille miseratione motus q͞ tam crudeliter lacerarentur processit in publicum & se iugu landum præbuit. Serui igitur q̄tum in ipsis fuit dominum suum ab inimicis fideliter tutū præbuerunt: dicit tamen hūc ex deliciis suis se detectum: nam quia delicatiore genere ui tæ semper fuerat abusus ut corpus præcio sissimis unguentis quotidie perfunderet nūc persecutores ueluti canes sagaces ungueuto rum odore qui ad nares peruenerat tractos ad locum mirifice spirantem peruenisse & la tentes seruos inuenisse. Plinius lib. xiii. natu. hist. L. inqt plotii bis consulis censorisue fra trem proscriptum a triumuiris in salernitana latebra unguenti odore proditū constat: quo

Salernuʒ dedecore tota absoluta proscriptio est Saler nitana. De salerno. Est autem salernum ci uitas Lucaniæ &c. Et odore unguenti. Quo se perfundebat Sagax Solers & callida & astuta. sagaces canes odorisequi dicuntur Odorata est: Odore persensit more canum qui sagaces idest boni ferarum indagatores nasci solent. ordo autem est sagax cura eo rum qui miseros prosequebantur inducta istis uestigiis est odorata abditum cubile fu gæ eius. Torti: Cruciati tormento affecti Multum Quantum ad magnitudinem sup plicii. Diu quantum ad temporis longitu dinem. Quod certamen mutuæ beniuolen tiæ. Dominus inquit & serui de mutua be niuolentia inter se certasse uident uter utros magis diligeret: sed cum eorum fides miris laudibus efferenda sit non facile diiudicari potest fœliciores ne fuerint serui qui tam pium & misericordem dominum nacti sunt ut eorum suppliciis: uitam postponere non dubitauerit moriqʒ maluerit q̄ eos diutius torqueri an dominus qui tam constãtem ser uorum fidem in sua salute fuerit expertus Arduum difficile.

sis in puteum aut uoraginem aliquam se demisit. Quis deorum ultor gra uissimi sceleris. s. parricidii aut necis cæsaris (cui nimis abiecte adulatur in gratiam tyberii Cæsaris cui hoc opus dedicauit) alligauit tãto torpo re illam dextram. s. Cassii: quæ exarserat in necem parentis patriæ. s. Iulii Cæsaris: ut submitteret se tremebundam genibus Pindari ne exolueret ar bitrio pii uictoris. uideliʒ Augusti: poenas publici parricidii quas merebat Respondet. tu profecto diue Iuli exegisti uindictam debitam uulneribus tuis cælestibus. i. in corpore cælo debito exceptis. cogendo caput perfidi erga te. i. a parte totum cassium ipsum fieri supplex. i. supplicẽ auxilii sor didi. s. a liberto impendendi (Oliuerius legit sordibus auxilii: sunt qui le gant sordidis auxiliis: quarum lectionum nullam damno: sed primam am plector): compulium eo æstu id est angustiatione animi: ut neqʒ uellet re tinere uitam: neqʒ auderet finire manu sua. quod certe plus decuisset si ue rum censorem nactum fuerit.

De seruis Caii Plotii Planci & de ipso Caio Plan co Cap. DCLX.

ADiuxit se his cladibus: C. Plotius Plancus Mu nacii planci consularis & censoris frater: Qui cum a triumuiris proscriptus in regione saler nitana lateret delicatiore uitæ genere & odore unguenti salutis occultam custodiam detexit. Istis. n. uestigiis eo rum qui miserum persequebantur sagax inducta cura abditum fugæ eius cubile odorata est a quibus compræ hensi serui latentes multumq; ac diu torti negabãt se sci re ubi dominus esset. Nõ sustinuit deinde plancus tam fideles tamq; boni exempli seruos ulterius cruciari: sed processit in medium iugulumq; gladiis militum obie cit. Q dcertamen mutuæ beniuolentiæ arduum digno sci facit utrum dignior dominus fuerit qui tam constã tem seruorum fidem experiretur: an serui q tã iusta do mini misericordia quæstionis seuitia liberarentur.

¶ Adiunxit &c. Caius Plotius Plancus frater Munatii planci consularis & censori sup. uiri. adiunxit se his. i. similibus cladibus. Qui. s. C. Plotius cum. i. quando ipse proscriptus a triumuiris. s. Augusto Antonio & lepi do: lateret in regione Salernitana detexit. i. reuelauit custodiaʒ salutis suæ occultam. i. latentem in genere uitæ delicatiore: & pro. i. odore unguenti: quia in tanta calamitate se unguentis delibuere miser non destitit: Enim. i. quia cura sagax. i. solertis nasi & odorisequa: quasi canum uenaticorum: eorū qui sequebantur miserum odorata est. i. odore persensit istis uestigiis. i. in diciis unguenti: cubile eius fugæ abditum. i. latebras eius. A quibus scili cet persecutoribus: serui: latentes comprehensi: torti multum ac diu nega bant se scire ubi dominus. s. suus esset. Plancus non sustinuit deide seruos tam fideles & tam boni exempli cruciari ulterius: sed processit in mediū: & obiecit: iugulum. s. suum gladiis militum. Quod certamen mutuæ beni uolentiæ: facit arduum. i. difficile dignosci utrum dominus fuerit dignior qui experiretur tam constantem fidem seruorum: an serui supple fuerint digniores qui liberarentur sæuitia quæstionis id est inuestigationis domi ni per tormenta & cruciatus maximos tam iusta misericordia domini.

De quodam seruo panopionis. Ca. DCLXI.

QVid urbani Panopionis ſeruus: ꝗ admirabilis fidei? Qui cum ad dominum proſcriptum occidendum domeſticorum indicio certiores factos milites in reatinam uillam ueniſſe cognoſceret: cõmutata cum eo ueſte: permutato etiam annulo illũ poſtico clam emiſit. ſe autem in cubiculum ac lectulum recepit: & ut panopionem occidi paſſus eſt. Breuis huius facti narratio: ſed non parua materia laudationis: nam ſi quis ante oculos ponere uelit ſubitum militum accurſum: cõuulſa ianuæ clauſtra minacẽ uocẽ: truces uultus: fulgentia arma: rem uera æſtimatione proſequetur: nec ꝗ cito dicitur aliquem pro alio mori uoluiſſe tam id ex facili etiam fieri potuiſſe arbitrabitur. Panopion autẽ quantum ſeruo deberet amplum ei faciendo monumentum ac teſtimonium pietatis grato titulo reddendo confeſſus eſt. Contentus eſſem huius exemplis generis: niſi unum me dicere admiratio facti cogeret.

QVid urbani panopionis. Macrobius ſaturnalium libro primo hoc idẽ refert exemplum Panopiõ proſcript9 cum in reatinam uillam delatus forte lateret: milites ad eum occidendum miſſi ſunt: quod cum ſeruus comperiſſet & ueſtem cũ domino cõmutauit & annuluꝫ accepit in cubiculum ac lectum aſcendit: ac pro eo mortem ſubire non dubitauit. Poſtico: poſticum latens oſtium in poſteriori parte domus poſitum. Hor. poſtico falle clientem. Nec ꝗ cito dicitur. non ita eſt inquit ut ꝗ facile dicitur pro alio quiſpiam mori uoluiſſe tam facile etiam potuiſſe credetur: nam niſi ſumma & ineſtimabili fide præditus ſeruus iſte fuiſſet poterat militum impetu minisqꝫ deterreri: ut fugientem dominum indicaret. Titulo. Naꝫ in ſepulchro iuſſit inſcribi titulum. hic poſitus ſeruus qui pro domino mori non dubitauit.

ASCENSIVS.

¶ Quid: modus eſt interrogandi. q.d. quid dicit lector uel auditor: Seruus Panopionis Vrbani. ſ. dicti: ꝗ. i. quantum admirabilis fidei. i. fidelitatis in dominum ſup. fuit. q.d. plurimum. Vtpote qui cum cognoſceret milites. ſ. proſcribẽtium: factos certiores. i. edoctos indicio domeſticorum. i. familiarium Panopionis qui indicarant ipſum eſſe in uilla ſua ueniſſe in uillam reatinam ad occidendum dominum. ſ. Panopionem proſcriptum: ueſte commutata cum eo. ſ. domino ſuo: & annulo etiam permutato: emiſit illum. ſ. dominum ſuum: clam. ſ. militibus: poſtico. i. per oſtium poſterius cum milites anterius pulſarent. autem pro ſed: ſeruus recepit ſe. ſ. ipſum: i cubiculum ac lectulum. ſ. domini ſui: tanꝗ in locum tutum: & paſſus eſt ſe occidi ut Panopionem. Narratio huius facti eſt breuis: ſed materia laudationis eſt non parua. i. magna Nam ſiquis uelit ponere ante oculos. ſ. mentis: accurſum militum. ſcilicet terribilem utpote animo interficiendi: clauſtra ianuæ conuulſa. ſ. e cardine ſuo: uocem. ſ. militum minacẽ: uultus truces. i. truculentos: arma. ſ. diſtricta: fulgentia: tunc ſup. aut talis proſequetur rem æſtimatione. i. ponderatione uera. i. iuſta: nec arbitrabitur ꝗ. i. ꝗtum cito dicitur aliquem uoluiſſe mori pro alio: id potuiſſe fieri etiam ex tam facili. Autem pro ſed Panopion confeſſus eſt quantum deberet ſeruo: quia ſalutem ſuam: faciendo ei monumentum amplum: ac reddẽdo titulo grato. i. inſcriptione grati animi indice teſtimonium pietatis: quia inſcripſit in monumento hic poſitus qui pro domino ſeſe obtulit hoſti. Sane quia tale monumentum extruxit certum eſt in urbem ad priſtinam dignitatem rediſſe. unde non dicam a triumuiris ꝓtectiptum ſed aut a Sylla aut a Mario: aut ab alio cuius factio non diu ſtetit. Author ãt ad ſequens exemplum apte inferendum ſubdit. Ego eſſem contentus exemplis huius generis. ſ. de fide ſeruorum: niſi admiratio facti cogeret me dicere unum. ſ. exemplum quod ſequitur.

De Seruo Antii Reſtionis Cap. CCLXII.

ANtius Reſtio proſcriptus a triumuiris cũ omnes domeſticos circa rapinam & predam occupatos uideret ꝗ maxime poterat diſſimulata fuga ſe penatibus ſuis intempeſta nocte ſubduxit: cuius furtiuum egreſſum ſeruus ab eo uinculorum pœna coercitus inexpiabiliqꝫ litterarum nota per ſummã oris contumeliam inuſtus curioſis ſpeculatus oculis: atqꝫ ueſtigia huc atqꝫ illuc errãtia beniuolo ſtudio ſubſecutus lateri uoluntarius comes arrepſit. Quo quidem tam exquiſito: tãqꝫ ancipiti officio perfectiſſimum ſpectatę pietatis cumulum expleuerat. His. n. quorum fœlicior in domo ſtatus fuerat lucro intẽtis ipſe cum nihil aliud ꝗ umbra & imago ſuppliciorum ſuorum maximum ſibi eſſet emolumentum eius a quo tã grauiter punitus erat:

ANtius reſtio. Hoc etiam ſuperiori conferri poteſt: antius iſte reſtio proſcriptus & ipſe a triumuiris profugerat in uillam ibiqꝫ latebat & cum omnes eius domeſtici cognita proſcriptione in diripienda illius domo eſſent intenti: unus tantũmodo ſeruus q grauibus pœnis: ab ipſo domino fuerat affectus. nam illum ſæpiſſime uerberibus ceciderat: uultum etiam ipſius inuſtum turpibus ſignis notatum deformem reddiderat: ſe tamen illius fugæ fideliſſimuꝫ comitem præbuit & dominum ab inſtanti morte liberauit. nam ubi ſenſit perſecuteres adeſſe inopem quendam ſenẽ occidit & ſtructo rogo pro domino cremauit quærentib9 deinde militibus: ubi nam eſſet Antius rogũ oſtendens illic eſſe dixit: quibus ei credentibus: dominus tam fidelis ſerui beneficio tũc mortem euaſit quod quidem eo uidetur admirabilius: quod de illo tam peſſime meritus fuerat: magnum profecto pietatis & fidei documentum hoc uno efficio ſeruus ille præſtitit. Macrobius ſaturnaliũ lib. i. auſhet Valerius maximus

huius historiae multa fidelitatis seruorũ exẽpla cõmemorat. Circa rapinam.id.n.sibi gratum erat ut ad praedam intenti non sibi impedimento forent. Inustus. Sugillatus candẽti ferro ne nota facile deleri posset. Ancipiti Ambiguo:quia in eodem se periculo exponebat. Spectatae.probatae. Quo quidem tã exquisito. Adimpleuerat inquit cumulatum pietatis officium se fugae cõmunicaten cuz salutis discriminae praestando uerum nõ hac re contentus maiora fecit. His.n.quoruz foelicior. Vere inquam pietatis cumulum expleuerat: comitando fugientem dominum:nam caeteri qui liberalius habiti fuerant a domino melioriqz fortuna usi ad diripiendas illi9 opes se conuerterant:hic qui domini supplιciorum erat imago:quippe ab illo saepius laceratus eius salutem protexit eamqz suuz cẽ emolumentum uoluit. Emolumentum: utilitatem & lucrum:dictum eo q̄ mentem molliat: His enim. Caeteris.i.seruis qui liberali9 habiti fuerant a domino diripiẽdis illius bonis intentis. Intentam digito.demonstrans rogum piaculis poenis & notis.

salutem uendicauit:cũqz abunde foret irã remittere adiecit etiam charitatem: Nec hactenus beniuolentia:processit:sed in eo conseruando mira quoqz arte usus est: nam ut sensit cupidos sanguinis milites supuenire amoto domino rogum extraxit:eiqz egentem a se compraehensum & occisum senem superiecit:interrogantibus deinde militibus ubinã esset Antius:manum rogo itẽdẽs ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis uri respondit Quia uerisimilia loquebatur habita ẽ uoci fides Quo euenit ut Antius statim quaerendae icolumitatis occasionem assequeretur.

¶ Antius Restio proscriptus.i.scripto publice proposito morti ubicũqz reperiatur addictus:a triumuiris.s.Aug. & Antonio & Lepido cum uideret omnes domesticos occupatos circa rapinam & praedam:inimici hominis domestici eius.fuga dissimulata.i.occulta per dissimulationem maxime q̄.i.q̄tum poterat subduxit.i.clanculam subtraxit se penatibus suis i.domui suae:nocte intempesta.i.pauloantemediã:qua nullus agẽdi opportuna tempestas est:cuius.s.Restionis egressum furtiuum.i.occultum: seruus coercitus.i.cohibitus ab eo:poena uinculorum.i.qui diu retentus fuerat in uinculis:inustus.i.notatus & defamatus per inustionem nota litterarum inexpiabili.i.indelebili:nam candenti ferro inscripserat fronti eius notam ignominiae:utpote fur furcifer.fugitiuus nequam seruus.aut quod simile per summam cõtumeliam.i.deformitatem:oris.i.faciei.speculatus oculis curiosis.i.diligentibus atqz subsecutus beniuolo studio uestigia s.domini:errantia.i.more errantium ex industria reflexa:huc atqz illuc arrepsit.pedetentim aduenit comes uoluntarius lateri.s.domini. Quo quidem officio.i.benigno plus q̄ debito obsequio tam exquisito.i.singulari & tam ãcipiti.i.dubio euẽtus:quia si cum domino depraehensus fuisset cum illo poenas luisset ipse seruus expleuerat perfectissimum cumulũ pietatis. Enim pro quia:his.s.domesticis & seruis aliis quorum status fuerat foelicior in domo scilicet Restionis Intentus.i. cum esset intenti lucro.ipse cum nihil aliud q̄ umbra & imago suppliciorum suorum.i.quae pertulerat esset sibi maximum.i.praecipuum:emolumentum.i.lucrum quod a domino fuerat assecutus nihil enim rapere uoluit:nec aliud a domino acceptum ostendere poterat praeter oris deformationem & uinculorum uestigia:uendicauit.i.procurauit & ut sibi debitam asseruit:salutem eius.s.domini sui:a quo punitus erat tam grauiter. Cũqz.i.& quum foret abunde.i.plus q̄ satis remittere iram.s.ob contumeliam illatam:adiecit &.i.etiam:charitatem.i.singularem dilectionem. Nec beniuolentia sup. eius in dominum processit hactenus:sup.duntaxat.i.solum ad hanc usqz beneficentiam sed usus est quoqz.i.etiam mira arte in conseruando eo.s.domino suo. Nam ut.i.postq̄ sensit milites cupidos sanguinis.s.domini sui:superuenire.s.ad locũ profugii:extraxit rogum.i.pyram:domini amoto.s.prius.i.in locum aliquem secretiorem abstruso:& superiecit.i.desuper iniecit:ei.s.rogo senem.s.aliquem egentem.i.mendicum & pauperem compraehensum & occisum a se deinde militibus q tam aduenerant:interrogantibus ubinam Antius.s.dominus eius esset:ipse intendens manum rogo.i.in rogum aut rogũ uersus:respondit illum uri ibi.i.in illo rogo piaculis.i.poenis purgatricibus crudelitatis:datis sibi scilicet seruo crudelia a domino passo. Et sup.quia loquebatur uerisimilia.fides est habita uoci.i.dicto eius. Quo euenit ut Antius assequeretur id est obtineret statim id est paulopost cum sciret se non amplius quaeri occasionem incolumitatis.i.salutis quaerendae scilicet per fugam maturam.

De mutatione morum. Tit.IX.

Multum animis hominum. Valerius scripturus de mutatione morum & fortunae id agit ut ostendat cognitionem morum mutationis atqz fortunae nobis utilem esse & sic beniuolentiam captat a persona auditoris cum ostendat se rem utilẽ esse scripturum:& quia occurrebat illud qd prodest scire mutationes morum & fortunae dicit ex hoc id boni consequimur:ut cũ aliorum fortunas uideremus eẽ mutatas ut qui in sordida & abiecta conditione positi : ad celsiorem dignitatis graduz euaserint & nos quoqz de rebus nostris melius sperare poterimus. Fiduciae adiicere: Cũ uiderimus alio

De mutatione morum & fortunę. Ti.IX.

Multum animis hominum & fiducię adiicere & sollicitudinis detrahere potest morum ac fortunae in claris uiris recognita mutatio:siue nostros status:siue proximorum ingenia cõtemplemur. Nam cum aliorum fortunas spectando ex conditione abiecta:atqz cõtempta ĩ claritatem emersisse uideamus: quid oberit quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus:immemores stultum esse perpetuae infoelicitatis se damnare:spemqz quae etiam incerta ratione fouetur interdum certam in desperationem conuertere.

¶ Multam &c. Praefatio est in exempla mutationis morum & fortunae: complectens commoditatem eiusmodi contemplationis ac lectionis. Ordo est Mutatio morum ac fortunae recognita in claris uiris potest: & idest simul adiicere animus hominum multum fiductae & detrahere multum sollicitudinis: siue contemplemur status nostros .i. praesentis uitae: hoc ē tempore quo haec scripta sunt: siue ingenia proximorum .s. statui nostro: hoc est pauloante defunctorum: Nam cum nos spectando fortunas aliorum: uideamus .s. nonnullos emersisse. ex conditione .i. statu uitae: abiecta atq; contempta in claritatem .i. splendorem rerum & nominis: quid aberit aut potius oberit quin & .i. etiam: ipsi .i. nos: cogitemus semper meliora de nobis? memores superiorum id est cum simus memores: stultum esse damnare se perpetuae infoelicitatis: & conuertere spem quae souetur interdum ēt ratione incerta .i. dubia: in desperationem certam id est non dubiam: quod qui faciunt in spem nimirum peccant. Est ergo bona ratio ad spem nos erigendi.

De Manlio Torquato filio Lucii Manlii Torquati. Ca. DCLXIII.

Manlius autem Torquatus adeo hebetis atq; obtusi cordis iter initia iuuentae existimatus est: ut a patre manlio amplissimo uiro quia & domesticis & reipu. usibus inutilis uidebatur rus relegatus agresti opera fatigaretur: postmodum patrem reum iudiciali periculo liberauit: filium uictorem q; aduersus imperium suum cum hoste manum conseruerat securi percussit: patriam latino tumultu fessam speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunae nubilo contēptu adolescentiae perfusum quo senectutis decus eius lucidius enitesceret.

¶ Manlius autem Torquatus .s. filius Lucii Torquati existimatus inter initia iuuentae cordis adeo hebetis atq; obtusi ut relegatus rus .i. ad opus rusticum: a Manlio patre .s. eius uiro amplissimo: quia uidebatur inutilis usibus & domesticis & reip. fatigaretur opera .i. operatione & exercitio agresti: liberauit postmodum patrem reuz periculo iudiciali de quo supra habitum est. & Oliuerius iterum recitat: percussit securi filium uictorem q; conseruerat manum .i. praelium cōmiserat cum hoste: aduersus .i. contra imperium suum. Credo (inquit author) perfusum in hoc nubilo fortunae contemptu adolescentiae idest quia eius adolescentia contemnebatur & pro insipienti habebatur: quo idest ideo ut decus senectutis eius enitesceret lucidius.

De Scipione Aphricano superiore. Capitulum. DCLXIIII.

Scipio autem aphricanus superior quem dii immortales nasci uoluerunt: ut esset in quo uirtus se per omnes numeros hominibus efficaciter ostenderet: solutioris uitae primos adolescentię annos egisse fertur: remotos quidem a luxuriae crimine sed tamen punicis tropheis deuictae carthaginis ceruicibus imposito iugo teneriores.

rum fortunas esse mutatas non esse desperādum de nobis aut de filiis nostris q; turpioris uitae futuri sint. Sollicitudinis: unum sequitur ex altero: nam quia fiduciam sumit ideo sollicitudinem deponit. Stultum esse: Cuz uideamus inquit multos abiectae obscuraeq; conditionis homines mutata fortuna ad claritatis fastigium euasisse: stultum est de humili fortuna nostra desperare & nos quasi perpetuae infoelicitatis damnare. Spē: spes est bonorū futurorū expectatio.

Manlius torquat9. De hoc uiro multis in locis carptim diximus: nūc ēt tota historia repetenda: sed breuitatis grat a dicemus tantum quae necessaria sunt: hic a pueritia ad adultam aetatem obtusioris ingenii tardiorisq; linguae adeo fuisse dicitur ut a. L. patre imperioso uiro asperiorisq; naturae fuerit ex urbe quodam modo relegatus & rure iussus habitare quasi reip. ciuis futurus semper inutilis: eius uero mores adeo mutati sunt: ut & patri & reip. utilissimus euaserit. Nam quomodo patri utilis fuerit diximus in ca. de pietate. Idem mox cum Gallorum exercitus super ripas anienis castra posuisset romaniq; obuiam exissent: & gallus magnitudine insolita ponte occupato prouocaret ad praelium siquis esset uir fortis Romanorum haesitantibus aliis dictatorem suum adiit: & obtenta pugnandi extra ordinem licentia: hostem exultantem more gentis & armis aureis gloriantez: fortis ipse magis q̄ ornatus miles: & utilibus magis q̄ fulgentibus armis exanimē nihil amplius intulit ludibrii: q̄ ut torquem aureum unum dūtaxat illi abstulerit: hinc militari suorum gaudio ac fauore ortum torquati nomen: coronam praeter haec auream dictator illi dono dedit ob insigne uirtutis: tantum denique momēti in hoc duello fuit ut nocte proxima clam gallorum exercitus abscederet. Vir hic magnus in primis ut ait Cicero: & qui indulgens in patrem: Idem acerbe seuerus in filium: quem q; contra suum edictum prouocatus cuz hoste pugnasset q̄uis uictorez: iussit interfici bello latino quod tertio eius consulatu gestū est: quo fusi caesiq; latini fuere adeo ut uix pars quarta superfuerit ubi ea consulis uirtus fuit: ut constet quacunq; in parte dux fuisset eo inclinatura fuisset uictoria. Hebetis: Rudis: negligentis & prope uecordis. Obtusi tardi & stupidi Cordis: animi & ingenii. In hoc fortunae nubilo. Credo inquit ideo uoluisse fortunam huius adolescentiam obscuriorem esse ut senectus fieret illustrior. Relegat9 quasi exul in agris uiuebat & raro cōmigrabat in urbē rustico operi semper intentus. Manlius Torquatus.

Scipio autem. De aphricāo superiore uaria ferunt scriptores: naz ualerius illum primis adolescentiae annis solutioris uitae fuisse dicit: quod Aulus Gel. similiter sentire uidetur in ea quaestione quam Scipio superior.

de alexandri & scipionis continentia facit ī qua Scipionem ostendit Alexandro præferē dam. In fine tamen ita subiungit. Sed hanc utranqꝫ declamatiunculam super Alexandro & Scipione celebrauerunt. hi quibus abūde ingenii & ocii & uerborum est nos satis habebimus quod ex historia est id dicere. scipionem istum uero ne an falso incertum est fama tamen cum esset adolescens haud sincera fuisse & prope modum constitisse. horsce uersus: a. Cn. Neuio poeta in eū scriptos esse. etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose cuius facta uiua nunc uigent: qui apud gentes solus præstat: eum suus pater cum pallio uno ab amica abduxit his ergo uersibus credo adductum Valerium antiatē aduersus omnes scriptores: sic de scipionis moribus sensisse & eum puellam illam captiuam non redditam a scipione atqꝫ in delitiis amoribusqꝫ ab eo usurpatam alii ferme omnes hanc in omni ætate continentissimum fuisse tradunt. Nam & idem Aulus gellius alio loco dicit: hunc eodem quo alexander ostento natum diuinæ uirtutis fuisse: idqꝫ res ab eo clarissime gestas planæ testari: atqꝫ in primis illud unum ꝙ dum Badium hispaniæ oppidum munitissimum obsideret dixit militibus suis: sibi in iure audiendo assistentibus ac poscentibus quem in diem & locum dari uadimonia iuberet: oppidi arcem ostendens: illic se postero die ius esse dicturum. Addit præterea illum ab adolescentia noctis extremo ante q̃ diluculasret in capitoliū uētitare solitum fuisse & aperiri cellam Iouis sibi iussisse: ibiqꝫ solum diu demorari: id temporis in capitolium ingredientem canes semper in alios sæuientes neqꝫ latrarent in eum: neqꝫ incurrerēt. Quid illud quod liuius: Plutarchus cæteriqꝫ omnes ferme scriptores tradunt ꝙ ab ipsa adolescentia saucium patrem e manibus hostium liberauit: ꝙ in ipso deinde iuuētutis flore: quo maxime libidinis feruet ætas uirginem eximia specie & pulchritudine captam: sponso cui depacta fuerat intactam inuiolatamqꝫ restituit ut in capitulo de continentia diximus. non igitur eius adolescentia uidetur aliqua libidine uexata in qua fuere uirtutes prope diuinæ: quod & plutarchus affirmat. Numeros: Numeri: uirtutuꝫ sunt quattuor quæ fundamenta dicuntur Prudentia: Temperantia. Iustitia: Fortituto. Solutioris. Incontinentioris. Teneriores. Effeminatiores. Leuiores eneruatiores: q̃ conueniret uictoris: de carthaginensibus partis aut q̃ uictori conuenirent: quasi dicat si quis uidisset teneros adolescentiæ scipionis annos nunq̃ spem tantam de ipso sumpsisset ut illum aphricæ domitorem futurum animo præsumeret.

¶ Scipio autem aphricanus superior: quem dii immortales uoluerunt nasci: ut esset sup. aliquis in quo uirtus ostenderet se hominibus efficaciter per omnes numeros. i. omnes partes eius: hoc est complete: fertur egisse primos annos adolescentiæ uitæ solutioris. i. plus q̃ satis erat dissolutæ: qui se u. i. certe remotos a crimine luxuriæ: sed tamen teneriores. i. molliores & ut alii legunt leuiores trophęis punicis. i. q̃ a quibus sperari deberent trophęa punica: & hoc ergo imposito ceruicibus carthaginis deuictæ: hoc est licet non fuerit extremæ dissolutionis in adolescentia: mollius tamen & dissolutius uixit q̃ ut carthaginis domitor futurus credi posset.

Caius quoqꝫ Vale. hic etiam dissolutior fuit q̃ scipio ꝙ luxuriæ atqꝫ libidini deditus fuit: qui secūdi punici belli temporibus consul fuit. & hannibalem ab urbe reiecit teste Plinio de uiris illustribus qui ait hannibal cum ad tertium ab urbe lapidem castra posuisset tempestatibus repulsus primum a Fabio maximo frustratus. Deinde a Valerio Flacco repulsus: & a Graccho: & marcello fugatus in aphricam reuocatus a Scipione superatus est. Liuius tamen dicit non a Valerio: sed a Fuluio Flacco ab urbe fuisse repulsum. sed publius Licinius in tam corrupto adolescente egregiam indolem contemplatus eum flaminem dialem creare non dubitauit: ratus id futuruꝫ quod euenit: ut adiecta dignitate mores: uitamqꝫ mutaret. nam cum primuꝫ ad religionē adiecit animum statiꝫ mutatis moribus adeo cōtinens factus est: ut modestiæ & sanctitatis unicum specimen uideretur. nec mirum. nam religio omnis est continentiæ uirtutisqꝫ magistra. Duce frugalitatis religione. Nam religio non solum frugalitatis: sed omnium uirtutum dux est atqꝫ magistra.

Nihil Qu. Fabio maximo. de hoc uiro dictum est. li. quarto in ca. de his qui a parentibus degenerauerunt: fuit autem eius adolescentia tam perditæ luxuriæ: ut Quintus Pompeius prætor urbanus illi bonis paternis interdixerit: ne per luxum atqꝫ libidinem profunderet: nihil igitur eius adolescentia turpius: nihil prouectiori ætate speciosius ornatiusue fuit suo tempo

De Caio Valerio Flac. Ca. DCLXV.

Caius quoqꝫ Valerius flac. secundi punici belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. cæterum a. P. licinio pontifice maximo flamen factus quo facilius a uitiis recederet: ad curam sacrorum & cerimoniarum conuerso animo usus duce frugalitatis religione; q̃tum prius luxuriæ fuerat exemplum tantum postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit.

¶ Caius quoqꝫ Valerius Flaccus inchoauit temporibus secundi belli punici adolescentiam perditam luxu. i. superabundanti usu in uictu uestitu. coitu: & cæteris uolupeatibus. Cæterum. i. sed factus flamen. i. sacerdos: a publio licinio pontifice Maximo: quo. i. ideo ut recederet facilius a uitiis: animo conuerso ad curam sacrorum & cerimoniarum: usus religione duce frugalitatis. i. temperantis usus rerum: quantum exemplū luxuriæ fuerat prius: tantum specimen. i. ornamentum & approbamentum modestiæ & sanctitatis euasit postea.

De Quinto Fa. maximo. Ca. DCLXVI.

Nihil. Qu. Fabio maximo qui gallica uictoria cognomen allobrogi sibimet ac posteris peperit adolescente magis infame: nihil eodē sene ornatius aut speciosius illo sęculo nostra ciuitas habuit.

¶ Nihil sup. fuit aut ciuitas nostra nihil habuit magis infame Quinto Fabio Maximo qui uictoria gallica peperit sibimet & posteris cognomē

allobrogi (ut sit genetiui casus Nam allobrox facit huius allobrogos: unde sit nominatiuus hic allobrogus sicut a genitiuo arabos hic arabus: nescio tamen an potius legendum sit allobrogici: nam uictores non gentile nomen sed denominatiuum assumpserunt ut aphricanus. germanicus. britanicus &c. non apher. germanus. britannus &c.) nihil dicit magis infame Quinto &c. adolescente. i. cum esset adolescens: & nostra ciuitas id ē Romana: nihil habuit illo sęculo. i. ęuo ornatius aut speciosius eodem. s. Quinto Fabio sene. i. cum esset senex.

re in urbe romana. mutatis etiā moribus statuq; uitę cum se ad tempu. contulisset magistratibus pfunctus: res clarissimas gessit: pręsertim aduersus allobroges bituitumq; auernorum regem quos cum foelici pugna superasset: inde sibi gloriosum & immortale nomen reportauit: nam post illam uictoriam allobrogi cognomen sortitus est: Prętera tā grata fuit illa uictoria populo Romano ut quo loco cęsi captiq; fuissent hostes senatus insigne trophoeum statui iusserit: turremq; ędificari: bellū spolis ornatam ad tantam rei memoriam. Gallica uictoria: quia allobroges quos deuicit populi sunt gallię.

De Quinto Catulo. Ca. DCLXVII.

Vis ignorat. Q. Catuli authoritatem in maximo clarissimorum uirorum prouentu excelsum gradum obtinuisse: cuius si superior ętas reuoluatur multi luxus: multę delitię reperirentur: quę quidem ei impedimento non fuerunt quominus patrię princeps existeret: nomenq; eius in capitolino fastigio fulgeret ac uirtute ciuile bellum ingenti motu oriēs sepeliret.

¶ Quis ignorat authoritatem Quinti Catuli obtinuisse excelsum gradum in maximo prouentu. i. procreatione & quasi simul orto fructu: clarissimorum uirorum: q. d. nemo qui illum norit. Cuius. s. Quinti Catuli si ętas superior. i. prior reuoluatur. i. memoria repetatur: multi luxus & sup. multę delitię reperirentur. sup. in ea aut eo quę. s. delitię & luxus n̄ fuerunt impedimento ei quominus. i. ut non existeret princeps patrię. & nomen eius fulgeret in fastigio. i. summo culmine: capitolino. i. ipsius capitolii scriptum: ac sepeliret. i. sopiret & opprimeret uirtute. s. sua: bellum ciuile oriens ingenti motu: s. excitato a Lepido ut Oliuerius recitat.

Via ignorat. Qu. Catuli. Qu. Catulus q̄uis in adolescentia luxuriosus delicatusq; fuerit grandior tamē factus mutatis moribus & mala uiuendi ratione inter clarissimos Romanę urbis principes meruit sua uirtute censeri: hic bellum ciuile a lepido motum pene prius extinxit q̄ suscitatum arderet: consul enim cum lepido cum nouarum rerum cupidus per insolentiā lepidus: syllę acta rescindere uellet: ex urbe illum catulus eiecit: tanq̄ seditiosissimum hominem qui statum ciuitatis perturbare moliretur: nam ut inquit florus cum iure belli dictator sylla proscripsisset inimicos qui superant reuocante lepido quid aliud q̄ ad bellū uocabantur. Cum damnatorum bona addiciente sylla q̄uis mala capta iure tamen repetitio eorum proculdubio labefactabat cōpositam ciuitatem. expediebat ergo quasi ęgre sauciēq; resp. requiescere quocunq;: ne uulnera curatione ipsa rescinderētur: ergo cum turbidis contionibus uelut classico ciuitatem terruisset: urbe pulsus: profectus in hetruriam. arma inde & exercitum urbi admouerat. sed iam miluium pontem collemq; ianiculum luctatius Catulus. Cn. Pompeius syllanę dominationis duces: atq; signiferi alio exercitu insederant: a quibus primo statim impetu retro pulsus: hostisq; a senatu iudicatus in cruenta fuga hetruriam inde sardiniam recessit ibi quoq; morbo & poenitentia interiit: uictores quod non temere in ciuilibus bellis pace contenti fuerunt. Ciuile bellum: nā eiecit lepidum sibi collegam in consulatu bella ciuilia suscitantem. dum enim acta Syllę rescindere tentaret: ut proscripti omnes qui superessent reuocarentur in urbem & sua sibi bona restituerentur: grauissimas seditiones excitabat & quietum resp. statum perturbabat: hunc igitur hostem patrię a senatu iudicatum de medio sustulit: moriq; coegit: de quo Luc. ut Catulo iacuit lepidus.

De Lucio Sylla. Ca. DCLXVIII.

Vcius uero sylla usq; ad questurę suę comitia uitam libidine ui ludicrę artis amore per iniquitatem perduxit. Quapropter. C. marium consulem moleste tulisse traditur: q; sibi asperrimum in aphrica bellum gerenti tam delicatus quęstor sorte obuenisset. Eiusdem uirtus quasi pręruptis & difiectis nequitię qua obsidebatur claustris catenas iugurthę manibus iniecit: mitridatem compescuit: socialis belli fluctus repressit. Cinnę dominationem fregit: cūq; i aphrica qui se quęstorem fastidierat: ipsam illam prouinciam proscriptum & exulem coegit petere. Quę tam diuersa tamq; inter se contraria si quis apud animum suum attē

Vcius uero sylla. Plutarchus i uita Syllę dicit illū adeo in exercendis salibus natura studiosum fuisse ut ab ineunte ętate plurima cum ignominia sodalicia cum mimis atq; ridiculis hominibus petulanter habuerit. postea uero q̄ in omniū rerū dominatu constitutus ē: e scęna spectaculis impudentissimos cogens inter potādū quotidianis concenationibus certabat: que cum grandiori iam ętate patraret: & dominantis dignitati probrum & dedecus afferre uiderent multa negligenter omittebat q̄ studio & industria indigebāt. Coenati siquidem syllę nullus circa seria usus erat cum alio tē pore ipiger & eximia seueritate foret: ut cū primū solatia & cōpotationes abiiceret: uno impetu rerum imitationem capesceret. Verū ita mimis & saltatoribus mansuetus ad omnem familiaritatem pronum se obnoxiūq; subiiciebat: ut tam soluti moribus animi pręs-

tiore comparatione expendere uelit: duos in uno homine syllas fuisse crediderit turpem adolescentulum & uirum dicere fortē: nisi se felicē ipse appellari maluisset.

Lucius uero Sylla perduxit usq; ad comitia.i.coitiones populi ad magistratus creandos: quaesturae suae.i.quibus quaesturam obtinuit: uitā p inquinatam.i.ualde inquinatam libidine.s.uenerea.uino.& amore artis ludicrae.i.histrionicae & iocularie: i qua quaestum fecerat. Quapropter traditur.s.in historiis aut ānalibus Romanis: Caium Marium consulem tulisse.i.passum esse moleste.q quaestor delicatus obuenisset sorte sibi gerēti bellum asperrimum in aphrica. Virtus eiusdem.s.syllae quasi claustris.i.uinculis nequitiae.i.luxuriae & perditae uitae qua obsidebatur praeruptis & disiectis: iniecit manibus iugurthae.s.regis Numidiae i quem Marius bellum gerebat cathenas: quia uinctum ad consulē perduxit: compescuit Mitridatem: repressit luctus belli socialis.s.cū populo latini nominis: fregit dominationem Cinnae.i.tyrānidem affectatam a Cinna: & coegit eū s.Marium: qui fastidierat.i.superbe contempserat se questorē: quia nimis delicatus esset: petere illam ipsam prouinciam.s.aphricam proscriptū & exulem. Quae.i.facta tam diuersa & tam contraria iter se.siquis uelit expendere.i.aestimare comparatione attentiore.i.satis attenta apud animū suum: crediderit duas syllas fuisse in uno homine uidelicet adolescentulum turpem: & uirum dicerē fortem nisi ipse maluisset se appellari felicē.

cipitidum ad amores lenitatem: & illecebras sibi peperit: a quibus nec prouectioribus quidem annis sese reuocauit. Metrobium scaenicum a iuuenilibus annis. magno amore complexus longius prosecutus est. eo indies secū florescente morbo: cum ab initio publicam quidem caeterum locupletem mulierem quā nicopolim appellabant deperiret: inde cōsuetudine & formae gratia mirifice amatus eēt ab ea: cum uita excederet haeres est relictus nouercae quoq; haereditatē est sortitus. haec Plutar. At Valerius eum uita inquinata libidine & uinolentia plena: histrionicā quoq; ob quaestum exercuisse dicit: sed ea postmodum uita in quaestura deposuisse quod Plutarchus negat qui ad prouectiores annos ea usq; seruasse dicit. utcunq; sit constat eū aegregia multa facinora edidisse: iugurtha consilio & prudentia eius in captiuitatem uenit: q̄uis ductu & auspicio marii uictus fuerit. mitridatem saepius acie superauit: socialis belli sollicitudinem reipu. ademit: tyrannidem Cinnae: & factiones compescuit mariū patria eiecit & proscriptum in aphricā transire coegit. quis crediderit tam uaria tāq; cōtraria simul extitisse: nam si quis diligenter Syllae adolescentiam tot uitiis inquinatā & illius maturiorem aetatem in qua tam praeclara gessit considerare uoluerit duos in uno corporae syllas fuisse comperiret. Ludicrae artis: propter histrionicam & iocularia quae gratia quaestus exercuit. Praeruptis claustris nequitiae: nam uirtus eius indignata q a flagitiis occuparetur claustra omnia nequitiae perfregit: ut uires suas exerceret. Expendere: examinare Cathenas inieca. Quia cōsilio suo per Bocchum Regem proditus Iugurtha uinctus cathenisq; oneratus in triumphum ductus fuit. Mitridatem compescuit. Quem cappadocia & Asia pepulit: & ad tigranem regem armeniae confugere coegit. Socialis belli: Quia prudētia sua excitatam socialis belli flammam extinxit: cum socii latini nominis propter negatam ciuitatem a drulo p tcu..ssa aduersus Romanos arma sumpsissent. Cinnae dominationem qui patria pullus ab octauio cum se mario coniunxisset q exul iam aphrica exercitum comparauerat non contemnendum repetiuit urbem: & eam per principum negligentiam cepit: quam oppressam sylla a mitridatis uictoria rediēs celerius q̄ credi potest liberauit: caesis multis cynnae mariiq; exercitibus. Virum fortem: appellarem inquit illum uirum fortem nisi se felicem appellari maluisset. nam in tabellis ad senatum semper hac praescriptione uti solebat. Sylla foelix senatui populoq; Ro. salutem. unde Ply.li.yii.na.histo. unus inquit hominum ad hoc aeui felicis sibi cognomen asseuerauit. L. sylla. Ciuili nempe sanguine ac patriae oppugnatione adoptatus & quibusdam foelicitatis inductus argumentis q proscribere tot milia ciuium ac trucidare potuisset. O praua interpretatio & futuro tempore infelix. Nam melioris sortis tunc fuere pereuntes: quorum miserentur hodie cum syllam nemo non oderit. age non exitus uitae eius omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit? erodente se ipso corpore & supplicia sibi gignente: quod ut dissimulauerit & supraemo somno eius cui ui mortuus quodammodo ē: credamus ab uno illo inuidiam gloria uictam. hoc tamen nempe foelicitati suae defuisse confessus est q capitolium nō dedicauisset li.ix. Si intra hominem tineae tricaenum pedum aliquando & plurium longitudine iam carne exanimi: uiuēti quoq; hominum capillo qua foeditate & sylla dictator. Et alcman ex clarissimis graeciae poetis obire.

ATq; ut hic utimur transgressione breuiter admonendo quibus de rebus dixerit: & de quibus dicturus sit. Beneficio: quia postq̄ eos poenituit suorum flagitiorum meliora secuti sunt. Modo statu & conditione quia cum in statu humili essent ad altiora uecti sunt.

De sublimitate a statu humili. Ca.X.

ITeq; ut nobilitatem beneficio poenitentiae se ipsam admonuimus respicere: ita altiora modo suo spare ausos subtexamus.

Ascen. Atq; ut admonuimus nobilitatem.i.nobiles ipsos: respicere seipsam.i.seipsos ne desperent de melioris uitae assecutione q̄uis perditam duxerint uitam: beneficio poenitentiae idest per poenitentiā & dolorem de mala uita anteacta ita subtexamus ausos sperare altiora suo modo.i.mensura aut moderatione debita.

TItus aufidius. Magnae fortunae mutatio uisa est in. T. aufidio qui abiectus Publicanus.i.uectigalium redēptor i asia paulopost creatus pcōsul prouinciā illā administrauerit: nec erubuerūt neq; idignati sunt asiatici homines eius parere Iperio quē pauloanī uiderāt turpē q̄stū sa

De. T. Aufidio. Ca. DCLXIX.

TItus aufidius cum asiatici publici exiguā admodū particulā habuisset postea totā asiā p consulari imperio obtinuit: nec indignati sunt

socii eius parere fascibus quem aliena tribunalia adulã tem uiderant. Gessit se etiam integerrime ac splendidissime: miroq; id modo demonstauit pristinum quęstum suę fortunæ: presens uero dignitatis incrementum moribus suis imputari debere.

dientem & aliorum magistratuum tribunalia cũ assentatione maxima ambientem: uerũ prouincia tanta cũ integritate & splendore rexit ut oẽs intelligerent culpa fortũæ factũ eẽ ut turpẽ quæstum exerceret. sua uero uirtute ad dignitatẽ puenisse. Publici.s.uectigalis: est enim substantiue. Adulantẽ cum accusati o ẽt coniunxit. assentabatur autẽ illis in exigendis uectigalibus adessent eripuit. Splendidissime: liberalissime proconsulis maiestate. Quæstũ turpe lucrũ publicanorũ: quæstus apud maiores turpis semp fuit. Incrementum. Amplitudinem dignitatis qui ex publico proconsul factus esset.

¶ Titus anfidius cum habuisset particulã publici.s. uectigalis: asiatici .i. quod populus Romanus habebat in asia: admodũ.i.ualde exiguã.i.modicam: hoc est cum eẽt publicanus.i.publicæ pecuniæ seu uectigalis publici Romanis in asia debiti exactor pro modica parte: (Sunt qui publicãi scribunt sed eorũ lectio nõ satis quadrat) ipse obtinuit post ea totã asiã imperio proconsulari. Nec socii popu.Romani asiatici indignati sunt parere fascibus eius: hoc est imperio per fasces & lictores designato: quẽ uiderant adulantem.i.palpitantem & adulatorie ambientẽ: tribunalia aliena.i.sedentes p tribunali ptores aut pcõsules romanos in ea prouincia (More suo dat uerbo: adulor & eius participio accusatiuum) ipse gessit se etiam integerrime: sine corruptione: ac splendidissime.i.sine ullis sordibus: & demonstrauit miro modo id: uidelicet: pristinum.i.priorẽ quæstũ.i.acquisitionẽ suã ac lucrũ: debere imputari fortunæ suæ.s.aduersæ: ut quæ eum tã pauperẽ destituerat: uero pro sed: incrementũ: psens.i.quod tũc erat psens proconsul in asia eẽt: dignitatis.s.quã tunc assecutus fuerat: unde legi posset psentis ubi est psens: debere imputari.i.acceptum ferri moribus suis.s.bonis quatenus per fortunam eos exercere poterat.

De.Pu.Rutilio.Ca.DCLXX.

AT Publius Rutilius non publicanum in Sicilia egit: sed operam publicanis dedit: idem ultimam inopiam suam auctorato sociis officio sustentauit. Ab hoc postmodum consule leges uniuersi siculi acceperunt acerbissimoq; prędonum ac fugitiuorum bello liberati sunt. Portus ipsos (siquis modo mutis rebus inest sensus) tantam in eodem homine uarietatem status admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animaduerterant: eundem iura dantem classesq; & exercitus regentem uiderunt.

¶ At Publius Rutilius nõ egit.i.se gessit publicanũ.i. publici æris redemptorẽ aut collectorẽ: sed dedit operã.i.iseruiuit publicanis: idẽ sustentauit sũmã inopiã suã: officio auctorato.i.ab auctoritate aliena dependente: sociis.s.Romani imperii asiaticis uidelicet: hoc est: qa noĩe alieno pub.officium exercẽs quotidianã mercedẽ recipiebat. Postmodũ.i.deinde uniuersi siculi acceperũt leges.s.qbus postmodũ usi sunt.ab hoc.s.Rutilio cõsule.i.cũ eẽt cõsul aut eius iperio parebãt & liberati sunt acerbissimo bello pdonũ ac fugitiuorũ. Ego arbitror portus ipos (si mõ.i.dũmõ: qs.i.aliqs sensus iest rebus mutis) admiratos tãtã uarietatẽ status i eodẽ hoĩe. Enim pqa: portus sup.uiderũt.s.postea eũdẽ quẽ aiaduerterãt.s.prius: hoc ẽ quẽ aiaduertissẽt si sensũ hũissent: exigentẽ diurnas.i.quotidianas: capturas.i.lucella: sicut exigũt ex captura sua piscatores: dantẽ.s.postea iura .i. leges ut dictũ est. & regentẽ classes & exercitus.s.cõtra fugitiuos & pdones.

AT.P.Rutilius. T.Aufidius publicanus in prouincia factus procõsul eandẽ postmodũ rexit. At.P.Rutilius nõ publicanus: sed qd sordidius est publicanorũ minister sed inopeʒ uitã sordidissimo genere quæstus sustentauit: eo tamẽ illũ mutata fortuna prouexit: ut primo cõsul deinde legũ lator ex cõsule fieret: nã cũ Siciliæ præesset ex legatorum sñia leges dicit siculis cõscripsisse: bellũq; seruile suscitatũ in sicilia cõsumpsisse prouinciã a seruili impetu tutã pacatãq; reddidisse si res mutæ & inanimatæ sentire possent: siculi portus urbiũq; mœnia tantã in homine uno status mutationem fortunæq; uarietatem uehementer admirarentur ut quem pauloante uidissent quottidianũ uictum locata opera miserabiliter quæritantẽ nũc classis præfectum exercitus imperatorẽ & prouinciæ consulẽ præesse conspicerent. De hoc rutilio dictũ ẽ in ca.de disciplina militi.rursus in ca.de male. Sed opas. Quia minister fuit. Auctorato: pstito ex auctoritate publicanorũ: alii dicunt auctoratũ officiuʒ dici auctoritate substitutũ: ut siqs officio priuatus in idẽ postea substitueretur. Sociis: Asiaticis. Sustentauit: quia ex hoc officio quotidianũ sibi uictũ comparabat. Prædonũ bello.s.bellũ qd crassus & enomaus gladitores i sicilia cõcitarũt. hic psecit. & siciliã liberauit. gestũ ãt ẽ apd liparas. Siqs mõ mutis.si res mutæ & inaiatæ sentire posset. Capturas utilitates: diuitias: nã substãtiue positũ sicut creatura. ita captura. Exercitus regẽtẽ: Cõtra fugitiuos ex qbus unus ad pileũ & libertatẽ seruos conuocauit.

De Publio Ventidio.Ca.DCLXXI.

HVic tanto incremento maius adiiciam. Asculo capto.Cn.Põpeii.Magni pater.P.uẽtidiũ ętate puberẽ i triũpho suo populi oculis subiecit: hic ẽ Vẽtidius q postea Romæ ex parthis.& p parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter ia

HVic tanto. De hoc uẽtidio Gellius lib.noctiũ atticarum.xv.ita refert. In sermonibus nup fuit seniorũ hominũ & eruditorũ multos in ueteri memoria altissimũ dignitatis gradũ ascẽdisse ignobilissimos prius hoies & despectissimos nihil adeo de quo ꝗ tãtæ admiratiõi fuit ꝗte fuerũt ꝗ de uentidio basso scripta fuerunt eum picẽtem fuisse genere & loco humili & matrẽ eius a põpeio Straboẽ põpeii magni pa

tre bello sociali: quo asculanos subegit ca/ pta cũ ipso esse mox triũphãte põpeio Strabone ñ quoq; puerũ inter caeteros ante currũ imperatoris sinũ matris uectũ eẽ: post cũ adoleuisset uictũ sibi aegre quaesisse: eumq; sordide inuenisse cõparandis mulis & uehi/ culis magistratibus q sortiti prouincias forent: pbenda publice cõduxit isto q̃stu notũ esse cepisse. C. caesari & cũ eo profectũ eẽ in gallias tũ qa in ea ꝓuincia satis grauiter uersatus esset & deinceps ciuili bello mandata sibi plaerũq; impigre strenueq; fecisse nõ mõ in amicitiã caesaris: sed ex ea ad amplissimũ quoq; ordinẽ peruenisse: mox tribunum q̃ioq; plebe ac deinde praetorẽ creatũ atq; in eo tpe iudicatũ eẽ a senatu hostẽ cũ. M. Antonio: post uero eũ uictis partibus nõ pristinã tantũ dignitatẽ recuperasse: sed põtificatũ ac deinde consulatũ: adeptũ eẽ: eãq; rem tã intoleranter tulisse po. ro. qui uẽtidiũ bassũ meminerat curãdis mulis uictitasse ut uulgo p uias urbis uersiculis pscriberet. Cõcurrite oẽs augures Aruspices portentũ inusitatum cõflatũ est recens. nã mulos qui fricabat cõsul factus est. Eũdẽ bassũ. Suetonius Trãquillus praepositũ ẽ a Marco Antonio prouincijs oriẽtalibus pthosq; in syriã interrũpentes tribus ab eo praelijs fusos scribit: eũq; primũ omnium de pthis triũphasse & morte obita publico funere sepultum esse. Masurius scri. eum bis in triumphum ductum fuisse. Cicero hunc mulionem castrensem suffraganeum appellabat teste Plinio lib. vii. De quo Iuuenalis. Si fortuna uolet fies de consule rhetor. Si uolet haec eadem fies de rhetore consul. uentidius quia tulius an ne aliud q̃ Sydus & occulti miranda potentia fati. Miserabiliter: nã arsacides rex parthorũ crassi corpus feris & alitibus deuorandum iussit exponi.

centibus triumphum duxit. Itaq; qui captiuus carcerem exhorruerat. uictor capitolium foelicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximium: q eodẽ anno praetor & cõsul est factus.

¶ Huic &c. Ego adiũciã huic tanto incremẽto. s. status: maius sup. incrementũ. Asculo capto. i. cũ asculũ oppidũ italiae eẽt captũ: pater Cnei põpeii magni uidelicet põpeius Strabo: subiecit oculis populi. s. romani. Publiũ Ventidiũ puberẽ aetate in triũpho suo. s. de Asculanis: Hic. s. qui in triũpho cõspectus erat captiuus: est sup. ille Vẽtidius qui postea duxit romae triumphũ ex pthis. s. deuictis & p pthos. i. per medios pthorũ aut sup uentres aut dorsa pthorũ de manibus. i. reliquiis aiae ad corpus usq; ad iusta secũdũ gentiliũ psuasionẽ manẽtibus: & inde ad nos aut illuc ab inferis manãtibus (unde prima lõga est) iacẽtibus miserabiliter qa sine honore sepulturae aut iustarũ exequiarũ in solo. i. terra hostili. Itaq;. i. & ita: is sup. q captiuus: qa captus asculi a põpeii patre: exhorruerat carcerẽ. s. Romanum in quẽ poterat a uictore ptrahi uictor. s. pthorũ: celebrauit. i. celebrius fecit capitoliũ. i. arcẽ illã romanã in quã triũphantes igrediebantur ioui sacrificaturi: felicitate. s. uictoriae suae. Illud est etiam eximium idest egregium & non uulgare: in eodem. s. Ventidio: q factus ẽ cõsul & ptor eodẽ anno.

De uarietate casuum. Ti. XI.

De Lucio lentulo. Ca. DCLXXII.

Casuum nunc contemplemur uarietatem. L. lẽtulus consularis lege Cecilia repetũdarum crimine oppressus censor cũ. L. censorio creatus est. Quem quidem fortuna inter ornamenta & dedecora alterna uice uersauit consulatui illius damnationem: damnationi censuram subiiciendo: & neq; bonis eum perpetuis frui: nec malis aeternis ingemiscere patiendo.

De uarietate casuum. Ti. XI.

Casus & Fortuna.

Casuum nunc: Diximus de fortũa aduersa mutata in secundam: nunc de casibus dicamus differt casus a fortuna. philosophi ita dicunt eorum quae fiũt: quaedam fiunt propter hoc q intenta sint & quaedã non propter hoc qd intenta sunt: ut uerbi gra. ia: agricola fodit agrum ut sepulchrum faciat & thesaurum inuenit nõ propter hoc q intentum sit: neq; enim agrũ fodit. ut thesaurum inueniat: sed ut sepulchrum faciat. Item eorũ quae fiunt propter hoc q intenta sint: alia fiunt a proposito alia a natura: a proposito fiunt ab usu liberi arbitrii: a natura quaecumq; a quodam in seipsis principio continue mot. accidunt ad aliquem finem. Rursus quae fiunt a natura quaedã semper quaedam non semper: sed plerũq; ut sol semper per obliquum zodiaci transit: plaerũq; ut pluuiae ex uapore terrae nascantur: sed hoc notandum eorum quae fiunt a proposito: & quae a natura propositumq; est causa per se: casus & fortuna sunt causa per accidens: causam aut per accidens dico casum & fortunam quia accidunt causae per se. ut quidam forum petit ut carnes emat casu lapidẽ offẽdit & corruit: hic casus ẽ p accidens: qa accidit ut caderet: cã p se ẽ ut peteat forũ. Sed differt casus a fortũa: qa fortũa ẽ i habẽtibus propositũ qbus bñ & male cõtingere potest: non autem in re inanimata ut ferro & ligno: neq; enim in his fortuna agit. Casus uero esse potest etiam in non haben/

¶ Casuum &c. Disputat satis philosophice de causis per se & per accidens: item de fortuna & casu Oliuerius. Sed author ita exempla digessisse uidetur ut in superioribus cum statu etiam mores mutatos dignoscamus aut fortunam tandem pro moribus arrisisse aut auersam fuisse: sub casuũ autem mutabilitate ea reponat quae praeter spem licet non semper praeter meritum acciderunt: uerum unum idemq; exemplum diuersis respectibus sub diuersis titulis reponi potest sed parui refert: dummodo ex eius recordatione memores simus nostrum quoq; statum posse mutari quod si recte fecerimus. Nemo confidat nimium secundis: Nemo desperet meliora lapsis. Sed ordo est. Contemplemur nunc scilicet per sequentia exempla uarietatem casuum scilicet de laeta uita in tristem aut contra. Incipiens autem narrare dicit: Lucius lentulus consularis. s. uir. i. qui aliqñ consul fuerat (sic frequentius: q̃q̃ etiam dicatur qui consulatu dignus est) oppressus. i. condẽnatus lege Cecilia idest per legem quam Cecilius tulerat: crimine. i. ob crimen: repetundarum scilicet rerum aut pecuniarum ablatarum a prouincialibus dum prouinciam regeret: creatus est scilicet postea censor cum. L.

Censorio.i.qui prius censuram gesserat.Quē qdē.s.Lentulū fortuna uersauit.i.agitauit inter ornaméta & dedecora.i.opprobria & dehonestamenta.uice alterna.i.nūc ornaméntis nūc dedecore eū afficiēs subiiciendo.i.stati addēdo:cōsulatui illius in quo ornamentū cōsistebat.dānationē in qua dedecus patiebat: & rursus subiiciēdo dānationi censurā:quæ honorificentissima erat:& neq3 patiendo eū frui perpetuis bonis:nec ingemiscere malis perpetuis.i.cōtinuis.

tibus propositū:ut in brutis & inanimatis: ut uerbi gratia.Equus celeriter superueniēte nocte se domū recipit:& a lupis seruat non se recipit:ut a lupis seruetur:sed q ita casus tulit:& hoc in rebus mutis:in rebus autē in animatis.ut tripos cecidit:& sonū fecit: non iō cecidit:ut sonū faceret:sed casus ita tulit.

¶L.Lentulus.Hic accusatus repetundarū fuit Spartacus:& chrixus effracto lentuli ludo gladitores cū triginta aut amplius eiusdē fortunæ uiris erupere capua seruisq3 ad uexillū uocatis iustū exercitū fecerant:hi primo ad uesuuiū montē claudiū decepere:deinde cōsularis quoq3 aggressi lētuli exercitū in apēnino cecidere:hic itaq3 lentulus lege a Cecilio cōtra eū lata repetundarū dānatur:post damnationē censor creatur cū.L.censorio.Sed hic fortasse lentulus est ad quē Cic.primi lib.epistolas scribit de reducendo rege ptolemæo quē repetundarum ex cecilia & cypro accusatum intelligimus:nā Cato ut promulgationem tulit.ut ei prouincia abrogaretur:ut est apud Ciceronem ad atticū qua promulgatiōe facta uestē mutauit.Lege cecilia.Quā tulerat Cecilius:ab Auctoribus.n.leges plærūq3 denominabant Repetundarū & de repetūdis dicimus.Quē qdē:Credo inquit fortunā uoluisse hunc hoiem alterna uice uersare ne secūdis nimiū fideret nec ad uersis omnino desperaret:sed amaris iocūda permisceret.

De.Cn.Cor.Sci.nasica.Cap.DCLXXIII.

Iisdem uiribus uti uoluit i.Cn.cornelio scipione nasica.qui consul a pœnis apud liparas captus cum belli iure omnia perdidisset:lætiore subinde uultu eius adiutus cuncta recuperauit:Consul etiam iterum creatus:Quis crederet illum a duodecim securibus ad carthaginensium cathenas?Quis rursus existimaret a punicis uinculis ad summa imperii peruenturum fastigia?Sed tamen ex consule captiuus & ex captiuo consul factus est.

Iisdē uiribus. Scipio Nasica captus a pœnis:hic collega erat Duilii cōsulis q apd liparas uicta mersa & fugata hostiū classe primū illud maritimū egit triumphum:nam multo ante hāc uictoriā.Cn.Cornelius Scipio alter cōsulū:ut dixi a classe punica circūuētus & p fraudē uelut in colloquiū uocatus & captus primus fuit perfidiæ punicæ documentū.post captiuitatē uero a collega p uictoriā redemptus cū oia iure belli pdidisset tñ aspirāte fortūa cuncta recupauit cōsulq3 iterū factus cum iperio & dignitate uixit. Duodecim securibus A cōsulatu est enim metonymia.

¶Iisdem &c.Fortuna sup.uoluit uti iisdem.i.consimilibus uiribus in Cneo Cornelio Scipione Nasica qui consul .i.cum esset consul captus a pœnis idest carthagineñ.apud liparas insulam unam ex æoliis:cum perdidisset omnia iure belli:qa in hostium potestatem uenit deinde adiutus lætiore uultu eius.s.fortunæ:recuperauit cuncta:quia per collegæ uictoriam receptus est creatus etiam iterum consul.Quis crederet illum.s.Nasicam peruenire.s.posse(ut quidam habent sed uacat: nec uerbum ab authore positum cum utrūq3 respiciat ad peruenturum ut sit:peruenturum.s.fuisse priusq̄ peruenerat): a duodecim securibus idest fascibus a parte totum:& a fascibus duodecim idest a consulatu:eo q solis consulibus duodeni essent lictores ac fasces Ad cathenas carthagineñ.q.d.nemo uero similiter:cum tamen Regulo & quibusdam aliis idē aut simile euenerit.Et quis existimaret rursus idest econtrario sup.eum peruenturum sup.fuisse a uinculis punicis .i. carthagineñ.ad summa fastigia imperii.q.d.nemo:cum uerisimilius foret eum in carcere periturum aut ad supplicia educendum:Sed tamen idest nihilominus q̄q̄ non erat uerisimile ipse factus est ex consule.i.postq̄ fuerat consul captiuus: & ex captiuo.i.postq̄ fuerat captiuus sup.factus est consul.

De Crasso dicto diuite.Cap.DCLXXIIII.

Quid Crasso:nōne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit:sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationē immisit.Siquidem bona eius a creditoribus quia solidū præstare non poterat uenierunt:itaq3 amara sugillatione non caruit cū egens ambularet diues ab occurrētibus salutabatur.

Quid crasso:Hic crassus diues appellatus est ob æris magnitudinem: redactus postea ad inopiā decoctor dictus est:hoc est deuorator prodigus: uel ut alii dicunt saporum uenditor Turpem superlationem.Turpem hiperbolem. Decoctoris:Venditoris salsamentorum. Sugillatione nota & ignominia.Solidum præstare soluere integrū.Diues ab occurrentibus .Cū subsanatione & derisione quadā salutabant eū dicentes salue Crasse diues.

¶Quid nonne magnitudo pecuniæ dedit Crasso nomen locupletis.i.habentis loculos plenos hoc est diuitiis pecuniarū sed inopia Ascen.
imisit eidem postea turpem superlationem.i.super alios & per excellentiam denominationem decoctoris idest eius qui in lautitiis aut gula patrimonium suum abligurierat(in quo uocabulo nullo modo sequar Oliuerium qui putet eum eē qui salsamenta uendat:cum proprie sit qui coquendo & uorando patrimonium absumpserit. Siquidem idest quoniam bona eius ueniret idest uendita sunt a creditoribus:quia non poterat præstare solidum idest integrum debitum.Itaq3 ipse nō caruit idest non immunis fuit a sugillatione idest irrisione cum famæ denigratione amara.s.illi qui eam in se dictam audierat:cum enim ipse ambularet egens salutabatur ab occurrentibus diues dicentibus scilicet per irrisionem Salue Crasse diues aut beate.

De Quinto Cepione Cap. DCLXXV.

Crassum casus acerbitate. Q. cepio praecurrit: is namq; pretureę splendore triumphi: claritate consulatus decore: maximi pontificis sacerdotio ut senatus patronus diceretur assecutus in publicis uinculis spiritum deposuit: corpusq; eius funesti carnificis manibus laceratum in scalis gemoniis iacens magno cum horrore totius fori romani conspectum est.

Crassum &c. Ordo est. Quintus Ceplo ꝑcurrit. i. superat acerbitate casus Crassum. Nāq; is. s. Cepio assecutus. i. postq̄ obtinuerat: splēdore ꝑturae: claritate triūphi. decore cōsulatus: sacerdotio pōtificis maximi (nam oēs eos magistratus honorifice gesserat) assecutus dico ut diceret patronus senatus: deposuit spiritū. i. expirauit i uiculis publicis qa male cū Cimbris pugnauerat: & corpus eius laceratū fūestis māibus carnificis. i. tortoris qui ipsi uncū iniecit ut ad scalas gemonias trahat iacēs in scalis gemoniis unde uiui ꝑcipitari solebāt cōspectū ē cū horrore. i. abominatione totius fori Romani. i. omnium qui in foro erant.

Crassum casus: Qu. Cepio capitali iudicio affectus ē: qa u; culpa eius amissis duobus exercitibus suo & colleg. e Mālii: castra ēt capta fuerāt a cimbris teutōicis aduersus quos missi fuerāt imꝑatores q̄ grauissima fuit reip. clades. na; supra octogita romanoꝝ milia caesa dicūtur: hic ātea fabii ignominiā i hispania correxerat caeso a ꝑditoribus uiri aco. Vt aū dictū li. iiii. ca. vii. de amicitia. Ci. Cepionē ēt q̄sto rē fuisse ostēdit i rhetoricis li. i. ca. yii. de cōstitutōe cōiecturali. ubi dicit cū. L. saturnius legē frumētariā de semissibus & triētibus laturus eēt & cepio q ꝑ id tpis q̄stor urbanus erat docuit senatū &c. Splēdore ꝑturae: nam ꝑtor fabii errorē correxit qa a uiriaco deceptus fuerat. Triūphi claritatē: Quē de uiriaco egit. Seruilius cepio: ut ait Ascō: bellū in sicilia gessit: & de illa triūphauit: cāpta Olitho & phaselide: de tribus magnis eius terrae ciuitatibus: sed. P. Seruiliū cepione; dicit nō. Qu. forsan in ꝑnoibus error ē: nā aliter uideret a seipo dissētire. Vale. i. c. n. de amicitia coepionē dixit a. L. Regio tribūo plaebis carcere fuisse liberatū: & ei9 fugae comitē factū: hic uero dicit i carcere fuisse cōsūptū. ergo aut huc itelligimus. Qu. cepionē: illū uero supiorē. P. Seruilium cepionē aut bis eūdē i uicula fuisse cōiectū. & postremo cōsumptū aut certe error ē. Liui. tn̄ dicit lib. xyii. C. Manilius & Qu. Seruilius cepio ꝓcōsules uicti ꝑlio castrisq; exuti binis sunt octogita milia militū occisa. Calonū & lixarū quadragita milia secūdū po. ro. iussionē cepiōis cuius temeritate clades accepta erat dānati bona publicata sunt: primoq; post regē tarquiniū imperiū ei abrogatū. Praecurrit ꝑcurrit superat: Claritate triūphi: qa triūphauit de uiriaco fugitiuorū duce. Cōsulatus decore: q cū. C. Mālio consul fuerat & aduersus cimbros missus: Sacerdotio: qa pōtifex maximus fuerat. Senatus pronus quia partes senatus tuendas susceperat. In scalis gemoniis: de his scalis dictum est supra a gemitu uel a gemonio earum auctore denominatis.

De Caio Mario candidato. Capitulū. DCLXXVI.

Cam. C. marius maximae fortunae luctatio est: omnes. n. eius impetus tam corporis q̄ animi robore fortissime sustinuit: arpinatibus honoribus iudicatus inferior: questuram romae petere ausus est: patientia deinde repulsarum irrupit magis in curiā q̄ uenit: In tribunatus quoq; & ędilitatis petitiōe: consimilem campi notam expertus: praeturę cādidatus supremo loco inhesit: quam tamen nō sine periculo obtinuit. Ambitus. n. accusatus uix atq; ęgre absolutionē a iudicibus impetrauit: ex illo mario tam humili arpini: tam ignobili romę tāq; fastidiendo candidato ille marius euasit q aphricam subegit: iugurtham regem ante currum egit qui theuthonicorum cimbrorumq; exercitus deleuit cuius bina tophęa in urbe spectantur: cuius septem in fastis consulatus leguntur: cui post exilium consulem creari: proscriptoq; facere proscriptionem contingit. Quid huius conditione incon

Cam. C. Marius. Hic marii uita tota eēt referēda: ut plani9 cognosci posset q̄ uarios casus: q̄ta & discrimina reꝝ passus fuerit quāta rursus fortūae benignitate & idulgētia usus: ut mō felix: mō miser i magna reꝝ uarietate lud9 fortūae merito dici possit: s; q ad rē istā ꝑtiet. Mari9 ex mūicipio arpiati cū se romā cōtulisset sic oibus prio pp ignobilitatē cōtēptui fuit ut arpinatibus honorib9 nedū romāis idign9 hēret saepius i petitōe magistratuū & illoꝝ qdem minoꝝ repulsā passus i sēatū irrupisse magis q̄ uēisse credit uix ꝑturā obtinuit ꝓ q̄ ēt ābitus accusatus extrema fortūa stetit: legatus metello i aphricā missus egregie i illa se militia gessit cui sacrificāti cū magna & alta ipi portēdi dixisset aruspex: ai; stati ad cōsulatū adiecit: ad quē capiēdū ꝑter uetustatē familiae oia abūde erāt: idustria: ꝓbitas militiae magna sciā aius belli igēs: domi modicus: libidinis & diuitiaꝝ uictor tātūmō gloriae auidus: a quo petēdo dissuasus primū a Metello deterreri nō potuit: quo tādē ipetrato iugurtinū bellū cōfecit: de iugurta capto triumphauit gallos cibros: senōes: q romanorum nomē extiguere cōstituerāt ad iternecionem usq; deleuit: orta deide de ꝓuicia ponti seditione urbe pulsus a sylla: ut supra diximus cum fugiens se minturnas contulisset in paludibus delituit: unde extractus & in custodiam datus cum seruus cimber

stantius aut mutabilius? quem si inter miseros posueris
miserrimus: si inter felices felicissimus repetictur.

¶ Iã (cõtinuatiua ẽ pticula) Caius Marius.s. Arpinas est maxia luctatio
s. cõcertatio fortunæ: utpote q̃ sæpe ab eo & sæpe ɔtra eũ stetit: & ita ipa
quasi secũ luctari uidebat sed tñ ẽt cũ Mario (Est ãt luctatio similis illi i
buco. marõis. Et certamẽ erat choridon cũ thyrside magnũ: unde poti9 le
gã maxia luctatio q̃ luctatio maxiæ fortũæ) pbat q̃ maxia fuerat lucta
tio fortũæ: eni p quia: ipe Marius sustinuit oẽs ĩpetus eius. s. fortũæ: robo
re. i. uiribus tã corpis q̃ ai. Ipse sup. Marius iudicatus. s. ab arpinatibus ĩfe
rior honoribus. i. magistratibus arpinatibus: qa raro q̃spiã nouus emergit
ĩ patria: ausus ẽ petere romæ q̃sturã: cũ minimus honor Romæ maior sit
maxio fere ĩ municipiis deĩde irrupit. i. uiolẽter se itrusit magis q̃ uenit in
curiã. s. Romanã: patiẽtia. i. tolerãtia repulsaɋ: qa licet frequentes pateret
repulsas: Iportunis tñ ĩstãtiis tandẽ admissus ẽ & q̃stor factus: & ipe expe
tus quoq. i. ẽt cõsimilẽ notã. i. ignominiosaɋ repulsam cãpi. s. martii ĩ quo
fiebãt comitia: in petitõe tribunatus & ædilitatis: cãdidatus p̃ture. i. ad ob
tinẽdũ p̃turã inhesit sup. illi: supræmo loco. i. demũ post plurimas prætes:
quã tñ p̃turã obtinuit nõ sine piculo. s. capitis: eni p qa: ipse accusatus am
bitus. i. crimĩe petiti magistratus malis artibus: ĩpetrauit uix atq aegre ab
solui a iudicibus. Ille. s. nobilissimus marius euasit. i. effectus ẽ ex illo Ma
rio tã humili arpini. i. cũ eẽt ĩ patria sua: & ita aptior ẽ lectio: q̃ si legat ar
pinate: quia sequt & tã ignobili romæ. i. cũ eẽt romæ: tãq. i. & tãtũ fasti
diendo. i. supbe cõtẽnendo & abiecto candidato. i. petitore magistratuũ ut
pote tot passo repulsas: euasit dico ille marius q subegit aphricã: suffectus
s. in locũ Metelli nõ tñ honesta rõne ut Salusthius recte docet: q ergo Iugur
thã regẽ. s. Numidiæ: ante currũ. s. triũphalẽ suũ q deleuit exercitus teuto
nicoɋ cymbroruq: cuius bina trophea. i. insignia uictoriæ utpote spolia
hostilia hostibus detracta: ut opinor Iugurthæ & Cimbris ac theutonicis
cuius septẽ cõsulatus legunt ĩ fastis. i. ãnalibus sacris: cui cõtigit creari cõ
sulẽ post exiliũ. i. proscriptionẽ primã a Sylla & cui proscriptõ. s. a sylla cõ
tigit facere pscriptionẽ. s. Sllæ & syllanoɋ. Quid sup. ẽ inconstantius aut
mutabili9 cõditõe. i. statu uitæ: huius. s. Marii. q. d. nihil utpote quẽ si tu po
sueris inter miseros. i. si cõsideraueris miserias & calamitates eius: sup. ipse
reperiretur miserrimus: & si posueris inter felices. i. cõsideraueris eius felici
tatem: ipse reperietur felicissimus: unde utraq fortuna illi immodica fuit.

De Caio cæsare Cap. DCLXXVII.

Caius autem cæsar cuius uirtutes aditum sibi
in cœlum struxerunt inter primę iuuentutis
initia priuatus asiam petens a maritimis prę
donibus circa insulam pharmacussam exceptus. L. se ta
lentis redemit. Parua igitur summa clarissimum mun
di sydus in piratico mioparone repẽdi fortuna uoluit.
quid est ergo q̃ amplius de ea re queramur: si ne consor
tibus quidem diuinitatis suæ pcit? Sed cœleste numen
se ab iniuria uindicauit. continuo enim captos prædo
nes crucibus affixit. Attento studio nostra commemo
rauimus: remissiore nunc animo aliena narrentur.

¶ Caius autẽ Cæsar. s. Iulius cuius uirtutes struxerunt sibi aditũ. i. acces
sum in cælũ petens asiã priuatus. i. siue magistratu: inter initia primæ iuuẽ
tutis sup. suæ: exceptus. i. dolo captus a p̃donibus maritimis. i. pyratis cir
ca insulã Pharmacusam. s. noĩe: redemit se q̃nquaginta talentis. Igitur for

ad eũ occidẽdũ missus maiestate deterritus
occidere nõ sustinuisset: ide eductus & i na
ui positus i Aphricã delatus: ẽ ubi uaria for
tuna usus tãdẽ ex maurusiis eqtes cõpara
uit: & exercitũ cõfecit nõ contẽnendum: ex
agris robustissimũ quẽq diligẽs impletisq
sexagita nauibus ex ea uiroɋ multitudie ro
mã uersus nauigauit seq Cinæ expulso cõ
iunxit. q primo hostiã deide ianiculũ postre
mo urbẽ ipaɋ occuparũt d inimicis suis gra
uiter ulti: pscriptiõe ẽ ipi pscripti grauiorez
exercuerunt: multos romanoɋ principes de
medio tollẽtes: q̃ ubi syllæ nũciata fuerunt
cõpositis rebus cũ mitridate pperauit ad ur
bẽ cũ exercitu & cæsis aliquot marii cinnæ
q exercitibus urbẽ cepit. marius ubi uidit
se arma syllæ effugere nõ posse: domi cele
brato cũ amicis cõuiuio: idicatoq an i sui
cõsilio sibi mortẽ consciuit: de quo Cic. li. de
natura deorũ. Cur Marius tã grãtã foeliciter
septies cõsul domi suæ mortuus ẽ? Li. libro
octogesimo. Marius editis i urbe multis sce
leribus idibus ianuariis decessit. Fortũæ lu
ctatio. Certamẽ fortunæ: qa uisus ẽ in ferẽ
do fortunæ ĩpetũ certasse cũ fortũa. Irrupit:
quasi dicat: p uim igressus assidua & ĩpor
tuna efflagitatiõe magistratũ: Cõsimilẽ no
tã Ignomiã repulsæ Ambitus q̃ populũ p̃
ce & p̃cio corrupisset. Iugurtã Numidiæ re
gẽ quẽ pdidit Bocchus Syllæ eloquentia
ductus ut romanas ptes sequeret. Bina tro
phea. Qui duas colũnas erexerat i urbe cim
broɋ & theuthonicoɋ & spoliis ornatas.
Proscripto. Nã hostis patriæ Sylla iudica
tus ẽ ut supra uidimus. Quẽ si iter miseros
Ci. i paradoxis. Marius mihi i rebus secũdis
unus ex fortunatis hoĩbus: i aduersis unus
e sũmis uidebat uiris. Pari rõne. Lucanus li.
ii. Ille fuit Mario uitæ modus omnia passo.
Quæ peior fortuna potest: atq oĩbus uso:
Quæ melior.

Caius ãt cæsar. Sylla deuictis maria
nis ptibus cæsarẽ q p Iuliã ei9 ami
tã erat mario sũma necessitudie cõ
iũctus mortẽ machinabat. Erat. n. cæsar mi
noris marii cõsobrinus: sed ab ea re sæpius
fuit sylla phibitus a multis: q dicerent ini
quũ eẽ tãtæ idolis pueɋ inocenter occidere
quos ille demẽtes appellabat q nõ puide
rẽt q̃ puer male p̃cictus mille marios habe
ret ĩ corpe hæc igit cũ ad cæsarẽ plata fo
rẽt urbe clã egressus i sabinis aliquãdiu p
uagatus delituit postea a syllanis militib9 q
p ea loca latitãtes disq̃rebãt: forte quadam
depræhensus a cornelio coruz duce duobus
se talentis redemit. mox inde asiam petens:
circa pharmacusam insulam capitur a pira
tis quibus ab eo quadraginta talenta p re
dẽptione poscentibus subrisit & quinquagi
ta se daturũ pollicitus postmodum suis ad
hanc expediẽdã pecuniæ q̃titatem dimissis:
apud cilices duo de quadragita uersatus di
es illis p iocũ sæpe crucẽ minatus: cum alla

tis tandē pecuniis ab eis liberatus eēt: paulopost instructis nauibus e milesiorū portu prædones aggreditur quos captos crucibus oēs affixit. Aditū in coelū. Assentatur Valerius more suo Consortibus diuinitatis. Quia cesar inter ceteros deos cōnumeratus diuinos honores consecutus est cæsaris laudes Pli. li. vii. natu. histo. summatim perstringit. tum ueluit clarissimū sydus mundi uidelicet Iuliū: cuius stella apparuisse credebatur augusto facienti ipsi ludos funebres unde illud i buco. Ecce dionæi processit Cæsaris astrū: rependi. i. æstimari: aut redimi: parua sūma ut pote. l. talentorum: in minoparone. i. nauigio pyratico. Quid est ergo quod quæramur. i. conquæramur amplius de ea re: ii. s. fortuna ne quidē. i. nō fal tē pdit consortibus diuinitatis suæ ut Cæsari in deū postea assumendo. q. d. merito nihil Sed numē cæleste. s. Iulius deus futurus: uindicauit. i. protexit se ab iniuria. n. pro quia ipse affixit cōtinuo. i. paulopost crucibus pdones. s. maritimos captos. Deinde parans transitū ad externa dicit. Nos cōmemorauimus nostra. i. Romana exēpla: studio attento. i. diligenti & quasi affectuoso: nunc. i. deinceps narrentur aliena s. exempla de mutatis moribus & conditione uitæ ac casibus animo remissiore. i. minus attento & magis laxo: quia in nostris narrandis magis afficimur.

PErditæ luxuriæ Polemō atheniensis philostrati filius pago accēsi oriundus fuit adolescens adeo pditæ luxuriæ: ut teste laertio pecunias circumferret: quo esset ad oēs explendas uoluptates patior & instructior: eas inidē in uris & angiportis occulebat: in Academia quoqz iuxta colum. nam quandā pecunia dicit repta ab eo illic in usus similes recōdita. igitur cū forte suis cū sodalibus coenasset coronatus: & a primo mane usqz ad sequētis diei occasuz in coenādo tēpus triuisset: postea ebrius & coronatus scolā xenocratis irrupit: & legentem philosophiā sedens attentis auribus cepit audire quod ubi uidit xenocrates: omissa oratione quā coeperat de pudicitia & temperātia differere coepit: uel ut alii dicūt tunc forte illi sermo erat de pudicitia: quē uiso polemone: ardētius psecut⁹ ē: ex quo illud secutū eē dicūt: ut ipudēs adolescēs paulati se corrigeret: diligēterqz q̄lis eēt cogitaret: & anteq̄ schola egrederet: seipm cōponeret ex quo adeo imutat⁹ ē: ut postea studio & industria cæteros anteiret: sic quoqz cūctos superaret indies pficiēdo: ut tādē xenocrati in regēda schola succederet. Perditæ: eo q pdat q eā sequūt: quasi detestādæ. Illecebris & ifamia: Quæ sequebat ex luxuria: nā ifamiā tota nocte cōplectebat. Nō post occasum. Significat ipm ab oriēte sole usqz ad occidētē cōtinuasse cōuiuium. xenocrates Stoicus fuit pstātissimus: ut diximus i ca. de cōtinētia: de quo apud Plutarchū Cheronesē legimus: cū eū forte uidit Agesilaus disputātē i gymnasio admodū senē dicit iterrogasse: qs nā eēt: tūc qdā rñdit. Est unus ex his q uirtutē q̄runt. Tū ille. Quomodo is uirtute iq utet ea si nōdū inuenit? Respicere: Ad se redire. Brachiū itra palliū. Fuit iā cōcepti signū pudoris: exertū brachiū itra palliū reponere. Oris cōuiuialis: Quale eē solet cōuiuarū q uultū exhilaratū uino hēre cōsueuerūt. Exuit: excussit: deposuit. Ganeone: Cōtinēs p cōtēto: nā ganea locus ē ubi lupe. i. meretrices habitāt. q. d. ex ifami lenone. Peregrinatus: Differētiā ostēdit iter peregrinari & habitare. peregrinatur qui in alieno loco manet: habitat qui est in patria.

Externa De Polemone Cap. DCLXXVIII.

PErditę luxuriæ athenis adolescens polemon: neqz illecebris eius tantum modo: sed etiam ipsa ifamia gaudens cum e conuiuio nō post occasum solis sed post ortū surrexisset: domūqz rediens xenocratis phi patentem ianuam uidisset uino grauis unguētis delibutus: sertis capite redimito plucida ueste amictus. refertā turba doctorū hoim scholā eius itrauit: nec cōtentus tam deformi introitu cōsedit etiā ut clarissimū eloquiū & prudentissima præcepta temulentiæ lasciuiis eleuaret. orta deinde: ut par erat oīm indignatōe Xenocrates uultum in eodem habitu cōtinuit omissaqz re quā differebat de modestia ac temperantia loq cœpit: cuius grauitate sermonis resipiscere coactus: Polemon primo coronā capite detractā proiecit. paulo post brachiū intra pallium reduxit: pro cedēte tēpore oris conuiuialis hilaritatem deposuit: ad ultimū totam luxuriam exuit: uniusqz orationis saluberrima medicina sanatus ex infami geneone maximus philosophus euasit. Peregrinatus est huius animus in nequitia non habitauit.

¶ Perditæ &c. Ordo ē. Polemō (media breui) ens sup. Athenis adolescēs luxuriæ pditæ. i. nihil secū boni habētis (nā sunt q uitia ad aliqd utilitatis cōuertūt ut uinosi ad mostitiā ai abiiciēdā: mulierosi nisi penitus modum excedāt: ad euacuādā libidinē: aut ne rūpātur tētigine: cōtra quā tñ sobrietas melius eēt antidotū: aut ad multiplicationē plus: auari ad rez cumulū & suoz sæpe cōmoda: & ita de reliqs. de qbus Seneca li. vii. epistolarum. Nullū sine auctoramēto malū. Auaritia pecuniā pmittit: luxuria uarias uoluptates: Ambitio purpurā & plausuz: & ex hoc potētiā & qcqd potentia pōt: mercede te uitia sollicitāt. hæc ille. Quādo igitur uitia mercede carēt i. nihil utilitatis secū ferre uidētur: sed a penitus incōsiderato fiūt: tunc dñt pdita: qd plixius exposui: ut satisfaciā grāmaticis q dubitāt quō luxuria dicatur pdita: quū magis pdat: pdit qdē. i. destruit subiectū suū: sed tamē si ad nihil utilis ē ipsa quoqz pdita ē: ut hoc loco: unde additur) neqz gaudēs tātū illecebris. i. irritamētis & tentigine eius. s. luxuriæ: sed ipsa ifamia: cū surrexisset e cōuiuio nō post occasum solis sed post ortū: qa totā noctē in eo consumpserat: & rediēs domū uidisset ianuā xenocratis philosophi patentem. i. apertam: intrauit scholam eius. s. xenocratis: refertam. i. plenaz turba doctorū hominū (Ergo turba ēt citra turbationē multitudinē notat) grauis uino: delibutus. i. pfusus unguētis: capite redimito. i. habēs caput redimitū sertis: amictus ueste perlucida. i. per cuius medium membra eius possent conspici

Turba

nec cõtẽtus ĩtroitu tã deformi.i.inepto & indecẽti:qa sic ornatus in lupanar aut ganeã aptius ingressus fuisset:cõsedit.i. se.i.ẽ cepit ẽt:ut clararet.i.diminueret in æstimatiõe:aut deprimeret & impediret clarissimũ eloquiũ.& prudentissima p̃cepta.s.xenocratis:lasciuus.i.petulantis temulentiæ.i.ebrietatis.Deinde indignatione oium.s.auditoꝝ:orta ut erat par & iustũ & æquum:xenocrates cõtinuit uultũ in eodem habitu:& re quã differebat omissa:cœpit loq de modestia.i. moderato sũptu faciendo:& de tẽperantia cõtra libidinẽ.Cuius sermonis grauitate Polemon coactus resipiscere.i.redire ad saniorẽ mentẽ(sunt q legant respicere.s.uitã suã:aut mores suos:primo.i.pro principio conuersionis suæ p̃iecit coronam quã multũ potaturi ut bacchũ imitẽtur assumere solebant:& ille non deposuerat:detractã capite.s.suo:& reduxit p̃aulo post brachiũ intra palliũ:quia in græcia res acta est ubi pallio utebãtur:& deposuit tẽpore p̃cedente.i.successiue:hilaritatẽ oris cõuiuialis.i.uultus quẽ in cõuiuio habuerat:& exuit ad ultimum.i.orationis xenocratis:totam luxuriam:& sanatus medicina saluberrima unius orationis euasit maximus philosophus ex ganeone.i.meretricum conuictore & lurcone.Animus huius.s.Polemonis est peregrinatus idest transitum fecit in nequitia non habitauit idest non permansit nec cõtraxit habitum.sup.in eã.

De Themistocle græco.Ca.DCLXXIX.

Piget Themistoclis adolescentiam attingere:siue patrem aspiciam abdicationis iniungentẽ notam:siue matrem suspendio sui finire uitã propter filii turpitudinem coactam:cum omnium post ea Graii sanguinis uirorũ clarissimus extiterit:mediũq; Europæ.& Asiæ uel spei:uel desperationis pignus fuerit.Hec enim eum salutis suæ patronum habuit:illa uadam uictoriç assumpsit.

Piget sup.me.i.tædio aut miseratiõe afficior.attigere adolescẽtiã Themistoclis.s.atheniẽn.uiri postmodũ clarissimi:siue aspiciã patrẽ sup.eius iniugẽtẽ.i.iprimentẽ filio:notã.i.infamiã abdicationis.i.exclusionis a cura & bonis paternis i uita & post uitã patris:siue sup.aspiciã matrẽ sup.eius coact.i finire uitã suspendio sui:p̃pter turpitudinẽ filii:cũ extiterit.i. euaserit postea clarissimus oium uirorũ sanguinis graii.i.græcanici:& fuerit pignus.i.certificamentũ(ut ita dicã)mediũ.i.interpositũ aut mediãs: Europe.i.regno aut regni græcoꝝ:& Asiæ.i.regno aut regni Persarũ:uel spei.s. obtinẽdi imperii ẽt alicui:uel desperationis.i.cõseruandi iperii sui:qa tamsp dũ athenis erat:græcis erat certa spes cõseruandi imperii cõtra Persas:& p̃sis desperatio eius potiũdi:& cõtra:dũ in Asia erat post exiliũ:persis spes erat:& græcis desp̃atio:q maior fuisset nisi epoto sanguine taurino:sibi ne patriæ obesset uitã exclusisset.Enim p quia:hæc.s.europa habuit eum.s. Themistoclem patronũ.i.protectorẽ salutis suæ:illa.s.Asia:assumpsit eũ uadẽ.i.tanq̃ pignus:& certificatorem uictoriæ.

Piget Themistoclis.Themistoclis mater filii turpitudinẽ nõ tulit.Themistocles Neoclis filius huius uitia ineũtis adolescẽtiæ magnis sunt emendata uirtutib9 adeo ut anteferat huic nemo:pauci pares putanĩ:sed ab initio est ordiendum. Pater eius Neocles generosus fuit:is uxorẽ Acarnaniã duxit ciuẽ:ex qua natus Themistocles:q cũ minus esset p̃batus parẽtibus:q & liberius uiuebat:ẽt rẽ familiarẽ negligebat:a patre exhæredatus est:quare mater percita nimio dolore laqueo uitã finiuit:q̃ cõtumelia nõ fregit eũ:sed erexit.nã cũ iudicasset sine sũma idustria nõ posse eã isamiã extigui:totũ se dedit reip.diligẽtius amicis famæq; seruiẽs multũ i iudicus priuatis uersabat:sæpe in concionẽ populi p̃dibat:nulla res maior sine illo gerebat:celeriter q̃ op9 erãt repiebat:neq; minus i rebus gerẽdis q̃ excogitãdis erat:q de istãtibus:ut ait Tucidides uerissime iudicabat:& de futuris callidissime cõiciebat:quo factũ est:ut breui tpe illustraret:nam pro patria res maximas & clarissimas gessit:& in primis aduersus xersem persarũ regẽ:qui cũ terra mariq; uniuersæ græciæ bellũ inferret cũ tantis copiis:quantas neq; antea neq; postea habuit qs q̃:nõ solũ salus patriæ & totius græciæ:sed etiã totius Europæ fuit.Mardoniũ quoq; xersis imperatorem qui expugnato Olyntho Bœotiã se cõtulerat:consilio Themistoclis constat a græcis fuisse superatum:parli ratione mœnia urbis Athenarum a xerse diruta inuitis lacedæmonis huius prudentia fuisse restituta.Plutarchus tamen longe aliter tradit tam de matre q̃ de eius adolescentia:nam matrem eius alios Threiciam genere Abrotanum nuncupatam:alios Cariam Euterpen dictam:non nullos etiam Alicarnaseam tradidisse scribit:in eius uita adolescentiam quoq; non inter uitia:sed inter uirtutes egisse:quæ uero de repudiatione & exhæredatione patris de uoluntario matris interitu dicta sunt:cæteraq; ignominiosa falsa & ficta fuisse dicit.Abdicationis:Exhæredationis.Medium pignus:cum exastrochizatus fuit a patria:hoc est in exiliũ pulsus:exastrochizatio enim ut supra diximus:erat quoddam exilii genus decẽnale:nam in ostro hoc est testula nomen eius scribebant:quem exilii damnassent.Themistocles ergo cum inuidia eousq; laboraret ut in exilium mitteretur:supplex cõfugit ad hostem xersem Persarum regem:& ab eo spatium petiit unius anni anteq̃ cum eo colloqueretur:hoc autem faciebat ut persicam linguam disceret:transacto uero anno consilia cum rege cõmunicauit quæ illuc tendebant:ut regi spẽ potiundæ græciæ faceret.Medium ergo Pignus uel spei.Quando fortiter pro patria pugnauit.Vel desperationis.quando fugit ad hostem pugnaturus contra patriam.Patronum:Nam hic uniuersam græciam ex ipsis prope manibus hostium redemit:quo tempore ad Salaminam contra xersem cum exercitu missus est:nam xerses cum græciam cum innumeroso atq; incredibili exercitu inuasisset:ut qui diceretur totam ferme asiam duxisse in Europam:quæ iungeret maria:sterneret montes:flumina siccaret:athenienses consilio Themistoclis qui apollinis oraculum interpretatus fuerat nauibus hoc est bello nauali pugnandum esse cum hoste uim suam omnem in classem contecerunt:eiq; Themistoclem præfecerunt:qui cum ad Salaminam occurrisset xersi illum bello nauali superauit:& in Asiam cum paucis admodum refugere coegit:ut supra monstratum est.Vadem uictoriæ:Cum regi spospondit fore ut tota græcia subigeretur:si suum uellet cõsilium sequi.

De Cimone athen. Ca. DCLXXXI.

Cimonis uero incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta: eiusdem stultitiæ imperia salutaria athenienses senserunt: itaq; coegit eos stuporis semetipsos dānare: qui eum stolidū crediderant.

¶ Cimonis &c. Ordo est. Verum. i. sed incunabula. i. primordia uitæ Cimonis: ciuis athenien. fuerunt referta opinione stultitiæ: & sup. athenien. senserunt imperia stultitiæ eiusdem: quæ non erat habitus: sed dispositio quædam ad stultitiam: salutaria idest ad salutem reip. facientia. Itaq; i. & ita cimon coegit eos damnare semetipsos stuporis scilicet uitio correptos: qui crediderant eum stolidum idest peruino sensu.

Cimonis uero: Cimonis incunabula opinione stultitiæ fuerit referta: imperia uero salutaria: qui apud Strimonem thrachas fudit oppidū Amphipolis cōstituit: eoq; x. millia athen. in coloniā misit apud Michalē montē Cyproru & Phænitiū ducētarū nauiū classē deuictā cepit: eodēq; die pari fortuna in terra usus ē Schiro contumaciores Dolopas expulit: tharsos opulentia sua fretos primo aduentu fregit: & cū xerses bellum ex integro aduersus athen. instituisset: uniuersa græcia hunc Cimonē ducem constituit iuuenem: cuius magnitudinē futurā pietatis opera prodiderunt quippe patrem ob crimen peculatus in carcerem coniectū ibiq; defunctum translatis in se uinculis ad sepulturam redemit: ut diximus in cap. de ingratitudine: uerum nec in bello iudicium deligentium fefellit: siquidem non inferior uirtutibus paternis xersem terrestri naualiq; prælio superatum: trepidum se recipere in regnum coegit. Incunabula: ætatis principia. Opinione stultitiæ: quia omnes stultum opinabantur. Imperia salutaria: quia ductu & auspiciis suis patriam non solum defenderat: sed etiam auxerat imperio. Stuporis damnare. Damnabant se & stupebant: q; quem in adolescentia stultum crediderant: in maturiori ætate tanta prudentia præditum esse uiderent.

De Alcibiade. Ca. DCLXXXI.

Namq; Alcibiadem quasi duæ fortunæ ptitæ sunt. Altera que ei nobilitatem eximiam: abundantes diuitias: formam prestantissimam: fauorem ciuium propensum: summa imperia: precipuas potentiæ uires: flagrātissimum ingenium assignaret: altera quæ damnationem: exilium: uēditionem bonorū: inopiam: odium patriæ: uiolentam mortem infligeret. Nec aut hæc: aut illa uniuersa sed uaria perplexa freto atq; æstui simillima.

¶ Namq; (particula est qua in initio noui exempli frequens utit author) quasi duæ fortunæ partitæ sunt. i. diuiserunt sibi Alcibiadem uirum illum athenien. Altera. s. fortuna quæ assignaret ei. s. Alcibiadi nobilitatem eximiam: diuitias abundantes: formā præstantissimā: fauorem ciuiū: propensū i. multum inclinatum in ipsum: imperia sūma: uires potentiæ præcipuas: ingenium flagrātissimum. i. ardentissimum. Altera. i. reliqua fortuna quæ illi ingereret. s. Alcibiadi: damnationem: exiliū: uenditionē bonorū: inopiam: odiū patriæ. s. in eum: mortem uiolentam. Nec hæc. s. aduersa: aut illa. s. prospera: sup. fuit uniuersa. i. una in oībus: sed sup. fuit uaria: & sup. perplexa. i. q̄ dicit intricata: simillima freto. i. feruori atq; æstui. s. maris: nunc affluētis & nūc refluētis: pōt ēt pplexa censeri pncipiū: ut sit: nec hæc: nec illa. i. neq; aduersa: neq; psp̄era fortuna pplexa sup. est. i. ad finē usq; complexa: sed perplexa est uaria existens aut existentia simillima freto & æstui.

Namq; alcibiadem. Alcibiades Cliniæ filius athen. in hoc natura qd efficere posset: uidetur experta: ut ait probus sed fortuna nō minus. Nihil illo excellentius uel in uitiis uel in uirtutib9 nihil mirabilius in uaria forte reg; bello Pelloponesiaco: huius cōsilio Athen. bellū Siculis indixerunt ad quod gerendū ipse iter cæteros dux electus: & cū in spe eēt bene administrandæ puinciæ: reus uiolator sacror; absens effictū: q; uidelicet eius opa hermæ athenis deiecti essent: & domi s. æ mysteria fierent: reuocatus ad cām dicendā: primo Elidē: deinde thebas uenit: ubi intellexit se capitis dānatū: & bona eius publicata esse: & Olympiadas sacerdotes a populo coactos ut se deuouerēt lacedæmonē demigrauit: huius consilio Lacedæmonii cū Persa rege amicitias fecerunt: eiusdemq; opera Ioniam a societate athen. auerterūt: quibus rebus factum ē ut Lacedæmonii uim tantā ingenii metuentes: de interficiendo uiro consulerent: ille ad Tisaphernē regis præfectum se contulit: cuius in amicitiam intimam breui tpe peruenit: cum Pisandro prætore primum per colloquia de reditu suo mentionem fecit: deinde Thrasibulo faciente ab exercitu: recipitur: prætorq; fit apud Samium: post suffragante Theramene plebiscito restituitur: pariq; absens imperio præficitur: simul cum Thrasibulo & Theramene qui Lacedæmonios paulo ante uictores pacem petere coegerūt: redeuntes magnis rebus gestis a populo excipiunt ingēti lætitia sed in Alcibiadē cōuerterunt oēs eū intuent: laudāt admirant: bonis restitutis resecari iubent pylæ i qbus deuotio iscripta fuerat & ea ī mare pcipitant: sed hæc alcibiadis lætitia minus diuturna fuit: nā cū thrasibulo: & adimāto quos collegas sortitus erat classe in Asiā pfectus: q; apud Cimen ex snia rē gesserat in īuidiā recidit: absenti ergo magistratus abrogat: ille Pactiæ castellis tribus cōmunitis Thraciā introiit: & ia pda iā amicitiis regū magnus apud eos factus Philoidæ ptori athen. pollicetur se si uellet coacturū Lysandrū dimicare: q bellū cōsulto trahebat: Philoides gloriæ suæ potius q̄ saluti patriæ cōsulens: postulata facere noluit. Discedēs igit Alcibiades monuit ut iuxta hostē castra nautica hēret: ne imodestia militū Lysandro pugnādi occasio daret: qd ille negligēs: paulo post exercitū amisit: uictus athenien. Alcibiades se supra ppontidē penitus abdidit in Thraciam: Thraces insidiis factus illū quidē capere nō potuerūt: ea uero quæ apportauerat abstulerūt: ille ad Pharnabazū in Asiā trāsiit: qui ei primū dedit in Frigia castrū: ex quo quinquaginta talenta uectigalis capiebat: qui nō patiens uictas athenas seruire cū amicitiā regis appeteret: gratiam cum illo se initurū uidebat si aperuisset Cyr-

chum fratrem ei bellũ parare lacedæmoniis suadentibus: qđ cũ facere moliret. Critias cæteriq; atheniẽn. tyranni Lysandro miserunt: si suas res athenis cõstitutas manere uellet: Alcibiadẽ tolleret. qđ etiã factũ est: ut diximus i ca. de ion niis. Fuit autem alcibiades teste Probo oium ætatis suæ multo formosissimus: ad omnes res aptus: consilii plenus: terra mariq; summus imperator cuius tanta erat oris atq; orationis commendatio: ut nemo ei dicendo posset resistere: diues cum tempus posceret: laboriosus: patiens: liberalis: splendidus: non minus in uita quam in uictu affabilis: blandus temporibus callidissime seruiens: idem simul atq; se remittebat: ita luxuriosus: dissolutus. libidinosus: intemperans reperiebatur: ut omnes admirarentur in uno homine tantam esse dissimilitudinem: atq; diuersam naturam. hic cum athenis clarissima ciuitate natus esset: omnes splendore ac dignitate uitæ superasse certum est. postq̃ inde pulsus Thebas uenit: adeo studiis eorum inseruisse dicunt: ut nemo animo eum corporisq; uiribus æquipararet: omnes enim Bœotii magis firmitati corporis q̃ ingenii acumini deseruiunt: eundem apud Lacedæmonios quorum moribus summa uirtus in patientia ponebatur: ut Cice. in Tusculanis ostendit: sic duriciei se dedisse ferunt: ut parsimonia uictus: atq; cultus omnes Lacedæmonios uinceret: fuisse apud Thracas homines uinolentos: rebusq; uenereis deditos: hos quoq; quum apud illos esset: in his rebus antecessisse affirmant. Venisse deinde ad Persas apud quos summa laus esset fortiter uenari: luxuriose uiuere: horum sic imitatum consuetudinem dicunt: ut illi ipsi in his maxime admirarentur: quibus effecisse: ut apud quoscunq; esset: princeps haberetur: quæ cum ita sint ut splendore & dignitate ciues suos labore: & uiribus corpis Thebanos: duritie parsimoniaq; uiros Lacedæmonios: uinolentia Thracas: uenatu Persas: luxuriosa uita utrunq; populum superauit: non discerni facile potest maiori ne laude dignus sit an repræhensione: quantum enim admirandus est q̃ nonnulli bono uirtute posterior fuerit: tantum etiam detestandus: q̃ improbis omnibus malitia superior euaserit. Nec hæc aut illa uniuersa: non inquit aut secundas aut aduersas res uno tempore sed diuersis habuit: ut enim mare modo fluctibus agitatur: hoc est tempestate mouetur: modo tranquillitate fruitur: sic Alcibiades nunc secundas: nunc aduersas res expertus est. Alcibiades

De Polycrate tyranno Samiorum. Capitulum. CCLXXXII.

Ad inuidiam usq; Polycratis Samiorũ tyranni abundantissimis bonis conspicuus uitæ fulgor excessit. Nec sine causa: omnes enim conatus eius placido excipiebantur itinere spes certum cupitæ rei fructum apprehendebat. uota nuncupabantur simul & soluebantur. Velle ac posse in æquo positũ erat semel duntaxat uultum mutauit: perq̃ breuis tristitia salebra succussum tunc quum admodum gratum sibi anulum de industria in profundum: ne omnis incommodi expers esset abiecit. tamen continuo recuperauit capto pisce qui eum deuorauerat. Sed hũc cuius felicitas semper plenis uelis cursum tenuit: Orontes Darii regis præfectus in excellentissimo Mychalẽsis montis uertice cruci affixit: ex qua putres eius artus & tabido cruore manantia membra atq; illam leuam cui neptunus anulum piscatoris manu restituerat: situ marcidã Samos amara seruitute aliquandiu pressa liberis ac lætis oculis aspexit.

¶ Ad inuidiam &c. Ordo est Fulgor uitæ Polycratis tyranni Samiorum excessit conspicuus. i. clarus bonis abundantissimis usq; ad inuidiam: cũ tantum alta petat liuor. Nec sine causa sup. inuidiam meruit: Enim p qa omnes conatus eius excipiebantur itinere placido. i. perueniebant ad prosperum euentum aut effectum: spes sup. eius: apprehendebat: certũq; fructum. i. utilitatem aut utilem assecutionem rei cupitæ. s. ab eo: uota sup. eius: nuncupabantur. i. nominatim & expressa uoce dus fiebant & soluebantur. s. ab eo simul: quia pro quibus uotum faciebat statim assequebatur & ita tioti reis stati uota soluebat. Velle ac posse erat positũ in æquo i. æquali differentiæ: fortunã sup. no. mutauit dũtaxat semel uultum sup. suũ aut tyranni succussum salebra. i. asperitate tristitiæ breuis. i. non diu durã

Ad inuidiam. Hic Polycrates Samius tyrannus fuit: de quo Cicero i libro de finibus bonorum & malorũ. Plynius etiam & diuersi Græci scriptores meminerunt. Hic adeo fortunam habuit obsequiosam: ut omnia optata consequeretur: & quicqd agg ederetur efficeret. fœdus forte fecerat cum Xantipo: uel ut Herodotus tradit: cum Amasi Aegyptiorum rege: q quũ audisset nihil unq̃ sibi aduersi contigisse ad moderandam fortunæ inuidiam Xantipi regis: siue Amasis hortatu: annulum quẽ charissimum habebat in maris profundum iecit: quem paulopost inopinate recuperauit: nam a piscatoribus piscis qui annullum deuorauerat: paucis post diebus captus est: & tyrãno donatus: in cuius uentre compertus annulus illi ueluti a neptuno restitutus traditur: qui sane annulus teste Plynio lib. xxxvii. naturalis historiæ Romã elatus domo Augusti in templo concordiæ cum aureis coronis est appensus: sed hic Polycrates cum aduersus Darium persarum regem exercitum duceret: ab Oronte illius præfecto aciæ fusus uel ut alii dicunt per fraudem interceptus est. nam ad fœdus amiciciamq; iungendam inuitatus nihil doli aut insidiarum inesse suspicans: nec filiæ omnino deterritus: quæ nocte uiderat illum sublatum: roreq; madentẽ in die uero sudantem: cum ad Orontem uenisset: captus in summo michalensis montis uertice suspendi & cruci affigi iussus est: ac relictus auibus dilacerandus: ut qui ubiq; fœlicissime in terra uixerat. in aere miserrime expiraret de quo Strabo li. xiiii. sed polycrates: & sylosón fratres eo tempore uixerunt quorũ alter & fortũa & opibus clarus fuit adeo ut etiam mari dominaretur: maximum fœlicitatis argumentum ducunt q̃ annulo de industria: in pelagus proiecto gemma & sculptura preciose: paulopost piscator quidam piscem eduxit: qui eũ deuorauerat qu.

Valerius maximus

caeso annulus inuentus est:quod cum aegyptiorum rex intellexisset:diuinitus locutum ferunt:q qui eiusmodi prosperitate uteretur uitam clauderet fine non fortunato:quod & ita est factum:nam a persarum satrape dolo captus.suspensusq3 est:huius autem ãnuli gemmam sardonicem fuisse dicit Ply.praefato.li.cuius gemmae iactura se ab inuidia fortune redimi posse putabat:si hoc unum doluisset.Placido itinere.Secundo cursu: & fortunae successu.Velle & posse i aequo: Ac si diceret non minus poterat q̃ uolebat.Salebra.Asperitate.Naz salebrosus locus asperior:sicut fragrosus asperitate plenus.Plenis uelis.translatio sumpta a nauigantibus.Tabido Marcescente.hoc est marcido.

tis:tunc.s.mutauit uultum cum ipse Polycrates abiecit in profundum.s.maris de industria.i.data opera:annullum gratuz sibi admodum .i.ualde.ne esset expers omnis incommodi:quem.s.annulum:tamen.i.nihilominus ipse recuperauit continuo.i.illico post:pisce qui deuorauerat eum .s. annulum capto:sed orontes praefectus darii regis affixit cruci in excellentissimo uertice mychalensis montis:hunc.s.Polycratẽ : cuius felicitas tenuit semper prosperum cursum plenis uelis.i.maximo progressu:ut nauis prospero uento uelisq3 adiuta.ex qua.s.cruce: Samos.s.insula.i.populus ei9 pressa aliquãdiu amara seruitute.s.Polycratis:aspexit oculis liberis ac laetis:artus eius putres & membra manantia cruore tabido.i.corrupto solet iuxta insomnium filiae eius:atq3 aspexit illam leuam .s.manum:in qua annuli gestantur:cui.s.leuae manui:neptunus.i.deus maris aut mare ipsuz restituerat manu.i.per manum piscatoris qui piscem ad tyrannum attulerat:marcidam.i.corruptam & marcescentem situ.i.immunda lanugine & squalore ex imbre & puluere contracto.

De Dionysio tyranno. Ca.DCLXXXIII.

Dionysius autem cum haereditatis nomine a patre syracusanorum ac pene totius siciliae tyrãnidem accepisset:maximarum opũ dominus: exercituum dux:rector classium:equitatu potens:propter inopiam litteras puerulos corynthi docuit:eodemq; tẽpore tanta mutatione maiores natu ne quis nimis fortunae crederet magister ludi factus ex tyrãno monuit.

¶Dionysius autem cum accepisset a patre nomine.i.sub titulo haereditatis:tyrannidem.i.dominationem syracusanoruz ac pene totius siciliae:existens dominus opum maximarum:dux exercituum:rector classiuz:potẽs equitatu.i.habens in potestate equitatũ magnum:docuit.s. tandem exactus:corinthi puerulos litteras:quia factus est ludi magister:propter inopiam ad quam redactus erat:& ipse factus ludi magister ex tyranno.i.rege monuit tanta mutatione.s.sui:maiores natu.i.seniores:eodem tempore s.quo puerulos litteras docuit:nequis crederet nimis fortunae.

Dionysius.Hic filius fuit dionysii tyranni qui pro ridiculo habuit deos contemnere & sacrilegia committere: ut in cap.de neg.relig.diximus.cum ergo flagitiis plen9 esset:& crudelitate plus q̃ credi posset syracusani conspiratione facta euz a ciuitate eiicere tentarunt:qui primo dubitarunt an sponte cederet : tandem crescente tumultu inter ciues conuenit ut legati mitterentur qui secum agerent : ut sponte ciuitatẽ tyrannide liberaret:quos ille statim in carcerem coniiciiussit:quo facto irati syracusani eum facto impetu urbe expulerunt qui regio apparatu locros confugit:locrensium arcem occupat solitamq3 sibi saeuitiam exercet:coniuges principum ad stuprum rapit.aliaq3 foeda cõmittit:cum reginorum tyranni leofronis bello premerentur locrenses uouerunt si uictores forent ut die festo ueneris uirgines suas prostituerent:quo uoto intermisso cum aduersa bella cum lucanis gessissent in concionem eos Diony.uocat hortatur uxores filiasq3 suas in templum ueneris q̃ possint ornatissimas mittant:ex quibus centum sorte ductae uoto publico fungantur.religionisq3 gratia uno stent in lupanari mẽse omnibus autem iuratis nequis ullam attaminet:quae res ne uirginibus uoto ciuitatez soluentibus fraudi esset decretum facerent:ne qua uirgo nuberet:priusq̃ illae maritis traderentur: probato consilio & quo superstitionis & pudicitiae uirginum consulebatur certatim omnes foeminae impensius exornatae in templum ueneris conueniunt:quas omnes immissis militibus Dionysius spoliat:ornamentaq3 matronarum in praedaz suam uertit:quarundam uiros ditiores interficit:quasdam ad prodendas uirorum pecunias torquet cum his artibus per annos sex regnasset conspiratione locrorum ciuitate pulsus in siciliam redit.ibi syracusas securis omnibus post longam ĩtercapedinem pacis per conditionem recepit qui cum ab ingenio suo discedere non posset cum grauior crudeliorq3 ciuitati esset indies iterata conspiratione pellitur qui demum corinthum se recepitubiq3 teste Cicerone li.iii.tusculanarũ quaestionum aperto ludo pueros docuit:sicq3 imperio carere non potuit.de quo Ouidius lib.iiii.de ponto.Ille siracusia modo formidatus in urbe.Vix humili duram respuit arte famem.Ci.quoq3 ad papirium petum:Dionysius inquit tyrannus cũ syracusis expulsus esset corinthi dicitur ludum aperuisse.Iustinus cum dicit q hic corinthi humillima quaeq3 tutissima existimans in sordidissimum uitae genus descendit:non contentus in publico uagari:sed potitare:nec conspici in popinis lupanaribusq3:sed totis diebus cum perditissimis quoq3 de minimis rebus disceptare:pannosusq3 & squalidus incedere.risum libentius praebere q̃ captare:in macello perstare:quae emere non poterat oculis deuorare:nouissime se ludi magistrum professus:pueros in triuio docebat:ut aut a timentibus semper in publico uideretur:aut a non timentibus facilius contemneretur.Haec q̃q̃ in capitulo de neglecta religione dicta sunt:tamen quia ad eius fortunae mutationem maxime pertinere uidebantur eadem repetere non uisum est incongruum:neq3 superfluum.Tanta mutatione.Solon unus e septẽ non fuit diuitiis permutandae uirtutes:stabiles enim sunt:res autem hominum modo hic modo ille possidet:

De Syphace rege. Ca.DCLXXXIIII.

Sequitur hunc Syphax rex consimilem fortunae iniquitatem expertus:quem amicum hinc

Sequitur hunc Syphax.Scipio cuz agitaret animo Carthaginem inuadere cum exercitu intelligebat ad uictoriam in Syphace Numidarũ rege plurimum momenti esse repositum:itaq3 optimum ratus hunc regem amicum facere pe.

Roma per Scipionem: illinc carthago per Haſdrubalē ultro petitum ad penates deos uenerat. Cæterum eo claritatis euectus ut ualidiſſimorum populorum nō tātū arbiter uictoriæ: ſed & uictor exiſteret: parui temporis interiecta mora cathenatus a Lælio legato ad Scipionē imperatorem pertractus eſt: cuiuſq; dexteram regio inſidens ſolio arroganti manu attigerat eius genibus ſupplex procubuit. Caduca nimium: & fragilis puerilibuſq; conſentanea crepundiis ſunt iſta: quæ uires atq; opes humanę uocantur. Affluunt ſubito: repente dilabūtur: nullo in loco: nulla in perſona ſtabilibus nixa radicibus cōſiſtunt: ſed icertiſſimo flatu fortunæ: huc atq; illuc acta quos in ſublime extulerunt improuiſo recurſu deſtitutos in profundo cladium miſerabiliter imergunt. Itaq; neq; debent exiſtimari neq; dici bona que inflictorum malorum amaritudinem deſiderio ſui duplicant.

¶ Sequitur &c. Syphax rex. ſ. numidarum: expertus conſimilem iniquitatem. i. inæqualitatem fortunæ (non enim diceret fortunam iniquā quæ aut tyrannum expulit: aut hoſtem po. Ro. ſubiugandum dedit: Alioqui populum Romanum iniuſtitiæ argueret: ut qui ipſum cepit & in carcere mori coegit: Sed iniquum dicitur quod non eſt æquum: æquum autē dicitur dupli. de cauſa: aut quia planū eſt. hoc eſt æque demiſſum & æque elatum: ut mare non tumens: & campus planus: unde Vtrumq; æquor dicitur: & ideo aqua quaſi æqua ablato e dicta ē. Altero modo dicit̄ æquū reſpectu iuſtitiæ diſtributiuæ quod æquas. i. æque magnas ac debet partes facit: & per contrarium dicitur iniquum quod ſic non eſt æquum: aut quod eſt nimis anguſtum ut ſpaciis excluſus iniquis &c.) ſequitur hunc. i. huius. ſ. iam dicti caſum. Quem. ſ. Syphacem Roma uenerat ad deos penates. i. uſq; intima aulæ eius: petitum amicum. i. ut uelit eſſe amicus populo Ro. hinc. i. ex una parte per ſcipionem: & Carthago uenerat petitum ultro amicum. ſ. ſibi: illinc. i. ex altera parte per Haſdrubalem. ſ. ducē ſuum: ad deos penates: quia uno tempore duæ legationes dictæ in aula eius erant. Cæterum. i. ſed ipſe euectus eo claritatis. i. ad eam uſq; claritatem ut exiſteret non tantum arbiter ualidiſſimorum populorum. ſ. Romanorum & Carthagineñ. ſed &. i. etiam uictor: quia ea pars cui ſuppetias tulit uictrix ſaltem ad tempus erat: parua mora temporis interiecta pertractus eſt Cathenatus a Lælio legato ad Scipionem imperatorem. & procubuit ſupplex genibus. i. ad genua eius. ſ. Scipionis: cuius dexteram (Cuiuſq; enim duæ ſunt particulæ) ipſe inſidens ſolio regio attigerat manu arroganti. Ex quibus concludit author prudenter dicens. Iſta quæ uocantur uires atq; opes humanæ ſunt caduca nimium: & frigida & conſentanea. i. conſona: crepundiis. i. crepitaculis in collo puerorum ſuſpendi ſolitis: quæ bullæ ſimilia nihil præter uentum & quædam crepitū facientia includunt: pueris tamen iocundiſſima. Oliuerius legit crepidis. i. calceamentis pulchris quibus infantes delectantur priuſq̄ uti norint ſed quia crepide philoſophorum potius ac ſenum ſunt calceamenta malim crepundia legere. Affluunt. i. affluenter adueniunt ſubito: & dilabuntur repente. i. rapide: & nullo. i. non ullo: & ipſa non nixa. i. ſtabilita aut firmata ullis radicibus ſtabilibus: & ſup. in nulla perſona: conſiſtunt hoc eſt neq; nixa ſunt neq; conſiſtunt: agit enim negatio in utrunq; ſequens. ſed acta. i. impulſa incertiſſimo quia inconſtantiſſimo flatu. i. afflatu & fauore fortunæ: huc atq; illuc. i. modo ad hunc modo ad illum poſſeſſorem: immergunt miſerabiliter in profundo cladium. i. calamitatum: deſtitutos improuiſo recurſu. i. reflatu & retractione fauoris. (Eſt autem metaphora a flatu uentorum ad nauem in mari) ſup. eos quos extulerant. ſ. prius in ſublime

Ro. cum aliter non poſſet magno etiam periculo rem aggreſſus eſt: relictis enī castris ipſe cum Lælio duabus quinq;remibus per hoſtilia loca ad regem profectus ē: forte ita accidit ut eo ipſo tempore Haſdrubal a Scipione pauloante pulſus hiſpania. ſeptem triremibus ad eūdem regem ſuum faceret curſum: & eadem hora uterq; imperator portum ingreditur: cum magno tamen Scipiōis diſcrimine. nam parum abfuit: quin interciperetur ab hoſtibus ſed quia prius q̄ pœni anchoras molirentur Romani ſecundo uento portum tenuerunt: non ſunt auſi hoſtes in regio portu tumultus aut pugnæ quicq̄ ciere: ad regem igitur omnes profecti ſunt magnificum id Syphaci nec erat aliter uiſum duorum potentiſſimorum in terris populorum duces uno die ſuam pacem amicitiamq; petentes ad ſe ueniſſe: & quoniā ſors eos ſub uno tecto eſſe atq; ad eoſdem penates uoluiſſet contrahere ad colloquium dirimendarum ſimultatum cauſa eſt conatus: Scipione abnuente aut priuatum ſibi cum pœno odiū eſſe: quod colloquendo finiret. de re publica uero nihil cum hoſte iniuſſu ſenatus agere poſſe illud magnopere tentāte rege ne alter hoſpitum excluſus menſa uideretur ad eaſdem epulas uenire cum Haſdrubale Scipio non recuſauit: cœnatumq; ſimul apud regē eſt & eodem lecto Scipio atq; Haſdrubal quia ita cordi erat accubuerunt: tunc Scipio regem eloquentia ſua traxit in amiciciā po. Roma. ſed paulopoſt ſollicitatus a Carthaginenſibus per nuptiarum occaſionē formoſiſſimæ fœminæ Haſdrubalis filiæ defecit a Romanis & Carthaginenſium arma ſecutus: breui tempore a Lælio & Maſiniſſa captus ad Scipionem catenatus ductus ē quē Scipio deuictis carthaginenſibus poſtea duxit in triumphum unde iuuenalis in ſatyra Credo pudicitiam dicit: tolle tuū precor Hānibalem uictumq; Syphacem In caſtris & cum tota Carthagine migra. Caduca nimiū Hæc Valerius diſputat de inanitate rerum humanarum quas fluxas & labiles dicit: nec uere noſtras appellari poſſe: quæ nobis auferri poſſunt: ſub fortunæ poteſtate poſitæ ſunt: ſola uero animi bona noſtra ſunt: q̄ nobis nec eripi: nec ſubripi poſſunt: neq; naufragio: nec incendio amitti: nec ui tempeſtatum: nec temporum perturbatione mutari: quibus qui perditi ſunt ſoli ſunt diuites: ſoli enim poſſident res fructuoſas & ſempiternas. Puerilibus conſentanea. Sunt ludibria quædam quæ pueris dono dari ſolent: tunc cum nutriuntur ab altrīcis: omnia enim nutrimenta & munuſcula quæ dātur pueris: blādimenti: & ludi cauſa dantur quibus humanæ opes comparantur: quæ hominibus tāq̄ ad ludū dari uidentur Crepidis: Crepidas dicit calceos pueriles pictos & ornatos. nam ſpecioſi ſunt ſed paulopoſt euaneſcunt: Incertiſſimo flatu. Ac ſi diceret uentis ſimilia. du

plici ratione bona nostra dici non debent qa si bona nostra essent perpetua & stabilia essent:nec nulla ratione nobis eripi possent:nã q:uod nostrum est auferre nemo potest. præterea si bona essent nunq̃ nocerẽt.nocent autem.non igitur bona sunt:q autem noceant manifestum est:nam multos legimus & uidimus propter diuitias & imperia crudeliter fuisse cæsos.

me.i.in altum statum prosperitatis.Itaq3.i.& ita:ipsa.s.fortuna bona dicta:neq3 debent existimari neq3 dici bona:quæ desyderio sui.s. cum auugerint:duplicant amaritudinem malorum inflictorum.

Liber.VII.De fœlicitate.Ca.I.

Volubilis fortunæ.Hic septimus liber est:in cuius principio utitur tră sitione.Multa inquit exempla mutatæ fortunæ protulimus.Nunc uero stabilis atq3 propitiæ pauca admodu3 dici possunt: ex quo facile apparet q̃ prodiga sit in præstandis aduersis q̃q3 tenax & auara in prosperis erogandis:attamen illa suæ nonnunq̃ oblita nequitiæ non modo multa & magna sed etiam stabilia quibusdam hominibus bona largitur:sed id facit admodum paucis:& ita duo tantum narrat exempla unum domesticum:& alterum externum.Sibi imperauit Seipsam uicit & coegit.

De fœlicitate. Ca.I.

Volubilis fortunæ complura exẽpla retulimus constãter propitiæ admodũ pauca narrari possunt.Quo patet eam aduersas res cupido animo infligere:secũdas parco tribuere.Eadem ubi malignitatis obliuisci sibi imperauit:non solũ plurima ac maxima sed etiam perpetua bona congerit.

Volubilis.Optimo pede quia ex consimili fere argumento transit i principio huius septimi libri ad Caput seu Titulum de fœlicitate:de qua sic præfatur.Nos retulimus.i.recitauimus & enarrauimus complura.i.multa exempla fortunæ uolubilis.i.instabilis:sed sup.pauca admodum.i. ualde sup.exempla fortunæ:propitiæ.i.fauentis & misericorditer agentis cõstanter.i.sine intermixtione aduersorum:possunt narrari:scilicet uere:quia paucissima sunt.Quo.i.per quam diuersitatem patet eam.s. fortunam infligere.s.hominibus res aduersas:animo cupido.i.affectanti nocere:& tribuere sup.res:secũdas.i.prosperas & lætas sup.animo parco.i.tenaci.Eadem.s.fortuna:ubi.i.postq̃ aut in quo homine imperauit sibi.i.firmiter cõstituit:obliuisci malignitatis.s.sibi innatæ:congerit scilicet in eos in quos uult:non solum plurima ac maxima bona: sed etiam perpetua.i.non interrupta.

De Quinto Metello.Ca.DCLXXXV.

Videamus ergo quot gradibus beneficiorum. Qu.Metellum a primo originis die ad ultimum usq; fati tps nunq̃ cessante indulgentia ad summum beatæ uitæ cumulum perduxerit.Nasci eum in urbe terrarum principe uoluit:parentes ei nobilissimos dedit:adiecit animi ratissimas dotes : & corporis uires: ut sufficere laboribus posset : uxorem pudicitia & fœcunditate conspicuam conciliauit. Consulatus decus:imperatoriam potestatem:speciosissimi triumphi prætextam largita est:fecit ut eodem tempore tres filios consulares unum etiam censorium:duos triũphales & quartũ prętorium uideret:ut tres filias nuptui daret:earũq; sobolem sinu suo exciperet.Tot partus:tot incunabula:tot uiriles togæ:tam multæ nuptiales faces: horum imperiorum:omnis deniq; gratulationis summa abundantia:cum interim nullum funus nullus gemitus: nulla causa tristitiæ.Cælum cõtemplare:uix tum ibi talem statum reperies:quoniam quidem luctus & dolores deorum quoq; pectoribus a maximis uatibus assignari uidemus.Hunc autem uitę actum eius consentaneus finis excepit.nam.Q.Metellum ultimæ senectutis spatio defunctum leniq; genere mortis inter oscula com

Infœlicitas

Videamus ergo quot gradibus beneficio.Qu.Metellum.Pli.li.vii.natu.histo.contra Valerii sententiam:nõ solidam neq3 perfectam fuisse huius hominis fœlicitate3 dicit:sed omnino aliquo mœrore contaminatam.Na3 huius quoq3 Qu.metelli inquit qui illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur nam præter honores amplissimos: cognomenq3 macedoniæ:a quattuor filiis illatus est rogo:uno prætore:tribus consularibus:duobus triumphalibus uno censorio: q̃ singula quoq3 paucis contigere:i ipso tamẽ flore dignitatis suæ:ab catino labeone cui cognomen fuit macerioni tribunoplæbis:que3 e senatu censor eiecerat:reuertens e campo. meridiano tempore uacuo foro:& capitolio ad tarpeium raptus ut præcipitaretur:conuolante quidem tam numerosa illa cohorte: quæ patrem eum appellabat:sed ut necesse erat in subito tarde & tanq̃ in exequias du3 resistendi:sacroq3 sanctu3 repellendi ius nõ esset uirtutis suæ opera & censura periturus: ægre tribuno:qui intercederet recepto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit:bonis inde etiam consecratis a dãnatu suo tanq̃ parum esset faucium certe intortarum expressiq3 per aures sanguinis pœnam exactam esse : quæ omnino profecto magna sunt infœlicitatis argumenta . Addit præterea ad hæc mala Scipionis æmiliani inimicitiam quæ non parua illi potuit infœlicitas esse : q scelerata catini audacia semper fuerit inulta.falsum igitur est quod

plexusq; charissimorum pignorum extinctum filii & generi hūeris suis per urbem latum rogo imposuerunt.

¶ Videamus ergo quot gradibus beneficiorum perduxerit Quintu; Metellum a primo die originis sup.suæ:usq; ad ultimum tempus fati.i. mortis: ad summum cumulum uitæ beate:indulgentia.s.sua hoc est fortunæ in Metellum nunq̃ cessante Probat assumptum. Enim pro quia. Fortuna uoluit eum.s. Metellum nasci in urbe.s.Ro.principe terrarum:dedit ei nobilissimos parentes:adiecit ei dotes animi rarissimas.i.excellētissimas: ut pote uiuacitate m & acrimoniam ingenii (per quā quas accumulauit uirtutes fortunæ non erant) & dedit uires corporis ut posset sufficere laboribus: & conciliauit.i.coniunxit illi per charitatem coniugalem:uxorem cōspicuam.i.claram pudicicia: & foecunditate. & largita est ei decus consulatus: potestatem imperatoriam prætextam.i.ornamenta & insignem uestem:triumphi speciosissimi:fecit.s.fortuna:ut Metellus uideret eodem tē pore tres filios consulares.i.qui consulatum gesserant: & unum.s. ex tribus illis (unde male intelligit Oliuerius qui quinq; numerat:cum author quartum dicit) etiam censorium.i.qui etiam censuram gesserat. & quartū prætorium.i.qui prætor fuerat: & sup.fecit:ut daret nuptui.i.in matrimonium tres filias: & exciperet.i.complecteretur sinu suo.i.intra brachia: sobolem.i.prolem earum.s.filiarum. Tot partus sup.fuerūt ei ex liberis (nā non potest construi cum uerbo fecit:quia sic esset acti casus) tot incunabula sup.fuerunt ei:tot togæ uiriles.s.nepotum qui eas acceperunt anno xiiii.tam multæ faces nuptiales quibus neptes nuptui datæ sunt:sup.fuerunt: & abundantia honorum & imperiorum demum.i.ut uno uerbo dicatur:omnis gratulationis.i.felicitatis quam illi gratulari posses sup.fuit illi:cum interim nullum funus:nullus gemitus: & nulla causa tristitiæ sup. fuerit. Contemplare.i.suspice cælum:uix reperies tum ibi talem statum.i. tam felicem (quod hyperbolicos dicit:nam aut stultis id dicit aut fidem excedit sententia:sed tamen innititur argumento meo quidem iudicio fragili poetico uidelicet figmento:non q̄ poetis fidem detraham sed quia nō sic intelligendos censeam:nam in deorum dolore & dearum lachrymis: Homerus: Virgilius:cæteriq; poetæ principum uirorum depingunt miserias:aut naturales syderum influxus aut certe rem talem esse ut aut dolere aut flere possent:si passionibus subiacerent:quomodo in sacris dictum est:angeli pacis amare flebunt) quoniam quidem nos uidemus luctus & dolores assignari a maximis uatibus.i.poetis diuinis:ut homero & Virgilio pectoribus quoq;.i.etiam deorum. Autem pro sed:hunc.i.huiusmodi actum.i.ductum uitæ:excepit finis eius.i.uitæ:consentaneus.i. concors actui eius.s.uitæ:aut si intelligatur eius Metelli sit ordo:finis metelli consentaneus excepit hunc actum uitæ. Nam filii & generi.i.mariti filiarum imposuerunt rogo: Quintum Metellum defunctum.s.uita:sup. in spacio ultimæ senectutis: & extinctum leni.i.non aspero genere mortis:utpote inter oscula & complexus pignorum idest filiorum & nepotum charissimorum:imposuerunt inquam rogo latum idest portatu; per urbem humeris suis:quia a filiis elatus est.

dicit Valerius a primo originis die ad ultimum usq; fati tempus nunq̃ cessante indulgentia eum ad summum beatæ uitæ cumulum perduxerit. Fuit autem hic Metellus qui a deuicta macedonia dictus est macedonicus:cuius patrem fortunam magis indulgē tem & propiciam sensisse dicit Pli. eodem li. nisi q̄ orbam luminibus exegerit senectam amissis incendio cū palladium raperet ex æde uestæ memorabili causa. sed euentu misero: quo fit ut infœlix quidem dici non debeat: nam illi dicit decē res maximas & optimas obtigisse in quibus quærendis sapientis ætatem exigeret: fuisse primarium bellatorem: optimum oratorem: fortissimum imperatorem: eius auspicio maximas res gestas: maximo honore usum summa sapientia: summū senatorem habitum fuisse: pecunia; magnā bono modo inuenisse: multos liberos reliquisse & clarissimum in ciuitate fuisse: ea deniq; contigisse quæ nulli alii post conditā; romā nam & populus Ro. ei tribuit quod nulli alii a condito æuo: ut quotiens in senatum iret: curru ueheretur ad curiam: fœlicior igitur filio nisi cæcitas obstaret Hæc ex illo: nūc ad Valerii explanationem Nasci in urbe terrarum principe. Quod non est paruæ fœlicitatis argumētum quod Seriphius obiecit themistocli clarum.s.esse propter patriā. Clarissimas dotes. Quia ingenio plurimum ualebat: multis & maximis uirtutibus præditus erat. Vxorem. Ceciliam. Consulatus decus: Constat eum summa modestia & gloria gessisse consulatum. Imperatoriam potestatem. Quo tempore factus imperator aduersus pseudo Philippum: Tres filios. Quinq; filios habuisse dicit Valerius. at Pli. tantummodo quattuor: quorum tres cōsulares: aliū triumphantem uidit quem intelligimus fuisse Metellum pium. ide; Cic. sentit.s. quattuor fuisse li. de finibus bonorum & malorum: & ex tribus primis unum fuisse non solum consulem: sed etiam censorem. Item libro tusculanarum quæstionum. Metellus iquit ille honoratus quattuor filiis & cætera: paulo isra Metellum inquit multi filii & filiæ: & nepotes in rogum posuerunt Beatus Augustinus Valerii sequitur opinionem in li. de ciui. dei.

Immo q̃t tuor

Tres liberos. Vnus balearicum bellum confecit. alter dalmatiam subegit. tertius. L. Metellus cum Cn. domitio censor. xxxii. Romanos e senatu mouit. Cœlum contemplare ac si diceret. Nec dii quidem cœlestes sine aliqua tristitia esse potuerunt: si poetis credendum est qui plerunq; deos tristes & flentes inducunt æneid. i. tristior & lachrymis &c. rursus in. x. Audiit Alcides iuuenem magnumq; sub imo Corde premit gemitum: lachrymasq; effudit: inanes: Pectoribus deorum. ut Iunonis in primo æneidos. A maximis uatibus: ut ab Homero & Marone quorum auctoritas maxima est apud omnes: Hunc uitæ actum eius consentaneus finis: Occurrit quæstioni: posset aliquis dicere tam & si uitæ cursum fœlicem habuit: tamen deformi leto consumptus: non ita est inquit Valerius: quam enim habuerat in uita fortunæ indulgentiam eandem expertus est in morte: Nam in familiarium suorum complexibus extinctus humeris filiorum & generorum elatus: in rogum quoq; ab illis imponitur.

Externa. De Gyge rege Lydiæ: aut potius de Aglaio Psophidio. Ca. DCLXXXVI.

Clara hæc fœlicitas: obscurior illa: sed diuino

Clara hæc fœlicitas. Res ista uario modo traditur & secundum fabulam & secundum historiam. Nam Ci. inducit hunc pastorem fuisse li. iii. officiorum. dicit enim hunc ille Gyges inductus a Platone: qui cum terra discessisset magnis q

busdam imbribus in illum hiatum descēdit:
aeneumq3 equum:ut ferunt fabulae.animad
uertit:cuius in lateribus fores essent:quibus
apertis:hominis mortui uidit corpus magni
tudine inusitata annulum aureum in digito
habens quem ut detraxit ipse induit:erat au
tem regius pastor:tum in concilium pastorū
se recepit:ibi cum palam eius annuli ad pal
mam converterat a nullo uidebatur: ipse au
tem omnia uidebat:ideq3 rursus uidebatur cū
in locum annulum inuerterat:itaq3 hac opor
tunitate annuli usus reginae stuprum intulit:
eaq3 adiutrice regem dominum interemit:su
stulitq3 quos sibi obstare arbitrabatur: nec
in his quisq̄ eum facinoribus potuit uidere.
sic repente annuli beneficio rex est ortus Ly
diae. Historia uero hoc modo se habet. Can
duales rex Lydiae fuit:qui uxorem habuit
eximiae pulchritudinis quam omnibus prae
dicare solebat:non contentus uoluptatū sua
rum tacita conscientia:nisi etiam matrimōii
reticenda publicaret:prorsus quasi silentium
damnum pulchritudinis ad postremum ut
adfirmationis suae fidem faceret:nudam illā
sodali suo Gygi ostendit:quo facto & ami
cum ad adulterium uxoris sollicitauit & ho
stem sibi fecit:uxorez quoq3 ueluti alteri tra
dito amore a se alienauit.namq3 breui post
tempore caedes candauli nuptiaruz praemiū
fuit: & uxor mariti sanguine dotata:regnuz
uiri & se pariter adultero tradidit.hic igitur
per adulterium regno potitus:cum superbia
quadam & gloria ductus ad apollinis ora
culum uenisset:adeo sciscitatus est:num qsq̄
se faelicior esset qui Aglaum psophidiū ar
chadicum multo faeliciorem esse respondit.
Solinus:quid inquit ad titulum faelicitatis
attinet: nec dum repertus est:qui faelix cense
ri iure debuerit.nam Cornelius sylla dictus
potius faelix q̄ fuit:solum certe beatum cor
thina Aglaum iudicauit:qui in angustissimo
archadiae angulo pauperis soli diues nunq̄
paterni cespitis terminos inuenitur excessis-
se. Pli. duos dicit oraculo apollinis faelicissi
mos fuisse iudicatos lib.yii.natu.hysto. al-
terum phedium:quēdam qui pro patria for
titer dimicans proxime occubuisset alterum
aglaum hunc de quo diximus. Abdito:intio
specu. Verum profecto beatae dicit apollinē
hoc uno respōso discessisse a proposito suo
quia perplexe loqui solebat. Adumbratum.
Non apparentem inuolutum caecum. Tugu
rium. Vilem casam ex cespite factam : unde
Virg. pauperis & tuguri congestum cespite
culmen. Curis & sollicitudinibus unum est
expositio alterius.i.curis quae faciunt homi
nem esse sollicitum. Paucas glebas. Exigua
praedia & iugera. Pauoris expertes. Securi
tate plenas. Thesauros:ubi thesaurus fue-
rit illuc oēs aiuz intendūt si forte eū cōsequi
possent. Astipulatorem affirmatorem: asser-
torem.

splendore praeposita. Cum enim Gyges regno Lydiae
armis & diuitiis abundantissimo inflatus animo Apol
linem Pythium sciscitatum uenisset:an aliquis morta-
lium se esset faelicior:deus ex abdito sacrarii specu uoce
missa Aglaum Psophidium ei praetulit. Is erat arcadum
pauperrimus:sed aetate iam senior:terminos agelli sui
nunq̄ excesserat:paruuli ruris fructibus ac uoluptatibus
cōtentus. Verum profecto beatae uitae finem Apollo nō
adumbratum oraculi sagacitate cōplexus est. Quocirca
insolenter fulgore fortunae suae glorianti respondit ma-
gis se probare securitate ridens tugurium:q̄ tristem cu
ris & sollicitudinibus aulam:paucasq; glebas pauoris
expertes:q̄ pinguissima Lydiae arua metu referta:& unū
aut alterum iugum boum facilis tutelę q̄ exercitus & ar
ma & equitatum uoracibus impensis onerosum:& usus
necessarii horreolum nimis nulli appetendum:q̄ thesau
ros omnium insidiis & cupiditatibus expositos. Ita Gy
ges dum adstipulatorem uanę opinionis deum habere
cōcupiscit:ubinā solida & sincera eēt faelicitas dedicit.

¶Clara sup. est haec.s.iam dicta Quinti Metelli felicitas:illa.s.quae dice
tur utpote Aglai Psophidii obscurior sup. est aut fuit quia agricolae : sed
praeposita.s.faelicitati Gygis:splendore diuino.i.claritate ex oraculo &
testimonio Apollinis. Enim pro quia:cum.i.quando Gyges inflatus ani-
mo:habens animum inflatum:regno.i.propter regnum Lydiae:abundan
tissimo.i.quod maxime abundabat armis & diuitiis uenisset.s. delphos:
sciscitatum.i.interrogatum sciendi gratia: Apollinem pythium.i. pytho-
nis interemptorem:an aliquis mortalium esset felicior ie:deus praetulit ei
Aglaum Psophidium:uoce missa.i.oraculo emisso ex abdito.i.secreto &
occulto specu.i.antro sacrarii.i.repositorii sacrorum aut loci sacri. Is scili-
cet Aglaus erat pauperrimus Arcadium:sed iam senior aetate nunq̄ ex-
cesserat terminos agelli sui.i.nunq̄ illis quicq̄ adiecerat & in illis colendis
semper uersatus fuerat(non tamen putem eum semper in illis fuisse:nam
sic ne domum quidem se recepisset: aut in aedem deorum)contentus fru-
ctibus ac uoluptatibus paruuli ruris. Profecto.i.certe Apollo cōplexus
est sagacitate oraculi.i.responsi dati Gygi aut gygae:uerum finem.i.uerā
definitionem uitae beate non adumbratum.i. inuolutum erroris nebula.
Quocirca Apollo respondit.s.Gygi:glorianti insolenter:fulgore suae for
tunae:se probare.i.approbare magis:tugurium idest casam uilem cespi-
te aut simili re tectam:ridens idest laetam & ad risum inuitantem: securi-
tate idest ob remotionem curarum:q̄ aulam idest regiam gygis tristem
curis & sollicitudinibus:& paucas glebas idest terrae globulos aut terras
ipsas proscissas:expertes idest immunes:pauoris idest formidinis:q̄ pin
guissima arua lydiae referta metu:& unum aut alterum idest secundum:
iugum boum facilis tutelae idest quod facile tueri possis:q̄ exercitus & ar
ma & equitatum onerosum impensis uoracibus:& horreolum idest par-
uum repositorium frugum:usus necessarii idest quantum satis sit ad usuz
necessarium:q̄ thesauros expositos insidiis & cupiditatibus omniū. Itaq3
idest & ita Gyges dum cupit habere deum scilicet Apollinem adstipula
torem idest suffragatorem:opinionis scilicet de beatitudine sua uanae . i.
inanis & mendacis didicit.s.ab eo:ubinam felicitas solida & syncera.i.ex
omni parte plena esset:quae tamen in terris non est.

De sapiēter dictis aut factis. Ti.II.

NVnc id genus fœlicitatis explicabo quod totum in habitu animi est: nec uotis petitur sed in pectoribus sapientia præditis natum dictis factisq; prudentibus enitescit.

¶ Nunc.i.deinceps: explicabo id genus felicitatis quod est totum in habitu animi: nec.i.& non petitur uotis.s.externis: sed natum in pectoribus præditis.i.præter cætera dotatis sapientia: enitescit dictis & factis sapientibus.

De Appio Claudio. Ca. DCLXXXVII.

APpium claudium crebro solitum dicere accepimus: negocium po.Ro. melius q̄ ocium cōmitti: Non q; ignoraret q̄ iocundus tranquillitatis status esset: sed q; animaduerteret præpotentia imperia agitatione rerum ad uirtutem capessendam excitari: nimia quiete in desidiam resolui: Et sane negocium nomine horridum ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit: blandæ appellationis quies plurimis uitiis respersit.

¶ Appium &c. Nos accepimus.i.intelleximus aut audiuimus: Appium Claudium solitum dicere crebro: negocium.i.sollicitam belli occupationē cōmitti populo Romano melius q̄ ocium.i.carentiam negocii nō q; ipse ignoraret q̄.i.q̄tum iocundus esset status tranquillus: sed q; animaduerteret imperia præpotentia.i.præ cæteris potētia excitari ad uirtutem capessendam.i.amplexandam: agitatione.i.commotione rerum. & sup. resolui ī desidiam nimia quiete.i.per nimiam quietem. Et sane.i.certe: negociū horridum nomine.i.quod omnes abhorrent: cōtinuit mores ciuitatis nostræ: in statu suo.s.firmo & solido: & quies appellationis blandæ.i.quæ blanda est dum appellatur & cuius nomen plausibile est: respersit.s.mores ciuitatis nostræ: plurimis uitiis: ut Iuuenalis saty.vi. late exequitur.

De Scipione aphrica. C. DCLXXXVIII.

SCipio uero aphricanus turpe esse aiebat in re militari dicere non putaram: uidelicet quia explorato & excusso consilio quæ ferro aguntur administrari oportere arbitrabatur: summa ratione. inemendabilis enim error qui uiolentię martis committitur. Idem negabat aliter cum hoste confligere debereq̄ aut si occasio obuenisset aut necessitas incidisset: æque prudenter: nam & prospere gerendæ rei facultatem omittere maxima dementia est: & in angustias utiq; pugnandi compulsum abstinere se prælio pestiferæ ignauiæ affert exitium: eorūq; qui ista committunt alter beneficio fortunæ uti: alter iniuriæ nescit resistere.

¶ Scipio uero aphricanus.s.superior aiebat esse turpe in re militari: præcipue in imperatore dicere non putaram: uidelicet quia arbitrabatur oportere ea quę aguntur ferro administrari consilio explorato & excusso scilicet

De sapienter dictis aut factis. Ti.II.

NVnc id genus fœlicitatis quod totum in habitu animi: Omnis uirtus est habitus animi i naturæ modum rationi consentaneus ut iustitia est habitus animi suum unicuiq; tribuens pro dignitate cuiusq;.

APpium Claudium. Transiturus ad ca. de sapienter dictis & factis sapientiam dicit esse ueram hominis fœlicitatem quæ cæteris omnibus anteponitur. Quid enim fœlicius homini esse potest sapientia quæ cunctos humanos casus fortiter ferendos omnemq; fortunam docet eē contemnendam: hæc autem sapientia in homine per sapiēter facta & dicta enitescit. primum autem exemplum est illius appii claudii qui cæcus in senatum ductus cum de pace cum pyrrho facienda consultaretur in senatu dissuasit non his esse conditionibus faciendam quibus ille petebat: hic igitur dictare solitus erat negocium po.ro. magis conuenire q̄ ocium: cuius rei Valerius rationē subiungit. neq; enim ignorabat pacem & ocium hominibus esse iocundum sed summis imperiis ocium esse perniciosum cum in desidiam luxumq; sensim labuntur homines qui gloria carent: quam in armis negocium fortibus uiris præstare consueuit: ex ocio namq; opes: ex opibus luxus: ex luxu auaritia: uoluptates: libidines: & reliqua turpia ꝓueniunt. id ita esse re ipsa compertum est: nā ocium uires Roma. po. contudit cuius mores in bene uiuendi disciplina negocium continuerat. Præpotentia Valde potētia & magna. Et sane negocium & re ipsa probatum est q; negocium urbi nostræ plurimum cōtulit. In suo statu: quia semper disciplina bene uiuendi stabilis fuit dum se negociis dedidere romāi. Plurimis uitiis: nam euersa carthagine: deleta numantia: domita asia: debellatis deniq; gentibus quæ Romanos i armis & negocio continebant urbs tota in luxum & lasciuiam resoluta est quod testatur Iuue. his uersibus. Nunc patimur longæ pacis mala: sæuior armis Luxuria incubuit uictūq; ulciscitur orbem. Nullum crimen abest facinusq; libidinis ex quo Paupertas romana perit. rursus i eadem sexta satyra: præbebat castas humilis fortuna latinas &c.

SCipio uero Aphricanus. Sapiens dictum q; crebro usurpare solebat superior scipio turpe esse imperatori dicere non putaram. Sicut & uegetius de re mili. dicit præliorum delicta emendationem non recipiunt cum pœna statim sequatur errorem. Excusso: Diffinito. Itaq; scipio innuebat his uerbis nihil in re militari agi oportere quod non prius certo consilio & diffinito excogitatum sit. Inemendabilis pro sententia uegetii qui dicit cum primum imperator ex

rit statim errorem sequitur poena & nullus datur emendandi locus.

Ascen. ¶Idem nega.hoc quoq3 scipio dicere sole- bat non esse cum hoste conferendas manus nisi urgente necessitate aut offerente. Quod idez uegetius affirmat qui dicit Occasio pl9 ualet in prelio q̃ uirtus & in re militari plus habet potestatis fortuna q̃ uirtus: Horatius in epistolis. Tu quamcunq3 deus tibi fortu nauerit horam: Grata sume manu: nec dul- cia differ in annum. Optime ergo praecipie- bat scipio: nam qui occasionem gerendae rei non expectauerit demens esse comprobatur arma etiam hostibus tradere necessitate co- gente solet aliquando pestiferum esse.

cet prius.i.diligenter examinata Nam(ut dicit Salustius) Priusq̃ incipies consulto: & ubi consuiueris mature opus ē facto.arbitrabatur dicit sum ma ratione.i.iustissima de causa. Enim pro quia: error qui committitur.i. creditur aut obiicitur uiolendae martis.i.belli est inemendabilis: quia amis sa uita aut uia aut exercitus frustra de ineundo praelio consilium quaeras ¶Idem.s.Scipio negabat aeque prudenter sup.quempiam debere confli gere cuz hoste aliter q̃ si aut occasio.s.rei bene gerendae obuenisset aut ne cessitas incidisset.i.n: ea quidem sententia (nam aliter capit Oliuerius) ñ minore prudentia utendum esse in praelio per occasionem committēdo q̃ in necessariae gerendo. Nam maxima dementia est omitt. re facultatē rei prospere gerendae: unde illud tritum: fronte capillata posthac occasio cal ua est. Et ideo Lucanus Tolle moras: nocuit semper differre paratis: & compulsum utiq3 in angustias.i.arctissimam necessitatem pugnandi: ab stinere se praelio utpote quando hostis castra aut urbem oppugnat: aut quando commeatus penuria per medios hostes frumentatum ire cogit aut obsidionē dissoluere: aut ubi uictis nulla spes esset ueniae: affert igna uiae pestifere.i.perniciosissimae exitum.i.exterminium. Et etiam qui com mittunt ista.s.uitia non prudenter pugnandi: alter scilicet qui occasionem rei benegerendae praetermittit: nescit uti benefi- cio fortunae: & alter.s.qui necessitate compulsus non pugnat & resistit fortiter & prudenter nescit resistere iniuriae.s. fortu nae: aut hostili: sed potius fortunae nequid externi quaeramus ubi plena est locutio.

De Quinto Metello. Ca. DCLXXXIX.

QVinti quoq3 Metelli: tum grauis: tum etiam alta in senatu sententia: qui deuicta Carthagi ne nescire se illa uictoria boni ne plus an mali reipu.attulisset asseuerauit: quoniam ut pacem restituē do profuisset: ita Hannibalem submouēdo nonnihil no cuisset. Eius enim transitu in Italiam dormientem po- puli Romani uirtutem excitatam dicebat: metuiq3 debe re ne acri aemulo liberata in eūdem somnum reuoluere tur. In aequo igitur malorū posuit uri tecta: uastari agros: exhauriri aerariū: & prisci roboris hebetari neruos.

QVinti quoq3 Metelli. Quintus Me- tellus post hunc Hannibalē ex Ita lia pulsum: debellatamq3 Carthagi nem dicere solitus erat nescire se plus ne bo- ni an mali uictoria illa reipu.attulisset: nam uirtus romanorum quam suo transitu in Ita liam Hannibal prope dormientem excitaue rat: rursus nimia quiete ad pristinum torporē redigeretur: existimabat enim nihilo minus mali prouenturū populo Romano q̃ i ocio uiueret: q̃ si flamma & ferro uastaretur italia. Grauis auctoritate: Alta: sapientiae plena. In eundem somnum: in pristinum torporem. In aequo igitur malorum: Existimat non minus detrimenti ex ocio: si uirtus romana langue sceret q̃ si flamma aut bello italia uastaretur In aequo. In aequitate: & in pari malo.

Ascen. ¶Quinti.&c. Sententia quoq3 Quinti Metelli in senatu est sup.aut fuit tum.i.pariter grauis: tum.i.pariter: alta.i. altiso na. Qui Carthagine deuicta asseuerauit se nescire: ne.i.an illa uictoria esset allatura rei pub.s.Romanae: plus boni.i. cō modi: an mali.i.incommodi: quoniam ut.s.uictoria illa profuisset: restituendo pacem: ita nocuisset nonnihil submouendo s.ab Italia: Hannibalem. Enim pro quia: Metellus sup. dicebat: uirtutem populi Romani excitatam: transitu eius.s. Han nibalis ex hispania per Alpes in Italiam dormientem.i.torpentem ocio: & dicebat debere metui: ne.s.Italia liberata aemu lo.s.eiusdem rei: utpote gloriae aut summi imperii studioso: acri.i.strenuo utpote Hannibale: reuolueretur in eundem som num: in quem.s.ante transitum eius inciderat. Igitur Metellus posuit in aequo.i.aequali pondere aut discrimine malorum i.incommodorum: tecta uri.s.ab hoste.agros uastari.i.uacuos cultoribus & rebus ac uillis: hoc est uastos fieri: aerarium.i. repositorium pecuniae publicae: exhauriri.i.euacuari expromendo omnem pecuniam ad usum belli: hoc ē pati omnia ma la belli: & neruos roboris prisci.i.antiquae uirtutis hebetari.id est obtundi.

De Licinio Fimbria consulari. Capitulum. DCXC.

QVid illud factum Licinii Fimbriae consula- ris q̃ sapiens? A Marco Luctatio Pinthia splē dido equite Romano iudex aditus de sponsio ne quam is cum aduersario quir bonus esset fecerat: nunq̃ id iudicium pronuntiatione sua finire uoluit: ne aut probatum uirum si contra eum iudicasset fama spo liaret: aut iuraret eum uirum bonum esse: quum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. Forensibus: haec illa militaribus stipendiis prudentia exhibita est.

QVid illd factū Licinii. M. Luctati9 eqs Rōanus cū aduersario spopō derat se uirū bonū eē: tātaeq3 rei Li ciniū Fibriā iudicē dederat Fimbria noluit unq̃ de re tāta pferre sniam: ne aut pbatū ui ri famā offenderet: aut falso iuraret uirū bo nū eē cui aliqd deesset: quū ad hoc ut aliqs sit bon9 uir tā mlta reqrāt: ut difficile sit bo nū uirū iuēire. Cic. de hoc Fibria libro tertio de officiis. Fibriā inqt cōsularē audiebā de patre nostro puer iudicē. M. Luctatio fuisse eqti rōano sāe hōesto: quū spōsionē fecisset ni uir bonus eēt: itaq3 ei dixisse Fimbriam se illā rem nunq̃ iudicaturū: ne aut spoliaret fama probatum hoiem si contra iudicasset:

¶ Quid illud factū Licinii Fimbriae cōsularis sup. uiri q̄.i.quantū sapiēs sup. fuit? q.d. sapientissimū. Nā ipse aditus iudex.i.ut esset iudex: de sponsione.i. depositione a Marco Luctatio Pinthia equite Romano splēdido i.clari nois: quam.s.spōsionē.i.depositionē: is.s. Luctatius fecerat cū ad uersario q esset uir bonus.i.qui Luctatius deposuerat q iudicaretur uir bonus esse: & aduersarius q nō. & de ea cōtrouersia sponsionē uterq3 al teri fecerant: nunq̄ uoluit.s. Fimbria finire id iudiciū.s. arbitrariū pronuntia tione sua.i. pronūtiando: q aut uir bonus dicēdus eēt: aut q non esset: ne aut spoliaret fama uirū probatū.i.approbatū & habitū uirū bonū: si iudi casset contra eū: aut sup. ne iuraret eū.s. Luctatium eē uirū bonū cum ea res contineatur laudibus innumerabilibus. Quia multa illi cōstare debet q uir bonus merebitur dici. Faciens autē parasceuen ad sequētia dicit. Haec s.iam dicta prudentia aut sapientia in dictis & factis exhibita est stipen diis forensibus.i.iuris in foro iudiciali uersari solitis: & ibidē stipēdia face re: illa.s. quae sequitur prudentia est exhibita stipendiis militaribus idest in castris.

aut statuisse uideretur uirū bonū aliquē esse: quū ea res innumerabilibus officiis contineatur & laudibus: si enim uirū bonū secundum stoicos diffiniamus esse sapientē: sapiētē autē in quē nulla prorsus cadit aegritudo: nusq̄ illū inueniemus innumerabilibus laudibus. Non parū est uirū bonum esse: necesse ē cūctis illum uirturum numeris praeditum esse in quo si una sola uirtus defuerit: uir bonus non erit: nec dici poterit uel esse debebit.

De Papyrio Cursore consule. Capitulum. DCXCI.

Papyrius Cursor consul quum Aquiloniam oppugnans praelium uellet committere: pullariusq̄ non prosperantibus auibus optimum ei auspicium renunciasset: de fallacia illius factus certior: sibi quidem & exercitui bonum omen datum credidit: ac pugnam iniit. Caeterum mendacem ante ipsam acié constituit: ut haberent dii cuius capite siquid irę concepérant expiarent: directum est autem siue casu: siue caelestis numinis prouidentia: quod primum e contraria parte missum erat telum in ipsum pullarii pectus: eumq̄ exanimem prostrauit. Id ut cognouit consul fidem te animo & inuasit Aquiloniam & cepit. Tam cito animaduertit quo pacto iniuria imperatoris uidicari debe ret: quemadmodum uiolata religio expianda foret: qua ratione uictoria apprehendi posset. Egit uirum seuerū: consulem religiosum: imperatorem strenuum: timoris modum: poenę genus: spei uiam: uno mentis impetu ra piendo. Nunc ad senatus acta transgrediar.

Papyrius bellum cōtra Samnites gerebat: & quum acies instructae ste tissent: iussit auspicia capi: pulli respuerunt escas: pullarius ne imperatorē per turbaret: auspicium solistimum.i.optimū eē respondit: cui Papyrius credens praelium cō mitti iussit: inter ea quidā monuit imperato rē ut uideret quid ageret: quia solistimū nun tiatū a pullario falsum fuerit: tum Papyrius pro bono inquit habeo: & pullariū in prima acie constituit: ubi casus mēdacii poenas de dit: nam quia prudens & sciens mentitus fue rat casus est: uel casu uel diuina prouidētia: & sic imperator potitus est uictoria. Tam ci to animaduerterit. Laudat hu9 hōis prudentiam atq3 iudicium.

ASCENSIVS.

¶ Papyrius Cursor consul.s. Romanus: cū oppugnans Aquiloniā.s.urbē Samnitiū: uel let cōmittere pliū.i.facere assultum in urbē illā: & Pullarius.i.auspex observator pullorū ad hoc nutritorū: renūtiasset.i.perinde ac si a diis nuntiatū per pullos: iterū illi nuntiasset auspiciū optimū: promittens optimū exitū: auibus nō prosperantibus.i.nihil prosperi promittentibus: unde fallus ē renūtiator: factus certior.s.per alios qui aderant: de fallacia illius.s. pullarii: credidit bonū omē datū qdē i.saltē sibi & exercitui: licet non pullario. ex eo enim q oportuit petentem auspicia crede re pronuntianti ea: putauit ea q̄ dixerat pul larius esse facienda: licet mentitus fuerit & mendacium non exequeretur sed inuenierit ob futurum) ac iniit pugnā. Caeterum.i. sed ip se constituit mendacem.s. pullarium ante ip sam aciem: ut dii haberent sup. aliquem: cu ius capite idest capitali punitione: expiarent idest purgarent: & euacuarent sup. irā suam: si conceperant quid idest aliquid irae. Autem pro sed: primum telum quod missum erat e parte contraria idest hostili: direc ctū ē in ipsum pectus pullarii: siue casu. siue prouidentia numinis caelestis. Vt.i.postq̄ cōsul.s. Papyrius: cognouit id.s. pullarium luisse poenas mendacii: & idest simul inuasit Aquiloniam.s.urbē hostilem: animo fidēti.i.fiducia pleno: & cepit sup. eam. Ex ita sup. ipse animaduertit idest considerauit: tam cito: quo pacto iniuria imperatoris idest commissa in se im peratorem ob falsam prosperi euentus renunciationem: quam nisi morte pullarii purgasset: in perniciem suam excitū sq3 sui (ut illorum tum erat fides) sensisset: deberet uendicari idest puniri: & quemadmodum religio uiolata per idem mendacium foret idest esset expianda: & qua ratione idest quo facto piaculo deorum reconciliatione uictoria posset apprahendi. Ipse sup. Papyrius egit uirum seuerum: quia mendaci non pepercit: egit consulem religiosum: aut quia renunciationem licet falsam sequi uoluit: aut quia eam religiose & ut diis placitum erat expiauit: & egit imperatorē stre nuum: quia Aquiloniam cepit: rapiendo idest celeriter amplexando: modum idest moderationem timoris: quia timuit mē dacem pullarium sequi: donec eum puniendum constituerat: & genus poenae: quia in deorum arbitrio positum: ut si inno centem censerent: ipsum a telis hostilibus defenderent innocentem occidi permitterent: & uiam spei: quia cognito q dii iram suam in pullarium conuertissent spei plenus urbem expugnauit uno impetu idest impulsu mentis idest rationis ea omnia decernentis. Facit autem breuem parasceuen author addens. Ego transgrediar nunc.i. deinceps ad acta senatus.

De senatu Romano. Ca. DCXCII.

CVm aduersus Hannibalem senatus Claudiũ Neronem & Liuium Salinatorẽ cõsules mitteret: eosq; ut uirtutibus pares ita inimiciciis acerrim inter se dissidentes uideret: summo studio in gratiam reduxit: ne propter priuatas dissensiones rẽ publicam parum utiliter administrarent: quia cõsimili imperio ubi concordia non inest: maior aliena opera interpellandi quã sua edendi cupiditas nascitur: ubi uero pertinax intercedit odium: alter alteri q̃ uterq; contrariis castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus cũ ob nimis aspere actam censuram a Cneo Bebio tribuno plæbis pro rostris agerentur rei: causæ dictione decreto suo liberauit: uacuum omnis iudicii metu. eum honorẽ reddẽdo qui exigere deberet rationem non reddere.

¶ Cũ senatus mitteret.i.mittere uellet aduersus hasdrubalẽ in Italiã aduenientem: Claudium Neronẽ & Liuium Salinatorẽ cõsules: & uideret eos ut pares sup. maxime uirtutibus: ita dissidẽtes inter se acerrime inimicitiis reduxit sup. eos in gratiã.i. mutuã beniuolẽtiam sũmo studio.i. conatu: ne administrarẽt parũ utiliter rẽp. propter priuatas dissensiões. Quia maior cupiditas interpellandi.i. impediẽdi: aliena opera.s. pclara: q̃ edẽdi.i. emittẽdi & producẽdi in lucem: sua.s. opera: nascitur imperio consimili.i. pari: ubi cõcordia nõ inest: uero.i. sed: ubi odiũ pertinax.i. perpetuũ in malitia perseuerans: illic sup. aut tũc alter (dixisset ut opinor uterq; alteri: nisi additurus fuisset rursus uterq;) proficiscit.s. in militiã: certior hostis alteri: q̃ uterq; sup. proficiscatur hostis castris. contrariis. Quã rẽ graphice depixit fabulator ille phrygius Aesopus in Apologo de inuido & auaro: ubi cũ auarus petiisset ab Ioue duplũ sibi dari quicqd inuidus petierit: inuidus magis ut alteri incõmodet q̃ sibi prosit: alterũ oculorũ sibi erui orauit. ¶ Addit secũdũ senatus prudens factũ dicens. Senatus liberauit eosdẽ.s. iam dictos consules decreto suo.i. interponẽdo decretum: dictione causæ.i. defẽsione sui: cum agerentur rei.i. cum dies illis dicta esset a Cneo Bebio tribuno plæ. pro rostris idest ante rostra: hoc est ad populum ob cẽsurã actã nimis aspere: liberauit dico reddendo eum honorem scilicet censorum: liberum metu omnis iudicii: qui deberet exigere rationem scilicet gestorum ab aliis: non reddere rationem gestorum scilicet a se.

CVm aduersus. Hoc exẽplũ positũ ẽ supra in ca. de cẽsura: & in ca. de reconciliatis: ubi graues inter Salinatore & Neronẽ inimicitias fuisse diximus: q Liuius accusante Nerone dãnatus eẽt a populo: quos deide senatus octauo post dãnationẽ anno tpe secundi punici belli cũ iisdem comitiis consul uterq; creatus eẽt: in gratiã sũmo studio & diligentia reduxit: ne illorum dissensione respub. detrimẽti q̃cq̃ caperet sapiẽs profecto factũ: nisi eni depositis simultatibus cõmuni consilio rẽp. administrassẽt: nunq̃ secuta fuisset illa uictoria prope incredibilis qua cæso Hãnibalis fratre cũ. lvi. milibus hostiũ nõ modo Cãnensis clades sz ẽt maior hostibus reddita fuit. Consimili im. Optima ratio cur dissidentes inter se duces: rẽ bene gerere nullo modo possent: nã qui inter se odio laborant: magis student alter alterius interpellare facta: q̃ pclare quicq̃ edere: & se inuicem magis insectãtur q̃ hostes. ¶ Eosdẽ. Et hoc quoq; senatus factũ laude dignũ qui eosdẽ a causæ dictione liberauit: cũ a tribu. plæbis accusati essent: q cẽsuram inter se rigidam nimis exercuissent: nã se inuicem censoria nota signarant. Nero Liuiũ: q a populo fuisset aliquãdo damnatus. Liuius Neronẽ: q nõ uere secũ in gratiã redisset: sicut in ca. de censoria nota diximus. hanc igitur accusationẽ senatus dissoluit auctoritate sua. Vacuũ omnis iudicii metu. Nã senatus decretũ factũ ẽ: ne iudicio aliquo timerẽt se damnari posse censores quominus aliorũ delicta punirẽt: nã si damnati fuissẽt: cæteri quidẽ segniores facti essent iudiciũ metuentes: ex quo illud secutũ eẽt: ut maior i urbe peccandi licẽtia nasceret. Præterea iniquũ esse uidebatur: ut qui aliorum uitæ rationem exigerent: suæ ipsi uitæ rationem reddere cogerentur.

De eodem senatu. Ca. DCXCIII.

PAr illa sapientia senatus. Tiberium Gracchũ tribunũ plæbis agrariã legem pmulgare ausũ morte mulctauit. Idem ut secundum legem eius per triũuiros ager populo uiritim diuideretur egregie censuit. Siquidem grauissimæ seditionis eodem tẽpore & auctorem & causam sustulit.

¶ Par &c. Affert tertium exemplũ eiusdẽ dicẽs. Illa sapientia senatus par.i. æqualis illi q̃ superiora fecit: mulctauit morte Tiberium Gracchum tribunũ plæ. ausum promulgare.i. executioni mandare: legem agrariã idest de diuidendis agris militia partis: æquis portionibus: & idem scilicet sena

PAr illa sapientia. Quomodo Tiberius Gracchus a Scipione Nasica adhortante senatu ut si rempu. saluam esse uellet secum iret in capitolium subselliorum fragmentis cæsus fuerit: uidimus in capitu. de somniis: post huius uero mortem ut plæbis dolor leniretur: quæ grauiter & per iniquo animo. T. mortem ferebat agrariam legem propter quam cæsus fuerat non impugnauit: sed permisit ut loco Tiberii alium eligerent ad agros diuidendos. Electus autem. P. Crassus Gracchorum affinis: filiam Crassi. C. Gracchus uxorem habebat: q̃q̃ tradit Cornelius nepos non Crassi sed Bruti: qui de Lusitanis triumphauit. filiam. C. Graccho nuptam fuisse: plures tamen ita tradunt ut modo diximus: per hunc igitur plæbi diuisi sunt agri: q̃q̃ Valerius: per triumuiros diuisos fuisse

tus cēſuit egregie.i.excellēti prudentia:ut ager eius.ſ.T.Gracchi diuideretur populo uiritim.i.æquis portionibus in ſingula capita: hoc ē ꝓprium eius:per triūuiros.i.rei iudicatæ executores:ſecūdum legē quā Gracchus promulgare uoluit:probat ꝙ egregie id cenſuit.Siquidē.i.quoniā ipſe ſenatus ſuſtulit.i.de medio tulit eodē tempore:auctorē ſeditionis grauiſſimæ: uidelicet Gracchū & cauſam:quia ut agri portionem haberet:populus ſeditionē mouit:& eā habuit.Secundum Oliuerū tamē ordo erit: ut ager ſcilicet bello quæſitus:diuideretur ſecundum legem eius.i.Gracchi: ſed id difficile ſit creditu. dicat:ſed Plutarchus in uita Gracchorum ita refert.Auctorem Gracchum occidendo. Cauſam ut agri diuiderentur æqualiter cēſendo.

De eodem ſenatu. Ca.DCXCIIII.

QVam deinde ſe prudenter in rege Maſiniſſa geſſit?Nam quum promptiſſima & fideliſſima eius opera aduerſus carthaginenſes uſus eſſet:eumqꝫ in dilatando regno auidorem cerneret:legem ferri iuſſit:qua Maſiniſſæ ab imperio populi Romani ſolutam libertatem tribueret.Quo facto tum optime meriti beniuolentiam retinuit:tum Mauritaniæ & Numidiæ:cæterarumqꝫ illius tractus gentium nunq̄ fida pace quieſcentem feritatem a ualuis ſuis repulit.Tēpus deficiet domeſtica narranti:quoniam imperium noſtrum non tam robore corporum q̄ animorum uigore incrementum ac tutelam ſui comprehendit.Maiori ita ꝙ ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur:alienigeniſqꝫ huius generis exēplis detᷓ aditus.

QVam deinde ſe prudenter. Negari non poteſt hanc ſenatus prudētiam fuiſſe ſingularem:nā ut diximus ſupra in ca.de gratitudine:Tēpore ſecūdi punici belli Scipio Aphricanus opa Maſiniſſæ fuerat in eo bello maxime uſus.Cū igitur ſenatus æquū eſſe iudicaret:ut tam benemerito regi beneficiū aliquod pſtaret:ſine ulcto modo nō ſolū ſociū Maſiniſſam:retinuit: ſꝫ ēt maiorē ab eo gratiā iniuit.Cū enim ſenatus intelligeret cupidū illū eē imperii dilatādi:decretū fecit:ut qui neqꝫ ulli bellū iferre: nec cū ullo foedus inire poterat iniuſſu ſenatus:is ab hoc iure foederis abſolueretur:libereqꝫ poſſet cū quibus uellet bellum gerere: quo facto gratiā benemerito regi non paruam retuliſſe uidetur.Solutā:ut eēt i ptāte & arbitrio Maſiniſſæ quibuſcum uellet belli paciſue gerendæ.

¶ Tempus deficiet.Si uoluero inquit cuncta ſenatus acta ſapienter enarrare: tempus non ſufficeret:quum tantū imperium nō uiribus ſolū:ſed conſilio & rōne pepererit: partū auxerit:auctū cōſeruauerit:ſatius ē illius prudētiam tacita admiratione inuolui.

¶ Quā deinde &c.Affert quartum eiuſdem prudentiæ facinus dicens.Deinde q̄.i.q̄tum putas prudenter:ſenatus ſup.geſſit ſe ī Maſiniſſa rege.ſ.Numidiæ.q.d.prudentiſſime. Aſcen.

Nam cum ſenatus uſus eſſet opera.i.auxilio eius.ſ.Maſiniſſæ:promptiſſima & fideliſſima aduerſus carthagineñ.& cerneret eum.ſ.Maſiniſſam:audiorē.i.nimis auidū in dilatando.i.extendendo regno.ſ.ſuo:iuſſit legē ferri qua tribueret.ſ.pro muneratione Maſiniſſæ libertatem ſolutā ab impio populi Romani.Quo facto ſenatus tū.i.ſimul retinuit beniuolentiā ſ.maſiniſſæ optime meriti:tū.i.ſimul repulit a ualuis ſuis.i.oſtiis q̄ quotidie aut iudicium aut opē poſtulantes pulſitare ſolebant feritatē mauritaniæ & numidiæ & cæterarū gentiū illius tractus nunq̄ quieſcentē pace fida.quia enim nō amplius habuerunt prouocationem ad ſenatum populumqꝫ Romanū:non amplius moleſtiā attulerunt Tranſiturus aut ad externa utitur tali paraſceue.Tempus deficiet.i.non ſatis erit mihi narranti domeſtica.ſ.exempla:quoniam imperiū noſtrū i.romanum:comprahendit incrementum ac tutelam.i.conſeruationem ſui:nō tam robore corporum q̄ uigore animorūꝫ. Itaqꝫ prudentia romana ponatur ex maiori parte in admiratione tacita.i.i pectore non in ſcripto, aut uoce poſita:& aditus detur exemplis alienigenis huius generis.

Externa De Socrate philo. Cap.DCXCV.

SOcrates humanæ ſapientię q̄ſi quoddam terreſtre oraculū nihil ultra petendū a diis immortalibus arbitrabatur q̄ ut bona tribuerēt: quia hi demum ſcirent quid unicuiqꝫ eſſet utile:nos autem plærunqꝫ id uotis expetere qd non impetraſſe melius foret.Etenim denſiſſimis tenebris inuoluta mortaliū mens īnq̄ late patentē errorē cæcas ꝓcatiões tuas ſpargis?Diuitas appetis q̄ multis exitio fuerūt Honores cōcupiſcis q cōplures peſſundederūt.Regna tecū ipſe uoluis quorū exitus ſæpenumero miſerabiles cernuntur.Splendidis coniugiis iniicis manus at hæc ut ali/

SOcrates:Valerius Socratē quiddā quaſi terreſtre appellat oraculū ad illud reſpiciēs:ꝙ cū tēplum Apollinis ingreſſus eſſet ſic exceptus ē a ſacerdote ut diceret.Salue ſapientiſſime omniū.Solinus in.c.de hoīe perfectā ſapientiā ſoli ſocrati Delphicū oraculū adiudicauit.Ci.quoqꝫ ſocrates inqt oium ſapientiſſimus oraculo apollinis adiudicatus:hic igitur dicere ſolitus erat:nō debere hoies ꝓcipuuꝫ quicq̄ a diis imortalibus petere niſi quæ illi nobis expedire putāt.ſciūt eni ipſi qd nobis utile ſit: multis rationibus probat homines plærūqꝫ ea quæ noxia ſunt ut opes honores iperia hæc omnia cū plærūqꝫ poſſidētibus obſint in bonorū numero nō ſunt ponēda.bonū.n. id ſolum dicitur quod nemini nocet.quodqꝫ nullo fortunæ ipetu cōmouetur.Melius fo. cuius deinde pœniteat cū impatiens.Et eni probat ita eſſe quaſi dicat præcipites in mul

tas errores tuæ p̄ces incurrũt cũ ea plerũq; petas quæ tibi noctura sunt. Cæcas .i. meraria & inconsideratas. Diuitias ap. quas bonas quæ ex hoc p̄bantur non eẽ bonæ q̄ multis ex tio fuerint. Iniicis ma. Appetis & uẽdicas tibi. Illustrant. Si sũmo loco nata fuerint & cũ accesserint dotes bona ai illustrant. Inhiare auidiorẽ eẽ & admirari a p̄cedẽte quod sequtur: nã qui admirãtur solẽt ea quæ admirantur aperto ore fixisq; oculis intueri. Et te ro. cce. ar. p. Sine inquit deos qd sit utile sine uoto tribuere hæc stulta & certa uota Iuue. his uersibus carpit. Si consiliũ uis p̄mittas ipsis expẽdere numinibus quid Cõueniat: nobis rebusq; sit utile nostris. Nã pro iocundis aptissima q̄q; dabunt dii Carior est illis homo q̄ sibi nos animorũ impulsu & cæca magnaq; cupidine ducti Coniugium petimus ptumq; uxoris: at illis Notũ qui pueri qualisq; futura sit uxor.

quando illustrant ita nõnunq̄ funditus domos eue. tũt. Define igitur stulta futuris malorũ tuorum causis quasi felicissimis rebus inhiare: teq; totum cœlestium arbitrio p̄mitte: quia qui tribuere bona ex facili solent: etiã eligere aptissime possunt.

¶ Socrates quasi quoddã oraculũ .i. prõptuarium prouidentiæ & cognitionis diuinæ ad danda responsa de futuris & rebus occultis: ac de uitæ ratione: terrestre .i. in terra conuersatũ: cũ oraculũ Apollinis cæleste putet: sapientiæ humanæ .i. quatenus homini contingere potest: arbitrabat nihil petendum a diis imortalibus ultra .i. ulterius q̄ ut tribuerẽt bona .s. uera: quia hi .s. dii demũ .i. solummodo (Tracta metaphora: ab iis qui aliquid quærunt: quod si in uno dũtaxat loco inuenerunt: dicunt illic demũ repertũ quod idẽ est ac si dicant solũmodo) scirẽt quid esset utile unicuiq;: autẽ pro sed: dicebat aut arbitrabatur nos expetere plærũq; .i. frequẽter aurẽ fere uotis .s. nostris id quod foret melius non impetrasse. Et enim .i. nam certe sup. dicebat: o mens mortalium inuoluta densissimis tenebris inq̄ .i. inquantum late patentem errorem tu spargis p̄cationes tuas cæcas .i. prouidas: tu appetis diuitias quæ fuerunt multis exitio. Tu cõcupiscis honores: qui pessundederunt cõplures. Ipsa .i. tu uoluis tecum .i. meditaris. & amplecteris regna: quorum exitus cernũtur sæpe numero miserabiles. Tu iniicis manus .i. affectanter inhias: coniugiis splendidis .i. splendidarum fœminarum: at .i. sed: hæc .s. splendida coniugia: ut .i. quemadmodum: illustrant aliquando. ita euertunt nõnunq̄ domos funditus. Igitur o mens stulta define inhiare .i. hianter intendere causis futuris tuorum malorum: quasi .i. tanq̄ rebus felicissimis: & permitte totum arbitrio cælestium: hoc est dei: quia .s. dii: qui solent tribuere bona ex facili .i. sine grauamine aut sine difficultate possunt etiam eligere aptissime sup. ea quæ sint tribuenda.

IDẽ expedita & cõpẽdiaria Breuiori. Ci. in of. Socra. inquit p̄clare hãc uiã ad gloriã p̄ximã & quasi cõpẽdiaria dicebat esse si quis id ageret ut qualis haberi uellet talis esset.

IDẽ ab adolescẽtulo. Socrates cũ ex eo q̄reret qdã adolescẽs nunqd uxorẽ duceret ita respõdit ut illũ ambiguũ reliqueret: sicut i littera patet: sed aliter rñdisse dicit. Diogenes usus dilẽmate .i. cõplexiõe q̄ ex utraq; p̄te cõcludit si iquit pulchrã cõem. si nauũt turpẽ duxeris pœnam. Theophrastus quoq; idẽ sensisse uidetur: pulchra inqt cito adamat: fœda facile contẽnit: difficile custodit qd plures amãt: molestũ ẽ possidere q̄ nemo hẽre dignat. minori tñ miseria qd formis habet q̄ formosa seruat. Quia nihil tutũ i qd totius populi uota suspirãt. Orbitas Sine filiis nullos hæredes relinquẽs. Perpetua solicitudo. Parãdi ea q̄ uxori & liberis necessaria sunt teste Theophrasto multa sunt matronarũ usibus necessaria q̄ ab illis sp expetunt̄ p̄ciose uestes aurũ gẽmæ sũptus ãcillæ suppellex. uaria lauticia exedra deaurata aliaq; sũt solicitudines q̄ ab uxoribus capiunt quas ille cõmemorat ut p totã noctẽ garrulæ cõquestiões. illa ornatior p̄cedit i publicũ. hæc honoratur ab oĩbus: ego i cõspectu fœiarũ misella despicior cur aspiciebat uicinã qd cum ãcilla loquæbaris de foro adueniẽs quid attulisti? & mille alia eiusmõi. Itẽ pauperẽ alere difficile ẽ: diuitẽ ferre tormẽtũ. uñ ait Socrates contextus q̄relarũ Affinũ graue supciliũ supba uox supbos daret affines suũq; nobile genus tibi sp exprobare solet: Iuue. Tolle tuũ p̄cor Han-

De eodem socrate Cap. DCXCVI.

IDem expedita & cõpendiaria uia eos ad gloriam peruenire dicebat: qui id agerent: ut quales uideri uellent: tales etiam essent: qua quidem prædicatiõe aperte monebat: ut homines ipsam potius uirtutem: haurirent q̄ umbram eius consectarentur.

¶ Idem .s. socrates: dicebat eos peruenire uia expedita .i. nullo ĩpedita ac ita facili: & cõpendiaria .i. breui: qui agerent id ut quales uellent uideri tales etiam essent. Qua quidem prædicatione monebat aperte: ut homines haurirent potius ipsam uirtutẽ q̄ consectarent̄ umbram .i. apparẽtiã eius.

De eodem socrate. Cap. DCXCVII.

IDem ab adolescentulo quodam cõsultus utrũ uxorem duceret an se omni matrimonio abstineret: Respõdit utrũutrũ horũ fecisset acturũ pœnitentiam. hinc te inquit solitudo. hinc orbitas. hinc generis interitus. hinc heres alienus excipiet. illinc perpetua sollicitudo: cõtextus querelarum: dotis exprobratio: affinium graue supercilium: garrula socrus lingua: subsessor alieni matrimonii incertus liberorum euẽtus. Non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum q̄ silere materiæ facere delectum.

¶ Idem .s. Socrates cõsultus .i. petitus consilium (unde sciendum etiã passiue significare) ab adolescentulo: utrum duceret uxorem? an abstineret se oi matrimonio: Respondit sup. Adolescentem illum acturum penitẽtiam utrũutrũ .i. utrumcũq; (Sunt qui legant utrum: sed meo iudicio non recte: nam sicut de tribus utpote an unam uxorem tantum. an plures. an

nullā duceret: nō recte dixeris quod horum fecisset sed quodcūq3 &c. Ita hoc loco nō recte dicitur utrū horu sed utrū aut utrūcūq3 si sit in usu, horū. s. ducerē: nā inquit solitudo accipiet te hinc ex cœlibatu & orbitas. i. priuatio prolis legitimæ excipiet te hinc. i. ex eodē: & interitus generis tui excipiet te hinc. i. ex eodē: & hæres alienus qui tuis potietur excipiet te hic i. ex eodē cælibatu. Ex sup. solitudo perpetua. s. pro uxore liberis & re domestica. cōtextus. i. cumulus congestus: hoc est cōtinua materia q̄rularū: cū semper aliq̄d sit quod displiceat in familia exprobatio dotis. s. per uxorē aut affinis tuos: quæ & qui q̄cquid possederis doti acceptū ferent graue supercilīū affinium: putantiū te indignū tali uxore: lingua socrus. i. matris uxoris tuæ garrula: quia ut dicit Iuuenalis Desperanda tibi salua cōcordia socru: pōt ēt dici socrus garrula lingua. i. habens garrulam linguā: subsessor alieni matrimonii. i. qui sollicitet uxorē tuā de stupro: icertus euētas liberorum: quia neq3 scit qui uxorē ducit an habiturus sit liberos nec si habuerit quales futuri sint: hæc inquit omnia excipiēt te illinc. i. ex matrimonio si contraxeris ipsum. Metellus autem apud Gellium lib. i. docet in matrimonio nō posse iocunde & sine malo uiuere: sed sine matrimonio nequaq̄: necesse est igitur pro honesta conseruatione generis humani matrimonium contrahi: sed nulli nunc ea lex singulariter p̄fixa est. Ideo autē Socrates utriusq3 status miserias iuuenī illi proposuit ut reuocaret a falsa opinione. Credebat enim eo q̄ eēt liber & diues: utrūq3 lacte a se fieri posse. unde addit author. Socrates sup. non est passus iuuenem facere delectum. i. electionem quasi materiæ lactē in contextu. i. ab utraq3 parte propositione rerum asperarum: quia asperum est & ducere & non ducere uxorem. sed non est domus sine malo. Tentatio enim est uita hominis super terram.

De eodem Cap. DCXCVIII.

Idem cum atheniensium scelerata dementia triste u de capite eius sententiam tulisset fortiq3 aīno & constanti uultu potionem ueneni e manu carnificis accepisset admoto iam labris poculo uxori xantippe inter fletum & lamentationem uociferāti innocentem eum perimi: quid ergo inquit nocēti mihi mori satius esse duxisti? O immensa sapiētia quæ ne ipso quidem uitæ excessu obliuisci sui potuit.

Idem s. Socrates: cū dementia scelerata Atheniēsiū tulisset tristē sententiam de capite eius. i. cū eum morti adiudicasset & accepisset forti animo & uultu cōstanti potionem ueneni e manu carnificis: poculo admoto iam labris inquit xantippe uxori uociferanti inter fletū & lamentationē: eu3. s. Socratē maritū suū p̄imi inocentē: quid ergo. i. si ideo fles q̄ inocēs peo: duxisti. i. existimasti satius. i. melius & eligibilius esse mihi mori nocēti O (inquit Valerius) imensa sapientia: quæ ne ipso quidē excessu uitæ potuit obliuisci sui.

nibalē uictū siphacē: In castris & cum tota carthagine nigra. de matrona loqtur q̄ sua3 marito generositate3 iactare solet. Dotis exprobratio: ut illud Iuue. Intolerabilius nihil est q̄ fœmina diues. Garrula socrus Rara est inter uirum uxoremq3 concordia uiuente socru quæ filiam docet quo modo uiru3 sibi reddat obnoxium: Iuue. Desperanda tibi salua concordia socru. Subsessor: insidiator: ut Virgi. subsedit adulter: & deniq3 illud euenit in ducenda uxore quod Theophrastus dicit q̄ nulla scilicet est uxoris electio: sed q̄lis cūq3 euenerit habenda est: si iracunda: si fatua: si deformis: si superba: si fetida: si impudica in quocūq3 uitio est post nuptias discimus. Incertus liberorum euentus: Qua ut quidam ait. Beatus est ille qui fœlix fuerit ī filios: incertum enim est an filii tui probi & uirtutis amantes pariter & imitantes futuri sint: Conte. re. Ordine rerum.

Idem cum atheniensium. Diximus supra cum socrates q̄ alienos deos introduceret: & q̄ adolescentes corrumperet in carcerem coniectus. xi. iudicum sententiis ut legitur in phedone platonis damnatus fuerit & cum ei poculum uenenatum (nam illū athenienses honoris gratia eo mortis genere honestiori necari uoluerunt) poculum inquam esset oblatum: & cō iunx eius xantippe uociferaretur ac diceret innocens moriturus es mi uir. tu3 ille fatuus reputasti me mori nocentem. Socrates in articulo mortis philosophiæ memor uxoris suæ dementiam notauit quæ quasi dolens augmentum rem quæ sibi consolationem debebat afferre lamentaretur: legitur in uita socratis non xantippen eius uxorem sed apellodorum ea dixisse quæ Valerius ascribit uxori. De morte Socratis hæc habentur Anytus quidam atheniensis sæpe derisus a socrate propter eius ineptias contra socratem cum multos alios tum Aristophanem poetam cōcitauit qui grandi pecunia corruptus comœdiam scripsit in socratem in qua illum notabat q̄ nebulas coleret & atheniensium religionibus detractaret & q̄ præterea iuuenū mentes sic imbueret: ut parentibus manus īferre pie & officiose possent: quæ cu3 ad uulgi aures peruenerunt (nam in cœna recitata est comœdia illa) sic omnes in socratem ira accensi sunt ut postero die in iudiciū tractus fuerit & eum accusauerunt tres: Anytus Ly Socratis mors
con & Melytus: q̄. s. iura uiolaret. quæ ciuitas haberet deos esse non existimās & alienos deos induceret: & q̄ contra ius & fas iuuenes corrumperet: pro quo Pla. orationem habuisse dicitur ad præceptoris sui defensionem qui nō est auditus quare Socrates non iudicio sed furore quodam damnatus & in carcerem coniectus paulopost publico ueneno necatus: sed post paucos dies pœnitentia ductus populus q̄uis sero interfectum lugent prædicant omnes illum sanctitate piu3 ac clarissimarum omnium uirtutum uenerabilem extitisse: indicitur publicus mœror: clauduntur officinæ & gymnasia: fit impetus in accusatores qui omnes supplicio affecti & fugati fuerunt. Socrati uero ab atheniensibus ærea statua Lysippi opus in celeberrimo loco sita fuit. stetit socrates in carcere. xxx. dies teste Seneca epistola ad Lucilium. lxxi. potuit inquit socrates abstinentia finire uitam & inedia potius q̄ ueneno mori. xxx. tamen dies in carcere & expectatione mortis exegit. Celebrata impia ad eum qui omnia de se pietatis documenta dederat. Immensam scilicet dixerim. Sui idest suæ sapientiæ & fortitudinis.

De Solone Cap.DCXCIX.

AGe q̄ prudenter solō neminem dum adhuc ui ueret beatum dici debere arbitrabatur q̄ ad ul timum usq; fati diem ancipiti fortunæ subie/ cti esse nus. Fœlicitatis ergo humanæ appellationem ro gus consummat:qui se incursu malorum obiicit.

¶Age(adhortādi uox.q.d.diiudica mecū) q̄.i.q̄tū prudēter Solō Athe nien.legūlator:arbitrabat̄ neminē debere dici beatū dū adhuc uiueret qd i.q:subiecti essemus fortunæ ancipiti usq; ad ultimū diem fati.i.mortis. Ergo rogus.s.quo mortuorū cadauera urebantur:aut sepulchrū:cōsumat i.pficit appellationē felicitatis humanæ:qui.s.rogus hoc est finis uitæ:si/ ue per rogū siue p sepulturā significandus obiicit se incursu pro incursui aut legas incursui malorū.i.ne mala aliqua incurrant:quia mors ultima li nea rerum est.

AGe q̄ prudenter. Hoc in uita solo/ nis apud Plu.legi̇̄ cū in Lydiā sar dos crœsi regis rogatu solon se rece pisset.inaurū & argētū & pciosissima quæ q; qbus rex ille abundabat cū ambitiōe qua dā ostētauit sperans eo modo se apud solo/ nē fœlicitatis nomē cōsecuturū.Cū igit̄ per multos dies apud Crœsū moratus eēt eius q; diuitias & pciosissima quæq; lustrasset ac felicitatē cognouisset.Crœsus interroga uit nū quēpiam se fœliciorē unq̄ uidisset:cui solon respōdit.Talē siue Telū quēdā athe niense.n:qui cū filiis pro patria fortiter pu/ gnans interierat:tū crœsus ubi se opiniōe fru stratū eē cognouit q̄ primū fœlicitatis locū nō obtineret rursus quæsiuit ex eo quis post Telū se beatior esset.Cleobim & Bitonem solō eē dixit qui cum graui pestilētia omnia ferme iumenta periissent & eorum mater ad sacra facienda curru uehenda foret quia pedibus ire omnino religione prohibebatur matris pietate & pariter religione moti collum subiecere iugo & matrē ad tēplum ceruice traxerunt illa deinde peractis sacrificiis iunonē orauit ut filiis da ret quod optimū iudicasset & ita sequenti die mortui in cubiculo inuenti sunt ex quo iudicatū est mortē optimum eē om nium:tū Crœsus indignabundus nōne beatus tibi uideor inquit:cui respondit Solon.Immo felicem te iudico:beatū om nino negauerim:nā beatū dicimus qui ad extremū usq; diē in felicitate permanserit id ita esse Crœsus ipse documento maximo fuit.nā paulopost hæc bellū cū Cyro persarū rege forte gerens:pugna uictus atq; fugatus in sardorū ciuitatem confugit.Cyrus persecutus expugnata urbe eū uiuū cepit & ingenti rogo impositū cremari uolebat qui cū palo staret al/ ligatus lignaq; circūponerentur magna uoce ter solonē uocasse dicitur quod cū Cyro delatū esset ab eo percunctari ius/ sit quid ita Solonē inuocaret qui cū rē omnē explicasset.Cyrus ad se rediēs humanāq; conditionē excogitans intellexit tale quidā sibi quoq; accidere posse quia sub eiusdē fortunæ potestate positus esset & ppterea illū liberare constituit:ita q; iussit inde q̄ primū ammoueri nec eum solum uita donauit uerum ēt summo honore quoad uixit apud se habuit. hoc modo Solō usus est hac sapienti oratione alterū seruasse ex regibus alterum cautiorē prudentioremq; reddidisse .Nemi nē beatum:Multi quidē fœlices sunt sed non beati:beatos dicimus qui ad extremum usq; suæ uitæ diē in felicitate pmā serit. Ad ultimum usq; fa.diē.unde Oui. Sed scilicet ultima semper expectanda dies homini est:diciq; beatus ante obi tum nemo supremaq; funera debet Rogus:mors & respicit ad historiam supradictam:rogum dixit mortem a præcedē te quod sequitur:nam rogis semper imponebantur mortui apud maiores.

De eodem solone. Cap.DCC.

IDem cum ex amicis quēdam grauiter mœrē tem uideret in arcem perduxit hortatusq; ē ut per omnes subiectorum ædificiorum partes oculos circūferret:qd ut factū animaduertit:cogita nūc tecum inquit q̄ multi luctus sub his tectis & olim fue/ rint:hodieq; uersentur:in sequentibusq; sæculis sint habi turi ac mitte mortalium incommoda tanq̄ ppria defle re.Qua consolatione demonstrauit urbes esse humana rum cladium consepta miseranda.

IDem cum ex am.q.gra.mœ. hoc idem in eius uita continetur. Ado lescens quidam familiaris solonis tristis admodum erat.q̄ ei multa aduersa cō tigissent:quod cū sensisset solon consolatu/ rus adolescentem in eminentiorē urbis locū eduxit iubetq; cunctas subiectas oculis do mos percurrere secumq; cogitare quot ma/ lorum genera quantiq; luctus sub illis tectis essent fuissent ac futura essent nec existima re uellet sibi incōmoda soli tanq̄ propria ac cidisse.Incōmoda tanq̄ pro. Ouidius Neq; n.fortuna quærenda Sola tua est similes alio rū respice casus. Mitius ista feres Incōmo/ da:humanos casus.Consepta quasi quædā ouilia & claustra.

Ascen. ¶Idem.s.solon:cum uideret quendam ex amicis mœrentem grauiter:perduxit sup.eum in arcem idest ut dicunt in turrim aut summam domum urbis:& hortatus est sup.eum ut circūferret oculos per omnes partes ædificiorum subiectorum.i. uisui.quod ut idest postq̄ Solon animaduertit factum scilicet ab amico suo inquit cogita nunc tecum q̄ multi luctus &.i. simul fuerint olim & uersentur hodie sub his tectis : & habituri idest mansuri sint in sæculis sequentibus ac mitte idest omitte deflere incommoda mortalium idest quæ omnibus cōmunia sunt:tanq̄ propria idest tanq̄ essent tua unius aut tibi soli.Qua consolatione Solon sup.demonstrauit urbes esse consepta idest quasi claustra quædam miseranda cladium hu/ manarum idest in quibus cum hominibus clades humanæ includantur:ut oues noctu in septis suis cū pastoribus.

De eodem solone. Cap.DCCI.

IDem aiebat si i unum locum cuncti mala sua contulissent futurū ut ppria deportare domū

IDem aiebat si in.u.lo.hoc cū su periori coniungit Plu.q̄ separatim narrat Vale.cū enim solonis qdā familiaris admodum tristis consolationem

q̄ ex omni miseriarum aceruo portiōem suam ferre mallent. Quo colligebat non oportere nos quæ fortuito patiamur præcipuæ & intolerabilis amaritudinis iudicare.

nō admitteret solō ne desperationē grauius quicq̄ consuleret amicus ille hoc consolationis genus attulit. finge inquit animo oia omniū mala in unū cumulū esse congesta: nunquid tuā potius q̄ æquā illorū malorū partē in domū deportabis?& hæc uerba cū diligētius considerasset adolescens desperatione deposita consolationem admisit. significabat aūt solon non quæ nobis accidunt propria iudicare: nec ea debere nos inconsolabiliter ferre. Contulissent: cōgessissent in cumulum. Fortuito: sæuiente fortuna.

Idem. s. solō aiebat: si cūcti contulissent sua mala. i. incōmoda in unum locū: futurū sup. esse ut singuli mallent deportare domū propria. s. mala: hoc est incō moda & miserias: quā ferre domū sup. suā portionē. i. quæ cuiq3 cōtingeret si æqualibus portionibus mala cōdiuiderētur ex omni aceruo miseriarū. (Quod ut de multis uerū esset: ita de omnibus uerū fore difficile ē intelligere: nam qui grauissimum pondus miseriarum afferret: minus facta tali partitione referret: uerum tamen fortasse non multo tolerabilius: nam licet multum de miserus suis remitteret: & parum alienæ miseriæ respectu dimissæ assumeret: tamen quia iam nota mala mitius ferrentur q̄ noua & quibus nullam dedimus ansam: tolerabilius forte multas miserias nostras q̄ paucas alienas nobis iudicas feramus) Quo. s. dicto Solon colligebat. i. concludebat: nos non oportere iudicare ea quæ patiamur fortuito sup. esse amaritudinis præcipuæ & intolerabilis.

De Bia prienensi. Cap. DCCII.

Bias autem cum patriam eius prienē hostes inuasissent omnibus quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat preciosarum rerū pondere onustis fugientibus: interrogatus quid ita nil ex bonis suis secum ferret: ego iquit uero bona mea mecum porto. pectore enim illa gestabat non humeris: nō oculis uisenda: sed æstimanda animo: quæ domicilio mentis inclusa nec mortalium: nec deorum manibus labefactari queunt. & ut manentibus præsto sunt, ita fugientes non deserunt.

Bias autem. Hoc exemplum & Cic. ponit primo pa. ubi arguit ab auctoritate diuitias appellari nō debere nec eē bona q cum aliorū tū biantis maxime testimonio probat cū dicit nec nō sæpe illū laudabo sapiētē biantem: ut opinor hec ideo dixit: quia sunt nōnulli qui dīt nō biantē sed pittacum fuisse: qui nominatur inter vii. sapientes cuius cū patriam prienē cepisset hostis cæteriq3 ita fugerent: ut multa de suis bonis asportarēt cūq3 esset admonitus a quodā: ut idē ipse faceret. ego uero inquit facio: nā omnia mea mecū porto. Ille hæc ludibria fortunæ ne sua quidē putauit quæ & nos etiam appellamus bona. Honusta: pressis & oneratis: sed inter oneratū & honustū hoc interest q oneratus ꝑ qualicūq3 pondere præssus: honustus cui onus ipsum honori ē: alterum quidē aspiratur uidelicet onustus alterū. s. oneratus sine aspiratione exaratur. Omnia. m. s. uirtutes quæ sola bona sunt: & sua cuiusq3 uere dici pñt, quæ nulla ratione pñt amitti ut sæpe dictum est: labefactari: Conquassari: corrumpi subduci.

Bias autem cum hostes inuasissent Prienē patriā eius: omnibus (quos modo sæuitia belli passa fuerat abire incolumes. i. saluos) fugientibus honustis pondere rerū p̄ciosarū: interrogatus quid ita idest cur nil ferret secū ex bonis suis: inquit ego uero. i. pro certo: porto mecum bona mea. Enim pro quia: ipse gestabat sup. bona sua pectore: nō humeris & non uisenda oculis: sed æstimanda. i. appretianda animo: quæ iclusa domicilio mentis: nec queunt labefactari manibus mortalium nec deorum: propter liberum arbitrium (de potentia tamen absoluta deus bona animi auferre posset sed nollet: quia natura ipsius est boni augmentatiua) & ut. i. quemadmodum bona animi hoc est uirtutes præsto. i. præsentes & paratæ sunt: manentibus. i. persistentibus in patria sua: ita non deserunt fugientes. s. iusta de causa: quia alioqui uirtus colere neicia.

De Platone philosopho. Cap. DCCIII.

Iam platonis uerbis astricta sed sensu præualens sententia qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicauit cum aut sapiētes regnare aut reges sapere cœpissent.

Iam pla. breue platonis dictū sed sapientiæ plenum: qui tum res humanas stabiles fore dixit mūdumq3 beatum: si aut sapiētes regerent aut regētes saperent: quod Lactan. diui. insti. confirmat. dicit enī3 Pla. dixit beatas ciuitates fuisse futuras: si aut philosophi regnarēt aut reges philosopharentur: Astricta breuis & p̄cisa.

Iam (continuatiua est: ut iam sæpe monuimus particula) sententia Platonis astricta idest abbreuiata uerbis: sed præualens sensu. Qui. s. Plato prædicauit orbem terrarum. i. mundum hunc futurum tum demum beatum: cum aut sapiētes cœpissent regnare: aut reges sapere. Ascen.

De quodam Rege. Cap. DCCIIII.

Rex etiam ille subtilis iudicii quem ferunt traditum sibi diadema prius q̄ capiti impōeret retentum diu cōsiderasse ac dixisse. O nobilē

Rex etiā ille: De huius regis nomine nulla fit apud Plu. mentio nec apud alios quos ipse legerim. Diadema: honor & redimiculum capitis est a ligando dictum: Nobilem: Quia reddit homi

nes claros Quã fœlicem.quia plus amaritu dinis sentiat q̃ fœlicitatis: Humi tolleret: Ne dum cum labore & periculis.

magis q̃ fœlicem pannum quem siquis penitus cognoscat q̃ multis solitudinibus & periculis & miseriis sit refertus: ne humi quidem iacẽtem tollere uellet.

Ascen. ¶Rex &c. Ordo. Ille etiam rex: cuius nomen ignoratur: sup. fuit subtilis iudicii quez ferunt considerasse: diadema idest insigne capitis regii: traditum sibi: in signum uidelicet regiæ potentiæ retentũ diu. s. in manibus: priusq̃ imponeret capiti. s. suo ac dixisse. O pãnum (Est eni fascia quædã cui corona superimponebatur apud Persas) nobilem magis q̃ felicẽ. i. facientẽ potius hoiem nobilẽ q̃ felicẽ: quẽ si quis cognoscat penitus: q̃ multis sollicitudinibus & periculis & miseriis sit refertus: ne quidem. i. non saltem aut non etiam uellet tollere idest efferre eum iacentem humi idest super terram.

Vid xenocratis. Huius philosophi & alia præter hoc responsum dicta sapienter multa leguntur: nam hoc i primis quasi simile superiori dictitare solebat: multa quidẽ audienda: pauca uero dicẽda: quoniã hominibus os unũ & aures duas natura dedisset: rursus iniuriã illatã infamẽ eẽ inferenti nõ patienti. Itẽ cũ incidisset in obtrectatorẽ & male dicentẽ ab eo q̃ primũ fugiens ait. Tu linguæ tuæ seruus es, ego uero meaꝝ auriũ dñs sum: pari ratione cũ uidisset duci furẽ ad suppliciũ dixit fures maiores trahunt supplicio minores.

De Xenocrate philosopho. Ca. DCCV.

Quid Xenocratis responsum q̃ laudabile? cũ maledico sermoni quorũdam summo silentio interesset: uno ex his quærente cur solus linguam suam cohiberet: quia dixisse me inquit aliquando pœnituit tacuisse nunq̃.

¶Quid xenocratis &c. Ad leuandũ fastidiũ legenti: uaria utitur rõne dicẽdi: nũc interrogatiue. nũc admiratiue. nũc continuatiue: nũc ex abrupto. nũc citra oẽm figurã rẽ explicans. Hoc itaq̃ loco utitur modo interrogandi. Quid sup. dices aut censebis: Responsum xenocratis. s. philosophi: q̃. i. q̃tũ laudabile sup. est? q. d. maxime laudabile eẽ. Cũ xenocrates interesset sup. cũ summo silentio: sermoni quorũdã maledico. i. diffamatorio aut detractorio: uno ex his. s. maledicis: quærente idest cũ unus quæreret: cur solus cohiberet linguã suam? inquit idest respondit: quia pœnituit aliquãdo me dixisse. i. locutũ fuisse: & nunq̃ pœnituit tacuisse. Quod quidem recte dixisse potuit: si nunq̃ tacuerit ubi loquendum fuit. Non enim assipulor illi uersiculo hinc fortassis tracto. Nam nulli tacuisse nocet: nocet esse locutum: cum canes muticam acriter arguantur a propheta domini.

Ristophanis hic scriptor tragœdiarũ fuit qui in tragœdia quadã periclem Atheniẽsium ducẽ ex iferis excitatũ ita loquentẽ introducit non oportere ĩ urbe nutriri leonẽ. si aũt sit alitus obsequi ei conuenire. hic sapienter monuit athenienses in comœdia coercendos. s. esse nobilissimos adolescẽtes ne nimia indulgẽtia insolẽtiores facti postmodũ fiant intolerabiles: q2 stultũ & inutile sit quas uires ipse nutrieris eas nõ uelle pati. Obtrectare: resistere.

De Aristophane. Ca. DCCVI.

Aristophanis quoq̃ altioris est prudentię præceptum: qui in comœdia introduxit remissum ab inferis atheniensem periclem uaticinãtem non oportere in urbe nutriri leonem: sin autem sit alitus obsequi ei conuenire: monet enim ut precipuæ nobilitatis & concitati ingenii iuuenes refrenentur nimio uero fauore ac profusa indulgentia pasti quo minus potentiam obtineant ne impediantur: q2 stultum & inutile sit eas obtrectare uires: quas ipse foueris.

Ascen. Aristophanis &c. Præceptũ quoq̃ Aristophanis antiquæ comediæ scriptoris: est prudentiæ altioris. i. præceteris aliæ. Qui introduxit in comœdia. s. ueteri: Periclẽ atheniẽ. remissum ab inferis uaticinantem non oportere leonem idest uirum ferocis ingenii & præpotentem nutriri in urbe scilicet atheniẽ. sin autem idest sed si sup. leo sit alitus idest educatus & nutritus conuenire idest conueniens & utile esse obsequi idest inseruire ei. Enim pro quia: Aristophanes sup. monet hoc dicto allegorico: ut iuuenes præcipuæ nobilitatis & ingenii concitati idest acris & ardentis: refrenentur scilicet ab ineunte ætate eorum uero idest sed ne iuuenes sup. pasti idest educati & aliti. nimio fauore: ac indulgentia idest facilitate & permissione (ut dicunt) propriæ uoluntatis: profusa idest nimia: impediantur, quo minus idest ut non obtineant potentiam q2 idest quia sit stultum & inutile: immo perniciosum obtrectare eas uires quas ipse foueris.

Iicifice: Thaletis sententia non modo sapienti: s3 etiã religiosa & christiana quæ est ut homines non facere sed ne cogitare quidem turpe quicq̃ debeant: nam interrogatus an deũ fallerent facta imortaliũ: sed nec cogitata quidẽ respõdit: quia deus oia nouit & humanæ mentis arcana: unde uersus extant in hanc sententiam. Cum quid turpe facis si me præsente rubescis Cur præsẽnte deo nõ magis ipe rubes

De Thalete philosopho. Ca. DCCVII.

Iicifice etiam Thales. nam interrogatus an facta hominum deos fallerent nec cogitata inquit: ut non solum manus sed etiam mentes puras habere uellemus cum secretis cogitationibus nostris cœleste numen adesse crederẽ dissemus. Ac ne qd sequitur quidem minus sapiens:

¶ Mirifice etiam Thales.s.philosophus milesius unus e septem sup. respondit.Nam interrogatus an facta hominum fallerent.i.laterent deos? inquit.i.respondit:nec cogitata.i.ne cogitata quidem hominū fallūt deos quia deus scrutator est cordium:hoc autem dixit:ut uellemus habere nō solum manus puras a turpi & iniquo facto:sed etiam mentes.s. puras a turpi ac iniqua cogitatione:cum .i. ita sit ꝙ credidissemus.i.persuasum habuissemus:num ē cæleste.i.deum adesse secretis cogitationibus nostris.Ac ne quidem.i.non etiam quod sequitur sup.dictum.est minus sapiens:cum tamen hoc sit reuera sapientissimum & quod magnam curam merito mortalibus iniiciat non solum pure uiuendi:sed etiā caste cogitādi.

Pacti.idem sensisse uidetur:qui ait iouis oculus omnia cernens uidit & quæ ciuitates interius gerunt.Manus q̄tum ad facta.Mentes:q̄tum ad cogitata.

De Themistocle.Ca.DCCVIII.

VNicæ filiæ pater Themistoclem consulebat utrum eam pauperi:sed ornato:an locupleti: sed parum probato collocaret:cui is:malo inquit uirum pecunia q̄ pecuniam uiro indigētem.Quo dicto stultum monuit:ut generum potius q̄ diuitias generi legeret.

¶ Vnicæ &c.Pater unicæ filiæ consulebat.i.petebat consilium Themistoclis utrum collocaret id est matrimonio coniungeret:eam.s. filiam unicam:pauperi.s.uiro:sed ornato.s.prudentia & cæteris uirtutibus: an locupleti sed parum probato:cui is.s.Themistocles inquit.i.respondit.Ego malo.i.magis uolo uirum indigentem pecunia: q̄ pecuniam indigentem uiro.Quo dicto Themistocles monuit stultum.i.imprudentem patrem ut legeret.i.eligeret potius generum q̄ diuitias generi.Cæterum quia hoc consilium ad mundanam pertinere putabitur sapiētiam & superius ad cælestem:uideatur hoc illo minus sapiens:nisi hoc etiam ad cælestem faciat:Nam non paruum comperit ad cælos aditum qui uirtutem præfert diuitiis:quas qui contemnit se deo dignum gerit.iuxta illud Maronis quod magni æstimat Seneca Aude hospes contemnere opes & te quoq3 dignum finge deo.Et reuera si liceat ethnica sanctis stabilire(ut certe licet) Saluator noster inter præcipua ad cælum compendia & re & uerbo paupertatem docuit amplexandam.

VNicæ filiæ:sapienter hoc themistoclis dictum fuit qui cū a uiro quodam consuleretur nunquid filiā suā pauperi sed probato an diuiti sed inornato uiro locaret:respondit se malle uirum pecunia q̄ pecuniam uiro indigentem. uoluit hominis notare stultitiam qui dubitaret uirtutē præferre diuitiis.hoc idem Ci.lib.ii.off.testatur.dicit enim si res in contentionem ueniret nimirum Themistocles auctor adhibend9 qui cum consuleretur utrum bono uiro pauperi an minus probato diuiti filia collocaret ego inquit malo uirum qui pecunia egeat q̄ pecuniam quæ uiro.Collocaret:nuptui daret.Legeret:pro eligeret.

De rege Philippo patre Alexandri. Ca.DCCIX.

AGe:Philippi q̄ probabilis epistola in qua Alexandrum quorundam macedonum beniuolētiam largitione ad se attrahere conatum sic increpuit.Quę te fili ratio in hanc tam uanam spem induxit ut eos fideles tibi futuros existimares:quos pecunia ad amorem tui compulisses? A charitate istud præstatur. At uero auus philippus maiore ex parte mercator græciæ q̄ uictor.

¶ Age(adhortandi uox)q̄.i.q̄tum probabilis.i.cōmendabilis sup. ē aut fuit:epistola philippi:scilicet regis macedoniæ patris alexandri magni:i qua.s.epistola:philippus sup.increpuit.i.repræhendit:Alexandrum scilicet filium suum:conatum attrahere ad se largitionę.i.larga munerum & pecuniarum collatione:beniuolentiam quorundam macedonum:sic idest his uerbis.O fili quæ ratio induxit te in hanc tam uanam spem:ut existimares eos futuros tibi fideles:quos compulisses pecunia ad amorem tui i.ut te ament:istud.s.amari præstatur a charitate id est beniuola dilectione.At uero.id est sed certe aut pro uero:philippus auus.scilicet Alexandri & ita pater Philippi:sup.fuit ex maiore parte mercator græciæ q̄ uictor: quia plus acquisiuit per largitionem q̄ per bella.Multi textus habent ante ubi nos Oliuerium secuti Auus legimus.

AGe Philippi:hoc etiam in uita Alexā.legitur ꝙ cum esset adolescens liberalitate quadam ductus ut popularem factionē3 acquireret muneribus ad se trahere conabatur principes macedonum ꝙ ubi intellexit pater per litteras admonuit filium amicos pecunia comparatos nunq̄ fideles esse consueuisse.ponit autē3 ipsius uerba quibus usus est ad filium:sapienter quidem phi.nam si amoris causam pecunia faceret deficiente pecunia in qua beniuolentia constitit amor esse desisteret.Cice.off.lib. ii.præclare inquit in epistola quadam Alexādrum filium philippus accusat ꝙ largitione beniuolentiam macedonum : consectetur. Quid te(malum inquit rationis in istā3 spē induxit ut eos tibi fideles putares fore quos pecunia corrupisses:tu id agis ut macedōes non te regem suum sed ministrum & præbitorem putent:quod sordidum regi . Melius etiam q̄ largitionem corruptelam dixit esse: fit enim deterior qui accipit atq3 ad idē semper expectandum paratior & ita q̄uis Phil. sentiret auus:tamen alexandri & ipse philippus non bello sed largitione magnam græciæ partem obtinuit.

De Aristotele philosopho.Ca.DCCX.

ARistoteles autem Calisthenem auditorem suū ad Alexandrum mittens monuit ut cū eo aut

ARist.hæc uerba sunt Arist.admonētis calisthenem:quem ad Alex. mittebat cum illum ipse sequi ñ posset uidelicet in auribus regum aut iocunda dicere aut silentium seruare:nam silentium te tu

tiorem.Iocunditas gratiorem faciet:quod ta men calisthenes non seruauit:nam cum Ale. persas uicisset & more gentis illius macedo nes suæ iam libertatis obliti alex.adorare coe pissent.Calisthe.id ut faceret nunq̃ adduci po tuit. Sed cum in conuiuio Alexander omni bus adorantibus poculum porrexisset cali sthenem quia non adorauerat non porrexit qd grauiter ferens tacitus non tulit sed alexan drum ultro uehementer repræhendit q omis sis macedonicis moribus se persarum deliciis lasciuiisq; dedisset:quia indignatus Alexan dro obiecto illi falso crimine q hermolai cõ iurationis auctor extitisset in carcerem conii ci iussit:ubi pediculari morbo consumptus est:alii cruci affixum fuisse tradũt.Cares ue ro refert septem menses in compedibus ser uatum ob nimiam arruinam concreto pedore ac sordibus supremum diem obiisse.Iusti.ue ro dicit q cum truncatis crudeliter manibus abscisisq; auribus ac naso labiisq; deforme ac miserandum spectaculum omnibus red didit.insuperq; iussit eum cum cane i cauea clausum ad metum caeterorum circũferri:& tunc lysimachum miseratione cõmotum ue nenum ei remedium calamitatis dedisse:ob quam rem indignatum alexandrum iussisse lysimachum obiici ferocissimo leoni deuo randum euq; lysimachum:manu manipulo inuoluta & in os eius immissa ereptaq; lin gua necasse cuius rei admiratione motũ ale xandrum eum liberasse ferunt: Sero poeni tuit calisthenem saluberrima præceptoris sui præcepta contempsisse.nam si morem ges sisset alexandro nunq̃ tam crudeles poenas dedisset.

IDem de semetipso.Negabat Aristo te.queq̃ de seipso laudando aut ui tuperando loqui debere cum alterũ uanitatem diceret stulti hominis esse.Eius dem uti præce.Pari ratione dicebat in uolu ptate tunc fines diligenter considerandos ut cum turpissimos amarissimosq; nouerimus non eas tantopere expectemus . sunt enim uoluptatum fines amaritudine poenitentiaq; referti.

NEc parum.Interrogatus Anaxago ras.quisnam beatus esset sapienter respondit neminem ex his quos fœ lices esse putant homines sed eos qui paruo contenti sunt:quos uulgus miseros & putat & dicit:fœlicitatem mentis intelligebat non eam quæ opibus aut dignitatibus falso pu tabatur.Non am.do.ut qui doctrinæ studet non ambitionis sed uirtutis consequendæq; scientiæ gratia studet In secessu:hoc est i pe ctore & sui ipsius conscientia.

q̃ rarissime:aut q̃ iucũdissime loqueretur:quo.s.apud re gias aures uel silentio tutior uel sermone esset acceptior: at ille dum alexandrum persica macedonum salutatiõe gaudentem obiurgat:& ad Macedonicos mores inuitũ reuocare beniuole perseuerat:spiritu carere iussus serã neglecti salubris consilii poenitentiam egit.

Aristoteles autem mittens Calisthenem auditorem suum ad alexandrũ regem monuit ut loqueretur:cum eo.s.alexandro aut q̃ rarissime aut q̃ io cundissime scilicet.i.scire licet cur id fecerit:quia quo.i.ideo ut uel esset tu tior apud aures regias silentio:& ita nihil dicendo quo regem offendat: uel esset acceptior sermone.i.propter sermonem iocũdum.At idest sed ille Calisthenes:dum obiurgat Alexandrum Macedonem.i.cum esset Mace do & ita longe abesse deberet ab adulatione persica:tamen) gaudentem salutatione persica.i.quæ fieret cum adoratione more persarum: & perse uerat reuocare inuitum.s.Alexandrum beniuole ad mores macedonicos: iussus carere spiritu.i.necatus:egit pænitentiam seram.i.nimis tardã:cõ silii salubris quod aristoteles dederat neglecti.s.a se.

De eodem aristotele.Ca.DCCXI.

IDem aristoteles de semetipso in neutram p tem loqui debere prędicabat:quoniam lauda re se uani:uituperare stulti esset. Eiusdem utilis simum præceptum: ut uoluptates abeuntes considere mus quas quidem sic ostendendo minuit.fessas.n.pœ nitentiæq; plenas animis nostris subiicit:quominus cu pide repetantur.

Idem Aristoteles prædicabat in neutram.i.non in alteram:hoc est non debere sup.queq̃ loqui de seipso in alteram partem.hoc est neq; bo nam neq; malam quoniam laudare se esset uani :& uituperare se stulti. Eiusdem scilicet. Aristotelis præceptum utilissimum est i ut considere mus uoluptates abeuntes idest quales sint dum abeunt a nobis satieta te & nausea captis.Quas.s. uoluptates quidem idest certe : ipse minuit i.parui aut minoris æstimandos docuit ostendendo sic.i.in profectu ear. Enim pro quia:ipse subiecit animis nostris.i.contemplandas obiecit uo luptates fessas.i.non amplius nos afficere ualentes:& plenas pœniten tiæ: Trahit enim omnis uoluptas secum pœnitentiam comitẽ:unde flac cus in epistolis Sperne uoluptatem nocet empta dolore uoluptas : & de uenere solitum aiunt Aristotelem dicere q omnis anima tristetur post eã. Ideo autem hoc monuit quo.idest ut uoluptates repetantur idest iterum petantur minus cupide.

De Anaxagora phõ Ca.DCCXII.

NEc parum prudenter anaxagoras iterroganti cuidam quisnam esset beatus:nemo inquit ex his quos tu fœlices existimas:sed eum in ipso numero reperies quia te ex miseriis constare creditur : non erit ille diuitiis & honoribus abundans sed aut exi gui ruris:aut non ambitiosæ doctrinę fidelis ac ptinax cultor in secessu q̃ in fronte beatior.

Asseri. Nec id est & non: & Anaxagoras scilicet philosophus inquit non parum id est multũ prudenter cuidam interroganti quisnam esset beatus.Nemo ex iis quos tu existimas esse fœlices:sed tu reperies in eo nu mero scilicet beatorum:eum qui creditur se constare ex miseriis.Ille.s.uere beatus:non erit abundans diuitiis & honori

bus:sed erit fidelis ac pertinax.i.assiduus cultor aut exigui ruris:aut doctrinæ non ambitiosæ.i.non quærentis honores populares:ens sup.aut existens beatior in secessu.s.mentis.s.tacite & apud se:q̄in fronte.i.apparitione & ostentatione exteriori:aut in secessu.i.fine utre:q̄ in fronte.i.in principio.quia uirtutis merces in fine est:uoluptatis in principio : ut in littera pythagoræ bellissime describit Maro.

De Demade.Cap.DCCXIII.

Emadis quoq; dictum sapiens .Nolentibus enim atheniensibus diuinos honores alexandro decernere:uidete inquit ne dum cælū custoditis terram amittatis.

¶Demadis &c.Dictum quoq; Demadis sup.est sapiens Enim pro qa: inquit Atheniensibus nolentibus decernere id est decreto attribuere: Alexandro.s.magno honores diuinos:uidete.i.prospicite ne dum uos custoditis coelum id est latriam deorum immortalium quam non uultis decernere alexandro uiro mortali:amittatis terram.i.urbem & ditiones in terris: Quod dictum Authori quidem sapiens uidetur:sed christiāo homine penitus indignum esset:qui potius uitam nedum terras suas amitteret: q̄ diuinos honores homini decerneret nisi ad honorem dei referrent:quomodo dictum est:nimis honorati sunt amici tui deus &c.

De Anacharsi.Cap.DCCXIIII.

Vam porro subtiliter Anacharsi leges aranearum telis comparabat:nam ut illis infirmiora a nimalia retineri:ualentiora transmitti:ita his humiles & pauperes constringi:diuites & prepotentes non alligari.

¶Quam &c . porro.i. sed q̄.i. q̄tum subtiliter Anacharsis philosophus scytha : comparabat telis aranearum idest quas araneæ texunt (Est enim telis datiuus a nominatiuo telæ telarum)leges.Nam sup. ait aut uidemus ut animalia:infirmiora ut muscas & culices retineri illis scilicet telis:& ualentia.scilicet animalia:ut uespas stelliones.mures &c . transmitti illis.i.mitti trans illas:ita sup.aiebat humiles & pauperes constringi his s.legibus:& diuites ac prepotentes non alligari.

De Agesilao.Cap.DCCXV.

Ihil etiam Agesilai facto sapientius quidem c im aduersus rempu.Lacedæmoniorum conspirationem ortam noctu comperisset: leges lycurgi continuo abrogauit : quæ de indemnatis supplicium sumi uetabant comprehensis autem & interfectis sontibus easdē e uestigio restituit: atq; utrūq; simul prouidit:ne salutaris animaduersio uel iniusta esset uel iure impediretur.itaq; ut semper esse possent aliquando non fuerunt.

¶Nihil etiam sup.est aut fuit:sapientius facto Agesilai regis seu principis lacedæmoniorum:siquidem.i.quoniam cum comperisset conspirationem ortam aduersus remp.lacedæmoniorum:abrogauit continuo leges lycurgi:quæ.s.leges uetabant supplicium sumi de indemnatis.i.de quibus non esset solemniter lata sententia:quam in tali discrimine:præsertim ubi

Emadis.Hic orator fuit præstantissimus tempore demosthenis qui præneslinæ orauit:& cum athenis esset atq; in senatu promulgatū foret ut alexander in numero deorum & pro filio iouis haberetur idq; Athenienses egre ferrent & omnino recusarent in medium processit & dixit.uidete athenien.nedum coelum custoditis terram amittatis.i.Alexander iratus uos perdat:hic ut legitur in uita demosthēis.orator fuit demosthene maior:hūc Au.ge.li. xi. c.dicit accepisse a rege.x.talenta ut taceret: quo tempore īquit tragœdus sibi gloriæ ducebat talentum magnum sibi ob unam fabulam datum esse:homo hic eloquentissimus suæ ciuitatis demades ei respondisse dicitur mirum tibi uidetur:ut tacerem decem talēta a rege accepi.

Vam porro.Hic Anacharsis ut refert Ari.Philosophus fuit ex scytharum genere.Sapientiæ admirandæ: ut Cicero meminit li.iii.tuscu . quæstionum: immo affirmat herodo.li.iiii.histo. neminem e scythis sapientem audisse præter hūc unū quem sapientissimum fuisse testatur:Sed teste Iosepho li.ii.ad grāmaticum:cum e græcia reuerteretur ad suos & conaretur suis inducere græcorum leges a fratre in uenatione sagitta percussus interiit dicens se gratia eloqui & disciplinæ in græcia seruatum:ob illa in patria perire.cum igitur hic ex eo quæreretur cur non essent tibicines in thracia: respōdit.quia nec uites hoc est uinum : Comparabat hic leges telis aranearum quia quemadmodum aranearū telæ minuta animalia detinent a maioribus dilacerantur . Ita queq; leges homines pauperes & miseros deterrēt magnos & præpotentes non ita.Infirmiora: ut fucos oestrum.Præpotentes. ualde potentes qui ciuicam conditionem excedunt.

Ihil etiam Agesilai facto sapienti9 Multum dissentit a Plutarcho Valerius:non enim coniuratores deprehendisse agesilaum:sed fugitiuos ex acie a capitis pœna liberasse dicit Plutarchus sublatis tantisper licurgi legibus dum absoluerentur.quod uidetur uerisimile esse:lex enim erat ut ex acie fugientes capite punirentur. Cum igitur apud leutras pugnatum eēt acri certamine hinc thebanis:inde a lacedæmonus & thebani duce epaminunda lacedæmoniorum exercitum fudissent atq; fugassent omnes qui ex acie fugerant in iudicium protrahuntur.qui lege capitis pœnæ uidebātur obnoxii:tunc Euphori timētes ne si sumpto de his omnibus supplicio non essent: qui deinde patriam armis tutarentur consumpta.s. ex maiori parte iuuentute.Agesilai sup hac re sententiam indicunt q3 expectabant : qui

sapienter & legibus & saluti patriae consu/ luit:non enim inquit lator ero aliarum legu3 cum his nec abrogare quicq̃ nec addere nec diminuere possim sed bene res se habebit si omissis hodie Lycurgi legibus cras illas ser uauerimus.Conspirationem conspiratio ma lorum coniuratio.Abrogauit: reuocauit sub uertit.Vel iniusta:si contra leges facta.Vel iu re impediretur:si lege perfici non posset.

iudices in criminose sunt:difficile esset ferre.Autem pro sed sontibus cōprae hensis & interfectis.i.postq̃ fecerat eos comprahensos occidi: restituit.i. promulgauit uestigio.i.statim:easdem.s.leges lycurgi atq3 prouidit utrũ q3 simul ne animaduersio salutaris.i.ad salutem reip.spectans : esset uel iniusta:si semper de indemnatis fieret:uel impediretur iure:si semper leges seruasset.Itaq3.i.& ita sup.leges lycurgi aliquando non fuerunt.s.pro mo dico illo tempore quo fuerant abrogatae:ut possent esse semper.ne peni/ tus cum rep.interirent per coniurationem quae stãtibus legibus facile op primi non poterat.

De Hannone. Ca.DCCXVI.

Sed nescio an hannonis excellentissimae prudẽ tiae consilium.Magone enim cannensis pugnę exitum senatui poenorum nunciante inq3 tan ti successus fidem annulos aureos trium modiorũ men suram explẽtes fundente qui interfectis nostris ciuibus detracti erant:quęsiuit an aliquis sociorum post tãtam cladem a Romanis defecisset.atq3 ut audiuit neminem ad hãnibalem transisse:suasit ut protinus legati Romã per quos de pace ageretur mitterentur cuius si sententia ualuisset:neq3 secundo punico bello uicta carthago:neq3 tertio deleta foret.

¶ Sed nescio an consilium hannonis.s.principis carthagineñ.sup.fuerit prudentiae excellentissimae:quia si ei obtemperatum fuisset: carthago li/ bera mansisset.Enim pro quia Magone fautore hannibalis nunciate se/ natui poenorum exitum pugnae cannensis.i.quam cladem illic ro.accepis sent:& fundente in fidem.i.credulitatem aut approbationem tanti succes sus annulos aureos explentes mensuram trium modiorum qui detracti erant ciuibus nostris.i.ro.interfectis:quaesiuit an aliquis sociorum defe/ cisset a Ro.post tantam cladem:atq3 ut.i.postq̃ audiuit:neminem transis se ad hannibalem:suasit ut legati mitterentur protinus romam per quos ageretur de pace.Cuius si sententia ualuisset.i.approbata fuisset Cartha go neq3 foret uicta secundo bello punico:in quo tributaria facta est a sci pione maiore:neq3 deleta scilicet a scipione aphricano minore tertio sci/ licet bello punico.

Sed nescio post canensem pugnã cũ hannibal nuncium carthaginem mi sisset de rebus in italia prospere ge stis:atq3 is omnia diligenter & accurate ex posuisset:in senatu hannibalem.s.cum impe ratoribus quorum quattuor consules duo di ctatores ac magistrati equitum fuerint:cum sex consularibus exercitibus acie conflixisse: occidisse supra.cc.milia cepisse supra.l.milia hostium ex quattuor consulibus duos occi/ disse ex duobus saucium alterum toto amis so exercitu cum.l.hominibus effugisse. Ma gistrum equitum qui cōsularis potestatis sit fusum fugatumq3 dictatorem quia se ĩ acie nunq̃ cōmiserit unicum haberi imperatorẽ brutios apulos samnitum & lucanorum par tem defecisse ad poenos.Capuam quae cam paniae caput est:hannibalis esse ad quarum rerum fidem maioremq3 laeticiam effundi iussisse in uestibulo curiae annulos aureos quos tantummodo ciuium romanorum fuis se dicebat:tantus autem erat aceruus:ut mo dios tres explesse dicatur:tum interrogatus est hanno Barchinae factioni semper aduer sus:num demum poeniteret se belli suscepti aduersus romanos dediq3 hannibalem iube ret:nunq̃ se desisse respondit: neq3 desiturũ poenitere:atq3 suum imperatorem accusare donec uiderit bellum illud aliqua tolerabili conditione finitum deinde cum interrogasset ex nuncio qui apud cannas ad internicionem imperii Ro.pugnatum esse dicebat : totãq3 italiam a romanis defecisse.& nunquid ex la tini nominis populus defecisset & siquis ho mo ex quinq3 & triginta tribubus ad hanni balem transfugisset an romani legatos ad hannibalem de pace misissent:aut ullam pacis mentionem fecissent cum haec omnia negasset nuncius esse facta bellum inquit tam integrum habemus q̃ habuimus:qua die hannibal italiam est in/ gressus quare censeo legatos de pace q̃primum mittendos cum eam habituri simus conditionibus nobis honestioribus q̃ illis.quod si fecisset nec eo bello tributaria po.Ro.facta fuisset nec tertio funditus euersa: Trium mo.m ẽ.Li.lib.iii.de cados secundi punici belli ad fidem inquit deinde laetarum rerum effundi iussit in uestibulo curiae annulos aureos:qui tan tus aceruus fuit:ut metentibus uisum fuerit supra tres modios explesse:sunt quidaq3 auctores:fama tenuit quae propior est uero haud plus fuisse modio.Pli.natu.histo.libro.xxxiii.promiscui sexus alterum secundo punico bello.neq3 eni ali/ ter potuissent trimodia illa annulorum carthaginem ab hannibale mitti unde extat planissimum exemplum dici hic mo
Modium dius & hoc modium:cum liui.dixerit tres modios.Pli.uero trimodia.Suasit parti.utle.de pa.Nouerat iste Romanorum ingenia qui excitabantur cladibus.

Nec samnites:bello samnito.T.Ve turius & Au. posthumius consules cum exercitum duxissent in samniũ. pontius herennius samnitum imperator mili tes decem pastorum habitu mittit:pecoraq3 diuersos alium alibi pascere iubet:haud pro cul romanis praesidiis & cum inciderunt in p̃ diatores ut idem omnibus sermo constet le giones samnitũ in apulia eẽ luceriã oib9co

De herẽnio pontio sãnite.Ca.DCCXVII.

Nec samnites quidem paruas poenas consimi lis erroris pependerunt q̃ herennii pontii salu tare consilium neglexerant:qui auctoritate & prudentia caeteros praestans ab exercitu & duce eius fi/

lio suo consultus quid nam fieri de legionibus Romanis apud furcas caudinas inclusis deberet:inuiolatas dimittendas respondit. Postero die eadem de re interrogatus deleri eas oportere dixit:ut aut maximo beneficio gratia hostium emeretur aut grauissima iactura uires cõstringerentur:sed improuida temeritas uictorũ dũ utramq; partem spernit utilitatis sub iugum missas in perniciem suam accendit. Multis & magnis sapientiæ exẽplis paruulum adiiciam.

¶ Nec quidem.i.& non etiam:& samnites.s.populi italiæ: pependerunt i.persoluerunt etiam non paruas:immo magnas pœnas consimilis erroris:q.i.quia neglexerunt consilium salutare Herennii pontii principis sui sicut Carthaginen.hannonis:qui.s.Herennius præstans.i.exuperans:cæteros.s.samnites authoritate & prudentia: consultus ab exercitu & filio suo duce eius.s.exercitus samnitum:quidnam deberet fieri de legionibus Romanis inclusis apud furcas Caudinas.i.angustias montium unde exire non poterant:respondit dimittendas inuiolatas. Interrogatus postero die de eadem re (nam prius consilium non placuit exercitui)dixit oportere.i.utile esse sup.eas deleri ut aut gratia hostium emeretur aut emereret maximo beneficio:si salui dimitterentur:aut uires hostium constringerentur grauissima iactura.i.amissione tot legionum. Sed temeritas uictoruz improuida.i.non prouidens futura:dum spernit utranq; partem utilis cõsilii:accendit in perniciem suam:sup.leges Romanas missas sub iugum.i. hastas tris duas erectas & unam transuersam in formam patibuli. Ego adiiciam(inquit author) multis & magnis exemplis sapientiæ:paruuluz sup.exemplum.i.minoris prudentiæ.

plis circũsedere nec procul abesse quin ui capiant. Iam etiam rumor iste antea de industria uulgatus uenerat ad romanos sed fidez auxere captiui eo maxime q; sermo iter omnes congruebat non erat dubium quin Romanus opem ferret lucerinis bonis & fidelibus sociis simul ne apulia omnis ad præsentem terrorem deficeret:cã modo qua irẽt cõsultatio fuit:nam duæ erant uiæ altera præter oram maris superi longior.sed tutior:altera per caudinas furculas breuior sed angustior & periculosior. Consules:ut maturius opem ferre possent sociis per caudinas furculas iter facientes in locum periniquũ lapsi sunt.unde nec progredi nec egredi possent. Samnites igitur cum exercitum romanum ĩter montes inclusum haberent nesciebant in tam lætis rebus inire consiliuz quid de romanis inclusis faciendum esset. Itaq; uniuersi herẽnium pontium imperatoris patrem per literas consulendum censuerant. Iam is grauior annis non militaribus solum sed ciuilibus quoq; abscesserat muneribus in corpore tamen effœto uigebat uis animi consilii. Is ubi accepit ad furculas caudías iter duos saltus clausos exercitus romanos: consultus ab nuncio filii censuit omnes inde q̃ primum inuiolatos dimittendos:quæ ubi spreta sententia est:remisso nuncio iterum cõsultus cẽsuit ad unum omnes interficiendos quæ ubi discordia inter se uelut ex ancipiti oraculo data responsa sunt:placuit senem ĩ castra duci & in consilium admitti:qui adductus uocatusq; in consilium:ita ferme locutus est:ut nihil de sentẽtia sua mutaret:causas tantum adduceret priore se consilio q; optimum duceret:cum potentissimo populo per ingens beneficium perpetuam firmare pacem amicitiamq;:altero consilio in multas ætates:quibus amissis duobus exercitibus.haud facile uires Roma repararet bella differre. Tertium nullum consilium esse:Cum filius aliq; principes percũctando exquirerent: quid si media uia consilium caperetur:ut & dimitterentur incolumes & leges iure belli uictis imponerentur:ista quidem sentẽtia inquit ea est quæ neq; amicos parat neq; inimicos tollit. Seruare modo quos ignominia irritaueritis:ea est Romana gens quæ uicta quiescere nesciat uiuet semper in pectoribus illorum quicquid istuc præsens necessitas iniunxerit neq; eos ante multiplices pœnas expetitas a nobis quiescere sinet:Furculas ca.a caudio oppido dictas ibi propinquo. In perniciem suam:quia ut dictum est in ca.de humanitate Romani sub iugum & cum singulis uestimentis abire permissi tur pi fœdere icto:sic irritati sunt hac ignominia ut deditis fœderis auctoribus ab hoste non receptis reparatoq; exercitu multo grauiorem q̃ acceperat hostibus cladem intulerunt.

De cretensibus Cap. DCCXVIII.

Cretenses cum acerbissima execratione aduersus eos quos uæhementer oderant uti uolunt ut mala consuetudine delectentur optant:modesto q; uoti genere efficacissimum ultionis euentum reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere & in eo perseueranter morari exitio ea uicina dulcedo est.

Cretenses.cum Cretenses optare & imprecari solebant his quos maxime oderant ut mala consuetudine delectarentur quotiẽscũq; grauẽ ab aliquo populo iniuriam accepissent dicebant:utinã mala cõsuetudine delectemini:& sub hac tã dulci & leni imprecatione ingens malum latebat.nam qui uoluptate delectãtur seipsos conficiunt. Oderant:capitales hostes habebant. Inutiliter.n.mala cõsuetudo nihil aliud est nisi cum aliquid inutiliter concupiscimus & in eo perseueranter immoramur Efficacissimum:ualidissimum.

¶ Cretenses cum Volunt uti acerbissima execratione.i.maledictione aduersus eos quos oderant uæhementer optant.i. imprecantur in eos:ut delectentur mala consuetudine Non sunt tamen laudandi q; tali execratione utantur sed q; agnoscunt id quod imprecantur uidelicet delectari mala consuetudine.unde sequitur peccatum irremissibile uidelicet finalis impœnitentia:esse grauissimum maloruz:(unde author)& reperiunt efficacissimum euentum ultionis modesto genere uoti.i.imprecationis. Enim pro quia concupiscere aliquid inutiliter.i.perniciose & morari in eo perseueranter:ea dulcedo est uicina exitio.quia ad exitium perducens. Ascen.

De Vafre dictis aut factis. Ti.iii.

Est aliud. Nunc de uafre dictis aut factis dicere incipit: & dicit hoc cū superiore iungendum esse: sed i hoc differre: q hoc non sine dolo fieri potest. ✝ st n. uafre dictum cum aliud dicimus & ali d innuimus. A sapientia proximum quia a sapientia procedit: sed sapientiæ coniecta est fallacia Vafrum: quasi ualde afrum dicitur: nam constat afros callidissimos fuisse. Occulto dolo: uersutia Aperta uia: simplici uia ac si diceret uirtute.

Vafrum

Seruio.t.r.c. Liui. ab urbe cō. Bos in q ut in sabinis nata cuidam patrifa. dicitur miranda magnitudie ac specie fixi per multas ætates cornua in uestibulo templi dianæ monumentum ei fuere miraculo habita: ut erat res prodigii loco est & cecinere uates cuius ciuitatis eam ciues dianæ immolassent ibi fore imperium. Id certamen peruenerat ad antistitem fani dianæ. Sabinus ut primum apta sacrificio dies uisa est. Bouem romam actam deducit ad fanuz dianæ: & añ aram statuit. Ibi antistes romanus cum eum magnitudo uictimæ celebrata fama mouisset memor responsi: Sabinū ita alloquitur. Quid nam tu hospes paras ince stum sacrificium dianæ facere qui tu ante ui uo perfunderis flumine infima ualle perfluit tyberis: religione tactus hospes qui omnia: ut prodigio responderet euentus cuperet rite facta extemplo descendit ad tyberi interea romanus immolat dianæ bouem. Id mire gratum regi ac ciuitati fuit. Editam nataz: Auentiniensi dianæ cuius templū erat in auētinio monte. Religioneq: metum religiōis ne deā offenderet si eā illotis māibus imolaret.

De uafre dictis ac factis Titu.III.

Est aliud factorum dictorūq; genus a sapientia proximo deflexu ad uafre nomen progressum Qd nisi fallaciæ uires assumpserit fidi propositi non inuenit laudemq; occulto magis tramite q̄ aperta uia petit.

¶ Est aliud genus factorum & dictorum progressum proximo deflexu i. prima declinatione a sapientia ad nomen uafri.i. astuti: aut uafre sup. facti aut dicti. quod. s. genus: nisi assumpserit uires fallaciæ.i. deceptionis non inuenit fidem.i. credulitatem & propter fidem adhibitam assecutionē propositi scilicet sui. Hoc est non assequitur quod prætendit: & petit laude magis occulto tramite.i. dolo q̄ aperta uia.i. integra uirtute.

De quo antistite romano. Cap.DCCXIX.

Seruio tullo regnante cuidam patri familiæ i agro sabino præcipuæ magnitudinis & eximiæ formæ uacca nata est: quam oraculorum certissimi auctores in hoc a diis immortalibus editam responderunt: ut quisquis eam auentinensi dianę immolasset eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret: lętus eo dominus bouem cum summa festinatione Romam actam mactandam in auentino ante aram dianæ constituit sacrificio: sabinis regimen humani generis daturus. De qua re antistes templi certior factus religionem hospiti intulit ne prius uictimam cæderet: q̄ se proximi amnis aqua abluisset: eoq; alueum tyberis petente uaccam ipse immolauit: & urbem nostram tot ciuitatum: tot gentium dominam pio sacrificii furto reddidit.

¶ Seruio Tullo regnante. s. Romæ: Vacca præcipuæ magnitudinis & eximiæ formæ est nata in agrosabino cuidam patrifamilias: quam certissimi auctores.i. interpretes oraculorum responderunt editam a diis immortalibus in hoc.i. adhunc finē aut hoc fato & portento: ut quisquis.i. qcunqz immolasset eam dianæ auentinensi.i. quæ Romæ in Auentino colle ædem habebat: eius patria obtineret imperiū totius orbis terraruz. Dominus.i. pater ille familias possessor uaccæ: lætus eo. s. oraculo constituit bouem.i. uaccam illaz actam cum summa festinatione: aut quia cupidus erat talis euentus aut ne oraculum aliis innotesceret: & uacca sibi præriperetur: Romam: mactandum ante aram dianæ in Auentino. s. colle: daturus.i. eo animo ut daret sabinis regimen generis humani: sacrificio. s. talis uaccæ. de qua re antistes templi.i. primarius sacerdos: factus certior.i. edoctus: intulit hospiti.i. homini peregrino: religionem: metum & scrupulum: ne cæderet.i. mactaret prius uictimaz q̄ abluisset se aqua amnis proximi uidelicet tyberis (quia putabant aquam fluentem habere uim purgatiuam unde æneas æneid.ii. Tu genitor cape sacra manu: patriosq; penates Me bello ex tanto digressum & cæde recenti Attractare nephas: donec me flumie uiuo Abluero) & eo. s. hospite aut patrifamilias petente alueum tyberis: ipse immolauit uaccam: & reddidit.i. effecit pio furto sacrificii urbem nostram dominam tot ciuitatum & tot gentium.

Quo in genere. Liui. li.i. portētū inqt terribile uisum in regia Anguis ex columna lignea elapsus cum terrorem ac fugam fecisset in regiam ipsius regis non tam subito pauore perculit pectus q̄ anxiis impleuit curis. Itaq; cum ad publica ꝓdigia etrusci tantum uates adhiberētur hoc ueluti domestico exterritus uisu Delphos ad maxime inclytum in terris oraculum mittere

De Iunio bruto Cap.DCCXXI.

Quo in genere acuminis in primis Iunius brutus referēdus: nam cum a rege Tarquinio auūculo suo omnem nobilitatis indolem excerpi interq; cæteros etiam fratrem suum q ꝑ uegetioris ingenii

erat interfectum animaduerteret:obtusi se cordis esse simulauit:eaq; fallacia maximas uirtutes suas texit. Profectus etiam delphos cum Tarquinii filiis quos idem ad Apollinem pythium muneribus sacrificiiq; honorandum miserat:aurum deo nomine doni clā cauato baculo inclusum tulit:quia timebat ne sibi cæleste numē aperta liberalitate uenerari tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris Apollinem iuuenes consuluerunt quisnam ex ipsis romæ regnaturus uideretur. At is penes eū summam urbis nostræ potestatem futuram respondit: qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc perinde atq; casu prolapsus de industria se abiecit:terramq; cōmunem omnium matrem existimans osculatus est:Q d tam uafre telluri impressum osculum urbi libertatem bruto primum in fastis locum tribuit.

¶ Quo &c. In quo genere acuminis:i. callidæ sagacitatis & uaframenti: Iunius Brutus exactor regum & primus consul est referendus.i. recēsendus in primis.i. inter primos Nam cum animaduerteret omnē indolem.i. florem ingeniorum nobilitatis.i. nobilium puerorum:excerpi.i. paulatim ad necem dedi: & e numero uiuentium tolli a Tarquinio scilicet superbo rege.s. Romanorum auunculo suo:quia matris fratre & animaduerteret etiam fratrem suum interfectum.s. a Tarquinio inter cæteros:eo q erat ingenii uegetioris idest minus torpentis:simulauit se esse cordis obtusi id est ingenii hebetis & texit ea fallacia maximas uirtutes suas. Profectus etiam delphos cum filiis Tarquinii.s. Tito & Arunte:quos idem.s. Tarquinius miserat ad honorandum Apollinem Pythium muneribus & sacrificiis:ipse Brutus tulit deo nomine.i. ratione doni aurum inclusum baculo cauato clam.i. occulte:nescientibus id filiis regis quia timebat ne tutum non esset sibi uenerari numen cæleste.i. apollinis:quem cælestiū deorum unum putabant:liberalitate aperta.i. manifesta. Deinde iuuenes.s. filii regis:mandatis patris peractis.i. postq̄ peregerant mandata patris sui Tarquinii:consuluerunt apollinem quisnaz ex ipsis esset regnaturus Romæ At.i. sed:is.s. Apollo respondit summam potestatem urbis nostræ futuram penes eum.i. in potestate eius qui dedisset matri osculum ante omnes.i. primus omnium. Tunc brutus perinde atq; casu prolapsus.abiecit se.s. in terram:de industria.i. data opera:& osculatus est terram:existimās sup. eam cōmunem matrem omnium. Quod.s. osculum: impressum Telluri.i. terræ tam uafre.i. tam callide ut nemo perciperet tribuit urbi.s. Romæ :libertatem & Bruto primum locum in fastis.i. libris in quorum capite cōsulum nomina scribebantur: ipse autem primus consulū fuit.

De Scipione superiore Capi. DCCXXI.

SCipio quoq; superior pręsidium calliditatis amplexus est. Ex sicilia.n. petens aphricam cū ex fortissimis peditibus romanis trecentorum equitum numerum implere uellet:neq; tam subito posset eos instruere :qd temporis angustię negabant sagacitate consilii assecutus est:namq; ex his iuuenibus quos secum ex tota sicilia nobilissimos & ditissimos:sed inermes habebat ad se uocatos trecentos q̄ celerrime expedire iussit uelut continuo secum ad oppugnandam cartha

statuit:neq; responsa sortium ulli alii committere ausus duos filios per ignotas ea tempestate terras ignotiora maria in grræciā misit. Titus & Arūs profecti:comes his additus. L. Iunius Brutus tarquinia sorore regis natus iuuenis alius igenio q̄ cuius simulationem induerat. Is cum primores ciuitatis in q bus fratrem suum ab auunculo interfectum uidisset:neq; animo suo quicq̄ regi timendum:neq; in fortuna concupiscendum relinquere statuit:contemptuq; tutus esse:ubi in iure parum præsidii esset:ergo ex industria factus ad imitationem stultitiæ:cū se suaq; prædæ esse regi sineret: Bruti quoq; haud abnuit cognomen:ut sub eius obtentu cognominis liberator ille populi romani animus latens aperiretur tempore suo. Is tum a tarquiniis ductus delphos ludibrium uerius q̄ comes aurum baculo inclusum corneo cauato ad id baculo tulisse donuz Apollini dicitur per ambages effigiem ingenii sui: quo postq̄ uentum est perfectis patris mandatis cupido incessit animos iuuenum sciscitandi ad quem eorum regnum romanum esset uenturum:ex infimo specu uocem redditam ferunt Imperium summum romæ habebit:qui uestrum primus o iuuenes osculū matri tulerit. Tarquinii ut sextus qui Romæ relictus fuerat ignarus responsi: expersq; imperii esset rem summa ope taceri iubēt ipsi inter se uter prior cum Romam redissēt matri osculum daret sorti permittunt: Brutus alio ratus spectare Pythicam uocez iuelut si prolapsus cecidisset terram osculo contigit.s. q ea communis mater omnium mortalium esset. Indolem excerpi:incrementum uirtutis:hoc est omnes nobiles uirtutis specimen & incrementum præ se ferentes carpi & ex aliis deligi ad mortem. Vegetioris ingenii magis uiuidi & acutioris ingenii. Qui ante omnes matri osculum dedisset : Ouidius fastorum libro.ii. Consulitur Phœbus sors ē ita reddita.matri Qui dederit primus oscula uictor erit Perinde atq; tanq̄ casu lapsus:id est tanq̄ si pede offenso lapsus esset. In fastis in libris in quibus annua gesta describebantur & omnes magistratus.

SCipio uero: Scipio postq̄ in siciliā uenit traiecturus in aphricam uoluntarios milites ordinauit centuriauitq; ex his.ccc. iuuenes florentes ætate & uiriuz robore inermes circa se habebat ignorantes quem ad usum neq; centuriati: neq; armati seruarentur tum ex totius Siciliæ iuniorum numero principes genere & fortūis trecentos equites qui secum i aphricaz traiicerent legit : diemq; his qua equis armisq; instructi atq; armati adessent edixit. grauis ea militia procul domo terra mariq; multos labores magna pericula allatura uidebantur neq; ipsos modo sed parentes cognatos corum ea cura angebat:ubi dies q̄ dicta erat

aduenit: arma equosq; ostenderunt. Tũ Scipio renunciari sibi dixit quosdam equites sicuiorum tanq̃ grauem & duram horrere cã. militiam. Si qui animati essent: malle eos se tam tum fateri q̃ postmodum querentes segnes atq; inutiles milites reipublicæ esse: expromerent quid sentirent: cum bona uẽia se auditurum Vbi ex his unus ausus est dicere: se prorsus si sibi utrum uelit liberum eẽt: nolle militare: Tum Scipio & quando (inquit) adolescens. quid sentires non dissimulasti uicarium tibi expedio iam cui tu arma & equum cæteraq; instrumenta militiæ tradas: & tecum hinc ex templo domu; ducas exerceas docendum cures equo armisq; læto conditionem accipiẽti unum ex. ccc. quos inermes habebat tradit: ubi hoc modo exauctoratum equitem cum gratia imperatoris uideret: se quisq; excusare & uicarium accipere: ita trecentis siculis romani equites substituti sine publica impensa. Expeditionem. Illam militiam: ad quam expediri milites ducebãtur. Ergo calliditas: Laudat Scipio callidum consilium qui sine sociorum querela exercitum. ĩstruxit opibus illorum: tanta calliditate ut illi se beneficium recepisse existimarent quod si imperatum fuisset grauissimum existimassent.

ginem euecturus: qui cum ĩperio ut celeriter ita longinqui & periculosi belli respectu sollicitis animis paruissent: remittere se scipio illam expeditionem si arma & equos militibus suis tradere uoluissent edixit Rapuit cõditionem imbellis ac timida iuuentus instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit. ut si quod protinus imperaretur graue prius: deinde remisso militiæ metu maximum beneficium fieret Quod sequitur narrandum quoq; est.

¶ Scipio quoq; superior amplexus est præsidium. i. protectionem & subsidium calliditatis. Enim. i. quia ipse petens. i. petere uolens aphricam ex Sicilia cum uellet implere numerum trecentorum equitum ex fortissimis peditibus Romanis: neq; posset instruere eos tam subito assecutus est. i. obtinuit sagacitate consilii sup. id quod angustiæ temporis negabant. Namq; iussit trecentos ex his iuuenibus quos habebat secum ex tota sicilia nobilissimos & ditissimos: sed inermes: quia non aderant causa belli gerendi: uocatos ad se expedire. i. acquirere q̃ celerrime. s. possent arma speciosa & equos electos uelut euecturus sup. esset eos continuo secum ad oppugnandam carthaginem: Qui. s. trecenti iuuenes cum. i. postq̃ paruisset imperio. s. Scipionis ut celeriter ita animis sollicitis respectu. i. ex consideratione belli longinqui & periculosi: Scipio edixit. i. palam p præconem dixit se remittere sup. illis: illam expeditionem. i. profectionem militarem in aphricã si uoluissent tradere militibus suis hoc est Romanis: arma & equos: iuuentus. s. sicula imbellis. i. non assueta bello ac timida rapuit. i. celeriter accepit conditionem. i. oblationem illam sub conditione & cessit cupide nostris. i. romanis militibus sup. de instrumento suo. i. quo bellum gerere posset: uidelicet armis & equis. Ergo calliditas ducis prouidit: ut si quod imperaretur protinus fieret prius graue fieret deinde maximum beneficiu;. i. haberetur loco maximi beneficii remisso (quod uulgo dicerent) relaxato: metu militiæ: hoc est Si Scipio statim exegisset ab illis nobilibus ut singuli arma & equum talem militi Romano tribuerent: uisum fuisset pergraue illis præsertim cum sibi charissimos equos & aptissima nimirum arma delegerint: sed nunc cum uiderent per ornamenta sua se a militiæ onere absolui loco maximi beneficii habuerũt ea dare. Quod sequitur est quoq;. i. etiam narrandum licet non satis honestum.

Q Vintus Fa. Hoc exemplum Cic. posuit lib. i. de officiis ubi dicit. Nec noster quidem probandus ẽ: si uerũ est Ru. Fa. labeonem: su. quem alium nihil n. habeo preter auditum: arbitrum nolanis & neapolitanis de finibus agri a senatu datum: cum ad locum uenisset: cum utrisq; separatim locutu; : ne cupide quid agerent: nec appeterent atq; ut regredi q̃ progredi mallent. Id cum utriq; fecissent aliquãtulũ agri in medio relictum est. Itaq; illorum fines sicut ipsi dixerant terminauit: in medio relictũ quod erat po. ro. adiudicauit. Narrandum: sed non imitandum quia ut inquit Cic. est decipere non iudicare: quocirca i omni re fugiẽda est talis solertia. Regredi q̃ progredi Mallent citra fines se continere q̃ ultra fines procedere. Præstigiorum genere. i. illusionum & deceptionum genere.

De Q. Fabio labeone. Cap. DCCXXII.

Q Vintus Fabius labeo arbiter a senatu finium constituendorum inter nolanos & neapolitanos datus cum in rem presentem uenisset utrosq; separatĩ monuit: ut omissa cupiditate regredi cõtrouersia q̃ progredi mallent: idq; cum utraq; pars auctoritate uiri mota fecisset: aliquantulum uacui in medio agri relictum est: constitutis deinde finibus ut ipse terminauerat: quicquid reliqui soli fuit po. ro. adiudicauit. Cæterum etsi circumuenti nolani ac neapolitani queri nihil potuerunt secundum ipsorum demonstrationem dicta sententia: improbo tamen prestigiorum genere nouum ciuitati nostræ uectigal accessit.

Ascen. ¶ Quintus Fa. Labeo datus arbiter a senatu finium constituendorum inter nolanos & Neapolitanos: cum uenisset in rem presentem. i. ad locum ipsum de quo controuersia erat: monuit utrosq; separatim ut mallent regredi. i. discedere a cõtrouersia. i. lite: q̃ progredi sup. in eam: & hoc cupiditate. s. habendi omissa: & cum utraq; pars mota authoritate uiri fecisset id: aliquãtulum agri uacui. i. carentis possessore relictum est in medio deinde finibus. i. limitibus constitutis ut. i. quẽadmodum ipsi. s. de utraq; parte commissi terminauerant: adiudicauit populo Ro. quicquid soli fuit reliqui. Cæterum. i. sed: etsi. i. q̃q̃ nolãi ac Neapolitãi circũuẽti. i. decepti fraude arbitri: nihil potuerũt q̃ri. i. conq̃ri sententia dicta. i. eo & sen

tentia esset dicta secundum demonstrationem ipsorum:tamen nouum.i.inusitatum uectigal.i.pecuniæ acquisitio ex agro alieno:accessit ciuitati nostræ genere præstigiorum.i.cautelæ deceptoriæ more præstigiatorum factæ:improbo idest im probando & detestando.

De eodem Fabio.Ca.DCCXXII.

Vndem ferunt eum a rege antiocho quem bello superauerat ex fœdere icto dimidiam partem nauium accipere deberet:medias omnes secuisse ut eum tota classe priuaret.

¶Eundem &c.Ferunt.i.dicunt.s.uulgo aut historici:eundem.s.Qu.Fabium Labeonem cum deberet accipere a rege Antiocho quem superauerat bello:dimidiam partem ex fœdere icto.s.cum eo:secuisse omnes.s.naues medias:ut priuaret eum tota classe:quia dimidiatæ naues inutiles erant.

De Marco Anto.Ca.DCCXXIII.

Am.M.Antonio remittẽdum conuitium est: qui iccirco se aiebat nullam orationem scripsisse:ut si quid superiore iudicio actum ei quẽ postea defensurus esset nociturum foret:non dictum a se firmare posset:qui facti uix pudentis tolerabilem causam habuit:pro periclitantium enim capite non solum eloquẽtia sua uti:sed etiã uerecũdia abuti erat paratus.

¶Iam &c.Conuitium est remittendum Marco Antonio.s.oratori:iaȝ uel quia morte satis supplicii luit:aut quia grauius meruit Labeo:qui aiebat se nullam orationem scripsisse iccirco:ut siquid actum superiore iudicio foret idest esset nociturum ei quem defensurus esset postea:posset firmare non dictum sup.esse a se:qui uix idest quasi nullam habuit causam tolerabilem facti pudentis:sed impudentis:sunt tamen qui prudentis legant: enim pro quia:ipse erat paratus non solum uti sua eloquentia: sed etiam abuti uerecundia sua (unde impudenter egit) pro capite periclitantium:& ita quum inter oratores clarissimos reponatur:si orator sit uir bonus dicendi peritus diffiniendus:ne orator quidem dicendus fuerit.

De Sertorio. Ca.DCCXXIIII.

Ertorius uero corporis robore:atq; animi cõsilio parem naturæ indulgẽtiam expertus:proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus:quum eos oratione flectere nõ posset:ne cum Romanis uniuersa acie confligere uellent:uafro consilio ad suam sententiam perduxit:duos enim in conspectu eorũ constituit equos:alterum ualidissimum:alterum ĩfirmissimũ:ac deinde ualidi caudã ab ibecillo sene paulatim carpi:ĩfirmi a iuuene eximiarũ uiriũ uniuersã conuelli iussit:obtẽperatũ ĩperio ẽ:sed dũ adolescẽtis dextera irrito se labore fatigat:senio cõfecta manus ministeriũ executa est:tunc barbare cõcioni quorsum res ea ten

Vndẽ ferunt.Nec illud minori calliditate fuit:q cũ antiochum regem bello superasset:coegissetq; pacem petere:inter cæteras pacis conditiones illud adiecit:ut sibi dimidias quascunq; haberet naues ex fœdere daret:quod ille nõ recusauit:sperans mediam totius classis partem integram sibi relictum.Fabius uero nõ medium nauium numerum:sed ipsa corpora secari iussit:ut eum penitus classe priuaret.

Am.M.Antonio.Hic fuit.M.Antonius orator:qui in causis dicendis nõ maiori eloquẽtia q̃ ipudentia uti cõsueuerat:nullã eni unq̃ orationeȝ e suis sceptã edere uoluit:ut siq̃d forte dixisseȝ i aliquo iudicio quod in altera actione contradicendum esset:id sibi semper integrum foret:qui posset obiicientibus negare illud dixisse.Periclitantium:reorum.

Ertorius uero. Hic tantis & animi & corporis uirtutibus excelluit ut cum cuiuis illorũ q clarissimi habẽtur:bellorum duces nõ solũ cõferre:sed ẽt pferre merito possis.Nã philippo cõtinẽtiorẽ i mulieres.Antigono fideliorẽ i suos:hãnibale placabiliorẽ i hostes fuisse certissimi sũt auctores.Ingenio ãt nulli eorũ iferiorẽ sed fortũa oibus ipsis quã semp ĩfestã magis q̃ hostibus usus se peritia Metelli:audacia Põpeio fortuna Syllæ:potẽtia po.ro.exul & barbaris iperitas adæquauit.Cũ alterũ oculũ amisisset i bello dictitare solebat:alios nõ semp uirtutis suæ testimonia secũ habere:sed torques & hastas & coronas domi reliquere:sibi uero bellicæ laudis isignia otinuo adesse: post multa & pclara pro repu. belli domiq; gesta facinora.Cinnæ tandẽ partes secutus ab opimio cõsule pulsus ẽ cũ Cinna:qui dein de Mario cõiuncti cũ urbe capta Marius & Cinna oia crudelitatis exẽpla pderẽt. Sertorius ĩpe nec trucidasse queq̃ ob iram: nec cõtumeliã iniisse cuiq̃ dicit sed ea continuo iprobasse q̃ illi fœde crudeliterq; exercebãt quinetiã ad quattuor seruorũ milia i ciuitate pter modũ sæuientiũ ipse trucidauit. Pulsus iterũ a sylla:pfligatis Marianis ptibus i Hibertã quũ se recepisset:uariis casibus agitatus:extrema plærũq; fortuna stetit.Ad Marusios deide delatus eo cõsilio ut ad fortunatas isulas usq; pfectus quietã ageret uitã: præter opinionem incidit in belluȝ.Cilicibus tum forte Ascalium in Marusiorum regnum reducere conantibus:quorum hostibus cum auxilio fuisset ductu & auspicio suo pulsis Cilicibus:obsessoq; Ascalio: & cæso Pactiano qui ad liberandum Ascalium missus fuerat: a Sylla multis deinde oppidis partim captis:partim in deditionem acceptis magnum apud omnes Sertorii no

Sertorii laus

deret cognoscere cupienti subiecit:equi caudæ consimi lem esse nostrum exercitum:cuius partes aliquis aggre diens opprimere possit:uniuersum conatus prosternere celerius tradiderit uictoriam q̄ occupauerit.Ita gens bar bara aspera & regi difficilis in exitium suum ruens:quā utilitatem auribus respuerat:oculis peruidit.

¶Sertorius uero expertus parem:quia utrobiq₃ ingentem indulgentiam idest concessionem:& in se beniuolentiam naturæ:sup.in robore corporis: atq₃ consilio animi:coactus fieri dux Lusitanorum in Hispanis proscri ptione Syllana:quum non posset flectere oratione idest inducere eos .s. lu sitanos:ne.i.ut non uellēt cōfligere cum Romanis uniuersa acie(quia p̄ scriptus cōtra Romanos saltem Syllanos pugnauit :neq₃ ausus est cum uniuersis confligere:aut saltem non uisum est cōmoduȝ perduxit sup.eos ad suam sententiam consilio uafro.i.inuentione astuta.Enim pro quia:cō stituit in conspectu eorum duos equos:alterum ualidum:& alterū infirmis simū:ac deinde iussit caudām ualidi carpi.i.extrahi paulatiȝ ab sene.s.ui ro:imbecillo.i.fragili:& iussit caudā infirmi sup.equi conuelli a iuuene exi miarū uiriū:uniuersam.i.simul totā:obtēperatū est.s.a sene:& a iuuene im perio idest mandato Sertorii in cōuellenda cauda equina:modo quo ius serat:sed dū dextera.s.manus adolescentis.s.robusti:fatigat se labore irri to:quia non potuit caudā equi q̄tūuis fragilis uno tractu euellere:manus confecta senio idest ipsius senis:executa est.s.paulatiȝ hoc est singulos pi los extrahendo:ministeriū.s.quod iussa fuerat exequi. Tunc Sertorius subiecit.i.continuo dixit concioni barbaræ.i.multitudini barbarorum cō uocatorum ad audiendum uerbum imperatoris:cognoscere quorsuȝ.i.ad quē finem ea res tenderet:dixit inquā exercitum nostrū idest Romanum esse similē caudæ equi:cuius.s.exercitus Romani:aliquis aggrediens .i. i uadens:partes possit opprimere sup.eas:sed sup.conatus idest qui conare tur prosternere:uniuersum idest simul totum exercitū.s.romanū : tradide rit.s.hosti:celerius uictoriam q̄ occupauerit sup.eam.Ita.i.& sic gens bar bara.i.incultis moribus aspera & difficilis regi.i.ut regatur.ruens.i.lata si ne circunspectione in exitium suum peruidit.i.uidēdo cognouit oculis uti litatem quam respuerat auribus.i.dum uerbis dūtaxat illi dissuadebat.

mē & gloria fuit:adeo ut a Lusitanis ultro acciretur ad regnū:quo quidē accepto:ē para toq₃ pro tpe & illoruȝ opibus exercitu satis exiguo:quippe.xii.miliū militū aduersus q̄t tuor Romanorū duces:& centū.ac.xxx.ho minū milia bene feliciterq₃ pugnauit .Nam Cottam apud Mallariam nauali prælio su perauit:Phidiam prætorē in Hiberia profli gauit & occidit.Domitiū proconsulem cum magna exercitus parte deleuit.Metellū deni q₃ ipsum ætatis suæ uirū amplissimū ad eā necessitatem redegit:ut.L.Lolium ex proui cia Narbonēsi auxiliū sibi ferre coegerit.Et pōpeius magnus ex urbe cum summa festi nantia & exercitu mitteretur:quē ingenti ar te sæpe delusum & acie cū Afranio aliquo ties deuictum Sertorius demū contriuisset: nisi a.M.Perpenna qui secū arma cōiunxe rat:per inuidiam coniuratione facta i cœna fuisset interēptus.Hic igitur cū Lusitanos q bus imperitabat oratione inducere non posset ne uellent cū romanis uniuersa acie decerne re:cōtumaces enim imperatoris iussum non expectabāt:sed temere ferebātur in hostes : id calliditate & uafro consilio perfecit: nam aduocata cōcione cū duos equos in mediuȝ iussisset adduci:alterū macie senioq₃ confe ctum:alterum fortem & nitidum:macilento ualidum iuuenem:forti senē imbecillem: & huic carptim illi uno impetu equorū caudas euellere iussit:quod quū adolescens totis ui ribus annixus frustra tentasset :senex paula tim setas euellendo caudam nudauit . Tum Sertorius.Videtis inquit cōmilitones ingeni um plus posse q̄ uires:omnia nāq₃ uicit stu diosa sedulitas:quo facto barbara gens fe rox & contumax imperatori facilis & dicto parens facta est.Au.Gel.hunc alio uafro cō silio usum fuisse dicit li.xv.cap.xxii.quod & Plut.affirmat in uita Sertorii:illum scilicet candidam ceruam eximiæ pul chritudinis & uiuacissimæ celeritatis a Lusitano quodam sibi dono datam ita mansuefecisse:ut & uocantem exaudiret: & uadentem sequeretur:assuetam quoq₃ os auribus eius interdum admouere:quasi cum eo loquentem & arcani aliquid a numine nuntiantem:nam illam sibi a Diana dono datam simulabat:a qua tanq̄ ab ipso numine doceretur quid facien dum aut non faciendum esset:quotiescunq₃ hostes fines ingressos aut urbem aliquam cepisse occulte præsenserat : dictū sibi a cerua simulabat:ut copias in armis haberet:rursus si uictoria aliqua suorum ducum occulta nuntiabatur : ceruam coronabat & ab ea sibi uictoriam denuntiatam fuisse dicebat:hac simulatione barbaros feros & indomitos facile dicto parentes esse fecit:litteras quoq₃ compositas pro ueris legebat:somnum simulabat:& falsas religiones conferebat.Ro bore corporis & animi cō.quia pares illi natura corporis & animi dotes concesserat:ut & corporis uiribus & animi con silio plurimum ualeret.Confecta:consumpta.Ministerium executa:opus perfecit:quorsum tenderet ad quem finem fe cisset imperator.Oculis puidit subiecta similitudine.

De Fabio maximo. Ca.DCCXXVI.

FAbius autem maximus cuius non dimicare uince re est:cum præcipuæ fortitudinis nolanum pedi tem dubia fide suspectum & strenuę operæ Lucanum eqtē amore scorti deperditū i castris hēret:ut utroq; po tius bono milite uteretur q̄ i utrū q; animaduerteret:al te ri suspitionē suā dissimulauit i alterū disciplinam pau

FAbius maxi.Hic cum animaduer tisset Nolanum quendam fortissi mum militem & genere præstantem & defectionis a quibusdam accusari non animaduersione sed uafro consilio sibi fidis simum & Romanæ partis propugnatorem acerrimum reddidit:accito enim illo nunc in quit res eo malignitatis peruenit :ut duces ad gratiam futurorum ineundam potius ac cusentur q̄ pro eorum uirtute honores impar tiantur:deinde illum accusauit:quod nulla in te officium eius exposceret:hæc quum dixis

iulum a recto tenore deflexit:namq; illum plene pro tribunali laudando omni genere honoris prosequēdo animum suum a pœnis ad romanos cepit reuocare & hūc clam meretricem redimere passus paratissimum pro nobis excursorem reddidit.

¶ Fabius autem maximus cuius non dimicare.i.abstinere a pugna est uincere:sic enim hoc est cunctando Hannibalem fregit:cum haberet: in castris.s.suis peditem.i.militem pedestrem Nolanum.i.e Nola oppido fortitudinis pcipuae.i.egregiae suspectum dubia fide:quia uidebatur ad hannibalem uelle transire:& equitem lucanum.i.e Lucania:opere.i.operationis militaris strenuae.i.acris & diligentis:deperditum amore scorti.i. meretriciae:ut uteretur utroq; potius bono milite:q̄ animaduerteret in utrunq; .i.utilē puniret utrūq;:dissimulauit.i.dissimulando abscondit alteri.s.Nolano:suspitionem suam de perfidia illius:& deflexit in alterum.i.ad complacendum alteri:uidelicet Lucano disciplinam.s.militarem paululum a recto tenore.i.a rigore suo.Nāq; laudando illum.s.nolanū:suspectae fidei: plene.i.tanq̄ minime suspectum:pro tribunali.i.cathedra imperatoria :& prosequendo.i.afficiendo eum omni genere honoris:coegit sup.eum reuocare animum suum a pœnis.i.Carthagineñ.ad Romanos:& passus hūc s.equitem lucanum:redimere.s.a lenone:clam.i.in occulto meretricem reddidit sup.eū excursorē scilicet in hostiles terras aut castra: paratissimu;.i. prōptissimū:pro nobis.

fet acerrimo equo aliisq; muneribus illum ornauit:effecitq; ut qui antea suspectus eēt: nunc fidelissimus & po.ro.studiosissimus efficeretur:absurdū enim eē dicebat equos & canes uenaticos cura hominū & familiaritate & uictu mansuescere:feritatēq; deponere:hominibus uero iperiositate nō gratia & mansuetudine rebelles animos sibi cōciliare asperiora profecto uiolentioraq; esse quae agricolae faciūt de caprifico:ac piastro :oleastroq;:nā has arbores in oleas:ficusq;:ac piros domesticas fouendo blandiēdoq; cōuertūt:Alterū militē genere Lucanū cohortum principes accusauerant:q ex castris se surripies ex ordine discesserat:hos Fabius interrogat qualem hunc esse hominem animaduertissent approbantibus cūctis:& eius res gestas:ac uirtutes extollentibus Fabius diligenter sciscitatus discessus:& erroris causa; ubi comperit hominem scorti cuiusda; amore correptū:statim curauit clam meretriculā illā cōprachēdi:& ad se in castra pduci :quo facto iuuenē ad se accitū benigne cōpellat nō te fugit:inquit:q p̄tes leges & mores romanos e castris noctu saepe discesseris:s; antea bonū te fuisse uirū haud oblitus sum:errores igitur tui cū rebus a te bene gestis recōpensentur:post hac uero te in aliis rebus obseruabo:educta deinde tentorio muliercula haec inquit:te in castris retinebit nisi propter aliam improbitatem discesseris:nam te huius amore e castris discedere ferebatur:eam deinde iuueni tradidit: & illum fortissimum sibi retinuit & reipu.utilem.Cuius non dimicare uincere est.Infinitiuus saepe pro re uerbi ponitur : ut hoc loco non dimicare est uincere.nulla dimicatio est uictoria.Contra uero etiam res uerbi ponitur pro infinitiuo:ut cōsulto pro consulere:facto pro facere.Disciplinam deflexit:quia praeter disciplinam militiae romanae permisit hunc in castris scortum habere.Paratissimum excursorem:expeditissimum bellatorem:nam excursores dicuntur qui in expeditionem aduersus hostes ducuntur.

De.M.Volusio aedile.Ca.DCCXXVII.

Veniam nunc ad eos quibus salus astutia quaesita est.M.Volusius aedilis plebeius proscriptus,assumpto Isiaci habitu per itinera uiasq; publicas stipem petens:quisnam reuera esset occurrētes dignoscere passus non est:eoq; fallaciae genere tectus in Marci bruti castra peruenit.Quid illa necessitate miserius:quae magistratum populi Romani abiecto honoris praetextu alienae religionis obscuratum insignibus per urbem iussit incedere?Omnes autem hi suae uitae aut illi alienae mortis cupidi.qui talia uel ipsi sustinuerunt:uel alios perpeti coegerunt?

¶ Veniam nunc ad eos quibus salus idest conseruatio uitae quaesita idest inuenta est astutia idest per astutiā.Marcus Volusius aedilis plaebeius : & ita; non curulis:proscriptus scilicet a triūuiris:petens stipem idest elemosynā habitu Isiaci idest sacerdotis Isidis per itinera & uias:non est passus occurrentes dignoscere reuera:quisnam esset:& tectus idest protectus eo genere fallaciae peruenit in castra Marci Bruti.Quid miserius sup.fuit:illa necessitate:quae scilicet necessitas:iussit.i.uoluit aut impulit magistratu; populi romani:quia aedilem praetextu honoris idest isigni magistratus abiecto:incedere obscuratū insignibus religionis alienigenae:quia aegyptiacae:q.d.nihil.Et ita tacite damnat Volusium Brutianas partes secutum.

Veniā nūc ad eos. De his q astutia sibi salutē parauerāt.M.Volusius a triūuiris pscriptus:uafro cōsilio & calliditate ingenii salutē suā ptexit:nā sumpto Isiaci habitu mēdicus factus incognitū se oibus p̄buit:quacūq; iter fecit : donec in castra Brutiana puenit saluus & incolumis. Aedilis plaebeius.Hic locus corruptus eē solet:neq; enim tribunus & aedilis qsq̄ uno tēpore esse poterat:sed ita credēdū ē:ut littera sit aedilis plaebeius:erant enim aediles plaebeii & curules:qd inter utrosq; interesset ostēdit.i.li.de neglecta religione ubi de Varrone loquit̄.Assumpto Isiaci habitu:sumpto habitu sacerdotis isidis:erat āt habitus mendicātis:nā sacerdotes Isiaci mēdicantes p urbem & uicos uagabātur:pollicentes se futura praedicturos:si daretur assis:& inde quaestum faciebant:hi uulgo nunc dicuntur.Cingani:sunt autem aegyptii:ergo habitu Isiaci.i.habitu pauperrimi sacerdotis . Stipem petens:pecuniolam mendicans.Quid illa necessitate.Hanc fortunam potius Volusii necessitatem deplorat : qua nihil fere tristius inueniri possit:quae Volusium coegit depositis Romani magistratus insignibus :Isiaci : hoc est pauperrimi sacerdotis & mendicantis sumere habitum . Abiecto honoris praetex. Deposito magistratus insigni .

Omnes autem hi. Damnat ulterius & eos qui uitae nimium cupidi omnem indignitatē & turpitudinem uitandae mortis gratia subire non dubitabant: & eos qui alienae mortis auidi homines ad eam necessitatem impellebant: ut ea sustinere cogantur. Sustinuerunt uitae cupidi. Perpeti coegerunt alienae mortis auidi.

Omnes autem hi qui ipsi idest in se sustinuerunt talia .i. tam miserum subterfugium cupidi sup. fuerunt suae uitae scilicet conseruandae plusq̄ honoris: aut illi qui alios coegerunt perpeti talia: fuerunt cupidi mortis alienae.

Aliquanto speciosius. Hic Saturninus Vetulio honestiori ratione longeq; a superiori diuersa suae saluti consuluit: proscriptus enim a triūuiris cum se quaeri ab interfectoribus audisset: non mendici habitum: sed magistratus insignia audacter suscepit: subornatisq; seruis eos tāq̄ apparitores & lictores p̄cedere iussit: ex quo factum est: ut per omnes colonias & municipia romana publice susceptus: uehicula publica: hospitia honorifica: ubiq; consequeretur: puteolos quoq; delatus: non aliter ex romana classe quae tum ibi erat sibi necessarias naues delegit: q̄ si praetor aut alius publicus magistrat9 tutus extitisset: qua audacia in Siciliam tutus p̄ruenit: quo caeteri p̄scripti confugiebant. Vetulionis: ad differentiā Saturnini Apuleii: de quo supra dictum est. Perinde ut publicum ministeriū: tanq̄ publico officio fungens. Certissimum profugiū: nam ibi tuti esse poterant proscripti. Leuioris notae: ignobilioris conditionis.

De Saturnino Vetulione: Capitulum. DCCXXVIII.

Aliquanto speciosius: sententiis Saturnini Vetulionis in eodem genere casus ultimae sortis auxilium. Qui cum a triumuiris inter proscriptos nomen suum audisset propositum: continuo praeturae insignia inuasit: praecedentibusq; in modum lictorum & apparitorum publicorum seruis subornatis: uehicula comprehendit: hospitia occupauit: obuios summouit: ac tam audaci usurpatione imperii in maxima luce densissimas hostilibus oculis tenebras offudit. Idem ut Puteolos uenit: perinde ac publicum ministerium agens summa cum licentia correptis nauibus: in Siciliam certissimum tunc proscriptorum profugium penetrauit. His uno adiecto leuioris notae exemplo ad externa reuertar.

Aliquanto speciosius sententiis: aut ut alii legunt senseris: quod si est legendum ordo est: Tu senseris auxiliū Saturnini aliquāto speciosius &c. Sin sententiis sic. Auxilium Saturnini Vetulionis in eodē genere casus extremae sortis .i. mortis euitandae sup. fuit speciosius aliquanto .i. aliqua ex parte sup. q̄ Volusii: sententiis .i. secundum sententias & iudicia hominum. Qui cum audisset nomen suum propositum inter proscriptos a triumuiris: inuasit .i. uiolenter accepit continuo insignia praeturae: & seruis subornatis in modum lictorū & apparitorum idest satellitum publicorum praecedentibus: comprehendit scilicet ubicunq; inuenerat quasi nomine publico: uehicula: quibus sarcinas suas auexit & forte se & suos: occupauit hospitia scilicet publica: summouit idest de uia cedere fecit obuios: ac offudit tam audaci usurpatione imperii oculis hostilibus tenebras densissimas: in maxima luce .i. cum incederet maxime conspicuus & tanq̄ praetor Romanus ab inimicis eum quaerentibus non est agnitus. Idem scilicet Saturninus ut uenit puteolos perinde ac .i. tanq̄ agens publicum ministerium idest ad remp. pertinens: nauibus correptis cum summa licentia idest pro libidine quas uellet inuitis dominis: penetrauit in siciliam: certissimum tunc profugium proscriptorum. Quia autem multa domestica subiecit exempla: ne multitudo fastidium pareat dicit. Vno exemplo notae leuioris idest minoris aestimationis sicut aes minore nota percussum: adiecto his scilicet iam dictis: reuertar pro eo quod est uertar: (nam re uatat) ad externa.

Amantissimus quidam. Pater quidam cuius propter ignobilitatem nomen non ponitur cum sensisset filium insano matronae cuiusdam amore detineri uafro consilio ab eo quasi furore reuocauit. nā quotiens ad matronam erat iturus ab eo petebat: ut prius uulgari & publico Scorto uteretur: quod cum fecisset adolescens extincta eius libido non facile matronae blanditiis postea incendebatur: & ita filium a periculoso amore liberauit. Periculosis .s. Quia matronam amabat ad quam non sine periculo accedere poterat. Inhibere cohercere. Resolutū: quasi obtusum & refrenatum.

De amore cuiusdam patris in filium. Capitulum. DCCXXIX.

Amantissimus quidam filii cum eum inconcessis ac periculosis facibus accensum ab insana cupiditate pater inhibere uellet: salubri consilio patriam indulgentiā temperauit. petiit enim ut prius q̄ ad eam quam diligebat iret uulgari ac permissa uenere uteretur: cuius precibus obsecutus adolescens infoelicis animi impetum satietate licentis concubitus resolutum ad id quod non licebat tardiorem pigrioremq; afferens paulatim deposuit.

Amantissimus &c. Ordo est. Quidam pater amantissimus filii .s. sui cū uellet inhibere .i. retrahere eum accensum facibus .s. amorū inconcessis & periculosis quia cuiusdam matronae: ab cupiditate insana .i. tetraria aut uehementi usq; ad insaniam: temperauit indulgentiam patriam consilio salubri: quantum ad illius saeculi erro-

rem;quo minorem fornicationem capitalem non censuerunt culpam.Enim pro quia:pater petiit a filio ut priusq̄ iret ad ea n quam diligebat:uteretur uenere uulgari ac permissa idest coitu meretricio:cuius praecibus adolescens obsecutus :af ferens impetum animi infelicis idest infeliciter amantis resolutum.i.retusum & laxatum satietate concubitus licentis idest tunc permissi & nunc quoq3 ad euitandum maius malum a seculari iudice raro puniti:afferens dico tardiorem & pigriorem ad id quod non licebat deposuit sup.eum paulatim.

De quodam Asinario. Ca .DCCXXX.

Vm Alexander macedonum rex forte moni tus ut eum qui sibi porta egresso primus oc curriſſet interfici iuberet: Aſinarium forte an te omnes obuiam factum ad mortem arripi imperaſſet: eoq3 quaerente quiſnam ſe immerentem capitali ſuppli cio innocentem adiiceret:cumq3 ad excuſandum factum ſuum oraculi praeceptum retuliſſet: Aſinarius ſi ita eſt in quit rex alium ſors huic morti deſtinauit:nam aſellus quem ego ante me agebam prior tibi occurrit.Delecta tus Alexander & illius tam callido dicto & q ab errore ipſe reuocatus erat:occaſionem in aliquanto uiliori ani mali expiandae religionis rapuit.Summa in hoc cum cal liditate manſuetudo:ſumma quoq3 in alterius regis eq ſone calliditas.

¶Cum Alexander rex Macedonum monitus forte .i. uaticinio ſortilego rū:ut iuberet interfici eum qui occurriſſet primus ſibi egreſſo porta :impe raſſet Aſinarium.i.actorem Aſini factum obuiam forte.i.a caſu ante oēs ſ.homines:arripi ad mortem:& eoq3 quaerente quiſnā adiiceret capitali ſup plicio.i.morti ſe imerentem & innocentem.Cūq3 ſup.Alexander retuliſſet praeceptum oraculi ad excuſandum factum ſuum:Aſinarius inquit:o rex ſi ita eſt:ſors deſtinauit alium huic morti.Nā aſellus quē ego agebā ante me occurrit tibi prior.ſ.q̄ ego.Alexander delectatus & illius dicto tā calli do & q ipſe reuocatus erat ab errore.ſ.quo humanam hoſtiam imolare conſtituerat:rapuit occaſionem religionis expiandae.i.placandae aut exol uendae:in animali uiliori aliquanto(immo infinito ſi praecium animae hu manae aeſtimes Valeri.)Summa manſuetudo.ſ.regis cum calliditate.ſ.Aſi narii:fuit in hoc.ſ.exemplo:ſumma quoq3 calliditas fuit in equiſone alte rius regis.ſ.Darii.

De Dario rege. Ca.DCCXXXI.

Ordida Magorum dominatione pſide oppreſ ſa darius rex adiutoribus eiuſdem dignitatis aſſumptis pactum cum praeclari operis conſor tibus fecit ut equis inſidentes ſolis ortu curſum in quen dam locum dirigerent:iſq3 regno potiretur cuius equus i eo primus hinniſſet.Ceterū maximae mercedis cōpeti toribus fortunae beneficiū expectātibus ſolus acumine eqſonis ſui aebaris pſperū exoptatae rei effectū aſſecu tus ē:q i equç genitalē partē manū demiſſam cū ad eū locum uentum eſſet naribus equi admouit :quo odore

Vm Alex.Cum Alexander ducturus eſſet exercitū in perſas conſuluit oraculum quem ſuſcepti belli euē tum eſſ.t habiturus:foelicem reſpōdit Apollo.ſi cum qui primus ſibi porta egreſſo occurriſſet occidi iuſſiſſet forte ita accidit ut aſinarius quidam occurreret quem cum ad caedem rapi imperaſſet:admiratus aſinarius qui ſe innocentem ſciret & rei cauſam non in telligeret quaeſiuit ex Alexan.qua gratia id faceret cui Alexander cum Apollinis reſpō ſum & fati neceſſitatem aperuiſſet non tibi prior inquit occurri o rex ſed aſinus qui ante me actus praecedebat quo callido reſponſo ſe ab iminenti morte liberauit:nam hoc dicto delectatus Alexander aſinum occidi & hominem ſeruari iuſſit.Sorte ad.i.oraculo: nam dupliciter dabantur reſpōſa aut uerbis cum phoebus loquebatur & futura praedica bat aut in foliis palmae in quibus ut dicit Var.interdum notis interdu3 ſcribebant ſer monibus.unde Vir.foliis ne tantum carmi na mandes Ipſa canas oro fine3 dedit ore lo quendi.Adiiceret.i.aſtringeret deſtinaret.Ora culi p̄.Reſponſum apollinis qui ſuae ſalutis cauſa id facere iuſſiſſet.Summa in hoc in quit exemplo calliditas & manſuetudo ap paruit: in ſequenti uero ſola agaſonis regis darii calliditas cognoſcitur.Equiſone: Aga ſone & equorum miniſtro ſiue ſtabulario.

Ordida magorum.Occiſis magis q perſarum regnum per dolum occu pauerant:ut dictum eſt in capitu.de fortitudine magna quidem gloria recupera ti regni principum fuit: ſed multo maior in eo q cum de regno ambigerent concordare potuerunt : erant enim uirtute & nobilitate ita pares : ut difficilem populo electionem aequalitatis faceret:ipſi igitur uiam inuene runt qua de ſe iudicium religioni & fortunae committerent pactiq3 inter ſe ſunt ut die ſta tuto omnes in equo ante regiam primo ma ne conuenirent: & cuius equus inter ſolis or tum hinnitum primus ediſſet is rex eſſet: nam & ſolem perſae unum deum eſſe credūt & equos eidem deo ſacratos eſſe ferunt & erat inter coniuratos darius hiſdapi filius : cui de regno ſollicito equi cuſtos ait . Si ea res uictoriam moderetur nihil negocii ſuper eſſe per noctem deinde equum pridie conſti tutam diem ad eundem locum ducit ibiq3 eque admittit uel ut dicit Valeri.in eque geni talem partē dimiſſam manū cū ad eū locum uentu3 eſſet equi naribus admouit:quo odo re uel uoluptate ueneris irritatus equus hin nitum ſtatim dedit & ſegnibus aliis foelix auſpicium domino primus emiſit:tanta mo

delatio cæteris fuit:ut audito auspicio confestim equis dissiluerint: & darium regem salutauerint. In expositione huius historiæ Iustinum solũmodo sum secutus in cæ.uero de sordidu.line aliorum quoq; sententiá inserui. Perside oppressa: persarum regno occupato. Candidati: Vtpote competitores eiusdẽ magistratus & ipertii: Paruo.i.parua calliditati.

irritatus ante omnes Hinnitum edidit:auditoq; eo sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi candidati:ut est mos persarum:humi prostratis corporibus: darium regem salutauerunt. Quantum imperium q̃ paruo interceptum est uaframento?

Ascen. ¶ Sordida dñatione magorũ.s.ignobilium quorũdam qui regnũ occupauerant oppressa.s.a Dario & quibusdã aliis nobilibus sup.in perside.s.regione persarũ aut dominatione persidæ (a ntõ perfida: qui factus sit ab actõ persida a utõ per fus persidos deflexo oppressa (nõ tamẽ dicam cum Oliuerio. Perside oppressa: quia deliberata iam loquitur) Darius rex s.futurus assumptis adiutoribus eiusdem dignitatis.i.aliis nobilibus qui secum magos oppresserant: fecit cũ consortibus præclari operis.i.tyrãnicidii: pactum.s.de regis noui creatione: ut ipsi insidentes equis sup.in ortu solis dirigerent cursum in quendã.n.i.certũ locum: & is potiretur regno: cuius equus Hinnisset.i.hinnitum emisisset primus in eo.s.loco. Cæterę i.sed cõpetitoribus maximæ mercedis: hoc est tanti regni: expectantibus beneficium fortunæ: ut forte fortuna equus sus hinniret: nulla industria adhibita solus.s.darius assecutus est prosperum effectum rei optatæ.i.adeptionem regni propter hinnitum equi acumine.i.solerti industria. Ebaris equisonis sui.i.actoris equorum suoruz: qui admouit naribus equi s.Darii: manum.s.suam: demissam.s.paulo ante in partem genitalem.i.qua concipere solent.æquæ: quo odore equus Darii irritatus.i.prouocatus ad uenerem & ita exhilaratus: edidit hinnitum ante omnes.s.alios: & eo.s.hinnitu audito: reliq sex candidati.i.competitores summæ potestatis delapsi.i.ubi celeriter descenderant continuo equis: salutauerunt Dariuz regem corporibus prostratis humi: ut est mos persarum.s.adorandi regem. Quantum.i.o quantum imperium: q̃.i.q̃tum paruo uaframento idest calliditate ẽ interceptũ.i.aliis præreptũ: aut inceptum.i.initũ prio a dario.q.d.maximũ minimo.

Bias autẽ q̃ Biãti Vale. attribuit chiloni plutar. ascribit. chilõ eni ut tradit plut. dicere solebat: ames eatenus quasi aliquãdo sis odio forte habiturus. itez hactenus oderis tãq̃ fortassesis amaturus: ac si diceret nõ debemus eo usq; amicũ amare: ut si qd idignũ & turpe fecerit uel iusserit odisse nequeamus & cõtra nec tantope odisse: ut eum in amicitiã nostram si necesse fuerit recipere nõ possimus nõ mirũ hoc a Biãte ductum: nam & Scipio teste Ci.li. de amicitia dicere solebat: nihil difficilius esse quã amicitiã usq; ad extremum uitæ diem permanere. Laert. quoq; hoc Biantis dictũ non chilonis fuisse affirmat. Cuius sapientia diu. Quia euersa & extincta patria eius sapientiæ nomẽ & gloria stetit immortalis quæ ad nostram usq; ætatẽ peruenit q̃uis ergo patria perierit: nõ tamẽ eius sapientia potuit interc ipi aut aliquo modo perire. Inimicũ simplici: quia qui simpliciter amat: amat usq; i finẽ. Quã sa.ga.nã uera amicitia simplicitate lætatur & nulla simulatione aut dissimulatione sit inuoluta quales esse solent qui amicitias & inimicitias non ex re: sed ex cõmodo suo metiuntur. Altior cogi. si diligentius hoc dictum excogitare uoluerit quispiã. Per q̃. u.i. ualde utile ne.s. tantum in amore progrediamur ut si necesse fuerit gradum reuocare nequeamus.

De Bia Prienensi. Ca. DCCXXXII.

Bias autem cuius sapientia diuturnior inter homines q̃ patria priene fuit. Siquidem hic etiã nunc spirat: illius perinde atq; extinctæ uestigia tantummodo extant: ita aiebat: oportere homines in usu amiciciæ uersari ut meminissẽt eam ad grauissimas inimicicias posse conuerti. Quod quidem præceptum prima specie nimis fortasse callidum uideatur: inimicũ q̃ simplicitati qua præcipue familiaritas gaudet: sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit perq̃ utile reperietur.

¶ Bias autem cuius sapientia fuit diuturnior inter homines q̃ Priene patria sup. eius Siquidem: hic.s. Bias: aut hæc.i. fama Biãtis aut Biæ (utrũq; enim reppері:) spirat idest spiritũ uitalem ducit: hoc est durat: etiã nũc idest adhuc: uestigia extant tantũmodo illius.i. patriæ eius: perinde atq; extinctæ) aiebat homines oportere uersari in usu amicitiæ ita ut meminissent i.memores sint eam posse conuerti ad grauissimas inimicitias. Quod quidem præceptum uidetur fortasse prima specie.i. inspectione nimis callidum & inimicum simplicitati qua familiaritas gaudet præcipue: sed si cogitatio demissa fuerit animis altioribus præceptum sup. reperietur per q̃.i. ualde utile.

De Anaximene præceptore Alexandri. Ca. DCCXXXIII.

Lampsacenæ urbis. Hic quod Valerius Anaximeni attribuit nõnulli Aristoteli tradunt utroq; enim præceptore Alexander est usus. Anaximenes ut inquit Valerius uel Aristoteles: ut alii uolunt legatus Alexandro pro patria quam euertere Alexander constituerat cum uenisset ad eum supplicaturus erat pro patria. Sed Alexander ratus id quod erat supplicatum eum uenisse pro patria ne precibus

Lampsacenę uero urbis salus unius uaframenti beneficio constitit: nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur: progressumq; extra mœnia anaximenem præceptorem suum uidisset: quia manifestum erat futurum ut preces suas iræ eius opponeret: non facturum se quod pe

tiffet iurauit:tunc anaximenes peto inquit ut Lampsacum diruas:hęc uelocitas sagacitatis oppidum uetusta nobilitate inclytū exitio cui destinatum erat subtraxit.

¶Lampsacenae &c.Vero.i.sed:salus urbis Lampsacenae.i.Lampsaci (in uenī tamen scriptū Lampascenae)constitit.i.conseruata est beneficio unius uaframenti idest calliditatis inuenti:nam cum Alexander.s.magnus ferretur summo studio:ad excidium.i.euersionem eius.s.urbis:& uidisset Anaximenem praeceptorem suum progressum extra moenia:quia manifestum erat futurum ut Anaximenes opponeret irae eius.s.Alexandri pces suas:Alexāder iurauit se non facturum quod scilicet Anaximenes petisset:tunc Anaximenes inquit:peto ut diruas Lampsacum.Haec uelocitas.i.solers inuentio sagacitatis.i.sagacis medii:subtraxit oppidum inclytum uetusta nobilitate exitio cui erat destinatum.Si pro patria intercessurum putauit Alexander non recte Aristoteli id attribuas:cui patria non Lampsacum sed Stagyra fuit.

De Demosthene. Ca.DCCXXXIII.

Demosthenis quoq; astutia mirifice cuidam ancillae succursum est:que pecuniam depositi nōmine a duobus hospitibus acceperat ea conditione ut illam simul utrisq; redderet quorum alter interiecto tempore tanq̄ mortuo socio squalore obsitus depositi omnes nūmos abstulit:superuenit deinde alter & depositum petere cepit:herebat misera in maxima pariter & pecuniae & defensionis poenuria.Iamq; de laqueo & suspendio cogitabat:sed opportunae demosthenes ei patronus affuit:qui ut in aduocationem uenit mulier inquit parata est depositi se fidem soluere sed nisi socium adduxeris id facere non potest quoniam ut ipse uociferaris hæc dicta est lex ne pecunia alteri sine altero numeretur.

a proposito suo reuocari posset :iurauit illi se negaturum quicquid peteret Anaximenes siue Aristoteles petiit:ut patriā perderet quo dicto grauiter doluit Alexander q̄d animi sui propositū exequi salua fide nō posset.nā cū illi iurasset oia se negaturū iusiurādū uiolare:& dictum reuocare non poterat. Lāpsacenae:Lampsacū propriū nomē ē urbis:quae uero in um desinūt ꝓpria ita formant possessiua ut Lemacū lemaccnus:leonicū leonicenus:lampsacū lampsacenus.Irae eius opponeret:Precibus obsisteret irae suae.

Demosthenes:hic orator insignis iniuriae cuiusdam mulieris cū maxima calliditate succurrit:cū enī3 hospites duo certam pecuniae quantitate3 apud eam certa lege deposuissent:ut non alteri sine altero redderet:& cum alter simulata alterius morte redisset omnem q3 pecunia3 sustulisset superuenit paulopost alter pecunia3 repetens:mulier incerta quid ageret cū non haberet unde redderet eo desperationis redigitur : ut de laq̄o cogitaret demosthenes hac eam calliditate liberauit:ut diceret parata ē mulier reddere depositum ea lege qua recepit ut utrisq3 pariter reddat nisi alter affuerit ex lege restituere nō potest.Squalore obsitus mūdus & atra ueste idutus:barba capilloq3 ꝓmisso.Haerebat:incerta erat & fluctabat. Iuuenalis haeres & chionem dubitas alta deducere sella.Affulsit:apparuit.

ASCEN.

¶Demosthenis &c.Ordo est Succursum ē quoq3 mirifice cuidam ancillae astutia.i.callido consilio Demosthenis.s.oratoris clarissimi in graecia:quae acceperat pecunia3 a duobus hospitibus nomine.i.sub ratione depositi:ea conditione:ut redderet illam.s.pecuniā simul utrisq3:quorum alter tempore interiecto:obsitus squalore tanq̄ socio mortuo abstulit.s.ancillae deceptae omnes nūmos .s. depositos ab utrisq3:deinde alter superuenit:& coepit petere depositum .Misera scilicet ancilla:haerebat idest perplexa & suspensa erat in maxima poenuria idest carentia:pariter & pecuniae quia omnem quam acceperat alteri reddiderat & propriam non habebat:& defensoris quia paupercula erat & ancilla:& cogitabat iam de laqueo & suspendio idest de se suspendenda & strangulanda laqueo: sed Demosthenes affuit oportune ei patronus idest defensor:qui ut idest postq̄ uenit in aduocationem idest defensionem ancillae:inquit: mulier est parata se soluere fidem idest fidelem promissionem depositi:forte melius legatur fide:ut sit soluere se fide depositi:sed non potest facere id nisi adduxeris socium : quoniam ut ipse idest tu uociferaris idest clamitas : haec lex est dicta scilicet a uobis i deponenda pecunia:ne pecunia numeretur alteri sine altero.

De quodam uiro atheniensi Ca.DCCXXXIIII.

Ac ne illud quidem parum prudenter quidam athenis uniuerso populo inuisus causam apud eum capitali crimine dicturus maximum honorem subito petere coepit:non quod speraret se illum consequi posse : sed ut haberent homines ubi procur

Ac ne illud quidem Vafra ignoti cuiusdam hominis i discrimine uitae cogitatio : ut accusatus cum in capitali crimine sibi causa dicenda foret magistratum peteret maximum tanq̄ praemium non poenam meruisset.hoc autem fecit nō quia speraret se potiturum magistratū sed ut populus haberet : ubi concitatae in se iracundiae impetum effunderet:quod etiam factū est:nam imprudētiam eius omnes admirati: cōuitiis & clamorib⁹ exibilarūt: explodert

q3 turpiter e foro deinde cum ad dictionem causæ descendisset populus qui tā turpiter il lū e foro eiecisset. misericordia cōmotus a ca pitali crimine liberauit. Nota perstrictus. Isa mia & repulsæ ignominia affectus. Vltionē sitienti. Dānationē eius cupienti in ultionem acceptæ iniuriæ.

Ascon. ¶ Ac ne illud quidē sup. factum est parum prudenter. Quidam atheniē. s. uir: inuisus uniuerso populo: dicturus apud eū. s. popu lū: cām. i. defensurus se aut purgaturus sup. de crimine capitali: cepit subito petere maxi mum honorem: non sup. ideo φ speraret se

sum iræ qui acerrimus esse solet effunderent: neq3 eū tā callidi consilii ratio fefellit. Comitii enim clamore in/festo & crebris totius concionis sibilis uexatus nota etiā denegati honoris perstrictus eiusdem plebis paulopost in discrimine uitę clementissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei ultionem sitienti capitis sui periculū obiecisset nullam partem defensionis odio obseratę au/res reciperēt: Huic uaframēto cōsimilis illa calliditas.

posse consequi illum. s. honorem: sed ut homines haberent sup. materiam ubi. i. in qua: effunderent. i. euacuarent procursū i. primum excursum iræ: qui solet esse acerrimus: & ideo si illi de capite suo sniam primā obiecisset: male de se actū3 sen sisset. Neq3 ratio tam callidi consilii fefellit eū. Enim pro quia ipse uexatus infesto. i. molesto & uim inferenti clamore co mitii. i. qui fiebat in comitio: hoc est ut uulgo dicunt in cōuocatione ad magistratus eligendos: & crebris sibilis. i. exsibila tionibus & irrisionibus quas pleræq3 nationes sibilando faciūt totius cō_ionis. i. populi cōuocati: perstrictus. i. contra ctus (nā honore dilatamus aīm & incessum cōtumelia perstrigimus & coarctamus) nota honoris denegati: ita ut plebs in repulsā tali omnē iram suā effunderet: expertus est paulopost: clementissima suffragia eiusdem plebis in discrimine. i. peri culo uitæ. s. suæ: quia iam exaturata erat uindicta repulsæ. Quod si obiecisset ei. s. plæbi sitienti adhuc ultionē: periculū capitis sui: aures. s. plæbis: obseratæ. i. clausæ odio. i. p. opter odium: nullam. i. non ullam nō reciperent ullam partem defē sionis. i. purgationis. Illa. s. quæ sequitur: calliditas est similis huic uaframento. i. callido facto: iam dicto.

De Hannibale superiore (ut quidam habent) car thaginē. duce. Ca. DCCXXXVI.

Annibal a Duillio consule nauali prelio ui/ctus timensq3 classis amissæ pœnas dare: offē sam astutia mire auertit: nam ex illa infœlici pugna priusq3 cladis nuncius domum perueniret quen/dam ex amicis compositum & subornatum carthaginē misit qui postq3 ciuitatis eius curiam intrauit: consuluit inquit uos Hannibal cum dux Romanorum magnas se cum maritimas trahens copias aduenerit an cū eo cōfli gere debeat. acclamauit uniuersus senatus non esse du/bium quin oporteret: tum ille conflixit: inquit & supera tus est. ita liberum iis non reliquit id factum damnaret quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

Annibal supior. i. Pli. de ui. i'lu. differē tit a Valerio & noie & tpe: nō enim Hannibalē sed gisgonē nec secūdo sed primo punico bello fuisse dicit: hæc sūt Plinii uerba. C. Iulius prio pūico bello dux contra carthaginenses missus ubi uidit eos multū mari posse classem magis ualidam q̄ decoram fabrefecit & mānus ferreas iniiciēs hostiū naues appræhēdit qui uicti & capti sunt hunicio dux classis Carthaginē. fugit & a senatu quæsiuit qd faciendū cēseret: oi bus ut pugnaret clamantibus feci inquit: & uictus sum: & sic pœnā crucis effugit: nam apud pœnos dux re male gesta puniebatur: iulio concessum ē ut p̄lucente funali & præ cinēte tibicine a cœna publice rediret. Supe rior Hanibal. fuerūt secundū Valeriū supior & inferior. Superior qui primo punico bello a Iulio consule nauali prælio superatus ē: in ferior qui secundo grauissimam Romāis & italiæ cladē ac pœnæ ruinā rerū omnium in tulit sed tandē a Scipione aphricano supe riore & italia pulsus & acie: & africa supera tus. Amissæ classis. p. Quia capitale erat apud pœnos si quis iniussu senatus infœlici ter pugnasset. quendam ex amicis composi tum. uide q̄tum dissentiat a Plinio. nam Pli nius non misisse quēpiam sed ipsum profu gisse ducem carthaginemq3 petiisse & a se natu quæsisse dicit quid sibi faciendum eēt. Liberum non reliquit idest integrum illis. dā nare factum quod faciendum iudicarent.

Item Hannibal fabium. Liui. secū di punici belli. li. ii. Accesserant inqt duæ res ad augendam dictatoris inuidiam una fraude ac dolo Hannibalis qui cum a profugis ei monstratus ager di/

¶ Hannibal carthaginē. dux: uictus a Duillio consule. s. Romano: præ lio nauali. i. in nauibus cōmisso: & timēs dare. i. persoluere populo cartha ginē. pœnas classis amissæ. i. ob classem carthaginē. amissam: auertit. i. amouit a se: offensam idest indignationem & iram carthaginē. offenso rum: mire. i. miro artificio. Nam prius q̄ nuntius cladis perueniret domū ex illa infelici pugna idest post illam infelicem pugnam. misit carthagiñ. quendam ex amicis compositum & ornatum idest instructum tali caute la: qualem iam dicet qui postq̄ intrauit curiam. i. congregationem senatus & consiliarior: ciuitatis eius: hoc est carthagiñ. inquit Hannibal consu lit idest consilium petit uos: cum. i. quando ita fit φ dux Romanorum ui delicet Duillius aduenerit trahens secum magnas copias maritimas: an deleret confligere cum eo. Vniuersus senatus acclamauit non esse dubiū quin oporteret scilicet eum confligere cum Romanis. Tum ille. s. subor

natus & inſtructus ad hoc inquit:ipſe conſiſtit & ſuperatus eſt. Ita.i.& ſic Hannibal non reliquit iis.ſ.carthagineñ.ſenatoribus damnare id factum quod ipſi iudicarant debuiſſe fieri.

De eodem Hannibale. Ca.DCCXXXVII.

ITidem Hannibal Fabium Maximum inuictam armorum ſuorum uim ſaluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem:ut aliqua ſuſpitione trahẽdi belli reſpergeret:totius italiæ agros ferro atq; igni uaſtando unius eius fundum immunẽ ab hoc iniuriæ genere reliquit. Profeciſſet aliquid tanti beneficii inſidioſa adumbratio eius:niſi Romanæ urbi & Fabii pietas:& Hãnibalis uafri mores fuiſſẽt notiſſimi.

¶ Itidem.i.conſimiliter aut Idem.ſ.Hannibal:ut reſpergeret aliqua ſuſpitione.i.mala occaſione(tanq̃ corruptus ſit ab hoſtibus)belli trahendi.i.protrahendi & dilatandi:Fabium maximum ludificantem.i.fruſtrantem ſaluberrimis cunctationibus.i.dilationibus & immorationibus pugnæ:inuictam uim armorum ſuorum:uaſtando.i.dum uaſtaret ferro atq; igni agros totius italiæ:reliquit fundum eius unius.i.ſolius :uidelicet Fabii:immunem ab hoc genere iniuriæ. Inſidioſa adumbratio.i.ſimulatio tecta tanti beneficii eius.i.Hannibalis in Fabium:profeciſſet aliquid.ſ.ad adimendum Fabio imperium:aut ad cogendum eum committere prælium:niſi & pietas.i.charitas in patriam & in captiuos redimendos:& uafri.i.aſtuti mores Hannibalis fuiſſent notiſſimi:urbi hoc eſt Romæ.

De Tuſculanis. Ce.DCCXXXVIII.

TVſculanis etiam acumine conſilii incolumitas pta eſt:cum enim crebris rebellationibus meruiſſent:ut eorum urbem funditus Romani euertere uellent atq; ad id exequendum Furius Camillus Maximus dux ualidiſſimo inſtructus exercitu ueniſſet:uniuerſi ei togati obuiam proceſſerunt cõmeatuſq; & cætera pacis munia præſtiterunt:armatumq; ẽt intrare mœnia paſſi ſunt:nec uultu nec habitu mutato:qua conſtantia tranquillitatis non ſolum ad amiciciæ noſtrę ius:ſed etiam ad communionem ciuitatis uſq; penetrauerunt. Sagaci Hercule uſi ſimplicitate:quoniam aptius eſſe intellexerant metum officiis diſſimulare q̃ armis protegere.

¶ Tuſculanis &c. Incolumitas.i.conſeruatio uitæ & patriæ eſt parta.i.acquiſita etiam Tuſculanis.i.tuſculi incolis ac ciuibus:acumine.i.ſubtilitate conſilii:cum enim meruiſſent crebris rebellatiõibus ut Romani uellent euertere funditus.i.a fundo uſq;:urbem eorum:atq; Furius Camillus Maximus dux inſtructus exercitu ualidiſſimo ueniſſet ad id.i.ad euertendum funditus eorum urbem:ipſi Tuſculani proceſſerunt obuiam ſcilicet Camillo & exercitui eius:togati:in ſignum pacis & ocii:uniuerſi.i.ſimul omnes:& præſtiterunt ei commeatus.i.ut dicunt uictualia:& cætera munia.i.officia & obſequia pacis:& paſſi ſunt etiam armatum intrare dictatoris eſſet omnibus circa ſolo æquatis ab eo uno ferrum ignemq; & uim omnem hoſtiũ abſtineri iuſſit ut occulti alicuius pacti ea merces uideri poſſet. altera ipſius facto primo forſitan dubio quia non expectata in eo ſenatus auctoritas eſt ad extremũ haud ambigue in maximam laudem uerſo i permutandis captiuis q̃ ſicut primo punico bello factum erat cõuenerat inter duces Romanum pœnumq; ut quæ pars plus reciperet q̃ daret argenti pondo bina & ſelibras in milite præſtaret.ccxlvii.cum plures Romanus q̃ pœnus recepiſſet. Argentumq; p̄ eis debitum(ſæpe iactata in ſenatu re)quoniã non conſuluiſſet patres tardius erogaretur. Inuiolatum ab hoſte agrum miſſo Romam filio uendidit fidemq; publicam ĩpendio priuato exoluit. Frontinus uero Hannibal i Fabium cui neq; uirtute nec arte bellandi par erat ut infamia diſtringeret agris eius abſtinuit cæteros populatus. Contra ille ne ſuſpecta ciuibus fides eſſet magnitudĩe animi effecit publicatis poſſeſſionibus ſuis:hoc idẽ feciſſe periclem tradit Iuſtinus. Item Hannibal.ſ.inferior de quo ſupra dictum eſt. Saluberrimis cunctationibus:ut Ennius Vnus q nobis cunctando reſtituit rem. Immunẽq;. Intactum & expertem. Inſidioſa adumbratio. bene adumbratio:non enim erat beneficium ſed umbra quædam beneficii in quo latebant inſidiæ ut uidelicet dictatorem populo ſuſpectũ redderet. Et Fabii pietas. Qua uſus eſt in captiuos Romanos ut agrũ ſuũ uenderet illoſq; redimeret.

TVſculanis etiam. Tuſculani ſæpe defecerant a Romanis hanc iniuriam cum Ro. ferre nõ poſſent. Camillum cum exercitu miſerunt qui agros uaſtaret:urbem funditus euerteret. Sed tuſculani calliditate conſilii uim Romanã eruerũt. intrantibus enim eorum fines ro. non demigratum eſt & propinquis itineris locis non cultus agrorum intermiſſus patentibus urbis portis togati obuiam frequentes imperatoribus Romanis proceſſere commeatus exercitui comiter i caſtra ex urbe & ex agris deuehitur. Tum camillus caſtris ante portas poſitis eadẽ ne forma pacis quæ i agris oſtentaretur etiam intra mœnia eſſet. ſcire cupiens ingreſſus urbem ubi patentes ianuas & tabernis apertis propoſita omnia in medio uidit intentoſq; opifices ſuo quẽq; operi & ludos litterarum ſtrepere diſcentiũ uocibus & repletas ſemitas inter uulgus puerorum & mulierum huc & illuc euntiũ qua quemq; ſuorũ uſum cauſa ferret. nihil uſq̃ non pauidis modo ſed mirantibus quidem ſimile circũſpiciebat omnia inquirens oculis ubi nam bellum fuiſſet adeo nec amotæ rei uſq̃ nec oblatæ ad tempus ueſtigium ullum erat:ſed ita omnia conſtanti tranquillaq; pace ut eo uix fama belli perlata uideri poſſe.

Victus patientia hostium camillus ubi omnia uidit esse pacata & in agris & in urbe tusculanos ad senatum ire iubet: senatui deinde scribit quae uiderat senatus tusculanos ñ solum amicicia & pace dignos iudicauit. sed insuper etiam ciuitate donauit. Tusculanis hoc oppidum a tuscis occupatum nomē ac cepit unde originez habuere Catones ubi & Cicero praedia habuisse fertur a quibus tusculanae quaestiones dictae sunt. Commeat/ Cibaria & alimenta. Munia. Officia.

AT uolscorum ducis: Marcius coriolanus urbe pulsus ut dictum ē exulatum in uolscos abiit hospitio utebatur actii Tulli uolscorū principis & Romanis semper infesti hi duo consilia conferunt de Romano bello haud facile credebāt plebem suam impelli posse ut totiens infoeliciter tentata arma caperēt: multis saepe bellis pestilentia postremo amissa iuuentute fractos spiritus esse arte agendum in exoleto iam uetustate odio ut recenter aliqua ira exacerbarentur animi. ludi forte ex instauratiōe magni Romae parabantur adeo auctore actio illo uis magna uolscoruz uenit prius q̄ committerentur. Tullus ut domi compositū cum martio fuerat ad consules uenit dicit eē quae secreto agere de republica uelit remotis arbitris inuitus inquit q͏ iniquius sit de meis ciuibus loquor non tamen admissum quicq̄ ab his criminatum uenio: sed cautum ne admittant: nimio plus q̄ uelim nostrorum ingenia sunt mobilia multis id cladibus sensimus. quippe qui non nostro merito sed uestra patientia sumus incolumes magna hic uolscorum multitudo est. ludi sunt. Spectaculo intenta ciuitas erit: memini quid p eandem occasionem a sabinorum iuuentute in hac urbe commissum sit horret animus ne quid inconsulte aut temere fiat haec uestra nostraq; causa primuz dicenda uobis consulibus ratus sum quod ad me attinet ex templo hinc domum abire in animo est ne cuius facti dictiq; contagione presens uioler. haec locutus abiit. Consules cum ad patres rem dubiaz sub auctore certo detulissent auctor magis ut fit q̄ res ad praecauendum uel ex superuacuo mouit. factoq; senatusconsulto ut urbe excederent uolsci praecones dimittū tur qui omnes proficisci ante noctem iuberent: ingens pauor primo discurrētes ad suas res tollendas in hospitia perculit: proficiscē tibus deinde indignatio aborta ut consceleratos contaminatosq; ab ludis festis diebus coetu quodammodo hominum deorumq; abacto cum prope continuato agmine irēt: progressus Tullus ad caput ferentinum ut quisq; eueniret primores eorum excipiens querendo indignandoq; & eos ipsos sedulo audientes secum dare uerba & per eos multitudinem aliam in subiectum uiae captum deduxit ibi in concionis modum orationem exorsus) omnes ad bellum: & arma concitauit & quod ratione nunq̄ obtinuisset arte & calliditate consecutus est. Spectandorum lu. gratia Qui instaurabantur. causa uero) renouandorum ludorum dicta est in ca. de somniis insontes no. Innocentes uolscos ignominia afficeret. Deceptis scilicet romanis qui a Tullo fuerant decepti.

moenia sup. sua nec uultu nec habitu mutato. Qua constantia. i. constanti prae se latione & ostentatione tranquillitatis: ipsi tusculani penetrauerunt non solum ad ius amicitiae nostrae: sed etiam usq; ad cōmunionem ciuitatis nostrae: quia tandem ciuitate donati sunt. Hercule. s. ita me iudicātc ut quod dico sentio: ipsi usi sup. sunt: aut penetrauerunt usi simplicitate. s. in facto. sagaci. s. in consilio: quoniam intellexerunt esse apertius. s. paratius & facilius: aut legamus aptius. i. cōuenientius dissimulare metum. i. signi ficare se nihil de Romanis metuere: officiis. i. per officia obsequiosaq; protegere. s. se armis.

De Tullo duce Volscorum. Ca: DCCXXXIX.

AT uolscorum ducis Tulli execrabile consiliū Qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus cum aliquot aduersis praeliis contusos animos suorum: & ob id paci proniores animaduerterat: insidiosa ratione quo uolebat compulit: nam cum spectandorum ludorum gratia magna Volscorum multitudo Romam conuenisset: cōsulibus dixit: uehementer se timere: ne quid hostile subito molirentur. monuitq; ut essent cautiores: & protinus ipse urbe egressus est. Quam rem consules ad senatum retulerunt qui tametsi nulla suspitio suberat auctoritate tamē Tulli commotus ut ante noctem uolsci abirent decreuit: qua contumelia irritati facile impelli potuerunt ad rebellandum. ita mendacium uersuti ducis simulatione beniuolentiae inuolutum duos simul populos fefellit: Romanum ut insontes notaret: Volscum ut deceptis irasceretur.

¶ At consilium Tulli ducis uolscorum sup. fuit execrabile: Qui. i. accensus maxima cupiditate ad inferendum Romanis bellum: cum animaduerterat animos suorum contusos. i. hebetatos & confractos: aliquot praeliis aduersis. i. infeliciter commissis: & ob id proniores. i. inclinatiores paci. i. ad pacem: sup. q̄ ad bellum: compulit sup. eos ratione insidiosa eo quo uolebat. i. ad bellum gerendum. Nam cum magna multitudo uolscorum conuenisset Romam gratia ludorum. s. publicorum: spectandorum. Tullus sup. dixit consulibus se timere uehementer ne. s. uolsci molirentur. i. cū molimine attentarent subito: quid. i. aliquid hostile: & monuit. s. consules: ut essent cautiores: & ipse egressus ē protinus. s. postq̄ id dixerat urbe. s. Roma. Quam rem consules retulerunt. i. ut dicunt reportauerunt ad senatum i. in consultationem senatus: qui. s. senatus tametsi nulla suspicio suberat: tamen commotus authoritate Tulli: decreuit ut uolsci abirent ante noctem. Qua contumelia uolsci irritati: potuerunt impelli facile: ad rebellandum. Ita. i. & sic mendacium ducis uersuti inuolutum simulatione beniuolentiae: fefellit simul duos populos. s. Romanum ut notaret. s. nota infidelitatis & ignominiae innocentes. s. uolscos: & Volscum. s. populum ut irasceretur deceptis. s. Romanis praesertim senatui: fraude Tulli decepto.

Illa uero calliditas egregia & ab omni repre/hensione procul remota: cuius opera quia appellatione nostra uix apte exprimi possunt grę ca pronunciatione Stratagemata dicantur.

¶Illa uero calliditas.s.quam dicturus est egregia sup.est & remota procul ab omni reprahensione. Cuius opera quia uix.i.cum difficultate possunt exprimi apte idest conuenienter appellatione nostra idest uocabulo Romano dicantur stratagemata idest gesta & consilia militaria: graece autem scribitur στρατηγηματα sed quia nostri secundam corripiũt proferunt pro η α dicentes stratagemata. Alii uero stratogemata a stratos quod est exercitus στρατεια uero expeditio.

De Tullo hostilio. Ca.DCCL.

Omnibus militaribus copiis Tullo Hostilio fidenas aggressos quę surgentis imperii nostri incunabula crebris rebellatióibus torpore passę non sunt: finitimisq; tropheis ac triumphis alitã uirtutem eius spes suas promouere ulterius docuerũt: Moetius Suffetius dux Albanorum dubiam & suspectam semper societatis suae fidem repente in ipsa acie detexit: detecto enim romani exercitus latere in proximo colle consedit: pro adiutore speculator pugnę futurus: ut aut uictis insultaret: aut uictores fessos aggrederetur. Non erat dubium quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset: cum eodem tempore & hostes confligere: & auxilia deficere cernerent. Itaq; ne id fieret Tullus prouidit: concitato enim equo pugnantium globos precurrit: predicans suo iussu secessisse Mettium: eumq; cũ ipse signũ dedisset: inuasurum Fidenatium terga. Quo imperatoriae artis consilio metum fiducia mutauit: proq; trepidatione alacritate suorum pectora repleuit.

¶Omnibus &c. Tullo Hostilio rege illo romanorum aggresso.i.cum esset aggressus fidenas oppidum italiae: omnibus copiis.s.militaribus: quae s.fidenae: passae non sunt.i.impediuerunt crebris rebellationibus incunabula.i.primordia imperii nostri surgentis torpere.i.pigra esse & ocio frigere: & docuerunt uirtutem eius.s.imperii Ro. alitam tropheis ac triumphis finitimis.i.ex proximo loco partis: promouere.i.extendere spes suas ulterius: Metius Suffetius dux albanorum detexit.i.manifestauit repente in ipsa acie fidem societatis suae cum Ro.initae: semper dubiam & suspectam. Enim pro quia: latere exercitus Ro.detecto.i.nudato: consedit i.locum cepit: in colle proximo: futurus speculator.i.obseruator & spectator pugnae: pro adiutore.i.ubi deberet esse adiutor: quia socius: ut insultaret uictis.s.Ro.si forte uincerentur: aut aggrederetur.s.eosdem uictores: si forte uincerent: fessos.s. ex pugna. Non erat dubium quin ea res esset debilitatura animos nostrorum.i.Ro.militum: cum cernerent eodem tempore & hostes confligere.s.secum: & auxilia deficere. Itaq; Tullus proui

Illa uero ps calli. Dicturus de astutia militari quae a sapientia profecta omni prorsus reprahensióe uacat d... hoc nomen multo melius graeco q̃ latino sermone exprimi posse & stratogema appellari quasi consilium militare. στρατος enim graece exercitus α γω duco. Ab omni reprahensione procul remota. Hoc iõ dicit quia in superiore uaframento & calliditate nonnihil fraudis inesse uidetur. Stratogemata. Consilia uel astutiae militares.

Omnibus copiis militaribus: Liuius: fidenates inquit Colonia Romana ueientibus sociis consilii assumptis pacto transitionis albanorum ad bellum atq; arma concitantur cum fidenae aperte descissẽt. Tullus Moetio exercituq; eius ab alba accito contra hostes ducit ubi Anienem transit ad confluentis collocat castra: inter eum locum & Fidenas Veientium exercitus Tiberim transierat: hi & in acie prope flumen tenuere dextrum cornu: in sinistro Fidenates propius montes consistunt: Tullus aduersus Veientem hostem dirigit suos Albanos contra legionem fidenatum collocat Albano non plus animi erat q̃ fidei neq; manere neq; transire aperte ausus sensim ad montes succedit. Inde ubi satis subisse sese ratus est erigi totam aciem fluctuansq; animo ut tereret tempus explicat ordines. Consilium erat quam fortuna rem daret eo iclinare uires: miraculo primo esse romanis qui proximi steterãt: ut nudari latera sua sociorum digressu senserunt: inde eques citato equo nuntiat regi abire Albãos. Tullꝰ re trepida.xii. uouit Salios: fanaq; pallori ac pauori equitem clara increpans uoce ut hostes exaudirent redire in praelium iubet: nihil trepidatione opus esse suo iussu circũduci albanum exercitum: ut fidenatium nuda terga iuadãt idem imperat ut hastas equites erigere iubeat: id factum magnae parti peditum romanorum conspectum abeuntis albãi exercitus intersepsit: qui uiderant id quod ab rege auditum erat rati eo acrius pugnant: terror ad hostes transit: & audiuerant clara uoce dictum: & magna pars fidenatum: ut qui coloni additi romanis essent latine sciebant: itaq; ne subito ex collibus decursu albanorum intercluderentur: ab oppido terga uertunt. Instat Tullus: fusoq; Fidenatium cornu in Veientem alieno pauore percussum ferociter redit: nec illi tulere impetum: sed ab ea flumen obiectum a tergo arcebat: quo postq̃ fuga inclinauit: alii arma foede iactantes in aquam caeci ruebant: alii dum cunctãtur in ripis interfugae pugnaeq; consiliũ oppressi: non alias ante Romana pugna atrocior fuit Tum Albanus exercitus spectator certaminis deductus in campos est: de Mettio uero Suffetio eius duce crudele sumptum

Valerius maximus

est supplicium:ut duabus quadrigis alligatus dilaceraretur. Torpere pigrescere & languere:nam crebro fidenates aduersus Romanos rebellantes: Romanam iuuentutem ocio torpescere non permittebant. Mettius Suffetius qui tunc erat dictator albanorum de quo sumptū fuit(ut diximus)supplicium: Cuius meminit Virgilius.Haud procul inde citae Mettium in diuersa quadrigae distulerant Detecto latere:Nam albani relictis romanorum lateribus se in collem recepere:aut ut necessitatis insultaret:ut uictos romanos per derisionem inuaderet.Concitato enim equo.Liuius dicit eum prius uouisse.xii.salios:fanaq3 pallori & pauori.Omnes globos: Omnem multitudinem: & ordinem pugnantium.

dit ne id fieret.i.ne animi suorum debilitentur: enim pro quia:ipse praecurrit.i.anteq̄ defectionem animaduerterent percurrit equo concitato .s. ad cursum:globos.i.cuneos aut cumulos suorum pugnantium.s.cum hoste: praedicans Metium secessisse.s.in collem illum:suo iussu:etenim cum ipse dedisset signum:inuasurum sup.s.se terga fidenatium.Quo cōsilio imperatoriae artis.i.quo stratagemate:mutauit metum fiducia.i.cōuertit metum in fiduciam:& repleuit pectora suorum alacritate.s.inuadendi hostē pro trepidatione quae prius inerat aut quae insuisset. More autez suo narrat rem duntaxat quatenus ad presentem locum pertineat: nam quomodo Mettius defectionis reus postea hippolytus factus sit.i.ab equis distractus non prosequitur.

ET ne continuo. Tarquinius superbus cum Gabios urbem propiquā & ualidam saepius aggressus uirtute expugnare non posset:ad fraudes & dolos conuersus est:nam eū ueluti deposito bello fundamentis templi faciendis aliisq3 urbanis opibus intentum se esse simularet Sextus Tarquinius filius eius qui minor ex tribus erat transfugit ex composito gabios patris in se saeuitiam intolerabilem conquerens:iam ab alienis in suos uertisse superbiam ut liberorum quoq3 eum frequentiae taederet: ut quā in curia solit udinem fecerit domi quoq3 faciat:ne quam stirpem:ne quem haeredem relinquat:se quidem inter tela & gladios patris elapsum:nihil usq̄ sibi tutum nisi apud hostem.L.Tarquinii credidisse:nam ne errarent manere iis bellum quod positum simuletur: & per occasionem eum incautos inuasurum:q̄ si apud eos supplicibus locus non sit peragraturū omne Latium:Volscos quoq3 se inde Equos & Hernicos petiturum donec ad eos perueniat:qui a patrum crudelissimis atq3 impiis suppliciis tegere liberos sciant:forsitan etiam ardoris aliquid ad bellum armaq3 se aduersus superbissimum regem ac ferocissimum populum inuenturum cum si nihil moueretentur infensus ira porro inde abiturus uideretur:benigne a Gabinis excipitur:quos paulopost ad rebellandū incitat:ipse quum promptissimis iuuenum praedatum atq3 in expeditiones uadit: ut dictis factisq3 omnib9 ad fallenduz instructis uana expresserat fides.Dux ad ultimum belli legitur:ibi cum inscia multitudine quid ageretur:proelia parua inter Romanos Gabiosq3 fierent:quibus plaerunq3 Gabina res superior esset:tū certatim summi infimiq3 Gabinorum Sextum Tarquinium dono deum sibi missum ducem credere:apud milites uero obeundo pericula & labores pariter praedam munifice largiendo tanta charitate eē: ut non pater Tarquinius potentior romae q̄ filius gabiis esset:ita postq̄ satis uirum collectum ad omnes conatus uidebat:tū ex suis unum sciscitatum Romam ad patrem mittit quidnam se facere uellet·quandoquidem ut omnia unus Gabiis posset ei dii dedissent: hoc nuntio quia credo dubiae fidei uidebat:

De Sexto Tarquinio & patre. Capitutulum.DCCXLI.

ET ne continuo a nostris regibus recedamus: Sextus Tarquinius Tarquinii filius indigne ferens q̄ patris uiribus expugnari Gabii nequirent :ualentiorem armis excogitauit rationem:qua interceptum id oppidum romano imperio:adiiceret.Subito namq; se ad Gabios contulit:tanq̄ parentis saeuitiā & uerbera quę uoluntate sua perpessus erat:fugiens:ac paulatim uniuscuiusq; fictis & compositis blādi iis alliciendo beniuolentiam:ut apud omnes plurimum posset consecutus:familiarem suum ad patrem misit:indicaturum quemadmodum cuncta in sua manu haberet:& quaesiturum quidnam fieri uellet.Iuuenili calliditati senilis astutia respondit .Siquidem re eximia delectatus Tarquinius:fidei autem nunt.i parum credens nihil respondit:sed seducto eo in hortum maxima & altissima papauerum capita baculo decussit.Cognito adolescens silentio patris simul ac facto.causam altius argumenti peruidit:nec ignorauit precipi sibi ut excellentissimum quęq; gabinorum aut exilio summoueret:aut morte cōsumeret. Ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem ei tradidit tantumnon uinctis manibus.

¶At ne recedamus continuo a regibus nostris.i.a stratagematis eorum: Sextus Tarquinius filius Tarquinii.s.superbi:ultimi regum Romanorum:ferens indigne q̄ Gabii nequirent expugnari.i.pugna uinci & capi: uiribus patris.s.sui:excogitauit rationem.i.subtilem uiam ualentiorem.s. ad expugnationem Gabiorum armis.s.paternis:qua:s. ratione adiiceret imperio Romano id oppidum interceptum.i.dolo captum. (Vbi signandum est authorem in eam ire sententiam quam Maro aenei.ii . sic a iuuene ut minus imitandam dictam affert:dolus an uirtus quis in hoste requirat? Nam in praefatione dixit huiusmodi calliditatem ab omni reprachensione procul remotam.quod si uerum est:hoc est si sine reprachensione inimicos simulata amicitia dolo uincere possumus : magna est adhibenda cautio ne inimico conciliato aut hosti amicitiam simulanti fidem habeamus:sic enim Babylonii:sic troiani:sic Gabii capti sunt:quia hosti cre

dixerunt)namq3 ipse Sextus contulit se subito ad Gabios:tanq̄.s.esset fugiens:sæuitiam parentis.i.patris omnibus notam:& uerbera.i.uerberationes aut instrumenta ipsa uerberandi:quæ perpessus erat sua uoluntate:quia tibices aut uestigia uerberum ostendit Gabiis:ac alliciendo paulatim beniuolentiam uniuscuiusq3.s.Gabinorum blanditiis fictis & compositis.i.subornatis ad fraudem:consecutus.i.ubi obtinuit ut posset plurimum apud omnes:misit familiarem suum.i.a secretis:ad patrem:indicaturum quemadmodum haberet cuncta in sua manu.i.potestate:& quasi rurum.s.a patre:quidnam uellet fieri.s.ad expugnandos cōmode gabios:ast ista senilis.i.ipsius Tarquinii patris:respondit.i.cōsona fuit calliditati iuuenili.i.ipsius filii.Siquidem.i.quoniam Tarquinius.s.pater:delectatus re eximia.i.quam maxime exoptabat autem pro sed:parum credens fidei nuntii:nihil respondit:sed eo seducto in hortum.i.postq̄ eum seduxerat in hortum:decussit.i.in terram percutiendo deiecit:baculo.s.quez manu tenebat:maxima & altissima capita papauerum.i.illarum harbarum alte crescentium:& quarum fructus soporem inducit. Adolescens.s.filius Tarquinii:silencio patris.s.sui:simul ac facto cognito.s.ex nuntio:peruidit.i.perspexit altius.i.profundius:causam argumenti.i.rationis utriusq3 s.taz silentii q̄ facti:hoc est decussionis capitum summorum papauerū:nec ignorauit præcipi.s.a patre per tale factum sibi ut aut summoueret exilio.i.expelleret occulte gabios aut consumeret.i.exterminaret morte excellentissimum quenq3 gabinorum.Ergo quia hoc intellexit & fecit:tradidit ei.s.patri suo ciuitatem spoliatam bonis propugnatoribus.i.defensoribus tantumnon manibus uinctis.i.hoc solo dempto:q͏ non erant illi manus uinctæ:aut ut Oliuerius hoc uocabulum interpretatur:manib9sup.ciuitatis:tantumnon.i.ferme uinctis:quæ sententia ferme in unum redit:quia quod tantumnon.i.uno duntaxat dempto fit:ferme fit.

nihil uoce responsum est.Rex uelut deliberabundus in ortum ædium transiit sequēte nuntio filii:ibi inambulans tacitus summa papauerum capita dicitur baculo decussisse:interrogando expectādoq3 responsum:ita fet: odio:seu superbia insita ingenio:nullam euz uocem emisisse.Sexto ubi quid uellet pater:quid ue præciperet tacitis ambagibus patuit:primores ciuitatis criminando:alios apud populum:alios suæ ipsius inuidiæ opportunos interemit:multi palam:quidam in quibus minus speciosa criminatio erat futura clam interfecti:patuit quibusdam uolentib9 fuga aut in exilium acti sunt:absentium q3 bona iuxta atq3 interemptorum diuisa fuere:largitionis:inde prædæq3 dulcedine priuati commodi sensus malorum publicorum adimi donec orba consilio auxilioq3 Gabina res regi romano sine ulla dimicatione in manum traditur.Interceptum:fraude captū Verberaq3:Quia seipsum dedita opera iussserat uerberari:cuius rei nullam prorsus mētionem facit Liuius.Iustinus uero hac eadē simulatione usum fuisse zopirum unum ex interfectoribus magorum:& de principib9 Darii Persarum regis dicit:qui ut Babyloniam Persarum imperio subiiceret:domi se uerberibus lacerari toto corpora iussit:& titulo transfuge Babyloniam profectus hāc eadem arte urbem & imperium Dario ꝓdidit.Iuuenili calliditati:senilis astutia respondit.Patris senis calliditas:iuuenis astutiam adequauit:nam pater tacens quid sibi uellet filio callide satis indicauit.Fidei autem nuntii parum credens.Frontinus Tarquinius inquit superbus principes gabinorum interficiendos arbitratus:quia hoc nemini uolebat commissum:nihil nuntio respondit:qui ad eum a filio missus erat:tantum uirga eminentia papauerum capita cum forte in horto ambularet decussit:nuntius sine responso reuersus renuntiauit adolescēti Tarquinio quid agentem patrem uidisset:ille intellexit idem esse eminentibus faciendum.Cognito silentio patris:cum intellexisset quid sibi uellet pater silendo quid ue innueret decutiendo papauerum capita.Causam alterius argumenti præuidit rem illam quam præsente nuntio fecerat ad aliud spectare:neq3 id frustra eum fecisse:sed latentem in eo causam existere.

De Romanis in capitolio.Ca. DCCXLII.

Illud quoq3 a maioribus & consilio prudenter & exitu feliciter prouisum.Cum enim urbe capta Galli capitolium obsiderent:solāq3 potiendi eius spem in fame eorum repositam animaduerterent:perq̄ callido genere consilii romani usi unico perseuerantiæ irritamento uictores spoliauerunt:panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt.Quo spectaculo obstupefacti:infinitamq3 frumenti abundantiam nostris superesse credentes ad pactionem omittendæ obsidionis cōpulerunt.Misertus est tunc profecto iuppiter romanæ uirtutis præsidium ab astutia mutuantis:cum in summa alimentorum inopia proiici pręsidia inopiæ cerneret.Igitur ut uafro ita periculoso consilio salutarem exitum dedit.

Illud quodq3.Cū urbe a gallis capta obsideretur capitolium ante omnia obsidionis belliq3 mala fames utrūq3 exercitum urgebat:gallos etiam pestilentia uexabat:induciæ deinde cum romanis factæ:& colloquia permissu imperatorum habita:in quibus cum identidem galli famem obiicerent eaq3 necessitate ad deditionem uocarent:dicitur auertendæ eius opinionis causa multis locis panis de capitolio iactus esse in hostium stationes.Unico perseuerantiæ irritamento:unum erat inquit qd Gallos in obsidendis romanis perseuerare incitaret q͏ eos fame uincere posse sperabant:nam armis aut ui aliqua capi posse capitolium desperabant:q͏ locus natura munitissimus esset.Misertus est tunc Iuppiter.Lactātius Firmianus diuinarum insti.li.primo.Eodem inquit tempore Ioui pistori ara posita est:q͏ eos ī quiete monuisset ut ex omni frumento quod habebant:panem conficerent:& in hostium castra iactarent:eoq3 facto soluta est obsidio desperantibus Gallis inopia subigi posse romanos.Ouidius quoq3 fastorum li.vi.Posse fame uinci spes excidit hoste repulso:Candida pistori ponitur ara Ioui.

Illud quoq3.i.etiā quod sequitur:est prouisuz a maioribus idest progenitoribus romanorū:&.i.simul:prudenter consilio idest quantū ad consili

Præsidia inopiæ scilicet panes qui præsidia
erant inopiæ.

Idem Iuppiter. Bello secundo puni
co Liuio & Nerone consulibus cum
Hannibal punicis armis magnā Ita-
liæ partē occupasset: ac uires romanas mul
tis cladibus attriuisset iamq; appareret par
uis auctū copiis posse romanū imperiū oppri
mere: Hasdrubal eius frater in Italiā cū ingē
tibus copiis descenderat: ut se fratri coniun-
geret. Nero qui Hannibali erat oppositus:
ubi consilium cognouit Hasdrubalis: inter-
ceptis his qui ad Hannibalem litteras fere
bant: non id tempus esse ratus quo consilii
ordinariis prouinciæ suæ quisq; finibus per
exercitus suos cum hoste destinato a senatu
bellum gereret audendum atq; nouandum
aliquid, improuisum inopinatumq;: qd cœ
ptum non minorem apud ciues q̄ apud ho-
stes terrorem faceret perpetratum in magnā
lætitiam ex magno metu uerteret. Cum igit̄
cuperet hasdrubalem eiusq; copias anteq̄
Hannibali fratri iungeretur excidi: ideircoq;
festinaret se Liuio salinatori collegæ suo cui
bellum illud mandatum fuerat parum fidēs
uiribus quæ sub ipso erant adiungere: neq;
tamen discessum suū nosci ab Hannibale cui
oppositus erat: mille equites delegit: præce-
pitq; legatis quos relinquebat ut eædem sta
tiones uigiliæ æque agerentur: totidem ignes
arderent: eadem facies castrorum seruaretur
ne quid suspicatus Hannibal auderet aduer
sus paucitatem relictorum. pronuntiat occu
pare se in Lucanis proximam urbem: punicū
q; præsidium uelle: ut ad iter parati essent:
nocte profectus flexit in Picenum: deinde cū
in Vmbriam occultatis itineribus uenisset:
nuncios præmisit ad collegam: qui nuntiarēt
eius aduentum: percunctarenturq; clam an
palam interdiu an noctu uenire se uellet iis
dem an aliis consideret castris: nocte clam in
gredi melius est. Tessera pro castro a Liuio
consule data erat: ut tribunus tribunum: cen
turia centurionem: eques equitem: pedes pe
ditem acciperet: neq;.n. dilatari castra opus
esset ne hostis aduentum alterius consulis
sentiret detractaturus pugnam si consulum
iunctas uires intelligeret. Igitur inscium du
plicatis aggressus copiis Claudius nero supe
rauit & uelocius omni nuncio rediit ad han-
nibalem. Ita ex duobus callidissimis pœno-
rum ducibus eodem consilio alterum celauit
alterum oppressit. Alterum italiæ latus: luca
niam regionem Alterum brutios in umbria.
Intolerabili onere fessas: Nam hannibal ui
res romanas multis cladibus attriuerat: rem
publicam longo bello lassauerat. Compresso
hannibale: Coercito & in arctum deducto:
præsentiam suam mentitus. nam adeo occul
te castris discessit: ut non sentiretur: & ideo il
lum in castris hannibal semper esse credidit.
longum iter: nam longum erat interuallum a

tim: & feliciter exitu. s. quantū ad euentū rei. Cum enim urbe capta Galli
s. Senones obsiderent capitolium: & ipsi animaduerterent spem petitur di
eius. s. capitolii: repositam solam aut solum in fame eorum. s. maiorum ro
manorum illic inclusorum: Romani usi per q̄ callido genere consilii: spolia
uerunt uictores. s. Galios urbis præter capitolium expugnatores: unico. i.
uno solo: irritamento. i. prouocamento perseuerantiæ: cœperunt enim iace
re. i. deiicere panes ex compluribus locis. s. capitolii. Quo spectaculo Ro
mani compulerunt gallos obstupefactos & credentes infinitam abundan
tiam frumenti superesse nostris. i. romanis ad pactionem. i. ad faciendum
pactum pro certo pondere auri: obsidionis omittendæ. Iuppiter profecto
est misertus tunc uirtutis romanæ. mutuantis. i. mutuo accipientis & qua
si mendicantis: præsidium. i. protectionem & auxilium salutis: ab astutia
i. calliditate: cum. s. iuppiter cerneret præsidia. i. remedia aut sustentacula
inopiæ alimentorum: hoc est panem: proiici in summa inopia alimentorum.
Igitur Iuppiter dedit obsessis in capitolio: exitum. i. finem obsessionis salu
tarem: cōsilio ut uafro. i. astuto & callido: ita periculoso: quia sic quod ha
buerunt alimenti diminuerunt: & si tunc Galli tam periti rei militaris fuis
sent ut nunc sunt: facile cautelam intellexissent: quum tamen Gandauen
ses & alii consimili longe post usi dicantur.

De Claudio Nerone: & Liuio Salinatore consuli
bus Ro. Ca. DCCXLIII.

Idem Iuppiter post præstantissimorum ducū nostrorum sagacibus consiliis propitius aspirauit. Nam quum alterum Italiæ latus Hannibal laceraret: alterum inuasisset Hasdrubal: ne duorum fratrum iunctę copię intolerabili onere fessas simul res nostras urgerent: hinc Claudii Neronis uegetum consilium: illinc Liuii Salinatoris inclyta prouidentia effecit. Nero enim compresso a se in Lucanis Hannibale: p̄sentiam suam (quoniam ita ratio belli desiderabat) mētitus hosti: ad opem ferendam collegæ per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in umbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit. Tribunos.n. a tribunis centuriones a cēturionibus: equites ab equitibus: pedites a peditibus excipi iussit: ac sine ulla tumultuatione solo uix unum exercitum capienti alterum inseruit. quo euenit ne hasdrubal cum duobus se cō sulibus præliaturum prius sciret: q̄ utriusq; uirtute pro-sterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis punica: calliditas romana elusa prudentia: hannibalem Neroni: Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

Idem Iuppiter qui sic Romanos miseratus est tempore obsidionis ca-
pitolinæ aspirauit postea existens propicius: sagacibus consiliis præstan
tissimorum ducum nostrorum: uidelicet Claudii Neronis & Liuii Salina
toris. Nam cum hannibal laceraret. i. uastaret alterum latus italiæ uideli-
cet lucanicum: & hasdrubal frater eius inuasisset alterum. s. latus italiæ
uidelicet Brutium: aut Brutios ipsos consilium uegetum. i. uiuacis ingenii
Claudii Neronis: effecit hinc. i. ex una parte utpote lucanica & inclyta p
uidentia Liuii Salinatoris effecit illinc. i. ex altera parte: utpote Brutia: ne

copiæ duorum fratrum.s.hannibalis & hasdrubalis:urgerent simul res nostras.i.Romanas fessas intolerabili onere. Nero.n.hannibale cõpresso a se in Lucanis:mentitus.i.fingens & ostentans hosti præsentiam suaʒ i.se non abiisse ab exercitu quem ductitabat in Lucania:tetendit mira celeritate ad ferendam opem.i.suppetias:collegæ.s.suo Salinatori Salinator dimicaturus cum hasdrubale apud Metaurum flumen in Vmbria recepit noctu Neronem castris.i.in castra sua:sup.cuʒ summa dissimulatione.iussit.n.tribunos.s.Neronis excipi a tribunis.s.suis centuriones neronis a centurionibus suis.equites ab equitibus & pedites a peditibus: ac inseruit alterum.i.secundum exercitum:solo uix capienti unum exercitum Quo euenit ne.i.ut non ut hannibal non sciret prius se dimicaturum cum duobus consulibus q̃ prosterneretur uirtute utriusq̃ʒ.Ita.id est & sic illa calliditas punica infamis toto orbe terrarum:elusa prudentia Romana tradidit hannibalem decipiendum Neroni.i.a Nerone & Hasdrubalem decipiendum Salinatori aut tradidit Neroni & Salinatori suum utriqʒ decipiendum.

lucania i brutios. In umbria: Quæ regio nũc patrimonium dicitur. Apud flumen metaurũ Metaurus fluuius ẽ umbriæ defluẽs in adriaticum sinum haud longe a phanestri colõia senogalliam uersus clarus & nobilitatus hac Liuii & neronis uictoria. Quo euenit: non prius hannibal sensit neronem e castris discessisse ad opem collegæ ferendam q̃ nero caput hasdrubalis in castra fratris coniici iussit quo uiso dixisse fertur tum demuʒ cognoscere se deos iratos carthaginensibus esse.

De.Q.Metello consule. Capi.DCCXLIIII.

Memorabilis etiam consilii.Q.Metellus Qui cum procul bellum in hispania aduersus celtiberos gereret urbemq̃ Cõtrebiam caput eius gentis uiribus expugnare non posset:intra pectus suum multum ac diu consiliis agitatis uiam reperit:qua propositum ad exitum perduceret itinera magno impetu ingrediebatur.deinde alias atq̃ alias regiones petebat. modo hos obsidebat montes:paulopost ad alios trãsgrediebatur:cum interim tam suis omnibus q̃ ipsis hostibus ignota erat causa inopinatæ eius ac subitæ fluctuationis.interrogatus quoq̃ a quodam amicissimo sibi: quid ita sparsum & incertum militiæ genus sequeretur: absiste inquit istud quærere: nam si huius consilii mei interiorem tunicam consciam esse sensero:continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ea dissimulatio erupit aut quem finem habuit? Postq̃ uero & exercitum suum ignorantia & totam celtiberiam errore implicauit:cum alio cursum direxisset subito ad Cõtrebiam reflexit: eã q̃ inopinatam & attonitam oppressit. Ergo nisi mentem suam dolos scrutari coegisset ad ultimam ei senectutem apud mœnia Contrebiæ armato sedendum foret.

Memorabilis etiam. Metellus q̃ pius cognominatus est procul in hispania bellum gerebat aduersus celtiberos quorum urbem metropolim: hoc est regionis caput trebiam:cum sæpius oppugnatam uiribus expugnare non posset ad altiora consilia se conuertit ut quod uiribus ñ posset ingenio & arte consequeretur. Itaqʒ urbem obsidione liberauit tanq̃ desperatione ductus eam prorsus omittere uelle uideretur exercitum per diuersa loca ducebat tanq̃ incertus consilii quid ageret modo hanc modo illam regionem montesq̃ʒ petebat nec ullo in loco diutius commorabatur:cuius cõsilii rationem cum nemo intelligeret unus e familiaribus suis interrogauit quidita sparsum & incertum militiæ genus sequeretur. Cui Metellus: si meam inquit tunicam interiorem consilii mei participem aut consciam esse intelligerem igni q̃primum mandarem. hoc stratogemate factum ẽ:ut cum & suos rerum ignorantia & hostes summo errore implicaret: paulopost urbem incautaʒ & suo clandestino ac inopinato aduentu oppressuʒ caperet. Qu.Metellus. Qui pius cognominatus est quia patris exilium longis lachrymis prosecutus fuerit:nec ab iis temperari potuerit prius q̃ fuit in patriam reuocatus. Viam rationem. Virgilius: Inueni germana uiam:gratare sorori. Fluctuationis: erroris & uagationis. Interiorem tunicam uestem lineam quam uulgo camisiam dicimus. Frontinus libro primo capitulo primo. Metellus inquit pius in hispania interrogatus quid postera die facturus esset:tunicam meam inqt si hoc eloqui posset comburerem. Ergo nisi mentem suam dolos scrutari. Nisi hanc astutiam excogitasset:in obsidione apud Trebiam conseruisset. Scrutari: inquirere.

ASCENSIVS.

¶Memorabilis &c. Ordo est Quintus Metellus: pius uidelicet sup. fuit etiam cõsilii memorabilis.i.digni memoria. Qui cum eius sup. proconsul gereret bellum in hispania aduersus celtiberos & non posset expugnare uiribus Cõtrebiam (q̃q̃ sunt qui Trebiam scribant) urbem caput eius gentis: consiliis agitatis multum ac diu intra pectus suum. repperit uiam i.rationem: qua perduceret propositum ad exitum.i.qua contrebiam caperet. Ipse ingrediebatur.i.faciebat itinera magno impetu: deinde petebat alias atqʒ alias regiones: & obsidebat.i.occupabat modo.i.interdum hos montes: & transgrediebatur paulopost ad alios.s.montes: cum interim causa inopinatæ ac subitæ fluctuationis eius erat pro esset: ignota omnibus tam suis q̃ hostibus. Interrogatusq̃ʒ a quodam amicissimo sibi quidita.i.cur sequeretur genus militiæ sparsum & incertum: quia nusq̃ consistebat: inquit absiste.i.desine quærere.i.percunctari illud. nam si ego sensero tunicam meam interiorem quam camisiam uocant: consciam esse huius consilii mei: ego iubebo continuo eam cremari. Igitur (inquit Valerius.q.d. dices forte igitur) quorsum erupit ea dissimulatio: aut quem finem habuit? Respondet. Postq̃ uero implicauit &.i. pariter exercitum suum ignorantia: & totam celtiberiam errore: quia putabat eum timore non consistere in aliquo lo

co.cum direxisset cursum alio.i.ad alium locum reflexit sup.eum subito:ad contrebiam (ubi proprio nomini oppidi dat prepositionem) & oppressit eam inopinatam & attonitam. Ergo nisi Metellus coegisset mentem suam scrutari doles: foret.i.fuisset ei armato sedendum apud mœnia Contrebiæ:sup.usq3 ab ultimam senectutem.

AGathocles syracusarum rex hic sicilia tyrānus quem ex humili & sordido loco ad regiam maiestatē fortuna mira indulgentia prouexerat cū a pœnis duce hamilcare duobus prœliis superatus intra syracusas obsideretur: uideretq3 se a longe uiribus imparem & ad ferendam obsidionem minime paratum statuit bellum in aphricam transferre mira prorsus audacia: ut quibus in solo urbis suæ par non erat eorum urbi bellum inferret:& qui sua tueri nō poterat impugnaret aliena uictusq3 uictoribus insultaret:huius consilii non minus admirabile silentium q̄ cōmentum fuit.populo hoc solum professus inuenisse se uictoriæ uiam animos illi tantum in breuem obsidionis patientiam firmarent:conscripto deinde exercitu cum duobus filiis adultis nullo militum sciente quo ueheretur traiecit in aphricam:exposito deinde in littore exercitu: cōsilium suum omnibus aperit:eosq3 ad bellum & certam uictoriam, hortatur:facta ī agros subita excursione:tunc omnia prosternit uillas castellaq3 incendit cui cum hanno dux pœnorum factus esset obuius primo prælio uincitur & occiditur:nam duo milia de siculis tria milia de pœnis cum ipso duce cecidere:hac uictoria elatus Agathocles urbes castellaq3 expugnat prædas ingentes agit hostium multa milia trucidat:castra deinde quinto lapide a carthagine posuit ut damna clarissimarum rerum:uastitatemq3 agrorum & incendia uillarum de muris ipsius urbis specularentur:deniq3 breui effecit ut tota pene prouincia a pœnis deficeret Iterato cū Carthaginensibus bello duce Bomilcare: grandi prælio superauit cū3 magno utriusq3 exercitus sanguine post hanc uictoriam profligatis in aphrica rebus nihil actum esse putās si amplius Syracusæ obsiderentur tradito exercitu filio suo recurrit in siciliam cuius aduentu omnes Siciliæ urbes auditis rebus q̄s in aphrica gesserat:certatim ei se tradūt: atq3 ita pulsis e sicilia pœnis totius insulæ imperium occupauit Reuersus deinde in Aphricam cum mutata fortuna cuncta aduersa sibi euenissent uictus & in siciliam redire coactus cum pœnis pacem æquis conditionibus fecit.Ex maiori parte: Nam præter Acradinem munitissimum urbis locum occupauerunt urbem Discuteret Remoueret ta auerteret.

Externa De Agathocle rege Syracusarum Cap.DCCXLV.

AGathocles autem syracusarum rex audacter callidus.Cum.n.urbem eius maiore ex parte carthaginenses occupassent exercitum suum in aphricam traiecit:ut metum metu:uim ui discuteret: nec sine effectu:nam repentino eius aduētu perculsi pœni libenter incolumitatem suam salute hostium redemerunt pactiq; sunt:ut eodem tempore aphrica siculis & sicilia punicis armis liberaretur:Agathocles autem syracusarum mœnia si tueri perseuerasset:illa belli malis urgerentur:bona pacis fruēda securæ carthagini reliquisset. nunc inferendo quæ patiebatur dum alienas potius lacessit opes q̄ suas tuetur quo æquiore animo regnum deseruit eo tutius recepit.

¶Agathocles.autem rex syracusarum sup.fuit callidus audacter .i.cum audacia.Cum.n.Carthagineñ.occupassent urbem eius ex maiore parte:traiecit exercitum suum in aphricam ut discuteret metum quem patiebatur a Carthagineñ.metu quem illis inferebat: & uim illatam a carthagineñ sibi:ui illata a se in carthaginenses:nec sup.fuit callidus aut id fecit sine effectu.i.consecutione propositi: Nam pœni perculsi.i.attoniti: repētino & ita inopinato aduentu eius redemerunt libenter incolumitatē suā3 salute hostium: & (pacti sunt ut Aphrica liberaretur armis siculis: & sicilia liberaretur armis punicis.i.carthagineñ.eodem tempore Notum ē œ sæpe in u mutari: ut pœna punœo:pœnus punicus.mœnia munio, Autē i.sed: si Agathocles perseuerasset tueri mœnia syracusarum:illa.s.n.oenia dicta urgerentur malis.i.incommodis belli: & reliquisset carthagini bōa i.commoda pacis securæ:nunc inferendo.s.mala belli quæ patiebatur: dum lacessit.i.uexāt aut laceratum it opes alienas potius q̄ tuetur suas: quo.i.quanto æquiore.i.minus grauato animo deseruit regnum.s. suum eo.i.tanto tutius recepit sup.illud.

QVid Hannibal: Frontinus libro secundo capitulo secundo.Hannibal inquit apud Cannas cum comperisset Vulturnum amnem ultra reliquorū naturam fluminum ingentes auras mane proflare quæ arenarū pulueris uerticem: si agerent:sic duxerit acie3 ut tota uis a tergo suis romanis in ora & oculos incideret quibus incommodis mire hosti aduersantibus illam me norabilem adeptus est uictoriam. Liuius non hoc solum stratogemate:sed aliis quoq3 usum hannibalem fuisse dicit in cannensi pugna quibus romanos oppressit magis q̄ uicit.Nam & suis quibusdam imperauit:ut cū

De Hannibale Cap.DCCXLVI.

QVid Hannibal cānensem populi Ro.aciem speculatus:nonne prius q̄ ad dimicandum descenderet cōpluribus astutiæ complicatam laqueis ad tam miserabilem perduxit exitum. Ante omnia.n.prouidit ut & solem & puluerem q ibi uēto multus excitari solet aduersum haberet:deinde partem copiarum suarum inter ipsum prelii tempus de industria fugere iussit:quam cum a reliquo exercitu abruptam le

gio romana sequeretur trucidandam eam ab his quos in insidiis collocauerat curauit:postremo q̃dringentos equites subornauit: qui simulata transitione petierunt consulem:a quo iussi more transfugarum depositis ar/mis in ultimam pugnæ partem secedere districtis gla/diis quos inter tunicas & loricas abdiderant poplites pugnantium romanorum ceciderunt. Hęc fuit punica fortitudo dolis & insidiis & fallacia instructa:quę nũc certissima circũuente uirtutis nostræ excusatio est:quo niam magis decepti q̃ uicti sumus.

¶Quid sup.fecit:Hãnibal speculatus aciẽ populi Romani Cãnensem i.quæ erat apud Canas:nõne perduxit sup.eã ad tã miserabilẽ exitũ com plicatam compluribus laqueis astutiæ priusq̃ descenderet ad dimicandũ: q.d.utiq3.Enim pro quia ipse prouidit ante omnia ut sup.acies Roma/na:haberet & solẽ & puluerẽ qui solet excitari ibi a ultis uentis aduersu3 i.obiectũ oculis & toti faciei:deinde iussit partem copiarum suarũ fugere de industria.i.ex composito & data opera inter ipsum tẽpus p̃lii.i. duran te adhuc conflictu:quã.s.partem cũ legio romana sequeretur abrupta3 a reliquo exercitu curauit sup.legionem Romanã trucidãdam ab his quos collocauerat in insidiis.Postremo subornauit quadringentos equites qui simulata transitione.s.ad Romanos petierunt consulem:ut.s.ab eo in fi/dem reciperentur:a quo.s.consule iussi secedere in ultimam parte3 pugnæ armis depositis.s.prius:more transfugarum ceciderunt gladiis districtis i.nudatis:quos abdiderant inter tũicas & loricas.s.suas:poplites idest ner uos qui in aduersa parte genuum sunt. Ro. pugnantium. Hæc idest hu/iuimodi fuit fortitudo punica idest pœnorum:uidelicet instructa dolis & insidiis & fallacia:quæ.s.fallacia aut fallax fortitudo est nunc certissima excusatio uirtutis nostræ idest Romanæ cir/cũuentæ idest deceptæ per fraudem:quoniam nos sumus magis decepti q̃ uicti.

accensa pugna uideretur:simulata fuga ro/manã legionẽ in insidias deduceret quæ ad internecionẽ usq3 deleta fuit. Et i sinistro cor nu Romão ubi sociorũ eq̃tes aduersus Nu midas steterant cõsertũ prœliũ segne primo & a punica cœptũ fraude q̃ngenti ferme eq̃ tes Numidæ p̃ter consueta arma telaq3 gla dios occultos sub loricis habẽtes usi sũt spe cie transfugarũ ad romanos trãsire q cum a suis parmas post terga habẽtes adæquas/sent repẽte ex eq̃s resiliũt parmisq3 & iaculis ante pedes hostiũ p̃iectis in mediã acie3 ac cepti ductiq3 ad ultimos cõsedere a tergo iu bent ac dũ p̃liũ ab oĩ p̃te cõseritur q̃eti man sere:postq̃ uero oĩum oculos animosq3 occu pauerat certamẽ:tũ arreptis scutis q̃ passim iter aceruos cæsorũ corporũ strata erant uer sam adoriũtur. Romanã aciẽ:terga q3 feriẽ tes ac poplites cædẽtes:strageẽ ingentẽ dede rũt:ac maiorẽ aliquãto pauorẽ ac tumultu3 fecerũt. Cõpluribus astutiæ cõplicata laque is. Translatio sũpta a feris q̃ laqueis impli cãtur:sic & acies Romana multis dolis:qua si laqueis capta & cæsa fuit. Vẽto multus ex citari solet aduersum hẽret. Quia Apulia uẽ tis abundat. Et p̃sertim iapige. Abrupta3 le gionẽ romanã:p uim separatã. Districtis gla diis:Nudatis gladiis Poplites:genua:p̃tẽ p̃ toto Extant poples flexura genuum Circun uentæ deceptæ.

De repulsis Titulus.V.

CAmpi quoq3 repræsentata conditio ambitio/sam ingredientes uiam ad fortius sustinẽdos parum prosperos cõitiorum euentus utiliter instruxerit:quia propositis ante oculos clarissimorum uirorum repulsis ut nõ minore cum spe honoris ita pru dentiore cum animi iudicio petẽt:meminerintq; nefas non esse aliquid ab omnibus uni negari cum sæpe nume ro singuli cunctorum uoluntatibus resistere fas esse du xerint:scientes etiam patientia quæri debere:quod gra tia impetrari nequiuerit.

De repulsis. Tit.V.

CAmpi quoq3: Dicturus de repulsis Valerius breui præfatione docilita tem & beniuolentiam quodãmodo sibi conciliat cum dicat huius rei cognitionẽ futuram utilem multis magistratus & digni tates petituris qui si forte repulsa3 passi fue rint clarissimorum hominum exemplis se cõ solari suamq3 indignitate3 æquo animo fer re poterunt discentq3 patientia quærere q̃d gratia obtinere nequiuerunt. Campi quoq3 in campo martio po.ro.comitia habebantur creabanturq3 magistratus in quem candida ti descendebant. Cum sæpe numero singuli quasi intendit argumentum si uni licitum est cunctorum studiis placitisq3 resistere q̃to ma gis omnibus unius uolũtati refragari.

¶Campi &c. Conditio quoq3 campi scilicet martii idest dubius euentus & periculum repulsæ quibus subiacet petitio honorum in campo martio:repræsentata scilicet oculis aut animis hominum instruxerit idest possit instruere ingrediẽtes uiam ambitiosam idest multum cupidam honorum:ad euentus comitiorum idest qui fiunt in comitiis:parum prosperos sustinendos fortius idest maiore animi fortitudine Quia repulsis clarissimorum uirorum propositis ante oculos scilicet ambitiosorum:ut idest quemadmodum ipsi petent scilicet magistratum (nisi legendum sit honores ubi est honoris) cum sup.minore spe honoris scilicet obtinendi:ita petent cum maiore iudicio animi idest cautius:& meminerint idest erũt me mores non esse nefas aliquid negari uni ab omnibus idest toto populo cum singuli sup.uiri duxerint sæpe numero fas esse resistere uoluntatibus cunctorum:scientes etiam id debere quæri idest acquiri patientia quod nequiuerit idest nõ po tent impetrari gratia idest complacentia populari. Ascen.

Q Vitus Elius Tubero: Cicero in orōne pro. L. Murena sic: inq̄t: eodē studio uir eruditus apud patres nostros & honestus & nobilis. Qui. tubero. is cū epulū Quītus Fabius maximus. P. aphricani patrui sui noīe populo Romano daret: rogatus ē a maxio: ut triclinīū sterneret cum eēt Tubero eiusdē Aphricani sororis filius atq3 ille homo eruditissimus ac stoicus strauit pelliculis hedinis lectulos: punicanos & exposuit uasa samia: quasi uero eēt Diogenes cinicus mortuus & nō diuini hoīs aphricani mors honestaretur: quē cum supremo eius die maximus laudaret gratias egit diis īmortalibus q̄ ille uir in hac republica potissimū decus natus eēt: necesse enim fuisse ibi eē imperiū terrarū: ubi ille eēt. Huius ī morte celebranda grauiter tulit Populus Romanus hāc puersam sapientiā Tuberonis. Itaq3 homo integerrimus ciuis optimus cū eēt L. pauli Nepos. P. Aphricani: ut dixi sororis filius his hedinis pelliculis p̄tura deiectus ē. Seneca ad Luciliū epistola. lxxxv. q̄ icipit petis a me circa finē. Tuberonis iquit ligneos lectos cū i publicū sternerent hedinas p̄ stragulis pelles: & ante ipsius Iouis cellā apposita cōuiuiis uasa fictilia: qd aliud q̄ paupertatem in capitolio cōsecrare: ut nullū3 aliud factū eius habeā illū catonibus inserā3: hic parū credimus cēsura fuit illa nō coena. O q̄ ignorāt hoīes cupidi gloriæ qd illa sit: aut quēadmodū petēda. Illo die Po. Ro. multorū suppellectilē spectauit. unius miratus est oium istorū aurū & argētū fractū & uile æs conflatū: at oibus sæculis Tuberonis fictilia durabūt. Tricliniū: coenaculum & locus ubi cōuiuari antiq cōsueuerūt a tribus thoris stratis ut dictū est. Lectulos punicanos: paruos & humiles & secūdū Senecā ligneos: nā huiusmodi lecti ex Aphrica primum aducti sūt. Samia terrena a samo īsula ubi primū facta fuerūt eiusmodi fictilia. Quocirca urbs nostra nō unius cōuiuii numeru3. Hanc inq̄t dignitatē nō his tātū q interfuere cōuiuio sed uniuersæ ciuitati factā existimarūt Romani: & propterea illū proximis comitiis repulsæ nota affecerūt.

P Vblius autem Scipio nasica. Laudibus Scipionem extollit. ut magis mirum esse uideatur integerrimum uirum totius senatus iudicio optimum iudicatum: qui pestiferas seditiōes auctoritate sua sæpissime oppressisset: qui lumen & gloria senatus & totius ciuitatis esse diceretur potuisse eiusmodi repulsæ infamia notari ob dictum magis iocosum q̄ graue aut iniuriosum: ut callosam rustici manum: candidatus cu3 pertractasset: ex eo quæreret manibus ne ambularet. De hac repulsa Cicero in oratione pro planco. Auus inquit tuus. P. nasicæ: tibi ædilitiam prædicaret repulsam: quo ciue neminem ego statuo in hac republica fortiorem. Togatæ po

De Quinto Elio Tuberone.
Capitulum. DCCXLVIII.

Q Vintus Elius tubero a. Q. Fabio Maximo epulum populo Ro. nomine. P. aphricani patrui sui dante rogatus ut triclinium sterneret: lectulos punicanos pellibus hædinis strauit: & pro argenteis uasis samia exposuit. Cuius rei deformitas sic omnes offendit: ut cum alioquin uir egregius haberetur comitiisq; prætoriis candidatus ī campū. L. Paulo auo P. Aphricano auūculo nixus descendisset: repulsa inde abiret notatus. Nam ut priuatim semper continentiam probabant: ita publice maxima cura splendoris habita est: quo circa urbs non unius conuiuii numerum: sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens ruborem epuli suffragiis suis uindicauit.

¶ Quintus Elius Tubero rogatus a Quinto Fabio maximo dante populo Romano epulum. i. solēne conuiuium & quasi parentationē: nomine. i. ratione publii Aphricani patrui sui. s. defuncti: ut sterneret. i. ornaret stragulis triclinium. i. locu3 conuiuii: strauit lectulos punicanos. i. traductos a punicis moribus ubi ligneos habent & leues quales sunt quos campanos seu campestres galli uocant: pellibus hædinis quibus nihil fœdius & abiectius & exposuit. s. conuiuis aut in abaco posuit samia sup. uasa. i. fictilia: pro argenteis uasis. Cuius rei. i. apparatus deformitas offendit. s. populum Romanum sic: ut cum. i. licet haberetur alioqui. i. alio quouis modo: uir egregius & descendisset in campum. s. martium: candidatus. i. candide uestitus more competitorum: sup. in comitiis prætoriis. i. congregatōibus populi pro eligendo prætore: descendit dico: nixus idest confisus & fretus Lucio Paulo auo & Publio Aphricano auūculo: quia erat eius sororis filius tamen sup. abiret inde idest e comitiis aut campo martio notatus repulsa idest ignominia repulsæ. Nam ut idest quemadmodum Romāi sup. probabant semper continentiam idest a luxu repressionem: priuatim idest in sumptu priuato: ita maxima cura splendoris idest splendidi apparatus est habita publice idest in sumptu publice faciendo. Quocirca idest quapropter: urbs scilicet Roma: credens idest existimans non numerum unius conuiuii scilicet priuati: sed se totam iacuisse in illis pelliculis scilicet hædinis & ita tam sordidis: uindicauit idest ulta est ruborem epuli scilicet sordide instructi: suffragiis suis Tuberoni scilicet negatis. Eius tamen modicitas non offendit Senecam.

De Publio Scipione nasica.
Capitulum. DCCXLIX.

P Vblius autem Scipio nasica togatæ potentiæ clarum lumen: is qui consul iugurthæ bellum idixit: qui matrem idæam e phrygiis sedibus ad nostras aras focosq; migrantē sanctissimis manibus excepit: q multas & pestiferas seditiōes auctoritatis suę robor̄ oppssit: quo pricipe sēat⁹ p aliquot ānos gloriat⁹ ē: cū ędilitatē curulē adolescēs peteret: manūq; cuiusdā

rustico opere duratam more candidatorum tenacius apprahendisset ioci gratia interrogauit eum:nũ manibus solitus esset ambulare. Q d dictum a circunstantibus exceptum ad populum manauit:causamq; repulsæ Scipioni attulit:omnes namq; rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes iram suam aduersus contumeliosam eius urbanitatem districxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando magnos & utiles ciues fecit:honoribusq;non patiendo eos a scurris peti:debitum auctoritatis pondus adiecit.

tentiæ clarissimũ lumẽ: Totius senatus splẽdor eximius. Hic consul iugurthæ bellum indixit. Metellus deinde gessit. Marius cõfecit. Seditiones pestiferas: Nam Tyberiũ gracchũ seditiosissimũ hominẽ:ut supra dictum est propria manu interemit. Igitur ciuitas nostra: Fecit inquit ciuitas:ut quorũ iuuenũ insolentiam repressisset eosdem ciues reipublicæ utiles exhiberet:magistratus etiã suũ auctoritatis pondus adiecit non sustinendo se ridiculis peti A scurris:a ridiculis hominibus.

¶Publius autẽ Scipio Nasica claræ lumen idest specimen potentiæ togatæ idest i toga & intra muros exercitatæ: is qui consul idixit Iugurthæ regi Numidiæ:bellũ propter iniquitatẽ eius in fratres qui excepit sanctissimis manibus:quia optimus ciuis a senatu iudicatus erat:matrem Idæam idest Cibelen Phrygiam:migrantẽ e sedibus Phrygiis ad aras nostras.i. Romanas: & ad focos sup. nostros qui opp ressit robore suæ auctoritatis multas & pestiferas seditiones & præcipue gracchanicã:quo principe.i.eo q esset princeps senatorũ:qui talis erat qualis parthisiis primus præses dictus:senatus.s. Romanus gloriatus est.i.se iactauit aliquotannos:cum ipse adulescens peteret ædilitatem curulem i.digniorem & cui sella curulis assignaretur: & apprahendisset tenacius.i. pressius more candidatorũ idest cõpetitorum: manũ cuiusdã.s. ciuis Romani duratã.i. callosam factã opere rustico:interrogauit eũ gratia ioci:nũ.i.nunquid solitus eẽt ambulare manibus.i. super manus. Quod dictũ exceptũ.i. captũ & intellectũ ab astantibus manauit.i. diuulgatũ est ad populum: & attulit Scipioni causam repulsæ. Nãq; omnes tribus rusticæ iudicantes paupertatẽ exprobratã.i. opprobrio datam sibi ab eo:districxerũt.i. exercuerunt & uibrauerunt irã suã aduersus urbanitatẽ eius. Igitur ciuitas nostra idest romana reuocando ingenia iuuenum nobilium ab insolentia.i. superbia proteruia & petulantia:fecit ciues magnos & utiles: & adiecit honoribus.i. magistratibus suis debitũ pondus authoritatis:non patiendo eos peti a scurris.i. a scurrili dicacitate utentibus. Verũ importune uidetur author accumulare præconia Scipionis eorum honorum quos postea assecutus ẽ nisi talem indolẽ in eo proluxisse putemus:aut significare uelit repulsam passum talem postea euasisse.

De Lucio Aemylio Paulo. Cap. DCCL.

Nullus error talis in. L. Aemylio. P. conspectus est sed tamen aliquotiens frustra cõsulatum petiit. Idemq; cum iam campum repulsis suis fatigasset bis consul & censor factus est:amplissimum etiam dignitatis gradum obtinuit:cuius uirtutẽ iniuriæ non fregerunt:sed acuerunt:quoniam quidem nota ipsa accensam cupiditatem summi honoris ardentiorem ad comitia detulit ut populum quia nobilitatis splendore & animi sui bonis mouere non poterat:pertinacia uinceret.

¶Nullus error talis qualis in Tuberone & Nasica fuit:conspectus ẽ in Lucio Aemylio paulo:sed tamen petiit aliquoties quia ter frustra consulatum. Et idem cum fatigasset iam.i. pauloante campum.i. congressos in campum Martium:repulsis suis:factus est bis consul & censor: & obtinuit ẽt amplissimum gradum dignitatis:quia censor factus est. Cuius uirtutem iniuriæ.s. in repulsa illatæ:non fregerunt:sed acuerunt:quoniam quidem.i. quoniam certe:ipsa nota.i. signum infamiæ (Turpe enim & ignominiosum erat repulsam pati:quia qui eam patitur aut arrogans uidetur si quod non meruit petiit:aut stultus si se non norit) detulit Ac comitia cupiditatem summi honoris ut consulatus:accensam.s. prius:ardentiorem.s. postea ut uinceret pertinacia.i. perseuerantia obstinata:populumquem nõ potuerat mouere.s. a proposito denegandi honoris:splendore nobilitatis.s. generis sui & bonis.i. dotibus animi:hoc est uirtutibus.

Nullus error:Scipionis error potius fuit q̃ iniuria qui existimauit illa se urbanitate risum potius se cõmoturũ q̃ irã: At i paulo Aemylio nullus error & tamen repulsam sæpius passus est:q̃ iniuria nõ illius animũ fregit:ut a republica desisteret:aut a petitione magistratuum deterreretur:quin etiam multomagis accensus in sententia persistit:ut constantia sua consequeretur quod gratia obtinere nequiuerat:ex quo factum est ut bis consulatum & censuram tanq̃ ab inuitis extorserit & senatus principatum obtinuerit. Sed tamen aliquotiens frustra. Ter scilicet secundum Plinium de uiris illustribus qui dicit primo consulatu quem post tres repulsas adeptus erat de liguribus triumphauit. Campum fatigasset. Nam adeo instans in petendo fuit:ut cum populum fatigasset:ipse tamen in petendo persisteret. Cuius uirtutem iniuriæ non fregerunt. Viri fortis est non iniuria frangi:nec de sententia deiici. Pertinacia uinceret. Quem uirtutibus mouere non poterat pertinacia superaret.

De Quinto Cæcilio Metel. Ca. DCCLI.

Quintum autem Cecilium Metellum pauci & mœ

Quintum autem Cæcilium. De hoc Plin. Quintus Metellus Cecilius a domita macedõia macedonicus ꝑ tor pseudo philippum:qui idẽ andriscus dictus ẽ uicit. inuisus plæbi ob nimiã seueritatẽ & iõ post duas repulsas cõsul ægre fact9 Arbachos i Hispania domuit: & cætera. hic.

ſigitur qui & macedoniã domuit & achaiam oppreſſit in petitione cõſulatus bis repulſus eſt. quod mirũ quodámodo uidetur eſſe: ut cui duas clariſſimas prouincias daturus eẽt ei bis conſulatum denegaret populus quã tamẽ repulſa utilior reipublicæ factus ẽ. quẽq; enim difficulter conſulatũ fuerat conſecutus eũ deinde ſũma diligentia adminiſtrandũ eẽ cẽſuit. De pſeudo Philippo. De falſo philippo: idest qui ſe falſo philippi regis filiuz aſſeuerans ex concubina natũ totã ferme Macedoniam multo fauore occupauerat. Achaici ẽt belli maxima pars. Quod & Plinius teſtatur. Dicit eni Lucius mumius deleta Achaia Achaicus aduerſus corinthios miſſus uictoriam alieno labore quæſitam intercepit: nam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam ſudiſſet & duce Critolao priuaſſet cũ littorib' & paucis eqtibus i Metelli caſtra properauit. Hoc facto: hac repulſa.

ſti amici conſulatus repulſa afflictum: triſtitia ac rubore plenum domum reduxerunt: eundem de pſeudo Philippo triumphantem uniuerſus ſenatus lætum & alacrẽ in capitolium proſecutus eſt. Achaici etiam belli cui ſummam manum. L. mumius ediecit: maxima pars ab hoc uiro profligata eſt. Ei ne ergo populus conſulatũ negare potuit cui mox duas clariſſimas prouincias aut daturus erat aut debiturus? Achaiam & Macedoniam & quidem hoc facto meliore eo ciue uſus eſt: intellexit enim qua induſtria ſibi gerendus eſſet conſulatus quẽ tanto labore impetrari ſenſerat.

¶ Quintum &c. autem. i. ſed amici pauci & mœſti reduxerunt domũ. ſ. eius: Quintum Cæcilium Metellum afflictum triſtitia ac plenum rubore: repulſa. i. propter repulſam. aut ſic afflictum repulſa: & ſup. plenum triſtitia ac rubore. & ſenatus uniuerſus proſecutus eſt eundem ſcilicet Cæcilium Metellum triumphantem de pſeudo philippo. i. de eo qui ſe philippi macedonis filium nomine philippum mentitus fuerat: in capitoliũ ducentẽ triumphum ſuum in capitoliũ: lætum & alacrem. Maxima etiam pars achaici belli cui Lucius Mumius adiecit ſummam. i. ſupremam manũ: eſt profligata. i. profligando finita: ab hoc uiro. ſ. Cæcilio repulſam paſſo. Potuit ne ergo populus negare conſulatum ei: cui aut daturus eſt aut debiturus: mox. i. paulo poſt: duas prouincias clariſſimas: uidelicet Achaiam & Macedoniam? Potuit ſup. & quidem. i. certe uſus eſt ſup. eo: hoc facto. i. propter hoc factum: meliore ciue. Enim pro quia: ipſe Cæcilius intellexit qua induſtria conſulatus eſſet gerendus ſibi: quem ſenſerat impetrari tanto labore.

Quid tam excellens: Ut de cæteris taceam quis præſtantior: quis potentior in urbe q̃ Sylla fuit: qui rempublicam & imperium occupauit: tamen in petitione præturæ hac nota repulſæ aliquando ſugillatus fuit a populo. Diuitias & imperia largitus: nam occupata republica proſcriptorum ciuium bona donauit: magiſtratus & prouincias: atq; imperia pro ſua libidine dedit. Leges uetuſtas abrogauit. Suſtuliſt antiquas leges quæ ſuis rationibus obſiſterent: & præſertim cum ciues a maximo proſcriptos reuocauit. Sugillatus notatus.

De Lucio ſylla. Cap. DCCLII.

Quid tam excellens: quid tam opulentum q̃ L. Sylla? Diuitias & imperia largitus eſt: leges uetuſtas abrogauit: nouas tulit. Hic quoq; in eodem campo: cuius poſtea dominus extitit repulſa præturæ ſugillatus eſt omnia loca petiti honoris: ſiquis modo deorum formam & imaginem futuræ eius potentiæ populo Romano repreſentaſſet impetraturus.

Aſcen. ¶ Quid tam excellens. ſ. ingenio & felicitate ſup. fuit: & quid tam opulentiam q̃. i. q̃tũ Lucius ſylla? q. d. fere nihil in Romana ciuitate: quia largitus eſt quibus uoluit diuitias & imperia: & abrogauit idest antiquauit leges uetuſtas & tulit nouas. Hic quoq; i. ipſe etiam cum eſſet talis ſugillatus eſt. i. defamatus repulſa præturæ in eodem campo. ſ. martio: cuius ipſe extitit poſtea dominus: occupata. ſ. perpetua dictatura: ſugillatus dicit eſt: in. petraturus idest cum talis eſſet qui poſſet impetrare omnia loca honoris petiti: ſi modo idest dũmodo quis idest aliquis deorũ repræſentaſſent populo Romano formam & imaginem potentiæ eius futuræ.

Sed ut comitiorum. Damnat ſtultitiæ Romanos: qui præturam catoni uere philoſopho denegauerint: a quo plus ſplendoris ille magiſtratus q̃ a magiſtratu Cato gloriæ fuerat recepturus: ſed ſtultitiæ pœnas dediſſe dicit: cum magiſtratum illum Vatinio poſtea dare coacti fuerit: homini multis flagitiis inuoluto: quia nemo præter hunc impudentiſſimum Catonis grauitati ſe pferre aut certe cõferre auſus fuiſſet. Plus decoris: nã ipſe dignitate ſua plus decoris addiderat patriæ q̃ ipſe a patria receperat Vatinio: quem ambitus accuſatum Cice. defendit.

De Marco portio Catone. Ca. DCCLIII.

Sed ut comitiorum maximum crimen referam. M. Procius Cato plus moribus ſuis præturæ decoris adiecturus q̃ pretexta eius ſplendoris ipſe laturus conſequi illam a populo aliquando non potuit. Proxima dementiæ ſuffragia: quæ quidem ſatis graues pœnas erroris ſui perpenderunt: quoniam quem honorem Catoni negauerant Vatinio dare co/

acti sunt. Ergo si uere ęstimare uolumus: nō Catoni tūc præturæ: sed præturæ Cato negatus est.

Ascen.

¶ Sed ut referā .i. recitē: maximū crimē .i. erratū aut peccatū cōmitiorū .i. eorū q in comitiis magistratus elegerāt: Marcus Porcius cato adiecturus p̄turæ plus decoris .i. honoris moribus suis .i. p mores suos: q̄ ipse laturus .i. asportaturus sup. erat p̄texta eius splendoris .i. p̄toriæ dignitatis insigni: nō potuit aliqñ cōseq eā .i. p̄turā a populo. Proxima (itelligit o: qd ne excādescat supprimit: nā ordo ē p̄o suffragia .i. uota aut uoces populi: pxima demētiæ q. s. suffragia: qdē .i. certe: pependerunt satis graues pœnas erroris sui: quoniā .s. Romani coacti sunt dare Vatinio homini ambitioso sup. eum honorem quem negauerant Catoni. Ergo si uolumus æstimare .i. cē sere rem uere: prætura non est negata Catoni: sed Cato est negatus præturæ.

De necessitate. Titu. VI.

Abominādæ quoq; necessitatis amarissimæ leges: & truculentissima imperia: tum urbem nostram tum etiam exteras gentes: multa non intellectu tantum sed etiā auditu grauia perpeti coegerūt.

¶ Abominandæ &c. Allaturus exēpla de necessitate p̄fat sic. Leges amarissimæ & impia truculētissima .i. durissima: necessitatis abominadæ .i. q̄si mali omnis execrandæ coegerūt quoq; tū urbē .i. romā: tū ēt gentes exteras. quarū nō meminit in capite de repulsis: perpeti multa grauia non tātum intellectu sed etiam auditu idest dum intelligantur & audiantur.

De Senatu Populoq; Romano.
Capitulum. DCCLIIII.

Iam aliquot aduersis prœliis secūdo punico bello exhausta militari iuuentute Roma: senatus auctore Tiberio graccho consule censuit uti publice serui aduersum propulsandorum hostiū impetum emerentur: eaq; de re per tri. ple. apud populum lata rogatione tres creati sunt uiri: qui quattuor & uiginti milia seruorum comparauerunt: adactosq; iureiurando strenuam se fortemq; operam daturos quoad pœni essent in Italia datis armis in castra miserunt. Ex Apulia etiam & a Pidiculis septuaginta atq; ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta uiolentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tempus ingenuę quoq; originis capite censos habere milites fastidierat: eadem e cellis seruilibus extracta corpora & pastoralibus casis collecta mancipia uelut præcipuum firmamentū exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus utilitati & fortunę uiribus succumbit: ubi nisi tutiora consilia legeris speciosa sequenti concidēdum est:

¶ Nam (probat quod præmiserat .leges uidelicet necessitatis coegisse aliquando Romanos) Roma exhausta .i. euacuata iuuentute militari: aliquot prœliis aduersis idest per aliquot prælia aduersa: secundo pūico bello: Senatus Tyberio Graccho patre Caii & Tyberii gracchorum: consule authore idest id approbante authoritate sua censuit idest decreuit: uti idest ut serui emerentur publice .i. ære publico: aduersus .i. cōtra impetum hostiū propulsandorū .s. pœnarū: & rogatione lata de ea re per tribunos plebis apud populum: tres uiri creati sunt qui comparauerūt quattuor & uiginti milia seruorum (cum alii octo dūtaxat missa dicant) & armis datis .i. postq̄ dederant eis arma miserunt in castra .s. Romana aduersus hannibalem: sup. eos seruos adacto .i. astrictos iureiurando se daturos operā strenuam .i. acrem & fortem quoad .i. donec pœni .s. carthaginen. essent in

De necessitate. Tit. VI.

Abominādæ quoq;: Cū si piore cōtigit: nō solū repulsa uiros p̄stātes Romanos: sȝ ēt necessitas tū romanos tū cæteras gētes idigna multa & fœda tā dictu q̄ auditu ppet coegit. Tū ēt exteras gētes: nō dixit: qa i repulsis domestica tātum exempla narrauit.

Iam aliquot p̄liis. Cū assiduis cladibus apud Trebiā lacū trāsimenū & cānas acceptis cōsūpta eēt romana iuuentus: ad eā necessitatē redactus ē senatus populusq; Romāus: ut octo milia seruorū: ex ergastulis emerent: cū libera capita deessent: na ut tradit Liui. post cladē cannensem. M. Iunius dictator delectu edicto iuniores ab ānis septē decē: & quosdā p̄textatos scribit quattuor ex his legiones: & mille eqtes effecit. Itē ad socios latinūq; nomen ad milites ex formula accipiēdos mittit. Arma tela & alia parari iubet: & hostiū spolia uetera detrahit tēplis porticibusq;: & aliam formā noui delect9 iopia liberorū capitū ac necessitas dedit octo milia ualidorū iuuenū ex seruitiis: prius sciscitātes singulos uellent ne militare ēpta publice armauere Romani: hi oēs: ut paulo īfra dicit uolones sunt appellati eo q uolūtate pugnarēt & non coacti. Quattuor & uiginti milia: Lōge discrepat a Liuio in numero seruorū: nā tātū octo milia fuisse tradit Liuius cui assentit Macrobius saturnaliū li. i. cū ait: ad cānas uictis Romāis octo milia seruorū empta militauerunt. Adactos iureiurādo: Sacramētoq; militiæ astrictos: more iustæ legitimæq; militiæ. Strenuam: prōptā & impigrā operā Quāta uiolentia ē: Deplorat quodāmō casū & necessitatē po. ro. q antea capite cēsos milites habere fastidierat: ex ergastulis & pastoralibus casis seruos educere coactus fuerit. Quāta uiolētia casus: Cōqueritū & detestatū tātā necessitatē. Capite cēsos. Capite censi dicebanť: ut supra q i nullo cēsu habebanť: sȝ eorū capita solū cēsebanť: qa parū uel nihil possiderent. E cellis: in qbus serui a dominis seruabātur: hos deinde seruos Sempronius Gracchus propter egregiam uictoriam ex auctoritate senatus libertate dōauit. Cedit ergo iterdū: plærūq; nos inquit cogit necessitas utilitatem dignitati anteponere & fortunæ libidini ac uiribus obtemperare: nam nisi tutiora consilia uir fortis elegerit speciosa sequendo sæpissime corruet. Concidendum: Cadendū & proruendum: nam aliquando urgente for

tuta prætermittenda est dignitas & tutiora consilia sequenda: quod nisi uir fortis fecerit funditus concidet.

italiæ. Septuaginta etiam & ducenti hoc est supra ducentos (Secundum præceptum Laurentii uallen. post centum minor numerus esset postponendus: ut fit ducenti & septuaginta) empti sunt ex Apulia & a fidiculis urbe italiæ ad supplementum equitatus. Quanta .i. ob quanta est uiolenta casus acerbi idest q̃ indigna cogit necessitas? Eadem ciuitas quæ fastidierat idest superbe contempserat sup. usq; ad id tempus: habere milites quoq; .i. etiam originis ingenuæ idest nulla seruitute sua nec parentum suorum astrictæ: censos capite idest dummodo essent censi capite idest præter caput nihil quod ad censum ascriberetur attulerunt: ut erant pauperrimi quiq; licet ingenui (quia uerebantur eos qui nihil domi pro quo dimicarent reliquerant aut non tam strenuam operam in bello nauaturos: aut etiam prætio corrumpi posse ut ad hostes transirent) adiecit exercitui suo uelut præcipuum firmamentum mancipia extracta e cellis seruilibus .i. ergastulis: & collecta ex casis pastoralibus ut ex apulia & fidiculis empta. Ergo spiritus generosus cedit interdum utilitati & succumbit uiribus fortunæ: uidelicet ubi idest quando aut in quo statu rerum nisi legeris .i. elegeris & amplexus fueris consilia tutiora: sed minus honesta: concidendum .i. cum tuis pereundum sit ubi sup. sequenti speciosa idest honesta.

Cannensis clades: magna necessitas quæ non patitur ætatis nec religionis haberi rationem: qualis fuit post cannensem cladem quæ ut diximus Romanos coegit & prætextatos puberes scribere & hostiū spolia diis cōsecrata e templis per tibicines q; detrahere: quin etiam nexos complures & capitali crimine damnatos in usum militiæ recipere. Et prætextati pueri: prætextati dicebantur: qui nondum ad. xvi. annum peruenerant: in quo deposita prætexta uirilem togam sumebant. Addictorum: nexorum. Ponderentur: examinentur liberentur.

Horatius, ut cita Mors, aut læta Victoria.

Ascen. ¶ Cannensis autem clades confudit urbem nostram adeo uehementer: ut spolia hostium affixa templis deorum & consecrata numini idest diuinitati eorum conuellerentur idest abstraherentur. opera .i. per operam & factum Marci Iunii administrantis dictaturam .i. summum magistratum reip. conuellerentur dico futura instrumenta militiæ: ac ut sup. pueri prætextati idest nobiles sed qui necdum decimumquartum ætatis annum quo uirilem togam accipere attigerant: & sup. ut etiam sex milia addictorum scilicet morti .i. adiudicatorum: & pro .i. damnatorū crimine capitali idest propter crimen capitale: quæ .s. sex milia d. natorū si aspiciantur .i. æstimentur per se .i. secluso necessitatis respectu habent .i. habitura sunt aliquid ruboris .i. uerecundiæ: sinautem .i. sed si ponderentur .i. æstimentur uiribus necessitatis admotis: ipsa uideantur præsidia conuenientia sæuitiæ temporis.

De ciuitate Romana. Ca. DCCLV.

Cannensis autem clades adeo urbem nostram uehementer confudit: ut opera. M. Iunii dictaturam reip. administrantis spolia hostium affixa templis deorum numini consecrata instrumenta militię futura conuellerentur: ac prętextati pueri arma induerent: addictorum & capitali crimine damnatorum sex milia conscriberentur: quæ si per se aspiciantur aliquid ruboris habeant: sinautem admotis necessitatis uiribus ponderentur sæuitiæ temporis conuenientia præsidia uideantur.

Propter eandem cladem: Liuius decade secundi pūici belli libro. iii. Per idem fere tēpus litteræ e Sicilia sardinia q; Romā allatæ priores e sicilia octacilii proprætoris in senatu recitatæ sunt. L. Furius prætorem cum classe ex Aphrica illi bcum uenisse ipsum grauiter ictum sauciū in discrimine esse uitæ ulcimo militiæ naualibus sociis neq; stipendium: neq; frumentū ad diem dare: neq; unde detur esse: magnopere suaderet ut q̃primum ea mittantur: sibi q; si ita uideatur ex nouis prætoribus successorem mittant: eademq; ferme de stipendio frumentoq; ab. A. Corne. mámula pro prætore ex sardinia scripta: rñsum utrisq; si cēsuū mitteref: iussiq; ipsi classibus & exercitibus suis cōsulerēt. Octacilius ad unicum subsidiū po. ro. Hieronē legatos cū misisset i stipēdiū quātū argēti opus fuit: & sex mē siū frumētū accepit. Cornelio i sardinia ciuitates sociæ benignæ contulerūt. Et romæ quoq; propter penuriā argenti triumuiri mensarii rogatione minucii tribu. ple. facti sunt. Socii præberent. Dissentit a Liuio Vale. nam a sociis benignissime erogatū stipendiū & fru

De eodem senatu. Ca. DCCLVI.

Propter eandem cladem senatus Octacilio qui Siciliam Cornelio Mámulæ qui sardiniam pro prætores obtinebant: querentibus q; neq; stipendium neq; frumentum classibus eorum: & exercitibus socii præberent affirmantibus etiam ne habere quidem eos unde id præstare possent rescripsit ærarium longinquis expensis non sufficere: quo proinde pacto tantæ inopiæ sucurrēdum esset ipsi uiderent. His litteris quid aliud q̃ imperii sui gubernacula ex manibus abiecit? Siciliamq; & Sardiniā benignissimas urbis nostræ nutrices gradus & stabilimenta bellorum: tam multo sudore & sanguine in potestatem redactas: paucis uerbis: ita scilicet necessitate iubente dimisit.

¶ Propter &c. Senatus rescripsit propter eandem cladem scilicet cannēsem pugnæ: Octacilio & cornelio Mámulæ qui proprętores idest foris prætoria potestate fungentes obtinebant: Octacilio inquam qui prætor obtinebat siciliam: & mámulæ qui prætor obtinebat: Sardiniam: querentibus idest conquerentibus: q; socii scilicet quibus præerant neq; præberent stipendium neq; frumentum classibus & exercitibus eorum: tam

mentum dicit Liuius: ut supra ostendimus: nec amisisse: tunc prouincias sed obtinuisse.

mantibus etiam eos.s.socios ne quidem.i.non etiã habere: unde possent praestare id.s.stipendium & frumentum: rescripsit sinquã: aerarium scilicet romanũ.i.pecuniam publicam: non sufficere expensis longinquis .i. tãdiu durantibus: proinde.i.ideoqꝫ ipsi.s.propraetores uiderent.i.dispicerent: quo pacto succurrendum esset tãtae inopiae. Quid aliud sup.fecit Senatus his litteris q̃ abiecit ex manibus gubernacula sui imperii: q.d.nihil & dimisit Siciliam & Sardiniam benignissimas nutrices urbis nostrae: hoc est Romae: & gradus & stabilimenta.i.sustentacula bellorum.i. a quibus Romani ad sustentanda onera belli iuuabantur: redactas tam multo sudore & sanguine in potestatem.s. Romanam: dimisit dico: paucis uerbis (unde antithesis est in multo sudore & paucis uerbis) scilicet.i.scire licet quãobrẽ id fecerit: quia necessitate iubente ita. Neqꝫ tamen amissas uult Valerius tunc eas prouincias: sed amitti potuisse quia dimissas auxilii & consilii expertes.

De Cassilinatibus. Ca. DCCLVII.

Adem Cassilinates obsidione hãnibalis clausos alimentorumqꝫ facultate defectos lora necessariis uinculorũ usibus subducta et scutis detractas pelles feruenti resolutas aqua mandere uoluisti: Quid illis si acerbitatem casus intueare miserius? si constantiam recipias fidelius? qui ne a Romanis desciscerent tali uti cibi genere sustinuerunt: cum pinguissima arua sua: fertilissimosqꝫ campos moenibus suis subiectos intuerentur. Itaqꝫ Campanae urbis quae punicam feritatem delitiis suis cupida fouit in propinquo situ cassilinum moderatum uirtute: clarum perseuerantis amicitiae pignore impios oculos uerberauit.

¶Eidem &c. apostrophen facit ad necessitatem dicens O necessitas tu eadem quae sic Romana coegisti ut iam dictum est: uoluisti Cassilinates idest incolas Cassilini oppidi in Campania Italiae: clausos post Cannensem cladem obsidione Hãnibalis: & defectos idest destitutos facultate alimentorum mandere lora.i.corrigias: subducta idest subtracta necessariis usibus uinculorum idest quibus scuta uinciebantur & alligabantur lateribus aut sinistris bellantium: & pelles detractas e scutis: resolutas .i. mollificatas aqua feruenti. Si tu lector quicunqꝫ sis: intueare acerbitatem casus: quid sup. sit miserius illis: q.d. nihil si recipias constantiam.s.illorum quid sup. sit fidelius illis: qui ne descisceret idest deficerent a Romanis sustinuerunt uti tali genere cibi cum intuerentur pinguissima arua sua & fertilissimos campos subiectos moenibus suis: quae uidelicet tantalica uidetur poena. Itaqꝫ.i. & ita cassilinum situm in propinquo campano urbis: moderatum idest temperatum ne deliciis campanis afflueret uirtutae.s. abstinẽtiae ac fortitudinis in perferenda fame. (Oliuerius legit modo rarũ: sed non addidisset author uirtute si sic legendum fuisset: uerum Oliuerius subinde laborat falsitate exemplariorum quae interpraetis cursum mirum in modum retardant ideoqꝫ danda est uenia si quã inuenerint lectionem secuti interdum dormitent) & clarum pignore amicitiae perseuerantis uerberauit.i.concussit dolore aut inuidiae aut serae penitentiae: ipsos oculos urbis Campanae.i.ipsius capuae: quae cupida fouit delitiis suis feritatem punicam idest poenos feroces qui tamen illis fracti sunt.

Adem Cassilinates: Cassilinũ eo tẽpore prenestini habebant quos a patria canas in castra proficiscẽtes nũcius acceptae cladis cassilinum conuertit qui paulopost caesis oppidanis urbem occupauerunt. cum paucis Romanis latinisqꝫ nominis adiutur: & perusina cohors eodẽ nũcio cassilinũ compulsi: penuria frumenti nimium etiã hominum uideri faciebat. Ad hanc urbẽ uel si fieri posset in deditionem accipiendam: uel uiribus expugnandam Hannibal partẽ exercitus misit: qui omnes ab oppidanis eruptione facta turpiter fusi fugatiqꝫ fuerũt. Ita primis repulsis: dux alter poenorum macharbal cum maiore robore uirorum missus: nec ipse eruptionem cohortum Romanarum sustinuit postremo Hannibal castris ante moenia positis paruam urbem: paruumqꝫ praesidiũ summa ui atqꝫ omnibus copiis oppugnare parat: quod cum sibi parum processisset ad obsidionem conuersus castra muniuit firmissimaqꝫ praesidia imposuit ubi longa obsidio oppidanos praesidiumqꝫ ad ultimũ inopiae adduxerat: quam tamen consilio & calliditate Sempronii ducis Romani qui haud procul inde aberat aliquandiu tolerarunt: missis per uulturum amnem: Qui locum illum praeterfluebat: doliis frumentoqꝫ plenis: quare paulopost ab hostibus cognita intercepta sũt dolia & omnis spes erepta: nuces deinde fusae a Romanis castris cũ medio amni ad cassilinũ defluerent cratibus excipiebantur postremo ad id uentum inopiae est ut lora detractasqꝫ scutis pelles ubi feruida mollissent aqua mandere conarentur: nec muribus alio ue animali abstinerent: & omne herbarũ radicũqꝫ genus muriqꝫ aggeribus eruerent etiãꝫ cum hostes obarassent: quicquid herbidi terreni extra murum erat: rapparum semen iniecerunt: ut Hannibal eo ne usqꝫ duꝫ ea nascãtur ad cassilinum sessurus sum exclamaret: qui nullã antea pactionẽ auribus admiserat tum demum secum agi est passus de redemptione liberorũ capitũ: septũces auri in singulos praeciũ cõuenit: fide accepta sese tradiderũt. Strabo i fine quĩti libri huius meminit obsidionis: dicit enĩ Romã uersus Cassilinũ situ est ad flumẽ Vulturnũ: in quo prenestini milites quadraginta & quingẽti aduersus Hãnibalẽ uarris instructũ copiis tãdiu obsidionẽ pertulere: ut inualescente fame mus dragmis ducenis uenũdaretur: & uenditor quidem mortem oppetierit, emptor autem incolumis euaserit: cum autem Hannibal eos rapas prope murum seminasse conspiceret: tantam animorum tolerantiam admiratione prosecutus est quod homines tãdiu obsistere posse sperarent: quoad rapae maturescerent: itaqꝫ paucis exceptis mortales illi uictores extitere omnes nisi quos aut fames confecit aut praelia. Defecti: Destituti & euacuati. Solutas aqua: Mollitas atqꝫ decoctas. Delitiis suis: Constat campanorum deliciis poenorum exercitum ad id tempus inuictum: sic eneruatum esse: ut uix militiae labores sustineret: ductus enim capuam in hiberna sic se omnibus uoluptatibus immersit: ut quos nulla uis mali antea uicerat: postmodum nimia bo-

na perdiderunt.ſ.uoluptates immodicæ:ut somnus:uinum:epulæ:scorta:linea:consuetudines ocium:quæ omnia sic eneruarunt corpora & animos:ut magis deinde uictoriæ ꝗ præsentes curētur uires.Modo rarū:quasi desolatū atq3 desertū.

IN illa obsidione:Vis detestandæ auaritiæ ꝗ mētē omnē & rationē hominis plærūq3 puertit ut pecuniam non dignitati solū sed ipsi quoq3 uitæ præferre nō dubitet qualis hic prænestinus qui in tanta rerū pœnuria ac fame captū murē ducentis denariis uēdere maluerit ꝗ famē lenire:uitāq3 producere:imitatus illū de quo Lucanus:nō deest prolato ieiunus uenditor auro.quare factū est ut utrūq3 pariter amitteret uitā & pecuniā.Sordiū suarū idest auaritiæ:& recte quidē sordes auaritiā appellat quia nihil hominē sordidiorē esse facit auaritia quæ malis uenenis imbuta corpus aīmq3 uirilem effœminat.

De Prænestinis.Capi.DCCLVIII.

IN illa obsidione & fide cum trecenti prænestini permanerent euenit:ut ex his quidam murē captum ducentis potius denariis uendere: ꝗ ipse leniendæ famis gratia cōsumere mallet. Sed credo deorum prouidentia effectum ut & uenditori & emptori quem uterq3 merebatur:exitum attribuerit. Auaro enim fame consumpto manubiis sordium suarum frui non licuit:æqui animi uir ad salutarem impensam faciēdam:care quidē uerum necessarie cōparato cibo uixit.

Ascen. ¶In illa &c.Cū trecenti pnestini.i.prænestis oppidi ciues qui post cladē cānen.se cassilinū ut in proximū subterfugiū receperāt:permanerent in illa.ſ.iā dicta obsidione & fide casilinatū:euenit ut quidā ex his.ſ.pnestinis mallet potius (ubi alterū aduerbiū uacat:aut mallet accipitur pro uellet)uendere ducentis denariis murem captum.ſ.a se:ꝗ ipse consumere sup.eum gratia famis leniendæ.Sed credo effectum prouidentia deorum:ut.ſ.mus ille attribuerit utriq3 & uenditori.ſ.auarissimo:& emptori minime pco pecuniæ in sūma fame:exitum quē uterq3 merebatur.Enim pro quia:non licuit auaro.ſ. uenditori:consumpto fame frui manubiis.i.prætio quasi ex prædæ portione ad se pertinente:suarū sordiū.i.auaritiæ:qui plus pecuniam ꝗ uitam amauerat:& sup.uir animi æqui.i.iusti & parati ad faciendam impensam salutarem uixit cibo scilicet murino:comparato quidem care:sed necessarie:unde damnandi sunt qui ad exquisitam uoluptatem res præmaturas aut raras inuentu hoc solo nomine carissime emūt ꝙ carissimæ sunt:ut ille qui apud Iuuenalem:mullum sex milibus emit.

CAio autē Mario.Hoc legitur in uita Mar.ꝙ cū exhaustum esset ærariū:nec esset unde stipendia darētur militibus:tēplorū ornamenta e senatuscōsulto fuerunt in pecuniam conflata:quam rem Valerius per ironiā quodāmodo detestat̄ cū dicat dignā causam fuisse:ut tēpla deorum spoliarētur.quo suā crudelitatem explerent.Marius atq3 sylla.Conflata in numisma redacta:nā æs cōflatū dicitur in signataq3 pecuniā redactū:æs graue quod tantū modo pēsatur.Digna.n.causa erat:Ironia est sine dubio.Nō patrū conscriptorū uoluntas:Ostendit inuitū id fecisse senatū ob metū uictoris qui ita iubebat:ergo excusat quodāmodo senatū qui necessitate compulsus sit id facere.

Aes conflatum
Aes graue

De Senatu Romano. Cap.DCCLIX.

CAio autem Mario.Cn.carbone cōsulibus bello ciuili cum.L.sylla dissidentibus quo tempore reipublicæ uictoria quærebatur:sed præmium uictoriæ res erat publica:senatusconsulto aurea atq3 argentea templorum ornamenta ne militibus stipendia deessent conflata sunt:digna.n.causa erat hinc: an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent ut dii immortales spoliarentur.Non ergo patrum conscriptorum uoluntas:sed deterrimæ necessitatis truculenta manus illi consulto stilum suum impressit.

Ascen. ¶Caio autem Mario & Cneo Carbone consulibus bello ciuili dissidentibus cum Lucio sylla:quo tempore quærebatur scilicet a Sylla ut iactitabat uictoria resp.(Quam gloriosæ obtinuit.sed ea turpiter usus est)idest ut resp.uinceret sui oppressores:sed resp.erat præmium uictoriæ:quia sylla tyrannide remp.occupauit & perpetuam dictaturam inuasit:ornamenta aurea & argentea templorum sunt conflata idest fusa & signata in pecuniæ formam:senatusconsulto idest decreto super ea re a senatu facto:ne stipendia deessent militibus:enim pro quia:causa erat digna(quod ironicos dicit)ut dii immortales spoliarentur.ſ.ornamentis suis:ut scilicet discerneretur ne.i.utrum ant an hi.ſ.syllani.An illi.ſ.Mariani satiarent crudelitatem suam proscriptione ciuium:quia is erat exitus belli ab utrisq3 prætentus:ad quem senatus non debebat tale ferre præsidium.Non ergo(uidetur quibusdam in ironia pstare quia si neutris opitulandum erat in tam peruersa uoluntate:nulla erat reuera necessitas talis senatusconsulti:quia potius debebant saluis ornamentis templorum in manibus marianæ factionis dimittere ꝗ in syllanam tyrannidem eo modo retrahere sed latuit eius animus syllæ:sperauitq3 oppressis marianis remp.liberam fore:quo circa necesse uidebatur tunc quidem sic Syllæ suppetias ferre:& ita in hac parte nulla est ironia:ꝗ si admitteretur non esset huius loci exemplum:non enim reuera coactus esset senatus necessitate)uoluntas patrum conscriptorum impræssit illi consulto idest decreto stilum idest graphium suū:hoc est non scripsit ipsum in tabellam ceratam in qua olim scriptitabant:sed manus truculenta idest atrox:necessitatis terrimæ quæ coegit futuro tyranno suppetias ferre impressit sup.illi stilum suum.

De Diuo Iulio. Cap. DCCLX.

DIui Iulii exercitus ideſt inuicti ducis: dextra inuicta cum armis Mundam clauſiſſet aggeri q; extruendo materia deficeret: congerie hoſtilium cadauerum quam deſiderauerat altitudinem inſtruxit: eamq; tragulis & pilis quia roboreæ ſudes deerant magiſtra nouæ molitionis neceſſitate uſus uallauit.

¶ Diui Iulii. Inhumanum facinus. ſed quia a Iulio Cæſare commiſſum neceſſitate purgauit dicens. Exercitus diui Iulii idē dextera. ſ. manus aut fortitudo inuicti ducis inuicta cum clauſiſſet Mundam oppidum hiſpaniæ in quod ſe hoſtes receperant armis. i. armatis militibus: & materia deficeret aggere. i. ſepimento alte extruendo inſtruxit altitudinem. ſ. aggeris quem deſyderauerat congerie. i. ſtrage congeſtorum cadauerum hoſtiliū: & uallauit. i. quaſi uallis ſepſit & corroborauit eam. ſ. altitudinem tragulis. i. telis gallicanis & pilis. i. telis Romāis: quia ſudes roboreæ. i. pali aut ualli quercui deerant uſus neceſſitate magiſtra nouæ. i. inſolitæ molitionis. i. laborioſe circumuallationis.

De Diuo Auguſto. Cap. DCCLXI.

ATq; ut diuinam filii mentionem cœleſtis patris recordationi ſubnectam: cum effuſurus ſe in noſtras prouincias parthorum rex Phraates uideretur: uicineq; imperio eius regiones ſubita inducti tumultus denunciatione quaterentur: tanta in boſphorano tractu commeatus pœnuria inceſſit: uti ſex milibus denarium ſingula uaſa olei: frumentiq; modiis totidem mancipia permutarentur: ſed amariſſimam tempeſtatē Auguſti cura tutelæ nunc terrarum uacans diſpulit.

¶ ¶ Atq; ut ſubnectā recordationi patris. ſ. adoptiui uidelicet Iulii Cæſaris cæleſtis. i. in cælum ob tyrannidem ſuam ut miſera mentita eſt adulatio tranſlati: mentionem filii. ſ. Auguſti cæſaris a Iulio adoptati diuinā: quia ipſe in deorum numerum relatus credebatur: Cum phraates rex Perſarum uideretur effuſurus ſe in prouīcias noſtras. i. imperio Ro. ſubiectas & regiones uicinæ imperio eius quaterentur. i. conquererentur inducti ſubita denuntiatione tumultus. i. tumultuarii belli: tanta pœnuria. i. difficultas acquirendi commeatus. i. uictualium inceſſit ſup. homines: in tractu boſphorano. i. circa boſphoron. i. mare anguſtum: ita ut bouem tranantē ferat ut ſingula uaſa olei permutarentur ſex millibus denarium pro denariorum: ſunt qui denariis legant: quæ ſi uera eſt lectio: toleranda erit etiā locutio illa duodecim millia ſignati &c. Sane oportet intelligere uaſa olei tunc certæ fuiſſe menſuræ: nam tam magna poſſent dari ut non ſit iniuſtum prætium: & mancipia. i. ſerui permutarentur totidem modiis frumēti: quot. ſ. ipſa erant. i. ut pro modio frumenti daretur ſeruus. Sed cura. i. diligentia auguſti uacans. i. dans operam tunc tutelæ terrarum: cum nunc ſit in cælis. diſpulit. i. dimouit tempeſtatem. i. caritatem illam annonæ amariſſimam. Quia uero non dicit quid per famem illam paſſus ſit Auguſtus aridum ſatis & impertinens eſt de neceſſitate ſaltem Auguſti exemplum.

Externa De cretenſibus. Cap. DCCLXII.

CRetenſibus nihil tale preſidii affulſit. qui obſidione Metelli ad ultimam uſq; pœnuriam

DIui Iulii exercit9: hoc fuit bello qđ in Hiſpāia geſſit iulius Cæſar: aduerſus. Cn. & ſextū Pompeios ubi primum in ipſo oceani oſtio Varrus: Diduſq; legati conflixere: cum ſubito exorta tempeſtas claſſem utrāq; ſubmerſit: mox ad obſidiones utrinq; diſcurritur: omnium poſtrema circūſedetur Munda: ubi anceps diu & triſte prælium nouiſſime illud inuſitatū cæſaris oculis nefas poſt quattuordecim ānos probata ueteranorum manus retulit pedem hic cæſar nihil relinquit inexpertum: in qua perturbatione dicitur de extremis etiam cogitaſſe. cum cohortes quædam per tranſuerſam aciem actæ quas periclitātibus caſtris præſidio labienus mittebat ſpem fugæ præbuiſſent. hoc autem ipſe credidit: ut dux callidus attribuit in occaſionē & quæ ſi fugiētes inuectus: ſimul & ſuorum erexit animos & hoſtis perculit: hoc prœlio profugi cum ſe mundam recepiſſent & Cæſar ſtatim uictor obſideri imperaſſent. ex congeſtis cadaueribus agger factus eſt quæ pilis iaculiſq; confixa inter ſe tenebant. Mundam: oppidū hiſpaniæ Tragulis Telis gallicis. Pilis Romanis telis. Sudes pali acuti ex utraq; parte & in ſummitate exuſti. Vir. ſudibuſue pręuſtis. Noue moli. Quaſi inuſitatæ munitiōis.

ATq; ut diuinam. cum Phraates parthorum rex prouīcias romanas bello petiturus eſſe uideretur: tunc Boſphoranam regionem ingens rerum penuria: & fames inceſſit quæ romam quoq; peruaſit: Quo tempore Cæſar Auguſtus in ſterilitate magna ac difficili remedio cum Venalicias & Laniſtarum familias peregrinoſq; omnes exceptis medicis & præceptoribus partēq; ſeruitiorū urbe expuliſſet: ut tandē annona conualuit impetū ſe cepiſſe ſcribit frumētationes publicas perpetuum abolendi q: earum fiducia agrorum cultura ceſſaret. neq; tñ pſeueraſſe: quia certum haberet poſſe p ābitionē qñq; reſtitui atq; ita poſt hāc rē tēperauit ut nō minorē oratorū & negociantiū q̄ populi rationē duceret: hæc Suetonius. Diuinā filii mētionē: Non pōt Valerius ab aſſentatiōe diſcedere. Auguſtus. n. adhuc iuuenis diuinos honores obtinuit ut diximus: unde Hor. præſenti tibi diuinos largimur honores. meruit aras & flaminem ut Iurandaſq; tuū pernomē ponimus aras. Fuit auguſtus iulii cæſaris adoptiu9. In boſphorano tractu: in regiōe helleſpōtiaca. ſunt āt boſphori duo unus trahaci9 iuxta bizātiū hoc ē cōſtātinopolī: alter ī introitu paludis Meotidos q chrimeric9 dr̄ de quo Oui. li. iii. triſtiū Boſphorus & tanais ſuperāt ſcythiæq; paludes Vixq; ſatis noui noia pauca loci boſphorus a ferēda boue dict9 uel a trāſitu bouis ſiue ab anguſtis meatib9 boui peruiis.

CRetenſibus. Cretenſes fauiſſe mitridati uidebantur itaq; placuit iniuriam armis uindicare Prius inuaſit

insulam.XI.Anto.cum ingenti quidem uicto riae spe atq3 fiducia:adeo ut plures cathenas in nauibus q̄ arma:portaret:dedit itaq3 poe nas uecordiae suae:nam plerasq3 naues inter ceperunt hostes captiuaq3 corpora religata uelis ac funibus pependere ac sic uelitantes triumphantium in modum cretes portubus suis re migrauerint:metellus deinde totam in sulam igniferoq3 populatus intra castella & urbes redegit:eosq3 longa obsidione compu lit ad eam necessitatem ut sua iumentorūq3 suorum urina sitim releuare coacti fuerint: & grauiora pati q̄ uictor supplicia dedisset. Obsidione me.qui metelli Macedonici filius a deuicta creta creticus dictus ē. Torserūt. quasi cum supplicio fedarunt.

compulsi sua iumentorumq; suorum urina sitim torse runt iustius dixeri:q̄ sustentauerunt:quia dū uici timēt id passi sunt:qđ eos nec uictor quidem pati coegisset.

¶Cretensibus &c.Nihil tale.i.talis praesidii affulsit cretensibus.Qui cō pulsi obsidione.i.per obsidionem Metelli.s.macedonici usq3 ad ultimam i.extremam penuriam.s.cibi & potus torserunt.i.quodam cruciatu feda uerunt iustius dixerim.i.quod iustius dixerim q̄ sustentauerunt sitim urina sua.i.lotio a se facto & suorum iumentorum:ideo autem torsisse potius dicendi sunt:quia dum timent uinci passi sunt sup.id quod ne uictor qui dem coegisset eos pati.

De Numantinis Capi.DCCLXIII.

Numantini autem a Scipione uallo & aggere circūdati:cum omnia quae famem eorum tra here poterant consumpsissent:ad ultimum hu manorum corporum dapibus usi sunt.Quapropter ca pta iam urbe cōplures inuenti sunt artus & membra tru cidatorum corporum sinu suo gestantes.Nulla est ī his necessitatis excusatio:nam quibus mori licuit:sic uiuere necesse non fuit.

¶Numantini autem qui populi sunt in hispania circūdati a scipione.s. aphricano posteriore etiam Numantino a Numantia deuicta:Vallo.i.se pimento ex uallis dicto sudibus: & aggere.i.aggesta & circūducta terra: & cum consumpsissent omnia quae poterant trahere.i.protrahere & ex tendere famem eorum:usi sunt ad ultimum dapibus corporum humano rum.Qua propter urbe.s.eorum Numantia iam capta complures sunt in uenti gestantes sinu suo artus & membra corporum trucidatorum.i.truci lenter occisorum.Nulla excusatio necessitatis est in his.s.numantinis Nā quibus licuit mori:sup.illis non fuit necesse sic uiuere.Quod quidem ue rissimum est.Nam ad conseruandam uitam ne leue quidem peccatum ē committendum.Et ideo ut mala patiamur cogi possumus:ut culpam in curramus non possimus.Nam in morte uiolenta nulla est culpa: & si ad opus malum peragendum compellamur culpa sit in compellente.

Numantini autem:Florus.Numan tia inquit q̄tū carthaginis Capuae Corithi opibus inferior ita uirtutis nomine & honore par omnibus summumq3, si uiros aestimes hispāiae decus:quippe quae, sine muro turribus modice edito in tumulo, apud flumen sitata quattuor milibus celtibe rorum.xl.exercituum uim per annos.xiiii.so la sustinuit:nec sustinuit modo sed saeuius ali quanto perculit pudendisq3 foederibus affe cit Nouissime cum inuictam esse constaret opus quoq3 eo fuit qui carthaginem euerte rat non temere si fateri licet ullius causa bel li iniustior.Segidenses socios & consangui neos romanorum manibus elapsos excepe rant:habita pro eis deprecatio nihil ualuit cum se ab omni bellorum contagione remo uerent in legitimi foederis precium iussi ar ma deponere:hoc sic a barbaris acceptum quasi manus abscinderentur.Itaq3 stati Ma gara uicto fortissimo duce ad arma conuer si Pompeium praelio aggressi foedus tamen maluerunt cum debellare potuissent.Hostiliū deinde mancinum hunc quoq3 assiduis cae dibus ita subegerunt:ut ne oculos quidem ut uocem numantini uiri quisq̄ sustineret: tū cum hoc quoq3 foedus maluerunt continenti armorum manubiis:cum ad internecionem saeuire potuissent:sed non mi nus Numantini q̄ Caudini illius foederis flagrans ignominia ac pudore populus romanus dedecus quidem praesentis fla gitii deditione mancini expiauit.Caeterum duce Scipione Carthaginis incendiis ad excidia urbium imbuto:tandem etiam in ultionem excanduit qui redacto prius in disciplinam milite hostibus commisit aciem: effecit quod nemo uisu rum se unq̄ sperauerat: ut fugientes numantinos quisq̄ uideret:dedere etiam sese uolebant si toleranda uiris impera rentur.Sed cum Scipio ueram uellet:& sine exceptione uictoriam eo necessitatum compulsi:partim ut destinata morte in praelium ruerent:cum se prius epulis quasi inferiis impleuissent:carnis semicrudae & celtae sic uocant indigenae ex fru mento potionem Intellectum ab imperatore consilium itaq3 non ex praemissa pugna morituris: cum fossa atq3 lorica: quatuor castrisq3 circundatos fames premeret:ab duce orantes proelium ut tanq̄ uiros occideret:sed ubi non impetrarūt placuit eruptio:sic conserta manu plurimi occisi:& cum urgeret fames aliquantisper inde hoc est ex cadaueribus uixe re:nouissime consilium fugae sedit:sed hoc quoq3 ruptis equorum cingulis uxores ademere summo scelere per amorem: itaq3 exitu deplorato in ultimam rabiem furoremq3 conuersi:postremo mori hoc genere destinarunt:duces suos seq3 pa triamq3 ferro & ueneno subiectoq3 undiq3 igne peremerunt.Trahere:Producere prolongare.Artus & mēbra:Aut ephe xegesis est ut unum sit expositio alterius:aut artus intelligimus membrorum coniunctiones:unde articuli:membra uero corporis partes:ut sunt humeri brachia.Nulla est in his necessitatis excusatio Improbat hoc factum Valerius q dicat crudelitatem potius fuisse q̄ necessitatem ; Necessitas autem duplex:aut sine respectu aut cum respectu : ut qui natus est necesse est ut moriatur:hic nullum est medium:at uero cum respectu:ut hoc loco numantinis necesse fuit humanis carnibus uesci:nisi uoluerint in scipionis uenire potestatem.

De Caliguritanis Cap. DCCLXIIII.

HOrum trucem pertinaciam in consimili faci/ nore caligurinatorum execrabilis impietas supergressa est. Qui quo perseuerantius inte rempti sertorii cineribus obsidionem Cn. Pompeii fru strantes fidem præstarent: quia nullum iam aliud i urbe eorum supererat animal: uxores suas natosq; ad usum nephariæ dapis uerterunt. Quoq; diutius armata iuuen tus uiscera sua uisceribus suis aleret: infœlices cadauerū reliquias salire non dubitauit. En quam aliquis in acie hortaretur: ut pro salute coniugum & liberorum forti/ ter dimicaret. Ex hoc nimirum hoste tāto duci pœna magis q̄ uictoria petenda fuit quia plus uindicatus li/ bertatis q̄ uictus gloriæ afferre potuit: cum omne serpē tum ac ferarum genus comparatione sui titulo feritatis superauit: nam quæ illis dulcia uitæ pignora proprio spi ritu chariora sunt: ea caliguritanis prandia atq; cœnę exiterunt.

¶ Horum &c. Impietas execrabilis. i. cum execratione detestanda Cali/ guritanorum populorum in hispania supergressa est. i. superauit in consi/ mili facinore: trucem. i. atrocem pertinaciam horum. s. iam dictorū Nu/ mantinorum. Qui. s. Caliguritani quo. i. ut præstarent pseuerantius. i. cum maiore perseuerantia: cineribus Sertorii interem pti. s. a perpenna fidem. i. fidelitatem: frustrantes. i. frustrando aut dum frustrarētur obsidionē Cnei pompeii. uerterunt uxores suas & natos. i. filios ad usum nefariæ dapis: quia nullum animal supererat. i. manserat aut relictum erat in urbe eorū. Quoq; i. & quo iuuentus armāta aleret diutius uiscera sua. uisceribus suis. i. carnibus ex se genitis. ipsa non dubitauit salire. i. sale respergere in felices reliquias cadauerum. En. i. uide sup. iuuentutem: & est figurata ad hortatio uim negandi habens: quam aliquis hortaretur. i. hortari deberet in acie. i. cum staret in acie conflictura iam iamq; cum hoste: ut dimicaret fortiter pro salute coniugum & liberorum. q. d. id frustra facturum cum ipsa eos absumpserit. Nimirum. i. haud dubie pœna. s. impietatis admisse in uxores & liberos: fuit magis petenda tanto duci quantus erat Cneus Pompeius ex hoc. i. tali hoste q̄ uictoria hoc est ardentius debebat eos oppugnare ut de impiis ultionem sumeret q̄ ut de uictis a se gloriam ullā obtineret. Quia uindicatus scilicet hostis id ē sumpta de eo uindicta: po tuit afferre. s. uictori: plus libertatis cum tali populo tāq; impio uiuente nunq̄ libertas tuta esse possit: q̄ ipse uictus possit afferre gloriæ: uel quia non homines sed monstra hominum censeri debebant: uel quia non uirtu te sed nefanda fame domiti essent: cum ipse hostis superarit titulo feritatis omne genus serpentum ac ferarum compara tione sui. i. si ad factum eorum comparentur. Nam pignora uitæ. i. proles ac propria generatio: quæ dulcia illis scilicet serpentibus & feris: sunt illis chariora proprio spiritu idest uita: ea extiterunt caliguritanis prandia atq; cœnæ: idest assi/ duus cibus.

HOrum trucem: Perpenna sertorium cui se coniuxerat coniuratiōe facta inter epulas per inuidiam interemit: ut in eius uita diximus: Pompeius deinde fa cile superato perpenna hispaniam totam ar mis subegit: in eo bello caliguritanos serto/ rii fidelissimos socios obsidione premebat: qui ut cineri. Sertorii fidem seruarent ad eā impietatem descenderunt: ut cōsūptis om nibus ferme animalibus liberos & uxores occiderent: eorumq; carnibus uescerentur. quas etiam ut seruare diutius possent sale as persere quod non solum impium sed detestā dum quoq; fuisse uidetur. In consimili faci nore: Vescendi humanis carnibus. Nephariæ dapis: Detestandæ. nepharius dicitur is qui nec cœtu dignus est cui etiam fardetur. Salire non dubitauit: Sale aspergere: naz ca ro ne putrescat salem quasi animam datum dic' eē Crisippus. diuti9. n. seruatur caro sal sa. En quam aliquis in acie hortaretur. Dete statur quodammodo rem istam Valerius cū dicat Caliguritanos genus omne ferarum at q; serpentum feritate superasse: qui ne in po testatem pompeii deuenirent liberis & con/ iugibus uesci maluerunt pro quorum salute cæteri omnes populi nationes non soluz for titer dimicare: sed extrema quæq; pati non dubitabant: nec ulla uæhementior ab impe ratoribus adhortatio fieri solet q̄ liberos & coniuges dimicantium oculis subiicere. Ex hoc hoste: Caliguritano. Duci Cn. Pompe io qui ex hoste non uictoriā sed magis pœ nam quærere debuit: nam si hostem illum ul tus fuisset plus libertatis ex ultione q̄ glorię ex uictoria consecutus esset: neq; . n. tale qc q̄ in obsidione facere quisq̄ ausus fuisset. si de caliguritanis supplicium sumptū fuisset Cum omne ferarum ac serpentum genus ue re inq̄ sumendum fuerat supplicium magisq̄ quærenda uictoria de his hostibus qui om nem ferarum & serpentum immanitatem su perarunt cum natos uentri mandarint pro q bus tutandis serpentes & feræ spiritum ef/ fundere non dubitant. Comparatione. Si qs ferarum & serpentum feritatem cum horuz immanitate comparauerit. Proprio spiritu chariora. Qui pro filiis mori non dubitant certo tempore.

De testamentis quæ rescissa sunt. Titu. VII.

VAcemus nunc negocio quod actorū hominis & præcipuę curæ & ultimi est temporis. Con sideremusq; quæ testamenta aut rescissa sunt

¶ De testamentis quæ rescissa sunt. Titulus. VII.

VAcemus nunc negocio. Agitur hoc cap. de testamentis quæ cum rescin di possent rata manserunt: & cōtra cum rata uiderentur & legitime condita re/ scissa fuerunt. Quod actorum est hominis : Valerius maximus

Testamentis non solum uoluntates:sed hominum quoq; acta ultima referūtur. Ergo actorum hominis:Actuum humanorū.Nā hoc negocium ad acta hominum spectat ultimi temporis:Quia in exitu uitæ ut plurimum testamenta conduntur.quæ ue. Aliud testamentorum genus cum spe magna frustrati sunt: qui se hæredes constitutos sæpe crediderunt:nam per octo dies testamēta occlusa seruabantur.Ordine quo proposui:Ut testamentorum:exempla ponat eorum prio quæ legitime facta rescissa fuerant.

Militantis.In littera per se satis patet historia:non enim patris neq; filii propter ignobilitatem nomen ponitur.Peractis stipendiis:Finita militia:hoc est confecto bello.Errore patris: Qui filium in acie cecidisse credebat.Impudentia amicorū Qui bona usurpauerant : nec pudebat eos exclusisse filium.In aduerso corpore.s. hosti opposito significat illum non aufugisse.Cicatrices:obductorum uulnerum signa.Ociosa urbi onera:significat eos ignauos & inutiles qui patriæ suæ oneri magis q̄ honori essent. Togatam militiam:Disceptationem & controuersiam ut in foro apud iudices de paternis bonis & hæreditate disceptaret. Apud centumuiros.Erat centumuirale iudiciū:naq; ex trigintaquinq; tribubus quot.s.erant i urbe Romana terni deligebantur ex una quaq; iudices:& q̄uis plures essent centum tamen uirorum nomen retinuerunt:horū unus hastam tenebat:præcipuum iudiciorum signum : unde centumuiralis hasta legitur in Suetonio.Dicit eni Augustus actor & aliarum rerum fuit in quis ne acta senatus publicarentur.ne magistratus deposito honore statim in prouincias mitterentur:ut proconsulibus ad mulos & tabernacula quæ publice locari solebant certa præmia constituerentur ut cura ærariæ quæstoribus urbanis ad prætorios prætoresue transiret:ut centumuiralē hastam:quam quæstura functi solebant cogere decemuiri cogerent:hasta eni ut ait Festus Pompeius.signum præcipuum ē: unde & hastæ subiiciebant quæ publice uenundabant centumuiralia iudicia idem dicit appellata esse a centumuiris qui ex tribubus triginta quinq;(ut diximus)q̄ & curiæ sunt dictæ deligebantur ad iudicandum: qui centumuiri sunt appellati.

legitime facta:aut cum merito rescindi possent rata mā serunt:quæ ue ad alios q̄ qui expectabant honorem hæreditatis transtulerunt. Atq; ita ut ea ordine quo proposui exequar.

¶Uacemus nunc.i.deinceps in proxima narratione negocio quod est &.i.simul præcipuæ curæ & ultimi temporis actorum hominis.i. quæ homo agit in hac uita:hoc est testamento seu supremæ uoluntati. Et consideremus quæ testamenta aut rescissa sunt.i.reuocata & pro nihilo habita:facta legitime.i.q̄uis essent legitime facta:aut quæ manserunt rata.i. firma & stabilia:cum possent rescindi.i.dissolui:& pro irritis haberi merito:ue pro uel quæ testamenta transtulerunt honorē hæreditatis ad alios q̄ qui expectabant sup.eos. Atq; ut exequar.i.enarrem ea.s.genera testamentorum sup.eo ordine quo proposui sup.ea.Militantis &c. hoc est narrabo primum quō militantis.

De quodam milite. Ca.DCCLXV.

Militantis cuiusdam pater cum de morte filii falsum ex castris nuncium accepisset:aliis hæredibus scriptis decessit:peractis deinde stipendiis adolescens domum petiit errore patris:impudētia amicorum domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentæ pro re publica absūpserat:maximos labores & plurima pericula tolerauerat:aduerso corpore exceptas ostendebat cicatrices:& postulabat ut non auitos eius lares ociosa ipsi urbi onera possiderent. Itaq; depositis armis coactus est in foro togatam ingredi militiam:acerbe cum improbissimis enim heredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit:omnibusq; non solum consiliis:sed etiam sententiis superior discessit.

¶Militantis &c.Pater cuiusdam militantis.i.in militia actu existentis:cū accepisset ex castris falsum nuntium de morte filii decessit.i.mortuus est: aliis hæredibus scriptis.i.postq̄ alios scripserat hæredes.Deinde stipendiis peractis.i.expleto tempore militiæ:unde stipendium acceperat: adolescens petiit domum:& sup.reperit domum quæ patris fuerat clausam sibi:errore patris:qui q cum mortuum putarat alios hæredes scripserat: & sup.impudentia amicorum.i.eorum qui se patris amicos gesserant : & propterea ab eo hæredes instituti erant:qui in hoc impudentes erant : q quæ pater per errorem fecerat.rata fore uolebant. Quid enim inuerecundius illis scilicet amicis saltē nomine(Quia dicere poterat:Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt &c.)Adolescens sup.absumpserat idest attriuerat florem iuuentæ(Non ergo discernit ut prius monui inter iuuentam & adolescentiam)pro repub. & tolerauerat maximos labores & plurima pericula:& ostendebat cicatrices.i.uestigia uulnerum:exceptas sup.in pectore aduerso idest hostibus obiecto non in tergo:& postulauit.i.æquissime petiit:ne ipsi onera ociosa urbi idest qui homines ociosi erant onera ipsi urbi(quia absumebant & nihil lucrabantur fruges(ut Flaccus dicit)consumere nati possiderent lares eius auitos idest quos pater ab auo iure hæreditario acceperat:& ita maior uis est postulationis q auiti erant q̄ si paterni modo fuissent : qua enim lege pater eos acceperat a patre suo:debebat eos derelinquere filio:cum maior sit unicuiq; libertas legandi a se parti)Itaq;.i.& ita:quia maxima illi fiebat iniuria coactus est depositis armis :quibus accinctus e bello redierat & nephas erat in iudicium prodire armatum:ingredi militiam togatam.i.litem quæ est species militiæ:& concertatio quædam i foro.s.iudiciali:& contendit acerbe de bonis paternis:apud centumuiros.i.iudices talium causarum:acerbe dicit:enim pro quia:cum hæredibus improbissimis:& discessit superior.i.potior in causa & uictor omnibus non solum consiliis(quia

priusq̄ sententiam ferrent monuerant centumuiri amicos illos paternos:ut ab iniqua uendicatione haereditatis alienae desisterent:sed noluerunt consilius acquiescere:unde addit)sed etiam sententiis.s.iudicum.

De filio.M.Anci Carseolani equitis Ro. Capitulum.DCCLXVI.

ITem.M.Anci Carseolani splēdidissimi equitis Romani filius a Suffenate auunculo suo adoptatus testamentum naturalis patris quo preteritus erat apud centumuiros recidit:cum in eo Tullianus Pompeii magni familiaris ipso quidem Pompeio signatore hæres scriptus esset. Itaq; illi in iudicio plus cum excellentissimi uiri gratia q̄ cum parentis cineribus negocii fuit. Cæterum q̄uis utraq; hęc aduersus se nitebantur:tamen paterna bona obtinuit. Nam.L.quidem Sextilius:&.P.Popilius quos.M.Ancus sanguine sibi coniunctos eadem ex parte qua Tullianum hęredes fecerat:sacramento cum adolescentulo contendere ausi non funt:tametsi precipuis eo tempore Magni uiribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant:& si aliquantulum adiuuabat hęredes q.M. Anci filius in Suffenatis familiā & sacra transierat. Sed arctissimum inter homines procreationis uinculum patris simul uoluntatem & principis auctoritatem superauit.

ITem.M.Anci Rescissionem huius testamenti difficiliorem auctoritas Pompeii qui Tullianum sibi familiaritate coniunctum & hæredem testamento conscriptum apud centumuiros & gratia & opibus atq; etiam oratione defendebat. Plus ergo laboris fuit legitimo filio hæreditatem petenti cum Pompeii auctoritate certare q̄ cum patris qui eum testamento prætererat uoluntate contendere. utriq; tamē sua uirtute & audacia superauit. Nam.L.Sextilium &.M.Pompilium cohæredes conscriptos coegit ut uel iurarent uerum:uel se iuraturum falsum:idq; probaturum qui sacramento cum adolescente contendere nō sunt ausi. Quo præteritus. Pater eum testamento prætererat:quia in aliam familiam transierat:ipso Pompeio signatore: hoc magis mirum fuit testamentum fuisse rescissum: q eius signator fuerat Pompeius. Testamenta septem testibus præsentibus condebant: & eorum quisq; suum testamento signum imprimebat:aperiri autem non licebat nisi octaua post mortē testatoris die. Hæc utraq;:patris uoluntas:& Pompeii gratia. Sacramento contendere non sunt ausi. Quia iniuria exhæredatus esset:sic enim asserebat adolescens:petebat ergo ut uel illi iurarent: uerum se iuraturum falsum:idq; probaturū hoc est testamento non bene fuisse institutū. Transierat in familiam per adoptionem. Et sacra:quia sacris eius in quam familiam transibat initiabatur.

¶Item filius.M.Anci(alii Antei scribunt)Carseolani splendidissimi equitis Romani adoptatus a Suffenate auunculo suo rescidit.i.irritum fecit apud centumuiros testamentum patris naturalis qui ipsum genuerat(sed quia fratri adoptandum dederat:ipsum in testamento præteriuerat)quo.s.testamento erat præteritus.i.prætermissus & non inscriptus saltem ex legitima portione hæres. Cum Tullianus familiaris Pompeii magni scriptus esset hæres in eo s.testamento paterno:ipso quidem Pompeio signante.i.ut dicunt notario. Itaq; plus negocii fuit illi.s.filio Marci : in iudicio cum gratia uiri excellentissimi.s.Pompeii qui apud iudices & uniuersum populum plurimum ualebat.q̄ cum cineribus parentis.i.plus illi obstitit authoritas & gratia Pompeii pro Tulliano familiari suo aduocantis q̄ uoluntas ultima patris qui ipso prætermisso alium hæredem instituerat. Cæterum.i.sed:ipse obtinuit.s.in iudicio bona paterna:q̄uis utraq; hæc.s.duo iam dicta.s.gratia pompeii:& ultima uoluntas patris nitebantur.i.militabant contra se.(Si non esset contra se:sed contra eum.inciperem ordinem sic. Cæterum q̄q̄ hæc &c.tamen &c. Nunc uero cogimur illud tamen prætermitterem quod Valla alias quoq; prætermittendum docuit)Nam quidem Lucius Sextilius & Publius Popilius (q.d. ut taceam de Tulliano)quos Marcus Ancus(aut ut alii legunt Anneus)coniunctos sibi sanguine.i.eo q essent coniuncti sibi sanguine:fecerat hæredes.i.cohæredes ex eadem parte qua Tullianum sup.fecerat hæredem:hoc est ex triente non sunt ausi contendere cum adolescentulo:sacramento.i.per sacræ rei inuocationem iuramento:se uidelicet legitime institutos & filium merito aut iuste præteritum:tametsi ipsi poterant inuitari.i.allici & incitari ad defendendas tabulas testamenti uiribus magni.s.Pompeii:præcipuis.i.quæ uires Magni erant:præcipuæ eo tempore etsi.i.q̄q̄ etiam sup.illud adiuuabat aliquantulum hæredes:q filius Marci anci transierat in familiam & sacra.s.familiaria Suffenatis:& ita per adoptionem uidebatur a patre alienatus & ab eo merito præteritus Sed uinculum.i.necessitudo procreationis.i.generationis:arctissimum inter homines(quia pater & filius quodammodo unum sunt usq; adeo ut possessio per fictionem iuris putetur in filio non adita sed continuata:iuxta illud:Mortuus est pater & non est mortuus:similem enim sui reliquit &c.)superauit.i.uicit iudicio:simul uoluntatem.s.supremam patris:& authoritatem principis.s.ciuitatis Romanæ:uidelicet Cn.Pompeii ab aduersariis eius stantis.

De Tertio filio Tertii.Cap.DCCLXVII.

GAium autem Tertium infantem a patre exhæredatum Petronia matre quam Tertius quoad uixit i matrimonio habuerat natum diuus

GAium autem Tertium. Crudelis pater infantem filium legitime susceptum hæreditate priuauerat:nulla intercedente exhæredandi hōesta causa: neq; enim puer infans patrem offendere potuit : Augustus hanc patris iniquitatem non tulit nam Tertium filium(sic enim appellabat)

Valerius maximus

expetronia matre legitime procreatum:pa/ternis bonis succedere iussit: quia Tertius pater animum paternum penitus exuisse ui debatur erga filium quem ex ea uxore pro/creauerat quae fuerat illi quoad uixit semp matrimonio coniuncta.C.autem Tertium. Antiqui filios ut plurimum de nomie patrũ appellabant.Patris patriae animo usus.Lau dat hoc decretum Valerius animo inquit pa tre patriae digno usus est Augustus: qui se. Tertio uerum patrez praestitit iniqui patris testamentum rescindendo.

Eptitia quoqz mater. Septitia duos genuerat filios quibus irata dupli/ci onerauit iniuria:altera ꝙ iã anus Publio seni admodum nupsit: illosqz desti/tuit.altera ꝙ utrũqz testamẽto praeterit.Augustus re cognita & nuptias improbauit:& testamentum rescidit:filios matris haeredes esse uoluit:quod aequissimum fuit. Testa/mento preteriit:Quantum i ea fuit haeredi tate priuauit.Extrema iudicia. Testamẽtũ ĩa quo ultimum hominis iudicium & uolun tas continet.Improbauit:damnauit:uitupe/rauit.Non causa liberorum:sed ira in filios Si ipsa aequitas:Laudat hoc iudicium Vale rius dicens:nec ipsam quidem iustitiam si lo qui posset rectius fuisse iudicaturam.Coele sti fu.severo Augusti iudicio quod fulmen appellauit:qua in terris ut saepe diximus ꝓ deo habitus & cultus est.

ASCENSIVS.

¶ Septitia quoqz mater Trachalorum ari minen.irata filiis.iam dictis nupsit in contu meliam eorum.s.filiorum suorum cum iam non posset parere Publio admodum seni. utroqz etiam praeterito testamento:a quib9 s.duobus filiis eius diuus Augustus aditus s.ad auxilium contra iniuriam maternam fe rendum:improbauit &.i.simul nuptias mu lieris:quia in fraudem filiorum nupserat: &

augustus in bona paterna ire decreto suo iussit patris pa triae animo usus quoniam Tertius in proprio iure pro/creato filio summa cum iniquitate paternum nomen ab rogauerat.

¶ Caium &c. Autem.i.sed Diuus Augustus.s.Octauius inter deos etiã uiuens per adulationem deputatus:iussit decreto suo Caium Tertiũ ex haeredatum a patre.s.suo infantem.i.cum adhuc esset infans natum Pe/tronia matre quam Tertius habuerat in matrimonio quoad uixit:nõ ha biturus.s.eam si adulterio pollutam putasset:iussit dico ire in bona pater na:usus.s.in ea re animo.i.affectione patris patriae:quoniam Terti9 ab rogauerat.i.exuerat nomen paternum cum summa iniquitate in proprio filio procreato iure.i.legitimo matrimonio.

De Septicia. Cap.DCCLXVIII.

Eptitia quoqꝫ mater trachalorum ariminen/sium filiis irata in contumeliam eorum cum iam parere non posset publio seni admodum nupsit:testamento etiam utroqꝫ praeterito:a quibus adi tus diuus Augustus & nuptias mulieris:& suprema iu/dicia improbauit.Nam haereditatem maternam filios habere iussit dotemqꝫ:quia non creandorum liberorum causa coniugium intercesserat:uirum retinere uetuit Si ipsa aequitas hac de re cognoscere potuisset:iustius ne aut gratius pronuntiaret? Spernis quos genuisti:nubis effoeta:testamenti ordinem uiolento animo confundis: neqꝫ erubescis ei totũ patrimonium adiicere:cuius pol luto iam corpori marcidam senectutem tuam substraui sti. Ergo dum sic te egeris ad inferos usqꝫ coelesti fulmi ne afflata es.

iudicia supraema.i.ultimam uoluntatez eius quam improbauit:quia iniquam & delirantis anus esse censuit.Nam iussit filios habere haereditatem maternam:& uetuit uirum retinere dotem(licet testamento id uoluerat mulier)quia coniugiũ non intercesserat causa liberorum creandorum. Si ipsa aequitas potuisset cognoscere.i.habere cognitionem & ius iudicã di de hac re:pronuntiaret ne iustius aut gratius uel ut alii legunt grauius:ꝗ sup. Augustus.q.d.minime. Nam dicere po/tuit Augustus aut aequitas ipsa. Tu o mulier spernis quos genuisti:& nubis effoeta idest exhausta omni foecunditate:& confundis animo uiolento.i.uehementer in filios infesto:ordinem testamenti in quo filii merito primi scriberentur a ma/tre:neqz erubescis adiicere totum patrimonium.s.tuum:ei cuius corpori polluto scilicet a situ & obscoenitate tua:tu sub strauisti senectutem tuam idest te anum marcidam idest cariosam & corruptam.Ergo dum idest quandoquidem tu ege/ris.i.gesseris te ita:hoc est tam improbe:tu afflata es.i.prostrata fulmie caelesti aut Augusti:aut potius(quia Augusti uer ba sunt)Iouis usqz ad inferos.

Gregia quoqz C.cal.Calpurnius praetor impietatem filii cuiusdaz te stamenti rescissione correxit. Cum enim pater nomine Terẽtius qui filios octo produxerat:ex his unum in adoptionem de disset:is patri uelut iratus ꝙ abdicasset eum moriẽs adhuc superstite patre nec ipsuz nec fratrum queq̃ reliquit haeredez.Calpurnius praetor audita patris causa qui de impieta/te filii grauiter conquaerebatur:irritum iussit esse illud testamentum:nam uoluit Calpur nius hoc iudicio testari q̃tũ parentibus de/

De Caio Calpurnio Pisone. Capitulum.DCCLXIX.

Gregia quoqꝫ Caii Calpurnii Pisonis praefe cti urbis constitutio.Cum enim ad eum Te rentius ex octo filiis quos in adolescentiam perduxerat ab uno in adoptionem dato exhaeredatum sequerelam detulisset:bonorum adolescentis possessio nem ei dedit:haeredesqꝫ lege agere passus non est.Mo/

nuit profecto Pisonem patria maiestas donum uitæ:beneficium educationis:sed aliud etiam ipsum flexit circũstantium liberorum numerus ꝙ cum patre septem fratres impie exhæredatos uidebat.

beant filii qui geniti quiq; educati fuerint. Egregia constitutio:nobile iudicium. Produxerat:genuerat:& educauerat. Exhæredatum:hæreditate priuatum:quia in orienti filius patrem non scripserat hæredem. Lege agere:hoc loco se legibus tueri:& hæreditatem secundum leges adire. Patria maiestas: filius patri omnia debet:ne igitur paterna uiolaretur maiestas:patrem hæredem eẽ iussit. Donum uitæ:ꝙ a patre accepisset esse quo nihil maius homini esse potest:nisi bene esse:quod nisi nasceretur consequi nõ posset. Beneficium edu.ꝙ cum ad adolescentiã usq; educasset.

¶ Egregia quoq; sup.fuit cõstitutio Caii Calpurnii Pisonis præfecti urbis hoc est Romæ. Cum enim Terentius detulisset ad eum quærelam qua.s.quærebatur se exhæredatum ab uno ex octo filiis quos perduxerat in adulescentiam:dato in adoptionem.s.in alienam familiam:quæ forte illi erat ratio ꝙ patrem exhæredauerat. Nam notum est si filii sine liberis decedant:bona eorum ad parentes peruenire:& si parentes non habeant:ad fratres aut alios hæredes proximos:idq; etiam ab intestato:& ideo Piso dedit ei.s.Terentio patri possessionem bonorum adolescentis:& non est passus hæredes agere lege q̃ uult ultimas uoluntates debere ratas haberi. Profecto maiestas patria.i.paterna:donum uitæ quod filii secundum deum a patre accipiunt:beneficium educationis:monuit aut mouit Pisonem adiudicandum secundum patrem. Sed etiam aliud flexit.s.ipsum Pisonem in fauorem patris uidelicet numerus liberorum circũstantium:quos.s.pater secum in iudicium adduxerat:ꝙ uidebat septem fratres exhæredatos impie cum fratre.

De Genutio quodam. Ca.DCCLXX.

QVid Mamerci Aemilii Lepidi consulis q̃ graue decretum? Genutius quidam matris magnæ gallus a Cneo Oreste pretore urbis impetrauerat ut restitui se in bona Neniani iuberet:quorum possessiones secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat:appellatus Mamercus a Surdinio cuius libertus Genutium hæredem fecerat:prætoriam iurisdictionem abrogauit:ꝙ diceret Genutium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus:neq; uirorum neq; mulierum numero haberi debere. Conueniens Mamerco: Conueniens principi senatus decretum:quo prouisum ẽ ne obscœna Genutii presentia inquinataq; uoce tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris polluerentur.

¶ Quid sup.dicis:q̃.i.q̃tũ graue sup.fuit decretum Mamerci Aemilii Lepidi consulis.q.d.fuit nimirum grauissimum. Nam Genutius quidã gallus.i.sacerdos matris magnæ.s.Cybeles:impetrauerat a Cneo Oreste p̃tore urbis ut iuberet se restitui in bona Neniani:quorum.s.bonorum possessiones acceperat secundum tabulas.i.instrumenta testamenti: ab ipso s.Neniano. Mamercus appellatus.i.per appellationem ut iudex aditus a Surdinio:cuius libertus fecerat Genutium hæredem abrogauit.i.reuocauit & antiquauit ac improbauit iurisditionem prætoriam ꝙ diceret Genutium amputatis sponte partibus genitalibus.i.uirilibus corporis sui ipsius neq; debere haberi in numero uirorum:neq; in numero mulierum: Decretum sup.illud fuit:conueniens Mamerco:& conueniens fuit principi senatus.s.eidem Mamerco:quo.s.decreto est prouisum.i.cautum:ne tribunalia magistratuum polluerentur sub specie petiti iuris:obscœna.i.turpi præsentia: & inquinata uoce:quia effœminata culpa ipsius Genutii q̃ i se castrauerat.

De Vetilio lenone.Ca.DCCLXXI.

MVltoq; Quintus Metellus pretorem Vrbanũ seueriorem egit q̃ Orestes gesserat: q̃ Vetilio lenoni iuuenis bonorũ possessionẽ scdm tabu

QVid mamerci. Genutius quidam cibeles sacerdos a liberto surdonii cuiusdam fuerat hæres testamento relictus Cn.orestes prætor urbis testamẽtum illud probauerat:& genutium hæredẽ adire iam iusserat:cum surdinius indignitatem non ferens huius rei querelam ad Mamercum consulem detulit:qui abrogata iurisdictione prætoria surdinium hæredem esse uoluit indignum & iniquum esse existimans hominem qui neq; se uirum neq; fœminam amputatis uirilibus præstitisset:cuiuspiam bonorum esse participem:quin etiã repulit illum a tribunali ne fracta uoce:turpiq; præsentia pollueretur. Magnæ matris Cybeles quæ magna mater hoc est deorũ omnium mater dicebatur:cuius sacerdotes galli sunt appellati:qui se ipsos euirabant. Oui.fast.li.iiii. Cur igitur gallos qui se excidere uocamus. huic etiam ludi erant constituti quæ megalesia uocabantur. Oui.i eo.li. Institeram quare primi megalesia ludi Vrbe forent nostra tũ dea sensit enim. Gallus sacerdos magnæ matris euiratus. Neq; uirorum ne.mu. Galli abscissis genitalibus nec inter uiros nec inter fœminas connumerari possunt:non igitur hominum hæredes esse possunt uel certe debent:cum inter homines cẽseri non posse uideantur. Conueniens: laudat Mamerci iudicium. Inquinata uoce:quia gal i rauca uoce loquebantur. Iuue. & fracta uoce loquendi. Galli

MVltoq;:Qu.Metellus. Qu.Metell9 prætor urbanus grauiori seueritate usus est in testamentorum iudiciis q̃ Orestes:nam ille gallum hæredem non cõprobauit:hic lenonem ab hæreditate deiecit:nam iuuenis quidam uentilium lenonem hæredem constituerat. Metellus longe differre forum a lupanari existimans:ut in foro testamentum probaretur in quo leno scriptus esset hæres testatoris factum improbauit q̃ bona sua uoluisset lenoni relinquere a meretricibus deuorãda aut p summũ luxũ atq; li

Valerius maximus

bidinē depēdēda: Itaq3 noluit Metellus testatoris uolūtatē cōprobare q taz temere testatus esset: nec lenoni ius reddere q se ab oi dignitate & honestate abdicasset. Praetorem urb. non est supfluū q dixit urbanū: qa erāt ēt ptores puīnciarū. Separandā fo. & lupa. cōditi. Cū eni foro a praetore testamēta probarentur nō illi digna eā uidebat ut de lenone haerede cōscripto ageret i foro cuius nomen i lupanaribus tantūmō celebraretur. ergo existimauit longe forū a lupanari differre. Qui fortunas suas i stabulū: quia lenonē reliqrat haeredē: q uiuebat i lupanari quod reuera stabulū dici pōt: qa loca foetida & immunda sp sunt lupanaria. Tanq̄ inte. ciui. ñ plene ciuis eē ur̄ lēo q cōtēpto morali & honeste uiuēdi genere se turpissimae obscoenitati & quasi ferinae uitae subiecerat.

De testamentis quae rata manserūt. Ti. viii.

His resciſſorum. De testamentis que rata manserunt cum legitimas causas haberent cur rescindi possent. Quā certe. Ex lege constat furioso & isano testari non licere. Ci. li. i. ad Herēnium lex est inquit si qs furiosus & isanus extiterit agnatorum gentiliumq3 in eo pecuniaq3 eius potestas esto Tuditanus ciuis ro. multa furoris & insaniae testimonia dederat: quippe qui pecuniam populo disseminasset: qui togam uel syrma per forum traxisset aliaq3 multa dementiae signa fecisset eius tamen testamētum quo filium haeredem reliquit cum iure rescindi potuerit: ac. T. Longus eius agnatus rescindere tentarit ratum permansit. iudices enim non testatoris sed testamenti rationem habendam censuerūt q esset filius haeres iure constitutus. Populo nummos. s. pueros congregabat & illis nummos colligendos spargebat. Velut tragicam uestem quae tragaedo conueniret. nam longum syrma trahebat ab humeris demissam. Hastae iudicio. Centumuirali iudicio. Ci. in oratione de lege agraria contra Rullum dicit primū causa populi Ro. haereditatem decemuiri iudicent cum uos uolueritis de priuatis haereditatibus centumuiros iudicare. ergo hastae iudicio centumuirali iudicio. Quod scriptum e. magis testamenti q̄ testōris rationem habere uoluerunt.

fas testamēti nō dedit: quia uir nobilissimus & grauissimus fori ac lupanaris separandam conditionem existimauit. Nec aut factum illius comprobare uoluit q fortunas suas I stabulum cōtaminatum proiecerat: aut huic tanq̄ itegro ciui iura reddere: qui se ab omni honesto uitae genere abruperat.

Multoq3 &c. Et Quintus Metellus egit. i. gessit se praetorem urbanum multo seueriorem q̄ Orestes. i. Cneus iam dictus gesserat: qui non dedit Vetilio Lenoni. i. meretricum institori & ex eo quaestu uictitanti: possessionem bonorum iuuenis. s. cuiusdam defuncti: secundum tabulas. i. instrumenta legitime conscripta: testamenti. s. ipsius Iuuenis: qui lenonem haeredem reliquerat. Quia uir nobilissimus & grauissimus uidelicet Metellus existimauit conditionem fori. s. iudicialis: & lupanaris. i. domus meretriciae ac prostibuli: esse separandam: ita ut non continuo qui primas partes in lupanari habebat easdem in iudicio haberet: Nec uoluit aut comprobare factum illius. s. Iuuenis defuncti: qui proiecerat fortūas. i. diuitias suas in stabulum contaminatum. i. prostibulum hoc est legauerat eas lenoni: aut reddere huic. s. lenoni qui abruperat se ab omni genere uitae honesta: iura. s. ciuitatis Romanae per quae legitime haeredes constituti haereditatem adibant: tanq̄ ciui integro. i. tanq̄ esset ciuis incorruptus: cui haereditas haud dubie reddenda fuisset.

De testamentis que rata manserunt. Ti. VIII.

His reciſſorum testamentorum exemplis contenti attingamus ea quę rata manserunt: cum causas haberēt propter quas rescindi possent.

His &c. Praefatio est in alteram speciem testamentorum utpote que cū rescindi possent rata manserunt Ordo est. Nos cōtenti his. s. proxime dictis exemplis testamentorum resciſſorum. i. improbatorum & pro initis iudicatorum: attingamus ea. s. testamenta: quae manserunt rata: cum haberent causas propter quas possent rescindi. i. infringi & irrita censeri.

De Tuditano. Ca. DCCLXXII.

Quam certae: q̄ etiam notę insanię Tuditanus utpote qui populo nūmos sparserit: togamq; uelut tragicam uestem in foro trahens maximo cum hominum risu conspectus fuerit: ac multa His consentanea fecerit testamento filium instituit haeredē: quod. T. lōgus sanguine ei proximus hastę iudicio subuertere frustra conatus est: magis enim cētumuiri quod scriptum esset in tabulis q̄ quis eas scripsisset considerādum extimauerunt.

ASCEN.

Ascen. Quā. i. q̄tā. q. d. o quātū aut q̄tum putas certae q̄. i. q̄tū ēt notae. i. manifestae insaniae. i. demētiae eius sup. Tuditanus: utpote q ipse rit populo nūmos & q fuerit cōspectus cū maxio risu hoiu3 trahēs i foro. s. rerū uenaliū togā. s. suā: uelut uestē tragicā i. syrma: ac fecerit multa. s. alia isaniae opa: cōsentanea. i. cōformia: his. s. dictis istituit testamēto filiū. s. suū haeredē: qd. s. testamentum. Titus Longus proximus ei. s. Tuditano sanguine: conatus est frustra: quia nihil effecit subuertere. i. irritu3 facere: iudicio hastae. i. centumuirali qui bonorum possessiones cognoscebant: & sub hasta interdum uendentes pronuntiabant: Enim pro quia centumuiri existimauerunt. i. censuerunt magis inspiciendum quod scriptum esset in tabulis. s. testamentariis: quia iustum & aequum erat ut filius patri licet furioso succederet: q̄ quis scripsisset eas: quia furiosus cui testamenti faciendi ius nullum erat. Si autem testamentum resciſſum fuisset: filius uelut ab intestato dūtaxat in parte3 haereditatis admissus fuisset: & ita longus cohaeres fuisset.

De Ebutia contra uxorem.L.Menenii Agrippæ. Ca.DCCLXXIII.

Vita Tuditani demens:Ebutiæ autem:quę Lucii Menenii Agrippæ uxor fuerat:tabulæ testamenti plenæ furoris:nam cum haberet duas simillimę probitatis filias:Pletoniam & Aphroniam animi sui potius inclinatione prouecta q̃ ullis alterius iniuriis aut officiis commota Pletoniam tantummodo hęredem instituit:filiis etiam Aphroniæ ex admodū amplo patrimonio uiginti nummos legauit.Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit:testamētum q; matris patientia honorare q̃ iudicio conuellere sanctius esse duxit:eo seipsam indigniorem iniuria ostēdens quo eam ęquiore animo sustinebat.

¶Vita Tuditani sup. fuit demens(cuius tamen testamentum fuit laudabile)autem pro sed tabulæ testamenti Ebutiæ quæ fuerat uxor Lucii Menenii Agrippæ sup.fuerunt plenæ furoris.Nā cum haberet duas filias simillimæ probitatis.i.in quibus erat maxima probitas nec minor in una q̃ in reliqua: uidelicet Pletoniam & Aphroniam:ipsa prouecta potius inclinatione.i.propensione ac affectione animi q̃ cōmota ullis iniuriis alterius s.Aphroniæ:aut officiis alterius.s.Pletoniæ:instituit tantūmodo Pletoniam heredem:& legauit filiis Aphroniæ uiginti nūmos's.tantūmodo:ex patrimonio admodū.i.ualde amplo.Aphronia.s.ꝑtermissa noluit tunc aut tamen contendere cū sorore sacramento.s.exigendo & dando apud centūuiros:apud quos si prætermissus iurauerit se nulla culpa sua prætermissum & substitutus non ausus sit contrarium iurare:testamentum rescindebatur.Et duxit esse sanctius aut satius honerare testamentum matris patientia:q̃ conuellere.i.infringere iudicio:ostendens seipsam eo.i.tanto indigniorem iniuria.s.a matre' illata:quo.i.quanto æquiore animo sustinebat eam.

Vita Tuditani de.ebutiæ.Aliud testamentum quod rescindi facile potuit.& tamen ratum permansit. Ebutia uxor agrippæ duas filias ex eo matrimonio susceperat uirtute & ꝓbitate pares hæc moriens alteram ex his testamento defraudauit cum alteri cuncta ferme bona reliq̃sset :hæc pletonia dicebatur.Illa aphronia cuius filiis nūmos uigīnti ex amplo patrimonio tantummodo legauit nec uoluit aphronia cum iure posset matris testamentum rescindere :neq; enim matrē affecerat iniuria ulla qua merito illā exhæredare debuerit:maluit ergo matris iniuriā æquo animo ferre q̃ lege cum sorore certare.Ebutiæ q̃uis ebutia dum uixit nulla dementia dānata fuerit:eius tamē testamentum uisum est furore repletum cum nulla interueniente causa filiarū alteri suā hæreditatis partē testamento negauerit.Vllis alterius iniuriis aut beneficiis q ab altera iniuriā ab altera beneficia recepisset quasi dicat quod aphronia illi aduersa cōtumaxq; fuisset .pletonia uero semper obsequentissima .Sacramento contendere.nā potuit aphronia apud centumuiros iurare se iniuste exhæredatam a matre.

De Quinto Metello.Ca.DCCLXXIIII.

Minus mirandum errorem muliebrem.Q.Metellus fecit.is namq; plurimis & celeberrimis eiusdem nominis in urbe nostra uigentibus:claudiorum etiam familia quam arctissimo sanguinis uinculo contingebat florente:Carinatem solum hæredē reliquit.Nec hoc testamentum eius quisq̃ attentauit.

¶Minus &c.Quintus metellus fecit errorem muliebrem qui fuit in Ebutia minus mirandum.Nāq; pro quia:is.s.Quintus Metellus reliquit solum'Carinatem hæredem.s.bonorū suorū:& hec plurimis & celeberrimis uiris eiusdem nominis hoc est Metellis uigentibus in urbe nostra familia etiam claudiorum quā contingebat arctissimo uinculo sanguinis quia maternum genus ex ea traxerat:florente.s.in urbe Roma:nec quisq̃ attentauit.s.rescindere aut oppugnare hoc testamentum eius.

Minus mi.er.mu. Qu.Me .s. In quo uir clarus errauit in eo peccare mulierem non est mirum.error igit' Quinti Metelli facit errorem ebutiæ multo leuiorem:nam cum multos uiros præstantes atq; clarissimos tam in metellorum q̃ claudiorū familia propinquos haberet.Metellus quos iure & merito sibi hæredes substituere debuisset omnibus prætermissis solum Carinatem sibi familiaritate coniunctum scripsit hæredem:nec quisq̃ cognatorum & affiniū testamentum illud rescindere tentauit. Claudiorum:nam genus maternum ducebat a gēte claudia:Metellus enim superior claudiam duxit uxorē ex q̃ natus ē Quintus Metell9.

De Pompeio Rhegino.Ca.DCCLXXV.

Item Pompeius Rheginus uir Transalpinæ regionis cum testamento fratris præteritus esset:& ad coarguēdam iniquitatem eius binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas habita utriusq; ordinis maxima frequentia recitasset: in quibus magna ex parte hęres frater erat scriptus

Item pom.re.Hic satis habuit fratris iniquitatem ostendisse iudicibus.cum enim frater infimæ conditionis homines se præterito scripsisset hæredes ipse uero fratri maximam suorum bonorum portionem contra testamento legasset in cōcionē ꝓduit:fratris iniuriā expostulat duas testamētoꝝ suoꝝ tabulas recitat q̄bus fratrē scripsisset hæredē.centūuiralis hastæ opē implorat ne tāta a fratre afficiat iniuria cūq; iam centumuiri ad rescindendum tes Valerius maximus.

stamentū parati esse uiderētur: cōtentus fratris impietatē destrinxisse testamentū ratum esse permisit. Sestertiū teste Var. duas libras cōtinet & mediā: nā ita diffinit li. de ligua la. dipōdium & semis antiquū ē Sestertium & ueteris cōsuetudinis ut retro eradicarent: ita ut semis qtus semiquartus semistertius pnūtiaret a semistertius sestertius dictus. hac ille. Sed dicit sestertius & sestertiū sicut dipōdius & dipōdiū. Ad hastae iudiciū ad cētumuirale iudiciū sicut supradiximus noluit fratris testamentū infringi: neq̨3 sanguini pagano pa. Iustā ostēdit cōquestionē fratris q̄ nō solū alienos: sed nec rustico qdē sanguini cōparādos homines fratrū istituisset haeredes. Flagitiosum si. q̄ frater eū silentio praeterierit in testamēto nō mediocre flagitium commisisse uidetur: sed multo grauior fuisse contumelia q̄ illi sordidos homines praetulerit.

praelegabaturq̨3 ei centies & quinquagies sestertiū multum ac diu inter assentientes indignationi suae amicos questus quod ad hastae iudicium attinuit cineres fratris quietos esse passus est: & erant ab eo instituti haeredes neq̨3 sanguini Rhegino pares neq̨3 proximi sed & alieni & humiles: ut non solum flagitiosum silentium: sed etiam praelatio contumeliosa uideri posset.

¶ Itē pompeius Rhegius uir regionis transalpinae. i. trāsalpes ortus: cū pteritus esset testamēto fratris & recitasset ad coarguendā. i. reprachēdendā & detestandā iniquitatē eius. s. fratris sui binas tabulas testamentoru3 suorū. i. q̄ ipse pompeius fecerat (nā uiri pſertim alienae nationis ne si intestati morerentur eorū bona fisco addicerentur: testamenta sua sani & incolumes faciebant & saepe innouabant) incisas in comitio. i. populi congregatione habita maxima frequentia utriusq̨3 ordinis. i. patricii & plebeii: i quibus. s. tabulis: frater. s. eius a quo praeteritus erat: erat scriptus haeres ex magna parte: & sestertiū centies & quadragies plegabatur. i. ante caeteros & legabatur: hoc est anteq̄ alii haeredes quicq̄ acciperent fratri centies & quadragies sestertiū habendū legarat (Est aūt sestertiū singularis numeri & acti casus. Eaq̨3 forma loquēdi ideo utitur author q̄ alia uti in eo uocabulo difficile sit. Nam centū & quadraginta sestertia minus latine licet satis grāmatice diceret: & centū & quadraginta sestertiū ut sit gti casus minus grāmatice dixisset q̄ neutra syncopen nō admittat) questus. i. cōquestus multū ac diu inter amicos assentientes indignationi suae. i. assentientes ipsum iustā habere indignationē in fratris ingratitudinē quod. i. quantū attinuit ad iudicium hastae. i. cētūuirale: passus est cineres fratris esse quietos. i. noluit oppugnare uoluntatē supremā iam defuncti & i. & tamen (unde eleganter utitur particula &) haeredes erant ab eo. s. fratre eius instituti: neq̨3 pares sanguini Rhegino. i. multo minus generosi q̄ Rhegini ipi essent: (Vnde nō assentior oliuerio legenti Pagano. i. rusticano) neq̨3 proximi sup. eius: sed &. i. simul alieni & humiles. i. abiecti uiri: ut non solum silentium sup. eius qui fratrem silentio pterierat: posset uideri flagitiosum. i. increpatione dignū: sed etiam praelatio. s. alienorum & humilium posset uideri contumeliosa.

¶ De testamentis praeter spe3. Ti. IX. Neque. s. im. aeque rata manserunt testamenta quae sequuntur q̄uis delictum in his grauius commissu3 fuisse uideretur.

De testamentis ad alios q̄ qui ea sperarant trāslatis. Ti. IX.

Neque foelicis impunitatis sed nescio an tetrioris haec delicti testamenta:

Ascen. ¶ Aeque. Paucis aditum munit ad narrationem de testamentis quae aliis q̄ qui ea sperauerant & meruerant obuenerunt: quae praefatio ideo perq̄ breuis est: q̄ fere non distinctus titulus: sed eiusdem tituli tertium sit membrum. Ordo est. Haec. s. quae p̄xime dicam (cum alibi haec demonstrare solebat praeterita aut saltem in manibus habita) sup. sunt aut fuerunt impunitatis. i. imunitatis a rescissione aeque felicis: ut. s. praedicta: quia rescissa non sunt: sed nescio an sup. fuerunt delicti tetrioris idest foedioris: cum maior fuerit impudentia in sequentium testamentorum conditoribus.

Quintus Ce. L. Lu. Qui. Cecilii testamentum fuit rescissione dignissimū q̄ uir ingratissimus duplici lucullu3 affecisset iniuria & q̄ cum testamento praeteriisset cui meritorum multitudine haereditatem debuerat & q̄ ludibrio quodammodo habuisset illum sibi futurum haeredem omnibus praedicando suos insuper annulos tanq̄ futurae haereditatis signum offerendo: at illum populus Romanus qua potuit poena ingratitudinis affixit: nam eius cadauer unco gutturi infixo ad gemonias scalas per ora uulgi protrahi iussit ut qualis meruerat exequias haberet: nam cum opes & dignitates omnes Luculli opera & liberalitate fuisset consecutus moriens deinde tanta ingratitudine usus ut illius oblitus alium sibi filium testamento adoptasset qua non fu

De Quinto Celio & Lucio Lucullo. Ca. DCCLXXVI.

Quintus Cecilius Lucii Luculli promptissimo studio maximaq̨3 liberalitate: & honestum dignitatis gradum & amplissimum patrimoniū consequutus: cum prae se semper tulisset unum illum sibi esse haeredem: moriens etiam annulos ei suos tradidisset Pomponium Atticum testamento adoptauit: omniumq̨3 bonorum reliquit haeredem. Sed fallacis: & insidiosi cadauer: populus Romanus ceruicibus reste circundatum per uiam traxit. Itaq̨3 nefarius: homo filium

quidem & hæredem habuit quem uoluit:funus autem & exequias quales meruit.

it pœna digniſſimus :Præ ſe tuliſſet oſtendiſſet: e uero tmeſis:nam interpoſita eſt ſemper.

¶Quitus Cæcilius cõſecutus prõptiſſimo ſtudio & maxima liberalitate Lucii Luculli: &.i.ſimul honeſtũ gradũ dignitatis:& ãpliſſimũ patrimoniũ.i.peculiũ & poſſeſſionem rerum:cum ſemper tuliſſet præ ſe i.geſtu & uultu & uerbis ac moribus ſignificaſſet illum.ſ.Lucullum:unum.i.ſolum eſſe ſibi hæredem:& moriens tradidiſſet etiam ei.ſ. Lucullo annulos ſuos:quibus ſignare contractus ſuos ſolebat:adoptauit teſtamento.i.in filiũ & hæredem aſſumpſit Põponiũ atticũ.& reliquit ſup.eũ hæredẽ omniũ bonorũ.ſ.ſuorũ.Sed populus Romanus traxit cadauer ſup. hominis fallacis & inſidioſi:circũdatũ ceruicibus.i.collo eius reſte.i.fune quo uiliſſima cadauera trahi ſolent: per uiam.ſ. publicam:uolens ſignificare occultũ fuiſſe furẽ.Itaq3.i.& ita homo neſarius habuit quidem filium.ſ.per adoptionem & hæredẽ:quẽ uoluit:quia Põponiũ Atticũ:aũt.i.ſed habuit funus & exequias quales meruit: hoc eſt ignominioſiſſimas.

De Tito Mario Vrinate.Ca.DCCLXXVII.

NEc ꝑ aliis dignus fuit Titus Marius Vrinas: qui ab īfimo militiæ loco beneficiis diui Augusti imperatoris ad ſummos caſtrenſes honores ꝑductus eorumq3 uberrimis quæſtibus locuples factus non ſolum cæteris uitæ temporibus ei ſe fortunas ſuas relinquere:a quo acceperat prędicauit:ſed etiã pridie q̃ expiraret idem illud ipſi auguſto dixit:cum interim ne nomen quidẽ eius tabulis teſtamẽti adiecerit.

NEq3 aliis dignus.Qui pari crimine tenetur dignus pari pœna cenſetur T.igitur Marius Vrinas cũ nõ alia ſit ingratitudine uſus erga diuũ Auguſtũ q̃ Cecilius erga Lucullũ eaſdẽ exequias meruiſſe uidetur quas Cecilius habuit.Locupletatus enim & ad militiæ ſũmos honores Auguſti beneficio prouectus Auguſtũ tanq̃ alterũ parentẽ ſibi futurũ hæredẽ ꝑdicabat morbo quoq3 implicitus pridie q̃ expiraret illud idẽ affirmauit Auguſto:moriens tñ nullã Auguſti mentionẽ fecit in teſtamento Vrinas patrium nomen ut arpinas ſuſſenas aliaq3 multa.

¶Neq3 Titus Marius Vrinas fuit dignus aliis ſup.exequiis:q̃uis alias forte habuerit:qui perductus beneficiis diui auguſti imperatoris ab imfimo loco militiæ.i.militis gregarii ad ſumos honores caſtrenſes.i.quæ in caſtris contingere poterant:& factus locuples.i.diues uberrimis q̃ſtibus.i.lucris eorum.ſ.honorum caſtrenſium:non ſolum prædicauit cæteris temporibus uitæ ſuæ ſe relinquere fortunas ſuas ſup.ei uidelicet Auguſto a quo acceperat:ſed etiam dixit illud idem ipſi Auguſto pridie q̃ expiraret:cum interim.i.nihilominus ne quidem.i.non ſaltem adiecit tabulis teſti nomẽ eius.ſ.Auguſti.

De Lucio Valerio. Ca.DCCLXXVIII.

LVcius autem Valerius cui cognomem Heptachordo fuit:togatum hoſtem Cornelium balbum expertus utpote opera eius & cõſilio compluribus priuatis litibus uexatus ad ultimumq3 ſubiecto accuſatore capitali crimine accuſatus:pręteritis aduocatis & patronis ſuis ſolum hęredem reliquit.Nimium conſternatio animum eius tranſuerſũ egit.Amauit enim ſordes ſuas & dilexit pericula & damnationem uotis expetiuit:auctorem harum rerum beniuolentia:ꝓpulſatorem odio inſecutus.

LVcius autem Va.Hic ſine dubio uim morbi ad inſaniam proxime acceſſerat qui mentis conſternatione agitatus Cornelium bubulum hoſtem ſibi perpetuũ a quo fuerat ſæpius i dignitate oppugnatus in uitæ diſcrimen adductus moriẽs ſibi ſolũ reliquit hæredẽ amicis cognatis patronis & aduocatis omnibus ꝑtermiſſis : quid aliud de hoc homine iudicandum eſt niſi ſũma inſania & furore fuiſſe agitatum quo tẽpore teſtamentum condidit qui amaſſe inimicũ odiſſe ſuos uiſus eſt.Heptachordo: græcum eſt habens in facie ſeptem poros.Togatum ac ſi diceret forenſem.Suas ſordes ĩfamiam ignominiam & crimina ſua.Dãnationem uotis expetiuit:uiſus eſt optaſſe dãnationem quam ope amicorum ſubterfugerat.Propulſatorem defenſorem & patronũ.

¶Lucius aũt Valerius cui Heptachordo.i.ſeptẽ chordarũ cognomẽ fuit:expertus Corneliũ Balbũ hoſtẽ togatũ.i.in toga hoc eſt urbe uerſatũ:utpote uexatus opera & cõſilio eius cõpluribus litibus priuatis:& accuſatus ad ultimũ.i. tãdem crimine capitali:& hoc accuſatore ſubiecto.i.clãculũ immiſſo:reliquit ſup.eũ ſolũ hæredẽ & hoc aduocatis & patronis ſuis ꝑteritis.Nimirũ.i.haud dubie id ita egit:q̃a cõſternatio.i.iudicii & rõnis perturbatio egit.i.impulit aĩm eius trãſuerſum.i.extra rectã uiã æq̃tatis & honeſti.Enĩ pro q̃a:ipſe Lucius amauit ſordes ſuas.i.turpitudinẽ uitæ ac auaritiã: & dilexit pericula (Sed q̃ amat periculũ peribit i illo) & expetiuit uotis dãnationẽ:hæc aũt ad increpationẽ dixit author non q̃ ita eſſe ſignificare uelit.'nam ſi ita fuiſſet fruſtra aduocatos & patronos ſibi quæſiuiſſet ſed q̃ ueriſimile ſit ex effectu eius eum expetiuiſſe condemnationem utpote) inſecutus authorem harum rerum uidelicet Balbum beniuolentia: & propulſatorem.ut aduocatos & patronos odio:quia eos præteriit in teſtamento ſuo.

De Tito Barrulo. Ca.DCCLXXIX.

TItus Barrulus lentulo ſpinteri cuius amãtiſſimum animum:liberaliſſimãq3 ſenſerat amici

TItus Barrulus lentu. eadem ſpei deluſione:fruſtratus eſt lentulus ſpinter qui cum Barrulum ſumma beniuolentia & ꝑcipua liberalitate dum uixit per

petuo fuisset complexus merito sperauit se illius futurū haeredē cui Barrulus insuper annulos suos decedens perinde ac unico haeredi tradiderat & in testamento nulla eius mētio facta eiusmodi homines ueluti iocabūdi uita excedere uidebātur. Spinteri: cognomē est. Quātū illo momēto. Inuehit in hunc testatorē ingratū Valerius cū dicat suae ingratitudinis cōsciencia graues dedisse poenas i ipso mortis articulo cum ante oculos fallaciam suā & ingratitudinē sibi positā uideat q̄ nec a superis probari nec ab inferis laudari ullo mō possit: eius igitur spiritus fallax & ingratus supplicio afficiat necesse ē. Conscientia: nullū homini tormentū q̄ conscientia maius. Ci.te tuorū scelerū conscientia torquet. Itē alibi in para. qui cum cupiditas dominatus excessit & alius ē dn̄s exortus peccatorū conscientia timor q̄ est illa misera q̄ dura seruitus: Iuuena. Et tacita sudāt praecordia culpa. Item alibi. Neq; enim consistere mentē crimina saeua sinunt. Persius: & intus palleat infoelix. Magnas uires habet conscientia. Superis diis caelestibus quos relinquebat. Inferis: ad quos accedebat.

ciam: decedens suos annulos perinde atq; unico haeredi tradidit: quem nulla ex parte haeredem relinquebat. Quātum illo momento temporis conscientia: si modo uires quas habere creditur possidet: a teterrimo homine supplicium exegit? inter ipsam enim fallacis & ingratae culpae cogitationem spiritum posuit quasi tortore aliquo mentem eius interius cruciante: q̄ animaduertebat ex uita ad mortem transitum suum: & superis diis inuisum esse & inferis detestabilem futurum.

¶ Titus Barrulus decedens idest moriens tradidit Lentulo Spinteri (cuius senserat animum amantissimum.s.sui: & amicitiam liberalissimam) annulos suos perinde atq; idest tanq̄ unico haeredi: quem ex nulla parte relinquebat haeredem. Quantum.i.o quantum supplicium cōsciētia exegit a teterrimo homine scilicet Barrulo: illo momento temporis.s.quo decessit: si modo idest dūmodo uerum sit q̄ conscientia possidet uires quas creditur habere. (Certum est autem nobis eam uires suas possidere: quia uermis damnatorum non extinguetur) Enim pro quia: ipse posuit idest deposuit spiritum scilicet uitalem aut animam ipsam: inter cogitationem culpae fallacis & ingratae idest commisse per fallaciam & ingratitudinem: quasi aliquo tortore idest carnifice cruciante mentem eius interius: q̄ idest quia animaduertebat transitum suum ex uita ad mortem & idest simul: esse inuisum diis: superis: ia quorum tutela erat dum uiueret: & futurum detestabilem inferis scilicet diis.

De Marco Popilio. Ca.DCCLXXX.

Marcus uero Popilius. Non alio profecto ludibrio delusus est oppius Gallus a Mar. Popilio q̄ oēs quorū supra meminimus. nam Popilius ex omnibus qui sibi morienti assidebant hunc unum hilari uultu semper aspexit: benignissimis uerbis appellauit: arcte complexus & osculatus annulos quasi futurae haereditatis testes ei tradidit: & postmodum illum testamēto praeteriuit. Oppius uero ubi se factū ex haeredem esse cognouit: annulos non haereditatis sed contumeliae summiq; ludibrii testes ueris haeredibus diligentissime restituit. Ne quid ex ea haereditate. Iocatur Valerius cum dicat ut omnia consequeretur ex ea haereditate quam non erat habiturus. In locellum: in loculum ac si diceret in crumenam diminutiuum a loco loculus: inde locellus. Iuue. neq; enim loculis comitantibus itur ad casum tabulae posita: sed luditur arca. Plenum contumeliae: ludibrium: nihil aliud fuit illi annulos tradere: nisi eum ludificare & afficere contumelia. Exhaeres: haereditatis expers. Quid hoc loco inhonestius: Damnat more suo Valerius huius nominis ludificationem cum dicat Popilius qui pauloante curiam reliquerat in supremo suae uitae die iura amicitiae scurrili obscoenitate polluere nō dubitauit cū intelligeret se paulopost uitae fructibus cariturum. Inhonestius: turpius propter ingratitudinē quā plane moriēs declarauit. Intēpestiuius magis ꝑter tp̄s: nam tem

Marcus uero Popilius senatorii ordinis Oppium Gallum ab ineunte aetate familiarissimū sibi moriens pro uetusto iure amicitiae & uultu benigno respexit & uerbis magnum prae se amorem ferentibus prosecutus est: unum etiam de multis q assidebant ultimo complexu & osculo dignum iudicauit: superq; annulos quoq; suos ei tradidit: uidelicet ne qd ex ea haereditate quam nō erat aditurus amitteret. Quos oppius uir diligens sed morientis amici plenum contumeliae ludibrium in locellum depositos & a praesentibus assignatos diligentissime haeredibus illius exhaeres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius: aut quid intempestiuius? Senator populi Romani curia egressus: homo uitae fructibus continuo cariturus sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis & spiritu supremos anhelitus reddente: scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

¶ Marcus uero Popilius sup.uir: ordinis senatorii moriens & i. simul respexit uultu benigno: & prosecutus est.i. affatus uerbis p̄se ferentibus .i. indicantibus magnum amorem: Oppium Gallum familiarissimum sibi ab ineuntae aetate idest a primordiis uitae: respexit dico sic: pro uetusto iu

re amicitiae etiam iudicauit unū.i.solū Oppidum dignum ultimo cōplexu & osculo de multis qui assidebant.s.morienti. Superq3 .i. insuper tradidit quoq3 ei annulos suos: uidelicet ne amitteret quid.i.aliquid ex ea haereditate quā non erat aditurus: qa in annulis erāt signeta ut dicunt: & ita oia obsignabant illis quibus traditi essent. Quos.s.annulos Oppius uir diligens: sed Ludibriu amici morientis plenū contumeliae reddit haeredibus pos illud quo mortis instantis terrore pertur bari debuerat lusus non appetebat. Scurrili lusu ioculario lusu obscoena ludificatione turpiloquio a scurra dictus est. nam scurra dicitur quasi sequens curiā uidelicet meretricē. illius.i.quos ille haeredes instituerat: existens ipse exhaeres.i.expers haereditatis (Quo loco nō uere dicatur exhaeredatus cū nunq̄ fuerit haeres nisi sola spe) reddidit dico depositos in locellum.i.sacculū: galli bursam uocant & assignatos diligentissime a praesentibus.s.testibus: ne arguatur non reddidisse. Quid inhonestius aut quid intempestiuius.i.minus suo tēpore factum hoc loco.i.exemplo huius loci.q.d.nihil. Quia Senator populi Romani.s.popilius egressus.s.paulo ante curiae & homo cariturus.i.talis qui carere debebat: continuo fructibus.i.dulcedine & usu uitae (Sunt qui legant fluctibus & respiciant ad incertitudinē praesentis uitae: sed quia uerbū careo de re amata fere dicitur: & plus facit ad sniam q̄ iā cariturus erat fructibus.i.usu uitae: & ita debebat ea bene uti: cū amplius nō sit illi tēps futurū: quocirca etiā recte nihil intempestiuius dixit q̄ in articulo mortis scurrili lusui uacare: legā libentius neq3 tū solus: fructibus) oculis sup.eius pressis.i.oppressis & grauatis morte: & spiritu.i.anima reddente supremos anhelitus: desumpsit.i.ex propria petulantia & malitia animi sumpsit sibi sanctissima iura familiaritatis sugillanda.i.ad irrisionē deformanda: lusu scurrili.i. scurra nō senatore digno.

Valerii maximi liber octauus:

Infames rei quibus de causis aut damnati: aut absoluti sunt. Cap.I.

Nunc quoq3 ut aequiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur: recordemur in inuidia laborantes quibus de causis aut absoluti sunt aut damnati.

¶Nunc quoq3 &c. Quasi continuato orationis filo a damnatis & excussis praeter spem: haereditate: transit ad absolutos ac damnatos praeter spē conciliens in praefatione sibi beniuolentiam auditoris ex lectionis commoditate ac dicens. Nunc quoq3 recordemur quibus de causis laborantes in inuidia sunt aut absoluti aut damnati: ut motus ancipites idest dubii euentus iudiciorum tollerentur scilicet a nobis aut a lectoribus sic admonitis: animo aequiore q̄ si non sint aliorum exemplis quodāmodo confirmati.

De Marco Horatio. Ca.DCCLXXXI.

Marcus Horatius interfectae sororis crimine a Tullo rege damnatus ad populum prouocato iudicio absolutus est: quorum alterum atrocitas necis mouit: alterum causa flexit: quia immaturū uirginis amorem seuere magisq̄ impie punitum existimabat. Itaq3 forti punitione liberata fratris dextera tantum cōsanguineo q̄ū hostili cruore gloriae haurire potuit. Acrem se tunc pudicitiae custodem: populus Romanus: postea plus iusto placidum iudicem praestitit.

¶Marcus Horatius qui Curiatios interemerat damnatus a. Tullo rege crimine sororis interfectae: eo q̄ casum sponsi sui iniquius ferret: absolutus est.s.intercessione paterna: & hoc iudico prouocato ad populum. Quorum alterum.s.regem atrocitas necis.s.sororis mouit.s.ad damnandum eum: & causa flexit alterum idest populum absoluentem eum: quia populus existimabat amorem uirginis immaturum: quia in sponsum nondum maritū: punitum magis seuere q̄ impie. Itaq3.i.& ita: dextera fratris liberata idest fratre ipso liberato forti punitione: hoc est tali quam meruerat: potuit haurire tantum gloriae: sup.ex cruore consanguineo quantum ex cruore hostili: quia non minus gloriosum fuit ob uirtutem a tali cri

Incipit Liber Octauus.

¶Infames rei quibus de causis aut damnati aut absoluti sunt. Ca.I.

Nunc quoq3 ut aequiore aio Octauus liber qui militiarum & uanarū rerum exempla continet memoratu digna. primum autem eorū est qui infames uel absoluti uel dānati fuerūt: & quibus ex causis id factū sit praeter oium opinionem hoc aūt ideo facit ut inuidia laborātes si dānati fuerint memores id aliis quoq3 contigisse dānationem suā aequiori aio ferant. Ancipites motus: Dubios euētus: nā semper incertus & dubius ē euentus litis & belli. Inuidia laborantes q aliis inuisi sunt & odio habent.

Marcus Horatius: Haec historia in ca. de seueritate dicta est. constat āt Horatiū a duūuiris lege perduellionis dānatū: & auctore Tullo rege benigno legis interpraete facta prouocatione ad populū ab eo fuisse absolutū: sed est historia tota repetenda. Ad populum prouo.su. Quia lex erat horrendi criminis duumuiri perduellionem iudicent: si a duumuiris prouocarit prouocatione certato si uincent caput obnubito infodici arbori reste suspēdito uerberato uel intra pomerium uel extra pomerium hac igitur lege damnatus Horatius prouocauit ad populum moti homines in eo iudicio maxime publio Horatio patre proclamante se filiam iure caesam iudicare atq3 ipso filio parem animum in omni periculo gerente absoluerunt & misericordia patris cōmoti sed magis admiratione uirtutis q̄ iure causae. Forti punitione: quam meruerat ex caede sororis. Tantum consanguineo. Non minus gloriae ex caede sororis q̄ ex curiatiorum uictoria consequi potuit. ¶Acrem se tunc pudicitiae custodem. In absoluendo inquit Horatio populus quanti facienda esset pudicitia declarauit: sed in galbae iudicio quod sequitur mitem se iudicem plus aequo praebuisse uidet. Pudicitiae custodem: quia iure caesam Horatiā iudicauit: quae ipudica uideri poterat: cu3

immaturũ sponsi amorem tantopere lugeret ut fratrum & patriae obliuisceretur. Plus iu sto.s.in iudicio Galbae.

CVm a Libõe tribunoplaeb. Sergius Galba praetor in Hispania summa perfidia usus est in Lusitanos: nam triũ ciuitatũ quas oppugnabat: conuacato populo tanq̃ de cõmodis eius acturus octo milia in qbus flos iuuentutis consistebat electa & armis exuta partim trucidauit partiq; uendidit: quum illis publicã fidem dedisset: qua fraeti uenerant in eius potestatẽ: nã Lusitani Sertorianas partes secuti fuerant: aduersus quos missus fuit hic Sergius Galba: qui uiolata publica fide maximã barbarorũ cladem magnitudine criminis superauit reus igitur factus a Libõe tribunoplaebis die dicta uenit in iudiciũ: ubi quũ a tribuno perfidia dãnaretur: eiusq; dãnationẽ Cato quũ nonagenarius esset uehementi oratiõe iuuaret: reũ se manifeste cõfessus est: nihil enĩ ꝓ se recusans: quippe supplicio se dignum iudicans o.nissa sui cã paruulos eius filios & nepotem multis cũ lachrymis populo cõmendabat: quae res adeo cõmouit omnes: ut ꝑter opinionẽ absolueretur: qui omniũ cõsensu periturus esse uidebatur. De hoc Galba Quintilianus de institutione oratoria lib.ii. Sergium inquit Galbã miseratiõe sola qua non suos modo liberos paruulos in concionem perduxerat: sed Gali etiam Sulpitii filium suis ipse manibus circũtulerat elapsum esse cum aliorum monumentis: tum Catõis oratione testatum Cic.li.i. de oratore. Idem Qu. Sergium Galbã quẽ hominẽ ꝓbe meminisse se aiebat: pergrauiter reprachendere solebat q̃ is L. Scribonio quaestionem i cũ fere ite populi misericordiam concitasset: cũ M. cato Galbae grauissimus atq; acerb9 inimicus aspere apud populum Romanum uehementer esset locutus: quam orationem in originibus suis exposuit. Reprachendebat igitur Galbã Rutilius: q̃ is. C. Sulpitii Galli propinqui sui. Qui pupillum filium ipse pene in humeros suos extulisset: qui patris clarissimi: & recordatione: & memoria fletum populo moueret: & duos filios suos paruos tutelae populi cõmendasset: ac se tã q̃ in promptu testamentum faceret sine libra atq; tabulis populum Ro. tutorem instituere dixisset illorum orbitati. Itaq; cum inuidia & odio populi cum galba praemeretur hisq; cum tragoediis liberatum ferebat. Quod item apud Catonem scriptum esse uideo nisi pueris & lachrymis usus esset poenas eum daturum fuisse. Haec Rutilius ualde uituperabat: & huic humilitati dicebat: uel exilium fuisse: uel mortem anteponendam. Lusitania pars est Hispaniae quae nunc ut quidã uolunt Portusgalliae dicitur. In origine retulit in libro qui inscribitur de originibus. Mitigata concione: mitigato populo: nam tria significat: populum orationem & locum. Illam quaestionem: inquisitionẽ & causã texit misericordia nõ aeq̃tas.

mine absolutum euasisse: q̃ hostes prostrauisse. Faciens autẽ parasceuen ad sequẽs exẽplũ addit. Populus romanus ꝓstitit. i. exhibuit tunc se custodẽ pudicitiae acrẽ: q̃a uirginẽ iuste caesam censuit: eo q̃ imature sponsum impatientius amasset: & sup. praestitit. se postea iudicem placidum plus iusto idest q̃ iustum fuit.

De Sergio Galba. Ca. DCCLXXXII.

CVm a Libone tribunoplaebis Sergius Galba pro rostris uehementer increparetur: q̃ Lusitanorum magnam manum interposita fide praetor in Hispania interemisset: actioniq; tribunitiae. M. Cato ultimę senectutis oratione sua quam in origione retulit subscriberet: reus pro se iam nihil recusans paruulos liberos suos & galli sanguine coniunctum filium flens commendare coepit: eoq; facto mitigata concione qui omnium consensu periturus erat pene nullum triste suffragium habuit. Misericordia ergo illam quaestionẽ non aequitas texit: quoniam quę innocentiae tribui nequiuerat absolutio respectui piorum puerorum data est.

¶ Cũ Sergius Galba increparet̃ uehementer a Libone tribunoplaebis ꝓ rostris. i. ante rostra unde ad populũ sermo fieri solebat: q̃ ipse Galba ꝑtor. cũ esset ꝑtor in hispania interemisset magnã manũ. i. multitudinẽ bellicam: Lusitanorũ fide interposita. i. quos in deditionẽ receperat: data fide de salute eorũ: & Marcus Cato ultimae senectutis subscriberet. i. astipularetur & assensum ꝑberet actioni tribunitiae. i. ipsius tribuni in Galbã: oratione sua: quã retulit. i. scriptũ reliquit in origine. i. in opere qd̃ scripsit de origie rerũ Italicarũ: reus. s. Galba iã nihil. i. nullũ genus supplicii recusans pro se: flens coepit cõmendare. s. populo paruulos suos: & filium Galli. s. Sulpitii: coniunctum. s. sibi sanguine: quia nepotem suum: & concione mitigata eo facto. i. tanta humiliatiõe Galbe. s. Galba: qui periturus erat consensu omnium: nullum. i. non ullum: non habuit pene ullum suffragiũ i. uotum populi: triste. i. faciens contra se. Ergo misericordia non aequitas texit illam quaestionem. i. actionem per inquisitionem quoniam absolutio quae nequiuerat tribui innocentiae data est respectui piorum puerorum. Inique tamen data uidetur. Nam misericorditer agendo cum pueris: impie actum est cum lusitanis tam impie trucidatis: praesertim cum liberos eius alia uia iuuare poterant.

COnsentaneum quod sequitur. Aulus Gabinius: in maximo ardore infamiae fuit: corrupto uidelicet exercitu uel uerius uendito: Ariobarzãi quo Ptolemaeum reduxerat in regnũ ut supra dictũ est: sed potius pecuniarũ repetundarum hoc loco: de maiestate cuius cũ Lẽtulus Flaminii filius postulauerat absolutus est: ut ait Cicero ad Atticum: & paulo post est omni

De. A. gabinio. Ca. DCCLXXXIII.

COnsentaneum quod sequitur. A. Gabinius in maximo infamiae suae ardore suffragiis populi. C. memmio accusatore subiectus abruptae esse spei uidebatur: quoniam & accusatio partes suas plene exhibebat & defensionis praesidia inualida

fide nitebantur:& qui iudicabant ira præcipiti pœnam hominis cupide expectabant.Igitur lictor carcer & supplicium ante oculos obseruabantur:cum interim omnia ista propiciæ fortunę interuentu depulsa sunt:filius nam q; gabinii Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmii supplex prostrauit inde aliquod fomentum procellæ petens unde totus impetus tempestatis eruperat. Quem truci uultu a se uictor insolens repulsum excussoq; ex manu annulo humi iacere aliquandiu passus est: quod spectaculum fecit ut Lælius tribunus plebis approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet.ac documẽtum daretur:neq; secundarum rerum prouentu insolenter abuti:neq; aduersis propere debilitari oportere.Idq; proximo exemplo æque patet.

¶ Consentaneum:idest conforme superiori est quod sequitur.Aulus gabinius subiectus suffragiis.i.uocibus ad libitũ dandis.populi.s.Romani in maximo ardore infamiæ suæ.i.cũ ad infamiã eius ardẽtissime pcederet: Caio Mẽmio accusatore:uidebatur esse spei abruptæ.i.destitutæ:quoniã & accusatio exhibebat plene partes suas.i.debitũ suũ.& præsidia defensionis:nitebant.i.fulciebãtur fide inualida:& sup.ii qui iudicabant expectabant cupide pœnam.i.punitionẽ hominis.s.de quo loqmur:hoc ẽ Gabinii:ira pcipiti.i.uehementi & subito agens.Igit lictor.i.minister publicus:& carcer & suppliciũ:obuersabãtur.i.occurrebant ante oculos.s.Gabinii:cũ interim oia ista.s.lictor:carcer:suppliciũ (quod quidã non habẽt: sed qa de tribus dicimus omne:habendũ puto) depulsa sint interuentu fortunæ propitiæ.Filius nãq; Gabinii Sisenna.s.noie:impulsu consternationis.i.ex ipetu mẽtis consternatæ de patris periculo:prostrauit se ad pedes Mẽmii.s.accusatoris supplex.i.se ad genua eius plicans:petens aliquod fomentum.i.sustentamentum procellæ.i.contra turbationem illam (Cum fomentũ sit quo res fouetur:& non uidetur uelle procellaz fouere:obscura cẽsetur locutio:nam aptius quadraret sopimentum aut refocillamentum aut sedamentum procellæ:nisi sit fomentum.i.sustentamentum salutis paternæ:procellæ.i.contra procellam) petens dico inde.i.ab eo uidelicet Mẽmio:unde totus impetus tempestatis.i.uexationis paternæ eruperat:quẽ s.filium uictor insolens.i.imoderate uictoriam suam ferens Mẽmius passus est repulsum a se uultu truci.i.truculẽto iacere humi aliquãdiu:& hoc annulo excusso ex manu (dubium est an ex manu uictoris:dum sic filium repelleret:an ex manu filii:sed quia addidit statim post repulsum uidetur de filii annulo loqui:cum tamen uero similius sit accusatorẽ q̃ supplicem annulis ornatum:unde Iuuenalis ostendit etiam conductis annulis ut pluris agerent sua tempestate egisse dicens.conducta paulus agebat Sardonyce &c.quocirca malim de accusatoris annulo intelligere) Quod spectaculum.s.tam miserabile:fecit ut Lælius tribunus pl.iuberet Gabinium dimitti .i. absolui:cunctis.s.Romanis qui aderant approbantibus.s. iussa Lælii:ac sup.fecit:ut sup.exemplum daretur neq; oportere.i.decere.s. quẽ q̃ abuti insolenter.i.superbe prouentu rerum secundarum :neq; debilitari propere idest festinanter aduersis sup.rebus.Idq;:& id:patet æque idest æqualiter exemplo proximo.

no graui fama hoc iudiciũ ut uideatur reliqs iudiciis periturus:reliqs iudicius dixit uidelicet de ambitu cuius cũ Publiũ Sylla reum fecit in petitiõe cõsulatus & reperẽdarũ de qbus nõdũ postulatus erat:hoc in prætura Syriæ factũ itelligamus.Nã de Syriis ẽ senatus datus frequens :ut idẽ Cice.aut frequentes quasi Syriaci publicani uehemẽter uexatus Gabinius exagitaretur tñ a Domitio publicani:q cũ essent cũ equis psecuti. De Gabinio idẽ Cicero ita senlit in senatu quũ de prouinciis cõsu.diceret Syriã ipse consu. ut Piso Macedoniam occuparat in qua eius interfuit huiusmodi ut rex Ariobarzanes ipsum ad cædẽ faciendam conduceret aduẽiens in Syriam equitatum amitteret: cohortes postea conductæ sunt publicanos p rope in seruitutem iudæis & Syriis traderet:nam ius publicanis non dixit:pactiones sine iniuria factas rescidit:custodias sustulit : uectigales multos ac stipendiarios liberauit :quo in oppido ipse esset:aut quo ueniret publicanũ aut publicani seruum esse uetuit Gabinius in Syria diutius est Semiramis illa retinẽda inquit cuius inter prouinciã eiusmodi: ut rex Ariobarzanes consulem nostrum ad cædem faciendã tanq̃ aliquem Thracẽ conduceret:deinde aductus in Syriam primum equitatus habuit interitũ:postea confecissæ sunt optimæ cohortes.Igitur in Syria imperatore illo nihil aliud uidelicet actum ẽ nisi pactiones pecuniarum cum tyrãnis decisiones:direptiones:latrocinia:cædes.cũ palam po.ro.imperator instructo exercitu dexterã tendens non ad laudem milites hortaretur: sed omnia sibi empta & emenda esse clamaret infamiæ ardore.Magna illi infamia orta est:q prouinciam syriã expilasset.unde Ci. An in syria inquit diutius est Semiramis illa retinenda.Abruptæ spei fractæ & debilitatæ spei:neq; enim spes ulla sibi subesse uidebatur.Inualida fide infirma fide:quia nulla fides eius defensoribus dabatur : iudices præterea uehementer irati cupiebant eius damnationem.Cõsternationis ipulsu. Quia ubi uidit patrem damnatum iri sic mente cõsternatus est:ut amens propemodum uideretur.Aliquod fomentum procellæ.Translatio sumpta a tempestate : unde totus impetus.Quia ipse actionem istam susceperat . Gabinii uitam in discrimen adduxerat. Eruperat:quasi cum impetu exierat.Et documẽtum daretur.Exemplum inquit statuit Lælius nequis se nimium secundis extollat:ne ue aduersis deprimat : nam ut inquit Seneca nemo confidat nimium secũdis:nemo desperet meliora lapsis.

De Apio Claudio.Cap.DCCLXXXIIII.

APius Claudius nescio religionis maior an patriæ iniuria:siqdẽ illius uetustissimũ morẽ neglexit:huius pulcherrimã classem amisit;ifesto

¶ APpius Claudius.Liui.Claudius pulcher cõsul ingt:qui contra auspicia psectus iussit imergi pullos qui cibari nolebant: infeliciter aduersus Cartha

Valerius maximus.

gitanis es classe pugnauit: & reuocatus a senatu iussusq3 dictatorē dicere. C. Glauciā: dixit sordis ultimæ hominē qui coactus abdicare se magistratu postea ludos prætextatus spectauit. Suetoni9 i uita Tiberii Claudii. Claudius inquit pulcher apud Siciliā nō pascentibus nō auspicato pullis ac per cōtēptum religionis mari demersis quasi ut biberent quādo esse nollēt plīū nauale initt: superatusq3 cū dictatorē dicere a senatu iuberet: uelut iterū illudēs discrimini publico Glauciā uiatorē suū dixit. Ualerius aliter sentire uidetur: nō ab hoste superatam fuisse classem Claudio iperatore: sed ꝓpter cōtemptaz religionē spretis. s. auspiciis: tēpestate amissaz: itaq3 quū ei dies dicta eēt ad populū qui religionem cū maxima populi Romani clade spreuisset: & in eo eēt ut dānaretur: subita e coelo demissa tēpestas dānationē illā excussit: & Appiū liberauit. Maior an iniuria religiōis q̄ ꝯtra omina nauigauit. Uetustissimū morē. Maiores eni (ut supra dictū est) nihil gerebant: nisi prius captatis auspiciis. Obiectus. ordo est. Apius Claudius i festo populo obiectus nescio maiore iniuria religionis an patriæ. Tutus fuit: Imber enim diuersuz egit populū: ita ut a dānatione illa amoueretur. Diis iterpellantibus diis prohibētibus.

Eodem auxilii gñe. Tutia Uestalis uirgo falso crimie icesti suspecta eodē auxilii genere emersit: quo superius Appius. Nā cū suæ sinceritatis conscia foret nouo auxilii genere salutē suā tutata ē: sūpto eni cribro deā Uestā ꝓpalā precata ē: ut sibi liceret haurire ex Tyberi aquam: & eandē ad sacros ignes ꝓferre si sibi pudicitia cōstaret: quod ēt factū est: Nā ut inqt Vicētinus poeta: Tutia casta fuit sed nō ē credita: nāq3 Hoc simul accēsit palmas ad sydera tollēs Dixit diua audi iā tibi casta negor. Si rea suz populo me nūc spectāte ministra: Signa ꝗbus noscar si tibi casta fui. Dixit & arrepto Tyberino in littore cribro. Ipsa manu purā fluminis hausit aquā. Quā simul immotā nullo ne foramine lapsam. Pertulit ad sanctos uirginitate focos &c. q̄ sequuntur. Temere sine rōne q̄a nulla erat ratio uel cā cur aqua p rimas cribri nō flueret. Ipsa rerū natura Aquæ natura liquida est: & p tenuissimas rimas defluens: quod in uoto Tutiæ minime factum est.

populo obiectus cum effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur: subito coorti imbris beneficio tutus fuit a damnatione. discussa enim quæstione aliā uelut diis interpellantibus de integro instaurari non placuit. Itaq3 cui maritima tempestas causę dictionem contraxerat: cælestis salutem attulit.

Appius Claudius nescio an sup. existens maior iniuria religionis an patriæ: siquidē ipse neglexit uetustissimū morē: illius. s. religionis (q̄ erat i auspiciis captandis & ominibus obseruandis & id genus miseris superstitionibus: ipse autē cōtra omina nauigauerat) & amisit pulcherrimam classem huius. s. reip. obiectus. s. ab accusatore populo infesto: cū crederetur nullo modo effugere pœnā debitam fuit tutus. i. protectus a dānatione: beneficio imbris coorti subito. i. ex improuiso. Enim pro quia: q̄stione. i. disceptatione de causa eius: discussa. i. interrupta semel: non placuit. s. populo: aliā sup. q̄stionem instaurari. i. instar prioris fieri de integro: uelut diis interpellantibus id est perinde acsi dii iterpellassent & impediuissent eius causæ p orationem. Itaq3 cui. s. Appio tempestas maritima. i. in mari orta: contraxerat dictionē causæ. i. necessitatē purgandi se in iudicio. Et sup. tempestas cœlestis. i. aerea: hoc est imber de celo ortus attulit salutem idest euasionē damnationis.

De Tutia uirgine Uestali.
Capitu. DCCLXXXV.

Eodem auxilii genere Tutiæ uirginis Uestalis incesti criminis reæ: castitas infamiæ nube obscurata emersit: Quæ conscia certæ sinceritatis suæ spem salutis ancipiti argumento petere ausa est: arrepto enim cribro Uesta inquit. si sacris tuis castas semper admoui manus: effice ut hoc hauriā ex Tyberi aquam: & in ædem tuam perferam. Audacter & temere iactatis uotis sacerdoti rerum ipsa natura cessit.

Eodē &c. Castitas Tutiæ uirginis Uestalis reæ. i. accusatæ criminis incesti obscurata nube infamiæ: emersit. s. de ꝓfundo malorū eodē genere auxilii. s. cælestis: nō tñ p pluuiā: sed p aquā Tyberinam. Quæ. s. Tutia cōscia certæ sinceritatis. i. integritatis suæ: aut sinceritatis. i. puritatis (unde notū est cōsciū ēt de bono dici: ut & mens sibi cōscia recti) ausa ē petere spē salutis argumento. i. approbatiōe ancipiti. i. dubii euētus (sed mirabilis fidei: ut merito erubescamus q tā modicæ fidei sæpe inuenimur. Uerū q̄stio oriri posset qua ui sequēs miraculū cōtigerit: an diuina q̄ castitatis amatrix: ēt gētili mercedē castæ uitæ repēdere uoluerit: an diabolica id ob alia aut aliorꝫ peccata potēte: ut insolita supstitione diutius detineret. Nā potuit uis illa occulta aquā intra cribrū imotā cōtinere: q̄ nouit semen uirile ad generationē trāsferre) Enim p qa: cribo. i. instrumento illo crebris foraminibus puio: arrepto. s. in manus: inquit o Uesta si ego admoui semper sacris tuis manus castas: effice ut hauriam hoc. s. cribro aquā ex Tyberi qui romam ꝑterlabitur fluuius: & ꝑferā in ædē. i. phanū tuū. Uotis iactatis. i. iactanter emissis audacter & temere: ipsa natura rerūz quæ fecit aquam liquidam: cessit sacerdoti: quia ad uota illius aqua in cribro mansit.

Item Lucius Piso. Lucius Piso accusatus iniuriarū contra socios Macedoniam Pisō consul occupauerat in qua: ita se gessit: ut exercitum amitte-

De Lucio Pisone. Ca. DCCLXXXVI.

Itē. L. Piso a. L. Claudio pulchro accusatus q graues & itolerabiles iniurias sociis intulisset:

haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio uitauit:nãq; per ipsum tempus quo tristes de eo sententiæ ferebãtur: repentina uis nimbi incidit:cũq; prostratus humi pedes iudicum oscularetur:os suum cœno repleuit:quod conspectum totam quæstionem a seueritate ad clæmentiam & mansuetudinem transtulit:quia satis eum iam graues pœnas sociis dedisse arbitrati sunt:huc deductũ necessitatis ut abiicere se tã suppliciter aut attollere tã deformiter cogeretur. Subnectam duos accusatorũ suorum culpa absolutos.

ret:barbari infesta omnia redderent :ac eos sibi ingentem pecuniam pendere cogeret. Vectigal ac portorium Dirachinorum in quæstum suum uerteret:bizantiorum urbem hostilem in modum uexaret:nobilissimas etiã uirgines phama erat se in puteos abiecisse: & morte uoluntaria necessariam turpitudinem depulisse. Dubiæ ruinæ metum. Timebat enim quorsum tenderet populi iudiciũ. Nimbi: Nimbus dicitũ uentus pluuialis. Totam quæstionem.i.inquisitionem. Alii legũt concioẽm. Huc deductum necessitatis id est ad hanc necessitatem coactum. Abiicere se tam suppliciter Vt humi prostratus iudicũ pedes oscularetur.

ASCEN.

¶ Item Lucius Piso accusatus a Lucio claudio Pulchro q; intulisset sociis scilicet Romani imperii intolerabiles iniurias uitauit auxilio fortuito.i.a casu orto:metum ruinæ haud dubiæ.i.certæ. Namq; repentina uis nimbi.i.imbris incidit scilicet in populum stantem pro rostris per ipsum tempus quo tristes sententiæ ferebantur de eo:cũq; ipse prostratus humi oscularetur pedes iudicum:ipse repleuit os suum cœno:quod.s.factum eius aut cœnum in ore conspectum.s.a populo. transtulit.i.transmutauit totam quæstionem.i.inquisitionem eius a seueritate ad clæmentiam & mansuetudinem: quia arbitrati sunt scilicet qui id uiderant:eum dedisse iam sociis satis graues pœnas:deductum huc necessitatis.i. ad hanc necessitatem:ut cogeretur abiicere se tam suppliciter.s.ad pedes iudicum:aut attollere tã deformiter.s.deformata facie cœno. Subnectam.s.superioribus casu absolutis duos absolutos culpa accusatorum suorum.

De Quito Flauio Cap.DCCLXXXVII.

Quintus flauius.a.G. Valerio ædile apud populum reus actus cum quattuordecim tribuũ suffragiis damnatus esset proclamauit inocẽtem se opprimi:cui Valerius æque clara uoce respõdit nihil sua interesse nocens ne an in innoxius periret dũ modo periret. qua uiolentia dicti reliquas tribus aduersario donauit: Abiecerat inimicum. eundem dum pro certo pessundatum credidit erexit:uictoriamq; in ipsa uictoria perdidit.

¶ Quintus flauius actus reus.i.accusatus a.G.Valerio ædile apud populum:cum esset damnatus suffragiis quattuordecim tribuum. ex triginta quinq;:proclamauit se opprimi innocentem:Cui Valerius respõdit uoce æque clara:nihil interesse sua:ne pro an periret nocens an innoxius dũ modo periret qua uiolentia dicti ipse donauit aduersario.i.ad defensionẽ eius:reliquas scilicet.xxi.tribus. Valerius sup. abiecerat.i.uicerat iam inimicum:& erexit eundem dum credidit pro certo pessundatum & perdidit uictoriam in ipsa uictoria idest insolenter loquendo ob iam fere partam uictoriam.

De Caio Cosconio Cap.DCCLXXXVIII.

Caium etiam Cosconium seruilia lege reum propter plurima & euidentissima facinora sine ulla dubitatione nocentem: Valerii Valentini accusatoris eius recitatum i iudicio carmẽ quo puerum prætextatum & ingenuam uirginem a se corruptã poetico ioco significauerat contexit. Siquidem iudices inpiquum rati sunt eum uictorem dimittere qui palmam

Quintus flauius. Quintus flaui. reus actus. hunc fimbriam fuisse coniicimus quem sæuissimum legimus q; fuerit cinnæ satellitem:qui post ea Valerio flacco consule:legatus in asiam profectus per simulationẽ dimissus corrupto exercitu: Ducem interficiẽdum curauit. Ipse correptus fascibus prouinciam ingressus mitridatem pergamo expulit. Ilion ubi tardius portæ aperiebantur incendi iussit:& populo uisceratio a marco flauio data i funere matris erãt qui per speciem honorandæ parentis meritam mercedem populo solutam interpretarẽtur q; cum die dicta ab ædilibus crimie stupratæ matrisfamilias absoluisset. Tam nocens q̃ innocens dicitur:cuius res agit. Abiecerat: Dicit quomodo absolutus est flauius accusatoris culpa. Reliq̃s tribus: quæ una & uiginti restabant. Perdidit: Quia tanta dicti uiolentia reliquas tribus in sui odium attraxit.

Caium etiam Cosconium: lex seruilia repetundarum: Nam apud Asconiũ pedianum sic legimus. Quintus seruilius Cepio cum iudicia penes equestrẽ ordinẽ essent ut publio Rutilio damnato: nemo esset tam innocens quin illam timeret. Quintus seruilius cepio scaurum ob asiaticæ legationis inuidiam & aduersus legẽ pecuniarum reum fecit repetundarum lege quã tulit seruilius. Ne quis.s.legatus pecuniã acciperet sicut scaurus acceperat & hunc cosconium accepisse intelligimus. Puerum prætextatum. puerum nobilem : nam prætexta nobiles utebantur quam teste Macro. prim9 T. hostilius rex romanorum tertius debellatis hetruscis ut romæ haberetur instituit: sed prætextam illo sæculo puerilis non usurpabat ætas. At postea. Tar. demarati exulis fi

lius priscus rex quintus a romulo de sabinis triumphans filium suum annos quattuordecim natum qp in bello hostem manu percusserat pro concióe laudauit: & prætexta donauit hinc deductus mos ut prætexta i usū puerorum nobilium usurparetur: est autem prætexta toga cui purpura prætexitur: Poetico ioco: More poetarum uersibus ludētiū. De se dare: quia etiam aduersarium flagitiis superabat: In sua causa: Nam nunq̄ absolutus fuisset cosconius nisi obscœnitas accusatoris iudices perturbasset.

non ex alio ferre sed de se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconii absolutione damnatus q̄ Cosconius in causa sua liberatus est.

¶ Caium &c. Ordo incipiendus est ab obliquo propter relatiuum eius sic. Caium etiam Cosconium reum lege seruilia. i. repetundarum nocentem propter facinora. i. facta iniqua: plurima & euidentissima: sine ulla dubitatione: carmen. s. lubricum Valerii Valentini accusatoris eius recitatum in iudicio quo. s. carmine Valentinus significauerat ioco poetico quia poetæ sæpe lasciue ludunt dum caste uiuunt unde Catullus. Nam castū esse decet poetam Ipsum Versiculos nihil necesse &c. Puerum prætextatum i. ingenuum & nobilem: & uirginem ingenuam corruptam a se contexit. i. protexit. Si non esset eius ordo esset carmē Valerii &c. contexit Caium Cosc. &c. Siquidem iudices rati sunt iniquum sup. esse dimittere eum. s. Valerium Valentē uictorem. s. in lite: qui merebatur non ferre palmam. i. uictoriam ex alio: sed dare sup. aliū de se. Ergo Valerius. s. accusator est magis damnatus in absolutione Cosconii q̄ Cosconius liberatus est in causa sua. Non. n. propter innocentiam suam: sed propter accusatoris turpitudinis suæ confessionem absolutus est.

Attigam Dicturus Valerius de his qui cum nocentes essent absoluti sunt gratia maiorum suorum ab aulo attilio calatino sumpsit exordium qui cū foræ oppido præesset bello punico quo tempore hannibal italiam uastauit & illius oppidi ciues ad hannibalem defecissent: Suspitio fuit id calatini consilio factum. In iudicium itaq; calatinus rapitur nec dubiū erat quin ab infesto populo damnaretur nisi pauca Qu. fabii maximi uerba iudicialem illum impetum genero propulsassent De hoc autem attilio superius diximus in. c. de iure triūphandi. Direpturum abrupturum affinitatē per diuortium. n. filiam suam ei dempsisset. Exploratam sententiam: quia propter euidens crimen fuit pene certa sententia. Difficillimis reipublicæ temporibus propter ingētes romanorū clades. Bene se credidisse optime se cōmisisse. hic. n. fabius ē de quo ennius unus: qui nobis cunctando restituit rē: qui trahendo bellum & exercitum ro. seruauit & uires hannibalis debilitauit.

De. A. Attilio Calatino. Cap. DCCLXXXIX.

Attingam eos quoq; quorū salus propriis obruta criminibus proximorum claritati donata est, A. Attilium calatinum foranorum oppidi proditione reum admodum infamem imminentis damnationis periculo. Q. maximi soceri pauca uerba subtraxerunt: quibus affirmauit si eo crimine fontem illum ipse comperisset direpturum se fuisse affinitatem: cōtinuo enim populus pene iam exploratam sententiam suam unius iudicio concessit: indignum ratus eius testimonio non credere. cui difficillimis reip. temporibus bene se exercitus credidisse meminerat.

¶ Attingam (Nouam speciem absolutorum aggreditur unde paucis cōtinuationem præmittit) quoq; i. etiam eos quorū salus obruta. i. immersa propriis criminibus: est donata. i. remissa claritati. i. ob claritatem proximorum. s. sanguine aut affinitate. Pauca uerba Quinti Maximi soceri. i. patris uxoris Attilii calatini: subtraxerunt periculo damnationis imminentis Aulum Attilium Calatinum reum proditione oppidi foranorum infamem admodum idest ualde: aut usq; admodum. i. mensuram quæ satis sit ad eius condemnationem. Quibus sup. uerbis Quintus Maximus affirmauit si ipse inuenisset illum. s. Calatinum fontem. i. culpabilem eo crimine. s. proditionis se fuisse direpturum. i. dissipaturum aut diremp͞turum. i. separaturum affinitatem. s. contractam cum reo. Enim pro quia populus concessit continuo sententiam suam iam pene exploratam. i. certam & compertam iudicio unius. s. uiri: ratus indignum sup. esse: non credere testimonio eius cui exercitus meminerat credidisse. i. protegendum cōmisisse se bene idest tute temporibus reip. difficillimis.

Marcus quoq; æmilius scaurus Repetundarum reus. Ma. Scau. marci scauri filius quin princeps senatus fuit uitricum habuit sylIam quo uictore & munifico i socios uictoriæ ita abstinens fuit ut nihil donari sibi uoluerit: neq; sub hasta emerit ædilitatem summa magnificentia gessit. Adeo ut in eius impēsa opes suas absumpserit: magnumq; æs alienū cōtraxerit. Ex pretura prouinciam sardiniam obtinuit in q̄ nec satis continenter se gessisse existimatus est & ualde arroganter qp genus morum in eo paternum uidebatur. Cum cætera indu

De Marco Aemilio Scauro Cap. DCCXC.

Marcus quoq; Aemilius scaurus repetūdarum reus adeo perditam & comploratam defensionem in iudicium attulit ut cum accusator diceret lege sibi centum atq; xx. hominibus nunciare testimonium licere seq; non recusare quo minus absoluere/tur: si totidem nominasset: quibus in prouincia nihil abstulisset: Tam bona conditione uti non potuerit tamen

propter uetustissimam nobilitatem & recentem memoriam patris absolutus est:sed quemadmodum splendor amplissimorum uirorum in protegendis reis plurimũ ualuit:ita in opprimẽdis non sane multum potuit:quin etiam euidenter noxiis dũ eos acrius ĩpugnauit:ꝓfuit.

¶Marcus quoq; Aemylius Scaurus reus repetundarum.i.pecuniaruȝ a sociis in prouincia ablatarum & ab ipsis repetitarum attulit in iudicium defensionem adeo perditam & comploratam id est desperatam de euasione sicut complorati homines nullam spẽ uitæ habent:cum manifeste sint mortui adeo dico ut cum accusator diceret licere sibi lege.i.per legem denunciare testimonium centum atq; uiginti hominibus & sc.s. accusatorẽ non recusare quo minus.i.ut non:hoc est ut reus non absolueretur si nominasset totidem quibus nihil abstulisset in prouincia:nõ potuerit uti taȝ bona conditione.s.oblata ut.s.centum & uiginti se nullam iniuriaȝ passos nominare posset:tamen absolutus est propter uetustissimam nobilitateȝ s.maiorum suorum:& propter recenteȝ memoriam patris. Sed quẽadmodum (parasceue est ad aliud membrum eiusdem tituli) splendor amplissimorum uirorum ualuit plurimum in protegendis reis:ita non sane multum idest est parum potuit in opprimendis.s.reis quinetiam idest insuper profuit noxiis idest sontibus euidenter dum impugnauit eos acrius idest ardentius q̃ deceret.

De Cotta Cap.DCCXCI.

LVcius scipio Aemilianus Cottam apud populum accusauit:cuius causa q̃uis grauissimis criminibus erat confossa:septies ãpliata & ad ultimum octauo iudicio absoluta est:quia homines uerebantur ne precipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secum locutos crediderim:nolumus caput alterius petentem in iudicium triumphos & trophea spoliaq; ac deuictarum nauium rostra deferre: terribilisq; sit is aduersus hostes ciuis uero salutem tanto fulgore gloriæ subnixus ne insequatur Tam uehementes iudices aduersus excellentissimũ accusatorem:q̃ mites longe inferioris fortunę reo.

¶Lucius Scipio Aemylius accusauit Cottam apud populum cuius scilicet.Cottæ causa q̃uis erat confossa.i.afflicta.grauissimis criminibus:ampliata septies.i.dilata in aliud tempus ad damnationem eius magis opportunum absolutum est ad ultimum iudicio octauo.i.post septem ãpliationes quibus tacite damnata fuerat.quia homines uerebantur ne damnatio eius.s.Cottæ existimaretur donata praecipue amplitudini accusatoris.s.Lucii Scipionis:hoc est ne diceretur ꝙ eum potius dãnasset ob gratiam accusatoris q̃ ob crimen damnati. Quos.s.homines ego crediderim i.facile putauerim locutos.sup.fuisse secum hæc. Nolumus petentem caput alterius deferre secum in iudicium triumphos & trophea & spolia & rostra .i.ferramenta acuta e proris nauiuȝ deuictarum:& is.i.talis sit terribilis aduersus hostes:uero pro sed:ne insequatur.i.nolumus ut insequatur salutem ciuis.s.Romani:subnixus.i.suffultus tanto splendore gloriæ s.suæ. Locutos inquit sic crediderim eos tam uehementes iudices aduersus excellentissimum accusatorem q̃.i.q̃tum mites reo.i.in reum fortunæ longe inferioris.

stris nequaq̃ esset par:erat tamen aliquãdo inter paternos mores.hic cum ad consulatum ad.iii.kalendas quintiles romam uenisset quaerentibus de eo iardis a publio ualerio triario adolescente parato ad dicendum & notæ industriæ filio eius qui in sardinia cõtra.M.Catonem repetundarum ut in actis scriptum est pridie nonas quintiles defenderet scaurum sex patroni cum ad id tempua raro quisq̃ pluribus uteretur q̃ quattuor.fuerunt autem hi sex clodius pulcher Marcus Marcellus Marcus Claudius Marcus cicero Marcus messala niger Quintus hortensius: ipse quoq; scaurus dixit pro se ac magnopere iudices mouit squalore & lachrymis & aedilitatis effusa memoria ac fauore populari & praecipue paternæ auctoritatis recordatione. Repetundarum:Dicimus enim repetundarum & de repetundis. Comploratam: Translatio sumpta ab his qui mortuos lugent:qui cum actum de eis uident: dicunt post conclamationem comploratum est. Amplissimorum uirorum ut fabii & scauri superius cõmemorati. Nõ sa.mal.po. Narrat Valerius quomodo accusatoreȝ amplitudo peccantium causis aliquando profuerint. Cum enim uideret po.ro.multos indies accusatores insurgere potentia sua fretos non est passus imbecilliores a maioribus opprimi.

LV.Scipio cottam accusauit hũc cottam gracchanicæ seditionis fautorem intelligimus. Cui Scipio acerrime restitit:ut apud plutarchum in T.&.C. gracchorum uita manifestissime patet. Naȝ Aurelius cotta aliquot post annos praetor iudicia ad equites romanos transtulit. hũc igitur cottam:cum Lucius scipio infamatum in iudicium pertraxisset:& multis grauissimis criminibus afflictum eo perduxisset: ut damnaretur:octauo iudicio illum populus liberauit. Ne eius damnatio accusatoris amplitudini donata existimaretur. Confossa afflicta:conuicta. Translatio a gladiatoribus sumpta qui sibi inuicem uulnera inferunt. Ampliata:inter comperendinationem & ampliatam causam hoc interest. Comperendinatio:est cum altera tantum partium petit: ut in aliuȝ diem iudicium differatur eo ꝙ dicat iudices causam non probe tenere. Ampliata uero causa est cum causa intellecta si iusta est Reus confestim absoluitur:si mala ẽ statim damnatur:sed in aliud tempus defertur & in tabulis si scriptum erat. A. Absolutionẽ factam esse significabatur:si uero. D. damnatum reum esse intelligebant:sed si differebatur:in tabulis imprimebatur. N.&.L. Id autem significat non liquere. Triumphos & trophea triumphus plenæ uictoriæ decernebatur utpote debellatis hostibus. tropheum uero semiplenæ ut fusis atq; fugatis.

Ampliatio cãæ

Valerius maximus

De Callidio Bononiensi Cap.DCCXCII.

CAllidius Bononiensis in cubiculo mariti no/cte deprehensus cum ob id causam adulterii diceret:inter maximos & grauissimos is:miæ fluctus emersit:tanq̄ fragmentum naufragii:leue admodum genus defensionis āplexus,affirmauit.n.se ob amorem pueri sui eo esse perductum:Suspectus erat locus:suspectum tempus:suspecta matrisfamiliæ persona:su/specta etiam adolescentia ipsius:Sed crimen libidinis confessio intemperantiæ liberauit.Remissioris hęc il/lud aliquanto grauioris materiæ exemplum.

CAllidius bononiensis.hic est callidi9 ille qui calliditate sua grauissimum iudicium effugit.Cum.n.manifesti ꝓpemodu m adulterii accusatus esset:hoc leui adminiculo aduersus ualidissima accusatoris argumenta sustentatus iudicium subterfugit ꝙ affirmaret se impatientia libidinis pueri serui cuiusdam illic dormientis i mariti cubiculum esse pertractum Mariti quem honoris gratia non nominat.Causam adulterii neq3 etiam negare poterat utpote qui depræhensus fuerat.Leue fragmentum:Ita euasit uel emersit quemadmodum nonnūq̄ naufragus euasit paruo nauis fragmento:hoc ē tabula:Suspectus locus:mariti cubiculū:Tēpus nocturnum.Matrisfamilias.que non satis pudica foret:ex quo depræhendi poterat eum adulterii causa fuisse.Adolescentia:que proclinior in libidinem esse consueuit.Confessio intemperantiæ quia confessus esset propter puerum seruum fuisse:nam si propter ingenuum fuisset damnatus esset.

CCallidius Bononien.deprahensus nocte in cubiculo mariti.s.cuiusdā matronæ:cum diceret ob id.i.ob eam suspitionem causaz adulterii.i.purgaret se de adulterio emersit.i.euasit incolumis:inter maximos & grauissimos fluctus infamiæ:amplexus leue admodum genus defensionis tāq̄ fragmentum naufragii.i.nauis fractæ:ad quam alludit author Enim ꝓ quia(interrogatus.s.quid in cubiculo alieno quæreret)affirmauit se eē perductum eo ob amorem pueri.i.pusionis qui in cubiculo illius dormitabat:quasi uero honestior esset turpitudinis nephandæ q̄ adulterii culpa:certe illis temporibus quia minor fiebat ciuibus iniuria leuior est iudicata:cum tamen grauior fuerit:quandoquidem naturalem subuertent'ordinem(Sunt qui habeant pueri sui:quod si est dicemus puerum adulteri in idem cubiculum callide immissum ut si depræhensus forte fuerit eo excusionis confugeret.Non enim reciprocatio patitur ut intelligamus sui.s.mariti)Locus erat suspectus quia cubiculum uiri Tempus erat suspectum:quia nocturnum.persona matrisfamiliæ quæ sola solum admiserat in cubiculum & quæ forte leuibus erat moribus & adolescentia ipsius s.uiri aut forte mulieris erat suspecta.sed confessio temperantiæ.i.ardentioris amoris in puerum:liberauit crimen libidinis.s.adulterinæ.Hæc.s.iam dicta sunt materia remissioris.i.leuioris & facilioris quasi si diis placet:nō grauissima sint id genus flagitia:illud.s.quod sequitur exemplum est sup.materiæ grauioris aliquanto.

De cęliis fratribus & filiis titi cælii. Cap.DCCXCIII.

CVm parricidii causam duo fratres Cælii di/cerēt splēdido terracinę loco nati:quorum pater Titus Cælius in cubiculo quiescens filiis altero cubantibus lecto erat interemptus:neq; aut ser/uus quisq̄ aut liber inueniretur ad quem suspitio cædis pertineret:hoc uno nomine absoluti sunt:quia iudicibus planum factum est illos aperto ostio inuentos esse dormientes.Sōnus innoxię securitatis certissimus index miseris opem tulit.Iudicatum est enim rerum naturam nō recipere ut occiso patre supra uulnera & cruorem eius quietem capere potuerint.

Percurremus nunc eos quibus in causę dictione ma/gis:quæ extra quæstionem erant nocuerunt:q̄ sua inno/centia opem tulit.

CVm parricidii causā:hic fuere cælius ille ruffus ad quem.M.Cicero ex cilicia scripsit:non affirmauerim.Cum igitur Titus cælius cælii tarracinensis filius noctu in cubiculo uulneribus confossus inuentus fuisset in altero cubili eiusdē cubiculi cubantibus filiis:neq3 qspiā alius in suspitionez cædis ueniret:illi una tātum causa absoluti fuerunt:ꝙ aperto ostio dormientes inuenti sunt.neq3 enim uerisimile fiebat si patrem necassent oculos filioruz potuisse in somnum resolui.Quorum pater qa ut diximus de nomine patris filii apud maiores denominabantur.Terracinæ:oppidum est in uolscis qđ olim Trachina dicebat:postea anxur dictum ꝙ ibi Iuppiter coleretur imberbis.Altero cubiculo ꝓximo lecto patris.Cubiculo:nā cubiculū continet cubile.In eodē enī cubiculo duo erāt lecti:i altero pr̄ in altero filii cubabant.Vno noie:hac una causa:qa cubiculū eorū inuentū est ipsis dormiētibus apertū:non enim existimabant adolescentes in tanto discrimine potuisse securam quietem capere.Planū factū est:alia enim ratione iuuenes cædis absolui non poterant.Somnus innoxiæ:Somnus inqt effecit ut innoxii iudicarent:qđ haud q̄q̄ natura passa fuisset filios somnū capere potuisse post uulnera patris.

CPercurram9:Transit ad eos q uel inuidia accusatorū uel iniqtate iudicū damnationez

CCū duo fratres Cælii.s.noie nati terracinæ loco splēdido,dicerēt cām pricidii.i.defēderēt ab accusatiōe pricidii(Nā dicere cām ē se defēdere:dicere sniaz ē iudicare)quorū pr̄ Tit9 Cæli9 Icterēpt9 erat qescēs i cubiculo:filiis sup.eius cubantibus in altero lecto.s.eiusdem cubiculi:neq3 aut

seruus quisq̃ aut liber inueniretur ad quē suspicio cædis pertineret: absoluti sunt hoc uno.i.solo nomine.i.hac sola ratione:quia planum factum est iudicibus inuentos esse dormientes ostio aperto. Somnus certissimus index securitatis innoxiæ:quia tanti criminis conscii non possunt secure dormire:tulit miserit opem.s.defensionis.Iudicatum est enim naturam rerum non recipere.i.non pati ut patre occiso potuerint capere quietem supra.i.post(aut super)uulnera & cruorem eius.s.patris.Hoc autem dicto transiens ad alium membrum per parasceuen dicit.

¶Percurremus nunc eos quibus in dictione causæ.i.in defensiõe sua: ea quæ erant extra quæstionem.i.de quibus non fiebat quæstio: nocuerunt magisq̃ innocentia sua tulit opem.i.opitulata est.

eustare non potuerunt:nec sua ipsorum innocentia sibi opem tulit.

De Lucio Scipione.Ca.DCCXCIIII.

LVcius Scipio post speciosissimum triumphũ de rege Antiocho ductum perinde ac si pecuniam ab eo accepisset damnatus est:non puto q̃ precio corruptus fuerat:ut illum totius Asiæ dominum & iam etiam Europæ uictrices manus iniicientẽ ultra taurum mõtem summoueret:sed alioqui uir sincerissimæ uitæ & ab hac suspitione procul remotus inuidiæ:quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat:resistere non potuit.

LVcius Scipio: Is frater aphricani fuit:qui ad sipilum montem legato Fratre:Antiochum regem Syriæ uicit.Et regni parte priuauit:unde asiaticus dictus est:post reus pecuniæ interceptæ: ne in carcerem duceretur:gracchus pater tri.ple.intercessit.auctor ẽ Plinius orator.Lucius Scipio:Qui asiaticus dictus est. Et iam europæ: Antiochus non contentus asia:europã quoq̃ inuadere properabat. Vltra montem taurum:hoc idem li.iiii.dicit cap.primo exẽplo ultimo.Antiochus iquit a Lucio Scipione ultra taurum montem imperii finibus summotis cum asiam prouinciam uicinasq̃ ei gentes amisisset:gratias agere Populo Romano:non dissimulanter tulit. Inclytis co. Nam alter aphricanus: alter asiaticus dictus est.

¶Lucius scipio damnatus est post speciosissimum triumphum ductum de rege Antiocho:perinde ac si accepisset pecuniam ab eo s.Antiocho Non puto q̃ pretio corruptus fuerat:ut submoueret illum.s.Antiochũ:dominum totius Asiæ & iniicientem iam idest pauloante etiam Europæ manus uictrices: Ascen. submoueret dico idest depelleret:ultra Taurum montem:sed uir uitæ syncerissimæ.i.integerrimæ:alioqui.i.alioquouis modo & remotus procul ab hac suspitione:ñ potuit resistere inuidiæ quæ habitabat tunc in inclytis cognominibus duorum fratrum scilicet Scipionum.

De Deciano.Ca DCCXCV.

AT Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor.Cn.autem Deciano spectatæ integritatis uiro uox sua exitium attulit.Nam cum.P.Furium inquinatissimæ uitæ pro rostris accusaret:qa quadam ĩ parte actionis de morte Lucii Saturnini queri ausus fuerat:nec reum damnauit:& insuper ei pœnas addictas pependit.

¶Ac maximus fulgor fortunæ attulit quidem Scipioni.s.Lucio:exitium i.damnationem:autem pro sed Cneo Deciano uiro spectatæ integritatis uox sua .i.propria:attulit exitium.i.etiam damnationem:Nam cum accusaret pro rostris.i.ante rostra.hoc est in conspectu populi: Publium Furium sup.hominem uitæ inquinatissime:quia ausus fuerat queri.i.conqueri de morte Lucii Saturnini uiri seditiosissimi & gracchos imitari a Mario autem interfecti:in quadam parte actionis.s.contra Furium:nec damnauit.i.non perduxit ad condemnationem usq̃ rerum:& insuper pependit.i. persoluit pœnas adiectas aut additas aut addictas ei.s.reo quasi inique accusato.

AC Scipioni quidem:scipio nõ commissa culpa:sed flagrante iuidia dãnatus.Cn.uero Decianus:nulla iuidia:sed errore linguæ factus est noxius.Nã publium Furium:Hic sine dubio est queq̃ legimus furoris catilinæ socium.Nam Cicero conuocato senatu de his primum qui in custodiis traditi essent.Item de.L.cassio.P.umbrẽo.P.Furio.Qu.An.quos legati nominauerant.Rettulit quid de his si deprahẽsi forent fieri placeret.Morte Lucii saturnini: seditiosissimi uiri qui gracchanas leges asserere non destitit fauente mario qui postmodum mutata sententia illum ex auctoritate senatus qui conspirauerat in eum tandẽ oppressit.Pœnas:non modo fecit ut non damnaretur reus quem accusauerat: sed insuper ipse damnatus est.

SExtum quoq̃.Titio quoq̃ Saturninus exitii causa fuit.Non q̃ eum nominasset.ut Decianus: sed q̃ in eius domo imago saturnini esset inuenta.

De Titio sexto.Ca.DCCXCVI.

SExtum quoq̃ Titium similis casus pstrauit: Erat innocẽs:agraria lege lata gratiosus apud populum:tamen quia Saturnini imaginẽ domi habuerat:suffragiis eum tota concio oppressit:

¶Sextũ &c.Similis quoq̃ casus pstrauit Sextũ Titiũ.Qui sup.Titius erat innocens & erat gratiosus apd populũ agraria lege lata:tñ qa habuerat domi imaginẽ Saturnini hois plebi iussi & ob seditionem occisi:tota Ascen.

Valerius maximus

cōcio oppressit.i.damnauit eum suffragiis.i. sententia lata ex pluralitate uocum:quae plu res longe erant in eius condemnationem q̄ in absolutionem.

De Claudia.Cap.DCCXCVII.

Adiiciatur his claudia:quam insontem crimine quo accusabatur uotum impium subuertit:qa cum a ludis domum rediens turba eliderctur: optauerat ut frater suus maritimarum uiriū nostrarū praecipua iactura reuiuisceret sępiusq; consul factus in foelici ductu nimis magnam urbis frequētiā minueret.

¶ Adiiciatur his Claudia.s.uirgo uestalis:quam insontem crimine:s.ince sti:quo accusabatur (purgata autem fuit per attractinem matris deum ut Ouidius late docet) uotum.i.desyderium impium (uidelicet de immi nuendo populo Romano per cladem:ut facilius per medium transiret) subuertit.i.damnandam curauit:quia cum ipsa rediens domum a ludis: elideretur.i.pressa laederetur:turba.i.multitudine populari: optauerat ut frater suus.s.Claudius pulcher:appositorie praecipua iactura:hoc est p quem facta est praecipuae uictura uirium nostrarum.i.Romanorum:ma ritimarum.i.in mari uersantium:quia enim contra omnia mare ingressus est classem amisit:reuiuisceret:& tructus consul saepius minueret infelici ductu nimis magnam frequentiam urbis.

Adiciatur his Claudia: Hannibale italiam uastante ex responso libro rum sibyllinorum mater deum a pes sinunte accersita cum aduerso tyberi uehe retur repente nauis in alto stetit:& cum mo ueri nullis uiribus posset ex libris cognitum castissimae demum foeminae manu moueri posse. Tum Claudia uirgo uestalis falso cri mine incesti suspecta deam orauit.ut si se pu dicam sciret sequeretur zonaq; imposita na uem mouit simulacrum matris deum adue xit. Sueto.de duodecim caesaribus ait:extāt & foeminarum exempla diuersa & si quidē eiusdem familiae claudia fuit:quae nauē cū sacris matris deum ideae adhaerentem tybe rino uado extraxit praecata pro palam: ut ita demum se prosequeretur si sibi pudicitia constaret:& quae nouo more iudicium maie statis apud populum mulier subit q in con ferta multitudine egre procedente carpento palam optauerat ut frater suus pulcher reui uisceret atq; iterum classem amitteret quo minor turba romae foret. Sunt & alii auctores huius historiae. Liui.matronae primores ciuitates inter quas unius Clau diae quintae insigne nomen est deam accepere. Cui dubia ut traditur antea fama clariorem ad posteros iam religioso mi nisterio pudicitiam fecit:& Oui.li.fa.iiii. Supplicis alma tuae genitrix foecunda deorum: Accipe sub certa conditione pre ces. Casta negor:si tu damnas meruisse fatebor. Morte luam poenas iudice uicta dea. Sed si crimen abest nostrae tu pi gnora uitae. Re dabis & castas casta sequere manus. Dixit & exiguo funem conamine traxit. Mira sed & fama testifica ta loquar: Mota dea est sequiturq; ducem laudatq; sequendo. Index laetitiae fertur ad astra sonus. Item paulo inferius di cit Claudia praecedit laeto celeberrima uultu. Credita uix tandem teste pudica dea. Claudia uirgo uestalis cuius statua i te nplo matris deum reposita bis incendio aede consumpta remansit integra & inuiolata: ut in capitulo de miraculis dixi mus. Crimine:incesti. Elideretur:excuteretur:offenderetur. Infelici ductu:aduersa fortuna.

Possumus ad illos:non erit inqt ab surdum:de his quoq; dicere qui le ui crimine damnati sunt:ut triumui ri quos nominat qui nullam aliam ob cau sam damnati sunt nisi q tardius ad extiguē dum ortum incendium uenissent:populus eo rum secordiam mulctandam esse censuit:pa ri ratione alter triumuir qui urbis uigilias ne gligentius seruasset damnatus est.

De.M.Militio Lolio & Lutio Sextilio. Capitulum.DCCXCVIII.

Possumus & ad illos breui diuerticulo trāsgre di quos leues ob causas damnatiōis incursus abripuit.M.militius.Cn.lolius.L.Sext. trium uiri q ad incendium in sacra uia ortum extinguendum tardius uenerant:a tribuno plebis die dicta apud popu lum damnati sunt.

Ascen. ¶ Possumus transgredi breui diuerticulo: &.i.etiam ad illos:quos incursus.i. impetus damnationis abripuit ob leues causas dam nationis (his autem uerbis transit ad alterā speciem iudiciorum) Marcus Militius. Cneus Lolius. Lucius Sextilius triumuiri damnati sunt die dicta illis ad populū a tribuno plebis: q.i.quia:uenerant tardius.i.nimis tarde:aut tardius q̄ decebat:ad extinguendum incendium ortum in uia sacra:quae in urbe erat.

Item.P.Bilius. Triumuir: noctur nus hic magistrat9 hodie seruatur etiam Venetiis. Nam apud Roma nos triumuiri nocturni instituti sunt qui co hercendis incendiis praeessent.

ASCEN.

De Publio Bilio triumuiro .Ca.DCCXCIX.

Item.P.Bilius triumuir nocturnus a.P.aqui lio tribuno plebis accusatus populi iudicio cō cidit:quia uigilias negligentius circūiuerat.

¶ Item Publius Bilius triumuir nocturnus idest ad hoc creatus ut curaret cum colle gis ne incendia fierent nocte:aut ut facta q̄ ocyssime extinguantur:concidit.s.damnatus iudicio populi:quia circumiue rat uigilias negligentius scilicet q̄ par erat aut ualde aut nimis negligenter:hoc est non satis diligenter circumeundo ur bes uisitauerat uigilantes.

De Marco Aemilio porcina. Ca. DCCC.

ADmodum seueræ notæ & illud populi iudicium cum Marcum Aemilium porcinam a L. Cassio accusatum crimine nimis sublime extructę uillæ in Alsiensi agro graui mulcta affecit.

ADmodum: Hoc sine dubio iudiciu3 seuerum nimium & asperum fuit & præter omnem opinionem factū q Marcus Aemilius damnaretur. quia uillam altam extruxisset in agris. Seueræ notæ: Rigidæ damnationis Extructæ uillæ: Hic manifestissime patet uillā esse domu3 quæ ædificatur in agris: in urbe uero domum appellari uel ædes. Villam.

¶ Admodum &c. Et .i. etiam illud iudicium populi scilicet Romani sup. fuit: notæ seueræ .i. damnationis rigidæ: admodum .i. ualde: cum affecit graui mulcta id est poena: Marcum Aemilium porcinam accusatum a Lucio Cassio crimine uillæ .i. domus rusticæ: extructæ nimis sublime .i. alte in agro alsiensi sic a proximo oppido dicto. Ascen.

De quodam indulgente in puerum. Capitulum. DCCCI.

NOn supprimenda illius quoq3 damnatio qui puculi sui nimio amore corruptus: rogatus ab eo ruri ut omasum i cœnam fieri iuberet: cum bubulę carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset: domito boue occiso desiderium eius expleuit. eo q nomine publica quęstione afflictus est: innocens: nisi tam prisco sæculo natus esset:

NOn supprimenda: non fuit hoc leue crimen: ut Valerio fortasse uidetur. nam proxime ad amentiam accedit domitum bouem occidere pueri explendæ libidinis gratia: id fortasse cuiuspiam sacrificii gratia non fecisset: dignus profecto damnatione quam sensit: Rure: ut omasum i cœna: & ruri dicimus & rure. Omasum: pingue bouis intestinum. Bubulæ: a boue dicimus bubulus non bouinus. Publica quæstione: publica inquisitione & iudicio. Innocens: nisi tam prisco sæculo insons iudicatus fuisset ob id factum nisi priscis temporibus natus esset quibus parsimoniæ & frugalitati honos habebatur.

¶ Non &c. Damnatio quoq3 illius (non nominat in re turpi & abiecta authorem quod humane & antiquo more facit Sicut & euangelium diuitem epulonem non nominat: nec iuuenem qui dimissa syndone aufugit. Nec mulierem peccatricem nec alios multos) qui corruptus nimio amore puculi .i. delicati pueri sui: forte quo abutebatur: rogatus ab eo ruris .i. cum esset in agro (Bene autem ruri dicit quia pro aduerbio in loco a tertia declinatiōe utemur uoce i i) ut iuberet omasum .i. ferculum ex intestinis bubulis fieri in cœnam .i. ad usum cœnæ: cum nulla facultas carnis bubulæ .i. bouis emēdæ .i. quæ emi posset in propinquo esset expleuit desyderium eius .s. puculi sui: boue domito .s. ad agriculturam: occiso .s. iussu eius. & afflictus est .i. affectus damnatiōe: eo nomine .i. ea ratione: quæstione .i. inquisitione publica: innocens. scilicet inueniendus aut futurus uisi natus esset sæculo tam prisco: & ita tam seuero: quia tempore quo Valerius hæc scripserat non erat flagitiosum rebus suis abuti: cum tamen intersit reip. ut unusquisq3 rebus suis bene utatur: neq3 forsan amorib9 puerorum indulgere quo nihil turpius aut peruersius: si modo turpes sint. Ascen.

De quadam muliere quę matrem interfecit. Capitulum. DCCCII.

ATq3 ut eos quoq3 referamus: qui in discrimen capitis adducti: neq3 damnati absoluti sunt: Apud. M. popilium lennatem prętorem: quædam q matrem percussam fusteinterémerat causam dixit: de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt: quia abunde constabat eandem ueneno necatorum liberorū dolore commotam: quos auia filiæ infensa sustulerat parricidium ultam parricidio esse: quorum alterū ultio neq3 alterum absolutione non dignum iudicatum est.

¶ Atq3 ut referamus quoq3 eos qui adducti in discrimine .i. periculo capitis neq3 damnati neq3 absoluti sunt. Quædam .s. mulier dixit causam .i. defendit se: Apud Marcum Popilium lennatem prætorem q interemerat matrem percussam fuste .i. baculo forti & longo: de qua .s. muliere: sen

ATq3 ut eos: de causis quæ possent in iudiciali constitutione poni: q̄uis in neutram partem iudicatæ: sunt enim in absumptiua quæ constat ex translatione criminis cum fecisse nos non negam9: sed aliorum peccatis coactos fecisse dicim9 ut apud popilium lēnatem filia quæ fuste matrem occiderat: apud dolobellem quādā materfamilias quæ uirum & filium interemerat: nam utraq3 defendi posse uidebantur: q iure fecissent transferendo culpam in alios: illa in matrem hæc in maritum atq3 filium. quæstio enim esset aduersus filiam occidisti matrem: occidi: sed iure: nam illa liberos meos ueneno necauerat: orbitatis ergo dolore id facere sum coacta: pari ratione dicendum est de matrefamilias cuius filium ex priore marito susceptum uir alter occiderat. Quædam q matrem. Nomen propter ignobilitatē nō posuit. In neutrā partē. nec i damnationē nec in absolutionem. Veneno necatorum: mater infensa filiæ liberos eius ueneno sustulerat quo dolore pcita matrē interemit. Infensa: irata quasi plusq̄ inimica. Sustulerat

occiderat. Quorum alterum ultione. prætor existimauit matrez fuisse morte digná quæ nepotes ueneno necasset: sed indignam quæ a filia necaretur. Alterum igitur parricidium ultione dignum: alterum absolutione uidebatur: & propter ea utrunq; indiscussum reliquit: ut nec damnarit filiam nec absoluerit. Gel. li. xii. ad Cn. dolobellá proconsulari imperio prouinciam asiam obtinentez deducta mulier smyrnea est &c.

EAdem. mulier uirum & filium eodez tempore uenenis clam datis irata interfecerat atq; fecisse se confitebatur: dicebatq; habuisse se faciendi causam: quoniam idem maritus & filius alterum filium mulieris ex uiro priore genitum adolescentem optimum & innocentissimum exceptum insidiis occidissent. Idq; ita esse factú controuersia non erat. Dolobella rettulit ad consilium nemo quisq́ ex consilio sententiaz ferre in causa tam ancipiti audebat: q̄ & cófessum ueneficium & q̄ maritus & filius necati forent. Non dimittendum impunitum uidebatur: & digna tamen poena in homines sceleratos uindicatum fuisse. Dolobella eam rem athenas ad ariopagitas & ad iudices grauiores exercitatioresq; reiecit. Ariopagitæ cognita causa accusatorem mulieris & ipsam quam accusabat centesimo anno adesse iusserunt: sic neq; absolutum mulieris ueneficium est quod per leges nó licebat: neq; nocens damnata punitaq; est quæ digna uenia fuit. Animus fluctuatus: incertitudine animi detentus. ignorabat enim utrum damnanda an absoluenda esset rea. Smyrnea loco: Nam smyrna urbs minoris asiæ quam fluuius meles circumfluit homeri patria secundum quosdam. Ad ariopagi. Ariopagus uicus erat athéis a templo martis sic cognominatus uel q̄ ibi habitú esset iudiciú martis parricidio accusati. Nam ibi primum iudicium capitis actum fuisse dixit Pli. & inde ariopagitæ dicebantur qui athenis in templo martis iudicabant: quod iudicium exquisitissimum habebatur. Ille transferédo: idé affectus mouit utrosq;: Et q̄uis alia ratione dolobella causam transtulerit alia ariopagitæ distulerint: tamen eundem exitum habuit controuersia.

tentiæ in neutram partem. s. neq; absolutionis: neq; dánationis ꝗ hæ sunt quia constabat. i. manifestum erat abunde: eandem. s. mulierem quæ matrem occiderat: commotam dolore liberorum necatorum uene no: quos auia scilicet liberorum & mater eius quæ eam interfecerat: su stulerat. i. de medio uiuentium abstulerat: infensa. i. multum irata filiæ: ultam esse parricidium parricidio. s. filiorum (hinc manifeste patet parricidiú de omni necessariorum cæde dici ut hoc loco de cæde nepotum & matris quorum. s. parricidiorum: alterum. s. commissum ab auia in nepotes iudicatuz est. s. a prætore: dignum ultione: quia auia meruerat occidi sed non a filia & alterum. s. commissum a filia in matrem iudicatum est non dignum absolutione: quia licet filia iustissimas habuerat causas irarum: non tamé iudicari debuit matrem iuste interemisse: unde propter parricidium matris non est damnata: & propter parricidium suum non est absoluta.

De quadam muliere quæ uirum & filium interemit. Capitulum. DCCCIII.

EAdem hęsitatione publii quoq; dolobellæ p̄ consulari imperio asiam obtinentis animus fluctuatus est. Materfamilias smyrnea uirum & filium interemit cum ab iis optimæ indolis iuuené: quem ex priore uiro enixa fuerat occisum comperisset. Quam rem dolobella ad se delatam Athenas ad areopagi cognitionem relegauit: quia ipse neq; liberare cædibus duabus contaminatam: neq; punire eam iusto dolore impulsam sustinebat. Consideranter & mansuete populi Ro. magistratus: sed areopagitæ quoq; non minus sapienter: qui inspecta causa & accusatorem & reá post centum annos ad se reuerti iusserunt: eodem affectu moti quo dolobella: sed ille transferendo quęstionem hi differendo damnádi atq; absoluendi inexplicabilem cunctationem mutuabant.

¶ Eadem. Animus quoq; publii dolobellæ obtinentis asiam imperio p̄ consulari: hoc est æquiualenti consulari sed in prouincia tantum fluctuatus. i. agitatus est eadem. i. consimili hæsitatione q̄ popilius: quia etiam nesciebat damnare ne an absoluere deberet. Materfamilias smyrnea. i. habitatrix smyrnæ oppidi in asia & patriæ: ut multi uolunt homeri: interemit uirum. i. maritum & filium: cum comperisset iuuenem optimæ indolis quem enixa fuerat ex priore uiro occisum ab iis. s. Marito & filio. Quá rem dolobella delatam ad se. i. cum esset delata ad se: relegauit athenas ad cognitionem areopagi. i. iudicum in areopago: ubi summi sedebant uiri: quia ipse neq; sustinebat. i. ualebat animo refragante: liberare sup. eam contaminatam duabus cædibus: neq; punire eam impulsam iusto dolore. Magistratus: uidelicet proconsul populi romani: egit sup. consyderanter id est prudéter & mansuete: sed areopagitæ id est iudices in areopago: sup. egerunt non minus sapienter: qui ispecta causa iusserút & accusatorem & reá. i. accusatú reuerti ad se post centú ános: moti codé affectu quo dolobella: sed ille. s. dolobella trásferédo quæstioné ad alterius fori cognitioné: hi. scilicet areopagitæ differendo scilicet i cétú ános: quo tpe neutrá pté futurá nouerunt: mutabant (sic in omnibus exemplaribus legi) sed legendum putem mutuabant. i. quasi mutuo accipiebant & usurpabant cunctationem. i. moram & dilationem damnandi. atq; absoluendi: inexplicabilem: hoc est cuius nullus uiuentiu; usurus esset finem: nemo enim explicare potest quicq̄ quod secum defierit esse.

¶ De priuatis iudiciis. Capi. II.

PVblicis iudiciis adiiciam: Claudius centummalus. Cice. li. offi. tertio cú in arce augures capturi cént augurium: iussissentq; Claudiú cétúmalú q aedes i cælio móte hébat demoliri eas q̄rú altitudo

De priuatis iudiciis Titu. II.

De Claudio Centummalo. Ca. DCCCIIII.

PVblicis iudiciis adiiciam quorum magis æquitas questionum delectare q̄ immoderata tur/

ba lectorem offendere poterit. Claudius centummalus: ab auguribus iussus altitudinem domus suæ quam in celio monte habebat summittere: quia his ex arce augurium capientibus officiebat: uendidit eam calpurnio lanario: nec indicauit qd imperatum a collegio augurum erat: a quibus Calpurnius demoliri domũ coactus. M. porcium catonem inclyti catonis patrem arbitrum cũ Claudio adduxit: ut formulam daret quid sibi de ea re facere oporteret: ex fide bona Cato. ut est doctus de industria Claudium edictum sacerdotum suppressisse: cõtinuo illum Calpurnio damnauit: summa quidem cum æquitate: quia bona fide uenditorem nec commodorũ spẽ augere: nec incommodorum cognitionem obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium commemoraui: sed nec qd relaturus quidem sum obliteratum est silentio.

officeret auspiciis. Claudius proscripsit eas insulã uẽdidit: emit. P. Calpurnius lanari9 huic ab auguribus illud idẽ denunciatũ. Itaq3 calpurnius cũ demolitus eẽt cognouissetq3 claudium: ædes postea proscripsisse q̃ eẽt ab auguribus demoliri iussus arbitrum illum adegit: quicquid sibi ea de re facere oporteret ex fide bona. M. Cato sniam dixit huius nostri catonis pater ut enim cæteri ex patribus sic hic qui illud lumen progenuit ex filio est nominandus. Is igitur iudex ita pronũtiauit cũ in uenũdando rem eam scisset: & nõ pronunciasset emptori dãnu3 præstari oportere. Igitur ad fidem bonam statuit pertinere notum eẽ emptori uitium quod nosset uenditor Claudius centũmalus: cognomen est ab euentu. Cælio monte: unus erat e septem collibus quos Roma circũdat. Officiebat: Nocebat. Auguribus: augur enim cum capturus erat auspicia in saxo tarpeio sedebat: & ut supra diximus quattuor in acre spacia designabat in oriente quod anticã appellabat in occidente posticã in meridie dextrã in septẽtrione uero sinistrã. Et cũ hæc designasset cõcipiebat animo quæ signa mitti uellet uel uultures uel aquilas uel columbas: inde expectabat nũqd appareret q si apparuissent existimabat placere diis: si minus non placere. M. cat. arburũ: illius stoici catonis: & declarat Vale. qua3 ob rem patrem ex filio intelligi uoluerit: quem admodum ex claris patribus dignoscunt filii ita ex claris filiis dignoscũtur patres. Vt forda. formula proprie regula iuris appellatur. Quicquid sibi ea re facere oporteret ex fide bona. Videlicet ex fide bona iudicaret quicquid oporteret ipsum Claudium de ea re facere atq3 præstare ipsi Calpurnio his uerbis utebantur iurisconsulti: unde habet in libris digestorum de uerborum significatiõe quod facere oportere hanc significationem: ut abstineat quis ab eo facto quo contra contẽtionem efficeret. Et Iustinianus lib. iiii. institutionũ de hoc multa dicit quæ nunc prætermitto.

¶ Publicis &c. Ego adiiciam iudiciis publicis. i. a publica persona aut toto populo datis: sup. iudicia arbitraria & priuata: hoc est ea iudicia quoq3 æqtas quæ. houi. i. seruata in quæstionibus aut in inquirendo aut ipsa placido siue non uehementia quæstionũ poterit magis delectare lectorem q̃ turba. i. turbatio imoderata potest offendere. i. lædere & molestia afficere lectorem. Et hæc pro præfatione deinde subdens primũ exemplũ dicit. Claudius cẽtũmalus (profertur autem centumalus) iussus ab auguribus sũmittere idest deponere & humiliare: hoc est demoliri altitudinẽ domus suæ quam habebat in cælio mõte: quia. s. altitudo domus eius: officiebat idest nocebat: his. s. auguribus: capientibus auguriũ idest indicium rerum futurarum ex auiu3 conspectarum garritu gestu & aduolatu: ex arce. s. tarpeia: hoc est ex capitolio: uendidit eam scilicet domum: Calpurnio lanario nec indicauit emptori id quod imperatum erat a collegio augurum: a quibus calpurnius coactus demoliri domum: adduxit cũ Claudio scilicet uenditore: Marcum Porcium Catonem patrem Catonis inclyti. idest gloria clari: arbitrum. i. ut ex arbitrio litem dirimat: hoc est ut daret formulam. i. regulam iuris: qua sciret quid oporteret idest utile esset sibi. (Notandum uerbo oporteret datiuum additum) facere de ea re ex fide bona. i. ex mera æquitate sine ulla cauillatione. Cato ut est doctus idest postq̃ didicit Claudium suppressisse idest tacuisse de industria idest ex composito & ad fraudem emptoris: edictum idest imperium illud: sacerdotum scilicet augurum: damnauit illum continuo Calpurnio idest ad utilitatem Calpurnii: & quidem idest certe (inquit author) cum summa æquitate: quia nec oportet uenditorem bona fide nec augere spem cõmodorum idest dicere rem meliorem esse q̃ sit: aut plura commoda allaturam q̃ allatura sit: nec obscurare idest occultare aut cælare cognomen incommodorum. Ego (inquit author faciens transitum ad sequens exemplum) commemoraui iudicium notum temporibus suis idest quibus datum est: sed nec quidem idest non etiam id quod sum relaturus idest narraturus est oblitteratum idest deletum e memoria hominum silentio, hoc est adhuc in memoria hominum uiget.

De Caio Viselio. Ca. DCCCV.

CAius Viselius Varro graui morbo correptus CCC. milia nummum ab octacilia laterensi cũ q̃ cõmerciũ libidinis hũerat expẽsa ferri sibi passus ẽ: eo cõsilio: ut si decessisset ab heredibus eam sũmã peteret quã legati genus esse uoluit: libidinosam

CAius Viselius Varro: historia hæc ita a Valerio copiose & aperte narratur ut nec mea nec cuiusq̃ explicatione indigeat Octacilia hæc pellex erat ui selli. Cõmertium: cõsuetudinẽ. Expẽsa ferri: expensum esse fateri sibi ab illo expensu3 eẽ referre uero expensum est rationes de impensis conficere uel exhibere: dicimus etiam refero tibi acceptum pro eo quod est fateor. Valerius maximus.

me abs te accepisse. Legati: testamenti. Debiti nomine: Sub uelamento enim hæredes decipiebantur: nã uidetur translatõ sumpta a pictore. Ex illa tẽpestate: Tẽpestatẽ appellat grauiorẽ morbum. Aduersus uota: Nihil erat quod minus uellet octacilia: q̃ ut uiselius euaderet incolumis. Exami. ob. Nã octacilia: spe omni destituta quẽ prius simulauerat amare odisse cepérit & agere reũ. Districtam: apertam nõ dissimulatam. Inani stipulatione: idest uana promissione: neq3 eni cõsecuta est: quod obtabat. Nam stipulari ẽ interrogare. stipulatio aũt teste põponio ẽ uerborum conceptio: qbus is qui iterrogat daturũ factarũ ue id quod interrogatus est rñdit: & uulpianus aquilianæ stipulationis meminit: nã aquilius iurisconsultus peritissimus fuit: qui primus de dolo malo legem tulit: ut Cicero refert officiorũ libro. hic igitur sentẽtiam contra hanc octaciliam tulit. Quod si eadem: cõmendat Valerius æquitatem aqlii. Formula: Hoc est sententia atq3 eodem libel-

Formulæ lo: formulæ autẽ dicebantur apud antiquos quos nunc libellos appellamus: unde formularii formularum compositores dicunt. Eius quoq3: Viselius enim merebatur qui mulctaretur: quippe qui dum inconcessæ libidini indulget: & se & hæredes fraudare non dubitauit. Quæstioni: unde & quæstores rerum capitalium iudices dicuntur.

liberalitatem debiti nomĩe colorando. Euasit deinde ex illa tempestate aduersus uota octaciliæ quæ offensa q̃ spem prędæ suæ morte non maturasset ex amica obsequenti subito districtam fœneratricem agere cœpit: nũmos petendo quos ut fronte inuerecũda ita inani stipulatiõe captauerat: de qua re. C. Aquilius uir magnæ auctoritatis & scientia iuris ciuilis excellens iudex adductus & adhibitis in consilium principibus ciuitatis prudentia & religione sua mulierem repulit. Quod si eadẽ formula & Varro damnari & aduersaria absolui potuisset eius quoq3 non dubito quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit: nunc priuatæ actionis calumniam ipse compescuit: adulterii crimen publicæ quæstioni iudicandum reliquit.

Caius Visellius Varro correpť grauí morbo ita ut mori timeret passus est trecenta milia nũmum ferri sibi expensa. i. afferri & computari tanq̃ expensa a se: hoc est se cõmodato accepisse ab octacilia lateran. cu3 qua habuerat cõmertium libidinis. i. ueterem consuetudinem rei ueneteæ: eo consilio. s. id passus est: ut si decessisset ipsa peteret eam sũmam ab hæredibus: quam uoluit esse genus legati idest cauti in testamento ut illi satisfaciant hæredes anteq̃ hæreditatem condiuidant: colorando liberalitatem libidinosam nomine debiti: ut multi concubinarii faciunt etiam hodie. Visellius sup. euasit deinde ex illa tempestate. i. periculo mortis aduersus. i. cõtra uota octaciliæ: quæ offensa. i. irata q̃ Visellius non maturasset idest non accelerasset morte scilicet sua: s3 em prædæ. i. tercentum millia nũmorum quos occulto quodam furto hæredibus surripuisset: quia non licebat nomine consuetudinis tantum nũmorum legare: cœpit agere. idest gerere sup. se: subito fœneratricem districtam. idest acrem & imitem ex amica obsequenti idest quæ prius uisa erat amica morigera & obsequens: petens scilicet in iudicio summos scilicet trecẽtes mille: quos captauerat idest habere affectauerat: ut idest ueluti fronte inuerecunda idest impudente: ita stipulatione inani: immo uana & fraudulenta. Quia nihil cõmodato Visellio dederat. De qua re Caius Aquilius uir magnæ authoritatis & excellens scientia iuris ciuilis adductus. s. ab utrisq3 litigantium iudex. i. arbitrarius & principibus ciuitatis adhibitis in consilium. i. consultationem: repulit mulierem tanq̃ iniuste petentem: & prudentia & religione sua. i. qua religiose quod æquũ erat iudicauit. Quod si & i. simul Varro. s. Casellius potuisset damnari & aduersaria absolui eadem formula. i. ratiõe iudicii aut pronunciatione sententiæ: hoc est si uisum fuisset æquum ut mulier famosa eam pecuniam habuisset: quam Varro amisisse meruerat: non dubito (inquit author) quin castigaturus fuerit quoq3. i. etiam libenter turpem & inconcessum errorem eius scilicet Varronis Caselii: qui in fraudem hæredum meretriculæ tantum addixerat: nunc. i. quoniam ita fuit q̃ non potuit utrũq3 simul damnare: ipse cõpescuit calumniam priuatæ actionis: qua mœcha agebat nomine debiti qd̃ in illum erat: & reliquit crimen adulterii iudicandum quæstioni. i. inquisitioni publicæ idest ab publica inquisitione.

Multo animosius: Hoc loco Valerius non minori cum laude. C. Marii ducis præstantissimi q̃ aquilii iurisconsulti peritissimi iudicium prosequitur: qui fãniam mulierem ob impudicitiã sestertio nũmo. Ticinium uero ad sũmam totius dotis illi restituendum damnauit: de hoc autẽ Mario diximus abunde satis in ca. de ominibus & i ca. de iure triumphandi: & etiam dicturi sumus in ca. de his q q̃ in aliis iudicarunt ipsi cõmiserunt. Laudat insuper fãniam quæ cu3 a Mario sestertio nũmo dãnata fuisset & ob eã dãnationẽ ipsum postea syllam milites ex minturnensi palude extractũ in domũ sua3 custodiendũ dedissent: non solum ipsum carcere liberauit sed ope q̃tacũq3 potuit illum adiuuit. In consimili genere: quia meretrice agebatur. Dote spoliare: per legem quæ

De Caio Mario. Cap. DCCCVI.

Multo animosius: & ut militari spiritu dignum erat se in consimili genere iudicii. C. Marius gessit: nã cũ Caius Ticinius Miturnẽsis fãniã uxorẽ quã ĩpudicã de industria duxerat eo crimie repudiatã dote spoliare conaretur sumptus inter eos iudex in cõspectu habita questione subductũ Ticiniũ monuit ut incepto desisteret ac mulieri dotem redderet. Qd̃ cum sæpius frustra fecisset coactus ab eo sententiam pronunciare mulierem impudicitiæ sestercio nummo: Ticinium summa totius dotis damnauit: p̃fatus ideo se

hunc iudicandi modum secutum q liqueret sibi Ticinium patrimonio fanię insidias struentem impudicæ coniugium expetisse. Fannia autem hæc est que postea Marium hostem a senatu iudicatū cœnoq; paludis qua extractus erat oblitum etiam in domum suam custodiē dum minturnis deductum ope quantumcunq; potuit adiuuit: memor q ipudica esset iudicata suis moribus: q dotem seruasset illius religioni acceptū ferri debere.

impudicas repudiatas dote p riuabat. Hostē a senatu iudicatū: Cogēte sylla qui armatus urbem oppresserat. Extractus scilicet a syllanis militibus.

¶ Multo &c. Caius Marius gessit se in consimili genere iudicii multo animosius & ut dignum erat spiritu militari. Nā cū Caius Ticinius minturnensis conaretur spoliare dote fanniam uxorem quam duxerat impudicā de industria. i. certa scientia & data opera repudiata. s. a se ec crimine. s. adulterii: Marius sūptus iudex inter eos: scilicet Maritū & uxorē quæstiōe habita in conspectu. s. utriusq; aut etiā populi: monuit Ticinium subductum: idest subtractum a multitudine: aut conspectu uxoris: ut desisteret incœpto: ac redderet mulieri. s. repudiatæ merito dotem. Quod. i. quam monitionem cum Marius fecisset sæpius frustra: coactus ab eo. s. uiro qui urgebat eum: pronunciare sententiam: damnauit mulierem impudicitiæ. s. nomine. i. propter impud. etiā: nūmo sestertio. i. pendente duabus libris & semis: & damnauit Ticinium sūma totius dotis idest ut totam dotem restitueret præfatus se secutum sup. esse hunc. i. talem modum iudicandi: ideo q liqueret. i. liquide constaret Ticinium struentem insidias patrimonio fanniæ quod nomine dotis ad maritum allatura erat: expetisse coniugium impudicæ (Ergo expetimus etiam inhonesta) Fannia autem hæc est sup. ea quæ adiuuit postea ope. i. auxilio: quantūcūq; potuit: Marium iudicatū hostem a senatu & oblitum (ab obliuor media breui) inuolutum cœno paludis. s. minturneñ. qua extractus erat etiā deductum in domū suā. i. fanniæ Minturnis. i. quam habebat minturnis: custodiendum. i. ea gratia ut custodiretur donec quid de eo fieret explotatum esset. Adiuuit dicit ens aut existens memor q esset iudicata. s. a Mario impudica: debere ferri acceptum. i. imputari: suis moribus. s. lasciuis: & q seruasset dotem religioni. i. integritati iustitiæ ob metū deorū illius. s. Marii. Ascen.

De quodam damnato furti. DCCCVII.

MVltus sermo eo etiam iudicio manauit ī quo quidam furti dānatus ē qui equo cuius usus illi usq; ariciam commodatus fuerat ulterio re eius municipii cliuo uectus esset: Quid aliud hoc loci q̄ uerecundiam illius sæculi laudemus in quo tam muniti pudore excessus puniebantur?

MVltus sermo: Hoc exēplū pertinet eo ut facile ostendat quanta cōtinētia uixerint priscis tēporibus ut uel minimos excessus punirent: Multus sermo: qa ubi auditum est quēpiam. Quem propter ignobilitatem Valerius non nominat fuisse damnatū furti q equo sibi cōmodato ultra constitutum locum aliquo spacio prouectus fuisset: cæterum prisci queq; nostri consulti hoc idem de his sentiunt qui ultra q̄ dictū est equis cōmodatis uehuntur Aricia: Vrbs distabat ab urbe decem milibus passuum dicta ab aricia puella Quid aliud: Laudantur priscorū mores a Valerio quia tempore suo huiusmodi excessus non puniebantur.

Vrbs Aricia.

¶ Multus sermo manauit. i. diffusus est etiam sup. de eo iudicio in quo quidam damnatus est furti. s. crimine aut pœna qui uectus est equo cui9 usus fuerat cōmodatus illi usq; ariciam oppidum illud nō longe ab urbe eūtibus Brundusium ut innuit flaccus in satyra Egressum magna me cepit Aricia Roma: uectus dico cliuo ulteriore. i. per cliuum ulteriorem eius municipii: scilicet aricia. Qui id laudemus hoc loci. i. in hoc loco aliud q̄ uerecundiam illius sæculi. s. prisci: in quo excessus tam muniti (. i. protecti a pudore. i. rubore turpis facti) Nam pudeor est interdum uerecundia: interdum effectus eius puniebantur. q. d. nihil aliud. Quia multum uerecundi sunt dicendi qui puniebant excessus excusabiles & minime turpes.

Quæ mulieres apud magistratus pro se aut aliis causas agerent. Titulus Tertius.

De Amesia Cap. DCCCVIII.

DE de his quidem fœminis tacendum ē quas conditio naturæ & uerecundię stola: ut in foro & iudiciis tacerēt cohibere nō ualuit Amesia pretoris sententia rea causam suam Lucio titio pretore iudicium cogente populi maximo concursu egit motusq; omnes ad neruos defensionis. non solum diligenter sed etiam fortiter executa & prima actione: & fere cuncti. ...tentiis liberata ē: quam quia sub specie fœminæ uirilē animū gerebat androgynen appellabant.

De mulieribus quæ apud magistratus p se aut aliis causas agerent. Ti. III.

DE de his quidem fœminis: Conuenienter annectit his iudiciis mulieres quæ apd magistratus pro se & aliis causas egerunt: & primum de amesia loquitur quæ adulterii criminis accusata ita cām suā apud ptorē egit sine ullo patronorū aut causidicorum patrocinio ut nullum pter mise rit in ea defensione actionis modum ex quo oium ferme iudicio atq; suffragiis icolumis euasit: & insuper cognomē androgynes ē assecuta. In foro & iudiciis tacerent: sicut lauronia a Iuuenale introducta. Nunquid nos agimus causas ciuilia iura Nouimus: aut ullo strepitu fora uestra mouemus. Motus omnes: ut omnes: ad misericordiam flecteret auditores Numeros defensionis. Ad

confutandum aduersariorum eam & nostrā corroborādā. Androgynē Græca elatione uira ginē ανηρ enim dicitur uir γυνη mulier.

¶ Ne quidem. i. Nō etiā cū tamē maxime uideatur tacendū est de foemi nis quas cōditio naturæ. i. sexus & stola. i. uestis matronalis: uerecūdiæ. s. custos aut admonitrix nō ualuit cohibere ut tacerēt in foro. s. iudiciali & iudiciis. Afferens aūt continuo exēplū dicit. Amesia rea sententia prætoris i. a prætore lata: egit causam suam maximo concursu populi. & hoc lucio Titio prætore cogente. i. cōgregante iudiciū. i. collegiū iudicū: & ipsa executa non solū diligenter sed etiā fortiter omnes motus. s. affectionū ad neruos. i. uires defensio nis. s. suæ facientes: liberata est & i. simul prima actione uelis non fuerit ampliata & fere cunctis sententiis quā quia ge rebat animū uirilē sub specie foeminæ: sup. homines appellabant androgynē. i. uirilem foeminam: aut uirū & foemina ui rum animo foeminam corpore.

De Affrania Licinii Bructiōis. Ca. DCCCIX.

Caia uero affrania Licinii Bructionis uxor prompta ad lites contrahendas pro se semper apud prætorem uerba fecit: non q advocatis deficeret: sed q impudentia abundabat. itaq inusitatis foro latratibus assidue tribunalia exercendo ad mulie bris calumniæ notissimum exemplum euasit: adeo ut p crimine improbis foeminarum moribus. C. affraniæ no men obiiciatur: prorogauit autem spiritum suum ad. C. cæsarem tertium: iterumq seruilium consulem. Tale. n. monstrum magis quo tempore extinctum q quo sit or tum memoriæ tradendum est.

Caia affrania licinii: Impudentiam simul & audaciā. C. affraniæ po tius hoc loco sugillat q facūdiam laudet q & præter sexum & pter mariti di gnitatē per oēm fere uitā assidue tribunalia iudicū exercuerit uelut tabula quædā impu dentissima. Lites con. idest actiones causarū. Non q aduocatis: q ppe quæ uxor uiri sena torii foret. C. Affraniæ nomen. Quia foemi nas insolentes. C. affraniæ nomine appella bant. Prorogauit spiritū suū: q a id potius in ter monstra numerari debuit q inter exēpla uirtutū: ait ideo se noluisse tradere memoriæ quo tempore nata sit affrania. sed tantū qui bus consulibus uitam finierit.

Ascen. ¶ Caia uero affrania uxor Licinii Bructio nis prōpta ad lites cōtrahendas fecit semper uerba. i. locuta est apud ptorē p se: nō q de ficeret. i. careret aduocatis: sed q. i. q a abundabat impudētia. Itaq ipsa euasit: exercēdo assidue tribunalia latratibus. i. ri xis quasi caninis inusitatis foro. s. iudiciali in quo uiriles uoces nō muliebres audiri solebant: ad notissim ū. i. uulgatissimū exemplū calūniæ muliebris. i. quæ mulieri obiici solet: adeo. i. in tantū ut nomē Caiæ affraniæ obiiciatur improbis moribus foeminarum pro crimine. i. criminatione: Aūt pro sed ipsa prorogauit. i. extēdit spiritū suū. i. uitā: sup. usq ad Caiū Cæsa rē Consulē tertiū. i. in tertio consulatu eius & ad Seruiliū consulē iterū. i. in secūdo consulatu eius: Et si quis quærat qua re nō dicat author quo tpe incepit uiuere: addit: ideo enim. i. quia tale mōstrum. i. foemina monstruosa cōtra sexū suum fa ciens: est tradendum memoriæ magis quo tempore est extinctum q quo tempore est ortum: quia plus gaudii ex morte q ex ortu uult sumendum.

De hortensia filia. Q. hortensii. Ca. DCCCX.

Hortensia uero. Q. hortēsii filia cum ordo ma tronarum graui tributo a triumuiris esset one ratus: nec quisq uirorum patrocinium eis ac commodare auderet: causam feminarum apud trium uiros & constāter & foeliciter egit: repræsentata. n. patris facundia impetrauit ut maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Reuixit cum muliebri stirpe. Q. Hor tensius uerbisq filiæ aspirauit: cuius si uirilis sexus po steri uim sequi uoluissent: Hortensianæ eloquentiæ tan ta hereditas una foeminæ actione abscissa non esset.

Hortensia uero: Hæc hortensia mo destior fuit q affrania: nā triumuiris iniquū matronis tributū imperanti bus omniū ipsa patrociniū suscepit & susce ptū facūde simul & foeliciter executa est: & obtinuit ut iniustæ pecuniæ pars lōge ampli or reliqua demeretur. Hortensia oratoris exi mii filia. A triumuiris: Lepido. M. Antonio & Augusto. Nec quisq uirorū propter proscri ptionē in qua triumuiri profusiores erant. As pirauit Fauit quoniā nō aliter illa cām egit q si præsens pater ipsi omnia dictasset. Hæc dicas q filia patris eloquentiam iure hæredi tario consecuta uideretur.

Ascen. ¶ Hortensia uero filia Qu. Hortensii cū or do matronarum esset oneratus a triumuiris forte ad hoc creatis ut tributa exigerēt: gra ui tributo nec quisq uirorum auderet accom modare eis scilicet matronis patrocinium idest officium defensoris: egit apud triumuiros causam matronarum & idest pa riter constanter & feliciter. Enim. i. quia facundia patris repræsentata idest iterum præsentata ab ea impetrauit ut maior pars pecuniæ imperatæ remitteretur his: scilicet matronis. Quintus hortensius orator præclarus: reuixit idest iterum uiue re cœpit cum muliebri stirpe idest in filia sua eius facundiam repræsentante: & aspirauit: idest uim oratoriam afflauit uer bis filiæ cuius uiri: si posteri idest postea nati sexus uirilis uoluissent sequi: tanta hæreditas eloquentiæ hortensianæ non esset abscissa idest finita & extincta; ut membrum a corpore suo abscissum: una actione filiæ: quia post eam non apparuit.

De quaestionibus.Cap.IIII.

AT q ut omnes iudiciorum numeros exequamur quaestiones quibus aut. creditum nō est aut temere habita fides est referamus.

¶ Atq3 ut exequamur omnes numeros idest partes aut species iudiciorū referamus quaestiones idest inquisitiones per torturas aut testes quibus aut non est creditum aut fides est habita temere.i.inconsiderate non habita ratione.

De Seruo.M.Agrii.Cap.DCCCXI.

M Agrii argentarii seruus Alexandrum titi fānii seruum occidisse insimulatus est:eoq; nomine tortus a domino admisisse id facinus cōstantissime asseuerauit:itaq; fannio deditus supplicio affectus est:peruulo deinde tempore interiecto ille cuius de nece creditum erat domum rediit.

¶ Marci &c.Seruus Marci Agrii Argentarii insimulatus idest accusatus per delationem occidisse seruum.T iti Fannii Alexandrum scilicet nomine & tortus eo nomine idest ea ratione a domino nescio an occisi an a suo: credam potius a domino occisi asseuerauit constantissime quia etiam postea q̄ solutus esset ex uinculis sup.se admisisse id facinus idest occidisse seruum fannii Itaq3 idest & ita ipse deditus idest in potestatem datus Fānio affectus est supplicio:deinde paruulo tempore interiecto ille de cuius nece erat creditum:uidelicet Alexander seruus Fannii rediit domum.

De Alexandro seruo fannii.Ca.DCCCXII.

COntra fannii seruus alexander cum in suspicionem.C.Flacci equitis romani occisi uenisset septies tortus pernegauit ei se culpae affiné fuisse:sed perinde atq; confessus & a iudicibus damnatus & a.L.calpurnio triumuiro in crucem actus est.

De Fuluio Flacco.Cap.DCCCXIII.

ITē fuluio flacco causam dicēte philippus seruus eius in quo tota quaestio nitebatur octies tortus nullum omnino uerbum quo dominus perstringeretur emisit & tamen reus damnatus est:cum certius argumentum innocentiae unus octies tortus exhiberetq̄ octo semel torti praebuissent.

¶ Item fuluio flacco causam dicente idest se de crimine purgāte philippus seruus eius in quo tota quaestio nitebaē tortus i.torturae adhibitus octies:nullū omnino uerbum emisit quo dominus scilicet eius perstringeretur idest conuinceretur & Ascen.

De quaestionibus. Ca.IIII.

AT q3 ut omnes iudiciorū.Satis concinne a superioribus transit ad quaestiones.Neq3 enim a foro uel iudiciis regreditur:nam quaestiones ut ait uulpianus intelligere debemus tormenta & corporis dolores ad eruendam ueritatē.Marcellus uero accepit quaestionem non tormenta tantum sed omnē inquisitionem & defensionem mortis.Numeros:quia quaestio pars est iudiciorum.Quibus aut creditum:Vtriusq3 partis subiicit exempla.

M Agrii argentarii:Cum seruus cuiusdam argentarii falso esset accusatus q seruū.T.fannii cuiusdā occidisse3 seruus argentarii deditus est supplicio afficiēdus fannio q habitus in tormentis a domio se caedis auctore3 indubitanter affirmasset. Lege enim cautum erat ut serui noxe dederētur:erat aūt haec poena seruorū quos domini malebant ad poena3 tradere q̄ praestare maleficiū qd illi admisissent.Eo noie:Ea causa. Asseuerauit:Asseuerare est uim animi morū q3 inter ipsas probationes admiscere.Ille seruus fannii.

COntra Fānii seruus:Vide quanta sit dissimilitudo morū:ille impatientia doloris extra noxā positus cōfessus est delictū qd a se nō erat admissum hic ait Alexander seruus qui euenerat in suspitionē occisum esse a seruo argentarii nullo suspitio peruinci potuit ut fateretur delictū q̄uis obstinatia iudicis mortē non effugerit. Perinde atq3:Tanq̄ Affinem idest uicinum.

¶ Contra.i.econtrario Alexander seruus Fānii cum uenisset in suspitionem Caii Flacci equitis Romani occisi.i.q ab eo occisus eēt tortus septies pernegauit idest constanter ad finem usq3 negauit se fuisse affinem.i.uicinum aut attinentem ei culpae:sed perinde atq3 idest tanq̄ esset confessus & idest simul damnatus est a iudicibus & actus est in crucem a Lucio Calpurnio triumuiro. Ascen.

ITem fuluio flacco:Laelius accusauit Lucium flaccum:Cicero defendit capita accusationis haec fuerūt. Primo q classis nomine pecunium ciuitatibus imperasset. Secundo q dragmas.ccyi.atmonenses dedissent:id quod asclepiades legatus dixerat:Tertio q dragmas.xyi.accepisset quas philippus & hermolaus se dedisse dicebant ¶ Quarto q ab heracliensibus pecuniam quae apud se flacci patris sui nomie erat abstulisset.¶ Quinto q aurum iudaeorum nomine quotannis ex italia & ex omnibus prouinciis hierosolymam exportari solitum ipse aedicto sanxisset ne ex asia exportari liceret.Sexto q falcidius talenta quinquaginta se flacco dedisse dicebat.

tamen reus scilicet dominus damnatus est: cum unus tortus octies exhiberet certius argumentum innocentiæ q̃ octo simul torti præbuissent quia uero similius est octo semel torqueri sine confessione q̃ unum octies.

De Testibus Titulus. V.

De. C. & Quinto Seruiliis Cap. DCCCXIIII.

Sequitur ut ad testes pertinentia exempla commemorem. C. & Q. Seruiliis cepionib9 iisdẽ parentibus natis: & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem prouectis: itẽ fratribus Metellis quinto & Lucio consularibus & censoriis altero etiam triumphali in Quin. pompeium Aufidium repetundarum rerum acerrime dicentibus testimonium: non abrogata fides absoluto pompeio: sed ne potentia inimicum oppressisse uiderentur occursum est.

Sequitur ut ad te. A quæstiõibus recte: transit ad testes subuciens exempla eorũ qui testimoniũ dixere. ẽ autẽ ordo usq; ad eũ locũ non abrogata fides &c. Hoc aũt exẽplũ pertinet ad moderationẽ iudicũ qui absoluerũt Qu. Pompeium repetundarum reum optimis & præstantissimis uiris aduersus illũ testimoniũ dicentibus idq; fecerunt ne in gratiam inimicorũ pompeius damnatus uideretur. Isdem pa. na. & per omnes gradus: ostendit. q̃tæ auctoritatis fuerunt testes. Item fr. me. Pli. li. vi. natu. hi. pulcherrima scribit de metellis ubi de fælicitate loquitur: Abrogata: abrogantur qui cum sui iuris sunt in alienam partem sese tradũt eius q; rei ipsi auctores sunt: est quoq; abrogare infirmare (teste festo). Absoluto non q̧ mereretur absolutionem sed ne potentia inimicorum & testium dãnatus uideret. Occursũ est. Raro impersonale uerbũ passiuæ uocis reperitur cũ ablatiuo casu ante ie. p̃terea mauult dicere occursum est q̃ obuiatum est. nam uix apud idoneos inuenio obuio uerbum cũ alias dicatur eo obuius obuiamq; q̃q̃ La. ual. asserit obuio quoq; uerbum in usu eẽ.

Sequitur ut cõmemorẽ exẽpla pertinentia ad testes. Et hæc pro præfatione mox subdens ait exẽplum. Repetendus est aũt ordo ab ultimo uerbo Fides non est abrogata: sed occursum est (.i. restitum) Caio & Quinto Seruiliis Cepionibus natis iisdem parentibus: prouectis per oẽs gradus honorum ad sũmam amplitudinẽ. Item. i. similiter occursum est Fratribus Metellis uidelicet Quinto & Lucio consularibus & censoriis. i. qui consulatũ & censuram gesserant: alterum sup. fratrum uidelicet Quinto triumphali. i. qui triumpharat: dicentibus acerrime testimoniũ: in. i. contra Quĩtum Pompeium Aufidium reũ repetundarum. i. de repetendis scilicet pecuniis prouincialibus ablatis. non inquam fides ẽ abrogata pompeio sup. existente absoluto: quia non est absolutus pompeius tanq̃ illorum fides esset inualida: sed occursum est ipsis ne ipsi uiderentur oppressisse inimicum scilicet Pompeium potentia. s. sua: aut ne potentia eoruz' uideretur oppressisse inimicum &c.

De Marco Aemilio Scauro. Cap. DCCCXV.

Marcus etiam æmilius scaurus. C. mẽmium repetundarum reum districto testimonio insecutus est: item. C. Flauium eadem lege accusatum testis proscidit. Nam. C. Norbanum maiestatis crimine publicæ subiectum quæstioni ex professo opprimere conatus est: nec tamen aut auctoritate q̃ plurimũ polebat aut religione de qua nemo dubitabat quenq̃ illorum affligere potuit.

Marcus etiam æmilius. Mẽmium & flauium repetundarum reos ex asia ut cõiicitur diuersis temporibus postulauit Scaurus: fuit autem ut Plini. orator tradit nobilis pauper patricius quidem: sed qui patrem habuerit carbonariaz exercentẽ: postea tamen ad sũmum dignitatis fastigiũ euasit. Districto. i. uæhementi & armato Translatio est sumpta a gladiatore q aduersarium nudato gladio inuadit. Eadẽ lege: repetundarum. Nam. C. norbanũ maiestatis reu; hic missos a sylla legatos qui de pace agere consul uiolauerat: idem postea p̃scriptus in urbe rhodo cum compræhenderetur se ipse occidit.

Ascen. Marcus autem Aemilius Scaurus princeps senatus insecutus est districto idest quasi nudato gladio uibrato Ca'. Memmium reum idest accusatum sup. crimine repetundarum scilicet pecuniarum prouincialibus ablatarum. Item aut idem testis proscidit idest quantum in ipso fuit e uiuentium cœtu abscidit Caium Flauium accusatum eadem lege scilicet repetundarum. Nam conatus est opprimere ex professo Caium norbanum subiectum publicæ quæstioni idest inquisitioni crimine idest ob crimen aut de crimine maiestatis scilicet affectatæ: nec tamen potuit affligere idest ad condemnationem perducere: quemq̃ illorum aut authoritate qua pollebat idest poterat plurimum: aut religione idest integritate conscientiæ ob metum deorum de qua nemo dubitabat. Quid ergo inquies obstuit? quod & aliis. Nimia uidelicet potentia.

De Lucio Crasso. Ca. DCCCXVI.

Lucius quoq; Crassus tãtus apud iudices quãtus adud patres. C. Aemylius Scaurus: nãq; eorũ suffragia robustissimis & felicissimis eloquẽtiæ stipẽdiis regebat: eratq; sic forsut ille curiæ princeps: cum uehementissimum testimonii fulmen in. M.

Lucius quoq; Cr. Non minoris erat. L. Crassus æstimationis apud iudices quam apud senatores Aemylius Scaurus sed eius postulatões parũ ualuere: in. M. n. Marcellum repetundarum rerum ex Græcia uidelicet Achaia ut conicitur. L. Crassus te

Marcellum reum iniecisset impetu grauis.exitu uanus apparuit.

¶Lucius quoq3 Crassus eras sup.tantus apud iudices.i.in foro iudiciali: quantus sup.erat Caius Aemylius Scaurus apud patres.i.in curia senatoria(uãq3 ipse regebat suffragia.i.uoces aut uota eor:.i.iudicũ in foro :robustissimis & felicissimis stipendiis.i.mercede:aut militia & exercitio eloquentiae.s.suae:eratq3 sic princeps fori:ut ille.s.Scaurus erat princeps curiae.i.senatus)cũ iniecisset uehementissimũ fulmen testimonii in Marcum Marcellũ reũ.s.repetundarũ more superiorũ:apparuit grauis ĩpetu.i.in primo assultu:sed sup.uanus.i.futilis aut inanis & mendax exitu:quia ipso repulso absolutus est reus.

De Quinto Metello :Pio Lucio:& Marco Lucillis:Lucio Hortensio:& Quito Marco Lepido Ca.DCCCXVII.

AGe.Q.Metellus Pius:&.L.& Marcus Luculli. Q.Hortensius &.M.Lepidus:Cn.Cornelium maiestatis reum non onerarunt tantummodo testes:sed etiam salutem negantes illo incolumi stare rempublicam posse depoposcerunt.Quae decora ciuitatis(pudet referre)umbone iudiciali repulsa sunt.

¶Age(adhortandi uox ad fastidiũ euitandũ apta)Quintus Metellus Pius .& Lucius & Marcus Luculli:Quintus Hortensius & Marcus Lepidus non onerarunt tantũmodo.s.pondere suae authoritatis:Cneũ Cornelium reum maiestatis.s.affectatae:testes.i.existentes testes cõtra eũ pducti sed etiam depoposcerũt.i.exegerũt ab eo salutẽ.i.uitã:negãtes rẽp.posse stare :illo sup.manente incolumi.Quae.i.o qualia decora:aut qui uiri cum essent decora.i.culmina & ornamenta pcipua ciuitatis.s.romanae:repulsa sunt.i.reiecta umbone iudiciali.i.clypeo & protectiõe iudicũ:pudet referre.i. quam rem cum pudore refero:q.s.tanti uiri reiecti sint.

stimonium infecerat:& nihil tamen illi nocere potuit:nam a iudicibus dimissus est.

AGe.Qu.Metellus pius.Hic hõ non inprobus uita habitus est: fuerat q̃stor.Cn.Põpeii:deide tribunus plae. Cn.Pisone & Publio.C.cõsulibus in eo magistratu ita se gessit:ut iusto ptinacior uideretur. Alienatus autẽ a senatu multis ex causis quas nũc referre nõ attinet:sed inter caetera pmulgauerat legẽ qua auctoritatẽ senatus minuebat:ne qs nisi p populũ legibus solueretur:qđ antiquo quoq3 more erat cautum. Itaq3 in oibus senatuscõsultis qbus aliquẽ solui placebat:adiici erat solitũ ut ea ad populũ ferretur:sed paulatim ferri erat desitũ: indigne ergo eã Cornelii rogationẽ tulerãt potẽtissimi.Itaq3 Publius Seruilius Globulus tribunus plae.inuẽtus erat qui.L.Cornelio obsisteret:is ubi legis ferẽdae dies uenit: & pcõ subiicienti scripta legis recitare populo coepit:& scribã subiicere:& pcõnẽ pnunciare passus nõ est.Tũc Cornelius ipse codicẽ recitauit:quod cũ iprobe fieri.L.Piso uehementer quereretur cõtra tribunitiã intercessionẽ:graui cõuitio a populo exceptus ẽ.Et cũ illũ cõsul qui sibi intercedebat:manus pħendi a lictore iussisset:fracti eius fasces cũ essent:lapidesq3 etiã & ultima cõcione in consulẽ iacti:quo tumultu Cornelius pturbatus cõcilium dimisit:hanc deinde legẽ tam:etsi temperauerit:tamẽ inuitis optimatibus eã tulit:tulit autẽ alias leges quas cõmemorare necesse nõ est.sequẽti deinde ãno Marco Lepido: & Lucio Volcatio consulibus reũ Corneliũ duo fratres Comunii lege Cornelia de maiestate fecerunt apud Publiũ Cassiũ praetorẽ q cuz decimo die ut mos est non assuisset accusatores ante tribunal pene confecti sunt.Renouata deinde actio est dicentibus in eũ testimonia infestis principibus ciuitatis: qui se uidisse dicerẽt cũ Cornelius codicẽ in tribunatu pro rostris recitaret:quod nemo ante Corneliũ fecisse aestimaretur: uolebant uideri se iudicare eã rẽ.Magnope ad crimẽ minutae maiestatis tribunitiae pertinere:quia prope tolleretur intercessio si id tribunis permitteretur iudicium id exercuit. Quintus Gallus praetor Ci.quatriduum defendit: ut ipse significat.Maiestatis rei : quod legem tulisset intercedente tribuno ex quo tribunitia potestas laesa uidebatur . Quae dedecora ciuitatis quod tantis uiris creditum non sit.Vmbone iudiciali: impetu & uiolentia iudicii:& est translatio sumpta a militibus qui pugnantes alius alium umbone populassent:est autem umbo media pars scuti:quasi umbilicus.

De Marco Cicerone.Ca.DCCCXVIII.

QVid Marcus Cicero forensi militia summos honores amplissimumq; dignitatis locum adeptus : nonne in ipsius eloquentiae suę castris testis abiectus est:dum Publium Clodium Romę apud se fuisse iurauit illo sacrilegium & flagitium uno argumento absentiae tuente:siquidem iudices Clodium incesti crimine q̃ Ciceronem infamia periurii liberare maluerunt.

¶Quid sup.fecit aut passus est(aut potius sit modus pcedẽdi)Marcus Cicero adeptus militia.i.disceptatione aut certatiõe forensi idest ĩ foro iu

QVid. M. Cicero . Cum in domo Caesaris eo anno pontificis maximi : bonae deae sacra celebrarentur : quibus nulli uiro interesse licebat . P. Clodius Appii filius Pompeiae Caesaris uxoris amore correptus : sub habitu muliebri aedes introiuit : & sacra uiolauit : qui cognitus per manus seruule seruatus & ductus ẽ Cice.ad Atticum libro quarto epistola.yii. cuius principium est : Et mea sponte .P. inquit Clodium Appi filium te credo audisse cum ueste mulieris deprachensum domi. Cn.Caesaris:quũ sacrificiũ p populo fieret: eũq3 p manus seruulae seruatũ & eductũ ẽe ĩsigni ĩfamia:qđ te moleste ferre scio.Itaq3 sacrilegii postulatus uno se argumento

tuebatur: eo die romae fuisse quo sacra cele brata fuerãt &c. Ci. aduersus hunc testis ad ductus iureiurãdo affirmauit eo die Clodiũ & romae & apud se tanti uiri testimoniũ fa/ cile reũ opprimere poterat & debebat: nisi iudices pecunia corrupti maluissent Cicero nẽ infamia: q̃ Clodiũ sacrilegio dãnare. De hoc iudicio idẽ Cic. ad Atticũ eodẽ li. episto la. xi. Quaeris ex me: ubi Plane ostendit: & Clodiũ extrema fortuna stetisse: & iudices pecunia corruptos fuisse: idq; multis i locis:

dicali sũmos honores: & amplissimũ locũ dignitatis: nõne abiectus est: reprobatus testis in amplissimis castris eloquentiae suae: hoc est ipso foro q. d. etiam (utpote) cũ iurauit Publiũ Clodiũ fuisse apud se Romae: illo. s. Clodio tuente. i. defendente & inficiente: sacrilegiũ & flagitiũ. i. incestũ duz sacra Bonae deae fierent a se temptatũ: siquidẽ. i. quoniã iudices maluerunt (quia corrupti pecunia: quod ideo non dicit: quia eius criminis comproba tio in Caesaris quodammodo contumeliã redundaret) liberare Clodium crimine incesti: q̃ Ciceronẽ infamia periurii: quam reprobando eius iusiu randum manifeste inulere: alter enim ipsi peierassent inique iudicando se cundum reum conuictum.

sed ibi in primis. Nam & illud nobis non obest uideri nostrum testimoniũ non ualuisse: missus est sanguis inuidiae sine do lore: atq; etiã hoc magis q̃ omnes illi fautores illius flagitii rem manifestam illam adẽptam esse a iudicibus confitentur aliquanto superius dixerat Cicero: Nemo erat qui illum reum ac non millies condẽnatũ arbitraretur: me uero teste produ cto credo te exclamationẽ Clodii aduocatorum audisse: rursus paulo inferius in eodem epistola. xxy. Iudices ita fortes tñ fuerunt in summo proposito periculo: uel perire maluerint q̃ perdere omnia. xxxi. fuerunt: quos famis magis q̃ fama com mouerit: hic plane corruptos ostendit. Forensi militia: exercitatione i praetura. Sũmos honores: praeturam: consulatũ: augu ratũ: hos eniz omnes consecutus est Cicero. Serui. ad ipsum Ciceronẽ in consolatione de obitu filiae illũ q̃diu opus fuerat uixisse una cũ republica fuisse te patrẽ suũ praetorẽ consulẽ: augurẽ uidisse. Amplissimũ dignitatis locũ: senatoriam digni tatẽ: nã in senatu auctoritate plurimũ ualuit Cicero. In ipsis castris eloquentiae in foro ubi causae sola eloquentia defende bantur. Forum igitur appellat castra eloquentiae: & in translatione persistit: quia dixerat forensi militia. Sacrilegiũ: Quia sacra bonae deae adire nõ dubitauit: quibus adesse nefas erat uiro. Flagitium incestũ. nã ut dixi: propter Põpeiã Caesaris uxorẽ adierat sacra. Quãobrẽ & a Caesare Põpeia repudiata fuit: cuius rei meminit Suetonius in uita Caesaris. Dicit. n. in Corneliae locũ Põpeiã duxit Quinti Põpeii filiam: Lucii Syllae neptẽ: cum qua deinde diuortiũ fecit adulterã opina tus a. P. Clodio inter publicas cerimonias penetrauisse ad eã muliebri ueste tã constans fama erat ut senatus quaestionem de pollutis sacris decreuerit. Incesti. Recte: quia loco sacro uel incesti etiam de sororibus possumus intelligere: nam duas uiolasse suspicio erat.

Tot eleuatis. Seruilius Isauricus te stimonium dixit in reũ: qui sibi oc currerat angusto loco: & honoris gratia equo nõ descenderat: quo nomine dã natus ẽ: hic. P. Seruilius Isauricus: missus ad uersus piratas: q proximũ mare cretaz inter atq; cyrenas pyrcũ: & achaiã sinũq; maleũ latrocinabantur nõ incruẽta uictoria supera uit: nec mari submouisse cõtentus: ualidissi mas urbes eorũ & diutina praeda abũdãtes Phalesim & olympũ euertit Isaurõq; ipsaz arcẽ Ciliciae unde cõscius sibi magni labo ris Isaurici cognomẽ adaptauit. dictus igit Isauricus q̃ Isauros in cicilia domuerit Tot eleuatis: leuibus & uanis testib9 factis. Tri umphalis. Quia de Pyratis triũphauit. Per sũmã admirationẽ: Admirabantur oẽs accu satores & patroni q̃ uir tantus in testimoniũ non uocatus testis accessisset. Quã uiã. Quã rõnẽ. Vir. Inueni germana uiã gratare foro ri. Angusto loco Arcto loco qui duos equos non admitteret ergo hic nec de uia cessit nec de equo desiluit: nã pricipibus ciuitatis q ho nore digni censebantur honoris gratia ab in ferioribus equo descendebatur: caput ape riebatur: & de semita cedebatur: quod hono ris genus senectuti in primis dabatur. Sene. epi. lxx. Si cõsulẽ uideo aut p̃torẽ oĩa q̃bus honor haberi solet: faciã equo desiliã; caput adaperiam: semita cedam. Religionem iusti tiam. est. n. religio pars iustitiae.

De Publio Seruilio consu. Ca. DCCCXIX.

Tot eleuatis testibus unum cuius noua ratio ne iudicium ingressa auctoritas confirmata ẽ referam. Publius Seruilius consularis censori us triumphalis qui maiorum suorum titulis isaurici co gnomen adiecit: cum forum praeteriens testes in reum da ri uidisset loco testis constitit: ac per summam inter pa tronorum pariter ac accusatorum admirationem sic or sus: hunc ego iudices qui causam dicit cuias sit aut quã uitam egerit q̃q; merito uel iniuria accusetur ignoro il lud tantum scio cum occurrisset mihi laurentina uia iter facienti admodum angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religionem nostram per tineat ipsi existimabitis: ego id supprimendum non pu taui. iudices reum uix auditis caeteris testibus damna uerunt. Valuit enim apud eos tum amplitudo uiri tum grauis neglectae dignitatis eius idignatio: cumq; qui ue nerari principes nesciret: in quodlibet facinus procursu rum crediderunt.

¶ Tot testibus eleuatis. i. non sat ponderis habuisse iudicatis & iõ reie ctis sicut aes in bilance eleuatum reiicitur: ego referã unum. s. testem cuius authoritas ingressa iudicium. i. cõcilium iudicũ noua. i. insolita ratiõe. i. uia & forma: ẽ cõfirmata. i. cõprobata & stabilita. Publius Seruilius sup. uir cõsularis: cẽsorius triũphalis: qa cõsul: cẽsor & triũphator fuerat: qui adiecit cognomen Isau rici titulis maiorũ suorũ: quia Isauros in Cilicia deuicit: cũ praeteriens forũ scilicet iudiciale: uidisset testes dari idest adhu

beri. in. i. contra reum. s. quendam sibi inuisum: constitit. i. mansit stans loco testis. i. ut etiam in eum quasi testis daretur: ae orsus est sic. i. incepit sic loqui inter summam admirationem patronorum. i. defensorum & accusatorum. s. rei. O iudices (uerba Seruilii) ego ignoro cuias sit is sup. qui causam dicit. i. se defendit: aut quam. i. qualem uitam egerit: q̃q3. i. & quã tum merito uel iniuria accusetur: scio tantum illud cum ipse occurrisset sup. in uia laurentina mihi facienti iter sup. in loco angusto admodum: sup. eum noluisse descendere equo. Quod. s. factum eius an pertineat aliquid ad religionem nostram i. obseruationem maiestatis nostrae: ipsi. i. uos aestimabitis. i. censebitis: aut existimabitis. i. iudicabitis: ego putaui id non supprimendum. i. tacendum. Iudices damnauerunt reum: caeteris testibus uix auditis. Enim pro quia: tum. i. simul ampli tudo uiri. tum. i. simul indignatio dignitatis eius neglectae ualuit multum apud eos uidelicet iudices; & crediderunt eum qui nesciret uenerari principes procursurum. i. talem qui facile procurrat in quodlibet facinus.

Qui quae in aliis uindicarunt ipsi commiserunt. Ti. VI.

De Licino Hoplomacho. Ca. DCCCXX.

Hec illos quidem latere patiamur qui quae in aliis uindicarant ipsi commiserunt. C. Licinius cognomine Hoplomachus a praetore postulauit ut patri suo bonis tanq̃ ea dissipanti interdiceretur: & quidẽ quod petierat impetrauit: sed ipse paruo postea tempore mortuo sene ampla ab eo relicta latifũdia festinanter consumpsit: dignus hac uicissitudine poenae fuit: quoniam hereditatẽ absumere q̃ haeredẽ maluit tollere.

Nec. i. & ne. & nequidem. i. non etiam aut non saltem patiamur illos latere. i. in occulto esse: qui ipsi commiserunt ea quae uindicauerunt in aliis: Tantum praefatus addit exemplum. Caius Licinius Hoplomachus. i. armis pugnans cognomine postulauit a praetore: ut interdiceretur patri suo bonis. i. usu bonorum tanq̃ dissipanti ea: & quidem. i. etiam impetrauit. s. a praetore quod petierat: quia patri datus est curator. sed sene paruo tempore post mortuo: ipse festinanter consumpsit latifundia. i. ãplos fundos: & lata arua. relicta ab eo. s. sene patre. Ipse sup. fuit dignus hac uicissitudine poenae. quoniam maluit absumere haereditatem q̃ tollere. i. educare (ut in andria Terentii: Quicquid peperisset decreuerunt tollere) haeredes: quos si habuisset forte ab illis ei bonis interdictum fuisset: sed grauius malum passus est: quia mendicus mortuus est.

De Caio Mario. Ca. DCCCXXI.

Caius autem Marius cum magnum & salutarem reipublicae ciuem in Lucio Saturnino opprimendo egisset: a quo in modum uexilli pileum seruituti ad arma capienda ostentatum erat. Lucio Sylla cum exercitu in urbem irrumpente ad auxiliũ seruorum pileo sublato confugit. itaq3 dum facinus q̃ punierat imitatur: alterum Marium a quo affligeretur inuenit.

Caius autem Marius quum egisset. i. gessisset se ciuem magnũ & salutarem reipub. in opprimendo Lucio Saturnino: a quo. s. Saturnino: pileũ i. signum libertatis erat ostentatum seruituti. i. seruis ad capienda arma. s. contra dominos suos; & praepotentes ciues: in modum uexilli: confugit

Qui quae in aliis uindicarunt: ipsi cõmiserunt. Ti. VI.

Hec illos: De his quoq3 dicendũ est: qui quod in aliis damnarit ipsi cõmiserunt. C. Licinius patrem prodigum habuit: petiit igitur a iudicibus ut bõis interdiceretur: quo facto cum bonorum administrationez suscepisset: adeo luxuriose uiuere coepit extincto patre: ut patrimonium quod amplum acceperat breui consumpserit dignus profecto cui non bonis sed spiritu interdiceretur: cum patrem haeredem sustinere noluerit. Hoplomachus interpretatur armis pugnans: fuit autem a nomine longe dissentiens: quia non armis sed dentibus pugnauerit. Bonis inter. Vsitata constructio huic iter dicitur aqua & igni. Hac uicissitudine: Alternatione: ut quemadmodum ipse patrem sic eum pater administratione rei domesticae priuaret: Haeredem tollere: educare noluit haeredem quenq̃: quia bona consumendo haeredes habere non potuit.

Caius autem Marius. Dictum est in capitulo de fortitudine: quo pacto Marius qui primo nobilitati uehementer infensus Apuleium Saturninũ Gracchanas leges suscitantem suis opibus iuuit: mutata sententia auctore Scauro illum e foro eiecit: & in capitolium fugere coegit: quẽ persecutus cuz ille proposito pileo seruos ad arma spe libertatis conuocaret: capitolium inuasit & abruptis fistulis illum in deditionem uenire coegit: qui quum poenitentiae per legatos fidem fecisset: inde digressus cum ducibus factionis receptus est in curiaz: ubi facta in eum eruptione: populus euz fustibus saxisq3 coopertum: in ipsa quoq3 morte lacerauit. Marius igitur Saturninuz oppressit: quia seruos ad arma uocabat: ipse uero paulo post ad sui opem sublato pileo spe libertatis seruos inuitauit: quum Syllam urbem irrumpentem cum exercitu sensit: ergo quod in aliis correxit ipse peccauit: & aliũ sui quoq3 peccati uindicatorem inuenit. Aduertendũ ẽ quod Eutropius de Mario dicit. Sylla Marium de cataprili casa extractum uinciri iussit: ductumq3 trans tyberim: effossis membrisq3 minutim caesis trucidari ibi. de Marco Mario loquitur: non de Caio Mario. Naz Caius Marius ut Plynius & Cicero: & Plutarchus: & multi alii testant: uoluntaria morte decessit. Nam Cicero de natura deorum.

Valerius maximus

Cur inquit Marius tam infeliciter septies cõsul domi suæ mortuus est? Pileum: Signum libertatis: & dicimus hoc pileum & hic pileus: & magis in usu est in masculino: q̃q̃ hic neutri inueniatur.

s. marius ad auxilium seruorum pileo sublato.i.erecto.hoc ẽ uocatis eis ad pileum.i.libertatem: Lucio Sylla irrumpente.i. quum irrumperet ĩ urbem.s.Romam contra Marium: cum exercitu: Itaq3 dum imitatur facinus quod puniuerat.s.in Saturnino: inuenit alterum Marium.i.Marii imitatorem: Syllam uidelicet: a quo affligeretur.

De Caio Licinio Stolone Ca.DCCCCXXII.

Caius uero Licinius Stolo cuius beneficio plæbi petendi consulatum potestas facta est: cum lege sanxisset ne quis amplius q̃ quingenta agri iugera possideret: ipse mille comparauit: dissimulandiq3 criminis gratia dimidiam partem filio emancipauit: quam ob causam a.M.Popilio Lenate accusatus primus sua lege cecidit: ac docuit nihil aliud pręcipi debere nisi quod prius quisq3 sibi imperauit.

Casus uero Licinius stolo cuius beneficio potestas.i. facultas petendi consulatum est facta plebi: cum sanxisset.i.sancte constituisset: lege.s. lata: nequis possideret amplius q̃ quingenta iugera agri: ipse comparauit mille.s.iugera agri: & emancipauit.i.extra potestatem suam dedit filio dimidiam partem.i.altera quingenta iugera: gratia criminis dissimulandi. ob quam causam accusatus a Marco Popilio Lenate cecidit primus lege sua.i.a se lata: ac docuit.s.exemplo de se sumpto.nihil aliud debere p̃cipi: nisi quod quisq3 imperauit prius sibi.

Caius uero Licinius Stolo. Plyn. de uiris illustribus. Fabius ambustus e duabus filiabus alteram Licinio stoloni: alteram. A Sulpitio patricio coniugem dedit: quarum plebeia cum sororem salutaret cuius uir tribunus militaris consulari potestate erat fasces lictorios foribus appositos indecenter expauit a sorore irrisa marito questa est: qui adiuuante socero: ut primum tribunatum plebis aggressus est legem tulit: ut alter consul ex plebe crearetur: lex existente Apio Claudio tamen lata est & primus Licinius stolo consul factus. Idem legem sanxit ne cui uiro plebeio plusq̃ centum iugera agri habere liceret & ipse cum iugera centũ quinquaginta haberet altera emancipati filii nomine possideret in iudiciu3 uocatus primus omnium sua lege punitus est. Cuius beneficio petendi consulatum. Eo modo quo supradictum est. Sanxisset: firmasset. Quingenta agri iugera: Aut dissentit a Plinio Valerius aut mendosus est codex meus: nã centum tantummodo legi: Emancipauit: p emãcipationem dedit. finxit enim a se filium emãcipasse: ut agri iugera posset iure possidere: ne contra quam ipse tulerat legem fecisse uideretur quod illi parum ualuit. nam in ius a Popilio lenate uocatus sua ipsius lege damnatus est. Ac docuit: exemplu3 statuit aliis ñ esse præcipiendum: quod non prius seruare intenderit qui præceperit.

De Quinto Vario Tribu. Ca.DCCCCXXIII.

Quintus autem Varius propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus tribunus plebis legem aduersus intercessionem collegarum prorogauit qua iubebat queri: quorum dolo malo socii ad arma ire coacti essent magna cum clade reipublicę: sociale enim prius deinde ciuile bellum excitauit. Sed dum ante pestiferum tribunum plebis q̃ certum ciuem agit: sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

Quintus autem Varius cognominatus Hybrida.i.mixto sanguine cõtumeliose natus propter obscurum ius ciuitatis: quia dubium erat an deberet censeri ciuis Romanus: tribunus plebis.i.cum esset tribunus plebis: prorogauit.i.promulgauit facta prius rogatione: legem aduersus intercessionem collegarum: hoc est licet collegæ ĩtercederent.i.auctoritatem suã opponerent: qua.s.lege iubebat queri.i.inquiri quorum dolo malo.i.fraude socii.s.nominis latini essent coacti ire ad arma: iubebat dico cum magna clade reip. quia ipse excitauit prius bellum sociale deinde ciuile. Sed dum agit.i.gerit se ante tribunum plebis pestiferum.i.perniciosum reip. q̃ ciuem certum: lex sua.i.quam ipse tulit absumpsit eum constrictum: laq̃is domesticis.i.domi illi paratis forte in alios.

Quintus autem Va. Hybrida. hic est qui lege3 tulit ut quæreretur de his quorum ope & consilio socii contra populum Ro. arma sumpsissent: qua lege Qu. Cepioni gratificans. M. scaurum concitati belli crimine apud se adesse iussit Hybrida quasi contumelia uocatus sua ipsius lege damnatus. dum enim seuerius agit ĩ eos qui auctores fuerant concitandi belli: bellu3 ipse non modo sociale: sed etiam ciuile suscitauit: & hoc modo dum seditionem concitat lege opprimitur. Hybrida: contumeliosus: siue contumeliose natus: nam υβρυσ contumelia dicitur. Aduersus collega. inter. Intercesserunt collegæ: hoc est alii tribuni ne reip. perniciosa lex ferretur: ea tamen tulit aduersus collegarum intercessionem: & ita seditionem & bellum excitauit. Magna cum cla. reipu. quia socii rursus arma sumpserunt & inter se ciues pestifera seditione laborarunt. Sociale: bellum sociorum: quod periculosissimum fuit: tandem Pompeius Strabo sedauit. Quam certum ci. Quia Veronensis iste fuit. ideo dicit prius se tribunum pestiferum q̃ certum ciuem egisse. Domesticis laqueis constrictum quia sua lege damnatus poenas dedit quas debuit.

Hybrida

De studio & industria. Titu. VII.

QVid cesso uires industriæ commemorare:cuius alacri spiritu militiæ stipendia roborantur:forensis gloria accenditur:fido sinu cũcta studia recepta nutriuntur. Quicquid animo:quicquid manu:quicquid lingua admirabile est ad cumulum laudis perducitur:quæ cum perfectissima sit uirtus duramento sui confirmatur.

¶Quid.i.ad quid cesso cõmemorare uires industriæ.i.innatæ grauitatis & ingeniositatis .Cuius spiritu alacri stipendia militiæ roborantur.i.stabiliuntur: gloria forensis.i.sese in foro causarum exercitantium accenditur: cuncta studia recepta:fido sinu.s.industriæ nutriuntur.i.aluntur ab ea:& quicquid admirabile est animo.i.dum ab animo fit:quicquid manu quicquid linguæ.i. siue in corde siue in facto siue in dicto:perducitur ad cumulum laudis: repete alacri spiritu industriæ.quæ cum sit uirtus perfectissima: confirmatur idest stabilitur duramento sui idest solidamento sibi a se facto.

De Catone. Ca.DCCCCXXIIII.

CAto sextum & octogesimum annum agens dum in republica tuenda iuuenili animo pstat ab inimicis capitali crimie accusatus causam suam egit:neq; aut memoriam eius quisq̃ tardiorem:aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam:aut os hæsitatiõe impeditum animaduertit:quia scilicet omnia ista in statu suo æquali:ac perpetua industria continebat. Quinetiam in ipso diutissimæ actæ uitæ fine disertissimi oratoris Galbę accusationi defensionem suam pro hispania opposuit. Idem græcis litteris erudiri concupiuit q̃ serotinde existimemus ꝙ etiam latinas pene iam senex didicit:cumq; eloquentia magnam gloriã partam haberet:id egit ut iuris ciuilis quoq; esset peritissimus.

¶Cato agens annum sextum & octogesimum dum perstat.i.sine intermissione stat animo iuuenili in tuenda.i.protegẽda rep.accusatus ab inimicis crimine capitali: egit causam suam.i.se defendit propria oratione: neq; quisq̃ animaduertit aut memoriam eius qua dicenda complectebatur tardiorem aut firmitatem lateris unde uox prodit:quassatam.i. debilitatam ex ulla parte:aut os impeditum hæsitatione.i.dubitatione ob inuidiam inimicorum: aut cunctatione ob senectutem.quia.s.Cato continebat omnia ista .s.tria iam dicta & eorum similia in statu suo industria æqli ac perpetua.

¶Quinetiam opposuit defensionem suam pro hispania accusationi Galbæ oratoris disertissimi in ipso fine uitæ actæ diutissime.Idem.s.Cato cupiuit erudiri litteris græcis q̃ idest q̃tum sero idest tarde æstimemus idest coniectemus inde idest ex eo q; didicit etiam latinas scilicet litteras pene iam senex Cumq; haberet iam magnam gloriam partam eloquentia

De studio & industria. Ti.VII.

QVid ces.ui.Dicturus de studio & industria uirtute; utrãq; breui præfatione commendat ꝙ harum uiribꝰ tam militiæ q̃ fori disciplina cõfirmatur:cuncta studia fouentur:& quæ per se clara sunt illustriora redduntur:deniq; uirtus ex omni parte perfecta comprobatur:inter studium uero & industriam hoc interesset ꝙ studio discimus:industria exercemus.Militiæ sti.Sine industria militaris disciplina nihil ualet . Forensis glo.Eloquentia qua causæ agũtur in foro.Fido si.animo & pectore concepta: & est translatio sumpta a matribus:quæ filios sinu gestare consueuerunt.Animo : ꝙ discitur & cogitatur.Manu:ꝙ operamur . Lingua:ꝙ pronunciamus & perorámus . Duramento sui cõ.Nam hoc ipsum industria uocatur:quia durat & seipsam sustentat nullius adminiculo indigens.

CAto sextum.M.portius Cato capitali crimine accusatus hic cõsul celtiberos domuit:& ne rebellare possent litteras ad singulas ciuitates misit:ut muros diruerent:cum unaquęq; sibi soli imperari putaret fecerunt:ipse cum laudem mereretur ab inuidis capite postulatus est.Constat quadrigies quater fuisse accusatum & semper gloriose absolutum:hanc autem ultimam causam fuisse coniicimus:quam octogenarius dixit.cu; summa laude & quasi admiratione ꝙ in ea ætate memoria tanta laterumq; firmitate & pronũciatione ualeret ut in nulla parte deficeret cuius oratio tantam uim habuit:ut non solum se tutaretur:sed accusatorem quoq; galbam reum cu; summo periculo redderet:eam postmodum orationẽ in annalibus suis inseruit.Plini.natura.histo.li.vii.de Catone.Cæteris inquit uirtutum generibus uariæ & multi fuere præstantes:Cato primus portiæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est optimus orator:optimus imperator:optimus senator quæ mihi omnia etiam si non prius attamẽ clarius fuisse in scipione æmiliano uidentur dempto præterea plurimorum odio:quo Cato laborauit:itaq; sit propriu; Catonis quater & quadriges causam dixisse nec quenq̃ sæpius postulatum & semper absolutu;. Capitali cri.ꝙ populi Ro.prouinciam deleuisset quod erat capitale.Neq; aut me &c. In his omnibus uis maxima eloquentiæ consistit.Memoriam:quæ in senibus solet esse debilior:nisi fuerit longa & assidua exercitatione confirmata hoc est industria corroborata.Firmitatem Vt posset clausulas q̃tumlibet longas uno spiritu pronunciare. Aut os hæsitatione impeditum : ut in proferendis uerbis ulla tarditate aut titubatione uteret.

¶Quinetiam.Cum.L.Scribonius tribunus

quentia : ipse egit id ut esset quoq3 idest etiam peritissimus iuris scilicet ciuilis.

plebis rogationem tulisset:ut lusitani qui in fide populi Romãi deditj a Seruilio Galba in Gallia uenissent in libertatem restituerentur.M.Cato acerrime suasit:extat oratio in annalibus eius inclusa.Qu.Fuluius nobilior & saepe ab eo in senatu laceratus respondit pro galba ipse quoq3 galba cum se commendari uideretur complexus duos filios praetextatos & Sulpitii filium cuius tutor erat ita miserabiliter locutus est pro se ut rogatio antiquaretur:extant tres orationes eius duae aduersus libonem tri.ple.rogationesq3 eius habitae delusitanis:una contra.L.Cornelium cethegum in qua lusitanos prope se castra habentes caesos fatetur q compertum habuit:equo atq3 homine sine ritu immolatis per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse.De Catone.Pli.galbam inquit octogenarius accusauit assiduus malorũ.i.quod ait Valerius galbae actioni defensionem suam pro hispania opposuit defendendo hispaniam in qua praetor Galba temp. male gesserat ipsum Galbam ex accusatore reum fecit.¶Idem & illud Catonis industriae exemplum maximum q cum p̃ene senex latinas litteras didicisset graecas iam senex discere uoluerit.nec satis habuit nisi & iuris ciuilis scientiam consecutus esset ita ut nemini cederet.unde natum est illud uulgare prouerbium.Tarde uenisti:cito proficiam.

De Catone inferiore.Ca.DCCCCXXV.

Vius mirifica proles Cato propior nostrae aetati ita doctrinae cupiditate flagrauit ut ne in curia quidem dum senatus cogitur temperaret sibi quo minus graecos libros lectitaret:qua quidem industria ostendit aliis tempora deesse alios temporibus superesse.

¶Cuius.s.Catonis maioris:proles.i.progenies & propago non tamen filius sed pronepos:Cato.s.Vticensis propior.i.uicinior nostrae aetati : flagrauit.i.arsit ita cupiditate doctrinae:ut ne quidem.i.non saltem temperaret sibi.i.abstineret:in curia.i.senatu:dum.i.donec:senatus cogitur.i.congregatur:quo minus.i.ut non lectitaret libros graecos.Quaquidem industria ostendit tempora deesse.i.non sufficere aliis uidelicet uehementer occupatis studiosis:& alios.i.ociosos & oscitantes superesse.i.superfluos esse temporibus:quia de eis tempora nullum fructum assequuntur nec ipsi de temporibus:unde miror cur non dixerit:aliis tempora superesse.i.plus q̃ satis sit esse:quia nesciunt quid faciant de tempore.Verum si recte aestimemus:quã unicuiq3 bene operandum est dum tempus ẽ : & post hanc uitam operandi tempus non erit ullum:qui tempus suum debito officio impartiunt & impartiuerunt non indigent tempore q̃uis pro ardenti grauitate sat sibi temporis non habere uideantur:cum tempora de futura sint illis qui male aut negligenter expenderint.

Vius mirifica:nec minor fuit uticensis pronepotis industria qui ne momentum quidem temporis sibi dilaberetur ocioso Xenophontis aliorũq3 graecorum libros continue gestans lectitare uel in curia si quando dabatur ocium dum.s. senatus cogeretur.semper consueuerat ut ostẽderet aliis tempora deesse alios superesse tẽporibus:turpissimam autem esse iacturam quae fiat per negligentiam.Cogitur colligitur:congregatur.Virg.Tityre coge pecus. Temperaret abstineret.Vir.Quis temperet a lachrymis.De hoc Catone Cice.in li.de finibus bonorum & ma.li.iii.circa principiũ.

De Terentio Varrone:Ca.DCCCCXXVI.

Erentius autem Varro humanae uitae exẽplo & spacio nominandus non annis quibus saeculi tempus aequauit.q̃ stilo uiuacior fuit:in eodem enim lectulo & spiritus eius & egregiorum operum cursus extinctus est.

¶Terentius autem Varro Romanorum doctissimus iudicatus : nominandus exemplo & spatio uitae humanae.i.quantum uita humana in tali labore durare posset pro exemplo afferendus: non fuit uiuacior.i.diuturnior in uita:annis quibus aequauit tempus saeculi.i.spacium centum annorum q̃ stilo.i.scribendo:hoc est qui non diutius uixit q̃ scripsit: enim pro quia spiritus eius & cursus egregiorum operum extinctus est in eodem lectulo:quia decubans in eo uicinus morti scriptitabat donec spiritum redderet.

Erentius autem Var.Hic est Terẽ. Varro qui multa uolumina scripsit & in primis de lingua latina:quem beatus Aug.rerum doctorẽ appellat.de quo Cicero ad eundem scribens nos inquit in nostra urbe peregrinantes errantesq3 tanq̃ hospites tui libri quasi domum reduxerunt : ut possimus aliquando qui & ubi essemus cognoscere.Tu aetatem patriae:tu descriptiones temporum tu sacrorum iura: tu sacerdotum:tu domesticam:tu publicam disciplinã tu rerum:tu locorum:regionum:tu omnium humanarum diuinarumq3 genera: nomina: officia:& causas aperuisti.Seculi tẽ.Qua ad centesimum peruenit annum & tamen eius opera uiuaciorem illum reddiderunt:q̃ tot peracti anni.nam saeculum spacium dicitur centum annorum.

De Liuio Druso. Ca.DCCCCXXVII.

Onsimilis perseuerantiae Liuius Drusus qui & aetatis uiribus & acie oculorum defectus ius ciuile populo benignissime iterpretatus ẽ:

Onsimilis perseuerantiae.Hic Liuius Drusus pater eius Drusi fuit q tri.pl.latinis ciuitatem.plebi agros.equitibus curiam:senatui iudicia promisit:& tantum in urbem conflauit incendium ut ne prima illius flamma possit sustineri : ni esset subita morte correptus.pater igitur uir eximiae

utilissimaq; discere id cupientibus monumenta composuit:nam ut senem illum natura:& caecum fortuna facere potuit ita neutra interpellare ualuit:ne non animo & uideret & uigeret.

¶Consimilis &c.Linius Drusus sup.fuit consimilis perseuerantiae (qppe) qui defectus.i.destitutus uiribus aetatis & acie oculorum: interpretatus est benignissime populo ius ciuile.& composuit monumenta.s.sui.i.libros aut commentaria:utiliss.ma cupientibus discere id.s.ius ciuile. Nã ut natura potuit facere illum senem & fortuna caecum ita neutra .i. neq; natura neq; fortuna ualuit interpellare.i.impedire:ne.i.ut non & uigeret contra senium:& uideret animo contra caecitatem oculorum.

De Publio Senatore:& Lupo pontio Equite Roma.Ca.DCCCXXVIII.

PVblius uero Senator & Lupus Pôtius Eques Romanus suis temporibus celebres causarum actores luminibus capti eadem industria forêsia stipen dia executi sunt.Itaq; frequentius etiã audiebantur:concurrentibus aliis quia îgenio eorum delectabantur aliis quia côstantiam admirabantur.Namq; alii qui incommodo perculsi secessum petunt:duplicant tenebras fortuitis uoluntarias adiicientes.

¶Publius uero senator & Lucius Pontius eques Rõanus celebres actores causarum suis tẽporibus:capti.i.orbati luminibus.i. uisu:executi sunt eadẽ industria.s.qua priusq̃ caeci facti essent:stipendia.i.mercedes & exercitia forensia.i.in foro causarum.Itaq;.i.& ita:ipsi audiebantur frequentius:aliis concurrentibus.s.ad audiendum:quia delectabantur ingenio eorum:aliis quia admirabantur constantiam.s.in agendo.Nãq; alii qui perculsi incommodo qualis ẽst caecitas:petunt secessum idest secreta loca duplicant tenebras:adiicientes fortuitis.i.a fortuna illatis tenebris uoluntarias sup.tenebras:praesertim mentis.

De Publio Crasso.Ca.DCCCXXIX.

IAm Publius Crassus cum in Asiam ad Aristonicum regem debellandum cõsul uenisset:tanta cura graecae linguae notitiam animo comprahendit:ut eam in quinq; diuisam genera per omnes partes ac numeros penitus cognosceret.Quae res maximum ei sociorum amorem conciliauit qua quis eorum lingua apud tribunal eius postulauerat eadem decreta reddenti.

¶Iã (Cõtinuatiua uox) Publi^c Crassus cũ Cõsul uẽisset ĩ Asiã ad debellãdũ Aristõicũ regẽ:cõphẽdit:aio notitiã liguae graece tãta cura:ut cognosceret pẽit9p oẽs ptes ac nũeros:eã.s.grecã liguã diuisã i quinq; gñã.s.Ioicũ.Doricũ.Atticũ.aeolicũ & cõe.Quae res conciliauit.s.cõglutinauit maximũ amorẽ sociorũ ei reddenti decreta.i.pronunciãti sniam eadem lingua qua quis eorum.s.sociorum postulauerat.s.ius:apud tribunal eius.

industriae:q̃q̃ luminibus captus & senio ac uiribus confectus tamen po.Ro.quoad uixit leges exposuit:de iure ciuili monumẽta composuit ut essent illud discere uolentibus accomodata:non illi fortuna quae secum fecerat:non natura quae senẽz:obesse potuit quominus uideret atq; uigeret.Defectus.Destitutus uel debilitatus.Interpellare: impedire.Videret:ut mente & ratione colligeret & respexit ad id quod dixit caecum.Vigeret:ualidus esset animo ad id quod dixit senem.

PVbli9 uero se.&.L.Põ.Hic duo causidici industria prope admirãda fuisse uidentur:ut senes & caeci non ĩ lecto ut Drusus sed in foro causas frequenter agerent & ius ciuile cum magna populi frequentia exercerent.Multi enim quibus uis illa ingenii grata & suauis erat:nonnulli etiam illorum perseuerantia moti ad causarũ actiones quas caeci & senes agebant frequentes confluebant:Nec mirum:nam cum alii caeci secessus & latebras quaerere soleant & malum addere malo.Hi luminibus capti & in foro & in concione ferme semper erant:Celebres actores causarum clari & illustres causidici.Luminibus capti.Oculorum acie priuati:siue debiles oculis:Vir.atq; oculis capti fodere cubilia talpae.Forensia stipendia. Appellat actiones causarum. Alii incommodo isto perculsi.Lumine priuati quo quid mai9 naturae incommodum sit haud facile inueneris Fortuitis uoluntarias.Cum tenebras: & obscura loca deligant in quibus quodammodo delitescant.augent tenebras sibi a fortuna datas.

IAm Publius Crassus.Hic.p.Crassus ut in capitulo de fortitudine diximus aduersus Aristonicũ missus cum exercitu & imperator & pôtifex qd nunq̃ antea factuz fuerat ut dux simul exercitus & pontifex mitteretur ex quo etiaz creditum est rem male cessisse:attamen ea fuit industria:ut quinq; graecorum linguas breui comprehenderit:quae res ipsi plurimuz cõtulit ad conciliandos sociorum animos: nam gratissimum erat illis cum ius dicendum esset non aliena per interpretes sed sua quisq; lingua suum ius audiret. Ad Aristonicum regem debellandum.Attalus rex pergamenorum regis Eumenis filius socii quondam cõmilitonisq; Romani eiusmodi testamentum reliquit:populus Ro.bonorum meorum haeres esto.Adita igitur haereditate.prouinciaz po.Ro.non quidem bello nec armis: sed qp est aequius testamenti iure retinebat:sed hãc difficile dictum est utrum facilius amiserit populus Ro.an recuperauerit:nam Aristonicus regii sanguinis ferox iuuenis armis prouinciam inuadit aduersus quem primo quidem missus fuit hic publius Crassus qui uictus & captus dum duceretur uirgam qua equum regebat in oculum barbari unius direxit qui ui doloris accensus Crassi latus fi

ea confodit. In. v. genera. di. Satis constat quinqꝫ graecorum linguas esse Ionicaꝫ: Doricam Atticam Aeolicam: & communem.

NE Roscius. Ne Roscii quidem praetermittenda est industria: qui meditatus semper in scaenam uenire consueuerat: ut nihil spectante populo gereret hoc est gestum nullum faceret: quē nō prius domi comprobasset ex quo summa īdustria factum est cum artem scaenicaꝫ plene tenuerit: ea n̄ sit gloriam consecutus ut quicunqꝫ in histrionica excelleret his Roscius diceret teste Ci. li. i. de oratore ubi hunc roscium mirifice laudat. Non solum uulgi fauorem sed multorum quoqꝫ principum familiaritatem induit. de quo Pli. li. yii. natu. hi. excessere in hoc aeuo nostro: nec modice histriones sed libertatem suam mercati quippe cum iam apud maiores Roscius hi. m. d. Anniaꝫ mercasse prodatur. Scaenicae industriae mimorū & histrionum qui se in scaena exercebāt Meditatus fuerat. exercuerat ne quid inuenuste ne quid inepte: ne quid incomposite ederet: hinc eius industria q̄ta fuerit facile cōiicitur ꝙ nunq̄ in scaena fabulam egerit quam nō prius domi repraesentasset. Ludicra ars: plus ille arti dignitatis q̄ ipse ex arte honoris sit consecutus. Haec sunt attenti Laudat industriam Va'e. dicens non mediocrem ex ea fructum percipi si fuerit diligentissime culta id qꝫ probat ex Roscio qui sola industria meruit: ut cum clarissimis uiris commemoretur q̄uis histrionicam exercuerit Attenti & Anxii studii. Diffinitō industriae. quid eni aliud est industria nisi attentum uehemens & assiduum in re aliqua studium?

GRaeca quoqꝫ in. Latina inquit lingua graecorum industriam posteri cati cōmendet: & quem ab ea meruit fructum recipiat. Demosthenes: Hic q̄ta fuerit industria qui eius uitam legerit ubi orationes eius continentur facile cognoscet. est' a item a clarissimo uiro Leonardo aretino in latinum elegantissime traducta. in qua non nihil a Iuuena. dissentire uidetur cum dicit patrem in officina gladiorum fuisse. Iuuenalis uero in Satyra. Omnibus in terris ita refert de Demosthene. Quem pater ardentis Massae fuligine lippus. A carbone & forcipibus gladiosqꝫ parante: Incude & luto Vulcano ad rhetora misit: quod ultimum nō plene cum his quae Leonardus scripsit concordare uidetur cum longe post mortem patris hoc sibi assumpsisse officium referat de hoc Demosthene a Cicerone a Quintiliano a Gelio multisqꝫ aliis multa referūtur de natiuitate de idustria: de arte: de tota uita. Fuit enim oratorum omnium graecorum: facile princeps qui in pronunciatione summum artificiū reponebat. hic multa sibi a natura denegata studio & industria comparauit primam rhetorices litteram pronunciare nō ualebat. Hanc lapillis ore saepius inserēdis sa

De Roscio. Ca. DCCCXXX.

NE Roscius quidem subtrahatur scęnicę industriae notissimum exemplum: qui nullum unq̄ spectanti populo gestum nisi quem domi meditatus fuerat ponere ausus est. Quapropter non ludrica ars Roscium: sed Roscius ludicram artem commendauit. Nec uulgi tantum fauorem: uerum etiam principum familiaritates amplexus est. Haec sunt attenti & anxii: & nunq̄ cessantis studii pręmia: propter quę tantorum uirorum laudibus non impudenter se persona histronis inseruit.

Nequidem. i. non etiam aut non saltem cum magis uideatur posse subtrahi: Roscius notissimum exemplum industriae scaenicae. i. in scaena hoc est in actione comoediarum tragoediarum aut similium habitae: subtrahatur. s. ab hoc loco ubi industria laudatur: qui nullum. i. non ullum: non est ausus ponere. i. praesentare unq̄ populo spectanti ullum gestum: nisi quem fuerat meditatus. i. expertus domi. Quapropter ars ludicra. i. scaenica & qua ludis publicis opera dabatur: non commendauit Roscium: sed Roscius: commendauit. i. comprobauit & maioris authoritatis fecit artem ludicram. Nec Roscius amplexus est tantum fauorem uulgi: uerum etiam familiaritates principum. Haec. s. placere & populo & principibus: sunt p̄mia studii attenti & anxii & nunq̄ cessantis: hoc est semper uigilantis: propter quae persona histrionis. i. Ludii aut Ludionis & scaenici hominis: uidelicet Roscii: inseruit se non impudenter. i. citra impudentiam (Non tamen id ipse fecit per se per authorem huius sed operis) laudibus tantorum uirorum: quanti fuerunt superiores.

Externa.

De demosthene. Ca. DCCCXXXI.

GRaeca quoqꝫ industria quoniam nostrae multum profuit quem meretur fructum latina lingua recipiat. Demosthenes cuius commemorato nomine maximae eloquentię consummatio audientis animo oboritur cum inter initia iuuentę artis quam affectabat primam litteram dicere non posset: oris sui uitium tanto studio expugnauit ut ea a nullo expressius referretur: deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu uocem suam exercitatione continua ad maturū & gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus quas corporis habitus uires negauerat a labore mutuatus est. Multos ei uersus uno impetu spūs cōplectebatur: eosqꝫ aduersa loca celeri gradu scandens pronunciabat: ac uadosis littoribus insistens declamationes fluctuū fragoribus obluctantibus edebat: ut ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus uteretur. Fertur quoqꝫ ore insertis calculis: multum ac diu loqui solitus: quo uacuum p: ō

prius esset & solutius. Præliatus est cum rerum natura & quidem uictor abiit malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaq; alterum Demosthenẽ mater: alterum industria enixa est.

¶ Græca quoq; &c. Breui præfatione ad externa transiens dicit Græca quoq;.i.etiam industria: quoniam profuit multum nostræ.i. Romanæ industriæ: recipiat eum fructum quem lingua latina meretur hoc est quia latini per græcos industrii facti sunt: quicquid meruerunt laudis græcis acceptum ferre debent & ideo accipiant græci id laudis quod latini eos sequentes meruerunt: At si lingua latina septimi sunt casus: recipiat græca industria fructum quem meruit: lingua latina.i. per linguam latinam.i. non taceamus nos latini qui a græcis industrii facti sumus eorum laudem. Demosthenes cuius nomine commemorato.i. pronunciato & sic ad memoriã reducto: consummatio.i. perfectio maximæ eloquentiæ oboritur.i. etiam non cogitanti occurrit animo audientis: cum inter initia iuuentæ.i. iuuenilis ætatis: non posset dicere primam litteram artis quam affectabat: hoc est rhetorices (cuius prima littera est ρ rh. quæ a paucis recte pronunciatur cum aspiratione: Nam pauci aliter rhetor q̃ retor pronunciant) expugnauit id est euicit uitium oris sui: tanto studio: ut ea.s. littera a nullo referretur.i. pronuntiaretur expressius. Deinde perduxit exercitatione continua: uocem q; suam acerbam auditu.i. dum audiebatur: propter nimiam exilitatem.i. tenuitatem: ad sonum maturum.i. satis grauem & gratum auribus s. audientium. Ipse sup. etiam defectus.i. destitutus & deficiens: firmitate lateris.i. partis unde uox & anhelitus prodit: mutuatus est.i. mutuo accepit a labore sup. eas uires: quas habitus.i. dispositio corporis negauerat. Enī pro quia: ipse complectebatur multos uersus uno impetu spiritus. & pronunciabat eos scandens loca aduersa.i. in altum tendentia: gradu celeri.i. festino: ac insistens.i. inhærens littoribus uadosis: edebat.i. enuntiabat declamationes.i. fictas actiones & orationes pro experientia aut exercitio assumptas fragoribus.i. sonitibus uehementibus ortus ex refractione: fluctuum obluctantibus.i. contrastrepentibus: ut uteretur in actionibus.s. ueris auribus.s. suis duratis.i. durioribus factis: patientia.s. fragorum fluctuum: ad fremitus concionum.s. plebeium concitarum.i. commotarum. Ipse fertur quoq; solitus loqui multum ac diu calculis.i. paruis lapillis insertis ori.i. ingestis in os suum: quo.i. ideo ut: os sup. uacuum esset promptius & solutius. Et sup. sic: præliatus est.i. luctatus cum natura rerum: & quidẽ abiit.i. euasit aut discessit e prælio: uictor.i. uoti compos superando malignitatẽ eius.s. naturæ (Quæ tamen nulli nouerca est: quia quantum potest optia quæq; producit: sed ne dux quidem naturæ deus culpandus est in hoc homine qui si plus se naturalis dotis dedisset: minus per industriam obtinuisset) robore.i. firmitate animi: pertinacissimo.i. perseuerantissima. Itaq; mater.s. demosthenis enixa est alterum demosthenem: uidelicet ad Rhetoricem penitus ineptum & industria enixa est alterum.s. demosthenem ad eãdem maxime utilem: & tamen eundem in substantia.

De Pythagora phi. Ca. DCCCCXXXII.

ITq; ut ad uetustiorem industriæ actum transgrediar: Pythagoras perfectissimũ opus sapiẽtiæ a iuuenta pariter & omnis honestatis percipiendæ cupiditatem ingressus (Nihil enim qd ad ultimum sui peruenturum est finem: non & mature & celeriter incepit) Aegyptum petiit ubi litteris gentis eius assuefactus præteriti æui sacerdotum commentarios scrutatus innumerabilium suorum seculorum obseruatiões

cillimam expressionem reddidit: exilitate uocis laborabat: breui effecit: ut auditorum auribus uehementer insonaret: fieretq; grata omnibus atq; suauis: multaq; alia naturæ uitia correxit tanto studio & industria: ut cũ ipsa natura pugnasse quodammodo uideri possit: habuisse domi speculum ingens dicitur ad quod seipsum uidens gestum formaret: quid quod sibi domi locum subterraneũ construxisse ferunt in quẽ per singulos dies ille descendens gestum ac motum corporis fingebat uocemq; exercitabat. sæpe etiam duos uel tres menses ut refert Plutarchus cõtinuo domi inclusus nõ cessabat: abrasa parte capitis ut excundi facultatem sibiipsi præriperet. sermones insup & negocia foris agitata ad studium referebat: multaq; alia faciebat ex quo facile cognoscebat se nõ multum natura & ingenio. sed studio & exercitatione ualere. Maximæ eloquentiæ cõsummatio audientis animo obruitur. Si consummatus orator quisq̃ dici põt: hic unus apud græcos inuentus est. Vnde Plinius li. xxxiii. Demosthenes inquit summus oratorũ græciæ annulos & cætera. Artis scilicet rhetoricæ cuius prima littera est. R., quam pronunciare sine difficultate non poterat eam sibi sua industria facillimam reddidit. Lateris infirmitate. Aliud incommodum a natura datum assiduo labore correxit. Latera sic habebat infirma: ut clausulas uel breues uno spiritu enunciare non ualeret. hoc sic emendauit. ut montium colles arduaq; loca: uersus recitando sæpius ascenderet: quo studio atq; labore sic latera firmauit: ut omnes clausulas periodos ac perfectæ orationis complexiones quantumlibet longas uno spiritu facile enunciaret. A labore mutuatus Accepit a labore ueluti mutuo. Ac uadosis littoribus. Emendauit & illud quod in pronunciatione subito strepitu perturbabatur ut plærunq; desistere cogeretur. Fluctuum fragoribus obluctantibus. Repugnantibus inuicẽ aquis strepitus creari solet: ubi autem angustiora sunt littora ibi concitatior solet esse fluctus. Fertur quoq; insertis calculis. Ad linguæ correctionem lapillis ore isertis frequẽter utebatur. Itaq; alterum Demosthenem. Quem mater ineptum produxerat industria aptissimum reddidit ut alterum a matre alterum ab industria demosthenem natum dixeris.

ATq; ut ad uetustiorem pythagoræ & cætera. Ionica philosophia A thalete initiũ accepit: quæ uero cognominata est italica eius princeps fuit pythagoras innesarsi annulorum sculptoris filius: ut hermippus ait Samius. siue ut Aristoxenus ait tyrrhenus: ex una insula quam electis tyrrhenis Athenienses possederũt: sunt qui Marmacum illius patrem uocatum aui hypasum atauum eritriphonem: abauum cleonymum qui ex philounte profugerit: di

Valerius maximus

eant habitasseq; marmacum Sami: atq; lō pythagoram Samiū dici inde migrasse Lesbum: ibiq; a zoilo patruo pherecidi Syro commendatum: tres subinde argenteos calices fabricatum eos singulis in egypto sacerdotibus dono dedisse. Iustinus tamen in.xx. suorum epitomatum Demaratum negociatorem diuitem illius patrē uocauit. Apuleius Vescarem nominauit: adeo incerta est tanti philosophi origo uerumq; genus habuisse dicitur fratres maximum quidem natu Eunomum medium Tyrrhenum Tertium Tymolinum: cui Getæ sacrificant: saturnum: ut Herodotus ait existimantes: hic ut prædiximus principio quidem Pherecidem audiuit syrum: post eius obitum profectum samum Hermodanti iam seni Chreaphili nepoti se in disciplinam dedit. Cum autē iuuenis esset ac discendi studiosissimus patriam linquens cunctis ferme barbaris græcisq; mysterus incitatus est. Denīq; ægiptum petiit: quo tempore polycrates Amaiidi per epistolam illum commendauit: illorumq; linguam ut Antipho tradit in eo libro quem de his q in uirtute principes fuere scripsit atq; apud caldeos congressus ē cū magis deinde apud Cretam una cum Empimeonde descendit in ideum antrum in ægipto quoq; adyta igressus ibiq; de diis in arcano edoctus est. Deinde redijt Samum offendensq; patriam a tyranno incubari polycrate Crotonem in italiam perrexit: ubi q; leges italis dedit: atq; cū discipulis clarus habitus est. Qui ferme trecenti Rempublicam administrabant: adeo ut merito Aristocratia: optimorū scilicet dominatus nominaretur. Refert Heraclides ponticus hunc de se dicere solitum: q fuisset aliquando æthalides Mercuriiq; filius putatus esset. Mercuriumq; monuisse illum peteret præter immortalitatem quid uellet: petiisse igitur ut & uiuens: & uita functus omnium quæ contingerent memoriam haberet. itaq; in uita meminisse omnium eandemq; memoriam post mortem reseruasse: longoq; post tempore in Euphorbum uenisse atq; a menelao fuisse uulneratum. Euphorbus autem dixit se aliquando æthaliden fuisse: atq; a mercurio hoc p munere accepisse: ut anima illius nulla uia circulatione uagaretur: ut in aquas uel arbores uel animantes cōmigraret; & quæq; i iferno ppessa eēt aio: & cæterę aiæ q̄ nā patiant meminisse: postea uero q̄ Euphorbus diē obiit migrasse i hermotimū eius aiaq;: qd & ipse cū fidē uellet facere Brāchidas petiit: igressusq; apollinis tēplū ondit clypeū quē ille Menelaus affixerat. Ait ei illū cū ex troia remeasset Apollini consecrasse: scutū iā putrefactū solāq; pdurare Eburneā faciē. ubi āt & Hermotimus uita functus ē: rursus i pyrrhū Deliū piscatorē migrasse illūq; oia memorasse. ut.s. primū æthalides fuerit: postea Euphorb9: deiñ Hermotius ac post nodū pyrrhus effect9 sit: ac dei

cognouit. inde ad persas profectus magorum exactissimę prudentiæ se formádum tradidit: a quibus syderum motus cursusq; stellarum & uniuscuiusq; rei proprietatem & effectum benignissime demóstratum docili animo sumpsit. Cretam deinde & lacedæmona nauigauit: quarum legibus ac moribus inspectis ad olympicum certamen descendit. Cumq; multiplicis scientiæ maximam totius gręcię admirationem ac spicimē exhibuisset: quo cognomine censeretur: interrogatus non se sapientem (iam enim illud septem sapientes uiri occupauerant) sed amatorem sapientiæ.i.graece philosophon edidit. In italiæ etiam partem quae tunc maior græcia appellabatur perrexit. in qua plurimis & opulentissimis urbibus effectus suorum studiorum approbauit: cuius ardētem rogum plenis uenerationis oculis metapontus aspexit: operum pythagoræ q̄ suorum cinerum nobilius: clariusq; monumentum.

¶ Atq; ut transgrediar ad uetustiorem actum industriæ: Pythagoras igressus a iuuenta.i.iuuenili ætate: pariter perfectissimum opus sapientiæ: & cupiditatem omnis honestatis percipiendæ: nihil enim nō incepit: hoc ē unūquodq; incepit: & mature.i.neq; citius neq; tardius q̄ decuit: & celeriter i.properanter. (Quaeras forte quomodo haec cohaereant mature uidelicet incipere. & celeriter: sed scies mature fieri quod non tardius q̄ deceat coeptum est: celeriter autem quod tunc quando fit: siue mature satis siue sero fiat: properanter fit. Pythagoras autem ut primum conuenienter potuit coepit: & ubi semel coeperat celeriter peregit, quod peruenturum est ad ultimum finem sui.i.ad consummationem beatitudinis: aut (ut Oliuerius dicit) ad sapientiam.) Ipse petiit ægyptum: ubi assuefactus litteris gentis ei9 s.ægyptiacæ quæ se omnium antiquissimam gloriari solebat: scrutatus cōmentarios.i.breues annales sacerdotum praeteriti æui: cognouit obseruationes.i.annotationes innumerabilium sæculorum suorum. Inde profect9 ad Persas: tradidit se prudentiæ exactissimæ magorum formandum.i.erudiendum aut ut uulgus dicit informandum: a quibus sumpsit animo docili: motus syderum.i.planetarum errores: cursus stellarum.s.fixarum: & proprietatem & effectum uniuscuiusq; rei: demonstratum.s.ab eis: benignissime Bono ordine procedit: nam prius ab astronomia: ortus & occasus: coniunctiones & oppositiones: uariosq; inter se respectus syderum didicit: deinde ab astrologia quid portenderent accepit: Et ipse nauigauit deinde cretam.i.in eam insulam: & Lacedæmona.i.in eam urbem quæ & sparte dicta est: quarum moribus ac legibus inspectis descendit ad certamē.i.agonem olympicum: cūq; exhibuisset maximam admirationem & specimen i.experimentum aut approbamentum multiplicis scientiæ totius græciæ interrogatus quo cognomine censeretur: non edidit se sapientem (iam enī septem uiri quos Oliuerius explicat occupauerunt illud.s.cognomen sapiētis: aut dici sapientem) sed edidit se amatorem sapientiæ: id est graece philosophon. Perrexit etiā in partē Italiæ que appellabatur tunc maior græcia: in qua approbauit plurimis & opulentissimis urbibus effectus suorū studiorum. Cuius rogum ardentem.s.cum cadauer eius impositum esset metapontus.i.populus eius (Est autem oppidum in ora italiæ non longe a tarento dictū a græcis q trans pontum illis sit) aspexit oculis plenis uenerātiōe: hoc est uenerabundis. Aspexit inquam metapontus existens monumentum nobilius & clarius operum Pythagoræ q̄ suorum idest propriorum cinerum (aliter enim dixisset: q̄ eius cinerum) hoc est plus claritatis & famæ obtinuit ex operibus Pythagoræ illic sepulti: q̄ ex eo q in cineres redacta est. Oliuerius autem legit oppidum: cuius si uera est lectio

ordo est: Metapontus oppidum eius sap. monumentum nobilius & clarius cinerum pythagoræ q̄ suorum.

ceps post pyrrhū pythagorā factū eē cum/
niumq; meminisse quæ prædiximus: de quo.
Heraclitus ut Pytha. se in historia regi exer
cuit: & cum de natura adorsus esset scribere ita in principio dixit non per aerem quem spiro non per aquā quam bibo: nō dimittam huius rationis sermonem. Scripsit & alia complura Socrates in successoribus ait ipsum rogatum a Leonte fi
liasorū tyrāno: quisnā esset: dixisse philosophus. Moritur autē Pythagoras ut fertur: octogesimo suæ ætatis anno: de cu
ius morte uariæ sunt sententiæ: sicut apud Laertiū uidere possumus: q̄ uero ad eius industriā pertinet de qua hic agit: ma
gnam orbis partē circuiuit: scientiæ & cognitionis cupiditate ductus. Vetustiorem actum: nā multo antea fuerat Pytha
goras q̄ Demosthenes. Ad ultimū sui finem: Ad sapientiam: nam hic erat ultimus eius finis quo sua cūcta intenderat. Na
turæ: Compositæ: acsi diceret sapienter. Innumerabilium sæculorū: P. certe dixit innumerabilium: quia si sequimur Hero
dotū: a creatione sæculi ad suū tempus decē Miriadas annorum confectas fuisse constat. Cic. quoq; li. i. de diuinatione.
Cōdēnemus inquit hos aut stultitiæ aut uanitatis: aut imprudentiæ: qui quadraginta septuaginta milia annorū ut ipsi di
cunt monumentis comprehensa continent: & mentiri iudicemus: nec sæculorum reliquorum iudicium: quod de ipsis fu
turam sit pertimescere. Lex uero Christiana ab iis longe dissentit: nam a principio rerum ad incarnationem sex millia an
norum constat. Syderum motus: planetarum errores intelligit. Stellarum cursus: Ortus & occasus: Admirationem exhi
buit. Admirabantur omnes Pythagoræ ingenium ad omnia studia accōmodatum: hic primus arrogantiæ nomē aufugit
ut interrogatus quo uteretur cognomine: non se sapientem ut ante ipsum septem excellentissimi uiri dici uoluerunt: sed sa
pientiæ amatorem esse respondit: hoc est philosophum sophos enim sapiens: philosophus amator sapientiæ interpræta
tur. Lactantius tamen diuinarum institutionum libro quarto capitulo tertio hoc nomen interpretatus est sapientiæ quæ
sitorem non amatorem. Dicit enim. Etenim uerecundiæ causa studiosos sapiētiæ se nō sapientes uocauerunt: immo uero
Pythagoras qui hoc nomen inuenit. cum paulo plus saperet q̄ illi priores qui se sapientes putauerunt: intellexit nullo hu
mano studio posse ad sapientiam peruenire: & ideo non oportere posse incomprehense atq; imperfectæ rei perfectū no
men imponi. Itaq; quum ab eo quæreretur: quem nam se profiteretur: respondit philosophum: idest quæsitorem sapiētiæ
hæc Lactantius. Septem excellentissimi: parenthesis est: fuerunt autem hi: Thales milesius: Solon atheniensis: Chilon la
cedæmonius Pythacus mityleneus. Bias prienensis: Cleobolus lydius: Periander corinthius: ut etiam supra monstraui in Septē sa
capitulo de modestia. In Italiæ quoq; partem. Iustinus suorum epitomatum lib. xx. dicit hunc ex ægypto in Babyloniā pientes.
ad perdiscendos syderum motus: originemq; mundi spectandam sūmam scientiam consecutum: inde regressum Cretam
& Lacedæmoniam ad cognoscendas Minois & Lycurgi inclytas ea tempestate leges contendisse: quibus omnibus instru
ctum Crotoniam uenisse: populumq; in luxuriam lapsum: auctoritate sua ad usum frugalitatis reuocasse: nam Pythago
ras laudabat quotidie uirtutem: & uitia luxuriæ contemnebat: casusq; ciuitatum hac peste perditarum enumerabat: tan
tumq; studiorum ad frugalitatem multitudinis prouocauit: ut aliquos ex iis luxuriatos in optimam frugē conuersos fuis
se incredibile uideretur: matronarum quoq; separatam a uiris doctrinam & puerorum a parentibus frequenter habuit.
Docebat nunc has pudicitiam & obsequia in uiros: nunc illos modestiam & litterarum studium inter hæc uelut genitri
cem uirtutum frugalitatem omnibus ingerebat consecutusq; assiduitate disputationum erat: ut matronæ auratas ue
stes cæteraq; dignitatis suæ ornamenta uelut instrumenta luxuriæ deponerent: eaq; omnia delata in Iunonis ædem ipsi
deæ consecrarent: præferens uera ornamenta matronarum pudicitiam non uestes esse. In iuuentam quoq; quantum pro
fligatum sit uicit & fœminarum contumaces animi manifestant: sed trecenti ex iuuenibus cum sodalitiis iure sacramēto quo
dam nexi separatam a ciuibus cæteris uitam exercerent quasi cœtum clandestinæ coniurationis haberent ciuitatem in se
conuerterunt quæ eos cum in unam domum conuenissent cremare uoluerit: in quo tumultu septuaginta ferme homines
periere: cæteri in exilium profecti. Pythagoras autem quum annos uiginti Crotonæ egisset: Metapontum migrauit: ibi/
q; decessit cuius tanta admiratio fuit: ut ex domo eius templum facerent eumq; pro deo colerent. Hæc Iustinus. Quæ
maior appellabatur. Totus ille Calabriæ tractus magna Græcia quondam dicta fuit. Cuius ardentem rogum: De mor
te ut diximus: uariæ sunt sententiæ. Alii enim dicunt quum in domo quadam fuisset: eam ex his unum quos admittere Mors py
noluerat: per inuidiam incendisse: sunt qui Crotoniatas ipsos tyrannidis suspitione ac metu: quia in loco Milonis Heri on thagoræ.
consederat: hoc perpetrasse dicant. Pythagoram igitur incendii incommoda uitantem cum egrederetur comprahensum
esse ac dixisse: capi præstat q̄ has dare pœnas: cædiq; satius est q̄ quicq̄ loqui: atq; ita iugulum persecutoribus nudasse:
compluresq; ex discipulis (nam cum eo ad. xl. fuisse interemptos: ex quibus architas tarentinus & cylis. Dicearchus ue
ro pythagoram dicit in delubrum musarum quod metaponti est confugisse: ibiq; cum. xl. dies absq; cibo perstitisset defe
cisse. Heraclides uero in epitomate suo dicit illum postq̄ de Liphercide iusta persolueret redisse in Italiam: & cum in do
mo Milonis Crotoniatæ celebritatem offendisset: subinde metapontum perrexisse: ibiq; cum uiuere ulterius nollet inedia
uitam finisse: Hermippus bello inter agrigentinos & Syracusanos orto: pythagoram exisse cum sociis agrigentinis opē
laturus: uersis autem in fugam illum fabarum campum circuisse: ibiq; a Syracusanis fuisse interemptum: reliquos uero
ad. xxxv. Tarenti fuisse crematos. Valerius autem Heraclidis opinionem sequitur. Oppidum Pythagoræ: plus clarita
tis metapontus habuit nomine pythagoræ q̄ ab eius cineribus: acsi diceret metaponto memoriæ æternitatem cineres &
Pythagoræ nomen dedere.

De platōe philosopho. Ca. DCCCCXXXIII.

PLato autē patriam Athenas præceptorē So/
cratē sortitus & locū & hoīem doctrinę ferti/

PLato autē patriā. Plato Aristone pa
tre: matre Perictōia siue (ut alii di/
cunt) Petona. Athenis simili die
natus: quo apud Delon Apollo: ut rettulit
Apollodorus: mater a Solone genus duxit.
Aristonem uero patrem a Codro Melan/
Valerius maximus.   H

si filio originẽ ducere traduntq; qui a Neptuno idẽ sanguinẽ trahere Thrasyllo teste memoratur:cui Pseusippus successit:habuit fratres plato Adimantẽ & Glauconẽ:& sororẽ Petonã de qua nascit Pseusippus:litteras didicit plato apud Dionysiũ grãmaticũ:exercitatus est apud Aristonẽ arguũ palestritez: a quo Plato ꝓ egregio corporis habitu cognominatus ẽ cũ teste Alexãdro prius :Aristo ex aui paterni noĩe diceretur. Studuit picturæ: poẽ nata edidit:primo qdẽ ditirãbos :deide melos & tragœdias:& quũ tragicũ certamẽ initurus eẽt ante Dionysiacũ theatrũ: audito Socrate igni poemata exussit dicens. Hic Vulcane plato tua idiget ope. hic annũq; .xx. ætatis agẽs audiuit Socratẽ. Illo mortuo audiuit Crathilũ & hermogenẽ ãnoꝝ .xxviii. teste hermo. megarã se ad euclidẽ cõtulit. hic cyrenẽ ꝓfectus Theodoꝝ mathematicũq; atq; ide in Italiam ad Pythagoreos Philolaũ & Euritũ postea i ægyptũ ꝓfectus prophetas sacerdotesq; audiuit:ubi comitez habuit Euripidẽ tragicũ:regressus athenas in academia morabat. Idẽ teste Aristoxeno ter militauit:prio in Tanagrã:scdo in corithũ: tertio i deliũ:ubi uictoriã habuit:ter nauigauit i Siciliã:prio ut isulã uideret tyrãno existẽte Dioni. hermocratis filio ubi plato illi diceret nõ id ꝓstare tyrãnũ qd sibi eẽt utile : nisi uirtute excelleret:cui Dionysius rñdit:uerba o:ciosorũ senũ sunt:cui plato:& tua tyrãnidẽ sapiũt:Dionysius iratus uoluit platonẽ occidere sed a Dione & aristomene oratus se cõtinuit:illũ tñ Polydi Lacedæmonio q ad eũ legatus uenerat tradidit. Polydes uero illũ secũ ducẽs in eginã uẽdidit:quo tpe camãder eũ reũ mortis dicebat:q. s. capitale eẽt si qs atheñ. eam insulam adiisset: sed allegatum e ẽ eum philosophum esse :quare disciplinæ gratia absolutus est :hunc Anyceris Cyrenaicus emit. xx. minis:remisitq; Athenas ad amicos:& statim pecunia Anyceridi per amicos restituta est. Alii dicunt missam a Dione illam pecuniam : eamq; noluisse remissam:Polydem in Calabria superatum:& in Elice summersum fuisse fama est dæmonem teste Fauorino :illi annunciantez propter Platonem talia perpeti : hæc sciens Dionysius scripsit ad Platonem ne in se maledicta torqueret:Cui rescripsit Plato sibi non tantum ocii superesse : ut Dionysii meminisset. Secundo iuit in Siciliam : & a minore Dionysio petiit terram & homines qui iuxta rem pub. ab eo constitutam uiuerent: non defuit Suspicio illum Dioni & Theotæ persuadere temptasse:ut insulam tyranno liberarent: quo tempore Architas Pythagoreus missa ad Dionysium epistola:Platonem pergauit:ereptumq; Athenas remisit. tertio Siciliam accessit:Dionem reconciliauit Dionysio qua re non obtenta redit in patriam. Cicero in Catone maiore : Platonem inquit

lissimum:ingenii quoq; diuina instructus abundantia: cum omnium iam mortalium sapientissimus haberetur:eo quidem usq; ut si ipse Iuppiter e cœlo descendisset:nec beatiore facundia usurus uideretur:ægyptũ peragrauit:dum a sacerdotibus eius gentis geometriæ multiplices numeros cœlestium obseruationem rationum percepit:quoq; tempore a studiosis iuuenibus certati Athenæ Platonem doctorem quærentibus petebãtur:ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas uastissimosq; cãpos:effusam barbariem & flexuosos fossarum ambitus:ægyptiorum senum discipulus lustrabat. Quo minus miror in Italiam transgressum ut ab Archyta Tarẽti:a Timeo & Arione & Ceto Locris Pythagorę præcepta & instituta acciperet. Tãta enim uis:tanta copia litterarũ undiq; colligenda erat:ut inuicem per totum terrarum orbem dispergi & dilatari posset. Altero etiam & octogesimo anno decedens:sub capite sophronis numeros habuisse fertur. Sic ne extrema quidem eius hora agitatiõe studii uacua fuit.

¶ Plato autem sortitus. i. a deo quasi in sortem nactus:athenas patriam: quod uulgares dicerent in patriam:& ineptiores pro patria: & Socratem præceptorem:& idest simul locum. s. athenas:& hominem scilicet Socratem fertilissimum idest feracissimum & maxime productiuum doctrinæ: & instructus quoq;. i. ornatus abundantia ingenii diuina idest tã magna ut credi posset diuina:cum haberetur iam sapientissimus omnium mortalium:quidem idest certe eousq;. i. intantum:ut si ipse Iuppiter idest sũmus deus putatus descendisset de cælo:nec uideretur usurus facundia elegantiore quãtum ad stilũ orationis:nec maiore quantum ad fæcundã sententiam aut persuadendi felicitatem:pagrauit. i. pertransiuit quasi per omnis agros ægyptum:dum. i. quo tempore:(Sunt qui legant ubi:sed quia additur:quoq; tempore secutus sum lectionẽ quam priorẽ offendi)percepit a sacerdotibus eius gentis:multiplices numeros geometriæ. & sup. obseruationem rationum cælestium idest rationes cælestium cursuum obseruatas:& obseruando adnotatas a sacerdotibus ægyptiis:quoq;. i. & quo tẽpore athenæ petebantur certatim idest cum certamine:& ita magna copia a iuuenibus studiosis quærentibus scilicet sibi Platonem doctorem idest ꝓceptorem:ipse discipulus senum idest præsbyterorum Aegyptiorum lustrabat idest scrutabatur ripas Nili fluminis inexplicabiles idest inenarrabiles aut propter Nili originem incertam :aut potius propter eius excrementa itidem incerta:& quorum rationem nemo satis perspexit:nam tunc fiunt cum decrementis locus uideretur & uastissimos campos quos Nilus inundat aut irrigat quotannis:& barbariem idest barbarorum accolarum Nili regionem:effusam. i. dilatatam:& ambitus fossarum quæ a latere sunt flexuosos idest incuruos & sinuoses. Quo idest quo circa :aut qua propter ego(inquit author)miror minus sup. Platonem transgressum sup. eẽ in Italiam(quæ regio non erat barbara ut ægyptus)ut acciperet præcepta & instituta pithagoræ:ab Archyta scilicet philosopho. Tarenti : & a Timeo & Arione & Ceto(alii legunt Eneto)locris idest in ea urbe italiæ. Enim pro quia :tanta uis:& tanta copia litterarum erat colligenda undiq; idest ex omni parte mundi:ut posset dispergi & dilatari inuicem idest uicissim:per totum orbem terrarum. ipse etiam decedens idest moriens:anno altero. i. secũdo & octogesimo:fertur habuisse sub capite:ut disceret

numeros idest uersus Sophronis qui carmine scripserat. Et sic nequidem idest non etiam extrema hora eius .i. uitæ eius: fuit uacua agitatiōe studii.

Atheniensem Tarētū uenisse: Lucio Camillo ac publio Claudio cōsulibus reperio. Fuit aūt Plato teste Eutropio quo tpe Galli urbē ceperunt: ingenii quoqȝ diuina instructus abundātia cū oium iam mortaliū. Pater cōmoda patriæ quā omniū doctrinarū matrem dixere maiores & pceptores: quē tunc oium sapientissimū esse. Apollinis dixit oraculū: accessit & ingenii bonitas: quæ diuina magis q̄ humana fuisse uidetur. Mortaliū omniū sa. Sic Apollinis oraculū constat fuisse iudicatū. Geometriæ multiplices .i. uarias partes geometriæ: sunt aūt multæ & uariæ: ut punctus: linea supficies: deinde triangulus: quadrangulus &c. circulus & anguli ptes: ut rectus angulus: obliquus angulus. Cōsiderantur et latitudo: lōgitudo: amplitudo: & alia huiuscemodi multa: nā geometria in se continet liniamenta: interualla: magnitudines: & in figuris dimensiones & numeros. Obseruationē cælestium rōnum. Geometriæ per hanc scientiā cursus sydērū: ortus & occasus stellarumqȝ: q̄ tarde: q̄qȝ uelociter sydera moueantur: quo inter se spatio distent: longa obseruatione cognoscunt. Nili flu. in ex. ri. Bene inexplicabiles: quia si Herodoto credimus: nili originē inuenire nemo potuit: q̄q̄ id multi reges frustra tentauerint. Luca. li. x. Arcanū natura caput nō prodidit ulli. Pli. li. vii. Nilus ingt incertus ortus fontibus per deserta & ardentia: & imenso lōgitudinis spatio ambulans famaqȝ tātum inermi quæsitū cognitus sine bellis quæ cæteras oēs terras inuenere originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in mōte inferioris. Mauritaniæ: nō procul oceano: habet lacu protinus stagnāte quem uocant Nilidē: est præterea satis ignota Nili natura: quare .s. singulis annis sole existente in cancro: totā inundat ægyptum. Quāq̄ Ply. eodē loco dicat uarias eius crementi causas esse: modo flatū ethesiarū: modo æstiuos imbres æthyopiæ: modo alias affert cās: quas longū esset referre: sed euenire ut plurimū eius incrementū a canis ortu per introitū solis in leonē: & ut ait Virg. in iiii. geor. Per diuersa ruens septē discurrit in ora. Vsqȝ coloratis amnis deuexus ab indis .i. æthyopibus. Vastissimos campos tractus ægypti longe lateqȝ porrigitur. Effusam barbariē: Quia uastissimi sunt ægyptiorū campi: ideo p uastā regionē sparsim habitant barbari. Et flexuosos fossarū ambitus. Constat ægyptū fossarū plenam. Nili superfluas aquarū inundationes recipientiū. Iustinus ægyptū inquit quæ tot regū: tot sæculorum cura impensaqȝ munita sit: & aduersus uim decurrentiū aquarū tantis instructa molibus: tot fossis cōcisa ferunt cū his arceantur: illis recipiant aquæ nihilominus coli nisi excluso nilo non potuerit. Minus miror in Italiā transgressum. Quippe qui in ægyptū prexit: ut multo facilius in Italiam transire potuerit. Præcepta & instituta. Hoc modo inter se differunt: ut præcepta generaliter dicant omnium philosophorum instituta sua uniuscuiusqȝ ut academicorum: stoicorū: pipateticorū: epicureorum. Rursus præcepta sunt doctorū instituta ciuitatū. Cice. li. i. officio. Quāq̄ te Marce fili annum iam audientē Cratippū: idqȝ Athenis abūdare oportet præceptis & institutis philosophiæ propter doctoris auctoritatē & urbis. Vt inuicē: ut uicissim daret omnibus quod undiqȝ acceperat. Altero & octogesimo anno decedēs: Ne mortis uicinitate quisq̄ Platonē crederet litterarum oblitū: moriens Sophronis uersus sub capite habuisse fertur: mortuus est autem teste Catone maiore uno & octogesimo anno scribens Numeros: Rithmos: & uersus. Virg. numeros memini si uerba tenerem. Fuit ergo Plato ad extremam usqȝ suæ uitæ horam studio semper intentus & industriæ plenus.

De Democrito. Ca. DCCCXXXIIII.

AT Democritus cum diuitiis censeri posset. quę tantæ fuerūt ut pater eius Xerxis exercitui epulum dare ex facili potuerit: quo magis uacuo animo studiis litterarum esset operatus: parua admodū summa retenta: patrimonium suū patrię donauit. Athenis autem compluribus annis moratus: omnia temporum momenta ad percipiendam & exercendam doctrinam conferens: ignotus illi urbi uixit: quod ipse quodā uolumine testatur. Stupet mens admiratione tantę industriæ & iam transit alio.

¶ At Democritus cum posset censeri idest magni æstimari & in numero præpotentum haberi: diuitiis idest ob diuitias quæ scilicet diuitiæ: fuerunt tantæ: ut pater eius uidelicet ægistratus aut Athenocritus aut Damasippus. (Nam de patre eius dubitari asserit Tortelius: & eius uerba repetens Oliuerius) potuerit dare ex facili idest sine grauamine: exercitui xersis: qui tamen fuit ut flumina potando exsicarent: unde illud Iuuenalis. Epotaqȝ flumina medo Prandente: epulum idest conuiuium: donauit patriæ scilicet suæ in qua natus erat: siue ea Abdera: siue Miletos fuit patrimonium suū: quo idest ideo ut operatus esset idest operam daret: studiis litterarum: animo magis uacuo scilicet a curis rerum exterarū: summa admodum parua retenta scilicet ad usum uitæ. Autem pro sed: ipse mo

AT Democritus. Hic abderites siue ut alii putant: Milesius philosophus fuit ægistrati filius: uel ut alii dicunt Athenocriti: uel secundum alios Damasippi sed quisquis ille fuerit: tanta rerum & diuitiarum copia refertus: ut pater eius xersem persarum regem cum exercitu hospitari potuerit a quo teste Herodoto: magi quidam & Caldæi præceptores Democrito filio relicto: theologiam & astrologiam illum docuere: cum adhuc puer eēt qui has disciplinas edoctus: in ægyptum se contulit: ut geometriaȝ perciperet: & in Persidem: ad rubrumqȝ mare: & Caldæos diuinarum rerum cognitione auidus perrexit: sunt et qui dicant cū Gymnosophistis in Indis congressum esse atqȝ in æthyopiam uenisse: partitus est fratribus suis substantiam: uel ut tradit Valerius patriæ donauit: exigua pro se parte retenta: qua illi peregre proficiscenti opus erat: adeo studiosum fuisse tradit Laertius: ut ex uicino ortulo sibi cellulam seligeret: ibiqȝ seipsum includeret: & cum aliquando ipsius pater bouem ad immolandum adduxisset: ibiqȝ alligasset tamdiu hoc ab illo non fuisse cognitum: quo ad hunc ille sacrificii obtentu excitauit: & boui admouit: constat eum aliquando Athenas uenisse: & ob contemptum gloriæ agnosci noluisse: ut quum cogno

uiffet ipse Socratē:ab eo ignoratū fuisse:la borauit hic plurimū in solis rerū naturis con tēplandis (ut quidā ferūt) & quocūq3 for/ tunæ casu:mutabiliūq3 rex audito in risum solebatur:unde Iuuenalis in satyra.Omni/ bus in terris perpetuo risu pulmonē agitare solebat Democritus &c.huic aliqñ insanisse

ratus compluribus annis:conferens omnia momenta temporū ad peri[?] [?] dam & exercendā doctrinā.uixit ignotus.i.incognitus illi urbi.s.clarissi/ mæ:quod.i.quā rē ipse testatur quodā uolumine.s.a se scripto.Mens (in/ quit author) subaudi mea:stup.t admiratione tantæ industriæ quoniā ē clarā opibus ignotā delitescere amore litterarii studii:&c.i.& tamen ipsa trāsit iā alio.i.ad narrationē alterius industriæ non minoris.

crediderunt eius ciues:unde ad eius curationem adhibuere Ipocratem:qui cognita uiri sapientia:ciues magis q̄ Democri tum insanire:a quo se multa didicisse profitebatur.Nā ut refert Laertius in uita Democriti:quū ad eū uenisset Ipocrates maximū diligentiæ suæ & calliditatis testimoniū dedit Ipocrati:q puellā Ipocratis comitem:& integram:& uitiatam co gnouit.Nā primo die sic ipsam salutauit.Salue uirgo.Postridie uero.Salue mulier.Fuerat enim puella nocte ipsa uitiata. sunt etiā qui dicant seipsum occæcasse ad naturæ secreta cautius rimanda.Cuius rei auctores sunt Cicero libro quinto Tusculanarū quæstionū:& Aulus Gellius lib.x.noctium atticarum:de cuius morte uariæ sunt sententiæ:ut Laertius tra dit.Periit aūt cētesimo & nono suæ ætatis anno.Hic omnia atomis constare dicebat:& plures esse mūdos & corruptibi les.Multa uolumina reliquit:ut auctor est Laertius in eius uita.Cū diuitiis censeri:Magnitudine diuitiarū æstimatione apd ho mines quantālibet sibi uendicare poterat.Hic enim facile coniici potest patris diuitias fuisse prope incredibiles:q exer citum xerxis persarum Regis epulum dare potuit quem constat fuisse supra centum miriada hoc est decies centena mi/ lia militum atq3 etiam multo plura:ut quidam tradunt.Omnia temporum momenta:Mira industria hominis: ut ne mini mum quidem spacium prætermitteret quin uel disceret uel doceret.

De Carneade philosopho.Cap.DCCCXXXV.

Carneades laboriosus & diuturnus miles sapiē tiæ:siquidem nonaginta expletis annis idē illi uiuendi ac philosophandi finis fuit.ita se mi rifice doctrinæ operibus addixerat:ut cum cibi capien di causa recubuisset cogitationibus inhærens manū ad mensam porrigere obliuisceretur sed eum Melissa quam uxoris loco habebat temperato inter studia animo non interpellandi sed inediæ succurrendi officio dextram suā necessariis usibus aptabat.Ergo animo tantummodo ui ta fruebatur:corpore uero quasi aliēo & superuacuo cir cundatus erat.Idem cum Chrysippo disputaturus hel/ leboro se ante purgabat:ad exprimendum īgenium suū attentius & illius refellendum acrius Quas potiones in dustria solidæ laudis cupidis appetendas effecit.

Carneades laboriosus.Hic philoso/ phus cyreneus fuit epicomi:ut qdā ferunt siue Alexādri ut alii dicūt filii us stoicorū & Crysippi discipulus modice re luctabat & uerecūde:ita ut sæpe diceret nisi chrysippus esset:ego non essem.Aethicæ se mag.s deuouit q̄ phisicæ:quocirca cæsariem & ungues nutriebat:perpua fuit intentiōe stu diorū adeo:ut sensus oēs ēt a necessariis ui bus interdū auerteret inediaq3 cōsumeret ni si Melissæ cura quam uxoris loco tenebat su stentaretur:sæpiusq3 reficeretur.Ad hunc au diendum oratores confluebant. Disputatu rus cum Chrysippo qui acutioris esset inge/ nii suum se prius ingenium purgabat helle/ boro .mortuus est nonagesimo suæ ætatis anno:ut Vale. refert.Laer. uero octogesimo quinto olympiade centesima sexagesima se cunda.Laboriosus:Quia iugiter studio incu buit quoad uixit.Addixerat:astrinxerat : de stinauerat:nam addicere apud iurisconsultos significat per licitationē aliquid uēdere hoc est in uenditione publica:unde addicti apud ueteres dicebantur qui prætoris iussu cū sol uendo non essent creditoribus uendebantur. Addictus etiam morti destinatus Cicero & is q.i morti addictus esset paucos sibi dies cōmendandorum suorum causa postulasset uas factus est alter.Fruebatur uita :fructū capiebat ex uita animo non corpore:nā frui fructū capere significat.Salu.Vita qua frui mur breuis est.Helleboro se ante purgabat : Hellebori duæ sunt species coloris insignis: candidi & nigri qui non cognoscuntur nisi ex Hellebo radice teste Plinio libr.xxv.natura.histo.ubi ri species. multa de eius proprietate:sed in primis cādi dum probat q causas morborum extrahere & primo fuisse terribile:deinde adeo promi scuum:ut pleriq3 studiorum gratia ad proui dendū acrius quæ cōmentabant sæpi⁹ sūpti tauerint:quo & usum carneadem responsu/

Carneades philo.cyreneus miles.i.sectator sapientiæ laboriosus & diu turnus:unde duplex oritur laus:& ex multiplicitate & ex diuturnitate stu dii.Siquidem idest quoniam nonaginta annis expletis id.est postq̄ exple uerat nonaginta annos:idem fuit illi finis uiuendi & philosophandi idest dandi operam philosophiæ : & addixerat se operibus doctrinæ ita idest ī tantum mirifice ut cum recubuisset idest ad mensam se posuisset forte mo re antiquo incuruum causa capiendi cibi ipse inhærens idest infixus cogi tationibus obliuisceretur porrigere manum ad mensam idest ad cibum il li appositum :sed melissa idest mulier quam habebat loco uxoris : apta/ bat dextram suam usibus necessariis idest imponebat illi cibum in os ani mo temperato inter studia idest affectione accommoda studiis:non offi/ cio interpellandi idest impediendi eum a studio.sed succurrendi inediæ: .i.carentiæ eius:sup.ei9.Ergo Carneades fruebatur sup.in uita sua tātum modo animo:uero idest sed circundatus erat corpore quasi alieno & super uacuo.i.tanq̄ re aliena a se & superuacanea.Idē disputaturus cū Chry

ſippo præceptore ſuo:purgabat ſe hoc ē cerebrū ſuū ante.i. prius:hellebo
ro.ſ.candido:quod in anticyra optimū naſcitur ad ingeniū ſuū exprimen/
dū.i.deſiccandū & purificandū & ita reddendū illud attētius & acrius &
ad refellendū ſup.ingenium illius:ſcȝ Chriſippi.Quas potiones.ſ.ex helle/
boro diluto:induſtria & ſolertia fecit.ſ.exemplo:Carneadis:appetēdas cu
pidis laudis ſolidæ id eſt integræ.

De anaxagora phyloſopho. Ca.DCCCXXXVI.

QVali porro ſtudio Anaxagoram flagraſſe cre
dimus.qui cum poſt diutinam peregrinationē
patriam repetiſſet poſſeſſioneſq;. deſertas ui/
diſſet:non eſſem inquit ego ſaluę niſi iſtæ periiſſent. Vo
cem petitę ſapientiæ compotem:nam ſi prediorum po/
tius q̄ īgenii culturę uacaſſet:domin⁹ rei familiaris itra
pcnates mãſiſſet:ñ tãtus Anaxagoras ad eos rediſſet.

¶ Quali &c.Porro.i.aūt quali ſtudio credimus aut credemus Anaxago/
rā flagraſſe.i.arſiſſe:qui cū poſt peregrinationem diutinam repetiſſet pa/
triam:& uidiſſet poſſeſſiones.i.ſuas deſertas:inquit ego nō eſſem ſaluus
niſi iſtæ.ſ.poſſeſſiones periiſſent: Vocē.i.o uocē compotem ſapiētiæ peti/
tæ:hoc eſt quæ aſſecuta erat ſapientiam petitam.Nam ſi uacaſſet potius
culturæ prædiorum q̄ ingenii:& ſup.manſiſſet dominus rei familiaris in/
tra penates.i.domum ſuam:non rediſſet ad eos.ſ.penatēs ſuos Anaxago
ras tantus.ſ.philoſophus aut tam magnus uir cenſendus.

De Archimede philoſopho.Cap.DCCCXXXVII.

ARchimedis quoq; fructuoſam induſtriā fuiſ
ſe dicerem niſi eadem illi & dediſſet uitam &
abſtuliſſet.Captis.n.ſyracuſis Marcellns ma/
chinationibus eius multum ac diu uictoriam ſuam in
hibitam ſenſerat:eximia tamen hominis prudentia dele
ctatus ut capiti illius parceretur edixit:pene tantum glo
riæ in archimede ſeruato quantum in oppreſſis ſyracu
ſis hoſtis reponens. At is dum animo & oculis in terrā
defixis formas deſcribit militi qui prædandi gratia do
mum irruperat ſtrictoq; ſuper caput gladio:quiſnam eſ
ſet interrogabat:propter nimiam cupiditatem inueſtigā
di quod requirebat nomen ſuum indicare non potuit:
ſed protracto manibus puluere:noli inquit obſecro iſtū
circulum diſturbare ac perinde quaſi negligens imperii
uictoris obtruncatus ſanguine ſuo artis ſuæ lineamenta
confudit.Quo accidit ut propter idem ſtudium modo
donaretur uita:modo ſpoliaretur.

Archimedis &c.Ego dicerem quoqȝ.i.etiā induſtriam archimedis.ſ.geo/
metre & architecti ſyracuſani:fuiſſe fructuoſam:quia diu conſeruauit
patriam:niſi eadem &.i.pariter dediſſet illi uitam:ſcilicet Marcello ueran
te:nequis eum ob induſtriam occideret:& abſtuliſſet uitam:quia illi inten
tus quis eſſet explicare non curauit.Enim pro quia Syracuſis captis Mar
cellus ſenſerat uictoriam ſuā inhibitam.i.impeditam multum ac diu ma/
chinationibus id eſt machinamentis eius.i.ab eo aut eius induſtria factis:
tamen ipſe delectatus eximia prudentia hominis:edixit ut parceretur ca
piti.i. uitæ illius ſcilicet archimedis :reponens ideſt collocans hoſtis ideſt
cum eſſet hoſtis : pene tantum gloriæ i archimede ſeruato.i.in cōſeruatio
ne archimedis quātū i ſyracuſis oppreſſis.i.i oppreſſiōe ſyracuſanū.At is.ſ.
archimedes dū aio ſup.defixo:& oculis defixis ī terrā:deſcribit:formas.i.
figuras quaſdam geometricas:non potuit propter nimiā cupiditatem in/

rū zenonis libris fuiſſe dicit. Aulus quoqȝ
gellius lib.xvii.Noctiū atticarū duas ſpecies
hellebori dicit.Ad exprimendū ingeniuȝ:ad
explicandam uim ingenii Quas potiōes.lau
dis inqt cupidi exēplo carneadis hellebero
ſe diſputaturi:purgabāt prius q̄ ad certamē
deſcenderent quod ante carneadē facere non
ſolebant.

QVali porro ſtudio anaxagoram: de
hoc uiro dictū eſt in ca.de obitu fi/
liorū:quod ad eius induſtriaȝ ptinet
cū admodū diues eſſet cōtēptis diuitiis om/
ne patrimoniū ſuis ſponte cōceſſit:uel ut alii
dicūt relictis poſſeſſionibus ſtudii gratia lon
gā peregrinationē ſuſcepit:& cuȝ poſt multa
tpa rediſſet in patriā prædiaqȝ ſua uidiſſet
inculta atqȝ deſerta ſapienter dixit: niſi hæc
periiſſent:ego ſaluus nō eſſeȝ:uox philoſopho
digna:nā ſi colēdis agris uacaſſet tanti ucis
& gloriæ philoſophus nō euaſiſſet q oi re/
publica atqȝ priuata contēpta ad ſpeculatio
nē reȝ ſe contulit:& ut ſtudioſiſſimus fuit ita
multa de motu coeli curſu ſyderū & natura
reȝ ſcripſit.uix itaqȝ ānis ſeptuagita duobus
litteris ſemper intentus:hic cuidam dicēti qđ
patria ſibi curæ non eſſet:immo cura patriæ
mihi maxima eſt & digitū extendebat in cœ
lum oſtendens illam ſibi ueram patriam eſſe.
Impietatis ſemel a Cleomene accuſatus qđ
ſolem quem Athenienſes colebant:candentē
laminam diceret & penitus ignitam defenſus
a pericle diſcipulo quinqȝ talentis mulctatus
exilio fuit de cuius morte uarias dicit Laer/
tius ſententias eſſe ſcriptorum.Saluus nō eſ
ſem:uirtutem & ſapientiam ueram hominis
ſalutem eſſe dicit.

ARchimedis quoqȝ.Archimedes uel
ut Quintilianus libro primo de inſti
tutione oratoria.Archimenides ſyra
cuſanus in omni geometria ante alios mira
ſubtilitate laudatus.erat enim teſte Liuio de
cade ſecūdi punici belli unicus ſpectator cœ
li ſyderumqȝ: mirabilior tamen inuentor ac
machinator bellicorum tormentorum operū
qȝ qui ea quæ hoſtes ingenti mole agerent ip
ſe perleui momento ludificaretur Captus de/
inde ſyracuſis per proditionem quas contra
uim marcelli Romani ducis diu defenſaue
rat:cum omnia uerterent hoſtes ipſe diame
tros ſuos in puluere obſignans a prætereūte
milite incognitus occiſus eſt.Liuius:cuȝ mul
ta inquit iræ:multa inuidiæ auaritiæqȝ ſœ/
da exempla ederentur.Archimenideȝ memo
riæ proditum eſt.In tanto tumultu q̄tum ca
ptæ urbis in diſcurſu diripientium militum
ciere poterant intentum formis quas in pul
uere ſcripſerat ab ignoto milite quis eſſet in
terfectum ægre id marcellum tuliſſe:ſepultu
ræqȝ curā habitā & propinquis ēt inquiſitis:
honori pſidioqȝ nomē eius ac memoriā fuiſ/
ſe Pli.li.vii.na.hiſto.Grande & archimenidi
geometriæ & machinalis ſcientiæ teſtimo/
nium.M.marcel.contigit interdicto cum ſy

racusæ caperētur ne uiolarē: nunisi fefel lisset imperiū militaris imprudentia hic. teste Cice. li. tuscu. quæstio. fuit primus inuentor sphetæ & fabricator qđ laertius anaximā dro attribuit. hic de clyndaro opus eximium scripsit. Pene tātum gloriæ i archimenide ser uato. Quanti faceret archimenidē marcellus hinc facile declarauit cū nō minorē gloriam ex seruato archimenide q̄ ex capta potētissi ma urbe se consecuturū speraret: mira profe cto archimenidis laus qui nō minoris fierēt uestigandi quod requirebat: sine machina siue mensura fuerit: indicare mi liti. s. Romano: qui irruperat domū. s. archimedis gratia pdandi & interro gabat quisnā esset: gladio stricto. i. euaginato & uibrato super caput sup. eius: puluere sed protracto manibus inquit obsecro noli disturbare isttū cir culum: ac perinde. i. sic quasi negligens imperii uictoris: qui iussit eum no men suū pferre: obtrūcatus. s. ab eo: cōfudit sanguine suo lineamēta suæ artis: quo. i. per quod factū accidit ut Archimedes donaretur modo. i. pau lo ante per edictū marcelli: uita & spoliaretur mō. i. paulo post a milite: p per idē studiū: quia nimis intentus arti suæ contēpsit militi nomē exprime re. Scribitur etiam archimenides.

a marcello q̄ syracusæ. Propter nimiā cupiditatē inuestigandi q̄ incredibilis hominis industria quē nō captæ urbis ruina nō propinquæ mortis metus: a suis cogitationibus potuit absterrere. Pertracto puluere: secto uel scisso puluere: in quo Diametros & formas suas designabat. Lineamenta signa: sunt autem lineamēta extremitates corporū & imaginū impres siones quæ primo inducuntur a pictoribus: deinde coloribus iplētur. Modo donaretē uita: Quia quāti in marcello fuit do natus est uita: nā studio & industria eius delectatus edixerat: ut incolumis seruaretē archimenides. Modo spoliaretur: quia dum intentus esset formis imprimendis militis contempsit imperium a quo trucidatus est: quam igitur uitam studium de derat eandem postmodum studium abstulit.

De Socrate phō. Cap. DCCCXXXVIII.

Socratem etiam constat ętate prouectum fi dibus tractandis operam dare cœpisse: satius iud cantem eius artis usum sero q̄ nunq̄ perci pere: & quantula socrati accessio illa futuræ sciētię erat sed peruicax hominis industria tantis doctrinæ suæ di uitiis etiam musicæ rationis uilissimum elementum ac cedere uoluit. Ergo dum ad discendum semper se pau perem credidit: ad docendum fecit se locupletissimum.

¶ Socratē &c. Cōstat ēt Socratē puectū ætate. i. grādē natu cœpisse. i. cepisse dare operā fidibus. i. musicis instrumētis tractādis iudicantē satius. i. melius & eligibilius pcipe usum eius artis. i. musicæ sero. i. tarde aut etiā nimis tarde q̄ nūq̄. Et quantula. i. q̄ parua accessio. i. incremētū & augmē tū illa scientiæ futuræ erat socrati. i. uiro scientissimo: q. d. minima nimirū. Sed industria hominis. i. socratis puicax. i. quasi obstinata & infrangibilis uoluit ēt uilissimū elementū. i. principiū: musicæ rationis accedere. i. addi tantis diuitiis suæ doctrinæ. Ergo dū Socrates credit se semper pauperem. i. indigētē sciētiæ: ad discēdum. i. ut possit semper aliqd discere fecit se locu pletissimum sup. scientiæ: ad docendum. i. ut possit alios docere.

Socratē ēt: socrates fuit adeo studio sus adeoq3 sciētiæ cupidus ut nec a mulieribus qdē turpe existimaret di scere quod utile fore uideretur: pterea cū iam oium pœne rerū sciētiā cōplexus esset: musi cæ quoq3 operā dare nō erubuit in puectio ri iā ætate ut ad reliquas uirtutes suas q̄ mi rabiles fuisse credūtur: hoc ēt quātulūcunq3 foret: accederet ne quid illi unq̄ defuisse uide retur. Ita effecit industria sua ut dū semper ali q̄ sibi deesse existimaret ad eū sciētię cumu lū peruenerit ut alios locupletissime docere posset: fuit teste Gellio tāta tēperātia ut om ne suæ uitæ tps ualitudine inoffensa transe gerit de cuius morte dictū est in ca. de sapiē ter dictis. Fidibus tractandis: musicæ arti ut sciret fidibus canere. cur autē huic arti iā3 se nex operā dare uoluerit hāc cām fuisse fe runt: q in cōuiuio inuitatus a quodā ut cane ret se fidibus nescire respōdit: quod a nōnul lis risu exceptū ad musicā pdiscendā illū in citauit: ut sero potius q̄ nūq̄ artis illius rōnē teneret: fidis chorda in cythara uel lyra alio ue instrumēto extēsa: unde fidicula diminuti uum tormenti genus Accessio. Additio: incre mentū. Sed puicaces dicamus pseuerantes i terdū contumaces obstinatos duros. est autē pertinax qui ad uictoriā usq3 pseuerat in proposito. Vilissimū elementū: ideo dicit qa studia quædā sunt adolescentibus cō grua ut grāmatica dialectica rhetorica: alia grauioris & maioris excitationis & ingenii: ut philosophia scilicet phisica. At uero musica earum rerum est: quæ inferioris sunt & materiæ leuioris. recte: ergo dixit uilissimum elementum.

De Isocrate Cap. DCCCXXXIX.

Atq3 ut longę & felicis industriæ quasi in unū aceruum exempla redigamus Isocrates nobilis simum librum qui inscribitur πανηθηναικοσ quartum & octogesimum annum agens (ita ut ipse si gnificat) composuit opus ardentis spiritus plenum: ex quo apparet senescentibus membris eruditorum intus animos industriæ beneficio florem iuuentæ retinere: nec q3 hoc stilo terminos uitę suę clausit: namq3 admiratio nis eius fructum quinquennio percepit.

Alii utilis simū le gunt

Atq3 ut. Isocrates nobilissimum: ut omnem industriæ rationē in uno ho mine fuisse comprehendamus Iso cratis exemplum lectoribus subiciamus: fu it autem Isocrates græcus orator clarissimus gorgiæ auditor. multorum philosophorum præceptor eximius: ut Macrobius attestatur & teste Quintiliano fuit diuerso dicendi ge nere nitidus & cōptus palæstræ magis quā3 pugnæ accomodatus omnes dicendi uene res sectatus in inuentione facilis: honesti stu diosus in cōpositiōe adeo diligēs: ut cura ei9 reprehēdat: i ætate iā cōfecta iā3 decrepita q̄r ti & nonagesimū agēs annum teste Cice. in catone maiore librum cōposuit qui panathe

¶ Atq; ut redigamus quasi in unum aceruum idest cumulū exēpla industriæ lōgæ.i.diutinæ & fælicis .i.beatæ.Isocrates cōposuit (ut ita ipse significat) librū nobilissi.nū q inscribit.i.cui titulus ē πανασθηναικοσ panathenaicos.i. tota res aut laus atheniēn.agēs ānū quartū & octogesimū(Nō ergo dicemus octuagesimū)sciemusq; iter octo & cētū numerū numerū interueniente coniunctione ppoui debere appositione opus plenū spiritus idest acrimoniæ ardentis.Ex quo apparet animos eruditorum retinere intus florē iuuentæ beneficio industriæ.i.grauitatis solertis membris senescentibus.Neq; clausit idest finiuit terminos uitæ suæ hoc stilo quo pāthen icō scripserat:nāq; percepit quinquennio idest spacio quinq; annorū fructū ad.nirationis eius.i.laudē quæ ex eius admiratione illi dabatur.Nam quinq.iennium post uixit.

naicos inscribit: totius græciæ & imprimis Athenarū gesta laudesq; continens & studia urbis:quē tanta scientia cōstat fuisse refertū: ut admirarentur oēs in ea ætate ingenii uires tantū ualuisse ex quo facile cōpræhēdi pōt in hominibus corpora quidē senescere animos uero nunq̄ si quis bene diligenterq; coluerit eos.Cice.de Isocrate ē ēt qete & pure atq; leganter actæ ætatis placida ac lenis senectus qualē accepimus platonis:q & octogesimo anno scribens est mortuus : qualēq; isocratis qui eū librū qui panathenaicos iscribitur:quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur uixitq; quinquēniū postea:Isocrates teste Macrobio cū in conuiuio a sodalibus rogaretur ut aliquid in mediū de suæ eloquentiæ fonte proferret respōdisse fertur q̄ locus p̄sens & tps exigit:ego nō calleo:q̄ uero calleo nec huic loco:nec tēpori sunt accōmodata.Felicis industriæ:Quia ex ea industria plurimū fructū cōsecutus fuerat.Panathēsicos:qa cēm urbis Athenarum laudē cōtinebat q.s.in ea urbe cuncta liberalia studia ac bonæ artes uigerent & præciperentur: qui tamen liber hominū negligentia obsoleuit.Admirationis eius appellat i.illū admirationem quādam hominum quia admirabantur tantū eius ingenii uires in ea ætate ualuisse:ut librum sūma sapientia refertū ædere potuit & inde laus illi maxima redundabat eius operis fructus esse uidebatur & erat.

De Chrysippo Cap.DCCCXL.

Citerioris ætatis metas:sed non parui tamē spacii chrysippi uiuacitas flexit:nam octogesimo anno cęptum ante quadragesimum logicō exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit:cuius studium in tractandis ingenii sui monumentis tantum operis laborisq; sustinuit:ut ad ea quæ scripsit penitus cognoscēda longa uita sit opus.

¶ Citerioris Viuacitas.i.aptitudo & auiditas uiuendi & quasi longæuitas Chrysippi flexit metas.i.peruenit ad spatiū citerioris ætatis(Tralatio ad curule certamen in quo dū currus ad metas tracti sunt reflectuntur sed tamen non parui spacii.nā reliquit uolumē λογικον.i.logicorū aut logicaliū exactissimæ subtilitatis anno octogesimo.s.suæ ætatis cœptu; ante quadragesimum.s.ānnū & ita supra quadraginta annos in eo laborauerat.Cuius.s.Chrysippi studiū sustinuit tantū operis & laboris tractandis idest exercendis monumentis .i.futuris indiciis & testimoniis ingenii sui:ut opus sit longa uita:ad cognoscenda penitus idest omnino & pene intus:ea quæ scripsit.

Citerioris ætatis metas chry .Hic Chrysippus apollonii solensis filius siue tarsensis philoso .acutissimus adeo ut testentur ferme oēs :iouē ipsū; eius acutioribus argumētis uix resistere potuisse si in terras descendisset:fuit ergo ingeniosus & acutus in omni genere orationis:in plerisq; a zenone dissensit & cleanthæ :quotiens aduersus cleanthē differendo egisset tāta ducebatur pœnitentia:ut crebro diceret eqdē alias fortunatus sum p̄terq̄ in cleanthē i hoc sum infelix:& ut dixit Cic.de natu.deo .Natus est homo Chrysippus ad mundum contemplandū atq; mirandū:nā teste Laertio septingenta uolumina edidit:& qcqd icidebat mandabat litteris & sæpe emendabat:& magna testimoniorum nube utebatur : qd adeo in consuetudine habuit:ut in quibusda; suis opusculis totam Euripidis Medeam insereret:petentiq; cuidam ab altero legente qdnā id esset quod legeret illi Chrysippi Medea est quare de illo ait Apollodorus Atheniensis siquis tollat de Chrysippi libris quæ aliena sunt charta illi uacua relinquetur eius tamen libri clarissimi & in dialectica præcipue in qua fuit adeo insignis: ut dicerent si apud deos in usu esset dialectica.non futuram aliam q̄ Chrysippeá.erat præterea teste Laertio.imbecilli tenuiq; corpusculo:quod ex eius imagine dicit apparere:in potationibus ut refert agebat quietem:cura autem sola mouebat ut ancilla eius diceret Chrysippi tantū cura est inebriari:unde teste Hermippo a discipulis ad sacrificium ductus dulce merū adeo bibit:ut satigatus angustiis spiritus eū quinta die post reliquerit:cū esset octoginta triū annorū:sunt qui dicant eū nimio risu cōpræhensum interiisse : ita ut cum Asinus manducasset ficus aniculæ dixisset:ut uinum asino daret:nimioq; dehinc risu expirasse:neminē regū laudauit:sola anicula cōtentus fuit:hic ergo uolumē ante quadragesimū annū inchoatū exactissimæ subtilitatis octogesimo anno cōfecit & absoluit quē λογικον logicā appellauit ex quo facile cōtici pot.st quāta eius fuerit industria:qui unu; & quadraginta annos assidue scribendo cōsumpsit:fuit maxime auctoritatis philosophus.de quo Iuuenalis satyra secūda:plena oia gypso Chrysippi inuenias.Citerioris ætatis metas.Quia nō ad Isocratis ætatem peruenit hoc est rō tāto tpe uixit:nā Isocrates:ut diximus nouē & nonaginta confecit annos:hic uero ad octogesimū tantūmodo peruenit annū: ergo citerioris id ē breuioris ætatis terminos Cœptū λογικων.Librū logicorū & phisicorū ɔsiderationū:nā Logica & phisicorū cōsiderationes in eo libro continebantur.Exactissimæ subtilitatis.Exquisitissimi acuminis.Ad ea quæ scripsit longa uita sit opus.Quia ut diximus teste Diogene septuaginta uolumina cōposuit ad quæ legēda lōgiori uita opus eēt.

De Cleanthe philosopho.Cap.DCCCXLI.

TE quoq; Cleāthe tam laboriose:hauriētē & iā pertinaciter tradētē sapiētiam:numen ipsius

TE quoq; Cleanthe: Cleantes haurienda ortulanis aqua uitā sustentauit:hic Cleanthes phanii filius a suis ut antisthenes dicit in successiōibus:prim:ū

quidem pugil fuit:deinde profectus Athenas cũ dragmis quattuor:ut quidam ferunt: cõgressus zenoni studiosissime philosophatus est inq; eisdẽ decretis perstitit memoriae: proditum est ipsum laboriosissimum fuisse. adeo ut inopia cogente se mercenarium faceret:ac noctu quidẽ in hortis hauriret aquã interdiu autem operam studiis liberalibus daret:ut & phreantles idest exhauriens puteos appellaretur. Aiunt illũ cũ pertractus esset i iudiciũ redditurus rõnem unde adeo robustus ac tam boni habitus uiueret: Hortulãno apud quem id muneris implebat ac muliere penes quã farinas pinsebat testibus sui uict9 usum absolutum esse. Ariopagitasq; admiratos decem illi minas dari consueuisse zenonem autem accipere illũ uetuisse. Aiunt autẽ Antigonum illi tria milia dedisse:hic auditor eius cum rogaret cuius gratia hauriret :audiuit non solum haurio nũquid non effodio ac rigo & caetera facio philosophiae cã :& zeno quidem illum ad id exercebat: iubebatq; obolum sibi ex labore afferri coactã aliquãdo stipem in mediũ familiariũ intulit dicens cleanthes quidẽ Cleanthem aliũ posset nutrire si uellet:qui uero inde nutriantur affatiz habet ab aliis quaerũt quae sunt ad usum uitae necessarium & quidem remissius philosophantes:ea igitur ex causa secundus hercules Cleanthes dicebatur:hunc Vale.dicit Chrysypi auditorem cũ econtrario Laertius dicat:Chrysippus apollonii filius solensis siue Tharsensis:ut Alexander in successionibus ait discipulus Cleanthis fuit:hic prius longa exercitatione emensa zenonis siue Cleanthis ut Diocres & plurimi tradunt auditor:nam cleantes uitae instituto clarus obtinuit: ut zenoni succederet:& quidem complures essent illius memorabiles discipuli. Composuit autem libros pulcherrimos de tempore:de sensu:de arte de appetitione:de antiquitate.de diis.de hymenaeo.de gigantibus.de arte amatoria.de pollicitis.de legibus & alios complures tumuit illi gingiua ae putruit.medicorum sententia :biduo cibo abstinuit:conualescente ipso & medicis sibi consueta permittentibus:iterum sponte sua fecit abstinentiam qua consumptus est & extinctus. Alii dicunt amore alterius uitae manum sibi iniecisse:audito a se zenone annis.xix.cuius annos hoc est nonagesimum aequasse dicitur. Laboriose haurientem. Cum multo sudore addiscentem. Numen ipsius dea ipsa industriae :nam cunctas uirtutes & animi passiones deas esse credebant antiqui & eas tanq̃ numina colebant:ut fides:pietas:concordia. Iuuena.ut colitur pax atq; fides uictoria uirtus:Quaeq; salutato crepitat concordia nido. Extrahendae aquae:hauriendae ex puteis aquae Seneca ad Lucilium epistola .xly. Socrates patricius non fuit cleanthes aquam traxit & rigando hortos locauit manus. Diurno Chrysippi:praeceptis. Dissentit a Laertio ut diximus. Non enim Chrysippi:sed zenonis auditorem fuisse dicit Laertius qui etiam propter morum uenustatem successit. Abunde ad centesimum:ad nonum & nonagesimũ annum dempto scilicet uno ad centum. Duplici enim labore. Vere te industriae numen aspexit.nam & discendo & docendo te semper ita gessisti ut in discrimen uenire possit melior ne discipulus an praeceptor euaseris.

industriae suspexit:quum adolescentem quaestu extrahẽdae aquae nocturno tempore inopiam tuam sustentantem diurno chrysippi praeceptis percipiendis uacantẽ: eundemq; abunde ad centesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos uideret:duplici enim labore unius saeculi spacium occupasti incertum reddendo: discipulusne an preceptor esses laudabilior.

Te quoq; &c. O Cleanthe (a ntõ Cleantes) numẽ idest diuina uirtus ipsius industriae:suspexit.i.misericorditer aspexit:quoq;.i.etiaz te haurientem tã laboriose sapientiã (Alludit ad nomen illi ex officio impositũ :) nã quia e puteis aquã haurire solebat prae tenuitate rerũ ut inde uictũ redimeret dictus est phreantles a nomine φρεαρ quod est puteus, & uerbo αντλαω.i.exhaurio:sed dum per se põitur significat exhaurire sentinam) & tradentem.s.discipulis:tã pertinaciter.i.constanter quũ.i.quãdo uideret te adolescentem sustentantem inopiã tuã quaestu.i.lucro:aquae extrahendae.s.e puteis tempore nocturno:& sup.uacantem tempore diurno praeceptis.i.traditionibus Chrysippi percipiendis:quum uideret te eundem erudientẽ abunde & attenta cura sup.usq; ad centesimũ annum auditores tuos. Enim pro quia tu occupasti spacium unius saeculi.i.centũ annorum duplici labore.s.dicendi & docendi:reddendo incertum.i.ambiguũ an esses laudabilior discipulus an praeceptor.

De Sophocle.Cap.DCCCXLII.

Sophocles quoq; cum rerum natura gloriosum certamen habuit tam benigne illi mirifica opera sua exhibendo:q̃ illa operibus eius tempora liberaliter sumministrando. prope enim centesimum annum attigit sub ipsum transitum ad mortẽ Oedipode coloneo scripto:qua sola fabula omniũ eiusdem studii poetarum praeripere gloriã potuit:idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit Sophon sepulchro patris que retuli insculpendo.

Sophocles:Hic tragoediarũ scriptor clarissimus Atheniẽsis:de quo diximus in ca.de continentia li.iiii.cuius tanta fuit industria.ut cum ipsa rerũ natura certasse uideatur. Nã cum esset annorum fere centum oedipodem tragoediam composuit:de qua Cice.in Catone maiore :Sophocles inquit ad sũmam senectutẽ tragoedias fecit:qui propter studium & industriam cum rẽ negligere familiarẽ uideretur a filiis in iudicium uocatus:ut queadmodũ nostro more rẽ male gerentibus patribus bona interdici solent:sic illũ quasi desipientẽ a re familiari remouerẽt iudices:tũc senex dicitur eã fabulã q̃ hẽbat in mãibus & proxie scripserat oedipũ coloneũ recitasse iudicibus:q̃sisseq; nũ illud carmẽ desipiẽtis uideretur quo recitato sẽtẽtiis iudicũ ẽ liberatus gloriosũ cũ rerũ

Sophocles quoq; habuit gloriosum certamen cum natura rerum exhibendo illi.s.naturae mirifice opera sua.s.tragica:tam benigne idest bona

uoluntate.q̄ illa.s.natura subministrando operibus eius.s.Sophoclis tem pora.s.uitæ liberaliter:hoc est Sophocles contendit cum natura conādo eam uincere labore suo:hoc est plus laborādo q̄ pro modo temporis sibi dati:& natura certauit:cum Sophocle prolongando illi tempus uitæ & industriæ ultra consuetum modum.Enim pro quia Oedipode coloneo scripto.i.tragœdia sic inscripta absoluta sub ipsum transitum ad mortē.i.paulo ante decessum suum Sophocles attigit prope centesimum annum: qua sola fabula licet alias nō scripsisset ipse potuit præripere.i.præ cæteris rapere & uendicare sibi gloriam omnium poetarum eiusdem studii: & Sophon filius Sophocles noluit id.i.eam laudem patris esse ignotum posteris:insculpendo sepulchro patris quæ rettuli:uidelicet ꝙ princeps tragicorum uel ea sola fabula euaserit.Videtur autem hoc nō sophon esse nomen filii:sunt tamen qui græcæ scribunt σοφον.i.sapientem ut sit insculpendo sepulchro sophon sed tunc non quadret quod additur quæ rettuli.

De Simonide poeta. Ca.DCCCXLIII.

SImonides uero poeta octogesimo anno & docuisse se carmina:& in eorum certamē discendisse ipse gloriatur:nec fuit iniquum illum uoluptatem ex ingenio suo diu percipere:cum eam omni æuo fruendam traditurus esset.

¶ Simonides uero poeta gloriatur se docuisse carmina anno octogesimo s.ætatis suæ:& descendisse in certamen eorum.s.carminū aut potius poetarum scribentium carmina.Nec fuit iniquum.i.iniustum:illum percipere diu uoluptatem exingenio suo:cum traditurus esset eam fruendaз.i.cū fructu & uoluptate percipiendam omni tempore:quia eius carmina semper extabunt iudicio authoris.

De Solone. Ca.DCCCXLIIII.

NAm Solon q̄ta industria flagrauit & uersibus complexus est:quibus significauit se quotidie aliquid addiscentem senescere:& supremo uitæ die confirmauit:ꝙ assidentibus amicis & quadam de re sermōem inter se conferētibus fatis iam pressum caput erexit.Interrogatusqз q̄propter id fecisset:respondit:ut cum istud quicquid est de quo disputatis percepero moriar.Migrasset profecto ex hominibus inertia si eo animo uitam ingrederentur:quo ea Solon egressus est.

¶ Nam Solon &.i.simul complexus est.i.consecutus quanta industria flagrauit:uersibus quibus significauit se senescere.i.seniorem fieri:addiscentem quotidie aliquid:& confirmauit.i.comprobauit supremo die uitæ: ꝙ i.quia erexit caput suum iam pressum fatis.i.morte instante:amicis scilicet eius assidentibus & conferentibus de quadam re:inter se: & interrogatus quapropter fecisset id.i.erexisset caput suum respondit:ut cum percepero istud quicquid est de quo disputatis moriar.Profecto(dicit Author) inertia idest ignauia & carentia industriæ migrasset.i.pēitus discessisset ex hominibus si sup.homines ingrederentur uitam eo animo quo Solon ē egressus ea.s.uita:hoc est cupienti semper aliquid discere.

natura certamen.hoc habuit cuз natura certamen:ut diu uiuendo laboriosus semper esset.natura longum illi uitæ spacium concessit:quo posset scribendo gloriam comparare.Sophocles illud non minori studio & industria spacium cōfecit.gloriosum igitur certamen:ut q̄tomaius spacium daretur tanto maiori ille studio conficeret.Sub ipsum transitum ad mortem:de qua morte dicemus li. ultimo cap.XII.Quæ rettuli.Fabulam scilicet œdipodis quam supra cōmemoraui.hāc filius sepulchro patris curauit insculpi uirtutis paternæ monumentum perpetuum.

SImonides uero poeta.Hic Lyricus poeta fuit:ut diximus lib.i.cap. de somniis:item capitulo de miraculo unde & carmina quædam simonidia dicta sunt:primus etiam artem memoriæ inuenisse dicitur teste Ci.tanta eius fuit industria: ut gloriaretur & se octogenarium carmina docuisse & in theatrum ad certamen cum reliquis poetis descendisse:ut inde præmia qui meliori poetæ darentur exciperet: superstes etiam carminibus suis fructum ex his uoluptateз scilicet mirificam cœpit:quia uideret ꝙ ea omnis esset celebratura posteritas. In eorum certamen descendisse:in theatrum descendit:ut carmina sua quæ recitaret cæterorum poetarum uersibus potiora esse probaret:& ita propositum præmiuз caperet.Nec fuit iniquum:Lyptotes est:ac si diceret fuit æquissimum.

NAm Solon.De hoc Solōe diximus supra li.y.ca.de ingratis.Fuit auteз unus e septem sapiētibus atheniensis:ut quidam dicunt:ut alii salaminius de q̄ insula diximus supra libro & capitulo præscriptis:utcūqз sit atheniis uixit:& urbem illam quasi nouam ciuitatem moribus & legibus condidit:qua in re tanto temperamento se inter plebem & senatum egit ut ab utrisqз parem gratiā contraxerit.Legitur apud platonem solonem iudicio Critiæ cuiusdam uiri doctissimi uideri ñ solū prudentia cæteris laude dignis sed etiam carminibus præstitisse:& si sermonem quem ab ægypto reuersus instituerat implesset non minorem hesiodo uel homero futurum:continebantur autem in eo Atheniensium gesta hic q̄q̄ omniū hominum iudicio haberetur continens tamen indulsisse scribitur uino:cuius industria quanta fuerit ex eius uerbis comprahendi potest:nam dictitare solebat γηρασκω αει πολλα διδασκομενος. senesco semper multa addiscens.præterea cum extremū fati diem sustineret & qui assidebant amici ac familiares de re quadam inter se disputarent caput erexit auditurus quid illi tunc inter se differerent: interrogatus si quid esset quod uellet:ut percepto inquit quicquid est de quo disputatis eruditior hinc abeam moriarqз sapientior:uox profecto philosopho tanto dignissima.Flagrauerit:Accensus fuerit:nota est uerborum differentia flagro & fragro alterum:cum a flatu siue flamma alterum a fracta specie ue-

niat: hoc ad odorem: illud ad ardorem: refertur. Versibus supra graece positis. Fatis pressiur: instanti & propinqua mor te grauatum. Migrasset ex hominibus inertia. Si homines inquit ea industria uitam ingrederentur qua Solon egressus est nullus inter mortales inertiae locus inueniretur. haec autem ad id potissimum ualent ut adolescentes horum exemplis inci tati summo studio & industria uirtutes amplectantur & studia capessant horumq; similes fieri maxime laborent.

De Themistocle. Cap. DCCCXLV.

QVam porro industrius Themistocles qui maximarum rerum cura districtus omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprachendit? Per summam namq; iniquitatem patria pulsus & ad Xersem quem paulo ante deuicerat confugere coactus: priusq̃ in conspectu eius ueniret persico sermoni se assuefecit ut per laborem parta commendatiõe regiis auribus familiarem & assuetum sonum uocis adhiberet.

¶ Quam &c. Porro .i. sed: q̃ .i. q̃tum industrius sup. fuerit. Themistocles q districtus cura maximarum rerum: tamen .i. nihilominus comprachendit memoria: nomina omnium ciuium suorum: Namq; ipse pulsus patria per summam iniquitatem: & coactus confugere ad xerxem .s. regem. persaru; quem deuicerat paulo ante: assuefecit se sermoni persico priusq̃ ueniret in conspectu aut in conspectum eius. scilicet xerxis: ut commendatione .s. sui parta labore aut per laborem: adhiberet: auribus regiis: uidelicet xerxis sonum .i. uocem familiarem & assuetum: repete auribus regiis: quia signum amoris est didicisse alterius gentis linguam cum qua qui nullum commercium affectaret eam non disceret.

QVã porro industrius Themistocles: Themistocles Atheniensium clarissimus ciuis & imperator eximius ut diximus in cap. de mutatione fortune indu stria quanta fuerat hinc facile conici potest q cum multarũ maximarũq; rerũ cura eẽt in uolutus & reip. Atheñ. administratione semp i tentus oium tñ ciuiũ suorum noĩa teste Ci ce. teste Quintiliano & nunc Valerii. memoriae mandauerit: & intra anni spacium persicam linguam optime perceperit. Cice. in Catone maiore Themistocles inquit omnium ciuium suorum perceperat nomina. Quintilianus uero de institutione oratoria in ca. de memoria. Caeterum inquit q̃tum natura studioq; ualeat memoria uel Themistocles testis est quem unum intra annum optime locutum persice constat. Districtus: implicitus interdum iratus & seuerus ac potens: p summam iniquitatem patria pulsus inuidia ciuiũ uel tyrannidis suspitiõe: uel quia ut diximus mos erat Athenis ut qui uirtute maximas opes comparassent ne libertati periculosus esset per decem annos exularet: ergo p summam iniquitatem quia iniquissimum erat patriae liberatorem: imperii amplificatorem & conseruatorem exilio mulctare quem ingentibus praemiis afficere debuerant. Parta commendatione per laborem Persicam linguam studiose addiscendo se regi gratum reddit & commendabilem.

De Cyro & Mithridate regibus. Ca. DCCCXLVI.

CVius utriusq; industriæ laudem duo reges partiti sunt. Cyrus omnium militum suorum nomina: Mithridates duarum & uiginti gẽtium quę suo regno eius erant linguas discendo: ille ut sine monitore exercitum salutaret: hic ut eos quibus imperabat sine interprete alloqui posset.

¶ Cuius utriusq; industriæ .s. in cõmemorandis nominibus ciuium: & edi scenda lingua psica hoc est aliena duo reges .s. Cyrus & Mithridates partiti sunt. Cyrus .s. rex persarum sup. partitus est laudem Themistoclis discendo nomina omnium militum suorum. & Mithridates rex ponti discendo linguas duarum & uiginti gentium: quae erant sub regno eius: ille .s. Cyrus discendo sup. nomina omnium suorum militum ut salutaret exercitum sine monitore .s. de nomine salutandi: hic .s. Mithridates discendo omnes linguas: ut posset alloqui sine interprete eos quibus imperabat.

CVius utriusq; industriae: Et posse omnium suorum nomina memoriae complecti & aliena lingua sine interprete uti quod utrunq; fecit Themistocles: Duo reges. Cyrus & Mithridates. Cyr⁹ fuit persarum rex potentissimus: de quo Iustinus multa tradit li. i. & nos in ca. de somnus: hunc magnae memoriae fuisse: & Solinus in ca. de homine & Quintilianus de institutione oratoria in ca. de memoria: & Pli. li. vii. na. hi. testantur: nam Solinus iquit Cyrus memoriae bono inclaruit: qui in exercitu cui numerosissimo praefuit nominatim singulos alloquebatur. Quintilianus uero ut supra diximus q̃tũ natura studio ualeat memoria uel Themistocles testis quem unum intra annum optime locutum persice constat: uel Mithridates cui duas & uiginti linguas quot nationibus iperauit traditur notas fuisse: uel crassus ille diues q cũ Asiae p̃esset quinq; graeci sermonis differentias sic tenuit ut qua quisq; cũ lingua postulasset: eadẽ ius sibi redditũ ferret. uel Cyrus quem omniũ militũ tenuisse creditũ est nomina. Sine monitore exercitum salu. Imperatores nominũ suggestores habere cõsueuerãt qui nomina militum eorũ auribus insererent quo blande nominatim milites appellando eorũ animos sibi maxime conciliarent hos monitores Romani nomenclatores appellabant.

De Ocio. Titu. VIII.

OCium qd industriæ & studio maxime contrarium uidetur praecipue subnecti debet: nõ quo

De Ocio. Ti. VIII.

OCium quod industriae & studio: Cũ Nihil magis industriae & studio cõtrarium esse uideatur q̃ ocium quasi inconueniens & absurdum esse uidebat hoc

euanescit uirtus:sed quo recreatur:alterū etiā inertibus uitandum.alterum strenuis quoq; interdum appetendum est.Illis ne propriam uitam inertem exigant:his ut tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant uegetiores.

¶Ocium quod uidetur maxime contrarium industriae & studio:debet pcipue subnecti:quia opposita iuxta se proposita maxime elucescunt(non tamen ocium de quo hic loquitur studio penitus contrariatur sed illi opitulatur unde addidit uidetur.s.in nomine ipso:quia ocium est contrariū negocium sed ut Cicero dicit:quidam i ocio sunt minime ociosi unde author addit)non sup.subnecti debet ocium quo uirtus euanescit.i.desperit:sed quo recreatur:alterum.s.ocium quo uirtus euanescit:uitandum sup. ē etiā inertibus.i.minime industriis & solertibus alterum.s.ocium quo uirtus recreatur:appetendum interdum etiam strenuis.Illis sup.euitandum est ociū quo uirtus euanescit:ne exigant.i.penitus agant propriam aut prope aut proprie uitam inertem.i.sine arte & industria:his sup.appetendum est(unde etiam bona appetimus)ocium quo uirtus recreatur:ut fiant uegetiores idest agiliores & expeditiores ad laborandum:tempestiua intermissione laboris.

De Scipione & Lęlio. Cap. DCCCXLVII.

Par ueræ amiciciæ clarissimū Scipio & Lęli9:tum amoris uinculo:tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum societate ut actuosæ uitæ iter ęquali gradu exequebantur:ita animi quoq; remissioni communiter acquiescebant:cōstant namq; eos caietę & laurenti uagas littoribus conchulas & calculos lectitasse:idq; se publius crassus ex socero suo.Q.scæuola q gener Lelii fuit audisse sæpenumero prędicauit.

¶Par &c.Scipio.s.maior & lælius par clarissimum.i.nobilissimum ueræ amiciciæ:iunctum.i.contextum inter se:tum.s.pariter uinculo amoris:tum etiam societate.i.cōmunicatione omnium uirtutum:ut.i.quemadmodum exequebantur.i.peragebant iter uitæ actuosæ:gradu æquali.i.æque magno progressu:ita acquiescebant.i.obtemperabant:quoq; cōmuniter: remissioni.i.recreationi animi per remissionem operis:namq;.i.quia:constat eos lectitasse.i.frequenter collegisse caietæ & laurenti.i.iuxta ea oppida littoralia conchulas.i.paruas conchas:uagas.i.dispersas:litteribus.s.maris tyrrheni:& calculos.i.paruos lapillos.Et Publius Crassus prædicauit se audisse id ex Quinto Scæuola Socero suo.i.patre uxoris suæ:qui scilicet scæuola fuit gener.i.maritus filiæ Lælii.

illis subiungere ideo breui utitur præfatione qua ostendat non incongrue factum esse cū post longa studia diutinosq; labores defatigati animi relaxationem quandam desiderēt qua recreati uegetiores:deinde & alacriores ad studia redeant atq; labores.Non quo uirtus euanescat Duo tangit ocii genera:unum eorum qui ueluti torpore quodam & langore animi in ocio marcescunt quod non solū fugiendum sed propemodum detestandum uidetur:alterum eorum qui a labore requiem & laxamentum quærunt quod expetendum est.Strenuis:impigris & promptis:& opponitur inertibus Tempestiua:Opportuna & i tempore facta.Vegetiores:Viuaciores & ualidiores.Deficerent assidua intentione animi nisi interdum ocio recrearentur.Ouidius Si nunq̄ cessas tendere mollis erit.

Par ueræ amicitiæ:Constat Scipionē & lælium teste Cic.summa amicitia fuisse coniunctos:ut igitur actuosæ uitæ studia & labores omnes communiter susceperant sic & animorum relaxationes & ocia pariter capessebant ut in littore caietæ marisq; tyrrheni pariter deambulantes conchulas calculosq; more puerorū sæpissime legerent:id laxationis genus in ociosis uiris turpe:in scipione & lælio fuisse uidetur honestum.Par clarissimum ueræ:duo par unū esse dicuntur ut par boum sic par amicorum quattuor autem uel paulo plura ueroru amicorum paria fuisse apud maiores legūtur ut thesseus & Pirithous Pylades & Orestes Paria amicorum.
Thideus & polinices Nisus & Eurialus inter quos Scipio connumerantur & Lælius Actuosæ uitæ:laboriosæ & uariis actionibus deditæ qualis industriorum & studiosorum hominum esse solet.Iter:laborem per similitudinem.Aequali gradu:in translatione persistit.Vagas:Dispersas per litus quidam legunt uagos.i.Lelium & Scipionem errantes.Conchulas:Testas piscium quibus:Romani postes & lecticas exornare consueuerant:sunt qui dicant græce ostraca appellari Calculos lapillos dictos q sua breuitate sine molestia calcantur unde calculus minima ps ponderis ex duobus granis lentis:& calculus numerus:calculatio supputatio.Lectitasse:Frequenter collegisse.Publius crassus:orator de quo Cicero li.de oratore mention ē facit & de eloquentia disputantem inducit:fuit autem Scæuolæ gener:ut li.iiii.ostendimus ca.de uerecundia.Ergo.P.Crassus Scæuolæ:Scæuola uero Lælii generi fuisse dicuntur de quo Lælio Cic.lib.qui inscribitur lælius hoc est de amicitia.Qu.Mutius augur Scæuola multa narrare de.C.lælio socero suo memoriter & iocunde solebat.

De Scæuola. Cap. DCCCXLVIII.

Scæuola autem quietę remissionis eorum certissimus testis optime pila lusisse traditur qa uidelicet ad hoc diuerticulum animum suum forensibus ministeriis fatigatum transferre solebat:alea

Scæuola autē quietæ:Ut testis fuerat Scæuola Scipionem & lælium animi relaxandi gratia cōchulas & calculos in littore lectitasse ipse uero non minus post animi labores a forensibus officiis ad pilæ ludum se interdum conferebat non nunq̄ ad aleas & tesseras:ut eo laxamēti genere fatigatum animum relaxaret:hic teste Cic.lib.officiorū prio fuit.P.scæuolæ filius

Valerius maximus

quoq; & calculis uacasse interdum dicitur cum bene ac diu iura ciuium & cerimonias deorũ ordinasset:ut enim in rebus seriis scæuolam ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat:quem rerum natura continui laboris patientem esse non sinit.

¶ Scæuola autem certissimus testis remissionis.i.relaxationis eoruz.s. dictorum quietæ.i.tranquillæ:hoc est per quietem:traditur lusisse optime.i. artificiosissime pila:instrumento noto:sed ut opinor alterius generis q̃ quo in gallia utuntur:nam itali adhuc pilam decuplo grandiorem & uento turgidam agitant. Quia uidelicet Scæuola:solebat transferre ad hoc diuerticulum idest repositorium & quasi reclinatorium :sicut in diuerticulo fessi de uia recreantur:animum suum fatigatum ministeriis forensibus idest actionibus iudicialibus.Dicitur etiam uacasse.i.se uacuum curis dedisse alex & calculis.i.taxillis aut lapillis in urnam iactitandis:cum ordinasset bene ac diu iura ciuium & cerimonias deoruz:quia augur erat & quasi pontifex enim.i.quia:ut.i.quemadmodum:ipse agebat.i.repræsentabat in rebus feriis.i.seueris & grauibus ac seorsum a risu positus:Scæuolam.i. personam grauem:hoc est seipso dignam:ita agebat in lusibus scurrilibus.i.iocularis:hominem scilicet uulgarem aut naturam humanam:quem.s. hominem natura rerum.s.creatrix:non sinit esse patientem.i. toleratiuum laboris continui.i.non intermissi:quia Quod caret alterna requie durabile non est:in homine præsertim.

iurisperiti a quo Cice.iuris ciuilis scientiam quantacunq3 foret accepisse dicitur:nam li. primo offi.inquit quorũ uero patres aut maiores aliqua gloria præstiterunt eorum plæriq3 in hoc genere laudis student excellere:ut Qu.Mutius.P.filius in iure ciuili:fuit autem hic scæuola teste eodem Cice.in lælio iurisperitus & augur quem in li.de oratore Cic. inducit cum Crasso de eloquentia disputantem.Quietæ remissionis:ociosæ relaxationis est enim adiectiuum quietæ. Optime pila : Cum dicit optime significat illum ab adolescentia fuisse studiosissimum eius ludi:ut assidua exercitatione minime ineptus eius peritiam consecutus fuerit non mediocrẽ. Ad hoc diuerticulum:Digressionem : est autem a uiatoribus sumpta translatio qui a uia quiescendi gratia ad loca diuertuntur. Terentius ubi ad ipsum uenio diuerticulum:uel locus ẽ ad quem de itinere secedimus:diuersoriuz uero domus hospitalis ad quaz ex diuersis uiis conuenitur.Calculis: Tesseris uel taxillis ut calculos posuerit pro taxillis.Iura ciuium Vt pote qui iurisperitus.Et cerimonias deorum ut qui augur:nam alter pontifex fuit Cice. quo mortuo me ad pontificem Scæuolam contuli.Vt enim in rebus seriis.Licet sapienti rebus seriis interdum inserere ludos & ioca uel certe post seria ad ludos se & ioca conferre teste Cice.li.officiorum primo.Ludo autem & ioco uti illis quidem licet:sed sicut somno & quietibus certis tunc cum grauibus seriisq3 rebus satis fecerimus ergo Scæuola in rebus seriis se uirum grauem & auctoritate plenum:in ludis uero se hominem referebat.In scurrilibus:lusibus. Sine dubio deest particula quasi quod facere frequenter solent auctores. Vir.Medias inter cædes exultet amazon:uel scurrilibus iocolis non tamen turpibus quibus utuntur scurræ.Quem rerum natura:Natura inquit non patitur hominem labori semper insistere:nam licet uirtutis laus omnis in actione consistat ab ea tamen necesse est sæpe fiat intermissio multiq3 dantur ad studia reditus:nam ut inquit Ouidius.Quod caret alterna requie durabile non ẽ:Hæc reparat uires fessaq3 mẽbra leuat.

Externa:De Socrate phõ. Ca.DCCCXLIX.

IDq3 uidit:cui nulla pars sapiẽtiæ obscura fuit Socrates:ideoq3 non erubuit tunc cum interposita arundine cruribus suis cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade risus est.

¶ Idq3 &c.Et socrates cui nulla pars sapientiæ fuit obscura .i. non perspecta:uidit id.s.hominem non esse patientem continui laboris: ideoq3 non erubuit tunc cum risus est.i.irrisus aut risu affectus ab alcibiade nobilissimo ciue atheniẽsi ludens cum filiolis paruulis:arundine interposita suis cruribus loco equi puerilis quod & alii fecerunt.Vnde Flaccus Ludere par impar:equitare in arundine longa.

De Homero poeta.Ca.DCCCL.

HOmerus quoq3 igenii cælestis uates nõ aliud sensit uehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando:ut militare robur leui pacis studio relaxaret.

¶ Homerus quoq3 uates ingenii cælestis non aliud sensit aptando.i. applicando per testimonium carminum suorum manibus Achillis uehementissimis.s.ad opus bellicum fides canoras.i.citharam: ut relaxaret robur militare.i.seueritatem bellicam & rigorem leui.i.facili studio pacis id est cui in pace uacare solemus.

IDq3 uidit: Socrates terrestre quoddam oraculum & humanæ sapientiæ uenerabile sacrariũ non erubuit se cum filiolis pueriliter ludẽtem ab Alcibiade rideri dum ad eum salutandi gratia uenisset & arundines cruribus interponentem more puerorum offendisset.sciebat enim id sibi naturæ lege permitti laxamẽta quærere tãq̃ necessaria & nõ homini turpia qui fuerit studio & labore defensus Interposita arun. cru. qui more puerorum equitem imitaretur.

HOmerus.Hoc idem sensit Homerus cum Achillem uirum fortissimũ fidibus canentem sæpius itroduxit. Canoras fides.Resonantes cordas.

De ui eloquentiæ. Capitulũ.IX.

POtentiã.Quanta sit eloquentiæ uis atq3 potentia cum cæteri omnes quidem illa scripserunt tam græci q̃ latini tum in primis ipse pater eloquentiæ Ci. compluribus in locis & uoluminibus ostendit:quorum unum nobis hoc loco referre satis esse duxi:ubi rerum omnium dominam illam appellat.Ait enim lib.ii.de natura deorum.iam uero domina reruz ut uos soletis dicere:uis eloquendi:q̃ præclara q̃q3 diuina:q̃ primum efficit:ut ea quæ ignoramus discere:& ea quæ scimus alios docere possimus.

PQuanta uis eloquentiæ est.Ti.IX.

POtentiam uero eloquentiæ & si plurimum ualere animaduertimus tamen sub propriis exẽ

plis: quo scilicet uires eius testatiores fiant recognosci conuenit.

¶ Potentiam &c. Vero.i.sed:etsi.i.ꝗꝗ animaduertimus potentiam eloquētiæ ualere.i.posse plurimum: tamen conuenit sup eam recognosci sub pro priis exemplis: scilicet quo.i.ideo ut uires eius fiant testatiores.i.magis testatæ & comprobatæ.

De Valerio Cap.DCCCLI.

Regibus exactis plebs discedens a patribus iuxta ripam fluminis Anienis i colle qui sacer appellatur: armata consedit: eratq; non solum deformis sed etiam miserrimus reipublicæ status a capite eius cætera parte corporis: pestifera seditione diuisa. ac ni Valerii subuenisset eloquentia. spes tanti imperii i ipso pene ortu suo corruisset: Is namq; populum noua & insolita libertate temere gaudentem oratione ad meliora & saniora consilia reuocatum senatui subiecit.i. urbem urbi iūxit. Verbis ergo facundis: ira: consternatio: arma cesserunt.

¶ Regibus.s.Romāis Tarquinio & filiis exactis.i.expulsis Roma propter superbiam & stuprum lucretiæ: plebs scilicet Romana: discedens.s.p seditionem: a patribus.i.senatoribus & nobilibus (plusculo tamen interuallo) consedit.i.locum cepit armata iuxta ripam anienis fluminis in tyberim influentis (Nominatiuus est anio sed genitiuus fit ab antiquo Anien anienis) in colle.i.monticulo: qui appellatur sacer: & status reip. erat.s.tūc non solum deformis: sed etiam miserrimus: & hoc cætera parte corporis i.reip. hoc est ciuitatis: utpote plebe diuisa: pestifera seditione.i.per pestiferam seditionem. a capite eius: hoc est a patribus: qui quasi caput ciuitatis sunt: ac ni.i.nisi: eloquentia ualerii subuenisset: spes tanti imperii: quantum postea fuit: corruisset pene in ipso ortu suo. Namq; is.s.Valerius (cū Liuius alium id fecisse scribat) subiecit.i.audientem fecit senatui: populū gaudentem temere.s.inconsyderate: libertate noua.i.paulo ante parta & ita insolita: reuocatum ad meliora & saniora: consilia: oratione.s.sua: hoc est ut Li. dicit apologo magis ad rem faciente ꝗ diserto: subiecit dicit.i.iunxit urbi.i.præcipuæ parti urbis hoc est capiti. urbem.i.reliquum corpus: hoc est plæbem. Ergo ut hinc uires eloquentiæ cognoscamus: Ira consternatio.s.mentium: & arma ex consternatione in patres sumpta: cesserūt uerbis facundis: quia depositis armis in gratiam redierunt cum patribus: ob facundum apologum quem Oliuerius qui me breuem facit recitat.

Deinde hac cohortamur hac persuademus hac consolamur afflictos: hac deducimus a timore perterritos hac gestientes comprimimus: hac cupiditates iracundiasq; constringimus: hæc nos iuris legum urbium societate coniunxit: Hæc nos ab immani & fera uita segregauit: cum igitur ea sit uis eloquētiæ ut quicquid in rerum natura totoq; mundo laudabile sit in ea uersetur: cunctaq; eius adminiculis nitantur: foueantur: sustententur: illustrentur: nihil præterea dicendum ē nisi ut subiectis exemplis fiat illustrior atq; testatior Eius uires testatiores. Si inquit exempla proposuerimus: probabilior fiet eloquentiæ uirtus atq; uulgatior.

Regibus exactis. Discrepat a Liuio Val. hoc loco. nō eni uale. sed agrippam menenium fuisse tradit Liuius qui plebem a patribus dissidentem facta secessione sua eloquentia reconciliauit. cum ei secum ipsa ciuitas foret maxime discors in testino inter patres plebemq; flagrante odio propter nexos ob æs alienum excitauit: seditionem magno natu quidam qui cu; insignibus maiorum suorum prorumpens in foru; squalida ueste deformi uultu fœdiorq; corporis habitu: pallore ac matie perenni tota demq; specie oris efferata facto cōcursu clamitat. ductum se a creditore non in seruitiu;: sed in ergastulum & carnificinam. exacerbauit ita plebis animos in patres: ut nisi alter consul Seruilius mitioris ingenii concitatos animos multis pollicitationibus leniisset: in graue discrimen res fuerit futura maxime ingruentibus undiq; bellis: nam finitimi cognita seditione arma commouerant quibus superatis cum soluendi promissa tempus aduenisset: Alter consul appius insita superbia animo: ut uanam collegæ faceret fide;: ꝗ asperrime poterat ius de creditis pecūiis dicere: & qui ante nexi fuerant creditoribus tradere: tunc multomagis exacerbati plebis animi p dictatorem hisdem ferme pollicitationibus & edicto ne quis ciuem romanum uinctum aut clausum teneret: neu quis militis romani donec in castris esset bona possideret: aut uenderet liberos nepotesue eius moraretur: leniti sunt postremo cum etiam dictatoris promissis defraudarentur: tum demum secessio facta est in sacrum montem trans aniené: eo missus orator Menenius agrippa ad reconciliandā reuocandāq; plebē in urbē: Intromissus i castra prisco illo dicendi & horrido mō: nihil aliud ꝗ hoc narrasse ferē Tpe quo in hoie non ut nunc oia in unū consentiebant: sed singulis membris suum cuiq; consiliū suus sermo fuerat: indignatas reliquas partes: sua cura suo labore ac ministerio uentri omnia quæri: uentrem in medio quietū nihil aliud ꝗ datis uoluptatibus frui: conspirasse inde ne manus ad os cibum ferrent: nec os acciperet datū: nec dētes conficerēt: hæc ita dū uētrē fame domare uellent: ipsa una mēbra totūq; corpus ad extremā tabē uenisse: inde appuisse: uētris quoq; haud segne ministeriū eē nec magis ali;ꝗ alere: eū reddentē in oēs corporis ptes hūc quo uiuimus uigemusq; diuisum pariter in uenas maturū confecto cibo sanguinem cōparando. hic ꝗ intestina corporis seditio similis esset iræ plæbis in patres: flexisse mentes hominū plebēq; patrib9 recōciliasse: Quia si multo & horrido dicendi gn̄e tantum ualuit unius hois facundia: qd culta & exqsita faciet oratio. Dissidens. dissentiens: discrepans discordans. Fluminis anienis. Tribus passuum milibus distat ab urbe: & teste prisciano li. vi. declinatur anio anienis qd antiq secundū anologiā protulerunt aniē. Oui. xiiii. meta. Quas anienis aquæ. A capite.i.a senatu & patribus. Cætera parte.s. plebe: & alludit ad fabulam quam supra diximus. Vrbi urbem. Plebem quæ pars ciuitatis erat senatui alteri parti coniunxit. Verbis facundis. Eloquentiæ cessit omnis furor & impetus animi. Cicero concedat laurea linguæ.

Valerius maximus

Vae etiam marianos. Marius ut sae/pe dictum est ui patria pulsus colle/cto exercitu Cinnaeq3 coiunctus ui patriam repoposcit diis & hominibus infe/stus. & statim primo impetu hostiam urbis aliunaz capit & miseranda strage diripit: mox urbem ipsam per secordiam ciuium e ianicu lo pulso praesidio quadrato agmine ingressus ad principum caedem signo dato aliquato sae/uius q̃ aut in punica: aut in Cymbrica urbe saeuit. Octauii consulis caput pro rostris ex/ponitur: Antonius orator uir cōsularis ad ho spitem profugit ubi tectus tantam urbis tē pestatem declinaret: quod illi fortuna nō con cessit. hospes. n. quo lautius illum exciperet unum a caupone per seruum deposcit: Cau/po latere apud hospitem Marium antonium ex seruo cognoscit remq3 statim ad marium Cinnamq3 defert quo cognito delectos mi/lites cum. P. Antonio uelut Plu. dicit. P. Annio ad facundissimum oratorem caedendum mit tunt. P. Antonius ubi ad hospitem uenit cae/dis ministros introire & M. Antonium interfi cere iubet: ipse foris in uestibulo remoratur: hi uero postq̃ introgressi sunt cura data co/pia caedis maximus orator Antonius sic eos orationis suauitate demulsit: sic eloquentia sua a caedis cupiditate omniq3 impetu rep͡ssit: ut ad Antonium re infecta stupentes re/dierint. plane fatentes se oratione uictos illū occidere non potuisse: quos. P. increpitās stri cto gladio tectum irrust: & Antonium abtrū cat: caput ad Marium defert. quod ille mēsae imposuit ut non tam cibo q̃ eius spectaculo satiaretur. Constat hunc. M. Antonium teste Cic. y. tusculanarum quaestionum omnium suae aetatis fuisse eloquentissimum. Inhibue runt Repraesserunt: retinuerunt compescue/runt: ανηκοκειν. Steterat. in ambitu. In porticu remanserat: pudore credo detētus ne tantum uirum necessitudine sibi coniunctū trucidari uideret q̄q̃ ipse postmodum tā foe dum caedis ministerium peregerit.

De Iulio Caesare.

Diuus quoq3 Iulius. Dolobellam ex sicilia cui praetor praefuerat: repetū darum caesar postulauerat. L. Cotta dolobellae patrocinium suscepit: cuius aucto ritati: quia uelud parentem illum caesar cole ret & obseruaret resistere non sustinuit. tantū pro concione dixit extorqueri sibi causaz op timam ostendens: se illum ui eloquentiae faci le fuisse conuicturum ubi maximam sibi elo quentiae laudem comparuit. Quam caelestis numinis. Persistit in sua iam tū3 ab initio ope ris suscepta adulatiōe Valerius quae sine du bio posset omnibus esse fastidio. Columen. Sustentaculum. constat quidem caesarem plu rimum ingenio ualuisse ut teste Cicerone cū duo sint quibus excelluere romani si in utro uis tantum se Caesar exercuisset omnes faci le superasset: ut si tantum eloquentiae quan tum rei militaris studii & laboris imposuisset

De Marco Antonio. Cap. DCCCLII.

Quae etiam marianos cinnanosq3 mucrores ci uilis profundendi sanguinis cupiditate furen tes inhibuerunt. Missi. n. a saeuissimus ducibus milites ad. M. Antonium obtruncandum sermone eius obstupefacti districtos iam & uibratos gladios cruore uacuos uaginis reddiderunt: quibus digressis. P. Anto nius (is. n. solus i ambitu expers antoniane facundiae steterat) crudele imperium truculento ministerio pere/git. Quā disertum igitur eum fuisse putemus: quem ne hostium quidem quisq̃ occidere sustinuit: qui modo uo cem eius ad aures suas uoluit admittere?

¶ Quae. s. uerba facunda inhibuerunt etiam mucrones. i. acutos gladios. Marianos & Cinnanos. i. percussorum a Mario & Cinna in Marcum An tonium missorum furentes cupiditate sanguinis ciuilis profundendi. Enim pro quia: milites missi a saeuissimis ducibus. i. Mario & Cinna ad obtrun/candum Marcum Antonium: non triumuirum sed oratorem clarissimum: obstupefacti sermone eius reddiderūt uaginis gladios uacuos cruore. i. nō imbutos sanguine eius districtos. i. e uagina raptos. & uibratos. i. in altum extensos iam. i. ad percutiendum cum quibus scilicet militibus digressis. P. Antonius consanguineus eius (Is enim solus steterat in ambitu id est cir/cuitu aut porticu aut in abitu. i. ut primus peracta caede abiret tanq̃ insons eius: expers. i. non particeps facundiae Antonianae) peregit imperium crude le. s. ducum illorum: ministerio truculento: quia in sanguinem suum saeuit dum se maxime purgare potuisset. Igitur q̄. i. q̃tum disertum putemus fuis se eum. s. Antonium quem ne quidem. i. non saltem aut non etiam quispiaz hostium sustinuit. i. potis fuit occidere qui modo. i. si modo uoluit admitte re ad aures suas uocem. i. orationem eius.

De Iulio Caesare. Cap. DCCCLIII.

Diuus quoq3 Iulius q̃ caelestis numinis: tam ēt humani ingenii perfectissimum colunē uim facundiae propriae expressit dicendo in accusa tione. Cn. dolobellae quem reum egit extorqueri sibi cau sam optimam. L. Cottae patrocinio siquidem maxima tunc eloquentia questa est: cuius facta mentione quo/niam domesticum nullum maius adiecerim exemplum: peregrinandum est.

¶ Diuus quoq3 Iulius. s. caesar columen. i. culmen ac decus perfectissimū q̃. i. q̃tum numinis caelestis. i. diuinitatis tam. i. tantum etiam ingenii huma ni expressit. i. expresse indicauit: uim. i. uirtutem & potentiam propriae elo quentiae dicendo in actione Cnaei dolobellae. i. contra Cnaeum dolobellā quem egit reum. s. repetundarum optimam causam extorqueri sibi idest ui amicitiae & authoritatis non facundiae: eripi sibi Patrocinio Lucii Cot/tae: dolobellam defendentis. Siquidem maxima eloquentia urpete Iulii q̃ sta est tunc. s. sibi uim fieri per patrocinium Cottae. q. d. Iulius confixus in eloquentia sua non dubitauit quin reum perageret: sed gratia & authorita te Cottae sibi eripiendum nouit. Cuius. s. maximae eloquentiae Iulii caesa/ris mentione facta quoniam nullum. i. non ullum: non adiecerim. i. non ad diderim: etiam si conatus sim. ullum exemplum domesticum3 inanis caue le

gas inanis: eſt ſup. mihi peregrinandum. ſ. ad peregrinam eloquentiam trã ſeundum. ut alibi admonui author utitur illa uoce in rem in ſignificatiõe ſi plane præterita: ſed quæ eſſet præterita ſi aliud prius feciſſet uerbi gratia adiecerim uidetur poſitum pro adiecero ſed ſic ponit ac ſic dicat ſi adiece ro. merito dicas ꝙ adiecerim &c.

Externa De Piſiſtrato. Cap. DCCCLIIII.

Iſiſtratus dicendo tantum ualuiſſe traditus ẽ ut ei Athenienſes regium imperium oratione capti permitterent: cum preſertim ex contraria parte amantiſſimus patriæ Solõ niteretur: Sed alterius ſalubriores erant conciões: alterius diſertiores Quo euenit ut alioqui prudentiſſima ciuitas libertati ſeruitutem preferret.

¶ Piſiſtratus traditus eſt ualuiſſe. i. potuiſſe tantum dicendo. i. eloquendo: ut Athenieñ capti oratione eius permitterent ei imperium regium: cum ꝓ ſertim Solõ amantiſſimus patriæ niteretur. i. contenderet ex cõtraria parte. i. libertatem priſtinam tuendam eſſe. Sed conciones. i. orationes ad populum alterius. ſ. Solonis erant ſalubriores. i. magis ſalutares: & alterius. ſ. Piſiſtrati diſertiores: quo. i. per quod euenit ut ciuitas. ſ. athenieñ. prudentiſſima alioqui. i. in alio quouis facto præferret libertati ſeruitutem id eſt mallet piſiſtrato cõmittere in ſe imperium: q̃ ut Solon ſuadebat libertatem conſeruare.

De Pericle. Capitulum. DCCCLV.

Ericles autem feliciſſimus naturæ incrementis ſub anaxagora preceptore ſummo ſtudio ꝑpolitus: & inſtructus liberis athenarum ceruicibus iugum ſeruitutis impoſuit. Egit. n. ille urbem: & uerſauit arbitrio ſuo. Cũq; aduerſus uoluntatem populi loqueretur iocunda nihilominus & popularis eius uox erat. Itaq; ueteris comœdiæ maledica lingua quis potẽtiam uiri perſtringere cupiebat: tamen in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare. inq; animus eorum qui illum audierant quaſi aculeos quoſdã relinqui predicabat.

¶ Pericles autem (itidem Athenieñ.) feliciſſimis incrementis. i. habens feliciſſima incrementa naturæ. i. naturalis facundiæ perpolitus. i. ad conſummationem uſq; politus & inſtructus ſummo ſtudio: ſub Anaxagora præceptore. impoſuit ceruicibus athenarum. i. ciuium athenieñ. liberis. ſ. prius iugum. ſ. ſeruitutis. Enim id eſt quia: ille egit. i. direxit & uerſauit urbem. i. ciuitatem (hoc loco) arbitrio ſuo. Cũq; loqueretur aduerſus uoluntatẽ populi eius uox erat nihilominus iocunda & popularis. Itaq; lingua maledica id eſt detractoria ueteris comœdiæ in cuius locum ſucceſſit latina tragœdia: quia in utraq; uitia acerbe taxantur ſed acerbius in uetere comœdia ꝙ ea ſub propriis peccantium nominibus uitia notabantur. unde horatius primo ſermonum Eupolis atq; Cratinus Ariſtophaneſq; poetæ Atq; alii: quorum comœdia priſca uirorum eſt: Siquis erat dignus deſcribi ꝙ malus aut fur aut mœchus foret aut ſicarius aut alioqui famoſus multa cum libertate notabant &c. quis cupiebat perſtringere. i. carpere potent

facile dicendi palmam obtinuiſſet. R eſt egit Quia repetundarum e ſicilia ut diximus accuſauit. Peregrinandum eſt Ad externa exẽpla tranſeundum.

Iſiſtratus. Calliditate plurimum ualuit piſiſtratus teſte Macr. qua tyrãnidem magis q̃ eloquentia occupaſſe dicitur deuictus ſe duce megarenſibus cũ gratiæ plurimum & auctoritatis apud omnes cepiſſet: animum ad regnum adiecit uerberibuſq; uoluntariis domi affectus: lacerato q; corpore die quadam in publicum prodiit: & aduocata concione uulnera populo oſtendit: de crudelitate principum a quibus hoc ſe paſſum ſimulabat queritur: adduntur uocibus lachrymæ & inuidioſa oratione multitudo credula incenditur: amore plæbis inuiſum ſe ſenatui affirmat: obtinet ad cuſtodiaz corporis ſui ſatellitum auxilium per quos tãtam tyrannidem occupauit: fuit autem ut diximus in cap. de humanitate doctrina ingenio: & eloquentia tanta: ut ab athenienſibus imperium ſumma ui reſiſtente ſolone tandez obtinuerit: ui nãq; orationis fecit ut Athenieñ. illi ſe libertatemq; ſubiicerent: nec qc q̃ ualuit: ꝙ ſolon iuſtiſſimus & gratiſſimus orator aduocata concione in publicum proceſſerit ut diximus in cap. de ingratitudine. & impium illius conatum aperuit: tantũ igitur piſiſtrati ualuit eloquentia ut nulla ſolonis ſapientia: nulla uis nulla eloquentia reſiſtere potuerit. Cice. de piſiſtrato li. iii. de oratore: quis doctior iiſdem temporibus aut cuius eloquentia litteris inſtructior fuiſſe traditur q̃ piſiſtrati: qui primus Homeri libros cõfuſos antea ſic diſpoſuiſſe dicitur: ut nũc habemus non fuit quidem ciuibus ſuis utilis: ſed ita eloquentia floruit ut litteris doctrinaq; præſtaret. Sed alterius. ſ. ſolonis qui tuẽda libertate concionabatur. Alterius. piſiſtrati: Alioqui in aliis rebus: ſignificat populum athenieñ. hac una in re fuiſſe imprudentiſſimum: qui oratione delinitus ſeruire q̃ imperare maluerit.

Ericles aũt. De pẽricle ſatis ſupra dictũ ẽ. i ca. de obitu filiorũ: & de cõtinentia qđ uero ad eiꝰ eloquẽtiã ſpectat tñ ualuit dicẽdi rõe & eloquẽtia ut athenienſem populũ ꝓ ſua uolũtate uerſaret & corũ aios quocũq; uellet facile ĩpelleret. đ quo ci. li. de oratore. iii. Quid pẽricles iqt de cuius ꝑtãte dicẽdi ſic accepimus ut cũ ꝯtra uolũtatez athenienſiũ loq̃ret ꝓ ſalute pr̃iæ ſeuerĩ tñ id ipſum qđ ille cõtra hoies populares diceret populare oib9 & iocũdũ uideret: Cuius ĩ labris ueteres comici cẽt cum illi male dicerẽt qđ tũ athẽis fieri licebat leporẽ habitaſſe dixerũt: tãtãq; ĩ eo ui fuiſſe: ut ĩ eorũ mẽtib9 q audiſſent q̃ſi aculeos quoſdã relinq̃ret. At hũc nõ declamator aliqs ad clepſidrã latere docuerat ſed ut accepimus clazomeni9 ille anaxagoras uir ſũmus ĩ maxiarũ rerũ ſcia:

Valerius maximus.

ti filio originē ducere traduntq; qui a Neptuno idē sanguinē trahere Thrasyllo teste memoratur:cui Pseusippus successit:habuit fratres plato Adimantē & Glauconē:& sororē Petonā de qua nascit Pseusippus:litteras didicit plato apud Dionysiū grāmaticū:exercitatus est apud Aristonē arguū palestritē: a quo Plato ꝓ egregio corpis habitu cognominatus ē cū teste Alexādro prius :Aristo ex aui paterni noīe diceretur. Studuit picturae: poe mata edidit:primo qdē ditirābos :deide melos & tragoedias:& quū tragicū certamē initurus eēt ante Dionysiacū theatrū: audito Socrate igni poemata exussit dicens. Hic Vulcane plato tua idiget ope. hic annuꝫ .xx. aetatis agēs audiuit Socratē. Illo mortuo audiuit Crathilū & hermogenē ānoꝝ .xxviii. teste hermo. megarā se ad euclidē cōtulit. hic cyrenē ꝓfectus Theodorū mathematicuꝫ: atqꝫ ide in italiam ad Pythagoreos Philolaū & Euritū postea i aegyptū ꝓfectus prophetas sacerdotesqꝫ audiuit:ubi comiteꝫ habuit Euripidē tragicū:regressus athenas in academia morabat. Idē teste Aristoxeno ter militauit:prio in Tanagrā:scdo in corithū: tertio i delū:ubi uictoriā habuit:ter nauigauit i Siciliā:prio ut isulā uideret tyrāno existēte Dioni. hermocratis filio ubi plato illi dixit nō id p̄stare tyrānū qd sibi eēt utile : nisi uirtute excelleret:cui Dionysius rńdit:uerba ociosorū senū sunt:cui plato:& tua tyrānidē sapiūt:Dionysius iratus uoluit platonē occidere sed a Dione & aristomene oratus se cōtinuit:illū tn̄ Polydi Lacedaemonio q ad eū legatus uenerat tradidit. Polydes uero illū secū ducēs in eginā uēdidit:quo tpe camāder eū reū mortis dicebat:q. s. capitale eēt si qs atheñ. eam insulam adiisset: sed allegatum e ē eum philosophum esse :quare disciplinae gratia absolutus est :hunc Anyceris Cyrenaicus emit. xx. minis:remisitqꝫ Athenas ad amicos:& statim pecunia Anyceridi per amicos restituta est. Alii dicunt missam a Dione illam pecuniam : eamqꝫ noluisse remissam:Polydem in Calabria superatum:& in Elice summersum fuisse fama est daemonem teste Fauorino :illi annuntiantē propter Platonem talia perpeti : haec sciens Dionysius scripsit ad Platonem ne in se maledicta torqueret:Cui rescripsit Plato sibi non tantum ocii superesse : ut Dionysii meminisset. Secundo iuit in Siciliam : & a minore Dionysio petiit terram & homines qui iuxta remp. ab eo constitutam uiuerent: non defuit Suspicio illum Dioni & Theotae persuadere temptasse:ut insulam tyranno liberarent: quo tempore Archytas Pythagoreus missa ad Dionysium epistola:Platonem purgauit:ereptumqꝫ Athenas remisit. tertio Siciliam accessit:Dionem reconciliauit Dionysio qua re non obtenta rediit in patriam. Cicero in Catone maiore : Platonem inquit

lissimum:ingenii quoq; diuina instructus abundantia: cum omnium iam mortalium sapientissimus haberetur:eo quidem usq; ut si ipse Iuppiter e coelo descendisset:nec beatiore facundia usurus uideretur:aegyptū peragrauit:dum a sacerdotibus eius gentis geometriae multiplices numeros coelestium obseruationem rationum percepit:quoq; tempore a studiosis iuuenibus certati Athenae Platonem doctorem quaerentibus petebātur:ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas uastissimosq; cāpos:effusam barbariem & flexuosos fossarum ambitus:aegyptiorum senum discipulus lustrabat. Quo minus miror in Italiam transgressum ut ab Archyta Tarēti:a Timeo & Arione & Ceto Locris Pythagorę praecepta & instituta acciperet. Tāta enim uis:tanta copia litterarū undiq; colligenda erat:ut inuicem per totum terrarum orbem dispergi & dilatari posset. Altero etiam & octogesimo anno decedens:sub capite sophronis numeros habuisse fertur. Sic ne extrema quidem eius hora agitatiōe studii uacua fuit.

¶ Plato autem sortitus. i. a deo quasi in sortem nactus:athenas patriam: quod uulgares dicerent in patriam: & ineptiores pro patria: & Socratem praeceptorem:& idest simul locum. s. athenas:& hominem scilicet Socratem fertilissimum idest feracissimum & maxime productiuum doctrinae: & instructus quoqꝫ. i. ornatus abundantia ingenii diuina idest tā magna ut credi posset diuina:cum haberetur iam sapientissimus omnium mortalium:quidem idest certe eousqꝫ. i. intantum:ut si ipse Iuppiter idest summus deus putatus descendisset de caelo:nec uideretur usurus facundia elegantiore quātum ad stilū orationis:nec maiore quantum ad facundā sententiam aut persuadendi felicitatem:pagrauit. i. pertransiuit quasi per omnis agros aegyptum:dum. i. quo tempore:(Sunt qui legant ubi:sed quia additur:quoqꝫ tempore secutus sum lectionē quam priorē offendi) percepit a sacerdotibus eius gentis multiplices numeros geometriae. & sup. obseruationem rationum caelestium idest rationes caelestium cursuum obseruatas:& obseruando adnotatas a sacerdotibus aegyptiis:quoqꝫ. i. & quo tēpore athenae petebantur certatim idest cum certamine:& ita magna copia a iuuenibus studiosis quaerentibus scilicet sibi Platonem doctorem idest p̄ceptorem:ipse discipulus senum idest praesbyterorum Aegyptiorum lustrabat idest scrutabatur ripas Nili fluminis inexplicabiles idest inenarrabiles aut propter Nili originem incertam :aut potius propter eius excrementa itidem incerta:& quorum rationem nemo satis perspexit:nam tunc fiunt cum decrementis locus uideretur & uastissimos campos quos Nilus inundat aut irrigat quotannis:& barbariem idest barbarorum accolarum Nili regionem:effusam. i. dilatatam:& ambitus fossarum quae a latere sunt flexuosos idest incuruos & sinuosos. Quo idest quo circa :aut qua propter ego (inquit author) miror minus sup. Platonem transgressum sup. eē in Italiam (quae regio non erat barbara ut aegyptus) ut acciperet praecepta & instituta pithagorae:ab Archyta scilicet philosopho. Tarenti : & a Timeo & Arione & Ceto (alii legunt Eneto) locris idest in ea urbe italiae. Enim pro quia :tanta uis:& tanta copia litterarum erat colligenda undiqꝫ idest ex omni parte mundi:ut posset dispergi & dilatari inuicem idest uicissim:per totum orbem terrarum. ipse etiam decedens idest moriens:anno altero. i. secūdo & octogesimo:fertur habuisse sub capite:ut edisceret

numeros idest uersus Sophronis qui carmine scripserat. Et sic usqusdem· idest non etiam extrema hora eius. i. uitae eius: fuit uacua agitatiōe studii. Atheniensem Tarētū uenisse: Lucio Camil lo ac publio Claudio cōsulibus reperio. Fuit aūt Plato teste Eutropio quo tpe Galli urbē ceperunt: ingenii quoq3 diuina instructus abundātia cū oium iam mortaliū. Pater cōmoda patriae quā omniū doctrinarū matrem dixere maiores & pceptores: quē tunc oium sapientissimū esse. Apollinis dixit oraculū: accessit & ingenii bonitas: quae diuina magis q̄ humana fuisse uidetur. Mortaliū omniū sa. Sic Apollinis oraculū constat fuisse iudicatū Geometriae multiplices nu. i. uarias partes geometriae: sunt aūt multae & uariae: ut punctus: linea supficies: deinde triangulus: quadrangulus &c. circulus & anguli pces: ut rectus angulus: obliquus angulus. Cōsiderantur ēt latitudo: lōgitudo: amplitudo: & alia huiuscemodi multa: nā geometria in se continet liniamenta: interualla: magnitudines: & in figuris dimensiones & numeros. Obseruatione caelestium rōnum. Geometriae per hanc scientiā cursus sydērū: ortus & occasus stellarū: q̄ tarde: q̄q3 uelociter sydera moueantur: quo inter se spatio distent: longa obseruatione cognoscunt. Nili flu. in ex. ri. Bene inexplicabiles: quia si Herodoto credimus: nili originē inuenire nemo potuit: q̄q̄ id multi reges frustra tentauerint. Luca. li. x. Arcanū natura caput nō prodidit ulli. Pli. li. v. Nilus inqt incertis ortus fontibus per deserta & ardentia: & immenso lōgitudinis spatio ambulans famaq3 tātum inermi quaesitū cognitus sine bellis quae caeteras oēs terras inuenere originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in mōte inferioris. Mauritaniae: nō procul oceano: habet lacu protinus stagnāte quem uocant Nilidē: est praeterea satis ignota Nili natura: quare. s. singulis annis sole existente in cancro: totā inundat aegyptum. Quāq̄ Ply. eodē loco dicat uarias eius crementi causas esse: modo flatū ethesiarū: modo aestiuos imbres aethyopiae: modo alias affert cās: quas longū esset referre: sed euenire ut plurimū eius incrementū a canis ortu per introitū solis in leonē: & ut ait Virg. in. iiii. geor. Per diuersa ruens septē discurrit in ora. Usq3 coloratis amnis deuexus ab indis. i. aethyopibus. Vastissimos campos tractus aegypti longe lateq3 porrigitur. Effusam barbariē: Quia uastissimi sunt aegyptiorū campi: ideo p uastā regionē sparsim habitant barbari. Et flexuosos fossarū ambitus. Constat aegyptū fossarū plenam. Nili supfluas aquarū inundationes recipientiū. Iustinus aegyptū inquit quae tot regū: tot saeculorum cura impensaq3 munita sit: & aduersus uim decurrentiū aquarū tantis instructa molibus: tot fossis cōcisa ferunt cū his arceantur: illis recipiantur aquae nihilominus coli nisi excluso nilo non potuerit. Minus miror in Italiā transgressum. Quippe qui in aegyptū prexit: ut multo facilius in Italiam transire potuerit. Praecepta & instituta. Hoc modo inter se differunt: ut praecepta generaliter dicantur omnium philosophorum instituta sua uniuscuiusq3 ut academicorum: stoicorū: pipateticorū: epicureorum. Rursus praecepta sunt doctorū instituta ciuitatū. Cice. li. i. officio. Quāq̄ te Marce fili annum iam audientē Cratippū: idq3 Athenis abūdare oportet praeceptis & institutis philosophiae propter doctoris auctoritatē & urbis. Vt inuicē: ut uicissim daret omnibus quod undiq3 acceperat. Altero & octogesimo anno decedēs: Ne mortis uicinitate quisq̄ Platonē crederet litterarum oblitū: moriens Sophronis uersus sub capite habuisse fertur: mortuus est autem teste Catone maiore uno & octogesimo anno scribens Numeros: Rithmos: & uersus. Virg. numeros memini si uerba tenerem. Fuit ergo Plato ad extremam usq3 suae uitae horam studio semper intentus & industriae plenus.

De Democrito. Ca. DCCCXXXIIII.

AT Democritus cum diuitiis censeri posset. quę tantae fuerūt ut pater eius Xerxis exercitui epulum dare ex facili potuerit: quo magis uacuo animo studiis litterarum esset operatus: parua admodū summa retenta: patrimonium suū patrię donauit. Athenis autem compluribus annis moratus: omnia temporum momenta ad percipiendam & exercendam doctrinam conferens: ignotus illi urbi uixit: quod ipse quodā uolumine testatur. Stupet mens admiratione tantę industrię & iam transit alio.

At Democritus cum posset censeri idest magni aestimari & in numero praepotentum haberi: diuitiis idest ob diuitias quae scilicet diuitiae: fuerunt tantae: ut pater eius uidelicet aegistratus aut Athenocritus: aut Damasippus. (Nam de patre eius dubitari asserit Tortelius: & eius uerba repetens Oliuerius) potuerit dare ex facili idest sine grauamine: exercitui xersis: qui tamen fuit ut flumina potando exsiccarent: unde illud Iuuenalis. Epotaq3 flumina medo Prandente: epulum idest conuiuium: donauit patriae scilicet suae in qua natus erat: siue ea Abdera: siue Miletos fuit patrimoniū suū: quo idest ideo ut operatus esset idest operam daret: studiis litterarum: animo magis uacuo scilicet a curis rerum exterarū: summa admodum parua retenta scilicet ad usum uitae. Autem pro sed: ipse mo

AT Democritus. Hic abderites siue ut alii putant: Milesius philosophus fuit aegistrati filius: uel ut alii dicunt Athenocriti: uel secundum alios Damasippi sed quisquis ille fuerit: tanta rerum & diuitiarum copia refertus: ut pater eius xersem persarum regem cum exercitu hospitari potuerit a quo teste Herodoto: magi quidam & Caldaei praeceptores Democrito filio relicto: theologiam & astrologiam illum docuere: cum adhuc puer eēt qui has disciplinas edoctus: in aegyptum se contulit: ut geometriā perciperet: & in Persidem: ad rubrumq3 mare: & Caldaeos diuinarum rerum cognitionē auidus perrexit: sunt ēt qui dicant cū Gymnosophistis in India congressum esse atq3 in aethyopiam uenisse: partitus est fratribus suis substantiam: uel ut tradit Valerius patriae donauit: exigua pro se parte retenta: qua illi peregre proficiscenti opus erat: adeo studiosum fuisse tradit Laertius: ut ex uicino ortulo sibi cellulam seligeret: ibiq3 seipsum includeret: & cum aliquando ipsius pater bouem ad immolandum adduxisset: ibiq3 alligasset tamdiu hoc ab illo non fuisse cognitum: quo ad hunc ille sacrificii obtentu excitauit: & boui admouit: constat eum aliquando Athenas uenisse: & ob contemptum gloriae agnosci noluisse: ut quum cognos

Valerius maximus. H ii

uiſſet ipſe Socratē:ab eo ignoratū fuiſſe:la boro.ſi hic plurimū in ſolis rerū naturis con tēplandis (ut quidā ferūt) & quocūq; for- tunæ caſu:mutabiliūq; rerū audito in riſum ſoluebatur:unde Iuuenalis in ſatyra.Omni- bus in terris perpetuo riſu pulmonē agitare ſolebat Democritus &c.huc aliqñ inſanuiſſe

ratus compluribus annis:conferens omnia momenta tēporū ad pciſ ſē dam & exercendā doctrinā.uixit ignotus.i.incognitus illi urbi.ſ. clariſſi- mæ:quod.i.quā rē ipſe teſtatur quodā uolumine.ſ.a ſe ſcripto.Mens (in- quit author) ſubaudi mea.ſup.ē admiratione tantæ induſtriæ quantæ ē clarā opibus ignotā deliteſcere amore litterarii ſtudii: &.i.& tamen ipſa trāit iā alio.i.ad narrationē alterius induſtriæ non minoris.

crediderunt eius ciues:unde ad eius curationem adhibuere Ipocratem:qui cognita uiri ſapientia:ciues magis q̄ Democri tum inſanire:a quo ſe multa didiciſſe profitebatur.Nā ut refert Laertius in uita Democriti:quū ad eū ueniſſet Ipocrates maximū diligentiæ ſuæ & calliditatis teſtimoniū dedit Ipocrati:q puellā Ipocratis comitem:& integram:& uitiatam co gnouit.Nā primo die ſic ipſam ſalutauit.Salue uirgo.Poſtridie uero.Salue mulier.Fuerat enim puella nocte ipſa uitiata. ſunt etiā qui dicant ſeipſum occæcaſſe ad naturæ ſecreta cautius rimanda.Cuius rei auctores ſunt Cicero libro quinto Tuſculanarū quæſtionū:& Aulus Gellius lib.x.noctium atticarum:de cuius morte uariæ ſunt ſententiæ:ut Laertius tra dit.Periit aūt cētēſimo & nono ſuæ ætatis anno.Hic omnia atomis conſtare dicebat:& plures eſſe mūdos & corruptibi- les.Multa uolumina reliq̄t:ut auctor eſt Laertius in eius uita.Cū diuitiis cenſeri:Magnitudine diuitiarū æſtimatione apō ho mines quantālibet ſibi uendicare poterat.Hic enim facile coniici poteſt patris diuitias fuiſſe prope incredibiles:q exer citum xerſis perſarum Regis epulum dare poterit quem conſtat fuiſſe ſupra centum miriada hoc eſt decies centena mi- lia militum atq; etiam multo plura:ut quidam tradunt.Omnia temporum momenta:Mira induſtria hominis: ut ne mini mum quidem ſpacium prætermitteret quin uel diſceret uel doceret.

De Carneade philoſopho.Cap.DCCCXXXV.

Carneades laborioſus & diuturnus miles ſapiē tiæ:ſiquidem nonaginta expletis annis idē illi uiuendi ac philoſophandi finis fuit.ita ſe mi rifice doctrinæ operibus addixerat:ut cum cibi capien di cauſa recubuiſſet cogitationibus inhærens manū ad menſam porrigere obliuiſceretur ſed eum Meliſſa quam uxoris loco habebat temperato inter ſtudia animo non interpellandi ſed inediæ ſuccurrendi officio dextram ſuā neceſſariis uſibus aptabat.Ergo animo tantummodo ui ta fruebatur:corpore uero quaſi alieō & ſuperuacuo cir cundatus erat.Idem cum Chryſippo diſputaturus hel- leboro ſe ante purgabat:ad exprimendum īgenium ſuū attentius & illius refellendum acrius Quas potiones in duſtria ſolidæ laudis cupidis appetendas effecit.

Carneades laborioſus.Hic philoſo- phus cyreneus fuit epicomi:ut qdā ferunt ſiue Alexādri ut alii dicūt filiꝰ us ſtoicorū & Cryſippi diſcipulus modice re luctabat & uerecūde:ita ut ſæpe diceret niſi chryſippus eſſet:ego non eſſem.Aethicæ ſe mag.s dedit q̄ phiſicæ:quocirca cæſariem & ungues nutriebat:pcipua fuit intentiōe ſtu diorū adeo:ut ſenſus oēs ēt a neceſſariis uſi bus interdū auerteret inediaq; cōſumeret: ni ſi Meliſſæ cura quam uxoris loco tenebat ſu ſtentaretur:ſæpiuſq; reficeretur.Ad hunc au diendum oratores confluebant. Diſputatu- rus cum Chryſippo qui acutioris eſſet inge- nii ſuum ſe prius ingenium purgabat helle- boro .mortuus eſt nonageſimo ſuæ ætatis anno:ut Vale. refert.Laer. uero octogeſimo quinto olympiade centeſima ſexageſima ſe cunda.Laborioſus:Quia iugiter ſtudio icu buit quoad uixit.Addixerat:aſtrinxerat : de ſtinauerat:nam addicere apud iuriſconſultos ſignificat per licitationē aliquid uēdere hoc eſt in uenditione publica:unde addicti apud ueteres dicebantur qui prætoris iuſſu cū ſol uendo non eſſent creditoribus uendebantur. Addictus etiam morti deſtinatus Cicero & is q.i morti addictus eſſet paucos ſibi dies cōmendandorum ſuorum cauſa poſtulaſſet uas factus eſt alter.Fruebatur uita :fructū capiebat ex uita animo non corpore:nā frui fructū capere ſignificat.Salu.Vita qua frui mur breuis eſt.Helleboro ſe ante purgabat : Hellebori duæ ſunt ſpecies coloris inſignis:

Hellebo ri ſpecies. candidi & nigri qui non cognoſcuntur niſi ex radice teſte Plinio libr.xxv.natura.hiſto.ubi multa de eius proprietate:ſed in primis cādi dum probat q cauſas morborum extrahere & primo fuiſſe terribile:deinde adeo promiſ ſcuum:ut plæriq; ſtudiorum gratia ad proui denda acrius quæ cōmentabant ſæpiꝰ ſupti tuerint:quo & uſum carneadem reſponſu-

Carneades philo.cyreneus miles.i.ſectator ſapientiæ laborioſus & diu turnus:unde duplex oritur laus:& ex multiplicitate & ex diuturnitate ſtu dii.Siquidem idest quoniam nonaginta annis expletis id.ſt poſtq̄ exple uerat nonaginta annos:idem fuit illi finis uiuendi & philoſophandi ideſt dandi operam philoſophiæ : & addixerat ſe operibus doctrinæ ita ideſt ī tantum mirifice ut cum recubuiſſet ideſt ad menſam ſe poſuiſſet forte mo re antiquo incuruum cauſa capiendi cibi ipſe inhærens ideſt infixus cogi tationibus obliuiſceretur porrigere manum ad menſam ideſt ad cibum il- li appoſitum :ſed meliſſa ideſt mulier quam habebat loco uxoris : apta- bat dextram ſuam uſibus neceſſariis ideſt imponebat illi cibum in os ani mo temperato inter ſtudia ideſt affectione accommoda ſtudiis:non offi- cio interpellandi ideſt impediendi eum a ſtudio.ſed ſuccurrendi inediæ : .i.carentiæ eius:ſup.ei9.Ergo Carneades fruebatur ſup.in uita ſua tātum modo animo:uero ideſt ſed circundatus erat corpore quaſi alieno & ſuper uacuo.i.tanq̄ re aliena a ſe & ſuperuacanea. Idē diſputaturus cū Chry

sippo præceptore suo: purgabāt se hoc ē cerebrū suū ante.i. prius: hellebo ro.s.candido: quod in anticyra optimū nascitur ad ingeniū suū exprimen dū.i.desiccandū & purificandū & ita reddendū illud attētius & acrius & ad refellendū sup.ingeniū illius: sc; Chrisippi. Quas potiones.s.ex helle boro diluto: industria & solertia fecit.s.exemplo: Carneadis: appetēdas cu pidis laudis solidæ ideſt integræ.

rū zenonis libris fuisse dicit. Aulus quoq; gellius lib.xvii. Noctiū atticarū duas species hellebori dicit. Ad exprimendū ingeniū; ad explicandam uim ingenii. Quas potiōes. lau dis inqt cupidi exēplo carneadis hellebero se disputaturi: purgabāt prius q̄ ad certamē descenderent quod ante carneadē facere non solebant.

De anaxagora phylosopho. Ca. DCCCXXXVI.

QVali porro studio Anaxagoram flagrasse cre dimus. qui cum post diutinam peregrinationē patriam repetisset possessionesq; desertas ui disset: non essem inquit ego salue nisi istæ periissent. Vo cem petitę sapientiæ compotem: nam si prediorum po tius q̄ igenii culturę uacasset: domin⁹ rei familiaris itra penates māsisset: n̄ tātus Anaxagoras ad eos redisset.

Quali &c. Porro.i.aūt quali studio credimus aut credemus Anaxago rā flagrasse.i.arsisse: qui cū post peregrinationem diutinam repetisset pa triam: & uidisset possessiones.i.suas desertas: inquit ego nō essem saluus nisi istæ.s.possessiones periissent: Vocē.i.o uocē compotem sapiētiæ peti tæ: hoc est quæ assecuta erat sapientiam petitam. Nam si uacasset potius culturæ prædiorum q̄ ingenii: & sup.mansisset dominus rei familiaris in tra penates.i.domum suam: non redisset ad eos.s.penates suos Anaxago ras tantus.s.philosophus aut tam magnus uir censendus.

QVali porro studio anaxagoram: de hoc uiro dictū est in ca. de obitu fi liorū: quod ad eius industriā ptinet cū admodū diues esset cōtēptis diuitiis om ne patrimoniū suis sponte cōcessit uel ut alii dicūt relictis possessionibus studii gratia lon gā peregrinationē suscepit: & cū post multa tpa redisset in patriā prædiaq; sua uidisset inculta atq; deserta sapienter dixit: nisi hæc pissent: ego saluus nō essem: uox philosopho digna: nā si colēdis agris uacasset tanti uoc is & gloriæ philosophus nō euasisset q̄ oi re publica atq; priuata contēpta ad speculatio nē rerū se contulit: & ut studiosissimus fuit ita multa de motu coeli cursu syderū & natura rerū scripsit. uix itaq; ānis septuagitaduobus litteris semper intentus: hic cuidam dicēti q̄d patria sibi curæ non esset: immo cura patriæ mihi maxima est & digitū extendebat in cœ lum ostendens illam sibi ueram patriam esse. Impietatis semel a Cleomene accusatus q̄d solem quem Athenienses colebant: candentē laminam diceret & penitus ignitam defensus a pericle discipulo quinq; talentis mulctatus exilio fuit de cuius morte uarias dicit Laer tius sententias esse scriptorum. Saluus nō es sem: uirtutem & sapientiam ueram hominis salutem esse dicit.

De Archimede philosopho. Cap. DCCCXXXVII.

ARchimedis quoq; fructuosam industriā fuis se dicerem nisi eadem illi & dedisset uitam & abstulisset. Captis.n. syracusis Marcellus ma chinationibus eius multum ac diu uictoriam suam in hibitam senserat: eximia tamen hominis prudentia dele ctatus ut capiti illius parceretur edixit: pene tantum glo riæ in archimede seruato quantum in oppressis syracu sis hostis reponens. At is dum animo & oculis in terrā defixis formas describit militi qui prædandi gratia do mum irruperat strictoq; super caput gladio: quisnam es set interrogabat: propter nimiam cupiditatem inuestigā di quod requirebat nomen suum indicare non potuit: sed protracto manibus puluere: noli inquit obsecro istū circulum disturbare ac perinde quasi negligens imperii uictoris obtruncatus sanguine suo artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit ut propter idem studium modo donaretur uita: modo spoliaretur.

Archimedis &c. Ego dicerem quoq;.i.etiā industriam archimedis.s.geo metre & architecti syracusani: fuisse fructuosam: quia diu conseruauit patriam: nisi eadem &.i.pariter dedisset illi uitam: scilicet Marcello uetan te: nequis eum ob industriam occideret: & abstulisset uitam: quia illi inten tus quis esset explicare non curauit. Enim pro quia Syracusis captis Mar cellus senserat uictoriam suā inhibitam.i.impeditam multum ac diu ma chinationibus id est machinamentis eius.i.ab eo aut eius idustria factis: tamen ipse delectatus eximia prudentia hominis: edixit ut parceretur ca piti.i. uitæ illius scilicet archimedis: reponens idest collocans hostis idest cum esset hostis: pene tantum gloriæ i archimede seruato.i.in cōseruatio ne archimedis quātā i syracusis oppressis.i.i oppressiōe syracusarū. At is.s. archimedes dū aio sup.defixo: & oculis defixis i terrā: describit: formas.i. figuras quasdam geometricas: non potuit propter nimiā cupiditatem in

ARchimedis quoq;. Archimedes uel ut Quintilianus libro primo de insti tutione oratoria. Archimenides syra cusanus in omni geometria ante alios mira subtilitate laudatus. erat enim teste Liuio de cade secūdi punici belli unicus spectator coe li syderumq;: mirabilior tamen inuentor ac machinator bellicorum tormentorum operū q; qui ea quæ hostes ingenti mole agerent ip se perleui momento ludificaretur. Captis de inde syracusis per proditionem quas contra uim marcelli Romani ducis diu defensaue rat: cum omnia uerterent hostes ipse diame tros suos in puluere obsignans a prætereunte milite incognitus occisus est. Liuius: cū mul ta inquit iræ: multa inuidiæ auaritiæq; fœ da exempla ederentur. Archimenideq; mem o riæ proditum est. In tanto tumultu q̄ntum ca ptæ urbis indiscursu diripientium militum ciere poterant intentum formis quas in pul uere scripserat ab ignoto milite quis esset in terfectum ægre id marcellum tulisse: sepultu ræq; curā habitā & propinquis etiā inquisitis: honori præsidioq; nomē eius ac memoriā fuis se Pli.li.vii.na.histo. Grande & archimenidi geometriæ & machinalis scientiæ testimo nium. M. marcel. contigit interdicto cum sy

racusæ caperētur ne uiolaretur nouissime fefelisset imperiū militaris imprudentia hic teste Cice. li. tuscu. quæstio. fuit primus inuentor sphearæ & fabricator quā laertius anaximandro attribuit. hic de clyndaro opus eximium scripsit. Pene tantum gloriæ i archimenide seruato. Quanti faceret archimenidē marcellus hinc facile declarauit cū nō minorē gloriam ex seruato archimenide q̄ ex capta potētissima urbe se consecuturū speraret: mira profecto archimenidis laus qui nō minoris fieret uestigandi quod requirebat: sine machina siue mensura fuerit: indicare ei. Militi.s. Romano: qui irruperat domū.s. archimedis gratia pdandi & interrogabat quisnā esset: gladio stricto.i. euaginato & uibrato super caput sup. eius: puluere sed protracto manibus inquit obsecro noli disturbare istū circulum: ac perinde.i. sic quasi negligens imperii uictoris: qui iussit eum nomen suū pferre: obtrūcatus.s. ab eo: cōfudit sanguine suo lineamēta suæ artis: quo.i. per quod factū accidit ut Archimedes donaretur modo.i. paulo ante per edictū marcelli: uita & spoliaretur mō.i. paulo post a milite: propter idē studiū: quia nimis intentus arti suæ contēpsit militis nomē exprimere. Scribitur etiam archimenides.

a marcello q̄ syracusæ. Propter nimiā cupiditatē inuestigandi quia incredibilis hominis industria quē nō captæ urbis ruina nō propinquæ mortis metus: a suis cogitationibus potuit absterrere. Pertracto puluere: secto uel scisso puluere: in quo Diametros & formas suas designabat. Lineamenta signa: sunt autem lineamēta extremitates corporū & imaginū impressiones quæ primo inducuntur a pictoribus: deinde coloribus iplētur. Modo donaretur uita: Quia quāti in marcello fuit donatus est uita: tanti studio & industria eius delectatus edixerat: ut incolumis seruaretur archimenides. Modo spoliaretur: quia dum intentus esset formis imprimendis militis contempsit imperium a quo trucidatus est: quam igitur uitam studium dederat eandem postmodum studium abstulit.

Socratē ēt: socrates fuit adeo studiosus adeoq3 sciētiæ cupidus ut nec a mulieribus qdē turpe existimaret discere quod utile fore uideretur: preterea cū iam oium poene rerū sciētiā cōplexus esset: musicæ quoq3 operā dare nō erubuit in pueccto iā ætate ut ad reliquas uirtutes suas q̄ mirabiles fuisse credūtur: hoc ēt quātulūcunq3 foret: accederet ne quid illi unq̄ defuisse uideretur. Ita effecit industria sua ut dū semper aliq̄ sibi deesse existimaret: ad eū sciētiæ cumulū peruenerit ut alios locupletissime docere posset: fuit teste Gellio tāta tēperātia ut omne suæ uitæ tēps ualitudine inoffensa transegerit de cuius morte dictū est in capi. de sapiēter dictis. Fidibus tractandis: musicæ arti ut sciret fidibus canere. cur autē huic arti iā3 senex operā dare uoluerit hāc cām fuisse ferunt: q: in cōuiuio inuitatus a quodā ut caneret se fidibus nescire respōdit: quod a nōnullis risu exceptū ad musicā pdiscendā illū incitauit: ut sero potius q̄ nūq̄ artis illius rōnē teneret. fidis chorda in cythara uel lyra alioue instrumēto extēsa: unde fidicula diminutiuum tormenti genus. Accessio. Additio: incremētū. Sed puicaces dicamus pseuerantes interdū contumaces obstinatos duros. est autē

De Socrate phō. Cap. DCCCXXXVIII.

Socratem etiam constat ętate prouectum fidibus tractandis operam dare cœpisse: fatius iud cantem eius artis usum sero q̄ nunq̄ percipere: & quantula socrati accessio illa futuræ sciētię erat. sed peruicax hominis industria tantis doctrinæ suæ diuitiis etiam musicæ rationis uilissimum elementum accedere uoluit. Ergo dum ad discendum semper se pauperem credidit: ad docendum fecit se locupletissimum.

Socratē &c. Cōstat ēt Socratē puectū ætate.i. grādē natu cœpisse.i. cœpisse dare operā fidibus.i. musicis instrumētis tractādis iudicantē fatius.i. melius & eligibilius pcipe usum eius artis.s. musicæ sero.i. tarde aut etiā nimis tarde q̄ nūq̄. Et quantula.i. q̄ parua accessio.i. incremētū & augmentū illa scientiæ futuræ erat socrati.s. uiro scientissimo: q.d. minima nimirū. Sed industria hominis.s. socratis puicax.i. quasi obstinata & infrangibilis uoluit ēt uilissimū elementū.i. principiū: musicæ rationis accedere .i. addi tantis diuitiis suæ doctrinæ. Ergo dū Socrates credit se semper pauperem.i. indigētē sciētiæ: ad discēdum.i. ut possit semper aliqd discere fecit se locupletissimum sup. scientiæ: ad docendum.i. ut possit alios docere.

puicax qui ad uictoriā usq3 pseuerat in proposito. Vilissimū elementū: ideo dicit qa studia quædā sunt adolescentibus cōgrua ut grāmatica dialectica rhetorica: alia grauioris & maioris exercitationis & ingenii: ut philosophia scilicet phisica. At uero musica earum rerum est: quæ inferioris sunt & materiæ leuioris. recte: ergo dixit uilissimum elementum.

Alii uilissimum3 legunt

Atq3 ut. Isocrates nobilissimum: ut o nnem industriæ ratioē in uno homine fuisse comprahendamus Isocratis exemplum lectoribus subiiciamus: fuit autem Isocrates græcus orator clarissimus gorgiæ auditor multorum philosophorum præceptor eximius: ut Macrobius attestatur & teste Quintiliano fuit diuersio dicendi genere nitidus & cōptus palæstræ magis quā3 pugnæ accomodatus omnes dicendi ueneres sectatus in inuentione facilis: honesti studiosus in cōpositiōe adeo diligēs: ut cura eius reprehēdat: i ætate iā cōfecta: ut3 decrepita q̄t ui & nonagesimū agēs annum teste Cice. in catone maiore librum cōposuit qui panathe

De Isocrate Cap. DCCCXXXIX.

Atq3 ut longę & felicis industriæ quasi in unū aceruum exempla redigamus Isocrates nobilissimum librum qui inscribitur πανηγυρικοσ quartum & octogesimum annum agens (ita ut ipse significat) composuit opus ardentis spiritus plenum: ex quo apparet senescentibus membris eruditorum intus animos industriæ beneficio florem iuuentæ retinere: nec q; hoc stilo terminos uitę suę clausit: namq; admirationis eius fructum quinquennio percepit.

¶ Atq; ut redigamus quasi in unum aceruum idest cumulū exépla industriæ lögæ.i.diutinæ & fælicis .i.beatæ. Isocrates cöposuit (ut ita ipse significat) librū nobilissimū q inscribit.i.cui titulus ē παναθηναικον panathenaicos.i. tota res aut laus athenieñ.agēs ānū quartū & octogesimū (Nō ergo dicemus octuagesimū) sciemusq; iter uigīti & cētū numerū interueniente coniunctione pponi debere appositone opus plenū spiritus idest acrimoniæ ardentis. Ex quo apparet animos eruditorum retinere intus florē iuuentæ beneficio industriæ.i.grauitatis solertis membris senescentibus. Neq; clausit idest finiuit terminos uitæ suæ hoc stilo quo pāthen icō scripserat:nāq; percepit quinquennio idest spacio quinq; annorū fructū admirationis eius.i.laudē quæ ex eius admiratione illi dabatur. Nam quinquennium post uixit.

naicos inscribit: totius græciæ & imprimis Athenarū gesta laudesq; continens & studia urbis: quē tanta scientia cōstat fuisse refertū: ut admirarentur oēs in ea ætate ingenii uires tantū ualuisse ex quo facile cōprahēdi pōt in hominibus corpora quidē senescere animos uero nunq̄ si quis bene diligenterq; coluerit eos. Cice. de Isocrate ē ēt qete & pure atq; leganter actæ ætatis placida ac lenis senectus qualē accepimus platonis:q & octogesimo anno scribens est mortuus: qualēq; isocratis qui eū librū qui panathenaicos iscribitur: quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur uixitq; quinquēniū postea: Isocrates teste Macrobio cū in conuiuio a sodalibus rogaretur ut aliquid in mediū de suæ eloquentiæ fonte proferret respōdisse fertur q̄ locus pīens & tps exigit: ego nō calleo: q̄ uero calleo nec huic loco: nec tēpori sunt accōmodata. Felicis industriæ: Quia ex ea industria plurimū fructū cōsecutus fuerat. Panathēaicos: q a cēm urbis Athenarum laudē cōtinebat q.s. in ea urbe cuncta liberalia studia ac bonæ artes uigerent & præciperentur: qui tamen liber hominū negligentia obsoleuit. Admirationis eius appellat i. illū admirationem quādam hominum quia admirabantur tantū eius ingenii uires in ea ætate ualuisse: ut librum sūma sapientia refertū ædere potuit & inde laus illi maxima redundabat eius operis fructus esse uidebatur & erat.

De Chrysippo Cap. DCCCXL.

Citerioris ætatis metas: sed non parui tamē spacii chrysippi uiuacitas flexit: nam octogesimo anno cęptum ante quadragesimum logicō exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit: cuius studium in tractandis ingenii sui monumentis tantum operis laborisq; sustinuit: ut ad ea quæ scripsit penitus cognoscēda longa uita sit opus.

¶ Citerioris Viuacitas.i. aptitudo & auiditas uiuendi & quasi longæuitas Chrysippi flexit metas.i. peruenit ad spatiū citerioris ætatis (Tralatio ad curule certamen in quo dū currus ad metas tracti sunt reflectuntur) sed tamen non parui spacii: nā reliquit uolumē λογικων .i. logicorū aut logicaliū exactissimæ subtilitatis anno octogesimo.s. suæ ætatis cœptuꝫ ante quadragesimum.s. annū & ita supra quadraginta annos in eo laborauerat. Cuius.s. Chrysippi studiū sustinuit tantū operis & laboris tractandis idest exercendis monumentis .i. futuris indiciis & testimoniis ingenii sui: ut opus sit longa uita: ad cognoscenda penitus idest omnino & pene intus: ea quæ scripsit.

Citerioris ætatis metas chry. Hic Chrysippus apollonii solensis filius siue tarsensis philoso. acutissimus adeo ut testentur ferme oēs: iouē ipsuꝫ eius acutioribus argumētis uix resistere potuisse si in terras descendisset: fuit ergo ingeniosus & acutus in omni genere orationis: in plerisq; a zenone dissensit & cleanthæ: quotiens aduersus cleanthē differendo egisset tāta ducebatur pœnitentia: ut crebro diceret eqdeꝫ alias fortunatus sum pterq̄ in cleanthē i hoc sum infelix: & ut dixit Cic. de natu. deo. Natus est homo Chrysippus ad mundum contemplandū atq; mirandū: nā teste Laertio septingenta uolumina edidit: & qcqd icidebat mandabat litteris & sæpe emendabat: & magna testimoniorum nube utebatur: qd adeo in consuetudine habuit: ut in quibusdaꝫ suis opusculis totam Euripidis Medeam inferret: petentiq; cuidam ab altero legente qdnā id esset quod legeret illi Chrysippi Medea est quare de illo ait Apollodorus Atheniensis siquis tollat de Chrysippi libris quæ aliena sunt charta illi uacua relinquetur eius tamen libri clarissimi & in dialectica præcipue in qua fuit adeo insignis: ut dicerent si apud deos in usu esset dialectica. non futuram aliam q̄ Chrysippeā. erat præterea teste Laertio. imbecilli tenuiq; corpusculo: quod ex eius imagine dicit apparere: in potationibus ut refert agebat quietem: cura autem sola mouebat ut ancilla eius diceret Chrysippi tantū cura est inebriari: unde teste Hermippo a discipulis ad sacrificium ductus dulce merū adeo bibit: ut fatigatus angustiis spiritus eū quinta die post reliquerit: cū esset octoginta triū annorū: sunt qui dicant eū nimio risu cōprahensum interiisse: ita ut cum Asinus manducasset ficus aniculæ dixisset: ut uinum asino daret: nimioq; dehinc risu expirasse: neminē regū laudauit: sola anicula cōtentus fuit: hic ergo uolumē ante quadragesimū annū inchoatū exactissimæ subtilitatis octogesimo anno cōfecit & absoluit quē λογικων logicā appellauit ex quo facile cōiici potest quāta eius fuerit industria: qui unuꝫ & quadraginta annos assidue scribendo cōsumpsit: fuit maxime auctoritatis philosophus. de quo Iuuenalis satyra secūda: plena oia gypso Chrysippi inuenias. Citerioris ætatis metas. Quia nō ad Isocratis ætatem peruenit hoc est rō tāto tpe uixit: nā Isocrates: ut diximus nouē & nonaginta confecit annos: hic uero ad octogesimū tantūmodo peruenit annū: ergo citerioris id ē breuioris ætatis termios Cœptū λογικων. Librū logicorū & phisicorū cōsiderationū: nā Logica & phisicorū cōsiderationes in eo libro continebantur. Exactissimæ subtilitatis. Exquisitissimi acuminis. Ad ea quæ scripsit longa uita sit opus. Quia ut diximus teste Diogene septuaginta uolumina cōposuit ad quæ legēda lōgiori uita opus eēt.

De Cleanthe philosopho. Cap. DCCCXLI.

Te quoq; Cleāthe tam laboriose: haurietē & iā pertinaciter tradētē sapiētiam: numen ipsius

Te quoq; Cleanthe: Cleantes haurienda ortulanis aqua uitā sustentauit: hic Cleanthes phanii filius a suis ut antisthenes dicit in successiōibus: prim?

industriæ suspexit: quum adolescentem quęstu extrahẽdæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem diurno chrysippi præceptis percipiendis uacantẽ: eundemq́ abunde ad centesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos uideret: duplici enim labore unius sæculi spacium occupasti incertum reddendo: discipulusne an preceptor esses laudabilior.

❡Te quoq3 &c. O Cleanthe (a ntõ Cleantes) numẽ idest diuina uirtus ipsius industriæ: suspexit. i. misericorditer aspexit: quoq3. i. etia3 te haurientem tã laboriose sapientiã (Alludit ad nomen illi ex officio impositũ:) nã quia e puteis aquã haurire solebat præ tenuitate rerũ ut inde uictu3 redimeret dictus est phreantles a nomine φρεαρ quod est puteus & uerbo αντλαω. i. exhaurio: sed dum per se põitur significat exhaurire sentinam) & tradentem. s. discipulis: tã pertinaciter. i. constanter quũ. i. quãdo uideret te adolescentem sustentantem inopiã tuã quæstu. i. lucro: aquæ extrahendæ. s. e puteis tempore nocturno: & sup. uacantem tempore diurno præceptis. i. traditionibus Chrysippi percipiendis: quum uideret te eundem erudientẽ abunde & attenta cura sup. usq3 ad centesimũ annum auditores tuos. Enim pro quia tu occupasti spacium unius sæculi. i. centũ annorum duplici labore. s. dicendi & docendi: reddendo incertum. i. ambiguũ an esses laudabilior discipulus an præceptor.

quidem pugil fuit: deinde profectus Athenas cũ dragmis quattuor: ut quidam ferunt: cõgressus zenoni studiosissime philosophatus est inq3 eisdẽ decretis perstitit memoriæ: proditum est ipsum laboriosissimum fuisse. adeo ut inopia cogente se mercenarium faceret: ac noctu quidẽ in hortis hauriret aquã interdiu autem operam studiis liberalibus daret: ut & phreantles idest exhauriens puteos appellaretur. Aiunt illũ cũ pertractus esset i iudiciũ redditurus rõnem unde adeo robustus ac tam boni habitus uiueret: Hortulão apud quem id muneris implebat ac muliere penes quã farinas pinsebat testibus sui uict9 usum absolutum esse. Ariopagitasq3 admiratos decem illi minas dari consueuisse zenonem autem accipere illũ uetuisse. Aiunt autẽ Antigonum illi tria millia dedisse: hic auditor eius cum rogaret cuius gratia hauriret: audiuit non solum haurio nũquid non effodio ac rigo & cætera facio philosophiæ cã: & zeno quidem illum ad id exercebat: iubebatq3 obolum sibi ex labore afferri coactũ aliquãdo stipem in mediũ familiariũ intulit dicens cleanthes quidẽ Cleanthem aliũ posset nutrire si uellet: qui uero inde nutriantur affatim habet ab aliis quærũt quæ sunt ad usum uitæ necessarium & quidem remissius philosophantes: ea igitur ex causa secundus hercules Cleanthes dicebatur: hunc Vale. dicit Chrysypi auditorem cũ econtrario Laertius dicat: Chrysippus apollonii filius solensis siue Tharsensis: ut Alexander in successionibus ait discipulus Cleanthis fuit: hic prius longa exercitatione emensa zenonis siue Cleanthis ut Diocres & plurimi tradunt auditor: nam cleantes uitæ instituto clarus obtinuit: ut zenoni succederet: & quidem complures essent illius memorabiles discipuli. Composuit autem libros pulcherrimos de tempore: de sensu: de arte de appetitione: de antiquitate. de diis. de hymenæo. de gigantibus. de arte amatoria. de politicis. de legibus & alios complures tumuit illi gingiua ac putruit. medicorum sententia: biduo cibo abstinuit: conualescente ipso & medicis sibi consueta permittentibus: iterum sponte sua fecit abstinentiam qua consumptus est & extinctus. Alii dicunt amore alterius uitæ manum sibi iniecisse: audito a se zenone annis. ix. cuius annos hoc est nonagesimum æquasse dicitur. Laboriose haurientem. Cum multo sudore addiscentem. Numen ipsius dea ipsa industriæ: nam cunctas uirtutes & animi passiones deas esse credebant antiqui & eas tanq̃ numina colebant: ut fides: pietas: concordia. Iuuena. ut colitur pax atq3 fides uictoria uirtus: Quæq3 salutato crepitat concordia nido. Extrahendæ aquæ: hauriendæ ex puteis aquæ Seneca ad Lucilium epistola. xly. Socrates patricius non fuit cleanthes aquam traxit & rigando hortos locauit manus. Diurno Chrysippi: præceptis. Differtit a Laertio ut diximus. Non enim Chrysippi sed zenonis auditorem fuisse dicit Laertius qui etiam propter morum uenustatem successit. Abunde ad centesimum: ad nonum & nonagesimũ annum demto scilicet uno ad centum. Duplici enim labore. Vere te industriæ numen aspexit. nam & discendo & docendo te semper ita gessisti ut in discrimen uenire possit melior ne discipulus an præceptor euaseris.

De Sophocle. Cap. DCCCXLII.

Sophocles quoq; cum rerum natura gloriosum certamen habuit tam benigne illi mirifica opera sua exhibendo: q̃ illa operibus eius tempora liberaliter subministrando. prope enim centesimum annum attigit sub ipsum transitum ad mortẽ Oedipode coloneo scripto: qua sola fabula omniũ eiusdem studii poetarum pręripere gloriã potuit: idq́ ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit Sophon sepulchro patris que retuli insculpendo.

❡Sophocles: Hic tragœdiarũ scriptor clarissimus Atheniẽsis: de quo diximus in ca. de continentia li. iiii. cuius tanta fuit industria. ut cum ipsa rerũ natura certasse uideatur. Nã cum esset annorum fere centum œdipodem tragœdiam composuit: de qua Cice. in Catone maiore: Sophocles inquit ad sũmam senectutẽ tragœdias fecit: qui propter studium & industriam cum rẽ negligere familiarẽ uideretur a filiis in iudicium uocatus: ut queãdmodũ nostro more rẽ male gerentibus patribus bona interdici solent: sic illũ quasi desipientẽ a re familiari remouerẽt iudices: tũc senex dicitur eã fabulã q̃ hẽbat in mãibus & proxie scripserat œdipũ coloneũ recitasse iudicibus: q̃siisseq3 nũ illud carmẽ desipiẽtis uideretur quo recitato sẽtẽtiis iudicũ ẽ liberatus gloriosũ cũ rerũ

❡Sophocles quoq3 habuit gloriosum certamen cum natura rerum exhibendo illi. s. naturæ mirifice opera sua. s. tragica: tam benigne idest bona

uoluntate.q̃ illa.s.natura subministrando operibus eius.s.Sophoclis tempora.s.uitæ liberaliter:hoc est Sophocles contendit cum natura conãdo eam uincere labore suo:hoc est plus laborãdo q̃ pro modo temporis sibi dati:& natura certauit:cum Sophocle prolongando illi tempus uitæ & industriæ ultra consuetum modum.Enim pro quia Oedipode coloneo scripto.i.tragœdia sic inscripta absoluta sub ipsum transitum ad mortẽ.i.paulo ante decessum suum Sophocles attigit prope centesimum annum: qua sola fabula licet alias nõ scripsisset ipse potuit præripere.i.præ cæteris rapere & uendicare sibi gloriam omnium poetarum eiusdem studii: & Sophon filius Sophocles noluit id.i.eam laudem patris esse ignotum posteris:insculpendo sepulchro patris quæ retuli:uidelicet q princeps tragicorum uel ea sola fabula euaserit. Videtur autem hoc mõ sophon esse nomen filii:sunt tamen qui græcæ scribunt σοφον.i.sapientem ut sit insculpendo sepulchro sophon sed tunc non quadret quod additur quæ retuli.

De Simonide poeta.Ca.DCCCXLIII.

SImonides uero poeta octogesimo anno & docuisse se carmina:& in eorum certamẽ discendisse ipse gloriatur:nec fuit iniquum illum uoluptatem ex ingenio suo diu percipere:cum eam omni æuo fruendam traditurus esset.

¶ Simonides uero poeta gloriatur se docuisse carmina anno octogesimo s.ætatis suæ:& descendisse in certamen eorum.s.carminũ aut potius poetarum scribentium carmina.Nec fuit iniquum.i.iniustum:illum percipere diu uoluptatem ex ingenio suo:cum traditurus esset eam fruendã.i.cũ fructu & uoluptate percipiendam omni tempore:quia eius carmina semper extabunt iudicio authoris.

De Solone. Ca.DCCCXLIIII.

IAm Solon q̃ta industria flagrauit & uersibus complexus est:quibus significauit se quotidie aliquid addiscentem senescere:& supremo uitæ die confirmauit:q assidentibus amicis & quadam de re sermõem inter se conferẽtibus fatis iam pressum caput erexit.Interrogatusq; q̃propter id fecisset:respondit:ut cum istud quicquid est de quo disputatis percepero moriar.Migrasset profecto ex hominibus inertia si eo animo uitam ingrederentur:quo ea Solon egressus est.

¶ Nam Solon &.i.simul complexus est.i.consecutus quanta industria flagrauit:uersibus quibus significauit se senescere.i.seniorem fieri:addiscentem quotidie aliquid:& confirmauit.i.comprobauit supremo die uitæ: q i.quia erexit caput suum iam pressum fatis.i.morte instante:amicis scilicet eius assidentibus & conferentibus de quadam re:inter se: & interrogatus quapropter fecisset id.i.erexisset caput suum respondit:ut cum percepero istud quicquid est de quo disputatis moriar.Profecto (dicit Author) inertia idest ignauia & carentia industriæ migrasset.i.penitus discessisset ex hominibus si sup.homines ingrederentur uitam eo animo quo Solon ẽ egressus ea.s.uita:hoc est cupienti semper aliquid discere.

natura certamen.hoc habuit cũ natura certamen:ut diu uiuendo laboriosus semper esset.natura longum illi uitæ spacium concessit:quo posset scribendo gloriam comparare.Sophocles illud non minori studio & industria spacium cõfecit.gloriosum igitur certamen:ut q̃to maius spacium daretur tanto maiori ille studio conficeret. Sub ipsum transitum ad mortem:de qua morte dicemus li. ultimo cap.XII.Quæ retuli.Fabulam scilicet œdipodis quam supra cõmemoraui.hãc filius sepulchro patris curauit insculpi uirtutis paternæ monumentum perpetuum.

SImonides uero poeta.Hic Lyricus poeta fuit:ut diximus lib.i.cap. de somniis:item capitulo de miraculo unde & carmina quædam simonidia dicta sunt:primus etiam artem memoriæ inuenisse dicitur teste Ci.tanta eius fuit industria: ut gloriaretur & se octogenarium carmina docuisse & in theatrum ad certamen cum reliquis poetis descendisse:ut inde præmia qui meliori poetæ darentur exciperet: superstes etiam carminibus suis fructum ex his uoluptatẽ scilicet mirificam cœpit:quia uideret q ea omnis esset celebratura posteritas. In eorum certamen descendisse:in theatrum descendit:ut carmina sua quæ recitaret cæterorum poetarum uersibus potiora esse probaret: & ita propositum præmiũ caperet.Nec fuit iniquum:Lyptotes est:ac si diceret fuit æquissimum.

IAm Solon.De hoc Solõe diximus supra li.v.ca.de ingratis.Fuit autẽ unus e septem sapiẽtibus atheniensis:ut quidam dicunt:ut alii salaminius de q̃ insula diximus supra libro & capitulo præscriptis:utcũq; sit athenis uixit:& urbem illam quasi nouam ciuitatem moribus & legibus condidit:qua in re tanto temperamento se inter plebem & senatum egit ut ab utrisq; parem gratiã contraxerit.Legitur apud platonem solonem iudicio Critiæ cuiusdam uiri doctissimi uideri ñ solũ prudentia cæteris laude dignis sed etiam carminibus præstitisse:& si sermonem quem ab ægypto reuersus instituerat impleffet non minorem hesiodo uel homero futurum:continebantur autem in eo Atheniensium gesta hic q̃q̃ omniũ hominum iudicio haberetur continens tamen indulsisse scribitur uino:cuius industria quanta fuerit ex eius uerbis comprehendi potest:nam dictitare solebat γηρασκω αει πολλα διδασκομενος. senesco sẽper multa addiscens.præterea cum extremũ fati diem sustineret & qui assidebant amici ac familiares de re quadam inter se disputarent caput erexit auditurus quid illi tunc inter se differerent: interrogatus si quid esset quod uellet:ut percepto inquit quicquid est de quo disputatis eruditior hinc abeam moriarq; sapientior:uox profecto philosopho tanto dignissima.Flagrauerit: Accensus fuerit:nota est uerborum differentia flagro & fragro alterum:cum a flatu siue flamma alterum a fracta specie ue-

Valerius maximus

niat:hoc ad odorem:illud ad ardorem:refertur. Versibus supra graece positis. Fatis pressum:instanti & propinqua m or. te grauatum. Migrasset ex hominibus inertia Si homines inquit ea industria uitam ingrederentur qua So lon egressus ē nullus inter mortales inertiae locus inueniretur. haec autem ad id potissimum ualent ut adolescentes horum exemplis inci tati summo studio & industria uirtutes amplectantur & studia capessant horumq3 similes fieri maxime laborent.

De Themistocle. Cap. DCCCXLV.

Quam porro industrius Themistocles qui ma ximarum rerum cura districtus omnium ta men ciuium suorum nomina memoria com/ praehendit? Per summam namq3 iniquitatem patria pul sus & ad Xersem quem paulo ante deuicerat confugere coactus: priusq̄ in conspectu eius ueniret persico sermo ni se assuefecit ut per laborem parta commendatiōe re giis auribus familiarem & assuetum sonum uocis adhi beret.

¶ Quam &c. Porro .i. sed: q̄ .i. q̄tum industrius sup. fuerit. Themistocles q districtus cura maximarum rerum: tamen .i. nihilominus compraehendit memoria: nomina omnium ciuium suorum: Namq3 ipse pulsus patria per summam iniquitatem: & coactus confugere ad xerxem. s. regem. persaru3 quem deuicerat paulo ante: assuefecit se sermoni persico priusq̄ ueniret in conspectu aut in conspectum eius. scilicet xerxis: ut commendatione. s. sui parta labore aut per laborem: adhiberet: auribus regis: uidelicet xerxis so num .i. uocem familiarem & assuetum: repete auribus regis: quia signum amoris est didicisse alterius gentis linguam cum qua qui nullum commer cium affectaret eam non disceret.

De Cyro & Mithridate regibus. Ca. DCCCXLVI.

Cuius utriusq3 industriae laudem duo reges par titi sunt. Cyrus omnium militum suorum no mina: Mithridates duarum & uiginti gētium quę suo regno eius erant linguas discendo: ille ut sine monitore exercitum salutaret: hic ut eos quibus impera bat sine interprete alloqui posset.

¶ Cuius utriusq3 industriae. s. in cōmemorandis nominibus ciuium: & edi scenda lingua psica hoc est aliena duo reges. s. Cyrus & Mithridates par titi sunt. Cyrus. s. rex persarum sup. partitus est laudem Themistoclis di scendo nomina omnium militum suorum. & Mithridates rex ponti discen do linguas duarum & uiginti gentium quae erant sub regno eius: ille. s. Cy rus discendo sup. nomina omnium suorum militum ut salutaret exercitum sine monitore. s. de nomine salutandi: hic. s. Mithridates discendo omnes li guas: ut posset alloqui sine interprete eos quibus imperabat.

Quam porro industrius Themistocles: Themistocles Atheniensium claris simus ciuis & imperator eximius ut diximus in cap. de mutatione fortune indu stria quanta fuerat hinc facile conici pot est q cum multarum maximarumq3 rerum cura eēt in uolutus & reip. Atheñ. administratione semp i tentus oium tñ ciuiū suorum nomia teste Ci ce. teste Quintiliano & nunc Valerio memo/ riae mandauerit: & intra anni spacium persi cam linguam optime perceperit Cice. in Ca tone maiore Themistocles inquit omnium ciuium suorum perceperat nomina. Quinti/ lianus uero de institutione oratoria in ca. de memoria Caeterum inquit q̄tum natura stu dioq3 ualeat memoria uel Themistocles te stis est quem unum intra annum optime lo cutum persice constat. Districtus: implicitus interdum iratus & seuerus ac potens: p sum mam iniquitatem patria pulsus inuidia ciuiū uel tyrannidis suspitiōe: uel quia ut diximus mos erat Athenis ut qui uirtute maximas opes comparassent ne libertati periculosus esset per decem annos exularet: ergo p sum mam iniquitatem quia iniquissimum erat pa triae liberatorem: imperii amplificatorem & conseruatorem exilio mulctare quem ingen tibus praemiis afficere debuerant. Parta com mendatione per laborem Persicam linguam studiose addiscendo se regi gratum reddit & commendabilem.

Cuius utriusq3 industriae: Et posse omnium suorum nomina memoriae complecti & aliena lingua sine inter prete uti quod utrumq3 fecit Themistocles: Duo reges. Cyrus & Mithridates. Cyr9 fuit persarum rex potentissimus: de quo Iustinus multa tradit li. i. & nos in ca. de somniis: hūc magnae memoriae fuisse: & Solinus in ca. de homine & Quintilianus de institutione ora toria in ca. de memoria: & Pli. li. vii. na. hi. te stantur: nam Solinus iquit Cyrus memoriae bono inclaruit: qui in exercitu cui numerosis simo praefuit nominatim singulos alloque/ batur. Quintilianus uero ut supra diximus q̄tu3 natura studio ualeat memoria uel The mistocles testis quem unum intra annum op time locutum persice constat: uel Mithrida tes cui duas & uiginti linguas quot nationibus iperauit traditur notas fuisse: uel crassus ille diues q cū Asiae p̄esset quoq3 graeci sermonis differentias sic tenuit ut qua q̄sq3 eū lingua postulasset: eadē ius sibi redditū ferret. uel Cyrus quem om/ niū militū tenuisse creditū est nomina. Sine monitore exercitum salu. Imperatores nominū suggestores habere cōsueuerāt qui nomina militum eorū auribus insererent quo blande nominatim milites appellando eorū animos sibi maxime conci liarent hos monitores Romani nomenclatores appellabant.

De Ocio. Ti. VIII.

Cium quod industriae & studio: Cū Nihil magis industriae & studio cō trarium esse uideatur q̄ ocium quasi inconueniens & absurdum esse uidebat hoc

De Ocio. Titu. VIII.

Cium qđ industriae & studio maxime contra rium uidetur praecipue subnecti debet: nō quo

euanescit uirtus: sed quo recreatur: alterũ etiã inertibus uitandum. alterum strenuis quoq; interdum appetendum est. Illis ne propriam uitam inertem exigant: his ut tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant uegetiores.

¶ Ocium quod uidetur maxime contrarium industriae & studio: debet pcipue subiecti: quia opposita iuxta se proposita maxime elucescunt (non tamen ocium de quo hic loquitur studio penitus contrariatur sed illi opitulatur unde addidit uidetur. s. in nomine ipso: quia ocium est contrariũ negocium sed ut Cicero dicit: quidam i ocio sunt minime ociosi unde author addit) non sup. subiecti debet ocium quo uirtus euanescit. i. desperit: sed quo recreatur: alterum. s. ocium quo uirtus euanescit: uitandum sup. ẽ etiã inertibus. i. minime industriis & solertibus alterum. s. ocium quo uirtus recreatur: appetendum interdum etiam strenuis. Illis sup. euitandum est ociũ quo uirtus euanescit: ne exigant. i. penitus agant propriam aut prope aut proprie uitam inertem. i. sine arte & industria: his sup. appetendum est (unde etiam bona appetimus) ocium quo uirtus recreatur: ut fiant uegetiores idest agiliores & expeditiores ad laborandum: tempestiua intermissione laboris.

De Scipione & Lęlio. Cap. DCCCXLVII.

Par uerae amiciciae clarissimũ Scipio & Lęlius: tum amoris uinculo: tum etiam omnium uirtutum inter se iunctum societate ut actuosae uitae iter ęquali gradu exequebantur: ita animi quoq; remissioni communiter acquiescebant: cõstant namq; eos caietę & laurenti uagas littoribus conchulas & calculos lectitasse: idq; se publius crassus ex socero suo. Q. scaeuola q gener Lelii fuit audisse saepenumero prędicauit.

¶ Par &c. Scipio. s. maior & laelius par clarissimum. i. nobilissimum uerae amiciciae: iunctum. i. connexum inter se: tum. s. pariter uinculo amoris: tum etiam societate. i. cõmunicatione omnium uirtutum: ut. i. quemadmodum exequebantur. i. peragebant iter uitae actuosae: gradu aequali. i. aeque magno progressu: ita acquiescebant. i. obtemperabant: quoq; cõmuniter: remissioni. i. recreationi animi per remissionem operis: namq;. i. quia: constat eos lectitasse. i. frequenter collegisse caietae & laurenti. i. iuxta ea oppida littoralia conchulas. i. paruas conchas: uagas. i. dispersas: littoribus. s. maris tyrrheni: & calculos. i. paruos lapillos. Et Publius Crassus praedicauit se audisse id ex Quinto Scaeuola Socero suo. i. patre uxoris suae: qui scilicet scaeuola fuit gener. i. maritus filiae Laelii.

illis subiungere ideo breui utitur praefatione qua ostendat non incongrue factum esse cũ post longa studia diuturnosq; labores defatigati animi relaxationem quandam desiderẽt qua recreati uegetiores: deinde & alacriores ad studia redeant atq; labores. Non quo uirtus euanescat Duo tangit ocii genera: unum eorum qui ueluti torpore quodam & langore animi in ocio marcescunt quod non soluz fugiendum sed propemodum detestandum uidetur: alterum eorum qui a labore requiem & laxamentum quaerunt quod expetendum est. Strenuis: impigris & promptis: & op ponitur inertibus Tempestiua: Opportuna & i tempore facta. Vegetiores: Viuaciores & ualidiores. Deficerent assidua intentione animi, nisi interdum ocio recrearentur. Ouidius Si nunq̃ cessas tendere mollis erit.

Par uerae amicitiae: Constat Scipionẽ & laelium teste Cic. summa amicitia fuisse coniunctos: ut igitur actuosae uitae studia & labores omnes communiter susceperant sic & animorum relaxationes & ocia pariter capessebant ut in littore caietae marisq; tyrrheni pariter deambulantes conchulas calculosq; more puerorũ saepissime legerent: id laxationis genus in ociosis uiris turpe: in scipione & laelio fuisse uidetur honestum. Par clarissimum uerae. duo par unũ esse dicuntur ut par boum sic par amicorum quattuor autem uel paulo plura uerorum amicorum paria fuisse apud maiores legũtur ut theseus & Pirithous Pylades & Orestes Thideus & polinices Nisus & Eurialus inter quos Scipio connumerantur & Laelius Actuosae uitae: laboriosae & uariis actionibus deditae qualis industriorum & studiosorum hominum esse solet. Iter: laborem per similitudinem. Aequali gradu: in translatione persistit. Vagas: Dispersas per littus quidam legunt uagos. i. Lelium & Scipionem errantes. Conchulas: Testas piscium quibus: Romani postes & lecticas exornare consueuerant: sunt qui dicant graece ostraca appellari Calculos lapillos dictos q sua breuitate sine molestia calcantur unde calculus minima ps ponderis ex duobus granis lentis: & calculus numerus: calculatio supputatio. Lectitasse: Frequenter collegisse. Publius crassus: orator de quo Cicero li. de oratore mentionẽ facit & de eloquentia disputantem inducit: fuit

Paria amicorum.

autem Scaeuolae gener: ut li. iiii. ostendimus ca. de uerecundia. Ergo. P. Crassus Scaeuolae: Scaeuola uero Laelii generi fuisse dicuntur de quo Laelio Cice. lib. qui inscribitur laelius hoc est de amicitia. Qu. Mutius augur Scaeuola multa narrare de. C. laelio socero suo memoriter & iocunde solebat.

De Scaeuola. Cap. DCCCXLVIII.

Scaeuola autem quietę remissionis eorum certissimus testis optime pila lusisse traditur qa uidelicet ad hoc diuerticulum animum suum forensibus ministeriis fatigatum transferre solebat: alea

Scaeuola autez quietae: Vt testis fuerat Scaeuola Scipionem & laelium animi relaxandi gratia cõchulas & calculos in littore lectitasse ipse uero non minus post animi labores a forensibus officiis ad pilae ludum se interdum conferebat non nunq̃ ad aleas & tesseras: ut eo laxamẽti genere fatigatum animum relaxaret: hic teste Cice. lib. officiorũ primo fuit. P. scaeuolae filius

quoq; & calculis uacasse interdum dicitur cum bene ac diu iura ciuium & cerimonias deorũ ordinasset:ut enim in rebus seriis scæuolam ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat:quem rerum natura continui laboris patientem esse non finit.

❡Scæuola autem certissimus testis remissionis.i.relaxationis eorũ.s. dictorum quietæ.i.tranquillæ:hoc est per quietem:traditur lusisse optime.i. artificiosissime pila:instrumento noto:sed ut opinor alterius generis q̃ quo in gallia utuntur:nam itali adhuc pilam decuplo grandiorem & uento turgidam agitant. Quia uidelicet Scæuola:solebat transferre ad hoc diuerticulum idest repositorium & quasi reclinatorium:sicut in diuerticulo fessi de uia recreantur:animum suum fatigatum ministeriis forensibus idest actionibus iudicialibus. Dicitur etiam uacasse.i.se uacuum curis dedisse: aleæ & calculis.i.taxillis aut lapillis in urnam iactitandis:cum ordinasset bene ac diu iura ciuium & cerimonias deorũ:quia augur erat & quasi põtifex enim.i.quia:ut.i.quemadmodum:ipse agebat.i.repræsentabat in rebus seriis.i.seueris & grauibus ac seorsum a risu positis:Scæuolam.i. personam grauem:hoc est seipso dignam:ita agebat in lusibus scurrilibus.i.iocularis:hominem scilicet uulgarem aut naturam humanam:quem.s. hominem natura rerum.s.creatrix:non finit esse patientem.i. toleratiuum laboris continui.i.non intermissi:quia Quod caret alterna requie durabile non est:in homine præsertim.

iurisperiti a quo Cice.iuris ciuilis scientiam quantacunq; foret accepisse dicitur:nam li. primo offi.inquit quorũ uero patres aut maiores aliqua gloria præstiterunt eorum plærique in hoc genere laudis student excellere:ut Qu.Mutius.P.filius in iure ciuili:fuit autem hic scæuola teste eodem Cice.in lælio iurisperitus & augur quem in li.de oratore Cice. inducit cum Crasso de eloquentia disputantem. Quietæ remissionis:ociosæ relaxationis est enim adiectiuum quietæ. Optime pila: Cum dicat optime significat illum ab adolescentia fuisse studiosissimum eius ludi:ut assidua exercitatione minime ineptus eius peritiam consecutus fuerit non mediocrẽ. Ad hoc diuerticulum:Digressionem: est autem a uiatoribus sumpta translatio qui a uia descendi gratia ad loca diuertuntur. Terentius ubi ad ipsum uenio diuerticulum:uel locus ẽ ad quem de itinere secedimus:diuersoriũ uero domus hospitalis ad quã ex diuersis uiis conuenitur. Calculis: Tesseris uel taxillis ut calculos posuerit pro taxillis.iura ciuium Ut pote qui iurisperitus. Et cerimonias deorum ut qui augur:nam alter pontifex fuit Cice. quo mortuo me ad pontificem Scæuolam contuli. Ut enim in rebus seriis. Licet sapienti rebus seriis interdum inserere ludos & ioca uel certe post seria ad ludos se & ioca conferre teste Cice.li.officiorum primo. Ludo autem & ioco uti illis quidem licet:sed sicut somno & quietibus certis tunc cum grauibus seriisq; rebus satisfecerimus ergo Scæuola in rebus seriis se uirum grauem & auctoritate plenum:in ludis uero se hominem referebat. In scurrilibus:lusibus. Sine dubio deest particula quasi quod facere frequenter solent auctores. Vir. Medias inter cædes exultet amazon:uel scurrilibus iocolis non tamen turpibus quibus utuntur scurræ. Quem rerum natura: Natura inquit non patitur hominem labori semper insistere:nam licet uirtutis laus omnis in actione consistat ab ea tamen necesse est sæpe fiat intermissio multiq; dantur ad studia reditus:nam ut inquit Ouidius. Quod caret alterna requie durabile non ẽ: Hæc reparat uires fessaq; mẽbra leuat.

IDq3 uidit: Socrates terrestre quoddam oraculum & humanæ sapientiæ uenerabile sacrariũ non erubuit se cum filiolis pueriliter ludẽtem ab Alcibiade rideri dum ad eum salutandi gratia uenisset & arundines cruribus interponentem more puerorum offendisset. sciebat enim id fili naturæ lege permitti laxamẽta quærere tãq̃ necessaria & nõ homini turpia qui fuerit studio & labore defensus Interposita arun. cru. qui more puerorum equitem imitaretur.

HOmerus. Hoc idem sensit Homerus cum Achillem uirum fortissimũ fidibus canentem sæpius itroduxit. Canoras fides. Resonantes cordas.

Externa: De Socrate phõ. Ca.DCCCXLIX.

IDq; uidit:cui nulla pars sapiẽtiæ obscura fuit Socrates:ideoq; non erubuit tunc cum interposita arundine cruribus suis cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade risus est.

❡Idq3 &c. Et socrates cui nulla pars sapientiæ fuit obscura .i. non perspecta:uidit id.s.hominem non esse patientem continui laboris: ideoq3 ñ erubuit tunc cum risus est.i.irrisus aut risu affectus ab alcibiade nobilissimo diue atheniensi ludens cum filiolis paruulis:arundine interposita suis cruribus loco equi puerilis quod & alii fecerunt. Unde Flaccus Ludere par impar:equitare in arundine longa.

De Homero poeta. Ca.DCCCL.

HOmerus quoq; igenii cælestis uates nõ aliud sensit uehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando:ut militare robur leui pacis studio relaxaret.

❡Homerus quoq3 uates ingenii cælestis non aliud sensit aptando.i. applicando per testimonium carminum suorum manibus Achillis uehementissimis.s.ad opus bellicum fides canoras.i.citharam: ut relaxaret robur militare.i.seueritatem bellicam & rigorem leui.i.facili studio pacis id est cui in pace uacare solemus.

De ui eloquentiæ. Capitulũ.IX.

POtentiã. Quanta sit eloquentiæ uis atq3 potentia cum cæteri omnes quidem illa scripserunt tam græci q̃ latini tum in primis ipse pater eloquentiæ Ci. compluribus in locis & uoluminibus ostendit:quorum unum nobis hoc loco referre satis esse duxi:ubi rerum omnium dominam illam appellat. Ait enim lib.ii.de natura deorum. iam uero domina rerũ ut uos soletis dicere:uis eloquendi:q̃ præclara q̃q3 diuina:q̃ primum efficit:ut ea quæ ignoramus discere:& ea quæ scimus alios docere possimus.

Quanta uis eloquentiæ est. Ti.IX.

POtentiam uero eloquentiæ & si plurimum ualere animaduertimus tamen sub propriis exẽ

plis: quo scilicet uires eius testatiores fiant recognosci conueniit.

¶Potentiam &c. Vero.i.sed:etsi.i.q̄q̄ animaduertimus potentiam eloquē tiæ ualere.i.posse plurimum: tamen conuenit sup.eam recognosci sub pro priis exemplis: scilicet quo.i.ideo ut uires eius fiant testatiores.i.magis te statæ & comprobatæ.

De Valerio Cap.DCCCLI.

Regibus exactis plebs discedens a patribus iuxta ripam fluminis ānienis ī colle qui sacer appellatur: armata consedit: eratq; non solum deformis sed etiam miserrimus reipublicæ status a capite eius cætera parte corporis: pestifera seditione diuisa. ac ni Valerii subuenisset eloquentia. spes tanti imperii ī ipso pene ortu suo corruisset: Is namq; populum noua & insolita libertate temere gaudentem oratione ad meliora & saniora consilia reuocatum senatui subiecit.i. urbem urbi iūxit. Verbis ergo facundis: ira: consternatio: arma cesserunt.

¶Regibus.s.Romāis Tarquinio & filiis exactis.i.expulsis Roma propter superbiam & stuprum lucretiæ: plebs scilicet Romana: discedens.s.p seditionem: a patribus.i.senatoribus & nobilibus (plusculo tamen interuallo) consedit.i.locum cepit armata iuxta ripam anienis fluminis in tyberim influentis (Nominatiuus est anio sed genitiuus fit ab antiquo Anien anienis) in colle.i.monticulo: qui appellatur sacer: & status reip. erat.s.tūc non solum deformis: sed etiam miserrimus: & hoc cætera parte corporis i.reip. hoc est ciuitatis: utpote plebe diuisa: pestifera seditione.i.per pestiferam seditionem. a capite eius: hoc est a patribus: qui quasi caput ciuitatis sunt: ac ni.i.nisi: eloquentia ualerii subuenisset: spes tanti imperii: quantum postea fuit: corruisset pene in ipso ortu suo. Namq; is.s.Valerius (cū Liuius alium id fecisse scribat) subiecit.i.audientem fecit senatui: populū gaudentem temere.s.inconsyderate: libertate noua.i.paulo ante parta & ita insolita: reuocatum ad meliora & saniora: consilia: oratione.s.sua: hoc est ut Li. dicit apologo magis ad rem faciente q̄ diserto: subiecit dicit.i.iunxit urbi.i.præcipuæ parti urbis hoc est capiti.urbem.i.reliquum corpus: hoc est plæbem. Ergo ut hinc uires eloquentiæ cognoscamus: Ira consternatio.s.mentium: & arma ex consternatione in patres sumpta: cesserūt uerbis facundis: quia depositis armis in gratiam redierunt cum patribus: ob facundum apologum quem Oliuerius qui me breuem facit recitat.

Deinde hac cohortamur hac persuademus hac consolamur afflictos: hac deducimus a timore perterritos hac gestientes comprimimus: hac cupiditates iracundiasq; constringimus: hæc nos iuris legum urbium societate coniunxit: Hæc nos ab immani & fera uita segregauit: cum igitur ea sit uis eloquētiæ ut quicquid in rerum natura totoq; mundo laudabile sit in ea uersetur: cunctaq; eius adminiculis nitantur: foueantur: sustententur: illustrentur: nihil præterea dicendum ē nisi ut subiectis exemplis fiat illustrior atq; testatior Eius uires testatiores. Si inquit exempla proposuerimus: probabilior fiet eloquentiæ uirtus atq; uulgatior.

Regibus exactis. Discrepat a Liuio Val. hoc loco. nō eni ualerium, sed agrippam menenium fuisse tradit Liuius qui plebem a patribus dissidentem facta secessione sua eloquentia reconciliauit. cum ei secum ipsa ciuitas foret maxime discors intestino inter patres plebemq; flagrante odio propter nexos ob æs alienum excitauit: seditionem magno natu quidam qui cū insignibus maiorum suorum prorumpens in forū squalida ueste deformi uultu fœdiorq; corporis habitu: pallore ac matie perenni tota denīq; specie oris efferata facto cōcursu clamitat. ductum se a creditore non in seruitū: sed in ergastulum & carnificinam. exacerbauit ita plebis animos in patres: ut nisi alter consul Seruilius mitioris ingenii concitatos animos multis pollicitationibus leniisset: in graue discrimen res fuerit futura maxime ingruentibus undiq; bellis: nam finitimi cognita seditione arma commouerant quibus superatis cum soluendi promissa tempus aduenisset: Alter consul appius insita superbia animo: ut uanam collegæ faceret fidē: q̄ asperrime poterat ius de creditis pecūiis dicere: & qui ante nexi fuerant creditoribus tradere: tunc multomagis exacerbati plebis animi p dictatorem hisdem ferme pollicitationibus & edicto ne quis ciuem romanum uinctum aut clausum teneret: neu quis militis romani donec in castris esset bona possideret: aut uenderet liberos nepotesue eius moraretur: leniti sunt postremo cum etiam dictatoris promissis defraudarentur: tum demum secessio facta est in sacrum montem trans aniēnē: eo missus orator Menenius agrippa ad reconciliandā reuocandāq; plebē in urbē: Intromissus ī castra prisco illo dicendi & horrido mō: nihil aliud q̄ hoc narrasse ferī Tpe quo in hoīe non ut nunc oia in unū consentiebant: sed singulis membris suum cuiq; consiliū suus sermo fuerat: indignatas reliquas partes: sua cura suo labore ac ministerio uentri omnia quæri: uentrem in medio quietū nihil aliud q̄ datis uoluptatibus frui: conspirasse inde ne manus ad os cibum ferrent: nec os acciperet datū: nec dētes conficerēt: hæc ita dū uētrē fame domare uellent: ipsa una mēbra totūq; corpus ad extremā tabē uenisse: inde appuisse: uētris quoq; haud segne ministeriū eē nec magis ali: q̄ alere: eū reddentē in oēs corporis ptes hūc quo uiuimus uigemusq; diuisum pariter in uenas maturū confecto cibo sanguinem cōparando. hic q̄ intestina corporis seditio similis esset iræ plæbis in patres: flexisse mentes hominū plebēq; patrib9 recōciliasse: Quia si multo & horrido dicendi gñe tantum ualuit unius hoīs facundia: qd culta & exqsita faciet oratio. Dissidens. dissentiens: discrepans discordans. Fluminis anienis. Tribus passuum milibus distat ab urbe: & teste priscianoli. yi. declinatur anio anienis qd antiq secundū anologiā protulerunt aniē. Oui. xiiii. meta. Quas anienis aquæ. A capite.i.a senatu & patribus. Cætera parte.s. plebe: & alludit ad fabulam quam supra diximus. Vrbi urbem. Plebem quæ pars ciuitatis erat senatui alteri parti coniunxit. Verbis facundis. Eloquentiæ cessit omnis furor & impetus animi. Cicero concedat laurea linguæ.

gꝰs inanis: est sup. mihi peregrinandum. i. ad peregrinam eloquentiam trā᷑seundum. ut alibi admonui author utitur illa uoce in rīm in significatiōe ñ plane praeterita: sed quae esset praeterita si aliud prius fecisset uerbi gratia adiecerim uidetur positum pro adiecero sed sic ponit ac sic dicat si adiecero. merito dicas ꝙ adiecerim &c.

Externa De Pisistrato. Cap. DCCCLIIII.

Pisistratus dicendo tantum ualuisse traditus ē ut ei Athenienses regium imperium oratione capti permitterent: cum presertī ex contraria parte amantissimus patriae Solō niteretur: Sed alterius salubriores erant conciōes: alterius disertiores Quo euenit ut alioqui prudentissima ciuitas libertati seruitutem preferret.

¶ Pisistratus traditus est ualuisse. i. potuisse tantum dicendo. i. eloquendo: ut Atheniēn capti oratione eius permitterent ei imperium regium: cum ꝑsertim Solon amantissimus patriae niteretur. i. contenderet ex cōtraria parte. i. libertatem pristinam tuendam esse. Sed conciones. i. orationes ad populum: alterius. s. Solonis erant salubriores. i. magis salutares: & alterius. s. Pisistrati disertiores: quo. i. per quod euenit ut ciuitas. s. atheniēn. prudentissima alioqui. i. in alio quouis facto praeferret libertati seruitutem idest mallet pisistrato cōmittere in se imperium: q̄ ut Solon suadebat libertatem conseruare.

De Pericle. Capitulum. DCCCLV.

Pericles autem felicissimus naturae incrementis sub anaxagora preceptore summo studio ꝑpolitus: & instructus liberis athenarum ceruicibus iugum seruitutis impoluit. Egit. n. ille urbem: & uersauit arbitrio suo. Cūq; aduersus uoluntatem populi loqueretur iocunda nihilominus & popularis eius uox erat. Itaq; ueteris comaediae maledica lingua q̄uis potētiam uiri perstringere cupiebat: tamen in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare. inq; animus eorum qui illum audierant quasi aculeos quosdā relinqui predicabat.

¶ Pericles autem (itidem Athenieñ.) felicissimis incrementis. i. habens felicissima incrementa naturae. i. naturalis facundiae perpolitus. i. ad consummationem usq; politus & instructus summo studio: sub Anaxagora praeceptore. imposuit ceruicibus athenarum. i. ciuium athenieñ. liberis. s. prius iugum. s. seruitutis. Enim id est quia: ille egit. i. direxit & uersauit urbem. i. ciuitatem (hoc loco) arbitrio suo. Cūq; loqueretur aduersus uoluntatē populi eius uox erat nihilominus iocunda & popularis. Itaq; lingua maledica id est detractoria ueteris comoediae in cuius locum successit latina tragoedia: quia in utraq; uitia acerbe taxantur sed acerbius in uetere comoedia ꝙ ea sub propriis peccantium nominibus uitia notabantur. unde horatius primo sermonum Eupolis atq; Catinus Aristophanesq; poetae Atq; alii: quorum comoedia prisca uirorum est: Siquis erat dignus describi ꝙ malus aut fur aut moechus foret aut sicarius aut alioqui famosus multa cum libertate notabant &c. q̄uis cupiebat perstringere. i. carpere poent

facile dicendi palmam obtinuisset. R eu̇ egit Quia repetundarum e sicilia ut diximus accusauit. Peregrinandum est Ad externa exēpla transeundum.

Pisistratus. Calliditate plurimum ualuit pisistratus teste Macr. qua tyrānidem magis q̄ eloquentia occupasse dicitur deuictis se duce megarensibus cū gratiae plurimum & auctoritatis apud omnes cepisset: animum ad regnum adiecit uerberibusq; uoluntariis domi affectus: laceratoq; corpore die quadam in publicum prodiit: & aduocata concione uulnera populo ostendit: de crudelitate principum a quibus hoc se passum simulabat queritur: adduntur uocibus lachrymae & inuidiosa oratione multitudo credula incenditur: amore plebis inuisum se senatui affirmat: obtinet ad custodiaꝫ corporis sui satellitum auxilium per quos tātam tyrannidem occupauit: fuit autem ut diximus in cap. de humanitate doctrina ingenio: & eloquentia tanta: ut ab atheniensibus imperium summa ui resistente solone tandeꝫ obtinuerit: ui nāq; orationis fecit ut Athenieñ. illi se libertatemq; subiicerent: nec qc q̄ ualuit: ꝙ solon iustissimus & gratissimus orator aduocata concione in publicum processerit ut diximus in cap. de ingratitudine. & impium illius conatum aperuit: tantū igitur pisistrati ualuit eloquentia ut nulla solonis sapientia: nulla uis nulla eloquentia resistere potuerit. Cice. de pisistrato li. iii. de oratore: quis doctior iisdem temporibus aut cuius eloquentia litteris instructior fuisse traditur q̄ pisistrati: qui primus Homeri libros cōfusos antea sic disposuisse dicitur: ut nūc habemus non fuit quidem ciuibus suis utilis: sed ita eloquentia floruit ut litteris doctrinaq; praestaret. Sed alterius. s. solonis qui tuēda libertate concionabatur. Alterius. pisistrati: Alioqui in aliis rebus: significat populum athenieñ. hac una in re fuisse imprudentissimum: qui oratione delinitus seruire q̄ imperare maluerit.

Pericles āt. De pīcle satis supra dictū ē. i ca. de obitu filiorū: & de cōtinentia qd uero ad eiꝰ eloquētiā spectat tm̄ ualuit dicēdi rōe & eloquētia ut atheniēsem populū ꝓ sua uolūtate uersaret & eorū aīos quocūq; uellet facile ipelleret. d quo ci. li. de oratore. iii. Quid pīcles iqt de cuius ptāte dicēdi sic accepimus ut cū ꝯtra uolūtateꝫ atheniēsiū loq̄ret ꝓ salute pᵃtriae seuerꝰ tm̄ id ipsum qd ille cōtra hoies populares diceret populare oibꝰ & iocūdū uideret: Cuius i labris ueteres comici eēt cum illi male dicerēt qd tū athēis fieri licebat leporē habitasse dixerūt: tātāq; i eo ui fuisse: ut in eorū mētibꝰ q audissent q̄si aculeos quosdā relinq̄ret. At hūc nō declamator aliqs ad clepsidrā latrare docuerat sed ut accepimus clazomeniꝰ ille anaxagoras uir sūmus i maximarū rerū scia:

itaq; hic doctrina cõsilio eloquẽtia: excellẽs.
xl. ãnis pfuit athẽis: & urbanis eodẽ tpe &
bellicis rebus. Egit urbẽ: Duxit atheniẽses
quo uoluit. Et uersauit. Et p sua uolũtate tra
ctauit. Perstringere Offendere & carpere cu
piebat q̃si aculeos quosdã psilit i trãslatiõe
ei.n.diceret q ex eius ore melle dulcior flue
bat oratio aculeos tñ illũ mel iclusos hũisse
dicit quos ais hoiu; ifixos relinq̃bat. dulcis
qdẽ erat oratio: sed regnũ affectare uidebat.
Erẽ q.d.i nũc q̃ri testimoniũ iducimr
eloquẽtiæ piclis. dicit.n.cũ uir qdã
atheniẽsis decrepitæ iã ætatis piclẽ
primũ cõcionãtẽ audisset: sibi ipsi moderari
nõ potuit qn aliq exclamaret cauete uobis
atheniẽses a piclis facũdia: q̃ tãta i eo ẽ q̃ta
i pisistrato fuisse cõspeximus. audierat.n.hic
i adolescẽtia pisistratũ cõcionãtẽ: admonebat
itaq; ciues suos ut cautiores eẽnt audiẽdo pi
cle q̃ fuerãt i pisistrato: ne piclis oratiõe ca
pti urbis ipiũ ut pisistrato: sic isti quoq; d.nã
darẽt: & libertatẽ seruituti pferrẽt: pl9 tñ ua
luit eloquẽtia piclis q̃ sẽis salutare ɔsiliũ: Au
guriũ. Omẽ & diuinatio Quia ille armatus.
Quia ut diximus cũ ad sui corpis tutelã satel
lites obtinuisset his adiutis ipiũ occupauit.
Vantũ eloq̃tia. Hegesias cirenaicus
phũs adeo subtiliter & curiose de
humanæ uitæ miseriis disputabat i
scholis ut ad uoluntariã sibi sæpe mortẽ nõ
nullos auditores ipelleret: q̃re a ptolemæo re
ge prohibitus ẽ de his rebus disputare: qm
his auditis multi sibi mortẽ iferrent. magna
erat uis huius hois eloq̃tiæ ut cũ de hũanæ
uitæ cõditiõe dissereret: sic hoiu; miserias q
bus subiecti sũt añ oculos referebat. Vt his
quasi territi hoies ultro mortẽ appeterẽt uñ
πεισιθάνατος hegesias dictus est mor
tis psuasor Cic.li.tusculana.i.mora iqt a ma
lis nos adducit ñ a bõis: uerũ si q̃rimus hoc
cyrenaico hegesia: sic curiose disputabat ut is ab
rege Ptolemæo phibitus eẽ dicat illa i scho
lis: dicere: quo multi his auditis mortẽ sibi ɔ
sciscerẽt Cyrenaicũ philo. Cyrenaici ab ari
stippo descẽderunt: q primus genere cyrenai
cus finem in uoluptate ponebat.

De pronunciatione. Cap. X.

Loquentiæ aũt. In pnũciatiõe cũcta
totius eloquẽtiæ ornamẽta eẽ repo
sita testanĩ oẽs q de hac arte scripse
runt: tã græci q̃ latini. q.d.n.acutæ & cõmo
dæ inuẽtiones qd cõcinnæ uerborũ elocutio
nes qd partiũ cãæ & artificiosæ dispositio
nes: quid deniq; diligẽs memoria sine pronũ
ciatione ualerent? non plus q̃ sine his pronun
ciatio sola. nã hæc omnia q̃ supra dixi pinde
sunt ut aguntur: actio aũt in dicendo una do
minatur: sine qua summus orator in oratorũ
numero eẽ nullo mõ pt: mediocris uero hac
una instructus summos sæpe superare pt: qd
multis exẽplis tam græcorũ q̃ latinorum ita
esse Valerius probat. Conuenienti motu cor
poris. Pronunciatio ẽ uocis: uultus & gestus

tiam.s.olimsum: uirsuidelicet periclis: tamen fatebatur lepores.i. ueritatem
tem sermonis dulciorem melle habitare in labris hominis (uideri posset
pro eodem accipere uirum & hominem quæ secundum uallam dicit q uir
poetis frequentius est uocabulum & homo oratori: tamen altius scrutanti
posset hoc discriminis indicare q uir quia etiam cõnotat proprietatem ui
rilem & animositatem: ut Cum locus affuerit te præcor esse uirum: ad idu
striam eius pertineat: homo ad naturam: ut q tam potens euaserit indu
striæ sit: q tam facundus naturæ: & prædicabat quasi aculeos quosdam
i.stimulos relinqui in animis illorum qui illum audierant: Pulchra allusio
ad apes: nã qa mellis meminit recte psistens in metaphora aculeos addit.

De eodem quidam Senex Cap. DCCCLVI.

Ertur quidam cum admodum senex primæ con
cioni periclis adolescentuli interesset idemq; iu
uenis Pisistratum decrepitum iam concionãtem audi
uisset non temperasse sibi quo minus exclamaret: caueri
illum ciuem oportere q pisistrati orationi simillima eius
foret oratio. Nec hominem aut existimatio eloqui aut
morum augurium fefellit. Quid.n. inter Pisistratum &
Periclem interfuit: nisi q ille armatus: hic sine armis ty
rannidem gessit?

¶ Fertur &c. Pergit adhuc de eloquentia periclis loqui dicens Quidã ad
modum.i.ualde senex: cum interesset primæ concioni.i.orationi ad popu
lum Periclis adolescentuli: & idem.s.homo tum senex audisset iuuenis.i.
cum esset iuuenis Pisistratum decrepitum concionantem non temperasse si
bi quo minus.i.ut non exclamaret: oportere.i.conuenire & utile esse illum
ciuem caueri: q.i.quia oratio eius foret simillima orationi Pisistrati scilicet
tyranni pauloante mortui. Nec aut existimatio eloquii.i.iudicium de elo
quio: aut augurium morum.i.diuinatio de moribus periclis futuris fefellit
i.decepit hominem: quia ita fuit: ut iudicauit. Quid.n.interfuit inter Pisi
stratum & Periclem: nisi q ille.s.Pisistratus gessit tyrannidem armatus.i.
ui: hic.s.pericles sine armis.q.d.nihil: qa uterq; æque oia pro libito gessit.

De Hegesia phõ. Cap. DCCCLVII.

Vantum eloquentia ualuisse Hegesiam cyre
naicum phũm arbitramur: qui sic mala uitæ
repræsentabat ut eorum miseranda imagine au
dientium pectoribus inserta multis uoluntariam mor
tis appetẽdæ cupiditatem ingeneraret. ideoq; a rege Pto
lemæo ulterius hac de re disserere prohibitus est.

¶ Quantum arbitramur Hegesiam philo. Cyrenaicum ualuisse eloquen
tia? q.d. merito plurimum: qui repræsentabat.i.ostendebat oratione: mala
i.incommoda uitæ.s.huius ut imagine.i.specie imaginaria: eorum.s. malo
rum huius uitæ: inserta pectoribus audientium: ingeneraret multis cupi
ditatem uoluntariam.i.spontaneam mortis appetendæ. Et ideo prohibi
tus ẽ a Ptolemæo rege disserere.i.disputare ulterius de hac re.idest de ma
lis aut miseriis huius uitæ.

Quantum momentum sit in pronunciatione & apto motu corporis. Ca. X.

Loquentiæ autem ornamenta in pronuncia
tione apta & conuenienti motu corporis cõsi
stunt: quibus cum se instruxit tribus modis ho
mines aggreditur animos eorum ipsa inuadendo horũ

alteri aures: alteri oculos permulcendos tradendo. Sed ut propositi fides in personis illustribus exhibeatur.

¶ Eloquentiæ autem ornamenta consistunt in pronuntiatione apta & in motu corporis conuenienti: quibus cum eloquentia instruxerit .i. armauerit se aggreditur homines tribus modis: ipsa .s. eloquentia inuadendo aios eorum: uidelicet hominum & tradendo alteri horum .s. dictorum ornamentorum uidelicet pronuntiationi aures .s. hominum sup. permulcendas: & alteri: uidelicet motu corporis oculos permulcendos .i. mulcendo in sententiam trahendos: Sed ut fides .i. fida promissio ꝓpositi .i. assumpti exhibeatur in personis illustribus: dicam sup. sequentia.

De Caio Graccho Cap. DCCCLVIII.

CAius Gracchus eloquentiæ q̄ propositi . fœliciorîs adolescens (quoniam flagrantissimo ingenio cum optime rempublicam tueri posset: perturbari impie maluit) quoties apud populum concionatus est seruum post se musicæ artis peritum habuit qui occulte eburnea fistula pronunciatiõis eius modos formabat: aut nimis remissos excitando: aut plus iusto concitatos reuocando quia ipsum calor atq; impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

¶ Caius Gracchus adolescens felicioris eloquētiæ q̄ propositi .i. rei quā sibi proponebat obtinendā: quoniam cū posset flagrantissimo igenio .s. suo tueri .i. protegere optime rēp. maluit sup. eam perturbari ipie aut legatur perturbare eā. quoties est concionatus .i. sermonem habuit apud populū habuit post se seruū peritū artis musicæ q formabat occulte fistula eburnea .i. ex ebore facta quo summissior esset eius sonus modos .i. mensuras & notulas pronunciationis eius: aut excitando nimis remissos aut reuocando .s. ad lenitatem modos sup. concitatos nimis. Quia calor atq; impetus actionis non patiebatur ipsum attentū .s. ad actionem suam: esse æstimatorē .i. censorem huiusce temperamenti: quale musicus dabat.

moderatio cū uenustate: cū ergo dicat in pronunciatione: intentionē & remissionē uocis ostēdit: in motu corporis uultus gestusq; moderationem inuit. Tribus modis. Eloquutione: sono uocis: & motu corporis. Alteri aures quo ad pronunciationem. Alteri oculos: quo ad gestum corporis.

CAius Gracchus. Ad tēperandos pnūciationis modos gracchus peritū musicæ artis seruū cōcionaturus adhibuit: ut uel itētiorē remitteret uel remissiorem uocē intenderet Gellius de noctibus atticis li. i. Ecce aūt p tibicina laconica: tibiæ quoq; illi⁹ concitatoriæ in mentē uenit: quā C. graccho cū populo agēte: pīsse ac pmonstrasse modulos ferūt: sed nequaq̄ sic est ut a uulgo dicitur canere tibia solitū: qui pone illū loquentē stare uariis modis eūdem mulcere aium actionēq; eius tū incendere. qd eni foret ea re ineptius? si ut planipedi saltanti: ita graccho concionanti numeros & modos & frequētamenta quædā uaria tibicē moueret: sed qui hoc cōperto memoriæ tradiderūt fecisse in circūstantibus dicūt occultius: q fistula breui sensim grauiusculū sonū ispiraret ad deprimēdū sedādūq; impetū uocis eius: feruescente nāq; impulsu & instinctu extraneo naturalis illa gracchi uehementia indiguisse nō ut opinor æstimāda. Marcus tamē Cicero. fistulatorem istū utriq; rei adhibitū esse graccho putat: ut sonis tū placidis tū citatis: aut demissam iacentēq; eius orationē: erigeret: aut ferocientem sæuientemq; cohiberet: uerba ipsius Ciceronis ꝓposui. Itaq; idē Gracchus qd potes audire: Catule ex Licinio cliēte tuo litterato hoie: quē seruum sibi habuit ille ad manū eburneola solitus ē hære fistula stareq; post ipm occulte cū concionarē pitū hoiem q islaret celeriter illū sonū q illū aut remissū excitaret: aut a cōtētiõe reuocaret. Quītilianus uero li. i. de isti. oratoria. Quid tā musices ingt ꝓprium q̄ hæc: qdē psumēda ps: ut uno iteri otētissimus exēplo Caii Gracchi pcipui suorum tēporum oratoris cui ocionāti osistēs post eū musicus fistula quā tonariō uocat: modos qbus deberet itēdi ministrabat: hæc ēt ei cura iter turbidissimas actiões uel terrēti optimates: uel iā timēti fuit. Cū optime rēp. tueri posset. Cic. offi. li. ii. qd est tā inhumanū q̄ eloquētiā a natura ad salutē hoium & cōseruationē datā: ad bonorum pestē pniciēq; cōuertere? Quia ipm calor & ipetus: Reddit rōnē cur memorie tibicine uteret: qa iterdū uel accusando: uel detestādo ira: uel alio ai ipetu cōmotus seruare modū nō reminiscebatur.

De. Q. Hortensio. Ca. DCCCLIX.

QVintus autem Hortensius plurimum in corporis decoro motu repositum credens pœne plus studii in eodē elaborādo q̄ in ipa eloquētia affectanda impēdit. Itaq; nescires utrū cupidius ad audiendum eum: an ad spectandum concurreretur: sic uerbis oratoris aspectus: & rursus aspectui uerba seruiebant. Itaq; constat Aesopum Rosciumq; ludicræ artis pitissimos illo causas agente in corona frequenter astitisse: ut foro petitos gestus in scenam referrent.

¶ Quintus autē Hortēsius credēs plurimū .s. utilitatis aut gratiæ repositū i decoro motu .i. uenusta agitatiōe corporis: impēdit pene idest quasi plus

QVintus autē Hortēsius plus in decoro motu corpis q̄ i uēusta uocis moderatione & dicendi copia laborauit Hortēsi⁹: adeo ut magis ad spectaculū q̄ ad cōcionē audiēdā hoies uenisse putares: nam mimi ab eo multos corpis gestus dicēte pceptos i scænā postmodū referebāt: tātū tamē eloquētia ualuit: ut apd multos dubiū fuerit eius artis palma Ciceroni ne magis an Hortensio deberet. Sic uerbis oratoris: Vt .n. gestib⁹ uerba: sic uerbis gestus accōmodabat. Cōstat æsopū Rosciūq;. Hi tpe Cicero. & Hortēsii mimi pstātissimi fuerunt: quorum alter comœdiarum: alter .s. Aesop⁹ tragœdiarū actor fuit: q hortēsio sic delectabant orante: ut ad eū audiēdū cū oraret sp accurrerēt: eiq; frequēter assisteret: ut gestus aliquos in foro petitos in scænam referrent. De Ro

scio Cicero in oratione pro Archita. poeta Quis nostro tā animo agresti ac duro fuit ut Roscii morte nō nuper cōmoueretur:qui cū esset senex mortuus:tamen propter excellentē artē ac uenustatem uidebatur oīno mori nō debuisse:ergo ille corporis motu tantum amorē sibi cōciliarat a nobis oībus.In corona:In coetu & multitudine uirorum.

Nam.M.Cicero. Plutarchus in uita Ciceronis dicit nō minus Ciceronē3 in actione elaborasse q̄ Demosthenē:docet per Rosciū comoediarū: & Aesopū tragoediarum actores optimos & suo tēpore clarissimos pbita illis diligēter opa uocem & corporis gestū emendauit:his igit tā q̄ praeceptoribus ad usus moderandos corporis gestus omniū in eo pronuntiationis genere eruditissimus euasit:& eloquentiae princeps facile iudicatus:Roscium Cicero suas delitias appellare cōsueuerat quantū igitur i pronūciatione motuq3 corporis repositu3 sit Cicero declarauit in ea oratiōe quam habuit pro Gallo:cū enī3 Callidius se a Gallo ueneno petitum fuisse diceret:idq3 remissiori uultu languidiori uoce quasi soluto oratiōis genere uteret:uitiū Ci.ex habitu facile detexit:falsamq3 accusationē indicauit:cū diceret. Tu istud.M.Callidi nisi fingeres sic non ageres:nam si uerum fuisset periculum concitatiori uoce:perturbatioriq3 uultu causam egisset. Qui ita fuerit cicerōis la9 ex sola eloquētia pta Plynius li.vii.natu. histo. plane ostēdit cū dicit. Quo te.M.Tulli piaculo taceā:quo ue maxie excellentē isigni pdicē: quo potius q̄ uniuersi populi & illi9 gētis āplissimo testimōio & tota uita tua ad cōsulatū tātū operibus electus. Te dicēte legē agrariā:hoc ē alimēta sua abdicarūt tribus. Te suadēte Roscio theatralis seditiōis auctori leges ignouerūt:notasq3 sedes ignominae discrimie:aequo aīo tulerūt. Te orāte pscriptorū liberos honores petere puduit. Tuū Catilina fuit igeniū. Tu.M.Antoniū pscripsisti. Salue primus omniu3 parens patriae appellate: primus i toga triūphum linguae atq3 laureā merite:& facūdiae:litterarū latinarū parēs:aeque ut dictator Caesar hostis quondā tuus de te scripsit omniū triumphorum laudē adepte:maiorē:quāto plus ē igenii romani termios itātū pmouisse q īperii. In utraq3 re:i sono uocis & motu corpis. Momēti: uirtutis:efficaciae. Quaestionibus:iqsitiōib9. Lāguida debili & fracta uoce. Soluto gñe: non intēsa oratione queādmodū rei atrocitas exigebat. Argumentum adiecit:quia argumentum erat non paruum aut nullum illi uenenum datū esse:q pronuntiatiōe uteret.

Consentaneum. Iudicauit Demosthenes orationis uim ferme omnem in pronuntiatione esse repositam. Interrogatus enim quid primum esset in oratore:respondit pronuntiationem: quid secundum?pronuntiationem:qd tertiū studii in elaborando.i.excolendo laboribus codē.s.motu decoro q̄ in ipa eloquentia affectanda. Itaq3.i.& ita:tu nescires.i.quilibet merito nesciret: utrum concurreretur cupidius ad audiendum eū an ad spectandū eum.i. gestus eius sic.i.usq3 adeo aspectus oratoris seruiebat sup.uerbis:& rursus.i.ecōtrario:uerba seruiebant.i.accōmodabantur aspectui. Itaq3.i. & ita constat aesopū:& Rosciū peritissimos artis ludicrae.i.scaenicae:& agendarum fabularū:astitisse frequenter in corona.i.circuitu:illo.i. Hortensio agente causas:ut referrent in scaenam.i.proscaenium gestus petitos.i.acquisitos sup.in foro.s.causarum.

De.M.Cicerone. Ca.DCCCLX.

Nam Marcus Cicero quantum in utraq3 re de qua loquimur momenti sit.oratione quam p Gallo habuit significauit. M. Gallidio accusatori exprobrando q preparatum sibi a reo uenenum testibus:chirographis:questionibus probaturum affirmans remisso uultu & languida uoce:& soluto genere orationis usus esset:pariterq3 & oratoris uitium detexit: & causae periclitantis argumenta adiecit:totum hunc locum ita claudendo:tu istud Marce Callidi nisi fingeres: sic ageres?

Nam.M.Cicero significauit oratione quam habuit pro Gallo quātum momenti.i.efficaciae sit in utraq3 re de qua loquimur:hoc est in pronuntiatione & apto motu corporis:exprobrando.i.opprobrio dando.M.Callidio accusatori.s.galli:q ipse Callidius affirmans se probaturum testibus chirographis.i.scriptis manualibus & quaestionibus.i.confessionibus seruorum ad torturam exhibitorū:uenenum preparatum sibi a reo.s.gallo: esset usus uultu remissio q̄tum ad motum corporis:& uoce languida:& genere orationis soluto q̄tum ad pronuntiationem. Et ita Cicero pariter detexit.i.apuit iudicibus & uitium oratoris:significans.s.oratorem cōposito motu & pronuntiatione accurata in fictis fidem aucuperari:qd nō mediocre uitium est:& adiecit argumenta.i.media approbatiua causae periclitantis.i.laborantis in probatione claudendo totum hunc locum ita.O Marce Callidi.nisi tu fingeres istud.s.uenenum tibi preparatum a reo:testibus chirographis & quaestionibus posse probare:ageres sic.i.tam cōposite & attente:ut qui falsas causas probare uolunt facere solent?q.d.minime:& ita hoc illi exprobrando detexit uitium oratoris.i.quo quilibet orator in falsis causis uti potest ad persuasionem:composito.i.motu & apta pronunciatione:& simul debilitauit eius approbationem ostendendo ipsū nisi de causa diffideret non sic acturum fuisse. Nam multi ut optimam se habere causam demonstrent:neq3 patrono uti:neq3 artificiosa oratiōe uolunt haec dico latius:quia aliter intelligit Oliuerius cui non astipulor:na3 secundum illum sensus est:nisi fingeres istud.i.tibi pparatum uenenum:ageres sic.q.d.minime:quia qui uenenum accepit tali uoce uti nō posset. Sed Callidius non dixit sibi uenenum datum sed praeparatum dūtaxat:quod secundum Ciceronem quia ueris rationibus probare non potuit:artificio doloso usus est:& hoc illi exprobrando artem detexit.

Externa. De Demosthene. Capitulum.DCCCLXI.

Consentaneum huic Demosthenis iudicium:q cum interrogaretur quidnam esset in dicendo efficacissimum:respondit:hypocrisis. Iterū deinde & tertio interpellatus dixit idem pene se illi totum debere confitendo.

¶ Consentaneũ &c. Iudiciũ Demosthenis de ui pronunciationis consentaneum est huic. s. dicto Ciceronis: qui cũ interrogaretur qdnã eẽt efficacissimũ. i. plurimũ ualens ad efficiendũ propositũ: respondit hypocrisis. i. simulatio uocis & gestus. i. apta pronunciatio & decens motus: deinde iterpellatus iterũ. i. secũdo & tertio quidnã esset secundũ & quidã tertiũ: & quã tũ ad efficaciam: respondit idem. s. q hypocrisis confitendo se debere pene totũ illi. s. hypocrisi: hoc ẽ ut alii interpraetantur pronunciationi.

De Aeschyne. Ca.DCCCCLXII.

Ecte itaq Aeschynes cum propter iudicialẽ ignominiam relictis Athenis Rhodum petisset: atq ibi rogatu ciuitatis suam prius i Ctesiphontem: deinde Demosthenis pro eodem oratioñẽ clarissima & suauissima uoce recitasset: admirantibus cunctis utriusq columinis eloquentiam: sed aliquanto magis Demosthenis: quid si inquit ipsum audissetis? Tantus orator & modo tam infestus aduersarius sic inimici uim ardoremq dicendi suspexit: ut se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse praedicaret: expertus acerrimum uigorem oculorum: terribile uultus põdus: accõmodatum singulis uerbis sonum uocis. efficacissimos corporis motus. Ergo etsi operi illius adiici nihil põt: tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest: quae legitur potius q̃ auditur.

Recte itaq Aeschines sup. sensit aut dixit cũ relictis athenis pp̃ter ignominiam iudicialem: quia uictus fuerat in iudicio: petisset Rhodum: atq recitasset ibi: hoc est Rhodi rogatu. i. ob rogatum & p̃ces ciuitatis Rhodiae: prius suã orationem in. s. aduersus Ctesiphontẽ: deinde orationez Demosthenis uoce clarissima & suauissima: cunctis admirantibus eloquentiam utriusq columinis. i. sũmi ornamẽti eloquentiae. s. Aeschinis prius: & deinde Demosthenis sed aliquanto magis. i. impensius: sup. eloquentiã Demosthenis: inquit: quid sup. diceretis si audissetis ipsum. i. Demosthenem pronunciandi peritissimum (de qua re Hieronymus in prologo Bibliae ca. ii. Aeschines cũ Rhodi exularet: & legeretur ei Demosthenis oratio: quaz aduersus eum habuerat mirantibus cunctis atq laudantibus suspirãs ait Quid si ipsam audissetis bestiam sua uerba resonantẽ?) Tantus orator: & modo. s. cum ageret Rhodi: tã infestus aduersarius: suspexit. i. cum admiratione laudauit (nam sicut despicere transsumitur ad significanduz cõtemnere: ita suspicere ad uenerari & laudare: quia despicere est deorsum inspicere: que uero infra nos sunt contemnimus: suspicere autem sursum aspicere: atque supra nos uidemus ueneramur fere) sic uim & ardorem dicendi inimici. s. demosthenis: ut p̃dicaret se esse lectorẽ parũ idoneum scriptorũ eius. s. demosthenis: expertus. s. contra se acerrimum uigorem oculorum: terribile pondus. i. terribilem grauitatem uultus: sonum uocis accommodatũ. n. i. aptatum singulis uerbis: motus corporis efficacissimos. Ergo etsi. i. q̃q̃ nihil potest adiici. i. addi operi illius. s. Demosthenis scripto tamen in Demosthene. i. in orationibus eius scriptis: abest. i. deest: magna pars Demosthenis. i. artificiũ quo Demosthenes in pronunciando usus est quae. s. pars legitur. s. oculis spectantium gestus: potiusq̃ auditur.

.p̃nuntiationem. omnia igitur in pronũtiatione. Cic. lib. iii. de oratore: huic Demosthenes primas dedisse partes dicitur: quũ rogaret: quid in dicẽdo eẽt primũ: huic secũdas: huic tertias. Quintil. li. xi. de pronunciatione. Demosthenes inqt interrogatus quid esset in toto opere sũmũ pronunciationi palmaz dedit. Respondit pronunciationem.

Ecte itaq Aeschynes accusationẽ quã habuerat in Ctesiphontẽ Rhodii recte legisset legit & defensionẽ Demosthenis: a qua ille superatus athenis excesserit: mirantibus ergo Rhodiis, orationẽ illã multo magis illos dixit fuisse miraturos: si orantẽ ipsum audiuissent. Cice. li. iii. de oratore. Mihi melius ab aeschine dictum uideri solet: qui cũ propter ignominiã iudicii excessisset Athenis & rhodũ se contulisset: rogatus a Rhodiis legisse fertur orationẽ illam egregiã quã in Ctesiphontẽ contra Demosthenẽ dixerat. qua perlecta: petitũ ab eo est postridie ut legeret illã ẽt quae erat contra a Demosthene p Ctesiphonte edita: quam cũ suauissima & maxima uoce legisset: admirãtibus oibus: quãto inqt magis miraremini si audissetis ipsũ? ex quo satis significauit quãtum eẽt in actore qui orationẽ eandẽ aliam fore putauit actore mutato. De hoc aeschyne Gellius noctiũ atticaȝ lib. vii. Quintil. institutionis oratoriae capitulo de pronuntiatione: aliiq auctores multa dixerunt. Sunt q dicant Aeschynẽ mirantibus Rhodiis orationẽ Demosthenis: respondisse: quid si audissetis beluam ipsam sua lyra resonantẽ? Vtriusq columinis. Demosthenẽ & Aeschynẽ eloquentiae columẽ appellat. Suspexit: admiratus est: q̃uis aduersarius esset: tamen cuz admiratione Demosthenis laudẽ est p̃secutus: & ea demũ uera laus est: quae etiã ab inimico proficiscitur. Parũ idoneũ lectorem: Quia aduersarius p̃terea uim illã dicendi Demosthenis referre nullo modo posset: legitur in uita Demosthẽis q Philippus Macedoniae rex Demosthenem caeteris Atheniensium legatis in dicendo p̃tulerit: in caeteris uero rebus Aeschynẽ. Pondus: grauitatẽ dicentis. Magna pars Demosthenis abest. Vis. s. pronũciationis quae maxima fuit in Demosthene: ergo cum eius scripta legunẽ: tanta nullõ modo percipi possunt: quanta ab ipso pronũtiãtur: & id est quod ait Valerius: legitur potius q̃ auditur.

Quam magni effectus artium sint. Ti.XI.

Ffectus etiã artium recogniti possunt aliqd afferre uoluptatis protinusq: & q̃ utiliter excogitatae sunt patebit: & memoratu dignae res

Quã magni effectus artiũ sint. T. XI.

Ffectus artium: Operepraeciuz eẽ poterit recognoscere q̃ magni sint artium effectus] q adeas capessendas utilitate percepta flemus alacriores. Labor suo fructu: nunq̃ labor iste grauabit: quẽ subsequitur fructus.

lucido in loco reponentur: & labor in his edendis suo fructu non carebit.

¶ Effectus etiam artium recogniti. s. legendo aut recensendo: possunt afferre aliquid uoluptatis & patebit (Sunt qui legunt patebunt sed minus apte) proinus & c. s. simul ꝗ. i. ꝗum utiliter sup. artes sunt excogitatae & res dignae memoratu. i. ut memorentur & recitentur: reponentur in loco lucido: & labor in his edendis. i. qui in his edendis erit non carebit suo idest debito fructu.

De sulpitio gallo. Ca. DCCCLXIII.

SVlpitii galli maximum in omni genere litterarum recipiendo studium plurimum reip. profuit. Nam cum. L. pauli bellum aduersum regem persen gerentis legatus esset. ac serena nocte subito luna defecisset eoqꝫ ueluti diro quodam monstro perterritus excercitus noster manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset: de coeli ratione & siderum natura ꝑitissime disputando alacrem eum in aciem misit. Ita ꝙ illi inclytae paulianae uictoriae liberales artes galli aditum dederunt: quia nisi ille metum nostrorum militum uicisset: imperator romanus uicere hostes nō potuisset.

¶ Sulpitii & c. Maximū studiū Sulpitii Galli in recipiēdo omni genere litterarum profuit plurimū reipu. Nā cum esset legatus Lucii Pauli. s. Aemylii: gerentis bellum aduersum Persen regem. s. Macedoniae: ac luna defecisset subito. i. eclipsim passa esset nocte serena: & exercitus noster. i. Romanus territus eo. s. defectu lunae: ueluti quodam diro monstro. i. portēto mali ominis: amisisset fiduciam conferendi manus cū hoste: ipse disputādo peritissime de ratione caeli. i. motuum eius & natura syderum: ut eorū quaedam duplici mouerentur motu: & quomodo per interpositionem terrae inter solem & lunam: luna quae a sole lumen mutuatur deficeret: misit eum. s. exercitum Romanum: alacrem in aciē. Itaqꝫ artes liberales Galli. s. Sulpitii: dederunt aditū. i. accessum aut mediū illi inclitae uictoriae Paulianae. Quia nisi ille. s. Gallus uicisset. i. expulisset metum nostrorum. i. romanorū militū: imperator romanus. s. Aemylius non potuisset uincere hostes.

SVlpitii galli. hoc fuit secundo macedonico bello: quod aduersus Persen gessit paulus aemilius: cuius legatus fuit hic Sulpitius gallus qui artium liberalium homo studiosissimus: astrologiae sciētiaqꝫ tenuit non mediocrem: qua paulo uictoriae dedit initium: cum. n. serena nocte cuius proximo die manus erant cū hoste cōserturi: luna subito defecisset: milites omnes ueluti ꝓdigio uehementer sunt a futura dimicatione deterriti: quod ubi sensit gallus qua ratiōe id factum eēt habita concione disseruit & milites a terrore ad suscipiendae pugnae desiderium audaciāqꝫ reuocauit. Frontinus tamē nō nihil a Valerio dissentire uidetur. Dicit. n. li. i. ca. ultimo. L. Sulpitius gallus imminentē lunae defectum ne pro ostento exciperent milites praedixit futurū additis rebus causisqꝫ defectionis ut nō post lunae defectū territos milites hortatus fuerit: sed ne terrerētur futuram eclypsim praedixisse. Quintilianus quoqꝫ li. i. De astrologia quā oratori necessariam esse probat: an uero cū Pericles inquit atheniēses solis obscuratiōe: territos milites redditis causis eius rei: metu liberauit. Aut cū Sulpitius ille Gallus in exercitu. L. Pauli de lunae defectione disseruit: ne uelut ꝓdigio diuinitus facto militū aī terrerentur nō uidetur usus oratoris officio. In oī genere litterarū. Quia liberalibus artibus operā dederat. Luna defecisset: Passa esset eclypsim: quae fit tpe noctis & in plenilunio: solis uero defectus est teste Plin. li. ii. Syderū natura: Quomodo luna soli perpēdiculariter opposita lumen eius excipiat: defectūqꝫ pariat: sydera quoqꝫ uno pluriūqꝫ momento uel puncto ita concurrūt: ut alii aliud obstet ne lumen effundere possit.

De Spurina. Ca. DCCCLXIIII.

SPurinae quoqꝫ in conspectandis deorum monitis efficacior scientia apparuit ꝗ urbs Romona uoluit: praedixerat enim caesari: ut proximos. xxx. dies quasi fatales caueret: quorū ultimus erat idus martiae eoqꝫ cum forte mane uterqꝫ in domū Caluini Domitii ad officium conuenisset: Cęsar spurinae ecquid scis idus martias iam uenisse? & is. ecquid scis illas nondum pręteriisse? Abiecerat alter timorem tanꝗ exacto tempore suspecto: alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuam esse arbitratus est. Vtinā aruspicem pocius augurium ꝗ patrię parentem securitas fefellisset.

SPurinae. Suetonius in uita caesaris Spurinam inquit irridens Caesar: & ut falsum arguens: ꝙ sine ulla noxa sibi idus martiae adessent: ꝗꝗ is uenisse quidē eas diceret: sꝫ non praeteriisse. Introiuit curiā spreta religione. Quā urbs Romana uoluit: Hoc ad assentationē dixit: ꝙ Romani maluissent spurinam falsum fuisse ꝗ Caesarem eo die cadere quē immortalem uoluissent. Fatales. pestiferos & ipsi mortales: qui s. fata minarētur. Ad officiū salutādi gratia: q forte iacebat morbo iplicitꝰ. Idus martias: cōstat idibus martiis caesū fuisse Caesarem ī senatu: teste Ouidio fastorū li. iii. circa finē.

Ascen.

¶ Spurinae & c. Sciētia. s. diuinādi extispiciis & aliis speciebus: spurinae. s. Aruspicis: apparuit quoqꝫ efficacior. i. ueracior ī cōspectādis monitis deorū. s. de morte caesaris ꝗ urbs Roma uoluit. s. postea ꝗ Caesarē desyderare coepit. Enim pro quia ipsae praedixerat Caesari. s. Iulio: ut caueret proximos triginta dies quasi fatales. i. illi fatum. i. mortem minantes. quorum. s. xxx. dierum ultimus erat Idus Martiae: eoqꝫ idest: & ideo aut & eo die: cum forte uterqꝫ scilicet tam Caesar ꝗ spurina conuenisset

forte mane in domum domitii Caluini ad officiū.s.salutandi:aut amice uisitandi(quod non a casu faciebant: sed a casu erat ꝙ una hora conuenerant)Caesar sup.ait Spurinae:ecquid.i.en quid ais:scis idus Martias iā uenisse:& is.s. spurina sup.respondit.ecquid.i.nunquid scis illas.s.idus nondū pterisse? Alter.s.Caesar abiecerat timorē tanq̄ tēpore suspecto ex ncbo.i.praeterito: Aliter.i.spurina arbitratus est ne quidem.i.non etiā extremā partē eius.s.diei aut temporis: esse uacuaꝫ periculo. Vtinam(inquit per solitam adulationem author)augurium fefellisset potius aruspicem.s.Spurinam:q̄ securitas.i.carentia timoris fefellisset parentem patriae.s.Caesarem.

Externa De Pericle.Ca.DCCCLXV.

Sed ut alienigena scrutemur. Quum obscurato repente sole inusitatis perfusae tenebris athenae sollicitudine agerentur:interitum sibi coelesti denunciatione portendi credentes:Pericles processit in medium & quae a praeceptore suo Anaxagora pertinentia ad solis & lunae cursum acceperat:disseruit: nec ulterius trepidare ciues suos uacuo metu passus est.

¶ Sed ut scrutemur alienigena.i.externa exempla(Et declinatur hoc loco alienigenus a.um.)Cū.i.quando sole obscurato repente:athenae perfusae inusitatis tenebris agerentur idest concuterentur sollicitudine credentes interitum portendi sibi denunciatione idest indicio aut ostento caelesti. Pericles processit in mediuꝫ & disseruit ea quae acceperat a p̄ceptore suo Anaxagora pertinentia ad cursum solis & lunae:nec passus est ciues suos trepidare ulterius metu uacuo.s.rationis aut uano quia eclipsis solis naturalis est:per interpositionem lunae.

Sed ut alienigena:pericles ut supra diximus multis in locis & praesertiꝫ in capitulo de eloquentia Anaxagorae discipulus fuit a quo in maxima rerum scientia fuerat exercitatus. Astrologiae ergo peritus athenienses ciues subita solis obscuratione deterritos habita concione metuere uetuitq; eius rei causam ut a praeceptore didicerat sic illos edoceret. Frontinus tamē li.i.ca.ultimo aliter sentire uidetur.dicit eniꝫ pericles cum in castra eius fulmē decidisset territ fuissetq; milites aduocata concione lapidibus in conspectū omniū collisis ignē excussit:sedauitq; cōturbationem cū docuisset similiter nubiū attritu excuti fulmen. Ad solis & lunae cursum:quia ut supra diximus cum Hemisphaeriū lunae solari sit inferius lunaq; semper tendat in obliquum forte cuꝫ ad perpendiculum soli fuerit opposita:eius excipit radios ut ad nos peruenire non possint & inde saepe tenebrae superinducuntur. Vano metu. Qui sine rōne eoꝝ animos occupauerat.

De Alexandro.rege.Ca.DCCCLXVI.

Quantum porro dignitatis a rege Alexandro tributum arti existimamus:qui se & pingi ab uno Appelle & fingi a Lysippo tantū uoluit.

¶ Quantum &c. Porro.i.sed:quantum dignitatis existimamus tributuꝫ arti.s.pingendi & fingendi seu sculpendi:ab Alexandro.s.magno:rege scilicet maximo & primum macedoniae:qui uoluit:etiam edicto: se & pingi ab uno.i.solo Apelle.s.pictore optimo:& fingi.i.sculpi tantum.i.dūtaxat a Lysippo optimo statuario.q.d.plurimum.

Quantū porro. Plurimum arti tribuit Alexander:qui a nullo pingi nec fingi uoluerit nisi ab his qui oīum praestantissimi suo tempore forent: apelle.s.atq; lysippo. De quibus horatius epistolarum li. ultimo. Rex ille poema q tam ridiculum tā care prodigus emit Edicto uetuit:ne quis se praeter apellem pingeret: aut alius lysippo duceret aera Fortis Alexandri uultū simulantia. Cicero queq; epistola ad.L.luceiū. Neq; enim Alexander inquit ille graeciae causa ab apelle potissimuꝫ pingi & a Lysippo fingi uolebat:sed ꝙ illorum artē cū ipsis tuꝫ ēt sibi gloriae fore putabat: atq; illi artifices corporis simulachra ignotis nota faciebāt. fuit enī Apelles pictor eximius patria cous:ingenio & gratia:ut inqt Quītilianus p̄stātissimus:q teste Plinio:oēs prius gēitos futurosq; postea supauit:& arti suae hoc ē picturae plura solus p̄pe q̄ caeteri oēs cōtulit. Sūme laudauit Pli. uenerē ab eo pictā exeūtē e mari:quā postea Roma adductā Diuus augustus dicauit i tēplo Caesaris. Cuius iferiorē ptē corruptā q reficeret nō potuit reperiri. Inchoauit & aliā teste Pli.cui supaturo ēt illā suā priorē iuidit mors pacta pte.nec qui succederet opi ad pscripta liniamēta iuētus ē:unde Ci.li.i.epistolarū ad lentulū Nunc ut apelles ueneris caput:& sūma pectoris politissima arte pficeret:reliquā ptē corpis inchoatā reliqt:itē i li.officiorū.iii.nemo pictor reptus ē:q ueneris eā ptem quā apelles:ichoatā reliqsset absolueret.oris enī pulchritudo reliq corporis imitādi spē auferebat:pinxit & Alexandrum magnū fulmē tendētē in tēplū ephesiae dianae:& fulmē extra tabulā uideri scribētes meminerūt:refert itē Pli.ꝙ pinxit ea q̄ pingi nō possunt:tonitrua fulgetra:fulgura & similia quare nōnulli ferūt:ꝙ Alexander magnus a nullo alio se posse pingi edicto posito capitali edixit. Lysippus fuit in arte sculptoria artifex clarissimus de quo Martialis. Nobile Lysippi munus opusq; uides:nam spirantes uultus atq; ora simillima uiuis: & deniq; animosa signa fingere uidebatur. Et teste Quintiliano ad ueritatem optime accessit & ad sexcenta decem signorum opera effecisse dicitur. Apelles

De Vulcano Alcamenis.Ca.DCCCLXVII.

Tenet uisentes Athenis Vulcanus alcamenis manibus fabricatus. Praeter caetera enim perfectissimae artis in eo praecurrentia indicia etiā

Tenet uisentes. Alchimenidēs fictor egregius Vulcanū Athenis arte finxisse dicitur:ut cū illi adiici nihil posse uideretur:tñ id maxime suspiciētes delectabat ꝙ sub ueste claudicatio ferme dissimulata exprimebat atq; ita ut nō tanq̄ exprobratū uitiū:sed dei certā notā ꝓpriamq;

declaret. Cicero lib. de natura deorũ: equidẽ laudamus esse Athenis Vulcanum eũ quem fecit Alchimedes: in quo stante atq; uestito appareat claudicatio non deformis: claudũ igitur habemus deũ quoniam de uulcano sic accepimus. Tenet: Remoratur & delectat. Dissimulatæ claudicatiõis: Quia sic accepimus de Vulcão claudicationẽ dissimulasse.

illud mirantur q᷑ stat dissimulatæ claudicationis sub ueste leuiter uestigium repræsentans: ut non tanq̃ exprobratum uitium ita tanq̃ certam propriamq; dei notam decore significans.

¶ Tenet &c. Vulcanus. i. statua Vulcãi: fabricatus. i. sculpta & ficta: manibus Alcamenis (sunt tamen qui alchimenis nec desunt qui alchimenidis legant) tenet. s. suspensos ac iretit ne procedant donec perspexerint: uisentes. i. uisitantes Athenas: Enim. i. quia præter cætera indicia. i. signa & testimonia: perfectissimæ artis præcurrentia. i. statim se ostentantia in eo. s. Vulcano: etiam mirãtur s. uisentes athenas: illud q᷑ stat repræsentans. i. indicans leuiter uestigium claudicationis dissimulatæ. i. tectæ: quantũ fieri potest more claudicantium: sub ueste. s. cruribus eius superinducta significans ut uitium. s. claudicationis non tanq̃ exprobratum. i. uitio datum deo ita significans decore. i. honeste tanq̃ certam & propriam notam dei. i. indicium quo ipse dignoscatur a cæteris diis: ut enim nos sanctis discrimina damus in pingendo & fingendo ita illi idolis suis.

De Praxitelis uenere. Ca. DCCCLXVIII.

CVius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo cnidiorum collocauit ꝑpter pulchritudinem operis a libidinoso cuiusdam complexu parum tutam.

¶ Cuius. s. Vulcani coniugem. s. Venerem praxiteles statuarius optimus collocauit in templo Cnidiorum quasi spirantem. i. spiritum uitalem trahẽtem in marmore: in quo incisa est: entem sup. parum tutam. i. defensam a complexu libidinoso cuiusdam. s. adolescentis: propter pulchritudinẽ operis: quia eius amore captus erat.

CVius coniugem. Praxiteles inter statuarios gloria primus: uel certe summus de quo multa Pli. lib. xxxvi. naturalis historiæ. Sed inter cætera dicit: duas sculpsisse ueneres: alteram cnidiã: hoc est q̃ Cnidi colebatur: quæ non solum ibi: sed in toto terrarum orbe præcipua fuit: quã ut uiderẽt multi cnidũ nauigarunt: alteram uelata specie quã quidã prætulerunt: optime seuerũ id atq; pudicũ arbitrantes: nã quæ cnidi fuit a cnidiis coempta effigies deæ fauente ipsa dea ut creditur facta artificio tanto: ut no esset a Lybidinoso complexu satis tuta. ferũt enim quendam eius amore correptum cum noctu delituisset in templo: simulacro cohæsisse: eiusq; cupiditatis etiã indicem maculã multa huius simulachra Romam deportata fuerunt quæ omnia Pli. cõmemorat. De hoc quoq; mentionem facit Quintilianus li. ii. de institutione oratoria ubi dicit. Si Praxiteles signum aliquod ex molari lapide conatus esset exculpere parium marmor mallet rudeat: si id artifex expolisset: plus in manibus fuisset q̃ in marmore Spirantem: Viuentes. Vir. excudent alii spirantia mollius æra. Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus. In templo cni. Cnidos: una ex quinq; ciuitatibus doricæ græciæ: ubi templum fuit ueneris. & hoc simulachrum quod praxiteles sculpsit: tãta ut diximus arte ut a libidinoso complexu: nõ fuerit satis tutũ: adeo uerã ipsa deam referebat. Parum tutam quia uitiũ illi inferre uoluit adolescens uiuum putans esse corpus.

De eodem. Ca. DCCCLXIX.

QVo excusabilior est error equi qui uisa pictura equæ hinnitum edere coactus est: & canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurusq; ad amorem & concubitum æneæ uacæ styracusis nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid enim uacua rationis animalia arte decepta miremur cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam uideamus?

¶ Quo. i. propter quod: error equi est excusabilior: quia simili errore homo captus est: qui. s. equus uisa pictura equæ. s. a praxitele formatæ: coactus est edere hinnitum & latratus canum est incitatus aspectu canis picti: & taurus compulsus est ad amorem. Et concubitum uaccæ æneæ idest ex ære factæ syracusis irritamento. i. prouocatione nimiæ similitudinis. s. cum uiua. Quid enim miremur animalia uacua rationis decepta arte. i. per artem: cum uideamus sacrilegam cupiditatem hominis (audentis scilicet sacram imaginem polluere) excitatam lineamentis lapidis muti: quasi dicat frustra.

QVo excusabilior. Quantum Praxiteles: arte sua naturam sit imitatus: hinc facile conici potest: q᷑ eius simulachra uiuis adeo similia esse uidebantur ut fallerentur bruta: fallerentur homines ea prospicientes: equus uisa equæ statua hinnitum edidit non fictam sed ueram arbitratus equam. canis pari ratione ad picturam latrauit. Taurus ad æneæ uacæ simulachrũ miro desiderio compulsus est: hoc in brutis euenisse minus mirum est cum homines rationis participes fuerint eodem errore decepti. Excusabilior est. Maiori excusatione dignus. Quid enim uacua rationis animalia. Digniora sunt excusatione animalia ratione carentia: si sunt a simulachris siue picturis ueritatis errore decepta: cum hominem audiuerimus rationis participem libidinoso impulsu commotum marmoream statuam fuisse complexum. Sacrilegam cupi. Quia deam ipsam & non simulachrum uiolare concupiuit.

Quædam nulla arte effici posse. Ti.XII.

De Euphranore. Ca.DCCCLXX.

Aeterum natura quemadmodum sæpenumero æmulam uirium suarum artē esse patitur: ita aliquando irritā fesso labore dimittit. Qd summi artificis Euphranoris manus sensere. nam cum Athenis duodecim deos pingeret neptūni imaginem q̄ poterat excellentissimis maiestatis coloribus complexus est: perinde ac iouis aliquāto augustiorem repræsentaturus: Sed omni impetu cogitationis in superiori opere absumpto posteriores eius conatus assurgere quo tendebant nequiuerunt.

¶ Cæterum.i.sed: quēadmodum natura patitur sæpe numero artem esse æmulam.i.proxime ad æquiperationem imitatricē uiriū suarū: ita dimittit.s.arte aliquādo irritam.i.frustratā: labore fesso.i.fatigato. Quod idest quārem manus Euphranoris sūmi artificis.s.in pictura senserunt.i.expertæ sunt. Nam cum pingeret atheniis.xii.deos: ut opinor selectos ques Varro enumerat complexus est imaginē neptuni coloribus maiestatis q̄.i. q̄tum poterat excellentissimis: perinde.i.sic tamen aut eo animo ac sup.esset repræsentaturus iouis sup.imaginem augustiorem.i.maioris maiestatis aliquanto sed omni impetu.i.uirtute cogitationis absumpto.i. exhausto in opere superiore: hoc est in pictura neptuni: conatus eius posteriores.s. ad pingendum iouem augustiorem: nequiuerunt assurgere quo tendebant: hoc est ad augustius opus.

De Timante pictore. Ca.DCCCLXXI.

Quid ille alter nobilis pictor luctuosum immolatæ phigeniæ sacrificium referens: cum chalcantem tristem: mœstum ulyxem: clamantem aiacem: lamentantem menelaum circa aram statuisset: caput agamemnonis inuoluendo: nonne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Ita q̄ pictura eius aruspicis & amici & fratris & lachrymis madet: patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

¶ Quid: modus interrogandi continuationi inseruiens: ille alter pictor nobilis.s. Timantes: referens.i.ad uiuum coloribus exprimens. sacrificium Iphigeniæ filiæ Agamēnonis immolatæ dianæ iratæ ob ceruam in aulide cæsam: cum statuisset circa arā Chalcantē.s.uatem & uoluntatis deæ interpretem: tristem ob talem denuntiationem: Vlyssem mœstum.s. uultu. Aiacem: scilicet Thelamonium ut opinor sed putem legendum orestē: clamantem.s.præ uehementia doloris & Menelaum.s.patruum eius: lamentantem.s.præ maiore dolore. (Est enim auxesis: nam plus est mœstū esse q̄ tristem & plus exclamantē p̄mœstitia q̄ mœstum esse: & adhuc plus lamentantē q̄ clamantē: quia lamentatio superaddit quærulam uocem) statuisset dico superiores circa arā i dicta dispositōe: inuoluēdo.s.psona aut ueste lugubri: caput ut uulgo dicim⁹: caput Agamēnonis.s.patris ei⁹: nōne ōfessus ē acerbitatē sūmi mœroris q̄lis ē patern⁹ ac matern⁹ i cæde imetita liberorū: nō posse exprimi arte. q.d. haud dubie. Itaq̄.i.& ita: pictura eius madet lachrymis aruspicis.s.Chalcantis: & amici.scilic et Vlyssis: &

Quædā nulla arte effici posse. Ti.XII.

Aæterū natura plærūq̄ artem suī æmulam & imitatricem esse passa ē non nunq̄ uero hoc illi tanq̄ inuida denegauit: sed quod natura prohibuit casus sæpe concessit. Ci.li.i.de na.deo. nulla iquit ars imitari naturæ solertiā potest. Aemulā: & imitatricem: ut ars plærūq̄ natura possit imitari: ut supra in fictoribus atq̄ pictoribus ostēdimus. Fesso labore: cum cogitationis uires assumptæ fuerint: incep tū opus perficere nō ualeant. Quod summi artificis. Euphranor teste Quintiliano de institutione oratoria pictor fictorq̄ fuit ætate sua laudatissimus. dicit enim Euphranorē admirandū facit q̄ & cæteris optimis studiis inter præcipuos pingendi fingendiq̄ idem mirus artifex fuit patria isthmos: uir docilis & laboriosus & in oī genere excellens qui cū.xii.deos consessū iouis honestantes sex.s.a dextris & totidē a sinistris pingeret athenis neptūni imaginē tanta est arte cōplexus ut iouis deinde augustiorem ac uenerabiliorē cum uellet repræsentare nō posset q̄ artis uim omnem in superiori pictura consumpsisset & hoc modo ars suo labore irrita est a natura destituta. Euphranoris manus: pictoris sua ætate clarissimi: de quo Iuuenalis satyra.iii. hic aliqd præclarū euphranoris aut polycleti. Maiestatis coloribus: in pingendo neptūno colores adhibuit qui ad exprimēdam maiestatem essent idonei. Omni impetu: omnibus uiribus. Assurgere: extollere se & peruenire.

Quid ille alter: hic Timantes fuit pictor eximius parhasii æmulus quē superasse dicitur in aiace pingēdo: uerum inter cætera eius ingenii monumēta Iphigenia oratorū laudibus celebratur quā ante aras perituram esset cum mœstos pinxisset omnes & mœstitiæ omnem imaginem cōsumpsissent: patris ipsius uultū uelauit quē iā digne non poterat ostendere: de quo Quintilianus li.ii. institutionis oratoriæ. Quia nec oratione operienda sunt quædam quæ siue ostendi non debent: siue exprimi pro dignitate non possunt: ut fecit Timantes in ea tabula qua coloteum uicitq̄ cum in iphigeniæ immolatione pinxisset tristem calchantem tristiorem Vlyxem addidisset Menelao quē summum poterat ars efficere mœrorem consumptis affectibus: non reperiens quo digne modo patris uultum posset exprimere: uelauit ei caput & suo cuiq̄ animo dedit extimandum. Aeque: similiter Euphranor Immolatæ iphigeniæ: Nota est fabula: cum græci ad aulidem uenissent agamemnon dianæ ceruam ignarus occidit: unde irata dea flatus uentorum sustulit: quare cum nauigare non possent & pestilētiam sustinerent cōsulta oracula dixerūt agamemnonio sanguine placandā esse dianā: ergo cū ab ulyxe per nuptiarū Timātes

simulationem adducta iphigenia cum sic eo esset: ut imolaretur numinis miseratiõe sublata ẽ: & ceruã supposita & translata ad tauricam regionem regi thoanti tradita est: facerdosq3 facta dianae: cui cum humano sangui ne sacrificaret ex ueteri consuetudine numen placaret: agnouit fratrẽ: horestem: qui post occisam matrem & aegisthũ in ultionem patris factus exul regno pulsus raptaq3 sibi hermione cõiuge a pyrrho furiosus factus: accepto oraculo depenẽdi furoris causa: cum amico pylade colchos petierat: & cum his occiso thoante simulachrũ sustulit abscenditũ in fasce lignorum & cũ fratre Oreste aufugit. Referens: pictura sua repraesentans. Calcantem tristem. Qui uates sic poscere fata praedixit ut agamẽnonio sanguine dea placaretur: tristis erat cũ regiã stirpem uideret imolari. Moestũ ulyxem: qui p fallas Achillis nuptias imperatã a matre iphigeniam ad tã crudele sacrificiũ duxit. Clamantẽ aiacem: q hun ano sanguine numina placarentur. Lamentantem Menelaum: q suum uideret genus imolari. Inuoluendo caput: quia patris dolorem satis digne exprimere non posset: ueste eius caput obduxit: ut animis hominum patris dolorẽ existimandum relinqueret.

aiacis: & fratris. s. Menelaii: qui frater erat agamemnonis (uerum legendum putem supius ut dixi) Orestis: & hic Auspicis: (& amici: & fratris & patrui) reliquit existimandum. i. iudicandum fictum patris scilicet agamẽnonis affectu spectantis.

De quodam pictore. Ca. DCCCLXXII.

Atq; ut eiusdem studii adiiciam exẽplum. Praecipuę artis pictor equum ab exercitatione uenientem modo non uiuũ labore industriae suae comprahenderat. Cuius naribus spumam adiicere cupiens tantus artifex in tam paruula materia multum ac diu frustra tenebatur: indignatione deinde incensus spõgiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta se positã apprẽhendit & ueluti corrupturus opus suum tabulę illisit quam fortuna ad ipsas equi nares directam desiderium pictoris coegit explere. Itaq; qđ ars adumbrare nõ ualuit casus imitatus est.

Atq3. Sunt q putant hũc fuisse apellem. de quo supra satis dictũ ẽ. Sed teste Plinio li. xxxv. fuit Nealtes & in eaue pingendo ꝓtogenes: de quo sic ait ꝓtogenes floruit patria phicanus gentis rhodiis subiectae. Paulo infra ubi loqtur de eius pictura: est in ea canis mire factus ut quem pariter casus & ars finxerit nõ iudicabat se exprimere in eo spumã anhelantis: cũ i reliqua omni parte quod difficillimũ erat sibi ipse satisfecisset. displicebat autem ars ipsa nec minui poterat: ut uidebatur nimia ac longius a ueritate discedere: spumaq3 illa pingi nõ nasci ex ore anxio animi cruciatu: cũ in pictura uerũ esse non uerisimile uellet absterserat: saepius: mutaueratq3 peniculũ nullo modo sibi approbans: postremo iratus arti q interlineretur: spongiam impegit inuiso loco tabulae ex illaq3 reposuit ablatos colores qualiter cura optauerat: fecitq3 in pictura fortuna naturã. hoc exẽplo similis & nealtẽ successus in spuma eq similiter spõgia pacta secutus dicitur cũ pingeret popizonta retinẽte pane: ergo constat in pictura plus casum ualuisse q̃ artẽ eo q equi artificiose depicti cũ naribus spumas ars reddere non posset: casus attulerit. Modo nõ ferme uiuũ. Ac si diceret nihil illi deerat praeter spiritũ. Spumã adiicere. Quibus hanelantis & a cursu redeuntis eq signa referret. Tam paruula materia: Utpote spumas addere naribus quod uidebatur esse facillimum & in eo tamen ars est a natura decepta ut efficere non ualuerit q ipse sperauerat. Casus attulit. Hinc illud dictum probari potest casus ubiq3 ualet semper tibi pendat hiatus & caetera. Item plus & enim fati breuior ualet hora benigni q̃ si me ueneri cõmendat epistola martis.

Atq3 ut adiiciam exemplum eiusdem studii. s. pingendi: Pictor ꝓcipue artis. s. Nealtes: comprahenderat labore suae industriae equum uenientem ab exercitatione. i. fatigatione & cursu: modo non. i. ut Oliuerius interpraetatur ferme: aut hoc solo dempto q non omnino uiuum. Cuius naribus ipse cupiens adiicere spumam tantus artifex tenebatur multum ac diu frustra in tam paruula materia: deinde incensus indignatione q frustra laboraret: apprahendit spongeam imbutam omnibus coloribus: quia spõgia male appositos colores tergere solent: positam forte. i. a casu iuxta se: & ueluti corrupturus opus suum illisit. i. iniecit tabulae. i. in tabulam pictã forma equina: quam directam ad ipsas nares equi: coegit explere desiderium pictoris: quia speciem spumae de naso dependentis exhibuit. Itaq3 casus est imitatus id quod ars non ualuit adumbrare. i. adumbrando imitari.

Suae quemq; artis optimum & auctorem esse & disputatorem. Tit. XIII.

Suae autem artis unumquemq; & auctorem & disputatorem optimum esse nedubitemus paucis exemplis admoneamus.

Suae quẽq3 artis optimũ & auctorẽ esse & disputatorem. Ti. XIII.

Suae artis Capitulu3 breue quo suae quemq3 artis auctorem optimum esse paucis probat exemplis: optimũ autem professorem artis appellat qui sua uere inde: aliena uero callide studia metitur & aestimat qualis fuit scaeuola clarissimus uir & interpres qui q̃uis eius rei scientiam teneret aegregie tamen quotiens de iure praetorio consultores quibus optime consulere poterat semper ad furium & casellium qui se in eo iure assidue exercebant reiicere solitus

Suae &c. Autem. i. sed admõeamus paucis exẽplis ne dubitemus quẽq3 esse optimum & authorem & disputatorem. i. iudicem aut examinatorem suae artis.

De Quinto Scæuola.Ca.DCCCLXXIII.

QVintus Scæuola clariſſimus legum uates & certiſſimus quotieſcunqꝫ de iure prætorio cõſulebatur ad Furium & Caſelliũ:quia huic ſciẽtię dediti erant:conſultores reiiciebat:quo quidem facto moderationem ſuam magis commendabat q̃ auctoritatem minuebat:ab iis negocium aptius explicari poſſe confitendo qui quotidiano eius uſu callebant.Sapiẽtiſſimi igitur artis ſuæ profeſſores ſunt a quibus & propria ſtudia uerecundè & aliena tam callidè ęſtimantur.

¶Quintus Scæuola clariſſimus & certiſſimus:quia peritiſſimus:uates.i.interpres legum:ſicut uates interpretes ſunt uoluntatis diuinæ:quotieſcunqꝫ conſulebatur de iure prætorio:reiiciebat.i.remittebat:conſultores id eſt a ſe conſilium petentes:ad Furium & ad Caſelliuꝫ:ſcilicet iuriſprætorii peritos:quia ipſi dediti erant huic ſcientiæ.ſ.iuris prætorii.Quo quidẽ facto ipſe magis cõmendabat id eſt acceptam faciebat:moderationem ſuam qa ea parte iuris cui ſtuduerat præcipue contentus erat:q̃ minuebat authoritatem:confidendo negocium poſſe explicari aptius ab iis qui callebant id eſt quaſi callum induerant:quotidiano uſu eius:ſcilicet iuris prætorii. Igitur ii ſup.ſunt ſapientiſſimi profeſſores artis ſuæ:a quibus &.i.ſimul: propria ſtudia æſtimantur id eſt cenſentur uerecunde:& aliena ſcilicet ſtudia tam callide.

De Platone philoſopho.Ca.DCCCLXXIIII.

PLatonis quoqꝫ eruditiſſimum pectus hęc cogitatio attigit qui conductores aræ ſacræ de modo & forma eius ſecum ſermonem conferre conatos ad Euclidem geometrem ire iuſſit ſcientiæ eius cedens:immo profeſſioni.

¶Platonis &c.Hæc id eſt huiuſmodi cogitatio attigit quoqꝫ eruditiſſimũ pectus Platonis:qui iuſſit conductores aræ ſacræ id eſt qui conduxerant aram ſacram fabricandam Athenis:conatos conferre ſermones ſecum de modo & forma:eius.ſ.aræ ſacræ:ire ad Euclidem geometren:cedens ſcientiæ:immo profeſſioni eius ſcilicet Euclidis qui geometriam profitebatur: quam forte Plato non minus callebat:quia tamẽ aliam philoſophiæ partem magis profitebatur eos ad Euclidem miſit.

De Athenienſibus & Philõe.Ca.DCCCLXXV.

GLoriantur Athenæ armamentario ſuo nec ſine cauſa:eſt enim illud opus & impenſa & elegãtia uiſendum:cuius architectum Philonem ita facunde rationem inſtitutionis ſuæ in theatro reddidiſſe conſtat ut diſertiſſimus populus non minorem laudẽ eloquentiæ eius q̃ arti tribuerit.

¶Gloriantur &c.Athenæ:hoc eſt ciues Athenieñ.(accipit enim frequẽter locum pro habitatoribus eius)gloriantur.i.ſe iactant armamentario.i.

erat: non ut ſuam ipſe ſcientiam damnaret quaſi uanam uel exiguam: ſed ut modeſtiam in ſe maximam profiteretur qui alienam pluris q̃ ſuam faceret æſtimaretqꝫ ſcientiam.

QVintus Scæuola clariſſimus.De iure prætorio de quo agit̃ apud prætorem cuius profeſſores ſunt cauſidici.Caſellium de quo flaccus neſcit q̃tũ Caſellius aulus.Reiiciebat:Remittebat.Callebant:callide tenebãt & eius peritiſſimi erãt: nam callere ſi duplicat.l.calliduꝫ eſſe & aſtute aliquid tenere ſignificat ut dicenda filendaqꝫ calles ſimul profeſſores artis dicuntur: qui ſe ſcire aliquid profitẽtur & ab aliis quoqꝫ probantur.ſapientes uerò qui de ſuis uerecunde de alienis magnificeloquuntur.

PLatonis eruditiſſimum pectus Plato conſultus de conſtituenda in arce palladis ara qui modus quæ ue illi forma melior eſſe poſſet:q̃uis geometræ peritiſſimus eſſet tamen ne alterius profeſſionem ſibi uſurpare uelle uideretur ad Euclidẽ geometram ſuo tempore clarum conſultores reiecit.Conductores:Qui publice conſtituẽdam aram conduxerant.hoc eſt certo precio faciendam ſuſceperant:ad Euclidem geometram.Fuit Euclides teſte Laertio geometra inſignis megarenſis.uel ut alii dicunt gelonus.Immo profeſſioni.Vtitur correctiõe qa dixerat ſcientiæ cedens:nam eius artis ſcientia Plato non inferior erat Euclide:ſed nõ eã ſolam profitebatur:ergo ceſſit profeſſiõi qa Plato philoſophiam:Euclides uero geometriam profitebatur.

GLoriantur Athenæ. Poſtq̃ illorum exempla poſuimus qui ſuæ artis auctores optimi fuerũt:de his quoqꝫ dicamus qui fuere diſputatores.Cum philo architectus ſuo tempore clarus Athenis armamentariuꝫ magnifice fabricaſſet:die quadam proceſſit in theatruꝫ: interrogatus quid illud tam ſumptuoſeqꝫ ædificaſſet cum populo grauis tanta uideretur impenſa operis ſui tam eloquenter rationem in concione diſſeruit ut non minus eloquens q̃ peritus artifex ab omnibus fuerit iudicatus.Gloriant̃ Athenæ:propter operis magnitudinem atqꝫ præſtantiam.Armamentarium:Locus ubi armamenta hoc eſt nauium inſtrumenta reponuntur.Nec ſine cauſa Ac ſi diceret non immerito:ſed iure.Viſendum:dignum quod ab omnibus uideretur & ſine dubio tempore Valerii extabat opus illud & uideri poſſet nunc ne minimum quidem eius ueſtigium apparet.

Mirifice: Hic fuit appelles qui de operibus suis uulgi quoq3 iudicium diu quaeteret teste Pli.li.xxxv. perfecta opera sua proponebat in pergula transeuntibus: atq3 post ipsam tabulam latens uitia q̄ notarentur auscultabat: uulgum diligentiorē iudicem q̄ se praeferens: feruntq3 a sutore reprehensum q uerepidis una intus pauciores fecisset ansas: eodem postero die superbe emendationem pristinae admonitionis cauillante circa crus indignatum prospexisse denunciantem ne supra crepidam sutor iudicaret q io.i idipsum in prouerbium uenit. A sutore: sutor est quem graeci a lucro cerdonem: nos uero calceolarium dicere possumus: qui i imagine crepidas ansulasq3 culpauit quod apelles ae quo animo tulit partemq3 illa: p picturae reformauit: cum uero de crure disputare uellet: iratus apelles tace inqt o sutor. neq3 enim id tuae artis est: paucis uerbis hominis impudentiam ostendit qui quod alterius proprium esset de eo disputare non erubesceret. nam teste Cice.li.i.tuscu. quaesti. graecorum prouerbium fuit quam quisq3 nouerit artem in ea se exerceat ac disputet De crepida. Est calciamenti genus quod alii graecum: alii latinum esse uolunt ut diximus supra li.iii.ca. de nouo cultu corporis sed graecum magis dicendum est & nominatiuu3 ab actiuo graeco deductum. Ansulas: din: inutiuum ab ansa. sunt autem ansulae quibus calciamenta & uesti nenta nectuntur: sunt enim qui ansulis magis q̄ fibulis delectentur.

De senectute. Ti.XIIII.

Senectus quoq3. De senectute dicturus obiectioni cuidam tacite occurrit: haec eadem ferme exempla ī capitulo de industria fuisse notata: quis inqt aliquot clarissimos uiros ad extremam usq3 senectutem cum summo studio & industria peruenisse diximus: hic tamen separatim de ipsa senectute suo titulo memoriae prodē dum est: ut quorum aetati dii fuere propicii nostra ope & laude non defraudarentur: hic illa utilitas oritur q multi his exēplis ad spē diuturnioris uitae excitabuntur & erunt haec exempla quaedam quasi adminicula longioris aeui quibus senes respectu antiquae foelicitatis ad uiuendum spe fient indies alacriores nos quoq3 fiduciam capiemus nostri saeculi tranquillitatem fore diuturnam principis uitam & incolumitatem hac una spe prorogando. Prouecta: producta. Aliquot: ut in Catone. Socrate. Cleāte: multisq3 aliis quos supra memorauimus. Ne cui deorum. Non debemus illis nostro labore deesse quo minus eos litterarum monumentis ornemus; quorum aetati dii maxime fuere indulgentes: ut eos diutissime uiuere uoluerint. Spe diuturnioris uitae. Si exempla ī quit senectu

repositorio & forte etiam officina armorum praecipue naualium: suo idest quod prae caeteris nationibus magnis sumptibus extruxerant: nec sine causa: sup. gloriantur: enim. i. quia: illud opus est uisendum. i. dignum quod uisai & i. simul: ipēsa. i. pp ipēsā: & elegātia. i. pp exqsitū ornatū eius. Cuius s. armamētarii cōstat architectū. i. principē aedificatiū philē. s. nomine reddidisse in theatro i. loco patenti unde ab omnibus spectari uedum audiri posset: rationem institutionis suae. i. in armamentario illo extruendo: ita facunde ut populus disertissimus: quia non erat cultior lingua q̄ attica: attribuerit eloquentiae eius non minorem laudem q̄ arti eius.

De quodam artifice uidelicet Apelle. Ca. DCCCLXXVI.

Mirifice & ille artifex qui in opere suo moneri se a sutore suo de crepida & ansulis passus: de crure etiam disputare incipientem supra plantam ascendere uetuit.

Mirifice sup. censuit ac dixit &. i. etiam: ille artifex sup. notissimus: uidelicet apelles qui passus. s. aequo aīo se moneri a sutore. i. calcifice aut crepidario suo: de crepida. i. calciamento in pede imaginis a se depictae: & ansulis. i. extremitatibus quibus crepidae aut capiuntur sicut pocula: aut ligātur: uetuit incipientem etiam disputare de crure. s. picto in cuius pede crepidam damnauerat: ascendere supra plantam. i. ad res quarum cognitionem non haberet: unde exiit adagium: ne ultra crepidam sutor. sup. inquirat aut iudicet: hoc est nemo ultra q̄ didicit.

Senectus ipsa morbus est.

De Senectute. Ti.XIIII.

Senectus quoq3 ad ultimum sui finem prouecta in hoc eodem opere inter exempla industrię in aliquot claris conspecta est: separatim tamen & proprium titulum habeat: ne cui deorū immortalium pręcipua indulgentia affuit ei nostra ornata mētio defuisse existimetur: & simul spe diuturnioris uitae quasi adminicula quaedam dentur quibus insistens alacriorem se respectu uetustae foelicitatis facere possit: trāquillitatemq; saeculi nostri qua nulla unq̄ beatior fuit: subinde fiducia confirmet salutaris principis incolumitatem ad longissimos humanę cōditionis terminos prorogando.

Senectus quoq3 prouecta ad ultimum finem sui. i. usq3 ad extremū sa ti aut cursus naturalis: conspecta est in hoc eodem opere inter exempla industriae. i. cum de studio & industria ad extremum usq3 uitae seruatis loquerentur: in aliquot claris uiris: ut in Catone. Socrate. Cleanthe & quibusdā aliis: tamen. i. nihilominus habeat &. i. etiam proprium titulum (Non inepte ergo in titulos diuisimus libros & titulos in capita sua exempla) ne nostra mentio ornata ab effectu. i. ornatiua: existimetur defuisse ei. s. senectuti: cui praecipue indulgentia. i. concessio deorum immortalium: affuit. i. pñs & auxiliatrix fuit. Et simul spe. i. per spem diuturnioris uitae: quasi adminicula. i. fomenta & media dentur. s. senectuti: hoc est senum multitudini: quibus. s. adminiculis insistens. i. innitens possit facere se alacriorem respectu felicitatis uetustae. i. quae contingat uetertimis quibusq3. q3. pro &: ut sup.

fiducia.i.bona confidentia:confirmet.i.corroboret subinde.i.interdum: trā quillitatem saeculi nostri.i.praesentis:qua.s.tranquillitate nulla.i.alia tranquillitas fuit unquā beatior:confirmet inquam prorogando.i.extendēdo incolumitatem principis salutaris.s.Tyberii:ad longissimos terminos humanae conditionis.i.uitae homini a fatis datae.

tis narrauerimus spē dabimus his qui se diutius uicturos esse diffidunt:nam qꝫ in aliis uidemus idez nos sperare possumus:ergo exēpla nostra aetatis quaedam adminicula hoc est sustentacula senectutis. Tranquillitatem hoc ad assentationem dictum est a qua discedere non potest:dicit enī3 praeterq̄ qꝫ spes nos ad aetatem alacriores esse facit eorum exemplo qui foeliciter uixerunt illud & accedet qꝫ tranquillitatem aetatis nostrae hac una spe confirmabimus si imperatorem nostrum diutius uicturum sperabimus uel potius confidemus. Ille nāq3 uno tenore aequitatem seruabit. Prorogando:producendo scilicet spe.

De Mar. Vale. Coruino. Ca. DCCCLXXVII.

Arcus Valerius Coruinus centesimum annū compleuit:cuius inter primum & sextum consulatum quadraginta sex anni intercesserunt: sufficitq3 integris uiribus corporis non solum speciosissimis reip. ministeriis:sed etiam exactissimę agrorū suorum culturę & ciuis & patrisfamiliae optabile exemplum.

Marcus Valerius Coruinus compleuit centesimum annū uitae sup.suae: inter cuius primum & sextum consulatum quadragintasex anni intercessērunt: & ipse suffecit.i.satis fuit aut satis fecit non solum speciosissimis ministeriis reip.sed etiam exactissimae culturae agrorum suorum:uiribus corporis integris:existens sup.optabile & ita omnibus imitabile exemplum &.i.simul.ciuis.s.boni & patris familiae.

Arcus Valerius Coruinus. Cicero i Catone maiore qui dicitur a nōnullis de senectute. M.quidem Valeriū Coruinum inquit accepimus ad centesimum annum uitam suam produxisse cum eēt exacta iam aetate in agris eosq3 excoleret:cui9 inter primum & sextum consulatum sex & q̄dragința anni interfuerunt. Pli.li.vii. Marcus Valerius Coruinus inquit centum impleuit annos cuius inter primum & sextum consulatum.xlvi.anni fuere. Idez sella curuli semel ac uicies sedit quoties nemo alius:adaequauit eius uitae spacium Metellus pontifex: Ita q̄tum spacium aetatis maiores nostri esse uolunt ad senectutis initium tantus illi cursus honorum fuit. M. Valerius coruinus. Hic Coruinus dictus est teste Liuio decade ab urbe condita qꝫ galluz a quo prouocatus fuerat ad singulare certamen insidente galea Coruo & unguibus rostroq3 infestante hostez interemit. Quadragintaseptem:Pli. & Cice. dicunt sex & quadraginta interuenisse.hoc autem dicit Val.ut robustam eius senectutem ostendat. Suffecit:durauit:ualuit integris uiribus ad rerum tam publicarum q̄ priuatarum administrationem & ad exactissimam agrorum culturam quod laudabile fuit cum in senibus uires minuantur fiantq3 indies languidiores.

De Metello. Cap. DCCCLXXVIII.

Vius uitę spatium ęquauit Metellus:quartoq3 anno post consularia imperia senex admodū pontifex maximus creatus.tutelam cerimoniarum per duos & uiginti annos.neq3 ore in uotis nuncupandis hęsitante:neq3 in sacrificiis faciendis tremula manu gessit.

Cuius.s.Marci Valerii:spacium uitae.s.centum annorum:Metell9.s.pius aequauit.i.ad aequalem numerum uiuendo perduxit: & creatus pontifex maximus quarto anno post imperia consularia.i.postq̄ imperator fuerat.ens sup.senex admodum.i.ualde:gessit tutelam.i.protectionem: cerimoniarum.i.mysteriorum rerum diuinarum per duos & uiginti annos: neq3 ore haesitante idest uacillante aut titubante in uotis nuncapandis idest pronunciandis nominatim: neq3 manu tremula idest tremente in sacrificiis faciendis.

Vius uitae spatium. Hic est Metell9 ille qui pius cognominatus:eius Metelli pater:quia debellata īsula Creta creticī nomen ē assecutus de quo Cicero i eodē Catone. Ego inqt. L. Metellū memini puer q cū quadriēnio post alterū cōsulatū pōtifex maximus eēt factus.xxii. ānos ei sacerdotio ꝓfuit:ita bonis uiribus eē extremo tēpore aetatis ut adolescentiā nō requireret: hic ergo in aetate iā ꝓuectiori pōtifex factus in eo magistratu ꝑ duos & xx. ānos ita se gessit:ut nō senex:sed iuuenis eē uideretur:neq3 eī ligua i ꝓnūtiādo:nō manus i administrādo illi defuerunt:ut lingua balbuciaretur: aut manus tremeret:qđ senectutis uitiū eē solet. Spatiū.s.centū ānorū. Ore haesitāte. Solent saepissime senes ꝑpeditiori ligua nō plēa uerba ꝓferre. Votis nūcupandis:Quia ut supra diximus:duplex est uotū scđm quosdam:cōceptum & nūcupatiuū. Ore haesitante. Lingua tardante aut praepediente. Tremula manu:Quia in senibus esse soleat tremor quidā membrorum & praesertim manuum ac pedū exhaustis iam turbis:hic uero constanti manu dum sacra tractaret semper fuit siue cultrum a capite uictimae ad caudam duceret:siue mola uictimam cultrumq3 aspergeret seu uictimae iugulum aperiret.

De Quito Fabio Maxio. ca. DCCCLXXIX.

Vintus autem Fabius Maximus duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium susti

Vintus autem Fabius. Ad cētesimū annum peruenisse Fabium hoc uno probat argumento ualerius:qꝫ duobus & sexaginta annis augur fuerit. Plyn. uero dicit tribus & lx. libro. vii. naturalis hi

nuit: robusta iam ætate id adeptus: quę utraq; tempora si in unum conferantur: facile sæculi modum expleuerint.

sto. quem honorem non nisi ætate prouectiori cõe qui potuerit: cum eiusmodi dignitas adolescentibus nunq̃ nec iuuenibus dari consueuerit: ergo si tempus quo creatus est augur: & quo auguratum gessit in unum collegerimus: sæculi spatium inueniemus. qd idez sentire uidetur Liuius decade secundi punici belli lib. ultimo qui dicit. Quitus Fabius maximus moritur exactæ ætatis: si quidem uerum est: Augurem duos & lx. annos fuisse q dam auctores tradunt: uir certe fuit dignus tanto cognomine: uel si nouum ab eo inciperet: superauit paternos honores: auitos æquauit: pluribus uictoriis & maioribus prælus auus insignis Rullus: sed omnia æquare unus hostis Hannibal potest: cautior tamen q̃ promptior hic habitus ē. Robusta iam ætate: utpote in uirilitate. Sæculi: Hoc est centum annorum: sic enim uoluere maiores sæculum esse spatium centum annorum: quod hinc facile compræhendi potest.

❡Quintus autem Fabius maximus sustinuit. i. potenter gessit sacerdotiũ auguratus duobus & sexaginta annis: adeptus id. s. sacerdotium auguratus. i. pertinens ad augures: ætate iam robusta: & ita uerosimiliter ad trigesimumoctauum annum peruenerat: unde addit. Quæ utraq3. i. ambo tempora. s. sexaginta duorum annorum & robustæ ætatis quæ est. xxxvi. aut xxxviii. annorum: si conferantur in unum. i. si simul computentur: expleuerint facile modum. i. mensuram sæculi. i. centum annorum.

De Marco Perpenna. Ca. DCCCLXXX.

Iam de Marco Perpenna quid loquar qui omnibus quos in senatu rogauerat superstes fuit: septemq; tãtummodo quos censor collega Lucii Philippi legerat e patribus conscriptis reliquos uidit: toto ordine amplissimo diuturnior.

❡Iam quid loquar de Marco Perpenna qui fuit superstes. i. superuiuens omnibus quos rogauerat. s. sententiam in senatu: (Alii tamen legunt uocauerat: quod si est legendum: legatur in senatum: ut sit quos uocauerat qui esset consul in senatum. i. ut conuenirent in curiam) Et uidit tantummodo idest duntaxat septem reliquos idest relictos in uita: e patribus conscriptis quos ipse censor & collega Lucii Philippi legerat idest elegerat in senatores: existens diuturnior scilicet in uita: toto ordine amplissimo idest senatorio.

Iam de. M. Perpẽna. Hic arguit diu uixisse. M. Perpennam: q omnibus senatoribus quos ipse cousul die inti consulatus uocauit in curiam: superstes uixerit omnibus insuper illis quos censor legerat in senatu exceptis septem Ply. li. vi. naturalis histo. Marcus perpenna & nuper Lucius Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiam rogauerant superstites fuere: Perpenna septem reliquit ex his quos censor legerat: uixit ãnos nonagitaocto: fuit ergo ordine senatorio: qui suo tempore fuit diuturnior: & hinc colligere possumus senẽ admodum fuisse: quo tempore fuit a Pompeio superatus & cæsus: q̃q̃ Strabo dicat in asia morbo consumptum fuisse: ut diximus in capitulo de humili loco natis. Superstes fuit: Vixit post omnes illos sẽatores quos ipse consul sæpius uocauerat in curiam Censor: In censura cum. L. Philippo elegerat senatum: & tamen longitudine uitæ superauit omnes quos elegerat præter septẽ: quos moriens in uita reliquit.

De Appio Claudio. Ca. DCCCLXXXI.

Appii uero æuum clade metiretur (quia infinitũ numerum annorũ orbatus lũinibus exegit) nisi quattuor filios: quinq; filias: plurimas clientelas: rem deniq; publicam hoc casu grauatus fortissime rexisset. Quinetiam fessus iam uiuendo lectica se in curiam deferri iussit: ut cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet: hunc cæcum aliquis nominet. a quo patria quod honestum erat per se parum cernens coacta ē prouidere?

❡Appii &c. Vero pro sed: ego metirer. i. mensurarem: æuum. i. spatium uitæ Appii. s. Claudii Cæci: clade. i. calamitate eius (quia exegit infinitũ numerum annorum orbatus luminibus) nisi grauatus hoc casu. i. amissione uisus: rexisset fortissime quattuor filios: quinq3 filias: plurimas clientelas i. plurimos qui suæ fidei & patrocinio se commiserant: & deiq3. i. ut semel dicam nisi remp. rexisset fortissime. Quinetiam ipse fessus iam uiuendo iussit se deferri in curiam lectica in qua ægrotantes & ingredi nequeuntes deferri solent: ne prohiberet pacem deformem. i. turpem reipu. romanæ: fieri cum Pyrrho rege Epirotarum. Nominet sup. merito aliquis hunc. i. talem uirum tam multa animo uidentem: cæcum a quo patria cernens. i. prospi-

Appii uero æuum. Tullius in Catõe. Ad Appii Claudii senectutem accedebat q cæcus esset: tamen is quuz senatus sententia inclinaret ad pacem cum Pyrrho: fœdusq3 faciendum: non dubitauit dicere illa quæ uersibus consecutus ẽ Ennius. Quo uobis mentes rectæ quæ stare solebãt Ante hac demẽti sese flexere ruina. cæteraq3 grauissime inquit notum uobis est carmẽ: & tamen ipsius Appii constat oratio. Atq3 ille egit hæc decimoseptimo anno post alterum consulatum: quum inter duos consulatus anni decem interfuissent: censorq3 ante consulatum superiorem fuisset: ex quo intelligit Pyrrhi bello grandem sane fuisse: sic a patribus accepimus. Item paulo infra quattuor robustos filios: quinq3 filias: tantam domum: tantas clientelas Appius regebat: & cæcus & senex. Intentum enim animum tanq̃ arcum habebat: nec languescẽs succumbebat senectuti. tenebat enim non modo auctoritatez: sed etiam imperium in suos: metuebant serui: uerebantur liberi: charum omnes habebant: ui

ciens parum.Non satis per sci.lumina reliquorum ciuium sup.id qđ erat honestum coacta est prouidere scilicet per consilium illius.q.d.minime di cendus est fuisse caecus.

gebat in illa domo & mós patrius : & discipl ina:ex his igitur Ciceronis uerbis Appium diu uixisse facile comprachendimus. Cuius caecitatis causam diximus primo libro capi tulo de neglecta religione:q̄ Herculis sacra ad humile seruorum ministerium transtulisset.De Pyrrhi bello quoq; saepi9. dictum est:quare non est historia toties repetenda:satis constat senatus uoluntatem ad pacem cum Pyrrho facienda con ditionibus illi quidem gratis:senatui uero omnino non honestis fuisse:inclinatam anteq̄ hic solus lectica in curiam dela tus:quia ire pedibus tum caecitate:tum senio confectus non posset:oratione sua reuocauit:fecitq; ut Pyrrhus non con/ditionibus sed armis pelleretur ex Italia cum summa populi Romani gloria.Appii aeuum clade metirer.Non auderem ĩ quit dicere Appium dum fuit in caecitate uixisse:quippe qui non in luce sed in tenebris uitam quasi in ipsa morte duxisse uideatur nisi me hortaretur eius summa prudentia:qua filiorum turbam:plurimas clientelas:rempublicam atq; priuatã fortissime rexisset:quaq; senatum a turpi pace cum Pyrrho facienda dissuasisset:quae quidem res non hominem caecum sed perspicacissimum fuisse declarat.Clade:Caecitate oculorum.Metirer:Terminarem eius uitam usq; ad caecitatem:re liquum autem tempus quo captus luminibus uixit:non uitam:sed mortem potius nominarem.Fessus uiuendo:senio con fectus.Deformem pacem:Quae Pyrrho magis q̄ senatui honesta esse uidebatur.Hunc caecum:Nemo inquit hominem tanta prudentia praeditum:qui uideret quae senatus non praeuiderat:iure caecum appellauerit.

De.Liuia.Rutilii.de Terentia Ciceronis & Clodia filia Auli. Ca.DCCCLXXXII.

Mulieribus etiam uitae spacium non minus lõ gum in compluribus apparuit:quarũ aliquas strictim retulisse me satis erit.nã & Liuia Ru tilii septimum & nonagesimum:& Terentia Ciceronis tertium & centesimum:& Clodia Auli filia quindecim filiis ante enixis quintum decimum & centesimum exple uit annum.

¶Mulieribus.Spatium uitae apparuit etiam in compluribus mulieribus non minus longum:q̄ in uiris.Quarum sat erit me retulisse strictiz aliquas Nam & Liuia Rutilii sup.coniunx aut filia:expleuit septimum & nonage simum annum.s.aetatis suae:& Terentia Ciceronis.s.uxor:sed ab eo repu diata:explaeuit annum tertium & centesimum (ubi post centum praeter morem minorem numerum praeponit)& Clodia filia Auli:quindecim fi/liis enixis.i.partis aut amissis per mortem:ante.s.q̄ moreretur:expleuit an num quintumdecimum & centesimum:ubi similiter minor numerus prae/ponitur:quod usitatius dicas:centesimum & decimumquintum:aut deci/mumquintum supra centesimum.

De Hierone Syculo & Masinissa rege Numidiae.Ca.DCCCLXXXIII.

Vngam his duos reges quorum diuturnitas reipub.nostrae fuit utilissima Siciliae rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit.Ma sinissa rex Numidiae hunc modum excessit:regni spatiũ sexaginta emensus annis & ante omnes homines robore senectae admirabilis.Constat eum(quemadmodum Ci cero refert libro quem de senectute scripsit)nullo unq̄ imbri:nullo frigore:ut caput suum ueste tegeret:adduci potuisse.Eundem ferunt aliquot horis in eodem uesti/gio perstare solitum:non ante moto pede:q̄ consimili la

Mulieribus.Quaedam etiam longae uae mulieres fuisse leguntur: qualis Liuia Rutilii.Terentia Ciceronis : Clodia Auli filia.quarum Liuia septimu3 & nonagesimum impleuit annum.Terentia ter tium & centesimum:Clodia quae has longe superauit quintumdecimum & centesimum. De quibus Ply.li.vii.mentionem facit.Dicit enim ex faeminis.Liuia Rutilia nonaginta/septem annos excessit.Statilia Claudio pri cipe ex nobili domo nonagintanouem.Te/rentia Cicerõis.ciii.Clodia Ofellii.cxv.haec quidem enixa quindecies alias quoq; com/memorat longissimae aetatis foeminas quas hic referre non est opus:quoniam a Valerio non ponuntur.Strictim:Breuiter & summa tim Terentia Ciceronis uxor post exilium & reuocationem in patriam per diuortiũ nu psit Crispo Sallustio Ciceronis inimico dein de Hortensio.Quindecim filiis enixis Passi ue positum est enixis:in lucem productis alii habent amissis:quod sine dubio melius est: ut significet illam quindecim filiis extinctis fuisse superstitem.

Vngam his duos reges.De exter/nis dicturus digniora exempla pre ponit duorum.s.regum Hieronis & Masinissae Hiero rex Syracusarum fuit: cuius infantia suae futurae maiestatis dicitur fuisse prenuntia:quippe qui genitus a patre nobili:sed ex ancilla natus ne dehonestaret paternum genus expositus fuit.Sed paruulũ & humanae opis indigentem apes congesto circa iacentem melle:multis diebus aluere: ob quam rem responso aruspicum admoni tus pater qui regnum infanti portendi cane/bant:paruulum recollegit:omniq; studio ad spem maiestatis que promittebatur instituto eidem adolescenti prima belli ineunti aqui/la in clypeo:& noctua in hasta consedit:qđ ostentum & in consilio cautum & manu prõ ptum regemq; futurum significabat:deniq; aduersus prouocatores saepe pugnauit:sem perq; uictoriam reportauit:A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est:pulchri tudo ei corporis insignis:uires quoq; in ho mine admirabiles fuere:in alloquio blãdus: Hiero.

Valerius maxim.us

bore iuuenes fatigasset:ac si quid agi a sedente oporte ret:toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. ille uero etiam exercitus equo insidens:noctē diei plæruq; iungēdo duxit:nihilq; om nino ex his operibus que adolescens sustinere assueue rat:quominus in senectute ageret omisit. Veneris quoq; usu ita semper uiguit.ut post sextum & octogesimū an num filium generaret:cui Methymato nomen fuit:ter ram quoq; quam uastam & desertam:acceperat:perpe tuo culturę studio fructiferam reliquit.

¶Iungam his.s.iam dictis:duos reges.s.Hieronem & Masinissam:quo rū diuturnitas.s.uitæ:hoc est longæuitas fuit utilissima reipu.nostræ:hoc est Romanæ:quia ambo fautores illi uixerunt.Hiero rector.i.gubernator Siciliæ peruenit ad annum nonagesimum.s.ætatis suæ.Masinissa rex Nu midiæ excessit hunc modum.i.hanc mensuram ætatis : emensus spatium regni.i.quo regnauit.lx.annis.&.i.etiam admirabilis robore senectæ.i. se nilis ætatis:ante omnes homines.s.reliquos.Constat eum(quemadmodū cicero refert sup.in libro quē scripsit de senectute)nullo imbri & nullo fri gore potuisse adduci.i.cogi:aut psuaderi:unq̄ ut tegeret caput suū ueste: ut capitio aut galero aut tyara:aut pileo &c.Ferunt.s.rerum ueterum scri ptores aut recitatores:eundem.s.masinissam:solitum perstare.i.stantē ma sisse:in eodem uestigio:non motis pedibus:aliquot horis:pede.s. suo non moto anteq̄ fatigasset iuuenes consimili labore.s.perstandi in eodem uesti gio.ac ferunt si oporteret quid agi a sedente:durasse.i.permansisse in solio i.sede regali:sæpe numero tota die:corpore nullam.i.non ullam:non con uerso in ullam partem.Vero.i.sed insuper:ille.s.masinissa:insidēs equo du xit etiam exercitus iungendo plærunq; diei.s.toti:noctem:hoc est equitan do totum diem & partem noctis anteq̄ descenderet:& nihil omnino omi sit quo minus ageret in senectute ex his operibus q̄ ipse adolescens assue uerat sustinere.i.tolerare.Viguit quoq;.i.etiam usu ueneris semper ita: ut generaret filium post sextum & octogesimum annum:cui.s. filio : nomen fuit Methymato(Quidam tamen scripserunt Mechino)& reliquit quo q;.i.etiam perpetuo studio culturæ:terram fructiferam quam acceperat s.in principio regni uastam.i.nullo fructu aut domicilio ornatam: & deser tam.s.ab habitatoribus.

in negocio iustus:in imperio moderatus erat prorsus ut nihil ei deesse uideretur præter re gnum.Itaq; a Syracusanis primo imperator deinde rex creatus est:socius fuit populi Ro mani:qui primo punico bello inita societate & amicitia:per quinquaginta annos usq; ad ultimum suæ uitæ diem in fide & officio per mansit:de cuius liberalitate qua in populum Ro.secundo punico bello usus fuerit dixi mus in capitulo de liberalitate. Vixit autem teste Liuio nonaginta annos:qui.li.iii. deca dis secundi punici belli dicit.Non facile erat nonagesimum iam agenti annum circūsesso dies noctesq; muliebribus blanditus libera re animum & conuertere ad publicam prima tamq; curam.Masinissa ut dictum est lib.v. cap.de ingratitudine:ætatem suam ad cente simum extendit anni:robore tanto in ea æta te ut adolescentiæ uires licet diminutas non desiderare uideretur.De quo Cic.in Catone maiore.Audire te arbitror Scipio hospes tu9 habitus Masinissa quæ faciat hodie nona ginta natus annos quum ingressus iter pedi bus sit in equum non ascendere uelle:cū au tem sit in equo ex equo non descendere : nul lo imbre:nullo frigore adduci ut capite oper to sit:summamq; in eo esse siccitatem corpo ris.Itaq; omnia probantur exequi regis offi cia & munera.Diuturnitas:longa uita quo rum.Hunc modum excessit. Superauit hunc uitæ terminum:quippe qui centum impleuit annos.Regni spatium:Regnauit annis sexa ginta.Robore senectæ.quia fuit quouis se ne robustior.Equidem ferunt: Certare cum iuuenibus.solebat de patientia:quisnam diu tius in eodem uestigio persistere posset: qua in re cunctos fatigando uincebat : quod idē legitur de Socrate:ut in cap.de patientia teti gimus.Perstare:Perseueranter stare.Ac si qd agi Siue stare:siue sedere opus erat:id mira biliter faciebat Masinissa:nam si ius illi dicē

Solium. dum erat populo suo:tota die in solio nullam in partem auerso pectore perdurabat.In solio:in regia sede.est autem Soliū ut uult Seruius proprie armarium uno ligno factum in quo reges sedebant propter tutelam corporis sui:dictū quasi so lidum:alii uero uolunt solium dictum esse per antiphrasin:quasi sellium:a sedendo.Ille etiam exercitus:Non paruum in se ne roboris indicium:q̄ a mane usq; ad uesperas equo insidens castra circuiret:stationes reuiseret:& reliqua imperatoria munera obiret:nihil deniq; ex his laboribus uel operibus quæ in adolescentia sustinuerat:in senectute omitteret.¶Ve neris quoq; usu.Hoc quoq; non paruum testimonium eius fortitudinis senilium q; uirium:q̄ extrema senectute:uel po tius ætate decrepita generare potuerit:natus enim septimum & octogesimum annum filium Mechinum generauit:si mu lieri fides est habenda.

De Gorgia Leontino philosopho.
Ca.DCCCLXXXIIII.

GOrgias Leontinus Isocratis & complurium magni ingenii uirorum præceptor sua senten tia felicissimus. Nam quum centesimum & se ptimum ageret annum:interrogatus quapropter tandiu uellet in uita remanere:quia nihil inquit habeo quod senectutem meam accusem.Quid isto tractu ętatis aut longius aut beatius?Iam alterum sęculum ingressus:ac q̄ in hoc querelam ullam inuenit:neq; in illo reliquit.

GOrgias Leontinus.Longissimæ & felicissimæ ætatis Gorgias Leonti nus in senectute sua nulla imbecilli tatis incommoda sensit:sed ad extremū usq; sui fati diem robustus permansit: de quo Ci cero libro de senectute.Qualem inquit Iso crates qui eum librum qui Panathenaicos in scribitur:quarto & nonagesimo anno scripsis se dicitur:uixitq; q̄nquennium postea:cuius magister Leontinus gorgias centum & septē compleuit annos.neq; unq̄ i suo studio atq; opere cessauit qui cum ex eo quereretur cur tamdiu uellet esse in uita:nihil habeo iquit q̄ accusem senectutem:præclarum respon sum & docto homine dignum. Quintilian9

¶ Gorgias leontinus praeceptor Isocratis & complurium.s. aliorum magni ingenii:felicissimus sua sententia.i.ut ipsemet de se iudicauit.Nam cū aggeret annum centesimum & septimum(hic ex more minorem praeposuit numerum)interrogatus quapropter uellet remanere tam diu in uita:inquit quia nihil habeo.i.quod propter quod accusem.i.damnem senectutē meam.Quid sup.fuit aut longius aut beatius isto tractu.i. ductu uitae.s. centum & septem annorum:q.d.fere nihil quia Ipse iam ingressus alterū saeculum.i.centenarium annorum.non inuenit ullam querelam in hoc.s. secundo saeculo neqʒ reliquit in illo:quia neqʒ iustam habuit querendi causam:neqʒ iniuste queri uoluit.

De Xenophilo calcidensi pythagorico. Capitulum .DCCCLXXXV.

Biennio minor xenophilus calcidēsis pythagoricus:sed felicitate non inferior.Siquidem ut ait aristoxenus musicus omnis humani incommodi expers in summo perfectissimae splendore doctrinae extinctus est.

¶ Biennio &c.Xenophilus Calcidensis pythagoricus.i.sectator pythagorae minor.i.iunior sup.fuit q̄ Gorgias biennio.i.spacio duorum annorūʒ sed non sup.fuit inferior.i.minor:felicitate.Siquidem ut aristoxenus musicus ait:ipse expers.i.imunis omnis incommodi humani.i.hominibus accidere soliti extinctus est in summo splendore perfectissimae doctrinae.

De Argantonio Gaditano Cap.DCCCLXXXVI.

Rgantonius autem gaditanus tandiu regnauit q̄diu etiam ad satietatem uixisse abūde foret:Octoginta.n.annis patriam suam rexit cū ad imperium.xl.annos natus accessisset:cuius rei certi sunt auditores.Quietiam Asinius pollio nō minia pars romani stili in tertio historiarum suarum libro centum illum &.xxx.annos expleuisse commemorat:& ipse numerosae uiuacitatis haud paruum exemplum.

¶ Argantonius autem Gaditanus & ita in ultimis hispaniae natus regnauit tam diu q̄diu foret abunde uixisse etiam ad satietatem.Rexit enim patriam suam octoginta annis cum accessisset ad imperium natus annos.xl.& ita.cxx.annos uixit.Cuius rei sunt certi authores ut Cice. & Plinius & quos illi secuti sunt.Quinetiam Asinius Pollio non minima pars.i.non contēptibilis sed egregius exercitor stili Romani.s.scribendo Romane:commemorat in tertio libro suarum historiarum:illum.s.Argantonium expleuisse annos centum & triginta &.i.etiam ipse.s.Pollio haud paruum imo magnum exemplum uiuacitatis numerosae:quia ipse etiam diu uixit.

De Aethiopibus & Indis Cap.DCCCLXXXVII.

Vius regis consummationem annorū minus admirabilem faciūt. Aethiopes quos herodotus scribit centesimum & trigesimum annum transgredi:& Indie quibus Ctesias idem tradit.

uiero.li.iii.de institutione oratoria:Artium inquit scriptores antiquissimi,corax & Tisias siculi quos insecutus uir eiusdem insulae gorgias leontinus empedoclis ut traditur discipulus is beneficio longissimae uitae : nam cētum & nouem uixit annos cum multis simul floruit ideo & illorum de quibus supra dixi fuit aemulus & ultra socratem usqʒ durauit. Et paulo infra ostendit illuʒ Isocratis & aliorum plurimorum philoso.& oratoruʒ fuisse praeceptorem:hic primus fuit qui ꝓfiteri ausus fuerit de quacūqʒ re proposita ex tempore disputaturum.Centesimum & septimum. Quintilianus dicit centum & noueʒ uixit annos Plinius centum & octo uult euʒ uixisse annos li.vii.Isto tractu:hoc spacio.

Biennio minor:hunc eundem felicissimum uitae cursum Xenophilo calcidensi pythagorico uiro contigisse dicit:uiri q duobus annis minus q̄ gorgias uixisse dicatur:sed in eadem felicitate(:ut)nullum unq̄ humanae uitae incommodum senserit:fuerunt profecto benignissimo sydere nati.Perfectissimae doctrinae:Nihil ei senii defuit ad perfectam philosophiae doctrinam.

Rgantonius. Hic teste Herodoto li.historiarum primo fuit tartessiorum tyrannus cuius Cic.li.de senectute hanc breuiter mentionem facit. Expectemus inquit tartessiorum regis aetatem : fuit.n.ut scriptum uideo argantonius quidā gadibus qui octoginta regnauit annos centum uiginti uixit:quod ideʒ affirmat Plinius libro praedicto:hic ergo cunctos supra memoratos aetatis longitudine superauit: quippe qui tanto tempore regnauit quanto quidem alii complures uiuere posse laetarentur. Quinetiam Asinius pollio: Teste Valerio dicit hunc ad centesimum & trigesimum annū peruenisse.Non minima pars Romani stili Significat hunc diligentissimum fuisse rerū gestarum scriptorem:non inter inferiores connumerandum:quippe qui romanum stilum probe teneret.

Vius regis consumma . longissimae uitae Argantonius fuisse uidetur:sed minus admirabilis tanta aeui longinquitas:Siquam Herodotus tradit Aethiopū & si quam Thesias indorum aetatem considerare uoluerimus Nam constat utrosqʒ centesimi anni superasse metā.Solinus de aethiopibus ultra meroē inquit super exortum solis Macrobii aethiopes uocantur.dimidio.n. eorum potentior q̄ nostra est uita.hi macro Macrobii longaeui.

Valerius maximus

bil iustitiam colunt amant aequitatem pluri/mum ualent robore praecipuo:&c.Item ali/bi de indis Apud thesiam legitur quasdam foeminas sibi semel parare natosq; canos il lico fieri:esse rursum gentem alteram quae i iuuentute cana sit nigrescat in senectute ul/tra aeui nostri terminos permanentem.Con/summationem perfectionem:deductionem ad finem.

¶Huius &c. aethiopes quos herodotus scribit transgredi annum.s.uitae centesimum & trigesimum & Indi de quibus Ctesias(aut ut oliuerius scri bit Thesias)antiquissimus scriptor:tradit idem.s.q centesimum & trige simum annum transgrediantur:faciunt consummationem annorum huius regis.s.Argantonii minus admirabilem:quia non est magnopere mirandu in uno semel contigisse:quod in uniuerso populo quotidie fere contingit.

Aethiopes:Dicti sunt ab αἴθω quod latine est Cremo & ὤψ uultus eo q uultum nimio solis ardore habeant adustum uel ab aethiope uulcani filio qui totā aethiopia; a se denominauit:est autem aethiopia teste Solino ingentes:moribus cultu & natura dissimiles distributa.Quos herodotus dicit insup herodotus scytharum regem legatis cyri regis persarum senes complures ostendisse qui centum & uiginti annos peregerant. Thesias:antiquissimus historiarum scriptor.

Aethiopia.

De Epimenide Cnosio Cap.DCCCLXXXVIII.

Et epimenides Cnosius:quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum ānos uixisse.

¶Et Epimenides Cnosius.i.cretensis(profertur autem Cnosius)philosophus quem Theopompus dicit uixisse annos septem & quinquaginta & centum:hoc est supra centum.sup facit consummationem annorum huius regis minus admirabilem.

Epimenides:Hic philosophus cretensis fuit pythagorae coaetaneus teste Apuleio de quo Laertius li.de uita philosophorum fabulosa quaedam narrare uidetur:nam dicit quod a patre iussus ad pascua ducere oues circa meridiem diuertit i p ximam speluncam ubi quiquaginta & septē ānis] perpetuo sopore requieuit excitus quaesiuit oues.putabat.n.se parum obdormiuisse quas cum non inueniret in agru; reuersus cu uero agrum in alterius potestatem uenisse uideret & cuncta mutata esse praependeret rediit in oppidum ubi a iuniore fratre iam uetulo cognitus omnem ex illo didicit rei ueritatem:deinde philosophatus est:scripsitq; multa quae hoc loco referrae non est opus:mortuus est autem anno aetatis suae centesimo quiquagesimo septimo teste phlegone li.de longaeuis.Plinius dicit centesimo quinquagesimo tertio:ut autem cretenses tradunt teste Laertio ducentis nonaginta annis.Cnosius:Cretensis & Cnosio uico oriundus.

De quibusdam Epiorū.Cap.DCCCLXXXIX.

Hellanicus uero ait quosdam ex gente epiorū que est pars Aetholiae ducentos explere ānos eiq; subscribit Dāiates hoc amplius affirmās Litorium quendam ex his maximarum uirium staturae q praecipuae trecentesimum annum cumulasse.

¶Hellanicus uero ait quosdam ex gente Epiorum(quae est pars Aetoliae.Sunt autem qui ut Oliuerius Epigerorum legante sed quia omnia in uersa sunt nos quantum possimus meliorem sequimur lectionem)explere annos.s.uitae:ducentos & Damiates seu ut alii scribunt damastes:subscribit.i.suffragatur & assentitur eidem affirmans hoc amplius quendam Littorium ex his maximarum uirium & staturae praecipue.cumulasse annum.s.uitae trecentesimum.

Hellanicus:hic populos quosdā aetholiam incolentes nomine epiperos:uel ut alii dicunt epios:qui oli dicti fuerunt helidenses ducentos annos explere dixit:cui Damastes assentiēs addit & illud:Lithorium quendam ex ea gente natum uasti corporis & maximarum uirum hominē trecentos annos uiuendo peregisse specium uitae satis admirabile:nobis praesertim qui uix natiuitam amittimus.Pli.haec omnia fabulosa esse:& ex errore annorum prouenisse quos alii sex mensium:alii trium constituisse dixit.Leonardus areti.in translatione Basilii:ego inquit siue quis Titonii senectute; siue:uiuacissimi apud nostros Matusalem q mille annos minus triginta dicit uixisse &c.

De Dandone Cap.DCCCXC.

Alexander uero in eo uolumine qd de illyrico tractu composuit affirmat dandonem quendam ad quingentesimum usq; annum nulla ex parte senescentem processisse.

¶Alexander uero historiographus & cosmographus affirmat in eo uolumine quod composuit de tractu illyrico quendam Dandona seu Dandonem processisse usq; ad annum quingentesimum nulla ex parte senescentem.i.senio debilitatum aut immutatum.

Alexander:Alexander composuit librum de longitudine maris illyrici i quo praeter caetera memoratu digna illud esse refert Dandonem quendam ad quingentorum annorum aetatem sine senectute puenisse:quia in ea aetate senescere non uidebatur nullis animi & corporis uiribus debilitatus.De tractu illyrico quantum extendit illyricum mare.Nulla ex parte senescentem.Neq; animi neq; corporis uiribus deficiētē non sapientia non memoria carentem:quae senectutis uitia esse solent.

De latinorum rege. Cap.DCCCXCI.

Sed multo liberalius xēophō cui9 περὶ γηρατος

Sed multo liberalior:Cu; plures fuerint xenophontes dubitari posset hoc loco de quo potissimum dicat sed facile conicitur de xenophonte atheniē

legitur. Is.n. latinorum regem octingentis uitæ annis donauit:at ne pater eius parum benigne acceptus uideretur ei quoq; sexcentos assignauit annos.

¶ Sed xenophō.s.Atheniēn.multo liberius sup.mentitus est aut scripsit: aut multo liberalius.i.largius dedit uitæ humanæ tcuius.s. xenophontis opus sup.aut liber: περι.i.de γηρατοσ.i.senectute:legit .Is.n. donauit (ppter hoc uerbū legā liberalius:aut liberalior sup.fuit regē latinoꝝ octingentis.i.octies cētū annis uitæ At ne pater eius.i.dicti regis uideret acceptus.s.a xenophonte parū benigne assignauit quoq; ei sexcentos annos:hoc aūt dicit author cum risu quodam:fabulosā; uidelicet existimās talē uitā. Neq; tamē illis subscripserim qui Mathusalem aut alterius i biblia nostra cōmemorati annos ad spaciū trimestre reuocant:Nā nō est uero simile eūdē authorē uidelicet Mosē in uno eodemq; ope uarias anni ratiōes fuisse secutū:at de solaribus annis qui.xii.funt mensiū locutū esse cōstat cū dicat. Vixit aūt heber triginta quattuor annis & genuit reu: Vixitq; phalech postq̄ genuit Reu ducentis nouē ānis & genuit filios & filias &c.ubi si de isdē annis loquitur nō est dubiū de magnis loqui:nā si de trimestribus loquatur Phalech fuerit dūtaxat octo annorū & sex mēsiū cū genuerit:qd ex aliis quoq; multis conuincere licet. Mirabilem etia uitam Ioannis de temporibus memorat Gaguinus in compendio historiæ gallicanæ.

si philosopho dici Socratis discipulo q primus oium philosophoꝝ historiam scripserit de quo supra satis dictū est. Et Cice.in libro de senectute. Cyrus inqt apud xenophontē eo sermone quē moriens habuit:cū admodū senex esset negauit se unq̄ sensisse senectutē suā imbecilliorē factā q̄ fuisset in adolescentia:hic igit in historiis suis liberalior fuit in præstanda hominibus uitæ lōgitudine. non enim dubitauit scribere latinoꝝ regem cuius nomē Vale.nō ponit octigētos uixisse annos eiusq; patrem sexcentos περι γηρατοσ hoc est de senectute.

De Cupiditate gloriæ Cap.XV.

Gloria uero aut unde oriatur:aut cuius sit habitus:aut qua ratiōe debeat comparari & an melius a uirtute quasi non necessaria negligatur: uiderint hi quorum in cōtemplandis huiusmodi rebus cura teritur:quibusq; etiam quæ prudenter animaduerterunt facundę contigit eloqui. Ego in hoc opere factis auctores & auctoribus facta sua reddere contentus:quāta cupiditas eius esse soleat propriis exemplis demonstrare conabor.

¶ Gloria uero aut unde oriat aut cuius habitus sit.i.utrū uirtutis an uitii: uel an electiuus an contēptiuus:seu eligibilis an cōtēptibilis:aut qua rōne .i.uia & modo debeat cōparari.i.acquiri:& an melius negligatur a uirtute .i.homine studioso uirtutis quasi non necessaria:scz ad assecutionē ueræ uirtutis:uiderint.i.permitto ut uideat (est.n.uerbū concessiui modi) quorum cura teritur.i.absumit in huiusmodi rebus cōtēplādis.i.in speculatione talium rerū:q buisq;.i.& qbus cōtigit.i.datū est etiā eloqui facūdæ quæ animaduerterut.i.cōsiderauerūt & excogitauerunt:q̄ res necessaria ē ad traditionē debitā unde contēnendi qui hanc partē cōtemnunt. Ego cōtētus in hoc opere reddere.i.assignare factis.i.rebus gestis authores.s.qui eas fecerunt & authoribus facta sua conabor demonstrare exemplis propriis.i. aptis quanta cupiditas eius.s.gloriæ soleat esse.

De Cupiditate gloriæ. Cap. XV.

Gloria uero: Scripturus de cupiditate gloriæ:eius diffinitionē & originē & habitū & modum pretermittere uelle dicit quoniā id magis philosophorum sit q̄ scriptoꝝ.philosophi.n.de rebus disputantes ab earū semp diffinitione incipiunt:quia ois q̄ a rōne suscipitur de aliqua re institutio debet a diffinitione proficisci ut intelligatur qd sit illud:de quo disputatur. scriptores uero res gestas dictis illustrare ac celebrare solitis & factis auctores & auctorib facta reddere cōtenti sunt:itaq; gloriæ diffinitione ptermissa tātū eorū exēpla subiungit qui eius cupidi fuisse uideantur. Gloria uero ut a multis diffinit est frequēs fama cū laude:quam Cic.tribus rebus cōstare dicit. Si diligit multitudo:si fide habet:si cū admiratione quadā honore dignos putet. Vñ oriat.an a magnitudine ai:an ab ambitiōe. Cuius sit habitus. Electiuus an cōtēptiuus: Nā si ab ambitiōe pficiscit:uitiū ē:& tūc habitus est cōtēptiuus:si ab ai magnitudine uirtus & tūc est habitus electiuus. Aut qua rōne debeat cōparari:an rebus bellicis:an domesticis:nā ex rerū publicaꝝ administratōe uel ex bellis gerēdis uel ex studiis litterarū gloria cōparatur. Socrates uero dicere solebat uiā ad gloriā proximā eē & quasi cōpendiariā:si quis id ageret ut qualis haberi uellet talis eēt. An melius a uirtute negligatur. Sicut nonnulli philosophi pcepta de cōtēnenda gloria tradiderunt:cum ipsi tamen appetisse gloriam maxime uisi sint:quia teste Cice.trahimur omnes studio laudis:& optimus qsq; maxime gloria ducitur. Et illi ipsi philo.libellis illis: quos de contemnenda gloria scribunt nomen suum inscribunt: in eo ipso in quo prædicationem nobilitatemq; despiciunt prædicari se & nominari uolunt:sed est fortis & magnanimi uiri gloriam non appetere:& sola suorum recte factorum conscia contentos esse:sæpe uiris maior gloria spreta redit. Quasi non necessaria: Quasi satis sit conscientia recte factorum. In contemplandis eiusmodi rebus. Philosophi origines uitiorū atq; uirtutum & uniuscuiusq; habitum diligenter inquirunt: Animaduerterunt. Viderint hi qui prudenti cogitatione sunt assecuti:& illud diserte uerbis tradere possunt:& ita suum meritum extenuat Valerius:cum se neq; sapientem:neq; profiteatur eloquentem. Factis auctores. Quoties res gestæ memoriæ produntur tunc authores factis & authoribus facta redduntur:quia & quæ fuerint & a quibus facta dicere solent immo res gestæ sine earum authoribus memorari ferme non possunt.

Superior Aphricanus. Quod insita sit hoibus gloriæ naturalis quædã appetitio: ex his exemplis facile cognosci põt cũ Scipio Aphri. supior qui hãnibalẽ ex italia retraxit: qui Carthaginem po. ro. tributariã reddidit: sciret tantã eẽ magnitudinẽ rerũ suarũ ut dũ Romanũ staret imperiũ earũ memoria nulla uetustate posset aboleri: uoluit tamẽ inter Corneliæ gẽtis monumẽta locari poetã Enniũ q sua gesta fuissẽt illius carminibus cõpræhẽsa quasi litterarũ imortalitati cõmẽdata: de quo Cice. in oratiõe pro Archia poeta Carus inqt fuit aphricano superiori noster Ennius itaq3 ẽt i sepulchro Scipionũ putatur is esse constitutus & in memoratis laudibus Pli. li. vii. Prior inquit Aphricanus. Qu. Ennii statuã sepulchro' impoñi suo iussit clarũq3 illud nomen: imo uero spolium: ex tertia orbis parte raptũ in cinere supremo cũ poetæ titulo legi. Monumentis. In sepulchris ut supra Ci. uel inter statuas & titulos. Nã monumenta dicunt sepulchra historiæ annales interdũ. hoc aũt fecit Scipio: quia gloriæ nimia cupiditate flagrabat. Sũmũ columen. Sustentaculũ. Capitoliũ ẽni arx fuit romanæ urbis quæ totius orbis terrarũ aliquãdo possedit iperiũ. Vir homerico Dignus inquit fuerat Scipio qui potius homeri q̃ Ennii aut alterius inepti poetæ carminibus decantaretur.

Similiter. Paris gloriæ Decius Brutus fuisse uidet: q Acciũ poetã simili honore uoluit decorare: Nã illius uersu • qbus sua facta cõtinebant in uestibulis tẽplorũ q̃ ex hostili præda facienda curauerat iussit impingi: ut illud opus Decii cura cõditũ fuisse cognosceret. Ci. in eadẽ oratione. Decius inqt Brutus sũmus uir & imperator Accii amicissimi sui carminibus tẽplorũ ac monumentorũ aditus exornauit suorũ. Illud ẽt ad huius hominis gloriæ cupiditatem spectare uidet q gladiatorũ munus in honore patris sui defuncti primus edidit romæ: ut diximus in capitulo de istitutis. Similiter honoratus. Quia nõ alio Decius Brutus Acciũ q̃ Ennium Scipio fuerat honore ꝓsecutus. Prõpta laudatione. Quia Brutum carminibus cõmendauerat: Qua cõmẽdatõe: Quia prompta esse uidebatur maxime delectatus est brutus. Ex suis manubiis. Manubiæ dicũtur hostium spolia. sed propriæ sunt pecuniæ ex uenditione prædæ recuperatæ.

NE Põpeius quidẽ magnus ab hoc affectu gloriæ: Nec põpeius inquit dissimulauit se gloriæ cupiditate affectũ e. sẽ qui Theophanẽ Mitylenæũ q suas res gestas memoriæ ꝓdidisset: nõ solũ romana ciuitate donarit: sed illũ accurata quoq3 oratiõe in concione laudarit: quod & Cic. in eadẽ quã diximus oratiõe testat. dicit eñi qd noster hic magnus q cũ uirtute fortunã adæquauit: nõne tũc Theophanẽ Mitilenæum scriptorẽ rerũ suarũ in concione militũ ci

De superiore Aphricano Cap. DCCCXCII.

Superior Aphricanus Ennii poetę effigiem i monumentis corneliæ gentis collocari uoluit q ingenio eius opera sua illustrata iudicaret: non quidem ignarus q̃diu romanum imperium floreret: & Aphrica italię pedibus esset subiecta: totiusq3 terrarum orbis summum culmẽ arx capitolina possideret: eorum extingui memoriam non posse: si tamen illis litterarum quoq3 lumen accessisset magni æstimans Vir homerico q̃ rudi atq3 impolito pręconio dignior.

Supior aphricanus. Scipio maior carthaginis domitor uoluit effigiem i. imaginẽ ad uiuũ expressã: Ennii poetæ collocari i monumẽtis. i. reb9 memoratiuis & sepulchris ad memoriã seruandã extructis: gẽtis Corneliæ: hoc est suæ: q. i. quia: iudicaret opera sua illustrata igenio eius. s. Ennii poetæ nõ quidẽ ignarus. i. qui aphricanus nõ ignorauit: q̃diu iperiũ Romanũ floreret. & Aphrica eẽt subiecta pedibus italiæ & ars capitolina possideret sũmũ culmẽ. i. principatũ totius orbis terrarũ: memoriã eorũ. s. monumentorũ corneliæ gentis non posse extingui. i. deleri penitus: tamẽ æstimãs magni: si lumẽ quoq3 litterarũ accessisset. i. additũ esset illis. s. monumẽtis gẽtis suæ. ens sup. aut existens uir dignior ꝑconio homerico. i. qui ab homero excellentissimo poetarũ laudetur ut achilles olim q̃ ꝑconio rudi & ipolito quale erat Ennii: qui sententias bonas ĩcultis uerbis inuoluisse dicitur: unde & Maro dixisse fertur se aurum aut lapillos ex stercore Ennii colligere: dum sententias inde erueret.

De Decio Bruto. Cap. DCCCXCIII.

Similiter honoratus animus erga poetã Acciũ Decii Bruti suis temporibus clari ducis extitit cuius familiari cultu & prompta laudatione delectatus eius uersibus templorum aditus quæ ex manubiis consecrauerat adornauit.

Similiter &c. Animus Decii Bruti ducis clari suis tẽporibus: extitit honoratus. i. honore effectus (quia honor est in honorãte) similiter erga Accium poetã: cuius. s. Accii cultu familiari: quia frequens tanq̃ cliens domi eius fuerat: & laudatione prõpta. i. prompto animo exhibita: delectatus adornauit aditus. i. uestibula templorum: quæ scilicet templa ipse Brutus consecrauerat. i. diis constructa dicauerat ex manubiis. i. parte prædæ duci competẽte: uersibus. i. carminibus eius. s. Accii poetæ.

De Pompeio magno. Ca. DCCCXCIIII.

NE Pompeius quidem magnus ab hoc effectu gloriæ auersus: qui Theopanem Mitylenęum scriptorem rerum suarum i concione militum ciuitate donauit beneficium per se amplum accurata et & testata oratione prosecutus: quo effectum est ut ne qs dubitaret qui referret potius gratiam q̃ inchoaret.

Nequidẽ. i. nõ etiã aut nõ saltẽ põpeius magnus fuit auersus idest alienus aut abhorrens ab hoc affectu gloriæ: qui donarit ciuitate idest ciuem

Romanum fecerit in concione militũ.i.oratione quam habuit ad milites. Theophanẽ mitylenæum scriptorẽ rerum suarũ.i.a se:hoc est pompeio gestarum:& prosecutus est oratione accurata etiam & attestata.i.publice fatente hoc nomine ipsum ciuitate donatum:beneficium.s.donationis ciuitatis:amplum.i.magnificum per se.i.sine adiectione elogii aut testationis alicuius. Quo.i.per quam attestationem effectum est ut ne quis.i.nullus dubitaret quin.s.Pompeius referret potius gratiam scilicet debitam:q̃ inchoaret idest iniret nouam.

De Lucio Sylla. Ca. DCCCXCV.

LVcius autem Sylla etsi ad neminem scriptorem animũ direxit tamen iugurtha a Boccho rege ad Marium perducto totam sibi laudem cupide asseruit ut annulo quo signatorio utebatur sculptam illã traductiõem haberet:& quãtus post ea:ne minimum quidem gloriæ uestigium contempsit.

¶ Lucius aũt Sylla:etsi.i.q̃q̃ ad neminem.i.nõ ad ullum non direxit:animũ ad ullum scriptorẽ:tamen Iugurtha rege Numidiæ perducto a Boccho rege mauritaniæ:ad marium.i.imperatorem cuius legatus Sylla agebat:asseruit.i.addixit & attribuit cupide sibi totã laudẽ:ita sup.ut haberet illam traditionem.s.Iugurthæ a Boccho:sculptã sup.in annulo quo utebatur signatorio.i.ut dicunt pro signeto. Et quantus sup.fuit postea? q.d. maximus euasit & tamen:ne minimum quidem uestigium gloriæ cõtempsit: hoc est qui ab incremento primo amplitudinis suæ sic gloriam captauit nunq̃ deinceps etiam uir maximus effectus eandem contempsit.

De Scipione & quodam equite. Ca. DCCCXCVI.

ATq; ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam:Scipionem dõa militaria his qui strenuam operam ediderant diuidentem. T. Labienus ut forti equiti aureas armillas tribueret admonuit:eoq; se negante id facturum:ne castrensis honos in eo q paulo ante seruisset uiolaretur:ipse ex prędа Gallica aurum equiti largitus est. Nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti:habebis inquit donum uiri diuitis:qđ ubi ille accepit proiecto ante pedes Labieni auro uultũ demisit. Idem ut audiuit Scipionem dicentem:Imperator te argenteis armillis donat alacer gaudio abiit. Nulla est ergo tanta humilitas quę dulcedine glorię non tãgatur.

¶ Illa uero a claris uiris interdum ex humillimis rebus petita est.

¶ Atq; ut subnectam imperatoribus spiritum.i.animũ militis gloriosum i.gloriæ affectatorem: Titus Labienus admõuit Scipionem.s.numãtinũ diuidentem dona militaria iis qui ediderant strenuam operam.s.in re bellica aduersus hostes:ut tribueret equiti.s.cuidam forti sed humili licet strenuo:armillas.i.ornamenta brachiorum aureas:& eo.s.Scipione imperatore negante se facturũ id ne honos castrensis:uiolaretur.i.corrumperetur & ita minoris postea haberetur:in eo.s.si conferatur in eum qui seruisset idest seruus fuisset:paulo ante:ipse scilicet Labienus largitus est equiti aurum unde scilicet armillæ fierent : ex præda gallica idest ex ea portione quam obtinuerat Labienus ut legatus ex præda gallis direpta. Nec Scipio tulit id tacite idest dissimulanter : Nam inquit equiti : tu habebis donum uiri diuitis uidelicet armillas aureas quas : ut priuatus de-

nitate donauit: & nostri illi fortes uiri :sed rustici ac milites dulcedine quadã gloriæ cõmoti:quasi participes eiusdẽ laudis magno illo clamore approbarũt. Ab hoc affectu gloriæ auersus qui Theophanẽ Mitylenæum. Ab hac cupiditate.est enim cupiditas affect⁹ & passio quædẽ aĩ nostri. Referret potius gratiam quasi illi plurimũ deberet:q res suas litterarum monumentis credidisset.

LVcius aũt Sylla. Etsi nullum suis rebus gestis scriptorẽ adhibuit Sylla: quo maxĩe sit delectatus:aĩ sui tamen affectũ gloriæq; cupiditatem eo facile modo indicauit:q annulo suo quo tabellas obsignare cõsueuerat:Iugurthã captũ isculpserat:q̃q̃ nõ suis sed marii cõsulis auspiciis captus fuisset:suo tamen cõsilio atq; prudẽtia:nota est historia apud Salustiũ de bello iugurthino:diffisus enim uiribus suis iugurtha ad Bocchi getulorũ Regis generi sui fidẽ opesq; cõfugit a quo uiolata fide p ꝓditionẽ romãis auctore sylla traditus fuit. Annulo signatorio.quo ad sigillandas tabellas utebatur:nã in eo iugurthæ traditionẽ habebat insculptã. Quãtus postea. Eius deinde q̃ secuta ẽ magnitudo:facile declarat auiditatẽ gloriæ:nã nisi gloria fuisset accensus res tãtas gerendas non suscepisset ut rerum omnium ipse solus potiretur. Asseruit. Vendicauit attribuit ascripsit.

ATq; ut iperatoribus. Via gloriæ tãta ẽ:ut humilia ẽt penetrare pectora possit nemo ferme ẽ taз humilis q non nulus dulcedine capiat:In Scipionis exercitu miles bello Numãtino opa sua reipublicæ fideliter strenueq; nauata maluit ab Impatore argẽteis armillis q̃ aureis a legato donari q hæ utiles illæ uero gloriosæ sibi forẽt:non auaritia potuit puertere gloriã: ut cũ Labienus legatus q strenua huius militis opa fuerat usus impatori dixisset: aureis armillis militẽ ut donaret:idq; Scipio negasset:& idignatus Labienus e suis quæ sibi ex Gallica pda cõtigerat duas illi dedisset ubi primũ audiuit imperatorẽ dicentẽ habes diuitis hominis donum:statim illas ante legati pedes picerit: tristisq; discesserit : acceptis deinde argenteis ab imperatore cũ sũma lætitia inde abiit quasi nõ armillas:sed gloriam sui laboris pmiũ recepisset. Dona militaria. Quibus imperatores parta uictoria milites suos p cuiusq; meritis & uirtute donabant ad excitandã eni in animis hominũ uirtutẽ sapientissimi impatores Romãi apud quos armorũ & iperii gloria fuit uariis donis eos milites qui pro republica fortiter pugnassẽt: donare cõsueuerant armillis:hastis:eqs coronis militaribus:aliisq; muneribus qbus cæteri ad laudis studium & gloriæ cupiditatem incendebantur. Armillas aureas : Ornamenta sinistrarum : quibus sabini galliq; præcipue utebantur. Castrensis honos : Qui dentur militibus honos bene de republica Valerius maximus.

meritis. est autem præmium uirtutis honos q alit artes nō solū militares. sed & urbanas. Nō tacite tulit. Tacere ñ potuit Scipio ubi uidit a Labieno datas armillas esse milid. Vultū demisit: Quod pudoris siue tristitiæ signū fuit. Nulla tanta Sententia generalis & huic loco accōmodata: nemo ē tā abiectæ cōditiōis: quē gloriæ dulcedo ñ demulceat.
¶ Illa uero. Nō mirū est si humilis fortunæ uiri gloriæ cupiditate tanguntur cum eā clarissimi uiri in rebus etiā paruis & abiectis quæsisse uideantur.

NAz Fabius pictor. Rebus gestis & genere clarus: uir patricius cū i æde salutis quā Iunius bubulcus ex uoto dedicasset parietes suis manibus egregia pictura exornasset: nomen suū uoluit iscribere: ut q̄uis clara esset fabiorū domus multis illustribus uiris: q cōsules: augures: pretores iperatoresq; fuissent: hoc tñ ad gloriæ cōsūmationē accedere uoluit: ut sui igenii oblitterari memoria nō posset. Nomē suū. Vt Qu. Fabius hoc opus depinxit. Sacerdotiis. Nā ex Fabiis qdā fuere pontifices augures flamines Sordido studio. Iō suū nomē iscripsit picturæ: ne illius artis q̄ualacunq; foret gloria ex hoim memoria laberet. sordido āt dixit: qa studiū oē qd quæstus gratia suscipit: ut pictura sordidum dicitur & illiberale.

VIdelicet secutus. Ita domesticis externa subiūgit ut trāsitū nullū facere uideat. Iō iquit Fabi9 nomē suum picturæ uoluit iscribere: ut phidiæ seq̄ret exemplum: qui cū nomen suum in Mineruæ simulacro qd finxerat atheñis iscriberere nō liceret imagiñē suā finxit i clypeo: q aliter educi nō poterat nisi totū opus solueret Ci. tusculanarū quæ li. i. Quid enim Phidias sui similē spēm iclusit i clypeo Mineruæ cu; iscribere nō liceret. De hoc Phidia diximus i cap. de fiducia li. iii. q̄q̄ multo plura adiici posset quæ apud Pliniū aliosq; auctores leguntur ea tantū nobis referēt quæ ꝓposito nostro cōueniunt. Tota colli. solueretur: Tota operis compositio destrueretur.

SEd meli9 aliq̄to. Aemulus Themistocles alienæ gloriæ stimulis qbusdā ueluti furoribus agitabat: ei9 aliq̄ rōne cōsequēdæ: ut ea nisi parta dies atq; noctes cōquiescere nō posset. cū igit nocte i publicū sæpius ꝓdiret cogitabūdusq; uersaret i foro deābulās interrogatus qd ita faceret: qa me inqt Miltiadis trophea de somno excitāt. Ci. tusculanaꝝ qōnū li. iiii. siue qōne iiii. Noctu inqt ābulabat i publico Themistocles: q somnū cape nō posset: q̄rētibusq; respōdebat Miltiadis tropheis se a sōno suscitari. cogitabat eni q̄ō Miltiadis gloriā posset adequare uel ēt supare: q ut diximus supra in ca. de igratis & de pietate. Artaphernē & Datim Darii persarū regis præfectos qui cum centum milibus peditum & decem

derat Labienus: quod. s. dictum ubi ille. s. eques accepit. i. intellexit (aut q aurum ubi ille accepit sed prior expositio melior est) demisit uultu. ii. s. ii. signum indignationis: auro proiecto ante pedes Labieni. Idem: s. eques ut idest postq̄ audiuit Scipionem dicentem: Impetator donat te armillis argenteis: abiit alacer gaudio. i. præ gaudio. Ergo nulla humilitas. i. abiectio conditionis & status est tāta quæ nō tangatur dulcedine gloriæ.
¶ Vero. i. sed: illa. s. gloria: petita est interdum: &. i. etiam a uiris claris ex rebus humilibus: ut sequentia declarant unde est quasi quædam parasceue ad membrum nouum huius tituli.

De Quinto Fabio. Cap. DCCCXCVII.

NAm quid sibi uoluit Quintus Fabius nobilissimus ciuis? q cū in æde salutis quā. C. Iunius Bubulcus dedicauerat parietes pinxisset: nomen his suū inscripsit. Id enim demum ornamenti familiæ consulatibus & sacerdotiis & triumphis celeberrimæ deerat: cæterum sordido studio deditum ingenium qualecunq; illum laborem suum silentio oblitterari noluit.

¶ Nam quid Quintus Fabius. s. pictor: ciuis nobilissimus. uoluit sibi: q cum pinxisset parietes in æde salutis: quam. s. ædem: Caius Iunius Bubulcus dedicauerat: inscripsit his nomē suū? Enim. i. quia: id demū. i. solu; deerat familiæ celeberrimæ. i. clarissimæ: consulatibus & sacerdotiis & triūphis Cæterum. i. sed: ingenium sup. eius deditum studio sordido. i. humili & nulli respectu bellicæ gloriæ aut resp. administrationi: utpote arti pingendi: noluit illum laborem suum qualecunq; oblitterari. i. teneri silentio i. pp silentiu;.

Externa. De Phidia Ca. DCCCXCVIII.

VIdelicet Phidiæ secutus exemplū qui clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit: qua cōuulsa tota operis colligatio solueretur.

¶ Videlicet. Continuo narrat rem & continuato filo cōnectit externa domesticis dicens. Videlicet idest uidere licet cur. s. Fabius id fecerit: quia secutus exemplum Phidiæ optimi statuarii apud athenas: qui inclusit clypeo Mineruæ a se sculptæ: effigiem suam. i. propriam: hoc est ipsius phidiæ: qua. s. effigie sua cōuulsa: tota colligatio operis solueretur: & ita inuidis præripuit facultatem imaginis suæ tollendæ e clypeo.

De Themistocle. Ca. DCCCXCIX.

SEd melius aliq̄to si imitatione aliena capiebatur: Themistoclis ardorē esset æmulatus: quē ferunt stimulis uirtutum agitatum & ob id noctes inquietas exigentem: quærentibus quid ita eo tempore in publico uersaretur: respondisse: quia me trophea Milciadis de sōno excitant. Marathon nimirū animum eius & Arthemisium & Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant.
¶ Idem theatrum petens. cum interrogaretur cuius uox auditu illi futura esset gratissima: dixit eius a quo artes meæ optime canerentur. Dulcedini gloriæ pœne adiecit gloriam:

¶ Sed sup.Fabius pictor se capiebatur imitatione aliena.i.si uolebat aliquē imitari cuius auctoritate fulciretur æmulatus esset melius aliq̃to:ardorē.i.uehementē affectionē gloriæ Themistoclis ducis Athenien.quēq̃ s.themistoclē:ferunt.s.historiographi:agitatum stimulis uirtutū & ob id exigentē.i.transigentē noctes inquietas:respondisse quærentibus qd ita licet sic:eo tēpore uersaretur in publico.s.loco aut itinere: quia Trophea Milciadis.i.quæ clarissimus:Milciadis de hostibus tulerat:excitant me de sōno.Nimirū.i.haud dubie:Marathon campus uictoria Milciadis.& Arthemisiū & Salamis.i.loca in græcia iuxta Arthemisiū & Salaminā:nomina fertilia gloriæ nauali.s.ex nauali pugna pariendæ:illustranda scilicet tēpore futuro incitabant animū eius.s.Empedoclis facibus tacitis.i.occultis & iam tum animo conceptis nec dū editis.Quæras enim quomō Marathone ū incitabat ubi nihil actū erat:& quomodo cætera duo loca ubi adhuc nihil egerat?Sed de Marathone dicam q̃ per æmulationem icitabat:& de cæteris q̃ per spē pconceptæ uictoriæ:ē tñ satis obscure dictū. ¶Idē.s.Themistocles petens theatrū.i.spectaculū ludorū scænicorū cū interrogaretur cuius uox esset futura illi gratissima auditu.i.ad audiēduȝ: dixit.sup.uox eius a quo artes meæ:hoc est peritiæ in re militari & etiam publica gubernāda canerentur optime.q.d.qui me maxime laudauerit & ita pene.i.quasi adiecit dulcedini gloriæ gloriā:hoc est quasi ex affectatione tanta gloriæ gloriam assecutus est:quia gloriosum uisum est:esse tā gloriosum.i.affectatorē gloriæ.aut sic.Quia tantus uir palam professus est se gloriæ cupidū:ipse adiecit pene dulcedini gloriæ gloriam:hoc est sua aucto.itate effecit:ut affici dulcedine gloriæ gloriosum duceretur.Alii legunt Dulcedinem gloriæ pene:adiecit gloriosam.ut sit adiecit idest addendo illud effecit pene dulcedinem gloriæ gloriosam.

milibus equitū in græciā uenerant aduersus Athenienses:ipse cū decē milibus armatis cōsilio & uirtute sua superauit in cāpis Marathoniis qua uictoria excitatus ad uirtutem Themistocles:paulopost Arthemisiū & Salamina:gloriosissima uictoria nobilitauit:ut supra diximus in ca.de ingratis:nam cū cæteri existimarent a Barbaris in Marathōe re male gesta bellū se in posterū sustulisse Themistocles eā rē maiorū certaminū initiū ducebat esse ad eaq̃ obeūda pro græcia uniuersa se tanq̃ in palæstrā unxit:assiduęq̃ ciuitatē exercuit q̃ longissime futura prospiciens: Aemulatus.Imitatus est aūt æmulatio duplex teste Cice.Tusculanarū quæstiōe.iiii. Dicit enim æmulatio aut dupliciter.illa quē dicitur ut est in laude & in uicio nomen hoc. Nā & imitatio uirtutis æmulatio dicitur:sȝ ea nihil hoc loco utimur:est eni laudis & est æmulatio ęgritudo:si eo quod cōcupierit alius potiatur ipse careat.Stimulis.irritamentis.Marathon.Marathonia pugna q̃ magna fuit Milciadis gloria. Arthemisium & Salamis.Duo græciæ loca a Themistocle nobilitata illa gloriosa & prope icredibili pugna nauali:q̃ xersem qui totā ferme Asiā in græcia deportauerat eo cōsilio superauit & i patriā turpiter refugere coegit:ut nō se uictū sed a Themistocle cōseruatū fuisse existimaret:De Salamine diximus alio loco. Arthemisius uero ut qdā dicūt mōs est archadiæ ab herba illic abundāte q̃ sic denominatur dictus. Tacitis faci.Secretis stimulis & ardoribus:incitabat eni æmulatione Milciadis ad ea loca aliquo modo illustrāda:quæ demum copiosa facta sunt nauali pugnæ.Idē Theatrū.Nō dissimulauit hoc loco Themistocles se nimium gloriæ cupidum esse cum interrogantibus quæ illi uox gratissima foret respondit eius a quo suæ laudes exponerentur:Cicero in oratione pro archia poeta. Themistoclem illum summum Atheniis uirum dixisse aiunt:cum ex eo quæreretur quod ακροαμα aut cuius uocem libentissime audiret:eius a quo sua uirtus optime prædicaretur.

Aemulatō

Arthemisius

De Alexandro rege.Ca.DCCCC.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudisqui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti præceptoris innumerabiles mudos esse referenti.Heu me inquit miserum:q̃ nec uno quidem adhuc sū potitus.Angusta homini possessio gloriȩ fuit quæ deorum omnium domicilio sufficit.

¶Nam pectus Alexandri.s.magni sup.fuit insatiabile.i.inexplebile laudis.Qui inquit Anaxarcho comiti suo referenti.i.dicēti ex authoritate Democriti præceptoris scilicet sui:mūdos esse innumerabiles:Heu me miserum q̃ ne quidem idest non saltem uno.s.mundo sum potitus adhuc. Possessio gloriæ.s.diffusæ per hunc modum fuit angusta homini scilicet Alexandro(de quo Iuuenalis Vnus pelleo iuueni non sufficit orbis)quæ s.possessio:sufficit domicilio omnium deorum.uerum dii(si modo dii essent)non capiuntur loco:at uerum deum si mille essent mundi capere neq̃ rent:uerum author forte de diuis suis imperatoribus loquitur quorū gloria terris terminabatur.

Nam Alexandri.Dici non potest q̃ta gloriæ cupiditate flagrarit Alexander:qui patris Philippi gesta se præsente:ut laudarent æquo aio pati non poterat:qa nihil audire cupiebat præter id quod suas laudes contineret & dicēte Anaxarcho comite suo:id quod acceperat a præceptore Democrito plures esse mundos uehementer ingemuit dicens:heu me miserum qui ne uno quidem adhuc sum potitus de quo Iuuena.in saty.Omnibus in terris unus pelleo iuueni non sufficit orbis idest Alexan. a pella colonia macedoniæ dicto ubi recensebantur equi a philippo patre: Anaxarcho De Anaxarcho dictum est in capitu.de patientia.Mundos innumerabiles Democriti sententia iam explosa:ut inquit ille:quicquid in esse deductum est locum habeat necesse est quia sine loco esse non potest quod si locum habet innumerabiles mundi aut eum locum ostendant:aut illi non credam.Angusta homini: Vere inquam insatiabile fuit pectus Alexandri:non enim illi sufficiebat quod omnibus diis sufficere potest.

Valerius maximus.

De Aristotele Phõ. Cap. DCCCCI.

REgis & iuuenis flagrantissimæ cupiditati simi lem Aristotelis in capessenda laude sitim sub nectam. Is namqʒ theodecti discipulo oratoriç artis libros quos ederet donauerat: molesteqʒ postea se rés titulum eorum sic alii cessisse proprio uolumine qui busdam rebus insistens: planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ & tam late patentis scientiæ uerecundia teneret dicerem dignum philosophum: cuius stabiliẽdi mores altioris animi phi losopho traderentur.

REgis & iuuenis. Probat exẽplo Aristote. quod ab initio huius tractatus diximus & ipẽ paulo isra dicturus neminẽ esse qui nõ laudis gloriæ cupiditate tangatur: nã Aristoteles qui priceps philosophorũ creditur & eorũ qui de cõtẽnẽda gloria pcepta tradiderunt: ipsam gloriaʒ uehementer appetisse uidetur. Cum enim artis oratoriæ libros edidisset eosqʒ Theodecti discipulo sibi gratissimo dono dedisset: paulopost pœnituit eius laboris titulũ in alterius laudẽ & gloriã esse conuersum. Itaqʒ ut illũ sibi alia ratione uendicaret: in alio opere ubi de arte oratoria sibi dicendum erat: nolle se dicebat diutius illis rebus imorari: eo q in libris Theodectis de his plane satis disputasset: non potuisset apertius animi sui affectuʒ indicare. Et regis & iuuenis: tolerabilior in Alexandro tanta gloriæ sitis q̃ in Aristotele fuisse uidetur. Alexander enim & rex & iuuenis erat quorũ utrũqʒ uix sine cupiditate esse potest. Nisi me tantæ & tam late: Nisi me inquit tanti philosophi auctoritas deterreret dicerem constantiori philosopho Aristotelẽ fuisse tradendum: a quo eius mores i constantes corrigerentur confirmarenturqʒ: & est occupatio color rhetoricus cum id maxime dicimus quod nos præterire aut nescire aut dicere nolle profitemur.

❡ Regis &c. Ego subnectã cupiditati scilicet gloriæ flagrantissimæ. id est ardentissimæ regis & iuuenis: scilicet Alexandri (utrũqʒ autẽ ad cupiditatẽ facit & q rex erat cui omnia uidentur licere: & q iuuenis cui uideri solet q omnia possit) sitiʒ idest affectionẽ & desideriũ Aristotelis similẽʒ in capessenda. i. adeunda aut captanda laude. Nãqʒ is scilicet Aristoteles donauerat Theodecti discipulo libros artis oratoriæ: quos. s. libros Theodectes ederet. s. suo nomine tanq̃ a se compositos: & ferens postea moleste sup. se cessisse idest concessisse sic idest tam faciliter: alii quicũqʒ is fuisset cũ tamen Theodectẽ esse sciret: sed non doluit singulariter q Theodecti sed cõmuniter q alii cesserat titulũ idest inscriptionẽ eorũ: insistẽs quibusdã rebus: idest tractans quasdã res sup. in uolumine proprio idest suo nomine edito: adiecit dictũ esse sibi idest a se planius in libris Theodectis idest quos Theodectes ediderat licet ab Aristotele essent compositi. Nisi (inquit author) uerecundia tantæ & tã late patentis scientiæ scilicet Aristotelicæ teneret idest retraheret me: dicerẽ sup. Aristotelem philosophum dignum sup. esse: cuius mores traderentur stabiliendi idest confirmandi & stabiliores faciẽdi philosopho animi altioris. i. altiora quærentis: & nõ tã inconstanter & impudenter (ut omittamus q inique) donatõeʒ reuocãtis. nã si a se cõpositũ opus sciri uoluit: cur miserũ discipulum eius usurpatione infamem reddere sustinuit?.

De Gloriæ dissimulatoribus. Cap. DCCCCII.

CAeterum gloria ne ab his quidem qui cõtemptum eius introducere conãtur negligitur: quoniam quidem ipsis uoluminibus nomĩa sua diligenter adiiciunt ut qđ professione eleuant usurpatiõe memoriç consequantur. Sed qualiscunqʒ horũ dissimulatio: proposito illorum longe tolerabilior est: qui dum æternam memotiam assequerentur: etiam sceleribus innotescere non dubitauerit.

CAeterũ gloria. Hoc idẽ Ci. in oratione p Archia poeta ut supra dixim᷒ & ipsi illi philosophi & illis libellis quos de cõtẽnenda gloria scribũt: suum nomẽ inscribũt: in eo ipso in quo pdicationem nobilitatẽqʒ despiciunt: prædicari se & noiari uolunt: rursus in tusculanis q̃stione. i. quid nostri philosophi. nõne i libris quos scribũt de contẽnenda gloria nomina sua inscribũt? ergo philosophi gloria: uerbis cõtẽnũt: re ãt cõcupiscunt. Negligitur: Verbis gloriã deprimũt: & insectantur eius tñ studiosi sũt. Vsurpatiõe memoriæ cõsequãtur: iõ sua nomina libris iscribũt qa posteroꝝ memoriæ se datũ iri uolũt: & hæc usurpatio memoriæ sibi laudẽ pariat. Sed qualiscũqʒ: Ac si diceret: ẽt si uituperãda sit tolerabilior: tñ est q̃ eoruʒ qui pessimo facinore illã sibi usurpare uoluerũt qualis Pausanias adolescens; qui Philippuʒ Macedoniæ regeʒ occidit: qualis ille q Ephesiæ Dianæ templum incendit: cuius nomen non ponitur. hi enim etiam sceleribus inotescere uoluerunt.

❡ Cæterũ. i. sed gloria ne quidẽ. i. non saltẽ negligitur ab iis qui conãtur introducere contẽptũ eius: hoc est qui de contẽnenda gloria libros scripserũt noĩa sua ut gloriã assequãtur i fronte libroꝝ posuerũt. Quietiã ut dicit Tacitus: sapiẽtibus cupido gloriæ nouissima exuitur) quoniã quideʒ adiiciũt diligẽter ipsis uoluminibus. s. q̃ de cõtẽnẽda gloria scripserũt: nomina sua: ut qđ eleuãt. i. deprimũt & cõtẽnẽdũ docẽt pfessiõe. i. doctrina sua assequant. i. obtineãt sup. id uʒ gloriã: usurpatõe. i. uẽdicatõe aut celebratõe memoriæ. s. sui. Sed qualiscũqʒ sup. ẽ: dissimulatio hoꝝ. s. q dicunt se gloriã cõtẽnere cũ cõtẽnendo eã q̃rãt: ipa ẽ tolerabilior lõge pposito illorũ: q dũ. i. dũmõ assequerent memoriã æternã nõ dubitarũt inotescere. i. notiores fieri sceleribus. i. p scelera sua. Et ita cũ uaria sint genera q̃ritãtiũ gloriã: quasi psatiõe quadã trãsit ad nouum genus. nã alii q̃runt gloriã arte & uirtute: alii cõtemptu: alii etiam maleficio insigni: unde sunt sequentia exempla.

De Pausania. Cap. DCCCCIII.

QVorum e numero nescio an in primis Pausanias

QVoꝝ e nũero Pausanias. Valerius a Iustino & Plutarcho dissentit: non enim gloriæ sed ultionis cupiditate

debet referri: Nam cum Hermoclem procunctatus eēt: quonammodo subito clarus posset euadere atq; is respondisset si illustrem uirum aliquem occidisset futurū ut gloria eius ad ipsum redundaret: continuo Philippū interemit: & quidem qd petierat assecutus est. tam enim se parricidio q̄ Philippus se uirtute notum reddidit.

¶ Quorum. s. sceleribus inotescere uolentium: e numero: posset dici equo rum numero: nescio an pausanias. s. nobilis macedo debet referri ī primis. Nā cū percunctatus esset Hermoclē. s. sapientē quonāmodo possit euadere subito clarus: atq; is. s. Hermocles respondisset: si occidisset aliquem uirū illustrē: futurū sup. esse: ut gloria eius. s. illustris uiri: redūdaret ad ipsum: interemit cōtinuo philippū. s. regem macedonū patrē Alexandri: & quidē. i. certe assecutus est qd petierat: enim pro q2: ipse reddidit se tā notum parricidio. i. occidēdo patrē patriæ: hoc ē regē q̄. i. q̄tū philippus sup. reddiderat se notum uirtute. Oliuerius tamen & plaeriq; alii aliam assignant cædis eius rationem. ad philippi cædē Pausaniā impulsum eē dicunt: adhortante: ut uult plutarchus: Alexandro: & Olympiade multomagis icitāte: quoniā piniquo animo ferret se spretaz a Philippo: & aliā sibi superinduci Attali regis filiaz Cleopatrā. Cū igitur dies nuptiaruz esset: ut tradit Iustinus pro magnitudine duorum regū & collocantis filiā & uxorem ducentis apparatibus insignis nec ludorū magnificentia deessent: & ad eorū spectaculū Philippus sine custodibus medius inter duos Alexādros filiū generūq; cōstaret: Pausanias nobilis adolescens nemini suspectus occupatuz angustiis Philippū in transitu obtrūcat: diēq; lætitiæ destinatū foedū luctu funeris facit. Hic pausanias primis pubertatis ānis stuprū p iniuriā passus ab Attalo fuerat: cuius indignitati hæc ēt foeditas accesserat: q' pductum in cōuiuio solutūq; mero attalus nō suæ tantuz ēt cōuiuarū libidini uelut scortū uile subiecerat: ludibriūq; omniū inter coæquales reddiderat hanc rē ægre ferens pausanias: quærelā Philippo sæpe detulerat cū uariis frustrationibus non sine risu differret & honoratum insuper ducatu aduersariū cerneret: iram in ipsum Philippū uertit: ultionēq; quā ab aduersario non poterat: ab iniquo iudice exegit: Creditū ē igitur imissū ab Olympiade matre Alexandri fuisse: nec ipsum Alexādrū ignarū patenæ cædis extitisse: quippe nō minus Olympiadē repudiū & prælatam sibi Cleopatram q̄ stuprum pausaniam doluisse. Alexandrūq; quoq; regni æmulum fratrem ex nouerca susceptū timuisse: eoq; actū ut in conuiuio antea primū cum Attalo mox cū ipso patre iurgaret: adeo ut ēt stricto gladio eū philippus cōsectatus sit: ægreq; a filii cæde amicorum præcibus exoratus: quāobrē Alexander ad auunculū se in epirū cū matre: inde ad reges Illyricorū contulerat: uixq; reuocanti mitigatus patri: præcibusq; cognatorū ægre redire compulsus Olympias quoq; fratrē suū Alexandrū epiri regē in bellū subornabat: peruicissetq; ni filiæ nuptiis pater generū occupasset: his stimulis iratū utriq; pausaniā de impunitate stupri sui q̄rentē ad tantū facinus impulisse creditur: nā legitur apud Herodotū: quærenti pausaniæ apud Alexādrū: nihil aliud respondisse: nisi Medeæ iambicū metrū pronūciasse: eū qui dedit: eū qui accepit. s. interfice & socerū & generū: Olympias ēt dicitur fugienti percussori equos præparatos habuisse ipsa deinde audita regis nece cum titulo officii ad exequias eadē nocte cucurrisse: in cruce pendentis pausaniæ capiti coronam imposuit: quod nemo alius audere nisi hæc superstite philippi filio potuisset: paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias cremauit & tumulum ei eodem fecit in loco parentariq; eidem quotannis incussa populo superstitione curauit: Apparet igitur pausaniam ad regis cædem impulsum: non consequendæ gloriæ ut Vale. tradit: sed ultionis sumendæ gratia. Pausanias Macedonicus nobilis adolescens cerestis filius & ab Oreste inclytum genus trahens: fuit & alter pausanias Lacedæmonius uir magnus qui cum patriam ab impetu persarum liberasset eo postmodum insaniæ peruenit: ut ipsam patriam cum tota græcia hostibus proderet uoluerit. Equidem quod petierat assecutus. Egregium & immortale nomen sibi comparauit cæde philippi. Tam enim se parricidio. Quantum Alexander sua uirtute tantum hic suo patricidio claritatis comparauit: nam quanto maior occisi gloria: tanto fuit occidentis nomen illustrius.

De quodam qui propter gloriam incendere uoluit templum dianæ. Ca. DCCCCIIII.

Illa uero gloriæ cupiditas sacrilega: inuentus ē enim qui dianæ ephesię templū incendere uellet ut opere pulcherrimo consumpto nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur. quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit: ac bene consuluerant Ephesii decreto memoriam teterrimi hominis abolendo nisi Theopompi magnę facundiæ ingenium in historiis eum suis compræhendisset.

¶ Illa uero cupiditas gloriæ sup. erat sacrilega. Enim idest quia: inuentus est sup. quidam: uidelicet phlegia aut herostratus (de nomine enim eius

Illa uero gloriæ. Hæc uere scelerata fuit cupiditas: quæ etiam i deos grassari non dubitauerit: ut gloriosum sibi nomen sacrilegio compararet. hic quicunq; ille fuerit cum se non aliter gloriaz consequi posse uideret: celeberrimum totius asiæ dianæ templum incendit: constat ea nocte natum Alexandrum: unde Cice. timæū quendam refert qui cum in historia dixisset qua nocte natus Alexander esset eadem Ephesiæ dianæ templum deflagrauisse: adiunxit id minime esse mirandum: qd diana tum in partu Olympiadis adesse uoluisset abfuisset domo. Ephesii post hoc factuz decreto statuerunt: ne quis sacrilegi hominis memoriam unquā referret: nec unq̄ nominaret: ut eius nomen oblitteraretur quod ille immortale facere cupiebat: & nisi Theopōpus rem istam suis historiis inseruisset: eius nomē perpetuo fuisset extinctum: nec quāz quæsierat gloriam comparasset: sunt qui di- Valerius maximus.

cant hunc Phlegiam fuisse nominatum Str. li.xiiii. dicit herostratum fuisse dictum: nam dianae (inquit) templum primus Archiphron mire fabricatus est: postea aliud fecit maius illo: s; cũ herostratus qdã id incẽdio cõsumppsisset: aliud pstãtius cõstruxerũt mulierũ or namẽtis & multis opibus ad id collatis refe ctisq; prioribus columnis: &c. nã de restitu to tẽplo multa cõmemorat: que lõgũ nimis eẽt hic referre. Incẽdere uellet: innuere uidetur Vale. nõ icẽdisse: sed icẽdere uoluisse cõ stat tamẽ icensum fuisse & totũ cõflagrasse Gelius li.ii.ca.vi. sicuti quondam a comuni consilio Asiae decretum est uti nomen eius q tẽplum Dianae ephesiae iccenderat: ne quis ullo tpe nominaret icẽderat dixit nõ icẽdere uoluerat: & supra Cic. testatus est. Per totum orbẽ terrarũ toto orbe terrarũ celebraretur. Eculeo impositus. Eculeũ genus tormenti ẽ ut saepe diximus cui sacrilegus iste ipositus cũ iterrogaret: cur tẽplũ incendisset: rñdit ut pararẽ mihi nomẽ sempiternũ. Ephesii decreto factũ eẽ dixit ut supra. Eodẽ mõ Plin. li.xxxv. Graece inqt magnificẽtiae uera admiratio extat tẽplũ ephesiae Dianae Ducen tis uiginti ãnis factũ a tota Asia. Nisi Theo põpi. Hic fuit Isocratis discipulus tragicus poeta & orator eximius: teste Gellio: fuit al ter Theopõpus lacedaemoniorum rex de quo diximus in ca. de moderatione.

Quae cuiq; magnifica contige runt. Titu. XVI.

Candidis autem animis. Operaeprecium omnibus est: sua cuiusq; uirtu ti praemia referri: nam duce natura laetamur omnes & iucunditate replemur cu; debitum honorem exolui uirtuti nostrae uide mus: dicendum igitur de his quae cuiq; ma gnifica merito contigerunt. Candidis animis Claris & uirtute praestantibus. Praemiorum uirtuti atq; honorum. Cu; reddita uirtuti p mia honoresq; uidamus id recte factum eẽ iudicamus & ex ea re uoluptatem capere so lemus: uirtus enim praeter honorem praemi um quoq; meretur. Grate iuste: & quasi debite. Verum etsi mens hoc loco Occupatio sine dubio est cum dicat se impetu quodam trahi: ad augustam domum. Vt ostẽdat quae illi magnifica interris contigerunt: templum flamen. honoresq; diuini: sed melius cohibe ri: quia si ascensus illi patuit in coelu; haec q̃ ab hominibus tradita sunt suis meritis lõge sunt inferiora: quae se omittere uelle ostendit. Honoratissimum templum Nihil magni ficentius contingere potuisset: q̃ ut praesenti ipsi templum & ara constitueretur illiq; red derentur honores diuini: quod factũ eẽ om nes testantur auctores. Horatius: Praesenti tibi diuos largimur honores: iurãdasq; tuũ per nomen ponimus aras. Cohibebitur: Re frenabitur: reprimetur: retrahetur a scribẽdo de Tyberio.

fuisse dubitatur: cum propter nominis extensionem tantum nefas ausus sit (inuentus inquam est qui uellet incendere templum dianae Ephesiae: ut opere pulcherrimo consumpto: nomen eius diffunderetur per totum orbẽ terrarum: quem furorem mentis ipse impositus eculeo. i. instrumento torto rio habenti formam equi detexit. i. apperuit. Ac Ephesii bene consuluerãt. i. bonam rationem consilii inierãt abolendo decreto. i. per decretum memo riã teterrimi hominis: quia decreto prohibuerunt nomen eius aut in ore aut inscripto cuiusq̃ haberi: nisi ingenium Theopompi magnae facun diae: comprachẽdisset eum. i. eius nomen in historiis suis idest a se hoc est a Theopompo scriptis.

Quae cuiq; magnifica contigerunt. Ti. XVI.

Candidis autem animis uoluptatem praebue runt in conspicuo posita quae cuiq; magnifica merito contigerunt quia aeque praemiorum uir tutis atq; honorum contemplatio iucunda est: ipsa natu ra nobis alacritatem subministrante: cum honorem industriẽ appeti & exolui grate uidemus: Verum etsi mẽs hoc loco protinus ad augustam domum beneficentissi mum & honoratissimum templum omni impetu feratur: melius cohibebitur: quoniam cui ascensus in coelum patet: q̃uis maxima debito tamen minora sunt quẽ in terris tribuuntur.

Candidis &c. Ordo est. Aũt. i. sed ea sup. quae contigerũt cuiq; merito idest ex merito: aut qui meritus sit: magnifica posita in conspicuo. i. potem ti loco ut clare perscripta: pbuerunt. i. possunt praebere: animis candidis. i. nullo liuore sordentibus: uoluptatem: quia contemplatio pmioru; uirtutis atq; honorum uirtutis: est aeque iucunda (sunt qui legant iudicanda: sed minus placet: Sciemus autem licet honor sit quoddam praemium uirtutis: tamen discrimen esse: nam etiam mali uirtuti laudem praebent: sed nõ continuo aliud mercedis. Vnde Iuuenalis probitas laudatur & alget. Sicut etiam scientiam expetunt & ita laudant omnes: sed pauci mercedem reponunt: unde idem scire uolunt omnes: mercedem soluere nemo: laudem itaq; & honorem uirtuti praebere: est quasi naturale: sed praemia digna cõ ferre iustorum est. Vnde boni fere laudãtur: nam ut author alibi dixit Ma gno ubiq; praetio uirtus aestimatur: sed fame conficiuntur) ipsa natura q̃ benigna est & minime inuida subministrante nobis alacritatem. s. de bono alterius: cum uidemus honorem appeti & exolui grate. i. grataanter & gra to animo industriae. i. ingenitae uirtuti ac arti. Verum idest sed etsi idest q̃q̃ mens sup. mea (inquit author) feratur protinus hoc loco omni impetu s. affectionis: ad domum Augustam. i. imperatoriam: sed potissimum augu sti octauii & Tyberii & templum honoratissimum. s. augustorum: qui in terris pro diis habiti sunt: tamen sup. ipsa cohibebitur. i. in pedietur ab im petu suo melius. i. decentius. quoniam quae tribuuntur in terris ei cui ascen sus patet in coelum ut augustis: q̃uis sup. sint maxima: tamen sunt minora debito: & ita satius ducit de augustis nihil q̃ parum aut non satis dicere si cut de Carthagine censuit Salustius. Verum tamen si deo non nisi condi gna exhibere liceret: nihil illi impendere possimus & ita ingens praebeatur desidibus ansa: & ideo conformius ad pietatem nostram Plinius in praefa tione naturalis historiae: de Vespasiano caesare locutus dicit Imminentia prae ter caeteras subit cura: ut quae tibi dicantur condigna sint: Verum & diis lacte rustici: multaeq; gentes supplicant: & mola tantum salsa litant q̃ nõ habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere quoquomodo posset.

De Superiore Aphricano.
Cap.DCCCCV.

SVperiori Aphricano consulatus citerior legitimo tempore datus est quod fieri oportere exercitus senatũ litteris admonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrum conscriptorum auctoritas: an militum consilium adiecerit. Toga.n.Scipionem ducem aduersus pœnos creauit: arma poposcerunt: cui quæ in uita præcipua assignata sunt. & longum est referre: quia multa & non necessarium quia maiore ex parte iam relata sunt. Itaq; quod hodie eximium quoq; capit eius memoria adiiciam. Imaginem ĩ cella Iouis optimi maximi positã habet quæ quotiescunq; munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est inde petitur. uniq; illi instar atrii capitolium est.

¶ Superiori &c. Consulatus.i.dignitas & honor cõsularis datus ẽ Aphricano superiori.i.maiori: citerior legitimo tempore.i.anteq̃ peruenisset ad ætatem legitimam quæ erat triginta annorum. quod.s.illi consulatum decerni oportere fieri admonuit exercitus senatum litteris Ita.i.& sic nescias i.quilibet nesciat: utrum authoritas patrum conscriptorum: an consiliũ militum adiecerit illi.s.scipioni plus decoris. Enim.i.quia toga.i.senatus togatus: creauit Scipionem ducem aduersus pœnos: arma poposcerunt sup. eũ ducem &c. Cui.s.Scipioni quæ assignata sunt in uita.i.dum uiuebat præcipua.i.singularia: &.i.simul longum est referre: quia multa supple sunt: & non necessarium sup.est referre: quia relata sunt iam.s. in superioribus ex i.pro maiore parte: Itaq;.i.& ita adiiciam id quod memoria eius.i.quæ est de eo: capit quoq;.i.etiam hodie eximium.i.egregium. & excellens decus & ornamentum illi uni Romæ concessum. Incipiens autem referre dicit. Ipse habet imaginem positam in Cella.i.sacello iouis optimi maximi.s.in capitolio: quæ.s.imago: quotiescunq; munus.i.officiũ: aliquod gentis Corneliæ est celebrandum petitur inde.i.e Cella iouis & capitolium est illi uni i.soli instar.i.ad statu; & formam aut ad æquiparationem atrii quia alii habent imagines suas in atriis per stemmata in armariis dispositas: Scipio unus in capitolio.

SVperiori Aphricano. Scipioni aphricano supiori magnifica multa cõtigerunt: quorum alia cõtẽpsit: alia suscepit. Nat9 ãnos q̃tuor & uiginti pri patruoq; cæsis in hispania cum imperio successit: ut in ca.de fiducia diximus: consul deinde citra legitimum tempus declaratus est suadente exercitu: & senatum admonente per litteras ita rei publicæ tempus exigere: sic fieri oportere: quia nemo esset cui tantum exercitus fideret & in quo spes tãtæ uictoriæ foret: magnificum quidem hoc fuit: ut non facile discerni possit: plus ne illi gloriæ senatus auctoritas: an militum consiliũ attulerit: gloriosum sine dubio fuit illi ante legitimũ; tempus contra leges consulem senatus auctoritate creari: bello difficili & piculoso: & iuuenili curæ demandata sit res publica romana non minus uero illi magnificum fuisse uidetur q̃ ab exercitu fuerit summo omnium consensu imperator exoptatus: post uero rempublicam bene fœliciterq; gestam: multo plura et magnifica & gloriosa contigerunt: quia senatus illi præmia ingentia non solum humana sed prope diuina proposuit quæ in ca.de moderatione diximus ubi etiam cuncta illum respuisse monstrauimus. Citerior legitimo tempore. Ante tempus quod per legem erat constitutum ut ante trigesimum annũ creari q̃sq̃ consul non posset: hanc legem senatus pro Scipione dispensauit. Toga. Senatus & togati patres. Arma: Exercitus: & armati milites & est metonymia. Cice. Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ. Relata sunt dicta in capitulo de moderatione: ubi ea uidimus & uidere possumus: sunt autẽ hæc: uoluerunt illi statuas in comitio: in rostris in curia: in ipsa deniq; iouis optimi maximi cella ponere: uoluerunt imaginem triumphali idutam ornatu capitolinis puluinaribus applicare uoluerunt illi continuum per omnes uitæ annos consulatum perpetuamq; dictaturam tribuere: quorum ille nihil suscipere uoluit. Eximium Excellẽs & ab aliis præcipuũ

Imaginem: Hoc illi præcipuum obtigit: q̃ eius imago in templo Iouis optimi maximi tanq̃ diuini cuiusdam hominis simulacrum reposita fuerat: quæ quotiens publicæ aliquid a cornelia gente fieret: aut funus aliquod celebraretur inde semper petebatur. quasi uellent suis omnibus dignitatibus & muneribus interesse Scipionem Ideo autem in cella iouis collocatam eius imaginem fuisse arbitror: quia iouis filius fuisse credebatur q̃uis falso teste Liuio qui dicit: Ad hæc iam inde ab initio præparans animos ex quo togam uirilem sumpsit nullo die prius ullam publicam priuatamq; rem egit q̃ in capitolium iret ingressusq; ædem consederet: & pleruq; tempus solus in secretum ibi tereret: hic mos qui per omnem uitã seruabatur: seu consulto seu temere uulgatæ opinioni: fidem apud quosdam fecit. stirpis eum diuinæ uirum esse retulitq; famam in Alexandro magno prius uulgatam & uanitate & fabula parem: Anguis immanis concubitu conceptum: & in cubiculo matris eius persæpe uisam prodigii eius speciem. interuentuq; hominum euolutam repente atq; ex oculis elapsam: his miraculis nunq̃ ab ipso illusa fides est: quin potius aucta arte quadam nec abnuendi tale quicq̃ nec palã affirmandi. Gellius addit illud admiratos uehementer esse ædituros templi q̃ ante diluculum in capitolium ingredientẽ Scipionem canes semper in alios sæuientes neq; allatrarent eum neq; incurrerent: unde Liuius subiungit dicens multa alia eiusdem generis: alia uero alia assimulata admirationis humanæ in eo iuuene excesserant modum quibus freta ciuitas ætati haud q̃q̃ maturæ tantam molem rerum: tantumq; imperium permisit Non illud prætermittendum censeo: q̃d Scipioni magnificum obtigisse uidetur: cum legatus esset missus ad Antiochum ephesi cum hannibale qui se Antiocho iunxerat collocutus est: ut si fieri posset metum uitæ quem ex po.ro. conceperat eximeret. inter alia cum quæreret ab hannibale: quem fuisse maximum imperatorem hannibal crederet: respondit Alexandrum macedonum regem: q̃ parua manu innumerabiles exercitus fudisset: q̃q; ultimas oras quas uisere supra fidem humanam esset peragrasset. quærenti deinde quem secundum poneret inquit pyrrhum eo q̃ castrametari docuisset adhuc neminem elegantius loca cepisse præsi

scio Cicero in oratione pro Archita. poeta Quis nostro tã animo agresti ac duro fuit ut Roscii morte nõ nuper cõmoueretur: qui cũ esset senex mortuus: tamen propter excellentẽ artẽ ac uenustatem uidebatur oĩno mori nõ debuisse: ergo ille corporis motu tantum amorẽ sibi cõciliarat a nobis oĩbus. In corona: In cœtu & multitudine uirorum.

N Am. M. Cicero. Plutarchus in uita Ciceronis dicit nõ minus Ciceronẽ in actione elaborasse q̃ Demosthenẽ: nã & per Rosciũ comœdiarũ: & Aesopũ tragœdiarum actores optimos & suo tẽpore clarissimos pbita illis diligẽter opa uocem & corporis gestũ emendauit: his igĩ tã q̃ pceptoribus ad usus moderandos corporis gestus omniũ in eo pronuntiationis genere eruditissimus euasit: & eloquentiæ princeps facile iudicatus: Roscium Cicero suas delitias appellare cõsueuerat quantũ igitur ĩ pronũciatione motuq; corporis repositũ sit Cicero declarauit in ea oratiõe quam habuit pro Gallo: cũ enĩ Callidius se a Gallo ueneno petitum fuisse diceret: idq; remissiori uultu languidiori uoce quasi soluto oratiõis genere utereẽ: uitiũ Ci. ex habitu facile detexit: falsamq; accusationẽ indicauit: cũ diceret. Tu istud. M. Callidi nisi fingeres sic non ageres: nam si uerum fuisset periculum concitatiori uoce: perturbatioriq; uultu causam egisset. Q̃ ita fuerit cicerõis la9 ex sola eloquẽtia pta Plynius li. vii. natu. histo. plane ostẽdit cũ dicit. Quo te. M. Tulli piaculo taceã: quo ue maxĩe excellentẽ ĩsigni pdicẽ: quo potius q̃ uniuersi populi & illi gẽtis ãplissimo testimõio & tota uita tua ad cõsulatũ tãtũ operibus electus. Te dicẽte legẽ agrariã: hoc ẽ alimẽta sua abdicarũt tribus. Te suadẽte Roscio theatralis seditiõis auctori leges ignouerũt: notasq; sedes ignominiæ discrimine: æquo aĩo tulerũt. Te orãte pscripto rũ liberos honores petere puduit. Tuũ Catilina fuit igeniũ. Tu. M. Antoniũ pscripsisti. Salue primus omniũ parens patriæ appellate: pri mus ĩ toga triũphum linguæ atq; laureã merite: & facũdiæ: litteraȝ latinaȝ parẽs: æque ut dictator Cæsar hostis quondã tuus de te scripsit omniũ triumphorum laudẽ adepte: maiorẽ: quãto plus ẽ igenii romani terminos iẽtãtũ pmouisse q̃ iperii. In utraq; re: ĩ sono uocis & motu corpis. Momẽti: uirtutis: efficaciæ. Quæstionibus: iqsitiõib9. Lãguida debili & fracta uoce. Soluto gñe: non intẽsa oratione queadmodũ rei atrocitas exigebat. Argumentum adiecit: quia argumentum erat non paruum aut nullum illi uenenum datũ esse: q pronuntiatiõe uteret.

C Onsentaneum. Iudicauit Demosthenes orationis uim ferme omnem in pronuntiatione esse repositam, interrogatus enim quid primum esset in oratore: respondit pronuntiationem: quid secundum: pronuntiationem: qd tertiũ

studii in elaborando. i. excolendo laboribus codẽ. s. motu decoro q̃ in ipa eloquentia affectanda. Itaq;. i. & ita: tu nescires. i. quilibet merito nesciret: utrum concurreretur cupidius ad audiendum eũ an ad spectandũ eum. i. gestus eius sic. i. usq; adeo aspectus oratoris seruiebat sup. uerbis: & rursus. i. ecõtrario: uerba seruiebant. i. accõmodabantur aspectui. Itaq;. i. & ita constat æsopũ: & Rosciũ peritissimos artis ludicræ. i. scænicæ: & agendarum fabularũ: astitisse frequenter in corona. i. circuitu: illo. i. Hortensio agente causas: ut referrent in scænam. i. proscænium gestus petitos. i. acquisitos sup. in foro. s. causarum.

De. M. Cicerone. Ca. DCCCLX.

N Am Marcus Cicero quantum in utraq; re de qua loquimur momenti sit, oratione quam p Gallo habuit significauit. M. Gallidio accusatori exprobrando q preparatum sibi a reo uenenum testibus: chirographis: quęstionibus probaturum affirmans remisso uultu & languida uoce: & soluto genere orationis usus esset: pariterq; & oratoris uitium detexit: & causæ periclitantis argumenta adiecit: totum hunc locum ita claudendo: tu istud Marce Callidi nisi fingeres: sic ageres?

¶ Nam. M. Cicero significauit oratione quam habuit pro Gallo quãtum momenti. i. efficaciæ sit in utraq; re de qua loquimur: hoc est in pronuntiatione & apto motu corporis: exprobrãdo. i. opprobrio dando. M. Callidio accusatori. s. galli: q ipse Callidius affirmans se probaturum testibus chirographis. i. scriptis manualibus & quæstionibus. i. confessionibus seruorum ad torturam exhibitorũ: uenenum preparatum sibi a reo. s. gallo: esset usus uultu remissio q̃tum ad motum corporis: & uoce languida: & genere orationis soluto q̃tum ad pronuntiationem. Et ita Cicero pariter detexit. i. apuit iudicibus & uitium oratoris: significans. s. oratorem cõposito motu & pronuntiatione accurata in fictis fidem aucupari: qd nõ mediocre uitium est: & adiecit argumenta. i. media approbatiua causæ periclitantis. i. laborantis in probatione claudendo totum hunc locum ita. O Marce Callidi. nisi tu fingeres istud. s. uenenum tibi preparatum a reo: te testibus chirographis & quæstionibus posse probare: ageres sic. i. tam cõposite & attente: ut qui falsas causas probare uolunt facere solent? q. d. minime: & ita hoc illi exprobrando detexit uitium oratoris. i. quo quilibet orator in falsis causis uti potest ad persuasionem: composito. s. motu & apta pronunciatione: & simul debilitauit eius approbationem ostendendo ipsũ nisi de causa diffideret non sic acturum fuisse. Nam multi ut optimam se habere causam demonstrent: neq; patrono uti: neq; artificiosa oratiõe uolunt hæc dico latius: quia aliter intelligit Oliuerius cui non astipulor: naȝ secundum illum sensus est: nisi fingeres istud. i. tibi pparatum uenenum: ageres sic. q. d. minime: quia qui uenenum accepit tali uoce uti nõ posset. Sed Callidius non dixit sibi uenenum datum sed præparatum dũtaxat: quod secundum Ciceronem quia ueris rationibus probare non potuit: artificio doloso usus est: & hoc illi exprobrando artem detexit.

Externa. De Demosthene.
Capitulum. DCCCLXI.

C Onseutaneum huic Demosthenis iudicium: q cum interrogaretur quidnam esset in dicendo efficacissimum: respondit: hypocrisis. Iterũ deinde & tertio interpellatus dixit idem pene se illi totum debere confitendo.

¶ Consentaneũ &c. Iudiciũ Demosthenis de ui pronunciationis consentaneum est huic. s. dicto Ciceronis: qui cũ interrogaretur quidnã eẽt efficacissimũ. i. plurimũ ualens ad efficiendũ propositũ: respondit hypocrisis. i. simulatio uocis & gestus. i. apta pronunciatio & decens motus: deinde iterpellatus iterũ. i. secũdo & tertio quidnã esset secundũ & quidã tertiũ: & quãtũ ad efficaciam: respondit idem. s. q̃ hypocrisis confitendo se debere pene totã ui. s. hypocrisi: hoc ẽ ut alii interpraetantur pronunciationi. pronuntiationem. omnia igitur in pronũtiatione. Cic. lib. iii. de oratore: huic Demosthenes primas dedisse partes dicitur: cũ rogaret: quid in dicẽdo eẽt primũ: huic secũdas: huic tertias. Quintil. li. xi. de pronunciatione. Demosthenes inq̃t interrogatus quid esset in toto opere sũmũ pronunciationi palmã dedit. Respondit pronunciationem.

De Aeschyne. Ca. DCCCLXII.

Ecte itaq; Aeschynes cum propter iudicialẽ ignominiam relictis Athenis Rhodum petisset: atq; ibi rogatu ciuitatis suam prius i Ctesiphontem: deinde Demosthenis pro eodem orationẽ clarissima & suauissima uoce recitasset: admirantibus cunctis utriusq; columinis eloquentiam: sed aliquanto magis Demosthenis: quid si inquit ipsum audisssetis? Tantus orator & modo tam infestus aduersarius sic inimici uim ardoremq; dicendi suspexit: ut se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse praedicaret: expertus acerrimum uigorem oculorum: terribile uultus põdus: accõmodatum singulis uerbis sonum uocis. efficacissimos corporis motus. Ergo etsi operi illius adiici nihil põt: tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest: quae legitur potius q̃ auditur.

Recte itaq; Aeschines sup. sensit aut dixit cũ relictis athenis ppter ignominiam iudicialem: quia uictus fuerat in iudicio: petisset Rhodum: atq; recitasset ibi: hoc est Rhodi rogatu. i. ob rogatum & p̃ces ciuitatis Rhodiae: prius suã orationem in. i. aduersus Ctesiphontẽ: deinde orationẽ Demosthenis uoce clarissima & suauissima: cunctis admirantibus eloquentiam utriusq; columinis. i. sũmi ornamẽti eloquentiae. s. Aeschinis prius: & deinde Demosthenis sed aliquanto magis. i. impensius: sup. eloquentiã Demosthenis: inquit: quid sup. diceretis si audissetis ipsum. s. Demosthenem pronunciandi peritissimum (de qua re Hieronymus in prologo Bibliae ca. ii. Aeschines cũ Rhodi exularet: & legeretur ei Demosthenis oratio: quã aduersus eum habuerat mirantibus cunctis atq; laudantibus suspirãs ait Quid si ipsam audissetis bestiam sua uerba resonantẽ?) Tantus orator: & modo. s. cum ageret Rhodi: tã infestus aduersarius: suspexit. i. cum admiratione laudauit (nam sicut despicere transsumitur ad significandũ cõtemnere: ita suspicere ad uenerari & laudare: quia despicere est deorsum inspicere: que uero infra nos sunt contemnimus: suspicere autem sursum aspicere: atque supra nos uidemus ueneramur fere) sic uim & ardorem dicendi inimici. s. demosthenis: ut p̃dicaret se esse lectorẽ parũ idoneum scriptorũ eius. s. demosthenis: expertus. s. contra se acerrimum uigorem oculorum: terribile pondus. i. terribilem grauitatem uultus: sonum uocis accommodatũ. n. i. aptatum singulis uerbis: motus corporis efficacissimos. Ergo etsi. i. q̃q̃ nihil potest adiici. i. addi operi illius. s. Demosthenis scripto tamen in Demosthene. i. in orationibus eius scriptis: abest. i. deest: magna pars Demosthenis. i. artificii quo Demosthenes in pronunciando usus est quae. s. pars legitur. s. oculis spectantium gestus: potiusq̃ auditur.

Recte itaq; Aeschynes accusationẽ quã habuerat in Ctesiphontẽ Rhodii recte legisset legit & defensionẽ Demosthenis: a qua ille supatus athenis excesserit: mirantibus ergo Rhodiis orationẽ illã multo magis illos dixit fuisse miraturos: si orantẽ ipsum audiuissent. Cice. li. iii. de oratore. Multu melius ab aeschine dictum uideri solet: qui cũ propter ignominiã iudicii excessisset Athenis & rhodũ se contulisset: rogatus a Rhodiis legisse fertur orationẽ illam egregiã quã in Ctesiphontẽ contra Demosthenẽ dixerat: qua perlecta: petitũ ab eo est postridie ut legeret illã ẽt quae erat contra a Demosthene p Ctesiphonte edita: quam cũ suauissima & maxima uoce legisset: admirãtibus oĩbus: quãto inq̃t magis miraremini si audissetis ipsũ? ex quo satis significauit quãtum eẽt in actore qui orationẽ eandẽ aliam fore putauit actore mutato. De hoc aeschyne Gellius noctiũ atticaꝝ lib. vii. Quintili. institutionis oratoriae capitulo de pronuntiatione: aliiq; auctores multa dixerunt. Sunt q dicant Aeschynẽ mirantibus Rhodiis orationẽ Demosthenis: respondisse: quid si audissetis beluam ipsam sua lyra resonantẽ? Vtriusq; columinis. Demosthenẽ & Aeschynẽ eloquentiae columẽ appellat. Suspexit: admiratus est: q̃uis aduersarius esset: tamen cuz admiratione Demosthenis laudẽ est p̃secutus: & ea demũ uera laus est: quae etiã ab inimico proficiscitur. Parũ idoneũ lectorem: Quia aduersarius p̃terea uim illã dicendi Demosthenis referre nullo modo posset: legitur in uita Demosthẽis q̃ Philippus Macedoniae rex Demosthenem caeteris Atheniensium legatis in dicendo p̃tulerit: in caeteris uero rebus Aeschynẽ. Pondus: grauitatẽ dicentis. Magna pars Demosthenis abest. Vis. s. pronũciationis quae maxima fuit in Demosthene: ergo cum eius scripta leguñt: tanta nullõ modo percipi possunt: quanta ab ipso pronũtiãtur: & id est quod ait Valerius: legitur potiꝰ q̃ auditur.

Quam magni effectus artium sint. Ti. XI.

Ffectus etiã artium recogniti possunt aliq̃d afferre uoluptatis protinusq; & q̃ utiliter excogitatae sunt patebit: & memoratu dignae res

Quã magni effectus artiũ sint. T. XI.

Ffectus artium: Operepraeciũ eẽ poterit recognoscere q̃ magni sint artium effectus] q̃ ad eas capessendas utilitate percepta simus alacriores. Labor suo fructu: nunq̃ labor iste grauabit: quẽ subsequitur fructus.

SVlpitii galli. hoc fuit secundo macedonico bello: quod aduersus Persen gessit paulus aemilius: cuius legatus fuit hic Sulpitius gallus qui artium liberalium ho. no studiosissimus: astrologiae scientiam tenuit non mediocrem: qua paulo uictoriae dedit initium: cum. n. serena nocte cuius proximo die manus erant cū hoste cōserturi: luna subito defecisset: milites omnes ueluti prodigio uehementer sunt a futura dimicatione deterriti: quod ubi sensit gallus qua ratiōe id factum eēt habita concione disseruit & milites a terrore ad suscipiendae pugnae desiderium audaciāq; reuocauit. Frontinus tamē nō nihil a Valerio dissentire uidetur. Dicit. n. li. i. ca. ultimo. L. Sulpitius gallus imminentē lunae defectum ne pro ostento exciperent milites praedixit futurū additis rebus causisq; defectionis ut nō post lunae defectū territos milites hortatus fuerit: sed ne terrerētur futuram eclypsim praedixisse. Quintilianus quoq; li. i. De astrologia quā oratori necessariam esse probat: an uero cū Pericles inquit atheniēn. solis obscuratiōe: territos milites redditis causis eius rei: metu liberauit. Aut cū Sulpitius ille Gallus in exercitu. L. Pauli de lunae defectione disseruit: ne uelut prodigio diuinitus facto militū ai terrerentur nō uidetur usus oratoris officio. In oi genere litterarū. Quia liberalibus artibus operā dederat. Luna defecisset: Passa esset eclypsim: quae fit tpe noctis & in plenilunio: solis uero defectus est teste Plin. li. ii. Syderū natura: Quomodo luna soli perpēdiculariter opposita lumen eius excipiat: defectūq; pariat: sydera quoq; uno planūq; momento uel puncto ita concurrūt: ut alii aliud obstet ne lumen effundere possit.

lucido in loco reponentur: & labor in his edendis suo fructu non carebit.

¶ Effectus etiam artium recogniti. s. legendo aut recensendo: possunt afferre aliquid uoluptatis & patebit (Sunt qui legunt patebunt sed minus apte) protinus & . i. simul q̄. i. q̄tum utiliter sup. artes sunt excogitatae: & res dignae memoratu. i. ut memorentur & recitentur: reponentur in loco lucido: & labor in his edendis. i. qui in his edendis erit non carebit suo idest debito fructu.

De sulpitio gallo. Ca. DCCCLXIII.

SVlpitii galli maximum in omni genere litterarum recipiendo studium plurimum reip. profuit. Nam cum. L. pauli bellum aduersum regem persen gerentis legatus esset. ac serena nocte subito luna defecisset eoq; ueluti diro quodam monstro perterritus excercitus noster manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset: de coeli ratione & siderum natura peritissime disputando alacrem eum in aciem misit. Ita q̄ illi inclytae paulianae uictoriae liberales artes galli aditum dederunt: quia nisi ille metum nostrorum militum uicisset: imperator romanus uicere hostes nō potuisset.

¶ Sulpitii &c. Maximū studiū Sulpitii Galli in recipiēdo omni genere litterarum profuit plurimū reipu. Nā cum esset legatus Lucii Pauli. s. Aemylii: gerentis bellum aduersum Persen regem. s. Macedoniae: ac luna defecisset subito. i. eclipsim passa esset nocte serena: & exercitus noster. i. Romanus territus eo. s. defectu lunae: ueluti quodam diro monstro. i. portēto mali ominis: amisisset fiduciam conserendi manus cū hoste: ipse disputādo peritissime de ratione caeli. i. motuum eius & natura syderum: ut eorū quaedam duplici mouerentur motu: & quomodo per interpositionem terrae inter solem & lunam: luna quae a sole lumen mutuatur deficeret: misit eum. s. exercitum Romanum: alacrem in aciē. Itaq; artes liberales Galli. s. Sulpitii: dederunt aditū. i. accessum aut mediū illi inclitae uictoriae Paulianae. Quia nisi ille. s. Gallus uicisset. i. expulisset metum nostrorum. i. romanorū militū: imperator romanus. s. Aemylius non potuisset uincere hostes.

SPurinae. Suetonius in uita caesaris Spurinam inquit irridens Caesar; & ut falsum arguens: q̄ sine ulla noxa idus martiae adessent: q̄q; is uenisse quidē eas diceret: s; non praeteriisse. Introiuit curiā spreta religione. Quā urbs Romana uoluit: Hoc ad assentationē dixit: q̄ Romani maluissent spurinam falsum fuisse q̄ Caesarem eo die cadere quē immortalem uoluissent. Fatales. pestiferos & ipsi mortales: qui s. fata minarētur. Ad officiū: salutādi gratia: q̄ forte iacebat morbo iplicit9. Id9 martias: cōstat idibus martiis caesū fuisse Caesarem ī senatu: teste Ouidio fastorū li. iii. circa finē.

Ascen. ¶ Spurinae &c. Sciētia. s. diuinādi extispicis & aliis speciebus: spurinae. s. Aruspicis: apparuit quoq; efficacior. i. ueracior i cōspectādis monitis deorū. s. de morte caesaris q̄ urbs Roma uoluit. s. postea q̄ Caesarē desyderare coepit. Enim pro quia ipsae praedixerat Caesari. s. Iulio: ut caueret proximos triginta dies quasi fatales. i. illi fatum. i. mortem minantes. quorum. s. xxx. dierum ultimus erat Idus Martiae: eoq; idest: & ideo aut & eo die: cum forte uterq; scilicet tam Caesar q̄ spurina conuenisset

De Spurina. Ca. DCCCLXIIII.

SPurinae quoq; in conspectandis deorum monitis efficacior scientia apparuit q̄ urbs Romana uoluit: praedixerat enim caesari: ut proximos. xxx. dies quasi fatales caueret: quorū ultimus erat idus martiae eoq; cum forte mane uterq; in domū Caluini Domitii ad officium conuenisset: Caesar spurinae ecquid scis idus martias iam uenisse? & is. ecquid scis illas nondum praeteriisse? Abiecerat alter timorem tanq̄ exacto tempore suspecto: alter ne extremam quidem eius partem periculo uacuam esse arbitratus est. Vtinā aruspicem potius augurium q̄ patriae parentem securitas fefellisset.

forte mane in domum domitii Caluini ad officiũ.s.salutandi: aut amice uisitandi (quod non a casu faciebant: sed a casu erat q̃ una hora conuenerant) Caesar sup. ait Spurinae: ecquid.i.en quid ais: scis idus Martias iã uenisse: & is.s. spurina sup. respondit. ecquid.i. nunquid scis illas.s. Idus nondũ pteriisse? Alter.s. Caesar abiecerat timorẽ tanq̃ tẽpore suspecto ex acto.i. praeterito: Alter.i. spurina arbitratus est ne quidem.i. non etiã extremã partẽ eius.s. diei aut temporis: esse uacuaʒ periculo. Utinam (inquit per solitam adulationem author) augurium fefellisset potius aruspicem.s. Spurinam: q̃ securitas.i. carentia timoris fefellisset parentem patriae.s. Caesarem.

Externa De Pericle. Ca. DCCCLXV.

Sed ut alienigena scrutemur. Quum obscurato repente sole inusitatis perfusae tenebris athenę sollicitudine agerentur: interitum sibi coelesti denunciatione portendi credentes: Pericles processit in medium & quae a praeceptore suo Anaxagora pertinentia ad solis & lunae cursum acceperat: disseruit: nec ulterius trepidare ciues suos uacuo metu passus est.

¶ Sed ut scrutemur alienigena.i. externa exempla (Et declinatur hoc loco alienigenus a. um.) Cũ.i. quando sole obscurato repente: athenae perfusas inusitatis tenebris agerentur idest concuterentur sollicitudine credentes interitum portendi sibi denunciatione idest indicio aut ostento caelesti. Pericles processit in mediuʒ & disseruit ea quae acceperat a p̃ceptore suo Anaxagora pertinentia ad cursum solis & lunae: nec passus est ciues suos trepidare ulterius metu uacuo.s. rationis aut uano quia eclipsis solis naturalis est: per interpositionem lunae.

De Alexandro. rege. Ca. DCCCLXVI.

Quantum porro dignitatis a rege Alexandro tributum arti existimamus: qui se & pingi ab uno Appelle & fingi a Lysippo tantũ uoluit.

¶ Qu: tantum &c. Porro.i. sed: quantum dignitatis existimamus tributuʒ arti.s. pingendi & fingendi seu sculpendi: ab Alexandro.s. magno: rege scilicet maximo & primum macedoniae: qui uoluit: etiam edicto: se & pingi ab uno.i. solo Apelle.s. pictore optimo: & fingi.i. sculpi tantum.i. dũtaxat a Lysippo optimo statuario. q.d. plurimum.

Sed ut alienigena: pericles ut supra diximus multis in locis & praesertiʒ in capitulo de eloquentia Anaxagorae discipulus fuit a quo in maxima rerum scientia fuerat exercitatus. Astrologiae ergo peritus athenienses ciues subita solis obscuratione deterritos habita concione metuere uetuit: q̃ eius rei causam ut a praeceptore didicerat sic illos edoceret. Frontinus tamẽ li. i. ca. ultimo aliter sentire uidetur. dicit eniʒ pericles cum in castra eius fulmẽ decidisset iterruissetq; milites aduocata concione lapidibus in conspectũ omniũ collisis ignẽ excussit: sedauitq; cõturbationem cũ docuisset similiter nubiũ attritu excuti fulmen. Ad solis & lunae cursum: quia ut supra diximus cum Hemisphaeriũ lunae solari sit inferius lunaq; semper tendat in obliquum forte cuʒ ad perpendiculum soli fuerit opposita: eius excipit radios ut ad nos peruenire non possint & inde saepe tenebrae superinducuntur. Vano metu. Qui sine rõne eoꝝ animos occupauerat.

Quantũ porro. Plurimum arti tribuit Alexander: qui a nullo pingi nec fingi uoluerit nisi ab his qui oĩum praestantissimi suo tempore forent: apelle.s. atq; lysippo. De quibus horatius epistolarum li. ultimo. Rex ille poema q̃ tam ridiculum tã care prodigus emit Edicto uetuit: ne quis se praeter apellem pingeret: aut alius lysippo duceret aera Fortis Alexandri uultũ simulantia. Cicero quoq; epistola ad. L. lucciũ. Neq; enim Alexander inquit ille graeciae causa ab apelle potissimuʒ pingi & a Lysippo fingi uolebat: sed q̃ illorum artẽ cũ ipsis tuʒ ẽt sibi gloriae fore putabat: atq; illi artifices corporis simulachra ignotis nota faciebãt. fuit enĩ Apelles pictor eximius patria cous: ingenio & gratia: ut inqt Quĩtilianus p̃stãtissimus: q̃ teste Plinio: oẽs prius g̃nitos futurosq; postea superauit: & arti suae hoc ẽ picturae plura solus p̃pe q̃ caeteri oẽs cõtulit. Sũme laudauit Pli. uenerẽ ab eo pictã exeũtẽ e mari: quã postea Roma adductã Diuus augustus dicauit i tẽplo Caesaris. Cuius iferiorẽ ptẽ corruptã q̃ reficeret nõ potuit reperiri. Inchoauit & aliã teste Pli. cui superaturo ẽt illã suã priorẽ inuidit mors pacta pte. nec qui succederet opi ad pscripta liniamẽta iuẽtus ẽ: unde Ci. li. i. epistolarũ ad lentulũ Nunc ut apelles ueneris caput: & sũma pectoris politissima arte pfecit: reliquã ptẽ corpis inchoatã reliqt: itẽ i li. officiorũ. iii. nemo pictor reptus ẽ: q̃ ueneris eã ptem quã apelles: ichoatã reliqsset absolueret. oris eni pulchritudo reliq corporis imitãdi spẽ auferebat: pinxit & Alexandrum magnũ fulmẽ tendẽtẽ in tẽplũ ephesiae dianae: & fulmẽ extra tabulã uideri scribẽtes meminerũt: refert itẽ Pli. q̃ pinxit ea q̃ pingi nõ possunt: tonitrua fulgetra: fulgura & similia quare nõnulli ferũt: q̃ Alexander magnus a nullo alio se posse pingi edicto posito capitali edixit. Lysippus fuit in arte sculptoria artifex clarissimus de quo Martialis. Nobile Lysippi munus opusq; uides: nam spirantes uultus atq; ora simillima uiuis: & deniq; animosa signa fingere uidebatur. Et teste Quintiliano ad ueritatem optime accessit & ad sexcenta decem signorum opera effecisse dicitur: Apelles

De Vulcano Alcamenis. Ca. DCCCLXVII.

Tenet uisentes Athenis Vulcauus alcamenis manibus fabricatus. Praeter caetera enim perfectissimae artis in eo praecurrentia indicia etiã

Tenet uisentes. Alchimenides fictor egregius Vulcanũ Athenis arte finxisse dicitur: ut cũ illi adiici nihil posse uideretur: tñ id maxime suspiciẽtes delectabat q̃ sub ueste claudicatio ferme dissimulata exprimebat atq; ita ut nõ tanq̃ exprobratũ uitiũ: sed dei certã notã p̃priamq;

declaret. Cicero lib. de natura deorū: equidē laudamus esse Athenis Vulcanum eū quem fecit Alchimedes: in quo stante atq; uestito appareat claudicatio non deformis: claudū igitur habemus deū quoniam de uulcano sic accepimus. Tenet: Remoratur & delectat. Dissimulatæ claudicatiōis: Quia sic accepimus de Vulcāo claudicationē dissimulasse.

illud miratur q stat dissimulatæ claudicationis sub ueste leuiter uestigium repræsentans: ut non tanq̄ exprobratum uitium ita tanq̄ certam propriamq; dei notam decore significans.

¶ Tenet &c. Vulcanus. i. statua Vulcāi: fabricatus. i. sculpta & ficta: manibus Alcamenis (sunt tamen qui alchimenis nec desunt qui alchimenidis legant) tenet. s. suspensos ac irretit ne procedant donec perspexerint: uisentes. i. uisitantes Athenas: Enim. i. quia præter cætera indicia. i. signa & testimonia: perfectissimæ artis præcurrentia. i. statim se ostentantia in eo. s. Vulcano: etiam miratur s. uisentes athenas: illud q stat repræsentans. i. indicans leuiter uestigium claudicationis dissimulatæ. i. tectæ: quantū fieri potest more claudicantium: sub ueste. s. cruribus eius superinducta significans ut uitium. s. claudicationis non tanq̄ exprobratum. i. uitio datum deo ita significans decore. i. honeste tanq̄ certam & propriam notam dei. i. indicium quo ipse dignoscatur a cæteris diis: ut enim nos sanctis discrimina damus in pingendo & fingendo ita illi idolis suis.

De Praxitelis uenere. Ca. DCCCLXVIII.

CVius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo cnidiorum collocauit propter pulchritudinem operis a libidinoso cuiusdam complexu parum tutam.

CVius coniugem. Praxiteles inter statuarios gloria primus: uel certe summus de quo multa Pli. lib. xxxvi. natu. historiæ. Sed inter cætera dicit: duas sculpsisse ueneres: alteram cnidiā: hoc est q̄ Cnidi colebatur: quæ non solum ibi: sed in toto terrarum orbe præcipua fuit: quā ut uiderēt multi cnidū nauigarunt: alteram uelata speciem quā quidā prætulerunt: optime seuerū id atq; pudicū arbitrantes: nā quæ cnidi fuit a cnidiis coempta effigies deæ fauente ipsa dea ut creditur facta artificio tanto: ut nō esset a Lybidinoso complexu satis tuta. fertur enim quendam eius amore correptum cum noctu delituisset in templo: simulacro cohæsisse: eiusq; cupiditatis etiā indicem maculā multa huius simulachra Romam deportata fuerunt quæ omnia Pli. cōmemorat. De hoc quoq; mentionem facit Quintilianus li. ii. de institutione oratoria ubi dicit. Si Praxiteles signum aliquod ex molari lapide conatus esset exculpere parium marmor mallet rudeatis id artifex expolisset: plus in manibus fuisset q̄ in marmore Spirantem: Viuentes. Vir. excudent alii spirantia mollius æra. Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus. In templo cni. Cnidos: una ex quinq; ciuitatibus doricæ græciæ: ubi templum fuit ueneris. & hoc simulachrum quod praxiteles sculpsit: tāta ut diximus arte ut a libidinoso complexu: nō fuerit satis tutū: adeo uerā ipsa deam referebat. Parum tutam quia uitiū illi inferre uoluit adolescens uiuum putans esse corpus.

¶ Cuius. s. Vulcani coniugem. s. Venerem praxiteles statuarius optimus collocauit in templo Cnidiorum quasi spirantem. i. spiritum uitalem trahētem in marmore: in quo incisa est: eam sup. parum tutam. i. defensam a complexu libidinoso cuiusdam. s. adolescentis: propter pulchritudinē operis: quia eius amore captus erat.

De eodem. Ca. DCCCLXIX.

QVo excusabilior est error equi qui uisa pictura equæ hinnitum edere coactus est: & canum latratus aspectu picti canis incitatus: taurusq; ad amorem & concubitum æneæ uacæ syracusis nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid enim uacua rationis animalia arte decepta miremur cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam uideamus?

QVo excusabilior. Quantum Praxiteles: arte sua naturam sit imitatus: hinc facile conici potest: q eius simulachra uiuis adeo similia esse uidebantur ut fallerentur bruta: fallerentur homines ea prospicientes: equus uisa equæ statua hinnitum edidit non fictam sed ueram arbitratus equam. canis pari ratione ad picturam latrauit. Taurus ad æneæ uacæ simulachrū miro desiderio compulsus est: hoc in brutis euenisse minus mirum est cum homines rationis participes fuerint eodem errore decepti. Excusabilior est. Maiori excusatione dignus. Quid enim uacua rationis animalia. Digniora sunt excusatione animalia ratione carentia: si sunt a simulachris siue picturis ueritatis errore decepta: cum hominem audiuerimus rationis participem libidinoso impulsu commotum marmoream statuam fuisse complexum. Sacrilegam cupi. Quā deam ipsam & non simulachrum uiolare concupiuit.

¶ Quo. i. propter quod: error equi est excusabilior: quia simili errore homo captus est: qui. s. equus uisa pictura equæ. s. a praxitele formatæ: coactus est edere hinnitum & latratus canum est incitatus aspectu canis picti: & taurus compulsus est ad amorem. Et concubitum uaccæ æneæ idest ex ære factæ syracusis irritamento. i. prouocatione nimiæ similitudinis. s. cum uiua. Quid enim miremur animalia uacua rationis decepta arte. i. per artem: cum uideamus sacrilegam cupiditatem hominis (audentis scilicet sacram imaginem polluere) excitatam lineamentis lapidis muti: quasi dicat frustra.

Quædam nulla arte effici posse. Ti.XII.

De Euphranore. Ca.DCCCLXX.

Aeterum natura quemadmodum sæpenumero æmulam uirium suarum artē esse patitur: ita aliquando irritā fesso labore dimittit. Quod summi artificis Euphranoris manus senseruṅt. nam cum Athenis duodecim deos pingeret neptūni imaginem q̄ poterat excellentissimis maiestatis coloribus complexus est: perinde ac iouis aliquāto augustiorem repræsentaturus: Sed omni impetu cogitationis in superiori opere absumpto posteriores eius conatus assurgere quo tendebant nequiuerunt.

Cæterum. i. sed: queādmodum natura patitur sæpe numero artem esse æmulam. i. proxime ad æquiperationem imitatricē uiriū suarū: ita dimittit. s. arte aliquādo irritam. i. frustratāq̄: labore fesso. i. fatigato. Quod idest quā rem manus Euphranoris sūmi artificis. s. in pictura senserunt. i. expertæ sunt. Nam cum pingeret athenis. xii. deos: ut opinor selectos ques Varro enumerat complexus est imaginē neptuni coloribus maiestatis q̄. i. q̄tum poterat excellentissimis: perinde. i. sic tamen aut eo animo ac sup. esset repræsentaturus iouis sup. imaginem augustiorem. i. maioris maiestatis aliquanto sed omni impetu. i. uirtute cogitationis absumpto. i. exhausto in opere superiore: hoc est in pictura neptuni: conatus eius posteriores. s. ad pingendum iouem augustiorem: nequiuerunt assurgere quo tendebant: hoc est ad augustius opus.

Quædā nulla arte effici posse. Ti.XII.

Aeterū. natura plærūq̄ artem sui æmulam & imitatricem esse passa ē non nunq̄ uero hoc illi tanq̄ inuida denegauit: sed quod natura prohibuit casus sæpe concessit. C i. li. i. de na. deo. nulla ī quit ars imitari naturæ solertiā potest. Aemulā q̄ imitatricem: ut ars plærūq̄ natura possit imitari: ut supra in fictoribus atq̄ pictoribus ostēdimus. Fesso labore: cum cogitationis uires assumptæ fuerint: ince tū opus perficere nō ualeant. Quod summi artificis. Euphranor teste Quintiliano de institutione oratoria pictor fictorq̄ fuit ætate sua laudatissimus. dicit enim Euphranorē admirandū facit q̄ & cæteris optimis studiis inter præcipuos pingendi fingendiq̄ idem mirus artifex fuit patria isthmos: uir docilis & laboriosus & in oī genere excellens qui cū. xii. deos consessū iouis honestantes sex. s. a dextris & totidē a sinistris pingeret athenis neptūni imaginē tanta est arte cōplexus ut iouis deinde augustiorem ac uenerabiliorē cum uellet repræsentare nō posset q̄ artis uim omnem in superiori pictura consumpsisset & hoc modo ars suo labore irrita est a natura destituta. Euphranoris manus: pictoris sua ætate clarissimi: de quo Iuuenalis satyra. iii. hic aliqd præclarū euphranoris aut polycleti. Maiestatis coloribus: in pingendo neptūno colores adhibuit qui ad exprimēdam maiestatem essent idonei. Omni impetu: omnibus uiribus. Assurgere extollere se & peruenire.

De Timante pictore. Ca.DCCCLXXI.

Vid ille alter nobilis pictor luctuosum immolatæ phigeniæ sacrificium referens: cum chalcantem tristem: mœstum ulyxem: clamantem aiacem: lamentantem menelaum circa aram statuisset: caput agamemnonis inuoluendo: nonne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Ita q̄ pictura eius aruspicis & amici & fratris & lachrymis madet: patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

Quid: modus interrogandi continuationi inseruiens: ille alter pictor nobilis. s. Timantes: referens. i. ad uiuum coloribus exprimens. sacrificium Iphigeniæ filiæ Agamēnonis immolatæ dianæ iratæ ob ceruam in aulide cæsam: cum statuisset circa arā Chalcantē. s. uatem & uoluntatis deæ interpretem: tristem ob talem denuntiationem: Vlyssem mœstum. s. uultu. Aiacem: scilicet Thelamonium ut opinor sed putem legendum orestem: clamantem. s. præ uehementia doloris & Menelaum. s. patruum eius: lamentantem. s. præ maiore dolore. (Est enim auxesis: nam plus est mœstū esse q̄ tristem & plus exclamantē p̄ mœstitia q̄ mœstum esse: & adhuc plus lamentantē q̄ clamantē: quia lamentatio superaddit quærulam uocem) statuisset dico superiores circa arā i dicta dispositōe: inuoluēdo. s. p̄sona aut ueste lugubri: capitiū uulgo dicimꝰ: caput Agamēnonis. s. patris eiꝰ: nōne ꝯfessus ē acerbitatē sūmi mœroris q̄lis ē paternꝰ ac maternꝰ i cæde īmerita liberoꝝ: nō posse exprimi arte. q. d. haud dubie. Itaq̄. i. & ita: pictura eius madet lachrymis aruspicis. s. Chalcantis: & amici. scilicet Vlyssis: &

Vid ille alter: hic Timantes fuit pictor eximius parrhasii æmulꝰ quē superasse dicitur in aiace pingēdo: uerum inter cætera eius ingenii monumēta Iphigenia oratorū laudibus celebratur quæ ante aras peritura esset cum mœstos pinxisset omnes & mœstitiæ omnem imaginem cōsumpsissent: patris ipsius uultū uelauit quē tā digne non poterat ostendere: de quo Quintilianus li. ii. institutionis oratoriæ. Quid non oratione operienda sunt quædam. quæ siue ostendi non debent: siue exprimi pro dignitate non possunt: ut fecit Timantes in ea tabula qua coloreum uicitq̄ cum in Iphigeniæ immolatione pinxisset tristem calchantem tristiorem Vlyxem addidisset Menelao quē summum poterat ars efficere mœrorem consumptis affectibus: non reperiens quo digne modo patris uultum posset exprimere: uelauit ei caput & suo cuiq̄ animo dedit existimandum. Aeque: similiter Euphranor Immolatæ iphigeniæ: Nota est fabula: cum græci ad aulidem uenissent agamemnon ceruam ignarus occidit: unde irata dea flatus uentorum sustulit: quare cum nauigare non possent & pestilētiam sustinerent cōsulta oracula dixerūt agamemnonio sanguine placandā esse dianā: ergo cū ab ulyxe per nuptiarū Timātes

simulationem adducta iphigenia cum in eo esset: ut imolaretur numinis miseratiōe sublata ē: & ceruа supposita & translata ad taurica regionem regi thoanti tradita est: facerdosq3 facta dianæ: cui cum humano sanguine sacrificaret ex ueteri consuetudine numen placaret: agnouit fratrē: hostem: qui post occisam matrem & ægisthū in ultionem patris factus exul regno pulsus raptaq3 sibi hermione cōiuge a pyrrho furiosus factus: accepto oraculo depenēdi furoris causa: cum amico pylade colchos petierat: & cum his occiso thoante simulachrū sustulit abscenditū in fasce lignorum & cū fratre Oreste aufugit. Referens: pictura sua repræsentans. Calcantem tristem. Qui uates sic poscere fata prædixit ut agamēnonio sanguine dea placaretur: tristis erat cū regiā stirpem uideret imolari. Mœstū ulyxem: qui p falsas Achillis nuptias imperatā a matre iphigeniam ad tā crudele sacrificiū duxit. Clamantē aiacem: q hunano sanguine numina placarentur. Lamentantem Menelaum: q suum uideret genus imolari. Inuoluendo caput: quia patris dolorem satis digne exprimere non posset: ueste eius caput obduxit: ut animis hominum patris dolorē existimandum relinqueret.

aiacis: & fratris.s. Menelaii: qui frater erat agamemnonis (certum legendum putem supius ut dixi) Orestis: & hic Aruspicis: (& amici & fratris & patrui) reliquit existimandum.i.iudicandum fictum patris scilicet agamēnonis affectu spectantis.

ATq3. Sunt q putant hūc fuisse apellem. de quo supra satis dictū ē. Sed teste Plinio li. xxxv. fuit Nealtes & i caue pingendo ptogenes: de quo sic ait ptogenes floruit patria phicanus gentis rhodiis subiectæ. Paulo infra ubi loqtur de eius pictura: est in ea canis mire factus ut quem pariter casus & ars finxerit nō iudicabat se exprimere in eo spumā anhelantis: cū i reliqua omni parte quod difficillimū erat sibi ipse satisfecisset. displicebat autem ars ipsa nec minui poterat: ut uidebatur nimia ac longius a ueritate discedere: spumaq3 illa pingi nō nasci ex ore anxio animi cruciatu: cū in pictura uerū esse non uerisimile uellet absterserat: sæpius: mutaueratq3 peniculū nullo modo sibi approbans: postremo iratus arti q interlineretur: spongiam impegit inuiso loco tabulæ ex illaq3 reposuit ablatos colores qualiter cura optauerat: fecitq3 in pictura fortuna naturā. hoc exēplo similis & nealtē successus i spuma eq similiter spōgia pacta secutus dicitur cū pingeret popizouta retinēte pane: ergo constat in pictura plus casum ualuisse q artē eo q equi artificiose depicti cū naribus spumas ars reddere non posset: casus attulerit. Modo nō ferme uiuū. Ac si diceret nihil illi deerat præter spiritū. Spumā adiicere. Quibus hanelantis & a cursu redeuntis eq figura referret. Tam paruula materia: Vtpote spumas addere naribus quod uidebatur esse facillimum & in eo tamen ars est a natura decepta ut efficere non ualuerit q ipse sperauerat. Casus attulit. Hinc illud dictum probari potest casus ubiq3 ualet semper ubi pendat hiatus & cætera. Item plus & enim fati breuior ualet hora benigni q si me ueneri cōmendat epistola martis.

De quodam pictore. Ca. DCCCLXXII.

ATq3 ut eiusdem studii adiiciam exēplum. Præcipuę artis pictor equum ab exercitatione uenientem modo non uiuū labore industriæ suæ compræhenderat. Cuius naribus spumam adiicere cupiens tantus artifex in tam paruula materia multum ac diu frustra tenebatur: indignatione deinde incensus spōgiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta se positā appręhendit & ueluti corrupturus opus suum tabulę illisit quam fortuna ad ipsas equi nares directam desiderium pictoris coegit explere. Itaq3 qđ ars adumbrare nō ualuit casus imitatus est.

¶ Atq3 ut adiiciam exemplum eiusdem studii .s. pingendi: Pictor pcipue artis.s. Nealtes: compræhenderat labore suæ industriæ equum uenientem ab exercitatione.i. fatigatione & cursu: modo non.i. ut Oliuerius interpretatur ferme: aut hoc solo dempto q non omnino uiuum. Cuius naribus ipse cupiens adiicere spumam tantus artifex tenebatur multum ac diu frustra in tam paruula materia: deinde incensus indignatione q frustra laboraret: appræhendit spongeam imbutam omnibus coloribus: quia spōgia male appositos colores tergere solent: positam forte.i. a casu iuxta se: & ueluti corrupturus opus suum illisit.i. iniecit tabulæ.i. in tabulam pictā forma equina: quam directam ad ipsas nares equi: coegit explere desiderium pictoris: quia speciem spumæ de naso dependentis exhibuit. Itaq3 casus est imitatus id quod ars non ualuit adumbrare.i. adumbrando imitari.

¶ Suæ quéq3 artis optimū & auctorē esse & disputatorem. Ti. XIII.

SVæ artis Capitulu3 breue quo suæ quemq3 artis auctorem optimum esse paucis probat exemplis: optimū autem professorem artis appellat qui sua tenet inde: aliena uero callide studia metitur & æstimat qualis fuit scæuola clarissimus uir & interpres qui q̄uis eius rei sētentiam teneret ægregie tamen quotiens de iure prætorio consultores quibus optime consulere poterat semper ad furium & casellium qui se in eo iure assidue exercebant reiicere solitus

Suæ quemq3 artis optimum & auctorem esse & disputatorem. Tit. XIII.

SVæ autem artis unumquemq3 & auctorem & disputatorem optimum esse ne dubitemus paucis exemplis admoneamus.

¶ Suæ &c. Autem.i. sed admōeamus paucis exēplis ne dubitemus quēq3 esse optimum & authorem & disputatorem.i. iudicem aut examinatorem suæ artis.

De Quinto Scæuola.Ca.DCCCLXXIII.

QVintus Scæuola clariſſimus legum uates & certiſſimus quotieſcunq̃ȝ de iure prætorio cõ ſulebatur ad Furium & Caſelliũ:quia huic ſciẽ tiæ dediti erant:conſultores reiiciebat:quo quidem fa cto moderationem ſuam magis commendabat q̃ aucto ritatem minuebat:ab iis negocium aptius explicari poſ ſe confitendo qui quotidiano eius uſu callebant.Sapiẽ tiſſimi igitur artis ſuæ profeſſores ſunt a quibus & pro pria ſtudia uerecundẽ & aliena tam callidè æſtimantur.

❡Quintus Scæuola clariſſimus & certiſſimus:quia peritiſſimus:uates.i. interpres legum:ſicut uates interpretes ſunt uoluntatis diuinæ:quotieſcun q̃ȝ conſulebatur de iure prætorio:reiiciebat.i.remittebat:conſultores id eſt a ſe conſilium petentes:ad Furium & ad Caſelliuȝ:ſcilicet iuriſprætorii pe ritos:quia ipſi dediti erant huic ſcientiæ.ſ.iuris prætorii.Quoquideȝ facto ipſe magis cõmendabat id eſt acceptam faciebat:modetationem ſuam qa ea parte iuris cui ſtuduerat præcipue contentus erat:q̃ minuebat authori tatem:confidendo negocium poſſe explicari aptius ab iis qui callebant id eſt quaſi callum induerant:quotidiano uſu eius:ſcilicet iuris prætorii. Igi tur ii ſup.ſunt ſapientiſſimi profeſſores artis ſuæ:a quibus &.i.ſimul: pro pria ſtudia æſtimantur id eſt cenſentur uerecunde:& aliena ſcilicet ſtudia tam callide.

De Platone philoſopho.Ca.DCCCLXXIIII.

PLatonis quoq̃ȝ eruditiſſimum pectus hęc co gitatio attigit qui conductores aræ ſacræ de modo & forma eius ſecum ſermonem confer re conatos ad Euclidem geometrem ire iuſſit ſcientiæ eius cedens:immo profeſſioni.

❡Platonis &c.Hæc id eſt huiuſmodi cogitatio attigit quoq̃ȝ eruditiſſimũ pectus Platonis:qui iuſſit conductores aræ ſacræ id eſt qui conduxerant aram ſacram fabricandam Athenis:conatos conferre ſermones ſecum de modo & forma:eius.ſ.aræ ſacræ:ire ad Euclidem geometren:cedens ſcien tiæ:immo profeſſioni eius ſcilicet Euclidis qui geomætriam profitebatur: quam forte Plato non minus callebat:quia tamẽ aliam philoſophiæ par tem magis profitebatur eos ad Euclidem miſit.

De Athenienſibus & Philõe.Ca.DCCCLXXV.

GLoriantur Athenæ armamentario ſuo nec ſine cauſa:eſt enim illud opus & impenſa & elegã tia uiſendum:cuius architectum Philonem ita facunde rationem inſtitutionis ſuæ in theatro reddidiſ ſe conſtat ut diſertiſſimus populus nõn minorem laudẽ eloquentiæ eius,q̃ arti tribuerit.

❡Gloriantur &c.Athenæ:hoc eſt ciues Athenieñ.(accipit enim frequẽ ter locum pro habitatoribus eius)gloriantur.i.ſeiactant armamentario.i.

erat: non ut ſuam ipſe ſcientiam damna ret quaſi uanam uel exiguam: ſed ut mo deſtiam in ſe maximam profiteretur qui alie nam pluris q̃ ſuam faceret æſtimaretq̃ȝ ſcien tiam.

QVintus Scæuola clariſſimus.De iu re prætorio de quo agit apud præ torem cuius profeſſores ſunt cauſi dici.Caſellium de quo flaccus neſcit q̃tũ Ca ſellius aulus.Reiiciebat:Remittebat.Calle bant:callide tenebãt & eius peritiſſimi erãt: nam callere ſi duplicat.i.callidũȝ eſſe & aſtu te aliquid tenere ſignificat ut dicenda ſilen daq̃ȝ calles ſimul profeſſores artis dicuntur: qui ſe ſcire aliquid profitẽtur & ab aliis quo q̃ȝ probantur.ſapientes uerò qui de ſuis ue recunde de alienis magnificeloquuntur.

PLatonis eruditiſſimum pectus Pla to conſultus de conſtituenda in arce palladis ara qui modus quæ ue illi forma melior eſſe poſſet:q̃uis geometræ pe ritiſſimus eſſet tamen ne alterius profeſſio nem ſibi uſurpare uelle uideretur ad Euclidẽ geometram ſuo tempore clarum conſultores reiecit.Conductores:Qui publice conſtituẽ dam aram conduxerant.hoc eſt certo precio faciendam ſuſceperant:ad Euclidem geome tram.Fuit Euclides teſte Laertio geometra inſignis megarenſis.uel ut alii dicunt gelo nus.Immo profeſſioni.Vtitur correctiõe qa dixerat ſcientiæ cedens:nam eius artis ſcien tia Plato non inferior erat Euclide:ſed nõ eã ſolam profitebatur:ergo ceſſit profeſſiõi qa Plato philoſophiam:Euclides uero geome triam profitebatur.

GLoriantur Athenæ.Poſt q̃ illorum exempla poſuimus qui ſuæ artis au ctores optimi fuerũt:de his quoq̃ȝ dicamus qui fuere diſputatores.Cum philo architectus ſuo tempore clarus Athenis ar mamentariũȝ magnifice fabricaſſet:die qua dam proceſſit in theatruȝ:interrogatus quid illud tam ſumptuoſe ædificaſſet cum popu lo grauis tanta uideretur impenſa operis ſui tam eloquenter rationem in concione diſſe ruit ut non minus eloquens q̃ peritus artifex ab omnibus fuerit iudicatus.Gloriant̃ Athe næ:propter operis magnitudinem atq̃ȝ præ ſtantiam.Armamentarium:Locus ubi arma menta hoc eſt nauium inſtrumenta reponun tur.Nec ſine cauſa Ac ſi diceret non immeri to:ſed iure.Viſendum:dignum quod ab om nibus uideretur & ſine dubio tempore Vale rii extabat opus illud & uideri poſſet nunc ne minimum quidem eius ueſtigium appa ret.

Valerius maximus

Mirifice: Hic fuit appelles qui de operibus suis uulgi quoq; iudicium dũ quaereret teste Pli. li. xxxv. perfecta opera sua proponebat in pergula transeuntibus: atq; post ipsam tabulam latens uitia q̃ notarentur auscultabat: uulgum diligentiorē iudicem q̃ se praeferens: feruntq; a sutore reprehensum q̃ in crepidis una intus pauciores fecisset ansas: eodem postero die superbe emendationem pristinae admonitionis cauillante circa crus indignatum prospexisse denunciantem ne supra crepidam sutor iudicaret quod idipsum in prouerbium uenit. A sutore: sutor est quem graeci a lucro cerdonem: nos uero calceolarium dicere possumus: qui i imagine crepidas ansulasq; culpauit quod apelles aequo animo tulit partemq; illam picturae reformauit: cum uero de crure disputare uellet: iratus apelles tace inqt o sutor. neq; enim id tuae artis est: paucis uerbis hominis impudentiam ostendit qui quod alterius proprium esset de eo disputare non erubesceret. nam teste Cice. li. i. tuscu. quaesti. graecorum prouerbium fuit quam quisq; nouerit artem in ea se exerceat ac disputet De crepida. Est calciamenti genus quod alii graecum: alii latinum esse uolunt ut diximus supra li. iii. ca. de nouo cultu corporis sed graecum magis dicendum est & nominatiuū ab actiuo graeco deductum. Ansulas: diminutiuum ab ansa. sunt autem ansulae quibus calciamenta & uesti nenta nectuntur: sunt enim qui ansulis magis q̃ fibulis delectentur.

De senectute. Ti. XIIII.

Senectus quoq;. De senectute dicturus obiectioni cuidam tacite occurrit: haec eadem ferme exempla i capitulo de industria fuisse notata: quis inqt aliquot clarissimos uiros ad extremam usq; senectutem cum summo studio & industria peruenisse diximus: hic tamen separatim de ipsa senectute suo titulo memoriae prodendum est: ut quorum aetati dii fuere propicii nostra ope & laude non defraudarentur: hic illa utilitas oritur q̃ multi his exēplis ad spē diuturnioris uitae excitabuntur & erunt haec exempla quaedam quasi adminicula longioris aeui quibus senes respectu antiquae foelicitatis ad uiuendam spe fient indies alacriores nos quoq; fiduciam capiemus nostri saeculi tranquillitatem fore diuturnam principis uitam & incolumitatem hac una spe prorogando. Prouecta: producta. Aliquot: ut in Catone. Socrate. Cleāte: multisq; aliis quos supra memorauimus. Ne cui deorum. Non debemus illis nostro labore deesse quo minus eos litterarum monumentis ornemus; quorum aetati dii maxime fuere indulgentes: ut eos diutissime uiuere uoluerint. Spe diuturnioris uitae. Si exempla iquit senectu

repositorio & forte etiam officina armorum praecipue naualium: suo idest quod prae caeteris nationibus magnis sumptibus extruxerant: nec sine causa: sup. gloriantur: enim. i. quia: illud opus est uisendum. i. dignum quod uisai & . i. simul: ipēsa. i. pp ipēsā: & elegātia. i. pp exqsitū ornatū eius. Cuius s. armamētarii cōstat architectū. i. principē aedificatiū philē. s. nomine reddidisse in theatro. i. loco patenti unde ab omnibus spectari nedum audiri posset: rationem institutionis suae. i. in armamentario illo extruendo: ita facunde ut populus disertissimus: quia non erat cultior lingua q̃ attica: attribuerit eloquentiae eius non minorem laudem q̃ arti eius.

De quodam artifice uidelicet Apelle. Ca. DCCCLXXVI.

Mirifice & ille artifex qui in opere suo moneri se a sutore suo de crepida & ansulis passus: de crure etiam disputare incipientem supra plantam ascendere uetuit.

Mirifice sup. censuit ac dixit &. i. etiam: ille artifex sup. notissimus: uidelicet apelles qui passus. s. aequo aīo se moneri a sutore. i. calcifice aut crepidario suo: de crepida. i. calciamento in pede imaginis a se depictae: & ansulis. i. extremitatibus quibus crepidae aut capiuntur sicut pocula: aut ligātur: uetuit incipientem etiam disputare de crure. s. picto: in cuius pede crepidam damnauerat: ascendere supra plantam. i. ad res quarum cognitionem non haberet: unde exiit adagium: ne ultra crepidam sutor. sup. inquirat aut iudicet: hoc est nemo ultra q̃ didicit.

Senectus ipsa morbus est.

De Senectute. Tit. XIIII.

Senectus quoq; ad ultimum sui finem prouecta in hoc eodem opere inter exempla industriae in aliquot claris conspecta est: separatim tamen & proprium titulum habeat: ne cui deorū immortalium praecipua indulgentia affuit ei nostra ornata mētio defuisse existimetur: & simul spe diuturnioris uitae quasi adminicula quaedam dentur quibus insistens alacriorem se respectu uetustae foelicitatis facere possit: tranquillitatemq; saeculi nostri qua nulla unq̃ beatior fuit: subinde fiducia confirmet salutaris principis incolumitatem ad longissimos humanę cōditionis terminos prorogando.

Senectus quoq; prouecta ad ultimum finem sui. i. usq; ad extremū fati aut cursus naturalis: conspecta est in hoc eodem opere inter exempla industriae. i. cum de studio & industria ad extremum usq; uitae seruatis loquemur: in aliquot claris uiris: ut in Catone. Socrate. Cleanthe & quibusdā aliis: tamen. i. nihilominus habeat &. i. etiam proprium titulum (Non inepte ergo in titulos diuisimus libros & titulos in capita sua exempla) ne nostra mentio ornata ab effectu. i. ornatiua: existimetur defuisse ei. s. senectuti: cui praecipue indulgentia. i. concessio deorum immortalium: affuit. i. pns & auxiliatrix fuit. Et simul spe. i. per spem diuturnioris uitae: quasi adminicula. i. fomenta & media dentur. s. senectuti: hoc est senum multitudini: quibus. s. adminiculis insistens. i. innitens possit facere se alacriorem respectu felicitatis uetustae. i. quae contingat uetertimis quibusq;. q; pro &: ut sup.

fiducia.i.bona confidentia:confirmet.i.corroboret subinde.i.interdum: tra quillitatem saeculi nostri.i.praesentis:qua.s.tranquillitate nulla.s.alia tranquillitas fuit unq̃ beatior:confirmet inquam prorogando.i.extendēdo inco lumitatem principis salutaris.s.Tyberii:ad longissimos terminos humanae conditionis.i.uitae homini a fatis datae.

De Mar.Vale.Coruino .Ca.DCCCLXXVII.

MArcus Valerius Coruinus centesimum annū compleuit:cuius inter primum & sextum con sulatum quadraginta sex anni intercesserunt: suffecitq; integris uiribus corporis non solum speciosissimis reip.ministeriis:sed etiam exactissimę agrorū suorum culturę & ciuis & patrisfamiliae optabile exemplum.

¶Marcus Valerius Coruinus compleuit centesimum annū uitae sup.suae: inter cuius primum & sextum consulatum quadragintasex anni intercesse runt: & ipse suffecit.i.satis fuit aut satis fecit non solum speciosissimis ministeriis reip.sed etiam exactissimae culturae agrorum suorum:uiribus cor poris integris:existens sup.optabile & ita omnibus imitabile exemplum &.i.simul.ciuis.s.boni & patris familiae.

tis narrauerimus spē dabimus his qui se diutius uicturos esse diffidunt:nam q̃ in aliis ui demus idē nos sperare possumus:ergo exēpla nostra aetatis quaedam adminicula hoc est sustentacula senectutis. Tranquillitatem hoc ad assentationem dictum est a qua discedere non potest:dicit enim praeterq̃ q̃ spes nos ad aetatem alacriores esse facit eorum exemplo qui foeliciter uixerunt illud & accedet q̃ tranquillitatem aetatis nostrae hac una spe confirmabimus si imperatorem nostrum diutius uicturum sperabimus uel potius confidemus.Ille nāq; uno tenore aequitatem seruabit.Prorogando:producendo scilicet spe.

MArcus Valerius Coruinus. Cicero i Catone maiore qui dicitur a nōnullis de senectute.M.quidem Valeriū Coruinum inquit accepimus ad centesimum annum uitam suam produxisse cum eēt exacta iam aetate in agris eosq; excoleret:cuius inter primum & sextum consulatum sex & q̃dragintа anni interfuerunt.Pli.li.vii.Marcus Valerius Coruinus inquit centum impleuit annos cuius inter primum & sextum consulatum.xlvi.anni fuere.Idē sella curuli semel ac uicies sedit quoties nemo alius:adaequauit eius uitae spacium Metellus pontifex:Ita q̃tum spacium aetatis maiores nostri esse uolunt ad senectutis initium tantus illi cursus honorum fuit.M.Valerius coruinus.Hic Coruinus dictus est teste Liuio decade ab urbe condita q̃ gallum a quo prouocatus fuerat ad singulare certamen insidente galea Coruo & unguibus rostroq; infestante hostem interemit. Quadragintaseptem:Pli.& Cice.dicunt sex & quadraginta interuenisse.hoc autem dicit Val.ut robustam eius senectutem ostendat.Suffecit:durauit:ualuit integris uiribus ad rerum tam publicarum q̃ priuatarum administrationem & ad exactissimam agrorum culturam quod laudabile fuit cum in senibus uires minuantur fiantq; indies languidiores.

De Metello.Cap.DCCCLXXVIII.

HVius uitę spatium ęquauit Metellus:quartoq; anno post consularia imperia senex admodū pontifex maximus creatus.tutelam cerimoniarum per duos & uiginti annos.neq; ore in uotis nuncupandis hęsitante:neq; in sacrificiis faciendis tremula manu gessit.

¶Cuius.s.Marci Valerii:spacium uitae.s.centum annorum:Metellus.s.pius aequauit.i.ad aequalem numerum uiuendo perduxit: & creatus pontifex maximus quarto anno post imperia consularia.i.postq̃ imperator fuerat. ens sup.senex admodum.i.ualde:gessit tutelam.i.protectionem: cerimoniarum.i.mysteriorum rerum diuinarum per duos & uiginti annos: neq; ore haesitante idest uacillante aut titubante in uotis nuncapandis idest pronuntiandis nominatim: neq; manu tremula idest tremente in sacrificiis faciendis.

HVius uitae spatium.Hic est Metellus ille qui pius cognominatus:eius Metelli pater:quia debellata isula Creta cretici nomen ē assecutus de quo Cicero i eodē Catone.Ego inq̃t.L.Metellū memini puer q cū quadriēnio post alterū cōsulatū pōtifex maximus eēt factus.xxii.ānos ei sacerdotio pfuit:ita bonis uiribus eē extremo tēpore aetatis ut adolescentiā nō requireret: hic ergo in aetate tā puectiori pōtifex factus in eo magistratu p duos &.xx.ānos ita se gessit:ut nō senex:sed iuuenis eē uideret:neq; ei ligua i pnūtiādo:nō manus i administrādo illi defuerunt:ut lingua balbucinaretur: aut manus tremeret:qđ senectutis uitiū eē solet. Spatiū.s.centū ānorū.Ore haesitāte. Solent saepissime senes ppeditiori ligua nō plēa uerba pferre.Votis nūcupandis:Quia ut supra diximus:duplex est uotū scđm quosdam:cōceptum & nūcupatiuū.Ore haesitante.Lingua tardante aut praepediente.Tremula manu:Quia in senibus esse soleat tremor quidā membrorum & praesertim manuum ac pedū exhaustis iam uiribus:hic uero constanti manu dum sacra tractaret semper fuit siue cultrum a capite uictimae ad caudam deduceret:siue mola uictimam cultrumq; aspergeret seu uictimae iugulum aperiret.

De Quito Fabio Maxio.ca.DCCCLXXIX.

QVintus autem Fabius Maximus duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium susti

QVintus autem Fabius. Ad cētesimū annum peruenisse Fabium hoc uno probat argumento ualerius: q̃ duobus & sexaginta annis augur fuerit. Plyn. uero dicit tribus &.lx.libro.vii.naturalis hi

Valerius maximus

sto.quem honorem non nisi aetate prouectio ri cõe qui poterit: cum eiusmodi dignitas adolescentibus nunq̃ nec iuuenibus dari con sueuerit:ergo si tempus quo creatus est au/ gur:& quo auguratum gessit in unum colle gerimus:saeculi spatium inueniemus.qd idẽ sentire uidetur Liuius decade secundi punici belli lib.ultimo qui dicit.Quītus Fabius ma ximus moritur exactae aetatis:si quidem ue rum est:Augurem duos &.lx.annos fuisse q dam auctores tradunt:uir certe fuit dignus tanto cognomine:uel si nouum ab eo incipe/ ret:supauit paternos honores:auitos aequa uit:pluribus uictoriis & maioribus praelus auus insignis Rullus:sed omnia aequare unus hostis Hannibal potest:cautior tamen q̃ promptior hic habitus ẽ. Robu sta iam aetate:utpote in uirilitate. Saeculi: Hoc est centum annorum:sic enim uoluere maiores saeculum esse spatium cen tum annorum:quod hinc facile compraehendi potest.

nuit:robusta iam aetate id adeptus:quę utraq; tempora si in unum conferantur:facile saeculi modum expleue rint.

¶Quintus autem Fabius maximus sustinuit.i.potenter gessit sacerdotiũ auguratus duobus & sexaginta annis:adeptus id.s.sacerdotium augura/ tus.i.pertinens ad augures:aetate iam robusta:& ita uerosimiliter ad trige simumoctauum annum peruenerat:unde addit.Quae utraq3.i.ambo tem pora.s.sexaginta duorum annorum & robustae aetatis quae est.xxxvi. aut xxxviii.annorum:si conferantur in unum.i.si simul computentur: expleue rint facile modum.i.mensuram saeculi.i.centum annorum.

De Marco Perpenna.Ca.DCCCLXXX.

Iam de Marco Perpenna quid loquar qui om nibus quos in senatu rogauerat superstes fuit: septemq; tãtummodo quos censor collega Lu cii Philippi legerat epatribus conscriptis reliquos uidit: toto ordine amplissimo diuturnior.

¶Iam quid loquar de Marco Perpenna qui fuit superstes.i.superuiuens omnibus quos rogauerat.s.sententiam in senatu:(Alii tamen legunt uoca uerat:quod si est legendum:legatur in senatum:ut sit quos uocauerat qui esset consul in senatum.i.ut conuenirent in curiam)Et uidit tantummodo idest duntaxat septem reliquos idest relictos in uita:e patribus conscri ptis quos ipse censor & collega Lucii Philippi legerat idest elegerat in se natores:existens diuturnior scilicet in uita:toto ordine amplissimo idest senatorio.

Iam de.M.Perpẽna.Hic arguit diu uixisse.M.Perpennam:q: omnibus senatoribus quos ipse consul die in ti consulatus uocauit in curiam:superstes ui xerit omnibus insuper illis quos censor lege rat in senatu exceptis septem Ply.li.vi.natu ralis histo.Marcus perpenna & nuper Lu/ cius Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiam rogauerant superstites fuere:Perpenna septem reliquit ex his quos censor legerat:uixit ãnos nonagintaocto: fuit ergo ordine senatorio:qui suo tempore fuit diuturnior:& hinc colligere possumus senẽ admodum fuisse:quo tempore fuit a Pom/ peio superatus & caesus:q̃q̃ Strabo dicat in asia morbo consumptum fuisse: ut diximus in capitulo de humili loco natis. Superstes fuit:Vixit post omnes illos sẽatores quos ip se consul saepius uocauerat in curiam Cen/ sor: In censura cum.L.Philippo elegerat se natum:& tamen longitudine uitae superauit omnes quos elegerat praeter septẽ:quos mo riens in uita reliquit.

De Appio Claudio.Ca.DCCCLXXXI.

Appii uero aeuum clade metirer(quia infinitũ numerum annorũ orbatus lũinibus exegit)ni si quattuor filios:quinq; filias:plurimas clien telas:rem deniq; publicam hoc casu grauatus fortissi/ me rexisset.Quinetiam fessus iam uiuendo lectica se in curiam deferri iussit:ut cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet:hunc caecum aliquis nominet.a quo pa tria quod honestum erat per se parum cernens coacta ẽ prouidere?

¶Appii &c.Vero pro sed:ego metirer.i.mensurarem:aeuum.i. spatium ui tae Appii.s.Claudii Caeci:clade.i.calamitate eius(quia exegit infinitũ nu merum annorum orbatus luminibus)nisi grauatus hoc casu.i.amissione uisus:rexisset fortissime quattuor filios:quinq3 filias: plurimas clientelas i.plurimos qui suae fidei & patrocinio se commiserant:& dẽiq3.i.ut semel dicam nisi remp.rexisset fortissime.Quinetiam ipse sessus iam uiuendo ius sit se deferri in curiam lectica in qua aegrotantes & ingredi nequeuntes de ferri solent:ut prohiberet pacem deformem.i.turpem reipu.romanae :fieri cum Pyrrho rege Epirotarum.Nominet sup.merito aliquis hunc.i. talem uirum tam multa animo uidentem:caecum a quo patria cernens.i. prospi

Appii uero aeuum. Tullius in Catõe. Ad Appii Claudii senectutem acce debat q: caecus esset:tamen is quũ senatus sententia inclinaret ad pacem cum Pyrrho:foedusq3 faciendum:non dubitauit dicere illa quae uersibus consecutus ẽ Ennius. Quo nobis mentes rectae quae stare solebãt Ante hac dementi sese flexere ruina.caeteraq3 grauissime inquit notum uobis est carmẽ:& tamen ipsius Appii constat oratio. Atq3 ille egit haec decimoseptimo anno post alterum consulatum:quum inter duos consulatus an ni decem interfuissent:censorq3 ante consula tum superiorem fuisset:ex quo intelligit Pyr rhi bello grandem sane fuisse:sic a patribus accepimus.Item paulo infra quattuor robu stos filios:quinq3 filias:tantam domum:tan tas clientelas Appius regebat:& caecus & se nex.Intentum enim animum tanq̃ arcum ha bebat:nec languescẽs succumbebat senectu ti.tenebat enim non modo auctoritatẽ: sed etiam imperium in suos:metuebant serui: ue rebantur liberi:charum omnes habebant:ui

cieas parum. Non satis per se. i. lumina reliquorum ciuium sup. id qd erat honestum coacta est prouidere scilicet per consilium illius. q. d. minime di cendus est fuisse caecus.

gebat in illa domo & mos patrius: & disci plina: ex his igitur Ciceronis uerbis Appium diu uixisse facile comprehendimus. Cuius caecitatis causam diximus primo libro capi tulo de neglecta religione: q Herculis sacra ad humile seruorum ministerium transtulisset. De Pyrrhi bello quoque saepius dictum est: quare non est historia toties repetenda: satis constat senatus uoluntatem ad pacem cum Pyrrho facienda con ditionibus illi quidem gratis: senatui uero omnino non honestis fuisse: inclinatam anteq hic solus lectica in curiam dela tus: quia ire pedibus tum caecitate: tum senio confectus non posset: oratione sua reuocauit: fecitq; ut Pyrrhus non con ditionibus sed armis pelleretur ex Italia cum summa populi Romani gloria. Appii aeuum clade metirer. Non auderem i quit dicere Appium dum fuit in caecitate uixisse: quippe qui non in luce sed in tenebris uitam quasi in ipsa morte duxisse uideatur nisi me hortaretur eius summa prudentia: qua filiorum turbam: plurimas clientelas: rempublicam atq; priuatã fortissime rexisset: quaq; senatum a turpi pace cum Pyrrho facienda dissuasisset: quae quidem res non hominem caecum sed perspicacissimum fuisse declarat. Clade: Caecitate oculorum. Metirer: Terminarem eius uitam usq; ad caecitatem: re liquum autem tempus quo captus luminibus uixit: non uitam: sed mortem potius nominarem. Fessus uiuendo: senio con fectus. Deformem pacem: Quae Pyrrho magis q̃ senatui honesta esse uidebatur. Hunc caecum: Nemo inquit hominem tanta prudentia praeditum: qui uideret quae senatus non praeuiderat: iure caecum appellauerit.

De. Liuia. Rutilii. de Terentia Ciceronis & Clodia filia Auli. Ca. DCCCLXXXII.

Mulieribus etiam uitae spacium non minus lõ gum in compluribus apparuit: quarũ aliquas strictim retulisse me satis erit. nã & Liuia Ru tilii septimum & nonagesimum: & Terentia Ciceronis tertium & centesimum: & Clodia Auli filia quindecim filiis ante enixis quintum decimum & centesimum exple uit annum.

¶ Mulieribus. Spatium uitae apparuit etiam in compluribus mulieribus non minus longum: q̃ in uiris. Quarum sat erit me retulisse strictiz aliquas Nam & Liuia Rutilii sup. coniunx aut filia: expleuit septimum & nonage simum annum. s. aetatis suae: & Terentia Ciceronis. s. uxor: sed ab eo repu diata: explaeuit annum tertium & centesimum (ubi post centum praeter morem minorem numerum praeponit) & Clodia filia Auli: quindecim fi liis enixis. i. partis aut amissis per mortem: ante. s. q̃ moreretur: expleuit an num quintumdecimum & centesimum: ubi similiter minor numerus prae ponitur: quod usitatius dicas: centesimum & decimumquintum: aut deci mumquintum supra centesimum.

De Hierone Syculo & Masinissa rege Numidiae. Ca. DCCCLXXXIII.

Vngam his duos reges quorum diuturnitas reipub. nostrae fuit utilissima Siciliae rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit. Ma sinissa rex Numidiae hunc modum excessit: regni spatiũ sexaginta emensus annis & ante omnes homines robore senectae admirabilis. Constat eum (quemadmodum Ci cero refert libro quem de senectute scripsit) nullo unq̃ imbri: nullo frigore: ut caput suum ueste tegeret: adduci potuisse. Eundem ferunt aliquot horis in eodem uesti gio perstare solitum: non ante moto pede: q̃ consimili la

Mulieribus. Quaedam etiam longae uae mulieres fuisse leguntur: qualis Liuia Rutilii. Terentia Ciceronis: Clodia Auli filia. quarum Liuia septimum & nonagesimum impleuit annum. Terentia ter tium & centesimum: Clodia quae has longe superauit quintumdecimum & centesimum. De quibus Ply. li. vii. mentionem facit. Dicit enim ex faeminis. Liuia Rutilia nonaginta septem annos excessit. Statilia Claudio pri cipe ex nobili domo nonagintanouem. Te rentia Cicerõis. ciii. Clodia Ofellii. cxv. haec quidem enixa quindecies alias quoq; com memorat longissimae aetatis foeminas quas hic referre non est opus: quoniam a Valerio non ponuntur. Strictim: Breuiter & summa tim Terentia Ciceronis uxor post exilium & reuocationem in patriam per diuortiũ nu psit Crispo Sallustio Ciceronis inimico dein de Hortensio. Quindecim filiis enixis Passi ue positum est enixis: in lucem productis alii habent amissis: quod sine dubio melius est: ut significet illam quindecim filiis extinctis fuisse superstitem.

Vngam his duos reges. De exter nis dicturus digniora exempla pre ponit duorum. s. regum Hieronis & Masinissae Hiero rex Syracusarum fuit: Hiero.
cuius infantia suae futurae maiestatis dicitur fuisse prenuntia: quippe qui genitus a patre nobili: sed ex ancilla natus ne dehonestaret paternum genus expositus fuit. Sed paruulũ & humanae opis indigentem apes congesto circa iacentem melle: multis diebus aluere: ob quam rem responso aruspicum admoni tus pater qui regnum infanti portendi cane bant: paruulum recollegit: omniq; studio ad spem maiestatis que promittebatur instituto eidem adolescenti prima belli ineundi aqui la in clypeo: & noctua in hasta consedit: qd ostentum & in consilio cautum & manu prõ ptum regemq; futurum significabat: denique aduersus prouocatores saepe pugnauit: sem perq; uictoriam reportauit: A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est: pulchri tudo ei corporis insignis: uires quoq; in ho mine admirabiles fuere: in alloquio blãdus:

bore iuuenes fatigasset:ac si quid agi a sedente oporte ret:toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. ille uero etiam exercitus equo insidens:noctē diei plærunq; iungēdo duxit:nihilq; omnino ex his operibus que adolescens sustinere assueuerat:quominus in senectute ageret omisit. Veneris quoq; usu ita semper uiguit. ut post sextum & octogesimū annum filium generaret:cui Methymato nomen fuit:terram quoq; quam uastam & desertam:acceperat:perpetuo culturę studio fructiferam reliquit.

¶ Iungam his.s.iam dictis:duos reges.s.Hieronem & Masinissam:quorū diuturnitas.s.uitæ:hoc est longæuitas fuit utilissima reipu.nostræ:hoc est Romanæ:quia ambo fautores illi uixerunt. Hiero rector.i.gubernator Siciliæ peruenit ad annum nonagesimum.s.ætatis suæ. Masinissa rex Numidiæ excessit hunc modum.i.hanc mensuram ætatis : emensus spatium regni.i.quo regnauit.lx.annis.&.i.etiam admirabilis robore senectæ.i.senilis ætatis:ante omnes homines.s.reliquos. Constat eum (quemadmodū cicero refert sup.in libro quē scripsit de senectute) nullo imbri & nullo frigore potuisse adduci.i.cogi aut psuaderi:unq̄ ut tegeret caput suū ueste ut capitio aut galero aut tyara:aut pileo &c. Ferunt.s.rerum ueterum scriptores aut recitatores:eundem.s.masinissam:solitum perstare.i.stantē mā sisse:in eodem uestigio:non motis pedibus:aliquot horis:pede.s.suo non moto anteq̄ fatigasset iuuenes consimili labore.s.perstandi in eodem uestigio.ac ferunt si oporteret quid agi a sedente:durasse.i.permansisse in solio i.sede regali:sæpe numero tota die:corpore nullam.i.non ullam:non conuerso in ullam partem. Vero.i.sed insuper:ille.s.masinissa:insidēs equo duxit etiam exercitus iungendo plærunq; diei.s.toti:noctem:hoc est equitando totum diem & partem noctis anteq̄ descenderet:& nihil omnino omisit quo minus ageret in senectute ex his operibus q̄ ipse adolescens assueuerat sustinere.i.tolerare. Viguit quoq;.i.etiam usu ueneris semper ita: ut generaret filium post sextum & octogesimum annum:cui.s.filio : nomen fuit Methymato (Quidam tamen scripserunt Mechino) & reliquit quoq;.i.etiam perpetuo studio culturæ:terram fructiferam quam acceperat s.in principio regni uastam.i.nullo fructu aut domicilio ornatam: & desertam.s.ab habitatoribus.

in negocio iustus:in imperio moderatus erat prorsus ut nihil ei deesse uideretur præter regnum. Itaq; a Syracusanis primo imperator deinde rex creatus est:socius fuit populi Romani:qui primo punico bello inita societate & amicitia:per quinquaginta annos usq; ad ultimum suæ uitæ diem in fide & officio permansit:de cuius liberalitate qua in populum Ro.secundo punico bello usus fuerit diximus in capitulo de liberalitate. Vixit autem teste Liuio nonaginta annos:qui.li.iii. decadis secundi punici belli dicit. Non facile erat nonagesimum iam agenti annum circūsesso dies noctesq; muliebribus blanditus liberare animum & conuertere ad publicam prima tamq; curam. Masinissa ut dictum est lib.v. cap.de ingratitudine: ætatem suam ad centesimum extendit annū:robore tanto in ea ætate ut adolescentiæ uires licet diminutas non desiderare uideretur. De quo Cic.in Catone maiore. Audire te arbitror Scipio hospes tuus habitus Masinissa quæ faciat hodie nonaginta natus annos quum ingressus iter pedibus sit in equum non ascendere uelle:cū autem sit in equo ex equo non descendere : nullo imbre:nullo frigore adduci ut capite operto sit:summamq; in eo esse siccitatem corporis. Itaq; omnia probantur exequi regis officia & munera. Diuturnitas:longa uita quorum. Hunc modum excessit. Superauit hunc uitæ terminum:quippe qui centum impleuit annos. Regni spatium: Regnauit annis sexaginta. Robore senectæ. quia fuit quouis sene robustior. Equidem ferunt: Certare cum iuuenibus.solebat de patientia:quisnam diutius in eodem uestigio persistere posset: quare in re cunctos fatigando uincebat : quod idē legitur de Socrate:ut in cap.de patientia tetigimus. Perstare: Perseueranter stare. Ac si qd agi Siue stare:siue sedere opus erat:id mirabiliter faciebat Masinissa:nam si ius illi dicē

Solium. dum erat populo suo:tota die in solio nullam in partem auerso pectore perdurabat. In solio:in regia sede. est autem Soliū ut uult Seruius proprie armarium uno ligno factum in quo reges sedebant propter tutelam corporis sui:dictū quasi solidum:alii uero uolunt solium dictum esse per antiflicon:quasi sellium:a sedendo. Ille etiam exercitus: Non paruum in senе roboris indicium:q a mane usq; ad uesperas equo insidens castra circuiret:stationes reuiseret:& reliqua imperatoria munera obiret:nihil deniq; ex his laboribus uel operibus quæ in adolescentia sustinuerat:in senectute omitteret. ¶ Veneris quoq; usu. Hoc quoq; non paruum testimonium eius fortitudinis senliumq; uirium:q extrema senectute:uel potius ætate decrepita generare potuerit:natus enim septimum & octogesimum annum filium Mechinum generauit:si mulieri fides est habenda.

GOrgias Leontinus. Longissimæ & felicissimæ ætatis Gorgias Leontinus in senectute sua nulla imbecillitatis incommoda sensit:sed ad extremū usq; sui fati diem robustus permansit: de quo Cicero libro de senectute. Qualem inquit Isocrates qui eum librum qui Panathenaicos inscribitur:quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur:uixitq; quinquennium postea:cuius magister Leontinus gorgias centum & septē compleuit annos.neq; unq̄ i suo studio atq; opere cessauit qui cum ex eo quæreretur cur tamdiu uellet esse in uita:nihil habeo iquit q accusem senectutem:præclarum responsum & docto homine dignum. Quintilianus

De Gorgia Leontino philosopho. Ca.DCCCLXXXIIII.

GOrgias Leontinus Isocratis & complurium magni ingenii uirorum præceptor sua sententia felicissimus. Nam quum centesimum & septimum ageret annum:interrogatus quapropter tandiu uellet in uita remanere:quia nihil inquit habeo quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu ętatis aut longius aut beatius? Iam alterum sęculum ingressus:neq; in hoc quęrelam ullam inuenit:neq; in illo reliquit.

¶Gorgias leontinus praeceptor Isocratis & complurium.s. aliorum magni ingenii: felicissimus sua sententia.i.ut ipsemet de se iudicauit. Nam cũ aggeret annum centesimum & septimum (hic ex more minorem praeposuit numerum) interrogatus quapropter uellet remanere tam diu in uita: inquit quia nihil habeo.i.quod propter quod accusem.i.damnem senectutẽ meam. Quid sup. fuit aut longius aut beatius isto tractu.i. ductu uitae.s. centum & septem annorum: q.d. fere nihil quia ipse tam ingressus alterũ saeculum.i.centenarium annorum. non inuenit ullam querelam in hoc.s. secundo saeculo neq; reliquit in illo: quia neq; iustam habuit querendi causam: neq; iniuste queri uoluit.

uero.li.iii.de institutione oratoria: Artium inquit scriptores antiquissimi, corax & Tisias siculi quos insecutus uir eiusdem insulae gorgias leontinus empedoclis ut traditur discipulus is beneficio longissimae uitae: nam cẽtum & nouem uixit annos cum multis simul floruit ideo & illorum de quibus supra dixi fuit aemulus & ultra socratem usq; durauit. Et paulo infra ostendit illuz Isocratis & aliorum plurimorum philoso. & oratoruz fuisse praeceptorem: hic primus fuit qui ꝓfiteri ausus fuerit de quacũq; re proposita ex tempore disputaturum. Centesimum & septimum. Quintilianus dicit centum & nouez uixit annos Plinius centum & octo uult euz uixisse annos li.vii. Isto tractu: hoc spacio.

De Xenophilo calcidensi pythagorico. Capitulum .DCCCLXXXV.

Biennio minor xenophilus calcidẽsis pythagoricus: sed felicitate non inferior. Siquidem ut ait aristoxenus musicus omnis humani incommodi expers in summo perfectissimae splendore doctrinae extinctus est.

¶Biennio &c. Xenophilus Calcidensis pythagoricus.i.sectator pythagorae minor.i.iunior sup. fuitq̃ Gorgias biennio.i.spacio duorum annoruz sed non sup. fuit inferior.i.minor: felicitate. Siquidem ut aristoxenus musicus ait: ipse expers.i.imunis omnis incommodi humani.i.hominibus accidere soliti extinctus est in summo splendore perfectissimae doctrinae.

Biennio minor: hunc eundem felicissimum uitae cursum Xenophilo calcidensi pythagorico uiro contigisse dicit: uin ꝙ duobus annis minus q̃ gorgias uixisse dicatur: sed in eadem felicitate (:ut) nullum unq̃ humanae uitae incommodum senserit: fuerunt profecto benignissimo sydere nati. Perfectissimae doctrinae: Nihil ei sed nil defuit ad perfectam plurimae doctrinam.

De Argantonio Gaditano Cap.DCCCLXXXVI.

Argantonius autem gaditanus tandiu regnauit q̃diu etiam ad satietatem uixisse abũde foret: Octoginta.n.annis patriam suam rexit cũ ad imperium.xl.annos natus accessisset: cuius rei certi sunt auditores. Quietiam Asinius pollio nõ minia pars romani stili in tertio historiarum suarum libro centum illum &.xxx. annos expleuisse commemorat: & ipse numerosae uiuacitatis haud paruum exemplum.

¶Argantonius autem Gaditanus & ita in ultimis hispaniae natus regnauit tam diu q̃diu foret abunde uixisse etiam ad satietatem. Rexit enim patriam suam octoginta annis cum accessisset ad imperium natus annos.xl. & ita.cxx. annos uixit. Cuius rei sunt certi autores ut Cice. & Plinius & quos illi secuti sunt. Quinetiam Asinius Pollio non minima pars.i.non contẽptibilis sed egregius exercitor stili Romani.s.scribendo Romane: commemorat in tertio libro suarum historiarum: illum.s. Argantonium expleuisse annos centum & triginta &.i.etiam ipse.s.Pollio haud paruum imo magnum exemplum uiuacitatis numerosae: quia ipse etiam diu uixit.

Argantonius. Hic teste Herodoto li. historiarum primo fuit tartessiorum tyrannus cuius Cic.li.de senectute hanc breuiter mentionem facit. Expectemus inquit tartessiorum regis aetatem: fuit.n.ut scriptum uideo argantonius quidã gadibus qui octoginta regnauit annos centum uiginti uixit: quod idez affirmat Plinius libro praedicto: hic ergo cunctos supra memoratos aetatis longitudine superauit: quippe qui tanto tempore regnauit quanto quidem alii complures uiuere posse laetarentur. Quinetiam Asinius pollio: Teste Valerio dicit hunc ad centesimum & trigesimum annũ peruenisse. Non minima pars Romani stili Significat hunc diligentissimum fuisse rerũ gestarum scriptorem: non inter inferiores connumerandum: quippe qui romanum stilum probe teneret.

De Aethiopibus & Indis Cap.DCCCLXXXVII.

Huius regis consummationem annorũ minus admirabilem faciũt. Aethiopes quos herodotus scribit centesimum & trigesimum annum transgredi: & Indie quibus Ctesias idem tradit.

Huius regis consumma. longissimae uitae Argantonius fuisse uidetur: sed minus admirabilis tanta aeui longinquitas: Siquam Herodotus tradit Aethiopũ & si quam Thesias indorum aetatem considerare uoluerimus Nam constat utrosq; centesimi anni superasse metã. Solinus de aethiopibus ultra meroẽ inquit super exortum solis Macrobii aethiopes uocantur. dimidio.n. eorum potentior q̃ nostra est uita. hi macro- Macrobii longaeui.

Valerius maximus

bil iustitiam colunt amant aequitatem pluri/mum ualent robore praecipuo:&c.Item ali/bi de indis Apud thesiam legitur quasdam foeminas sibi semel parare natosq; canos il lico fieri:esse rursum gentem alteram quae i iuuentute cana sit nigrescat in senectute ul/tra aeui nostri terminos permanentem.Con/summationem perfectionem:deductionem ad finem.Aethiopes:Dicti sunt ab αἴθω quod latine est Cremo & ὤψ uultus eo ꝙ uultum nimio solis ardore habeant adustum uel ab aethiope uulcani filio qui totã aethiopiaz a se denomina uit:est autem aethiopia teste Solino ingentes:moribus cultu & natura dissimiles distributa.Quos herodotus dicit insup herodotus scytharum regem legatis cyri regis persarum senes complures ostendisse qui centum & uiginti annos perege rant.Thesias:antiquissimus historiarum scriptor.

Aethio/pia.

¶Huius &c.[a] ethiopes quos herodotus scribit transgredi annum.s.uitae centesimum & trigesimum & Indi de quibus Ctesias (aut ut oliuerius scri bit Thesias)antiquissimus scriptor:tradit idem.s.ꝙ centesimum & trige simum annum tran grediantur:faciunt consummationem annorum huius regis.s.Arganthonii minus admirabilem:quia non est magnopere mirandũ in uno semel contigisse:quod in uniuerso populo quotidie fere contingit.

De Epimenide Cnosio Cap.DCCCLXXXVIII.

Et epimenides Cnosius:quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centum ãnos uixisse.

¶Et Epimenides Cnosius.i.cretensis(profertur autem Cnosius)philoso phus quem Theopompus dicit uixisse annos septem & quinquaginta & centum:hoc est supra centum.sup facit consummationem annorum huius regis minus admirabilem.

Epimenides:Hic philosophus creten sis fuit pythagorae coaetaneus teste Apuleio de quo Laertius li.de uita philosophorum fabulosa quaedam narrare uidetur:nam dicit quod a patre iussus ad pa scua ducere oues circa meridiem diuertit i p ximam speluncam ubi quinquaginta & septẽ ãnis]perpetuo sopore requieuit excitus quae siuit oues.putabat.n.se parum obdormiuisse quas cum non inueniret in agruz reuersus cũ uero agrum in alterius potestatem uenisse ui deret & cuncta mutata esse praependeret re diit in oppidum ubi a iuniore fratre iam ue/tulo cognitus omnem ex illo didicit rei uerita tem:deinde philosophatus est:scripsitq; mul ta quae hoc loco referrae non est opus:mortuus est autem anno aetatis suae centesimo quinquagesimo septimo teste phas gone li.de longaeuis.Plinius dicit centesimo quinquagesimo tertio:ut autem cretensestradunt teste Laertio ducentis nona ginta annis.Cnosius:Cretensis & Cnosio uico oriundus.

De quibusdam Epiorũ.Cap.DCCCLXXXIX.

Hellanicus uero ait quosdam ex gente epiorũ que est pars Aetholiae ducentos explere ãnos eiq; subscribit Dãiates hoc amplius affirmãs Litorium quendam ex his maximarum uirium staturae ꝙ praecipuae trecentesimum annum cumulasse.

¶Hellanicus uero ait quosdam ex gente Epiorum(quae est pars Aeto/liae.Sunt autem qui ut Oliuerius Epir erorum legante sed quia omnia in uersa sunt nos quantam possimus meliorem sequimur lectionem)exple re annos.s.uitae:ducentos & Damiates seu ut alii scribunt damastes:sub/scribit.i.suffragatur & assentitur eidem affirmans hoc amplius quendam Littorium ex his maximarum uirium & staturae praecipue.cumulasse an num.s.uitae trecentesimum.

Hellãicus:hic populos quosdã aetho liam incolentes nomine epiperos:ul ut alii dicunt epios:qui oli dicti fue runt helidenses ducentos annos explere di/xit:cui Damastes assentiẽs addit & illud:Li thorium quendam ex ea gente natum uasti corporis & maximarum uirium hominẽ tre centos annos uiuendo peregisse specium ui tae satis admirabile:nobis praesertim qui uix natiuitam amittimus.Pli.haec omnia fabu losa esse:& ex errore annorum prouenisse quos alii sex mensium:alii trium constituis sent dixit.Leonardus areti.in translatione Ba silii:ego inquit siue quis Titonii senectutez siue:uiuacissimi apud nostros Matusalem q mille annos minus triginta dicit uixisse &c.

De Dandone Cap.DCCCXC.

Alexander uero in eo uolumine qd de illyrico tractu composuit affirmat dandonem quen/dam ad quingentesimum usq; annum nulla ex parte senescentem processisse.

¶Alexander uero historiographus & cosmographus affirmat in eo uolu mine quod composuit de tractu illyrico quendam Dandonã seu Dando nem processisse usq; ad annum quingentesimum nulla ex parte senescen tem.i.senio debilitatum aut immutatum.

Alexander:Alexander composuit li/brum de longitudine maris illyrici i quo praeter caetera memoratu digna illud esse refert Dandonem quendam ad qu gentorum annorum aetatem sine senectute p uenisse:quia in ea aetate senescere non uide/batur nullis animi & corporis uiribus debili tatus.De tractu illyrico quantum extendit illyricum mare.Nulla ex parte senescentem. Neq; animi neq; corporis uiribus deficiẽtẽ non sapientia non memoria carentem:quae senectutis uitia esse solent.

De latinorum rege. Cap.DCCCXCI.

Sed multo liberalius xẽophõ cui9 περι γηρατος

Sed multo liberalior:Cuz plures fue runt xenophontes dubitari posset hoc loco de quo potissimum dicat sed facile conijcitur de xenophonte atheniẽ

legitur. Is.n. latinorum regem octingentis uitæ annis donauit: at ne pater eius parum benigne acceptus uideretur ei quoq; sexcentos assignauit annos.

si philosopho dici Socratis discipulo q primus oium philosophorum historiam scripserit de quo supra satis dictu est. Et Cice. in libro de senectute. Cyrus inqt apud xenophontē eo sermone quē moriens habuit: cū admodū senex esset negauit se unq̄ sensisse senectutē suā imbecilliorē factā q̄ fuisset in adolescentia: hic igit in historiis suis liberalior fuit in praestanda hominibus uitæ lōgitudine. non enim dubitauit scribere latinorum regem cuius nomē Vale. nō ponit octīgētos uixisse ānos eiusq; patrem sexcentos περι γηρατοσ hoc est de senectute.

¶ Sed xenophō. s. Athenieñ. multo liberius sup. mentitus est aut scripsit: aut multo liberalius. i. largius dedit uitæ humanæ: cuius. s. xenophontis opus sup. aut liber: περι. i. de γηρατοσ. i. senectute: legit. Is. n. donauit (ppter hoc uerbū legā liberalius: aut liberalior sup. fuit) regē latinorum octingentis. i. octies cētū annis uitæ At ne pater eius. i. dicti regis uideretur acceptus. s. a xenophonte parū benigne assignauit quoq; et sexcentos annos: hoc asit dicit author cum risu quodam: fabulosa; uidelicet existimās talē uitā. Neq; tamē illis subscripserim qui Mathusalem aut alterius i biblia nostra cōmemorati annos ad spaciū trimestre reuocant: Nā nō est uero simile eūdē authorē uidelicet Mosē in uno eodemq; ope uarias anni ratiōes fuisse secutū: at de solaribus annis qui. xii. sunt mensiū locutū esse cōstat cū dicat. Vixit aūt heber triginta quattuor annis & genuit reu: Vixitq; phalech postq̄ genuit Reu ducentis nouē ānis & genuit filios & filias &c. ubi si de iisdē annis loquitur nō est dubiū de magnis loqui: nā si de trimestribus loquatur Phalech fuerit dūtaxat octo annorū & sex mēsiū cū genuerit: qd ex aliis quoq; multis conuincere licet. Mirabilem etiā uitam Ioannis de temporibus memorat Gaguinus in compendio historiæ gallicanæ.

De Cupiditate gloriæ Cap. XV.

Gloria uero aut unde oriatur: aut cuius sit habitus: aut qua ratiōe debeat comparari & an melius a uirtute quasi non necessaria negligatur: uiderint hi quorum in cōtemplandis huiusmodi rebus cura teritur: quibusq; etiam quæ prudenter animaduerterunt facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis auctores & auctoribus facta sua reddere contentus: quanta cupiditas eius esse soleat propriis exemplis demonstrare conabor.

¶ Gloria uero aut unde oriat aut cuius habitus sit. s. utrū uirtutis an uitii: uel an electiuus an contēptiuus: seu eligibilis an cōtēptibilis: aut qua rōne. i. uia & modo debeat cōparari. i. acquiri: & an melius negligatur a uirtute. i. homine studioso uirtutis quasi non necessaria: sed ad assecutionē ueræ uirtutis: uiderint. i. permitto ut uideat (est. n. uerbū concessiui modi) quorum cura teritur. i. absumit in huiusmodi rebus cōtēplādis. i. in speculatione talium terū: qbusq;. i. & qbus cōtigit. i. datū est etiā eloqui facūdæ quæ animaduerterunt. i. cōsiderauerūt & excogitauerunt: q̄ res necessaria ē ad traditionē debitā unde contēnendi qui hanc partē cōtemnunt. Ego cōtētus in hoc opere reddere. i. assignare factis. i. rebus gestis authores. s. qui eas fecerunt & authoribus facta sua conabor demonstrare exemplis propriis. i. aptis quanta cupiditas eius. s. gloriæ soleat esse.

De Cupiditate gloriæ. Cap. XV.

Gloria uero: Scripturus de cupiditate gloriæ: eius diffinitionē & originē & habitū & modum ptermittere utile dicit quoniā id magis philosophorum sit q̄ scriptorum. philosophi. n. de rebus disputantes ab earum semp diffinitione incipiūt: qa ois q̄ a rōne suscipitur de aliqua re institutio debet a diffinitione proficisci ut intelligatur qd sit illud: de quo disputatur. scriptores uero res gestas dictis illustrare ac celebrare suis & factis auctores & auctorib facta reddere cōtenti sunt: itaq; gloriæ diffinitione ptermissa tātū eorū exēpla subiungit qui eius cupidi fuisse uideant. Gloria uero ut a multis diffinit est frequés fama cū laude: quam Cic. tribus rebus cōstare dicit. Si diligit multitudo: si fidē habet: si cū admiratione quadam honore dignos putet. Vñ oriat. an a magnitudine ai: an ab ambitiōe. Cuius sit habitus. Electiuus an cōtēptiuus: Na si ab ambitiōe pficiscat uiciū ē: & tūc habitus est cōtēptiuus: si ab ai magnitudine uirtus & tūc est habitus electiuus. Aut qua rōne debeat cōparari: an rebus bellicis: an domesticis: nā ex rerū publicarum administratiōe uel ex bellis gerēdis uel ex studiis litterarū gloria cōparatur. Socrates uero dicere solebat uiā ad gloriā proximā eē & quasi cōpendiariā: si quis id ageret ut qualis haberi uellet talis eēt. An melius a uirtute negligatur. *Sicut* nonnulli philosophi pcepta de cōtēnenda gloria tradiderunt: cum ipsi tamen appetisse gloriam maxime uisi sint: quia teste Cice. trahimur omnes studio laudis: & optimus quisq; maxime gloria ducitur. Et illi ipsi philo. libellis illis: quos de contemnenda gloria scribunt nomen suum inscribunt: in eo ipso in quo prædicationem nobilitatemq; despiciunt prædicari se & nominari uolunt: sed est fortis & magnanimi uiri gloriam non appetere: & sola suorum recte factorum conscia contentos esse: sæpe uiris maior gloria spreta redit. Quasi non necessaria: Quasi satis sit conscientia recte factorum. In contemplandis eiusmodi rebus. Philosophi origines uitiorū atq; uirtutum & uniuscuiusq; habitum diligenter inquirunt: Animaduerterunt. Viderint hi qui prudenti cogitatione sunt assecuti: & illud diserte uerbis tradere possunt: & ita suum meritum extenuat Valerius: cum se neq; sapientem: neq; profiteatur eloquentem. Factis auctores. Quoties res gestæ memoriæ produntur tunc authores factis & authoribus facta redduntur: quia & quæ fuerint & a quibus facta dicere solent immo res gestæ sine earum authoribus memorari ferme non possunt.

SVperior Aphricanus. Quod insita sit hoibus gloriæ naturalis quædam appetitio: ex his exemplis facile cognosci pōt cū Scipio Aphri. supior qui hānibalē ex italia retraxit: qui Carthaginem po. ro. tributariā reddidit: sciret tantā eē magnitudinē rerū suarū ut dū Romanū staret imperiū earū memoria nulla uetustate posset aboleri: uoluit tamē inter Corneliæ gētis monumēta locari poetā Enniū q̄ sua gesta fuissēt illius carminibus cōprahēsa quasi litterarū īmortalitati cōmēdata: de quo Cice. in oratiōe pro Archia poeta Carus inq̄t fuit aphricano superiori noster Ennius itaq̄ ēt i sepulchro Scipionū putatur is esse constitutus & in memoratis laudibus Pli. li. vii. Prior inquit Aphricanus. Qu. Ennii statuā sepulchro' imponi suo iussit clarūq̄ illud nomen: imo uero spolium: ex tertia orbis parte raptū in'cinere supremo cū poetæ titulo legi. Monumentis. In sepulchris ut supra Ci. uel inter statuas & titulos. Nā monumenta dicunt sepulchra historiæ annales interdū. hoc aūt fecit Scipio: quia gloriæ nimia cupiditate flagrabat. Sūmū columen. Sustentaculū. Capitoliū, enī ars fuit romanæ urbis quæ totius orbis terrarū aliquādo possedit iperiū. Vir homerico Dignus inquit fuerat Scipio qui potius homeri q̄ Ennii aut alterius inepti poetæ carminibus decantaretur.

SImiliter. Paris gloriæ Decius Brutus fuisse uidet: q̄ Acciū poetā simili honore uoluit decorare: Nā illius uersū. qbus sua facta cōtinebant in uestibulis téplorū q̄ ex hostili præda facienda curauerat iussit impingi: ut illud opus Decii cura cōditū fuisse cognosceret. Ci. in eadē oratione. Decius inqt Brutus sūmus uir & imperator Accii amicissimi sui carminibus téploru3 ac monumentorum aditus exornauit suorū. Illud ēt ad huius hominis gloriæ cupiditatem spectare uidet: q̄ gladiatorū munus in honore patris sui defuncti primus edidit romæ: ut diximus in capitulo de īstitutis. Similiter honoratus. Quia nō alio Decius Brutus Acciū q̄ Ennium Scipio fuerat honore psecutus. Prōpta laudatione. Quia Brutum carminibus cōmendauerat: Qua cōmēdatiōe: Quia prompta esse uidebatur maxime delectatus est brutus. Ex suis manubiis. Manubiæ dicūtur hostium spolia. sed propriæ sunt pecuniæ ex uenditione prædæ recuperatæ.

NE Pōpeius quidē magnus ab hoc affectu gloriæ: Nec pōpeius inquit dissimulauit se gloriæ cupiditate affectū esse qui Theophanē Mitylenæū q̄ suas res gestas memoriæ pdidisset: nō solū romana ciuitate donauit: sed illū accurata quoq̄ oratiōe in concione laudauit: quod & Cic. in eadē quā diximus oratiōe testat. dicit enī qd noster hic magnus q̄ cū uirtute fortunā adæquauit: nōne tūc Theophanē Mitilenæum scriptorē rerū suarū in concione militū ci

De superiore Aphricano Cap. DCCCXCII.

SVperior Aphricanus Ennii poetę effigiem i monumentis corneliæ gentis collocari uoluit q̄ ingenio eius opera sua illustrata iudicaret: non quidem ignarus q̄diu romanum imperium floreret: & Aphrica italię pedibus esset subiecta: totiusq̄ terrarum orbis summum culmē arx capitolina possideret: eorum extingui memoriam non posse: si tamen illis litterarum quoq̄ lumen accessisset magni æstimans Vir homerico q̄ rudi atq̄ impolito pręconio dignior.

Supior aphricanus. Scipio maior carthaginis domitor uoluit effigiem i. imaginē ad uiuū expressā: Ennii poetæ collocari i monumētis. i. reb9 memoratiuis & sepulchris ad memoriā seruandā extructis: gētis Corneliæ hoc est suæ: q. i. quia: iudicaret opera sua illustrata īgenio eius. s. Ennii poetæ nō quidē ignarus. i. qui aphricanus nō ignorauit: q̄diu īperiū Romanū floreret. & Aphrica eēt subiecta pedibus italiæ & ars capitolina possideret sūmū culmē. i. pricipatū totius orbis terrarū: mem oriā eorū. s. monumentorū corneliæ gentis non posse extingui. i. deleri penitus: tamē æstimās magni: si lumē quoq̄ litterarū accessisset. i. additū esset illis. s. monumētis gētis suæ. ens sup. aut existens uir dignior pconio homerico. i. qui ab homero excellentissimo poetarū laudetur ut achilles olim q̄ pconio rudi & ipolito quale erat Ennii: qui sententias bonas sicultis uerbis inuoluisse dicitur: unde & Maro dixisse fertur se aurum aut lapillos ex stercore Ennii no colligere: dum sententias inde erueret.

De Decio Bruto. Cap. DCCCXCIII.

SImiliter honoratus animus erga poetā Acciū Decii Bruti suis temporibus clari ducis extitit cuius familiari cultu & prompta laudatione delectatus eius uersibus templorum aditus quæ ex manubiis consecrauerat adornauit.

Similiter &c. Animus Decii Bruti ducis clari suis tēporibus: extitit honoratus. i. honore effectus (quia honor est in honorāte) similiter erga Accium poetā: cuius. s. Accii cultu familiari: quia frequens tanq̄ cliens domi eius fuerat: & laudatione prōpta. i. prompto animo exhibita: delectatus adornauit aditus. i. uestibula templorum: quæ scilicet templa ipse Brutus consecrauerat. i. diis constructa dicauerat ex manubiis. i. parte prædæ duci competēte: uersibus. i. carminibus eius. s. Accii poetæ.

De Pompeio magno. Ca. DCCCXCIIII.

NE Pompeius quidem magnus ab hoc effectu gloriæ auersus: qui Theopanem Mitylenęum scriptorem rerum suarum i concione militum ciuitate donauit beneficium per se amplum accurata & testata oratione prosecutus: quo effectum est ut ne qs dubitaret qui referret potius gratiam q̄ inchoaret.

Ne quidē. i. nō etiā aut nō salē pōpeius magnus fuit auersus idest alienus aut abhorrens ab hoc affectu gloriæ: qui donauit ciuitate idest ciuem

Romanum fecerit in concione militũ.i.oratione quam habuit ad milites. Theophanẽ mitylenæum scriptorẽ rerum suarũ.i.a se:hoc est pompeio gestarum:& prosecutus est oratione accurata etiam & attestata.i.publice fatente hoc nomine ipsum ciuitate donatum:beneficium.s.donationis ciuitatis:amplum.i.magnificum per se.i.sine adiectione elogii aut testationis alicuius.Quo.i.per quam attestationem effectum est ut ne quis.i.nullus dubitaret quin.s.Pompeius referret potius gratiam scilicet debitam:q̃ inchoaret idest iniret nouam.

De Lucio Sylla.Ca.DCCCXCV.

Lucius autem Sylla etsi ad neminem scriptorem animũ direxit tamen iugurtha a Boccho rege ad Marium perducto iotam sibi laudem cupide asseruit ut annulo quo signatorio utebatur sculptam illã traductiõem haberet:& quãtus post ea:ne minimum quidem gloriæ uestigium contempsit.

Lucius aũt Sylla:etsi.i.q̃q̃ ad neminem.i.nõ ad ullum non direxit:animũ a.d ullum scriptorẽ:tamen Iugurtha rege Numidiæ perducto a Boccho rege mauritaniæ:ad marium.i.imperatorem cuius legatus Sylla agebat:asseruit.i.addixit & attribuit cupide sibi totã laudẽ:ita sup.ut haberet illam traditionem.s.Iugurthæ a Boccho:sculptã sup.in annulo quo utebatur signatorio.i.ut dicunt pro signeto.Et quantus sup.fuit postea:q.d.maximus euasit & tamen:ne minimum quidem uestigium gloriæ cõtempsit:hoc est qui ab incremento primo amplitudinis suæ sic gloriam captauit nunq̃ deinceps etiam ubi maximus effectus eandem contempsit.

De Scipione & quodam equite.Ca.DCCCXCVI.

Atq; ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam:Scipionem dõa militaria his qui strenuam operam ediderant diuidentem. T.Labienus ut forti equiti aureas armillas tribueret admonuit:eoq; se negante id facturum:ne castrensis honos in eo q paulo ante seruisset uiolaretur:ipse ex prçda Gallica aurum equiti largitus est.Nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti:habebis inquit donum uiri diuitis:qđ ubi ille accepit proiecto ante pedes Labieni auro uultũ demisit.Idem ut audiuit Scipionem dicentem:Imperator te argenteis armillis donat alacer gaudio abiit.Nulla est ergo tanta humilitas quç dulcedine glorię non tãgatur. ¶ Illa uero a claris uiris interdum ex humillimis rebus petita est.

¶ Atq; ut subnectam imperatoribus spiritum.i.animũ militis gloriosum i.gloriæ affectatorem:Titus Labienus admõuit Scipionem.s.numãtinũ diuidentem dona militaria iis qui ediderant strenuam operam.s.in re bellica aduersus hostes:ut tribueret equiti.s.cuidam forti sed humili licet strenuo:armillas.i.ornamenta brachiorum aureas:& eo.s.Scipione imperatore negante se facturũ id ne honos castrensis:uiolaretur.i.corrumperetur &:ita minoris postea haberetur:in eo.s.si conferatur in eum qui seruisset idest seruus fuisset:paulo ante:ipse scilicet Labienus largitus est equiti aurum unde scilicet armillæ fierent:ex præda gallica idest ex ea portione quam obtinuerat Labienus ut legatus ex præda gallis direpta. Nec Scipio tulit id tacite idest dissimulanter:Nam inquit equiti:tu habebis donum uiri diuitis uidelicet armillas aureas quas:ut priuatus donauit:& nostri illi fortes uiri:sed rustici ac milites dulcedine quadã gloriæ cõmoti:quasi participes eiusdẽ laudis magno illũ clamore approbarũt.Ab hoc affectu gloriæ auersus qui Theophanẽ Mitylenæum.Ab hac cupiditate.est enim cupiditas affect' & passio quædẽ ai nostri.Referret potius gratiam quasi illi plurimũ deberet:q res suas litterarum monumentis credidisset.

Lucius a.ũt Sylla.Etsi nullum suis rebus gestis scriptorẽ adhibuit Sylla:quo maxie sit delectatus:ai sui tamen affectũ gloriæq; cupiditatem eo facile modo indicauit:q annulo suo quo tabellas obsignare cõsueuerat:Iugurthã captũ insculpserat:q̃q̃ nõ suis sed marii cõsulis auspiciis captus fuisset:suo tamen cõsilio atq; prudẽtia:nota est historia apud Salustiũ de bello iugurthino:diffisus enim uiribus suis iugurtha ad Bocchi getulorũ Regis generi sui fidẽ opesq; cõfugit a quo uiolata fide p ꝓditionẽ romãis auctore sylla traditus fuit.Annulo signatorio.quo ad sigillandas tabellas utebatur:nã in eo iugurthæ traditionẽ habebat insculptã.Quãtus postea.Eius deinde q̃ secuta ẽ magnitudo:facile declarat auiditatẽ gloriæ:nã nisi gloria fuisset accensus res tãtas gerendas non suscepisset ut rerum omnium ipse solus potiretur.Asseruit.Vendicauit attribuit ascripsit.

Atq; ut iperatoribus.Vis gloriæ tãta ẽ:ut humilia ẽt penetrare pectora possit nemo ferme ẽ tã humilis q non aliqua dulcedine capiat:In Scipionis exercitu miles bello Numãtino opa sua reipublicæ fideliter strenueq; nauata maluit ab Impatore argẽteis armillis q̃ aureis a legato donari q hæ utiles:illæ uero gloriosæ sibi forẽt:non auaritia potuit puertere gloriã:ut cũ Labienus legatus q strenua huius militia opa fuerat usus impatori dixisset:aureis armillis militẽ ut donaret:idq; Scipio negasset:& idignatus Labienus e suis quæ sibi ex Gallica pda cõtigerat duas illi dedisset ubi primũ audiuit imperatorẽ dicentẽ habes diuitis hominis donum:statim illas ante legati pedes piecerit:tristisq; discesserit:acceptis deinde argenteis ab imperatore cũ sũma lætitia inde abiit quasi nõ armillas:sed gloriam sui laboris pmiũ recepisset.Dona militaria. Quibus imperatores parta uictoria milites suos p cuiusq; meritis & uirtute donabant ad excitandã eni in animis hominũ uirtutẽ sapientissimi impatores Romãi apud quos armorũ & iperii gloria fuit uariis donis strenuos milites qui pro republica fortiter pugnassẽt:donare cõsueuerant armillis:hastis:eqs coronis militaribus:aliisq; muneribus qbus cæteri ad laudis studium & gloriæ cupiditatem incendebantur.Armillas aureas:Ornamenta sinistrarum:quibus sabini galliq; præcipue utebantur. Castrensis honos:Qui dentur militibus honos bene de republica Valerius maximus.

meritis. est autem praemium uirtutis honos q alit artes nō solū militares. sed ēt urbanas. Nō tacite tulit. Tacere ñ potuit Scipio ubi uidit a Labieno datas armillas esse militi. Vultū demisit: Quod pudoris siue tristitiae si gnū fuit. Nulla tanta Sententia generalis & huic loco accōmodata: nemo ē tā abiectae cōditiōis: quē gloriae dulcedo ñ demulceat. ¶ Illa uero. Nō mirū est si humilis fortunae uiri gloriae cupiditate tanguntur cum eā cla rissimi uiri in rebus etiā paruis & abiectis quaesisse uideantur.

N Az Fabius pictor. Rebus gestis & genere clarus: uir patricius cū i aede salutis quā Iunius bubulcus ex uo to dedicasset parietes suis manibus egregia pictura exornasset: nomen suū uoluit iscribe re: ut q̄uis clara esset fabiorū domus multis illustribus uiris: q cōsules: augures: pretores īperatoresq3 fuissent: hoc tñ ad gloriae cōsū mationē accedere uoluit: ut sui igenii oblitte rari memoria nō posset. Nomē suū. Vt. Qu. Fabius hoc opus depinxit. Sacerdotiis. Nā ex Fabiis qdā fuere pontifices augures fla mines Sordido studio. Iō suū nomē iscripsit picturae: ne illius artis q̄ualacunq3 foret glo ria ex hoim memoria laberet. sordido āt di xit: qa studiū oē qd quaestus gratia suscipit: ut pictura sordidum dicitur & illiberale.

V Idelicet secutus. Ita domesticis ex terna subiūgit ut trāsitū nullū face re uideat. Iō iquit Fabi9 nomē su um picturae uoluit iscribere: ut phidiae seq̄ ret exemplum: qui cū nomen suum in Miner uae simulacro qd finxerat athenis iscribere nō liceret imaginē suā finxit i clypeo: q̄ ali ter educi nō poterat nisi totū opus solueret. Ci. tusculanarū quae li. i. Quid enim Phidias sui similē spēm iclusit i clypeo Mineruae cū iscribere nō liceret. De hoc Phidia diximus i cap. de fiducia li. iii. q̄q̄ multo plura adici possēt quae apud Pliniū aliosq3 auctores le guntur ea tantū nobis referūt quae ꝓposito no stro cōueniunt. Tota colli. solueretur: Tota operis compositio destrueretur.

S Ed meli9 aliq̄to. Aemulus Themi stocles alienae gloriae stimulis qbus dā ueluti furoribus agitabat: e? ali q̄ rone cōsequēdae: ut ea nisi parta dies atq3 noctes cōquiescere nō posset. cū igit nocte i publicū saepius ꝓdiret cogitabūdusq3 uer saret i foro deābulās iterrogatus qd ita face ret: qa me inqt Milciadis trophea de somno excitāt. Ci. tusculanarū qōnū li. iiii. siue qōne iiii. Noctu inqt ābulabat i publico Themi stocles: q somnū cape nō posset: q̄rētibusq3 re spōdebat Milciadis tropheis se a sōno susci tari. cogitabat enī qōo Milciadis gloriā pos set adequare uel ēt supare: q ut diximus su pra in ca. de igratis & de pietate. Artapher nē & Datim Darii persarū regis praefectos qui cum centum milibus peditum & decem

derat Labienus: quod. s. dictum ubi ille. s. eques accepit. i. intellexit (aut q aurum ubi ille accepit sed prior expositio melior est) demisit uultū. s. ii. si gnum indignationis: auro proiecto ante pedes Labieni. Idem. s. eques ut idest postq̄ audiuit Scipionem dicentem: Imperator donat te armillis ar genteis: abiit alacer gaudio. i. prae gaudio. Ergo nulla humilitas. i. abie ctio conditionis & status est tāta quae nō tangatur dulcedine gloriae.
¶ Vero. i. sed: illa. s. gloria: petita est interdum: &. i. etiam a uiris claris ex re bus humilibus: ut sequentia declarant unde est quasi quaedam parasceue ad membrum nouum huius tituli.

De Quinto Fabio. Cap. DCCCXCVII.

N Am quid sibi uoluit Quintus Fabius nobilis simus ciuis: q cū in aede salutis quā C. Iunius Bubulcus dedicauerat parietes pinxisset: nomen his suū inscripsit. Id enim demum ornamenti familiae consulati bus & sacerdotiis & triumphis celeberrime deerat: cete rum sordido studio deditum ingenium qualemcunq3 il lum laborem suum silentio oblitterari noluit.

¶ Nam quid Quintus Fabius. s. pictor: ciuis nobilissimus: uoluit sibi: q cum pinxisset parietes in aede salutis: quam. s. aedem: Caius Iunius Bubul cus dedicauerat: inscripsit his nomē suū: Enim. i. quia: id demū. i. solū: de erat familiae celeberrimae. i. clarissimae: consulatibus & sacerdotiis & triū phis Caeterum. i. sed: ingenium sup. eius deditum studio sordido. i. humili & uili respectu bellicae gloriae aut reip. administrationi: utpote arti pin gendi: noluit illum laborem suum qualemcunq3 oblitterari. i. teneri silentio i. pp silentiū.

Externa. De Phidia Ca. DCCCXCVIII.

V Idelicet Phidiae secutus exemplū qui clypeo Mineruae effigiem suam inclusit: qua cōuulsa tota operis colligatio solueretur.

¶ Videlicet. Continuo narrat rem & continuato filo cōnectit externa do mesticis dicens. Videlicet idest uidere licet cur. s. Fabius id fecerit: quia secu tus exemplum Phidiae optimi statuarii apud athenas: qui inclusit clypeo Mineruae a se sculptae: effigiem suam. i. propriam: hoc est ipsius phidiae: i qua. s. effigiae sua cōuulsa: tota colligatio operis solueretur: & ita inuidis praeripuit facultatem imaginis suae tollendae e clypeo.

De Themistocle. Ca. DCCCXCIX.

S Ed melius aliq̄to si imitatione aliena capieba tur: Themistoclis ardorē esset aemulatus: quē ferunt stimulis uirtutum agitatum & ob id no ctes inquietas exigentem: quaerentibus quid ita eo tem pore in publico uersaretur: respondisse: quia metrophea Milciadis de sōno excitant. Marathon nimirū animum eius & Arthemisium & Salamis naualis gloriae fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant.
¶ Idem theatrum petens. cum interrogaretur cuius uox auditu illi futura esset gratissima: dixit eius a quo artes meae optime canerentur. Dulcedini gloriae poene adiecit gloriam:

¶ Sed sup. Fabius pictor se capiebatur imitatione aliena. i. si uolebat aliquē imitari cuius auctoritate fulciretur aemulatus esset melius aliq̃to: ardorē. i. uehementē affectionē gloriae Themistoclis ducis Atheniē. quē s. themistoclē: ferunt. s. historiographi: agitatum stimulis uirtutū & ob id exigentē. i. transigentē: noctes inquietas: respondisse quaerentibus qd ita tacit sic: eo tēpore uersaretur in publico. s. loco aut itinere: quia Trophea Milciadis. i. quae clarissimus: Milciadis de hostibus tulerat: excitant me de sōno. Nimirū. i. haud dubie: Marathon campus uictoria Milciadis. & Arthemisiū & Salamis. i. loca in graecia iuxta Arthemisiū & Salaminam: nomina fertilia gloriae naualis. i. ex nauali pugna pariendae: illustranda scilicet tēpore futuro incitabant animū eius. s. Empedoclis facibus tacitis. i. occultis & iam tum animo conceptis nec dū editis. Quaeras enim quomō Marathon eū incitabat ubi nihil actū erat: & quomodo caetera duo loca ubi adhuc nihil egerat? Sed de Marathone dicam q͏ per aemulationem icitabat: & de caeteris q͏ per spē pconceptae uictoriae: ē tñ satis obscure dictū. ¶ Idē. s. Themistocles petens theatrū. i. spectaculū ludorū scaenicorū cū interrogaretur cuius uox esset futura illi gratissima auditu. i. ad audiēduz: dixit. sup. uox eius a quo artes meae: hoc est peritiae in re militari & etiam publica gubernāda canerentur optime. q. d. qui me maxime laudauerit & ita pene. i. quasi adiecit dulcedini gloriae gloriā: hoc est quasi ex affectatione tanta gloriae gloriam assecutus est: quia gloriosum uisum est: esse tā gloriosum. i. affectatorē gloriae. aut sic. Quia tantus uir palam professus est se gloriae cupidū: ipse adiecit pene dulcedini gloriae gloriam: hoc est sua auctoritate effecit: ut affici dulcedine gloriae gloriosum duceretur. Alii legunt Dulcedinem gloriae pene adiecit gloriosam. ut sit adiecit idest addendo illud effecit pene dulcedinem gloriae gloriosam.

millibus equitū in graeciā uenerant aduersus Athenienses: ipse cū decē milibus armatis cōsilio & uirtute sua superauit in cāpis Marathonus qua uictoria excitatus ad uirtutem Themistocles: paulopost Arthemisiū & Salamina: gloriosissima uictoria nobilitauit: ut supra diximus in ca. de ingratis: nam cū caeteri existimarent a Barbaris in Marathōe re male gesta bellū se in posterū sustulisse Themistocles eā rē maiorū certaminū initiū ducebat esse ad eaq; obeūda pro graecia uniuersa se tanq̃ in palaestrā unxit: assidueq; ciuitatē exercuit q̃ longissime futura prospiciens: Aemulatus. Imitatus est aūt aemulatio duplex teste Cice. Tusculanarū quaestiōe. iiii. Dicit enim aemulatio aut dupliciter. illa qdē dicitur ut est in laude & in uicio nomen hoc. Nā & imitatio uirtutis aemulatio dicitur: sz ea nihil hoc loco utimur: est enī laudis & est aemulatio egritudo: si eo quod cōcupierit alius potiatur ipse careat. Stimulis. irritamentis. Marathon: Marathonia pugna q̃ magna fuit Milciadis gloria. Arthemisium & Salamis. Duo graeciae loca a Themistocle nobilitata illa gloriosa & prope incredibili pugna nauali: q̃ xersem qui totā ferme Asiā in graecia deportauerat eo cōsilio superauit & i patriā turpiter refugere coegit: ut nō se uictū sed a Themistocle cōseruatū fuisse existimaret: De Salamine diximus alio loco. Arthemisius uero ut qdā dicūt mōs est archadiae ab herba illic abundāte q̃ sic denoiatur dictus. Tacitis faci. Secretis stimulis & ardoribus: incitabat eni aemulatione Milciadis ad ea loca aliquo modo illustrāda: quae demum copiosa facta sunt naualis pugnae. Idē Theatrū. Nō dissimulauit hoc loco Themistocles se nimium gloriae cupidum esse cum interrogantibus quae illi uox gratissima foret respondit eius a quo suae laudes exponerentur: Cicero in oratione pro archia poeta. Themistoclem illum summum Athenis uirum dixisse aiunt: cum ex eo quaereretur quod ακροαμα aut cuius uocem libentissime audiret: eius a quo sua uirtus optime praedicaretur.

Aemulatõ

Arthemisius

De Alexandro rege. Ca. DCCCC.

Nam Alexandri pectus insatiabile laudis: qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti praeceptoris innumerabiles mundos esse referenti. Heu me inquit miserum: q͏ nec uno quidem adhuc sū potitus. Angusta homini possessio glorię fuit quae deorum omnium domicilio sufficit.

¶ Nam pectus Alexandri. s. magni sup. fuit insatiabile. i. inexplebile laudis. Qui inquit Anaxarcho comiti suo referenti. i. dicēti ex authoritate Democriti praeceptoris scilicet sui: mundos esse innumerabiles: Heu me miserum q͏ nc quidem idest non saltem uno. s. mundo sum potitus adhuc. Possessio gloriae. s. diffusae per hunc modum fuit angusta homini scilicet Alexandro (de quo Iuuenalis Vnus pelleo iuueni non sufficit orbis) quae s. possessio: sufficit domicilio omnium deorum. uerum dii (si modo dii essent) non capiuntur loco: at uerum deum si mille essent mundi capere nequirent: uerum author forte de diuis suis imperatoribus loquitur quorū gloria terris terminabatur.

Nam Alexandri. Dici non potest q̃ta gloriae cupiditate flagraret Alexander: qui patris Philippi gesta se praesente: ut laudarent aequo aio pati non poterat: q; nihil audire cupiebat praeter id quod suas laudes contineret & dicēte Anaxarcho comite suo: id quod acceperat a praeceptore Democrito plures esse mundos uehementer ingemuit dicens: heu me miserum qui ne uno quidem adhuc sum potitus de quo Iuuena. in saty. Omnibus in terris unus pelleo iuueni non sufficit orbis idest Alexan. a pella colonia macedoniae dicto ubi recensebantur equi a philippo patre: Anaxarcho De Anaxarcho dictum est in capitu. de patientia. Mundos innumerabiles Democriti sententia iam explosa: ut inquit ille: quicquid in esse deductum est locum habeat necesse est quia sine loco esse non potest quod si locum habet innumerabiles mundi aut eum locum ostendant: aut illi non credam. Angusta homini: Vere inquam insatiabile fuit pectus Alexandri: non enim illi sufficiebat quod omnibus diis sufficere potest.

De Aristotele Phō. Cap. DCCCCI.

Regis & iuuenis flagrantissimæ cupiditati simi lem Aristotelis in capessenda laude sitim sub nectam. Is namq; theodecti discipulo oratoriæ artis libros quos ederet donauerat: molesteq; postea se rēstitulum eorum sic alii cessisse proprio uolumine qui busdam rebus insistens: planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ & tam late patentis scientiæ uerecundia teneret dicerem dignum philosophum: cuius stabiliēdi mores altioris animi phi losopho traderentur.

Regis & iuuenis. Probat exēplo Aristote. quod ab initio huius tractatus diximus & ipse paulo istra dicturus neminē esse qui nō laudis gloriæ cupiditate tangatur: nā Aristoteles qui priceps philosophorū creditur & eorū qui de cōtēnēda gloria pcepta tradiderunt: ipsam gloriaȝ uehementer appetisse uidetur. Cum enim artis oratoriæ libros edidisset eosq; Theodecti discipulo sibi gratissimo dono dedisset: paulopost pœnituit eius laboris titulū in alterius laudē & gloriā esse conuersum. Itaq; ut illū sibi alia ratione uendicaret: in alio opere ubi de arte oratoria sibi dicendum erat: nolle se dicebat diutius illis rebus imorari: eo q in libris Theodectis de his plane satis disputasset: non potuisset apertius animi sui affectuȝ indicare. Et regis & iuuenis: tolerabilior in Alexandro tanta gloriæ sitis q̄ in Aristotele fuisse uidetur. Alexander enim & rex & iuuenis erat quorū utrūq; uix sine cupiditate esse potest. Nisi me tantæ & tam late: Nisi me inquit tanti philosophi auctoritas deterreret dicerem constantiori philosopho Aristotelē fuisse tradendum: a quo eius mores i constantes corrigerentur confirmarenturq; : & est occupatio color rhetoricus cum id maxime dicimus quod nos præterire aut nescire aut dicere nolle profitemur.

Regis &c. Ego subnectā cupiditati scilicet gloriæ flagrantissimæ .id est ardentissimæ regis & iuuenis: scilicet Alexandri (utrūq; autē ad cupiditatē facit & q rex erat cui omnia uidentur licere: & q iuuenis cui uideri solet q omnia possit) sitiȝ idest affectionē & desideriū Aristotelis simileȝ in capessenda .i. adeunda aut captanda laude. Nāq; is scilicet Aristoteles donauerat Theodecti discipulo libros artis oratoriæ: quos .s. libros Theodectes ederet .s. suo nomine tanq̄ a se compositos: & ferens postea moleste sup. se cessisse idest concessisse sic idest tam faciliter: alii quicūq; is fuisset cū tamen Theodectē esse sciret: sed non doluit singulariter q Theodecti sed cōmuniter q alii cesserat titulū idest inscriptionē eorū: insistēs quibusdā rebus: idest tractans quasdā res sup. in uolumine proprio idest suo nomine edito: adiecit dictū esse sibi idest a se planius in libris Theodectis idest quos Theodectes ediderat licet ab Aristotele essent compositi. Nisi (inquit author) uerecundia tantæ & tā late patentis scientiæ scilicet Aristotelicæ teneret idest retraheret me: dicerē sup. Aristotelem philosophum dignum sup. esse: cuius mores traderentur stabiliendi idest confirmandi & stabiliores faciēdi philosopho animi altioris .i. altiora quærentis: & nō tā inconstanter & impudenter (ut omittamus q inique) donatōeȝ reuocātis. nā si a se cōpositū opus sciri uoluit: cur miserū discipulum eius usurpatione infamem reddere sustinuit?

De Gloriæ dissimulatoribus. Cap. DCCCCII.

Caeterum gloria ne ab his quidem qui cōtem ptum eius introducere conātur negligitur: quoniam quidem ipsis uoluminibus nomīa sua diligenter adiiciunt ut qđ professione eleuant usurpatiōe memoriæ consequantur. Sed qualiscunq; horū dissimulatio: proposito illorum longe tolerabilior est: qui dum æternam memoriam assequerentur: etiam sceleribus innotescere non dubitauerit.

Caeterū gloria. Hoc idē Ci. in oratione p Archia poeta ut supra dixim⁹ & ipsi illi philosophi & illis libellis quos de cōtēnenda gloria scribūt: suum nomē inscribūt: in eo ipso in quo pdicationem nobilitatēq; despiciunt: prædicari se & noiari uolunt: rursus in tusculanis q̄stione .i. quid nostri philosophi. nōne i libris quos scribūt de contēnenda gloria nomina sua inscribūt? ergo philosophi gloria: uerbis cōtēnūt: re āt cōcupiscunt. Negligitur: Verbis gloriā deprimūt: & insectantur eius tñ studiosi sūt. Vsurpatiōe memoriæ cōsequātur: iō sua nomina libris īscribūt qa posteroꝝ memoriæ se datū iri uolūt: & hæc usurpatio memoriæ sibi laudē pariat. Sed qualiscūq;: Ac si diceret: ēt si uituperāda sit tolerabilior: tñ est q̄ eoruȝ qui pessimo facinore illā sibi usurpare uoluerūt qualis Pausanias adolescens: qui Philippuȝ Macedoniæ regeȝ occidit: qualis ille q Ephesiæ Dianæ templum incendit: cuius nomen non ponitur. hi enim etiam sceleribus innotescere uoluerunt.

Caeterū .i. sed gloria ne quidē .i. non saltē negligitur ab iis qui conātur introducere contēptū eius: hoc est qui de contēnenda gloria libros scripserūt noīa sua ut gloriā assequātur i fronte libroꝝ posuerūt. Qui etiā ut dicit Tacitus: (sapiētibus cupido gloriæ nouissima exuitur) quoniā quideȝ adiiciūt diligēter ipsis uoluminibus .s. q̄ de cōtēnēda gloria scripserūt: nomina sua: ut qđ eleuāt .i. deprimūt & cōtēnēdū docēt pfessiōe .i. doctrina sua assequant .i. obtineāt sup. id uȝ gloriā: usurpatōe .i. uēdicatōe aut celebratōe memoriæ .s. sui. Sed qualiscūq; sup. ē: dissimulatio hoꝝ .s. q dicunt se gloriā cōtēnere cū cōtēnendo eā q̄rāt: ipa ē tolerabilior lōge pposito illorū: q dū .i. dūmō assequerent memoriā æternā nō dubitarūt inotescere .i. notiores fieri sceleribus .i. p scelera sua. Et ita cū uaria sint genera q̄ritātiū gloriā: quasi pfatiōe quadā trāsit ad nouum genus. nā alii q̄runt gloriā arte & uirtute: alii cōtemptu: alii etiam maleficio insigni: unde sunt sequentia exempla.

De Pausania. Cap. DCCCCIII.

Vorum e numero nescio an in primis Pausanias

Vorū e nūero Pausanias. Valerius a Iustino & Plutarcho dissentit: non enim gloriæ sed ultionis cupiditate

debet referri: Nam cum Hermoclem procunctatus eẽt: quonammodo subito clarus posset euadere atq; is respondisset si illustrem uirum aliquem occidisset futurũ ut gloria eius ad ipsum redundaret: continuo Philippũ interemit: & quidem qđ petierat assecutus est. tam enim se parricidio q̃ Philippus se uirtute notum reddidit.

¶ Quorum. s. sceleribus inotescere uolentium: e numero: posset dici equorum numero: nescio an pausanias. s. nobilis macedo debet referri i primis. Nã cũ percunctatus esset Hermoclẽ. s. sapientẽ quonãmodo posset euadere subito clarus: atq; is. s. Hermocles respondisset: si occidisset aliquem uirũ illustrẽ: futurũ sup. esse: ut gloria eius. s. illustris uiri: redũdaret ad ipsum: interemit cõtinuo philippũ. s. regem macedonũ patrẽ Alexandri: & quidẽ. i. certe assecutus est qđ petierat: enim pro qa: ipse reddidit se tã notum parricidio. i. occidẽdo patrẽ patriæ: hoc ẽ regẽ q̃. i. q̃tũ philippus sup. reddiderat se notum uirtute. Oliuerius tamen & placiq; alii aliam assignant cædis eius rationem.

ad philippi cædẽ Pausaniã impulsum eẽ dicunt: adhortante: ut uult plutarchus: Alexandro: & Olympiade multomagis icitãte: quoniã piniquo animo ferret se spretaz a Philippo: & aliã sibi superinduci Attali regis filiaz Cleopatrã. Cũ igitur dies nuptiaruz esset: ut tradit Iustinus pro magnitudine ducẽ regũ & collocantis filiã & uxorem ducentis apparatibus insignis nec ludorũ magnificentia deessent: & ad eorũ spectaculũ Philippus sine custodibus medius inter duos Alexãdros filiũ generũq; cõstaret: Pausanias nobilis adolescens nemini suspectus occupatuz angustiis Philippũ in transitu obtrũcat: diẽq; lætitiæ destinatũ fœdũ luctu funeris facit. Hic pausanias primis pubertatis ãnis stuprũ p iniuriã passus ab Attalo fuerat: cuius indignitati hæc ẽt fœditas accesserat: q; pductum in cõuiuio solutũq; mero attalus nõ suæ tantũ ẽt cõuiuarũ libidini uelut scortũ uile subiecerat: ludibriũq; omniũ inter coæquales reddiderat hanc rẽ ægre ferens pausanias: quærelã Philippo sæpe detulerat cũ uariis frustrationibus non sine risu differri & honoratum insuper ducatu aduersariũ cerneret: iram in ipsum Philippũ uertit: ultionẽq; quã ab aduersario non poterat: ab iniquo iudice exegit: Creditũ ẽ igitur imissũ ab Olympiade matre Alexandri fuisse: nec ipsum Alexãdrũ ignarũ paternæ cædis extitisse: quippe nõ minus Olympiadẽ repudiũ & prælatam sibi Cleopatram q̃ stuprum pausaniam doluisse: Alexandrũq; quoq; regni æmulum fratrem ex nouerca susceptũ tenuisse: eoq; actũ ut in conuiuio antea primũ cum Attalo mox cũ ipso patre iurgaret: adeo ut ẽt stricto gladio eũ philippus cõsectatus sit: ægreq; a filii cæde amicorum præcibus exoratus: quãobrẽ Alexander ad auunculũ se in epirũ cũ matre: inde ad reges illyricorũ contulerat: uixq; reuocanti mitigatus patri: præcibusq; cognatorũ ægre redire compulsus Olympias quoq; fratrẽ suũ Alexandrũ epiri regẽ in bellũ subornabat: peruicissetq; ni filiæ nuptiis pater generũ occupasset: his stimulis iratũ utriq; pausaniã de impunitate stupri sui q̃rentẽ ad tantũ facinus impulisse credũtur: nã legitur apud Herodotũ: quærenti pausaniæ apud Alexãdrũ: nihil aliud respondisse: nisi Medeæ iambicũ metrũ pronũciasse: eũ qui dedit: eũ qui accepit. s. interfice & socerũ & generũ: Olympias ẽt dicitur fugienti percussori equos præparatos habuisse ipsa deinde audita regis nece cum titulo officii ad exequias eadẽ nocte cucurrisse: in cruce pendentis pausaniæ capiti coronam imposuit: quod nemo alius audere nisi hæc superstite philippi filio potuisset: paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias cremauit & tumulum ei eodem fecit in loco parentariq; eidem quotannis incussa populo superstitione curauit: Apparet igitur pausaniam ad regis cædem impulsum: non consequendæ gloriæ ut Vale. tradit: sed ultionis sumendæ gratia. Pausanias Macedonicus nobilis adolescens cerestis filius & ab Oreste inclytum genus trahens: fuit & alter pausanias Lacedæmonius uir magnus qui cum patriam ab impetu persarum liberasset eo postmodum insaniæ peruenit: ut ipsam patriam cum tota græcia hostibus prodere uoluerit. Equidem quod petierat assecutus. Egregium & immortale nomen sibi comparauit cæde philippi. Tam enim se patricidio. Quantum Alexander sua uirtute tantum hic suo patricidio claritatis comparauit: nam quanto maior occisi gloria: tanto fuit occidentis nomen illustrius.

De quodam qui propter gloriam incendere uoluit templum dianæ. Ca. DCCCCIIII.

Illa uero gloriæ cupiditas sacrilega: inuentus ẽ enim qui dianæ ephesię templũ incendere uellet ut opere pulcherrimo consumpto nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur. quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit: ac bene consuluerant Ephesii decreto memoriam teterrimi hominis abolendo nisi Theopompi magnę facundiæ ingenium in historiis eum suis comprehendisset.

¶ Illa uero cupiditas gloriæ sup. erat sacrilega. Enim idest quia: inuentus est sup. quidam: uidelicet phlegia aut herostratus (de nomine enim eius

Illa uero gloriæ. Hæc uere scelerata fuit cupiditas: quæ etiam i deos grassari non dubitauerit: ut gloriosum sibi nomen sacrilegio compararet. hic quicunq; ille fuerit cum se non aliter gloriaz consequi posse uideret: celeberrimum totius asiæ dianæ templum incendit: constat ea nocte natum Alexandrum: unde Cice. timæũ quendam refert qui cum in historia dixisset qua nocte natus Alexander esset eadem Ephesiæ dianæ templum deflagrauisse: adiunxit id minime esse mirandum: qđ diana cum in partu Olympiadis adesse uoluisset absuisset domo. Ephesii post hoc factuz decreto statuerunt: ne quis sacrilegi hominis memoriam unquã referret: nec unq̃ nominaret: ut eius nomen oblitteraretur quod ille immortale facere cupiebat: & nisi Theopõpus rem istam suis historiis inseruisset: eius nomẽ perpetuo fuisset extinctum: nec quaz quæsierat gloriam comparasset: sunt qui di- Valerius maximus.

cant hunc Phlegiam fuisse nominatum Str. li.xiiii.dicit herostratum fuisse dictum:nam dianae inquit templum primus Archiphion mire fabricatus est:postea aliud fecit maius illo:sz cũ herostratus qdã id icẽdio cõsum-psisset:alid pstãtius cõstruxerũt mulieręs ornamẽtis & multis opibus ad id collatis refectisq3 prioribus columnis:&c.nã de restituto tẽplo multa cõmemorat:que lõgũ nimis eẽt hic referre. Incẽdere uellet:innuere uidetur Vale.nõ icẽdisse:sed icẽdere uoluisse cõstat tamẽ icensum fuisse & totũ cõflagrasse Gelius li.ii.ca.vi.sicuti quondam a commui consilio Asiae decretum est uti nomen eius q tẽplum Dianae ephesiae iccenderat:ne quis ullo tpe nominaret icẽderat dixit nõ icẽdere uoluerat: & supra Cic.testatus est. Per totum orbẽ terrarũ toto orbe terraręque celebraretur. Eculeo impositus. Eculeũ genus tormenti ẽ ut saepe diximus cui sacrilegus iste ipositus cũ iterrogaretur:cur tẽplũ incendisset:rñdit ut pararẽ mihi nomẽ sempiternũ. Ephesii decreto factũ eẽ dixit ut supra. Eodẽ mõ Plin. li.xxxv. Graece inqt magnificẽtiae uera admiratio extat tẽplũ ephesiae Dianae Ducentis uiginti ãnis factũ a tota Asia. Nisi Theopõpi. Hic fuit Isocratis discipulus tragicus poeta & orator eximius:teste Gellio: fuit alter Theopõpus lacedaemoniorum rex de quo diximus in ca.de moderatione.

Quae cuiq3 magnifica contigerunt. Titu.XVI.

Candidis autem animis. Operaepreciũ omnibus est:sua cuiusq3 uirtuti praemia referri:nam duce natura laetamur omnes & iucunditate replemur cuz debitum honorem exolui uirtuti nostrae uidemus:dicendum igitur de his quae cuiq3 magnifica merito contigerunt. Candidis animis Claris & uirtute praestantibus. Praemiorum uirtuti atq3 honorum. Cuz reddita uirtuti p̄mia honoresq3 uidamus id recte factum eẽ iudicamus & ex ea re uoluptatem capere solemus:uirtus enim praeter honorem praemium quoq3 meretur. Grate iuste: & quasi debite. Verum etsi mens hoc loco Occupatio sine dubio est cum dicat se impetu quodam trahi:ad augustam domum. Vt ostẽdat quae illi magnifica interris contigerunt: templum flamen. honoresq3 diuini:sed melius cohiberi:quia si ascensus illi patuit in coeluz haec q̄ ab hominibus tradita sunt suis meritis lõge sunt inferiora: quae se omittere uelle ostendit. Honoratissimum templum Nihil magnificentius contingere potuisset:q̄ ut praesenti ipsi templum & ara constitueretur illiq3 redderentur honores diuini:quod factũ eẽ omnes testantur auctores. Horatius: Praesenti tibi diuios largimur honores:iurãdasq3 tuũ per nomen ponimus aras. Cohibebitur: Refrenabitur:reprimetur:retrahetur a scribẽdo de Tyberio.

fuisse dubitatur:cum propter nominis extensionem tantum nefas ausus sit (inuentus inquam est qui uellet incendere templum dianae Ephesiae:ut opere pulcherrimo consumpto:nomen eius diffunderetur per totum orbẽ terrarum:quem furorem mentis ipse impositus eculeo.i.instrumento tortorio habenti formam equi detexit.i.apperuit. Ac Ephesii bene consuluerãt.i.bonam rationem consilii interãt abolendo decreto.i.per decretum memoriã teterrimi hominis:quia decreto prohibuerunt nomen eius aut in ore aut inscripto cuiusq̃ haberi: nisi ingenium Theopompi magnae facundiae:comprahẽdisset eum.i.eius nomen in historiis suis idest a se hoc est a Theopompo scriptis.

Quae cuiq3 magnifica contigerunt. Ti. XVI.

Candidis autem animis uoluptatem praebuerunt in conspicuo posita quae cuiq3 magnifica merito contigerunt quia aeque praemiorum uirtutis atq3 honorum contemplatio iucunda est:ipsa natura nobis alacritatem subministrante:cum honorem industrię appeti & exolui grate uidemus: Verum etsi mẽs hoc loco protinus ad augustam domum beneficentissimum & honoratissimum templum omni impetu feratur:melius cohibebitur:quoniam cui ascensus in coelum patet:q̃uis maxima debito tamen minora sunt quę in terris tribuuntur.

Candidis &c. Ordo est. Aũt.i.sed ea sup.quae contigerunt cuiq3 merito idest ex merito:aut qui meritus sit:magnifica posita in conspicuo.i.potenti loco ut clare perscripta: p̄buerunt.i.possunt praebere:animis candidis.i. nullo liuore sordentibus:uoluptatem:quia contemplatio p̄miorũ uirtutis atq3 honorum uirtutis:est aeque iucunda (sunt qui legant iudicanda: sed minus placet: Sciemus autem licet honor sit quoddam praemium uirtutis:tamen discrimen esse:nam etiam mali uirtuti laudem praebent:sed nõ continuo aliud mercedis. Vnde Iuuenalis probitas laudatur & alget. Sicut etiam scientiam expetunt & ita laudant omnes:sed pauci mercedem reponunt:unde idem scire uolunt omnes:mercedem soluere nemo:laudem itaq3 & honorem uirtuti praebere:est quasi naturale:sed praemia digna cõferre iustorum est. Vnde boni fere laudãtur:nam ut author alibi dixit Magno ubiq3 praetio uirtus aestimatur:sed tamẽ conficiuntur ipsa natura q̄ benigna est & minime inuida subministrante nobis alacritatem.s.de bono alterius:cum uidemus honorem appeti & exolui grate.i.gratanter & grato animo industriae.i.ingenitae uirtuti ac arti. Verum idest sed etsi idest q̄q̄ mens sup.mea (inquit author) feratur protinus hoc loco omni impetu s.affectionis:ad domum Augustam.i.imperatoriam:sed potissimum augusti octauii & Tyberii & templum honoratissimum.s.augustorum:qui in terris pro diis habiti sunt:tamen sup.ipsa cohibebitur.i.impedietur ab impetu suo melius.i.decentius.quoniam quae tribuuntur in terris ei cui ascensus patet in coelum ut augustis:q̃uis sup.sint maxima:tamen sunt minora debito: & ita satius ducit de augustis nihil q̄ parum aut non satis dicere:sicut de Carthagine censuit Salustius. Verum tamen si deo non nisi condigna exhibere liceret:nihil illi impendere possimus & ita ingens praebeatur desidibus ansa: & ideo conformius ad pietatem nostram Plinius in praefatione naturalis historiae:de Vespasiano caesare locutus dicit: Immensa praeter caeteras subit cura:ut quae tibi dicantur condigna sint: Verum & diis lacte rustici:multaeq3 gentes supplicant: & mola tantum salsa litant q nõ habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere quoquomodo posset.

De Superiore Aphricano. Cap.DCCCCV.

SVperiori Aphricano consulatus citerior legitimo tempore datus est quod fieri oportere exercitus senatũ litteris admonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrum conscriptorum auctoritas: an militum consilium adiecerit. Toga.n.Scipionem ducem aduersus pœnos creauit: arma poposcerunt: cui quæ in uita præcipua assignata sunt. & longum est referre: quia multa & non necessarium quia maiore ex parte iam relata sunt. Itaq; quod hodie eximium quoq; capit eius memoria adiiciam. Imaginem ĩ cella Iouis optimi maximi positã habet quæ quotiescunq; munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est inde petitur. uniq; illi instar atrii capitolium est.

¶ Superiori &c. Consulatus.i.dignitas & honor cõsularis datus ẽ Aphricano superiori.i.maiori: citerior legitimo tempore.i.anteq̃ peruenisset ad ætatem legitimam quæ erat triginta annorum. quod.s.illi consulatum decerni oportere fieri admonuit exercitus senatum litteris Ita.i.& sic nescias i.quilibet nesciat: utrum auctoritas patrum conscriptorum: an consiliũ militum adiecerit illi.s.scipioni plus decoris. Enim.i.quia toga.i.senatus togatus: creauit Scipionem ducem aduersus pœnos: arma poposcerunt sup. eũ ducem &c. Cui.s. Scipioni quæ assignata sunt in uita.i.dum uiuebat præcipua.i.singularia: &.i.simul longum est referre: quia multa supple sunt: & non necessarium sup. est referre: quia relata sunt iam.s. in superioribus ex i.pro maiore parte: Itaq;.i.& ita adiiciam id quod memoria eius.i.quæ est de eo: capit quoq;.i.etiam hodie eximium.i.egregium. & excellens decus & ornamentum illi uni Romæ concessum. Incipiens autem referre dicit. Ipse habet imaginem positam in Cella.i.sacello iouis optimi maximi.s.in capitolio: quæ.s.imago: quotiescunq; munus.i.officiũ: aliquod gentis Corneliæ est celebrandum petitur inde.i.e Cella iouis & capitolium est illi uni i.soli instar.i.in statu; & formam aut ad æquiparationem atrii quia alii habent imagines suas in atriis per stemmata in armariis dispositas: Scipio unus in capitolio.

SVperiori Aphricano. Scipiõi aphricano supiori magnifica multa cõtigerunt: quorum alia cõtẽpsit: alia suscepit. Nat9 ãnos q̃ttuor & uigĩti p̃ri patruo q; cæsis in hispania cum imperio successit: ut in ca. de fiducia diximus: consũl deinde citra legitimum tempus declaratus est suadente exercitu: & senatum admonente per litteras ita rei publicæ tempus exigere: sic fieri oportere: quia nemo esset cui tantum exercitus fideret & in quo spes tãtæ uictoriæ foret: magnificum quidem hoc fuit: ut non facile discerni possit: plus ne illi gloriæ senatus auctoritas: an militum consiliũ attulerit: gloriosum sine dubio fuit illi ante legitimu; tempus contra leges consulem senatus auctoritate creari: bello difficili & piculoso: & iuueni illi curæ demandata sit res publica romana non minus uero illi magnificum fuisse uidetr ꝙ ab exercitu fuerit summo omnium consensu imperator exoptatus: post uero rempublicam bene fœliciterq; gestam: multo plura et magnifica & gloriosa contigerunt: quia senatus illi præmia ingentia non solum humana sed prope diuina proposuit quæ in ca. de moderatione diximus ubi etiam cuncta illum respuisse monstrauimus. Citerior legitimo tempore. Ante tempus quod per legem erat constitutum ut ante trigesimum annũ creari q̃sq̃ consul non posset: hanc legem senatus pro Scipione dispensauit. Toga. Senatus & togati patres. Arma: Exercitus: & armati milites & est metonymia. Cice. Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ. Relata sunt dicta in capitulo de moderatione: ubi ea uidimus & uidere possumus: sunt autẽ hæc: uoluerunt illi statuas in comitio: in rostris in curia: in ipsa deniq; iouis optimi maximi cella ponere: uoluerunt imaginem triumphali idutam ornatu capitolinis puluinaribus applicare uoluerunt illi continuum per omnes uitæ annos consulatum perpetuamq; dictaturam tribuere: quorum ille nihil suscipere uoluit. Eximium Excellẽs & ab aliis præcipuũ

Imaginem: Hoc illi præcipuum obtigit: ꝙ eius imago in templo Iouis optimi maximi tanq̃ diuini cuiusdam hominis simulacrum reposita fuerat: quæ quotiens publicæ aliquid a cornelia gente fieret: aut funus aliquod celebraretur inde semper petebatur. quasi uellent suis omnibus dignitatibus & muneribus interesse Scipionem Ideo autem in cella iouis collocatam eius imaginem fuisse arbitror: quia iouis filius fuisse credebatur q̃uis falso teste Liuio qui dicit: Ad hæc iam inde ab initio præparans animos ex quo togam uirilem sumpsit nullo die prius ullam publicam priuatamq; rem egit q̃ in capitolium iret ingressusq; ædem consederet: & plærũq; tempus solus in secretum ibi tereret: hic mos qui per omnem uitã seruabatur: seu consulto seu temere uulgatæ opinioni: fidem apud quosdam fecit. stirpis eum diuinæ uirum esse retulitq; famam in Alexandro magno prius uulgatam & uanitate & fabula parem: Anguis immanis concubitu conceptum: & in cubiculo matris eius persæpe uisam prodigii eius speciem. interuentuq; hominum euolutam repente atq; ex oculis elapsam: his miraculis nunq̃ ab ipso illusa fides est: quin potius aucta arte quadam nec abnuendi tale quicq̃ nec palã affirmandi. Gellius addit illud admiratos uehementer esse æditurnos templi ꝙ ante diluculum in capitolium ingredientẽ Scipionem canes semper in alios sæuientes neq; allatrarent eum neq; incurrerent: unde Liuius subiungit dicens multa alia eiusdem generis: alia uero alta assimulata admirationis humanæ in eo iuuene excesserant modum quibus freta ciuitas ætati haud q̃q̃ maturæ tantam molem rerum: tantumq; imperium permisit Non illud prætermittendum censeo: q̃d Scipioni magnificum obtigisse uidetur: cum legatus esset missus ad Antiochum ephesi cum hannibale qui se Antiocho iunxerat collocutus est: ut si fieri posset metum uitæ quem ex po.ro. conceperat eximeret. Inter alia cum quæreret ab hannibale: quem fuisse maximum imperatorem hannibal crederet: respondit Alexandrum macedonum regem: ꝙ parua manu innumerabiles exercitus fudisset: q;q; ultimas oras quas uisere supra fidem humanam esset peragrasset. quærenti deinde quem secundum poneret inquit pyrrhum eo ꝙ castrametari docuisset adhuc ueniniem elegantius loca cepisse præsi

dia disposuisse:exequenti quem tertium diceret:semet dixit:Ridens Scipio quidnam tu diceres si me inquit uicisses:tum uero inquit me & ante Alexandrum & ante pyrrhum:& ante alios posuissem:ex quo relinquitur Scipionem omniū maximum imperatorem ab hannibale fuisse iudicatum.Munus aliquod.Officium ut si magistratus aut aliqua dignitas Corneliæ gentis celebraretur.Scipionis imago ad eam celebritatem deferebatur:Instar atrii Cum principū imagines in atriis collocari consueuerint.Scipionis in capitolio pro atrio posita fuit capitolium igitur instar atrii fuit Scipionis imagini.q locaretur in atriis iuuenalis testis est: Tota licet ueteres exornent undiq3 ceræ Atria nobilitas sola est:atq3 unica uirtus.

TAm Hercule: Quemadmodum capitolium fuit instar atrii Scipiōi:sic & curia Catoni:senatus Catoni certissimo uiro in omni uirtutis genere præstanti magnificum illud retribuit:ut eius imaginem in curia collocaret ut apud se tāti uiri memoria iugiter seruaretur:qui sua uirtute non fortunæ beneficio ad dignitatem & amplitudinem prouenisset:cuius consilio capta & euersa fuisset Carthago.Tam me Hercule Suppie q curia est atrium magni Catonis superioris.Effigies illius.Sic catonis effigiem ad omnium officiorum celebritatem senatus cōferebatur Scipionis cornelia gens referre cōsueuerat Plini.Imago huius inqt funeris gratia produci solet.Gratum ordinem.Laudat patrum conscriptorum gratitudinem qui de patria bene meritum & rei publicæ quondā amantissimum senatorem uirtutum omniu3 copiosissimum cuius consilio & auctū & cōfirmatum esset imperium Romanum:secum semper habitare uoluerit:Cuius prius consilio.Quia ut supra diximus: duo præstantissimi senatores inter se magnopere dissentiebant de euertenda carthagine Cato & Scipio nasica.Cato suadebat euertendam esse carthaginem quæ foedera sæpius frangeret sæpiusq3 rebellaret:at Scipio contra relinquendam esse censebat ut esset exercitatio quædam iuuentuti romanæ quæ bellis assueta ociosa esse non posset.uerebatur Scipio id futurum quod euenit ne subacta carthagine debellatisq3 exteris gentibus cum hostes deessent in seipsos arma conuerterent.tamen secundum Marci catonis sententiam factum est senatusconsultum:ut bellum carthaginensib9 inferretur & subacta carthago euerteretur.

De Catone Maiore Cap.DCCCCVI.

TAm Hercule q curia:superioris Catonis effigies ad eius generis officia expromitur. Gratum ordinem qui utilissimum reipublicæ senatorem tantum non semper secum habitare uoluit omnibus numeris uirtutis diuitem.magisq3 suo merito q fortunæ beneficio magnum:cuius prius consilio q Scipionis imperio est deleta Carthago.

¶Tam.i.tantum hercule.s.teste aut uindice:capitolium est scipioni instar atrii:q.i.q̄tum effigies Catonis superioris.i.maioris:uidelicet censoris expromitur.i.quasi e promptuario sumitur:curia.i.loco quo senatus conueniri solebat ad officia generis eius.quoties opus sit tota familia ut i pompa funebri.Gratum.i.o gratum ordinem.s.senatorium qui uoluit senatorem utilissimum reip.uidelicet Catonem superiorem tantummodo.i.forme (ut oliuerius exponere solet cuius expositioni hic locus maxime arridet) aut hoc solo dēpto q non uiuum sed in imagine habitare secum semper senatorem inquam diuitem omnibus numeris.i.gradibus aut punctis uirtutis (quod uni christo uere addicitur.)& magnum magis suo merito(quia n̄ ponebat spem in aura populari nec in alia quauis re extra se) q beneficio fortunæ cuius consilio carthago est prius deleta q imperio scipiōis.In qua re grauiter potius q prouide sensit ut Oliuerius diserte recitat.

VErū specimē.Omniū maximū:maxieq3 gloriosū fuisse q nasicæ cōtigit pace aliorū dicere ausim qui tantum tam grauissimi senatus iudicium inter tot uiros omnis ætatis:atq3 in omni uirtutis genere præstantissimorum hominum ipse sit in adolescentia consecutus ut omniu3 optimus iudicaretur.de quo Solinus Vir optimus inquit Scipio nasica iudicatus est: non priuato tantum testimonio sed totius senatus sacramento quippe quo iuuentus dignior nō fuerit cum præcipue religionis crederetur ministerium cum oraculum moneret accersiri a pessimunte sacra matris deum Berecynthiæ plī.de uiris illustribus.P.Scipio nasica a senatu uir optimus iudicatus matrem deū hospitio recepit & alio loco de claudia in fine dicit templum ædificauit nasica qui uir optimus iudicabatur.Liui.secundi punici belli li.ix.causam huius aduectionis affert simul romanos ab oraculo dicit admōitos ut ab omnium optimo susciperetur hospitio.deinde subiungit.Accessit consultatio de matre idea accipienda præter q q.M.Valerius ex legatis prægressus actutum in italiam fore nun

De Scipione Nasica Cap.DCCCCVII.

UErum specimē honoris a Scipione quoq3 Nasica oboritur. Eius namq3 manibus & penatibus nondum quæstoris:senatus Pythii Apollinis mōitu Pessimunte accersitam deam excipi uoluit: quia eodem oraculo præceptum erat ut hæc ministeria matri deum a sanctissimo uiro præstarentur. Explica totos fastos:constitue omnes currus triumphales:nihil tamen in eorum principatu speciosius reperies.

¶Verum.i.sed specimen.i.decus spectabile aut experimentum honoris oboritur.i.occasionaliter oritur quoq3 Scipione Nasica:namq3.i.quia senatus.i.coetus senatorum Romanorum uoluit monitu.i.ex monitu Apollinis Pythii.i.Pythonis interemptoris:qui apud delphos colebatur: deam s.Berecynthiam:quæ mater deum censebatur accersitam.s.Romam pessimunte id est ex eo loco phrygiæ:excipi manibus & penatibus eius nondum quæstoris.i.qui nondum quæsturam gesserat:quæ tamen inter infimos magistratus reponitur quia præceptum erat eodem oraculo scilicet

quad eam accersendam apollo pythius praeceperat ut haec ministeria .s. recipi manibus e nauibus & deferri primum in penates praestarentur ma/tri deum a uiro sanctissimo.i.qui esset omnium optimus. Explica.i.euolue totos fastos.i.quicquid scriptum est in libris de diis aut sanctis uiris aut diebus festis: constitue.s.ante oculos tuos: omnes currus triumphales: ta/men nihil non aliquid: non inuenies aliquid speciosius in principatu.i. pro gatiua eorum.i.aut morum speciosius scilicet q̃ hoc: quod est iudicari: opti mum uirum esse in tanta multitudine.

clauerat regis nuncius aderat Taracone ea; esse haud paruae rei iudicium senatum tene bat qui uir optimus in ciuitate esset: ueram certe uictoriam eius rei sibi quisq; mallet: q̃ ulla imperia honoresue suffragio patrum seu plebis delatos. P. Scipionem filium eius qui in hispania: ceciderat adolescentem nondum quaestorium iudicauerunt in tota ciuitate ui rum optimum esse. Pli. hunc unum esse dicit qui a condito aeuo uir optimus sit iudicatus & dignus qui matrem deum domi usq; ad conditum templũ exciperet. Eius namq; manibus. Nam cum omnibus matronis hostiam ire iussus obuiam deae deamq; ipsam de naue accipere & in ter ram elatam tradere ferendam cum matronis. Ouidius fastorum. Nasica excepit templi non praestitit auctor. Augustus nunc est ante metellus erat. Nondum quaestoris. Adolescentem fuisse ostendit qui nondum quaestor factus fuit Sic & Li uius dixit adolescentem nondum quaestorium Pythii apollinis: quia ut diximus apollinem consuluere romani per legatos quae ratio foret transportandae romam deae: Respondit apollo per attalum id facere posse romanos: iussit insuper ut cu aduecta foret eam exciperet qui omnium uir optimus esset. Explica totos fastos: Exaggerat rem ipsam ualerius si om/nium romanorum gesta honoresq; percurreris. si omnes omnium imperatorum triumphos in unu; constitueris nihil erit quod huic uni de scipione iudicio conferri posse uideatur. nihil enim maius esse potest q̃ omnium morum omnisq; sancti tatis principatum obtinere. Explica euolue & percurre. Fastos: libros in quibus fasti dies continebantur & in quibus re/ges consules caeteriq; magistratus describebantur a fascibus dicti. Nihil morum principatu Quia ipse princeps morum iudicatus fuit. nam eius mores caeteri omnibus praepositi sunt totius senatus iudicio.

De Scipione Aemiliano. Cap. DCCCCVIII.

Radunt subinde nobis ornamenta sua Scipio nes commemoranda. Aemilianum.n.populus ex candidato aedilitatis consulem fecit: eundẽ q cum quaestoriis comitiis suffragator .Q. Fabii. M. fratris filii in campum descendisset: consulem iterum re duxit. Eidem senatus bis sine sorte prius Aphricam: de inde Hispaniã dedit. Atq; haec neq; ciui cupido neq; se natori ambitioso quemadmodum non solum uitae eius seuerissimus cursus sed etiam mors clandestinis illata i sidiis declarauit.

Tradunt &c. Sciplones.s.superior & nasica. & inferior tradunt subide .i.per aliquot interualla (nam licet in plaerisq; locis eorum meminit: tamen aliorum quoq; mentionem interserit) ornamenta.i.decora sua cõmemerã da nobis.i.a nobis: aut tradunt nobis ea cõmemoranda. Enim.i.quia: po/pulus.s.Romanus fecit Aemilianum.s.scipionem minorem in Aemiliorũ familiam per adoptionem datum: consulem ex candidato aedilitatis.i.cum esset candidatus.i.competitor ad aedilitatem obtinendam campum ingres sus: & reduxit eundem iterum consulem: cum descendisset in campum scili cet martium: comitiis quaestoriis.i. conuocationibus populi ad creandos quaestores: suffragator.i.ad suffragia obtinenda precator Quinti Fabii fi/lii Marci fratris. Senatus dedit eidem bis sine sorte.i.extra sortem (nam cõ sules legitime prouincias sortiebantur: priuati autem extra sortem ex spe ciali priuilegio aut dono easdem obtinebant prius aphricam deinde hispa niam: atq; sup. dedit haec: neq; ciui cupido.i.auaro; neq; senatori ambi/tioso.i.cupido honorum: quemadmodum non solum seuerissimus cursus uitae eius sed etiam mors illata insidiis clandestinis: quia in cubiculo suo no ctu interemptus est: declarauit: quia si ambitiosus fuisset: aemulos timuis set & ab illis se muniuisset qd quia non fecit simplicẽ se ciuẽ declarauit.

Radunt. Scipionum familia cuius/uis generis ornamentis omnium cla rissima semper in omni laudis gene re praedicanda se offert: ita ut nulla sit quae cum illa possit nec audeat gloria & ornamen to certare Superiori aphricano & nasicae mi rifica contigerunt ornamenta sed non mino/ra reddita sunt inferiori. cum. n. candidatus aedilitatem peteret consul creatus: rursus cu; die comitiorum in campum descendisset: ut Qu. Fabio nepoti suo suffragaretur consul praeter opinionem domum deductus est. qd q duae prouinciae aphrica & hispania fue/runt illi extra ordinem demandatae: hic pro festo gloriam quanto minus appetebat eo maiorem assequebatur: q autẽ ambitiosus non fuerit & rigidissimus suae uitae cursus & mors per insidias suis in penatibus illata faci le declarant. Ex candidato. Ex petitore aedili tatis. Suffragator. Non candidatus descende rat ut magistratum peteret. sed ut nepoti suf fragaretur uel ut alii dicunt: fratri: ut fauore & auctoritate sua. Qu. Fabius quaesturam assequeretur. Qu. Fabii. Saepius dictum est paulum aemiliũ ex quattuor liberis duos dua bus familiis in adoptionem tradidisse: alterũ genti fabiae qui Fabius maximus dictus est: alterum Scipionum qui Aphricanus inferior est appellatus. Sine sorte. Extra ordinem nul la collegae cum quo sortiretur habita mentio ne. Aphricam. Cum deleuit carthaginem. Hi spaniam. Cum sustulit numantiam. Clande/stinis occultis insidiis. quomodo mors illi fuerit per insidias illata diximus in capi. de moderatione.

De Marco Valerio. Cap. DCCCCIX.

Arcum quoq; Valerium duabus rebus isigni bus dii pariter atq; ciues speciosum reddide/

Arcum quoq; Valerium Cum duo praeclara ornamenta. M. Valerio me rito contigerint: alterum a diis. alte/rum ab hominibus illi tradita fuisse dicunt. nam diuinum sine dubio fuit q aduersus p uocatorem Gallum fortiter dimicãti coruus

illi semper assuerit & rostro ac unguibus hostem infestando plurimum iuuerit ciues dein de hominis uirtute cōmoti āte legitimū tempus ei consulatum demandarunt. Pli. de uiris illustribus. Reliquias senonum Camillus ꝓsequebatur aduersum ingentem gallum prouocatorem solus Vale. tribunus militum omnibus territis processit Coruus ab ortu solis galeam eius insedit & inter pugnandum ora oculosq; uerberauit: hoste uicto Valeri9 coruinus dictus est: hic cum ingens multitudo aere alieno oppraessa capuam occupare tentasset & ducem sibi Quintum necessitate cōpulsum fecisset sublato aere alieno seditionez compressit Liuius dictator inquit magistro equitum. A. Cornelio cosso dicto consularia co nitia habuit aemulumq; decoris sui absentem. M. Valerium coruinum: id enim illi deinde cognominis fuit summo fauore populi: tres & uiginti natum annos consulem renunciauit. Cominus pugnanti: Singulari certamine dimicanti. Propugnatorem: Defensorem: qui per Valerium contra Gallum pugnaret. Vetustae originis: Valeriorum familia uetustissima fuit in urbe Ro. quae ab hoc Valerio coruini nomen accepit. Summo ornamento: consulatui. Tam celeritate: Quia longe citra legitimum tempus consul creatus uigesimotertio suae aetatis anno Et principio: qa primus e familia sua consul factus fuerit.)

AC ne Quinti quidez Scaeuolae Hoc Scaeuolae clarissimum cōtigit: ꝙ cum Asia prouincia sibi sorte obuenisset in ea administranda ita se gessit: ut senatus deinde omnibus in eam prouinciam ituris magistratibus Scaeuolam administrandae ꝓuinciae normam exemplumq; proponeret: ex quo facile intelligi potest q̄ta innocentia & integritate: quanta rursus prudentia: & magnanimitate prouinciam illam administrauerit: cum senatus decreuerit ut eius normam exēplumq; seruarent praefecti & magistratus: nihil in eo quod ad iustissimi uiri: sapientissimi hominis & integerrimi praefecti gloriam pertineret defuisse uidetur. Hic est ille scaeuola quem Carbo in ea prouincia diligentissime obseruauerat: accusaturus si quid peccasset: ulciscendi patris gratia: qui ab hoc Scaeuola fuerat aliquando damnatus: sed tanta fuit Scaeuolae integritas: ut nullum illi criminandi locū reliquerit. Quez. L. Crassus. Hoc dicit ad discretionem aliorum qui multi Scaeuolae dicti sunt: ut augur: ut pontifex: ut iurisperitus ut alii Scaeuolam: Voluit senatus ut prouinciam illam administraturis omnibus Scaeuola foret exemplum: ut ea fide & integritate: eo cōsilio; aequitate: rēpu. administrarent: quibus Scaeuola gubernasset.

INhaerent illi uoci. Ne Marius quidem hoc ornamenti genere caruit: si enim minus illi gloriosum Scipionis iudicium fuisse uidetur q̄ septem consulatus: nam ut in eius uita legitur: cum in Hispania

runt: illi cum quodam gallo cominus pugnanti coruum pugnatorem subiicientes: hi tertium & uigesimum annū ingresso consulatum largiti: quorum alterum decus uetustae originis optimi hominis gens coruina amplexa cognomē usurpat: alterum summo subiungitur ornamēto: tam celeritate q̄ principio consulatus gloriando.

Marcum &c. Dii pariter atq; homines reddiderunt quoq; .i. etiam Marcum Valerium. s. Coruinum: speciosum .i. spectabilem & decorum duabus rebus insignibus .i. eminentibus. Illi. s. dii reddiderunt speciosum: subiicientes .i. clam inicientes: ipsi pugnanti cum quodam Gallo: Cominus .i. conserta manu in singulari certamine: coruum. s. autem pugnatorem: quia oculos Galli alis infestantē: hi. s. ciues: sup. reddiderunt speciosum: largiti sup. ei ingresso annum tertium & uigesimum: consulatum: cum ante trigesimū lex eum inire uetaret. Quorum alterum. s. beneficium a diis collatum: gens Coruina amplexa decus .i. tanq̄ decus uetustae originis optimi hominis. s. primi coruini: aut optimi ominis: usurpat cognomen .i. pro cognomine ut coruina dicatur: alterum. s. a ciuibus collatum beneficium subiungitur summo ornamento: gloriando .i. dum gloriatur tam celeritate consulatus: quia ante uigesimum quartum annum consul factus fuit: q̄ principio: quia primus in familia sua consul fuit.

De Quinto Scaeuola. Ca. DCCCCX.

AC ne Quinti quidem Scaeuolae quem Lucius Crassus in consulatu collegam habuit gloria parum illustris: qui Asiam tam sancte & tam fortiter obtinuit: ut senatus deinceps in eam prouinciam ituris magistratibus: exemplum atq; formam officii Scęuolam decreto suo proponeret.

Ac nequidem .i. non saltem aut non etiam gloria Quinti scaeuolae quem Lucius Crassus habuit collegam in consulatu suo sup. fuit parum illustris: quia multum illustris fuit. Qui obtinuit Asiam tam sancte & tam fortiter ut senatus proponeret deinceps decreto suo magistratibus ituris in eam ꝓuinciam: Scaeuolam exemplum atq; formam officii.

De. C. Mario. Ca. DCCCCXI.

INhaerent illi uoci posterioris Aphricani septem. C. Marii consulatus: ac duo amplissimi triumphi (ad rogum enim usq; gaudio exultauit) qui cum apud Numantiam sub eo duce stipendia equestria mereretur & forte inter coenam quidam Scipionem interrogasset si quid illi accidisset: quēnam resp. ęque magnum habitura esset imperatorem: respiciens se supra ipsum cubantem: uel hunc dixit. Quo augurio perfectissima uirtus maximam oriētem uirtutem uiderit: ne certius an efficacius acciderit: perpendi uix potest: Illa nimirum coena militaris speciosissimas tanta

in urbe Mario futuras coenas ominata est. Postq̃ Cimbros ab eo deletos initio noctis nuntius peruenit: nemo fuit qui non illi tanq̃ diis immortalibus apud sacra mẽsæ suæ libauerit.

¶ Inhærerent &c. Septem consulatus ac duo amplissimi triumphi Caii Marii.i.quos Caius Marius Arpinas gessit ac duxit: inhærent.i.fixi sunt quasi fundamentum sunt: illi.s.nobili uoci Aphricani superioris (Enim p quia: Marius sup.exultauit gaudio.i.prospero successu: usq3 ad rogum.i. usq3 ad funus suum: qui.s.Marius quum mereretur stipendia equestria.i. militaret pro mercede in equo: sub eo duce: uidelicet Scipione: & quidam interrogasset forte inter coenam.i.coenandum Scipionem: quemnam resp. habitura esset imperatorem æque magnum siquid.s.aduersi (intellexit autem necem: sed ad euitandum malum omen: non audebat dicere: si mortem obiuerit) accidisset illi.i.si occideretur aut moreretur: scipio sup. respiciens se cubantem supra ipsum.s.marium: dixit: uel.i.etiam aut saltẽ hunc s.equitem licet ignobilem: strenuum tamen. Quo augurio uix potest perpendi.i.discerni: ne.e.an perfectissima uirtus.s.Scipionis: hoc est Scipio præditus iam tum uirtute consummatissima: uiderit.i.prospexerit quasi p spiritum prophetiæ & uim diuinandi: maximam uirtutem orientem.s.in mario: certius.i.infallibilius: an sup.acciderit.i.a casu contigerit efficacius Nimirum.i.haud dubie: illa coena militaris.i.qua inter milites utpote in exercitu Scipio talia de Mario prædicauit: ominata est.i.augurauit & quasi omine quodam præsignauit Mario: speciosissimas.i.honorificẽtissimas coenas futuras Mario.i.in honorem Marii: in tanta urbe: quanta est Roma. Nam postq̃ nuntius peruenit.s.Romam initio noctis: Cimbros deletos ab eo.s.Mario: nemo fuit sup.Romæ qui non liberauit.i.obtulerit illi s.Mario: tanq̃ diis immortalibus apud sacra mensæ suæ: hoc est qui non struxerit epulum lætitiæ: sicut Galli ignes extruunt: & inter epulandũ Mario adhibuerit: & quasi sacra libamina obtulerit.

De.Cn.Pompeio.Ca. DCCCCXII.

IAm quæq; in.Cn.Pompeium & ampla: & noua gesta sunt hinc assensione fauoris. illinc fremitu iuidiæ litterarum monumẽtis obstrepitur. Eques Romanus proconsul in Hispaniã aduersus Sertorium pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis missus est: nondum ullum honorem auspicatus bis triumphauit. Initia magistratuum a summo imperio cepit: tertium consulatum decreto: senatus solus gessit. De Mithridate & Tigrane: de multis præterea regibus & gẽtibus: plurimisq; ciuitatibus & prædonibus unum duxit triumphum.

¶ Iam (continuatiua est particula) obstrepitur.i.cum strepitu memoratur monumenta litterarum.i.scriptis multorum: quæ cum strepitu quodam & frequentia leguntur: quæ.s.magnifica & ampla: & noua & inusitata: gesta i.congesta sunt in Cneum Pompeium.s.magnum: hinc.i.ex una parte: assensione.i.aspiratione fauoris: illinc.i.ex altera parte fremitu inuidiæ: quia sæpe qui per inuidiam summis uiris obesse nituntur: prosunt illis ad gloriam: ut Iuno Herculi: Pelias Iasoni &c. Ipse sup.eques Romanus.i.quũ esset tantum eques missus est proconsul.i.functurus consulari potestate: i Hispaniam: aduersus Sertorium: pari potestate.i.habens parem potestatẽ

sub Aphricano posteriore stipendia faceret: & forte in coena iuxta imperatorem discumberet: quia plurimi faceret illum imperator: quidam ex astãtibus siue serio: siue ioco Scipionem interrogauit: si quid illi forte accidisset: quem imperatorem sibi parem resp.esset habitura: conuersus in Marium & percusso eius humero: Scipio illum futurum sine ulla cunctatione respondit: qđ eius quæ postmodum euenit futuræ magnitudinis uerissimũ uaticinium fuit: sed tunc oẽs qui aderant facile cognouerunt quanti Marium faceret Scipio: nam reuera nihil ad omnem dignitatem & amplitudinẽ consequenda3 Mario deerat præter generis dignitatem teste Sallustio. Inhærent Innituntur & infixi: quasi dependent a uoce Scipionis septem Marii consulatus: q secuti sunt. Duo amplissimi triumphi alter de Iugurtha rege numidiæ: alter de cymbris senonibus & teuthonis. Ad rogum usq3 id est usq3 ad mortem gaudio exultauit præterq̃ cum in paludibus delituit: & ad eum occidẽdum minturnas missus est Cymber: o Valeri sed illud comparatione felicitatis tam adeo breue fuit: ut merito dici possit ad mortẽ usq3 exultasse: nam septimo consulatu periit. Equestria: tunc decurio fuit Marius. Vel hẽc etiam: hunc marium uel saltem hunc Mariũ: nam uel utrumq3 significat interdum disiunctiua est: hac uoce significauit Scipio Mariũ futurum imperatorem qui sibi cõparari posset. Quo augurio: non facile inquit iudicari potest: id ne dixerit Scipio ex certa animi sententia: quia ita sua uirtute futurum præuidisset: an fortuito quodam uocis iactu tãq̃ diuinasset futurum quod euenit: omnio tamẽ appellat augurium. Perpendi: Examinari: iudicari. Nimirum coena militaris. Certe inquit ĩ coena militari præuidit Scipio sumptuosas illas coenas quas popul9 Ro. ea nocte qua nuntiatum fuit Cymbros ab eo fuisse deletos in honorem Marii celebrauit Coena militaris: quæ in castris facta est. Nemo fuit q non illi liberauit. In omnibus sacris epulis primitias diis offerebãt: in ea nocte nõ diis sed mario libarunt.

IAm quæ in.Cn.Pompeium. Quæ ampla & magnifica Pompeio contigerint: licet ex multis auctoribus colligi possit: ut e plyn.natu.historiæ li.vii. qui eius titulos omnes: triumphosq3 summatim percurrens: illum non solum Alexandri magni: sed Herculis & liberi patris fulgore3 adæquasse dicit: & e Plutarcho qui eius uitam describens: cum quasi de toto orbe triũphasse ostendit: hæc tamen omnia ex Ciceronis Pompeiana facilius ac breuius: cũ igitur auctorem hoc loco sequar quoniam eius uerius erit testimonium. Dicit enim non commemorabo nuper ita nobis patribusq3 nostris esse uisum ut in uno.C.mario spes imperii poneretur: ut idem cum Iugurtha: idẽ cu3 Cymbris: idem cum Theutonicis bellũ ad

cum Metello Pio principe ciuitatis.f.Romanae:& triumphauit bis: nondum auspicatus.i.auspicio adeptus:aut ingressus ullum honorem .i.magistratum honorificum.nam proconsulatus non erat in urbe sed in prouicia: coepit initia magistratuum a summo imperio:quia non gradatim uenit p aedilitatem:quaesturam:praeturam &c.ad consulatum:sed non gestis minoribus:summos honores adiit:gessit tertium consulatum solus.i. sine collega:& id decreto senatus duxit unum triumphum.i.simul & semel triūphauit de Mithridate rege ponti:de Tigrane rege Armeniae:praeterea de multis regibus.f.aliis:ut de Ariobarzane:Pharnace:Aristobolo:& gentibus.i. nationibus quas.xii.subegit:& plurimis ciuitatibus:quia quasi de omni gentis:& praedonibus:ut de Pyratis:Cilicibus:de quibus late Oliuerius.

ministraret:in ipso Cn.Pompeio: in quo non ui constitui nihil uult.Qu.Catulus q̄ multa sint noua summaq; Catuli uoluntate constituta recordamini quid tam nouum q̄ adolescentulum priuatum exercitum difficilem reipu.Syllae conficere confecit:huic praeesse p̄ fuit rē optime ductu suo gerere gessit: quid tam praeter consuetudinem q̄ homini padolescenti cuius a senatorio gradu aetas longe abesset imperium atq; exercitum dari: Siciliam permitti atq; Aphricam:bellum i ea administrandum fuit in his prouinciis singulari innocentia grauitate:uirtute:bellum in Aphrica maximum confecit:uictorem exercitum deportauit:quid uero ita inauditum q̄ equitem romanum triumphare:at eam quoq; rem populus Ro.non modo uidit:sed etiam omnium studio uisendam putauit:quid tam inusitatum q̄ quum duo consules clarissimi fortissimiq; essent:eques romanus ad belluz maximū formidolosissimūq; pro consule mitteretur:missus est:quoquidem tempore quum esset non nemo in senatu qui diceret nō oportere mitti hominem priuatum pro consule.L.Philippum dixisse dicitur non se illum sua sententia pro consule.sed p consulibus mitti:tanta in eo reipu.bene gerendae spes constituebatur:ut duorum consulum munus unius adolescentis uirtuti committeretur:quid tam singulare q̄ ut ex senatusconsulto legibus solutus consul ante fieret q̄ ullum alium magistratum per leges capere licuisset:quid tam incredibile q̄ ut iterum eques romanus ex senatusconsulto triumpharet ? haec in hominibus omnibus noua post hominum memoriam constituta sunt:ea tam multa non sunt q̄ haec quae in hoc uno homine uidemus apparere.Iam quae in Cn.Pompe.Dissensionem inter auctores & harum reruz scriptores esse dicit:q alii a Pompeio fauentes:haec omnia recte facta a senatu populoq; romano fuisse dicant:alii quadam inuidia commoti rep̄hendant q contra leges & maiorum consuetudinem tot tantaq; Pompeio tributa fuerint:& simul notanda est constructio:quia dicit:obstrepitur quae in Pompeium congesta sunt:subauditur enim pro his:nam posito relatiuo subauditur antecedens.Hinc assensione fauoris:propter eos qui recte factum esse dicunt.Fremitu inuidiae:propter eos qui liuore ducti non recte factum esse dicunt:q contra leges & maiorum consuetudinem:tot tantaq; Pompeius fuisset assecutus.Litterarum monumentis:Quia scriptores de his suum quoq; adhibuere iudicium.Obstrepitur:Circūsonatur : obtunditur: murmuratur:uociferatur.Eques Romanus:Hoc idē affirmat Cicero in Philippicis.Liuius tamen libro nonagesimo primo dicit eum fuisse quaestorem quando aduersus Sertorium cum imperio consulari missus est.Equitem uero fuisse dicit eum in Aphricam missus est aduersus.Cn.Domitium proscriptum.Et Hiericam uel Hiarbam:ut alii dicunt regem Numidarum bellum molientes:quos uictos interemit natus annos quattuor & uiginti:& de Aphrica triumphauit:quod ad eam diem nemini unq̄ contigerat:ut eques romanus triumpharet:sed Ciceroni magis credendum ē:qui haec omnia uidit & sensit.Bis triumphauit:semel de Aphrica deuictis:ut supra Dormitio:& Hiera rege rursus de Sicilia uicto Carbone: qui flens muliebriter mortem tulit:nam uictum occidit.Auspicatus per auspicium consecutus.Initia magistratuum:Non ille per gradus inferiores ad summum ascendit:sed primus illi magistratus fuit consulatus:ad quem per aedilitatem:quaesturam:aliosq; magistratus reliqui ciues peruenire consueuerant.Tertium consulatum:hoc ex auctoritate.m.Bibuli Catonis necessarii factum est:cuius sententiam Cato laudauit:ut in eius uita legitur.De mithridate rege Ponti:de Tigrāe rege Armeniae:cuius filius cum uxore triumphantis currum prosecuti sunt Zosimetis cum uxore.Aristobolus rex iudaeoruz.De multis regibus.De Ariobarzane:Pharnace:Aristobolo.Plurimis ciuitatibus.Ciuitates prope noningentas cepit inter quas & Hierosolymam ubi templum ad iudaeorum urbem ad id tempus inuiolatum spoliauit:ex quo creditur non illi post illam spoliationem prospere quicq̄ cessisse.Et gentibus:Nam gentes siue nationes duodecim subegit.Praedonibus:Piratas celerius q̄ credi potest superauit.Vnum duxit triumphum.De his omnibus semel triumphauit:& triumphātis currum prosecuti sunt reges supra memorati.Plutarchus de tertio Pompeii triumpho ex quibus gentibus triumphauerit sic breuiter tradit.Erant quippe regiones hae:pontus:Armenia:Cappadocia:Paphlagonia Media:Colchis:Tiberia:Albania:Syria:Cilicia:Mesopotamia:praeterea hi qui circa phoeniciam & Palestinam incolunt:Iudaei:arabes:Piratarum etiam quotquot genera terra mariq; debellata erant:inter haec notabantur castella haud pauciora q̄ mille captae ciuitates ferme noningentae:piraticae naues octingentae:urbes praesidiis romanis firmatas esse unde quadraginta:his quoq; addebantur uniuersa urbis romanae tributa ante id bellum quinquagies decies centena milia fuisse:cum his uero quae po.Ro.ipse quaesiuit:octogies & quinquies decies centena milia:in aerarium praeterea uasa:aurum:argentumq; signatam ad uiginti milia talentorum:praeter quae militibus diuisa sunt:quorum qui minus accepit mille & quingētos aureos tulit:captiui post principes Piratarum in triumpho ducti.Tigranis armenii filius cum uxore filiaq; ipsius regis Tigranis Cosinae coniunx:rex Iudaeorum Aristobolus.Mithridatis soror cum liberis quinq;.Scytharum quoq; q̄ multae mulieres.Albanorum & Tiberorum ac regis Comagenorum obsides ducti.Trophea quoq; complura notata:omnia praeliorum munera quae aut se duce:aut per legatos adeptus erat maximum & splendidissimum fuit:& quod Romanorum nemini hactenus obtigit:q trinum e trina uniuersi orbis parte triumphum duxit:nam licet tres ex hac una parte antea triumphauerint:ipse tamen primum ex Aphrica:secundum ex Europa:tertium hunc ultimum ex Asia ducens triumphū quodammodo uisus est ex uniuerso ambitu orbis triumphasse.

De.Q.Catulo. Ca.DCCCCXIII.

QVintum etiam Catulum populus romanus uoce sua tantum non ad sydera usq; euexit ,Nā

QVintum etiam Catulum.Non parū illustrae fuit quod euenit Quito Catulo:qui cum po.Ro.dissuadere uellet non esse Mithridatis prouinciam Pōpeio demandandam: quaesiuit ex populo in quo

cum ab eo pro rostris interrogaretur si in uno Pompeio magno omnia reponere perseuerasset absumpto illo subiti casus incursu:in quo spem esset habiturus:summo cõsensu acclamauit in te. Vim honorati iudicii admirabilem Siquidem magno Pompeio cum omnibus ornamẽtis quæ retuli duarum syllabarum spatio inclusum Catulum æquauit.

¶ Quintum &c. Populus romanus tantummodo.i.quasi:raut hoc solo dem pto q non facto sed uoce sua euexit etiam Quintum Catulum usq3 ad sydera. Nam cum populus romanus interrogaretur ab eo.s. Catulo : pro rostris.i.in concione ante rostra:si populus sup.perseuerasset reponere.i. collocare omnia.s.ornamenta sua:in uno.s.solo pompeio magno:in quo eét habiturus spem:illo.s.Pompeio absumpto.i.si forte absumatur & pereat incursu.i.impetu subiti.i.importuni casus:acclamauit summo consensu: in te.hoc est in Catulo.Vim.i.o uim admirabilem iudicii honorati.i. honorifici:si q uidem.i.quoniam:populus æquauit Catulum inclusum spatio duarum syllabaru m.s.in te:hoc est intellectum per pronomẽ te:Pompeio magno:cum omnibus ornamentis quæ retuli.i.recitaui in superiori capite.

De Marco Catone. Ca.DCCCCXIIII.

Potest & Marci Catoni e Cypro cum regia pecunia reuertentis appulsus ad ripam Tiberis memorabilis uideri cui naue egredienti consules & cæteri magistratus & uniuersus senatus populusq3 romanus officii gratia presto fuit:non q magnũ pondus auri & argenti:sed q.M.Catonem classis illa i columẽ aduexerat:lætatus.

¶ Potest &c. Appulsus.i. Applicatio ad ripam tyberis Marci Catonis reuertentis e cypro cum pecunia regia:pro qua missus fuerat ne cypri rebellarent:potest uideri &.i.etiam memorabilis.i.s. Catoni:egredienti naue: consules & cæteri magistratus & uniuersus senatus populusq3 Romanus fuit presto.i.obuiam prodiit:gratia officii.i.honoris debiti impendendi:lætatus non q classis illa aduexerat magnum pondus auri & argenti:sed q aduexerat Marcum Catonem incolumem:qui tamen per inuidiam missus erat:unde etiam subsistere noluit.

De Lucio martio. Ca.DCCCCXV.

Sed nescio an præcipuum sit.L.martii insitati decoris exemplum quem equitem Romanum duo exercitus.Pu.&.Cn.Scipionum interitu uictoriaq; Hãnibalis lacerati ducem legerũt:quo tempore salus eorum in ultimas angustias deducta:nullum ambitionis locum relinquebat.

¶ Sed nescio an exemplum Lucii Martii sit præcipuum decoris insitati: quem sup.entem equitem Romanum:duo exercitus lacerati interitu Publii & Cnei Scipionum & uictoria Hasdrubalis qui eos uicerat in hispania:legerunt.i.elegerunt ducem(Senatus tamen non approbauit eo q si essent spem habituri:absumpto forte Pompeio in quem tunc omnia conferrent summo omnium consensu succlamatum est in te.Ci. in Pompeiana. Reliquum est ut de.Qu. Catuli auctoritate & sententia dicendum esse ui deatur:qui cum ex uobis quæreret:si in uno. Cn.Pompeio omnia poneretis:si quid de Pompeio factum esset in quo spem essetis habituri:cœpit magnum suæ uirtutis fructum ac dignitatis:cum omnes una prope uoce in eo ipso spem habituros esse dixistis : etenim talis uir:ut nulla res tanta sit ac tam difficilis: quam ille non & consilio regere: & integritate tueri:& uirtute conficere possit: ex his ergo uerbis populus Ro.Pompeii gloriæ Catulum adæquauit. Ad sydera usq3 euexit: Hyperbole ẽ:Populus Ro.maxime Catulũ suis uerbis extulit. Absumpto: Extincto Pompeio aliquo subito fortunæ impetu. Vim honorati iudicii:qui diligenter librauerit: populi uocem uim maximam inesse cognoscet: ut duobus uerbis facile significauerit Catulum nihilo inferiorem esse Pompeio. Vim admirabilẽ: Vehemẽtiã admiratione dignã. Duarum syllabarum spatio: Videlicet in te.

Potest.M.Catonis. De profectione. M.catonis in Cyprum:de regia pecunia romam transuecta de Cypro in prouinciæ formam redacta dictum est:qđ uero ad eius gloriam pertinet & quod fuit magnificum contigit ex hac expeditione reuertenti:non solum consules cæteriq3 magistratus:sed omnes quoq3 senatores.populus uniuersus:obuiam honoris gratia prodierunt: magnam præferentes lætitiam non q inco lumis redisset spes maxima patriæ & decus senatus romani. Appulsus:appulsio applicatio.est enim nomen hoc loco non participiũ. Officii gratia. Præstandi honoris gratia. Præsto fuit:obuiam progressus.

Sed nescio an præ. Notata est hystoria in capit. lo de prodigiis libr. i. Fuit hoc illi magnificum & illustre q duobus in hispania occisis Scipionibus reliquiæ totius exercitus in unũ collectæ summo consensu imperiũ ei detulerunt : qui cum in propinquo bina pœnorum castra paucis millibus passuum distarent et hortatus milites proxima castra intempesta nocte adortus est:& tum hostem uictoriæ fiducia incompositum aggressus:ne nuncium quidem cladis reliquit breuissimo tempore militi ad requiem dato:eadem nocte rapti famam rei gestæ progressus altera eorum castra inuasit ita bis similiusus euẽtu deletis utrobiq3 pœne amissas populo Romano hispanias restituit. Quo tempore. Hoc illi tanto gloriosius fuit q non ambitione quæsitum nõ alia ratione expetitum fuisse dici possit: quippe in tanto discrimine ubi omnium salus erat sapientissimo credenda fuerat. In ultimas angustias:in ultimum uitæ discrimen ubi spes nulla salutis esse uideretur.

Valerius maximus

Erito uirorū sulpitia. Est sexui quoqꝫ foemineo suus reddendus honor ut si quid magnificum illis côtigerit silentio non praetermittatur ne id factum inuidia esse uideatur itaqꝫ sulpitia uirorū commemorationi subiūgi merito posse uideatur haec paterculi filia & fuluii flacci coniunx cū ex libris sybillinis senat9 decreuisset ut ueneris uerticordiae simulacrum consecraretur ut mulieres uidelicet in pudicitiam conuerterētur: & decem uirorum mandato castior matrona dedicationi praeficeretur inter centum quae ex omni mulierum turba castiores electae sunt haec sulpitia fuit & ex his deinde selectae sunt decem praestantiores in quibus omnium iudicio & ipsa connumerata est: postremo cum ex decem peteretur prima ipsarum mulierum consensu sulpitia datur. Plin. li.vii.na.hysto. pudicissima inquit foemina semel matronarum sententia iudicata est sulpitia paterculi filia uxor Fuluii Flacci electa ex centum praecipuis quae simulacrum ueneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Verticordiae: quae impudicarum mulierum corda ab libidine ad pudicitiam uerteret. nam a uertendo corde uerticordia dicta est uenus. Caeterum quia sine diminutione Quandoquidem inquit externorum uirorum exempla sine detractione amplitudinis Romanae cômemorare possumus: de his quoqꝫ dicamus.

Pythagorae tanta ueneratio. De hac pythagorae ueneratione. Cice. li.i. de na. deo. Non sunt inquit tam auctores in disputando ꝙ rationis momenta quaerenda quinetiam obest plaerunqꝫ his qui discere uolunt auctoritas eorum qui se docere profitentur. desinunt enim suum adhibere iudicium cum id habent ratū quod ab eo quē probant iudicatum uident. nec uero probare soleo id quod de pythagoricis accepimus quos ferunt si quid affirmarent in disputando cum ex his quaereretur quare ita esset respondere solitos ipse dixit. ipse autem erat pythagoras tantum praeiudicata opinio poterat ut ēt sine ratione ualeret auctoritas In disputatione deducere. Disputare de ea re quam pythagoras asseruisset. Interpellati: interrogati ab aliis. Scholatenus: Magnus quidem honos tribuebatur pythagorae: sed is dūtaxat a discipulis ꝙtum ad scholā eius pertinebat ueneratio haec erat eximia. ulterius uero non procedebat: & idem est quod dicit scholatenus. i. quod pertinet ad scholam: quem autē in disputando siue docendo pythagoras morem seruauerit. uide Aul. gel. li.i. ca.ix. illa urbium suffragiis: illa subaudi ueneratio. Vrbium propter crotoniatas.

Nixo croto. Discipulorum iudiciū scholam non extendebat sed quod sequitur in urbe celebratum est. Cuꝫ enim se in calabriam pythagoras contulisset quae tūc magna graecia dicebatur Crotonae ludum aperuit. Crotoniatae cognita pythia satis modeste uictoriam suam ad eum scripserat) sup. eo tempore: quo salus eorum deducta in ultimas angustias nullum locum ambitioni aut ambitioni relinquebat: quia ubi de salute agitur uero iudicio res decernitur: nec unde res sed unde salus dependeat eligitur.

De Sulpitia. Ca.DCCCCXVI.

Merito commemorationi uirorū Sulpitia Seruii Paterculi filia. Q. Fuluii Flacci uxor adiicitur: quae cum senatus libris sibyllinis per decem uiros inspectis censuisset ut Veneris Verticordiae simulacrum consecraretur quo facilius uirginum mulierumqꝫ mens a libidine ad pudiciciam conuerteretur: & ex omnibus matronis centum ex centum autem decem sorte deductae de sanctissima foemina iudicium facerēt: cunctis castitate praelata est. Caeterum quia sine ulla diminutione Romanę maiestatis: externa quoqꝫ isignia respici possunt: ad ea trāsgrediamur.

Merito &c. Sulpitia filia Seruii Paterculi & sup. uxor Quinti Fuluii Flacci adiicitur merito commen orationi uirorum. Quae cum senatus censuisset libris sibyllinis inspectis per decem uiros ad hoc creatos ut simulacrum Veneris Verticordiae. i. habentis potestatem cordis uertendi ut misera gentilitas credebat: consecraretur: quo. i. ideo ut mens uirginum. i. non corruptarum & mulierum. i. corruptarum conuerteretur facilius ad pudiciciam: & centum. s. matronae ex omnibus negociis: autem. i. sed: decem. s. matronae ductae sorte facerent iudicium de sanctissima foemina: quae scilicet simulacrum illud consecraret: praelata est cunctis. s. aliis castitate. i. in castitate aut ob castitatem. Faciens autem transitum ad externa dicet. Caeterum. i. sed: quia insignia quoqꝫ externa possunt respici sine ulla diminutione maiestatis Romanae: transgrediamur ad ea.

Externa. De Pythagora. Ca. DCCCCXVII.

Pythagorę tanta ueneratio ab auditoribus tributa est: ut quae ab eo acceperant in disputationem deducere nefas existimarent: quinetiam Interpellati ad reddendam causam hoc solum respondebant αυτοσ ἐφη Magnus honos sed scholatenus: illa urbium suffragiis tributa.

Pythagorae &c. Tanta ueneratio tributa est Pythagorae ab auditoribus. s. eius: ut existimarent nefas sup. esse: deducere in disputationem ea ꝙ acceperant ab eo. Quinetiam interpellati. i. requisiti ad reddendā causam: respondebant hoc solū: αυτοσ. i. ipse: εφη. i. dixit. Magnus honos sup. in ea re exhibitus est pythagorae. sed scholatenus. i. in schola dūtaxat: illa s. quae dicentur: tributa sunt suffragiis. i. uotis urbium.

De eodem Pythagora. Ca.DCCCCXVIII.

Nixo Crotoniatae studio ab eo petierant ut senatum ipsorum qui mille hominum numero constabat consiliis suis uti pateretur: opulētis

ſimaq; ciuitas tam frequenter uenerati poſt mortem domum eius Cereris ſacrarium fecerũt:q; illa urbs uiguit & dea in hominis memoria & homo in deæ religione cultus eſt.

¶Enixo &c. Crotoniatæ populi illi italiæ petierant ab eo.ſ.pythagora: ſtudio enixo.i.accurato & laborato ac diligenti:ut pateretur ſenatũ ſpſo rum qui conſtabat numero mille hominum uti cõſiliis ſuis:& ciuitas opu lentiſſima.i.ipſi ciues opulentiſſimi:uenerati frequenter ſup.eum in uita: fecerunt domum eius uenerati frequenter poſt mortem ſacrariũ Cereris. q.ȝ.i.& quantum aut q̃diu illa urbs ſcilicet Croton uiguit:&.i.ſimul dea.ſ. Ceres ſup.culta eſt in memoria hominis.ſ.pythagoræ:& homo.ſ.pythagoras cultus eſt in religione deæ.

gerat ſapientia & integritate cenſuerit ſemp eius conſiliis utendum eſſe in ſenatu qd ab il lo ſummo ſtudio contenderunt:ut ſibi fieri li ceret.quis enim ſenatus corã nunc eroſus cẽt quippe mille hominum tamen uni tantũ pythagoræ tribuerunt ut eius conſiliis eorũ le natus plurimum ſuſtentari poſſe uideret:qa inter tot ſenatores nemo inueniretur: qui cũ illo in ſapientia & uirtute conferri poſſe uide retur:quare poſt eius mortem domum cereri conſecrarunt:ut eſſet in quo dea ſub homi nis illius memoria & homo ſub deæ religio ne coleretur.hoc autem fecerunt Crotoniatæ quia pythagoras prædicare conſueuerat domum philoſophantis eſſe ſacrariũ ſapientiæ & ueriſſimũ dei templum. Enixo ſtudio.

Vehementi & propenſo ſtudio. Crotoniatæ: Croton uel ut alii dicunt crotona:ſed teſte Oui. Croton dicitur:nam protulit genitiuum crotonis:nec inhoſpita tecta Crotonis.eſt autem ciuitas calabriæ quæ poſſeſſiuum ſiue primitiuum facit Crotoniata. Ciuitas uenerati. Sinthedis figura nota.licet enim ciuitas enunciatione fœminini generis ſit: ſignificatione tamen maſculinum habet incluſum. Domum eius cereris: Voluerunt illius domum eſſe cereris templum in quo dea cum pythagoræ memoria coleretur & pythagoras cum deæ religione ueneraretur. Croton.

De Gorgia leontino. Ca.DCCCCXIX.

Gorgiæ uero leontino ſtudiis litterarum ætatis ſuæ cunctos præſtanti adeo ut primus in conuentu poſcere qua de re quiſq; audire uellet auſus ſit.uniuerſa græcia in templo delphici Apollinis ſtatuam ſolido ex auro poſuit:cum cæterorum ad id tempus auratas collocaſſet.

¶Gorgiæ &c. Vero.i.ſed:uniuerſa græcia poſuit Gorgiæ Leontino præſtanti.i.ſuperanti cunctos ſuæ ætatis ſtudiis litterarum adeo.i.in tantum: ut auſus ſit primus poſcere in conuentu.ſ.hominum de qua re quiſq; uellet audire quia de omni ſcibili diſputare potuit:poſuit dico, i templo Apollinis delphici ſtatuam ex ſolido auro cum collocaſſet ad id tempus:ſtatuas ſup.cæterorum.i.ſapientum aut philoſophorum:auratas ideſt auro incruſtatas & tectas.

Gorgiæ uero leontino: Non paruũ fuit quod obtigit Gorgiæ leontino pp ſummũ ei⁹ igeniũ ſingularẽ q.... ab uniuerſa græcia illi aurea ſtatua fuit i apollinis templo repoſita cũ ad id tempus nemini unq̃ contigiſſet qa omnibus argenteæ non aureæ ſtatuerentur Cicero de oratore libro.iii. Ipſe ille leontinus gorgias quo patrono ut Plato uoluit phõ ſuccubuit orator:quia aut nõ eſt uictus unq̃ a ſocrate neq; ſermo ille Platonis uerus eſt: aut ſi eſt uictus eloquentior uidelicet fuit & diſertior Socrates eſtuit tu appellas copioſior & melior oratorſed hic in illo Platonis libro de omni re quacunq; in deſcriptionem queſtionemq; reuocetur ſe copioſiſſime dicturum eſſe profitetur ipſe princeps ex omnibus auſus eſt in conuentu poſcere qua de re quiſq; uellet audire:cui tantus honor habitus eſt ab uniuerſa græcia ſoli:ut ab omnibus delphis non aurata ſtatua ſed aurea ſtatueretur. Cunctos præſtanti:excellenti & ſuperanti omnes doctrina.dicimus autem præſto te & præſto tibi. Terẽ.dii immortales homini homo quid præſtat. Saluſt.omnes homines qui ſe ſtudent præſtare cæteris ani mantibus. In conuentu:in corona & congregatione hominum ſolido auro:integro non cauo ſed pleno.

De amphiarao. Ca.DCCCCXX.

Eadem gens ſummo conſenſu ad amphiaraũ decorandum incubuit:locum i quo humatus eſt in formam conditionemq; templi redigendo. Atq; inde oracula capi inſtituendo:eius cineres idẽ honoris poſſident quod pythicæ cortinæ:quod aheno dodonæ:quod hamonis fonti datur.

¶Eadem gens.ſ.græcanica:incubuit.i.diligenteȝ quaſi toto pectore operam dedit:ſummo conſenſu ad decorandum amphiaraum .ſ.uatem:redigendo in formam & conditionem templi:locum i quo humatus eſt ab humo.ſ.abſorptus. Atq; inſtituendo oracula capi inde.i. ex eo templo & adtro:cineres eius poſſident idem honoris ideſt eundem honorem:quod datur cortinæ pythicæ.i.ſecreto antri delphici quod datur aheno.i.æreo ſimulacro in formam columbæ aut lebetis dodonæ ſyluæ e cuius tinnitu futura iudicabant:autem male legunt quidam Athenæ (ſed ut dixi)exemplari adiuſi:& quod datur fonti Hammonis.i.iouis arenarii:qui Baccho

Adem gens: Non minus ſtudioſa fuiſſe uidetur græcia in decorando amphiarao q̃ fuerat i Gorgia leontino:nam ex uniuerſæ græciæ decreto templum ibi cõſtitutum eſt ubi amphiaraus bello thebano ſubito terræ hiatu fuerat abſorptus cum armis & equo: & idem non aliter q̃ ex delphici Apollinis & iouis Hãmonis templis oracula petebantur.magnificum profecto quod obtigit amphiarao:ut in dandis reſponſis Apollini par foret & Hammoni: amphiarai nota eſt hyſtoria apud Statium.fuit autem uates clariſſim us & in

adolescentia ab argonautis acceptus qui dein de bello thebano cū montē ascendisset uisu rus quid ex eo bello uenturū esset argiuis inter caetera praeuidit se ex eo bello non reuersurū quare ut fata uitaret latebras quaesiuit ubi delitescens cū ab adrasto cogi nō posset: sed ab eriphile eius uxore quae capta monili argiae adrasti filiae & polinicis uxoris: quod olim Vulcanus hermione priuignae fabricauerat cupiditatem auri coniugis saluti ꝓposuit: indicatus & ad bellum ductus: quo primum die descendit ī campum facto repente maximo terrae motu telluris uoragine absorptus obiit. Humatus: sepultus & a terra deuoratus. Formam: quantum ad speciem & qualitatem templi. Conditionē: quantum ad dignitatem. Capi. ora: instituerunt praeterea ut eo templo deos consulturi atq; futura cogituri oracula peterent. Eius cineres: Cineres inquit amphiarai eundem honorem sunt consecuti: quem Apollo: quem iuppiter Hāmon quem dodona silua. Athenae dodoneae Dodona fuit epiri oppidum habens propinquum nemus ioui consecratum quernum totum in quo dabant responsa columbae. sunt qui dicant hoc nemus fuisse etiam palladi consecratum quorum sententiam sequitur nunc Valerius dicens athenas dodoneas propter palladem. fuit autem in eo nemore nobilis quercus ex quo praeciosissima uasa fiebant. unde Virgilius. Dodoneosq; lebetas dixit. Hāmonis fonti. ioui. Hāmoni nota est fabula quare dicatur iuppiter Hāmon idest arenarius: nā ea alio loco notauimus. hunc autem magnus Alexander patrem suum esse existimauit: cuius fons erat magnae uenerationis: licet simulachrum arietis formam referret.

per libyen exercitum ducenti cum siti pene deficerent: apparuit in arena sub specie arietis & ad fontem perduxit: ubi extructo templo responsa dedit ad quem etiam Alexander magnus qui se Hāmonis filium mentiebatur peruenit: ab illius sacerdotibus adulanter exceptus: ut perq̄ graphice in Rapsodia sua descripsit Sabellicus.

De Pherenice. Ca. DCCCCXXI.

PHerenices quoq; non uulgaris honos cui soli omnium foeminarum gymnico spectaculo interesse permissum est: cum ad olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset Olympionico patre genita fratribus eandem palmam assecutis latera eius cingentibus.

¶ Pherenices &c. Honos quoq; Pherenices: mulieris graecanicae (Oliuerius legit Beronices: sed in melioribus exemplaribus Pherenices legiē: Beronice autem iudicio Plynii fortunatissima fuit in terris mulier: utpote regina: regis filia uxor & mater: de qua hic non loquitur Scienus autē a nice deducta ni producere: unde penultima acuetur) sup. fuit non uulgaris cui soli omnium foeminarū permissum est interesse spectaculo gymnico. i. agonis & exercitii utilis: cum adduxisset ad Olympia idest olympica certamina: Euclea filium. s. suum: ingressum certamen. s. olympicum: genita patre Olympionico idest qui in olympiis uicerat: & fratribus assecutis idest qui obtinuerant eādem palmam: hoc est olympicā: cingētibus latera eius.

PHerenices: Apud graecos mulieri silicebat olympicis ludis & certaminibus interesse: & recte quidē ubi homines nudi plaerūq; certarent a mulieribus ob pudicitiam non spectandi quē morē Statius primo thebaidos per transitū tangit cū dicit exclusaeq; expectant praemia matres: quod igiē nulli unq̄ mulieri concessum fuerat datū est berenici mulieri: ut olympico certamini cum filio & fratribus posset interesse: nec imerito quippe: quae patrem: q̄ filium: q̄ fratres in eo certamine saepe uictores & gloriosam inde palmam referentes haberet. Beronice: Alia est beronice de qua suo loco dicemus in capitulo de ultione. Gymnico spectaculo: olympico certamini in quo nudi homines se palestra exercebant: ubi mulierib9 interesse non licebat. Euclea: filiū suum: quez cum ad certamē illud adduxisset ipsi quoq; aditus ad spectandū certamē patuit. Olympionica uel ut aliī dicunt olympionico patre genita: idest quae nata erat ex patre saepe uictore olympici certaminis. non enī patris ꝓprium est nomen sed a uictoria certaminis illius ita denominatus. Olympionicus enim is dicitur qui in olympico certamine uicit: nam ΝΙΚΗ graece latine dicitur uictoria. Fratribus eius latera cin. Circundata geminis fratribus eius certaminis saepe uictoribus: non mirum igitur si ei soli concessum fuit spectare ludos cum illorum palma suorum quasi haereditaria fuisse uideatur.

Explicat liber octauus.

Incipit liber nonus.

Valerii maximi Liber nonus.

BLandum etiam malum luxuria: quam accusare aliquanto facilius est q̄ uitare: operi nostro inseratur: non quidem ut ullum honorem recipiat sed ut scipsam recognoscens ad poenitentiam impelli possit. Iungatur illi libido quoniam ex iisdem uitiorum principiis oritur: neq; aut a repraehēsione aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexę.

BLandum etiam malum. Nonus & ultimus liber in cuius principio agiē de luxuria atq; libidine: q̄ uitia cum turpissima sint magis uidebantur silentio ꝓtermittenda q̄ inter clarissima uirtutum exēpla cōmemoranda: ne hac una ratione quodammodo honestari crederentur quare Valerius hac breui praefatione sui consilii rationem ostendit: ut dicat se ideo uelle de luxuria atq; libidine hoc loco praecurrere non ut commemoratione sua honoris quicq̄ recipiant: sed ut oculis hominum eorum turpitudine subiectas illas temperati & fru-

¶Blandū etiam malū luxuria.i.superfluus rex usus cū uoluptate:quā facilius est aliquanto accusare q̄ uitare:& ideo blandū malū & dulce uenenū uocat:inferat operi nostro:non quidē ut recipiat ullū honorē:sicut uirtutes recitatae sunt quo honorent:sed ut ipsa recognoscens seipsam.i.uilitatē sui:est enim pecore potius q̄ homine digna.possit impelli ad poenitētiam:non qdem luxuria sed luxuriosus.Libido.i.lasciuia carnis & praua uolūtas animi:iūgat illi:quoniam orit ex iisdē principus uitiorū:neq3 separentur aut a reprahensione:hoc est & simul a nobis reprahendant:neq3 ab emendatione:hoc & simul ab illis qui eis infecti sunt emendent:cōnexe.i.eo q̄ sint cōnexae gemino errore mentis.s.uitio malae uolūtatis q̄ ē in libidine:& prauae uoluptatis q̄ est in luxuria & nimio usu aut potiꝰ abusu:uestiū aedificiorū ciborū.potuū.ueneris & caeterarū illecebrarū.

gales exhorrescant luxuriosi seipsos cognoscentes erubescant & suae turpitudinis poenitentes ad tēperantiā reuocentur.Blandū malū:luxuria suis illecebris homines facile attrahit:& bene malū dixit:nā luxuria licet tātisper dū fruimur iucunda uideat:amara tamen postmodū sentit cū ad turpitudinem infamiam & egestatem homines deduxerit:luxuriae nāq3 dediti:nullo recto & hōesto studio delectant nulla rei cuiuspiā suauitate fruuntur:prius enim q̄ cupiant omnibus explentur:priusq̄ esuriant comedūt:bibūt priusq̄ sitiant quod ut possint ut cūq3 facere obsonia machinant.p̄ciosaq3 uina conquirūt & deniq3 uescendi causa terra mariq3 omnia scrutant ad uenerea sine modo ferūtur ut maribus & foeminis promiscue abutant non somnū:non frigus:non famem:non lassitudinē operiunt:sed omnia luxu p̄ueniūt:omni flagitio & intemperantia inuoluti facile eneruant.luxuriosi adolescentes in ipso aetatis flore languescūt:cum ne dedecus incurrūt.senes deinde facti insaniūt atq3 delirant molestissimamq3 sentiūt senectutē:nam praeteritis erubescūt grauant p̄sentibus q̄ uoluptate atq3 luxuria adolescentes perierūt:q̄ molestiis & difficultatibus senes opprimūtur:nullū igit malū luxuria peius:nullū detestabilius inueniri posset:quae tū demū sentit cū expleta fuerit. Seipsam recognoscens. Vt cū homines luxuriae turpitudinem recognouerint integri abhorreant & detestentur luxuriosos poeniteat & ad temperantiam redeant.Iūgatur illi libido.Luxuria in actu:libido in cupiditate uersatur.luxuria dicitur omniū rex superfluitas:ex superfluitate rerum nascitur libido & intemperantia.quicqd enim placet dicit libido:sed luxuria in rebus uenereis magis posita.libido in cupiditate & uoluptate aliarum rerū:unde Cicero libidinem appellat partem iracūdiae.dicit enim.Eos exisse ex potestate dicimus qui effrenati ferūtur aut libidine aut iracūdia:q̄q̄ iracūdia ipsa libidinis est pars:sic enim diffinitur:iracundia est ulciscendi libido.Item alio loco cupiditatem dixit cum libido ad id quod uidetur bonum illecta atq3 inflammata rapiatur.Aut reprahensione aut emendatione.Bono ordine utitur.primo enim aliquis reprahenditur:deinde emendatur.Gemino mentis errore.Duplici uicio:libidinis ut cupiat:& luxuriae ut expleat:mens primo capitur desiderio alicuius rei.deinde expletur. Luxuria. Libido

De Caio Sergio Orata.
Cap.DCCCCXXII.

CAius Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit:que impensa leuibus initiis coepta ad suspensa calidae aquę tantum non aequora penetrauit.Idem uidelicet ne gulam Neptūi arbitrio subiectā haberet peculiaria sibi maria excogitauit aestuariis intercipiendo fluctus:pisciumq3 diuersos greges separatis molibus includendo:ut nulla tam saeua tēpestas incideret qua non Oratae mensae uarietate pisciculorum abundarent. Aedificiis etiam spatiosis & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit:quo recentiore usu conchiliorum frueretur:ubi dum se publicę aquę cupidius immergit:Considii publicani iudiciū nactus est:in quo Lucius Crassus aduersus illum causam agēs:errare amicum suum Considium dixit:q̄ putaret Oratam remotum a lacu cariturum ostreis.namq3 ea si inde petere non licuisset in tegulis reperturum.

CAius Sergius.Hic Sergius teste macrobio conuiuiorum .primo Orata cognominatus est:quod ei pisces q auratae dicuntur carissimi fuerint:cuius luxuria tanta fuit ut primus ipse balneas pensiles habuerit.primꝰ ostrearina hoc ē ostreorum uiuaria in baiano mari locauerit aetate L.crassi oratoris ante marsicum bellum primus teste Ply.natu.hysto.libro nono optimum saporem ostreis lucrinis adiudicauerit quando eadem aquatilia generātur alibi meliora:sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pontes:Rombus rauennae:murena in sicilia:elops rodi:& alia genera similiter:ne culinarum censura peragatur primus pauonis carnes & anserum corda comedit:de iecore uero anseris alii aliter ferunt:quidam Scipionem:quidam metellum:quidam mateu3 sessium pium fuisse dicunt:qui anseris iecur optimi saporis esse docuerit.Orata praenomen est ut diximus a piscibus qui sic uulgo appellantur auratae.Pensilia balnea suspensa & quasi in aere pendentia ad maiorem uoluptatem.:ut dum ueheretur se lauare posset.Quae impensa leuibus initiis.Impensam inquit pensilium balneorum:quae a leui principio fluxisse uidetur ad claudenda usq3 maria penetrauit.Aequora penetrauit.Non impensae pepercit:quominus in mari ostreoru3 aliorumq3 piscium uiuaria fabricaret:ut suae gulae maria non mari gula pareret:aut subiecta foret:quod sequens littera indicat.Idem uidelicet ne gulam.Vt suae gulae atq3 libidi

¶Caius Sergius Orata:instituit primus facere balnea pensilia.i.suspensa in alto:aut sicut horti pensiles fieri solebant:aut ut lecticae suspensae feruntur:aut ut cunae infantulorum suspenduntur.quae impensa idest quod

ni mare non mari gula subiecta foret: hoc est pro arbitrio & libidine sua quibus uellet & quouis tempore maritimis piscibus uesci posset. Peculiaria maria: Sua ꝓpria tanq̃ priuata nõ cõmunia: nã uiuaria sibi struxerat i mari ubi seruarẽtur ois generis pisces: uel certe uariae pisciũ species. Aestuariis Aestuaria dicũtur per q̃ mare uicissim comeat: ut sunt lacunae: q̃ maris aestu & undatione replentur sed aestuaria ꝓprie de Oceano dicuntur. Diuersos greges. Varias pisciũ species. Separatis molibus: A reliquo mari murorũ molae & aliorũ aedificiorũ magnitudine superauerat aestuaria & pisciũ uiuaria. Vt nulla taꝫ saeua tẽpestas: Nõ dubitauit ita mare in gulae suae potestatẽ redigere: ut nulla tẽpestas quantacũq; foret ipedire posset: quominus ei9 mẽsa qbus uellet piscibus abũdaret. O inaudita hois luxuria oi turpitudine uel potius supplicio dignissima: culeo ꝓfecto insuẽdus homo qui in mare dimersus piscibus: quos tantopere insectabat: meritas psolueret poenas. ¶ Aedificiis ẽt spaciosis: Non satis habuit ad explendã ingluuiẽ: estuaria sibi i mari cõstruxisse: nisi & lucrini lacus ora maximis aedificiis occupasset: ostiaq; clausisset ne ide conchilia regredi possent: quibus recẽtibus impendiũ pecuniae coepta ab initiis leuibus. i. modicis: penetrauit. i. puenit ad tantũ non. i. quasi ad aut ad hoc ut id solũ defuerit ꝙ nõ ad aequora uera: sed quasi ad aequora. i. imensa receptacula aquae calidae. s. in luxũ balnearũ: suspensa. s. i. aere. hoc est primũ quidẽ fecit modica receptacula aq̃ calidae suspensae (unde utrũq; legi potest & suspensae & suspensa) deinde tanta ut aequora fere dici possent. Idẽ. s. Orata: excogitauit. i. cogitando inuenit sibi maria peculiaria. i. propria & specialia: uidelicet ne haberet gulã subiectam arbitrio neptuni: quia saeuiente mari multa genera pisciuꝫ capi nequeunt: ipse autẽ uiuaria quaedã extruxit: intercipiendo fluctus aestuariis. i. segregando ab aestu maris: quosdam fluctus: & includendo molibus. i. aggeribus separatis diuersos greges piscium: ut nulla tempestas taꝫ saeua incideret: qua mensae Oratae (alii legunt ornatae: alii oneratae) non abundarent uarietate pisciculorum. ¶ Aedificiis &c. Orata pressit etiam ora. i. ostia magna. lacus lucrini deserta ad id tẽpus: quia primus ea occupauit aedificiis etiã spatiosis & excelsis: quo frueretur recentiore usu conchiliorũ: quia illic habitauit ea de causa: ubi. i. in quo tractu: dum ipse immergit se cupidius. i. nimis cupide. aquae publicae. i. q̃ publicũ uectigal pendebat: hoc est dum contra aequitatem lacum publicum aedificiis priuatis occupabat: nactus est. i. inuenit (raro aũt qu. s q̃ nactus in perniciem suam aliquid dicitur) iudicium Considii publicani. i. datum pro Considio publicano. i. publici uectigalis ex piscatu lucrini lacus redemptore: i quo. s. iudicio Lucius Crassus agens cãm aduersus illũ. s. Oratã: dixit Considiũ amicum suum errare ꝙ putaret Oratam remotũ. i. si eẽt remotus a lacu. s. Lucrino: cariturũ ostreis: nãq; sup. dixit ipsũ reperturũ sup. ea. s. Ostrea in tegulis. s. domus suae: quia piscinas pensiles habebat: si non licuisset petere inde. i. a Lucrino lacu.

pro sua libidine uesceretur: ex quo factũ est ut a considio publicano traheretur i iudicium: ꝙ sua sibi uectigalia q̃ ex lucrino lacu conduxerat eius aedificiis & operibus diminuerentur: ubi. L. Crassus orator illum facete satis momordit cũ diceret etiam si a Lucrino lacu pelleretur: non tamen cariturum esse conchiliis: quae si non in lacu in aedium suarum tegulis reperiret ac si diceret periturum potius illum q̃ conchiliis cariturum. Spaciosis: latis: alii habent speciosis pulchris. Pressit: occupauit: clausit. Recentiore usu clauserat ostia Lucrini lacus: ne conchilia e mari Romam delata quasi corrupta emeret sed ut inclusa lacu Lucrino recentiora semper haberet. Publicae aquae cupidius: Lucrinus lacus publicus erat: & ex piscatione lucri plurimum mercatores facere consueuerant ob piscium multitudinem: unde etiam Lucrinus dictus est a lucro. ẽ autem lacus campaniae inter baias & cumas quem Dio. sicu. dicit, auernum prius fuisse nominatum. Silius uero cocyton. (Lucrinus) uersus extat. Ast hic Lucrino mansisse uocabula quondam Cocyti memorant. Sed cum ibi piscium multitudo caperetur ex quibus lucra mercatores consequerent Lucrinus est dictus. Sed cũ proximũ sit mare: & saepe in lacũ aestuaret: grandia plaerũq; damna mercatoribus ipsis & piscatoribus inferebat: ob quod grande uectigal quod Romanis persoluebat saepius frustrabat: unde a senatu Iulio Caesari negociũ datũ est: ut Lucrinũ a maris impetu tutum redderet & immunem q oppositis murorũ molibus & paruulo relicto mari: quod ad lacũ transcenderet: rem ipsam confecit & uoluit aquas Iulias uocari: quod Virgi. ostendit libro Georgicorũ. ii. An memorem potius Lucrinoq; addita claustra. Atq; indignatũ magnis stridoribus aequor: Iulia qua ponto longe sonat unda refuso. Stra. tamen dicit ab agrippa hoc factũ esse: his ferme uerbis. Eandem melius struxit agrippa in exteriore parte ad arcendum pelagus ita ut postea sinus efficeretur Lucrinus ostreis capiendis ubertimus: uerum ea loca saxosa esse: & ostreis referta ostendere uidetur Iuuenalis in satyra Crispini cuꝫ attamen nulli maior fuit usus edendi Tempestate mea circeis nata forent ne Lucrinũ ad saxum rutupino ue edita fundo. Ostrea callebat primo depraehendere morsu. Publicam igitur aquam occupauerat iste Sergius & lucrinũ sibi fecerat esse peculiarem: quare piscatores inde non nisi ex uoluntate illius ostreas expiscari poterant: ex quo publicani uectigaliũ suorũ iacturam patiebantur. Iudiciũ nactus: tractus in iudiciũ a considio publicano: hoc est uectigaliũ redemptore: nã publicani sũt uectigaliũ & reꝝ publicarũ conductores. L. Crassus orator q accusationem istam peragebat.

De Clodio fi. Aesopi. Cap. DCCCCXXIII.

HVic nimirum magis ęsopus tragoedus in adoptionẽ dare filiũ suũ q̃ bonorũ suorũ hęredem relinquere debuit: nõ solũ pditae sed ẽt furiosę luxuriae iuuenẽ: quẽ cõstat cãtu cõmẽdabiles auiculas i manibus emptas preciis i coena p ficedulis ponere: aceto q; liquatos magnae summę uniones potionibus asper

HVic nimiꝫ magis aesopus. Hic aesopus ut tradit gelius lib. ii. Phrygius fuit poeta clarus qui fabulas scripsit: & tragoedias ac etiam festiuos & delectabiles apologos mira grauitate: quorum quosdam Romulus quidã uersu elego i eruditionem tiberini filii transtulit in latinũ: filiũ tam perditae luxuriae: ut haereditatẽ a patre relictã satis amplam: breui tempore non luxuriose consumpserit: sed furiose deuorauerit: quare multo satius fecisset pater: si eum sergio oratae: cui simillimus esset: in adoptionem dedisset: quam haeredem reliquisset: de

gere solitum: amplissimum patrimonium tanq̄ amaram aliquam sarcinam quam celerrime abiicere cupientem. Quorum alterius senis alterius adolescentis sectam: secuti longius manum porrexerunt. neq; enim ullum finitur uitium: ubi oritur: inde ab oceani littoribus attracti pisces inde infulæ culinis arcæ: censibusq; edendi atq; bibendi uoluptas reperta.

¶ Hinc &c. Pulchre transit ad taxandā luxuriā filii Aesopi tragoedi Romani: unde nō est eiusdē oratæ exēplū. Neq3 filius illius æsopi quem. A. gellius fabulatorē phrygium & scriptorem apologorum dixit: cum ille ne unq̄ quidē Romam uiderit: hic aūt ciuis Romanus fuerit: cū aliter inter externa reponeretur exempla. Ordo est. Aesopus tragoedus. i. tragoediarū actor apud Romanos: debuit nimirum. i. haud dubie dare magis. i. poti9 huic. s. Oratæ tā luxurioso & sumptuoso: in adoptionē filiū suū: q̄ relinquere hæredē bonorū suorū iuuenem. i. cum esset iuuenis: non solū luxuriæ p ditæ: sed etiam furiosæ: quem constat solitum sup esse aut fuisse: ponere auiculas cōmendabiles cantu. i. optime canentes ut lusciniolas aut carduellos & similes emptas īmanibus. i. ingentibus pretiis in coena pro ficedulis. i. loco ficedularum: auium magis delicatarum & esui aptior3 s3 minus p̄ciosarum: & solitum aspergere potionibus. i. potibus confectis: uniones i. margaritas (perlas uulgus uocat) magnæ summæ. i. maximi ualoris: liquatos idest resolutos in liquorem: aceto: cupientē abiicere q̄ celerrime. i. ualde celeriter patrimonium amplissimū tanq̄ aliquā sarcinā amaram. i. grauē & usque prementem. Quor3. s. duor3 luxuriosor3 tā taxatorū: alterius senis: uidelicet Oratæ. alterius adolescentis. s. filii Aesopi: secuti. i. u q secuti sunt: sectā. i. professionē & exemplū uitæ: ut discipuli philosophoru3 aut præceptorū magnorū: porrexerunt. i. extenderunt manū longius idest multi fuerunt imitatores. Neq3 enim ullū uitiū finitur ubi oritur idest nullū caret imitatore. Inde. i. ex illorum imitatione: pisces attracti sunt ab littoribus oceani idest magni maris terram circundantis: cum maria italica sint interranea: inde arcæ. s. pecuniarum plenæ infusæ sunt culinis idest ob sumptuum impensæ. (Culina uulgo coquina dicitur) & uoluptas edēdi atq3 bibendi censibus idest prætio censuum est reperta ita: ut quidam absū pto singulis patrimonio non amplius in censum referrentur: sed capite censi haberentur.

quo flaccus in sermonibus. Filius Aesopi detractā ex aure metellæ. Scilicet ut decies solidū sorberet aceto diluit insignē bacchā: hic ab auribus amicæ suæ metellæ diripiebat in aures ut sumptuosius epularet. uniōes aceto liquefactos potionibus suis immiscebat: ut p̄ciosius biberet. Auiculas. Cātu suauissimas p̄cio mercabatur ipenso: ut eas pro ficedulis haberet in coena: hoc autē faciebat aut fecisse existimare possumus: ut patrimoniū a patre relictū festinanter deuoraret. Aesopus tragoedus. Ad differentiā æsopi histrionis clarissimi: qui fuit tpe Ciceronis: & illi sūma familiaritate cōiunctus: In adoptionē. Sic. n. orata filiū sibi similē adoptasset: uidelicet q ab eius luxuria & moribus nō degenerasset. Filium suū. Qui teste Pli. lib. ix. naturalis hystoriæ: dictus ē Clodius æsopi filius relict9 ab eo in amplis opibus hæres ne triūphatu suo nimis superbiat Antonius pene histrioni cōparatus: & quidē nulla sufpēsione ad hoc pductus: quo id magis tegmē erat: sed ut experiret in genera palati: qd superaret ēt margaritæ: atq3 ut mire placuere: ne solus hoc sciret: singulos uniones cōuiuis ad sorbēdū dedit. Itē lib. x. maxime inquit insignis ē in hac memoria Clodii æsopi tragoedi histrionis patina sexcentis sestertiis taxata: in qua posuit aues cantu aliquo aut humano sermone uocales: nūmis sex singulis coemptas: nulla alia inductus suauitate nisi ut in his imitatione3 hominis manderet: ne quæstus quidem suos reueritus illos optimos: & uoce meritos dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas & cætera. Perditæ luxuriæ: perniciosæ. Cantu cōmendabiles. Quæ suauissimos cātus ederēt: quales lusciniæ siue philomenæ. Carduelli: & aliæ eiusmodi q̄s principes & alii i delitiis habere solēt: & his plurimū delectati. immanibus: imensis præciis.

Pro ficedulis: aues sunt qbus maiores quasi elegātioribus uescebant. sunt enim obesæ: utplurimum & ab edendis ficubus dictæ. Aceto liquefactos uniones: quod idem legitur cleopatra in uita Marci Antonii: & in Plynio de natu. hist. li. ix. i Macrobio saturna. libro secundo quā hystoriā qui desiderat apud hos auctores inueniet: uerum illud non est prætermittendū fuisse tantæ magnitudinis unionem quem cleopatra in coena consumpsit: q ex altero (na3 duos habuit pares) & Romā delato dissectoq3 duæ factæ fuerint margaritæ: & impositæ ueneris simulachro monstrosæ magnitudinis. unde Plin. eodem lib. cōmittetur fama unionis eius parem facta illa tantæ quæstionis uictrico regia dissectum: ut esset in utrisq3 ueneris auribus Romæ in pātheo dimidia eorum coena: sunt autem uniones eodem teste margaritæ: ideo dicti q nulli duo reperiantur indiscreti. unde nomen unionum Romanæ imposuere deliciæ. Tanq̄ amaram aliquam sarcinam: tam luxuriose uiuere nihil aliud erat: nisi patrimonium a patre relictum tanq̄ graue pondus & molestam sarcinam deponere q̄ celerrime posset. Quorum alterius senis: alterius adole. Hos duos tanq̄ principes & magistros luxuriæ pessimo exemplo fuisse dicit: quoniam eorum exempla secuti superare illos omni genere luxuriæ uoluerunt. nam inuenti sunt qui non solum in lucrino lacu & in mari baiano uiuaria habuerunt ut Orata sed ex ultimis quoq3 maris oceani littoribus Romam usq3 pisces sibi deferri impenso prætio curarunt. unde illa extat macrobii grauissima in gulam obiurgatio: quis neget inquit domitam: ut ait Cecilius & uallatam gulam apud illos fuisse: qui ex tam longinquo mari instrumenta luxuriæ cōpararent. Iune. Nullus erit domino quem misit corsica uel quem taurominitanæ rupes. Item Virroni murena datur quæ maxima uenit gurgite de siculo. Sunt etiam qui superarunt æsopi filium quia non uniones tantum liquæfactos potionibus immiscuerunt: sed arcas omni auro & argento atq3 etiam gēmis exhauserunt: & teste Iuuena. una comederunt patrimonia mēsa. Sectam secuti. Quasi philosophi fuerint hi duo: Sectam dixit iuxta illud Terentianum: tanq̄ philosophorum: habēt disciplinæ ex ipsis uocabula parasiti itidem ut gnatonici uocentur. Longius manum porrexerunt. Luxuriosiores fuerunt. Nec enim ullum uitium finitur unde oritur. Nunq̄ uitia in primis auctoribus finiuntur: sed proposito exemplo tanq̄ doctrina semper superantur. Inde: ab eiusmodi exemplis: Sergii & Aesopi filii. Attracti: quasi per uim. Infusæ culinis arcæ. Consumptæ sunt & exhaustæ arcæ in parandis luxuriosis coenis. Censibusq3: ex consumptione patrimonii reperta est gulæ uoluptas.

Vrbi aūt nostræ. Liuius de bello macedonico li. iiii. inter bella magnorū ac uix dū finitorū: aut imminentium curas intercessit res parua dictu: sed q̄ studiis in magnū certamē excesserit. M. Fundanius & L. Valerius tri. ple. ad plebē tulerunt de oppia lege abroganda: tulerāt eā M. Oppius & T. Sempronius tri. ple. Q. Fa. T. Sempronio cōsu. in medio ardore punici belli ne qua mulier plus semiunciā auri haberet: neu uestimento uersicolori uteret̄: neu iuncto uehiculo in urbe oppidoue: aut ꝓpius inde mille passus nisi sacrorū publicorū cā ueheretur. M. & Iunius brutus tribuni legē oppiam tuebantur: neq3 eā se abrogari passuros aiebāt ad suadendū dissuadendūq3 multi nobiles ꝓdibant capitoliū turba hoīm fauētiū aduersantiūq3 legi cōplebatur: matronæ nulla nec auctoritate: nec uerecūdia: nec imperio uirorū cōtineri poterant oēs uias urbis: aditusq3 in forū obsidebāt: uiros descēdētes ad forum orātes: ut florēte rep. crescente idies priuata oīū fortuna: matrōis quoq3 pristinū ornatū reddi paterēt: augebat hæc frequētia mulierū indies: nā ēt ex oppidis conciliabulisq3 cōuenerant: iā & cōsules & prætores aliosq3 magistratus adire & rogare audebant: caterū minime exorabilē: alterū utiq3 cōsulē. M. Porciū Catonē habebāt: qui ꝓ lege ne abrogaret̄ copiosissime facūdissimeq3 disseruit: cuius sniam tribuni plæbis qui se intercessuros professi erant: multis uerbis cōprobarūt. Cōtra uero. L. Valerius oīs: cū multa & cōtra legē: & pro lege dicta ēēnt: aliquanto maior frequentia mulierū: postero die sese in publicum effudit: unoq3 agmine oēs tribunorū ianuas obsederant: qui collegarum orationi intercedebant: nec ante obstiterunt q̄ remissa intercessio a tribunis est nulla deinde dubitatio fuit: quin omnes tribus legē abrogarent annis uiginti post abrogata est q̄ lata. Licentioris uitæ fiduciam. Liberius uiuere cœperunt Romani sublato hostium metu. Brutorum domum: Qui tunc tribuni plæbis erant. s. Marcus & T. Iunius Brutus: & legem oppiam tuebantur: nec uolebant abrogari legem. Intercedere interuenire: & impedimento esse quominus abrogaretur lex. Ius s. lex oppia. Aboleretur: tolleretur: & abrogaretur. Non prouiderunt sæculi illius uiri. Non satis considerarunt inquit Romani illi qui legem abrogarunt quem finem esset habitura mulierum cupiditas quæ licentiam semel nacta: sic effuse in omnem luxum effertur: ut nulla modestia terminari: nulla copia expleri posse uideatur: donec in perniciem lapsa fuerit. Infinita & insatiabilis est mulieris libido: quæ semper nouos cultus excogitat: nouos apparatus molitur: nullū modū: nullā modestiam habet. Insoliti cœtus pertinax studium: Inusitatæ turbæ & congregationis obstinata uolūtas legis abrogandæ. Quod

De mulieribus Roma. Ca. DCCCCXXIIII.

Vrbi autem nostræ secundi belli punici finis & Philippus rex macedoniæ deuictus licentioris uitæ fiduciam dedit: quo tēpore matronæ brutorum domum ausæ sunt obsidere: qui abrogationi legis oppiæ intercedere parati erāt: quam fœminæ tolli cupiebant: quia his nec ueste uarii coloris uti: nec auri plus semiuncia habere: nec iuncto uehiculo propius urbē mille passibus nisi sacrificii gratia uehi permittebat. Et quidem obtinuerunt ut ius per continuos. xx. annos seruatum aboleretur. Nec enim prouiderunt sæculi illius uiri ad quem cultum tenderet insoliti cœtus pertinax studiū: aut quo se usq3 effusura esset legum uictrix audacia: q̄ si animo muliebres apparatus intueri potuissent: quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis ulterius loquor: quas imbecillitas mētis & grauiorum operum negata affectatio oē studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conuertere: cum tēporū superiorum & nominis & animi excellentis uiros in hoc priscæ continentiæ diuerticulum ignotum prolapsos uideam: idq3 iurgio ipsorum pateat.

Vbi &c. Autem. i. sed: finis secundi belli punici: & Philippus rex Macedoniæ deuictus. i. præda ex eo & carthagine deuictis: dedit urbi nostræ: hoc est ciuitati romanæ: fiduciam. i. confidentiam uitæ licentioris. i. magis luxuriosæ q̄ prius: quo tempore matronæ. i. nobiles matresfamilias romanæ: ausæ sunt obsidere. i. circumuallare: domum Brutorum. s. M. & Iunii tribunorum plæ. qui. s. Bruti parati erāt intercedere. i. se opponere: abrogationi legis oppiæ: uoluerunt enim ut ea firma & rata permaneret: quam. s. legem fœminæ cupiebant tolli: quia lex oppia neq3 permittebat his scilicet matronis: uti ueste uarii coloris: nec habere plus auri semiūcia idest q̄ dimidium unciæ: nec uti uehiculo iuncto idest constante ex trahentibus iumentis: & tracto uehiculo: quia solis equis ac iumentis uti poterant: propius urbem mille passibus idest in loco qui non distaret ab urbe mille passibus: nisi gratia sacrificii: in quo matronæ sacrificulæ uehi permittebantur. Et quidem idest etiam obtinuerunt: ut ius idest constitutum lege oppia: seruatum per annos uiginti continuos aboleretur idest abrogaretur. Nec enim uiri illius sæculi prouiderunt ad quem. i. qualem cultum idest ornatum: studium pertinax idest in malum perseuerans: cœtus insoliti idest præter modum excrescentis: aut insolentis: utpote muliebris: qui in cultu pene insatiabilis est: aut quousq3 idest in quam usq3 luxuriam audacia scilicet mulierum: uictrix legum esset effusura se: q̄ si uiri sæculi illius: potuissent intueri animo idest prospicere: apparatus muliebres idest pompas quibus mulieres ad se ornandas uterentur: quibus scilicet apparatibus aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est quotidie: ipsi obstitissent in ipso introitu idest principio luxuriæ: ruenti idest præcipitanter ad summum tendenti. Deinde per parasceuen aut reditum ad uiriles mores inquit. Sed quid idest ad quid ego loquor ulterius idest persisto loqui: de fœminis: quas imbecillitas idest fragilitas mentis: & affectatio grauiorum operum negata: & ideo maior: quia nitimur in uetitum: hortatur conuertere aut conferre omne studium idest omnem operam ad curiosiorem cultum sui: cum uideam uiros tempor. superiorum & priscorum: excel-

lentis: &.i.simul nominis & animi prolapsos.i.per lapsum declinasse i hoc diuerticulum.i.in hanc digressionem ad luxuriam: ignotum.i.ignoratá priscæ.i.antiquæ continentiæ.i.uiris continentibus in prisco tempore: & id pateat iurgio idest contentione aut conuitio ipsorum: ut sequentium Domi tii & Crassi.

si animi muliebris apparatus: Si potuissent uidere quanā foret muliebris cupiditas i apparádo corporis cultu: quæ semp noui aliqd excogitare nó desinit legé nūq abrogassét. Sed in ipso pricipio restitissent: mirabilia sūt q mulieribus placent qbusq3 expleri nō possunt: quis non sint usibus necessaria: sed ad earū delitias libidinemq3 reciproca: p̄ciosæ uestes atq3 multiplices: aurū: gēmæ uaria lautitia: excedra deaurata: optifices uarii: quales sunt phrigiones: aurifices: uiolarii: miroborarii: manularii: linteones: calceolarii: textores: farcitatores: libuarii: infectores: cocrocarii institutores gēmarū sericariiq3 uestiū: deniq3 illa artificū innumerabilis turba plautina: q ad mulierū libidinē nata est. In ipso introitu: in ipso p̄incipio iuxta illud Nasonis: Principiis obsta: sero medicina paratur. Cū mala perlongas cōualuere moras. ¶ Sed quid ego. Est quasi muliebris luxuriæ suæ cupiditatis quædā excusatio: q natura molles & ociosæ nullius grauioris rei studio intentæ non mirū sit si cogitationes suas in parádos exquisitiores cultus fixerint atq3 locauerint: cū negociosi homines & illi qui qdē excellētes grauioribus studiis occupati in luxū fuerint libidinēq3 prolapsi. Grauiorū operū negata affectatio: maioribus rebus eas occupari nō sinit sexus imbecillitas. Et nominis & animi excellentis significat eos fuisse: & genere & magnanimitate p̄stantes: ac rerum gestarum gloria claros. Diuerticulum: In hunc errorē: & de recta uia declinationem: est enim a uia sumpta translatio: nā3 diuerticula dicuntur loca ad q diuertimus de uia: quasi uiarum diuortia. Idq3 iurgio ipsorum pateat: q uiri p̄stantes ad luxuriam declinauerunt ipsorum altercatione comprobatur.

De.Cn.Domitio &.L.Crasso. Ca.DCCCCXXV.

C Neus Domitius Lucio Crasso collegæ suo altercatione orta obiecit: q columnas hymettias in porticu domus haberet: quem cum cótinuo Crassus quanti ipse domum suam æstimaret interrogaret: atq ut respondit sexagies sestertio: quo ergo eam in quit minoris fore æstimas: si decem arbusculas inde succidero ipse: tricies sestertio inquit Domitius. Tunc Crassus: uter igitur luxuriosior est: Ego ne qui decé colúnas centum milibus nūmum emi: an tu qui decem arbuscularum umbra n tricies sestertii summa compensas? Sermonem oblitum Pyrrhi: immemorem hánibalis: iamq transmarinorú stipendiorum abundantia oscitantem: & quanto tamen insequentium sæculorum ædificiis & nemoribus augustiorem ritum introduxerunt? Atq inchoatam lautitiam posteris relinquere q a maioribus acceptá continentiam retinere maluerunt.

¶ Cneus Domitius obiecit Lucio Crasso collegæ suo.s.in censura.altercatione orta.s.inter eos: q haberet in porticu domus columnas hymettias idest atticas ex hymetto monte atticæ regionis ubi etiam optimū mel nascitur: quem.s.Domitium: quum Crassus interrogaret continuo quanti ipse æstimaret domum suam.s.Domitii: atq3 ut idest postq Domitius respondit sexagies sestertio idest sexaginta sestertiis. Ergo inquit Crassus: si ipse idest ego: succidero inde idest de domo & proximo loco ad illam pertinente: decem arbusculas.i.paruas arbores: quo.i.quanto minoris æstimas eam.s.domum tuam fore? (Sic melior est lectio q ut legatur: aut quo ergo eam minore foenore: aut minore foro æstimas) Domitius inquit.i.respōdit: sestertio tricies .i. triginta sestertiis: quasi dicat: dimidio eius. Tunc Crassus supple ait (quod tamen scribendum non est) igitur uter sup. nostrum est luxuriosior ego ne qui emi columnas decem. (Plynius tamen sex dicit) centum milibus nummum? hoc est nummorum) sed cum numerali apta est syncopa in nominibus secundæ non neutri generis) an tu qui umbram decem arbuscularum compensas summa sester

C N.Domitius.L.Crasso.hi cēsores erant ut quidam uolunt: quo tēpore de luxuria atq3 libidine inter se contendere: atquo in certamine uterq3 succubuit. Cum enim Domitius Crassum luxuria quodammodo insimulasset: & q eum diceret in porticu domus habere colūnas hymettias: quesiuit ex eo statim Crassus urbane satis: quanti suas ille faceret ædes: cui cū sexagies sestertio r̄ndisset: tū crassus: si decē arbusculas quas uoluero ex illa succidero: q̄ti tunc æstimabis: & cū Domitius tricies sestertio r̄ndisset: tū crassus: tu me multo luxuriosior inqt es: q decē arbuscularū umbrā & amœnitatē q̄ti ædes ipsas facias: ego uero decem colūnas cētū milibus nūmum cōparaui: & me qua luxuria dānas? has ædes Plyn. in principio.xvii.natu.histo.non emisse Crassū dicit: s3 ipsi ex hæreditate obuenisse: tāti uero a Domitio fuisse æstimatas p̄ꝑ arbores. Dicit eni. Nobilissimarū gētiū ābo Crassus atq3 Domitius cēsuram post consulatum simul gessere anno cōditæ urbis sexcētesimo sexagesimosecūdo. Frequētē iurgiis: ꝓpter dissimilitudinem morum. Tunc: Cn. Domitius ut erat uehemens natura: præterea accēsus odio: quod ex æmulatione auidissimum est: grauiter increpuit tanti censorem habitare pro domo eius centum milia nūmorū idētidem promittens: & Crassus præsens ingenio semper & faceto lepore solers cōcedere se respondit: exceptis sex arboribus: ac ne uno quidem denario si adimerentur emptam: uolente Domitio: Crassus: utrum ne igitur ego sū inquit quæso Domiti exemplo graui: & ab ipsa censura notandus: qui in domo q mihi hæreditate obuenit comiter habitem: an tu qui tanti sex arbores æstimes? Eæ fuere solitæ paruula Romanorum opacitate lasciuire: item alibi lib.xxxvi. Dicit hunc crassū a.M.Bruto in iurgio fuisse notatum: tā enim inquit.L.Crassum oratorem illum qui primus peregrini marmoris columnas habuit i eodem atrio hymettias tamen nec plures sex aut longiores duodenum pedum: quem

M. Brutus in iurgiis ob id ueneré palatinã appellauerat. Sexagies sestertio: sexaginta se stertiis. Quo minori foenore: quanto minori ptio uel lucro: alii habēt foro: qd sæpius po nit pro ptio: quia ibi uenalia sūt: ut dicimus uili foro uendit annona. s. uili pcio. Decē Co lūnas: Plyn. ut uidimus: sex tantūmodo fuis se dicit. Nūmū: pro nūmorū. Sermones obli ti Pyrrhi: sermones i qui ut Crassi atq; Domi tii penitus obliti esse uidebant illius ueteris parsimoniæ q̄ bello punico Tarentinoq; ui guit in urbe romana: atq; animū adiecerant ad illā perniciosam luxuriā Asiaticā Roma nā. i. a q; transmarinorū stipēdiorū. Ut Philip pi Anthiochi: Mithridatis. Augustiorē ritū. Venerabilius exēplū: utpote a maiorib⁹ tra ditū. Introduxerunt: ac si diceret eos Roma næ luxuriæ primos auctores fuisse: posteros uero horū exemplo multo luxuriosiores fa ctos: maluerunt ergo luxuriæ principiū itro ducere: q̄ maiorū continentiam retinere qd Metelli probat exemplo.

Vid eni sibi uoluit. De luxuria Me telli pii Macrobius cōuiuiorū li. i. cū Salustii testimonio meminit. Hic a maiorū disciplina tātopere declinauit i His pania bello Sertoriano: quo sibi cū hoste for tissimo & callidissimo dimicādū erat: multa luxuria se exercitūq; corrūpi pateretur: nā quo cūq; diuertisset: diuini ipsi reddebant hono res: tecta regio struebant apparatu: conuiuia multis uariisq; ludis celebrabant: capiti aut/ reæ coronæ iponebant: & hæc sibi fieri paf sus ē: nō in luxuriosa prouincia: ubi hostes eēnt i belles: sed in ipsa Hispania bellicosissima p uincia: cū pferti q; rē haberet cū acerrimo astu tissimoq; hoste Sertorio: qui tūc maxie ti mendus fuerat: sed oblitus tūc est disciplinæ paternæ Metellus. Quid sibi uoluit: q. d. ni/ hil aliud q̄ ut a se inchoatā lautitiā posteris relinqueret: & a maioribus acceptā continen tiā omitteret. Attalicis auleis: quæ primum i aula regis attali inuenta fuerūt. Immanibus i mensis & sumptuosis. Palmata ueste. Alia lautitia: i cōuiuiis triūphali ueste utebatur. Palmata: triūphali qua iperatores uictoria potiti: triūphare consueuerant. Demissasq; lacunaribus aliud genus luxuriæ q̄ e laquea ribus aureæ coronæ ueluti cælitus demissæ capiti eius imponebatur. Et ubi ista: nō i græ cia. Est quasi q̄dā exaggeratio luxuriæ Me telli: qui non in prouicia luxuriosa ut græcia: ut asia sed in Hispania bellis assueta laborio saq; prouincia: ubi Sertorius esset impe rator acerri mus: qui plures Romanos exer citus profligasset. Nō in græcia neq; i Asia: Quæ prouinciæ deliciis abundantes: milites habent molles & imbelles: & ibi feroces mi litū animi seueritasq; Romana corrumpi facile poterat. Patris sui Metelli Numidici qui Iugurtham Numidiæ regem bello sæpi us superauerat. Exciderāt scilicet animo: hoc est excesserant mente. Patet hinc i ex hoc

tū tricies (quia nō uenuste diceret trigīnta sestertiorū quia eū numerali tūc dixi: aptior est syncopa: nec trigīnta sestertiū: quia neutra singulari non ca reotia syncopā ne cū singulari coincidant refugit: ut dixit sestertii sicut se stertio. Sane hunc textū in multis mēdosum inueni & uarie legi: unde Oli uerius sequentē particulā legit Sermones obliti: ubi alii legunt sermonem ut sit) o sup. sermonē. s. duorū censorū: oblitū Pyrrhi: & imemorē Hāniba lis. i. quē Pyrrhus & Hānibal de frugalitate romana habuerunt (dixit. n. Pyrrhus cū muneribus suis locū romæ non esse cognouit: eius capiundæ spē nullā reliquā esse: & Hānibal prius q̄ luxu caperentur Romanos capi non posse) & oscitantē iam. i. negligentē factū: hoc est uirorū factorū ne gligentiā abundantia stipendiorū transmarinorum: ut Philippi: Antiochi: Mithridatis & aliorū regū uictorū præda conquisitorū: & tamen quanto augustiorē. i. auctiorē ritū. i. morē confirmatū introduxerunt. s. dicti arra tores luxuriæ: ædificiis atq; nemoribus. i. locis amœnis uoluptatis gratia comparatis: sæculorū insequentiū. q. d. multo. Quia licet ipsi multū a ma ioribus suis discesserunt: multo plus minores eorū ipsos in luxu superarūt. Nā luxuria deinceps maxima cepit incrementa. Atq; ipsi maluerūt relin quere posteris lautitiā. i. luxuriosam munditiā & apparatū coenarū inchoa tā a se: q̄ retinere continentiā. i. cohibitione luxuriæ per sobrietatē & par simoniam acceptam a maioribus. i. præcessoribus suis.

De Metello Pio. Ca. DCCCCXXVI.

Quid enim sibi uoluit princeps suorum tempo rum Metellus pius tunc cum in Hispania ad uentus suos ab hospitibus aris & thure excipi patiebat: cum Attalicis auleis contectos parietes læ to animo intuebatur: cum immanibus epulis apparatis simos interponi ludos sinebat: cum palmata ueste cō uiuia celebrabat: demissasq; lacunaribus aureas coronas uelut cœlesti capite recipiebat? Et ubi ista? non in græ cia: neq; in Asia: quarum luxuria seueritas ipsa corrūpi poterat: sed i horrida & bellicosa prouincia: cum præser tim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituū oculos Lusitanis telis perstringeret: adeo patris illi sui Numidica castra exciderant. Patet igitur q̄ celeri transi tu luxuria affluxerit. Nam cuius adolescētia priscos mo res uidit: senectus nouos orsa est.

¶ Quid enim Metellus pius princeps suorū tēporū uoluit sibi: tūc: cū pa tiebatur aduentus suos excipi in hispania ab hospitibus aris & thure: quo modo dii excipi deberent? Cum idest quando intuebatur læto animo pa rietes contectos auleis attalicis idest copertis primum in aula Attali re gis: sunt autem quæ uulgo tapeta dicuntur: cum tapeta potius substernan tur: aulea suspendantur: cum sinebat idest permittebat ludos apparatissi mos interponi epulis immanibus idest sumptuosissimis: cum idest quan do celebrabat conuiuia sup. in ueste palmata idest triumphali a palma di cta: & cum sup. recipiebat coronas aureas demissas lacunaribus idest de summo cameræ desuper incrustatæ in tegumentis inauratis: uelut capite cælesti idest diuino: eu cælitus missæ imponi deberent coronæ. Et ubi sup. faciebat & tolerabat fieri Metellus ista? non in græcia neq; in Asia: quarum scilicet regionum luxuria (quia tunc maxima erat) ipsa se ueritas eius dum fuerat poterant corrumpi: sed in prouincia horrida & bel

licoſa ſcilicet Hiſpania: præſertim cum Sertorius hoſtis acerrimus perſtringeret oculos exercituum Romanorum telis Luſitanis ideſt luſitanorum populorum aſſinium: adeo.i.intantum:exciderunt illi.i.ab eius memoria:caſtra numidica patris ſui.i.quæ pater ſuus ſeueriſſime rexerat & inſtituerat in Numidia contra iugurtham:quia primus correcta diſciplia militari Iugurtham ſibi diffidere coegit:& ad ueram deditionem animum applicare:q̃uis Marii factione uictoria ſumma quam pene in manibus habebat ad Marium tranſlata eſt.Patet igitur q̃.i.q̃tum celeri tranſitu luxuria aſſluxerit.Nam cuius.ſ.Metelli Pii adoleſcentia uidit mores priſcos.i.antiquos:& prioris ſæculi:ſub patre.ſ.ſenectus ſup.eius orſa eſt.i.inchoauit nouos.ſ.mores.

De Curionibus.Capitulum. DCCCCXXVII.

COnſimilis mutatio in domo Curionum extitit.ſiquidem forum noſtrum & patris grauiſſimum ſupercilium:& filii ſexcenties ſeſtertium æris alieni aſpexit contractum famoſa iniuria nobilium iuuenum:itaq; eodem tempore & in eiſdem penatibus diuerſa ſæcula habitarunt:frugaliſſimum alterum:alterum nequiſſimum.

¶Conſimilis mutatio.ſ.morum extitit in domo Curionum:ciuium illorū Romanorum patris & filii. Siquidem.i.quoniam forum noſtrum.ſ.Romanum:aſpexit &.i.ſimul:grauiſſimum ſupercilium patris.i.maioris Curionis:qui ſeuere & multum caſte uixit:& ſeſtertium ſexcenties:hoc ē ſexcenta ſeſtertia.i.mille quingentas libras:æris alieni.i.debiti:filii.i.iunioris contractum iniuria famoſa.i.turpitudine iuuenum nobilium.i.quam iuuenes nobiles per ſummam iniuriam ſibi & ſuis illatam amore æris admiſerant.Itaq;.i.& ita:diuerſa ſæcula.i.mores aut inſtituta diuerſorum ſæculorum:habitauerunt eodem tempore:& in eiſdem penatibus: alterum frugaliſſimum:quod erat in patre:alterum.ſ.ſæculum:nequiſſimum.i.luxurioſiſſimum compertum in filio.

De Publio Clodio.Cap.DCCCCXXVIII.

PVblii autem Clodii iudicium q̃ta luxuria & libidine abundauit:in quo ut euidenter inceſti crimine nocens reus abſolueretur noctes matronarum & adoleſcentium nobilium magna ſumma empte mercedis loco iudicibus erogatæ ſunt. Quo in flagitio tam tetro tamq; multiplici neſcias primum quem deteſtere:an qui iſtud corruptelæ genus excogitauit:an qui pudicitiam ſuam ſequeſtrem periurii fieri paſſi ſunt:an qui religionem ſtupro permutarunt.

¶Publii.Autem.i.ſed:iudicium Publii Clodii.ſ.quo inceſti abſolutus eſt: quanta luxuria.i.prauo actu & libidine.i.praua uoluntate iudicum abundauit:q.d.maxima in quo.ſ.iudicio ut reus:ſ.clodius nocens euidenter crimine inceſti commiſſi in templo deæ floræ:noctes.i.concubitus matronarum & adoleſcentium nobilium emptæ.ſ.a Clodio magna ſumma.ſ.pecuniæ ſunt erogatæ.i.impenſæ iudicibus loco mercedis:tam iniqui iudicii.

inquit intelligere poſſumus q̃ celeriter luxuria romanos inceſſerit:q; qui adoleſcens maiorum continentia uixerat:ſenior factus luxuriam didicerit.Priſcos mores: continentes maiorum mores:uiderat autem in patre priſcos illos & probatiſſimos mores:Nouos: luxurioſos & pditos:ac ſi diceret inuſitatos. Orſa eſt:Incepit:quia ipſe primus in Hiſpania luxurioſe uiuere cœpit.

COnſimilis mutatio.Curio ad quem Cicero priores ſecundi libri epiſtolas ſcribit:tribunus pl.principio.diſſentionis cæſaris atq; Pompeii patrē aui.q; habuit oratores egregios & cōtinentiſſimos uiros:cuius patrem clariſſimum ſuis laudib9 omnium fortunam ſuperaturum fuiſſe dixit Cicero:ſi ei contigiſſet:ut hunc Curionem filium ante uideret:q̃a uita diſcederet: ipſe uero tribunus plæbis factus:Cæſaris actionibus cuius eſſet inimiciſſimus primo reſiſtere cœpit deinde cū luxurioſe uiuendo æris alieni plurimum contraxiſſet:illi facile conciliatus eſt:& teſte Appiano pudiciciam non ſatis honeſtam habuiſſe creditur: nam adoleſcentes eius domum frequentabant muneribus illecti:cum Cæſare quoq; parum pudice uixiſſe exiſtimatur.Forum noſtrum:Ciues Romani:continens pro contento. Grauiſſimum ſupercilium patris:rigidiſſimam ſeueritatem.Et filii.ſ.Curionis tribuni plæbis inter initia belli ciuilis quod inter Cæſarem & Pōpeium geſtum eſt. Contractum famoſa iniuria.Vt ſuæ libidini ſatisfaceret: adoleſcentesq; muneribus & pretio corrumperet:quibus abuteretur.nam honeſtis uerbis rem turpiſſimam innuit.Frugaliſſimum alterum: propter patrem quem continentiſſimum fuiſſe conſtat.Nequiſſimum:peſſimum: propter filium qui turpiter uixit.

PVblii autem Clodii.P.Clodium deæ floræ ſacra uiolaſſe inceſtiq; reum factū eſſe a corruptis iudicibus abſolutum diximus in cap.de teſtibus & alio loco quomodo uero corruptio illa facta ſit nūc oſtendit non tantum pecunia quod tolerabilius fuiſſet:ſed perdita luxuria quod turpius fuit:nam matronas ingenuas nobileſq; pueros ingenti precio conduxit:quos iudicum libidini ſubiiceret ut.n.cuiuſq; ſtudium flagrabat:ſic eius libidini obtēperabat ut aliis ſcorta aliis pecuniam præberet: dummodo ſibi obnoxios redderet a quibus abſolueretur:neq; ſumpt tui neq; modeſtiæ ſuæ parcere. Luxuria & libidine:Luxuria in actu:libido i cupiditate:nam conſtat luxurioſiſſimum fuiſſe: qui etiam inceſtum commiſerit. Noctes concubitus & adulteria:quæ nocte cōmittuntur Erogatæ exhibitæ & datæ: nam iudicibus mulierum & puerorum copiam fecit. Quo i flagitio tam tetro Si clodium inquit huius facinoris auctorem ſi matronas & pueros flagitii mediatores ſi iudices æquitatis uiolatores in collationem adduxeris:quiſnam eorū

maiori sint detestatione digni non facile inue neris. Tā tetro tā turpi & horrendo. Tāq3 multiplici: quia multis modis peccatur per clodium: per matronas: per pueros & iudices Qui illud corrupte'ae genus. s. clodius q̄ no uum corruptionis genus inuenit: quo iudices corrumperet. An qui pudicitiam suā: matro nae ac pueri: qui tantae obscoenitati subiecti uoluerunt suam pudicitiam periurii mediatri cem esse: & masculino genere usus est quia semper praeponderat. Sequestrem: mediatricem periurii quia concubitus illi causa fuere: ut peierarent iudices in absoluendo clodio nocentissimo & turpissimo homine. An qui religionem: iudices: q̄ contempto sacramento: quo adacti iurauerant: se iustitiam & aequitatem seruaturos uiolarunt iustitiam. Religionem iusti tiam quae uiolari non potest sine deorum contemptu.

In quo flagitio tam tetro. i. turpi & horrendo: & tam multiplici multos im plicante: nescias. i. merito dubites: quem detestere. i. debeas detestari: primū si an. s. Clodium qui excogitauit illud genus corruptelae: an sup. matronas & iuuenes nobiles: qui passi sunt pudiciam suam fieri sequestrem. i. mediatri cem & conciliatricem periurii. i. iudicum qui iurati quod iustum esset dice resquem nocentem sciuerunt absoluerunt: an. s. iudices qui permutarunt religionem. i. obseruationem iurisiurandi: stupro. i. qui propter stuprum de reliquerunt iustitiam.

De Gemello tribunitio. Cap. DCCCCXXIX.

NEque flagitiosum illud conuiuium qd gemel lus tribunitius uiator ingenui sanguinis sed of ficii intra seruilem habitum deformis Metello & Scipioni consulibus ac tribunis ple. magno cum ru bore ciuitatis comparauit. lupanari. n. domi suae institu to Mutiam & Fuluiam: tum a patre: tum a uiro utrāq; in clytam: & nobilem puerum Saturninum I eo prostituit Probrosa prosapię corpora ludibrio temulentę libidinis futura Epulas consulibus & tribunis non celebrandas sed uindicandas.

¶ Aeque flagitiosum sup. fuit illud conuiuium quod Gemellus uiator. i. minister tribunitius. i. qui a tribunis missus aut com prehendebat aut in ius uocabat ad quos missus erat: sanguinis ingenui. i. liberi: sed officii. i. exerci tii deformis intra habitum seruilem. i. etiam si seruus esset: & ita potest intel ligi de officio uiatorio sed lenonino. erat. n. leno & prostitutor puerorū & matronarum quo nullum turpius comparauit Metello & Scipioni consuli bus ac tribunis plebis cum magno rubore ciuitatis. s. q̄ summi magistra tus sibi tale conuiuium parari passi essent. n. i. quia lupanari. i. prostibulo instituto domi suae. s. Gemelli: prostituit in eo. i. ad libidinem explendā con uiuis obiecit: Mutiam. s. Scaeuolae filiam & Fuluiā Ful. Flacci filiā. utrāq3 inclytam tum a patre tum a uiro quia Mutia Pompeio magno nupserat & Fuluia Clodio & Marco Antonio & Saturninum puerum nobilem: quia patricium. O sup. corpora prosapiae. i. antiquae & ita nobilis progeniei: p brosa. i. plena probri & dedecoris futura ludibrio libidinis temulentae: qd dicit in eos cum iam consenserant ad stupra: aut postq̄ admiserant: quia uio lata semel a magnis pudicicia postea facillime cuiuis obiicitur. & sup. O epulas non celebrandas consulibus & tribunis qui tunc in conuiuio erant: sed uindicandas. s. merito ab eis: unde non intelligo eosdē tribunos qui & consules erant.

AEque flagitiosum: nō minus. se ges sit obscoene in parando consulibus tribunisq3 conuiuio gemellus: q̄ in corrumpendo iudicio clodius. sic. n. detestan dum: metello scipioniq3 cō. ac tribūo plaebis conuiuium sceleratissimum iste uiator para uit summa obscoenitate refertum: & romanae ciuitati erubescendum: sicut ille iudicium per summam turpitudinem luxuriamq3 corrupit Aeque flagitiosum similiter sceleratum & om ni reprehensione dignissimum. Tribunitius uiator: minister tribunorum: qui ex agris se natores in curiam accire consueuerat: nam a uia uiatores sunt appellati. Ingēui sanguinis Nam in libera domo natus erat & ipse inge nuus: sed ad seruilem se fortunam redegerat uiatoris officium exercendo: quod deforme semp fuit atq3 seruile. Deformis officii. Via toris illiberalis. Magno cum rubore ciuitatis q̄ summi magistratus in quibus imperii ma iestas conspicitur tam luxuriosis epulis tan taeq3 obscoenitati se tradidissēt ut nobilissimas matronas: ingenuumq3 puerum ad explen dam sui corporis libidinem inter epulas pro stituendos habuerint: i quibus propter digni tatem imperiiq3 maiestatem summa continē tia esse debuerat. Mutiam mutii scaeuolae fi liam & Pom. magni uxorem: cui post mitri daticam uictoriam pompeius in patriam re diens misit libellum diuortii: q̄ eam haberet adulterii nomine suspectam. Fuluiam fuluii flacci filiam quae primo clodio deinde. M. An

Prosapia tonio nupsit. Prosapiae corpora: mulieres & puerum appellat corpora antiquae familiae nam prosarpere est procul spargere: unde pro sapia antiqua familia quae in longum genus spargit. Ludibrio contemptui & ludificatio ni. Non celebrandas: non frequentandas. S3 uindicandas puniendas propter intolerabilē ignominiosamq3 libidinem.

De Catilina Capitulum. DCCCCXXX.

PRaecipue uero Catilinae libido scelesta: nam
que uesano amore Aureliae Orestillae corruptus: cum unum impedimētum uideret quo minus nuptiis inter se iungerentur filium suum quem & solum & aetate iam puberem habuit ueneno sustulit: protinus q̄ ex rogo eius maritalem facem accendit: ac nouę ma ritae orbitatem suam loco muneris erogauit: eodem de

PRaecipue uero catilinae. Salu. bello catilinario de scelerata catilinae luxu ria: perditaq3 libidine: iam primū in quit catilina adolescens multa nefanda stu pra fecerat: cum uirgine nobili cum sacerdo te deae uestae: & alia huiuscemodi cōtra ius fasq3: postremo captus amore aureliae orestil lae: cuius praeter formam nihil unq̄ laudauit bonus: p ea nubere illi dubitabat timens pri

in se animo ciuem gerens quo patrem egerat filii pariter manibus & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit.

¶ Præcipue &c. Vero.i.sed libido Catilinæ uiri nobilis & ciuis Romani de quo Salustii extat opus:sup.fuit scelesta.i.scelere inquinata præcipue: nā corruptus aut correptus uesano amore Aureliæ Orestillæ.mulieris formosæ sed famosæ:cum uideret unum impedimentum quo minus.i.ut non iungerentur inter se nuptiis uidelicet filium suum hoc est Catilinæ: quem habuit & solum & puberem ætate:sust.dit sup.eum.i.clam de medio uiuentium tulit:hoc est necauit eum ueneno: & accendit protinus ex rogo eius.s.filii interempti facem maritalem.i.tedam quæ nubentibus præferri solebat:hoc est ta n cito postea eam duxit ut facem potuisset ex rogo filii accendere:ac erogauit.i.impertiuit nouæ maritæ.i.uxori sed affectanter maritæ dicit:orbitatem suam.i.carentiam prolis loco muneris: quod uxor a marito accipere solebat cum dotem numerasset:gerens sup.se:deinde eodem ani.no ciuem.i.animatus sic in patriam cuius erat ciuis:quo egerat patre.m.quia sicut filium perdidit ita patriam perdere moliebatur coniuratione facta quam Cic.detexit dedit pœnas idest iusta supplicia luit pariter manibus idest umbris aut reliquiis spiritus filii.s.interempti & patriæ attentatæ nefarie.i.per summum nefas:Est.n.aduerbium.

dignum adultaq; ætate:creditur pro certo necato filio uacuam domum scelestis nuptiis fecisse.Maritalem facē:Tam propere illam post filii mortem duxit uxorem ut ex medio rogo filii facē eius coniugii accendisse uideatur.Nouæ maritæ:nouæ sponsæ & affectate dixit maritæ.Eodem deinde animo: quia non alter in patriam impius fuerat q̄ in filiū: quippe quam scelerata coniuratione perdere moliebatur ni Ciceronis tum consulis sapientia restitisset nota est historia.

De Hannibale Cap.DCCCCXXXI.

At campana luxuria p̄q̄ utilis ciuitati nostræ fuit:Inuictum.n.armis hannibalem illecebris suis complexa uincēdum romano militi tribuit:illa uigilantissimum ducem illa exercitum acerrimū dapibus largis abundanti uino:unguentorum fragrātia ueneris usu lasciuiore ad sōnum & delitias euocauit:ac tum demum fracta & contusa punica feritas est cum Seplasia ei & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his uitiis fœdius? Quid etiam damnosius? quibus uirtus atteritur.uictoriæ elāguescunt:sopita gloria in infamiam conuertitur:animiq; pariter & corporis uires expugnantur adeo ut nescias ab hostibus ne an ab illis capi perniciosius habendum sit.

¶ At.i.sed luxuria campana in qua elanguit uirtus hannibalis: fuit perq̄ idest ualde utilis ciuitati nostræ idest romanæ Enim idest quia ipsa complexa suis illecebris idest oblectamentis: Hannibalem scilicet pœnorum ducem inuictum armis:tribuit sup.eum uincendum militi Romano: ut apud Nolam & postea in aphrica illuc reuocatum:illa scilicet luxuria campana euocauit dapibus largis:a uino abundanti fragrantia idest odoriferentia:unguentorum:usu ueneris idest coitus lasciuiore scilicet q̄ natura requirat:ducem uigilantissimum scilicet prius utpote hannibalem & exercitum scilicet eius acerrimum scilicet prius:ad somnum & delicias:ac feritas punica est fracta & conuicta tum demum:cum castra cœperunt esse ei Sephlasia & albana idest unguentata & meretricio ueneno.imbuta in Sephlasia & Albana regionibus capuæ urbis.quod potius dicam q̄ ut de albæ ciuitatis luxu intelligam.Nam plateæ & portæ denominari solent aut ab inquilinis.alterius urbis aut q᷑ ea ad eam urbem iter fiat. Ego cuz sic elanguerit dux talis cum tali exercitu:quid sup.est fœdius his uiciis.s.luxuriæ & libidinis? Quid etiam damnosius.q.d.nihil utpote quibus uirtus atteritur.i.absumitur paulatim:uictoriæ elanguescunt.i.tepescēdo pereunt: & gloria sopita.i.cooperta ut ignis sopitur cineribus conuertitur in infamiā: & uires animi pariter & corporis expugnantur.i.uincuntur:adeo

At campana luxuria:post cannēsem cladem satis constat capua tuz luxuriante longa felicitate ac indulgētia fortunæ & maxime inter corrupta omnia licentia plebis sine modo libertatem exercentis:ad hannibalem cum romanorum insultatione defecisse:ad quam cum appetēte hyeme hannibal exercitum in hiberna deduxisset:partemq; hyemis maiorem illum in tectis habuisset:aduersus omnia mala diu sæpeq; durantem bonis inexpertum atq; insuetum militem hac una hibernatione perdidit: nam quem nulla uis mali uicerat:nimia bōa & immodicæ uoluptates perdidere & eo impensius quo auidius ex adolescentia in eas immerserant.Somnus.n.& uinum & epulæ & scorta lineaq; & ocium consuetudine in dies blandius ita eneruarunt corpora aioſq; ut magis deinde uictoriæ præteritæ eos q̄ præsentes tutarentur uires:malusq; id peccatum ducis apud peritos artium militariū habetur:q̄ q᷑ non ex cannensi acie protinus ad urbem romanam duxisset.illa.n.cunctatio distulisse modo uictoriam uideri potuit:hic error uires ademisse ad uincendum.Itaq; uelut si cum alio exercitu a capua exiret:nihil usq̄ pristinæ disciplinæ tenuit. nam & redierunt plærisq; scortis impliciti & ubi primum sub pellibus haberi cœpti sunt uiaq; & alios labor militaris excepit:tyronum modo corporibus armisq; deficiebant & deinde per omne æstiuorum tempus magna pars sine commeatibus ab signis dilabebantur:neq; aliæ latebræ q̄ capua desertoribus erant. Seneca ad lucilium epistola.L.Quomodo cuiq; potest.de hac luxuria campana una hiberna inquit hannibalem soluerunt: & indomitum illum niuibus atq; alpibus uirum eneruare campaniæ fomenta:armis inuictus uitiis uictus est:nam paulo supra de locis illis uoluptuosis ita tradit:quemadmodum inter tortores habitare nolim:sic nec inter popinas quidem uidere ebrios per littora errantes: & comessationes nauigantium.& simphoniarum cantibus strepentes lacus & alia quæ uelut solu

Valerius maximus

i.in tantum ut nescias an habendum.i.censendum sit perniciosius capi ab hostibus an ab illis.s.dictis uitiis.

ta legibus luxuria non tantum peccat sed publicat. Illecebris suis cõplexa. Quae suis uoluptatibus:quibus abundat hannibalem cõprehendit.nam capua prona semper ciuitas in luxuriam fuit:non ingeniorum modo uicio:sed affluenti copia uoluptatum & illecebris omnis amoenitatis maritimae terrestrisqꝫ.& tunc licentia tantopere lasciuiebat:ut nec libidini:nec sumptibus modus esset:quod Liuius hannibali capuae.Qu.Curtius Alexandro babiloniae accidisse dicit.Fragrantia : Odore:est.n.substantiuum.Fracta & contusa fentas: Ut facile deinde uinci potuerit:quae ad id tempus fuerat inuicta & indomita.primus autem marcellus illam uinci posse docuit apud nolam.ubi hannibalis exercitum fudit atqꝫ fugauit : Tum seplasia Alii habent sclapsa:est autem platea capuae:sic appellata:in qua myropolae hoc est unguentarii soliti sunt negociari. Cuius Cicero meminit in oratione contra.C.pisonem:ubi de lege agraria disputat:& testimonio Cice.seplasia dicta est q̃uis sclapsia dicatur a ualerio sed id fortasse factum est errore uel imperitia librariorum. Albana castra Mollia & effoeminata: constat.n.albanos fuisse molliores:& albae magnus fuit usus unguẽtorum:ergo castra poenorũ facta sunt albana. Quid his ergo uitiis foedi. Concludit hanc particulam:ostendens nihil inueniri posse turpius:nihil perniciosius luxuria atqꝫ libidine:quibus uirtutes non offuscantur modo sed penitus tolluntur. Sopita gloria: Per haec uitia omnis rerum gestarum gloria parta extinguitur:infamia accenditur:incommoda & mala multa subsequuntur. Adeo ut nefas Ab hostibus capi turpe est sed a uoluptatibus & luxuria multo foedius ac etiam &c.

De Volsciniensibus Cap.DCCCCXXXII.

QVae etiam Volsciniensium urbem grauibus & erubescendis cladibus implicarunt Erat opulẽta:erat moribus & legibus ornata:Hetruriae caput habebatur:sed postq̃ luxuria prolapsa est:in profundum iniuriarum & turpitudinis decidit:ut seruorum se insolentissimę dominationi subiiceret:qui primum admodum pauci senatorium ordinem intrare ausi:mox & uniuersam rempub.occupauerunt:testamenta ad arbitrium suum scribi iubebant:conuiuia coetusqꝫ ingenuorum fieri uetabant:filias dominorum in matrimonium ducebant.postremo lege sanxerunt ut stupra sua in uiduis pariter atqꝫ nuptis impunita essent:ac nequa uirgo ingenuo nuberet cuius castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis, dilibasset.

QVae etiam Volsciniensium.L.Florus li.i.Postremi italicorum in fide manfere:uolscini opulentissimi hetruscorum implorantes opem aduersus seruos quõdam suos qui libertatem a dominis datam in ipsos erexerant:translataqꝫ in se repu.dominabantur:sed hi quoqꝫ duce Fabio gurgite poenas dederunt:nam uolscini quoad ciuitates leges iuraqꝫ seruarunt: parsimoniaeqꝫ & frugalitati opera dederunt hetruriae principatum facile obtinuerunt:postq̃ uero luxuriae atqꝫ libidini obnoxii facti sunt sensim labente disciplina ueteris modestiae non solum imperium sed etiam libertatem amiserũt:& qđ foedius est:in seruorum suorum potestatem superbissi.namqꝫ dominationem inciderunt a quibus ea passi sunt:quae uix i ipsis seruis toleranda forent: Sed a senatu duce fabio liberati sunt. Haetruriae caput: Tria capita hetruriae antiqui esse uoluerunt: Aretium : Perusium: & Volscinium. Lege sanxerunt Lege cõfirmarunt:ut impune quis posset cum uidua cũqꝫ nupta stupra cõmittere. Ac ne qua uirgo: Sed multo detestabilius:ut omnis uirginitatis delibatores essent Delibassent:ut ipsi priores cum uirgine nupta coirent: & uirginitatis florem ipsi colligerent.

Quae.s.uitia dicta hoc est luxuria & libido implicauerunt etiam urbeꝫ uolsciniensem qui sunt populi hetruriae cladibus grauibus & erubescendis i.turpibus tam in se q̃ in origine sua Sup.ea aut eorum urbs erat opulenta:erat ornata moribus & legibus habebatur.i.aestimabat caput hetruriae sed postq̃ prolapsa est luxuria.i. per luxuriam ipsa decidit in profundum iniuriarum & turpitudinis.i.facta est obnoxia omni iniuriae & turpitudini:ita sup.ut subiiceret se dominationi.i.tyrãnidi seruorum.s.suorum insolentissimae.i.superbissimae & intolerabilissimae:quia nihil impotentius aut insolentius seruo cum regnare coeperit. Qui.s.serui ausi primum admodum.i.ualde pauci intrare ordinem senatorium i.effici senatores mox.i.paulo post ut.i.postq̃ occupauerunt uniuersam rempublicam iubebant testamenta scribi ad arbitrium suum uetabant conuiuia & coetus.i.congregationes ingenuorum.i.non seruorum fieri.s.in urbe nequa conspiratio fieret in eos:ducebant in matrimonium filias dominorum:postremo sanxerunt.i.constituerunt tanq̃ rem sanctam lege:ut stupra sua pariter in uiduis atqꝫ in nuptis essent impunita:ac nequa uirgo nuberet ingenuo.i.libero & liberis parentibus nato:cuius castitatem aliquis ex numero ipsorum.s.seruorum:non delibasset.i.defloraſſet ante.i.priusq̃ ingenuo nuberet.

De Xerse Capitulum.DCCCCXXXIII.

AGe Xerses opum Regiarum ostentatione eximia eo usqꝫ luxuria gaudens ut edicto p̃miũ ei proponeret:qui nouum uoluptatis genus reperisset:q̃ta dum deliciis nimiis capitur amplissimi imperii ruina euasit?

AGe Xerses. Cice.tusculanarum quaestionum li.v.siue quaestio.v. Xerses inquit refectus omnib9 praemiis donisqꝫ fortunae non equitatu:non pedestribus copiis:non nauium multitudine:non infinito pondere auri contentus praemium proposuit qui inuenisset nouam uoluptatem qua ipse ñ fuit contentus.nec.n.finem unq̃ inueniet libido.dum igitur libidini & uoluptatibus intẽtus est:eas cum imperio pariter amisit. Ostẽ

¶ Age(adhortandi particula)Xerxes.s.rex persarum omniũ opulẽtissimus gaudens eximia ostentatione opum.i.facultatum & diuitiarum regiarum eo usq;.i.in tantum luxuria.i.per luxuriam(Nam ut dixi:luxuria non tantum in libidine sed in omni luxu.i.superfluorerum sumptu est)ut proponeret edicto.i.publico mandato facto praemium ei qui reperisset nouum genus uoluptatis.Quanta.i.o quanta ruina imperii amplissimi euasit.i.uix elapsus est dum capitur nimiis deliciis.quasi dicat maxima.

De Antiocho Rege Syriæ.Ca.DCCCCXXXIIII.

ANtiochus quoq; Syriæ rex nihilo continentioris exempli:cuius cæcam & amentem luxuriã exercitus imitatus magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit:argenteaq; uasa ad usum culinæ cõparauit:& tabernacula textilibus sigillis adornata statuit:auaro potius hosti prędа optabilis q̃ ulla ad uincendum strenuo mora.

¶ Antiochus quoq; rex Syriæ sup.est exempli nihilo id est in nullo continentioris.i.minus luxuriosi:hoc est æque luxuriosi.cuius luxuriam cæcam & pro.i.amentem exercitus sup.eius imitatus ex.i.pro magna parte: habuit clauos aureos subiectos crepidis.i.calceamentis suis.& comparauit uasa argentea ad usum culinæ.i.ut dicunt coquinæ:& statuit tabernacula.i.tentoria adornata sigillis.i.paruis signis:textilibus.i.intertextis ex auro & argento:more auleorum sumptuosorum:existens potius præda optabilis hosti auaro:q̃ ulla mora sup.hosti strenuo ad uincendum.i.q exercitus aptior erat ad inuitandum hostem ueluti ad prædam : q̃ ad terrendũ a uictoria nimia mora.

tatione eximia.Plurimum ostentabat regias opes suas:sed tantopere luxuria lætabatur: ut luxuriosis hominibus nouum uoluptatis genus excogitantibus præmia daret. Quanta ruina:Quasi dicat ingenti quippe qui classem prope incredibilem & exercitum numerosum quibus neptuno iouiq; cathenas iponere minabatur:breui tempore cum ipso pro pe imperio amisit.

ANtiochus quoq;:Hannibal i aphrica uictus ad Antiochum in asiã cõfugit:& pacis impatiens hostem po.Ro.toto orbe quærebat:qua non prius destitit:q̃ Antiochum ad bellum aduersus Romanos concitauit:Antiochus suis opibus & nomine regio fretus non dubitauit bellũ mouere:Itaq; parato exercitu:cuius pars maior aureos clauos crepidus subiectos habebat: argentea uasa pro fictilibus ad usum culinæ: multaq; alia superflua & luxuriosa gestabat illum euismodi insignibus aureis & argẽteis florentem:currus quoq; falcatos & elephantos cum turribus:equitatumq; frenis monilibus ac faleris præfulgentem cum hannibali ostentasset:quæsiuit ex eo nunquid ea satis essent Romanis:de uiribus & numero militum dicens:tum hãnibal utpote callidus imperator satis inquit erunt Romãis q̃uis auarissimi sint:illius aurum & ornamenta militũ significans.hic ergo statim occupatis insulis græcisq; littoribus bellum intulit po.Ro.& tanq̃ uictor ocia luxusq; agitabat:in euboea iuxta euripum positis castris:aureis sericisq; tentoriis:sub ipso freti murmure:cum inter fluenta:tibiis fidibusq; concineret:collatis undiq; q̃uis per hiemem rosis ne cũ aliquo ducum genere agere uideretur uirginum puerorumq; delectus habebatur. Talem ergo regem iam luxuria debellatum po.Ro.primo Atilio glabrione consule deinde Scipione Asiatico cum fratre Aphricano legato ducibus facile superauit:hic rex incredibile dictu quibus auxiliis:quibus copiis consederat trecenta milia peditum:equitum falcatorumq; curruum non minor numerus:elephantis ad hoc immensæ magnitudinis auro:purpura:argento:& suo ebore fulgentib9 aciem utriusq; uallauerant.Ad usum culinæ:si ad usum mensæ habuisset tolerabilius fuisset.Tabernacula textilibus sigil.adornata:Tentoria pictis auleis exornata.Textilibus sigillis:purpureis imaginibus intertextis:uel auleis in quibus erant imagines intextæ:nam signum significat imaginem cuius diminutiuum est sigillum.Ulla ad uincendum mora.Ornamenta illa potuissent irritare auarum hostem ad pugnam:at uiro forti qui semper pugnæ paratus est nullam moram facere potuissent ad uictoriam:quia non spe prædæ:sed gloriæ consequendæ gratia pugnat uir fortis.

De Ptolemæo rege ægypti.Ca.DCCCCXXXV.

IAm Ptolemæus rex accessione uitiorum suorũ uixit:Ideoq; Physcon appellatus:cuius nequitia quid nequius?Sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere coegit:postea deinde filia eius per uim stuprata ipsam dimisit:ut uacuum locum nuptiis puellæ faceret.

¶ Iam(Continuatiua particula)Ptolemæus rex.s.Aegypti:uixit.i.creuit sup.eum:accessione.i.incremento uitiorum suorum aut uixit accessione.i.propter accessionem idest incrementum uitiorum suorum:quia tantam uoluptatem ex eis capiebat q suauius sibi ex eis uiuere uideretur.Ideoq;.i.& ideo appellatus est physcon uel a φυσιοσ i.i.superbia & inflatione . uel ab eo quod est φυσ(ξοοσ.i.uiuificans uitam producens.Cuius ne

IAm ptolæmeus rex: Hic fuit Ptolemæus euergetes secundus qui teste strabone li.xvii. phiscon dictus fuit:nam a primo euergete qui tertius post Alexandrum imperauit ægypto:tum ipsi etiã omnes uixerunt usq; ad eum Ptolemæum q pompeium interemit:in quo genus & imperium Ptolemæorum qui lagidæ dicti sunt euersum penitus:& extinctum fuit: hic ergo euergetes secundus teste Iustino lib.xxx.omnes suos crudelitate & luxuria superauit:quippe qui regno per parricidiũ obtẽto ad utriusq; parentis necem fratris quoq; cædem adiunxit:& his rebus ueluti fœliciter gestis luxuriæ sese tradidit:quem omnis secuta est regio:quæ breui tempore militiæ studiis depositis ocio atq; desidia corrupta marcescebat hic reuolutus in omnem luxum occisa Euridice uxore eademq; sorore sua Agathocleæ meretricis capit illecebris:atq; ita omnia ma

gnitudine nominis ac maiestatis oblitus no/ctes in stupris:dies in conuiuiis:consumit:adduntur instrumenta luxuriæ tympana & tripudia:nec iam spectatur rex sed magister nequitiæ neruorum oblectamenta modulatur: hæc primo labentis regiæ tacita pestis & occulta mala fuere:deinde crescente licentia: iã

quitia id est luxuria:quid nequius.i.luxuriosius & magis perditum;q.d.nihil.quia coegit sororem maiorem natu.i.grandiorem e duabus nuptam fratri cõi.s.sibi & illi:nubere sibi deinde filia eius.s.sororis ex cõi fratre : stu/prata.s.a se:per uim:dimisit postea ipsam.s.sororem suam matrem stupratæ:ut faceret nuptiis puellæ locum uacuum:quia non licebat filiam & matrem habere couxores.

nec a parietibus regiæ domus contineri meretricis audacia potest.quam proteruiorem sociata cum agathocle fratre ambitiosæ pulchritudinis scortorquotidiana regis stupra faciebant.Accedebat & mater Euanthe quæ geminæ sobolis illecebris deuinctum regem tenebat:itaq; non contentæ rege iam etiam regnum possident:iam in publico uisuntur:iam salutãtur:iam comitantur Agathocles regis lateri iunctus ciuitatem regebat:tribunatus præfecturas & ducatus mulieres ordinabant:nec quisq̃ in regno suo minus q̃ ipse rex poterat:cum interim relicto quinquẽni ex eudice sorore filio moritur.Accessio.Augmentum.Phyton appellatus.Quasi serpens hoc est crudelis & imitis.Strabo dicit non Phytonem sed Phy/sconem fuisse appellatum.

De populo ægypti.Ca.DCCCCXXXVI.

Consentaneus igitur regibus suis gentis ægy/ptiæ populus qui ductu Archelai aduersus aulum gabinium mœnibus urbis egressus :cũ castra uallo atq; fossa cingere iuberet:uniuersus succlama/uit ut id opus publica pecunia faciendum locaretur quapropter deliciis tam eneruces animi spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

¶Consentaneus &c.Igitur qa mẽbra caput fere sequũt:& populus pricipes ac prælatos suos populus gentis ægyptiæ:consentaneus sup.fuit regibus suis:qui egressus mœnibus urbis.i.sc ductu Archelai.s.regis substituti ob beronicem coniugem & regis filiam ac sororem aduersus Aulum Gabinium:qui suffragio Pompeii magni Ptolemæum reducendum in regnum receperat:cum scilicet Archelaus iuberet:aut potius populus egres/sus iuberetur ab Archelao cingere castra uallo atq; fossa succlamauit uniuersus ut id opus locaretur faciendum pecunia publica. Quapropter ani mi.s.ægyptiorum tam eneruces.i.effracti deliciis non potuerũt sustinere spiritum idest acrimoniam exercitus nostri idest Romani:quia cum duce suo fere omnes occisi sunt.

Consentaneus : ptolemæus Auletes ultimæ cleopatræ reginæ pater:propter intoleranda flagitia ab Alexandrinis eiectus Romam confugit & a Pom/peio susceptus senatuiq; commendatus supliciter petiit ut in regnum restitueretur : de qua re sæpius agitatum est in senatu multis eam restitutionem expetentibus quia gloriosum esse uideretur regem habere clientẽ:nã qui eum restituisset eius patronus dicebatur quare multi eam principes summa ambitione deposcebant inter cæteros lentulus atq; Pompeius teste Cice.lib.i.epistolarum familiarium:Sed hæc restitutionis prouincia a Põpeio magis demandata q̃ a senatu decreta ẽ Aulo Gabinio qui cum regem reduceret. Archelaus quẽ sibi Beronice regina huius ptolemæi filia natu maior:quam Alexãdrini eiecto patre reginam constituerant uirum con/iunxerat:cum exercitu aduersus eum profectus est:& positus extra mœnia castris cum ea fossa & uallo cingi iuberet effœminat⁹ populus & luxuria perditus magna uoce succlamauit ut ea prætio facienda locaret qua uoce docuit Archelaus facile intelligere quid ẽẽ tali exercitu sibi de uictoria sperandum eẽt: ex quo facile euenit ut cum toto exercitu cæderetur regina quoq; interempta fuit & Ptolemæus pater in regnum restitutus:Archelai corpus.M.Antonius qui tunc sub Gabinio militabat diligenter conquisitum regio funere cremandum ho/nestandumq; curauit ut legitur in uita.M.Antonii.Tam eneruces: Tam effœminati & molles.

De Cypriis. Ca.DCCCCXXXVII.

Sed tamen effœminatior multitudo Cypriorũ qui reginas suas mulierum corporibus ue/lut gradibus constructis quo mollius uestigia pedum ponerent currus conscendere æquo animo sustinebant.uiris enim si modo uiri erant uita carere q̃ tam delicato imperio obtemperare satius fuit.Hæc est societas uiciorum lasciui uultus & nouę cupiditati inhærentium oculorum ac delicato uultu affluctis perq; uarios illecebrarum motus uolitantis animi.

Sed tamen effœminatior:Cyprus insula inter alias orbis terrarum insulas famosissima diuitiis semp abundans & luxui plurimum dedica:ut eam ueneri sacram dicat esse florus:inter alias delicias illud quoq; seruat q regínæ currus ascensuræ gradus sibi faciant ex mulierum corporibus quo pedes earum mollius sustententur : quid hoc delicatius quid illius prouinciæ uiris turpius:qui tam delicato mulierum im/perio parere non recusant quibus honestior mors esset q̃ tam luxuriosum imperiũ.Effœminatior:Licet intolerabiles sint ægyptiorũ regum libidines:Cypriorum tamen multo intolerabiliores .Multitudo:bene multitudinẽ appellauit non populum quasi inconditam fœminarum turbam.Velut gradibus: Subiectis sibi ancillis siue aliarum mulierum cor/poribus per ea tanq̃ per scalarũ gradus currus ascendebant.Hæc societas uitiorũ:Ostẽ

¶Sed tamen:hoc est licet eneruces deliciis fuerunt ægyptii:multitudo Cypriorum sup.fuit effœminatior.i.mollior & minus uirilis : qui sustinebant

æquo animo reginas suas conscendere currus corporibus mulierũ in for mam graduum dispositarum:ut prima primum gradum:secunda secundũ & ita deinceps facerent.quo.i.ideo ut:sup.reginæ ponerent uestigia pedũ mollius.s.super corpora q̃ super gradus scalares aut super scabella. Probat q̄ effeminatior fuit enim.i.quia:satius.i.eligibilius fuit uiris:si modo erãt uiri(q.d.corpore quidem uiri sed animo erant fœminæ)carere uita: q̃ obtemperare.i.inseruire imperio tam delicato. Hæc.i.huiusmodi sup.est societas uitiorum.s.dictorũ luxuriæ & libidinis:utpote societas lascivi uultus & oculorum inhærentium.i.infixorum nouæ cupiditati & animi affluentis delicato uultu:& uolitantis per uarios motus illecebrarum.Hoc ē ubi luxuria & libido regnãt:adsunt tanq̃ comites uultus lasciuus:oculi petulci & cupidi:& animi delicati atq; illecebrosi:hæc autem addit ut ex contrariis transitum faceret:addit enim.

dit quid sit luxuria atq; libido.Lasciui uult9 Ad lasciuam speciem attinet:est enim lasciui uultus genitiui casus. Oculorum inhærentiũ Oculorum spectantium semper nouas cupiditates.Animi affluentis Abundantis molli apparatu & per multas uoluptates discurrẽtis ut cum una oblata fuerit altera statim excogitetur & dum semper in exquirendis illecebris mens intenta est nunq̃ conquiescat.

De Crudelitate. Titu.II.

CRudelitatis uero horridus habitus truculenta species:uiolenti spiritus:uox terribilis:omnia minis & cruentis imperiis referta cui silẽtium donare incrementum est adiicere.Etenim quem modũ sibi ipsa statuet sine sugillationis quidem frenis fuerit reuocata? Ad summam cum penes illam sit timeri penes nos sit odisse.

¶Crudelitatis &c.Vero.i.sed.q.d.econtrario.habitus.i.disposito uultus crudelitatis.i.hominis crudelis.est sup.horridus id est asper & dirus aspectu:species.i.protractio colorum est truculenta.i. atrox spiritus sup. sunt uiolẽti:uox sup.est terribilis:omnia sup.eius dicta & facta sunt referta minis & imperiis cruentis.i.ad cruoris effusionem pertinentibus : cui donare silentium.i.nihil de ea dicere:hoc est eam non reprahendere : est adiicere incrementum:quia si neq; dicto:neq; facto resisteretur crudelibus crudeliores efficerentur.Etenim.i.nam certe quem modum.i.mensuram aut finẽ ipsa statuet sibi(si ne quidem.i.non saltẽ fuerit reuocata.s.ab impetu suo: frenis sugillationis.i.timore denigrationis famæ & increpationis?q.d.nullum Ad summam.i.ut summatim loquar & semel o nota dicam:cum penes illam.i.in potestate illius.s.crudelitatis sit timeri:Odisse.i.odio prosequi sit penes nos idest in potestate nostra:sed ut Cice.docet durare non potest quem multi oderint:& pessimus diuturnitatis custos est metus.

De Crudelitate. Titu.II.

CRudelitatis:q̃ sit detestanda crudelitas ex ipsius descriptione colligitur.Sed aduersatiua coniunctio uero au ui pertinet ut cum superiori coniungatur capitulum.Horridus habitus:Aspera forma.Truculenta species:Crudelis aspectus: nam crudeles semper in uultu feritatem quãdam præ se ferunt.Cui silentium:Tacere inquit de crudelitate est ipsam crudelitatem augere quæ nullum sæuiendi sibi faciet modũ nisi uituperatiõis freno fuerit repressa:æquũ igitur est ut de illa dicamus & dicendo uituperemus:uituperando reprimamus. Sugillationis:Notationis & infamiæ:nam nisi uituperetur contineri aut refrenari non poterit impunitatem sortita cum naturaliter sit efferata & uiolenta.Penes illam sit timeri:Crudeles semper timeri uolunt quos semper odisse solemus iuxta illud tragicum : oderint dum metuant.

De Lucio Sylla.Ca.DCCCCXXXVIII.

LVcius Sylla quem neq; laudare neq; uituperare quisq̃ satis digne potest:quia dũ quæsiit uictoriam Scipionem se populo Ro.dũ exercuit hannibalem repræsentauit:egregie namq; auctoritate nobilitatis defensa crudeliter totam urbem:atq; omnes Italiæ partes ciuilis sanguinis fluminibus inundauit.Quattuor legiones contrariæ partis fidem suam secutas in publica uilla quæ i martio campo erat:nequicq̃ fallacis dextræ misericordiam implorantes obtruncari iussit quarum lamentabiles queritatus trepidæ ciuitatis aures receperũt:lacerata ferro corpora tyberis impatiẽs tanti oneris cruẽtatis aquis uehere coactus est.

¶Quinq; milia prænestinorũ spe salutis per.P.Cethegum data extra mœnia municipii euocata cum abiectis

LVcius Sylla:Cice.lib.de finibus bonorum & malorum dicit.L. Syllã trium pestiferorum uitiorum fuisse n agitrum luxuriæ:auaritiæ:& crudelitatis: crudelitate uero cunctos superasse:nam quãta in ciues:quanta in socios:quanta in omnes factionis aduersæ crudelitate usus fuerit & hic & in eius uita cognoscere possum9 Neq; laudare:Si eius uirtutes & res clarissime gestas laudem ingentem:si uitia & crudelitatis exempla respexeris uituperationem maximam meruisse uidebitur:nam in uictoriis Scipioni:in crudelitate hannibali parem inuenies.Egregiæ nobilitatis:Marius plebẽ: Syllam senatum & nobilitatem defendebat: & hinc diuersis studiis propter mitridaticam prouinciam in ciuile bellum exarserunt:i quo superiore Sylla non solum urbem Romanã sed totam Italiam crudelitate repleuit : nam præter hæc quæ infra referuntur apud sacriportum apud collinam.lxx.amplius milia sylla concidit:teste.L.floro.Quattuor legiones. Florus dicit fuisse tantẽmodo quattuor hominum milia.Pli.de ui.illu.nouem milia . In

armis humi corpora prostrauissent:interficienda protinusq̃ per agros dispergenda curauit. Quattuor milia & Dcc. dirę proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas rettulit:uidelicet ne memoria tam praeclarę rei dilueretur. Nec contentus in eos sæuire:qui armis a se dissenserant:etiam quieti animi ciues propter pecuniæ magnitudinem per nomenclatorem conquisitos proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoq̃ gladios distrinxit:quasi parum cædibus uirorũ satiatus. Id quoq̃ inexplebilis feritatis indicium:abscissa miserorum capita mõ nõ uultum ac spiritum retinentiã cõspectũ suũ afferri uoluit:ut oculis illa:qa ore nefas erat mãdaret.

¶Quã porro se crudeliter in. M. mario prętore gessit? quem per ora uulgi ad sepulchrum luctatiæ gentis pertractum non prius uita priuauit q̃ oculos infœlicis erueret & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi uerisimilia narrare uideor: At ille etiam. M. plectorium q̃ ad eius supplicium exanimis ceciderat:continuo ibi mactauit:nouus punitor misericordię:apud quem iniquo animo scelus intueri scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit minime. Nam. C. Marii cuius etsi postea hostis:quęstor tamen aliqñdo fuerat erutos cineres in Anienis alueum sparsit. Ex qbus actis felicitatis nomẽ afferendum putauit.

publica uilla. Omnis domus extra urbẽ uel oppidum aut castellum dicitur uilla hoc est in agris posita:sed in campo martio fuit domus constructa quae publica uilla dicebatur Fallacis dextrae. Quia in fidem eos acceperat:impunitatemq̃ promiserat. Lamentabiles quiritatus: Querelas lamentabiles quae tantae erant ut campo martio exaudirentur i urbe. Lacerata ferro corpora: Non satis habuit in uiuos ad necem usq̃ sæuire nisi etiã in mortuos crudelitate uteretur:quorum cadauera piscibus deuoranda in tyberim deiici iussit.

¶Quinq̃ milia praenestinorũ. Alia par superiori crudelitas praenestini qui iuniorem Marium receperant cum. A. cethego Syllæ praefecto obsiderentur sponte in deditionem fide data uenerunt:quos omnes extra mœnia euocatos humiq̃ prostratos iussit occidi & eorum corpora spargi per agros. Quattuor milia & septingentos: Ne tanti facinoris memoria posset aboleri:proscriptorum nomina qui iugulati fuissent in publicas tabulas referri uoluit:res certe memoranda nouis annalibus atq̃ recenti historia. Tam praeclarae rei: Hironia est ac si diceret. Detestandae. Dilueretur:solueretur aboleretur. Nec contentus in eos. Ac si diceret tolerabilius uidebatur in hostes aut inimicos sæuire. id enim ulciscendi gratia factum uideri posset: inquietos uero atq̃ pacificos sed diuites id non solum crudele sed etiam auarum: & propterea Cicero recte dicit trium perniciosorum uitiorum fuisse magistrum:luxuriae:auariciae: & crudelitatis. Quieti animi:qui huic bello se immiscere noluerant & neutram partem seq.

Nomenclator. Per nomenclatorem Nomenclator dicitur q nomina ciuium tenens ea principibus per urbem incedentibus subiiciebat ut unumquẽq̃ nominatim salutarent. his enim artibus principes ciuium gratiam inire studebant:p hos igitur nomenclatores Sylla diuitum nomina edoctus proscribebat eos. Aduersus mulieres quoq̃: Hoc quoq̃ ad crudelitatis augmẽtũ in fœminas usq̃ sæuire quod semper uiro forti turpissimum est adiudicatũ. Id quoq̃ inexplebilis feritatis: alii habent inexpiabilis. Crudelitas plusq̃ punicam uoluptatem ex contemplandis cæsorum capitibus mirificam capere:quae si licuisset non oculis tantum:sed ore quoq̃ deuorasset:scipionis norbani aliorumq̃ multorum ad se delata capita in eius atrio iussit affigi:unde domus eius officina crudelitatis est appellata.

¶Quã porro crudeliter in. M. marium: tantopere crudelitate delectabatur ut exquisito supplicii genere. M. marium praetorem affici uoluerit:quẽ ad catuli nepotis sui sepulchrũ pertractũ oculis manibus cruribusq̃ defossis seruatum aliquãdiu:ut per singula membra moreref:non occidi sed excarnificari iusserit. Per ora uulgi:spectante populo. Luctatiæ gẽtis: Catuli nepotis sui qui a gẽte lucta

¶Lucius sylla quẽ quisq̃ neq̃ potest laudare satis digne. s. in bene factis neq̃ uituperare satis digne in maleficiis:dum querit uictoriam scilicet in Marium. repraesentauit (nescio cur tempus mutet:legendum enim uidetur aut dum quaesiit uictoriam repraesentauit aut dum quaerit repraesentat: & similiter in sequenti particula:legam ergo dum quaesiit & exercuit sic) dũ quaesiit uictoriam repraesentauit. i. exhibuit aut retulit:populo Romano Scipionem. i. ciuem utilissimum reip. dum exercuit uictoriam scilicet iam partam:repraesentauit hannibalem:sæuissimum in ciues Romanos hostẽ Enim pro quia:authoritate nobilitatis defensa egregie. i. eximia uirtute: inundauit. i. perfudit crudeliter totam urbem. s. Romam atq̃ omnes partes italiæ fluminibus sanguinis ciuilis: Sylla sup. iussit quattuor legiones partis contrariae. i. inimicae:secutas fidem suam. i. sibi deditas data fide de salute:obtruncari in uilla publica. i. in quadam domo ad rem p. pertinente: quae erat in campo Martio:implorantes nequicq̃. i. frustra misericordiam dextere fallacis. s. scyllae qui ea prius fidem dederat & nunc occidi iusserat quarum. s. legionum quaeritatus. i. quaerelas:aut potius quiritatus. i. quiritationes & quiritium inuocationes:lamentabiles & ita miserabiles aures ciuitatis trepidae. i. anxiae & prae anxietate decurrentis receperunt: & tyberis impatiens tanti oneris coactus est uehere aquis cruentatis corpora. s. legionum illarum lacerata ferro.

¶Quinq̃. Affert alia testimonia crudelitatis syllae dicens Et sup. sylla curauit. i. mandauit accurate:quinq̃ millia praenestinorum spe salutis data p P. cethegum:euocata (sunt qui legant euocatos sed non placet licet ad rẽ respexerit quia sequitur interficienda potius legaq̃ euocatorum) extra mœnia municipii. s. sui praenestis:cum prostrauissent:corpora sup. sua:humi:armis abiectis:curauit inquam interficienda & dispergẽda protinus p agres ut feris & alitibus prædæ essent. Et sup. retulit in tabulas publicas. i. publico scripto exposuit legẽdos quattuor milia & sexcẽtos iugulatos edicto

dirae praescriptionis:uidelicet.i.uidere l3 cur id fecerit:& est fronsane memaria tam praeclarae rei diluerettur.i.diffllueret & deleretur nec contentus
sae ure in eos qui dissenserant a se armis:adiecit etiam ciues animi quieti.
i.pacis amatores:conquisitos per nomēclatorem.i.nominum cuiusq3 pro
nuntiatorem propter magnitudinē pecuniae non propter culpā:numero
proscriptorum.i.procul a salute scripto significatorum ut ubicunq3 īuenirentur occidi impune possent.Et sup.ipse distrinxit.i.denudauit quoq3
gladios aduersus mulieres quasi parum satiatus caedibus uirorū.Id quo
q3 qd sequitur ē sup.aut fuit in eo indiciū feritatis inexplebilis:uoluit ca
pita miserorū abscissa:modo non.i.fere aut cum paululum absuerit quin
retinentia uultum.s.pristinum ac spiritum afferri in conspectum suum:ut
manderet ea oculis:quia nefas erat.s.mandere ea ore.¶Quā &c.Porro
q̄.i.q̄tum crudeliter gessit se in Marco Mario praetore:aut potius in Mar
cum marium praetorem:q.d.crudelissime:quem pertractum per ora uul
gi.i.omnibus uidentibus:ad sepulchrum gentis luctatiae.i.Catuli nepotis
eius priuauit uita sed non prius q̄ erueret oculos infelicis & confringeret
singulas partes corporis Ego uix.i.cum difficultate(iquit author)uideor
mihi narrare uerisimilia at.i.attñ aut in super:ille.s.Sylla:mactauit ibi.i.
ad sepulchrum luctatiae gentis:cōtinuo Marcum plaetorium q͏ ceciderat
exanimis ad supplicium eius.s.Marci marii amici sui.Mactauit dico existens nouus.i.insolitus punitor misericordiae:apud quem intueri scelus.i.
crudelitatem illam in innocentes ciues:animo iniquo.i.moleste ferēte:fuit.
idest reputatum est:admittere scelus.Sed saltem pepercit umbris mortuo
rum ?Minime sup.pepercit:Nam sparsit:hoc est spargendos curauit in al
ueum anienis .s.fluminis in tyberim cadentis cineres Caii marii erutos.s.
e sepulchro:cuius.s.marii:etsi.i.q̄q̄ sup.fuit postea hostis:tamen fuerat ali
quando.s.in bello iugurthino in Aphrica questor:quia iugurtham a Boc
cho per marium ad hoc missus impetrauerat.Ex quibus actis.s.tam cru
delibus & impiis:sylla sup.putauit nomen felicitatis:asserendum.i.uendicandum sibi.dixit enim se felicem cum nihil fuerit eo īfelicius quia prosp
ad scelera successus summae īfelicitatis est augmentum:neq3 tandē caruit
iustae ultionis uirga.

De.C.Mario.Ca.CCCCCXXXIX.

CVius tamen crudelitates.C.Marii inuidiam
leuant.Nam & ille nimia cupiditate persequen
di inimicos iram suam nefarie distrinxit.C.Cę
saris consularis & censorii nobilissimum corpus igno
bili saeuitia trucidando:& quidem apud seditiosissimi
& abiectissimi hominis Varii bustum:id enim malorū
miserę tūc reip.deerat:ut Varii Caesar piaculo caderet.
Pene tanti uictoriae eius non fuerunt:quarum oblitus
plus criminis domi q̄ laudis ī militia meruit.
¶Idem caput.M.Antonii abscissum suis manibus in
ter epulas per summam animi ac uerborum īsolentiam
aliquādiu tenuit:clarissimiq; & ciuis & oratoris sangui
ne contaminati mensae sacra passus.Atq; etiam.P.Ani
um qui id attulerat in sinum suum recentis caedis uesti
giis aspectum recepit.

¶Cuius.s.Syllae crudelitates licet se ob eas felicē putauit:tamen tā ma
gnae fuerunt q͏ leuant.i.diminuunt inuidiam Caii marii.Nam &.i.etiā ille
s.marius:distrinxit.i.exercuit nefarie irā suam nimia cupiditate persequen
di inimicos:trucidando saeuitia ignobili.i.quae in ignobilibus esse solet:no
bilissimum corpus Caii Caesaris sup.uiri:consularis & censorii idest qui
consulatum & censuram gesserat:Et quidem apud bustum idest sepul
chrum continens ustos cineres:Varii hominis seditiosissimi & abiectissi

tia originem ducebat.At ille etiam.M.Plaeto
rium.hoc quoq3 testimoniu3 crudelitatis im
mensae q.M.Plaetorium nulla alia de causa
nisi qd cum marii corpus uideret tam crude
liter dilacerari prae misericordia ceciderit in
sincopin:statim iusserit occidi:ut nō solū cru
delitatis:sed etiam misericordiae nouus ultor
eēt.Nouus pūitor:Exaggeratio crudelitatis:
ut etiā puniret q misericordia cōmouerētur:s
S3 ut breuiter huius imanissimi hominis sae
uitia repetat:quis illos connumerare posset:
quos i urbe passi3 qsqs uoluit occidi:donec
admonēte fursidio uiuere aliquos debere ut
eēnt qb9 imparet:ppposita ē ingēs illa tabu
la & ex ipo eqstris ordinis flore duo milia:uel
ut alii uolūt plures electi q mori iuberent:no
ui generis edictū piget post haec referre.Lu
dibrio habita fata carbōis:fata sorani ptori
os atq3 deilecos bebiū sine ferro ritu ferarū in
ter man9 lācinatū:mariū ut diximus p succisa
singula membra mori coactū:positis deniq3
singulorum hoīu3 fere poenis:Mūicipia italiae
splēdidissima sub hasta uenierūt Spoletum.
Inter ānā pnestē.Florētia:nā sulmonē uetus
oppidū sociū atq3 amicū(facinus idignu3)
nōdū expugnatū ut obsides iure belli & nō
morte dānati duci iubent:sic dānatā ciuitatē
iussit sylla deleri:& alia nefanda crudelitatis
exēpla edidit ut in mortuorum umbras ēt grassaret.Nā Marii cineres erutos:Spargi in pro
fluentē iussit:qbus oib9 ita pactis uoluit foe
lix appellari q fera belua noiari debuerat:q
oēs tyrānos crudelitate supasse uideatur q̄q
Marius leuiorē hāc feritatis inuidiā suā cru
delitate eē faciebat:q nihilo mitior i syllanos
fuisse uidet.Distrinxit.Nudauit:aperuit.
NAm & ille nimia:quāta fuerit Ma
rii crudelitas:ut alios auctores omit
tā:ex flori dictis breuiter colligit:ur
be eni potitus post exiliū cū Cina carbōe &
sertorio statim ad principiū caedē ut discurre
retur signū dedit:ubi aliq̄to saeuius q̄ aut in
cymbrica urbe saeuitū ē.Octauii cōsulis ca
put p rostris exponit.Antonii cōsularis i ma
rii ipsius mēsis.Caesar & fimbria i penatib9
domorum suarum trucidant Crassi pater & filius
i mutuo alter alterius aspectu.Bebium atq3
numitoriū p mediū forū unci traxere carnifi
cū.Catulus se ignis haustu ludibrio hostiu3
exemit:Merula flamēdialis in capitolio Io
uis ipsius oculos uenarum cruore respsit:Archa
rius ipso uidente mario confessus est:quia
fatalem illam scilicet manum non porrexe
rat salutanti haec tot senatus funera intra ca
lendas & Idus Ianuarii mensis:nam Ma
rius teste Liuio lib.lxxx.editis multis scele
ribus idibus ianuariis decessit:septima illa
marii purpura dedit quid futurum fuit si an
num consularis implesset.rursus Marius iu
uenis & carbo consules post aduentum syllae
profligatosq3 exercitus suos quasi desperata
uictoria ne inulti pirent sanguine senatus sibi
parentabant:obsessaq3 curia de senatu tam

q̄ de carcere qui iugularetur educti: qd funera in foro in circo in patentibus tēplis: nam cū Mutius scæuola pōtifex uestales amplexus aras tantū nō eodē igne sepelit. Lāponi9 atq; thelesinus sānitū duces atrocius Pyrrho & Hānibale cāpaniā hetruriāq; populātur & sub spē partiū se uidicāt. C. Cæsaris: Hic ē ille cæsar orator q cū catulo fratre a Ci. in ii. oratoris li. inducit in tusculanū uenisse ut diuinitus de eloquētia crassum disputantem audirēt: quē marius urbe potitus ad bustū uilissimi hōis uarii cuiusdam: quem occiderat sylla ptractū tanq̄ uictimā ad illius umbræ expiationē iussit occidi. Hominis. s. uarii cuiusdā ueronensis. Seditiosissimi Constat hūc uariū seditiosissimū fuisse q principes accusare cōsueuerat: iter quos & M. scaurū Piaculo caderet ad purgationē ueluti hostia caderet. Pene tanti uictoriæ eius nō fuerunt. Vt licitū esset tantū uirū tā abiecti hominis umbris parētari. Plus criminis: Propter crudelitatē. Quā laudis Propter res gestas. Idē caput M. An. Hic fuit ille orator eximius q cunctos eloquētia sua ante superauit teste Ci. potuitq; orationis suauitate marianos milites demulcere. ac cædis inferendæ cupiditatē reprimere: nisi. P. Antonius qui eius orationi non interfuerat: post illos ingressus illū occidisset: cuius caput mario inter epulas oblatū tanta cum alacritate suscepit: manibusq; pertractauit. ut plane omnibus animi insolentiam ostenderet: insuper ipsum Antonium interfectorem arcte complexus est tanq̄ ab illo maximum omnium: beneficium recepisset. M. Antonii oratoris quem cum crasso de eloquentia disputantem in oratore suo Cicero introducit.

rui. Id enim malorum deerat tūc miseræ resp. ut Cæsar. s. Caius homo nobilissimus: caderet piaculo. i. quasi ad purgationem & expiationem cædis Varii: Victoriæ sup. Marii in Iugurthā & cimbros aut theuthonicos pene. i. quasi nō fuerunt tanti. s. ualoris & pretii (quod hoc loco licet dicere: quia licet non exponam: emi tanti idest tanti p̄cii: sed tanto p̄cio: tamē bene dixero emi equū tanti. s. p̄tii: aut equum qui tanti fuit: uidelicet pretii) hoc est non erant tanto p̄tio æstimandæ: Quarū. s. uictoriarū ipse marius oblitus meruit plus criminis. i. criminationis & execrationis domi. i. in urbe q̄ laudis in militia. Idē. s. Marius tenuit aliquādiu suis māibus: inter epulas. i. epulandū per sūmam insolentiam. i. superbiam animi ac uerborū: caput Marci Antonii abscissum. s. a Publio Antonio: passus sacra mensę contaminari sanguine clarissimi & ciuis & oratoris. Atq; etiā recepit. s. ad mēsam Publium Anniū qui attulerat id. s. caput. M. Antonii: in sinum suū. s. Marii. Nam si de Annii sinu intelligatur dicendum esset in sinu suo aspersum uestigiis recentis cædis non tamen ab eo sed a publio Antonio factæ nisi qui Antonius dictus sit dicendus.

Da Damasippo Ca. DCCCCXL.

Damasippus nihil laudis habuit qd corrumperet: itaq; memoria eius licentiore accusatione perstringitur: cuius iussu principum ciuitatis capita historiarum capitibus permixta sunt: Carbonisq; Aruinæ trūcum corpus patibulo affixum gestatum est: adeo aut flagitiosissimi hominis prętura multum: aut reipublicæ maiestas nihil potuit.

Damasippus nihil habuit laudis quod corrūperet. s. turpiter agēdo: quia nihil unq̄ honeste egerat: itaq; . i. & ita memoria eius idest quæ est de eo: perstringitur idest uiolenter inuaditur accusatione licentiore: quia impunitior. Cuius iussu capita principum ciuitatis permixta sunt capitibus historiarum quia principes inter hostias mactati sunt & corpus Carbonis Aruinæ truncum idest detruncatum ablato capite gestatum est. s. ad ostentationē in opprobrium affixum patibulo. adeo aut p̄tura hominis flagitiosissimi. s. damasippi potuit multum aut maiestas reip. i. omnium qui p̄erāt iustitiæ potuit nihil: quia permiserunt damasippum contra fas in inocentem sæuire.

Damasippus: Hic nulla uirtute præditus nulla laude clarus merito accusari potest: q in mariana tempestate & ipse supra modū sæuierit: quippe qui nobilissimos ciues syllani nominis defensores inter uictimas tanq̄ beluas crudeliter necari: & aruinæ tribuni plebis truncū in sublime elatū per ora uulgi deferri iusserit de quo Salustius in catilinario. Nostra memoria uictor Sylla cū Damasippū & alios eiusmodi: qui malo reipublicæ creuerant iugulari iussit: quis non factū eius laudabat hoies scelestos & factiosos: qui seditionibus rē publicā exagitauerunt: merito necatos aiebant: Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Nam uti quisq; domum aut uillam postremo uas aut uestimentum alicuius concupiuerat: dabat operā ut is in proscriptorum numero esset: ita illi quibus damasippi mors lætitiæ fuerat: paulo post ipsi tradebantur: nec prius finis iugulandi fuit q̄ sylla oēs suos diuitiis expleuit. Nihil laudis habuit quod corrumperet: Ac si diceret Marius atq; sylla suarum gestarum rerum laudes & gloriam crudelitate corrupe runt: ut sine damnatione laudari non potuerint. hic uero nullam habuit laudem quam potuerit crudelitate diminuere: quare liberius accusari potest. Patibulo: Cruci affixum: patibulum a patiendo dictum: q in eo mortem noxii patiantur. Flagitiosissimi hominis prætura: Tantum inquit ualuit Marii potentia oppressa repu. ut in ea nihil autoritatis haberet amplissimus ordo. Prætura scilicet Damasippi qui tunc præerat urbi. Reipu. maiestas. Vel senatus uel quia tunc Aruina tribunus plæbis erat & sacrosancta maiestas tribunitia habebatur: cui nihil tunc profuit. Liuius de mario libro quadragesimo Marius inquit uir cuius si examinarentur cum uirtutibus uitia haud facile sit dictu utrum bello melior an pace perniciosior fuerit adeo quam rempublicam armatus seruauit eam primo togatus omni genere fraudis: postremo armis euertit.

De Nūatio Flacco Romano. Ca. DCCCCXLI.

Numatius āt Flaccus Pōpeiani nominis acrior q̄ pbabilior defēsor: cū ab imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguen

Numantius autē flaccus: Hic ē Flaccus ille qui in omni uita Catonem imitari uolebat & quāuis longe a se ueritate illius abesset licentius tamen plærūq; loquebatur: nam cum Pompeium consules admonerent ut diligenter uideret quorsum euaderent cæsaris opes quæ reipublicæ

sium obsideretur:efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere uesaniæ exercuit. Omnes enim eius oppidi ciues quos studiosiores Cæsaris senserat iugulatos muris præcipitauit. Fœminas quoq citatis nominibus uirorum qui in contrariis castris erant ut cædes coniugũ suarum cernerent & maternis gremiis suppositos liberos trucidauit. Infantes alios ĩ cõspectu parẽtũ humo infigi: alios superiactos pilis excipi iussit:quæ auditu etiã intolerabilia Romano iussu lusitanis manibus administrata sunt:cuius gentis præsidio Flaccus uallatus diuinis operibus uecordi pertinacia resistebat.

¶ Numatius (aut Numancius aut Numatius (tã uarie enim scriptũ reperi) autẽ Flaccus defensor nominis Pompeiani.i.quærelæ Pompeii Magni:acrior q̃ probabilior (More suo q̃ comimiles gradus dat cum ratio uideatur secundo loco positiuũ exigere. Nam sicut consuete dicas uir magis acer q̃ probabilis:ita dicendum uidetur acrior q̃ probabilis : quia magis acer non est aliud q̃ acrior) cum ipse inclusus mœnibus attinguenfiũ.i.populorum Hispaniæ:unde addit in hispania:obsideretur ab imperatore cæsare.i.Iulio:exercuit efferatam crudelitatẽ suaʒ truculentissimo genere uesaniæ.Enim.i.quia præcipitauit muris idest de muris iugulatos omnes ciues oppidi quos senserat studiosiores Cæsaris.i.partibus eius. Trucidauit .i.truculenter occidit:quoqʒ idest etiam fœminas & hoc nominibus uirorum citatis:hoc est nominatim ut adessent uocatis:uirorum inquaʒ qui erant in castris contrariis.i.cæsarianis:ut cernerent.i.uiri:cædes.i.occisiones coniugum.i.uxorum suarum:& trucidauit liberos suppositos gremiis maternis. Et iussit alios infantes infigi humo in conspectu parentu:& iussit alios superiactos pilis excipi pilis. Quæ.i.facta intolerabilia etiam auditu:sunt administrata manibus lusitanis.i.lusitanorum:iussu Romano.i.Romani præfecti.Cuius gentis.i.lusitaniæ præsidio Flaccus uallatus resistebat pertinacia uecordi idest experte prudentiæ operibus diuinis.i.cæsaris inter deos referendi

Externa De Carthaginẽsibus. Ca. DCCCCXLII.

Transgrediamur nunc ad illa quibus ut par dolor:ita nullus nostræ ciuitatis rubor inest. Carthaginenses Attilium regulum palpebris resectis machinæ in qua undiq̃ præacuti stimuli eminebãt inclusum uigilantia pariter & continuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus indignum passo auctoribus dignissimum. Eadem crudelitate usi in milites nostros martio certamine in suam potestatem redactos nauibus substrauerunt:ut earum carinis ac pondere elisi inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent:tetro facinore pollutis classibus ipsum mare uiolaturi.

Transgrediamur nunc ad illa:scilicet externa & primum ad carthaginensia quibus ut idest quemadmodum dolor par idest æqualis inest :ita nullis rubor idest nulla uerecundia nostræ ciuitatis inest:quia externa crudelitas nullam incutit Romanis uerecundiam. Incipiens autem narrare dicit. Carthaginenses necauerunt Attilium regulum (qui ubi persua periculosæ uidebatur: Pompeius occisos eos esse iussit:quia cum prius uno pede terram percussisset se totum orbem commoturum dixeret:fretus.s.potentia & auctoritate sua totuʒ orbem complexa. Occupatis deinde gallis auctisq; cæsaris uiribus ut iam apertũ reipublicæ periculum uideretur: Tunc Numatius iste Pompeio dixisse fertur nunc pede percute terram O Pompei:sed qđ ad eius crudelitatem pertinet tanta fuit ut nihil immanius nihil truculentius audiri posset sicut in littera uidere possumus:Quã pbabilior:Quia nõ laudẽ sʒ infamiam ex ea re pp crudelitatẽ est cõsecutus. Truculentissimo genere uesaniæ: Sæuissimo furoris genere. ¶ Fœminas : Alia teterrima feritas:cũ nõnulli ex oppidanis ad cæsarẽ confugissent in castra:Flaccus iste crudelissimus uxores & liberos eorũ i muros adduci iussit:deinde citatis eaꝝ uiris ueluti ad colloquium:in illorum conspectu iussit crudeliter necari:trucidatis prius in matrum ãplexibus liberis infantibus. Infantes alios: Hic uero multo crudelius:ut quosdam infantes:ante ora parentum humo defigi siue terræ colli di alios ueluti pilas iactatos telis excipi iuberet:quæ quidem auditu nedum uisu fœda & intolerabilia dici possunt. Quæ auditu: Execratu quodammodo hanc flacci crudelitatẽ cum romani semper humanitatis principes extiterint unus inuentus Flaccus qui barbaram crudelitatem superauerit. Diuinis operibus: Non discedit ab assentatione sua Valerius uesana pertinacia:Quia sperabat se diuinis operibus cæsaris posse resistere a quo tandem superatus iustas crudelitatis pœnas dedit.

Transgrediamur: De supplicio Attilii reguli & crudelitate q̃ usi fuerint in eum Crathaginenses diximus in capitulo de seruata religiõe libro primo. Nõ est igitur repetenda historia. Ut par dolor quia Carthaginensibus sæuitum sit in Romanos dolor quidem ad romanos pertinet non autem rubor:quia nulla inde infamia sicut a sua ipsorum crudelitate. Machinæ: Uasi cuidam:est enim Machina etiam fabrica instrumentum compositio:unde etiam pro insidiis aliquando ponitur. Præacuti: ualde acuti clauí. Auctoribus dignissimum:Quia cõstat carthaginenses crudelissimos fuisse & hac crudelitatis ĩfamia semper notatos:ergo illis crudelitas conuenit. Eadem usi crudelitate in milites nostros martio certamine:hoc fuit eodem bello primo punico nõ de imperatore:sʒ etiam de militibus captis supplicium crudele sumpserunt:quos fundo nauium substratos necauerunt. nouum mortis & supplicii genus sæuitas barbara excogitauit : dum supra modum in romanos sæuire gestit. Pollutis classibus :Humano sanguine nauibus aspersis. Mare uiolaturi deductis scilicet nauibus Romanorum sanguine pollutis.

ipsum mare quodāmodo uiolare uidebantur cum illud humano sanguine respergerent.

Orū dux hānibal cui9 maiori ex pte uirtus sæuitia constabat &c. Liuius tamē hunc multis uirtutibus p̄ditum dixit quas ingentia uitia adæquabant inhumana crudelitas: perfidia plusq̄ punica: nihil ueri: nihil sancti: nullus dei metus: nullū iusiurādū nulla religio. Fuit ergo crudelissimus imperator. In Flumine gelo. Virgi. gelaq; appellatur a quo oppidū illi appositū cognominatuq; est: Apparet camerina procul cāpiq; gelōi. Immanisq; gela fluuii de nomine dicta: é autem fluuius syciliæ inter camerinā & agrigentam Exercitū traduxit. Corporibus Romanis ponte facto. Hoc idē fecisse sparta cum Frontinus dicit libro primo. Spartacus inquit fossā qua erat a Marco Crasso circūuallatus caesis captiuorum pecorūq; corporibus repleuit & supgressus est. Vt æque terrestriū scelestium. Vt ita fluuiales & terrestres aquas polluerent sicut primo punico bello maritimas crudelitate corruperant.

¶ Idem captiuos nostros onere & itinere fes. Alia sæuitia barbara ut captiuos romanos quibus pro seruis uteretur cū longo itinere fessi īpposita sibi grauissima impedimentorū onera ferre non possent succisis primis pedū partibus relinquebat inutiles: quos uero i castra perduxerat iter se sanguine coniunctos tanq̄ gladiatores ferro decernere coegit. Quo quidem spectaculo ipse non prius satiatus est q̄ omnibus consumptis eo genere mortis superstes nullus esset: quid illud q̄ inter cadauerum strues in cānensi clade mentas parasse dicitur ut non minus caesorū sanguine q̄ epularū uoluptate satiaretur. discedēs quoq; ex italia cū ad ferendam opē patriæ reuocaretur oēs italici generis qui in aphricā illū sequi abnuentes concesserant in laciniæ iunonis delubrum inuiolatum ad eā diē in templo ipso foede crudeliterq; interemit. Paria fratrum. Tanq̄ paria gladiatorū ut frater cū fratre ꝓpinquus cū ꝓpinquo ferro certarēt seq; mutuis uulneribus occiderent: quo mors illis grauior esset. Iusto igitur illū. Merito illū odere romani quem ad uoluntariā denīq; mortē cōpulerunt: naq; subactus tādē carthaginēsibus cū inter pacis cōditiones abrupti foederis ultionē deposceret Hānibalem quē oīs rupti foederis culpa trāsferebatur ad antiochū regē syriæ cōfugitq; cū aduersus romanos bella pararet & Hānibalis consilia sperneret uictus a romanis & pacē coactus hānibali significauit illum peti a romanis quo cognito ad prusiā bithiniæ regem se contulit quem cum aduersus Eumenem ponti regem excitasset: Eumenéq; hānibalis consilio prusias superasset: metuens senatus Ro. ne sibi nouum bellum suscitaretur: ab Hannibale. T. Quintum flaminium ad regem prusiam miserunt: qui utrunq; regem componeret Hannibalem deposceret: non illi similiter Romanorum postulationem rex perfidus indicauit: sed eum in Romanorum manibus hoc est. T. Quintii qui ob eam causam uenerat: ut Hannibalem Romam captiuum duceret: ita tradit: ut uix sumendi ueneni quod in annulo regio more gerebat. tempus ei super-

sit ne per se fieret redēptio captiuorū carthaginēñ. ut iusiurandū seruaret ad hostes reddit, palpebris sup. eis. i. coperculis oculorū resectis. i. abscisis: inclusum machina. i. dolio ut quidam uolunt: in qua. s. machina stimuli acuti. i. claui: eminebāt. i. extabant: undiq; . i. ex omni parte necauerunt di co uigilātia quia abscisis palpebris dormire non potuit: & cōtinuo tractu doloris. Sup. o genus tormēti indignū passo. s. regulo q id passus erat: & dignissimum authoribus. s. eius passionis. ¶ Carthaginēñ. sup. usi eadem crudelitate in ciues nostros. i. Romanos: redactos in suam potestatem: certamine martio. i. bellico: substrauerūt eos nauibus: ut ipsi elisi. i. contriti carinis. i. alueis ac fundis earum. s. nauium satiarent feritatem barbaram inusitata ratione. i. uia ac specie mortis: uiolarunt. s. carthaginenses ipsum mare classibus pollutis tetro. i. foedo & diro facinore.

De Hannibale. Ca. DCCCCXLIII.

HOrum dux hānibal cuius maiore ex parte uirtus sęuitia constabat in flumine Gelo corporibus romanis ponte facto exercitum traduxit. ut æque terrestrium scelestum carthaginensium copiarū egressum terra: q̄ maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus & itinere fessos: iam prima pedum parte succisa relinquebat. Quos uero in castra perduxerat paria fratrum & propinquorum iungēs ferro decernere cogebat: neq; ante sanguine explebatur q̄ ad unum uictorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio uerumtamen tardo supplicio senatus Prusiæ regis factum supplicem ad uoluntariam moriē cōpulit.

¶ Horū huiusmodi hominū dux Hannibal cuius uirtus. s. bellica constabat ex maiore partæ sæuitia traduxit exercitū ponte facto in flumine gelo quod est in Sicilia inter Camerinam & Agrigentum: corporibus Romanis. ut terra experiretur æque scelestum egressum copiarum carthaginēñ. terrestrium idest per terras ductarum: q̄ neptunus maritimarum (& ita accepit terram pro tellure) Idem scilicet Hannibal relinquebat nostros idest Romanos milites captiuos idest quos ceperat fessos. oneribus & itinere: & ita progredi nequeuntes: prima parte pedum iam idest prius succisa: ne amplius ingrederentur saltem recte. Vero. i. sed cogebat decernere ferro idest dimicare & altero alterū interficiente experiri uter uiueret: eos sup. quos perduxerat in castra iūgens idest constituens ad dimicationem paria fratrū idest ex fratribus & propinquis inter se: neq; explebatur idest satiebatur ante idest prius sanguine q̄ redegisset omnes ad unum. s. ultimum uictorem quē non habebat cū quo amplius certaret: qui uero semel uicerant iterum alteri coniungebantur donec omnes præter unū eēnt interfecti: unde male quidam legunt: Quosdam autem ubi legendum est: Quos autem &c. Ergo quia tam sæuus in Romanos fuit: senatus compulit illum scilicet Hannibalem factum supplicem Prusiæ regis thythiniæ ad mortem uoluntariam quam sibi intulit: odio iusto uerum. s. sed tamen supplicio tardo quia nimis diu regnarat.

esse:qui quidem anulus ut dixit iuuenalis fuit cannarum uindex ac tanti sanguinis ultor:iustinus tamen dicit Hannibalem audito legatorum aduentu sumpto ueneno legationem morte præuenisse.Plu.uero plures opiniones de morte Hanbalis refert.nam alios dicit esse qui uelint eum a seruo fuisse interfectum:alios qui tauri sanguinem illum hausisse dicãt alios qui uenenum ad similes casus præparatum bibisse cum magna execratione regis prusiæ.Prusiæ regis Bythiniæ.

De Rege Mithridate Cap.DCCCCXLIIII.

TAm hercule q̃ mithridatẽ regem qui una epistola.lxxx.milia ciuium romanorum in asia p urbes negociandi gratia dispersa interemit:tãq; prouinciæ hospitales deos iniusto:sed non inulto cruore respersit:quoniam cum maximo cruciatu ueneno repugnantem spiritum suũ tandem succumbere coegit. Simul q; piacula crucibus illis dedit:quibus illos amicos suos auctore gauro spadone libidinosus obsequio scelestus imperio affecerat.

¶ Tam &c.Hercule.i.per herculẽ:tam.s.iusto odio cõpulit senatus hãnibalem ad mortẽ uoluntariã q̃ Mithridatẽ regem ponti:qui interemit una epistola.i.mandato misso epistola una:octoginta milia ciuiũ Romanorũ dispersa in asia per urbes gratia negociandi.i.mercandi & respersit deos hospitales.i.qui hospitalitati p̃sunt:tantæ prouinciæ quanta est asia cruore iniusto.i.iniuste fuso sed nõ inulto:quoniam ipse coegit spiritũ suũ repugnantẽ ueneno:q̃a munitũ Mythridatica cõfectione cõtra ui; ueneni:succumbere tandem cum maximo cruciatu.i.uiolentissima morte & simul dedit piacula.i.expiationes illis crucibus quibus ipse libidinosus obsequio i.obsequendo iniquo & turpi uoto spadonis:& scelestus imperio.i.imperãdo(unde turpis erat quia ut Eunucho obsequaretur id uoluit:s; scelestus quia quod uoluit imperauit)affecerat illos.i.notissimos & insontissimos amicos suos authore Gauro spadone.

TAm hercule q̃ mithridatẽ.Mithridates sæuitia pro uirtute abutebat̃:nã; bellu; suscepturus aduersus Roma.edictũ per omnes Asiæ urbes misit:ut oẽs q in asia forent romanæ ciuitatis hoies interficerent:fuerunt aũt supra octoginta milia romanorũ qui negociandi uel alterius rei gratia dispersi erant in asia.præterea domus:templa & aræ.humana omnia atq; diuina iura uiolata sunt:cuius licet feras:meritas tamen pœnas dedit:nã tribus demũ ingentib9 bellis fœlicitate syllæ:aut uirtute luculli & põpei magnanimitate uictus:& defectiõe ciuiu; p̃harnacisq; filii scelere p̃uentus male tẽtato ueneno spiritũ expulit:nã pharnaces eius filius põpeii gratiã ipsum iã amisso regno obsessũ ad mortẽ coegit:qui ueneno accepto cũ parũ p̃fecisset a milite gallo noĩe bituoco:a quo ut se iuuaret petierat interfectus est.Pli.lib.xxv.naturalis historiæ:hunc dicit quotidie antidotũ contra uenena sumere solitũ.Gellius uero li.xvii.de noctibus atticis Anates inq̃t põticas dicunt edendis uulgo uenenis uictitare: Scriptũ est a leneo Cn.pompei liberto mithridatẽ illũ ponti regiæ medicinæ rei & remediorum in id genus solertẽ fuisse solitũq; earum sanguinẽ miscere medicamentis quæ de iungẽdis uenenis ualent eũq; sanguinẽ uel potẽtissimũ esse in ea coctione siue confectione: ipsum autem assiduo regem talium medullarum usu a clandestinis epularum insidiis cauisse:quin & scientem quoq; ultro:ut ostentandi gratia uenenum rapidũ & uelox sæpenumero hausisse:atq; id cũ sine noxa fecisse:q̃obrẽ cũ postea p̃lio po.Ro.uictus metu sui in ultima regni refugisset:& mori decreuisset:& uenena uiolentissima festinandæ necis causa frustra expertus:suo se ipse gladio transegit.Plinius uero nepos de uiris illustribus.mithridates inquit a pompeio nocturno prœlio uictus in regnum confugit ubi per seditionem popularium a pharnace filio in turre obsessus uenenum sumpsit:quo tardius agente quia aduersus uenena multis ante medicaminibus corpus firmarat:immissu; percussorem gallum auctoritate uultus uel atroci uultu territum reuocauit & in cædem suam manum trepidantis adiuuit. Alii uero acutissimo ueneno extinctum illum fuisse ferunt:quos Lucanus secutus:ait Post cilicas ne uagos & lassi pontica regis:Prælia barbarico uix consũmata ueneno.Iustinus hic dicit ideo se uenenis bibendis assuefecisse q̃ puer a tutoribus fuisset ueneno petitus:aduersus quorum insidias se hac una ratione muniuit.Tam hercule:Subauditur iusto odio senatus Hannibalem ad uoluntariam mortem coegit q̃ etia; compulit mithridate;.Hospitales deos:Apud maiores sancta habebantur hospitii iura quæ uiolare nefas.Virgilius.Iuppiter hospitibus:nam te dare iura loquuntur:uiolauit ergo hospitalia iura cum mandauit omnibus asiaticis ut hospites romanos cuncti necarent.Non inulto.Quia de rege tandẽ sum p̃sere supplicium:quem ad uoluntariam mortem compulerunt Crucibus illis:suppliciis & tormentis:Auctore gauro spadone:hunc in deliciis mithridates habebat:ad cuius nutum nihil non facere paratus erat:hic ergo multos regis amicos: qui tam fœdum regiæ libidinis ministerium periniquo animo ferebant:de medio tolli curauit Spadone:Eunucho:inter spadonem & eunuchum sunt qui nullam uelint esse differentiam nisi in deriuatione.nam utrunq; a græco deducitur spado ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΠΑΣΙΝ a trahendo q̃ trahunt & delibantur genitalia non penitus tolluntur sed eneruantur quibusdam instrumentis ut uirilia agere non possint.Eunuchus uero dicit q̃ bonam mentem habeat.i.nulla libidine uexatam p̃pterea q̃ sit euiratus:nam genitalibus caret ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΥ bene ΚΑΙ ΝΟΥΝ mentẽ ΕΧΕΙΝ habere.Libidinosus obse.Cognitus ẽ rex libidinosus qui tam turpi libidinis ministro est obsecutus:ut amicos suos illi infensos occidi iusserit.Scelestus imperio qui scelus non mediocre cõmisit ut fidos amicos spadonis gratia mori imperauit:hic mithridates annos quadraginta romano restitit imperio.

De gẽtis Thraciæ regina Ca.DCCCCXLV.

DVmulisintis Diogiridis filiæ thraciæ regis & si minus admirabilem crudelitatem gentis ip

CIsentis diogiridis: Thraces crudelitate præstare non homies tã tũ s; aues quoq; testãtur: nã hyrũdines ad eã gẽtẽ æstate nõ de

Valerius maximus.

uolant crudelitatē metuentes: Est enim ceno/nēsi regionē oppidū quoddā Fluuiopoli nomine: uel ut Plinius dicit Bizecis regia quondā Terei regis inuisum hyrūdinibus & teste Solino alitibus illis inaccessū est equorū diomedis humanis carnibus uescētium stabulū execratū. fuere in ea prouincia reges feritate insignes ut tereus: ut diomedes & alii complures inter quos Cysenis regina q̄ crudelitatis ueluti rabie quadam furibunda medios secari homines natorū corpora parētibus epulanda apponi iubebat aliaq; huiuscemodi saeuitiae exēpla faciebat. Crudelitatem gētis: de q̄ Virgi. Heu fuge crudeles: terras fuge litus auarū. Quare nō mirū est inuētā eē faeminā rabiosam crudelitate furentē. Medios homines secare: Quē morē seruat turcus ille saeuissimus. Nec parētes liberorū: Beatus augustinus de indis loquēs hāc eādē asserit crudelitatē filios parentū intestina comedere: & idē beatus Thomas eorū crudelitatē exhorrens dixit. Domine quouis me mitte praeter q̄ ad indos.

ITē Ptolemaeus. De uitiis & crudelitate huius saeuissimi regis dictū est in capitulo de luxuria: ibi quaerēda est historia. Sed ad ea quae de illo supradicta sunt hoc ēt accedit q̄ ubi se ciuibus suis ob crudelitatē inuisum eē cognouit: metuēs futurū qd euenit: regno. s. pulsum iri: remediū uoluit ex scelere excogitare plebē ferme oēm trucidari iuuentutē in gymnasio cōgregatam ferro flāmaq; circūdari & totā necari curauit. Teterrimū exēplū. Turpissimū & sordidissimū exēplū sicut i capitulo de luxuria mōstratū est. Referēdus: recitādus narrādus. Sustulerat: susceperat & nutriuerat. Iuuēalis tollere dulcē cogitat haeredē. In conspectu suo: Ante oculos suos qd saeuius fuit. Pro munere natalitio: Curauit rex iste saeuissimus ut haec munera reginae darentur in cōuiuio quo die natale suū celebraret: quae res nō reginae tātū sz ēt uniuersae ciuitati acerba & luctuosa fuit. Perinde quasi ipse cladis expers. Quasi non sibi filius: sed e sola cleopatra natus: ac si diceret: qui nullum patris sensum haberet. Adeo caeco furore: Tanta erat crudelitas furori permixta ut ēt ipsa uires reciperet & incrementū ad explenda scelera. Efferuescit incenditur. Munimentū: firmamētū: sed potius fomentū. Frequens iuuentute gymnasiū. Die ludorum iuuenes in gymnasium frequenter conuenerant: ut de more ludos celebrarēt: est locus exercitii gymnasium ut saepe diximus.

sius feritas narrandam tamē rabies saeuitiae facit: cui nec uiuos homines medios secare: nec parētes liberorū uesci corporibus nefas fuit.

Numulisinis &c. Est. s. q̄ feritas ipsius gentis. s. thraciae facit crudelitatem. Numulisinis (sunt tamen qui legant Cysenis) filiae diogindis regis thraciae minus admirabilem: quia minus mirum ubi totus populus ferox & crudelis est reginam crudelissimam fuisse: tamen rabies. i. enormitas saeuitiae facit sup. eam narrādam. i. dignam quae narraretur ad detestationē. Cui. s. reginae nec fuit: hoc est non uidebatur aut non reputabatur nefas: secare homines uiuos medios aut medio. i. per medium nec parentes uesci corporibus liberorum. i. filiorum suorum aut etiam filiarum legitimarum.

De Ptolemęo rege aegypti Cap. DCCCCXLVI.

Iterum Ptolemaeus physcon emergit paulo ante libidinosę amentię teterrimum exēplum: idem inter pręcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculētius? filium suum nomine Memphitem quem ex cleopatra eadem sorore & uxore sustulerat liberalis formae optimae spei puerum in conspectu suo occidi iussit: pedes eius pręcisos & caput eius & manus in cistam chlāyde opertos pro munere natalitio matri misit: perinde quasi ipse cladis quā illi inferebat expers: ac non infelicior q̄ in communi orbitate cleopatram miserabilem: cunctis se inuisum redderet. Adeo caeco furore summa quaeq; efferuescit crudelitas: cui munimentum ex se ipsa reperit. Nam cum animaduerteret q̄to sui odio patria teneretur timori remedium scelere petiuit quoq; tutius plebe trucidata regnaret frequens iuuentute gymnasium armis & igni circūdedit omnesq; qui in eo erant partim ferro partim flāma necauit.

Iterū &c. Ptolemaeus Physcō rex aegypti: emergit iterum. i. s. notandū profert educens caput e profundo uitiorū habitus sup. paulo ante cuz de luxuria & libidine ageretur exemplum teterrimum. i. turpissimū & pessimū: amentiae libidiosae idē referēdus iter pcipua idicia. i. signa aut ostēsa crudelitatis. Quid enim truculentius. i. atrocius sup. est hoc facto. s. eius quod dicam. Ipse iussit Mēphitem filiū suū quē sustulerat. i. genitū educandū curauerat ex Cleopatra eadē sorore & uxore: puerū formae liberalis. s. ingenuae & liberis hoibus dignae: & optimae spei. i. idolis bonos mores pmittētis: occidi i cōspectu suo: & misit matri. s. Cleopatrae p munere natalitio. i. quo pricipes & cōiuges se mutuo donare solebāt i natali suo: pedes eius. s. filii sui: pcisos. i. āte abscissos: & caput eius & manus opertos chlamyde i cistā. s. iclusos: aut in cista legēdū ē pinde q̄uasi. i. tāq̄ ipse esset expers cladis. i. calamitatis quā ipse iferebat illi. s. Cleopatrae matri: quia cū cōis eēt natus: cōis erat clades: ac ipse rex nō sup. eēt infelicior q̄ Cleopatra: q̄ redderet in cōi orbitate. i. priuatiōe liberorū: Cleopatrā miserabilē. i. dignā miseratiōe cūctis: & se iuisam cūctis: sed minoris infelicitatis ē quēpiā eē miserabilē q̄ iuisum: deteriorq; ē cōditio male faciētis q̄ patiētis: cū peior sit culpa q̄ poena. Adeo. i. intantū caeco furore efferuescit. i. ebullit sūma quaeq; crudelitas: ut ē regū & principū: cui. s. crudelitati sūmae: ipsa reperit munimētū ex se. i. p nouā crudelitatē ueterē ptexit: nā cū aiaduerteret Ptolemaeus quāto odio sui patria teneret: petiuit scelere. s. nouo remediū timori. i. ne nimis cogeretur suos quibus odio erat timere: quoq;. i. & quo ipse regnaret tutius plebe trucidata: ipse circūdedit armis & igni gymnasium. i. locum exercitiorum & ludorum frequens. i. abundantem iuuentute. i. multitudine iuuenum: & necauit omnes qui erant in eo: partim ferro & partim flamma.

De Ocho dicto Dario. Ca.DCCCCXLVII.

OChus autem qui postea Darius appellatus est sanctissimo Persis iureiurando obstrictus:ne quem ex coniuratione quæ septem magos cum eo oppresserat:aut ueneno:aut ferro:aut ulla ui:aut iopia alimentorum necaret:crudeliorem mortis rationem excogitauit:quæ hos iunctos sibi non perrupto uinculo religionis tolleret:septum enim altis parietibus locum cinere compleuit:suppositoq́ tigno prominente:benigne cibo & potione exceptos in eo collocabat:e quo sōno sopiti in illam insidiosam congeriem decidebant.

¶Ochus autem qui postea appellatus est Darius:obstrictus Persis sanctissimo iureiurando ne necaret quem.i.aliquem ex coniuratione.i.multitudine coniuratorum quæ oppresserat cum eo septem magos qui tyrannidem exercuerāt:aut ueneno:aut ferro:aut ulla ui.i.uiolentia:aut iopia: alimentorum : excogitauit crudeliorem rationem.i.modum & uiā mortis quæ.s.ratio:tolleret.s.de medio uiuentium:hos iunctos sibi:uinculo religionis iurisiurandi:nō perrupto:cōpleuit enim septū.i.circundatum altis parietibus cinere:& tigno.i.ligno transuerso prominente.i.longe eminente extra cineres:supposito.i.clanculū imposito:& locabat in eo.i.tigno : eos exceptos benigne.i.abunde cibo & potione:e quo.s.tigno ipsi sopiti somno.i.profunde propter crapulam dormientes decidebant.i.deorsum cadebant in illam congeriem.s.cinerum insidiosam.Misera autem & improuida erat tunc mortalitas quæ regem iuramento astringens non adiecerat clausulam illam generalem:nec alia quauis ratione:qua adiecta religione solui non potuisset.

De Ocho artaxerse.Ca.DCCCCXLVIII.

APertior & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxersis crudelitas:qui Ocham sororem atq́ eādem socrum uiuam capite defodit:& patruū cum centum & amplius filiis ac nepotibus uacua area destitutum iaculis confixit nulla iniuria lacessitus:sed ꝙ in his maximam apud Persas probitatis & fortitudinis laudem consistere uidebat.

¶Apertior &c.Crudelitas alterius Ochi Artaxersis cognomine:fuit sup. apertior & tetrior.i.dirior:qui defodit capite uiuam Ocham seu Ochaxiʒ sororem atqʒ eandem socrū.s.suā:quia eius filiam duxerat:& confixit iaculis patruū.s.suū:hoc est fratrem patris sui cū centum & amplius filiis & nepotibus:destitutum.i.seorsum ab aliis statutū sup.in area uacua:nulla.i.non ulla:non lacessitus.s.ab eo ulla iniuria sed ꝙ.i.quia ipse uidebat maximam laudem probitatis & fortitudinis apud Persas consistere in his.s. patruo & filiis eius ac nepotibus.

De Atheniensibus Ca.DCCCCXLIX.

COnsimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniensiū indigno gloriæ suæ decreto Aeginensium iuuentuti pollices abscidit:ut classe potens populus in certamen maritimarum uirium secū descendere nequiret.Non agnosco Athenas timori remedium a crudelitate mutuantes.

OChus qui postea.Quomodo darius fuerit rex cōstitutus mōstratū ē in ca. de fortitudine:& in ca.de uafre dictis & factis:quod uero ad crudelitatē eius ptinet cū rex cōstitutus populo iureiurādo ↄfirmasset se nullū ex pricipibus septē qui cōiuratiōis aduersus magos socii fuissēt:ueneno ferro:aut alia ui aut inedia oppressurū:illorq́ potentiam metuēs nouū mortis & crudelitatis genus excogitauit:quo se metu & religione solueret : locū parietib9 cinxit:ↄtū cineribus repleuit :suspensum tignū superimposuit pricipes luxuriosis epulis uinoq́ʒ repletos in eo collocauit: qui crapula sopiti in cinerosum pelagus deciderēt: obrutiq́ʒ sunt oēs:existimauit se rex iste periurus hac consilii calliditate:se posse & libidini pariter suæ & religioni satisfacere : quod non ita est:fraus enim distinguit nō dissoluit periuriū.Principum autē nōia fuerūt hæc.Oanes: Itaphernes:Gobrias :Megabizus : Aspities : Hydarnes.Inopia alīn.egestas:Fame & inedia. Hos iunctos:Alii habēt onustos.i.sibi graues ac difficiles:quorq́ opes atqʒ potentiam metuebat.Vel iunctos:quasi simul administrantes : quorq́ auctoritas magna foret apud regem:ita iubente populo.Non perrupto uinculo religionis:Non uiolato sacramento ut ipse putabat . Congeriem:Cinerum cumulū & cōgregationem:uafrum regis cōsilium:sed a crudelitate mutuatum.

APertior &c.Non est in Dario finita regum Persarum crudelitas:naʒ Ochus cognomine Artaxerses Dario lōge crudelior fuisse uidet:q nō in ciues quos metueret sed in suos supra modum sæuiuit: sororem cuius filiā duxerat uxorem:terræ uiuaʒ defodit: patruum cum centum liberis atqʒ nepotibus telis transfigi imperauit in area uacua alligatum:nec id ulla iniuria lacessitus:sed ꝙ illorq́ maximas opes & ingentem apud Persas uirtutis opinionem esse uidebat:quare timebat ne in illum Persæ regium transferrent imperium Eandem socrum:Erat & socrus: qa eius filiam duxerat uxorem. Cum centum & amplius filiis:barbarum erat non singulas : sed plures habere coniuges:quotquot scilicet alere potuissent.Virg.Vidi Hecubam centumqʒ nurus.Item quinquaginta illi thalami. Salu. alii denas:alii plures:sed reges eo amplius . Nulla iniuria lacessitus Exaggeratio crudelitatis Ochi:qui in sontes necauerit sanguine sibi coniunctos.

COnsimili genere.Cicero lib.iii.officiorum. Durus esse inquit athenienses qui sciuerunt ut Aeginetis qui classe ualebant pollices præciderentur:hoc uisum est utile:nimis enim imminebat propter propinquitatem ægina Pireo:sed nihil quod crudele utile.est enim hoīū naturæ quā sequi debemus maxīe inimica crudelitas:pp utilitatē igit athenienses id crudelitatis exemplum ediderunt : ut æginensium iuuentuti pollices præscindi ex decreto iusserint : ne secum na

uali certamine contendere possent: in quo plurimũ illos ualere cognoscerent. Cõsimili genere æmulationis: Sunt enim athenienses Ochi crudelitatẽ imitati: nã quẽadmodum Ochus patrui & eius filiorũ atq; nepotũ probitatem habuit suspectã: sic athenienses æginẽsiũ uires timuerunt: qui metus illos fecit esse crudeles. Aeginensiũ: Aegina est insula & urbs in q̃ regnauit Aeacus ab Aegina Aesopi filia denominata: sed antea dicebat̃ aenopia: teste Ouidio lib. vii. metamorphoseos. Aenopiam ueteres appellauere: sed ipse Aeacus æginã genitricis nomine dixit. Pollices in quibus manuũ uis omnis pene tota consistit. Non agnosco Athenas: Cum athenienses humanitatis semper fuerint præceptores: quippe apud quos philosophorum præcepta uiguerunt: a seipsis alienati fuisse uidentur: ut non cognoscantur Athenienses qui timori remedium a crudelitate tanq̃ barbari mutuari uoluerint. Mutuantes: Sicut Ptolemæus: de quo supra.

¶ Consimili &c. Ciuitas Athenien. instincta. i. stimulata consimili genere æmulationis. i. inuidiæ ob parem aut maiorẽ uirtutẽ: abscidit decreto indigno gloriæ suæ: quã. s. affectabat: aut in aliis factis meruerat (q̃ lectio si uera est: similis est illi ueterũ haud ulli indignus auorũ: sunt tamen q̃ gloria sua legant: nec desunt qui sic construãt: decreto gloriæ suæ idigno sup. ipsa) iuuentuti æginensiũ pollices. ut populus. s. æginetarũ potẽs classe nequiret descendere secum. i. cum ciuitate Athenien. in certamen uirium maritimarũ. Non agnosco athenas. i. non censeo i eo facto athenas: utpote mutuantes idest mutuo accipientes timori. s. suo remedium a crudelitate.

De Perillo inuentore ænei tauri. Ca. DCCCCL.

SAeuus etiam ille ænei tauri inuentor: quo inclusi subditis ignibus longo & abdito cruciatu mugitus resonantem spiritum edere cogebantur: ne eiulatus eorum humanæ sono uocis expressi Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent. Quã quia calamitosis deesse uoluit: teterrimũ artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

¶ Sæuus sup. fuit etiam ille. s. athenien. faber Perillus nomine inuentor tauri ænei. i. ex ære facti: quo. s. tauro inclusi ignibus subditis. i. subiectis: cogebantur longo & abdito. i. occulto & latente cruciatu: edere. i. emittere spiritum resonantem. i. referentem & sono imitantem mugitus. i. sonos taurinos: ne eiulatus. i. miserandi gemitus eorum. s. qui essent inclusi: expressi sono uocis humanæ possent implorare. i. implorando assequi misericordiam Phalaridis tyranni agrigentinorum: quam. s. misericordiam: quia Perillus: uoluit deesse calamitosis: ipse artifex inclusus. s. eo ex præcepto Phalaridis auspicatus est. i. iniuit & inchoauit merito primus teterrimũ opus artis suæ: quia primus in eo periit.

SAeuus etiam. Quũ Phalaris Agrigẽtinorũ tyrannus crudelitate delectaretur. Perillus Atheniensis uir ingeniosus: ut tyranno gratificaretur uenit Agrigẽtũ: & ex ære taurũ artificiosũ fabricauit: quo nocẽtes inclusi subiectis ignibus torquerẽtur: qui mugitũ & nõ humanã uocẽ emittere uiderent: ut tyrannus nulla hominum uoce ad misericordiã flecti posset: pro quo inuẽto cũ munus a crudelissimo tyranno q̃ nouis & exquisitis hominũ tormẽtis delectaretur: ingeniosus iste magister postulasset: in illo ipse includi iussus a tyranno ac suppositis ignibus exustus: primus artificii sui uerũ experimentũ probuit: dicente hoc Oui. lib. i. de arte amandi. Et Phalaris tauro uiolenti mẽbra perilli Torruit: infelix imbuit auctor opus. Item Ouidi. in eodem li. i. etiam dicit nec enĩ lex æquior ulla Quã necis artifices arte perire sua. Extat etiam epistola Phalaridis ad athenien. qui de Perilli morte apud tyrãnum fuerãt cõquesti: cuius principiũ est. Venit ad nos faber uester Perillus &c. de hoc tauro Cicero in Verrinis libro quinto mentionẽ facit cum pulcherrimo Scipionis dicto ad Agrigentinos: uerum Phalaris in hac una re iustissimus fuisse iudicat̃: qui tantæ fœditatis crudelitatis in inuentorem ipsam crudelitatem primũ experiri uoluerit. Inuentor: Perillus qui & Perilaus dictus est. Mugitus resonãtem: Vox enim patientium per fistulas quasdam erũpens mugitum imitabatur. Abdito: occulto: quo minus spectantes misericordia mouerentur. Vlulatus: Miserabilis uox & fletus inclusorum. Quam quia calamitosis: Qui misericordiam aliis suo artificio negari cupiebat: nullam ipse misericordiam est consecutus.

De Hetruscis. Ca. DCCCCLI.

AC ne Hetrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda qui uiuorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata atq; cõstricta ita ut singulæ membrorum partes singulis essent accommodatæ tabescere simul patiebantur: amari uitæ pariter ac mortis tortores.

¶ Ac ne quidem Hetrusci cum sint populi Italiæ: sup. fuerunt parum: sed multum feroces in excogitanda pœna idest cruciatu: qui patiebantur corpora uiuorum (sunt tamen qui legant uirorum) alligata atq; cõstricta aduersa aduersis idest ut dicit Maro: oribus ora: ita ut singulæ partes membrorum scilicet uiuentium essent accommodatæ singulis sup. membris cadauerum: tabescere idest in tabem & putredinem resolui simul: existen

AC ne Hetrusci. Perillus nouum excogitauit supplicii genus: Hetrusci uero non minus crudeles pœnas iuenerũt: ut uiuã corpora mortuis alligata tabescerent quod mortis genus crudelissimum fuit. Hoc autem quod Valerius Hetruscis: Virgili. Mezentio eorum regi attribuit: dicit enim. li. viii. Quid memorem infandas cædes quid facta tyranni? Effera dii capiti ipsius generiq; reseruent. Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis. Componens: manibusq; manus: atq; oribus ora. Tormẽti genus: & sanie taboq; fluẽtis. Complexu in misero longa sic morte necabat. Tabescere: Marcescere: corrumpi. Amari uitæ ac mortis tortores: qui dum uiuos necarent nec mortuis parcebant: sic enim in sepulchris & sedibus suis conquies

tes amari tortores pariter uitae.s.uiuentium:ac mortis.s.mortuorum: quorum cadaueribus sic abutebantur.

De barbaris: Ca.DCCCCLII.

Sicut illi barbari quos ferunt mactatarum pecudum intestinis & uisceribus egestis homines inserere:ita ut capitibus tantummodo emineant: quoque diutius poenae sufficiant.cibo & potione infelicem spiritum prorogant:donec intus putrefacti laniari sint ab animalibus quae tabidis in corporibus nasci solent. Queramur nunc cum natura rerum q nos multis & asperis aduersae ualitudinis incommodis obnoxios esse uoluerit:habitumque caelestis roboris humanę conditioni denegatum moleste feramus:cum tot cruciatus sibimet ipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauit.

¶ Sicut sup.fecerunt illi barbari:uidelicet Scythae:quos ferunt.i. ducunt historiographi:inserere homines.s.uiuos:intestinis & uisceribus pecudum mactatarum egestis.i.euulsis:ita ut homines inserti emineant.i.extent tantum capitibus quoque.i.& quo:hoc est ut: sufficiant diutius poenae.i.cruciatui:ipsi prorogant.i.producunt cibo & potione.i.potu spiritum infelicem: quia ad cruciatum duntaxat seruatum:donec ipsi putrefacti intus:laniati sint ab animalibus.i.uermibus & serpentibus:quae animalia solent nasci in corporibus tabidis.i.putrefactis.Queramur.i.faciamus querelas nunc.s.postquam tam crudeles inueniantur homines (& est figurata adhortatio uim uetandi habens) cum natura rerum:q uoluerit nos esse obnoxios.i.subiectos multis & asperis incommodis ualitudinis.s.aduersae:hoc est aegritudinis:& feramus moleste habitum.i.dispositionem roboris.i.fortitudinis coelestis:esse denegatum conditioni humanae:cum ipsa mortalitas.i.ipse homo mortalis excogitauit sibimet tot cruciatus impulsu crudelitatis.q.d.id nos iniuste facturos.

Sicut illi barbari. Hoc tormenti genus a Schytis excogitatum fuisse tradunt quod est sine dubio immani feritate plenum:ut ex ueteratis animalibus uiui homines includerentur:ita ut sola capita eminerent quibus alerentur:nam ut diutius uiuant lacte potu ciboque excipiuntur: donec putrefactis animalibus uermes ingenerati eos postmodum dilacerent:& assiduis uermium morsibus crucientur. Sicut illi barbari quos ferunt:Cum superiori coniungitur ita amari uitae & mortis tortores fuerunt Hetrusci:sicut barbari.s.Scythae.Egestis itestinis:Eductis intestinis:Visceribus.Viscera dicuntur non solum intestina:sed etiam carnes:hoc est quicquid sub corio est:unde Virg.Tergora diripiunt costis & uiscera nudant.Item Liuius in albano latinis uisceratio dabatur.i.caro.Propagare:producere.Tabidis corporibus innasci solent.Corruptio unius animalis est generatio alterius.Nam ex corruptis bobus siue tauris generantur apes:ex asinis uespae ex mulis cabrones:ex equis fuci:ex hominibus uermes.Queramur nunc cum rerum natura.Nihil est inquit q naturam incusemus: quae nos uariis morborum generibus uoluerit esse subiectos:quum non his contenti homines alia insuper ipsi excogitauerint. Queramur:nunc cum indignatione quadam legendum est.Obnoxios:subiectos & obligatos. Habitum coelestis roboris:Hostibus coelestis roboris est impassibilitas & doloris carentia:dii enim pati non possunt:quod humanae fragilitati non est concessum.Impulsu crudelitatis:Instigatione & impetu crudelitatis.

De ira & odio. Ti.III.

Ira quoque ac odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant:procursu celerior illa:nocendi cupidine hoc pertinacius uterque constemationis plenus affectus ac nunquam sine tormento sui uiolentus:quia dolorem cum inferre uult:patitur amara sollicitudine ne non contingat ultio anxius:sed proprietatis eorum certissimae sunt imagines:quas dii ipsi in claris personis aut dicto aliquo aut facto uehementiore conspici uoluerunt.

¶ Ira quoque ac odium excitant magnos fluctus.i.turbationes in pectoribus humanis:illa.s.ira:celerior.i.rapidior sup.in procursu.i.impetu faciendo:hoc.s.odium:pertinacius cupidine.i.cupiditate nocendi:& sup. uterque affectus.i.utraque passio:est plenus consternationis.i.alienationis mentis a statu quietis eius:ac uiolentus nunquam sine.i.semper cum tormento sui.i.in quo est:quia cum uult inferre dolorem patitur sup.dolorem:anxius amara sollicitudine:ne ultio non contingat: Sed certissimae imagines proprietatis

De ira & Odio. Titulus.III.

Ira quoque ac odium:has duas animi perturbationes crudelitati recte subiungit:quoniam earum effectus saeuitiae sunt longe persimiles.quid enim iratus crudele non admittit si datur facultas? In hoc autem differt a crudelitate:q haec aliis tantum non sibi noceat:hae uero sine sui tormento esse non possunt: quum enim iratus ultionem sumere non potest:dolore conficitur ac seipsum cruciat.Est autem ira subitus animi motus ex iniuria proueniens:& ultionem desiderans.Odium inueterata inimicitia de ultione semper cogitans. Ira.odium. Magnos fluctus: Magnas perturbationes:iratis semper aestus fluctuant in pectore:uultus uariatur:oculi ignescunt:ratio confunditur.Procursu celerior:fertur impetu quodam iratus ad ultionem:& est differentia quaedam inter iram & odium: q ira celeritate quadam rapitur ad nocendum: odium pertinacius residet in pectore:occasionem expectans: quo grauius nocere possit. Procursu:Impetu.Consternationis:perturba

tionis & mētis ac rationis: confusionis. Sine fui tormento: Quia non potest iratus atq; odio concitus non dolore commoueri: dū se uidet quam cupit de inimico ultionem sume eorum. s. dictorum affectuum iræ & odii: sunt. i. extant: quas dii ipsi. s. hominum conditores: uoluerunt conspici in claris personis aut dicto aliquo aut facto uehementiore. s. q̃ deceat: aut multum uehementi.

re non posse: similis ergo inuidiæ est iracundia: quia sicut inuidia successus hominum carpit & carpitur una: suppliciūq; suum est: quæ in hoc uno ut inquit Solon: iusta est: q; prius inuidū punit. sic & ira sibi prius q̃ alteri nocet: quia dolet quū ultionem de inimico se sumere non posse uidet. Anxius: Sollicitus q; ultionem implere non possit. Certissimæ sunt imagines. Verissima signa & indicia. q̃uis enim aliquis dissimulare uelit: tamen facere non posset quin in dictis & factis hos affectus aperiat.

Cum aduersus Hasdrubalem. Quod necesse sit aliquo dicto uel fcō hos in hominibus affectus aperiri: Salinatoris & aliorū exemplo comprobatur Salinatorem ob arctissimam legem de Sale uēdendo latam populoq; molestam: fuisse dānatum diximus in capitulo de censura & de reconciliatis. Is octauo post damnationem anno a Marcello & Valerio consulibus ex agris: quo se per summum dolorem receperat in urbem reuocatus: & cum. C. Claudio Nerone consul creatus: cum imperiū diu recusasset: tandem a senatu & populo recipere coactus est prouincias sortiti cum in suam uterq; proficiscerentur eos populus ad portas usq; prosecuti sunt memoriæ: proditum est plenum adhuc ira in ciues. M. Liuium ad bellum proficiscentem: monenti. Qu. Fabio: ne priusq̃ genus hostium nosceret temere manus consereret respondisse: ubi primum hostium agmen conspexisset pugnaturum: cum quæreretur: quæ causa esset festinādi: aut ex hoste egregiam gloriam inquit: aut ex ciuib9 uictis gaudium meritum certe & si non honestum capiam: non potuit quam gestabat i pectore iram dissimulare Salinator. Aduersus Hasdrubalem. Qui uenerat in italiam ut se Hannibali fratri coniungeret q; si factum esset actum fortasse de imperio Romāo fuisset. Manum conserere. Pugnam committere: Ira tunc atq; uirtus. Ex his inquit uerbis & se ira adhuc laborare: & uirtute præditū esse significauit: cum enim respondit se ex ciuib9 suis uictis gaudium recepturum: iracundiā aperuit: cum uero triumphum exoptaret: uirtutem indicabat. Illa: scilicet ira iniustæ damnationis: Hæc scilicet uirtus gloriæ cupida. S; nescio an eiusdem fierit. Non uidetur eiusdē hominis esse: tāta animi perturbatione commoueri & hostes pariter uincere. Hoc dicere ita respondere: signum erat imbecillitatis: qa ira & odio uincebatur. Sic uincere. Eximiæ uirtutis fuit: tanta strage hostes superare: nā in ea uictoria par hostibus reddita fuit cannensis clades: quippe ubi Hasdrubal cum supra .lx. milia hostibus cæsus fuit.

Ardentis spiritus uirum hunc iracundiæ stimuli egerunt. Non mirum est bellicosum & ingentis spiritus hominem ira perturbatum esse cū humanissimū & domesticis operibus intentum. C. figulum eiusdem passio superauerit: ut eum prudentiæ & moderationis īmemorem fecerit. Mā

De Liuio salinatore. Ca.DCCCCLIII.

Cum aduersus Hasdrubalem Liuius salinator bellum gesturus urbe egrederetur: monente Fabio Maximo ne ante descenderet in aciem q̃ hostium uires animūq; cognosceret: primam occasionē pugnandi non omissurum se respondit. Interrogatusq; ab eodem quidita tam festinanter manum conserere uellet: ut q̃ celerrime inquit aut gloriam egregiam ex hostibus uictis: aut ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atq; uirtus sermonem eius inter se diuiserunt: illa iniustæ damnationis memor: hæc triumphi gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdē fuerit hoc dicere & sic uincere.

¶Cum aduersus. Ordo est. Cum Liuius Salinator gesturus bellum aduersus Hannibalem egrederetur urbe: Fabio maximo ponente ne descenderet in aciem. i. ne prælium committeret: ante. i. prius q̃ cognosceret uires & animum hostium: respondit se non omissurum. i. prætermissurum primā occasionem pugnandi. i. quæcunq; prima offerretur. Et iterrogatus ab eodem: quidita. i. cur uellet conserere manum. s. cum hoste: tam festinanter: inquit. i. respondit: ut capiam q̃ celerrime. i. ualde celeriter: aut egregiam gloriam ex hostibus uictis aut gaudium ex ciuibus stratis. Ira atq; uirtus diuiserunt tunc inter se sermonem eius. i. partem sermonis eius sibi uendicarunt: illa. s. ira: diuisit sibi sermonem. i. assumpsit unam particulam. s. aut ciuibus prostratis gaudium capiam hæc. s. uirtus intenta gloriæ triumphi: diuisit sibi sermonem. s. particulam: aut gloriam ægregiam ex hostibus uictis capiam. Sed nescio an fuerit eiusdem. i. merito pertinuerit ad eundē dicere hoc. s. tam superbum & iræ plenum dictum: & uincere sic. i. tam gloriose ut uicit. q. d. uicit quidem: sed meruit uici: quia deus humilia respicit & alta a longe cognoscit.

De Caio Figulo. Ca.DCCCCLIIII.

Ardentis spiritus uirum & bellicis operibus assuetum huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autē Figulum mansuetissimum pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum prudentiæ moderationisq; immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus: eoquidem magis q; illum bis patri suo datum meminerat: cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa uenissent: oēs demisit: præfatus. omnes cōsulere scitis: cōsulē facere nescitis. Dictum grauiter & merito: sed tamen aliquanto melius non dictum.

¶ Ardentis &c. Stimuli iracundiæ egerunt.i.impulerunt: huc.i.ad huiusmodi responsum ac ferocitatem: uirum ardentis.i.uehementis & bellicosi spiritus: & assuetum operibus bellicis: uidelicet Salinatorem: autem p sed ipsi reddiderunt Caium figulum mansuetissimum & sup.celeberrimum in dicio pscato.i.tranquillo: iuris ciuilis: immemorem prudentiæ & moderationis.i.temperantiæ ab ira. Enim pro quia: ipse accensus & inflammatus dolore repulsæ consulatus.i.in petitione consulatus: & quidem.i.certe: eo magis q meminerat illum.s.consulatum datum sup.esse bis patri suo: cu posteri die.i.postridie comitiorum: multi uenissent ad eum causa consulendi.i.petendi consilium: ipse dimisit omnes.s.inconsultos aut sine consilio: p fatus.i.fatus anteq dimitteret eos: uos omnes scitis consulere.i.consilia petere: sed nescitis facere consulem.s.eum quem consulitis.q.d.uirum dignu: dictum sup.est aut fuit: grauiter: & merito: quia indignus erat qui repulsa acciperet: sed tamen melius sup.fuisset aliquanto non dictum sup. fuisse ab eo: quia plus laudis meretur qui in re tali grauiter tacet q qui loquitur: q loquens ambitionis suspitione non uacat: & tacens etiam modestiæ plenus uidetur. Author tamen aliam causam affert addens.

suetissimum: Qui remissioris spiritus erat. Pacato iuris ciuilis iudicio: iurisperitus optimus erat: qui hominibus in pace consulere & de iure ciuili disceptare posset. Consulatus enim: Hic Figulus cum Scipione Nasica cosul creatus magistratu se abdicare coactus e q in eorum comitiis tabernaculum uitio captum fuisset: ut in ca.de seruata religione diximus: hic ergo tam ægre tulit in aliis comitiis repulsam: ut iram dissimulare nequiuerit nam postero die multos qui eu de causis suis consulturi uenerant: dimiserit inconsultos: dicens scire quidem illos consulere: non autem consulem facere: q uoce facile indicauit quata ira percit9 esset. Sed aliquanto meli9 non dictum Quaq merito dixisset quia repulsa non merebat illi tamen honestius fuisset no dixisse: quia uiro graui & sapienti.

De patriciis Romanis. Ca. DCCCCLV.

Nam quis populo Romano irasci sapienter potest? Itaq ne illi quidem probandi quis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit: qui q. Cn. Flauius humillimæ quondam fortis præturam adeptus erat: offensi annulos aureos sibimetipsis: & Phaleras equis suis detractas abiecerunt: doloris impotentia tantum non luctum profecto testati: Talis iræ motus aut singulorum aut paucorum aduersus populu uniuersum & multitudinis erga principes & duces eiusmodi.

¶ Nam quis potest irasci sapienter populo ro.q.d.nullus. unde insipieter iratus est Figulus. Itaq.i.& ita: ne quidem.i.non saltem probandi sunt illi s.nobiles & patricii Romani: quis factum eorum sit profectum.i.munitum a contumelia splendore nobilitatis: qui offensi: q.i.quia. Cn. Flauius sup.uir fortis quondam humillimæ.i.maxime plæbeiæ: adeptus erat præturam: abiecerunt annulos aureos detractos sup.sibimetipsis: & phaleras detractas equis suis: testati impotentia.i.per impotentiam & intolerantia doloris profecto.i.reuera: tantumnon.i.ferme: aut eatenus q non ultra luctum.s.suum. Motus iræ aut singulorum aut paucorum aduersus uniuersum populum.s.Romanum sup.fuit talis: autem.i.sed motus sup.multitudinis erga principes ac duces sup.fuit: eiusmodi: qualis sequitur.

Itaq ne illi. Grauiter & iniquo animo tulit pars romanæ nobilitatis. Cn. flauium libertino pstre natum prætorem a populo Romao fuisse creatum: quam indignitatem quu æquo animo ferre non possent: iram suam omnibus indicauerunt: nam præ dolore sibi annulos: & suis equis phaleras demptas abiecerut: nec minorem dolorem significarunt q si funesta facta fuisset eorum familia. Plynius libro xxxiii. naturalis historiæ dicit falli plærosq qui putant equestrem ordinem tum etia abiecisse annulos: quoniam in fastis adiectum sit hoc: sed & phalera posita propter quæ nomen equitum adiectum sit: annulos quoq depositos a nobilitate: non ab uniuerso senatu. Itaq refertur ad superiora: quia nemo iuste irasci potest populo romano. Illi: Nobiles Romani qui candidati in campum descenderant. Nobilitatis splendore protectu. Quia iustam irascendi causam habe rent: Sibi infimæ conditionis hominem præposuisset populus Romanus. Cn. Flaui.s. hic prim9 fuit qui de libertina gente ædilis curulis factus rursus cum magna indignatione nobilitatis: qui ut supra diximus libro.ii.capitulo prio: cum ad agrum collegam uisendum uenisset: neq a nobilibus quorum frequentia cubiculum erat completum sedendi loco reciperet: sibi sellam curulem afferri iussit in qua honoratus sederet. Humillimæ quondam fortis: quippe libertinæ conditionis: cuius pater fuisset aliquando seruus. Annulos aureos: insignia nobilitatis. Phaleras: equorum ornamenta: cum uiderent tam infimæ conditionis hominem in dignitatibus sibi præferri: nec sibi ualere quicq nobilitatem ipsius nobilitatis insignia abiecerunt quod fieri solebat in funere. Impotentia: impatientia. Talis iræ motus. Bene exempla exemplis connectit: talis inquit animi perturbatio & iracundia qualem supradiximus fuit paucorum erga populum Roma. quæ uero sequitur fuit populi Romani erga paucos imperatores & magistratus.

De iuuenibus Romanis & Manlio Torquato. Ca. DCCCCLVI.

Manlio Torquato amplissimam & gloriosissimam ex latinis & campanis uictoriam i urbe referenti cum seniores omnes lætitia ouantes

Manlio Torquato amplissima. Traditum est supra lib.ii.ca.de disciplina militari. T. Manlium torquati filiu: a seuerissimo patre per lictorem fuisse uirgis cæsum securiq percussum q contra eius edictum extra ordinem cum hoste singulari certamine dimicasset: nam. T. Manlius torquatus &. P. decius consules aduersus latinos cu

Valerius maximus

graue & periculosum bellum esse uiderent: tum deorum admonitione quam in somnis acceperant:quod aut ipsorum alteri aut uniuerso exercitui cadendum esset:tum maxime quod aduersus latinos bellandum esset:lingua moribus:armorum genere.institutis ante omnia militaribus:sibi congruentes:milites militib9 centuriones centurionibus : tribuni tribunis compares:collegaeq3 hisdem praesidus saepe hisdem manipulis permixti fuerant:per haec ne quo errore milites caperentur:& ut militaris disciplina ad priscos redigeretur mores edicunt consules:ne quis extra ordinem i hostem pugnaret forte inter caeteros turmarum praefectos qui exploratum in omnes partes dimissi fuerant. T. Manlius cōsulis filius super castra hostium cum suis turmalibus euasit:ut uix teli iactu ab statione maxima abesset:ibi a geniatio quodam latino ad singulare certamen prouocatus Manlius siue quod ferocis animi iuuēis esset:siue ira seu detractandi certaminis pudore:se inexuperabili ui fati:oblitus imperii patris & consulum edicti praeceps ad id certamen agitur uictoria spoliisq3 potitus ouans rediit ad patrem dicens:ut me omnes tuo sanguine natū esse intelligant:prouocatus aequestria haec spolia capta ex hoste caeso reporto:quem pater aduocata concione ut exemplum caeteris statueret seruandae militaris disciplinae:terroremq3 omnibus incuteret:ne quid auderent contra imperatorum edicta moliri:statim spoliari & uirgis caedi ac securi percuti iussit:quo facto exanimati omnes prae stupore primo quieuerunt:postq̃ ceruice fusus est cruor:tum demum undiq3 exorte sunt uoces:ut neq3 lamentis neq3 execrationibus iin imperatorem parceretur: & haec in castris. Post uictoriam uero illi in urbem redeunti:cum seniores officii gratia obuiam gratulabundi processissent:ex iuuentute nemo illi occurrere uoluit:quod indigne ferrent tantae indolis filium tam crudeliter a patre fuisse necatum. Ouantes. Laetitia gestientes. Aetates: Vis iracundiae distinxit senes a iunioribus. Et affectus: Quia senes laeti:iuuenes tristes & irati.

occurreret iuniorum nemo obuiam processit quod filium adolescentem fortissime aduersus imperium suum praeliatum securi percussum occidisset:miserti sunt ęquales nimis aspere puniti:nec factum eorum defendo:sed irae uim indico:quę unius ciuitatis:& ętates:& affectus diuidere ualuit.

¶ Manlio &c. Cum seniores omnes ouantes laetitia.i.prae gaudio occurrerent Manlio Torquato referenti in urbem.s.Romam uictoriam amplissimam & gloriosissimam ex latinis & campanis:nemo iuniorum processit obuiam:quod.i.quia occidisset filium.s.suum adolescentem praeliatum.i.qui praeliatus fuerat fortissime:quia uicerat:sed non quia fortissime:sed quia contra imperium suum:occidisset dico percussum securi. Aequales.i.coaetaneus eius:hoc est coadolescentes miserti sunt puniti.s.filii Torquati:puniti.s.a patre nimis aspere (Alii legunt aequalis ut sit: Iuniores sup. miserti sunt aequalis.i.coaetanei sui puniti nimis aspere. Nec defendo factum eorum i.non dico quod iure id fecerint:sed indico.i.demonstro uim irae:quae.s.ira ualuit diuidere & aetates & affectus unius ciuitatis.s.Romanae:quia seniores patri gratulabantur: Iuniores filii miserebantur.

Ademq3 tantum: Hoc fuit periculosissimo tempore uenientū & Equorum cum respublica maxima seditione intestina laboraret ob agrariam legē quā P. Licinius tribunus plebis inuito senatu ferre uolebat:cum diceret uenisse tempus per ultimam necessitatem huius agrariae legis patribus infringendae: & ideo susceperat rē militarem impediendam:sed annitente consule caeterisq3 tribunis hoc uno inuito scriptus ē militum delectus:sed Fabio consuli in hoc bello aliq̃to plus negocii cum ciuibus q̃ cum hostibus fuit:unus ille uir ipse consul rempublicam sustinuit:quam exercitus odio consulis q̃tum in se fuit prodebat:nam cum consul praeter caeteras imperatorias artes quas parando gerendoq3 bello edidit:plurimas ita instruxisset aciem ut solo equitatu emisso exercitum hostium funderet: insequi fusos pedes noluit:nec illos & si non adhortatio inuisi ducis suum saltem flagitium & publicum in praesentia dedecus postmodum periculum:si animus hosti rediisset cogere potuit gradum accelerare:aut si aliud nihil instare instructos iniussi signa referunt:moestiq3:crederes uictos exercrantes nunc imperatorem:nunc nauatam ab equite operam redeunt in castra:nec huic tam pestilenti exemplo remedia ulla ab imperatore quaesita sunt:adeo excellentibus ingeniis citius defuerit ars qua ciuem regant q̃ qua hostem superent consul Romam rediit:non tam belli gloria aucta q̃ irritato exacerbatoq3 in se militum odio. Et tuto & facile: Hoc ideo dicit:ne uideantur periculo aut labore deterriti detractasse militiam. Immobilem retineret. Ne persequeretur hostem : noluit enim ut imperator ex parta uictoria gloriam assequeretur.

De equitatu Ro. Ca.DCCCCLVII.

EAdemq; tantum potuit ut uniuersum populi Romani equitatum a Fabio consule ad hostium copias prosequendas missum:cum & tuto & facile eas liceret delere:legis agrarię ab eo impeditae memorem:immobilem retineret.

¶ Eademq3.i.& eadem.s.ira aut uis irae:patuit tantum ut retineret immobilem uniuersum equitatum populi Romani missum a Fabio consule:ad persequendas copias hostium:cum liceret & tuto & facile delere eas:equitatum dico memorem legis agrariae.i.de agris condiuidēdis:impeditae ab eo.s.Fabio qui intercesserat ne promulgaretur.

Illa uero etiam appio: Appius Claudius plebi uehementer inuisus cōsul aduersus Volscos profectus:eadem saeuitia in milites qua in plebem uti consueuerat. Magna enim ira & indignatio feroces militum animum exagitabat:qui nulla ui do

De Appio Claudio Consule. Cap.DCCCCLVIII.

ILla uero etiam Appio duci cuius pater dum pro senatus amplitudine nititur cōmoda plebis acerrime impugnauerat:infensum exerci

tum faciendo uoluntaria fuga terga hosti:ne triumphū imperatori quæreret dare coegit. Quoties uictoriæ ui/ctrix congratulationem eius in torquato spernendam: in Fabio pulcherrimam partem omittendam:i Appio totam fugæ postponendam reddidit?

¶Illa &c. Vero.i.sed illa.s.iam dicta uis iræ:faciendo exercitum isensū i.iratum & perniciem inferentem Appio.s.Claudio duci:hoc est imperatori:cuius.s.Appii:pater dum nititur.i.laborat pro amplitudine senatus.s.cōseruanda:impugnauerat accerrime commoda plæbis:coegit sup. eum dare hosti terga.i.fugere:fuga uoluntaria.i.sponte a militibus inita:ne scilicet plæbs quæreret.i.acquireret imperatori.s.suo sed inuiso triumphum. Quoties sup.ira uictrix uictoriæ:reddidit gratulationem eius.s.uictoriæ spernendam.s.a iuuenibus in Torquato:pulcherrimam partem.s. uicto/riæ omittendā in Fabio:quia fusos hostes insequi noluit exercitus: & reddidit totam.s.uictoriam postponendam fugæ:quia maluit exercitus fugere q̄ imperatori uictoriam parere(Sunt qui legunt præponendam fugæ: sed potior cæteris lectionibus est postponendam legendo)in Appio scili/cet Claudio.

mari poterat:tantum odium animis imbibe/rant: itaq3 segniter ociose negligenter contumaciter omnia agere:nec puder : nec metus coercebant:si citius agi uellet agmen tardius sedulo incedere:si adhortator operis adesset omnes sua sponte motam industriam remitte/tere præsenti uultus dimittere:tacite prætereū tem execrari:ut iuictus ille odio plebeio ani mus iterdum moueretur:omni nequicq̄ acerbitate prompta:nihil iam cum militibus age re a centurionibus corruptum exercitum di/cere:nihil eorum Volsci nesciebant:instabātq3 eo magis sperantes idem certamen animo rum aduersus aptum habiturum exercitum Romanum:quod aduersus fabium consulē habuisset:cæterū multo Appio q̄ Fabio uiolentior fuit:non enim uincere tantum noluit: ut Fabianus sed uinci uoluit : productus in aciem turpi fuga petit castra nec ante resti/tuit q̄ signa inferentem Volscum munimen/tis uidit:foedamq3 extremi agminis cædem cum expressa uis ad pugnandum: ut uictor iam Vallo submoueret hostis:multi gaudere sua clade atq3 ignominia:deniq3 exacerbati animi palam postulare ut castra ex agro moueantur:quod cum factum eēt ab Appio uolsci per exploratores re cognita nouissimos aggrediuntur:ut a quibus perlatus ad primos tumultus signa atq3 ordines turbauit:ut neq3 imperia exaudiri:neq3 instrui acies possent:nemo ullius nisi fugæ memor esse ita effuso ag/mine per stragem corporum armorumq3 euasere:ut prius hostis desisteret insequi q̄ Romanus fugere:hoc modo exercitus Romanus ob iram imperatoris:non uincere sed uinci turpiter uoluit q̄q̄ de nonnullis sumptum fuerit suppliciū. Amplitudine. Dum senatus maiestatem tueri nititur Quotiens uictoriæ. Sæpius inquit iracundia uictorias superauit:qa tanta militum in duces iracundia fuerit:ut nulla ratione efficere potuerint imperatores ut exercitus cum posset uincere uellet iracundia igitur uicit uictorias:ut supra monstratum est: Gratulationem eius torquato: iuniorum iracundia in torquatū ei uictoriæ gratulationem eripuit:quia illi cum uictoria redeunti infensa iuuentus propter filium crudeliter cæsum nec obuiam prodire officii gratia:nec de uictoria illi gratulari uoluit. In Fabio pul. Fabio bonam uictoriæ partem ademit:qa fusos hostes insequi noluit. Appio totam: appium penitus uictoriæ fecit expertem. præponendam reddidit : subauditur ubiq3 reddidit: & est zeugma ab inferiori.

De eodem populo Romano. Ca. DCCCCLIX.

AGe q̄ uiolenter se in pectore uniuersi populi Romani gessit eodem tempore quo suffragiis eius dedicatio ædis mercurii. M. plætorio pri/mi pili centurioni data est:prçteritis consulibus Appio q̄ obstitisset quominus ære suo alieno succurreretur & seruilio q̄ susceptam causam suam languido patrocinio protexisset. Negas efficacem iram cuius hortatu miles summo imperio p̄latus ē? Quæ quidem non proculcauit tantum imperia:sed etiam gessit impotenter.

¶Age:q̄.i.q̄tum uiolenter:ira sup.gessit se in pectore uniuersi populi Romani eodem tempore quo dedicatio ædis.i.templi Mercurii data est Marco Plætorio centurioni primi pili.i.primæ partis exercit9 sequentis primū pilum in bello:suffragiis eius.s.populi Romani: & hoc consulibus prætteritis.i.neglectis aut contemptis: Appio sup. qui erat alter consulum prætterito ideo q̄ obstitisset quo minus.i.obstando fecisset:ut non succurreretur ære suo .i.impensa ipsius appii: æri sup.alieno.i.debito: & seruilio scilicet altero consule prætterito:q̄ protexisset patrocinio languido.i. tepido:causam suam.s.populi Romani. Negas sup.o lector aut auditor:iram effica

AGe q̄ uiolenter:Cum bellū Volscū instaret & ciuitas ipsa secū discors intestino malo laboraret:q̄ exectrabili inter se plebs patresq3 odio flagrarēt maxime propter nexos ob æs alienum. Fremebat plebs se foris pro libertate & imperio dimicantes domi a ciuibus captos & oppres/sos esse:tutioremq3 in bello q̄ in pace: inter hostes q̄ inter ciues libertatem plæbis eē: tumultū non modo in foro sed in tota ciuitate excitauerat unus ex nexibus a creditore suo crudeliter tractatus:iamq3 nexi uincti solutiq3 se undiq3 in publicū proripiūt. Quiritū fidem implorant:sic accendit furor ut in patres q̄ tū essent in foro sæuitū foret nisi consules ad cōprimendam seditionem interueniss̄ seruilius plebs catenas & uincula ostentabat & indignitatem suam exponebat:nec prius destitit q̄ senat9 cogeret:q̄ de suis incommodis consultaret. Appius acer ingenio rem imperio consultari agendam esse censebat: arrepto uno uel altero cæteros qeturos collegę seruilio mitioris ingenii uiro aliter uidebatr. Interea nūciatr uolscos ad oppugnandam urbem uenire:exultabat gaudio plebs ultores superbiæ patrū adesse deos alius alii hortari & confirmare ne nomina darent. Seruilius in publicū processit:promisitq3 senatū nexo

rū habiturū esse rationem si arma contra hostes sumerent:statimq3 edixit ut uincti nexi q3 omnes dimitterentur : neq3 impedirentur quominus nomina darent:magnus fuit nexorum numerus:neq3 aliorū magis Volsco cem cuius hortatu miles.s.Plætorius prælatus est.s.in dedicanda æde mercurii summo quia consulari imperio:quæ.s.ira quidem.i.certe:non proculcauit tantum.i.dūtaxat imperia:sed etiam gessit impotenter.i.cum summa insolentia.ut sequentia docent.

bello uirtutis atq3 opera nituit:consul breui Volscos superat:auruncos quoq3 deuincit:cum uictoria rediit in urbem plebs promissa consulis senatusq3 fidem expectabat. Tum appius insita superbia animo:ut collegæ uanam redderet fidem:ius de creditis pecuniis dixit & qui ante nexi fuerant creditoribus redditi & alii nexi sunt.Concursus ad Seruilium factus : postulant ut aut referat ad senatum aut ciuibus consul aut militibus suis imperator auxilio esset adu ersus collegā.Mouebant hæc consulem:sed terge uersari res cogebat adeo in contrarium non collega solum sed omnis nobilium factio persisterat:ita medium se gerendo nec plebis uitauit odium:nec apud patres gratiam iniuit breuiq3 apparuit apud plebem æquasse eum Appii odium:certamē cōsulibus inciderat uter dedicaret mercurii ædē:senatus ab se rē ad populū reiecit : utri eorū dedicatio iussu populi data foret eū præesse Annonæ:mercatorū collegiū instituere:solēnia ꝓ pōtifice suscipere:populus dedicationem ædis dat.M.plætorio primipili centurioni quo facile appareret non tam ad honorem eius cui curatio altior fastigio suo data esset ĝ ad consulum ignominiam factum esse. Gessit se scilicet ita. Languido patrocinio: Debili defensione:quia collegæ & nobilitati resistere non est ausus. Negas:negare nemo potest iracundiæ uim maximam eē quæ fecit ut triles consulibus in dignitate præferretur. Quæ quidem non proculcauit tantum. Vere inquam efficax ex iracundia:quæ non solum imperio conculcat ut exemplis supra monstrauimus:sed etiam facit ipsa imperia se impotēter gerere ut se continere non possint.

De Metello. Ca.DCCCCLX.

Namq; Metellus cum utramq; hispaniam consul prius deinde proconsul pœne iam subegisset:postĝ cognouit.Q.Pō.consulem inimicū suum successorem sibi mitti:omnes militiam qui modo suam uoluerunt finiri dimisit:commeatus petentibus : nec causis excussis:nec constituto tempore dedit:horrea custodibus remotis opertuna rapinæ præbuit. Arcus sagittasq; cretensium frangi:atq; in amnem abiici iussit: elephantis cibaria dari uetuit:quibus factis ut cupiditati suæ indulsit.ita magnifice gestarum rerum gloriā corrupit:meritumq; honorem triumphi hostium ĝ iræ fortior uictor amisit.

Namq3 metellus:Qu.metellus consul primo:deinde proconsul citeriorem & ulteriorem hispaniæ prouinciam ... felicibus auspiciis gesserat:ut ad gloriæ cumulum nil nisi triumphus deesset: uerum ubi Qu.pō.inimicum suum consulem factum & sibi successorem futurum cognouit:tanta mentis consternatione & ira commotus est:ut dum libidini suæ studet indulgere & inimici futuræ gloriæ detrahere suā ipse corruperit:triumphumq3 prope partū amiserit:exercitum enim diminuit commeatus & horrea negligenter hostibus diripiēda reliquit:arcus & sagittas confregit: elephantes fame consumpsit:nihil deniq3 quo se aduersus hostes tueri posset Pompeio reliquit. Vtrāq3 hispaniam:ulteriorem & citeriorem. Deinde proconsul.Quia in sequentem annū post consulatum illi prouincia fuerat prorogata:ut proconsul in ea bellum gereret.Dimisit:Exauctorauit:& militiæ uacationem dedit.Cōmeatum:Liberam abeundi ad tēpus potestatem quam uulgo appellamus licentiam.Cretensium:Qui auxiliares erant populi Romani.Elephantis Aut inedia cōsumpsit elephantes aut eos macilentia reddidit inutiles:ne illorum opera Pompeius uti posset.Hostium ĝ iræ fortior uictor. Facilius inquit hostem potuit superare ĝ iram:nā uicit hispanos:ipse uero uictus ab ira est.

Namq3 Metellus.s.Quintus cum subiecisset iam pene.i.quasi sup.totā utranq3 hispaniam.s.ulteriorem & citeriorem:prius.i.priore tempore consul:deinde proconsul.(Consul plene fungebatur consulari potestate ubicunq3 erat:Proconsul dūtaxat in prouincia sibi decreta:in quam quia consul ire non poterat aliis impeditus proconsul mittebatur) postĝ cognouit. Quintum Pompeium inimicum suum consulem.s.creatum mitti successorem sibi:dimisit omnes.s.milites:qui modo.i.dummodo eum uoluerunt militiam suā finiri.i.terminari:& dedit petentibus.s.omnibus cōmeatus.i.ueniam abeundi:nec causis.s.abeūdi:excussis.i.examinatis aut scrutatis:nec tempore.s.redeundi constituto:& præbuit horrea.i.granaria oportūa.i.ac cōmoda rapinæ:custodibus remotis:& iussit arcus & sagittas cretensium frangi atq3 abiici i amnem:ne.s.successori usui essent:nascuntur autem in creta arundines sagittis aptissimæ.uetuit cibaria dari elephantis.Quibus factis:ut.i. quemadmodū:Marcellus sup.indulsit.i.nimis concessit & tribuit:cupiditati suæ.i.iracundiæ affectioni:ita corrupit magnifice gloriam rerum gestarum:& amisit honorem triumphi meritum.i.quem iam meruerat:existens fortior uictor hostium ĝ iræ.

De Lucio Sylla. Ca.DCCCCLXI.

Quid Sylla:dum huic uitio obtemperat:non ne multo alieno sanguine profuso ad ultimū & suum erogauit?Puteolis enim ardens indi-

Quid Sylla:a cæteris ferme omnibus auctoribus dissentit Valerius q Syllam dicit nimia iracundiæ uiolentia periisse:cum eum constet apud alios ut diximus incidisse in morbum ex ulcere intestinis oborto:qui phthiriasis græce dicitur : quo tempore uis tanta pediculoru3 toto eius cor

gnatione q Granius princeps eius Coloniæ pecuniam a decurionibus ad refectionem capitolii promissam cũctatius daret animi concitatione nimia: atq; immoderatæ uocis impetu: conuulso pectore: spũm cruore ac minis mixtum euomuit. Nec senio iam prolapsus utpote sexagesimum ingrediens: sed alita miseriis populi Romani impotentia furens: igitur in dubio est sylla ne prior an iracundia Syllæ sit extincta. Neq; ab ignotis exẽpla patere iuuat: & maximis uiris exprobrare uitia sua uerecundię est: cæterum cum propositi fides excellentissima quęq; complecti moneat: uoluntas cedat: dum præclara libenter probando: necessaria narrandi cõscientia non desit.

¶ Quid sup. facit Sylla dum obtemperat huic uitio scilicet iræ? Nonne multo sanguine alieno fuso: erogauit idest expendit aut impendit operibus iræ: & .i. etiam suum .s. sanguinem. q. d. utiq;. Enim .i. quia: ipse ardens indignatione Puteolis .i. apud Puteolos: q Granius princeps eius coloniæ .s. Romanæ: daret cunctatius .i. tardius & cum maiore q̃ uolebat mora: pecuniam promissam a decurionibus .i. nobilibus equitibus: ad refectionem capitolii .s. exusti: pectore conuulso nimia concitatione animi atq; impetu uocis immoderatæ euomuit spiritum mixtum cruore ac minis. Nec prolapsus .s. in eam mortem senio .i. annositate: utpote ingrediens iam annum sexagesimum: sed furens impotentia .i. imbecillitate resistẽdi uitiis nata ex mala consuetudine alita .i. nutrita miseriis populi Romani (Est autem secundum moralitatis uocabulum. Non enim impotens dicit qui non potest nocere sed qui nequit uitiis resistere ac benefacere propter insolentiam & longam peccandi consuetudinem. Quam diuus pater Augustinus phisice docet malis innasci. Nam ueluti qui assidue manibus laborant eas callosas & grossas habent: ita qui assidue rident splenem habent maiorem: qui assidue irascuntur: bilem maiorem: qui amant iecur ulcerosius: & ita de reliquis affectionibus & earum sedibus: unde fit ut assuefacta passionum sede & impotente effecta ad oppositos habitus: homines impotentes fiant ad eis obuiandum. Vnde impotentes dicuntur tyranni & reliqui qui affectionibus malis moderari nequeunt) Igitur ẽ in dubio ne .i. an: sylla sup. sit extinctus prior: an iracundia syllæ sit prior extincta quia in ipso furore extinctus est: secundum hunc cum aliter alii sentiant. ¶ Neq; (parasceue est ad externa) iuuat .i. delectat sup. me petere exempla ab ignotis

pore emanauit: ut nullo argumento cohiberi possent: atq; hoc pacto mortem obiisse: sed Valerius aliter sentit q scilicet indignatione nimia pectus conuulserit: spiritum cum sanguine effuderit: quia Granius puteolorũ princeps pecuniam ad refectionem capitolii promissam tardius reddidisset: magnum fuit sine dubio iram in pectore ad mortem usq; concipere. fuit autem genus illud morbi tantæ uirtutis ut ab arcana quadam naturæ ratione prouenient nullus medicinæ remedio: alia ue ratione cohiberi potuerit. absfessis ei dilotisue primis statim subnascebãtur & scaturiebant alii donec totum corpus in eam labem conuersum sibi uitam tam tetro genere mortis eripuit: ne ciuium Romanorum funera ab eo crudeliter lacerata iacerent inulta: uerum teste Pli. ut diximus constat illũ i hoc suam fœlicitatem damnasse: q capitolium dedicare non potuisset. Puteolis: distat hoc oppidum decem. M. passuum a Neapoli: & est positum aduerbialiter ac si diceres. Venetiis puteoli: olorum. Cunctatius: Tardius promiserant decuriones certã pecuniæ quãtitatem ad capitolii refectionem: quam cum tardius coloniæ princeps exegisset impatiẽtia doloris & iræ Sylla spiritum cum sanguine fudit. Nec senio: Occurrit tacitæ obiectioni: q non ira: sed nimia senectute perierit: dicit non ita esse ad sexagesimum annum peruenerat: quæ adhuc ætas robusta esse consueuit. Sed alita miseriis populi Romani impotentia. Iam multo antea nutrita animi impotẽtia i reipublicæ ruinis. ¶ Neq; ab ignotis. A domesticis transiens ad externa dicit ñ ideo se uelle exterorum hominũ irã odiũq; referre: quia clarissimis uiris uitia iuuet exprobrare: sed ut propositi sui fidem adimpleat quoniam ab initio cunctarum gentiũ facta simul ac dicta memoratu digna cõplecti uelle promisit. Fides propositi. Quia id se facturum promiserat. Voluntas: Scilicet mea quæ non nisi honesta complecti uellet.

& uerecundiæ est exprobrare maximis uiris sua uitia: cæterum .i. sed: cum fides propositi .i. promissi in prima præfatione: moneat complecti .s. hoc opere: excellentissima quæq; .s. exempla tam uitiorum q̃ uirtutum: uoluntas .s. mea quæ pudore afficitur dum magnorum uitia recitat: cedat operi .i. proposito huius operi: dum probando libenter præclara .i. egregie & bene facta opera: conscientia narrandi necessaria .s. ob promissi fidem: non desit .s. operi præsenti.

De Alexandro rege. Cap. DCCCCLXII.

ALexandrum iracundia sua propemodum cœlo diripuit: nam quid obstitit quo minus illuc assurgeret nisi Lysimachus leoni obiect⁹ & Clytus hasta traiect⁹: & Calisthenes mori iussus? Quia tres maximas uictorias totidem amicorum iniustis cædibus uictor edidit.

¶ Alexandrum iracundia sua diripuit propemodum cœlo .i. fecit ut non cœlestis sed mortalis haberetur: aut ut mortuus cælo non dignaretur. Nã

ALexandrum iracũdia. Cum propter rerum gestarum magnitudinem & originis opinionem q ex diuino semine natus esse crederetur Alexander. iã p pemodum in numero deorum haberetur: sola iracundia illi cœlum eripuit: ut inter deos non sit connumeratus. Quid obstitit Quasi dicat nihil: nisi iracundia obstitit: quo minus in cœlum ascenderet: cum enim diceretur ex stirpe diuina natus: q .s. anguis immanis cõcubitu fuisset conceptus quam in cubiculo matris sæpe uisam prodigii speciem interuentuq; philippi euolutam repente atq; ex oculis elapsam ferunt: cumq; hanc hominum infitam animis opinionem ipse uirtutum & re

maiori sint detestatione digni non facile inue neris. Tā tetro tā turpi & horrendo. Tāq; multiplici: quia multis modis peccatur per clodium: per matronas: per pueros & iudices Qui illud corrupte'ae genus.s.clodius q no uum corruptionis genus inuenit: quo iudices corrumperet. An qui pudicitiam suaz: matro nae ac pueri: qui tantae obscoenitati subiecti uoluerunt suam pudiciciam periurii mediatri

In quo flagitio tam tetro.i.turpi & horrendo: & tam multiplici multos implicante: nescias.i.merito dubites: quem detestere.i.debeas detestari ꝑ rim ū an.s.Clodium qui excogitauit istud genus corruptelae: an sup.matronas & iuuenes nobiles: qui passi sunt pudiciam suam fieri sequestrem.i. mediatricem & conciliatricem periurii.i.iudicum qui iurati quod iustum esset dicere: quem nocentem sciuerunt absoluerunt: an.s. iudices qui permutarunt religionem.i.obseruationem iurisiurandi stupro.i.qui propter stuprum dereliquerunt iustitiam.

cem esse: & masculino genere usus est quia semper praeponderat. Sequestrem: mediatricem periurii quia concubitus illi causa fuere: ut pelerarent iudices in absoluendo clodio nocentissimo & turpissimo homine. An qui religionem: iudices: q contempto sacramento: quo adacti iurauerant: se iustitiam & aequitatem seruaturos uiolarunt iustitiam. Religionem iusti tiam quae uiolari non potest sine deorum contemptu.

AEque flagitiosum: nō minus. se gessit obscoene in parando consulibus tribunisq; conuiuio gemellus: q̄ in corrumpendo iudicio clodius. sic.n. detestandum: metello scipioniq; cō. ac tribūo plaebis conuiuium sceleratissimum iste uiator parauit summa obscoenitate refertum: & romānae ciuitati erubescendum: sicut ille iudicium per summam turpitudinem luxuriamq; corrupit Aeque flagitiosum similiter sceleratum & omni reprehensione dignissimum. Tribunitius uiator: minister tribunorum: qui ex agris senatores in curiam accire consueuerat: nam a uia uiatores sunt appellati. Ingēui sanguinis Nam in libera domo natus erat & ipse ingenuus: sed ad seruilem se fortunam redegerat uiatoris officium exercendo: quod deforme semp fuit atq; seruile. Deformis officii. Viatoris illiberalis. Magno cum rubore ciuitatis ꝙ summi magistratus in quibus imperii maiestas conspicitur tam luxuriosis epulis tātaeq; obscoenitati se tradidissēt ut nobilissimas matronas: ingenuumq; puerum ad explendam sui corporis libidinem inter epulas prostituendos habuerint: i quibus propter dignitatem imperiiq; maiestatem summa continētia esse debuerat. Mutiam mutii scaeuolae filiam & Pom. magni uxorem: cui post mitridaticam uictoriam pompeius in patriam rediens misit libellum diuortii: ꝙ eam haberet adulterii nomine suspectam. Fuluiam fuluii flacci filiam quae primo clodio deinde. M. An

Prosapia tonio nupsit. Prosapiae corpora: mulieres & puerum appellat corpora antiquae familiae nam prosarpire est procul spargere: unde prosapia antiqua familia quae in longum genus spargit. Ludibrio contemptui & ludificationi. Non celebrandas: non frequentandas. Sz uindicandas puniendas propter intolerabilē ignominiosamq; libidinem.

De Gemello tribunitio. Cap. DCCCCXXIX.

AEque flagitiosum illud conuiuium qd gemellus tribunitius uiator ingenui sanguinis sed officii intra seruilem habitum deformis Metello & Scipioni consulibus ac tribunis ple. magno cum rubore ciuitatis comparauit. lupanari.n. domi suae instituto Mutiam & Fuluiam: tum a patre: tum a uiro utrāq; inclytam: & nobilem puerum Saturninum i eo prostituit Probrosa prosapię corpora ludibrio temulentę libidinis futura Epulas consulibus & tribunis non celebrandas sed uindicandas.

¶ Aeque flagitiosum sup. fuit illud conuiuium quod Gemellus uiator.i. minister tribunitius.i.quia tribunis missus aut comprahendebat aut ius uocabat ad quos missus erat: sanguinis ingenui.i.liberi: sed officii.i. exercitii deformis intra habitum seruilem.i.etiam si seruus esset: & ita non intelligit de officio uiatorio sed lenonino. erat.n. leno & prostitutor puerorū & matronarum quo nullum turpius comparauit Metello & Scipioni consulibus ac tribunisplebis cum magno rubore ciuitatis.s. ꝙ summi magistratus sibi tale conuiuium parari passi essent .n.i.quia lupanari.i. prostibulo instituto domi suae.s.Gemelli: prostituit in eo.i.ad libidinem explendā conuiuis obiecit: Mutiam.s. Scaeuolae filiam & Fuluiā Ful. Flacci filiā. utrāq; inclytam tum a patre tum a uiro quia Mutia Pompeio magno nupserat & Fuluia Clodio & Marco Antonio & Saturninum puerum nobilem: quia patricium. O sup. corpora prosapiae.i.antiquae & ita nobilis progeniei: probrosa.i.plena probri & dedecoris futura ludibrio libidinis temulentae: qd dicit in eos cum iam consenserant ad stupra: aut postq̄ admiserant: quia uiolata semel a magnis pudicicia postea facillime cuiuis obiicitur. & sup. O epulas non celebrandas consulibus & tribunis qui tunc in conuiuio erant: sed uindicandas.s.merito ab eis: unde non intelligo eosdez tribunos qui & consules erant.

PRaecipue uero catilinae. Salu. bello catilinario de scelerata catilinae luxuria: perditaq; libidine: iam primuz inquit catilina adolescens multa nefanda stupra fecerat: cum uirgine nobili cum sacerdote deae uestae: & alia huiuscemodi cōtra ius fasq;: postremo captus amore aureliae orestillae: cuius praeter formam nihil unq̄ laudauit bonus: ꝓ ea nubere illi dubitabat timens pri

De Catilina Capitulum. DCCCCXXX.

PRaecipue uero Catilinae libido scelesta: nam uesano amore Aureliae Orestillae corruptus: cum unum impedimētum uideret quo minus nuptiis inter se iungerentur filium suum quem & solum & aetate iam puberem habuit ueneno sustulit: protinusq; ꝙ ex rogo eius maritalem facem accendit: ac nouę maritae orbitatem suam loco muneris erogauit: eodem de

in se animo ciuem gerens quo patrem egerat filii pariter manibus & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit.

¶ Præcipue &c. Vero.i.sed libido Catilinæ uiri nobilis & ciuis Romani de quo Salustii extat opus: sup. fuit scelesta.i.scelere inquinata præcipue: nã corruptus aut correptus nefario amore Aureliæ Orestillæ. mulieris formosæ sed famosæ: cum uideret unum impedimentum quo minus.i.ut non iungerentur inter se nuptiis uidelicet filium suum hoc est Catilinæ: quem habuit & solum & puberem ætate: fuit ille sup. eum.i.clam de medio ui uitatum tulit: hoc est necauit eum ueneno: & accendit protinus ex rogo eius.s.filii interempti facem maritalem.i.tedam quæ nubentibus præferri solebat: hoc est tam cito postea eam duxit ut facem potuisset ex rogo filii accendere: ac erogauit.i.impertiuit nouæ maritæ.i.uxori sed affectanter maritæ dicit: orbitatem suam.i.carentiam prolis loco muneris: quod uxor a marito accipere solebat cum dotem numerasset: gerens sup. se: deinde eodem animo ciuem.i.animatus sic in patriam cuius erat ciuis: quo egerat patrem: quia sicut filium perdidit ita patriam perdere moliebatur coniuratione facta quam Cic. detexit dedit pœnas idest iusta supplicia luit pariter manibus idest umbris aut reliquiis spiritui filii.s.interempti & patriæ attentatæ nefarie.i.per summum nefas: Est.n.aduerbium.

ulginum adultæq; ætate: creditur pro certo necato filio uacuam domum scelestis nuptiis fecisse. Maritalem facẽ: Tam propere illam post filii mortem duxit uxorem ut ex medio rogo filii facẽ eius coniugii accendisse uideatur. Nouæ maritæ: nouæ sponsæ & affectate dixit maritæ. Eodem deinde animo: quia non aliter in patriam impius fuerat q̃ in filium: quippe quam scelerata coniuratione perdere moliebatur ni Ciceronis tum consulis sapientia restitisset nota est historia.

De Hannibale Cap.DCCCCXXXI.

AT campana luxuria pq̃ utilis ciuitati nostræ fuit: Inuictum.n.armis hannibalem illecebris suis complexa uincẽdum romano militi tribuit: illa uigilantissimum ducem illa exercitum acerrimũ dapibus largis abundanti uino: unguentorum fragrãtia ueneris usu lasciuiore ad somnum & delitias euocauit: ac tum demum fracta & contusa punica feritas est cum Seplasia ei & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his uitiis fœdius? Quid etiam damnosius? quibus uirtus atteritur. uictoriæ elãguescunt: sopita gloria in infamiam conuertitur: animiq; pariter & corporis uires expugnantur adeo ut nescias ab hostibus ne an ab illis capi perniciosius habendum sit.

¶ At.i.sed luxuria campana in qua elanguit uirtus hannibalis: fuit perq̃ idest ualde utilis ciuitati nostræ idest romanæ Enim idest quia ipsa complexa suis illecebris idest oblectamentis: Hannibalem scilicet pœnorum ducem inuictum armis: tribuit sup. eum uincẽdum militi Romano: ut apud Nolam & postea in aphrica illuc reuocatum: Illa scilicet luxuria campana euocauit dapibus largis: a uino abundanti fragrantia idest odoriferentia: unguentorum: usu ueneris idest coitus lasciuiore scilicet q̃ natura requirat: ducem uigilantissimum scilicet prius utpote hannibalem & exercitum scilicet eius acerrimum scilicet prius: ad somnum & delitias: ac feritas punica est fracta & conuicta tum demum: cum castra cœperunt esse ei Sephlasia & albana idest unguentata & meretricio ueneno imbuta in Sephlasia & Albana regionibus capuæ urbis. quod potius dicam q̃ ut de albæ ciuitatis luxu intelligam. Nam plateæ & portæ denominari solent aut ab inquilinis. alterius urbis aut q̃ ea ad eam urbem iter fiat. Ego cuz sic elanguerit dux talis cum tali exercitu: quid sup. est fœdius his uiciis.s. luxuriæ & libidinis? Quid etiam damnosius. q.d. nihil utpote quibus uirtus atteritur.i.absumitur paulatim: uictoriæ elanguescunt.i.tepescẽdo pereunt: & gloria sopita.i.cooperta ut ignis sopitur cineribus conuertitur in infamiã: & uires animi pariter & corporis expugnantur.i.uincuntur: adeo

AT campana luxuria: post cannẽsem cladem satis constat capua tuz luxuriante longa felicitate ac indulgẽtia fortunæ & maxime inter corrupta omnia licentia plæbis sine modo libertatem exercentis: ad hannibalem cum romanorum insultatione defecisse: ad quam cum appetẽte hyeme hannibal exercitum in hiberna deduxisset: partemq; hyemis maiorem illum in tectis habuisset: aduersus omnia mala diu sæpeq; durantem bonis inexpertum atq; insuetum militem hac una hibernatione perdidit: nam quem nulla uis mali ulcerat: nimia bõa & immodicæ uoluptates perdidere & eo impensius quo auidius ex adolescentia in eas immerserant. Somnus.n.& uinum & epulæ & scorta lineaq; & ocium consuetudine indies blandius ita eneruarunt corpora aiosq; ut magis deinde uictoriæ præteritæ eos: q̃ præsentes tutarentur uires: malusq; id peccatum ducis apud peritos artium militariũ habetur: q̃ q̃ non ex cannensi acie protinus ad urbem romanam duxisset. illa.n. cunctatio distulisse modo uictoriam uideri potuit: hic error uires ademisse ad uincendum. Itaq; uelut si cum alio exercitu a capua exiret: nihil usq̃ pristinæ disciplinæ tenuit. nam & redierunt pleriq; scortis implicati & ubi primum sub pellibus haberi cœpti sunt uiaq; & alios labor militaris excepit: tyronum modo corporibus animisq; deficiebant & deinde per omne æstiuorum tempus magna pars sine commeatibus ab signis dilabebantur: neq; aliæ latebræ q̃ capua desertoribus erant. Seneca ad lucillium epistola.L. Quomodo cuiusq; potest. de hac luxuria campana una hiberna in quit hannibalem soluerunt: & indomitum illum niuibus atq; alpibus uirum eneruare campaniæ somenta: armis inuictus uitiis uictus est: nam paulo supra de locis illis uoluptuosis ita tradit: quemadmodum inter tortores habitare nolim: sic nec inter popinas quidem uidere ebrios per littora errantes: & comessationes nauigantium. & simphoniarum cantibus strepentes lacus & alia quæ uelut solu

Valerius maximus

ta legibus luxuria non tantum peccat sed publicat. Illecebris suis cōplexa. Quae suis uoluptatibus: quibus abundat hannibalem cōprehendit. nam capua procta semper ciuitas in luxuriam fuit: non ingeniorum modo uicio: sed affluenti copia uoluptatum & illecebris omnis amoenitatis maritimae terrestrisq;. & tunc licentia tantopere lasciuiebat: ut nec libidini: nec sumptibus modus esset: quod Liuius hannibali capuae. Qu. Curtius Alexandro babiloniae accidisse dicit. Fragrantia: Odore: s. n. substantiuum. Fracta & contusa feritas: Vt facile deinde uinci potuerit: quae ad id tempus fuerat inuicta & indomita. primus autem marcellus illam uinci posse docuit apud nolam. ubi hannibalis exercitum fudit atq; fugauit: Tum seplasia Alii habent sclapsa: est autem platea capuae: sic appellata: in qua myropolae hoc est unguentarii soliti sunt negociari. Cuius Cicero meminit in oratione contra. C. pisonem: ubi de lege agraria disputat: & testimonio Cice. seplasia dicta est q̄uis sclapsa dicatur a ualerio sed id fortasse factum est errore uel imperitia librariorum. Albana castra Mollia & effoeminata: const[at] n. albanos fuisse molliores: & albae magnus fuit usus unguentorum: ergo castra poenorū facta sunt albana. Quid his ergo uitiis foedi. Concludit hanc particulam: ostendens nihil inueniri posse turpius: nihil perniciosius luxuria atq; libidine: quibus uirtutes non offuscantur modo sed penitus tolluntur. Sopita gloria: Per haec uitia omnis rerum gestarum gloria parta extinguitur: infamia accenditur: incommoda & mala multa subsequuntur. Adeo ut nefas Ab hostibus capi turpe est sed a uoluptatibus & luxuria multo foedius ac etiam &c. l. in tantum ut nescias an habendum. i. censendum sit perniciosius capi ab hostibus an ab illis. s. dictis uitiis.

Quae etiam Volsciniensium. L. Florus li. i. Postremi italicorum in fide man[sere]: uolscini opulentissimi hetruscorum implorantes opem aduersus seruos quondam suos qui libertatem a dominis datam in ipsos erexerant: translataq; in se repu. dominabantur: sed hi quoq; duce fabio gurgite poenas dederunt: nam uolscini quoad ciuitates leges iuraq; seruarunt: parsimoniaeq; & frugalitati opera dederunt hetruriae principatum facile obtinuerunt: postq̄ uero luxuriae atq; libidini obnoxii facti sunt sensim labente disciplina ueteris modestiae non solum imperium sed etiam libertatem amiserūt: & qd̄ foedius est: in seruorum suorum potestatem superbiss. namq; dominationem inciderunt a quibus ea passi sunt: quae uix i ipsis seruis toleranda forent: Sed a senatu duce fabio liberati sunt. Haetruriae caput: Tria capita hetruriae antiqui esse uoluerunt: Aretium: Prusium: & Volscinium. Lege sanxerunt Lege cō firmarunt: ut impune quis posset cum uidua cuiq; nupta stupra cōmittere. Ac ne qua uirgo: Sed multo detestabilius: ut omnis uirginitatis delibatores essent Delibassent: i. ut ipsi priores cum uirgine nupta coirent: & uirginitatis florem ipsi colligerent.

De Volsciniensibus Cap. DCCCCXXXII.

Quae etiam Volsciniensium urbem grauibus & erubescendis cladibus implicarunt Erat opulenta: erat moribus & legibus ornata: Hetruriae caput habebatur: sed postq̄ luxuria prolapsa est: in profundum iniuriarum & turpitudinis decidit: ut seruorum se insolentissimę dominationi subiiceret: qui primum admodum pauci senatorium ordinem intrare ausi: mox & uniuersam rempub. occupauerunt: testamenta ad arbitrium suum scribi iubebant: conuiuia coetusq; ingenuorum fieri uetabant: filias dominorum in matrimonium ducebant. postremo lege sanxerunt ut stupra sua in uiduis pariter atq; nuptis impunita essent: ac nequa uirgo ingenuo nuberet cuius castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis, dilibasset.

¶ Quae. s. uitia dicta hoc est luxuria & libido implicauerunt etiam urbe[m] uolsciniensem qui sunt populi hetruriae cladibus grauibus & erubescendis i. turpibus tam in se q̄ in origine sua Sup. ea aut eorum urbs erat opulenta: erat ornata moribus & legibus habebatur. i. aestimabat caput hetruriae sed postq̄ prolapsa est luxuria. i. per luxuriam ipsa decidit in profundum iniuriarum & turpitudinis. i. facta est obnoxia omni iniuriae & turpitudini: ita sup. ut subiiceret se dominationi. i. tyrānidi seruorum. s. suorum insolentissimae. i. superbissimae & intolerabilissimae: quia nihil impotentius aut insolentius seruo cum regnare coeperit. Qui. s. serui ausi primum admodum. i. ualde pauci intrare ordinem senatorium i. effici senatores mox. i. paulo post ut. i. postq̄ occupauerunt uniuersam rempublicam iubebant testamenta scribi ad arbitrium suum uetabant conuiuia & coetus. i. congregationes ingenuorum. i. non seruorum fieri. s. in urbe nequa conspiratio fieret in eos: ducebant in matrimonium filias dominorum: postremo sanxerunt. i. constituerunt tanq̄ rem sanctam lege: ut stupra sua pariter in uiduis atq; in nuptis essent impunita: ac nequa uirgo nuberet ingenuo. i. libero & liberis parentibus nato: cuius castitatem aliquis ex numero ipsorum. s. seruorum: non delibasset. i. deflorasset ante. i. priusq̄ ingenuo nuberet.

Age Xerses. Cice. tusculanarum quaestionum li. v. siue quaestio. v. Xerses inquit refectus omnib[us] praemiis donisq; fortunae non equitatu: non pedestribus copiis: non nauium multitudine: non infinito pondere auri contentus praemium proposuit qui inuenisset nouam uoluptatem qua ipse n[on] fuit contentus. nec. n. finem unq̄ inuenit libidini: dum igitur libidini & uoluptatibus intentus est: eas cum imperio pariter amisit. Oste

De Xerse Capitulum. DCCCCXXXIII.

Age Xerses opum Regiarum ostentatione eximia eo usq; luxuria gaudens ut edicto p̄miū ei proponeret: qui nouum uoluptatis genus repperisset: q̄ta dum deliciis nimiis capitur amplissimi imperii ruina euasit?

¶ Age (adhortandi particula) Xerxes.s.rex persarum omnium opulentissimus gaudens eximia ostentatione opum.i.facultatum & diuitiarum regiarum eo usq;.i.in tantum luxuria.i.per luxuriam (Nam ut dixi:luxuria non tantum in libidine sed in omni luxu.i.superfluorum sumptu est) ut proponeret edicto.i.publico mandato facto praemium ei qui reperisset nouum genus uoluptatis. Quanta.i.o quanta ruina imperii amplissimi euasit.i.uix elapsus est dum capitur nimiis deliciis.quasi dicat maxima.

De Antiocho Rege Syriæ. Ca. DCCCCXXXIIII.

ANtiochus quoq; Syriæ rex nihilo continentioris exempli:cuius cæcam & amentem luxuriā exercitus imitatus magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit:argenteaq; uasa ad usum culinæ cōparauit:& tabernacula textilibus sigillis adornata statuit:auaro potius hosti pręda optabilis q̄ ulla ad uincendum strenuo mora.

¶ Antiochus quoq; rex Syriae sup.est exempli nihilo id est in nullo continentioris.i.minus luxuriosi:hoc est aeque luxuriosi.cuius luxuriam caecaq; & pro.i.amentem exercitus sup.eius imitatus ex.i.pro magna parte: habuit clauos aureos subiectos crepidis.i.calceamentis suis.& comparauit uasa argentea ad usum culinae.i.ut dicunt coquinae:& statuit tabernacula.i.tentoria adornata sigillis.i.paruis signis:textilibus.i.intertextis ex auro & argento:more auleorum sumptuosorum:existens potius praeda optabilis hosti auaro:q̄ ulla mora sup.hosti strenuo ad uincendum.i.q exercitus aptior erat ad inuitandum hostem ueluti ad praedam:q̄ ad terrendū a uictoria nimia mora.

tatione eximia. Plurimum ostentabat regias opes suas:sed tantopere luxuria laetabatur: ut luxuriosis hominibus nouum uoluptatis genus excogitantibus praemia daret. Quanta ruina:Quasi dicat ingenti quippe qui classem prope incredibilem & exercitum numerosum quibus neptuno iouiq; cathenas iponere minabatur:breui tempore cum ipso prope imperio amisit.

ANtiochus quoq;:Hannibal in aphrica uictus ad Antiochum in asiā cōfugit:& pacis impatiens hostem po.Ro.toto orbe quaerebat:qua non prius destitit:q̄ Antiochum ad bellum aduersus Romanos concitauit:Antiochus suis opibus & nomine regio fretus non dubitauit bellū mouere:Itaq; parato exercitu:cuius pars maior aureos clauos crepidis subiectos habebat: argentea uasa pro fictilibus ad usum culinae: multaq; alia superflua & luxuriosa gestabat illum eiusmodi insignibus aureis & argēteis florentem:currus quoq; falcatos & elephantos cum turribus:equitatumq; frenis monilibus ac faleris praefulgentem cum hannibali ostentasset:quaesiuit ex eo numquid ea satis essent Romanis:de uiribus & numero militum dicens:tum hānibal utpote callidus imperator satis inquit erunt Romāis q̄uis auarissimi sint:illius aurum & ornamenta militū significans. hic ergo statim occupatis insulis graecisq; littoribus bellum intulit po.Ro.& tanq̄ uictor ocia luxusq; agitabat:in euboea iuxta euripum positis castris:aureis sericisq; tentoriis:sub ipso freti murmure:cum inter fluenta:tibiis fidibusq; concineret:collatis undiq; q̄uis per hiemem rosis ne cū aliquo ducum genere agere uideretur uirginum puerorumq; delectus habebatur. Talem ergo regem iam luxuria debellatum po.Ro.primo Attilio glabrione consule deinde Scipione Asiatico cum fratre Aphricano legato ducibus facile superauit:hic rex incredibile dictu quibus auxiliis:quibus copiis confederat trecenta milia peditum:equitum falcatorum:q; curruum non minor numerus:elephantis ad hoc immensae magnitudinis auro:purpura:argento:& suo ebore fulgentib9 aciem utriusq; uallauerant. Ad usum culinae:si ad usum mensae habuisset tolerabilius fuisset. Tabernacula textilibus sigil.adornata: Tentoria pictis auleis exornata. Textilibus sigillis:purpureis imaginibus intertextis:uel auleis in quibus erant imagines intextae:nam signum significat imaginem cuius diminutiuum est sigillum. Ulla ad uincendum mora. Ornamenta illa potuissent irritare auarum hostem ad pugnam:at uiro forti qui semper pugnae paratus est nullam moram facere potuissent ad uictoriam:quia non spe praedae:sed gloriae consequendae gratia pugnat uir fortis.

De Ptolemæo rege ægypti. Ca. DCCCCXXXV.

IAm Ptolemæus rex accessione uitiorum suorū uixit:Ideoq; Physcon appellatus:cuius nequitia quid nequius? Sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere coegit:postea deinde filia eius per uim stuprata ipsam dimisit:ut uacuum locum nuptiis puellæ faceret.

¶ Iam (Continuatiua particula) Ptolemaeus rex.s.Aegypti:uixit.i.creuit sup.cum:accessione.i.incremento uitiorum suorum aut uixit accessione.i.propter accessionem idest incrementum uitiorum suorum:quia tantam uoluptatem ex eis capiebat q̄ suauius sibi ex eis uiuere uideretur. Ideoq;.i.& ideo appellatus est physcon uel a φυσίωσι.i.superbia & inflatione. uel ab eo quod est φυσίζωον.i.uiuificans uitam producens. Cuius ne

IAm ptolemeus rex: Hic fuit Ptolemaeus euergetes secundus qui teste strabone li.xvii. phiscon dictus fuit:nam a primo euergete qui tertius post Alexandrum imperauit aegypto:turpissime omnes uixerunt usq; ad eum Ptolemaeum q pompeium interemit:in quo genus & imperium Ptolemaeorum qui lagidae dicti sunt euersum penitus:& extinctum fuit: hic ergo euergetes secundus teste Iustino lib.xxx.omnes suos crudelitate & luxuria superauit:qppe qui regno per parricidiū obtēto ad utriusq; parentis necem fratris quoq; caedem adiunxit:& his rebus ueluti foeliciter gestis luxuriae sese tradidit:quem omnis secuta est regio:quae breui tempore militiae studiis depositis ocio atq; desidia corrupta marcescebat hic resolutus in omnem luxum occisa Euridice uxore eademq; sorore sua Agathocleae meretricis capit illecebris:atq; ita omnia

gnitudine nominis ac maiestatis oblitus noctes in stupris: dies in conuiuiis: consumit: adduntur instrumenta luxuriae tympana & tripudia: nec iam spectatur rex sed magister nequitiae neruorum oblectamenta modulatur: haec primo labentis regiae tacita pestis & occulta mala fuere: deinde crescente licentia: iã nec a parietibus regiae domus contineri meretricis audacia potest. quam proteruiorez sociata cum agathocle fratre ambitiosae pulchritudinis scorto: quottidiana regis stupra faciebant. Accedebat & mater Euanthe quae geminae sobolis illecebris deuinctum regem tenebat: itaq3 non contentae rege iam etiam regnum possident: iam in publico uisuntur: iam salutantur: iam comitantur Agathocles regis lateri iunctus ciuitatem regebat: tribunatus praefecturas & ducatus mulieres ordinabant: nec quisq̃ in regno suo minus q̃ ipse rex poterat: cum interim relicto quinquẽni ex erudice sorore filio moritur. Accessio. Augmentum. Phyton appellatus. Quasi serpens hoc est crudelis & imitis. Strabo dicit non Phytonem sed Physconem fuisse appellatum.

quitia id est luxuria: quid nequius. i. luxuriosius & magis perditum: q. d. ni hil. quia coegit sororem maiorem natu. i. grandiorem e duabus nuptaq3 fratri cõi. s. sibi & illi: nubere sibi deinde filia eius. s. sororis ex cõi fratre: stuprata. s. a se: per uim: dimisit postea ipsam. s. sororem suam matrem stupratae: ut faceret nuptiis puellae locum uacuum: quia non licebat filiam & matrem habere couxores.

De populo aegypti. Ca. DCCCCXXXVI.

Consentaneus igitur regibus suis gentis aegyptiae populus qui ductu Archelai aduersus aulum gabinium moenibus urbis egressus: cũ castra uallo atq3 fossa cigere iuberet: uniuersus succlamauit ut id opus publica pecunia faciendum locaretur quapropter deliciis tam enerues animi spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

Consentaneus: ptolemaeus Auletes ultimae cleopatrae reginae pater: propter intoleranda flagitia ab Alexandrinis eiectus Romam confugit & a Pompeio susceptus senatuiq3 commendatus suppliciter petiit ut in regnum restitueretur: de qua re saepius agitatum est in senatu multis eam restitutionem expetentibus quia gloriosum esse uideretur regem habere clientez: nã qui eum restituisset eius patronus dicebatur quare multi eam principes summa ambitione deposcebant inter caeteros lentulus atq3 Pompeius teste Cice. lib. i. epistolarum familiarium: Sed haec restitutionis prouincia a Põpeio magis demandata q̃ a senatu decreta ẽ Aulo Gabinio qui cum regem reduceret. Archelaus quẽ sibi Beronice regina huius ptolemaei filia natu maior: quam Alexãdrini eiecto patre reginam constituerant uirum coniunxerat: cum exercitu aduersus eum profectus est: & positus extra moenia castris cum ea fossa & uallo cingi iuberet effoeminat⁹ populus & luxuria perditus magna uoce succlamauit ut ea praecio facienda locaret qua uoce sonuit Archelaus facile intelligere quid esset tali exercitu sibi de uictoria sperandum eẽt: ex quo facile euenit ut cum toto exercitu caederetur regina quoq3 interempta fuit & Ptolemaeus pater in regnum restitutus: Archelai corpus. M. Antonius qui tunc sub Gabinio militabat diligenter conquisitum regio funere cremandum honestandumq3 curauit ut legitur in uita. M. Antonii. Tam enerues: Tam effoeminati & molles.

¶Consentaneus &c. Igitur qa mẽbra caput fere sequunt: & populus principes ac praelatos suos populus gentis aegyptiae: consentaneus sup. fuit regibus suis: qui egressus moenibus urbis. i. si ae ductu Archelai. s. regis substituti ob beronicen coniugem & regis filiam ac sororem aduersus Aulum Gabinium: qui suffragio Pompeii magni Ptolemaeum reducendum in regnum receperat: cum scilicet Archelaus iuberet: aut potius populus egressus iuberetur ab Archelao cingere castra uallo atq3 fossa succlamauit uniuersus ut id opus locaretur faciendum pecunia publica. Quapropter animi. s. aegyptiorum tam enerues. i. effracti deliciis non potuerũt sustinere spiritum idest acrimoniam exercitus nostri idest Romani: quia cum duce suo fere omnes occisi sunt.

De Cypriis. Ca. DCCCCXXXVII.

Sed tamen effoeminatior multitudo Cypriorũ qui reginas suas mulierum corporibus uelut gradibus constructis quo mollius uestigia pedum ponerent currus conscendere aequo animo sustinebant. uiris enim si modo uiri erant uita carere q̃ tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Haec est societas uiciorum lasciui uultus & nouę cupiditati inhaerentium oculorum ac delicato uultu affluẽtis perq3 uarios illecebrarum motus uolitantis animi.

Sed tamen effoeminatior: Cyprus insula inter alias orbis terrarum insulas famosissima diuitiis semp abundans & luxui plurimum dedita: ut eam ueneri sacram dicat esse florus: inter alias delicias illud quoq3 seruat qp reginae currus ascensurae gradus sibi faciant ex mulierum corporibus quo pedes earum mollius sustententur: quid hoc delicatius quid illius prouinciae uiris turpius: qui tam delicato mulierum imperio parere non recusant quibus honestior mors esset q̃ tam luxuriosum imperiũ. Effoeminatior: Licet intolerabiles sint aegyptiorũ regum libidines: Cypriorum tamen multo intolerabiliores. Multitudo: bene multitudinem appellauit non populum quasi inconditam foeminarum turbam. Velut gradibus: Subiectis sibi ancillis siue aliarum mulierum corporibus per ea tanq̃ per scalarum gradus currus ascendebant. Haec societas uitiorũ: Ostẽ

¶Sed tamen: hoc est licet enerues deliciis fuerunt aegyptii: multitudo Cypriorum sup. fuit effoeminatior. i. mollior & minus uirilis: qui sustinebant

ae quo animo reginas suas conscendere currus corporibus mulierũ in for mam graduum dispositarum: ut prima primum gradum: secunda secundũ & ita deinceps facerent. quo. i. ideo ut: sup. reginae ponerent uestigia peduz molli9. s. super corpora q̃ super gradus scalares aut super scabella. Probat q̧ effœminatior fuit enim. i. quia: satius. i. eligibilius fuit uiris: si modo erãt uiri (q. d. corpore quidem uiri sed animo erant fœminae) carere uita: q̃ ob tem perare. i. inseruire imperio tam delicato. Haec. i. huiusmodi sup. est socie tas uitiorum. s. dictoruz luxuriae & libidinis: utpote societas lasciui uultus & oculorum inhaerentium. i. infixorum nouae cupiditati & animi affluen/ tis delicato uultu: & uolitantis per uarios motus illecebrarum. Hoc ẽ ubi dit quid sit luxuria atq; libido. Lasciui uult9 Ad lasciuam speciem attinet: est enim lasciui uultus genitiui casus. Oculorum inhaerentiũ Oculorum spectantium semper nouas cupi ditates. Animi affluuentis Abundantis molli apparatu & per multas uoluptates discurrẽ tis ut cum una oblata fuerit altera statim ex cogitetur & dum semper in exquirendis ille/ cebris mens intenta est nunq̃ conquiescat. luxuria & libido regnãt: adsunt tanq̃ comites uultus lasciuus: oculi petulci & cupidi: & animi delicati atq; illecebrosi: haec autem addit ut ex contrariis transitum faceret: addit enim.

De Crudelitate. Titu. II.

Rudelitatis uero horridus habitus truculenta species: uiolenti spiritus: uox terribilis: omnia minis & cruentis imperiis referta cui silétium donare incrementum est adiicere. Etenim quem modũ sibi ipsa statuet sine sugillationis quidem frenis fuerit reuocata? Ad summam cum penes illam sit timeri pe/ nes nos sit odisse.

¶ Crudelitatis &c. Vero. i. sed. q. d. econtrario. habitus. i. disposito uultus crudelitatis. i. hominis crudelis. est sup. horridus id est asper & dirus aspe ctu: species. i. protractio colorum est truculenta. i. atrox spiritus sup. sunt uiolẽti: uox sup. est terribilis: omnia sup. eius dicta & facta sunt referta mi nis & imperiis cruentis. i. ad cruoris effusionem pertinentibus: cui donare silentium. i. nihil de ea dicere: hoc est eam non reprehendere: est adiicere incrementum: quia si neq; dicto: neq; facto resisteretur crudelibus crude/ liores efficerentur. Etenim. i. nam certe quem modum. i. mensuram aut finẽ ipsa statuet sibi: si ne quidem. i. non saltez fuerit reuocata. s. ab impetu suo: frenis sugillationis. i. timore denigrationis famae & increpationis: q. d. nullum Ad summam. i. ut summatim loquar & se/ mel o nnia dicam: cum penes illam. i. in potestate illius. s. crudelitatis sit timeri: Odisse. i. odio prosequi sit penes nos idest i potestate nostra: sed ut Cice. docet durare non potest quem multi oderint: & pessimus diuturnitatis custos est metus.

De Crudelitate. Titu. II.

Rudelitatis: q̃ sit detestanda crudelitas ex ipsius descriptione colligitur. Sed aduersatiua coniunctio uero au ui pertinet ut cum superiori coniungatur capitulum. Horridus habitus: Aspera forma. Truculenta species: Crudelis aspectus: nam crudeles semper in uultu feritatem quã dam prae se ferunt. Cui silentium: Tacere in quit de crudelitate est ipsam crudelitatem au gere quae nullum saeuiendi sibi faciet modũ nisi uituperatiõis freno fuerit repressa: aequũ igitur est ut de illa dicamus & dicendo uitu/ peremus: uituperando reprimamus. Sugilla tionis: Notationis & infamiae: nam nisi uitu peretur contineri aut refrenari non poterit im punitatem sortita cum naturaliter sit effera ta & uiolenta. Penes illam sit timeri: Crude/ les semper timeri uolunt quos semper odisse solemus iuxta illud tragicum: oderint dum metuant.

De Lucio Sylla. Ca. DCCCCXXXVIII.

Vcius Sylla quem neq; laudare neq; uitupe rare quisq̃ satis digne potest: quia dũ quaesiit uictoriam Scipionem se populo Ro. dũ exer cuit hannibalem repraesentauit: egregie namq; auctorita te nobilitatis defensa crudeliter totam urbem: atq; om/ nes Italię partes ciuilis sanguinis fluminibus inunda/ uit. Quattuor legiones contrarię partis fidem suam se cutas in publica uilla quae i martio campo erat: nequicq̃ fallacis dextrae misericordiam implorantes obtruncari iussit quarum lamentabiles queritatus trepidae ciuitatis aures receperũt: lacerata ferro corpora tyberis impatiẽs tanti oneris cruẽtatis aquis uehere coactus est.

¶ Quinq; milia praenestinorũ spe salutis per. P. Cethe/ gum data extra mœnia municipii euocata cum abiectis

Vcius Sylla: Cice. lib. de finibus bo norum & malorum dicit. L. Syllaz trium pestiferorum uitiorum fuisse n agistrum luxuriae: auaritiae: & crudelitatis: crudelitate uero cunctos superasse: nam quã ta in ciues: quanta in socios: quanta in om/ nes factionis aduersae crudelitate usus fue rit & hic & in eius uita cognoscere possum9 Neq; laudare: Si eius uirtutes & res clarissi me gestas laudem ingentem: si uitia & crude litatis exempla respexeris uituperationem maximam meruisse uidebitur: nam in uicto riis Scipioni: in crudelitate hannibali parem inuenies. Egregiae nobilitatis: Marius plebẽ: Syllam senatum & nobilitatem defendebat: & hinc diuersis studiis propter mitridaticam prouinciam in ciuile bellum exarserunt: i quo superiore Sylla non solum urbem Romanã sed totam Italiam crudelitate repleuit: nam praeter haec quae infra referuntur apud sacri portum apud collinam. lxx. amplius milia syl la concidit: teste. L. floro. Quattuor legiones. Florus dicit fuisse tantẽmodo quattuor ho minum milia. Pli. de ui. illu. nouem milia. In

Valerius maximus.

publica uilla. Omnis domus extra urbeȝ uel oppidum aut castellum dicitur uilla hoc est in agris posita: sed in campo martio fuit domus constructa quae publica uilla dicebatur Fallacis dextrae. Quia in fidem eos acceperat: impunitatemqȝ promiserat. Lamentabiles queritatus: Querelas lamentabiles quae tantae erant ut campo martio exaudirentur i urbe. Lacerata ferro corpora: Non satis habuit in uiuos ad necem usqȝ saeuire nisi etiaȝ in mortuos crudelitate uteretur: quorum cadauera piscibus deuoranda in tyberim deiici iussit.

¶. Quinqȝ milia praenestinorũ. Alia par superiori crudelitas praenestini qui iuniorem Marium receperant cum. A. cethego Syllae praefecto obsiderentur sponte in deditionem fide data uenerunt: quos omnes extra moenia euocatos humiqȝ prostratos iussit occidi & eorum corpora spargi per agros. Quattuor milia & septingentos: Ne tanti facinoris memoria posset aboleri: proscriptorum nomina qui iugulati fuissent in publicas tabulas referri uoluit: res certe memoranda nouis annalibus atqȝ recenti historia. Tam praeclarae rei: Hironia est ac si diceret. Detestandae. Dilueretur: solueretur aboleretur. Nec contentus in eos. Ac si diceret tolerabilius uidebatur in hostes aut inimicos saeuire. id enim ulciscendi gratia factum uideri posset: inquietos uero atqȝ pacificos sed diuites id non solum crudele sed etiam auarum: & propterea Cicero recte dicit trium perniciosorum uitiorum fuisse magistrum: luxuriae: auariciae: & crudelitatis. Quieti animi: qui huic bello se immiscere noluerant & neutram partem seq.

Nomenclator. Per nomenclatorem Nomenclator dicitur q nomina ciuium tenens ea principibus per urbem incedẽtibus subiiciebat ut unumquẽqȝ nominatim salutarent. his enim artibus principes ciuium gratiam inire studebant: p hos igitur nomenclatores Sylla diuitum nomina edoctus ꝓscribebat eos. Aduersus mulieres quoqȝ: Hoc quoqȝ ad crudelitatis augmẽtũ in fœminas usqȝ saeuire quod semper uiro forti turpissimum est adiudicatuȝ. Id quoqȝ inexplebilis feritatis: alii habent inexpiabilis. Crudelitas plusq̃ punicam uoluptatem ex contemplandis caesorum capitibus mirificam capere: quae si licuisset non oculis tantum: sed ore quoqȝ deuorasset: scipionis norbani aliorumqȝ multorum ad se delata capita in eius atrio iussit affigi: unde domus eius officina crudelitatis est appellata.

¶. Quã porro crudeliter in. M. marium: tantopere crudelitate delectabatur ut exquisito supplicii genere. M. marium praetorem affici uoluerit: queȝ ad catuli nepotis sui sepulchrũ pertractuȝ oculis manibus cruribusqȝ defossis seruatum aliquãdiu: ut per singula membra moreretur: non occidi sed excarnificari iusserit. Per ora uulgi: spectante populo. Luctatiae gẽtis: Catuli nepotis sui qui a gẽte lucta

armis humi corpora prostrauissent: interficienda protinusq; per agros dispergenda curauit. Quattuor milia & Dcc. dirę proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit: uidelicet ne memoria tam praeclarę rei dilueretur. Nec contentus in eos saeuire: qui armis a se dissenserant: etiam quieti animi ciues propter pecuniae magnitudinem per nomenclatorem conquisitos proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoq; gladios distrinxit: quasi parum caedibus uirorũ satiatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium: abscissa miserorum capita mõ nõ uultum ac spiritum retinentiã cõspectũ suũ afferri uoluit: ut oculis illa: qa ore nefas erat mãderet.

¶Quã porro se crudeliter in. M. mario prętore gessit? quem per ora uulgi ad sepulchrum luctatiae gentis pertractum non prius uita priuauit q̃ oculos infœlicis erueret & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi uerisimilia narrare uideor: At ille etiam. M. plectorium q; ad eius supplicium exanimis ceciderat: continuo ibi mactauit: nouus punitor misericordię: apud quem iniquo animo scelus intueri scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit minime. Nam. C. Marii cuius etsi postea hostis: questor tamen aliq̃do fuerat erutos cineres in Anienis alueum sparsit. Ex qbus actis felicitatis nomẽ asserendum putauit.

¶. Lucius sylla quẽ quisq̃ neqȝ potest laudare satis digne. s. in bene factis neqȝ uituperare satis digne in maleficiis: dum querit uictoriam scilicet in Marium. repraesentauit (nescio cur tempus mutet: legendum enim uidetur aut dum quaesiit uictoriam repraesentauit aut dum quaerit repraesentat: & similiter in sequenti particula: legam ergo dum quaesiit & exercuit sic) dũ quaesiit uictoriam repraesentauit. i. exhibuit aut retulit: populo Romano Scipionem. i. ciuem utilissimum reip. dum exercuit uictoriam scilicet iam partam: repraesentauit hannibalem: saeuissimum in ciues Romanos hostẽ Enim pro quia: authoritate nobilitatis defensa egregie. i. eximia uirtute: inundauit. i. perfudit crudeliter totam urbem. s. Romam atqȝ omnes partes italiae fluminibus sanguinis ciuilis: Sylla sup. iussit quattuor legiones partis contrariae. i. inimicae: secutas fidem suam. i. sibi deditas data fide de salute: obtruncari in uilla publica. i. in quadam domo ad rem p. pertinente: quae erat in campo Martio: implorantes nequicq̃. i. frustra misericordiam dexterae fallacis. s. syllae qui ea prius fidem dederat & nunc occidi iusserat quarum. s. legionum quaeritatus. i. quaerelas: aut potius quiritatus. i. quiritationes & quiritium inuocationes: lamentabiles & ita miserabiles aures ciuitatis trepidae. i. anxiae & prae anxietate decurrentis receperunt: & tyberis impatiens tanti oneris coactus est uehere aquis cruentatis corpora. s. legionum illarum lacerata ferro.

¶. Quinqȝ. Affert alia testimonia crudelitatis syllae dicens Et sup. sylla curauit. i. mandauit accurate: quinqȝ millia praenestinorum spe salutis data p P. cethegum: euocata (sunt qui legant euocatos sed non placet licet ad rẽ respexerit quia sequitur interficienda potius legaȝ euocatorum) extra moenia municipii. s. sui praenestis: cum prostrauissent: corpora sup. sua: humi: tar mis abiectis: curauit inquam interficienda & dispergẽda protinus p agros ut feris & alitibus praedae essent. Et sup. retulit in tabulas publicas. i. publico scripto exposuit legẽdos quattuor milia & sexcẽtos iugulatos edic o

diræ præscriptionis:uidelicet.i.uidere lȝ cur id fecerit:& est sroniane memoria tam præclaræ rei dilueretur.i.diffluerent & deleretur nec contentus sæuire in eos qui dissenserant a se armis:adiecit etiam ciues animi quieti.i.pacis amatores:conquisitos per noméclatorem.i.nominum cuiusqȝ pronuntiatorem propter magnitudiné pecuniæ non propter culpã:numero proscriptorum.i.procul a salute scripto significatorum ut ubicunqȝ ibue-nirentur occidi impune possent.Et sup.ipse distrinxit.i.denudauit quoqȝ gladios aduersus mulieres quasi parum satiatus cædibus uirorȝ.Id quoqȝ qd sequitur é sup.aut fuit in eo indiciũ feritatis inexplebilis:uoluit capita miserorũ abscissa:modo non.i.fere aut cum paululum absuerit quin retinentia uultum.s.pristinum ac spiritum afferri in conspectum suum:ut manderet ea oculis:quia nefas erat.s.mandere ea ore.¶Quã &c.Porro q̃.i.q̃tum crudeliter gessit se in Marco Mario prætore:aut potius in Marcum marium prætorem:q.d.crudelissime:quem pertractum per ora uulgi.i.omnibus uidentibus:ad sepulchrum gentis luctatiæ.i.Catuli nepotis eius priuauit uita sed non prius q̃ erueret oculos infelicis & confringeret singulas partes corporis Ego uix.i.cum difficultate(iquit author)uideor mihi narrare uerisimilia at.i.attñ aut in super:ille.s.Sylla:mactauit ibi.i.ad sepulchrum luctatiæ gentis:cõtinuo Marcum plætorium q cecíderat exanimis ad supplicium eius.s.Marci marii amici sui.Mactauit dico existens nouus.i.insolitus punitor misericordiæ:apud quem intueri scelus.i.crudelitatem illam in innocentes ciues:animo iniquo.i.moleste ferẽte:fuit.idest reputatum est:admittere scelus.Sed saltem pepercit umbris mortuorum?Minime sup.pepercit:Nam sparsit:hoc est spargendos curauit in alueum anienis.s.fluminis in tyberim cadentis cineres Caii marii erutos.s.e sepulchro:cuius.s.marii:etsi.i.q̃q̃ sup.fuit postea hostis:tamen fuerat aliquando.s.in bello iugurthino in Aphrica questor:quia iugurtham a Boccho per marium ad hoc missus impetrauerat.Ex quibus actis.s.tam crudelibus & impiis:sylla sup.putauit nomen felicitatis:asserendum.i.uendicandum sibi.dixit enim se felicem cum nihil fuerit eo ifelicius quia prosp ad scelera successus summæ ifelicitatis est augmentum:neqȝ tandé caruit i ustæ ultionis uirga.

De.C.Mario.Ca.DCCCCCXXXIX.

HVius tamen crudelitates.C.Marii inuidiam leuant.Nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos iram suam nefarie distrinxit.C.Cæsaris consularis & censorii nobilissimum corpus ignobili sæuitia trucidando:& quidem apud seditiosissimi & abiectissimi hominis Varii bustum:id enim malorũ miseræ tũc reip.deerat:ut Varii Cæsar piaculo caderet. Pene tanti uictoriæ eius non fuerunt: quarum oblitus plus criminis domi q̃ laudis i militia meruit.

¶Idem caput.M.Antonii abscissum suis manibus inter epulas per summam animi ac uerborum isolentiam aliquãdiu tenuit:clarissimiq; & ciuis & oratoris sanguine contaminari mensæ sacra passus.Atq; etiam.P.Anium qui id attulerat in sinum suum recentis cædis uestigiis aspersum recepit.

¶Cuius.s.Syllæ crudelitates licet se ob eas felicẽ putauit: tamen tã magnæ fuerunt q leuant.i.diminuunt inuidiam Caii marii.Nam &.i.etiã ille.s.marius:distrinxit.i.exercuit nefarie irã suam nimia cupiditate persequendi inimicos:trucidando sæuitia ignobili.i.quæ in ignobilibus esse solet:nobilissimum corpus Caii Cæsaris sup.uiri: consularis & censorii idest qui consulatum & censuram gesserat : Et quidem apud bustum idest sepulchrum continens ustos cineres : Varii hominis seditiosissimi & abiectissimi ria originem ducebat.At ille etiam.M.Plætorium.hoc quoqȝ testimoniuȝ crudelitatis immensæ q.M.Plætorium nulla alia de causa nisi qd cum marii corpus uideret tam crudeliter dilacerari præ misericordia ceciderit in sincopin:statim iusserit occidi:ut nõ solũ crudelitatis:sed etiam misericordiæ nouus ulcer cẽt.Nouus pũitor: Exaggeratio crudelitatis: ut etiã puniret q misericordia cõmouerẽtur: Sȝ ut breuiter huius imanissimi hominis sæuitia repetaẽ:quis illos connumerare posset: quos i urbe passiȝ qsqs uoluit occidi :donec admonẽte furfidio uiuere aliquos debere ut cẽnt qb9 imparet:ꝓposita é ingẽs illa tabula & ex ipo eqstris ordinis flore duo milia:uel ut alii uolũt plures electi q mori iub erent: noui generis edictũ piget post hæc referre. Ludibrio habita fata carbõis:fata sorani p̃tori os atqȝ dẽileos bebiũ sine ferro ritu ferarȝ inter man9 lãcinatũ:mariũ ut diximus p succisa singula membra mori coactũ:positis deniqȝ singulorȝ hoiuȝ fere pœnis:Mũicipia italiæ splẽdidissima sub hasta uenierit Spoletum. Inter ãnd p̃neste.Florẽtia: nã sulmonẽ uetus oppidũ sociũ atqȝ amicũ (facinus idignuȝ) nodũ expugnatũ ut obsides iure belli & mo morte dãnati duci iubentur:sic dãnatã ciuitatẽ iussit sylla deleri:& alia nefanda crudelitatis exẽpla edidit ut in mortuorȝ umbras ẽt grassaret.Nã Marii cineres erutos:Spargi in profluentẽ iussit:qbus oib9 ita pactis uoluit fœlix appellari q fera belua noiari debuerat:q oẽs tyrãnos crudelitate supasse uideatur q̃q̃ Marius leuiorẽ hãc feritatis inuidiã suã crudelitate eẽ faciebat:q nihilo mitior i syllanos fuisse uideẽ.Distrinxit.Nudauit : aperuit.

NAm & ille nimia:quãta fuerit Marii crudelitas:ut alios auctores omittã:ex flori dictis breuiter colligiẽ: urbe eni potitus post exiliũ cũ Cina carbõe & sertorio statim ad principiũ cædẽ ut discurreretur signũ dedit:ubi aliq̃to sæuius q̃ aut in cymbrica urbe sæuitũ ẽ.Octauii cõsulis caput ꝓ rostris exponiẽ.Antonii cõsularis i marii ipsius mẽsis.Cæsar & fimbria i penatib9 domorȝ suarȝ trucidantẽ Crassi pater & filius i mutuo alter alterius aspectu.Bebium atqȝ numitoriũ p mediũ forũ unci traxere carnificũ.Catulus se ignis haustu ludibrio hostiuȝ exemit:Merula flamẽdialis in capitolio Iouis ipsius oculos uenarȝ cruore respsit:Archarius ipso uidente mario confessus est : quia fatalem illam scilicet manum non porrexerat salutanti hæc tot senatus funera intra calendas & Idus Ianuarii mensis: nam Marius teste Liuio lib.lxxx.editis multis sceleribus idibus ianuariis decessit : septima illa marii purpura dedit quid futurum fuit si annum consularis implesset.rursus Marius iuuenis & carbo consules post aduentum syllæ profligatosqȝ exercitus suos quasi desperata uictoria ne inulti pirent sanguine senatus sibi parentabant:obsessaqȝ curia de senatu tam

q̄ de carcere qui iugularēt̄ eductī: qd funerū in foro in circo in patētibus tēplis? nam cū Mutius scaeuola pōtifex uestales amplexus aras tantū nō eodē igne sepelit. Lāpōni9 atq; thelesinus sānitū duces atrocius Pyrrho & Hānibale cāpaniā hetruriāq; populātur & sub spē partiū se uidicāt. C. Caesaris: Hic ē ille caesar orator q cū catulo fratre a Ci. in li. oratoris li. inducit in tusculanū uenisse ut diuinitus de eloquētia crassum disputantem audirēt: quē marius urbe potitus ad bustū uilissimi hois uarii cuiusdam: quem occiderat sylla ptractū tanq̄ uictimā ad illius umbrae expiationē iussit occidi. Hominis. s. uarii cuiusdā ueronensis. Seditiosissimi Constat hūc uariū seditiosissimū fuisse q principes accusare cōsueuerat: iter quos & M. scaurū Piaculo caderet ad purgationē ueluti hostia caderet. Pene tanti uictoriae eius nō fuerunt. Vt licitū esset tantū uirū tā abiecti hominis umbris parētari. Plus criminis: Propter crudelitatē. Quā laudis Propter res gestas. Idē caput M. An. Hic fuit ille orator eximius q cunctos eloquētia sua aetate superauit teste Ci. potuitq; orationis suauitate marianos milites demulcere. ac caedis inferendae cupiditatē reprimere: nisi. P. Antonius qui eius orationi non interfuerat: post illos ingressus illū occidisset: cuius caput mario inter epulas oblatū tanta cum alacritate suscepit: manibusq; pertractauit. ut plane omnibus animi insolentiam ostenderet: insuper ipsum Annium interfectorem arcte complexus est tanq̄ ab illo maximum omnium: beneficium recepisset. M. Antonii oratoris quem cum crasso de eloquentia disputantem in oratore suo Cicero introducit.

rii. Id enim malorum deerat tūc miserae resp. ut Caesar. s. Caius hetro nobilissimus: caderet piaculo. i. quasi ad purgationem & expiationem caedis Varii: Victoriae sup. Marii in Iugurthā & cimbros aut theuthonicos pene. i. quasi nō fuerunt tanti. s. ualoris & pretii (quod hoc loco licet dicere: quia licet non exponam: emi tanti idest tanti p̄cii: sed tanto p̄cio: tamē bene dixero emi equū tanti. s. p̄tii: aut equum qui tanti fuit: uidelicet pretii) hoc est non erant tanto p̄tio aestimandae: Quarū. s. uictoriarū ipse marius oblitus meruit plus criminis. i. criminationis & execrationis domi. i. in urbe q̄ laudis in milicia. ¶ Idē. s. Marius tenuit aliquādiu suis mābus: inter epulas. i. epulandū per sūmam insolentiam. i. superbiam animi ac uerborū: caput Marci Antonii abscissum. s. a Publio Antonio: passus sacra mense contaminari sanguine clarissimi & ciuis & oratoris. Atq; etiā recepit. s. ad mēsam Publium Anniū qui attulerat id. s. caput. M. Antonii: in sinum suū. s. Marii. Nam si de Annii sinu intelligatur dicendum esset in sinu suo aspersum uestigiis recenti: caedis non tamen ab eo sed a publio Antonio factae nisi qui Antonius dictus sit dicendus.

Da Damasippo Ca. DCCCCXL.

Damasippus nihil laudis habuit qd̄ corrumperet: itaq; memoria eius licentiore accusatione perstringitur: cuius iussu principum ciuitatis capita historiarum capitibus permixta sunt: Carbonisq; Aruinae trūcum corpus patibulo affixum gestatum est: adeo aut flagitiosissimi hominis pretura multum: aut reipublicae maiestas nihil potuit.

Damasippus: Hic nulla uirtute praeditus nulla laude clarus merito accusari potest: q in mariana tempestate & ipse supra modū saeuierit: quippe qui nobilissimos ciues syllani nominis defensores inter uictimas tanq̄ beluas crudeliter necari: & aruinae tribuni plebis truncū in sublime elatū per ora uulgi deferri iusserit de quo Salustius in catilinario. Nostra memoria uictor Sylla cū Damasippū & alios eiusmodi: qui malo reipublicae creuerant iugulari iussit: qs non factū eius laudabat hoies scelestos & factiosos: qui seditionibus rē publicā exagitauerunt: merito necatos aiebant? Sed ea res magnae initium cladis fuit. Nam uti quisq; domum aut uillam postremo uas aut uestimentum alicuius concupiuerat: dabat operā ut is in p. oscriptorum numero esset: ita illi quibus damasippi mors laetitiae fuerat: paulo post ipsi tradebantur: nec prius finis iugulandi fuit q̄ sylla oēs suos diuitiis expleuit. Nihil laudis habuit quod corrumperet: Ac si diceret Marius atq; sylla suarum gestarum rerum laudes & gloriam crudelitate corruperunt: ut sine damnatione laudari non potuerint. hic uero nullam habuit laudem quam potuerit crudelitate diminuere: quare liberius accusari potest. Patibulo: Cruci affixum: patibulum a patiendo dictum: q in eo mortem noxii patiantur. Flagitiosissimi hominis praetura: Tantum inquit ualuit Marii potentia oppressa repu. ut in ea nihil autoritatis haberet amplissimus ordo. Praetura scilicet Damasippi qui tunc praeerat urbi. Reipu. maiestas. Vel senatus uel quia tunc Aruina tribunus plaebis erat & sacrosancta maiestas tribunitia habebatur: cui nihil tunc profuit. Liuius de mario libro quadragesimo Marius inquit uir cuius si examinarentur cum uirtutibus uitia haud facile sit dictu utrum bello melior an pace perniciosior fuerit adeo quam rempublicam armatus seruauit eam primo togatus omni genere fraudis: postremo armis euertit.

¶ Damasippus nihil habuit laudis quod corrūperet. s. turpiter agēdo: q̄a nihil unq̄ honeste egerat: itaq;. i. & ita memoria eius idest quae est de eo: pstringitur idest uiolenter inuaditur accusatione licentiore: quia impunitioe Cuius iussu capita principum ciuitatis permixta sunt capitibus historiarum quia principes inter hostias mactati sunt & corpus Carbonis Aruinae truncum idest detruncatum ablato capite gestatum est. s. ad ostentationē in opprobrium affixum patibulo. adeo aut p̄tura hominis flagitiosissimi. s. damasippi potuit multum aut maiestas reip. i. omnium qui p̄erāt iustitiae potuit nihil: quia permiserunt damasippum contra fas in innocentem saeuire.

De Nūatio Flacco Romano. Ca. DCCCCXLI.

Numatius āt Flaccus Pōpeiani nominis acrior q̄ pbabilior defēsor: cū ab imperatore Caesare in Hispania inclusus moenibus Attinguen-

Numantius autē flaccus: Hic ē Flaccus ille qui in omni uita Catonem imitari uolebat & quāuis longe a se ueritate illius abesset licentius tamen plerūq; loquebatur: nam cum Pompeium consules admonerent ut diligenter uideret quorsum euaderent caesaris opes quae reipublicae

sium obsideretur:efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere uesaniæ exercuit. Omnes enim eius oppidi ciues quos studiosiores Cæsaris senserat iugulatos muris præcipitauit. Fœminas quoq; citatis nominibus uirorum qui in contrariis castris erant ut cædes coniugũ suarum cernerent & maternis gremiis suppositos liberos trucidauit. Infantes alios ĩ cõspectu parẽtũ humo ĩfigi: alios superiactos pilis excipi iussit:quæ auditu etiã itolerabilia Romano iussu lusitanis manibus administrata sunt:cuius gentis præsidio Flaccus uallatus diuinis operibus uecordi pertinacia resistebat.

¶ Numatius (aut Numandus aut Numatius (tã uarie enim scriptũ reperi) autẽ Flaccus defensor nominis Pompeiani.i.querelæ Pompei Maxgni:acrior q̃ probabilior (More suo q̃ consimiles gradus dat cum ratio ut dicatur secundo loco positiuũ exigere. Nam sicut consuete dicas uir magis acer q̃ probabilis:ita dicendum uidetur acrior q̃ probabilis: quia magis acer non est aliud q̃ acrior) cum ipse inclusus moenibus attinguensiũ.i.populorum Hispaniæ:unde addit in hispania:obsideretur ab imperatore cæsare .i.Iulio:exercuit efferatam crudelitatẽ suã truculentissimo genere uesaniæ. Enim.i.quia præcipitauit muris idest de muris iugulatos omnes ciues oppidi quos senserat studiosiores Cæsaris.i.partibus eius. Trucidauit.i.truculenter occidit:quoq; idest etiam fœminas & hoc nominibus uirorum citatis:hoc est nominatim ut adessent uocatis:uirorum inquã qui erant in castris contrariis.i.cæsarianis:ut cernerent.i.uiri:cædes.i.occisiones coniugum.i.uxorum suarum:& trucidauit liberos suppositos gremiis maternis. Et iussit alios infantes infigi humo in conspectu parentum:& iussit alios superiactos pilis excipi pilis. Quæ.i.facta intolerabilia etiam auditu:sunt administrata manibus lusitanis.i.lusitanorum:iussu Romano.i.Romani præfecti. Cuius gentis.i.lusitaniæ præsidio Flaccus uallatus resistebat pertinacia uecordi idest experte prudentiæ operibus diuinis.i.cæsaris inter deos referendi

Externa De Carthaginẽsibus. Ca. DCCCCXLII.

TRansgrediamur nunc ad illa quibus ut par dolor:ita nullus nostræ ciuitatis rubor inest. Carthaginenses Attilium regulum palpebris relectis machina in qua undiq; pacuti stimuli eminebãt inclusum uigilantia pariter & continuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus idignum passo auctoribus dignissimum. Eadem crudelitate usi in milites nostros martio certamine in suam potestatem redactos nauibus substrauerunt:ut earum carinis ac pondere elisi insuitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent:tetro facinore pollutis classibus ipsum mare uiolaturi.

Transgrediamur nunc ad illa:scilicet externa & primum ad carthaginensia quibus ut idest quemadmodum dolor par idest æqualis inest:ita nullus rubor idest nulla uerecundia nostræ ciuitatis inest:quia externa crudelitas nullam incutit Romanis uerecundiam. Incipiens autem narrare dicit. Carthaginenses necauerunt Attilium regulum (qui ubi persua periculosæ uidebãtur:) Pompeius occisos eos esse iussit:quia cum prius uno pede terram percussisset se totum orbem commoturum diceret:scilicet.i.potentia & auctoritate sua totuz orbem complexa. Occupatis deinde gallis auctisq; cæsaris uiribus ut iam apertũ reipublicæ periculum uideretur: Tunc Numatius iste Pompeio dixisse fertur nunc pede percute terram O Pompei:sed qd ad eius crudelitatem pertinet tanta fuit ut nihil immanius nihil truculentius audiri posset sicut in littera uidere possumus: Quã pbabilior: Quia nõ laudẽ sz ifamiam ex ea re pp crudelitatẽ est cõsecutus. Truculentissimo genere uesaniæ: Sæuissimo furoris genere. ¶ Fœminas: Alia teterrima feritas:cũ nõnulli ex oppidanis ad cæsarẽ confugissent in castra: Flaccus iste crudelissimus uxores & liberos eorũ i muros adduci iussit:deinde citatis eaꝜ uiris ueluti ad colloquium:in illorum conspectu iussit crudeliter necari:trucidatis prius in matrum ãplexibus liberis infantibus. Infantes alios: Hec uero multo crudelius:ut quosdam infantes:ante ora parentum humo defigi siue terræ collidi alios ueluti pilas iactatos telis excipi iuberet:quæ quidem auditu nedum uisu fœda & intolerabilia dici possunt. Quæ auditu: Execratu quodammodo hanc flacci crudelitatẽ cum romani semper humanitatis principes extiterint unus inuentus Flaccus qui barbaram crudelitatem superauerit. Diuinis operibus: Non discedit ab assentatione sua Valerius uesana pertinacia: Quia sperabat se diuinis operibus cæsaris posse resistere a quo tandem superatus iustas crudelitatis pœnas dedit.

TRansgrediamur: De supplicio Attilii reguli & crudelitate q̃ usi fuerint in eum Crathaginenses diximus in capitulo de seruata religiõe libro primo. Nõ est igitur repetenda historia. Ut par dolor qꝛ a Carthaginensibus sæuitum sit in Romanos dolor quidem ad romanos pertinet non autem rubor:quia nulla inde infamia sicut a sua ipsorum crudelitate. Machinæ: Vasi cuidam:est enim Machina etiam fabrica instrumentum compositio:unde etiam pro insidiis aliquando ponitur. Præacuti: ualde acuti clauí. Auctoribus dignissimum: Quia cõstat carthaginenses crudelissimos fuisse & hac crudelitatis ifamia semper notatos:ergo illis crudelitas conuenit. Eadem usi crudelitate in milites nostros martio certamine:hoc fuit eodem bello primo punico nõ de imperatore:sz etiam de militibus captis supplicium crudele sumpserunt:quos fundo nauium substratos necauerunt, nouum mortis & supplicii genus sæuitas barbara excogitauit: dum supra modum in romanos sæuire gestit. Pollutis classibus: Humano sanguine nauibus aspersis. Mare uiolaturi deductis scilicet nauibus Romanorum sanguine pollutis

ipsum mare quodámodo ululare uidebantur cum illud humano sanguine respergerent.

Horũ dux hánibal cuius maiori ex parte uirtus sæuitia constabat &c. Liuius tamẽ hunc multis uirtutibus p̄ditum dixit q̄ is ingentia uitia adæquabant inhumana crudelitas: perfidia plusq̄ punica: nihil ueri: nihil sancti: nullus dei metus: nullũ iusiurādũ nulla religio. Fuit ergo crudelissimus imperator. In Flumine gelo. Virgi. gelaq̄ appellatur a quo oppidũ illi appositũ cognominatuq̄ est: Apparet camerina procul cāpiq̄ gelōi. Immanisq̄ gela fluuii de nomine dicta: ẽ autem fluuius syciliæ inter camerinã & agrigentam Exercitũ traduxit. Corporibus Romanis ponte facto. Hoc idẽ fecisse sparta cum Frontinus dicit libro primo. Spartacus inquit fossā quæ erat a Marco Crasso circũuallatus cæsis captiuorum pecorũq̄ corporibus repleuit & supgressus est. Vt æque terrestriũ scelestium. Vt ita fluuiales & terrestres aquas polluerent sicut primo punico bello maritimas crudelitate corruperant.

Idem captiuos nostros onere & itinere fes. Alia sæuitia barbara ut captiuos romanos q̄bus pro seruis uteretur cũ longo itinere fessi i mposita sibi grauissima impedimentorũ onera ferre non possent succisis primis pedũ partibus relinquebat inutiles: quos uero i castra perduxerat iter se sanguine coniunctos tanq̄ gladiatores ferro decernere coegit. Quo quidem spectaculo ipse non prius satiatus est q̄ omnibus consumptis eo genere mortis superstes nullus esset: quid illud q̄ inter cadaueruq̄ strues in cānensi clade mensas parasse dicitur ut non minus cæsorũ sanguine q̄ epularũ uoluptate satiaretur. discedẽs quoq̄ ex italia cũ ad ferendam opẽ patriæ reuocaretur oẽs italici generis qui in aphricā illũ sequi abnuentes concesserant in laciniæ iunonis delubrum inuiolatum ad eã diẽ in templo ipso foede crudeliterq̄ interemit. Paria fratrum Tanq̄ paria gladiatorũ ut frater cũ fratre p̄pinquus cũ p̄pinquo ferro certarẽt seq̄ mutuis uulneribus occiderent: quo mors illis grauior esset. Iusto igitur illũ. Merito illũ odere romani quem ad uoluntariã deniq̄ mortẽ cōpulerunt: naq̄ subactis tādẽ carthaginẽsibus cũ inter pacis cōditiones abrupti fœderis ultioneq̄ deposceret Hánibalem quẽ oĩs rupti fœderis culpa trāsferebat: ad antiochũ regẽ syriæ cōfugitq̄ cũ aduersus romanos bella pararet & Hánibalis consilia sperneret uictus a romanis & pacẽ coactus hánibali significauit illum peti a romanis quo cognito ad prusiã bithiniæ regem se contulit quem cum aduersus Eumenem ponti regem excitasset: Eumeneq̄ hánibalis consilio prusias superasset: metuens senatus Ro. ne sibi nouum bellum suscitaretur: ab Hannibale. T. Quintum flaminium ad regem prusiam miserunt: qui utrunq̄ regem componeret Hannibalem deposceret: non illi similiter Romanorum postulationem rex perfidus indicauit: sed eum in Romanorum manibus hoc est. T. Quintii qui ob eam causam uenerat: ut Hannibalem Romam captiuum duceret: ita tradit: ut uix sumendi ueneni quod in annulo regio more gerebat. tempus ei super-

sit ne per se fieret redẽptio captiuorũ carthaginẽ. ut iusiurandũ seruaret ad hostes reddit, palpebris sup. eis. i. coperculis oculorũ resectis. i. abscissis: inclusum machina. i. dolio ut quidam uolunt: in qua. s. machina stimuli acuti. i. claui: eminebāt. i. extabant: undiq̄. i. ex omni parte necauerunt diu uigilātia quia abscisis palpebris dormire non potuit: & cōtinuo tractu doloris. Sup. o genus tormẽti indignũ passo. s. regulo q id passus erat: & dignissimum authoribus. s. eius passionis. Carthaginẽ. sup. usi eadem crudelitate in ciues nostros. i. Romanos: redactos in suam potestatem: certamine martio. i. bellico: substrauerũt eos nauibus: ut ipsi elisi. i. contriti carinis. i. aluis ac fundis earum. s. nauium satiarent feritatem barbaram inusitata ratione. i. uia ac specie mortis: uiolarunt. s. carthaginenses ipsum mare classibus pollutis tetro. i. foedo & diro facinore.

De Hannibale. Ca. DCCCCXLIII.

Horum dux hánibal cuius maiore ex parte uirtus sæuitia constabat in flumine Gelo corporibus romanis ponte facto exercitum traduxit. ut æque terrestrium scelestum carthaginensium copiarũ egressum terra: q̄ maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus & itinere fessos: iam prima pedum parte succisa relinquebat. Quos uero in castra perduxerat paria fratrum & propinquorum suorũ gẽs ferro decernere cogebat: neq̄ ante sanguine explebatur q̄ ad unum uictorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio uerumtamen tardo supplicio senatus Prusiæ regis factum supplicem ad uoluntariam mortẽ cōpulit.

Horũ huiusmodi hominũ dux Hannibal cuius uirtus. s. bellica constabat ex maiore partæ sæuitia traduxit exercitũ ponte facto in flumine gelo quod est in Sicilia inter Camerinam & Agrigentum: corporibus Romanis. ut terra experiretur æque scelestum egressum copiarum carthaginẽ. terrestrium idest per terras ductarum: q̄ neptunus maritimarum (& ita accepit terram pro tellure) Idem scilicet Hannibal relinquebat nostros idest Romanos milites captiuos idest quos ceperat fessos. oneribus & itinere: & ita progredi nequeuntes: prima parte pedum iam idest prius succisa: ne amplius ingrederentur saltem recte. Vero. i. sed cogebat decernere ferro idest dimicare & altero alterũ interficiente experiri uter uiueret: eos sup. quos perduxerat in castra iũgens idest constituens ad dimicationem paria fratrũ idest ex fratribus & propinquis inter se: neq̄ explebatur idest satiebatur ante idest prius sanguine q̄ redegisset omnes ad unum. s. ultimum uictorem qui non habebat cũ quo amplius certaret: qui uero semel uicerant iterum alteri coniungebantur donec omnes præter unũ eẽnt interfecti: unde male quidam legunt: Quosdam autem ubi legendum est: Quos autem &c. Ergo quia tam sæuus in Romanos fuit: senatus compulit illum scilicet Hannibalem factum supplicem Prusiæ regis thythiniæ ad mortem uoluntariam quam sibi intulit: odio iusto uerum. s. sed tamen supplicio tardo quia nimis diu regnarat.

esse:qui quidem annulus ut dixit iuuenalis fuit cannarum uindex ac tanti sanguinis ultor:iustinus tamen dicit Hannibalem audito legatorum aduentu sumpto ueneno legationem morte præuenisse.Plu.uero plures opiniones de morte Hanbalis refert.nam alios dicit esse qui uelint eum a seruo fuisse interfectum:alios qui tauri sanguinem illum hausisse dicāt: alios qui uenenum ad similes casus præparatum bibisse cum magna execratione regis prusiæ.Prusiæ regis Bythiniæ.

De Rege Mithridate Cap.DCCCCXLIIII.

TAm hercule q̄ mithridatē regem qui una epistola.lxxx.milia ciuium romanorum in asia p urbes negociandi gratia dispersa interemit:tātæq; prouinciæ hospitales deos iniusto:sed non inulto cruore respersit:quoniam cum maximo cruciatu ueneno repugnantem spiritum suū tandem succumbere coegit. Simulq; piacula crucibus illis dedit:quibus illos amicos suos auctore gauro spadone libidinosus obsequio scelestus imperio affecerat.

¶ Tam &c.Hercule.i.per herculē:tam.s.iusto odio cōpulit senatus hānibalem ad mortē uoluntariā q̄ Mithridatē regem ponti:qui interemit una epistola.i.mandato misso epistola una:octoginta milia ciuiū Romanorū dispersa in asia per urbes gratia negociandi.i.mercandi & respersit deos hospitales.i.qui hospitalitati p̄sunt:tantæ prouinciæ quanta est asia cruore iniusto.i.iniuste fuso sed nō inulto:quoniam ipse coegit spiritū suū repugnantē ueneno:q̄a munitū Mythridatica cōfectione cōtra uiz ueneni:succumbere tandem cum maximo cruciatu.i.uiolentissima morte & simul dedit piacula.i.expiationes illis crucibus quibus ipse libidinosus obsequio i.obsequendo iniquo & turpi uoto spadonis:& scelestus imperio.i.imperādo(unde turpis erat quia ut Eunucho obsequaretur id uoluit:s3 scelestus quia quod uoluit imperauit)affecerat illos.s.notissimos & insontissimos amicos suos authore Gauro spadone.

TAm hercule q̄ mithridatē.Mithridates sæuitia pro uirtute abutebat̄:naz bellu3 suscepturus aduersus Roma.edictū per omnes Asiæ urbes misit:ut oēs q in asia forent romanæ ciuitatis hoīes interficerent:fuerunt aūt supra octogiota milia romanorū qui negociandi uel alterius rei gratia dispersi erant in asia.præterea domus:templa & aræ.humana omnia atq3 diuina iura uiolata sunt:cuius licet feras:meritas tamen pœnas dedit:nā tribus demū ingentib9 bellis fœlicitate syllæ:aut uirtute luculli & pōpei magnanimitate uictus:& defectiōe ciuiu3 pharnacisq3 filii scelere p̄uentus male tētato ueneno spiritū expulit:nā pharnaces eius filius pōpeii gratiā ipsum iā amisso regno obsessū ad mortē coegit:qui ueneno accepto cū parū p̄fecisset a milite gallo noie bitroco:a quo ut se iuuaret petierat interfectus est.Pli.lib.xxv.naturalis historiæ:hunc dicit quotidie antidotū contra uenena sumere solitū.Gellius uero li.xvii.de noctibus atticis Anates inq̄t pōticas dicunt edendis uulgo uenenis uictitare: Scriptū est a leneo Cn.pompei liberto mithridatē illū ponti regiæ medicinæ rei & remediorum in id genus solertē fuisse solitūq3 earum sanguinē miscere medicamentis quæ de iungēdis uenenis ualent eūq3 sanguinē uel potētissimū esse in ea coctione siue confectione: ipsum autem assiduo regem talium medullarum usu a clandestinis epularum insidiis cauisse:quin & scientem quoq3 ultro:ut ostentandi gratia uenenum rapidū & uelox sæpenumero hausisse:atq3 id cū sine noxa fecisse:q̄obrē cū postea p̄lio po.Ro.uictus metu sui in ultima regni refugisset:& mori decreuisset:& uenena uiolentissima festinandæ necis causa frustra expertus:suo se ipse gladio transegit.Plinius uero nepos de uiris illustribus.mithridates inquit a pompeio nocturno prœlio uictus in regnum confugit ubi per seditionem popularium a pharnace filio in turre obsessus uenenum sumpsit:quo tardius agente quia aduersus uenena multis ante medicaminibus corpus firmarat: immissu3 percussorem gallum auctoritate uultus uel atroci uultu territum reuocauit & in cædem suam manum trepidantis adiuuit. Alii uero acutissimo ueneno extinctum illum fuisse ferunt:quos Lucanus secutus:ait Post cilicas ne uagos & lassi pontica regis:Prælia barbarico uix consūmata ueneno.Iustinus hūc dicit ideo se uenenis bibendis assuefecisse q̄ puer a tutoribus fuisset ueneno petitus:aduersus quorum insidias se hac una ratione muniuit.Tam hercule:Subauditur iusto odio senatus Hannibalem ad uoluntariam mortem coegit q̄ etia3 compulit mithridate3.Hospitales deos:Apud maiores sancta habebantur hospitii iura quæ uiolare nefas.Virgilius.Iuppiter hospitibus:nam te dare iura loquuntur:uiolauit ergo hospitalia iura cum mandauit omnibus asiaticis ut hospites romanos cuncti necarent.Non inulto.Quia de rege tandē sum p̄sere supplicium:quem ad uoluntariam mortem compulerunt Crucibus illis:suppliciis & tormentis:Auctore gauro spadone:hunc in deliciis mithridates habebat:ad cuius nutum nihil non facere paratus erat:hic ergo multos regis amicos: qui tam fœdum regiæ libidinis ministerium periniquo animo ferebant:de medio tolli curauit Spadone:Eunucho:inter spadonem & eunuchum sunt qui nullam uelint esse differentiam nisi in deriuatione.nam utrunq3 a græco deducitur spado ἀπὸ τοῦ σπάειν a trahendo q̄ trahunt & delibantur genitalia non penitus tolluntur sed eneruantur quibusdam instrumentis ut uirilia agere non possint.Eunuchus uero dicit q̄ bonam mentem habeat.i.nulla libidine uexatam p̄pterea q̄ sit euiratus:nam genitalibus caret ἀπὸ τοῦ εὖ bene καινοῦν mentē ἔχειν habere.Libidinosus obse.Cognitus ē rex libidinosus qui tam turpi libidinis ministro est obsecutus:ut amicos suos illi infensos occidi iusserit.Scelestus imperio qui scelus non mediocre cōmisit ut fidos amicos spadonis gratia mori imperauit:hic mithridates annos quadraginta romano restitit imperio.

De gētis Thraciæ regina Ca.DCCCCXLV.

DVmulisintis Diogiridis filiæ thraciæ regis & si minus admirabilem crudelitatem gentis ip

CIsentis diogiridis: Thraces crudelitate præstare non homies tātū s3 aues quoq3 testātur: nā hyrūdines ad eā gentē æstate nō de

uolant crudelitatē metuentes: Est enim cenīnēsi regionē oppidū quoddā Fluuiopoli nomine: uel ut Plinius dicit Bizecis regia quondā Terei regis inuisum hyrūdinibus & teste Solino alitibus illis inaccessū est equorū diomedis humanis carnibus uescētium stabulū execratū. Fuere in ea prouincia reges feritate insignes ut tereus: ut diomedes & alii complures inter quos Cysenis: regina q̄ crudelitatis uelut rabie quadam furibunda medios secari homines natorū corpora parētibus epulanda apponi iubebat aliaq3 huiuscemodi saeuitiae exēpla faciebat. Crudelitatem gētis: de q̄ Virgi. Heu fuge crudeles: terras fuge litus auarū. Quare nō mirū est inuētā eē faeminam rabiosam crudelitate furentē. Medios homines secare: Quē morē seruat turcus ille saeuissimus. Nec parētes liberorū: Beatus augustinus de indis loquēs hāc eandē asserit crudelitatē filios parentū intestina comedere: & idē beatus Thomas eorū crudelitatē exhorrens dixit. Domine quouis me mitte praeter q̄ ad indos.

Itē Ptolemaeus. De uitiis & crudelitate huius saeuissimi regis dictū est in capitulo de luxuria: ibi quaerēda est historia. Sed ad ea quae de illo supradicta sunt hoc ēt accedit q̄ ubi se ciuibus suis ob crudelitatē inuisum eē cognouit: metuēs futurū qd euenit: regno. s. pulsum iri: remediū uoluit ex scelere excogitare plebē ferme oēm trucidari iuuenturē in gymnasio cōgregatam ferro flāmaq3 circūdari & totā necari curauit. Teterrimū exēplū. Turpissimū & sordidissimū exēplū sicut i capitulo de luxuria mōstratū est. Referēdus: recitādus narrādus. Sustulerat: susceperat & nutriuerat. Iuuēalis tollere dulcē cogitat haeredē. In conspectu suo: Ante oculos suos qd saeuius fuit. Pro munere natalitio: Curauit rex iste saeuissimus ut haec munera reginae darentur in cōuiuio quo die natale suū celebraret: quae res nō reginae tātū s3 ēt uniuersae ciuitati acerba & luctuosa fuit. Periode quasi ipse cladis expers. Quasi non sibi filius: sed e sola cleopatra natus: ac si diceret: qui nullum patris sensum haberet Adeo caeco furore: Tanta erat crudelitas furori permixta ut ēt ipsa uires reciperet & incrementū ad explenda scelera. Efferuescit incenditur. Munimentū: firmamētū: sed potius fomentū. Frequens iuuentute gymnasiū. Die ludorum iuuenes in gymnasium frequenter conuenerant: ut de more ludos celebrarēt: est locus exercitii gymnasium ut saepe diximus.

sius feritas narrandam tamē rabies saeuitiae facit: cui nec uiuos homines medios secare: nec parētes liberorū uesci corporibus nefas fuit.

Numulli finitis &c. Eth. i. q̄q̄ feritas ipsius gentis. s. thraciae facit crudelitatem. Numullinitis (sunt tamen qui legant Cysenis) filiae diogindis regis thraciae minus admirabilem: quia minus mirum ubi totus populus ferox & crudelis est reginam crudelissimam fuisse: tamen rabies. i. enormitas saeuitiae facit sup. eam narrādam. i. dignam quae narraretur ad detestationē. Cui. s. reginae nec fuit: hoc est non uidebatur aut non reputabatur nefas: secare homines uiuos medios aut medio. i. per medium nec parentes uesci corporibus liberorum. i. filiorum suorum aut etiam filiarum legitimarū.

De Ptolemęo rege ægypti Cap. DCCCCXLVI.

Iterum Ptolemaeus physcon emergit paulo ante libidinosę amentię teterrimum exēplum: idem inter pręcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculētius? filium suum nomine Memphitem quem ex cleopatra eadem sorore & uxore sustulerat liberalis formae optimae spei puerum in conspectu suo occidi iussit: pedes eius praecisos & caput eius & manus in cistam chlāyde opertos pro munere natalitio matri misit: perinde quasi ipse cladis quā illi inferebat expers: ac non infelicior q̄ in communi orbitate cleopatram miserabilem: cunctis se inuisum redderet Adeo caeco furore summa quaeq̄ efferuescit crudelitas: cui munimentum ex se ipsa repe it. Nam cum animaduerteret q̄to sui odio patria teneretur timori remedium scelere petiuit quoq̄ tutius plebe trucidata regnaret frequens iuuentute gymnasium armis & igni circūdedit omnesq̄ qui in eo erant partim ferro partim flāma necauit.

Iterū &c. Ptolemaeus Physcō rex aegypti: emergit iterum. i. s. notandū profert educens caput e profundo uitiorū habitus sup. paulo ante cū3 de luxuria & libidine ageretur exemplum teterrimum. i. turpissimū & pessimū: amentiae libidinosae idē referēdus iter pcipua idicia. i. signa aut ostēta crudelitatis. Quid enim truculentius. i. atrocius sup. est hoc facto. s. eius quod dicam. Ipse iussit Mēphitem filiū suū quē sustulerat. i. genuit educandū curauerat ex Cleopatra eadē sorore & uxore: puerū formae liberalis. i. ingenuae & liberis hoibus dignae: & optimae spei. i. idolis bonos mores pmittētis: occidi i cōspectu suo: & misit matri. s. Cleopatrae p munere natalitio. i. quo pricipes & cōiuges se mutuo donare solebāt i natali suo: pedes eius. s. filii sui: pcisos. i. āte abscissos: & caput eius & manus opertos chlamyde i cistā. s. iclusos: aut in cista legēdū ē pinde quasi. i. tāq̄ ipse esset expers cladis. i. calamitatis quā ipse iferebat illi. s. Cleopatrae matri: quia cū cōis eēt natus: cōis erat clades: ac ipe rex nō sup. eēt infelicior q̄ Cleopatra: q̄ redderet in cōi orbitate. i. priuatiōe liberorū: Cleopatrā miserabilē. i. dignā miseratiōe cūctis: & se iuisam cūctis: sed minoris infelicitatis ē quēpiā eē miserabilē q̄ iuisum: deteriorq3 ē cōditio male faciētis q̄ patiētis: cū peior sit culpa q̄ poena. Adeo. i. intantū caeco furore efferuescit. i. ebullit sūma quaeq3 crudelitas: ut ē regū & principū: cui. s. crudelitati sūmae: ipsa reperit munimētū ex se. i. p nouā crudelitatē ueterē ptexit: nā cū aiaduerteret Ptolemaeus quāto odio sui patriis teneret: petiuit scelere. s. nouo remediū timori. i. ne nimis cogeretur suos quibus odio erat timere: quoq3. i. & quo ipse regnaret tutius plaebe trucidata: ipse circūdedit armis & igni gymnasium. i. locum exercitiorum & ludorum: frequens. i. abundantem iuuentute. i. multitudine iuuenum: & necauit omnes qui erant in eo: partim ferro & partim flamma.

De Ocho dicto Dario. Ca.DCCCCXLVII.

Ochus autem qui postea Darius appellatus est sanctissimo Persis iureiurando obstrictus:ne quem ex coniuratione quæ septem magos cum eo oppresserat:aut ueneno:aut ferro:aut ulla ui:aut iopia alimentorum necaret:crudeliorem mortis rationem ex cogitauit:quæ hos iunctos sibi non perrupto uinculo re ligionis tolleret:septum enim altis parietibus locum ci nere compleuit:suppositoq; tigno prominente:benigne cibo & potione exceptos in eo collocabat:e quo sono sopiti in illam insidiosam congeriem decidebant.

¶Ochus autem qui postea appellatus est Darius:obstrictus Persis sanctissimo iureiurando ne necaret quem.i.aliquem ex coniuratione.i.multitudine coniuratorum quæ oppresserat cum eo septem magos qui tyrannidem exercuerant:aut ueneno:aut ferro:aut ulla ui.i.uiolentia:aut iopia: alimentorum : excogitauit crudeliorem rationem.i.modum & uiá mortis quæ.s.ratio:tolleret.s.de medio uiuentium:hos iunctos sibi:uinculo religionis iurisiurandi:nõ perrupto:cõpleuit enim septū.i.circundatum altis parietibus cinere:& tigno.i.ligno transuerso prominente.i.longe eminente extra cineres:supposito.i.clanculū imposito:& locabat in eo.i.tigno : eos exceptos benigne.i.abunde cibo & potione:e quo.s.tigno ipsi sopiti somno.i.profunde propter crapulam dormientes decidebant.i.deorium cadebant in illam congeriem.s.cinerum insidiosam.Misera autem & improuida erat tunc mortalitas quæ regem iuramento astringens non adiecerat clausulam illam generalem:nec alia quauis ratione:qua adiecta religione solui non potuisset.

De Ocho artaxerse.Ca.DCCCCXLVIII.

Apertior & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxersis crudelitas:qui Ocham sororem atq; eãdem socrum uiuam capite defodit:& patruū cum centum & amplius filiis ac nepotibus uacua area destitutum iaculis confixit nulla iniuria lacessitus:sed q in his maximam apud Persas probitatis & fortitudinis laudem consistere uidebat.

¶Apertior &c.Crudelitas alterius Ochi Artaxersis cognomine:fuit sup. apertior & tetrior.i.dirior:qui defodit capite uiuam Ocham seu Ochaxiz sororem atq; eandem socrū.s.suã:quia eius filiam duxerat:& confixit iaculis patruū.s.suū:hoc est fratrem patris sui cū centum & amplius filiis & nepotibus:destitutum.i.seorsum ab aliis statutū sup.in area uacua:nulla.i. non ulla:non lacessitus.s.ab eo ulla iniuria sed q.i.quia ipse uidebat maximam laudem probitatis & fortitudinis apud Persas consistere in his.s. patruo & filiis eius ac nepotibus.

De Atheniensibus Ca.DCCCCXLIX.

Consimili genere æmulationis istincta ciuitas Atheniensiū idigno gloriæ suæ decreto Aegineosium iuuentuti pollices abscidit:ut classe potens populus in certamen maritimarum uirium secū descendere nequiret.Non agnosco Athenas timori remedium a crudelitate mutuantes.

Ochus qui postea.Quomodo darius fuerit rex cõstitutus mõstratū é in ca. de fortitudine:& in ca.de uafie dictis & factis:quod uero ad crudelitaté eius ptinet cū rex cõstitutus populo iureiurãdo : firmasset se nullū ex pricipibus septé qui cõiurationis aduersus magos socii fuissét:ueneno ferro:aut alia ui aut inedia oppressurū:illeq; potentiam metués nouū mortis & crudelitatis genus excogitauit:quo se metu & religione solueret : locū parietib9 cinxit:eūq cineribus repleuit : suspensum tignū superimposuit:pricipes luxuriosis epulis uinoq; repletos in eo collocauit: qui crapula sopiti in cinerosum pelagus deciderét:et obrutiq; sunt oés:existimauit se rex iste periurus hac consilii calliditate:se posse & libidini pariter suæ & religioni satisfacere : quod num ita est:fraus enim distinguit nõ dissoluit periuriū.Principum auté noia fuerūt hæc. Oanes: Itaphernes:Gobrias :Megabizus : Aspitics : Hydarnes.Inopia alim.entorq; :Fame & iedia. Hos iunctos:Alii habét coniūctos.i.sibi graues ac difficiles:quorq; opes atq; potentiam metuebat.Vel iunctos:quasi simul administrantes : quorq; auctoritas magna foret apud regem:ita iubente populo.Non perrupto uinculo religionis:Non uiolato sacramento ut ipse putabat . Congeriem:Cinerum cumulū & cõgregationem:uafrum regis cõsilium:sed a crudelitate mutuatum.

Apertior &.Non est in Dario finita regum Persarum crudelitas:naz Ochus cognomine Artaxerses Dario lõge crudelior fuisse uidetur:q nõ in ciues quos metueret sed in suos supra modum sæuiuit: sororem cuius filiā duxerat uxorem:terræ uiuam defodit: patruum cum centum liberis atq; nepotibus telis transfigi imperauit in area uacua alligatum:nec id ulla iniuria lacessitus:sed q illeq; maximas opes & ingentem apud Persas uirtutis opinionem esse uidebat:quare timebat ne in illum Persæ regium transferrent imperium Eandem socrum:Erat & socrus: qa eius filiam duxerat uxorem. Cum centum & amplius filiis:barbarum erat non singulas : sed plures habere coniuges:quotquot scilicet alere potuissent.Virg.Vidi Hecubam centumq; nurus.Item quinquaginta illi thalami. Salu. alii denas:alii plures:sed reges eo amplius . Nulla iniuria lacessitus Exaggeratio crudelitatis Ochi:qui in sontes necauerit sanguine sibi coniunctos.

Consimili genere.Cicero lib.iii.officiorum. Durius esse inquit athenienses qui sciuerunt ut Aeginetis qui classe ualebant pollices præciderentur : hoc uisum est utile:nimis enim imminebat propter propinquitatem ægina Pireo:sed nihil quod crudele utile.est enim hominū naturæ quã sequi debemus maxie inimica crudelitas:ppter utilitaté igit athenieses id crudelitatis exemplum ediderunt : ut æginensium iuuentuti pollices præscindi ex decreto iusserint : De secum na

uali certamine contendere possent: in quo plu rimũ illos ualere cognoscerent. Cõsimili gene re æmulationis: Sunt enim athenienses Ochi crudelitatẽ imitati: nã queadmodum Ochus patrui & eius filiorũ atq; nepotũ probitatem habuit suspectã: sic athenienses æginẽsiũ; ui res timuerunt: qui metus illos fecit esse crude les. Aeginensiũ: Aegina est insula & urbs in q̃ regnauit Aeacus ab Aegina Aesopi filia deno minata: sed antea dicebat̃ ænopia: teste Oui dio lib. vii. metamorphoseos. Aenopiam ueteres appellauere: sed ipse Aeacus æginã genitricis nomine dixit. Pollices in q bus manuũ uis omnis pene tota consistit. Non agnosco Athenas: Cum athenienses humanitatis semper fuerint præcepto res: quippe apud quos philosophorum præcepta uiguerunt: a seipsis alienati fuisse uidentur: ut non cognoscantur Athe nienses qui timori remedium a crudelitate tanq̃ barbari mutuari uoluerint. Mutuantes: Sicut Ptolemæus: de quo supra.

❡ Consimili &c. Ciuitas Athenien. instincta .i. stimulata consimili gene re æmulationis .i. inuidiæ ob parem aut maiorẽ uirtutẽ: abscidit decreto i digno gloriæ suæ: quã .s. affectabat: aut in aliis factis meruerat (q̃ lectio si uera est: similis est illi ueterũ haud ulli indignus auorũ: sunt tamẽ q glo ria sua legant: nec desunt qui sic construãt: decreto gloriæ suæ idigno sup. ipsa) iuuentuti æginensiũ pollices. ut populus .s. æginetarũ potẽs classe ne quiret descendere secum .i. cum ciuitate Athenien. in certamen uirĩũ mari timarũ. Non agnosco athenas .i. non censeo i eo facto athenas: utẽ[?] ote mu tuantes idest mutuo accipientes timori .s. suo remedium a crudelitate.

De Perillo inuentore ænei tauri.
Ca. DCCCCL.

Saeuus etiam ille ænei tauri inuentor: quo in clusi subditis ignibus longo & abdito crucia tu mugitus resonantem spiritum edere cogebã tur: ne eiulatus eorum humanæ sono uocis expressi Pha laridis tyranni misericordiam implorare possent. Quã quia calamitosis deesse uoluit: teterrimũ artis suę opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

Saeuus etiam. Quũ Phalaris Agrigẽ tinorũ tyrannus crudelitate delecta retur. Perillus Atheniensis uir inge niosus: ut tyranno gratificaretur uenit Agri gentũ: & ex ære taurũ artificiosũ fabricauit: quo nocẽtes inclusi subiectis ignibus torque rẽtur: qui mugitũ & nõ humanã uocẽ emitte re uiderentur: ut tyrannus nulla hominum uoce ad misericordiã flecti posset: pro quo inuẽto cũ munus a crudelissimo tyranno q nouis & exquisitis hominũ tormẽtis delectaretur: ige niosus iste magister postulasset: in illo ipse in cludi iussus a tyranno ac suppositis ignibus exustus: primus artificii sui uerũ experimentũ pbuit: dicente hoc Ouid. lib. i. de arte amandi. Et Phalaris tauro uiolenti mẽbra perilli Tor ruit: infelix imbuit auctor opus. Item Ouidi. in eodem li. i. etiam dicit nec enĩ lex æquior ul la Quã necis artifices arte perire sua. Extat etiam epistola Phalaridis ad athenien. qui de Perilli morte apud tyrãnum fuerã cõquesti: cuius principiũ est. Venit ad nos faber uester Perillus &c. de hoc tauro Cicero in Verrinis li bro quinto mentionẽ facit cum pulcherrimo Scipionis dicto ad Agrigentinos: uerum Pha laris in hac una iustissimus fuisse iudicat: quia tã nefandæ crudelitatis in inuentorem ipsam crudelitatem primũ experiri uoluerit. Inuentor: Perillus qui & Perilaus di ctus est. Mugitus resonantem: Vox enim patientium per fistulas quasdam erũpens mugitum imitabatur. Abdito: occulto: quo minus spectantes misericordia mouerentur. Vlulatus: Miserabilis uox & fletus inclusorum. Quam quia calamitosis: Qui misericordiam aliis suo artificio negari cupiebat: nullam ipse misericordiam est consecutus.

❡ Saeuus sup. fuit etiam ille .s. athenien. faber Perillus nomine inuentor tauri ænei .i. ex ære facti: quo .s. tauro inclusi ignibus subditis .i. subiectis: cogebantur longo & abdito .i. occulto & latente cruciatu: edere .i. emittere spiritum resonantem .i. referentem & sono imitantem mugitus .i. sonos tau rinos: ne eiulatus .i. miserandi gemitus eorum .s. qui essent inclusi: expressi sono uocis humanæ possent implorare .i. implorando assequi misericordi am Phalaridis tyranni agrigentinorum: quam .s. misericordiam: quia Pe rillus: uoluit deesse calamitosis: ipse artifex inclusus .s. eo ex pcepto Pha laridis auspicatus est .i. iniuit & inchoauit merito primus teterrimũ opus artis suæ: quia primus in eo periit.

De Hetruscis. Ca. DCCCCLI.

Acne Hetrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda qui uiuorum corpora cadaueri bus aduersa aduersis alligata atq; cõstricta ita ut singulæ membrorum partes singulis essent accommo datæ tabescere simul patiebantur: amari uitæ pariter ac mortis tortores.

Ac ne Hetrusci. Perillus nouum exco gitauit supplicii genus: Hetrusci uero non minus crudeles pœnas inuenerũt: ut uiua corpora mortuis alligata tabescerent quod mortis genus crudelissimum fuit. Hoc autem quod Valerius Hetruscis: Virgili. Me zentio eorum regi attribuit: dicit enim. li. viii. Quid memorem infandas cædes quid facta tyranni? Effera dii capiti ipsius generiq; re seruent. Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis. Componens: manibusq; manus: atq; oribus ora. Tormẽti genus: & sanie taboq; fluẽtis. Complexu in misero longa sic mor te necabat. Tabescere: Marcescere: corrum pi. Amari uitæ ac mortis tortores: qui dum uiuos necarent nec mortuis parcebant: sic enim in sepulchris & sedibus suis conquies

❡ Ac ne quidem Hetrusci cum sint populi Italiæ: sup. fuerunt parum: sed multum feroces in excogitanda pœna idest cruciatu: qui patiebantur cor pora uiuorum (sunt tamen qui legant uirorum) alligata atq; cõstricta ad uersa aduersis idest ut dicit Maro: oribus ora: ita ut singulæ partes mem brorum scilicet uiuentium essent accommodatæ singulis sup. membris cadauerum: tabescere idest in tabem & putredinem resolui simul: existen

tes amari tortores pariter ultæ.s.uiuentium:ac mortis.i.mortuorum: quorum cadaueribus sic abutebantur.

De barbaris. Ca.DCCCCLII.

Sicut illi barbari quos ferunt mactatarum pecudum Intestinis & uisceribus egestis homines inserere:ita ut capitibus tantūmodo emineāt: quoq; diutius pœnæ sufficiant.cibo & potione infelicē spiritum prorogant:donec intus putrefacti laniari sint ab animalibus quæ tabidis in corporibus nasci solent. Queramur nūc cum natura rerum q̃ nos multis & asperis aduersæ ualitudinis incommodis obnoxios esse uoluerit:habitumq; cælestis roboris humanę conditioni denegatum moleste feramus:cum tot cruciatus sibimet ipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauit.

¶ Sicut sup.fecerunt illi barbari:uidelicet Scythæ:quos ferunt.i. ducunt historiographi:inserere homines.s.uiuos:intestinis & uisceribus pecuduȝ mactatarum egestis.i.euulsis:ita ut homines inserti emineant.i.extent tantum capitibus quoq;.i.& quo:hoc est ut: sufficiant diutius pœnæ.i.cruciatui:ipsi prorogant.i.producunt cibo & potione.i.potu spiritum infelicem: quia ad cruciatum dūtaxat seruatuȝ:donec ipsi putrefacti itus:laniati sint ab animalibus.i.uermibus & serpentibus:quæ animalia solent nasci i corporibus tabidis.i.putrefactis.Queramur.i.faciam9 querelas nūc.s.postq̃ tam crudeles inueniantur homines (& est figurata adhortatio uim uetādi habens) cum natura rerum:q̃ uoluerit nos eē obnoxios.i.subiectos multis & asperis incommodis ualitudinis.s.aduersæ:hoc est ægritudinis:& feramus moleste habitum.i.dispositionem roboris.i.fortitudinis coelestis:eē denegatum conditioni humanæ:cum ipsa mortalitas.i.ipse homo mortalis excogitauit sibimet tot cruciatus impulsu crudelitatis.q.d.id nos iniuste facturos.

De ira & odio. Ti.III.

Ira quoq; ac odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant:procursu celerior illa:nocendi cupidine hoc pertinacius:uterq; cōsternationis plenus affectus ac nunq̃ sine tormento sui uiolentus:quia dolorem cum inferre uult:patitur amara sollicitudine ne non contingat ultio anxius:sed proprietatis eorum certissimæ sunt imagines:quas dii ipsi i claris personis aut dicto aliquo aut facto uehemētiore cōspici uoluerunt.

¶ Ira quoq; ac odium excitant magnos fluctus.i.turbationes in pectoribus humanis:illa.s.ira:celerior.i.rapidior sup.in procursu.i.impetu faciendo:hoc.s.odium:pertinacius cupidine.i.cupiditate nocendi:& sup. uterq; affectus.i.utraq; passio:est plenus consternationis.i.alienationis mentis a statu quietis eius:ac uiolentus nunq̃ sine.i.semper cū tormento sui.i.in quo est:quia cum uult inferre dolorem patitur sup.dolorem:anxius amara sollicitudine:ne ultio non contingat: Sed certissimæ imagines proprietatis

scere non patiebantur:sed sepulchra quodā modo uiolabant.

Sicut illi barbari. Hoc tormenti gen9 a Schytis excogitatuȝ fuisse tradūt quod est sine dubio immani feritate plenum:ut ex ueteratis animalibus uiui homines includerentur:ita ut sola capita eminerēt quibus alerentur:nam ut diutius uiuant lautе potu ciboq; excipiuntur: donec putrefactis animalibus uermes ingenerati eos post modum dilacerent: & assiduis uermium morsibus crucientur. Sicut illi barbari quos ferunt:Cum superiori coniungitur ita amari uitæ & mortis tortores fuerunt Hetrusci:sicut barbari.s.Scythæ.Egestis itestinis:Eductis intestinis:Visceribus.Viscera dicuntur nō solum intestina:sed etiam carnes:hoc est quicquid sub corio est:unde Virg. Tergora diripiunt costis & uiscera nudant. Item Liuius in albano latinis uisceratio dabatur.i.caro.Propagare:producere. Tabidis corporibus innasci solent. Corruptio unius animalis est generatio alterius.Nam ex corruptis bobus siue tauris generantur apes:ex asinis uespæ ex mulis cabrones:ex equis fuci:ex hominibus uermes. Queramur nunc cum rerum natura.Nihil est inquit q̃ naturam incusemus: quæ nos uariis morborum generibus uoluerit esse subiectos:quum non his contenti homines alia insuper ipsi excogitauerint. Queramur:nunc cum indignatione quadam legēdum est.Obnoxios:subiectos & obligatos. Habitum coelestis roboris:Habitus coelestis roboris est impassibilitas & doloris carētia:dii enim pati non possunt:quod humanæ fragilitati non est concessum.Impulsu crudelitatis:Instigatione & impetu crudelitatis.

De ira & Odio. Titulus.III.

Ira quoq; ac odium:has duas animi perturbationes crudelitati recte subiungit:quoniam earum effectus sæuitiæ sunt longe persimiles.quid enim iratus crudele non admittit si datur facultas? In hoc autem differt a crudelitate:q̃ hæc aliis tantum non sibi noceat:hæ uero sine sui tormento esse non possunt: quum enim iratus ultionem sumere non potest:dolore conficitur ac seipsum cruciat.Est autem ira subitus animi motus ex iniuria proueniens: & ultionem desiderans.Odiū inueterata inimicitia de ultione semper cogitans.Magnos fluctus: Magnas perturbationes:iratis semper æstus fluctuant in pectore:uultus uariatur:oculi ignescunt:ratio cōfunditur.Procursu celerior:fertur impetu quodam iratus ad ultionem:& ē differentia quædam inter iram & odium: q̃ ira celeritate quadam rapitur ad nocendum: odium pertinacius residet in pectore:occasionem expectans: quo grauius nocere possit. Procursu:Impetu.Consternationis:perturba Ira.odiū.

Valerius maximus

tionis & mẽtis ac rationis:confusionis. Sine sui tormento:Quia non potest iratus atq3 odio concitus non dolore commoueri:du3 se uidet quam cupit de inimico ultionem sumere non posse:similis ergo inuidiæ est iracundia:quia sicut inuidia successus hominum carpit & carpitur una: suppliciũq3 suum est:quæ in hoc uno ut inquit Solon:iusta est: ꝙ prius inuidu3 punit.sic & ira sibi prius q̃ alteri nocet:quia dolet quũ ultionem de inimico se sumere non posse uidet. Anxius: Sollicitus ꝙ ultionem implere non possit. Certissimæ sunt imagines. Verissima signa & indicia. q̃uis enim aliquis dissimulare uelit:tamen facere non posset quin in dictis & factis hos affectus aperiat. eorum.s.dictorum affectuum iræ & odii:sunt.i.extant:quas diis ipsi.s. hominum conditores:uoluerunt conspici in claris personis aut dicto aliquo aut facto uehementiore.s.q̃ deceat:aut multum uehementi.

Cum aduersus Hasdrubalem. Quod necesse sit aliquo dicto uel fcõ hos in hominibus affectus aperiri: Salinatoris & alioru3 exemplo comprobatur Salinatorem ob arctissimam legem de Sale uẽdendo latam populoq3 molestam:fuisse dãnatum diximus in capitulo de censura & de reconciliatis. Is octauo post damnationem anno a Marcello & Valerio consulibus ex agris:quo se per summum dolorem receperat in urbem reuocatus:& cum.C. Claudio Nerone consul creatus:cum imperiu3 diu recusasset:tandem a senatu & populo recipere coactus est prouincias sortiti cum in suam uterq3 proficiscerentur eos populus ad portas usq3 prosecuti sunt memoriæ: proditum est plenum adhuc ira in ciues.M. Liuium ad bellum proficiscentem:monenti.Qu.Fabio: ne priusq̃ genus hostium nosceret temere manus consereret respondisse:ubi primum hostium agmen conspexisset pugnaturum:cum quæreretur quæ causa esset festinãdi:aut ex hoste egregiam gloriam inquit:aut ex ciuib9 uictis gaudium meritum certe & si non honestum capiam:non potuit quam gestabat i pectore iram dissimulare Salinator. Aduersus Hasdrubalem. Qui uenerat in italiam ut se Hannibali fratri coniungeret ꝙ si factum esset actum fortasse de imperio Romão fuisset. Manum conserere. Pugnam committere: Ira tunc atq3 uirtus. Ex his inquit uerbis & se ira adhuc laborare:& uirtute præditũ esse significauit:cum enim respondit se ex ciuib9 suis uictis gaudium recepturum: iracundia3 apuit:cum uero triumphum exoptaret:uirtutem indicabat. Illa:scilicet ira iniustæ damnationis: Hæc:scilicet uirtus gloriæ cupida. S3 nescio an eiusdem fuerit. Non uidetur eiusde3 hominis esse:tãta animi perturbatione commoueri & hostes pariter uincere. Hoc dicere ita respondere:signum erat imbecillitatis: qa ira & odio uincebatur. Sic uincere. Eximiæ uirtutis fuit:tanta strage hostes superare: nã in ea uictoria par hostibus reddita fuit cannensis clades:quippe ubi Hasdrubal cum supra.lx.milia hostibus cæsus fuit.

Ardentis spiritus uirum hunc iracundiæ stimuli egerunt. Non mirum est bellicosum & ingentis spiritus hominem ira perturbatum esse cu3 humanissimũ & domesticis operibus intentum.C.figulum eiusdem passio superauerit:ut eum prudentiæ & moderationis imemorem fecerit. Mã

De Liuio salinatore. Ca.DCCCCLIII.

Cum aduersus Hasdrubalem Liuius salinator bellum gesturus urbe egrederetur:monente Fabio Maximo ne ante descenderet in aciem q̃ hostium uires animũq; cognosceret:primam occasionẽ pugnandi non omissurum se respondit. Interrogatusq3 ab eodem quid ita tam festinanter manum conserere uellet:ut q̃ celerrime inquit aut gloriam egregiam ex hostibus uictis:aut ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atq; uirtus sermonem eius inter se diuiserunt:illa iniustæ damnationis memor:hæc triumphi gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdẽ fuerit hoc dicere & sic uincere.

Cum aduersus. Ordo est. Cum Liuius Salinator gesturus bellum aduersus Hannibalem egrederetur urbe:Fabio maximo ponente ne descenderet in aciem.i.ne prælium committeret:ante.i.prius q̃ cognosceret uires & animum hostium:respondit se non omissurum.i.prætermissurum prima3 occasionem pugnandi.i.quæcunq3 prima offerretur. Et interrogatus ab eodem:quid ita.i.cur uellet conserere manum.s.cum hoste:tam festinanter:inquit.i.respondit:ut capiam q̃ celerrime.i.ualde celeriter:aut egregiam gloriam ex hostibus uictis aut gaudium ex ciuibus stratis. Ira atq3 uirtus diuiserunt tunc inter se sermonem eius.i.partem sermonis eius sibi uendicarunt:illa.s.ira:diuisit sibi sermonem.i.assumpsit unam particulam.s. aut ciuibus prostratis gaudium capiam hæc.s.uirtus intenta gloriæ triumphi: diuisit sibi sermonem.s.particulam:aut gloriam ægregiam ex hostibus uictis capiam. Sed nescio an fuerit eiusdem.i.merito pertinuerit ad eunde3 dicere hoc.s.tam superbum & iræ plenum dictum:& uincere sic.i.tam gloriose ut uicit.q.d.uicit quidem:sed meruit uici:quia deus humilia respicit & alta a longe cognoscit.

De Caio Figulo. Ca.DCCCCLIIII.

Ardentis spiritus uirum & bellicis operibus assuetum huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autẽ Figulum mansuetissimum pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum prudentiæ moderationisq; immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus:eoquidem magis ꝙ illum bis patri suo datum meminerat:cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa uenissent:oẽs demisit:præfatus. omnes cõsulere scitis:cõsulẽ facere nescitis. Dictum grauiter & merito:sed tamen aliquanto melius non dictum.

¶ Ardentis &c. Stimuli iracundiae egerunt.i.impulerunt:huc.i.ad huiusmodi responsum ac ferocitatem:uirum ardentis.i.uehementis & bellicosi spiritus:& assuetum operibus bellicis:uidelicet Salinatorem:autem p sed ipsi reddiderunt Caium figulum mansuetissimum & sup.celeberrimum iudicio pacato.i.tranquillo:iuris ciuilis:immemorem prudentiae & moderationis.i.temperantiae ab ira. Enim pro quia:ipse accensus & inflammatus dolore repulsae consulatus.i.in petitione consulatus:& quidem.i.certe: eo magis q̄ meminerat illum.s.consulatum datum sup.esse bis patri suo:cum postero die.i.postridie comitiorum:multi uenissent ad eum causa consulendi.i.petendi consilium:ipse dimisit omnes.s.inconsultos aut sine consilio:p̄fatus.i.fatus anteq̄ dimitteret eos:uos omnes scitis consulere.i.consiliū petere:sed nescitis facere consulem.s.eum quem consulitis.q.d.uirum dignū:dictum sup.est aut fuit:grauiter:& merito:quia indignus erat qui repulsam acciperet:sed tamen melius sup.fuisset aliquanto non dictum sup. fuisse ab eo:quia plus laudis meretur qui in re tali grauiter tacet q̄ qui loquitur: q̄ loquens ambitionis suspitione non uacat:& tacens etiam modestiae plenus uidetur. Author tamen aliam causam affert addens. suetissimum: Qui remissioris spiritus erat. Pacato iuris ciuilis iudicio: Iurisperitus optimus erat:qui hominibus in pace consulere & de iure ciuili disceptare posset. Consulatus enim: Hic Figulus cum Scipione Nasica seconsul creatus magistratu se abdicare coactus ē q̄ in eorum comitiis tabernaculum uitio captum fuisset:ut in ca. de seruata religione diximus:hic ergo tam aegre tulit in aliis comitiis repulsam:ut iram dissimulare nequiuerit nam postero die multos qui eū de causis suis consulturi uenerant:dimiserit inconsultos: dicens scire quidem illos consulere:non autem consulem facere:q̄ uoce facile indicauit quāta ira percit9 esset. Sed aliquanto meli9 non dictum Quāq̄ merito dixisset quia repulsam non merebat illi tamen honestius fuisset nō dixisse:quia uiro graui & sapienti.

De patriciis Romanis. Ca. DCCCCLV.

Nam quis populo Romano irasci sapienter potest? Itaq̄ ne illi quidem probandi q̄uis factum eorum nobilitatis splendore protectum sit:qui q̄. Cn. Flauius humillimae quondam sortis praeturam adeptus erat:offensi annulos aureos sibimetipsis: & Phaleras equis suis detractas abiecerunt:doloris impotentia tantum non luctum profecto testati: Talis irae motus aut singulorum aut paucorum aduersus populū uniuersum & multitudinis erga principes & duces eiusmodi.

¶ Nam quis potest irasci sapienter populo ro.q.d.nullus. unde insipiēter iratus est Figulus. Itaq̄.i.& ita:ne quidem.i.non saltem probandi sunt illi s.nobiles & patricii Romani:q̄uis factum eorum sit profectum.i.munitum a contumelia splendore nobilitatis:qui offensi:q̄.i.quia. Cn. Flauius sup.uir fortis quondam humillimae.i.maxime plaebeiae:adeptus erat praeturam:abiecerunt annulos aureos detractos sup.sibimetipsis:& phaleras detractas equis suis:testati impotentia.i.per impotentiam & intolerantiam doloris profecto.i.reuera:tantum non.i.ferme:aut eatenus q̄ non ultra luctum.s.suum. Motus irae aut singulorum aut paucorum aduersus uniuersum populum.s.Romanum sup.fuit talis:autem.i.sed motus sup.multitudinis erga principes ac duces sup.fuit:eiusmodi:qualis sequitur.

Itaq̄ ne illi. Grauiter & iniquo animo tulit pars romanae nobilitatis. Cn. flauium libertino: pātre natum praetorem a populo Romāo fuisse creatum:quam indignitatem quum aequo animo ferre non possent:iram suam omnibus indicauerunt: nam prae dolore sibi annulos: & suis equis phaleras demptas abiecerūt: nec minorem dolorem significarunt q̄ si funesta facta fuisset eorum familia. Plynius libro xxxiii. naturalis historiae dicit falli plaerosq̄ qui putant equestrem ordinem tum etiā abiecisse annulos:quoniam in fastis adiectum sit hoc:sed & phalera posita propter quae nomen equitum adiectum sit: annulos quoq̄ depositos a nobilitate:non ab uniuerso senatu. Itaq̄ refertur ad superiora:quia nemo iuste irasci potest populo romano. Illi: Nobiles Romani qui candidati in campum descenderant. Nobilitatis splendore protectum. Quia iustam irascendi causam haberent: Sibi infimae conditionis hominem praeposuisset populus Romanus. Cn. Flauius. hic prim9 fuit qui de libertina gente aedilis curulis factus: rursus cum magna indignatione nobilitatis: qui ut supra diximus libro. ii. capitulo prio: cum ad agrum collegam uisendum uenisset: neq̄ a nobilibus quorum frequentia cubiculum erat completum sedendi loco reciperet: sibi sellam curulem afferri iussit in qua honoratius sederet. Humillimae quondam sortis: quippe libertinae conditionis:cuius pater fuisset aliquando seruus. Annulos aureos:insignia nobilitatis. Phaleras: equorū ornamenta:cum uiderent tam infimae conditionis hominem in dignitatibus sibi praeferri:nec sibi ualere quicq̄ nobilitatē ipsius nobilitatis insignia abiecerunt quod fieri solebat in funere. Impotentia:impatientia. Talis irae motus. Bene exempla exemplis connectit:talis inquit animi perturbatio & iracundia qualem supradiximus fuit paucorum erga populum Roma. quae uero sequitur fuit populi Romani erga paucos imperatores & magistratus.

De iuuenibus Romanis & Manlio Torquato. Ca. DCCCCLVI.

Manlio Torquato amplissimam & gloriosissimam ex latinis & campanis uictoriam i urbē referenti cum seniores omnes laetitia ouantes

Manlio Torquato amplissimā. Traditum est supra lib. ii. ca. de disciplina militari. T. Manlium torquati filiū: a seuerissimo patre per lictorem fuisse uirgis caesum securiq̄ percussum q̄ contra edictum extra ordinem cum hoste singulari certamine dimicasset:nam. T. Manlius torq̄tus & P. decius consules aduersus latinos cū

occurrerent iuniorum nemo obuiam processit q filium adolescentem fortissime aduersus imperium suum praeliatum securi percussum occidisset:miserti sunt equales nimis aspere puniti:nec factum eorum defendo:sed irae uim indico:quae unius ciuitatis:& etates:& affectus diuidere ualuit.

¶Manlio &c. Cum seniores omnes ouantes laetitia.i.prae gaudio occurrerent Manlio Torquato referenti in urbem.s.Romam uictoriam amplissimam & gloriosissimam ex latinis & campanis:nemo iuniorum processit obuiam:q.i.quia occidisset filium.s.suum adolescentem praeliatum.i.qui praeliatus fuerat fortissime:quia uicerat:sed non quia fortissime:sed quia contra imperium suum:occidisset dico percussum securi. Aequales.i. coaeui eius:hoc est coadolescentes miserti sunt puniti.s.filii Torquati:puniti.s. a patre nimis aspere (Alii legunt aequalis ut sit: Iuniores sup. miserti sunt aequalis.i.coaetanei sui puniti nimis aspere. Nec defendo factum eorum s.non dico q iure id fecerint:sed indico.i.demonstro uim irae:quae.s.ira ualuit diuidere & aetates & affectus unius ciuitatis.s.Romanae:quia seniores patri gratulabantur:Iuniores filii miserebantur.

graue & periculosum bellum esse uiderent:tum deorum admonitione quam in somnis acceperant:q aut ipsorum alteri aut uniuerso exercitui cadendum esset:tum maxime q aduersus latinos bellandum esset:lingua moribus:armorum genere.institutis ante omnia militaribus:sibi congruentes:milites militibus centuriones centurionibus: tribuni tribunis compares:collegaeque hisdem praesidiis saepe hisdem manipulis permixti fuerant:per haec ne quo errore milites caperentur:& ut militaris disciplina ad priscos redigeretur mores edicunt consules:ne quis extra ordinem in hostem pugnaret forte inter caeteros turmarum praefectos qui exploratum in omnes partes dimissi fuerant. T. Manlius cosulis filius super castra hostium cum suis turmalibus euasit:ut uix teli iactu ab statione maxima abesset:ibi a geminio quodam latino ad singulare certamen prouocatus Manlius siue q ferocis animi iuuenis esset:siue ira seu detractandi certaminis pudore:se inexuperabili ui sacitro oblitus imperii patris & consulum edicti praeceps ad id certamen agitur uictoria spoliisque potitus ouans redit ad patrem dicens:ut me omnes tuo sanguine natum esse intelligant:prouocatus aequestria haec spolia capta ex hoste caeso reporto:quem pater aduocata concione ut exemplum caeteris statueret seruandae militaris disciplinae:terroremque omnibus incuteret:ne quid auderent contra imperatorum edicta moliri:statim spoliari & uirgis caedi ac securi percuti iussit:quo facto exanimati omnes prae stupore primo quieuerunt:postq ceruice fusus est cruor:tum demum undique exorte sunt uoces:ut neque lamentis neque execrationibus sibi in perator temperaretur:& haec in castris. Post uictoriam uero illi in urbem redeunti:cum seniores essent gratia obuiam gratulabundi processissent:ex iuuentute nemo illi occurrere uoluit:q indigne ferrent tantae indolis filium tam crudeliter a patre fuisse necatum. Ouantes. laetitia gestientes. Aetates: Vis iracundiae distinxit senes a iunioribus. Et affectus: Quia senes laeti:iuuenes tristes & irati.

De equitatu Ro. Ca.DCCCCLVII.

Ademque tantum potuit ut uniuersum populi Romani equitatum a Fabio consule ad hostium copias prosequendas missum:cum & tuto & facile eas liceret delere:legis agrarie ab eo impeditae memorem:immobilem retineret.

¶Ademque.i.& eadem.s.ira aut uis irae:potuit tantum ut retineret immobilem uniuersum equitatum populi Romani missum a Fabio consule:ad persequendas copias hostium:cum liceret & tuto & facile delere eas:equitatum dico memorem legis agrariae.i.de agris condiuidendis:impeditae ab eo.s.Fabio qui intercesserat ne promulgaretur.

Ademque tantum:Hoc fuit periculosissimo tempore uenientem & Equo...m cum respublica maxima seditione intestina laboraret ob agrariam legem quam P. Licinius tribunus plebis inuito senatu ferre uolebat:cum diceret uenisse tempus per ultimam necessitatem huius agrariae legis patribus tangendae:& ideo susceperat rem militarem impediendam:sed annitente consule caeterisque tribunis hoc uno inuito scriptus est militum delectus:sed Fabio consuli in hoc bello aliquanto plus negocii cum ciuibus q cum hostibus fuit:unus ille uir ipse consul rempublicam sustinuit:quam exercitus odio consulis quantum in se fuit prodebat:nam cum consul praeter caeteras imperatorias artes quas parando gerendoque bello aedidit:plurimas ita instruxisset aciem ut solo equitatu emisso exercitum hostium funderet: insequi fusos pedes noluit:nec illos & si non adhortatio inuisi ducis suum saltem flagitium & publicum in praesentia dedecus postmodum periculum:si animus hosti redisset cogere potuit gradum accelerare:aut si aliud nihil instare instructos inuisi signa referunt:moestique:crederes uictos execrantes nunc imperatorem:nunc nauatam ab equite operam redeunt in castra:nec huic tam pestilenti exemplo remedia ulla ab imperatore quaesita sunt:adeo excellentibus ingeniis citius defuerit ars qua ciuem regant q qua hostem superent consul Romam rediit:non tam belli gloria aucta q irritato exacerbatoque in se militum odio. Et tuto & facile: Hoc ideo dicit:ne uideantur periculo aut labore deterriti detractasse militiam. Immobilem retineret. Ne persequeretur hostem: noluit enim ut imperator ex parta uictoria gloriam assequeretur.

De Appio Claudio Consule. Cap.DCCCCLVIII.

Illa uero etiam Appio duci cuius pater dum pro senatus amplitudine nititur commoda plebis acerrime impugnauerat:infensum exerci

Illa uero etiam appio: Appius Claudius plebi uehementer inuisus cosul aduersus Volscos profectus:eadem saeuitia in milites qua in plebem uti consueuerat. Magna enim ira & indignatio ferocem militum animum exagitabat:qui nulla ui do

tum faciendo uoluntariā fuga terga hosti ne triumphū imperatori quæreret dare coegit. Quoties uictoriæ ui/ctrix congratulationem eius in torquato spernendam: in Fabio pulcherrimam partem omittendam: in Appio totam fugæ postponendam reddidit?

¶Illa &c. Vero .i. sed illa .s. iam dicta uis iræ: faciendo exercitum infensū .i. iratum & perniciem inferentem Appio .s. Claudio duci: hoc est imperatori: cuius .s. Appii: pater dum nititur .i. laborat pro amplitudine senatus .s. cōseruanda: impugnauerat accerrime commoda plæbis: coegit sup. eum dare hosti terga .i. fugere: fuga uoluntaria .i. sponte a militibus inita: ne scilicet plæbs quæreret .i. acquireret imperatori .s. suo sed inuiso triumphum. Quoties sup. ira uictrix uictoriæ: reddidit gratulationem eius .s. uictoriæ spernendam .s. a iuuenibus in Torquato: pulcherrimam partem .s. uicto/riæ omittendā in Fabio: quia fusos hostes insequi noluit exercitus: & reddidit totam .s. uictoriam postponendam fugæ: quia maluit exercitus fugere q̄ imperatori uictoriam parere (Sunt qui legunt præponendam fugæ: sed potior cæteris lectionibus est postponendam legendo) in Appio scili/cet Claudio.

mari poterat: tacitum odium animis imbibe/rant: itaq3 segniter ociose negligenter contumaciter omnia agere: nec pudor: nec metus coercebant: si citius agi uellet agmen tardius sedulo incedere: si adhortator operis adesset omnes sua sponte motam industriam remit/tere præsenti uultus dimittere: tacite prętereūtem execrari: ut iuictus ille odio plebeio animus iterdum moueretur: omni nequicq̄ acerbitate prompta: nihil iam cum militibus agere a centurionibus corruptum exercitum di/cere: nihil eorum Volsci nesciebant: instabāt q3 eo magis sperantes idem certamen animorum aduersus aptum habiturum exercitum Romanum: quod aduersus fabium consulē habuisset: cæterū multo Appio q̄ Fabio uiolentior fuit: non enim uincere tantum noluit: ut Fabianus sed uinci uoluit: productus in aciem turpi fuga petit castra nec ante resti/tuit q̄ signa inferentem Volscum munimen/tis uidit: foedamq3 extremi agminis cædem tum expressa uis ad pugnandum: ut uictor iam Vallo submoueret hostis: multi gaudere sua clade atq3 ignominia: deniq3 exacerbati animi palam postulare ut castra ex agro moueantur: quod cum factum eēt ab Appio uolsci per exploratores re cognita nouissimos aggrediuntur: ut a quibus perlatus ad primos tumultus signa atq3 ordines turbauit: ut neq3 imperia exaudiri: neq3 instrui acies possent: nemo ullius nisi fugæ memor esse ita effuso ag/mine per stragem corporum armorumq3 euasere: ut prius hostis desisteret insequi q̄ Romanus fugere: hoc modo exercitus Romanus ob iram imperatoris: non uincere sed uinci turpiter uoluit q̄q̄ de nonnullis sumptum fuerit suppliciū. Amplitudine. Dum senatus maiestatem tueri nititur Quotiens uictoriæ. Sæpius inquit iracundia uictorias superauit: qa tanta militum in duces iracundia fuerit: ut nulla ratione efficere potuerint imperatores ut exercitus cum posset uincere uellet iracundia igitur uicit uictorias: ut supra monstratum est: Gratulationem eius torquato: iuniorum iracundia in torquatū3 ei uictoriæ gratulationem eripuit: quia illi cum uictoria redeunti insensa iuuentus propter filium crudeliter cæsum nec obuiam prodire officii gratia: nec de uictoria illi gratulari uoluit. In Fabio pul. Fabio bonam uictoriæ partem ademit: qa fusos hostes insequi noluit. Appio totam: appium penitus uictoriæ fecit expertem. præponendam reddidit: subauditur ubiq3 reddidit: & est zeugma ab inferiori.

De eodem populo Romano. Ca. DCCCCLIX.

IGe q̄ uiolenter se in pectore uniuersi populi Romani gessit eodem tempore quo suffragiis eius dedicatio ædis mercurii. M. plætorio pri/mi pili centurioni data est: pręteritis consulibus Appio q̄ obstitisset quominus ære suo alieno succurreretur & seruilio q̄ susceptam causam suam languido patrocinio protexisset. Negas efficacem iram cuius hortatu miles summo imperio plaius ē? Quæ quidem non proculcauit tantum imperia: sed etiam gessit impotenter.

¶Age: q̄ .i. q̄tum uiolenter: ira sup. gessit se in pectore uniuersi populi Romani eodem tempore quo dedicatio ædis .i. templi Mercurii data est Marco Plætorio centurioni primi pili .i. primæ partis exercit9 sequentis primū pilum in bello: suffragiis eius .s. populi Romani: & hoc consulibus prætteritis .i. neglectis aut contemptis: Appio sup. qui erat alter consulum prætterito ideo q̄ obstitisset quo minus .i. obstando fecisset: ut non succurreretur ære suo .i. impensa ipsius appii: æri sup. alieno .i. debito: & seruilio scilicet altero consule prætterito: q̄ protexisset patrocinio languido .i. tepido: causam suam .s. populi Romani. Negas sup. o lector aut auditor: iram effica

AGe q̄ uiolenter: Cum bellū Volscū instaret & ciuitas ipsa secū3 discors intestino malo laboraret: q̄ execra/bili inter se plebs patresq3 odio flagrarēt maxime propter nexos ob æs alienum. Fremebat plebs se foris pro libertate & imperio dimicantes domi a ciuibus captos & oppres/sos esse: tutioremq3 in bello q̄ in pace: inter hostes q̄ inter ciues libertatem plæbis eē: tumultū non modo in foro sed in tota ciuitate excitauerat unus ex nexibus a creditore suo crudeliter tractatus: iamq3 nexi uincti solutiq3 se undiq3 in publicū proripiūt. Quiritū fidem implorant: sic accendit furor ut in patres q tū essent in foro sæuitū foret nisi consules ad cōprimendam seditionem interueniss/ent: illis plebs catenas & uincula ostentabat & indignitatem suam exponebat: nec prius destitit q̄ senat9 cogeret: q de suis incommodis consularet. Appius acer ingenio rem imperio consulari agendam esse censebat: ar/repto uno uel altero cæteros q̄eturos collegæ seruilio mitioris ingenii uiro aliter uidebaī. Interea nūciaī uolscos ad oppugnandam urbem uenire: exultabat gaudio plebs ultores superbiæ patrū adesse deos alius aliū hortari & confirmare ne nomina darent. Seruilius in publicū processit: promisitq3 senatū nexo

gnatione q Granius princeps eius Coloniae pecuniam a decurionibus ad refectionem capitolii promissam cũ ctatius daret animi concitatione nimia:atq immodera tae uocis impetu:conuulso pectore:spũm cruore ac mi nis mixtum euomuit. Nec fenio iam prolapsus utpote sexagesimum ingrediens:sed alita miseriis populi Ro mani impotentia furens:igitur in dubio est sylla ne pri or an iracundia Syllae sit extincta. Neq ab ignotis exẽ pla patere iuuat:& maximis uiris exprobrare uitia sua uerecundiç est:caeterum cum propositi fides excellentis sima queq complecti moneat:uoluntas cedat:dum prae clara libenter probando:necessaria narrandi cõscientia non desit.

¶Quid sup. facit Sylla dum obtemperat huic uitio scilicet irae:Nonne multo sanguine alieno suso:erogauit idest expendit aut impendit operibus irae:&.i.etiam suum.s.sanguinem.q.d.utiq3.Enim.i.quia:ipse ardens indi gnatione Puteolis.i.apud Puteolos:q Granius princeps eius coloniae.s. Romanae:daret cunctatius.i.tardius & cum maiore q̃ uolebat mora:pe cuniam promissam a decurionibus.i.nobilibus equitibus:ad refectionem capitolii.s.exusti:pectore conuulso nimia concitatione animi atq3 impetu uocis immoderatae euomuit spiritum mixtum cruore ac minis. Nec pro lapsus.s.in eam mortem senio.i.annositate:utpote ingrediens iam annum sexagesimum:sed furens impotentia.i.imbecillitate resistẽdi uitiis nata ex mala consuetudine alita.i.nutrita miseriis populi Romani(Est autem se cundum moralitatis uocabulum. Non enim impotens dicit qui non potest nocere sed qui nequit uitiis resistere ac benefacere propter insolentiam & longam peccandi consuetudinem. Quãm diuus pater Augustinus phisice docet malis innasci. Nam ueluti qui assidue manibus laborant eas callo sas & grossas habent:ita qui assidue rident splenem habent maiorem : qui assidue irascuntur:bilem maiorem:qui amant iecur ulcerosius : & ita de reliquis affectionibus & earum sedibus:unde fit ut assuefacta passio num sede & impotente effecta ad oppositos habitus:homines impoten tes fiant ad eis obuiandum. Vnde impotentes dicuntur tyranni & reliqui qui affectionibus malis moderari nequeunt)Igitur ẽ in dubio ne.i.an:syl la sup.sit extinctus prior:an iracundia syllae sit prior extincta quia in ipso furore extinctus est:secundum hunc cum aliter alii sentiant. ¶Neq3(pa rascere est ad externa)iuuat.i.delectat sup.me petere exempla ab ignotis & uerecundiae est exprobrare maximis uiris sua uitia:caeterum.i.sed:cum fides propositi.i.promissi in prima praefatione moneat complecti.s.hoc opere:excellentissima quaeq3.s.exempla tam uitiorum q̃ uirtutum:uoluntas.s.mea quae pudo re afficitur dum magorum uitia recitat:cedat operi.i.proposito huius operi:dum probando libenter praeclara.i.egregie & bene facta opera:conscientia narrandi necessaria.s.ob promissi fidem:non desit.s.operi praesenti.

pore emanauit ut nullo argumento cohibe ri possent:atq3 hoc pacto mortem obiisse : sed Valerius aliter sentit q scilicet indigna tione nimia pectus conuulserit spiritum cum sanguine effuderit:quia Granius puteolorũ princeps pecuniam ad refectionem capitolii promissam tardius reddidisset:magnum fuit sine dubio iram in pectore ad mortem usq3 concipere. fuit autem genus illud morbi tan tae uirtutis ut ab arcana quadam naturae ra tione proueniens nullus medicinae remedio: alia ue ratione cohiberi potuerit. abstersis ei diligentissime primis statim subnascebãtur & sca turiebant alii donec totum corpus in eam la bem conuersum sibi uitam tam tetro genere mortis eripuit:ne ciuium Romanorum fune ra ab eo crudeliter lacerata iacerent inulta: uerum teste Pli. ut diximus constat illũ i hoc suam foelicitatem damnasse : q capitolium dedicare non potuisset. Puteolis : distat hoc oppidum decem. M. passuum a Neapoli : & est positum aduerbialiter ac si diceres. Ve tiis puteoli:olorum. Cunctatius : Tardius promiserant decuriones certa3 pecuniae quã titatem ad capitolii refectionem:quam cum tardius coloniae princeps exegisset impatiẽ tia doloris & irae Sylla spiritum cum sangui ne fudit. Nec senio:Occurrit tacitae obiectio ni:q non ira:sed nimia senectute perierit: di cit non ita esse ad sexagesimum annum per uenerat:quae adhuc aetas robusta esse con sueuit. Sed alita miseriis populi Romani im potentia. Iam multo antea nutrita animi im potẽtia i reipublicae ruinis. ¶ Neq3 ab igno tis. A domesticis transiens ad externa dicit si ideo se uelle externorum hominũ irã odiũq3 referre:quia clarissimis uiris uitia iuuet ex probrare:sed ut propositi sui fidem adipleat quoniam ab initio cunctarum gentiu3 facta simul ac dicta memoratu digna cõplecti uel le promisit. Fides propositi. Quia id se factu rum promiserat. Voluntas: Scilicet mea quae non nisi honesta complecti uellet.

De Alexandro rege. Cap. DCCCCLXII.

ALexandrum iracundia sua propemodum coelo diripuit:nam quid obstitit quo minus illuc as surgeret nisi Lysimachus leoni obiect9 & Cly tus hasta traiect9:& Calisthenes mori iussus? Quia tres maximas uictorias totidem amicorum iniustis caedibus uictor edidit.

¶Alexandrum iracundia sua diripuit propemodum coelo.i. fecit ut non coelestis sed mortalis haberetur:aut ut mortuus caelo non dignaretur. Nã

ALexandrum iracũdia. Cum propter rerum gestarum magnitudinem & originis opinionem q ex diuino se mine natus esse crederetur Alexander. ita3 p pemodum in numero deorum haberetur: fo la iracundia illi coelum eripuit:ut inter deos non sit connumeratus? Quid obstitit Quasi dicat nihil:nisi iracundia obstitit:quo minus in coelum ascenderet:cum enim diceretur ex stirpe diuina natus:q.s.anguis immanis cõ cubitu fuisset conceptus quam in cubiculo matris saepe uisam prodigii speciem interuen tuq3 philippi euolutam repente atq3 ex ocu lis elapsam ferunt:cumq3 hanc hominum in sitam animis opinionem ipse uirtutum & re

rum gestarum magnitudine confirmasset: nihil obstare debuit quo minus deus esse crederetur: sed obstitit iracundia: Lysimachus leoni obiectus. Fuit Lysimachus teste Iustino illustri quidem Macedoniæ loco natus: sed uirtutis experimentis omni nobilitate clarior quæ tanta in illo fuit: ut animi magnitudine philosophia ipsa uiriumq; gloria omnes per quos oriens domitus est uicerit: quippe cum Alexander Calisthenem philosophum propter salutationis persicæ interpellatum morem insidiarum quæ sibi paratæ fuerant cõ quid obstitit quo minus. s. ut non assurgeret illuc in cœlũ: nisi Lysimachus uir inter macedones pclarus: & uirtute & natalibus: obiectus. s. iussu Alexandri leoni: ut ab eo deuoretur (ob pietatis opus ut oliuerius recitat) & Clytus traiectus hasta. s. ab Alexandro quia Philippum patrem Alexandri alexandro præferret: & Calisthenes. s. philosophus seuerus improbans persicam adulationem a rege dum salutaretur admitti iussus mori. s. ab Alexandro. q. d. nihil aliud obstitit sed hi tres obstiterunt quia Alexander uictor edidit. i. in lucem dedit tres maximas uictorias. s. contra darium todem iniustis cædibus amicorum: & ita illis sic obscuratas ut cælum non mererentur.

scium fuisse ratus esset: eumq; truncatis crudeliter membris: abscissisq; auribus ac naso labiisq; deforme ac miserandum spectaculum reddidisse: insuper cum cane in cauea clausum ad metum cæterorum circumferret tunc Lysimachus audire Calisthenem & præcepta ab eo recipere uirtutis solitus: misertus tanti uiri non culpæ: sed libertatis pœnas pendentis uenenum ei in remedium calamitatum dedit: quod adeo egre Alexander tulit: ut eum obiici ferocissimo leoni iuberet: sed cũ ad conspectum eius concitus leo impetum fecisset: manum manipulo inuolutam Lysimachus in os leonis immersit: arreptaq; lingua feram exanimauit: quod cum nunciatum regi esset admiratio in satisfactionem cessit carioremq; eũ propter constantiam tantæ uirtutis habuit. Et clytus hasta traiectus: Sólemni quodam die Alexander amicos suos in conuiuiũ uocat: ubi orta inter ebrios rerum a Philippo gestarum mentione: præferre se patri ipse rerumq; suarum magnitudinem extollere cælotenus cœpit. Assentante maiore conuiuarum parte: itaq; cum unus ex senibus Clytus ductus fiducia amicitiæ regiæ cuius palmam tenebat memoriamq; Philippi tueretur laudaretq; eius res gestas: adeo regem offendit: ut telo a satellite rapto eundem in conuiuio trucidauerit: qua cæde exultans mortuo patrocinium Philippi laudemq; paternæ militiæ obiectabat: postquam satiatus cæde animus quieuit: & in locum iræ successit extimatio: modo personam occisi modo causam occidendi considerans pigere eum facti cœpit: qui paternas laudes tam iracunde accepisset se quam nec conuicia debuisset: amicumq; senem & innoxium a se occisum inter epulas & pocula dolebat: eodem igitur furore in penitentiam quo pridem in iram uersus mori uoluit. primum in fletus progressus amplecti mortuum uulnera tractare: & quasi audienti confiteri dementiam arreptum tælum in se uertit: peregissetq; facinus nisi amici interuenissent: mansit hæc uoluntas moriendi etiam in sequentibus diebus. Cice. tusculanarum quæstione quarta: ut Alexandrum regem uidemus qui cum interemisset clytum familiarem suum uix a se manus abstinuit: tanta uis fuit pœnitendi. Seneca ad Lucilium epistola octogesima tercia: cuius principium est: Singulos tibi dies refert inquit Alexandri macedonis exemplum qui clytum charissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit: & intellecto facinore mori uoluit. Calisthenes mori iussus. De hoc Calisthene diximus supra in ca. de sapienter dictis exemplo Aristotelis: nam ille aduersus Darium proficiscenti Alexandro comitem dederat: monueratq; ut regiis auribus aut iocunda diceret aut silentium seruaret quorum neutrũ fecit Calisthenes. Quia tres maximas uictorias: Bene inquam iracundia maxime obstitit quominus in deorum numerum transferretur: nã quamuis ter Darium uicerit: toties tamen & ipse ab ira superatus est. Tres uictorias. Ter uicit Darium persarum regem: primo in campis Adrastis: ubi in acie persarum fuere sexcenta milia militum: deinde apud Tarium montem in qua pugna fuere. ccc. milia peditum: & centum milia equitum: postremo haud procul a Babilone quo confugerat Darius.

Quam uehemens. Quanto odio Romanos prosequeretur Hamilcar pœnorum dux suis ipse uerbis indicauit: cum enĩ filios quattuor haberet se quattuor leoninos catulos in perniciẽ populi Romani nutrire prædicabat cum eos magis in patriæ exitium aluerit. Vehemens: Efficax odium. Hamilcaris odium. Cum multi fuerint Hamilcares carthaginensium duces dubitari posset de quo Valerius dicat: loquitur ergo de Hamilcare Hannibalis patre qui punico bello superatus a Romanis: Siciliã Sardiniamq; amisit. Quattuor enĩ. Tres dũtaxat fuisse Iustinus tradit: Hannibalem: Hasdrubalem & Saphonem.

Quibus Hãnibal. Liuius decade secũdi punici belli i principio Fama ẽt ẽ inqt Hãnibalẽ annorũ ferme nouẽ pueriliter blãdiẽtẽ patri Hamilcari ut duceretur i Hispaniã cũ pfecto Aphrico bello exercitũ eo traiecturus sacrificaret altaribus admotum tactis sacris iureiurando adactum se cum primum posset hostem acerrimum fore populi romani. Mature: Tempe

De Hamilcare Carthaginẽ duce. Ca. DCCCCLXIII.

Quam uehemens deinde aduersus populũ Romanum Hamilcaris odium? Quattuor enim puerilis ætatis filios intuens eiusdem numeri catulos leoni nos in perniciem imperii nostri alere se prædicabat. Digna nutrimenta quæ in exitium patriæ suæ (ut euenit) conuerterentur.

¶ Quam. i. o quantum uehemens deinde. i. ut secundo loco dicam fuit odium Hamilcaris ducis Carthaginẽ. & patris Hannibalis aduersus populũ romanum. q. d. maxime. Enim pro quia: ipse intuens quattuor filios ætatis puerilis: prædicabat se alere in perniciem imperii nostri catulos leonis eiusdem numeri. s. quaternarii. Digna. i. o nutrimenta digna quæ conuerterentur in exitium patriæ suæ ut euenit. Nam si Hãnibal & Hasdrubal populum Romanum non sic uexassent: Carthaginem Scipio nõ deleuisset.

De Hannibale. Ca. DCCCCLXIIII.

Quibus Hannibal mature adeo patris uestigia

subsecutus est:ut eo exercitum in Hispaniam traiecturo & ob id sacrificante octo annorum natus altaria tenens iuraret se cum primum per ætatem potuisset:acerrimũ hostem populo Romano futurũ ut pertinacissimis precibus instantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago & Roma dissiderent:inflicto in terram pede:suscitatoq; puluere tunc inter eas fore finem belli dixit:cũ alterutra pars in habitum pulueris esset redacta:In puerili pectore tantum uis odii potuit:sed in muliebri quoq; æque multum ualuit.

fuerunt pote in puerili ætate. Instantis q̃ aduersus Hispanos parabatur. Cõmilitium:Comitatum militiæ:ut patri duci comes iret in militiam.

¶Idem significare. Rursus quuz significare uellet Hãnibal quanto inter se odio Carthaginen. Romaniq; laborarẽt:terrã pede percussit & puluerẽ excitauit:dein deinde belli finem inter eos futuz dixit:cũ alterutra pars in cinerem fuerit resoluta:quod tãdẽ ductu & auspiciis Aphricani inferioris Carthagini cõtigit. Inflicto:incusso. In puerili pectore. hoc dicit ut sequens coniungat exemplum.

ASCENSIVS.

¶E quibus.s.quattuor filiis:cũ alii tantum tris dicant Hannibal secutus est uestigia patris.i.paterni odii in Romanos adeo mature.i.sestinanter:ut eo.s.patre traiecturo.s.trans mare exercitũ in hispaniã & sacrificante ob id ipse Hãnibal natus.i.filius octo annoruz (ut sit nomen) aut natus sup.ætatẽ octo annorũ:(ut sit participiũ) tenẽs.s.dextra:altaria:iuraret se futurũ po.ro.hostẽ acerrimũ:cũ.i.ubi primũ licuisset p ætatẽ ut exprimeret præcibus pertinacissimis.i.perseuerãtissimis cõmilitium.i.officiũ cõmilitonis belli instantis:quod q a re ipsa gerere nõ potuit:uotis tũc gessit. ¶Idẽ.i.Hannibal:cupiẽs significare quanto odio carthago & Roma dissiderent inter se:pede inflicto.i.incusso in terram & puluere suscitato.i.sursuz excito:dixit finem belli fore.i.futurũ esse inter eas.s.duas urbes tũc:cũ alterutra pars.s.aut Carthaginẽ.aut Romana eẽt redacta in habitum.i.formam:& dispositionem pulueris. ¶Faciens autem transitum ad reliqua addit. Vis odii potuit iã tum in pectore puerili.i.Hãnibalis adhuc pueri:sed ualuit quoq;.i.etiam æque multum in muliebri sup.pectore:ut in pectore Semiramidis.

De Semiramide regina Babyloniæ. Capitulum.DCCCCLXV.

Namq; Semiramis Assyriorum regina cũ ei circa cultum capitis occupatæ nuntiatum esset Babilona defecisse:altera iam parte crinium adhuc soluta:protinus ad eam expugnandam cucurrit:nec prius decorem capillorum in ordinem q̃ tantam urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius babilone posita est illo habitu quo ad ultionem exigendam sceleritate præcipiti tetendit.

¶Namq; Semiramis regina Assyriorum cum nunciatum esset ei occupatæ circa cultum capitis:Babylonem defecisse.s.ab imperio suo ad alterius imperium:altera parte crinium.i.capillorum soluta adhuc.i. nondum colligata:cucurrit protinus ad expugnandam eam.s.Babylonem:nec redegit prius decorem capillorum in ordinem:q̃ tantam urbem in suam potestate n. Quocirca.i.quapropter:statua eius ẽ:posita babylone (seu ut Seruius diceret Babyloni) illo habitu.i.dispositu corporis:quo.i.in quo tetẽdit celeritate pcipiti ad ultionem exigendam a defectoribus.

¶Namq; Semiramis. Hoc magis ad mulieris uirtutem & magnanimitatem q̃ ad odium & iracundiam spectare uidetur:cum in cubiculo caput exornãti ut mulieres solent:ei si nunciatum eẽt Babyloniam a se defecisse:tanta ut Valerius dicit ira percita est. ut alii uolunt animi magnitudine fuit:ut non prius reliquum capitis (iam enim partem exornauerat) redimire uoluerit q̃ urbem in suam deditionem redegerit. Multa de hac fœmina præclara leguntur apud Diodorum Siculum li.iii.tam de natiuitate:quæ mirabilis fuit q̃ de uirtute & rebus gestis:inter quæ illud pulcherrimum q cum Ninus assyriorum rex in bactrianis bactram urbem natura loci & magnitudine & arce:ac cæteris rebus quæ ad defensionem spectant:munitissimam obsideret:quia expugnare nõ posset una mulier ingenio & uirtute sua expugnandæ urbis rationem inuenit:cum enim adducta esset in castra a Menone eius marito (nondum enim uxor Nini facta fuerat) illa ut acumine præstabat ingenii perspecta obsidione tuz loci urbisq; situ quaq; adiri posset animaduersis:arcem quia loco natura munito difficiliq; erat:& quem nullus antea tentarat:accessu custodiis uacuam conspexit:& intentis omnibus ueluti arce ab hoste tuta:ut inferiori parti campestri subsidium ferrent:sumptis qui per loca petrosa abruptaq; ascendere soliti erant per aditum uallis præcipitem superata loci asperitate partem arcis cepit:magnoq; ad terrorem excitato tumultu signum captæ arcis obsidentibus dedit:oppidani arce amissa obstupefacti de relictis mœnibus fuga saluti consuluerunt:capta ciuitate admiratus Semiramidis uirtutem Ninus:eam sibi uxorem asciuit. Babylona:Accusatiuus græcus est. Defecisse:Desciuisse. Iam parte crinium:Iaz capitis partem exornauerat:pars altera soluta erat. Decorem:Ornatum & pulchritudinem. Tantam urbem:Quam constat ciuitatuz orientalium maximam esse. Quocirca statua eius:Ne tantæ rei memoria posset aboleri:statua illi Babyloniæ erecta est:eo quo urbem uendicauerat habitu.

De auaritia. Ti.IIII.

PRotrahat. Dicturus de auaritia eā quodāmodo diffinit. Salusthus uero multo melius dicit enim. Auaritia pecuniae studiū habet quā nemo sapiens unq̄ concupiuit ea quasi uenenis malis ībuta: corpus animūq; uirilē effoeminat: sempq; īfinita & insatiabilis est: neq; copia neq; inopia minuit Cl. illā igni cōparauit: cui quāto plus materiae supipoit: tāto magis incenditur: sic & auaritia quāto plus habuerit: tantomagis cōcupiscit: nā semper Crescit amor nūmi q̄tū ipsa pecunia crescit. ut Iuue. unde ē illud trītū apud omnes prouerbiū: cum caetera uitia senescant: sola auaritia iuuenescit. Auidissima uorago: cupidissima ꝓfunditas q̄ nulla copia repleri possit. Praedae: nemo est q dubitet auaritiā esse ꝑdae ministrā: auarus enim propter auiditatē nullū q̄stū sibi turpē esse putat: naq; quotidie fraudat: decipit: poscit. paciscit: aufert: arripit. spoliat: expilat: depeculatur: testamenta supponit: oīa denīq; p fas & nefas accumulat: ergo qa nūq̄ satiat: recte uoragini cōparatur. Neq; habēdi fructu felix: felix ē qui ex rebus partis fructum capit: hoc antē non accidit auaro: non igitur felix.

CVm admodum. Cice. li. iii. offi. Consideremus inquit quae faciunt hi qui habentur boni. L. Minutii Basilii locupletis hominis: falsum testamentum qdaz e graecia romam attulerunt: quoq; id facilius obtinerent scripserunt secum Marcum Crassum & Quintum Hortensium: homines eiusdē ciuitatis potētissimos: q cū illud falsū esse suspicarētur: sibi aūt nullius essent cōscii culpae: alieni facinoris: munusculū nō repudiauerūt: qd ergo satin hoc est ne deliqsse uideātur Mihi certe nō uidetur. Vide igitur qd faciat auaritia uiros clarissimos qui boni habebant Romanae ciuitatis pricipes impulit ad ꝓbationē testamenti quod sibi aliorū bonorū insidiator obtulerat. Subiecisset: nam mortuo Minutio testamentum illi nō Minutii testatoris: sed aliud a se scriptū subiecit. Quibus Minutius ignotus fuerat: Argumētuz potissimū testamētū illud falsum eē: q ab ignoto essent haeredes conscripti. Quantā culpā: Inuehitur quodāmō i hos Valerius: cū dicat tantū crimen tā leui reprahensione pstrigi nō debere: qppe cū ciuitatis lumina curiae foriq; principes tanta auaritia capti sint: ut etiā falsum testamētū cōprobare uoluerint. Quā breuiter retuli. Quasi dicat quae lōgiori oratione & reprahensione fuit prosequenda. Captura: Lucrum: utilitas: acquisitio: a capiendo dict i ut captura piscium. Texerunt: Defenderunt amplitudine sua quia nemo inuentus est qui contra horum hominum auctoritatem: testamentum illud rescindere auderet.

VErum aliquanto maior. Vis magna auaritiae Crassum & Hortensiū in cessit: sed multo maior Cassiū: quā

De Auaritia. Ti. IIII.

PRotrahatur etiam in medium auaritia latentium indagatrix lucrorū manifestae praedae auidissima uorago nec habendi fructu felix: & cupiditate quaerendi miserrima.

Protrahatur. Quia de uitiis se non libenter scribere protestatus ē: dicit Protrahatur etiam in medium. i. publicetur etiam auaritia indagatrix. i. inquisitrix lucrorum latentium. i. occultorum aut ignobilium: & auidissima uorago praede manifestae: nec felix fructu habendi (quia auarus ut dicit Flaccus. Quaerit & inuentis miser abstinet: & ut dicit Seneca. Taz deest auaro quod habet q̄ quod non habet) & miserrima cupiditate quaerēdi i. acquirendi: unde diuitiae acquiruntur ab auaris cum labore: custodiuntur cum timore: deseruntur cum dolore.

De Marco Crasso &. Q. Hortensio.
Capitulum. DCCCCLXVI.

CVm admodum locupleti. L. Minutio Basilio falsum testamentum quidam in graecia subiecisset: eiusdemq; confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostrę uiros. M. Crassum &. Q. Hortensium: quibus Minutius ignotus fuerat: tabulis haeredes inseruisset: q̄q̄ euidens fraus erat: tamen uterq; pecunię cupidus facinoris alieni munus non repudiauit. Quantā culpam q̄ leuiter retuli: lumina curię: ornamenta fori: quod scelus uindicare dedebant: inhonesti lucri captura inuitati auctoritatibus suis texerunt.

Cum quidam in graecia subiecisset. i. falsum pro uero scriptum imposuisset Lucio Minutio Basilio admodum. i. ualde locupleti. i. diuiti: testamētum. i. attulisset Romam falsum testamentum: quo ipse se fingebat haeredem a Lucio basilio institutum: & inseruisset tabulis haeredes . i. cohaeredes: aut pro parte quadam haeredes: potentissimos uiros ciuitatis nostrae s. M. Crassum: & Quintum Hortensium gratia eiusdem. s. testamēti cōfirmandi: quibus. s. uiris Minutius. s. defunctus fuerat ignotus: q̄q̄ fraus erat euidens: tamen uterq; cupidus pecuniae non repudiauit munus facinoris alterius sed quia consenserunt etiam ipsorum. Quantam. i. o q̄tā culpam: q̄. i. o quantum leuiter. i. faciliter retuli. i. recitaui. q. d. maximam facillime. Quia lumina curiae. i. senatus: ornamenta fori. s. iudicialis: texerunt. i. protexerunt & operuerunt authoritatibus suis: inuitati. i. allecti captura. i. assecutione lucri inhonesti. i. turpis: sup. illud scelus: quod debebant uindicare i. punire: uidelicet fallacis usurpationis haereditatis.

De. Q. Cassio. Ca. DCCCCLXVII.

VErum aliquanto maiores uires i Quinto Cassio exhibuit. qui in Hispania Silium & Calpurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprahensos quinquagies sestertium ab illo: ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet si alterum tantum daretur: iugulum quoq; suū aequo animo illis fuisse prębiturum?

¶ Verum.i.sed:auaritia sup.exhibuit & ostendit uires maiores aliquanto in Quinto Cassio:qui.s.Cassius dimisit.s.saluos:Silium & Calpurniū deprehensos in hispania cum pugionibus.i.cultris acutis:manu capi & teneri solitis:gratia sui.s.Cassii occidendi:pactus.i.pro dimissione sestertiū quinquagies.i.quinquaginta sestertia:ab illo.s.Silio:& sestertium sexagies.i.sexaginta sestertia ab hoc.s.Calpurnio.At quis dubitet si alterum tantum.s.ptium:hoc est quinquagies & sexagies sestertium daretur.s.cassio sup.Cassium fuisse præbiturum:illis uidelicet Silio & Calpurnio iugulum quoq3 suum animo æquo.i.libenti.q.d.nemo:cum idem fere fecerit:quia accipere pecuniam ab eis qui pecuniam acceperant ad occidendum est inuitare eos ad rursus accipiendum.

De Lucio Septimuleo.Capi.
DCCCCLXVIII.

Ceterum auaritia ante omnes.L.Septimulei præcordia possedit:qui cum.C.Gracchi familiaris fuisset caput eius abscindere:& per urbē pilo fixum ferre sustinuit.quia Opimius consul auro id se repensurum edixerat.Sunt qui tradant liquato plūbo eum cauati partem capitis quo ponderosius esset explesse.Fuerit ille seditiosus:bono perierit exemplo:clientis tamen scelesta fames in has usq3 iacentis iniurias esurire non debuit.

¶ Ceterū auaritia possedit pcordia.i.intimas affectiones Lucii Septimulei ante omnes.i.plus q̄ omnium aliorū:qui cū fuisset familiaris Caii gracchi: sustinuit.i.potis fuit & in animum induxit: abscindere caput eius & ferre per urbem sup.ipsum fixū pilo.i.telo Romano:quia Opimius consul edixerat.i.publico edicto promiserat se repensurum auro.i. redempturum reponendo tanti ponderis aurum quanti erat caput Gracchi.Sunt.s. scriptores rerum qui tradunt eum.s.septimuleum:explesse.i.farsisse & replevisse partem capitis cauati.i.facti cōcaui:plūbo liquato.i.fuso: quo.i. ut ipsum caput esset ponderosius.Fuerit.i.esto sane fuerit ille.s.C.Gracchus seditiosus:& perierit bono.i.utili exemplo.i.ut alii ciues caueant seditionem excitare:tamen fames.i.cupiditas scelesta clientis.s.Septimuleiq Caium Gracchum dum uiuebat coluerat ut patronum:non debuit esurire i. extendi usq3 in has.i.huiusmodi tam contumeliosas iniurias:iacentis.s. patroni.Pulchre perstat in metaphora:addens ad famem esurire.

Hispaniæ prouinciæ præfectus Siliū & calpurnium qui coniurauerant in eum deprehēdisset cū pugionibus quibus eū occisuri uenerant:pecunia corruptus utrūq3 dimisit icolumē:nā alter quinquagies sestertiū:alter sexagies daturū promisit.Aliquanto maiores:Scilicet uires dedit auaritia.Pugionibus.Pugio breue telū lateri adhærens:a pungendo:uel ut alii uolūt a pugno dictus.At quis dubitet.Exaggerat huius hominis auaritiā:ut dicat eū pcio uitā fuisse uenditurū:si quis tantūdē obtulisset:quantū ab utroq3 illorū accepisset:iugulū ei sine dubio resecandum pbuisset.

Ceterum auaritia.Superiores ferme omnes Septimuleius auaritia superauit:qui auri sacra fame cōpulsus sanctæ amicitiæ iura uiolauit.Quum enim Caii Gracchi familiarissimus esset:ut i uita gracchorū superius legitur:post damnatū Gracchū animum fortuna mutauit.proposito enim per consulem præmio quicunq3 Gracchi caput detulisset ad eum illi tantūdem auri repēsaturum:nulla mora scelestissimus homo caput amici truncatum non solum ad cōsulem detulit:sed etiam euacuato cranio infusoq3 plūbo quo plus auri reciperet:infixū hastæ per ora uulgi deportauit:tāq̄ cæsi hostis spolium.Pilo infixum:Quod fuit multo fœdius.Auro repensurum.Edictum fecerat Opimius consul:se tantum auri daturum:quāti pōderis Gracchi caput esset :ei scilicet qui caput illud ad se detulisset.Liquato:soluto & liquefacto plumbo.Cauatam partem :Videlicet educto cerebro ex cranio:quod etiam in M.crasso a milite Partho factum fuisse legimus.Fuerit ille seditiosus:Fac ita esse ut seditionis causa leges ferre uoluerit Gracchus :& merito cæsus fuisse uideatur:non tamē debuit cliens tanto auaritiæ impetu ferri:ut patronum bene de se meritum auri cupiditate tam crudeliter necaret:ut etiam mortuo insultaret.Fuerit ille seditiosus:Concedatur inquit seditiosum fuisse Gracchum:hoc autē dicit quia dubitatur an priuatarum opum cupiditate:an reipu.utilitate agrarias leges ferre uoluerit.C.Gracchus.Cicero in exhortationibus indigne cæsum fuisse fatetur:naz & Opimius consul paulo post fuit interemptus:siue propter quasdam seditionum suspiciones:siue propter iniustam Gracchi mortem.Bono perierit exemplo:Occisus fuerit pro utilitate reipub.ut a seditionibus sibi caueant reliqui ciues cum exēplo Gracchi moniti sint quæ seditiosis uiris præmia decernantur.Tamen scelesta fames:Scelerata cupiditas.Vir.Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames.Esurire:Vehementer cupere:& permansit in translatione:qa dixerat fames : ideo esurire subiunxit.

De Ptolemæo rege Cypriorum.
Capitulum.DCCCCLXIX.

Dium merita Septimuleii auaritia ptolemæi autem regis Cypriorum risu prosequēda.Nā cum anxiis sordibus magnas opes corripuis

Dium merita.Merito inqt Septimulei auaritia ē odio:at Ptolemæi regis est risu psequenda:diximus i ca. de moderatiōe:cū senatꝰ audisset Ptolemæū regē Cypri grandem conflare pecuniā:ueritus ne tantis opibus rex incitatus bellum renouaret:Cyprum in prouinciæ formam redigere constituerunt : quod ubi regi nun

tiatum est opes suas petisse quod erat existi mauit: itaq; ut romanos opinione & pecūia frustraretur: eā totā nauibus īposuit eo animo ut his perforatis obrueretur: quod quū in altū petisset: auaritia ductus facere nō sustinuit: nā consiliū salubritate refertum auaritia ꝑuertit. nā aurū & argētū quo nihil carius illi esse poterat: perdere nō sustinuit: itaq; reuersus opes quibus periturus erat reponere maluit: q̄ illis perditis salutem seruare: naȝ senatus Catonē cū classe misit qui regiam pecuniā romā deportaret quod ubi sensit ptolemaeus nimio dolore peitus ueneno fata ꝑuenit. Anxiis fordibus. Sollicitis auaritiae cupiditatibus: nā proprie auaritia sordes appellatur eo q̄ hominē sordidissimū faciat. Corripuisset: Congregasset propterq; eas se periturū uideret & ideo omni pecunia īposita nauibus. Quia senatus Cyprū prouinciam eē decreuerat. A diuitiis possessus est: Reuera diuitiarū seruū regē hunc fuisse dicit.

De superbia Cap. V.

AT q; ut superbia: transit ad sup̄biā & impotentiā. primū autē exemplū ꝑit. M. Fuluii flacci cōsulis qui cuȝ leges re. p. a. perniciosissimas ferre uellet: unam ut quicūq; peteret ciuitas daretur. Alterā ut si senatus id nō probaret ꝑuocatio fieret ad populū: rogatus uix adduci potuit ut in curiam ueniret: ubi de his legibus quas ferre uolebat accuratius consultaret: deinde cum partim moneretur partim rogaretur a senatu ut ab ea sententia desisteret nulla ratione adduci potuit ut tantae autoritatis ordini responsum ullum daret: magna ꝑfecto illius pectori īsita sup̄bia q̄ dū senatus āplitudinē spnit
Supbia. nō se cōsulē sed tyrānū exhibuit. Supbia & īpotētia. Ex sup̄bia seqtur impotētia. deide
Impotētia. ex impotētia arrogātia. sup̄bia uitiū est quo qs caeteris ēt īmerito uult supesse hoc ē prae
Arrogantia stare ceteris. Impotentia: cū ꝑ ira & cupiditate qs cōtineri nō pōt: quo minus saeuiat: Arrogantia deinde nascitur: nā cū īmoderato aīi affectu rapitur qs ad cōtumeliā: tūc oīa sibi arrogat: quibus ēt īdignus est. In cōspicuo: i apto in manifesto. De ciuitate danda. Declarat ipsas leges ut qcūq; ciuis Romanus fieri uoluerit id ei sp liceret: nā dare ciuitatē nihil aliud est: nisi ciuē creare: pari rōne accipere i ciuitatem & donare ciuitatem & donare ciuitate. De prouocatione: Alia lex statuebat ꝑterea ut si illi qui ciuitatem cupiebant per senatū impedirentur quo minus ciues Romani fierent prouocationem habere possent ad populum: ut si populus censeret dandam eis esse ciuitatem: inuito senatu crearentur Ciuitatem mutare. Suam. s. urbem relinquere & romam capessere. Tyrannici spiritus: Si uni tantum senatori responsum denegasset: tyrānus merito iudicari potuisset. sed cuȝ uniuersum senatum contempserit: plus q̄ tyrannus dici potest.

set: propterq; eas periturum se uideret: & ideo omni pecunia imposita nauibus in altum processisset: ut classe perforata suo arbitrio periret: & ut hostes praeda carerent: nō sustinuit mergere aurum & argentum: sed futurum suae necis praemium domum reuexit: proculdubio hic non possedit diuitias: sed a diuitiis possessus est: titulo rex insulae: animo autem miserabile mancipium.

ℭ Odium &c. Auaritia Septimuleii merita sup. est odium: autē. i. sed auaritia Ptolemaei regis Cypriorū prosequēda sup. est risu: alii legunt odio ut sit prosequenda odio sed sic legendum esset merito. Nam cū corripuisset i. undiq; capiendo coaceruasset sordibus anxiis. i. auaritia anxia magnas opes. i. diuitias & uideret se periturum propter eas & ideo omni pecunia imposita nauibus processisset in altum. s. mare: ut classe perforata periret suo arbitrio: & non arbitrio hostium: & ut hostes carerent praeda non sustinuit. i. non potuit submergere. i. submergere & obruere aurum & argentum: sed reuexit domum sup. ipsum futurum praemium necis suae. Hic (inquit author) proculdubio non possedit diuitias: sed possessus est a diuitiis rex insulae. s. Cypri: titulo. i. denominatione: autem. i. sed mancipium miserabile. i. seruus miserabilis animo. s. suo.

De Superbia & impotentia Capitulum. V.

De Marco Fuluio Placco Ca. DCCCCLXX.

ATq; ut superbia quoq; & impotentia in conspicuo ponantur. M. Fuluius flaccus consul. M. Planci Hipsei collega: cū perniciosissimas reipu. leges introduceret de ciuitate danda & de prouocatione ad populum eorum qui ciuitatem mutare uoluissent: aegre compulsus est ut in curiam ueniret: deinde partim monenti: partim oranti senatui ut incepto desisteret responsum non dedit: Tyrannici consul spiritus habebatur: si aduersus unum senatorem hoc modo gessisset quo flaccus in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate uersatus est.

ℭ Atq; ut superbia quoq; & impotentia. s. animi efferati & nequeuntis prae superbia aut ferocitate sese continere intra modum: ponantur in conspicuo. i. loco euidenti adductis exemplis Marcus Fuluius Flaccus cōsul: collega. i. socius in consulatu: Marci Planci Hipsei: cum introduceret leges perniciosissimas. reip. utpote de ciuitate danda. s. cuicūq; uolenti: & de ꝑuocatione ad populum eorū qui uoluissent mutare ciuitatem. i. cuȝ in alia prius essent ciuitate fieri ciues Romani aut cum prius Romani: alterius fieri ciuitatis aegre. i. difficulter compulsus est ut ueniret in curiam deinde non dedit responsum senatui partim monenti & partim oranti ut desisteret incepto Consul. s. quicunq; haberetur spiritus. i. affectus tyrannici: si gessisset si hoc modo. i. tam superbe aduersus. i. erga unum senatorem: quo flaccus uersatus est in contemnenda maiestate totius ordinis amplissimi.

De Marco Druso. Cap. DCCCCLXXI.

Vae amētia a. M. quoqꝫ Druso tri. ple. per summam contumeliam uexata est. Parum. n. habuit. L. Philippum consulem: quia se interpellare concionantem ausus fuerat obtorta gula & quidem nō per uiatorem sed per cliētem suum adeo uiolēter in carcerem praecipitem egisse ut multus e naribus eius cruor perfunderetur. Verum etiam cum senatus ad eum misisset ut in curiam ueniret: Quare non potius inquit ipse in hostiliam curiam propinquam rostris ad me uenit? Piget adiicere qd sequitur: tribunus senatus imperium despexit: senatus tribuni uerbis paruit.

¶ Quae amentia. s. similis superbiae & arrogantiae est quoqꝫ uexata idest agitata per summā contumeliā a Marco Druso tribuno plaebis. Enīꝫ. i. qa ipse habuit. i. reputauit parum egisse Luciū Philippū cōsulē praecipitem in carcerē gula obtorta. i. ī trāsuersum flexa: quia ausus fuerat interpellare i. impedire interloquendo: ipsum. s. Drusum: concionantē. i. uerba facientē ad populū. Et quidē ausus sup. est egisse in carcerem non per uiatorē idest publicū ministrū: sed per clientem. i. familiarē suū adeo uiolenter ut multus cruor perfunderetur e naribus eius. Verum etiā. i. insuper: cum senatus misisset ad eū ut ueniret in curiam: inquit quare ipse senatus non uenit potius ad me in curiam hostiliam propinquam rostris? Piget. i. miseret (inquit author) sup. me adiicere quod sequitur. s. adiiciendum ex seriae rei gestae. Tribunus. s. plebis uidelicet Drusus: despexit imperium senatus: quia noluit in curiam senatoriam uenire: & sup. senatus paruit uerbis tribuni: qa in Curiam hostiliam uenit.

De Cneo Pompeio Cap. DCCCCLXXII.

Neus autem pompeius q̄ insolenter egit? Qui balneo egressus ante pedes suos prostratum Hipseum ambitus reum & nobilem uirum & sibi amicum iacentem reliquit: contumeliosa uoce proculcatum. nihil. n. eum aliud agere q̄ ut conuiuium suū moraretur respondit: & huius dicti conscius securo animo coenare potuit. Ille uero etiam in foro non erubuit. P. Scipionem socerum suum legibus noxium: quas ipse tulerat in maxima quoqꝫ reorum & illustrium ruina muneris loco a iudicibus deposcere maritalis lecti blanditiis statum reipublicae temperando.

¶ Cnaeus autem Pōpeius: q̄. i. q̄tū putas insolenter egit. Qui egressus balneo reliquit Hipseum reū ambitus. i. accusatum ꝙ malis artibus magistratū affectasset uirū & nobilem & amicū sibi prostratū ante pedes suos. i. Pompeii: reliquit dico iacentem proculcatū (non pedibus) sed uoce cōtumeliosa: enim. i. quia: nihil. i. non aliquid: respondit eum non agere aliquid aliud: q̄ ut moraretur. i. expectaret conuiuiū suum: & conscius huius dicti idest cum conscientia remordente sciret se id superbe dixisse: potuit coenare animo securo idest semoto a cura & anxietate. ¶ Ille uero &c.

Vae amentia: Notata est historia in ca. de libere dictis: ubi uidimus quō M. Drusus tri. ple. se uelut senat patronū fecerat: & plebē ad se gracchanis legib9 eiusdēqꝫ socios ad plebē spe ciuitatis erexit: qbus pollicitus esset si secatus ptes defēderent: paulopost ciues romanos futuros: cū igit dies promulgādi leges adeēat subito tāta uis hoīum undiqꝫ apparuit: ut hostiuꝫ aduētu obsessa ciuitas uideret: ausus tamen abrogare de legibus cōsul philippus. sed apprachēsum faucibus uiator nō ante dimisit q̄ sanguis in ora & oculos redundaret: hic igit tāta supbia elapsus est. ut ēt senatu petenti ut in curiā ueniret respōdere nō dubitauerit ut ad se potius ille ueniret: erat aūt in hostilia curia & ita unius insolētissimi tribuni senatus imperio parere coactus ē: nescio qd insolētius dici posset. Amentia Superbia amentiae similis. Interpellare. impedire. Nō quidē per uiatorē Dissentit a floro: qui hoc p uiatorem factū dicit Pli. de uiris illustribus per ipsū Drusum: dicit. n. Consuli legibus agrariis resistenti ita collū in contiuio obtorsit ut multus sanguis efflueret de naribus. Nō quidē p uiatorē reipublicae. Si per uiatorē consulē cōprachendi iussisset: res minus indignitatis habuisset sed tyrānice clientem misit in consulem.

Neus autē Pōpeius: Hipseū Pompeii amicissimū Cic. cū aliis ī locis tū in epistolis familiaribus plane testatur: quē pro Pōpeio in restōne Alexandrina plurimum elaborasse dicit ut illa prouincia Pōpeio decerneretur: hic igitur ambitus damnatus ꝙ in petitione consulatus largitione populum corrupisset uenit ad Pompeium aduersus damnationem auxilium ab eo suppliciter petiturus: erat tum in balneis Pompeius more maiorum paulopost coenaturus expectauit Hipseus donec egrederetur e balneis prouolutus: deinde ante eius pedes rogat ut sibi adesse uelit: cui Pompeius superbe satis moraturus inquit uenisti conuiuium meum: non erubuit Pompeius nobilem uirū sibi amicitia coniunctum uidere humi prostratum & pedes eius complexum tam cōtumelioso responso praeterire. Quā insolenter. Scilicet se gessit. Proculcatum Oppressum pessundatum. Moraretur. Differret. Ille uero: Tulerat Pompeius legem de largitione & corruptela qua multi illustres uiri damnati sunt: ubi socerum suum Scipionem hac lege damnari praecepit: cum trecentis & sexaginta iudicibus egit ut opitularentur socero: accusator cum iudices uideret e foro prosequi Scipionem continuo iudicium dimisit: Plutarchus in uita Pompeii Caeterum inquit cum in reos ambitus ac ex largitione corruptos praesideret leges scribens p quas iudicia ferebantur in caeteris se honestum integrum seruauit praesidiuꝫ ornatumqꝫ simul & quietem in curia suo consensu suisqꝫ armis praebens: in Scipione tantum socero: q

cũ dãnari uidebatur: crimen nõ effugit apud n. sese trecentis & sexaginta iudicibus domi conuocatis auxiliũ illi attulit: quare accusator ab rei impetitione destitit cum Scipionez uidisset medio foro a iudicibus prascomitatum: item paulo infra Post paucos etiã dies hipseus uir consularis iudiciũ uitans cogni to Pompeium ad cœnã lotum proficisci eius genibus accubuit. eũq; obsecrare cœpit: sed Põpeius cũ fastu eũ pterit: illũ inquiens cœnam sibi disperdere aliudq; conclusit nihil: Non erubuit: Quod signũ est insolentiæ. Socerũ suũ. Nã Corneliã filiã Põpeio dederat uxorẽ Scipio. Legibus: De largitione & corruptela. Virorũ ruina: Quia multi his legibus dãnati sunt. Muneris Loco beneficii. Maritalis lecti blanditiis. Vxoris illecebris ductus socerũ rogauit absolui contra leges quas ipse tulerat: ac si diceret ad uxoris libidinem reipublicæ statum temperauit.

recitat iterũ eiusdẽ exemplũ dicens. Verũ .i. sed: Ille. s. Pompeius magnus: non erubuit in foro. s. iudiciali: di. poscere a iudicibus loco muneris .i. ut sibi condonatũ haberet: Publiũ Scipionem socerum suũ: qa Corneliã eius filiam duxerat noxiũ idest obnoxiũ legibus. s. latis contra largitionẽ & corruptelã: quas leges: ipse. s. Põpeius tulerat quoq; .i. etiam in maxima ruina .i. pscriptio reorũ & illustriũ. s. uirorũ: temperando blanditiis lecti maritalis .i. uxori suæ Corneliæ filiæ. P. Scipionis statũ reip. .i. faciendo ut iudices ob amorẽ coniugis Scipionẽ absoluerent.

TEtrũ facto: De triũuirorũ pscriptione sæpius dictũ ẽ Antonii. s. Octauii & Lepidi quam crudeliter nimis exercuerunt: in ea proscriptione Antonius nõ crudelis solũ sed dicto factoq; supbissimus apparuit. cum in alios tum i primis i cassetiũ ruffum: quẽ multis cũ aliis proscripserat: cuius caput cum a percussoribus iter epulas ei fuisset oblatum a tanta spectaculi fœditate cæteri omnes cõuiuæ oculos auerterunt ipse uero nõ mõ nõ auertit: sed etiã p summã insolentiam insaltauit: suscepto. n. capite manibusq; ptractato ac sæpius reuoluto expectãtibus cõuiuis quidnã dicturus esset: demũ se illũ nescire uel nõ nouisse dixit: superbe satis: nã in illius contemptu dixit. Facto Quod iter epulas caput ruffi tractaret Dicto q se illũ ignorare diceret. Auersantibus: Quia nõ posset tãtã spectare fœditatez. Superba de senatore: i senatorẽ supbus q illuz quẽ oẽs nouerant se ignorare diceret. Impotens in occisum: q eius caput diu pertractatũ tanq̃ ignotum abiecerit.

SAtis multa nimia rerũ felicitas ad eã insolentiam regem Alexandrum prouexit ut etiã philippum regem sibi patrẽ esse fastidiret: seq; iouis Hãmonis filiũ pdicaret: contẽptis deinde Macedonicis moribus & cultu psicos habitus & instituta susciperet: deniq; spreto humano cultu ut se deum faceret fastigio caput exornaret. Virtus: in rebus gerendis uirtus illius maxima semper enituit. Felicitas: Qua uno tenore psperé ipsi cuncta cesserunt. Exultauit: Sublata est: Fastidio philippi: Quia fastidiebat philippum patrem corrupto sacerdote se Hãmonis filiũ prædicari iussit. Asciuit Asseruit uel dicauit Instituta persica: Nam more psarũ: se adorari passus est: qui apud eos salutandi modus est. Spreto mortali habitu: Non contentus fuit diademate quo utuntur reges. Diuinum caput æmulatus est: imitatus ẽ diuinã maiestatez sumpto fastigio diuinaq; corona qua deorum capita coronantur. Nec fuit ei pudori: Non erubuit Alexander nimio successu elatus dissimulare hominem & deorũ cultu aucupari sed dũ hoies deosq; cõtẽnit id illi merito contigit: ut in deorum numero locum non inuenerit. Qu. curtius Alexander in

De Marco Antonio Cap. DCCCCLXXIII.

TEtrum facto pariter ac dicto. M. Antonii cõuiuium. Nam cum ad eum triumuirũ Cesetii Ruffi senatoris caput allatum esset auersantibus id cæteris propius admoueri iussit: ac diu diligẽter q̃ considerauit: cunctis deinde expectantibus quid nam esset dicturus: hunc ego inquit notum non habui. Superba de senatore: impotens de occiso confessio.

¶ Tetrum &c. Conuiuium Marci Antonii. s. triumuiri sup. fuit tetrum & dirum & execrabile pariter facto ac dicto. Nam cum caput Cesetii Ruffi senatoris esset allatum ad eum triumuirum iussit id admoueri .i. applicari propius: cæteris auersantibus idest auerso uultu respuentibus id. s. ut admoueretur ac considerauit id diu & diligenter: deinde cunctis expectantibus quidnam esset dicturus. s. de Cesetio inquit ego non habui hunc notum: quæ sup. confessio fuit superba de senatore: quem per contemptũ se dixit non nosse & impotens .i. se temperare nequeuntis de occiso.

Externa De Alexandro rege. Cap. DCCCCLXXIIII.

SAtis multa de nostris: aliena nunc adiiciãtur. Alexandri regis uirtus & felicitas tribus insolentiæ euidentissimis gradibus exultauit. Fastidio. n. Philippi Iouem Hãmonem patrem asciuit: tedio morum & cultus macedonici: uestem & instituta psica assumpsit. Spreto mortali habitu diuinũ caput æmulatus est: nec fuit ei pudori: filium ciuem hominem dissimulare.

¶ Satis multa sup. dicta sunt de nostris .i. domesticis exemplis sup. exempla aliena .i. externa adiiciantur Virtus & felicitas Alexandri regis: s. Macedonum exultauit .i. præter modum se extulit: tribus euidentissimis gradibus insolentiæ idest insolitis superbiæ Asciuit. n. i. aduocauit sibi Iouẽ hãmonem .i. Arenarium sic dictum eo q arenis libycis baccho apparuerat i specie arietis: fastidio .i. propter superbum contemptum philippi. s. patris eius ueri assumpsit uestem & instituta persica .i. mores persicos in se uenerando tedio morum & cultus macedonici idest patriæ suæ & sup. æmulatus est idest assimulauit caput diuinum: utpotẽ Iouis Hãmonis: ha-

bitu.i.ornamento capitis mortali.i.mortalem decente nec fuit ei pudori dissimulare.i.dissimulando negare filium sup.esse se philippi.s.macedonici regis ciuem.s.macedonicum gerendo se persico more: & hominem uendicando sibi cultum praesertim capitis diuinum.

quit non homines sed etiam deos despicit:q postulat deus credi.

De Xerxe rege. Cap DCCCCLXXV.

IAm Xerxes cuius in nomine superbia & impotentia habitat:suo iure tam insolenter usus est q graeciae indicturus bellum adhibitis asiae principibus ne uideret inquit meo tantummodo usus consilio uos contraxi. ceterum mementote parendum magis uobis q suadendum: Arroganter etiam si uictori repetere ei regiam contigisset tam deformiter uicti nescias utrum insolentius dictum an impudentius.

Iam (continuatiua particula) Xerses.s.rex persarũ in cuius nomine interpraetatur quia dominator:superbia & impotentia habitat:usus est suo iure quod habuit in subditos tam insolenter.i. imodeste:q ipse indicturus.i.cum uellet indicere graeciae bellum inquit principibus asiae adhibitis ego contraxi uos.i.coegi in consilium uenire:ne uideret usus tantũmodo consilio meo Caeterum.i.sed memẽtote uobis parendum sup.esse magis q suadendum.s.quid faciat.Arroganter sup.dictum etiam si contigisset ei uictori repetere regiam sup.suã in perside:& tu nescias utrum dictum uicti tam deformiter.su.sit insolentius an impudentius.

IAm xerses.Hoc etiam herodotus tradit cum xerses statuisset bellum graecis inferre oẽs Asiae principes conuocari iussit qbus p̄sentibus ita fatus ẽ: uos inquit in unũ coegi ut mei consilii participes facerẽ.caeterũ scitote uobis esse parendũ:quid arrogantius:nihil aliud dicere uoluit nisi uelitis nolitisue bellũ hoc gesturus sum. In cuius nomine.Audito nomine xersis ipsa superbia cognoscitur quae tanta in eo fuit ut etiam ipsis diis minitari ausus fuerit:ut cõpedes neptuno:de quo quidã dixit. Qui mare:qui terras:qui coelũ territat armis.Cõtraxi:in unũ coegi.Arroganter etiam si uictori: Si uictor de graecis triũphasset eius tamen dictũ arrogans uisum fuisset.Tã deformiter uicti:Qui nauali p̄lio a Themistocle superatus in patriam piscatoria naui turpiter effugere coactus est.

De Hannibale Cap.DCCCCLXXVI.

HAnnibal autem cannensis pugnę successu elatus nec admisit quẽq̃ ciuium suorum i castra nec responsum ulli nisi per interpretem dedit. Maharbalem etiam ante tabernaculum suum clara uoce affirmantem prospexisse se quonam modo paucis diebus Romae in capitolio coenaret:aspernatus est. Adeo foelicitatis & moderationis diuiduum contuberniũ est.

Hannibal autẽ elatus successu pugnae cãnensis de qua centies dictum est:nec admisit quẽq̃ ciuiũ suorũ in castra:nec dedit ulli responsum nisi per interpraetem.i.interlocutorem:Aspernatus est quoq3 Maharbalem affirmantem clara uoce ante tabernaculum suum se prospexisse.i.prouidisse aut animaduertisse quonãmodo coenaret paucis diebus.i.intra paucos dies Romae in capitolio.i.summa arce.Adeo idest usqueadeo & intantum: contuberniũ.i.domicilium felicitatis & moderationis est diuiduum idest inter se diuisum:quia non bene conueniunt nec in una sede morantur.

HAnnibal:autem cannensis de superbia qua usus fuerit: Hannibal post uictoriã ut suorũ neminem admiserit ut responsum per interpraetem dederit.Liuius qui cãnensem pugnam ambitiose describit nullam prorsus mentionem facit: quinimo post uictoriã suos illi cõgratulatos fuisse dicit his uerbis:Hannibali uictori cum caeteri circũfusi gratularentur suaderẽtq3 ut tãto perfunctus bello diei quod reliquum eẽt noctisq3 insequentis quietem & ipse sibi sumeret & fessus daret militibus.Maharbal p̄fectus equitũ minime cessandũ ratus imo ut quid hac pugna sit actũ scias Hannibal die quarto inquit uictor in capitolio epulaberis sequere cum equite ut prius te uenisse q̃ uenturũ sciant inimici.Hãnibal inquit:laeta res est:sed uia maior q̃ ut eã statim capere animo possim:itaq3 uoluntatẽ se laudare Maharbalis ait:ad consiliũ pensandũ tẽporis opus esse:tũ Maharbal:nõ omnia eidẽ dii dedere: uincere scis Hanibal:uictoria uti nescis:qđ idem tradit & Plutar.in uita Hãnibalis nec superbiae ullam prorsus mentionẽ facit.Successu:Foelicitate & rebus prosperis.Admisit:Ad se recepit uenientem salutandi aut gratulandi gratia.Per interpretem:per internuncium:nam si quis forte uenisset legatus non ipse sed interpres responsa dabat.Ante tabernaculum.Quia tentorium ingredi non licebat.Paucis diebus:Liuius dicit tertio die.Adeo felicitatis & moderationis:uix felicitas & consilium coniungi possunt cum res secundae utplurimum insolescere faciant homines.Moderationis temperantiae atq3 consilii. Diuiduum:separatum.Contubernium:Consortium atq3 societas:nam faelicitas:rerumq3 successus sic plaerũq3 hominũ mẽtes nimia laetitia peruertit:ut nulla ratione sibi moderari possint.

De Carthaginensibus & Campanis. Capitulum.DCCCCLXXVII.

INsolentiae uero inter Carthaginensem & Campanum senatum quasi aemulatio fuit.ille enim separato a plebe balneo lauabatur:hic diuerso

INsolentiae uero: Tanta fuit campanorum superbia ut cum Carthaginensibus contendisse uideantur: nam quemadmodum hi balnea separata habebant in quibus plebei lauari non poterant uel certe non licebat: sic illi forum plaebis

a nobilitate distinctum in ciuitate fundarunt cuius rei Gracchus meminit oratione cōtra Plautium. Quasi æmulatio: Quasi inuidia & concertatio: hoc est contentio: nam campani pœnos: pœni Campanos in superbia æmulabantur. Diuerso foro: Quia nō eodē plebis & principibus iura redaebantur: sed alteris altero foro.

De Perfidia. Cap. VI.

Occultum iam &: Dicturus de perfidia eam quodammodo diffinit: ut dicat perfidiam esse quandam occultā fraudem insitam hominum pectoribus quæ semper mentiri aut fallere concupiscit. Occultum & insidiosum malum: Diffinitio est perfidiæ quæ latenter insidias aliis innectit. E latebris suis: in conspicuo ponatur ut cognosci possit & cognita uitari. Mentiri & fallere: uerbis & re decipere. nā mentitur aliquis cū sciens quempiam fallere cupit fallit reb9 ipsis: Fructus. Finis perfidiæ est quæstum dolo malo querere & patrato scelere fructus subsequitur. T'ū certus: Et præcipue certus fructus est cum ille in quem perfidia intenditur inuolutus fallaciis crudeliter tractatur: s3 cū perfidiæ additur crudelitas detestabilius nihil esse potest. Tantum incōmodi: Per comparationem uituperat eam q tantum iacturæ humano generi perfidia quantum utilitatis bona fides affert: ergo quantum hæc laudanda tantum illa uituperanda.

Romulo regnante: Nota est historia post raptas sine more Sabinas alias q3 fœminas nouissimum a sabinis bellum est ortum multoq3 id maximum fuit. nihil enim per iram & cupiditatem actum est a sabinis sicut a crustuminis antēnatibus ceninensibus qui pari iniuria fuerant affecti non ostenderunt sabini bellum prius q̄ intulerunt. consilio etiam additus dolus est. Spurius tarpeius Romanæ præerat arci: huius filiam uirgine3 auro corrupit Tatius ut armatos sabinos in arcem accipiat: Nam aquarū ierat tum forte puella ad sacrificia faciēda. Accepti obrutam armis necauerunt: seu ut ui capta potius ars uideretur: seu prodendi exēpli causa ne quid usq̄ fidum proditori esset. Additur fabulæ quod uulgo sabini aures armillas magni ponderis brachio leuo gēmatosq3 magna specie annulos habuerūt. pepigisse eā quod in sinistris manibus haberent eo scuta illi pro aureis congesta. sunt qui ea3 ex pacto tradendi quod sinistris māibus eēt decreto arma petisse dicant: & fraude uisam agere sua ipsam peremptam mercede. tenuere tamen arcem sabini hac perfidia usi quod proditricem fraude necarunt. Sacris: ad sacrificia facienda quæ instabant. Armis obrutam. Sic & Ouidi. Arcisq3 uia tarpeia reclusa. Dignam animam pœna congestis exuit armis. Absit repræhensio. Non est in

foro utebatur: quem morem capuæ aliquandiu retētum. C. quoq3 Grachi oratione in Plautium scripta patet.

Insolentiæ &c. Vero. i. sed: quasi æmulatio. i. superba concertatio insolētiæ fuit inter senatum carthagiñ. & Campanum. Enim. i. quia ille. s. carthagineñ senatus: lauabatur balneo separato a plebe. hic. i. senatus campanus utebatur foro. s. iudiciali: diuerso sup. a plæbe. Quem more3 patet quoq3 oratione Caii Gracchi scripta in. i. contra Plautium: retentum aliquandiu capuæ scilicet postq̄ ad imperium redierat.

De Perfidia. Titu. VI.

Occultum iam & insidiosum malum perfidia a latebris suis extrahatur. Cuius efficacissimæ uires sunt mentiri ac fallere: fructus in aliquo admisso scelere consistit: tum certus cum crudelitatem nefariis uinculis circundedit: tantum incommodi humano generi afferens. quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus repræhensionis q̄ illa laudis consequitur.

Occultum &c. Perfidia malum occultum & insidiosum extrahatur iam e latebris suis. i. proferatur in medium. cuius uires efficacissimæ sunt mentiri ac fallere. & sup. cuius fructus. i. utilitas consistit in aliquo scelere admisso: quia nemo perfidia utitur in opere bono (tametsi dolus etiam non malus sit ut medicorum ægrum pie fallentium) ens sup. tum. i. tunc certus cum circundedit crudelitatem uinculis nefariis. i. laqueis perfidiæ: afferēs generi humano tantum incommodi: quantum salutis bona fides præstat. Igitur cum talis sit perfidia: habeat sup. ipsa non minus reprachensionis. q̄ illa. s. bona fides: consequitur laudis.

De Tatio Sabino. Ca. DCCCCLXXVIII.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci præerat: cuius filiam uirginem aquam sacris petitum extra mœnia egressam Tatius: ut armatos Sabinos in arcem secum reciperet corrupit: mercedis nomine pactus quæ in sinistris manibus gerebant. Erant autem his armillæ & annuli magno ex pōdere auri: loco potitum agmē sabinorum puellam præmium flagitantem armis obrutam necauit. perinde quasi promissum q ea quæ leuis gestauerāt: soluit. Absit repræhēsio quia impia proditio celeri pœna uindicata est.

Romulo regnante qui primus Romæ regnauit: Spurius Tarpeius p̄erat arci. s. tarpeiæ seu capitolinæ Cuius. s. Tarpeii filiam uirginem egressam extra mœnia petitum aquam sacris. i. ad sacrificia: ad quæ opus erat aqua uiua idest riui fluentis: ut reciperet sabinos armatos in arcem secum idest cum ipso Tatio eorum duce pactus scilicet cum puella nomine mercedis ea quæ gerebant scilicet sabini in manibus sinistris: autem idest

se.i.armillæ erant his & annuli ex magno pondere auri: Agmen Sabinorum positum loco.i.receptum per puellam in capitoliũ necauit armis: puellam flagitantem.i.exigentem præmium perinde quasi promissum qꝫ soluit ea quæ gestauerant leuis: uidelicet scuta: Absit inquit author reprehẽsio.s.perfidiæ quia impia proditio.s.arcis facta per tarpeiam: est uindicata celeri poena: hoc est quia filia meruerat perire: licet turpe fuerit sabinis id facere.

quit hec perfidia reprehendendã quia scelerata puella impiam fecit proditionem patris & patriæ & grauiori etiam supplicio digna uidebatur.

De Seruio Galba. Cap. DCCCCLXXIX.

Seruius quoqꝫ galba summę perfidiæ. Trium enim lusitaniæ ciuitatum conuocato populo tanq̃ de commodis eius acturus: octo milia quibus flos iuuentutis consistebat: electa & armis exuta: partim trucidauit & partim uendidit: Quo facinore maximam cladem Barbarorum magnitudine criminis antecessit.

Seruius quoqꝫ Galba. Hæc historia posita est in capitulo de iudiciis uel infamibus li.viii. Quo facinore maximam. Quamuis lusitanorum clades maxima fuerit. maius tamen Galbæ crimen detestabiliorqꝫ perfidia fuit. ex quo maius & ipse supplicium merebatur q̃uis illud euaserit ut supra ostendimus.

Ascen. ❡ Seruius quoqꝫ Galba sup. fuit summæ perfidiæ. Enim pro quia populo trium ciuitatum lusitaniæ.i.illius regionis in hispania quæ nunc portusgalliæ nomen habet conuocato.s.ad se: tanq̃ acturus sup. esset de cõmodis.i.utilitatib9 eius.s.populi: trucidauit partim & uendidit partim.i.pro parte: octo seu ut alii legunt nouem milia in quibus flos iuuentutis consistebat electa & exuta armis Quo facinore ipse Galba antecessit.i.superauit maximam cladem barbarorum.s.lusitanorum quos forte immerito Barbaros uocat: magnitudine criminis quia plus mali contraxit in se Galba q̃ intulit deceptis: Grauior enim est culpa q̃ poena.

De Cneo Domitio. Cap. DCCCCLXXX.

Cnæum autem Domitium summi generis & magni animi uirum nimiæ gloriæ cupiditas perfidum existere coegit: Iratus namqꝫ Bituito regi Aruernorum: qꝫ tum suam: tum etiam allobrogũ gentem: se etiam tum in prouincia morante ad. Q. Fabii successoris sui dextram confugere hortatus esset: per colloquii simulationem accersitum hospitioqꝫ exceptum uinxit: ac Romam naue deportandum curauit. Cuius factũ senatus neqꝫ probare potuit: neqꝫ rescindere uoluit: ne remissus in patriam Bituitus bellum renouaret. Igitur eũ Albam custodiæ causa relegauit.

Cnæum autem domitium. Pari perfidia domiti9 decepit Bituitũ Aruernorum regem quem ad colloquium inuitatum & fide data hospitio susceptum uinciri: & contra hospitii iura Romã deportari q̃primum imperauit: hac ira commotus qꝫ audisset hunc regem allobroges & suos hortatum fuisse ut in quinti fabii successoris eius fidem se omnes tuto cõmitterent: ne igitur tanta in Fabium gloria transiret perfidia usus est. Senatus uero etsi factum domitii minime probaret: ueritus tamen ne si in patriam remitteretur Bituitus iniuriæ memor bellum renouaret: Albam custodiendum relegauit: Aruernorum populi sunt galliæ transalpinæ.

❡ Cnæum &c. Autem.i.sed: cupiditas nimiæ gloriæ coegit Cnæum domitium uiꝝ summi generis & magni animi existere perfiduꝫ. Namqꝫ iratus Bituito regi Aruernorum populorum galliæ: qꝫ hortatus esset tum.i.simul suam gentem.i. regionis suæ: tum etiam allobrogum qui uicini sunt: confugere ad dextram.i.fidem Quinti Fabii successoris sui.i.domitii se scilicet domitio: morante etiam tum.i.tunc adhuc agente in prouincia: uinxit sup. eum accersitum per simulationem colloquii: & exceptum hospitio: tanq̃ amicum: accurauit deportandum Romam naue. Cuius factum senatus neqꝫ potuit probare.i. approbare: neqꝫ uoluit rescindere.i.reprobare & irritum iudicare ne Bituitus remissus in patriam renouaret bellum. Igitur relegauit eum Albam causa custodiæ.

De Quinto Seruilio Cæpione. Capitulum. DCCCCLXXXI.

Viriathi etiam cædes duplicem perfidiæ accusatiõem recepit: in amicis: qꝫ eorum manibus interemptus est in Quinto Seruilio Cæpione consule qꝫ is sceleris huius auctor impunitate promissa fuit uictoriamqꝫ non meruit sed emit.

Ascen. Viriathi etiam cædes. Perfidia quantopere populo Romano displicuerit ex hoc exemplo cognosci potest: qꝫ n non solum oderit illam in amicos: uerum etiam in hostes: ut hoc loco in uiriathuꝫ. fuit autem Viriathus teste Plinio de uiris illustribus genere lusitanus ob paupertatem primo mercenarius: deinde alacritate uenator audacia latro: ad postremum dux belli aduersus Romanos sumpsit: eorumqꝫ imperatorem claudium unimanum: deinde. C. Nigidium oppressit: pacem a populo maluit integer petere q̃ uictus: & cum aliam dedisset & arma

retinerentur bellum renouauit. Cæpio cum uincere aliter non posset duos satellites pecunia corrupit qui uiriathum uino sopitum peremerunt Quæ uictoria quia empta erat: a senatu non probata. Abbreuiator. T. Liuii. Quin. Fabius inquit proconsul rebus in hispania prospere gestis labem imposuit pace cum Viriatho æquis conditionibus facta. Viriathus a proditoribus consilio Seruilii Cæpionis interemptus est: & ab exercitu eius multum deploratus ac nobilissime tumulatus: uir duxq; maximus per quattuordecim annos quibus cum Romanis bellum gessit frequentius superior. Horosius lib.v. Viriathus cu; per.xiiii.annos romanos duces atq; exercitus protriuisset insidiis suorum interfectus est: in hoc solo Romanis circa eum fortiter agentibus q percussores eius indignos præmio iudicarunt: sunt qui dicant: quod & Valerius sentire uidetur: conuenisse cum Cæpione satellites: fore ut ab omni scelere belli soluerentur si Viriathus de medio tolleretur: quare & Cæpio necis auctor qui non uirtute sed perfidia uictoriam quæsierat: & Viriathi Satellites qui corrupti dominum suum occiderant grauiter sunt accusati. Duplicem accusationem Scilicet Cæpionis & satellitum quoniam utriq; usi sunt perfidia.

¶ Viriathi &c. Cædes uiriathi.s.ducis natione lusitani: recepit duplicē accusationem perfidiæ: alteram sup. in amicis q interemptus est in manibus eorum: & sup. alteram in quinto Seruilio Cæpione consule: q is fuit auctor huius sceleris.s.perfidiæ amicorum Viriathi: impunitate promissa.s. eius interfectoribus: & non meruit uictoriam sed emit.

Externa. De Carthaginensibus. Capitulum. DCCCCLXXXII.

VErum ut ipsum fontem perfidiæ contemplemur Carthaginenses Xātippum Lacedæmonium cuius optima opera primo punico bello usi fuerant: & quo iuuante Attilium Regulum ceperāt: simulantes sese domum reuehere ī alto merserūt. Quid tanto facinore petentes? An ne uictoriæ eorum socius superesset? Extat nihilominus & quidem cū opprobrio quem sine ulla gloriæ iactura inuiolatum reliquissent.

¶ Verum ut contemplemur ipsum fontem perfidiæ.i.ut loquamur de illis quorum proprium est exercere perfidiam Carthaginenses merserunt in alto.i.mari: Xantippum lacedæmoniu; cuius optima opera usi fuerant primo bello punico.s.gesto a pœnis contra Romanos. & quo sc; xantip; iuuante ipsi ceperant Attilium Regulum consulem Romanum: simulantes se reuehere sup. eum domum: sup. suam: hoc est lacedæmona. Quid petētes tanto facinore.i.iniquo facto sup. fecerunt illud: hoc est quam ob rem putemus carthagineñ. id fecisse? An ne socius uictoriæ eorum superesset.i. superstes esset? q.d. id uero simile esse: nihilo tamen minus ipse xantippus extat.s.in fama & memoria hominum socius uictoriarum: & quidem cum opprobrio.i.dedecore Carthagineñ. quem Carthagineñ reliquissent.i.relinquere potuissent inuiolatum sine ulla iactura.i.amissione aut diminutione gloriæ.s.partæ in Romanos.

VErum ut ipsum fontem. Satis constat Carthaginenses primo punico bello ductu & auspiciis. M. Attilii reguli sæpius superatos ad eam necessitate; demum fuisse redactos: ut ab Lacedæmoniis auxilia peterent quia aliter uires romanas ulterius ferre non possent: Lacedæmon igitur Xantippum belli peritissimum duce; cum trecentis equitibus in eorum auxilium miserunt: qui Hasdrubali Carthaginensium duci coniunctus Romanum ducem cu; uirtute non posset: arte & insidiis peruertere cogitauit: itaq; cum ad prælium utrinq; acies instructæ constitissent iamq; pugna esset accensa: pœni simulato metu in fugam conuertuntur. locauerat Xantippus milites in insidiis: Romanus igitur effuse fugientem hostem non prius insequi destitit q̄ ex improuiso præcipitatur in insidias: ubi cæsi multi & Attilius captus est Carthaginemq; ductus: post tantam igitur uictoriam arte Xantippi comparatam Carthaginenses: hæc illi præmia retulerunt: q summa perfidia usi redeuntem in patriam simulati: honoris gratia cum multis militibus comitari in alto mari submerserunt: digna profecto relata gratia. Ipsum fontem. Bene appellauit Carthaginenses perfidiæ fontem: qui etiam benemeritis perfidiæ præmia decernant. Xantippum. Fuit hic Xantippus teste Macrobio saturnaliu; li. primo periclis filius. Reuehere. Simulabant illum honoris gratia lacedæmona usq; uelle comitari Quid tanto facinore petentes. Quid sibi petierunt ex hac perfidia Carthaginenses: ut non esset qui eorum laudibus & gloriæ quam ex Romanorum uictoria pepererant posset obstare: quod tamen non sunt consecuti: quis enī est qui nō intelligat xantippi arte & igenio superatos fuisse Romāos Carthaginensesq; detestabili scelere dānados?

De Hannibale. Ca. DCCCCLXXXIII.

HAnnibal porro nucerinos hortatu suo cum binis uestimentis urbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos: uapore & fumo balnearū strangulando & Acerranorum senatum eadem ratione extra mœnia euocatum: in profundum puteorū abiiciendo: nonne bellum aduersus populum ro. & Italiam professus aduersus ipsam fidem acrius gessit: mendaciis

HAnnibal. Cum nucerinos obsideret Hannibal: eos data fide uocauit ad colloquium: conuenitq; ut cu; binis uestimentis abire possent: sed cum extra mœnia uenissent oppidani eos omnes sicco balneo perfidus pœnus inclusit: fumoq; & uapore crudeliter necauit: Eade; perfidia usus in acerranos dicit quos extra mœnia accitos uiolata fide in profundum puteorū precipitari iussit. De acerranis non sentit cum liuio: qui eos e manibus hostium euasisse dicit. pœnus inquit Acerras primum ad uoluntariam deditionē conatus pellicere: postquā

& fallacia quasi praeclaris artibus gaudens: Quo euenit ut alioqui insignem nominis sui memoriã relicturus in dubio maior ne an peior uir haberi deberet: poneret.

¶ Hannibal porro strangulando.i.suffocando uapore & fumo: hoc est in uapore fumo balnearum: Nucerinos egressos hortatu suo: quia eos in fidem receperat: cum binis uestimentis: urbem.s.Nuceriam cinctã muris inexpugnabilibus: & abiiciendo i profundum puteorum senatum.i.coetũ senatorum Acerranorũ euocatum eadem ratiõe.i.hortatu eius: extra moenia.s.Acerrana: nõne professus bellum aduersus populum Romanum & Italiam.s.reliquam: gessit bellum acrius aduersus ipsam fidem: gaudens mẽdaciis & fallacia quasi preclaris artibus: q.d.utiq3 Quo euenit ut ipse relicturus.i.qui fuisset relicturus alioqui.i.alio quouis modo: memoriam nominis sui insignem.i.praeclaram: poneret in dubio an deberet haberi.i.aestimari uir maior an peior.

De Violentia & Seditione. Titu. VII.
De populo Romano. Capitulum DCCCCLXXXIIII.

SEd ut uiolentiae & seditiõis tam togatę q̃ etiã armatę facta referãtur. L. Equitium q se Gracchi filiũ simulabat: tribunatumq; aduersus leges cum. L. Saturnino petebat: a Mario quintum cõsulatum gerente in publicam custodiam ductum: populus claustris carceris cõuulsis raptum humeris suis per summam animorum alacritatem portauit.

¶ Idemq;. Q. Metellum censorem q: ab eo tanq̃ Gracchi filium in censum recipere nolebat lapidibus prosternere conatus est: affirmantem tantummodo tres filios. T. graccho fuisse: e quibus unum in sardinia stipendia merentem: alterum infantem pręneste: tertium post patris mortem natum Romae decessisse: nec oportere clarissimae familiae ignotas sordes inseri: cum interim improuida concitatae multitudinis temeritas pro imprudentia & audacia aduersus consulatum & censuram tetẽdit principesq; suos omni petulantiae genere uexauit.

¶ Sed ut facta uiolentiae & seditionis tam togatae.i.in toga admissae: q̃ etiam armatae.i.in armis factae: referantur.i.recitentur. Populus.s.romanus portauit humeris suis per summam alacritatem animorum (sunt tamen qui legant aliorum.s.a mario: & tunc deberet postea construi) Luciũ Equitium qui simulabat se filium Gracchi scilicet Tyberii & petebat cũ Lucio Saturnino tribunatum aduersus.i.contra leges: quia non erat i censu & tribu. & ita contra legem tribunus fieret: ductum a Mario.s. Caio arpinatẽ gerente.s.tunc quintum consulatum (post quẽ adhuc duos gessit) in custodiam publicam.i.in carcerem: portauit dico raptu3.s.e custodia claustris carceris conuulsis.i.ui fractis Idem.s.populus Romanus conatus ẽ prosternere lapidibus Quintum Metellum censorem q: nolebat recipere cẽsum ab eo.s.Lucio Equitio: tanq̃ filio Gracchi: affirmantem.s. Metellum solummodo.i.dũtaxat tres filios fuisse Tyberio graccho: equibus.i.affirmantem ex illis tribus unum decessisse.i.mortuum esse merentem stipendia in Sardinia. alterum decessisse praeneste infantem.i.cum adhuc eẽt in fans & tertium natum post mortem patris decessisse Romae: nec oportere

uidit inde obstinatos: obsidere ac oppugnare parat. Caeterum acerranis plus animi quã uirium erat itaq3 desperata tutela urbis Ve circumuallari moenia uiderunt priusquã continuarentur hostiu3 opera per intermissa munimẽta neglectasq3 custodias silentio noctis dilapsi per uias i uiasq3 quã quemq3 aut cõsilium aut terror tulit: in urbes campaniae: quas satis certum erat non mutasse fidem perfugerunt. Hannibal Acerris direptis atq3 incensis exercitum ad cassilinum ducit. Aduersus ipsam fidem. Ac si diceret non cũ Romanis sed cum fide bellum gessisse uidetur Maior. Rerum gestarũ gloria: An peior Magnitudine scelerum atq3 perfidiae.

De Seditionibus. Cap. VII.

SEd ut uiolentiae. De seditionibus tã in urbe quam in castris diuerso tẽpore excitatis se dicturum profitet primum autem exemplum est seditionis per Equitium concitatae: quae historia notatur ĩ capitulo de constantia: quod uero ad hũc locum pertinet cum. L. Equitius a mario quintum consulatum gerente qui mutata sententia senatus partes tueri coeperat. in carcere3 coniectus esset: eo q: contra leges tribunatũ peteret: tantam seditionẽ in urbe concitauit: q: populus carcerem confregerit: illum eduxerit atq3 etiam hũeris susceptum p urbem tanquã de senatu triũphans cum sũma alacritate portauerit. Togatae. Vrbanae: que.s. in urbe concitata fuerit armatae. que.s.in castris fuerit. Filium simulabat: impulsu & subornatione saturnini qui falso illu Gracchi filium asserebat. Aduersus leges quia lex erat ne quis inquilinus: qui non esset in censu & aliqua tribu: posset tri.ple.creari. Publicam custodiam in carcerẽ. Est quasi diffinitio carceris publica custodia.

¶ Idem: Pari ratione uulgus ignobile censorem suum. Quintum Metellum numidicum lapidibus icessit. q: hunc. L. Equitiũ de quo diximus: Tyberii gracchi se filium falso profitentem in cẽsum recipere noluisset. Plinius de uiris illustribus. Qu. Caecilius Metellus numidicus qui de iugurtha rege triumphauit censorem. L. Equitium qui se Tyberii gracchi filium mentiebatur in censum nõ recepit. Sciebat enim Metellus Gracchum tres tantummodo filios suscepisse: & eos omnes diuerso loco & tempore periisse: unum.s.in sardinia militantem Alterum praeneste infantẽ tertium Romae post patris mortem: non poterat igitur pati sordidum hominem in generosa familia per simulationem inseri. Censu3 recipere. Detulerat equitius Tyberii gracchi censum tanq̃ illius filius & haeres: quem Metellus quia falsum esse sciebat admittere recusauit. nec turpem hominem in nobilissimae familiae censu esse uoluit: quippe qui antea: nec in tribu. nec in censu fuisset ullo. Stipendia merentem Militantem Virgilius aere merent paruo. Decessisse: Mortuum esse: &

Valerius maximus

ſufficienti partium enumeratione probabat eum Gracchi filium eſſe nullo modo poſſe. Ignotas ſordes Equitium ignobilem & ſordidum hominem. Cum interim improuida temeritas Ita recte cenſebat Metellus cum interim tumultus populi ſe continere non potuit: quin ſua petulantia & temeritate: primo conſulem Marium deinde Cenſorem perturbarent.

re.i.& non decere ſordes ignotas.i.ignobiles ſordide natos inſeri familiæ clariſſimæ: cum interim temeritas multitudinis cõcitatæ.ſ.ad iram improuida tetendit pro imprudentia & audacia.i.per imprudentem audaciam: aduerſus conſulatum.ſ.Marii: & cenſurã Metelli: & uexauit principes ſuos omni genere petulantiæ.

VEſana hæc. Mumium a ſaturnino tribũatus competitore per ſummũ populi furorẽ crudeliter cæſum fuiſſe & L.Florus li.iii.& Cicero in Catilinam inuectiua quarta: & alii auctores teſtantur. Fuit autem tam ueſana ſeditio: ut illius etiã ad quas confugerat ædes expugnauerit & extractum crudeli cæde necauerit. Nouem iam creatis. Hic plane cognoſci poteſt: decẽ creari ſolitos fuiſſe tribunos.

De eodem populo Romano. Cap. DCCCCLXXXV.

VEſana hæc tantummodo: illa etiam cruẽta ſeditio. Populus enim Mumium cõpetitorem Saturnini: nouem iam creatis tribunis unoq; loco candidatis duobus reſtante: ui prius in ædes priuatas compulit: extractum deinde interemit: ut cæde integerrimi ciuis facultas adipiſcendæ poteſtatis teterrimo ciui daretur.

A'ceti. ¶Veſana &c. hæc.ſ.iam dicta ſeditio populi Romani: ſup. eſt aut fuit: tantummodo ueſana.i.male ſana & temeraria: quia quod tentauit non effecit: illa.i.quæ dicetur ſup. fuit etiam cruenta. Populus enim compulit prius ui in ædes priuatas deinde interemit extractum.ſ.ædibus priuatis: Mumium competitorem.ſ.tribunatus: Saturnini.i.cum ſaturnino homine factioſo: nouem tribunis iam creatis: & uno loco.ſ.decimo: reſtante.i.reliquo extante duobus candidatis.ſ.Mumio & Saturnino: & ita quia ambo creari non poterant ne Mumius ut dignum erat præferretur, coegerunt eum fugere & deinde interemerunt. ut facultas poteſtatis.ſ.tribunitiæ: adipiſcendæ (Multis deponentalibus dantur quattuor participia more com.) i.obtinendæ daretur ciui teterrimo: cæde.i.per necem & cædem ciuis integerrimi.

CReditorum quoq; Ciuitas propter imperata tributa æs grande contraxerat: cui ſoluendo cum nõ ſatis eẽt & creditores inſtarent Sempronius prætor miſeratione commotus debitorum cauſam ſuſceperat: eamq; fouendo tuebatur: Fœneratores quorum uis magna erat indignati: & a L. caſſio tribuno plæbis incitati prætorẽ ante ædem concordiæ ſacrificantem adorti: ab altaribus profugere coegerunt: & intra tabernacula latitantem occiderunt: Conſternatio: ſubita mentis confuſio & perturbatio tabernaculam non militũ tentoria: quæ ibi nulla erant ſine dubio: ſed opificum tabernas ſignificat a tabulis quibus officinæ texuntur. Deteſtandi fori ſeditio Execrabilis inquit ſeditio urbana caſtrenſis uero ſi diligenter inſpicimus non minus intolerabilis.

De certis creditoribus & Lucio Caſſio. Capitulum. DCCCCLXXXVI.

CReditorum quoq; cõſternatio: aduerſum Sempronii Aſellionis prętoris urbani caput intolerabili modo exarſit: quem quia cauſam debitorum ſuſceperat cõcitati a.L.caſſio tri.ple. pro æde cõcordię ſacrificium facientem: ab ipſis altaribus fugere extra forum coactum: inq; tabernula latitantem prætextatum diſcerpſerunt. Deteſtanda fori conditio ſed ſi caſtra reſpicias: æque magna orietur indignatio.

¶Creditorum &c. Conſternatio.i.animorum perturbatio creditorum.i.eorum quibus æs alienus debebatur: exarſit quoq; modo intolerabili aduerſum caput Sempronii Aſellionis prætoris urbani. quem q̃a ſuſceperat cauſam debitorum ipſi concitati a Lucio Caſſio tribunoplebis facienti ſacrificium pro æde.i. añ ædem concordiæ: coactum fugere ab ipſis altaribus extra forum & latitantem in tabernula.i.modica taberna.i.tegete ex tabulis contexta: diſcerpſerunt.i.in fruſta diſſecuerunt pretextatum.i.indutum prætexta. Conditio.i.qualitas dicta fori.ſ.Romani: eſt ſup. deteſtanda: ſed ſi reſpicias caſtra: ſcilicet militaria: indignatio æque magna oritur.ſ.tibi ex illis: hoc eſt ex militum uiolentia.

CV3.C.Mario. Marius poſt gallos cimbros teutonas ſenoneſq; deuictos: cum requieſcere nullo modo poſſet q̃ uirtutem ſuam odio: & languore cõſumi uideret ſimulauit ſe uelle matri deum in capadocia uota perſoluere. uera autem peregrinationis cauſa fuit: ut Mithridatem po. Ro. ſuſpectum ad bellum incitaret. quo cũ ueniſſet ita Mithridatem allocutum fuiſſe dicunt. O Mithridates quæcũq; tibi populus Ro. imperat uel tacite exequere: uel da operam ut illo ſuperior ſis: hanc uocem a uiro priuato tam libere editam admiratus rex bellum aduerſus populum Ro. ſibi omne ſuſcipiendum eſſe conſtituit Reuerſus in patriã Marius ponti prouinciam ſummo ſtudio & ambitione depoſcebat: quæ ſyllæ quia con

De Militibus. L. Syllæ & morte Gratidii. Cap. DCCCCLXXXVII.

CVm. C. Mario lege ſulpitia prouincia aſia ut aduerſus Mithridatem bellũ gereret priuato decreta eſſet: miſſum ab eo Gratidium legatũ

ad Lucium Syllam consulem accipiendarum legionum causa milites trucidarunt: proculdubio indignati q a summo imperio ad eum qui nullo in honore uersaretur transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? Pro consule istud tam uiolenter exercitus: illud aduersus consulem.

¶ Cum prouincia Asia esset decreta lege sulpitia.i.a Sulpitio tri.lata. Caio Mario priuato.i.non fungenti officio publico: ut gereret bellum aduersus Mithridatem regem ponti: milites trucidarunt Gratidium legatum missum ab eo.s.Mario ad Lucium Syllam consulem causa legionum quas ille ad id bellum instruxerat: accipiendarum.s.ab illo & ad Marium traducendarum. indignati proculdubio.i.quae res dubio caret q cogerentur transire a summo imperio: uidelicet consulari quo fungebatur Sylla: ad eum uidelicet Marium qui nullo.i.non ullo: non uersaretur.in ullo honore.i.magistratu Sed (licet iusta fuerit indignatio) quis ferat.i.toleret militem corrigentem scita.i.decreta plaebis: exitio.i.caede legati: q.d.merito nullus. deinde muniens transitum ad sequentia dicit. Exercitus sup.fecit istud tam uiolenter pro consule.i.pro consulis uidelicet syllae honore consequando: illud s.quod sequitur sup.fecit aduersus consulem.s.Quintum Pompeium.

sul esset cum decreta foret: Sulpitius tribunus plebis aegerrime tulit: & cum alias perniciosas leges tulisset: ut scilicet exules reuocarentur: ut noui ciues libertiniq; distribuerentur in tribus hanc quoq; tulit: ut Marius aduersus mithridatem ponti regem dux crearetur: illudq; senatus decretum: quo syllae prouincia designata fuisset rescinderetur: qua in re cum seditio maxima excitaretur: Sulpitius saturninum omnibus praestantem praedicabat: hoc uno tantum illum damnabat q timidius uideretur: sed ille tunc se magnanimum ostendit: nam trecentos milites habebat quos ΑΝΤΙΣΥΝΚΛΗΤΟΥΣ.i.contra senatores appellabat: quibus uim consulibus Qu. Pompeio & L.syllae huic actioni resistentibus cum intulisset: & caeso Pompeii consulis filio genero syllae: & in domum Marii sylla confugisset: & unde a mario dimissus in castra contendisset prouincia tandem mario p populum decreta fuit: qui cum legatos in castra ad syllam misisset: qui sibi imperatori designato caperet exercitum: indignati milites qui a consule ad hominem priuatum transituri essent gratidium legatum trucidauerunt. Quis ferat militem: Ac si diceret q̄uis milites iustam indignationis causam haberent non tamen legatum trucidare debuerant ut plebiscita seruarent. Scita plebis: Decreta plebis: nam plebiscitum dicitur quod sciuerit.i.statuerit plebs.

De militibus. Cn. Pompeii & de morte Qu. Pompeii. Ca. DCCCCLXXXVIII.

QVintum enim Pompeium Syllae collegam: senatus iussu ad exercitum Cnaei Pompei quem aliq̄ diu inuita ciuitate obtinebat cōtendere ausum ambitiosi ducis illecebris corrupti milites sacrificare incipientem adorti in modum hostiae mactauerunt: tantumq; scelus curia castris cedere se confessa inultum habuit.

¶ Quintum &c. Continuatur cum superiore: fecit inquam aduersus consulem: eni.i.quia: milites corrupti illecebris.i.blanda attractione: ducis ambitiosi: uidelicet Cnaei pompeii in magistratu permanere ambientis. adorti i.insidiose inuadentes. Qu.pompeium collegam.i.consulem syllae: ausum iussu senatus: contendere.i.accedere tanq̄ ad suum: ad exercitū Cnaei Pōpeii: quem.s.Pompeius: obtinebat aliquādiu.i.a plusculo tempore: ciuitate s.Romana inuita: adorti dico uolentem sacrificare: ut auspicato ducatum iniret: mactauerunt sup.eum in modum hostiae: quia ad aras: & curia.i.senatus: habuit tantum crimen inultum.i.impunitum dereliquit: confessa se sup.cedere castris.i.furori militari.

QVintum enim pompeium. C. pompeius iussu syllae exercitum habebat i Sicilia quam prouinciam cum diutius tenuisset q̄ leges patiebantur: idq; inuita ciuitate: Senatus tandem Quintum Pompeium consulem successorem misit: qui cum ad exercitum accipiendum uenisset: a militibus iam a. Cn. Pompeio corruptis inter sacrificandum occisus est: quod scelus nec senatus quidem uindicauit. Liuius li.lxxvii. Qu. Pompeius inquit consul ad capiendū a. Cn. pompeio proconsule exercitu profectus cō silio eius occisus est. Syllae collegam.s.in cō sulatu.erant enim consules eo anno. Qu. pōpeius & Sylla. Cn. Pompei. Sunt qui dicant hunc fuisse. Cn. Pompeium Strabonem magni Pompeii patrem. In ciuitate: q diutius teneret imperium q̄ leges & mores ciuitatis ferrēt. Ambitiosi ducis. Cn. Pompeii qui ambitione exercitum corruperat. Sacrificare incipientem. Nil nisi prius peractis sacris captisq; auspiciis Romani publice gerebant. de more igitur exercitum accepturus sacrificabat Qu. Pompeius. Tantum scelus: Latē ter carpit senatum quem dicit non ausum fuisse de seditioso exercitu sumere supplicium. Curia.s.senatus confessus est se uinci ab armato exercitu.

De quodam exercitu: & morte Caii Carbonis. Cap. DCCCCLXXXIX.

ILLE quoq; exercitus nefarie uiolentus q. C. carbonem fratrem Carbonis ter consulis propter bella ciuilia dissolutam disciplinam mi

ILLE quoq; exercit9. Hoc i Aphrica fuisse coniicitur. nam milites qui a bellis ciuilibus: liberius solutiusq; uiuere consueuerant indignati q a Carbone consule arctiori seueriorique disciplina coercerentur suaq; liberiori licentia inhiberentur: illum occiderunt: maluerūtq; imperatore carere q̄ so

lutos mores relinquere. Fuit autem hic Carbo eius carbonis frater qui uictus a pompeio in Si. sua morti traditus fuit ut diximus in ca. de ingratitudine: de cuius morte paulo post dicturus est. Alii dicunt fuisse fratrem eius Carbonis qui cum. C. Carbone quē pōpeius iussit occidi in curia crudeliter necatus fuerat: ut in ca. de cupiditate dicemus. Ille quoqꝫ: Sicut exercitus pompeii & carbonis uiolentus fuisse uidetur. Nefarie impie: nefarium ueteres dixerunt non farre dignum hoc est a sacris arcendum. Dissolutam disciplinā corruptam: nam propter bella ciuilia milites quibus imperatores: ut sibi obsequentiores redderent fuerant indulgentiores: facti erāt dissoluti & impotētes. Praefractius seuerius asperius. Maximo scelere: uidelicet nece imperatoris. Tetros: foedos & horrendos: hinc facile coniicitur quid faciat inueterata consuetudo.

sitarem praefractius & rigidius astringere conatum priuauit uita: satiusqꝫ duxit maximo scelere coinquinari q̄ prauos ac tetros mores mutare.

¶ Ille quoqꝫ exercitus sup. fuit uiolentus nefarie. i. per nefas: qui priuauit uita Caium Carbonem fratrem Carbonis ter consulis. i. qui ter fuit consul conatum astringere. i. arcere a luxuria & dissolutiōe: praefractius. i. durius & asperius & pro. i. rigidius (quia res rigida citius frangitur q̄ flectitur) disciplinam militarem dissolutam propter bella ciuilia: & exercitus duxit satius id est eligibilius coinquinari. i. pollui maximo scelere: utpote caede ꝓbi imperatoris. q̄ mutare mores scilicet suos prauos ac tetros. i. turpes & execrabiles.

De Temeritate. Cap. VIII.

De Temeritate. Titu. VIII.

Temeritatis etiam subiti. De temeritate dicturus eius turpitudinem subiicit oculis: ut ab ea nos deterreat: est autem temeritas: cum aliquid sine consilio & cogitatione facimus. bene autem subiungitur seditioni: nam queadmoduꝫ seditio subito concitat hominum mentes: sic & subiti sunt temeritatis impulsus. Subiti: quia repente nulla adhibita cogitatione rapitur temerarius ad aliquid agendum. Impulsus Cōmotiones: agitationes.

Temeritatis etiam ita subiti ut uehementes sūt impulsus: quorum ictibus hominum mentes concussae: nec sua pericula conspicere nec aliena facta iusta aestimatione prosequi ualent.

¶ Temeritatis &c. Impulsus etiam temeritatis ita sup. sunt subiti ut uehementes: quorum. s. impulsuum ictibus: mentes hominuꝫ concussae: nec ualent conspicere pericula sua: nec prosequi iusta aestimatiōe. i. nec iuste aestimare facta aliena.

Quam. n. Haec historia notata est in ca. de mutatione casus. Ex hispania tunc erat in hispania Scipio etiam animo ad inuadendam carthaginem adiecto uidit plurimum momenti ad uictoriam i Syphace esse repositum: quem sibi & populo Romano ut amicum faceret non dubitauit rem magno periculo aggredi: seqꝫ ad regem barbarum dubiae fidei hominem cū duabus quinqueremibus conferre: ubi paruꝫ abfuit quin ab hostibus interciperetur quoniam eodem tempore & hasdrubal poenorū dux ad eundem regem suum cursum faciens cū quinqꝫ triremibus romanas naues prope etcoiue nit: sed quia ii. uento priores romani portuꝫ intrarēt hostes regio portu hostile quicq̄ moliri non sunt ausi. Fluctuatus in discrimine positus uel cum dubitatione agitatus. Utrum interfector: In discrimine fuit utrum syphacis interfector an captiuus futurus esset Scipio. Cum. n. apud regem esset eūdemqꝫ barbarum & infidum facile rex illuꝫ detinere potuisset captiuum quod si fecisset a Scipione nunq̄ uictus & in triumphum ductus fuisset.

De superiore Africano Cap. DCCCCXC.

Quam. n. temere Aphricanus superior ex hispania duabus quinqueremibus ad Syphacē traiecit in unius numidae infidis praecordiis: suam pariter & patriae salutem depositurus. Itaqꝫ exiguo momento maxime reip. casus fluctuatus est utrum interfector an captiuus Scipio Syphacis fieret.

¶ Quam. i. quantum. n. temere aphricanus. s. Scipio superior. i. maior: traiecit ex hispania ad Syphacem regem Numidiae duabus quinqueremibus i. nauibus longis quinqꝫ remorum ordinibus impellendis depositurus. i. uelut deposito crediturus & cōmissurus salutem suam pariter & patriae in praecordiis. i. affectionibus infidis unius Numidae. s. Syphacis cum tamē numidarum ingenia sint uaria & infida. Itaqꝫ quia id ausus est. casus idest dubius euentus reip. maxime: quanta tunc erat resp. Romana: momento s. temporis exiguo utrum Scipio fieret interfector siphacis. s. postmodum saltem occasionaliter an. s. tum captiuus siphacis. q. d. auctor ad augendam nim temeritatis scipionis Syphacem consultius egisse si cepisset Scipionē q̄ nunc ubi modico tempore Romanam amicitiam amplexus paulopost ab ea descendens captus & in triumphum ductus est.

Nam. C. caesaris. plutarchus in uita caesaris. Caesar inquit appollinae refidens: ubi parum copiarum ad capessendam pugnam sibi eē uidit caeterasqꝫ copias ex italia lente proficisci in ancipiti reū

De Caio Caesare Cap. DCCCCXCI.

Nam Caii caesaris anceps conatus & si caelesti iū cura protectus est: tamen uix sine horrore animi referri potest. Siquidem impatiens legio

num tardioris a brūdusio appolloniam traiectus per si mulationem aduersæ ualitudinis conuiuio egressus ma iestate sua seruili ueste occupata nauiculam conscendit: e flumine ac maris adriatici sæua tempestate fauces pe tiit protinusq; in altum dirigi iusso nauigio: multū diu ac contrariis iactatus fluctibus tandē necessitati cessit.

¶ Nam (Continuatiua uox) Conatus Caii Cæsaris anceps .i. incerti euē tus: & ii .i. q̄ protectus est cura cælesti: eo q; (ut per solitam assentationē innuit) cæsar cælum erat aditurus tamen uix potest referri sine horrore animi Siquidem cæsar impatiens tardioris traiectus .i. traductionis legio num a Brundusio apolloniam .i. quas antonius debebat traiicere brundu/ sio urbe litorali in italia Apolloniam urbem epyri coloniam corinthiorum quo contra pompeium profectus erat egressus conuiuio per simulationē aduersæ ualitudinis .s. doloris in stomacho maiestate sua .s. imperiali occul tata ueste seruili conscendit e flumine nauiculam ac petiit tempestate .s. uen torum sæua quia multum turbulenta fauces .i. ostia angusta & periculosa maris adriatici & nauigio iusso protinus dirigi in altum iactatus multum ac diu fluctibus contrariis cessit tandem necessitati .i. qa unde profectus erat rediit.

consultatione graue & periculosum consiliū iniuit: nam cum multis hostiuȝ classibus ma re teneretur conscio nemine paruam remorū duodecim scapham ingressus brundusiū trā sire decreuit: nocte igitur clanculuȝ seruili ha bitu ascendens: ut se uilissimum quempiam tacitus abiecit Annio flumine nauigiū ad ma re usq; delatum est. Solet is cum matutina spirante aura fluctū longe repellat circa ostiū tranquillus illabi. Ea uero nocte ingens ex ponto uentus proflarat: a quo extincta rese derat aura: cæterum cum aduersus procellas & tempestatem acrius flumen irrumperet: ingens attollebatur sonitus & rapidi confli gebant uortices quāobrē gubernator postq̄ nulla ui superare se sperat retrocedere statuit: itaq; nautis ut remigrationem permutarent iusserat: quod ubi persensit cæsar seipsuȝ de texit appræhensa deinde gubernatoris dex tra qui ad eius obstupuerat aspectum perge inquit generose perge: nec extimescas quicq̄ Cæsarem uehis: ac cæsaris fortunam naui gationis comitem. Tum obliti tempestatis remiges innixi remis promptissime fluminis impetum superare contendunt: qui ut frustra conati sunt cæsar multis obrutus fluctibus & in ipso fluminis ostio magnis susceptis periculis gubernatori ut rediret inuitus admodum concessit: hæc Plutarchus: Alii uero dicunt: q; cum Cæsar ui deret antonium: quem brundusii relictum per litteras acciuerat: se tardius appolloniam cum reliqua copiarum parte cō ferre: timens ne interciperetur a pompeiana classe cum tanta Antonii moram ferre non posset: nocte simulato morbo se subtraxit e conuiuio: & sumpto seruili habitu clam omnibus ad pauperis cuiusdam amiclæ gubernationis casulam ue nit: eoq; excitato se periculosissimæ nauigationi cum etiam tempestas instaret temere satis exposuit: nec dissuaderi po tuit ab amicla nauta quominus periculum subire uellet: ubi propemodum periit. Cælestium cura protectus. Quia diuia prouidentia seruatus ex undis fuisse uidetur. Non tamen uix sine horrore: Hoc cum assentatione dictum. Tardioris tra iectus q; tardius legiones traiicerentur ab Antonio: est autem nomen traiectus hoc loco & significat tardioris traiectio nis. Aduersæ ualitudinis. Simulauit secundum quosdam q; stomacho non ualeret: ut honeste & sine suspitione e conuiuio se subtraheret: huius autem simulatæ ægritudinis nullam prorsus mentionē facit Plutarchus. Fauces Angustias & ostia quibus fluuius in adriaticum mare descendit. Nauiculam Scapham: quam Plutarchus .xii. remorum fuisse dicit: erat au te n pauperis amiclæ de quo Lucanus li .v. molli consurgit amiclas dum dabat algathoro: quis nam mea naufragus inqt Tecta petit aut quem nostræ fortuna coegit Auxilium sperare casæ &c.

De militibus Albini ducis Cap. DCCCCXCII.

AGe illa q̄ execrabilis militum temeritas: Fecit n. ut Aulus albinus nobilitate: moribus hono rum omnium consummatione ciuis eximius propter falsas & inanes suspitiones in castris ab exerci tu lapidibus obrueretur qd q; accessionem indignatio/ nis non recepit: orāti atq; obsecrāti duci a militibus cau sæ dicendæ potestas negata est.

¶ Age (adhortandi uox) q̄ .i. q̄tum execrabilis sup. fuit illa quæ dicetur: temeritas militum .q.d. maxime. Enim .i. quia ipsa fecit ut Aulus Albinus ciuis eximius nobilitate: quæ sanguinis est: moribus: qui animi sunt: & cō sumatione oium bonorum qui partim uirtutis partim fortūæ sunt munus obrueretur lapidibus in castris ab exercitu pp suspitiones falsas & inanes .i. non satis uerisimiles uidelicet q; exercitum latinis prodere parasset: q dq; .i. & quod hoc est quæ res: non recepit accessionem .i. incrementum indigna tionis: quia in eo erat summæ indignationis iusta cā ptās cāæ dicēdæ .i. sui purgandi negata est a militibus duci oranti atq; obsecranti .i. per rem sacrā ut est sacramentum quo obstricti erant aut sacram fidem obtestanti.

AGe illa q̄. Bello latio classi p̄erat au lus Albinus q crimine pditiōis infa mis a militibus iterfectus ē. uenerat n. i suspitionē: q; latinis pdere uellet exercitū quare adeo cōcitati sunt milites ut illū nulla adhibita cognitiōe lapidib9 illico obruerēt. & qd idigni9 fuit orāti atq; obsecrāti nullā dicēdæ cāæ ptātē facere uoluerūt. Nobilita te: Laudat hūc albinū ut exaggeret temerita tē militū q nulla hois dignitate: nulla reuerē tia a tā fœdo facinore deterreri potuerūt. Ho norū oim cōsum. Qui functus oibus magi stratibus fuerat Quodq; accessionē idigna tiōis. Nulla maior indignatio eē pt q̄ negare defensionē: iō dicit indignatio nō recepit ac cessionē hoc ē augmētū qa augeri n̄ pt q̄ sū ma ē Cāæ dicēdæ. Expurgatiōis faciēdæ.

Externa de Hannibale Cartha. Capitulum. DCCCCXCIII.

ITaq; minus miror apud trucē & sæuū hāniba

ITaq; minus miror: Cū ex italia re uocatus hānibal ad opē laboranti patriæ ferēdā uenisset in siciliā: que siuit a gubernatore qd illud eēt pmōtoriū si bi an oculos positū: erat. n. pelorus mons ab ipso gubernatore denominatus: q; cū ille di xisset: Siciliæ pmontoriū eē: nō credēs Hā nibal: qa sibi psuadere nō poterat tā breui

cursu in ficiliam uenisse ratus insidias a gubernatore factas illum interfecit. postea uero certior factus italiam breui spacio dirimi a Sicilia poenitentia ductus gubernatorem cum uita donare non posset honore sepulturæ donauit quia eo loco sepultus monti nomen imposuit teste Sallustio: quod etiã Ser. in.iii. Vir. affirmare uidetur eo carmine: & angusti rarascunt claustra pelori: qui ait promontorium est sicilliæ secundum Sallu. a gubernatore hannibalis illic sepulto: qui fuerat occisus per ignorantiam regis cum se eius dolo crederet esse deceptum q̃q̃ legatur & ante pelorum dictum fuisse. A petilia parua urbe calabriæ a philotete pæantis filio & herculis socio condita: teste Seruio in.iii. æneidos: super eo carmine philotete subnixa petilio muro. Freto appulsus: Mari siculo. & propriæ fretum: quia ubi semper ob angustias ferueat mare. est.n. teste Sallustio breue illud medio quo sicilia abscissa est ab italia: quæ olĩ cõiuncta fuerat. unde Vir. Hæc loca ui quondam uasta cõuulsa ruina. (Tantum æui longinqua ualet mutare uetustas). Dissiluisse ferunt: cum protinus utraque tellus Vna foret: uenit medio ui pontus: & undis Hesperium siculo latus abscidit: aruaque & urbes Littore diductas angusto interluit æstu: Ibi etiam condita est ciuitas quæ teste Liuio ab hac scissura rhegium dicta fuit αρηγνυω quod est disrumpo: & frango unde eius deriuatiuum dicimus rheginum. Nã a rhegio galliæ cisalpinæ oppido Rhegienses dicimus Cursus rectorem. Nauigationis gubernatorem. Virgilius. huc cursus fuit. Inspecta ueritate ubi cognouit uera dixisse rectorem. Absoluit crimine insidiarum Itaque angusti & æstuosi maris Erecta ĩquit Pelori statua: & hannibalis sæuitiæ fuit temeritatis & cæsi ĩnocẽtiæ ppetuũ extat oĩbus illac nauigatiõibus ĩdiciũ tãtæque rei monumẽtum. Vltra citraque: Et in italia & in sicilia.

lis animum defensionis locum innoxio gubernatori defuisse quia Petilia classe africam repetens freto appulsus tam paruo spacio italiam siciliamque inter se diuisas non credit: ueluti seditiosum cursus rectorem interemit postea diligentius inspecta ueritate tunc absoluit cum eius innocentiæ nihil ultra sepulchri honorem dari potuit. Igitur angusti atque æstuosi maris alto e tumulo spectatrix statuam tam memoriæ Pelori q̃ punicæ temeritatis ultra citraque nauigantium oculis collocata ĩdiciũ ẽ.

Itaque cum Romani tam temere sæuitiam suam exercuerint: ego minus miror locum defensionis defuisse gubernatori. s. classis innoxio. i. in nullo peccanti apud animum Hannibalis trucem & sæuum. Qui. s. Hãnibal repetens classe aphricam a Petilia paruo oppido calabriæ: appulsus freto. i. ui aquarum ad promontorium sup. siciliæ: dum non credit Italiam & Siciliam diuisas inter se tam paruo spatio: interemit sup. eum uidelicet Pelorũ ueluti rectorem cursus. i. nauigationis seditiosum: ueritate inspecta postea diligentius. i. cognito q reuera tam parum distarent absoluit sup. eum tũc cum nihil ultra potuit dari innocentiæ eius præter honorem sepulchri: q iam interemptus erat. Igitur (quia quod potuit fecit) statua. s. Pelori spectatrix. i. sic posita ut spectatrix uideatur: quia in uertice montis ubi si Pelorus uiuus staret esset spectator maris angusti atque æstuosi quod est inter siciliam & italiam: e tumulo quia promotorio alto uidelicet peloro ab eo secundum Salustium dicto collocata est oculis nauigantium ultra & citra. i. per ulteriorem & citeriorem partem maris indicium (Alii legunt collocatum ut sit est indicium collocatum. i. monumentum indicatiuum) tã memoriæ Pelori. s. gubernatoris. q̃ temeritatis punicæ uidelicet Hannibalis sed inuidiosæ quæ unius duci erat gentis ascribitur.

De Atheniensibus Cap. DCCCCXCIIII.

IAm atheniensium ciuitas ad uesaniam usque temeraria quæ decem imperatores suos & quidem a pulcherrima uictoria uenientes capitali iudicio exceptos necauit. q militum corpora sæuitia maris interpellante sepulturæ mandare non potuissent necessitatem puniẽs cum honorare uirtutem deberet.

Iam (continuatiua particula) ciuitas atheniẽ. sup. fuit temeraria usque ad uesaniam: quæ necauit decem imperatores suos & quidem. i. certe uenientes a pulcherrima uictoria. s. in bello nauali apud arginusas: exceptos s. statim in aduentu damnatos iudicio capitali. q non potuissent mandare sepulturæ corpora militum. s. suorum qui in ea pugna ceciderant sæuitia. i. sæua tempestate maris interpellente. i. impediente puniens necessitatem. s. derelinquendi insepultos cum deberet honorare uirtutem qua hostes superauerant.

IAm atheniensium. Diximus ĩ ca. de constantia: q spartão bello qd decem prætores atheniẽses apud arginusas aduersus lacedæmonios gesserũt cum post uictoriam ea pugna nauali a prætoribus partam subito exorta tẽpestas atheniensium classem disiecisset: prætores suorũ militum corpora qui in ea pugna ceciderãt sepulturæ mandare nequierunt: quod cum athenis nunciatum esset insepulta. s. iacere suorum militum corpora: tam furiosa temeritate in prætores exagitatus est populus ut indicta causa illos damnaret: legemque ferret de sumendo ex his supplicio: cum primum rediissent: & cũ forte dimarcus eo ãno Socrates esset. i. tribunus plæbis nulla rõe adduci potuit ut tã temerariæ & uesanæ legi consentiret: & qua plæbiscitum fieri non poterat iniussu socratis illi per uim sunt executi quod iure non poterãt & de benemeritis prætoribus quibus præmium ac triumphus debebatur cum primum redierunt sumpsere supplicium. Ad uesaniam usque. Dum temeritatem exercet insana iudicatur. uel q eorum temeritas furiosa magisq̃ audax fuisse uidetur. A pulcherrima uictoria: quam apud arginusas de lacedæmoniis fuerant consecuti. Exceptos damnatos. Necessitatem:

quia necessitate compulsi corpora sepelire nequiuerunt: hanc illi necessitatem punire maluerunt q̄ honorare uirtutem qui triumphum decernere potius debuerant praetoribus suis qui speciosam ex hoste uictoriaȝ reportassent.

Quantum ualeat error Titulus nonus.

TEmeritati proximus error quemadmodū ad laedendum par ita cui facilius quis ignouerit: quia non sua sponte: sed uanis concitatus imaginibus culpae se implicat qui q̄ late in pectoribus hominum uagetur: si cōplecti coner uitio de quo loquor sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

¶ Temeritati proximus error queadmodū sup. ē par.i.eiusdē potestatis cū ea ad laedendū ita sup. est cui quis ignouerit.i. ueniam dederit facilius: hoc est licet aeque tristē rē quis per errorē cōmiserit ac alius per temeritatē: tamen facilius erranti q̄ temere agenti ignoscatur. quia.i. error hoc ē errans implicat se culpae non sua sponte.i. dedita opera & certa scientia: sed concitatus imaginibus uariis idest falsis. Qui.s. error q̄.i. q̄tum late uagetur in pectoribus hominum: si coner complecti ego tim obnoxius.i. illa q reatus uitio.s. erroris de quo loquor.i. Igitur quia non omnes possumus nos referemus paucos lapsus eius.

De Po.Ro.in.C.Heluium Cap.DCCCCXCV.

CAius Heluius Cinna tri.ple.ex funere. C.Cęsaris domum suā petēs populi māibus discerptus est pro cornelio Cina in quē saeuire se existi.nabat iratus ei: q cū affinis esset caesaris aduersus eū nepharie raptum impiam pro rostris orationem habuisset: eo q errore propulsus est ut caput heluii perinde atq cornelii circa rogum caesaris fixum iaculo ferret officii sui & alieni erroris piaculum miserabile.

¶ Caius Heluius Cinna Tribunus plaebis petens domū suā ex funere.i. post pactum funus Caii Caesaris.s. Iulii discerptus est.i. in multa frusta dilaniatus manibus populi.s. Romani pro Cornelio Cinna.i. loco Cornelii Cinnae: hoc est a populo per errorem credente eum esse Cornelium Cinnam cum esset heluius in quem.s. Cornelium Cinnam populus existimabat se saeuire cum seuiret in Heluium iratus ei.s. Cornelio: q cū esset affinis caesaris habuisset pro rostris.i. ante rostra impiam orationem aduersus eum.s. Caesarem: dixerat.n. Cornelius iure caesum raptū.i. correptum morte nefarie.i. detestande secundum iudicium Valerii secundum Ciceronis & multoȝ aliorū iustissime. Nō ergo eodē die caedes & funus fiebat: quia facta caede Cornelius Cinna contra Caesarem orauerat: & cum funus fieret Heluius illi interfuerat ut amicus eius & populus propulsus ē eo errore ut ferret caput Heluii.s. Cinnae perinde atqȝ.i. tanq̄ esset Cornelii.s. Cinnae circa rogū Caesaris fixū.i. affixū iaculo. O sup. piaculū miserabile officii sui.i. debiti in caesarem fecit.n. id populus officiosius in caesarē cui obsequium praestare putabat & errores alieni.i. cōmissi in Heluium cum in Cornelium se saeuire putaret. Aut sui scilicet Heluii qui meritum caesari impendit officium assidendo eius funeri & erroris populi eum per errorem pro Cornelio occidentis.

De Errore. Ti.IX.

TEmeritati proximus error. In hac p̄fatione quasi rationem affert: cur temeritati subiungat errorem: q̄a uitrūq̄ uitium simile & par esse uideatur q. utrū quidem ad laesionem pertinet. Sed hoc inter se differunt: q errori ignosci potest temeritati non potest: nam quemadmodum sponte pericula adit temeritas sic error ignarus culpam incurrit. Par ad laedendum quia nō minus laedit error q̄ temeritas. Vanis concitatus imaginibus. Deceptus falsa imagine dum aliud credit aliud curat ignarusq̄ȝ culpam cōmittit. Qui q̄ late in pectoribus hominum uagetur. Si inquit dicere uelim q̄ multipliciter homines erroribus implicentur errorem ipse cōmittam. Paucos lapsus: paucos errores: nam cum omnes humana cognitione comprahēdi non possint pauco retulisse sat erit.

CAius Heluius Cinna: Caeso in senatu Iulio Caesare populus uehementer concitatus primo per interfectores habita concione aliquantisper lenitus est: postea uero aperto caesaris testamento postq̄ ampla Romanis legata esse uiritim compertum est ac delatum per forum corpus uulneribus deforme apparuit: sic acerbati fuerunt animi: sic aduersus interfectores irritati: ut nulla ratione contineri possent instigante insuper Antonio: & eos ad ultionem exhortante. Itaq̄ȝ coogestis succensisq̄ȝ circa cadauer ex foro gradibus subsellits cancellis: trapezis concremarunt: exceptis ex medio rogo incēsis stipitibus ad percussorum domos ut eas incendio uastarent percurrebant alii per omnes urbis uicos: ut captos discerperent magna cum indignatione cōmeabant: ex quibus tamē in nullū inciderūt q̄a in tuto clausi se continebant. Cinna uero caesaris aequalis: cū a decorando caesaris funere domū se reciperet in furiosam multitudinem incidit: q existimantes corneliū cinnam esse qui caesaris affinis aduersus eū fuerat concionatus: errore decepti trucidarūt eiusq̄ȝ caput hastae infixum circa caesaris rogū tanq̄ inferias detulerūt. Plu. i uita caesaris dicit huic cinnae caesarem uisum in somnis priori nocte q illū ad coenā inuitaret: & cū recusaret inuitū & reluctātē ab eo manu fuisse ptractū tū et dicit illū eo tēpore febri laborasse. Discerptus. Dilaceratus: Impiam orationē: Quia dixerat in cōcione iure caesum fuisse caesarē: hoc autē fecerat: ut iratū populū sua oratiōe leuiret. Seditionēq̄ȝ sedaret. Officii sui: Quod caesari in celebrando eius funere p̄stiterat: nā inde a pōpa redibat.

Am. C. Cassium. Relata est historia hęc li. v. ca. de fide seruorū: exemplū Pindarus: ibi ergo quęrēda ē ne to/ties repetat. A semetipso: Quia nō alieno er/rore caesus: sed sua ipsius falsa opinione dece ptus sibiipsi morte intulit: desperatione rerū cū existimaret eandē collegę fortunā esse: q̄ fuerat sua: q̄q̄ brutus iā Caesaris castra cepis set: eadēq3 diripuisset. Quattuor exercituū3: Duorū. s. Bruti & Cassii: & totidem Octauii & Antonii. Variū euentū: Bene uariū: quia ex altero cornu Brutus uictor: ex altero Antoni us: & cōtra Cassius & Octauius uicti. Cre/bros excessus: crebra diuerticula: nā cū tene brę fuissent obortę: Centurio se occurrenti/bus aperire nō audebat: ignorās hostes ne es sent an cōmilitones amici: itaq3 saepius diuer tebat e uia. Exceptum insidiis: Circūuentum & ab hostibus captum.

De Caio Cassio. Ca. DCCCCXCII.

Am Caiū Cassium error a semetipso pœnas exigere coegit. Inter illum enim pugnę quat/tuor exercituum apud Philippos uariū ipsisq; ducibus ignotum euentum missus ab eo Titinius cētu rio nocturno tempore ut specularetur quonam in statu res Marci Bruti essent: dum crebros excessus uię petit: quia tenebrarum obscuritas hostes ne an cōmilitones occurrerent: dignoscere non sinebat: tardius ad Cassiū rediit. Quem is exceptum ab hostibus omniaq; in eo rum potestatem recidisse: existimans finire uitam pro perauit: cum & castra hostium inuicem capta: & Bruti copię magna ex pte incolumes essent.

Ascen. ¶ Nam error coegit Caiū Cassium exigere pœnas. s. interfecti Caesaris: a semetipso: quia seipsum occidit credens p erro/rē Brutū qui uicerat succubuisse. Enim. i. qa Titinius (uerius q̄ Cyneus aut Timeus) cētuno missus ab eo tpe noctur/no inter illū euentū quattuor exercituū. s. Octauii & Antonii ex una parte: & Cassii & Bruti ex altera: apud Philippos ua riū: qa ex utraq3 parte unus ducū uicerat: & alter succubuerat: uicerant enim Brutus & Antonius: succubuerant Octaui9 & Cassius: & ignotū ipsis ducibus. s. uictis Cassio & octauio: missus inquam ut specularet i quonā statu res Marci Bru ti essent: dū. s. Centurio petit crebros excessus uię: quia obscuritas tenebrarū non sinebat dignoscere: ne. i. an hostes an cō militones occurrerent: rediit tardius. s. q̄ Cassius sperabat ad Cassiū. Quē. s. Centurionē Titiniū: is. s. Cassius existimans exceptū ab hostibus: & oia recidisse in potestatē eorū uidelicet hostiū: properauit finire uitā: sunt qui dicant hallucinatū putasse suos esse hostes: & ita sibi necem properasse: cū & castra hostiū. s. Octauianorū: erant capta inuicem. i. econtrario sicut castra eius ab Antonio capta fuerant: & copię Bruti essent incolumes magna ex parte. Brutus tñ quoq3 nihilomi/nus sibi letum consciuit.

Itinii uero nō oblitteranda. Laudat Cinei siue Titinii: ut plutarchus di cit fidē & amicitiā: qui quū i castra rediisset ad Cassiū uictorię corona redimi/tus: ubi cōperit exploratu & amicorū sese af fligentiū: qui q̄stubus & ululatibus Cassium ignorantię errore deceptū mortē oppetiisset dolore nimio pcitus educto ense multa prius in suā tarditatē inuectus seipsum transfixit. Oblitteranda silentio Praetereūda uirtus. Im prudēs: Quia nō puidi tarditatē meam tibi rerū desperationē allaturā: & tuę mortis cau sam esse futurā. Capulo tenus abdidit ensē: Est autē capulus ensis manubriū a capiendo dictus. Duplex uictima: Cassius & titinius tanq̄ duę uictimę ante aras iugulatę.

De Titinio centurione.
Cap. DCCCCXCIII.

Itinii uero non oblitteranda silentio uirtus: qui oculis paulisper haesit: inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus: deinde profusus i lachrymas: etsi imprudens inquit imperator causa tibi mortis fui: tamen ne id ipsum impunitum sit accipe me fati tui comitē. Supq; exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit ac permixto utriusq; san guine: duplex uictima iacuit pietatis haec: erroris illa.

Ascen. ¶ Titinius &c. Per incidentiam addit exemplum uirtutis & pietatis in Titinio cēturione: q qa non occidit se per errorē sed ob pietatem: non esset huius loci exemplum: nisi occasio necis eius ex errore nata esset. Ordo est uero idest sed: uirtus Titinii (Sic ut dixi: melius q̄ Cynei aut Timei legitur) non sup. est oblitteranda idest delenda silentio: qui haesit. i. fixus stetit: paulisper. i. per paulum temporis: attonitus idest stupefactus quasi tonitru percussus inopinato spectaculo ducis ia centis. s. a se interempti uidelicet Cassii: deinde profusus in lachrymas inquit: o imperator: etsi. i. q̄q̄. imprudens fui tibi cau sa necis: tamen ne idipsum. s. fuisse causam necis: etiā per imprudentiam sit impunitum: accipe me comitem fati tui. i. mor tis tuę: & demisit idest deorsum mittendo infixit iugulo suo gladium capulotenus idest usq3 ad capulum. hoc est manu/brium quo manu tenetur & capitur: super corpus eius scilicet imperatoris exanime idest mortuum: carens anima: ac du/plex uictima iacuit. s. Caio Caesari: haec scilicet proxime dicti uidelicet Titini pietatis: illa scilicet Cassii: & hoc sangui/ne utriusq3 permixto.

Aeterū falsa opinatio. Error iste pri cipiū habuit a re iocosa: sed crudelē exitū: cū enim Lar Tolūnius Veien tum rex taxillis forte luderet: superuenerunt

De satellitibus regis Veientum.
Capitulum. DCCCCXCIIII.

Aeterū falsa opinatio nescio an pręcipuā iniu

riam Lartis Tolumnii Veientum regis penatibus intulerat: nam cum in Tesserarum prospero iactu per iocū collusori dixisset occide: & forte legati Romanorum interuenissent: satellites eius errore uocis impulsi interficiendo legatos: lusum ad imperium transtulerunt.

¶ Caeterum.i.sed nescio an opinatio (sic melius q̄ opinio) falsa.i.erronea satellitum (si tamen palliata non fuit) intulerit penatibus Lartis Tolūnii (ut cū sit lar lartis non laertes) regis Veientum ꝑpetuam iniuriam: non quam accepit sed quā intulit: nam cum dixisset per iocum collusori.i.ei cū quo ludebat: in prospero iactu tesserarum.i.illius instrumenti luxorii sexāgularis. occide.s. si potes: hoc est uince hunc iactum (quae uox frequenter profertur in ludo latrūculorum seu ut uulgo dicunt scacorum: nā licet corrupta uoce macto dicunt aut mactatus sup. es: cum amplius nil possis) & legati romanorū uenissent.s. de pace acturi: forte.i.a casu (casuale enī erat ꝙ eo tempore quo id dixerat. Nisi ut Liuius suspicatur. composito fecerit) satellites eius.s. Tolumnii impulsi errore uocis transtulerunt interficiendo legatos: lusum.i.q̄d rex per iusum dixerat: ad imperium.i.tanq̄ sibi imperatum esset serio ut legatos occiderent: Quā uero similius fuisset: si aut plures collusores fuissent & ad eos dixisset occidite: aut unus tantū satelles: qui ad se dictum intepraetetur occide: non enim quadrat ut pluribus dicatur occide.

De Vltione. Tit. X.

Vltionis autem quemadmodum acres ita iusti aculei sunt: qui lacessiti cōcitantur: acceptū dolorem pensare cupientes: quos latius complecti non attinet.

¶ Vltionis. Acturus de ultione primo comparat eam ad superiores affectiōes quae iniquae sunt dicens. Autem.i.sed: aculei.i. stimuli ultionis quē admodum sup. sunt acres.i. uehementes & acerbi: ita sup. sunt iusti: q concitantur.i. cōmouentur: lacessiti.i. prouocati per iniuriam cupientes pensare.i. compensare: aut rependere dolorem acceptum.s. ex iniuria illata: quos s. stimulos non attinet ad institutum praesentis operis complecti.i. prosequi: latius idest longiore proloquiō: aut multis exemplis. aut non decet extendere sed retrahere.

De Tribu Pollia. Ca. DCCCCXCV.

Tribunus pl. M. Fuluius ad populū de Tusculanis retulit: ꝙ eorum cōsilio, Veliternos Priuernatesq́ rebellaturos diceret: qui cum cōiugibus ac liberis squalore obsiti cum supplices romam uenissent: accidit ut reliquis tribubus salutarem sententiam secutis: sola Pollia iudicaret oportere publice eos uerberatos securi percuti: imbellem multitudinem sub corona uaenire. Quam ob causam Pollia tribus: in qua plurimum postea Tusculani in ciuitatē recepti potuerūt: neminē unq̄ candidatū pollię tribus fecit magistratum: ne ad eā ullus honor suffragiis suis pueniret: quae

legati romani cōditiones pacis afferētes: tūc rex ꝓsperū habēs iactū: p iocū in collusorē magna uoce clamauit occide: ministri astātes errore decepti existimarūt iperari sibi ut legatos occiderēt: & ita illi tanq̄ regis iperiū exequētes legatos occiderunt. Liuius tamē dicit nō errore fuisse sed fraudē: & hoc a rege fictū: ut se purgaret: & sub ludi simulatiōe clamasse: occ. de. Falsa opinatio: ꝙ falso opinati fuerint satellites imperari sibi ut legatos occiderēt. Penatibus: Nā uiolatū ius gētiū uiolata & hospitii iura fuisse uidētur: cū legatis in regia uis fuerit illata. Legati ro. Quos quattuor fuisse dicit Cice. Philippicarū li. ix. Addit insuper ꝙ illorum statuae ad suuū usq̄ tēpus steterāt in rostris: fuerant antē missi legati ut agerent de pace cū rege. Lusum ad imperium: quod per lusum rex dixerat: illi imperatum sibi esse crediderunt.

¶ De ultione. Ti. X.

Vltionis autem. Vltionem: dicit etsi iustam: nō tamē semp esse de inimico sumēdā: q̄a graues plerūq̄ animi ꝑturbationes atq̄ dolores cōcitent: gloriosum est aūt uiro forti nolle cū possit de accepta iniuria sumere ultionē: q̄d Caesari obtigisse dicit Cic. in oratione pro. M. Marcello. Animū igr uincere: irā cohibere: uictā tēperare aduersariū nobilitate: ingenio uirtute ꝑstantē nō modo extollere iacentē: sed etiā amplificare eius pristinā dignitatē: haec qui faciat nō ego eū summis uiris cōparo: sed deo simillimū iudico: hoc ideo dicit q̄a difficile sit homini acceptā iniuriā remittere: q̄d nō semp faciēdū ē: ne impunitate maior crescat peccandi licētia: nā ut inquit Cicero: ad seruandā iustitiā non satis est eū qui lacessierit iniuriae suae poenitere: ut & ipse ne quid tale post hac cōmittat: & caeteri sint ad iniuriam tardiores: cui tamē rei aduersat christiana religio: q̄ iniuriā sp remittēdā esse iubet. Iusti aculei: Iusti stimuli & irritamenta: hoc iuxta philosophorū sententiā: q dicūt iure nos posse ac debere acceptā iniuriā ulcisci: q̄d uera religio negat. Pēsare. Vlciscendo.s. uicē doloris repēdere.

Tribunus pl. M. Fuluius. Tusculani auctores fuerāt ut Veliterni & Priuernates a romanis deficerent: eisq̄ rebellarēt: q̄bus deinde domitis. M. Fuluius tribunus plae. tulit ad populū q̄d de Tusculanis fieri uideretur q defectiōis fuissent auctores. Tusculani audita rogatiōe: cū liberis & cōiugibus squalore obsiti & supplices romā uenerūt a populo iniuriae ueniā miserabiliter petētes: caeterae tribus misericordia cōmotae sentētiā salutarē secutae sūt sola tribus Poplia dānauit: eosq̄ uirgis caedēdos ac securi percutiēdos: atq̄ oēs turbā imbellē sub hasta uēdēdā eē iudicauit. Tusculani postea ciuitate dōati cōsule Camillo: ut diximus li. viii. cap. iii. memores iniuriae a tribu polia receptae neminem unq̄ ex ea tribu suis suffragiis ad magistratum ullum prouehere uoluerunt. Re

talit: fertur in senatu: refertur ad populū: ē āt referre quod nūc principes nostri Veneti ꝓtē ponere dicūt. Squalore obsiti: sordibus & im mūditia ac pallore circūdati atra & lugubri ueste induti more supplicū. Imbellē multitu dinē: Senes: pueros: & fœminas. Sub corona uenirae: ut coronati publice uēderentur: sic. n. apud maiores mancipia uendebant: & ꝑser tim homines & equi. Cato in oratōe quadā. Satius est inqt ut po. ro. in capitoliū potius supplicatū eat: q̄ coronatus ueneat. Vitam: q̄ uiros securi dānauit. Libertatē: q̄ imbellē tur bam sub corona uēdē iā iudicauit. Illā uero ultionē: senatus inqt & po. ro. ultionē de qua dicturi sumus tacēdo cōprobauit: qa nullam de illa quæstionē habere nec querelam face re uoluit.

Cum & Adrianus. Hic urbis ꝑfectus : cū ciues romanos q Vticæ negocia bantur: aut alia de causa locum illū habita rant tyrānice & crudeliter nimis ha beret: q ppe quos seruilibus opibus adigeret: ab illis uiuus concrematus est: qa tantā serui tutē ferre nō possent. Romæ nulla de re tāta quæstio: nulla q̄rela facta est: ex quo cōpræ hēdi potuit senatū ultionē illā comprobasse. Adrianus: qui ut qdā dicūt erat Vticæ præ tor. Sordidu imperio: quia illos seruilibus ope ribus adhibebat.

Claræ ultionis utraq; regina. Duarū reginaꝝ exēpla ꝓponit: quaꝝ utra q; grauissimā de inimicis sumpsit ul tione: primū exēplū ē Tomyris Scytharū reginæ: de qua sic breuiter Iustinus li. i. Cyrus inqt subacta asia & uniuerso oriēte in ptātē redacto Scythis bellū intulit: erat aūt eo tēpo re Scytharū regina Tomyris q̄ nō muliebri ter aduētu hostiū territa: cū ꝓhibere eos pos set: uadū araxis fluminis trāsire ꝑmisit: & si bi fœliciorē pugnā iter regni sui terminos ra ta: & hostibus obiectu fluminis fugā diffici liorē. Itaq; Cyrus trāiectis copiis cū aliquā tisper in Scythiā ꝓcessit castrametatus ē: de inde postera die cū simulato metu & quasi re fugiēs castra deseruisset: Vinū affatim & ea q̄ erant epulis necessaria reliq̄t: quod cum nū tiatū eēt reginæ adolescētulū filiū ad insequē dū eū cū tertia pte copiaꝝ mittit. Cūq; uēt ū ad Cyri castra eēt: ignarus rei militaris adole scēs ueluti ad epulas nō ad ꝓliū uēisset: omis sis hostibus insuetos barbaros uino onerare se patit: priusq; Scythæ ebrietate q̄ bello uincū tur: nā cognitis his Cyrus reuersus p noctem saucios opprimit: oēsq; scythas cū reginæ fi lio interficit. Amisso tāto exercitu: & qd gra uius dolendū unico filio: Tomyris orbitatis dolorē nō in lachrymas effudit: sed in ultio nis solatio intendit: hostesq; recenti uictoria exultantes: pari insidiarum fraude circumde dit: Quippe simulata diffidentia propter uul nus exceptum refugiens: Cyrum adusq; angustias perduxit: ibi compositis in mon tibus insidiis ducenta milia Persarum cum

illis uitam ac libertatem: quantum i ipsa fuit: ademerat: Illam uero ultionem & senatus & consensus omnium approbauit.

Tribunus pl. M. Fuluius retulit ad populum. i. ad consultationem & iu dicium populi de Tusculanis. i. quid censeret de eis faciendum: q̄ diceret Veliternos & priuernates rebellaturos: consilio eorum. s. tusculanorū: qui. s. tusculani cum uenissent romam cū coniugibus ac liberis obsiti squalore: ut qui ad miserationem mouere uolebant: accidit ut reliquis tribubus se cutis. i. cum reliquæ tribus secutæ essent sententiam salutarem. s. de abso lutione tusculanorū eo q̄ nō satis constaret fides criminationis: sola Pollia sup. tribus iudicaret oportere eos uerberatos publice percuti securi: & mul titudinem imbellem & ita expertem consilii: uenire. i. uendi sub corona. i. sub hasta plurimum offerenti. Ob quam causam tribus Pollia (Sunt ta men qui falso populia legant) in qua. s. tribu tusculani recepti postea in ci uitatem. i. donati ciuitate potuerunt plurimum: quia plurimi erant ad eam redacti: & ita multa habuerant in ea suffragia: neminem pro non aliquem non aliquem fecit unq̄ candidatum polliæ tribus. i. petitorem magistratus magistratuum: ne ullus honor perueniret ad eam. s. tribum polliam: suffra giis suis: uidelicet tusculanorum: quæ. s. tribus pollia: ademerat illis. s. tuscu lanis: uitam. s. in adultis: & armipotentibus: & libertatem. s. imbelli multi tudine: q̄tum fuit in ipsa uero. i. sed & senatus & consensus omnium ap probauit saltem per dissimulationem illam ultionem tanq̄ iustam.

De ultione Romanorum in Adrianum præfectū. Capitulum. DCCCCXCVI.

Cum etiam Adrianus ciues Romanos q Vti cæ consistebant sordido imperio uexasset: ic circoq; ab his uiuus esset exustus: nec quæstio ulla in urbe hac de re habita: nec querela uersata est.

Cum etiam Adrianus. s. præfectus urbis apud Vticam agens: uexasset ciues Ro. qui consistebant Vticæ. i. in ea urbe prouinciæ aphricanæ: impe rio sordido. i. auaro & hominibus liberis indigno: & esset exustus ab eis. s. ciuibus romanis uiuus iccirco. i. propter sordidum imperiū: nec ulla quæ stio. i. inquisitio habita est in urbe. s. roma de hac re: nec querela est uersa ta. i. agitata a populo aut patribus tanq̄ indigna de qua quæstio fieret.

Externa.
De reginis Tomyri: & Beronice. Ca. DCCCCXCVII.

Claræ ultionis utraq; regina: & Tomyris q̄ ca put Cyri abscissum i utrem humāo sanguine repletum demitti iussit: exprobrans illi insatia bilem cruoris sitim: simulq; pœnas occisi ab eo filii sui exigens. Et Beronice quæ Laodices insidiis interceptū sibi filium grauiter ferens: armata currum conscendit: persecutaq; satellitem regiū crudelis operis ministrum nomine Ceneum quoniam hasta nequicq̄ petierat: saxo ictum prostrauit: ac super eius corpus actis equis inter infesta contrariæ partis agmina ad domum in qua inter fecti pueri corpus occultari arbitrabatur perrexit.

¶Clarae ultionis.s.actiuae sup.fuit.i.claram ultionem fecit utraq3 regina s. Tomyris (quod potius dicā q̄ Thamyris) regina Scythiae: quae iussit caput Cyri regis Persarum abscissum.i.postq̄ callide uictus erat: demitti in utrē.i.saccū ex corio repletū sanguine humano: exprobrans illi.s.Cyro: insatiabilem sitim cruoris: dicens satia te sanguine quem sitisti: simulq3 exigens ab eo poenas filii occisi.s.reginae occisi ab eo.s.Cyro. Et Beronice.s.regina ponti uxor Mithridatis regis & filia & soror: ut Oliuerius declarat: quin etiā mater: unde beatissima a Plynio praedicatur: quae.s.Beronice: &.i.etiam sup.dicta est Laodice: (Sic Oliuerius sentit: ordo tamen probat aliorū lectionē quae est: Et Beronice quae & Laodices &c. ut sit insidiis laodicis &c.) grauiter ferens filiū.s.suū ariaratē minorem: interceptū sibi insidiis.s.fratris sui Mithridatis: conscendit currum armata: & persecuta satellitem regium.s.a mithridate qui se pro rege gerebat missū ministrum crudelis operis.i.interfectionis ueri haeredis regni nomine Ceneum.i.qui minister dicebatur Ceneus: prostrauit sup.eum ictum saxo: quoniam petierat.i.inuaserat sup.eum.nequicq̄.i.frustra: hasta: quia non poterat eum pertingere: ac equis.s.currum trahentibus actis sup corpus eius.s.Cenei: perrexit ad domum (unde licet appropriatis praepositionem subdere) in qua arbitrabatur corpus pueri interfecti occultari: perrexit dico inter agmina contrariae partis.s.fratris a quo satelles ille submissus fuerat: infesta.i.ita instructa: ut uim inferant occursuris.

ipso rege trucidauit: in qua uictoria & illud memorabile fuit: q neq3 nūtius tantae cladis quidem superfuit: caput Cyri amputatum in utrem humano sanguine repletum conici regina iubet: cum hac exprobratione crudelitatis. Satia te sanguine inquit quem sitisti: cuius q3 insatiabilis semper fuisti. Sitim: Cupiditatē: qua satiari non poterat: Tomyris: haec regina fuit Scytharū: Massagetharū: de qua multa tradit Herodotus. ¶Et Beronice. Beronice cui & Laodice nomen fuit: Mithridatis superioris regis Ponti eius qui cum romanis aduersus Aristonicum pauloante bellum gesserat: repentinaq3 morte subtractus fuerat: filia Mithridatis uero regis secundi & hostis populi Romani soror Ariaratti Capadociae regi nupsit: quae per Gordium insidiis Mithridates ipsius beronices frater interfici iussit mortuo Ariarate filii duo supstites fuerūt: cum igitur nicomedes bithiniae rex capadociam caede regis quasi uacuā occupasset mithridates regni auidus ficta pietate ut nepotes in paternum regnum restitueret arma aduersus nicomedem sumpsit: sed ubi comperit laodicem siue beronicem sororem nicomedi nupsisse: simulata pietas: in uerā conuertitur: quare pulso ex capadocia nicomede. Ariarati qui maior natu erat paternum regnū reddidit: quē deinde haud ita multo post facti poenitens occidit: cum uero minor alter qui & ipse ariarates dictus est ab amicis ex asia reuocatus regnare uideretur: ipse quoq3 eiusdem ut uulgo creditur mithridatis opera per insidias trucidatur cuius caedis dolore perculsa mater iunctis iugalibus equis oblita sexus: arma corripuit: nec prius praecipitem ceneum regis satellitem persequi destitit: q̄ cum eum hasta nequisset saxo prostrauit: superq3 iacentis cadauer indignabunda currum egit: & inter hostilia tela nullo fratris qui tunc hostis erat timore perculsa domum in qua caesi pueri corpus seruari putabat irrupit: eiq3 maternas lachrymas & funeris officium praestitit. Infesta agmina: hostilia fratris agmina.

De morte Iasonis. Ca. DCCCCXCVIII.

Iasonem thessalum persarum regi bellum inferre parantem an satis iusta ultio absumpserit ambiguae existimationis est. Tassillo enim gymnasiarcho a quibusdam iuuenibus pulsatum se cōquesto permisit. ut aut tricenas ab iis dragmas exigeret: aut denas plagas singulis iponeret: quo posteriore uindicta uso qui uapulauerant Iasonem interfecerunt: animi non corporis dolore poenae modum aestimantes. Caeterum paruo irritamento ingenui pudoris maxime rei expectatio subruta est: quoniam opinione Graeciae tantum in spe Iasonis q̄tum in effectu Alexandri reponebatur.

¶Iasonem &c. Ambiguae aestimationis est an ultio satis iusta absumpserit.i.de medio uiuentium sustulerit Iasonem thessalum: non quidem argonautarum principem: sed alterum qui multo post natus est: parantem inferre regi persarum bellum Enim.i.quia: ipse permisit Tassillo (sunt q Taxillo scribant) gymnasiarcho.i.pricipi gymnasii: cōquesto se pulsatū a quibusdā iuuenib9: ut aut exigeret ab iis dragmas tricēas.i.a singulis triginta aut iponeret.i.infligeret singulis denas plagas.i. ictus: quo.s. Tassillo uso posteriore uindicta.i.plagas iferēte: sup.iuuenes q uapulauerāt.i.percussi fuerant: interfecerunt Iasonem.s.regem suum: aestimantes.i. appretiantes & pensitantes modum.i.mensurā poenae: dolore animi idest illata animis

Iasonem thessalum. Hic Iason thessalorum rex apud omnes maximi nominis & aestimationis fuit adeo ut nemo dubitaret quin persarum regem fuisset subacturus: nisi antea fuisset interceptus: q̄ persis qd instituerat bellum inferret: nam forte ita accidit ut thassill9 gymnasiarchus qui a rege in deliciis quodam modo habebatur a lascinia quadam iuuentute pulsaretur: qui ubi ad regem querelam detulit: rex duarum ultionum illi optionem dedit: ut uel a singulis iuuenibus a quibus pulsatus fuerat triginta dragmas exigeret uel decem singulis plagas infligeret: quod posterius ultionis genus maluit: & ita ingenuos adolescentes seruilibus plagis affecit: qd illi grauiter ferētes in regem a quo pulsationis iniuriam accepisse existimabant ultionis iram conuerterunt: & nimio dolore concitati regē obtruncarūt: incertum est inquit an iusta fuerit horum adolescentum uindicta an crudeles qui ex parua causa tantum regem sustulerunt. Gymnasiarcho: principi gymnasii. Animi non corporis dolore. Adolescentes inquit non dolore quem ex plagis senserant: sed pudore quodam commod ignominiosam iniuriam ferre non potuerunt. Caeterum paruo irritamento: magna inquit expectatione graecia tota frustrata est quae hunc Iasonem nō minus q̄ Alexandrum

persas aliquando superaturum sperabat. Maximae rei expectatio. Vt persas totumq; oriêtem subigeret.

iniuria: non dolore corporis. Caeterū. i. sed expectatio maximae rei: uidelicet uictoriae de persis per Iasonem obtinendae: subruta. i. subuersa est: pario irritamento pudoris ingenui. i. inflictione decē plagarū dicit maximae rei (Et est antithesis honesta) quoniam tantum reponebat in spe Iasonis s. habita de Iasone: q̃tum in effectu Alexandri. s. magni qui tam Persidē & oēs circūiacētes nationes usq; ad indos superarat: opinione Graeciae. i. secundum opinionem quam graecia de Iasone conceperat.

¶ De improbe dictis aut factis. Cap. XI.

Nunc quatenꝰ uitae: professus ē ab operis initio Valerius se uirorū illustriū facta simul ac dicta memoratu digna hoc opere complexurū ut habeāt homines quarū uirtutum gloriam prosequi: quorū item uitiorum opprobria fugere debeāt ut igitur qd pollicitus est exequatur de improbe dictis & factis dicere aggreditur: ut his cognitis hoies ab eis deterreāt.

Vnde potiusq̄ a Tullia: Nota ē historia Liuius auctor lib. i. caeso p insidias Tarquinio prisco & i eius locū Seruio Tullo tanaquilis arte substituto duo supererāt Tarquini filii quorū Tullus ueritus ne idem sibi qd & socero eueniret forte cōtingeret utrūq; sibi generū asciuit erant aūt illi filiae duae natura longe dispares. Sed forte ita accidit: ne duo uiolenta ingenia matrimonio iūgerentur: nā ex fratribus alter mitioris: ferocioris alter erat igenii: fortuna credo fuit po. Ro. q̄ diutius regnāte Seruio Romanū firmaret imperiū: augebatur ferox Tullia nihil acrimoniae in uiro esse: neq; ad cupiditatem: neq; ad audaciam tota in alterum tarquinium uersa eum mirari: eum uirum dicere regio sanguine ortum. Spernere sororem quae uirum nacta muliebri cessaret audacia contrahit celerter similitudo eos: ut malum malo fiat aptissimum: sed initium turbandi omnia a foemina ortum est ea secretis uiri alieni assuefacta sermonibus: nullis uerborum contumeliis parcere de uiro ad fratrē de sorore ad uirum & se rectius uiduam & illum caelibē fuisse futurum. Quā cum impari iungi aut elāguescere aliena ignauia dicebat: & si sibi eum quo digna esset uirum dedissent dii domi se prope diem uisuram fuisse regnum quod apud patrem uiderat celeriter adolescentē suae temeritatis implet Arūs Tarquinius & tullia maior prope continuatis funeribus: haec maritum ille uxorē sustulit: cum domos uacuas nouo matrimonio fecissent: iunguntur nuptiis magis non phibēte Tullo q̄ approbante. Tum uero indies infestior Tulli senectus: infestius coepit esse regnū. Iam enim a scelere aliud spectare mulier scelus: nec nocte nec interdiu uirum conquiescere patiebatur: monebat ut potius habere q̄ sperare regnum uellet: meminisset se tarquinii filium esse cui Romanum debebatur imperiū: nec prius destitit q̄ illū stimulis uelut furiis ad arripiendum patri regnum incendit: quibus ille instinctus circuire & prensare minorum gentiū patres coepit admonebat eos paterni beneficii ac pro eo gratiam repetebat: alliciebat donis iuuenes igentia pollicebatur. Idēq; socero struit insidias & cum agendae rei tempus uisum est stipatus agmine armatorum in forum irrumpit regiam sedē occupat: multa in socerum grauiter inuectus quae populo regem inuisum reddere possent: cui concionanti cum superuenisset Seruius & ab eo quaesiisset quid ita ausus esset. Ille ferociter respondit se patris sui tenere sedem: orta deinde ab utrisq; fautoribus contentione: factoq; populi concursu in curiam apparebat regnaturum qui uicisset: tunc Tar-

Dicta improba aut facta scelerata. Ti. XI.

Nunc (quatenus uitae humanae tum bona tum etiam mala substitutis exemplorum imaginibus prosequimur) dicta improba & facta scelerata referantur.

¶ Nunc. i. deinceps dicta improba. i. improbanda: & facta scelerata referantur. s. a nobis: quatenus. i. quantum nos prosequimur imaginibus exēplorum substitutis. i. statim illatis: tum. i. simul bona. s. in quouis genere bonorum: tum etiam mala uitae humanae.

De Tullia Seruii filia. Cap. DCCCCXCIX.

Vnde autem potius q̄ a Tullia ordiar quia tēpore uetustissimum: cōscientia nefarium: uoce monstri simile exemplum est. Cum carpento ueheretur: & is qui iumēta agebat succussis frenis cōstitisset: repentinae morae causam requisiuit: & ut comperit corpus patris Seruii Tulli occisi ibi iacere: supra id duci uehiculum iussit: quo celerius in complexū interfectoris eius tarquinii superbi ueniret. Qua tam impia tamq; probrosa festinatione nō solum se aeterna īfamia: sed ipsum etiam ui cū coguomine sceleris cōmaculauit.

¶ Vnde autem ordiar potius. s. improbe dicta ac facta: q̄ a Tullia. s. Seruii regis Romanorum filia. q. d. a nullo ac nulla. Quia exemplum sup. eius aut de ea: est uetustissimum quantum ad res domesticas tempore: nefariū conscientia: quia contra pietatem a deo & a natura institutam: & simile monstri uoce. i. narratione aut locutione. Cum. i. quando sup. Tullia ueheretur carpento. i. uehiculo rotato: & is qui agebat iumenta constitisset frenis succussis. i. clam ad se tractis ne procederent iumenta: ipsa requisiuit causam morae. i. immorationis repentinae. i. subito ortae: & ut. i. postq̄ comperit ex gubernatore: corpus Seruii Tulli patris. s. sui hoc est Tulliae occisi iacere ibi. s. ante carpentum: iussit uehiculum duci supra id. s. corpus patris: quo. i. ideo ut ipsa ueniret celerius in complexum interfectoris eius. s. Tarquinii superbi. Qua festinatione tam impia & tam probrosa: ipsa Tullia non solum maculauit se aeterna infamia: sed etiam maculauit ipsum uicum cognomine sceleris: quia dicitur uicus Sceleratus.

quinius necessitate iam ipsa cogente ultima audere multo & ætate & uiribus ualidior medium arripit Seruium elatum e curia in inferiorem partem per gradus deicit: deinde ad cogendum senatum in curiam redit. fit fuga regis apparitorum cq3 comitum: ipse prope exiguis cum semianimis regio comitatu domum se reciperet peruenissetq3 ad summum cyprium uicum ab his qui missi a Tarquinio fugientem consecuti erant interficitur: creditur quia non abhorret a cætero scelere admonitu tulliæ id esse factū: carpento (id certe quod satis constat) in forū inuecta nec reuerita cœtū uirorū præsentiū euocauit uirū e curia regēq3 prima appellauit: a quo facessere iussa ex tanto tumultu cū domū rediret peruenissetq3 ad cypriū uicū flectere carpentū in dexterā iussit aurigā: ut in collē exquiliarū ueheretur: restitit pauidus & frenos inhibuit is qui iumenta agebat iacentēq3 dominæ Seruiū trucidatū ostendit fœdū inhumanūq3: deinde traditur scelus monumentoq3 locus est quem sceleratum uicum appellant: quo amens agitantibus sororis uiriq3 cæsorū furiis tullia per patris corpus carpentū egisse fertur: partēq3 sanguinis ac cædis paternæ cruento uehiculo cōtaminata ipsa respersaq3 tulisse ad penates suos: uiriq3 sui: quibus iratis malū regni principiū: similes deinde exitus sequerētur. Quia tēp ore uetustissimū: reddit rōnem cur inspere a tullia uelit qa exemplū sit uetustissimū. Conscientia nepharium: Quia id cogitare quasi nephas sit. Carpento: Vehiculi genus est. Succussis frenis: pressis & inhibitis. Quo celerius in complexū Liuius hoc in reditu fuisse dicit: Impia & probrosa: scelerata & uituperosa q̄ per patris corpus carpentum agi iusserit. Externa infamia: qa tam impium facinus oblitterari nunq̄ poterit ipm uicum sceleris cognomine. Quia sceleratus uicus dictus est.

De Fimbria. Cap.M.

Non tam atrox. C. fimbriæ est factū & dictū: sed si per se æstimetur utrumq3: audacissimum id egerat: ut Scæuola in funere. C. marii iugularetur quem postq̄ ex uulnere recreatum comperit: accusare apud populum instituit. Interrogatus deinde qd de eo secus dicturus esset: cui pro sanctitate morum satis digna laudatio reddi non posset? respondit se obiecturum illi q parcius corpore telum recepisset. Licentiā furoris ægre reipu. gemitu prosequendam.

¶Non. &c. Et dictum & factum Caii Fimbriæ non sup. fuit tam atrox ut ipsius Tulliæ: & ideo si conferatur ad factum tulliæ mitius uideatur: sed si utrūq3 æstimetur per se. i. seorsum ab altero: sup. factum eius est audacissimum: nam ipse egerat id ut Scæuola uir integerrimus iugularetur in funere: quasi mittendus in inferias Caii Marii: quem. s. Scæuolam postq̄ comperit recreatum ex uulnere. s. suscepto in funere marii: instituit accusare apud populum: Interrogatus deinde quid dicturus esset. s. coram populo: de eo. s. Scæuola: secus. s. ac bonum: cui laudatio non possit reddi satis digna pro sanctitate morum? Respondit se obiecturum illi q recepisset corpore telum parcius. i. non satis profunde. Licentiam. i. o licentiā3 furoris prosequendam ægre. i. difficulter gemitu reipu. quia licet tota resp. gemat non tamē satis digne gemuerit aut reip. ægræ. s. in animo ciuium.

De Lucio Catilina. Ca.M.I.

Lucius uero Catilina in senatu. M. Cicerone incendium ab ipso excitatum dicente: sentio inquit: & quidem illud si aqua non potuero ruina extinguam: Quem quid aliud existimemus q̄ cōscientie stimulis actum simulachrum a se inchoati parricidii peregisse?

¶Lucius uero Catilina (Marco Cicerone dicente idest cum marcus Cicero diceret in Senatu incendium scilicet urbis excitatum ab ipso scilicet Catilina: inquit sentio idest ita esse concedo: & quidem extinguam scilicet illud incendium quod excitatum a me dixit Cicero. ruina scilicet urbis: si non potuero scilicet extinguere aqua: quia ædificia incensa si aqua extingui nequeunt diruuntur ne uicinis noceant: sed per allusionem ad ædificia

Non tā atrox: Hic est fimbria q occiso Valerio cuius legatus fuerat exercitū sibi uēdicauit hic post mortem C. Marii cum i syllanos atq3 senatum supra modum saeuiret iusserat scæuolam integerrimum & sanctissimum uirū in. C. Marii tumulo tanq̄ uictimam iugulari: quo ad locu3 ducto cū ministri altius uulnus nō intulissent ille a uulnere recreari quodāmodo uidebatur. Fimbria hoc audito q. s. letale uulnus nō admisisset illi diē dixit ad populum. res pfecto nō solū improba: sed etiam ridiculosa: quærētibus ergo ex eo qd nā obiiceret uiro integerrimo: lentius i lū respondit recepisse telū. De hoc Fimbria plinius i fine breuiter sic tradit: fimbria a sylla pgami oppressus corrupto exercitu desertus semet occidit. Non tam atrox: Sunt q uelint hoc nomen a græco deducere τρωγω quod est comedo ide dedu ci trox quasi comestibile: a uero priuatiuum est nō comestabile: hoc est crudū & acerbu3: ergo atrox crudele & acerbum: sed non usq3 quaq3 græcis ita dandū est ut nihil nobis relinquatur: ergo ab atro magis atrox ē deriuari puto Vt scæuola: de hoc scæuola Lucanus li. ii. Te quoq3 neglectum uiolatæ scæuola dextræ. Ante ipm penetrale deæ semp q3 calentes: Mactauere focos paucū: sed lessa senectus. Sanguinis effudit iugulo flāmisq3 pepercit. Aegræ reipu. tristis & afflictæ reip. Atrox

Lucio uero Catilina. Salustius Catilina inquit lege plaucia interrogatus erat a. L. paulo: postremo dissimulandi causa aut sui expurgandi sicut iurgio lacessitus foret in senatum uenit: tum. M. Tullius consul siue timens præsentia3 siue commotus: ita orationem habuit luculentam atq3 utilem reip. quam postea edidit scriptam: sed ubi ille assedit Catilina ut erat paratus ad dissimulanda omnia dimisso uultu uoce supplici postulare a patribus cœpit ne quid de se temere crederent: ea se familia ortum: ita se ab adolescentia dicebat uitam instituisse: ut omnia bona in spe haberent: nec existimarent sibi patricio uiro cuius ip sius atq3 maiorum plurima beneficia in ple

bē essent perdita rep. opus eē cū eā seruaret M. Tarquilinus ciuis urbis Romae: ad haec maledicta alia cū adderet: obstrepere omnes hostē & parricidā uocare. Tū ille furibūdus inquit: quādoquidē ego circūuentus ab inimicis praeceps agor incēdiū meum ruina uestra extinguā: deinde se ex curia domū proripuit. Incendiū excitatū. Perturbationē urbis cōiuratione suscitatā: Si aqua non potuero Persistat in translatione quia incendiū dixerat qd̄ aqua extinguitū. Cōsciētiae stimulis. Quia sui sceleris conscius erat stimulis quibusdam agitabatur: nam ut inquit ille neq̨ enim cōsistere mentē crimina saeua sinūt. Conati parricidii. Parricidii eitā de parentibus: q̄ de patria dicitur unde & parricidae saepe dr̄r a Valerio q caesarē interfecerūt quasi parentem patriae. aliud intellexit Catilina: unde author. Quem. s. Catilinam quid aliud existimemus peregisse. s. animo: q̄ actum. i. impulsum stimulis conscientiae. i. ruinae quam (ut ipse sibi conscius erat) urbi parauerat peregisse. s. animo aut minacibus uerbis simulachrū. i. fantasticam apparen. tam animo eius obuersantem parricidii. i. patriae excidii inchoati a se. q. d. nihil.

De Magio Chilone. Ca. M. II.

Consternatum etiam Magii Chilonis amentia pectus qui. M. Marcello datum a cęsare spiritum sua manu eripuit: uetus amicus & pompeianę militiae comes: indignatus aliquos sibi amicorū ab eo preferri. Vrbem enim a mytilenis quo se contulerat repetentem in atheniensium portu pugione cōfodit: protinusq̨ ad irritamenta uesaniae suae trucidanda tetendit, amiciciȩ hostis: diuini beneficii interceptor publicaeq̨ religionis qd̄ ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit acerba lues.

Consternatū etiā. P. Ma. Chilonis. De morte. M. Marcelli Seruius sulpitius ad Ciceronē epistola. Etsi scio nō io cūdissimū nunciū. Ad decimū inquit Kal. Iunii cum ab epidauro pyrrhi naui aduectus essem ibi marcellū collegā nostrū cōueni eūq̨ ibi diē consumpsi: ut cū eo essem: postero die cū ab eo digressus essem eo consilio ut athenis in boeotiam irē reliquāq̨ iurisdictionem absoluerē: ille uti aiebat supra malas italiam uersus nauigaturus erat: pstridie eū ab athenis proficisci in animo haberem circiter horā decimā noctis posthumius familiaris meus ad me uenit & mihi nunciauit. M. Marcellum collegam nostrum post coenae tempus a publio Magio chilone familiari eius pugione percussum esse: & duo uulnera accepisse: unum in stomacho: alterum in capite secundum aurem: sperare tamen eum uiuere posse. Magium seipsum interfecisse: postea se a Marcello ad me missum esse, qui haec nunciaret & rogaret ut medicos cogerem: coegi & e uestigio eo sum profectus prima luce cum non longe a pyreo abessem: puer acidini obuiam mihi uenit cum codicillis in qbus erat scriptum pauloante lucem Marcellum diem suum obiisse: ita uir clarissimus ab homine teterrimo accerbissima morte est affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant: inuentus est amicus qui ei mortem afferret & reliqua. Datum a caesare spiritum: Confecto bello ciuili quod inter Caesarem atq̨ Pompeium suscitatum erat: Caesar rerum potitus multos sibi aduersos qui Pompeium secuti fuerant in patriam restituit in gratiamq̨ recepit inter quos & Marcum Marcellum pro quo senatus uniuersus intercesserat supplexq̨ a caesare petierat ut sibi uir tātus cōdonaretur: cuius precibus fatigatus caesar senatui concessit qd̄ fratri Marcelli denegauerat: nam Marcelli frater saepius ad Caesaris pedes prouolutus suppliciter petierat a Caesare: ut ignosceret fratri illumq̨ in gratiam reciperet: quod nunq̄ a Caesare impetrare potuerat: restituto itaq̨ Marcello caesari multi gratias egerunt inter quos Cicero qui orationem habuit locuētissimam: marcellus uero & ipse in patriam redire recusabat: malebatq̨ exul ubiq̨ q̄ in patria sine libertate uiuere: tandem consiliis & praecibus amicorum uictus caesaris munus quod illi amplum & honorificum offerebat ut restitutis sibi omnibus bonis suis in patriam cum summa dignitate rediret accepit. Datum spiritum. Quia quantum in caesare fuit illum uita donauit: & reditum in patriam concessit. Indignatus aliquos sibi praeferri. Grauiter & iniquo animo ferebat marcellum & alios multos a Caesare fuisse restitutos: se uero neglectū & praetermissum ne tanti muneris cōpos fieret marcellus i atheniensi portu illum pugione transfixit: deinde poenitentia siue desperatione ductus aut furore concitatus sibi ipsi quoq̨ mortem intulit. Amicitiae hostis. Exaggerat hoc factum dicens eum amicitiae: & religionis iura in acerba marcelli morte uiolasse Diuini beneficii interceptor: hoc ad assentationem dictum est: beneficium a Caesare datum diuinum appellando. Acerba lues publicae religionis: Ruina: & aspera pestis publicae religionis: nam haec chilonis impietas qua usus est in marcellum: ad remp. pertinere uidebatur: quia uniuersa ciuitas pro marcelli salute magnopere laborasset.

Consternatū. Ordo est. Pectus etiā Magii Chilonis ciuis romani: & partes cesarianas secuti: consternatū est. i. stupefactū amētia. i. stoliditate & impotentia animi ob aemulationē. Qui. s. Magius eripuit sua manu spiritū. s. uitalē datum a Caesare. s. Iulio: eus sup. uetus amicus sup. Marcelli: & comes. i. sectator militiae Pōpeianae: ut ēt Marcellus: idignatus aliquos amicorum praeferri sibi ab eo. s. caesare: qui Marcellū propter honestissimos intercessores in gratiā receperat pterito magio. Eni. i. quia: ipse Magius confodit pugione ipm Marcellū in portu atheniēn: repetentē urbē. i. redeūtē in patriam a mytilenis quo Magius cōtulerat se: & ita uterq̨ alteri obuiā factus est: & ipse magius ductus poenitentia: tetendit. i. accelerauit protinus ad irritamēta suae uesaniae trucidanda. i. ad seipm uesania uexatum trucidandū: eus sup. hostis amicitiae: quia aegre tulit reconciliatum caesari marcellū: interceptor. i. impeditor ne ad consūmationē perduceretur: beneficii diuini. i. a diuo Caesare in marcellū collati: & acerba lues. i. pnicies aut labes: publicae religionis. i. charitatis patriae in marcellum ob sanctitatem eius: quod. i. q̄ res attinuit ad salutē clarissimi uiri recuperandam. Quādocūq̨ enim quis aliquid facit ob mandatū diuinū aut uirtutē hominum eo nomine ne ob praetermissum officium deus offendatur: tunc respectus habetur religionis. Vnde Senatus populusq̨ Romanus noscens Marcellum zelo reip. contra Caesarem stetisse: pro eo intercessit.

De.C.Turanio. Cap.M.III.

Hanc crudelitatem cui nihil adiici posse uidetur.C.Turanius atrocitate parricidii superauit. Namq; triumuirum partes secutus proscripti patris sui prætorii & ornati uiri latebras ætatem notasq; corporis quibus agnosci posset centurionibus edidit:qui eum persecuti sunt. Senex de filii magis uita & incrementis q̄ de reliquo spiritu suo sollicitus an incolumis esset & an imperatoribus satisfaceret interrogare eos cœpit:e quibus unus ab illo inquit quem tantopere diligis demonstratus nostro ministerio filii indicio occideris:protinusq; pectus eius gladio traiecit. Collapsus ita q; est infelix:auctore cædis q̄ ipsa cęde miserior.

Hanc &c. Caius Turanius (aut ut Oliuerius legit Tuditanus) superauit atrocitate parricidii.i.cædis patriæ ab eo procuratæ:hanc crudelitatē s.Magii cui nihil uidetur posse adiici:cum sit grauissimum talem uirū etiā amicum sola æmulatione trucidasse:Namq; sup. Turanius secutus partes triumuirum.s.Antonii Lepidi & Augusti:edidit.i.expresse indicauit centurionibus latebras patris sui proscripti:uiri prætorii.i.qui aliquando prætor fuerat: & ornati scilicet scientia & uirtute:& ætatem & notas.i.insignia corporis quibus posset agnosci.s.a centurionibus:qui sunt persecuti eum.s.patrem Turanii. Senex.i.pater depræhensus magis sollicitus de uita filii & incrementis filii scilicz ad honorem & gloriam:q̄ de reliquo spiritu suo.i.parte uitæ reliqua:cœpit interrogare eos.s.centuriones an sup.filius esset incolumis: & an satisfecerat aut iam tum satisfaceret imperatoribus.s.triumuiris:e quibus.s.centurionibus unus inquit: tu occideris nostro ministerio sed indicio filii demonstratus ab illo quem diligis tantopere:& sup.cēturio traiecit protinus pectus eius s. patris gladio. Itaq; infœlix scilicet pater collapsus est eus miserior authore cædis:uidelicet filio:q̄ ipsa cæde. quam innocens obiit.

Hanc crudelitatē. Chilonis impietatē omnium maximam extimassem nisi Tuditanus eam atrocitate facti superasset & reuera hac impietate maior nulla esse potuit:quid enim crudelius aut magis impiū q̄ a filio parentes: ut hostibus gratificarentur occidi? cum enim illum hostibus indicarit:occidisse uidetur:hic igit̄ Tuditanus latentem patrem a triumuiris ꝓscriptum cum amissis interfectoribus quæreretur non solum indicauit:sed eius quoq; uultus:& oris liniamenta:& ætatis tempus quibus cognosci posset ministris aperuit ex quo factum ē ut qui ab amicis occultabatur ab impio filio ꝓderetur. Notas corporis: Signa & liniamenta corporis. Senex de filii magis uita. Hoc ad exaggerandam filii impietatez dicit q; etiam in media cæde pater de filii salute sollicitus esset:& tam pium patrē filius sceleratus prodere non dubitauerit: Incremētis. Bonorum accessionibus & augmentis itaq; est ifœlix: Maior iquit illi miseria fuit q; indicatus esset a filio q̄ q; interficeretur. Auctore cædis.s.filio miserior propter filiuz qui cædis paternæ fuisset auctor idicio suo neq; enim ipsi tam acerba mors uidebatur q̄ filii proditio.

De filio Tullii Annalis. Ca.M.IIII.

Huius facti acerbitatē.L.Tullius Annalis sortitus cum in campum ad quæstoria comitia filii descendens:proscriptum se cognosceret ad clientem suum confugit:sed ne fide eius tutus eē posset: scelere nefarii iuuenis effectum est:siquidem per ipsa uestigia patris militibus ductis occidendum eum in conspectu suo obiecit:bis parricida consilio prius:iterum spectaculo.

Cuius.s.tam dicti facti acerbitatem Lucius Tullius Annalis sortitus: quia similem aut maiorem passus est:cum descendens in campum.s. Martium ad comitia quæstoria filii.i.in quibus filius quæsturam petierat: cognosceret se proscriptum .s.a triumuiris:confugit ad clientem suum: ut in eius domo tutus lateret:sed effectum est scelere iuuenis.s.filii eius nefarii i.detestandi & indigni qui nominetur:ne.s.pater esset tutus fide eius scilicet clientis qui quod in se fuit patrono fidem præstitisset. Siquidem.i.quoniam militibus ductis.s.a filio:per ipsa uestigia patris filius sup.obiecit eū s.patrem suum occidendum in conspectu suo:eus sup.parricida bis:prius i.priori (ut dicunt) uice:consilio:quia patrem indicauerat:iterum.i.secūda uice (si mō liceat ita dicere) spectaculo:qa sustinuit cædē patris uidere.

Huius facti hoc simile est superiori sed in hoc differunt:q; Tuditanus tantum latentis patris indicator:hic etiam paternæ cædis spectator:non enim sibi satis fuit cædis ministros ad latentem patrem duxisse nisi ante oculos patrem occidi uidisset:bis ergo parricida cōsilio & spectaculo. Ad quæstoria comitia. Vt filius quæstor crearetur suaq; præsentia quoad posset filio suffragaretur. Sed ne fide eius tutus esse posset. Quam a filio non potuit cliente fidem ē consecutus ut occultaretur:quam tutam esse impietas filii non permisit qui eum prodidit Bis parricida. Et cum patrem prodidit & cū occidi spectauit.

De uxore Vitii Sallassi. Ca.M.V.

De Virius quidem Sallassus proscriptus parū amari exitus:quem latentem uxor interficien

De uitius quidem Sallassus. Crudelitatem uxoris expertus est uitius iste qui a triumuiris proscriptus cuz s.d p it. cas uxoris ædes profugisset ab ea non est admissus quare uehementi indignatione commotus ne in persequentiuz manus perueniret sibi gladio pectus transfixit:postesq; crudelissimæ coniugis sanguine aspersit:uxor igitur uirum nō prodidit sed suis manibus quodammodo iugulauit:nam idem ē auctorem:& actorem cædis esse. Nec parū amari. Liptote est: ac si diceret amarissimi.

Quanto enim leuius est. Ac si diceret idẽ sce lus esse uidetur alicui mortis causam atq; ipsam mortem inferre.

dum: quid dicam: tradidit: an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus cui tantummodo manus abest?

¶ Nequidem. i. non etiam aut non saltem Vitius Sallassus (ubi alii legũt uetius Fallassus) proscriptus. s. ab iisdem: sup. fuit exitus parum amari: im mo multum amari. Quem latentem uxor: quid dicam an tradidit interficiẽdum an ipsa iugulauit. q. d. cum eum prodiderit aut excluserit occasionaliter eum iugulauit. Enim. i. quia: quãto leuius sup. est scelus eius cui manus abest tantummodo: cum sup. cætera: ut conscius & indicium adsint. q. d. minimo.

Externa. De duobus fratribus filiis regis. Capitulum. M. VI.

ILlud autem facinus quia externum tranquilliori affectu narrabitur. Scipione Aphricano patris & patrui memoriam gladiatorio munere cartnagine noua celebrante: duo regii filii nuper patre mortuo in harenam processerunt: pollicitiq; sunt ibi se de regno præliaturos: quo spectaculũ illud illustrius pugna sua facerent. Eos cum Scipio monuisset ut uerbis q̃ ferro diiudicare mallent: uter regnare deberet: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret iunior corporis uiribus fretus in amentia perstitit initoq; certamine pertinacior impietas fortunæ iudicio morte mulctata est.

ILlud autem facinus. Scipio a castulone carthaginem ad uota soluenda ilius munusq; gladiatorium qd mortis causa patris patruiq; parauerat edẽdum rediit gladiatorum spectaculum fuit non ex eo genere hominum ex quo lanistis comparare mos est seruorum qui uenalem sanguinẽ habent uoluntaria omnis & gratuita opera pugnantium fuit: nam alii missi ab regulis sunt ad speciem insiti gente uirtutis ostendẽdam: alii ipsi professi se pugnaturos in gratiam ducis alios æmulatio certamenq; traxit ut quas disceptando controuersias finire nequiuerant: eo ut uoluerant pacto ferroq; decernerent: neq; obscuri generis homines erant: sed clari illustresq; corbis & orsua patrueles fratres de principatu ciuitatis ferro se certaturos ꝓfessi sunt. Corbis maior erat ætate. Orsuæ pater priceps proxime fuerat a fratre maior post eius mortem accepto pricipatu cũ uerbis disceptare Scipio uellet ac sedare iras negatum id ambo dicere cõibus cognatis nec aliorum deorum hominum ue q̃ martem se iudicem habituros esse robore maior minor flore ætatis ferox mortem in certamine q̃ ut alter alterius imperio subigeret: præoptantes cum dirimi a tanta rabie nequiret insigne spectaculum exercitui præbuere documentumq; q̃tum cupiditas imperii malum inter mortales esset maior usu armorũ & astu facile stolidas uires iunioris superauit. Duo regis filii. Dissentit a Liuio Valeri⁹ hoc loco non enim fratres sed patruelis fratres fuisse dicit Liuius. Gladiatorio munere in ludis funebribus adhibebantur gladiatorum paria inter se ad sanguinem uel ad mortem usq; certantium ut supra diximus: itaq; eiusmodi ludi celebriores habebantur quo plures gladiatores occubuissent. Carthagine noua. Ciuitas est hispaniæ quæ noua dicta est ad differentiam ueteris quæ fuit in affrica. Fortunæ iudicio. Quia fortuna uoluit ut maior in quo iustitia pietasq; illustrior erat uictor existeret.

¶ Illud autem facinus. s. quod sequitur narrabitur affectu trãquilliori q̃a externum: externa autem nos minus afficiunt. Scipione Aphricano celebrãti Carthagine noua quæ est in hispania: memoriam patris & patrui. s. P. & Cnæii scipionum in hispania interemptorum: munere gladiatorio (qd propter effusionem sanguinis diis inferis & manibus occisorum gratissimum esse credidit misera gentilitas. Illud autem genus dimicandi in harena: ubi par pari opponebatur dictum est munus propterea q; ex eo quasi muneris loco uoluptatem captabat populus) duo filii regii: patre mortuo nuper. i. pauloante: alii tamen non fratres sed e fratribus genitos dicunt: processerunt in harenam. i. locum dimicandi harena ne sanguine fuso lubricus fiat sparsum: & polliciti sunt se præliaturos. i. concertaturos ibi uidelicet in harena: quo. i. ideo ut facerent illud spectaculum illustrius sua pugna. Cum scipio monuisset eos ut mallent diiudicare. i. discernere uerbis. s. disceptando de iure suo q̃ ferro. i. armis uter. s. eorũ deberet regnare. (Alii legunt ut uerbis discernere q̃ ferro dimicare mallent sed sic non cõgruit qd additur uter regnare deberet cum uerbo dimicare: dereliqui ergo ut inueni) ac maior natu obtemperaret iam consilio eius s. Scipionis: aut q; prudentior erat aut q; melius de iure suo sperabat cum senior esset: iunior fretus uiribus corporis perstitit in amentia. s. sua. i. maluit ferro q̃ uerbis rem discernere: & eo certamine inito impietas pertinacior uidelicet iunioris mulctata est. i. punita morte: iudicio fortunæ: quæ in tali dimicatione multum potest: non q; res aliqua sit fortuna: sed q; fortuito euenire solet ut iustior causa interdum succumbat: unde talis concertatio ab ecclesia non probatur:

De Mithridate. Cap. M. VII.

MIthridates autem multo sceleratius: q non cũ fratre de paterno regno sed cum ipso patre bellum de dominatione gessit: i quo qui aut ho

MIthridates. Mithridatis factũ multo sceleratius qui non cum fratre: sed cum patre de regno certauit: cũ enim regnandi libidine nimia esset incensus præmaturam: & celerem patris mortem cupiebat: quam cum illi clam inferre non posset nec palam auderet: occupata regni parte

mines ullos adiutores inuenerit:aut deos inuocare ausus sit pro admiratione habetur.

¶Mithridates autem sup.egit sceleratius multo:qui non gessit bellum.i. non concertauit de paterno regno cum fratre:ut superiores fecerunt: sed cum ipso patre de dominatione.i.tyrannide non enim uiuo patre uerum regnum eo inuito possidere poterat:in quo.s.bello habetur pro admiratione qui.i.quomodo mithridates scilicet iunior:aut inuenerit ullos adiutores aut ausus sit inuocare deos:cum dii malis artibus & turpibus nedum nephandis inceptis auxilium non praestent:licet interdum ultionem differendo malos regnare permittant. Quod audire deberent christiani qui in re pessima se cruce muniunt:aut oratione aut sacrificio:cum ad talia deus surdas habeat aures: Scimus enim quia deus peccatores (presertim ad peccata pertinenda) non exaudit.

De Sariastre filio Tigranis regis. Capi.M.VIII.

Vanq̃ quid hoc quasi inusitatum illis gentibus miremur:cum Sariaster aduersus patrem suum Tigranem armeniae regem ita cum amicis consenserit ut omnes dextris manibus sanguinem emitterent:atque eum inuicem sorberent? Vix ferrent pro salute parentis tã cruenta cõspiratione foedus faciẽtem.

¶Quanq̃ quid.i.ad quid miremur hoc.s.facinus mithridatis quasi inusitatum illis gentibus.q.d.frustra:cum Sariaster ita cõsenserit cũ amicis.i. ita conuleauerit & coniurationem firmauerit aduersus patrem suum Tigranem regem armeniae:ut omnes emitterent dextris manibus sanguinem atque sorberent eum inuicem.i.alter alterius. quod magis mirandum est. Quia.s.armenii uix ferrent.i.paterentur sup.filium facientem foedus tam cruenta conspiratione pro salute parentis:ut nunc contra eam fecit.

bellum indixit. Sed pater morte praeuentus sceleratam filii cupiditatem adimpleuit. In quo quis:aut homines ullos:simile iquiter õ: sive uel certe miraculi erit si quis in euismodi bello quod filius aduersus patrem suscepit inueniri potuerit:qui aut auxilia praestare:aut deos inuocare ausus fuerit. Pro admiratione habetur loco miraculi ducitur.

Vãq̃ quid hoc. Quasi dicat bellum quod cum patre habuit mithridates non tam uidetur admirandum: cum & sariaster idem fecerit in tygranẽ eius patrem armeniae regem:hic sariaster: ut tradit Pluta.in uita Pompeii:post pulsum e prouincia mithridatem qui ad tygranem in armeniam profugerat a patre defecit & Pompeium in armenia uocauit illique uenienti occurrit ad fluuium araxem uinctis copiis: urbes & oppida patris cum Pompeio pariter expugnat. Sed tygranes audito aduentu pompeii cognitaque defectione filii cõlcato cum amicis consilio:hisque in regiam arcem & collocatis ad pompeium supplex confugit:fretus illius hũanitate ac suauissimis moribus erroribus ueniam petiit: qua impetrata ut diximus in ca.de humanitate cum illũ Pompeius in dextera parte:filium in sinistra iuxta se collocasset atque inter illos regnum partitus esset:impius filius sariaster id aegre tulit:a Pompeio inuitatus ad coenam respõdit non sibi opus esse Pompeio:se romanorum alium inuenturum cui carior esse possit. quibus uerbis iratus Pompeius illum in uincula conici & ad triumphum reseruari iussit. Valerius uero dicit hunc in patrem: conspirasse cum amicis detestabili:coniuratione humano.s.sanguine facta.constat tamẽ illũ a Pompeio in triumphum fuisse ductum. Inusitatum illis gentibus. Quasi apud alias nationes non idem fieri consueuerit. Dextris manibus sanguinem emitterent. Haurirent e dextris suis sanguinem:nam ut testis Hero.apud barbaras nationes execrationis & iurisiurandi mos fuit:ut e dextris manibus sanguinem haustum uino permixtum biberent cum hac execratione:ut quicunque a foederis lege & coniuratione defecisset execrabilis esset. Conspirationis igitur aduersus tygranem factae filius se socium & principem praebuit. Inuicem soluerent. Confusum admixtumque sanguinem ex eorum dextris haustum combiberent quod & Catilina in coniuratione sua fecisse dicitur. Vix ferrent pro salute patris. Qui uestigium aliquod humanitatis haberent non sustinerent pro salute patris hanc fieri execrationem quam aduersus patrem sariaster fecisse dicitur. Tam cruenta conspiratione. Quae humano sanguine sanciebatur.

De Seiano in Tiberium cõiurato. Cap.M.IX.

Ed quid ego ista consector:aut quid in his immoror:cum unius parricidii cogitatiõe cũcta scelera superata cernam? Omni igitur impetu mentis omnibus indignationis uiribus ad id lacerandum pio magis q̃ ualido affectu rapior. Quis enim amicitiae fide extincta genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum:profundo execrationis debitae satis efficacibus uerbis adegerit? Tu uidelicet efferãtę barbariae immanitate truculentior habenas Romani impe

Ed quid ego ista consector? Hoc exemplum totum est in assentatiõe positum & aperta nimis atque impudens assentatio quae non sine lectoris fastidio legi possit. Coniurationem enim quam aduersus tiberium ausus est moliri seianus cunctis reip.calamitatibus dicit non solum conferendam:sed etiam esse praeferendam. Sueto.in uita Tiberii: Seianum inquit res nouas molientem q̃uis iam & natalem eius publice celebrari & imagines aureas coli passim uideret uix tandem & astutia magis ac dolo q̃ principali auctoritate subuertit:nam priore ut a se per speciem honoris dimitteret collegã sibi assumpsit in quinto consulatu quem longo interuallo absens ob idipsum susceperat. Deinde spe affinitatis ac tribunitiae potesta

tis deceptum inopinantem criminatus est pu denda miserandaqȝ oratione cum inter alia patres conscriptos praecaretur:mitterent alterum e consulibus qui senem se & solum in conspectum eorum cum aliquo praesidio p duceret. Sic quoqȝ diffidēs tumultumqȝ metuens Drusum nepotem suum quem in uinculis adhuc Romae continebat solui si res posceret duciqȝ constituit praeceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascumqȝ regiões meditaretur fugam speculatus ex altissima rupe identidem signa quae ne nuncii morarent̄ tolli procul:ut quicquid factum praesentiret mandauerunt. Verum & oppressa cōiuratione Seiani nihilo securior aut constātior per ix. proximos menses non egressus est uilla q̄ uocat̄ iouis. Hanc igitur coniurationē detestatur Valerius:quam dicit per assentationē ad humani generis euersionem excidiumqȝ pertinuisse:extincto enim imperatore Tiberio a quo genus humanum regeretur:id a tanto imperatore desertum periturum esse uidebatur Sed quid ego ista confector:quasi se ipsum reprahendit Valerius:q dum in alieni exemplis narrandis intentus est:detestandam aduersus Tiberium Seiani coniurationem praetermittat:quae atrocitate facti cuncta scelera superasse uideatur. Omni igitur impetu mentis:Quandoquidem hoc superat omnia scelera totis habenis ad id lacerādum ipellor. Impetu:impulsu & ardore mētis. Pio magis q̄ ualido. Potenti:quia impares sunt rei tantae uires ingenii mei:nec mihi tanta est dicendi copia quae parem huic facto detestationem reddere posset. Quis enim amicitiae fide:Non satis dignis uerbis hoc Seiani scelus uituperari posse dicit q amicitiae fide uiolata gēus humanū in discrimē occidendo imperatorem adducere uoluerit. Genus humanum:Quia in uno imperatore totius generis humani salus sit reposita. In profun.i baratro. Tu uidelicet efferatae:Apostrophat ad Seianum quem omnibus barbaris dicit esse crudeliorem:qui Romanum imperium uoluerit intercipere:quod si factū fuisset:totus terrarum orbis confusus perturbatusqȝ fuisset:ac propemodum euersus. Vrbē a Gallis captam:postq̄ magnitudine & atrocitate criminis inuectus est in Seianum:nūc per comparationem illius impietatem exaggerat:dicit enim omnes clades Romanoruȝ ab hostibus acceptas cum hoc tanto scelere non posse conferri:quod quantum i eo fuit non modo referre:uerūetiam superare omnes Romānae urbis calamitates uoluerit. Vrbem a Gallis captam:Nota est historia quo modo Brēno duce galli fuso fugatoqȝ apud Alliam exercitu romano urbem ceperunt:& totam praeter capitolium flamma ferroqȝ uastarunt Et trecentorum iclytae gētis. Trecenti & sex fabii aduersus Veientes suis opibus suisqȝ sumptibus gerendum bellū susceperunt:qui apud Cremeram per insidias cae

rii quas prĩceps parēsq; noster salutari dextera cōtinet: capere potuisti? Haud te compote furoris in suo statu mundus mansisset. Vrbem a gallis captam:& trecentorum inclytae gentis uirorum strage foedatam alliēsem diem:& oppressos in hispania Scipiones:& trasimenū lacum & cānas:bellorumq; ciuilium domestico sanguine manantes furores amentibus propositis furoris tui repraesētare & uincere uoluisti. Sed uigilarūt oculi deorum:sidera suum uigorem obtinuerunt:arae:puluinaria:templa praesenti numine uallata sunt:Nihil quod pro capite Augusti ac patria excubare debuit:torporem sibi permisit:& in primis auctor:& tutela nostrae incolumitatis Iuppiter:ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur:diuino consilio prouidit. Itaq; stat pax:ualent leges:sincerus priuati ac publici officii tenor seruatur. Qui autem haec uiolatis amiciciae foederibus tentauit subuertere:omni cum stirpe sua populi romani uiribus obtritus:etiam apud inferos si tamen illuc receptus est:quae meretur supplicia pendit.

¶ Sed quid ego confector ista.s.externa:gentibus illis solita & in quibus parum iacturae res totius uniuersi fecerit:aut quid immoror in his:cū cernam cuncta scelera superata cogitatione.i.cōceptu & proposito unius parricidii.s.Seiani in tiberium(cum tamen uulgo in titulo habeatur de quodam qui Octauianum &c.cum non Octauianum sed Octauiū a doctis appellatum const.et)Igitur ego rapior omni impetu mentis:& omnibus uiribus indignationis ad laceraudum.i.acerrime detestanduȝ:id.s.parricidiū affectu magis pio.s.in patrem patriae q̄ ualido:quia non ualente tantopere ipsum dilacerare quantum uelit:& quantum meruit. Quis enim adeo est profundo debitae execrationis uerbis satis efficacibus.i.potentibus conatū i.eum qui conatus est utpote Seianum:sepelire in tenebris cruentis genus humanum.& hoc fide amiciciae extincta.s.per caedeȝ tiberii a perfido Seiano factam.q.d.nullus:uidelicet tu(quem ut nefandum hon ineȝ nō nominant)o Seiane truculentior.i.dirior:immanitate barbarae efferatae.i.ferali feritate furentis:potuisti capere.i.inuadere:habenas.i.gubernacula romani imperii:quas princeps & parens noster.s.Tiberius Caesar :continet dextera salutari.i.salutifera:?Certe mundus haud.i.non mansisset i suo statu.i.periisset:te compote furoris.i.si exequi potuisses parricidium quod p furorem concepisti. Tu uoluisti repraesentare.i.iterum exhibere & innouare saltem in ualore:& uincere:immo etiam superare:amentibus propositis furoris tui:Vrbem.s.romam captam a Gallis.i.malum quod tūc passa est:& foedatam strage trecentorum uirorum inclytae gentis.s.fabiae apud cremeram occisae:& diem alliensem infaustam:propter stragem romanorum a Gallis acceptam:& scipiones.s.fratres duos Cn.& Publiuȝ oppressos in hispania a poenis fraude celtiberorum:& lacum trasimenum:& cānas.i.loca apud quae Hannibal imanem romanorum stragem edidit:& furores bellorum ciuilium:ut Marii & Syllae:caesaris & Pompeii. Augusti & percussorum Caesaris:manantes sanguine domestico. Sed oculi deoruȝ uigilarunt:quia deleta est coniuratio:& Seianus ad supplicium tractus:& Iuuenalis late docet.sydera obtinuerunt suum uigorem:inter quae Caesaris astrum fingebatur repositum:arae puluinaria.s.in templis diis pro salute principis posita ut in illis dii excubarent templa.s.deorum uallata.i.munita sunt numine.s.deorum praesenti.s.per inuocationeȝ:unde licet uni

gas forte putarit simulacra esse deos tamen prudentiores non tamen satis prudentes:quia uanum erat ante lucem surgere)putabant non deos esse sed deorum domicilia ad quae per inuocationem descendebāt.Nihil.s.au minis aut diuinitatis quod debuit excubare pro capite.i.salute augusti.s. tiberii ac patria.i.pro salute patriae permisit sibi torporem.i. dormitationē quae torpentes facit & in primis.i.praecipue Iuppiter author & tutela ico lumitatis nostrae.s.romanae:aut nostri saeculi:prouidit diuino cōsilio ne ex cellentissima merita sua templa & alia imperii insignia:quae merito & be neficio Iouis Romani assecuti erant:collaberentur sup. cum ruina totius orbis.Itaq3.i.& ita:quia du uigilauerunt pro tiberio & imperio eius:pax s.sub augusto nata:stat.s.in uigore suo:leges ualent:tenor officii priuati ac publici seruatur syncerus.i.integer & incorruptus(Hoc autem boni ha bet id genus assentationis:q dum per assentationem dicunt principes op timos esse:tacite ut tales fiat admonent)autem.i.sed:is sup.uidelicet Seia nus qui tentauit subuertere dicta haec.s.bona:obrutus uiribus popu.Ro. cum omni stirpe sua pependit(legam pendit)q̄a dicit meretur q̄si adhuc penderet)exoluit supplicia quae meretur:etiam apud inferos:si tamen re ceptus est illuc.i.ad sedes inferorum.Nam miseri mortales credebant de teriorem conditionem illorum qui non reciperentur ab inferis:ut manes se pultorum:& qui hic iusta non essent assecuti:tales enim ut.vi.aene.dicit. Centum errant annos:ex aegyptiaca haeresi.

si omnes ad unum fuerunt:quae familia pe nitus extincta fuisset:ni unus qui per aetatē arma ferre non poterat Romae relictus ea3 propagasset:de quibus Ouidius li. Fastorū secundo.Haec fuit illa dies in qua Veientibus armis Tercentū Fabii ter cecidere duo: Vna domus uires & onus susceperat urbis: Sumūt Gentiles arma professa manus:ubi ad eandem sententiam Iacentia continuo & caetera sequūtur.Ex hac igitur familia ut di ximus unus tantum superfuit a quo duxit originem.Qu.ille Fabius maximus:de quo Ennius & alii.Vnus qui nobis cunctādo re stituit re3.Vnde & Oui.Nam puer impubes & adhuc nō utilis armis Vnus de Fabia gē te relictus erat.Scilicet ut posses oli3 tu ma xime nasci:Cui res Cunctando restituenda foret.Alliensem diem.Qui inter nefastos dies connumeratus est:eo q bis eo die romāi cla de fuissent afecti & ab Allia fluuio dictus: ubi Romanus exercitus a Gallis fusus fue, pitet fuerat atq3 fugatus.Oppressos in Hi spania Scipiones.Cn.&.P.fratres:qui Celti berorum perfidia decepti:cum duobus consularibus exercitibus in Hispāia caesi fuerūt de quibus satis supra dictum ē. Trantimenum lacum:Apud quem Hannibal Cn.flaminium cum exercitu deleuit.Et cānae:Vbi Paulus aemylius cū Te rentio Varrone cum ingenti clade fuere superati:ut saepius dictum est.Sed uigilarunt oculi deorum:Respicit ad id quod Iulius Caesar in sydus dicitur esse translatus.Arae puluinaria templa:Acsi diceret cuncta numina omnisq3 diuinitas tūc pro imperatoria salute uigilauit.Et in primis auctor Iuppiter.Recte Iouem separatis caeteris diis tāq̄ patrem regemq3 hominum:sic & Virg.de Priamo.Forsitan & priami fuerint quae fata requires:Nec excellen.me.sua.quia regnante Au gusto pax fuit in toto orbe terrarum:in quo statu & Tiberius acceperat imperium:quod mortalibus Iuppiter concessisse uidetur.Itaq3 stat pax:quia Numinis clementia omnia placata & quieta seruantur.Qui aut est hoc tentauit:Dicit Se ianum cum uniuersa stirpe esse deletum.Et quas meruerat:Conspirationis poenas dedisse.

De morte non uulgari. Ti.XII.

Humanae autem uitę conditionem praecipue primus & ultimus dies cōtinet:quia plurimū interest quibus auspiciis inchoetur:& quo fine claudatur:ideoq; eum demum felicē iudicamus cui & accipere lucem prospere:& reddere placide contigit.Me dii temporis cursus prout fortuna gubernaculum rexit: modo aspero:modo tranquillo motu peragitur:sic sem per minor dum & cupide uotis extenditur:& fere sine ratione cōsumitur.Namq; si eo bene uti uelis:etiam par uum amplissimum efficies numerum annorum multitu dine operum superando:alioqui quid attinet inerti mo ra gaudere:si magis exigas uitam q̄ approbes:Sed ne longe euager eorum mentionem faciam:qui non uulga ri genere mortis absumpti sunt.

¶ Humanae &c.Autem.i.sed:primus & ultimus dies humanae uitae con tinet praecipue conditionem.i.qualitatem:hoc est felicitatem aut infelici tatem sup.eius:quia interest.i.refert plurimum quibus auspiciis.i.initiis:& quibus syderibus seu quo horoscopo ac facie caeli secundum astrologos inchoetur(unde Iuuenalis.Distat enim quae sydera te excipiant:primos in cipientem Edere uagitus & adhuc a matre rubentem Causa est:plus et

¶ De morte non uulgari. Ti.XII.

Humanae autem uitae conditionem. Dicturus De hominum morte nō uulgari:praefatur quodāmodo & humanae uitae conditionem ex ortu & occa su hominum cognosci ut eum uere felicē di camus qui natus optimis auspiciis uita3 ho nestissime finierit:sed quia3 uita qua fruimur breuis sit dicit memoriam nostri faciendam esse q̄ maxime longam uirtute & rerum ge starum gloria:ne uitae cupiditate ducti mali mus in ocio & lāguore diutius uiuere:q̄ bre ue temporis spatium factis illustrare. Pri mus dies:Quo sydere nascatur quispiam Et ultimus:Quo genere mortis extinguat.Prae cipue:Quasi dicat non negauerim caeteros quoq3 dies ad considerationem uitae cōfer re:sed praecipue notandus est primus uitae dies:quo sit sydere natus:na3 si benigno fue rit ortus plurimum ualet ad reliquum uitae tempus feliciter exigendum.Et red.pla.con ti.iuxta illud Solonis:quod ab Oui.sumptū est:sed scilicet ultima semper Expectanda dies hoi est:diciq3 beatus:ante obitum ne mo supremaq3 funera debet. Medii autem temporis est.Medium inquit uitae spatium pro fortunae libidine uersatur:ut mō sit ama ritudine:modo sit iocunditate respersum. Prout for.gu.rexit.Non sine ratione guber

naculum dixit: nam ut inquit Lactantius Firmianus de falsa religione fortunae simulacrum cum copia & gubernaculo fingebatur tanq̃ ea esset quae opus tribueret: & humanarum rerum regimen obtineret: cui opinioni & Virg. assentire uidetur: qui fortunã omnipotentem appellet: & historicus qui ait. Sed profecto fortuna in omni re dominatur: est autem fortuna ut ab eodem Lactantio diffinitur: accidentium rerum subitus atq; inopinatus euentus: Cic. tamen li. de diuinatione fortunam penitus tollit cum dicat nihil esse tam contrarium rationi & constantiae q̃ fortunam ut ne in deum quidẽ cadere posse uideatur: ut sciat quid casu & fortuitu futurũ sit: si enim sit illud certe eueniet: si certe eueniet nulla est fortuna. Spe semper minor quia homines se diutius esse uicturos sperãt: sed uitae cursus spe semper breuior esse solet: sed duplici ratione fit breuis: & q̃ sibi lõgiorem uitã unusquisq; praesumit: & q̃ sine ratione transigitur a multis. Nam etsi eo bene uti uelis. Si bene uiuendi rationem homines sequerentur: uitae cursus quantumlibet breuis longissimus efficeretur. Danda est igitur opera ut uirtute uiuatur. Inerti mora: Ignauae uitae longitudine. Magis exigas. Magis uitae longitudinem optes q̃ uirtute & recte factis uitam illustres.

T Vllus Hostilius ful. ictus. Post multa bella confecta cum homines qui sub uulgo eum statum rerum rege Numa fecerat requirerent: unam. s. opẽ aegris corporibus relictam esse credẽtes: si pax ueniaq; diis immortalibus esset impetrata: regis Numae cõmẽtarios adiuit: hunc igitur ea cõmentaria uoluentem tradunt cum ibi q̃dam occulta solennia & sacrificia ioui elicio facta inuenisset: operatum his sacris se abdidisse: sed non rite initum & curatum id sacrũ esse: nec solum ei nullam oblatam caelestiũ speciem: sed ira iouis sollicitata: praua iam religione fulmine ictum cum tota domo flagrasse: regnauit autem annis. xxxii. cuius tẽporibus ferunt Bizantium ciuitatem q̃ nunc Constantinopolis dicitur: fuisse conditã Diony. Alicarnaseus de hoc incendio duas affert opiniones: & dicit succensam domum alios putare per fulmen ob quorundam sacrorum intermissionem: plures tamen humanis insidiis esse factum id opus ascribentes Marcio qui post eum regnum obtinuit: sed hanc opinionem paulo post multis rationibus confutat. Vt columen urbi: Id est rex sustentaculũ urbis Romanae: nam columen a columna dictum est: sicut enim columna domum sustinet: sic & reges suas urbes & oppida sustinere uidentur.

V Ix uerisimile. dicturus de duarũ foeminarum morte non uulgari: ostendit mirum esse uim tantã in eripiẽdo ipsi repentinum & inopinatum habuisse enim fati ualet hora benigni (Quam si te ueneris cõmẽde epistola marti) & quo fine claudatur (quod certe plurimum refert: quia qualem te inuenio talem te iudico: unde pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Mors autem peccatorum pessima: sed fere qualia sunt media talis ẽ finis) ideoq; nos iudicamus demum. i. solum eum felicem cui contigit &. i. simul accipere lucem. i. ingredi uitam hanc prospere. i. benigno aspectu syderũ aut potius fauore deorum: sed rex Iuppiter omnibus idẽ: & reddere. i. deo a quo tanq̃ depositariam accepimus sup. uitam placide: cursus medii temporis peragitur modo aspero: modo tranquillo motu prout. i. secundum q̃ fortuna rexit gubernaculum: quod de rebus fortunae concedi potest: sed ea neq; felicem: neq; uere miserum pariunt exitum. peragitur inquam eius semper minor spe: dum. i. quandoquidem extenditur cupide uotis: semper uidelicet plura cupiendo: & consumitur fere. i. quasi totus sine ratione. i. debita aestimatione. Nam si uelis uti eo. s. cursu medii temporis uitae: bene. i. decenter tu efficies paruum numerum annorum amplissimum superando sup. eum: multitudine operum (quia licet in paruo tempore multa operari & si quis p̃uentus fuerit ut multi sicut instituerat operari nequiuerit: deus uoluntatem pro effectu coronabit: & ita ut recte dixit Seneca: non refert q̃ diu sed q̃ bene uixeris) alioqui. i. aliter quid attinet. s. ad rem. i. quid utilitatis habet: gaudere mora. i. productione uitae inerti. i. ignaua minus industria. q. d. nihil: si. i. dummodo tu exigas. i. insolenter petas aut turpiter expellas magis uitam q̃ approbes. s. tibi decenter concessam: nihil enim ẽ tẽpore praeciosius: cuius pretium bonis operibus approbatur. Sed ne euager longe: faciam mentionem eorum qui absumpti sunt. i. extincti aut sublati: non uulgari. i. insueto genere mortis.

De Tullo Hostilio. Cap.M.X.

T Vllus Hostilius fulmine ictus cum tota domo conflagrauit. Singularem fati sortẽ: quae accidit ut columen urbis in ipsa urbe raptum: ne supremo quidem funeris honore a ciuibus decorari posset: cęlesti flãma in eam conditionem redactum: ut eosdem penates & regiã: & rogum & sepulchrũ haberet.

¶ Tullus hostilius rex Romanus: conflagrauit cũ tota domo. i. familia: ictus fulmine. Singularem. i. o singularem sortem fati. i. mortis: quae accidit ut columen urbis. i. rex ipse raptum. s. a morte: in ipsa urbe: nequidem. i. non saltem posset decorari a ciuibus supraemo honore funeris: redactũ caelesti flamma in eandem (legerem in eam) conditione ut haberet eosdẽ penates & regiam scilicet dum uiueret: & roguin & sepulcrum scilicet in funere post fata.

De duabus mulieribus. Ca.M.XI.

V Ix uerisimile est in eripiendo spiritu idẽ gaudium potuisse qd fulmen: & tamen idem ualuit. Nunciata enim clade que ad lacum Transimenum inciderat: mulierum duarum altera sospiti filio ad ipsam portam facta obuia: in complexu eius expirauit: altera cum falso mortis filii nuntio moesta domi se deret: ad primum conspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum: quas dolor non extinxerat: laetitia cõsumpsit.

¶Vix uerisimile est gaudium posse idem.i.eundem effectum:in eripiendo spiritu.i.in subito necando:quod fulmen.s.potuit in domum Tulli regis: & tamen ualuit idem. Enim.i.quia:clade.i.calamitate & strage romanoruз quæ inciderat in conflictu cum pœnis apud Transimenum.s.lacum transimenum montem altera duarum mulierum.s.romanarum facta obuia filio sospiti.i.saluo:quem interemptum crediderat:ad ipsam portam expirauit in complexu eius.altera cum sederet domi mœsta falso nuntio.i.ob falsuз nuntium mortis filii.i.quem acceperat de morte filii:est exanimata.i.priuata uita ad primum conspectum eius.Genus.i.o genus casus.s.in mortem inusitatum:quia sup.lætitia consumpsit quas dolor non extinxerat.

De.M.Iuuentio Talua consule.Cap.M.XII.

Sed minus miror q̄ mulieres.M.Iuuētius Talua consul collega Tiberii Gracchi consulis: iterum cum in Corsica:quam nuper subegerat sacrificaret:receptis litteris decretas ei a senatu supplicationes nuntiantibus intento illas animo legēs:caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit.Quē quid aliud q̄ nimio gaudio enectum putemus? En cui Numantia aut Carthago excidenda traderetur.

¶Sed minus miror q̄ mulieres.s.præ nimio gaudio extinctæ sint.q.d.cuз idem contigerit uiris:nam.M.Iuuentius Talua consul : collega Tiberii Gracchi iterum consulis:cum sacrificaret in Corsica.s.prouincia non procul ab italia:quam subegerat nuper.i.paulo ante:litteris nuntiantibus supplicationes.s.deorum:ut nos dicimus rogationes aut processiones decretas ei.i.ad honorem eius ab senatu ob res bene gestas ab eo: receptis.s. a tabellario publico:legens illas animo intento:collapsus ante foculū i quo ignis ad sacrificium aptus fouebatur:caligine.s.oculorum orta.s.subito p̄ nimia lætitia:iacuit humi:id est super humum:mortuus.Queз quid aliud putemus sup.passum aut quid aliud pro quo alio putemus enectum q̄ nimio gaudio.q.d.nil aut nullo.En(ironicos)sup.uirum dignuз:cui Numātia aut Carthago bellicosissima utraqз urbs traderetur.s.merito excidenda:cum pro tam leui gaudio ipse extinctus sit.

De Quinto Catulo Cap.M.XIII.

Maioris aliquanto spūs dux.Q.catulus cimbrici triumphi cum mario particeps a senatu datus sed exitus uiolentioris.Namqз ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus recenti calce illito multoqз igni percalefacto cubiculo se inclusum pemit:cuius tam dira necessitas maximus Marianæ gloriæ rubor extitit.

¶Maiores &c.Quintus Catulus dux.s.exercitus Romani datus a senatu particeps triumphi Cimbrici.i.de deuictis Cimbris cū Mario:sup. fuit spiritus maioris aliquanto sed exitus uiolentioris.Nāqз iussus postea mori ab hoc eodem Mario propter dissensiones ciuiles:peremit se inclusuз cubiculo illito calce recenti & percalefacto multo igni quia fumus carbonū & uaporum recentum parietum subito necat uix dolorem aliquem sentiē gaudium:quantum in tullo fulmen obtinuit: fuit autem tempore secundi punici belli post cladem apud Transimenum romanis illatā: cum uarie affecta esset ciuitas fœminarum præcipue & gaudia insignia erant & luctus. nam unam nuntiata clade in ipsa porta sospite filio repente oblato: & in conspectu eius repente expirasse ferunt alteram cui mors filii falso nuntiata erat mœstam sedentem domi ad primum conspectū redeuntis filii gaudio nimio exanimatam.Sospiti:saluo & incolumi filio.Exanimata:Hoc loco mortua dicitur:q̄uis teste Seruio:exanimus mortuus: & exanimatus territus dicatur.Vir.Exanimumqз auro corpus uēdebat Achylles.Itē. Exanimata sequens impingeret agmina muris:Genus casus:Genus mortis.Inusitatuз: præter consuetudinem: nam id rarissimum est:nec uidetur esse naturale q̄ quis gaudio pereat:philosophi dicunt cor a sanguine deseri i nimia lætitia:& quia relaxatis uenis toto corpore diffunditur:contra uero i metu fieri:ut desertis partibus exterioribus corporis: ac cor sanguis accurrat:& ei laboranti opem ferat:si cor igitur in lætitia deseritur:a morte facile opprimitur.

Sed minus miror q̄ mulieres. Comparat mulieribus.M.Iuuentium cōsulem Gracchi collegam qui nimia & ipse lætitia periisse creditur:nam cū sacra diis exhiberet in Corsica:quaз auspiciis suis atqз ductu subegerat:litteræ a senatu redditur.quibus illi supplicationes fuisse decretas significabatur sed quum intentiori animo legeret eas:nimio enectus gaudio : ante ipsa deorum altaria ueluti uictima moribundus cecidit.Plynius lib.vii.M.Iuuentius Talua consul quum sacrificaret.s.periit.In corsica. Quam Ligustici sinus æquor alluit teste Solino.Sacrificaret:Propter rem feliciter gestā diis uota persolueret.Supplicationes:Scilicet fuisse decretas illi:nam mos erat:ut sæpe diximus:q̄ parta uictoria:in omnibus tēplis supplicationes decernerent diis illis quos uictoriæ auctores fuisse existimabant: deinde triumphi spes erat imperatori:qui uictoriam fuisset consecutus. nam præcedebant semper supplicationes.sequebatur deide triūphus:Caligine orta.Cum obtenebrati eius essent oculi.En cui:Ironia est:quasi dicat qd si carthaginem euertisset:si Numantiam sustulisset quod Scipio fecit.

Maioris aliquanto spiritus. Plutar.in uita Marii.Catulus inquit luctatius qui Marii collega fuerat:& de cimbris cum eo triumphauerat.item Plinius in principio libri decimiseptimi:Aliquāto præstantior in eodem pallatio quinti catuli q̄ cimbros cum Mario fudit postq̄ Marius pro catulo rogantibus dixit eum mori oportere inclusus domi accensis carbonibus sese suffocauit.Beatus Augustinus de ciuitate dei lib.

Valerius maximus

tes.Cuius.s.Catuli necessitas tam dira:quia ad id genus mortis cõpulsu fuit:extitit maximus rubor gloriæ Marianæ.s.in bello ciuili.

lii.Catulus inquit:hausto ueneno sese e manibus inimicorum subtraxit.Lucius florus: Catulus inquit se ignis haustu ludibrio hostium exemit.fuit autem hic catulus.C.Marii collega in quarto consulatu aduersus cimbros & senones in quo bello uictoriæ dux & auctor fuisse creditur:nã post cæsos hostes cum Marii milites pecunias diripuissent spolia & tubæ & signa in castra catulis delata fuerunt: quæ apud se catulus diligentissime seruari uoluit:ut appareret eũ uictoriæ auctorem extitisse:& cum inter milites Marii atq; catuli de uictoria contentio eẽt oborta in hæc pacta conuenerunt ut legati parmensium:qui tum aderant de re ista iudicarẽt: hi ducti per cadauera hostium a militibus conspexerunt iaculis militum catuli barbarorum corpora eẽ perforata: digno scebantur ex inscriptis litteris:quæ nomen catuli in telis designabant:uerum famam & gloriam totam Mario propter primam uictoriam & nomen imperii tribuebant.Recenti calce illito.Noua calce asperso & uncto:eodẽ ferme genere mortis .Mantuæ legi sponsum & sponsam fuisse consumptos cubiculo noua calce illito carbonis igne concepto.

Qua tempestate.Cornelius merula qui pulso cinna consule in eius locũ fuerat substitutus post reditum Marii atq; Cinnæ ubi uidit e manibus eorum elabi non posse in templo iouis cuius flamen erat succisis uenis sibi mortem ipse consciuit:focos etiam & aras suo sanguine respersit. Au. de ciuitate dei li.iii.ca.xvii.Merula inquit flamen dialis præcisis uenis ioui etiam suo sanguine litauit:florus uero Merula inquit flamẽ dialis in capitolio iouis ipsius oculos uenarum cruore respersit.Qua tempestate.Quo tempore in qua significatione Salustius frequenter ponit licet & pro calamitate accipi possit.dicimus etiam tempestatem teste Seruio uentos:auras:serenitatem:Vir.Dii maris & terræ tempestatumq; potentes tempestatum dixit ut uult Seruius uentorũ:& auratum temporum serenitatis: unde & alibi unde hæc tam clara repente tempestas. Ludibrio.Ignominiæ & illusioni.

Acer & animosus.Non minus fortiter uitam finiuit.Herennius q̃ Cornelius:cũ.L.opimius consul.C.gracchum agrarias leges contra senatus auctoritatem ferre molientem sustulisset:Herẽnius Siculus qui & aruspex & familiarissimus Gracchi fuerat damnatus q cũ Graccho sensisse diceretur:cum duceretur in carcerem sic carceris posti caput illisit ut uitam in aditu ipso reliquerit suam & sic morte non uulgari quod imminebat suppliciũ effugit.Eo nomine in carcerem duceretur in poste.Ea cã quod contra senatus decretum cũ graccho sensisse diceretur.Ignominiæ aditu concidit in ipso carceris aditu ubi ignominiose periturus erat.A manu carnificis citerior.Ac si diceret parum absuit quin in carcerem trusus necaretur a lictore.

Consimili impetu.C.Licinius macer repetundarũ postulatus ex asia cum dicturus causam uidisset Cic.in accusationem esse paratum : desperata causa & salute in Menianum ascendit & Cinnum clari iussit oratione non esse opus quoniam iudicium morte præuenisset : & ita sumpto sudario quod secum gestabat sibi spiritum intercludit:ne damnato illo eius quoq; bona subhastarentur:fuit autem hic Licinius qui Cice.conferebatur in eloquẽtia declamator eximius ut in Senecæ declamationibus ui-

De Lucio Cornelio Merula Cap.MXIIII.

Va tempestate reip.L.quoq; cornelius Merula consularis & flamen dialis:ne ludibrio insolentissimis uictoribus esset in Iouis sacrario uenis incisis contumeliosæ mortis denunciationem effugit:sacerdotisq; sui sanguine uetustissimi foci maduerunt.

¶Qua tempestate.i.tempore calamitoso reip. Lucius quoq; Cornelius Merula sup.uir consularis.i.qui aliquando consul fuerat & flamen.i. sacerdos dialis.i.iouis qui & dius dicitur:ne esset ludibrio uictoribus insolentissimis.i.superbia petulantissimis Mario & Cinnæ uenis.s.suis incisis in sacrario.i.sacrorum repositorio iouis.i.ad iouem capitolinum pertinenti: effugit denuntiationem mortis cõtumeliosæ:& foci uetustissimi.i. iouis capitolini:maduerunt sanguine sacerdotis sui.

De Herennio Siculo Cap.M.XV.

Acer & animosus uitæ exitus herennii siculi quo.C.gracchus & aruspice & amico usus fuerat:nam cum eo nomine in carcerem duceretur in poste eius illiso capite in ipso ignominiæ aditu concidit:ac spiritum deposuit uno gradu a publico supplicio manuq; carnificis citerior.

¶Acer &c.Exitus uitæ Herẽnii Siculi quo Caius gracchus fuerat usus & aruspice & amico:sup.fuit acer & animosus:nam cum duceretur in carcerem eo nomine.i.eam obrẽ q fuerat aruspex & amicus Caii Gracchi & ita eius facinoris author putabatur:capite eius illiso.i.confracto in poste.concidit in ipso aditu ignominiæ.i.cum in carcerem igredi deberet ubi a spiculatore necem accepturus erat.ac deposuit spiritũ citerior.i.uicinior ad eos qui extra carcerem erant uno gradu.i.passu aut extensione unius pedis in progressu a publico supplicio & manu carnificis:quia si unũ gradum descendisset iam illi carnifex manum iniecisset.

De Caio Licinio Cap.M.XVI.

Consimili impetu mortis:Ca.Licinius Macer uir pretorius Calui pater repetũdarum reus dũ suæ diceretur in menianum cõscẽdit:Si quidem cum.M.Ciceronẽ q id iudiciũ cogitabat prætextã ponentẽ uidisset:misit ad eum qui diceret se non damnatum se reum periisse:nec sua bona hastæ posse

subiici. Ac protinus sudario qđ forte ĩ manu tenebat ore: & faucibus suis coarctatis incluso spiritu: pœnam morte præcurrit: qua cognita re: Cicero de eo nihil pronunciauit. Igitur illustris ingenii orator ab inopia rei familiaris & a crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere uindicatus est. Fortis huius mors: illorum perridicula.

¶ Consimili &c. Caius Licinius macer uir prætorius.i.qui aliquando p̃tor fuerat: pater calui.s.licinii reus repetũdarum.s.pecuniarum ablatarum ab asia prouincia: dum sententiæ dicerentur.s.in eum conscendit in Menianum.i.locum iudicii rerum capitalium Siquidem.i.quoniam cum uidisset Marcum Ciceronem qui cogebat.i.cõuocatum tenebat id iudicium.i.eos iudices deponentem prætextam.ut scilicet preoraret: misit ad eum sup. nuntium qui diceret: se non periisse damnatum sed reum: priusq̃.s.sententia ferretur nec sua bona posse subiici hastæ.i.uendi sub hasta & ut dicunt confiscari.quia indemnatus mortuus fuerit: ac præcurrit protinus pœnam.s.subhastationis bonorum suorum cum ultimo supplicio morte.s.sua spiritu.i.anhelitu incluso ore & faucibus suis coarctatis.i. constrictis sudario.i.sudoris abtersiuo panniculo: quod tenebat forte: quia non ad eum usum in manu.s.sua. Qua re.i.cuius morte cognita. Cicero nihil pronuntiauit de eo.i.non tulit sententiam diffinitiuam. Igitur orator ingenii illustris.i.clari: sc; Catulus uindicatus est.i.liberatus ab inopia rei familiaris: & a crimine damnatiõis domesticæ ut oliuerius accipit: ne mors sua familiæ suæ uitio detur: & ita criminaretur.i.damnaretur & male audiret eo nomine.uel a crimine damnationis domesticæ.i. qua etiam domus eius damnata fuisset: genere fati paterni inusitato.i.quo pater usus non fuerat: aut inusitato aliis &c. Mors huius.s.Catuli fuit fortis: mors illorum.s.quos dicet sup. fuit pridicula.i.multum ridicula immo abominanda ut patebit.

dere licet. Repetũdarũ reus accusatus repetundarũ ex asia. Menianũ. Locum iudicii ab ædibus menii denominatũ: nã cũ ædes suas Catoni & Flacco consulibus menius uẽdidisset: ut locus ẽt ubi iudicia exercerent colũnaꝫ sibi reseruauit: quã etiã tabulatis circũdedit ut inde posset gladiatoriũ munus spectare cũ suis: & ab Edibus menii menianus locus dictus est: ubi iudicia ferebantur: erat aũt tãq̃ basilica eminẽtior. Iudicium cogebat. Iudices cõgregabat. Prætextã ponentẽ Se parantẽ ad agendũ. Sudario. Velamine: quo sudorem abstergebat. Coarctatis: constrictis & elisis. Igitur illustris ingenii orator. Eloquẽtia q̃uis plurimum ualeret. Licinius tamẽ inusitato mortis genere & egestatem domesticæ rei: & iudicii ignominiam uitauit Illustris orator. Quia clarissimus fuit orator cuius meminit Cic. libro de oratore. Ab inopia rei familiaris. Quia si damnatus fuisset & eius bona subhastata ad inopiam redacta esset eius familia: Crimine domesticæ damnationis: Sic quoq; genus familiamq; suam a turpitudine futuræ damnationis uendicauit: ut tanta infamia domus notari non posset. Paterni fati Quia pater non hoc genere mortis extinctus fuerat. Vindicatus est. Se liberauit. Illorum. de quibus dicturus sum. Ridicula. Risu digna: sed melius dixisset detestanda.

De Cornelio Gallo & Tito Aetherio. Capitulum.M.XVII.

COrnelius.n.gallus prætorius & .T. ætherius eques romanus inter usum puerilis ueneris absumpti sunt. Quãq̃ quorsum attinet eorum cauillari fata: quos non libido sua: sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? Fine namq; uitæ nostræ uariis & occultis causis exposito interdum immerẽtia supprẽmi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidãt q̃ ipsam mortem accersant.

Cornelius enim Gallus Prætorius & Titus Aetherius eques Romanus absumpti sunt.i.extincti & spiritu ac semine exhausti: inter usum imo abominabilem & sodomitico igne dignum abusum.ueneris puerilis.i.coitus cum pueris Quãq̃.i.uerumtamen: quorsum attinet.i.ad quid tendit cauillari.i.contumeliosa cauillatione persequi fata.i.genera mortis eoruꝫ quos non libido sua (quasi uero soli sint in coitu nimio extincti) sed ratio.id est uis fragilitatis humanæ abstulit. Namq; fine uitæ nostræ.i.humanæ exposito.i.obiecto uariis & occultis causis.i.cum uita nostra tot subiaceat casibus imerentia.i.innocua & quæ nihil de nobis mali meruerunt: occupãt iterdũ titulũ supremi fati.i.dicũtur causa mortis nostræ fuisse: cũ.s. ea immerentia quibus imputatur mors nostra incidunt magis in tempus mortis q̃ accersant.i.accelerantem faciant ipsam mortem.q.d.etiam si in/

COrnelius gallus prætorius & .T. Aetherius. Horum mors non solum obscœnitatis sed abominationis plena ut dum pueris abuterentur in ipsa coitus obscenitate perierint. Quamq̃ & obscœnius poeta dixerit. Dum facerent omnes ut nos moreremur in illo Horum meminit plinius lib.vii.naturalis historiæ: & eos uenere obiisse dicit Quamq̃ quid attinet. Dignus certe reprehensione Valerius: qui tantam turpitudinem excusare quodammodo uelle uideatur: quæ sit oĩ infamatione dignissima: dicit enim non esse omnium conuitio lacerandos cum non libidine: sed casu potius quedam periisse uideri possint: quia fragilitas humana mille sit subiecta periculis & casibus. ego uero id diuino iudicio potius factum esse crediderim ne tantum scelus impunitũ esset: Fine namq; uitæ: Vult arguere potuisse illis subitam aliis de causis accidere mortem. cuꝫ n. incertus sit uitæ nostræ finis uariisq; casibus expositus non nunq̃ ab instantibus i supremo fato titulum mors ipsa sortitur. illi uero cum in obscænitate forent: quo tempore uitæ casus instabat obscœnitati mors quidem ascribitur q̃q̃ instantia in ipso exitus tẽpore incidunt magis afferant. Supremi fati titulum. Quia mors denominabitur ab eo qđ quis fecerit: cum subito casu opprimitur.

Accersant Prouocent:ostendit scelestos illos etiam si alteri rei tunc fuissent intenti:tamen mortem euadere non potuisse.

coltu non fuissent morituros tunc fuisse:sed nullo pallio foeditatem illam satis texerit:cum etiam si non fuissent mortui:non minus turpius essent dicendi:

Sunt & externae:non uulgares quoq3 externorum mortes relatione dignae sunt:qualis comae in primis fuisse traditur qui Diogenis latronum ducis frater captus cũ ad.P.Rutilium ductus esset:& ex eo quaereretur de genere belli:multitudie seruorum atq3 eorum consiliis sumpto ad respõdendum spacio:sibi ipsi spiritum interclusit maluitq3 fortissimus latro in conspectu consulis & totius exercitus sibi morte inferre q̃ suorũ consiliũ ꝓdere:& iudicio publico damnari. Comae nomen propriũ:ẽ aũt genitiuus a comes:sicut Anchises anchisae: Ad rutiliu3 cõsulẽ. Qui ut diximus i ca.de mutatiõe fortunae cõsul i Siciliã missus:ut ꝓuinciã illam seruili bello occupatam reciperet:& a fugitiuo & impetu tutam pacatãq3 redderet:post cõfectũ bellũ ex decẽ legatorũ snia siculis leges imposuit. Ad se colligẽdũ. Ad deliberandũ:uel ad colligẽdũ uires i unũ innixusq3 genibus: Quia hu ni prouolutus erat more supplicãtiũ Sũmi imperii Cõsulis romãi. Torqueant se miseri. Inuehitur in timidos & uitae cupidos qui necessario moriuntur:& genus mortis inqrũt. Torqueãt. Cruciẽt se de morte solliciti. Trepido. Iuxta illud: Sed timidi ẽ optare necẽ. Vastas altitudines. E quibus se praecipites dẽt. Infirmo uinculo. Bene infirmo.nam uis pua plerũq3 hanc animae & corporis cõiũctionem dissoluit. Enimuero minimo studio. Non est tantopere Exoptanda uita quae sicut in coma uidimus ta3 facile amittitur.

Externa.

De coma fratre diogẽis ducis latronũ. Ca.M.XVIII.

Sunt & externe mortes dignae annotatu. qualis in primis comae. quem ferũt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium consulem Ennam quã prędones tenuerãt in potestatem nostram redactam productus cum de uiribus & conatibus fugitiuorum interrogaretur sumpto tempore ad se colligendum caput operuit innixusq; genibus compresso spiritu inter ipsas custodum manus inq; conspectu summi imperii exoptata securitate acquieuit. Torqueãt se miseri quibus extingui q̃ superesse utilius est:trepido & anxio consilio:qua nam ratione uita exeat quaerentes:ferrum acuant:uenena temperent:laqueos apprahendant:uastas altitudines circũspiciant: tanq̃ magno apparatu aut exquisita molitione opus sit ut corporis atq; animi infirmo uinculo coherens societas dirimatur. Nihil horum Coma sed intra pectus inclusa anima finem sui reperit. Enim uero minimo studio retinendum bonum cuius caduca possessio tam leui afflatu uiolentiae concussa dilabi potuit.

Ascen. Sũt &.i.etiã mortes externae dignae annotatu.i.quae annotentur:qualis sup.est:i primis sup.mors Comae que3 ferũt fuisse fratrẽ diogenis maximi Ducis latronũ. Is.n.productus Ennã.i.in eam urbẽ siciliae quã praedones tenuerant.s.prius:redacta.i.s.tunc pauloante:in potestatem nostrã.i.Romanam ad Rutiliũ consulem & uictorem:cum interrogaretur.s.ab Rutilio de uirib.us & Conatibus fugitiuorũ.s.latronũ:aut eorũ qui ad ipsius partes cõfugerant:tpe sumpto ad colligendum se.i.quasi ad recipiendum spiritum & se parandum ad dicendum operuit.i.inuoluit caput & innixus genibus spiritu.i.anhelitu compresso:acquieuit exoptata securitate extinctus est inter ipsas manus custodum:& in conspectu summi imperii: De cuius morte tanq̃ optanda prosequitur dicens. Miseri quibus utilius est extingui:q̃ superesse.i.quibus utilius sit mori q̃ superuiuere torqueant.i.crucient se:consilio trepido & anxio querentes qua nam ratione uita exeat.i.finiatur acuant:ferrũ i.mucrones aut alia tela:temperent.i.diluerant uenena:ut cito necent:apprahendant laqueos:circũspiciant altitudines uastas.i.ualde amplas unde se ꝓcipitẽt:tãq̃ opus sit magno apparatu aut molitiõe exqsita.i.singulari conamine ut societas corporis atq3 animi in qua uita cõsistit cohaerens uinculo infirmo:dirimatur.i.dissoluatur Coma aut Comes:nihil horu3 sup.quaesiuit:sed repperit finem sui:anima sup.sua id est anhelitu inclusa intra pectus ita ut nõ respiraret.sed suffocaretur. Enimuero.i.certe:bonũ.s.uitae nostrae cuius possessio tã caduca potuit dilabi.i.perire.cõcussa tam leui.i.modico afflatu uiolentiae compresso.s.anhelitu:est sup.retinendum.i.dignum ut retineatur minimo studio.i.conamine.

Eschili poetae. Hic primus tragoedio rũ scriptor fuit teste Quintiliano.q ait eschylius tragoedias primus i lucem protulit: Horatius quoq3 in poetica persone pallaeq3 reptor honeste Eschylus & modicis istruxit pulpita tignis. Et docuit magnũq3 loqui nitiq3 cothurno. floruit Athenis teste Gellio tempore Milciadis:anno ducentesimo sexagesimo post urbem conditam cuius mors non profecto uulgaris fuit.nam cum in loco aprico sederet expositus soli uel

De Eschilo poeta Cap.M.XIX.

Eschili uero poete excessus quemadmodum non uoluntarius: sic propter nouitatem casus referendus. In Sicilia moenibus urbis in qua morabatur egressus aprico in loco resedit super quem aquila testudinem ferens elusa splendore capitis: (erat enim capillis uacuum) perinde atq;

lapidi eam illisit.ut fracte testudinis carne uesceretur: eoq; ictu origo & principium fortioris tragoediæ extinctum est.

¶Eschili &c.Vero.i.sed:queadmodum excessus.s.e uita hac:eschili poetæ.s.tragici:nõ sup.fuit uolũtarius:ut.s.superiorum fere:sic ipse est referendus.i.dignus ut referatur propter nouitatem casus.Egressus moenibus urbis in qua morabatur in sicilia:resedit.i.locum quietis accepit:in loco aprico.i.soli exposito & nulla umbra tecto:super quem aquila ferens testudinem elusa splendore capitis(erat enim uacuum capillis)illisit eam.s.testudinem.i.concham marinam sup.capiti eius.i.demisit eam in caput eius:p inde aeq; lapidi.i.putans eam deiicere in lapidem:ut uesceretur carne testudinis fractæ(ubi scies in piscibus & pomis quod pulposum est etiam carnem dici)& eo ictu est extinctum principium & origo fortioris tragoediæ i.Eschulus ipse tragicus:& tragicorum princeps.

De Homero poeta.Cap.M.XX.

Non uulgaris etiam Homeri mortis causa fertur qui in insula:quia quæstionem a piscatoribus positam soluere non potuisset dolore absumptus creditur.

¶Nõ &c.Causa etiã mortis Homeri.s.poetarũ principis:fertur non uulgaris qui credit absumptus dolore:in insula.s.Ionia:qa nõ potuisset soluere quæstionẽ propositã a piscatoribus:cũ enim cæcus eẽt & propter poeticam artẽ uim uaticinãdi habere crederetur:& a duce suo percunctaretur quosnam in littore audiret:illeq; respondisset nautas esse:ad illos perductus q uidnã agerent percunctatus est tum illi rem inquiunt tibi ueram dicemus sed ænigmate perplexã quã dissolues si poteris:uenamur enim in proximis siluis quinis canibus & quicquid capimus amittimus aut perdimus continuo quod nos effugit retinemus:de uermibus.s.capitis locuti:quos quinq; digitis persequebantur quam rem cũ tantus uates intelligere non potuit inuestigando extinctus est.Sunt qui dicant unũ ex illis dixisse.In siluas pergo uenatũ cum cane quino:Quod capio perdo quod fugit id teneo.sed tales uersiculi pro captu cuiusq; possunt fingi:cum cõstet græce locutos qui ænigma proposuerũt.

De Euripide poeta.Cap.M.XXI.

Sed atrocius aliq̃to Euripides finitus est.Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domum hospitalem repetens:canum morsibus laniatus obiit.Crudelitas fati tanto ingenio non debita fuit.Sicut illi excessus illustrium poetarum moribus & operibus indignissimi.

¶Sed Euripides etiam tragicus poeta:finitus est atrocius aliquanto:repetens enim domum hospitalem in macedonia.i.qua utebatur in macedonia:ab mensa Archelai regis obiit laniatus morsibus canum. Crudelitas fati.i.mortis non fuit debita tanto ingenio:quantum erat Euripidis.Sicut illi.s.sequentes excessus poetarum illustrium.i.clarorum moribus & operibus:sup.fuerunt indignissimi.

ut alii dicũt eẽt aqla desup uolitãs illius delusa caluicie:quam lapidem esse putarat:testudinem quam pedibus uncis gestabat:fractura dimisit in caput & clarissimum poetam inaudita morte intercmit.Aprico loco.Aperto soli exposito:nã Apricus quasi aphricus hoc est sine frigore.apricis autem locis senes delectantur:ut aprici meminisse senes Elusa splẽdore capitis.Hoc est caluicie quam lapidem esse putauit:& ideo testudinem demisit in caput tanq̃ in lapidẽ:ut fracto testudinis ostraco carne uesceretur:illisit:icussit.Origo &.p.Quia fuit ut dixi tragoediæ primus inuẽtor:testibus Qu.& Oratio.

Non uulgaris etiam homeri.Cum inter omnes ferme scriptores magna sit de Homeri patria parentibusq; dissẽsio:de morte tamen conuenit inter eos:q dũ in Ioniam insulam nauigasset:& i piscatores:qui littoribus appulsi sese pediculis expurgabant:forte quedam incidisset:quæsiuit ab eis nunquid haberent:uel ut alii dicunt:quid illic agerent.erat enim teste Cice.tus.v.circa finem cæcus qui obscure satis responderunt:pdidisse quod coeperant:quod uero non cepissent habere uel ut alii dicunt:quod capimus perdimus quod quærimus habemus:significabant autem sese purgare pediculis & ita quos caperent perdere quos non cepissent in uestimentis habere:quod ænigma cum interpraetari non posset:nimio dolore confectus migrauit de uita.Honorificentissimæ autem a ciuibus sepultus fuit:& in illius sepulchro epigrãma incisum.Conditus hoc tumulo uates diuinus homerus:Heroum cecinit q bene facta ducum.De temporibus & uita tã icerta feriunt ab auctoribus:ut de his tacere tutius esse existimẽ q̃ tã dubia referre.Quæstionem a piscatoribus positã.Sequitur opinionem eorum qui dicunt:non interrogatos piscatores quid haberent ultro quæstionem proposuisse.s.uenamur bis quinis catulis qd capimus perdimus quod quærimus habemus:constat autem ut diximus teste Ci.Homerum fuisse cæcum.

Sed atrocius aliq̃to.De Euripide satis supra dictum est in ca.de fiducia:quod uero ad eius mortem pertinet sic breuiter Gelli.tradit lib.xv.cap.ii.cum in macedonia apud Archelaum regem eẽt:uteretur q; eo rex familiariter rediens nocte ab eius cœna canibus a quodã æmulo immissis dilaceratus ẽ:& ex his uulneribus mors secuta est.sepulchrum autem eius & memoriam eo dignati sunt honore:ut in gloriæ quoq; loco prædicarent q egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret quãobrẽ cũ legati ad eos ab Atheniensibus missi petiissent ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent trãsferri:maximo consensu macedones in ea re deneganda persliterunt:Archelaus uero rex audita tam indigna morte poetæ q̃primum iussit capillos sibi & barbam resecari in signum doloris.Archelai.Qui Alexandro successerat in partem regni.Crudelitas facti deplorat quodãmodo uarius indignam poetæ mortem & eorum pariter qui sequuntur.

De Sophocle. Cap. M.XXII.

SOphocles ultimæ iam ſenectutis:cum in cer tamen tragœdiam iam dimiſiſſet:ancipiti ſen tentiarum euentu diu ſollicitus aliquando ta men una ſentẽtia uictor cauſam mortis gaudiũ habuit.

℄ Sophocles iã ultimæ ſenectutis cũ dimiſiſſet tragœdiam.ſ.a ſe cõpoſi tam:in certamẽ.i.contentionem de laude cum aliorũ tragœdiis : ſollicitus diu ancipiti euentu ſententiarum quia nunc plures nũc pauciores habuit ſecundum ſe ſententias:aliquando.i.tandem tamen:uictor.i. uoti cõpos: una ſententia ideſt per unam ſententiam quã pro ſe ſupra alios habebat (nõ enim intelliges q̃ una dũtaxat pro illo fuerit ſententia . ſed una plus q̃ aliis) hũit gaudium cauſam mortis:quia p̃nimio gaudio expirauit ſuf focato ſcilicet intus ſpiritu occluſis præcordiis.

SOphocles ultimæ iam ſenectutis Hic ut diximus : tragœdiarum ſcri ptor clariſſimus fuit:q iam exactæ ſenectutis,cum cæteris poetis in certamẽ de ſcendit & compoſitam tragœdiam in mediũ protulit:ſed cum eſſet cum ſolo relictus cu ius uis ingenii diſputationis euentum faceret incertũ:diu ſollicitus tandẽ una ſententia ſu perior euaſiſſet nimio uictoriæ ſucceſſu exul tans cõfeſtim præ nimio gaudio periit. Pli.li. vii.ca.liii. Gaudio inquit periere chilone n:de quo Sophocles & Diony. Siciliæ tyrannus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuncio : de hoc alio loco: Sophoclem tragici cothurni principẽ defunctum ſepelire:liber pater iuſſit obſidentibus mœnia lacedæmoniis . Lyſan dro eorum rege inquit te ſepius admonito:ut pateretur humari delicias ſuas requiſiuit rex qui ſupremum diem Athenis obiiſſet:nec difficulter ex his quæ deus ſignifi caſſet intellexit pacẽq; funeri dedit. Vltime iam ſene: Vtpote annorum ferme cẽtum ut propterea nulli mirum eſſe poſſit in ea ætate ſubito periiſſe. In certamine tragœdiam dimiſiſſet. Cum certaret de tragœdia cum aliis ſic mos erat antiquo rum:ut melioribus ſcriptoribus præmia darentur. Ancipiti ſentẽ.euẽ.quid.ſ. iudicaturi eſſent iudices.nam poetæ inter ſe pares ſententiis eſſe uidebantur:& ideo incerti erant:quis eorum futurus eſſet ſuperior.

De Philomene. Cap. M.XXIII.

PHilomenem autem uis riſus immoderati ab ſtulit:paratas enim ficos atq; in conſpectu po ſitas Aſello conſumente:puerum ut illum abi geret inclamauit:qui cum iam comeſtis omnibus ſuper ueniſſet:quoniam inquit tam tardus fuiſti da nunc me rum aſello:ac protinus urbanitatem dicti crebro anheli tu cachinorum proſecutus ſenile guttur ſalebris ſpiritus anguſtia prægrauauit.

PHilomenẽ. Ridicula ſatis mors Phi lomenis:qui cũ uidiſſet aſellum ſibi paratas ficus edentem:abigiq; inde iuſſiſſet id ſerius faciẽte puero:cũ nũciaſſet ficus oẽs aſellum deuoraſſe:da potũ inquit il li optimum merũ:quo ioculari dicto : nimio riſu cõcitatus uitam exhalauit. Abigeret : & propria dixit:nam abiguntur aues:& pecora Cachinorum. Cachinus immoderatus riſus dicitur. Perſius: Rides cũ tibi calue Pinguis aqliculus propenſo ſeſquipede extet: Quid faciam:ſed ſũ petulãti ſplene cachino:& Iu ue.ridẽs maiore cachino cõcutitur. Salebris. Aſperitatibus uel amaritudine.

Aſcen.

℄ Philomenem &c. Aũt.i.ſed uis.i.uiolentia riſus immoderati ſuſtulit.ſ.enumero uiuentium Philomenẽ. Enim.i.quia aſel lo conſumente ficos paratas atq; poſitas in conſpectu.ſ.eius inclamauit puerum.i.miniſtrum ſuum ut abigeret illum.ſ.aſel lum:qui.ſ.puer cum ſuperueniſſet omnibus.ſ.ficis iam comeſtis ab aſino:inquit quoniam fuiſti tam tardus da nunc aſello meru.n.i.purum uinum ut bibat ne illi ficus noceant qui bibentibus aquam nocere ſolent:ac protinus proſecutus urbani tatem dicti crebro anhelitu cachinnorum.i.profuſorum riſuum prægrauauit guttur.ſ.ſuum ſenile:ſalebris.i.aſperitatibus ſpiritus anhelitus ipſum ſuffocantis.

De Pindaro. Cap. M.XXIIII.

AT Pindarus cum in Gymnaſio ſuper gremiũ pueri quo unico delectabatur capite poſito: quieti ſe dediſſet non prius deceſſiſſe cogni tus eſt q̃ gymnaſiarcha claudere eum iam locum uolẽte: nequicq̃ excitaretur. Cui quidem crediderim eadem be nignitate deorum:& tãtum poeticæ facundiæ & tam pla cidum uitæ finem attributum.

℄ At Pindarus lyricorũ poetarũ clariſſimus cũ dediſſet ſe qeti capite po ſito ſup gremiũ.i.cõplexũ formorũ pueri quo delectabat unice.i. ſingulari ter:nõ prius eſt cognitus deceſſiſſe.ſ.ex hac uita : q̃ gymna ſyarcha ideſt principe gymnaſii (prius aũt gymnaſiarchum dixit) uolẽte iam claude re locũ:excitaret neq̃cq̃.i.fruſtra:qa iã mortu9 erat. Cui.ſ. Pindaro qdẽ.i. certe : uel ego quidẽ crediderim.i.facile credere attributũ eadẽ benignita

AT Pinda. Hic lyricus poeta fuit:om nium ſuo tempore præſtantiſſimus uel certe Quintil.teſte nouem lyrico rum longe princeps magnificentia ſententiis figuris beatiſſima rerum uerborum copia ue lut quoddam eloquentiæ flumen:quem Ho ratius dixit nulli quidẽ imitabilẽ eẽ Legitur: q̃ cum Alexãder magnus thebas cepiſſet ur bẽq; illã diriperet:ac ciues ſub corona uen deret ſoli pindaro eiuſq; familiæ propter in genii nobilitatem ægregiãq; doctrinam par ci iuſſit:cuius mors minime uulgaris fuit.cũ enim ludos ſpectaret & præ laſſitudine ſpe ctaculi ſõno grauatus in gremio cuiuſdam pueri:cuius ſtudioſiſſimus erat caput depo ſuiſſet:non prius deceſſiſſe cognitus eſt q̃ pe ractis ludis gymnaſii princeps iuberet om nes exire & fruſtra pindarum excitaſſet. Quippe qui in æternam clauſiſſet lumina noctẽ. Cui quidẽ. Crediderim inquit Valeri us bẽigniſſimos deos huic poetæ & i carmi

te deorum &.i.simul tantum.i.tantam copiam facundiæ poeticæ: & tam placidum finem uitæ: A quali tamen (si quidem non caste amarit puerum) liberet nos dominus.

De Anacreonte. Cap. M.XXIIII.

Sicut Anacreonti quoq;: quem bis tantum humanæ uitæ modum supergressum: dum passæ uuæ succo tenues & exiles uirium reliquias foueret: unius grani pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit.

¶ Sicut sup. attributum crediderim quoq;.i. etiam Anacreōti.s. poetæ lyrico teio patria: quem supergressum bis tantum modum.i. mensuram humanæ uitæ: hoc est bis septuaginta annos: dum foueret tenues & exiles.i. modicas reliquias uirium.s. suarum: succo uuæ passæ: racemum uulgus uocat: humor aut forte tumor unius grani pertinacior.i. inherentior perseuerantior q̄ utile erat: in faucibus aridis: absumpsit.i. strangulauit.

De Milone Crotonitate Cap. M.XXV.

Iungam illos quos & propositum: & exitus pares fecit. Milo crotonitates cū iter faciēs quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset fretus uiribus accessit ad eam: insertisq; manibus diuellere conatus est quas arbor excussis cūeis in suam naturam reuocata compressit: cumq; cum tot gymnicis palmis lacerandum feris prębuit.

¶ Iungā illos quos & propositum.i. institutio uitæ (uulgo intentio dicit: sed a doctis in eo significato nescio an usq̄ legatur: cum sit corroboratio & auctio) & exitus fecit pares quia talem uitæ exitum assecuti sunt qualem factis suis proposuisse sibi uisi sunt: Milo crotoniates. idest cuius patria erat Croton urbs Italiæ cū faciens iter.i. deambulans uidisset quercū in agro fissam cuneis adactis: sunt qui ui uentorum fissam dicant: accessit ad eam.s. quercū: fretus.i. cōfisus & munitus uiribus & conatus est diuellere.i. in duas partes distrahere manibus iniectis.s. in fissuras quas.s. manus arbor.s. quercus dicta: reuocata in suam naturam.i. pristinū situm cuneis excussis.s. a Milone partes ambas aliquantulum distrahente: compressit idest conclusit intra fissuram illam & præbuit eum lacerandum feris: quia nemo auxilio uenit & ipse discedere nequiuit cum tot palmis.i. coronis gymnicis.i. quas e gymnasiis uictor reportauerat: non q̄ eas in capite haberet: sed q̄ is esset qui sæpe uiros fortissimos uicerat.

nisbus edendis eloquentiā & placidum uitæ finem dedisse. Pli. dicit lib. vii. na. hi. Alexandrum magnum cum thebas raperet iussisse pidarī uatis familiæ penatibusq; parci.

Sicut Anacreōti. Hic Teius patria lyrici carminis poeta cuius meminit Oratius li. iiii. odarum. Nō aliter samio dicunt arsisse batyllo Anacreonta Teiū qui persæpe caua testudine fleuit amorē. Parī rōne Oui. li. tristiū. ii. Quid nisi cum multo uenerē contēnere uino: Præcepit docti Teia musa senis? Hic igit cū iā exactæ senectutis eēt: qppe qui secūdū sæculū degeret: cū seniles uires succo passæ uuæ reficeret: unius acino q̄ faucibus inhærens nec demitti nec reuocari posset guttur p̄mēte suffocatus obiit. Pli. na. hist. lib. vii. Anacreō inqt poeta acino uuæ passæ.s. periit. Itē ut Fabius senator prætor i lactis haustu uno pilo strāgulatus. Sic Anacreonti. Cū superiori cōiūgitur crediderim deorū benignitate tantū Pindaro fuisse tributum sic crediderim Anacreōti. Humanæ uitæ modum supergressum. Quia secundam iam agebat ætatem Aridis faucibus. Siti & naturali humore carentibus.

Iungam illos quos. Duos subiūgit qui eiusdem proposito & exitus fuerunt. Milonē Crotoniēsem & Polidamum Athletam. De Milone Gellius noctium atticarū lib. xv. Milo crotoniensis inqt athleta illustris quē in chronicis scriptū ē olympiade proxima coronatū eē exitum habuit uitæ miserandū: cū iam natu grandis artē athleticā deseruisset: iterq; faceret forte solus in locis Italiæ siluestribus quercum uidit proxime uiā patulis in parte media ramis hiantē: tum experiri uolens credo etiam tunc an ullæ sibi reliquæ uires adessent immissis in cauernas arboris digitis deducere & rescindere quercum conatus est: ac mediam quidem partem discidit diuellitq;. quercus aūt in duas deducta partes: cum ille quasi perfecto qd̄ erat conixus manus laxasset cessante ui rediit in naturam manibusq; eius retētis inclusisq; stricta denuo & cohærens dilacerandum hominem feris præbuit. Solinus de memorabilibus mundi in ca. de homine Milonem quoq; inquit crotoniensem egisse omnia supra q̄ homo ualet: etiam hoc proditur q̄ ictu nudæ manus taurum fecit uictimam eūq; solidum quæ mactauerat die absumpsit solus nō grauatim super hoc nihil dubium: nam factum elogium extat. Victor ille omnium certaminum obiit. Cice. in catone maiore. Quæ enim uox potest esse contemptior q̄ Milonis crotoniatæ: qui cum senex esset: iam athletas se in curriculo exercētes uideret aspexisse lacertos suos dicitur illachrymansq; dixisse: at hi quidem iam mortui sunt. Hunc Milonem tantæ fortitudinis fuisse dicit. Pli. li. vii. na. ut cum constitisset nemo eum uestigio educere posset. Malum tenenti nemo digitum corrigere: cucurrisse mille centum. lx. stadia ab Athenis lacedæmonem biduo. Strabo uero lib. vi. dicit hunc pythagoræ discipulū fuisse: & cum forte columna quandoq; in philosophorū contubernio laboraret Milonē subeuntē saluos reddidisse uniuersos: deindeq; seipsum extraxisse quo membrorum robore fretum uitæ subuersionem offendisse eo genere mortis quo supra monstratum est. Cuneis adactis: Infixis cuneis: nam cum agrestes quercum scindere uoluissent cuneos adegerant: ut eos in quercu reliquerent. est autem cuneus instrumentum ligneum quod desinit in latitudinem acutam in superiore parte crassum: & obtusum: quo scinduntur arbores. Virgil. Et cuneis scindebant fissile lignum. dicitur etiam cun

bẽ essent perdita rep. opus eẽ eũ eã seruaret M. Tranquillinus ciuis urbis Romae: ad haec maledicta alia cũ adderet: obstrepere omnes hostẽ & parricidã uocare. Tũ ille furibũdus inquit: quãdoquidẽ ego circũuentus ab inimicis praeceps agor incẽdiũ meum ruina uestra extinguã: deinde se ex curia domũ proripuit. Incendiũ excitatũ. Perturbationẽ urbis cõiuratione suscitatã: Si aqua non potuero Persistit in translatione quia incendiũ dixerat qd aqua extinguit. Cõsciẽtiae stimulis. Quia sui sceleris conscius erat stimulis quibusdam agitabatur: nam ut inq̃: ille neq3 enim cõsistere mentẽ crimina saeua sinũt. Conati parricidii. Parricidiũ tã de parentibus: q̃ de patria dicitur: unde & parricidae saepe dĩr a Valerio q caesarẽ interfecerũt quasi parentem patriae.

aliud intellexit Catilina: unde author. Quem. s. Catilinam quid aliud existimemus peregisse. s. animo: q̃ actum. i. impulsum stimulis conscientiae. i. ruinae quam (ut ipse sibi conscius erat) urbi parauerat: peregisse. s. animo aut minacibus uerbis simulachrũ. i. fantasticam apparen. tam animo eius obuersantem parricidii. i. patriae excidii inchoati a se. q. d. nihil.

De Magio Chilone. Ca. M. II.

Consternatum etiam Magii Chilonis amentia pectus qui. M. Marcello datum a cęsare spiritum sua manu eripuit: uetus amicus & pompeianę militiae comes: indignatus aliquos sibi amicorũ ab eo preferri. Vrbem enim a mytilenis quo se contulerat repetentem in atheniensium portu pugione cõfodit: protinusq; ad irritamenta uesaniae suae trucidanda tetendit, amicicię hostis: diuini beneficii interceptor publicae q; religionis qd ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit acerba lues.

Consternatũ etiã. P. Ma. Chilonis. De morte. M. Marcelli Seruius sulpitius ad Ciceronẽ epistola. Etsi scio nõ iocũdissimũ nunciũ. Ad decimũ inquit Kal. Iunii cum ab epidauro pyrrhi naui aduectus essem ibi marcellũ collegã nostrũ cõueni eũq3 ibi diẽ consumpsi: ut cũ eo essem: postero die cũ ab eo digressus essem eo consilio ut athenis in boeotiam irẽ reliquãq3 iurisdictionem absoluerẽ: ille uti aiebat supra malas italiam uersus nauigaturus erat postridie cũ ab athenis proficisci in animo haberem circiter horã decimã noctis posthumius familiaris meus ad me uenit & mihi nunciauit. M. Marcellum collegam nostrum post coenae tempus a publio Magio chilone familiari eius pugione percussum esse: & duo uulnera accepisse: unum in stomacho: alterum in capite secundum aurem: sperare tamen eum uiuere posse. Magium seipsum intersecisse: postea se a Marcello ad me missum esse, qui haec nunciaret & rogaret ut medicos cogerem: coegi & e uestigio eo sum profectus prima luce cum non longe a pyreo abessem: puer acidini obuiam mihi uenit cum codicillis in qbus erat scriptum pauloante lucem Marcellum diem suum obiisse: ita uir clarissimus ab homine tetetrimo accerbissima morte est affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant: inuentus est amicus qui ei mortem afferret & reliqua. Datum a caesare spiritum: Confecto bello ciuili quod inter Caesarem atq3 Pompeium suscitatum erat: Caesar rerum potitus multos sibi aduersos qui Pompeium secuti fuerant in patriam restituit in gratiamq3 recepit inter quos & Marcum Marcellum pro quo senatus uniuersus intercesserat supplexq3 a caesare petierat ut sibi uir tãtus cõdonaretur: cuius precibus fatigatus caesar senatui concessit qd fratri Marcelli denegauerat: nam Marcelli frater saepius ad Caesaris pedes prouolutus suppliciter petierat a Caesare: ut ignosceret fratri illumq3 in gratiam reciperet: quod nunq̃ a Caesare impetrare potuerat: restituto itaq3 Marcello caesari multi gratias egerunt inter quos Cicero qui orationem habuit loculẽtissimam: marcellus uero & ipse in patriam redire recusabat: malebatq3 exul ubiq3 q̃ in patria sine libertate uiuere: tandem consiliis & praecibus amicorum uictus caesaris munus quod illi amplum & honorificum offerebat ut restitutis sibi omnibus bonis suis in patriam cum summa dignitate rediret accepit. Datum spiritum. Quia quantum in caesare fuit illum uita donauit: & reditum in patriam concessit. Indignatus aliquos sibi praeferri. Grauiter & iniquo animo ferebat marcellum & alios multos a Caesare fuisse restitutos: se uero neglectũ & praetermissum ne tanti muneris cõpos fieret marcellus in atheniensi portu illum pugione transfixit: deinde poenitentia siue desperatione ductus aut furore concitatus sibiipsi quoq3 mortem intulit. Amicitiae hostis. Exaggerat hoc facinus dicens eum amicitiae: & religionis iura in acerba marcelli morte uiolasse Diuini beneficii interceptor: hoc ad assentationem dictum est: beneficium a Caesare datum diuinum appellando. Acerba lues publicae religionis: Ruina: & aspera pestis publicae religionis: nam haec chilonis impietas qua usus est in marcellum: ad remp. pertinere uidebatur: quia uniuersa ciuitas pro marcelli salute magnopere laborasset.

Consternatũ. Ordo est. Pectus etiã Magii Chilonis ciuis romani: & partes cesarianas secuti: consternatũ est. i. stupefactũ amẽtia. i. stoliditate & impotentia animi ob aemulationẽ. Qui. s. Magius eripuit sua manu spiritũ. s. uitalẽ datum a Caesare. s. Iulio: ens sup. uetus amicus sup. Marcelli: & comes. i. sectator militiae Põpeianae: ut ẽt Marcellus: idignatus aliquos amicorum praeferri sibi ab eo. s. caesare: qui Marcellũ propter honestissimos intercessores in gratiã receperat p̃terito magio. Eni. i. quia: ipse Magius confodit pugione ipm Marcellũ in portu atheniẽsi: repetentẽ urbẽ. i. redeũtẽ in patriam a mytilenis quo Magius cõtulerat se: & ita uterq3 alteri obuiã factus est: & ipe magius ductus poenitentia: tetendit. i. accelerauit protinus ad irritamẽta suae uesaniae trucidanda. i. ad seipm uesania uexatum trucidandũ: ens sup. hostis amicitiae: quia aegre tulit reconciliatum caesari marcellũ: interceptor. i. impeditor ne ad consũmationẽ perduceretur: beneficii diuini. i. a diuo Caesare in marcellũ collati: & acerba lues. i. pnicies aut labes: publicae religionis. i. charitatis patriae in marcellum ob sanctitatem eius: quod. i. q̃ res attinuit ad salutẽ clarissimi uiri recuperandam. Quãdo cũq3 enim quis aliquid facit ob mandatũ diuinũ aut uirtutẽ hominum eo nomine ne ob praetermissum officium deus offendatur: tunc respectus habetur religionis. Vnde Senatus populusq3 Romanus noscens Marcellũ zelo reip. contra Caesarem stetisse: pro eo intercessit.

De.C.Turanio. Cap.M.III.

HAnc crudelitatem cui nihil adiici posse uidetur.C.Turanius atrocitate parricidii superauit.Namq; triumuirum partes secutus proscripti patris sui prætorii & ornati uiri latebras ætatem notasq; corporis quibus agnosci posset centurionibus edidit:qui eum persecuti sunt.Senex de filii magis uita & incrementis q̃ de reliquo spiritu suo sollicitus an incolumis esset & an imperatoribus satisfaceret īterrogare eos cœpit:e quibus unus ab illo inquit quem tantopere diligis demonstratus nostro ministerio filii indicio occideris:protinusq; pectus eius gladio traiecit.Collapsus itaq; est infelix:auctore cædis q̃ ipsa cęde miserior.

¶Hanc &c.Caius Turanius (aut ut Oliuerius legit Tuditanus) superauit atrocitate parricidii.i.cædis patriæ ab eo procuratæ:hanc crudelitaté s.Magii cui nihil uidetur posse adiici:cum sit grauissimum talem uirú etiá amicum sola æmulatione trucidasse:Namq; sup.Turanius secutus partes triumuirium.s.Antonii Lepidi & Augusti:edidit.i.expresse indicauit centurionibus latebras patris sui proscripti:uiri prætorii.i.qui aliquando prætor fuerat: & ornati scilicet scientia & uirtute :& ætatem & notas.i.insignia corporis quibus posset agnosci.s.a centurionibus:qui sunt persecuti eum.s.patrem Turanii.Senex.i.pater depræhensus magis sollicitus de uita filii & incrementis filii scilicȝ ad honorem & gloriam:q̃ de reliquo spiritu suo.i.parte uitæ reliqua:cœpit interrogare eos.s.centuriones an sup.filius esset incolumis: & an satisfecerat aut iam tum satisfaceret imperatoribus.s.triumuiris:e quibus.s.centurionibus unus inquit : tu occideris nostro ministerio sed indicio filii demonstratus ab illo quem diligis tantopere:& sup.cēturio traiecit pretiosus pectus eius s.patris gladio.Itaq; infœlix scilicet pater collapsus est ens miserior authore cædis:uidelicet filio:q̃ ipsa cæde . quam innocens obiit.

HAnc crudelitatē.Chilonis impietatē omnium maximam extimassem nisi Tuditanus eam atrocitate facti superasset & reuera hac impietate maior nulla esse potuit:quid enim crudelius aut magis impiū q̃ a filio parentes: ut hostibus gratificarentur occidi ? cum enim illum hostibus indicarit:occidisse uidetur:hic igit Tuditanus latentem patrem a triumuiris ꝓscriptum cum amissis interfectoribus quæreretur non solum indicauit;sed eius quoq; uultus:& oris liniamenta:& ætatis tempus quibus cognosci posset ministris aperuit ex quo factum ē ut qui ab amicis occultabatur ab impio filio ꝑderetur.Notas corporis:Signa & liniamenta corporis.Senex de filii magis uita.Hoc ad exaggerandam filii impietateȝ dicit q̧ etiam in media cæde pater de filii salute sollicitus esset:& tam pium patré filius sceleratus prodere non dubitauerit:Incremētis.Bonorum accessionibus & augmentis itaq; est infœlix:Maior iquit illi miseria fuit q̧ indicatus esset a filio q̃ q̧ interficeretur. Auctore cædis.s.filio miserior propter filiuȝ qui cædis paternæ fuisset auctor idicio suo neq; enim ipsi tam acerba mors uidebatur q̃ filii proditio.

De filio Tullii Annalis. Ca.M.IIII.

CVius facti acerbitaté.L.Tullius Annalis sortitus cum in campum ad quæstoria comitia filii descendens:proscriptum se cognosceret ad clientem suum confugit:sed ne fide eius tutus eē posset: scelere nefarii iuuenis effectum est:siquidem per ipsa uestigia patris militibus ductis occidendum eum in conspectu suo obiecit:bis parricida consilio prius:iterum spectaculo.

¶Cuius.s.tam dicti facti acerbitatem Lucius Tullius Annalis sortitus: quia similem aut maiorem passus est:cum descendens in campum.s.Martium ad comitia quæstoria filii.i.in quibus filius quæsturam petierat: cognosceret se proscriptum .s.a triumuiris:confugit ad clientem suum: ut in eius domo tutus lateret:sed effectum est scelere iuuenis.s.filii eius nefarii i.detestandi & indigni qui nominetur:ne.s.pater esset tutus fide eius scilicet clientis qui quod in se fuit patrono fidem præstitisset.Siquidem.i.quoniam militibus ductis.s.a filio:per ipsa uestigia patris filius sup.obiecit eū s.patrem suum occidendum in conspectu suo:eius sup.parricida bis:prius i.priori (ut dicitur) uice:consilio:quia patrem indicauerat:iterum.i.secūda uice (si mō liceat ita dicere) spectaculo:qa sustinuit cædē patris uidere.

CVius facti hoc simile est superiori sed in hoc differunt:q̧ Tuditanus tantum latentis patris indicator:hic etiam paternæ cædis spectator:non enim sibi satis fuit cædis ministros ad latentem patrem duxisse:nisi ante oculos patrem occidi uidisset:bis ergo parricida cōsilio & spectaculo.Ad quæstoria comitia.Vt filiꝰ quæstor crearetur suaq; præsentia quoad posset filio suffragaretur.Sed ne fide eius tutus esse posset.Quam a filio non potuit cliente fidem ē consecutus ut occultaretur:quam tutam esse impietas filii non permisit qui eum prodidit Bis parricida.Et cum patrem prodidit & cū occidi spectauit.

De uxore Vitii Sallassi. Ca.M.V.

DE Vitius quidem Sallassus proscriptus parū amari exitus:quem latentem uxor interficien

DE uitius quidem Sallassus . Crudelitatem uxoris expertus est uitius iste qui a triumuiris proscriptus cuȝ ad p ... eas uxoris ædes profugisset ab ea non est admissus quare uehementi indignatione commotus ne in persequentiuȝ manus perueniret sibi gladio pectus transfixit:postea q; crudelissimæ coniugis sanguine aspersit:uxor igitur uirum nō prodidit sed suis manibus quodammodo iugulauit:nam idem ē auctorem:& actorem cædis esse.Nec parū amari.Liptote est: ac si diceret amarissimi.

Quanto enim leuius est. Ac si diceret idē sce lus esse uidetur alicui mortis causam atq; ip sam mortem inferre.

Illud autem facinus. Scipio a castu lone carthaginem ad uota soluenda lus munusq; gladiatorium qd mor tis causa patris patruiq; parauerat edēdum rediit gladiatorum spectaculum fuit non ex eo genere hominum ex quo lanistis compa tare mos est seruorum qui uenalem sangui nē habent uoluntaria omnis & gratuita ope ra pugnantium fuit: nam alii missi ab regulis sunt ad speciem insiti gente uirtutis ostendē dam: alii ipsi professi se pugnaturos in gra tiam ducis alios aemulatio certamenq; tra xit ut quas disceptando controuersias finire nequiuerant: eo ut uoluerant pacto ferroq; decernerent: neq; obscuri generis homines erant: sed clari illustresq; corbis & orsua pa trueles fratres de principatu ciuitatis ferro se certaturos ꝓfessi sunt. Corbis maior erat aetate. Orsuae pater priceps proxime fuerat a fratre maior post eius mortem accepto pri cipatu cū uerbis disceptare Scipio uellet ac sedare iras negatum id ambo dicere cōibus cognatis nec aliorum deorum ho minum ue q̄ martem se iudicem habituros esse robore maior minor flore aetatis ferox mortem i cer ta mine q̄ ut alter alterius imperio subigeret: praeoptantes cum dirimi a tanta rabie nequi rent insigne spectaculum exercitui praebuere documentumq; q̄tum cupiditas imperii ma lum inter mortales esset maior usu armorū & astu facile stolidas uires iunioris supera uit. Duo regis filii. Dissentit a Liuio Valeri⁹ hoc loco non enim fratres sed patruelis fra tres fuisse dicit Liuius. Gladiatorio munere in ludis funebribus adhibebantur gladiato rum paria inter se ad sanguinem uel ad mor tem usq; certantium: ut supra diximus: itaq; eiusmodi ludi celebriores habebantur quo plures gladiatores occubuissent. Carthagi ne noua. Ciuitas est hispaniae quae noua di cta est ad differentiam ueteris quae fuit in affrica. Fortunae iudicio. Quia fortuna uo luit ut maior in quo iustitia pietasq; illustrior erat uictor existeret.

dum: quid dicam: tradidit: an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus cui tantummodo manus abest?

Nequidem. i. non etiam aut non saltem Vitius Sallassus (ubi alii legūt uetius Fallassus) proscriptus. s. ab iisdem: sup. fuit exitus parum amari: im mo multum amari. Quem latentem uxor: quid dicam an tradidit interficiē dum an ipsa iugulauit. q. d. cum eum prodiderit aut excluserit occasionali ter eum iugulauit. Enim. s. quia: quāto leuius sup. est scelus eius cui manus abest tantummodo: cum sup. caetera ut conscius & iudicium adsint. q. d. minimo.

Externa. De duobus fratribus filiis regis. Capitulum. M. VI.

Illud autem facinus quia externum tranquil liori affectu narrabitur. Scipione Aphricano patris & patrui memoriam gladiatorio mune re carthagine noua celebrante: duo regii filii nuper pa tre mortuo in harenam processerunt: polliciti q; sunt ibi se de regno praeliaturos: quo spectaculū illud illustrius pugna sua facerent. Eos cum Scipio monuisset ut uer bis q̄ ferro diiudicare mallent: uter regnare deberet: ac iam maior natu consilio eius obtemperaret iunior cor poris uiribus fretus in amentia perstitit initoq; certami ne pertinacior impietas fortunae iudicio morte mulcta ta est.

Illud autem facinus. s. quod sequitur narrabitur affectu trāquilliori qa externum: externa autem nos minus afficiunt. Scipione Aphricano celebrā ti Carthagine noua quae est in hispania: memoriam patris & patrui. s. P. & Cnaeii scipionum in hispania interemptorum: munere gladiatorio (qd propter effusionem sanguinis diis inferis & manibus occisorum gratissi mum esse credidit misera gentilitas. Illud autem genus dimicandi in hare na: ubi par pari opponebatur dictum est munus propterea q̄ ex eo quasi muneris loco uolupt atem captabat populus) duo filii regii: patre mortuo nuper. i. paulo ante: alii tamen non fratres sed e fratribus genitos dicunt: processerunt in harenam. i. locum dimicandi harena ne sanguine fuso lu bricus fiat sparsum: & polliciti sunt se praeliaturos. i. concertaturos ibi uide licet in harena: quo. i. ideo ut facerent illud spectaculum illustrius sua pu gna. Cum scipio monuisset eos ut mallent diiudicare. i. discernere uerbis. s. disceptando de iure suo q̄ ferro. i. armis uter. s. eorū deberet regnare. (Alii legunt ut uerbis discernere q̄ ferro dimicare mallent sed sic non cōgruit qd additur uter regnare deberet cum uerbo dimicare: dereliqui ergo ut inueni) ac maior natu obtemperaret iam consilio eius s. Scipionis: aut q̄ prudentior erat aut q̄ melius de iure suo sperabat cum senior esset: iunior fretus uiribus corporis per stitit in amentia. s. sua. i. maluit ferro q̄ uerbis rem discernere: & rae certamine inito impietas pertinacior uidelicet iunioris mulctata est. i. punita morte: iudicio fortunae: quae in tali dimicatione multum potest: non q̄ res aliqua sit fortuna: sed q̄ fortuito euenire solet ut iustior causa interdum succumbat: unde talis concertatio ab ecclesia non probatur.

De Mithridate. Cap. M. VII.

Mithridates autem multo sceleratius: q non cū fratre de paterno regno sed cum ipso patre bel lum de dominatione gessit: i quo qui aut ho

Mithridates. Mithridatis factū mul to sceleratius qui non cum fratre: sed cum patre de regno certauit: cū enim regnandi libidine nimia esset incensus praematuram: & celerem patris mortem cu piebat: quam cum illi clam inferre non pos set nec palam auderet: occupata regni parte

mines ullos adiutores inuenerit:aut deos inuocare au sus sit pro admiratione habetur.

¶ Mithridates autem sup.egit sceleratius multo:qui non gessit bellum.i. non concertauit de paterno regno cum fratre:ut superiores fecerunt : sed cum ipso patre de dominatione.i.tyrannide non enim uiuo patre uerum regnum eo inuito possidere poterat:in quo.s.bello habetur pro admiratio ne qui.i.quomodo mithridates scilicet iunior:aut inuenerit ullos adiutores aut ausus sit inuocare deos:cum dii malis artibus & turpibus nedum nephandis inceptis auxilium non praestent:licet interdum ultionem differendo malos regnare permittant. Quod audire deberent christiani qui in re pessima se cruce muniunt: aut oratione aut sacrificio:cum ad talia deus surdas habeat aures: Scimus enim quia deus peccatores (presertim ad peccata pertinenda) non exaudit.

De Sariastre filio Tigranis regis. Capi.M.VIII.

Q Vanq̃ quid hoc quasi inusitatum illis gentibus miremur:cum Sariaster aduersus patrem suum Tigranem armeniae regem ita cum amicis conspirauerit ut omnes dextris manibus sanguinem emitterent:atq; eum inuicem sorberent? Vix ferrent pro salute parentis tã cruenta cõspiratione foedus facientem.

¶ Quanq̃ quid.i.ad quid miremur hoc.s.facinus mithridatis quasi inusitatum illis gentibus.q.d.frustra:cum Sariaster ita cõsenserit cũ amicis.i. ita coniurauerit & coniurationem firmauerit aduersus patrem suum Tigranem regem armeniae:ut omnes emitterent dextris manibus sanguinem atq; sorberent eum inuicem.i.alter alterius. quod magis mirandum est. Quia.s.armenii uix ferrent.i.paterentur sup.filium facientem foedus tam cruenta conspiratione pro salute parentis:ut nunc contra eam fecit.

bellum indixit. Sed pater morte preuentus sceleratam filii cupiditatem adimpleuit. In quo quis:aut homines ullos:similem sequitur õ ssint:uel certe miraculi erit siquis in eiusmodi bello quod filius aduersus patrem suscepit inueniri potuerit:qui aut auxilia praestare:aut deos inuocare ausus fuerit. Pro admiratione habetur loco miraculi ducitur.

Q Vãq̃ quid hoc. Quasi dicat bellum quod cum patre habuit mithridates non tam uidetur admirandum : cum & sariaster idem fecerit in tygranẽ eius patrem armeniae regem:hic sariaster : ut tradit Pluta.in uita Pompeii:post pulsum e prouincia mithridatem qui ad tygranem in armeniam profugerat a patre defecit & Pompeium in armenia uocauit illiq; uenienti occurrit ad fluuium araxem uinctis copiis : urbes & oppida patris cum Pompeio pariter expugnat. Sed tygranes audito aduentu pompeii cognitaq; defectione filii cõuocato cum amicis consilio:hisq; in regiam arcem & collocatis ad pompeium supplex confugit:fretus illius humanitate ac suauissimis moribus erroribus ueniam petiit: qua impetrata ut diximus in ca.de humanitate cum illũ Pompeius in dextera parte:filium in sinistra iuxta se collocasset atq; inter illos regnum partitus esset:impius filius sariaster id aegre tulit:a Pompeio inuitatus ad coenam respõdit non sibi opus esse Pompeio:se romanorum alium inuenturum cui carior esse possit quibus uerbis iratus Pompeius illum in uincula conici & ad triumphum reseruari iussit. Valerius uero dicit hunc in patrem : conspirasse cum amicis detestabili:coniuratione humano.s.sanguine facta.constat tamẽ illũ a Pompeio in triumphum fuisse ductum. Inusitatum illis gentibus. Quasi apud alias nationes non idem fieri consueuerit. Dextris manibus sanguinem emitterent. Haurirent e dextris suis sanguinem:nam ut testis Hero.apud barbaras nationes execrationis: & mirum ãdi mos fuit:ut e dextris manibus sanguinem haustum uino permixtum biberent cum hac execratione:ut quicunq; a foederis lege & coniuratione defecisset execrabilis esset. Conspirationis igitur aduersus tygranem factae filius se socium & principem praebuit. Inuicem soluerent. Confusum admixtumq; sanguinem ex eorum dextris haustum combiberent quod & Catilina in coniuratione sua fecisse dicitur. Vix ferrent pro salute patris. Qui uestigiũ aliquod humanitatis haberent non sustinerent pro salute patris hanc fieri execrationem quam aduersus patrem sariaster fecisse dicitur. Tam cruenta conspiratione. Quae humano sanguine sanciebatur.

De Seiano in Tiberium cõiurato. Cap.M.IX.

S Ed quid ego ista consector:aut quid in his immoror:cum unius parricidii cogitatiõe cũcta scelera superata cernam? Omni igitur impetu mentis omnibus indignationis uiribus ad id lacerandum pio magis q̃ ualido affectu rapior. Quis enim amiciciae fide extincta genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum:profundo execrationis debitae satis efficacibus uerbis a degerit? Tu uidelicet efferatę barbariae immanitate truculentior habenas Romani impe

S Ed quid ego ista consector ? Hoc exemplum totum est in assentatiõe positum & aperta nimis atq; impudens assentatio quae non sine lectoris fastidio legi possit. Coniuratione enim quam aduersus tiberium ausus est moliri seianus cunctis reip.calamitatibus dicit non solum conferendam:sed etiam esse praeferendam. Sueto.in uita Tiberii: Seianum inquit res nouas molientem q̃uis iam & natalem eius publice celebrari & imagines aureas coli passim uideret uix tandem & astutia magis ac dolo q̃ principali auctoritate subuertit:nam prius ut a se per spem honoris dimitteret collegã sibi assumpsit in quinto consulatu quem longo interuallo absens ob idipsum susceperat. Deinde spe affinitatis ac tribunitiae potesta

tis deceptum inopinantem criminatus est pudenda miserandaq; oratione cum inter alia patres conscriptos præcaretur: mitterent alterum e consulibus qui senem se & solum in conspectum eorum cum aliquo præsidio perduceret. Sic quoq; diffidẽs tumultumq; metuens Drusum nepotem suum quem in uinculis adhuc Romæ continebat solui si res posceret duciq; constituit præceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascunq; regiões meditaretur fugam speculatus ex altissima rupe identidem signa quæ ne nuncii morarent tolli procul: ut quicquid factum præsentiret mandauerunt. Verum & oppressa cõiuratione Seiani nihilo securior aut constãtior per ix. proximos menses non egressus est uilla q̃ uocat iouis. Hanc igitur coniurationem detestatur Valerius: quam dicit per assentationẽ ad humani generis euersionem excidiumq; pertinuisse: extincto enim imperatore Tiberio a quo genus humanum regeretur: id a tãto imperatore desertum periturum esse uidebatur. Sed quid ego ista consector? quasi se ipsum repræhendit Valerius: q dum in alienis exemplis narrandis intentus est: detestandam aduersus Tiberium Seiani coniurationem prætermittat: quæ atrocitate facti cuncta scelera superasse uideatur. Omni igitur impetu mentis: Quandoquidem hoc superat omnia scelera totis habenis ad id lacerãdum ipellor. Impetu: impulsu & ardore mẽtis. Pio magis q̃ ualido. Potenti: quia impares sunt rei tantæ uires ingenii mei: nec mihi tanta est dicendi copia quæ parem huic facto detestationem reddere posset. Quis enim amicitiæ fide: Non satis dignis uerbis hoc Seiani scelus uituperari posse dicit q amicitiæ fide uiolata gẽus humanũ in discrimẽ occidendo imperatorem adducere uoluerit. Genus humanum: Quia in uno imperatore totius generis humani salus sit reposita. In profun. i. baratro. Tu uidelicet efferate: Apostrophat ad Seianum quem omnibus barbaris dicit esse crudeliorem: qui Romanum imperium uoluerit intercipere: quod si factũ fuisset: totus terrarum orbis confusus perturbatusq; fuisset: ac propemodum euersus. Vrbẽ a Gallis captam: postq̃ magnitudine & atrocitate criminis inuectus est in Seianum: nũc per comparationem illius impietatem exaggerat: dicit enim omnes clades Romanorum ab hostibus acceptas cum hoc tanto scelere non posse conferri: quod quantum i eo fuit non modo referre: uerũ etiam superare omnes Romanæ urbis calamitates uoluerit. Vrbem a Gallis captam: Nota est historia quomodo Brẽno duce galli fuso fugatoq; apud Alliam exercitu romano urbem ceperunt: & totam præter capitolium flamma ferroq; uastarunt. Et trecentorum iclytæ gẽtis. Trecenti & sex fabii aduersus Veientes suis opibus suisq; sumptibus gerendum bellũ susceperunt: qui apud Cremeram per insidias cæ

rii quas priceps parẽsq; noster salutari dextera cõtinet: capere potuisti? Haud te compote furoris in suo statu mundus mansisset. Vrbem a gallis captam: & trecentorum inclytæ gentis uirorum strage fœdatam alliẽsem diem: & oppressos in hispania Scipiones: & transimenũ lacum & cãnas: bellorumq; ciuilium domestico sanguine manantes furores amentibus propositis furoris tui repræsẽtare & uincere uoluisti. Sed uigilarũt oculi deorum: sidera suum uigorem obtinuerunt: aræ: puluinaria: templa præsenti numine uallata sunt: Nihil quod pro capite Augusti ac patria excubare debuit: torporem sibi permisit: & in primis auctor: & tutela nostræ incolumitatis Iuppiter: ne excellentissima merita sua totius orbis ruina collaberentur: diuino consilio prouidit. Itaq; stat pax: ualent leges: sincerus priuati ac publici officii tenor seruatur. Qui autem hæc uiolatis amicitiæ fœderibus tentauit subuertere: omni cum stirpe sua populi romani uiribus obtritus: etiam apud inferos si tamen illuc receptus est: quæ meretur supplicia pendit.

¶ Sed quid ego consector ista. s. externa: gentibus illis solita & in quibus parum iacturæ res totius uniuersi fecerit: aut quid immoror in his: cũ cernam cuncta scelera superata cogitatione. i. cõceptu & proposito unius parricidii. s. Seiani in tiberium (cum tamen uulgo in titulo habeatur de quodam qui Octauianum &c. cum non Octauianum sed Octauiũ a doctis appellatum constet) Igitur ego rapior omni impetu mentis: & omnibus uiribus indignationis ad laceraudum. i. acerrime detestandũ: id. s. parricidiũ affectu magis pio. s. in patrem patriæ q̃ ualido: quia non ualente tantopere ipsum dilacerare quantum uelit: & quantum meruit. Quis enim adeg erit profundo debitæ execrationis uerbis satis efficacibus. i. potentibus conatũ. i. eum qui conatus est utpote Seianum: sepelire in tenebris cruentis genus humanum. & hoc fide amiciciæ extincta. s. per cædem tiberii a perfido Seiano factam. q. d. nullus: uidelicet tu (quem ut nefandum hoc inerũ nõ nominat) o Seiane truculentior. i. durior: immanitate barbariæ efferatæ. i. ferali feritate furentis: potuisti capere. i. inuadere: habenas. i. gubernacula romani imperii: quas princeps & parens noster. s. Tiberius Cæsar: continet dextera salutari. i. salutifera? Certe mundus haud. i. non mãsisset i suo statu. i. periisset: te compote furoris. i. si exequi potuisses parricidium quod per furorem concepisti. Tu uoluisti repræsentare. i. iterum exhibere & innouare saltem in ualore: & uincere: immo etiam superare: amentibus propositis furoris tui: Vrbem. s. romam captam a Gallis. i. malum quod tũc passa est: & fœdatam strage trecentorum uirorum inclytæ gentis. s. fabiæ apud cremeram occisæ: & diem alliensem infaustam: propter stragem romanorum a Gallis acceptam: & scipiones. i. fratres duos Cn. & Publiũ oppressos in hispania a pœnis fraude celtiberorum: & lacum transimenum: & cãnas. i. loca apud quæ Hannibal imanem romanorum stragem edidit: & furores bellorum ciuilium: ut Marii & Syllæ: cæsaris & Pompeii. Augusti & percussorum Cæsaris: manantes sanguine domestico. Sed oculi deorũ uigilarunt: quia deleta est coniuratio: & Seianus ad supplicium tractus: & Iuuenalis late docet. sydera obtinuerunt suum uigorem: inter quæ Cæsaris astrum fingebatur repositum: aræ puluinaria. s. in templis diis pro salute principis posita ut in illis dii excubarent templa. s. deorum uallata. i. munita sunt numine. s. deorum præsenti. s. per inuocationẽ: unde licet uol

gas forte putarit simulacra esse deos tamen prudentiores non tamen satis prudentes:quia uanum erat ante lucem surgere)putabant non deos esse sed deorum domicilia ad quae per inuocationem descendebāt.Nihil.s.numinis aut diuinitatis quod debuit excubare pro capite.i.salute augusti.s.tiberii ac patria.i.pro salute patriae permisit sibi torporem.i.dormitationē quae torpentes facit & in primis.i.praecipue Iuppiter author & tutela incolumitatis nostrae.s.romanae:aut nostri saeculi:prouidit diuino cōsilio ne excellentissima merita sua templa & alia imperii insignia:quae merito & beneficio Iouis Romani assecuti erant collaberentur sup. cum ruina totius orbis.Itaqz.i.& ita:quia dii uigilauerunt pro tiberio & imperio eius:pax s.sub augusto nata:stat.s.in uigore suo:leges ualent:tenor officii priuati ac publici seruatur syncerus.i.integer & incorruptus(Hoc autem boni habet id genus assentationis:q dum per assentationem dicunt principes optimos esse:tacite ut tales sint admonent)autem.i.sed:is sup.uidelicet Seianus qui tentauit subuertere dicta haec.s.bona:obrutus uiribus popu.Ro. cum omni stirpe sua pependit(legam pendit)q̄a dicit meretur q̄si adhuc penderet)exoluit supplicia quae meretur:etiam apud inferos:si tamen receptus est illuc.i.ad sedes inferorum.Nam miseri mortales credebant deteriorem conditionem illorum qui non reciperentur ab inferis:ut manes sepultorum:& qui hic iusta non essent assecuti:tales enim ut.ui.aene.dicit. Centum errant annos:ex aegyptiaca haeresi.

si omnes ad unum fuerunt:quae familia penitus extincta fuisset:ni unus qui per aetatē arma ferre non poterat Romae relictus eaz propagasset:de quibus Ouidius li. Fastorū secundo.Haec fuit illa dies in qua Veientibus armis Tercentū Fabii ter cecidere duo: Vna domus uires & onus susceperat urbis: Sumūt Gentiles arma professa manus:ubi ad eandem sententiam facientia continuo & caetera sequuntur.Ex hac igitur familia ut diximus unus tantum superfuit a quo ducit originem.Qu.ille Fabius maximus:de quo Ennius & alii.Vnus qui nobis cunctādo restituit rez.Vnde & Oui.Nam puer impubes & adhuc nō utilis armis Vnus de Fabia gēte relictus erat.Scilicet ut posses olīz tu maxime nasci:Cui res Cunctando restituenda foret.Alliensem diem.Quiiter nefastos dies connumeratus est:eo q bis eo die romāi clade fuissent afecti & ab Allia fluuio dictus:ubi Romanus exercitus a Gallis fusus turpiter fuerat atqz fugatus.Oppressos in Hispania Scipiones.Cn.&.P.fratres:qui Celtiberorum perfidia decepti:cum duobus consularibus exercitibus in Hispāia caesi fuerūt de quibus satis supra dictum ē. Trantimenum lacum:Apud quem Hannibal Cn.flaminium cum exercitu deleuit.Et cānae:Vbi Paulus aemylius cū Terentio Varrone cum ingenti clade fuere superati:ut saepius dictum est.Sed uigilarunt oculi deorum:Respicit ad id quod Iulius Caesar in sydus dicitur esse translatus.Arae puluinaria templa:Acsi diceret cuncta numina omnisqz diuinitas tūc pro imperatoria salute uigilauit.Et in primis auctor Iuppiter.Recte Iouem separatis caeteris diis taq̄ patrem regemqz hominum:sic & Virg.de Priamo.Forsitan & priami fuerint quae fata requires:Nec excellen.me.sua.quia regnante Augusto pax fuit in toto orbe terrarum:in quo statu & Tiberius acceperat imperium:quod mortalibus Iuppiter concessisse uidetur.Itaqz stat pax:quia Numinis clementia omnia placata & quieta seruantur.Qui aut est hoc tentauit:Dicit Seianum cum uniuersa stirpe esse deletum.Et quas meruerat:Conspirationis poenas dedisse.

De morte non uulgari. Ti.XII.

HVmanae autem uitę conditionem praecipue primus & ultimus dies cōtinet:quia plurimū interest quibus auspiciis inchoetur:aequo fine claudatur:ideoqz eum demum felicē iudicamus cui & accipere lucem prospere:& reddere placide contigit.Medii temporis cursus prout fortuna gubernaculum rexit:modo aspero:modo tranquillo motu peragitur:sp̄e semper minor dum & cupide uotis extenditur:& fere sine ratione cōsumitur.Namqz si eo bene uti uelis:etiam paruum amplissimum efficies numerum annorum multitudine operum superando:alioqui quid attinet inerti mora gaudere:si magis exigas uitam q̄ approbes?Sed ne longe euager eorum mentionem faciam:qui non uulgari genere mortis absumpti sunt.

¶Humanae &c.Autem.i.sed:primus & ultimus dies humanae uitae continet praecipue conditionem.i.qualitatem:hoc est felicitatem aut infelicitatem sup.eius:quia interest.i.refert plurimum quibus auspiciis.i.initiis:& quibus syderibus seu quo horoscopo ac facie caeli secundum astrologos inchoetur(unde Iuuenalis.Distat enim quae syderate excipiant:primos incipientem Edere uagitus & adhuc a matre rubentem Causa est:plus et-

¶De morte non uulgari. Ti.XII.

HVmanae autem uitae conditionem. Dicturus De hominum morte nō uulgari:praefatur quodāmodo & humanae uitae conditionem ex ortu & occasu hominum cognosci ut eum uere felicez dicamus qui natus optimis auspiciis uitaz honestissime finierit:sed quuz uita qua fruimur breuis sit dicit memoriam nostri faciendam esse q̄ maxime longam uirtute & rerum gestarum gloria:ne uitae cupiditate ducti malimus in ocio & lāguore diutius uiuere:q̄ breue temporis spatium factis illustrare. Primus dies:Quo sydere nascatur quispiam Et ultimus:Quo genere mortis extinguat.Praecipue:Quasi dicat non negauerim caeteros quoqz dies ad considerationem uitae cōferre:sed praecipue notandus est primus uitae dies:quo sit sydere natus:naz si benigno fuerit ortus plurimum ualet ad reliquum uitae tempus feliciter exigendum.Et red.pla.contra iuxta illud Solonis:quod ab Oui.sumptū est:sed scilicet ultima semper Expectanda dies hoi est:diciqz beatus:ante obitum nemo supremaqz funera debet. Medii autem temporis cur.Medium inquit uitae spatium pro fortunae libidine uersatur:ut mō sit amaritudine:modo sit iocunditate respersum. Prout for.gu.rexit.Non sine ratione guber

naculum dixit:nam ut inquit Lactantius Firmianus de falsa religione fortunae simulacrum cum copia & gubernaculo fingebatur tanq̃ ea esset quae opus tribueret:& humanarum rerum regimen obtineret:cui opinioni & Virg.assentire uidetur:qui fortunaʒ omnipotentem appellet:& historicus qui ait. Sed profecto fortuna in omni re dominatur: est autem fortuna ut ab eodem Lactantio diffinitur:accidentium rerum subitus atq; inopinatus euentus:Cic.tamen li.de diuinatione fortunam penitus tollit cum dicat nihil esse tam contrarium rationi & constantiae q̃ fortunam ut ne in deum quideʒ cadere posse uideatur:ut sciat quid casu & fortuitu futurũ sit:si enim sit illud certe eueniet:si certe eueniet nulla est fortuna. Spe semper minor q̃a. homines se diutius esse uicturos sperãt:sed. uitae cursus spe semper breuior esse solet: sed duplici ratione fit breuis:& q̄ sibi lõgiorem uitaʒ unusquisq; praesumit:& q̄ sine ratione transigitur a multis. Nam etsi eo bene uti uelis. Si bene uiuendi rationem homines sequerentur:uitae cursus quantumlibet breuis longissimus efficeretur. Danda est igitur opera cũ uirtute uiuatur. Inerti mora: Ignauae uitae longitudine. Magis exigas. Magis uitae longitudinem optes q̃ uirtute & recte factis uitam illustres.

Tullus Hostilius ful.ictus. Post multa bella confecta cum homines qui sub uulgo eum statum rerum rege Numa fuerat requirerent:unam.s.opẽ aegris corporibus relictam esse credẽtes:si pax ueniaq; diis immortalibus esset impetrata: regis Numae cõmẽtarios adiuit: hunc igitur ea cõmentaria uolutantem tradunt cum ibi quedam occulta solennia & sacrificia Ioui elicio facta inuenisset:operatum his sacris se abdidisse:sed non rite initum & curatum id sacrũ esse:nec solum ei nullam oblatam caelestiuʒ speciem:sed ira Iouis sollicitata:praua iam religione fulmine ictum cum tota domo flagrasse:regnauit autem annis.xxxii. cuius tẽporibus ferunt Bizantium ciuitatem q̄ nunc Constantinopolis dicitur:fuisse conditã Diony. Alicarnaseus de hoc incendio duas affert opiniones:& dicit succensam domum alios putare per fulmen ob quorundam sacrorum intermissionem:plures tamen humanis insidiis esse factum id opus ascribentes Marcio qui post eum regnum obtinuit:sed hanc opinionem paulo post multis rationibus confutat. Ut columen urbis:Id est rex sustentaculũ urbis Romanae:nam columen a columna dictum est:sicut enim columna domum sustinet:sic & reges suas urbes & oppida sustinere uidentur.

Vix uerisimile.dicturus de duarũ foeminarum morte non uulgari: ostendit mirum esse uim tantaʒ in eripiẽdo ipsi repentinum & inopinatum habuisse

enim fati ualet hora benigni (Quam si te ueneris cõmẽde epistola marti) & quo fine claudatur (quod certe plurimum refert:quia qualem te inuenio talem te iudico:unde preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Mors autem peccatorum pessima:sed fere qualia sunt media talis ẽ finis) ideoq; nos iudicamus demum.i.solum eum felicem cui contigit &.i.simul accipere lucem.i.ingredi uitam hanc prospere.i.benigno aspectu syderuʒ aut potius fauore deorum:sed rex Iuppiter omnibus idẽ:& reddere.s.deo a quo tanq̃ depositariam accepimus sup.uitam placide:cursus medii temporis peragitur modo aspero:modo tranquillo motu prout.i.secundum q̄ fortuna rexit gubernaculum:quod de rebus fortunae concedi potest: sed eas neq; felicem:neq; uere miserum pariunt exitum. peragitur inquam eas semper minor spe:dum.i.quandoquidem extenditur cupide uotis: semper uidelicet plura cupiendo:& consumitur fere.i.quasi totus sine ratione.i.debita aestimatione. Nam si uelis uti eo.s.cursu medii temporis uitae:bene.i.decenter tu efficies paruum numerum annorum amplissimum superando sup.eum:multitudine operum (quia licet in paruo tempore multa operari & si quis preuentus fuerit ut multi sicut instituerat operari nequiuerit: deus uoluntatem pro effectu coronabit:& ita ut recte dixit Seneca:non refert q̃ diu sed q̃ bene uixeris) alioqui.i.aliter quid attinet.s.ad rem.i.quid utilitatis habet:gaudere mora.i.productione uitae:inerti.i.ignaua minus industria.q.d.nihil:si.i.dummodo tu exigas.i.insolenter petas aut turpiter expellas magis uitam q̃ approbes.s.tibi decenter concessam:nihil enim ẽ tẽpore praeciosius:cuius praetium bonis operibus approbatur. Sed ne euager longe:faciam mentionem eorum qui absumpti sunt.i. extincti aut sublati:non uulgari.i.insueto genere mortis.

De Tullo Hostilio. Cap.M.X.

Tullus Hostilius fulmine ictus cum tota domo conflagrauit. Singularem fati sorte:qua accidit ut columen urbis in ipsa urbe raptum:ne supremo quidem funeris honore a ciuibus decorari posset:cęlesti flãma in eam conditionem redactum:ut eosdem penates & regiã:& rogum & sepulchrũ haberet.

¶ Tullus hostilius rex Romanus:conflagrauit cuʒ tota domo.i.familia: ictus fulmine. Singularem.i.o singularem sortem fati.i.mortis: quae accidit ut columen urbis.i.rex ipse raptum.s.a morte:in ipsa urbe: nequidem.i.non saltem posset decorari a ciuibus supraemo honore funeris:redactuʒ caelesti flamma in eandem (legerem in eam) conditione ut haberet eosdẽ penates & regiam scilicet dum uiueret:& rogum & sepulcrum scilicet in funere post fata.

De duabus mulieribus. Ca.M.XI.

Vix uerisimile est in eripiendo spiritu idẽ gaudium potuisse qd fulmen:& tamen idem ualuit. Nuntiata enim clade que ad lacum Trasimenum inciderat:mulierum duarum altera sospiti filio ad ipsam portam facta obuia:in complexu eius expirauit:altera cum falso mortis filii nuntio moesta domi sederet:ad primum conspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum:quas dolor non extinxerat:laetitia cõsumpsit.

¶ Vix ueresimile est gaudium posse idem.i.eundem effectum:in eripiendo spiritu.i.in subito necando:quod fulmen.s.potuit in domum Tulli regis: & tamen ualuit idem. Enim.i.quia:clade.i.calamitate & strage romanoruz quae inciderat in conflictu cum poenis apud Transimenum.s.lacum transimenum montem altera duarum mulierum.s.romanarum facta obuia filio sospiti.i.saluo:quem interemptum crediderat:ad ipsam portam expirauit in complexu eius.altera cum sederet domi moesta falso nuntio.i.ob falsuz nuntium mortis filii.i.quem acceperat de morte filii:est exanimata.i.primata uita ad primum conspectum eius.Genus.i.o genus casus.s.in mortem inusitatum:quia sup.laetitia consumpsit quas dolor non extinxerat.

De.M.Iuuentio Talua consule.Cap.M.XII.

Sed minus miror q̄ mulieres.M.Iuuētius Talua consul collega Tiberii Gracchi consulis: iterum cum in Corsica:quam nuper subegerat sacrificaret:receptis litteris decretas ei a senatu supplicationes nuntiantibus intento illas animo legens:caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit.Quē quid aliud q̄ nimio gaudio enectum putemus? En cui Numantia aut Carthago excidenda traderetur.

¶ Sed minus miror q̄ mulieres.s.prae nimio gaudio extinctae sint.q.d.cuz idem contingerit uiris:nam.M.Iuuentius Talua consul : collega Tiberii Gracchi iterum consulis:cum sacrificaret in Corsica.s.prouincia non procul ab italia:quam subegerat nuper.i.paulo ante:litteris nuntiantibus supplicationes.s.deorum:ut nos dicimus rogationes aut processiones decretas ei.i.ad honorem eius ab senatu ob res bene gestas ab eo: receptis.s. a tabellario publico:legens illas animo intento:collapsus ante foculū i quo ignis ad sacrificium aptus fouebatur:caligine.s.oculorum orta.s.subito p̄ nimia laetitia:iacuit humi:id est super humum:mortuus.Queꝫ quid aliud putemus sup.passum aut quid aliud pro quo alio putemus enectum q̄ nimio gaudio.q.d.nil aut nullo.En (ironicos) sup.uirum dignuꝫ:cui Numantia aut Carthago bellicosissima utraqꝫ urbs traderetur.s.merito excidenda:cum pro tam leui gaudio ipse extinctus sit.

De Quinto Catulo Cap.M.XIII.

Aioris aliquanto spūs dux.Q.catulus cimbrici triumphi cum mario particeps a senatu datus sed exitus uiolentioris. Namqꝫ ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus recenti calce illito multoqꝫ igni percalefacto cubiculo se inclusum pemit:cuius tam dira necessitas maximus Marianae gloriae rubor extitit.

¶ Maiores &c. Quintus Catulus dux.s.exercitus Romani datus a senatu particeps triumphi Cimbrici.i.de deuictis Cimbris cū Mario:sup. fuit spiritus maioris aliquanto sed exitus uiolentioris. Nāqꝫ iussus postea mori ab hoc eodem Mario propter dissensiones ciuiles:peremit se inclusuz cubiculo illito calce recenti & percalefacto multo igni quia fumus carbonū & uaporum recentum parietum subito necat uix dolorem aliquem sentiē

gaudium:quantam in tullo fulmen obtinuit: fuit autem tempore secundi punici belli post cladem apud Transimenum romanis illatā: cum uarie affecta esset ciuitas foeminarum praecipue & gaudia insignia erant & luctus. nam unam nuntiata clade in ipsa porta sospite filio repente oblato: & in conspectu eius repente expirasse ferunt alteram cui mors filii falso nuntiata erat moestam sedentem domi ad primum conspectū redeuntis filii gaudio nimio exanimatam. Sospiti:saluo & incolumi filio. Exanimata: Hoc loco mortua dicitur:q̄uis teste Seruio:exanimus mortuus: & exanimatus territus dicatur. Vir. Exanimumqꝫ auro corpus uēdebat Achylles. Itē. Exanimata sequens impingeret agmina muris: Genus casus: Genus mortis. Inusitatuꝫ: praeter consuetudinem: nam id rarissimum est:nec uidetur esse naturale q̄ quis gaudio pereat:philosophi dicunt cor a sanguine deseri i nimia laetitia: & quia relaxatus ueniis toto corpore diffunditur:contra uero i metu fieri:ut desertis partibus exterioribus corporis: ac cor sanguis accurrat: & ei laboranti opem ferat:si cor igitur in laetitia deseritur:a morte facile opprimitur.

Ed minus miror q̄ mulieres. Comparat mulieribus.M.Iuuentium cōsulem Gracchi collegam qui nimia & ipse laetitia periisse creditur:nam cū sacra diis exhiberet in Corsica:quaꝫ auspiciis suis atqꝫ ductu subegerat:litterae a senatu reddita tur.quibus illi supplicationes fuisse decretas significabatur sed quum intentiori animo legeret eas:nimio euectus gaudio : ante ipsa deorum altaria ueluti uictima moribundus cecidit. Plynius lib.vii. M.Iuuentius Talua consul quum sacrificaret.s.periit. In corsica. Quam Ligustici sinus aequor alluit teste Solino. Sacrificaret: Propter rem feliciter gestā diis uota persolueret. Supplicationes: Scilicet fuisse decretas illi:nam mos erat:ut saepe diximus:q̄ parta uictoria:in omnibus tēplis supplicationes decernerent diis illis quos uictoriae auctores fuisse existimabant: deinde triumphi spes erat imperatori:qui uictoriam fuisset consecutus. nam praecedebant semper supplicationes. sequebatur deide triū phus: Caligine orta. Cum obtenebrati eius essent oculi. En cui: Ironia est:quasi dicat qd si carthaginem euertisset:si Numantiam sustulisset quod Scipio fecit.

Aioris aliquanto spiritus. Plutar.in uita Marii. Catulus inquit luctatius qui Marii collega fuerat: & de cimbris cum eo triumphauerat. item Plinius in principio libri decimiseptimi: Aliquāto praestantior in eodem pallatio quinti catuli q cimbros cum Mario fudit postq̄ Marius pro catulo rogantibus dixit eum mori oportere inclusus domi accensis carbonibus sese suffocauit. Beatus Augustinus de ciuitate dei lib.

Valerius maximus

tii. Catulus inquit:hausto ueneno sese e manibus inimicorum subtraxit. Lucius florus: Catulus inquit se ignis haustu ludibrio hostium exemit. fuit autem hic catulus. C. Marii collega in quarto consulatu aduersus cimbros & senones in quo bello uictoriae dux & auctor fuisse creditur:nā post caesos hostes cum Marii milites pecunias diripuissent spolia & tubae & signa in castra catulis delata fuerunt: quae apud se catulus diligentissime seruari uoluit:ut appareret eū uictoriae auctorem extitisse: & cum inter milites Marii atq; catuli de uictoria contentio eēt oborta in haec pacta conuenerunt ut legati parmensium:qui tum aderant de re ista iudicarēt: hi ducti per cadauera hostium a militibus conspexerunt iaculis militum catuli barbarorum corpora eē perforata: digno scebantur ex inscriptis litteris:quae nomen catuli in telis designabant:uerum famam & gloriam totam Mario propter primam uictoriam & nomen imperii tribuebant. Recenti calce illito. Noua calce asperso & uncto:eodē ferme genere mortis. Mantuae legi sponsum & sponsam fuisse consumptos cubiculo noua calce illito carbonis igne correpto. tes. Cuius. s. Catuli necessitas tam dira:quia ad id genus mortis cōpulsu fuit:extitit maximus rubor gloriae Marianae. s. in bello ciuili.

Qua tempestate. Cornelius merula q̄ pulso cinna consule in eius locū fuerat substitutus post reditum Marii atq; Cinnae ubi uidit e manibus eorum elabi non posse in templo iouis cuius flamen erat succisis uenis sibi mortem ipse consciuit:focos etiam & aras suo sanguine repersit. Au. de ciuitate dei li.iii.ca.xvii. Merula inquit flamen dialis praecisis uenis ioui etiam suo sanguine litauit:florus uero Merula inquit flamē dialis in capitolio iouis ipsius oculos uenarum cruore respersit. Qua tempestate. Quo tempore in qua significatione Salustius frequenter ponit licet & pro calamitate accipi possit. dicimus etiam tempestatem teste seruio uentos:auras:serenitatem: Vir. Dii maris & terrae tempestatumq; potentes tempestatum dixit ut uult Seruius uentorū:& aurarum temporum serenitatis: unde & alibi unde haec tam clara repente tempestas. Ludibrio. Ignominiae & illusioni.

Acer & animosus. Non minus fortiter uitam finiuit. Herennius q̄ Cornelius:cū. L. opimius consul. C. gracchum agrarias leges contra senatus auctoritatem ferre molientem sustulisset: Herēnius Siculus qui & aruspex & familiarissimus Gracchi fuerat damnatus q; cū Graccho sensisse diceretur:cum duceretur in carcerem sic carceris posti caput illisit ut uitam in aditu ipso reliquerit suam & sic morte non uulgari quod imminebat suppliciū effugit. Eo nomine in carcerem duceretur in poste. Ea cā quod contra senatus decretum cū graccho sensisse diceretur. Ignominiae aditu concidit in ipso carceris aditu ubi ignominiose periturus erat. A manu carnificis citerior. Ac si diceret parum abfuit quin in carcerem trusus necaretur a lictore.

Consimili impetu. C. Licinius macer repetundarū postulatus ex asia cum dicturus causam uidisset Cic. in accusationem esse paratum : desperata causa & salute in Menianum ascendit & Ciceroni nunciari iussit oratione non esse opus quoniam iudicium morte praeuenisset : & ita sumpto sudario quod secum gestabat sibi spiritum intercludit:ne damnato illo eius quoq; bona subhastarentur:fuit autem hic Licinius qui Cice. conferebatur in eloquētia declamator eximius ut in Senecae declamationibus ui

De Lucio Cornelio Merula Cap. MXIIII.

Qua tempestate reip. L. quoq; cornelius Merula consularis & flamen dialis:ne ludibrio insolentissimis uictoribus esset in Iouis sacrario uenis incisis contumeliosae mortis denunciationem effugit:sacerdotisq; sui sanguine uetustissimi foci maduerunt.

Qua tempestate. i. tempore calamitoso reip. Lucius quoq; Cornelius Merula supple uir consularis. i. qui aliquando consul fuerat & flamen. i. sacerdos dialis. i. iouis qui & dius dicitur:ne esset ludibrio uictoribus insolentissimis. i. superbia petulantissimis Mario & Cinnae uenis. s. suis incisis in sacrario. i. sacrorum repositorio iouis. i. ad iouem capitolinum pertinenti:effugit denuntiationem mortis cōtumeliosae: & foci uetustissimi. i. iouis capitolini:maduerunt sanguine sacerdotis sui.

De Herennio Siculo Cap. M.XV.

Acer & animosus uitae exitus herennii siculi quo. C. gracchus & aruspice & amico usus fuerat:nam cum eo nomine in carcerem duceretur in poste eius illiso capite in ipso ignominiae aditu concidit:ac spiritum deposuit uno gradu a publico supplicio manuq; carnificis citerior.

Acer &c. Exitus uitae Herēnii Siculi quo Caius gracchus fuerat usus & aruspice & amico:sup. fuit acer & animosus:nam cum duceretur in carcerem eo nomine. i. eam obrē q; fuerat aruspex & amicus Caii Gracchi & ita eius facinoris author putabatur:capite eius illiso. i. confracto in poste. concidit in ipso aditu ignominiae. i. cum in carcerem ingredi deberet ubi a spiculatore necem accepturus erat. ac deposuit spiritū citerior. i. uicinior ad eos qui extra carcerem erant uno gradu. i. passu aut extensione unius pedis in progressu a publico supplicio & manu carnificis:quia si unū gradum descendisset iam illi carnifex manum iniecisset.

De Caio Licinio Cap. M.XVI.

Consimili impetu mortis:Ca. Licinius Macer uir pretorius Calui pater repetūdarum reus dū sniae dicerentur in menianum cōscēdit:Si quidem cum. M. Ciceronē q̄ id iudiciū cogitabat praetextā ponentē uidisset:misit ad eum qui diceret se non damnatum se reum periisse:nec sua bona haste posse

subiici. Ac protinus sudario qđ forte I manu tenebat ore:& faucibus suis coarctatis incluso spiritu:pœnam morte præcurrit:qua cognita re:Cicero de eo nihil pronunciauit. Igitur illustris ingenii orator ab inopia rei familiaris & a crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere uindicatus est. Fortis huius mors:illorum perridicula.

¶ Consimili &c. Caius Licinius macer uir prætorius.i.qui aliquando ꝑtor fuerat:pater calui.s.licinii reus repetūdarum.s.pecuniarum ablatarum ab asia prouincia:dum sententiæ dicerentur.s.in eum conscendit in Menianum.i.locum iudicii rerum capitalium Siquidem.i.quoniam cum uidisset Marcum Ciceronem qui cogebat.i.cōuocatum tenebat id iudicium.i.eos iudices deponentem prætextam.ut scilicet perororaret:misit ad eum sup. nuntium qui diceret:se non periisse damnatum sed reum:priusꝗ.s.sententia ferretur nec sua bona posse subiici hastæ.i.uendi sub hasta & ut dicunt confiscari.quia indemnatus mortuus fuerit: ac præcurrit protinus pœnam.s.subhastationis bonorum suorum cum ultimo supplicio morte.s.sua spiritu.i.anhelitu incluso ore & faucibus suis coarctatis.i. constrictis sudario.i.sudoris abtersiuo panniculo:quod tenebat forte : quia non ad eum usum in manu.s.sua.Qua re.i.cuius morte cognita. Cicero nihil pronuntiauit de eo.i.non tulit sententiam diffinitiuam.Igitur orator ingenii illustris.i.clari:sc3 Catulus uindicatus est.i.liberatus ab inopia rei familiaris:& a crimine damnatiōis domesticæ ut oliuerius accipit:ne mors sua familiæ suæ uitio detur:& ita criminaretur.i.damnaretur & male audiret eo nomine.uel a crimine damnationis domesticæ.i. qua etiam domus eius damnata fuisset:genere fati paterni inusitato. i.quo pater usus

dere licet.Repetūdarū reus accusatus repetundarū ex asia.Menianū.Locum iudicii ab ædibus menii denominatū:nā cū ædes suas Catoni & Flacco consulibus menius uēdidisset:ut locus ēt ubi iudicia exercerent colūnā sibi reseruauit:quā etiā tabulatis circūdedit ut inde posset gladiatoriū munus spectare cū suis:& ab Edibus menii menianus locus dictus est:ubi iudicia ferebantur:erat aūt tāꝗ basilica eminētior.Iudicium cogebat.Iudices cōgregabat.Prætextā ponentē Se parantē ad agendū. Sudario.Velamine:quo sudorem abstergebat.Coarctatis:constrictis & elisis. Igitur illustris ingenii orator.Eloquētia ꝗuis plurimum ualeret.Licinius tamen inusitato mortis genere & egestatem domesticæ rei:& iudicii ignominiam uitauit Illustris orator. Quia clarissimus fuit orator cuius meminit Cic.libro de oratore.Ab inopia rei familiaris.Quia si damnatus fuisset & eius bona subhastata ad inopiam redacta esset eius familia:Crimine domesticæ damnationis: Sic quoq3 genus familiamq3 suam a turpitudine futuræ damnationis uendicauit:ut tanta infamia domus notari non posset.Paterni fati Quia pater non hoc genere mortis extinctus fuerat.Vindicatus est.Se liberauit. Illorum. de quibus dicturus sum.Ridicula. Risu digna:sed melius dixisset detestanda.

non fuerat:aut inusitato aliis &c.Mors huius.s.Catuli fuit fortis:mors illorum.s.quos dicet sup.fuit pridicula.i.multum ridicula immo abominanda ut patebit.

De Cornelio Gallo & Tito Aetherio. Capitulum.M.XVII.

Cornelius.n.gallus prætorius & .T.ætherius eques romanus inter usum puerilis ueneris ab sumpti sunt.Quāꝗ quorsum attinet eorum cauillari fata:quos non libido sua:sed fragilitatis humanæ ratio abstulit?Fine namq; uitæ nostrę uariis & occultis causis exposito interdum immerētia supręmi fati titulum occupant:cum magis in tempus mortis incidāt ꝗ ipsam mortem accersant.

Cornelius enim Gallus Prætorius & Titus Aetherius eques Romanus absumpti sunt.i.extincti & spiritu ac semine exhausti:inter usum imo abominabilem & sodomitico igne dignum abusum.ueneris puerilis.i.coitus cum pueris Quāꝗ.i.uerumtamen:quorsum attinet.i.ad quid tendit cauillari.i.contumeliosa cauillatione persequi fata.i.genera mortis eoru3 quos non libido sua(quasi uero soli sint in coitu nimio extincti)sed ratio.id est uis fragilitatis humanæ abstulit.Namq3 fine uitæ nostræ.i.humanæ exposito.i.obiecto uariis & occultis causis.i.cum uita nostra tot subiaceat casibus imerentia.i.innocua & quæ nihil de nobis mali meruerunt:occupāt iterdū titulū supremi fati.i.dicitur causa mortis nostræ fuisse:cū.s.ea immerentia quibus imputatur mors nostra incidunt magis in tempus mortis ꝗ accersant.i.acceleranter faciant ipsam mortem.q.d.etiam si in-

Cornelius gallus prætorius & .T. Aetherius.Horum mors non solum obscœnitatis sed abominationis plena ut dum pueris abuterentur in ipsa coitus obscenitate perierint.Quamꝗ & obscœnus poeta dixerit.Dum facerent omnes ut nos moreremur in illo Horum meminit plinius lib.vii.naturalis historiæ:& eos uenere obiisse dicit Quamꝗ quid attinet. Dignus certe repræhensione Valerius:qui tantam turpitudinem excusare quodammodo uelle uideatur:quæ sit oi infamatione dignissima:dicit enim non esse omnium conuitio lacerandos cum non libidine:sed casu potius quodam periisse uideri possint:quia fragilitas humana mille sit subiecta periculis & casibus.ego uero id diuino iudicio potius factum esse crediderim ne tantum scelus impunitū esset: Fine namq3 uitæ:Vult arguere potuisse illis subitam aliis de causis accidere mortem.cu3 n.incertus sit uitæ nostræ finis uariisq3 casibus expositus non nunꝗ ab instantibus i supremo fato titulum mors ipsa sortitur.illi uero cum in obscænitate forent:quo tempore uitæ casus instabat obscœnitati mors quidem ascribitur ꝗꝗ instantia in ipso exitus tēpore incidunt magis afferant.Supremi fati titulum.Quia mors denominabitur ab eo qđ quis fecerit:cum subito casu opprimitur.

Accersant Prouocent:ostendit scelestos illos etiam si alteri rei tunc fuissent intenti:tamen mortem euadere non potuisse.

SVnt & externae:non uulgares quoq3 externorum mortes relatione dignae sunt:qualis comae in primis fuisse traditur qui Diogenis latronum ducis frater captus cũ ad.P.Rutulium ductus esset:& ex eo quaereretur de genere belli:multitudie seruorum atq3 eorum consiliis fumpto ad respõdendum spacio:sibi ipsi spiritum interclusit maluitq3 fortissimus latro in conspectu consulis & totius exercitus sibi mortẽ inferre q̃ suorũ consiliũ ꝓdere:& iudicio publico damnari.Comae nomen propriũ:ẽ aũt genitiuus a comes:sicut Anchises anchisae:Ad rutiliu3 cõsulẽ.Qui ut diximus i ca.de mutatiõe fortunae cõsul i Siciliã missus:ut ꝓuinciã illam seruili bello occupatam reciperet:& a fugitiuo & impetu tutam pacatãq3 redderet:post cõfectũ bellũ ex decẽ legatorũ sñia siculis leges imposuit.Ad se colligẽdũ.Ad deliberandũ:uel ad colligẽdũ uires i unũ innixusq3 genibus:Quia hu ni prouolutus erat more supplicãtiũ Sũmi imperii Cõsulis romãi.Torqueant se miseri.Inuehitur in timidos & uitae cupidos qui necessario moriuntur:& genus mortis ingrũt.Torqueãt.Cruciẽt se de morte sollicitu.Trepido.Iuxta illud:Sed timidi ẽ optare necẽ.Vastas altitudines.E quibus se praecipites dẽt.Infirmo uinculo.Bene infirmo.nam uis ꝑua plerũq3 hanc animae & corporis cõiũctionem dissoluit.Enimuero minimo studio.Non est tantopere Exoptanda uita quae sicut in coma uidimus ta3 facile amittitur.

cõtu non fuissent morituros tunc fuisse:sed nullo pallio foeditatem illam satis texerit:cum etiam si non fuissent mortui:non minus turpius essent dicendi.

Externa.

De coma fratre diogẽis ducis latronũ.Ca.M.XVIII.

SVnt & externe mortes dignae annotatu.qualis in primis comae.quem ferũt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse.Is enim ad Rutilium consulem Ennam quã prędones tenuerãt in potestatem nostram redactam productus cum de uiribus & conatibus fugitiuorum interrogaretur sumpto tempore ad se colligendum caput operuit innixusq; genibus compresso spiritu inter ipsas custodum manus inq; conspectu summi imperii exoptata securitate acquieuit.Torqueãt se miseri quibus extingui q̃ superesse utilius est:trepido & anxio consilio:qua nam ratione uita exeat quaerentes:ferrum acuant:uenena temperent:laqueos apprąhendant:uastas altitudines circũspiciant: tanq̃ magno apparatu aut exquisita molitione opus sit ut corporis atq; animi infirmo uinculo coherens societas dirimatur.Nihil horum Coma sed intra pectus inclusa anima finem sui reperit.Enim uero minimo studio retinendum bonum cuius caduca possessio tam leui afflatu uiolentiae concussa dilabi potuit.

Ascen. ¶Sũt &.i.etiã mortes externae dignae annotatu.i.quae annotentur:qualis sup.est:i primis sup.mors Comae que3 ferũt fuisse fratrẽ diogenis maximi Ducis latronũ.Is.n.productus Ennã.i.in eam urbẽ siciliae quã praedones tenuerant.s.prius:redacta.i.s.tunc pauloante:in potestatem nostrã.i.Romanam ad Rutiliũ consulem & uictorem:cum interrogaretur.s.ab Rutilio de uiribus & Conatibus fugitiuorũ.s.latronũ:aut eorũ qui ad ipsius partes cõfugerant:tpe sumpto ad colligendum se.i.quasi ad recipiendum spiritum & se parandum ad dicendum operuit.i.inuoluit caput & innixus genibus spiritu.i.anhelitu compresso:acquieuit exoptata securitate extinctus est inter ipsas manus custodum:& in conspectu summi imperii: De cuius morte tanq̃ optanda prosequitur dicens.Miseri quibus utilius est extingui:q̃ superesse.i.quibus utilius sit mori q̃ superuiuere torqueant.i.crucient se:consilio trepido & anxio querentes qua nam ratione uita exeat.i.finiatur acuant:ferrũ i.mucrones aut alia tela:temperent.i.diluerant uenena:ut cito necent:apprąhendant laqueos:circũspiciant altitudines uastas.i.ualde amplas unde se ꝑcipitẽt:tãq̃ opus sit magno apparatu aut molitiõe exq̃sita.i.singulari conamine ut societas corporis atq3 animi in qua uita cõsistit cohaerens uinculo infirmo:dirimatur.i.dissoluatur Coma aut Comes:nihil horu3 sup.quaesiuit:sed repperit finem sui:anima sup.sua id est anhelitu inclusa intra pectus ita ut nõ respiraret.sed suffocaretur. Enimuero.i.certe:bonũ.s.uitae nostrae cuius possessio tã caduca potuit dilabi.i.perire.cõcussa tam leui.i.modico afflatu uiolentiae compresso.s.anhelitu:est sup.retinendum.i.dignum ut retineatur minimo studio.i.conamine.

ESchili poetae.Hic primus tragoediorũ scriptor fuit teste Quintiliano.q ait eschyllus tragoedias primus i lucem protulit:Horatius quoq3 in poetica personae pallaeq3 reptor honeste Eschylus & modicis istruxit pulpita tignis.Et docuit magnũq3 loqui nitiq3 cothurno.floruit Athenis teste Gellio tempore Milciadis:anno ducentesimo sexagesimo post urbem conditam cuius mors non profecto uulgaris fuit.nam cum in loco aprico sederet expositus soli uel

De Eschilo poeta Cap.M.XIX.

ESchili uero poetae excessus quemadmodum non uoluntarius:sic propter nouitatem casus referendus.In Sicilia moenibus urbis in qua morabatur egressus aprico in loco resedit sup quem aquila testudinem ferens elusa splendore capitis:(erat enim capillis uacuum) perinde atq;

lapidi eam illisit. ut fracte testudinis carne uesceretur: eoq; ictu origo & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

¶ Eschili &c. Vero. i. sed: quemadmodum excessus. s. e uita hac: eschili poetæ. s. tragici: nõ sup. fuit uolũtarius: ut. s. superiorum fere: sic ipse est referendus. i. dignus ut referatur propter nouitatem casus. Egressus momibus urbis in qua morabatur in sicilia: resedit. i. locum quietis accepit: in loco aprico. i. soli exposito & nulla umbra tecto: super quem aquila ferens testudinem elusa splendore capitis (erat enim uacuum capillis) illisit eam. s. testudinem. i. concham marinam sup. capiti eius. i. demisit eam in caput eius: p inde atq; lapidi. i. putans eam deiicere in lapidem: ut uesceretur carne testudinis fractæ (ubi scies in piscibus & pomis quod pulposum est etiam carnem dici) & eo ictu est extinctum principium & origo fortioris tragœdiæ i. Æschilus ipse tragicus: & tragicorum princeps.

De Homero poeta. Cap. M.XX.

Non uulgaris etiam Homeri mortis causa fertur qui in insula: quia quæstionem a piscatoribus positam soluere non potuisset dolore absumptus creditur.

¶ Nõ &c. Causa etiã mortis Homeri. s. poetarũ principis: fertur non uulgaris qui crediẽ absumptus dolore: in insula. s. Ionia: q a nõ potuisset soluere quæstionẽ propositã a piscatoribus: cũ enim cæcus eẽt & propter poeticam artẽ uim uaticinãdi habere crederetur: & a duce suo percunctaretur quos suam in littore audiret: illeq; respondisset nautas esse: ad illos perductus quidnã agerent percunctatus est tum illi rem inquiunt tibi ueram dicemus sed ænigmate perplexã quã dissolues si poteris: uenamur enim in proximis siluis quinis canibus & quicquid capimus amittimus aut perdimus continuo quod nos effugit retinemus: de uermibus. s. capitis locuti: quos quinq; digitis persequebantur quam rem cũ tantus uates intelligere non potuit inuestigando extinctus est. Sunt qui dicant unũ ex illis dixisse. In siluas pergo uenatũ cum cane quino: Quod capio perdo quod fugit id teneo. sed tales uersiculi pro captu cuiusq; possunt fingi: cum cõstet græce locutos qui ænigma proposuerũt.

De Euripide poeta. Cap. M.XXI.

Sed atrocius aliqũto Euripides finitus est. Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domum hospitalem repetens: canum morsibus laniatus obiit. Crudelitas fati tanto ingenio non debita fuit. Sicut illi excessus illustrium poetarum moribus & operibus indignissimi.

¶ Sed Euripides etiam tragicus poeta: finitus est atrocius aliquanto: repetens enim domum hospitalem in macedonia. i. qua utebatur in macedonia: ab mensa Archelai regis obiit laniatus morsibus canum. Crudelitas fati. i. mortis non fuit debita tanto ingenio: quantum erat Euripidis. Sicut illi. s. sequentes excessus poetarum illustrium. i. clarorum moribus & operibus: sup. fuerunt indignissimi.

ut alii dicũt eẽt aq̃la desup uolitãs illius delusa caluicie: quam lapidem esse putarat: testudinem quam pedibus uncis gestabat: fractura dimisit in caput & clarissimum poetam inaudita morte intercemit. Aprico loco. Aperto soli exposito: nã Apricus quasi aphricus hoc est sine frigore. apricis autem locis senes delectantur: ut aprici meminisse senes Elusa splẽdore capitis. Hoc est caluicie quam lapidem esse putauit: & ideo testudinem demisit in caput tanq̃ in lapidẽ: ut fracto testudinis ostraco carne uesceretur: illisit: icussit. Origo & p. Quia fuit ut dixi tragœdiæ primus inuẽtor: testibus Qu. & Oratio.

Non uulgaris etiam homeri. Cum inter omnes ferme scriptores magna sit de Homeri patria parentibusq; dissẽsio: de morte tamen conuenit inter eos: q dũ in Ioniam insulam nauigasset: & i piscatores: qui littoribus appulsi sese pediculis expurgabant: forte quedam incidisset: quæsiuit ab eis nunquid haberent: uel ut alii dicunt: quid illic agerent. erat enim teste Cice. tus. v. circa finem cæcus qui obscure satis responderunt: perdidisse quod cœperant: quod uero non cepissent habere uel ut alii dicunt: quod capimus perdimus quod quærimus habemus: significabant autem sese purgare pediculis & ita quos caperent perdere quos non cepissent in uestimentis habere: quod ænigma cum interpretari non posset: nimio dolore confectus migrauit de uita. Honorificẽtissime autem a ciuibus sepultus fuit: & in illius sepulchro epigrãma incisum. Conditus hoc tumulo uates diuinus homerus: Heroum cecinit q bene facta ducum. De temporibus & uita tã incerta feruntur ab auctoribus: ut de his tacere tutius esse existimẽ q̃ tã dubia referre. Quæstionem a piscatoribus positã. Sequitur opinionem eorum qui dicunt: non interrogatos piscatores quid haberent ultro quæstionem proposuisse. s. uenamur bis quinis catulis q̃d capimus perdimus quod quærimus habemus: constat autem ut diximus teste Ci. Homerum fuisse cæcum.

Sed atrocius aliq̃to. De Euripide satis supra dictum est in ca. de fiducia: quod uero ad eius mortem pertinet sic breuiter Gelli. tradit lib. xv. cap. ii. cum in macedonia apud Archelaum regem eẽt: uteretur q; eo rex familiariter rediens nocte ab eius cœna canibus a quodã æmulo immissis dilaceratus ẽ: & ex his uulneribus mors secuta est. sepulchrum autem eius & memoriam eo dignati sunt honore: ut in gloriæ quoq; loco prædicarent q egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret quãobrẽ cũ legati ad eos ab Atheniensibus missi petiissent ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent trãsferri: maximo consensu macedones in ea re deneganda persisterunt: Archelaus uero rex audita tam indigna morte poetæ q̃primum ipsi capillos sibi & barbam resecari in signum doloris. Archelai. Qui Alexandro successerat in partem regni. Crudelitas facti deplorat quodãmodo uarius indignam poetæ mortem & eorum pariter qui sequuntur.

te deorum &.s.simul tantum.i.tantam copiam facundiæ poeticæ: & tam placidum finem uitæ: A quali tamen (si quidem non caste amarit puerũ) liberet nos dominus.

De Anacreonte. Cap. M. XXIIII.

Sicut Anacreonti quoq;: quem bis tantum humanæ uitæ modum supergressum: dum passæ uuæ succo tenues & exiles uirium reliquias foueret: unius grani pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit.

¶ Sicut sup. attributum crediderim quoq;.i.etiam Anacreõti.s.poetæ lyrico teio patria: quem supergressum bis tantum modum.i.mensuram humanæ uitæ: hoc est bis septuaginta annos: dum foueret tenues & exiles.i. modicas reliquias uirium.s.suarum: succo uuæ passæ: racemum uulgus uocat: humor aut forte tumor unius grani pertinacior.i. inhærentior perseuerantior q̃ utile erat: in faucibus aridis: absumpsit.i.strangulauit.

De Milone Crotonitate Cap. M. XXV.

Iungam illos quos & propositum: & exitus pares fecit. Milo crotoniates cũ iter faciẽs quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset fretus uiribus accessit ad eam: insertisq; manibus diuellere conatus est quas arbor excussis cũeis in suam naturam reuocata compressit: eumq; cum tot gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

¶ Iungã illos quos & propositum.i.institutio uitæ (uulgo intentio dicit: sed a doctis in eo significato nescio an usq̃ legatur: cum sit corroboratio & auctio) & exitus fecit pares quia talem uitæ exitum affecuti sunt qualem factis suis proposuisse sibi uisi sunt: Milo crotoniates.idest cuius patria erat Croton urbs Italiæ cũ faciens iter.i.deambulans uidisset quercũ in agro fissam cuneis adactis: sunt qui ui uentorum fissam dicant: accessit ad eam.s.quercũ: fretus.i.cõfisus & munitus uiribus & conatus est diuellere.i.in duas partes distrahere manibus iniectis.s.in fissuras quas.s. manus arbor.s.quercus dicta: reuocata in suam naturam.i.pristinũ situm cuneis excussis.s.a Milone partes ambas aliquantulum distrahente: compressit idest conclusit intra fissuram illam & præbuit eum lacerandum feris: quia nemo auxilio uenit & ipse discedere nequiuit cum tot palmis.i. coronis gymnicis .i.quas e gymnasiis uictor reportauerat: non q eas in capite haberet: sed q is esset qui sæpe uiros fortissimos uicerat.

nibus edendis eloquentiã & placidum uitæ finem dedisse. Pli. dicit lib. vii. na. hi. Alexandrum magnum cum thebas raperet iussisse pidari uatis familiæ penatibusq; parci.

Sicut Anacreõti. Hic Teius patria lyrici carminis poeta cuius meminit Oratius li. iii. odarum. Nõ aliter samio dicunt arsisse batyllo Anacreonta Teiũ qui persæpe caua testudine fleuit amorẽ. Pariter Oui. li. tristiũ. ii. Quid nisi cum multo uenerẽ contẽnere uino: Præcepit docti Teia musa senis: Hic igit cũ iã exactæ senectutis eẽt: qppe qui secũdũ sæculũ degeret: cũ senilis uires succo passæ uuæ reficeret: unius acino q faucibus inhærens nec demitti nec reuocari posset guttur pmẽte suffocatus obiit. Pli. na. hist. lib. vii. Anacreõ inqt poeta acino uuæ passæ.s.periit. Itẽ ut Fabius senator prætor in lactis haustu uno pilo strãgulatus. Sic Anacreonti. Cũ superiori cõiũgitur crediderim deorũ benignitate tantũ Pindaro fuisse tributum sic crediderim Anacreõti. Humanæ uitæ modum supergressum. Quia secundam iam agebat ætatem Aridis faucibus. Siti & naturali humore carentibus.

Iungam illos quos. Duos subiũgit qui eiusdẽ propositi & exitus fuerunt. Milonẽ Crotonienseñ & Polidamum Athletam. De Milone Gellius noctium atticarũ lib. xv. Milo crotoniensis inqt athleta illustris quẽ in chronicis scriptũ ẽ olympiade prima coronatũ eẽ exitum habuit uitæ miserandũ: cũ iam natu grandis artẽ athleticã deseruisset: iterq; faceret forte solus in locis Italiæ siluestribus quercũ uidit proxime uiã patulis in parte media ramis hiantẽ: tum experiri uolens credo etiam tunc an ullæ sibi reliquæ uires adessent imissis in cauernas arboris digitis deducere & rescindere quercũ conatus est: ac mediam quidem partem discidit diuellitq;. quercus aũt in duas deducta partes: cum ille quasi perfecto qđ erat connixus manus laxasset cessante ui rediit in naturam manibusq; eius retẽtis inclusisq; stricta denuo & cohærens dilacerandum hominem feris præbuit. Solinus de memorabilibus mundi in ca. de homine Milonem quoq; inquit crotoniensem egisse omnia supra q̃ homo ualet: etiam hoc proditur q ictu nudæ manus taurum fecit uictimam eũq; solidum quæ mactauerat die absumpsit solus nõ grauatim super hoc nihil dubium: nam factum elogium extat. Victor ille omnium certaminum obiit. Cice. in catone maiore. Quæ enim uox potest esse contemptior q̃ Milonis crotoniatæ: qui cum senex esset: iam athletas se in curriculo exercẽtes uideret aspexisse lacertos suos dicitur illachrymansq; dixisse: at hi quidem iam mortui sunt. Hunc Milonem tantæ fortitudinis fuisse dicit. Pli. li. vii. na. ut cum constitisset nemo eum uestigio educere posset. Malum tenenti nemo digitum corrigere: cucurrisse mille centum. lx. stadia ab Athenis lacedæmonem biduo. Strabo uero lib. vi. dicit hunc pythagoræ discipulũ fuisse: & cum forte columna quandoq; in philosophorũ conuiuio laboraret Milonẽ subeuntẽ saluos reddidisse uniuersos: deindeq; seipsum extraxisse quo membrorum robore fretum uitæ subuersionem offendisse eo genere mortis quo supra monstratum est. Cuneis adactis: Infixis cuneis: nam cum agrestes quercum scindere uoluissent cuneos adegetant: ut eos in quercu reliquerent. est autem cuneus instrumentum ligneũ, quod definit in latitudinem acutam in superiore parte crassum: & obtusum: quo scinduntur arbores. Virgil. Et cuneis scindebant fissile lignum. dicitur etiam cun

neus multitudo in unum collecta. Atq3 ordo militum in modum cunei factus. Gellius uero dicit arborem fuisse parumlis ramis hiantem non cuneis scissum. In suam naturam reuocata. Cum reduisset in seipsam sicq3 se clausisset ac si solida exti tisset. Compressit. Constrinxit: ita ut eas educere posset. Tot gymnicis palmis Tot uictoriis quas in gymnasio certando reportauerat: nam ut diximus athleta fortissimus fuerat qui in omnibus agonibus uictor euaserat.

ITé poli. Pari rõne Polydamas stul tæ uirium suarũ fiduciæ pœnas non uulgari morte pepẽdit: qui cum aliis iter faciẽs orta tẽpestate proximã speluncam subire coactus cõcussa & labefactata aqua rũ impetu spelunca cæteris fugiẽtibus cũ rui tura uideretur solus remãsit fretus uiribus su is tantã ruinæ molẽ humeris sustẽtare pos set: sed opiniõe frustratus ẽ. potẽtior. n. huma na uirtute ruina illũ temere renitentem obru it. Dementis fati. stultæ mortis.

¶ Possunt. Fortasse quæreret aliqs quid cõ ferant horũ exempla: hoc uidelicet ut homi nes intelligant nunq̃ aut raro nimiam corpo ris fortitudinem cum animi sapientia fuisse coniunctã: ut quis supra uires humanas for tis idẽ & sapiẽs fuerit. hæc enim duo i eodẽ corpore iungi natura negauit: recte igit dixit ille cũ uiribus corporis sapientiam esse iũgẽ dã: sic uirũ fortẽ recte haberi posse. Vigorẽ mentis: Sapientiã q̃ in ingenii uiuacitate cõ sistit. Vtriusq3 bõi. Sapiẽtiæ & fortitudinis. Supra humanã fœlicitatẽ. Qui hæc duo cõ secutus eẽ uideretur & eẽt humana cõditiõe fœlicior. hoc igitur homini natura negauit.

De Polidamante. Cap. M.XXVI.

ITem Polydamas athleta tempestate spelun cã subire coactus nimio & subito icursu aquę labefactata ea: ac ruente cæteris comitibus fu ga periculum egressis solus restitit: tanq̃ humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus. potentiore sed pon dere oĩ corpore hũano pressus: imbribus petitã latebrã dementis fati sepulchrum habuit. Peroratio.

¶ Possunt hi prębere documentum nimio robore mem brorum uigorem mentis hebescere quasi abnuente natu ra utriusq3 boni largitionem: ne supra mortalem sit fœ licitatem eundem & ualentissimũ esse & sapientissimũ.

¶ Item Polydamas (quæ uox dicit multorum domitorez: sed qs hic fue rit cõmentarii nõ edunt: non enim de polydamante phrygio cuius Persius meminit intelligi potest) athleta. i. pugil coactus subire. i. subintrare spelũ cam tempestate. i. propter uiolentiam imbrium & tonitruũ: quã necessitatem Maro sic applicat. Speluncam dido dux & troianus eandem Conue niunt) ea. s. spelunca labefacta ac ruente nimio & subito incursu aquæ cæ teris comitibus egressis periculum fuga. i. per fugam solus. s. polydamas: restitit. i. permansit stans: tanq̃ sustentaturus hu meris suis: molem. i. pondus: totius ruinæ. i. partem speluncæ ruituræ: sed pressus põ. oppressus pondere potentiore. s. ad opprimendum omni corpore humano ad resistendum: habuit latebram. i. speluncam petitam: imbribus. i. propter imbres sepulchruz fati dementis. i. mortis per dementiam initæ: quia nunq̃ aliud fortius est sepulchrum: Quo circa ut etiam i ru sticorum uersatur adagio: Optimi natores: optimi scansores: robustissimi quiq3 suis uiribus primi: suis artibus & pereunt fere unde addit author. Ii scilicet iam dicti: possunt præbere documentum. i. per seipsos docere: uigorem mentis hebescere i. hebetem fieri & obtundi nimio robore membrorum: quasi natura abnuente. i. refugiente & recusante su . uni & eidem ut largitionem utriusq3 boni. i. prudentiæ omni & uirium corporis: ne sit supra felicitatem humanam esse & ualentissimum & sapientissimum. In quam sententiam extant etiam uulgares uersiculi: rara sub immenso prudentia corpore regnat Rarior exigius conspecta modestia membris. Quod uno uersiculo etiam sic explicatur. Raro breues humiles sunt aut longi sapi entes. Sed eiusmodi ut authore carent: ita & fide.

De cupiditate uitæ. Ti. XIII.

VErũ qa excessus e uita. Dãnat hoc capitulo molles & effœminatos ho mines q uitæ cupiditate ducti cũ ho neste mori potuerint maluerũt aut turpiter fu geresse: aut ab aliis occidi: q̃ sibi ipsis mortẽ i ferre. Fortuitos. Qui casu quodam contige runt. ut Tulli & fœminarũ atq3 æschili. Vi riles: Vt catuli & comæ. Temerarios. Vt chrotoniatæ & polyda.

MArcus aquilius. Ariobarzães a tigra ne iussu mithridatis capadocia pul sus Romaz uenit & eodez tpe mor tuo Nicomede filius eius Nicomedes a Mi thridate pellitur regno: q cũ & ipse supplex Romã uenisset: decernit i senatu ut rex uter q3 restituat in regnũ quaz ad rem missi sunt. Marcus aqlius & Mãlius legati q cũ parato exercitu cum aduersus Mithridatem infelici ter pugnassent captus aqlius maluit in serui tutem regis uenire quam fortiter pugnando aut sibi mortem inferendo gloriose interi re. Non quis merito dixerit: uituperat hu

De cupiditate uitæ. Titu. XIII.

VErum quia excessus e uita & fortuitos & uiri les quosdam etiam temerarios oratione attigi mus: Subiiciamus nunc existimationi enerues & effœminatos: ut in ipsa comparatione pateat: quanto non solum fortior sed etiam sapientior mortis interdũ q̃ uitæ sit cupiditas.

¶ Verum quia attigimus oratione. i. narratione excessus e uita. i. migratio nes hominum ab hoc mundo in alterum ut dicunt: & fortuitos. i. inopina tos & uiriles. i. fortiter obitos: & quosdam etiam temerarios ut Milonis & Polydamantis. Subiiciamus nũc existimationi idest iudicio legentiũ: sup. exitus uitæ eneruis idest sine uiribus: & effœminatos. i. molles & ef fractos: Vt pateat in ipsarum comparatione. s. eorum qui fortiter morte oppetierunt & qui turpiter fugerunt: quanto cupiditas mortis q̃ uitæ sit interdum non solum fortior: sed etiam sapientior. Iudicio quidem autho ris qui gentilem sequitur æstimationem.

De Marco Aquilio, Cap. M.XXVII.

MArcus Aquilius cũ sibi gloriose mortẽ cõsciscere

posset: Mithridati maluit turpiter seruire: quē quis non merito dixerit Pontico supplicio q̄ Romano imperio digniorem: quoniam commisit ut priuatum opprobriū publicus rubor existeret.

ius hominis uitæ cupiditatē qui dignior fuisse uidetur ut a mithridate rege ponti supplicius afficeretē q̄ hūc magistratū regeret quandoquidē suo ipsius dedecore senatus populiq3 Romani dignitatem polluerit.

Marcus Aquilius legatus in exercitu Romanorū posset cōsciscere.i.cōcitare & inferre sibi mortē gloriose.i.cum gloria (errore illo uetere Romanorū cū uera gloria ex iniquo opere non surgat: iniquū autem esse animam eiicere quam nobis eius conditor deposito cōmisit nemo sanæ mentis inficias ierit) maluit seruire turpiter .i. se dedere Mithridati.s.regi ponti. Quem quis dixerit nō imerito digniorem supplicio pontico idest cui inferatur a rege pōti supplicium (unde digni dicuntur tam malo q̄ bono: qui alterutrum meruerunt) q̄ imperio Romano i.qui præsit illi: quoniam cōmisit ut existeret.i.euaderet & fieret opprobrium priuatum.i.in sua persona: & rubor publicus q̄ legatus Romanus imperatorio munere infeliciter functus seruiret: aut ut priuatum opprobrium eius existeret rubor pub. Ascen.

De Cnæo Carbone.
Cap.M.XXVIII.

CNæus quoq Carbo magnæ uerecundiæ est latinis annalibus: tertio in cōsulatu suo iussu Pōpei in Siciliam ad supplicium ductus petiit a militibus demisse & flebiliter ut sibi aluū leuare prius q̄ expiraret liceret: quo miserrimæ lucis usu diutius frueretur: eousq moram trahens donec caput eius sordido in loco sedentis abscinderetur. Verba tale flagitium narrantis secum luctantur: nec silentio amica: quia occultari non merentur: neq relatione familiaria: quia dictu fastidienda sunt.

Cnæus quoq3 Carbo est ānalibus latinis.i.libris continentibus res gestas & magistratus latinorum & præcipue Romanorum dictis ab annis q̄ per annuos magistratus discernebantur: magnæ uerecundiæ. Qui sup. in tertio consulatu suo ductus in sicilia.s.cū esset in sicilia (nam ut roma in siciliam duceretur nō est uerosimile: non est igitur legendum in siciliam) ad supplicium.s.ultimum iussu Pompei.s.quinti: petiit demisse.i. abiecte ac humiliter & flebiliter a militibus ut liceret sibi leuare.i.euacuare aluū.i.egerere priusq̄ expiraret: quo idest ut frueretur diutius usu miserrimæ lucis id est uitæ huius: trahens eousq3 moram donec caput eius sedentis in loco sordido id est in egestorio: seu superlatrias: abscinderetur (in qua re magis damnanda uidetur crudelis militum acceleratio q̄ miseranda Carbonis præcatio: potuit enim culpa uacare si non auiditate uitæ sed ut honestius caderet nec inter cadēdum aluū leuaret id petierit Verū id author non immerito in eo reprehendit q̄ auiditate ductus cum ad leuandū uentrem secessisset tantam illic moram traxit: ut militibus necessarium pene fuerit illic sedentem obtruncare: quod quia turpe est addit) ipsa uerba sup. mea aut cuiuscunq3 narrantis tale flagitium idest turpem pusillanimitatē: luctantur secum: quia dici nolunt & taceri non possunt: utpote: nec amica silentio: quia non merentur occultari: neq3 familiaria idest plausibilia relatione idest dum referuntur: aut congrua relationi: quia fastidienda sunt dictu.i.dū dicūtur: Pudet eni talia dicere: sed locus exigit ut dicantur.

CNæus quoq3 Carbo. Historia carbonis notata est in ca. de gratitudie ubi ostendimus illum a Qu.Pōp. uictum & morti destinatum cum duceretur ad supplicium uitæ cupiditate motum breue tēpus orasse tantisper dum exoneraret uentrez: de quo Cic. in epistolis familiaribus li.ix. mētionem facit: & eum cum. fratre scurram appellat. Sciendum est autem duos fuisse carbones alterum marianæ partis qui cum Mario cinna & sertorio Romaz occuparunt & mortuo mario consul factus est cum iuniore mario qui multa fœda in urbe facinora cōmiserunt de hoc carbone nunc loquitur Vale. alterum uirum senatorium sillanæ partis quem carbo superior cum aliis quibusdam senatoribus in curiam uocatum crudelissime trucidauit de quo orosius li.v. Damasippus iquit p̄tor incitante. C.mario consule quintum Scæuolam. C.carbonem. L.domitium in curiam quasi ad consultanduz per Antistion uocatos crudelissime occidit corpora interfectorum p carnifices unco tracta atq3 in tyberim missa sunt: de fratre huius carbonis diximus supra in ca. de seditiōe. Latinis ānalibus: Chronicis po. Romaz chronicas græci dicūt quos annales latini uocant. sunt autem libri in quibus annua gesta: & magistratus describebantur & sæpe pro historiis ponuntur. Virgilius Et uacat annales nostrorum audire laboruz. Demisse: suppliciter & demisso uultu: Morā tra. Adeo uitæ cupidus erat ut etiam in exonerando uentre diutius imoraretur adeo ut eo ipso loco in quo sordido sederet ab iratis militibus occideretur. Vix uerba tale flagitiū Hoc inquit flagitium nec dicendū propter turpitudinem: nec tacendum propter repræhensionem esse uidebatur: res igitur secum luctatur quodāmodo: & certat quæ hinc tacēda: inde dicenda sit. Nec silentio amica: quia nullo modo tacendum sit cum reprahensionem mereatur: Relationi fami. quia propter turpitudinem uidebatur occultandum.

Chronicæ.
Annales.

De Bruto. Capitulum. .M.XXIX.

QVID Brutus exiguum & infœlix momentum

QVid brutus exiguū. Hic ille decius brut9 ē q Bruti Cæsaris iterfectoris ptes secutus cū deuictis illius ptibus fugiēs in latebras se cōtulisset: Terē

tis ei⁹ amic⁹ psecutoribꝰ latebras explorātibꝰ ultro se obtulit brutū professus:ut illū a morte liberaret:cuius uoce cognita Brut⁹ iste eductus: & iussus ceruicē extendere gladio nō solū retraxit: sed ētiurauit ita uiuam:dabo fati cunctationē erūnosaz:nō potuit planius ostēdere uitæ cupiditatē:sunt qui dicāt hunc esse Deciū illū brutū ad quē Ci.librū scripsit de qōnibus tusculanis & de paradoxis. Seneca tñ in epistola.lxxxi.huic attribuit q̄ de carbone dicta sunt:dicit enī mors illa q̄ in catone gloriosa ē in bruto turpis & erubescēda.hic ē enī brutus q cū peritus mortis moras quæreret ad exonerādum uētrē secessit: & euocatus ad mortē iussusq3 pbere ceruicē.pbeo inquit ita ut uiuā.Ita uiuā.Iurantis ē.Dabo cūctationē fati erūnosam. Tādiu mortē pro/gabo quoad uerba pnūciauero:nā iurauit se tādiu uictūrū quousq3 illa iurisiurādi uerba pferret:possumus hoc loco facere distinctionē:ut dixerit brutus:ita ut uiuā dabo. Cun/ctationē uero fati erūnosaz sint auctoris uerba.O iurādi stolidā fidē. Est moræ detesta/tio:uel certe Valerius inuehit in brutū qui in ipso mortis articulo uitæ iusiurandū dederit. Stolidā fidē.Bene stolidā q iurauerit se uicturū cū paulopost eēt moriturus.Sed hos tu furores:Ostēdit hic demētiā hominū a nimia uitæ dulcedine nasci quia naturaliter insitus sit homini uiuēdi appetitus:qui plerūq3 ra/tionem expugnat quæ iubet sic uitam amari ut mortem non timeamus.

uitæ quanto dedecore emit, qui a furio quem ad eũ o-cidendum Antonius miserat.comprahensus non solũ ceruicem gladio subtraxit:sed etiam constantius eam præbere admonitus:ipsis his uerbis iurauit.Ita uiuam: dabo.Cunctationem fati erumnosam.O iurandi stolidam fidem.Sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subiicis:sanæ rationis modum expu/gnando:quæ uitam diligere:mortē nõ timere præcipit.

¶ Quid Brutus.s.Decius alterius Bruti q Cæsarē cū Cassio pcussit partes secutus:sup.fecit:quāto dedecore emit exiguū & infelix momētum uitæ.Qui cōprachensus a Furio quē Antonius.i.triūuir:miserat ad occidendū eū:nō solū subtraxit:gladio ceruicē.s.suā:sed ēt admonitus.s.a pcussore ut mitius caderet uno ictu necē accipiēdo:pbere eā.s.ceruicē suā:constantius.i.firmiore aīo & ita expectactiorē:iurauit his ipsis uerbis: dabo s.ceruicē meā cōstanter:ita uiuā.i.ita mihi cōtingat uiuere ut uerū dico & ceruicē cōstantius pbebo.hoc ait cōfirmauit iuramēto aut nesciēs qd diceret:qa cū iā mori deberet stultū erat per uitā iurare:sed qa ea nihil charius habuit per eā iurauit:aut iō iurauit ut tantisp dū iuraret uita proro/garet:unde addit author subaudiendo more suo o cunctationē idest dilationem fati.i.mortis erūnosam:qa ex ea cognita est pusillanimitas Bruti. O stolidā fidē iurandi quia per id iurauit qd in ptāte nō habuit:hoc est p uitam. Sed tu oī moderata dulcedo spūs retinendi:tu subiicis.i.clam itera hos.i.huiusmoāi furores:expugnādo modū rōnis sanæ:q.s.sana ratio pcipit uitam diligere:sed mortē si moriendum sit non timere.frustra enim timetur quod si bene fiat malum non est:& euitari non potest. Sunt qui le/gant:præcipis:ut referantur ad dulcedinem:quod si est legam mortez ue/ro timere præceperis:quam lectionem ideo probem q perstās in apostrophe subdat in secunda persona Eadem Xersem &c.coegisti: ut sit sensus & ordo:quæ scilicet dulcedo uitæ præcipis:expugnando modum sanæ rationis diligere uitam:uero pro sed timere mortem cum sana ratio dictet:non timendam sed prudenter expectandam mortem.

De Xerse rege. Cap. M.XXX.

Eadem Xersem regem pro totius asiæ armata iuuentute q intra centum annos esset obitura profundere lachrymas coegisti. Qui mihi i specie aliēa reuera suam conditionem deplorasse uidetur:opum magnitudine q̄ altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem senatum fleuerit?

Eadem Xersem regem. Cum Xerses græciæ bellum illaturus innumerosum exercitum comparasset illum in patenti campo ut forte recenseret de superiori loco conspiciens in eam cogitationem uenit ut diceret intra centum annos eorum neminē fore superstitez: & breuissimæ hominis uitæ conditionem secum ipse cogitans dicitur illachrymasse & q̄uis asiaticæ iuuentutis uicem dolere uideretur:suam tamē potius deplorat. Opum magnitudine. Plus opibus q̄ sapientia ualebat:Xerses qui mortalem hominum conditionem defleret.quis enim est tam insi/piens qui non intelligat se natum esse mortalem:flere autem quod datum est a natura stultum est.Quam ai sensu cōsilio & prudentia.

¶ Eadem.s.tu o dulcedo uitæ:coegisti xersem regem.s.persarum profundere lachrymas pro iuuentute totius asiæ armata q esset obitura itra cētum annos (ubi imperiti dicerent infra centum annos:quod hic forte posset dici sed in alio sensu:ut sit non peruenturi sint ad centum annos) qui.s. xerses uidetur mihi deplorasse suam conditionem:uidelicet miserā & mortalem ac breui morituram:in specie aliena.felicior magnitudine opū q̄ altiore sensu ai.i.prudētia aut pspicacitate igenii.Quis eni ēt.i.saltē mediocriter prudēs fleuerit se natū mortalē.q.d.nemo:quasi uero naturæ necessitate simus mortales & nō uitio primi parētis quo beneficiū imortalitatis amisimus:sed illud authorem huius operis latuit.

De Custodia uitæ. Ti. XIIII.

Referā nūc eos:hoc etiā supiori recte coniungitur.nam ad uitæ cupiditatem pertinere uidetur munire nos diligentiori custodia aduersus domesticos aliosue nobis suspectos:hoc autem regibus &

Quam exquisita custodia usi sint quibus suspecti domestici fuerunt. Titu. XIIII.

Referam nūc eos quibus aliquos suspectos habentibus exquisitior sui custodia quæsita est.

Nec a miserrimo sed ab eo qui inter paucos foelicissimus fuisse creditur incipiam.

¶ Referam nūc eos qbus habētibus aliquos suspectos custodia sui ē q̄sita exquisitior .i. accuratior & diligētior .s. q̄ cæteris aut q̄ par fuerit. Nec incipiam a miserrimo: sed ab eo (externo tamen uidelicet Masinissa: unde domestica non ponit exempla uel q̄ defuerint uel q̄ idigna Romāis putauerit) qui creditur fuisse felicissimus inter paucos .s. felices. principibus ut plurimū euenire solet quorum uita semp sollicita est: tum ēt enim ne a suis uel alienis perantur insidus: & ideo semp aduersus hos diligentiori utunt sui corporis custodia: quod fecisse tradit Masinissa rex Numidarū qui q̄q̄ latū haberet imperiū amicos cōplures filios plus q̄ quinquaginta: suā tamen salutē maluit canū: q̄ hominum: fida custodia munire: qppe qui plus fidei canum q̄ filiorum pietati: aut amicorum charitati cōfideret. constat autē canes hominibus esse fidelissimos: & testibus Solino & Pli. li. viii. Dominos suos æqualiter omnes diligere sicut multis exemplis patet. nā in epiro domini percussorē in coetū agnitū latratu canis prodidit. Iasone licio interfecto canis ipsius aspernatus cibū inædia obiit. Lasimachi regis canis flāmæ se iniecit accēso rogo domini & pariter igni absumptus est: Garamantū regē ducenti canes ab exilio reduxerūt præliātes aduersus resistentes Colophonii & Castabalensis canibus in bella ductis primas acies instruebant Apio Iunio. P. Sicinio cōsulibus: dānatū domini sui canis cū abigi nō posset comitatus in carcerē mox percussum ululatu prosecutus est: cūq3 ex miseratione po. Ro. potestas ei cibi fieret ad os defuncti escam tulit: ultimo inde deiectū in tyberim cadauer annatans sustentare conatus ē multaq3 alia caninæ fidelitatis exēpla cōmemorat Plinius quæ consulto prætermitto ne forte fastidiant homines: sed constat q̄ canes soli nomina sua recognoscunt & iterum meminerunt. Inter paucos felicissimus Constat Masinissam post coniunctam cum po. Ro. societatem & amicitiam omnia habuisse secunda inter felicissimos cōnumerari merito possit.

De Masinissa rege. Cap. M.XXXI.

Masinissa rex Numidarum & po. Romāo amicissimus parum fidei in pectoribus hominū reponens: salutem suam custodia canum uallauit. Quo tam late patens imperium? quo tātus liberorum numerus? quo deniq3 tam arcta beniuolentia cōstricta romana amicicia: si ad hæc tuenda nihil canino latratu ac morsu ualentius duxit?

Masinissa rex parum fidei. Custodia canum. Legitur & Euander secum semp habuisse canes Vir. Gressumq3 canes comitantur herilem. Tantus liberorum numerus: Quos quinquaginta fuisse diximus in capitulo de gratis. Valentius duxit. Potentius existimauit & uti: perat sine dubio hoc loco Masinissam Valerius. Qui plus canibus q̄ fidis liberorum pectoribus credere uoluerit.

¶ Masinissa rex Numidarum & amicissimus Populo Romano reponens in pectoribus hominum parum fidei .i. fiduciæ aut fidelitatis: uallauit salutem suam custodia canum. Quo id est ad quid sup. utile fuit illi. imperium patens tam late? Quo sup. pertinuit tantus numerus liberorum: uidelicet quinquaginta? Deniq3 quo id est quid utilis fuit amicitia Romana constricta tam arcta beniuolentia? si nihil duxit id est iudicauit ualentius idest potentius & efficacius ad tuenda idest protegenda: hæc scilicet dicta quæ habuit & cum uita amisisset: latratu canino? q. d. nihil dicendo autē latratu extenuat subsidium canū: quasi non aliā opē q̄ latrando afferre possint. Ascen.

De Alexandro pheræo. Cap. M.XXXII.

Hoc rege infelicior Alexāder: cuius præcordia hinc amor hinc metus torserunt. Nam cum infinito ardore coniugis thebes teneretur: ad eā dem ex epulis in cubiculum ueniens: barbarum cōpūctum notis threiciis stricto gladio iubebat anteire: nec prius se idem lecto committebat q̄ a stipatoribus diligēter esset scrutatus. Supplicium irato deorum numine compositum: nec libidini nec timori posse iperare. Cuius timori eadem & causa & finis fuit: alexandrum enī thebe pelicatus ira mota interemit.

Hoc rege infelicior Alexāder. Hic fuit Alexander pheræus cuius meminit Cicero officiorum libro secundo q: Alexandrum inquit pheræum quo animo uixisse arbitramur: qui ut scriptum legimus: cum uxorem thebē admodum diligeret tamen ad eam ex epulis in cubiculum ueniens barbarum stricto gladio iubebat anteire præmittebatq3 de stipatoribus suis qui scrutarentur arculas muliebres: & ne quod in uestimentis telum occultaretur diligenter exquirerent nec eum tamen fefellit opinio. ab ea enim ipse per pellicatus suspitionem interemptus est. O miserum qui fideliorem & barbarum & stigmaticum putaret q̄ coniugem. Infelicior igitur fuit ipse Masinissa Alexander: Non macedo. sed pheræus a pheræa ciuitate denominatus cui imperauit. est autem ciuitas Asiæ: Huius uero Alexandro idem Cicero rhetoricorum libro secundo mentionem facit. Conuictum notis. Damnatum & stigmatibus notatum. nam quia fugitiuus fuerat notas illi candenti ferro inusserat herus

¶ Hoc rege &c. Alexāder .s. Pheræus pheree urbis asiæ princeps: sup. fuit infelicior hoc rege uidelicet Masinissa. Cuius .s. Alexandri præcordia .i. intimas affectiones aut affectionum sedes torserunt hinc idest ex una parte amor. hinc idest ex altera parte metus. nam cum teneretur infinito ardore Thebes coniugis scilicet suæ ueniens ad eandem ex epulis in cu

Threiciis aūt iō dixit: qa thraces seruis suis fugitiuis has notas iprimere solēt. Suppliciū Dicit hoc suppliciū a diis imortalibus fuisse iniunctū ut libidine pariter ac metu semper agitaretur: ut neutro tēperare posset. Cuius timori. Suspitio inqt timoris pricipium dedit & finē: nā qa suspectā habebat uxorem ad eā nunq̄ sine metu accedebat: uxor uero pellicatus suspitione uirū occidit & ita finē timori dedit. Pellicatus. Adulterii ē enim pellex q̄ cū alieno uiro concubuit & dicit pellex uxoris eius quo cū rē habet a pelliciendo dicta. Herodotus dicit nō suspitiōe. sed ira ex re ipsa comperta thebē occidisse maritū qd duobus egregie idolis fratribus suis rex iste scelestissimus abuteret. A qbus re cognita. nā in uiti regiae libidini obtēperabant per sororem ad regis caedē hortatis atq3 ēt coactis rex sōno die quadā oppssus p insidias occisus ē.

biculū iubebat barbarū. s. satellitē: compunctū. i. signatū notis threiciis. i. quibusdā stigmatis qbus thraces tanq̄ ad insigne fortitudinis se pūgunt: unde non accedo ad mentem Oliuerii q crimine conuictū sic notatū autumat: gladio stricto. i. euaginato nec idē. s. Alexander cōmittebat se prius lecto: q̄. s. lectus esset scrutatus. i. excussus & disquisitus diligenter a stipatoribus. i. a satellitibus. n. dense comitantibus. Supplicium. i. o supplicium co npositū idest latenter illatū numine deorū irato. i. offenso in illū: cum ipse sua prouidentia & libera uolūtate se id facere crederet: suppliciū inquā uidelicet nec posse impare libidini: ut coniugem si malam putet deserat aut deleat: nec timori ut eam si bonam censeat non timeat. Cuius timori fuit eadem causa & finis: Thebe enim mota. i. cōmota ira pellicatus: hoc est q Alexander pellicem haberet interemit Alexandrū: aut saltē fratres thebes consilio eius: ut Oliuerius recitat.

De Dionisio Tyranno Syracusanorum. Capitulum. M.XXXIII.

Age dionysius syracusanorū tyrannus huiusce tormenti q̄ longa fabula? Qui duodequadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit. Sūmotis amicis in eorum locum ferocissimarum gentium homines & a familiis locupletum electos praeualidos seruos: quibus latera sua committeret substituit. Tōsorum quoq3 metu tōdere filias suas edocuit: quarum ipsarum postq̄ adultae aetati appropinquabant manibus ferrum non ausus committere instituit ut candētium iuglandium aut nucum putaminibus barbam sibi & capillos adurerent. Nec securiorem se maritum egit q̄ patrem. duarū. n. eodem tempore Aristomaches syracusanę & locrēsis doridis matrimoniis alligatus neutrius unq̄ nisi excussae complexum petiit. Atq3 etiam cubicularem lectum perinde quasi castra lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat: cum forē cubiculi extrinsecus a custodibus opertam interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

Age Dionysius syracusanus Ci. tusculanarū libro quinto siue quaestiōe quinta: Duo inquit dequadraginta annis tyrānus syracusanorū fuit Dionysius: cum quinq3 & uiginti natus annos dominatum occupasset: qua pulchritudine urbem quibus autem opibus praedictam seruitute oppressam tenuit ciuitatem? At qui de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum accepimus summam fuisse eius in uictu temperantiā in rebus gerendis uirū acrē industriū: eūdem tamen maleficum natura & iniustū: ex quo omnibus bene ueritatem intuentibus uideri necesse est esse miserrimum. ea. n. ipsa quae concupierat ne tum quidem cum omnia posse censebat consequebatur qui cū eēt bonis parentibus atq3 hōesto loco natus: & si id quidē alius alio modo tradit: abūdaretq3 aequalium familiaritatibus & consuetudine propinquorum: haberet etiam more graeciae quosdam adolescentes amore coniunctos: credebat eorum nemini: sed iis quos ex familiis locupletum seruos delegerat: quibus nomen seruitutis detraxerat: ipsis & quibusdam conuenis: sed feris barbaris corporis custodiam committebat: ita propter iniustam dominatus cupiditatem in carcerem quodammodo ipse se incluserat: quin etiam ne tonsori collum committeret tondere filias suas docuit: ita sordido ancillari quoq3 artificio regiae uirgines ut tōstriculae tondebāt barbam & capillum patris: etenim ab his ipsis cum iam eēnt adultae ferrum remouit instituitq3: ut candentibus iuglandium putaminibus barbam & capillum adurerent: cum duas uxores haberet aristomachem ciuem suam Doridem aūt locrensem sic noctu ad eas uentitabat ut omnia specularetur & perscrutaretur ante & cum fossam latam cubiculari lecto circūdedisset: eiusq3 Fossae transitum ponticulo ligneo coniunxisset: eum ipsum cum fore cubiculi clauserat detorquebat. Idemq3 cum in cōmunibus suggestis consistere non auderet: concio

Age Dionysius Tyrānus Syracusanorū q̄. i. q̄tum longa fabula sup. est tormenti huiusce. i. huiuscemodi. Qui peregit dominationē. i. tyrānidē: annorū duodequadraginta, idest trigintaocto in hūc modū. Nam amicis sūmotis. s. ab aula sua: substituit in locū eorū homines gentiū ferocissimarū & praeualidos seruos electos e familiis locupletū: quibus committeret. i. crederet: latera sua. Edocuit quoq3 filias suas tondere. i. radere barbā: metu tonsorū: quarum ipsarū. i. earūdem filiarū manibus nō ausus cōmittere ferrū. i. cultrū rasoriū aut nouaculam postq̄ appropinquabant aetati adultae. i. maturae uiro: instituit ut. s. filiae adurerent sibi. s. instituenti patri Dionysio uidelicet barbā & capillos (Sunt qui habent non captam. i. contractam manibus: quod alii non inepte deleuerunt) putaminibus idest ut dicunt testis: iuglandium. i. glandiū iouis: qui dulces sunt etiam hominibus sunt qui amigdalas putent: aut nucum candentium. i. incensarum putaminum. n. nucum eo q pinguia faciliter incenduntur tenuemq3 calorem: sed lenem flāmam emittunt tali ministerio non ineptam: flammq3 in carbones uertūtur: unde Carbone candente Cicero usas dicit. Nec egit se maritū securiorē q̄ patrem idest non minus timuit uxores q̄ filias: Enim idest quia p

se alligatus eodem tempore matrimoniis duarum.s.uxorum Aristomaches syracusanae & doridus locrensis neutrius complexum petiit.i.adiit unq̃ nisi excussae.i.scrutatae & inuestigatae an ferrum haberet atq; cinxit etiam lectum cubicularẽ.i.quo incubuit aut qui in cubiculo erat fossa lata quae tamen in non cubiculo erat sed cubiculum cum lecto ambibat perinde q̃ si castra.i.sicut castra cingeret in quem scilicet lectum recipiebat se ponte ligneo: quem scilicet subtraxit cum ipse.i.propriis manibus obserasset claustro.i.sera & uectibus claudendi usum habentibus: diligenter forem interiorem.i.ab interiori parte (forte legendum sit interius: ut respõdeat ad illud extrinsecus) forem cubili: opertam.i.densissime munitam & clausam extrinsecus.i.ab exteriore parte a custodibus.s.corporis sui.

nari ex alta turri solebãt atq; is cum pilam ludere uellet (studio.n.illo delectabatur) tunicamq; poneret adolescentulo quem amabat tradidisse gladium dicitur: hic cum quidam familiaris iocans dixisset: huic certe uitam tuam cõmittis: arrisissetq; adolescẽs utrũq; iussit interfici: alterum qui uiam demonstrasset interimendi: alterum qui id risu approbasset: hinc facile intelligi potest q̃ miser fuerit tyrannus iste tanta suspitione plenus. Quam longa fabula. Scilicet est quia si omnia quae de huius tyranni metu & suspitione tradunt essent hoc loco referenda longa fabula: hoc est narratione opus esset. Duodequadraginta. Id est trigintaocto quasi demptis duobus de quadraginta. Fortissimorum gentium homines: Thraces uidelicet quos constat fortissimos semper fuisse. Ex familiis locupletum Diligebat ex familiis ciuium suorum locupletum seruos robustissimos quosq; eosq; libertate donatos ad sui corporis tutelam praeficiebat & barbaris iisdemq; seruis magis q̃ amicis aut propinquis salutem suam cõmittebat. Tonsorum quoq; metu. De hoc idem Tullius officiorum li.ii. quid enim inquit censemus superiorem illum Dionysium quo cruciatu timoris angi solitum qui cultros metuens tonsoris candente carbone sibi adurebat capillum. Candentium iuglandium. Iuglandes teste Nonio sunt agrestes. Macrobius conuiuiorum li.ii. Nux ista iuglans inquit secundum nonnullorum opinionem a iuuando & glande dicta existimatur. Gabius uero bassus lib. de significatione uerborum hoc refert. Iuglans arbor dicta est perinde ac iouis glans: nam id arboris genus nuces habet quae sunt suauiore sapore q̃ glans est: hunc fructum ãtiqui illi egregium glandiq; similem ipsamq; arborem deo dignam existimabant iouis glandem appellauerunt: quae nunc litteris interlisis iuglans nominatur: de quarum specie Pli.li.xv. multa dicit. Ad harum igitur similitudinem rex ut quidam uolunt ferreas nuces fieri iusserat quas incendi primo deinde barbae admoueri faciebat: dissentit in hoc a Cice. qui non iuglandibus: sed candenti carbone solitum esse dixit capillos adurere. Nec securiorem se maritum. Quemadmodum filiabus pater: ita & uxoribus uir parum fidebat. Neutrius. Antiq; dixit: nunc uero neutrae diceremus. Cubicularem lectum pro cubiculo in quo lectus erat fossa circumdedit. Forem cubiculi. Non satis habuit fossa cubiculum cinxisse nisi & ostium firmo claustro. Forem id est aditum. Iuglans

De similitudine formę Capitulum.XV.

DE similitudine autem oris & totius corporis altiore doctrina praediti subtilius disputant eorumq; alii in ea sunt opinione ut existimẽt illam origini & cõtextui sanguinis respondere. Nec paruum argumentum ex caeteris animalibus trahunt: quae fere gignentibus similia nascuntur. Alii negant certam hanc esse naturae legem: sed species mortaliũ prout fortuita fors conceptionis obtulit attribui atq; ideo plaerunq; ex speciosis deformes & ex robustis inualidos partus edi. Verum quoniam ista quęstio in ambiguo uersatur pauca inter alienos conspectae similitudinis exẽpla referemus.

¶De similitudine &c. Autem.i.sed: praediti.i.prae caeteris dotati aut doctati altiore doctrina.s.q̃ nos: aut fere alii: disputant subtilius de similitudine oris.i.faciei & totius corporis: & alii eorum.s. praeditorum doctrina: sunt in ea opinione ut existiment: illam.i.similitudinem respondere origini & contextui sanguinis: nec.i.& non: & trahunt ex caeteris animalibus argumentum non paruum.i.approbationem magnam: quae.s.animalia nascuntur fere similia gignentibus. Alii negant hanc legem naturae esse certam: sed sup. asserunt species mortalium attribui.s.unicuiq; prout.i.secundum q̧ fors conceptionis fortuita.i.casualis obtulit.s. unicuiq; atq; ideo: sup. asserunt aut dicunt partus deformes edi plaerunq;.i.frequenter ex speciosis: & inualidos ex robustis quod nisi quandoq; cõtingeret: utili edicto prohiberetur impotentibus & deformibus generare: quo cauto statim om

De similitudine formae. Ca.XV.

DE similitudine autem oris. Dicturus de similitudine formae breuiter praefatur & ostendit uariam esse philosophorum de re ista sententiam q̧ alii dicãt a lege naturae datum esse ut nonnulli diuersis parẽtibus orti sibi spẽ uultus & oris similiSimi inueniantur: alii potius casu & fortuita conceptionis sorte euenire contendũt & quoniam lis ista adhuc sub iudice manet: dicit se quoq; huius rei causam praetermissurum & exempla pauca subiecturum. Altiore do. profundiori scientia: ut philosophia causarũ omnium indagatrice. Eorum alii sunt inquit philosophorum nonnulli qui hoc a lege naturae prouenire dicant ut omne generans generatum sibi simile creet & a sanguine similitudinem nasci uolũt quod a caeteris animalibus probant dicentes ut in brutis uidemus catulis catulos similes procreari: sicut & homines sibi similes liberos saepissime generare. Contextui: compositioni sanguinis ut filii parentibus a quibus originem ducũt similes inueniantur. Respondere Consentire. Vir. & dictis respondent caetera matris. horum autem philo. opinionem sequitur Solinus i ca. de homine. dicit.n. iam uero qui defixum animum referat ad similitudinem causas q̃tum artificis naturae ingenium deprachendet. Inter id.n. id genus spectat & per sobolem in familiã transitus faciunt sicut plaerunq; paruuli modo neruos modo cicatrices modo qualescun

q; originis suas notas ferunt ut i lepidis quo rum tres interuulsa tamen serie ex eadem do mo obducta membrana oculo similes geniti reperiuntur: uel in bizantio nobili pictore q cum matrem haberet adulterio ex aethiope conceptam qui nihil patri comparandum reddidisset ipse in aethiopem auum degenerauit. Alii negant hanc esse naturae legem Hanc similitudinem non a lege naturae ut origini sanguinis respondeat sed a fortuita quadam sorte & casu proue nire dicunt quod uidetur eē probabilius quia uidemus: dissimilimos a parētibus nasci a formosis deformes: a ualidis imbecilles: phisici uero dicunt id plerūq; accidere ut in conceptione mulier ad alicuius imaginem adiecerit animum & cum in eum tota fuerit intenta similitudinem eius partum siue conceptum inde contrahere: quod probant ex muliere quadam quae cum pudica semper habita fuisset aethiopem tamen peperit cuius rei causam cum maritus diligentius inuestigasset qui stupri iam suspectam uxorem habere coeperat cognouit a physicis q̄ tempore conceptionis uxor eum aethiopē que; in cubiculo depictum habuerat conspexisset & in eum tota fuisset intenta conceptus inde similitudinem duxerat. Quod idem sentire uidetur Plinius naturalis historiae libro septimo cum dicat Similitudinum quidem in mente reputatio & in qua credantur multa fortuita pollere: uisus: auditus: memoriaq;: haustae imagines sub ipso conceptu cogitatio etiā utrius libet animo subito transuolans effingere similitudinem aut miscere existimatur ideoq; plures in homine q̄ in caeteris om nibus animalibus differentiae quoniam uelocitas cogitationum animiq; celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimit cum caeteris animantibus immobiles sint animi & similes omnibus singulisq; in suo cuiq; genere. Fortuna sors. Prout casus concipienti mulieri imaginem aliquam obtulerit. Inter alienos qui diuersis parentibus nati sunt & uidetur la tenter his assentire qui in fortuito casu similitudinem ponunt. Partus editur Paritur: in qua significatione Iuuenalis po suit: Si mulier uitulum uel si bos ederet: agnum.

nes formosi & ualidi ederentur. Verum quoniam ista quaestio uersatur: in ambiguo: nos referemus pauca exempla similitudinis conspectae iter alie nos.i.diuersi sanguinis aut generis.

Magno Pompeio. Duos dicit infimae conditionis homines pompeio per similes ut si eadē pompeii & illoru; fuisset fortuna merito pro pompeio salutari potuissent. Solinus tamen de memorabili bus mundi horum alterius tantum mētionē facit. Dicit.n.inter. Cn. pompeium & G. Vi bium humili loco natum tantus error extitit de paribus lineamentis ut romani ubibi pō peii nomen ubibi uocabulo pompeio cogno minarent. plinius uero eode; libro utrūq; cō memorat: dicit.n. M. pompeio ubibius quādā e plaebe & publicius etiam seruitute libera tus indiscreta prope specie fuere similes: il lud os probum reddentes ipsumq; honorē eximiae frontis. Ingenuae stirpis. Solinus di cit humili loco natum Plini. plaebe natum.

Quod quidem fortuitum: Hanc for tunae ludificationem ut sordidae cō ditionis homines Pompeius habe ret sibi persimiles dicit ei fuisse quasi haere ditariam quoniam pater eius menogene; co cum longe sibi similem sortitus esset: a quo etiam Strabonis cognomē accepisse dicitur: na; menogenes Stra. coquus ille uocabatur. Ludibrium: Dedecus & ludificatio: nam tur pe uidebatur esse clarissimis uiris a sordido genere hominum specie repraesentari. Meno genis qui & Stra. dicebatur e quo pompeii magni pompeius pater cognominatus est te ste Pli. eodem li. nam talis inquit campā quo q; eius menogenis coci sui cognomen impo suit Strabonis a specie oculorum nomen ha bēdis uitium imitat. fuit alter Strabo perspi cacissimi uisus homo quem supra diximus perspexisse centum & triginta quinq; milia passuum solitum exeuntē a carthagine clas sem punicam numerumq; nauium manife stissime ex lybitana specula notare.

De Vibio ingenuo & Publicio libertino simili bus Pompeio magno. Cap.M.XXXIIII.

Magno pompeio Vibius igenuae stirpis & Pu blicius libertinus ita similes fuerunt: ut pmu tato statu & pompeius in illis: & illi in pōpe io salutari possent certe quocunq; aut uibius aut Publi cius accesserant ora hominum in se obuertebant. uno quoq; spēm amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante.

Magno &c. Vibius stirpis ingenuae: & Publicius libertinus.i. libertinae conditionis: fuerunt ita similes pompeio Magno ut statu permutato: quia pompeius princeps erat urbis illi ignobiles: &.i. simul pompeius posset sa lutari in illis.i. illi pro pompeio: & illi in pompeio.i. pompeius loco alterius illorum: Certe quocūq; aut Vibius aut Publicius accesserant ipsi sup. ob uerterant in se ora hominum admirantium similitudinem eorum cu; Pom peio: unoquoq;.s. hominum annotante in personis mediocribus.i. medio cris conditionis: speciē ciuis amplissimi: ut qui magni agnomen meruerit.

De Menogene patre pompeii. Cap.M.XXXV.

Quod quidem fortuitum ludibrium quasi here ditarium ad eum penetrauit: Nam pater quo q; eius eousq; Menogenis coci sui similis esse uisus est. ut uir & armis prępotens & ferox animo sordi dum eius nomen repellere a se non ualuerit.

Quod quidem ludibrium fortuitum.i. illusio casu orta penetrauit ad eū s. pompeium magnum quasi haereditarium.i. a patre acceptum. Nam pa ter quoq; eius uisus est esse similis Menogenis coci sui eousq; ut uir &.i. simul armis praepotens & ferox animo.s. pater pompeii magni non potue

nit repellere a se nomen eius.s.coci sui sordidum quia sordidi hominis aut a uitio corporis maioribus eius inditum: agnominatus enim est ab illo strabo.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione. Cap.M.XXXVI.

Ximiæ uero nobilitatis adolescens Cornelius Scipio cum plurimis & clarissimis familiæ suæ cognominibus abundaret in seruilem Serapionis appellationem uulgi sermone impactus ē: q huiusce nominis uictimario persimilis erat. Nec illi aut morum probitas: aut respectus tot imaginum quo minus hac contumelia aspergeretur opitulata est.

Eximiæ &c. Vero.i.sed Cornelius Scipio adolescens nobilitatis eximie cum abundaret plurimis & clarissimis cognominibus familiæ suæ: nã Scipionũ alius dictus aphricanus: alius Asiaticus: alius numantinus & aphricanus: alius Nasica &c. impactus est sermone uulgi in appellationẽ seruilem Serapionis serui: q.i.quia: erat persimilis uictimario.i.uictimarum curatori: huiusce nominis.s.Serapionis. Nec aut probitas morum: aut respectus tot imaginum.i.clarorum uirorum quorum imagines in stemmate suo habebat: est opitulata ei: quo minus.i.ut non aspergeretur hac contumelia ut.s.uictimarii nomen acciperet.

De Lentulo & Metello similibus histrionibus. Cap.M.XXXVII.

Enerosissimus consulatus collegio Lentuli & Metelli fuit: qui ambo in scæna propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt: sed alter ex quodam sæcularium cognomen spintheris traxit: alter nisi nepotis a moribus accepisset: pãphili retiarii cui simillimus esse ferebatur habuisset.

Generosissimus &c. Consulatus fuit generosissimus collegio Lẽtuli & Metelli.i.cum Lentulus & Metellus collegæ essent: qui ãbo spectati sunt propemodum.i.ualde in scæna.i.theatro cum scænici agerentur ludi illis p̄sentibus: propter similitudinem histrionum qui ludos uarios agebant: sed alter.s.Lentulus traxit cognomen Spintheris ex quodam sæcularium.s.ludorum actori: q̃q̃ Oliuerius secularii legat: & alii assectarum: nam Plynius a mimo nomen iortitum uult. Metellus nisi accepisset sup. cognomen a moribus nepotis qui pius dictus erat. habuisset sup. cognomen aut agnomẽ Pamphili Retiarii.i.certantis cum Mirmillone rete quod manibus gestabat: cui.s.retiario ipse ferebatur simillimus.

De.M.Messala simili Menogeni & Curione simili Burbuleio. Cap.M.XXXVIII.

T.M.Messala consularis & censorius menogenis: Curioq; omnibus honoribus abundans Burbuleii: ille propter parem corporis motũ:

Ximiæ uero nobilitatis. Nec istud fortunæ ludibrium nobilissimus adolescens Cornelius Scipio subterfugere potuit: quin Serapionis cuiusdam uictimarii appellatione fuerit notatus: q eisdem lineamentis corporis & oris par esset illi. unde Ply. eodem lib. vii. Scipioni in seruo Serapione uictimarii negociatoris uili mancipio: non illi ualuit generis nobilitas: non morum probitas: nulla deniq; uirtus. Cognominibus Vt Scipionum: quorũ duo Aphricani: unus Asiaticus dicti sunt. Serapionis appellatiõe: quia uulgus eum Serapionem appellabat: eo q illi simillimus erat: erat autem Serapio iste uictimarius: hoc est sacerdotum minister: qui sacrificantibus ministrabat: ut supra dixi. Respectus tot imaginum: q plurimas maiorum suorum statuas haberet.

Enerosissimus consulatus. Lẽtulus ac Metellus consules principesq; romani sic duorum histrionum speciem retulerant: ut cum in scænam prodiissent: illorum nomina non subterfugissent: nisi alter spintheris: alter nepotis cognomina multo antea sortiti fuissent: nam Metellus quia Retiario pamphilo simillimus esset: cuius nomen sordidum non aufugisset: nisi a nepote qui pius cognominatus ē auxiliare non ē accepisset. Ply. sicut Spinter secundarius Retiariusq; Pamphilus collegio Lẽtuli & Metelli consulum. In quo perq̃ infortunæ fortuitum hoc quoq; fuit: duorum simul consulũ ĩ scæna imagies cerni. Spectati sũt. quotiescũq; i scænã cõsules illi pdibant: ut i se oĩum oculos cõuertebãt qđ histrionibus simillimi forent. Ex quodam seculari: Ex quodam mimo qui in ludis sæcularibus histrioniam exercebat: de ludis sæcularibus dictũ est in ca. de institutis. Spinteris fuit non eo histrionis. Lentulo similis: a quo Lentulus cognomen accepit. Alter a moribus nepo.s.Metellus qui pius cognominatus est a nepote optimis moribus instituto. Pamphili retiarii s.pamphili gladiatoris.

T Marcꝰ Messala. De hoc Messala Solinus. Marcus inquit Messala & Mẽogenes e fece uulgari hoc fuerunt uterq; quod singuli: nec alium Messalã putauerunt q̃ Menogenem: nec Menogenem alium putauerunt q̃ Messalam. Hoc idem testatur Plyn. lib. vii. Curioq;. Hic propter gestus & corporis sui motus histrioni Burbuleio pares Burbuleius cognominatus ē. Scænici.i.histrionis: nam Menogenes & Burbuleius fuerunt histriones. Personis excellen. Nam in personis clarissimis hæc similitudo conspecta est. Nõ ob. no. quia apud omnes Romanos nota fuerunt hæc exempla.

Regi Antiocho. Inter regem antiochum & Artenionem similitudo tanta fuisse traditur: ut alter ab altero nec uultu nec uoce decernerentur. ex quo factle reginæ Laodices occultata fraus ut occiso Antiocho Artenionem pro rege simularet: & in regio thoro ueluti ægrotantem collocaret: & aduocato populo illum tanq̃ testaturum ostenderet: a quo & Laodice & liberi diligentissime cõmendarentur: cuius uoce audita populus facile delusus est. Solinus regẽ inquit Antiochum Artenio quidam ex plæbe Syriaca sic æmula facie mentiebatur: ut postmodum Laodice uxor obiecto populari isto tādiu dissimulauerit defunctum maritum: quoad ex arbitratu eius regni successor ordinaretur. Ply. quoq; li. vii. Antiocho inge regi Syriæ e plæbe nomine Arthenio intantum similis fuit: ut Laodice cõiunx regia necato iam Antiocho: munus per eum cõmendationis regniq; successiõis peregerit. Vnus ex æqualibus regiæ stirpis. In hoc dissẽtit a Solino & Plyn. Valerius: q regiæ stirpis Artenionem fuisse dicit: illi uero ex Syriaca plæbe uirum.

Ibream autẽ. Hic Milesius orator insignis: & ĩ tota asia celeberrimus: ideo similis seruo cuidam Tapetas in scæna colligenti fuisse traditur: ut omnes eius fratrem existimarent: quoniam nulla inter eos uultus & corporis erat dissimilitudo: iisdem parentibus nati esse credebantur. Milesius: ab oppido Mileto quod fuit in Ionia: ubi optima uellera tingebantur teste Seruio in tertio Georgicorum Vnde Virgilius Milesia uellera dixit. Concitatæ facundiæ: uehementis in persuadendo eloquentiæ. Cynicorum philosophorum qui Cynici dicebantur quoru; unus fuit Diogenes mordacissimus philosophus: nam cynici dicti sunt quasi canini. Stramenta: Quos Græci tapetas appellant: qui spectatoribus substernebantur ĩ scæna: hic ergo seruus peractis ludis hos tapetas & reliqua scænæ ornamenta colligebat. Totius Asiæ oculi: id est omnium Asiaticorum oculi.

Ascen. ¶ Hibream &c. Ferunt. s. rerum narratores: Hibream Milesium (uulgo Milasium legunt) e mileto secundum Oliuerium Ionio oppido oratorem facundiæ copiosæ. i. abundantis atq; concitatæ idest torrentis more fluentis aut promptæ: fuisse sup. tam similem seruo gymnicorum idest gymnasii instructorum quod Oliuerius quoq; sentit: & tamen paulo post Cynicorum legit & interpraetatur) colligenti stramenta idest tapeta aut tapetas quæ uel qui sternuntur pauimento aut sedilibus spectantium praesertim nobilium quum aulea suspendantur: latine itaq; stramenta a sternendo dici possunt (alii tamen scribunt stragmenta: alii strigmenta) gymnasii unde gymnicorum non Cynicorum seruus dicetur: ut oculi totius Asiæ assignarent. i. aspicerent: & adnotarent eum tanq̃ fratrem germanum. s. Hibreæ: ita. i. intantũ erãt compares lineamentis oris & omnium membrorum.

uterq; scænici nomen coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis quoniam & personis sunt excellentiora & non obscura notitia celebrantur.

¶ At Marcus Messala sup. uir consularis & censorius. i. qui aliquando cõsulatum & censuram gesserat: & Curio abundans omnibus honoribus. i. titulis magistratuum gestorum: uterq; coactus est recipere. s. a populo nomen scænici sup. hominis arti ludicræ intenti: ille. s. Messala Menogenis propter aspectum oris. i. similem aspectum uultus: hic. s. Curio Burbulcii s. histrionis propter parem motum corporis: hæc exempla dicta sint. s. habeantur abunde. i. satis ampliter dicta: domesticis sup. exemplis: quoniam celebrantur: & i. simul: excellentiora sup. cæteris: personis. i. propter personas illustrium uirorum & non obscura notitia.

Externa.

De rege Antiocho cui similis Artenio. Capitulum.M.XXXIX.

Regi Antiocho unus ex æqualibus & ipse regię stirpis nomine Artenio: perq̃ similis fuisse traditur: quem Laodice uxor Antiochi interfecto uiro dissimulandi sceleris gratia in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissumq; uniuersum populum & sermone eius & uultu consimili fefellit: crediderunt q; homines ab Antiocho moriente Laodicen & natos eius sibi commendari.

¶ Regi &c. Vnus ex æqualibus. i. coæuis sup. Antiochi regis: & i. etiam ipse stirpis regiæ Artenio nomine: traditur fuisse perq̃ similis Antiocho regi. s. syriæ: quem Laodice uxor Antiochi uiro interfecto: collocauit i lectulo: gratia sceleris dissimulandi: perinde quasi. i. acsi sup. collocasset illic ipsum regem ægrum: & fefellit in sermone eius. s. artenionis: & uultu cõsimili. s. sermoni & uultui regis: uniuersum populum admissum. s. ad lectulum: quasi ad regem: & homines aut omnes crediderunt Laodicen. s. reginã & natos. i. filios eius cõmendari sibi ab Antiocho moriente.

De Hibrea Milesio simili cuidam seruo Gymnicorum. Cap.M.XL.

Hibream autem Milesium copiosæ atq; concitatæ facundiæ oratorem gymnicorum seruo stramenta gymnasii colligenti tam similem feruntur: ut tanq̃ germanum fratrem totius Asiæ oculi assignarent: ita lineamentis oris & omnium membrorũ cõpares erant.

De quodam prætore romano simili cuidam Siculo. Cap.M.XLI.

Ille uerò (quem in Sicilia prætoris admodū similem fuisse constat) petulantis animi: proconsule enim dicente mirari se quapropter sui tam similis esset: cum pater suus in eam prouinciam nūq̄ accessisset. At meus inquit Romam frequenter accessit. Ioco namq; lacessitam matris suæ pudiciciam inuicem suspicione in matrem eius reiecta. audacius q̄ uirgis & securibus subiecto conueniebat: ultus est.

¶ Ille uero .s. piscator: quem constat fuisse in Sicilia admodum similē prætoris .s. Suræ proconsulis: sup. fuit animi petulantis .i. ad lacessandum procliui. Enim .i. quia: proconsule .s. Sura dicente: se mirari quapropter eēt taʒ similis sui .s. proconsulis qui idem prætor erat: cum pater suus nunq̄ accessisset in eam prouinciam: inquit: at .i. sed meus sup. pater accessit frequenter Romaʒ. q. d. & ita potuit te genuisse corrupta matre tua: probat q̄ petulantis animi fuerit. Nāqʒ .i. quia: ipse ultus est ioco: sed amaro: pudiciciā matris suæ lacessitam .i. petitam contumeliata proconsule: innuerat enim a patre suo illum per adulterium progenitum: suspitiōe .s. adulterii reiecta inuicem .i. uicissim in matrem eius .s. proconsulis: audacius q̄ conueniebat subiecto uirgis & securibus .i. prætori sex lictores cum totidem fascibus habenti.

Ille uero. Solinus hōrum similitudinis meminit: sʒ iocosi: uel ut Valerius dicit petulantis dicti mētionem nullam facit. dicit enim: piscator e Sicilia proconsuli Surræ præter alia etiam rictu oris comparabatur: ita ut in eodem uocis impedimenta & tardatæ sonus linguæ naturalibus offendiculis congruerent. Quod uero de iocoso responso tradit Valerius illud uel certe simile Macrobius in Augustum refert fuisse dictum: dicit enim: Soleo in Augusto magis mirari quos ptulit iocos: q̄ ipse quos protulit: quia maior est patientiæ q̄ facūdiæ laus: maxime cum æquanimiter aliqua etiaʒ iocis mordaciora petulerit: cuiusdam prouincialis iocus asper innotuit: intrauerat romaʒ simillimus Cæsari: & in se omnium ora conuerterat. Augustus perduci hominem ad se iussit: uisumqʒ hoc modo interrogauit: dic mihi adolescens: fuit aliquādo mater tua romæ: negauit ille: nec contētus adiecit sed pater meus sæpe. Ille uero: Quem piscatorem fuisse dicit Solinus. Ioco nāqʒ lacessitam: ex reiectione inquit iocosi dicti in simulatū matris pudiciciam audacter magis q̄ facete ultus est: cum diceret patrem suum Romam sæpius accessisse. Inuicem suspitiōe reiecta: quia pari ratione reiecerat suspitionem impudiciciæ matris in proconsulem: sed hanc iniuriam ultus est audacius q̄ prouinciali homini conueniret: qui proconsulari imperio subiectus esset. Quam uirgis & securibus subiecto: q̄ homini proconsuli subiectus eēt: in quem uirgas experiri & secures parari iubere potuisset proconsul.

De his qui infimo loco nati mendacio se clarissimis familiis inserere conati sunt. Ti.XVI.

De Equitio. Cap.M.XLII.

Sed tolerabilis hæc & uni tantúmodo anceps temeritas: quod sequitur ipudentię genus: nec ferédum ullo modo periculiq; tum priuatim: tum etiam publice late patentis. Nam ut Equitium Firmo piceno mōstrum ueniens relatum iam in huiusce libri superiore parte prætercam cuius in amplectendo. T. Graccho patre euidens mendacium turbulento uulgi errorem amplissima tribunatus potestate uallatum ē:

¶ Sed hæc temeritas .s. piscatoris Siculi: tolerabilis sup. fuit & anceps .i. dubii euentus tantummodo uni .s. ipsi piscatori si secus ac in bonam partē accepisset prætor: sup. illud genus impudentiæ quod sequitur: nec ferendū sup. est ullo modo: & sup. est periculi patentis .i. se extendentis late: tū priuatim: tum etiam publice. quia si se pro filio Gracchi probasset Equitius res priuata hæredum Gracchi iacturam fecisset: & propter seditioneʒ p eo per Saturninum citatam resp. in periculo graui fuit. Nam ut prætereaʒ Equitium monstrum .s. hominis ueniens Firmo .s. oppidulo piceno .i. quod in agro piceno: relatum .i. recitatum iam in superiore parte huiusce libri .s. noni: ca. vii. de seditione in principio: cuius mendacium euidens in amplectendo .i. usurpando Tyberio Graccho patre: uallatum est .i. munitum & protectum sup. cum errore uulgi turbulento .i. seditioso & cōmotionis excitatiuo: amplissima potestate tribunatus .s. Saturnini tribuni plæbis.

¶ De his qui in alienis familiis se inserere uoluerunt. Ti.XVI.

Sed tolerabilis hæc. transitum facit ad eos qui obscuro loco nati se clarissimus familiis inserere uoluerunt: & ne ex abrupto trāsire uideatur: hoc utitur ordine: ut dicat superioris exempli temeritateʒ tolerari posse: quod ad unius dūtaxat periculum pertinuerit: sed impudentiaʒ: de qua dicturus est nullo pacto ferendam: q̄ nō solum priuatos cineres: sed etiam rempu. in discrimen propemodum adduxerit. Vni tantū modo anceps periculosa tātum piscatori Siculo qui proconsuli Surræ temere satis respōdisse uisus est. Nam ut Equitium: ut omittā inquit Equitium qui cum .C. Graccho simillimus esset: in Gracchorum familiam tanq̄ Tiberii filium inserere uoluit: ānitēte Lucio Apuleio Saturnino tribuno plæ. qui grauissimas ex hac re in populo seditiones excitauit ut in ca. de seditione dictum est: ut hunc inquam omittam: uidendum ē quantū resp. periculuʒ itulerit Helophili temeritas & impudentia: qui se iunioris Marii filium mentitus: tantum apud plæbem gratiæ & fauoris consecutus est ob aui memoriam qui septē consulatus gesserat in urbe: ut & multæ ueteranorum coloniæ mu

Helophilus q̄ postea Herophilus dicetur.

nicipia & collegia fere omnia sibi patronum deligerent:praeterea cum imperii fundamenta nōdum satis firma.C.Caesar fecisset:parum abfuit quin rursus excitaretur bellum ciuile per hunc Helophilum:nam Cum Caesar in Hispania deletis.C.& Sexto magni Pompeii filiis:redisset in urbem:& in hortis suis forte sedaret cum Helophilo hoc impudentissimo:omnes quicunq3 ad Caesarem gratulatum de uictoria uenerant:non minus Helophilum q̄ Caesarem salutarūt:adeo se iam plaebi Helophilus iste insinuauerat:quod ubi sensit caesar:metuens id quod futurum erat:ne qua seditio aut coniuratio fieret in populo Helophilum exilio mulctauit:mortuo deinde Caesare reuersus in urbem senatui caedē & insidias machinabatur qua re cognita coniectus in carcerem meritas poenas luit.Firmo Piceno:Firmum oppidū est in agro Piceno:unde fuit Equitius oriundus.Monstrum non homo:sed uerius ob turpissimos mores dici potest.Praeteream:omittā3:& est occupatio color rhetoricus:cum id maxime diximus:quod nos omittere ostendimus.In amplectēdo.T.Graccho hoc est in asserendo & uindicando sibi patre.T.graccho.Turbulento uulgi errore:quia ut diximus cum a Mario quintum consulatum gerente in carcerem coniectus esset eo ꝙ contra leges tribunatum peteret:tantam seditionem in urbe cōcitauit:ut populus carcerem confregerit:illum eduxerit:atq3 etiam humeris susceptum per urbem tanq̄ de senatu triumphans cum summa alacritate portauerit.Amplissima tribuni potestate.Saturnini tribuni pl.qui dum Gracchanas leges suscitaret:quibus populi fauorem & gratiam aucuparetur:equitium in medium protulit:& Gracchi filium asserebat:ut supra dictum est.

De Herophilo Equario.Cap.MXLIII.

Herophilus Equarius medicus.C.Marium septies consulem auū sibi uendicando ita se extulit:ut colonię se ueteranorum complures & municipia splendida collegiaq; fere omnia patronum adoptarent:quinetiam cum.C.Caesar Cnaeo pompeio adolescente in Hispania oppraesso populum in hortos suos admisisset:proximo intercolumnio pene pari studio frequentiae salutatus est:Quia nisi diuinae Cęsaris uires huic erubescendae procellae obstitissent simile uulnus respublica excepisset:atq; in Equitio acceperat.Caeterum decreto eius extra Italiā relegatus:postq̄ ille cęlo receptus est:in urbem rediit:& consilium interficiendi senatus capere sustinuit:quo nomine iussu patrum necatus in carcere feras prompti animi ad omne moliendum scelus poenas pependit.

Herophilus Equarius medicus hoc est qui equos curabat.Coloniae ueteranorum:Coloniae dicebantur ad quas e maiori ciuitate coloni mittebātur.Solebant autem frequenter Romani ueteranos & emeritos milites ad eiusmodi oppida mittere eorum bona qui sibi rebelles contumacesq3 fuissent:condonare.Municipia:Ciuitates quae propter beneficia fuissent Romana ciuitate donatae.Collegia.s.augurum:pontificum:sacerdotū.Adoptarent:Eligerent.Proximo intercolumnio:Intercolumniu3 dicitur spatium inter duas uel plures columnas:ꝑximo autem ideo dixit:ut ostendat non lōge a Caesare tunc plus esse q herophilū q̄ Caesarem salutabant.Seras:Poenas graues.Vir.Distulit in seram commissa piacula mortem.

Afcen.

Herophilus medicus Equarius:id ē equorum uendicando id est attribuendo sibi quasi iure suo Caium Marium septies consulem auum extulit.i.super reliquos tulit se ita ut complures coloniae ueteranorum.s.militū & municipia splendida:& collegia.i.coetus eiusdem officii aut pontificii:ut augurum.pontificum sacerdotum &c. fere omnia adoptarent sup.eū patronū.Quinetiam cum Caius Caesar Cnaeo Pompeio adolescente quia filio magni:oppresso in hispania:admisisset populum in hortos suos.s.Caesaris:ipse sup.Herophilus salutatus est proximo intercolumnio id est spatio inter duas columnas arborum aut uitium ad uoluptatem derelicto:pene pari studio sequentiae.s.cum Caesare:hoc est paulo miores habuit salutatores & cōgratulatores q̄ Caius Caesar.Quia nisi diuinae uires Caesaris obstitissent huic procellae erubescendae.i.commotioni quam populus excitare parabat extollendo herophilum:resp.excepisset uulnus simile atq3 acceperat in Equitio.i.in seditione excitata propter Equitium.Caeterum.i.sed:Herophilus relegatus decreto eius.s.Caesaris extra italiam:postq̄ ille.s.Caesar est receptus e caelo.i.in caelum:rediit in urbe3:& sustinuit.i.potis fuit aut ualuit capere consilium senatus interficiendi:quo nomine.i.propter quam culpam ipse necatus in carcere iussu patrum.s.conscriptorum:pependit.i.luit aut persoluit sero.i.nimis tarde:poenas animi prompti ad moliendum.i.cum mole & difficultate patrandum si possit omne scelus.

De quodam qui se fecit filium Octauiae sororis Augusti. Cap.M.XLIIII.

Nec diui quidem Augusti:etiamnū terras regentis excellentissimum numen intētatum ab hoc iniurię genere extitit:cum quidam clarissimae & sanctissimae sororis eius octauiae utero se genitū fingere auderet:propter summam autem imbecillitatē

Nec diui quidem augusti.Inuentus ē inquit impudentissimus homo qui se octauiae augusti sororis & Marci Antonii filium mentiri ausus fuerit:quod ut populo persuaderet:hoc mendacio usus est ut diceret se a nutrice accepisse:ꝙ cum traditus esset ei nutriendus quia imbecilli corpore uideretur permutat:melius sortem fuisse:ut nutrix quem robustiorem haberet filium Octauio & Antonio miserit:se uero pro suo educauerit:quam hominis impudētiam Au

corporis ab eorum datus erat: perinde atq; ipsius filiũ retentum subiecto in locum suum proprio filio diceret: uidelicet ut eodem tempore sanctissimi penates & ueri sanguinis memoria spoliarentur & falsi sordida contagione inquinarent. Sed cum plenis impudentię uelis ad summum audacię gradum fertur. imperio Augusti remo publicę triremis affixus est.

¶ Nec quidem.i.non etiam aut non saltem: cum maxime immune esse deberet: n[illegible] ex[illegible] illentissimum diui Augusti.s.Octauii regentis etiamnũ i.nunc adhuc in typo[illegible] io eius successore: aut diuina curat aut potius tunc ad hæc: terras.i.terrigenas extit.i.emersit intentatum ab hoc genere iniuriæ.s.falsæ assertionis alieni generis & hæreditatis: cum quidam auderet fingere se genitũ utero Octauiæ sororis eius.s.Augusti: clarissimæ & sanctissimæ. s.matronæ: autem.i.sed dicere: se retentum ab eo cui datus erat s.nutriendus: propter summam imbecillitatem: propter quam (ut mentiebatur) nutritius ac nutrix non ausi sunt Octauiæ uerum partum restituere: sed ipsum retinuerunt proprio filio.s.eorum subiecto.i.clam allato ad Octauium in locum suum.i.ipsius mendacis qui talia fingebat. Videlicet ut sanctissimi penates.s.Octauiæ spoliarentur eodem tempore: &.i.simul memoria ueri sanguinis ut non agnoscerent uerum partum: & inquinarentur contagione sordida: falsi.i.suppositi sanguinis. Sed cum talis homo indignus qui nominetur: fertur plenis uelis.i.omni impetu: ad summum gradum audaciæ: affixus est imperio.i.per imperium augusti remo triremis publicæ.i.nauis impellendæ triplici remorum ordine ad remp. pertinentis. Vnde ueteris est moris perniciosos & perditos ad remigium damnare.

De quodam qui se dicebat filium Quiti Sertorii. Cap.M.XLV.

Repertus est etiam qui se diceret esse.Q.Sertorii filium quem ut agnosceret uxor eius nulla ui compelli potuit.

¶ Repertus est etiam qui diceret se esse filium Quinti Sertorii quem ut uxor Sertorii scilicet agnosceret scilicet filium. nulla ui compelli potuit qa reuera non erat.

De Trebellio Calca. Cap.M.XLVI.

Quid Trebellius Calca q̃ asseueranter se Clodium tulit? & quidem dum de bonis eius contendit in centumuirale iudicium adeo fauorabilis descendit: ut uix iustis & æquis sententiis consternatio populi ullum relinqueret locum: in illa tamẽ quęstionẽ neq; calumniæ petitoris nec uiolentiæ plebis iudicantium religio cessit.

¶ Quid Trebellius Calca sup. fecit: q̃.i.q̃tum asseueranter tulit.i.gessit se Clodium.i.iuniorem: hoc est Clodii filium.q.d. asseuerantissime. Et quidẽ i.certe: dum ip'e Trebellius contendit de bonis eius.s.Clodii patris: discẽdit in iudicium centumuirale adeo fauorabilis.i.cum tanto fauore aut tã gratiosus: ut consternatio.i.cõmotio animorum populi illi fauentis: uix relinqueret ullum locum sententiis iustis & æquis.i.ut uix permitteret contra

gustus cum æquo animo ferre non posset remo publicæ triremis affixit. Et nunc terras regentis. Aut per Tyberium eius filium: aut ad illius diuinitatem retulit qua pro romanõ excubabat imperio. Clarissimæ ac sanctissimæ. Hoc non usq;quaq; assentatorium est. nam constat teste Plutarcho in uita antonii: hanc fuisse miræ uirtutis fœminam: q̃ miruz immodum diligeretur a fratre: cui cum neglecta ab Antonio palam eam persuaderi non potuit: ut relicta Antonii domo seorsum habitaret: turpe existimans esse: ut duo Romanorum imperatores ad arma ciuilia concitarentur: alter amoris gratia alter q' pellex sorori anteponeretur: atq; hæc: non uerbis: sed re ipsa comprobarit. nam neq; Antonii domum deseruit: neq; filiorum eius curam remisit: sed diligenter exoluit: non solum cões: sed etiam ex fuluia ante susceptos amicos ẽt Antonii: qui uel petenti magistratus uel cæterarum rerum gratia Romam uenissent: suscipiebat souebat: & si quid opus erat pro illis a Cæsare impetrabat: quinetiam ferunt cum Antonius diuortii libellum misisset: ac etiam qui octauiam domo expellerent: egressam illam cum omnibus Antõii filiis præter maiorem natu: qui tum erat cum patre: plorantem & iniquæ ferentem q' & ipsa una ex causis discordiæ ciuilis putaretur. Perinde atq;: Tanq̃. Plenis uelis: omni impetu: & est translatio sumpta a nauigantibus: nam nullo pudore a tanto facinore deterrebatur: Ad summum auda. gra. Nihil maius audere poterat: q̃ Augustum sibi uendicare auunculuz.

Repertus est etiam. Pari ratione inqt inuentus est qui se Qu. Sertorii filiuz profiteret: peteretq; ut ab ei' uxore tanq̃ a matre reciperetur: a qua non auditus quidem ne dum receptus, neq; enim ui ulla compelli potuit constantis animi fœmina ut hominis monstrum tanq̃ filium cognosceret. Qu. Sertorii. Qui nursia sabinorũ urbe oriũdus: nõ obscuro genere natus orator primus deinde clarissimus imperator tempore bellorum ciuilium fuit: ut supra satis dictum est.

Quid Trebellius calca. Trebellius q̃dem eodem quo superiores impudẽtiæ genere usus clodii se filium asseuarando in eius hæreditatem admitti magnopere contendit: & aduersus istitutos hæredes in iudicium descendit: ubi licet aura populari foueretur ingenti. plus tamen iudicum æquitas ualuit q̃ populi consternatio. Se Clodium tulit. Se Clodii filium dixit: Centumuirale iudicium De quo supra dictum est i ca. de iudiciis ubi & de hasta centũuirali. Adeo fauorabilis. Cum tanto populi fauore. Consternatio. Concitatio qui ueluti mentæ carẽs in trebellii fauorem concitatus esse uidebaẽ. Vix relinqueret locum: Ferme excluderet sen

Valerius, maximus

tentias quæ iuste ferebantur.nam uix pmittebat consternatus populus:ut qui recte sentirent suam possent ferre sententiam Quæstione inquisitione.ubi de bonis Clodii agebatur.Religio cessit. Tanta fuit centumuirorum religio:ut nullo metu nulla plebis concitatione potuerint a iustitia deterreri.

Vito fortius Sylla rerum potito quidam illi non ignotus assaradionis se filium syllæ opibus electi.seq; omnium illius hæredem bonorum constituit q̄ tam diu possedit:donec ad Augustum cæsarem æquissimum imperatorem Romani imperii gubernacula fuere translata: qui cognita hominis iniquitate.uerum assaradionis filium in paternam hæreditatem restituit:eam nato pessimo hominequem in publica custodia perire coegit.Irrupit.Per uim ingressus est.Iustiore principe.i. Cæsare Augusto qui longe iustior fuit Sylla.

eum ut iustum erat sententiam ferri:tamen.i.nihilominus religio.i.iusta obseruatio iurisiurandi ex religione.i.deorum ac conscientiæ metu:iudicantium.i.centumuirum:neq; cessit in illa quæstione.i.inquisitiōe & discepta tione calumniæ.i.cauillationi petitoris:nec uiolentiæ plebis:quia contra Trebellium iudicauit.

De quodam se Assidionis filium mentiente.Cap.M.XLVII.

Vlto fortius ille qui Cornelio Sylla republica potiente in domum.Cn. Assidionis irrupit:filiumq; eius patriis penatibus expulit:uociferando non illum:sed se assidione esse procreatum. Verum postq̄ a Syllana uiolentia cæsariana æquitas reduxit gubernacula Romāi imperii:iustiore principe obtinente rempublicam i publica custodia spiritū posuit.

¶Multo fortius sup.egit ille:qui Cornelio Sylla potiente repub.i.Romana per dictaturam perpetuam irrupit.i. uiolenter se intrusit in domum Cnæi Assidionis (Oliuerius legit Assaradionis) ciuis Romani:& expulit filium eius.i.Assidionis:penatibus patriis:uociferando non illum sed se esse procreatum Assidione:Verum postq̄ æquitas cæsariana.i.Augusti Cæsaris quod post multos contigit annos reduxit gubernacula Romani imperii a uiolentia Syllana.i.qua sub Sylla & cum Sylla multi usi fuerant:posuit.i.deposuit spiritum.i.animam in custodia publica.i.carcere:principe iustiore.i. Augusto obtinente rempub.

Ascen.

Odem præside reip. imperante Augusto rubria Mediolanē. ditissima fœmina incēdio perierat:& eius bona iam ab hæredibus distracta fuerant:cum interea quædam altera nomine rubria quæ illam mirum in modum referebat:inuenta ē quæ se ueram rubriam summa cu; audacia profiteretur:diceretq; falsum esse quod homines sibi persuaserant incendio extinctam fuisse quare sua sibi bona restitui postulabat:tum forte Augustus Mediolāi præsidia collocabat:ad eum igitur delatum est iudiciū qui cognita mulieris fallacia:q̄q̄ illi & falsi testes adessent:& eius cohortes fuerant: sui tum nefarii propositi spē irritam fecit Augustus.In consimili mendacio. Huius mulieris mendacium simile fuerat eius qui assaradionis bona occupauerat.Repressa Refrenata Peride ac falso credita:quia diceret falso homines credere rubriam incendio periisse.Inferert Immitteret. Tractus eius.Similitudinis & liniamentorum quæ totam rubria; referebant:& tūc ordo erit:fauor tractus eius splendidi testis:nam similitudo plurimum ualet:sed si dixerimus splendidi testes tunc intelligemus nobiles uiros & auctoritate plenos q: testabantur mulierem illam rubria; esse.i.nexpugnabilem Cæsaris constantiam. Quæ non præce:non præcio:non gratia poterat iustitia deduci.

De muliere se Rubriam mentiente. Cap.M.XLVIII.

Odem pręside reipublicæ in consimili mendacio muliebris temeritas mediolani repressa est.Siquidem cum se pro rubria quędam perinde ac falso credita esset incendio periisse:nihil ad se pertinentibus bonis insereret:nec ei aut tractus eius splēdidi testes:aut cohortis Augusti fauor deesset:propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarii propositi abiit.

¶Eodem &c. Temeritas muliebris repressa est mediolani in cōsimili mēdacio eodem.i.Augusto præside reip. Siquidem cum quædam.i.ignobilis mulier:insereret se bonis.i.derelictis a Rubria:nihil pertinentibus ad se:pro Rubria.i.tanq̄ esset Rubria:perinde ac sup.Rubria esset credita falso.i.non uere:periisse incendio:nec aut splendidi testes tractus.i.liniamē torum membrorum eius quæ simila erant cum tractibus membroru; Rubriæ:aut fauor cohortis Augusti:tamen abiit irrita.i.frustrata:nefarii propositi.i.ab affecutione hæreditatis:propter inexpugnabilem constantiam.i.in iustitia:Cæsaris.i.Augusti.

Dem barbarum.Barbarus quidam ob regis ariaratis similitudine; se regem facile mentitus capadociæ re

De quodam barbaro se pro Ariaratte rege capadociæ ingerente.Cap.M.XLIX.& Vltimum.

Dem barbarum quendam ob eximiam similitudinem Capadociæ regnum affectantem tanq̄ Ariarattes esset:quem a.M. Antōio interē

ptum luce clarius erat:q̄q̄ pene totius orientis ciuitatū & gentium credula suffragatione suffultum caput im perio dementer iminens iusto i pēdere supplicio coēgit.

¶Idem.s.Augustus (ut eius laude opus claudat) coegit Barbarum quendam affectantem regnum Cappadociae tanq̄ esset Ariarattes:ob eximiam similitudinem.s.eius cum Ariaratte:quem.s.Ariarattem erat clarius luce interemptum fuisse a Marco Antonio.s.triumuiro:q̄q̄ suffultum.i. munitum suffragatione credula.i.credularum.s.gentium & ciuitatum pene totius orientis:coegit dico impendere iusto supplicio caput.s.illius immines.i.inhians dementer.i.cum dementia quadam:iperio.s.quod Ariarattes obtinuerat. Et haec in Valerium.

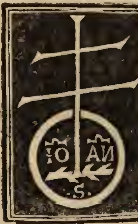
gnum propemodum occupauit:nam asiae ciuitates illum regem uel certe regis filium existimantes imperium ad eum magno fauore deferebant. Augustus uero qui regem ariaratem asiatico bello caesum ab Antonio fuisse cognouerat:asiaticos populos a temeraria credulitate repraessit:& barbarum tanq̄ noua molientem affectati regni poenas dare coegit. Credula suffragatione:quia cum crederent illum uere ariaratem esse:summo fauore prosequebantur & suffragari omni studio nitebantur:ut in pristinum regnum restituerent. Fultum. Munitum & sustentatum. Coegit. Ordo est:idem Augustus coegit barbarū quendam &c.impendere iusto supplicio q̄q̄ caput dementer imminens imperio esset fultum credula suffragatione ciuitatum & gentium totius orientis.

Consūmatum est hoc opus utilissimum tertio Calendas Iañ. Anni.M.DXIII.cum dupli ci cōmentatione:altera historica fide opulentissima:altera familiaritate conspicua: Iodoci Badii Ascensii:Opera ac diligentia Io. Angeli Scinzenzeler:Impensis nobilium mercatorum Ioānis iacobi & fratrum de Lignano. Mediolani Impressum.

Registrum operis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z & ɔ ꝝ A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes sunt quaterni preter P qui est quinternus.

tes. Cuius. s. Catuli necessitas tam dira: quia ad id genus mortis cõpulsu fuit: extitit maximus rubor gloriae Marianae. s. in bello ciuili.

iii. Catulus inquit: hausto ueneno sese e manibus inimicorum subtraxit. Lucius florus: Catulus inquit se ignis haustu ludibrio hostium exemit. fuit autem hic catulus. C. Marii collega in quarto consulatu aduersus cimbros & senones in quo bello uictoriae dux & auctor fuisse creditur: nã post caesos hostes cum Marii milites pecunias diripuissent spolia & tubae & signa in castra catulus delata fuerunt: quae apud se catulus diligentissime seruari uoluit: ut appareret eũ uictoriae auctorem extitisse: & cum inter milites Marii atq; catuli de uictoria contentio eẽt oborta in haec pacta conuenerunt ut legati parmensium: qui tum aderant de re ista iudicarẽt: hi ducti per cadauera hostium a militibus conspexerunt iaculis militum catuli barbarorum corpora eẽ perforata: dignoscebantur ex inscriptis litteris: quae nomen catuli in telis designabant: uerum famam & gloriam totam Mario propter primam uictoriam & nomen imperii tribuebant. Recenti calce illito. Noua calce asperso & uncto: eodẽ ferme genere mortis. Mantuae legi sponsum & sponsam fuisse consumptos cubiculo noua calce illito carbonis igne correpto.

Qua tempestate. Cornelius merula q̃ pulso cinna consule in eius locũ fuerat substitutus post reditum Marii atq; Cinnae ubi uidit e manibus eorum elabi non posse in templo iouis cuius flamen erat succisis uenis sibi mortem ipse consciuit: focos etiam & aras suo sanguine repersit. Au. de ciuitate dei li. iii. ca. xvii. Merula inquit flamen dialis praecisis uenis ioui etiam suo sanguine litauit: florus uero Merula inquit flamẽ dialis in capitolio iouis ipsius oculos uenarum cruore respersit. Qua tempestate. Quo tempore in qua significatione Salustius frequenter ponit licet & pro calamitate accipi possit. dicimus etiam tempestatem teste seruio uentos: auras: serenitatem: Vir. Dii maris & terrae tempestatumq; potentes tempestatum dixit ut uult Seruius uentorũ: & aurarum temporum serenitatis: unde & alibi unde haec tam clara repente tempestas. Ludibrio. Ignominiae & illusioni.

Acer & animosus. Non minus fortiter uitam finiuit. Herennius q̃ Cornelius: cũ. L. opimius consul. C. gracchum agrarias leges contra senatus auctoritatem ferre molientem sustulisset: Herẽnius Siculus qui & aruspex & familiarissimus Gracchi fuerat damnatus q̃ cũ Graccho sensisse diceretur: cum duceretur in carcerem sic carceris posti caput illisit ut uitam in aditu ipso reliquerit suam & sic morte non uulgari quod imminebat suppliciũ effugit. Eo nomine in carcerem duceretur in poste. Ea cã quod contra senatus decretum cũ graccho sensisse diceretur. Ignominiae aditu concidit in ipso carceris aditu ubi ignominiose periturus erat. A manu carnificis citerior. Ac si diceret parum abfuit quin in carcerem trusus necaretur a lictore.

Consimili impetu. C. Licinius macer repetundarũ postulatus ex asia cum dicturus causam uidisset Cic. in accusatorem esse paratum: desperata causa & salute in Menianum ascendit & Ciceroni clari iussit oratione non esse opus quoniam iudicium morte praeuenisset: & ita sumpto sudario quod secum gestabat sibi spiritum interclusit: ne damnato illo eius quoq; bona subhastarentur: fuit autem hic Licinius qui Cice. conferebatur in eloquẽtia declamator eximius ut in Senecae declamationibus ui-

De Lucio Cornelio Merula Cap. MXIIII.

Qua tempestate reip. L. quoq; cornelius Merula consularis & flamen dialis: ne ludibrio in solentissimis uictoribus esset in Iouis sacrario uenis incisis contumeliosae mortis denunciationem effugit: sacerdotisq; sui sanguine uetustissimi foci maduerunt.

Qua tempestate. i. tempore calamitoso reip. Lucius quoq; Cornelius Merula supple uir consularis. i. qui aliquando consul fuerat & flamen. i. sacerdos dialis. i. iouis qui & dius dicitur: ne esset ludibrio uictoribus insolentissimis. i. superbia petulantissimis Mario & Cinnae uenis. s. suis incisis in sacrario. i. sacrorum repositorio iouis. i. ad iouem capitolinum pertinenti: effugit denuntiationem mortis cõtumeliosae: & foci uetustissimi. i. iouis capitolini: maduerunt sanguine sacerdotis sui.

De Herennio Siculo Cap. M.XV.

Acer & animosus uitae exitus herennii siculi quo. C. gracchus & aruspice & amico usus fuerat: nam cum eo nomine in carcerem duceretur in poste eius illiso capite in ipso ignominiae aditu concidit: ac spiritum deposuit uno gradu a publico supplicio manuq; carnificis citerior.

Acer &c. Exitus uitae Herẽnii Siculi quo Caius gracchus fuerat usus & aruspice & amico: sup. fuit acer & animosus: nam cum duceretur in carcerem eo nomine. i. eam obrẽ q̃ fuerat aruspex & amicus Caii Gracchi & ita eius facinoris author putabatur: capite eius illiso. i. confracto in poste. concidit in ipso aditu ignominiae. i. cum in carcerem ingredi deberet ubi a spiculatore necem accepturus erat. ac deposuit spiritũ citerior. i. uicinior ad eos qui extra carcerem erant uno gradu. i. passu aut extensione unius pedis in progressu a publico supplicio & manu carnificis: quia si unũ gradum descendisset iam illi carnifex manum iniecisset.

De Caio Licinio Cap. M.XVI.

Consimili impetu mortis: Ca. Licinius Macer uir pretorius Calui pater repetũdarum reus dũ sniae dicerentur in menianum cõscẽdit: Siquidem cum. M. Ciceronẽ q̃ id iudiciũ cogitabat praetextã ponentẽ uidisset: misit ad eum qui diceret se non damnatum se reum periisse: nec sua bona haste posse

subiici. Ac protinus sudario qđ forte i manu tenebat ore: & faucibus suis coarctatis incluso spiritu: pœnam morte præcurrit: qua cognita re: Cicero de eo nihil pronunciauit. Igitur illustris ingenii orator ab inopia rei familiaris & a crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere uindicatus est. Fortis huius mors: illorum perridicula.

¶ Consimili &c. Calus Licinius macer uir prætorius.i. qui aliquando p̄tor fuerat: pater calui.s. licinii reus repetũdarum.s. pecuniarum ablatarum ab asia prouincia: dum sententiæ dicerentur.s. in eum conscendit in Menianum.i. locum iudicii rerum capitalium Siquidem.i. quoniam cum uidisset Marcum Ciceronem qui cogebat.i. cõuocatum tenebat id iudicium.i. eos iudices deponentem prætextam. ut scilicet peroraret: misit ad eum supnuntium qui diceret: se non periisse damnatum sed reum: priusq̃.s. sententia ferretur nec sua bona posse subiici hastæ.i. uendi sub hasta & ut dicunt confiscari. quia indemnatus mortuus fuerit: ac præcurrit protinus pœnam.s. subhastationis bonorum suorum cum ultimo supplicio morte.s. sua spiritu.i. anhelitu incluso ore & faucibus suis coarctatis.i. constrictis sudario.i. sudoris abtersiuo panniculo: quod tenebat forte: quia non ad eum usum in manu.s. sua. Qua re.i. cuius morte cognita. Cicero nihil pronuntiauit de eo.i. non tulit sententiam diffinitiuam. Igitur orator ingenii illustris.i. clari: sc; Catulus uindicatus est.i. liberatus ab inopia rei familiaris: & a crimine damnatiõis domesticæ ut oliuerius accipit: ne mors sua familiæ suæ uitio detur: & ita criminaretur.i. damnaretur & male audiret eo nomine. uel a crimine damnationis domesticæ. i. qua etiam domus eius damnata fuisset: genere fati paterni inusitato. i. quo pater usus non fuerat: aut inusitato aliis &c. Mors huius.s. Catuli fuit fortis: mors illorum.s. quos dicet sup. fuit pridicula.i. multum ridicula immo abominanda ut patebit.

dere licet. Repetũdarũ reus accusatus repetundarũ ex asia. Menianũ. Locum iudicii ab ædibus menii denominatũ: nã cũ ædes suas Catoni & Flacco consulibus menius uẽdidisset: ut locus ẽt ubi iudicia exercerent colũnaz sibi reseruauit: quã etiã tabulatis circũdedit ut inde posset gladiatoriũ munus spectare cũ suis: & ab Edibus menii menianus locus dictus est: ubi iudicia ferebantur: erat aũt tãq̃ basilica eminẽtior. Iudicium cogebat. Iudices cõgregabat. Prætextã ponentẽ Se parantez ad agendũ. Sudario. Velamine: quo sudorem abstergebat. Coarctatis: constrictis & elisis. Igitur illustris ingenii orator. Eloquẽtia q̃uis plurimum ualeret. Licinius tamen inusitato mortis genere & egestatem domesticæ rei: & iudicii ignominiam uitauit Illustris orator. Quia clarissimus fuit orator cuius meminit Cic. libro de oratore. Ab inopia rei familiaris. Quia si damnatus fuisset & eius bona subhastata ad inopiam redacta esset eius familia: Crimine domesticæ damnationis: Sic quoq; genus familiamq; suam a turpitudine futuræ damnationis uendicauit: ut tanta infamia domus notari non posset. Paterni fati Quia pater non hoc genere mortis extinctus fuerat. Vindicatus est. Se liberauit. Illorum. de quibus dicturus sum. Ridicula. Risu digna: sed melius dixisset detestanda.

De Cornelio Gallo & Tito Aetherio. Capitulum. M.XVII.

Cornelius.n.gallus prætorius & .T.ætherius eques romanus inter usum puerilis ueneris absumpti sunt. Quãq̃ quorsum attinet eorum cauillari fata: quos non libido sua: sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? Fine namq; uitæ nostræ uariis & occultis causis exposito interdum immerẽtia supprẽmi fati titulum occupant: cum magis in tempus mortis incidãt q̃ ipsam mortem accersant.

Cornelius enim Gallus Prætorius & Titus Aetherius eques Romanus absumpti sunt.i. extincti & spiritu ac semine exhausti: inter usum imo abominabilem & sodomitico igne dignum abusum. ueneris puerilis.i. coitus cum pueris Quãq̃.i. uerumtamen: quorsum attinet.i. ad quid tendit cauillari.i. contumeliosa cauillatione persequi fata.i. genera mortis eoruz quos non libido sua (quasi uero soli sint in coitu nimio extincti) sed ratio. id est uis fragilitatis humanæ abstulit. Namq; fine uitæ nostræ.i. humanæ exposito.i. obiecto uariis & occultis causis.i. cum uita nostra tot subiaceat casibus imerentia.i. innocua & quæ nihil de nobis mali meruerunt: occupãt iterdũ titulũ supremi fati.i. dicũtur causa mortis nostræ fuisse: cũ.s. ea immerentia quibus imputatur mors nostra incidunt magis in tempus mortis q̃ accersant.i. acceleranter faciant ipsam mortem. q.d. etiam si in-

Cornelius gallus prætorius & .T. Aetherius. Horum mors non solum obscœnitatis sed abominationis plena ut dum pueris abuterentur in ipsa coitus obscenitate perierint. Quamq̃ & obscœnus poeta dixerit. Dum facerent omnes ut nos moreremur in illo Horum meminit plinius lib. vii. naturalis historiæ: & eos uenere obiisse dicit Quamq̃ quid attinet. Dignus certe reprehensione Valerius: qui tantam turpitudinem excusare quodammodo uelle uideatur: quæ sit oi infamatione dignissima: dicit enim non esse omnium conuitio lacerandos cum non libidine: sed casu potius quedam periisse uideri possint: quia fragilitas humana mille sit subiecta periculis & casibus. ego uero id diuino iudicio potius factum esse crediderim ne tantum scelus impunitũ esset: Fine namq; uitæ: Vult arguere potuisse illis subitam aliis de causis accidere mortem. cuz n. incertus sit uitæ nostræ finis uariisq; casibus expositus non nunq̃ ab instantibus i supremo fato titulum mors ipsa sortitur. illi uero cum in obscœnitate forent: quo tempore uitæ casus instabat obscœnitati mors quidem ascribitur q̃q̃ instantia in ipso exitus tẽpore incidunt magis afferant. Supremi fati titulum. Quia mors denominabitur ab eo qđ quis fecerit: cum subito casu opprimitur.

Accersant Prouocent: ostendit scelestos illos etiam si alteri rei tunc fuissent intenti: tamen mortem euadere non potuisse.

colli non fuissent morituros tunc fuisse: sed nullo pallio foeditatem illam satis texerit: cum etiam si non fuissent mortui: non minus turpius essent dicendis

SVnt & externae: non uulgares quoq3 externorum mortes relatione dignae sũt: qualis comae in primis fuisse traditur: qui Diogenis latronum ducis frater captus cũ ad. P. Rutilium ductus esset: & ex eo quaereretur de genere belli: multitudie seruorum atq3 eorum consiliis sumpto ad respõdendum spacio: sibi ipsi spiritum interclusit maluitq3 fortissimus latro in conspectu consulis & totius exercitus sibi mortẽ inferre q̃ suorũ consiliũ ꝓdere: & iudicio publico damnari. Comae nomen propriũ: ẽ aũt genitiuus a comes: sicut Anchises anchisae: Ad rutiliuz cõsulẽ. Qui ut diximus i ca. de mutatiõe fortunae cõsul i Siciliã missus: ut ꝓuinciã illam seruili bello occupatam reciperet: & a fugitiuo & impetu tutam pacatãq3 redderet: post cõfectũ bellũ ex decẽ legatorũ snia siculis leges imposuit. Ad se colligẽdũ. Ad deliberandũ: uel ad colligẽdũ uires i unũ innixusq3 genibus: Quia humi prouolutus erat more supplicãtiũ Sũmi imperii Cõsulis romãi. Torqueant se miseri. Inuehitur in timidos & uitae cupidos qui necessario moriuntur: & genus mortis ingrũt. Torqueãt. Crucient se de morte solliciti. Trepido. Iuxta illud: Sed timidi ẽ optare necẽ. Vastas altitudines. E quibus se praecipites dẽt. Infirmo uinculo. Bene infirmo. nam uis pua plerũq3 hanc animae & corporis cõiũctionem dissoluit. Enimuero minimo studio. Non est tantopere Exoptanda uita quae sicut in coma uidimus taz facile amittitur.

Externa.

De coma fratre diogẽis ducis latronũ. Ca. M. XVIII.

SVnt & externe mortes dignae annotatu. qualis in primis comae. quem ferũt maximi latronum ducis Diogenis fratrem fuisse. Is enim ad Rutilium consulem Ennam quã praedones tenuerãt in potestatem nostram redactam productus cum de uiribus & conatibus fugitiuorum interrogaretur sumpto tempore ad se colligendum caput operuit innixusq3 genibus compresso spiritu inter ipsas custodum manus inq3 conspectu summi imperii exoptata securitate acquieuit. Torqueãt se miseri quibus extingui q̃ superesse utilius est: trepido & anxio consilio: qua nam ratione uita exeat quaerentes: ferrum acuant: uenena temperent: laqueos apprahendant: uastas altitudines circũspiciant: tanq̃ magno apparatu aut exquisita molitione opus sit ut corporis atq3 animi infirmo uinculo coherens societas dirimatur. Nihil horum Coma sed intra pectus inclusa anima finem sui reperit. Enim uero minimo studio retinendum bonum cuius caduca possessio tam leui afflatu uiolentiae concussa dilabi potuit.

Ascen. ¶ Sũt & .i. etiã mortes externae dignae annotatu .i. quae annotentur: qualis sup. est: i primis sup. mors Comae quez ferũt fuisse fratrẽ diogenis maximi Ducis latronũ. Is .n. productus Ennã .i. in eam urbẽ siciliae quã praedones tenuerant .s. prius: redactã .s. tunc pauloante: in potestatem nostrã .i. Romanam ad Rutiliũ consulem & uictorem: cum interrogaretur .s. ab Rutilio de uiribus & Conatibus fugitiuorũ .s. latronũ: aut eorũ qui ad ipsius partes cõfugerant: tpe sumpto ad colligendum se .i. quasi ad recipiendum spiritum & se parandum ad dicendum operuit .i. inuoluit caput & innixus genibus spiritu .i. anhelitu compresso: acquieuit exoptata securitate extinctus est inter ipsas manus custodum: & in conspectu summi imperii: De cuius morte tanq̃ optanda prosequitur dicens. Miseri quibus utilius est extingui: q̃ superesse .i. quibus utilius sit mori q̃ superuiuere torqueant .i. crucient se: consilio trepido & anxio querentes qua nam ratione uita exeat .i. finiatur acuant: ferrũ .i. mucrones aut alia tela: temperent .i. diluerant uenena: ut cito necent: apprahendant laqueos: circũspiciant altitudines uastas .i. ualde amplas unde se ꝓcipitẽt: tãq̃ opus sit magno apparatu aut molitiõe exq̄sita .i. singulari conamine ut societas corporis atq3 animi in qua uita cõsistit cohaerens uinculo infirmo: dirimatur .i. dissoluatur Coma aut Comes: nihil horuz sup. quaesiuit: sed repperit finem sui: anima sup. sua id est anhelitu inclusa intra pectus ita ut nõ respiraret. sed suffocaretur. Enimuero .i. certe: bonũ .s. uitae nostrae cuius possessio tã caduca potuit dilabi .i. perire. cõcussa tam leui .i. modico afflatu uiolentiae compresso .s. anhelitu: est sup. retinendum .i. dignum ut retineatur minimo studio .i. conamine.

EScHili poetae. Hic primus tragoedio rũscriptor fuit teste Quintiliano. q ait eschylus tragoedias primus i lucem protulit: Horatius quoq3 in poetica personae pallaeq3 reptor honeste Eschylus & modicis istruxit pulpita tignis. Et docuit magnũq3 loqui nitiq3 cothurno. floruit Athenis teste Gellio tempore Milciadis: anno ducentesimo sexagesimo post urbem conditam cuius mors non profecto uulgaris fuit. nam cum in loco aprico sederet expositus soli uel

De Eschilo poeta Cap. M. XIX.

EScHili uero poete excessus quemadmodum non uoluntarius: sic propter nouitatem casus referendus. In Sicilia moenibus urbis in qua morabatur egressus aprico in loco resedit super quem aquila testudinem ferens elusa splendore capitis: (erat enim capillis uacuum) perinde atq3

lapidi eam illisit.ut fractæ testudinis carne uesceretur: eoq3 ictu origo & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

¶ Eschili &c.Vero.i.sed:queadmodum excessus.s.e uita hac:eschili poetæ.s.tragici:nõ sup.fuit uolũtarius:ut.s.superiorum fere:sic ipse est referendus.i.dignus ut referatur propter nouitatem casus.Egressus moenibus urbis in qua morabatur in sicilia:resedit.i.locum quietus accepit:in loco aprico.i.soli exposito & nulla umbra tecto:super quem aquila ferens testudinem elusa splendore capitis(erat enim uacuum capillis)illisit eam.s.testudinem.i.concham marinam sup.capiti eius.i.demisit eam in caput eius:p inde aeq3 lapidi.i.putans eam deiicere in lapidem:ut uesceretur carne testudinis fractæ(ubi scies in piscibus & pomis quod pulposum est etiam carnem dici)& eo ictu est extinctum principium & origo fortioris tragœdiæ i.Æschulus ipse tragicus:& tragicorum princeps.

De Homero poeta.Cap.M.XX.

Non uulgaris etiam Homeri mortis causa fertur qui in insula:quia quæstionem a piscatoribus positam soluere non potuisset dolore absumptus creditur.

¶ Nõ &c.Causa etiã mortis Homeri.s.poetarũ principis:fertur non uulgaris qui creditur absumptus dolore:in insula.s.Ionia:qa nõ potuisset soluere quæstionẽ propositã a piscatoribus:cũ enim cæcus eẽt & propter poeticam artẽ uim uaticinãdi habere crederetur:& a duce suo percunctaretur quosnam in littore audiret:illeq3 respondisset nautas esse:ad illos perductus q uidnã agerent percunctatus est tum illi rem inquiunt tibi ueram dicemus sed ænigmate perplexã quã dissolues si poteris:uenamur enim in proximis siluis quinis canibus & quicquid capimus amittimus aut perdimus contiauo quod nos effugit retinemus:de uermibus.s.capitis locuti:quos quinq3 digitis persequebantur quam rem cũ tantus uates intelligere non potuit inuestigando extinctus est.Sunt qui dicant unũ ex illis dixisse.In siluas pergo uenatũ cum cane quino:Quod capio perdo quod fugit id teneo.sed tales uersiculi pro captu cuiusq3 possunt fingi:cum cõstet græce locutos qui ænigma proposuerũt.

De Euripide poeta.Cap.M.XXI.

Sed atrocius aliq̃to Euripides finitus est.Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domum hospitalem repetens:canum morsibus laniatus obiit.Crudelitas fati tanto ingenio non debita fuit.Sicut illi excessus illustrium poetarum moribus & operibus indignissimi.

¶ Sed Euripides etiam tragicus poeta:finitus est atrocius aliquanto:repetens enim domum hospitalem in macedonia.i.qua utebatur in macedonia:ab mensa Archelai regis obiit laniatus morsibus canum.Crudelitas fati.i.mortis non fuit debita tanto ingenio:quantum erat Euripidis.Sicut illi.s.sequentes excessus poetarum illustrium.i.clarorum moribus & operibus:sup.fuerunt indignissimi.

ut alii dicũt eẽt aq̃la desup uolitãs illius delusa caluicie:quam lapidem esse putarat:testudinem quam pedibus uncis gestabat:fractura dimisit in caput & clarissimum poetam inaudita morte interemit.Aprico loco.Aperto soli exposito:nã Apricus quasi aphricus hoc est sine frigore.apricis autem locis senes delectantur:ut aprici meminisse senes Elusa splẽdore capitis.Hoc est caluicie quam lapidem esse putauit:& ideo testudinem demisit in caput tanq̃ in lapidẽ:ut fracto testudinis ostraco carne uesceretur.illisit:icussit.Origo &.p. Quia fuit ut dixi tragœdiæ primus inuẽtor:testibus Qu.& Oratio.

Non uulgaris etiam homeri.Cum inter omnes ferme scriptores magna sit de Homeri patria parentibusq3 dissẽsio:de morte tamen conuenit inter eos:q dũ in Ioniam insulam nauigasset.& i piscatores:qui littoribus appulsi sese pediculis expurgabant:forte quedam incidisset:quæsiuit ab eis nunquid haberent:uel ut alii dicunt:quid illic agerent.erat enim teste Cice.tus.v.circa finem cæcus qui obscure satis responderunt:perdidisse quod cœperant:quod uero non cepissent habere uel ut alii dicunt:quod capimus perdimus quod quærimus habemus:significabant autem sese purgare pediculis & ita quos caperent perdere quos non cepissent in uestimentis habere:quod ænigma cum interpretari non posset:nimio dolore confectus migrauit de uita.Honorificẽtissimæ autem a ciuibus sepultus fuit:& in illius sepulchro epigrãma incisum.Conditus hoc tumulo uates diuinus homerus:Heroum cecinit q bene facta ducum.De temporibus & uita tã icerta feruntur ab auctoribus:ut de his tacere satius esse existimẽ q̃ ta3 dubia referre.Quæstionem a piscatoribus posita3.Sequitur opinionem eorum qui dicunt:non interrogatos piscatores quid haberent ultro quæstionem proposuisse.s.uenamur bis quinis catulis qđ capimus perdimus quod quærimus habemus:constat autem ut diximus teste Ci.Homerum fuisse cæcum.

Sed atrocius aliq̃to.De Euripide satis supra dictum est in ca.de fiducia:quod uero ad eius mortem pertinet sic breuiter Gelli.tradit lib.xv.cap.ii.cum in macedonia apud Archelaum regem eẽt:uteretur q3 eo rex familiariter rediens nocte ab eius cœna canibus a quoda3 æmulo immissis dilaceratus ẽ:& ex his uulneribus mors secuta est.sepulchrum autem eius & memoriam eo dignati sunt honore:ut in gloriæ quoq3 loco prædicarent q egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret quãobre3 cũ legati ad eos ab Atheniensibus missi petiissent ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent trãsferri:maximo consensu macedones in ea re deneganda persisterunt:Archelaus uero rex audita tam indigna morte poetæ q̃primum iussit capillos sibi & barbam resecari in signum doloris.Archelai.Qui Alexandro successerat in partem regni.Crudelitas facti deplorat quodãmodo uarius indignam poetæ mortem & eorum pariter qui sequuntur.

te deorum &.i.simul tantum.i.tantam copiam facundiæ poeticæ: & tam placidum finem uitæ: A quali tamen (si quidem non caste amauit puerum) liberet nos dominus.

De Anacreonte. Cap. M. XXIIII.

Sicut Anacreonti quoq; quem bis tantum humanæ uitæ modum supergressum: dum passæ uuæ succo tenues & exiles uirium reliquias foueret: unius grani pertinacior in aridis faucibus humor absumpsit.

¶ Sicut sup. attributum crediderim quoq;.i.etiam Anacreonti.s.poetæ lyrico teio patria: quem supergressum bis tantum modum.i.mensuram humanæ uitæ: hoc est bis septuaginta annos: dum foueret tenues & exiles.i.modicas reliquias uirium.s.suarum: succo uuæ passe: racemum uulgus uocat: humor aut forte tumor unius grani pertinacior.i.inherentior perseuerantior q̃ utile erat: in faucibus aridis: absumpsit.i.strangulauit.

De Milone Crotonitate Cap. M. XXV.

Iungam illos quos & propositum: & exitus pares fecit. Milo crotonitates cũ iter faciẽs quercum in agro cuneis adactis fissam uidisset fretus uiribus accessit ad eam: insertisq; manibus diuellere conatus est quas arbor excussis cũeis in suam naturam reuocata compressit: eumq; cum tot gymnicis palmis lacerandum feris prębuit.

¶ Iungã illos quos & propositum.i.institutio uitæ (uulgo intentio dicit: sed a doctis in eo significato nescio an usq̃ legatur: cum sit corroboratio & auctio) & exitus fecit pares quia talem uitæ exitum assecuti sunt qualem factis suis proposuisse sibi uisi sunt: Milo crotoniates.idest cuius patria erat Croton urbs Italiæ cũ faciens iter.i.deambulans uidisset quercũ in agro fissam cuneis adactis: sunt qui ui uentorum fissam dicant: accessit ad eam.s.quercũ: fretus.i.cõfisus & munitus uiribus & conatus est diuellere.i.in duas partes distrahere manibus iniectis.s.in fissuras quas.s.manus arbor.s.quercus dicta: reuocata in suam naturam.i.pristinũ situm cuneis excussis.s.a Milone partes ambas aliquantulum distrahente: compressit idest conclusit intra fissuram illam & præbuit eum lacerandum feris: quia nemo auxilio uenit & ipse discedere nequiuit cum tot palmis.i.coronis gymnicis.i.quas e gymnasiis uictor reportauerat: non q̃ eas in capite haberet: sed q̃ is esset qui sæpe uiros fortissimos uicerat.

nibus edendis eloquentiã & placidum uitæ finem dedisse. Pli. dicit lib. vii. na. hi. Alexandrum magnum cum thebas raperet iussisse pidarii uatis familiæ penatibusq; parci.

Sicut Anacreõti. Hic Te. eius patria lyrici carminis poeta cuius meminit Oratius li. iiii. odarum. Nõ aliter samio dicunt arsisse batyllo Anacreonta Teiũ qui persæpe caua testudine fleuit amorem. Pa ri rõne Oui. li. tristiũ. ii. Quid nisi cum multo uenerẽ cõtẽnere uino: Præcepit docti Teia musa senis. Hic igit cũ iã exactæ senectutis eẽt: qppe qui secũdũ sæculũ degeret: cũ languiles uires succo passæ uuæ reficeret: unius acino q faucibus inhærens nec demitti nec reuocari posset guttur pmẽte suffocatus obiit. Pli. na. hist. lib. vii. Anacreõ inqt poeta acino uuæ passæ.s. periit. Irẽ ut Fabius senator prætor i lactis haustu uno pilo strãgulatus. Sic Anacreonti. Cũ superiori cõiũgitur crediderim deorũ benignitate tantũ Pindaro fuisse tributum sic crediderim Anacreõti. Humanæ uitæ modum supergressum. Quia secundam iam agebat ætatem Aridis faucibus. Siti & naturali humore carentibus.

Iungam illos quos. Duos subiũgit qui eiusdem propositi & exitus fuerunt. Milonẽ Crotoniẽsem & Polidamum Athletam. De Milone Gelius noctium atticarũ lib. xv. Milo crotoniensis inqt athleta illustris quẽ in chronicis scriptũ e olympiade proxima coronatũ eẽ exitum habuit uitæ miserandũ: cũ iam natu grandis artẽ athleticã deseruisset: iterq; faceret forte solus in locis Italiæ siluestribus quercum uidit proxime uiã patulis in parte media rimis hiantẽ: tum experiri uolens credo etiam tunc an ullæ sibi reliquæ uires adessent immissis in cauernas arboris digitis deducere & rescindere quercum conatus est: ac mediam quidem partem discidit diuellitq;. quercus aũt in duas deducta partes: cum ille quasi perfecto qđ erat connixus manus laxasset cessante ui redit in naturam manibusq; eius retẽtis inclusisq; stricta denuo & cohærens dilacerandum hominem feris præbuit. Solinus de memorabilibus mundi in ca. de homine Milonem quoq; inquit crotoniensem egisse omnia supra q̃ homo ualet: etiam hoc proditur q̃ ictu nudæ manus taurum fecit uictimam eũq; solidum quæ mactauerat die absumpsit solus nõ grauatim super hoc nihil dubium: nam factum elogium extat. Victor ille omnium certaminum obiit. Cice. in catone maiore. Quæ enim uox potest esse contemptior q̃ Milonis crotoniatæ: qui cum senex esset: iam athletas se in curriculo exercẽtes uideret aspexisse lacertos suos dicitur illachrymansq; dixisse: at hi quidem iam mortui sunt. Hunc Milonem tantæ fortitudinis fuisse dicit. Pli. li. vii. na. ut cum constitisset nemo eum uestigio educere posset. Malum tenenti nemo digitum corrigere: cucurrisse mille centum. lx. stadia ab Athenis lacedæmonem biduo. Strabo uero lib. vi. dicit hunc pythagoræ discipulũ fuisse: & cum forte columna quandoq; in philosophorũ contubernio laboraret Milonẽ subeuntẽ saluos reddidisse uniuersos: deindeq; seipsum extraxisse quo membrorum robore fretum uitæ subuersionem ostendisse eo genere mortis quo supra monstratum est. Cuneis adactis: Infixis cuneis: nam cum agrestes quercum scindere uoluissent cuneos adegerant: ut eos in quercu reliquerent. est autem cuneus instrumentum ligneum, quod definit in latitudinem acutam in superiore parte crassum: & obtusum: quo scinduntur arbores. Virgil. Et cuneis scindebant fissile lignum. dicitur etiam cun

neus multitudo in unum collecta.Atq3 ordo militum in modum cunei factus.Gellius uero dicit arborem fuisse paruulis
ramis hiantem non cuneis scissum.In suam naturam reuocata.Cum rediisset in seipsam sicq3 se clausisset ac si solida exti
tisset.Compressit.Constrinxit:ita ut eas educere posset.Tot gymnicis palmis Tot uictoriis quas in gymnasio certando
reportauerat:nam ut diximus athleta fortissimus fuerat qui in omnibus agonibus uictor euaserat.

Ité poli.Pari rõne Polydamas stul
tæ uirium suarũ fiduciæ pœnas non
uulgari morte pepẽdit:quicum aliis
iter faciẽs orta tẽpestate proximã spelũcam
subire coactus cõcussa & labefactata aqua
rũ impetu spelunca cæteris fugiẽtibus cũ rui
tura uideretur solus remãsit fretus uiribus su
is q̄ tantã ruinæ molẽ humeris sustẽtare pos
set:sed opiniõe frustratus ẽ.potẽtior.n.huma
na uirtute ruina illũ temere renitentem obru
it.Dementis fati.stultæ mortis.

¶Possunt.Fortasse quæreret aliqs quid cõ
ferant horũ exempla:hoc uidelicet ut homi
nes intelligant nunq̄ aut raro nimiam corpo
ris fortitudinem cum animi sapientia fuisse
coniunctã: ut quis supra uires humanas for
tis idẽ & sapiẽs fuerit.hæc enim duo i eodẽ
corpore iungi natura negauit:recte igit̃ dixit
ille cũ uiribus corporis sapientiam esse iũgẽ
dã: sic uirũ fortẽ recte haberi posse.Vigorẽ
mentis:Sapientiã q̄ in ingenii uiuacitate cõ
sistit.Vtriusq3 bõi.Sapiẽtiæ & fortitudinis.
Supra humanã fœlicitatẽ.Qui hæc duo cõ
secutus eẽ uideretur & eẽt humana cõditiõe
fœlicior.hoc igitur homini natura negauit.

De Polidamante. Cap.M.XXVI.

Item Polydamas athleta tempestate spelun
cã subire coactus nimio & subito icursu aquę
labefactata ea:ac ruente cæteris comitibus fu
ga periculum egressis solus restitit:tanq̄ humeris suis
totius ruinæ molem sustentaturus.potentiore sed pon
dere oĩ corpore hũano pressus:imbribus petitã latebrã
dementis fati sepulchrum habuit. Peroratio.

¶Possunt hi prębere documentum nimio robore mem
brorum uigorem mentis hebescere quasi abnuente natu
ra utriusq3 boni largitionem:ne supra mortalem sit fœ
licitatem eundem & ualentissimũ esse & sapientissimũ.

¶Item Polydamas(quæ uox dicit multorum domitorem:sed qs hic fue
rit cõmentarii nõ edunt:non enim de polydamante phrygio cuius Persius
meminit intelligi potest)athleta.i.pugil coactus subire.i.subintrare spelũ
cam tempestate.i.propter uiolentiam imbrium & tonitruũ:quã necessita
tem Maro sic applicat.Speluncam dido dux & troianus eandem Conue
niunt)ea.s.spelunca labefacta ac ruente nimio & subito incursu aquæ cæ
teris comitibus egressis periculum fuga.i.per fugam solus.s.polydamas:restitit.i.permansit stans:tanq̄ sustentaturus hu
meris suis:molem.i.pondus:totius ruinæ.i.partem speluncæ ruituræ:sed pressus põ.oppressus pondere potentiore.s.ad
opprimendum omni corpore humano ad resistendum:habuit latebram.i.speluncam petitam:imbribus.i.propter imbres
sepulchrum fati dementis.i.mortis per dementiam initæ:quia nunq̄ aliud sortitus est sepulchrum:Quo circa ut etiam i ru
sticorum uersatur adagio:Optimi natores:optimi scansores:robustissimi quiq3 suis uiribus primi:suis artibus & pereunt
fere unde addit author.Ii scilicet iam dicti:possunt præbere documentum.i.per seipsos docere:uigorem mentis hebescere
i.hebetem fieri & obtundi:nimio robore membrorum :quasi natura abnuente.i.refugiente & recusante sui uni & eidem:
largitionem utriusq3 boni.i.prudentiæ omni & uirium corporis: ne sit supra felicitatem humanam esse & ualentissimum
& sapientissimum.In quam sententiam extant etiam uulgares uersiculi:rara sub imenso prudentia corpore regnat Rarior
exigius conspecta modestia membris.Quod uno uersiculo etiam sic explicatur.Raro breues humiles sunt aut longi sapi
entes.Sed eiusmodi ut authore carent:ita & fide.

De cupiditate uitæ. Ti.XIII.

Erũ qa excessus e uita.Dãnat hoc
capitulo molles & effœminatos ho
mines q uitæ cupiditate ducti cũ ho
neste mori potuerint maluerũt aut turpiter su
peresse:aut ab aliis occidi:q̄ sibiipsis mortẽ i
ferre.Fortuitos.Qui casu quodam contige
runt.ut Tulli & fœminarũ atq3 æschili.Vi
riles:Vt catuli & comæ.Temerarios.Vt
chrotoniatæ & polyda.

Arcus aquilius.Ariobarzães a tigra
ne iussu mithridatis capadocia pul
sus Romã uenit & eodẽ tpe mor
tuo Nicomede filius eius Nicomedes a Mi
thridate pellitur regno:q cũ & ipse supplex
Romã uenisset:decreuit i senatu ut rex uter
q3 restituat in regnũ quã ad rem missi sunt.
Marcus aqlius & Mãlius legati q cũ parato
exercitu cum aduersus Mithridatem infelici
ter pugnassent captus aqlius maluit in serui
tutem regis uenire quam fortiter pugnando
aut sibi mortem inferendo gloriose interi
re.Non quis merito dixerit: uituperat hu

De cupiditate uitæ.Titu.XIII.

Erum quia excessus e uita & fortuitos & uiri
les quosdam etiam temerarios oratione attigi
mus:Subiiciamus nunc existimationi eneruеs
& effœminatos:ut in ipsa comparatione pateat:quanto
non solum fortior sed etiam sapientior mortis interdũ
q̄ uitæ sit cupiditas.

¶Verum quia attigimus oratione.i.narratione excessus e uita.i.migratio
nes hominum ab hoc mundo in alterum ut dicunt:& fortuitos.i.inopina
tos & uiriles.i.fortiter obitos: & quosdam etiam temerarios ut Milonis
& Polydamantis.Subiiciamus nũc existimationi idest iudicio legentiũ:
sup.exitus uitæ eneruеs idest sine uiribus:& effœminatos.i.molles & ef
fractos:Vt pateat in ipsarum comparatione.s.eorum qui fortiter morte
oppetierunt & qui turpiter fugerunt:quanto cupiditas mortis q̄ uitæ sit
interdum non solum fortior:sed etiam sapientior.Iudicio quidem autho
ris qui gentilem sequitur æstimationem.

De Marco Aquilio.Cap. M.XXVII.

Arcus Aquilius cũ sibi gloriose mortẽ cõsciscere

posset: Mithridati maluit turpiter seruire: quē quis non merito dixerit Pontico supplicio q̄ Romano imperio digniorem: quoniam commisit ut priuatum opprobriū publicus rubor existeret.

sus hominis uitæ cupiditatē qui dignior fuisse uidetur ut a mithridate rege ponti suppliciis afficeretur q̄ hūc magistratū regeret quandoquidē suo ipsius dedecore senatus populiq; Romani dignitatem polluerit.

¶Marcus Aquilius legatus in exercitu Romanorū cū posset cōsciscere .i. cōcitare & inferre sibi mortē gloriose .i. cum gloria (errore illo uetere Romanorū cū uera gloria ex iniquo opere non surgat: iniquū autem esse animam eicere quam nobis eius conditor deposito cōmisit nemo sanæ mentis inficias ierit) maluit seruire turpiter .i. se dedere Mithridati .s. regi ponti. Quem quis dixerit nō immerito digniorem supplicio pontico idest cui inferatur a rege pōti supplicium (unde digni dicuntur tam malo q̄ bono: qui alterutrum meruerunt) q̄ imperio Romano .i. qui præsit illi: quoniam cōmisit ut existeret .i. euaderet & fieret opprobrium priuatum .i. in sua persona: & rubor publicus q legatus Romanus imperatorio munere infeliciter functus seruiret: aut ut priuatum opprobrium eius existeret rubor pub. Ascen.

De Cnæo Carbone. Cap. M.XXVIII.

CNæus quoq; Carbo magnæ uerecundiæ est latinis annalibus: tertio in cōsulatu suo iussu Pōpei in Siciliam ad supplicium ductus petiit a militibus demisse & flebiliter ut sibi aluū leuare prius q̄ expiraret liceret: quo miserrimæ lucis usu diutius frueretur: eousq; moram trahens donec caput eius sordido in loco sedentis abscinderetur. Verba tale flagitium narrantis secum luctantur: nec silentio amica: quia occultari non merentur: neq; relatione familiaria: quia dictu fastidienda sunt.

¶Cnæus quoq; Carbo est ānalibus latinis .s. libris continentibus res gestas & magistratus latinorum & præcipue Romanorum dictis ab annis q per annuos magistratus discernebantur: magnæ uerecundiæ. Qui sup. in tertio consulatu suo ductus in sicilia .s. cū esset in sicilia (nam ut roma in siciliam duceretur nō est uerosimile: non est igitur legendum in siciliam) ad supplicium .s. ultimum iussu Pompeii .s. quinti: petiit demisse .i. abiecte ac humiliter & flebiliter a militibus ut liceret sibi leuare .i. euacuare aluū .s. egerere priusq̄ expiraret: quo idest ut frueretur diutius usu miserrimæ lucis id est uitæ huius: trahens eousq; moram donec caput eius sedentis in loco sordido id est in egestorio: seu super latrinas: abscinderetur (in qua re magis damnanda uidetur crudelis militum acceleratio q̄ miseranda Carbonis præcatio: potuit enim culpa uacare si non auiditate uitæ sed ut honestius caderet nec inter cadēdum aluū leuaret id petierit Verū id author non immerito in eo repræhendit q auiditate ductus cum ad leuandū uentrem secessisset tantam illic moram traxit: ut militibus necessarium pene fuerit illic sedentem obtruncare: quod quia turpe est addit) ipsa uerba sup. mea aut cuiuscunq; narrantis tale flagitium idest turpem pusillanimitatē: luctantur secum: quia dici nolunt & taceri non possunt: utpote: nec amica silentio: quia non merentur occultari: neq; familiaria idest plausibilia relatione idest dum referuntur: aut congrua relationi: quia fastidienda sunt dictu .i. dū dicūtur: Pudet enī talia dicere: sed locus exigit ut dicantur.

CNæus quoq; Carbo. Historia carbonis notata est in ca. de gratitudie ubi ostendimus illum a Qu. Pōp. uictum & morti destinatum cum duceretur ad supplicium uitæ cupiditate motum breue tēpus orasse tantisper dum exoneraret uentrē: de quo Cic. in epistolis familiaribus li. ix. mētionem facit: & eum cum fratre scurram appellat. Sciendum est autem duos fuisse carbones alterum marianæ partis qui cum Mario cinna & sertorio Romā occuparunt & mortuo mario consul factus est cum iuniore mario qui multa fœda in urbe facinora cōmiserunt de hoc carbone nunc loquitur Vale. alterum uirum senatorium syllanæ partis quem carbo superior cum aliis quibusdam senatoribus in curiam uocatum crudelissime trucidauit de quo orosius li. v. Damasippus īquit p̄tor incitante. C. mario consule quintum Scæuolam. C. carbonem. L. domitium in curiam quasi ad consultanduȝ per Antistion uocatos crudelissime occidit corpora interfectorum p carnifices unco tracta atq; in tyberim missa sunt: de fratre huius carbonis diximus supra in ca. de seditiōe. Latinis ānalibus: Chronicis po. Romanaȝ chronicas græci dicūt quos annales latini uocant. sunt autem libri in quibus annua gesta: & magistratus describebantur & sæpe pro historiis ponuntur. Virgilius Et uacat annales nostrorum audire laboruȝ. Demisse: suppliciter & demisso uultu: Morātia. Adeo uitæ cupidus erat ut etiam in exonerando uentre diutius imoraretur adeo ut eo ipso loco in quo sordido sederet ab iratis militibus occideretur. Vix uerba tale flagitiū Hoc inquit flagitium nec dicendum propter turpitudinem: nec tacendum propter repræhensionem esse uidebatur: res igitur secum luctatur quodāmodo: & certat quæ hinc tacēda: inde dicenda sit. Nec silentio amica: quia nullo modo tacendum sit cum reprachensionem mereatur: Relationi fami. quia propter turpitudinem uidebatur occultandum. Chronicæ. Annales.

De Bruto. Capitulum. M.XXIX.

VID Brutus exiguum & infœlix momentum

QVid brutus exiguū. Hic ille decius brut⁹ ē q Bruti Cæsaris īterfectoris ptes secutus cū deuictis illius pṫbus fugiēs in latebras se cōtulisset: Terē

ti9ei⁷ amic9 psecutorib9 latebras explorātib9 ultro se obtulit brutū professus: ut illū a morte liberaret: cuius uoce cognita Brut⁹ iste eductus: & iussus ceruicē extendere gladio nō solū retraxit: sed ēt iurauit ita uiuam: dabo fati cunctationē erūnosa3: nō potuit planius ostēdere uitæ cupiditatē: sunt qui dicāt hunc esse Deciū illū brutū ad quē Ci. librū scripsit de q̄onibus tusculanis & de paradoxis. Seneca tñ in epistola. lxxxi. huic attribuit q̄ de carbone dicta sunt: dicit eni3 mors illa q̄ in catone gloriosa ē in bruto turpis & erubescēda. hic ē eni brutus q cū peteretur mortis moras quæreret ad exonerādum uētrē secessit: & euocatus ad mortē iussusq3 pbere ceruicē. pbeo inquit ita ut uiuā. Ita uiuā. Iurantis ē. Dabo cūctationē fati erūnosam. Tādiu mortē prorogabo quoad uerba pnūciauero: nā iurauit se tā diu uicturū quousq3 illa iusiurādi uerba pferret: possumus hoc loco facere distinctionē: ut dixerit brutus: ita ut uiuā dabo. Cunctationē uero fati erūnosa3 sint auctoris uerba. O iurādi stolidā fidē. Est moræ detestatio: uel certe Valerius inuehit in brutū qui in ipso mortis articulo uitæ iusiurandū dederit. Stolidā fidē. Bene stolidā q iurauerit se uicturū cū paulopost eēt moriturus. Sed hos tu furores: Ostēdit hāc demētiā hominū a nimia uitæ dulcedine nasci quia naturaliter insitus sit homini uiuēdi appetitus: qui plerūq3 rationem expugnat quæ iubet sic uitam amari ut mortem non timeamus.

uitæ quanto dedecore emit. qui a Furio quem ad eū occidendum Antonius miserat. comprahensus non solū ceruicem gladio subtraxit: sed etiam constantius eam præbere admonitus: ipsis his uerbis iurauit. Ita uiuam: dabo. Cunctationem fati erumnosam. O iurandi stolidam fidem. Sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subiicis: sanæ rationis modum expugnando: quæ uitam diligere: mortē nō timere præcipit.

Quid Brutus. s. Decius alterius Bruti q Cæsarē cū Cassio pcussit partes secutus: sup. fecit: quāto dedecore emit exiguū & infelix momētum uitæ. Qui cōpræhensus a Furio quē Antonius. i. triūuir: miserat ad occidendū eū: nō solū subtraxit: gladio ceruicē. s. suā: sed ēt admonitus. s. a pcussore ut mitius caderet uno ictu necē accipiēdo: pbere eā. s. ceruicē suā: constantius. i. firmiore aio & ita expectatiorē: iurauit his ipsis uerbis: dabo s. ceruicē meā cōstanter: ita uiuā. i. ita mihi cōtingat uiuere ut uerū dico & ceruicē cōstantius pbebo. hoc aūt cōfirmauit iuramēto aut nesciēs qd diceret: qa cū iā mori deberet stultū erat per uitā iurare: sed qa ea nihil charius habuit per eā iurauit: aut iō iurauit ut tanqp dū iuraret uitā prorogaret: unde addit author subaudiendo more suo o cunctationē idest dilationem fati. s. mortis erūnosam: qa ex ea cognita est pusilanimitas Bruti. O stolidā fidē iurandi quia per id iurauit qd in ptāte nō habuit: hoc est p uitam. Sed tu oi moderata dulcedo spūs retinendi: tu subiicis. i. clam iters hos. s. huiusmodi furores: expugnādo modū rōnis sanæ: q. s. sana ratio pcipit uitam diligere: sed mortē si moriendum sit non timere. frustra enim timetur quod si bene fiat malum non est: & euitari non potest. Sunt qui legant: præcipis: ut referantur ad dulcedinem: quod si est legam morte3 uero timere præcipens: quam lectionem ideo probem q perstās in apostrophe subdat' in secunda persona Eadem Xersem &c. coegisti: ut sit sensus & ordo: quæ scilicet dulcedo uitæ præcipis: expugnando modum sanæ rationis diligere uitam: uero pro sed timere mortem cum sana ratio dictet: non timendam sed prudenter expectandam mortem.

De Xerse rege. Cap. M. XXX.

Eadem Xersem regem. Cum Xerses græciæ bellum illaturus innumerosum exercitum comparasset illum in patenti campo ut forte recenseret de superiori loco conspiciens in eam cogitationem uenit ut diceret intra centum annos eorum neminē fore superstite3: & breuissimæ hominis uitæ conditionem secum ipse cogitans dicitur illachrymasse & q̄uis asiaticæ iuuentutis uicem dolere uideretur: suam tamē potius deplorat. Opum magnitudine. Plus opibus q̄ sapientia ualebat: Xerses qui mortalem hominum conditionem defleret. quis enim est tam insipiens qui non intelligat se natum esse mortalem: flere autem quod datum est a natura stultum est. Quam ai sensu cōsilio & prudentia.

Eadem Xersem regem pro totius asiæ armata iuuentute q intra centum annos esset obitura profundere lachrymas coegisti. Qui mihi ī specie aliēa reuera suam conditionem deplorasse uidetur: opum magnitudine q̄ altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?

Eadem. s. tu o dulcedo uitæ: coegisti xersem regem. s. persarum profundere lachrymas pro iuuentute totius asiæ armata q esset obitura itra cētum annos (ubi imperiti dicerent infra centum annos: quod hic forte posset dici sed in alio sensu: ut sit non peruenturi sint ad centum annos) qui. s. xerses uidetur mihi deplorasse suam conditionem: uidelicet miserā & mortalem ac breui morituram: in specie aliena. felicior magnitudine opū q̄ altiore sensu ai. i. pudētia aut pspicacitate igenii. Quis eni ēt. i. saltē mediocriter prudēs fleuerit se natū mortalē. q. d. nemo: quasi uero naturæ necessitate simus mortales & nō uitio primi parētis quo beneficiū imortalitatis amisimus: sed illud authorem huius operis latuit.

De Custodia uitæ. Ti. XIIII.

Eferā nūc eos: hoc cu3 supiori recte coniungitur. nam ad uitæ cupiditatem pertinere uidetur munire nos diligentiori custodia aduersus domesticos alios ue nobis suspectos: hoc autem regibus &

Quam exquisita custodia usi sint quibus suspecti domestici fuerunt. Titu. XIIII.

Eferam nūc eos quibus aliquos suspectos habentibus exquisitior sui custodia quæsita est.

Nec a miserrimo sed ab eo qui inter paucos foelicissimus fuisse creditur incipiam.

¶ Referam nüc eos qbus habẽtibus aliquos suspectos custodia sui ẽ q̃sita exquisitior.i.accuratior & diligẽtior.s.q̃ caeteris aut q̃ par fuerit. Nec incipiam a miserrimo:sed ab eo(externo tamen uidelicet Masinissa:unde domestica non ponit exempla uel q̄ defuerint uel q̄ idigna Romãis putauerit)qui creditur fuisse felicissimus inter paucos.s. felices.

principibus utplurimũ euenire solet quorum uita semp sollicita est:timẽt enim ne a suis uel alienis petantur insidiis:& ideo semp aduersus hos diligentiori utũt sui corporis custodia:quod fecisse tradit Masinissa rex Numidarũ qui q̄q̃ latẽ haberet imperiũ amicos cõplures filios plus q̃ quinquaginta:suã tamen salutẽ maluit canũ:q̃ hominum fida custodia munire:qppe qui plus fidei canum q̃ filiorũ pietati:aut amicorum charitati cõfideret.constat autẽ canes hominibus esse fidelissimos:& testibus Solino & Pli.li.viii.Dominos suos aequaliter omnes diligere sicut multis exemplis patet.nã in epiro domini percussorẽ in coetũ agnitũ latratu canis prodidit.Iasone lītio interfecto canis ipsius aspernatus cibũ inedia obiit.Lisimachi regis canis flãmae se iniecit accẽso rogo domini & pariter igni absumptus est:Garamantũ regẽ ducenti canes ab exilio reduxerũt praeliãtes aduersus resistentes Colophonii & Castabalensis canibus in bella ductis primas acies instruebant Apio Iunio.P.Sicinio cõsulibus:dãnatũ deo.iui canis eũ abigi nõ potuit cõmitatus in carcerẽ mox percussum eiulatu prosecutus est:cũq3 ex miseratione po.Ro.potestas ei cibi fieret ad os defuncti escam tulit:ultimo inde deiectũ in tyberim cadauer innatans sustentare conatus ẽ multaq3 alia canina fidelitatis exẽpla cõmemorat Plinius quae consulto praetermitto ne forte fastidiant homines:sed constat q̄ canes soli nomina sua recognoscunt & iterum meminerunt.Inter paucos felicissimus Constat Masinissam post coniunctam cum po.Ro.societatem & amicitiam omnia habuisse secunda inter felicissimos cõnumerari merito possit.

De Masinissa rege.Cap.M.XXXI.

Masinissa rex Numidarum & po.Romão amicissimus parum fidei in pectoribus hominũ reponens:salutem suam custodia canum uallauit. Quo tam late patens imperium? quo tãtus liberorum numerus? quo deniq3 tam arcta beniuolentia cõstricta romana amicicia:si ad haec tuenda nihil canino latratu ac morsu ualentius duxit?

Masinissa rex parum fidei.Custodia canum. Legitur & Euander secum semp habuisse canes Vi.Gressum q3 canes comitantur herilem. Tantus liberorum numerus:Quos quinquaginta fuisse diximus in capitulo de gratis.Valentius duxit.Potentius existimauit & uituperat sine dubio hoc loco Masinissam Valerius.Qui plus canibus q̃ fidis liberorum pectoribus credere uoluerit.

¶ Masinissa rex Numidarum & amicissimus Populo Romano reponens in pectoribus hominum parum fidei.i.fiduciae aut fidelitatis:uallauit salutem suam custodia canũ3. Ascen.

Quo id est ad quid sup.utile fuit illi.imperium patens tam late? Quo sup.pertinuit tantus numerus liberorũ3:uidelicet quinquaginta? Deniq3 quo id est quid utilis fuit amicitia Romana constricta tam arcta beniuolentia? si nihil duxit id est iudicauit ualentius idest potentius & efficacius ad tuenda idest protegenda:haec scilicet dicta quae habuit & cum uita amisisset:latratu canino? q.d.nihil dicendo autẽ latratu extenuat subsidium canũ:quasi non aliã opẽ q̃ latrando afferre possint.

De Alexandro pheraeo.Cap.M.XXXII.

Hoc rege infelicior Alexãder:cuius praecordia hinc amor hinc metus torserunt.Nam cum infinito ardore coniugis thebes teneretur:ad eãdem ex epulis in cubiculum ueniens:barbarum cõpũctum notis threiciis stricto gladio iubebat anteire: nec prius se idem lecto committebat q̃ a stipatoribus diligẽter esset scrutatus.Supplicium irato deorum numine compositum:nec libidini nec timori posse sperare.Cuius timori eadem & causa & finis fuit:alexandrum enĩ thebe pelicatus ira mota interemit.

¶ Hoc rege &c.Alexãder.s.Pheraeus pherae urbis asiae princeps:sup.fuit infelicior hoc rege uidelicet Masinissa.Cuius.s.Alexandri praecordia .i.intimas affectiones aut affectionum sedes torserunt hinc idest ex una parte amor. hinc idest ex altera parte metus. nam cum teneretur infinito ardore Thebes coniugis scilicet suae ueniens ad eandem ex epulis in cu

Hoc rege infelicior Alexãder.Hic fuit Alexander pheraeus cuius meminit Cicero officiorum libro secundo q.u:Alexandrum inquit pheraeum quo animo uixisse arbitramur: qui ut scriptum legimus:cum uxorem thebẽ admodum diligeret tamen ad eam ex epulis in cubiculum ueniens barbarum stricto gladio iubebat anteire praemittebatq3 de stipatoribus suis qui scrutarentur arculas muliebres:& ne quod in uestimentis telum occultaretur diligenter exquirerent nec eum tamen fefellit opinio.ab ea enim ipse per pellicatus suspitionem interemptus est.O miserum qui fideliorẽ & barbarum & stigmaticum putaret q̃ coniugem.Infelicior igitur fuit ipse Masinissa Alexander:Non macedo.sed pheraeus a pheraea ciuitate denominatus cui imperauit.est autem ciuitas Asiae:Huius uero Alexandro idem Cicero rhetoricorum libro secundo mentionem facit.Coniunctum notis.Damnatum & stigmatibus notatum.nam quia fugitiuus fuerat notas illi candenti ferro inusserat herus Valerius maximus.

Threiciis aūt iō dixit: qa thraces seruis suis fugitiuis has notas iprimere solēt. Supplicium. Dicit hoc suppliciū a diis imortalibus fuisse iniunctū ut libidine pariter ac metu semper agitaretur: ut neutro tēperare posset. Cuius timori. Suspitio inqt timoris pricipium dedit & finē: nā qa suspectā habebat uxorem ad eā nunq̄ sine metu accedebat: uxor uero pelli catus suspitione uirū occidit & ita finē timo ri dedit. Pellicatus. Adulterii ē enim pellex q̄ cū alieno uiro concubuit & dicit pellex uxoris eius quo cū rē habet a pelliciendo dicta. Herodotus dicit nō suspitiōe. sed ira ex re ip sa comperta thebē occidisse maritū qđ duobus egregie idolis fratribus suis rex iste scelestissimus abuteret. A qbus re cognita. nā in uiti regiae libidini obtēperabant per sororem ad regis caedē hortatis atq̄ēt coactis rex sōno die quadā opp̄ssus p insidias occisus ē.

AGe Dionysius syracusanus Ci. tusculanarū libro quinto siue quaestiōe quinta: Duo inquit dequadraginta annis tyrānus syracusanorū fuit Dionysius cum quinq̄ & uiginti natus annos dominatum occupasset: qua pulchritudine urbem q̄bus autem opibus praeditam seruitute oppressam tenuit ciuitatem? At qui de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum accepimus summam fuisse eius in uictu temperantiā in rebus gerendis uirū acrē industriū: eūdem tamen maleficum natura & iniustū: ex quo omnibus bene ueritatem intuentibus uideri necesse est esse miserrimum. ea. n. ipsa quae concupierat ne tum quidem cum omnia posse censebat consequebatur qui cū eēt bonis parentibus atq̄ hōesto loco natus: & si id q̄dē alius alio modo tradit: abūdaretq̄ aequalium familiaritatibus & consuetudine propinquorum: haberet etiam more graeciae quosdam adolescentes amore coniunctos: credebat eorum nemini: sed iis quos ex famulis locupletum seruos delegerat: quibus nomen seruitutis detraxerat: ipsis & quibusdam conuenis: sed feris barbaris corporis custodiam committebat: ita propter iniustam dominatus cupiditatem in carcerem quodammodo ipse se incluserat: quinetiam ne tonsori collū committeret tondere filias suas docuit: ita sordido ancillari quoq̄ artificio regiae uirgines ut tōstriculae tondebāt barbam & capillum patris: et enim ab his ipsis cum iam eēnt adultae ferrum remouit instituitq̄: ut candentibus iuglandium putaminibus barbam & capillum adurerent: cum duas uxores haberet aristomachem ciuem suam Doridem aūt locrensem sic noctu ad eas uentitabat ut omnia specularetur & perscrutaretur ante & cū fossam latam cubiculari lecto circūdedisset: eiusq̄ fossae transitum ponticulo ligneo coniunxisset: eum ipsum cum fore cubiculi clauserat detorquebat. Idemq̄ cum in cōmunibus suggestis consistere non auderet: concio

biculū iubebat barbarū. s. satellitē: compunctū. i. signatū notis threiciis. i. quibusdā stigmatis qbus thraces tanq̄ ad insigne fortitudinis se pūgunt: unde non accedo ad mentem Oliuerii q crimine conuictū sic notatū autumat: gladio stricto. i. euaginato nec idē. s. Alexander cōmittebat se prius lecto: q̄. s. lectus esset scrutatus. i. excussus & disquisitus diligenter a stipatoribus. i. a satellitibus. n. dense comitantibus. Supplicium. i. o supplicium co mpositū idest latenter illatū numine deorū irato. i. offenso in illū: cum ipse sua prouidentia & libera uolūtate se id facere crederet: suppliciū inquā uidelicet nec posse impare libidini: ut coniugem si malam putet deferat aut deleat: nec timori ut eam si bonam censeat non timeat. Cuius timori fuit eadem causa & finis: Thebe enim mota. i. cōmota ira pellicatus: hoc est q Alexander pellicem haberet interemit Alexandrū: aut saltē fratres thebes consilio eius: ut Oliuerius recitat.

De Dionisio Tyranno Syracusanorum. Capitulum. M. XXXIII.

AGe dionysius syracusanorū tyrannus huiusce tormenti q̄ longa fabula? Qui duodequadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit. Sūmotis amicis in eorum locum ferocissimarum gentium homines & a familiis locupletum electos praeualidos seruos: quibus latera sua committeret substituit. Tōsorum quoq̄ metu tōdere filias suas edocuit: quarum ipsarum postq̄ adultae aetati appropinquabant manibus ferrum non ausus committere instituit ut candētium iuglandium aut nucum putaminibus barbam sibi & capillos adurerent. Nec securiorem se maritum egit q̄ patrem. duarū. n. eodem tempore Aristomaches syracusanę & locrēsis doridis matrimoniis alligatus neutrius unq̄ nisi excussae complexum petiit. Atq̄ etiam cubicularem lectum perinde quasi castra lata fossa cinxit: in quem se ligneo ponte recipiebat: cum forē cubiculi extrinsecus a custodibus opertam interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

Age Dionysius Tyrānus Syracusanorū q̄. i. q̄tum longa fabula sup. est tormenti huiusce. i. huiuscemodi. Qui peregit dominationē. i. tyrānidē: annorū duodequadraginta, idest trigintaocto in hūc modū. Nam amicis sūmotis. s. ab aula sua: substituit in locū eorū homines gentiū ferocissimarū & p̄ualidos seruos electos e familiis locupletū: quibus committeret. i. crederet: latera sua. Edocuit quoq̄ filias suas tondere. i. radere barbā: metu tonsorū: quarum ipsarū. i. earūdem filiarū manibus nō ausus cōmittere ferrū. i. cultrū rasoriū aut nouaculam postq̄ appropinquabant aetati adultae. i. maturae uiro: instituit ut. s. filiae adurerent sibi. s. instituenti patri Dionysio uidelicet barbā & capillos (Sunt qui habent non captam. i. contrectam manibus: quod alii non inepte deleuerunt) putaminibus idest ut dicunt testis: iuglandium. i. glandiū iouis: qui dulces sunt etiam hominibus sunt qui amigdalas putent: aut nucum candentium. i. incensarum putamina. n. nucum eo q pinguia faciliter incenduntur tenentq̄ calorem: sed latam flāmam emittunt tali ministerio non ineptam: statimq̄ in carbones uertuntur: unde Carbone candente Cice. usus dicit. Nec egit se maritū securiorē q̄ patrem idest non minus timuit uxores q̄ filias: Enim idest quia p

se alligatus eodem tempore matrimoniis duarum.s.uxorum Aristomaches syracusanæ & doridis locrensis neutrius complexum petiit.i.adiit unq̃ nisi excussæ.i.scrutatæ & inuestigatæ an ferrum haberet atq; cinxit etiam lectum cubicularé.i.quo incubuit aut qui in cubiculo erat fossa lata quæ tamen in non cubiculo erat sed cubiculum cum lecto ambibat perinde q̃ si castra.i.sicut castra cingeret in quem scilicet lectum recipiebat se ponte ligneo:quem scilicet subtraxit cum ipse.i.propriis manibus obserasset claustro.i.sera & uectibus claudendi uim habentibus:diligenter forem interiorem.i.ab interiori parte(forte legendum sit intertus:ut respódeat ad illud extrinsecus) forem cubili:opertam.i.densissime munitam & clausam extrinsecus.i.ab exteriore parte a custodibus.s.corporis sui.

nari ex alta turri solebat.atq; is cum pilam ludere uellet(studio.n.illo delectabatur) tunicamq; poneret adolescentulo quem amabat tradidisse gladium dicitur:hic cum quidam familiaris iocans dixisset:huic certe uitam tuam cómittis:annuissetq; adolescés utrumq; iussit interfici:alterum qui uiam demonstrasset interimendi:alterum qui id risu approbasset:hinc facile intelligi potest q̃ miser fuerit tyrannus iste tanta suspitione plenus. Quam longa fabula. Scilicet est quia si omnia quæ de huius tyranni metu & suspitione traduntur essent hoc loco referenda longa fabula:hoc est narratione opus esset. Duodequadraginta. Id est trigintaocto quasi demptis duobus de quadraginta. Fortissimorum gentium homines: Thraces uidelicet quos constat fortissimos semper fuisse. Ex familiis locupletum Diligebat ex familiis ciuium suorum locupletum seruos robustissimos quosq; eosq; libertate donatos ad sui corporis tutelam præficiebat & barbaris iisdemq; seruis magis q̃ amicis aut propinquis salutem suam cómittebat. Tonsorum quoq; metu. De hoc idem Tullius officiorum li.ii.quid enim inquit censemus superiorem illum Dionysium quo cruciatu timoris angi solitum qui cultros metuens tonsoris candente carbone sibi adurebat capillum. Candentium iuglandium. Iuglandes teste Nonio sunt agrestes. Macrobius conuiuiorum li.ii. Nux ista iuglans inquit secundum nonnullorum opinionem a iuuando & glande dicta existimatur. Gabius uero bassus lib.de significatione uerborum hoc refert. Iuglans arbor dicta est perinde ac iouis glans:nam id arboris genus nuces habet quæ sunt suauiore sapore q̃ glans est:hunc fructum átiqui illi egregium glandiq; similem ipsamq; arborem deo dignam existimabant iouis glandem appellauerunt:quæ nunc litteris interlisis iuglans nominatur:de quarum specie Pli.li.xv.multa dicit. Ad harum igitur similitudinem rex ut quidam uolunt ferreas nuces fieri iusserat quas incendi primo deinde barbæ admoueri faciebat:dissentit in hoc a Cice.qui non iuglandibus:sed candenti carbone solitum esse dixit capillos adurere. Nec securiorem se maritum. Quemadmodum filiabus pater:ita & uxoribus uir parum fidebat. Neutrius. Antiq; dixit:nunc uero neutræ diceremus. Cubicularem lectum pro cubiculo in quo lectus erat fossa circumdedit. Forem cubiculi. Non satis habuit fossa cubiculum cinxisse nisi & ostium firmo claustro. Forem id est aditum.

Iuglans

De similitudine formę Capitulum.XV.

DE similitudine autem oris & totius corporis altiore doctrina præditi subtilius disputant eorumq; alii in ea sunt opinione ut existimét illam origini & cótextui sanguinis respondere. Nec paruum argumentum ex cæteris animalibus trahunt:quæ fere gignentibus similia nascuntur. Alii negant certam hanc esse naturæ legem:sed species mortaliú prout fortuita fors conceptionis obtulit attribui atq; ideo plærunq; ex speciosis deformes & ex robustis inualidos partus edi. Verum quoniam ista quęstio in ambiguo uersatur pauca inter alienos conspectæ similitudinis exépla referemus.

¶De similitudine &c. Autem.i.sed:præditi.i.præ cæteris dotati aut doctati altiore doctrina.s.q̃ nos:aut fere alii:disputant subtilius de similitudine oris.i.faciei & totius corporis: & alii eorum.s.præditorum doctrina: sunt in ea opinione ut existiment:illam.s.similitudinem respondere origini & contextui sanguinis:nec.i.& non: & trahunt ex cæteris animalibus argumentum non paruum.i.approbationem magnam:quæ.s.animalia nascuntur fere similia gignentibus. Alii negant hanc legem naturæ esse certam:sed sup.asserunt species mortalium attribui.s.unicuiq; prout.i.secundum q fors conceptionis fortuita.i.casualis obtulit.s.unicuiq; atq; ideo: sup.asserunt aut dicunt partus deformes edi plærunq;.i.frequenter ex speciosis: & inualidos ex robustis quod nisi quandoq; contingeret:uni edicto prohiberetur impotentibus & deformibus generare:quo cauto statim om

De similitudine formæ. Ca.XV.

DE similitudine autem oris. Dicturus de similitudine formæ breuiter præfatur & ostendit uariam esse philosophorum de re ista sententiam q alii dicát a lege naturæ datum esse ut nonnulli diuersis parétibus orti sibi spé uultus & oris similitudini inueniantur:alii potius casu & fortuita conceptionis sorte euenire contendút & quoniam lis ista adhuc sub iudice manet:dicit se quoq; huius rei causam prætermissurum & exempla pauca subiecturum. Altiore do. profundiori scientia:ut philosophia causarú omnium indagatrice. Eorum alii sunt inquit philosophorum nonnulli qui hoc a lege naturæ prouenire dicant ut omne generans generatum sibi simile creet & a sanguine similitudinem nasci uolút quod a cæteris animalibus probant dicentes ut in brutis uidemus catulis catulos similes procreari:sicut & homines sibi similes liberos sæpissime generare Contextui:compositioni sanguinis ut filii parentibus a quibus originem ducút similes inueniantur. Respondere Consentire. Vir. & dictis respondent cætera matris. horum autem philo.opinionem sequitur Solinus i ca.de homine.dicit.n.iam uero qui defixum animum referat ad similitudinem causas q̃tum artificis naturæ ingenium deprachendet. Int.id ē n.id genus spectat & per sobolem in familiā transitus faciunt sicut plærunq; paruuli modo neruos modo cicatrices modo qualescum

q3 originis suas notas ferunt ut i lepidis quo rum tres interuulsa tamen serie ex eadem domo obducta membrana oculo similes geniti reperiuntur: uel in bizantio nobili pictore q cum matrem haberet adulterio ex aethiope conceptam qui nihil patri comparandum reddidisset ipse in aethiopem auum degenerauit. Alii negant hanc esse naturae legem Hanc similitudinem non a lege naturae ut origini sanguinis respondeat sed a fortuita quadam sorte & casu proue nire dicunt quod uidetur eē probabilius quia uidemus: dissimillimos a parētibus nasci a formosis deformes: a ualidis imbecilles: phisici uero dicunt id pleriūq3 accidere ut in conceptione mulier ad alicuius imaginem adiecerit animum & cum in eum tota fuerit intenta similitudinem eius partum siue conceptum inde contrahere: quod probant ex muliere quadam quae cum pudica semper habita fuisset aethiopem tamen peperit cuius rei causam cum maritus diligentius inuestigasset qui stupri iam suspectam uxorem habere coeperat cognouit a physicis q tempore conceptionis uxor eum aethiopē quē in cubiculo depictum habuerat conspexisset & in eum tota fuisset intenta conceptus inde similitudinem duxerat. Quod idem sentire uidetur Plinius naturalis historiae libro septimo cum dicat Similitudinum quidem in mente reputatio & in qua credantur multa fortuita pollere: uisus: auditus: memoriaq3: haustae imagines sub ipso conceptu cogitatio etiā utriuslibet animo subito transuolans effingere similitudinem aut miscere existimatur ideoq3 plures in homine q̄ in caeteris omnibus animalibus differentiae quoniam uelocitas cogitationum animiq3 celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimit cum caeteris animantibus immobiles sint animi & similes omnibus singulisq3 in suo cuiq3 genere. Fortuna sors. Prout casus concipienti mulieri imaginem aliquam obtulerit. Inter alienos qui diuersis parentibus nati sunt & uidetur latenter his assentire qui in fortuito casu similitudinem ponunt. Partus editur Paritur: in qua significatione Iuuenalis posuit: Si mulier uitulum uel si bos ederet: agnum.

nes formosi & ualidi ederentur. Verum quoniam ista quaestio uersatur: in ambiguo: nos referemus pauca exempla similitudinis conspectae iter alienos. i. diuersi sanguinis aut generis.

Magno Pompeio. Duos dicit infimae conditionis homines pompeio persimiles ut si eadē pompeii & illorum fuisset fortuna merito pro pompeio salutari potuissent. Solinus tamen de memorabilibus mundi horum alterius tantum mētionē facit. Dicit. n. inter. Cn. pompeium & G. Vibium humili loco natum tantus error extitit de paribus lineamentis ut romam ubiū pōpeii nomen ubii uocabulo pompeio cognominarent. plinius uero eodē libro utrūq3 cōmemorat: dicit. n. M. pompeio ubius quidā e plaebe & publicius etiam seruitute liberatus indiscreta prope specie fuere similes: illud os probum reddentes ipsumq3 honoré eximiae frontis. Ingenuae stirpis. Solinus dicit humili loco natum Plini. plaebe natum.

Vod quidem fortuitum: Hanc fortunae ludificationem ut sordidae cōditionis homines Pompeius habere: sibi persimiles dicit ei fuisse quasi haereditariam quoniam pater eius menogenē coeum longe sibi similem sortitus esset: a quo etiam Strabonis cognomē accepisse dicitur: nā3 menogenes Stra. coquus ille uocabatur. Ludibrium: Dedecus & ludificatio: nam turpe uidebatur esse clarissimis uiris a sordido genere hominum specie repraesentari. Menogenis qui & Stra. dicebatur e quo pompeii magni pompeius pater cognominatus est teste Pli. eodem li. nam talis inquit campū quoq3 eius menogenis coci sui cognomen impofuit Strabonis a specie oculorum nomen habētis uitium imitat. fuit alter Strabo perspicacissimi uisus homo quem supra diximus perspexisse centum & triginta quinq3 milia passuum solitum exeuntē a carthagine classem punicam numerumq3 nauium manifestissime ex lybitana specula notare.

De Vibio ingenuo & Publicio libertino similibus Pompeio magno. Cap. M. XXXIIII.

Magno pompeio Vibius īgenuae stirpis & Publicius libertinus ita similes fuerunt: ut permutato statu & pompeius in illis: & illi in pōpeio salutari possent certe quocunq3 aut uibius aut Publicius accesserant ora hominum in se obuertebant. unoquoq3 spēm amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante.

Magno &c. Vibius stirpis ingenuae: & Publicius libertinus. s. libertinae conditionis: fuerunt ita similes pompeio Magno ut statu permutato: quia pompeius princeps erat urbis illi ignobiles: &. i. simul pompeius posset salutari in illis. i. illi pro pompeio: & illi in pompeio. i. pompeius loco alterius illorum: Certe quocūq3 aut Vibius aut Publicius accesserant ipsi sup. obuerterant in se ora hominum admirantium similitudinem eorum cū3 Pompeio: unoquoq3. s. hominum annotante in personis mediocribus. i. mediocris conditionis: specié ciuis amplissimi: ut qui magni agnomen meruerit.

De Menogene patre pompeii. Cap. M. XXXV.

Vod quidem fortuitum ludibrium quasi hereditarium ad eum penetrauit: Nam pater quoq3 eius eousq3 Menogenis coci sui similis esse uisus est. ut uir & armis prepotens & ferox animo sordidum eius nomen repellere a se non ualuerit.

Quod quidem ludibrium fortuitum. i. illusio casu orta penetrauit ad eū s. pompeium magnum quasi haereditarium. i. a patre acceptum. Nam pater quoq3 eius uisus est esse similis Menogenis coci sui eousq3 ut uir &. i. simul armis praepotens & ferox animo. s. pater pompeii magni non potue

nit repellere a se nomen eius.s.cöel sui sordidum quia sordidi hominis aut a uitio corporis maioribus eius inditum: agnominatus enim est ab illo strabo.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione. Cap.M.XXXVI.

EXimiæ uero nobilitatis adolescens Corneli us Scipio cum plurimis & clarissimis fami liæ suæ cognominibus abundaret in seruilem Serapionis appellationem uulgi sermone impactus ē: q̄ huiusce nominis uictimario persimilis erat. Nec illi aut morum probitas: aut respectus tot imaginum quo minus hac contumelia aspergeretur opitulata est.

¶ Eximiæ &c. Vero.i.sed Cornelius Scipio adolescens nobilitatis eximie cum abundaret plurimis & clarissimis cognominibus familiæ suæ: nā Sci pionū alius dictus aphricanus: alius Asiaticus: alius numantinus & aphri canus: alius Nasica &c. impactus est sermone uulgi in appellationē ser uilem Serapionis serui: q̄.i. quia: erat persimilis uictimario.i. uictimarum curatori: huiusce nominis.s. Serapionis. Nec aut probitas morum: aut re spectus tot imaginum.i.clarorum uirorum quorum imagines in stemma te suo habebat: est opitulata ei: quo minus.i. ut non aspergeretur hac con tumelia ut.s. uictimarii nomen acciperet.

EXimiæ uero nobilitatis. Nec illud fortunæ ludibrium: ut clarissimus ado lescens Cornelius Scipio subterfu gere potuit: quin Serapionis cuiusdam uicti marii appellatione fuerit notatus: q̄ iisdem liniamentis corporis & oris par esset illi. un de Ply. eodem lib. vii. Scipioni in seruo Sera pione uictimarii negociatoris uili mancipio: non illi ualuit generis nobilitas: non m orum probitas: nulla deniq; uirtus. Cognominibus Vt Scipionum: quorū duo Aphricani: unus Asiaticus dicti sunt. Serapionis appellatiōe: quia uulgus eum Serapionem appellabat: eo q̄ illi simillimus erat: erat autem Serapio iste uictimarius: hoc est sacerdotum mini ster: qui sacrificantibus ministrabat: ut supra dixi. Respectus tot imaginum: q̄ plurin as maiorum suorum statuas haberet.

De Lentulo & Metello similibus histrionibus. Cap.M.XXXVII.

GEnerosissimus consulatus collegio Lentuli & Metelli fuit: qui ambo in scæna propter simili tudinem histrionum propemodum spectati sunt: sed alter ex quodam sæcularium cognomen spin theris traxit: alter nisi nepotis a moribus accepisset: pā phili retiarii cui simillimus esse ferebatur habuisset.

¶ Generosissimus &c. Consulatus fuit generosissimus collegio Lētuli & Metelli.i. cum Lentulus & Metellus collegæ essent: qui ābo spectati sunt propemodum.i. ualde in scæna.i. theatro cum scænici agerentur ludi illis p̄ sentibus: propter similitudinem histrionum qui ludos uarios agebant: sed alter.s. Lentulus traxit cognomen Spintheris ex quodam sæcularium.s. lu dorum actori: q̄q̄ Oliuerius secularii legat: & alii assectarum: nam Plynius a mimo nomen sortitum uult. Metellus nisi accepisset sup. cognomen a mo ribus nepotis qui pius dictus erat. habuisset sup. cognomen aut agnomē Pamphili Retiarii.i. certantis cum Mirmillone rete quod manibus gesta bat: cui.s. retiario ipse ferebatur simillimus.

GEnerosissimus consulatus. Lētulus ac Metellus consules principesq; ro mani sic duorum histrionum spēm referebant: ut cum in scænam prodiissent: il lorum nomina non subterfugissent: nisi al ter spintheris: alter nepotis cognomina mul to antea sortiti fuissent: nam Metellus quia Retiario pamphilo simillimus esset: cuius nomen sordidum non ac fugisset: nisi a nepo te qui pius cognominatus ē auxiliare nomē accepisset. Ply. sicut Spinter secundarius Re tiariusq; Pamphilus col egio Lētuli & Me telli consulum. In quo perq̄ infortunæ for tuitum hoc quoq; fuit: duorum simul consu lū i scæna imagies cerni. Spectati sūt. quotie scūq; i scænā cōsules isti pdibant: ut i se oium oculos cōuertebāt q̄d histrionibus si millimi forent. Ex quodam seculari: Ex quo dam mimo qui in ludis sæcularibus histrio niam exercebat: de ludis sæcularibus dictū est in ca. de institutis. Spinteris fuit non en hi strionis. Lentulo similis: a quo Lentulus co gnomen accepit. Alter a moribus nepo.s. Me tellus qui pius cognominatus est a nepote optimis moribus instituto. Pamphili retiarii s. pamphili gladiatoris.

De.M.Messala simili Menogeni & Curione simi li Burbuleio. Cap.M.XXXVIII.

AT.M.Messala consularis & censorius meno genis: Curioq; omnibus honoribus abundans Burbuleii: ille propter parem corporis motū:

AT Marc9 Messala. De hoc Messa la Solinus. Marcus inquit Messala & Mēogenes e fece uulgari hoc fue runt uterq; quod singuli: nec alium Messalā putauerunt q̄ Menogenem: nec Menogenem alium putauerunt q̄ Messalam. Hoc idem te statur Ply. lib. vii. Curioq;. Hic propter ge stus & corporis sui motus histrioni Burbu leio pares Burbuleius cognominatus ē. Scæ nici.i. histrionis: nam Menogenes & Burbu leius fuerunt histriones. Personis excellen. Nam in personis clarissimis hæc similitudo conspecta est. Nō ob. no. quia apud omnes Romanos nota fuerunt hæc exempla.

Valerius maximus

REgi Antiocho. Inter regem antiochum & Artemonem similitudo tanta fuisse traditur: ut alter ab altero nec uultu nec uoce decernerentur. ex quo factū est reginæ Laodices occultata fraus ut occiso Antiocho Artemonem pro rege simularet: & in regio thoro ueluti ægrotantem collocaret: & aduocato populo illum tanq̄ testaturum ostenderet: a quo & Laodice & liberi diligentissime cōmendarentur: cuius uoce audita populus facile delusus est. Solinus regē inquit Antiochum Artemo quidam ex plæbe Syriaca sic æmula facie mentiebatur: ut postmodum Laodice uxor obiecto populari isto tādiu dissimulauerit defunctum maritum: quoad ex arbitratu eius regni successor ordinaretur. Ply. quaq3 li. vii. Antiocho inqt regi Syriæ e plæbe nomine Arthemio intantum similis fuit ut Laodice cōiunx regia necato iam Antiocho: munus per eum cōmendationis regniq3 successiōis peregerit. Vnus ex æqualibus regiæ stirpis. In hoc dissentit a Solino & Plyn. Valerius: q᷑ regiæ stirpis Artemonem fuisse dicit: illi uero ex Syriaca plæbe uirum.

HIbream autē. Hic Milesius orator insignis: & i tota asia celeberrimus: ideo similis seruo cuidam Tapetas in scæna colligenti fuisse traditur: ut omnes eius fratrem existimarent: quoniam nulla inter eos uultus & corporis erat dissimilitudo: iisdem parentibus nati esse credebantur. Milesius: ab oppido Mileto quod fuit in Ionia: ubi optima uellera tingebantur teste Seruio in tertio Georgicorum. Vnde Virgilius Milesia uellera dixit. Concitatæ facundiæ: uehementis in persuadendo eloquentiæ. Cynicorum philosophorum qui Cynici dicebantur quorū unus fuit Diogenes mordacissimus philosophus: nam cynici dicti sunt quasi canini. Stramenta: Quos Græci tapetas appellant: qui spectatoribus substernebantur i scæna: hic ergo seruus peractis ludis hos tapetas & reliqua scænæ ornamenta colligebat. Totius Asiæ oculi: id est omnium Asiaticorum oculi.

uterq; scenici nomen coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis quoniam & personis sunt excellentiora & non obscura notitia celebrantur.

¶ At Marcus Messala sup. uir consularis & censorius. i. qui aliquando cōsulatum & censuram gesserat: & Curio abundans omnibus honoribus. i. titulis magistratuum gestorum: uterq3 coactus est recipere. s. a populo nomen scænici sup. hominis arti ludicræ intentis: ille. s. Messala Menogenis propter aspectum oris. i. similem aspectum uultus: hic. s. Curio Burbulei s. histrionis propter parem motum corporis: hæc exempla dicta sint. i. habeantur abunde. i. satis ampliter dicta: domesticis sup. exemplis: quoniam celebrantur: & i. simul: excellentiora sup. cæteris: personis. i. propter personas illustrium uirorum & non obscura notitia.

Externa.

De rege Antiocho cui similis Artenio. Capitulum. M.XXXIX.

REgi Antiocho unus ex æqualibus & ipse regię stirpis nomine Artenio: perq̄ similis fuisse traditur: quem Laodice uxor Antiochi interfecto uiro dissimulandi sceleris gratia in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissumq; uniuersum populum & sermone eius & uultu consimili fefellit: crediderunte homines ab Antiocho moriente Laodicen & natos eius sibi commendari.

¶ Regi &c. Vnus ex æqualibus. i. coætaneis sup. Antiochi regis: & i. etiam ipse stirpis regiæ Artenio nomine: traditur fuisse perq̄ similis Antiocho regi. s. Syriæ: quem Laodice uxor Antiochi uiro interfecto: collocauit i lectulo: gratia sceleris dissimulandi: perinde quasi. i. ac si sup. collocasset illic ipsum regem ægrum: & fefellit in sermone eius. s. artenionis: & uultu cōsimili. s. sermoni & uultui regis: uniuersum populum admissum. s. ad lectulum: quasi ad regem: & homines aut omnes crediderunt Laodicen. s. reginā & natos. i. filios eius cōmendari sibi ab Antiocho moriente.

De Hibrea Milesio simili cuidam seruo Gymnicorum. Cap. M.XL.

HIbream autem Milesium copiosæ atq; concitatæ facundiæ oratorem gymnicorum seruo stramenta gymnasii colligenti tam similem fuerunt: ut tanq̄ germanum fratrem totius Asiæ oculi assignarent: ita lineamentis oris & omnium membrorū cōpares erant.

Ascen. ¶ Hibream &c. Ferunt. s. rerum narratores: Hibream Milesium (uulgo Milasium legunt) e mileto secundum Oliuerium Ionio oppido oratorem facundiæ copiosæ. i. abundantis atq3 concitatæ idest torrentis more fluentis aut promptæ: fuisse sup. tam similem seruo gymnicorum idest gymnasii instructorum quod Oliuerius quoq3 sentit: & tamen paulo post Cynicorum legit & interpretatur) colligenti stramenta idest tapeta aut tapetas quæ uel qui sternuntur pauimento aut sedilibus spectantium præsertim nobilium quum aulea suspendantur: latine itaq3 stramenta a sternendo dici possunt (alii tamen scribunt stragmenta: alii strigmenta) gymnasii unde gymnicorum non Cynicorum seruus dicetur: ut oculi totius Asiæ assignarent. i. aspicerent: & adnotarent eum tanq̄ fratrem germanum. s. Hibreæ: ita. i. intantū erāt compares lineamentis oris & omnium membrorum.

De quodam prætore romano ſimili cuidam Siculo. Cap.M.XLI.

ILle uero (quem in Sicilia prætoris admodū ſimilem fuiſſe conſtat) petulantis animi: pro conſule enim dicente mirari ſe quapropter ſui tam ſimilis eſſet: cum pater ſuus in eam prouinciam nū q̃ acceſſiſſet. At meus inquit Romam frequenter acceſſit. Ioco namq; laceſſitam matris ſuæ pudiciciam inuicem ſuſpicione in matrem eius reiecta. audacius q̃ uirgis & ſecuribus ſubiecto conueniebat: ultus eſt.

¶Ille uero .ſ. piſcator: quem conſtat fuiſſe in Sicilia admodum ſimilē prætoris .ſ. Suræ proconſulis: ſup. fuit animi petulantis .i. ad laceſſandum procliui. Enim .i. quia: proconſule .ſ. Sura dicente: ſe mirari quapropter eēt taʒ ſimilis ſui .ſ. proconſulis qui idem prætor erat: cum pater ſuus nunq̃ acceſſiſſet in eam prouinciam: inquit: at .i. ſed meus ſup. pater acceſſit frequenter Romaʒ. q.d. & ita potuit te genuiſſe corrupta matre tua: probat ꝙ petulantis animi fuerit. Nāqʒ .i. quia: ipſe ultus eſt ioco: ſed amaro: pudiciciā matris ſuæ laceſſitam .i. petitam contumelia: a proconſule: innuerat enim a patre ſuo illum per adulterium progenitum: ſuſpitiōe .ſ. adulterii reiecta inuicem .i. uiciſſim in matrem eius .ſ. proconſulis: audacius q̃ conueniebat ſubiecto uirgis & ſecuribus .i. prætori ſex lictores cum totidem faſcibus habenti.

De his qui infimo loco nati mendacio ſe clariſſimis familiis inſerere conati ſunt. Ti. XVI.

De Equitio. Cap.M.XLII.

SEd tolerabilis hæc & uni tantūmodo anceps temeritas: quod ſequitur īpudentię genus: nec ferēdum ullo modo periculaq; tum priuatim: tum etiam publice late patentis. Nam ut Equitium Firmo piceno mōſtrum ueniens relatum iam in huiuſce libri ſuperiore parte prætercam cuius in amplectendo. T. Graccho patre euidens mendacium turbulento uulgi errorem ampliſſima tribunatus poteſtate uallatum ē:

¶Sed hæc temeritas .ſ. piſcatoris Siculi: tolerabilis ſup. fuit & anceps .i. dubii euentus tantummodo uni .ſ. ipſi piſcatori ſi ſecus ac in bonam partē accepiſſet prætor: ſup. illud genus impudentiæ quod ſequitur: nec ferendū ſup. eſt ullo modo: & ſup. eſt periculi patentis .i. ſe extendentis late: tū priuatim: tum etiam publice. quia ſi ſe pro filio Gracchi probaſſet Equitius res priuata hæredum Gracchi iacturam feciſſet: & propter ſeditioneʒ ꝓ eo per Saturninum citatam reſp. in periculo graui fuit. Nam ut prætereaʒ Equitium monſtrum .ſ. hominis ueniens Firmo .ſ. oppidulo piceno .i. quod in agro piceno: relatum .i. recitatum iam in ſuperiore parte huiuſce libri .ſ. noni: ca. vii. de ſeditione in principio: cuius mendacium euidens in amplectendo .i. uſurpando Tyberio Graccho patre: uallatum eſt .i. munitum & protectum ſup. cum errore uulgi turbulento .i. ſeditioſo & cōmotionis excitatiuo: ampliſſima poteſtate tribunatus .ſ. Saturnini tribuni plæbis.

ILle uero. Solinus horum ſimilitudinis meminit: ſʒ iocoſi: uel ut Valerius dicit petulantis dicti mētionem nullam facit. dicit enim: piſcator e Sicilia proconſuli Surræ præter alia etiam rictu oris comparabatur: ita ut in eodem uocis impedimenta & tardatæ ſonus linguæ naturalibus offendiculis congruerent. Quod uero de iocoſo reſponſo tradit Valerius illud uel certe ſimile Macrobius in Auguſtum refert fuiſſe dictum: dicit enim: Soleo in Auguſto magis mirari quos ptulit iocos: q̃ ipſe quos protulit: quia maior eſt patientiæ q̃ facūdiæ laus: maxime cum æquanimiter aliqua etiaʒ iocis mordaciora pertulerit: cuiuſdam prouincialis iocus aſper innotuit: intrauerat romaʒ ſimillimus Cæſari: & in ſe omnium ora conuerterat. Auguſtus perduci hominem ad ſe iuſſit: uiſumqʒ hoc modo interrogauit: dic mihi adoleſcens: fuit aliquādo mater tua romæ? negauit ille: nec contētus adiecit ſed pater meus ſæpe. Ille uero: Quem piſcatorem fuiſſe dicit Solinus. Ioco nāqʒ laceſſitam: ex reiectione inquit iocoſi dicti in ſimulatū matris pudiciciam audacter magis q̃ facete ultus eſt: cum diceret patrem ſuum Romam ſæpius acceſſiſſe. Inuicem ſuſpitiōe reiecta: quia pari ratione reiecerat ſuſpitionem impudiciciæ matris in proconſulem: ſed hanc iniuriam ultus eſt audacius q̃ prouinciali homini conueniret: qui proconſulari imperio ſubiectus eſſet. Quam uirgis & ſecuribus ſubiecto: q̃ homini proconſuli ſubiectus eēt: in quem uirgas experiri & ſecures parari iubere potuiſſet proconſul.

¶De his qui in alienis familiis ſe inſerere uoluerunt. Ti. XVI.

SEd tolerabilis hæc. tranſitum facit ad eos qui obſcuro loco nati ſe clariſſimis familiis inſerere uoluerunt: & ne ex abrupto trāſire uideatur: hoc utitur ordine: ut dicat ſuperioris exempli temeritateʒ tolerari poſſe: quod ad unius dūtaxat periculum pertinuerit: ſed impudentiaʒ: de qua dicturus eſt nullo pacto ferendam: ꝙ nō ſolum priuatos cineres: ſed etiam rempu. in diſcrimen propemodum adduxerit. Vni tantūmodo anceps periculoſa tātum piſcatori Siculo qui proconſuli Surræ temere ſatis reſpōdiſſe uiſus eſt. Nam ut Equitium: ut omittā inquit Equitium qui cum .C. Graccho ſimillimus eſſet: in Gracchorum familiam tanq̃ Tiberii filium inſerere uoluit: āniteēte Lucio Apuleio Saturnino tribuno plæ. qui grauiſſimas ex hac re in populo ſeditiones excitauit: ut in ca. de ſeditione dictum eſt: ut hunc inquam omittam: uidendum ē quantū reſp. periculuʒ itulerit Helophili temeritas & impudentia: qui ſe iunioris Marii filium mentitus: tantum apud plæbem gratiæ & fauoris conſecutus eſt ob aui memoriam qui ſeptē conſulatus geſſerat in urbe: ut & multæ ueteranorum coloniæ mu Helophil9 q̃ poſtea Herophilus dicetur.

nicipia & collegia fere omnia sibi patronum deligerent:praeterea cum imperii fundamenta nōdum satis firma.C.Caesar fecisset:parum absuit quin rursus excitaretur bellum ciuile per hunc Herophilum:nam Cum Caesar in Hispania deletis.C.& Sexto magni Pompeii filiis:redisset in urbem:& in hortis suis forte sedaret cum Helophilo hoc impudentissimo:omnes quicunq3 ad Caesarem gratulatum de uictoria uenerant:non minus Helophilum q̄ Caesarem salutarūt:adeo se iam plaebi Helophilus iste insinuauerat:quod ubi sensit caesar:metuens id quod futurum erat:ne qua seditio aut coniuratio fieret in populo Helophilum exilio mulctauit:mortuo deinde Caesare reuersus in urbem senatui caedē & insidias machinabatur qua re cognita coniectus in carcerem meritas poenas luit.Firmo Piceno:Firmum oppidū est in agro Piceno:unde fuit Equitius oriundus.Monstrum non homo:sed uerius ob turpissimos mores dici potest.Praeteream:omittam:& est occupatio color rhetoricus:cum id maxime diximus:quod nos omittere ostendimus.In amplectēdo.T.Graccho hoc est in asserendo & uindicando sibi patre.T.graccho.Turbulento uulgi errore:quia ut diximus cum a Mario quintum consulatum gerente in carcerem coniectus esset eo q̄ contra leges tribunatum peteret:tantam seditionem in urbe cōcitauit:ut populus carcerem confregerit:illum eduxerit:atq3 etiam humeris susceptum per urbem tanq̄ de senatu triumphans cum summa alacritate portauerit.Amplissima tribuni potestate.Saturnini tribunipl.qui dum Gracchanas leges suscitaret:quibus populi fauorem & gratiam aucuparetur:equitium in medium protulit:& Gracchi filium asserebat: ut supra dictum est.

De Herophilo Equario.Cap.MXLIII.

HErophilus Equarius medicus.C.Marium septies consulem auū sibi uendicando ita se extulit:ut coloniç se ueteranorum complures & municipia splendida collegiaq3 fere omnia patronum adoptarent:quinetiam cum.C.Caesar Cnaeo pompeio adolescente in Hispania oppraesso populum in hortos suos admisisset: proximo intercolumnio pene pari studio frequentiae salutatus est: Quia nisi diuinae Cęsaris uires huic erubescendae procellae obstitissent simile uulnus respublica excepisset:atq3 in Equitio acceperat.Caeterum decreto eius extra Italiā relegatus:postq̄ ille cęlo receptus est:in urbem rediit:& consilium interficiendi senatus capere sustinuit:quo nomine iussu patrum necatus in carcere feras prompti animi ad omne moliendum scelus poenas pependit.

HErophilus Equarius medicus hoc est qui equos curabat.Coloniae ueteranorum:Coloniae dicebantur ad quas e maiori ciuitate coloni mittebātur.Solebant autem frequenter Romani ueteranos & emeritos milites ad eiusmodi oppida mittere eorum bona qui sibi rebelles contumacesq3 fuissent:condonare.Municipia: Ciuitates quae propter beneficia fuissent Romana ciuitate donatae.Collegia.s.augurum: pontificum:sacerdotū.Adoptarent:Eligerent.Proximo intercolumnio:Intercolumniu3 dicitur spatium inter duas uel plures columnas: proximo autem ideo dixit:ut ostendat non lōge a Caesare tunc plus esse q herophilū q̄ Caesarem salutabant.Seras:Poenas graues.Vir.Distulit in seram commissa piacula mortem.

Ascen.

¶Herophilus medicus Equarius:id ē equorum uendicando id est attribuendo sibi quasi iure suo Caium Marium septies consulem auum extulit.i.super reliquos tulit se ita ut complures coloniae ueteranorum.s.militū & municipia splendida:& collegia.i.coetus eiusdem officii aut pontificii:ut augurum.pontificum sacerdotum &c. fere omnia adoptarent sup.eū patronū.Quinetiam cum Caius Caesar Cnaeo Pompeio adolescente quia filio magni:oppresso in hispania:admisisset populum in hortos suos.s.Caesaris:ipse sup.Herophilus salutatus est proximo intercolumnio id est spatio inter duas columnas arborum aut uitium ad uoluptatem derelicto:pene pari studio sequentiae.s.cum Caesare:hoc est paulo miores habuit salutatores & cōgratulatores q̄ Caius Caesar.Quia nisi diuinae uires Caesaris obstitissent huic procellae erubescendae.i.commotioni quam populus excitare parabat extollendo herophilum:resp.excepisset uulnus simile atq3 acceperat in Equitio.i.in seditione excitata propter Equitium.Caeterum.i.sed: Herophilus relegatus decreto eius.s.Caesaris extra italiam:postq̄ ille.s.Caesar est receptus e caelo.i.in caelum:rediit in urbe3:& sustinuit.i.potis fuit aut ualuit capere consilium senatus interficiendi:quo nomine.i.propter quam culpam ipse necatus in carcere iussu patrum.s.conscriptorum:pependit.i.luit aut persoluit sero.i.nimis tarde:poenas animi prompti ad moliendum.i.cum mole & difficultate patrandum si possit omne scelus.

De quodam qui se fecit filium Octauiae sororis Augusti. Cap.M.XLIIII.

NEc diui quidem Augusti:etiamnū terras regentis excellentissimum numen intētatum ab hoc iniuriç genere extitit:cum quidam clarissimae & sanctissimae sororis eius octauiae utero se genitū fingere auderet:propter summam autem imbecillitatē

NEc diui quidem augusti.Intentatus ē inquit impudentissimus homo qui se octauiae augusti sororis & Marci Anto.ni filium mentiri ausus fuerit:quod ut populo persuaderet:hoc mendacio usus est ut diceret se a nutrice accepisse:q cum traditus esset ei nutriendus quia imbecilli corpore uideretur permutatam eius sortem fuisse:ut nutrix quem robustiorem haberet filium Octauio & Antonio miserit:se uero pro suo educauerit:quam hominis impudētiam Au

corporis ab eo cui datus erat: perinde atq; ipsius filiũ retentum subiecto in locum suum proprio filio diceret: uidelicet ut eodem tempore sanctissimi penates & ueri sanguinis memoria spoliarentur & falsi sordida contagione inquinarentur. Sed cum plenis impudentię uelis ad summum audacię gradum fertur. imperio Augusti remo publicę triremis affixus est.

¶ Nec quidem. i. non etiam aut non saltem: cum maxime immune esse deberet: tamen excellentissimum diui Augusti. s. Octauii regentis etiamnũ i. nunc adhuc in tyberio eius successore: aut diuina cura: aut potius tunc ad hęc terras. i. terrigenas exiit. i. emersit intentatum ab hoc genere iniurię. s. falsę assertionis alieni generis & hęreditatis: cum quidam auderet fingere se genitum utero Octauię sororis eius. s. Augusti: clarissimę & sanctissimę. s. matronę: autem. i. sed dicere: se retentum ab eo cui datus erat s. nutriendus: propter summam imbecillitatem: propter quam (ut mentiebatur) nutritius ac nutrix non ausi sunt Octauię uerum partum restituere: sed ipsum retinuerunt proprio filio. s. eorum subiecto. i. clam allato ad Octauium in locum suum. i. ipsius mendacis qui talia fingebat. Videlicet ut sanctissimi penates. s. Octauię spoliarentur eodem tempore: & i. simul memoria ueri sanguinis ut non agnoscerent uerum partum: & inquinarentur contagione sordida: falsi. i. suppositi sanguinis. Sed cum talis homo indignus qui nominetur: fertur plenis uelis. i. omni impetu: ad summum gradum audacię: affixus est imperio. i. per imperium augusti remo triremis publicę. i. nauis impellendę triplici remorum ordine ad remp. pertinentis. Vnde ueteris est moris perniciosos & perditos ad remigium damnare.

De quodam qui se dicebat filium Quinti Sertorii. Cap. M.XLV.

Repertus est etiam qui se diceret esse. Q. Sertorii filium quem ut agnosceret uxor eius nulla ui compelli potuit.

¶ Repertus est etiam qui diceret se esse filium Quinti Sertorii quem ut uxor Sertorii scilicet agnosceret scilicet filium. nulla ui compelli potuit qa reuera non erat.

De Trebellio Calca. Cap. M.XLVI.

Quid Trebellius Calca q̃ asseueranter se Clodium tulit: & quidem dum de bonis eius contendit in centumuirale iudicium adeo fauorabilis descendit: ut uix iustis & ęquis sententiis consternatio populi ullum relinqueret locum: In illa tamẽ quęstionẽ neq; calumnię petitoris nec uiolentię plebis iudicantium religio cessit.

¶ Quid Trebellius Calca sup. fecit: q̃. i. q̃tum asseueranter tulit. i. gessit se Clodium. i. iuniorem: hoc est Clodii filium. q. d. asseuerantissime. Et quidẽ i. certe: dum ipse Trebellius contendit de bonis eius. s. Clodii patris: discẽdit in iudicium centumuirale adeo fauorabilis. i. cum tanto fauore aut tã gratiosus: ut consternatio. i. cõmotio animorum populi illi fauentis: uix relinqueret ullum locum sententiis iustis & ęquis. i. ut uix permitteret contra

gustus cum ęquo animo ferre non posset remo publicę triremis affixit. Et nunc terras regentis. Aut per Tyberium eius filium: aut ad illius diuinitatem retulit qua pro romano excubabat imperio. Clarissimę ac sanctissimę. Hoc non usq;quaq; assentatorium est. nam constat teste Plutarcho in uita antonii: hanc fuisse mirę uirtutis fœminam q̃ miruz immodum diligeretur a fratre: cui cum neglecta ab Antonio palam eam persuaderi non potuit: ut relicta Antonii domo seorsum habitaret: turpe existimans esse: ut duo Romanorum imperatores ad arma ciuilia concitarentur: alter amoris gratia alter q pellex sorori anteponeretur: atq; hęc non uerbis: sed re ipsa comprobarit. nam neq; Antonii domum deseruit: neq; filiorum eius curam remisit: sed diligenter exoluit: non solum cões: sed etiam ex fuluia ante susceptos amicos et Antonii: qui uel petenti magistratus uel cęterarum rerum gratia Romam uenissent: suscipiebat souebat: & si quid opus erat pro illis a Cęsare impetrabat: quinetiam ferunt cum Antonius diuortii libellum misisset: ac etiam qui octauiam domo expellerent: egressam illam cum omnibus Antonii filiis pręter maiorem natu qui tum erat cum patre: plorantem & iniquę ferentem q & ipsa una ex causis discordię ciuilis putaretur. Perinde atq;: Tanq̃. Plenis uelis: omni impetu: & est translatio sumpta a nauigantibus: nam nullo pudore a tanto facinore deterrebatur: Ad summum auda. gra. Nihil maius audere poterat: q̃ Augustum sibi uendicare auunculuz.

Repertus est etiam. Pari ratione inquit inuentus est qui se Qu. Sertorii filiuz profiteretur: peteretq; ut ab eius uxore tanq̃ a matre reciperetur: a qua non auditus quidem ne dum receptus. neq; enim ui ulla compelli potuit constantis animi fœmina ut hominis monstrum tanq̃ filium cognosceret. Qu. Sertorii. Qui nursia sabinorũ urbe oriũdus: nõ obscuro genere natus orator primus deinde clarissimus imperator tempore bellorum ciuilium fuit: ut supra satis dictum est.

Quid Trebellius calca. Trebellius quidem eodem quo superiores impudẽtię genere usus clodii se filium asseuarando in eius hęreditatem admitti magnopere contendit: & aduersus institutos hęredes in iudicium descendit: ubi licet aura populari foueretur ingenti. plus tamen iudicum ęquitas ualuit q̃ populi consternatio. Se Clodium tulit. Se Clodii filium dixit: Centumuirale iudicium De quo supra dictum est in ca. de iudiciis ubi & de hasta centumuirali. Adeo fauorabilis. Cum tanto populi fauore. Consternatio. Concitatio qui ueluti mente carẽs in trebellii fauorem concitatus esse uidebat. Vix relinqueret locum: Ferme excluderet sen

pium luce clarius erat:q̄q̄ pene totius orientis ciuitatū & gentium credula ſuffragatione ſuffultum caput im perio dementer iminens iuſto ipēdere ſupplicio coegit.

¶Idem.ſ.Auguſtus (ut eius laude opus claudat) coegit Barbarum quen dam affectantem regnum Cappadociæ tanq̄ eſſet Ariarattes:ob eximia3 ſimilitudinem.ſ.eius cum Ariaratte:quem.ſ.Ariarattem erat clarius luce in teremptum ſup.eſſe a Marco Antonio.ſ.triumuiro:q̄q̄ ſuffultum.i.muni/ tum ſuffragatione credula.i.credularum.ſ.gentium & ciuitatum pene to/ tius orientis:coegit dico impendere iuſto ſupplicio caput.ſ.illius imminēs i.inhians dementer.i.cum dementia quadam:iperio.ſ.quod Ariarattes ob tinuerat. Et hæc in Valerium.

gnum propemodum occupauit:nam aſiæ ci uitates illum regem uel certe regis filium exi ſtimantes imperium ad eum magno fauore deferebant.Auguſtus uero qui regem ariara tem aſiatico bello cæſum ab Antonio fuiſſe cognouerat:aſiaticos populos a temeraria credulitate repræſſit:& barbarum tanq̄ no/ ua molientez affectati regni pœnas dare coe git.Credula ſuffragatione:quia cum crede/ rent illum uere ariaratem eſſe:ſummo fauo re proſequebantur & ſuffragari omni ſtudio nitebantur:ut in priſtinum regnum reſtitue/ rent.Fultum.Munitum & ſuſtentatum.Coe git.Ordo eſt:idem Auguſtus coegit barbarū quendam &c.impendere iuſto ſupplicio q̄q̄ caput dementer imminens imperio eſſet ful tum credula ſuffragatione ciuitatum & gen tium totius orientis.

Conſūmatum eſt hoc opus utiliſſimum tertio Calendas Iañ. Anni.M.DXIII.cum dupli ci cōmentatione:altera hiſtorica fide opulentiſſima:altera familiaritate conſpicua: Iodo/ ci Badii Aſcenſii:Opera ac diligentia Io. Angeli Scinzenzeler:Impenſis nobilium merca/ torum Ioānis iacobi & fratrum de Lignano. Mediolani Impreſſum.

Regiſtrum operis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z & ꝯ ꝶ A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes ſunt quaterni preter P qui eſt quinternus.